

808 lappuses.

JĒKABS JANŠEVSKIS /1865 – 1931/

JĒKABS JANŠEVSKIS

DZIMTENE

ROMĀNS ASTOŅĀS GRĀMATĀS

Jēkabs Janševskis 1921-1925
808 lp. / ~ 6,87 MB

VELTĪJUMS

Sen izjukusi mana draugu draudze,
Kas dzīves cīņu visa reizā sākām,
Ar jausmām pildīti visdzižanākām
Un nesti cerībām visrožainākām,
No kuņģiem katram mums bij milzu kaudze.

Sen izjukusi mana draugu draudze,
Kam šitos tēlus rādīt nodomāju,
Ko neveikli, ar roku, mākslā vāju,
Ko jauneklīs jau mākslā mēģināju.

Kur nu gan mana jautrā draudze,
Kas iet reiz šķītam kā pa debess druvām?
Cik tālu straujā dzīves gaitā kļuvām?
Cik gan no spraustiem mērķiem sasniegt guvām?

Ak, izzudusi mana draugu draudze!
Dažs, kas līdz padebešiem celties šķīta,
Drīz nevarīgi zemes pīšļos krita;
Cits svešā mala aizklīda; no cita
Pat jausmas nav, kur, kā tam dzīve rita;
Bet dažu sen jau glabā smilšu kaudze.

Lai nu šos tēlus skata jaunā audze —
Tos tādus, kādus daba viņus laida
Un kā ikviens zem sava dzīves spaida
Tur vecā Latvijā tie izveidojās:
Cits kļuva dižens, brašs, cits sakropļojās,
Cits augsts un cēls, cits vienkāršs, ikdienišķīgs,
Cits ļauns un atriebīgs, cits zems un lišķīgs;
Bet tomēr savā laikā, savā vietā
Bij katrs derīgs, katrs likts bij lietā.
Jā, cita audze lai nu viņus skata
Tik dažādus, cik dzīve plaši plata,
Un viņu centienus un tieksmes, dziņas
Un kaislības un citas vājības
Un kā tie, kuldami pa dzīves slāņiem,
Skrien katrs skriešus pakaļ saviem māņiem,
Un kāds tiem katram mūža gaitas ritums:
Gan vienam straujš un kraujš kā krāces kritums,
Gan citam mierīgi un slaidi plūstošs,
Un citam tieša, taisna mūža gaita,
Kā laukos iemīdīti baznīcēļi.
Pa kuriem garu naktīs staigā veļi,
Bet citiem — sarežģītumu bez skaita.

Bet kaut tie kādi arī nebūdami —
Vai ļauni, nīstami, vai patīkami,
Tie visi manim dārgi. Ilgus gadus
Tos mīļus turēju kā tuvus radus

Un visur viņiem mūžā līdzī gāju —
Gan sētas iedzīvē, gan ārpus māju,
Un prieks un laime, nelaime un bēdas,
Kas atstāja uz viņiem savas pēdas,
Man rādāmi bij daždažādā veidā,
Līdz katra kuģis nonāk tanī reidā,
Kur negaisi uz visiem laikiem klusē,
Jo vētras paliek mums tik — šinī pusē.

Tā man šē cita draugu draudze kļuva,
Kas neklīda un allaž bij man tuva.
Kad sākumā pie šitā darba stājos,
Tad visi tie vēl bija dzīvotājos;
Nu vecākie jau visi apmiruši
(Tik Brammanīšu Pēteris, kaut mira
Šē stāstā, patiesībā dzīvs vēl ira),
Sen citi viņu vietas ieņēmuši,
Un itin kā nemaz tie nebijuši,
Jau pilni atkal visi dzīves posmi.
Ai, piedodiet, ka esmu ņēmis drosmi
Un jūsu dzīvi tā šē vaļam klāstu.
Es rakstu mūsu tantes dzīves stāstu,
Un te jūs noderīgi manim esat:
Jūs īstu dzīvi manā darbā nesat.
Tā vienīgi tik jūsu miesai dusa tapa, —
Jums pašiem jādzīvo vēl viņpus kapa
Un tautas dzīve tālāk jāturpina
Un jārāda tas spēks, kas jūs reiz dzina
Iet cauri katrai nelaimei un klizmai
Un sekot cerībai kā burvju vizmai.

Man patīk tautas dzīves savādības
Un viņas nozares un dažādības
Un mūsu dzimtene un viņas daba,
Tik jauka, tīkama, tik mīla, laba:
Te ziedošs rudzu lauks ar smaržu saldu,
Kas maizes sola pilnu saimes galdu;
Te kviešu druva, vārpām nolīkušām,
Kā tīru zelta lietu pielījušām;
Un sapņojošais mežs ar drūmo skatu,
Vai līdzenums ar horizontu platu,
Vai maigie līči upmalās, kur tikko
Klāt pavasara lakstīgala triko;
Un latvju sēta atsevišķā malā —
Vai lauku pakalnē, vai birzes galā,
Un dārzs turpat, aiz pretistabas logiem,
Tik vienkāršs iekārtā un riķu žogiem,
Bet kuplas, balti sārtas pavasaļiem
Tur ābeles redz ziedam baru bariem,

Kā jaunas zeltenītes svētku rotā,
Kad viegli sarkstot tās ar zēniem rotā;
Bet ruden krauši, ķezberes un glomas
Un āboli — kā mākslinieka domas,
Daždažādās un brīnišķīgās krāsās,
Gan sarkanās, gan zeltzeltenās lāsās,
Starp lapām spīd un vilina tik maigi,
Kā lūpas smaidošas, vai sārti vaigi. —
Šī latvju sēta, lepni vientulīga,
Jau pate sevī valsts ir patstāvīga,
Kur saimes galva viens pie saimes galda,
Kā ķēniņš tronī savu valsti valda,
Par visu gādā, visu redz un rīko —
Tik darbu svarīgo, kā mazo, sīko;
Un katrā gadskārtā ikkatri darbi,
Ar savu prieku vienoti, nav skarbi.
Bet manas draudzenes, jūs mīļās, labās,
Kas dziļi ieskatīt man ļāvāt sievu dabās,
Jums lai ir velītis šis mans sacerējums,
No kuŗa priekšā jums nu pirmais sējums.
Jūs pašas sevi redzēsīt šais ainās,
Kur liktni kā ceļi tek un mainās.
Par iedvēsmi, ko allaž pie jums guvu,
Kad pagurumam dažreiz biju tuvu;
Par laimību, ko manim pazīt ļāvāt,
Par dzīves prieku, ko tik jautri skāvāt
Ap manu mūžu, it kā puķu viju
Ap drupu palodu, vai kailu siju
Par visu to, ai mīļās, daiļās, labās,
Jūs' piemiņu līdz kapam sirds man glabās.

Valkā, jūnijā, 1919. g.

1.

LAIMĪGAS KĀZAS UN NELAIMĪGA LĪGAVA

Kādēļ līgava grib mācītajam pie altāra teikt nē, bet saka ja.— Kādēļ līgava paskatās uz savu draudzeni ar tādu skatu, ka šī no viņas sabīstas.

Jautri un līksmi mirdz mazās papīra lampiņas, sakabinātas uz izvilktiem diegu pavedieniem un aukliņām starp dzīvojamās ēkas un klēts pažobeli un ābeļu žogu, un jautri un līksmi griežas jaunākie kāzinieki vieglā dejā pa pagalma zalo mauriņu.

Kamēr jaunekļi un jaunavas līksmojas dejā, tamēr mātes un citas vecākās sievietes, pamalē sēdēdamas un noskatīdamās jauno izpriecā, izrunājas pēc patikšanas, kā jau goda dienā un dzīru vietā, kad sirdis uz brīdi no rūpēm svabadas un galviņas vairāk vai mazāk līksmas; bet vīri un veči, istabā gar galdiem sēdēdami un ieelpodami pa atvērtiem logiem spīrgto vakara gaisu, sit trumpas, neaizmirsdami laiku pa laikam iemest vai nu pa glāzītei sīvā, vai iebaudīt pa krietnam malkam pašdarināta alus, ko paši tagad daudzinašdami dēvē par miestiņu.

Prieks un jautrība valda visās malās, kā jau laimīgās kāzās un bagāta saimnieka mājās, kur nekas netrūkst.

Tik pati šīs dienas varone, šodien salaulātā jaunā līgava, nav redzama — nedz līksmo dejojāju vidū, nedz starp jautrajām tērzētajām, nedz arī kur citur kāzinieku pulkā.

Viena pati, galvu rokā atspiedusi un elkoni atbalstījusi uz kumodes malu, viņa stāv klētī klusa un bēdīgi domīga sveces gaismā. Viņas skaistās acis raugās stīvi uz zemi, it kā nedzīvas.

Tā viņa stāv, domās nogrimusi, kā gribēdama ko atcerēties. Bet viņa nespēj nekā nedz domāt, nedz atgādāties. Prāti, jūtas kā pamiruši, vai aizklīduši kur tālu projām. Viņai pašai tā vien liekas, it kā viņas miesa vien būtu še palikusi — bez dvēseles, bez gara.

Kā no tālienes un kā pa sapņiem skan viņai ausīs pazīstamās vienmulīgās mūzikas skaņas.

Klarnete skaņi un bez mitēšanās dzied:

Gribam ēst, gribam dzert,
Gribam jaunas meitas ķert.

Smuikas sīc, smalki un sīki:

Mirsi drīz, mirsi drīz, —
Dienas skrien vējam līdz.

Bet base, it kā savu mazāko biedreņu domas apstiprinādama, drūmi un dobji piebalso:

Tiesa gan, tiesa gan!
Tici man, tici man!

Ilgi stāv tā jaunā, skaistā līgava — domās nogrimusi, bet tomēr nekā nespēdama domāt, nekā nesajēgdama. Pēdīgi viņa paceļ acis uz augšu, paskatās uz kumodes stāvošā spoguļa, kur ierauga pati sevi, ģērbtu baltā līgavas tērpā un zalu miršu vainagu galvā. Un uzreiz viņa atkal atjēdzas un atceras savu tagadējo stāvokli — to stāvokli, kuŗa dēļ viņa tā izmisusi. Jā, viņa atkal sajēdz visu to lielo nelaimi, kas ar viņu notikusi: viņa ir salaulāta, viņa ir sieva! Ak nelaiimes stunda, ak bēdu diena!

Kā grūts slogs gulstas šās nelaimes atziņa par jaunu un ar jaunām sāpēm uz viņas dvēseli, un viņa jūtas nelaimīga līdz izsamišanai, līdz nāvei.

Jā, viņa ir salaulāta — un salaulāta ar to, ko nekad nav gribējusi un mīlējusi, uz ko viņa patiesībā nekad nebija domājusi, ko viņa nevar pat ne acu galā ieredzēt, un nevar ieredzēt taisni tālab, ka tas nu ir viņas pielaulāts vīrs. Ja viņai kāds vēl vakar būtu teicis, ka viņa patiesi kļūs šā cilvēka sieva, viņa nebūtu to vēl labi ticējusi, ka tā patiesi notiks. Un nu tas bija noticis. Cik savāds liktenis!

Tā viņa, smagi nopūzdamās, sevī domā.

Kā gan tas varēja notikties? Jā, to viņa nemaz nevar pati sev skaidri pateikt. Tikai to viņa zina un saprot, ka vienīgi caur viņas pašas vainu viss tas tā iznācis. Jā, caur viņas pašas vainu. Viņas ātrās dusmas un lielā untumainība, viņas spītīgā, nepadevīgā daba, — tās vien pie visa vainīgas. Tomēr nekad viņa nebija domājusi, ka lieta varētu beigties tik ļauni. Bet nu tas ir noticis un nu par vēlu... Nu viņa nav vairs tā, kas viņa bija līdz šim. Viņa nav vairs svabada un nevar vairs cerēt uz to jaunekli, uz ko allaž bija cerējusi un kuŗu tā mīlējusi un mīl vēl tagad, — jā, mīl vairāk, nekā jebkad iepriekš un no kuŗa nu uz visu mūžu šķirta. Uz visu mūžu — cik tas briesmīgi!... Ceļi viņai trīc, kājas gurst, un sirds mirst, to iedomājoties. Viņa nespēj turēties kājās un noslīgst krēslā.

Tagadējais stāvoklis liekas viņai kā ļauns briesmīgs sapnis, kas tik grūti moca un no kuŗa tik ilgi nevar uzmosties. Viņa mēģina kniebt sev ar vienu roku otrā, lai, ja viss tas ir patiesi tikai sapnis, reiz jel uzmostos no šā briesmīgā miega māļa. Bet velti! Viņa nevar vairāk uzmosties, jo ir jau pilnīgi nomodā: kniebiņa sāpes dilbā viņa tūlin jūt un spogulī redz tik skaidri, tik patiesi: redz savus zeltzeltenos matus, savu daiļo, balto pierīti, savas zilās acis, savus citkārt sārtos, tagad bālos vaigus.

Jā, viņa ir nomodā, un rūgtā īstenība stāv viņai priekšā visā savā briesmīgā kailumā: nu viņai ar šo nemīlamo vīrieti būs jādzīvo kopā, būs jābrauc līdzī projām viņa mājās, būs jābūt viņam tuvumā dienām un naktīm, un tā visu mūžu!...

Ak, viņa dotu diezin ko, ciestu diezin kā, ja tas, ko viņa tagad piedzīvo un jūt, nebūtu patiesība, — ja tas viss būtu tikai ļauns sapnis: tad taču varētu reiz no tā uzmosties, un viņas tagadējais briesmīgais stāvoklis izgaistu kā migla. Bet tā ir dzīva patiesība, rokām taustāma īstenība. Sveša vīrieša gredzens mirdz viņai pirkstā. Un viss caur viņas pašas vainu... Nu viņa atzīst pati par dibinātu to, ko māte viņai jau agrāk bieži pārmetusi, bet ko viņa pati līdz šim labprāt nekad neieskatīja par patiesību: ka viņa ir untumaina un tiepīga. Nu viņa arī nedusmojas vairs par mātes izsacītiem vārdiem, ka viņa par maz dabūjusi rīkstes. Tagad viņa arī pati tic mātes apgalvojumam, ka viņa par daudz izlutināta, un pati viņa nu nožēlo savu pārliecīgo izlutināšanu: ja tā nebūtu, tad visa šī nelaime nebūtu notikusi, — tad viņas mūžs nebūtu samaitāts.

Jā, nu viņa visu to atzīst pilnā mērā, bet nu par vēlu.

Un cik ātri viss tas bija noticis!

Tīri pēc romāna, pēc pasakas tas izklausās viņai pašai, un tomēr tas ir patiesība.

Bet ilgāk viņa nedabū vairs domāt un žēloties par to, kas noticis, nedz arī tuvāk prātot par to, kas un kā nu būs uz priekšu, jo pie durvīm dzird pieklauvējam vienu, otru un trešu reizi. Nekā nedomādama, viņa pieiet pie durvīm un atšauj atslēgas bultu atpakaļ. Durvis tūliņ atveras, un durvju priekšā parādās vairāki jaunie kāzinieki un kāzinieces, lielākā daļa ar papīra lampiņām rokās. Visi tie lūdz un aicina viņu nākt ārā citu pulkā, jo nupat sāksot iet atkal rotaļās, un bez līgavas šoreiz negribot iet, jo tās būšot pēdējās rotaļas šai vakarā. Patlaban arī iznāk no pulka kāds jau padzīvojis vīrietis ar līdzieni noskūtu ģīmi un pagariem, apaļiski apcirptiem matiņiem un sniedz viņai roku, paklusu runādams: — Emma, iesim mēs arī pulkā. Visi brīnās, kur tu tik ilgi paliec. Daži sāk pat jau šo to čukstēt, ka līgava esot dūsmīga, bēdīga vai nelaimīga. Iesim pulkā visiem līdzī, lai redz, ka nekas nav. Būtu es zinājis, ka tu esi te, es jau tevi agrāk būtu izvedis ārā un ar tevi dejojis, bet es nezināju, kur tu esi palikusi.

Viņa vismīļāk būtu vēl viena pati un mīļīgi rūpīgajam runātājam labprāt atgrieztu muguru, viņa piedāvāto elkoni ar īgnumu atgrūžot nost. Bet te ir tik daudz cilvēku, un visi tie skatās. Viņa tādēļ, neko nesacīdama, pieķeras vīrietim pie labās rokas elkoņa, klusi soļo tam līdzī uz durvju pusi un iziet sētā, kur jaunie, roku rokās saķērušies un ieapaļā aplokā sastājušies, dzied kādu rotaļas dziesmu. Arī viņu vīrs ieved rindā, pats nostādamies viņai līdzās.

Rotaļas seko viena otrai. Viņu arī vairāk reižu izved vidū, kur viņai arī kas jārunā un jādara. Viņa visu to arī izpilda, un ja viņai tur misējas, tad citas rotaļnieces viņu pamāca un pārlabo viņas kļūdas. Bet viņa pati vēl arvien it kā nemaz neredz un nejūt, kas ap viņu notiek. Kā nedzīva, mechaniski uzstādīta lelle, viņa iet un kustas bez dzīvības, bez pašas gribas.

Pēc rotaļām atkal atskan mūzika, un sākas dejas. Arī viņu ved atkal vidū, un viņa dejo, tādēļ ka nezina nekā cita ko iesākt.

Dejošanai beidzoties, aicina viesus uz naktslaunagu.

Jaunie visi pie viena galda! Katrs dejojotājs ar savu dejojātāju blakus, pa pāriem vien... Sauc un rīko Emmas māte un citas vecākas sievietes, kas ir palīdzīgas pie galdu klāšanas.

— Junīķis un jauniķe atkal galda galā!... — sauc kāda bass, un Emma mana, ka tas tas pats vīrietis, kuŗam viņa šodien pielaulāta un kuŗu citi nu dēvē par viņas vīru, satveŗ viņu pie rokas un ved aiz galda tanī pašā vietā, kur viņi sedēja jau pie pusdienas mielasta un vakariņās.

Naktslaunags turpinās ar lielu troksni un čalu, gan mūzikai spēlējot, gan aplustot, kur tad pa starpām atskan augstu laimju izsaučieni un dziedāšana. Beidzot dažas vecākas un vienkāršākas sievietes sāk pēc vecas ieražas uzvilkt pat dažas apdziedāšanas dziesmas, ar ko vispārējā jautrība saceļas vēl lielāka.

Nelaimīgā līgava no visa tā, kas ap viņu notiek, maz ko jūt. Viņai tā vien liekas, ka viņa katru brīdi zaudēs samaņu. Pašai viņai rodas brīnums par to, kā veselam cilvēkam var būt tik nelabi, ka pat ne druciņš ēst nav iespējams. Jeb vai viņa tiešām būtu nevesela? Varbūt gan. Ja viņai vīrs nesēdētu cieši blakus vienā pusē un dižais vedējs otrā pusē, tad viņa laikam nokristu no krēsla. Viņa neēd nekā, tikai iedzeŗ glāzi tējas ar sarkano vīnu, un tas viņu drusku atspirdzina.

Pēc naktslaunaga atkal dejo, un tad vedējiene pasludina, ka nu nākot vainaga noņemšana un mičošana un tad būšot jāiet gulēt.

Istabas vidū nolika divus krēslus, vienu otram līdzās. Vienā iesēdināja līgavu, otrā jauno vīru. Apkārt sastājās kāzinieki, lielākā daļa turēdami aizdedzinātas sveces rokās. Vedējiene noņēma Emmas miršu vainagu līdz ar gaŗo balto plīvuru un uzlika viņai galvā mazu baltu cepurīti, bet noņemto vainagu uzlika galvā Emmas jaunākai māšai, kuŗu tad arī nosēdināja līgavas vietā, bet Emmu vedējiene pieveda pie vīra, kuŗam uzspieda galvā kādu cepuri un abiem lika tad dejojot, kamēr Emmas jaunākā māša atkal dejoja ar to vīrieti, kas šodien, baznīcā ejot, bijis viņas līdzgājējs. Citi kāzinieki un kāzinieces dziedāja kādu senu kāzu dziesmu, kuŗā bija teikts meitām, lai tās bēdājoties, jo nu viena meitiņa esot mazāk, bet sievām atkal uzsauc, lai priecājoties, tādēļ ka viena sieviņa esot nu vairāk. Tādu pat dziesmu dziedāja arī par puisiem un vīriem. Pēc tam, kad dejojāji dažas reizas bija pa istabu aplaiduši apkārt, mūzika nostājās spēlēt, un kāzinieki un kāzinieces sāka saukt, lai dodot guldību kukuļa un guldību brandvīna, dziedādami:

Man arī, man arī
Guldību kukuļa!
Kad mani guldīs,
Es arī došu.

Dižais vedējs gāja nu apkārt, dodams pēc senlaiku paraduma katram pa stiklenīcai salda sarkana dzēriena — laikam vīna vai salda šņabja, bet vedējiene uz pabļodas nesa apkārt lielu, gabalos

sagrieztu saldu pīrāgu ar ogām un lūdza katru ņemt pa riecienam, kamēr kāda otra sieviete, vedējenes palīdzē, nesa apkārt platā lēznā bļodā sagrieztus mīksta siera gabalus.

Kad tas bija padarīts, tad jauno pāri veda guldīt. Mūzikanti, iedami visiem pa priekšu un spēlējami tautas dziesmas meldiju

Vai manu dieniņu, ko padarīju,
Es savu vīriņu aizkaitināju, —

devās no istabas ārā, uz klēts pusi. Viņiem pakaļ gāja līgava dižā vedēja pavadībā, tad jaunais vīrs ar vedējēni, tad panāksnieki un panāksnieces un visi citi, daži dziedādami spēlēto dziesmu.

Klēts priekšā, pie sliekšņa, bija nolikta bloda ar ūdeni, kur līgavai pēc senas māņticīgas paražas vajadzēja mazgāt sev acis un tad bļodu apgāzt. Bet kad Emma uz tādām veclaiku zintīm neielaidās, tad kāda cita sieviete viņas vietā atspēra bļodu ar kāju.

Dižvedējas pie rokas vesta, Emma līdz ar vīru un dažām sievām iegāja klētī, bet citi palika pagalmā, dziedādami un jokodamies, vai arī vienkārši trokšņodami. Dažas vecākas sievas dziedāja arī divdomīgas, vai pat nepieklājīgas kāzu un guldību dziesmas, tā ka jaunkundzes un skuķes nogriezās nost, vai atkal vienkārši nelikās šādu dziedāšanu nemaz dzirdot un saprotot, it kā tā notiktu kādā svešā valodā.

Emma, nejauši sānis paskatīdamās, ievēroja, ka vedējene atsedza viņas gultu un abus spilvenus nolika vienu otram blakus, kā priekš diviem gulētājiem. Tad vedējene, nolikusi sveci pie gultas uz galdiņa, teica apkārt un ārā stāvošiem:

— Tā, iesim nu projām un pie miera, lai jauniņi arī iet gulēt. Kad mēs rītu viņus modināsim, tad būs jāceļas.

Tad, noskūpstījusi Emmu, novēlēja abiem labu nakti un gribēja jau iet ārā, bet klēts priekšā un uz sliekšņa stāvošie sauca:

— Tā ne! Tā ne! Jauniņim arī jādod mutes!...

— Lai iet!... — vedējene atteica jautri un, piegriezusies jaunajam vīram, to dūšīgi nobučoja.

Emmas māte, pēdējā no klēts iziedama, durvīs znotam vēl teica:

— Znotiņ, nu mana zīlīte tavā rokā. Turi un glabā viņu labi. Un tu, mīlīt, esi mīlīga un paklausīga. Atslēga paliek tepat durvīs. Ja gribat, ieņemiet to iekšpusē un tad varat durvis no iekšpuses pieslēgt. Ar labu nakti!

To teikusi, viņa pievēra durvis, un tā sauktais jauniņš un jauniķe palika klētī vieni.

* *
*

Gobzemju saimniekam vairāk bērnu nebija, kā divas meitas. Vecākā no tām bija Emma. Kuŗa no abām paliks par māju mantinieci, to vecāki iepriekš neizšķīra un galīgi neko nenolēma, gribēdami nogaidīt, kāds kuŗai meitai gadīsies precinieks. Kad nu Emma bija tuvu sadraudzējusies ar kaimiņu saimnieka dēlu Ādamu, klusībā viens otru turēdami jau par savu nākošo, un kad šī draudzība arī abēju vecākiem nebija vairs nekāds noslēpums, tad vecie Gobzemji nodomāja mājas norakstīt jaunākai meitai, kuŗa vēl bija skuķes gados un patlaban gāja skolā, jo Ādamam, pēc vecākā brāļa nāves, bija tēva mājas mantojamas, un tātad sieva ar mājām vairs nebija vajadzīga, bet gan sieva ar naudu, jo viņa vecāki nebija necik pārtikuši saimnieki.

Gobzemji, būdami paši krietni turīgi, gan nebija ar Ādamu īsti mierā nevien tamdēļ, ka viņa mājas nebija nekādas labās, bet arī tamdēļ, ka paša Ādama līdzšinējā dzīve drīzāk viņus atbaidīja nekā pievilka. Lieta tā, ka viņš, vēl būdams pusaugu zēns un atrazdamies ģimnazijā vidus klasē,

kādu vasaru bija aizbraucis tālu ciemā — pie mātes radiem Rojas jūrmalā, kur redzējis kuģus un laivas būvējam un braucam un kur uz jūrnieku dzīvi bija dabūjis tādu patikšanu, ka mājās vairs ilgi nebija noturams, un vecākiem cits nekas neatlika, kā ņemt puiku no līdzšinējās skolas ārā un laist jūrnieku skolā. Vasarās viņš tad brauca uz kuģiem, bet ziemās mācījās jūrskolā. Mājās pa šo laiku viņu dabūja redzēt reti un tikai uz nedaudz dienām. Bet kad viņš pēc dažiem mācības gadiem atkal reiz pārradās dzimtenē, tad viņš nebija vairs kā agrāk, skolnieku ģērbā, bet skaistā uzvalkā ar zelta apmetinājumiem ap cepures ieloku, žaketes apkakli un piedurkņu atlokiem: viņš bija nolīcis tālbraucēja stūrmaņa eksāmenu un pieņēmis vietu uz kāda tvaikoņa. Pats viņš no agrākā zeņķa bija izvērties par brašu, glītu jaunekli, un Emmai viņš patika nu tā, kā neviens cits. Tomēr ilgi par jūrnieku nebija palicis — sevišķi gan uz mātes vēlēšanos — mēģinādams tikt dzīvē citādi uz priekšu; bet pēc vecākā brāļa nāves, kas pirms gada bija nomins ar plaušu karsoni, Ādams bija atgriezies uz dzīvi dzimtenē, palīkdams brāļa vietā tēvam par palīgu mājās.

Par šādu svaidīšanos dzīves ceļā viņš pie Emmas vecākiem, kas bija nopietnas un stingras dabas cilvēki ar visai konservatīviem dzīves uzskatiem, nestāvēja nekādā īstā ieredzē. Ja arī galu galā viņi pielaidās Emmas nodomam, iet pie Ādama, tad viņi to tomēr darīja ļoti nelabvēlīgi un tikai pēc tam, kad visi atrunāšanas mēģinājumi bija izrādījušies pie Emmas par veltīgiem. Tad viņi, negribdami savai luteklei darīt pārestību, bija ar rūgtumu sirdī atļāvuši tai palikt pie savas apņemšanās, lai gan daudz mīļāk būtu savu meitu redzējuši apprecamies ar kādu citu, vispār cienītu vīru un nevis ar tādu cilvēku, kas tik lielas lietas bija uzsācis, par kuŗu viss pagasts tik daudz bija runājis, no kuŗa visi bija gaidījuši iznākam ko sevišķu: mācītāju, dakteri vai advokātu, bet kuŗā nu palika tepat sava tēva nabadzīgās mājās par vienkāršu zemes rūķi!

Nākošā rudenī, kad tēvs Ādamam norakstīs mājas, jaunieši bija nodomājuši precēties. Tas bija jau cieši norunāts viņu pašu starpā un arī kaimiņos dzirdēja jau iepriekš daudz zinām, ka nākamā rudenī Gobzemjos gaidāmas lielas un lepnas kāzas.

Bet tad notika kas negaidīts.

Tas bija taisni pirms mēneša, kad Emma no savas sirds draudzenes Tīmekļu Bertas dabūja zināt, ka Ādams kādās savu radnieku viesībās kaimiņu novadā, kur arī Bertas draudzene Sirdēstu Antonija bijusi klāt, uzvedies ļoti nekrietni: laikam iereibumā būdams — minētās viesībās vispār stipri iemests, — viņš, visiem dzirdot, neglītā kārtā stāstījis par savu sakaru ar Emmu, starp citu lielījies, cik lielā mērā viņa tam esot padevīga un ka viņš to varot, tā sakot, tīt sev ap pirkstu. Plātījies arī ar to, ka viņa to citādi nesaucot, kā par savu zelta gabaliņu, cukura vīriņu un vēl citos tanīs mīlināšanas vārdos, kādos tā patiesi bija viņu saukusi gan vēstulēs, gan arī personīgi ar viņu divatā tiekoties. Tāpat stāstījis, ka viņš citādi viņu arī nesaucot, kā par savu mazo sieviņu. Tā tad viņu mīlestības noslēpumu bija gandrīz vai visos sīkumos atklājis citiem un darījis to tik rupjā, neģēlīgā kārtā — par viņu zobodamies.

Arī viņas labāko dāvanu viņš bija licis novārtā, kā to Berta bija zinājusi stāstīt. Šī dāvana bija no Emmas matiem darināta pulksteņa saite. Viņas matus Ādams allaž bija apbrīnojis, dēvēdams tos gan par zelta saules stariem, gan mirdzošiem zīda pavedieniem, kuŗos visi viņa prāti pagalam esot sapinušies, tā ka vaļā tikt nekad vairs nevarot. Viņa lielākā nelaime aizvien bija, kad viņš, divatā kopā esot, varēja atpīt vaļā viņas skaistos, dižanos, pāri par jostas vietu un gumiem plūstošos matus un viņu kuplās, zeltainās pāzmas pīt un šķirstīt sev starp pirkstiem. Daudzreiz viņš, pīdams, pajādams un skūpstīdams viņas matus, bija žēlojies, ka nevarot ņemt tos sev līdz un biežāk par tiem priecāties. Tad viņa, galvu sukādama un pīdama, bija sakrājusi prāvu šķipsnu gaŗu, skaistu matu un likusi no tiem nodarināt mākslīgi pītu pulksteņa saiti ar pilsētā pagatavotiem zelta apkalumiem un iekabinājumiem. Tur nu Ādams varēja apbrīnot un salīdzināt, kas skaistāks — viņas matu spīdums, vai zelta spožums. Un viņš bija bez gala priecīgs un laimīgs par šo dāvanu, kad viņa tam uz dzimumdienu bija to pasniegusi. Viņš nejaudāja, kā tai pateikties. Šī dāvana bija

taču gluži citāda nekā visas citas: tā nenāca no tālas zemes vai sveša cilvēka — tā bija taisni daļa no viņas pašas, no viņas auguma. Kā bērns viņš bija priecājies, ka nu viņam būšot allaž klāt kaut kas taisni no viņas pašas.

Un šo dāvanu viņš minētās viesībās bija licis novārtā: saites nospurušos galus, vaļā tikušos matus svilinājis pie sveces, un visi klātesošie tad smējušies, ka tur nu svilinot Gobzemju Emmu, jo radiem un pazīstamiem nebija nekāds noslēpums, ka Ādama pulksteņa saite ir viņa līgavas dāvana, darināta no viņas pašas matiem. Tā blēņojoties, aizdegusies pati saite, pāris vietās pārdegusi pušu un pavisam sabojājusies.

Visu to pati savām acīm redzējusi Bertas draudzene Antonija. Tāpat viss droši un skaidri zināms. Labi vēl, ka Berta visu tūliņ pastāstījusi: citādi Emma, nekā nezinādama, būtu vēl tālāk ar Ādamu tāpat mīļi un sirsnīgi satikusi kā līdz šim, un tā būtu laikam vēl vairāk iegāzusies.

Bet tas bija labi, ka viņa visu to zināja: tūliņ viņa bija norakstījusi tam dažas rindiņas, kur īsos, asos vārdos atsacījās no katras tālākas satiksmes ar viņu un uzaicināja to viņas acīs vairs nerādīties, — kamdēļ, to viņš zināšot pats.

Un lai savām dusmām piedotu vairāk svāra, tad vārdos atsacījās no katras tālākas satiksmes ar viņu, viņa tiešām apņēmas kādu laiku — mazākais dažas dienas — ar viņu nesatīkties, jo patiesībā Ādamu atstāt viņa nedomāja arī vislielākās dusmās. Viņa tikai gribēja to labi sabiedēt, krietni sabēdināt un pārmācīt, bet beidzot viņam piedot, kad viņš būs dabūjis labi viņu izlūgties un nosolījis laboties.

No tās dienas sākot, viņa negāja vairs klētī gulēt, kā to pa vasaru mēdza darīt, kur tad Ādamam bija viegla lieta vakaros ar viņu satīkties, bet pārgāja uz guļu atkal istabā — savā kambarī, lai gan pēc karstām dienām un tvīkainās naktis gaiss klētī bija vēsāks un patīkamāks nekā istabā. Jau pirmā vakarā Ādams ieradās pie viņas kambaļa loga — tāpat, saprotams, pie klēts durvīm bija jau izklaudzinājies, viņu meklēdams. Lēni, tikko dzirdami viņš piegrabināja pie loga rūts, kā viņš to ikreiz mēdza darīt, kad gribēja ar viņu istabā satīkties un parunāties. Bet šoreiz viņa ilgi nelikās nekā dzirdot, un kad viņš sāka piebungāt stiprāk, tad viņa, piecēlusies un pie loga piegājusi, bet to neatvērda, uzsauca tam dusmīgi un tik stiprā balsi, lai liekot viņu mierā un ejot projām, ka bija jādomā, nu tūliņ uzmodīsies vecāki, kas gulēja blakus istabā. Steigšus viņš tad arī bija aizdevies projām, un viņa, aiz aizkariem glūnēdama, redzēja, ka viņš patiesi gāja un aizgāja projām un atpakaļ neatgriezās. Atkal tāds nelietis! Pēc labas tiesas viņam, savu vainu apzinoties, būtu taču pienācies nākt vēl otru un trešu reizi atpakaļ un tik ilgi lūgt un labināt, līdz viņa beidzot atver logu un ar viņu parunā.

Bet viņš nenāca.

Nolikusies atpakaļ gultā, viņa ar pukstošu sirdi gulēja un klausījās, vai viņš pa laiciņam tomēr nenāks atpakaļ. Ilgi viņa klausījās un skatījās uz loga pusi, bet nekas nebija nedz dzirdams, nedz redzams.

Vēl vairāk viņai saradās dusmas uz Ādamu. Paskat, kāds negēlis! Labi zinādams, cik ļoti pats vainīgs, viņš tomēr vēl tik iedomīgs un tādā mērā stūrgalvīgs. Vai tā nav bezkaunība?

To nakti nekā nesagaidījusi, viņa bija tomēr droša, ka nākošā vakarā viņš būs atkal klāt. Un tiešām viņš ieradās. Prieks par to viņai bija liels, bet viņas lepnums jutās vēl varen aizkarts no viņa izturēšanās pagājušā naktī. Viņa tamdēļ apņēmas to viņam šovakar atmaksāt, — lai viņš jel dabū reiz savu vainu sajūst!

Un atkal viņa to tāpat bargi un ne par ko nebēdādama, dzina projām, un atkal viņš aizgāja un — atpakaļ nenāca. Tas bija nedzirdēti, nepiedodami!

Nākošā vakarā viņš nemaz vairs neatnāca un aiznākošā. Tas bija par daudz! Nē, tas nevarēja tā palikt, tā viņam nevarēja to palaist! Tāda stūrgalvība, tāda vienaldzības izrādīšana! Tagad viņa gribētu tam tiešām krietni atriebties, kad tik kur un kā varētu. Ja būtu tik kāds izrikojums, tad viņa

gan tam parādītu: viņa izliktos pret kuŗu katru citu tik laipna un laba, cik vien iespējams, bet viņu nešķistos nemaz manot, — lai tad viņš redz, ka viņai vis viņa nevajag, ka viņai ir cits. Tad viņš atkal nāktu viņu lūgties — ilgi un sirsnīgi, un tad būtu viss atkal labi. Žēl, ka tagad nekur tuvumā nebija gaidāms nekāds izrīkojums.

Tomēr iznāca cits gadījums, kur viņa tam labi varēja atmaksāt. Nākošā dienā iebrauca Gobzemjos pazīstams preču žīds, kuŗš, kā daždien uz laukiem parasts, piedāvājās mātei ar meitu, ka zinot bagātu precinieku kādu pārnovada saimnieku, kas patlaban meklējot sev saimnieci.

Citā reizē Emma žīdam uz šādu piedāvājumu būtu vienkārši atgriezusi muguru, bet tagad viņai iešāvās kas sevišķs prātā. „Kuŗš,” viņa domāja, „te es labi varu Ādamam atmaksāt: varu viņu labi sabiedēt un padarīt atkal sev mīlu un paklausīgu. Lūk, gadījums kā likts!”

Un ar mātes ziņu Emma žīdam sacīja, ja viņa uzzinātais precinieks esot labs un krietns eilvēks, lai atbraucot saredzēties. Varbūt pat jau nākamā svētdienā. Viņi mājās visi būšot.

Nākamā svētdienā tiešām atbrauca Gobzemjos bagātais pāmovada saimnieks līdz ar kādu otru vīrieti. Šis precinieks Emmai gan nemaz nebija pa prātam un ne tuvumā nevarēja līdzināties viņas iemīlētajam Ādamam. Tas bija jau labi gados un pēc apģērba, runas un visas iznešanās īsts veclaiku cilvēks. Ģimīsim viņam bija viscaur gludeni noskūts — gluži tāpat kā Emmas tēvam un citiem vecākiem vīriešiem, bet mati pagari un apaļi apcirpti, lai gan pašu pagastā visi jaunākie vīrieši jau sen nēsāja tikai īsi grieztus matus. Visa viņa gaita bija lempīga.

Tā Emmai šis bagātais pāmovada vecpuišis nemaz nepatika, bet tomēr tas tika uzņemts kā nopietns precinieks, un citu klātienē, sevišķi saimei redzot, Emma izturējās pret viņu ļoti laipni un sirsnīgi, likdamās visai pie tā saistīta; kalponēm klusi un priecīgi stāstīja, ka viņai atbraucis bagāts precinieks, kam saimnieces tūliņ vajagot un kas viņu ļoti gribot. Arī kurlmēmajam kuprainītim Irnestīnam, kas bija Gobzemjiem radnieks un pastāvīgi tur dzīvoja, ēzdams pa daļai nabaga maizi, pa daļai izpildīdams trešā puīša vietu, viņa ar zīmēm rādīja, ka viņai radies bagāts precinieks, labi saprazdama, ka tad Ādams dabūs jo ātrāk par visu zināt, jo mēmais, kas allaž bija kalpojis par ziņnesi un mīlestības vēstnesi starp Emmu un Ādamu, bija viņu abu uzticības vīrs un bieži satikās ar Ādamu.

Ka nākošā naktī Ādams nu atnāks, par to viņa nešaubījās. Tomēr viņa izgulējās nomodā un izgaidījās līdz gaismai, izkāpa arī reizēm no gultas, aizgāja pie loga un, uz bēģeļa uzmetusies, skatījās nakts tumsā ilgi jo ilgi, atvēra arī logu un klausījās ārā, bet nekā nesagaidīja. Arī nākošā un aiznākošā naktī izgaidījās velti.

Redzams, Ādams vienkārši neticēja, ka šāds precinieks ņemams nopietni un ka ar tādu varētu kas iznākt, — tā Emma sevī vēroja. Viņa tad apņēmas Ādamam pierādīt, ka te ir gan darīšana ar nopietnu precinieku. Kad bagātais pārnovadnieks atbrauca otrreiz un lūdza viņas roku, viņa apsoliņās. Tēvs, māte viņu uz to nedz spieda, nedz arī centās atrunāt, dodami viņai šoreiz pilnīgu brīvību; bet viņa pati teica, ka esot ar mieru un darīja visu no pašas brīva prāta.

Nākamā svētdienā viņus pirmoreiz uzsauca.

Tas bija liels notikums visā novadā, pat visā draudzē. Runāja, sprieda, prātoja un brīnījās par Emmas sakara izjukšanu ar Ādamu. Visi piederīgi un pazīstami bija paraduši viņus uzskatīt jau par gatavu pāri; tādēļ visus pārsteidza viņas izešana pie bagātā vecpuīša. Galu galā lielākā daļa palika pie tām domām, ka brīnums tas gan esot, bet ne tik gluži nedzirdēts, jo daždien gadoties, ka jauna skaista skuķe apprecas ar dzīvojušu vīrieti.

Naktī pēc pirmā uzsaukuma Emma cerēja un ticēja, ka nu taču reiz nāks viņas nekrietnais stūrgalvīgais Ādams, un tad viņa to labi izbārs, visu tam pārmetīs, bet beidzot tomēr pieder, un viss būs atkal labi. Preciniekam, zināms, tūliņ atteiks — jo nopietni viņa uz to nekad nebija domājusi — uzsaukšanu apturēs, un lieta nokārtosies kā vajadzīgs. Mazs tracītis gan būs, un kādu laiku viņa gulēs ļaužu valodās, bet kas par to! Vai tas vienreiz vien dzirdēts, ka notikušas derības

atceļ, un pāri vēl pēc uzsaukšanas izšķīras? Viņai bagātai saimnieka meitai — daudz nav jābīstas par ļauzu valodām. Galvenais viņai tas, kad tikai dabū savu Ādamu.

Bet gaidītā naktī Ādams neatnāca un nākošā tāpat!

Nu vina saprata, ka lieta nav vairs pa jokam. Bet ko darīt? Rakstīt vinam vēstuli? Sūtīt ziņu, lai nāk? Nē, to viņa taču nevarēja, — to nepielaida viņas lepnums, viņas apvainotā sievišķība. Darīt tomēr bija kas jādara, tā palikt nedrīkstēja. Bet ko darīt, ko iesākt?

Viņai trūka padoma. Visi viņas aprēķini bija izjukuši; tie bija sarežģījušies kā neveiklas tinējas rokas dziju pavedieni, kuņas atrežģīt pati vairs neprot un nespēj.

Kā slīcējs pie salma viņa nolēma ķerties pie pēdējā līdzekļa: viņa gāja atkal klētī gulēt, labi zinādama, ka viņš no kuprīša to dabūs zināt, un tad jau bez rakstīšanas un skaidrošanās sapratīs, ka viņa nav vairs dusmīga un to gaida.

Bet velti. Pagāja nedēļa, uzsaukšanu izdarīja otrreiz, bet viņa nesagaidīja nekā. Cauras naktis viņa pavadīja nomodā, nemierā un izmisumā, — raudādama un šņukstēdama, bet dienām staigāja bēdīga, bāla un mēma kā ēna.

Kādēļ viņš vairs nenāca? Vai viņš tiešām bija viņu mīlējis tikai pa jokam un vieglā kaislībā?

Viņai trūka atbildes.

Bet laiks gāja, kāzu diena tuvojās, un viss jau tapa uz kāzām gatavots. Tomēr viņa neticēja, nespēja pat iedomāties, ka viņa Ādamu tiešām varētu zaudēt un kļūt tā svešā nepatīkamā, nemīlētā vīrieša sieva, ar kuņu tikai pa jokam saderinājusies un tā tikusi uzsaukta. Labprāt viņa atteiktu šim vīrietim jau tagad, ja tikai zinātu, ka Ādams tālāk vairs netiepsies un būs tūlīt pret viņu atkal labs. Bet, nekā tuvāk nezinādama, viņa nevar to darīt, jo tad viņa viegli var tikt visu acīs par apsmieklu, un varbūt Ādams pats ņemas vēl viņai atriebties, nelikdamies par viņu vairs nekā zinot. Nē, pirms jātiek ar Ādamu skaidrībā, — tad tikai var atlaist tagadējo precinieku.

Bet kā to izdarīt?

Pa tam laiks gāja, kāzu diena nāca arvien tuvāk, bet padoms neradās, un no Ādama ne vēsts.

— Ak tu mans sirdsmīļais, dārgais, kāds tu vari būt negants un atriebīgs! — Emma dažreiz klusumā izsaucās. — Vai velns mājā šinī no ārienes tik patīkamā cilvēkā, ka viņš var izturēties tik nežēlīgi pret mani, savu Emmu, savu mazo sieviņu, kā viņš mani tik bieži mēdza saukt?

Beidzot viņa apņēmas spert pirmo soli uz savstarpēju saprašanos, — viņa nolēma rakstīt tam vēstuli, visu krietni tam pārmet un tad aicināt uz satikšanos. Viņa norakstīja gaŗu, pilnu rūgtu pārmetumu, bet arī mīļu, sirsnīgu vēstuli. Tomēr sūtīt to projām — nē, to viņa nevarēja. Tādas viņš nebija cienīgs. Viņa sadedzināja to un norakstīja otru — mazāk gaŗu un mazāk mīļu; bet arī to viņa iznīcināja: nē, pēc visa tā, kā viņš to bija izķengājis, viņa nevarēja tam pirmā rakstīt, — viņa nespēja to darīt, kaut arī sirds lūza. Diezin, ko viņš tagad domā, kas viņam prātā?

Vina apņēmas gaidīt vēl tālāk, lai notiek, kas notikdams, kaut gan pati pie tam cieta briesmīgi un izskatījās pagalam sagrauzta un panīkusi.

Vēl viena cerība viņai šķita atliekam: varbūt viņš atnāks pēdējo nakti pirms kāzām, jo to viņš taču arī nepielaidīs no savas puses, ka viņa tiek salaulāta ar citu; izķircinājis un pārmācījis viņš jau nu bija to diezgan. Ak vai, kā tas tik neiet! Viņa bija gribējusi pārmācīt viņu, un nu viņa pati tiek tā pārmācīta! Bet lai kā būdams, kad tik viņš viņu mīlē un neļauj viņai uz mūžu kļūt nelaimīgai. Nē, to viņš nekad nepielaidīs! Bet ja viņš tomēr neliekas par viņu nekā vairs zinīs, tad viņš ir necilvēks, kas viņu nekad nav mīlējis, bet turējis tikai sev par laika kavēkli un kaislību priekšmetu, vai arī gribējis ar viņu un viņas mīlestību tik lepoties un lielīties. Nē, tad viņš nav viņas cienīgs!

Pēdējo nakti viņš patiesi nāks!

Viņš grib viņu tikai vairāk vēl pārmācīt par viņas rupjo izturēšanos; tālab viņš stiepj visu līdz pēdējam, — līdz pavediens gandrīz jau trūkst. Bet pēdējā brīdī viņš nāks, un viss būs vēl labi. Tracis tad gan būs nedzirdēti liels: kāzas jau sarīkotas, un kāzu rītā sabrauks kāzinieki, atbrauks arī

pats saderinātais, bet viņa — atteiks tam, un kāzas nenotiks. Bet lai! Viņa nekā nebēdās, jo kas tas viss tomēr pret viņas dvēseles mieru un sirds laimi?...

Pēdējā nakts nāca un atnāca, bet — viņš nerādījās...

Nu trūka visi pavedieni.

Kā nemaņā viņa piecēlās, kā nemaņā viņu apgērbta un aizveda baznīcā.

Ceļā uz baznīcu viņai radās tomēr atkal vēl kāda māņu cerība: varbūt Ādams taču galīgi nav nodomājis viņu atstāt, — varbūt viņš taisni pie baznīcas durvīm, vai pat pie paša altāra pienāk klāt, ņem viņu pie rokas un ved sev līdzī projām, un priecīga un laimīga viņa tad ies tam līdz, lai vai uz kurieni. Tas būtu tad tāds pat romantisks gadījums, par kādu viņa reiz lasījusi kādā romānā.

Iedomājoties, cik jauki būtu, atkal pa vecam tikt kopā ar Ādamu, viņa pat apņēmās pati no savas puses ko darīt: ja tas nenāks arī viņai klāt, neņems viņu pie rokas un nevedīs projām, bet ja viņš baznīcas pagalmā kaut kur takas malā stāvēdams, tikai paskatīsies uz viņu ar to pašu mīļo skatu kā agrāk, tā kā par viņa mīlestību nebūtu ko šaubīties, vai arī lūkosies uz viņu kā pārmezdam vai lūgdamies, — tad viņa mācītājam pie altāra prasītā „jā” vietā atbildēs ar skaidru un drošu „nē”. Nudien, to viņa izdarīs, lai tad arī notiek, kas notikdams! Nē, ne par ko viņa neļausies salaulāties, ja tik redzēs, ka Ādams viņu vēl grib! Traka lieta gan tā būs, nedzirdēts traci, par kuŗu pat avīzēs būs lasāms, bet lai!

Tomēr Ādamu viņa nedz kur sastapa, nedz arī ieraudzīja notālēm, lai gan vērīgi raudzījās visur, pat pie altāra vēl paskatījās uz vienu un otru pusi. Iznāca mācītājs un rīkojās uz laulāšanu. Nu viņai dzisa pēdējā cerības dzirkstelīte. Bet ko darīt? Sacīt nē un sacelt nedzirdētu traci, pašai par Ādamu nekā nezinot — nē, to viņa nevarēja, nedrīkstēja darīt. Varbūt viņš vēlāk pats pirmais viņu tad izzobo, viņa tā paliek visiem par joku un apsmieklu. Nē, lai kā būdams, nu atpakaļ vairs nevar, un to viņa Ādamam neliks manīt, ka viņa ir tik ļoti nelaimīga; ja jau viņš var būt tik vienaldzīgs, tad gudrākais un vienīgais, ko viņa var darīt, ir — neizrādīties bēdīgai, lai viņš domātu, ka arī viņa negrib nekā par viņu zināt un ka viņa tiešām ir mierā ar savu izredzēto.

Tā viņas lepnums palīdzēja viņai pārvarēt sāpes un iekšķīgo nelaimi, un uz mācītāja parasto jautājumu, vai viņa patiesi mīlot savu brūtgānu un gribot ar to kopā pacietīgi panest priekus un bēdas, viņa atbildēja ar ciešu un skaidru jā, un — laulības bija notikušas.

Uz brīdi viņa arī jutās nu mierīgāka, jo visa briesmīgā cīņa, kas pēdējās nedēļās — īpaši pēdējās dienās — bija viņas sirdī un domās gan klusi, bet bez apstājas plosījusies, visas baigās cerības un sāpju pilnās šaubas bija beigušās, un viņa par visu un ar visu reiz taču bija nu skaidrībā. Vismaz nu viņa zināja, kur viņa ir. Kad viņa tā bija savā ideālā vīlusies un viņa, kā arī pašas vainas dēļ iestīgusi nelaimē, ko tur varēja darīt?

Vai viņa vienīgā sievietē pasaulē, kas apprecējusi nepatīkamu, nemīlamu vīru? Kā visas iztikušas, iztiks arī viņa. Šādas nelaimes dēļ galu viņa patiesi neies darīties!

Tā visu aukstā prātā pārdomādama, viņa gāja savam pielaulātajam vīram pie rokas ar lepnu gaitu un mierīgu seju no baznīcas ārā. Viņa pat mēģināja laimīgi smaidīt un savam vīram kaut ko sacīt jautru un patīkamu. Neviens no viņas sejas un izturēšanās nevarēja laikam vairs vērot, ka viņa patiesībā tik visai nelaimīga.

Bet pie baznīcas vārtiem viņa nejauši ieraudzīja Ādamu. Uzreiz viņai pārskrēja pa visu miesu kā karstas elektriskas dzirksteles, kuŗām tūliņ atkal sekoja auksti šermuļi, it kā viņai ledainus ūdens starus laistu pār kailu miesu un tad atkal kļuva karsts, un kājas locekļu vietās sāka ļodzīties un visi locekļi trīcēt. Bet viņa savaldījās un, uzačus lepni uz augšu savilkdama, pieņēma pēc iespējas mierīgi augstprātīgu skatu, jo viņa domāja, ka Ādams raudzīsies uz viņu ļaunā atbēdības priekā un zobgalīgi smaidīs; bet tuvāk gaŗām ejot un ciešāk iemetot skatu tam sejā, viņa redzēja to gluži nopietnu. Viņu acis sastapās: viņš paskatījās uz viņu ar bēdīgu un pārmetuma pilnu skatu. No apsmiekla vai zobgalības viņa sejā nebija ne miņas. Un ko viņa vēl ievēroja: viņas dāvinātā

puksteņa saite, tāpat kā agrāk, glīta un vesela karājās viņam pie krūtīm. Vai Bertas stāstījums par saites svilināšanu un sabojāšanu nebūtu nemaz taisnība? Neticami gan tas izklausījās, ka Ādams būtu varējis rīkoties tik prasti. Viņa arī to nebūtu ticējusi, ja to nebūtu stāstījusi viņas pašas sirdsdraudzene Berta, kuņas draudzene Antonija savukārt teikusies to visu redzējusi pati savām acīm.

Tāpēc, līdz no baznīcas bija pārbraukuši un pusdienas mielastu noturējuši, pēc kam viņai atlika daudz maz brīva laika, Emma paaicināja Bertu un izgāja abas aiz mājām gar pļaviņu pastaigāties, kur tai cieši un nopietni noprasīja, vai tas patiesi taisnība, ka Ādams svilinājis vai pat sadedzinājis no viņas matiem pīto puksteņa saiti, jo gluži tādu pat viņa vēl šodien tam redzējusi pie krūtīm.

Berta uz to sāka skaļi smieties, tad kļuva nopietna, tad atkal smējās un beidzot lūdza piedošanu, lai Emma neņemot ļaunā, ka šī to krietni piemānījusi. Lieta tā, ka Ādams viņai pēdējos zaļumos aizdevis dusmas, uzrunādams viņu uz deju, bet tad atstājis sēdot, paņemdams viņas ienaidnieci Remesenu Elzu. Par to viņa apņēmusies Ādamam atbēgties un salaist viņu ar Emmu ienaidā, kādā nolūkā arī izdomājusi un šai pastāstījusi tās blēņas par Ādama bezkaunīgo izturēšanos, jo Antonija viņai nekā neesot stāstījusi, tamdēļ ka kaut kas tamlīdzīgs minētās viesībās nemaz neesot noticis. Visu šo laiku viņai vienmēr bijis bail vien, ka Emma nedabū viņas blēdību zināt; viņa arī nekad nebūtu drīkstējusi Emmai sacīt taisnību; bet tagad, kur visa lieta ņēmusi tik labu galu: kur Emma dabūjusi tik bagātu vīru, kuņam Ādams nevar ne tuvumā līdzināties: — tagad nu viņa bez bēdām varot tai sacīt visu taisnību, jo par dusmošanos no Emmas puses viņai nu neesot vairs ko bīties, tādēļ ka taču taisni caur viņas atbēgtību un viltību tā savu laimi sasniegusi un tikusi pie bagāta vīra. Bet viņai pašai nu esot cerība kļūt Ādamam par sievu, jo ko citu viņš tagad, pēc Emmas apprecēšanās, lai gan ņemtu? Pašu novadā viņa pēc Emmas iziešanas tautās esot nu pirmā kandidāte.

Emma nespēja ar Bertu vairāk nekā runāt, kā tik teica:

— Berta, ja Dievs var, lai viņš tev piedod. Es tev to piedot nevarēšu nekad. Es tevi vairs negribu redzēt...

To teikusi, viņa paskatījās uz Bertu ar tādu skatu, ka šī sabijās. Tad, atgriezusi Bertai muguru, soļoja klusi viena pati atpakaļ mājās, tāda — nedz dzīva, nedz mirusi.

2.

CITS SLĒDZĒJS

Kādēļ jaunais vīrs pirmo nakti neguļ klētī pie līgavas, bet bēg no klēts projām un kaujas ar suņiem, kuņus tam rīda viņa paša sievastēvs virsū. — Kādēļ kurlmēmais kuprainītis nakts vidū skrej ar atslēgu uz otrām mājām un kādēļ šis pats kuprainītis, kas visu dienu nemaz nebija dejojis, naktī dejo uz vienu kāju un bez mūzikas.

Jaunais pāris, palicis klētī viens, nezināja, ko iesākt, — tik neomulīgi jaunlaulātie jutās viens otram pretī. Līdz šim tie patiesībā tikpat kā nekad nebija divatā vien vēl atradušies kopā: allaž vai nu tēvs, vai māte, vai arī jaunākā māsa bija Emmai bijuši tuvumā, kad viņas bildinātājs te atbrauca un viesojās. Pat tiešas sarunas viņu pašu starpā nebija līdz šim notikušas tikpat vēl kā nekādas; katru reizi sarunu iesāka vai deva tai virzienu kāds no citiem klātesošiem, pie kam tiklab Emma, kā arī viņas izredzētais sarunā tikai aplinkus un it kā nomalis piedalījās. Un te nu uzreiz viņi atradās vieni divi savā starpā.

Emma stāvēja pie kumodes, spoguļa priekšā, bet acis uz augšu nepaceldama un spoguļi nelūkdamās, tikai ar pirkstiem knibinādamās ar kumodes pārklāja bārksūm. Visas viņas domas bija pie notikuma ar Bertu: kā šī tādu neģēlīgu viltību varējusi atļauties un tā padarījusi divas sirdis nelaimīgas uz visu mūžu! Tas vīrietis, kas tur stāvēja pāris soļu no viņas atstatu, sajucis un neveikls, bija viņai pilnīgi vienaldzīgs — viņa pret to nejuta nedz mīlestību, nedz arī dusmas.

Patlaban šis svešais vīrietis, kuŗu viņa tikai nedaudz reizes bija redzējusi, nedroši iekāsējās, it kā gribēdams traucēt smago klusumu, ja ne vairāk, tad jel tā, jo vārdu, ko teikt jaunai, daiļai skuķei, kuŗa viņa priekšā stāvēja un izskatījās tik nelaimīga un it kā nedzīva, viņam neradās un neradās, lai gan viņš, acīm redzot, gribēja ko teikt; Emma, pāris reižu acis viņam nejauši uzmezdama, redzēja, ka viņam pakustējās lūpas it kā uz runāšanu un likās, viņš norija siekalas, it kā taisīdamies ko svarīgu sacīt. Bet nekas neiznāca. Pāris reizes viņš arī stipri noņņauca degunu, katrreiz ilgi slaucīdamies lielā, jau diezgan netīrā lakatā, kuŗu izvilka sev no svārku kabatas un pēc lietošanas atkal turpat rūpīgi noglabāja.

No šā visai neveiklā stāvokļa viņu zināmā mērā — vismaz uz brīdi — izglāba paša pussmēķētais nodzisušais cigārs, ko, klētī ienākot, bija nolīcis uz tā paša luktura malas, kuŗā dega gaŗa balta svece, vienīgā gaismas devēja diezgan paplašajā telpā. It kā glābiņu meklēdams, viņš žigli piegāja pie galdiņa, kuŗš atradās blakus gultai un uz kuŗa bija nolīkts lukturis, saķēra savu pirmajā uzbudinājumā nolīkto un aizmirsto cigāru un gribēja nolīekties pie sveces to aizdedzināt, bet ieraudzījis lukturim līdzās sērkociņu kārbu, paņņema to, ievilka vienu skaliņu un ar to aizkūpināja sev cigāru. Tā taču iznāca kāda nodarbošanās.

Emma, vēl arvien pie kumodes stāvēdama un iesāņus uz viņa pusi pagriezdamās, vienaldzīgi noskatījās viņa neveiklajās kustībās. Abi viņi it kā sajuta viens otra nepatīkamo stāvokli un pašiem gluži neapzinoties radās vienam otra žēl. Kad projām aizsviestais sērkociņš neapdzisa, bet uz grīdsegas plēnēdams vēl brīdi spīdēja, Emma gluži labsirdīgā balsī ieminējās:

— Ka nesāk kas gruzdēt. Ož pēc gruzduma.

— Jā, ka nesāk gruzdēt... — piebilda arī viņš, paiedams pāŗa soļu uz priekšu un apmīdams plēnošo sērkociņu.

Bet ar to viņu saruna sākās un beidzās, un tālāk viņam ar labāko gribu nekas vairāk nenāca prātā ko teikt, un viņa arī nerunāja nekā.

Klētī valdīja atkal pilnīgs klusums, tikai šad un tad bija tikko sadzirdama degošās sveces iesprākšķēšanās un dažreiz atskanēja no istabas smuiku skaņas vaā bases dūcieni, kur kādi nokavējušies kaislīgi dejojāji vēl nevarēja beigt šāsdienas dejas priekus.

Beidzot — atkal pēc ilgākas klusēšanas, — viņam iesāvēs labs padoms prātā, kā tikt no šā neveiklā un priekš abiem nepatīkamā stāvokļa ārā; it kā atviegloti uzelpodams, viņš iekāsēdamies teica:

— Būs jāiet paraudzīt, ko zirgi dara. Par veco gan nav ko bēdāt, bet kumeļš — tam tik trīs gadi — vienmēr ļoti nemierīgs: noraujas, iet pie citiem un tad koŗas un spārdās. Lai gan šodien krietni izbroukts, tomēr galvot par viņu nevar, sevišķi vēl tāpēc, ka rijā ir arī dazi citu kāzinieku zirgi. Jāpalūko pašam, tad varu būt drošs.

To teicis, viņš viegliem, mudīgiem soļiem, pa daļai iedams uz pirkstu galiem, devās no klēts ārā, durvis lēni aiz sevis pievērdams un būdams priecīgs, ka viņam tāds brangs padoms iesāvēs prātā, kā tikt no nepatīkamā acumirkīgā stāvokļa ārā. Izklūstot brīvā gaisā un esot vienam, gan jau rāsies padoms, ko un kā runāt ar jauno sievu un kā darīt, — kad tik tagad tiek no tādas nepanesamas neveiklības ārā!

Žigliem soļiem viņš klusi pa gatvi devās uz rijas pusi.

* *
*

Kurlmēmais kuprītis, kuŗam Emmas precēšanās ar pārnovadnieku nebūt nepatika, tādēļ ka caur to izjuka visi nodomi ar viņa draugu Ādamu, bija visu kāzu dienu saīgušā prāta un kāzu svinēšanā tikpat kā nemaz nepiedalījās: nedz dejoja, nedz gāja citiem līdzī ēdiena laikā pie galda, bet vai nu darbojās tikai pa laidaru ar lopu apkopšanu, vai arī staigāja un turējās kaut kur no citiem. Ādams, kas pret viņu aizvien bija izturējies tik labvēlīgi, apiedamies ar viņu tāpat kā ar citiem cilvēkiem, nekad nekā viņu nenicinādams, kā to daži mēdza darīt, — šis labais, patīkamais cilvēks nu nedabū Emmu, bet gan kāds nezina no kurienes ieradies svešinieks!...

Cik reiz kuprainītis nebija staigājis ar Emmas vēstulēm pie Ādama un ar šā vēstulēm atkal atpakaļ pie Emmas, tā būdams par viņu mīlestības slepeni līdzzinātāju. Šāda uzticības dāvāšana no Emmas un Ādama puses pildīja viņu ar sevišķu lepnu apziņu. Par viņu sagaidāmo laimi viņš klusumā bija priecājies līdzī. Un nu viss vējā. No lolotiem nodomiem nav iznācis nekas. Tādēļ viņš arī kāzinieku pulkā nejaucās nemaz, ne arī līdzēja kāzinieku zirgus pievākt un apkopt, kas pēc tās vietas, kādu viņš Gobzemjos ieņēma, viņam īsti būtu pienācies.

Kad jaunais pāris bija noguldīts un arī pārējie kāzinieki gandrīz visi jau noguluši, kuprainītis viens pats atradās pagalmā. Viņš bija nosēdies malcienā, iepretim klētī, uz žagaru kopiņas, kur, neviena nepamanīts un netraucēts, nodevās savām bēdīgajām domām.

Nejauši viņš ievēroja sev priekšā paspīdam gaisumu: tas atspīdēja no klēts, jo durvis bija atvērtas un pa tām iznāca kāds cilvēks. Tas bija Emmas vīrs; kuprainītis viņu durvīs, pretī sveces gaismai, labi pazina. Atspīdošais vājais gaisums pēc pāris acumirkļiem pazuda, jo tiklīdz iznācējs bija sliksnim pāri, viņš durvis atkal pievēra un, kā kuprainītīm likās, apgriezta atslēgu vienreiz apkārt, atstādams to tomēr durvīs, pēc kam aizgāja pa gatvi uz rijas pusi.

Kuprainītis brīdī nolūkojās aizgājējam vienaldzīgi pakaļ, līdz tas tumsā pazuda. Tad, atspiedis galvu rokā, gribēja jau atkal nogrimt domās, kad tam gluži negaidot kas pavisam savāds iesāvās prātā: acumirkļī viņš uzlēca stāvus, vēriģi palūkojās visapkārt un tad kā kaķis vieģli ar pāris lēcieniem bija klāt pie klēts durvīm. Atslēgu viņš atrada durvīs. Nemaz nemēģinādams, vai durvis ir jau pieslēģtas vai nē, viņš atslēgu žiģli apgriezta vienreiz uz labo pusi un, zinādams, ka tad durvis patiesi būs aizslēģtas, klusu un vieģli izvilkta atslēgu, iebāza to sev kabatā un tad, atkal visapkārt vēriģi palūkoģies, līda ģar malkas grēdu un žagaru stirpu uz druvas vārtu pusi, steidzīgi, gandrīz pusriķšus skriedams, izgāja pa tiem un tad pazuda tumsā.

* *
*

Jaunais vīrs, zirģus aplūkoģis un pārliecināģies, ka viss ir pareizā kārtģbā, nāca pēc pārdesmit minģtēm lēniem soģliem no rijas atpakaļ, domādams sevģ, kā vislabāk nu varētu iesākt kādu piederģģu sarunu ar savu jauno, skaisto sievu. Viņš nodomāja sākt stāstģt tai kaut ko par zirģiem: kā tos atradģs, kā apkopģs un tā tāģlak, un kad jau valodas bģs iesākuģšas, tad arī viss veiksģs tāģlak.

Nonācis pie klēts un atslēģu durģis neatradģs, viņš gribēja tās atvērt, drusku pavilkdams vēģ otru un treģu reizi, bet veltģ, — durģis nekustģģas, acģm redzot, tās no iekģspuses pieslēģtas... viņš sevģ domāja.

Brģtiģģu pastāvģģis mierā un padomāģģis, ko darģt, viņš lēni jo lēni piekģlauvēģa pie durģģm, papriekģģu tikai ar vienu pirkģtu. Tad uzmanģģi klausģģģas, bet klģtģ it nekas nebģģa dzirdams. Atkal brģdģ pagaidģģģis, viņš piekģlauvēģa par jaunu, šoreiz jau stiprāk. Bet arī tagad klģtģ viss kā bijģģ palģģa

klusu. Vēl dažas reizes pieklaudzinajis un nekādas atbildes nesagaidījis, viņš, pieliecies un pielicis muti pie caurdures atslēgas, apspiestā, čukstošā balsī sauca:

— Emma, ielaid! Emma, dzirdi — ielaid!...

Klausījās atkal, bet atbilde arī šoreiz nenāca, nedz arī citādi klētī bija kas dzirdams. — Atkal viņš pēc brīža, muti pielicis pie caurdures, paklusu teica:

— Emma, nu neniekojies, esi prātīga, — laid iekšā!... — Bet arī šoreiz nenāca nekādas atbildes. Nu viņš palika brīdi mierā, it kā pārdomādams savu stāvokli. Te viņš iecerējās, ka viņam svārku iekšējā kabatā ir kāda no paša māju atslēgām. Žigli viņš izņēma to un mēģināja slēgt durvis vaļā. Atslēga arī labi iegāja caurumā, bet tas arī bija viss: pagriezt to nevarēja nedz uz vienu, nedz uz otru pusi. Brītiņu šurpu turpu staigājis, viņš ņēma to atkal ārā, baidīdamies, ka nesamaitā atslēgu. Nu viņš pieklaudzinaja par jaunu, tagad jau krietni stiprāk — ar dūri. Patlaban viņš gribēja liekties atkal ar ausi pie atslēgas cauruma, lai klausītos, vai nu nāks laist iekšā, jeb vai citādi nav kas klētī sadzirdams, kad piepeši izdzirda sev aiz muguras soļus — kāds nāca no pagalma otras puses šurp. Jaunais vīrs palika uzreiz klusu. Nācējs palika stāvēt un iesaucās:

— Kas tur daudzās?

Jaunais vīrs neatbildēja nekā un arī citādi izturējās pavisam klusu, domādams, ka nācējs neko tālāk nemeklēs un atkal aizies. Bet, nekādas atbildes nesagaidījis, tas atkal uzprasīja — un šoreiz stingrā un stiprā balsī:

— Kas tur ir? Ko tu tur meklē?... — Un sāka jau nākt tuvāk.

Jaunais vīrs, baidīdamies, ka citi nedabū zināt, ka līgava nelaiž viņu pie sevis gulēt un ka viņu tad izzobos, sargājās vaicātājam ko atbildēt, lai nedabūtu zināt, kas viņš ir. Bet nācējs nāca tuvāk. Redzēdams, ka tas mierā nepaliek un katrā ziņā grib dabūt zināt, kas te daudzījies, jaunais vīrs ieskatīja par prātīgāko nelaisties nācējam klāt un nedoties tam pazīstams. Viņš tādēļ rikšiem atskrēja no klēts durvīm sāņus nost, pieskrēja pie dārza, pārlēca pār neaugsto sētu un tā atradās dārzā.

Bet nepazīstamais sāka skriet un arī devās uz to pašu pusi — viņam pakaļ, pie tam saukdams diktā balsī:

— Nebēdz! Stāvi, lai zinu, kas tu esi! Ja nē, es šaušu!

Dzirdēdams, ka runa par šaušanu, no kā jaunajam vīram bija aizvien ļoti bail, viņš pagalam satrūkās, bet pazīties tomēr nevarēja doties, jo tad izceltos pārāk lieli smiekli un zobošanās, no kā viņš taisni visvairāk baidījās. Tādēļ, saliecies pagubu, lai, ja šautu, lode neķertu galvu, vīrs laidās bēgt tālāk pa dārzu, skriedams gan pa sīku sakņu dobēm, gan starp ērkšķu krūmiem un pa ābeļu pazarēm. Bet nu arī pagalmā bija dzirdams vēl kāds vīrietis runājam un suņi sāka dikti riet. Labu gabalu dārzā noskrējis un klausīdamies, viņš dzirdēja, ka pagalmā otrs vīrietis pirmējam prasīja, kas tur esot par kņadu, uz ko pirmējais stāstīja, ka gar klēts durvīm, kuŗā guļ jauniķi, kāds nepazīstams vīrietis kaut ko darbojies, uz vaicājumu nekā neatbildējis un kad gājis tam klāt, tad iebēdzis dārzā.

— Laikam ganu puika! Tāds diedelnieks! Tādam dodams pa kramu, tad viņš aizsprāgs kā sapals projām! Tas ir liels rebete un caurcaurim bezkauņa... — runāja dusmodamies otrs vīrietis.

— Nē, ganu puika nav... — atteica pirmējais: — nupat redzēju, ka viņš peludē guļ aizmidzis. Kad tik nav zaglis vai cits kāds ļauns cilvēks! Diezin vai negrib ēkām pielaist uguni! Vai tas vienreiz vien dzirdēts, ka, jauniķiem guļot klētī pirmo nakti kopā, klētis nodeg, un abi sadeg līdz: viena vai otra skauģi un riebēji, gribēdami atriebties par to, ka viņu nodomi izjukuši, pielaiz klētij uguni. Der tādās naktls uzmanīties!

— Jālaiž suņi vaļā un jārīda virsū... — noteica otrs.

Jaunais vīrs, dārza otrā malā klausīdamies, dzirdēja, ka pēc brīža abi vīrieši, no kuŗiem viens pēc balss likās būt viņa paša sievastēvs, uzsauca viens par otru suņiem:

— Cui, Poģi! Puc, Dadzi! Puc!

Tūliņ arī bija dzirdams, ka abi suņi dipata, dipata devās pa sētu uz dārza pusi.

Jaunais vīrs, neko vairāk nedomādams, žigli izrāva no žoga riķi, ar ko aizstāvēties pret suņiem, pārkāpa pats pār riķu žogu, pie kam dzirdēja, ka svārki, kas laikam bija kaut kur ieķērušies, stipri ieplīsa. Atrazdamies otrpus žoga vasarājas laukā, viņš visā spēkā laidās bēgt, lai pēc iespējas aizklātu jo tālāk no mājas un lai neiznāktu kaušanās ar suņiem. Bet arī suni bija drīz atraduši ceļu pār, vai caur žogu, jo jaunais vīrs tos patlaban pamanīja sev aiz muguras, tā ka gribot negribot bija jāapstājas un jādzīdinās. Bet tiklīdz viņš tiem parādīja riķi un grasījās sist, tie jo sirdīgāk sāka riet un jo niknāk krist klāt. Patlaban arī pagalmā vai pie mājām dzirdēja izšaujam un vēl parīdām suņus. Baidīdamies, ka nenāk no mājām ļaudis pakaļ un nesāk viņu ķert, jaunais vīrs devās pa labības lauku steidzīgi tālāk, pie tam pastāvīgi vicinādams aiz sevis riķi un dzenādams suņus nost, kuri tam bez mitēšanās bruka virsū un dažas reizes bija jau gluži pie papēžiem.

„Tavu sasodītu niknu suņu!” domāja jaunais vīrs, steigšus dodamies tālāk, pusriķšus skriedams un klupdams pa grāvjiem. „Vai veselu pus versti, pagāni, skriesit riedami līdz!”

Izkļuvis no pusaugušo miežu un auzu druvas ārā, viņš nokļuva uz pļavas, bet arī tur vēl saniknotie suņi neatlaidās, un beidzot, kad uz brīdi bija aprimuši un paskrējuši jau gabalu uz māju pusi, tā ka likās, nu jau būs gana, tie drīz griezās atkal atpakaļ un ar jaunu spar un niknumu bruka savam ienaidniekam virsū, tā ka tam atkal vajadzēja dzīdināties un aizstāvēties un pie tam skriet vēl tālāk, jo viņam vēl aizvien bija bail, ka no mājām nenāk ļaudis un neatrod viņu.

Suņu neatlaidīgā skriešana pakaļ un viņu niknā riešana sāka viņam apnikt, un gluži negaidot viņu pārņēma neizsakāmas dusmas pret tiem. Viņa dusmas bija tik lielas, ka viņš uz brīdi pat aizmirsa savu nepatīkamo stāvokli un tik domāja, kā šiem nezvēriem atdarīt. Pagalam sadusmots, viņš ķēra sev bikšu, kā arī svārku krūšu kabatā pēc revolvera, lai tos uz vietas nogalinātu, vai tiem vismaz acis izspridzinātu. Bet revolvera nebija nedz bikšu, nedz svārku kabatā. Nu viņš arī atcerējās, ka pats bija revolveri klētī izņēmis sev no kabatas un nolīcis uz kumodes. Aklās, bezspēcīgās dūsmās nezinādams, kā saviem vajātājiem atriebties, viņš sagraba akmeni, kuŗš patlaban atsitās pie kājas, un, zobus sakodis, svieda ar to suņiem. Vienu suni sviediens laikam bija ķēris, jo tas atlēca dažus soļus atpakaļ un dikti iekaucās, bet tad atkal abi par jaunu, un vēl jo sirdīgāk riedami, metās tam virsū, turējās atkal pie papēžiem, pāra reizes pat sagraba un — kā likās, — ieplēsa bikšu lielu.

Kad arī pa pļavu bija labu gabalu devies uz meža pusi, beidzot suņi atstāja viņu un aizskrēja uz mājām, bet pie tam reizi no reizes apstādamies, paskriedami gabaliņu atpakaļ un vēl dažas reizes ieriedamies.

Nogaidījis līdz suņi pāriet mājās un manīdamies, ka ļaudis arī pakaļ nedzenas, jaunais vīrs sāka pārdomāt savu stāvokli un gudrot, ko nu darīt. Uz mājām iet nebija ko domāt, — tur suņi šonakt ir vaļā un skraida apkārt, tie viņu jau pa gabalu pamanītu. Bet uz lauka vai pļavā palikt arī nevar: ko teiks ļaudis, kad redzēs, ka jauniķis nemaz nav bijis mājās un pārnāk otrā rītā diezin no kurienes, bet jauniķe savu pirmo sievas nakti gulējusi viena pati? Tad jau apsmiekls tāds, ka citiem būtu ir ko avīzēs ielikt!

No visām pusēm savu stāvokli pārdomājis, viņš atrada, ka vislabāk būtu, ja suņu nepamanīts varētu nokļūt līdz rijai, kur atradās līdz ar dažiem citiem arī viņa zirgi un rati: tur viņš tad ratos varētu labi pārgulēt līdz rītam, un gan jau tad rasies padoms, kā paagri no rīta pārklūt nepamanītam mājā un vai nu vēl ietapt klētī pie sievas, vai vispār kaut kā iejaukties neuzkrītošā veidā atkal citu kāzinieku pulkā, no kuŗiem nelaimīgā kārtā caur paša vainu šonakt tā pagalam atšķīries. Un tas tā gadījies vēl paša kāzās!

Lai no nepatīkamā stāvokļa jo drīzāk kļūtu ārā un visu tā izdarītu, kā domājis, viņš, lielu likumu mezdams un atkal pa labības laukiem brizdams, devās uz rijas pusi, bet pie tam pēc iespējas jo

klusī un viegli soļodams, lai nevērstu uz sevi suņu uzmanību. Laiku pa laikam viņš apstājās, un, elpu aizturēdams, uzmanīgi klausījās. Bija jauka vasaras nakts, un visapkārt valdīja klusums. Tikai pļavā, blakus druvai, dzirdēja griezi griežam, un āboliņa laukā, pa kuŗu viņš patlaban brida, dzirdēja paipalu mātīti klusi piukšķinām un vāķam kopā izklīdušos cāļus. Citādi nekur nekas nebija dzirdams. Izgājis no āboliņa lauka un iedams pa papuves malu, viņš izbiedēja arī kādu cīruli, kas iečirkstēdamies uzšāvās gaisā, bet tad atkal tūliņ kaut kur turpat tuvumā, kā krišus nokrizdams, nolaidās zemē.

Beidzot viņš laimīgi nonāca pie rijas, bet pavisam no otras puses. Tamdēļ arī suņi viņu nebija vairs pamanījuši. Iekļuvis rijā, viņš klusi uzgrābstīja savus ratus, lielās tajos, mīksto sēdekli novietodanis pagalvī un ar novilktajiem svārkjiem apsedzies, saritinājās uz guļu un palika tad klusu. Savos paša ratos viņš jutās drošāks, pa daļai it kā būtu savās mājās, un uzelpoja vieglāk. Pricēgs, ka beidzot taču kļuvis vaļā no suņiem un neviena nepamanīts ieticis rijā un būdams stipri pieguris, viņš drīz aizmīga.

* *
*

Kuprainītis ar klēts durvju atslēgu kabatā izskrējis pa druvas vārtiem, devās vairāk skriešus nekā iešus pārtiešām pa papuvi un vasarājas lauku ežām un grāvmalēm taisni uz kaimiņu mājām pie Ādama. Neviena nepamanīts un netraucēts, viņš drīz nonāca pagalmā, kur viņu sagaidīja pazīstamais sētas suns, ap viņu luncinādamies un laipnodamies, it kā priecādamies, ka nakts klusumā un vienmūlībā sastapis sev kādu pazīstamu.

Zinādams, ka Ādams vasarā tikpat dienasvidus, kā arī nakts guļ klētī, kuprainītis devās no vārtiem uz klēti, kur arī pa durvju spraugu redzēja vēl spīdam uguni. Pāris reizes viņš pie durvīm nedikti piegrabināja. Drīz arī durvis, no iekšas atkabinātas, pusvīru atvērās un tanīs parādījās jauns pagaŗa auguma vīrietis, bez cepures un krekļā izvilcīes. Atvērtā grāmata rokā un degošā spuldze klēts vidū uz galdiņa liecināja, ka jaunais vīrietis bija patlaban pārtraukts lasīšanā.

Tas bija Ādams. Pārsteigts viņš uzskatīja kuprainīti, kuŗu jau kopš ilgāka laika nebija vairs paradī vakaros vēlu, vai arī pa dienasvidus laiku redzēt atnākam zināmā uzdevumā — ar vēstulīti, vai tikai kādu īsu zīmīti no Emmas.

It kā uzminēdams Ādama brīnīšanos un vēlēdamies jo drīz viņu par saviem nodomiem vest skaidrībā, kuprainītis, iekāpis pār sliekšni klētī un pievēris durvis, tūliņ ķēra sev kabatā un ātri, bet tomēr svarīgi noslēpumaini izvilka no turienes stipri paprāvu atslēgu un priecēgs un visai uztraukts rādīja to Ādamam, kaut ko iesaukdamies neskaidrā un nesaprotamā balsī. Acīs pie tam viņam spīdēja priecīgā uztraukumā, visa seja bija piesarkusi, un krūtīs bija stipri aizelsušās. No visa bija redzams, ka viņš varen steidzies.

Ādams lūkojās te uz atslēgu, te kuprainītīm acīs, bet nekā nesaprata, ko šīs viņam vēstīja, lai gan citādi viņš katru reizi ļoti labi varēja ar to saprasties, sarunājoties ar pirkstu rādīšanu, vai citādi ar kādām zīmēm. Bet kurlmēmais, pats būdams lielā mērā uztraukts, maz ievēroja Ādama nesaprašānu, tikai reizi no reizes priecēgs vicināja atslēgu pa gaisu, rādīdams to Ādamam un pats priecīgi kaut kā iebļaudamies, pāris reizes izlēkdams uz augšu un sākdam pat it kā deļot. Tad savīstīja dūres, vicinādams tās līdz ar atslēgu pa gaisu, brīžam atkal piespēra ar kāju pie grīdas un vispār rādīdams tādas zīmes, it kā gribētu vēstīt, ka nu ir pienācis Ādamam laiks, bet kur un uz ko, to Ādams nesaprata. Aplūkojis atslēgu tuvāk, viņš to pazina par Gobzemju klēts atslēgu, bet ko kurlmēmais ar to gribēja, nebija iespējams uzminēt. Tomēr šīs neļāva viņam ilgi minēt un brīnīties, paķēris no krēsla žaketi, viņš to vilka Ādamam mugurā, tā ka tam bija gribot negribot jāļaujas to

darīt; pasniedzis no galda cepuri, kurlmēmais satvēra Ādamu pie rokas un rādīja ar zīmēm, ka viņam jānāk līdz.

Nu Ādams kļuva jo lielā mērā ziņkārīgs, pat stipri uztraucās. Ar zīmēm viņš ņēmās izprašņāt kuprīti, kamdēļ viņš īsti te atnācis un kas un kur noticis, ka jāiet līdz un kamdēļ tā atslēga. Drīz viņš saprata, ka darīšana ir ar Emmu, un sirds viņam sāka vareni pukstēt. Kas tur varēja būt noticis? Ātri viņš izdomājās visādi, bet nekā nespēja iedomāties, ar ko būtu izskaidrojama viņa līdzī iešanas vajadzība. Nelaipe taču nekāda nevarēja būt notikusi, jo tad jau kurlmēmais nebūtu tik priecīgs. Jeb vai viņš priecājas aiz zemas atriebības jūtām, ka tur, kur pret Ādamu izturējušies nelabi, nu lēcies kas ļauns... Viņš par jaunu uzstāja kuprītim, bet tas tāpat vēl arvien skaudīgā priekā vīstīja dūres pa gaisu, ķizinādams Ādamam atslēgu un skubinādams to nākt līdz. Ādams ar zīmēm prasīja, vai Emma slima kļuvusi. Kuprainītis purināja galvu, ka tā nav, bet tūliņ, atkal noliecis galvu uz vienu pusi un uzlikdams to uz savu izstiepto elkoni, kā arī piemiegdams acis un šņākdams, rādīja, ka viņa patlaban guļot. Nu Ādams atkal nekā vairs nesaprata, un šādā nezināšanā viņa ziņkārība kļuva vēl lielāka. Nezinādains cita padoma, kādā veidā tikt skaidrībā un moku pilnai nezināšanai darīt galu, viņš nodzēsa spuldzi, aizslēdza klēti un gāja kuprītim līdz, kuņš, iedams Ādamam pa priekšu, vairāk reižu priecīgi izlēca uz augšu un berzēja rokas.

Nākot no Gobzemjiem, kurlmēmais sāka vērīgi visapkārt lūkoties, it kā gribēdams pārliecināties, vai viņus kaut kur kas nepamana. Rādīja arī, palikdams stāvēt un pirkstu pielikdams sev pie auss, lai Ādams klausītos. Bet Ādams nekā nedzirdēja, tamdēļ abi turpināja iešanu un tuvojās jau vārtiem. Abi suņi viņiem izskrēja pretī, bet atrazdami pazīstamus, nemaz nesāka riet. Gobzemjos visi bija, kā varēja vērot, noguluši, jo nekur vairs nespīdēja ugunis. Bija jau stipri pāri pusnaktij, un lai gan debess, kas pa dienu bija skaidra, tagad bija apmākusies, tomēr austruma pusē varēja jau manīt gaismu austom.

Pats uz pirkstu galiem pa pagalmu iedams, kuprainītis Ādamam ar zīmēm rādīja, lai arī izturas klusi. Pie rokas satvēris, viņš Ādamu pieveda pie klēts, klusu iebāza visu laiku rokā turēto atslēgu slēgtuvē, tikpat klusu atslēdza durvis un, drusku tās pavēris, iebīdīja pa tām Ādamu, iepriekš atslēgu no slēgtuves izvilkdams, iedodams to Ādamam un parādīdams, lai durvis no iekšas pieslēdzot, tad aizvēra durvis un pats klusu un priecīgi smiedamies, uz vienas kājas lēkdams un galvu reizi no reizes nebēdīgi purinādams, it kā pats brīnīdamies par laimīgi izdevušos pārgalvību, nogāja kūts priekšā un nostiepās tur pie salmu kaudzes.

* *
*

No pirmā gala pēc sanīšanās ar Emmu Ādams bija juties visai nelaimīgs. Jau kopš ilga laika pastāvīgi ar Emmu tuvu jo tuvu satikdamies, viņš tā bija pieradis pie viņas, un visu savu nākotnes dzīvi domās un fantazijā tā iztēlojies sev kopā ar viņu, ka viņam pašam šķiršanās no tās likās vienkārši neiespējama. Lai gan viņas piepeši savādā, neizprotamā izturēšanās stipri bija aizkārusi viņa pašcieņības un lepnuma jūtas un lai gan viņš pie Emmas vairs negāja, tomēr viņš nešaubījās, ka drīz viss noskaidrosies, viņi sanāks atkal kopā, salabs un viss paliks pa vecam.

Arī tad viņš vēl neuztraucās, kad dzirdēja, ka Gobzemjos viesojies kāds bagāts precinieks, kuņš uzņemts visai laipni. Ka tādām preciniekiem nebūs pie Emmas nekādu panākumu, par to viņš nešaubījās, jo viņš bija pārliecināts, ka pēc visa tā, cik viņi tuvu viens otram stāvējuši un cik ilgi viņu tuvākais sakars jau turpinājies, Emma pie cita neies. Viņš zināja, ka viņai, kā bagāta tēva meitai, arī agrāk, jau no skuķes gadiem sākot, bijuši vairāk bildinātāju un dažādi sakari, kas pastāvējuši gan ilgāku, gan īsāku laiku, sevišķi pa viņa ilgo prombūšanu, bet tomēr tie visi katreiz bija izjukuši un galu gala viņa atgriezies atkal pie viņa. Ka viņu sirdis patiesībā pieder viena otrai

vispilsnīgākā mērā, par to taču nevarēja būt arī tagad ne mazāko šaubu. Lieta tikai tā, ka viņa — redzams — izdarījusi kādu pārsteigtu aplamību, negribēja atzīties savā pārsteigumā, vai arī kautrējās spert pirmo soli uz izlīdzināšanos. Bet arī viņš savukārt negribēja — vismaz tūlīt — to pirmais darīt, viņš taču neapzinājās nekādā ziņā vainīgs pie viņas neizprotami dzedrās, pat rupjās izturēšanās. Bet lai nu galu galā pirmo soli uz saprašanos un izlīdzināšanos spers viens vai otrs, viņš ne brīdi nešaubījās, ka beidzot, kad būs labi izspītējušies un savstarpīgi izķircinājušies, viņi atkal izlīdzināsies.

Tikai kad Emmu uzsauca ar pārnovada precinieku, Ādamu pārņēma nopietnas šaubas. Ka Emma viņu vairs negribētu un uz ātru roku būtu varējusi iemīlēt kādu jau vecīgu un pie tam gluži neizglītotu saimnieku tikai tādēļ, ka viņš krietni pārticis, Ādams arī tagad neticēja, jo viņš pazina Emmas dabu un zināja, ka viņas acīs pārticība un bagātība nekad nespēlē nekādu lomu pie cilvēku vērtēšanas un vēl pie tā cilvēka, kuŗu izredzas savam mūžam. Bet ka lieta tomēr nonākusi līdz uzsaukšanai, tā katrā ziņā nebija vairs laba zīme. Vai nu tas noticis uz vecāku un radu pierunāšanu, kuŗi jau sen labprāt būtu redzējuši viņu ar Emmu izšķīramies, jeb vai tur kādi citi neizprotami iemesli, kuŗu dēļ tas viss tā noticis, to viņš nespēja noteikt, bet katrā ziņā kaut kam savādam vajadzēja būt notikušam, ka lieta bija ņēmusi tādu virzienu. Tomēr viņš arī tagad vēl nešaubījās, ka varētu griezt visu par labu. Viņam vajadzēja tik mēģināt ar Emmu divatā satikties, pienācīgi izrunāties un dabūt zināt, kas īsti viņai par iemeslu bijis tā darīt, un viņš bija drošs, ka viss beigtos labi. Bet viņš negribēja spert pirmo soli. „Ja jau viņa paguvusi lietu novest līdz uzsaukšanai, lai tad arī iet — es starpā nejaukšos!” viņš stingri, pa daļai pat dusmīgi nolēma.

„Vai nu es viņu nemaz neesmu īsti un patiesi mīlējis un tā bijusi tikai mana iedoma, ka viņu mīlu, jeb vai leņuma un pašcieņas sajūta manī vispār stiprāka nekā mīlestības jūtas, to nezinu, bet katrā ziņā manas jūtas man neatļauj spert pirmo soli, sevišķi vēl ievērojot viņas ātro ielaišanos ar diezin no kurienes atkūlušos precinieku.”

Tā viņš nolēma un pie tā palika.

Viegli viņam gan nenācās savu apņemšanos turēt. Lai viņš bija kur būdams un darīja ko darīdams, Emma viņam vienmēr bija prātā un pastāvīgi domas darbojās ar jautājumu, kas un kā būs nu nākotnē. Vai viņi tiešām izšķirsies un galīgi — uz visiem laikiem? Fantazija viņam bieži darbojās ap viņu satiksmes pagājušiem intimiem brīžiem, un nevilšus un negribot atcerē nāca skati un ausīs skanēja vārdi, kas līdz šim bija palikuši it kā maz ievēroti, vai it kā viņam aizmirsušie. Bet viņš cīnījās pret uzmācīgajām atmiņām un centās domāt ko citu. Pirms gada Emma uz pāris mēnešiem bija aizbraukusi pilsētā padzīvot pie radiem; tad Ādamam bija garš laiks un ilgošanās pēc viņas, un tad viņš bieži pavadīja savus vaļas brīžus, lasīdams vienatnē viņas vēstules — gan tās, kuŗas viņa tam tagad pārsūtīja, gan arī tās, kuŗas bija agrāk rakstītas un kuŗu tam bija sakrājis prāvs skaits. Tās bija tik mīlas, tik sirsnīgas, tik kaislīgas un rakstītas tādā vaļsirdīgā uzticībā, ka Ādams tās pat nevienam no saviem vislabākajiem draugiem neparādīja. Daudz vietas no šīm vēstulēm viņš zināja no galvas. Pērn, pa Emmas prombūšanas laiku, viņš bija lasījis šīs vēstules ar sevišķu baudu. Tagad viņš sargājās tās ņemt rokā, zinādams, ka mīlestības vēstules viņa tagadējā stāvoklī ir inde. Bet viņš negribēja vairāk ar šo saldo indi indēties, ar kuŗu viņa fantazija bija jau diezgan pilna. Viņš strādāja no agra rīta līdz vēlam vakaram, lai naktīs varētu gulēt, bet ir tad miegs bieži nenāca, un domas un fantazija pastāvīgi kavējās tik pie viņas. Lai savām domām dotu citu virzienu, viņš mēģināja vakaros pirms gulēt iešanas ko lasīt. Pavādījis vienu — otru stundu pie grāmatas, viņš tad nokrita turpat klētī savā vienkāršā cietā gultelē un bija priecīgs, ka tūliņ varēja iemigt un dažas stundas miegā aizmirst savu stāvokli. Par jūrnieku būdams, viņš bija pieradis pie visai vienkāršas dzīves un tamlīdz arī pie cietas, vienkāršas guļas. Nelielo spilveneli, kas viņam atradās gultas galvgalī pagalvja vietā, viņš nelika zem galvas, bet gulēja tāpat uz līdzenas matracēs, spilveneli uzspiezdams sev uz galvas, — tāds paņēmiens viņam bija arvien bijis labs līdzeklis ātrai

iemigšanai, un to viņš arī tagad, kā pats vēroja, lietoja ar labiem panākumiem: viņš varēja tūlīņ iemigt, lai gan šī ātrā iemigšana patiesībā drīzāk bija izskaidrojama ar pārlicēģo nogurumu. Izstrādājies visu gaŗo vasaras dienu pie darba un vakarā pāris stundu pie spuldzes lasījīs, — tās bija pūles, pēc kuŗām organismam atpūta bija nepieciešama, un tā miegs ikreiz kā ar neatturamu varu uzmācās, piespiezdams pārpūlētos nervus un uzbudināto fantaziju uz kādu brīdi pie miera.

Braukdams pāris vasaru uz angļu kuŗa un citādi bieži satikdamies ar angļu jūrniekiem, viņš bija iemācījies tiktāl angļiski, ka varēja šai valodā sarunāties, kā arī lasīt grāmatas. Lai reiz šās valodas iegūto prašanu caur aizmiršanu atkal nepazaudētu, viņš bija pārvedis no Anglijas līdzī daŗas grāmatas, bet maz līdz šim bija varējis tikt pie to lasīšanas. Tagad nu viņš savās rūgtās vientulības stundās ķērās ar divķāršu sparū pie šī nokavētā darba. Papriekš viņš mēģināja lasīt Bekla „Civīlīzācijas vēsturi”. Bet ar to viņam neveicās: viņš nevarēja tanī ielasīties tā, ka varētu aizmirsties. Tur bija vajadzīgs pastāvīgi nopietni domāt, un tas viņam ar vislabāko gribu šimbrīŗam nebija iespējams, — viņa domas pastāvīgi atradās kaut kur citur, nevis pie šā lielā prātnieka un rēķinātāja argumentiem uzstādīto hipoteŗu pierādīšanai. Viņš saprata, ka tagad viņam vajadzēja kāda vieglāka un dzīvāka lektūra. Viņš paņēma Bairaona pirmo sējumu. Tanī atrodas „Ķeilda-Harolda svētceļojums”. Šis poēzijas pilnais sacerējums viņu apbūra, lai gan viņš daŗas vietas pilnīgi nesaprata — laikam sava tagadējā uztrauktā garastāvokļa dēļ. Bet par to atkal daŗas vietas bija debešķīgi jaukas. Kā bijis jūrnieks, kas redzējis labu tiesu svešas zemes un viņu dabas jaukumus, pie kam brīnišķais dzejojums veda tos visus sakarā ar ievērojamiem vēsturiskiem notikumiem, Ādams sevišķi sajūsminājās par šo oriģinālo dzejas raŗojumu un izlasīja to no viena gala līdz otram — gadījums, ko viņš pie dzejiskiem raŗojumiem reti mēdza darīt, palasīdams tikai vienu otru vietu un tad mezdams tos pie malas. — Pēc „Ķeilda-Harolda” viņš pārgāja uz lielā angļa pašu galveno dzejas darbu — „Don-ŗuanu”. Še viņam atvērās jauna pasaule. Te bija mazāk jūsmīgu aprakstu par dabas jaukumiem, bet toties vairāk cilvēku, un pie tam kādu!... Bez tam viņu lieliski valdzināja varenā satiras pātaga, ar kuŗu ģeniālais dzejnieks cērt šai savā raŗojumā pa labi un kreisi, nežēlīgi uzbrukdams visvairāk pazīstamiem sava laika netaisnības un varmācības priekšstāvjiem un daŗādiem citiem nekrietnību darītājiem vai viņu pārstājējiem. Lasot šo epū, kā arī kādu mazāku gabalu ar nosaukumu „Dzelzs laikmets”, šo sacerējumu autors Ādamam izlikās it kā kāds iecelts soģis, kuŗš, sēdēdams augstā tribūnālā, no kurienes visa pasaule ar cilvēces pēdējo gadu simteņu vēsturi gaiši pārskatāma, tur taisnu tiesu par cilvēku nekrietnībām, ņauzdams ar savu satiras pātagu bez ņēlastības visus vainīgos, lai tie diezcik augsti būdami. Šā varenā soģa pātagas cirtieni ķēra tikpat pasaules iekāŗotāju Napoleonu, kā arī viņa sievu — ķeizarieni Luīzi, dzimušo Austrijas princesi, par to, ka viņa tik nekrietni izturējās pret savu vīru pēc viņa krišanas un padzīšanas. Iedomājies par Napoleona un arī par Bairaona paša nelaimīgo laulības dzīvi, Ādams sevī sprieda: ja tādus cilvēces spīdekļus vieglprātīgā kārtā atstāj viņu pielaulātās sievas, ko tad es varu brīnīties vai kurnēt, ka mani — kas es taŗu neesmu nekas — atstāj sievietē, ar kuŗu mani cits nekas nav saistījis, kā tikai tā sauktās sirŗu saites, kuŗas taŗu nav ne rokām taustāmas, ne acīm redzamas. Šādas tikai iedomās pastāvošas saites nav nemaz vajadzīgs saraustīt, — tās pārtrūkst pašas no sevis; pat arī pārtrūkt tām nav vajadzīgs — tādēļ ka patiesībā tādu taŗu nemaz nav!

Tā prātodams, viņš pa daļai apmierinājās un sāka arvien vairāk aprast ar domām, ka varēs dzīvat un būs varbūt labi arī bez Emmas. Viņam radas liela patīķšana lasīt tālāk un tālāk „Don-ŗuanu”, šo brīnišķo dzejas un satiras darbu, ar kuŗa palīdzību viņš tā bija pratis pacelties augstāk par ikdienišķības notikumiem un raudzīties uz tiem ar plašāku skatu un mierīģāku sirdi.

Tā arī Emmas kāzu dienā, pēc pārnāķšanas no baznīcas, pusdienas paturēšanas un puīša izraிடšanas pie zirģiem, viņš ņēmās atkal turpināt lasīšanu. Pirms lasīja klēts priekšā, bet tur viņu nepatīkami traucēja mūzikas skaņas, kuŗas šad un tad, lēnā vēja nestas, atlidoja līdz ņejienei no netālajiem Gobzemjiem, kur spēlēšana un dejošana notika sētsvidū; vai atkal laiku pa laikam bija

dzirdama jautru kāzinieku bļausīšanās kaut kur ārpus sētas, kā arī šaudīšana ar revolveriem. Bet kad satumsa, tad viņš iegāja klētī un, durvis pieslēdzis, varēja gluži netraucēts turpināt savu interesanto lektūru un pilnīgi nodoties tai pasaulei, kuŗā norisinājās tēlotie notikumi.

Bija pāri pusnaktij, kad viņš tika visam sacerējumam cauri, kuŗa beigu skati norisinās Anglijā, kādā vēsturiskā pilī, kuŗas iemītnieki redz naktīs staigājam pa vāji apgaismotiem gaitenīem ķemu — kādu melnu mūku; bet ķēms nav nekas cits, kā jaunā skaistā Fic-Fuka hercogiene, kuŗa, Don-Žuanā iemīlējusies, bet kautrēdamās tam atdoties, pārgērbusies par mūku, lai tā varētu sasniegt savu nolūku. Sacerējums beidzas taisni ar to, ka Don-Žuans, gribēdams pārliecināties, kas ķēms tāds īsti ir, saņem kādā naktī dūšu un, kad atkal ar to satiekas, izstiepj roku, lai to saķertu, kur tad domātā nesatveramā baigā, vai arī satveramā, bet aukstā, nedzīvā tēla vietā uztver roku ar maigām, siltām sievietes krūtīm, norauj tai masku un dēvēto spoku pazīst par hercogieni.

Tomēr daudz vairāk nekā šāds beigu efekts viņu valdzināja tas savādais gars, kādā sarakstīts viss šis brīnišķīgais sacerējums — tas plašais pasaules uzskats, tas augstākais stāvoklis, no kuŗa dzejnieks aplūko pasauli un dažādos notikumus. Ādams tagad saprata, ka gudrākais ir — zināmās reizēs skatīties uz dzīvi ar vienaldzību, uzlūkot to par kādu milzīgu skatuvi, uz kuŗas norisinās daždažādas komēdijas, kur domātie lielie varoņi bieži ir vienkārsi komēdianti jeb joku lugu cilvēciņi, par kuŗu likteņa izšķiršanos šādā vai tādā virzienā nav visai jāuztraucas, bet jālūkojas uz tiem kā jau uz joku lugas dalībniekiem. Ar tādu pat skatu jāpierod lūkoties arī pašam uz savām dzīves neveiksmēm un nodomu un centienu izjukšanu. Visi šādi sīki gadījumi, par kuŗiem tai acumirkļi, kad tie notiek, mēdzam iedomāties, ka nu nespējam vairs dzīvot, ka mūsu dzīvei un dzīvībai nav nedz priekš mums pašiem, nedz arī priekš citiem vairs nekādas nozīmes, — vai tie visi patiesībā nav vieglu komēdiju sīki jo sīki cēlieniņi, par kuŗiem vēlāk paši mēdzam pasmieties un nevaram diezgan nobrīnīties, kā mēs šādu niecīgu gadījumu dēļ vispār varējuši uztraukties, bēdāties vai pat izsamist. „Piemēram tagad notikums ar mani pašu un Emmu,” tā sevī prātoja Ādams, „vai tā nav tīrā komēdija: vina pret mani bez jebkāda iemesla no manas puses izturējusies tik nejēdzīgi, un es tālab lai diezkā skumtu un sērotu, būtu uz mūžu nelaimīgs, zaudētu dzīves prieku un gribētu pat iet bojā, darītos galu? Nē, nekad! Tā būtu no manis paša vēl desmitkārt lielāka nejēdzība nekā tā, kuŗu viņa izdarījusi pret mani, un taisni tad ir viņa, ir citi varētu par mani vēl gardi jo gardi pasmieties kā par īstu nejēgu. Kur te lai rastos pie manis kāda varonība, par ko citi varētu runāt ar apbrīnošanu, — tikai apsmiekls un nožēlošana! Bet es nevēlos nedz vienu, nedz otru. Nē! Sievietes, šīs vieglprātīgās, nepastāvīgās un viltīgās radībiņas dēļ darīties galu, — to nekad nē! Tiesa, bez Emmas man neviena cita vairs nepatīk un laikam es nekad nu vairs nevienu nemīlēšu un neprecēšos, bet tālab es dzīvē varu būt vēl ļoti derīgs. Vispirms man ir vecāki, sevišķi māte mani mīlē kā savu acuraugu, un tai bez manis tiešām nebūtu vairs nekā dārga un mīļa pasaulē, īpaši tagad, kur otrs brālis nomiris un es vecākiem viens pats esmu palicis. Un otrkārt, to nekad nedrīkstu un negribu ierādīt pasaulei, ka es Emmas dēļ būtu nelaimīgs. Nē! Viņa pret mani izturējusies neizprotami rupji, bet es viņai priekšā arī neesmu locījies. Mēs esam izlīdzinājušies un ar to lieta beigta! Bet tiem visiem, kas mani netur par krietnu un kas tālab varbūt palīdzējuši Emmu pierunāt uz tādu izturēšanos, — tiem visiem par spīti pierādišu, ka es esmu daudz labāks, nekā viņi mani vērtējuši. Un ja es varbūt kādreiz precēšos, tad viņi dabūs redzēt, ka es būšu vislabākais vīrs savai sievai!”

Tā viņš pats domās sevī mierināja un stiprināja, pūlēdamies ar prāta palīdzību pārvarēt jūtas, kuŗas runāja gan klusu, bet toties jo stipri citādu valodu.

Šai brīdī kaut kas piekļauvēja pie durvīm. Nezinādamas, kas klauvē un baidīdamies, ka viņam nesaka, ka viens pats tik vēl naktī palikdams augšā, domājis par Emmu, Ādams paķēra uz galda gulošo, patlaban izlasīto grāmatu un gāja pie durvīm skatīties, kas klauzdina, kur atrada kuprainīti, kam tad nesaprašanā un nezināšanā aizgāja līdz uz Gobzemjiem.

* *
*

Emma, redzēdama, ka vīrs nezin kaut kāda iemesla dēļ nevar klētī iekļūt, kā arī vēlāk nedzirdēdama vairs to aiz durvīm grabinām un prasām, lai ielaiž iekšā, un bez tam, pārlicinājusies, ka durvis ir aizslēgtas un bez atslēgas nav attaisāmas, bet atslēgas, kā bija noprotams, viņam vairs nebija, — Emma jutās it apmierināta un, nekā vairāk nedomādama, noģērbās: novilka savu kāzu tērpu, nomauca baltās kurpes un likās gulēt. Pēdējās naktis tikpat kā nemaz negulējusi un no šāsdienu lielajiem uztraukumiem viņa tā bija nogurusi, ka nekā vairs nespēja domāt un tūliņ aizmiga.

Viņa nezināja, cik ilgi bija gulējusi, kad izdzirda durvis slēdzam, kādu ienākam klētī un durvis no iekšas atkal pieslēdzam. Acumirkļi viņa nevarēja izprast, kas ienācējs varēja būt — vīrs, vai varbūt māte. Pussēdus piecēlusies un ar elkoni spilvenā atspiedusies, viņa, elpu aizturēdama, klausījās. Ienācējs ātri sāka nākt tuvāk. Māte tā nebija, tātad laikam vīrs. Viņa nezināja, ko darīt: tīties apsešos iekšā, neliekoties nekā dzirdot, jeb kāpt no gultas ārā. Bet šai brīdī viņai skaidri likās, ka ienācējs nevar būt viņas vīrs, jo tam bija čīkstoši zābaki un tas vispār gāja smagi, bet šim nācējam bija viegli soļi, it kā viņai jau pazīstami, jau dažkārt dzirdēti... Acumirkļi sirds viņai sāka aumaļām pukstēt, bet visi locekļi kā sastinga un elpa krūtīs apstājās. Ādams, kas ienācējs bija, gribēja ievilkāt uguni, bet atrada, ka viņam sērkokociņu nav klāt. Dzirdams nekas nebija. Uz priekšu lēni iedams un tumsā ar izstieptu roku taustīdamies uz to pusi, kur pie gultas arvien mēdza stāvēt galdiņš un uz tā spuldze vai svece ar sērkokociņiem, viņš nejauši uztvēra roku uz kailu kamiesi un silti maigām un daiļām augsti viļņojošām krūtīm. Acumirkļi viņam iesāvēs prātā notikums ar Bairona varoni un hercogieni, bet no lūpām čukstošā balsī nejauši izzagās:

— Emma!

3.

LINU TALKA

Kādēļ mežsargs nedrīkst būt pret kalpiem lepns. — Kādēļ saimnieku kārtas skroderis gājis šūt kalpu mājās. — Kādēļ Annai bijis jāņem vīrs bez jebkādas izmēģināšanas. — Kādēļ Anlīze dabū labu prātu uz skroderi, un kādēļ Indriķis neatvadās no katra atsevišķi. — Kā jaunais Silarājs mācās naktī skaisti zvērēt, un kā mežsargs vēro lauzt viņa lepnību.

— Ko?

— Neko.

— Atkal neko! Tagadīt pats kaut ko teici.

— Es tik prasīju, vai skroderis jau nosēdis no galda.

— Ta' nē.

— Vai! Nu tad vajag teikt, lai sēd zemē, un ēdiens jāliek uz galda. Mēs nāksim tūliņ mājā. Es tik pārsteidzos iepriekš paraudzīt, vai vakariņas gatavas.

— Tūliņ būs. Kukulīšus jau salaidām katlā. Anlīze mazgā tik vēl traukus. Bet vai beidzāt mītīt jeb vai būs jāiet vēl pēc vakariņām?

— Izbrāzām līdz pēdējai saujai. Tagad palika tik vēl nomīztas čakstinot.

— Vai daudz mīstītāju?

— No pašu mājām, tu jau zini, tikai četri: Didžis, Biezuma Bozums, Brammanišu Pēteris, Evarts un es piektais, un no Stīpniekiem divi.

— Indriķis arī?

— Jā. Atnāca jau pavakarē, kad patlaban kā sākām. Puisis ieradās tikai tumsā: vajadzējis sakapāt skujas laidara pakaišiem. Jā! Un mežsargs arī necik sen uzmaisījās.

— Vai tad tevi Dievs! Arī to vajadzēs atkal mielastot. Viņš tev tādu reizu nekad nelaidīs gaļām! Taču mājās līdzī nāks?

— Vai nu bez tam!

— Jāteic Anlīzei, lai atnes no klēts vēl trešo balto šķīvi.

— Jā, labāk jau ir, kad mežsargu uzņem pa godam. Ko lai dara? Citādi mežā nedrīksti rādīties. Bet nu vajag tik teikt skroderim, lai vāžas no galda nost. Tūliņ nāksim visi mājā.

— Jāteic, jāteic, pats jau goda neprot. Uztaisījies uz galda un nekāpj vairs zemē. Un ko šis tur šuj? Pirmīt visu laiku svilpa, trallināja un dziedāja un nu snauž. Diezin kur izgājušu nakti nokulstījies. Pārņāca tik šorīt gaismā. Un kas to līdz šim redzējis, ka skroderis sēd uz galda? Tāds jaunlaiku skroderis tīri ērms! Par ķibeli tik šoreiz tādu paņēma.

— Lai nu lai, Zape. Kā ir, iztiksim šoreiz.

Tā sarunājās Druvinieku mājās Cīrulenes muižas kalps Penkulis ar savu sievu, jeb, kā viņš to pa jokiem mēdza dēvēt, ar savu otru pusi.

Viņa „otra puse” būtu laikam vēl vairāk pukojusies uz tādu jaunlaiku skroderi, bet patlaban iznāca no istabas viņas pusaugu zēns un teica, lai tik dikti nerunājot par skroderi: istabā visu varot skaidri dzirdēt.

— Bet ko vēl!... — iesaucās sieva, vīram no nama izejot. — Vai brandvīna pietika?

— Pietika. Ir to pašu pirmo pudeli nebūtu izdzēruši, ja nebūtu uznācis mežsargs.

Iedama atpakaļ pavardā, Penkulene paklusu sacīja savai meitai:

— Anlīz, ko darīs ar to skrodeņa ērmu? Būs jāteic. Pats goda neprotas un no galda zemē nevāžas.

— Liecieties jel mierā!... — atbildēja uzrunātā ar nepatikšanu. — Gan es tikšu ar viņu galā.

To sacījusi, viņa paņēma vienā rokā kukulīšu bļodu, otrā gaļas skutulu un, padikti iekrekstēdamās, atgrūda ar kāju durvis un gāja iekšā. Skroderis arī tūliņ pamodās no sava snaudiena, nolēca veikli no galda un teica:

— Lūgtu!

Mīstītāji sāka nākt namā, nesdami katrs savu samīstītu linu nešļaviņu.

— Āre, Indriķis samīstījis par visiem vairāk... — sacīja Penkulene, talciniekus priekšnamā sagaidīdama un uz jauno vīrieti lūkodamās, kuņam bija par citiem prāvāka nešļava uz rokas, bet pati pie tam tūliņ apsīdamās sāņus un piegrieždamās citiem mīstītājiem un no tiem saņemdamā sniegtās nešļavas, tā ka jaunajam vīrietim ar savu nesamo vajadzēja griezties pie Anlīzes.

— Es gribu spītēt vērpējām, — sacīja par Indriķi uzrunātais jaunais vīrietis, spaļus un sniegu priekšnamā kratīdams no zābakiem.

— Ko nu vērpējām saspītēsi! Savērpsim, kaut būtu vēl otrtik, — priecīgi un laipni smaidīdama, atteica Penkulene.

— Savērpsit gan; bet pielūkojiet tik, ka nevērpijat grīznu un skrudzaiņu dziju, — runāja mežsargs, namā ienākdams un labvakaru nepadodams, jo viņam bija ieradums sieviešiem nekad nedot dievpalīgu, ja starp viņām neatrodas neviena vīrieša. — Citādi vajadzēs dziedāt tāpat, kā pārnovada pamuļķe Dārte dzied:

Pērnrudeni, šorudeni

Būtu vīru dabūjuse:

Cita tauņa iztauņājse,

Ka es grīznu dziju vērpu.

— Ja lini būs labi izmīstīti un šķiedri mīksti, tad arī dzija būs laba un mīksta, — atrunājās Anlīze. Bet mežsargs sāka iet istabā pēc tam, kad savu divstobreni bija priekšnamā pakabinājis vadzī, jo viņam kā nemīstītājam nebija uz izteiktajiem vārdiem nekā ko atbildēt. Viņam pakaļ sāka iet arī visi citi istabā.

— Ā, labvakar, Lapiņ! — mežsargs sveicināja, ieiedams istabā un skroderi uzrunādams nevis amata vārdā — par meistarū vai arī tikai par skroderi, — nedz arī uzvārdā par Sprukstu, bet kristāmā vārdā, ar to rādīdams, ka viņš skroderi netur necik augstāku par kalpu vīriem un citiem maziem cilvēkiem, kuŗus tanī apgabalā pa lielumielai daļai arī bija parasts saukt nevis uzvārdā, bet kristāmā vārdā, ja tiem nebija iedoti kādi īpaši iesaukājumi jeb palamas.

— Vai miegs nenāk? — turpināja mežsargs.

— Nenāk vis, mežsarg, — atbildēja skroderis.

— Kur nu, mežsarg, tādā miegs nāks, kam tik skaista mašīna klāt? — sacīja kāds cits talcinieks, laikam Stīpnieku puisis. — Es tādā skaistā un mākslīgā daiktā nevarētu diezgan noskatīties.

— Lai nu skaistums kur skaistums, bet kur tā ātrā šūšana, — runāja mežsargs, gudrāks likdamies. — Saver tik oderi ar virsdrēbi kopā, kāp no galda zemē, laiž mašīnu vaļā, un labas stundas laikā svārki gatavi: visas vīles sašūtas un tā norīdzēts, ka ar rokām būtu veselu dienu ko strādāt. Es pats tagad valkāju pirmos ar mašīnu šūtos svārkus, un nekā vainojama nevaru teikt: tikpat stipri kā ar roku šūtie; nedz vīles, nedz ridzes un apšuvumi skarst.

— Jā. Kādu tik tagad nav mašīnu! Kādas tik tagad neizgudro! — izsaucās Penkulis, kamēr citi dīžoja ap šujammašīnu, to apskatīdami un apbrīnodami.

— Kas gan līdz šim bija dzirdējis par tādām mašīnām? Un diezin, kad mašīnu izgudrošana mitēsies? Vienmēr vēl izgudro dažas no jauna. Vagaris teica viņdien — neatceru vairs tik kādā zemē — laikam tanī pašā, no kurienes mūsu jaunā rāceņu suga, esot izgudrotas ir pēršanas, ir pātaru skaitīšanas mašīnas. Liela Dieva laime, ka tādas pēršanas mašīnas nebija senāk, kad kungi drīkstēja vēl ļaudis pērt. Ar rokām vien pērdami, kungs, ir vagaris taču piekusa un drīz bija jāmet miers, bet ko domā, ja tev ar mašīnu stātu klāt?

— Nu, tāda peramā mašīna vēl nekas, — teica mežsargs, atkal izlikdamies gudrāks par citiem. — Izgājušu nedēļu bijis avīzēs, ka izdomāta arī matu griešanas mašīna.

— Nu, es tur galvu iekšā nebāztu, kaut vai man vai rubli maksātu! — iesaucās Penkulis, un drebuļi viņam pārskrēja pār muguru, tā ka zobi noklabēja.

— Ko domā, var līdz ar matiem nogriezt vēl ausis un degunu, vai pat visu galvu!...

— Es arī ne, — noteica mežsargs, šoreiz būdams pilnīgi vienis prātis ar Penkuli un lēnām virzīdamies uz galda pusi, kur garoja kukulīšu bļodas un smaržoja gaļas skutuļi.

Patlaban arī Penkulene sāka aicināt vakariņās, teikdama:

— Nu, lūgtu nu visus pie galda. Runājoties ēdiens vien dziest. Lūgtu, lūgtu! Mežsarg, āre, sēžieties galda gala; Indriķi, tepat blakus; meistar, un visi citi — nāciet un ēdiet, baudiet, kas paraudzīts.

Arī Penkulis pats lūdza un aicināja:

— Sēžieties, ciemiņi, sēžieties; pelnīts ir, un jāēd. Es ieliešu šņabi.

Talciniekus pie galda raidot, bīdot un stumjot, Penkulene bija zinājusi, kā ierīkot, ka taisni pie baltajiem šķīvjiem nosēdās mežsargs, Indriķis un skroderis. Citi ēda no māla bļodiņām un skutuļiem. Penkulis ar glāzi vienā un pudeli otra rokā spraudās ap galdu no viena pie otra, katram dodams pa šņabim.

Nopietni un klusu ciezdami sāka visi ēst. Sevišķi dūšīgi ņēmās mežsargs: kukulīši klunkstēja vien viņa gaļajā kaklā, sprenzdami uz leju.

Kamēr talcinieki tā nodarbināti ar ēšanu, izdevīgs laiks iepazīties ar viņiem tuvāk.

Mežsargs bija vīrs gadu trīsdesmit vai drusku vairāk, lielu, gandrīz varētu sacīt, milzīgu augumu, ja tik viņš būtu jo zaļoksnīgāks un jo slaikāk noaudzis. Kājas viņam ceļos bija līkas — saliekušās uz priekšu, kādēļ mežsargs ietālēm izskatījās kā bilžainajā pasaku grāmatā lielais sisenis, kuŗš, uz līkajām pakalķājām izstatījies, sarunājas ar skudru par ziemas mišļu. Bez tam tanīs pašās vietās — proti, ceļos — kājas mežsargam bija izliekušās arī uz āru, tā ka no viena ceļa līdz otram bija apmēram labu sprīdi plata sprauga. Citi mednieki, mežsargu jokodami, melsa, ka viņam medībās izskrējis reiz pa šo starpu zaķis cauri, kuŗu tomēr nenošāvis, jo bijis aplam aizbaidījies, kādēļ no barona dabūjis sīvu brāzienu. Apakšā jeb pēdu vietā kājas stāvēja cieši kopā, tā ka bez apaviem mežsargs ne drusku nevarēja iet, jo tad krumšļi trinās kopā un ievainojās — gluži tāpat kā tādiem zirgiem, kuŗi berzē kājas, nārīšu vietās tas aizvien jēlas. Deguns mežsargam bija līks, tā sauktais vanaga deguns, jeb, kā apkārtējie zemnieki, mežsarga ciemiņi, mēdza sacīt, līks kā kāsis, acis platas un dedzīgas, jeb, kā kalpi mēdza sacīt, zvērīgas. Piere bija augsta ar lielu dzīslu no augšas uz leju, kuŗa, ja mežsargs saskaitās, piepampa resna un zila, bet vaigi piesarka un acis bargi bolījās. Gandrīz visi pagasta ļaudis, sevišķi kalpi — un par visiem citiem vairāk Penkulis — bija ievērojuši, ka mežsargs šādās reizēs — tas ir dusmās un uzbudinājuma brīžos — izskatoties uz mata līdzīgs vecajam pārnovada muižas nelaiķa baronam, tikai gados vairāk nekā par pusi jaunāks, citādi barons kas barons. Arī balss mežsargam šādās reizēs skanēja gluži tikpat bļauri kā minētam baronam. Vispār viņš, kā ļaudis mēdza sacīt, bija it kā izplēsts no kaimiņu barona. Patiesībā par to arī neviens nebrīnījās, jo vecāki ļaudis zināja stāstīt, ka mežsarga māte jaunās dienās kalpojusi kaimiņu muižā pie istabām un vēlāk dabūjusi muižas puisī par vīru un mežsargus par māju. Tikai ikkatrs sargājās šādas lietas atklāti pieminēt, jo zemnieku starpā to vispār pieskaita par lielu negodu, ja kāds cēlies sāņus ceļā no muižnieku vai vāciešu dzimuma. Par tādu vispār mēdz zoboties, ka tas esot izkritis kungiem no ratu pakāļas. Tā kā mežsargs bija ievērojams vīrs ir pēc amata, ir pats no sevis, tad, protams, visi traucās sadzīvot ar to labi un nekad nerunāja kaut ko, kas viņam būtu šā vai tā nepatīkams. Vispārējā cienīšana pret mežsargu sniedzās tik tālu, ka, ja novada tanī daļā, kuŗā mežsargam piekrita uzraudzība par mežiem, kādreiz bija kur godības, tad mežsargu gandrīz visur mēdza lūgt par „priekšnieku” vai „dižo”. Interesants viņš šādās reizēs bija ļoti: kā sētā iebraucis vai namā iegājis, viņš sāka nopietnā, gandrīz dusmīgā balsī ko vaicāt vai arī stāstīt. Svešinieks šādos brīžos nevarēja izprast, vai mežsargs tiešām rājas vai tikai joko, uz ko viņš pats bija arī ne mazumu lepnis. Dzīres un godības mežsargs mīlēja ļoti, jo nevien nevienu ielūgumu nekad neatraidīja, bet bieži ieradās arī tur, kur nemaz nebija lūgts. Apkūlās, linu mīstās, mēslu vešanas un riežu pļaušanas talkās mežsargu pa lielākai daļai nemēdza ielūgt, jo tur viņš katru reizi ieradās tāpat, un kaut arī saimnieks būtu sūtījis meitu pēc rauga vai puisī pēc brandvīna jau pirmajos gaiļos. Neviens nevarēja pateikt, kādā ceļā mežsargs katru reizi kā pēc rādītāja varēja ierasties pareizā laikā un vietā, un kaut šāda vieta atrastos arī krietni tālu. Savu ierašanos mežsargs katru reizi prata pienācīgi izskaidrot un aizbildināt: linu mīstībās un apkūlās viņš teicās nācis palūkot, ar ko kurinot rijas krāsni, mēslu vešanas talkā, ka nācis skatīties, vai jaunās eglītes nav pārvērtušās par ratu atsānēm vai pātagu kātiem, riezi pļaujot, gribēja redzēt, vai pļāvēji, dienvidu gulēdami, nenovārtot jaunus bērzeļus pļavmalē un tā tālāk. Bet tiklīdz viņš bija, kā klājas, uzņemts, tad par visu to nelikās vairs nekā zinot un sāka stāstīt nevien dažādus jokus, pa lielākai daļai vienus un tos pašus, bet arī izskaidrot tīri nopietnus jautājumus, piemēram, kur tā lielā nauda ceļoties, ko loterejā var iespēlēt; kāpēc krievs ar turku kaŗojoties; no kā dažādas sērgas ceļoties un tā joprojām. Stāstīja arī, kas „avīzēs stāvo”, lai gan avīzes nedz pats turēja, nedz no citiem tās dabūja. Šie mežsarga stāstījumi no avīzēm mēdza būt pa lielākai daļai apmēram šādu saturu: Žagarē vai citur kur kādā leišu miestā

žīdi atkal kādu kristīto nobadījuši ar īlēniem; kādā citā vietā piedzimis kādai mātei bērniņš, kuŗš tūlīt varējis runāt un ņēmies sludināt brīnuma lietas un nākošos notikumus; kāda pārnovada saimnieks, braukdams uz Telšiem ar kaļķu vezumu, grezojis ar dūri kādam leišu krīžim, pēc kam tūliņ kļuvis par kropli: sarauts uz pēdām čokurā — gluži tāpat kā pie uguns piešauts saris, vai kā karstā ūdenī iegrūsts jauns pastalas ielāps; kaļķu lauzēji redzējuši Ventā zivi ar tādu galvu kā zirgam, tikai iemaukti nebijuši galvā; pie Saldus kāds puisis uzkāpis tik augstā kalnā, ka varējis nevien saskatīt septiņas baznīcas tālu apkārtnē, bet redzējis arī Babilonē meitas aiz kūts blusināties, un vēl citādi. Vārdu sakot, mutība bija mežsarga lielākā īpašība.

Kur runa par mežsargu, tur nevar atstāt neminētu arī viņa ķēvi, kuŗa tikpat tāli un plaši pazīstama kā pats mežsargs. Šī ķēve bija bēra, diezgan paprāvu augumu un lauku pieri, kādēļ bija iesaukta par lauķi. Citādi mežsarga lauķe bija brangs un derīgs lopiņš, bet visā pagastā viņa stāvēja bēdīgā slavā savas nepaklausīgās, tiepīgās dabas dēļ. Proti, ja tā tapa reiz vaļā, tas ir — ja pārrāva virvi, kuŗā bija piesieta, vai pārtrūka pinekls, ar kuŗu tai bija sapītas kājas, tad ar labu nedevās vairs rokā. Arī mežsargs, kuŗu citādi viss pagasts ir bijās, ir cienīja, nespēja šādās reizēs uzturēt savu autoritāti pretim neklausīgajai lauķei. Tad viņam cits nekas neatlika, ka aicināt ciemiņus palīgā, kuŗi, gaŗām virvēm apbruņojušies, mēģināja lauķi ielenkt un sagūstīt, kas ne katru reizi viegli izdevās, jo lauķei bija vēl tā nelabā īpašība, ka tikai pieaugusiem vīriešiem grieza ceļu, bet puikām, meitenēm un sieviešiem, ausis saglaudusi un zobus atņirgusi, skrēja virsū un grasījās kost, kādēļ pie gūstīšanas darba vajadzēja aicināt palīgā vienīgi pieaugušus vīriešus — uzdevums, kuŗš ne ikreiz bija izpildāms. Dažreiz mežsargam cēlās nopietnas nepatikšanas lauķes nepaklausības dēļ. Atnāk, piemēram, gluži negaidot no muižas ziņa, ka tūliņ jājāj medībās, un dzird jau muižā taures pūšam un suņus kaucam: visi citi mednieki tātad jau kopā. Lieliem, steidzīgiem soļiem tad metās mežsargs uz lanku, vest ķēvi mājā, lai aši varētu seglot un jāt medībās; bet lankā atrod ķēvi pārrāvušu pineklu, un no rokā dabūšanas ne domāt: līdz mežsargs lankas vienā malā, līdz ķēve otrā, un tā vien. Jāiet nu pa apkārtējām mājām meklēt ļaudis. Līdz tos sadabū, līdz ļaudis sameklē gaŗakas virves un sanāk lankā, paiet viena stunda pēc otras, bet mežsarga nepacietība un dusmas aug ar katru minūti, zinot, ka muižā gaida un ka no barona nosebošanās dēļ būs brāziens kā lietus. Gan jau ļaudis, sevišķi no klātākajām kalpu mājām, tādos priekš mežsarga tik nepanesamos brīžos neaicināti paši no sevis steidzās palīgā un ar virvēm un pātagām devās uz lanku, ja tik pamanīja mežsarga klizmu; bet ir tā pagāja laba stunda, līdz nepaklausīgo un viltīgo lauķi izdevās iedzīt cilpās un dabūt rokā. Aulekšiem tad redzēja mežsargu laižam pa ciema ceļu uz muižu, tā ka uzkalniņā gar mežmali smiltis vien putēja gaisā. Citādi, ja mežsargs bija laikā saņēmis ziņu un lauķei neizdevās izdarīt parasto blēdību, viņš lēni un cēli izdarīja savu jājienu uz muižu, vai nu soļiem vien jādams, vai arī viegli čunčīnādams, ar stobreni pār pleciem, tauri pie sāniem, piešiem pie papēžiem un kančuku rokā. Apkārtējo māju ļaudis, ja strādāja laukā un redzēja mežsargu jājam, meta tad uz brīdi no darba mieru un ar cienību un bijību nolūkojās viņa jājienā. Kas atradās ceļam daudz maz tuvāk, tie deva arī dievpalīgu — nevien kalpi, bet arī saimnieki, jo mežsarga vārdam bija svars un iespaids pie barona, un tamdēļ visi, kam vien ar muižu bija kāda darīšana, centās satikt ar mežsargu labi un izlietot derīgi viņa starpniecību starp muižu no vienas un pagasta no otras puses. No šā stāvokļa arī izskaidrojama kaimiņu izpalīdzība un iztapība mežsargam viņa nepaklausīgās lauķes gūstīšanā, kā arī citādi. Savukārt arī mežsargs bija spiests sadzīvot ar apkārtējo kalpu māju ļaudīm labi, lai gan viņš, būdams augstprātīgu dabu, zem savas kārtas stāvošus citādi neieredzēja un labprāt ar tiem nesagājās; bet laba satiecība ar kalpiem viņam bija nepieciešama tanī ziņā, ka tie, tiklīdz pamanīja mežsarga klizmu ar nepaklausīgo lauķi, tūliņ neaicināti steidzās palīgā, ar ko mežsargam tādās steidzīgās reizēs bija ļoti līdzēts.

Pēc mežsarga par svarīgāko personu starp citiem Penkuļa viesiem uzskatāms skroderis Spruksts, jo viņš bija puišu vietnieks un bez tam vienīgais no visiem, kas prot vāciski, lai gan ļoti vāji. Gadu

viņam bija ap divdesmit pieci, augums slaiks, mati melni, tādas pat ūsas, seja sārti balta, acis zilas un skaists taisns deguns. Augstā, gludeni baltā piere viņam piedeva garīgi apdāvināta cilvēka izskatu. Uzstāšanās un visa gaita viņam bija droša, viegla un gandrīz par daudz veikla un maz vien atgādināja istabā nosēdējušos adatas darbinieku. Balss skroderim bija jauka un skanīga, un savas skaistās dziedāšanas dēļ viņš bija pazīstams nevien pašu novadā, bet arī pārnovados, un lai gan viņš bija samērā vēl jauns gados, tomēr bērēs un citos godos, kas savienoti ar dievkalpošanu, viņu labprāt mēdza aicināt par priekšdziedātāju — pat arī tādās vietās, kur viņš nekā nepiekrita radniecībā. Viņš bija arī viens no tiem retajiem visa pagastā, kas lasīja avīzes un tiešām zināja „visu, kas notiek pasaulē”, tādēļ arī pats sevi sauca par izglītotu un attīstītu un vismīļāk satikās tikai ar citiem tādiem. Viņš bija arī laikam vienīgais visā pagastā, kas brauca pilsētā un attālākos kaimiņu pagastos uz izrīkojumiem, kā uz teātra izrādēm un koncertiem, par kādām lietām viņš tad arī mācēja un mīlēja runāt. Viņu tāpēc arī vispār uzskatīja it kā pārāku par citiem skrodeļiem, un viņš gāja šūt tikai pie turīgākiem saimniekiem, vagariem, krodziniekiem un citiem lauku sadzīvē šā vai tā augstāk stāvošiem. Ka viņš bija nācis arī pie Penkuļa šūt, to citi kalpi izskaidroja vienīgi ar to, ka Penkulim bija skaista, braša meita.

Didžis, jeb, kā viņu mēdza saukāt, Knēveļu Didžis, bija arī Druvinieku māju kalps un Penkuļa vistuvākais kaimiņš, jo abēju dzīvokli atradās ēkas vienā un tai pašā gala, tikai plāna vidussiena šķīra viena istabu no otras. Didžis bija ieguvis bēdīgu slavu ar to, ka jau kāzu dienā bija pēris savu tikko pielaulāto sievu. Pirmajā mēnesī pēc kāzām jeb ta sauktajā jaukajā mēnesī viņš kāzu dienā iesākto darbu atkārtoja reizes piecas. Arī tagad vēl viņš nerima no sievas sišanas, lai gan jau vairāk nekā desmit gadu bija pagājuši laulības dzīvē. Kādēļ viņš jau tūliņ, kāzu dienā un pēc kāzām sita sievu, to neviens nezināja labi pateikt; bet vēlāk viņš to arvien mēdza darīt tad, ja uzgāja, ka tā gulēdama zīdīja bērnu, kādu ieražu Didžis necieta, Līdzās sievas sišanai Didža otrā lielākā īpašība bija zirgu mainīšana. Šai ziņā viņš ieņēma pirmo vietu nevien starp visiem kalpiem, bet arī vispār starp visiem iedzīvotājiem pašu novadā. Ļoti zīmīgi pie viņa bija tas, ka viņš katru reizi pirmajās dienās pēc mainīšanas atrada iemainītā zirgā nevien vislabākās īpašības, kādas vien pie zirga var vēlēties, bet arī tīri cilvēcisku saprašanu; tomēr tiklīdz bija to vienu, otru nedēļu turējis, kad jau tas bija izrādījies par nelāgu un pat pilnīgi nederīgu, kādēļ tad arī sita un bendēja to bez žēlastības, līdz atkal izmainīja pret citu, pēc kam tad sākās viss atkal no gala. — Augumu Didžis bija vidēju, smailu degunu, brīnum ķerainiem tumšiem matiem un iedzeltenu, spīdīgu ģīmi, kuŗš it īpaši tad spīdēja, kad Didžis ronāja ar baronu, mežsargu, vagari vai citu kādu, kam gribēja izrādīt savu labpatikšanu un domu vienādību. Šis iedzeltenais ģīmja spīdums bija tik stiprs, ka pat tanīs reizēs, kad Didžis daudzīja sievu vai tramdīja zirgu, nekāds dusmu un uzbudinājuma sārtums nespēja to pilnīgi ir ne uz brīdi izdzēst. Krūtīs Didžis bija jo pilnīgāks nekā vidū, kamdēļ arī viņa ādas josta jeb tā dēvētā zibnsna, ar kuŗu viņš mēdza pārmācīt sievu, aizvien stāvēja ļoti zemu. Vasarā aiz zibnsnas pastāvīgi bija aizsprauts smilšu maks Brucekļa apkaisīšanai, lai jo labāk varētu uzasināt izkapti — bet citos gada laikos — un sevišķi ziemā — tur ļekājās pāris nolāpītu dūrainu cimdu. Pat svētdienās viņš tos nēsāja aiz jostas — rokas viņam gandrīz nekad nesala un cimdus likās nēsājam pastāvīgi klāt tikai liekas greznības dēļ. Meitām Didžis ar visu savu lieko greznību tomēr nebūt nebija paticis, tādēļ arī lēti nebija varējis dabūt sievu, un apprecējās jau labi uzauguša puīša gados un tikai pēc tam, kad daudz durvju bija velti virinājis. Arī savu tagadējo sievu viņš tikai ar lielām pūlēm un pēc ilgas jādīšanas un braukāšanas turpu un atpakaļ bija paspējis pierunāt un locīt viņas prātu uz savu pusi, jo arī tai viņš nebūt nebija paticis — sevišķi to cimdu dēļ. Bez tam Didža nelabā daba uz zirgu daudzīšanu jau toreiz bija zināma, un visas vecenes, sievas un meitas sprieda no tā, ka Didžis būšot arī sievas sitējs un asaru dzērējs. Tomēr galu galā viņa bija saņēmusi dūšu un gājusi pie Didža — vienīgi tamdēļ, ka cita labāka precinieka negadījās un veca meita tikpat negribēja palikt. Solīdamās pie Didža iet, viņa bija sevī noņēmusies tos nejaukos cimdus kāzu dienā viņam atzagt. Bet tomēr

tas viņai nebija izdevies, jo baznīcas krogū, kur vajadzēja šo apņemšanos izdarīt, viņa bija pamanījusi, ka Ķeistu Pronei, viņas vecumvecai ienaidniecei, jauns lindruks ar diviem uzņēmumiem un sarkanu pastoti, par ko tā bija sākusi brīnīties, uztraukties un tā aizmirsusies, ka nodomātā cimdu atzagšana palika neizdarīta, un Didžis iegāja baznīcā un salaulājās, cimdiem karājoties aiz zibsnas. Par to viņa pati vēlāk gauži kaunējās, dusmojās un nereti pat noraudājās, jo zināja it labi, ka citas sievas un meitas var nu sacīt, viņas vīrs piegājis pie laulības ar visiem cimdiem aiz jostas — it kā pie zirgu mitošanas, tikai pātagas vien trūcis rokā. Bet tiklīdz Didžis sāka viņu sukāt, jeb, kā pats sacīja, zibsnāt, tad pati, viņu kaitinādama, katreiz kļiedza: „E te-te-te, e te-te-te! Tas tik bija tev vajadzīgs, ka piegāji ar visiem cimdiem, kā suns ar ausīm, liku ļeku pie laulības! Nu tevi katrs var izņirgāt!”

Ejot, strādājot un runājot, Didžis izturējās droši, diži, vareni. Ja viņš istabā šķaudīja, tad sievieši katru reizi iekļiedzās. Savu spīdīgo ģīmi mazgādams, viņš spurdza tik dikti, ka bērni, ja bija aizmiguši, atmodās un sāka brēkt, bet suns namā vai sētā sāka riet. Muižā vai talkā riezi pļaujot, Didžis allaž bija pirmais pļāvējs, mēslus vedot, braucējs ar savu vezumu visai rindai priekšgalā, — kad muižā deva šņabi, pirmais šņabja dzērējs, krogū pirmais pie kaušanās, un tā visur droši, diži, vareni, visiem pa priekšu. Tiklīdz precējies un nācis vīra godā, Didžis bija mēģinājis spēlēt pirmo lomu arī pie pātaru skaitīšanas un būt kalpu mājās par priekšdziedātāju, bet tas viņam nebija izdevies, jo nebija vīrs spējis melnīņu nedz pareizi uzņemt, nedz arī tālāk noturēt, un tā jau tūlī, pašā sākumā bija sajukusi. Pēc tam, kad Didžis pāris svētrītu tā velti bija izmēģinājis, viņam cits nekas neatlika, kā atsacīties no sava lepnā nodoma būt arī pie pātaru skaitīšanas pirmā persona, un vīram vajadzēja apmierināties ar to, ka viņam neesot balss. Nelūkojot uz savu greznīgo prātu un cēlo, dižano nešanos, Didžis mājās rociņas dēļ ģērbties ģērbās visai vienkārši, iedams vasaru aizvien stipri novalkātās nātņa biksēs un tādos pat kamzolos, kuŗi kādreiz bija laikam bijuši balti, bet tagad jau sen vairs nebija nedz balti, nedz pelēki, nedz arī melni, bet izskatījās gluži nenoteiktā krāsā; ziemeļu un vispār aukstos gada laikos viņš nēsāja pelēku vadmalas uzvalku, stipri jo stipri nolāpītu un pie tam vēl dažādiem ielāpiem, kādēļ Didžis šai savā apģērbā izskatījās stipri ērmots, un kur kādam gadījās viņu pirmo reizi redzēt, tas ilgi noskatījās viņam pakaļ. Didža vasaras apģērba vestei bija dzeltenī zaļi svēdraina mugura — laikam no sievas veca goda lindruka — ar varenu tumšzilu ielāpu vidū, tā ka karstā laikā, kad kamzoli novilka, tas viss kļuva redzams, un jaunieši, kas bija gājuši skolā un mācījušies ģeografiju un karti pazīt, tad mēdza sacīt, Didža vestes mugurai esot tāds ielāps, kā Kaspijas jūra vai vismaz kā Liepājas ezers.

Biezuma Bozums bija arī to pašu māju kalps un dzīvoja vienā galā un pie tam vienā lielā kopējā istabā ar divi citiem kalpiem. Viņš bija pusmūža gados un brangi paprāvu, gandrīz varētu teikt lielu augumu; galva viņam bija samērā ar pārējo augumu gandrīz it kā par mazu, mati iegaiši dzeltenī un stipri rēni, seja līdzēni gludena, jo bārda viņam labi neauga, tā ka pietika ar ik pārnedēļas dzīšanu, kurpretim citi mēdza bārdu dzīt ik nedēļas reizi. No vispārējā izskata un visas izturēšanās Biezuma Bozums likās allaž it kā nobaidījies, un seja viņam gandrīz pastāvīgi bija piesarkusi. Tabaku viņš nepīvoja, bet tikai „koda”, tas ir, turēja tabakas klumšķi aiz lūpas un zelēja un sūca to, bieži spļaudams rudās siekalas. Runāt viņš runāja maz un ikreiz, tiklīdz kādu vārdu teica, vēl vairāk piesarka, it kā pats bīdamies par savu izteikto vārdu patiesību. Veselu, nesaraustītu teikumu vai pat vairāk teikumu vienkopus no viņa reti varēja dabūt dzirdēt: viens otrs vārds, ko viņš izmeta, tas bija viss. Pie tam viņš, lai gan nebūt nebija vecs cilvēks, tomēr — visiem par brīnumu — lietoja tādus vecus vārdus un vispār tādu novecojušos izteiksmes veidu, kāds savā laikā bija dzirdēts tik no dažiem it veciem, tagad jau mirušiem sirmgalvjiem, un kādu tagad vairs nelietoja neviens cits. Biezuma Bozums nebija dzimis cīrulnieks, bet ienācējs no citurienes — kādas attālākas malienas. Daži zināja stāstīt, ka tanī malienā ļaudis vēl runājot tādu savādu veclaicīgu valodu, un ka tādēļ par

Biezuma Bozuma savādo runāšanu neesot ko brīnīties, jo viņam esot cieta galva un tālab šejienes apgabala valodu nevarot piesavināties. Bet lai kā būdams, runāšana bija vispār viņa vājākā puse.

Toties jo krietnāks viņš bija strādāšanas ziņā, un jo lielāks un grūtāks darbs, jo vairāk viņš jutās savā elementā, un jo drošāk un laimīgāk viņam tad smaidīja seja. Viņš bija tāpat kā Knēveļa Didžis visos darbos pirmais un priekšējais. Laime bija tā, ka viņiem tā sauktās darbu nedēļas nesakrita muižā abiem kopā, jo kad vienam bija muižu, tad otram bija māju nedēļa, — citādi nevar zināt, kurš kuŗu darbā būtu pārspējis, jo ar labu tie viens pret otru laikam gan nebūtu piekāpušies un priekšstrādnieka lomu viens otram nebūtu atdevuši. Bet tā nu viņi abi valdīja katrs savu nedēļu un viens otra tiesības neaizķēra. Galvenais raksturojums par Biezuma Bozumu bija tas, ka viņš vairāk mīlēja strādāt, nekā ēst, runāt vai dīkā stāvēt. Atrazdamies bez darba, piemēram svētdienās, viņš nezināja, ko iesākt, nezināja pat, kur likt savas rokas. Bet prieks bija redzēt viņu darbā, un pie tam viņš darbā — arī visgrūtākā — nekad nesvīda, jo katru darbu darīja bez jebkādam pūlēm, viegli un it kā rotādamies. Turpretim, ēzdams viņš katru reizi nosvīda, ne tikai siltu ēdienu ēdot, bet arī aukstu, pat ziemu strādājot mežā un turot sniega kupenā pusdienu, sastāvošu no sausas maizes, aukstiem rāceņiem un siļķes, viņam sviedri rasoja no pieres un pa vaigiem. Piedzerties Biezuma Bozums nemēdza; tikai reiz viņam bija gadījies kādā rudens tirgū pilnīgi piedzerties. Tad viņš, mājās pārbraucis, bija ņēmis stipri trakot, istabā uz augšu lēkdams un dikti — tīri sievieša balsī — priecīgi iekliegdamies, bija samīdījis pats savas sievas rateni sīkās pītēs un arī dažus traukus sadauzījis, pēc tam vēl dažādi ālējies, tad iekritis gultā, iemidzis cietā miegā un gulējis kā ūdenī līdz otram rītam. Pēc šā savādā gadījuma Biezuma Bozums pāris nedēļas gandrīz nepavisam nerunāja; tikai vēl biežāk nekā agrāk koda tabaku un splāva vēl rudākas siekalas. No tā laika viņu arī vairs nekad neredzēja piedzērušos.

Penkulis bija ļoti sīks vīrelis un atradās jau piektajā gadu desmitā; tāpēc arī viņam visi lielākie darbi, kā siena un rudzu plauja, mēslu vešana, labības kulšana un linu mīstīšana bija jānostrādā ar talcinieku palīdzību, jo viens pats nejaudāja šos darbus veikt, un ja viņa otrā puse nebūtu tik strādīga un krietna, tad viņš gan, kā pats mēdza teikt, nevarētu vairs turēties grūtajā kalpu jūgā. Viņu laulība ilgu laiku bija svētīta ar piecām meitām, no kuŗām trīs nomira mazotnē, bet dēla nebija neviena, par ko citi darbinieki Penkuli ne mazumu mēdza zobot un jokot, — jā, dažreiz pat sakaitināja gluži dusmīgu. Arī mežsargs šās pašas lietas dēļ viņam nedeķa ar savu zobošanas miera, lai gan arī pašam bija tikai meitas vien. Var iedomāties, kāds prieks bija Penkulim, kad viņa sievai pirms dažiem gadiem piedzima dēls. Senāk, kad bija iedzēries, viņš raudāja un žēlojās, ka viņam neesot dēla; bet nu dzērumā lielījās ir ar sevi, ir ar savu dēlu, sacīdams: „Vai es esmu nieks? Vai man nav dēls? Kam gan vēl ir tāds dēls kā man?” Tāfeli un grifeli viņš tam jau nopirka, kad tas nebija vēl gadu vecs. Sieva gan viņu rāja, ka tas ākstoties kā nejdzīgs, bet tas viss neko nevarēja līdzēt: rakstāmās lietas bija nopirktas un tika puikam glabātas tik ilgi, līdz kļuva vajadzīgas. — Nelūkojoties uz to, ka Penkulis bija augumā sīks, niecīgs vīrelis un arī visā darīšanā nebija nekāds krietnais, drīzāk pavieglas nekā nopietnas dabas, un lai gan patiesībā visa galvenā noteikšana tādēļ it dabiski piekrita viņa krietnajai sievai, tomēr tā viņu cienīja ļoti un visādi centās celt un uzturēt vīra svaru un cienību arī citu acīs. Tā viņa sarunās ar citām sievietēm par kaut jebkādam svarīgākām lietām vai notikumiem allaž mēdza atsaukties uz sava vīra domām un spriedumu, it kā: „Mans vīrs teica”, „Mans Jānis saka” un tā tālāk. Dažu labu reizi viņa pati sadomāja šādu vai tādu gudru izteicienu, ko tad citu sievu un ciemiņu priekšā dēvēja par sava vīra teicienu.

Brammanīšu Pēteris bija glīts, patīkams puisis pie divdesmit pieci gadi vecs, klusas miermīlīgas dabas cilvēks. Viņš bija pazīstams kā čakls strādnieks, kas citus nelikās nedz redzot, nedz dzirdot — tā sakot, neatdina sev pat mušu no deguna, runāja maz, bet kur ko teica, tur viņa vārdos, kā kaimiņi sacīja, allaž esot prāts un saprašana. Pēc dabas viņš bija pabailīgs un kaunīgs, ar meitām nekad nejokojās un neplosījās, pat labi uz tām nedrīkstēja ne skatīties, citiem redzot kautrējās arī

bārdū dzīt, kādēļ to darīja visvairāk tik svētdienās pa to laiku, kad citi bija baznīcā, vai arī, ja citā laikā to darīja, tad izlenca tādu brīdi, kad pavardā nebija neviena, klusi izlīda tur un tad visā steigā apkopa savu ģīmi. Turpretām iedzēries Pēteris kļuva pavisam otrādas dabas: tad viņš plijās citiem virsū, meklēja ar tiem vārdu ķildas, cirta kāju pie zemes, dūri uz galda, lielījās ar naudu un gribēja jāt precēties, bet ja tuvumā kur gadījās jaunas meitas, tad ķēra tās rokā un bučoja. Tā kā viņa vecāki — pēc kalpu apstākļiem — tika daudzināti par pārtikušiem, tad viņa dzērums aplamības labprāt visi panesa, jo vairāk vēl tādēļ, ka viņš bija citādi krietns cilvēks, bet jaunavas jutās pat ne mazumu laimīgas, ka Pēteris viņas aizmācījis, kaut arī tikai dzērumā.

Evarts bija pāri pusmūža gadiem, nelielu augumu un ar stipri raibu pagātni. Jaunās dienās bija muižā bijis pie deģa par puisī. Deģis par trīs simts rubļiem bija viņu izpircis no kara klausības, par ko viņam nācās divpadsmit gadu kalpot tikai par vēderu un apģērbu pie deģa, līdz minēto summu bija atpelnījis. Atkalpošanas gadiem beidzoties, Evarts bija deģa dēlam aizgājis līdz Jelgavā un kalpojās pirms pie tā, bet tad palaidies lielā mērā dzeršanā, tā ka pēc dažiem gadiem atgriezās atpakaļ dzimtenē vienās driskās un skrandās. Jau visi runāja, ka Evarts galīgi nogājis no grauda un ka tāds nelabojams ģirulis atpakaļ uz ceļa nekad vairs netikšot. Nekur arī viņu negribēja vairs līgt par puisī, — ne muižā, ne saimnieki. Bet te notika brīnumi. Bija nomiris kāds kalps, un tam palikusi jauna un skaista atraitne ar vairāk bērniem. Būt prāvam grūtdieņu pulciņam par tēvu, — to neviens puisis labprāt negribēja uzņemt, sevišķi jaunākie. Veltīgi atraitne sūtīja pie vairāk kaimiņu puisīem, bet visi uzrunāti liedzās nākt. Nezinādama, ko iesākt un vēlēdamās kalpa vietu paturēt, kur taču maizes kumoss drošs un tā tad bērnu uzaudzināšana vieglāk iespējama nekā bez šādas vietas, atraitne beidzot lika uzrunāt to pašu nodzērušos un nodriskājušos Evartu. Tas bija arī tūliņ nācējs, bet nu bija atkal ķēza: barons un vagaris nebija ar Evartu mierā un neparko negribēja tādu nodzērušos pilsētas vazaņķi laist kalpu mājās iekšā; atraitnei pašai bija jāiet pie vagara, ir baronu lūgt, lai pieņem Evartu par kalpu un lai tā viņa ar bērniem varētu palikt zināmā maizes vietīnā. Beidzot barons, iežēlodamies nabaga atraitnes un viņas bērnu, bija tik tālu pielaidies, ka pagaidām Evartu pieņēma par kalpu uz vienu gadu: ja viņš gada laikā izrādīsies par derīgu cilvēku un vairs nedzērs, tad varēs šai vietā palikt vienmēr; ja ne, tad pēc gada viņam jāatstāj. „Ak, Dievs!” nopūtās nabaga atraitne, „barons viņu pat par kalpu neņem bez vesela gada izmēģināšanas, bet man viņš jāņem par vīru uz visu mūžu bez kādas mēģināšanas, jo gadu dzīvot bez laulības, — tas nedz mācītājam būs pa prātam, nedz arī barons to atļaus.” Tā viņa, apstākļu spiesta, Evartu apprecēja. Un te nu notika minētais brīnums: ar kāzu dienu sākot, līdzšinējais lielais dzērājs atmeta dzeršanu, tas ir, pilnīgi gan neatmeta, bet nedzēra vairs par savu naudu, tā ka no peļņas neviens grasis negāja dzeršanas dēļ pazušānā. Ja kur varēja par velti dabūt, tad dzēra gan arī labprāt, bet tā ka par velti dabūt dzert bija reti kad iespējams, tad ar laiku Evarts mācījās dzeršanu viegli pieciest, lai gan gluži no tās neatsacījās. Pēc gada laika muiža viņu labprāt paturēja par kalpu arī uz priekšu, jo viņš bija izrādījies nevien par nedzērāju, bet arī par krietnu strādnieku. Kā atraitne, tā saukta skaistā Anna, tā bija pratusi tādu vecumvecu dzērāju pārvērst gandrīz par pilnīgu nedzērāju, par to visi nevarēja diezgan nobrīnīties. Dažas sievas, kam arī dzērāji vīri, nāca pie viņas pat padoma lūgt: vai viņai esot zināmi tādi vārdi, kā paglābt dzeršanas kaiti, jeb vai viņai kādas zāles zināmas pret šo ļaunumu. Anna nemācēja savām nelaimīgajām kaimiņienēm nedz pateikt kādus vārdus, nedz arī uzrādīt kādas zāles. Noklausīdamās šādu nelaimīgu sievu sūdzības un lūgumus pēc burvības vārdiem un zālēm, ar ko vīrus glābt no dzeršanas, viņa tikai klusi sevī pasmējās, nereti piebilzdama: „Kad mājas iedzīve būs vīram mīļa un patīkama un sieva laba, tad tam vajadzētu būt velnam, ne cilvēkam, ja viņš tad vēl skrietu krogā, tērētu naudu un atrastu patīkšanu dzeršanas postā.”

Evarts pats par dzeršanu vaicāts, nekad nekādu skaidru atbildi nemēdza dot. Viņš tikai padikti nošņauca degunu un, kā aizvien, tā arī sevišķi tādās reizēs sūdzējās tik par grūtiem laikiem, par mazu peļņu un par naudas trūkumu, bet par dzeršanu nekur un nekad nekā nerunāja un ne graša par

to netērēja. Iedzert bez naudas, protams, cita lieta. Šādā gadījumā viņš pat nevarēja atturēties no mazas krāpšanas. Tā, kad pie grūtākiem darbiem muižā, kā pie mēslu vešanas, rudzu pļaušanas, vai arī pēc lielās noras novākšanas muižas saimniece ar barona atvēli deva darbiniekiem pa šņabim, tad Evarts aizvien tā mēdza ierīkoties, ka viņš atradās rindas priekšējā galā un dabūja šņabi viens no pirmajiem, pēc kam aizmanījās rindas pakaļējā galā, iejaucās tur citu pulkā un gāja vēlreiz saimniecei klāt, šoreiz viņu sveicinādams un uzrunādams, kamēr pīrno reizi bija nevien izturējies gluži klusu, bet pat aizvilcis cepuri pār acīm, lai saimniece viņu mazāk ievērotu. Ja saimniece viņa blēdību dažreiz pamanīja un viņu sarāja, tad viņš to neņēma ļaunā, nedz arī ieskatīja par kādu kaunu un, padikti degunu nošņaucis, gāja gluži neuztraucies projām — vienalga, vai lieko šņabi bija laimējies izkrāpt, jeb bija jāpietiek ar vienu vien. Labprāt viņš arī gāja talkās, vai citādi kaimiņiem bija palīdzīgs pie grūtāko darbu veikšanas, pie kam pats nedz savus miesas spēkus, nedz arī savus vaļas brīžus nebūt nežēloja, ja par to varēja dabūt kādu šņabi — bez naudas. Tā arī šovakar Penkuļa linu talkā bija ieradies bez sevišķas saukšanas un bija visu pēcpusdienu un vakaru krietni mīstījis, bet par to tagad vakariņās, kamēr citi bija iedzēruši tikai pāris šņabju, viņš klusi un veikli bija paguvis iemest jau veselus trīs vai četrus.

Par Stīpnieku Indriķi atklātībai tikai tik daudz bija zināms, ka viņš ir savam tēvam vecākais dēls un tātad laiikam nākošais māju mantinieks; viņš bija pazīstams par strādīgu cilvēku, kam darbs un saimniecība rūpēja un kas mācēja taupīgi, gādīgi dzīvot, kādiem bērniem prātīgi vecāki arī vismīļāk mēdz atstāt savu galveno iedzīvi. Penkuļu Anlīze zināja par Indriķi arī to, ka zem viņa vienkāršās un vientiesīgās ārienes slēpjas silti pukstoša sirds un dziļas jūtas; viņa zināja arī, ka Indriķis svētdienu pēcpusdienām un citos vaļas brīžos tikai tālab tik labprāt atnāca Druvniekos, lai satiktos ar viņu, pie kam viņš prata izturēties allaž tā, ka viņa sirds nešanās citiem palika nemanāma; arī talkā viņš labprāt nāca — gan viens, gan ar puisi un zirgiem — nevis radniecības saišu dēļ, kādas pastāvēja starp Stīpniekiem un Penkuļiem, bet tāpēc, ka sirds tam nesās uz viņu; viņa zināja arī, ka Indriķa māte nav dēla nolūkam pretim, jo, būdama pati liela strādniece, viņa mazāk vēlējās par savu vedeklu un nākošo Stīpnieku saimnieci redzēt pārtikušu vecāku meitu, bet gan vairāk labu strādnieci un krietnu saimnieci un par tādu viņa pazina Anlīzi, kuŗa jau no meitenes gadiem bija tikpat krietna kā viņas māte.

* *
*

Kad talcinieki bija notiesājuši prāva ziemmituša vepra veselu krūtažu, mežsargs iecerējās, ka nu būtu laiks sākt kādu vispārēju sarunu. Padikti iekāsējies, it kā jau iepriekš dodams zināt, ka viņš grib ko sacīt (visi arī tūliņ pilnīgi apklusa), mežsargs uzsāka:

— Didži, tu esot atkal mijis zirgiem? — Pie tam viņš liegi kripšķināja kādu niecīgu kauliņu, tā rādīdams, it kā viņš ēd nevis gribēdams, bet vienīgi tik tādēļ, ka pie galda aicināts, tā sakot, tik goda dēļ.

— Kā tad, — teica Didžis. — Vakar jau Miķeļu tirgū atkal pārcēlos ar kumeliem.

— Ar ko tad mainīji, ar žīdiem vai dievu dēliem?

— Žīdiem šoreiz, mežsarg, nekādus patīkamus zirgus neredzēju; šitos tad atkal ar dievu dēliem; Juzis atveda kādu otru čigānu, kam bija brīnumkošs salnis, — to tad iemainīju.

— Vai jauns vēl?

— Nule būs triju metu; visus zobus nav vēl metis.

— Blakus pārcēlies, jeb dabūji pielikt?

— Kur nu, mežsarg, blakus! Bija jādodot preidam trīs rubļi naudas, ālava aita un divi lindruki.

— Vai tad aita un lindruki bija tirgū līdzī?

— Nebija. Bet čigāni pārbrauca vakarā līdz mājās.

— Nu, tad sieva laikam atkal nebija ar mieru?

— Protams, ka nē. Neparko negribēja dot. Teica, palikšot tikai viena pati aitas galva, un lindruku arī jaunu vairāk neesot. Bet man tas kumeļš patika, un es neatlaidos, iznāca tad nepatīkama lieta: sieva dabūja zibsnas un palika mierīga.

— Čigāns nekad nepieliek: lai viņam diezkāds kraķis un lai tev jo labs zirgs, tomēr preidas jādod, — tā no istabas kakta iznākdama plāna vidū un tuvodamās galdam, runāja starpā Penkulene, gribēdama runu vērst uz citu pusi, labi zinādama, ka sarunu var dzirdēt otrpus sienas, kur atradās Didža istaba: varbūt Didžene vēl nav aizmigusi, un viņai tad, nabadzītei, protams, nepatīkami klausīties valodās par zibsnāšanu.

— Bet kāpēc vajadzēja mainīt? — vaicāja atkal mežsargs. — Briedis jau bija it denkts zirģelis, vezumu vilka ka nagla.

— Nē, mežsarg, nebija vis lāga lops. Stiprs gan bija kā pagāns un vezumu cēla lai kāds, bet ko tas viss līdzēja! Zelēja pavadas un grožus. Salmis, turpretim, ir lopiņš ar labu tikumu, un man viņš brīnum patīk, tāds man nekad nebija vēl bijis. Cik viņš denkts un patīkams! No izskata tāds sprauņš: braucot galvu tur augstu, bet jūdžot tik ausis vien cilā; vezumu velk brīnum menčīgi, un kāds kājotājs! Rikši tādi — na, ko var teikt, eņģeļi dzied zem kājām. Un cik viņam gudras un mīlīgas acis. Tīri kā manam brāļa nelaiķim, kas viņu gad zaldātos nomira. Jūs atceraties, mežsarg, Ati, kas taisīja tos skaistos druvniešus un slaucenes?

— Atceros gan.

— Nu jā, manam jaunajam zirgam gluži tādas pat gudras un mīlīgas acis kā Ata nelaiķim.

— Jā, dažiem zirgiem ir tikpat gudras acis kā cilvēkiem, un dažreiz lopam, teic, esot vairāk prāta nekā cilvēkiem, — noteica Penkulis, vēlēdamies pabalstīt Didža ieskatu par lopu gudrību un reizē gribēdams izrādīt arī pats savu gudrību.

— Lops tāpat Dieva radījums kā cilvēks, — pabailīgi sacīja Biezumu Bozums, pie tam tūliņ stipri nosarkdam un it kā ziņkārīgi paskatīdamies uz citiem, vai tik nav izteicis kādu aplamību.

— Nu, ja zirgs tik teicams, tad pielūko, ka steliņģī kādreiz nelabi neapgulstas un nenogalojas, — iebilda atkal Penkulis. — Rau, Indriķi, kā jums viņu gad jaunais bērais bija pa nakti nelabi apgulis un rītā atrada nogalojušos.

— Jā, — piebilda Indriķis. — Tēvs vēl tagad nevar šo nelaimes notikumu aizmirst.

Skroderis, kam šī saruna par zirgiem nebūt nebija pievilcīga, te padikti, it kā visiem pāri, iekāsējās, kas bija zīme, ka nu viņš vēlas ko teikt. Mežsargs šo viņa doto signālu arī saprata pareizi un tūliņ pie viņa griezās ar jautājumu:

— Nu, Lapiņ, kas labs tagad dzirdams no jauna? — Pie tam mežsargs vilka no svārku krūts kabatas savu lielo pīpi ārā un sāka rīkoties uz smēķēšanu, bet Indriķis pasteidzās sameklēt savu tabakas maku un piedāvāt to mežsargam, lai šoreiz uzpīpējot viņa tabakas.

Te jāzina, ka mežsargam pīpes galva bija ļoti liela, tā ka tur gāja iekšā apmēram pusmārciņas tabakas. Jāzina arī, ka mežsargs tabaku pats nekad nepirka, bet iztika vienīgi no citu tabakas: līdz kur satika kādu ciemiņu, apstājās un sāka runāt, līdz viņš tūliņ vilka savu pīpi no kabatas ārā un sāka rīkoties uz pīpēšanu, un vispārējs ieradums bija tāds, ka tādās reizēs ikviens, bez jeb vismazākā uzaicinājuma no mežsarga puses, stiepa savu maku no kabatas ārā un sniedza to mežsargam, laiņi piebilstot, lai šoreiz ņemot no viņa tabakas. Tabakas maku mežsargs klāt sev gan arī nēsāja, tomēr vienīgi tanī nolūkā, lai katrā izdevīgā gadījumā pildītu to ar cita tabaku, jo kad kur pietika pie lielāka daudzuma labas tabakas, tad nebūtu īsti prātīgi darīts, — tikai „cepli” vien ar to pildīt, kā mežsarga pīpi tās milzu galvas dēļ vispār mēdza saukt: kādu daļu vajadzēja ievietot arī lielajā ādas makā jeb tā sauktajā repī — atsargam uz priekšdienām, jo nevarēja taču zināt, vai katru dienu gadās satikties ar tādiem ciemiņiem, kam tabaka klāt. Mežsarga „ceplis” bija

tikpat tālu un tikpat labi pagastā pazīstams kā viņš pats un viņa laukē. Šādu vispārēju pazīšanu viņa „ceplis” baudīja ne tikvien sava lieluma, bet arī sava mākslīgā izstrādājuma dēļ. Uz pīpes milzīgi lielās galvas bija redzama kāda bilde, kur skaista sieviete — tāda ar gariem, kupliem zelta matiem — slauc briedaļu. Pēc visām zīmēm tā bija Ģenoveva; bet mežsargs, kam Ģenovevas stāsts nebija pazīstams, mēdza izskaidrot, ka bildē esot redzama Vāczemes govys, kuŗu ragana apbuŗot un samaitāŗot tai pienu. Ar šādu savu izskaidrojumu mežsargs bija pilnīgi sajaucis apkārtnes iedzīvotāŗiem visus līdzšinēŗos jēdzienus par raganām, jo līdz šim par raganām visi bija domājuŗi vecas, nejaukas vecenes. Bet nu pēc mežsarga izskaidrojuma dabūŗa zināt, ka par raganām var būt arī jaunas un skaistas sievietes.

— Nu, kas dzirdams no jauna? — mežsargs atkārtoŗa savu vaicāŗjumu, redzēdams skroderi kavēŗjamies ar atbildi, it kā gatavojamies teikt ko seviŗķi svarīgu.

— Šis tas jau nu jauns gan dzirdams, — runāŗa beidzot skroderis, ņemdams sev no kabatas pīpi ārā, tomēr ne tādu lielu, kāda bija mežsargam, bet gluŗi mazu kocenīti, iebāzdams tanī drusku tabakas un tad lēni un lepni to uzkūpinādams.

— Aizvakar mums bija vietnieku sapulce, — viņŗš turpināŗa. — Tur tad nu reiz ievēlēŗām jaunu skolotāŗu.

— Ak ievēlēŗāt gan, — noteica mežsargs, un arī daŗi citi ieminēŗās:

— Ak tad nu būs gan jauns.

— Jā, jauns — jauns šai vietā, jauns arī pēc gadiem: tikai pagāŗjuŗo gad beidzis skolu. Šī viņam pirmā vieta, — stāstīŗa skroderis.

— Tad jau gan vajag būt vēl gluŗi jaunam zaŗim. Laikam arī vēl neprecēŗies, — ieminēŗās Penkulis.

— Nu, protams. Kur šis tik jauns lai būtu jau precēŗies, — atrunāŗās atkal skroderis.

— Na, tad saimnieku meitām būs ap viņu rauŗanās un dalīŗanās, — Anlīze smēŗās.

— Kā sauc jauno skolotāŗu? — mežsargs prasīŗa.

— Aumali. Pakalnes pagusta Laukmaŗu Aumaŗa saimnieka dēls, — skaidroŗa atkal skroderis.

— Kāds tad liekas būt: lepns un tāds iepūtīgs jeb vientiesīgs cilvēks? — prasīŗa Penkulis.

— Lepns nav. Runā ar katru. Viena vaina varbūt tikai tā, ka runā drusku par maz.

— Nu tad paldies Dievam, ka nav lepns! Tas tas labākais, — tā atkal Penkulis.

— Ar lepnu cilvēku pavisam grūta lieta, — ieminēŗās Evarts.

— Jo lepns cilvēks ir tikpat nepatīkams kā ienaidnieks, — iemeta starpā Biezuma Bozums, puskodītu tabakas klumŗķi no loga bēŗeles noŗemdams un likdams par jaunu aiz lūpas.

— Vai vietniekus cienāŗa arī? — mežsargs tauŗāŗa.

— Nē, mežsarg, no cienasta nekas neiznāca. Pēc ievēlēŗšanas gan nosēdināŗām uz krēsla, cēlām trīs reizes gaisā, saukdami urrā; daŗi vietnieki arī ieminēŗās par cēlībām, bet tomēr nekādas cēlības ņoreiz nedeŗa. Redzēs, ja nu vēlāk kādreiz varbūt atcerēsies. Daŗi vietnieki, kam bija nāŗšana uz māŗjām pa vienu ceŗu, iegriezāŗmies baznīcas krogā un sarīkoŗām metelības, samezdami katrs pa kvartam un tad cienāŗjamies paŗi. Citādi jaunais skolotāŗis ir it patīkams cilvēks un, kā liekas, būs liels attīstības un izglītības draugs. Pēc ievēlēŗšanas mēs visi vietnieki palikām laiciŗu kopā, ņo to pārrunādami. Tur tad nu mēs ar Dzeŗa Jāni, kā puiŗu vietnieki un tātd kā visas jaunās puaudzes priekŗstāŗji, uzprasīŗām, ko viņŗš domā par attīstības un izglītības darbu pie jaunās puaudzes ārpus skolas. Starp citu prasīŗām arī, vai viņŗš jaunekŗus pulcinās uz dziedāŗšanu. Solīŗās to darīt, un es ar Dzeŗa Jāni, kā tādi, kam abiem visvairāŗ satikŗšanās ar ļaudīm, uzņēŗmāŗmies sarunāt katrs pa savu novada galu puiŗus un meitas uz piedalīŗšanos dziedātāŗju korī. ņonedēļ jaunais skolotāŗis pārvāksies uz ņejieni un jau citu svētdien pēc dievkalpoŗšanas visiŗm, kas grib piedalīties, jāierodas skolas namā uz balss izmēŗģināŗšanu. Pieteikties var jau iepriekŗ pie manis. Tad nu visi, ko Dievs svēŗģijs ar labu balsi, piedalieties korī, lai varētu mācīties dziedāt uz vairāŗ balsīm! Mežsarg, jūs dziedat

labu balsi, Indriķi, Anlīze, Pēteri — jūs visi esat labi dziedātāji. Visus jūs aicinu un lūdzu jaunā skolotāja uzdevumā.

Uzaicinātie nu sāka katrs šā vai tā atrunāties un aizbildināties: mežsargs teica, viņam svētdienās gan reti kad iznākot vaļas: no rīta puses esot jābūt muižā nodot baronam ziņojumu, kā stāv ar mežiem; bez tam viņam bieži esot jāiet godos; tomēr, cik laiks atļaut, viņš gribot piedalīties, vismaz pirmā sapulcē viņš katrā ziņā būšot klāt; Indriķis ieminējās, ka vecākiem gan īsti nepatikšot, ja ik svētdienās sāksot iziet, bet taisni pretī viņi nebūšot, un cerot piedalīties; Anlīze atteica, viņa esot gatava gājēja, ja tik māte laiž, un ja tik viņas dziedāšana kam derot.

Māte uz to sacīja:

— Man dziedāšana ļoti patīk, tik nezinu, ko tur dziedās: Dieva dziesmas vai nieku dziesmas. Es nu gan nieku dziesmas negribētu un tās gan nevajadzētu mācīties; bet ja Dieva dziesmas dzied, tad man patīk un tad man nebūtu nekas pretī, ja arī Grietele iet mācīties, viņu gan šogad nodevām pie Biezuma Bozuma par dienu gājēju, bet svētdienās viņa ir brīva.

— Nu, māt, gan jau skolotājs zinās, kādas dziesmas dziedamas, — atteica skroderis, tā kā nolīdzinādams un pielabinādams.

Anlīze, kas skroderi viņa pabiezās iedzeršanas, kā arī ākstības un pintiķības dēļ maz varēja ieredzēt, jutās tagad patīkami kustināta, dzirdot, ka viņš Indriķa klātienē viņas māti nosauc nevis tēva palamas vārdā par Penkuleni (tēvs šādu palamu bija dabūjis sava sīkā,niecīgā auguma dēļ), nedz arī pēc tēva vārda par Jānīti, bet godīgi un pieklājīgi par māti — gluži tāpat kā viņa un citi bērni viņu sauca. — Tā kā Biezuma Biezumam arī bija kristīts vārds Jānis, un viņa sieva tika pēc viņa vārda saukta par Jāneni, tad Penkuleni tādā pat vārdā nevarēja vairs saukt un, ievērojot to, ka viņas vīrs bija niecīga auguma, un tā kā viņš senāk, kamēr vēl nebija iesaukts par Penkuli, tika saukts par Jānīti, viņai tagad bija piešķirta Jānītes iesauka, lai gan viņa pati par sevi tiklab pēc auguma, kā arī pēc darīšanas bija katrā ziņā pilnīga un krietna sieviete. — Pateicībā par skrodera godīgo, pieklājīgo izturēšanos Anlīze viņu uzskatīja ar dziļi sirsniņu skatu, it kā klusi viņam pateikdamās un sevī apņemdamās uz priekšu pārvarēt savu līdzšinējo aizspriedumu un izturēties pret viņu laipnāk. Pagājusi plāna vidū uz priekšu, galdam tuvāk, un uzmezdama skroderim siltu sirsniņu skatu, viņa ar patikšanu klausījās, kā viņš tālāk runāja:

— Grietele, protams, lai nāk arī: abas māsas kopā droši noturēs savu balsi. Vairāk citus kaimiņus arī esmu uzrunājis un daži jau pieteikušies, pat no pārnovada tuvākajām mājām. Starp citiem arī Gravinieku Čāpiņa dēls un meita solījās nākt. Un ceru, ka arī šovakar uzaicinātie būs visi nācēji un mani vārdi nebūs bijuši saucēja balss tuksnesī.

No visiem uzaicinātiem vienīgi Brammanīšu Pēteris necēla nedz kādu ierunu, nedz arī izteica savu gatavību uz piedalīšanos. Viņš gan it kā gribēja arī ko teikt, bet tad pakasīja sev galvu, saglauda pēc tam matus un neteica nekā.

Sarunas talcinieku starpā laikam vēl būtu turpinājušās, bet Indriķis ieminējās, ka pulkstenis rādot jau pāri divpadsmitiem, būšot arī laikam jau mēness uzlēcis, un tādēļ nu esot laiks doties mājup. Biezuma Bozims, pabraucījis ar roku pa norasojušo loga rūti, teica:

— Nupat lec mēness, jāiet gan pie miera.

Penkulis vēl laida apkārt krūzu alus ap talciniekiem un tad tie, dodami labvakarus, sāka virzīties pa durvīm ārā. Indriķis, kas, pie Penkuļiem nākdams, bija pēdējā laikā sācis Penkulenei bučot roku, negribēja citu klātienē to darīt, lai tie nenoprastu, ka viņam te kādi tuvāki sakari. Viņš tādēļ šovakar, iedams projām, ar mājiniekiem atsevišķi neatvadījās, bet, durvīm tuvodamies, apgriezās atpakaļ, teikdams:

— Ar labvakar visapkārt!

— Ar labvakar! — atsveicināja māte ar meitu reizē, pirmā vēl piebilzdama: — Labus vakarus mājās un paldies par paklausījumu.

Mežsargs ar Indriķi un puisi Andruli izgāja no Druvinieku sētas reizē. Gatves galā viņu ceļi šķīrās, jo mežsargam bija jāiet uz meža pusi, bet Stīpnieki atradās klajumā, nostāk no meža, un Indriķim ar Andruli tādēļ bija ejams uz otru pusi; mežsargs ieminējās, ka, jebšu viņam vienam pašam ap pusnakti ejot gar vecajiem kapiem jeb mēra kapiem, nekāda drūme nekad neuznākot, tomēr lai Indriķis ar Andruli, ja gribot, pavadot viņu gar kapiem un tad lai no viņa māju gataves gala ejot pārtiešus pa laukiem atpakaļ. Uzaicinātie bija ar mieru, un visi trīs tad kopīgi devās uz meža pusi.

Visās mājās, ko vien visapkārt varēja saredzēt, nekur vairs neredzēja uguni, tikai Silarājos, kas arī atradās uz meža pusi un gar kuņiem mežsargam bija jāiet gaŗām, redzēja kādā logā vēl uguni.

— Brīnums, ko Silarāji vēl tik vēlu dara? — ieminējās mežsargs. — Laikam rīkojas rītu agri braukt Liepājā vai sudmalās, kad vēl tik vēlu ir kājienu.

— Uguns liekas būt taisni jaunā saimnieka kambarī. Saimes istaba un arī veco kambaris ir tumši. Jaunais saimnieks viens pats laikam ir kājiens, varbūt ko lasa, — Andrulis prātoja.

— Ko šis gan tik vēlu varētu lasīt? Avīzes viņš netur, — tā Indriķis.

— Varbūt dabūjis no skrīveŗa likumu grāmatu un to lasa, — vēroja mežsargs. — Likumu zināšana viņam nu vajadzīga.

— Tā gan ir, — noteica Indriķis. — Par tiesnesi ievēlēts un likumu praŗana viņam nu nevar būt par ļaunu. Diezin, kad jaunie amata vīri stāties amatā?

— Tiklīdz būs nozvērināti, — paskaidroja mežsargs. — Apstiprināti jau esot, — man teica pagasta vecākais; nākoŗu svētdien būs mūs baznīcā mācītājs, un tad jaunos amata vīrus nozvērinās.

Pa auzāju iedami, viņi varēja nokļūt līdz mežsarga gataves galam, Silarājiem nemaz nepieiedami visā tuvumā klāt; bet, ziņkārības dzīti, viņi nolēma pieiet tuvāk un redzēt, kas tur tik vēlu notiek. Tā kā dzīvojamās ēkas gals atradās taisni pie gataves žoga, tad viņi, uz kriteŗa žoga pakāpuŗies, varēja visu skaidri redzēt, kas istabā notiek. Un tur nu viņi redzēja, ka istabā atradās jaunais Silarājs viens pats, bet ar svētdienas kaŗoku mugurā.

— Laikam rīkojas braukt ceļā, — Andrulis čukstēja. — Bet kā tad citur visā mājā tumŗs un kluss un taisni šis viens pats rīkotos? — Vēl tālāk skatīdamies, viņi redzēja, ka jaunais Silarājs nostājies pie neliela sienas pakabināta spoguļa priekŗšā, kuŗā viņš lūkojās, gan atkāpdamies soli atpakaļ, gan atkal pieiedams tuvāk, pie tam labo roku ar divi izstieptiem pirkstiem paceldams uz augŗu un turēdams sev pie auss. Tādas paŗņēmienuŗus viņš taisīja bez mitēŗšanās vienu pēc otra: nolaida roku un atkal pacēla, pa starpām saskrūvēdams par ļaunu sev ūsas, vai arī atkal saglauzdams jau tā līdzeni sasukātos matuŗ.

— Ko viņš dara? Viņš jau zvērē, — čukstēja, gluŗi izbrīnījies, Andrulis.

— Viņŗ patiesi mācās zvērēt! — čukstēja mežsargs.

— Ā! — iesaucās paklusi abi pāŗējie un skatījās atkal tālāk, kā jaunais tiesnesis turpināja zvērēŗšanu paŗņēmienu atkārtoŗanu. Labu brīdi skatījuŗies un nekādu galu nevarēdami sagaidīt, viņi kāpa no žoga zemē un devās pa auzāju tālāk, gan smiedamies par ļauno Silarāju, kuŗŗ tik ilgi pūlējas ar zvērēt mācīŗšanos, gan arī viņu noŗēlodami par šādu pūlēŗšanos tik vēlā naktī. Bet mežsargs beidzot teica:

— Silarāja Gatis ir pāŗāk gaileŗtīgs, diŗīgs cilvēks. Kamēr viņam tēvs atdeva mājas, jau kļuvis stipri lepnīgāks un kad nu vēl ievēlēts par tiesnesi, nezina pats vairs, kā diŗoties citu priekŗšā. Būdams vēl neprecēŗies un zinādams, ka nākoŗu svētdien pie zvērēŗšanas baznīcā visas saimnieku, kā arī krodzinieka, sudmaŗa un vagara meitas uz viņu skatīŗies, viņam nu ne nakti nav miera miegu gulēt un jau tagad vingrinās un gatavojas veseliem cēlieniem uz zvērēŗšanu, lai varētu to izdarīt jo skaisti un stalti. Bet lai tik viņŗ man ieiet ar saviem ļaudīm vai lopiem bez atļaujas meŗā, tad es viņam gan parādiŗu tādu lepnīgumu un diŗīgumu, ka viņŗ to ilgi vēl atcerēŗies!

Šie vārdi, ko mežsargs runāja bargā, tīri zvērīgā balsī, tomēr nebūt nebija domāti tik visai nopietni: viņš šē atrada tikai labu reizi arī Indriķim likt saprast, ka mežsargs ir vīrs, bez kuŗa labvēlības saimnieki iztikt lai nedomā.

Pavadījuši mežsargu līdz viņa gatuves galam, Indriķis ar Andruli devās pārtiešu pa kaimiņu laukiem mājup.

4.

MĀJA MEŽA VIDŪ

Kāpēc Ķirmgrauzis nesteidzās ar māju izmaksāšanu. — Jaunības un ziedoņa sapņi iesnigušu un apputenētu māju aizkrāsni. — Kā Anetes jaunkundze domās rīko sestajam bērnam kristības un kas viņu pie tā iztraucē. — Kādēļ pans Vadaiķis nevar braukt pa dzelzceļu. — Ko māsa ar brāli runā divatā.

Taisni dienu pirms Ziemsvētkiem mitējās lieliskā snigšana un puteņi, kas bija turpinājušies dažas dienas no vietas. Sniega bija sasniedzis vairāk pēdu bieza kārtā, un kupenas sadzītas tādas, kādas jau kopš gadiem nebija redzētas; sevišķi ēku un žogu tuvumā, kā arī mežmalēs, tās bija milzīgas. Arī šodien gaiss vēl nebūt nenoskaidrojās, bet bija pelēks kā maiss, un lielas, smagas sniega mākoņas lēni grozījās pa gaisu; skraidīja un bira arī paretas sniega pārslas, it kā vēstīdamas jaunus sniega un puteņu negaisus.

Ap Ķirmgraužu mājām, kas atradās liela meža vidū, tālu prom no citām apdzīvotām vietām, bet tomēr tik pietiekami nost no meža, ka atlika plašības vēl diezgan, kur vētrai diet un puteņiem griezties, bija sniega sadzīts sevišķi daudz: vietām kupenas sniedzās nevien pāri žogu galiem, bet pat līdz ēku pažobelēm; gatuve bija ar kaudzi pilna mīksta, balta sniega. Nelielais sakņu dārzs istabas galā izskatījās kā pāri malām ar miltiem piebērts prāvs apcirknis. Pati sēta bija tik pilna sniega, ka no istabas uz kūti un klēti jau dažas dienas atpakaļ bija nācies rakt dziļu ielu. Ielā no jauna sasnigušo sniegu rītos raka un meta abās pusēs uz malām, no kā tas pacēlās vēl augstāk, un iela kļuva tā arvien dziļāka: mājnieki gāja pa to kā kaŗavīri cietoksnī aiz augstiem vaļņiem un stāviem mūrīem. Tāda pat iela bija rakta arī gar istabu sētas pusē, jo tikai pa šādu ielu bija iespējams piekļūt pie logiem un vakaros aizsegt tos ar salmiem piepītām redelēm, lai vismaz jel sētas pusē tik gluži neaizsaltu. Turpretim ēkas otrpus logi, kuŗi atradās dārza jeb ziemeļu pusē, jau sen bija aizsaluši viscaur; bez tam sniega kupena tur sniedzās līdz pat pažobelei, tā arī savukārt vēl logus aizblīvēdama ciet. Tā kā bieza sniega kārtā ir labs aizsargs pret aukstajiem ziemeļu vējiem, tad lielo kupenu ēkas ziemeļu pusē atstāja gluži neaiztiktu, kamēr iestāsies lēnāks laiks.

Malciena priekša bija arī atrakta, un sniegs izmētāts uz visām pusēm, tā ka bija radies brīvs klajumiņš, kur varēja cirst malku. Pirms dažām dienām, kad sniega vēl nebija sasniedzis tik milzīgi daudz, no meža bija pārvesta liela, sausa egle. Vakar un šodien puīši to bija zāģējuši un skaldījuši, gatavodami Ziemsvētku malku.

Patlaban viņi ar savu darbu tuvojās beigām, saskaldīdami pēdējos runguļus. Saskaldīto malku paši laiku pa laikam nesa namā. Ganu meitene uzlasīja, sagrabstīja un nesa pavardā šķembeles, drostalas un sausos žagarus un sviļus, kas derīgi uguns iekuršanai.

Pa skursteni un pusvirus pievērtajām durvīm plūst no pavarda un nama ārā raušu un citu cepumu un virumu smarža un stipri kairina puidiem ēstgribu, lai gan viņi pusdienu nesen tik paturējuši. Viņi zina, ka šodien tur tiek gatavotas labas un gardas lietas, jo šai pusē tāda paraža, ka pirmajā svētku dienā neko nevāra, pat uguni nemēdz nemaz iekurt. Tādēļ priekšsvētku dienā nevien sacēp

cepumus visiem svētkiem, bet pirmajai svētku dienai pagatavo jau šodien arī visus citus ēdienus. Tādēļ tāda lieliska cepšana un vārīšana.

Puišiem ar malkas skaldīšanas darbu tiek galā, iznāk saimniece sētā un, pasniedzama katram pa siltam rausim, saka, saimnieks licis, lai viņi, iekām nāk iekšā pie svētvakara, atrokot vēl sētā sniegu līdz žogam un mēģinot izņemt vienu posmu žoga: gribēšot pa svētkiem braukt baznīcā, bet pa gatuvī tagad ne braukšus, ne kājām ir ne domāt izklūt, tādēļ nekas cits nealiekot, kā izārdīt žogu un raudzīt braukt pa druvu apkārt lielajām kupenām.

Puiši, sniegu rakdami un žogu ārdīdami, runā savā starpā, spriezdami, ka baznīcā braukšanas vajadzība šādā gluži neceļa laikā pati par sevi gan nebūtu tik liela, bet lieta esot tā, ka saimnieku meitai jābrauc pa svētkiem skolas namā uz dziedāšanu, jo arī viņi zin, ka otru svētdien pēc pusdienas būs atkal dziedāšanas mācība.

— Saimnieku meitām nu radusies tāda patikšana iet dziedāt mācīties, kaut arī būtu jābrien sniega kupenas vai līdz kaklam, — teica mazākais puisis. — Nezin, kam tur tas lielais pievilkšanas spēks: pašai tai dziedāšanai, jaunajam skolotājam, vai arī jaunajam skolas namam ar augstajiem, gaišajiem logiem un lielajām, glītajām istabām.

— Es domāju, ka lielākais pievilkšanas spēks ir tas, ka uz dziedāšanas mācību sapulcējas jauni ļaudis; saimnieku un citu turīgāko dēli un meitas dabū tur satikties un tā var vēl labāk saskatīties, iepazīties un mīlināties, nekā līdz šim krogu ballēs, kuŗas nu sākušas arī iziet no modes, — prātoja vecākais puisis. — Arī meitās iešana mūsu pusē jau tikpat kā izbeigusies; tādēļ kroga ballu un meitās iešanas vietā nu stājusies iešana dziedāt mācīties. Mūsu prince līdz šim bija gan atturējusies no šās jaunās modes, bet nu pa svētkiem arī braukšot; esot uzaicināta. Tādēļ nu tāda šūdināšanās, mazgāšanās, pletēšanās un citāda gatavošanās.

Ilgāk puiši nedabūja sarunāties, jo sētā patlaban iznāca saimnieks. Ar puišu darbu viņš bija pilnīgi mierā un aicināja tos pie vakara, lai gan vakars bija vēl tālu. Būdams krietns saimnieks, liels pārnīks un baznīcas vīrs, viņš neļāva puišiem vairs ilgāk strādāt, jo vairāk tādēļ, ka ar sniega izrakšanu līdz žogam un viena posma izārdījumu pilnīgi pietika, lai varētu izbraukt no sētas uz druvu.

Saimnieks bija jau bārdu nodzinis un svētvakaru uzņēmis. Viņa platajā, gludajā ģīmī, kuŗu ap abējiem vaigiem pušķoja īsa, šaura bārda, bija lasāma žēlīga labsirdība, vienota ar zemnieka lepnumu un savas saimnieka kārtas apzinīgumu. Caunādu ziemeni galvā, siltus zābakus kājās un ruslu puskažoku mugurā, viņš, cigāra galu sūkādams, sekoja puišiem pakaļ namā.

* *
*

Aiz pašām Ķirmgraužu mājām un augļu un sakņu dārziem atrodas lauki; aiz šiem pļavas, aploki un ganīklas un tālāk nāk tad mežs, vairākas verstis plats. Tuvākās mājas ir sešas — septiņas verstis tālu, — otrpus meža. Visus lauka un mājas darbus Ķirmgraužu ļaudis nostrādāja vieni paši par sevi, ar citiem nesatikdamies, pat nesaredzēdamies. Viņu vienīgā satikšanās ar citiem bija, kad svētdien brauca baznīcā vai darba dienās sudmalās, pie kalēja vai kādās citās darīšanās. Lielākā satiksme ar ārpasauli bija muižas darbos: mēslus vedot un siena vai rudzu riezi pļaujot un novācot. Tad līdz ar visiem citiem redzēja arī Ķirmgraužu ļaudis ir muižas papuvēs vai rudzu laukā, ir lielajās noras pļavās. Šādus nelielus kļaušu darbus saimnieki arī vēl pēc māju iepirkšanas bija labprātīgi uzņēmušies, lai par to kā atlīdzību dabūtu no muižas kādus vezumus celmu un žagaru, kā arī lai drīkstētu ganīt lopus muižas mežā. Ķirmgrauzis gan labāk nekā daudzi citi saimnieki būtu varējis iztikt bez muižas ir malkas, ir ganību ziņā, tādēļ ka pie Ķirmgraužiem, mājas iepērkot, bija piemērots brangs gabals meža; bet, pirmkārt, Ķirmgrauzis savu meža gabalu ļoti saudzēja un,

otrkārt, viņš, lai gan mājas bija jau gandrīz izmaksājis, negribēja no muižas šķirties jau tādēļ vien, ka to barons būtu varējis uzskatīt it kā par dižību vai klusu naidu pret viņu; bet no tādu aizdomu modināšanas Ķirmgrauzis stingri sargājās: viņš visiem spēkiem centās ar muižu vienmēr satikt labi un ar savas mājas izmaksāšanu patiesībā tikai tamdēļ nesteidzās, lai viņam būtu pilns iemesls divreiz gadā oficiāli ierasties muižā un vecajam baronam personīgi nomaksāt pienācīgo daļu. — Ar muižas darbu nostrādāšanu Ķirmgraužiem galvenā satiksme ar ārpasauli tanī gadā bija uzskatāma par beigušos: atlika vairs tikai parastā satikšanās ik pārsvētdienas pie baznīcas, jo Cīrulenes draudzes mācītājs apkalpoja arī kādu pārnovada baznīcu un tātad varēja būt katrā baznīcā par divi svētdieni reizi. Nelāgā laikā pagāja vairākas nedēļas, kad no Ķirmgraužiem nevarēja arī baznīcā nokļūt, tādēļ ka meža ceļi, īpaši rudenos un pavasaros, bija pavisam grūti lietojami.

Tā Ķirmgraužu iedzīvotāji pa lielumlielai daļai bija atšķirti no visas apkārtnes un dzīvoja, tā sakot, paši savu dzīvi. Uz pušiem un kalponēm, kas pa vienu vai otru gadu mēdz mainīt vietas, šāda nošķirta dzīve gan sevišķu iespaidu neatstāja, bet uz pašiem saimniekiem, kas klusībā un nošķirtībā dzīvoja gadu no gada, šādas dzīves iespaids bija nenoliedzams: viņi bija sevī noslēgušies, satiksmē ar citiem paklusi un arī daudz nemeklēja citu sabiedrības. Viņi nejutās gaļlaicīgi, kaut arī atradās tikai divatā vai pat vienatnē: viņi prata iztikt paši ar sevi, jo, reti citiem satiekoties un mazāk runājot nekā pulkā, viņiem domas vairāk bija nodarbinātas un viņu iedomu spēja attīstīta stiprāk nekā pie daudz citiem.

Ķirmgraužiem pašu meita, kas šinīs mājās dzimusi un augusi, bija, tā sakot, īsts vientulības bērns: vientulību viņa nesajuta un par gaļlaicību nežēlojās, tādēļ ka sabiedrību nepazīna. Gan viņai arī patika būt kādreiz lielākā ļaužu pulkā, kā, piemēram, siena riezi grābjot un vācot, kur varēja sastapt visādus cilvēkus un ar tiem iepazīties, tomēr īsti savā omā viņa jutās mājās — ierastajā un iemīlētajā vientulībā. —

Māju svētdienas, gaļos ziemas vakarus un vēl gaļākās ziemas naktis pavadīt tādā vientulībā neieradušam būtu bijis vienkārši neiespējams; darbdienu vakaros gan, iekām gāja gulēt, mēdza pēc ēšanas vēl pāris stundas vakarot, šo to strādājot, ar ko nakts gaļums tika drusku saīsināts, bet sestdienu un svētdienu vakari, kad darbus nestrādā, bija jau daudz gaļāki, un kad vēl nāca svētku laiks ar savām daudzajām svētdienām un svinamiem vakariem, Ķirmgraužu saimes ļaudis, sevišķi, ja tie atradās tur pirmo gadu un nebija pie šādas dzīves vēl pieraduši, nezināja no gaļā laika ko iesākt, jo nedz tie kur varēja aiziet kaimiņos, nedz arī kādi ciemiņi atnāca Ķirmgraužos — pa Ziemsvētkiem kājniekos, pa meteni ķekatās, ne arī kādos citos laikmetos. Jaunākie saimes locekļi šādā nošķirtā vientulīgā dzīvē jutās pavisam nelaimīgi.

Saimnieku pašu meita, būdama saviem vecākiem vienīgais bērns, bija izaugusi, nepazīdama dzīvošanas pēc bērnu paražas un bērnu dabas. Bez rotaļu biedriem un tātad pa lielai daļai viena, viņa bija ieradusi sapņot ar vaļējām un redzēt ar aizmigušām acīm. Viņa nevien zināja, kur un kāds ir katrs koks viņu mežmalā, bet arī bargajās ziemās, kad logi bija aizsaluši līdz augšai un nekā nevarēja pa tiem saredzēt, kā arī pa nakti, gulot savā gultā, gaļā redzēja visus kokus un visas citas ainas tikpat labi un tikpat dzīvi kā patiesībā. Gaļās, brašās egles ar kupliem, gandrīz līdz zemei nolīkušiem zariem viņai allaž bija šķitušas kā lielas sievietes ar tumšzaļām villainēm, kuŗu stūri sniedzās pāri ceļiem; tās egles, kuŗām zari no apakšas bija gabalu padzenēti, tā ka tikai augšējā daļa bija vairs kupla, viņai likās kā sievietes ar šauriem modes svārkiem; meitenes gados viņa tās bija dēvējusi par vācietēm jeb muižniecēm. Tikpat šās „muižniecēs”, kā arī ar kuplām villainēm apsegušās „zemniecēs”, dzirdēja runājam.

Tā tas bija agrāk. Vēlāk, nākot jaunavas gados, šās viņas bērniņas biedrenes sāka viņai pa daļai izzust no domām un sapņiem, un ja kādu no kuplajām vai slaidajām eglēm nocirta, vai vētra nolauza, viņa to tikko vairs ievēroja, kamēr agrākos gados šādi notikumi viņai ikreiz dziļi iespiedās prātā. Tas tā notika nevis tamdēļ, ka pie viņas būtu dzīves īstenība stājusies sapņu vietā, bet gan

tamdēļ, ka viņas sapņu un domu darbība bija ņēmusi citu virzienu: tagad viņa sapņoja un domāja nevis vairs par nedzīviem priekšmetiem, kuŗus tā savā iedomā mēģināja pārvērst par dzīviem, bet viņa domāja par patiesiem cilvēkiem, par savu nākošo dzīvi. Visvairāk viņas iedoma darbojās ap tumšo jautājumu, kas gan viņu apprecēs: vai kāds no tiem vīriešiem, kuŗus viņa jau pazina, vai kāds pavisam svešs? Un ja kāds no tiem, ko viņa jau pazina, tad kuŗš gan tas varētu būt? Bet ja kāds pavisam svešs, kāds gan tas izskatīsies: ar tumšiem vai gaišiem matiem? Gluži vēl jauns, vai jau uzaudzis? Un kā viņš ies, runās, izturēsies? Kāda viņam būs balss? Un kā viņa dzīvos ar savu vīru — un kur: še, tēva mājās, vai citur — svešumā un kā tur izskatīsies un kur tas gan būs — pilsētā vai tāpat uz laukiem? Un diezin, cik viņai būs bērnu, cik puisēnu un cik meiteņu un kā tie katrs izskatīsies? Ak, kaut jel vienu vienīgu acumirkli varētu ieskatīties nākotnē, kaut jel ar vienu vienīgu skatu — un kaut arī tik pa šauru, šauru spraudziņu dabūtu tur paglūnēt vismaz, kaut dabūtu zināt, kāds būs nākošais mūža draugs! Bet velti! Nākotne bija un palika kā ar biezu segu aizsegta. — Bieži viņa, dodama fantazijai vaļu, ņēmās domās iztēlot savu nākošo dzīvi tā, kā to pati vislabāk vēlējās. Dažreiz viņa tā vienā pašā gaŗā ziemas naktī ne tikai izraudzījās sev mūža draugu, ne tikai saderinājās un saprecējās ar to, bet piedzīvoja arī piecus, sešus bērnus un ierīkoja un veda plašu saimniecību — daudz plašāku un labāk nostādītu nekā viņas vecāku mājās. Svētku laiks ar savām klusajām, gaŗajām naktīm bija kā radīts šādai fantazijas dzīvei, pie tam bargā ziema ar stipru salu, sniega daudzumu un negantiem puteņu negaisiem, notulis gulošās mājas it kā vēl vairāk atšķīra no ārpasaules un viņu iedzīvotājus it kā apraka vientulībā.

* *
*

Ķirmgraužos pirmā svētku nakts, tāpat arī visa pirmā svētdiena pagāja parastā klusībā. Gulēt likās jau tūliņ pēc vakariņām un vakara pātariem. Gulēja tik daudz nevis tāpēc, ka būtu daudz miega, bet tādēļ, ka nebija cita nekā ko darīt. Zināmā laikā likās tik katrs savā vietā, kalpone nodzēsa uguni un tad lai katrs zinās, kā pavada gaŗo nakti un sagaida rītu, kaut arī pie tam desmitām reižu grozoties no vieniem sāniem uz otriem.

Pirmā svētku naktī pēc veca paraduma lielajā istabā uz galda gan zibstēja maza spuldzīte, bet no pirmās uz otro svētdienu, tiklīdz mājinieki gāja gulēt, arī visa māja ietinās ne tikai dziļā klusībā, bet arī pilnā tumsībā.

Pašu meitai domas šonakt visvairāk bija nodarbinātas ar priekšā stāvošo rītdienas braucienu baznīcā un no baznīcas uz skolas namu — mācīties korī dziedāt. Skroderis Spruksts, īsi priekš svētkiem te šūdams, viņu uzaicinājis, viņa solījusies piedalīties, un rītu nu viņa pirmo reizi brauks uz sapulci. Diezgan viņa šo dienu gaidījusi un uz to gatavojusies. Un kā lai arī nē! Tur nu viņa dabūs iepazīties ir ar jauno skolotāju, no kuŗa viņas radnieces jau tā ieņemtas un tik daudz zina stāstīt, ir arī dabūs saredzēties ar vairāk saimnieku dēliem un citiem pašu un kaimiņu novadu labākiem jaunekļiem.

Bet kad atnāca sengaidītais otro svētku dienas rīts, tad baznīcā braukšana izrādījās vienkārši neiespējama, jo pa nakti bija sācis plosīties atkal puteņa negaiss, un ceļi bija tā aizdzīti vienām kupenām, ka nekādā ziņā nebija iespējams tikt cauri. Ne Ķirmgrauzis gribēja atlaist šādā neceļā zirgu mocīt, ne arī no puīšiem radās kādam patīksana laisties šādā negaisā ārā no mājas. — Tā no domātā brauciena neiznāca nekas, un arī otru svētku dien' visi palika mājās.

Pašu meita mēģināja pirms gulēt iešanas ko lasīt, lai tā varētu laiku labāk sagulēt; bet visas grāmatas un grāmatiņas, cik viņai to bija, jau sen bija izlasītas, pa divi — trīs reiz, un viņa, pacilājusi tās, nolika atkal atpakaļ plauktā. Lasīt bībeli? Arī tur visus tos stāstus, kas viņai sevišķi patika, viņa jau tiku likām bija izlasījusi, kā: par Jāzepu un Potivāra sievu, par Ruti un Boasu, par

Dāvidu un Batzebu, par Zālamanu un Salamīti, par Zuzannu, par jauno Tobiju. Visus šos stāstus un vēl dažus citus viņa jau sen zināja tikpat kā no galvas, — ko tur vēl lasīt? Lasīt ko cita bībelē viņai tagad nebūt nepatika un tādēļ aizgāja gulēt pareizā laikā ar visiem citiem.

Viņa, tāpat kā vecāki, gulēja kambarī, līdzās dižajai saimes istabai. Vecāku gulta atradas blakus mūra vidussienai — pretī tai vietai, kur saimes istabā bija ierīkota plīts, no kuņas vidussiena pastāvīgi turējās silta. Viņa gulēja tā sauktā aizoderē — starp silto vidussienu un lielo maizes cepamo krāsni, kuņa atradās kambaža vidū un bija kurināma pavadā. Šo krāsni citos gada laikos kurināja tik tad, kad cepa maizi, bet ziemu ik pārdienas un stiprā salā pat ik dienas. Plīts un krāsns sildīts, kambaris ziemā bija pastāvīgi silts, sevišķi vislielākā sala laikā. Vispār mēdza sacīt, ka te esot silts kā azotī. Un taisni tagad, kad ārā bija dzirdami vētras kaucieni, un puteņu brāzieni tā sitās pret aizsalušajām loga rūtīm, ka klausoties vien jau šermuļi pārskrēja pār kauliem, — taisni tagad bija jo patīkami viļāties bez apsega pa silto guļu, atcerēties jaukā ziedoņa dienas un vaļējām acīm sapņot rožainus nākotnes sapņus.

Nevarēja būt vairs tālu no pusnakts, un saimnieku meita nomoda sapņos bija izdzīvojusi jau lielu savas nākotnes dzīves gabalu — viņa arī šonakt bija atkal laimīgi apprecējusies ar kādu vēl nepazīstamu jaunekli, piedzīvojusi sešus bērnus, un sestajam nupat rīkoja kristības: viņa, vēl nevarīga būdama un gultā gulēdama, gudroja, kādu vārdu dot bērnam, kristībnieki patlaban brauca pa gatvi sētā, bet suns nebija piesiets — tas var vēl uzbrukt kristībniekiem; viņa sauca kalpones, bet tās nedzirdēja. Nemierīgi viņa svaidījās pa gultu, pukodamās uz meitām: „Ak, tās sliņķes un miega guļas! Kad es būtu vesela, varētu celties un pati visur ietu un darītu, tad būtu pavisam citādi! Kaut jel suni sapratušies piesiet — kristībnieki brauc!...”

Šai brīdī suns sētā patiesi sāka stipri riet, spēji iztraucēdams ne tikai meitu no viņas tālajiem nākotnes sapņiem, bet arī saimnieku un saimnieci no viņu saimniecības domām un saimes ļaudis no miega. Drīz arī dzirdēja buldurējam namdurvju klabatu un sitam durvīs it kā ar pātagas kātu.

— Drēž uguni! Drēž uguni! — sauca saimnieks, kambaža durvis pavēris, saimes istabā. — Jāiet raudzīt, kas tur ir.

Kalpone drīz bija ievilkusi uguni un puiši, paņēmuši sveci un lukturi, izsteidzās ar basām kājām priekšnamā un, durvis vaļā bultēdami, prasīja, kas tur esot, uz ko dzirdēja atbildam, ka esot apmaldījušies ceļinieki.

Saimniece pa tam arī bija piecēlusies, iedegusi sveci un iegājusi aizoderē pie meitas, teica:

— Anete, celies, uzraujies kādus drēbes gabalus — nevar zināt, kas atbraucis! Teic, esot apmaldījušies ceļinieki. Ko var zināt, kas par ceļiniekiem! Ja tik kādi no apkārtnes saimnieku dēliem nav atbraukuši kūjniekos vai pat precībās... Āre, še svārks un jaka — uzvelcies žigli!

Meitai visi sapņu tēli uzreiz izgaisa, un sirds baigi strauji sāka pukstēt.

Atslējusies ar elkoni pagalvī un vaigu atspiedusi sauļā, priecīgā uztraukumā otru roku spieda sev pie krūtīm, it kā pūlēdamās noremdināt savu strauji pukstošo sirdi. Tad šāvās ārā no gultas un žigli sāka ģērbties.

— No balss liekas but leišu Ernests, — saimnieks teica, kāpdams istabas korpēs.

— Vai tevi devītais! Kāds nedievs tad tam šādā laikā nedod miera! — izsaucās saimniece ar nepatīkšanu, it kā arī viņai būtu kāds jauks sapnis izgaisis. Visi trīs — saimnieks, saimniece un meita — brīdi nu uzmanīgi klausījās, pēc kam saimnieks ar saimnieci gandrīz reizē teica:

— Jā, ir Ernests... — Bet meitai, kuņa patlaban pogāja sev jaku ciet, rokas nošļuka uz leju, un jaka palika tik pa pusei aiztaisīta.

Ernests bija saimnieces pusbrālis un jau kopš vairāk gadiem dzīvoja leišos. Viņš bija jau labi uzaudzis puisis un brangs strādnieks, bet pa daļai palaidies dzeršanā, kādēļ nekādā īstā ieredzē pie Ķirmgraužiem nestāvēja. Vismaz viņa ierašanās tik nejaukā laikā un tik vēlā naktī nevienam Ķirmgraužos nebija patīkama.

— Bet, liekas, ir vēl kāds! — sacīja saimnieks, un atkal visi trīs sāka klausīties. Jā, runāja arī kāda sveša balss. Patlaban arī ienāca puisis no priekšnama istabā un, pie kambaŗa durvīm pienācis, stāstīja:

— Leišu Ernests atbraucis. Viņam ir vēl kāds līdzi, — tas esot viņa tagadējais kungs. Viņi puteņa negaisā apmaldījušies un tādēļ iegriezušies mūs' mājās. Zirgs ar kamanām vēl uz druvas. Jāplēš dārzam viens posms žoga atkal tanī pusē vaļā, — citādi zirgu nevar sētā iedabūt: visur milzīgas kupenas.

Patlaban abi negaidītie ciemiņi ienāca saimes istabā, kur nu arī saimnieks izgāja. Ernests novilka savu pieputināto kažoku un tad palīdzēja atvilkt savam kungam kažoku. Nopurinādams no kunga kažoka sniegu un kabinādams to pie sienas, Ernests stāstīja, ka viņi braucot uz suitiem pie turienes katoļu mācītāja, kas esot viņa kungam draugs vai radnieks; puteņa negaisā nokļūduši no lielceļa un nevarējuši vairs to atrast. Nezinādami, kur palikt, tad nolēmuši braukt uz Ķirmgraužiem, uz kuriem Ernests ceļu zinājis, un lūgt te naktsmājas; domājuši atbraukt laikāk, bet ceļš bijis tā aizdzīts, ka vienbrīdu vien bijis jābrauc; septiņas verstis braukuši vairāk stundu, un tā iznācis tik vēlu.

Par Ernesta kungu dēvētais svešinieks savādā, tikko saprotamā latviešu valodā ļoti atvainojās, ka tā iztraucējuši mājniekus. Viņš lūdza arī, lai atļaujot pārgulēt līdz rītam un lai savācot viņa zirgu, teikdamies par visu ar pateicību atlīdzināt.

Māte ar meitu bija ziņkārīgas redzēt, kāds Ernesta kungs ir — vecs vai jauns. Viņas tādēļ, drusciņ pavērušas kambaŗa durvis, pa mazu spraudziņu skatīdamās, gaidīja, līdz svešinieks pieies tuvāk galdam, lai sveces gaismā dabūtu redzēt viņa ģīmi. Drīz viņš arī piegāja pie galda un, nosalušās rokas berzēdams, nosēdās galda tuvumā uz krēsla, ko saimnieks piedāvāja.

Anete, redzēdama, ka svešinieks ir apmēram vienos gadus ar viņas mātes brāli un ar tādām pat lielām ūsām kā šim, zaudēja visu ziņkārību, savu pa pusei aizpogāto jaku tālāk vairs ciet netaisīja, bet noģērbās atkal un likās par jaunu gulēt. Aiz sienas gulēdama, viņa dzirdēja, ka Ernests savu kungu sauc par panu un runā ar viņu poliski, bet ar tēvu svešais runāja latviski, lai gan ļoti lauzītā veidā.

Ķirmgrauzis, būdams daudz piedzīvojis, pagasta amata darīšanās ar visādiem cilvēkiem sagājis un no dabas labi valodīgs, ņēmās ar svešo pamatīgi sarunāties un ar Ernesta palīdzību drīz izzināja, ka svešajam leišos, Šauļu apgabalā, piederot muiža, esot neprecējies un braucot pie sava radnieka — Alšvangas katoļu mācītāja viesos. Ernests pie viņa jau trešo gadu esot par vagari un kučieri.

— Bet tas jums pasaulu brauciens pa zemes ceļu no Šauļiem līdz Alšvangai! — Ķirmgrauzis izsaucās, aizkūpinādams cigāru, kuru tam svešinieks bija pasniedzis, arī pats cigāru aizpīpodams. — Vai jums nebūtu bijis daudz labāk braukt pa dzelzceļu līdz Priekulei, un aizrakstīt, lai atsūta pretī zirgus?

— Jā, pan saimniek, tā būtu bijis labāk, bet es, lūgtu redzēt gribēt, pa dzelzceļu nevaru braukt.

— Jums galva reibst?

— Nezinu, pan saimniek, kā būtu ar manu galvu: lūgtu redzēt gribēt, es neesmu nekad pa dzelzceļu braucis.

— Kungs, vai tas var būt? — izsaucās Ķirmgrauzis, stipri izbrīnījies. — Es to nevaru ticēt, ka jūs vēl nebūtu nekad pa dzelzceļu braukuši. Tagad jau visi gājēju cilvēki brauc.

— Ir tiesa, pan saimniek. Neesmu nekad pa dzelzceļu braucis.

— Jā, tas ir taisnība: mūsu pans nekad nav braucis pa dzelzceļu, — ar zirgiem vien, — apstiprināja arī Ernests.

— Un šai mūžā arī nekad nebraukšu, — varbūt tur viņā saulē, — drūmi noteica pans.

— Kā tas izskaidrojams? — brīnījās tālāk mājastēvs. — Vai jums poļiem no valdības aizliegts braukt pa dzelzceļu? Varbūt to citreizējo dumpju dēļ? Bet vai jūs tur ko vainīgi, ka tēvi un tēvu tēvi cēlušī dumpi? Tagadējiem poļiem, ja viņi mierīgi un valdībai paklausīgi, tādus aprobežojumus

nevajadzētu uzlikt un būtu jāļauj tāpat braukt pa dzelzceļu kā visiem citiem, kas savu biļeti var aizmaksāt.

— Nē, pan saimniek, lūgtu redzēt gribēt, no valdības man nav aizliegts braukt pa dzelzceļu: to nevienam polim neliedz.

— Bet pie Dieva tēva, pan, kāpēc tad jūs nevarat braukt? Kas jums īsti to liedz? — uztraucās Ķirmgrauzis, pagalam izbrīnījies.

— Tas tāds savāds nolikums, pan saimniek. Lūgtu redzēt gribēt, man bija bagāts tēva brālis, kam piederēja mana tagadējā muiža. Viņam paņa un dēls, braukdami pa dzelzceļu, dabūja galu: lūgtu redzēt gribēt, saskrējās divi vilcieni kopā. Viņš tad bija ļoti nelaimīgs, jo šis notikums, lūgtu redzēt gribēt, viņam ķērās pie sirds, un viņš;š, būdams jau tā ar vāju sirdi, kādu laiku pēc tam nomira. Pirms nāves viņš mani iecēla par savu mantinieku: atstāja man savu muižu un visu citu, bet, lūgtu redzēt gribēt, ar to noteikumu, ka es nekad nebraukšu pa dzelzceļu. Man tas bija ar zvērestu baznīckunga klātienē jāapsolās, un es to apņēmos. Toreiz es vēl biju jauneklis un pa dzelzceļu nebiju braucis, jo toreiz mūsu pusē dzelzceļa vēl nebija. Tā es, pan saimniek, lūgtu redzēt gribēt, neesmu pa dzelzceļu nekad braucis un šai pasaulē arī nekad nebraukšu.

— Jā, kungs, nu es saprotu, — noteica Ķirmgrauzis. — Savāda lieta tā ir gan: jūs dabūjuši muižu, bet par to jums ar zirgiem vien jābrauc.

— Jā, pan saimniek.

Pa tam saimniece ar kalponi ienesa pagatavotās vakariņas: siltalu, raušus un gaļu un lūdza viesus ņemt par labu, ko vakariņām tik vēlū varējušas saraudzīt. Saimnieks nolika arī pudeli sarkana šņabja, piebilzdams, ka pēc tādas izsalšanās derēšot drusku iekšas sasildīt.

Pēc vakariņām saimniece sacīja, ka pretistabā abiem uztaisītas guļas. Padzestrs tur gan būšot, bet gluži auksts arī ne, jo uz svētkiem tur tecināts alus un tad tur kurināts. Viņa arī tagad likusi meitai iekurt krāsnī vienu kursmu, tā ka daudz maz istaba iesilšot, bez tam abiem nolikusi siltus apsegus.

Svešais ļoti pateicās saimniecei, zemu viņas priekšā klanīdamies un dēvēdams viņu par paņu. Tad vēlēja viesi mājniekiem un mājnieki viesiem labu nakti un visi devās pie miera.

Otrā rītā vētras un puteņa negaiss bija mitējies, gaiss noskaidrojies, un kad sētas pusē atņēma no logiem ar salmiem izpītos režģus, tad gala logā pa tām rūtīm, kuņas nebija gluži aizsalušas, slīpi spiedās iekšā patlaban lēcošās saules stari. Pēc daudzām apmākušām dienām un ilgiem sniega puteņiem tas bija jauks un patīkams skats, un mājnieki, šo skatu redzēdami, uzelpoja it kā vieglāk un tiem kļuva it kā jautrāk ap sirdi, jo tas viņiem atgādināja jaukā, saulainās pavasara un vasaras dienas, kad saule rit tepat visiem pār galvu pāri un nevis tur diez kur tālu projām, tā ka tikai daži viņas stari spēj tik tikko līdz šejieni aizsniegties un arī tie paši nav silti, ne arī sevišķi spoži; bet tie tomēr vēsta, ka reiz saule atnāks arī atkal še, un tās stari spoži un silti spīdēs atkal taisni visiem uz galvas virsū. Tikai kambarī neiespīd neviens saules stariņš, jo tā logi, atrazdamies gluži ziemeļa pusē, ir nevien viscaur aizsaluši, bet arī aizsegti sniega kupenām. Bez tam logi te aizsegti salmu redelēm, kuņas jau sen nav ņemtas nost un liekas pilnīgi piesalušas pie logiem. Kambarī tādēļ no dienas gaismas nekas nebija manāms, un tur dega vēl svece, kad Ernests, no pretistabas pa ļaužu istabu ienākdams kambarī, deva saimniecei labrītu.

Anete aizoderē celdamās augšā un gērbdamās, dzirdēja, ka māte Ernestam vaicāja, vai svešais arī jau uzcēlies, un kad dabūja atbildi, ka vēl guļot, tad sāka Ernestu iztaujāt: kas viņa kungs īsti tāds esot un vai patiesi tikai suitos braucot viesos, jeb vai precību nolūkā, vai citās kādās darīšanās, kad pa tādiem dziļiem svētkiem laidušies tik tālā ceļā. Ernests paskaidroja:

— Viss tāpat vien, kā jau vakar vakarā sacīju: viņam Šauļu apvidū pašam sava muiža, un tagad brauc sērībās pie sava radnieka. Nedz precību, nedz arī citu sevišķu darīšanu, cik zinu, viņam nav.

— Ak, tad ir gan tā. Es jau gandrīz domāju, ka būsi Anetei atvedis kādu precinieku. Krusttēvs jau arī esi, tev arī par viņu jāgādā.

— Ko nu es, Marij, varu gādāt? — atteica Ernests. — Kur es lai leišos Anetei kādu labu precinieku atrodu? Un vai bagāta tēva meitai un lielu māju īpašniecei gribētāju trūkst?

— Kur nu par trūkšanu! Vēl jau arī jauna, nekāda steigšanās nav, bet taču patīkamāk, kad kādi ir: var ir vairāk palepoties citu priekšā, ir labāk izvēlēties. Zini: kuņai precei vairāk pircēju, tā vairāk ceļas cenā.

Ernests nedabūja vairāk nekā sacīt, jo patlaban nāca Ķirmgrauzis iekšā, teikdams:

— Labrīt, Ernest. Bijām ar puīšiem pie zirgiem, arī tavu sakopām. Brangi ēd. Tev tagad tur nav ko iet. Bet saki, kas tavs kungs īsti tāds ir: polis vai leitīs. Kā viņu sauc un vai viņam tiešām tāda muiža pieder pašam?

— Kas šis nu par poli! Tāds pat leitīs kā visi citi; tikai pārticis un paskolots un tad nu savu tautas brāļu kaunās: grib, lai sauc par panu, bet pons vien ir. Kā pie mums, latviešiem, katrs, kas māc vāciski, grib būt vācietis, tāda pat kaite leišiem: līdz kāds drusku māc poliski un nav rupja darba strādnieks, tūliņ grib būt par poli. Bet citādi viņš nav smādējams cilvēks.

— Un pārticis arī? Muiža pašam pieder?

— Pašam. Parādu laikam arī nekādu nevar būt virsū; vismaz es par parādiem neko neesmu dzirdējis.

— Muiža liela?

— Diezgan liela: ap pieci simti desetinu. Ir laba aņama zeme, ir arī brangas pļavas, prāvs mežs, ezers, upe, dikīķis, sudmalas.

— Hm! Bagāts cilvēks.

— Katrā ziņā turīgs.

Tālākā sarunā Ernests pastāstīja, ka viņa kungs esot savā apgabalā arī liels padoma devējs: pie viņa nākot ļaudis dažādās darīšanās pēc padoma; viņš izgatavojot arī dažādus sūdžību un lūgumrakstus un vedot prāvas. Saucot viņu par Vadaiki, lai gan pats saucoties par Vadaiķeviču.

Pie brokastis Ķirmgrauzis izturējās ar sevišķu uzmanību pret Ernesta kungu, jo Ķirmgrauzis, būdams pats krietni turīgs, cienīja arī citus, kas bija kungi vai bagāti un labprāt ar tādiem mīlēja satikties. Ilgus gadus stāvēdams dažādos pagasta pašvaldības amatos, viņš zināja daudz lietu un darīšanu, par kuņam ar svešo varēja sarunāties, pierādīdams tam, ka arī viņš, kā pats sacīja, nav vakarējais, un pie tam pārliecinādamies, ka svešais patiesi labi pārzin tiesu un valdības iestāžu lietas. Ķirmgrauzene tāpat kā pats, sēdēja viesiem līdzās pie galda, bet kafiju ielēja un citādi viņus apkalpoja Anete, kuņai atkal piepalīdzēja viena no kalponēm.

Anete bija, kā prazdama, uzcirtusies: matus sapinusi divās pīnēs, kuņas pakausī saspraudusi prāvā ķekē; patumšā uzvalkā ar gaŗu baltu skoteli priekšā un melnām, spožām kurpēm, viņa izskatījās pēc jaunas, brašas saimnieces. Svešajam kungam stādot viņu priekšā, tas viņai — tāpat kā mātei šorīt — bija noskūpstījis roku. Šāds gluži neparasts notikums bija Aneti vispirms pavisam samulsinājis, bet tad viņu atkal it kā priecīgi uztraucis. Viņai tas bija pirmais piedzīvojums, ka jaunai skuķei skūpstā roku, un vēl pieaudzis vīrietis un tāds, ko dēvē par kungu. Labprāt viņa nebūtu to ļāvusies darīt, bet nezina, kā tas notika: vai viņa no svešinieka negaidītās noliekšanās pie rokas tā apmulsā, jeb viņš to bija tik veikli pratis izdarīt, bet roku viņa nebija paguvusi nost atraut, tā ka svešais it mierīgi bija varējis uz tās uzspiest skūpstu.

No samulsuma un uztraukuma viņa vēl tagad visa tvīka un maigi kvēloja.

Ernests, kā jau allaž sava bagātā un arī citādi visādā ziņā par viņu pārākā svaiņa klātienē, tā arī tagad pie brokastis runāja visai maz, bet ir tad Ķirmgrauzis centās viņam katru reizi, kā saka, runāt pāri, dažreiz pat viņu taisni apsaucā, vai atkal aprādīja viņa vārdus par nepareiziem, viņš arī to

nesauca par svaini, nedz uzvārdā par Grantiņu, bet tikai par Ernestu vien, ar to dodams svešajam skaidri saprast, ka viņa kučieris šē nekādā ziņā netiek uzskatīts par rada gabalu.

Savādā stāvoklī pretim mātes pusbrālim atradās svešā kunga klātienē Anete. Tēvs viņai jau pirms brokastis bija klusu pasacījis, lai viņa svešā kunga klātienē nesākot Ernestu pēc veca paraduma godāt par krusttēvu, jo kā tas izklausītos, ja svešais dzirdētu, ka viņa kučieris šē tā tiek godāts; bet kā lai viņa mātes pusbrāli īsti sauktu, to tēvs viņai nebija pateicis. Saukt viņu arī par Ernestu, tas viņai pašai bija pagalam pretim. Viņa tādēļ izlīdzējās, uzrunādama viņu tikai ar „jūs”. Bet kad viņa uz brokastis beigām dzirdēja, ka svešais Ernestu sauca par Grantiņu, tad arī viņa pārgāja uz šādu uzrunu.

Ķirmgrauzim saruna ar panu Vadaiķeviču, kā viņš to tagad sauca, neraugoties uz šā pēdējā pavājo latviešu valodas prašanu un vēl vājāko izrunu, vedās tomēr ļoti: domas un ieskati viņiem saskanēja tā, ka labāk nevarēja vēlētis. Beiguši dzert kafiju, viņi viens otru uzcienāja ar saviem cigāriem, pie tam viens otra cigārus slavēdami par sevišķi labiem. Arī Ernests dabūja savu cigāru. No galda uzceļoties, svešais visai laipni pateicās ir mātei, ir meitai, dēvēdams pirmo atkal par paņu, bet otru par „pani Anete”.

Pēc brokastis sarunas atkal tik dzīvi šķetinājās, ka, kad pans paskatījās savā zelta pulkstenī, tas rādīja jau pusvienpadsmit. Steigšus viņš cēlās augšā, sauca Grantiņu, lai jūgtu zirgu, bet namatēvs abi ar namamāti lūdza, ka nu vajagot palikt uz pusdienu, — tik vēlū nevarot vairs bez pusdienas viesus laist projām. Pēc stundas vai drusku vēlāk būšot pusdiena gatava un tad varēšot braukt.

Tā tad arī notika: viesi aizbrauca tikai pēc pusdienas, iepriekš nevien pateikdamies par laipnu uzņemšanu, bet pans Vadaiķis uzaicināja Ķirmgraužus, ja viņiem reiz gadītos kur braukt uz Šauļu apvidu, lai tad arī neaizmirstu apmeklēt viņu, viņš tad izrādīšot savu muižu un iedzīvi; tāpat Ķirmgrauži vairākkārt pieminēja, ja kādreiz braucot atkal uz Alšvangu, lai tad, vai nu turpu vai atpakaļ ceļā iegriežoties atkal pie viņiem — ceļu jau nu zināšot.

Atvadoties Vadaiķis atkal noskūpstīja ir mātei, ir meitai roku. Anete atkal pie tam apmulsa, ka ir ne mēģināt nemēģināja vilkt roku atpakaļ, bet gan vēl pati stiepa to pretī, domādama, ka pans grib tikai atsveicināties.

Šis negaidītais — savādaici apciemojums Anetes domām un fantazijai deva jaunu, bagātu vielu.

5.

ZIEDOŅA DZIESMA

Kā cīrulnieki dibina biedrību. — Kā mežsargs izskaidro ķēmu rādīšanos. — Kālab publika karoga nesēju salīdzina ar krusta nesēju. — Pēterene un Tēvine redz spokus Cienmātes kreklā gaišā dienas laikā. — Ko Pēterene darītu, kad viņai būtu pērkonis un zibeņi. — Kā Evarts nokrīt no zemes lodes un kur viņš pēc tam atrodas.

Liieldienu atsvētes pēcpusdienā Cīrulenes skolas namā sapulcējās paprāvs skaits cilvēku dibināt dziedāšanas biedrību. Sapulci atklādams, skolotājs Aumalis aizrādīja, ka līdzšinējais dziedātāju koris, kas pagājušā rudenī sastādījies, sasniedzis zināmus panākumus. Cīrulenes jaunā paaudze čakli nākusi uz dziesmu mācīšanos, tā ka pa Liieldienām varējuši pirmo reizi stāties atklātības priekšā, pušķodami baznīcā dievkalpošanu ar pāris četrbalsīgām dziesmām. Līdzšinējie pasākumi liekoties liecinām, ka cīrulnieki ir dziesmu mīlotāji, kāpēc nu vajadzētu nodibināt dziedāšanas biedrību, kādas pastāvot daudz citās pusēs.

Viens otrs piebilda, ka skolotājam esot taisnība un biedrība būtu dibināma. Dziedāšana esot laba lieta, jo tā visiem patīkot.

Visus šos, kas bija piebilduši kādus vārdus paklusu un it kā nedroši, spēji pārtrauca skroderis Spruksts, skaļi skaidrā un spēcīgi drošā balsī teikdams:

— Skolotāja kungs, lūgtu vārdu! — Un tikko lūgtu vārdu bija dabūjis, tad, piecēlies un visiem priekšā nostājies, runāja:

— Cienījamie sapulcējušies! Dāmas un kungi! Gribu izsacīt tuvāk savas domas pārrunājamā jautājumā. Mana cieša pārliecība ir, ka dziedāšanas biedrības dibināšana nevien vēlams, bet taisni nepieciešami vajadzīga. Attīstība un izglītība visos mūsu dzimtenes novados gājusi un iet milzu soļiem uz priekšu: visur darbojas gan labdarības, gan viesīgas, gan dziedāšanas biedrības, rīko zaļumu svētkus, teātru izrādes, koncertus, viesīgus vakarus un citādas tautiskas izpriecas. Pie mums vien, šai mūsu dzimtenes malienā, līdz šim nekas nebija darīts attīstības un izglītības, un tautisku centienu labā. Cienījamie sapulcējušies! Dāmas un kungi! Tagad nu ar jaunā centīgā skolotāja atnākšanu arī mūsu malienas novadā apstākļi kļuvuši citādi, mūsu stāvoklis labojies: skolotājs Aumaļa kungs vārda pilnā nozīmē ir tautisks skolotājs un liels attīstības un izglītības draugs, kā arī daiļās dziedāšanas mākslas cienītājs, kuplinātājs un veicinātājs. Viņš mūs modinājis no gaŗa gara miega uz jaunu jautru un tautisku dzīvi attīstības un izglītības nolūkos. Mūsu koŗa pirmās dziesmu skaņas mūsu draudzē reizē ar pavasaŗa vēstneŗiem — cīruŗiem jau atskanējuŗas un atraduŗas prieku un patikšanu pie visiem, kas tās dzirdējuŗi. Man ir izdevība bieŗi satikties ar daŗādiem cilvēkiem — tiklab paŗu, kā ar pārnovada ļaudīm, un varu liecināt, ka par mūsu dziesmu koŗa pirmo uzstāŗanos atklātības priekŗā esmu no visiem, it kā no viena cilvēka mutes, tikai labas atsauksmes vien dzirdējuŗis, pat no tādiem, no kuŗiem to nevarēja gaidīt. Tā ir nepāŗprotama laika zīme, ka mums jāiet pa sākto ceļu tālāk un jāseko līdzī laika garam — jānes savai tautai attīstība un izglītība un jāveicina un jastiprina viņas tautiskie centieni. Tāpat kā cīruŗi ir pirmie pavasaŗa vēstneŗi, kas, jau sniegam nokūŗstot, sludina ziedoŗa tuvoŗanos, tā arī mēs savā novadā un apkārtņē lai esam pirmie savas tautiskās atmodas — savas tautas pavasaŗa vēstneŗi, dziesmu skandinātāji un attīstības un izglītības nesēji. Visur citur mūsu dzimtenē — dievzemītē jau sen ieraduŗies pavasaŗa vēstneŗi — mūsu tautiskās kustības cīruŗi, kas dziesmas skandinādami sauc un modina tautu no gaŗā gara miega. Būtu tad nu ļoti savādi, ja taisni Cīrulenes novada cīruŗi vēl nemostos un neskandinātu dziesmas, arī mums sludinādami, ka tautai tuvojas ziedonis. Es no savas puses tādēļ būŗu pilnīgi vienis prātis ar tiem, kas pieņems projektu par dziedāšanas biedrības dibināŗanu. Bet mūsu jaunajam centīgajam skolotājam Aumaļa kungam, kas pie mums dzinis pirmo vagu tautas lauku līdumā, izsaku savā un savu domu biedru vārdā sirsnīgu pateicību un novēlu labas laimes arī turpmāk šai paŗaizliedzīgā tautiskā attīstības un izglītības darbā.

Runu beidzis, skroderis tikpat veikli, viegli un droŗi, kā bija nostājies citiem priekŗā, aizgāja un nosēdās savā agrākā vietā.

Daŗi notālāk sēdoŗie saŗukstējās savā starpā:

— Kā tik tas skroderis prot runāt! Kur viņŗ smel visu tādu gudrību par izglītību, atglītību, tautiskiem centieniem un citiem tādiem vārdiem, kādi agrāk mūsu pusē ne no viena nebija dzirdēti, pat ne no pārnovada ubagiem, nedz čigāniem.

— No avīzēm, mīļie, no avīzēm, — čuksteja kāds, pieliecies vaicātājam tuvāk. Viņŗ tur avīzes un no tām visu iemācās. Iedams pārnovados sūt, bijis arī visādās ballēs un teātrŗos un tur arī daudzko noklausījies un noskatījies. Viņam viegla galva: visu, ko redz, patur. Un kas uz runāŗanu zīmējas, tad teicamais viņam no laika gala varens: jau puikas gados visus uz muti noveica. Viņa mātes nelaiķe bija tāda pat varen valodīga un uz dziedāŗanu.

Pēc skrodeŗa Spruksta runas ieminējās arī daŗi citi, ka kavēties ar biedrības dibināŗanu nevajadzētu vis. Vairākas balsis bija dzirdamas tikai vienkāŗŗi iesaucamies:

— Jā! Jādibina, jādibina!

Arī Ķirmgrauzis ieminējās, ka dziedāšana bijusi gan jauka un visiem patikusi, īpaši arī mācītājam, jo pēc dievkalpošanas viņš ģērbkambarī izteicies baznīcas vīriem ļoti labprātīgi par dziedāšanu un uzslavēja jauno skolotāju.

— Es, — turpināja Ķirmgrauzis lēni un svarīgi, it kā katru vārdu nosvērdams, — no pirmā gala, tāpat kā daudzi citi, skatījos savādi uz tādu pulcēšanos un biedrošanos, kā jau uz tādu lietu, kas mūsu pusē nav parasta; negribēju savu meitu arī nemaz laist, jo mums ir tāls ceļš uz skolu, un es labprāt vēlos, lai svētdienās visi iet baznīcā un pēc tam būtu pie mājas un lasītu Dieva vārdus. Tas ir svētdienās darbs. Bet tagad, kur pats mācītājs dziedāšanu uz balsīm tā uzslavējis, arī es uz šo lietu neskatos vairs savādi.

— Nu, kad mūsu dibināmai biedrībai tādi labvēļi stāv kūmās, kā Ķirmgraužu tēvs, pagasta rakstvedis Jansona kungs, tiesnesis Titilbja kungs un citi ievērojamākie vietējie iedzīvotāji, tad mūsu jaunajam pasākumam bez šaubām paredzama gaiša nākotne, — runāja skolotājs Aumalis. — Par dziedāšanu baznīcā mācītājs arī man izteica atzinību. Mācīsimies turpmāk ir garīgas, ir laicīgas dziesmas, lai varētu dziedāt gan baznīcā, gan arī kādā laicīgā izrīkojumā, varbūt zaļumos.

— Jā, zaļumu svētkos! — izsaucās Spruksts. — Un tos katrā ziņā vajag sarīkot jau šinī vasarā, lai visa apkārtnē dabū zināt, ka arī mūsu pagasts attīstībā un izglītībā sācis iet uz priekšu.

— Bet tagad nu mūsu nolūks un uzdevums ir — nodibināt dziedāšanas biedrību. Es tādēļ lieku priekšā izvēlēties sapulces vadoni un protokolistu un tad stāties pie pašas dibināšanas, — runāja atkal skolotājs.

Kad par sapulces vadoni bija ievēlēts pagasta rakstvedis Jansons un par protokolistu viņa palīgs Akotiņš, skolotājs lika priekšā vispirms nolemt, kādu vārdu dot jaunajai biedrībai.

Minēja dažādus vārdus, runāja šurpu turpu, līdz pēc ilgākas spriešanas un gudrošanas beidzot nolēma šādu vārdu: Cīrulenes dziedāšanas biedrība Ziedonis.

Nu stājās pie priekšniecības vēlēšanām. Kad daļa priekšniecības locekļu bija jau ievēlēta, kāds iesaucās:

— Bet lūgtu, cien, sapulce, neaizmirst, ka mūsu starpā ir arī kalpu un gājēju cilvēki un priekšniecībā tādēļ vajadzīgs atrasties arī kādam šās ļaužu kārtas priekšstāvim.

— Pareizi! Ievērojams! — atskanēja dažas balsis cita par citu.

Uz Spruksta priekšlikumu Brammanišu Pēteri kā kalpu kārtas priekšstāvi ievēlēja par karoga nesēju. Ievēlētais kā nekad un nekur, tā arī šē nerunāja nekā pretī, tikai it kā par īsas pretošanās klusu zīmi pakasīja sev aiz auss, bet tad saglauda atkal savus līdzieni sasukātos gaidzeltēnos matus un neteica nekā.

Vēlēšanām beidzoties, sapulces vadonis uzaicināja protokolistu nolasīt viņu iznākumu, un Akotiņš piecēlās kājās un, papīra loksni turēdams rokā, lasīja:

— Šā gada Lieldienu atsvētē nodibinātai Cīrulenes novada dziedāšanas biedrībai Ziedonis tika ievēlēta priekšniecība sekojošā sastāvā: biedrības priekšnieks — pagasta rakstvedis Kārlis Jansons, viņa vietnieks — drēbnieku meistars Sprukstu Lapiņš, sekretārs — kurpnieku meistars Dzeņu Jānis, viņa vietnieks — pagasta rakstveža palīgs Akotiņu Mārtiņš, kasieris — Ķirmgraužu māju īpašnieks Brencis Amols, viņa vietnieks — Indriķis Jaunzemis no Stīpnieku mājām, koŗa vadonis — skolotājs Aumaļu Ādams, karoga nesējs — Brammanišu Pēteris no Druvinieku mājām un dāmu komitejas priekšiece — Anete Amola jaunkundze no Ķirmgraužu mājām. Visas vēlēšanas notika vienbalsīgi ar aklamāciju.

Nu sākās pārrunas par nodibinātās biedrības darba gaitu. Vispārējās domas bija, ka uzsāktā laicīgo dziesmu mācīšanās cītīgi turpināma, lai jau šinī vasarā varētu sarīkot iziešanu zaļumos. Galvenais jautājums bija, kad un kur sarīkot zaļumus. Spruksts pastāvēja uz to, ka izrīkojums sasteidzams katrā ziņā jau pirms Jāņiem, kamēr dabas māmuļa vēl ziedos, lai dziedāšanas biedrība

Ziedonis savu pirmo izrikojumu varētu nosaukt nevis par kādiem zaļumu priekiem, vai vienkārši par iziešanu zaļumos, bet par ziedoņa svētkiem, kas būšot visai zīmīgi nevien attiecībā uz jauno biedrību, bet arī zīmējoties uz pašu cīrulnieku atmošanos no gaŗā gara miega.

Pret to nevienam nekas nebija ko iebilst, ka izrikojums notiek jau pirms Jāņiem, ka tik iespējams paveikt dziesmu samācīšanos. Bet sevišķa grūtība radās pie jautājuma, kur svētkus sarīkot?

— Pirms Jāņiem pļavas vēl nepļauj, — teica Spruksts. — Bet nepļautā pļavā neviens neatļaus dejot, — tik attīstītu, izglītotu un patriotisku cilvēku mūsu saimnieku starpā vēl nav.

Gudroja un prātoja visi, bet padoma nevarēja atrast. Nācās jau gandrīz atmest domas par izrikojumu pirms pļavu applāušanas, kad mežsargs it negaidot ieminējās:

— Cik es mūsu novadu pazīstu, tad no saimniekiem dabūt derīgu vietu svētku sarīkošanai nav tagad ko domāt, tādēļ ka tiem visiem pļavu ir maz, bet lielāku meža gabalu, kur varētu izmeklēt derīgu vietu, tiem nav nevienam. Atliek tikai muiža. Protams, neatpļautu pļavas gabalu nedos arī muiža: pret zāles nomīdīšanu vecais barons vienmēr ļoti stingrs. Bet muižai ir lieli meži, un tanīs ir daži tādi brīvi klajumi, kur nedz koki aug, nedz zāli pļauj. Par kādu no tiem varētu baronu lūgt. Tādas vietas būtu vispirms divas: agrākais Vilku dārzs audzēkņa malā un Sausais līcis upmalā. Bet pirmējais atrodas līdzās bērzu audzēknim, kuŗu barons ļoti pātē, un otrs pārkā tuvu muižas laukiem; tur arī vispār maz brīvas platības, un barons no šām abām vietām laikam nevienu neatvēlēs. Tad vēl ir Cienmātes kreklis Dižajā mežā. Tas guļ pilnīgi atsitus ir no jauniem mežiem, ir no pļavām un plašība tur pilnīga.

— Jā! Cienmātes kreklis būtu tiešām visnoderīgākā vieta, — piebiedrodamijs mežsarga domām, runāja Silarājs. — Tur ir plašība vairāk nekā pietiekama, un zem kuplajām eglēm un lielajām priedēm arī ērta un laba paēna zirgiem.

— Kas tā par vietu un kas tas par savādu nosaukumu? — ziņkārīgi vīpsnādams, vaicāja skolotājs Aumalis.

— Tas ir Dižajā mežā, starp manām un mežsarga mājām, tāds svabads klajums sausā līdzenā vietā, kur nekāda laba zāle neaug un ar mežu apsēts arī netiek, tādēļ ka tas kungiem vajadzīgs par sapulcēšanās un pusdienu turēšanas vietu medībās. Savu savādo iesauku šī meža pļava dabūjusi jau sen, kā to veci ļaudis teicas no saviem tēviem dzirdējuši. Cīrulenes muižā toreiz dzīvojis kāds vecs kungs — liels Brammanīš. Tam bijusi jauna un skaista cienmāte. Kādreiz ap miežu laiku sarīkotas pirmās medības tanī rudenī; bijis daudz mednieku — visu apkārtējo muižu kungi. Pusdienu turējuši atkal šai pļavā; atbraukusi arī cienmāte. Kungi sēdējuši zem vecā, kuplā ozola, kuŗš vēl tagad redzams, mežsargi un citi mednieki cītur — zem eglēm un priedēm. Kungi apdzērušies, un tad vecais kungs, gribēdams saviem viesiem rādīt, cik viņam skaista cienmāte un cik viegli un daiļi tā māc dancot (viņš bijis kādu dancotāju apprecējis), licis tai kreklā vien visiem priekšā dancot. No tā laika šis klajums iesaukts par Cienmātes kreklu. Bet tā ir tādu vecu ļaužu teiksma, — cik tur patiesības, nevar zināt. Tomēr savam cēlonim, kā visam, arī šai iesaukai vajag būt, jo no nekā nekas nevar izcelties, — nobeidza Ķirmgrauzis savu izskaidrojumu.

— Muižas mežu plānā šis klajums arī apzīmēts ar to pašu vārdu, un vecais barons viņu arī tā sauc, — apstiprināja mežsargs, sniegdamijs pēc tabakas maka, ko tam patlaban piedāvāja Stīpnieku Indriķis, redzēdams mežsargu rīkojamijs uz pīpošanu un zinādams, ka tam pašam nav tabakas, ar ko savu cepli pildīt.

— Bet tur spokojojoties, — kāds ieminējās.

— Tas ir tikai ļaužu tārsmas, — uzstājās Ķirmgrauzis. — Cik reiz tur neesmu dienas, gan nakts laikā gājis un braucis gaŗām, bet nekad nekādus ķēmus neesmu redzējis — ne vismazākā nieka. Daži gan stāsta, ka tur pa dienasvidus laiku sieviete kreklā vien dancojot — tā pati vēlīgā cienmāte: medībās jādama, viņa reiz ar visu zirgu ieskrējusi Velna purvā, kas turpat blakus, dabūjusi tanī galu un nu ķēmu stundās rādoties. Bet to tik tā stāsta. Redzējis nav neviens.

— Raibā Margīete redzējusi, — kāds ieminējās.

Visi sāka smieties.

— Ko tā redzējusi un dzirdējusi, to neviens nevar savālt, — noteica Ķirmgrauzis. — Viņa, ganīdama zirgus muižas āboliņa laukā, dzirdējusi rudens naktī baznīcā arī veļus dziedam.

— Kas uz spokošanos zīmējas, tad man jāsaka, ka tagad tādas parādības neviens vairs neredz, — runāja mežsargs, kuplu dūmu uzvilkdams un atvērdams tuvāko logu, pa kuŗu savus varenos dūmus laist ārā. — Agrākos laikos, kad mūsu tēvi bija vēl vergu ļaudis, vai arī vēlāk, kad atradās uz klaušu, viņiem bija cauras naktis jāiet muižu gaitās. Naktīm izkūlušies kungu rijas, dienām nopūlējušies citos darbos, viņi nekad nedabūja pienācīgi izgulēties. Rītos agri uz muižu iedami, vakaros vēlu mājās nākdami, tie, pārlieku izvārguši būdami, bieži iesnaudās. Un tā ir skaidra patiesība, ka tiklīdz ejot vai braucot iesnaudīsies, tev tūliņ sapnis klāt, un tu sapnī kaut ko redzi. Šie pusnomodā, pusmiegā redzētie sapņi šķīta toreizējiem ļautiņiem būt ķēmi jeb spoki. Un kur ķēmi visvairāk rādījušies? Ceļā starp muižu un zemnieku mājām, it kā: Cienmātes kreklā un pie Velna purva, kas abi atrodas ceļmalā starp muižu un Ķirmgraužiem, un tā visur citur gar tiem ceļiem, pa kuŗiem staigājuši izvārguši cilvēki, kuŗiem, līdzko acis laidās ciet, tūliņ rādījās dažādi tēli. Turpretim mēs, tagadnes cilvēki, esam visi pietiekami izgulējušies un tāpēc, iedami un braukdami pa tām pašām vietām, nekādus ķēmus vairs neredzam. Tātad še ir divi patiesības: patiesība ir tā, ka mūsu senči ķēmus redzējuši, lai gan tādu nemaz nebija, un tāpat ir arī patiesība, ka mūsu laikos ķēmus neviens vairs neredz — aiz tā vienkāršā iemesla, ka ejam un braucam visur ar vaļējām acīm un nevis vairs snauzdami un sapņodami, jo guļam un sapņojam katrs mierīgi savā gultā, un ko sapnī redzam, to saucam nevis vairs par ķēmiem, bet pareizā vārdā — par sapņiem.

— Mežsarg, jūs esat attīstīts un izglītots cilvēks, un liels gaismas draugs! — sauca skroderis Spruksts lieliskā sajūsmā un pacilātā balsī. — Vai jūs šo gudrību pats izdomājis vai no kādas grāmatas smēlis, tas ir vienalga, bet vietā tā ir ļoti: ar šādu izskaidrojumu uz vietas var aizbāzt muti visiem ķēmu un māņu ticētājiem.

Mežsargs aplaida pār visu sapulci laimē zvērojošu skatu, bet kurpnieks Dzenis teica:

— Pilnīgi pievienojos Sprukstu Lapiņa kunga domām, ka mežsarga izskaidrojums par ķēmiem ir ļoti vietā. Tomēr pie mūsu tagadējā jautājuma izšķiršanas — proti, pie svētku klajuma izraudzīšanas, ķēmu rādīšanās vai nerādīšanās nekrīt nekādā svarā, — mēs svētkus tikpat rīkosim tur, kur tas mums būs parocīgāk.

— Pilnīgi pareizi! Ievērojams! — atsaucās vairāk balsu.

— Ja citas labākas vietas nav, tad jāpaliek pie Cienmātes krekla, — runāja skolotājs. — Bet vai šai pļavai nav arī vēl kāds cits vārds, jeb vai to sakarā ar tuvāko apkārtni nevar kā citādi nosaukt? Varbūt par Dižā meža pļavu, Mednieku klajumu vai kā citādi? Minēt programmās tādu vārdu kā Cienmātes kreklis, izklausītos pārāk savādi, pie daudziem varētu sacelt varbūt pat izsmieklu par visiem mūsu svētkiem.

— Nē, tas nav nekas, — pasteidzās izskaidrot Ķirmgrauzis. — Mūsu novadā un arī apkārtņē šis vārds visiem pazīstams, un visi pie tā kopš seniem laikiem pieraduši. Nekāds izsmieklis tur nevar iznākt.

Līdzīgi izteicās arī citi. Atlika vēl jautājums par atvēles dabūšanu no barona izraudzītā klajuma lietošanai. To apņēmas izgādāt biedrības priekšnieks Jansons kopā ar Ķirmgrauzi: viņi teicās baronam aizrādīt, ka par kārtību izrikojumā gādās mežsargs, un tad varot būt droši, ka barons atļauju neliegs.

— Par kārtību katrā ziņā nopietni jā rūpējas un, kur vajadzīgs, jā spēŗ soli, — piebilda tiesnesis Silarājs, gribēdams jautājumā, kas attiecas uz kārtību, arī ko teikt.

— Kas uz kārtību zīmējas, tad varu sacīt, ka tur, kur es stāšos kārtības priekšgalā, nekārtības nenotiks: es visur spēŗu soli, kur troksni vai citu nekārtību maniŗu, — mežsargs sparīgi noteica,

saprazdams soļu speršanu laikam tādā ziņā, ka, ja kur kas noticis vai notiek, tad lieliem steidzīgiem soļiem žigli jāmetas turp. Izteikdams savu gatavību uz soļu speršanu, viņš jau pacilāja ir vienu, ir otru kāju, it kā rīkodamies spert soļus; pastiepa arī kaklu gaŗāk, it kā lai labāk varētu pārredzēt ļaužu baram pāri, kur tveŗamais nemiernieks atrodas, pie tam zvērīgi skatīdamies, it kā grasīdamies vainīgo nupat grābt ciet.

Lietu pārrunājot tālāk, nolēma iziešanu zaļumos sarīkot otrā Vasarsvētku dienā.

Bija jau labi uz vakaru, kad varēja stāties pie dziesmu mācīšanās. Tie sapulces dalībnieki, kas taisni pie dziedātājiem nepiederēja, bet bija piedalījušies tikai biedrības nodibināšanā, devās jau mājup. Iedami viņi brīdi pa brīdim apstājās, lai paklausītos dziesmu skaņās, kas pa atvērtiem logiem spēcīgi plūda ārā, klusajā, rāmajā vakara laikā tālu aizviļņodamās pār tikko zaļot sākušajām ziemāju druvām un pļavām. Pāri visām citām balsīm vīru korī skanēja skrodeŗa Spruksta skaistais varenais tenors, un skaidri bija sadzirdami svētku dziesmas vārdi:

Bungas nu sitat
Un karogus nesat!
Projām, marš, marš —
Ziedu laiciņā!

* *
*

Visas nākošās nedēļas jaunā dziedāšanas biedrība steidzīgi rīkojās uz savu pirmo izrīkojumu, kuŗš bija uzskatāms arī par tās pašas darbības atklāšanas svētkiem. Beidzot dziesmas bija samācītas, visi šķēršļi laimīgi nokārtoti, un noliktais laiks — otrā Vasarsvētku diena pienāca. Arī bažas izdevīgā laika dēļ izrādījās par veltīgām: otrās Vasarsvētku dienas rīts ausa sārts un skaidrs, liecinādams, ka diena būs jauka. Drīz pēc pusdienas ļaudis tad arī gan braukšus, gan kājām devās pa dažādiem ceļiem uz apzīmēto svētku vietu Dižajā mežā. Pašu novadā par svētku rīkojumu nevien zināja katrās mājās, bet gandrīz visi mācēja arī jau svētku dziesmas, jo dziedātāji un dziedātājas mācījās un dziedāja tās arī pa mājām. Pat ganu zēni un meitenes bija dažas dziesmas ieklausījušies, un bieži, lopus pa gatuvēm dzenot, dzirdēja dziedam:

Projām marš, marš —
Ziedu laiciņā!

Biedrības labvēļi jau sāka nopietni baŗīties par svētku labu izdošanos: vai raŗoties publika, kas gribēs iet svētkos, kuŗu galvenā dziesma jau iepriekš tā novazāta pa visām ganu gatuvēm un tiek it kā izpulgota. Tomēr, redzot svētku dienā ļaudis pa visiem ceļiem plūstam, arī šaubīgākiem izzuda bažas. Izrādījās, ka nedz svētku vietas savādaais nosaukums, nedz dziesmu novazāšana nespēja darīt uz publiku nekādu iespaidu.

Dzirdot atskanam mūziku un redzot pa lielceļu dodamies dziedātājus ar karogu priekšgalā, ļaudis no apkārtējām sētām, pārtiešus skriedami pat pa vasarājas laukiem un rāceņu tūrumiem, steidzās — skatīties.

Starp šādiem pārtiešus skrējējiem atradās arī divas visai nabadzīgi ģērbusās sievietes, kuŗas devās ar tādu skubu, it kā steigtos pie ugunsgrēka glābt bērņus no degošas ēkas. Viena bija jau tuvu pusmūŗa gadiem, kalsnu, pagaŗu augumu, otra gados jaunāka, zemāka un resnāka par pirmo. Lielākā bija pārmetusi jau stipri nonēsātu austeni pār plecieri, kuŗa skrejot bija nošļukusi gluŗi zemu, turējās tikai vairs kaut kā un stūris vilkāš pat gar zemi; kājās bija tupeles, vieglākas

skriešanas dēļ viņa lindruka stērbeles rāva sev uz augšu. Mazākā, pārlietu steigdamās, arī nebija paguvusi apģērbu daudz maz sakārtot: drānu gan bija paķērusi, bet uzsieties to nebija paspējusi, un turēja tāpat rokā, tā ka nesukāti, izpurušie mati purēja un juka vējā. Viena pastala bija nomukusi, to turēja rokā, skriedama ar zeķi vien.

— Pagaidi, Pēterene, neskrej jel tik ātri! Es vairs nevaru! Nupat elpa izies! — mazākā sauca, pagalam aizsēsusies un palikusi otrai dažus soļus iepakāļ.

— Skrej, Tēvine, skrej! Man arī jau caurajs duņ sānos, bet neko nevar darīt, jāsteidzas, lai visu dabūtu redzēt.

Mežsargs, kā kārtības priekšnieks, bija jau agrāk ieradies svētku vietā un atbraucējiem ierādīja, kur novietot zirgus. Sev par palīgiem viņš bija pieņēmis kaimiņu kalpus: Knēveļa Didži, Biezuma Bozumu, Penkuli un Evantu. Didžis bija atjājis jāšus — tanī cerībā, ka varbūt varēs ar kādu izmainīties zirgiem. Bet mežsargs, rūpēdamies par jaunās biedrības labo slavu un Didža slepenos nodomus noprazdams, bija viņam tūliņ cieši piekodinājis ar tādām domām likties šai dienā un šinī vietā pavisam mierā: kā kārtības priekšnieks zirgu mainīšanu viņš te nekādā ziņā nepielaidīšot, bet ja tāda slepeni tomēr notiktu, tad tai tikpat nebūtu likumīga spēka, jo viņš tūliņ otrā dienā ietu pie barona un sūdzētu, lai maiņu atceļ. Didžis tad arī pasteidzās izskaidrot, ka šoreiz viņš uz mainīšanu neesot nemaz domājis un jāšus atjājis tikai tāpēc, ka mājās neviena nebijis, kas zirgu uzraudzītu, jo sieva ar puīšļiem solījusies arī nākt paskatīties.

Didžis cītīgi palīdzēja mežsargam, gan atbraucējiem ierādīdams vietas zirgiem, gan zirgus izjūgdams un apkopdams. Tādu pašu darbu darīja arī Penkulis ar Evantu, bet Biezuma Bozums ar nēšiem stiepa no strauta ūdeni zirgu dzirdīšanai, par ko zirgu īpašnieki solījās viņu neaizmirst.

Arī Ķirmgrauzis ar Silarāju bija ieradušies jau iepriekš un, kā jau kasieři, nosēdušies katrs pusē vārtiem, pārdeva ieejas zīmes. Dzenis ar Akotiņu laida publiku svētku klajumā un kontrolēja ieejas zīmes jeb biļetes.

Dziedātāji ar mūziku un karogu tuvojās svētku vietai. Karoga nesējs, Brammanīšu Pēteris, nebija šodien laikam vēl nevienu šnabi dzēris un tādēļ bija pagalam kluss un dziļi nopietns, kā jau allažiņ, kad atradās pilnīgi skaidrā galvā. Lai gan viņš bija jo pienācīgi izrotāts svētku rotā: viņam bija tāda pat plata zīda lente pār plecu un krūtīm kā biedrības priekšniekam Jansonam, dejas vadonim Sprukstam un dāmu komitejas priekšniecei Amola jaunkundzei, tomēr viņš sejā un pēc visas izturēšanās izskatījās nevien dziļi nopietns, bet arī pārlietu pazemīgs un tīri bēdīgs. Aiz lielas pazemības viņš jo stipri bija salicis nevien uz priekšu, bet arī uz labo pusi, kā jau allaž, kad viņam tīrā galvā bija jāiet lielākā pulkā. Pabiezas pelēkas pusvadmalas — vai vadmalas — uzvalkā ģērbies un gaŗo karoga kātu augstu gaisā turēdams, viņš karstā laikā stipri svīda, tā ka sviedri rasoja pa seju. Daži, noskatīdamies šai dziļi nopietnajā un bēdīgi pazemīgajā karoga nesējā, savādi nosmīnēja. Kāds teica:

— Tas gan neizskatās pēc karoga nesēja prieka svētkos, bet drīzāk pēc krusta nesēja bērēs. Trūkst tik vēl cimdu pāŗa un augsto prievīšu uz pleca, tad būtu krusta nesējs kas krusta nesējs.

Kāds cits piebilda:

— Tam puīšam gan vajadzēja iepriekš dot labi uz mest uz lampas, — tad būtu cita darīšana!

Mūzikai spēlējot, dziedātāji sagāja svētku vietā un sastājās uz tribīnes, kuŗas priekšā uzsprauda karogu. Spruksts skaļā balsī uzaicināja publiku izturēties mierīgi, jo nupat notikšot svētku atklāšana ar ziedoņa dziesmas dziedāšanu, pēc kam arī tūliņ atskanēja:

Bungas nu sitat

Un karogus nesat u.t.t.

Abas pārtiešus atskrējušās sievietes pa to starpu bija paguvušas daudz maz atvilkt elpu un sāka nu tuvāk apskatīties un savā starpā apspriest un novērtēt to, kas bija redzams un dzirdams.

— Rau, Tēvine, skaties, kāds mežsargam papīris pie cepures! — paklusu teica gaŗākā, piegrūzdamā mazākai ar elkoni pie sāniem. — Un re, Knēveļa Didžim un citiem Druvinieku kalpiem tādas pat papīra šķautnes pie cepurēm. Bet iesim tālāk, te mežsargs neļauj stāvēt, — esot svētku viesiem pa kājām, citus jau dzen projām.

Tālāk pa ceļu iedamas un pa ratu un zirgu starpām sprauzdamās, viņas nokļuva tuvāk svētku vietai, kuŗai bija virve apvilka apkārt. Gaŗākā atkal teica mazākai:

— Rau, Tēvine, blend, blend! Ūirmgraužu tēvs ar Silarāju Ati pārdod pie vārtiem tādas zīmītes un ņem naudu! Ak tētiņ, ak žēliņ — svētdienā anelēt! Un pats baznīcas vīrs to dara un tiesnesis arī! Kā cilvēkiem nav kauna un grēka bail! Par to tik būtu mācītājam jāpaziņo. Un ir cilvēki, kas par tādām blēņām dod naudu! Es par tādiem niekiem gan nedotu ne sarkanu grasi. Tu, Tēvine, arī nē. Vai ne? Lūk, mēs visu tāpat varam labi redzēt.

— Kā tad, Pēterene; bet es nekā laba neredzu: rau, tur tas pelēkais ar to plato muguru un lielo apkakli man nostājās pavisam priekšā.

Novietojušās kādā citā vietā, no kurienes svētku klajums labi bija pārskatāms, viņas turpināja skatīšanos un brīnīšanos.

— Blend, Tēvine, blend! Rau, kur Ūirmgraužu Anete dancā ar skrīveri! Ak, tētiņ! Ak, žēliņ! Kas to redzējis? Dancot pļavā ar svešu vīrieti un kur tik daudz cilvēku skatās! Kā čigāni pa krūmiem! Un ar pliku galvu! Kā nav kauna, kā nav goda! Un re: Druvinieku Penkuļa Janītes Anlīze arī lec citiem līdzī, saķērusies ar skroderi! Un arī plika galva! Ak tu, kāda bezkauna! Diezin, kā Janīte to meitu tā izlaiž? Un ko tu te meklēdama saimnieku meitu un dēlu pulkā? Vai tie tavas kārtas ļaudis? Ko tur tiem līdzī lēkdama? Juk, tie tevi neviens neņems, un kaut tu četrrāpus lēktu! Tik apsmieklā paliksi.

— Un re', Pēterene! Krodznieka meitai mati vaļā!

— Patiešām! Kā pirtī, kā pirtī! Ak vai! Ak vai! Kā tai nav kauna! Tīri kā māšiņa!

— Bet blend, Tēvine, blend, kā nu iet: cita, saķērusies rokās, tur tās uz augšu, un citi atkal lien pa apakšu cauri, tīri kā kad laipstulēs ievelk audeklu. Un re', Ūirmgraužu prince, cik tā ir šukla pie cauri ložņāšanas! Vai tu, blēde, tik čakla būsi arī, kad vajadzēs mēslus ārdīt papuvē, vai locīties rudzu spailei pakaļ? Es viņu pazīstu un zinu visu: mana merģele tur otru vasaru dzen ganos. Dikti izlutināta princīte; rītos māte guldinot līdz brokastlaikam.

— Ak, Pēterene, bija gan dzirdēts, ka Cienmātes kreklā spokojojies, tomēr pašas nebijām redzējušas. Bet nu redzam gaišā dienas laikā tādus spokus, kādi te laikam nekad vēl nav redzēti. Ak, kad tagad uznāktu labs gāziens lietus!

— Jā, Tēvine, jā! Patiesi, kad tagad uznāktu labs šāviens lietus, — tad tik būtu ko redzēt! Un pērkons arī kad uznāktu, — tāds, ka rūc un dārd visas malas, un zibeņi viens pēc otra skrien pa gaisu. Jā, kad tāds negaiss uznāktu, — tad tik būtu! Ak, kad man būtu pērkons un zibeņi! Tad es tagad tā rūcinātu, tā rūcinātu te vien tik — pāri pa Cienmātes kreklu un zibeņus vicinātu, kā sijāt sijātu visiem pāri pa galvām, tuvu, tuvu, un krodznieku meitai un visām citām tām izpeikušajām māšiņām nosvilinātu matus. Ak, tad tik būtu!

Tā un vēl citādi abas sievietes trieca, viena ar otru savos iespaidos dalīdamās un visu neparasto viena par otru bargāk notiesādamas. Pie tam viņas savu ieņemto naidīgo stāvokli pret šo viņām neparasto un nepatīkamo notikumu arī āriģi raksturīgi apzīmēja ar to, ka runādamas nestāvēja vis tāpat brīvi un vaļģi, bet abas, lai gan laiks bija karsts, cieši bija pārsegušas sev galvu un pa daļai arī ģīmi, tā ka tikai acis un deguna gals bija brīvi. Viena savu austeni, otra savu lakatu pastāvģi turēja ar roku cieši savilktu no abām pusēm pie ģīmja, pat muti segdamas sev ciet, lai gan no turienes sedzamais bija tūliņ atkal jāatlaiž vaļā, lai varētu sarunāties. Savu noslēģšanos pret

apkārtni viņas izrādīja arī ar to, ka sarunādamās pastāvīgi viena otrai pievērsās ar seju, muguras atgrieždamas pret citiem. Citas sieviņas, garām staigādamas, skatīdamās un klausīdamās, piegāja pa laikam viņām tuvu, paklausījās arī viņu sarunās un piebilda dažus vārdus arī no savas puses. Ja šie vārdi daudz maz saskanēja ar viņu sarunās izteiktiem uzskatiem, tad viņas abas atlaida savas pārsegtās drānas drusku vaļīgāk, pagriezās arī pašas uz pienācēju pusi un brīdi turpināja ar tām kopīgi visa redzētā un dzirdētā nopelšanu; bet ja citas nepievienojās viņu uzskatiem, tikai klusi noklausīdamas viņu sarunās, vai pat mēģinādamas teikt ko pretī, tad abas runātājas tūlī atgriezās pienākušajām muguru, sagriezās pašas jo ciešāk kopā un turpināja diktāt vai klusāk sava sprieduma nodibinašanu tālāk, negrieždamas uz savu vistuvāko apkārtni nekādu vērību.

Savu aplūkošanas un apspriešanas darbību viņas tai pašā vietā būtu laikam vēl ilgi turpinājušas, ja viņas neiztraucētu stipras balsis no vārtu puses, kur bija dzirdama it kā rāšanās.

— Vai, vai, kas tur? Laikam kaujas! Skriesim, Tēvine, turp, skriesim! — Pēterene steidzīgi runāja, un abas sievietes, pa ļaudīm un zirgu un ratu starpām sprauzdamas, steidzīgi devās uz to pusi, kur mežsargs rīkojās ar saviem vīriem.

Mežsargs tagad atradās savas darbības vidus punktā un, kā saka, stāvēja sava uzdevuma augstumos. Tāpat kā medību dienās, kad nereti jādodas jāšus cauri krūmiem, biezieniem un valkiem vai rāvājiem, viņš arī šodien bija uzmaucies garus zābakus kājās un svārkus nevien visgarām cieti nopogājis, bet arī sajozies ar amata jostu: to visu viņš bija darījis tanī nolūkā, lai katru brīdi un katrā vietā būtu gatavs uz jo drošu, veiklu un vieglu soļu speršanu, tiklīdz tas kur izrādītos par vajadzīgu. Savu cepli viņš šodien nekurināja, līdz viņš to gan bija paņēmis, bet tikai goda dēļ rēgojās garais cibuks no svārku krūšu kabatas ārā: zobos vai pirkstu starpā tagad pastāvīgi atradās vai nu papiross vai cigārs. Biedrības priekšniecība viņam kā kārtības priekšniekam, uz kuŗu šodien gulēja liela atbildība nevien miera un kārtības ziņā pašas publikas starpā, bet arī attiecībā uz meža drošību no uguns, bija atvēlējusi trīs rubļi tēriņa naudas. Tāds blakus ienākums vienā dienā bija mežsargam liela nauda. Viņš tādēļ arī neskopojās un bija nopircis nevien dažus cigārus un pāris paciņas papirosu, bet arī pusstopu sīvā, ar ko ir pašam dūšu uzpravīt, ir savus palīgus uzciēnāt. Bufetes turētājs uz kodu bija iedevis no savas puses par brīvu, un tā visi kārtības vīri ar mežsargu priekšgalā jutas visai omulīgi, sevišķi Evarts nemaz nezināja, kā mežsargam iztapt vien un pastāvīgi tinās viņam apkārt, kamēr dabūja iztukšot pusstopu līdz pēdējām ķimenēm. Ieturējuši brangu palaunagu, visi atkal devās pie darba, gan zirgus uzskatīt, gan citādi rūpēties par kārtību. Mežsargs bija nopircis un atnesis vēl otru pusstopu, kuŗu noglabāja kādu ratu krautēs zem sēžas, lai uz vakaru būtu ko iedzert. Kad mežsargs pēc pāris stundām nāca atkal šurp ar papīrā ietītām sviestmaizēm un desām, un aicināja atkal savus vīrus uz iekošanu un iemešanu, tad noglabāto pusstopu nevarēja vairs atrast, lai gan visi skaidri atcerējās, kuŗos ratos pudeli bija noglabājuši.

— Brīnums, kur varēja palikt pudele? — dusmīgi prātoja mežsargs. — Še tacu neviens cits nav bijis kā mēs paši vien.

— Mežsarg, pirmīt te divi puikas staigāja apkārt un skatījās, it kā ko glūnēdami. Diezin, vai tie nebūs to nedarbu padarījuši? — runāja Knēveļa Didžis tik padevīgi laipnā balsī, ka gandrīz elpas pietrūka un siekalas saskrēja rīklē, bet ģimīs viņam lielā padevībā un laipnībā spīdēja kā apstarots. Mežsargs vaicāja spēcīgā, stingrā balsī:

— Kur viņi palika?

— Viņi, mežsarg, aizgāja tur uz vārtu pusi, — Didžis atbildēja, padevībā kUSDams un siekalas rīdams.

Mežsargs, brīdi nopietni padomājis, teica bargā balsī un zvērojošām acīm skatīdamies apkārt:

— Es speršu soli uz vārtu pusi, tu, Didži, sper soļus tur, uz strauta pusi, iedams apkārt no otras puses, lai tu viņiem, ja tie gribētu izbēgt, rastos tur priekšā; bet jūs citi palieciēte un gaidiet, līdz mēs būsīm spēruši vajadzīgos soļus.

No mežsarga stiprās runāšanas arī abas sievietes bija tikušas iztraucētas un steigšus tad metušās šurp.

— Klau, Pēterene, klau! Mežsargs spers zoli. Skatīsimies, kā viņš spers! — pa daļai nobijusies, pa daļai ziņkārīga, teica Tēvine.

— Viņš spers soli, nevis zoli, — atteica Pēterene.

Kad mežsargs ar Knēveļa Didži, katrs no savas pases iedami, atkal sagāja kopā, viņi varēja viens otram pavēstīt, ka no meklētiem puisēļiem neviens nekā nav redzējis. Tas bija viss. — Sākās nu par jaunu gudrošana, kur pudele varējusi palikt, bet padoma nekāda neradās. Mežsargs jau atkal kaut ko minēja par soļu spēršanu no jauna, kad nejausi izdzirda savādu troksni, kas nāca pavisam no otras puses. Kad brītiņu bija klausījušies, Didžis iesaucās:

— Tur Evarts taisa atkal savus jokus: runā pats ar sevi pa vāciski, un puiku bars, kas viņam salasījies apkārt, klieudz un auro, viņu zobodami.

— Kad Evarts runā pa vāciski, tad tā ir zīme, ka viņš piedzēries: skaidrā prātā viņš nekad tā neākstās, — teica Penkulis.

— Kur un no kā viņš varēja tā piedzerties? Viņš var vairāk nest nekā mēs kuņš katrs un tas vien, cik no pirmās pudeles dabūja, nebija priekš viņa nekas. Kad tik viņš nav to otru pudeli pievācis?! — iesaucās it kā iztraucēts Knēveļa Didžis.

— Speriet soļus un atvediet viņu tūliņ šurp — uz pēdām! — pavēlēja mežsargs Knēveļa Didžim un Biezuma Bozumam.

— Kur tu biji? — uzprasīja mežsargs dzedrā balsī un zvērojošām acīm Evartam, tiklīdz Didžis ar Biezuma Bozumu bija to atveduši.

— Viņš ir piedzēries kā maks: acis pilnīgi raibas, — noteica paklusu Penkulis, skatīdamies uz Evartu, kas, acis mirkšķinādams un tikko turēdamies kājās, stāvēja mežsargam priekšā.

— Nu, kur tu biji? — atkātoja mežsargs bargāk, un acis viņam raudzījās zvērīgāk, tā ka Penkulis, no šādas bargas balss un zvērīga skata sabijies, atkāpās nostāk.

— Es, mežsarg, spēru tur soli uz viņu pusi, — atteica beidzot nevainīgā balsī Evarts, pie tam ar rokām nevarīgi tvarstīdamies pa gaisu, it kā ar to gribēdams savu nevainību apstiprināt.

— Kur tu esi piedzēries?

— Es tur spēru soli...

— Kur un no kā tu piedzēries? — kliezda mežsargs, kļūdams jau zils un sarkans no dusmām.

— Neko nedzirdu. Es esmu tāds... tāds pavājš uz ausīm, — šļupstēdams runāja Evarts, pie tam ar rokām nevarīgi pavicinādams sev ap ausīm.

— Re', kā viņš jauc valodu: nu viņš tev nevarot dzirdēt, esot pavājš uz ausīm, — paklusā balsī pukojās Penkulis.

— Kur palika pusstops?! — kliezda necilvēcīgā balsī mežsargs.

Evarts drusku sagrīļojās, atkāpās pussoli atpakaļ un, it kā sabijies, ar savām šaurajām ačtelēm paglūnēja uz mežsargu, bet tad atkal palika mierīgi stāvēt un, acis mirkšķinādams, paklusu, kā sevi runādams, teica:

— Gustaps? Kur palika Gustaps, — nezinu. Gustapa kunga te neesmu redzējis. Tāda nepazīstu. Viņš laikam arī nav... nav te atbraucis. Es tur spēru soli...

— Un es tev spēšu! — iesaucās Knēveļa Didžis un ātri un žigli atvēzējies, spēra tādu pļauku Evartam pa kreiso ausi, ka tas uz vietas nozvēlās uz labajiem sāniem visā gaļumā.

— Tas jau uz brandvīnu tikpat kā velns uz dvēseli, — dusmīgi noteica Biezuma Bozums, kuņš, ūdeni nesdams, bija drusku nokavējies un tādēļ no pirmās pudeles bija dabūjis stipri mazāk par citiem, bet viņu bija priecinājuši ar to, ka no otras pudeles dabūšot vairāk. Lai gan viņš no piedzeršanās sargājās, tomēr savu krietnu malku iedzert, ja tas vēl nekā nemaksā, bija viņam īsti pa prātam, sevišķi svētdienā un šādā prieku vietā. Un te nu Evarta dēļ viss cerētais malks bija

beigts. Tādēļ arī viņam bija radušās nopietnas dusmas uz Evartu un, piegājis tam klāt, viņš ļauri uzstāja:

— Nu, celies augšā un teic, kur palika pudele! Vai visu būsi sagāzīs iekšā, tā ka neviens patiess vārds vairs nenāk no tevis ārā. Kur pudele?

— Sper soli tur, līdz viņam pucenim, tur krūmā, — atmurkšķēja Evarts, sēdus pieceldamies un ar abām rokām stipri turēdamies pie zemes.

— Evart, turies ciet, ka nenokrīti no zemes lodes, patlaban viņa griežas apkārt uz to pusi, kur tu sēdi! — uzsauca, gaŗām paiedams un uz Evartu paskatīdamies, Akotiņš.

Nogājuši pie pucaņa, patiesi atrada krūmā noslēptu pudeli, bet no tās satura bija atlikusi vairs tikai niecīga daļa, kas bēdīgi noskanēja pudeles ķimenēs, kad Knēveļa Didžis, mežsargam pudeli pasniedzams, to savicināja un tās saturu saskaloja. Vēl viņi varbūt būtu Evarta tirdīšanu turpinājuši, lai gan paši labi apzinājās, ka izdzertais pudelē atpakaļ no tā neatgriezīsies, bet kad nonāca agrākajā vietā, tad Evartu tur vairs neredzēja.

— Viņš laikam nokritis no zemes lodes, — runāja mežsargs, kam lielais bargums daudz maz bija pārgājis, tā ka viņam tagad nesās prāts par Evartu pazoboties.

— Jā! Viņš patiesi nokritis no zemes lodes un novēlies taisni Gravinieku Čapiņa pavārtē: rau, kur guļ! — izsaucās Penkulis priecīgi labsirdīgā balsī, rādīdams ar roku zem tuvākās ores. Jā, tur gulēja Evarts, slaidi izsviedies augšpēdus.

— Jāuzliek kaut šis pats lapotais zars virsū, lai mušas nereg ģīmī, — sacīja Penkulis, ar nolauztu zaru pārklādams gulētājam galvu. — Lai kā, mēs taču visi esam paši savas kalpu kārtas cilvēki un vēl no vienām mājām. Ir viņa sievai nepatiks, ja dabūs zināt, ka mēs viņu atstājuši tādā... Viņam tik laba sieva.

Svētkiem beidzoties, Ķirmgrauzis uzaicināja Silarāju, Jansonu un Aumali braukt viņam līdz uz Ķirmgraužiem: tur pārgulētu nakti un rītu kā vaļas dienā varētu tad visi kopā noslēgt rēķinus par svētku izdevumiem un ieņēmumiem. — Uzaicinātie bija ar mieru. Visi nu sasēdās gaŗajos ores ratos: Ķirmgrauzis pats ar meitu uz pakaļējā sēdekļa, citi pa vidu, bet puisis priekšā par kučieri.

Skroderi Sprukstu viņi redzēja ceļmalā uz staba pakāpušos un pulciņam svētku viesu, kas viņam bija apkārt, turam runu par attīstību un izglītību. Viņi dzirdēja skroderi sajūsminātā balsī teicam, ka attīstības un izglītības gaisma beidzot atspīdējusi nu arī šai malienas kaktā, un tagadējie svētki esot uzskatāmi par šās malienas pirmo ziedoņa dziesmu.

Brīdī paklausījušies skrodeŗa runā, bet galu tai nesagaidīdami, viņi brauca tālāk, priecīgi sarunādamies par svētku labo izdošanos. Visapkārt bija dzirdama aizejošo un aizbraucošo svētku viesu ūkšošana, klaigāšana un pa starpām dziedāšana:

Projām, marš, marš
Ziedu laiciņā!

6.

MĀTE UN MEITA

Latvijas mežs. — Vecas latviešu mājas. — Vislielākā sievietes uzslava. — Zēns, ar ko varētu braukt kopā visu mūžu. — Pēterene cildina zaļumu svētkus. — Mātes un meitas precību padome. — Ķirmgrauzenei sāp galva.

Lai gan Ķirmgraužu viesi jau labā gaismiņā bija aizgājuši gulēt uz kūtsaugšas, kur Anete ar kalponi tiem pērnā sienā bija ierīkojušas guļas, tomēr Aumalis uzmodās jau diezgan agri. Viņu uzmodināja kāds bezdelīgu pāris, kuŗām čukurā, taisni tanī vietā, kur divas kabas savienojās, atradās ligzda un kuŗas, skaņi čivinādamas, laidās pa čukura brodiņu iekšā un ārā. Redzēdams savus biedras vēl aizmigušus, Aumalis klusu piecēlās, žigli uzģērbās un tad pa augšā braucamo nogāja sētā. Pusmiegā viņš bija dzirdējis kūtī meitas slaucam govīs un izdzenam ganus, bet tagad sētā, nedz arī citur kur neredzēja neviena cilvēka: vai nu meitas bija nolikušās atmiegu gulēt, vai apkopās pa iekšu, bet visi citi, cik noprotams, vēl gulēja.

Izgājis pa gatuvī pļavmalā, viņš uzlocīja biksēm lielus, lai, pa zāli ejot, neslaptu rasā, un tad soļoja uz meža pusi, paelpot sveķaini smaržīgo, spirtoto rīta gaisu. Bija vēl kluss, svinīgs svētku dienas rīta agrums. Jebšu saules stari spīdēja jau pāri netālo slaiko priežu un kuplo egļu galotnēm, tomēr visur vēl valdīja miers un klusums, kuŗu traucēja vienīgi cīruļu dziesmas zilajā gaisā, kā arī sīkie meža putniņi svilpdami un čivinādami pa krūmiem, ceriem un koku zariem. Pie netālā valka, kur bija redzami ievu, alkšņu un kārķļu krūmu puduŗi, dzirdēja arī kādu novēlojušos lakstīgalu trikojam.

Ejot pa pļavas celiņu, kas bija apaudzis ar zaļziedu rasenēm, sarkano un balto amolu, retējumu un citām puķītēm un zālēm, viņam basās kājas mazgājās rasā kā lietū, bet seju glāstīja no laukiem, pļavām un mežiem plūstošas ziedoņa vēsmas.

„Kas par jauku rīta stundu klusā, vientuļā stūrītī — tālu nost no katra dzīves un ikdienības trokšņa,” Aumalis domāja, apstādamies un uz sklandas atspiezdami. „Īsta dabas svētnīca! Dižais mežs šo kluso kaktiņu noslēdzis no ārpasaules un glabā un sargā to no katra dzīves trokšņa un traucēkļa. Ja tie cilvēki, kas še mīt, ir paši sevī apmierināti, tad viņiem pēc satiksmes ar ārpasauli gan nevar būt nekāda cenšanās, un tie var še justies pilnīgi laimīgi, dzīvodami paši savu īpašu dzīvi.”

Viņš gāja tālāk. Kāda dzeguze, atlaizdamās no krūmāja puses, nometās netālajā lauka ābelē un sāka kūkot. Pāris stirnu, kas līdz šim bija ganījušās pļavā, ieraudzījušas nācēju, liegos lēcienos ieauļoja mežā. Neliels meža gabals bija atdalīts no Dižā meža ar sklandu žogu un it kā pievienots pļavām. „Acīm redzot, Ķirmgraužu mežs,” domāja Aumalis. Pļavmalē un zelmienā — starp pļavu un mežu — ziedēja zemenes, saulgozainākās vietās dažas vietas jau iesārtas. Lazdās redzēja tikko aizmetušos riekstu ķeķes. Divi milzīgi skudru pūžņi mežmalā, netālu viens no otra, liecināja, ka šie cilvēki dabas dzīvi samērā maz vēl paspējuši traucēt. Skatīdamies augšup uz meža galotnēm un priecādamies par nelielajiem sarkanajiem ciekuršiem, kuŗi kā lielas zemeņu ogas vai kā tumšsārtas glomas spīdēja egļu galotnēs, viņš ieraudzīja kādā nodzenātā eglē, paaugstu no zemes, resnu runguli, ar vicēm pievicētu.

„Tātad te dravniecību piekopj vēl pat ar auļu palīdzību,” nodomāja Aumalis. Bites gan neredzēja, un aulis, kā vērojams, bija tur ierīkots tanī nolūkā, lai kāds izbēdzis un paklīdis spiets tur pie gadījuma ielaistos. Kaut kur sāņus gaisā bija dzirdama stipra sīkšana. Iedams tālāk un skatīdamies, viņš ieraudzīja kādā vecā, resnā apsē, dažu asu augstumā bites laižamies iekšā un ārā: izpraulējušā dobumā dzīvoja, kā likās, kāda prāva saime, jo laišanās notika visai dzīvi.

Ja mežmalā daļa koku bija nocirsta, tā ka visgaŗām bija radies neliels zelmenis, vai atkal dažām dižākām eglēm bija nedzenēti zari, kas viss, acīm redzot, bija darīts tanī nolūkā, lai Ķirmgraužu

plāvas netiktu izēnotas, tad, mežā dziļāk ieejot, varēja pārliecināties, ka tur cirvis jau gadu desmitiem nebija strādājis, un ka šis vecais mežs tikpat rūpīgi tiek saudzēts kā jauns audzēknis, jo neredzēja nekur ne veselus celmiņus, ne arī atsevišķus celmus; nebija arī ne eglēm zari dzenēti, ne sausie koki izcirsti, ne vētras apgāztie, kritušie koki un nolauztie, nobirušie zari izvākti: viss auga un atradās tanī stāvoklī, kādā pati daba bija mežu audzinājusi jau kopš daudz, daudz gadiem. Gaļajām milzu eglēm, kuŗu galotnes rēgojās augstu gaisā, sacenzdamās gaļumā ar visslaikākām priedēm, apakšējie zari sniedzās pa daļai līdz zemei; daži bija gan nožuvuši un sakaltuši balti un pelēki, bet citi bija pilni zaļu skuju un stiepās tik tālu projām no paša koka, ka zem tiem kā plašā pavēnī droši varēja pabraukt gaŗus darba ratus ar diviem zirgiem.

„Še gan arī visilgākā un visstiprākā lietū ir ne piliens neuzkritis uz galvas,” domāja Aumalis, pagājis zem kādas milzu egles kuplajiem zariem un, galvu atsviedis atpakaļ, skatīdamies uz augšu. Apakšējie zari bija pa lielākai daļai sausi un nokārušies gaŗām, pelēkām sūnu lēkšām, kā āžu bārdām. Augstāk redzēja zaļus un tumšzaļus zaros, bet pašā augšā viss bija pilnīgi tumšs: nedz no zilās debess, nedz arī no spoļajiem saules stariem tur nekā nevarēja manīt, — viss tur kā dziļa nakts. Aumalis gāja arvien tālāk mežā iekšā. Visur tas pats lielais biežais mežs, visur tā pati bagātā, netraucētā dabas saimniecība. Pat nedaudzie celiņi un takas, kas agrākos gados iebrukāti un iemīņāti, bija apauguši ar zāli un sūnām, vai arī aizzēluši ar jaunām priedītēm un eglītēm, kas, zem un starp savām lielajām ciltsmātēm atradušas kādu daudz maz svabadāku vietniņu, pūlējās izcīnīt sev dzīves tiesības. Kāds dzenis, kas visu laiku bija dzenējis kādā izpraulējušā priedē, savā īpatnējā skrējienā — augšup, lejup līgodamies — pārlidoja pa nelielo klajumu, ielaizdamies atkal mežā, kur drīz par jaunu atskanēja viņa darbība. „Šis zaļsvārcis liekas te būt vienīgais īstais saimnieks, kas ar lietpratēja zināšanu izpētī, cik kuŗš koks stiprs un derīgs, kuŗš vēl atstājams augšanai un kuŗš nododams dēdēšanai un sapūšanai,” prātoja, klusi soļodams, Aumaliis.

Viss gaisss bija pilns sveķu smaržas, kas plūda nevien no sarkanajiem jaunajiem ciekuršiem tur augšā — egļu galotnēs un zaros, nevien no jaunajām priedītēm un eglītēm, kuŗām še ļoti patika augt, kas redzams no tā, ka viņas katru gadu bija lēkušās pa pāris pēdu gaļumā, un arī šā gada lēcieni, kas nebūt nebija vēl pilnīgi gatavi, kā likās, iznāks tikpat gaŗi, — sveķu smarža nāca arī no lielo egļu resnajiem stumbriem, jo daži no tiem bija vietām ar baltiem un dzelteniem sveķiem kā ar dzintaru nopilējuši un norasojuši. Nakts vēsumā šie pilējumi un tecējumi gan bija sabiezējuši un sastinguši, bet pusdienas un pēcpusdienas karstajā saulē tie atkusīs un atkal pilēs un tecēs. Saulei kāpjot augstāk un augstāk un vēja pūsmāi iepūšoties, sveķu smarža jau tagad kļūst stiprāka.

Ejot tālāk, Aumalis kādā plocī ieraudzīja aļņu jeb stalto briežu pāri. It kā izbrīnījušies par šādu neparastu traucējumu, tie dažus acumirkļus palūkojās uz traucētāja pusi un tad ielaidās mežā: briedis galvu ar daudzžuburainiem ragiem augstu izcēlis, slaidos lēcienos devās pa priekšu biezienā iekšā, viņam pakaļ liegos rikšos sekoja briedaļa.

Izstaiģājies krietnu gabalu pa daudzintāto Dižo mežu, Aumalis griezās atpakaļ un, iedams pa sānu ceļiem un takām, iznāca pēc kāda laika atkal Ķirmgraužu laukmalā, bet citā vietā, nevis tur, kur bija mežā iegājis. Netālu no meža še atradās paprāvs dīķis. Ūdens dīķī bija tīrs, laiks silts, vieta vientulīga. „Še viss kā laists, lai varētu labi izpeldēties,” Aumalis domāja un, žigli noģērbies, devās ūdenī, kas pēc nakts dzestruma bija vēl patīkami vēss. Dažas reizes pār dīķi pārpeldējis, nolaidies arī pāris reizes dibenā un krietni atvēsinājies, viņš apģērbās un pa ežu starp papuvi un vasarājas lauku gāja mājup.

Pakalnē kā uz delnas viņam tagad atradās tuvu priekšā Ķirmgrauži, tā ka tos varēja aplūkot kā stereoskopā. Ēkas bija jau krietni vecīgas, bet labi apkoptas un stīpras, celtas no resnām priežu un egļu sijām, kādas tagadējās būvēs reti vairs kur dabū redzēt. Ēku, kā arī vispār šo māju raksturs likās vislabāk apzīmējams vārdiem: pamatība, krietnība, turība.

Ēkas bija visas samērā diezgan prāvas, tomēr vairāk stiepušās gaļumā un plētušās platumā, bet no augstuma un cēluma it kā sargājušās; platās, zemās pažobeles un nelielie logi tām vēl vairāk piedeva pazemības un pieticības, bet reizē arī pamatības un nesatricināmības raksturu. Visu šo raksturību vēl pavairoja zemais, resnais rovis virs platā, lēzenā, ar sūnām noaugušā dzīvojamās ēkas jumta. Tiesa, platais jumts ar savu zemo un resno rovi gan arī it kā atgādināja kažokā sajozušos, ierāvušos un iepūtušos zemnieku, kas ne tikai ar citiem, par sevi sliktākiem, bet pat ar sev līdzīgiem ne labprāt grib runāt, turēdamies vismīļāk viens pats savrup; tomēr šādu iepūtības un dižības vilcienu uz vietas izdzēsa jumta abi čukura gali, visā pazemībā noliekdamies zemjup, it kā klusi atvainodamies par zemnieka cilvēkā slepus uznākušām, viņam nepiedienīgām dižības un lepnības iedomām. No istabas, laidariem, pūņa, rijas un pirts, kas savos raksturības vilcienos bija viens otram līdzīgi, atšķīrās tikai klētis: tās ne sevišķi stiepās gaļumā un platumā, bet toties jo cēli turējās augstumā. Jau to pamati bija labi augsti, un šo, jau tik zemu iesākušos augstību vēl jo diži pavairoja augstās pažobeles un noslēdza smaili cēlais čukurs. No visa bija vērojams, ka šī ēka ir par savām citām biedrenēm samērā stipri jaunāka un celta no citiem cilvēkiem un citā laikmetā.

Tāpat kā lauki bija labi iekopti, arī visa māju iedzīve liecināja, ka še viss atrodas labā kārtībā un ka še valda krietnība un turība: ēku pažobeles, kā arī citas nojumes bija gandrīz viscaur piekrautas gan ar apstrādātiem, gan neapstrādātiem lietās kokiem tādā daudzumā, ka droši varēja teikt: tādas mantas še pietiks bērnu bērniem. Sacirstas malkas un žagaru sētā ir veselas grēdas, bet rijas pažobeles piekrautas ar saskaldītiem celmiem, kur tie visu pavasari un vasaru žuva un kaltējās — rijas kurināšanai rudenī. Pat no laukiem nolasītie mazie, kā arī izlauztie lielie akmeņi nemētājās vis kaut kur nosviesti vai kaut kā čupās sabārstīti, tie bija rūpīgi nokrauti asīs un it kā gaidīja uz lietošanu. Arī sklandas ap aplokiem un žogi ap dārziem bija tādi pat pamatīgi, kā viss cits šinīs mājās: stabi no resnu siju galiem jeb grodiem, posmi visi vienu gaļumu un riķi visi vienu augstumu.

„Lūk, vecas krietnas latviešu zemnieku mājas ideāls!” klusu sevī izsaucās Aumalis, ieiedams sētā, kur to Ķirmgrauzis sagaidīja, stāvēdams sētsvidū ar pliku galvu un smaidīgu seju, rokas sabāzis bikšu kabatās. Mugurā viņam bija tikai veste, tā ka smalkās baltās linu krekla piedurknes saulē spīdēt spīdēja.

Kāda sieviete, kas klēts priekšā baroja cāļus, žigli iesteidzās namā.

Apsveicinājušies, Aumalis ar Ķirmgrauzi gāja pa uzbraucamo uz kūts augšu pie abiem pārējiem gulētājiem. Tos viņi atrada piecēlušos un mazgājamies un ģērbjamies. Uz Ķirmgrauža pastāstījumu, ka skolotājs jau izstaigājis pa Dižo mežu un aplūkojis druvas, skrīveris jokodams teica:

— Redziet, Ķirmgrauža tēv, kas mūsu skolotājs par centīgu cilvēku! Kamēr citi vēl guļ, viņš jau apstaigā un apspriež sievas tēva mājas un laukus: sak, vai ķerties pie Ķirmgraužu mantinieces vai nē.

— Skolotāja kungs, mūsu skrīveņa kungs ir liels mutsbajārs, to jūs arī jau būsit manījuši, — runāja Ķirmgrauzis, lepmi un laimīgi smaidīdams, jo tas viņam allaž darīja prieku un glaimoja viņa patmīlībai, ka tika ievērotas un slavētas viņa bagātās mājas ar savu krietno samniecību un viņa meita dēvēta par šo māju mantinieci. — Skrīveņa kungs, — viņš turpināja, — man jāsaka, ka ar tiem znotiem, kas skatās uz druvām un laukiem, var vēl iztikt, bet ja sāk pētīt arī pēc naudas, tad ir slikti: kur to lai ņem, kam tās nav?

— Ķirmgraužu tēv, jums nu gan arī šāda pētīšana nedarītu nekādas rūpes, — Silarājs iebilda.

— Ķirmgraužu tēv, skolotājs ir gudrāks par tiem znotiem, kas pētī pēc naudas: šai ziņā arī ar visrūpīgāko pētīšanu var tomēr ļoti bieži stipri vilties; turpretim plaši lauki un viņņojošas druvas, — tās ir reālas lietas, kur viss skaidri redzams un kur tādēļ maz ko var pārskatīties, — turpināja uzsākto jokošanu skrīveris.

— Ko jūs, Jansona kungs, daudz domājat jokoties par Ķirmgraužiem? — jaucās jokos tagad arī skolotājs. — Ķirmgrauži ir mājas, kādas reti kur vēl atradīsies: te jau gandrīz tikpat kā apsolītā zemē — medus tek pat no vecām apsēm ārā. Nupat redzēju mežmalā kādu apsi, pa kuņas dobumu bites dzīvo kā pa stropu.

— Tā būs bijusi kāda veca, ar sveķiem notecējusi egle, — Jansons turējās. — Skolotājs, kā jau tāds grāmatu cilvēks, neprot kokus lāgā izšķirt.

— Ak redzējāt gan, skolotāj? — priecīgi izsaucās Ķirmgrauzis. — Auļus arī redzējāt? Tā? Nu re'! Tikai nesāciet domāt, ka tanīs mēs tīkojam noķert kādus kaimiņu spietus, lai iedzīvotos nesavā mantā; no citām mājām spieti pie mums nekad neatlaižas, tādēļ ka mēs esam tālu mežā. Mūsu auļi, kas kokos ievilkti jau mana tēva laikos, noder mums tikai priekš tam, lai tanīs saķertu paši savus spietus, ja tie pa darba laiku, kad nav vaļas spietošanu labi uzraudzīt, kādreiz pamukt. Apsē arī ielaidies kāds spiets, bet ko grūti izvākt, un tā tas dzīvo tur pavisam netraucēts. Pēc brokastis jums, skrīvera kungs un Silarāj, arī derētu apskatīties manu meža dravu.

— Āre, vecais gudrinieks, kā viņš nu pūlas pielabināties un meklē savu vainu nolīdzināt, kad nācis gaismā, ka viņš ierīkojis auļus kaimiņu spietu gūstīšanai, — Jansons turpināja jokošanu. — Droši vien tie ierīkoti nevis tēva laikos, bet ir paša darbs vien. Tas viņam, kā bijušam pagasta vecākajam, agrākajam tiesnesim un tagadējam skolas vecākajam, baznīcas vīram, ugunsapdrošināšanas biedrības valdes loceklim un dziedāšanas biedrības kasierim ir nepatīkami, ka viņš nu izrādās par tādu lielu mantgūbi uz citu rēķina. Tev, Silarāj, vajag pirmajam celt ierunu pret tādu Ķirmgraužu tēva rīcību: tu viņam tuvākais kaimiņš, un tavus spietus viņš gan visvairāk saķer.

— Es nudien sauktu Ķirmgraužu tēvu pie likumīgas atbildības, ja vien varētu kā pieķerties. Bet man diemžēl bišu nemaz nav, — atteica Silarājs, jau iepriekš priecādamies par sagaidāmiem gardiem smiekliem un ūsas skrullēdams.

— Nu re, skrīvera kungs, ko jūs taisnam padarīsīt? Pret taisnu ir ar visiem līkiem likumiem, ir likumu likumiem nevar nekā iesākt, — Ķirmgrauzis noteica, labvēlīgi smaidīdams.

Jokošanai darīju galu saimniece, uznākdama un aicinādama brokastī.

Ķirmgrauzis iepazīstināja viņu ar skolotāju, — ar skrīveri un Silarāju viņa bija jau pazīstama. Aumalim Ķirmgrauzene likās būt jau pusmūža gadus, lai gan, acīm redzot, bija daudz jaunāka par pašu Ķirmgrauzi. Nelielais, smuidri smalkais augums, kā arī vieglās kustības viņai lielā mērā piedeva jaunības gaitu, tā ka viņa drīzāk atstāja glītas laucinieku skuķes, nekā pusmūža sievas iespaidu. Seja bija bāla un pievilcīga, mati melni, starp kuņiem, kā likās, sirmi nekur vēl nebija manāmi. Tumšrudās acis raudzījās sēri sirsnīgi, it kā glaudīdamas un sildīdamas, balss skanēja maigi. Valoda un visa izturēšanās bija vientiesīga, nemeklēta. Vispār galvenie vilcieni viņas raksturā likās būt sirsnība un vienkāršība.

Brokastis ēdot, sētā iebrauca kāds saimnieks no pagasta otra gala un ziņoja, ka viņam iepriekšējā vakarā nodegusi istaba. Viņš nu aicināja, lai Ķirmgrauzis ar skrīveri un Silarāju, kā pagasta savstarpējās uguns apdrošināšanas biedrības priekšniecības locekļi, brauktu apspriest notikušos zaudējumus. Tā ka šādās lietās kavēšanās nebija nedz parasta, nedz arī pielaižama, tad nolēma braukt tūliņ. Zaļumu svētku rēķinu noslēgšanu atlika uz citu reizi.

Ceļš uz skolas namu veda pavisam uz citu pusi nekā tas, pa kuņu bija jābrauc nodegušajam ar apspriedējiem. Tādēļ Ķirmgrauzis ierunāja skolotājam, lai viņš paliek te līdz pusdienai: pēc pusdienas izcelšoties puīši, kas vēl nevarot izgulēt vakarējo svētku pagīras, iejūgšot tad zirgu un aizvedīšot viņu braukšus mājās.

Tā arī palika.

Pēc brokastis Anete izvadāja Aumali pa diezgan plašu augļu dārzu, kur daži vēlāko sugu koki vēl atradās ziedos, kā arī izrādīja savas puķu dobes, pie tam šad un tad griezdamās pie viņa ar

vaicājumiem par dažu puķu latviskiem nosaukumiem, tomēr daudz puķēm arī Aumalis nezināja latviskus nosaukumus.

Iznākuši no dārza, viņi nogāja pie klēts, kur Ķirmgrauzene bija klēts durvīs izkrāvusi daudz sviesta spaiņus un ap tiem rīkojās.

— Skolotāja kungs laikam brīnās, ka es svētku dienā jau strādāju. Bet kas darbdienā nokavēts, tas svētku dienā jāpadara. Sestdien nepaguvām izsālīt sviestu, un tā ka šodien tāda pussvētdiena, tad padarīšu šo darbu tagad. Citu gan šodien vairāk neko nedarīšu un saimei nelikšu nekā strādāt, — tā Ķirmgrauzene uzsāka valodu, liegi, it kā sevī pasmiedamās un ar savu skumji sirsniņo skatu paskatīdamās uz skolotāju.

— Trešo svētku dienu dažos apgabalos jau nemaz vairs nesvin, — atrunājās Aumalis, paņemdams piedāvāto krēslu un uz tā klētspriekšā ēnā apsēzdamies.

— Mūsu pusē svinēt gan svin, jebšu baznīcu netur, — paskaidro Ķirmgrauzene. Sviestu mīcīdama un spaidīdama, viņa pēc kāda brīža vaicāja Aumalim:

— Jūs neturat govi. Kur tad ņemat sviestu?

— Turpat muižā no modernieka.

— Cik viņš rēķina mārciņā?

— Trīsdesmit kapeiku.

— Ak Dievs! Vasaras laikā un vēl no pašu cilvēka un pie tam no skolotāja! — Ķirmgrauzene brīnījās.

— Mēs pilsētā vasaru nekad vairāk nedabūnam kā divdesmit pieci, — piebilda Anete. — Un kur tad vēl tā tālā vešana, ceļa izdevumi un laika kavēšana.

— Anete, paraugi kādu spanneli ar vāku: piespaidīsim kādu no tiem, un kad skolotāja kungs brauks projām, iedosim līdzi, lai pamēģina mūsu sviestu, — runāja Ķirmgrauzene, un Anete iesteidzās klētī meklēt apzīmēto trauku.

— Ja jums pārdodams ir, varētu gan kādas pāris — trīs mārciņas iesvērt, man vajadzīgs patlaban būtu. Cik jūs rēķināsiet, es tūliņ samaksāšu.

— Ko nu! Mēs no pašu skolotāja par tādu nieku ņemsim naudu! — iesaucās kā izbrīnīdamās Ķirmgrauzene, pie tam spēji ar roku pavinādama no sevis nost, it kā stingri un strupī atraidīdama katru tālāku runāšanu šai lietā. — Tas jau pagasta dižsaimniekiem pieder, izlīdzēt savam skolotājam ar sviestu un pienu, ja viņam pašam govs nav. Un vasaru vēl mums šādas mantas papildnam. Jūs ar mūsu pagastu esat maz iepazīlušies un tādēļ izturaties vēl tā svešādi. Vecais skolotājs bija visiem ierasts kā rads, un viņš mūs bieži apmeklēja. Jūs pie mums nu tik pirmo reizi. Jūs arī vēl jauns un neprecējies, un tādēļ tiem saimniekiem, kam meitas, ir tā savādi jūs lūgt un aicināt pie sevis: ļaudis var sākt runāt savas zināmās valodas, — citādi jūs jau sen būtu daudz vietās ielūgts un labi iepazīties. Bet kad nu jūs reiz esat pie mums viesos, tad mēs taču varam jums iedot kukulī no tām mantām, kādu mums ir Dieva svētība un kādu jums nav.

— Bet es taču dabūnu naudu, par ko nopirkt to, kas pašam nav.

— Skolotāja kungs, naudas lai tik pietiek, kur vajadzīgs. Jauniem jau tā daudz iziet, kā vēl jums, kam saimniecību ved svešs cilvēks. Vai jums māsas nav nevienas, kas varēja nākt par saimnieci?

— Ir tikai viens brālis. Tas ir vecākiem klāt un dienās būs saimnieks.

— Jūs tad laikam esat jaunākais?

— Tā ir.

— Ak, tur vecākiem gan liels prieks: dēls vēl tik jauns un jau skolotājs, tā labi uzvedas un pie visiem cienīts un mīlēts. Sevišķi mātei tur gan prieka ir kaudzēm, — to var iedomāties. Mātes jau tā lepnas uz saviem dēliem un nevar diezgan nopriecāties, kad tie skolā ir čakli un dzīvī krietni. Mūsu dēls arī jau būtu par ko izmācījies; viņam tā tika mācīties un bija lēta galva: visu ātri un viegli

varēja iemācīties... Viņš gāja kreisskolā... Mēs jau arī cerējām no viņa lielo prieku piedzīvot, bet Dievs nebija vēlējies.

— Nomira?

— Jā, priekš četriem gadiem karstuma guļā. Viņš būtu tagad apmēram jūsu viežu. Vai jūs pie lozēm jau bijis?

— Nē, nākošgad būtu jāiet, ja nebūtu skolotājs.

— Tad jūs taisni vienos gados ar mūsu Ādolfu nelaiķi. Anete gadu jaunāka.

— Jūs tad gan lielas bēdas piedzīvojuši: zaudēt vienīgu dēlu un jau tik lielu, tas ir briesmīgs trieciens.

— Jā. Es domāju, ka izmisumā prātu zaudēju, un pati ir tagad vēl nevaru saprast, kā es maz paliku dzīva.

Šos vārdus Ķirmgrauzene runāja gluži bēdīgā, klusā balsī, it kā nogrimdama drūmās atmiņās; viņas bālajā, sērajā sejā bija lasāmas dziļas skumjas.

Anete, redzējama māti atkal sērojamies, piecēlās un aizgāja istabā, atstājama klēts priekšā skolotāju un māti vienus.

Ķirmgrauzene savu darbu bija pabeigusi. Savu ar sviesta sāļjumu nošļākušos skoteli viņa noraisīja un pārklāja pār kādu no sviesta traukiem; tad, krēslu paņēmusi, nosēdās durvīs skolotājam iepretim, rokas salikdama sev klēpī.

Aumalis, nezinādams, kā traucēt iestājušos bēdīgo klusumu un ko sacīt noskumušai mātei, paklusi, it kā sevī, piebilda:

— Jā, tas ir tāds notikums, ko laikam nekad nevar vairs aizmirst.

— Nemūžam! — izsaucās pusbalsī Ķirmgrauzene, kā no smaga sapņa uzmozdams. — Šis trieciens arī paņēma man visu dzīves prieku, salauza manus miesas un dvēseles spēkus un padarīja mani nelaikā vecu.

— Vēca jūs gan neizskatāties. To nekādā ziņā nevar teikt.

— Cik gadu jūs man dodat? — vaicāja Ķirmgrauzene, uzlūkodama viņu ar savām skaistajām, sēru pilnajām acīm.

Aumalis drusku apmulsa. Brīdi palūkojies viņai sejā, viņš teica:

— Četrdesmit vēl nebūs?

— Man vēl nav trīsdesmit astoņi. Redzat, es ļoti jauna apprecējos: man bija tikai septiņpadsmit, bet manam vīram četrdesmit gadu.

— Tā ir gan milzīga starpība. Tad jums laikam bijusi liela mīlestība, kad tik jauniņa gājāt pie tik uzauguša puisa, — runāja Aumalis pasmiedamies, it kā vēlēdamies virzīt sarunu uz jautrāku pusi.

— Ak vai! Ko tur runāt par mīlestību! — izsaucās Ķirmgrauzene, ar sauju, it kā nokaunējusies, pārvilkdama sev pār seju un matus, kas viņai strādājot bija vaļīgi un pār pieri krita sejā, sabraucīdama atpakaļ. — Ko tāda muļķe meitene lai zin no mīlestības? Vecie puisī tikai lieli gudrinieki: prot jaunām meitenēm piesviesties, — tādām muļķītēm viegli sagrozīt galvu, visu ko viņām var iestāstīt; sametas vēl ar vecākiem uz vienu roku, tie līdz pierunāt: saka, bagātas mājas, prātīgs cilvēks, nedarīs tev nekad pāri, būs laba dzīve... Meitene paklausa, un — lieta darīta. Es gan nevaru teikt, ka man laulības dzīvē būtu gadījies kad kas ļauns. Ja to teiktu, melotu. Esmu vienmēr labi dzīvojuši. Samērā ar zemnieku dzīvi varu sacīt, ka man tikai trūcis, kā putna piena un vēža asiņu, un vīrs arī pret mani vienmēr bijis labs. Nekādas īstas bēdas nepazinu līdz tam laikam, kad dēls nomira. Bet tur mans vīrs nekā nebija vainīgs. Vainīgi varbūt bijām abi tikai tai ziņā, ka laidām dēlu pilsētā skolā, kur dabūja slimību. Meitai tad arī nekādu lielu skolu nedejām, baidīdamies laist tālu no mājas projām, sūtījām tepat pagasta skolā vien. Likās, te taču drošāk: pirmdienās aizved, pussvētās pārved, te vienmēr paši redzam un zinām, kā ir. Pēc tam, kad bija

iesvētīta, gāja vēl muižā pie freilenes guvernantes mācīties vāciski, kā arī pie cienmātes pašas rokdarbos un pie spīzmanes mācījās ēdienus pagatavot. Cienmāte mums to vēlēja, un divus gadus tad salaidām tur. Tā ir visa viņas skola. Mūsu kungi, redzat, ir ļoti labi pret zemniekiem. Vecais barons gan ir vairāk tādas bļauras dabas un senāk dikti sitis cilvēkus; bet tas toreiz bijis gandrīz visur tā, visādi bijuši arī paši cilvēki. Pēc tam turpretim, kamēr pēršana noliegta, viņš to arī nekad vairs nedarījis, un tagad, lai gan viņš pret katru nekārtību ļoti stingrs, tomēr citādi ir taisns un labs kungs. Sevišķi pati cienmāte ir žēlīga pret palīdzības lūdzējiem un labdabīga pret visiem, īpaši arī pret mums. Tā viņa savā laikā man vēlēja iet muižā mācīties pie savām vecākām meitām un viņu guvernantes vāciski, un arī pati mācīja rokdarbus, un tā atkal vēlāk manai meitai. Viņas vecākai meitai, kas jau sen izprecēta un kam pašai tagad lieli bērni, mana māte bijusi par emmu, un no tā laika cienmāte manu māti un visus mūs ļoti iztur. Mani atkal gribēja, lai es eju pie viņas meitas bērniem emmās — abas reiz, ir kad Ādolfs, ir kad Anete bija zīdāmi, bet saimnieks mani nelaida.

— Kas šejienes cienmāte ir pēc dzimuma? — vaicāja skolotājs tikai tālab, lai ko teiktu.

— Mūsu cienmāte ir dzimusi grāfiene Mēdema, un par Mēdemām vispār dzird daudzina, ka tās esot lielas labdares un krietnas saimnieces, kādēļ tiklab pie apakšniekiem, kā arī pie savas kārtas, ļoti iecienītas. Tā arī mūsu cienmāte. Apdomājiet tik, mūsu kungiem bez trim dēliem ir četras meitas, un gandrīz visas jaunas vien izprecētas un lielās muižās; tikai pati jaunākā meita — Terēzes freilene vēl mājās un vienīgi tādēļ, ka pirmos preciniekus atraidījusi un citi laikam nu nedrīkst bildināt. Viņa trīs gadi vecāka par Aneti. Ja jums muižā šad tad gadījies būt, tad jau laikam pazīstat Terēzes freileni?

— Varbūt esmu kādreiz redzējis. Nezinu.

— Viņa jūs redzējusi un pazīst. Kad pa Lieldienām baznīcā vadījāt kori, viņa arī bija klausīties: es pēc tam viņu satiku, un viņa ļoti slavēja jūsu koŗa dziedāšanu. Jūs viņu katrā ziņā būsit kur redzējis un ievērojis, — neievērota viņa nemaz nevar palikt, viņa ir ļoti skaista: pāri par vidēju augumu, papildnīga, melniem matiem, balti sārtu seju — kā piens un asinis un muižnieces degunu: ziniet, tādu drusciņ liektu. Un cik viņa labsirdīga, žēlīga un devīga! Muižas kalpones un citi gājēju ļaudis nevar viņu noslavēt vien. Piemēram, Penkulenes meita — jums viņu vajag pazīt, viņa iet arī dziedāšanā — bija dažus gadus muižā par istabeni, un ko tā no viņas dabūjusi dažādu drēbju un veļas! Jā, mūsu kungi pret nabadzīgiem un godīgiem cilvēkiem ļoti žēlīgi.

— Jūs tāpat kā mana māte mīlat runāt par citiem cilvēkiem labu, arī par augstāk stāvošiem; nevis nīstat, peļat vai skaužat tos, bet apbrīnojat un slavējat, ko par viņiem zināt labu un slavējamu. Gluži kā mana māte, — runāja Aumalis, ilgāku laiku klusi klausījies Ūirmgrauzenes stāstīšanā.

— Tas man liels gods un prieks, ka jūs mani pielīdzināt savai mātei: kad labs un godīgs dēls kādu sievieti atzīst par līdzīgu savai mātei, tad tā ir vislielākā alga, kad viņš saka: to tu man esi izdarījis tāpat kā mana mātes nelaiķe darīja.

Tā ilgāku laiku runājoties, Ūirmgrauzene bija kļuvusi jautrāka, dziļās skumjas bija viņas sejā izzudušas, un viņa, ieraudzīdama Aneti nākam šurp, teica jautri, pa daļai bēdīgi smiedamās:

— Tālab es arī savai meitai to vien saku: ja tu dienās gribi savam vīram visur iztapt un būt viņam allaž mīļa sieva, tad tik labi novēro visu, ko un kā dara tava vīramāte.

— Tālab jau es arī, kur vien sastapdamās, skatos un ievēroju, kā un ko dara vecā Čāpene, — atteica Anete, arī smiedamās.

— Ak tu nerātns bērns! Par Čāpiņiem nemaz nezobojies, — kā rādamās runāja Ūirmgrauzene. — Pirmkārt, viņi mums ir no radu puses, jebšu arī tālējas, otrkārt, tu nemaz nezini, vai noķersi ko labāku par Čāpiņu Jāni. Viņš nav slikts cilvēks — jūs viņu, skolotāj, taču arī pazīstat: viņš līdz ar mūsu iet arī dziedāšanā. Tikai ļaudis viņu tā uzņēmuši gar zobiem mazāk. Bet tā jau veca patiesība, ka daudreiz zobotāji nevar zobojamiem ne dzert padot.

— Es jau par viņu nezobojos un turēšu viņu aizvien atsargam: ja labāks negadīsies, iešu tad pie viņa, — zobgalīgi pasmiedamās, teica Anete.

— Nelielies viņu atsargam turēt: vēl tu nemaz labi nezini, vai viņš tevi ņems. Pats viņš tev vēl nekad nav teicis, ka tevi gribētu. To tik mēs, mātes, esam savā starpā tā drusku runājušas, — Ķirmgrauzene atkal runāja, it kā meitu kaitinādama.

— Viņš jau pats nekad nevienai nesaka, ka viņam tā patīk un ka viņš to gribētu: viņam visur māte tā runātāja, vai atkal žīdi brauc viņa vietā un vārdā par runātājiem un precinātājiem, — noteica Anete.

Aumalim likās, ka māte ar meitu, tā klaji runādama par precēšanos, grib ar to rādīt, ka Anetei, kā jau lielu un labu māju mantiniecei, precēšanās nedara nekādas bažas un ka viss šis jautājums, kas citām ir tik vārīgs, viņai ir tīrais joks, tā ka ir māte, ir meita var par to tik vaļsirdīgi triekt un tik viegli jokoties. Labi nezinādams, kādu stāvokli pie šādām sarunām ieņemt, viņš nolēma dot tām citu virzienu:

— Šejienes barons, liekas, liels mežu pātētājs. Es šorīt labu gabalu pastaigājos pa tā saukto Dižo mežu un neredzēju tur nekur, ka koki būtu kur cirsti vai vismaz kritušie izvākti: viss aug, krīt, paliek un sapūst turpat.

— Jā, Dižo mežu vecais barons ļoti pātē, — paskaidroja Ķirmgrauzene. — Cirst tur neļauj nemaz — ne muižas, ne pagasta vajadzībām. To dara citos mežos, tikai ne Dižajā. Dažās vietās pat lopus neļauj ganīt. Šo mežu viņš atradis ar lieliem kokiem jau tad, kad Cīrulenes muižu nopircis, un viņa valdības laikā te nekad neesot cirsts. To viņš tā saudzē, ka mājas pārdodot uz dzimtu, pat gribējis Ķirmgraužu mājas iznīcināt un dot manam vīratēvam, kas toreiz bijis saimnieks, citā vietā zemi un palīdzēt uzcelt ēkas, — lai tik būtu drošs, ka viņa Dižajam mežam neviens nedursies klāt. Tikai ar lielām pūlēm vecajam Ķirmgrauzim izdevies baronu pārliecināt, ka viņš mežu nekādā ziņā neaiztiks. Arī mēs sevišķi tādēļ stāvam pie vecā barona tādā ieredzē, ka mūsu saimnieks nekad neaiztieks šo mežu.

Sarunājoties bija pienākusi pusdienu. Anete apklāja turpat klētī galdu un visi trīs ieturēja pusdienu. Puiši nu arī bija piecēlušies, bet kad viņiem paziņoja, ka jājūdz zirgs un jāaizved skolotājs mājās, tad viens sāka žēloties, ka esot slim, bet otrs, ka esot jāiet apmeklēt slimu māti. Jau vakar gribējis iet, bet zaļumu dēļ palicis; šodien nu katrā ziņā gribot izdarīt.

— Tad nu neko nevar darīt, pie slimās mātes jāiet, — sacīja saimniece. — Un cits nekas neatliek, ka jābrauc vai nu man, vai Anetei.

Aumalis gan mēģināja atrunāties, ka nebūt neesot vajadzīgs vest viņu braukšus, septiņas, astoņas verstis viņš jaukā laikā brangi varot noiēt kājām. Bet Ķirmgrauzene uz to neielaidās: viņa dabūšot pēc no saimnieka rājienu, ka laidusi kājām iet, un bez tam viņa jau gribot dot kukuli līdz. Tātad jābrauc braukšus. Pēc šurpu turpu runāšanas un jokošanās Ķirmgrauzene nolēma, ka jābrauc Anetei. Iejūgšot veco bēro, kas nav ne bikls, ne tramīgs, un tad viņa varot droši braukt.

Anete, pa daļai kautrīgi, pa daļai priecīgi nosarkdama, pirms mēģināja it kā pretoties: lai labāk braucot māte pati vai kāda no kalponēm, bet drīz izteica pilnu gatavību un sāka rīkoties uz braukšanu.

Kad puisis veco bēro bija iejūdzis goda ratos, un Anete ar skolotāju sasēdušies sāka soļos braukt no sētas gatuvē iekšā, pie kam Anete turēja pātagu, bet skolotājs grožus, Ķirmgrauzene, sētsvidū stāvēdama un laimīgi smiedamās, uzsauca:

— Skolotāja kungs, pātagu ņemiet jūs! Sieviete nekad nevajag dot pātagu rokā, — tas īstam vīrietim neklājas.

Anete pasniedza Aumalim arī pātagu.

Aizbraucējiem laimīgā labpatikšanā noskatīdamās pakaļ, Ķirmgrauzene sevī prātoja:

— Ar šo zēnu viņa varētu visu mūžu braukt kopā!

Viņas domas aizbraucējiem pastāvīgi sekoja arī tad, kad tie bija iebraukuši jau mežā un nekas no tiem nebija vairs saredzams. Skolotājs viņai ļoti bija patīcis — tiklab no izskata, kā arī — un jo sevišķi — pēc savas dabas un izturēšanās. „Tāds drusku kā kautrīgs, pakluss, apdomīgs un gudrs, kā mans Ādolfs,” viņa klusi sevī runāja. „No kādas ārējas lepnības, kādas ākstīšanās ne vēsts; bet tai vietā manāms iekšīgs lepnums, goda prāts un laba sirds: kad Anete tā neapdomīgi saka zoboties par Čāpiņiem, viņš tur nekā nepiedalījās. Būdams tāds pakluss un atturīgs, viņš kļūst taisni jo patīkams un pievilcīgs.” Vispār Ķirmgrauzenei tā vien likās, it kā pēc ilgas prombūšanas, pēc gaŗiem četriem gadiem viņas dēls būtu atkal pārradies mājās, un ka tas briesmīgais tukšums, kas viņai līdz šim tik sāpīgi bija sajūtams sirdī, ir nu izzudis un vairs tur nesāp. Tiesa, pēc izskata pārnācējs ir stipri citādāks, bet toties viņš jo stipri līdzīgs nelaiķim pēc dabas un izturēšanās. Un kas zin, val Ādolfs tagad arī neizskatītos tāpat kā šis jauneklis, jo pa četriem gadiem augošs cilvēks taču ne mazumu pārmainās.

Tāpat kā citreiz ar Ādolfu, viņai patīkami ar šo jaunekli sarunāties par dažādām lietām un daudz tam ko stāstīt; viņa labprāt varētu arī veseliem cēlieniem bez apnikšanas klusi sēdēt viņam tuvumā un nolūkoties, kā viņš mācās, raksta vai citu ko strādā, kā viņa jau tik sen nav vairs to varējusi darīt. Ak, un tagad viņš jau tik liels un tāds vīrišķīgs! Kā viņš tai patīk! Kad atvadoties viņš noliecās skūpstīt viņai roku, viņa tik tikko viņu neapkampa, tik tuvs un mīļš viņš tai likās. Jā, kad šis apprec Aneti, tad viņai ir atkal dēls, jo ja znots var mātei kādreiz būt tik mīļš kā pašas dēls, tad še būtu šāds gadījums pilnā mērā. Patīkamāks, mīļāks par šo jaunekli neatrasies vairs nekur...

— Nu, labdieniņ, mīļā, baltā, dārgā zelta! Labdieniņ!

Šāds sauciens spēji uztrauca pie dārza vārtiem zem kuplās liepas sēdošo un tik patīkamās sirdsdomās dziļi nogrimušo Ķirmgrauzeni. Acis pacēlusi, viņa ieraudzīja no papuves vārtu puses nākam pa sētsvidu pagaru kalsnu sievieti ar ļoti smaidošu ģīmi.

— Ā, Pēterene! Labdien. Kur tad tu tā uzreiz izcēlies, it kā plūšus atplūdi?

— Ak, kā iztrūcinājusies! Diezin, ko tad nu tā dziļās domās domājusi viena pati, ka mani nemaz nemanīji? Es jau attecēju tepat tiešām pa pļavām un mežu tekām. Domāju, vaļas dieniņa vēl ir un tālu nav: pārtiesām sešas septiņas verstis, kas tas ir kaimiņu starpā un kad grib parunāties? Merģelei arī vajadzēs galvu paieskāt, un tā attecēju. Gribu parunāties par tiem lielajiem vakarējiem svētkiem. Tur daudz kas bija redzams un dzirdams. Aneti arī redzēju, tāpat saimnieku: tik pašas vien nekur neredzēju.

— Es jau nebiju. Kā arvien, tā arī vakar paliku pie mājas. Lai iet un priedzējas jaunie.

— Un šī brīnum vecā! Pašos labajos gados, un daiļa kā roze, šodien vēl tā koši nosarkusi. Tur jau gan būtu varējusi arī izprieclāties. Ak, cik tur bija jauki un koši! Un viss tā pa godam, — kā baznīcā, kā baznīcā, vai kā misijones svētkos: dzied, staigā, danco, un viss tā pa godam, juk nei kāda kaušanās, plēšanās, nei arī kādi negodīgi vārdi. Par tādu košu, jauku izprieclā lai arī Anetei — zelta dūjiņai lielais paldies! Juk viņa jau citām tā priekšniece. Bet neba visi tā domā un runā kā es. Ir arī savas čūskas mēles! Es, kā noskrēju, tā nostājos ārpusē — aiz virves un stāvu un skatos. Iekšā, kur bez naudas nelaiž, es neeju. Citas tādas vaļinieces un kalpu sievas arī tur sastājušās. Bet ko šīs runā? Ņem tik visādi vīzēties — ir par tiem svētkiem, ir par tiem cilvēkiem. Es domāju: jāpaskatās, kas tad tas tādas vīzdegunes īsti ir. Pagriezos, skatos, redzu: tur ir Tēvine — zini, tā mazā, tā zembembere, ko apprecēja īsais Miķelītis, kas iesaukts par Tēvinu un kas šogad ir Šķietpiņos par vaļinieku,, Jā, redzu, tur ir Tēvine, tur ir Teterene — tā, kas dikti smejas, un vēl citas. Un nu tik tās visādi vīzēties. Es domāju: ak, vai, vai! Kā nav grēka bail! Ko te var zoboties, kur Ķirmgraužu tēvs — baznīcas vīrs — pats ir klāt un kur viss notiek tā pa godam, kā baznīcā, vai misijones svētkos. Un klausos, sāks arī gar Aneti trīt mēles. Teic, tagad tik viegli lecot, bet mājās — tad rītos guļot līdz kuŗu kuŗajam un strādāt nemīlot. Viena pat ņirgājās, diezin vai pēc šādiem krūmu priekiem nevajadzēšot nākošgad kārt šūpuli. Es nevarēju vairs nociesties. Domāju: mana merģele

jau otru gadu dzen Ķirmgraužos ganos, cik reiz tur pati neesmu ēdusi, naktis gulējusi, līdz arī esmu ir pa gaļas gabaliņ, ir pa miltu kulītei dabūjusi. Domāju, man Ķirmgrauži tikpat kā no radu puses, man viņi jāpārstāj, kur paši nav klāt. Saku: rejiet, sieklas kuņas, kur riedamas, bet te nav ko riet, — Ķirmgrauzene māc meitu audzināt. Tēvinei saku: ko tu šij meitei vari negodu sludināt? Lai tava labā acs būtu tik skaidra, cik Anete ir skaidra meita. Tādai mātes meitai kājiņa nepaslīdēs, un vainags nelaikā nenokritīs. Ja ko ar godu izvedīs, tad tā būs Ķirmgraužu Anete... Tā un vēl citādi dodu šīm virsū. Juk, domāju: kas cits par Ķirmgraužiem pārņemsies, kur paši nav klāt, ja ne es? Man tur merģele otru vasaru dzen ganos, — man viņi tādēļ tikpat kā piederīgi. Tā šīs nu aprimst, — nav vairs ko riet. Nezinādamas nekā cita, sāks nu mētāt šādus tādus vārdus un tā aplinkus riet. Tā vien tik skandina, princīte, princīte! Ko gan tāda princīte dabūs? Skrīvelis, ar kuņu tur tā lēkā, diezin vai ņems, un pie Silarāja dēla diezin vai patiks iet, — vājas mājas... Es saprotu, uz ko tādu vārdu mētāšana zīmējas, un saku: vai tālab jau princīte, kad pie preilenes un gubernantes mācījies vāciski? Un visi viņu nedabūs, — lai tas būs kas būdams, bet dabūs tikai viens: vai skrīveris, vai kas. Tā es Aneti pārstāju it dūšīgi. Domāju, kas to cits lai dara, kur paši nav klāt? Bet par Penkuļu Janītes meitu gan jāsmējas: lai jau saimnieku, sudmaļu, krodznieku un citu dižtēvu meitas tur ietu un būtu, bet kas tādai kalpu mergai tur meklējams? Nezinu, kā viņai nav kauna, tā skriet un lēkāt kopā ar skroderi, skrīveli un citiem! Ir jau gan Anlīze arī apģērbusies, neko nevar teikt, un augumā braša un brīnum krūtaine meita. Bet ko tu ar to vien iesāksi? Ar krūtīm kalnus negāzīsi, — ar tādu mantu vien puišiem acis neapmānīsi: ja tev pūrā neies nekas labs līdz, tikpat tevi neņems ne skrīvelis, ne skroderis, ne saimnieku dēli, un kaut tu arī četrpāpus lektu viņiem priekšā, un cits nekas neatliks, kā iet pie kalpa vai vaļinieka. Nē, Janīte pati jau arī bija savā laikā braša meita un tomēr ne labu kalpu nevarēja dabūt, — tikai tādu penkulīti, kas nav ne lielāks, ne vērtēnāks pat par īso Miķelīti.

— Par Penkuļa Anlīzi jau dzird, ka tur ejot Stīpnieku Indriķis, — ieminējās Ķirmgrauzene.

— Nieki! Kas tur par iešanu, kas par būšanu! Viņš jau viņu tik nieko, vairāk nekas tur nav. Es dzīvoju kaimiņos, es jau zinu. Man nav citiem jāprasa, — manas acis redz. Ņemt viņš šādu leceni ne domāt nedomā. Drīģenes viņš būtu dzēris, ja tā domātu. Viņš tāpat kā skrīvelis un jaunais Silarājs tik Aneti lenc. Es to arī vēl vakar noskatījos. Bet Silarājs nu gan man nepatīk, un laist pie viņa Aneti, to es nekad nevēlētu. Viņš ir tāds dižģis un mani nevar ieredzēt. Viņreiz biju pie tiesas par liecinieci raibajai Margīetai, kas bija iesūdzējusi Cērušu Tetereni par to, ka šī teikusi, Margīeta uzlaidusi viņas bērniem drudzi. Līdzko es sāksu runāt, līdz Silarājs apsauc mani, — tāpat tie citi lai, tā ka nemaz nedabūnu izrunāties. Nē! Pie Silarāja Aneti nevajag laist! Tur es liedzu.

— Lai nu paliek lai, Pēterene. Iesi tagad iekšā, ēdīsīt abas ar Mādži pusdienu, — es likšu padot. Viņa arī nav vēl ēdusi. Viņai vajag istabā būt... — runāja Ķirmgrauzene, lēni iedama ar Pētereni uz nama pusi.

— Paldies, mīļā baltā, dārgā zelta, paldies. Pēc tam viņai paieskāšu galvu, tad tecēšu atkal mājās, parunājusies jau nu būšu. Ko lai dara? Kaimiņam ar kaimiņu jāsatiekas. Es jau smejos vīram, — teicu: noiešu Ķirmgraužos, vēl jau baltmaizi nebūs saēduši, taču dabūšu pabaudīt, kāda ir, un Ķirmgrauzene jau bērnus arī neaizmirsīs — iedos ko līdz. Kur tad Anete? Ak izbraidusi. Pats arī nav mājā? Kā tad, pa svētku laiku katrs brauc viesos — šur tur pie radiem. Viņa tik, — mīļā baltā, dārgā zelta, viena pati pie māju, kā tāda māju dūja, nekur uz āru nelaižas. Kā tad, kā tad. Bet mīļā baltā, dārgā zelta, to gan teicu un lūdzu: Aneti pie Silarāja Ata nevajag laist, — tur es liedzu, viņš nav labs cilvēks: viņš man neļauj runāt. Un to arī vēl, mīļā baltā, dārgā zelta, lūdzu: ja kas vērpjams vai adāms, tad Tēvinei neparko nevajag dot, — viņa tik nelabi runā par Aneti. Es jau teicu, lai Ķirmgrauzenei būtu vērpjamā un adāmā vai cik, es savērpšu un saadīšu, — mani jau viņa nekad neaizmirst, ne pa laikmetiem, kad noēju, ne citā reizē: ir pacienā, ir līdz arī ko iedod.

* *
*

Kad Anete pavakarē pārbrauca un, zirgu nodevusi kalponei nojūgt, iegāja klētī noģērbt ceļadrēbes, viņa atrada māti tur stāvam un it kā viņu gaidām.

— Nu, kā izbraukājies? Stāsti jel, nu stāsti, — māte runāja smiedamās, ziņkārīga un priecīga.

— Labi izbraukājos un arī visādi labi izgāja, — atbildēja Anete. — Bet nu būs ļaudīm liela runāšana par mani un skolotāju.

— Kā tā? Vai satikāt ceļā kādus pazīstamus? Jeb pie skolotāja radās kādi nogājuši?

— Nē. Pie skolotāja nebija neviena, — arī saimniece par laimi bija izgājusi. Bet turp braucot Peļķu pļavās sastapām Druvinieku Knēveļa Didženi, — nezin kur te nāca uz šo pusi. Tā mūs redzēja. Tikai nezinu, vai viņa skolotāju pazina vai ne. Ja pazinusi, tad nu gan būs ko klausīties.

— Labi vēl, ka nesastapāt Pētereni. Būtu uzkavējusies vēl desmit minūtes ilgāk, viņa būtu jūs tepat sētā atradusi: tūliņ pēc jūsu aizbraukšanas atnāca. Tad būtu gājusi vaļā zvanišana pa visām sētām!

— Atkal aizgāja?

— Jā. Es jau pasteidzos izraidīt. Bet stāsti jel nu, kā tad citādi gāja?

— Citādi gāja labi. Skolotājs lika sveicināt un pateikties par tiem kukuļiem. Tikai viņš ļoti brīnījās, ka tu tik daudz iedevusi sviesta un vēl sieru un baltmaizi arī. Viņš bija tīri nobēdājies, kā lai par to atlīdzinot.

— Tu jau varēji teikt, ka no mūsu mājām pagājušu ziemu gāja un nākoš' ziem' atkal ies skolā ganu meitene un ka tas ir mūsu pienākums: par labu mācīšanu arī skolotāju neaizmirst.

— Taisni to es teicu.

— Nu tad jau labi, ka tā saprātīgi esi izrunājusies. Iekšā arī iegāji?

— Jā. Sviestu saliku podā, visu citu sakārtoju skapī un spanneli pārvedu atpakaļ.

— Parunājāties arī ko?

— Jā, šo to. Prasīja, ko es lasot. Teicu, ka tagad nav nekā. Iedeva tad, āre, divi grāmatas un pacienāja mani ar saldumiem.

— Bučoja arī tevi?

— Ūja, māt, ko tu tik nesarunā!

— Nu, kas tur jauns vai ļauns, kad divatā atrodoties vīrietis apkampj jaunu skuķi un nobučo, sevišķi vēl, kad tā pati mājās nobraukusi klāt? — runāja māte labvēlīgi, tīri laimīgi smiedamās.

— Bet viņš to nedarīja: viņš priekš tam par nopietnu, — meita atteica ar manāmu nepatīkšanu.

— Tas tiesa. Viņš ir nopietns un smalkjūtīgs. Tā, kad tu sāki nepiedienīgi vīzēties par Čāpiņiem un runāji par Jāņa turēšanu atsargam, viņam tas, likās, nernaz nepatika. To tev nevajadzēja darīt.

— Ko tu pati iesāki tādus jokus par vīriem un vīramātēm, mani tur pīdama iekšā.

— Lai nu bijis kā būdams, bet uz priekšu mums pret viņu jābūt uzmanīgām un apdomīgām, ja gribam viņu pie tevis saistīt.

— Liela vajadzība! Man vēl precēties laika diezgan, — noteica meita, lūpas augstprātīgi uzmezdama un pūlēdamās izlikties vienaldzīga.

— Laika vēl gan, un neprecējusies tu nepaliksi: Ķirmgraužu mantiniece arvien varēs izvēlēties no labākiem labāko. Bet par jauno skolotāju man jāsaka, ka viņš ir krietns un patīkams cilvēks. No visiem, kādi mums pazīstami un par kuņiem varētu nopietni būt runa, man neviens tā nepatīk kā viņš. Un bez tam viņš, lai gan gados vēl tik jauns, tomēr dzīvē jau ko sasniedzis. Tas pret viņu modina sevišķu uzticību. Tev patīkamāku vīru un sev mīļāku znotu par viņu nevaru iedomāties. Tādēļ es vēlos, lai tava pazišanās un draudzēšanās ar skolotāju ņemtu nopietnu virzienu, un re,

tālab mums jābūt apdomīgām un uzmanīgām, lai varbūt ar kādu nejaušu kļūdu lietu pašas neizjauktu.

— Man viņš arī patīk un es labprāt pie viņa ietu, ja viņš mani ņemtu; bet pati no sevis es tur nekā nevaru darīt.

— Gan jau varēs darīt arī, tikai ar apdomu un gudrību. Vai tu viņu ielūdzi, lai turpmāk vēl kādreiz mūs apmeklē?

— Vai! To pavisam aizmirsu.

— Nu re! Te tu neesi bijusi uzmanīga. Bet būs viss labi. Es tev iešu palīgā un kur būs vajadzīgs, tavas kļūdas izlabošu.

— Bet nu man savukārt tev jāatgādina: tikai ar domu un nepārsteidzies! Neiedomājies mani tāpat izprecināt, kā govi žīdam pārdot, — noteica meita, paņēmusi vienu no pārvestām grāmatām un ieiedama dārzā.

Pret vakaru, gaidīdama lopus pārdzenam, māte ar meitu pastaigājās pa gatvi. Meitai bija rokā vaļā atvāzta grāmata, kuŗā viņa lēni, lēni staigādama, vai arī brīžiem pavisam piestādāmās, ziņkārīgi lasīja, laiku pa laikam atbildēdama uz mātes vaicājumiem. Nupat viņai bija nācies atbildēt uz to, kādas skolotājam istabas lietas un vai arī redzējusi skolotāja piederīgo bildes. Mātei rokās nebija nekā. Tagad viņa noliecās pār zemo kriņģa žogu un, noplūkusi tur grāvmalē kādu no baltajām govpuķēm, rāva tai ziedu lapiņas, pusbalsī runādama:

— Mīl, nemīl, mīl, nemīl...

Meita, it kā izbrīnīdamās, paskatījās uz māti ar platām acīm, kuŗa iesmiedamās teica:

— Redzi, es tavā vietā zīlēju, vai viņš tevi mīl vai nē.

— Man liekas, tu no vienas reizes redzējuma esi viņā vairāk iemīlējusies, nekā es no vairāk reižu, — atteica meita mātei, pa daļai kā pārmezdama, pa daļai kā zobodamās.

Ķirmgrauzene nojēdza, ka viņa runājusi tiešām pārāk daudz par skolotāju, un noņēmas šodien ar meitu par to vairāk nerunāt; bet viņas domas tomēr nerima ap to darboties.

Vakarā, nolikusies gulēt, Ķirmgrauzene ilgi nevarēja iemigt: viņas domas atkal darbojās ap skolotāju un klusi viņa sev vaicāja: vai un kad viņš atkal atnāks? Vai viņš tai atkal tāpat patīks, kā pirmo reizi viņu redzot, jeb vai šis labais pirmais iespaids otrreiz būs jau vājāks un ar laiku pavisam izzudīs, kā tas dzīvē ar dažiēiem cilvēkiem nereti gadās: pirmo reizi redzoties varen patīk, bet vēlāk jau mazāk un ar laiku pavisam apnīk. Un vai Anete viņam patīks un viņš to gribēs? Un kā viņš izturēsies pret viņu: vai viņš cienīs un mīlēs viņu kā labs znots mīļu sievasmāti? Kā dēls māti?... „Bet kāpēc es par viņu tik daudz domāju?” viņai iešāvās prātā. „Vai tiešām es pati būtu?... Bet nē! Nevar būt! Nekādā ziņā! Taisni smieklīgi. Muļķīgas bažas! Es taču esmu nevien precēta sieva, bet jau pāri pusmūža un bez tam precību gados stāvošas meitas māte. Bet viņš — gandrīz divreiz par mani jaunāks. Un man šāda puišeļa dēļ uztraukties! Smieklīgi, muļķīgi!” Un viņa apņēmas ne tikai par viņu ar Aneti lieki vairs nerunāt, bet arī vairs nemaz nedomāt. Viņa tad arī mēģināja domāt kaut ko citu, bet drīz viņas domas bija atkal turpat atpakaļ — pie tā paša priekšmeta, un nejauši un negribot viņai stājās priekšā piemērs ar viņas pašas vīru: kā tad viņš, būdams par mani vairāk nekā divreiz vecāks, varēja un drīkstēja mani ieskatīt un mīlēt? Vai viņam no dabas vairāk tiesības nekā man? ... Lai no šādām uzmācīgām domām tiktu vaļā, viņa pat apgriezās uz otriem sāniem. Veltīgas pūles! Tās pašas domas, nedodamas vietu nekādām citām, mēcās virsū bez mitēšanās un pie tam tādā veidā, ka lai gan istabā bija pilnīgi tumšs un neviens viņai nevarēja skatīties nedz acīs, nedz sejā, viņa tomēr nokaunējusies spieda sev acis ar rokām ciet un, it kā bēgdama no šām aplamām domām, piespiedās vīram cieši klāt, slēpdama savu karsto galvu pie viņa platās, mierīgi elpojošās krūts.

— Kas tev, Marij, kait, ka tu tā mētājies un nevari iemigt? — Ķirmgrauzis vaicāja, aplikdams viņai roku ap vidu.

— Man sāj galva, — viņa čukstēja.

— Šodien bija ļota silta diena; tu esi laikam sakarsējies. Gan līdz rītam kļūs labāk. Guli nu mierīgi, — viņš runāja, stipri kaudamies jau ar miegu.

7.

CĪRULENE UN VIŅAS DZIMTKUNGS

Kā Cīrulenes dzimtkungs un mācītājs gādājuši par ļaužu labklājību. — Kālab ļaudis nevarējuši dzimtkungu mīlēt. — Kā cīrulnieki skatījušies uz saviem kaimiņiem.

Sestdien, divi nedēļas pēc Vasarsvētkiem, Cīrulenes muižā jau no paša rīta bija vērojama neparasti dzīva kustība. Agrāk nekā citām dienām bija piecēlusies muižas saime un jebšu paklusām un uzmanīgi, lai netraucētu kungus gulēšanā, tomēr naski rīkojās ar dažādiem darbiem: namiķis un kuknes meitas kāva im tīrīja dažādus māju putnus, iesalnieks paša darināto, patlaban kā norūgušo alu pildīja pudelēs kungu galdam; no pilsētas pārvestais pavārs līdz ar muižas pavāreni rīkojās pa pavardu ap gaŗu kuldu, gan ievārīdami dažādus virumus jau pusdienas mielastam, gan arī gatavodami rīta kafiju; istabenes ar sulaiņiem, staigājot uz pirkstu galiem, uzslaucīja un apkopa priekšnamu, ēdamzāli, kā arī lielo viesistabu un citas svabadās telpas un sarīkoja tur visu kārtībā, iepriekš iznesdami ārā, izdauzīdami un izputinādami mīkstās mēbeles, grīdas paklājus un gobelēnus; dārznieks ar saviem pušiem vēl pārgrābāja ar grābekļiem un pārslaucīja ar slotām lielo apaļo zaļo mauru pils priekšā, kā arī šo to vēl sakopa pie puķu dobēm, kas atradās gan mauram vidū, gan gar malām; modere piena pagrabā tīrīja, vēla un mīcīja patlaban kā sakultu skaistu sviestu, krāva to podos un lika tad kalponei nost kalnā un nodot saimniecei, bet pati sāka krejot no piena traukiem saldu krējumu un pildīt ar to baltas krūzas, pieskubinādama aizejošo kalponi, nepalikt kalnā ilgi, bet steigties atpakaļ, jo krējums arī tūliņ nesams; veļas mazgātāja ar savām palīdzēm stiepa no veļas mājas uz kungu namu lielus grozus ar spodri gludinātiem, glīti saliktiem sniegbaltiem galdautiem, dvieļiem, servjetēm un citiem galda, gultu un miesas veļas gabaliem; kāds darbinieks laidara starpā dīrāja divus teļus; tā sauktais zivju meistars ar pāris darbiniekiem, kas tam bija piedoti par palīgiem, rīkojās ar tīklu ap lielo dīķi, zvejodami slaidas līdakas, treknus līņus un platas karūsas; muižas remešnieks steidza noēvelēt un nogludināt parka tiltiņam pieliktās jaunās margas; bet suņu puisis jeb piķieris sukāja, mazgāja un spodrināja suņu laidarā kvekšus, kā arī kurtus un putnu suņus, jo lai gan medības šai gada laikā nebija paredzamas, tomēr arī suņiem šodien jābūt labā kārtībā, jo var gadīties, ka barons iedomājas rādīt viesiem savus suņus.

Vārdu sakot, visa muižas saime šorīt bija agri kājās un darīja savu darbu ar pasteigšanu, apzinoties šās dienas svarīgo nozīmi, jo šodien vecā dzimtkunga septiņdesmitā dzimumdiena.

Īstenieki un tuvākie piederīgie bija sabraukuši jau iepriekšējā dienā, tomēr vislielākais viesu saplūdums gaidāms šodien, kad atbrauks ne tikai attālākie radi un paziņas, bet arī visi tuvākie un tālākie ciemiņi sirmajam jubilāram vēlēt laimes tik reti piedzīvojamā goda dienā.

Vecais Cīrulenes barons bija pie citiem muižniekiem visai cienīts, godāts visā plašā apkārtnē. Jebšu viņš savā ilgajā mūžā nekad nebija ieņēmis kādus amatus zemes pārvaldē, bet vienmēr dzīvojis un darbojies tikai klusi savā muižā, tomēr viņu ļoti labi pazina nevien visā apriņķī, bet pat visā guberņā.

Šādu vispārēju pazīšanu un godāšanu viņš bija ieguvis vienīgi kā krietns lauksaimnieks un godīgs cilvēks.

Cīrulenes muižā viņš bija ienācis gluži jauniņš, būdams vēl nepilngadīgs. Tēvs šo diezgan prāvo muižu ar lieliem un labiem mežiem un četrām mazām jeb lopu muiželēm bija nopircis un ielicis viņu te no pirmā gala gan tikai par pārvaldītāju, no kuŗa laika viņš tad še arī atradās; bet pāris gadu vēlāk — pēc tēva nāves — viņš mantoja Cīruleni par dzimtu.

Toreiz Cīrulene bijusi vēl stipri nolaista, panīkusi. Pati muiža atradusies mežainā un purvainā vietā. Ēkas bijušas vecas, pussagruvušas, jo muižā daudz gadu jau nebijis krietna saimnieka, un bieži tā staigājusi no vienām rokām otrās. Viņš tad muižai izraudzījies jaunu, noderīgāku vietu — jaukā pakalnē, upmalā. Te uzcēlis pili, kā arī vajadzīgās saimniecības ēkas, pēc kam pārvedis visu saimniecību uz šejieni, bet agrākā muižā ierīkojis kalpu mājas.

Iekļūvis šādā plašā saimniecībā, kur pašam jāpārvalda piecas muižas un citus palīgus sev neturēdams, kā tikai katrā muižā pa vagarim un par visiem mežiem pāris mežsargu, jaunais īpašnieks jutās nevien lielā mērā saistīts savā darbā, bet arī atrada tanī īstu patikšanu, pēc kam tad arī atmata ar roku visiem universitātes nodomiem vai, pareizāk sakot, paražai, jo īstu nodomu uz kādas fakultātes beigšanu viņam nebija nekad bijis, bet bija domājis tikai sekot vispārējai jaunu muižnieku paražai: iet kādus gadus universitātē — protams, Vācijā, iestāties kādā korporācijā, iegūt krāsneša tiesības, dabūt kādus ieskrāpējumus ar rapieri ģīmī, paklausīties, ja atliek laika, dažreiz arī kādas lekcijas pie viena otra profesora par šādu vai tādu priekšmetu un tad atgriezties atpakaļ dzimtenē kā „students”. Kļūvis par lauksaimnieku un arvien vairāk šai gaitā iedzīvodamies, viņš minēto paražu atrada nevien par nevajadzīgu, bet par smieklīgu. „Lai studē tie, kam vairāk vaļas un kam nav pašiem savas muižas, — tie, kam vajadzīga kāda citāda nodarbošanās, bet tie tad lai studē nopietni un nobeidz studijas, tā ka var savas zināšanas izlietot ir sev, ir citiem par labu!” tā viņš sevī nosprieda un par studēšanu vairs nedomāja, vajadzīgo saimniecisko zinātņu iegūšanai izrakstīja labākos arodnieciskos laikrakstus, pāris reizes ceļoja arī pa Vāciju, iepazīdamies ar turienes zemkopības stāvokli tās dažādās nozarēs. Tomēr galvenā kārtā viņš savas zināšanas dibināja un savus slēdzienus uz paša novērojumiem un savas zemes pamatīgu pazīšanu. Drīz viņš arī apprecējās un tad galīgi aprakās lauksaimnieka dzīvē un darbā.

Būdams stingrs pats pret sevi un atsačīdamies no dažādiem lielpilsētas priekiem, kādiem bagāto aprindu jaunatne nododas tik plašā mērā, it kā uzskatīdama tos par savas dzīves galveno mērķi, viņš bija bijis nevien stingrs, bet arī bargs, pat nežēlīgs pret citiem. Nevien ikkatru nekrietnību un ļaunumu, bet arī nevīžību, pat pārskatīšanos, ja vien varēdams pienākt, bargi sodīdams.

Tā viņš bija rīkojies un strādājis nevien kā krietns, nenogurstošs lauksaimnieks, nolaistu, panīkušu zemi uzlabodams, bet uzstādāmie arī kā sava novada ļaužu tikumības audzinātājs un viņu ieražu labotājs, jebšu viņa rīcībai, ārēji ņemot, maz vien bija līdzības ar audzināšanu šā vārda īstā nozīmē.

Kā labs palīgs viņam ļaužu tikumiskā labošanā un audzināšanā pēc nedaudz gadiem bija stājies līdzās draudzes mācītājs, tagad jau arī sen sirms, salīcis vecītis, bet toreiz vēl spēka un spara pilns jauneklis.

Kā dzimtkungs ar darbiem, tā mācītājs ar vārdiem bija strādājis pie draudzes locekļu tikumiskās un reliģiskās audzināšanas. Ja kādai sievietei ārlaulībā gadījās bērns, tad mācītājs šādu sievieti klaji visas draudzes priekšā bargi norāja, nosaukdams viņu rupjā vai, kā pats sacīja, īstā vārdā. Pie iesvētīšanas nevienu nepieņēma, kas nemācēja lasīt un neprata pātarus. Kam ar šām zināšanām pie iesvētīšanas veicās pavāji, bija vēlāk, kad gribēja precēties, jāskaita galvas gabali no katķismes un jālasa bībelē. Kas arī tad nespēja vēl šo uzdevumu veikt, tie tika no uzsaukšanas atraidīti un varēja gaidīt līdz tam laikam, kamēr iemācīsies lasīt un pātarus atskaitīt. Tādēļ arī tagad tur jaunu pāru ierašanos pie mācītāja, lai pieteiktos uz uzsaukšanu un laulāšanu, sauc vēl par braukšanu pātaros, jebšu pati pātaru skaitīšana jau sen netiek vairs prasīta, tādēļ ka visi to labi prot jau pie iesvētīšanas.

Kopīgi rikodamies, barons ar mācītāju patiesi bija arī sasnieguši ievērojamus panākumus ļaužu labošanā un viņu tikumiskā izkopšanā. Tā tagadējā jaunā paaudze nevarēja pat vairs atcerēties, ka Cīrulenes novadā būtu jeb reiz izdarīta kāda zādzība, vai ka kāds pašu pagasta loceklis būtu cetur kur pie zādzības pieķerts. Cīrulenes pagasts bija no zagļiem pasargāts nevien ar to, ka pašu ļaužu starpā, bet arī tuvākos ārpagastos nebija vairs zagļu, jo apkārtējie muižu īpašnieki, redzēdami labos panākumus Cīrulenes novadā, bija ņēmuši šejienes dzimtkungu par paraugu un arī savos pagastos stingri uzstājušies pret kaitīgiem elementiem.

Tāpat Cīrulē jau sen vairs nebija nekādu īstu dzērāju, jebšu pagasta robežās atradās divi krogi. Saimnieku starpā dzērājiem grūti nācās turēties jau tamdēļ, ka barons, tiklīdz dabūja zināt, ka kāds saimnieks nododas dzeršanai, vai nu paaugstināja tam renti vai vienkārši izlika to no mājām. Vēlāk, kad mājas bija jau iepirktas par dzimtu, dzērājiem maksājumu termiņus nekad nepagarināja un tiklīdz tie nevarēja maksāt, tūliņ grasījās ar parādu uzteikšanu un māju atņemšanu, kurpretim nedzērājiem maksājumu dažu labu reizi paildzināja un pagaidīja bez procentiem; bet vājos gados nereti kādu daļu no maksājamās summas pat atlaida pavisam, vai arī atkal dzēsa to pret kādu zināmu muižas darbu nostrādāšanu.

Vispār Cīrulenes barons tomēr nemēdza savus saimniekus — arī nedzērājus — daudz lutināt, un kas tiem bija maksājams vai nostrādājams, uz tā izpildīšanu aizvien cieši pastāvēja. Ar to viņš centās savus saimniekus pastāvīgi turēt it kā grožos, radināt un stiprināt tos rakstura stingrumā, lai tie viegli nevarētu ļodzīties un locīties, bet arvien stingri turētos uz pareizā ceļa.

Šai nolūkā viņš arī, pārdodams tiem mājas par dzimtu, nebija rēķinājis tās nebūt lēti, lai gan arī ne visai dārgi. Savas domas šai lietā Cīrulenes barons mēdza izteikt ne tikai citiem muižu īpašniekiem, bet arī dažiem saviem saimniekiem, kuŗi baudīja viņa sevišķu uzticību. Un šās viņa domas bija tās, ka zemnieka cilvēks vieglumā un lētumā pa lielakai daļai pārāk ātri vaļojoties un palaižoties nevīžībā, kūtrībā un citādā nekrietnībā, kā tas esot redzams pie kroņiniekiem, kam taču jāmaksā tīri niecīgi nodokļi par savām mājām un kas tomēr esot pa lielumlielai daļai pazīstami kā saimnieciski nīkuļi un nabadziņi, tādēļ ka palaidušies ne tikai dzeršanā un bramanībā, bet arī laiskumā. Bet visgaišāk tas esot redzams pie ķoniņiem, jo tie, jebšu tiem nekam nav dodamas nekādas nodevas un nav nesamas arī nekādas klaušas, tomēr neesot nekur tikuši un muižnieku pagastiem nestāvot tuvumā ne turības, ne skolas ziņā.

Pret dzeršanu savā novadā Cīrulenes barons kaŗoja arī ar to, ka dzērāji netika līgti par kalpiem nedz dižajā, nedz mazajā muižās; tāpat vagariem bija noteikts dzērājus neņemt arī par dienas algādžiem un vispār bija aizliegts dot tiem kādu darbu un peļņu.

Pret dzērājiem Cīrulenes dzimtkungs, kas jau no dabas bija vispār strups, straujš un stingrs, bija sevišķi bargs un rupjš. Ja viņam kļuva zināms, ka kāds no kalpiem vai citiem muižu gājējiem, vai arī kāds no saimniekiem, kas bija muižai ko parādā, redzēts piedzēries, tad tāds tika aicināts uz muižu izskaidroties. Šādās reizēs barons mēdza vainīgo uzrunāt apmēram šādi:

— Tu lops! Kālab tu esi piedzēries?

— Cienīgs tēvs, gāju uz tiesas namu, bija jāiet krogum gaŗām, iegriezos tur drusku parunāt un tad mazu nieciņu arī iedzēru. Lūdzu piedošanu, cienīgs tēvs, uz priekšu vairs nedzeršu, — mēdza vainīgais aizbildināties, liekdamies baronam pie elkoņa vai pie svārku stērbes.

— Tu lops! Kad tev jāiet krogum gaŗām, ko tad tu ej tur iekšā, un kad esi iegājis, kālab tad jādzer? Man krogs pavisam tuvu, — tikai pāris simts soļu no muižas, es tur dažu dienu eimu trīs četras reizes gaŗām, kālab es tur nekad neēju iekšā un nepiedzeros?

Ja vainīgajam tā bija pirmā reize, tad viņam piedeva, līdz ar to piekodinot, ka otrreiz žēlastības vairs nebūs; bet ja tāda liksta gadījās pa otrreiz, tad vainīgajam, ja tas bija kalps vai cits kāds muižas gājējs, uz vietas tika uzsacīts, tā ka pa nākosiem Jurģiem, ja viņam līdz tam laikam neizdevās nepārprotami pierādīt savu pamatīgu labošanu un baronu par jaunu pielūgt, bija vieta jāatstāj; ja

turpretim grēkdaris bija kāds no muižai parādā palikušiem saimniekiem, tad tādām parāds tika uzteikts un bez žēlastības piedzīts.

Saimnieku, kā arī kalpu un muižas ļaužu dzeršana jeb atturība derēja par priekšzīmi un darīja labu iespaidu arī uz citiem pagasta iedzīvotājiem, jebšu tiem ar muižu nebija nekāda sakara, un barons tāpat uz tiem nevarēja izdarīt nekādu tiešu iespaidu: viņi paši sāka sajūst vajadzību un dziņu būt līdzīgi tiem, kas bija pazīstami par godīgiem un gādīgiem, jo, pirmkārt, bez satiksmes ar šiem un bez šo palīdzības gandrīz neviens nevarēja iztikt, tādēļ ka šiem, kā saka, visur bija gaŗāka roka un, otrkārt, dzērāji un palaidnieki pie iedzīvotāju lielākās daļas arvien vairāk nāca necienā, apsmieklā, nicināšanā.

Mācītāja līdzdarbības panākums draudzes un novada audzināšanā bija tas, ka visi Cīrulenes iedzīvotāji mācēja grāmatu, labprāt gāja baznīcā, sāka arvien vairāk atstāt krogus dzīvi, un vispār viņu tikumiskais līmenis un attīstības stāvoklis bija pacēlies ievērojamā mērā augstāk. Starp citu bija pagājusi jau vesela gadu rinda, kamēr Cīrulenes pagastā nebija ārļaulībā piedzimis neviens bērns. Mācītājs gan mēdza aizrādīt, ka arī tikumības ziņā sasniegto panākumu laba daļa piekrītot baronam, jo meitas, kam tikumības ziņā nogājis greizi, vai puīši, kas pie tā bijuši vainīgi, Cīrulenes muižā nekad nevarēja vietas dabūt, un tāpat kā mācītājs bija baznīcas vīriem noteicis vispār lūkoties uz draudzes locekļu tikumisko dzīvi, tāpat atkal barons bija pagasta saimniekiem jo sevišķi piekudinājis uzraudzīt savus gājējus tikumības ziņā.

Ar laiku tad arī Cīrulenes novada iedzīvotāji arvien vairāk sāka sajūst un apzināties savu pārākumu par citu pagastu iedzīvotājiem ir turības, ir tikumības ziņā, un ja viņiem ceļā braucot, pilsētā vai kur citur kāds vaicāja, no kurienes esot, tad viņi ne ar mazu lepnumu mēdza droši un apzinīgi atbildēt: „Mēs esam no Cīrulenes,” vai atkal: „Mēs esam cīrulnieki.” Un paši viņi redzēja un dzirdēja, ka šāda viņu atbilde ikreiz atstāja uz vaicātājiem labu iespaidu, jo dažs labs starp tiem mēdza piebilst: „To mēs jau vērojām no jūsu labajiem zirgiem un aizjūgiem un pašu apģērba, — cīrulnieki tā pa laikam paraduši glīti turēties.” Citi atkal mēdza noteikt: „To jau domājām, ka darīšana ir ar cīrulniekiem, jo kas gan citi tie varētu būt, kas tādus vezumus labības dzen uz Liepāju, — tikai cīrulniekiem tā paaug, ka tik daudz var pārdot.” Vēl citi atkal, dabūjuši par atbildi, ka vaicātie ir cīrulnieki, tikai it kā skaudīgi žēlā balsī gaŗi nosaucās: „Ā!—”

Cīrulnieku starpā tad arī bija ieviesies paradums par citu pagastu iedzīvotājiem atsaukties ar zināmu necienību, pat nicināšanu. Tā, ja tiem bija darīšana ar kādu nodzērušos cilvēku, tie parasti mēdza izsaukties: „Palaidies dzeršanā kā skrudenieks!” Ja svētdienās baznīcā ejot vai braucot redzēja kur kādu svētdienas drēbēs neapģērbusos un baznīcā neejam, bet klaiņājam pa laukiem, pļavām vai ganībām apkārt, tad par tādu tie mēdza noteikt: „Kā vaŗkaļnieks neiet baznīcā, bet, ar pineklu vai apaušu pavadu sajozies, vazājas apkārt.” Ja dzirdēja kur kādu prāvojamies, sevišķi ar muižu, tad cīrulnieki pārgudri un kā ar nicināšanu par tādu noteica: „Uz prāvošanas, kā gravenieks!” Citā gadījumā atkal minēja kāda cita apkaimes novada vārdu, pie kuŗa iedzīvotājiem bija novērojuši kādu neslavenu īpašību; bet dažu labu reizi, pievezdami kādas nelabas paražas piemēru, izsaucās it vienkārši: „Tīri kā tāds pārnovadnieks”, ar to, acīm redzot, liecinādami, ka viņi no visiem nedz tuvākās, nedz tālākās apkārtnes novadiem nevienu netur sev par pilnīgi līdzīgu.

Jebšu cīrulnieki tik stipri apzinājās savu pārākumu par visiem citiem apkārtnes novadiem, tomēr, ja viņiem kāds būtu jautājis, kādā ceļā viņi tikuši pie šāda pārākuma, tad laikam neviens nebūtu zinājis dot kādu skaidru atbildi. Nekā daudz nedomādami, viņi laikam būtu tikai atbildējuši: „Tādēļ, ka mēs esam cīrulnieki.”

Vispār par šo jautājumu viņi tikpat maz pētīja un prātoja, kā, piemēram, par to, kāpēc zied puķes. Šāds cīrulnieku pārākums viņiem gandrīz ikkatram šķita tikpat vienkārša un skaidra lieta, kā kuŗa katra parasta dabas parādība.

Savu veco baronu viņi gan ienīst taisni neienīda, bet ieredzēt gan neieredzēja, par kaut jebkādu mīlestību jau nemaz nerunājot, jo viņš taču aizvien bija strups un stingrs un jebšu taisns, tomēr ass un bargs kungs. Un kā tādu lai varētu mīlēt? Labāk lai viņš būtu mazāk taisns, mazāk godīgs, — viņš varētu būt pat viltīgs un drusku blēdīgs, ja tik viņš nebūtu tik strups, ass, lepns un bargs un nekad un nekur nelokāms — tad viņu drīzāk varētu mīlēt un slavēt par labu kungu.

Bet tā?

Kas lai viņu tādu, tik nepieietamu varētu mīlēt vai kā sevišķi cienīt?

Tikai retais cīrulnieks dažreiz klusi sevī pārdomāja, ka Cīrulenes pagasts laikam nestāvētu necik augstāk par apkārtējiem pagastiem, ja viņiem nebūtu tāds dzimtkungs, kāds ir vecais barons, kuŗš var darīt labu, būdams arī nemīļš un nelaiņš, būdams lepns un bargs. Dzīvē gan bieži gadījās, ka cīrulnieki, dzirdēdami par šādu vai tādu ļaunumu kādā ārpagastā, mēdza teikt: „Pie mums tādas lietas gan nenotiktu, — mūsu barons to neciestu!” Bet tie bija tik visai parasti izteicieni, ka kaut ko dziļāku pie tā neviens nedomāja.

Visā savā ilgajā mūžā nekad nepieņemdams nedz kādus goda, nedz algotus amatus zemes pārvaldē, Cīrulenes barons bija it kā uzstādījis un praksē aizstāvējis principu, ka lielgruntniecība ir pirmais un augstākais elements valstī — tās stiprākais pamats, kuŗa interešu priekšā jālokās visām citām, ja negrib drošākos valsts pamatus satricināt, un ka muižniecībai, vismaz tiem viņas locekļiem, kuŗiem pašiem ir pietiekami zemes īpašumi, neklājas censties pēc amatiem valsts dienestā vai arī vietējā zemes pārvaldē: to lai dara vienīgi nabadzīgo muižnieku ģimeņu locekļi, kas cita nekā labāka nevar iesākt un kam šādu amatu pieņemšana mēdz būt savienota ar maizes jautājumu.

Turēdamies pie šādiem ieskatiem, viņš tad arī savus dēlus nelaida nekādos dienestos, jebšu tie bija baudījuši augstskolas izglītību, bet gādāja tiem muižas, lai tie — tāpat kā viņš pats — varētu darboties ar zemkopību.

Vecākajam dēlam, kam bija nolemts kļūt dienās par Cīrulenes mantinieku, viņš bija nonomājis uz vairāk gadiem kādu muižu leišos, kur lai tas pagaidām varētu iestrādāties par lauksaimnieku, kamēr mantos dzimtmuižu, jo šimbrīžam vecais barons vēl arvien pats gribēja savās muižās saimniekot, tādēļ ka šinī savā darbā tā bija ieradis, ka neviena cita līdzdarbību savu muižu pārvaldīšanā necieta.

Pārējiem dēliem bija dažādos apvidos Lejas-Kurzemē iepircis lielākas vai mazākas muižas uz dzimtu, kur tie pēc tēva parauga jau tagad darbojās kā patstāvīgi lauksaimnieki.

Kā bagātam un vispār cienītam vietējās muižniecības starpā, Cīrulenes baronam bija paveicies arī savas vecākās meitas izprecināt tikai pie lielu muižu īpašniekiem un īstiem aristokrātiem, kuŗu ģimenes viņš vairāk vai mazāk uzskatīja par līdzīgām savai.

Vecākā meita bija izprecēta pie kāda no Hāniem, kam Jelgavas apkārtnē teica piederam prāvu muižu un kas turienes apvidū vispār esot cienīts un ievērots vīrs. Otrā meita bija izprecināta baronu Bēru bagātā ģimenē, kuŗai Kuldīgas un Ventspils apriņķos piederēja vairākas muižas ar milzīgu zemes platību, sevišķi ar lieliskiem mežiem. Caur savādiem ģimenes apstākļiem bija tā iegādājies, ka šis znots dienās ar saviem bērniem mantos pāris citas no šās cilts locekļu lielajām muižām, kas paši palikuši neprecējušies un kuŗiem citu tuvāku mantinieku nav. Tad bija sagaidāma gandrīz vesela pusapriņķa savienošana vienā vienīgā domenē un visa šā īpašuma pāriešana vienās rokās. Trešā meita bija izprecēta pie kāda grāfa Mēdema Kurzemes vidienē.

Vecais barons pats bija precējies ar kādu no Mēdemu grāfienēm. Jokodamies viņš savam vecākajam dēlam puisēna gados bija mēdzis teikt, ka šis nedrīkstot lūkot sev sievu no zemākām aprindām, nekā tēvs nolūkojis. Un vecākais dēls, sasniedzis precību gadus un savu iedzīvi nodibinājis, pārveda par līgavu kādu jaunavu no vienīgās firstu cilts vietējās muižniecības starpā.

Tā vecākais dēls bija precēšanās ziņā nevien izpildījis, bet pat pārspējis tēva godkāriģo vēlēšanos un jo lielā mērā apmierinājis viņa ģimenes lepnuma jūtas. — Arī pārējie divi dēli bija precējušies pa savai kārtai un pēc sava stāvokļa.

Vārdu sakot, Cīrulenes dzimtkungs un viņa ģimenes locekļi atradās radniecībā gandrīz ar visām ievērojamākām ciltīm visā provincē.

8.

SEPTIŅDESMITĀ DZIMUMDIENA

Kālab Terēzes jaunkundze nav apprecējusies. — Vārti uz pagājušo jaunību neatveras. — Gudrā putniņa dziesma. — No saldiem sapņiem asās nātrēs. — Kā maršals Nurmhūzens spriez par latviešu tautas dziesmu. — Kā Terēze dejo ar muižas puišiem un kā maršalam tas patīk. — Kālab Ķirmgrauzene raud.

Pats no sevis saprotams, ka šāda ievērojama jubilāra goda dienā gaidīja ierodamies visas muižniecības ievērojamākos priekšstāvjus.

Bet nevien no savas kārtas, — arī no novada puses šī diena tika zināmā mērā svinēta. Jau ap azaida laiku, kad vecais barons parasti mēdza celties un sākt savus dienas darbus, pils priekšā ieradās pulciņš svētku drēbēs ģērbusošs dziedātāju, kas, nostājušies zem barona guļamās istabas loga, modināja viņu, četrbalsīgi nodziedādami pāris šādam gadījumam piemērotas dziesmas.

Vecais barons, logu pavēris un savos pazīstamos pelēkajos rīta svārkos drusku pa logu izliecies, brītiņu dziedātājos noskatījās, it kā izbrīnījies vai — kā dažiem dziedātājiem likās — pat saīdzis par negaidītu miera traucējumu, tā ka daži bailīgākie sāka jau bažīties, vai nupat nesāks rāties. Bet nē, — brītiņu lejup lūkojies, viņš likās saprotam notikumu patieso gaitu un nozīmi un, savu naktsmici uzspiezdams sev ciešāk galvā, it kā baidīdamies par viņas nokrišanu — lai gan vēja nepavisam nebija, — viņš beidzot noteica:

— Paldies, mani mīļi bērni! Paldies! — Tūliņ pēc tam ieliekdamies atpakaļ istabā un logu aiztaisīdams, jeb, kā dziedātājiem likās, pat dusmīgi aizcirdams.

Dziedātāji, būdami neizprašanā, ko tālāk darīt un apzinādamies savu pienākumu izpildījuši, klusi un lēnām, it kā vēl ko nogaidīdami, sāka virzīties atpakaļ uz to pusi, no kurienes bija nākuši. Bet nonākot pie pils lievenēm, gar kuŗām bija jāiet gaŗām, viņi tur ieraudzīja stāvam un ar istabenēm sarunājamies cienmāti — sirmu, nelielu vecenīti ar ļoti laipnu seju. Galvā viņai bija šķidra balta, bārkstaina aubīte, zem kuŗas izplūda kupli mati, gandrīz tikpat balti kā pati aubīte.

Redzēdama dziedātājus viņu sveicinām ar cepuŗu parcelšanu, viņa savukārt tos sveicināja ar savu visiem pazīstamo uzrunu:

— Labdien, mani mīļie! Labdien!

Pazīdama dziedātāju starpā meŗsargu un Ķirmgrauzi, viņa teica:

— Meŗsarg un Ķirmgrauzi, nāciet ņurp, mani mīļie! Es jums pateicos visiem par to jauko dziedāšanu, ar kuŗu jūs cienīgu lielkungu modinājāt. Kas jūs iemācīja tā jauki dziedāt?

Meŗsargs ar Ķirmgrauzi, kas, cepures noņēmuši, žigliem soļiem steidzās uz lievenēm un, tur nonākuši, vēl jo žiglāk liecās sirmajai dāmai pie elkoņa, gandrīz gluži reizē atbildēja:

— Mūsu jaunais skolotājs, cienītā lielmāte. — Pēc tam rādīdami uz Aumali, kas, dažus soļus palikdams no lievenēm atstatu, stāvēja līdzās Silarājam, skroderim Sprukstam un citiem dziedātājiem, kas arī negāja cienmātei bučot roku, bet, tikai sveicinādami ar cepuŗu pacelšanu, bija palikuši tāpat stāvot.

Redzēdama, ka skolotājs klāt nenāk, cienmāte, žigliem sīkiem solīšiem iedama, nokāpa pa lievenēm un pati gāja tam klāt, sniedzama roku un pa daļai laipnā, pa daļai it kā stingrā balsī teikdama:

— Pateicos jums, mīlo skolmeister, par jauku dziedāt mācīšanu.

Redzams cienmāti tuvojamies, nu arī Aumalis pasteidzās pāris soļu uz priekšu, izstiepto roku satverdams un noskūpstīdams. Viņa priekšzīmei sekoja Silarājs un visi citi dziedātāji, skaitā ap pāra desmit.

Laipnā, patīkami mīlīgā cienmāte žēlīgi labvēlīgā balsī runāja tālāk:

— Mani mīlie, lūgtu ejiet kuknē, es likšu jums dot kafiju un baltmaizi.

Mežsargs ar Ķirmgrauzi, kuŗu sejas pie šiem vārdiem atspīdēja sirsnīgā laimībā, krita cienmātei vēlreiz pie elkoņa, pateikdamies viņai par lielo laipnību, uz kam viņa žēlīgi runāja:

— Labi, labi, mani mīlie. — Tad, pagriezusies pie muižas saimnieces, kuŗa nezin kā un no kurienes bija ieradies turpat lievenēm tuvumā, cienmāte tai teica:

— Melava madam, jūs vediet mežsargu, Ķirmgrauzi, skolmeisteru un citus dziedātājus kuknē un dodiet viņiem kafiju un baltmaizi — lielajā saimes ēdamā istabā, bet sēdīniet viņus pie vācu galda. Dižais sulainis, dārznieks, jumprava un citi vācu galda ēdēji var dzert vēlāk, vai arī lai dzeŗ šorīt pie saimes galda. — Tad, griezdamās atkal pie dziedātājiem, viņa teica laipni žēlīgā balsī:

— Jūs varētu atnākt arī pēc pusdienas, kad būs sabraukuŗi citi kungi, un tad varētu uzdziedāt kādas jaukas dziesmas. Bet vai jums būs vaļas? Tagad darba laiks.

Uz tam Ķirmgrauzis pasteidzās laipnīgi laimīgā padevībā atbildēt:

— Mēs atnāksim, lielmāt, atnāksim. Kā tad. Būs sveicinātāji un laimes vēlētaji arī no pagasta puses, — skrīveris un vecākais. Mēs, vietnieki, jau pagājuŗu nedēļu tā nospriedām ārkārtējā sēdē, kuŗu sasaucām, tiklīdz dabūjām zināt, ka lielkunga ņogad svinamā dzimumdiena ir septiņdesmitā. Es un mācītāja kungs vēlēsim laimes un pasniegsim piemiņu no baznīcas un draudzes puses. Vaļas mums šodien ir, kā jau pussvēt, kad jau nedēļa beigās un nekādus jaunus darbus vairs neuzsāk, bet galvenos šās nedēļas darbus — mēslu veŗanu un papuves saarŗanu esam pabeiguŗi. Tagad zemkopjiem vēl kāda nedēļa ilga pastarpe, līdz sāksies atkal jauni diŗi darbi — āboliņa un siena pļauja...

— Nu labi, labi, mans mīļais, ejiet nu visi kuknē, — pārtrauca cienmāte Ķirmgrauzi, iedama atpakaļ uz lievenēm un sākdamā tur rīkot istabenes un sulaiņus.

Šorīt viņa bija uzcēlusies un iznākusi no savas guļamās istabas stipri agrāk nekā citām dienām. Šī diena ar saviem gaidāmiem notikumiem seviŗki nodarbināja un norūpināja viņas domas, tā kā viņa nebija spējusi palikt ilgāk gultā, bet bija, visiem citiem pilī vēl guļot, piecēlusies un, istabeni nemaz neaicinādama, pati apģērbusi sev vajadzīgās rīta drēbes, gluŗi klusiņām iznākusi ārā, kur viņu tad arī dziedātāji bija sastapuŗi tik neparasti agrā laikā.

Viņai šī diena bija ne tikai viņas laulātā drauga sengaidīto reto svinību diena, bet tai varēja būt arī liela nozīme viņas luteklītes Terēzes dzīves gaitā.

Terēze, viņas jaunākā meita, bija vienīgā no visiem viņas bērniem, kas nebija vēl apprecēta, lai gan atradās jau divdesmit treŗajā mūŗa gadā un lai gan tika daudzīnāta kā ievērojama skaistule. Viņas neapprecēŗanās jau izauguŗas jaunavas gadus vispār likās izskaidrojama vienīgi ar viņas tēva bagātību un augstākiem radiem, tā ka mazāk ievērojami precinieki laikam nemaz neuzdrīkstējās pieprasīt viņas roku, bet lieli un ievērojami precinieki ne visur un ne katrā laika tik drīz sastopami.

Tiesa, divi nopietni precinieki viņai bija gan gadījuŗies. Viens jau, tikko viņa bija sasniegusi jaunavas gadus, bija formāli pēc viņas pieprasījis, bet ticis atraidīts tiklab no vecākiem, kā arī no viņas paŗas. Tas bija kādas attālākas muižas īpaŗnieks, gan godīgs un nopietns cilvēks, bet tas bija kropls — kuprainītis, tādēļ Terēzei nebūtin nepatika, un arī vecāki nevēlējās savas lutekles mūŗa

laimi saistīt ar gaudena cilvēka likteni. Šo precinieku tādēļ, jebšu visai pieklājīgi un saudzīgā veidā, tomēr noteikti atraidīja.

Pāris gadu vēlāk viņai bija gadījies kāds cits precinieks. Tas bija visā Lejaskurzemē savā laikā plaši pazīstamais bramanis barons Šalks, saukts Simoliņš, kādas nelielas muižas īpašnieks. Tas meitai gan bija varen patīcis un ilgāku laiku braukājis uz Cīruleni, ar Terēzi satikdamies, bet vecais, dziļi nopietnais cīrulnieks, kā arī viņa cienīgā, ar šo trakuli nebūt nebija mierā. Lai gan viņš bija visādi veikls, patīkams cilvēks, tomēr par savu znotu tie viņu nevēlējās viņa straujās, nesavaldīgās dabas un viņa dažādo aušību un delverību dēļ. Viņš bieži mēdza izdarīt tādus neparastus jokus, kas par jokiem nebija nemaz saucami un kādi muižnieku starpā tagadnes dzīvē nekur netika vairs dzirdēti, bet kuņiem līdzīgus notikumus varēja atrast varbūt tikai vecās chronikās par dažu savādnieku netīcamu izdzīvi agrākos gadu simteņos, piemēram par Jaunpils Tisu Reķi, par Krustpils un Priekules lielo Korfu un dažiem citiem tamlīdzīgiem eksemplāriem. Likās, it kā šiem sava laika varoņiem, kuņu vara bija sniegusies pār plašu Kurzemes daļu, bija iedomājies tagadnes aprobežotā dzīvē ķēmoties pakal šis mazturīgais muižnieķelis, kuņu viņa trakulību dēļ tomēr neviens nesauca par „lielo”, bet it vienkārši par trako Šalku.

Starp citiem viņa aplamiem jokiem sevišķi bija pazīstami un vismīļāk tika stāstīti tie, ar kuņiem viņš bija ņēmis izjokot savas kārtas piederīgos. Tā visā Kurzemē bija zināms un sevišķi nemuižnieku starpā tika daudz zināts nedzirdētais joks Jelgavā, kad tur, kā tas agrākos gados bija parasts, pa jauniem Jāņiem mēdza no visas Kurzemes sabraukt muižnieki nokārtot savu muižu maksāšanas, kā arī savā starpā satikties un apsprieties. Kādu gad šādā reizē barons Šalks visus ormaņus Jelgavā uz pāris dienām, tas ir, kamēr sabraukušie muižnieki tur uzturas, noņēmis priekš sevis vien, tā ka visiem muižniekiem un viņu dāmām bijis nevien no dzelzceļa stacijas uz pilsētu un pa pašu pilsētu jāiet kājām, bet arī pašiem jāstiepj savas ceļasomas un lletas, jo nelaimējās dabūt kādu cilvēku nešanai. Bet vietējā policija, pie kuņas daži muižnieki griezušies, nedrīkstējusi pret Šalku nekā uzsākt, nedz arī spert kādus soļus pret mākslīgā kārtā sacelto ormaņu streiku, jo policijas ierēdņiem ar pašu policijmeistaru priekšgalā bijis no barona Šalka viekārši bail, labi zinot, ka viņš pret sev nepaklausīgiem mēdz lietot kančuku vai revolveri, kuņus abus pastāvīgi nēsāja sev klāt, vai atkal, ja nepaklausīgie bija no viņam līdzīgas kārtas, tādus bez liekas apdomāšanās izaicināja uz divkauju.

Tā arī guberņas pilsētas policija nekā neiespēja pret Šalka varmācību, un visi ormaņi pāri dienas nostāvēja pilnīgā bezdarbībā. Tas bija pats pirmais streiks Baltijas provincē, kad šie savādie streikotāji pašu šo vārdu nebija vēl ne reiz dzirdējuši, nedz arī, ja to būtu dzirdējuši, būtu sapratuši viņa nozīmi.

Kad citā reizē atkal pa peldu sezonas laiku Liepājā, kad tur atradušies daudz apkārtnes muižnieku ar savām ģimenēm, atbraukusi no ārzemēm kāda daudz zināta mākslinieku trupa dot pilsētas teātrī izrādi. Bet trakais Šalks jau priekšlaikus nopircis visas biļetes, tā ka neviens cits nav tapis ievērojamā izrādē, kā tikai viņš ar savu sulaini un kučieri, viņi trijatā vien sēdējuši tukšajā teātrī un skatījušies izrādē.

Vispār Šalkam bija paraža pēc iespējas sist citiem muižniekiem, kā saka, knipi padegunē. Tā bija viņa atbēšanās par to, ka tie šādu un dažādu citu aplamību dēļ neturēja viņu īsti par sev līdzīgu un ne labprāt ar viņu satikās.

Savas pārspīlētās dabas un savu aplamību dēļ viņš tad arī bija kritis cauri savos precību nolūkos Cīrulenē, un Terēzes vecāki nevarēja justies pret meitu diezgan pateicīgi par to, ka tā bija labprātīgi paklausījusi viņu padomam un arī pati beidzot cieši atsačījusi šim priekš viņiem nepatīkamajam preciniekam.

No tā laika nekādi nopietni precinieki nebija Cīrulenē vairs rādījušies. Klusu tīkotāji pēc Terēzes bez šaubām netrūka, bet cik viņas skaistums vīriešus valdzināja un vilka klāt, tikpat lielā mērā tos

atbaidīja viņas bagātais lepnais tēvs un viņas augstie radi. Kas šo Cīrulenes puķu dārza greznāko ziedu gribēja plūkt, tam vajadzēja būt īstam bruņiniekam, Terēzes cienīgam precīniekam tiklab pēc savas personas, kā arī pēc sava stāvokļa. Bet tāds nekādā ziņā nevainojams, ideāls bruņinieks, kā likās, negribēja rasties, un Terēzes vecāki, sevišķi māte, sāka jau ar klusām rūpēm nolūkoties uz meitu un nopietni pārdomāt viņas likteni, bažīdamas jau, ka tik viņu luteklei nav jāpaliek vecmeitās, vai nav jāiziet pie kaut kāda. Ja tagad, pašos labākajos gados, kad viņas jaunība un skaistums atrodas vispilnīgākā krāšņumā, negadās piemēroti cienīgs bildinātājs, tad vēlāk tāds ir grūtāk gaidāms.

Beidzot nu tāds likās radies.

Kādā lielā kaimiņu muižā bija vairāk gadu desmitus dzīvojis kāds muižnieks, kas visā plašā apkārtnē bija pazīstams savas lieliskās skopulības, kā arī bagātības un vispār savas dzīves dēļ. Tas bija dzīvojis gluži vientulībā, nedz ar citiem savas kārtas piederīgiem saiedamies, nedz arī sev ko atvēlēdamas. Viņa skopums bija tik liels, ka braucot uz aprīņķi vai guberņas pilsētu vai kur citur tālākā ceļā, lai nevajadzētu krogos tērēties dzeļot alu vai tēju, lika kučierim ņemt līdzī tā sauktā dujdubeni skābu putru; krogos tad, zirgus oderējot, pats kungs ar kučieri kopā ēda kulē līdzī paņemto rupjo maizi ar siļķi, klāt piestrēbdami skābu putru, kuŗu abi ar vienu un to pašu koka karoti pārmaiņus smēla no dujdubena ārā. Arī mājā skopais kungs nelika taisīt sev nekādus īpašus ēdienus, bet ēda to pašu vienkāršo barību, ko kuknes meita pagatavoja muižas saimes galdam. Arī brauca viņš nevis kariatē vai ekipāzā, bet parastos darba ratos ar darba zirgiem un vienkāršā aizjūgā.

Laulātā draudzene viņam bija mirusi jau jaunos gados, atstādama kā vienīgo bērnu mazu puisēnu. Pēc viņas nāves skopulis bija īsti pilnā mērā nodevies savam pārspīlētajam krāšanas dzineklī, arvien vairāk aprakdamies saimniecības un mantrāsības darbos, jo tālāk, jo vairāk pārtraukdamas visus sakarus ar ārpusauli. Nezin, kas no puisēna šādos apstākļos būtu izvirtis, ja kāds attāls radnieks no mātes puses nebūtu to ņēmis savā gādībā. Šis radnieks bija kāds augstāks militārists galvaspilsētā, un tā viņš arī puisēnu jau pusaugu gados nodeva tur kaŗa skolā, pēc kuŗas beigšanas tas iestājās kā ofīcīeris gvardijas huzāros. Še viņš sasniedza rotmīstra pakāpi, pēc kam pārgāja uz civīldienestu, iestādamies iekšlietu ministrijā kā sevišķu uzdevumu ierēdnis. Ar galvaspilsētas radnieku un radnieču palīdzību te viņam likās atveŗamies spoŗa izredze nākotnē. Bet gluži negaidot pienāca vēsts, ka tēvs nomiris, un viņš nu uzreiz atradās par savu senču lielās, bagātās muižas un tēva sakrātā milzu kapitāla vienīgo mantīnieku.

Viņš nolēma atstāt valsts dienestu un nākt — vismaz uz kādu laiku — savā muižā un pats to pārvaldīt. Tomēr tūliņ uz muižu pārcelties vēl nevarēja, jo pati par sevi vecā dzīvojamā ēka bija pagalam nolaista, kā jau, kur ilgu gadu dzīvojis skopulībai nodevies savādnieks vientulis.

Jaunais mantīnieks tādēļ pāris gadus palika guberņas pilsētā, pieņēmdams tur kādu amatu augstākā administrācijā, pa to starpu likdamas labam architektam uzcelt muižā greznu pili, kādas otras nebija visa apkārtnē.

Kopš dažām nedēļām viņš nu bija pārnācis uz dzīvi savā muižā. Tomēr muižnieku starpā stāstīja, ka viņam stāvēt priekšā vēl liela karjēra, jo ministrijā viņam esot labi sakari, un ja viņš atgrieztos atpakaļ valsts dienestā, viņam piesolīta Iekškrīevijā vicegubernātorā, vai kādā no Polijas guberņām pat gubernātorā vieta. Aprīņķa muižnieki, noturēdami šinīs dienās sapulci, kuŗai nācās izvēlēēt jaunu aprīņķa maršalu, ievērodami sava jaunā locekļa spoŗo stāvokli, bija pasteigušies piedāvāt viņam maršala godu, un viņš šo godu un uzticības amatu bija arī pieņēmis.

Ar Cīrulenes kungiem viņš vēl nebija pazīstams. Gan pārcēlies savā muižā uz dzīvi, bija reiz atbraucis Cīrulenē uz parasto pieklājības un iepazīšanās vizīti, bet nebija nevienu no kungu ģīmenes atradis mājās. Un kad Cīrulenes barons, saņēmis atstāto vizītkarti, aizbrauca pie jaunā kaimiņa, tad atkal tas nebija mājās. Tā iepazīšanās nebija varējusi līdz šim notikt. Šodien nu bija gaidāma jaunā kaimiņa ierašanās uz laimes novēlēšanu jubīlāram, kā arī uz tuvāku iepazīsanos. Tas Cīrulenē jau

priekšlaikus bija kļuvis zināms no citiem kaimiņiem. Bez tam barons Bērs, Cīrulenes kungu mīļākais znots, kas ar jauno kaimiņu bija paspējis iepazīties jau tuvāk, bija sievas mātei un svainei visā klusumā uzticējies, ka Terēzes portreja, kuŗu maršals redzējis, atbraukdamš pie viņiem viesos, darījusi uz viņu dziļu iespaidu, tā ka viņš nevien izteicis par to dažādus glaimus, bet arī vēlēšanos iepazīties ar šās, kā viņš teicis, debešķīgās gleznas oriģinālu. Un to izdarīt tad esot norunājuši te — šodien Cīrulenē. Bez tam Terēzes māsa, Bēra baronene, bija vēl stāstījusi, cik jaunais maršals esot stalts, iznesīgs, valodīgs un vispār patīkams, pievilcīgs cilvēks un īsts kavalieris. Viņš arī lūdzis taisni viņai iepazīstināt viņu ar savu māsas jaunkundzi.

Tas viss nu māti un meitu lielā mērā uztrauca, tā kā pirmējā jau tik agri piecēlusies. Ja arī saimniecībā viņa šimbrīžam nebūt neapzinājās par nepieciešami vajadzīgu, tad tomēr viņa bija devusies ārā vienkārši tādēļ, ka ilgāk nebija spējusi gultā palikt, — viņai gribējās būt ārā un redzēt jau no agra rīta, kāda būs šī diena. Vispār viņa gribēja iet un kustēties. Uz vietas viņa nevarēja nociesties! Labprāt viņa būtu gājusi Terēzes guļamā istabā, palūkojusies, vai jau pamodusies, būtu tai vaicājusi, kā viņa šo nakti gulējusi un ko sapņojusi. Bet viņa baidījās traucēt meitas miegu un mieru, lai tā dusētu ilgāk un šodien būtu spirta un jo sevišķi skaista. Tādēļ viņa, jebšu gan pati bija tikpat kā pārliecināta, ka arī meita nevar būt vairs aizmigusi, tomēr pie tās neiegāja, bet klusu un liegi, tā ka mīkstās vieglās rīta korpēs pat ne vismazākā troksnīša nesaceltu uz grīdas, pagāja meitas guļamās istabas durvīm gaŗām, pa koridoru iedama iekļuva uz mazajām dārza lievenēm ārā, kuŗu durvis apkalpotāji bija klusu atslēguši un tikpat klusu un uzmanīgi rīkojās tagad, slaucīdami lieveņu grīdu ar slapjām lupatām.

Spožas rīta saules stari viņai plūda šē tik bagātīgi pretim, ka acis gluži apžilba, un viņai nācās tās aizsegt, pieliekot plaukstu pie pieres, bet ar otru roku berzēja apžilbumu no acīm.

Cerīnes, kas šē auga kuplos puduŗos abās pusēs lievenēm, gan jau noziedējušas, bet īsi nopļautā, spilgtā zaļā zālē pils priekšā kā piesēta ar nobirušiem balti sarkanajiem kastāņu ziediem, tā ka tā izskatās kā brīnišķīgi raibs milzu paklājs. Jā, kastāņu koki vēl zied, un viņu ziedi tai tik skaisti un patīkami tiklab tur augšā kokos, kā arī nobirušie šē apakšā — zaļajā zālē un uz dzeltenām smiltīm un rudi pelēkiem zvirgzdiem nokaisītā taciņa, pa kuŗu viņa patlaban gāja.

Bars zvirbuļu, ieraudzījuši savu pazīstamo labdari, kas viņus vai ikdienas mēdza cienāt ar baltmaizes druskām un citiem gardumiem, kā uz saucienu izšāvās no ceriņiem, vai nolaidās no pils jumta un paŗobelēm, nomezdamies viņai taisni priekšā. Bet viņai tagad nebija nekā priekš tiem pie rokas.

— Vai jūs, dienas zagļi, iesit prom! — laipni runāja pusbalsī kundze, kā pati ar sevi, pavicinādama svārka stērbeles un baidīdama zvirbuļus nost no kājām, jo citādi tiem uzmītu kādam vēl virsū, — tik maz tie no viņas baidījās.

Drīz viņa nonāca kastāņu un liepu alejā, kas atradās netālu no pils, taisnā līnijā starp muižas pagalmu vienā un laukiem otrā pusē, atdalīdama brīvo klajumu pils galā no lielā augļu un puķu dārza. Šē alejā pa kastāņu, liepu un kļavu zariem saules stari tikai pa daļai spiedās cauri, tā ka radās patīkams pavēnis, pilns spirtā smarţīgā rīta vēsuma, kamēr klajumā spoŗā saule bija jau paspējusi gaisu stipri sasildīt.

* *
*

Lēnos soliŗos vecā kundze staigāja pa saules un koku zaru un lapu atēnojumiem izrotāto alejas zvirgzdāju. Šē, no saimniecības ēkām un saimes dzīvokļiem nomaŗus, valdīja vēl gandrīz pilnīgs rīta klusums. Tikai zvirgzdājs viegli čirkstēja viņai zem kājām, bet augšā, kuplajā liepā, kur laikam kādam ŷūbju pārim atradās ligzda, atskanēja spēcīgi priecīga svilpošana, pa daļai līdzinādāmās

lakstīgalas pogošanai, kamēr netāļajā vecajā ābelē savu diezgan vienkāršu dziesmiņu locīja kāda stērste.

„Kas par jauku, brīnišķu dienu!...” domāja sevī vecā kundze, iznākdama divu aleju krustceļā un no šās klajākās vietas lūkodamās dzidri zilajā gaisā. „Tīri tāda pat diena, kā toreiz, kad Baltazars ieradās mana tēva mājās mani baidināt.”

Viņa palika ilgāk stāvēt uz vietas, senās atmiņās nogremdēdamās un iecerēdamās, cik viņa toreiz bija savādi patīkami uztraukta baigās gaidās un prieka cerībās. Viņa tad bija vēl jauna meitene, tikko septiņpadsmit gadu veca. Arī torīt viņa bija agri piecēlusies, izgājusi dārzā, pastaigājusies pa parku un gar dravām, saplūkdama rudzu laukmalē pirmās zilās puķes un sasiēdama sev no tām un pēdējām cerīnēm lielu buķeti, kuŗu tad nolikusi savā istabā uz galda. Cik savādi, tīri kā apreibinoši viņai bija šķitušas zilās puķes un cerīnes smaržojam, kad viņš bija satvēris viņas roku, un viņa atstādama to viņa rokā, bet kavēdamas atbildēt un kaunēdamās skatīties viņam acīs, savu pietvīkušo seju bija noslēpusi buķetē.

Tas nu jau sen, tik sen, — tuvu pie piecdesmit gadu. Bet vēl tagad, iedomājoties toreizējā notikumā, viņai šķiet, it kā tas būtu noticis ne tik visai sen, — viņai pat liekas, it kā viņu pretim šī pati toreizējā cerīnu un zilo rudzu puķu smarža... Un tomēr, cik tālu toreizējs notikums! Kas viss pa šiem daudzajiem gadiem nav noticis! Viņa, toreizējā skuķe, kļuvusi par vecenīti ar baltu galvu, viņas brašais, staltais Baltazars — par stipri salīkušu sirmgalvi. Pat viņu vecākie bērni dabūjuši jau sirmus matus.

Ak, kā tas viss norisinājies — lēni jo lēni, it kā solīti pa solītim, un tik tālu viņa nu atrodas no toreizējā laika; bet tomēr viss viņai tik dzīvi prātā. Viņas mūžs bija gājis kā pa jauku ieleju, kur daudz saulainu atkalniņu, daudz ziedošu vietu un jautri burbuļojošu strautu un urdziņu, bet maz vien drūmu ēnu: viņas dzīves pavediens bija norisējis laimē un priekā, bez īstām lielām bēdām, bez asām sāpēm.

Nu viņa ir veca — jā, pilnīgi veca. Tikai vairs ruīna no citkārt apbrīnotas skaistules. Nekādiem glaimiem par skaistumu vai par to, ka viņa vismaz neizskatoties vēl nebūt pēc vecas, viņa nevar vairs ticēt, lai tos teiktu kas teikdams un teiktu vai Dievu minēdams. Bet atmiņas viņai vēl tik bieži un tik labprāt kavējas pagājušās jaunības prieka un laimes dienās. Sevišķi šis jaukais rīts un šās dienas sagaidāmie notikumi tik dzīvi, tik patiesi atgādina un atdzīvina viņai garā to jauko dienu un tos laimes brītiņus, ko piedzīvojusi pirms pieciem gadu desmitiem. Dzīvi jo dzīvi atceroties un garā vēlreiz pārdzīvojot toreizējos jaukos mirkļus, viņai rodas ilgošanās turēt atkal sev rokā un spiest sev pie sejas rudzu puķu buķeti — gluži tāpat kā toreiz. Viņa tādēļ žigļiem soļiem dodas uz dārza tā žoga pusi, aiz kuŗa, kā viņa it labi zina, šogad atrodas rudzu lauks. Drīz viņa būs pie dēļu žoga un taisni alejas galā ir žogā durvis. Pa tām viņa izies drūmalā, saplūks savas mīļās zilās puķes un, slēpdama savu seju tanīs un apreibinādamās ar viņu savādo liego smaržu, vēlreiz dzīvi jo dzīvi — gluži kā toreiz patiesībā — pārdzīvos sava laimes rīta neaizmirstamos brīžus un tā remdēsies savas ilgās pēc pagājušās jaunības...

Bet, nonākusi pie žoga, viņa atrod, ka durvis ir aizslēgtas un laikam jau sen vairs nav vērtas vaļā, jo slēgtuve pavisam norūsējusi, un pašas durvis apakšā iegrimušas zemē un aizaugušas ar zāli.

Viņa mēģina durvis pagrūst, bet tās ne kustēties nepakustas... Rokas viņai slābi noslīgst gar sāniem. Brītiņu viņa paliek nepatīkami pārsteigta, it kā no saldiem sapņiem uztraucēta, stāvam uz vietas. Tad sāk asaras līt pa vaigiem, un, galvu abām rokām saķērusi, viņa kā maza meitene sāka aumaļām šņukstēt.

„Ak, nekāds ceļš, nekāda teka neved atpakaļ uz tālo pagātņi, uz jauko jaunību!” viņa, kā sāpēs raudādama, sevī runā. — „Vārti uz turieni tāpat kā uz zaudēto paradīzi — ne reiz, arī ne uz visīsāko brītiņu — vairs neatvērsies. Nē! Tie nav vairs virināmi! Tie iegrimuši zemē, apauguši ar zāli, viņu

slēgtuve sarūsējusi, un atslēga pazudusi uz visiem laikiem. Es esmu — mūžam šķirta no savas jaunības!...”

Piespiedusi pieri pie vārtu dēļa, viņa stāvēja raudādama. Nevaldāmās ilgas, neizsakāms žēlums pēc sen pagājušās, tālās jaunības bija viņai pārņēmušas jūtas un prātus.

Bet tad viņa it kā atmodās, it kā atžirga no šā baigi smagā garastāvokļa un žigliem soļiem steidzās uz netālo paviljonu, kas atradās pie dārza žoga. Viņai bija iešāvis prātā no paviljona palūkoties pāri augstajam dēļu žogam, lai redzētu, vai rudzos ir viņas mīļās zilās puķes. Ja būs — un kālab gan lai nebūtu? — tad viņa sūtīs kādu cilvēku, lai pārnes no lauka rudzu puķu buketi. Kā slīcējs pie salmiņa, viņa gribēja ķerties pie nenotveramās pagātnes, par visu varu viņai gribējās, kaut arī tik uz īsiem acumirkļiem, atdabūt savas pagātnes laimi, savas jaunības jaukumus atpakaļ, pabūt kādas minūtes vēl tālajā jaunībā...

Asaras noslaucīdama, viņa gāja pa kāptuvi augšā paviljonā un nostājās tur zem jumta, pārliedamās pār margu malu un lūkodamās lejup, otrpus žoga. Bet lai viņa arī lūkojās cik vērīgi, zilās puķes rudzu starpā nekur nebija saskatāmas, jebšu acis viņai vēl arvien bija labas. Visur redzēja tikai rudzus kā niedolus, — gaļiem, resniem stiebriem un jau vārpās. Viss rudzu lauks izskatījās kā viens vienīgs plašs, līdzens mūris. Nedz zilo puķu, nedz sarkano kokaļu, nedz arī citu kādu puķu vai nezāļu, neredzēja nekur, — tik krietni bija zeme izstrādāta, tik rūpīgi sēkla izmeklēta un tīrīta, ka auga un kuploja tikai tīri rudzi vien, riezdami no viena grauda veselu čumuru stiebru, plaši izplēzdamies un spēcīgi nomākdami ikkatru puķīti un nezāli, kā tas citādi arī nemaz nevarēja būt tāda priekšzīmīga lauksaimnieka tūrumā, par kādu bija pazīstams viņas vīrs.

„Redzams, man nav vēlēts pagātni atsaukt atpakaļ pat ne ar manu mīlo puķīšu palīdzību, — to vairs nav!...” viņa skumji sevī noteica, noslīgdama uz sola, rokas nevarīgi salikdama sev klēpī un atkal raudādama.

Viņa raudāja labu brīdi. Asaras ritēja bez mitēšanās un it kā pret pašas gribu. Bet ko tās varēja līdzēt? Viņas sēras un ilgas tās tik vēl pavairoja. Kaut jel kāds rastos, kas mācētu viņas sēras remindāt, kas spētu viņas savādās ilgas saprast un mācētu viņu iepriecināt! Bet viņa bija viena. Visapkārt nebija nevienas dvēseles. Šai nomaļā vietā visur klusums. Tikai virs rudzu lauka cīruļi tilina savas pazīstamās dainas gaisā, un kaut kur sānis — laikam alejas liepā vai tuvējā ābelē skanīgi dzied un svilpj kāds dārza putniņš.

Viņa sāk tanī klausīties, un šā putniņa dziesma šķiet viņai kā pazīstama. Tas dzied latviski. Šo dziesmu saprast, tulkot viņas saturu no putnu valodas cilvēku valodā viņa mācījusies bērnībā no gājēju sievietēm un viņu bērniem. Tagad viņa, viena klausīdamās putniņa dziesmā, skaidri to atkal atceras un saprot viņas saturu. Un putniņš reizi pēc reizes skanīgā balsī atkārtoti savu gudro dziesmiņu:

Muļķe sieva, traka sieva,
Ko tu raudi, kas tev kait?
Lopi ganos, vīrs pie darba,
Steidzies mājās bērnus vākt.

„Ko gan es šie raudu un sērojos un neēju mājās pie sava bērna?...” viņa kā atjēgdamās sevī runā. „Vai es neesmu līdzīga muļķei zemnieka sievai, ko putniņš norāj un tik gudri pamāca? Iešu, steigšos pie sava bērna, tur man izgaisīs visas neprātīgās sēras un ilgas, mana neprātīgā vēlēšanās atgriezt to atpakaļ, kas nav vairs atgriežams, un, turēdamās pie sava bērna, dzīvodama savai luteklītei līdzī, kopā ar viņas laimi un prieku dzīvošu un baudīšu arī pati vēlreiz savas jaunības dienas un sen pagājušos laimes brītiņus. Tikai pie savas pastarītes un kopā ar viņas laimi un priekiem es nejutīšu savu vecuma nastu. Kāda laime, ka man bērni un ka mana pastarīte vēl jauna

un skaista, un viss dzīves ziedonis viņai vēl smaida visā pilnībā, visā krāšņumā, un es varu būt viņai līdzīgai! Kas es būtu bez bērniem? Veca, visu atstāta, sen aizmirsta, nekam nevajadzīga vientule — līdzīga vecu pilsgruvu drupu kaudzei. Bet tagad es esmu kā lielā kuplā liepa tur alejas galā, kurai visapkārt zeļ un aug jaunas atvases un kuŗa tādēļ vēl pēc daudz gadu desmitiem izskatās tik skaisti kupla un zaļa, it kā pati būtu jauna un pilna zaļoksniņas, un visi vēl labprāt nāk pie viņas, un, apbrīnodami viņas atvases, priecājas līdz ar viņu pašu.

Jā! Tikai ar jauniem — ar saviem bērniem un bērnu bērniem es varu būt vēl jauna un viņiem līdzīgai vēlreiz izdzīvot un izbaudīt jaunu dienu laimi. Tas ir vienīgais prieks, tā ir vienīgā cerība vecumā. Būt jaunu starpā, redzēt un just ap sevi jaunības priekus, jaunības cerību, jaunības laimi — tā ir mūsu apmierināšana un iepriecināšana vecumā — citas un labākas mums, veciem cilvēkiem, vairs nav un nevar būt.”

Nomierinājusies, viņa gribēja sev asaras noslaucīt, bet neatradās klāt kabatas lakats. Pēc redzētas zemnieku sievu paražas vina noliecās un noslaucīja sev acis un seju baltās apakšdrēbes stērbelēs. Tad piecēlās, atbraucīja ar roku atpakaļ savus kuplos matus, kas viņai, zemu noliecoties, bija iejukuši ģīmī, nokāpa no paviljona un žirgtiem soļiem devās atpakaļ pilī, raudzīt vai Terēze jau pamodusies. Iedama viņa sajuta savādu, jau sen nemanītu vieglumu sev locekļos, un krūtis viņai uzelpoja tik savādi, it kā atsvabinātas no smaga sloga. Uzķāpusi uz lievenēm, viņa izdzirda dziedam pils otrā pusē dziedātājus, kuŗus tad arī šē sagaidīja.

* *
*

Pulkstenis varēja būt jau starp vienpadsmitiem un divpadsmitiem, kad Terēzes jaunkundze iznāca dārzā. Viņa bija ņēmusi vannu un nāca tagad ārā, lai ātrāk izžāvētu savus diženos matus, kas, vaļā atstāti, tikai viegli ar lenti pārņemti un kopā saturēti, kuplās strāvās viļņoja viņai pār muguru, sniegdamies leļpus jostas vietai.

Pa taku iedama, viņa nonāca savā mīļākā vietā — pie vīnaugu lapenes, kuŗai līdzās, platzarainās ābeles pavēnī, bija izvilktā tīkla atgultne un kur viņa bieži mēdza uzturēties siltās, saulainās dienās, jo šē saules stari tika rēnoti ar ābeles zariem un lapām, tā ka tie tīklā gulošo sasniedza tikai pa daļai, un bez tam šodien, kad pūta palēns austrenis, šo vietu aizņēma patīkama vēsma.

Terēze atlaidās tīklā pusguļus, iepriekš matus sev pārņemdama no muguras un pārsviezdama uz krūtīm, lai tie atrastos taisni pretīm saulei un tā ātrāk žūtu. Laika viņai gan bija diezgan, jo pusdienas mielasta sākums nolikts uz pulksten četriem, un īsi pirms tā laika tikai sagaidāma tā saukto oficiālo viesu ierašanās. Tomēr nevar zināt, cik ilgi viņai aizies ar frizūras sataisīšanu un ierotāšanos jaunajā ģērbā. Kādu frizūru īsti taisīt, par to daudz viņa pati, nedz māte, nedz māsas nav vēl nemaz skaidrībā, jo iznākot viņai no vannas un slapjos matus sausinot un sukājot, vienošanās frizūras ziņā netika panākta. Minne, muižas šuvēja un pirmā istabene, jeb, kā viņu vispār bija ierasts saukt, jumprava, kas bija viņas un mātes ģērbēja, rnatu pinēja un īstā greznotāja, bija izteikusi domas, ka Terēzes jaunkundzei vareni piestāvētu, ja matus sagrieztu un satītu visus vienkārši uz augšu un tad galvas vidū saspraustu lielā, augstā cekulā, atstājot vaļā tikai pašas priekšējās sprogas, kuŗas tad lai līdz puspieri apcirptu. Šādu frizūru istabene šorīt jau pati sev bija uztaisījusi, atradusi to par lielisku, rādīja to un reizi no reizes apgalvoja, ka Terēzes jaunkundzei tā piestāvētu, protams, vēl tūkstoškārt labāk. Bet pret šādām domām bija uzstājusies tāda smalka pratēja skaistuma un labas garšas lietās, par kādu bija pazīstama Terēzes māsa Lūcija, Bēra kundze. Pēc viņas pārlicības šāda, pēc baroneses Večeras parauga darināta frizūra piedodot pārāk pikantu un izaicinošu izskatu, un tas nedrīkstot būt, vismaz šodien nē, kur Terēzei jāatstāj pieklājīgs, tikli kaunīgas jaunavas iespaids, tādēļ būtu labāk, ja matus sapītu vienkāršā lielā pīnē, ko tad apvītu

visapkārt galvai. Bet šādām domām nekādā ziņā nevarēja pievienoties vecākā māsa Hāna kundze, aizrādīdama, ka tā sauktā Gretchenas frizūra neesot pielaižama, jebšu tā arī labi piestāvētu, jo Terēze neesot jau sen vairs nekāda pusaugu skuķe jeb Gretchena, bet pilnīgi izaugusi jaunava, un tādēļ šāda frizūra viņai nebūtu vairs dabiska, bet viss, kas nav dabisks, nepiederot pie bon ton. Vidējā māsa bija likusi priekšā asirietes frizūru, kāda cita radiniece bija pastāvējusi uz klasiskās grieķietes matu nēsāšanas modi, bet kāda veca tante domāja, ka vispareizāk būtu, ja Terēzei saspraustu matus tādā frizūrā, kādu pirms četrdesmit gadiem nēsājušas labāko aprindu jaunavas. Vēl citas radinieces bija nākušas ar citādiem priekšlikumiem.

Nevarēdama sagaidīt dažādo priekšlikumu apspriešanas beigas un redzēdama, ka vienošanās starp māsām, tantēm un citām radniecēm tik drīz nebūs panākama, Terēze bija atstājusi viņas spriežam un iznākusi ārā, teikdama, ka gribot matus ātrāk izžāvēt, bet patiesībā viņai gribējās būt vienai, vismaz uz kādu brīdi. Nemitīga tērzēšana par vecām un jaunām frizūrām viņai bija pavisam nepanesama šādā reizē.

Še nu viņa bija savā iemīlētā vientuļā vietinā. Ārā, nākdama, viņa bija paņēmusi līdzī De Misē dzejoļus mazā elegantā izdevumā. Tiklā gulēdama, viņa uzšķīra un izlasīja viņa kaislīgākās strofas par skaisto andalūzieti. Šis dzejolis viņu kādreiz bija sevišķi interesējis, jo barons Šalks, viņas toreizējais pielūdzējs, bija viņu ar to iepazīstinājis, un glaimodams viņu pielīdzināja šai kaislīgai spānietei.

Toreiz viņa par šādu salīdzinājumu bija varen jutusies glaimota. Patīkami pārsteigta, viņa vairākkārt bija sev klusu vaicājusi: vai es tiešām esmu, vai vismaz dienās būšu tāda, kā šai dzejolī tēlotā sievietei?

Bet tagad viņu nedz šis, nedz arī citi dzejoļi nespēja pilnā mērā interesēt un, beigusi dzejoļi lasīt, viņa grāmatiņai vienaldzīgi ļāva nokrist blakus tīklam zemē. Viņai domas tagad darbojās tikai ap šās dienas sagaidāmiem, nezināmiem notikumiem. Kāds gan viņš izskatīsies? Vai viņš tai īsti patiks? Māsa bija viņu gan iztēlojusi par visai staltu, iznesīgu, vīrišķīgu un tomēr „ļoti rātņu”, vispār, kā lielā mērā patīkamu un pievilcīgu kavalieri; bet viņa jau labi zināja, ka garšas ieskatu ziņā starp viņu un māsu Lūciju bieži pastāvēja stipra nevienādība. Var tātad gadīties, ka arī šoreiz ir tāpat, un kas vienai tik ļoti patīcis, otras acīs atrod varbūt maz pievilcības.

Tomēr daudz vairāk viņu nodarbināja un norūpināja jautājums, vai un kādā mērā viņa pati tam patiks. Vai viņa spēs darīt uz viņu paliekamu iespaidu? Kā tad, ja nē? Ai, tavu kaunu! Nevien visi viņas lielie un daudzie radi, bet bez šaubām arī citi viesi un kaimiņi taču laikam zina, kādēļ īsti šis ievērojamais ciemiņš šodien te ieradīsies, un ja nu pēc visa tā neiznāk nekas! Tas tad ir smags, sāpīgs trieciens nevien viņas lepnūmam un patmīlībai, bet arī viņas vecāku lolotām cerībām un viņas lielo radu cienībai un godam. Un pie visa tā taisni viņa būs tad tā, uz kuŗu visi slepeni nolūkosies ar nožēlošanu, daži pat ar klusu īgnumu, bet dažas radinieces varbūt ar ļaunu, skaudīgu prieku.

Līdz šim viņa bija allaž jutusies droša un pašpaļāvīga tādiem vīriešiem pretim, kuŗus varēja uzskatīt par domātiem bildinātājiem. Tagad viņa pirmo reiz nejuta sevī šās drošās paļāvības. Sirds viņai it kā savādi baiļojās, un locekļi, likās, bija gatavi katru brīdi sākt drebēt un ļodzīties. Viņa saprata un skaidri sajuta, cik lieta šoreiz ir svarīga: tagad bija gaidāms bildinātājs, kas nevien vecākiem bija pilnīgi pa prātam un ko tie saņemtu vaļējām rokām, bet par kuŗu arī radi un visi citi bija vienprātīgi tanīs domās, ka otra tāda precinieka nav šimbrīžam laikam visā Kurzemē.

Vārdu sakot, še viņai nu pirmo reiz nāca priekšā, kā saka, spīdoša partija šā vārda īstā nozīmē.

Tas viss viņu tā norūpināja un uztrauca.

Viņa pūlējās iedomāties un sev garā iztēloties, kā jel šās dienas notikumi norisināsies: kā viņš atbrauks, kā viņus iepazīstinās, kā viņu skati pirmo reiz sastapsies un kas viņa skatā būs lasāms:

laimīgs, prieka pilns pārsteigums, vai pieklājīgi slēpta vilšanās? Un kā būs vakarā, kad viņš brauks projām: vai šķirsies jaukā cerībā uz drīzu saredzēšanos, vai vienaldzīgi un uz neredzēšanos?

Visu to viņa mēģināja garā iztēlot sev priekšā, — viņa pūlējās izdomāt un uzminēt nākotnes notikumus. Tomēr nevarēja nekā izdomāt. No nesekmīgas domāšanas jauzdama savus gara spēkus un fantaziju nogurdinātus, viņa beidzot pūlējās atsvabināties no savu jūkošo domu pavediena un apņēmas par šo lietu labāk nemaz vairs nedomāt. Rokas zem galvas salikusi, viņa lūkojās dziļi zilajā gaisa dzelmē, cik tālu vien sniedza skats; bet velti pūlējās acis ko saskatīt: viņas skats tur tikpat maz spēja spiesties cauri, cik veltīgi viņas gars un domas bija pūlējušies uzminēt šās dienas gaidāmo notikumu norisināšanās gaitu.

Nogurdinājusi acis, lūkodamās bezgalīgā gaisa dzelmē, viņa beidzot slābi piemiedza plakstiņus, vienaldzīgi sākdamā klausīties apkārtnes klusumā. Sev pāri ābelē viņa dzirdēja bites sanam, kas tur lidoja pa pēdējiem ziediem. Kaut kur tālumā, laikam pie muižas saimniecības ēkām viņpus dīķa, dzirdēja ar mazām pastarpēm reizu no reizas gaili dziedam, kuŗam vēl tālāk — laikam tuvākās kalpu mājās — ikreiz bez izpalikšanas tikpat enerģiski atbildēja otrs gailis, it kā sacenzdamies ar pirmējo ir balss skanīgumā, ir dziedāšanas izturībā. Dārza otrā galā, aiz kuŗa sākās plašais meža parks, dzirdēja kaut kur koku galotnēs vālodzi kliedzām.

Savas zināmās domas izkļiedēt vai atvirzīt uz citu pusi Terēzei tomēr uz ilgāku laiku neizdevās, un drīz viņai stājās gara priekšā atkal viss tas, ko bija dzirdējusi par viņu. Gan viņa vairs nepūlējās uzminēt gaidāmo notikumu gaitu, zinādama, ka to tikpat neiespēs un tikai pati velti sevi nomoka, bet tāpat vispār domāt par viņu un līdz ar to arī garā kavēties pie gaidāmiem notikumiem, — no tam viņa nevarēja atturēties: priekš tam viņas fantazija un domas bija pārāk pilnas un aizņemtas no visa tā, ko par viņu bija dzirdējusi.

No Lūcijas stāstījuma viņa zināja, ka viņš ļoti spoži reprezentējoties: braucot greznā ekipāžā ar četriem gaŗi jūgtiem brašiem vaskainiem zirgiem, kuŗu skaistais iejūgs apkarināts pogām un zvārguļiem, tā ka jau pa gabalu varot dzirdēt tuvojamies, un sirds no prieka lecot, noskatoties šai varenajā aizjūgā un viņa staltajā iekšā sēdētājā. Lai gan no kuŗa dienesta jau senāk izstājies, tomēr par sulaini un kuŗieri no sava eskadrona pārvedies līdz divus izdienējušus gvardijas jātnieku unteroficierus, kuŗi ar savām greznām uniformām visā apkārtnē grieza ļaužu vērību uz sevi, tā ka Terēze bija par tiem dzirdējusi arī jau no muižas saimes. Tāpat Lūcija bija stāstījusi, ka viņa kuŗieris, tuvojoties muižai, ar tauri pūšot dažādas melodijas, kā „Trijūgu” un citus gabalus. — Viņa muižā no Terēzes tuvākiem radiem gan neviens vēl nebija bijis, bet arī šai ziņā viņa no saviem gājējiem bija dzirdējusi brīnumus stāstām: cik Saulgozes muižas jaunā pils liela, grezna, cik stāviem, ar cik torņiem, ūdensvadu un citiem ierīkojumiem, kādi pašlaik uz laukiem gandrīz nekur vēl nebija pazīstami.

Viss tas lielā mērā nodarbināja Terēzes fantaziju un neļāva viņas domām novirzīties uz citu pusi. Visvairāk viņas fantaziju nodarbināja gaidāmā sastapšanās. Kā gan un kādos apstākļos viss tas norisināsies?... Viņa uzģērbusies jaunajā ģērbā, stāvēs vai sēdēs salonā, sarunādamās ar māsām un citām viešņām. Te piepeši ieskanēsies taures pūtiens vispirms patālu, tad nākdams arvien tuvāk. Sirds viņai sāks baigi lēkt, kā izbiedēts putniņš būrītī, ceļi ietrīcēsies; viņa tomēr pūlēsies savaldīties un izlikties gluži mierīga; bet diezin, kā tas izdosies? Taures pūtiens nāks arvien tuvāk, drīz kļūs sadzirdamas arī jau zvindzošās zvārguļu skaņas un viņa uztrauksies vairāk un vairāk. Tad pretim lievenēm, kur no lielceļa griežas muižas pagalmā iekšā, uzreiz parādīsies četri vareni rikšotāji greznā iejūgā, un tūliņ aiz viņiem kļūs redzama skaista puskariete, un viņa, piegājusi pie loga, mēģinās tad viņu jau notālēm ieraudzīt. Bet zvārguļi skanēs un žvindzēs jau tik tuvu, tik ātri...

Viņa iedomājusies šai scēnā tik dzīvi, tik dziļi, ka tīri šķiet jau dzirdam zvindzošās skaņas. Un šīs skaņas viņai no ausīm nemaz vairs neiziet, bet skan arvien tālāk. Pati viņa tīri brīnās par savām pārāk dzīvajām iedomu spējām. Bet nē? Tās nav iedomas, — viņai laikam žvindz auss. Bet kuŗa

— kreisā vai labā, vai abas reizē? Pati viņa nevar to labi izšķirt, un tādēļ krietni samurzī sev abas ausis, lai žvingstēšana mitētos. Bet žvingst pa vecam tālāk, pat vēl stiprāk. Nē! Ausis viņai taču nežvingst, bet tomēr kaut ko tamlīdzīgu dzird: liekas, kaut kur kaut kas patiesīgi skan. Viņa paceļ galvu un pāris sekundes uzmanīgi klausās. Jā! Tiešām dzirdamas žvindoši zvārdzošas zvārguļu un podziņu skaņas. Tās nāk no dārza otras puses, kur gaṛām iet lielceļš.

Vēl dažus acumirkļus viņa klausīdamās lūkojas ap sevi nesaprašanā, kas īsti notiek un ko tas nozīmē, kad uzreiz no tās pašas puses skaļi un spēcīgi atskan taures pūtiens, skaidri atbalsodamies visā dārzā un vēl tālu aiz tā...

Kā sviešus sviesta Terēze izlec no tīkla.

Nekā viņa vairs nespēj domāt. Tikai viena lieta ir skaidra: viņš brauc!... Un viņa še un vēl neapģērbusies! Persiešu rīta tupelītes, kas viņai, tīklā valstoties, nokritušas no kājām, viņa neticamā ātrumā uzsprauž sev kājās un kā mednieka taures izbiedēta stirna laižas uz pils pusi, nemeklēdama nedz takus, nedz raudzīdamās uz puķu dobēm, bet drāzdama visur tiešām. Kādā puķu dobē viņai kāja iespiežas dziļāk irdenajā zemē, un tupelīte nomūk. Gan viņa pagūst vēl to pakampt, bet uzmaukt nav laika. Viņa skrien tālāk ar zeķi vien, tupelīti turēdama rokā. Drīz viņai rodas priekšā kāda gaṛa dobe, ap kuŗu ierīkotas margas lielāko augu atbalstīšanai. Apskriet apkārt nav laika. Bez apdomāšanās viņa sarauj svārkus uz augšu un ar vienu lēcieni ir margām pāri, bet pie tam nokritusi otra tupelīte. To meklēt nav laika, — viņa tik laiž tālāk, jo zvārguļu un taures skaņas, viņai liekas, skan jau tepat, visā tuvumā, un braucējs laikam katru brīdi griezīsies pils pagalmā iekšā, bet viņai vajag pirmai un nemanītai nokļūt pilī. Nav viņa no pils arī vairs tālu, jau pie liepu alejas, starp kuŗu un pili ir tikai vairs kādu pārdesmit — trīsdesmit soļi. Bet pa šo klajumu viņa nedrīkst skriet. To viņa saprot arī visā savā lieliskā uztraukumā, jo tad viņš, braukdams pagalmā iekšā, viņu ieraudzītu.

Bez tam tāda, kāda viņa bija tagad: rīta svārkā, zeķēm vien kājās, izjukušiem matiem un citādi nekārtībā, viņa nedrīkstēja rādīties arī citiem viesiem un radiem, kuŗi atradās uz lievenēm un pils priekšā. Viņai vajadzēja iekļūt atpakaļ pilī pa tā sauktajām sētas jeb pakaļējām durvīm, pa kuŗām pirmīt bija arī iznākusi. Viņa tādēļ cirtās pa liepu aleju sānis uz žoga pusi, lai še, pa šauro brīvo starpu starp ceriņu puduŗiem un dārza žogu skriedama, nokļūtu pilij otrā pusē un pa sētas durvīm ietīktu mazajā koridorā, no kurienes tad viegli būtu sasniegt savu istabu.

Aiz cerīnu puduŗiem, kuŗu īstais uzdevums te bija aizsegt un noslēpt veco, nosūnojušo, neskaisto dārza žogu, atradās žogmalē lēzns, piesērējis grāvis, kuŗu nevien nekad netīrīja, bet kuŗā pavasarīem dārzu tīrot un uzkopjot, vēl samet visādas sagrābostas un saslaukas. Šis vecais grāvis bija pieaudzis pilns dažādām nezālēm, kā: vērmelēm, naktsпамāšām un driģenēm, bet sevišķi ar gaṛām un kuplām nātrām. Tās tur aupa gaṛas un resnas, kā niedres.

Terēze lieliskā steigā un uztraukumā nekam citam vēribu nepiepiezdama, kā tikai turēdama acīs un prātā savu vienīgo mērķi — pēc iespējas jo drīz un nevienam nemanot iekļūt pilī — iedrāzās taisni nātru puduŗa vidū, kuŗas sniedzās viņai pāri jostas vietai. Viņas vieglais, plānais vasaras svārks nespēja vis noliekt resnos nātru stiebrus uz leju, taisni otrādi — tie sacēla un saturēja vieglo muslīnu uz augšu, un tā nātres sadzēla viņai locekļus tik nejauki, ka viņa arī visā savā lieliskā uztraukumā sajuta stipros dzēlienus un sāpīgi iekliedzās.

Tikai ar pūlēm viņai izdevās izkļūt no nātru puduŗa ārā, pēc kam pa mazajām durvīm ieskrēja koridorā un no turienes savā istabā, kur šņukstēdama un elsodama iekrita uz acīm gultā.

Drīz viņai pakaļ ienāca māte, kas meitu bija redzējusi ar tādu steigu un lielā uztraukumā ieskrienam istabā.

— Kas tev ir, bērns? Ko tu raudi un šņuksti? — viņa vaicāja nobažījiesies un tīri nobijusies, piesteigdamās meitai klāt un uzlikdama tai roku uz galvas.

Tikai īsos, saraustītos teikumos Terēze paspēja mātei pavēstīt, ka viņš braucot, un ka viņa, atrazdamās vēl neapģērbusies dārzā, pārāk izbijusies un uztraukusies un tikko vēl laikā paguvusi ieskriet iekšā.

— Bet, bērns, tas jau vēl nevar būt viņš! Kur un ko tu redzēji? Tu būsi alojusies. Viņš gaidāms tik uz pulksten trim, vai četriem.

— Klau! Zvārguļi jau žvindz, — iesaucās Terēze, no gultas uzlēkdama un atkal visa uztraukdamās.

Māte piegāja pie loga un, paskatījies ārā, sacīja:

— Ko tu runā? Tas jau ir Šalka kungs...

Nu arī Terēze piestaidzās pie loga un, aiz logkara aizslēpusies, lūkojās ārā. Jā, tur patiesi barons Šalks kāpa patlaban no ratiem ārā.

— Kas to trako dzinis taisni šodien šurp? — Nepatīkami pārsteigta, pusbalsī iesaucās māte.

— Viņš gribējis papiņu apsveicināt, — atteica Terēze, vieglāk uzelpodama, jo viņai tagad bija daudz vairāk pa prātam, zinot atbraukušo esam jebkuŗu citu, tikai ne viņas gaidīto, uz kuŗa saņemšanu viņa no savas puses nebija vēl gatava. Bet māte turpināja:

— Apsveicināt un laimes novēlēt viņš varēja labāk ar vēstuli. Viņa ierašanās šē nav nebūt pieklājīga, nemaz jau nerunājot par smalkjūtību. Visi taču zina, ka viņš pēc tevis centies, ilgākus laikus te braukājis un beidzot atraidīts; bet tomēr vēl te ierasties, kad viesu pilna māja! Savāds cilvēks, savāda izturēšanās! Bet ja viņš varbūt vēl zina, kādēļ te šodien atbrauks Nurmhūzena kungs, tad viņa izturēšanās ir vienkārši bezkaunīga: ierazdamies te šādā reizē, viņš, liekas, grib atgādināt pasaulei savus agrākos sakarus ar tevi. Ja viņš būtu goda vīrs un džentlmenis, par kādu pats dēvējas, tad viņam būtu bijis tik daudz pieklājības sajūtas labāk nemaz te nerādīties, vismaz šodien. Viņa neparedzētā ierašanās man nepavisam nepatīk, — noteica māte stingrā balsī un tīri saīgusi.

— Viņš laikam gribējis rādīt, ka par visu savu atraidīšanu viņš nekā nebēdā un reto svētku gadījumā kā viens no tuvākajiem kaimiņiem ierodas personīgi apsveikt jubilāru, — runāja Terēze, nezinādama mātei par apmierināšanu cita nekā labāka sacīt.

Brīdi viņas abas stāvēja klusēdamas, jo abas atradās nepatīkamā pārsteiguma iespaidā. Bet tad māte, paskatījies meitai uz rokām un tās satverdama, visai pārsteigta iesaucās:

— Bērns, kāda tu izskaties! Kādas tev rokas un dilbas!

Nu arī Terēze, aplūkodama tuvāk sev rokas un dilbus, redzēja uz tām vietvietām bumbuļus un plankumus, it kā savādus izsitumus.

— Tas man laikam no nātrēm! — viņa izsaucās uztraukdamās un atkal sāka šņukstēt:

— Kur es nu tāda iešu? Kam es tāda varu rādīties? Un kā sūrst!

Lieliskā uztraukumā viņa dzeluma sāpes nebija nemaz vairs jutusi; bet nu tās bija jūtamas visā stiprumā.

— Un kājas un visas malas man arī tā sadzeltas, ka sūrst no vienas vietas, — viņa žēlojās un, apskatīdama sev ceļus un locekļus, viņa redzēja tur tādus pat bumbuļainus plankumus, kā uz rokām.

— Un taisni šodien vajadzēja notikt tādai nelaimei! Ko es nu tāda varu iesākt? — Terēze vaimanāja, juzdamās pagalam nelaimīga un tīri izmisušu skatienu vērdamās sev uz rokām.

Arī māte uztraucās meitai līdz ne mazumu, jo arī viņa nātres un viņu īpašības maz pazina un nezināja, kas šādā reizē darāms. Drīz viņai tomēr iesāvēs labs padoms prātā.

— Jāpasauc Melavene, varbūt tā zinās, kā nejaukos bumbuļainos plankumus drīz noglābt no rokām, — viņa teica un pazvanīja, pēc kam ienāca istabene, kuŗai lika pasaukt saimnieci. Tā par lielu apmierinājumu mātei un meitai paskaidroja, ka nelaime nav liela un ka sazeldinātās vietas tik nomazgājamas ar ožamo spirtu, — tad pēc stundas laika visi bumbuļainie plankumi nozudīšot.

Pie tam tad arī palika. Māte, rūpēdamās, ka Terēze nedabū no uztraukumiem galvas sāpes vai citu kādu ligu, slapināja tai deniņus ar odekolonu, deva dzert cukura ūdeni un vēl citādi darbojās gar viņu, pūlēdamās dabūt viņu atkal jautrā prātā un spirtā garastāvoklī. Arī Terēze pati pūlējās būt jautra, dusmodamās uz sevi, ka tā varējusi uztraukties no dzirdētām zvārguļu un taures skaņām, nemaz neiedomādamās, ka braucējs var arī būt kāds cits, un ja tas arī patiesi būtu bijis viņš, ir tad nebūt nevajadzēja tā uztraukties, jo varēja apkārt pa dārzmalī taču bez kādas skriešanas neviena nepamanīta pārnākt mājās; uzģērbties un noiet lejā pie viesiem vēl arvienu bija laika diezgan.

Tas viss viņai bija tagad vienkāršs un saprotams. Viņas lieliskā uztraukšanās, neprātīgā skriešana un baiļošāšanās bija bijusi gluži nevietā. Otrreiz viņa, nudien, tā vairs nedarītu.

Tā domājot un visu šo notikumu ar māti pārdomājot, viņas atkal izdzirda zvārguļus iežvadzamies. Pa logu paskatīdamās, ieraudzīja barona Šalka aizjūgu piebraucam atkal pie lievenēm un tur paliekam stāvam.

— Viņš nemaz nav licis zirgus nojūgt un tūliņ brauks atkal projām, — priecīgi pārsteigta, runāja māte. — Rasi, taču pats sapratīs, ka pēc laimes novēlēšanas viņam te šodien vairāk nekā nav ko darīt.

— Lai kā, bet džentlmenis viņš ir patiesi, — noteica Terēze, arī kā atvieglota. — Rau, patlaban viņš nāk no lievenēm zemē un kāpj ekipāžā. Tas ir gudri un godīgi no viņa darīts, ka šodien te ilgāk nepaliek. Lai viņam par to labi klājas! Viņš tiešām krietnāks, nekā mēs viņu bijām domājušas. Es savā sirdī jūtu pret viņu patiesu cieņu un pateicību.

Mātei un meitai šķita it kā smags slogs no sirds novēlies. Tomēr Terēze drīz kļuva par jaunu domīga un bēdīga un sāka pat raudāt.

— Kas nu tev atkal, mana mazā? — Vaicāja norūpējusies māte, krēslā sēdēdama un aplikdama meitai rokas ap kaklu un vidu, lai to vilktu sev pie krūts un izzinātu viņas asaru cēloni. Šī par mazo dēvētā bija tik prāva un pilnīga sieviete, ka māte nevarēja viņu sev klēpī noturēt, un meita tādēļ nolaidās ceļos mātei pie kājām, spiezdama savu ar rokām aizsegto seju tai klēpī.

— Kas tev kait, Terēze, mana mīļā mazā? — vaicāja atkal māte.

— Ak māt, man šodien — es pati īsti neizprotu, kādēļ — ir tā savādi bēdīgi ap sirdi; mani brīžam pārņem šaubas un mazticība: man rodas bailes, vai es viņam patikšu, vai es, vienkārša lauku meitene, viņam, galvaspilsētā augušam un dzīvojušam un smalkā sabiedrībā ieradušam, varēšu būt diezgan pievilcīga, lai spētu viņu pie sevis saistīt? Ja arī es pati varbūt viņam patiktu, vai es tomēr pratīšu tā izturēties un mācēšu tā sarunāties, ka varētu viņu interesēt? Vai es viņam nešķitīšu muļķīga, nepiedzīvojusi un tādēļ būšu viņam vienaldzīga, varbūt pat garlaicīga?

— Ej, bērns, ej! Ko tu iedomājies niekus un tad bēdājies. Taisni tamdēļ, ka tu esi uz laukiem augusi un dzīvojusi, būdama vienkārša, vesela un žirgta kā lauku puķe, tu viņam vislabāk patiksi. Viss, kas jauns un neparasts, šķietas arī jauks un pievilcīgs, tā ir veca patiesība, ka vīriešiem, kad tie savus jauneklā un bramanības gadus pavadījuši lielpilsētas smalko dāmiņu sabiedrībā, šās modes pērtiķes beidzot apnīk, jo pie tām nav nekā oriģināla vai īpatnēja un pastāvīga. Tās patiesībā ir tāpat bez dzīvības un spirtuma un tāpat maz pievilcīgas kā mākslīgi darinātās papīra puķes: kaut arī tās diezcik raibi un spilgti nokrāsotas, tās tomēr nesmaržo. Tādēļ krietni vīrieši pa lielākai daļai mēdz tādām dāmiņām agrāk vai vēlāk atgriezt muguru, vienaldzīgi atstādami tās citiem par laika kavēkli, bet precēdamies izrauga sev par mūža biedrenēm un saviem bērniem par mātēm vienkāršas, bet veselīgas un prātīgas sievietes, vismīlāk uz laukiem augušas jaunavas, ar ko ģimenei tiek likts drošs nākotnes pamats; turpretim, kas pie šādas paražas neturas, to ģimenes iet uz leju. To zina it labi paši vīrieši, jo piemērus tik vienai, kā otrai paražai viņi dzīvē redz ik uz soļa. Tādēļ arī tu, mana mazā, vari būt droša, ka tu viņam patiksi. Bet ja viņam būtu par sievieti un ģimeni citādi ieskatī, tad tu varbūt viņam nepatiksi, bet tad tev arī nebūtu nekā par viņu ko nožēlot, — tad viņš nebūtu tevis cienīgs!...

Tā māte pamācīja meitu, pūlēdamās to nomierināt, iedrošināt un iepriecināt, pie tam ar roku glāstīdama tai kuplās matu pāsmas un slaucīdama tai asaras no vaigiem.

Tiklīdz mātei bija izdevies meitu nomierināt, kad ienāca Minne un padevīgā balsī atgādināja, ka nu būšot laiks stāties pie matu pīšanas un tualetes taisīšanas; viņa arī priecīgi vēstīja, ka Terēzes jaunkundzes frizūras ziņā beidzot panākta vienošanās starp Bēra un Hāna lielmātēm. Pie tam viņa ņēmas aprakstīt par labu atzītās frizūras izskatu un iztēlot viņas pārākumu par visām citām.

Drīz ienāca Terēzes istabā visas trīs viņas māsas, priecīgi čalodamas, ka varot jau iepriekš novēlēt viņai laimes uz to iespaidu, kādu viņa izraudzītajā frizūrā un jaunajā ģērbā šodien atstāšot uz vīriešiem un droši vien arī uz vīru.

To visu viņas tik lieliski iztēloja sevišķi tāpēc, ka bijās, vai Terēze nepretosies viņu izvēlētai matu nešanas modei. Bet Terēze necēla ne mazākās ierunas un, pūlēdamās slēpt savu iekšīgo nemieru, mēģināja būt bezbēdīga un nebēdnīga, par kādu viņa tuvinieku starpā aizvien bija pazīstama. Viņa tādēļ jokodamās tik noteica:

— Es pilnīgi atdodos jūsu varā, dariet ar mani kā zinādamas un pušķojiet mani kā gribēdamas, — es būšu klusa un paklausīga kā upurā jērs.

* *
*

Kad Terēze dažas stundas vēlāk stāvēja lielajā oranžerejā pils apakšējā stāvā, līdzās savai mātai Luīzei, rādīdama tai tikko uzdziedējušās orchidejas, viņa piepeši nobāla, un sirds viņai sāka aumalīgi pukstēt, bet labās rokas pirksti sāka nervozi darboties ap kādu nolūzušu ziedu, kuŗu viņa turēja kreisajā rokā: stiprā uztraukumā, kādā viņa vēl arvien atradās, viņas dzirde bija sevišķi jūtīga un bija paspējusi uzķert jau zvārguļu skaņas, par kuŗām viņas turpat stāvošai mātai nebija vēl ne jausmas, un lai gan māsa apgalvoja, ka viņa nedz ko tamlīdzīgu dzirdējusi, nedz arī dzirdot, tomēr Terēze cieši pastāvēja uz to, ka viņai šādas skaņas patiesi iesitušās ausīs, kaut gan tikai uz kādu sekundi un tikko nojaušami, bet dzirdēt viņa tās sadzirdējusi.

Neklausīdamās ilgāk nekādām māsas ierunām, viņa devās no oranžerejas koridorā, pa to uz ēdamo istabu un no turienes salonā, un še, kur logi atradās uz lielceļa pusi un gandrīz visi bija atvērti, nevien viņa, bet arī māsa Luīze, kas viņai bija steigusies pakaļ, skaidri un nepārprotami dzirdēja strauji žvindzošas skaņas, kuŗas likās ātri tuvojamies. Drīz viņas arī izdzirda pāris pātagas plīkšķienus, apmēram tādus, kā labus pistoles šāvienus, noskanam tik stipri, ka dārzā un ēku starpās skaļi atbalsojās.

Terēze, pie loga stāvēdama un pātagas plīkšķienos klausīdamās, izjuta savādu, stipru uztraukumu. Pie katra plīkšķiena skaņas viņai pārskrēja karsts un auksts par visu miesu, un viņai sakustējās un ietrīcējās viss augums. Tā vien viņai likās, ka plīkšķienu troksnim atskanot, pātaga nupat nošalks viņai uz kailajiem pleciem, kas lūkojās ārā no pastipri izgrieztā ģērba. Viņa labi nezināja, no kā ceļas tādi lieliski plīkšķieni: vai pātagu kā savādi vicinot un cērtot gaisā, jeb vienkārši ar to drāžot zirgiem virsū. Viņa sevī gandrīz vēlējās, kaut kāds no šiem skaļajiem, spēcīgajiem pātagas cirtieniem ķertu viņai kailos plecus, vai puskailo muguru, kuŗu vairāk nekas nenedza kā tikai šķidrāis, caurredzamais batistzīda ģērbs: viņai šķita, ka no dabūtā cirtiena sajūtot sāpes, viņai pārietu stiprais uztraukums, kuŗā viņa atkal atradās un kuŗš viņai neļāva izturēties mierīgi un svabadi, ko viņa tagad tik ļoti vēlētos.

Bet ilgi viņa nedabūja šādā māņū un bezprātības sapnī kavēties, jo tur, kur beidzās dārza liepu rinda un sākās laktu žogs, kas šķīra pils pagalmu no muižas sētienu un viņam cauri ejošā lielceļa, parādījās strauji rikšojošs četrjūgs, kuŗš jau pēc dažiem acumirkļiem griezās pils pagalmā iekšā. Patlaban zem vārtu palodas kļuva redzami četri vaskaini rikšotāji un spoža puskariete.

Terēze centās saskatīt arī iekšā sēdētāju, bet saule spīdēja taisni pretim, un viņa nekā skaidri nevarēja saredzēt. Dzirdēja tikai dikti un ātri, it kā aizgūtnēm, zvārguļus žvazdam un žvazdam visā tuvumā, un tad četrjūgs piederās pie lievenēm, kur varenie riksoņi savā straujā gaitā apstājās un palika uz vietas stāvēt, tikai galvas nervozi uz augšu svaidīdami un savus nosvīdušos kaklus nopurinādami, tā ka arī uz vietas stāvēt zvārguļi vēl skanēja, bet no iemauktiem un slejām krita baltas putas.

Aiz loga stenderes atspiedusies un logkaru drusciņ pavilkusi sānis, Terēze bija cerējusi dabūt redzēt to, ar kuŗu viņas domas un fantazija bija tā nodarbinātas. Bet viņas skatiens atdūrās vispirms uz neparastos, greznos uzvalkos tērtajiem sēdētājiem uz bukas — uz kučieri un sulaini. Šis pēdējais, tikko aizjūgs bija apstājies, kā sviests sviests, vienā lēcienā atradās pie karietes durvīm, veikli atrāva tās vaļā un tad pēc kareiviskas paražas, labo roku pielicis sev pie vaiga, palika nekustēdamies taisni un stalti stāvam, kā no granīta izcirsts tēls. Māju sulainis, gan naski mezdamiem no lievenēm iebraucējiem pretī, nepaguva nekā cita padarīt, kā tikai piekrist jau no ekipāžas izsēdušam maršalam pie elkoņa un paņemt no kučieŗa sēdekļa viņa čemodānu.

Tas viss bija norisinājies tik ātri, ka Terēze nemaz nedabūja redzēt atbraucēja seju.

Lielajā viesību zālē, kuŗa atradās blakus salonam, atskanēja dažas vīrieŗu balsis. Terēze ar māsu atgāja no loga istabas vidū un no turienes viņas redzēja viesību zālē stāvam baronu Bēru ar kādu sveŗu pagaŗa auguma kungu, kuŗu viņš, kā likās, patlaban iepazīstināja ar grāfu Keizerliņu, jauno pirmo Līvenu un dažiem citiem kungiem no tālākiem apriņķiem.

Abas māsas, roku rokās saņēmuŗās, gribēja iet pa salona otrām durvīm ārā, bet ieraudzīja, ka barons Bērs, uz viņām skatīdamies, patlaban paņem sveŗo kungu pie elkoņa, kuŗš nu pilnīgi pagriezās uz ņo pusi, un abi nāca salonā iekŗā. Rokas viena no otras atsvabinājuŗas, viņas palika stāvēt.

— Kambaŗkungs Nurmhūzens, manas svaines, — Hāna kundze un madmoazelle Terēze, — runāja barons Bērs parastos priekŗā stādīŗanas vārdus, piededams viņām ar sveŗo kungu klāt, kuŗš pasniegto Hāna kundzes roku liegi satvēra un eleganti skūpstīja.

— Man bija gods jau pirms pāris nedēļām iepazīties ar Bēra kundzi, kuŗa man stāstīja par savām māsām, un te nu man laime tikties ar divām no tām reizē, — jautri un dzīvi runāja barons Nurmhūzens, palocīdamies pret Terēzi, kas stāvēja māsai ieblakus. Viņu skati tagad sastapās pirmo reiz.

Hāna kundze, kā atjokodamās, labvēlīgi smiedamās teica:

— Un mūsu ceturtā māsa ir arī ņodien te; tā nu jums, marŗala kungs, būs pazīstams viss māsu sastāvs.

Bet viņi divi ņos vārdus nedz klausījās, nedz arī dzirdēja. Terēze, jau priekŗlaikus tik daudz domādama par ņā brīŗa svarīgo nozīmi, bija tagad iekŗķīgi lielā mēŗā uztraucusies, lai gan arīģi izskatījās diezgan mierīģa; bet marŗals ne mazākā mēŗā jutās pārsteigts un saistīts no viņas skaistuma. Jebŗu jau viņas ģīmetne bija devusi viņam zināmu jēdzienu par viņas skaistumu, tomēr tagad, ieraugot paŗu oriģinālu, viņš redzēja, ka tas tālu pārspēģ fotografisko uzņēģumu. Viņš jutās kā apburts. Pāris acumirkļus viņi klusu un nopietni saskatījās, it kā gribēdami ar saviem skatieniem iespiesties viens otram dvēselē. Tad Terēze sniedza viņam roku. To viņa darīja vairāk apmulsumā, nekā pēc paŗas brīva prāta, jo iepriekŗ viņa bija domājusi pie priekŗā stādīŗanās sveicināt viņu tikai ar lepnu galvas palocīģumu, bet tagad nu viņa pasniedza tam roku, ko viņš satvēra un stingri saspieda, vēlreiz dziļi ieskatīdamies visā tuvumā tai acīs, tā ka viņai asinis saskrēja galvā, un bāļajos vaigos parādīģās tumŗsārta strāva.

Pēc daŗu pieklāģības un laipnģbas teicienu izmaiņas, kāģi tādās reizēs parasti, abi kungi izgāja atpakaļ koridorā, kur māju sulainis jau gaidģja, lai viesu aizvadģtu viņam nolemtā istabā, uz kurienu

bija aiznesta viņa ceļasoma, un kur viņa sulainis to bija atslēdzis un ņēma ārā drēbju gabalus, lai palīdzētu savam kungam pie pārgērbšanās no ceļa uzvalka viesību drēbēs.

Terēze uzelpoja svabadi, sirds viņai pukstēja kā atvieglota. Viņa sajuta, ka atstājusi uz baronu Nurmhūzenu stipru iespaidu: jaunā vīrieša patīkami sajustais pārsteigums viņas skaistuma priekšā, nelūkojoties uz visu viņas uztraukumu, nebija palicis nepamanīts arī viņai pašai. Atziņa par sava skaistuma varu un neatturamo iespaidu pildīja viņai sirdi ar priecīgu lepnumu un patiesu sirdslaimi.

Ne mazāk priecīga un laimīga viņa jutās arī tamdēļ, ka maršals bija paticis viņai.

Ka barons Nurmhūzens ir spīdošs precinieks, to jau kā vienā mutē bija viņai teikuši visi viņas tuvinieki; jo nelaiķa Saulgozes dzimtkungs bija ticis daudzinašs par tikpat bagātu, ja ne par vēl bagātāku kā viņas tēvs; bet kamēr vecajam cīrulniekam nācās savu bagātību dalīt septiņās daļās — starp trim dēliem un četrām meitām, — tamēr nelaiķa saulgoznieka visa milzu bagātība bija piekritusi viņa vienīgam dēlam.

Līdz šim Terēzi bija mocījušas slepenas bažas, vai tik māsa un svainis, kā arī citi piederīgie, kas šo jauno kaimiņu bija jau redzējuši, neskatās uz visu šo precību lietu galvenā kārtā no bagātības un spožas karjēras stāvokļa un vai tamdēļ nav ņēmušies ieslavēt par skaistu un pievilcīgu varbūt tādu cilvēku, kas patiesībā tāds nemaz nav. Bet nu viņa pati ar savām acīm bija pārliecinājusies, ka maršals ir ja arī taisni ne tāds, par kādiem viņa skaistus vīriešus bija līdz šim savā fantāzijā domājusi, tad tomēr viņš katrā ziņā bija brašs, stalts vīrietis, kuš pilnā mērā var patikt sievietei, arī nemaz neievērojot viņa spožo sabiedrisko stāvokli un daudzinašo bagātību.

Īsti skaistus vīriešus, kuši pilnā mērā varēja līdzināties viņas iedomātajam sapņu princim, viņai bija gadījies redzēt tikai divi reizi: vienreiz Rīgā pilsētas teātrī kādu jaunu skaistu aktieri, kad tas tēloja grāfu Egmontu; otrreiz viņa bija redzējusi, ceļojot ar māti un māsu pa ārzemēm, kādu ļoti skaistu vīrieti Berlīnē. Tas bija kāds jauns gaišmatis ķelneris brīnum snīdru augumu, sārtu seju, skaisti uzgrieztiem dzeltenām ūsām un zilām, sirsnīgi spulgojošām acīm. Melnais frakas uzvalks viņam likās it kā uzliets, — tik lieliski tas piestāvēja. Pa ēdamā salona parketu tanī viesnīcā, kur viņas bija apmetušās, viņš staigāja un skraidīja tik droši un viegli, tik elastīgi un eleganti, ka kaut ko līdzīgu viņa nebija redzējusi pat vislabāko kavaliešu starpā.

Tomēr abi šie viņas sapņu prinči vairāk vai mazāk līdzīgie skaistie vīrieši pēc sava stāvokļa bija tādi, ka par tiem nedrīkstēja nevienam nekā stāstīt, bet dažreiz pat pati par sevi kaunējās, ka šādus eksemplārus paturējusi sev prātā un domās par saviem vīrieša ideāliem.

Nē, šiem viņas sapņu prinčiem maršals Nurmhūzens nelīdzinājās nebūt. Bet tomēr viņš tai bija paticis, un pie tam uzreiz un pilnā mērā. Viņš bija pāri par parasto vidējo lielumu un vairāk šmauganu nekā druknu augumu, vienlīdzīgiem ģimja pantiem, ruslainiem matiem un zili pelēkām acīm, no kušām runāja labsirdība un gudrība.

Vēlāk pie pusdienas mielasta, kur viņš sēdēja taisni viņai pretim, līdzās viņas vecākiem, viņai bija izdevība aplūkot to labāk. Gan viņa no pirmā gala sargājās bieži uz viņu skatīties un, sēdēdama blakus mātai Luīzei un svainim Hānam, mēģināja ar tiem par kaut ko sarunāties, lai gan pašai bija tur maza interese. Bet kad vēlāk maršals uzsāka ar viņu un māsu Luīzi sarunu, tad viņa nu varēja svabadi uz viņu skatīties un tā jo labi viņu aplūkot. Sevišķi kad pēc šampanieša sniegšanas viņš pacēlās sacīt runu, viņa gluži mierīgi varēja dot vaļu savai ziņkārībai, jo viņa skati nu bieži staigāja tālāk apkārt, pāri visiem mielasta dalībniekiem.

Tagad viņš bija ģērbies frakas uzvalkā, un tas viņam piestāvēja tikpat labi, vai vēl labāk nekā pirmīt galma ierēdņa ģērbs. Viņa platie pleci un platās krūtis, kas frakā sevišķi varēja parādīties savā pilnīgumā, liecināja par spēku un izturību, bet ģimja vaibsti, kas runājot, īpaši svarīgākās vietās, kļuva dzīvi un stingri, likās liecinām par cietas gribas un apņemšanās spēku; viņa seja šādos acumirkļos varētu likties varbūt pat barga, ja sirsnīgi labvēlīgais skatiens, kas arī šādās reizēs neizmainījās, nepiedotu vispārējai fizionomijai zināmu maigumu. Runājot balss viņam skan stipri

dobjā krūts tembrā, bet tik patīkami, ka Terēzei pie katra viņa spēcīgāka teiciena vai vairāk uzsvērtā vārda neizprotami tīksmīgi ietrīcas sirds, un viņa jūtas savādi sajūsmināta un pacilāta.

Nezināmas tāles, neredzēti skati, nenajaustas baudas liekas viņas dvēselei atklājamies, klausoties viņa vīrišķīgi spēcīgās balss skaņās. No viņa runas satura tā daudz neko nesaprot, vai, pareizāk sakot, viņa garā aizsteigusies īstenībai tālu priekšā — tālu prom no šejienes, kādā no savas paredzamās dzīves nākotnes posmiem. Viņas dzirde un prāts maz vien ko uztver no runas domu gājiena. Viņa dzird savu tēvu cildinām par priekšzīmīgu savas kārtas priekšstāvi, par vietējās muižniecības diženu ozolu, par savas cilts īstenu patriarchy un vēl citādi. Tālāk viņa dzird vārdus par muižniecības svarīgo lomu valsts un zemes pārvaldībā, par to, ka muižniekiem nākoties būt savu novadu zemniekiem par vadoņiem un ceļa rādītājiem arī turpmākā dzīvē — nevien pēc māju pārdošanas uz dzimtu, bet arī vēl pēc māju izmaksas, jo, ja muižniecība negribot zaudēt savu svaru turpmākā dzīvē, tad viņa nedrīkstot vietējā politikā nošķirties no zemniekiem, atmetst tiem ar roku un atstāt tos savam liktenim: šāda rīcība ar laiku izrādītos par īsredzīgu un kad šādas īsredzīgas politikas augļus piedzīvošot un pārskatīšanos atzišot, tad būšot jau par vēlu pie sabojātās lietas vēl ko labot. Lauku muižniecības labklājība neesot bez krietnas zemnieku kārtas domājama. Tādēļ vieniem esot otri jāpabalsta, jo abēju intereses esot kopējas, vismaz vienas neesot otrām pretējas, piemēram, tik vieni kā otri ražojot vienus un tos pašus produktus, un ja zemnieki jeb mazgruntnieki par saviem lauku vai lopu produktiem varot dabūt labu samaksu, tad lielgruntniekiem no tam neceļoties itin nekādi zaudējumi un atkal otrādi; tāpat ja vietējā zemnieku kārtā būšot stipra un spēcīga un viņas sastāvs labs, tad darba spēks tiklab mazgruntniekiem, kā arī muižniekiem, būšot labs un viegli pieejams. Ārzemēs tas jau vispār esot atzīts par nepieciešamu vajadzību, ka lielgruntniekiem un mazgruntniekiem sava paša labā jāturas kopā, tādēļ ka cīņā ar citām dzīves kārtām — piemēram ar rūpniecību un tirdzniecību — abēju stāvoklis ir vienāds. Viņa pārlicība tādēļ esot, izturēties pret zemniekiem labvēlīgi un kur vien vajadzīgs un iespējams, iet ar tiem kopā. Lai arī viņu tamdēļ izkļiedzot par diezgan liberālu, viņš par to daudz nebēdājis, mērens liberālisms neesot smādējams, un viņš cerot, ka viņa paraugam un aicinājumam sekošot nevien visi jaunākie muižniecības pārstāvji, bet arī viņas sirmie dižozoli, šie piedzīvojušie, dzīves vētrās pārbaudītie patriarhi. Vismaz viņš vēlētos, kaut tie neizturētos nelabvēlīgi pret jaunās paaudzes centieniem sekot laika garam un, ievērojot tagadnes prasības, nolīdzināt ceļu uz savstarpēju saprašanos starp muižniekiem un zemniekiem, šām divām visvairāk stabilām sadzīves kārtām, kuŗām abām esot viens kopējs ienaidnieks — vidū starp viņām stāvošs kapitālisms ar žīdisku nokrāsu un žīdiskiem cīņas paņēmienu. No šāda redzes stāvokļa un stipri cerēdams, ka muižniecības starpā netrūks pilnīgas vienprātības kopējos centienos un ka sirmais un augsti godātais jubilārs ar saviem ilgiem piedzīvojumiem un dižo autoritāti nāks jaunajai paaudzei viņas centienos talkā, — viņš paceļot savu glāzi un no visas sirds novēlot jubilāram vēl daudz savu dzimumdienu piedzīvot un daudz gadu būt par padoma devēju jaunajiem darbiniekiem.

Runas beigu daļā arī Terēze bija sākusi vērīgāk klausīties un sekot viņas saturam. Un šī runa viņai patika. No saviem radiem un līdzšinējiem pazīstamiem viņa nevienu nebija dzirdējusi tā runājam, tik droši un dikti uz veselu lielu sapulci un pie tam tik veikli, bez apstāšanās un stomīšanās. „Tā laikam jāprot runāt, ja grib tikt par gubernātoru,” viņa sevī domāja.

Patlaban šķindēja glāzes... Arī viņa satvēra savu glāzi, jo maršals, laipni smaidīdams, sniedzās ar savu glāzi, lai piešķandinātu pie viņējās. Tad visi dzēra. Arī viņa to darīja. Gardais dzirkstošais dzēriens, no ledū turētās pudeles liets, bija auksts un viņai, stipri sasīlūšai, šķita kā patīkams vēsinājums. Viņa tādēļ ievilkā vairāk malkus: tievā, gaŗā glāze bija gandrīz tukša, kad viņa to nolika atkal uz galda. Kājās stāvot, visi trīsreiz nodziedāja „Er lebe hoch”. Sulaiņi pa to starpu bija par jaunu glāzes piepildījuši. Tās nu visi tvēra rokās, pieskandināja un atkal dzēra. Terēze šoreiz izdzēra veselu glāzi un pēc tam vēl pāŗa reiz pa pusglāzei, un nu viņa jutās tik savādi patīkamā

garastāvoklī, kā gandrīz vēl nekad iepriekš: viņai radās līdz tam nepazīstama drosme un pašpaļāvība; visas bažas un šaubas kā gaisin izgaisa, un viņai šķita, ka nekas, ko vien viņa vēlas, nevarētu būt neiespējams, un droši, liksmi un laimīgi, kā uzvaras lepnumā, viņa lūkojās tagad maršalam acīs, kas, arī priecīgi smaidīdams, viņai kaut ko sacīja, tā ka viņa skaistie zobi vien tik baltoja, bet ko viņš teica, to viņa galdam pāri vispārējā čalā nevarēja labi sadzirdēt.

Patlaban cēlās augšā no galda. Blakus, lielajā viesību zālē, atskanēja, uz klavierēm spēlēta, kāda no Šopēna polonēzēm, un viesi, pāros sastājušies, devas viesību zālē un uzsāka dejas gājienu. Visiem priekšā soļoja pats jubilārs ar Terēzi. Visu skati vērsās uz šo savādi skaisto pāri: viņš — sniegbaltu galvu un drusku jau salīkušu augumu, tomēr citādi vēl bruņniecisks un brašs izskatā un sparīgs kustībās, bet viņa — cēli daiļi augumā un maigi burvīga izskatā ar laimē un priekā starojošām acīm, it kā savas uzvaras apziņā. — Šim pārim pakaļ soļoja maršals ar namamāti, un pēc tam visi citi, sākot ar jubilāra dēliem un vedeklām, meitām un znotiem un viņu pieaugušiem bērniem un beidzot ar citiem radiem un pārējiem viesiem.

Kad dažas reizes bija apgājuši zālei apkārt, tad maršals ar namatēvu pārmainīja savas dāmas, un nu visi nevarēja nopriecāties un nobrīnīties vien par jauno jauko skatu: par cēli cienīgo sirmgalvju pāri pašā rindas priekšgalā, kā arī par viņiem sekojošu jauniešu pāri visā jaunības zaļoksniņā, smuidrumā un cēlumā.

Barons Bērs, ar galvu atpakaļ atliekdami, sajūsmināts sacīja pakaļ nākošajam grāfam Mēdemam:

— Mākslinieka roka še būtu vajadzīga, lai šos divus diženos pārus visā pretstatā, īpatnībā un skaistumā uzburtu uz audekla!

No maršla visas izturēšanās pret Terēzi un viņas vecākiem, kā arī no tam, cik abi jaunieši likās labi saderam kopā, barons Bērs viņus droši uzskatīja jau par gatavu pāri, tādēļ arī viņa prieks un sajūsma bija lieli, jo viņš apzinājās par to, kas no viņu piederīgu aprindām vispirmais sagājies tuvāk ar baronu Nurmhūzenu, un viņa karstākā vēlēšanās bija, kaut šis viņa jaunais ievērojamais draugs pievienotos viņu ģimenes un radu sastāvam ar ciešām radniecības saitēm.

Vēl pēc dažiem gājieniem zālei apkārt namatēvs ar namamāti, kā arī citi vecākie pāri, atstāja dejotāju rindas, un jaunieši sāka nu griezties straujā dejas virpulī.

Maršals, aplaidis ar Terēzes jaunkundzi pāra reiz ap zāli, atstāja dejotājus un, ar viņu zem rokas, iegāja salonā un no turienes oranžerejā, kuņas durvis uz dārzu bija vaļām un kur dažas vecākas dāmas patlaban aplūkoja puķes. Gaisš še bija stipri smaržīgs, bet tomēr tīkami spirts un ne tik tveicīgs, kā istabās, jo nelielais fontāns oranžerejas vidū, pastāvīgi ūdens strūklu slacinādams, darīja še visapkārt gaisu mitru un zināmā mērā to atvēsināja.

Maršals ar Terēzes jaunkundzi, puķes aplūkodami un sevišķi apbrīnodami skaistās, patlaban uzziedējušās orchidejas un kādu pilnu ziedos stāvošu oleandri, sāka sarunāties tuvāk par puķēm, izvaicādami viens otru, kuņas viņa mīļākās puķes un tā tālāk.

Vecākas dāmas drīz pēc viņu ierašanās klusi un neuzkrītoši nozuda, atstādamas viņus vienus, tā ka viņi te gluži netraucēti varēja sarunāties. No puķēm viņi pārgāja uz mūziku.

— Sakait, cienītā kundze, kas tur pirmīt tik teicami spēlēja Šopēna polonēzi as-dūrā un vēlāk valsi, — maršals vaicāja.

— Mana mūzikas skolotāja Rautenfelda jaunkundze, — Terēze atbildēja.

— Tad jūs droši vien pati arī labi spēlējat, ja jums tāda skolotāja.

— Nē, maršala kungs, drīzāk, domāju, ka es vāji spēlēju, ja man vēl tagad tur mūzikas skolotāju, — atteica Terēze jautri.

— Augstāko mūzikālo izglītību pa lielum lielai daļai sasniedz tikai pieauguša cilvēka gados. Jums tā tad tagad īstais laiks, turpināt un nobeigt savu izglītību mūzikā. Ja es bērniībā un jaunekļa gados būtu vairāk nodarbojies ar mūziku, es vēl tagad nemitētos šo uzsākto darbu turpināt.

— Ak, es vispār no mūzikas tik maz ko jēdzu, ka par kādas mūzikālas izglītības nobeigšanu pie manis nemaz nevar būt runa. Es gan esmu liela mūzikas cienītāja un varu vairāk vai mazāk izšķirt labus, klasiskus gabalus no seklas, banālas mūzikas, bet pati es izpildīšanā nekāda virtuoze neesmu, — noteica Terēze. Viņi izgāja dārzā, kur zem tuvējās liepas nosēdās uz sola.

— Tas drīzāk būtu man jāsaka par sevi, — maršals turpināja uzsākto sarunu. — Visa mana mūzikālā prasana dibinās pa lielākai daļai uz dzirdēšanu. Es spēlēju arī klavieres, un varbūt man ir kaut kāds talants, bet es puikas un jaunekļa gados pārāk maz esmu spēlējis, lai būtu varējis iegūt kaut jebkādu lielāku gatavību. Toties jo bieži esmu apmeklējis operu, koncertus un mūzikas soarejas un matinejas, tādēļ arī kaut ko par mūziku varu runāt.

— Kā jums patīk Šopēns?

— Diezgan labi.

— Man arī. Šopēns un Mocarts ir mani mīļākie mūziķi.

— Šopēns vispār ļoti iecienīts, un par to nav brīnums, jo šai māksliniekā caur viņa vecākiem un senčiem savienojušās triju dziļi īpatnēju un apdāvinātu tautu asinis: poļu, franču un ebreju. Tā viņā izpaudies šo triju tautu ģenijs. Bet Mocarts spēj aizraut un apburt ar to grāciōzītāti, vieglumu, eleganci un galantēriju, kāda vispār raksturo rokoko laikmetu. Mocarts ir vislabākais šā laikmeta attēlotājs mūzikā. Dzirdot viņa mūziku, tā vien liekas, it kā redzētu sev priekšā jautrās, līksmās dāmiņas ar īsajiem apaļi kuplajiem svārciņiem, kurpītēs ar augstiem papēžiem un parūkotajās gallvās milzīgās platmalēs, bet uz nosmiņķētajiem un nopūderētajiem vaidziņiem uzspiestas skaistuma plāksterītes. — Tāds ir pēc maniem subjektīviem ieskatiem Mocarta raksturojums galvenos vilcienos.

— Es Mocartu raksturot tā nebūtu pratusi, bet viņa vieglību un jautrību es sajūtu un tā man patīk. Jā, tas gan liekas būt taisnība, ka katrai tautai un katram laikmetam ir sava īpatnēja mūzika.

Šai brīdī atskanēja no lieveņa puses kāda četrbalsīgi dziedāta latviešu tautas dziesma, sēra un žēlīga.

— Tas mūsu dziedātāju koris, — Terēze steidzās paskaidrot maršalam. — Jau šorīt viņi papiņu modināja ar pāris garīgām dziesmām un uz mammiņas vēlēšanos tagad atkal ieradusies un nu pils priekšā dzied kādu no savām tautas dziesmiņām.

— Rau, šīs latviešu tautas dziesmas, cik vien viņas esmu dzirdējis, ir visas tādas skumīgas, sēras un bez jebkādas īstas dzīvības, vārdu sakot, pelēkas kā pelēkā ikdienišķība. Nav tur nekāda cēluma, nekādas diženības, nekāda līksma, sparīga uzliesmojuma, — paklusu runāja maršals, klausīdamies dziesmas skaņās.

— Tā gan ir, — Terēze piebilda. — Bet man viņas tā ierastas un liekas ta saderam ar vietējo dabu un šejienes cilvēkiem, ka citādas viņas nemaz nevarētu iedomāties. Pavasara un vasaras vakaros, kad mūsu kalpu sievas un meitas, šās savas sēri smagās dziesmas dziedādamas iet mājās no darba, es bieži savā istabā pie atvērta loga, vai uz lievenēm, vai arī dārzā sēdēdama, vai atkal pa parku pastaigādamās, klausos viņu dziesmās, un lai gan nevaru teikt, ka viņas man īsti kā patiktu, tomēr tā esmu pie viņu skaņām pieradusi, ka, ja kādu vakaru tās nedzirdu, tad liekas, it kā man kas pietrūktu. Un pavisam savādi man liktos, ja šo parasto dziesmu vietā kādu vakaru izdzirstu jautru, līksmu dziesmu skaņas, tas man tad šķīstu kā neparasts traucējums vietējā dabā un visā viņas noskaņojumā.

Viņi piecēlās un gāja gar pils galu uz lieveņu pusi, kur koris patlaban bija uzsācis kādu jaunu dziesmu.

— Šī dziesma tāda pat smagi skumīga un bez dzīvības, kā pirmējā un kā visas tās — vienalga, vai dziedātas tiek par bēdām vai priekiem, — runāja maršals, papirosu kūpinādams. — Mūzikas un dziesmu cienītājs būdams, arī es savā muižā vakaros daždien klausos sievu un meitu dziedāšanā, dažām esmu licis teikt sev tekstu priekšā, bet sēro, smago vienmulību meldijā un zemnieku

apstākļus tekstā vien visur esmu atradis. Es baidos, ka ja šai tautiņai, kultūrā kaut kā ejot uz priekšu, ar laiku radīsies varbūt arī kādi apdāvināti komponisti, tad, ja tie savos darbos gribēs būt tautiski patstāvīgi un dibināties uz savas nacionālās mūzikas pamatiem — uz savām tautas dziesmām, viņu raksturīgā īpatnība būs tā pati sēri smagā vientulība, pelēkā ikdienišķība. Protams, ka šādos apstākļos arī ievērojamam talantam, ja tāds patiesi rastos, būs jāsakropļojas un jāpanīkst, vai bēdīgi jāaiziet bojā, jo kur gan šāda nedzīva, pelēka mūzika varētu atrast cienītājus? Jebšu mūzika ir vienīgā brīnišķīgā valoda, kuŗu katrs cittautietis var saprast bez tulka starpniecības, tomēr latviešu tautiskā mūzika nekad nevarēs interesēt kādu citu tautu plašākas aprindas, izņemot varbūt vienu otru pētnieku, kas mēdz iepazīties ne tikvien ar lielām un labām, bet arī ar sīkām un mazvērtīgām lietām.

Sarunādamies viņi nonāca pils parādes pusē, kur lieveņu priekšā stāvēja dziedātāju koris, kas tagad bija daudz lielāks nekā šorīt, jo pa to starpu bija paspējuši saziņot arī sievietes no klātākām mājām, un tā nu bija varējis ierasties muižā it paprāvs jaukts koris, kamēr rīta sveicinājumā bija piedalījies tikai neliels vīru koris.

Vecais dzimtkungs, no lievenēm nonācis, patlaban pateicās tiklab pagasta priekšstāvjiem, kā arī baznīcas vīriem par laimes vēlējumu un piemiņas dāvanu pasniegšanu, tāpat arī dziedātājiem un viņu vadonim par dziedāšanu.

Dziedātāji un citi sveicinātāji redzēja savu dzimtkungu tagad tik laipnu un labprātīgu, kā to daži vēl nekad nebija redzējuši. Tāpat kā viņi, arī viņš stāvēja tagad ar atsegtu galvu tiem priekšā, runāja laipnus vārdus, un viņa citādi aizvien nopietnais vaigs tagad spīdēja it kā priekā un laimē, bet krunkainā piere likās kļuvusi līdzena, gludenāka.

Maršalam ar Terēzes jaunkundzi tuvojoties lievenēm, visu skati neviļus vērsās turp, un visiem nu šķita vecā dzimtkunga laipnības un laimes cēlonis uzminēts, vismaz nojausts, jo vēsts par Saulgozes kunga atbraukšanas nolūkiem nezina pa kādiem ceļiem un tekām bija izplatījusies jau nevien muižas saimes starpā, bet arī pa pagastu. Pēc vecumvecā paraduma pagasta iedzīvotāji mēdza sevi un savus kungus zināmā mērā uzskatīt kā par vienas lielas kopējas ģimenes locekļiem, kuŗas galva bija vecais dzimtkungs, un tā tie, jebšu arī nomaļus stāvēdami, ņēma tomēr dalību pie visiem priecīgiem, kā arī bēdīgiem notikumiem sava dzimtkunga dzīvē, kādēļ arī par visu rūpējās, kas muižā notiek un par visu zināja aizvien jau diezgan laikus.

Tā arī tagad dziedātāji un dziedātājas, redzot Terēzes jaunkundzi nākam maršalam zem rokas, viens otram slepus piegrūda pie sāniem, iečukstēdamies: „Āre, mūsu prēlene ar saulgoznieku,” vai arī „Rau, jaunais pāris!”

Kad vecais dzimtkungs savu pateicību laimes vēlētājiem un dziedātājiem bija izsacījis, pēdējie ar sajūsmu nodziedāja:

Dievs, dod mūsu kundziņami
Saules mūžu nodzīvot!
Dievs, dod zeltu, sudrabiņu
Ar kājiņu rušināt!

Šī dziesmiņa atrada pie kungiem lielu patikšanu, un tie uzņēma viņu ar skaļu plaukšķināšanu. Visi saprata viņas vārdus, visiem tie likās asprātīgi un šim gadījumam jo sevišķi piemēroti. Daudz plaukšķinātāju sauca arī: „Da capo”, tā ka koris dziesmiņu dabūja atkārtot.

— Arī šai, citādi skaistā un zīmīgi asprātīgā dziesmiņā ir tādas vājības, kas viņu tagadnes cilvēkam — vismaz nelatvietim — dara nebaudāmu, — maršals uzsāka savu pārtraukto sarunu ar Terēzi. — Tie ir tie paši mūžīgie deminūtīvi jeb mazinājumi, no kuŗiem, liekas, nav brīva neviena latviešu tautas dziesma. Lai tik iedomājamies piemēram šai dziesmiņā vārdus „kundziņam” un

„kājiņu”. Mēģiniet pārtulkot šo dziesmiņu tādā pat veidā kādā citā valodā, teiksim, vācu: „Herrchen” un „Fueschen”. Tas skanēs vairāk nekā smieklīgi, ja cienījamu, ievērojamu cilvēku nosauksim par „Herrchen”, viņa kāju par „Fueschen” un tā citu tamlīdzīgi. Bērnu pasaciņās un dziesmiņās tāds izteiksmes veids gan ir pazīstams arī citām tautām, piemēram, krievu tā sauktās baikās, ko aukles dzied vai stāsta maziem bērniem priekšā. Bet es nezinu nevienu citu tautu vai tautiņu, kur pieauguši cilvēki arī dziedātu mazu bērnu dziesmiņas, kā tas notiek pie mūsu latviešiem. Viņu tautas dziesmas liekas sacerētas vai nu mazu bērnu vajadzībām, vai arī tās cēlušās tanī laikmetā, kad pati šī tautiņa visa vēl atradās savā bērniībā. Jo kā citādi lai saprot tādus vārdus, kā kumeliņš un zobentiņš, kur ir runa par kaŗā iešanu un tēvzemes aizstāvēšanu? Zobentiņš taču var būt tikai tāds nieks, ko bērniem dāvina par rotaļu lietu, vai arī ko modes ākstiņiem redzam citu zvīguļu starpā karājamiem pie pulksteņu ķēdes. Ikkatram nelatvietim šāda kaŗa dziesma, kur runa par kumeliņu un zobentiņu, var noderēt tikai par joku un smieklu. Pat kaŗu latvieši savās tautas dziesmās nosaukuši par kariņu, milzīgi plašo jūru par jūriņu un tādu varenu dabas parādību kā pērkonu par pērkonīti. Tālāk šādā smieklīgā izteiksmē, domāju, gan nevarēs iet. Bet latvieši, liekas, pie šādiem smieklīgiem deminūtīviem tā pieraduši, ka visu šo neloģiku un smieklīgumu nemaz nejūt — gluži tāpat, kā maziem bērniem nav pašiem jēgas par savu bērnišķīgumu. Ka latvieši vēl tagad dzied un cienī šādas bērnu dziesmiņas, tas, man šķiet, rāda, ka viņi vēl arvien, varbūt paši sevi nemaz neapzinādamies, sajūtas it kā par maziem bērniem, kam patīk bērnu prieki un bērnu nieki. Tikai jādomā, ka viņi, arvien vēl nododamiem bērnišķīgiem priekiem, ilgi nesasnies nekādu augstāku prāta un gara pieaugšanu un paliks arī tālākā nākotnē ekonomiski un politiski bērni.

— Lai tā notiek, maršala kungs! — jautri izsaucās apriņķa priekšnieks fon Hovens, kas līdz ar baronu Bēru un dažiem citiem viesiem bija pienākuši baronam Nurmhūzenam tuvāk un klausījušies viņa sarunā ar Terēzes jaunkundzi.

— Jā, lai notiek tā! Ha, ha, ha! — barons Hovens smiedamies atkātoja savu izsaukšanos. — Tad mums būs vieglāk par viņiem valdīt. Sevišķi mūsu politiķiem, protams, daudz lētāk tikt galā ar politiski nepieaugušiem līdzdzīvotājiem un izlietot viņu kļūdas mūsu labā, nekā tas būtu iespējams ar pieaugušiem un politiski nobriedušiem cilvēkiem.

— Viņu dziesmas jūs nedrīkstat vis tā noniecināt un taisīt no tām priekš viņiem pašiem kādus nelabus slēdzienus nākotnē, — sacīja barons Bērs pa pusei jokodams, pa pusei nopietni. — Ar šām savām dziesmām viņi sveicina un godina mūsu cienījamo jubilāru, un mums par to viņiem jāpateicas, jo viņi domājas mums devuši to labāko, kas viņiem ir — savas daudzīnātās dziesmas, jebšu mums tās šķiet niecīgas un bērnišķīgas.

— Jā, tas tiesa, mums vajag viņiem pateikties! — maršals izsaucās un no pabļodes, ko sulainis patlaban nesa gaŗām ar pilnām šampanieša glāzēm, paķēris vienu glāzi, devās pie dziedātājiem, kuriem sulaiņi arī sniedza vīnu.

Maršala priekšzīmei sekoja barons Bērs un daži citi viesi, kas visi ar koŗa vadoni un vecākiem dziedātājiem saskandināja glāzes un katrs vairāk vai mazāk pareizā latviešu valodā pateicās par dziedāšanu.

Arī vecais barons pienāca ar glāzi rokā un piesita pie pagasta vecākā, rakstveŗa, koŗa vadoņa un Ŷirmgrauŗa glāzēm, kuŗš pēdējais šo necerēto laipnību uzņēma, zemu saliekdamies un tad Ŷigli pieliekdamies baronam pie svārku piedurknes.

Silarājs un skroderis Spruksts, kam šāda ievēŗība no vecā barona puses nebija tikusi par daļu, jutās nepatīkami aizkarti un bija pilni iekŗķīgas nemierības, lai gan ārēji pūlējās to aplēpt, viens otram ar elkoni pie sāniem piegrūzdami, greizi paskatīdamies uz Ŷirmgrauŗi un augstprātīgi pasmīnēdami, acīm redzot, ar to gribēdami rādīt savu pārākumu attīstībā un izglītībā. Pie tam Silarājs tik stipri grieza sev ūsas uz augŗu, ka arī visa galva viņam pacēlās uz augŗu, un viņŗ labu brīdi lūkojās kaut kur augŗtu gaisā, kā likās, tā apmēram pāri pils Ŷukuriem, vai pat vēl augŗtāk.

Brīdi kavējies ar savu skatu bezgalības plašumos, viņš piegriezās atkal šās zemes lietām, lepni aukstā pieticībā noskatīdamies uz dziedātājiem un dziedātājām, bet Ķirmgrauzim pārļaidzams pāri nožēlošanas pilnu skatu.

Te viņš ievēroja, ka skolotājs dod zīmi jaunas dziesmas sākšanai vīru korim. Dziesmu nodziedāja, un skroderim nu nācās dzirdēt no kungu puses dažādus uzslavas teicienus par viņa skaisto tenoru. Maršals sevišķi bija sajūsmināts un sniedza vadonim, kā arī skaistā tenora īpašniekam roku, un tā kā Silarājs stāvēja cieši līdzās skroderim, kad arī tam pasniedza roku. Ar to nu viss nepatīkamais pirmītējais iespaids bija iznīcināts, un skroderis ar Silarāju jutās pilnā mērā apmierināti, pirmējais pat vairākkārt noteica, ka maršals esot attīstīts un izglītots cilvēks, kādam šolaiku muižniekam vajagot būt.

Koŗu priekšnesumiem beidzoties, muižā ienāca pulciņš ceļojošu ārzemes mūzikanu, tā saukto prāģeru. Pa Kurzemes muižām un krogiem staigādami, viņi vai nu paši bija sadzirdējuši par Cīrulenē svinamiem godiem un tādēļ steigušies uz šo dienu šurp, vai arī bija no kādu radinieku puses šē taisni pasūtīti.

Viņu ierašanās Cīrulenes muižā nāca īstā laikā, jo svinības atradās tagad tanī pakāpē, kad jautrības un līksmības vairošanai mūzika nepieciešama.

Nostājušies pils priekšā, gabaliņu atstatu no lievenēm, noņēmuši cepures un paklanījušies pret kungiem un dāmām, prāģeri cēla savas taures un stabules uz augšu un sāka pūst. Vispirms nospēlēja kādu garīgu meldiju. Klusajā, jaukajā vasaras sestdienas vakarā, saulei nupat rietot, kad darbdienas troksnis visur jau beidzies, skaļi un tāli skanēja dziesmas skaņas pār muižas pagalmiem, atbalsodamās apkārtnes ēkās, dārzā, parkā un aizplūzdamas pār laukiem un pļavām pat līdz tuvākajam mežam.

Pēc garīgās mūzikas spēlēja dažus populārus laicīgus gabalus, starp citiem arī „Fischerin, du kleine”, kas patlaban bija modē, un beidzot pārgāja uz dejas mūziku, uzraujot gan pa valsim vai, kā vecākie ļaudis teica, pa šļūcim, gan kādus polkā vai citas pazīstamas dejas.

Atskanot dejas mūzikai, tie muižas saimes ļaudis, kas no darba bija jau svabadi, sāka zem liepām, netālu no kuknes, tā sauktajā ļaužu dārzā, pulcēties uz deju. Gaŗos galdus, pie kuŗiem dziedātāji ļaužu dārzā beidza turēt vakariņas, norīkoja pie malas, tā ka viss dārzs atlika brīvs dejošanai. Ar saimnieces ziņu un cienmātes atļauju muižas kalpones, kuŗām viņu darbs to atļāva, bija tur sapulcējušās, un pirmie pāri sāka jau griezties dejā.

* *
*

Sabraukušie kuŗieŗi, skaitā ap pāris desmit vīru, kas līdz šim bija laiku pavadījuši gan trumpas sizdami, gan arī zirgus apkopdami un kūts priekšā izmēģinādamies pātagu plīkšķināšanā, tā ka no lieliskajiem plīkšķieniem sētienā skanēja it kā šaušana ar bisēm, — tie visi tagad, zābakus nospodrinājuši, matus un bārdas sagludinājuši un arī citādi uzpurinājušies, steidzās cits pār citu uz dejas vietu, kur nu vesels bars jaunu jautru ļaužu pēc skaļi spēcīgām mūzikas skaņām griezās straujā gaitā pa zaļo mauru. Prāģeri, priecīgi, ka viņus tik drīz neraida projām, bet ļauj spēlēt arvien tālāk, tā ka tad arī, protams, sagaidāma lielāka atlīdzība, rāva ar pūšanu tik dūšīgi un sparīgi, ka vaigi pašiem stipri piepampa un acis bolījās. Kungi, uz lievenēm sēdēdami, vai arī pils priekšā pastaigādamies, nolūkojās ļaužu izpriecā.

Kad otra deļa bija iesākusies, pie lievenēm pienāca kāds pagaŗa auguma brašs jauns vīrietis — zemnieku puisis skrullainām dzeltenām ūsām un vispār patīkamu izskatu. Noņēmis cepuri, viņš pieliecās Terēzei pie piedurknes un paklanīdamies teica:

— Lūgtu, freilen, uz danci.

Terēze, kas sēdēja maršalam līdzās, iesmiedamās piecēlās un puisim pa latviski teica:

— Jā, Kriši, es iešu... — Uz maršalu paskatīdamās, viņa aizbildinājās:

— Lūdzu, atvainojiet, Nurmhūzena kungs; man jāiet ar mūsu ļaudīm diet dažas dejas. Es drīz būšu atkal atpakaļ.

To teikusi, viņa devās slaikajam puisim līdz uz dejas vietu, kur nonākot, viņš satvēra ar savu roku vienu viņas roku, otru apskāva viņai ap vidu un tad sāka abi strauji griezties citu dejojāju starpā. Smuidrais, brašais puisis un greznā, skaistā Terēze bija tik dižens un tik vareni saderīgs pāris, ka visu acis vērsās uz tiem.

Lai gan namamāte, Terēzei aizejot no lievenēm, laipni paskaidroja maršalam, ka šāda paraža šē jau no sākta gala pastāvot, un savā laikā visas viņas meitas dejojušas kopā ar muižas saimi, par ko tad viņām nevienai nevajadzējis ņemt dejasstundas, tādēļ ka te tāpat pašas iemācījušās dejojot, un lai gan barons Nurmhūzens ar sevišķu patikšanu noklausījās šai stāstījumā, kur viņam viss likās tik neparasti jauks, tik romantiski pievilcīgs, tomēr sirmmais namatēvs īgni sarauca pieri: viņam tagad nepavisam nebija pa prātam, ka gājēju puisiem nebija iepriekš dots brīdinājums, tā ka tie lai svešu kungu klātienē neuzdrīkstētos Terēzi aicināt uz deju. Tāpat viņš sevī skaitās arī uz Terēzi, ka tā šādā reizē nav pratusi izturēties ar pienācīgu pašcienību un arī šodien ar īstas lauku muižnieku jaunavas pārgalvību sekojusi savai iemīlētai nevainīgai paražai.

Viņa īgnumu un skaišanos tomēr neviens nepamanīja, jo visu skati bija vērsti uz varen saderīgo pāri, kas dejoja tik viegli, droši un daiļi, kā neviens cits. Baronam Nurmhūzenam skatoties, it nemanot un pret paša gribu zagās sirdī pa daļai žēlums, pa daļai skaudība, jo pats viņš labi redzēja un juta, ka tikai tagad — straujajā dejā ar šo zemnieku puisī — Terēze pilnā mērā varēja attīstīt un izrādīt visu sava zaļoksnīgā auguma spēku un enerģiju, savu kustību daiļumu, straujumu un grāciōzītāti, kā arī savu temperamentu. Baronam Nurmhūzenam likās it kā viņa dejojšana ar Terēzi pirmīt zālē bijusi, salīdzinot ar viņas tagadējo deju, tas pats, kas vāja vēja pūsma pret strauju, spēcīgu vētras gaitu.

Apjautājies pie namamātes, barons Nurmhūzens dabūja dzirdēt, ka šis brašais puisis, kas ar Terēzes jaunkundzi tik vareni dejo, esot muižas zirgu gans. Gandrīz viņam radās greizsirdības jūtas uz šo zemnieku puisī. Tomēr šādas jūtas viņam tūliņ atkal pārgāja, jo brašais puisis Terēzi patlaban palaida vaļā, pēc kam viņu tūliņ ņēma atkal kāds cits stalts zēns, kas arī bija veikls dejojājs. Par šo viņš dabūja dzirdēt, ka tas esot muižas remešnieks. Tad nāca trešais — muižas kučieris, tad kāds kalpu puisis, un beidzot — barons Nurmhūzens negribēja pats savām acīm ticēt — viņa paša sulainis Griška. Kad šis Terēzi palaida vaļā vai, pareizāk sakot, kad viņa no tā atlaidās, viņai tuvojās Silarājs un, cepuri paceldams un zemu paklanīdamies, bildināja: — Lūgtu, cienītā jaunkundze, uz deju.

Bet Terēze, smagi elpodama, atteica:

— Nē, paldies! Esmu jau piekususi... — Un, ar kabatas lakatu vēdinādama sev vēsumu ap seju, viņa devās sakarsušiem vaigiem un spulgojošām acīm atpakaļ uz lievenēm.

Silarājs, juzdamies nepatīkami aizkarts, vispirms lūkojās kādus mirkļus atkal augstu gaisā — pāri ne tikai pils čukuriem, bet arī tās torņiem, tad sagrieza par jaunu ūsas uz augšu, brīdi, lūpas sakniebis, padomāja, tad sparīgi piespēra labo kāju pie zemes, apgriezās uz kreisās kājas papēža apkārt un, piespiesti iesmiedamies, norūca sevī pazīstamo latviešu parunu: „Kad nav prēlenes, danco ar jumpravu!” Tad, paķēris istabeni Minni, laidās ar to dejojāju ņudzeklī iekšā.

Barons Nurmhūzens bija ne tikai pārsteigts, bet jutās arī aizrauts, sajūsmināts no nupat redzētā skata, kādu viņam citur nekur nebija gadījies redzēt un kādu viņš nebūtu varējis iedomaties. Terēze, kā viņš tagad vēroja, bija taču laikam augusi un līdz šim dzīvojusi pavisam citādos apstākļos un citādā atmosfērā, nekā tas vispār pie muižnieku kārtas jaunavām parasts. Tāda izturēšanās vecas, bagātas un stingri konservatīvas aristokratijas ģimenē, kādu viņam bija gadījies šē sastapt, likās

liecinām par to, cik lielā mērā Terēze bija lutināta un kādu vaļu viņa baudīja savu vecāku mājās. Līdz ar to šāda svabada izturēšanās likās tam liecinām par vienkāršiem un visai veselīgiem ieskatiem audzināšanas ziņā, kuŗus viņš atrada tuvi radnieciskus saviem liberālisma principiem.

Tā Terēze viņam rādījās nu jaunā pievilcībā, jaunā burvīgumā, un viņā modās neizsakāma ilgošanās dabūt ko tuvāk zināt par šīs lauku princeses agrāko dzīvi: kā viņa tāda izaugusi, attīstījies un, tā sakot, izaugusi šādos apstākļos. Viņam šķita liels, grūts zaudējums, ka visus šos gadus, sākot no pusaugu meitenes līdz tagad pilnīgi uzriedējušai jaumavai, visi šejienes iedzīvotāji skatījuši ik dienas šo debešķīgo radījumu, varējuši būt vairāk vai mazāk viņas tuvumā, dzirdēt viņas balss saldo mūziku, apbrīnot viņas daiļo augumiņu, nolūkoties viņas liegi straujās kustībās un redzēt, kā viņa no nīpras zeltenītes izvēršas par cēlu jaunavu, pilnīgu sievieti un ievērojamu skaistuli. Diezin, kā viņa izskatījies mazas meitenes, kā skuķes gadus un kāda viņa būs bijusi sešpadsmit, septiņpadsmit gadu vecumā? Protams, ka viņa arī tad varēja būt tikai skaista, oriģināla un pievilcīga tiklab savā izskatā, kā arī runā un vispār pēc sava rakstura un izturēšanās. Un viņš visu šo laiku nav nedz viņu redzējis, nedz dzirdējis, nedz vispār par viņu ko zinājis! Kā viņš to varējis izturēt? Kas gan viņa dzīve varēja būt par dzīvi, viņu nepazīstot, nezinot nekā par viņu!... Smags žēlums gulās uz viņa dvēseli, ka tik daudz jaukuma viņam pagājis gaŗām, to neredzot, nebaudot un pat nekā par to nezinot.

Un šai brīdī viņš cieši noņēmas sevī iegūt šo debešķīgo būti par savu, un kaut tas arī maksātu ko maksādams un lai tur arī stātos diezkādi šķēršļi ceļā. Nokavēto un zaudēto atpakaļ vairs neiegūsi: viņas skuķes un plaukstošās jaunavas gadus tu neredzēsi nekad, viņš sevī domāja, bet tāda, kāda tā tagad ir, visā savā sievietes brašumā, tā stāv tev priekšā, ir tev tik tuvu: to tev vien būs dabūt, citam nevienam! Un drīz tam jānotiek! Jo kas gan viņa dzīve varētu būt turpmāk bez viņas? Kur viņam lai rastos vairs prieks un patikšana uz darbu un cenšanos — bez viņas? Bet redzot viņu, dzirdot viņas balsi, jūtot viņas dvašu sev tuvumā, vārdu sakot, zinot viņu par savu, — ai, kāds tas neaprakstāms prieks, kāds neizsakāms baudījums būt un dzīvot, un tad visam vajag labi izdoties un nekam nevajag būt vairs neiespējamam!...

Tādas domas šāvās maršalam galvā, un tāda apņemšanās nodibinājās viņam prātā, sēdot uz lievenēm un noskatoties Terēzes deļošanā. Sarunās, ko daži kungi un dāmas veda viņam līdzās, viņš paretam gan ar vienu otru vārdu piedalījās, lai slēptu savu gara un jūtu stāvokli, bet viņa domas pie šām nenozīmīgajām, vienīgi pieklājības nolūkā vestajām sarunām nebūt nebija.

Atnākot Terēzei atpakaļ un nosēžoties agrākajā vietā, viņš pievirzījās ar savu krēslu tai tuvāk, satvēra viņas roku un, ieskatīdamies viņai acīs, klusi teica:

— Jūs esat debešķīga!

Viņa neteica nekā, tikai sirsnīgi uzlūkoja viņu ar savām lielajām, tumšajām acīm. Viņas seja kvēloja. Bet bez vārdu izmaiņas viņi bija tagad par sevi skaidrībā: viņi bija viens otra dornas uzminējuši, viens otru sapratuši.

Citi neviens to neievēroja, jo visu uzmanība patlaban vērsās uz jauko pils apgaismošanu, kāda Cīrulēnē vēl nevienā goda dienā nebija līdz šim redzēta: krēslai iestājoties, ikkatrā pils logā tika iededzinātas divas sveces.

Šādu pie Cīrulenes kungiem gluži neparastu greznību vispār mēdza izskaidrot ar šo ievērojamo dienu — dzimtkunga septiņdesmitās dzimumdienas svētkiem; tomēr daži apstākļus tuvāk pārzinātāji muižas saimes locekļi paklusām stāstīja, ka tas patiesībā viss notiekot Saulgozes dzimtkunga ciemošanās dēļ: ja viņš nebūtu atbraucis, tad tāda pils apgaismošana nebūtu notikusi.

Dzimumdienas svinības beidzās vēlu naktī.

* *
*

Bija jau krietni gaišs, kad Ķirmgrauzis, no dzimumdienas svinībām pa gatuvi nākdams, tuvojās savām mājām, jo īsā vasaras nakts bija beigusies un gaisma, debesu vienā pusē tikko nodzisdama, otrā bija jau sākusies par jaunu. Debesu nojumis ziemeļu un austrumu pusē bija gaišzili iepelēkā krāsā, gandrīz jau kā jaukā dienā, bet bez saules spīduma un gaišuma; tikai apvāšņa dienvidus un rietumu nomale bija vēl pakrēslā tītas, un mežmales un birzes tur likās kā miglā nozūdam. Lai gan diena jau sākās, visur vēl valdīja nakts miers un klusums. Tikai āboliņa laukā, blakus gatuvei, dzirdēja griezi spēcīgi skarbās skaņās griežam un pār papuvi, ārpus gatuves, kāds cīrulis, sīki, skaļi trillinādams, kā izplūstoša strauja dziesmu strūkļa šāvās gandrīz pilnīgi stāvus augšup, urbdamies dziļāk un dziļāk gaisa dzelmē.

Nonācis pie pirts, kas atradās gatuves malā, līdzās mazajam diķītim, Ķirmgrauzis ar roku piedūrās pie akmeņu sienas. Akmeņi bija vēl silti. Jā, mājinieki vakar kurinājuši pirti un pērušies. Pie rijas vārtiem, kur no gatuves var braukt uz druvu un pļavu, viņš apstājās un, uz vārtu augšējās sklandas uzmeties, brīdi lūkojās savās kuplajās druvās, kas visas stāvēja labi, solīdamas bagātu ražu. Saviem laukiem un druvām, kas allaž bija krietni kopti, viņš, kā rūpīgs zemkopis, nekad nevarēja paiet secen, neapstādamies, lai — un kaut arī tik īsu brītiņu — tanīs noskatītos. Tā arī šai agrajā rīta situndā, kad lauki nemaz vēl nebija pārredzami, viņš tomēr piestājās, brītiņu pamieļot acis pie tīkamā skata. No pļaujām āboliņa izlēca kāds prāvs zaķis un pāri celiņam iecilpoja miežu druvā. „E, tu lielais letenkājis! Nav diezgan, ka izēdies jau āboliņa laukā, vēl viņam vajag miežus nobradāt,” nodomāja Ķirmgrauzis, cieti aiz valga saturēdams pretim izskrējušo suni, kas pa nakti bija palaists no saites vaļā un tagad, pamanījies zaķi, gribēja par vari mesties tam pakaļ.

— Kuš, Turi, stāvi mierā! Gaŗausi tikpat nenoķersi, tikai miežus nomīdīsi, — Ķirmgrauzis dudināja, suni mierinādams.

Pametis acis uz ganāmo āboliņu, blakus pļaujamajam, viņš ieraudzīja zirgus, saitēs piesietus, ganāmiešus: divi, pārā saslēgti, stāvēja, galvas kopā sadūruši, trešais gulēja, bet ceturtais knosījās ar kumeļu, kas nebija piesiets. Abi jaunākie un labākie zirgi tāpat kūtī aiz atslēgas — gluži tā, kā viņš to bija vēlējies un kā to bija pieteicis aizvien darīt, kad pats nav mājās un kad nevar būt īsti droši par zirgu uzraudzību. Jā, saimniece viņam bija krietna: vai viņš mājās vai nē, visi darbi tika padarīti un viss nokārtots, katrreiz gluži tā, kā viņš pats to nebūtu varējis labāk izdarīt. Rijas pažobelē, it kā pa sapņiem, iečukstējās ligzdā kāds bezdelīgu pāris, un Ķirmgrauzis, no savām domām uztraukdamies, sāka soļot pa gatuvi sētā, vezdams suni sev līdz.

Ārdurvis atrada neaizšautas, kā jau aizvien, kad viņš bija kur izgājis vai izbraucis, tās tika aiztaisītas tikai ar klabatu, lai mājās pārnākot varētu bez klauvēšanas un gaidīšanas tikt iekšā un nevajadzētu mājiniekus modināt no gulēšanas; modrīgais suns, ko naktīs turēja vaļā palaistu, apsargāja māju uzmanīgi, tā ka neviens svešinieks nevarēja sētā iekļūt.

Iegājis kambarī, Ķirmgrauzis klusi sāka noģērbties, negribēdams nevienu modināt.

— Pārnāci? — vaicāja saimniece.

— Tu nebiji vairs aizmigusi? — viņš vaicāja savukārt.

— Nē.

— Vai Anete arī jau atmodusies, ka nemaz nedzird šņācam?

— Viņa nemaz nav iekšā: vakar cepām baltmaizi, istaba bija ļoti karsta, viņa tādēļ aizgāja klētī gulēt. Nu, kā nosvinējāt lielkunga godību dienu? Labi?

— Lieliski. Žēl, ka Anete nebija līdz, — tur viņai būtu bijis daudz ko redzēt un nopriecāties. Mielavene arī pārvaicāja pēc Anetes un abas ar moderi tevi lika sveicināt.

— Paldies. Viens pats nāci visu ceļu jeb abi ar mežsargu?

— Mežsargs palika muižā, teicās pārgulēt pie kučiera. Es nācu reizē ar Silarāja Ati. Gauži gribēja nākt līdzī mājās. Pāris reizes ieminējās, viņš mani pavadīšot līdz mājām, lai man, pa mežu nākot, neesot bail. Es saprotu, uz ko viņš lenc, — tas viss Anetes dēļ. Bet nemaz nelikos viņa domas saprotam, — atteicu, ka sāk ziedēt jau gaisma, ka bail nebūs un neaicināju viņu nākt līdz.

— Kam tu tā darīji? — saimniece iebilda, it kā nožēlodama. — Varēja gan vest līdz. Anete taisni kā zinādama izgāja klētī gulēt. Būtu varējis ar viņu līdz brokastlaikam paķircināties; tagad baltmaize lai ir, — tā brangi būtu varējuši viesi uzņemt.

— Ē, nav vajadzīgs! Viņš nav Anetei nekāds otrinieks; lai tad arī labāk nemaz nenāk, — tik vēltīgas valodas celtos.

— Ir otrinieks vai nav, iet pie viņa vai neiet, bet tālab var nākt. Kur raženus vien gaida, tur nenāk nekādi, — tā mēdz būt. Bet kur nāk dažādi, tur var izlasīties. Un ar tām valodām nav nemaz tik bailīga lieta. Taisni otrādi: par kuŗu nekā nezina, pie tās arī maz gājēju. Apdomā pats, meitenei vajadzīgie gadi jau klāt, varētu būt gājēja katru dienu, bet ņēmējs nav vēl neviens zināms. Atceries, ka man viņas gados jau otrs bērns bija zīdāms.

— Šā vai tā, bet Silarājs, lai arī viņš tiesneša godā celts, nav Ķirmgraužu mantiniecei nekāds otrinieks nedz mantas, nedz savas cilts un radu ziņā: Silarāji, paši piederēdami pie pagasta mazturīgākiem saimniekiem, radojas ar citiem tādiem pat saimniecīņiem, bet Ķirmgraužu cilts jau no laika gala piederējusi pie pirmajiem saimniekiem visā pagastā un allaž stāvējuši pie kungiem lielā ieredzē un žēlastībā. Silarāja dēlam vairāk vajadzīgs naudas nekā sievas. Tālab viņam prāts tā nesas uz šo pusi.

— Mums jau arī nauda ir.

— Ne priekš tam, lai to iebāztu tādās panīkušās mājās, kādas ir Silarāji. Anetei tādu māju nav vajadzīgs — viņai būs pašai labu labās mājas. Tagad lai prec viņu pašu un pēc mūsu nāves dabūs arī mājas, bet tikai tās, kas ir viņas kārtas.

— Kur tad tu domā sētas cilvēku starpā dabūt viņai līdzīgu, kad tu savu... mūsu cilti tā nostādi par visām citām augstāk? Vai tu domā, ka muižnieku kārtas sāks pie viņas nākt?

— Nav nebūt vajadzīgs, ka viņa prec kādu sētas cilvēku: viņa var ņemt arī nearāju. Piemēram, kas kait skolotājam? Vieta laba, darbs viegls un pie kungiem ieredzēts, pats aprīņa maršals viņam vakar sniedza roku.

Ķirmgrauzene spēji sakustējās gultā.

— Vai tu esi tik tiķens, ka skolotājs viņu ņems?

— Ja es Aneti pie viņa laidīšu.

— Vai viņš tev jau prasījis? — kā zobodamās vaicāja Ķirmgrauzene.

— Prasījis vēl nav. Bet kas nav, tas var būt.

— No kā tu to zini?

— Vai viņš ir stulbs? Vai viņam nav prāta? Vai tu domā, viņš nenojēdz, ko Ķirmgraužu mājas ir vērtas? Viņš būs jau izklausīnājis, ka Ķirmgrauži tikpat kā izmaksāti un ka man nauda guļ bankā.

— Bet vai meita viņam pa prātam?

— Kālab lai ne? Vai viņa nav labi apģērbta? Vai nav paskolota? Ka tik viņš patīk viņai! Par viņas patīkšanu nešaubies: ar savu mantu un naudu es Aneti varu apzeltīt no galvas līdz kājām, un tādas zeltītas meitas patīk visiem. — Jā, aizmirsu tev pateikt, ka es uz to svētdienu pēc tirgus ielūdzu skolotāju pie mums. Bet lai neceltos nekādas liekas valodas un lai ļaudis nedomātu, ka mēs paši vācam meitai brūtģanus, tad ieaicināju arī visus dziedātājus un dziedātājas: sak, lai vienu svētdienu izdziedas pie mums. Ja mums arī nav tik lielas un gaišas istabas kā skolā, par to mums atkal ir liels, skaidrs pagalms, dārzs un atmata, kur var ir dziedāt, ir iet rotaļās. Tad nu tik labi sarīkojies uz citu svētdienu uzņemt lielu pulku viesu.

Vairāk viņa ar veci netielējās: viņam jau uzmācās miegs, jo, gultā ielicies un minētos vārdus izteicis, viņš tūlīn sāka šņākt. Bet viņa savādā baigā priekā uztraucās, dzirdot, ka nākamū svētdienu viņš būs atkal te.

Krūtis viņai elpoja ātri, un sirds pukstēja strauji. Viņa bija sargājusies kaut ko vaicāt par skolotāju, baidīdamās, ka vīrs nenomanītu viņas visslepenākās sirdsdomas. Bet vecis pats bija par viņu ieminējies, un tūlīn viņa savā fantāzijā redzēja to sev priekšā: viņai šķita, it kā viņa atrastos kaut kur muižas pils tuvumā un redzētu, kā viņš, kori vadīdams, cilā takts zizli; viņa garā redzēja, kā viņš tur stāv, staigā un sarunājas, atturīgi, kautri pasmaidīdams.

Lai šis skats viņas gara acīm neizzustu, viņa, ar vīru runādamās, bija turējusi acis piemiegtas, tā pūlēdamās tīkamo māņu tēlu turēt sev tuvumā. Visas pagājušās dienas un naktis, sevišķi kopš viņa pagājušā svētdienā bija to pie baznīcas atkal satikusi, viņas domas un fantāzija bija darbojušās gar šo jaunekli, kuŗa parādīšanās bija atstājusi uz viņu tādu iespaidu, kā vēl nekas cits iepriekš. Un nu viņš atkal būs te, viņa to redzēs, ar to satiksies, runās!

Atkal un atkal viņai šāvās prātā daudzkārt dzīvē dzirdētie vārdi: vai gan tas kas jauns vai ļauns, ka tikko pieaudzis puika apņēms jau dzīvojušu sievieti? Kāpēc tad dzīvojuši, pat veci vīri tik bieži apprec jaunas skuķes, dažreiz vēl tīras vasarauģes? Arī ar viņu pašu tas tā darīts, un nedz viņai tālab kas ļauns bija noticis, nedz arī pasaule par to daudz ko brīnījies. Taisni otrādi: visi to atrada par pilnīgi piederīgu, ka bagāts vecpuišis paņēms jaunu, skaistu meiteni (par tādu viņu visi savā laikā bija dēvējuši). Vai tādēļ varētu daudz ko brīnīties, ja viņa ietu pie jaunekļa, kuŗš viņai tā patīk? Kam gan varētu būt tiesība mest uz viņu tālab akmeni — uz viņu, kas pati jauniņa apprecināta ar vecīgu cilvēku? Ja tik viņš viņā iemīlas, — tas tas galvenais. Un viņai šķiet, tas varētu notikt, ja viņas pašas meita nestāvētu starpā. Tādēļ vajadzīgs drīz to apprecināt ar kādu cita, un tālab viņai nepavisam nepatīk, ka vecis nebija vedis sev līdz Silarāju: tam naudas vajag, tādēļ Anete tam būtu taisni pa prātam; bagātāku sievu viņš diezīn vai citur kur atrastu. Un pats viņš, staltu augumu būdams, izskatās brangi. Pēc dabas gan tāds dižīgs un lepnīgs, savas uz augšu saskrullētās ūsas vien tik groza. Bet tādi ākstaini staltkāji daudzām sievietēm, sevišķi jaunām meitām, vispār mēdz labi patikt. Tātad viņš arī Anetei varētu būt tikai pa prātam, sevišķi vēl, ja viņa ņemsies tai ierunāt. Tad galvenais šķērslis ceļā uz cerēto laimi būtu laimīgi nogādāts pie malas.

Jā, bet kā tas varētu notikt? Viņa taču nav svabada! Ja viņa būtu vēl neprecējusies vai atraitne, tad gan. Bet kā tagad? Nu, vai nav dažreiz pasaulē dzirdēts, ka sieva atstāj vīru un aiziet pie cita, kuŗš tai iepaticies, un tad dzīvo ar to? Ak, ja viņa arī tā izdara? Ja viņa atstāj savu veci un aiziet pie skolotāja? Vislabāk tas laikam būtu izdarāms, ja viņi slepus sabiedrojas un aizbēg kur projām. Tracis gan tas būtu lielīks. Vismaz pašu novadā par tā ko nekad nav dzirdēts: par tādiem notikumiem tik lasīts avīzēs vai dzirdēts kungu un vācu dzīvē. Bet nu viņa to tā būtu izdarījusi — viņa, vecā Ķirmgrauža gudrā, godīgā, tiklā sieva, par kādu to visi dēvēja un uzskatīja un kāda tā arī patiesībā bija līdz šim bijusi. Tad tik būtu ļaužu valodām darba! Ko tik tad nevarētu par viņu runāt un kādiem vārdiem tad nevarētu viņu nogānīt! Un ar pilnīgi dibinātu iemeslu, pēc pelnītās tiesas!

Kaunā tvīkdama, viņa aizklāja rokām sev acis un seju. Bet lai arī kauns un negods kāds, kad tik tiek pie viņa un var kļūt laimīga!

Bet varbūt tāds nedzirdēts negoda darbs nemaz arī nav vajadzīgs: ko var zināt, vecis jau stipri gados... Ak, tad būtu vareni!... Un ļauna vēlēšanās kā tumša, melna ēna zagās viņas bērnišķī nevainīgajā sirdī un smagi gūlās uz viņas šķīsto, balto dvēseli, padarot to netīru.

Jā, kaut viņš nomirtu, kaut viņa vairs nebūtu! Kaut viņš labāk nemaz nebūtu bijis, jeb kaut viņai vispār nekad nebūtu nācies ar viņu sastapties... Bet viņš tepat viņai blakus krāc miegā stipri un spēcīgi, it kā likdams tai sajūst nevien savu klātieni, bet arī savu teicamo veselību.

Citām reizēm, dzirdot veci tā stipri miegā krācam, viņa par to nelaunojās, jo šāda vina gulēšana tai bija parasta. Tādās reizēs viņa, piegrūzdamā tam pie sāniem, tik drusku to pamodināja, pateikdama, lai gulot vien par jaunu tālāk, tikai lai dikti nekrācot, un pati palika mierīgi tam blakus gultā. Bet tagad viņai šī parastā krākšana bija riebīga. Viņa arī vairs nepiegrūda tam pie sāniem: pirms atgrieza tikai īgni tam muguru, bet tad pa brīdim uzcēlās, piegāja pie loga, kas arī pa nakti bija stāvējis pusvīrus vaļā, uzmetās ar elkoniem uz bēģeļa un skumji lūkojās dārzā.

Bija kļuvis tumšāks, nekā bija pirmīt, kad vecis ienāca iekšā: no rietumu puses nākdama, bija liela tumša mākoņa apņēmusi gandrīz visu apvāršņa pusi; tas augšējā malā aizsniedzās jau līdz Ķirmgraužu dārzam, kur patlaban sāka birt pirmās lietus piles zemē, atszidamās vispirms uz ābeļu, kraušu, ķezberu un glomu lapām loga tuvumā, tā ka lietus čabēšana lapās arī istabā bija tik stipri sadzirdama, ka pa daļai paņēma pat veča krākšanu.

Viņa sāka raudāt. Asaras plūda pret pašas gribu arvien stiprāk — gluži tāpat kā ārā lietus lāses. Viņa jutās tik grūtsirdīga, tik nelaimīga, tik bezgalīgi vientulīga, ka to otram nevarētu pateikt. Tāpat kā lietus mākoņa rādījās kļūstam aizvien lielāka, biezāka un tumšāka, arī viņas dvēsele sajuta vīrs sevis lielāku un smagāku tumsu. No allaž stiprākas līšanas čabēšana lapās un lietus lāšu un pilienu plīkšķēšana zālē un citur bija tik stipra, ka pie loga no veča krākšanas nekā vairs nevarēja sadzirdēt, un viņa deva savām bēdām un dvēseles sāpēm pilnu vaļu, raudādama, šņukstēdama un elsodama gandrīz pusbalsī, jo viņa apzinājās droši, ka neviens viņu tagad nedzird. Krekli, kas bija noslīdējis no kamiešiem un krūtīm, viņa savilka atpakaļ uz augšu un pieturēja ar roku, jo gaiss bija kļuvis vēsāks un viņa logā sajuta dzestrumu.

9.

KAD ZEMI MĒRĪJA

Sešu ugunsgrāku parlaments. — Šī parlamenta pārkums par citiem parlamentiem. — Kālab Grietele spiež sev acis ciet. — Trīnes laimīgs atradums no bezizejas stāvokļa. — Kālab Evertene gatava paciest kaunu. — Lieta, kas ir tā grēka vērtā.

To vasaru Kurzemē strādāja kroņa mērnieki, izdarīdami topografiskus uzņēmumus. Lejas-Kurzemē viņi darbus bija sākuši no Prūsijas robežas un Liepājas jūrmalas līdzenuma, turpinādami tos zemes vidienē iekšā.

Cīrulenes novadā pirmās ziņas par mērniekiem pārveda ceļavīri, no Liepājas pārbraukuši, stāstīja, ka redzējuši nevien mērniekus strādājam pa laukiem ar zemes mērīšanu, bet Virgus līdzenuma augstākā vietā tie uzcēluši arī lielu koka torni, no kuŗa pārskatot un uzņemot tad visu plašo apgabalu. Dažas nedēļas vēlāk citi ceļavīri pārbraukuši zināja vēstīt, ka mērnieki savā darba nonākuši jau stipri uz šo pusi un Krievu kalnā pie Embutes uzcēluši tādu pat vai vēl augstāku torni nekā Virgū. Beidzot, taisni siena laika sākumā, viņus redzēja strādājam jau Cīrulenes robežās.

Zemnieku starpā par mērnieku darba nolūkiem nekas nebija zināms un tādēļ prātoja un minēja dažādi. Saimnieki un viņu piederīgie par visu šo lietu samērā maz ko vēroja un runāja, jo viņiem mājas un zeme jau bija un tādēļ tie no tagadējiem mērniecības darbiem neko sev negaidīja. Ja viņu pulkā viens vai otrs ko par mērniekiem ieminējās, tad gandrīz vienīgi tik sakarā ar bažām, vai zemes izmērīšana par jaunu nenotiekot tanī nolūkā, lai zemes īpašniekiem uzliktu kādas jaunas maksāšanas. Gluži citādi tas bija ar kalpu kārtas ļaudīm un citiem bezzemniekiem: tie jaunos mērīšanas darbus veda sakarā ar savām cerībām uz zemes dabūšanu. Gan nebija nekādu daudz maz

taustāmu pieturas punktu, uz kuņiem lai šā vai tā dibinātu savu cerību uz zemes dalīšanu. Bet divas lietas tomēr lika daudzko domāt: pirmkārt, ne muižu kalpiem, ne saimnieku gājējiem zemes nebija un, otrkārt, zeme tika mērīta. Kamdēļ tad viņu īsti mērīja? Bez savas īpašas vajadzības un zināma nolūka taču nedarīja. Tātad, acīm redzot, nodomāts bija kaut ko ar zemi darīt. Un ja jau pie zemes mērīšanas un dalīšanas ķeŗas, kam tad lai citiem to dalītu, ja vispirms ne tiem, kam zemes vēl nemaz nav! — Tā un tamlīdzīgi sprieda un prātoja kalpu un citu bezzemnieku starpā.

* *
*

Druviniekos kādu pirmdienas rītu, kad govīs bija izslauktas, gani izdzīdināti un citi steidzamākie rīta darbi ārā padarīti, sievas sanāca namā kurt uguni un vārīt ēst, jo līdz brokastlaikam ēdienam vajadzēja būt nevien gatavam, bet arī nonestam jau muižā vīrem, kas tur atradās darbos vai liecībās. Šorīt brokasti gan nevajadzēja nest uz pašu muižu, bet uz dižo noru, kuŗa atradās starp muižu un Druviniekiem un kuŗu tagad plāva. Tas nu gan bija par kādu versti tuvāk, bet arī tā bija diezgan ko steigties, jo siena laikā jaunākās sievietes mēdza jaukās dienās nevien ģērbties labākās drēbēs, bet arī rūpīgāk mazgāties un matus vai nu sapīt gludenāk, vai atkal jo augstāk saskrullēt, kas viss prasa, protams, vairāk laika, kādēļ ēdiena vārīšana sākama agrāk nekā parasts.

Tāda uzciršanās meitām un jaunākām sievietēm likās tīri nepieciešama sevišķi tad, kad darbs bija norā, jo tur bez muižas gaitniekiem gāja darbā arī gandrīz visi pagasta saimnieki ar savām saimēm, nopļaudami katrs savu riezi un sienu sagrābdami, izžāvēdami un aizvezdami muižā, par ko tad kā atlīdzību ieguva tiesību ganīt lopus muižas mežā, kā arī dabūt no turienes celmus un žagarus. Saimnieku dēli un meitas, riezī ejot, kur visi pagasta jaunieši saredzas, gribēja viens otram rādīt sevi, kā saka, no labās puses, un tā kā tas izdarāms nevien ar čaklu strādāšanu, ar laipnas sejas rādīšanu un gudru, godīgu un asprātīgu sarunāšanos, bet arī ar glītu drēbju palīdzību, tad ikkatra un ikviens viņu starpā centās uzģērbt ko labāku. Kalpu un muižas gājēju jaunā paudze arī negribēja palikt gluži ēnā, un darīja, ko zināja, lai varētu godam spīdēt blakus saimnieku kārtai. Pastāvot savstarpējai sacensībai starp šīm abām vietējām laucinieku šķīrām, dižajā norā bieži tad arī gadījās redzēt darbā glītāk un greznāk ģērbušos cilvēkus, nekā dažreiz svētdienās baznīcā gājējus vai kādu godu svinētājus. Šās pašas savstarpējās sacensības dēļ tad arī Druviniekos šorīt uguns kuri sakurti un sievas ap tiem sākušas rīkoties agrāk nekā vispār parasts.

Druviniekos dzīvo sešas kalpu ģimenes, un tādēļ viņu pavardā kuŗas seši uguns kuri, tā ka sievietes, ap tiem rīkodamās un starp sešām ugunīm atrazdamās, silst un tvīkst no sešām pusēm, bet rovis tikko spēj rīt dūmus. Nelabā laikā: kad vējš svaidīgs, vai gaisms miglains un smags, rovis nemaz negrib rīt dūmus, kuŗus tad toties jo vairāk rij pašas ēstvērītājas. Tādās reizēs tad, protams, visas ir īgnā prātā un katra gandrīz tikpat sīva savā dabā, kā sīvie, uz augšu neejošie dūmi, kas, pa apakšu vien vandīdamies, lien vārītājam rīklē un cērt acīs. Šādās reizēs tās viegli sakaitināmas, tā ka pietiek dažreiz tīri niecīga iemesla, lai izceltos rāšanās. Ja turpretim laiks labs, rovis velk dūmus ka nākas, pavards no dūmiem brīvs un ugunis deg jautri sprēgādamas, tad arī pašas kūrējas un vārītājas mēdz būt labā prātā un līdzīgi sprakstošām un sprēgājošām ugunīm tad sprēgāt sprēgā valodas — tādas mīlīgas un uz visām pusēm labvēlīgas, un ja arī dažreiz no vienas vai otras kuldās puses iešķīļas kur kādas naida dzirksteles, tad tās tādās reizēs arvien gudri un laikus ar prāta palīdzību, kā zibens pa vaŗa drāts vadiem, laimīgi tiek novadītas uz kādu citu, klāt neesošu cilvēku pusi, tā ka nedabū iededzināt un izplatīt naida liesmas pašu starpā.

* *
*

Vispār pavards šķiet Druvinieku kalpu sievām par vislabāko izrunāšanās vietu. Kas viss gan šie netiek pārrunāts, apspriests, apgaismots, izskaidrots, izšķirts! Tīri jādama, ka šinī desmit pēdu gaŗā un tikpat platā pavarda telpā ar sodrēju sabiezējumā spīdošām mūŗa sienām ievietoŗas kāds vispasaules parlaments, vai augstāku tiesu iestāde, kur visas lietas un notikumi dabū pienācīgu galīgu iašķiršanu un nodibināšanu — protams, tādā virzienā un veidā, kādā pasaule ar savām parādībām atspoguļoŗas seŗu kalpu sievu sirdīs, domās, prātos un ieskatos. Kas viņām šķiet labs, to pieņem, teic un slavē; kas šķiet ļauns vai nederīgs, to nopeļ, notiesā, atmet. Un nevienā citā parlamentā visā pasaulē nevalda tāda runas brīvība kā šai seŗu ugunskuru parlamentā, jo te nevien katru lietu un parādību var nosaukt kādā vārdā tik paŗas runātāŗas vēlas, nebūt nebaidoties, ka tiks apsauktas vai sodītas ar vārda atņemšanu, izslēgšanu no daŗām sēdēm vai kā citādi; ņe var nevien katra runāt, ko grib un tik dikti, cik vien spēŗ, bet var runāt arī visas reizē. Rokām taustāms labums no tādas diktas runāšanas bija tas, ka paŗas runātāŗas cita citas vārdus bieŗi nevarēja sadzirdēt un tādās reizēs, protams, neviena nekā nesaprata, kādēļ arī vienprātība netika traucēta un domu starpības tikai reti kad varēja izcelties, bet visi jautājumi aizvien tika izšķirti un pieņemti vienbalsīgi, lai gan katra par tiem bija savādās domās un uzskatīŗa tos izšķirtus pēc sava prāta.

Sevišķi dzīva un pievilcīga bija daŗādu jautājumu pārrunāšana pirmdienu rītos, jo tad par daudzko, kas svētdienā uz āru izeŗot, bija redzēts vai dzirdēts, nācās domas izmainīt un taisīt slēdzienu. Svarīgākie notikumi, kas pirmdienu rītos nāca pārsprieŗanā, mēdza būt pa lielākai daļai ņādi: kuŗi pāŗi no jauna uzsaukti; kādos vārdos kristīts viens vai otrs bērns, kas bijuŗi kūmās un kā katra kristībniece bijuŗi ģēŗbusies; kuŗām sievietēm bijuŗas jaunas villaines, lakati vai kādas citas drēbes un kā tās piestāvējuŗas; kādi puiŗi uz kuŗām meitām visvairāk skatījuŗies un kādas meitas kuŗām dēlu mātēm pie baznīcas buŗojuŗas rokas, vai arī, ko kuŗa sieva pie baznīcas runājuŗi. Ja bija arī kādas laulības bijuŗas, tad pārrunāŗamā viela bija jau tik plaŗa, ka ar tās apsprieŗanu un nokārtoŗanu pirmdienas rītā vien nekādā ziņā nevarēja tikt galā, bet bija jāņem arī vēl daŗi citi rīti palīgā. Jo tad bija jāapsprieŗ un jānodibina, kāds brūtei bijis ģēŗbs, kāds vainags, kā viņa izskatījuŗies, kā brūtgāns izturēŗies, kādas bijuŗas brūtes māsas un kādos ģēŗbos, kas starp kāziniekiem baznīcā visvairāk smēŗuŗies, kādas un kuŗi baznīcā saćukstējuŗies, kuŗŗ baznīcā iegāŗis gandrīŗ ar visu cepuri galvā un tā joproŗam.

ŗorīt seŗu ugunskuru parlamentā oficiālās runas nebija vēl sākuŗas, tā ka nevarēja tad arī vēl zināt, kādu virzienu tās ņems. Gan no viena otra ugunskura puses daŗs vārds bija jau atskanēŗis, bet tie visi attiecās tikai uz tīri vietēŗam vai paŗu privātām lietām, it kā: „Padod man savu ķipīti”, „Pievāķ savu malku, lai nesajūk ar manu, vai arī atkal: „Vai tas tavs bīŗķis, kas te iekļuvis manā leņķē?” Vai atkal: „Pielūko, lūdzama, manu katliņu, kamēr izskrieŗu dāŗzā saplūkt laiŗķus”. ņāda rakstura teicieni, īpaŗi kā ņis pēdēŗjais, liecina, ka satiecība sievu starpā ir paŗlaik laba, jo, ja kādai īgnums vai dusmas sirdī, tad nekad nekā nelūgs otrai, bet aizskries ņņākdama gaŗām, pie tam, ja vien iespēŗjams, pasperdama ar kāju otras bīŗtakli, malkas pagali vai ņagaru klēŗīti; tāpat arī otra, ja tā būs nelabā prātā, uz tādu uzaicināŗumu nekad neatbildēs ar laipnības pilnu: „Jā, jā, mīļīt”, bet dusmīgi noteiks kādu skarbu vārdu. Kad nu ņorīt ne no vienas puses nekādas īgnuma vai dusmu zīmes nav manāmas, tad droŗi paredzams, ka debates par kādiem vispārības jautājumiem, ja tādas tagad atklātu, taptu no visām pusēm uzņemtās ar lielu labpatikŗanu un sasniegtu bez ņaubām spoŗus panāķumus.

Tomēr liekas, ka ņodien, jēŗu tagad pirmdienas rīts, trūktu īstas vielas plaŗāk, vispusīgi pārsprieŗanai, jo jēŗu gan visi seŗi ugunskuri jau labi ilgi kuŗas pilnā kurēŗanā un lai gan sievas jau reizā no reizes sanāķuŗas pavardā gan pa divām, gan pa trim, gan arī pa vairāķām reizē, tomēr

kādas vispārējas pārspriešanas cienīgs temats, likās, nebija nevienai pie rokas, jo neviena ar tādu nenāca klajā.

Tā šis jaukais rīta cēliens paietu gažām pienācīgi neizlietots, ja namā neiesteigtos kāda maza, pasesna sieviete, kas, acīm redzot, no visai ātras iešanas būdama stipri aizsulsies, tikko spēja izsaukties:

— Vai zināt ko jaunu?

Visas sievas, cik to pavardā atradās, atsitās apkārt uz durvju pusi, dažas pietrūkdams stāvus.

— Kas nu, Tēvine? — vairāk sievas vaicāja reizē, atnācējā pazīdamas kaimiņu vaļinieci. — Kurp tu tā steigdamas, ka ne labrītu nepagūsti padot? ...

— Mērniki! — sieviete iesaucās, vēl tāpat aizsulsies un būdama steidzīga, — šorīt mērī jau jūsu lankā!

— Kas tur jauns, kas tur kāds brīnums? — Kāda no kalpu sievām atteica ar nepatīkšanu, juzdamas pievilta savās cerībās dabūt ko jaunu zināt. — Kā viņi visur citur mēri, tā viņiem jāmērī arī mūsu lankā. Kas tur ko brīnīties?

Ar šādu atbildi savukārt nepatīkami pārsteigta, sieviete, nezinādama nekā, ko tālāk teikt, mīdījās drīz uz vienas, drīz uz otras kājas. Viņa nezināja vēl, kā no šā neveiklā stāvokļa tikt pa godam ārā, kad par laimi viņai aiz muguras patlaban atskanēja sekojoši vārdi:

— Ak, mērniki, jā! Jūs neviena nezināt, kādas bailes un nedzirdētu kaunu es vakar piedzīvoju ar tiem blēžiem.

Lai gan sievas jau no balss pazina, ka runātāja ir Evertene, tomēr šie nedaudzie vārdi viņām likās tik ievērojami, ka visas pagriezās atkal uz durvju pusi, kur Evertene, pabīdīdama Tēvini sānis, stiepa iekšā pilnu klēpi saplūktu zaļu, kuņas, pavardā ienākusi, ievērta savā lielajā katlā, kas atradās iemūrēts pavarda vienā kaktā un kuņā — līdzās ēstvārītājam katlam — sila un pluka govīm dzersis. — Es jau vakar vakarā gribēju jums stāstīt, — Evertene turpināja, priekšautu nopurinādama. — Bet mēs ar vīru, no miesta nākdami, iegriezāties kaimiņos, aizkavējāties tur un pārnācām vēlu, kad jau visi gulējāt. Bet nu jums pateikšu, kādas lietas mērniki prot un kā man gāja. Ak žēliņ — to baiļu, tā kauna!

Nu visas sievas kļuva ziņkārīgas, un vairāk balsis gandrīz reizē ievaicājās:

— Ko, vai sieviešus ķeķ rokā?

— Nē, tas nebūtu vēl nekas: kad ķeķ, var pamukt. Bet ko tur iesāksi, kā viņi dara?

— Nu, tad stāsti jel, ko viņi dara! — vairāk sievas sauca nepacietīgi, un arī Tēvine nevarēja nociesties, nepiebidrojusies šim vispārējam saucienam. Viņa vēl pati pēdējā piebilda:

— Jā, stāsti jel, māsiņ, stāsti! Man ilgi nav vaļas: jātek atkal citos kaimiņos, pastāstīt, ko jauna dzirdējusi.

Sievu ziņkārība droši vien nebūtu tik liela, ja jauno ziņu solītāja nebūtu Evertene, kas visām bija pazīstama par nopietnu sievieti un kas niekus nemēdza runāt. Vispār bija zināms, ka viņa runāja maz, bet ka viņas runai aizvien bija kāds pamats. Un nu viņa sāka tā stāstīt:

— Vakar aizgājām ar vīru miestā nopirkties siļķes un dedzināmo ūdeni. Nākam mājā pa celiņu gar mežmali, pretim muižas norai. Ieraugām pa noru strādājam mērniekus: noiet līdz mežam, nāk atpakaļ, atkal noiet līdz mežam un tā visādi. Saku vīram: diezin kādēļ viņi mežus nemērī? Tikai laukus, pļavas un citas klajas vietas vien. Vīrs atsaka: viņiem tas neesot vajadzīgs, viņi mežus izmērījot tāpat no virsus: viņiem esot tāds daikts — tā truba uz mērnieka galdiņa — kad to apgriezot otrādi un taņī skatoties iekšā, tad mežs apgriezoties arī otrādi — kokiem galotnes stāvēt uz zemi, bet apakšgals uz augšu un tad mežs viss esot tik vienāds un līdzens, ka visam tam var redzēt pāri, un virsnieks pie galdiņa stāvēdams un trubā skatīdamies, tad izmērījot nevien mežu, bet arī tos klajumus vēl, kas atrodas mežā iekšā, vai ārpus tā. Arī cilvēkus un visu citu viņi, savā trubā skatīdamies, apgriezot otrādi — ar kājām uz augšu un galvu pie zemes.

To dzirdot es satrūkstos: kad sievietei kājas gaisā, tad jau visi čabraki, protams, tūliņ uz galvas: domāju: ak, tie bezkaunas! Te redzu, virsniēks griež trubu taisni uz mūsu pusi un skatīsies iekšā! Es tālāk vairs ne soļā! Aptupjos pie zemes, saķeŗu brunčus, spieŗu stērbeles sev pie kājām klāt, lai nekur nav vaŗīgi un neļāju krist drēbēm uz galvas. Bet šis saliecies pie sava daikta un nu tik skatīties uz mani! Domāju, skaties, bezkauna, skaties, — tagad tu nekā neredzēsi! Gan pati manu, ka svārks tūliņ kristu no kājām uz galvu, ja neturētu, bet es tik turu. Vīrs paliek arī stāvot un brīnās, kālab es neejot tālāk. Es atsaku: vai tu traks esi? Tu domā, ka man nav kauna? Pats redzi, ka viņi ir tevi, ir mani apgrieŗuŗi otrādi. Tev tas nekas, bet ko es iesākŗu? Es tāda nevaru kustēties ne no vietas! Kad meŗš būtu tuvāk vai krūmi, ieskrietu un paslēptos. Bet no meŗa bijām par nelaimi jau labu gabalu atgāŗuŗi nost. Domāju, tavu bezkaunŗu! Kas to būtu domājis, ka kungu kārtas ļaudis ir arī uz tādām blēŗām. Ja vēl būtu kaut kāds zaldātelis, bet taisni pats virsniēks! Ir man gan kauns, gan dusmas. Cik ilgi lai tā saspiedusies tupu. Te par laimi dzirdu, grab meŗā rati. Drīz arī izbrauc man blakām Vangrievu muciniece. Līdzko piebrauc man blakām, līdz es, brunču stērbeles saķeŗusi, — pagubus vien pie ratiem klāt un — spudukts iekŗā! Saku, mīŗā muciniece, esi tik laba, paved mani kādu gabaliŗu, — man neganti sāka durt sānos caurājs, nevaru vairs paiet. (Taisnību tā tūliņ netīk teikt.) Saku, vīrs lai nāk kājām pakaŗ. — Tā tapu ārā no ŗļuras. Runādamās nobraucu līdz kaimiŗu atmatām, kur mucinieks radās iznācis sievietai pretī, pārveda arī mūs līdz mājās un tad aizkavējamies tur un pārnācām vēlu. — Vai, vai, tās bailes un kaunu, — to nevaru izteikt. Ŗorīt mēs uz noru ne domiŗu nevaram iet pa savu lanku: tur patlaban strādā mēŗnieki un tad viņi mūs tur skatīs kā spoguŗi: ne meŗa, ne krūmu tur nekur nav tuvumā, kur paslēpties.

— Ak, tēŗīt! — citas sievas izsaucās. — Ko nu lai dara? Kur tad lai ejam? Apkāŗt pa druvām un gar meŗu, tas jau trīs — četras verstis liels līkums; tad norā nonāksi tikai stundu pēc brokastlaika.

— Nu ar Dievu, mīŗās! Man nav vairāk vaŗas, — jāsteidzas citās mājās, — Tēvine spēŗi iesaucās un, nenogaidīdama pat atbildi uz ardievām, metās no pavarda ārā un pusteciŗus vien laidās pa sētienu uz gataves pusi.

* *
*

Druviniekos sievietām un meitām bija liela baŗiŗanās un prātoŗana, kā mēŗniekiem tikt gaŗām. Pie tam gandrīz katra teicās nu pie mēŗniekiem novērojusi kaut ko savādu jau agrāk, kas viss, acīm redzot, apstiprināja Evartenes stāstījumu par mākslu apgrieŗt cilvēkus apkāŗt. Tā Penkuŗa Grietele aizgūtnēm vien stāstīja, ka aizvakar, viņai nākot mājā no krustmales, mēŗnieki ļoti uz viņu skatījuŗies un smējuŗies — acīm redzot, tie viņu bijuŗi apgrieŗuŗi apkāŗt. Ai, vai, to kaunu! Un Grietele, nosarkdama kā nopliķēta, spieda ar roku sev acis cieti un nezināja no kauna kur dēties. Ak, ja viņa toreiz būtu zinājuŗi, ka mēŗnieki ar savu trubu nostādījuŗi viņu tik briesmīgi nekaunīgā stāvokŗī, viņa, pa diŗa dambi iedama, būtu labāk stāvu lēkusi ūdenī līdz kaklam iekŗā un kaut arī būtu vajadzējis noslīkt!

Kamēr sievas rājas un pukojās uz mēŗniekiem un arvienu vēl nevarēja izgudrot, kā ŗorīt tikt uz noru, pavardā ieskrēŗa kāda tekatne meitenīte, iesaukdamās:

— Māt, mūs Trīne klēŗī velk brāŗa biksas kājā!

Gluŗi negaidot nu bija atrasta laimīga izeja no bezizejas stāvokŗa: visas ēstnesējas pēc Trīnes parauga meklēŗa nu piemēŗīgākas vīru, brāŗu, tēvu vai dēŗu bikses, un ģērbās tanīs iekŗā.

— Kas nekait Janītes meitām! Tām tagad nav nekāda bēda, kur sadabūs biksas. Anŗizei kalpojot muiŗā par istabeni, cienmāte un prēlene dāvināja visādas drēbes, arī sievietu biksas, — abas var tagad nu labi tās izlietot. Kāda kuŗai laime! Visas esam kalŗu sievietas, visas kalŗojam vieniem un tiem pašiem kungiem, bet vienas bērņus apdāvina visādi, citu bērņi nedabū nekā. Labi gan tām

ģimenēm, kuŗu piederīgie ietiek kādās vietās muižā, sevišķi jo tuvu pašiem kungiem, — dzīvo tur kā pie Dieva aiz durvīm, — Tā pārmetumu un skaudības pilnā paņēmienā runāja Biezuma Bozuma sieva, dodama ar to sajūst, ka viņai ar tādu apdāvināšanu notikusi sāpīga netaisnība.

— Nē, mīlā Bozumene, nē. Tik lieii tie labumi muižā arī nav, kā tu domā, — žēlīgi lēnā balsī, it kā ar to cenzdamās pārrunājamai lietai piedot vairāk šķietamības, runāja Penkulene, gaŗi vilkdama. — Ja tur dzīve būtu tik varen laba, tad jau ikkatrs, kas muižā dabūjis kādu vietu, paliktu tur visu mūžu. Tomēr daudzi aiziet un meklējas citur vietas. Arī tā apdāvināšana nav nebūt tik liela, kā nezinātāji un skauģi izbrēc. Nav Anlīzei apakšiņas vairāk dāvinātas, kā vienas vienīgas, un Grietelei cits nekas neatliek, kā meklēt arī kādas vīriešu biksas.

— Muižā nu dzīve gan ir laba, katrā ziņā daudz labāka nekā sētu dzīve, sevišķi meitām pie istabām tur vieglas dienas un visu dabūn, kas kungiem atliek. Ka Anlīze no muižas atstāja, tur gan savs īpašs iemesls: viņai tālab bijis jāaiziet, ka sākusi pārāk kopenieties ar dižo sulaini. Cienmāte, teic, pāŗa reiz uzgājusi abus tumšā istabā, bet mūsu kungi tādas lietas nepielaiž.

— To tev, Bozumene, izlūgtos, lai tādas valodas no tevis vairs nedzirdētu! — stipri nopietnā, pa daļai jau sirdīgā balsī Penkulene tagad runāja. — Ja es vēl tādas runas no tevis dzirdēšu, tad tev savi vārdi būs jāpierāda! Es par savu bērnu zīnu visu un nekādas blēņas neļaušu par viņu melst!

Bozumene gribēja vēl iebilst, ka tā runājot gandrīz visa muižas saime. Bet viņai bija bail Penkuleni pārāk kaitināt; īstā brīdī viņai iešāvās vēl prātā, ka pārāk sakaitināta, Penkulene varētu atņemt viņai savu Grieteli, tā ka viņai tad nāktos palikt bez dienu gājējas, un kur lai vasaras vidū un pašā darba laikā ņemtu citu cilvēku? Viņa tādēļ labāk nolēma ciest klusu, tikai it kā nolīdzinādama vēl piebilda:

— Neba es tās runas izdomāju. Ne arī es tur biju, ne ko redzēju. Es runāju tik to, ko no citiem dzirdējusi. Ja tie nieki, lai paliek nieki. Kas man tur daļas? Es tik tā ieminējos. Tālab tev, Janīte, nevajag uz mani sirdīties.

— Es uz tev, Bozumene, nesirdos un nekad neesmu sirdījusies. Tik tu esi iesirdījusies uz manām meitenēm, kad tādas blēņu valodas par viņām klausī, tici un paud tālāk. Manu meiteņu solis tev allaž vajadzīgs, bet paļas par viņām stāstīt tu tomēr mīli.

Šo laimīgi uz galu ejošo vārdu ķildu pārtrauca un tā pilnīgi izbeidza Miķelene, nama durvīs stāvēdama un paklusā balsi mudīgi runādama:

— Rau, kas tur nāk pa gatuves vārtiem sētā! Krieva cepure un mundiere arī, bet, klau, latviski runā: prasa Anlīzei un citām aizejošām ēstnesējām, vai sievas esot mājā. Tas jau latviešu krievs! Kizi, ko šim vajadzēs?

Pa gatuvi nāca sētā iekšā, tuvodamies namam, jauns vīrietis zaldāta drēbēs. Uz viņa latviski doto dievpalīgu Evartene teica:

— Labrīt, labrīt! Bet kas par brīnumu — krievs runā šā! Laikam gan būs mūsu pašu latviešu krievs: neba svešs krievs tik labi prastu šādu valodu. Es jau skatos un zīmēju, vai nav Stīpnieku Margietas Jānis, ko viņu gad' noņēma krievos, vai atkal Pļavinieka Gatara Ievalts, ko pārngad noņēma. Domāju, laikam viens vai otrs pārnācis sērst, skatos, zīmeju, bet nevaru uzzīmēt.

Zaldāts nu izskaidroja, ka nākot no kaimiņu pagasta Mazā krogus, kur apmeties mērnieku oficiēris. Viņš esot oficiēŗa denčīks jebe sulainis un nācis pirkt savam kungam olas, jo tuvākā apkārtnē tās visas jau noēdis, tā ka tur nevarot vairs dabūt. Vai šinīs mājās būšot?

— Daudz vajadzēs un cik tad maksā? — Penkulene vaicāja.

— Maksājam kapeiku gabalā, ja ir labas olas un vajadzīgs būtu divi — trīs desmiti.

— Būs vairāk, būs vairāk, — sievas runāja cita par citu.

— Tad jau labi.

— Bet no kurienes tu esi noņemts? Taču kur no šās puses, ja arī ne taisni no šā apvērŗa — Miķelene pētīja tālāk.

— Nē. Esmu no Vidzemes.

— Ak, vidzemnieks, — sievas atkārtoja gandrīz visas reizē un kā drusku pievīlušās savās cerībās. — Tomēr labi, ka šāds cilvēks — vienalga, vai no Kurzemes vai Vidzemes. Taču prot šā un nu varēsīm ko izzināt par mērniekiem un viņu darbiem un nedarbiem, — Miķelene priecājās. — Vai taisnība, ka mērnieki, skatīdamies pa trubu, var apgriezt visu apkārt — augšu uz apakšu un apakšu uz augšu — un redzēt visu, ko tik vēlas?

— Taisnība. Varam visu, — zaldātelis atteica, acīm redzot, gribēdams sievietēm izrādīties par lielu zinātāju, varētāju un darītāju.

— Ak, tu blēži! Ak, tu blēži! — Evertene noteica un nokaunējusies aizvilka sev drānu vairāk aiz acīm, arī Penkulene darīja to pašu, bet Miķelene, apakšlūpu iekniebusi zobos, pagriezās sānis, tā savu nokaunēšanos izrādīdama.

— Nē, nē, — atkal Evertene runāja. — Sievietes jums, mērniekiem, vajadzētu gan likt mierā. Mērijiet kalnus un lejas, pļavas un visu citu, ko jums vajag, bet ko jūs uz sievietēm tik daudz skatāties? Tur jums nav nekas ne mērījams, ne pētāms. Tas nav koši. Bet priekš kam īsti pati tā mērīšana vajadzīga? Saka, ka dalīšot zemi. Vai taisnība?

— Taisnība, — zaldātelis noteica cieši.

— Ak dalīs gan zemi? Tad tālab tā mērīšana notiek! — sievas runāja atkal cita par citu, pie tam tādā mērā priecīgi uztraukdamās, ka visas, aizmirsdamas savu nokaunēšanos, atlaida drāneles no acīm un, pagrieždamās uz zaldāta pusi, lūkojās tam taisni sejā, gribēdamas nevien dzirdēt viņa vārdus par zemes dalīšanu, bet arī redzēt katru viņa vaibstu sejā, — tik svarīga viņām tagad likās šī lieta.

— Un kam tad zemi dalīs? Vai kalpiem arī? — Penkulene savukārt vaicāja.

— Protams, ka kalpiem arī, jo tiem taču zemes nav, — jautri sievietēm acīs lūkodamies, zaldātelis atteica.

— Nu, kā tad, kalpiem! Kam tad vēl citiem, ja ne kalpiem, — it kā apstiprinādama zaldāta vārdus, Miķelene runāja, — kalpu kārtas cilvēkiem zemes nav, tiem ir vajadzīgs.

— Ak, cik reiz jau nav dzirdēts runājam par zemes dalīšanu. Es vēl biju maza meitene, kad arī runāja, bet nekad tas nav noticis, un tad nu tas reiz notiks! — rokas it kā lūgšanā salikusi, sēri domīgā balsī teica Penkulene, kļūdama dziļi nopietna.

— Jā, tā jau mēdz teikt: ko runā, to pierunā. Lai agri vai vēlu, bet reiz tas nāk, — Miķelene noteica, arī kļūdama tagad pa daļai nopietna, pa daļai priecīga.

— Un jūs mērījat visu zemi, arī muižu laukus un pļavas? — Evertene klaušināja tālāk.

— Jā, arī muižu zemes tāpat kā citas, — zaldātelis svarīgi noteica.

— Bet saimnieku mājas taču arī?

— Saimnieku arī, bet tās ne tik daudz kā muižu zemes.

— Nu, vai tad tu nesaproti? — Miķelene steidzās atkal paskaidrot Penkulenei, kas šai reizē bija bijusi vaicātāja. — Vai tad tu nesaproti, ka saimniekam atstās tik daudz zemes, cik viena pāra iztikšanai vajadzīgs, bet visu pārējo izmērīs un izdalīs tiem, kam zemes nav. Ir jau aizvien dzirdams runājam, ka tā būšot, kad zemi dalīs, un kad nu dalīšana būs, tad tā notiks.

— Jā, taisni tā būs, — zaldātelis savukārt apstiprināja runātājas vārdus.

— Bet vai tad kungi grib ļaut muižu laukos zemi mērīt? Vai viņi paši nekāro visu zemi paturēt sev vien? — Penkulene atkal vaicāja.

— Viņi negribētu vis ļaut, bet nedrīkst, — zaldātelis tagad steidzās paskaidrot. — Kad mums pretojas, tad vēl sliktāk. Kādā muižā — tas bija tur uz Liepājas pusi — kungs arī negribēja ļaut mērīt; par to mūsu oficiēris sapīka, un nu ņēmām un izmērījām visus muižas laukus un pļavas izdalīšanai kalpiem. Muižai vairāk nekā neatstājām, kā tikai ēkas un ābeļdārzu. Nu kungs gan apķērās, ka nav vairs labi un nu tik oficiēri lūgties, lai atmērot kādu daļu atpakaļ; pusi zemes viņš

ar labu atdošot kalpiem, bet otru pusi lai atmērījot atpakaļ un atstājot pie muižas. Bet oficiers nu vairs ne dzirdēt! Viņš kungam bargi atsaka: kas mērīts, tas mērīts. Par atmērīšanu nevar būt vairs runa. Tev ar cienmāti un bērniem pietiek ar dārzu, — jūs varat muižā dzīvot un ēst ābolus; bet zeme, kā izmērīta, tā lai paliek zemniekiem. Beigas un āmen!... Un tā palika.

— Un tā palika? — Sievas, kas stāstījumā bija klausījušās elpu aizzinot, atkārtoti zaldāteļa vārdus gandrīz vienā balsī.

— Palika. Kungs nekā nedrīkst. Viņam bail, ka neiziet vēl sliktāk par to, ka jau agrāk nav kalpiem devis zemi, jo kungiem to vajadzēja darīt pašiem no sevis. Ja viņi vēl vairāk pretotos, tad viņiem atņemtu arī muižas ēkas un dārzus, — lai iet tad, kur zin! Mūsu oficiers ir bargs un nav pielūdzams. Ko viņš reiz teicis un darījis, tas nav vairs grozāms.

— Va re! Va re! — sievas izsaucās atkal gandrīz visas reizā. — Va re, ko mērnieki var!

— Un tu domā, ka mēs arī dabūsim zemi? — Miķelene griezās ar jautājumu pie zaldāta.

— Dabūsit. Visi dabūsit...

— Ak, tas nu būs gan prieks, kad varēsim dzīvot paši uz sevi: katrs uz savas zemītes un savā mājiņā! — Evertene tīri sajūsmināta izsaucās. — Viss, ko iesim un strādāsim, nāks nu vienīgi mums pašiem par labu un nevis vairs muižai, kā līdz šim.

Par tādu necerētu prieka vēsti sievas uzņēma zaldātu kā mīļu viesi: pacienāja ar sviestmaizi, pienu un sieru, un diezin ko vēl būtu tam devušas, ja vien būtu vairāk kas bijis. Zaldātam cienājoties, laipnā saruna turpinājās, pie kam sievas dabūja zināt, ka zaldātu saucot Juri, ka viņam mājas vecāki esot dzīvi un veseli un ka viņam esot māsa ar vārdu Dore. Olas viņam pārdeva, cik vien gribēja, katra sieva uzdeva arī vienu olu virsū, un tā zaldāts aizgāja ļoti apmierināts. Tomēr vēl daudz vairāk apmierinātas jutās sievas.

— Kas to būtu domājis, ka mērnieku virsnieks ir tik labs pret zemniekiem! — rokas saņēmusi, ar dziļu izbrīnīšanos izsaucās Evertene.

— Nu re', un tu vēl nupat tā uz mērniekiem pukojies, domādama viņus diez kādus pagānus, — Miķelene runāja pārmetumu pilnā balsī, — pat uzskatīji to par diez kādu negantību, kad viņi ar savu trubu apvērs vienu otru sievieti apkārt un drusku pablenž. Ko par to patiesībā daudz ļaunoties vai brīnīties? Vīrieši paliek vīrieši — sievietes viņiem patīk, un kungu kārtas cilvēkiem tādas blēņas un nieki rūp visvairāk. Tā tas bijis no laika gala.

— Tas taisnība. Un vai zināt ko? — Evertene runāja paklusā balsī un pieliekdamās tuvāk uz to pusi, kur stāvēja Penkulene ar Miķeleni. — Ja mērnieki mums mērī zemi, tad nedrīkstam būt pārāk izpeikušas un viņu blēņas ņemt tūliņ par ļanu: viņi var nu mūsu mājām atmērīt kādu gabalu labas zemes nost un piešķirt citām. Rau, kā viņu gad' gāja, kad saimniekiem mājas pārdeva, un muiža lika tiem zemes pārmērīt: Dzintarniekam, kas levīzeri bija aizkaitinājis, atmērīja visu ganīklas klāni un piešķīra Ezerniekam. Gan Dzintarnieks pēc skrēja uz muižu lūgties baronu, bet nekā nelīdzēja, — levīzeris noteicis: citādi tur nevar izmērīt, un tā palika. Lai mērniekus tīši nekaitinātu, es labāk neģērbšu nekādas vīriešu ķelnas kājās un iešu tāpat. n Kauns gan būs, bet ko lai dara? Ja zemi gribam dabūt, tad neko daudz nebēdāju. Šāda lieta ir tā grēka vērta. Zemnieka cilvēks paliek zemnieku cilvēks un kungi paliek kungi. Mums tiem jāklausa, — tāds mūsu liktenis. Tā tas bijis no laika gala. Atcerieties, kā mūsu mātes dziedāja:

„Ak vai, kas kungam liegs!”

— Tev taisnība, Anna, — Penkulene runāja, saukdama šoreiz Everteni nevis vairs vīra, bet viņas pašas vārdā, ar to izrādīdama sevišķu sirsnību. — Mēs visas esam godīgas sievas, nevienai mums nekad nav kāja paslīdējusi. Bet mērniekus kaitināt nedrīkstam. Rītu neļaušu arī nedz Anlīzei ķekoties ar kādām prēlenes apakšīnām, nedz Grietelei kāpt vīriešu lācenēs: lai iet tāpat koši godīgi,

kā sētu meitām pieklājas un beigts! Ja mērniki grib, lai skatās! No redzēšanas vien nekas nekaitēs. Mērnīku acis nevienu nenoskaudīs.

— Bet nu jāsteidzas! — uztraucās Evertene. — Anlīze ar Grieteli un Trīni būs norā, Didžene arī jau labs brīdis kamēr aizgāja.

To teikusi, viņa ņēma nestavas ar druvnešiem uz kamiesi un ar kaunā tvīkstošu seju, bet jaukām cerībām sirdī devās žigļiem soļiem pa gatuvī uz lankas pusi.

10.

ZEMNIEKI BEZ ZEMES

Kā Didžene atriebusies vīram. — Kādēļ visi tic tam, ko saka Evarts. — Kādēļ kalpiem dos zemi. — Nejausa satikšanās. — Grūti laiki. — Mantojums no tēva. — Vakara parlaments. — Ar ko viņš atšķīras no rīta parlamenta. — Krietnākie ubagi. — Kādēļ Penkulis liek sievām dot ubagam dāvanas pa otreiz un kādēļ Didžis liek uzņemt ubagu par pilnu viesi.

Darbinieki sagāja noras pūnī brokastī. No visām mājām bija jau ēdiens atnests, tikai no Druviniekiem vien nē. Druvinieku vīri tādēļ brokastis gaidīdami, kavēja laiku ar sarunām; turpretim citi ņēmās ar ēšanu, paretam tikai viens otrs pa vārdam iemezdami vispārējās sarunās.

— Nu, Ans, kas labs dzirdams no jauna? — Tā kāds paklibs pusmūža vīrs, nākdams kā pēdējais pļāvējs ar izkapti rokā pūnī iekšā, uzrunāja kādu pūņa durvīs sēdošu zēnu, gadu četrpadsmit vai piecpadsmit vecumā. — Tu arvien zini ko labu stāstīt un atnesdams tēvam brokastī, atnes arī kādas jaunas ziņas. Ko dzird par dziedātājiem? Vai neies atkal krūmos dziedāt? Muižā jau aizviņu sestdien izdziedājās. Nu būtu laiks atkal iet zaļā muižā kopā ar čigāniem dziedāt. Vai neuzrausit atkal: „Projām, marš, marš ziedu laiciņā?”

— Nu, kad viņiem tik visa iešana un dziedāšana neizjūk, — puika runāja gudri, — es viņu pulkā dziedāt vairs neēju: kad mani neaicināja muižā uz dziedāšanu barona dzimumdienā, tad lai dzied visur vieni paši. Ja grib, lai iet Penkuļa meitas un Brammanīšu Pēteris, — es nē!

— Tev jau īsti jāiet dziedāt, — tas pats paklibais atkal teica, izkapti pie sienas vadzī pakabinājis un sēzdamies pie ēdienu trauka. — Tur jau tavs skolotājs ir par vadoni un tur tev nevajadzētu vis trūkt.

— Ē, mans skolotājs viņš vairs nebūs! Iešu ruden pie iesvētīšanas un tad man nekādas skolas un skolotāja vairs nevajadzēs. Maz ko viņš arī var iemācīt. Veselu zienu pie viņa gan izgāju, bet nevaru manīt, ka daudz vairāk būtu ko iemācīties, nekā agrāk zināju. Varbūt tiem, kam lētas galvas, viņš var ko iemācīt; bet man, cietgalvim, nekā nevarēja iedarīt.

— Nu, lai arī tev, Ans, galva cieta un grāmatu iemācīties nevari, bet gudrs tu esi, un teicamais tev tāds kā mācītājam.

— Ē, ko par mācītāju runāt! — puika izsaucās diži un plati. — Kas tas par mācītāju! Ko viņš var pateikt? Un vecs, salicis, — tāds čačiņš, ka tur nav nekā nedz ko redzēt, nedz dzirdēt. No galvas vien nevienu sprediķi nesaka! Katru reiz ņem kancelē bībeli līdz, tur pirms lasa un tale tik sprediķo. Kas tā par sprediķošanu! Kad divdesmit pieci gadi gājis skolā, tad gan vajadzēja bībeli zināt no galvas. Es tik divi ziemas esmu gājis skolā, tomēr labāk par mūsu mācītāju sprediķot droši varētu, — par to nešaubos!

— Anšam, rau, ir dūša! Tas gan dienās ko izdarīs! — galvu grozīdams, noteica kāds cits brokasta turētājs, ne bez pabrīnīšanās noskatīdamies uz mutīgo zeņķi, bet Anša tēvs, kas turpat

līdzās ēda brokasti, piegrūda dēlēnam ar elkoni pie sāniem un ar acīm pamirkšķinādams, paklusu teica:

— Ans, noslauki degunu! Āre, puņķis nāk pa šņākām ārā!

Degunu nošņaucis un kamzoļa piedurknē noslaucījis, puika turpināja savu pārspriešanas darbību par skolu un baznīcu tālāk:

— Un kaimiņu Saulgozes draudzes mācītājs arī nav labāks par mūsējo. Es viņu pērn dzirdēju pa Miķeļiem, kad gada tirgū braucot iegriezāties turienes baznīcā. Tas arī nekā jauna nevar pateikt: tik vienus un tos pašus vārdus vien kladzina: grēks, grēks, sodība, sodība. Un uz dzērājiem šķendējas — gluži tāpat kā mūsējs. Skolotājs teic, tur gan esot labāks nekā mums: kas divi ziemas skolā bijis, visu mākot; bet ērģelēšana baznīcā viņam neiet nemaz labāk par mūsu veco ērģelnieku: tik vienam kā otram vietām ērģeles skan gan dikti, bet vietām atkal pavisam klusu, kā nav nekā ko dzirdēt. Tādiem ērģelniekiem, kas neērģelē kā vajag, būtu pamazināma alga, bet tiem baznīckungiem, kas labi nesprediķo, nevajadzētu nekā dot: kad iet apkārt upuris priekš viņiem, tad nevajadzētu mest pat ne koka vērdu, arī pie dievgalda ejot ne. Redzētu, vai tad viņus reiz neizmācītu labāk sprediķot.

— Vadzi, puiš, tev ir labs apķēriens un veikls teiciens. No tevis dienās var iznākt varens traču cēlējs, — Knēveļa Didžis sacīja, noskatīdamies, kā citi dūšīgi ēd, bet viņam ar pārējiem Druvinieku vīriem vēl arvien jāgaida. Negribēdams velti kavēt laiku, viņš, strādīgs cilvēks būdams, paņēma savu izkapti, izgāja ārā un, nosēdies pie pūņa pakšņa, kur kādā no siju galiem bija iedzīta lakta, ņēmas kapināt izkapti, lai šis darbs būtu jau padarīts uz priekšu.

Drīz arī ieradās Druvinieku ēstnesējas, tikai Didža un Evarta sievas vēl arvien nenāca. Atnākušās ēstnesējas nevarēja nociesties nepastāstījušas kaimiņu sievietēm par saviem šā rīta nokavēšanās iemesliem, un tā īsā brīdī visiem kļuva zināms par mērnieku mākslu apgriezt visu otrādi. Kaimiņu māju meitas un jaunākās sievas, kam arī bija nācies iet mērniekiem tuvāk garām, nu tvīka vien kaunā un pīkās un pukojās par tādu nekaunīgu izturēšanos. No pirmā gala dažas gan it kā labi negribēja ticēt tādai mērnieku iespējai, bet kad dzirdēja, ka stāstītājs par šo lietu bijis Evarts, tad par mērnieku mākslu un spēju neviena vairs nešaubījās, jo Evarts, lai gan agrāk bija bijis pazīstams par lielu dzērāju un palaidnieku, tomēr tagad, pēc savas labošanās, stāvēja pie muižas darbiniekiem un citiem savas tuvākās apkārtnes ļaudīm zināmā cieņā, sevišķi attiecoties uz tādām lietām, par kuŗām vienkāršiem lauciniekiem īstas sajēgas pašiem nebija. Evarts, gandrīz pie pāra desmit gadu nodzīvodams pilsētā, taču bija daudz ko redzējis un dzirdējis, ko uz zemēm nekad nedabū ne redzēt, ne dzirdēt. Visvairāk viņš bija cēlies cieņā nevien pie saviem darba biedriem, bet arī pie visa pagasta iedzīvotājiem ar to, ka viņš bija ķeizaru redzējis.

Tas noticis toreiz, kad Kurzemē vēl nebija dzelzceļu un kad ķeizars Aleksandrs Otrais ar savu ģimeni no Liepājas, kur dažas nedēļas pavadījuši gan jūrā peldēdamies, gan siltas vannas ņemdami, braukuši pa zemes ceļu caur Aizputi, Skrundu, Blīdeni un Jelgavu atpakaļ uz mājām. No tuvākas un tālākas apkārtnes toreiz ļaudis steigušies uz tām vietām, pa kuŗām gāja šis ceļojums, lai dabūtu ķeizaru redzēt. Daudziem tas arī bija izdevies. Bet Cīrulenes pagasta iedzīvotāji, atrazdamies tālu no minētiem apvidiem, pašā leišmalē, nebija zinājuši par šo ceļojumu un dabūja par to dzirdēt tikai tad, kad tas jau sen bija noticis.

Tā Evarts, izņemot pāris atvaļinātus zaldātus, kuŗi bija galvaspilsētā dienējuši, bija vienīgais šai apvidū, kas varēja teikt ķeizaru redzējis. Īpaši pie kalpu kārtas ļaudīm ar to viņš stāvēja cieņā un svarā. Ja kur kādreiz radās šaubas par Evarta stāstījumu patiesību, tad tik vienam vai otram no klātesošiem vajadzēja ieminēties: „Kā nu tas nebūs taisnība, ko Evarts saka! Cilvēks tik ilgi dzīvojis pilsētā, daudz ko dzirdējis un piedzīvojis, arī ķeizaru redzējis. Kā nu viņš nezinās, kas ir, kas nav?” Un tūliņ visas šaubas par viņa stāstījuma patiesību izgaisa kā migla vējā. — Evarts pats prata pie tam izturēties tik vienkārši, nepiespiesti un neuzkrītoši, ka par viņa vārdu patiesību

nevienam nevarēja celties šaubas. Tā arī tagad, kad visi ņēmās tuvāk pārrunāt mērnieku mākslu un spēju, viņš vispārējās valodās gandrīz nemaz nejaucās, sēdēja pūņa sienmalē klusi un mierīgi, tikai šad un tad savādi iešņaukādami, ar kreiso nāsi spēji ieraudams vairāk gaisa un pie tam kreiso vaigu un muti tai pusē drusku iešķiebdams. Līdzīgās reizēs viņš allaž mēdza tā darīt, gribēdams ar to it kā pastiprināt sava katreizējā stāstījuma ticamību.

— Bet ja mērnieki ar savu brīnišķīgo trubu tā negodīgi aiztiek arī kungu kārtas sievietes, vai viņiem dažreiz neiziet plāni? — paklibais darbinieks ievaicājās, skatīdamies uz to pusi, kur Evarts sēdēja, acīm redzot, gaidīdams no turienes atbildi.

Evarts izspļāva no mutes smilgu, ko, laiku kavēdams, bija starp zobiem kožļājis, savā parastā kārtā iešņaukājās, pašķieba drusku sejas un mutes kreiso pusi un tad, uz augšu neskatīdamies, acis gandrīz nodūris uz leju, deva vaicātājam par atbildi šādu paskaidrojumu:

— Citu reiz iznāk gan tracis, tas tiesa. Reiz tāds gadījums notika pie Jelgavas ar gubernātoru un viņas meitu. Gubernātors gan traki sapīka uz mērniekiem, ka tie viņa cienmāti un meitu vērsuši apkārt. Bet ko tu mērniekiem daudz iedarīsi? Tie atsaka: mums tur jāmērī un beigta lieta! Kas sievietēm tur par nākšanu, kur mērniekiem jāstrādā? Un gubernātoram ar visu bardzību nekas neiznāca.

To teicis, Evarts atkal iešņaukājās un paraustīja ģimja kreiso pusi zināmajā vaibstā.

— Jā, pilsētā cilvēks daždien dabū ko piedzīvot, kas zemnieku dzīvē nekad nenāk priekšā, — Knēveļa Didžis, nometies uz ienesta zaļa siena klēpja netālu no durvīm, stājās pie brokasts turēšanas. Sieva nosēdas viņam ieblakus. Tomēr pēc neilga brīža viņa, kā odzes dzelta, sāpīgi iekliegdamās uzlēca kājās un, dažus solus paskrējusi uz priekšu, apstājās un skatīdamās atpakaļ un vīram pretī tītīdamās, brēca spītīgi dusmīgā balsī:

— Re, bende, re! Ieknieba man tik nejauki, tik sīvi. Basis tāds, būtu varējis, būtu man iekodis. Palika nu labāk? Bet par to es atkal tev atriebos jau ieprieks: es nevilku tavas bikses un nācu tāpat kā ikrītus — lai mērnieki skatās cik grib! Un tīšu es tiem gāju itin tuvu gaļām. Jā, to es darīju tev par spīti un to tik tev vajadzēja! Et te, te, te, basi! To tik tev vajadzēja! Et, te, te, te!

To Didžis vairs neizturēja. Viņš uzlēca kājās un steidzās sievai klāt, bet tā ar pāris lēcieniem bija pa durvīm ārā. Gan Didžis pilnā sparā metās gabaliņu vēl sievai pakaļ, bet, viņu nepanācis, drīz griezās atpakaļ.

— Lai paliek, Didži, lai paliek, — viņu mierināja Penkulis, kas jau bija paēdis un, karoti noslaucījis, bāza to maizes kulē iekšā. — Paša sieva tikpat ir; ko tur nu daudzīsi, ko būsi. Sievai sievas mēle, — ko tur dusmoties?

Didžis uz to nekā neatbildēja, tikai pastingri nošņauca degunu, plaukstā to noslaucīdams, tad nāca atpakaļ pie sava strebjamā trauka, lai turpinātu pārtrauktās brokasts turēšanu. Iedams viņš tagad soļoja tik svinīgi svarīgā gaitā un viņa sejā bija lasāma tāda pašcienības apziņa, it kā nekas nedz smieklīgs, nedz ļauns, nedz citādi piedauzīgs nebūtu noticis, bet ka viņš tikai it vienkārši izpildījis — vai gribējis izpildīt — kādu no krietna vīra sīkiem laulības pienākumiem. Viņš it labi zināja visu skatus vērstus tagad uz sevi; tādēļ viņš tad arī centās visu savu gaitu un izturēšanos padarīt tik cienīgu un svarīgu, cik šādā reizē vajadzīgs. Ne uz vienu nepaskatīdamies, viņš visā savā cēlumā soļoja atpakaļ uz savu vietu, gudri smaidīdams un lepni papurinādams galvu, tā ka kuplie ķerainie mati vien tik nokustējās. Nosēdies savā vietā, viņš atkal gluži mierīgi, itin kā nekas nebūtu lēcies, sāka kārtīgi strēbt balanžu šautus, klāt ēzdams rupju melnu maizi, apsvaidītu ar tā saukto leišu sviestu.

Kā pati pēdējā ēstnesēja ieradās Evertene. Kamēr vīrs kabināja no nestavu kāšiem druvnesi un maizes kuli zemē un rīkojās uz ēšanu, viņa pasludināja prieka vēsti par gaidāmo zemes dabūšanu, īsos vārdos steidzīgi pastāstīdama, kādā nolūkā zemes mērīšana notiekot, un citu, ko vēl mērnieku Juris teicis.

Visas citas ēstnesējas un ēstnesēji, kā arī tie darbinieki, kas brokasti bija jau paturējuši, sastājās nu ap Evarteni, izvaicādami viņu tuvāk par visu sacīto, un nu sākās dzīvas sarunas par zemes dalīšanu un dabūšanu, kuŗās tie vīri, kas vēl turēja brokasti, jaucās iekšā, visā spēkā runādami, lai viņu vārdi arī notālēm būtu sadzirdami.

— Tad nu taču reiz piedzīvosim zemes dalīšanu! — kā sajūsmināts, paklibais vīrs izsaucās. — Reiz nu taču dos visiem zemi, un arī mēs to dabūsim.

— Kam lai citiem dotu, ja ne mums? — Penkulis prātoja. — Mēs, kalpu kārtas cilvēki, taču esam valdībai visuzticīgākie pavalstnieki, jo mēs dodam savus dēlus bez jebkādas locīšanās zaldātu dienestā. Kungu dēli par kaŗavīriem neiet, saimnieki savus dēlus pa daļai arī vēl prot dažādi izvadot no kaŗa klausības, gan kreisdakterim aizgrūzdami naudu priekšā, gan citādi. Mēs, kalpu cilvēki, vien to nedarām, tāpēc ka to nevaram, jo mums nav naudas. Mūsu dēliem un brāļiem nekāda retavošanās nekad nav iespējama un kam ietams ir, tie iet un klausā ķeizaram. To zina arī valdība un tādēļ viņa dos nu mums zemi.

— Zināms, mēs esam tie vērtēnākie vīri valstij, tikpatān kā stūŗa akmeņi ēkas pamatos; tādēļ valdība mūs par visām citām kārtām vairāk ieredz, ir mīl, ir grib dot mums vislielākos labumus, jo ja arāji zemi nekoptu, rudzus, ir citu labību nesētu, no kam tad iztiktu kungi, pilsētnieki, kaŗavīri, ir viņu zirgi? — Biezuma Bozums teica, stipri nosarkdams un pabikli skatīdamies visapkārt, vai tik nebūs izteicis kādu aplamību. Tomēr no šādām bailēm viņu šoreiz tūliņ atsvabināja Penkulis, pilnā domu vienībā runādams:

— Tev taisnība, Bozum: krietnāku strādnieku par tevi un Knēveļa Didži nebūs visā valstī — nedz siena pļaušanā, nedz citos darbos; par tādiem vīriem kā tu un Didžis valdībai var tikai būt vislielākais prieks, jo bez tādiem vīriem nedz valsts, nedz valdība nevarētu pastāvēt. Un tādēļ viņa grib nu dot kalpiem zemi.

— Laiks nu gan reiz būtu dot arī kalpiem zemi, — paklibais vīrelis teica. — Ko gan mūs sauc par zemniekiem, kad mums nav zemes? Kas tas par zemnieku — bez zemes? Ja kungi domā, ka zemes mums nav vajadzīgs un ka mēs varam iztikēt no tukša gaisa, lai tad sauc mūs par gaisiniekiem, tukšiniekiem, vai kā citādi, — kādēļ gan mūs vispār tad saukt par zemniekiem? Par zemniekiem tad jau saucami tikai kungi un saimnieki, jo tiem pieder visa zeme.

— Jā, ar saimniekiem ir arī savāda lieta, — dusmodamies prātoja Knēveļa Didžis. — Apdomājiet tik: vienam pašam laulātam pārim vesela māja! Bet mēs esam seši pāri laulātu cilvēku vienās mājās, un tās pašas nepieder mums! Kur te taisnība? Kād tik to dabūtu zināt valdība, tad gan labi neklātos ne kungiem, ne saimniekiem! Saka, kungiem piederot muižas un mājas, un saimnieki mājas no kungiem nopirkuši. Nieki! Kā gan mājas un zemi var nopirkt? Tikai to var pārdot un nopirkt, ko var kur aizvest vai aiznest. Bet kā lai varētu pārdot un aizvest uz kur citur mājas un zemi? Un no kā un kad gan kungi pirkuši zemi?!

— Taisnība, Dieva dotu zemīti nevar neviens nekur aizvest, ne arī pārdot vai nopirkt. Dieva dota zemīte pieder visiem. Saimnieki gan var kungiem maksāt par zemes lietošanu, bet nopirkt viņi to nevar, — žēlīgā, bet noteiktā balsi runādama, sacīja kāda vecenīte, kuŗu citi dēvēja par veco Maiju. Bet Knēveļu Didžis sirdijās tālāk:

— Kas saimniekiem nekait! Manam radniekam Ūpim pat. Viņš nav man pretinieks nekādā darbā — ne pļaušanā, ne aršanā, ne pie mēslu mēšanas, ne arī kur citādi; katrā darbā viņš pret mani tīrais nieks. Bet man nav māju, viņam ir! Viņš esot mājas iepircis uz dzimtu un maksājis kungam. Labi. Dodiet man mājas, es arī iepirku un maksāšu. Vienam pašam pārim veselas mājas — kas tur nekait dzīvot un maksāt? Ja mēs tagad dabūsim paši savas mājas, redzēs, vai mēs tāpat nemaksāsim kā saimnieki, un dzīvosim vēl labāk.

Vēl gan laikam ilgi būtu turpinājusies pukošanās un rāšanās uz kungiem un saimniekiem, kā arī priecāšanās par ceramo zemes dalīšanu, ja Knēveļa Didžis, kas šonedēļ bija priekšplāvējs, neaicinātu doties pie darba.

* *
*

Tanī pašā dienā ap diendusas laiku, kad norā nebija dzirdama nedz izkapšu brucināšana, nedz plāvēju un grābēju čalošana, pa ēnainu, skujām nobirušu meža celiņu soloja kāds druikta, spēcīga auguma vīrietis, kuŗš pēc izskata likās būt stipri jau mūža otrā pusē. Ceļš gāja gar plašu skudrienu, kur starp ceļu un plāvmali šur tur redzēja saulgozainās vietās gan mazākus, gan arī it dižus pūžņus, kas izskatījās kā notālēm aplūkoti apaļi, tumšrudi pelēki siena tupeši. Vietvietām bija redzamas skudru notīrītas un iemītas tekas, kas gāja gan no viena pūžņa uz otru, gan arī aizstiepās uz tālākiem apvidiem, vietām šķērsodamas ceļu, vietām iedamas tam arī gabalus blakām. Gaišs bija pilns rūgti skābās skudru spirta smaržas, kas, saplūzdama kopā ar priežu un egļu karstā saulē kūstošo sveķu iztvaikojumu, radīja it kā savādu tvanu. Sevišķi kad stiprāk iepūtās siltās, gandrīz karstās dienvidus vēsmas, nākdamas no skudriena puses, tad sitās ģīmī un skrēja degunā tik stipra smaržīga gaisa strāva, ka gandrīz bija jānoreibst.

Gājējs visam tam piegriezta maz vērības. Brīžam viņš gan uz dažiem acumirkļiem apstājās iešanā, uzmanīgi klausījās, vēl uzmanīgāk apskatījās visapkārt un, iekāms devās tālāk, ievilka pa degunu un muti patīkamo, veselīgo gaisu sev plaušās; tomēr to viņš darīja nevis apzinīgi un ar nolūku, bet vienīgi tādēļ, ka, uzmanīgi klausoties, viņam mute aizvien palika pusvirus, smaržīgais gaisa pats no sevis plūda tur iekšā un elpojot tā tika ievilkts arī plaušās. No visai nolāpītā, skrandainā apģērba un pār pleciem gar abiem sāniem karājošām gaŗajām tarbām bija redzams, ka gājējs ir ubags, bet visai platās, zilās ar baltu rūtainās nātņa bikses, kā arī pagaŗās, iesirmi dzeltenās ūsas liecināja, ka viņš ir leitīs, jo šādas bikses bija parasts redzēt tikai leišiem, un ūsas toreiz pašu cilvēku starpā šai apvidū vecāki vīri nenēsāja, izņemot dažus bijušos zaldātus. Lai gan ubaga drēbēs ģērbies un tarbām apkāries, gājējs tomēr soļoja stalti un vingri, un vispār nekāda locekļu kaite pie viņa nebija manāma. Kaklā viņam bija gan saitē piestiprināta koka kāja, bet to viņš nesa paspiedis padusē, jo pašam abas kājas bija pilnīgi veselas. Arī ķeģis kreisā un boze labā rokā likās nēsātas līdzī laikam gan tikai suņu dzīdīšanas vai arī mākslīgas klibošanas nolūkam. Bez abām tarbām viņš nesa vēl par plecu pārmestu maisu, kuŗa apakšgalā likās būt kaut kas iekšā.

Gājējs tuvojās tai vietai, kur ceļš, ierobežots abās pusēs eglīšu un priedīšu biezieniem, meta spēju likumu. Iekām griezties likumā iekšā, savādais gājējs atkal apstājās, uzmanīgi lūkojās uz priekšu, un vēl uzmanīgāk klausījās, bet nekas šaubīgs nebija nekur redzams, nedz dzirdams. Visapkārt valdīja īsts diendusas klusums. Tikai gaisā bija dzirdama savāda, nenoteicama sīkšana, un ceļam līdzās eglīšu biezienā, it kā savā nodabā pa zariem lēkādama, čivināja kāda zīlīte. Tas bija viss, ko varēja novērot.

Nekā šaubīga nenomanīdams, gājējs soļoja tālāk. Bet tikko iegriezies ceļa likumā, viņš ieraudzīja pārdesmit soļu no sevis atstatu nākam kādu vīrieti — tiešām pretī. Neticamā ātrumā savādais ubags izrāva sev no paduses koka kāju, ieŗūda tanī savas kreisās kājas celi, paspieda zem paduses ķeģi un ar otru roku atspiezdamiem uz bozi, sāka uzreiz tik dikti klibot un klibodams un lēkdams tā ļāva klanīties un mētāties galvai no vienas puses uz otru, ka tīri likās, nupat galva ar visu kaklu — vai bez tā — kritīs no kamiešiem nost un novelsies zemē pašam pie kājām. Nedroši acis pacēlis un dusmīgi pa pieres apakšu drusku uz priekšu pablendis, viņš ieraudzīja, ka pretimnācējs arī bija ubags — tāds ar prāvu kupri.

— Tpu, kā nobijos! Tavu neredzētu ērmu! Vai pats nelabais lika nabagam ar nabagu satikties? Tas nozīmē nelaimi, un zīlītes ragana arī nelaimi sludināja. Lai to velna dvēseli vanags nospertu! — Tā pirmais ubags, ceļa vidū nostājies, spļaudīdamies lādējās.

Otrs ubags ar valodu nesteidzās. Pienācis klātāk un palicis uz vietas stāvot, viņš, klusu ciezdams un savādi vīpsnādams, noskatījās uz balamutīgo leiti un tad beidzot kā zobodamies teica:

— Ko tu, dullais leiti, blēņojies un par nabagu dēvējies? Tas viss velti, mani neapmānīsi: pats skaidri redzēju tevi soļojam kā briedi; tikai mani ieraudzījis, salieci kāju un tad ieogrūdi to kocenē, kā arī sāki darboties ar ķeģi un bozi un ērmioties ar klibošānu.

— Ak tu, sasodīts latvis! Lai tevis dēļ Dievs ar velnu sakautos jūras vidū uz pelēka akmens! — leitis dusmīgi rūca, bozi augstu paceldams un grasīdamies gāzties savam nejaušam pretiniekam virsū. Tomēr redzēdams to nemaz nebīstamies, bet it mierīgi stāvam ar cieši satvertu labu milnu rokā, kā arī, tuvāk apskatīdamies, pārlicinājies, ka pretinieks bez šaubām liekas būt īsts spēka cilvēks, leitis bozi nolaida atkal uz zemi un, brīdi uz savu pretinieku arī klusu noskatījies, kā kaitinādams teica:

— Un tu domā, es neredzu, ka esi pilnīgi vesels žmogus un ka mugurā tikai tīši kā runcis kupri izmetis un pats sev tur kādas paunas sasējis virsū.

Nu uztraucās ne mazumu atkal otrs ubags un savukārt cela milnu augšup un gribēja skriet leitim virsū, bet dažus mirkļus to ar acīm labi mērojās, tomēr aprima, un tā abi savādie ubagi palika ceļa vidū stāvam un klusēdami viens otru nikni uzskatām. Beidzot leitis sāka atkal spļaudīties un lādēties un tad dikti iesmiedamies teica:

— Ko mēs nelaiemes īsti te viens uz otru sirdāmiem un taisāmiem pat kauties? Ne te ir ko brīnīties, ne sirdīties. Abi, redzams, esam labi blēži un viltnieki un vienam nav otram nekā ko pārnest. Tāds ar tādu satikušies! Labāk nāc un palīdzi man kāju atsiet, lai nestīp taisna un lai man vieglāk viņu turēt līku tai koka pagālē. Neatsieta viņa man pastāvīgi šļūk no kocenes ārā un, pagāns tāda, taisni vien grib iet. Tā ļaudis drīz mani var pamanīt pilnīgi veselu esam, un tad neviens velns man nekā nedos, sievu mačkas vēl ar slotu un čaukstuņu kātiem dzīs pa vārtiem ārā. Palīdzi tu man vienu vai otru kāju labi atsiet un kocenē krietni iestiprināt, es atkal tavu kūkumu pareizi uzsiešu, un šķirsimies kā labi draugi un viena darba amatnieki.

— Kur mums tik ātri steigties? Nekādu laimi tikpat nekur nesaķersim. Tagad pats karstākais dienas laiks, pa klajumu iet un saulē cept nav nekāda nedz patikšana, nedz veselība. Še meža ēnā tīri brangs vēsums. Te varam savu lomiņu atpūsties un tad iesim katrs savu ceļu tālāk.

— Dievs sodi, tas bija prātīgs vārds no tevis, — leitis izsaucās, maisu no muguras nomezdams un kāju no kocenes izvilkdams, pēc kam nolikās guļus, izstiepdamies šķērsām pāri ceļam, kurpat otrs ubags arī pa tam bija jau izlaidies gaŗšļaukus.

— Ak, cik patīkami izstiept locekļus meža pavēnī, — žāvādamies izsaucās leitis, rokas zem galvas salikdams un lūkodamies iesānis projām zilajā gaisā, jo gulētājiem taisni virs galvām debesi aizsedza priežu un egļu zari. — Ja netrūktu ko rīt un nebūtu jādauzās pa sētām, te varētu gulēt veselām dienām.

— Tarbas tev, redzu, vēl pavisam tukšas, tāpat kā man, — otrs ubags ierunājās.

— Kā nebūs tukšas! Pašu cilvēkam leišos neviens nekā nedod, — visi pazīst; un Kursā nu tik šorīt ienācu. Vēl nekā neesmu guvis. Pāris sētās, kur iegāju, tikko dabūju paēdamu tiesu. Vecenes un bērni vien mājā, saka, saimniece izgājusi pļavā — pie siena, un nedod nekā cita kā rīcienu sausas maizes, un kaut tu sprāgtu nost!

— Uz kurienu tu sadomājies iet?

— Nu, kādu gabalu pa Kursu pasirost. Kur citur iet? Domāju aizklibot līdz Lēnām un suitiem. Katolis katolim taču drīzāk ko atmet. Kursā nav tik daudz ubagu kā leišos, un tie paši daudz godīgāki: nav tur tāda plēšanās savā starpā kā pie mums, kur ubagi bieži sakaujas — ne tikai tirgos

un krogos, bet arī pie baznīcām. Ak, grūti laiki pienākuši! Nav arī ubagiem vairs tāda dzīve kā agrākos gadus, kad ubags daždien uzdzīvoja tikpat kā kungs.

— Jā, grūti laiki! — nopūšas arī otrs ubags. — Pasaule katru dienu tiek ļaunāka, ubagus vairs neieredz un par tiem negādā.

— A, kas tā bija ubagiem agrāk par dzīvi! — pagājušos laikus atminēdamies un it kā nogremdēdamies viņu jaukumos, leitis izsaucās. — Poļu pani un leišu bajāri svinēja dzimumdienas vai citus dižus svētkus, ubagi tur veselām dienām valstījās gar pavardu sliekšņiem un ļaužistabu kaktiem, pieēduši un piedzēruši. Arī kuņģa katrā sētā, kad iegāja, bija visur laba uzņemšana: tevi ir labi izguldinās, ir paēdinās, ir līdzī iedos no labākā, kas pašiem mājās pie rokas, un ja kur gadījās, ka vīri nav sētā, tad vēl krietni izrausies ar sievām vai mergām; tad arī nakti negulēsi vis uz mūrīša pie krāsns, bet, — un viņš, roku pacēlis uz augšu, pavīcināja to gaisā gaŗā, slaidā vilcienā, laikam gribēdams rādīt ar to ko sevišķu, neizsakāmu.

— Jā, jā; tagad visiem grūti, arī ubagiem, — smagi nopūzdamies un sviedru rasu ar plaukstu slaucīdams no sava tuklā ģīmja, teica latviešu ubags, bet leitis runāja tālāk:

— Un kad nogāja Kalvarijā, tur dižs tirgus un diži svētki veselu nedēļu. Tur tad bija dzīvīte! Dienām sēdi ubagu rindā, skaiti pātarus un dziedi, ko vien rīkle var turēt, bet ļaudis un kungi — visi dod dāvanas, nevis kaut kādu nieku, — krietnus naudas gabalus. Un kas par izskatīšanos skaistās sievietēs! Visas tās rāpus vien uz ceļiem iet tev gaŗām no viena svētā uzkalniņa uz otru, un tādu tur četrpadsmit; bet tu, taka malā nometies un koka kāju izstiepis, sēdi un skaties, skaiti pātarus un dziedi un ņem dāvanas. Vakarā kabatas ar sīku naudu pilnas, noiet kaut kur pie malas, nokabina tarbas, noglabā koka kāju, nomet driskainos virssvārkus un tad nakti raušanās ar sievietēm pa dārzu un parku, vai arī pa iebraucamām vietām un naktsmājām. Dažreiz, kad gadījās kāda dižas kārtas paņa, dabūja labu grasi naudas. Ai, tad bija laiki! Tagad arī tur nav vairs tā: nedz ļaudis un kungi tik daudz sabrauc, nedz arī dod tik daudz dāvanu, bet ubagu vēl vairāk. Viss uz ļaunu vien griežas. Laikam drīz būs pasaulei gals.

— Jā, grūti, grūti! Nav viegla diena būt šinīs laikos ubagam. Bet saki, kā tu tapi par ubagu?

— Gluži vienkārši: es esmu ubags jau no dabas. Man bija neredzīgs tēvs, puikas gados vadāju to apkārt un tā izmācījos sirot un ubagot un pie šā amata tā pieradu, bet citu nekādu darbu neprotu. Pēc tēva nāves tad mantoju šo amatu, palikdams viņa vietā par ubagu. Bet kā tu izmācījies iet ubagot?

— Mans mūžs nav tik vienkāršs. Mana pagātne tāda paraiba, — latviešu ubags atteica, arī augšpēdu gulēdams, savu bozi rokā turēdams, grozīdams un cieši apskatīdams, it kā nebūtu to vēl nekad labi redzējis. — Jaunās dienās strādāju tāpat kā visi citi cilvēki darbu. Bet kādu svētdien, pie kroga dzērumā kaujoties, biju nositis cilvēku. Nodeva mani uz pāris gadu cietumā un tur nu, kā saka, kļuva par vīru: iepazinās ar dažiem veikliem puisiem, kas daudz ko prata. No cietuma izlaisti, sarunājām mēģināt savu laimi. Ķērāties pie zirgiem. Divreiz viss nogāja pa godam, bet trešo reizi noķēra, un ķērēji mūs tik sāļi un sīvi piekāva, ka es apņēmos zirgus savu mūžu vairs nezagt. Atkal sēdēju cietumā. No cietuma iznācis, svaidījos uz dažādām pusēm, gan izmēģinājos šā, gan tā; bet no darba pa to starpu biju tā atradis, ka strādāt vairs netika ne par ko. Dažādi paraudzījis, beidzot atradu, ka pats labākais no visiem amatiem tomēr ir ubagot: ne tur vajadzīgs kādu sevišķu pūļu, ne zināšanu, tik iemanās, kā ļaudīm iztapt, kā padarīt tiem sirdis mīkstas, un lieta iet. Nav arī vajadzīgs nelabā laikā kulties pa āru: kāda garoza ir, tādu iegrauz un guli mājā. Kad laiks labs un pašam patīk, ej un ubago. Neviens tev nevar pavēlēt, — ubags ir brīvs kā muižnieks! Protams, tagad nu arī ubagiem stipri grūtākas dienas, bet iztikt var tomēr. No pirmā gala es arī likos uz klibošanu, bet vairāk reiz iznāca ķeza: dažreiz ej pa mežu, domā, neviens neredz, laid kājai pilnu vaļu, bet te kāds noskatījies, tūliņ izpauž, ka neesi klibis, un neviens nekā vairs nedod. Tādēļ atmetu klibošanu, pārgāju uz citu pusi, kur biju vēl svešs, un uzstājos ar kupri. Ar to daudz drošāk: ja kādu paunas

vickulu labi zem drēbēm uz muguras uziesi, tad neviens tur nekā nemanīs un pašam nav vienmēr tā jābūt par sevi nomodā, kā ar lieku klibošānu.

— Jā, klibošāna nav lēta māksla, — leitis apstiprināja no savas puses. — Kāja pati no sevis ilgi neiztur nedz greizumu, nedz līkumu, — dažreiz pašam nemaz nemanot sāk iet gluži taisni. Drošs vari būt tikai tad, ja esi kāju saitē atsējis. Bet atsietā briesmīgi tirpst un beidzot, pagāns, sāp. Kas nekait tādiem, kam koks uz kāju uzkritis, vai citādi kā tā sadragāta: tiem par tādas blēdības pieķeršanu nav jābaidās — tie vienmēr droši! Bet tā pastāvīgi baidīties, tas ir ļaunāk nekā pazaudēt vienu vai otru kāju, un daudzkārt pats esmu vēlēt vēlējies, kaut man labāk kāja tiktu sadragāta, — tad no visām tādām bailēm būtu reiz vaļām.

— Tu daudz pa Kursu esi staigājis?

— Diezgan daudz. Esmu aizklīdis pat līdz jūrmalai. Kursenieki, nevar teikt, lāga cilvēki. Dažos apvidos dod tīri brangi, — labāk nekā leišos. Vajag tik prast ko jaunu pateikt un ļaudīm pa prātam izrunāt, — tad labprāt atvešas devīga roka. Nu jau gan vairāk nekā pāris gadu neesmu pa Kursu staigājis un nezinu, kas tur ļaudīm tagad labāk patiktu un ko lai viņiem stāsta: par jaunu kaŗu ar turku, par asinssērgu, par trakiem suņiem vai par ko citu.

— Tagad tev par tādiem niekiem nevajag nemaz runāt, tagad vari stāstīt citas, daudz labākas lietas. Kursā tagad mērī zemi. Pastāsti tik kalpiem un gājējiem, ka dos zemi, tā būs visiem tā lielākā prieka vēsts, un tu tukšā neiziesi ne no vienas sētas; kalpu sievas tev dos ko, pie rokas turēdamas.

— Ā, tas ir svarīgi. Tencinu tev, ka to man pastāstīji. Kad tik zinu, kas ļaudīm patīk un ko vēlas un gaida, tad jau gan pratīšu runāt tā, ka siekalas tiem tecēs.

— Bet nu dod tu man padomu, ko lai es stāstu leišiem, uz ko viņiem prāts visvairāk nesas? Es pa leišiem maz esmu staigājis, tikai šur tur gar robežu dažreiz esmu iegriezies kādās viņu sādžās un sētās un tādēļ nemaz nezinu, ar kādiem stāstiem vislabāk var atkausēt leišu sirdis.

Leitis brīdi klusēja, it kā ko pārdomādams, un tad žāvādamies atbildēja:

— Pēc diezkādām sevišķām lietām ļaudīm prāts tur nenesas. Vīriešiem vari stāstīt, ka uz priekšu brandavs kļūs lētāks, bet sievietēm teicies dzirdējis, ka tanī apvidū drīz gaidāms bīskaps atbraucam no Kauņas; ka Viļņā vai citur miris kāds bagāts kungs, kas novēlējis daudz naudas, par ko pirkt jaunus, dižus zvanus katoļu baznīcām, vai atkal ka Kursā daudz lutuŗu pāriet katoļos, un ka tu pats arī domā to darīt, tik vēl gribi nogaidīt bīskapu atbraucam. Tā runādams, tu katrā sādžā sarinksi tik pilnas tarbas, ka ik pāris dienu varēsi miestos pārdot maizi žīdiem kazu ēdināšanai. Ja nonāksi Šauļu apvidū, tad vilksi vislielāko lomu. Tur dzīvo pārtikuši ļaudis, daudzi bagāti. Tur nav vairs tādi kā šejienes leiši, bet īstie žamaiši. Arī valoda tiem stipri citādāka. Kas nav ar viņu valodu apradis, tam grūti sarunās. Visi turīgi: ceļi tādi pat labi kā Kursā, ēkas uzkoptas, pie katrām mājām tādi ābeļu un apīņu dārzi, ka apkārt tiem dižais zirga skrējiens. Un kādu alu tur dara! Nāk uz rudeni šventa Rūka diena (švents Rūks ir turienes apgabala patrons), ā, kas tad par svētkiem un dzīrēm katrās mājās! Ēdīsi gaļas, kādas un cik gribēsi, bet ksendzam miestā apkārtnes ļaudis saved, sadzen un sadāvina pa četrdesmit — sešdesmit vēršu, govju un gotēnu, tāpat aitas, aunus un jērus — vislabākos. Mācītāja muižā tad ir svētki un dzīres veselu nedēļu: iet tik baznīcā, saskaita, saskaita pātarus, nāk mājās, kauj sadāvinātos lopus, vāra un ēd un dzeŗ tik atkal. Un tas alutiņš, tas alutiņš! Kad krūku no tā izstiepsi, tad arī pats stiepsies gareniski. Stāvus vairs nenostāvēsi! Ja tev ap to laiku gadās tanī pusē būt un iznāk pa ceļam, tad tev teiktu iegriezties miestā un padzīvot tur, kā arī apkārtnes mājās. Saku tev, to tu nenožēlosi.

— Vai tu arī tur būsi?

— Nē. Nedrīkstu tagad tur rādīties.

— Kādēļ?

— Savāds notikums.

— Kāds?

— Rau kāds. Turienes apkaimē dzīvo savā muiželē bagāts pons, Vadaļkevičs vārdā. Tas ir dižs prāvu vedējs un sūdzību un lūgumu rakstītājs. Neganti krāpj cilvēkus: brauc pie viņa kā pie labdara ļaudis no visām malām pēc padoma un palīdzības, un no katra viņš ņem, cik vien var. Es dažiem biju pateikājis, ka viņš ir ļaužu krāpnieks, un par to viņš nu uz mani nikns un solījies likt mani piekaut vai pat pavisam nozūmēt, tiklīdz es tur parādītos. Bet es ieteiktu tur aiziet. Tik kuplu izdzīvi kā tur, tu droši nebūsi vēl redzējis.

— Es baidos dziļāk laisties leišos: necik neprotu leitiski sarunāties. Varu iet tikai tik tālu, kamēr leiši prot vēl latviski. Kur vairs neprot, tur man jāgriežas atpakaļ.

Brīdi padomājis, leitis teica:

— Tad es tev dotu citādu padomu: kad nonāc tik tālu, kur latviski vairs nevari sarunāties, tad nerunā nemaz, — izliecies par mēmu! Iegādājies zvaniņu un kur noeļ, sēdies tik durvju priekšā pie zemes, šķindini zvaniņu un loki galvu no vienas puses uz otru. Dabūsi tad ne tikai maizes rīkas tarbās, bet arī dažus naudas gabalus cepurē. Tikai to tev saku: pielūko, ar pilnu kuņģi neej gulēt: citādi sāksi pa sapņiem muldēt un runāt, un tavs mēmums izrādīsies par blēņām, — tad viegli vari kāvienu dabūt, vai tevi pat nosīt. Kur leiši kādu svešinieku pieķers pie blēdības vai citādi kā pret viņu sanīkšosies, tur tie tūliņ visi tam virsū. Tas nav tā kā Kursā, kur viens sit, citi skatās: leiši tūliņ taisa buntu un visi metas vainīgajam virsū kā lapsenes.

— Tu Jēkaupenes tirgū iesi? Nākoš svētdien ir.

— Nē. Tur nemaz neder iet: nekad nav nekāda iznākuma, — tur pārāk daudz ubagu, un tādi, kuņģiem līdzās ar kaut kādu kupri vai koka kāju ir rādīties nedomā; par dažu pat nevar zināt, vai tas cilvēks vai lops, — ratiņos tikai atvests un guļ. — Un tu iesi?

— Es tirgos nekad neeju. Kā jau teicu, man nav īsti tīra pagātne: bail, ka tādā milzīgā cilvēku pūlī, kur ļaudis sabrauc no malu malām, mani kāds nepiepažīst par šāda vai tāda nedarba izdarītāju. Un, zini, nākt atkal tīmbā nebūtu patīkami.

Labu brīdi abi tērzētāji sēdēja klusi, kā likās, katrs savās domas nogrimuši. Beidzot tas ar kupri ieminējās:

— Vajadzēs sākt iet. Citādi sāk mākties slinkums virsū, drīz varam iemigt, gadās kādam uznākt mums virsū un tad redz, kas mēs par blēžiem: tava koka kāja nosviesta, rau, dažus soļus projām un manu kupri var, tuvāk apskatoties, arī atrast par viltotu.

— Kāds velns te var tagad uznākt? — leitis vaicāja vienaldzīgi.

— Kāda ogotāja, vai cits kāds.

— Ē, nemaz nebūtu slikti, ja te tagad uzklīstu kāda jauna, skaista ogotāja — tāda kaunīga, notvīkusi un nosarkusi, tikpat sārta kā viņas groziņā vai kurziņā sarkanās zemenes. Ech, tāda gan tagad derētu! Es tev saku, šķīvis zemeņu ar saldu pienu nav gardāks par šādu kumosu!

Otrs ubags uz to nesacīja nekā, tikai nožāvājās, nospļāvās un, brīdi klusējis, atkal atgādināja, ka nu būšot laiks sākt iet katram savu ceļu.

— Tad pirms ņem un atsien man kreiso kāju, es pats tik labi nevaru, — leitis sacīja ar nepatīkšanu, kā traucēts no jaukām domām.

Un savu plato, raibo bikses lielu uzrāvis uz augšu, viņa salieca kreiso kāju ceļi pavisam līku, izņēma no vienas tarbas nātņa saiti, pasniedza to otram ubagam, pamācīdams, kā atsiešana izdarāma. Kad šis darbs bija pabeigts, viņš piecēlās stāvus, aizkliboja līdz savai koka kājai, paņēma to, iesprauda tanī kreisās kājas ceļi, auklas, kuņģā kocene bija piesieta, uzmeta sev kaklā, paspieda ķēģi kreisā padusē, paņēma bozi otrā rokā un tad, pats savu kāju un ķēģi apskatīdams, pilnā mērā apmierināts, izsaucās:

— Kropls kas kropls! Ubags, kā Dieva laists! Kurzemiekiem jābūt sirds vietā akmenim, ja viņi šādam Dieva piemeklētam nespējniekam negribētu dot mīlestības dāvanas... Nāc, lai es tev sapravīju kupri un dosimies ceļā.

Kad arī tas bija padarīts, leitis teica latviešu ubagam:

— Tad nu padod man maisu. Tas arī jānesā līdz, lai gan, liekas, gluži velti būšu to paņēmis, — leiši visi to vien dzied: grūti laiki, naudas maz, un ir tos naģenus neviens velns negrib vairs pirkt. Varbūt ja Lēnās un Alšvangā varēšu kādu daļu pārdot, — citādi pats nezinu, kur tos lai liek. Velti tik naudu būšu nosviedis, tik daudz tos sapirkdams.

— Kas tev tur maisā īsti ir? — otrs ieprasījās, bet maisu atlocījis vaļā un ieskatījies tā dibenā, tikai izsaucās:

— Ā! — Un tad atkal ievaicājās:

— Kur tos pērk?

— Šidi žamalē kāds kalējs viņus kaļ.

— Tam tad gan vajag būt ļoti svētam leitim, kad tas kaldina dieviņus.

— Kas, pie velna, par svētu leiti! Latvis viņus kaļ, un es tev saku, tāds dzērājs, kāda otra tālu neatrasi. Nav arī pats nemaz katolis — pēc ticības luturs, bet kaļ katoļiem dievus.

Tad abi savādie ubagi šķīrās. Kad katrs bija pagājis jau vairāk soļu uz savu pusi, latvietis apstājās, atskatījās atpakaļ un uzsauca leitim:

— Ē! Pagaidi!

— Kas ir? — tas vaicāja, arī apstājies un pagriezies atpakaļ.

— Kā tevi sauc?

— Burbas Joni. Un tevi?

— Trako Ādamu. Tā mani ļaudis saukā, un Ādams ir mans patiess vārds. Kā uzvārdā mani sauc, esmu aizmirsis. Bija tāds savāds, nelatvisks vārds, šādam cilvēkam grūti izrunājams, vēl grūtāk paturams galvā. Ej nu vesels!

— Lai tevi devītais!

* *
*

Kad vakarā Druvinieku darbinieki un dieniecec pārnāca mājā un katra saime savā klēts priekšā turēja vakariņas, tad par zemes dalīšanu vairs nerunāja, tādēļ ka viss par šo lietu bija jau izrunāts norā lielā pulkā.

Kopējas sarunas klēts priekšā, īpaši pa vakariņu laiku, citādi mēdza būt ir pievilcīgas pēc satura, ir neparastas pēc sava ārējā veida. Katrai klētij līdzās atradās arī kūts, tā kā ikkatra saimniecība lai būtu vienkopus, un tā ka kalpu šinīs mājās bija pavisam seši, tad visa ēka, kas nedaudz gadu atpakaļ bija celta, bija iznākusi ap pārdesmit asu gaŗumā.

Tādēļ tad arī, lai pie kopējām sarunām visi varētu piedalīties, tiem, kuŗu klētis atradās ēkas galos, nācās runāt visai stiprā balsī, lai viņus varētu sadzirdēt līdz otram galam. It kā par laimi, ēkas abos galos atradās taisni prāvākie un par citiem pārākie vīri tiklab miesas spēkā, kā arī balss līdzekļu ziņā. Proti, vecais barons, būdams liels kārtības un taisnības mīlētājs, tiklīdz jaunā saimniecības ēka Druviniekos bija kļuvusi gatava, bija nolēmis, ka kalpiem savā starpā jāvelk žerbiņi par to, kuŗa klēts ar kūti kuŗam piekritīs, jo tā kā ēkas viens gals atradās drusku uzkalnā, otrs lejāk, tad bija paredzams, ka lejgalā klētspriekšas rudenos bus slapjākas, nekā kalngala daļā; lai nevarētu celties pārmetumi, ka saimniecību izdalīšanā dažiem piešķirtas labākas vietas, tad katram vajadzēja pašam meklēt savu laimi žerbiņu vilkšanā, un pie tam bija iznācis, ka ārējie gali bija piekrituši viens Knēveļa Didžim, otrs — Biezuma Bozumam, pašā ēkas vidū bija iekļuvuši Penkulis ar Brammanīšu Pēteri, bet starp centru un galējiem spārnēm atradās vienā galā Evarts, otrā — Miķelis.

Tā iznāca, ka Penkulis, šis mazais vīriņš ar sīku balsi, kā arī Brammanīšu Pēteris, kas jau no dabas bija visai mazrunīgs un pie tam pastāvīgi aizsmacis, varēja savas domas izteikt bez kādām pūlēm, un tomēr viņu vārdi bija visiem dzirdami; turpretim Evartam ar Miķeli nācās jau krietni pacelt balsis, ja gribēja, lai viņus dzird visgaļām; bet Didžim ar Biezuma Bozumu gandrīz ikreiz vajadzēja runāt visā spēkā, kā arī svarīgākās reizēs piecelties no klēts sliekšņa, uz kuŗa turēja vakariņas, un spert dažus soļus uz centra pusi.

Kopējās sarunas vakaros klēts priekšā, kuŗas ļoti labi varēja nosaukt par vakara parlamentu, stipri atšķīrās no sievu sarunām rītos pavardā, kuŗas savukārt varēja apzīmēt arī par rīta parlamentu. Galvenā starpība starp abiem bija tā, ka sešu ugunsuru jeb rīta parlamentā valdīja vislielākā runas brīvība, turpretim vakara parlamentā tādas brīvības vis nebija. Vīri gan varēja runāt, ko un kā gribēja, bet kas attiecas uz sievietēm, tad tās šeit tikai ilgi drīkstēja spriest līdzī, kamēr tas patika viņu vīriem. Tiklīdz kādam vīram sievas vai lielāko bērnu līdzrunāšana nebija vairs pa prātam — un tas pa lielākai daļai mēdza notikt tādās reizēs, kad runu plūdi kļuva tik stipri, ka vīrs nevarēja sadzirdēt vairs ne savus paša vārdus — tad sievietei vārds tika ņemts uz vietas, un pie tam mazāk ar apsūkšanu, bet gan jo bieži visai taustāmā veidā — ar kādu pļauku. Zīmīgi bija tas, ka pie šāda runas brīvības aprobežošanas veida turējās gandrīz visi vīri, pat tie, kuŗi citādi sadzīvoja ar savām sievietēm ļoti un citādi tās nekad nemēdza aizkart ar darbiem. Sievas to neviena neņēma arī daudz ļaunā — laikam būdamas tanīs ieskatos, ka ja kāds vīrs neprastu savu sievu pienācīgi valdīt, tad tas nebūtu nekāds īsts vīrietis. Tālab arī visa šī lieta bija tik parasta, ka tādus gadījumus, kad viena vai otra sieva, vai kāds no lielākiem bērniem dabūja šādos gadījumos pa pļauku, vēlāk nemaz nemēdza pieminēt. Sievas arī daudz nevainījās no vīru šādas izturēšanās — laikam apzinoties to esam pelnītu. Pat Penkulene, kuŗai viegli būtu nācies izvairīties no sava sīkā vīriņa, kā nieku atgrūžot to nost, tomēr nekad to nedarīja, bet palika mierīgi stāvēt uz vietas, lai vīrs iesī, no kuŗas puses gribēdams, un pēc dabūtā sītiņa bijīgi klusēja.

Šoreiz vakara parlamentam nekādi sevišķi jautājumi nebija pārspriežami, tādēļ tad arī katra ģimene turēja savas klēts priekšā vakariņas itin klusu, sarunājoties vienīgi pati savā starpā. Bet labā pakrēslā, kad vakariņas tuvojās beigām un dažī sāka celties no klēts sliekšņiem jau augšā, gatuvē sāka riet suns. Uz turieni paskatīdamies, ieraudzīja pa gatuvī nākam ubagu — tādu ar koka kāju. Uz ķeģa spiezdamiem un turēdamiem un ar bozi dzenādams suni nost, viņš kliboja visai ātri, it kā sajuzdams novēlošanos un ļoti steigdamiem. Tā iedams, viņš tik stipri klāņojās no vienas puses uz otru, un galva tā šūpojās pa labi un kreisi, ka notālēm viņu varēja noturēt par piedzērušu, un katru brīdi likās, viņš nupat gāzīšies uz vienu vai otru pusi. Pie tam viņš sava ar dzelzs gredzenu apkaltā ķeģa apakšgalu sīta tik stipri uz gatuves akmeņiem un oļiem, ka visa gatuve skanēja, un dažās vietās pat dzirksteles nošķīda. Ar bozi dzenātais un kaitinātais suns rēja tīri kaukdams un aizelsdamiem, visiem spēkiem brukdamiem savam pretiniekam virsū, un tā ubags ielēca sētā ar lielisku troksni un traci, tā ka no miega vai pusmiega uzmodinātie un pārbaidītie bērni sāka brēkt, un dažas govīs, kas vēl nebija sadzītas kūti, atgriezās uz gatuves pusi un, ausis sacēlušas, ziņkārīgi lūkojās turp, būdamas vēl nesaprašanā, ko īsti darīt: iet sunim palīgā un griezt svešajam troksņam cēlējam ragus pretī jeb palikt labāk stāvēt uz vietas, mierīgi noskatoties, kas no visa šā trača īsti iznāks.

Nu arī sievas apsauca suni, novezdamas to pie būdas un piesiedamas, kur tas vēl dūsmīgi ņurdēja un gribēja arī riešanu turpināt, bet, ar žagaru sabiedēts, tomēr neuzdrīkstējās to vairs darīt. Ubags pa to starpu bija ielēcis jau sētiņa vidū un vēriģi lūkojās apkārt, izraudzīdamams kādu noderīgu vietu, kur vislabāk varētu apmesties, lai tad sāktu lielisku pātaru skaitīšanu.

Pāris reizes apkārt apgriezies un acis visapkārt laidis, viņš ar īstu lietpratēja skatu drīz novēroja, ka pati labākā vieta viņa nolūkiem visā sētā var tikai būt akas uzkalniņā: pirmkārt, tas atradās taisni paša pagalma vidū un no visām klētīm puslīdz vienādā tālumā, tā ka no katras klēts priekšas viņš

bija šē labi saredzams un sadzirdams; otrkārt, arī viņš pats no šejienes vislabāk varēja novērot, kas katrā klēts priekšā notiek, kā arī daudz maz noklausīties, ko katra saime runā.

Derīgu vietu izlūkojis, viņš bez kavēšanās devās turp, nosēdās un tad ar komēdianta veiklību sāka rīkot vajadzīgā veidā savus rekvizītus: noņēma maisu no kamieša un nolika sev blakus, izstiepa koka kāju uz priekšu, palikdams tai iepriekš ķeģi apakšā, lai tā stāvētu jo augstāk un būtu pēc iespējas jau attālēm labi redzama, gaŗās tarbas pienācīgā kārtā novietoja sev gar katriem sāniem, vienu bozi drošības dēļ paturēja visā tuvumā pie labās rokas — tam gadījumam, ja suns varbūt tiktu no saites vaļā, tad noņēma cepuri, saglauda ar vienu roku matus, bet ar otru roku izkratīja no svārku piedurknes kreļļu virkni, saņēma to starp abu roku pirkstiem un tad aplaida visapkārt sev dziļi apmierināto skatu — apmēram tādu, ar kādu labs teātra režisors mēdz pārskatīt savu uz rūpīgāko un ar mākslinieka roku sagatavotu uzveduma darbu, reizē ar šo skatu direktoram mēmi pasacīdams, ka izrāde nu katru brīdi var sākties un ka iespaids un iznākums būs labs. Un izrāde arī tūliņ sākās: nošņaucis degunu un atkāšējies, viņš skaļi spēcīgā balsī ņēmas skaitīt pātarus. Maz no tiem gan kāds ko saprata, jo skaitīšana notika leišu valodā, tikai dažu vārdu viens otrs no klausītājiem spēja uzķert; bet ka pātari tika skaitīti, kā saka, no tiesas, to gaiši redzēja ikviens, jo ubags nevien vārdu virknes bērtin bēra, kā zirņu sauļas vienu pēc otras, bet it ievērojamā mērā prata rīkoties arī ar balss modulāciju, vietām runādams vārdus it klusu, tikko sadzirdami, tā ka, šķiet, nupat apstāsies un visa skaitīšana beigsies, bet tad atkal par jaunu saņemdamies, balsi celdams augstāk un augstāk un vārdus graudams ar ārkārtēju sparū un spēku, it kā pārkoņus un zibeņus mezdam uz klausītājiem, pie tam pastāvīgi ar galvu klāņodamies, kā arī ar visu augumu locīdamies uz vienu un otru pusi un kreļļu virkni vērdams un ritinādams starp pirkstiem no viena gala uz otru.

Aiz cienības pret dievvārdiem mājinieki pa pātaru skaitīšanas laiku izturējās visai rāmi, pat pilnīgi klusu, tā ka ubaga vārdu plūdi gluži nekavēti varēja drāzties pa visu mājas pagalmu, atbalsodamies gan klēts un kūts ēkas mūŗos, gan istabas skaidiņu jumtā, gan vecā pūņa koka sienā un platajās paŗobelēs. Ja daudz, tad viens vai otrs vīrs čukstošā balsī piezīmēja savai sievai, lai, ēdienu novākdama, neaizmirstot atlikt maizes ar kādu piekodu arī ubagam. Citādi pagalmā viss bija klusu. Šādas piezīmes no vīru puses gan bija pavisam nevajadzīgas, jo sievas jau pašas tā rīkojās, ka ubagam pienācīga tiesa tiek atstāta un atlikta sāņus, ko vīri paši arī it labi redzēja: par ubagu ieminēdamies, viņi to darīja tikai tādēļ, lai izrādītu savu līdzjūtību tizlajam ubagam, kas prata skaitīt tik diŗenus pātarus, kā arī lai sievas iedrošinātu vajadzīgās dāvanas došanā un lai tās vīru dēļ nesāktu varbūt dāvanas lielumu kaut kā noknapināt.

Kad ubags ar vakara āmen pātarus bija pabeidzis, tikai tad viņš, ar galvu palocīdamies, sacīja mājiniekiem labvakaru, ar to gaiši rādīdams, ka viņš it labi zin, ka gods jādod papriekš Dievam un tad tik cilvēkiem. Līdz ar to viņš pieņēma tik pašapzinīgi cienīgu, tik paļāvības pilnu, mierīgu izskatu, it kā gribētu sacīt: jūs dzirdējāt, kādus pātarus es noturēju un paši redzat, ka esmu īsts ubags, kuŗam nevien ir vainīga kāja, bet kuŗš savu ubaga amatu arī prot uz vislabāko; tātd saprotieties un nu zīniet, ko vajag, ja negribat būt tumši ļaudis ar bezdievīgām dvēselēm. Un saprata pat šie visai vienkāršie kalpu ļautiņi, ka šē ir darišana ar īstu ubagu — ar kādu no tiem ubagiem, kādus ikdienas vis nesastapsi. Pēc diŗenajiem pātariem ar vareno beīgu āmen sievas cita pēc citas cēlās augšā un katra ar savu dāvanu rokā devās akas uzkalniņā pie ubaga, sākdamas mīlīgā balsī laipnu valodu.

— Tad ta' pātarus nokalbīji. Tādi jau sen nebija vairs dzirdēti, — Miķelene sacīja, kā ielīksmota.

— Tas jau leišu Jonis. Nemaz negribēju vairs pazīt. Lēti nebija pie mums bijis, — Penkulene ranāja.

— Nu jau vairāk par divi gadi, — ubags atteica parupjā balsi un ar lielu pašcienību.

— Agrāk tu mēdzi arvien uz laikmetiem pārstaigāt mūsu pusi, — ieminējās atkal Miķelene.

— Līdz šim arī tā gribēju, bet nekad neiznāca: uz Ziemsvētkiem biju vēl tālu no šejienes apgabala, uz Lieldienām sasirgu — kāja laiku pa laikam neganti sāp, — bet uz Vasarsvētkiem nepaspēju, un tā nu jānāk tagad un jāiztiek tāpat, lai gan uz laikmetiem ir labāk, jo tad visa kā vairāk sagādāts, un arī ubagam tad vairāk kas atlec.

Ar šādiem vārdiem ubags lika manīt, ka tagad, kur visi laikmeti jau gaŗām un kur tamlīdz no svētku gardumiem nav nekas vairs dabūjams, sievietēm sevišķi jāsaņemas, lai varētu viņu uzņemt daudz maz pa godam. Un sievas arī darīja, ko varēja, it kā sacenzdamās savā starpā: viena deva gabalu maizes ar siļķi, otra arī labu pikv sviesta virsū un tā joprojām. Ubags visu to ņēma pretī ar pateicību, izsacītu gan latviešu, gan leišu valodā, — lai pateicības vārdu rinda iznāktu jo gaŗāka. Dabūtās dāvanas viņš ar gudru ziņu un lietpratību nošķīroja pēc vajadzīgās piederības. Tā sviesta pikas iepriekš rūpīgi notīrīja no maizes drupenām un tad meta iekšā kādā koka cibā ar vāku. Siļķes atkal lika kādā podā, kuŗā jau atradās vajadzīgā daļa sālījuma, lai tas nemaitātos; bet lai sālījums neizlaistītos, tad arī podam virsū bija ciets vāks. Maizi salika kopā tā, ka gabals cieši pieslietos gabalam, lai tie katrs par sevi pārāk nesakalstu, kādā nolūkā tos, iekām bāzt tarbā, aptina ar īpašām lupatām un ķeskām. Tikai tad, kad viens tāds satinums bija laba kukuļa lielumā, to bāza tarbā iekšā un rūpīgi tur novietoja. Bija noprotams, ka visām šīm precēm bija iet tirdzniecības ceļu. Tomēr šē neviens uz tādām domām nevarēja nākt, jo no ubaga agrākiem stāstījumiem jau sen bija zināms, ka viņam mājā esot nevesela sieva, kuŗa jau daudz gadus guļot uz gultas un nedz mirstot, nedz arī tiekot labāka; tāpat viņš visiem bija iestāstījis, ka bez neveselas sievas viņam mājās esot gaudens dēls, kuŗš nespējot pats nedz staigāt, nedz kustēties, arī lielāks neaugot, — kāds bijis astotā mūŗa gadā, kad viņam indeve uzgājusi, tāds palicis; ratiņos vien guļot un ar tiem viņu pastumdot no vienas vietas otrā. Agrāk viņš dažas reizes bija pat solījis savu dēlu ar visiem ratiņiem atvilkt kādreiz sev līdzī, īpaši tad, kad sievas, norūpējušās par viņa dēla likteni, bija pastāstījušas, ka šai pusē dzīvojot daŗi lieli labdaŗi, kuŗi protot visādas kaites dziedināt, sevišķi arī Lēnu mācītājs dodot visai labas zāles un jau daŗu nedziedināmu kaiti dziedinājis un daŗu mirēju no nāves izglābis. Tomēr dēlu līdzī Jonis gan nekad nebija vēl atvedis un pēdējos gados par atvešanu nemaz arī vairs nerunāja, tikai ŷēlojās, ka dēls kļūstot allaŗ nevarīgāks, tomēr mirt nemirstot, dūŗa uz ēŗanu esot pat vēl lielāka nekā agrāk. Un kā šādam trīskārt nelaimīgam cilvēkam, kas pats tizls, kam uzturams gaudens dēls un ar nedziedināmu kaiti vārgstoŗa sieva, lai nedotu dāvanas? Visi labi zināja, ka sviests, ko krauj cibā, siļķes, ko liek podā, un maizes rikas, ko sien mākslīgos klaipos, kā arī viss cits, ko pa sētām staigādams sarinkst, tiek tik rūpīgi glabāts, krāts un nests mājās sievas un dēla uzturam.

Savu līdzcietību pretim šīm tik grūti piemeklētam ubagam visi centās izrādīt ne tikai ar dāvanu doŗanu, bet arī ar laipniem vārdiem, kā arī vispārīgi ar līdzjūtīgu izturēŗanos. Tā tagad Penkuļa Anlīze, iedama pēc akas ūdens, jebŗu to darīja steidzīgā gaitā, pusteciņus tecēdama, kā to sētu jaunavas aizvien mēdz darīt, kad kāds sveŗinieks ienācis sētā, viņa tomēr arī visā steigŗanā neskrēja vis klusu ciezdama ubagam gaŗām, jo tas izskatītos nelaiptni; neatrazdama nekā cita ko sacīt, viņa, tam gaŗām tecēdama, tikai noteica:

— Jonīt, Jonīt, nu tu lēti nebiji pie mums bijis.

Vairāk viņa neko neteica, labi zinādama, ka Jonis, kas vispārīgi bija pazīstams par diezgan lepnu, apzinīgu ubagu, nemēdza meitām, bērniem un citiem, kas paŗi nedod dāvanas, uz šādiem tādiem jautājumiem nemaz atbildēt. Bet šoreiz Jonis it kā par brīnumu radās visai laiptnā prātā un uz meitas tīri aplinko jautājumu tomēr visai ŷēlīgi atbildēja:

— Jā, nebiju vis bijis.

Ar šādu necerētu panākumu iedrosināta, Anlīze, ūdeni no akas smeldama, turpināja uzsākto sarunu tālāk.

— Kā tad nu, Jonīt, klājas pa mājām ar veselību? Vai sieva un dēls nekļūst labāki?

— Netiek, meitiņ, labāk, netiek, un Dievs arī nesavāc, — Jonis atkal žēlīgi atbildēja, pie tam pa pieres apakšu ar kāriņu skatu slepeni nolūkodamies brašajā meitā ar augstajām krūtīm, platajām gūžām un iesārti baltajiem, kailajiem lieliem.

Anlīzes ārkārtējai līdzietībai pret ubagu gan nebija par cēloni vienīgi īstā, tīra cilvēku mīlestība, un viņas lielā laipnība nebija gluži svabada no zināmas daļas savu patmīlīgu nolūku, jo viņai bija prātā kāda zināma atlīdzība par to no ubaga puses. Proti, viņa vēroja, ka ubags, staigādams pa apkārtējām sētām, aizies arī Stūpniekos un tur, sarunādams ar mājas māti, varbūt ieminēsies: „Kas tur Druviniekos par čaklām un laipnām meitām! Teciņus vien tek un ar katru — pat ar svešu ubagu — tik mīlīgi parunā”. Ja viņš tur apmēram tā sacītu, tad viņas laipnība un līdzietība būtu bagātīgi atalgotas, jo Stūpnieku māte it labi zina, ka Druviniekos citas nekādas meitas nav, kā vienīgi viņa, un viss gods un labā slava tātad piekristu vienīgi viņai. Jebšu Indriķa māte arī jau tā ieredz Anlīzi diezgan labi, tomēr neko nekaitētu, ja arī ubags tur paslavētu. Ak, ja viņš to darītu! Aiz pateicības viņa varētu pat noskūpstīt šo veco ubagu ar visām viņa lielajām ūsām, lai gan tādi ūsaini vīrieši viņai citādi nebūt nepatika, jo Indriķis — viņas izredzētais — arī ūsas nenēsāja un turējās allaž ar gludeni noskūtu, koši baltu ģīmi.

Kamēr sievas nodeva Jonim katra savu dāņu, sastāvošu no dažādām dāvanām, pavadītām ar izmeklētiem laipnības un līdzietības vārdiem, tamēr vīri atkal uzsāka šādam gadījumam piemērotu sarunu savā starpā.

— Lai saka ko sacīdami, bet Burbas Jonis ir un paliek tas pārākais ubags par visiem: viņš katreiz nokalbī pātarus tādus, ka prieks klausīties. Lai gan no leišu pātariem neko nesaprotu, tomēr arī tā jau — no balss skaņas vien — var nojēgt, ka pātari ir krietni.

Tā it kā ar īsta lietpratēja zināšanu Knēveļa Didžis noteica, pagājis no savas klēts priekšas dažus soļus tālāk, apmēram gandrīz Penkuļa klētij pretim, pie tam laipnīgi spīdīgām acīm lūkodamies sev visapkārt uz citiem vīriem, it kā meklēdams savām izteiktajām domām biedrus. Tādu arī šādām viņa labvēlīgām domām netrūka. Pats pirmais atsaucās Penkulis:

— Jā, Burbas Jonis un Bāta Sāmelis — tas ar to greizo kāju — tie ir tie pārākie ubagi, kādus līdz šim mūsu pusē esmu redzējis. Neviens cits tādus pātarus neskaita, kā šie divi. Jonim ir lielas spējas galvas pātaru zināšanā: dažreiz viņš veselu pusstundu no vietas var skaitīt un ir tad viņam vēl nepietrūkst; Sāmelim atkal varoņa balss dziedāšanā. Citi ubagi neviens tik dikti nevar izdziedāt. Viņš dzied ilgi un arī no galvas vien. Gan viņš dzied pēc bātinieku paražas — visai gaŗi vilkdams un stipri locīdams, bet pie sirds viņa dziedāšana iet. Kad viņš ar savu skaļo, skarbo balsi, stipri trīcinādams, sāk pūst:

Man asaras jāslauka,
Kā Dāvids slaucījis,
Dievs asu rīksti brauka,
To jūtu izmisis, —

ak, tad man drebuļi vien iet pa kauliem un pavisam plāni kļūst ap dūšu.

Vīru prātošanu par ubagu savstarpēju pārākumu pātaru skaitīšanā, kā arī vispārēja krietnuma zinā, pārtrauca Evartenes ievaicāšanās:

— Jonīt, ko tad tagad pasaulē dzird jaunu runājam vai notiekam?

Jonis uz tādu vaicājumu bija tik gaidījis un tādēļ tūliņ atbildēja:

— Tagad visur dala zemes, un tad par to vien arī visur tik runa. Citu neko jaunu šimbrīžam nedzird.

— Ak dala gan! — pa daļai priecīgi, pa daļai vēl it kā neticēdami vairāki vīrieši un sievietes izsaucās reizē.

— Jā, visur dala zemes, — Jonis par jaunu apstiprināja. — Poļos jau izdalīja pagājušā vasarā, bet tikai tiem, kas buntu laikos nebija gājuši buntos; buntaunieki zemi nedabūja neviens. Pats biju klāt un visu skaidri zinu. Tagad mērī Kursā un rudenī dalīs arī še zemi, bet nākoš' gad' leišos.

— Ak Kursā dos papriekš un tad tik leišos, — Knēveļa Didžis vaicāja, piededams Jonim pāris soļu vēl tuvāk un no prieka un laipnības tā spīdēdams visā ģīmī, ka pat krietni biežajā vakara krēslā spīdums bija vēl labi saredzams.

— Jā, — Jonis paskaidroja. — Valdība luturus mīl vairāk nekā katoļus. Pirms gribēts dot leišos papriekš zemes un tad tik Kursā, bet tiklīdz valdība dabūjusi zināt, ka leiši ir katoļi, bet kursenieki luturi, tad tūliņ nolemts, ka luturiem jādabū pirmajiem un tik pēc tam leišiem.

— Nu re, ka valdība mūs mīl! — tīri aizgrābts izsaucās Didžis, priecīgi visapkārt raudzīdamies. — Vairāk par leišiem un citiem.

— Tas tālab, ka leiši gada tirgos mēdz kauties, bet mēs to nedarām, — Penkulis prātoja.

— Nē, nevis tālab, — atkāšējies un tā iepriekš sagatavojies uz gudru runu, lai visi vērigāk tanī noklausītos, Everts runāja. — Valdība katoļus tālab tā nemīl, kā mūs, ka viņi pielūdz bildes, bet mēs nē. Leiši, rau, ir mānticīgi, bet valdība mānticību neieredz, jo viņa taču ir valdība.

— Lai tā mīlestība kāda būdama, bet mēs nu dabūsim zemi! — lēni un pabailīgi runāja starpā Biezuma Bozums, redzēdams, ka sarunu pavediens sāk attālināties no galvenā priekšmeta — zemes dabūšanas. — Ko tu, Joni, saki: rudenī būs visiem zeme? Tu to skaidri zini?

— Būs žeme, būs katram sava žemele, — Jonis no jauna apstiprināja, par lielākas ticamības zīmi galvu vairākkārt palocīdams uz zemi.

— Tātad ir gan taisnība sakāmam vārdam, ka to, ko runā, reiz pierunā, — Evertene izsaucās, jaukdamās vīru valodās un būdama pārliccināta, ka šoreiz viņas iejaukšanas netiks bargi atraidīta. — Kopš jau runāja, ka reiz visi dabūs zemi, un nu tas notiks!

— Joni, vaa zini ko! Kad mums būs katram sava zeme, mēs arī tevi neaizmirsīsim, — Knēveļa Didžis teica, tīri sajūsmināts.

— Kur nu aizmirst! Protams, ka neaizmirsīsim, — Biezuma Bozums apstiprināja Didža vārdus.

— Nē, ne tikai tad neaizmirsīsim Joni, kad mums būs sava zeme, bet arī tagad mēs viņu tā neatlaidīsim, jo viņš mums atnesa priecas vēsti. Sievas, jūs rīt no rīta dodiet Jonim vēlreiz dāvanas, bet šovakar gādājiet, ka viņš tiek krietni izguldināts, — tā Penkulis noteica cieši un svarīgi.

— Jā, pataisiet labu guļu, lai cilvēks var izgulēties, — Penkulim piebalsoja, pilns priecīgas labvēlības, Knēveļa Didžis. — Un rītu brokastī dodiet viņam pienācīgu cienastu, tāpat ka katram istam viesim.

Sarunas un spriešana Druvinieku vakara parlamentā par zemes dalīšanu un dabūšanu būtu ilgi turpinājušās, ja visai vēlāis laiks un rītdienas agrā celšanās neskubinātu iet pie miera. Tamdēļ sarunas pārtrauca, to turpināšanu atliekot uz citu reizi un šimbrīžam lietu nobeidza ar to, ka Jonim ratu pūnī uztaisīja salmos brangu guļu, kur Penkuļu Anlīze ielika pagalvī savas gultas spilvenu; Knēveļa Didžis negribēja palikt Penkuļa ģimenei iepakaļ un tādēļ stingrā balsī pavēlēja savai sievai arī iznest vienu spilvenu un likt Jonim pagalvī; tā ubagam iznāca šonakt gulēt uz diviem spilveniem. Viņš pats liecināja, ka tik kupli un tik grezni neesot nekad gulējis un dievbijīgā pateicībā novēlēja, lai žēlīgajām sirdīm Dievs atmaksātu simtkārtīgi.

Drīz visā Druvinieku mājā iestājās dziļš miers un klusums. Sētā vairāk nekas nebija dzirdams, kā tikai circeņa cirpstinašana pavardā un dažu gulētāju stiprā krākšana istabās, kur no dienas pūliņa atdusējās slavenie darbinieki — Biezuma Bozums, Knēveļa Didžis un citi, sapņodami jaukus, laimīgus sapņus par zemes dabūšanu, par dzīvi uz sevi — par labāku, gaišāku nākotni. Sētā kā uzticīgs mājas sargs bija palicis nomodā vienīgais Sultāns. Saitē piesiets, viņš, no būdas iznācis, gulēja zaļajā maurā, uz vēdera izstiepies, un galvu ielicis starp abējām priekšējām ķetnām, laiku pa

laikam to paceldams uz augšu un ar stipru neuzticību lūkodamies uz pūņa pusi, kur gulēja ar tādu vispārēju labvēlību uzņemtais ubags.

Pirmās grāmatas beigas

SATURĀ:

- lp.
Veltījums **3**
1. Laimīgas kāzas un nelaimīga līgava **6**
2. Cits slēdzējs **15**
3. Linu talka **25**
4. Māja meža vidū **39**
5. Ziedoņa dziesma **47**
6. Māte un meita **58**
7. Cīrulene un viņas dzimtkungs **70**
8. Septiņdesmitā dzimundiena **75**
9. Kad zemi mērīja **102**
10. Zemnieki bez zemes **110**

1.

CERĪBAS UZ ZEMI

Kā Brammanišu Pēteris mācās ko derīgu. — Kā Didžim gandrīz izjūk zirgu maiņa. — Kā Maruša ar savu brāli maiņu veicina. — Kālab Didžis uzskata sevi par līdzīgu mazo muižu vagariem. — Didžis trīskārt nelaimīgs. — Cerības uz zemes dabūšanu aug.

Otrā dienā pa pusdienas laiku no tuvējā meža izbrauca un, pa pļavu ceļiem laizdami, pie noras pūņa piegriezās divēji rati čigānu un tur apstājās. Darbinieki, pusdienu paturējuši un patlaban rīkodamies likties diendusā, par to nu vairs nedomāja un devās no pūņa ārā aplūkot čigānu zirgus, jo labi zināja, ka nu katrā ziņā iznāks atkal mitošana. Un tiešām, Knēveļa Didžis tuvojās čigānu zirgiem ar acīmredzamu ciešu apņemšanos šādu izdevīgu gadījumu nelaist gaŗām neizlietotu. Vispirms viņš abus zirgus, tādus nelielus, noliesējušus lopiņus, aplūkoja ar dedzīgi spulgojošām acīm un labvēlīgi spīdošu ģīmi no neliela attāluma, tad piegāja vienam zirģelim klāt, paņēma zirga purnu rokās, paplēta tam lūpas un skatījās zobos, pēc kam noteica, ka esot jau pāri par sešu metu, bet čigāns, ar pirkstu zirgam mutē rādīdams, tielējās, ka esot tikai piecu metu. Pēc tam Didžis vērīgi apskatīja zirģeli no abiem sāniem un arī otra gala, pie tam pat asti pacilādams uz augšu, tāpat arī pēc kārtas vien pacilāja tam visas četras kājas, apskatīdams nagus, vai tie nav maitāti. Ar viena zirga aplūkošanu ticis galā, Didžis stājās pie otra zirga un to tāpat vērīgi ņēmas apskatīt no visām pusēm un abiem galiem. Nolēma apskatītos zirgus kādu gabalu arī pabraukt. Lai braukšana nebūtu jādara pa divi reizi un tā velti laiks jā kavē, tad norunāja, ka abus zirgus brauks reizē, un, lai Didžis abēju lopiņu gaitu varētu pie tās pašas reizes pienācīgi novērot, tad brauca abus zirgus blaku blakām, jo noras ceļš bija plats diezgan, tā ka varēja braukt blakām cik pajūgu vien gribēja. Vienos ratos sēdēja Didžis pats ar vienu čigānu; Didžim bija rokās groži, čigānam atkal džindžala, kuŗa bieži vicinājās pa gaisu, lāgu pa lāgam uzkrizdama zirģelim uz muguras. Otrus ratos tādā pat kārtībā

sēdēja un brauca otrs čigāns ar Brammanīšu Pēteri, kuŗu Didžis bija pierunājis nākt viņam šoreiz palīgā pie zirgu mainīšanas, tādēļ ka divus zirgus reizē pārbaudīt vienam neesot labi iespējams, un Pēteris varēšot pie tam ko derīgu mācīties, jo, ja zirgu mitošanā jau laikus neieprototies, tad vēlāk to vairs neiemācīšoties, un kad Pēterim tēvs kļūšot vecs vai nomiršot un visu zināšanu par mājas dzīvi nāksoties pašam uzņemties, tad čigāni un žīdi viņu pie zirgu mitošanas piekrāpšot kā nieku, ja pats no šās lietas nekā nejēgšot. Šāda pamācība bija Pēterim arī gājusi pie sirds, un tā viņš, rūpēdamies par savu nākotni, bez jebkādas liekas kavēšanās bija sēdies čigāna ratos iekšā, lai dotos Didžim palīgā un lai mācītos Didža amatā. Abi zirģeļi, acīm redzot, jau agrāk iekapāti un tagad triekti un tramdīti, skrēja kā bez jēgas, gan rikšis, gan aulekšis, gan blaku blakām, gan steigdamies viens otram priekšā, tā ka Knēveļa Didžis gluži reizē varēja noskatīties abu zirgu kāju spēkā un veiklībā. Labu gabalu pa noru izlaiduši, mitenieki grieza zirgus apkārt un tādā pat straujā gaitā trieca tos atpakaļ.

Didžim, atpakaļ atbraucot, ģīmis spīdēt spīdēja dzeltenā spožumā, — tik ļoti viņš bija sajūsmināts par abu zirgu lieliskajām spējām un citām labām īpašībām. Pagriezies pret puiku, kas pie pūņa durvīm stāvēja, viņš uzsauca priecīgi uztrauktā balsī:

— Ans', puis', esi tik labs, aizskrej līdz Druvinieku aplokam un atjāj manu zirgu. Tu zini — dūkano ar lauku pieri. Mītus būs, un kad dzersim magaričas, tevi neaizmirsīsim. Man — pats redzi — nav vaļas iet.

Pēc pamatīgas izmēģināšanas Didža spriedums bija galīgi nogatavojies tanī ziņā, ka abi zirgi vienādi labi, un kad čigāni vairākkārt bija uz ticību apgalvojuši, ka abi zirgi arī vezumā un arklā ejot tikpat labi kā vieglā braukšanā un jāšanā, tad Didžis atradās visai grūta uzdevuma priekšā: viņš nezināja, kuŗu zirgu mainīt, kuŗu atstāt. Drīz viņa sirds pieķērās vairāk vienam, drīz otram; te piegāja vienam klāt, vēlreiz apskatīja to no visām pusēm un noteica, ka šis viņam visvairāk esot pēc acīm, bet jau tūliņ otrā acumirkli aizgāja pie otrā un teica to pašu. Citi darbinieki nekavējās iet Didžim palīgā, izsacīdami katrs savu gaumi, patikšanu un prašu zirgu jautājumā.

— Ja man te būtu jāmaina zirgi, tad es paliktu labāk pie saļņa: salnis zirgs ir arvien skaistāks nekā briedis, un šim vēl tāda koša peļu teka pa muguru, — tā Penkulis prātoja.

— Nē, pēc manām domām briedis zirgs ir skaistāks nekā salnis, — kāds cits darbinieks teica. — Briedim ir vairāk kungu zirga izskats.

Redzot, ka Didžis tomēr nevar izšķirties ne šā, ne tā, beidzot viņam čigāni gāja palīgā, paši visai noslēpumainā, gandrīz čukstošā balsī izskaidrodami, lai ņemot labāk salni, jo, lai gan abi zirgi esot labi, tomēr briedim esot kāda maza kaite: viņš pārāk pulka ēdot un tomēr apaļāks netiekot; turpretim salnis daudz nebūt neēdot un tomēr turoties miesās.

Nu arī Didžim salnis patika labāk, un tiklīdz Ansis atjāja dūkano, tad tūliņ sākās nopietna līgšana un kaulēšanās, jo Didža dūkano nedz daudz ko bija apskatīt, nedz arī mēģināt, tādēļ ka čigāni to jau gluži labi pazina: bija taču no viņiem pašiem Didžis to tikai pirms nepilna mēneša iemainījis. Čigāni bija ar mieru mitot salni pret dūkano, bet tikai tad, ja Didžis dod piedevas ne mazāk par pieci rubļi vērtībā. Didžim naudas nebija, un aizņemties arī nekur nevarēja, tā ka mitošana grasījās izjukt un čigāni salni jau jūdza atpakaļ ratos. Didžis bija tuvu izsamišanai. Brīdi domājis un skatījies, kā salni jūdza ratos, viņš piestaidzās vienam no čigāniem klāt, satvēra tam roku, izcēla pats savu roku ar plati izplēstu plaukstu gaisā un sauca:

— Juzi, sitīsim plaukstu kopā un dzersim līkopus. Līkupi mani vien! Puikas aizjās uz krogu pēc pusstopa. Tur man tik daudz uzticēs uz asniem. Mēs katreiz esam mitojuši. Nešķirsimies arī šoreiz. Runāsim un darīsim kā vīri!

Tomēr Juzis bez piedevu nebija pierunājams un turpināja tik zirgu jūgšanu. Didžis jau sāka atkāpties pa solim atpakaļ, un viņa spīdīgi dzeltenajā ģīmī bija lasāma jauku cerību pēkšņa

izgaišana un rūgta vilšanās. Šai kritiskajā acumirkļī metās starpā otrs čigāns, uzstādamies it kā par Juža pretinieku un Didža draugu un labvēli.

Ar savām lieliskām runas dāvanām viņš beidzot sasniedza to, ka Juzis no preidām tīrā naudā atsacījās un bija gandrīz ar mieru mainīt blakus; bet te nu iejaucās Juža sieva Maruša, kas bija pamanījusi, ka Didženei ir norā līdzī vėl diezgan pajauna villaine. Vismaz tā bija Didžim jāpieliek pie dūkanā. Didžis bija arī tūliņ mierā, villaini viņš atņēma sievai, kas daudz nedrīkstēja pretoties, un priecīgs pasniedza to Marušai, domādams, ka maiņa nu notikusi un ķērās jau salnim pie pavadām; bet atkal iejuka Maruša starpā: viņa bija ievērojusi Didžim galvā gluži jaunu cepuri. (Didžis, kā visai jaukā laikā un būdams šonedēļ par priekšpļāvēju, bija izgreznojies ar savu jauno baznīcas cepuri.) To Maruša gribēja vėl dabūt savam Juzim un, daudz nekā nedomādama, jau sniedzās Didžim pie galvas, celt cepuri zemē; bet šajā brīdī Didžene metās starpā un negribēja Marušai ļaut cepuri noņemt. Tomēr Didžis, tikko pamanījis, ap ko lieta grozās, pats noņēma sev cepuri no galvas un, sievu pastumdams sāņus, pasniedza to nevis Marušai, bet taisni pašam Juzim.

— Tā nu ir braši! Nu izmainām ir zirgus, ir cepures! Tā vajag vīriem dzīvot, kā brāļiem!

To teicis, viņš izstiepa roku pēc Juža cepures, kuŗu šis tam, laipni smaidīdams, patlaban sniedza un kuŗa bija jebšu jau stipri iznēsāta, tomēr vėl vesela. Bet atkal jau Maruša — neliela auguma, veikla čigāniete — devās pulkā un iekām Didžis paguva apskatīties un sajēgt, kas īsti notiek, viņa izrāva Juzim no rokām veco cepuri un padeva to otram čigānam, kuŗu dēvēja par savu brāli un kuŗam galvā atradās tāda pavisam nodriskāta, kas izskatījās vairāk pēc vecas ķeskas nekā pēc cepures. To Maruša žigli un veikli norāva brālim no galvas un tad pati ar savu roku laipni pasniedza Didžim, kas, driskaino cepuri paņēmis rokā, uz to paskatījās un ieraudzījis to gluži saplīsušu, it kā sakaunējās, pavisam apjuka un nezināja, ko ar to iesākt. No šī neveiklā stāvokļa viņu atbrīvoja atkal tā pati veiklā Juzene, kuŗa viņu šai stāvoklī bija nostādījusi: izrāvusi cepuri Didžim no rokām un pasniedzdamās uz pirkstu galiem, viņa uzsprauda to Didžim galvā. Vesela pie cepures bija vienīgi vėl tās apmale, kādēļ tā galvā gan kaut kā turējās, bet pa sadriskāto virsu, kuŗai arī odere bija izkritusi, rēgojās vietvietām veselām lielām šķipsnām cauri Didža melnie ķerainie mati. Tā kā arī nags cepurei bija attrūcis un pagaisis, tad Didžis ar šādu neredzētu galvas rotu izskatījās pavisam jocīgs, un ikvienam, uz viņu paskatoties, bija gribot negribot jāsmejas, bet Didžene, pie pūņa sienas piespiedusies, šņukstēja.

Tomēr Didžis negrieza nekādu vērību nedz sievas raudām, nedz citu smiekliem: viņš sajuta sevī diezgan tikumiska spēka pacelties pāri visiem šādiem sīkiem ikdienišķiem ērkšķiem. Gudri smīnēdams, viņš tikai noteica:

— Jēkaupenes tirgus nav vairs tālu, — tur dabūs jaunu cepuri.

To teicis viņš cēla Ansu iemainītajam zirgam mugurā, lai jāj uz kroga magariču.

Kamēr sagaidīja magaričās un kamēr tās dzēra, tamēr Maruša, kā arī pāris citas čigānes rāvās gan ar rokās skatīšanos, gan ar kāršu likšanu sievām un meitām. Meitām šo to stāstīja, kad dabūšot precēties un cik kuŗai būšot bērnu, turpretim sievām visas trīs zīlnieces sludināja, ka drīz dalīšot zemi: katram būšot sava māja, un visi dzīvošot kā kungi.

Nu sākās atkal runas un spriešana par zemes mērīšanu, dalīšanu un dabūšanu, kas pa zirgu mainīšanas laiku bija it kā aizkavējušās. Čigāni stāstīja, ka poļos un arī tālāk leišos zeme jau izdalīta vai patlaban to dalot.

— Bet kādiem tad īsti zemi dala: tikai kalpiem vai arī amatniekiem un rokpeļņiem arī? — paklibais vīrelis, piegājis Juzim it tuvu, vaicāja paklusā balsī, it kā gribēdams priekš sevis vien, citiem nemaz nedzirdot, izvilkt kādu svarīgu noslēpumu. — Man rau', svainis ir skroderis. Gribēju zināt, vai tas arī dabūs zemi?

— Jā, kam īsti dos zemi? — Penkulis, turpat tuvumā stāvēdams un paklibā vīreļa vaicājumā noklausījies, savukārt taujāja.

— Tiem, kas prasa, — čigāns atteica, droši skatīdamies abiem ziņkārīgajiem vaicātājiem acīs.

— Ak, tad pašiem jāprasa. Tāpat vis nedod, — abi vaicātāji izsaucās gandrīz reizē. — Bet kam tad lai prasa?

— Kungiem, — atkal čigāns atteica.

— Ak, nevis mērniekiem, bet kungiem, — Penkulis runāja. — Es būtu domājis, ka mērniekiem jāprasa.

— Nē, kungiem.

— Tas var būt gan, ka kungiem jāprasa, jo tiem visvairāk zemes ir un tie visvairāk var dot.

Par zemes dabūšanu runājoties, pusdienas laiks drīz bija aiztecējis, un nu vajadzēja doties atkal pie darba. Tomēr, arī darbu strādājot, visas runas grozījās par to, kad būtu jāiet prasīt kungam zemi un kas lai būtu tas prasītājs. Ka kaut kas šai lietā jādara un ka paši nedrīkstot turēt rokas klēpī, ja gribot ko dabūt, to visi atzina par vajadzīgu, jo, ja paši nemaz par sevi nerūpēšoties un zemi neprasīšot, tad viegli varot notikt, ka izdevīgu brīdi palaiž neizlietotu gažām: mērnieki, savus darbus beiguši, aiziešot projām, kungs pats no sevis zemi nedz mērīšot, nedz došot, un tad viss būšot pagalam. Beidzot norunāja, ka ar prasību pie barona zemes dēļ jāgriežas jau šodien un ka šis svarīgais uzdevums jāuzņemas Knēveļa Didžim, kā jau šās nedēļas barvedim. Didžis bija arī mierā, un lai pamatīgāk pārbaudītu jaunā zirga kāju spējas, tad viņš nolēma pa to laiku, kamēr citi pļavinieki pūnī turēs palaunagu, aizjāt muižā un runāt ar baronu. Labas pusstundas laikā tas bija izdarāms, tā ka muižas darbs ar to netiktu nebūt kavēts; bet ja gadītos, ka barons nebūtu tik drīz runājams un Didžim iznāktu ilgāku laiku gaidīt, tad Brammanišu Pēteris solījās likt savam tēvam atnākt kādu dienu norā un vienu ēdiena starpu atstrādāt.

Tā nodrošināts pret katru pārmetumu no barona puses, Didžis jutās visai dūšīgs un bija gatavs jājējs.

Tiklīdz kādā mazā muižā, kas atradās norai tuvumā, dzirdēja klabinām palaunagā, un noras strādnieki devas pūnī pie savām maizes kulēm un putras traukiem, tad Knēveļa Didžis, par ēšanu nemaz nedomādams, bet rūpēdamies tik par kalpu kārtas vispārēju labumu, bez kavēšanās rikojās uz jāšanu. Salni, kas pa to laiku tuvējā mežā bija ganījies, viņš atveda pie pūņa un gribēja jau sēsties tam mugurā, bet te citi atgādināja, ka ar tādu cepuri muižā nevarot rādīties. Tādēļ bija jāgādā cepure. Didžis griezās pie vairākiem biedriem, lai kāds aizdotu uz pusstundu savu cepuri, bet neviens negribēja uz to ielaisties, jo nevienam neradās patikšana likt čigāna skrandu galvā. Kad nu cepures nedabūšanas dēļ grasījās izjukt viss nodomātais jājiens, Brammanišu Pēteris izlīdzēja Didžim tikt no ķezas ārā, patapinādams savu cepuri.

Tā, cepures jautājumu laimīgi nokārtojis, Didžis steidzīgi laidās ceļā, čigānu iekapātais salnis, manīdams vēl jājējam rokā paprāvu vici, devās kā vēja triekts pa mīksto noras ceļu uz muižas pusi, uz kurieni to vadīja rokā turētās pavadas. Visi — tik vīrieši kā sievietes, — gluži aizmirsdami palaunaga turēšanu, palika pūņa priekšā stāvam un noskatījās aizjājējam pakaļ, kamēr vien tas bija saredzams. No pirmā gala, kamēr Didžis nebija vēl visai tālu, varēja redzēt, kā viņa kuplie, ķerainie mati, ātros rikšos jānot, purēja vien un nātina kamzolis, nebūdams ne ar vienu pogu aizpogāts, plati izplētās uz abām pusēm un vējā vicinājās un plivinājās kā divi spārni.

— Didžis aiziet kā kaķe ar pūslī! — kāds ierunājās.

— Nē, viņš plivinās kā vēja vanaģelis, skriedams ūbelim pakaļ, — kāds cits noteica.

Noskatījušies brīdi jātniekam pakaļ, kamēr tas nozuda tuvējā birzē, citi darbinieki, dienenieki un dienenieces, sāka doties pūnī turēt palaunagu. Dažs pie tam noteica:

— Nu redzēs, redzēs, kas tur iznāks.

Kāds paveicīgs vīrs, kas citādi runāja ļoti maz un kuŗu citi sauca par Zemturi, pāris reižu papurināja galvu, um, bēdīgi pasmīnēdams, noteica nediktā balsī:

— Tur neiznāks nekas. Kungi dos kalpiem zemi! Kur tas dzirdēts?

Šie klusie, nedaudzī vārdi visiem smagi gulās uz sirds, un palaunaga turēšana notika it kā nospīestā garastāvoklī.

Nojājis muižā, Didžis neapstājās vis pie iesalnīcas, kuŗas priekšā pie sklandām kalpu ļaudis mēdza piesiet savus zirgus, kad tiem iegādījās muižā atjāt vai atbraukt: šoreiz viņš apstājās un zirgu piesēja labības klēts priekšā pažobelē, kur citādi tikai mednieki mēdza medību dienās pievietot savus zirgus, tāpat arī svētdienās mežsargi un mazo muižu vagari, atjādami darīšanās pie barona. Te zirgi bija vienādi labi aizsargāti tiklab ziemā pret aukstu vēju, kā arī vasarā pret saules karstumu un rudenī pret lietu; bez tam še tie bija brangi uzraugāmi no barona uzgaidāmās istabas. Apzinādamies tagad par vīru, kam tiesība visu kalpu vārdā prasīt baronam zemi, Didžis uzskatīja sevī par līdzīgu vismaz mežsargiem un mazo muižu vagariem un tādēļ arī negribēja likt savu zirgu kādā zemākā vietā par viņu zirgiem. Viņš sajuta sevī visai patīkamu gandarījumu, iedomājoties vien, ka viņa zirgs lepni nu stāvēs uz tiem pašiem mēsliem, uz kuŗiem līdz šim bija gods stāvēt vienīgi mednieku, mežsargu un mazo muižu vagaru zirgiem. Bez tam salnis bija tik visai vareni skrējis šai pirmajā jājienā, ka viņš tam jo sevišķi un labprāt novēlētu šādu goda vietu. Kad nu viņš kādā no pažobelē uzstādītām silēm atrada vēl labas rieksavas tiesu auzu, kas, acīm redzot, bija atlikušas kādam vagara zirgam, tad viņa prieku mērs bija pilns pāri malām, un viņš sajuta sevī kādu retu apmierinājumu, it kā zemi kalpiem būtu jau izgādājis. Piesējis salni taisni tai vietā pie sklandas, kur atradās sile ar neizēstajām auzām, Didžis devās kalnā. Didžim, ejot tagad kalnā, gaita bija cēla, droša un pašapzinīgi lepna.

Kalnā nonācis, viņš sev par lielu apmierinājumu dabūja zināt, ka lielkungs esot patlaban runājams. Veco baronu viņš atrada stāvam savā darba istabā pie loga ar mazu ādas pletnīti rokā un sitam mušas. Šī pletnīte barona pieņemamā istabā vai kantorī citos gada laikos bija redzama naglā pie sienas karājamies, bet vasarā viņa atradās vai nu taisni baronam rokā, vai arī uz loga, lai arvien būtu tuvu pie rokas, jo ap logu mušas visvairāk mēdza lidot, sevišķi iespīdot tur pēcpusdienas saulei, kā tas bija arī nupat. Atrazdamies viens savā darba istabā un gaidīdams tur noliktās pieņemamās stundās ļaudis, vai arī, ar tiem sarunādamies un izklausīdams katra vajadzības, barons savu pletnīti mēdza turēt rokā, un tiklīdz kāda muša parādījās kur tuvumā un bija daudz maz pa sitenam, tad pletnīte, ievingrinātas rokas cilāta un vadīta, plaukš! bija mušai virsū un to nosita.

Būdams rūpīgs saimnieks, kas visu ņem pamatīgi nevien lielās, bet arī sīkās un vissīkākās lietās un tamlīdz arī mušu sišanās, vecais barons bija novērojis, ka mušai ar vienkāršu nosīšanu vien nepietiek un ka, ja viņa netiek taisni sašķaidīta, viņa vēlāk, kad sitiena apdullums pārgājis, savus salocītos spārnus un satriektās un samežģītās kājas izstaipa atkal vajadzīgā kārtībā, laižas gaisā un dzīvo tālāk. Negribēdams istabas sienas un lietas notraipīt ar sašķaidītām mušām, barons sita viņas tikai tik stipri, cik bija vajadzīgs, lai tās paliktu uz vietas guļam; bet lai atdzīvojušās neceltos par jaunu gaisā, tad istabā pie loga, uz krēsla vasarā pastāvīgi atradās bļoda ar ūdeni, kur nosistās mušas barons, pats ar savu roku uzlasīdams, meta iekšā.

Visu šādu kārtību Didžis pazina jan sen un tādēļ ne pletnītei, ne mušām nepiegrīza nekādas vērības. Vecajam baronam šī pletnīte tomēr bija kas daudz vairāk, nekā Didžis domāja: viņa rokās tā bija ne tikai vienkāršs mušu sišanas ierocis, bet arī — un tas taisni tas galvenais — pagājušo laiku neaprobežotās muižnieku varas simbols pār zemnieka cilvēku. Uz tās pašas naglas, kur tagad karājās mazā ādas pletnīte mušu sišanai, dažus gadu desmitus atpakaļ bija karājusies liela, bieza ādas pletne, ar kuŗu barons, toreiz būdams vēl spēka gados, bargi pārmācīja muižas un citus sava novada ļaudis, kuŗi kaut jebkā bija noziegušies. Pēršanu noliedzot, lielā pletne nozuda, un drīz pēc tam tās vietā uz tās pašas naglas parādījās maza pletnīte, kuŗu nu cilāja tā pati roka, kas agrāk bija rīkojusies ar lielo pletni. Neaprobežotā sišanas brīvība bija nu pārcelta no cilvēkiem uz mušām. Tā baronam varbūt vieglāk bija nācies pāriet no vecās kārtības uz jauno un pierast pie jaunlaiku likumiem un dzīves paražām. Mazā pletnīte bija vecā barona acīs it kā vidus loceklis, kas saista un

satur kopā gaŗas ķēdes divus galas. Viņa bija tā, kas, baronam pašam varbūt nemaz skaidri to neapzinoties, lūzumu starp pagātni un tagadni bija savā laikā darījusi mazāk sāpīgi sajūtamu.

Uz vecas avīzu lapas, izklātas uz rakstāmgalda, Didžis redzēja dažas peļu astes. Arī šāda parādība viņam jan sen bija pazīstama: viņš zināja, ka barons par katru nosistu peli maksā grasi gabalā. Par pierādījumu, cik peles kuŗš nositis, vajadzēja nonest muižā un nodot baronam nosisto peļu astes, bet pašas peles varēja likt kur grib. Kalpi un citi muižas gājēji tad arī labprāt sita peles, kur vien tās atrazdami, un viņu astes atnesa baronam, tā pelnīdamies sīku naudu. Baronam nodotās peļu astes palika līdz vakaram viņa istabā; vakarā viņš tās saskaitīja un īpašā grāmatiņā pierakstīja, lai gada galā zinātu, cik peļu tanī gadā pavisam iznīcinātas. Saskaitītās un pierakstītās astes, lai tās nemētātos šur tur apkārt, piķierim vakaros bija kārtīgi jāaiznes suņu laidarā medību kveķšiem.

Tiklīdz Didžis, pieliekdamies baronam pie svārku piedurknes, bija padevis labdienu, tad arī barons tūliņ to laipni uzrunāja:

— Ko tu, mans mīlais, teiksi? Vai nositi kādas peles? — Jo tā bija visai parasta lieta, ka ļaudis arī darba laikā iegāja pie barona un nodeva nosisto peļu astes. Ka tagad, tik visai steidzamā darba laikā, Didžim varētu būt arī kāda cita vajadzība, to barons nevarēja iedomāties.

Didžis no barona jautājuma apjuka; bet tad saņēmās, iesāva roku sava nātņa kamzoļa kabatā un izvilka no turienes divas peļu astes.

— Jā, cienīgs lielskungs, noras pūnī, tīrījot to siena vešanai, divi peles nositu. Še būs astes, — tā viņš attapdamies teica, astes nolikdams uz galda līdzās citām.

— Labi, mans mīlais. Še tev būs, — barons sacīja, paņēmis no galda kapeiku un pasniegdams to Didžim, kuŗš, kapeiku saņemdams, pieliecās baronam pie elkoņa un patencinādams sacīja:

— Paldies, cienīgs lielskungs.

— Labi, labi, mans mīlais. Ej nu vesels, — barons noteica.

Didžis atkal apjuka, un šoreiz vairāk nekā pirmīt. Nezinādams, kā iesākt runāt, viņš krita pa trešo reizi pie svārku elkoņa.

— Ko tev vēl vajag, manu mīļu Didži? — barons žēlīgi vaicāja, būdams šodien neparasti laipnā prātā.

— Es gribēju lūgt zemi, — smagi un ātri elsādams, Didžis tikko sadzirdami izdvesa.

— Vai tad tu, mans mīlais, neesi vēl dabūjis? — barons vaicāja.

— Nē, cienīgs lielskungs, — Didžis atteica, vieglāk uzelpodams un jau domādams, ka lieta nu ņems labu virzienu.

— Kādēļ nē?

Didžis samulsa arvien vairāk. Viņš nezināja vairs, ko sacīt. Brīdi viņš kā nesaprašanā skatījās baronam acīs; tad saņēmies teica:

— Man nedod.

— Kas nedod?

Nu Didžis nezināja nekā vairs ko teikt. Atkal labu brīdi pilnīgā neizprašanā lūkojās barons uz Didži, Didžis uz baronu. Beidzot pēdējais teica:

— Es taču, mans mīlais, jau pavasarī vēlēju tev zemi ņemt no vecā grantsbedriena ganīklas malā un piebērt langverģi kūts priekšā, lai tur nebūtu sutrājs un lai ieiešana kūtī būtu sausa. Vai tu vēl neesi to darījis? Es liku mežsargam ierādīt tev rokamo vietu; vai viņš tev nedeļa zemi?

— Ak, to zemi! — Didžis tagad iesaucās, vieglāk uzelpodams un priecīgi skatīdamies baronam acīs, juzdamies tīri laimīgs, ka beidzot taču nu zina, par kādu zemi runā barons.

— Kā tad, cienīgs lielskungs, to zemi es dabūju, un zveņģe kūts priekšā jau sen piebērtā.

— Kādu zemi, mans mīlais, tad tu vēl vēlies? Vai tev kāds no piederīgiem miris un tu lūdz zemi dobes vietai kapsētā? — barons vaicāja, būdams vēl arvien labsirdīgs un labvēlīgs pret Didži, jo

sava krietnā darba dēļ Didžis vispār pie barona bija ieredzēts, lai gan biežā zirgu mainīšana, par kuŗu arī baronam nācās daudz ko dzirdēt, viņam nebūt nepatika.

— Nē, miris man nav nekas, — Didžis pasteidzās atteikt.

— Kādu zemi tad tu, pie joda, vēlies? — ievaicājās barons, jau stipri nepacietīgs.

Atkal Didžis nezināja, ko teikt. Viņš krita baronam ceturto reizi pie elkoņa.

— Cienīgs lielskungs, es gribu lūgt to zemi, ko aŗ un sēj un kas pašam pieder.

— Tāda zeme tev taŗu ir: tāpat kā visiem citiem kalpiem, arī tev ir sešas pūrvietas. Ko tu vēl gribi? — barons vaicāja, brīnīdamies un plati skatīdamies Didžim acīs.

— Es gribu, cienīts lielskungs, lūgt kalpiem zemi uz dzimtu, tāpat kā manam radniekam Ūpim un citiem saimniekiem ir katram sava zeme: uz dzimtu nomaksu.

— Didži, ko tu runā? Tu esi piedzēris! — barons izsaucās un pieiedams no rakstāmgalda pāris soļu Didžim tuvāk.

Un tiešām, dziļāk elpu atņēmot, Didžim no mutes plūda baronam pretī fūzeļa smaka.

Barons, spēji atkāpdamies atpakaļ, dusmīgi teica:

— Didži, nudien tu esi piedzēris! Tu smirdi pēc nāliķa. Ārā, tu cūks!

— Nē, cienīgs lielskungs, zirgus izmainot, līkopus gan drusku esmu iebaudījis, bet piedzēris neesmu... Es gribēju lūgt to zemi, ko kroņa levīzeŗi tagad mēŗi.

— To tu vari ņemt, — barons atteica strupi, nācis pie pilnas pārlicēbas, ka Didžis piedzēris un ka neder ar viņu vairāk runāt.

— Cienīgs lielskungs, es gribēju lūgt, lai jūs mums to dodat: mums cits neviens nedod. Mēs jums esam uzticīgi dienas un naktis kalpojuŗi; ja jūs, cienīgs žēlīgs lielskungs, par mums negādāsit, kas cits par mums gādās? — Didžis runāja bailīgi žēlīgā, gandrīz rauduļainā balsī, tādā kārtā domādams locīt barona sirdi.

— Ārā tu, piedzēruŗais lops! Un lai ņi ir pēdējā reize, kur tevi tādu redzu! Ja vēlreiz dabūŗu zināt, ka tu dzer, tad pa Mārŗiņiem tev bez žēlastības uzteikŗu un pa Jurgiem varēsi iet, kur zini! — to teikdams, barons pavēŗa durvis, dusmīgi izstūma Didži ārā un aiztaisīja durvis.

Atrazdamies aiz durvīm kāpņu galā, Didžis sajūtās trīskāŗt nelaimīgs: pirmkāŗt, zemi viņŗ ne bija dabūŗis, pat ne bija ticis ne pie kādas skaidrības ņai lietā; otrkāŗt, barons viņu bija biedināŗis ar vietas uzteikŗanu, un, treškāŗt, viņŗ aiziedams ne bija paguvis noskūpstīt baronam roku, kāda liksta viņam nekad vēl ne bija notikusi. Jo seviŗķi stipras rūpes viņam darīja biedināŗjums ar vietas uzteikŗanu. Viņŗ it labi zināja, ka nevienā citā muižā visā apkārtnē kalpi nedzīvoja tik labi kā Cīrulenē. Kalpu vietas tiklab Cīrulenes lielajā, kā arī tās mazajās muiželēs, bija tik iecienītas, ka tās gandrīz nekad netika brīvas un ne bija citiem dabūŗjamas, jo, kas reiz ņās vietas bija ieņēmuŗi, tie tanīs centās turēties un palikt, ja vien vagaris un barons bija ar viņiem mierā. Tēviem kļūstot veciem vai nomirstot, viņu vietās stājās dēli vai znoti, it kā uz dzimtu iepirktās mājās. Kalpu staigāŗana Cīrulenē bija pavisam neparasta, gluŗi neredzēta parādība. Tādēļ Didžim tik ļoti ierūpa par savu likteni nākoŗos Jurgos, ka viņŗ zemes dabūŗšanas lietu pavisam aizmīrsa un pats nemaz vairs nevarēja attapties, kādēļ viņŗ īsti pie barona bija ieradies un par ko izpelnīŗies tādas barona dusmas. Brīdi kāpņu galā pastāvēŗis un atcerēŗies visu, kas bija noticis, viņŗ devās lejup pie sava zirga, lai steigtos atpakaļ norā un nekavēŗtu darbu, jo, ja barons dabū zināt, ka viņŗ vēl darbu nokavēŗis, tad dusmas uz viņu būs vēl lielākas, un tad vietas uzteikŗana nebūs vairs novēŗšama. Citiem kalpiem viņŗ visus sīkumus par to, kā izgāŗjis ar zemes prasīŗanu, nodomāja labāk nemaz nestāstīt, bet tik vienkāŗŗi pateikt, ka barons zemi nedod, un kad vairāk ko sāk runāt, tad grūŗ ārā pa durvīm.

Citi darbinieki, dieninieki un dienieceŗas, pa to starpu palaunagu paturēŗjuŗi, sāka iet no pūņa ārā, lai dotos pie darba. Vīŗieŗi tikai uzkūŗa savas pīpes, sievietes sasēŗja postalām auklas, sasukāja un sagludināja savus darbā izpūŗuŗos matus, kā arī citādi sakopās. Pūņa priekŗā vēl kavēŗjoties, daŗi it neviļus palūkojās uz birzes pusi, no kurienes gaidīja Didži. Tomēr nekas tur vēl ne bija redzams.

— Vajag paklausīties, vai ne jāj pa birzi: vai nedzird rībam tiltu! — kāds iesaucās, pagājis dažus soļus citiem priekšā. Visi palika klusu, brīdi klausīdamies, un tiešām, drīz dzirdēja tiltu norībam. Vēl pēc dažām minūtēm pa krūmu starpām šaipus birzs bija redzams jātnieks, kas pilnos auļos devās uz priekšu.

— Tas ir Didžis, tas ir Didžis! — gudrais Anss gaviļēja. — Nāk kā devītais.

Nu arī jājējs drīz bija no krūmiem ārā un kļuva skaidri redzams.

— Kā tad. Tas ir Didžis. Skrien kā pie ugunsgrēka. Būs laikam zeme apsolīta, — Brammanīšu Pēteris sacīja, bez cepures stāvēdams citu pulkā.

— Laikam nes prieka vēsti, — prātoja paklibais; arī daži citi izteicās līdzīgi. Tikai Zemturis klusi un lēni, it kā sevi noteica:

— Nebūs nekā.

Ataulekšojis pie pūņa un zirgu nodevis Ansam, lai aizvedot un sapinot tepat normales popienā, Didžis vispirms noņēma sev no galvas nesavo cepuri un pasniedza to Brammanīšu Pēterim, it kā gribēdams ar to teikt, ka viņš ar svešu greznumu nemīl pušķoties; tad, paņēmis savu veco skrandu, kas pa to starpu bija gulējusi pie pūņa pamata nomesta zemē, uzspieda to sev galvā un uzlicis dakšu uz kamieša, devās līdz ar citiem norā pie vāla kraut sienu vezumā. Iedams viņš stāstīja citiem, ka nekā nav varējis izdarīt, jo barons zemi ar labu nedodot. Dzirdot tādu vēsti, dažs labs tad arī noteica:

— Tas jau bija domājams.

Didžis palaunagu nebija ēdis un arī negāja vairs ēst, jebšu Penkulis viņam atgādināja ieiet pūnī un paņemt kaut gabalu maizes; bet Didžis tik gāja citiem līdz pie siena vāla un, lai gan saīdzis, tomēr dūšīgi, gandrīz sirdīgi ķērās pie darba, — ēšana viņam tagad nebija ne prātā.

Visas sarunas tiklab norā starp vezumu krāvējiem un citiem, kā arī pūnī starp vezumu izbāzējiem un panta minējiem grozījās atkal gandrīz vienīgi tik vairs par zemes dabūšanu, vai patiesībā par nedabūšanu. Sarunu smaguma punkts svērās uz to pusi, ka ar šo vienu atraidījumu vien nevarot palikt mierā, bet ka vēlreiz jāgriežas pie barona ar lūgumu, jo vispārējās domas bija un palika tās, ka, ja paši nelūgšot un savas tiesības nemeklēšot, tad nekā nedabūšot — piesolīt neviens nekā nepiesolīšot.

Lai barons tik viegli vairs nevarētu tikt vaļā, kā ar vienkāršu izgrūšanu pa durvīm, tad vienojās tādējādi, ka otrreiz jāiet pie barona trīs lūdzējiem, tādēļ ka tos nekad tik ātri neizgrūdis ārā kā vienu pašu, un tā tad pa to starpu, kamēr vienu sviež ārā, tie divi citi varot runāt un lūgšanu turpināt. Vispārējās domas liecās uz to pusi, ka starp lūdzējiem vienam vajagot būt Biezuma Bozumam, jo tas, vienkārt, esot cilvēks ar stipru prāvu, plecīgu augumu un tā tad krietni smags, kuŗš tik viegli nav nedz pakustināms un pagrūstāms, nele vēl pa durvīm izsviežams, un kaut viņš sviedējam arī nebūt neturētos pretī, bet tikai mierīgi stāvētu uz vietas; otrkārt, Biezuma Bozums savas čaklās strādības, kā arī savu lielo darba spēju dēļ stāvēja pie barona jo sevišķā ieredzē. Tā tad puslīdz droši varēja sagaidīt, ka barons tik aplam ātri viņu ārā nesviedīs, tad tas nebūs tik visai viegli izdarāms. Runātājs Biezuma Bozums gan bija vājš, tas tiesa — to visi atzina. Bet par runātājiem varēja iet citi, kam veiklāka valoda.

Dzirdēdams, ka visi vēlas viņu par līdzgājēju pie barona, Biezuma Bozums tik noteica:

— Kur es cieti nostāšos, tur mani no vietas tik drīz vis neizkustinās, un kaut es arī nedabūtu nekur pieslieties — neģi pie sienas, neģi pie durvju stumbura.

Vienojās, ka zemes prasīšana jāatkārto vēl šinī vakarā un ka par pirmo runātāju jābūt Evartam, tādēļ ka viņš ilgi pilsētā dzīvojis, ķeizaru lai redzējis. Brammanīšu Pēterim atkal bija abus pabalstīt — gan Biezuma Bozumu cietā stāvēšanā uz vietas, gan arī ar dažu labi pārdomātu vārdu Evartu runāšanā.

Vakarā, tiklīdz norā darbus beidza, visi trīs devās uz muižu. Drīz viņi arī tika baronam klāt, jo viņš atradās patlaban uz lievenēm un pēc sulaiņa pieteikuma tūliņ viņus pieņēma.

Šoreiz lūdzējiem bija labāki panākumi — vismaz tanī ziņā, ka izdevās baronam ieskaidrot, ko viņi īsti grib, un barons viņus nevienu nenoturēja par piedzērušu. Izklausījies viņus un sapratis, par ko viņi īsti runā, barons kļuva domīgs. Varēja jau būt, ka patiesi izdots kāds jauns likums agrārlietās, un ka zemnieki dabūjuši par to ātrāk zināt nekā viņš, jo laikrakstus pēdējās dienās viņš nebija lasījis un ar kaimiņu muižu īpašniekiem, kā arī vietējiem valdības vīriem nebija sagājies. Ļoti tādēļ varēja būt, ka kaut kas bija noticis, par ko viņš vēl nekā nezināja. Varbūt tas pašas kvotu zemes lietā izdots kāds jauns likums. Rakstīts un runāts par to bija jau lāgu lāgiem, sevišķi pēdējos gados — pēc senātora Manaseina revīzijas. Nebūtu nekāds brīnums, ja tas, pēc kā tik nemitīgi prasīja nevien latviešu, bet arī liela daļa krievu preses, beidzot būtu no valdības ievērots un izpildīts. No vietējās vācu preses ar „Rigasche Zeitung” un „Zeitung fuer Stadt und Land” priekšgalā vecais barons zināja ļoti labi, ka šai lietā pēdējos gados no pretvācu puses bija vesta dzīva aģitācija. Tādēļ arī Evarta apgalvojums, kuŗu tas bija izsacījis pēc sava parastā paņēmiena — stipri šņaukādamiem un ģīmja kreiso pusi savilkdams greizā vaibstā — un kuŗa saturs bija tas, ka viņi dabūjuši no guberņas pilsētas ziņu par sagaidāmu zemes dalīšanu un ka Druvinieki, kā arī citas kalpu mājas atdodamas kalpiem par dzimtu, — viss tas izklausījās pēc patiesības, jo vairāk vēl tādēļ, ka barons savu rīcību zemes lietās neapzinājās visai skaidru un droši: bija viņš taču — līdzīgi daudz citiem muižu īpašniekiem — agrākos gados dažas rentes saimnieku mājas iznīcinājis, pievienodams viņu zemi muižai. Jau viņš sāka sevī apsvērt tās sekas, kādas varētu būt pievienoto māju atsavināšanai, kā arī sāka pārdomāt, kā ar zemniekiem vienoties varbūt labprātīgi, ierādot tiem citur kur kādus zemes gabalus — tālāk no muižas, bet ēku uzcelšanai dodot tiem par brīvu kokus, kā arī mālus un kaļķus, — kad ar Evarta jaunu iešņaukāšanos tika no domām iztraucēts un atcerējās, ka trīs kalpi vēl arvien stāv un gaida atbildes.

— Ak tā, mani mīļie, jūs gribējāt zināt par zemes dabūšanu, — vecais barons ierunājās diezgan laipnā balsī. — Tur es jums, mani mīļie, nevaru tagad nekā sacīt. Pienāciet jaunmedēļ, tad dzirdēsīt, kas ir un kas nav.

Ar šādu atbildi apmierināti un iepriecināti, visi trīs lūdzēji žigli krita baronam pie elkoņa, noskūpstīja to sirsnīgi, cits pēc cita runādami:

— Paldies, barona lielskungs! Paldies jums tūkstošreiz par jūsu žēlastību!

Tad visi trīs, vieglos žiglos soļos blakus vien iedami — Biezuma Bozums vidū, Evarts viņam pa labi, bet Brammanīšu Pēteris pa kreisi — steidzīgi devās mājup, priecīgi sarunādamiem, ka barons viņu prasību nav vis vairs atraidījis, bet tikai līcis pagaidīt. Arī ne vismazākās dusmas nebija izrādījis. Tātad zemes dabūšana nu laikam būs gan! Tavu prieku, tavu laimi!

Mājup ejot un priecīgi sarunājoties, Evarts saviem diviem biedriem aplinkus vairākkārt deva saprast, ka šāds necerēti labvēlīgs iznākums sasniegts vienīgi ar viņa gudrās, izveicīgās runāšanas palīdzību: nebūtu viņš pratis baronam lietu pienācīgā kārtā celt priekšā un visu tā izstāstīt, kā vajadzīgs, tad arī viņiem būtu izgājis tāpat kā Didžim. Pie tam Evarts savos tālākos vārdos tā sajūsminājās par saviem runas izveicības panākumiem, ka no liela prieka un neizsakāmas laimes izlēcās uz vienas kājas un jautri iekliedzās — gluži tāpat, kā viņš citām reizēm mēdza to darīt krietnā iereibumā. Arī viņa divi biedri — šie klusie, nopietnie darba vīri — tagad bija tā sajūsminājušies, ka iedami pastāvīgi kaut ko jautri runāja, trieca un smējās cepures cilādami un rokas mētādami — arī it kā būdami labās dūšās.

Mežsargs Klinklavs, iedarns pa brūkstalienu mājās no meža aplūkošanas un aiz eglītēm noskatīdamies uz šiem trim jautrajiem gājējiem, sevī nodomāja: „Kur pie joda tie tādā darba laikā varējuši tā pievilkties? Kur gan varēja notikt tāda kupla iedzeršana, ka es par to nekā nebiju jutis? Ja es dabūšu zināt, kas bijis šās dzeršanas sarīkotājs un mani tā aizmirsis, tas mani pieminēs! Pie pirmā gadījuma uzrādīšu to baronam par dzērāju, kā arī lūkošu tam stingri uz nagiem meža lietās, um tiklīdz tāds badmira iespers kaut vienu soli muižas mežā, tūliņ bez žēlastības noķīlāšu!”

2.

TIRGUS

Gada tirgus agrākos laikos. — Zemi dabūs, kad nomirs. — Asas debates rīta parlamentā Lāča kažoka dališanas dēļ. — Zirgu un līgavu tirgus un Dantes elle vienā vietā. — Studenta zinātniskais izskaidrojums ar Lesinga Laokoona palldzību. — Rožu pumpurs un izplaukusi roze. — Zemes gribētāji atrod savu labdari. — Ķirmgrauzenes prieki un šaubas. — Ķirmgrauzeni rej blusas. — Kā Ķirmgraužu ģimenes locekļi katrs domās ceļ savu nākotnes pili. — Greizais spogulis.

Jēkaupenes tirgu noturēja katru vasaru leišu daļā, pie pašām Kurzemes robežām, kur trīs upes satek kopā, no kuŗām viena galvenā, bet pārējās divas — viņas pietekas, ietecēdamas taūī katra no savas puses. Kamdēļ tirgus nodibināts taisni šādā vietā, kur jāceļas pāri gan pa vienu, gan pa divām, bet daudziem pat pa visām trim upēm, ko grūti uzminēt, kādēļ tā tirgus nodibināšanās notikusi jau daudz gadu atpakaļ. Daži domā, ka tirgus vieta taisni šē izraudzīta tanī nolūkā, lai no celtuvēm, kuŗas bija ierīkotas uz visām trim upēm, viņu īpašnieki gūtu jo kuplus ieņēumus, jo gandrīz visa milzīgā tirgus publika bija spiesta lietot celtuves, ja negribēja meklēt braslus.

Reiz gan bija mēģināts tirgu pārcelt Kurzemes pusē, kur tad galvenai tirgus publikas daļai ar upēm un celtuvēm nemaz nebūtu darīšana. Šai lietā sevišķi bija rūpējies kāds tuvējs muižas īpašnieks. Laikam rēķinādams uz prāviem ieņēmumiem no tirgus nodokļiem, viņš bija nevien izgādājis vajadzīgo atļauju tirgus turēšanai savas muižas daļā, bet arī blakus vecai nederīgai atmatai atstājis prāvu gabalu derīgas zemes neapsētu, lai tikai būtu pietiekamā platība tirgus vajadzībām, un tirgus laikam tuvojoties, bija licis sacelt un ierīkot arī veselu rindu no dēļiem un nomaljiem sasistu būdu, ko par lētu naudu iznomāt atceļojusiem tirgotājiem, lai tie šē nomestos un nebrauktu vairs kā agrāk pāri upēm leišu pusē. Tāpat lika arī lauku vidū uzcelt it prāvu ēku krogus vajadzībām, uz kuriem krodzinieks jau dažas dienas pirms tirgus atklāšanas bija pārvietojies no pastāvīgā muižas kroga un atklājis savu darbību paplašinātos apmēros, lai tā tirdzniecības un tirdzēnus vilinātu klāt un saistītu jaunajā tirgus vietā. Viņš to darīja ar divkāršu centību, jo krogošanas tiesība tirgus vietā viņam no muižas bija pirmo gadu dota gandrīz pilnīgi par brīvu — tikai ar to norunu, ka viņam šņabis un alus jāpārdod lētāk, nekā šās mantas mēdza pārdot vecajā tirgū. Tomēr, nelūkojoties uz visu labierīcības gādību no muižas puses, ne arī uz krodzinieka divkāršo centību, tiklab tirdzinieki, kā arī tirdzēni, jaunajā tirgus vietā neapmetās, bet devās pēc vecā paraduma uz agrāko tirgus vietu, nebēdādami nedz par celtuvju naudu, nedz citām neērtībām. Nelīdzēja nekāda vilināšana, ne pierunāšana. Ja krodzinieks gaŗām braucot tirdzniecības un tirdzēnus uzrunāja, apturēja un piedāvāja tiem par brīvu šņabi un alu — sak', lai nobaudot, kā jaunajā tirgus vietā labi garšo, tad viņi to gan labprāt darīja, tomēr, piedāvāto šņabi un alu izdzēruši, brauca atkal tālāk — projām uz agrāko tirgus vietu, atstādami gatavās budkas te neizlietas pat ne par brīvu un pūlēdamies tur labāk paši ar audekla būdu celšanu un maksādami par ierādīto vietu parasto nodokli. Tirdzēniem jaunajā tirgus vietā sevišķi aizrādīja, ka te par zirgu novietošanu labi gādāts, jo vesela rinda muižas puišu un kalpu ar papīra šķautnēm pie cepurēm stāvēja tirgus laukumam apkārt un vagara vadībā rīkojās uz tirgus saņemšanu, tā ka šē par zirgu nozagšanu, kā tas bieži mēdza notikt leišu tirgū, nevarēja būt vairs runa. Bet arī visi šādi aizrādījumi nedarīja uz tirdzēniem nekāda iespaida un, mierīgi tanīs noklausījušies, viņi, vai nu kaut ko nesaprotamu noņurdēja vai arī klusēdami, tikai domīgi galvas pagrozīdami un neticīgi pavīpsnādami, brauca tālāk.

Nelīdzēja arī tas, ka pēc brokastlaika tirgus vietā ieradās pats muižas īpašnieks un gaŗāmbraucējus ļaudis sauca un aicināja palikt tepat, jo te viss notikšot kārtīgi, pat kabatzagli tikšot visi noķerti, — nedz pārdevēji, nedz pircēji, nedz arī citi braucēji tomēr nepalika Kurzemes pusē, bet visi cits pēc cita brauca tālāk. Barons ar vagari un citiem saviem palīgiem varēja no jaunā tirgus

klajuma gluži labi pārredzēt, kā otrpus upēm īsā laikā izauga audekla būdas cita pēc citas, ļaudis pieplūda no visām pusēm bariem, un lieliskais gada tirgus vira un mutuļoja savā parastā gaitā; tam pāri gaisā bija redzams vesels mākonis putekļu, — zīme, ka ļaužu un zirgu tur bija milzīgs biežums, kurpretim jaunajā tirgus vietā bez paša barona, kārtībniekiem un krodzinieka nedaudziem ļaudīm, nebija neviena cilvēka. Pat ubagi lēca, kliboja, stūmās un rāpās gaŗām — uz veco tirgu, labi zinādami, ka tur, kur nav ļaužu, nav paredzami nekādi ieņēmumi.

Īgnumā un dusmās, kādas pārņem dravnieku, redzot bišu spietu neizprotamā tiepībā izvairāties no iepriekš apgādāta un rūpīgi sagatavota stropa, kas jau ar medu iesvaidīts un ar medainām puķēm appušķots, un redzot bites ielaižamies un apmetamies rūgtā apsē, sveķainā eglē vai citā tamlīdzīgā nevēlamā vietā, — barons, visā spēkā triekdam pret akmeni, salauza savu skaisto, dārgo nūju un, nospļāvies, atmeta visam ar roku un pārgāja mājās.

Tā no tirgus pārceļšanas uz Kurzemi nebija iznācis nekas, un tirgus palika un turpinājās gadu no gada tanī pašā vecumvecajā vietā, Kauņas guberņā, lai gan Stefenhagena un dēla „Vecā un jaunā laika grāmatā” bija lasāms, ka minētais tirgus notiekot Kurzemē, tādā un tādā muižā, kā to šās muižas īpašnieks, uz tirgus pārceļšanu gatavodamies, bija jau ilgi iepriekš licis kalendārā izziņot.

* *
*
*
*

Jēkaupenes tirgus parasti pastāvēja trīs dienas no vietas — svētdien, pirmdien un otrdien. Svētdien tirgū brauca un gāja tikai tie, kam pirmdien — īstajā tirgus dienā — bija katrā ziņā jāpaliek mājās, kā gani, vecie saimnieki un citi — vispār tie, kam nebija nekādu izredžu nākošā dienā atbrīvoties no saviem mājas pienākumiem. Svētdien tirgū ieradās arī tie, kas šajā dienā bija nodomājuši iet baznīcā, jo baznīca atradās tirgum visā tuvumā. Sabraukušie tirdzēni tad arī gandrīz it visi iepriekš noklausījās baznīcā dievvārdus un tik pēcpusdienā devās tirgū.

Arī daudz čigānu izlietoja šo gadījumu baznīcā iedami, sevišķi čigānietes. Dažas čigānu ģimenes gāja šādās reizēs arī pie dievgalda — vai nu patiesi sajūtot kādu reliģisku vajadzību apmierināšanu, vai varbūt arī tikai vienkārši darīdami pakaļ citiem, lai tie viņus turētu vairāk vai mazāk par sev līdzīgiem.

Gan kroga dižajā istabā, gan stedelē, gan arī tāpat ārā, kroga priekšā pie ratiem, čigānes jau no agra rīta mazgājās, sukājās, pinās, spoguļojās un dažādi greznojās, gatavodamās baznīcā iešanai, bet pa vācu galu krogā rīkojās čigānu priekšnieks jeb „ķēniņš” Lutis ar savu ģimeni un citiem bagātiem paziņām. Tur redzēja čigānus ģērbušos labās drēbēs gan ar spožām misiņa, gan sudraba pogām un gaŗos spīdīgos zābakos, kādus citādi dabūja redzēt tik apkārtējiem kungiem un pa lielu medību laikiem. Te redzēja arī čigānes smalkos tērpos un ar platmalēm vai citādām cepurēm galvās un saulesardziņiem rokā. Baznīcā ejot, bagātajām čigānēm gāja līdz pat īpašas bērnu meitas, kas vai nu mazākos bērnus nesa uz rokas, vai lielākos veda līdz, bet pašas „cienmātes” tikai lepni grozīja saulesardziņu rokā. — Daudzi šajā dienā vāsvairāk tik tādēļ brauca un gāja baznīcā, lai dabūtu labi noskatīties čigānu godībā un greznībā, un čigānu tauta no savas puses atkal it kā saņēmas un savstarpīgi sacentās, lai rādītu, ka viņi nav vis tādi gluži nievājami krūmu ļaudis, par kādiem viņus vispār mēdz uzskatīt, bet ka viņu starpā netrūkst arī tādu, kas dažā ziņā ir pārāki pat par vietējiem saimniekiem. Sevišķi daudz bija ko skatīties un brīnīties, ja šai dienā gadījās arī kādas turīgu čigānu kāzas vai kristības svinamas. Šādi gadījumi, jebšu reti, tomēr laiku pa laikam notika, jo daudz čigānu ģimenes savu godu svinēšanu mēdza ierīkot uz šo dienu un šai vietā. Šai baznīcas krogū bija dzertas jau dažas čigānu dzīres. — Pirmdien tirgū devās visi, kas vien kā varēja atbrīvoties no darba, un kas vien bija daudz maz pie veselības. Bet no darba šajā dienā bija parasts atbrīvot visus, izņemot lopu apkopējus un māju uzraudzītājus. Brauca un gāja šai dienā tirgū tad

arī nevien visi saimnieki, amatnieki, rokpeļņi un citi vairāk vai mazāk neatkarīgi cilvēki, bet arī kalpi, puīši, kalpones un citi gājēji. Pie līgšanas iepriekšējā rudenī ikviens gājēju cilvēks jau arvien mēdza norunāt, ka laišana Jēkaupenes tirgū viņam nodrošināta. Bet ir tie, kas bija aizmirsuši šo tiesību piekaulēt, bez tirgus tomēr nepalika. Jo nelaist kādu gājēju šajā tirgū, tas būtu izklausījies tik nekoši, ka par tādu nedzirdētu notikumu būtu runājuši un zobojušies visos kaimiņos. Bez tam tādai tirgū nelaišanai arī citādi būtu vēl visai nepatīkamas sekas. Tirgū nelaistās kalpones nākošās pāris nedēļas gandrīz nemaz nerunāja, tikai šņāca vien, pie kam bieži gadījās, ka govis slaucot apgāzās slaucene, un viss piens izlija mēslos, vai atkal šķīvji un bļodas nogāzās istabā no galda vai pavardā no mūrīša un saplīsa. Tirgū nelaistiem puīšiem atkal lūza arkli tīrumā un dakšas pļavā, zirgi sabādīja kājas uz ecēsām, kā arī gadījās citādas likstas. Tādēļ tad arī katrs saimnieks savus puīšus un kalpones — un ja vien bija iespējams, arī ganus — labprāt laida tirgū.

Trešā jeb pēdējā tirgus dienā steidzās tirgū vēl tie, kam šādu vai tādu iemeslu dēļ nebija izdevies turp nokļūt nevienā no abējām pirmējām dienām. Mēdza šai dienā tirgu apmeklēt arī tie nedaudzie, kas bija nodomājuši iepirkties kādus vajadzīgus priekšmetus, jo noārdot pārdotavas, tirgotāji atlikušās preces pārdeva sevišķi lēti, lai tikai nebūtu tās jāvadā tālāk. No visām tirgus dienām šī pēdējā mēdza būt visvairāk apmeklēta.

Pats par sevi šis tirgus, lai gan to daudzinaja par pašu lielāko nevien visā Kurzemē, bet arī leišos, kuŗam pielīdzināties varot varbūt tikai Šēnberģes gada tirgi, nesniedza tomēr nekā ievērojama. Preces, cik to tur mēdza savest, pastāvēja allaž no dažādiem bojātiem un citiem mazvērtīgiem, lētiem priekšmetiem. No dzīvniekiem pārdošanā vai apmainīšanā nāca gandrīz vienīgi zirgi.

Šī tirgus īstais mērķis arī nebūt nebija kāda pirkšana un pārdošana, bet tīra izprieca, jo gandrīz visi devās uz turieni tikai tai nolūkā, lai skatītos, rādītos, redzētos. Viss cits bija blakus lieta. Uz rādīšanos, skatīšanos un satikšanos dodoties, jaunā paaudze tad arī mēdza ģērbties kā uz lieliem godiem. Jaunavas, nebēdādamas par milzīgajiem putekļiem, kādi tirgū griezās mutuļos, uzģērba to gaišāko un jaukāko, ko tik kuŗa varēja sadabūt, jo šīs dienas svarīgo nozīmi ikkatra labi apzinājās: te nevien varēja labi satikties ar dažādiem pazīstamiem un tiem krietni izrādīties, — še bija labu labā izdevība tikt ievērotām arī no maz pazīstamiem vai pavisam nepazīstamiem jaunekļiem, ar kuŗiem, veikli sarunu uzsākot, varēja iepazīties un vēlāk nodibināt tuvākus sakarus, pēc kam tad nereti sekoja precības. Daudz pāru bija zināmi, kuŗu pirmā pazīšanās sākusies šai tirgū, tādēļ to arī pa jokam mēdza dēvēt par meitu jeb līgavu tirgu. Tālab tad arī jauniešu laušanās uz to bija tik liela un vispārēja.

Bez pašu savstarpējās rādīšanās, redzēšanās un iepazīšanās tirgus arī citādi vilināja ar dažādiem pievilcīgiem skatiem. Pirmā vietā šai ziņā stāvēja tā sauktās kumēdiņu vai, kā vietējie iedzīvotāji mēdza sacīt, acu apmānītāju būdas.

Dažreiz rādīja vienā vai otrā būdā arī neredzētus, tīri briesmīgus cilvēkus, piemēram, nēģeri, kas ēd dzīvu vistu, klāt piekozdams tikai tabaku; vai atkal žīdu, kas gaŗu dunci iebāž pats sev rīklē, atkal izvelk, un nekas viņam nekait; citreiz atkal rādīja cilvēku, kas ar adatu ieduŗ pats sev dziļi miesā, bet kam asiņu notek nemaz; vai atkal rādījās sieviete ar tik milzīgām krūtīm, ka uz tām bērnu varēja nosēdināt. Daudzi gāja būdās iekšā šādus brīnumus skatīties, bet to mēdza darīt pa lielākai daļai tikai vai nu iedzērušies, vai šādi tādi paviegli cilvēciņi. Nopietnākie un cienīgākie no tā atturējās, jo viņi baidījās, ka pazīstami par viņiem nesmejas un viņus neaprunā; bez tam prātīgiem cilvēkiem bija žēl par tādiem niekiem izdot naudu. Tādēļ lielum lielā daļa drūzmējās ap šādām būdām tikai ārpusē, apbrīnodami un apsprieddami briesmīgās bildes uz būdu sienām.

Bez tam, ap būdām drūzmējoties, varēja dabūt no tiem, kas tur bijuši iekšā un iznākuši ārā, kaut ko dzirdēt par to, kas īsti būdās tiek rādīts. Stāstītājos noklausījušies, ārā stāvētāji savu ziņkārtību, kas no stāstījumiem bija kļuvusi stipri nevaldāma, apmierināja ar to, ka tas, ko tur iekšā rāda, tikpat neesot patiesība, bet tikai acu apmānīšana.

Tuvā sakarā ar drūzmēšanos ap kumēdiņu būdām stāvēja kabatzagļu darbība, kā arī viņu ķeršana un sodīšana, kādi skati bija īsti pa tirgus publikas gaumei, un pēc daudzu izteikšanās sastādīja tirgus gaitas pievilcīgāko daļu. Par kabatzagli gandrīz ikreiz sagūstīja kādu žīdu — tādu ar mēteli apsegušos un vienu roku uzlocītu līdz kamiesim, lai tā jo veikli un gludi varētu staigāt pa svešām kabatām. Pie noķertā zagļa aizvien atrada gan dažus pulksteņus, gan naudas makus, pa lielākai daļai gan tikai tādus ar nedaudziem rubļiem vai pat tikai dažiem sīkas naudas gabaliņiem. Kad pulksteņi un naudas maki zaglim bija atņemti, tad pašu rāva un stiepa uz upi, kur tad to sukāja un sita, ūdenī mērcēdami. Visdūšīgākie dalībnieki šai darbā aizvien bija leiši: tie tā rīkojās ap zagli, ka viņu rūtainās bikses vien purēja, un gaŗo pelēko šķeltenu stērbeles kā spārni vanagiem kaujoties, vicinājās pa gaisu. Latvieši, pa lielākai daļai zagļa sodīšanā aktīvi nepiedalīdamies un tikai noskatīdamies, mēdza dot šādus tādus padomus, it kā, lai tik peŗot dūšīgi, blēdis pelnījis esot, vai atkal — lai nu metot mieru, būšot jau gana. Daži mēģināja pat pārējiem uzsaukt, lai paši vainīgo nesodot, bet nodod tiesai; tomēr leiši, pazīdami savas krievišķās tiesas un tām neuzticēdamies, tiesāja tik paši vainīgo uz vietas.

Bez kumēdiņu būdām un kabatzagļu ķeršanas un pēŗšanas šis tirgus sniedza vēl kādu citu skatu — gan riebiģāku un šausmiģāku par visiem citiem, bet kuŗam tāpēc tomēr netrūka skatītāju. Tas bija milzģigais ubagu bars, kuŗu pulkā redzēja gan vienkāršus diedelētājus, gan dažādus kropļus un gaudenus radģjumus. Apmetušies abās pusēs ceļam upes atkalnē, kur visiem tirdziniķiem jāiet un jābrauc gaŗām, ubagi še divās gaŗās rindās attģstģja savu darbģbu katrs pēŗ savas ziņas un savā veidā.

* *
*

Cŗrulenes kalpiem braukšana gada tirģģ nebija pielģgta, tomēr viņi brauca gadu no gada tāpat, bez nekādas pielģģšanas, tikai iepriekš kungam vai vagarim izprasoties. Lģdz brokastlaikam vai lģdz pulksten desmitiem mēdza strādāt, skatoties pēŗ tā, kā kuŗu gadu darbi bija veikušies, vai arī kāds kuŗu reizi vagarim bija prāts. Šovasar siena pļauja bija vēlu sākusies, un tādēļ noras rāvainā daļa nebija vēl novākta, — to nu tik šorģt pļāva.

Darbinieki, kā jau tirģus dienas rģtā, agri bija cēlušies, agri stājušies darbā, un lģdz brokastlaikam, kā paši sacģja, nogāzuši milzģgu gabalu pļavas, jo par priekšpļāvēju šonedēļ bija Biezuma Bozums, kas darbā nekad jokus nepazina. Un šorģt viņš jo sevišķi centās darbu steidzināt: varen platu spaili ņemdams, viņš tomēr gāja tik ātri uz priekšu, it kā soļos soļodams, tā ka citiem pļāvējiem bija krietni ko saņemties, lai turētos barvedim lģdzi, bet Penkulis un paklibais vŗrelis bija palikuši veselu spaili citiem iepakaļ, lai gan abi tā sitās, ka muguras kŗpģja un pieres rasot rasoja.

Mazajā muiželē kaimiņos jau dzirdēja klabinām brokasti, tomēr Biezuma Bozums to nemaz neievēroja. Izģģjis spaili cauri, viņš sparģgi sabrucināja savu vareno izkapti un, ne vārda neteicis, tikai aizbāzis aiz lŗpas tabakas nošķģ, viegli un denkti, it kā brašs jauneklis balles zālē pēŗ pabeģtas dejas dodas uz zāles otru galu sākt jaunu dejas paņģmienu, — tā viņš steidzās atpakaļ nepļautajā pļavas gabalā un uzsāka jaunu spaili.

Biezuma Bozums, neskatoties uz to, ka bija liels, smags un citādi stipri neveikls cilvķks, piederēja tomēr pie vislabākiem pļāvējiem, kādi jebkad Cŗrulenes darbinieku pulkā bija redzēti. Viņš pļāva ļoti viegli, — it kā savā vaļā pastaģģdamies; gaŗģ, slaidģ cirtieni nemitģgi sekoja cģts pakaļ citam, izkaptģ šņākdama un it kā iesvilpdamās, neatturami šāvās uz priekšu, kuplo, mģksto zāli griezdamā un gāzdamā platā, augstā spailē. Sevišķu lepnumu jģt katrs krietns pļāvējs, dzirdot no spaiļu ārdģtģģm un grābģģm, ka pār viņa spaili varot tikko pārkāpt, un siena ik uz soļa klēpis.

Biezuma Bozumam bija allaž visaugstākā un visplatākā spaile.

Izgājis arī šo spaili, Biezuma Bozums, noliecies pie zemes un pāra reižu novilkdams bruceklu pa nepļauto zāli, rasā to labi saslapināja, tad, izvilcis aiz jostas aizbāzto smilkšu maku, krietni sasmilkšoja bruceklu un, ar to sabrucinājis izkapti, palika stāvēt, nogaidīdams līdz visi pļāvēji iznāk ar savām spailēm cauri. Atgrūdis cepuri uz pakauša, it kā vēsinādams sev pieri, lai gan tā viņam nebūt nebija nosvīdusi, viņš, pārļaidzams skatu pār nopļauto gabalu, visai apmierināts un it kā pats brīnīdamies, pusbalsī noteica:

— Brālīt balto! Iraidenas gan gabals ko redzēt. Senais neatceros redzējis, kur vienā ēdiena starpā tik daudz nopļauts. Es rēkoju, iesim vēl vienu baru cauri. — Tad būs tāds riezis noguldīts, kādus mēdz nopļaut tikai divās ēdienu starpās.

To teicis, viņš pēc sava paraduma pabailīgi apskatījās apkārt un stipri piesarka. — Visi nu bija ar viņu vienis prātis un tā dzina vēl vienu baru cauri. Tad devās brokastī. Nonākot pie pūņa, kur ēstneši gaidīja ar ēdienu, kāds no pļāvējiem tiem uzsauca:

— Ē, dēlēni! Še, nemiet izkaptis un ejiet Penkulim un klibajam Matīsam palīgā! Viņiem vēl vesela spaiļe priekšā. Palīdziet ciemiņiem. Abi nokusuši uz nebēdu; sevišķi Penkulim, nabagam, iet pēdējā sīle ārā.

Beidzot brokasti ēst, atjāja gaidītais vagaris.

— Bozum, tu esi šās nedēļas barvedis, tev jāprasa, kā ar tirgu, — kāds no klātāk sēdošiem, paklusā balsi runādams, skubināja Biezuma Bozumu, kuņš arī, druvnesi aiztaisījis un maizes kuli aizsējis, izgāja no pūņa ārā un vaicāja vagarim:

— Papi, kā tad nu būs: ārig tūliņ varēsim iet mājās?

— Jāpļauj, jāpļauj vēl līdz desmitiem. Maz esat šorīt nopļāvuši.

Dzirdot tādu atbildi, Biezuma Bozums stipri izbrīnījās un, lūkodamies apkārt, piesarka vairāk nekā citām reizēm. Arī citi darbinieki jutās savādi pārsteigti un savā starpā saskatījās un samirkšķinājās ar acīm. Pūņa dibenā dzirdēja kādu čukstošā balsī pukojamies:

— Tam badakāsim nekad nebūs gana, kaut arī būtu pastrādāts trīsreiz vairāk nekā nākas...

— Ne par velti viņš ir Ķirmgrauža pusbrālis, — kāds cits čukstēja savam kaimiņam. — Tāds viens kungiem iztapējs un kungu labuma sargātājs, tāds otrs. Ķirmgrauzis, jebšu nav nedz mežsargs, nedz cits kāds kungu sudīks, tomēr tā pātē dižo mežu, it kā tas būtu viņa paša īpašums.

Darbiniekiem vēl klusu pukojoties, vagaris kāpa atkal zirgā un, likās, gribēja jāt jau projām, bet tad, pagriezis zirgu atpakaļ, teica:

— Nu izdzeniet vēl vienu otru baru cauri, un tad varat iet mājās un braukt tirgū. Bet to gan barons lika pasacīt, lai ar tādām blēņām kā par zemes dabūšanu pie viņa neviens vairs neietu. Kas vēl to darīs, tam pa Mārtiņiem uzteiks vietu.

Lielā daļa darbinieku jutās atkal tā pārsteigti, ka nezināja nekā ko teikt. Tikai pēc laba brīža kāds ievaicājās:

— Kā? Vai tad mēs zemes nemaz un nekad nedabūsim?

— Zemi dabūs ikkatrs, kad nomirs, — vagaris atteica gudri un mierīgi un tad soļos jāja projām. Darbinieki atkal brīdi klusēja, gan paši kā neizprašanā viens ar otra saskatīdamies, gan nolūkodamies aizjājējam pakal.

— Lai jupis parautu tādu bēdu vēstnesi pašā tirgus dienā! — nospļaudamies izsaucās kāds vīrelis, kad vagaris bija nojājis jau gabalu tālāk un patlaban sāka laist rikšos.

Zemturis, kas līdz šim nedz bija priecājies par cerēto zemes dabūšanu, nedz arī tagad iztrūcinājās par tās nedabūšanu, it kā vīrelim atbildēdams, pusbalsī runādams, mierīgi noteica:

— Nevajag katriem māņiem ticēt un katriem vējiem skriet līdzī, tad tādas veltīgas bēdas nebūs jāpiedzīvo.

— Tev viegli tā runāt. Tu un Kalna Bērtulis — jūs divi arvien esat tie gudrākie par citiem. Bet kas jums nekait būt gudriem? Jums nav daudz bērnu, jūs esat ko iekrājuši. Bet mums citiem, kam

vairāk bērnu, — kam tik daudz vēderu barojami un tik daudz augumi ģērbjami, mums nav nekāda iekrājuma. Jums arī labāka zeme nekā citiem: abiem pieiet lauki pie mājām, visi tos palīdz mēslo: ir govīs izdzīdinot, ir cūkas izlaižot, viss mēslu labums paliek turpat pavārtē, — uz jūsu laukiem. Mēs citi nevaram būt tik gudri kā jūs: kam nauda un manta, tam gudrība; kam tās nav, tas muļķis. Tā ir veca patiesība.

Tā uz Zemturi norājās kāds pamazs vīrelis sarkaniem matiem un dusmīgu seju.

— Kas nu, Pustēviņ, mums ar Bērtuli par mantu, kas par gudrību? — Zemturis atteica dusmīgajam vīrelim, tāpat kā papriekš runādams lēni un pusbalsī. — Es tikai domāju, ka ubagu un čigānu blēņu valodām nevar ticēt un ka zemi par velti neviens nedabūs. Arī tas pārmetums par labākām zemēm nav vietā. Tiesa, mums ar Bērtuli Zemdegos gan pieiet lauki pie mājām; bet kā tad Druviniekos un Laukarājos? Vienās mājās pavārtes lauks pieder Knēveļa Didžim, otrās garajam Atim. Vai tie tāpēc par citiem turīgāki? Ja kalpu starpā var runa būt par kādu turību, tad jau vispirmā rindā būtu minams taču Brammanīšu Pēterā tēvs. Bet arī viņam neviens lauks nepieiet pie mājām.

— Ak tā! Ar gaŗo Ati tu man atgādini, ka es tāpat kā viņš svētdienās miestā vai krogū savus rūpestus slīcinādams, iedzeru kādu mēriņu vairāk. Bet vēl tālab neesmu nedz muižas dienas kavējis, nedz esmu pie barona sūdzēts. Varbūt tu nu nodomājis mani sūdzēt, lai man uzsaka un lai tad manā vietā varētu ielikt savu dēlu, kas muižā, trešo gadu būdams par namiķi, labi prātis baronam ietapt.

— Ē, Pustēviņ, ko nu sāc atkal ļergāties? Ja kungi nedod zemi, vai tālab lai ejam paši savā starpā ēsties? Nemsim labāk izkaptis rokā, izdzīsim vienu otru baru un tad iesim mājās un brauksim tirgū, ka rībēt rībēs, — tā mazrunīgais Brammanīšu Pēteris tagadējā smagajā brīdī, kad visi jutās tik nospiesti un kad vēl pašu starpā grasījās izcelties nepatīkams ķīvis, aicināja biedrus pie darba, un visi pļāvēji sekoja viņa aicinājumam ar savu barvedi Biezuma Bozumu priekšgalā.

* *
*

Sešu ugunsroku parlamentā šodien jau no paša rīta norisinājās sīvas debātes par dažiem visai svarīgiem iekšējās (tas ir uz pašu Druvinieku mājām attiecīgās) politikas jautājumiem. Abās iepriekšējās dienās mērnieki bija strādājuši taisni Druvinieku māju laukos un pļāvās, un sievu starpā bija radušās bažas, vai tik zemes izmērīšana un dalīšana notiks taisnīgi: vai viens otrs nedabū labāku lauka vai pļavas gabalu nekā cits. Tā Didžene ar Biezuma Bozumeni pastāvēja uz to, ka Sausenes pļava dalāma vienlīdzīgi uz sešām daļām, lai šinī sausā, neauglīgā atmatā, kur cits nekas neauga, kā tikai kazlapes un zvaguļi, neiekristu vienam vai diviem vien visa pļavu tiesa, bet lai piešķirtu katram pa gabalam arī Lāča kažokā, kur zāle aug mīksta, kupla un bieza. Turpretim Miķelene ar Brammanīšu Pēterā māti par tādu dalīšanu negribēja ne dzirdēt, pastāvēdama uz to, ka Lāča kažoks piešķirams viņu vīriem vien, tādēļ ka tie aptaisījuēi šai pļavai žogu apkārt. Penkulene ar Evarteni atkal atradās neizprašanā un domstarpībā par to, kā darīt ar šā gada rudzu un vasarājas druvām: Penkulene domāja, ka vajadzētu pļaut un vākt jau pēc jaunā iedalījuma, turpretim Evartene gribēja, lai šogad katrs vēl ievāktu to, ko pats sējis, pie tam pārmezdama Penkulenei, ka šī tikai tāpēc tiepjojies jau šogad ražu vākt pēc jaunā iedalījuma, ka Penkulis pavasarī stipri novēlojies ar miežu iesēšanu un tādēļ viņam paredzama vāja miežu raža. Bet viena nespējības vai nevīžības dēļ citi vis neiešot ciest. Ko kuŗš sējis, to lai pats pļaujot. Uz šādu pārmetumu Penkulene lēnā, bet toties jo stingrā balsī noteica Evartenei, lai šī viņas vīru nedomājot vis tā pievīzēt; jebšu mazu augumu, tomēr viņš esot krietns un godīgs cilvēks, kas ne pa pilsētām kur vazājies, ne ielas slaucījis, ne arī kāds dzērājs, kādēļ arī viņa esot ar to pilnīgi mierā. Bet ja laulāta sieva ar savu vīru mierā, kas tad tur citiem kāda daļa? Penkulienes vārdus par vazāšanos pa pilsētām, ielu slaucīšanu un dzērāja dzīvi Evartene atkal uzķēra kā pret savu vīru mērķētus, un tādēļ

viņa, jebšu arī prazdama savaldīties un lielas dusmas neizrādīdama, tomēr ne mazāk stingri atgādināja Penkulenei, ka tas, kas otram nekā nav parādā un dzeļ pats no savas peļņas, varot to darīt, labi nebūtu tikai tad, ja kāds dzertu par tapinātu naudu un nemaksātu savus parādus. Penkulene uzreiz saprata, ka šinīs lētā balsī runātos vārdos paslēptā asā strēle bija vērsta pret viņas brāli Kriši, kuŗš bija dzērājs un par kuŗu bija zināms, ka tas jau kopš vairāk gadiem ir Evartam dažus rubļus parādā, ko vēl arvien nevar atdot. Šī brāļa nekrietnības dēļ Penkulenei jau sen bija ir dusmas, ir kauns. Viņa pati sajuta, ka to aizstāvēt nav labi iespējams, un bez tam viņa arī nemaz negribēja to aizstāvēt. Viņa tādēļ tālāk vairs nevērojās un ķīvi nobeddza, pirmā apklusdama un pret savu pretinieci piekāpdamās. Arī Evartene tālāk vairs netielējās, kā prātīga, piedzīvojusi sieva labi zinādama, ka ikkatrā lietā un vietā ieturams zināms mērs un jāprot savaldīties, ja negrib piedzīvot, ka par savu pārsteigšanos pēc pašai ir žēl, ir kauns.

Tā šī sadursme nobeidzās diezgan godīgi; turpretim ķilda starp Miķeleni un Didženi auga augumā, jo tālāk, jo pieņemdama asāku veidu. Redzēdama, ka Miķelene neparko negrib pielaist Lāču kažoka dalīšanu sešās līdzīgās daļās, bet grib šo brango pļavu iegūt vienīgi sev un Brammanīšu Pēterā mātei, ar kuŗu, kā vispār bija vērojams, Miķelene sevišķi tādēļ tā turējās uz vienu roku, lai savu pieaugušo skuķi ieprecinātu Pēterim, — Didžene ņēmās to Miķelenei taisni pārnest un vēl Pēterā mātei turpat esot klāt:

— Tu domā, neviens cilvēks nenoprot, kādēļ tu Pēterā mātei pastāvīgi tā līpi klāt? Tu cerē savu meģeli Pēterim ieprecināt. Bet tās ir vēja cerības! Pēteris nav nei akls, nei muļķis. Tādas palagu žāvētājas un pērnās, aizpērnās puņķu vērpeles viņam nav vajadzīgas. Bet ja puisis negrib, pati ar varu tu viņam savu meģeli neuzbāzīsi.

Šie vārdi bija ķēruši Miķelenei vārīgā vietā. Tiklab viņas slepenāko sirdsdomu izpaušana, kā arī meitenes aizkaršana viņai likās viens neģēlīgāks darbs par otru. To viņa nevarēja daudz maz mierīgā prātā vairs panest; te bija gribot negribot jādod pilna vaļa dusmām un no cīņas līdzekļu arsenāla jāņem un jālaiž darbā visstiprākie ieroči.

— Apkaunies tādus vārdus ņemt mutē! Kur, kam un kad es savu meiteni esmu gribējusi uzbāzt? Ko Pēteris gribēs, to viņš ņems, — tavu padomu viņš neprasis. Un kā tu manu bērnu vispār drīkstī aiztikt un vēl tik neģēlīgā kārtā? Kā es tavus nekā neaiztieku? To es tev, mātīte, nepiedošu! Pagaidi tik! Tu mani pieminēsi! Es tev uzlikšu tādus sedlus mugurā, ka tu gadiem kā krupe rāpus rāpsies gar zemi. Tad tik tu redzēsi, kas tas ir aiztikt cita bērnu.

Šie vārdi, sevišķi tumšais biedinājums par seglu uzlikšanu, darīja uz Didženi stipru iespaidu. Viņas pasīkākais, pasmalkais augums no pretinieces dusmīgajiem vārdiem, it kā no asiem pātagas cirtieniem viss salocījās, satrīcējās un it kā sarāvās vēl mazāks, grasīdamies vai pavisam saļimt un sabrukt. Spēji sākdamā šņukstēt, viņa pagalam nelaimīgā, satriektā balsī runāja:

— Ak tā! Tu esi nodomājusi man atriebties — gribi mani noburt un pataisīt par kropli un gaudenu uz visu mūžu, lai man zemrāpus vien jālien. Vai nu tu pati kādus burvju un pesteļu vārdus zini, vai tev kādas raganas pazīstamas. Sava ziņa tev ir. To es vienmēr domāju: manas govīs tu esi jau nobūrusi vai likusi noburt, — piens šovasar tik ātri saiet, ka ne putru nevar vairs izvārīt, un velkas kā puņķi. Un nu gribi vēl mani pašu samaitāt. Mani bērniņi, ak, mani bērniņi! Kas gādās par maniem jaunākajiem, mazākajiem bērniņiem, kamēr tie pieaug, ja es būšu ar burvju un raganu zintīm pataisīta par kropli un kā krupe vazāšos gar zemi! Ak, tās sīkās dzīvībiņas! Kaut jel Dievs tās laikā pieņēmis pie sevis un burvji un raganas nedabūtu arī manus bērnus samaitāt! Kur tad viņi tādi ies? Ak Dievs, aik Dievs! Ak vai, vai! Vai manu dieniņ, vai manu mūžiņu!

Un, galvu saķērusi, viņa kļiedza un vaimanāja pilnā kaklā, tā ka viņas kļiedzieni un vaimanas bija dzirdami nevien visās istabās un sētā, bet arī ārpus sētas, jo Miķelienes Trīnele, kas miežu laukā aiz dārza bija plūkusi ušņas, rikšiem pārskrēja mājās un, pavardā iesteigusies, nobijusies vaicāja, kas noticis: vai kāda sieva verdošā ēdienā noplucinājusies.

Miķelene tagad nojēdza, ka savos vārdos gājusi par tālu, nevis tāpēc, ka viņai Didženes mestos žēl, bet gan tikai tāpēc, ka Didženes kļiedzieni par buršanas un pesteļošanas briesmām bija viņu stipri sabiedējuši. Ja ļaudīs nāk zināms, ka viņa solījusi Didženei atbriesties ar noburšanu, un tie sāk viņu daudzinaut par raganu un burveni, tad tas varētu pagalam izgaisināt visas cerības uz Trīneles saprecināšanu ar Pēteri, jo kuŗš puisis gan gribēs ņemt par sievu izdaudzinautas burves un raganas meitu? Viņa tādēļ nolēma uz ātru roku griezt valodas uz citu pusi, lai burvju un raganu lietas pēc iespējas drīz apklustu.

— Āre, nu tu kauc kā kuŗa, — viņa iesāka it kā tītīdama, bet jau stipri lēnākā balsī. — Bet kāpēc tu rej manu bērnu? Kā es tavus bērnus neaiztieku? Vai es Pēteri saucu pie Trīneles vai meiteni kā stumju vai sienu viņam klāt? Pēterim pašam acis un prāts. Lai viņš dara, kā pats redz un grib. Ne es tur saku jā, ne nē. Es tik saku to, ka Pēteris ir kluss cilvēks un labs dzīvenieks, kas ne par kādu darbu nebaidās un ar muti nevienu cilvēku neaiztiek. Ar tādu dēlu var lepoties katra māte.

Šādi lēnākā garā un uz sānu lietām vērsti vārdi nepanāca tomēr cerēto iespaidu. Uztrauktā Didžene pa vecam turpināja izmisušā balsi kliegt un vaimanāt. Viņas izmisums beigās pārgāja niknumā un viņa par jaunu sirdīgi sāka uz Miķeleni rāties:

— Pagaidi tik, gaŗā krimpa! Es tev parādā nepalikšu. Dabūsi tu arī labas atdošas! Ja tu ar velnu, es — ar Dievu! Redzēsim, kuŗai tad būs stiprāks palīgs. Tu gribi mani noburt par gaudenu ar pesteļu un velna palīdzību, es tev atdarīšu ar Dieva un viņa svētā vārda palīdzību: noiešu miestā un likšu leišu baznīcā tevi nomišot. Tad tu, gaŗā kalsnā kalmukene, redzēsi, kas tas ir! Tad tu pati varēsi kā glodene lodāt gar zemi. Jā, kaŗa māte, lai notiek! Ja tu kaŗu cel, esmu gatava ar tevi kaŗot! Tev velns, man Dievs par palīgu! Redzēsim, kuŗa kaŗu tad vairāk nokaŗosim.

— Ko tu nelietīgi velti ņem nieva vārdu savā grēcīgā mutē? — Miķelene noprasīja, gudri cenzdamās lietu arvien vairāk novirzīt uz citu pusi. — Kā tu vari Dievu un Dieva vārdu minēt, kad pati nemaz nemāki grāmatu skaitīt? Ne tu māki grāmatu, ne Viņš prot dziedāt. Īsts pāris tādu sagājušies!

— Pagaidi tik! Nu, to es pateikšu savam vīram tūliņ, tiklīdz viņš pārnāks.

— Teic tik, teic. Nemaz negaidi līdz pārnāk mājās, bet patec varbūt jau gabaliņu pretī, lai viņš tevi atkal kazo; pāris nedēļu neesi kāviens dabūjusi, un tāpēc tev āda niez. Gan viņš tevi atkal mizos tā, ka tu trīs dienas staigāsi šķība un greiza, un tas tev būs ir par veselību, ir par mācību. Bez krietna kāviens tu nemaz nemāki dzīvot, tad tu kā traks suns plēsies ir ar citiem, ir pati ar sevi. Gan viņš tevi atkal tēsīs kā amatnieks lietaskoku, līdz tu paliksi šļoka un loka kā izvietēta luba. Un tas tik būs labi! Tev ir vajadzīgs tikai kāviens, kāviens un atkal kāviens!

Šos briesmīgos vārdus Miķelene runāja nevis taisni tik ļaunā prātā, kā tie skanēja, bet lielāko daļu tanī nolūkā, lai ķīvi aizvirzītu arvien tālāk no nepatīkamām buršanas un pesteļošanas lietām, kas viņai arī labi izdevās, jo Didžene, dzirdēdama pārmetumus un tītījumus par savu pēršanu, pavisam aizmirsā tiklab Miķeles burvības draudus, kā arī pašas piesolīto nomišošanu, un ņēmās tik aizstāvēties pret savas pretinieces jaunākiem uzbrukumiem.

— Kas tavam degunam par daļu, ko mans vīrs ar mani dara? Vai viņš mani tēs vai ēvelē, tā ir viņa un manas pašas, nevis tava zināšana. Kad citi vīri mani sistu, tad būtu slikti, kad pašas vīrs sit, tas nav nekas nedz jauns, nedz ļauns. Kur sit, tur mīlestība; bez kaušanās nav īstas mīlestības. Labu lietaskoku katram krietnam amatniekam patīk tēst, bet tādu gaŗu, liku sklandu nevienam nepatīk nedz cirst, nedz ēvelēt; pat ne gailis to negribētu sev par laktu.

Nezin, kādu virzienu rāšanās būtu vēl pieņēmusi, ja pavardā neieskrējis Didženes dēlens, ziņodams mātei, ka mazais brālītis vēksot.

Pārnākot vīriem no noras, visi seši uguns kuri Druvīnieku pavardā jau sen bija pilnīgi izdzisuši un arī naida liesmas sievu starpā jan noslāpušas, lai gan zem plēnēm un pelniem vēl gruzdēja nenodzēstā naida un skaudības uguns tālāk, jo Lāča kaŗoks un šā gada raŗas novāksanas kārtība

stipri nodarbināja sievu domas un prātus. Katra vēl gudroja, kā lietu par Lāča kažoku, šā gada druvu novākšanas iekārtu un citus ar sagaidāmo zemes dalīšanu saistītus jautājumus vislabāk celt savam vīram priekšā, lai tas jau laikus varētu ko darīt šai lietā. Daža varbūt būtu savam vīram arī jau pastāstījusi, kāds dumpis bijis mājās un kādēļ, bet, ievērojot to, ka vīri no izskata bija saīguši, gandrīz nemaz nerunāja, tikai šad un tad izmeta pa kādam dusmīgam vārdam un bieži spļaudījās, neviena īsti neuzdrīkstējās ar māju un sievu lietām vīram visai bāzties virsū. Katra tādēļ mēģināja gaidīt, līdz vīrs kļūs runīgāks vai līdz izrādīsies, no kā tāds saīgums cēlies.

Vīri darbojās — citi sētsvidū, citi piedarbā — katrs ap saviem ratiem: piebāza maisu ar salmiem un tad iespieda to krustis ratu krautēs — sēdēšanai; iesvaidīja riteņus ar darvu, bet rīkus, slejas un iemauktus ar degutu, lai, pa liekņu un brukstalienu braucot, dunduri aplam nekristu zirgiem virsū. Pa to starpu puikas un meitenes pārjāja zirgus no ganībām un tos sētā padzirdīja, kā arī klēts vai kūts priekšā pasvieda tiem priekšā pa klēpim sapļauta sēka, lai vēl uzēdas. Vīri pacilāja un apskatīja zirgiem kājas, vienu otru pakavu ciešāk piesizdami, lai ceļā neatkristu. Sievas mazgāja sev un bērniem mutes, ģērbās pašas un ģērba bērnus, kā arī pārklāja ratos ieliktos sēdekļa maisus ar raibiem sedzeņiem, bet ratu priekšā iesvieda pa klēpim sēka vai siena, ko arī pārklāja ar segu vai vecas drēbes gabalu, kur bērniem uztuities.

Pa priekšnamu un sētu rīkodamās, sievas no vīru īsajām, dusmīgajām sarunām drīz dabūja zināt bēdīgo vēsti, ka cerība uz zemi izputējusi, jo barons paziņojis, ka zemi nedos, un ja viņš nedod, kas tad lai dod?

Līdz ar to sievu lielais savstarpējais naidis un dusmas pilnīgi izzuda, un viņas, it kā visu aizmirsušas, kas patlaban bija noticis, bez nekādiem aplinkus vārdiem sāka atkal laipni un mīlīgi sarunāties cita ar citu. Pat Didženes un Miķelenes naidis likās it kā vēja aizpūsts projām. Gan pašas viņas tieši viena ar otru vēl nerunājās, bet kad viena dzirdēja otru sarunājamies ar kādu trešo sievu, tad tūliņ traucās mest starpā kādu vārdu vai teicienu, kuŗš otrai katrā ziņā varētu būt patīkams. Tāda taktika tad arī abas pretinieces neilgā laikā noveda pie pilnīgas savstarpējas saprašanās, lai gan tas izteikts vēl netika. Beidzot Miķelene, it kā pati sevī runādama, bet jau stipri skatīdamās uz Didženes pusi, jautri mīlīgā balsī teica:

— Nē, kā tik tas neiet! Mēs gandrīz jau sadumpējāmieš Lāča kažoka dēļ, bet nu izrādās, ka viss tas noticis tūri veltīgi, jo zemi nedod, un Lāča kažoku pļaus arī turpmāk tāpat kā līdz šim: katrs savu gadu. Ak, taisnība gan parunai: nedali lāča ādu, kamēr lācis vēl mežā.

— Nekad to nepieredzēsim, ka kungi dos kalpiem zemi uz dzimtu: tad jau velns dvēseli arī atdotu ar labu, ja kungi dotu mums zemi, — Didžene gudri noteica, savukārt labvēlīgi skatīdamās uz to pusi, kur stāvēja Miķelene.

Ar to naidis viņu starpā bija pilnīgi dzēsts.

* *
*

Lai gan, kā ikgadus tā arī šoreiz, pa Jēkaupenes tirgu laiks bija visai jauks (neviens nevarēja atcerēties, kad pa šo tirgu būtu kādreiz lijis lietus), tomēr Druvīnieku kalpi un viņu piederīgie šodien nebija nemaz labā prātā, bet klusi un saīguši, it kā drūmā pelēkā rudens dienā. Vēsts par zemes nedabūšanu citādi allaž tik dūšīgiem vīriem smagi nospieda sirdis un prātus, tā ka tie neviens nejutās jautrs un nevarēja īsti brīvi uzelpot. Vīru nospiestais gara un prāta stāvoklis bija drīz pārgājis arī uz sievietēm, bērniem un citiem, un tā visa māja atradās vienādi smagā, nospiestā garastāvoklī. Gāja, rīkojās un steidzās visi klusu un nopietni, bez nekādiem jokiem un jautrības, tikai paretam izmainīdami vienu otru vārdu taisni vajadzīgā reizē, it kā visiem stāvētu priekšā nevis braukšana uz izpriecu slavenajā gada tirgū, bet kāda dziļi nopietna, vai pat bēdīga darišana.

Penkulene, gribēdama savu vīru dabūt labākā dūšā, klētī viņam klusu stāstīja:

— Šoreiz mēs būsim maz sēdētāju savos ratos: tikai tu, es un puisēlis. Anlīze ar Grieteli jau iepriekš izgāja kājām, bet tālu viņām nebūs jāiet: Stīpnieks braukāst divēju ratu un tie viņas lieknā vai birzī panāks un uzņems. Anlīze ar Indriķi tā norunājuši — viņš pagājušu nakti atnācis pie viņas klētī un uzaicinājis braukt ar viņiem. Izgāja tad abas ar Grieteli. Bozumam tikpat grūti paņemt Grieteli līdz, jo pašam savi bērni arī vedami; un Anlīze viena negribēja iet: teic, tas par daudz durtos ļaudīm acīs, ja viena pati brauktu ar Stīpniekiem.

— Diezin, vai vecajiem patiks? — Penkulis vaicāja domīgi.

— Kā nepatiks? Vecā Stīpniece nevienu citu tā negrib par savu jaunuvi, kā mūs' Anlīzi. Uz nākošiem Jurgiem vecais norakstīs Indriķim mājas, un tad pa Vasarsvētkiem būs kāzas. Tā Indriķis vēloties, un vecie nebūšot pretī.

Šie nedaudzie vārdi tiešām darīja redzamu iespaidu uz Penkuli: viņš jautrāk un dzīvāk nekā papriekš staigāja pa sētšvidu un, zirgu jūgdams, jokoja ir ar savu puiku, ir ar citiem bērniem, kas šodien, redzēdami visur drūmas, dūsmīgas sejas un nedzirdēdami jautrus vārdus, nelūkojoties uz patlaban gaidāmo tirgū braukšanu, jutās kā atstāti. Penkuļa negaidītā jautrība un laipnā seja viņus visus tādēļ uzreiz vilktin pievilka, jo tā vislabāk saskanēja ar viņu šās dienas jūtu un domu stāvokli. Kad Penkulis, zirgu iejūdzis, vēl kaut ko priedīgu uzsvilpoja un pātagu saplikšķināja gandrīz tikpat dikti, kā to dzirdējuši tikai muižā kučieri darām, tad bērni no prieka gavilēt uzgavilēja un leca un deja kā siseņi zaļā maurā, kā Penkulis pats priedādamijs izsaucās.

* *
*

Brammanišu Pēteris brauca ar tēvu vien, jo māte palika mājās, bet viņu ganam iekrita taisni ganu nedēļa, un citu braucēju viņiem nebija. Turpretim Miķelim bija četri braucēji: pats, sieva, Trīnele un puika. Redzot, cik grūti nākas četriem sasēst vienjūga ratos, Pētera māte, sētšvidū stāvēdama, uzsauca dēlam:

— Pēter, nebrauc vēl! Pagaidi! — Un tad, piegājusi pie Trīneles, paņēma to pie elkoņa un drusku pavilkdama uz priekšu, teica:

— Trīnīt, meitiņ, jums jau visiem nebūs ratos rūmes, un palsajam arī grūti četrus vilkt. Mūsu ratos tik divi braucēji vien, — ej, sēdi tur manā vietā: rati mums diezgan plati, un sēdekļa maišelis garš, viegli var trīs sasēst.

Trīnele nosarka kā magone, nezināšanā skatīdamās drīz uz savu, drīz uz Pētera māti, bet kad arī Pētera tēvs sauca, lai nākot droši, vietas esot diezgan, tad Trīnele noliecās Pētera mātei pie rokas un, pietvīkdama vēl vairāk, piesteidzās pie ratiem, žigli tajos iekāpa un nosēdās vidū starp tēvu un dēlu, kur tie viņai ierādīja vietu. Pētera māte, piegājusi pie ratiem, saspraudīja Trīnei villaini, it kā sevī vēl atkārtodama vārdus:

— Tā, meit, sēdi manā vietā.

Miķelene paskatījās uz Pētera māti ar dziļi sirsnīgu skatu, bet Miķelis, kas arī visu bija redzējis un dzirdējis, stipri apjuka un, negribēdams savu apjukumu izrādīt, žigli iemetās ratos, uzšāva zirgam un, skaļi iekāsēdamies, sāka rikšiem laist pa gatuvī ārā, ko viņš citām reizēm nemēdza darīt, jo gatuve bija nelīdzeni bruģēta gan ar lieliem, gan maziem akmentiņiem, kādēļ pa to rikšiem braucot stipri kratīja. Citi braucēji laida viņam pakaļ.

Tā ar jaukām cerībām par bērni nākotni, nelūkojoties uz visām likstām un bēdām zemes nedabūšanas dēļ, daži no Druvīnieku mājām aizbrauca tirgū tomēr apmierināti, pat iepriecināti savās sirdīs. Tā jau ir dzīves poēzija, kuŗa lielā mērā liek visas likstas un grūtības aizmirst un dara

dzīves nastu par panesamu, ka, vienai cerībai izirstot, tūliņ radās kāda cita, un kaut tā pati būtu arī tikai atkal māņu cerība.

* *
*

Pa visiem ceļiem brauca tirdzēni. Dižceļi, kā jau jaukā, sausā laikā stipri putēja, tā ka ir braucējiem, ir kājniekiem drēbes pārklājās biezu putekļu kārtu. Daudzi mēģināja pret putekļiem aizsargāties, gan ar villainēm pārsedzoties, gan saspraužot ratos ap sēdekļiem kuplus, lapainus zarus, vai atkal izplēzdami un saceldami saules vai lietussargus, kam tādi bija. Arī Trīnele, izbraucot uz dižceļa, pārsedza ar savu villaini ir sevi, ir Pēteri.

Piebraucot pie upes, tirgus tuvumā, bija milzīgs ņudzeklis ļaužu un zirgu un lieliska kņada: zirgi zviedza, ļaudis čaloja, sauca, smējās, rājās. Daži zirgus atstāja tepat šaipus upes īpašu sargu uzraudzībā, lai nebūtu jāceļas pāri upei un jāmaksā ceļamā nauda, paši brišus pārbrizdami. Lielākā daļa tomēr likās celties pāri ar visiem zirgiem un ratiem. Daži drošinieki, vai tādi, kam trūka pacietības gaidīt lielajā drūzmā savu rindu pienākam, līdz varēs tikt uz celtuvi, brauca braukšus upei cauri. Ja pie tam nomaldījās no zināmās braucamās vietas, tad nevien ūdens smēlās ratu krautēs, bet arī zirgi un rati gāja peldus, un tad sievietēm bija diža kliegšana.

Druvinieku ļaudis arī atstāja pajūgus šaipusē, un, kājas noāvuši, brida pa braslu upei cauri, mazākos bērnus nesdami uz muguras, bet lielākos vezdami pie rokas, tikai Knēveļa Didžis, gribēdams mainīt zirgus, ratus gan atstāja šaipusē, bet, zirgu izjūdzis, jāja jāšus upei pāri.

Reizē ar Druvinieku ļaudīm brida arī daži viņu kaimiņi no Zemdegu un Laukarāju mājām, cits ar citu dažādi jokodamies.

— Mēs tagad brienam tāpat kā Izraēļa bērni pa Sarkano jūru, — gudrais Anss teica, atgādinādams savas zināšanas no skolas laikiem.

— Ko nu, dēlēn, pļuksti niekus! Izraēļa bērni jau nebrida pa ūdeni, bet gāja sausām kājām jūrai cauri! — atsaucās kāds no pulka.

— Bet es esmu pats ar savām acīm redzējis bībeles stāstu grāmatā bildi, ka visiem Izraēļa bērniem bijušas basas kājas un vīrieši tāpat bija augstu uzlocījušies un sievietes sabraucējušās, kā mēs un mūsu sievietes tagad. Tātad drusku viņi gan briduši, vismaz vietām, un ūdens viņiem sniedzies arī pāri ceļiem tāpat kā mums, — turējās Anss.

— Bet āre, Vāravus ļaudis arī tepat tuvumā, — ieminējās Evarts, rādīdams uz čigāniem un čigānēm, kas visi turpat kopā upē mazgājās. — Čigāni teic, esot cēlusies no tiem ēģiptiešiem, kas līdz ar Vāravu dzinušies Izraēļa bērniem pakaļ un kas, ūdenim sagāžoties kopā, tomēr paspējuši pa apakšu kaut kā izsprukt no Dieva sodības un tā izglābušies kopā ar Izraēļa bērniem.

— Kā tad. Tas taisnība. Čigāni cēlušies no Vāravus ļaudīm, izglābdamies pakopus ar Izraēļa bērniem. Tas arī bībeles stāstos stāv rakstīts, — apstiprināja gudrais Anss.

— Tālab arī čigāni ar žīdiem pie zirgu mitošanas allaž turas uz vienu roku un katrreiz piekrāpj Didži, — noteica Penkulis.

Upe bija šodien pilna dzīvības. Bez čigānu ģimenēm, kas pašas mazgājās brasla vietai tuvumā vai mazgāja un malā žāvēja veļu, kailas tai klāt stāvēdamas un gaidīdamas, līdz tā izzūs, čigāni un žīdi upē peldināja, pēra un tramdīja savus zirgus, gribēdami vecajiem, stīvajiem lopiņiem ūdenī ielocīt žiglākas kājas, kā arī piedot žirgtāku izskatu. Daži vīreļi un sievietes, pa pusei noģērbusies, pūlējās ķert ar murdiem zivis, citi atkal netālu no malas vai citur seklākās vietās cilāja akmeņus un meklēja un ķēra vēžus, gribēdami vēl nopelnīt tirgus naudu.

— Labdien, cienmāt! Kā tad jūs vieni paši? — Brammanišu Pētera tēvs, tirgū ieejot, sveicināja Ķirmgrauzeni, ieraudzījis viņu vienu pašu ratos sēžam.

— Labdien, labdien! — laipni atsveicināja Ķirmgrauzene. — Vai nule tik atbraucāt?

— Nupat pārbridām pār upi un, tikko saāvušies, visi tūliņ prom tirgū. Bet kā tad jūs tirgū nemaz neejat? Ratos vien sēžat? — Brammīšu Pēterā tēvs turpināja uzsākto sarunu.

— Mani jau atstāja uzraudzīt zirgus un ratus.

— Nu, tad mēs visu apskatīsim un nopirksim; jums nekā neatliks nei ko skatīties, nei pirkt.

— Gan mana tiesa atliks.

Ejot tālāk, Miķelene paklusu teica citām sievietēm:

— Cik Ķirmgrauzene diži izgreznojusies! Nevis lakats, bet platmalīte galvā, un pati tik skaista, daiļa un laimīga kā jauna skuķe, — zobus vien rāda.

— Kas tādai nekait dailēties un laipnoties, dzīvojot tādā pilnībā un plašībā! — pasteidzās Miķelenei piebalsot Didžene.

Ķirmgrauzene, brīda ar acīm pavadījusi aizgājējus, pagriezās sāņus un lūkojās atkal uz ceļa pusi, kur visi devās tirgus ņudzeklī iekšā, vai atkal, kas jau to bija apskatījuši, iznāca še ārā, apgrozījās un tad gāja atkal atpakaļ.

Ratos sēdēdama un saulesargu sev rokā pār galvu turēdama, viņa še labi varēja pārredzēt tirgus kustības vienu daļu. Jau labu tiesu pazīstamu viņa te bija redzējusi nākam un ejam gan uz vienu, gan otru pusi, ar dažiem sasveicinājusies un sarunājusies, bet visus tos aizlaidusi tālāk. Tagad viņa atkal ieraudzīja kādu pazīstamu un pasmaidīja. Tas bija jaunais Silarājs. Arī viņš bija Ķirmgrauzeni ieraudzījis un, ūsas grozīdams, nāca tai klāt. Pēc apsveicināšanās uz viņa vaicājumu, kur saimnieks un citi aizgājuši, Ķirmgrauzene atbildēja, ka saimnieks aizgājis vagarim līdz zirgu tirgū, līdzēt nopirkt muižai dažus darba zirgus, bet Anete nesen aizgājusi paskatīties, vai nesatiks kādu draudzeni vai pazīstamus.

Pie šiem vārdiem Ķirmgrauzene, laipni lūkodamās Silarājam acīs, iesita tam pa roku ar paprāvu rožu krūma zaru, pilnu gan uzdziedējušām rozēm, gan pusei izplaukušiem pumpuriem un tad, viltīgi smaidīdama, paklusā, it kā noslēpumainā balsī, runāja tālāk:

— Vai zini ko, Ati, ja veikls puika esi un tev cits nekas sevišķs nav prātā, tad tu tīri brangi varētu ņemt mūsu Aneti krietni izvizināt uz karuseļa. Viņa sen nav uz karuseļa braukusi, bet arvien atceras, ka agrāk, kad vēl bija pusaudze skuķe, reiz tēvs viņu vizinājis. Tēvs nu vairs nevizina, vienai pašai atkal netīk, bet nekādu pazīstamu kavalieri viņai nav, kas varētu būt par pavadoni. Ja tev vaļas ir, uzņemies šodien tu šo lomu.

Silarājs nelikās divreiz teikties: šāds uzdevums viņam bez kādas tālākas pārdomāšanas likās jauks un patīkams jau pats par sevi; pie tam vēl būt par viņas pavadoni atklātā vietā, tik daudzu pazīstamu cilvēku — draugu un ienaidnieku priekšā, tas bija nevien gods un slava, bet arī it kā solīt solīja labu izredzi nākotnē, un tas bija tas galvenais.

Viņš tādēļ no prieka un lepnuma jūtām tīri nosarkdams, vairāk neko nesaprata teikt, kā tikai:

— Paldies par šādu uzticības dāvājumu. To izpildīšu ar lielāko prieku. — Un atcerēdamies, ka skrīveris un skolotājs mēdz Ķirmgrauzenei skūpstīt roku, arī viņš tagad gribēja to darīt, bet tiklīdz viņš liecās pie rokas, viņa ieminējās:

— Man cimds rokā. — Un viņš aizgāja tāpat, tikai palocīdamies.

Viņa brīdi nolūkojās tam pakaļ. Viņš bija ģērbies jaunā pašauktas pusvadmalas pelēkā, labi uzšūtā uzvalkā, galvā maza platmalīte šaurām malām, kas viņam piedeva jo slaiku un staltu izskatu, kājās spoži tūrītas kamašas.

„Nudien, skaists, smudrs puisis,” nodomāja Ķirmgrauzene, lūkodamās aizgājējam pakaļ. „Un apkaklīte viņam aizvien tik balta, un kaklasaite tik labi piestāv, ka tīri jādomā, tas nemaz nav saimnieks un zemes strādnieks, bet kāds skrīveris vai skolotājs, un ūsas viņam allaž vēl vairāk uzgrieztas nekā muižas dižajam sulainim. Tāds viņai drīz vien iepatiksies, kad daudz maz ar to tuvāk saiesies, un arī viņš tai griezīsies visā sparā klāt, tiklīdz manīs, ka ir kādas nopietnas cerības.

Un tādas es viņam došu katrā gadījumā un arī meiteni locīšu uz viņa pusi. Nešaubos, ka tā, par spīti visai veča pretestībai un viņa lepnības iedomām, man drīz izdosies viņus saprecināt. Silarājiem tas būs milzīgs atbalsts, un viņi tad piepeši varēs skaitīties arī par bagātākiem pagasta saimniekiem, bet man viņa tad nebūs vairs ceļā.”

Pie šīm pēdējām domām viņa, sabijusies un pati no sevis sakaunējusies, spēji sarāvās un steidzīgi apmeta skatu visapkārt, it kā gribēdama pārliecināties, vai kur kāds nav uz viņu skatījies un viņas slepenās sirdsdomas nolasījis no sejas, vai vienkārši uzminējis. Bet neviena pazīstama nekur neredzēja. Viņa palūkojās vēlreiz uz to pusi, kur Silarājs bija aizgājis, bet arī viņu vairs nekur neredzēja, — viņš bija nozudis jau ļaužu drūzmā.

Ne par viņu, ne par Aneti viņa vairs nedomāja, bet lūkodamās sāņus uz nelielo vietu sev ieblakām, kur ļaudis griezās, grozījās un mainījās kā ūdens atvarā, viņa gaidīja, vai neieraudzīs atkal kādu pazīstamu. Drīz viņa ieraudzīja to, ko visu laiku bija gaidījusi: tur nāca skolotājs Aumalis, bet viņš nemaz neskatījās uz šo pusi un viņu nepamanīja. Runādams ar kādu otru jaunu vīrieti studenta cepurē, viņš patlaban būtu pagājis jau gaļām. Bet viņa pēdējā acumirkli attapās: pasniegusies ar saulesarga galu, tam viegli iesita pa plecu. Viņš uzreiz atgriezās atpakaļ:

— Ā! Āmola kundze! — viņš drusku pārsteigts izsaucās un nāca klāt.

— Man cimds rokā, — viņa atkal atkātoja, sniegdama Aumalim roku. Bet cimds bija tāds, kas sedza tikai plaukstu un dilbu, pirksti bija brīvi, un kad Aumalis, pirkstu galus satvēris, gribēja noliekties, viņa pacēla roku un pati to pielika viņam pie mutes, — gluži tāpat kā, iedama muižā skolā, bija redzējusi darām cienmāti un citas kundzes, kad kāds patīkams kungs tām skūpstīja roku. Viņa bija priecīga, ka šādu savu toreizēju novērojumu varēja tagad likt lietā. Ne mazuma viņa bija lepna uz to, ka satiksmē ar izglītotiem cilvēkiem prot pienācīgi izturēties. Līdz šim viņa aizvien bija domājusi, kādēļ gan viņas skološanās un glītošanās muižā īsti bijusi vajadzīga, kad to visā savā dzīvē tikpat gandrīz nekur nevarēja izlietot; bet nu viņa šķitās tīri laimīga, ka nebija gluži tāda pat neveikla kā citas saimnieces, un zināja un prata kaut ko no labākās izturēšanās.

Svešo jauno cilvēku skolotājs stādīja priekšā par savu draugu studentu Ozolu.

— Kas jums, kundze, par skaistām rozēm, — tas sacīja, apbrīnodams rožu zaru, ko Ķirmgrauzene turēja sev rokā. — Kur tad jūs tā ko cēluši?

— Tas no mūsu pašu dārza, — atteica Ķirmgrauzene smaidīdama. — Mums ir vairāk krūmu kokarožu. Tagad visi pilnā ziedēšanā. No viena nogriezu zariņu paņemt līdzī. Rau, cik labi smaržo. — Un viņa rožu zaru pielika un brītiņu turēja studentam pie deguna, lūkodamās viņa skaistajā, balti sārtajā sejā un brīnīdamas par lielo rētu viņa kreisajā vaigā.

— Jauki, — noteica students.

— Bet kur jūs citi? Kur jaunkundze? — skolotājs vaicāja.

Uz šo vaicājumu Ķirmgrauzene bija jau gaidījusi un tādēļ sagatavojusies. Viņa tad arī bez kavēšanās atteica:

— Vecais aizgāja darīšanās, bet Anetei atkal savi biedri un draugi. Nezinu, kur ar tiem aizskrēja. Vai jūs jau ilgi tirgū?

— Jā; mes bijām sarunājuši ar Upmali, lai mūs atved, tie brauca samērā agri, un tā mēs jau sen esam tirgū. Apgājām jau reiz ir apkārt, ir pa vidu apstaigājām, — skolotājs paskaidroja.

— Tad laikam būsit jau izslāpuši? Mums ir līdzī pašdarināts alus. Vai nevēlaties iebaudīt? — Ķirmgrauzene vaicāja un, pacēlusī ratu tambori, rādīja nelielu mucīņu.

— Ai, tas ir lepmi un milzīgi lieliski! — students izsaucās sajūsmināts. — Pašdarinātu alu neesmu dzēris kopš pagājušiem Ziemsvētkiem.

— Bet tad jums, kungī, pašiem jāpapūlas ielaist, — Ķirmgrauzene runāja tīri laimīga, ka viņas piedāvājums atradis uzreiz tādu piekrišanu. — Glāze, rau', tur būs. Tikai sviķi raudami esiet uzmanīgi, ka nenošļācat sev drēbes, šī mucīņa vēl nav ielaista, un varbūt spēr pretī.

kunkst un vaid, dažs tikai kust, bet cits ir ne pakustēties nepakustas. Dažam starp šiem ratiņos atvilktajiem ubagiem nevar nozināt, kur galva, kur kājas, bet par citu nevar pat noteikt, kas tas īsti ir — cilvēku radība vai kāds četrkāju dzimums. Diezin, kur tie tādi cēlušies un kā tie visi šie vienā vietā saradušies. Liekas, it kā tie būtu nākuši no kādas citas pasaules, kuŗa stāv ārpus cilvēces, vai kaut kur dziļi tālu zem tās. Es nevaru iedomāties, ka tizlie, kroplie un dažādām sērgām aplipušie vai ļaunu garu apsēstie, kas Galilejas ciemos un ceļmalās, pie Tirus un Sidanas robežām vai tempļa priekšā Jeruzalemē sauca un brēca palīdzības uz Jēzu, — būtu bijuši bēdīgāki un šausmīgāki uzskatāmi par Jēkaupenes tirgus ubagiem.

— Diezin, kā tā ļauj atklāti sarīkot un izrādīt tādus šausmīgi riebīgus skatus, — ieminējās Ķirmgrauzene. Bet students runāja:

— Pat Dante, sacerēdams un sadzejodams savu „Elli” un dažādiem negēļiem un briesmīgiem noziedzniekiem piespriedams tur briesmīgus sodus nedabisku kroplainu izdzimumu un pārvērtumu veidā, nav varējis izdomāt nekā ļaunāka un šausmīgāka par dažiem šiem no dabas neizprotamā kārtā izķēmotiem, riebīgiem radījumiem, kādi šie redzami. Jā, var teikt: te ir zirgu un līgavu tirgus un Dantes „Elle” vienā vietā. Asprātīgais kritiķis Lesings savā „Laokonā” domā, ka senajā Grieķijā sevišķi tāpēc bijuši tik daiļi un skaisti cilvēki, ka viņu svētnīcās un citās atklātās vietās bijuši uzstādīti tikai skaisti, daiļi dievekļu tēli. Viņu tēlniecības mākslinieki, izgatavodami dievekļu tēlus, ņēmuši savam darbam par paraugu katreiz tikai skaistus, daiļi noaugušus cilvēkus. Jaunās grieķietes, cerībās esošās mātes, šos skaistos tēlus pielūgdamas, bieži un ilgi uzturējušās viņu priekšā un veseliem cēlieniem tanīs lūkojušās, dabūdamas no tiem dziļus dvēseles iespaidus, un tā no viņām dzimuši un auguši tikai skaisti, daiļi bērni, tādēļ arī visā sengrieķu tautā pārsvarā bija patīkamie, skaistie cilvēku tipi. — Ja šādām Lesinga domām taisnība, tad jādomā, ka leišos un citās katoļu zemēs, kur tirgos un pie baznīcām redz tik daudz kroplu un citādi šausmīgu ubagu un kur bez tam baznīcās, pie kapsētām un gar ceļmalām uzstādīti mākslas ziņā tik visai negatīvi, pagalam neglīti tēli, visprimitīvākā kārtā izcirsti vai izgraižīti no koka, — tad jādomā, ka šīnīs zemēs nevien iedzīvotāju lielākā daļa sastāv no neglītiem cilvēkiem, bet ka starp viņu daudz dažādiem kropliem un gaudeniem lielam procentam vajag būt tādiem jau dzimušiem.

Ratos sēdēdama un ar skolotāju un studentu sarunādamās, Ķirmgrauzene vienā rokā turēja izplesto saulesargu, bet otrā cilāja smaržojošo rožu krūma zaru, gan pielikdama to sev pie gēimja, gan vēdinādama ar to sev vēsumu klāt, gan atkal dodama to saviem sarunu biedriem paost. Studentam atkal ieminoties par rožu skaistumu un smaržīgumu, viņa vaicāja, vai arī nevēloties rozēs, un dzirdēdama studenta atbildi: „Ja drīkstam lūgt”, viņa nolauza un pasniedza tam tikko plaukstošu pumpuru, pie kam pati, studentam viltīgi lūkodamās acīs, smaidīdama teica:

— Jums lai iet tāda jauna, jauniņa, tikai četrpadsmit — piecpadsmit gadu zeltenīte; citādi, kamēr izstudēsīt, kļūs veca. Vai sen jau studējat un par ko?

— Sesto gadu un par mācītāju.

— Cik ilgi vēl jāstudē?

— Kādi trīs vai četri gadi.

— Nu redzat. Tad jau tāda pusaugusi mātes meita jums taisni laikā. Pēc trīs, četri, vai patiesībā pēc kādi pieci gadi — jo pēc studiju beigšanas taču būs vajadzīgs dabūt vēl vietu un tale tik varēsīt precēties, un tad tā būs pašā labumā... Tas jau vietā un var jau tagad meklēties, — Ķirmgrauzene iesmiedamās piebilda, pagriezdamās uz skolotāja pusi un ar rožu zaru iesizdama tam pa roku. Tad turēja to viņam priekšā, teikdama:

— Nu izmeklējieties, kāda jums labāk patīk.

Aumalis nolauza kādu jau pilnīgi izplaukušu, kuplu, skaistu rozi.

— Na, vai redzat, studenta kungs, kāda smalka gaume mūsu skolotājam! — izsaucās Ķirmgrauzene, laimīgi smiedamās un ar mīlestības pilnu skatu lūkodamās Aumalim acīs. — Tādu

pilnīgi uzplaukušu, ienākušos skaistumu saprast un cienīt, tur vajag būt labam skaistuma pazinējam.

— Tur jums taisnība, kundze, mūsu draugs Aumalis ir liels skaistuma pazinējs un cienītājs. Es domāju, ka viņš apprecēs vai nu it jaunu, tikko plaukstošu zelteni, vai atkal sievieti, kuŗa jau padzīvojusi un daudzko piedzīvojusi, jo tā būs sevišķi skaista un spēs viņu pilnām saistīt. Gadi paši par sevi viņam nav daudz no svara, — tikai skaistums, — students tērzēdams jokoja.

— Bet nu, kungi, citu svētdien būsit pie mums līdz ar dziedātājiem? — Ķirmgrauzene teica, abiem draugiem laimīgi skatīdamās acīs. — Man vecis stāstīja, ka visus ielūdzis. Tad jau nu gaidīsim, lai arī mūsu āres un mežmalas iztrīcina reiz ar jaukām dziesmām. Un jūs, Ozola kungs, taču arī katrā ziņā mūs apmeklēsit?

— Ar lielāko prieku, kundze, ja tik skolotājs ņems mani līdz, pats nezinu aiziet.

— Mēs jau aizsūtīsim zirgus pakaļ. Tad tik sēdīsities iekšā un brauksit šurp.

— Pateicos. Tas jau būs jauki. Dabūšu iepazīties arī ar kādu no šejienes dižtēviem un viņa saimniecību. Šai pusē esmu pirmo reizi, un šejieniešiem mājas dzīvi nemaz vēl nepazīstu.

Viņi bija jau atvadījušies un gribēja aiziet, kad Ķirmgrauzene vēl ieminējās:

— Skolotāja kungs, ja satiekat manu tēvu vai brāli, tad lūdzu, pasakait viņiem, kur es esmu un ka gribētu ar tiem saieties.

— Kundze, es nepazīstu jūsu tēvu, brāli arī nē.

— Kā? Nepazīstat veco Ezernieku, baznīcas vīru? Un jauno Ezernieku, pagasta priekšnieku, arī nepazīstat?

— Vai vecais Ezernieks jūsu tēvs?

— Nu kā. Un jaunais — mans brālis. Viņa meitas visu ziemu un pusvasaras sagāja pie jums skolā, un lielākā iet arī jūsu korī dziedāt.

— Maruta?

— Kā tad. Kālab jūs nekad neaizejat Ezerniekos? Paņemiet arī Ozola kungu līdz. Mans tēvs tā mīl satīties ar skolotiem cilvēkiem un sarunāties par dažādām gudrām lietām, kā arī pats mēdz daudz stāstīt par veciem laikiem. Manu brāli gan reti atradīsiet mājās: viņam ir nomā kroņa muižele, uz kuriem bieži aizbrauc vai aizjāj pārraudzīt saimniecību; arī tiesas namā un muižā viņam aizvien darīšanu. Bet mana svaine gandrīz pastāvīgi mājās, — viņa tāda pat mājās sēdētāja kā es. Jā, aizejiet abi divi. Gaŗlaicīgi tur nebūs: Maruta taču taisni tāda pusplaukusi pumpurīte, kādas Ozola kungam patīk.

* *
*

Druvinieku kalpi ar savām ģimenēm bija tirgu izstaigājuši jau krustām šķērsām, daudzko apskatījuši, kā arī satikuši dažādus paziņas. Starp citu bija sastapuši ar Ķirmgrauzenes pusbrāli — leišu Ernestu, kas Evartam bija vecos draugs, jo jaunās dienās abi bija muižā kopā kalpojuši pie deģa. Apvaicājoties par labklājību, valodas arī radās par zemes dalīšanas lietām. Kalpi pastāstīja Ernestam savas bēdas un vaicāja, kā leišos stāvot ar zemes dalīšanu. Ernests atteica, ka par tādām lietām leišos nekā neesot dzirdējis, bet derētu parunāt ar viņa kungu: tas tādās lietās esot pratējs. Pie viņa nākot un braucot ļaudis no malu malām lūgt padomu un palīdzību dažādās prāvu un tiesu darīšanās, sevišķi arī zemes lietās. Viņš rakstot visiem sūdzības un lūgumus un vedot lielas prāvas līdz pat Pēterburgai. Rentnieki, ko kungi gribot izlikt no mājām, vai arī jau izlikti un padzīti saimnieki, — visi tie griežoties pie viņa, un visiem viņš vedot prāvas. Arī Plocenes Zemlim viņš vedot prāvu māju dēļ.

— Arī Plocenes Zemlim? — priecīgi pārsteigti, vairāki kalpeļi izsaucās reizē, bet Miķelis priecīgi sajūsmināts teica:

— Plocenes kungs jau kopš vairāk gadiem grib izlikt Zemli no mājām, bet nevarot tik tamdēļ, ka tam esot ļoti gudrs un izmanīgs prāvas vedējs. To esam dzirdējuši no paša Zemļa mutes. Nu, rau', šis gudrais padoma devējs un lielais labdaris ir tavš kungs! To mēs nebijām zinājuši.

— Tavam kungam vajag būt gudram cilvēkam, — piegājis Ernestam tuvāk, runāja Penkulis. — Es pērn aizbraucu Plocenē pie radiem. Tur visi par Zemļa prāvu vien runāja. Stāstīja brīnuma lietas: vienreiz jau pārnākusi kungam stipra grāmata, un tā vien licies, ka Zemlim būs nu mājas jāatstāj. Bet pēc pāris dienām pārnāk Zemlim vēl stiprāks raksts, un tā arī palicis un dzīvo vēl šodien, un kungs nekā nevar izdarīt. Un tā gājis katru reizi: līdz kungam pārnāk stipra grāmata, līdz Zemlim vēl stiprāka.

— Kā tad. Tas iraidenas taisnība. Ar stipriem vārdiem un stipriem rakstiem var ir pie tiesas, ir pie kungiem daudzko izdarīt, — noteica Biezuma Bozums.

— Bet tad mums pie tava kunga būtu jānobrauc. Kur jūsu muiža atrodas? — tā Knēveļa Didžis.

— Viņš ir šodien arī tirgū. Pats viņu atvedu, — Ernests atteica.

— Vai! Tad aiziesim pie tava kunga. Kad dabūtu ar viņu parunāt. Dzirdētu viņa domas, — runāja Brammanīšu Pēteņa tēvs.

— Ja gribat, varat tūliņ aiziet. Es jūs aizvedīšu.

Ernesta kungu viņi atrada kādas saldumu pārdotavas dibena telpā, kuŗa no pašas pārdotavas bija atdalīta ar audekla sienu. Viņš sēdēja pie galda un lielā papīra loksnē kaut ko ar zīmekli mudīgi rakstīja. Viņam iebļakus stāvēja divi leišu zemnieki, cepures rokā turēdami un vispār izturēdamies tik godbijīgi, ka no lielas godbijības tikko drīkstēja ievilkt elpu un tādēļ dvašoja pavisam klusu. Tiklīdz kungs rakstīšanā pietājās un paskatījās uz leišiem, tie katreiz vai nu viens vai otrs, vai arī abi reizē noliecās tuvāk pie rakstītāja un čukstēdami tam kaut ko steidzīgi stāstīja, pēc kam kungs atkal turpināja rakstīšanu. Beidzot viņš salocīja papīra loksnī un iebāza sev svārku kabatā, pamādams leišiem ar galvu, ka viņš ar darbu galā. Nu tie mudīgi ķēra katrs sev kabatā, rāva ārā no turienes savus nelielos maķeļus, vandījās, meklējās pa tiem un tad izņēma un nolika kungam priekšā uz galdiņa katrs pa papīra picrubļu gabalam. Pēc tam leiši, zemu jo zemu saliekdamies, noskūpstīja kungam svārku elkoni un tad, cepures rokās saspieduši un uz pirkstu galiem iedami, bailīgi viegliem soļiem godbijīgi devās uz izejas pusi.

Nu bija pienākusi reize Druvinieku un citiem Cīrulenes kalpiem, kas bija pirmējiem piebiedrojušies un arī šē ieradušies.

Kad Ernests bija iepriekš ar savu kungu klusu parunājis, kungs pamāja kalpiem ar roku, lai nākot tuvāk. Visi nu pēc rindas piegāja un tāpat noskūpstīja tam svārku elkoni, kā to allaž bija darījuši savam Cīrulenes baronam. Tad Knēveļa Didžis, nostādamies visiem citiem priekšā un pieņēmis tik laipni padevīgu un sirsnīgi mīlīgu ģīmi, cik vien iespējams, paklusā balsī kungam visu izstāstīja, kas bija uz sirds, bieži pie tam gan uz vienu, gan otru kāju mīdīdamies un viegli atkāšēdamies.

Kungs, izklausījies Didža stāstījumā, labvēlīgi smaidīdams, gudri noteica, ka būšot jāved prāva. Bez prāvas nekā nesagaidīšot. Kursā kungi kalpiem zemi ar labu nedodot.

— Un jūs domājat, cienīgs lielskungs, ka jūs varēsīt mums zemi izpravīt? — Didžis vaicāja ziņkārīgi priecīgā un mīlīgi padevīgā balsī.

— Tik tiešām, ka man acis ir pierē, — kungs runāja, kļūdams uzreiz stipri sparīgs. — Lūgtu redzēt gribēt, tā lieta ir pavisam skaidra. Likumā gaiši un skaidri teikts, ka kalpiem un citiem, kam zemes nav, tā jādabū no muižu zemes, ja tie uz šās zemes dzīvojuši ne mazāk par desmit gadu. Man tik nav līdzī likumu grāmatas. Tad es jums pašiem parādītu to faragrafu un punktu, kur tas teikts un uz kuŗu pamata mēs varam prāvu vest, līdz zemi dabūnat.

— Vai tas ilgi varētu iet? — Didžis vaicāja, elpu aizturēdams.

— Grūti uz mata tā noteikt. Apmēram vienu līdz divi gadi, jo prāvai jāiet cauri līdz sinātai. Lūgtu redzēt gribēt, no šejienes tiesām nav daudz ko gaidīt, jo tanīs sēž vācu muižnieki, un tie jums par labu nekā nespriedīs, — tikai kungiem. Tādēļ prāva jānoved līdz sinātei.

— Un tur dabū taisnību? — Miķelis uzdrīkstējās ievaicāties.

— Nu protams. Par to jau tā sināte.

— Lūgtu, cienīgs kungs, jūs taču vedat prāvu arī Plocenes Zemlim? — Penkulis, galvu no bara pabāzis, pabailīgi vaicāja.

— Kā tad. Es.

— Ak, cienīgs lielskungs, to prāvu jūs gan labi izveduši, — priecīgi sajūsminājās Knēveļa Didžis. — Cik reižu Plocenes kungs nav jau gribējis izlikt Zemi no mājām, bet ikreiz jūsu raksti izrādījušies stiprāki, un kungs nekā nav varējis izdarīt.

— He, he, he, — labsirdīgā lepnībā iesmējās kungs. — Es, lūgtu redzēt gribēt, katru reizi aizgrūžu tādu rakstu priekšā, ka plocenieks nekā nedrīkst darīt.

— Ka jums, cienīgs lielskungs, ir stipri vārdi un ka jūs protat taisīt stiprus rakstus, to mēs zinām, — Knēveļa Didžis runāja priecīgā pārliecībā. — Mēs gribējam lūgt, lai jūs uzņemtos vest mums tādu pat prāvu kā Plocenes Zemlim, un ko tāda varētu maksāt?

— Zemniekiem — un vēl kalpiem — es par fraceses vešanu pats priekš sevis neņemu nekā. Tikai tiesas galds būs jums jāsamaksā.

— Lūgtu, vai tāds daudz maksā?

— Katrā tiesā simts rubļu. Lūgtu redzēt gribēt, fracesi nevar vest un tiesu nevar spriest bez galda. Ja arī afikāts nekā neņem, tad vismaz tiesas galds jāsamaksā. Tagad jums jāiemaksā simts rubļu par pirmās tiesas galdu, un tad prāva var sākties.

— Cienīgs kungs, bet vai mēs nevarētu iztikt paši ar savu galdu? — Penkulis, sev galvas virsu ar diviem pirkstiem pakasīdams, pabailīgi ieminējās. — Man ir tīri brangs galds mājās, tāds paprāvs un mālēts, sudmalīņas vis uzmālētas vidū, un kājas tādas ar atbalstiem. Ja mēs to aizvedam tiesā?...

Kungs, kas, Penkulim runājot, bija jau sācis gudri vīpsnāt, tagad purināja galvu un smējās, tā ka Penkulis apjuka un nedabūja savas domas pilnīgi izteikt, jo arī Knēveļa Didžis viņu pārtrauca, ātri runādams starpā:

— Kuš, nerunā labāk! Vai neredzi, ka lielskungs par tevi smejas? Paši ar savu galdu nevaram iztikt, jo tiesā jābūt tiesas galdam. Cienīgs lielskungs, to naudu mēs gādāsim un jums aizvedīsim.

— Labāk būtu, ja jūs to naudu jau šodien varētu sadabūt un man nodotu tepat: tad jums nebūtu nekāda braukāšana, un es rītu jau varētu sākt mājās taisīt stipru rakstu, un jūsu fracesi, lūgtu redzēt gribēt, varētu drīz sākties.

— Pareizi, cienīgs lielskungs, pareizi. To naudu mēs gādāsim jau šodien: kam pašam tik daudz nebūs klāt, tie patapināsim un sametīsim tiesas galda naudu, — Knēveļa Didžis teica, pilns sajūsmas un uzņēmības.

— Bet cik zemes gribētāju tad jūs pavisam būtu? Lūgtu redzēt gribēt, man tas jāzina un visu vārdi jāpieraksta.

— Mūsu lielajā muižā ar pusmuižām kopā ir pavisam sešas kalpu mājas, un katrās mājās pa seši kalpi. Gudrais Ans', cik tas ir kopā? Tu jau tā visu zini, par skolu, baznīcu un citām lietām, — Didžis teica, griezdamies pie Anša, kas stāvēja arī kalpu barā.

Zeņķis izcēla galvu uz augšu — gluži tāpat kā viņš to skolā darīja, kad nejauši uzsaukts, nezināja, ko atteikt. Brīdi acis gudri grozījās, it kā ko dziļi minēdams, viņš uz labu laimi teica:

— Trīsdesmit trīs.

Kungs viņa atbildē neklausījās, bet Didžis runāja tālāk:

— Visi jau negribēs prāvā piedalīties. Ir mūsu starpā arī daži tādi pārgudrinieki, kā Zemturis, Kalna Bērtulis un citi, kas netic, ka zemi dabūšot.

— Lūgtu redzēt gribēt, tad viņi arī pēc varēs noskatīties gaŗām acīm, kad jūs dabūsit zemi. Bez fraceses neviens to nedabūs. Bet cik zemes gribētāju tad jūs īsti būtu?

— Visu māju kalpi; tik kādi četri pieci varbūt nepiedalīsies.

— Nu, tad jums par tiesas galdu daudz neiznāks: katram pa trīs rubļi vai drusciņ vairāk, un tad vēl no katra sūdzētāja pa pieci rubļi kroņa nodokļa, jo lūgtu redzēt gribēt, nevienu fracesi bez kroņa nodokļa nevar vest.

— Nu, ko vajag, to vajag, cienīts lielskungs, — Knēveļa Didžis ierunājās starpā.

— Jā, un to naudu sagādājiēt jau šodien un man nododiet, tad es tūliņ rītu varu sākt taisīt sūdzības rakstu gatavu. Simts rubļu par tiesas galdu un bez tam vēl pieci rubļi no katra sūdzētāja kroņa nodokļu. Lūgtu redzēt gribēt, tagad es iešu arī tirgū un pēc pāris stundām būšu atkal te atpakaļ un jūs gaidīšu.

Rad lieta tik tālu bija nokārtota un kalpi jau sāka kustēties un cits aiz cita dižāt uz priekšu, gaidīdami, līdz Didžis kā pirmais runātājs lieksies kungam pie elkoņa, lai tad sekotu viņa priekšzīmei, tad Biezuma Bozums, iepriekš rūpīgi ar roku saglaudis savus rēnos, pelēki dzeltenos matus, izgāja no pulka pāris soļu tuvāk kungam un tur, nedroši stāvēdams, it kā sargādamies, ka pats nenokrīt no kādas augstas vietas, griezās pie kunga ar šādiem padevīga lūdzēja balsī runātiem vārdiem:

— Cienīgs kungs, lūgtum gan, vediet arī mūsu prāvu ar tādiem pat stipriem vārdiem un stipriem rakstiem kā Zemlim, lai mūs tāpatan nekad nevar no mājām izdangināt, bet lai tās mums paliek no Joreniem uz Joreniem. Mēs paši sev nevaram līdzēt; pie darba gan, paldies Dievu Dieviņam, esam stipri, bet stiprus vārdus nemākam un zintis pret kungiem nezinām. Bet jūs esat tikpat kā Dieva rokaspuisis, jūsu dingsmā mes varēsīm būt tiķeni, ka zemi dabūsim.

Pēc šādas priekš sevis neparasti gaŗas runas Biezuma Bozums vēl vairāk nosarka nekā citām reizēm. Bet Knēveļa Didžis viņam neļāva ilgi baiļoties un uztraukties, nedz brīnīties par savu neparasti gaŗo un gudro runu: pabīdījis viņu sāņus, tas teica padevīgi bijīgā un pateicīgi bīlīgā balsī:

— Cienīts lielskungs jau pats zinās, kā un ko darīt un savus stipros vārdus un rakstus viņi mums tāpat neliegs kā Zemlim, ja tik gādāsim laikā naudu, ko tiesas galdu un kroņa nodokļus samaksāt.

To teicis, Didžis noliecās kungam pie elkoņa. Citi visi viņam pēc rindas sekoja. Arī gudrais Anss, kas neskūpstīja roku ne baronam, ne mācītājam un zobojās par citiem, kad tie to darīja, kādēļ tie viņu saukāja par stāvraģi, tagad arī līdzī citiem noliecās kungam pie elkoņa un, to noskūpstījis, priecīgi apmierināts nolūkojās visapkārt, juzdamies ne mazumu lepns un laimīgs, ka šim svešajam cilvēkam, kuŗš solījās uzstāties pret kungiem, dabūjis nobučot svārku elkoni. Bet Didžis, iziedams no būdas, pusbalsī runādams un zīmīgi acis bolīdams, svarīgi noteica:

— Mēs esam atraduši savu labdari!

* *
*

Ķirmgrauzenei ilgi nācās palikt ratos pie zirgiem, jo neviens no mājiniekiem nerādījās. Viņai kļuva stipri gaŗlaicīgi, un viņa sāka pīkt. Par ko tad viņa īsti šodien braukusi tirgū, kad visu laiku jāsēd kā vecenei vienai pašai, zirgus un ratus sargājot! Viņai pat nācās iedot zirgiem reiz ēst, jo priekšā pasviesto sēku saēduši, tie gribēja vēl un, barības nedabūdami, sāka to paši meklēt, raudami un plēsdami sāņus nolikto sēka maisu. Gan viņa mēģināja tos baidīt un brīdināt ar pātagu, bet tas neko nelīdzēja, un maisus saplēst taču arī nevarēja ļaut. Tādēļ, izlenkusi tādu brīdi, kur tuvumā neviens pazīstams nebija redzams, viņa nomauca sev cimdus, nolika saulesargu un, žigli izkāpusi no ratiem, piegāja pie ores, izplūca un izkratīja zirgiem pusmaisū sēka priekšā un tad gāja atpakaļ pie saviem ratiem, tīrīdama sev drēbes no šāpiem un dusmodamās uz vīru un puīšiem, ka tie nenāk

pie zirgiem. Atkal viņa sēdēja, skatījās un gaidīja. Nāca un gāja dažādi pazīstami, bet no viņu mājiniekiem neviens kā nerādījās, tā nerādījās. Viņa pagalam sapīka. Bet ja nu viņi reiz kāds ieradīsies, tad tas gan dabūs! Beidzot viņa ieraudzīja nākam Aneti. Turpat nāca arī Silarājs; abi izskatījās it nosarkuši un jautri sarunājās. Viņai dusmas atslāba.

— Vai citi neviens no mūsējiem nav vēl nākuši atpakaļ, ka tu, māt, vēl te sēdi? — Anete vaicāja, tūlīņ atkal pati runādama tālāk:

— Bet nu tu vari iet. Mēs ar Silarāju paliksim pie zirgiem, līdz atnāks cits kāds. Mēs izvizinājāmie uz karuseļa, izstaigājām tirgu gan apkārt, gan pa vidu, tīri piekusām un gribam tagad atpūsties.

Laipni uzsmaidījusi Silarājam un ar dažiem glaimu vārdiem iedrošinājusi to uz lielāku uzņēmību, Ķirmgrauzene devās tirgū. Drīz viņa arī satika vīru, nākam kopā ar vagari.

— Labdien, brālaitene! — vagaris viņu sveicināja. — Ak, cik šodien karsts! Tīri būtu jāiet pie ratiem apsēsties. Esmu pagalam noguris.

Uz vīrabrāļa sveicinājumu īsi atbildējusi, bet viņa tālākos vārdus nemaz neievērodama, Ķirmgrauzene rājās uz vīru:

— Saki, ko tas nozīmē, ka man pāris trīs stundas jāsēž vienai ratos, un par zirgiem neviens neliekas ne zinis? Ne tu pats nāc atpakaļ, ne proti puisus norīkot. Zirgi plēš maisus kopā, man jādod tiem ēst, jācilā maisi, — kādas manas jaunās drēbes! Dzirdīti zirgi arī nav. Man laikam viņi būs jāved uz upi dzirdīt? Mani tu esi te laikam šodien par zirgu puisī pieņēmis?

— Kuš, Marij, nerājies, — lēni un labsirdīgi runāja Ķirmgrauzis. — Mēs nopirkām labus zirgus muižai, un samērā lēti. Barons būs ļoti mierā.

— Ej tik, pērc muižai zirgus, bet tava sieva visu tirgus laiku kā ganu meita vai vecāmāte lai sēž ratos un kopj zirgus!... To es tev saku, ja tu man nu šodien nenopērc lielu spoguli, ko jau pērn — aizpērn solījies darīt, tad es tev tirgū līdz nekad vairs nebroukšu. Par zirgu kopēju man še nav jābrauc, tos varu kopt arī mājā, ja tev cilvēku priekš tam nav, un ja pats to negribi darīt.

— Viļum, iesim atpakaļ tirgū, lai viņa sev izmeklējas, un nopirksim viņai lielu spoguli, — Ķirmgrauzis teica vagarim. — Ko lai dara? Noguruši gan esam, bet jāiet. Un tu, Marij, nedusmojies. Ja tik ilgi sēdējusi ratos un tirgu neesi vēl redzējusi, paliksim tirgū ilgāk, — apskaties labi. Pārbrauksim pievakarē. Būs vēsāks laiks.

Visi trīs aizgāja pirkt spoguli. Ejot viņi ieraudzīja mežsargu Klinklavu steidzīgi metamies lieliem soļiem un ar uztrauktu seju; viņu nepanākdams, jebšu arī lielus soļus mezdams, devās tam pa gabalu iepakaļ tādā pat uztrauktā steidzīgā gaitā skroderis Spruksts. Drīz viņi abi nozuda ļaužu straumē. Evarts pienācis stāstīja, ka mežsargam notikusi nelaime: izzagts pulkstenis no kabatas; nupat kā gribējis skatīties, cik laiks, bet atradis, ka pulksteņa nav. Laikam būšot izvlkts no kabatas ļaužu burzmā pie kumēdiņu būdas, kur skatījušies bildēs. Tagad abi spērot soļus uz turieni, vai zagli kur neatrastu.

— Pilnīgi veltīgas pūles, — vagaris noteica. — Kas vilkam rīklē, tas vilkam vēderā, — atpakaļ tur vairs nekā nedabūs.

— Ak, žēliņ, kur tādā burzā atras zagli, kur pulksteni, — Ķirmgrauzene nominēja, sākdamā iet atkal tālāk.

Spoguļu žīds ar savu preci radās kādā klajā vietā, ierobežojies no visām pusēm ar priekšā aizvilkām kārtīm, lai ļaužu bars neiedrāztos viņa spoguļos, kas saule spīdēja un spīguļoja tā, ka nevarēja tiem ne virsū skatīties, pie tam atspoguļēdami sevī kādu daļu no gaŗām viļņojošās ļaužu drūzmas.

Ķirmgrauzene izmeklējās kādu no lielākajiem spoguļiem ar visskaistāko rāmi, un Ķirmgrauzis bija gatavs to pirkt, bet viņa pati sāka sūroties, ka stikls neesot īsti labs, — rādot greizu ģīmi; vienu ģīmja pusi gan nekas, rādot tīri labi, bet otrs vaigs izskatoties gaŗš un greizs, kāds viņai taču neesot.

Dzirdēdams, ka spogulis tiek vainots, un baidīdamies, ka tirgošanās neizjūk, žīds ņēmās savu preci dedzīgi aizstāvēt un ieteikt:

— Ui, smukē madame, tas spiegele rāde labe un skaidre. Kur te kāde greize ģīme? Es nekur nekāde greizume neredze.

— Kā nē! — turējās Ķirmgrauzene, atiedama pāris soļu nostāk un lūkodamās spogulī. — Rau, kāds viens vaigs, kāds otrs. Kad gluži tuvumā skatās, vēl nekas, bet tiklīdz drusku nostāk, pavisam nevienādi rada.

Kāda veca, salīkusi ubadze, kas, nodriskātu joslainu villaini pārsegusies, staigāja apkārt, dāvanas lasīdama un patlaban atradās tur tuvumā, dzirdēdama Ķirmgrauzenes vārdus par greizu ģīmi, paklusu, it kā sevī runādama, dudinjā:

— Spieģelītis, meitiņ, rāda gluži labu ģīmīti. Ja tik tev sirds būtu tik taisna un skaidra, cik spieģelītis rada taisnu un skaidru vaigu, tad būtu labi. Tas Kungs skatās nevis spieģelītī un vaidziņā, bet lūko sirsniņā. Nesmādē, meitiņ, nevienu mantiņu; visa mantiņa pieder Dievam, nāk no Dieva un iet pie Dieva. Kad tik mēs paši būtu tik labi kā Dieva mantiņa, — tad grēka nebūtu.

Ķirmgrauzene īsti nezināja, vai uz ubadzi turēt dusmas vai labu prātu. Tas viņai nebūt nebija nepatīkami, ka ubadze viņu dēvēja par meitiņu, jo tā bija zīme, ka ubadze viņu ieskatīja par jaunu un skaistu, tikai tas viņai nepatika, ka viņa tā runāja par taisnu sirdi un grēku. Lai no ubadzes tiktu vaļā, viņa tai iemeta izstieptajā sedzenītes stūrī plecas kapeikas. Arī žīds, vai nu gribēdams ubadzei pateikties par to, ka tā, jebšu varbūt arī gluži netīši, tā izrunājusi viņam pa prātam un tātd veicinājusi viņa labumu, vai arī gribēdams saviem pircējiem rādīt, cik viņam mīksta sirds, iemeta ubadzei sedzenes stūrī pāris kapeiku, bet pēc tam dūšīgi turpināja savas apsmādētās preces ieteikšanu un lielšanu, lai uzsāktu veikalu novestu līdz laimīgam galam. Gan viņš ņēmās Ķirmgrauzeni apmierināt ar to, lai neskatoties no attāluma, bet gluži tuvu, gan atkal pamācīja to, lai neskatot abus vaigus uzreiz, bet vienu pēc otra, — tad spogulis rādīšot gluži pareizi. Tā runādams, žīds gan lika Ķirmgrauzenei vairākkārt nostāties spoguļa priekšā un skatīties pēc viņa dotiem aizrādījumiem, gan arī pats skatījās spogulī un pie tam ar pirkstu rādīdams, cik viņam ir viens, ir otrs vaigs tur esot pareizi redzami.

Ķirmgrauzene žīda gudrībai spogulēšanas mākslā gan īsti neticēja, bet tā kā cita labāka spoguļa tur nebija, un šis bija taisni pats lielākais un viņa galvenā kārtā vēlējās jo lielu, tad viņa nolēma palikt pie šī paša. Ģīmja labākai apskatīšanai viņai mājās taču bija mazais spogulis, kas rādīja skaidri un taisni. Lielais bija vajadzīgs tikai apskatīties vispāri — no galvas līdz kājām.

Kad Ķirmgrauzis pēc ilgākas kaulēšanās izmeklēto spoguli bija nopircis, tad Ķirmgrauzene uzdeva vīram ar dieveri iet pie ratiem un apkopt un uzraudzīt zirgus, pati teikdamās doties nu apskatīt tirgu.

No vīra un dieveņa tā drīz tikusi vaļā, Ķirmgrauzene staigāja viena pati, vērīgi lūkodamās apkārt. Viņa redzēja vairāk pazīstamus nākam pretī, bet no satikšanās ar tiem izvairījās, katru reizi pasīdamās sānus un žigli pazūzdama ļaužu burzmā. Labu brīdi staigājusi, viņa ieraudzīja skolotāju ar studentu. Tie stāvēja kādā brīvākā vietā, noskatīdamies, kur žīds tirgojās ar grāmatām un apdrukātām lapiņām. Šīs pēdējās — tādas gaņas, bet šauras — savērtas uz aukliņām, karājās starp divām zemē iedurtām šķetrām. Žīdam apkārt bija sapulcējies paprāvs skaits cilvēku, visvairāk jaunieši. Žīds viņiem rādīja un slavēja apdrukātās lapiņas, saukdam:

— Sanāk, sanāk pie jaunem smukem zingem! Puise un meites, nāket surp, te ir jauke dziedāsene un lasīsene!

Pa starpām žīds arī ņēmās pircējiem iemācīt pērkamo ziņģu meldijas, pats dziedādams kādu ziņģi tik ilgi priekšā, līdz pircēji, vairāk vai mazāk skaļi līdzdi dziedādami, bija meldiju iemācījušies. Visi te tad nopirka katrs pa attiecīgai ziņģei. Pēc tam žīds, savu preci slavēdams, sasauca jaunus pircējus un bez kavēšanās sāka jaunas ziņģes mācīšanu. Tādus dziedāšanas kursus žīds izņēma

vienā dienā pa vairāk desmitām reižu cauri, kā to Ķirmgrauzene it labi zināja jau no citu gadu novērojumiem, kad puīši un meitas no Jēkaupenes tirgus pārbrauca katrs nevien ar trim četrām jaunu ziņģu lapiņām kabatā, bet arī ar dažām jaunām meldijām galvā un prātā, jo kam bija labas ausis un kaut cik jēgas par dziedāšanu, tie vienas otras stundas laikā viegli piesavinājās savas divas trīs žīda mācītās melodijas.

Ķirmgrauzenei pienākot, žīds, stipri saukdams, patlaban aicināja atkal publiku sev klāt un tūlīņ arī sāka jaunu meldiju mācīšanas kursu, jau krietni aizsmakušā balsī dziedādams:

Londonā no Temzes grīvas
Brangais kuģis Norvilla ...

— Tas ir amizanti, tas ir lieliski! — skaļi smiedamies, runāja students, ieraudzījis Ķirmgrauzeni un nākdams tai pretī. — Mēs te nevaram diezgan nobrīnīties, kā šis literāriskais darbinieks strādā ar sviedriem vaigā un tīri aizsmakušu balsi, nesdams jaunas vērtības ir mūsu daiļrakstniecībā, ir nacionālā mūzikā, jo nav šaubu, ka daļa no žīdiņa mācītām meldijām plaši ieplūdīs mūsu tautas zemākos slāņos un laikam ilgi tad skanēs pa Latvijas sētām un ārēm.

— Vai tad jūs nevienu ziņģi nenopirkāt? Vismaz par piemiņu no Jēkaupenes tirgus, — Ķirmgrauzene vaicāja smiedamās.

— Kā nē! Abi ar skolotāju nopirkāmies. Tādu jaunu literārisku strāvu nevar palaist neievērotu gaŗām. Es, rau, paņēmu veselas četras slejas dziedama materiāla, no kuŗām katra vismaz olekti gaŗa.

— Kas tās tādas ir?

— Āre, dažas pat ar kultūrvēsturisku nozīmi, kā, piemēram, „Grāfs Platers”, kur, cik noprotams, apdziedāts kāda poļu magnāta liktenis no pēdējā dumpja laika 1863. gadā. Tālāk, redziet, ir „Kuģis Norvilla”, tad „Cik grūt, cik grūt par ķēkšu Rīgā būt” un beidzot vēl „Antonius viens bārenis”.

— Tad jau nu jums gan būs piemiņa no mūsu tirgus.

— Jā, — students jokaini nopietnā kārtā runāja tālāk. — Tādiem eksotiskiem stādiem nevar vis ļaut tā vienkārši nogrimt aizmirstības jūrā. Tie glabājami mūsu literāriskos apcirkņos par paliekamu piemiņu un konkrētu pierādījumu, pa kādiem ceļiem un kādā veidā mūsu rakstniecībā ieplūdušas jaunas strāvas, lai nu tām būtu pozitīva vai negatīva nozīme. Es šos dokumentus aizvedīšu Tērbatā un nodošu pēc piederības.

Pa tirgu kopā tālāk staigājot, Ķirmgrauzene ar skolotāju un studentu sastapa arī Upmali, um šis sāka skolotājam un studentam sūroties, ka nevarēšot viņus atpakaļ uz mājām vairs vest, kaut gan tas viņam esot nepatīkami. Viņam atbraukuši tirgū radi no Liepājas, un tie nu esot jāved līdz, tādēļ lai skolotājs ar savu draugu pameklējot citu kādu tās puses saimnieku, kam gar skolas namu braucams gaŗām.

— Rasi Ķirmgrauŗa pati var jūs līdz muiŗai aizraut, — Upmalis teica, paskatīdamies uz Ķirmgrauzeni.

— To var gan izdarīt, tikai jāparunā ar saimnieku, — Ķirmgrauzene piebilda, āŗīgi cenzdamās izrādīties vienaldzīga, bet sevī priedādamās, ka Upmalis nevar savu solījumu izpildīt un ka viņiem nu iznāks ņemt skolotāju un studentu savos ratos. Visi trīs nu devās meklēt Ķirmgrauŗi. Viņi to atrada pie ratiem vienu paŗu. Vagaris bija aizgājis vēl darīŗanās, un Anete ar Silarāju arī bija jau atpakaļ tirgū.

Pēc studenta priekŗā stādīŗanās un iepazīŗināŗanas Ķirmgrauŗis pats sāka teikt, ka mājās braukt vajadzēŗot caur muiŗu, jo esot līdzēŗjis vagarim pirkt muiŗai zirgus un tālab gribot būt arī klāt pie zirgu nodoŗanas, lai dzirdētu, kā barons ar pirkumu mierā.

Šos pēdējos vārdus viņš teica tanī nolūkā, lai skolotājam — un vistim studentam — rādītu, ka viņš baronam stāv tuvu.

* *
*

Tos laikus latviešu studentu bija vēl maz, sevišķi lauku dzīvē tos retumis dabūja kādos apvidos redzēt. No Cīrulenes pagasta nestudēja vēl neviens, un Ķirmgrauzis līdz šim bija redzējis tikai vācu studentus — baronu un mācītāju dēlus. Toreiz studenti tad arī stāvēja lielā godā, un ja kur uz laukiem parādījās savā krāsainā cepurītē kāds students, tad visa apkārtnē skatījās uz to ar lielu ievēribu un cienīšanu. Tā arī Ķirmgrauzis, ar studentu tagad runādams, sajuta pret to nevien patiesu augstcienību, bet arī vajadzību rādīt tam, ka ir viņš nav vis kaut kāds gluži vienkāršs saimnieks, bet viens no sava pagasta viscienīgākiem, kuŗš pilnā mērā bauda barona uzticību. Lai gan šis students bija latvietis un runāja skaidru latviešu valodu, tomēr Ķirmgrauzis uz to skatījās ar tādu pat augstcienību kā uz vācu studentiem, jo šim bija tāda pat krāsaina cepure kā baronu un mācītāju dēliem, un viņš tāpat bija vispār glīti ģērbies un izturējās tāpat droši, veikli, pieklājīgi un kundziski. Ja viņš kādā ziņā atšķīrās no baronu un mācītāju dēliem, tad gan laikam vienīgi tikai ar savu zaļoksnīgāko, brašāko augumu un vīrišķīgāko izturēšanos. Kad Ķirmgrauzis dabūja vēl zināt, ka šis brašais, staltais jauns kungs studē par mācītāju, tad viņa augstcienība pret studentu pārvērtās gandrīz apbrīnošanā. — Ak, tad jūs, studenta kungs, būsit mācītājs! — viņš izsaucās, atkāpies pāris soļu atpakaļ. — Tas ir teicami! Jūs būsit dižens strādnieks tā Kunga vīna kalnā. Varēsit vareni sprediķot. Kā saka, jums valoda klausu, — katrs vārds savā vietā. Jums būs jānāk mūsu mācītājam par palīgu; viņš jau stipri vecs un sūdzas, ka vecuma un neveselības dēļ vienam grūti nākoties apkopt visu lielo draudzi. Paša dēli neviens nav mācījušies tēva amatu un nevar stāties viņa vietā. Bat sakait, studenta kungs, vai jums galva iztur to lielo bībeles študieri? Jā, nesmejieties! Dažam galva to netur, — es zinu. Pazīstu, rau, nelaiķa Celmenieku mācītāja Elverfelda dēlu, kas arī gribēja izmācīties par baznīckungu, Študierēja pie divdesmit gadu, bet galva neturēja; samaitājās smadzenes, un palika cilvēks tāds — jūs zināt — kā bērna prātā. Ne nu ir mācītājs, ne cita darba strādnieks. Gadiem nu jau staigā apkārt no vienas mācītāja muižas uz otru, mitinādamies pie agrākiem skolas biedriem un draugiem. Tā sirodams jau nosirmojis, bet nomirt vēl nevar... Jā, par mācītājiem var izmācīties tikai tie, kam galva panes bībeles študieri.

— Nē, Ķirmgrauža tēv, nedz no bībeles, nedz citām studijām galva nevienam nemaitājas, — students runāja, gudri pasmaidīdams. — Ja kāds studēdams palicis vāju prātu, tad cita kaite, varbūt kāda nedziedējama slimība.

* *
*

Majas braukšana iznāca labi pievakarē, jo kamēr vagaris ar saviem puīšiem pabaroja sapirktos zirgus un kamēr ar visiem pārcēlās pār abām upēm, kur lielas braucēju drūzmas dēļ pie celtuvēm bija ilgi jāgaida, pagāja labs laiks. Ķirmgrauzis sēdēja pie vagara muižas ratos, students bija iesēdies orē līdzās Anetei, un tā skolotājam iznāca braukt vienjūga ratos kopā ar Ķirmgrauzeni. Lai drēbes pārāk nepieputētu, tad Ķirmgrauzene pārsedza viņam un sev pār pleciem villaini, un tā viņi abi atradās zem vienas segas, un lai tā nešļuktu zemē, tad viņi sēdēja cieši kopā. Viņš turēja grožus un pātagu, bet viņa kā no kalna braucot lejā uz celtuvi un ratiem sazvēļojoties uz vienu pusi, bija iekliegdamās pieķērusies abām rokām pie elkoņa, tā turējās arvien joprojām, lai gan ir pār vienu, ir pār otru upi jau sen bija pārcēlušies un brauca pa līdzenu ceļu.

Tuvu kopā sēžot, viņa tam bez mitēšanās stāstīja visu to, kas viņai bija uz sirds un ko tā ļoti bija gribējusi viņam teikt, bet kam nekad nebija bijis nedz noderīgas vietas, nedz laika. Tagad nu reiz bija pienācis izdevīgs brīdis. Pusbalsī runādama, dažbrīd pat čukstēdama tādas lietas, par kādām precētas sievas nemēdz ar jauniem runāt, viņa pati arvien vairāk iekaisa un uzbudinājās, būdama tanī pārliecībā, ka šis iekaisums pāriet tādā pat mērā arī uz viņas klausītāju un ka tādēļ viņai nav daudz no tā ko kaunēties. Beidzot viņa tam prasīja, lai dodot grožus viņai, — viņa arī gribot braukt. Braukdama viņa tīši uzlaida tās puses riteņus, kuŗā sēdēja Aumalis, uz paprāvu akmeni, tā ka rati sasvērās uz viņas pusi un viņa iekliedzās. Viņa to darīja, domādama, ka viņš apkamps viņu un turēs ciet, lai viņa neizkrīt: zem villaines viņš to varēja ļoti labi darīt, jo neviens to nebūtu redzējis. Bet viņš to nedarīja, tik ieminējās:

— Nebaidieties! Nekritīsim nekur.

Muižā iebraucot, saule jau rietēja. Savus ratus Ķirmgrauzene apturēja zem kuplas liepas. Kamēr Ķirmgrauzis ar vagari veda un rādīja baronam jaunos zirgus, viņa gribēja pieiet pie vagarenes drusku parunāties. Aumalis izlēca no ratiem, lai līdzētu viņai izkāpt. Uzlikusi viņam abas rokas uz kamiešiem, viņa laidās no ratu malas, zemē ieslīgdama viņam rokās, tomēr nevis nostādamās stingri uz kājām, bet ievaidēdamās, ka lēkdama samežģījusi kāju, palika dažus acumirkļus visa kā nevarīga guļot viņa apkampienā, savu seju piespiezdama viņam pie vaiga, Viņa bija pārliecināta, ka neviens to neredzēja, jo liepas zemū nokārušies zari viņus sedza kā zaļš nojumis.

Ķirmgrauzis aicināja skolotāju un viņa draugu braukt šovakar līdz uz Ķirmgraužiem, jo viņš gribot labi izrunāties ar studentu.

Skolotājs nožēloja, ka nevarot aicinājumu pieņemt, tādēļ ka rītu esot jābūt aprīņķa pilsētā uz skolotāju konferenci, kur palikšot pāris dienas. Draugs, ja gribot, varot braukt, bet tad lai paliekot tur ilgāk, kamēr šis pārbraukšot atpakaļ. Draugs bija tā ar mieru un aizbrauca Ķirmgraužiem līdz.

Vakariņas ēdot un pārrunājot šās dienas piedzīvojumus, Ķirmgrauzis stāstīja, ka sagājies un parunājies ar ponu Vadaikī; apvaicājušies arī par saimniecības dzīvi un vasaras darbu veikšanos. Pons arī stāstījis, ka labības cenas rudenī būšot zemas, jo leišos lauki visur stāvot teicami, sevišķi Šauļu apgabalā. Ponam pašam rudzu lauks izskatoties kā mūris. Atkal uzaicinājis kādreiz viņu apmeklēt un apskatīt viņa muižu un saimniecību.

Visu to Ķirmgrauzis stāstīja tanī nolūkā, lai studentam rādītu, ar kādiem vīriem viņam pazīšanās. Pie tam viņš neizmirsā arī pastāstīt par pona savādo likteni, ka tas nekad nevar braukt pa dzelzceļu.

Kāda no kalponēm, tēju ienesdama un saimnieka stāstījumu dzirdēdama, jokodama iebilda:

— Tālab šis pons arī nevar dabūt precēties un palicis par vecpuiši. Kuŗa jaunkundze gan pie tāda lai ietu, kas nevar braukt pa dzelzceļu? Kā tas izskatītos, kad gaspaža brauktu ar mašīnu, bet pons pats kultos ar zirgiem pakaļ un tikpat nekad nepanāktu!

— Tāds kungs kā pons Vadaikī var dabūt sievu, cik tik grib un kādu pats vēlas. Tam ir muiža, manta, nauda, kā arī savs gaišs prāts. Tas noprotams no katra vārda, kas nāk no viņa mutes, — tā Ķirmgrauzis noteica nopietni un stingri, likdams ar to kalponei manīt, ka šāda iejaukšanās sarunās viņam nav patīkama.

Pēc vakariņām, kamēr Ķirmgrauzis ar studentu, nama priekšā uz soliņa sēdēdami, sarunājās, redzēja Aneti ar vienu kalponi steidzami uz klēti un tur svecēs gaismā rīkojamies. Kad viņas no klēts bija iznākušas, Ķirmgrauzene teica saimniekam, lai nu runas beidzot un parādot viesim klētī guļas vietu, — būšot noguris. Bet students, dzirdēdams Ķirmgrauzi gatavojamies iet pieguļā, lai tirgus naktī, kad pa visām malām klīst čigāni, žīdi un dažādi citi šaubīgi cilvēki, pats būtu zirgiem klāt, — to dzirdēdams, students piedāvājās iet līdz pieguļā. Nelīdzēja nedz Ķirmgrauzenes aizrādījumi, ka klētī daudz labāka izguļa nekā mežā, kur knauši nedod miera, nedz arī Ķirmgrauža domas, ka tik smalkam jaunkungam neklājoties iet pieguļā. Students palika pie savas iedomas,

izskaidrodams, ka ļoti cienot tautas senas ieražas un tēvu tēvu tikumus un nelaižot neviena gadījuma gaŗām, kur ar šām ieražām var iepazīties. Par pieguļu gan jau daudz esot dzirdējis, bet pats, dzimis un audzis pilsētā, nekad vēl pieguļā neesot bijis. Pret biedinājumu no knaušiem students iebilda:

— Uzvilksim labi kuplu dūmu, un no dūmiem odi taču bēg.

— Mēs varam arī labu uguni mežmalā sakurt. Žagaru un sakārņu tur netrūkst, — Ķirmgrauzis piebilda, redzēdams, ka students nebūs no sava nodoma atrunājams. — Tātad būsīm nu četri biedri pieguļā.

— Kas vēl tie biedri? Vai puīši?

— Nē. Puīši lai guļ mājās un labi izdusās. Rītu ciets darbs priekšā: sāksim pļaut vienu lauku rudzu nost. Mani pieguļas biedri ir, āre, Turis, kas te mums sēd priekšā, un istabā divstobrene.

Viena kalpone aizgāja pieguļniekiem līdzi, aiznesdama vajadzīgās drēbes, kā arī katram pa spilvenam, ko citām reizēm gan nekad nemēdza darīt. Pārņakusi atpakaļ, kalpone vēstīja, ka students vēloties, lai ejot ko uzdziedāt: viņš gribot dzirdēt šās puses dziedāšanu.

Lai students gūtu labus iespaidus par šās puses dziedāšanas mākslu, tad sarunāja iet gaviļēt — gluži tāpat, kā to pēc vecas ieražas dažreiz mēdza darīt jaukos, siltos pavasaŗa vakaros, kad sniegs bija tikko nokusis. Izgāja visas sievietes ganīklā, starp laukiem un mežu, un tur tad sāka gaviļēt: kalpones Dore māte, kā laba dziesmu pratēja, teica vārdus, Dore — branga meita ar spēcīgu balsi — sauca, otra kalpone locīja, bet Anete ar ganu meiteni vilka. Klusajā, vēlajā vasaras vakarā tālu jo tālu skanēja gaviļētā dziesma:

Gaviļ pieci, gaviļ seši,
Nevienam neskanēja.
Gaviļ mani jaunbrālīši, —
Ozolami zīles bira.

Vai atkal:

Ak tu, ciema cēruzīte,
Tavu daiļu dziedāšanu!
Man izlija vīna glāze,
Tavu dziesmu klausoties.

* *
*

Ķirmgrauzenei šovakar nemaz nenāca miegs, un viņa arī nevēlējās iemigt: viņai stāvēja prātā šīs dienas piedzīvojumi un gribējās tos atkal un atkal pārdomāt un garā vēlreiz pārdzīvot. Sevišķi brauciens no tirgus līdz muižai nedeva miera. Ko visu viņa šai ceļa gabalā nebija tik sarunājusi! Pašai viņai tagad metās tīri bail, visu to atceroties. Žēlodamās viņa bija Aumalim stāstījusi par savu nelaimīgo mūžu: ka viņa gluži jauniņa saprecināta ar vecīgu vīru, un ka visi šie gadi viņai pagājuši bez jebkādiem priekiem, bez mīlestības, bez īstas dzīves. Mīlestību viņa pat nepazīstot, nezīnot, ko šis vārds īsti nozīmē, jo par mīlestību tikai vai nu dzirdējusi no citiem, vai arī kaut ko lasījusi. Pati to neesot piedzīvojusi. Un kam viņa visu to bija stāstījusi? Vai kādam padzīvojušam cilvēkam, kas ar viņu pavienādos gados un spēj viņas stāvokli saprast? Vai kādam tuvam pazīstamam, par kuŗa goda prātu un klusu ciešanu varētu būt droša? Ak nē! Viņa akli uzticējās gandrīz pilnīgi svešam cilvēkam, ar kuŗu pavisam tikai ceturto reizi tikusies un kas pēc saviem gadiem drīzāk varētu būt

viņai dēls nekā mīļākais. Tiesa gan, prātīgs un godīgs viņš liekas lielā mērā, un jau pirmo reizi ar viņu tiekoties, viņa guvusi vislabāko iespaidu; bet kas tomēr var galvot, ka aiz godīga ārējā izskata neslēpjās ļauns iekšējs saturs? Un ja viņš arī nebūtu ļaunas dabas cilvēks, kas par viņu citiem neko nestāstītu un nezobotos, — vai viņš tomēr aiz jaunekļa vieglprātības nevar izdarīt viņai lielas nepatīkšanas? Vispār taču zināms, ka tas, no kā sirds pilna, plūst mutei pāri; un viņas tik pilnīga uzticēšanās viņam, bez šaubām, kas jauns un vēl nepiedzīvots un tāad viņa sirdij vajag būt ar to vairāk nekā pilnai, un tā droši vien plūdīs pāri — viņš stāstīs citiem savus negaidītos piedzīvojumus ar viņu. Ja viņš stāstītu tikai saviem tuvākiem draugiem, kā tam studentam un dažiem citiem, tad vēl nekā. Kauns no tiem viņai tad gan būtu, bet šo kaunu viņa panestu, jo vairāk vēl tādēļ, ka reti ar tiem satiksies — ar dažiem pat varbūt nekad. Galvenais tikai, ja viņas radi un ciemiņi, bet par visām lietām, ja viņas vīrs un meita nedabūtu nekā zināt. Bet ja viņš ir ļaunprātīgs vai arī tikai stipri vieglprātīgs cilvēks, — ak, tad viņš var viņu tagad iegāzt līdz kaklam!... Viņai asinis sastinga, un sirds mitējās pukstēt, iedomājoties dziļāk un dziļāk visā šai viņas bēdīgajā stāvoklī. Ak, kā viņa jel varējusi būt tik vieglprātīga! Tomēr visu savu izturēšanos dziļāk pārdomādama, viņa sevī pārlicinājās, ka ja turpmāk nāktu vēlreiz tāds gadījums priekšā, kur divatā ar viņu varētu runāties, viņa laikam neizturētos citādi un būtu atkal pret viņu tikpat vaļsirdīga, kā jau bijusi, ja ne vēl vairāk, jo tiklīdz viņas iedoma kavējās vairāk un vairāk ap šo patīkamo jaunekli, tad viņai sirds kustin kusa kā vasks saulē, un visas bažas un nepatīkšanas, kas ar viņas stāvokli likās tik nešķirami saistītas, izgaisa pašas no sevis, un tādos acumirkļos viņa par tām nebēdāja nekā. Diezin, ko viņš domā par viņu un kā viņš turpmāk uz viņu skatīsies? Kopā braucot un viņai stāstot, viņš lielāko daļu bija klusējis, tikai šad un tad pa kādam vārdam iebilzdams, vai nu ko gluži nenožīmīgu teikdams vai arī mēģinādams viņu mierināt. Vai viņš skatīsies uz viņu kā uz nelaimīgu sievieti vai kā uz palaidnieci? Vai arī viņas vaļsirdīgais stāstījums nebūs uz viņu darījis nekādu iespaidu, un viņš par visu to varbūt nekā nedomā? Nē! Nevar būt! Tad jau viņš būtu cilvēks bez sirds un jūtām, — īsts kokserdis! Pēc tāda viņš tomēr neizskatās, un tad jau viņš tai tik vareni nepatīktu. Redzēs, kā viņš turpmāk izturēsies. Ja būs pret viņu atturīgs, vienaldzīgs, tad tā būs zīme, ka viņa tam nepatīk, vai vismaz viņas izturēšanās nav bijusi tam patīkama, un tad tā būtu viņas pašas vaina un neprašana tādās lietās. Diezin, kā citas sievas dara līdzīgos gadījumos? Vai viņas arī iesāk ar to, ka žēlojas par savu nelaimīgo likteni un pukojas uz saviem vīriem?

Viņa dzirdēja Aneti ienākam, klusi noģērbjamies un apgulstamies. Viņa nesacīja tai nekā, jo viņai nebija patīkami tagad ar to sarunāties.

Kaut kur tālumā — laikam mežmalā — dzirdēja norībam šāvienu, pa brīdim vēl otru. „Tie tur piegulā šauda,” viņa domāja un piepeši, pašai nezinot kā, viņai iešāvās savādas domas prātā: „Ja viņiem tur vienam vai otram notiktu ar ieroci nelaime, un lode ķertu veci galvā vai krūtīs, tā ka tas drīz būtu beigts... Ak, tad viņa būtu brīva! Meitu izprecinātu Silarājam vai citam kam, dotu labu daļu līdzī, pati paturētu mājas, un viņš varētu nākt un ņemt viņu...” Bet uzreiz viņa spēji sarāvās, pati nobīdamās par tādām domām. Kur un kā tādas domas varēja celties un iekļūt viņai galvā? Tā kas viņai nekad vēl nebija ienācis prātā. Viņai radās kauns pašai no sevis. Strauji viņa apgriezās uz otriem sāniem, apsegu, zem kuņas viņai bija kļuvis tik silti, nogrūzdama nost, it kā līdz ar to gribēdama atbrīvoties no tumšo, ļauno domu sloga, kas viņu biedēja un mocīja kā grūts lietuvēns nejaukā sapnī.

— Māt, ko tu mētājies pa gultu un tik nemierīgi guli? Vai tevi rej blusas? — viņa gluži negaidot dzirdēja Aneti ierunājamies.

— Jā, — viņa, gluži samulsusi, nedroši atteica.

— Bet tu taču šorīt uzklāji abās gultās tīrus palagus.

— Es nezīnu, kas te ir, kas nē. Varbūt nu varēšu iemigt. — Un viņa izturējās mierīgi, tikai lēni, vienādi klusu šņākdama, lai Anete šķīstu viņu iemiegam. Tomēr savas ļaunās, bet jaukās domas,

viņa, jebšu arī tīri pret pašas gribu, domāja tālāk. Līdz šim viņa nevienu notikumu nebija varējusi pārdzīvot, nevienas kaut cik ievērojamākas domas padomāt, kad neatcerētos savu dēlu un nevestu viņu kādā patīkamā sakarā ar katru notikumu, katru domu, savos sirdsdzīļumos vēlēdamās, kaut viņš būtu dzīvs un visur viņas dzīvē klāt — visu redzētu, dzirdētu un līdzī darītu. Tagad, kamēr viņa bija iemīlējusi skolotāju, viņa par dēlu vairs nedomāja — vai, patiesību sakot, pūlējās nedomāt — un to nu viņa sajuta kā smagu sirdsapziņas pārmetumu. Lai savu sirdsapziņu apmierinātu un savām domām dotu cēlāku virzienu, tā ka arī dēls varētu būt te klāt, tad viņa iedomājās, ka jauki būtu, ja šis svešais brašais students būtu viņas dēls un Aumalis tā draugs, kuŗu viņa iemīlējusi... Ak, cik savādi tas būtu! Cik tīkami uztraucošs, cik laimīgi nelaimīgs stāvoklis!

Anete šonakt, kamēr neiemiga, rīkoja kāzas, precējās un dzīvoja ar jauno Silarāju, kuŗš tai aizvien bija labi patīcis un kuŗu pēc vizināšanās un staigāšanas kopā pa tirgu uzskatīja tagad jau tikpat kā par savu nākamo. Ķirmgrauzis atkal, mežmalā pie ugunsкура, nomodā gulēdams un sarunādamies ar studentu, loloja sevī klusas domas, ka šis būtu viņa meitai vislabākais precinieks — labāks par skrīveri, skolotāju un visiem citiem tiem jauniem cilvēkiem, kādus viņš līdz šim pazina. Šis ar laiku būs mācītājs, un kad nu viņš atnāk pie Cīrulenes mācītāja par palīgu un vēlāk viņa vietā par pašu mācītāju, — tad viņš Aneti dotu tam ar abi roki, un, protams, tas viņu arī ņemtu: mājas ar visu iedzīvi, un nauda arī ietu līdz. Tas ko nozīmē! Tā kaut ko nevar arī dažs mācītājs dabūt. Tad būtu dzīvīte! Anete būtu mācītāja cienmāte, un vēl pašu draudzē! Un viņš mācītāja sievastēvs! Ech, kādā ieredzē viņš tad stāvētu pie vecā barona un citiem kungiem!

Tā šis vientulīgās mežu ģimenes locekļi cēla savā iedomā katrs sev jauku nākotnes ēku.

* *
*

Ķirmgrauzene atmodās vēlu, — ļaudis bija jau pārnākuši brokastī un ēzdami runāja par rudzu plāšanu, ko šorīt bija sākuši. Viņa dzirdēja, ka saimnieks solījās pēc brokasta iet ar Aneti arī līdzī uz lauka, lai, tiklīdz rasa būs nozudusi un kūļi daudz maz apžuvuši, sāktu celt tos statos. Students laikam klētī gulēja, jo to nedzirdēja runājam. Anete, klusu pavērdama durvis un uz pirkstu galiem iedama, lai māti nemodinātu, ienāca kambarī, kaut ko paņēma un tikpat klusi izgāja atpakaļ, aiz sevis durvis atkal aizvērdama.

Ķirmgrauzene izturējās kā aizmigusi. Viņai tagad netika ar savējiem satikties un runāt, — kādēļ, to viņa nevarēja pati sev pateikt. Viņa tādēļ palika mierīgi gultā, nogaidīdama, līdz ļaudis izies pie darba, tad tik viņa celsies. Gan viņa bija gribējusi Anetei pasacīt, lai uzliek uz plīts vaŗa trumuli ar ūdeni kafijai studentam, bet, negribēdama rādīt, ka ir jau atmodusies, nedarīja to, domādama ūdeni vēlāk uzvārit arī pati, ja Anete nebūtu iedomājusies padarīt to jau pati no sevis.

Pēc brīža atkal atvērās kambaŗa durvis. Tagad pa tām ienāea saimnieks. Piegājis pie galdiņa, netālu no gultas, viņš, papirosu piebāzdams, teica:

— Marij, celies nu augšā un uzraugi mājas, ka neienāk kāds svešs; mēs visi iesim pie rudziem. Viesis klētī guļ. Tu paraugi, ko vajag, un kad izceļas, aicini brokastī. Kad būsīm sastatījuši šī rīta plāvienu, es arī pārnākšu. Vai tu Pēterenei esi sūtījusi ziņu?

— Jā.

— Vēl neatnāk. Kaut jel atvāktos līdzēt statīt. Kamēr viņas nav, Anetei jānāk līdzēt.

Papirosu aizdedzinājis, viņš izgāja atkal ārā, kur puisus dzirdēja jau izkaptis kapinām. Veseri skanēja, it kā rakstā.

Drīz visi aizgāja pie darba, un mājās bija pilnīgs klusums. Tikai kaut kur dārzā dzirdēja gaili dziedam.

Tagad Ķirmgrauzene piecēlās. Pirmais, ko viņa, no gultas izkāpusi, ieraudzīja, bija vakar pirktais lielais spogulis, kuŗu viņa pavisam bija aizmirsusi. Tas vēl nebija nedz pareizi nostādīts, nedz nostiprināts, bet tik tāpat kambarī pie sienas piesliets. Par spoguļi viņa kļuva priecīga, un pati nevarēja saprast, kā to tā varējusi pavisam aizmirst. Tik lielu spoguļi viņa jau sen nebija vairs redzējusi kā toreiz, kad gājusi muižā, skolā un kad dažreiz bija ieskrējusi zālē. Bet toreiz viņa bija drīkstējusi tikai īsu brītiņu pastāvēt pie tā lielā, skaistā spoguļa, tikai drusciņ bija drīkstējusi tanī paskatīties. Tagad nu viņa varēja skatīties pēc patikšanas, ne no kā nebaidīdamās un nesteigdamās. Te viņa sevi redzēja un varēja labi aplūkot no galvas līdz pat kājām. Tas tik ir jauki! Te var redzēt reizē sevi viscaur.

Taisnība, stikls gan nav it labs, ģīmi viņš gan nerāda it pareizi, bet par to tas atkal ir liels. Viņa pieiet spoguļim it tuvu, pieliecas gandrīz pavisam klāt un tad aplūko savu seju un matus. Seja bāla, piere līdzeni gluda, gandrīz bez jebkādām krunciņām. Mati arī vēl visi melni. Šai pusē, netālu no deniņiem, gan ir viens balts un te, rau, atkal viens, bet to viņa tūliņ izrauj, un vairāk tādu nekur neredz. Jā, vēl viņa ir jauna un skaista. Vēl viņai tiesības uz dzīvi un dzīves priekiem, uz mīlestību un laimi, jo vairāk vēl tādēļ, ka viņai līdz šim mīlestības prieki un laime bijuši sveši... Viņa atkāpjas pāris soļu nostāk no spoguļa un tad aplūko sevi atkal no neliela attāluma. Ar patikšanu viņa pati nu redz, ko no citu mutes jau dažreiz dzirdējusi, ka viņai ir smuidrs, daiļš augumiņš. Jā, tiešām viņa ir daiļa, drīzāk līdzīga jaunai skuķei nekā precētai un jau stipri padzīvojušai sievai. Arī mati gaŗi un vēl diezgan kupli. Ap galvu savīto mezglu, kas pa nakti jau tā kļuvis vaļīgs, viņa atlaiž un atrisina pavisam vaļā un ļauj matiem brīvi nokarāties uz leju; pagrieždamās, viņa tad aplūko srvi arī no sāniem un no mugurpuses. Kustoties, grozoties un lokoties, viņai kreklis stipri noslīdējis no kamiešiem, tā ka, atgrieždamās pret spoguļi, redz tagad tanī savus kailos kamiešus un krūtis. Viņai ir skaisti kamieši — apaļi un glaumi balti. Krūtis viņai nekad nav bijušas lielas, bet par to tās vēl tagad daiļas un pilnā tvirtumā, it kā jaunai skuķei. Viņa ļauj kreklam pavisam noslīdēt pie zemes un tad apskata viscaur sevi spoguļi. Nekad viņa vēl tā sevi nav redzējusi. Pirtī pērdamās vai kambarī viena pati ģērbdamās viņa gan arī dažreiz sevi kailu apskatījusi, cik jau tā pati var sevi apskatīt. Bet visu savu augumu — to viņa redz nu pirmo reizi: te viņa stāv tagad pati sev priekšā visa tāda, kāda viņa patiesībā ir. Viņa ir skaista, viņa ar sevi apmierināta. Viņa paskatās uz grīdu sev pie kājām, kur viņas sniegbaltais goda kreklis guļ kā liels apaļš vainags, un viņa stāv tam vidū. Viņai rodas pavisam savāda sajūta. Viņai šaujas prātā pasaka par mācītāja cienmāti, kuŗu raganas apbūrušas un aizvedušas apakšzemes pilī velnam par sievu, bet kuŗa ar dievvārdu palīdzību pratusi sev apvilkt ar savu laulības gredzenu tādu svītru apkārt, ka velns tai netiek klāt. Tādā pat lielā baltā burvju gredzenā viņa tagad stāv: ja velns grib, lai skatās, — klāt netiks. Viņa dzird kaķi ieņaudamies. Paskatīdamās sāņus, redz: lielais melnais māju mincis skatās uz viņu un, muti atplēzdams, atkal gļēvi ieņaudas, kā jau šis tuklais, kūtrais to aizvien mēdz darīt, viņu ieraudzīdams.

— Ā, Mika, vai tu esi tas melnais kungs, kas mani licis raganām apburt un aizvest savā pilī un nu skatās uz mani un nevar tikt man klāt? — viņa sevī runā, vēlīgi smiedamās un uz kaķi skatīdamās. — Ko tik žēlīgi ņaudi? Vai paliki bez brokasts... — Un noliekusies viņa paņem runci rokā, piespiež to sev pie krūtīm un glauž savu seju viņa gludi spīdīgajā, mīkstajā, melnajā kažokā, sevī dudinādama:

— Ak tu, melnais velns, cik tu esi maigs, mīlīgs un tīkams! Vai visi velni un velniņi ir tādi?

Te viņa spoguļi ierauga sev pār kamiesi sniedzamies kādu roku. Bet vairāk viņa nekā neredz: divas rokas viņai aizspiež acis, un viņa paliek tāda — nedz dzīva, nedz mirusi. Runcis viņai izšļūk no rokām un ieņaudēdamies nokrīt pie zemes. Iesmejas sievietes balss. Atgrūzdamā rokas sev no acīm, viņa atsitas atpakaļ, pagalam izbīļu balsī iekliegdamās:

— Ak vai, Pēterene! Kā tu mani pārbaidīji!

— Nu labrītiņ, mīļā baltā, dārgā zelta, labrītiņ! Bet vai, vai, kāds spieģelis! No griestiem līdz grīdai un no grīdas līdz griestiem. Es jau dabūju zināt, ka Ķirmgrauža vakar vedusi no tirgus lielu spieģeli mājās.

— Man nu jāsteidzas ģērbties. Bet kā tu mani nobiedēji! Visas kājas man trīc, un galva uzreiz iesāpējās. Mājās nav neviena cita cilvēka, — es viena pati; tik klētī gul' svešais students. Domāju: kas nu noticis? Ak, es nobīlēs gandrīz noģību. Kā tu tā, klusu ielīdi?

— Mīļā baltā, dārgā zelta, ko tad tā baidies? Kas cits lai tā klusu ielīstu, ja ne Pēterene? Nākdama redzu, visi mujas pa rudzu lauku ko nagi nes. Domāju: jāiet tad paskatīties to dižo spieģeli, iekām eju pie darba. Nama durvis, istabas durvis — visas vaļā, kā iemīlējušos meitu sirdis. Domāju, pati būs kambarī. Kā tad! Stāv spieģeļa priekšā un rotā ar runcīti. Iedomājos tad pabaidīt. Tas spieģelis jau nu gan pirks Anetei uz kāzām. Es jau zinu! Juk Tēvine vakar vēlu atskrej un pūzdama, elsdama stāsta: Ķirmgraužu princīte precēšoties ar Silarāju: vakar tirgū abi kopā vien redzēti. Viņu saimnieki to vēsti pārveduši. Mans liegums tānad neko nav līdzējis. Bet ko es daudz varu liegt? Brašs puisis jau Atis ir, tik tāds palepnīgs. Ja jau meitenei laiks vīrup iet un citu gaidīt negrib, lai iet pie Silarāja, — es neliedzu. Mājas gan viņiem tukšas kā papuves druva; bet kad Ķirmgraužu tēvs dos savu bagātību, tad Dieva svētības netrūks. Jeb vai mājas atdosit jau tagad Anetei un znotu ņemsit iegātņos? Tad jau Silarāji piekristu Dānelim, kas tagad muižā par kučieri, un tad jau kādai mātes meitai būtu atkal iešana vīrup.

— Nē, nē, Pēterene, mājas paturēsim vēl pašī. Anetei tagad dosim tik daļu līdz, protams, labu daļu. To tu vari, kad tiecies, pastāstīt arī vecajai Silairājenei. Vari arī teikt, ka māte un meita būs ar mieru, un veci ar laiku pievarēsim. Lai tik Atis nezaudē dūšu!

— Vakarā pat, mājās iedama, ietecēšu un pašai pastāstīšu. Tādās lietās man jau tīk ir patecēt, ir parunāt. Kāzās man taču arī liksi nākt. Es jau saku: mana merģele Ķirmgraužos jau otru vasaru govgane, — es viņiem tikpat kā no radu puses; strādāt lai tur eju. Ak tad mājas tagad vēl nedosit Anetei?

— Nē. Ko mēs divas saimnieces... divas jaunas sievietes vienās mājās iesāksim? Es taču arī vēl esmu diezgan jauna. Vai tu mani ieskati par vecu?

— Lai man tulzna iemestos mēlē, kas to iedomātos teikt! Mīļā baltā, dārgā zelta, tu esi taisni pašā labumā. Tā pati skaistā Ernestu Marīte, kāda bijī, kad gājām iesvētāmā mācībā. Ak, kā uz tevi krita puīšeli. Kā uzmedoti. Atceries Upulta Jāni — to pašu, kas pēc iesvētīšanas aizgāja Embutes Pūdiķos par mazo puisī — kā tas tevi bučoja, un tu atkal viņu! Es dažu vakaru noglūnēju. Atceries vēl to sprauno puiku?

— Atceros, atceros. Bet ko tu domā, Pēterēn, vai arī tagad vēl kāds jauns zēns varētu mani iemīlēt?

— Katrs, kam acis pierē, var tevi ieskatīties, ja tik būtu vēl meita vai atraitne.

Brītiņu klusējusi, Ķirmgrauzene, it kā tālāku sarunu pārtraukdama, ieminējās:

— Bet nu man jāsteidzas! Iedošu tev brokastī, tad iesi pie rudziem. Saimnieks jau pirmīt pieminēja...

— Ūja, kas tas! — dikti un kā nesavā balsī spēji iekliedzās Pēterene, pagalam nobijusies atlēkdama soli atpakaļ, tiklīdz Ķirmgrauzene paliecās pēc savas jakas, kas bija nolikta pie gultas uz krēsla atzveltnes.

— Kas nu?! — viņa savukārt iekliedzās, pārbiedēta no Pēterenes kliedziena.

— Nē, nē, nekas. Paldies Dievam nekas. Bet kāda tu izskatījies spieģelī, atgājusi nostāk un saliekdamās drusku uz zemi! Viens vaigs gaŗš un resns, kā nejauki uzpampis, un viena aca arī tik gaŗa, it kā izrauta uz leju. Ak, vai, kā es nobijos! Tptu, tptu, tptu!

— Pēteren, tu patiesi esi dulla! Cik tu mani atkal neganti pārbiedēji! Vēl vairāk nekā pirmīt. Ja tik nebūsi rozi vai kādu ligu piebiedējusi. Spogulim nav visur it līdzens stikls, tālab tas vietām rāda tā nevienādi, sevišķi, kad atiet nostāk vai saliecas zemāk. Tas ir viss.

— Ja tik tas, ko es redzēju, nenozīmē ko ļaunu.

— Ej, tenku Pēteren, ej!

3.

TAUTAS DARBINIEKI

Prāvests cildina maršala liberālismu. — Prāvesta runa pēdējā Kurzemes skolotāju konferencē pret krievu aplamo skolas reformu. — Konferences programma. — Stāsts par notikumu ar skolu inspektoru. — Runa par īstiem un neīstiem tautas darbiniekiem.

Skolotāju konferenci apriņķa pilsētā, draudzes skolas telpās, atklāja Cīrulenes mācītājs, kā šā apriņķa prāvests, paziņodams, ka par nožēlošanu konferenci vadīt viņam nebūšot iespējams, tādēļ ka neparedzēts gadījums amata pienākumu izpildīšanā saucot viņu projām, — jau pēc pāris stundām viņam esot jāizbrauc. Uz sapulces atklāšanu viņš ieradies tikai tādēļ, ka nebijis vairs iespējams sazināties ar kaimiņu mācītājiem un uzdot tiem kādam sapulces atklāšanu. Tagad nu, kur visa sapulce jau kopā, viņš to uzaicinot, lai tā pati izvēl sev vadoni. No sapulces puses par tādu viņš liktu priekšā Saulgozes draudzes mācītāju Zontagu; to viņš darot tādēļ, ka Zontaga mācītājs esot pats vecākais tūliņ pēc viņa, un tāpat šāds gods viņam jau dabīgi pienākoties, bet jo sevišķi viņš darot to arī vēl tādēļ, ka Saulgozes dzimtkungs, kas esot arī apriņķa maršals, pagodinājis sapulci, pats tanī ierazdamies. Tas esot tāds gods, kādu skolotāju konferences šai apriņķī neesot piedzīvojušas. Reizē ar to tā esot zīme, ka dzimtkungi arī turplīkām gribot izturēties labvēlīgi pret mūsu tautskolu un rūpēties par skolotāju stāvokļa uzlabošanu, gan paši savu palīdzīgu roku skolotājiem neatvilkdami, gan arī pieskubinādami pagastus pārāk neskopoties vajadzīgo līdzekļu atvērēšanā. Ja muižniecība tā labi un cēli nedomātu, tad viņas augstais aizstāvis nebūtu sapulcē ieradies. Tāpat pie muižniecības, bez šaubām, pastāvot labi nolūki, ja vien viņas svētīgai darbībai netikšot likti šķēršļi ceļā. (Šos pēdējos vārdus runātājs izteica ar sevišķu uzsvaru.) Tomēr lai turplīkām būtu kā būdams, šimbrīžam augstā bruņniecība, un viņai līdzī arī garīdzniecība nedomājot savu roku no mūsu tautskolas atraut tik ilgi, kamēr vien tas netikšot nobīdītas pie malas; bet kad tas notiktu, tad tas arī visu atbildību par varbūtējām sekām noraidīšot no sevis. Tā kā jaunais apriņķa maršals ar savu ierašanos sapulcē gaiši pierādījis tiklab savu teicamo liberālismu, kā arī to, ka mūsu tautskola viņam stāvēt tuvu pie sirds, tad nu būtu derīgi un tīri dabīgi, ka viņa draudzes mācītājs tiek celts par sapulces vadoni, lai abi kopā jo sekmīgi varētu strādāt teicamo darbu. Vai sapulce esot ar viņa priekšlikumu mierā un gribot Zontaga mācītāju par savu vadoni? Kas nebūtu mierā, lai tie pieceļoties.

Neviens nepieciēlās, un runātājs pasludināja Zontaga mācītāju par vienbalsīgi ievēlētu. Pēc tam konferences atklājējs teica:

— Tagad uzaicinu Zontaga mācītāju sēsties pie prezidija galda līdzās mūsu goda viesim maršala kungam un uzņemties sapulces vadību. Tā nu es savu uzdevumu esmu izpildījis un varētu kāpt no katedras zemē; bet iekām to daru, gribēju vēl tiklab pie jums, mīļie amata brāļi, kas še esat ieradušies, kā arī dzan jo sevišķi pie mūsu skolotāju kungiem, griezties ar kādiem nedaudziem vārdiem.

— Vai nebūtu, mīļais amata brāli, pirms jāpabeidz vēlēšanas, ja jau reiz tās iesāktas? — runātāju lēni un mīlīgi pārtrauca pie prezidija galda sēdošais Zontaga mācītājs, kas bija tāds pats vecītis kā sapulces atklājējs, tikai lielāku augumu nekā šis, un ar pilnu, gludeni noskūtu ģīmi, kamēr Cīrulenes mācītājs bija pamazu, kalsnu augumu, šauru, kaulainu seju, segtu ar īsu un šķidru sirmu bārdiņu.

— Labi, mīļo amata brāli, kamēr tu esi mūsu vidū, vadi vēl tu sapulci. Es domāju, cienījamie sapulcējušāmie būs ar mani vienis prātis, ka prāvesta tēvs lai patur vadību savās rokās, kamēr viņš še vēl atrodas.

— Kā tad, kā tad, — atskanēja dažas balsis.

— Nu labi, — atkal runāja Cīrulenes mācītājs. — Tagad mums jāizvēl protokolists.

— Es no savas puses liktu priekšā mūsu draudzes skolotāju un ērģelnieku, sirmo Namtēvu, — teica Zontags.

— Vai kādam kas pretim pret Namtēva ievēlēšanu? — vaicāja sapulces vadonis. — Nē? Nu tad lūdzu Namtēva tēvu sēsties pie prezidija galda un uzņemties protokolista pienākumu izpildīšanu.

— Tagad lūgtu ievēlēt man palīgu, — atkal lēni un mīlīgi runādams un laipni un gudri smaidīdams, griezās pie sapulces Zontaga mācītājs, lūkodamies gan uz sapulces, gan uz katedras pusi. — Mūsu konference sevišķi labi apmeklēta un priekšnesumu pieteikts tik daudz, ka abās sapulces dienās darba būs daudz, un vienam grūti nāktos visus darbus vadīt. Es no savas puses kandidātu uz šo amatu vairs neminēšu, jo mans kandidāts jau iecelts par protokolistu. Tikai tanī ziņā es gribētu izteikt savas domas, ka vadoņa palīgs būtu ņemams nevis no mācītāju, bet no pašu skolotāju vidus, un nevis no vecajiem, bet jaunajiem, lai mūsu sapulcē būtu ievērota vispusība, lai mūsu tautas darbinieku jaunā paaudze nejustos it kā atstumta sāņus un lai dotu tai izdevību pierādīt, ka gudrība un saprašana mājā ne tikai sirmās galvās vien.

— Arī es pilnīgi pievienojos tādām domām, — prāvests sacīja. Lai sapulce uzstāda vienu vai divus kandidātus uz konferences vadītāja biedra amatu.

Iestājās vispārēja klusēšana. Tikai šur tur bija dzirdama savstarpēja sačukstēšanās, kandidātus tomēr neviens neminēja. Tā pagāja labs brīdis.

— Es liktu priekšā Cīrulenes skolotāju, — vispārējā klusumā pēkšņi atskanēja maršala spēcīgi patīkamā balss, kas, sapulcei taisni pretī sēdēdams, bija ieraudzījis pirmajā dalībnieku rindā Aumali un vēl atcerējās un pazina viņu no nesenējiem dzimšanas dienas svētkiem Cīrulenes muižā, kur Aumalis bija vadījis kori.

— Jā, Cīrulenes skolotāju ... Cīrulenes Aumali... Jā, skolotāju Aumali, — vairākas balsis tagad cita pār citu atskanēja no visām pusēm. Šie saucēji pa lielākai daļai to darīja, gribēdami iztapt maršalam, par kandidāta derīgumu vai nederīgumu nedomādami nekā; citi atkal to darīja aiz tā iemesla, ka bija kaut ko lasījuši par viņu avīzēs, kur bija labā nozīmē pieminēta viņa darbība dziedāšanas laukā; cits viņa vārdu sauca varbūt arī tāpēc, ka viņš labi izskatījās un bija glītāk ģērbies par daudz citiem darba biedriem; vēl citi — un to laikam bija vislielākā daļa — sauca viņšskandidātūru, nedomādami it nekā, — vienkārši sekodami citu saucieniem.

Aumalis, no tādiem saucieniem stipri samulsis, piecēlās un mēģināja kaut kā atrunāties, ka viņš nevēloties un nemaz neapzinoties spējīgs, esot jau daudz citu, vairāk piedzīvojušu skolas darbinieku, viņš tikai pirmo reizi esot konferencē. Tomēr tāda atrunāšanās nekā nelīdzēja, un no katedras jau atskanēja pazīstamais teiciens, kas esot pret šo kandidātu, lai pieceļoties. Nepiecēlās neviens, un tā Aumali, tāpat kā iepriekšējos kandidātus, pasludināja par vienbalsīgi ar aklamāciju ievēlētu, un prāvests viņu uzaicināja ieņemt vietu pie prezidija galda. Tur pieejot, maršals sniedza laipni Aumalim roku un lika tam nosēsties labajā pusē mācītājam Zontagam, kuŗš nu, sekodams maršala priekšzīmei, apsveicinājās ar Aumali tāpat laipni. Daži vecāki skolotāji, kas šo godu, kļūt ievēlētiem kādā amatā un sēdēt pie prezidija galda, bija laikam arī vēlējušies, bet nebija amatā

ievēlēti, pat ne par kandidātiem nebija uzstādīti, pūlējās slēpt savu nepatiku vai nošņaukdami savos kabatlakatos degunus, vai arī noņemdami un noslaucīdami savas acenes, kam tādas bija.

— Tagad vēlēšanas pabeigtas, un es varu griezties pie sapulces ar kādiem vārdiem, kuŗus jau pirmīt gribēju sacīt, — iesāka prāvests uz katedras. — Cienījamā sapulce! Mums jāzina, ka mēs patlaban stāvam jaunu notikumu priekšvakarā un ka turplikām mūsu skolu dzīvē un tās pārvaldībā sagaidāmas pārgrozības. Kādus apmērus tās pieņems, nav vēl zināms, bet kādā virzienā tās domātas, tas viedējams jau no tā, ka turplikām skolotāju konferences vairs nevarēs noturēt — tās nebūs vairs atļautas! Jā, cienījamie amata brāļi un mīļie skolotāji, pēdējā konferencē, pēdējā Kurzemes skolotāju konferencē mēs tagad atrodamies kopā! Arīdzan šo konferenci mēs nebūtu dabūjuši vairs noturēt, ja nebūtu pasteigušies ar tās sasaukšanu. Godātā sapulce! Konferenču aizliegšana, — tas jau pats par sevi ir bēdīgs notikums, bet bēdīgāks vēl tanī ziņā, ka tas uzskatāms par mērauklu tam garam un virzienam, kādā sagaidāmas projektētās pārgrozības vai tā sauktās reformas mūsu skolas laukā. Pret reformām kā tādām es nekā neiebilstu. Dažs kas skolu iekārtā novecojies un tādēļ reformējams, lai valsts valodas mācīšanai piegrieztu lielāku vērību, ir savs pamats un ;sai prasībai neviens nepretosies. Vidusskolās, kur māca dažādas valodas, bez šaubām, ierādāma valsts valodai vai pati pirmā vieta. Arīdzan pirmmācības skolās pēdējās ziemās, kad bērni jau daudz maz pietiekami iepratušies ar vispārējām mācībām, varētu sākt mācīt valsts valodu, jo tās prasana, kā ikviena derīga zināšana, var nākt tikai par labu, sevišķi zēniem, no kuŗiem daudziem vēlāk būs jāstājas kaŗaklausībā, kur tad, valsts valodu protot, dienests iznāk daudz vieglāks, nekā to nemaz neprotot. Nē, mani kungi, pret valsts valodas mācīšanu un citām vajadzīgām reformām mūsu skolu lietās mēs neviens nebūsim pretī — ne skolotāju kungi, ne mīļie amata brāļi, draudžu mācītāji. Taisni otrādi: mēs paši, tik vieni, kā otri mācāmie valsts valodu, katrs pēc savas spējas. Ka mēs, mācītāji arīdzan cienam krievu valodu un darbojamies ar tās mācīšanos un mācīšanu, redzams starp citu no tā, ka mans mīļais amata brālis un draugs, Rendas mācītājs Grīners, kas, pats šo valodu neprazdams un nule tik mācīdamies, tomēr sarakstījis un izdevis krievu valodas mācības grāmatu mīļiem tautiešiem par labu lietošanai tautskolās. (Amata brāļiem un skolotāju kungiem varētu ieteikt ar šo jauno darbu iepazīties!) Jā, mēs, mācītāji, katru derīgu reformu apsveiksim ar prieku. Bet ja reformu darbu pie mums iesāk ar to, ka uz visstingrāko aizliedz konferences un ikvienas sapulces skolu lietas pārrunāšanai, tad tā ir bēdīga zīme par gaidāmās reformas tālāko gaitu. Skolotāju sapulces atļautas visās Vakareuropas valstīs, kas gaismā un izglītībā mums tālu priekšā un no kurienes ņenam paraugus kultūras darbos. Skolotāju sapulces visur notiek tanī nolūkā, lai skolu darbinieki izmainītu savā starpā pašu piedzīvojumus, novērojumus un panākumus skolas laukā un vispār, lai cits no cita ko derīgu mācītos. Jaunās paaudzes — un tamlīdz visas nākošās tautas — apzināšana ir pats svarīgākais darbs. Šī darba darītāji tādēļ arī nevar beigt paši mācīties un papildināties audzināšanas un mācību pasniegšanas ziņā. Cits par citu būs arvien vairāk ko novērojuši un spēs viens otram vairāk ko dot, nekā ikviens rīkodamies atsevišķi un paļaudamies vienīgi uz sava paša gudrību. Tādēļ atsevišķu piedzīvojumu un novērojumu savstarpēja salīdzināšana, vispusēja pārspriešana un pārbaudīšana nepieciešama. Tā tas ir visos sadzīves arodos. Piemēram, zemkopji kultūras valstīs pulcējas biedrībās, izmaina tur savas domas, novērojumus un panākumus; tādā pat nolūkā sarīko arīdzan izstādes, kur darba darītāji paši ar savām acīm var redzēt citu ražojumus un salīdzināt tos ar saviem. Ja turpretim kāds iedomājas, ka iepazīšanās ar citu pūlēm un panākumiem un savstarpēja domu izmaiņa ir nevajadzīga vai pat kaitīga, ka viņš viens pats visu zina un prot labāk par visiem citiem; ka tas, ko viņš pie sava zaļā galda sēdēdams sagudrojis, ir lietderīgāks par visu praktisko darbinieku piedzīvojumiem un novērojumiem; ka viņš ir spējīgs dot visiem vienādus un pareizus priekšrakstus viņu darba gaitas sekmīgai veikšanai, jebšu paši šie darba darītāji atrodas simtām veršķu tālu un bieži katrs vairāk vai mazāk savādos apstākļos, kuŗus tas nepazīst nedz visus kopā, nele vēl katrus par sevi; — ja

kāds to tā iedomājas, tad tā ir ģeķība un akla alošanās! Kā tādu vīru sauc, kas iedomājies tik ačgārnā gudrībā, Pobiedonoscevu, Kapustinu vai kā citādi, tas viena alga; bet nožēlojams gan tas, ka cilvēkiem ar tik greiziem uzskatiem dod tādu varu rokā lemt par veselu tautu likteņiem. Nevienu tautu nevar darīt laimīgu viens vai otrs cilvēks ar savām, pie zaļā galda sagudrotām receptēm, bez pašas tautas līdzspriešanas un lemšanas. Apdomājiet, kas iznāktu, ja, piemēram, kāds muižturis, sēdēdams savā pilī, piesūtītu saviem pļāvējiem tūrumā vai pļavā pavēli, ka tikai tā, kā viņš to nosaka, tie pļaujot drīkst turēt izkapti, ne citādi. Par tādu pārgudrinieku darba ļaudis nosmieties kā par nelgu, un darbs izvērstos par niekošanas. Līdzīgi tas ir arī ar mūsu skolas lietu. Mums vairs neļaus pulcēties un spriest par mācību gaitas sekmēšanu un audzināšanas panākumu veicināšanu. Mums piesūtīs jau gatavu recepti, kas bez pretrunas pieņemama un pēc kuŗas jāīkkojas. Skolotājus un audzinātājus, šos dzīvā gara dēstītājus, grib pašus pārvērst par nedzīva aparāta piederumiem. Bet cilvēka dzīvais gars nav noslāpējams. Tam vajag darboties, viņš darbojas un darbosies — vai nu šādā vai tādā ziņā. Sevišķi tāds visai dzīvs, darbīgs un centīgs, kāds ir mūsu mīļās latviešu tautas gars un kāds tas allažiņ jo gaiši parādījies arī ar mūsu skolotāju starpā, nestāvēs dikā, un viņa ieroči nerūsēs. Ja skolotājiem neatļaus pašiem atklāti pārrunāt savas skolu lietas un vajadzības, ja tiem aizliegts vadīt dziedātāju kuŗus un darboties biedrībās, kā to dzird projektējam, tad tie darbosies ar kādām citām lietām, un ja tās neatļaus, tad darīs tās slepeni. Tā ir veca patiesība, ka tur, kur atklāti nekas nav atļauts, daudz kas notiek slepenībā, kas tad nevienam nav kontrolējams, kurpretim katru atklātu darbību viegli var kontrolēt ne tikai valdības iestādes, bet arī ar mūsu pašiem darba biedri, un tāpat visa sabiedrība un prese. Atklāti darbojoties, nevienam neienāks prātā kādas neatļautas lietas. Bet nu, ņemot skolotājiem vajadzīgo brīvību, apstākļi kļūst diemžēl citādi. Mūsu vecie skolotāji sava mūža pēdējo daļu nodzīvos gan varbūt tāpat un nemeklēs savam garam vairs kādu jaunu — dzīvākas un brīvākas darbības veidu. Bet kā būs ar mūsu jaunajiem tautas darbiniekiem, kas vēl pilni spēka, spara un centības un grib dzīvot un darboties? Vai tos izdosies pārvērst par nedzīva aparāta daiktiem? Es to neticu. Bet ja nu vini, meklēdami savam garam kādu citu darba lauku, nomaldītos uz neatļautiem ceļiem un darītu kādu valdībai nepatīkamu vai valstij kaitīgu darbu, tad par to pie atbildības būtu saucami nevis paši šie skolotāji, bet vispirmā kārtā gan tie Pobiedonoscevi, Kapustini un citi, kas ar savu aplamo rīcību skolotājus no viņu īstā, gaišā darba lauka dzen tumsā un pagrīdē. Par ko aizliedz mūsu sapulces? Kaitīgs te nekas nenotiek un nevar notikt, jo tās ir atklātas: par viņu darbiem var skaidras ziņas dabūt protokolos, var lasīt referātus arī ar mūsu laikrakstos. Bet ja kur kādā sapulcē reiz gadītos kas nepielaižams, lai tad sauc vainīgos pie likumīgas atbildības! Tomēr saukšana pie atbildības nekad un nekur nav notikusi. Tas ir vislabākais pierādījums, ka mūsu sapulcēm nekā nevar pieķerties. Kaut būtu minēti jebkādi slēgšanas iemesli. Bet tādas neuzdod. No gaismas un atklātības nekad neesam bijušie, — mūsu lieta allažiņ bijusi taisna. Bet ja kāds ko dara un baidās uzdot iemeslus, kādēļ to dara, tad tā ir zīme, ka viņa darītais darbs ir tumšs darbs, kāda netaisna lieta, kam no gaismas jābaidās vai no atklātības jākaunas. Un bēdīgākais tas, ka tādas lietas notiek arī ar mūsu skolas laukā. Bet, mīļie tautas darbinieki, kaut mūsu nākotne ir izlikto diezciņ tumsā, viena apzināšanās mums paliek par apmierināšanu: mūsu darbs allažiņ bijis gaismas darbs; tumsa gaismu neuzvarēs; pasaulē nekas nav pastāvīgs, bet vismazāk uz pastāvību var cerēt netaisnība, prasta varmācība: agri vai vēl ta sabruks pati no sevis, un tās cēlēji sabruktu tai līdzīgi un tiks aprakti zem tās drupām. Es esmu beidzis. Mani kungi, novēlu jums labas sekmes svētīgajā darbā mūsu pēdējā konferencē. Ar Dievu! ...

Runas pēdējie teicieni atstāja dziļu iespaidu uz sapulci, sevišķi tādēļ, ka tie bija nākuši no sirmā vecīša mutes, kas bija pazīstams par prātīgu, apdomīgu cilvēku un kas arī tagad visu laiku bija runājis lēnā gaitā un paklusā balsī, bez jebkādas uztraukšanās; tikai taisni uz beigām, it kā pret paša gribu, bija sācis izlauzties uz āru viņa dziļi ieslēgtais temperaments, un pēdējos vārdus viņš izrunāja

vairāk paceltā balsī, kuŗa, jebšu arī tagad skanēdama vēl ne visai stipri, viegli ietrīcēdamās, tomēr liecināja par iekšķīgo uzbudināšanos — par to vētru, kas plosījās vecajam vīram krūtīs. Acis viņam savādi zibsnīja, pa daļai kā dūsmās iedegdamās, pa daļai kā asarās laistīdamās. Kad viņš, pret sapulci paklanījies, kāpa no katedras zemē, zālē atskanēja vētraina plaukšķināšana. Maršals bija sācis pirmais plaukšķināt, un visi, gan sekodami viņa priekšzīmei, gan arī juzdamies paši aizgrābti, plaukšķināja ar divkāršu sparū viņam līdz.

Pēc prāvesta aiziešanas sapulces vadonis ziņoja, ka konferencei pieteikti sekojoši priekšnesumi: 1) „Par kopēdināšanu mūsu laukskolās” no Gravenieku draudzes mācītāja Mertvago. 2) „Kā piemēri no svētiem rakstiem vislabāk lietojami pie baušļu izskaidrošanas?” no Varkaļu pagasta skolotāja Pēterā Ciesas. 3) „Par vingrošanu un vispār par bērnu pieradināšanu pie veselības kopšanas” no Mugurkaulu pagasta skolotāja Kristapa Līķa. 4) „Par glītrakstīšanu” no Palejas mācītāja Altmeijera. 5) „Par pagasta skolotāju stāvokļa uzlabošanu” no Badalauku skolotāja Dāneļa Tukšuma. 6) „Kāds savāds notikums ar tautskolu inspektoru Augškurzemē” no Paventes skolotāja palīga Robežnieku Edvarda. 7) „Brašes vācu-latviešu vārdnīcas aizstāvēšana pret Alberta Pētersona un dažu citu kritikām” no Vārtajas skolotāja Juŗa Varaša. 8) „Vai darbošanās ar biškopību tautskolotājiem ieteicama?” no Virgas pagasta skolotāja K. Kopmaņa. Bez tam vēl Meidzires skolotājs Dāvids Augstpūtis, kas neveselības dēļ pats aizkavēts ierasties mūsu sapulcē, atsūtījis nolasīšanai savu izstrādājumu „Dziedāšana un balss izkopšana tautskolās”. Tātad pieteikti veseli deviņi priekšnesumi, no kuŗiem vienu diemžēl nevarēsīm nolasīt. Tas ir Radalauka skolotāja Dāneļa Tukšuma kunga raksts par pagasta skolotāju stāvokļa uzlabošanu. Tas gan izstrādāts lietišķi un visas vajadzības izteiktas mierīgā garā un mērenos vārdos, bet raksta saturs nezīmējas taisni uz skolotāju darba lauku un tātad pārsniedz mūsu kompetences robežas: par algu paaugstināšanu konference nevar spriest, jo viņa tās ne paaugstina, ne pazemina. Mēs savās sapulcēs varam runāt un spriest tikai par bērnu audzināšanu, par mācības metodēm, par skolas grāmatām. Turpretim materiālā stāvokļa apspriešanai būtu jau sociāls raksturs un tādas lietas savās sapulcēs nekad un ne zem kādiem apstākļiem nedrīkstam pielaist. — Kas zīmējas uz Robežnieku Edvarda kunga priekšnesumu par notikumu ar kādu tautskolu inspektoru Augšzemē, tad man jāsaka, ka tas ir gauži jocīgs un izklausītos it kā neticams, ja no raksta autora paša mutes nebūtu dzirdēts, ka tiešām viss patiesi tā noticis, kā tur stāstīts. Pirms gan šaubījos, vai šāda raksta nolasīšanu pielaist. Bet kad abi ar prāvesta kungu to izlasījuši, pamatīgi visu pārdomājām, nācām pie slēdziena, ka nav nekāda patiesa iemesla liegt rakstu nolasīt. Tautskolu inspektori tiek pie mums sūtīti, lai raudzītos uz to, ko mēs — skolotāju kungi un mācītāji — darām skolas laukā. Tamdēļ, domāju, arī mums ir morālisks pienākums, mācīties pazīt savus pārraudzītājus un zināt, kā viņiem pārraudzības darbā labi veicas. Tātad Robežnieka kunga priekšnesumu pielaistu un daru to ar maršala kunga ziņu, ar kuŗu par šo lietu esmu runājis un kuŗš arī ir tainīs domās, ka mums nav it nekāda iemesla slēpt un noklusēt to, par ko zinām, ka tas ir patiesība.

— Lūgtu vārdu, — atskanēja kāda balss no sapulces dalībnieku vidus.

— Vārds Paventes mācītājam Rozenbergera kungam, — teica sapulces vadonis, un tūliņ uzcēlās kāds vīrs gaŗu kalsnu augumu, pāri pusmūža gadiem un runāja:

— Es gribēju aizrādīt, ka mēs Robežnieka kunga rakstu, lai vienam otram neienāktu prātā meklēt tanī kādu politisku aģitāciju, varam uzskatīt nevis par kādu sevišķi konferences nolūkam rakstītu apcerējumu vai ziņojumu, bet it vienkārši par baletristisku gabalu — tīri literārisku stāstījumu. Un šādā darbā rakstniekam plaša brīvība tikpat vielas izvēlē, kā arī viņas apstrādāšanā. Robežnieka kungs arī aprakstam par notikumu ar inspektoru un skolotāju devis maza tēlojuma formu. Cienījamai sapulcei jāzina, ka Robežnieka kungs ir jauns rakstnieks, gan tikai iesācējs, klajā vēl neko nav laidis, bet dažus gabaliņus, ko man priekšā lasījis, es varu slavēt kā labi izdevušos.

— Pateicos, mīlo amata brāl, par jauna rakstnieka priekšā stādīšanu. Tas man liels prieks, ka mūsu starpā ir arīdzan kāds rakstnieks, un sapulces vārdā apsveicu jūs, Robežnieku Edvarda kungs, šai jaunajā, ērkšķu pilnajā, bet slavenajā gaitā. Novēlu jums labas sekmes rakstīt mūsu mīļiem tautiešiem tādus pat košus un mācību pilnus stāstus, kādus rakstījis Juris Neikens. Bet tagad nu aicinu jūs lasīt savu jauno darbu mums priekšā. Pie mums, Lejaskurzemē, tautskolu inspektora vēl nav, — nule tik tādu te gaidām. Augšzemē tāds jau darbojas, un jums pērn bijis tur gods ar viņu darbību iepazīties, vismaz par to ko dzirdēt. Tādēļ labprāt noklausīsimies jūsu priekšnesumā.

Skolotāja palīgs Robežnieks, jauns gaišmatis cilvēks, jautru, bezbēdīgu izskatu un dzīviem vaibstiem, stājās nu katedrā. Savus pusīsi nocirptos, pa daļai stāvus stāvošos matus viņš pāris reizes ar plaukstu pārbraucēja, it kā gribēdams saglaust, tomēr sacēla tos vēl vairāk uz augšu; tad atkāšējies, sāka skaļā balsī lasīt:

„Kāda novada pagasta valde, kā jau tas daudz vietās notiek, nevar satikt ar savu skolotāju. Nesaticības iemesli droši vien būs bijuši dažādi un pa lielākai daļai laikam personīgas dabas, kā jau tas nereti mēdz būt. Daži pagasta amatvīri, dabūjuši zināt, ka ir iecelts skolu inspektors, kur par skolotājiem var sūdzēt, nolemj griezties pie inspektora arī ar sūdzību par savu skolotāju. Lai nu nesaticības iemesli bijuši kādi būdami, bet sūdzība tiek pamatota uz to, ka skolotājs svētdienas gandrīz pastāvīgi pavadot ārpus mājas, iedams godos un dzīrēs savā un arī kaimiņu pagastos pret zināmu atlīdzību spēlēt uz smuikām dejas mūziku. Šādas rīcības ļaunā puse esot tā, ka skolotājs, svētdienas un svētdienu naktis pavadīdams dzīru un godu namos, aizkavējot miegu, tikai pirmdienu rītos pārrodoties mājās un pie tam bieži stipri sacienājies, tā ka, ar siltu galvu un negulējušam klasē tad nākot miegs, un tā pirmdienas paejot gandrīz vienā snausānā, bet no mācības tanīs dienās neesot nekas. Skolotājam naidīgie pagasta amatvīri aizbrauc pilsētā, kur inspektors dzīvo, meklē to tiku tikām, līdz beidzot dabū rokā, izstāsta tam savu sūdzību un lūdz, lai viņu skolotājam aizliedzot iet svētdienās dzīru mājās par mūzikanu un tur pelnīties un dzīroties, vai, ja tas būtu iespējams, vislabāk lai viņu atceltu no amata. Inspektors, uzklaušījis pagasta priekšstāvju sūdzību, atsaka tiem, ka tūliņ nevarot viņiem nekā skaidra noteikt, lai braucot tagad mājās, viņš ievāksot ziņas par viņu skolotāju, tad redzēšot, ko darīt un savu lēmumu paziņošot sūdzētājiem vēlāk.

Šie pārbrauc mājās, gaida pagaidīdami, nevar nekā sagaidīt un domā, lieta jau aizmirsta, vai sūdzība atstāta bez ievēribas, jo vairāk tādēļ, ka par kaut jebkādu ziņu ievākšanu attiecībā uz skolotāju pagastā nekas nav dzirdams. Bet inspektors, gudrinieks, nedarbojas vis ar ziņu ievākšanu, bet kādā pirmdienas pēcpusdienā pats ierodas skolā. Un ko domājat, ko viņš tur atrod? Ieiet priekšnamā, — viss klusu, it kā stundas nemaz nebūtu, vai kā dienas laikā, kad visi būtu aizgājuši gulēt. Beidzot ieklausās labāk — jā, aiz vienām durvīm, liekas, dzirdama klusa, apspiesta smiešanās, čukstēšana. Tātad cilvēki ir gan kādi mājā. Inspektors pakabina kažoku turpat priekšnamā un klusi un lēni veļ tās durvis vaļā, aiz kuņģam dzirdamas dzīvības zīmes. Un ko jūs domājat, ko viņš tur ierauga? Pilna klase bērnu, kas visi, it kā uz to nomācīti, izturas klusi un mierīgi, bet skolotājs, katedrā nosēdies, galvu nolīcis sev uz abām rokām, viss pusguļu noslīdzis, guļ un krāc pilnu krācienu. Jā, visu redz tā uz mata, kā pagasta amatvīri sūdzējuši. Par šādu atradienu inspektors visai priecīgs, lai kā, bet tādu skatu viņš nebija cerējis redzēt. Viņš nolemj nu skolotājam sagatavot labu pārsteigumu. Bērniem pamāj ar pirkstu, lai sēž vien tālāk savās vietās, kā sēdējuši un lai izturas klusi. Pats kāda sola galā apsēžas bērniem līdzās, izvelk un paskatās pulksteni un nu gaidīs, cik ilgi skolotājs īsti gulēs un krāks. Viņš nevar nopriecāties vien par savu ierašanos šai skolā tik izdevīgā laikā. Viņš sēž un gaida un nevar sagaidīt, kad skolotājs beigs gulēt, lai redzētu, kādu seju tas taisīs pie savas atmošanās. Sēž un gaida, bet nevar sagaidīt. Paskatās vienreiz pulkstenī, paskatās otrreiz, paiet stundas ceturksnis, paiet trenis, paiet pusstunda, bet skolotājs, kā nevar, tā nevar beigt izgulēt savu aizkavēto miegu. Sēž un gaida atkal. Un ko jūs domājat, kas tur notiek? Ārā stipri auksts, inspektors, tālu ceļu braukdams, krietni izaukstējies, bet

klases krāsni bērni jau pirmdienas priekšpusdienā iekūruši un sakurinājuši savas piecas sešas kursmas, tā ka krāsns ir karsta un istaba patīkami silta. Inspektors, aukstā laikā tik garu ceļu turēdams, pa krogiem, kur vedējs barojis zirgus, tēju dzerdams un sildīdamies, iemetis arī dažu labu ceļakāju, jo minētais inspektors neesot nebūt iemešanas pretinieks, kā to tie skolotāji, pie kuņiem viņš bijis uz revīziju, zina liecināt. Sēžot siltā istabā, kur viss klusu un mierīgi, noaukstējušos inspektoru sāk pārņemt savāds tīkams gurdenums. Acis viņam nejauši un pret paša gribu sāk vērties ciet. Viņš gan saņem un negrib padoties miega varai, bet jau pēc īsa brītiņa acis vežas atkal ciet. Viņš atkal saņem, pāpleš acis un paskatās uz skolotāju. Bet tās vežas un vežas ciet, tīri kā ar varu. Vislabāk būtu, ja viņš skolotāju tagad uzmodinātu, izdarītos ar to tūliņ uz vietas kā vajag un tad brauktu savu ceļu tālāk. Tā viņš domā, tomēr negrib to darīt: skolotājam jāļauj miers, cik ilgi viņš pats gulēs. Inspektors grib domāt par skolotāju, par viņa atmošanos, par viņa iztrūcināšanos, kuŗa būs tik neganta, kā to iepriekš nemaz nevar iegādāties. Tā inspektors cenšas izdomāt visu to, kas tur nu tālāk iznāks, bet viņa domas un jūtas jūk: viņam šķiet, ka viņš nevis sēž istabā un nevis viņam apkārt čukst bērni, bet tā vien liekas, ka viņš brauc kamanās un dzird zvārguļus džindžam. Vēlreiz viņš saņem visus spēkus un paver acis, bet arī tūliņ plakstiņi krīt atkal ciet un viņš brauc, kā braucis, tālāk, ietinies savā lielajā ceļa kažokā, kur viņam nu tik brangi silti un zvārguļu skaņas viņu tik patīkami žūžina saldā snaudā. Galva — to viņš skaidri mana — viņam līgojas uz vienu un otru pusi, kas, protams, nāk no kamanu svaidīšanās pa dziļajā sniegā izdauzītām lielām daugām. Pats viņš, ar miegu kaudamies un snaudzams, no kamanu grūdieniem un triecieniem reizi no reizes sakņub uz deguna; bet gan jau nobrauks ceļa galā, ņems tur naktsmājas un tad varēs izgulēties; tagad viņš atspiedīsies ar galvu sev uz rokām un snaudīs tāpat...

Skolēni redz savādu skatu: svešais kungs ar zelta uzkamiešiem, ar ordeņiem uz krūtīm un daudzām spožām pogām nevien tur, kur tās vajadzīgas, bet arī tur, kur tās nemaz un nekad nav vajadzīgas, kā uz piedurknēm, muguras un gar svārku šētēm, — šis spoži greznais kungs sakrusto rokas sev priekšā miteniski uz galda, noliecas uz tām ar galvu, piespiezdams vienu vaigu uz dilbas un ieslīgst tā lēni un klusi saldā, dziļā miegā.

Rauj nu ar gulēšanu abi divi, it kā aizgūtnēm; skolotāja stiprā krākšana un inspektora lēnākā šņākšana mainās viena ar otru tik vienādi kārtīgi, kā divi uzvilkti pulksteņi. Bērni, redzēdami guļam arī šo spožo kungu un tā apzinādamies divu gulētāju miega vajadzību, no katra troksnīša sargās nu ar divkāršu uzmanību, lai tikai netraucētu gulētājus. Tāda dubultgulēšana turpinās jau labu brīdi, varbūt savu krietnu pusstundu, bet no viena vai otra gulētāja mošanās nekas vēl nav manāms. Beidzot kāds no vecākiem skolēniem, kas citiem iecelts par uzraugu, iedomājas skolotāju modināt. Savā starpā sačukstēdamies, bērni nākuši pie slēdziena, ka svešajam kungam ar spožajām pogām vajag katrā ziņā būt kādam ievērojamam vīram. Daži kaut ko dzirdējuši, ka pagasta vecākais kaut kur braucis skolotāju sūdzēt tās pašas snaušanas dēļ. Tie iedomājas, ka šis kungs nu braucis spriest tiesu.

Citi atkal vēro, ka spožais kungs cits nevarot būt, kā superdents, jo šādu vārdu viņi šad un tad dzirdējuši minam — vai taisni sakarā ar skolu vai ar baznīcu, to viņi skaidri nezina pateikt, bet apmēram uz to pusi jau būs bijis. Tātad tam vajag būt kādam dižam, ievērojamam vīram. Lai kā būdams, bet tik daudz lielākie bērni noprot, ka skolotājam tādas ciešas un ilgas gulēšanas gala iznākums šoreiz patīkams nevarēs būt. Uzraugs tādēļ pēc ilgākas šaubīšanās un šurpu, turpu domāšanas ceļas beidzot kājās, klusi jo klusi pieiet pie katedras un lēni pavelk skolotāju pie piedurknes vienreiz, otrreiz, līdz tas beidzot pamostas, drusku paceldams galvu uz augšu un pavērdams pirms gan nevis vēl miega pilnās acis, bet muti, gribēdams diži un plati izžākstīties, bet te nu uzraugs, noprazdams acumirkļa nopietnību, sarauj skolotāju stingrāk aiz piedurknes un enerģiski, gandrīz jau stipri uztraukts čukst: „Skolotāja kungs, klusāk, klusāk! Āre, kas te!” Skolotājs nu arī kūtri paver beidzot miegainās acis un paskatās uz to pusi, kurp puika rāda ar

izstieptu pirkstu. Pirmā acumirkļi viņš vēl labi nenojēdz, kas ir, kas nav. Ieraudzījis dažus soļus sev priekšā svešo kungu ar spožiem uzpleciem un spīdīgām pogām uzmetušos uz galda un iemigušu, viņš pats savām acīm netic, un, būdams no nelaikā pārtrauktās gulēšanas vēl stipri apmulsis, domā savas acis miega mirgās mājāties. Viņš tādēļ žigli tās saberzēs ar roku un tad lūkosies turpu. Bet kas tas? Atkal tāds pats skats! Nē, viņš taču nedz sapņo, nedz arī acis viņam vairs mājāties! Ko viņš redz, tas ir īsta patiesība. Kā sastindzis, viņš brīdi paliek sēžam, ar plati izplestām acīm lūkodamies uz neredzēto skatu sev priekšā. Arī mute, kā nepabeigtā žākstā pusvirus pavērta, tā vīram palikusi vaļā, it kā savukārt palīdzēdama brīnīties par neizprotamo brīnumu. Drīz viņa neskaidrajā galvā uzaususi pilnīga gaisma: viņš saprot, ka svešais spožais kungs un viņa gulēšanas biedrs cits nekas nevar būt, kā vienīgi inspektors, jo par savu sūdzēšanu inspektoram viņš bija jau kaut ko saodis. Viegli varēsiet iedomāties, kādu šinī brīdī minētais skolotājs sajuta savu stāvokli. Miegas un miegulība viņam uzreiz izgaisuši, it kā tie nezin no kā uz kurieni aiztrenkti un it kā nekad tos nebūtu pazinis. Brīdi viņš paliek tā kā sastindzis sēžam — ar plati izplestām acīm un pusvirus pavērtu muti, bet mati kā guļot lēvenī sakrituši un nu no izbailēm daļa vēl sacēlušies stāvus, izskatās pēc laužņas mežā, kur nesen plosījies īliņš un kur daļa koku turas vēl saknēs, bet cita saliekti, salauzti un sabāzti krustis un šķērsām — cits pār citu. Ko šādā savā stāvoklī darīt, viņš acumirkļi nezina; bet ka tā nevar ilgi palikt — inspektors gulēs, bet viņš ar bērniem sēdēs un skatīsies, gaidīdami, kas notiks tālāk — to viņš saprot. Viņš saprot arī, kāds liktenis viņam nu gaidāms. Tātad darīt kaut kas jādara, bet kas — to viņš nevar sadomāt. Tomēr lietu daudz maz mierīgākā garā pārlietot, viņam iesaujas padoms galvā. Un ko jūs domājat, kāds? Tūliņ dzirdēsiet! Raudzīdamies uz bērniem ar stingru, pat bargu skatu, viņš ar augsti paceltu roku un gaŗi izstiepto rādāmo pirkstu māj tiem uz durvju pusi, ar to likdams tiem saprast, lai tie manās, ka tiek pa durvīm ārā, bet otras rokas izstieptu plaukstu plakaniski ātri un viegli, it kā spārnu, vicinādams pa gaisu, rāda bērniem, lai to dara ātri un viegli — bez vismazākā troksnīša, pie tam ar dusmīgi bolītām acīm bērniem grezodams.

Beidzot, kad visi skolēni jau laimīgi no klases ārā, sāk skolotājs domāt arī pats par savu personu — gluži tāpat kā varonīgs kuģa kapteinis, kas, katastrofai uz jūras notiekot, vispirms rūpējas par pasažieru un kuģa ļaužu glābšanu un tale tik, ja vēl laika atliek, domā pats par savu likteni. Kad nu mūsu varonis bija visus skolēnus laimīgi dabūjis no klases ārā, tad viņš arī vairs nekavējās glābt pats sevi. Elpu aizmūredams, liegi, lēni un uzmanīgi uz pirkstu galiem cilpodams un pastāvīgi lūkodamies uz gulētāja pusi, viņš it kā lapsas kūmiņš, kad netīšu nokļuvis aizmigušam vilkam tuvumā, laipoja no katedras uz durvju pusi, ar izstieptām rokām mēģinādams viegli pieturēties un atbalstīties uz galdu galiem, lai kājas vieglāk mītu grīdu; tomēr baidīdamies, ka galdi neiečīkstas, viņš labāk nemaz neatspiedās uz tiem, pat ne ar pirkstiem nedūras tiem klāt un ar izstieptajām rokām tikai turējās un airējās pa gaisu, tā ka gaŗie melnie svārki, kas bija palikuši mugurā vēl no pagājušās nakts godiem, plaši izplētās un viņu gaŗās šētes, rokām cilājoties, dzīvi plivinājās skolotāja kustībām līdzī, it kā gribēdamas rādīt, ka tās jūt savam cienījamam īpašniekam un nesējam pilnīgi līdzī un arī no savas puses gribētu visādi tam līdzēt. Ticis inspektoram laimīgi gaŗām un atrazdamies jau dažus soļus vairs tikai no durvīm, mūsu varonis, kā to bērni vēlāk mājīniekiem stāstījuši, no prieka stipri saliecies, plati izplētis muti, klusi iesmējies un ar acīm dažus mirkļus tik pārgalvīgi bolījies, ka priekšnamā stāvošie skolēni sākuši gandrīz skaļi smieties, — tādu tie to nekad nebijuši vēl redzējuši.

Tai vidū mājas atrodas pa vairākām kopā — pa ciematiem, tāpat kā leišos, un skolēni tādēļ skolā neguļ, bet pēc pabeigtām stundām iet mājās. Tad nu arī šai reizē skolotājs pasteidzies skolēnus tūliņ un visā klusumā atlaist mājās, bet pats, paķēris cepuri, lielceļam pāri prom uz krogu, kas tur atrodas blakus baznīcai, dažus desmitus soļu no skolas nama. No visas nelaimes tik laimīgi vaļā tikušais skolotājs izpērk krogū sev pudeli alus, nosēžas pie loga, taisni pretī skolas namam un, tukšodams uz pagīrām un lielajām izbailēm savu glāzi miezīša, skatās, kas nu notiks tālāk. Izdzeŗ vienu pudeli,

pasauc otru, tā iet arī jau uz beigām, bet neko vēl nevar sagaidīt. Redzams, arī inspektors krietni nokavējis miegu — domā skolotājs — vai nu viņš arī kādos godos bijis, vai kur citādi. Dzer skolotājs savu pudeli alus un gaida atkal. Jā, beidzot veras skolas nama durvis vaļā, un tanīs parādās inspektors, tagad uzvilcis milzīgu kažoku, kuŗa lielo apkakli uzcēlis uz augšu, tā ka no paša gandrīz nekas nav redzams, un, ja jau iepriekš nezinātu, kas šai kažokā ielīdušaās tāds ir, tad pazīt to nevarētu arī vistuvākā tuvumā. Pamājis savam vedējam, kas krogus priekšā pa to starpu oderējis zirgus, inspektors sēžas tūliņ kamanās iekšā un aizbrauc — uz to pašu pusi, no kurienes atbraucis, tai apgabalā nevienu skolu vairs neapmeklēdams, ne arī vēlāk tur vairs kādreiz esot rādījies. Bet mūsu skolotājs dzīvo vēl šodien savā vietā, neviena netraucēts, jo pagasts, dabūjis zināt, ka inspektors bijis skolā un pats tur klasē snaudis un gulējis līdzās skolotājam, neuzdrīkstas skolotāju šādas lietas dēļ vairs sūdzēt, jo nu tiem iemesls domāt, ka inspektors pats ir liels snaušanas un gulēšanas draugs un tādēļ arī nebūt neņem ļaunā, ja skolotājiem ir tādas pat īpašības. Daži pat domājot, ka inspektors tīši licies uz snaušanu un gulēšanu viņu skolas klasē, lai ar to pagastam demonstratīvā kārtā rādītu, ka skolotāju bez vajadzības sūdzējuši. Tomēr, lai kā būdams, minētais skolotājs dzīvo kā dzlvojis savā vietā tālāk; ir inspektors, ir pagasts liek viņu nu pilnīgi mierā.

Tāds mans referāts vai stāstījums, kā nu to saucam. Atstāstīju to tādu, kā tas noticis manas agrākās darba vietas tuvos kaimiņos un kā tas man no uzticamām personām stāstīts.”

Runātājam atstājot katedri, atskanēja gan skaļa plaukšķināšana, gan jautri, vispārēji smieklī.

Plaukšķināšanai apklustot, maršals, piecēlies un turpat pie prezidija galda stāvēdams, griezās pie skolotājiem ar uzrunu, sacīdams starp citu, ka viņam esot prieks iepazīties ar sava aprinķa skolotājiem. Ka viņi visi esot krietni strādnieki savā darba laukā, to jau prāvesta kungs viņam stāstījis, un šādu iespaidu viņš dabūnot arī tagad. Tagadējā garā lai strādādot tik tālāk. No savas puses viņš skolas lietu visādi pabalstīšot, tāpat skolotājus, kur vajadzīgs, aizstāvēšot un rūpēšoties par viņu stāvokļa uzlabošanu. Viņa vēlēšanās esot, lai pagasti skolu lietās ietu ar saviem dzimtskungiem roku rokā. Vispār zemniekiem vajagot censties ar saviem dzimtskungiem labi sadzīvot, — tas būšot abām pusēm par svētību, un skolotāji varot arī šai ziņā daudz ko darīt. Viņš pats esot zemnieku — un sevišķi latviešu — draugs un liberāls cilvēks. Lai nebrīnoties, ka viņš tik vāji runādot latviski; tas tādēļ, ka viņš jau kopš bērnības atradies galvaspilsētā, kur audzis, skolojies un dienējis tādās aprindās, kur latviski nerunā. Laime bijusi tā, ka viņa vecā aukle un daži citi apkalpotāji bijuši no Kurzemes, citādi laikam ne vārda neprastu no savas dzimtenes valodas. Tagad nu viņš čakli mācoties latviski — gan praktiski, gan no grāmatām. Beidzot maršals nožēloja, ka nevarot ilgāk palikt skolotāju vidū; tomēr vēl redzēšoties, jo rītvakar, pēc konferences beigām, viņš visus sapulces dalībniekus lūdzot kā savus viesus ierasties „Muses” biedrībā uz kopējām vakariņām.

Atvadīdamies maršals sniedza roku prezidija locekļiem un visiem mācītājiem, bet no pārējiem sapulces dalībniekiem maršala rokas spiedienu izpelnījās vienīgi Robežnieku Edvards.

* *
*

Kopmielasts „Muses” biedrībā tuvojās beigām. Zontaga mācītājs, ko maršals bija uzaicinājis uzņemties „prezidenta” pienākumus arī pa mielasta laiku, patlaban piešķindināja dakšīņu pie glāzes malas un ziņoja, ka tagad runāšot, kā pats pēdējais, Līču draudzes mācītājs Ādama kungs. Mācītājs Ādams, vīrs pusmūža gados, vidēju augumu un dedzīgām acīm, pamāja sulainim, lika ieliet savā glāzē vēl sarkanā vīna un tad, piecēlies un īsi atkāšējies, iesāka:

— Cienījamie kungi! Pa mūsu mielasta laiku esam dzirdējuši jau visādas runas — gan nopietna, gan jautra satura; tāpat arī dzirdējām visādus laimes vēlējumus un uzsaukumus — gan mielasta

devējam augsti godājamam maršala kungam, gan bijušam Kurzemes šūlrātam, gan mūsu prāvesta tēvam, kam diemžēl nav iespējams būt mūsu vidū, gan mūsu prezidentam, sirmajam Zontaga tēvam, gan arī tiem mācītāju un skolotāju kungiem, kas vakar un šodien cēla mums priekšā savus kodolīgos izstrādājumus, tā kuplinādami mūsu pēdējo konferenci un dodami tai īsto saturu un nozīmi, gan arī vēl citiem. Bet, mani kungi, man šķiet, ka viena laime tomēr vēl palikusi neizsaukta un taisni tiem, kas to visvairāk pelnījuši. Es domāju mūsu tautas darbiniekus. (Šos pēdējos vārdus runātājs sevišķi uzsvēra.) Bet kas tie tādi ir — mūsu tautas darbinieki? Kas darbinieki vispār ir, to zinām jau kuŗš katrs no bērna dienām. Mēs zinām, ka muižās par darbiniekiem sauc kalpus tanī nedēļā, kad tie visas sešas dienas no vietas iet muižas darbos, kurpretī tanī nedēļā, kad kalps muižas gaitās iet tikai dažas dienas, to sauc par liecinieku vai liecībās gājēju. Vispār darbiniekiem mūsu tēvtēvu laikos piekrituši muižu gaitās allaž paši galvenie un grūtākie darbi, kamēr liecībnieki lielāko tiesu veikuši dažādos sīkos un vieglākos darbus. Pēdējos gadu desmitos darbinieka vārds, allaž vairāk vairāk zaudēdams savu agrāko nozīmi, sācis atdzīvoties kādā citā, ka liekas, plašākā vai arī šaurākā nozīmē, — kā nu to ņem. Mūsu latviešu laikrakstos — galvenā kārtā tā sauktā tautiskā presē — bieži jo bieži sastopams vārds tautas darbinieki. Bet ko ar šo vārdu īsti gribēts apzīmēt? Cik no minētiem laikrakstiem pašiem noprotams, tad tur par tautas darbiniekiem domāti sevišķi tie vīri, kas šā vai tā darbojas kādās Rīgas vai Jelgavas biedrībās, vai arī izdod vai vada kādu laikrakstu. Bet vai tie ir kādi patiesi tautas darbinieki? Vai viņu darbi dod tiem tiesību saukties taisni par tautas darbiniekiem? Par darbiniekiem un darbiniecēm tauta visos laikos saukusi — un pa daļai arī tagad vēl sauc — tos savus ļaudis, kas darījuši visgrūtākos darbus. Kādus sevišķi grūtus darbus gan dara minētie biedrību vīri, kuŗi paši sevi dēvē par tautas darbiniekiem? Viņi sapulcējas dažreiz pa vakariem uz kādu sēdi, kur vienu otru stundu pavada tērzēdami vai kaut ko nolemdami. Pilsētniekiem, kas parasti vakaros vēlu iet gulēt un rītos vēlu ceļas, tāda sapulcēšanās pa vakariem ir vispār parasta lieta, ko nemaz nevar uzskatīt par kādu nodarbošanos, nele vēl par grūtu darbu. Bez tam šie, par tautas darbiniekiem dēvējošies vīri, redzami savās biedrībās arī tad, kad tur sarīkoti kādi svētki. Tur viņu lielākais darbs tad ir — sacīt runas un uzdzert veselu rindu augstu laimju, pa lielākai daļai pavisam nevajadzīgu. Tur viņi tad savās runas paši viens otru cildina, minēdami šādus vai tādus grūtus darbus un lielus nopelnus, lai gan patiesībā ne tur kādi grūti darbi, ne arī kādi sevišķi nopelni nekur nav redzami. Turklāt vēl jāievēro, ka šie biedrību vīri gandrīz visi ir tādu profesiju piekopēji, kam pazīstamība plašākās aprindās nepieciešama, kā: advokāti, ārsti, redaktori, avīžu izdevēji, tad tirgotāji un citi. Izaugt dabiskā kārtā, kļūt pazīstamiem, cienītiem un meklētiem ar savā arodā sasniegtiem ievērojamiem panākumiem, uzstrādāties no gluži nepazīstama tieslietu kandidāta par pazīstamu, meklētu advokātu, tā nav viegla lieta: tur vajadzīgs plašu zināšanu, daudz piedzīvojumu, gaišas galvas un goda prāta — uzņemties tikai taisnas lietas aizstāvēšanu; līdzīgi tas ir ar ārstiem: kļūt plaši pazīstamam un cienītam, tur vajadzīgs vairāk gadu uzcītīga darba, nemītīga savu zināšanu tālāka paplašināšana un milzums piedzīvojumu. Ar tādu dabisku izaugšanu, kuŗa savienota ar darbu, pūliņu, izturību un pacietību, daudzi jaunie latviešu juristi un mediķi negrib apmierināties. Tas viņiem liekas būt pulka par grūtu un garlaicīgu. Līdz augstskolu pabeiguši un Rīgā vai Jelgavā uzsākuši praksi, viņi labāk tūliņ prom uz biedrībām un uzstājas tur kā tautas darbinieki, tā pūlēdamies gūt pazīšanu un piekrišanu. Mans nolūks tomēr nav kritizēt vai nopelt latviešu ārstus un advokātus; es tikai gribēju rādīt, ka viņi patiesībā nav nekādi tautas darbinieki un šo goda pilno nosaukumu piesavinājušies gluži nepelnītā kārtā. Ja viņi mazāk darbotos pa biedrībām un vairāk nodotos sava aroda un amata pienākumiem, dibinātu ārstu un juristu biedrības, pārspriestu tur savus speciālus jautājumus un tā joprojām, tad viņi varbūt drīzāk varētu pretendēt uz tautas darbinieku nosaukumu, jo tad tai tautas daļai, kas pie viņiem griežas savās vajadzībās, tiktu varbūt pietiekami līdzēts un tai vēlāk nebūtu jāgriežas pēc palīdzības pie citiem. Nē, par tautas darbiniekiem šos biedrību vīrus nevaram saukt. Drīzāk viņus varētu dēvēt par tautas svētku

svinētājiem, jo kur biedrības kādi svētki, tur viņi iet par runu sacītājiem un laimes uzsaucējiem. Bet atstāsim tautas svētku svinētājus, šos neīstos tautas darbiniekus, pie malas un vaicāsim, kas gan tagadnes dzīvē ir mūsu īstie tautas darbinieki? Es domāju, ka tautas darbinieku nosaukums tagad pienākas vienīgi mūsu tautskolotājiem. Jā, mīlie skolotāju kungi, jūs esat savas tautas īstie darbinieki! Jūs esat tie pelēkie, maz ievērotie, bieži pat nonicinātie grūtā darba rūķi, kas par mazu atlīdzību strādājat savai tautai lielu darbu, sagatavodami tai gaišāku nākotni. Nevis tā ir kāda spēku ziedošana tautai, kad dažus vakarus aiziet patērēt klubā, vai kad kādas biedrības svētkos nodimdina kādu ar skaļām frazēm pušķotu runu, vai uzdzer augstas laimes; bet gan to es sauktu par uzpurēšanos tautas labā, kad mūsu skolotāji pie visas savas niecīgās algas, pie savas nezināmās nākotnes, savām nenodrošinātām vecuma dienām, gadu no gada nepagurdami strādā grūto tautas audzināšanas darbu, aprakdami šai darbā savu jaunību, savus spēka gadus, savu veselību un pat savu bērnu nākotni.

Es domāju, ka ir maršala lielkungam, ir saviem amatbrāļiem darīšu pa prātam, ja pacelšu glāzi un uzaicināšu arī viņus to darīt un uzsaukt augstas laimes mūsu skolotāju kungiem, šiem īstajiem tautas darbiniekiem. Lai dzīvo augsti latviešu tautas darbinieki — skolotāji! Urrā, urrā, urrā!

Pēc tam visi mācītāji un maršals nodziedāja „Augsta laime tiem”.

Skolotāji, vēlu izklīdzdami un iedami vai nu uz naktsmāju, vai atkal rīkodamies doties ceļā, paklusu sarunājās savā starpā par šāsdienas piedzīvojumiem, sevišķi par mielasta gaitu un dzirdētām runām, īpaši par pēdējo runu. Daži izsacīja domas, ka mācītājs Ādams nevajadzīgā kārtā aizķēris tautiskos centienus un sadevis tautiskiem varoņiem. Tāda izturēšanās nebijusi vietā. Pats būdams remdens pret tautisko lietu, viņš laikam vēloties, lai arī visi būtu tādi. Citi skolotāji bija atkal tanīs domās, ka sava laba daļa patiesības mācītāja Ādama runā bijusi tomēr un ka tādēļ par to pukoties neesot nekāda iemesla.

4.

DZĪVES KARUSELIS

Ko ļaudis spriež par barona Šalka skatīšanos uz debesīm. — Barona Šalka iedaža uzjautrināties. — Nejauša iepazīšanās ar studentu Ozolu un satikšanās ar Terēzi. — Knēveļa Didžis ar Biezuma Bozumu mērī spēkus. — Barons Šalks apdāvina Brammanišu Pēteri. — Barona Šalka filozofija par dzīves karuseļi. — Barona Šalka mākslinieciskā sajūsma un mākslas motīvi. — Gretes slimība. — Barons Šalks pavēl viņai kļūt tūliņ veselai.

Barons Šalks atmodās savā Auzudruvas muižā kādu rītu ne visai labā prātā: šodien viņam bija jāierodas aprīņķa pilsētā dot pienācīgai iestādei atbildi par kādu aplamību, ko viņš nesen bija izdarījis. Šī lieta viņam bija stipri nepatīkama, sevišķi tādēļ, ka apvainotā persona bija ievērojama ir pēc sava sabiedriskā stāvokļa, ir pēc savas turības un tātad gan spējīga nevien prasīt pietiekamu gandarījumu, bet šo prasību arī izvest līdz pienācīgam galam. Bez tam viņš bija jau agrāk gan no privātpersonām iesūdzēts, gan no valdības iestādēm saukts pie atbildības par dažām citām nelikumībām. Vēl viņš nebija paspējis šās vecās lietas nokārtot, kad jau atkal jauna ķeza klāt un pie tam tik nepatīkama.

Ar vaļējām acīm gultā gulēdams un griestos skatīdamies, viņš domāja un gudroja, kā no šīs jaunākās ķežas vislabāk tikt vaļā, bet nekādu daudz maz pieņemamu izeju nevarēja atrast. Izdomājies šurpu turpu un ne pie kāda gala iznākuma nevarēdams tikt, viņš beidzot cēlās augšā, nomazgājās, apģērbās un tad izgāja uz lievenēm, kur lika padot sev kafiju. Padzēris kafiju, viņš,

cigāru kūpinādams, atkal ilgi domāja, ko īsti šodien lai atbild tiesu iestādei uz vaicājumu, kādēļ tādā neatļautā veidā un bez jebkāda redzama iemesla apvainojis godājamu cilvēku. Vēl arvien nevarēdams nekāda padoma atrast un pulkstenī redzēdams, ka laiks doties ceļā, viņš lika kučierim iejūgt zirgus tā sauktos pus ratos, pasauca sulaini, lai padod mēтели, kuŗu lika uzmost sev pār pleciem, un tad sēdās ratos, pavēlēdams braukt uz apriņķa pilsētu.

Ceļš no muižas gāja vispirms pa kastaņu koku un bērzu gatuvi, tad pa druvām un laukiem un pēc tam pa mežu, sastāvošu no skuju un lapu kokiem.

— Jāni! — kungs uzsauca kučierim, kad bija braukuši gabaliņu pa lielceļu. — Meži tagad izžuvuši diezgan sausi. Tādēļ nebrauksim apkārt pa lielceļu, bet laid tiešām pa malkas ceļu uz lopu muiželi un no turienes uz lielceļu. Būs trīs četras verstis tuvāk.

— Labi, cienīgs lielkungs, — atteica kučieris un pie nākošā sānceliņa nogriezta zirgus no dižceļa un brauca pa malkas ceļu.

Labu gabalu no lielceļa, tanī vietā, kur auga resnie līdzenie bērzi, kuŗus taupīja tikai lietaskokiem vai pārdošanai un kuŗus cirst malkai Auzudruvas barons bija stingri aizliedzis, šodien bija mežā iebraucis ar divējām orēm kāds no Auzudruvas saimniekiem un tur ar saviem pušiem nolaidis varenu bērzu, kuŗu bija sazāģējuši pusgaŗos runguļos un ar tiem piekrāvuši abējas ores. Pablāban puši jau ņēma grožus rokā un gribēja braukt ar vezumiem mājā, bet pats saimnieks, paņēmis zāģi plakaniski sev uz kamieša, sāka jau soļot uz ceļa pusi, kad nevilšus izdzirda pa meža ceļu, turpat visā tuvumā, ratus klabam. Turp paskatoties, visi gandrīz reizē ieraudzīja braucam baronu. Saimnieks palika stāvot, kā par sālsstāvu sastindzis, arī pušiem rokas noslīga uz leju, un groži izšļuka no pirkstiem un nokrita pie zemes. Viņi bija tā pārsteigti un pārbijušies, ka nedrīkstēja ne elpot. Viņi redzēja, ka kučieris, uz šo pusi paskatīdamies, viņus jau ieraudzījis. Par laimi barons pats uz zemi neskatījās, bet, galvu atsviedis pa daļai atpakaļ, lūkojās uz augšu — vai nu uz koku galotnēm vai mākoņos. Bet ar jaunām izbailēm viņi dzirdēja, ka kučieris, rādīdams ar pātagu uz viņiem, teica:

— Cienīgs barona lielkungs, āre tur...

— Kuš, netraucē mani! — dzirdēja baronu kučieri strauji pārtraucam, un, tā kā braucis, tas atkal aizbrauca, skatoties uz augšu un nekā neredzot, kas uz zemes notiek.

— Lai Dievs dod trakajam Šalkam veselību un ilgu mūžu! — saimnieks izsaucās, priecīgi uzelpodams, kad barona ratus nedzirdēja vairs rībam. — Es visu laiku biju tāds ne dzīvs, ne miris. Jau domāju, nupat mūs ieraudzīs, un tad būs tāda soda maksāšana, ka nāksies vai zirgus un ratus pārdot, un kur vēl briesmīgais rājiens un dižais kauns, kad barons teiktu; „Un tu, Tiltiņ, pagasta tiesnesis, un arī meža zaglis!.. Izgudrēm gan jau biju labu laiku izlencis, kad visi strādā pie rudziem vai siena un kad nevienam nevar ienākt ne prātā, ka šinī gada laikā un vēl tik jaukā dienā kāds varētu iedomāties braukt mežā pēc lietaskokiem vai malkas. Mezsargiem šādā laikā ne sapnī nenāks prātā iet mežu pārraudzīt, bez tam arī viņiem tagad pašiem jāraujas ar saviem māju darbiem. Bet nē, šādā laikā un šādā dienā taisni pašam kungam vajag iedomāties braukt pa malkas ceļu, kur citādi viņu tikai ziemā — kamanu ceļā redz kādreiz braucam. Par laimi viņš, uz augšu vien skatīdamies, tā bija nogrimis domās, ka nevien pats nekā neredzēja, kas uz zemes notiek, bet arī kučierim neļāva ne pušplēsta vārda runāt.

— Es to jau sen esmu novērojis un vienmēr saku, ka mūsu kungam prāts vairāk nesas uz debesu lietām, nekā uz šās grēku zemes nīcīgo dzīvi, — noteica mazais puisis, vecais Mārtiņš, baiļu sviedrus sev no pieres noslaucīdams un izvilkdams pīpi no kabatas. — Dažādu grēku un grēciņu viņam gan nav mazums, tas tiesa, ir to pašu sieviešu ziņā, ir citādi; bet par to viņš atkal, kā redzams, atzīst un nožēlo savus grēkus, jo viņu arvien redz lūkojamies uz debesīm un ilgojamies pēc citas — labākas dzīves, kas pavisam citāda nekā šās bēdu ielejas grēcīgā būšana.

— Tā vajadzētu darīt visiem kungiem: šās nīcīgās pasaules mantas, ko rūsa un kodi maitā un ko zagļi zog, atstāt labāk mums — zemniekiem un darba cilvēkiem, bet pašiem dzīties pēc citas — labākas dzīves un nenīcīgām mantām, jo kungi taču par mums ir labāki, un viņiem tād pēc taisnības pienākas arī tā labākā daļa, bet mums, prastiem darba ļaudīm, kas ar kungiem nekādā ziņā nevaram līdzināties, pietiktu jau arī ar šās zemes nīcīgām mantām un pārējo labumu. Tomēr kungi nezin kādēļ dara otrādi: paši visiem spēkiem cenšas pēc nevērtīgām nīcīgām lietām, bet visu to labāko, kas nekad neiznīkst un ko rūsa nemaitā, sola mums — rupjiem, prastiem darba ļaudīm, — runāja dižais puisis Jēkabs, arī pīpi uzrīkodams un zobgalīgi lūkodamies uz Mārtiņu.

— Bet, puisi, nu ir vislabākais laiks, jo paši savām acīm esam redzējuši kungu aizbraucam pilsētā, kas vērojams no tā, ka ratu pakalā bija piesiets čemodāns, — saimnieks runāja, noņemdam sev zāģi no kamieša. — Tu, Mārtiņ, brauc ar abām orēm mājā, pasauc meitas un saimnieci, lai līdz izkrait vezumus, un tad steidzies atpakaļ. Mēs ar Jēkabu liksimies pie darba un nolaidīsim pa to starpu vēl vienu bērzu. Tad būs ir dažādu lietaskoku pietiekami, ir darbokšļi nākošai ziemai skaliem, ir arī labāka malka, ko pa svētku laiku kurināt.

* *
*

Barons Šalks pa to starpu bija izbraucis no meža un laida pa lielceļu uz aprīņa pilsētas pusi. Taisni tanī vietā, kur četri lielceļi satecēja kopā un kur atradās baltām un melnām svēdrām krāsotais stabs ar četrām izstieptām rokām, no kuņām viena rādīja uz Jelgavu, otra uz Kuldīgu, trešā uz Liepāju un ceturta uz leišu robežu, brauca pretim treji lieli rati, kuņiem katriem bija pa trīs zirgi priekšā. Vienos sēdēja vairāk cilvēku — vīrieši, sievietes, bērni; pārējie divi bija piekrauti augstiem vezumiem. Lai gan vezumi bija pārsegti ar audekla gabaliem un pārsieti virvēm, tomēr šur tur pa pastarpēm varēja redzēt spīdam dažādus spožus raibumus, it kā stikla kreļļu rindas un citādus vizuļus.

Barons Šalks, kas šiem savādiem vezumiem bija patlaban jan pabraucis gažām, iedomājās pavaicāt, kas tie par braucējiem un ko viņi savos vezumos īsti ved. Spēji viņš lika kučierim apturēt zirgus un, atpakaļ pagriezies, skaļā balsi uzsauca:

— Ē, braucēji, apturiet! Kas jums tur tanīs augstajos vezumos un no kurienes uz kuriem braukdami?

Savādie braucēji zirgus apturēja, un priekšējos ratos, stāvus piecēlies un baronu pasveicinājis, kāds žīds ar melnu sprogainu bārdu un tādiem pat matiem atbildēja vācu valodā:

— Cienīgs barona kungs, mēs braucam no Jēkaupenes tirgus uz Annas tirgu Liepājā un vedam karuseli.

Barons Šalks palika acumirkli gluži mierā, it kā ko domājot, bet tad viņa seja pieņēma uzreiz visai dzīvu un jautru izskatu; uz pēdām viņš lika savam kučierim griezt zirgus apkārt un, piebraucis blakus priekšējiem ratiem, priecīgi izsauca:

— Ko, karuseli jūs vedat? Tas ir lieliski! Es sen neesmu uz karuseļa braucis, un šodien man tā nelabi ir ap dūšu, ka tiešām derētu uz karuseļa izvizināties. Nemiet uzstādiet un grieziet vaļā!

Minētais žīds, kas laikam bija karuseļa īpašnieks un visu šo ļaužu saimnieks, nobijies norāva sev cepuri no galvas un sāka lūdzēja balsī runāt:

— Cienīgs žēlīgs barona kungs, to mēs nevaram izdarīt. Vezumi lieli, lietas smagas, — mēs tās nevaram pacelt, un kā mēs vezumus vēlāk sakrausim? Mums te nav tik daudz vīru, — tikai es, Greifs un Golfs. Ko mēs trīs vien varam? Sievas un bērni maz ko var lūdzēt. Te arī nav vieta, kur karuseli uzstādīt — uz lielceļa to nedrīkst darīt. Un kas viņu griezīs? Mēs vieni nepavisam nevaram

to pagriezt, mums arī jāsteidzas uz Liepāju, mēs nedrīkstam ceļā kavēties: ko mēs ēdīsim? Mums vajag pelnīt maizi.

Barons Šalks izvilka sev no kabatas maku, izņēma no tā papīra divdesmit piecu rubļu gabalu un nometa to žīdam priekšā pie zemes.

— Paldies, žēlīgs barona kungs, — žīds pateicās. — Bet izkraujot, uzstādot un atkal izārdot un sakraujot vezumus, mums paiet pus dienas, un mēs vien to nevaram, mums jāmeklē kādi vīri, tiem jādod ēst un alga, tas viss maksā naudu, un kad mēs te uz lielceļa uzstādīsim karuseli, kā te varēs pabraukt gaļām?

— Lai pagaida, līdz karuseli atkal atņems nost. Še tev vēl viens piecnieks, bet tagad nu pie darba, — bez kavēšanās, ka pēc pusstundas var griezt vaļā! Mans kučieris palīdzēs un, āre, tur brauc vēl kādi braucēji, tie arī varēs palīdzēt. Bet tagad nekasi pakausi un nekā negaidi! Es esmu barons Šalks. Trakais Šalks. Vai manis nepazīsti? Jeb es tev! ... — Un viņš, ratos stāvus piecēlies, pacēla uz augšu un pāris reižu savicināja pa gaisu savu smago ādas kančuku, kuŗu allaž, arī braukšus braucot, turēja sev sānos, pie jostas piekabinātu.

— Pazīstu, žēlīgs barona kungs, pazīstu. Jūs esat barons Šalks, kā tad. Kā jūs lai nepazītu? Jūs tik vieni paši tādi labi esat. Es un mani ļaudis, mēs darīsim, ko varēsim un barona kungu labi izvizināsim. Viņš lidos kā uz eņģeļu spārniem.

Žīdi un žīdienes nu kāpa un lēca visi no ratiem ārā, sāka vezumus raisīt vaļā un karuseļa piederumus pa gabaliem vien kraut ārā un celt zemē. Pa to pašu ceļu, pa kuŗu bija braukuši karuselnieki, drīz atbrauca arī pāris čigānu. Arī tiem uz barona pavēli bija jāiet žīdiem palīgā un bez kavēšanās jāstājas darbā. Pa brīdim brauca kāda sieviete, laikam kāda no kaimiņu saimniecēm, kā no ratiem, zirga un aizjūga bija vērojams. Tai ļāva mierīgi braukt tālāk, un viņa arī varēja vēl pabraukt gaļām. Bet visiem citiem, kas uzbrauca vēlāk, nebija vairs iespējams tikt tālāk un tie gribot negribot bija spiesti še apstāties un gaidīt, kas notiks tālāk, jo taisni pašās krustcelēs tika uzstādīts tagad karuselis, kuŗa spārni bija tik gaŗi, ka aizņēma visu brīvo platību, bet grāvji ceļam abās pusēs bija plati un dziļi. Tā pa visiem četriem ceļiem drīzā laikā saradās aizsprostotās krustcelēs prāvs simts braucēju, pa lielākai daļai gan tādi, kam nekur sevišķi nebija jāsteidzas, kā daži preču žīdi, kādi rati ar leišu padeguļiem — vīru un sievu, pāris tādi pat tirgus ceļotāji, kādi bija karuselnieki un tā joprojām. Visus tos tūliņ rīkoja pie darba. Beidzot, kad karuselis bija jau uzstādīts, un žīdi darbojās vēl tikai ar tā pušķu sakārtošanu, atbrauca arī Knēveļa Didžis un Brammanišu Pēteris, vezdami katrs vezumu kaļķu. — Tos laikus Cīrulenes un apkārtnes muižu kalpi, kā arī mazturīgākie saimnieki mēdza pelnīties ar kaļķu vešanu uz Liepāju. Muižas cepļos Ventas malā dedzināja visai labus kaļķus. Kalpi savās māju dienās, kad daudz maz bija kāda pavaļa, mēdza nopirkt pa trīs mucu kaļķu, sabēra tos vecos, citur vairs nelietojamos maisos, un tad brauca ar tiem uz Liepāju, kur tos pārdeva gan mūmiekiem, gan namu cēlējiem, pie kam daži rubļi iznāca peļņas. Brammanišu Pēterim tēvs bija vēl dzīvs un pie veselības, tā ka mājas darbus pa lielākai daļai viņš nostrādāja, un Pēteris savās māju nedēļās stipri varēja piekopt peļņas braukšanu. Tā arī tagad ir viņš, ir Knēveļa Didžis, būdami māju nedēļā un savas pāris liecību dienas katrs muižā atkalpojuši, bija laidušies ceļā ar kaļķiem.

Knēveļa Didžim gan nebija ne tēva, ne sievastēva, ne arī cita kāda veca, kas viņam māju darbos varētu palīdzēt, bet viņš bija pats visai spēcīgs un veikls strādnieks, kam darbs šķirtin šķīrās. Ar ceļā braukšanu nokavētos māju darbus viņš pasteidza pa vakariem, svētku pavakarēm, un celdamies rītos agrāk par ctiem. Viņam bija lielākas vajadzības nekā citiem kalpiem, jo, lai gan viņš nebija nedz dzērājs, nedz citādi palaidnieks, tomēr viņš pats sevi noplicīja, pastāvīgi mainīdams zirgus un gandrīz ikreiz dodams piedevas. Zirgus mainot, pašam ikreiz naudas nepagadījās, kādēļ bija jātapina no kaimiņiem un pazīstamiem, kam vēlāk nācās atkal atdot. Sevišķi pie Brammanišu Pēterā, viņš bija arvien ar dažiem rubļiem aptapinājies. Tādēļ arī tagad, kad

Brammanīšu Pēteris, rīkodamies uz peļņā braukšanu, bija uzaicinājis arī viņu, vai nebraukšot ceļā, lai varētu ko nopelnīt un nolīdzināt parādu, Didžim nekas cits nebija atlicis, kā braukt līdz, apzinoties, ka parāds nav brālis un ka, vecu parādu nesamaksājis, turpmāk tapināt nedabūs. Bija arī tagad tāda brīvāka pastarpe, rudzu pļauja taisni steidzama vēl nebija, siens gandrīz viss novākts, papuve uzkārtāta. Laiks kopš vairāk dienām turējās jauks, tā ka varēja domāt, ka tas arī turpmāk būs tāds pat, un tātad nebija domājams, ka lietus varētu uznākt un notikt nelaime — kaļķi aizdegties, sabojāties, sadegt maisi, kur tad visa peļņa būtu vējā. Tā ka bija paredzama laba laika turēšanās, tad Didžis labprāt bija laidies ceļā, jo bez domātās peļņas viņš gribēja arī izmēģināt vezuma vilkšanā savu jauno, pirms pāris dienām Jēkaupenes tirgū iemainīto zirgu. Bija viņam arī vēl kāds īpašs nolūks, par kuŗu viņš gan nevienam nekā iepriekš neminēja, bet kuŗu toties jo dzīvi loloja sev prātā: varēja gadīties, ka Sepenes, Audaru-Asītes, Kazu vai Lubu krogū iznāk zirgu mainīšana, jo tanīs čigāni arvien bija sastopami.

Ieraudzījis piebraucam Knēveļa Didži ar Brammanīšu Pēteri, ka abi soļoja blakus saviem vezumiem, barons Šalks priecīgi iesaucās:

— O! Nu ir labi! Nu mums īstā brīdī nāk darba spēki kā pasaukti. Kad tie stāsies pie griešanas, karuselis ies rūkdams!

Knēveļa Didžis, kas visur, kur kāds sevišķs un grūts darbs bija priekšā, likās ar visu krūti klāt un darīja to ar veiksmi un saprašanu, pie tam pats ar savu darba spēju un prasību gan nekad nelieģinādamies, bet tomēr labprāt dzirdēja, ka citi viņu paliela un apbrīno, — tagad, dzirdēdams tādu cildināšanu un pie tam vēl no kaimiņu barona mutes, zirgu apturējis gabaliņu nostāk, priecīgi lepni gaitā soļoja šurp, galvu drusku atmetis atpakaļ un šad un tad to papurinādams, tā ka kuplie, ķerainie mati vien tik salīgojās. Savas vīra vērtības un darba spējas pilnā apziņā laimīgi lepni smaidīdams, pātagu turēdams kreisā rokā nolaistu uz zemi, bet labo roku cēli vēcinādams, viņš droši pienāca baronam klāt, jo viņš mācēja ir kungiem pienācīgi dot godu, ir ar tiem pieklājīgi runāt, kā daži citi vis neprata un uz ko pats bija ne mazumu lepns. Cepuri noņēmis un baronam mēteļa piedurkni noskūpstījis, viņš nelika vis tūliņ cepuri sev atpakaļ galvā, bet palika tāpat stāvēt baronam priekšā, un gaidīdams, ko teiks, laipni smaidīdams lūkojās uz baronu. Tikai kad barons bija divreiz teicis, lai nestāvēt ar pliku galvu, viņš uzlika cepuri atpakaļ galvā. Pātagu viņš bija paturējis sev rokā nevis tā nejauši, bet ar zināmu iepriekšēju nolūku, jo viņam bija paradums, stājoties pie kāda sevišķi grūta darba gabala, ko citi nejaudāja veikt, piemēram, pie apkrituša vezuma uzcelšanas, pie liela akmens vai resnas sijas velšanas uz slēpēm un citiem tamlīdzīgiem darbiem, mazāk spējīgos vīreļus pabīdīt sāņus, lai nekuļas pa kājām, un tad iedot tiem, lai viņa pātagu vai citu kādu lietu patur tik ilgi, kamēr pats ņemsies ar celšanu. Tā arī tagad viņš bija domājis, ka te būs kaut kas ceļams, ko žīdi ar čigāniem un citiem vācu vai pus vācu tirgus ļaudīm vieni paši nejaudā izdarīt, jo Knēveļa Didžim, kā arī citiem kalpiem, bija jau sen nodibinājusies tāda pārliecība, ka spēka ziņā ar latvieša cilvēku nevar mēroties ne žīdi un čigāni, ne arī pusvācieši vai īsti vācieši un kungi, bet vienīgi tik varbūt leiši (citas nekādas tautības kalpu ļaudis tuvāk nepazīna). Tā arī tagad, gaidīdams, ko barons liks darīt, viņš palūkojās uz abām pusēm sev apkārt, kam vajadzīgā brīdī varētu dot savu pātagu paturēt. Brammanīšu Pēteris, kas sekoja Didžim dažus soļus pakaļ, gāja drusku uz priekšu salīcis un mazliet arī salīcies uz labo pusi, bet citādi arī ar drošu gaitu un pašpaļāvīgu izturēšanos, jo arī viņš saviem spēkiem pilnīgi uzticējās un katrā darbā bija atšķirīgs. Tikai savu pātagu viņš bija atstājis uz vezuma, jo viņam trūka tādas iepriekšējas rīkoties ar šo ieroci tā, kā to mēdza darīt Didžis. Sekodams sava vecākā, vairāk piedzīvojusa biedra un daudzīnātā barveža priekšzīmei, arī viņš nobučoja baronam mēteļa piedurkni un tad palika baronam priekšā ar pliku galvu tik ilgi stāvēt, līdz tas viņam lika maukt cepuri atpakaļ galvā.

Kad barons Šalks bija paziņojis, ka būšot jālīdz žīdiem griezt karuseli un ka viņš pats uz karuseļa vizināšoties, tad Didžis par tādu nedzirdētu joku no prieka padevīgi jautri iesmējās un, atkal baronam pie piedurknes noliekdamies, sacīja vēl jo padevīgi laipnā balsi un ar priekā spīdošu ģīmi:

— Bet, cienīgs barona lielskungs, tad jau, lūgtu, vajadzēs šņabi.

To viņš sacīja nevis aiz kāres pēc šņabja, jo tādas kāres viņam nebija, bet gan tikai tāpēc, lai parādītu kaimiņu dzimtkungam, ka Cīrulenes kalpi ir saprātīgi cilvēki un prot ar lielkungi runāt un tos lūgt, tā kā piederas. Bez tam Didžis to ieskatīja par goda lietu, ka vēlāk varēs citiem kalpiem pastāstīt, ka viņš izlūdzis kaimiņu baronam šņabi. Garā viņš jau tagad priecājās, kad, pārbraukuši no ceļa atpakaļ, varēs ir pašu mājas citiem kalpiem, ir muižā visiem darbiniekiem pastāstīt, kā viņi ar Brammanīša Pēteri dzēruši Šalka dotu brandavu. Ka barons šņabi dos, par to Didžis nešaubījās, jo līdzās dažādām aplamībām un pārspilējumiem bija visā apkārtnē arī plaši pazīstama šā barona labsirdība un devība, kas nereti pārvērtās pat izšķērdībā, sevišķi, ja viņš aizrāvās ar sieviešiem vai citiem kādiem ārkārtējiem priekiem.

Un Didžis nebija savā pārliecībā alojies. Barons Šalks, it kā aizmirstu atcerēdamies, spēji iesaucās:

— Jā, šņabja vajag un alu arī! Gribu šodien dūšu ietaisīt... — Un viņš tūliņ uzsauca savam kučierim, lai aizbraucot krogū, kuŗš turpat bija netālu, un lai liekot krodziniekam bez kavēšanās atvest pāris grozu alus, šņabi un uzkožamos un lai pasakot, ka barons Šalks samaksās.

Pa to starpu žīdi bija ar karuseļa appušķošanu un pilnīgu sarīkošanu galā un grieza jau vaļā lejerkasti, kuŗa kviecoši kaucošās skaņās vilka kādu visai gaudīgu meldiju. Barons Šalks nu lika stāties griezējiem pie darba. Karuseļa saimnieks ierādīja Knēveļa Didžim ar Brammanīšu Pēteri, kas un kā katram jāgriež, kā arī pats gribēja jau ķerties pie vienas no milnām, kāda katram griezējam bija viena jāņem rokā; bet Knēveļa Didžis viņu no tā atturēja, pasniedzams savu pātagu un lepni un apzinīgi teikdams:

— Še patur manu pātagu un stāvi mierā, — iztiksim jau bez tevis.

Barons Šalks pielika lielāko un resnāko čigānu arī pie griešanas, arī pieaicināja sev klāt leišu vīreli, kas brauca padeguļos, lika parādīt sev papīrus un kad bija pārliecinājies, ka tie izdoti no pienācīgas iestādes dāvanu lasīšanai kādiem pilnīgi izdegušiem leišu saimniekiem no Žīdi-Žamales pagasta, tad viņš pats iedeva padegulim papīra trīs rubļu gabalu un tad lika leiti pie karuseļa griešanas, bet pats uzsēdās vienā no koka zirdziņiem, pasauca kādu no jaunākām čigānietēm, lika tai sēsties sev blakus otrā zirdziņā, nzsauca mazākiem žīdēniem un čigānēniem, lai arī kāpj zirdziņiem virsū vai lec kamanās iekšā, un tad karuselis sāka kustēties un drīz griezās jau pilnā spēkā, jo visi četri griezēji bija īsti stiprinieki, kas rāva, ko nags nes. Žīds pats grieza lejerkasti, kāda žīdiete ar piķa melniem matiem un lieliem spīdīgiem auskariem sita sietiņu, čigānes dziedāja un trallināja kādu jautru meldiju, bet barons Šalks iekliegdamies šad un tad piesita ar kančuku savam koka zirdziņam un krietni saraustīja pie iemauktiem vai arī apkampa un spieda sev klāt blakus sēdošo čigānieti, tā saceldams bezgalīgu jautrību, tā, ka arī visi dīkā stāvētāji un mierīgie skatītāji sāka kliegt, aurēt un skaļi priecāties līdz.

Pēc ilgākas griešanas barons lika apturēt un nokāpa no sava kumeļa. Šai brīdī atbrauca krodzinieks pats ar saviem ratiem, kuŗiem krautes bija piekrautas pilnas ar alus groziem, degvīna pudelēm, desām, veģiem un oītiem uzkožamiem. Krodzinieks — vecs, gaŗš, kalsns vācietis — cepuri noņēmis un baronu laipni un padevīgi apsveicinājis, stāstīja tam, ka atvedis veselu vezumu, lai barona kungs visu pats pēc savas patikas varētu izmeklēties. Barons Šalks atrada to par prātīgi darītu un par šādu saprātīgu rīcību uzslavēja krodzinieku, uzsīzdams tam ar plaukstu dažas reizes pa plecu. Nu sākās iedzeršana un uzkošana. Barons, kā visas šās izpriecas sarīkotājs, dzēra pats pirmais, tad bija jādzeļ krodziniekam, pēc tam karuseļa saimniekam un tad visiem citiem. Kad šņabja pudeles bija jau vairāk apkārt staigājušas un arī uzkožamie baudīti, krodzinieks sāka

atkorķēt alus pudeles, un katrs, kas vien vēlējās, dabūja nu pa pudelei alus, bet kam dzeršana labi vedās, varēja dabūt arī otru un trešu. Visa šī nevilšus sastapusies, raibā sabiedrība kļuva nu varen jautra: svešs ar svešu tērzēja, jokoja, smējās un kopīgi priecājās kā veci pazīstami, jo visi tagad bija diženi labā prātā un bezbēdīgi kā bērni, paši brīnīdamies un priecādamies par tādu negaidītu uzdzīvi.

Šajā vispārējās jautrības un brālības izpriecas brīdī pa vienu lielceļu, kājām nākdams, tuvojās krustcelēm kāds students. Tas bija skolotāja Aumaļa draugs Ozols, iedams it kā pastaigādamies, nūjiņu bezbēdīgi rokā vicinādam un papirosu kūpinādam. Barons Šalks, kas patlaban sēdēja kādās karuseļa kamaniņās, ar vienu roku apķēris jauno čigānieti, bet otrā turēja putojošu alus zeideli, ieruudzījis studentu, nolika alus trauku un, cepuri noņēmis un vicinādams pa gaisu, sauca priecīgā sajūsmā:

— Ho, Bruder Studio! Dorpatensis! Ho! Hallo!...

Students, acīm redzot, nezināja, ko uz šo savādo sveicinājumu atbildēt. Cepuri drusciņ pabīdījis uz vienu ausi, tā ka nevarēja noprast, vai šāda viņa kustība uzskatāma par atsveicinājumu vai tik par savas cepures vienkāršu piekropšanu, viņš gribēja visai šai raibajai un skaļi trokšņojošai sabiedrībai lepmi paiet gažām. Bet barons Šalks, redzēdams studentu nemaz neapstādamies, atstāja čigānieti uz karuseļa, piesteidzās studentam klāt un, vāciski runādams, teica:

— Mans kungs, lūdzu atļaujiet iepazīties. Es esmu barons Šalks.

— Ļoti patīkami. Mans vārds Ozols. Bet es domāju, mans kungs, ka mēs gluži labi varam runāt arī latviski, jo atrodamies latviešu zemē, latviešu starpā, un abi divi šo valodu laikam protam, — tā students, stalti nostādamies un barona izstiepto roku tikai drusciņ satverdams un tūliņ atkal palaizdams vaļā, latviski atteica. — Kādā citā valodā es labprāt nerunāju, kur tas nav nepieciešami vajadzīgs, jo es domāju, ka latviešu valoda ir tikpat laba kā citu kultūrtautu valodas.

— Pilnīgi pareizi un riktīgi! — izsaucās barons Šalks, runādams tagad arī latviski. — Es latviešu valodu protu un labprāt runāju, bet es protu to tikai tā, kā to runā mani ļaudis un citi zemnieki. Kā latviešu kungi runā un kā latviešu avīzēs drukāts, to es labi nevaru saprast, jo man ar latviešu kungiem nekad nekāda darīšana nav bijusi, un viņus vēl neesmu pazinis. Tādēļ domāju, mans kungs, vai nepāriesim labāk uz to valodu, ko mēs abi protam labi un riktīgi runāt?

— Tādā gadījumā man tur nekas nav pretī, — atteica students. — Bet to daru tikai ar to norunu, ja jūs, mans kungs, ieskatāt latviešu valodu par līdzlgu vācu valodai un atzīstat tai vienādas tiesības ar citām vietējām valodām. Es esmu latviešu patriots, mīlu savu tautu, turu viņas valodu cieņā, godā, un kur manas tautas gods tiktu aizkarts vai tās valoda nicināta, tur katru brīdi esmu gatavs aizstāvēt tās godu un tiesības ar ieroci rokā!

— Ho! Tas man patiik! Ar ieroci rokā... Jā, pilnīgi pareizi un riktīgi. Tā ir īsta studenta valoda. Tā vajag. Es arī esmu bijis students, esmu studējis gan Tērbatā, gan Hallē, Bonnā, Jēnā un Getingenā un ļoti mīlu studentu dzīvi. Ja man nebūtu jāvalda sava majorātmuiža, es būtu palicis par mūžīgu studentu! Kur leraugu kādu studentu, tur labprāt tam metos pa draugam, un kaut tas man arī pilnīgi svešs buršis. Neņemiet par ļaunu, kad arī jūs te tā apturēju. Bet es nevarēju citādi: studentu redzot, man tūliņ nāk prātā buršu dzīve. O, du alte Burschenherlichkeit! Es esmu kuronis, jūs laikam no jaunās latviešu korporācijas? Biju dzirdējis. Paga, kā viņu sauc?

— Letoniju.

— Pareizi un riktīgi. Lai dzīvo letoņi un kuroņi brālīgi kopā! Urrā! O, du alte Burschenherlichkeit! — barons Šalks sauca sajūsmināts, ar vienu roku saķēris studentu zem paduses, ar otra vicinādam savu cepuri pa gaisu. — Bet nu apstiprināsim ar kādu labu štēzeideli savu jauno, savādo iepazīšanos — taisni lielceļa vidū. Nu, neņemiet par ļaunu.

— Nekā te nav ko ņemt par ļaunu, — atteica students, arī pilnīgi atkusdams no barona Šalka pārplūstošās sirsnības. Kas ceļa vidū notiek, tas nekad nevar būt ļauns. Gods iet pa ceļu, tik negods pa ceļa malu.

— Pilnīgi pareizi un riktīgi! Ak, cik jauki teikts! Es mīlu latviešu cilvēkus un viņu valodu, sevišķi kurzemniekus. Par mums, kurzemniekiem, mēdz taču teikt: kurzemnieki — siržu zagļi, gan arī: kurzemnieki zirgu zagļi. Diezin, kurš no šiem vārdiem pareizāks?

— Es domāju, ka abi divi, — students smējās.

— Akurāt un riktīgi! Gudri teikts. Bet nu runāsim vāciski...

— Cienīts lielskungs, nāciet mūsu pulkā, tad mums būs divi lielkungi, — tā kāds čigans, cepuri noņēmis, uzrunāja studentu, kuŗu barons Šalks zem rokas veda līdz nz karuseļa pusi.

— Ko jūs te darāt? — students vaicāja čigānam.

— Cienīgs lielskungs, svinam Jēkaupenes tirgus atsvēti un vizinām lielkungus uz karuseļa.

Barons ar studentu, blakus iesēdušies karuseļa kamaniņās un abi kausus krietm tukšodami, uz ātru roku kļuva lieli draugi un trieca kā veci paziņas, pārrunādami studentu dzīves priekus un bēdas, sevišķi dažādus ievērojamākus divkauju gadījumus un citus raibus notikumus. Barons starp citu zināja stāstīt, ka letoņi esot vareni cirtēji ar zobeniem un dažu labu kuroni saskrāmbājuši; tomēr visvājāk cīņā ar latviešiem klājoties livoņiem, starp kuŗiem dažs pazaudējis pat visu roku. Vācieši vispār esot gan krietni šāvēji, bet ciršanā ar zobeniem latvieši liekoties būt, ja arī ne veiklāki, tad katrā ziņā stiprāki. Arī viņš pats labāk varot palaisties uz pisitoli nekā uz rapieri.

Pret šādiem savas korporācijas glaimiem Ozols aizrādīja pieklājīgu atturību, vienaldzīgi, gandrīz vēsi atbildēdams:

— Katreizējas menzūras iznākums taču atkarājas tikai no atsevišķu individu vai menzūras aktīvo dalībnieku kvalifikācijas, bet nevis no vienas vai otras veselas korporācijas īpašībām vai imponderabilijām. Kas attiecas speciāli uz manu personu, tad man tas absolūti vienaldzīgi, kādi ieroči katreiz tiek izraudzīti, — man klausā vienādi labi tik rapieris, kā pistole. Es šauju diezgan precīzi pat uz lielāku distanci un ar rapieri pats esmu dabūjis tik vienu vienīgu brūci, bet citiem iedevis savu pusduci.

Šāds paskaidrojums, ko students izteica bez sevišķa uzsvāra, it kā atturēdamies no savu spēju cildināšanas, atstāja uz baronu Šalku toties jo stiprāku iespaidu, un viņš vaļsirdīgi atzinās, ka sen neesot saticies ar džentlmeni, no kuŗa mutes būtu dzirdējis tik lietīškus spriedumus menzūras laukā, kā šodien tos dzirdot.

Drīz abi jaunie draugi bija tik tālu, ka stāvus piecēlušies un cepures turēdami vienā un pilnus zeideļus putojoša alus otrā rokā, salika labās rokas šķērsām vienu pār otru, izdzēra katrs savu kausu līdz dibenam, pēc kam students žigli izslaucīja alus putas no savām nelielajām skaisti uzgrieztām dzeltenajām ūsām, barons atkal noslaucīja savas lielās, kuplās, jau stipri iesirmās ūsas un tad abi trīsreiz cieti sabučojās, uzsaukdami viens otram:

— Du!

— Du!

Viņi bija saderējuši tu-draudzību jeb brālību. Pēc brīža vēlreiz tukšoja kausus un sauca viens otram:

— Šmollis!

— Šmollis! — Un tad, atkal blakus nosēdušies kamanās un viens otru ar vienu roku apkampuši, bet otrās turēdami pilnus alus kausus, sāka abi dziedāt:

— Gaudeamus igitur.

Žīdi un žīdietes, čigāni un čigānes, redzēdami kungus vien dziedam un negribēdami tiem vieniem pašiem ļaut pūlēties, iedomājās iet viņiem palīgā, jo sak, ēduši, dzēruši un priecājušies

esam visi, bet jādzied kungiem vieniem pašiem — kā tas izskatās! Bet neprazdami ne šās dziesmas vārdus, ne meldiju, viņi vilka vaļā tādu dziesmu, kādu mācēja — žīdi savu un čigāni savu.

Tāpat Brammanīšu Pēteris, baidīdamies pēc tādas cieņas tik ilgi stāvēt dīkā (jo karuseli negrieza vairs jau labu brīdi), gribēja būt izpalīdzīgs arī pie dziedāšanas, bet ne kungu, ne žīdu, ne čigānu dziesmas neprazdams, ne arī citādi dziedāšanas lietās būdams kāds liels pratējs, viņš acumirkļi citu dziesmu nevarēja iecerēties, kā tikai: „Kur tad tu nu biji, āzīti manu?” To viņš tad arī, atkāšējies un saņēmies, pūta vaļā, pirms gan tā palēni un nedroši, bet tad, baidīdamies, ka viņa dziedāšana tādā milzīgā troksnī (jo žīdi grieza arī leijerkasti un melnā žīdiete sita sietiņu) nepaliek nepamanīta un viņu neieskata par sliņķi un liekēdi, viņš rāva arvien stiprāk un beidzot pilnā spēkā. Kad Knēveļa Didzis, kas dziedāšanā jau sen nebija vairs mēģinājies, tagad — siltā galvā un redzot visus citus dziedam — arī negribēja vairs stāvēt mierā un, nostājies līdzās Brammanīšu Pēterim, kaut kā palīdzēja tam vilkt ir meldiju, ir teikt vārdus, jo šās dziesmas vārdus viņš zināja tīri brangi no galvas: tie viņam bija vēl pa daļai palikuši prātā no paša bērnības laikiem, pa daļai bija tos par jaunu iegaumējis no saviem bērniem.

Tā vienā reizē atskanēja četras dažādas dziesmas, apmēram pārdesmit cilvēku dziedātas, leijerkastes stabules un svilpes kauca un spiedza uz nebēdu un it kā sacenzdamās ar dažādiem dziedātājiem un dziedātājām, bez tam dažs vēl sita ar dūrēm baubienu pa karuseļa kamanu atzveltnēm vai citur, vai arī plaukšķināja saujās un pa starpām nokliedzās un noaurējās. Tas viss sacēla lielisku, juklu troksni, un ja apkārtējos laukos būtu kur strādājuši ļaudis vai aptuvenā būtu kur bijušas kādas mājas, tad gan būtu sākuši cilvēki saskriet dižceļu krustcelēs skatīties, kas tur notiek; bet māju nekur tuvumā nebija, un laukos visapkārt viņoja divu lielu kaimiņu muižu plašās, kuplās vasarāja druvas. Rudzu lauki abām muižām atradās uz citu pusi, un tā neredzētos notikumus uz dižceļa redzēja un dzirdēja tikai tie, kam tur taisni šai laikā bija gadījies uzbraukt.

Dažādo dziesmu kopējam nodziedājumam sekoja vizināšanās uz karuseļa un tad atkal šņabja un alus dzeršana, joki, smieklī un liela jautrība, līdz students iedomājās dziedāt kādu dziesmu latviski. Piecēlies stāvus un roku pa gaisu cilādams, it ka baubiena sitienus rādīdams, viņš patīkami spēcīgā balsī sāka dziedāt:

Tur es dzēru, tur man tika,
Tai mazāji krodzinā.

Barons rāva tūliņ uz pēdām līdzī; to pašu darīja Brammanīšu Pēteris un visi citi, jo šās dziesmas vārdus dažs labs vairāk vai mazāk zināja no galvas un kas nezināja, tie tos noklausījās no citiem, bet meldija bija tāda, ka tai katrs viegli varēja pievienot savu balsi — arī žīdi un čigāni un leišu padegulis ar savu sievu. Pēc tam barons Šalks sacīja, ka arī viņš zinot kādu latviešu dziesmu; to viņš vēl atceroties no saviem Tērbatas laikiem un to nu gribot dziedāt. Arī stāvus piecēlies un ar savu kančuku sizdams takti, viņš sāka dziedāt, un visi citi dziedāja viņam līdz:

Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens poļu nams,
Ak, skaistā puķīt, poļu nams;
Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens nams,

Tālāk šo dziesmu nedabūja nodziedāt, jo pa ceļu no Cīrulenes puses ieraudzīja braucam kādu puskarieti, un barons Šalks, apstājies dziedāt, lūkojās ziņkārīgi turp. Arī visi citi aplusa un lūkojās uz to pusi.

— Tie ir mūsu lielkunga zirgi! — Knēveļa Didžis izsaucās, pa daļai priecīgs, ka viņam pirmajam izdevies braucēju pazīt, pa daļai nobijies, vai tur nebrauc pats barons un vai tas nesāks rāties, ieraudzījis savus kalpus darbdienā bez darba slaistāmies ap karuseli un vēl alus pudelēm rokās. Mudīgi Didžis ar Pēteri nolika pudeles grozā krodzinieka ratos un steidzās abi pie saviem vezumiem.

— Nudien, liekas būt Cīrulnieka zirgi, — barons Šalks, jautri iesmiedamies, vāciski sacīja studentam. — Nu būs joki! Nevarēs tikt gaļām. Ja viņš pats, tad vajadzēs ārdīt karuseli nost un taisīt ceļu brīvu, jo viņš ir vecs goda vīrs, ko nedrīkst jokot un kas arī nekādus jokus neciestu; bet ja būs kāds cits vai vēl sievietes, tad gaļām laišana ātrāk nebūs, iekām arī lepnie kungu kārtas braucēji nebūs uz karuseļa izvīzinājušies! To esmu šodien noņēmis un pie tā palikšu! Bet ja ņem man ļaunā, dusmojas un grib katrā ziņā braukt tālāk, tad lai dara to: lai ceļ karuseli nost un brauc! Ko es esmu vainīgs, kad karuselis ceļā? Ne es to varēju tur uzstādīt, ne arī varu novākt, — tik stiprs es neesmu. — To teicis, barons Šalks gardi sevī smējās un patīkamās jūtās braucīja savas lielās ūsas.

Puskarietei piebraucot klāt, izrādījās, ka tanī sēž divas jaunas skaistas sievietes. Kučieris, apturējies zirgus, lūkojās uz vienu un otru ceļmali, pētīdams, kur labāk varētu pabrukt gaļām, bet nekur tādu iespēju nevarēja ieraudzīt. Viņš gribēja saukt, lai vācas nost no ceļa, paplēta pat jau muti, bet nezināja, kam īsti lai uzsauktu un kas no šā cilvēku pulka lai būtu tas, kam javāc karuselis nost. Bez tam patlaban ieraudzīja baronu Šalku, ko tūliņ sveicināja, paceldams cepuri un palika mierīgi sēžam, skatīdamies visapkārt un mēģinādams izprast, kas še īsti notiek. Ka barons Šalks še bija dalībnieks un ka tādēļ jāizturas mierīgi, tik daudz viņš saprata:

— Tā ir Cīrulnieka meita ar kādu otru jaunkundzi, — priecīgi pārsteigts, paklusu teica barons studentam, redzēdams puskarieti pieturam un vienu no iekšā sēdētājām pazīdams par Terēzi. To teicis, viņš jauno čigānieti, kas viņam patlaban atradās klēpī, nogrūda sev no ceļiem, žigli piecēlās un devās pie atbraucējām.

Terēze šķita baronam Šalkam izskatāmies šodien tik skaista kā vēl nekad. No negaidītās sastapšanās ar agrāk viņai tik tuvu stāvošu vīrieti viņa uzreiz bija stipri pietvīkusi, un viņas maigo, citādi aizvien bālo seju pārklāja tagad tumšsārta blāzma: vispār viņa izskatījās it kā samulsusi, kas viņu padarīja tikai vēl skaistāku. Sev līdzās sēdošo jauno skaisto dāmu viņa stādīja baronam priekšā par savu māsas meitu Elīzu Mēdemu un tad vaicāja, ko tas nozīmē, ka še nevarot tikt gaļām, kas tas par karuseli tur taisni ceļa vidū un vispār, kas še notiekot. Ar savām lielajām tumšajām acīm viņa lūkojās uz baronu it kā nezināšanā, vai brīnīties vai skaisties.

— Manas ļoti cienījamās damas, še notiek gada tirgus atsvētes svinēšana, — barons Šalks, galanti palocīdamies, atbildēja cienīgi svinīgā nopietnībā. — Tas ir, protams, mans sarīkojums. Es sen nebiju vizinājies uz karuseļa, un tādēļ, karuseli še nejauši sastopot, man radās doma, izdarīt to tūliņ un šinī vietā.

— Lieliska ideja! Kā arvien, tā arī tagad jūsu idejas un darbi, Šalka kungs, ir pilnīgi oriģināli un attapības ziņā dara jums godu. Bet nu lūdzu gādājiet, ka mēs tiekam tālāk.

— Šai tirgū, cienījamā jaunkundze, tāds noteikums, ka katram, kas še ierodas, jāvizinās uz karuseļa, — bez šādas muitas neviens netiek gaļām, vai tam jāgaida, līdz tirgus beidzas. Jūs abas es uzaicinu, kā mūsu goda dāmas, ņemt mūsu izpriece mazu dalību un arī pavizināties uz karuseļa.

— Bet Šalka kungs! Ko jūs no mums prasāt?! Kā tas izskatītos! — Terēze izsaucās izbrīnījusies, tīri izbijusies. Viņas lielās tumšās acis likās kļūstam vēl lielākas un uz viņas gludeni baltās pieres, cik zem platmales malām bija redzams, šķīta parādāmies mazas, sīkas krunciņas.

— Izskatīsies ļoti labi, cienījamā jaunkundze, — Šalks turpināja. — Jo kur tik labi un tik skaisti cilvēki ir klāt, kāda jūs esat, tur arvien viss tikai labi vien var izskatīties. Un ja arī neizskatītos labi, kas par to? Ja tik pašam patīk! Dzīvē daudz kas notiek, kas ne pēc kā neizskatās.

— Es uz karuseļa gan nekad vēl neesmu vizinājusies, un tu, Līza, droši vien arī nē. Kā tu domā? — Terēze runāja, paskatīdamās uz savu ceļabiedreni un kā sevi apdomādamās. Apakšlūpu drusku iekniebusi zobos, viņa nebēdīgi smaidīdama paskatījās atkal uz baronu Šalku. Lielās tumšās acis zem dzeltenās cepures platajām malām dzirkstīja savādi.

— Lūdzu, cienījamā Terēzes jaunkundze, pamēģiniet! Bez mēģināšanas nekur nekā labi nevar zināt, — barons Šalks, kā apburts no Terēzes skata, runāja sirsnīgi padevīgā, čukstošā balsī.

— Bet mums jāsteidzas; mēs braucam mīlestības darbā, — vedam kādai slimai mežsardzenei zāles un spēcīgu barību.

— Tad taisni nedrīkstat kavēties! Nāciet un vizinieties tūliņ, lai tad varat braukt tālāk un darīt Dievam patīkamu darbu.

— Ko tu domā, Līza? — Terēze jautri vaicāja, vēlīgi un viltīgi lūkodamās blakus sēdošai radīniecei acīs. — Vai mums pieņemt Šalka kunga uzaicinājumu?

Šī, kas jau visu laiku bija paslepus bieži lūkojusies uz dažus soļus atstatu stāvošo brašo, skaisto studentu, domādama, ka barons Šalks, kas ar savu jau patuklo augumu un lielajām iesirmajām ūsām viņai nemaz lāgā nepatika, varbūt nodomājis pie vizināšanās viens pats būt viņām par kavalieri, uz Terēzes vaicājumu nekā neatbildējusi, ņipri runādama, griezās pie barona ar sekojošiem, pārmetuma pilnā balsī, runātiem vārdiem:

— Šalka kungs, kā jūs domājat viens pats mūs divas vizināt? Lai iet mana tante, ja grib, viena pati. Man nav kavaliera, es neiešu! — Pēc šiem vārdiem viņa it kā atrāvās vairāk atpakaļ un, uzmetusi lūpiņas, it kā dusmodamās, palika tad lepni sēžam, nopietni lūkodamās kaut kur tālumā.

— Atvainojiet, kontese, tūkstoškārt atvainojiet! Mēs esam taisni divi — tikpat, cik jūs. Lūdzu tūliņ iepazīstināšu. — Un aizsteidzies pie studenta, kas, papirosu kūpinādams, par kaut ko sarunājās ar karuseļa saimniekiem, barons to, aiz elkoņa satvēris, aizveda pie ekipāžas, kur izdarīja priekšā stādīšanu, svinīgi runādams:

— Baronese fon Hagen, Kontese Medem! Mein Freund, Herr Ozol, Student und Kavalier aus Dorpat, jeder zoll ein Gentleman!

Viņš pats nu sniedza Terēzei roku, palīdzēdams izkāpt no ratiem un veda to pie karuseļa. To pašu darīja students ar otru dāmu, kas bija vēl jauna jauniņa, tāda ar pusīsiem brunčiem.

Pa to starpu tur bija ieradies arī Biezuma Bozums. Viņš bija no savas muižas sūtīts kaimiņu muižas sudmalās sabīdelēt vezumu pūru, jo Cīrulenes sudmalās bīdeļu dzirnas ūdenskrituma dēļ vasaru nemaz nelaida darbā. Braukdams ar savu māli atpakaļ, Biezuma Bozums bija spiests arī krustcelēs tagad apstāties, kur Knēveļa Didžis ar Brammanišu Pēteri tam nu pastāstīja, ka viņus šē Auzudruvas barons pielicis pie karuseļa griešanas, par ko dabūnot dzert šņabi un alu pēc patikas.

Vēl Biezuma Bozums nebija paspējis visu dzirdēto labi sajēgt, kad jau barons Šalks, kuŗš šo biezo spēka vīru drīz bija pamanījis, pienāca klāt un paziņoja, ka viņam arī būšot jāstājas pie griešanas un jāgriež ar visu sparū, jo tagad viņi gribot labi izvizināt cienīgās freilenes. Čīgānu no griešanas atstādīnāja, jo tas, nelūkojoties uz visu savu milzīgo augumu, bija izrādījies par vāju darba spēku. Tā nu par karuseļa griežējiem barons noteica Knēveļa Didži, Brammanišu Pēteri, leišu padeguli un Biezuma Bozumu.

To dzirdot, Knēveļa Didžis un Biezuma Bozums paskatījās viens uz otru stipri pārsteigti un pa daļai pat izbijušies. Lieta tā, ka viņi, jebšu jau ap desmito gadu dzīvoja vienās mājās un gāja vienā un tanī pašā muižā darbu gaitas, tomēr savā starpā spēkos ne pie kāda darba nebija vēl ne reizi mēģinājušies. Ka viņi katrs par sevi ir pirmie spēka vīri visā muižas gājēju pulkā — un laikam arī visā pagastā — par to bija pārliecināti visi, kas vien viņus pazīma un arī viņi paši. Bet kuŗš taisni

no viņiem tas stiprākais, to neviens nevarēja noteikt, un arī viņi paši to nezināja, tādēļ ka tāds gadījums viņiem vēl nekad nebija nācis priekšā, kur būtu bijuši piespiesti gribot negribot mērties spēkiem, bet paši viņi tādus gadījumus meklēt nebija meklējuāi, drīzāk no tādiem izvairījušies, tādēļ ka viens otra spēkus vērtēja augstu.

Tagad nu barons Šalks bija viņus nolīcis pie vienāda darba un abus kopā! Tas bija tāds notikums, ko viņi neviens nebija paredzējuši. Tālab viņi abi izskatījās lielā mērā pārsteigti, pat stipri uztraukušies. — Barons bija arī piesolījis par šo braucienu katram griežējam rubli, bet lai griežot visā spēkā, tā ka karuselis lai skrietu apkārt kā dzirnu akmens sudmalās. Tātad še nu abiem barvežiem un sava novada pirmajiem spēka vīriem bija jārāda, ko kuŗš var, jo te bija nevien apsolīta laba peļņa — par apmēram desmit vai pārdesmit minūtēm darba vesels rublis, ko tos laikus dažreiz vīrs ar visu zirgu pa veselu dienu nevarēja nopelnīt, — bet arī abiem stāvēja vīra gods un barveža slava uz spēles.

Tā tad abi varenie spēka vīri atradās liela, līdz šim vēl nepiedzīvota uzdevuma priekšā. Viņi uz to sagatavojās katrs pēc savas dabas un paražas, cik nu tas tik īsā brīdī bija iespējams. Biezuma Bozums, kas vēl atradās, kā saka, tukšā dūšā, steidzīgi ievilka dažus kulcienus no degvīna pudeles, aizbāza aiz lūpas tabakas nošķi, nospļāvās, uzmauca cepuri ciešāk galvā un tad ņēma griežamo milnu rokā; Knēveļa Didžis atkal savilka ciešāk siksnu, aiz kuŗas arī ceļā braucot bija palicis smilšu maks karājamies, iesplāva sev plaukstās un tad ņēma tanīs milnu. Tāpat Brammanīšu Pēteris, paredzēdams te nu ko sevišķu, sagatavojās pēc savas ziņas: labi atkāšējies, nostājās taisnāk un vispār, kā saka, saņēma kaulus vairāk kopā. Ir leišu padegulis, redzēdams visus tā sagatavojamies, saprata acumirkļa nopietnību un nometa savus gaŗos, pelēkos svārkus, tā ka kļuva redzama zils ar baltu rūtainā vestes mugura, laikam ņemta no iznēsāta leitenes nātņa lindraka.

Kad barons un students bija pēc savu dāmu gaumes izmeklējušies skaistākos zirgus un uz tiem nosēdušies, tad karuselis sāka griezties. Tūliņ atskanēja lejerkaste, šoreiz spēlēdama strauju, jautru gabalu, tādu it kā kazaku. Brītiņu karuselis griezās palēni, bet tad arvien ātrāk un ātrāk, tā ka daudzi drīz nemaz nevarēja skatīties uz karuseļa figūrām, un uz viņām sēdošais čigāns, atgriezdamies uz otru pusi un nospļaudamies, noteica:

— Kur tik ātri griežas mutulī, tur nevaru virsū skatīties: man tūliņ galva arī griežas mutulī.

Šai braucienā neviens cits nevizinājās, kā tik barons un students ar abām dāmām. Melnā žīdiete sita atkal sietiņu un šoreiz tik žigli un spēcīgi, cik vien varēja; citi žīdi un žīdienes, čigāni un čigānes, gribēdami kungus godināt un sagādāt tiem lielākus priekus, skaļi plaukšķināja, brīdi pa brīdim iekliegdamies. Barons Šalks tagad vairs nedauzījās nedz ar savu kančuku, nedz arī citādi kā alējās, ar vienu roku apkampis Terēzi ap vidu pieturēdams. Viņa, likas, ātro griešanos labi nepanesa un slīgstam sāņus. Platmali, kas no galvas bija nošļukusi, viņa turēja cieši rokā saķertu. Viņas varenie mati, kas pakausi bija sasieti lielā mezglā, atrisa paši no sevis vaļā un visā gaŗumā un kuplumā plivinādamies skrēja pa gaisu kā melns negaisa padebesis.

Students savai dāmiņai bija arī aplicis roku ap vidu, bet pieturēja viņu tikai viegli, jo viņa sēdēja taisni un turējās stingri.

Kad labu laiciņu tā trakiskā ātrumā bija griezušies, barons uzsauca, lai apturot. Karuselis sāka griezties lēnāk un beidzot apstājās pavisam. Knēveļa Didžis un Biezuma Bozums paskatījās viens uz otru it kā nobijušies un norūpējušies, kuŗš gan no abiem griešanā otru pārspējis. Bet Brammanīšu Pēteris, priecīgi pasmiedamies, iesaucās:

— Abi esat uzvarējuši! Abi griezāt vienādi. Visu laiku skatījos abiem uz kājām un skaidri redzēju, ka neviens netika otram pie papēžiem klāt. Nezin kā citos darbos, bet pie karuseļa griešanas abi esat vienādu spēku. Arī leišu padegulis tikuši grieza.

Šāds paziņojums no bezpartejiska biedra mutes, kuŗš bija pazīstams par cilvēku, kas nekad ar nolūku nepatiesību nerunā, abus varenos spēka vīrus atbrīvoja uzreiz no smaga sloga un viņi tūliņ

uzelpoja vieglāk un ar rūpju mākoņiem pārklātās sejas abiem noskaidrojās. Lai arī viņiem īsti patīkami varbūt nebija, ka Brammanīšu Pēteris un leišu padegulis uzskatīja sevi par viņiem līdzīgiem karuseļa griešanā, tomēr abu spēka un goda stāvoklis pašu starpā bija palicis nesatricināts un tas bija galvenais.

— Vadzi, brālīt baltu, tas bija velna rāviens! Nedz rijas sēršanājā, nedz mēslu vešanājā, nedz arī rudzu pļaušanājā, nevaideņas vairāk ko saņemties, kā karuseļa griešanājā, kad kungi vizinās! — tā Biezuma Bozums, atgrūdis cepuri pakausī, galvu papurinādams un it kā priedīgi brīnīdamies par visu notiku;so, izsaucās ieliksmots, gandrīz sajūsmināts.

Terēzes jaunkundze izrādījās par pilnīgi noreibušu. Viņa nespēja nedz pati nokāpt no sava zirdziņa, nedz droši turēties kājās. Barons Šalks, palīdzējis viņai nokāpt, aplika roku atkal ap vidu un vairāk nešus, nekā vešus aizveda viņu pie ekipāžas un iecēla tanī. Mazā jaunkundzīte žigli izņēma no Terēzes rokassomiņas pudelīti Ūlmes ūde;na, ielēja sev drusku sauļā un apslapināja Terēzei pieri un deniņus.

— Nē, nav vajadzīgs, Līza, man citādi nekas nekait, tikai galva griežas apkārt, — drīz pāries. Bet nu, kungi, gādājiet, lūdzu, ka mēs drīz varam savu ceļu turpināt. Te tik daudz ļaužu. Kad papiņš nedabū zināt, — viņam būs nepatīkami, ka mēs braukušas uz karuseļa. — Pie šiem vārdiem viņa ar savu burvīgo skatu it kā lūgdamās paskatījās uz baronu Šalku.

— Terēzes jaunkundze, jūs varat būt pilnīgi mierā, — barons Šalks runāja svinīgi nopietni. — Neviens nekā nezina, kas nav jāzin. Par to es galvoju ar savu goda vārdu. Vai jūs mani nepazīstat? Jūs zināt, es esmu džentlmenis. Savu dotu vārdu pratīšu izpildīt. Par to esiet droša!

Viņa izstiepa savu roku, ko barons Šalks satvēra un, sev pie lūpām pielicis, spieda uz tās ilgu, sirsnīgi kaislīgu skūpstu. Tad viņa atvilka roku atpakaļ un atkal viņu uzskatīja, šoreiz ar žēli sēru, gandrīz asarainu skatu. Viņa baronu Šalku aizvien bija labi ieredzējusi. Viņa aplamības un trakulības, kas visiem prātīgiem cilvēkiem, sevišķi arī viņas tēvam, tik visai nepatika, viņai nelikās būt nekas ļauns; drīzāk viņa par tām priedējās un varēja tās apbrīnot, jo tās bija taču kas rets un sevišķs, ko citi nevarēja vai nedrīkstēja izdarīt un ko vienīgi tik viņā iespēja. Sevišķi ar savu pārdrošību un pārgalvību viņš tai bija paticis vairāk par visiem citiem viņai pazīstamiem kungiem, un ja viņas griba nebūtu atdūrusies uz vecāku pretestību, tad viņa jau sen būtu šā pārgalvnieka sieva, jo nekādi patīkamāki precinieki par baronu Šalku viņai pirms maršala Nurmhūzena nebija gadījušies. Lielu viņas labvēlību un pateicību viņš bija iemantojis nesen vēl ar savu taktisko izturēšanos viņas tēva septiņdesmitās dzimumdienas svētkos. Atceroties šo viņa cēlo rakstura īpašību un iedomājoties, ka turpmāk viņa ar šo labo cilvēku, kas savā laikā viņai stāvējis tik tuvu, laikam vairs nesatikties, viņai kļuva it sēri ap sirdi, un acīs sazagās asaras.

— Nejauša satikšanās, īsa izprieca un atkal šķiršanās! — barons Šalks izsaucās aizgrābts un reizē ar to nožēlodams, ka tik drīz jāšķiras. — Terēzes jaunkundz, diezin kad un kur atkal satiksimies? — viņš vaicāja paklusā balsī un sirsnīgi uz viņu lūkodamies.

Viņa, paskatīdamās uz viņu ar skumju pilnu skatu, sēri atteica:

— Laikam nekad un nekur.

Arī viņam kļuva savādi. Jo vairāk viņš noraudzījās uz ekipāžas kaktā ieslīgušo, sērās domās nogrimušo Terēzi, jo vairāk viņam radās ir sevis, ir viņas žēl. Gandrīz viņš varētu raudāt par savu ar paša vieglprātību un pārgalvību sakropļoto, izķemoto dzīvi un par šās daiļās, skaistās sievietes pazaudēšanu uz visiem laikiem. Un viņš pats vien pie visa tā vainīgs. Cik bēdīgi, bez gala bēdīgi! Viņam kļuva pavisam smagi ap dūšu. Bet viņš spēji nopurinājās, it kā gribēdams atbrīvoties no kādas nastas un sevi vēroja: „Tiri jāsmejas pašam par sevi! Es kļūstu sentimentāls! Bet tas nedrīkst notikt, jo tas nekā nesaskan ar manu raksturu un nepiestāv manai fiziognomijai.” Un uzsaucis Ģinteram, lai padodot alu, viņš, paņemdams kausu rokā, teica studentam:

— Slīcināsim visas skumjas alus plūdus un dzersim mūsu skaistajām mūzām veselību!

Izdzēruši kausus uz dāmu veselību un saņemdami par to no viņām par pateicību laipnus vārdus un vēl jo laipnus smaidus, viņi gribēja šo darbu vēl atkārtot, bet tā kā krodzinieka patlaban nebija tuvumā, jo bija aizgājis pie saviem ratiem pēc jaunas pudeles alus, tad barons Šalks iedomājās, ka viņi varētu savām dāmām par godu uzdziedāt arī kādu studentu dziesmu, tikai viņš acumirkļi nevarēja sadomāt, kāda dziesma šādā reizē būtu vislabāk noderīga. Bet te nu students metās starpā, sacīdams, viņš dziesmu zinot un tūliņ to dziedāšot; tikai iepriekš strauji uzsauca krodziniekam, lai piepilda kausus, tad norāvis savu cepurīti un eleganti to turēdams rokā, bet otrā pacēlis putojošu alus kausu, uzsauca:

— Silentium! — Un tad braši sāka dziedāt:

Vivant omnes virgines ...

Tūliņ piebiedrojās arī barons Šalks un tā abi nodziedāja pantiņu ar lielu bravūru, pēc kam atkal tukšoja kausus.

Karuseļa saimnieks ar Golfu, Greifu un citiem ļaudīm uz barona dotu mājienu žigli bija ķērušies pie karuseļa nojaukšanas, un darbs pa to starpu bija tik tālu veicies, ka daļa lielceļa kļuva brīva, un varēja jau pabraukt gaŗām. Pirmais laida projām Cīrulenes kučieris ar savu ekipāžu. Terēze, kas bija jau paspējusi visas skumjās domas aizdzīt, izskatījās atkal jautra un atvadoties, pamezdama abiem kavalieŗiem ar galvu, smaidīja lepnā nebedībā, bet viņas tumšās acis raudzījās tik burvīgi, ka baronam Šalkam kļuva pavisam savādi. Līza Mēdema, kas visu laiku bija atradusies labā omā, jo viņai šāds piedzīvojums bija ļoti pa prātam un likās būt nedzirdēti romantisks, aizbraukdama ne tikai laipni jo laipni smaidīja un māja ar galvu, bet pat meta studentam ar roku bučiņas, uz ko viņš tāpat atbildēja.

Krodzinieks Ģinters, priecādamies par labo peļņu, kāda viņam gluži necerētā veidā bija šē iznākusi, jo tik lielu apgrozījumu viņš jau sen nebija pa veselām dienām taisījis, kā te šodien pāris stundu laikā lielceļa vidū, un nezinādams, kā savu prieku citādi izrādīt, kā arī vispār cenzdams pastāstīt kungiem ko patīkamu par sievietēm, piegājis studentam klāt, stipri saliecis savu gaŗo kalsno stāvu un padevīgi bijīgi smaidīdams, teica mīlīgā balsī:

— Des alten Cihrulnschen seine Juengste is eine Deiwelsdirne und der Graefin Medem ihre Aeltste is auch keine Bessere nich ...

— Un par to tev, vecais lops, nav nekāda runāšana! — bargi viņam uzkliedza barons Šalks tāpat vācu valodā. — Tu šē esi atbraucis dzīt peļņu, nevis augstdzimušas dāmas aprunāt. Neviena vārda tu par viņām nedrīksti vairs ņemt mutē, ne arī ar vienu zilbi pieminēt, ka viņas šē bijušas un kas šē noticis! Vai saprati?

Ģinters, sastapis tādu negaidītu pārkonu uz savu labi domāto laipnību, atkāpās trīs soļus atpakaļ un tikai klusēdams un zemu locīdamies liecināja, ka viņš visu sacīto saprot ļoti pareizi.

Tad, pasacījis, lai par izdarīto tēriņu sastādot rēķinu un atnākot muižā, kur to samaksāšot, barons Šalks viņam atgriezta muguru. Aizgājis pie karuseļa, viņš samaksāja griezējiem katram apsolīto rubli, bet kad nonāca pie Brammanīšu Pēterā, kuŗš bija atgājis kaut kur nostāk un tagad kā pēdējais tuvojās baronam Šalkam un gribēja saņemt savu rubli, tad izrādījās, ka baronam makā naudas vairs nebija; gan viņš ķēra sev vienā un otra bikšu un vestes kabatās, bet arī tur nekā neatradās. Būdams nezināšanā, ko darīt un kā ceļavīram atlīdzināt par viņa pūlēm, barons Šalks pēc īsas apdomāšanās atdeva savu kančuku Brammanīšu Pēterim, teikdams:

— Šē! Naudas man tagad nav, ņem to pašu! Tava paspēle nebūs, — tā maksā pieci rubļi.

Brammanīšu Pēteris palika brīdi apjucis stāvot, tad, zemu palocīdamies, sniedza kančuku baronam atpakaļ, teikdams:

— Paldies, lielskungs, to es nevaru ņemt, tas man nenākas. Tāds ierocis piestāv tikai jums.

Bet barons Šalks stingrā, gandrīz pavēlētāja balsī uzsauca:

— Ņem, kad tev dod! Gan piestāvēs tev arī.

Tagad pienāca krodzinieks Ģinters un padevīgi pasniedza baronam Šalkam papīra rubli, teikdams:

— Lūgtu, barona kungs, te būs rublis.

— Paldies, Ģinter! Neaizmirsti to pielikt pie rēķina. — Un, rubli paņēmis, viņš to atdeva Pēterim, kuņš nu kančuku atkal gribēja dot baronam atpakaļ; bet tas ir šoreiz to atraidīja, noteikti runādams:

— Ko es kādam esmu devis, to es atpakaļ neņemu. Patur vien, gan tev kādreiz derēs...

Biezuma Bozums, to redzēdams un dzirdēdams, brīnīdamies pakratīja galvu un tad, piegājīs Brammanīšu Pēterim klāt un kančuku aplūkodams, teica:

— Vadzi, brālīt balto, kas tev nekait! Tu dabū divas algas: pirmis tādu greznu kančuku, pēdis rubli arī vēl.

Arī Knēveļa Didžis paņēma kančuku rokā, pacilāja to, pielika sev pie deguna, paoda un tad pamēģināja sev drusku pa lieliem ar to sist, bet tūliņ sāpīgi sarāvās un atdeva to atpakaļ Pēterim, it kā skaudīgā žēlumā noteikdams:

— Ir gan varena lietene! Pie zirgu mainīšanas tāda būtu noderīga.

Brammanīšu Pēteris, barona dāvanu brītiņu apbrīnojīs un klusi nopriecājīs par tās skaistumu, apvija ādas pletni ap tās stirnkājas kātu un tad iebāza sava kamzoļa iekšas kabatā.

Pirms Knēveļa Didži, Biezuma Bozumu un Brammanīšu Pēteri atlaist braukt viņu ceļu tālāk, barons Šalks tiem dzedrā balsī teica:

— Ka jūs man par to freileņu vizināšanos uz karuseļa ne savā muižā, ne citur ne mutes nepaveŗat! Jūs zināt, es esmu barons Šalks! — Un viņš tiem pagrezoja ar pirkstu un tad pavēlēja iet pie krodzinieka ratiem un iedzert vēl pa šņabim un pudelei alus.

Citi sastājušies braucēji, kļūstot ceļam brīvam, bija pasteigušies jau aizbraukt. Atlikuši bija vēl tikai čigāni un karuseļa žīdi. Barons Šalks nu viņiem uzsauca, lai taisoties, ka tiek tūliņ no šejienes projām, un čigāni lai tā braucot, ka līdz vakaram lai ir aiz triju kungu novadu robežām un šinī pusē šogad lai vairs nerādotos; arī karuselnieki lai steidzoties visiem kalniem pāri, citādi tie savu nelabo redzēšot, un viņš ķēra sev pie sāniem, meklēdams savu kančuku, bet tās tur vairs neatradīs, iegrūda roku mēteļa kabatā, izrāva spožu revolveri un, ar to biedēdams čigāniem un žīdiem, teica bargā balsī:

— Es esmu trakais Šalks! Drīz man atkal uznāks trakums, — un tad visiem ies traki! — Pie tam viņš divreiz izšāva ar revolveri gaisā.

Čigāni un čigānes metās pa galvu pa kaklu ratos, kampa un svieda arī tur bērņus iekšā, sadrāza dažas reizes ar džindžalām saviem zirģeļiem un tad aizlaida pa lielceļu, ka nokūpēja vien, ne atpakaļ neatskatīdamies. Arī karuseļa žīdi, nemaz nepagūdami spīguļošos pakarus un greznumus pienācīgi nokopt, lielās izbailēs steigdamies, sagrūda tos maisos vai arī sasvieda kaut kā kastēs, lēca paši ratos iekšā un, zirģus pērdami, ar visiem saviem lielajiem un savādajiem vezumiem laida pilnos rikšos projām, tā ka vezumi stipri purēja un dažādās ridas klabēja un grabēja.

Kad Brammanīšu Pēteris nogāja atpakaļ pie sava vezuma, viņš atrada Knēveļa Didži patlaban steidzīgi jūdzam savos ratos zirģu: pa to starpbrīdi, kamēr Pēteris ar Biezuma Bozumu bija dzēruši savu pudeli alus, viņš bija paguvis izdarīt ar čigāniem maiņu, kuņi ar viņa zirdziņu jau aulekšoja projām, bet viņš čigānu lopiņu nupat kabināja savās ilksīs. Mainīšanu viņš jau iepriekš bija norunājis ar lielo čigānu kādā griešanas pastarpē pie karuseļa. Tikai čigāns bija prasījis rubli piedevām, bet tā Didžim nebija; gan viņš bija pūlējies čigānam ierunāt, lai pagaidot, līdz viņš brauks atpakaļ no Liepājas, kur naudu dabūšot par kaļķiem, un tad rubli atdošot; tomēr uz tādu priekšlikumu čigāns nebija ielaidies, un tā viss mainīšanas nolūks grasījās jau izjukt, par ko Didžis

jūtās visai nelaimīgs. Par laimi viņam izdevās rubli nopelnīt ar karuseļa griešanu, to viņš tad deva lielajam čigānam par preidām un tā mainīšana beidzot bija notikusi uz ātru roku.

Visiem aizbraucot, četru lielceļu krustcelēs palika tik vairs barons Šalks ar studentu un viņa kučieris, kas pa vecam sēdēja mierīgi uz sava priekšējā sēdekļa, gaidīdams, kad kungs nāks braukt. Barons Šalks, kas, dažus soļus no studenta stāvēdams, klusi nolūkojās pakaļ steidzīgi aizbraucošam karuselim un kam, kā arvien ārpus mājas, tā arī šodien pār pleciem bija pārmests plašs pelēks mētelis — tāds līdz pat zemei un ar lieliem spārniem, — studentam likās izskatāmies pēc nožēlojama kaņavadoņa, kas pēc nelaimīgas, pazaudētas kaujas, kaut kur nomaļus stāvēdams, ar saviem nedaudziem pavadoņiem bēdīgi nolūkojās tukšajā cīņas laukā, no kuŗa aizbēguši tiklab viņa sakautie kaņapulki, kā arī viņiem pakaļ dzīdamies un viņus vajādams aizsteidzies projām uzvarētāja kaņaspēks. Students nevarēja atcerēties, kad un kur viņš šādu gleznu redzējis un kāda mākslinieka darbs tā bijusi, bet tagad tā tam neviļus bija ienākusi prātā.

— Jā, tāds karuselis ir tikpat kā mūsu dzīve! — Šalks atgriezies atpakaļ un nākdams studentam tuvāk, nopūzdamies izsaucās. — Te sadzīves vilnis sadzen un sanes cilvēkus kopā un tie dzīvo kā kaimiņi un draugi kādu laiku vienā vietā un griežas kā uz karuseļa cits citam līdzās, te atkal viņu dzīves apstākļi sašķobās, viss izjūk kā izrādīts karuselis, cilvēki izklīst nezin kur kuŗais un griežas uz kāda karuseļa atkal citā vietā un pēc citas leijerkastes skaņām, līdz beidzot viens pēc otra pavisam nozūd no skatuves. Un lai gan mēs cits par citu jūtamies šā vai tā pārāki, un augstāk stāvošie un par gudrākiem iedomājušies bieži kaunas ar citiem satikties, tomēr visi vairāk nekas neesam, kā tikai lielā sadzīves tirgus raibā karuseļa publika, jo visi griežamies uz vieniem un tiem pašiem karuseļiem. Neņemam pateikt, kuŗi pie tam jūtas laimīgāki: tie, kas uz dzīvi skatās ar dziļu nopietnību, redz viņā kādus sevišķus uzdevumus, ko cenšas izpildīt, visus citus, kas ar viņiem vienādi nedomā un ar viņu skatu nelūkojas uz dzīvi, uzskatīdami par vieglprātīgiem vai muļķiem, — jeb vai tie jūtas tie laimīgākie, kas dzīvi uzskata par komēdiju, ņemdami visu no jautrās puses un pārdzīvodami visu ar vieglu sirdi, kā es to daru. Gala iznākums abējiem viens un tas pats, jo, karuselim beidzot griezties, visi atrodamies vienā vietā, un tā tad neviens nekur tālāk netiekam, vienalga, vai uz karuseļa braukdami esam jautri smejamies vai rādījuši dziļi nopietnu seju un prātīgi runājuši vai gudri klusējuši. Dzīve nav ne nopietna, ne bēdīga, ne arī priecīga vai jocīga, bet gluži nenoteikta parādība, un katram tā izliekas tāda, kā kuŗš pats uz to skatās.

Students gribēja šai lietā teikt arī ko no savas puses, bet barons Šalks savu prātojumu par šo tematu spēji pārtrauca, studentu abām rokām apkampdams un jūsmīgi iesaukdams:

— Bruder, du musst mir mit! — Un viņš stāstīja, ka viņam nesen pienācis vesels sūtījums šampanieša — visai laba marka, — kas vēl nemaz neesot taisīts vaļā; no tā nu vajagot dažas pudeles uz jauno iepazīšanās nomēģināt.

Students ļāvās pierunāties, abi sēdās ratos, un kučieris dabūja pavēli braukt pa to pašu ceļu atpakaļ, pa kuŗu bija atbraukuši. Braucot barons stāstīja studentam, ka viņam esot ļoti laba saimniece, kuŗu viņš dēvēja par „meine Meijersche” un „Frau Potivar”, un ļoti skaista istabene vārdā Grete; bet savā starpā tās nemaz nevarot satikt un dzīvojot nīknāk nekā suns ar kaķi. Cik tās pret viņu un citiem cilvēkiem esot godīgas, pieklājīgas un pat kaunīgas, tik savā starpā rupjas un bezkaunīgas: ne tikai viena ar otru rājoties un gānoties uz visnekrietnāko, bet arī kaujoties; dažreiz viņš tikai tamdēļ vien nevarot atstāt mājas, ka esot jābaidās, vai tās viena otram neizplēš acis vai nepadara citu ko ļaunu. Mieru starp tām nodibināt viņam nekā neizdodoties, jebšu viņš jau daudz pūļu pie šī darba pielicis. Uz studenta vaicājumu, kādēļ viņš vienu no tām neatlaižot, — tad būtu miers uz visiem laikiem, viņš izbrīnījies, pat fīri iztrūcinājies, izsaucās:

— Aber wie kann man so was von mir verlangen?! Nein, Bruder, das koente ich nicht ueber mein Herz bringen! — Un viņš studentam vēlreiz pierādīja, ka tās atlaist, pirmkārt, neesot nekāda iemesla, jo pret viņu abas izturoties allaž lojāli un korrekti; otrkārt, tās katra savu darbu protot labi

un izpildot savus pienākumus uz pareizāko; bez tam Potivārenes vīrs esot viņam klētnieks, kas savu uzdevumu arī izdarot uz vislabāko, — citu tādu klētnieku viņš droši vien nedabūtu un tad būtu pašam visur jāiet, jāredz un jāpieraksta, cik kuņas labības izkults, cik izdots, cik atlicis; tagad viņam vienalga, vai pats kādreiz aizejot klētī vai nē: klētnieks dara visu tik labi un tik pareizi, ka pašam tur nekā neatliekot ko darīt, — vārdu sakot, viņš uz savu klētnieku varot palaisties tikpat labi, kā pats uz sevi. Arī tagad viņš pats nevarot pateikt, cik kuņas labības vēl ir klētī, — to zinot vienīgi klētnieks.

Beidzis runu par sava klētnieka slavēšanu, barons brītiņu klusēja, it kā sevī nogrimdams, bet tad atkal sajūsmināts izsaucās:

— Ja, meine Meijersche, Freund, die musst du sehen! Ein Prachtwelb sondergleichen! Eine wahre Rubenssche Venus, sag' ich dir! Und meine Grete, meine Grete! Die musst du auch sehen und du wirst dich freuen. Ein allerliebstes Ding, ein nettes, keckes Persoenchen!

Tālāk savu Grieti slavēdams, Šalks galvoja, ka Minchenes ķelnerienes neesot pārakas par viņa istabeni. Uz studenta vaicājumu, kur tad šis tādu slavenu Greti cēlis, viņš paskaidroja, ka tā esot tepat no viņa paša pagasta, gājēju bērns: bijusi skaista meitene, viņš to pieņēmis muižā, pats izaudzinājis un tā viņa tur palikusi un esot viņam tagad par pirmo istabmeitu; un tālab viņam arī neesot iespējams to atlaist, jo, te no meitenes dienām ieradusi, citur nekur nebijusi, kur viņa lai ietu, ko lai iesāktu?

Atkal viņš kļuva kluss, it kā ko domādams, bet tad, atkal spēji uztraukdamies, griezās pie studenta ar vaicājumu:

— Saki, vai tu savu dāmiņu noskūpstīji arī kādreiz?

— Ko, kādu dāmiņu? — students vaicaā neizprazdams, vai barons runā par čigānu skuķiem uz karuseļa, vai par ko citu.

— Nu, to pašu mazo grāfenīti, kontesi Līzu. Vai vizinādams noskūpstīji viņu?

— Nē.

— Kālab nē?

— Tā ko darīt es ieskatu zem sava goda.

— Kādēļ? Kā tad es skaisto Terēzi vairākreiz noskūpstīju: tiklīdz atradāties otrā pusē, kur citi nevarēja redzēt, es vinu gandrīz ikreiz pieliecu žigli sev klāt un noskūpstīju. Tālab viņa izskatījās kā pagībusi: tas nebija no griešanās apreibuma vien, bet arī no bučošanās.

— Tas pavisam cita lieta, — students atteica. — Jūs esat abi vienas kārtas. Bet es un grāfa meita — mēs esam katrs savas kārtas, un mans gods to nepielaiž, lai es skūpstītu kādu skuķi, kuņas vecāki mani netur par sev un savai meitai līdzīgu. Skūpstīties un mīlināties ar šādu skuķi, — tā būtu it kā iezagšanās pa aizliegtu ceļu cita īpašumā un tur mēģināt ko piesavināties. Es domāju, ka cilvēks, kas savu godu tur augsti, drīkst iet tikai pa atklātu ceļu. Līdzīgs ar līdzīgu, tas cita lieta: viņu vecākiem tur nebūs nekas neparedzēts, ne arī sevišķi nepatīkams.

—cTu esi visu džentlmeņu džentlmenis, un jebšu ne pēc ārējiem apstākļiem un formālām tiesībām, tomēr pēc sava rakstura un iekšējā kodola tu esi īsts muižnieks un bruņinieks! — izsaucās barons Šalks, spiezdams studentam roku. — Bet kārtu izšķirības cienīšanu uzskatot par goda lietu, ko nekādi nedrīkst pārkāpt, tas pēc manām domām tomēr ir nevien slogs, kas dažreiz dzīvē smagi nesams, bet arī tāda klints dzīves jūrā, pie kuņas sargājas dažā laiviņa un kur aiziet bojā dažas sirds visa laime. Apdomā, cik daudz nelaimīgu laulību un cik daudz lauztu siržu ir to cilvēku starpā, kuņi pēc likuma nedrīkst precēties zem savas kārtas. Es kārtu starpības sevišķi necieņu un ja es būtu drošs, ka Potivārene nekļūs ārprātīga vai nepadarīs galu un ja nebūtu jābīstas, ka mani radinieki neizsludinās mani par prātā jukušu, neieliks manā vajprātīgo namā un neatņems man manus īpašumus, es būtu mierā kuņu katru dienu likties ar savu Greti salaulāties. Jā, kārtu izšķirības

cienīšana ir laba, bet smaga lieta, un ja tu allaž tā runāsi, kā tagad un pēc saviem vārdiem darīsi, tad var gadīties, ka tev šim sadzīves elkam jāziedo tava sirds laime. To, jaunais draugs, ievēro!

— Varbūt tādā gadījumā es runātu un darītu arī citādi un nenestu šim paraduma elkam nekādu upuri. Bet līdz šim man vēl nav bijis gadījuma dzirdēt savu sirdi līdzī runājam šai jautājumā un tādēļ manam prātam aizvien viegli nācies aizstāvēt šo principu, jo sirds nekad nav tam pretī runājusi.

— Lai kā būdams, bet tu esi goda puika! — barons Šalks atkal izsaucās ar viņam piemītošo vieglo sajūsmi. — Man prieks, ka ar tevi šodien tā nevilšus iepazīnos. Cerēsim, ka sadzīves karuselis mūs vēl ilgi vizinās kopā. Vai zini ko! Kad tu būsi beidzis studijas, tad tev jānāk pie mums par mācītāju. Mūsu mācītājs jau tagad ir vecs, un līdz tam laikam kļūs pavisam nespēcīgs vai varbūt pat nomirs un tad te būs vieta brīva. Es un vecais Cīrulnieks esam savas draudzes patroni, mēs tevi ievēlēsim; vieta ir viena no labākajām apriņķī.

Students smiedamies pateicās baronam par apsolījumu, piezīmēdams, ka būtu par agru drāzt iesmu, kamēr medījums vēl mežā. Sevī viņš sajuta stipru nepatikšanu, ka viņam jābūt pateicīgam par kādu palīdzības piedāvājumu no muižnieku puses un viņam radās žēlums, ka nākošā amatā bieži nāksies pieņemt tādas izpalīdzības piedāvājumus no augstāk par viņu stāvošām personām un būt tam par to pateicīgam. Tagad viņam pirmo reizi radās domas, ka būtu bijis labāk, ja viņš būtu studējis par citu ko, tikai ne par mācītāju, kādā amatā taisni jābūt tik atkarīgam no augstākām kārtām, kā nevienā citā. Kā būtu, ja viņš pārietu uz citu kādu fakultāti? Ar teoloģiskām studijām viņš tā ka tā līdz šim maz bija vēl ko paspējis darboties, jo šie gadi viņam patiesībā bija pagājuši galvenā kārtā tikai ar korporācijas dzīvi, ar mācīšanos šaušanā un paukošanā, ar menzūrām un vispār ar jaunās korporācijas reprezentēšanu uz ārieni, ko viņš sevišķi bija jutis par savu pienākumu tādēļ, ka viņš bija viens no tiem ļoti nedaudziem savas korporācijas pašreizējiem biedriem, kam līdzekļi atļāva savam stāvoklim pienācīgu dzīvi un uzstāšanos. Šo sajūsto pienākumu viņš tad arī bija izpildījis jo centīgi un ar labiem panākumiem. Bet studijas pa visu šo laiku bija maz vien veikušas. Un nu bija jāsāk strādāt, lai pēc trīs četriem gadiem tiktu jel gatavs. Bez tam jauniņās korporācijas stāvoklis pa šiem gadiem bija jau arī pietiekami nostiprinājies un ar pistoli un zobenu rokā viņai iecīnīta pienācīga cienīga vieta korporāciju starpā. Tātad nu viņam bija laiks nopietni stāties pie studijām. Kā būtu, ja viņš tai pašā reizē pārietu uz kādu citu, viņa sabiedriskajam stāvoklim un viņa raksturam vairāk piemērotu arodu? Tagad viņš ar tādu soli neko daudz vēl tā kā tā nezaudētu; vēlāk gan.

No šādām domām viņu iztraucēja viņa ceļabiedrs, atkal pēkšņi iesaukdamies:

— Jā, tas būtu patiesi jauki, ja tu še atnāktu par mācītāju, — tad man būtu jel viens labs ciemiņš. Tad mēs varētu daudz ko pārrunāt un darīt. Varētu arī mākslu piekopt. Tev, jaunais draugs, jāzina, ka es esmu quasi mākslinieks.

— Kādā arodā?

— Gleznošanas mākslā un, proti, dekoratīvā žanrā. Pats es gan maz ko esmu gleznojis — visvairāk tikai šo to ar zīmekli uzmetinājis, bet es daudz esmu redzējis un lasījis par šo mākslas nozari un varu kaut ko runāt un spriest. Tagad man jau kopš ilgāka laika stāv prātā kāds temats, kuŗu nākošās dienās gribu mēģināt izstrādāt un kuŗam pēc manas pārlicības vajag kļūt par mana mūža galveno darbu.

— Kas tas būtu?

— Es domāju to nosaukt par „Mākoņu bakchanāliju”. Tu zini, dažreiz mākoņos, sevišķi vētras laikā, bet arī lēnākā vējā redzami visādi fantastiski tēli. Es šādos mākoņu tēlos arvien redzu daiļas sievietes — citas tādas ar baltiem plīvuriem, citas ar tumšākiem, citas atkal pavisam kailas. Un visas tās dej un skrej, jūk un griežas kā vistrakākā bakchanālijā: viena stāvus, kā stalta dieviete, otra sakņubusi uz deguna, kā salauzta līlija, trešā nosviedusies plaudentiski ar kājām gaisā, citas, kā

noreibušas guļ pa vairākām kopā, vienas galva tur, kur otras kājas, citas atkal citādi; tad visas cita pār citu sakrīt kā kaudzē, tad izjūk, saplok, pazūd, līdz sāk atkal par jaunu rasties un rādīties. Protams, to visu nevar tā skaidri, noteiktās kontūrās redzēt, — labu daļu vajag ņemt palīgā arī pašam savu fantaziju, bet, es tev saku, tad iznāk brīnišķīgas lietas. Žēl, ka man šorīt, braucot pa mežu, nebija vajadzīgā papīra klāt. Tad es būtu daudz maz ko uzzīmējis. Ak, kādus tik tur neredzēju tēlus un tēlu sakopojumus! Vienubrīd tīri tāda kā mana Potivārene, — tādas pat formas, te atkal, šķiet, Leda ar gulbi, te kapilīgiskā Venera, te Afrodīte, paceldamās no jūras putām. — Es tev teicu, mākoņu bakchanālija ir temats, kas būtu cienīgs pat vislielākā mākslinieka darba. Bet kamēr citi pie šī sižeta nav ķērušies, tamēr es gribu pie tā pamēģināt savas vājās puses. Pirmo iedvesmu uz šo darbu, vai zini, kas man iedeва?

— Nu?

— Kas cits, kā mana Potivārene ar savām debešķīgajām formām. Es domāju, tā būtu Dieva radības necienīšana un noziegums pret mākslu, ja šāds debešķīgs daiļums, kas droši var izturēt salīdzinājumu ar visskaistākām Ticiāna un Rubensa sievietēm, netiktu pienācīgi ievērots un attēlots uz papīra vai audekla, lai paliktu mākslas cienītājiem arī nākošās paaudzēs par piemiņu un daiļuma paraugu.

Patlaban viņiem brauca pretī divēji rati ar lieliem vezumiem. Tas bija Tiltiņš ar saviem ļaudīm. Būdami pilnīgi droši, ka barons nav mājā, viņi otru bērzu bija izmeklējuši sevišķi gaŗu un resnu, bija to nolaidiŗuši, un sazāģējuŗi runģuŗos um tā sakrāvuŗi divus lielus vezumus un tad laiduŗies mājup. Bet tikko no meŗa izkŗuvuŗi ārā, bija ieraudzŗijuŗi pāris simts soŗu sev priekŗā braucam baronu atpakaŗ. Satikŗanāŗ iznāca taisni tādā gabalā, kur ceŗŗ bija stipri ŗaurs un kur, ja viens braucējs gribēja pabraukt otram gaŗām, bija krietni jāuzmanāŗ. Piebraucis priekŗējo vezumu tik tuvu grāvmalei, cik vien iespējams un pavēlējis piebraukt arī otru tikpat tuvu, Tiltiņŗ, cepuri jau pa gabalu noņēmis, palika mierīgi stāvam — sejā bāls kā kaŗķis un nezinādams, kur acis likt. ŗai brīdŗ viņŗ vēlējāŗ, kaut viņu labāk pērkons nospertu, vai kaut zeme atvērtos zem kājām un viņu aprŗtu. Bet pērkons nespēra, zeme neatvērāŗ un viņŗ — sev par bailēm un briesmām — palika turpat stāvam kā stāvējis un redzēja baronu braucam tuvāk un tuvāk. Kad tas piebrauca jau klāt, Tiltiņŗ nedzŗvā balsi teica:

— Labdien, cienŗts lielskungs ...

— Labdien! — atsveicināja barons īsi, uz viņa vezumiem nemaz nepaskatŗdamies, jo viņŗ patlaban bija apkampis ar vienu roku studentu un, tam acŗŗ lūkodamies, sajūsmināŗts sauca:

— Ja, meine Meyersche, meine Potivarsche, das ist ein Deiwelsweib, sag' ich dir! Aus ihren Armen kommt kein Josef los ...

Kad viņi pārbrauca muiŗā, um barons prasŗja sulainim, kas viņus ielaida un noņēma viņam mētelu, kā pa mājām klājoties, sulainis atbildēja:

— Citādi pavisam labi, cienŗgs lielskungs, tik Grete ļoti slima, pavisam uz guŗas.

— Kas kait?

— Potivārene dikti sasita.

Barons ŗalks, rokas izplēŗis un tad nolaidis uz leju, pa daŗai izmisuŗu, pa daŗai ar lŗksmu vaibŗtu uz studentu skatŗdamies un smagi nopūzdamies, izsaucāŗs:

— Re, tā man iet! Es nemaz nedrŗkŗtu atstāŗ mājas: jābaidāŗ vien, vai tik nenotiek kāda nelaime... Par ko tad tāds dumpis izcēlies un kādēŗ tu ļāvi viņām kauties? — viņŗ griezāŗs ar vaicājumu atkal pie sulaiŗa.

— Es, cienŗgs lielskungs, nebiju klāt, kad viņas bija sākuŗas kauties, citādi jau būtu mēģinājis aizkavēŗ. Es biju aizģājis pie dārznieka pateikt, lai atnes kuknē ogas ievāŗŗšanai. Pa to starpu viņām tas dumpis bija izcēlies un tamdēŗ, ka Grete teikusi citām meitām, Potivāŗŗ zogot labŗbu. Potivārene, dabūjusi to zināŗ, nākusim noprasŗit um sākusim viņu nekaunīgi gānŗt; Grete iedrāŗusi viņai

krūzi kafijas acīs um tad sākušas kauties. Kad es izdzirdu kliezienus un ieskrēju iekšā, tad Grete bija jau gar zemi, un Potivārene, ar vienu roku saķērusi un turēdama viņai abas rokas ciet, ar otru roku cirta tik Gretei pa vaigiem, tā ka skanēja vien. Es gan tūliņ metos šķirt, bet tik viegli tas nebija izdarāms.

— Kur tagad Grete?

— Savā istabā gul, un spīzmane liek tad aukstus apliekamos ap galvu un vaigiem.

— Nu labi, Žani. Ej tagad pasaki spīzmanei, lai mums parauga ko brokastī iekost un tad lai taisa pusdienu. Bet Gretei teic, lai nu top tūliņ vesela un nāk iekšā, man atbraucis viesis.

Kad sulainis bija izgājis, Šalks, nelaimīgi laimīgi nopūzdamies, žēlojās studentam:

— Rau, tā man iet! Es nedrīkstu atstāt mājas. Šodien pat, man vajadzētu braukt aprīņa pilsētā. Bet kā es varu braukt? Nē, man mājā slimnieks, nekādā ziņā nevaru braukt! Man pilnīgs iemesls aizbaidināties. Tūliņ aizrakstīšu, ka slimība manā saimē man neatļauj atstāt mājas. Lai nosaka citu dienu, vai lai dara ko zin!

Šalks iegāja rakstāmistabā norakstīt vēstuli, kamēr students nosēdās turpat salonā un pārskatīja jaunākos avīžu numurus. Kad vēstule bija norakstīta un aizsūtīta pastniekam, viņi iegāja ēdamistabā, kur sulainis bija uzklājis brokasts galdu un patlaban aicināja uzkost. Brokasti ēdot, pavērās durvis un tanīs parādījās jauna sieviete, pamazu, bet daiļu augumu un skaisti sārta, veselīgu izskatu, zilām acīm, pastrupu deguntiņu un iesarkani dzelteniem matiem. Viņa bija ģērbusies gaišās, vieglās vasaras drēbēs, kājās baltas zeķes un mazas spīdīgas kurpītes ar augstiem papēžiem; ap kaklu dzintara zīlotne, kuņa nokarājās uz dziļi izgrieztajām, augstajām krūtīm, bet pirkstos mirdzēja daudz spožu gredzenu.

Students jau bez teikšanas saprata, ka šī nevar būt nekas cits, kā slavenā Grete. Tūliņ arī barons izsaucās:

— Ā, Grete!... Nāc šurp, mazā. Apsveicinies, rau', ar šo svešo jaunkungu. Kā viņš tev patīk?

Students piecēlās un gāja Gretei pretī dot roku. Grete, kuņai vaigi likās pa daļai uzpampuši un arī acu plakstieni sarkani un it kā no raudāšanas uztūkuši, bet visa seja nopietna, tagad uzreiz sāka smaidīt un droši atteica:

— Nu, labāk jau patīk nekā jūs. — Tomēr tūliņ kļuva atkal nopietna un gandrīz dūsmīgā balsī teica:

— To es jums saku, barona kungs, ja jūs to resno bralksnu nevaldīsiet, tad es vai nu iešu no Auzudruvas muižas pavisam projām, vai padarīšu sev galu, jeb es tai mātītei izplucināšu acis ar karstu ūdeni, ja viņa vēl uzdrīkstēsies rādīties te kalnā! Kas viņai te par nākšanu? Viņas vieta ir laidarā — moderei palīdzēt pie govīm, teļiem un vēršiem. Man te nekāda palīga nav vajadzīgs!

5.

KĀZU NAKTS BEIGU CĒLIENS

Negaidīta laime. — Bērnības paradīze. — Kādēļ kurlmēmais kuprītis aizmieg cietā un saldā miegā.

Tumšajā klētī Emmu sataustījis un priecīgi laimīgā uztraukumā viņas vārdu izsaucis, Ādams vairāk nekā nepaguva sacīt, jo tūliņ dzirdēja Emmu pusbalsī iekliedzamiem:

— Adzi, mans Adzi, mans Adzi! — Un ar abām rokām viņa tam aumaļīgi apkampās ap kaklu, vilkdama viņu sev klāt un kaislīgi skūpstīdama tam seju un galvu. Runāt viņa nespēja: Ādams dzirdēja tik viņu šņukstam un elsājam, un viņas asaru straume, no kuņas tam slāpa seja, liecināja, ka viss tas, kas tik ilgi bija viņai sakrājies sirdī, tagad ar neatturamu spēku lauzās un traucās uz āru un izplūda, kā pavasarī pēc ledus atkuššanas upe palos izplūst malām pāri.

Beidzot viņa, asaras savaldīdama, priecīga un laimīga čukstēja:

— Tu mīlais, tu dārgais! Cik tas labi, cik debešķīgi, ka atnāci! Ak, kā es tevi esmu gaidījusi — dienu no dienas, nakti no nakts! Un kā neprātā esmu pēc tevis ilgojusies, bet tu, nekrietnais, nenāci, nenāci un nenāci, laudams man nomocīties vai līdz ārprātam un izdarīt tādas aplamības. Bet nu tu esi te, un nu mēs nešķirsimies vairs nekad, it nekad. Vai nē? Ak, ko es pa šīm nedēļām, pēc tevis ilgodamās, esmu izdomājusies un atcerējusies! Visu to, kā sākās mūsu pazišanās, draudzēšanās un iemīlēšanās, kad mēs pašus šos vārdus un viņu nozīmi vēl nemaz nepazinām — jau no bērnības gadiem, no mūsu kopējām rotaļām un dzīvošanās. Bet nu, kad šiem bērnības jokiem un rotaļām vajadzēja drīz kļūt par dzīves patiesību, tie grasījās sabrukt. Ak, visu to šinīs bēdu dienās pārdomājot, mani pārņēma neizsakāmas ilgas pēc mūsu bērnības paradīzes un pēc tevis. Jau domāju, ka mūsu dzīve samaitāta uz visu mūžu. Bet nu tu esi te, un nu mēs taču vairs nešķirsimies nekad, nekad! Un viņa sieva es neesmu, lai viņi arī mani tam pielaulāja, — es esmu atkal tikai tava, tava vien. Bet neatstāj te mani vairs: viņš te katru brīdi var ierasties, un tad vecāki mani spiedīs iet pie viņa. Ņem mani sev līdz, dari ar mani, ko zini, tikai šie neatstāj. Es iešu tev tūliņ līdz. Nekavēsimies nevienu minūti! Kur tu mani liksi, kur noslēpsi, ko tālāk iesāksim, par visu to domāsim vēlāk, tagad tikai prom no šejienes! Ja es tev kaut cik esmu vērtā, ja tu mani kaut cik mīli, tad ņem mani tūliņ sev līdz!

— Vēl vairāk tevi mīlu nekā agrāk, — Ādams čukstēja, viņu uztrauktu un visu trīcošu spiezdams sev klāt.

Viņš sataustīja uz galdiņa sveci un aizdedzināja to. Kā brīnīdamies un it kā paši neticēdami savai piepešai laimei, viņi tagad lūkojās viens otram acīs. Emma paņēma no krēsla savu līgavas plīvuru, pārsegdama to sev pār kamiešiem un krūtīm.

— Redzi, man te nav cita apģērba, kā manas baltās apakšdrēbes un mans baltais kāzu tērps, bet tādā ģērbā es taču nevaru tev iet līdz; ne blūzes, pat ne naktsjakas man nav. Redzams, neviens nav par mani domājis, tik ieslēdz kopā ar viņu klētī un beigts. Labi, ka tu nu ieradies. Bet kā tu iedomājies taisni tagad nākt un kā tiki iekšā?

— Kuprītis atskrēja un klēts atslēgu rādīdams ar dažādām zīmēm, lika saprast, ka nu esot laiks nākt. Nevarēju saprast, kas ir: vai ar tevi kas sevišķs noticis, jeb vai cits kas, un tā es, nezināšanas dzīts, atnācu kuprītim līdz, viņš atslēdza durvis un mani ielaida. Tā es te atrodos un atradu tevi.

— Ak tu nabaga kuprītis, kāda tam zelta dvēsele! — Emma čukstēja, priecīgi laimīgā pateicībā salikdama rokas. — Ja viņš te būtu, es viņu tiešām ar skūpstiem apbērtu par tādu viņa labu prātu un lielu gādību par mani. Viņam taču vairāk saprašanas un lielāks nopelns pie mūsu sarežģītā likteņa laimīgas izšķiršanas, nekā mums pašiem. Bet nu mēs ne brīdi nevaram vairs kavēties, ja negribam savai laimei ļaut atkal izjukt: v i ņ š katru brīdi var pārnākt, sauks tad vecākus šurp, un

viss būs atkal beigts! Es taču esmu viņa pielaulāta sieva, viņam tiesības uz mani, viņš var man pavēlēt. Ved mani tūliņ projām, — glāb mani no viņa! Padod man drēbes.

Ādams padeva viņai apakšdrēbes, līdzēdams tās uzģērbt. Ieraudzījis uz skapja satītu pelēku villaini, pasniedzies, noņēma to, attina vaļā un ievīstīja tanī Emmu, uz baltajām zeķēm, kas tai bija jau kājās, uzmauca atlasa kāzu kurpītes, jo citu tur nebija, un tad izcēla to no gultas, laimīgā priekā piebilzdams:

— Kā putniņu es tevi no siltas ligzdiņas nu vedīšu projām — tumšā, dzestrā naktī.

— Redzēs, vai putniņš būs jau tik tālu apvēlies un vai spārniņi būs jau tā attīstījušies, ka varēs ārpus ligzdiņas lidināties, jeb vai nokritis dubļos, kur kaķis to saplēsis vai ļauni zēni saķers un nomocīs.

Šos kā pa jokam domātos vārdus runādama, Emma piepeši kļuva nopietna, it kā pati no to satura satrūkdamās. Smiekli un smaids viņai izzuda no sejas un, cieši Ādamam lūkodamās acīs, viņa dziļi nopietnā balsī tam teica:

— Zvēri, ka tu mani nepamefīsi kaunā un apsmieklā, ka tu mani nekad neatstāsi! Saproti, nekad, it nekad! Lai nāktu, kas nākdams.

Viņas rokas satvēris savās un tāpat cieši viņai raudzīdamies acīs, Ādams sacīja:

— Tu manas dzīvības dzirkstele! Tik tiešām, kā es ticu mūžībai un nemirstībai, zvēru un solos tev, kamēr būšu dzīvs, tevi turēšu par savu mīlo, mazo sieviņu un līdz pēdējam asins pilienam sargāšu un aizstāvēšu tevi vairāk nekā savu dzīvību.

Šāds pārspīlēts zvērests, izrunāts kaislīgi aizgrābtā, čukstošā balsī, Emmu pilnīgi apmierināja un vēl vairāk sajūsmināja: viņa atkal apkampa Ādamu un, to skūpstīdama, čukstēja:

— Arī es zvēru, ka būšu atkal tava sieviņa, nekad vairs netiepšos, būšu tev laba un klausīga un tevi vien mīlēšu.

Tad viņi nodzēsa sveci, klusi attaisīja durvis, uzmanīgi un viens pie otra turēdamies, izgāja ārā, tikpat klusi atkal pievēra durvis un žigliem soļiem, neviena nepamanīti, devās ārā pa druvas vārtiem, pazudzami rīta krēslā.

Kuprītis bija tomēr redzējis viņus aizejam. Klusu un manīgi, kā kaķis, viņš pielīda pie klēts, aizslēdza durvis, izvilka atslēgu, nosvieda to malcienā un tad nogāja atpakaļ pie salmu stirpas, ierausās tur salmos un iemīga no tiesas tādā cietā, saldā miegā, kādu cilvēki palaikam bauda, kad tie domājas izdarījuši kādu sevišķi labu darbu.

6.

BAMBUČENE

Skolas dzīve. — Cerēšanās un turēšanās. — Meitas un mātes kopīgi prieki. — Bērni paši izlemj savu likteni. — Mātes raksturs. — Bērības sapnis piepildās.

„Mīļais vīriņ!

Uzrunāju Tevi atkal šai mīļajā, parastajā vārdā no mūsu bērības laikiem, kad es mazas meitenes nevainībā un nezināšanā mūsu rotaļu dzīvē Tevi tā saucu. Atceries tik, kā mēs dzīvojāmies un kā mūsu mātes priecājās par to, ka mēs tā labi satikām. Kad Tu atnāci pie mums, mana māte Tevi labprāt ieredzēja, Tev ko iedeva un jokodama sauca Tevi par savu znotiņu; kad es nogāju jūs' mājās, Tava māte atkal mani veda istabā vai klētī, pacienāja un dēvēja par savu vedekliņu. Redzēdami tādu labvēlību no abām mātēm, mēs sākām saukties par vīriņu un sieviņu. Kad vasarā izgāju pie Tevis, kur Tu ganīji zirgus, vai atkal Tu atnāci pie mums, un es Tevi ievēdu ķiršu dārzā, arvien mēs divatā dzīvojāmies kā vīriņš un sieviņa: taisījām mājiņas, vedām lielu saimniecību; mums bija puīši, meitas un pašu bērni. — Tas nu jau krietni sen. Tad mēs vēl neviens negājām skolā, bet nu jau Tu skolu nobeidzis un kopš dažiem gadiem brauc pa jūru. Kad Tu pēc ilgas prombūšanas pa Ziemsvētkiem pārradies atkal mājās, man bija kauns, ieceroties mūsu kopīgi pavadītos bērības laikus: domāju, Tu skatīsies uz mūsu pagājušo dzīvi kā uz bērnu muļķībām un savu agrāko sieviņu varbūt vēl labi izsmiesi. Tomēr, kad Tu atnāci pie mums ciemā un biji tāds pat mīļš, vientiesīgi patiess un sirsnīgs, kā jau arvien, tad arī es varēju būt tāda pat kā agrāk. Pārrunājām tad arī savu agrāko dzīvi, paši par to priecādamies un pasmiedamies. Tu ieminējies arī par mūsu kopīgi ietām skolas gaitām, kad Tu biji jau labi liels puīselis, es vēl maza, bet jau ņipra skuķe. Bieži skolā gājām laisties no kalniņa, visi puīseli labprāt gribēja mani vizināt, bet Tu to neļāvi citiem, arvien pirmais pasteigdamies mani iesēdināt savās ragutiņās. Ja kāds nerātnis mani aiztīka, gribēja ķircināt, kā Tu mani tad aizstāvēji! Un toreiz atkal, kad man bija nokavējušies atbraukt pakal, Tu man neļāvi brist pa dziļo sniegu: iesēdināji ragutiņās, ietini savā kažociņā un vilksus vien pārvilki mani mājās. Kā mana māte tad Tevi uzņēma un lielidama un slavēdama sauca par savu mīļo znotiņu! Tā mēs esam satikuši, turējušies un cerējušies jau no mazienes, no bērības, un es tiešām nevarētu pati pateikt, kad beidzās mūsu bērības dzīvošanās un kad un kā sākās jauniešu mīlestība: aizvien mēs esam bijuši viens pārītis. Turpat skolā dabūju arī jau pirmo reizi iepazīties ar sieviešu skaudību un greizsirdību, ko līdz tam vēl nepazinu. Visas lielākās meitenes turējās un cerējās sev izredzētus. Vakaros, kad sagulām, bieži dzirdēju spriežam un vērojam, kāds kuŗai esot, vai kādu kuŗa vēloties. Dažas zināja stāstīt, ko viņu mātes, vecākās māsas vai citas kādas sievas teikušas: ka pagasta skolā vai iesvētījamā mācībā tāds un tāds puika viņu noskatījies, vai pat ar viņu iedraudzējies un vēlāk tad apprecējis. Visas vērtēnākās skuķes cerēja piedzīvot to pašu ar sevi un tālab skolā centās nesties un vesties labi un greznojās, cik kuŗa spēdama. Uz Tevi gandrīz visas meta acis, jo Tu biji stalts, brašs zēns, un mācības Tev vilktin vilka. Kādu vakaru dzirdēju Čurkstes Annu čukstam Audzes Edai, ka viņām vienai vai otrai vajadzētu dabūt Tevi, uz ko Edu dzirdēju dusmīgi atteicam: „Tam jau Gobzemju bambučene līp klāt! Laižoties no kalniņa, šī naģe uz viņa ragutiņām vien lec virsū, kā citur nekur nezinātu dingt.” Tad es pirmo reizi sapratu, kālab citas mani neieredz — viņas bija uz mani skaudīgas. Lai gan es tikai pāris gadu biju par lielajām meitenēm jaunāka, bet mana mazā auguma dēļ, kā arī tamdēļ, ka es vēlāk sāku iet skolā, citas mani neturēja par sev līdzīgu un, dabūjušas zināt, ka māte mājās, mīlinādama un lutinādama, sauc mani par savu mazo, mīļo bambučīti, viņas nicinādamas un kaitinādamas langāja mani par resno bambučeni. Tomēr uz tevi tas vis nedarīja nekāda iespaids: Tu mani pievāci un neļāvi darīt man pāri. Nezinu, kāpēc Tu mani arī tur skolā vēl tā ieredzēji, jo tur jau bija pulka meiteņu, dažas to

starpā lielas un tiešām skaistas. Vai Tu tamdēļ to darīji, ka bijām kaimiņu bērni un jau no mazienas saraduši, vai tapēc, ka man turīgi vecāki un mani daudzinaja par māju mantinieci, jeb varbūt tapēc, ka es ģērbos par citām brašāk (kurpes un jaunas drēbes vien nēsāju un katru nedēļu cita lente matos!) jeb vai Tev patiesi tā patika mani apaļie, sārtie vaigi, kuņus Tu mēdzi dēvēt par ziedošām rozēm, — to nemāku teikt. Varbūt arī visam tam kopā bija kāds iespaids, bet lai kā būdams, Tu mani neatstāji un citām nepieķēries.

Jā, mūsu kopējā skolas dzīve bija tik jauka, man tik daudz no tās gaišu, tīkami dzirkstošu atmiņu. Es nemaz nevaru iedomāties savu tālāko mūžu bez mūsu kopējās pagātnes, bez Tevis. Tagad man skolas dzīve ir bāla, pelēka. Es nu skaitos par lielu skuķi un man visādi klājas tur labi, bet — Tevis tur nav! Tāpēc varēsi saprast manu prieku, kad Tu pa svētkiem mūs apmeklēji. Kad es tevi tai lēnajā vakarā pavadīju līdz rijai un kad tur zem nojumja pie sienas piespiedušies un, pažobelēm pilot, bijām diezgan runājušies un skūpstījušies, un Tu atvadīdamies pirmo reizi man nobučoji roku, — ai, kā tas man patika! Vairāk nekā visi skūpsti un glāsti. Kā tad mazai bambučenei plauka sekstīte! Kā brašs puika, pabīdījusi cepurīti uz vienas auss, deguntiņu lepni izcēlusi un priecīgi uzsvilpodama, es laimīga pārgāju mājās. Savā priekā un laimē tad arī pirmo reizi visu pateicu mātei. Viņa gan šķita it kā rājamies, bet tas viss bija tikai pa jokam, jo īstenībā viņa priecājās man līdz. Bet kad vēl pasacīju, ka Tu man nobučojis roku, pateikdamies par visu labprātību un žēlastību, tad viņa tīri laimīga mani apkampa un smiedamās teica:

„Es biju domājusi, ka manai mazajai bambučītei lēti nerāsies gribētāju, bet re', nav vēl ne gribamos gados, jau gribētājs klāt! Ja ciemiņu Ādams pie manas bambučītes tādu prieku atradis, un tā viņam tāda žēlotāja ir, tad jau viņam pateicīgam jābūt. Bet ja viņš tevi grib dabūt, tad lai labāk met jūrnieka amatu tūliņ pie malas, stājas par saimnieku un uzdzīvo savas mājas. Precēt jūrnieku nav nekāda gudrība. Viņam līdz uz jūru es tevis nekad nelaidīšu. Pats viņš tur var aiziet bojā, un kas tev tad atliks? Būsi tik dabūjusi bēmu, vairāk nekā, un būs jāprec cits.”

Tādas ir viņas domas, un tās Tev, mīļais, daru zināmas. Bet Tev tālab nevajag baidīties, ka viņa nu visu zin, un kad pārbrauc, nāc atkal droši pie manis, — viņa Tev nekā neatminēs. No tā laika viņa dažreiz šāda vai tāda iemesla dēļ bijusi uz mani dusmīga, mani rājusi, pat situsi, bet Tevi nekad nav metusi man priekšā. Taisni otrādi: laipnā prātā dažu labu reizi mani niekojusi, saukdama par Ādameni vai Ādama sievu. Tā ir zīme, ka viņa Tevi ļoti ieredz.

Nu Tev šai gaņajā vēstulē visu esmu izstāstījusi, kas man bija uz sirds, un nu beigšu. Būtu tiešām brīnums, ja divi, kas tā no bērnu dienām turējušies un dzīvojušies kā vīriņš un sieviņa, reiz savienotos uz visu mūžu. Ja tā, mans dārgais, notiktu, tad gan varētu teikt, ka jau bērni paši izlēmuši savu likteni. Tomēr vēl lielāks brīnums būtu, ja tas nenotiktu; jo kamdēļ gan lai tas nenotiek, ja mēs abi to tā vēlamies un vecāki nav pretī? Tiesa gan, uz manu māti nevar mūžam paļauties: dažreiz viņai uznāk šāds vai tāds grīzulis, un ja nedara pēc viņas prāta, tad ir tā kā untumainam zirgam, apstāji klāt, un neiet vairs ne uz priekšu, ne atpakaļ. Un par nelaimi viņai mūsu ģimenē ir visa noteikšana. Tēvs ir labs, bet jau vecs un lēnas dabas, un ja arī ko gribētu, neko nespēj: viņa to tā uzvaļājusi, ka tas pastāvīgi atrodas zem viņas tupeles. Bet par to no viņas tiepšanās un šķetēšanās, dumpojoties ar tēvu, es arī esmu labi iemācījusies tiepties un pretoties viņai: nekad viņa mazo bambučeni nepiespiedīs Tevi atstāt. Paliec tik Tu man uzticīgs!

Tava bambučene.”

* *
*

Šo vēstuli Emma bija rakstījusi priekš dažiem gadiem. Kad no pagasta skolas bija izstājusies, viņu par bambučeni vairs nesauca, arī māte mājās ne, un šo vārdu viņa ar laiku tikpat kā pavisam aizmirsā.

Bet šonakt, ejot no savām kāzām Ādamam līdz uz viņa mājām — pēc šās dienas izmisuma pilnā stāvokļa, no kuŗa viņš to nupat izglābj, tai šaujas atmiņā dažādi notikumi no viņu satiksmes pagājušiem laikiem, starp citu arī šī vēstule, un, ieejot Ādama sētā, viņa cieši glauzdamās tam klāt un laimīgā uztraukumā visa trīcēdama, tikko dzirdami čukst:

— Vai tu atceries vēl mazo bambučeni?

— Bambučeni? Ak jā! Nu tai notiek tas, ko tā jau toreiz vēlējās: nu to pārvedu uz visiem laikiem pie sevis, nu mēs nekad vairs nešķirsimies, — bērņības sapnis nu piepildās! — viņš čukst un, klusi pavēris klēts durvis un aplicis Emmāi rokas ap vidu, stumj un bīda to sev pa priekšu tumšajā klētī iekšā.

7.

PARADĪZES DĀRZS ZEMES VIRSŪ

Prātīgas domas un aplamas valodas. — Negaidīta preciniece. — Spruksta sajūsma par latviešu un leišu tuvošanos. — Gatavošanās uz vilku medībām. — Kā kučieris Danelis tiek nelaimīgs, bet no lepnuma neatsakās. — Maršala Nurmhūzena spriedums par latviešu tautas raksturu. — Kučieŗa Daneļa varoņdarbs zaudē savu nozīmi, un medību balle izjūk. — Mežsargs redz spokus Cienmātes kreklā, kādēļ citi viņu tur par māņticīgu, citi atkal par prātā pavāju. — Lai dzīvo romantika!

Ķirmgrauŗos parasts sestdienas darbus beigt jau laikus, lai varētu ir darba rīkus nogodēt pie malas, ir pagalmu un istabas uzkopt pienācīgā kārtībā, ir paši noiēt pirtī vai, ja pirti nekurināja, tāpat nomazgāties un apkopties. No šādas kārtības neatkāpās vislielākā darba laikā, jo Ķirmgrauŗis arī šādās reizēs prata tā ierīkoties, ka svētvakari nekad nebija jāņem palīgā kāda darba sasteigšanai vai pabeigšanai.

Tā arī sestdienā pēc Jēkaupenes tirgus lauka darbi Ķirmgrauŗos jau agrāk mesti pie malas, šoreiz sevišķi arī vēl tādēļ, ka tur strādā tagad skroderi, bet kad sveši cilvēki sētā, tad Ķirmgrauŗis šo jau kopš gadiem piekopto ieraŗu cenŗas jo redzamu izcelt. Kalpones tādēļ jau palaunaga laikā pārraidītas no rudzu lauka, kur strādāja, piegrābdamas ievesto statiņu vietas. Viena tagad aiz kukņas mazajām durvīm ņemas piena traukus un druvneŗus berzdama un mazgādama; otra noslaucījusi pagalma mauriņu nama priekŗā un nupat slauka sētienu ap laidaru, bet Pēterene saslaucītos gruŗus grābj un beŗ laidarā.

Pirti šo sestdien nekurina, jo rītu mācītājs nebūs paŗu, bet kaimiņu baznīcā, un tātad rītu nav īstā, baznīcā ejamā svētdiena. Saimnieks tādēļ, bārdu noskuvis, bija tāpat ģīmi nomazgājis un matus līdzeni nosukājis. Apvalkātos svārkus apvilcis, viņš iznāca tagad pagalmā un, pie druvas vārtiem piegājis, lūkojās uz savu māju plaŗajiem laukiem. Viņa gudrās, labsirdīgi raugoŗas acis kavējās pie apskatāmā priekŗmeta ar īstu apmierinājumumu. Vasarāja stāvēja teicami, un tur tālāk, vasarājas laukiem pāri, gaŗajā, līdzenajā atkalnē saulē mirdzēja rudzu rugājs, — viens lauks rudzu viss jau bija ievests, pat ne sagraŗju klēpis nebija vairs palicis, un izskatījās tagad viscaur tīrs un

līdzens. „Gluži kā mans nupat noskūtais ģīmis!” domāja Ķirmgrauzis, klusi sevī priecādamies par padarīto darba gabalu un, it kā gribēdams taustāmi salīdzināt noposto līdzeno rudzu lauku ar savu gludeno ģīmi, pārvilka pāra reižu pār to ar plaukstu.

Ievestie rudzi sakrauti rijas pūnī divi augstos, platos pantos, bez tam vēl rija piesērsta un iekurināta, tā ka pirmdienas rītā varēs sākt kult. Tik tālu, nūdien, nebūs vēl neviens cits saimnieks ar lauku darbiem nedz Cīrulenē, nedz apkārtnes pārnovados. Ar kulšanu Ķirmgrauzim gan nebūt nav ko steigties, kā tas dažam mazturīgam saimniekam jādara, kam mācas virsū maizes trūkums. Ķirmgrauzim ir rudzu, ir citas labības allaž atliek no viena gada otrā tik daudz, ka varētu iztikt laikam vēl veselu gadu ar vecu labību, ja nebūtu jāsteidzas ar tās pārdošanu, lai klētīs un apcirkņos sagādātu vietu jaunai labībai. Ķirmgrauzis ar kulšanu steidzas tik tamdēļ, ka viņš vispār mīl ar darbu ātru sasteigšanu; viņam visai patīkami, ka, satiekoties ar savu pusbrāli, dižās muižas vagari, vai uzejot pie barona, var pastāstīt, ka viņš ar saviem lauku darbiem jau atkal priekšā un ka reizē ar to zin arī pateikt, kāds šī gada rudziem birums, kāds briedums un kāda ir jaunu rudzu maize.

Tā arī tagad. Tikko pirmais lauks rudzu ievests, viņš bez kavēšanās līcis arī jau piesērt riju un pats iekūris krāsni, kā viņš to pirmās reizes katru gadu mēdz darīt, it kā ar to gribēdams dot kulšanas darbiem pareizu sākumu. Kulšana rijā Ķirmgraužos gan jau kopš dažiem gadiem, kamēr iegādāta ar zirgiem dzenama kuļammašīna, sākusi izbeigties; tomēr katras labības pašu pirmo kulumu Ķirmgrauzis kārtīgi izdara pēc tēvtēvu ieražas rijā un no šās kārtības viņš neatlaižas nevienu gadu, jo, ja no tās atkāptos, kā viņš tad lai varētu pildīt savu no tēva un vectēva laikiem mantoto mīļo paražu, ka, pirmo reizi kuļot, pašam saimniekam jākuļ rijas krāsns?

Šodien krāsns kuļas brangi, un dūmi resnām, kuplām gurkstīm veļas un vandās pa siltrijas lodziņiem ārā, spiezdamiem un sprūzdami, it kā aizgūtnēm steigdamies vēstīt, ka nu būs jauna maize. Lēna vēja dūzma, nākdama no rijas puses, nes dūmu strūklas un pavedienus šurp, tā ka arī te pagalmā stipri ož pēc rijas dūmiem. Šie dūmi taču pavisam citādi nekā māju dūmi, sevišķi, kad tos pirmās reizes dabū ost! Cik tie patīkami! Gluži kā veci mīļi paziņas, ar kuļiem veselu gadu neesi ticies un kuļi tevi atkal nu reiz apciemo. Ķirmgrauzis tīši pagriežas uz rijas pusi un ieož tos ar īstu kāri. Šaie dūmi viņam atgādina daudz- ko... Tos saožot, viņam katreiz nevilšus nāk prātā dažādi pārļauti gadi, dažādas vasaras viņa mūžā. Sevišķi tie viņam atgādina arī sausos gadus un visus galvenos notikumus, kas ar tiem sakarā... Divus gadus no vietas toreiz bija bijušas gluži sausas vasaras, kādēļ otrā gadā radās vispārējs maizes trūkums un daudzi nezināja, kā iztikt. Bet viņam abus gadus bija paauguši vareni rudzi. Viņš toreiz tikko bija uzplēsis lielo rāva pļavu, labi samēslojis un ietricis šai plēsumā rudzus, nemaz nepagūdam to izgrāvot un palaizdamies vienīgi uz labu laimi, ka nākošā vasara nebūs lietaina, jo lietainā gadā rudzi te izslīktu. Un nākošā vasara bija — sausa vasara: visiem lauki izkalta tā, ka sēkla vai nu nemaz nedabūja sadīgt, vai atkal uzdīgusi izdega un nokalta; bet viņam rāvas lāmā bija rudzi kā kārkli; tādu laimi piedzīvojis, viņš rudenī tīrā pārgalvībā darīja to pašu arī ar lāmas otru pusi: trieca arī tur rudzus negrāvētā plēsumā iekšā, un atkal tas pats iznākums otrā vasarā! Viņš tad nu bija varējis daudz labības pārdot par visai augstu cenu, un no tā laika bija īsti sākusies viņa turība. Īpaši otrā vasara ar savu vispārējo lielo trūkumu viņam dzīvi stāv gara acu priekšā. Daudziem jau kopš pat pavasara nebija vairs maizes. Triksnājās un spiedās cauri, kā kuļš varēja. Agrā pavasarī, kad ne dārzā, ne laukā, ne mežā nekas vēl nebija dabūjams, plūca gar sētmalām jaunās nātras, vārīja savādu sribeklu. Pie miltiem jauca klāt smalkās pelus, siena smelknes, rīvēja klāt arī koku mizas un no šāda maisījuma cepa maizi. Pienāca pļaujas laiks, bet pļaut bija tikai retam ko, lielākai daļai lauki bija tukši. Tiklīdz dabūja zināt, ka Ķirmgraužos pļauti rudzi un sāks kult, tad tur ļaudis saradās no visas apkārtnes gan braukšus, gan kājām ar kulēm un maisiņiem rokās un stāvēja un gaidīja pie rijas kā daždien sudmalās, līdz katram pa pūriņam vai pušpūrei iemērīs. Pirmo riju kuļot, bija toreiz gluži tāds pat jauks laiks un tāda pat sestdienas pavakare kā šodien. Rija bija izkulta, sēriens ievests, par jaunu tā

piesērsta, krāsns iekurta, un dūmi tāpat kā tagad mutuļodami vēlās pa lodziņiem un spiedās pa durvju spraugām ārā, bet sabraukušie ļautiņi tos oda ar kāri un prieku, jo tie solīja atkal maizi. Sanākušie ļaudis līdzēja metienu sastumt kaktā un saslaucīt pie tām durvīm, no kuŗu puses todien pūta vējš. Bet Ķirmgrauzis pats, toreiz vēl neprecējies un tikai otru gadu par saimnieku, ņēma ķebli rokā un dūšīgi stājās pie ķeblēšanas jeb graudu izlaišanas no gaŗajām pelūm; kad tas bija padarīts, tad vējā, pretī durvīm, pakabināja saitē kretulu vai vēteklī, bēra tanī izlaistos graudus iekšā un kratot un vētījot tos pilnīgi tīrīja arī no sīkajām pelūm. Beidzot visu kūlienu vētīt, zem vēteklja bija sakrājusies vesela prāva kaudze vētiklas — tā ap savu pūru piecpadsmit vai vairāk pūru — un skaisti, skaidri graudi vien. Tīri skanēt skanēja, grūžot liekšķēri vētiklas kaudzē iekšā un beŗot graudus pušpūrē. Visu tās dienas kūlumu viņš pārdeva turpat uz vietas — pa pūriem, pušpūriem, siekiem un dvālektīm, tā ka uz vakaru, kad puīši, pārnākuši no druvas, atbrauca ar ratiem un maisiem grābt un vest vētiklu mājās, nebija vairs nedz ko grābt un bērt, nedz ko vest, bet Ķirmgrauzim kabatas bija pilnas ar naudu. No viena paša kūluma viņš toreiz bija vairāk ieņēmis nekā dažu gad' par visu pārdoto labību. Taisnība, drusku par daudz viņš toreiz bija ņēmis gan — pieci rubļi par sieku, kas pēc toreizējām vērtībām bija nedzirdēta cena. To nevajadzēja darīt, tas nebija labi, — to viņš atzīst tagad pats. Varbūt tālab viņam kopš tā laika arī neuzaug vairs tāda labība kā toreiz. Gan viņam arī tagad vēl gadu no gada brangas ražas, tā ka par neražu nekad nav bijis ko sūdzēties, tomēr tik lieliski rudzi, kā sausajos gados, viņam nekad nav vairs paauguši. Laikam Dievs bija gribējis viņu pārbaudīt, dodams viņam taisni tanīs gados tādā mērā savu svētību kā vēl nekad iepriekš; laikam Dievs bija gribējis redzēt, vai viņš būs arī žēlsirdīgs pret saviem tuvākiem un vai izlīdzēs tiem palētāk ar to, ko viņam tik bagāti svētījis.

Bet viņš šo pārbaudījumu no augšienes nebija izpratis un nebija tanī pastāvējis, ņemdams no trūkumcietējiem pārāk augstas cenas. To gan nevajadzēja darīt! Kamdēļ vajadzēja ņemt taisni pieci rubļi? Būtu jau pieticis arī ar četri vai puspiekta rubļa, — varbūt tad viņš Dieva svaru kausā nebūtu atrasts par vieglu? Varbūt smagais pārbaudījums ar vienīgā dēla nāvi arī ir pelnīts sods par viņa toreizējo mantkārbu. Bet kas to var zināt? Dieva prāts, Dieva ceļi mums nezināmi, neizdibināmi. Gan viņš pūlas savu toreizējo nepareizību izlabot, labprāt dodams nabagiem dāvanas un pie tam divkārt lielākā mērā nekā citi. Tā ubagiem pie baznīcas viņš nekad nedod mazāk par piecām kapeikām, lai gan vispār parasts, ka citi saimnieki dod pa trim un kalpi un gājēji tik pa kapeikai; bet, pie dievgalda ejot, kad mazie cilvēki dod ubagiem pa trim un saimnieki pa pieci kapeikām, no Ķirmgrauža katrs ubags kārtīgi dabū desmit kapeikas. „Mums, kam vairāk dots, pienākas dot tiem, kam nav.” Tā ir Ķirmgrauža cieša apņemšanās, un pie tās viņš turas.

Viņš pagriežas no vārtiem uz otru pusi. Tur, pāri sakņu dārzam, redzams otrs rudzu lauks. Biezās statu rindas liecina par labu ražu. No šejienes gan tikai lauka neliela daļa pārredzama, bet viņam arī nemaz nav vajadzīgs visu to tagad pārredzēt, jo viņš tikai pirms stundas no turienes pārnācis un zina, ka arī šis lauks viss nevien nopļauts un sastatīts, bet arī jau uzgrābts. Pāris dienas rudzi jau statos žuvuši, lai pažūst vēl rītu pa svētdienu un arī parīt, kad strādās pa riju; bet otrdien, ja laiks būs jauks, varēs raut tos lauka pūnī iekšā.

Ar bikšu kabatās sabāztām rokām un bez cepures pagalmā stāvot un lūkojoties pāri dārzam uz rudzu lauku ar taisnās rindās glīti saceltiem statiem, viņš neviļus izvelk labo roku no kabatas un viegli pārlaiž tās plaukstu pār saviem parēnajiem un stipri jau iesirmi, taisnā šķirī pāršķirti un gludeni sasukātiem matiem. Viņš mīlēja kārtību, un viss viņam bija kārtīgs un glīts tiklab viņa mājās un saimniecībā, kā arī pie viņa paša. Un viņa galva ne tikvien no ārienes izskatās kārtīgi un glīti kopta, bet tur arī iekšā viss ir labi nokārtots un pienācīgi glīts. Nekādas sajukušas, nefīras domas tur nekad nav sastopamas. To zina nevis vien viņš pats, bet visi, kas viņu pazīst. Viņš daudzreiz piedzīvojis, ka kaimiņi un pazīstami, gribēdami viņam iztapt vai nu par kādu padarītu, vai sagaidāmu izpalīdzību kādā grūtā, sarežģītā lietā, mēdz sacīt: „Ķirmgrauzim ir galva kā pirts!”

Viņš zina, ka ar to gribēts teikt, viņam esot liela, tas ir, gudra galva, kuŗai nekad padoma netrūkst un kuŗa arī vissarežģītākā stāvoklī aizvien prot atrast laimīgu izeju. Bieži gadījies, ka pagasta lietās, kur citi amatvīri, nezinādami, ko un kā darīt, griezušies pēc padoma pie viņa, un tad viņš arvien pratis visu pienācīgi nokārtot. Sevišķi, ja kāda darīšana ar muižu un dzimtkungu vai aprinķa valdi, tad neviens cits tur tā nespēj kā taisni viņš.

Visu to apzinādamies, viņš aizvien apmierināts lūkojās ap sevi un smaidīja labvēlīgi un labsirdīgi ikvienam. Un kālab viņam nebūt apmierinātam un neraudzīties labsirdīgi? Nedz kādas sevišķas bēdas, nedz nepatikšanas viņu nespiež, un arī viņa īstenieku starpā nav nekādu nelaimīgu. Turības ziņā viņš stiprākais saimnieks nevien visā novadā, bet arī tālākā apvērī. Ģimenes dzīvē viņam pēc pārciestām bēdām atkal smaida laime un prieks. Vienīgā meita ir viņa un visas ģimenes un radu lepnums. Daži it kā zadinādami, devuši Anetei princes pievārdu, bet viņš to nevienam neņem ļaunā, drīzāk par šādu nosaukumu priecājas, jo viņš it labi zin, ka viņa meita, salīdzinot ar citām saimnieku meitām visā apgabalā, tiklab pēc mantas stāvokļa, kā arī pēc ģērba un skolas, ir īsta prince — stāvēdama tālu visām pāri. Redzēs, kas viņu cels. Gribētāju, protams, netrūks. Jau tagad nāk skolotājs, skrīveris, pat studenti sāk nākt. Jaunie saimnieki arī tik laipo vien viņam apkārt — zināms, visu to darīdami Anetes dēļ. Tā viņš znotu varēs izmeklēt labāko no labiem, un viņam priekšā stāv jauks mūža vakars. Tā, rau, cilvēks, domā viņš ar prātu, apdomu, gudrību un taupību var savu stāvokli pats nodibināt un pats nospriest un nospraust sava mūža teku. Kad dažiem cilvēkiem dzīvē klājas nelāgi, tur viņi pa lielākai daļai paši vainīgi, — neprot dzīvot kā vajag. Gudram cilvēkam ar tādām muļķīgām ķezām nebūs nekad darīšana, ar kādām neprasiem gandrīz pastāvīgi jākaujas.

— Gudram gudra nelaime, — atskan no sētas otra gala, kur Pēterene, nezin par ko sarunādamās ar kalponi, iesaucas dažreiz ļoti skaļi, tā ka viņas vārdi sadzirdami arī še pie gatuves un druvās vārtiem.

Kamēr Ķirmgrauzis savu māju pagalmā tā doma prātīgas, gudras un gaišas goda domas, viņa puīši, izbāzdami rijas pūnī pēdējo pusvezumu sagrābu, runā pavisam aplamu valodu, sevišķi mazais puisis Juris.

— Velns lai parautu, ka šinīs mājās neviens nemirst, — viņš šķendējas, stāvēdams uz panta un ņemdams sagrābtu klēpi, ko otrs puisis tam dakšā padevis, un bāzdams ar to čukura galu ciet, lai līstot necirstu lietus iekšā. — Kad kāds nomirtu, dabūtu taču atkal reiz svinēt kādu dzīru un krietni izēsties un izdzerties visādus labumus. Apdomā, mēs pie sava saimnieka nu jau trešu vasaru vedam rudzus, bet vēl nevienas dzīres neesam te svinējuši. Skat, kas nekait citās mājās, piemēram, Tiliba gājējiem, tur gada laikā trejas dzīres: nomirst viens bērns, nomirst otrs bērns, beidzot nomirst vecā saimniece. Tur ir izēšanās un izdzeršanās. Bet tā kā mums — dzīvo gadu no gada bez nevienas dzīres, tas ir tīri par apnikšanu un nav no Dieva nemaz pareizi. Vienam tik daudz labuma, citiem nemaz! Kur te kāda taisnība?! Kur te vienlīdzība?

— Mūsu saimniekam pārāk maza ģimene, tik trīs cilvēki. Kas te lai mirst, kas lai paliek? — nosaka dižais puisis Dūlēja Andrejs uz vezuma stāvēdams un ar dakšu dodams sagrābas uz panta. — Ja viens no viņiem vēl nomirst, tad viņu ģimene izjūk pavisam, un tad bagātajos Ķirmgraužos būtu laikam jānāk kādai citai ģimenei, kas viņus spētu valdīt tālāk. Jo divi vien cilvēki tādās mājās nespētu saimniecību kā nākas vadīt.

— Nu, es taisni nesaku, ka no mūsu saimnieku ģimenes kādam jāmirst. Varētu jau mirt arī kāds cits: vai nu kalpones Dores māte — vecā Ilze, vai ganu meitene, vai arī kāda no pašām kalponēm; tikpat saimnieki godus dotu, un mēs, paši mājnieki, tad būtu pirmie viesi. Un ja arī ne mūsu pašu mājās, kaut jel manos rados gadītos kur kādas dzīres, arī būtu labi.

— Nu, zēn, uz saviem radiem tu nekādas lielas cerības nevari turēt. Tie visi sīki ļaudis vien ir, kas nekādas labas dzīres nespēj sarīkot, un, ja tavs brālis nomirst, tad tu vēl dabū dot mātei maizi, kamēr tagad brālis viņu apgādā.

— Bet Gala Ķepali! Bet Dižie Rukstaiši! Vai tie nav bagāti? Vismaz savu dzīru tie izturēs katrs pa godam.

— Vai tu, knauķi, domā, ka tie tevi lūgs savās dzīrēs? Kaut tu viņiem arī no radu smakas, tādu vīru kā tevi viņi droši vien neievēros. Viņiem pašiem labāku radu diezgan un, ja ar radiem nepietiks, tad lūgs gluži svešus cilvēkus, bet savas kārtas, tikai ne gājēju puisi.

— O, tā tu par viņiem vis nesaki. Viņi mani tik vieni kā otri uzskata par savu radu, un kad es tur pa svētkiem kādreiz aizeju, katru reizi mani pacienā tāpat kā visus radus un īstus viesus.

— Bet tici droši, ka labāk viņiem patiktu, ja tu viņu citu viesu pulkā nemaz nebūtu. Bet kad jau nu aizgājis esi, ko tad viņi ar tevi lai dara? Būs nelaipni pret tevi, nedos tev ēst? Tas jau būtu pašiem negods. Jāsauc tad arī, protams, līdzī citiem pie galda, bet ka tu ar savu aiziešanu tur darītu kam kādu prieku, vai ka tevi tur kāds gaidītu, to nevaru iedomāties. Bez tam viņiem arī nedz vieniem, nedz otriem nav nekādu vecu, nedz arī mazu bērnu, tā ka tur nekāda miršana nav tik drīz paredzama. Visi lieli, veseli cilvēki vien, — kas tev tur domās par miršanu!

— Bet tur var iznākt kāzas, un otru gadu var tad atkal gaidīt kristības. Es jau arī nesaku, ka vajadzīgs dzert taisni bēres. Ir jau arī kāzas diezgan labas dzīres, lai gan man krietnās bērēs aizvien labāk patīk nekā kaut kādās kāzās. Bērēs, redzi, labums tas, ka izēsties un izdzerties vari tāpat visa laba kā kāzās vai citās dzīrēs, bet dancot nav jādanco, nedz arī nauda metama mūzikantiem. Sēdi aiz galda un mīlojies it mierīgi. Dažās bērēs vāķēšanas nakti gan grib, lai daudz dzied; bet ietaisījies citu pulkā, tura tik dziesmu grāmatu priekšā, pavārstu šad tad muti, — lai meitas un citi, kam labas balsis, dzied dziesmu pēc dziesmas, es savas plaušas neiešu pūlēt! Turpretī kāzās nevar vis tā izlaicīties no katra pūliņa: tur jaunos varenī iztecina pie dancošanas, sevišķi, ja vēl puisi maz un meitiesu daudz. Visas tās, protams, gribas švītināmas. Bet es, tāds pazems un paresns, neesmu nekāds vieglais lēkātājs kā dažs tāds lunkankājis, kas lec kā sisenis zaļā zālē; ikkatra ātrāka kustēšanās man nav patīkama un nenāk manai veselībai par labu. Es tādēļ arī dancot nemīlu. Ja dzīru mājās ir gaŗa, līdzena gatuve vai kur tuvumā ganīkla, vai nopļauta pļava bez cērpiem un ciņiem, tad es pie ripu kaušanas gan mēdzu piedalīties; bet citādi mans mīļākais darbs dzīrēs un godos ir — sēdēt pie galda, sist trumpes un aizvien pastingri iemest un krietni uzēst, bet vakaros un naktīs paspaidīties pa priekšnamiem un kaktiem, vai arī pa klēim un pūņiem ar meitām.

— Nākošu svētdien nu jau pie mums arī būšot dzīres. Saimnieki došot balli visiem dziedātājiem un dziedātājām, kas te arī dziedāšot. Protams, skolotājs lai būšot. Tad esot mūsu saimniekam dzimumdiena, un uz šo dienu ielūgti visi dziedātāji un dziedātājas. Man Dore stāstīja; viņai pateikusi saimniece un abām ar Madi paziņojusi, ka uz nākošu svētdienu lai neviena netaisoties kur iziet, jo tad būšot pilnas rokas darba pašu mājās.

— Par tādām dzīrēm es nepriecājos, — Juris atteica, nospļaudamies. — Tādi viesi, kā skolotājs, skrīveris, students, skroderis, Silarājs un citi, kas laksto ap Aneti un tādēļ ir saimniekiem pa prātam, dabūs visu to, kas būs tas labākais, bet mēs, māju ļaudis, varēsīm tik noskatīties. Īstās dzīrēs — bērēs vai kāzās — tas citādi. Tur ēd visi pie viena galda, un, ja lielos godos arī dažreiz ir divi un trīs galdi, ēdieni ir vieni un tie paši; bet, ja gadās, ka uz kāda galda parādās kas labāks nekā uz citiem, tad pasniedzas un dabū arī no tā. Bet ko tad nu saimnieki iedomājušies svinēt dzimumdienas? Līdz šim to nekad nedarīja. Tas jau laikam viss notiek meitas dēļ. Bez ballēm un viesībām, kā rādās, arī tāda prince nevar apprecēties.

— Var jau būt, ka tāda viesu aicināšana nenotiek Anetes dēļ vien. Man rādās, ka te bez Anetes vēl kādai svilst acis uz jaungkungiem ... — Dūlējs, vezumu izbāzis un ratu kokus savākdams kopā,

sacīja paklusā balsī un vārdus lēni un gaŗi stiepdams, it kā ko sevišķu pārdomādams. — Saki, vai tu, no tirgus braucot, muižā neko nepamanīji?

— Ko tad? — Juris vaicāja, tagad arī balsi nospiezdams labu tiesu klusāku un kļuvis stipri ziņkārīgs. — Es neko nevaru iedomāties, kas tur sevišķs kur būtu bijis. Vai tas uz Dori zīmējas?

— Ej tu Dore! — dižais puisis atteica. — Man liekas, te sāk notikt raibas lietas. Bet vai kāds nenoklausās! — Un viņš piegāja pie pūņa durvīm, lai pārlicinātos, vai ārpus rijas nav kur tuvumā kāds cilvēks, bet, paskatījies ārā, tūliņ iesaucās: — Āre, kas tur brauc! Kas tad tie tādi var būt?

Arī Juris, iegājis durvīs un uz lankas pusi skatīdamies, brīnījās:

— Nudien! Kas tie par braucējiem? Divi labi zirgi un goda rati. Iekšā sēdētāji arī tikai divi — vīrietis un kāda sieviete. Kas tie var būt? Ne rati, ne zirgi neliekas pazīstami. Ezernieki tie nav. Vai varbūt vagaris brauktu ar kunga braucamiem zirgiem.

— Jā, vagaris jau tev darba laikā braukās apkārt un vēl ar karietes zirgiem.

— Bet kas tie varētu būt?

Brīnījās vēl abi divi, līdz, braucējiem piebraucot tuvāk, dižais puisis izsaucās:

— Tas jau pašas brālis, leišu Ernests!

— Patiesi! — attapās nu arī Juris. — Diezin, kas viņam tāda sievišķe līdz? Vai būs precējies? Jeb vai varbūt nodomājis precēties un atbraucis ar savu brūti lūgt saimniekus kāzās?

Ernests, piebraucis pie rijas vārtiem, izlēca no ratiem, atcēla vārtus un, kad sieviete bija izbraukusi cauri, aizcēla tos un gribēja jau sēsties atpakaļ ratos, bet, ieraudzījis no pūņa iznākam abus puisus, gāja tiem klāt un sāka ar tiem sarunāties. Sieviete, redzēdama Ernestu paliekam pie rijas, ļāva zirgiem iet pa gatuvī soļos uz priekšu un tā iebrauca sētā viena pati. Ieraudzījusi pie žodziņa, kas šķīra dzīvojamās ēkas pagalmu no laidara sētienu, lokņājamies kādu sievieti, iebraucēja apturēja zirgus tuvu pie žodziņa un tad skaļā balsī dzīvi un jokaini laipni teica:

— Labdien jūs' mājās! Nu kas iraid? Vai preciniekus arī gaidāt?

Sieviete pie žodziņa bija Pēterene, kas, pabeigusi uzkopt sētienu, bija aizsteigusies meža gataves galā un tur dumbera malā sakrāvusi kalves, kuŗas nu kapāja, lai varētu ar tām izkaisīt istabas, kamēr Made bija stājusies pie istabu uzkopšanas. Izdzirdusi šādu negaidītu uzsaucienu, Pēterene spēji atsitās atpakaļ un sev par lielu pārsteigumu ieraudzīja svešus ratus ar pāris labiem zirgiem brašos aizjūgos un ratos sēžam svešu sievieti. Līdz šim viņa nebija nemaz uz gataves pusi palūkojusies, domādama, ka puīši, pabeiguši izkraut sagraības, brauc mājās novietot pūnī tukšos ratus. No negaidītā skata lieliski pārsteigta, viņa tomēr nezaudēja nedz savu lielo runas kāri, nedz arī savu attapību runāšanā. Pāris acumirkļu nepazīstamajā atbraucējā klusi noskatījies, viņa, aši runādama, it kā baidīdamās nokavēties, atņēma dievpalīgu un tūliņ viņai bija arī atbilde gatava uz svešinieces nebēdnīgo joku.

— Kā nē! Gaidām gan. Tikai nebrauc. Tagad pat, pagalms un sētiens tā uzkopti, varētu pie svētvakara atbraukt pilns vezums precinieku, bet viņu vietā, nezin kāda vēja dzīta, atvažo tik viena platbikse.

Svešā tikpat žigli arī savukārt uzķēra izmesto sarunas pavedienu un bez kavēšanās deva ar atdošanām:

— Ak, tā! Junms nebrauc precinieki. Nu tad priecājieties: tagad jums tādi atbraukuši. Nāciet un uzņemiet preciniekus!

— Ko mēs ar platbiksi lai iesākam? — lepni turējās Pēterene. — Puīšu cilvēki mums nav precināmi, lūk, lieku vīriešu mums te nav. Mums tik ir kundzenīte. (Šo pēdējo vārdu viņa izrunāja lēni un svarīgi, it kā ar sevišķu lepnumu.) Un tai vajag brašu precinieku.

— Vai tad es neesmu braša preciniece? — aušīgi smiedamās, vaicāja svešā. — Vai es neesmu labu ļaužu? Vai man nav lepni zirgi un rati?

— Dažai kazai ragi, bet tomēr kaza paliek kaza. Mūsu kundzenītei nevajag nei zirgu, nei ratu, nei tādas runīgas platbiksēs, bet jauna un skaista tautu dēla, un tāda tavā vezumā nav.

Ķirmgrauzis, iznākams no istabas, bija palicis uz lievenēm, kupli apaugušām ar zaļām stīgotnēm, stāvam un skatāmiem uz lepno pajūgu un tajā sēdošo nepazīstamo sievieti un, no Pēterenes sarunas ar viņu, vērodams, kas tā tāda varētu būt. Vēl viņš gan nebija paguvis ne pie kāda prāta tikt, bet tomēr baidīdamies, ka Pēterene ar savu balamutēšanos pret nepazīstamo neaiziet pārāk tālu, viņš iznāca no lieveņu krēšļa ārā un kāpa pa akmeņu kāpnēm pagalma mauriņā. Patlaban viņš arī ieraudzīja Ernestu nākam ar pātagu rokā no gataves sētā iekšā, un nu viņš saprata, ka ar šiem zirgiem atbraucis Ernests un ka svešajai sievietei vajag būt viņa līdzbraucējai.

Sarunājoties nu drīz dabūja zināt, ka svešā sieviete ir pona Vadaika saimniece un ka viņa līdz ar Ernestu sūtīta uz Ķirmgrauziem par preciniekiem: runāt, vai Ķirmgrauži gribētu savu meitu laist un vai viņa būtu gājēja pie pona Vadaika. Viņa tam patīkot. Jau pagājušā ziemā, te nakti pārguļot, tas viņu noskatījies un tirgū atkal redzējis. Pats viņš vēl nebraucis: gribot iepriekš zināt, kā viņi uz šo lietu skatīšoties, ja viņu domas būšot arī uz to pusi, tad viņš vēlāk atbraukšot pats; tagad viņam nebijis arī vaļas, jo esot jābrauc uz Kauņu vest kādu lielu prāvu.

Pa vakariņu laiku, kuŗas ēda kambarī, preciniece ņēmās slavēt tiklab pašu Vadaiki, kā arī viņa muižu. Pats viņš esot labdabīgs, gudrs, godīgs un satīcīgs cilvēks, — to viņa varot liecināt pēc vislabākās sirdsapziņas un Dievu minēdama, tādēļ ka nodzīvojusi viņa muižā jau piecpadsmit gadu un tātad viņu pazīstot pietiekami. Kā jauna meita viņa piestājusī pie pona Vadaika par saimneci un tagad esot jau padzīvojusi sieviete, bet neviena ļauna vārda par savu kungu nevarot teikt. Vārdu sakot, cilvēks esot labs kā eņģelis un muižiņa kā paradīzes dārzs zemes virsū. Lai Anetes kundzenīte daudz neko nerēkojot un tik sakot jāvārdu, — dzīvošot tur kā Dieva ausī. Protams, neesot jau Šauļu apkārtnē nekāds meitu bads — ne Kursā, ne leišu daļā; taisni otrādi, šādas preces tur esot paisums, tā ka varētu brūtes izmeklēties pameklēdamies. Bet viņam iepatikusies Ķirmgraužu kundzenīte, un tāds prāts un paradums viņam esot: ja reiz ko ieskatoties vai iedomājoties, tad pie tā paliekot un, ko nodomājis, to viņam vajagot dabūt. Un Anete viņam tā iepatikusies, ka bez viņas nevarot vairs dzīvot un ņemt viņu, kaut arī būtu nabaga bērns. Naudas vajadzība viņu nespiežot, tomēr pieci tūkstoši Anetei līdz būtu vajadzīgi, jo mātai nākoties taisni tik liela daļa; māsas meita tagad precoties un tai nu vajagot pūra naudas, kādēļ viņam nu esot mātai jāatdod viņas daļa. Bet par to muižiņa atkal esot bez parāda — jo par paša pelnītu naudu viņš visus parādus nolīdzinājis, — un muižiņa esot katru dienu savu trīsdesmit tūkstošu vērtā. Uz Ķirmgrauža piezīmi, ka labi jau esot, ja muiža ir, viņa meitai tomēr taisni vajadzīga tā neesot, tādēļ ka pašiem labas un no parādiem brīvas mājas, kur meita varot ņemt iegātni un pēc vecāku nāves tad arī varot dzīvot bez bēdu, preciniece dzīvi iesaucās:

— Kā nevaic vajadzīgs! Muiža nebūtu vajadzīga? Labi jau, protams, iraid, ja pieder mājas bez parāda; bet divi un trīskārt labāk, ja pieder ir mājas, ir muiža, sevišķi, ja tās vēl abas brīvas no parādiem. Apdomājiet, viņiem būs bērni, — teiksim divi; ja tiem var atstāt vienam muižu, otram mājas, tad tas pavisam citādi, nekā kad abiem jādalās vienās mājās.

— Vienu var sūtīt augstās skolās, otram atdot mājas, — Ķirmgrauzis iebilda.

— Bet ja iraid trīs vai vairāk bērnu, ko tad ar vienām pašām mājām daudz izdarīsīt? — dzīvi runāja atkal preciniece. — Cik tad katram tā daļa tur liela iznāks? Turpretim, ja vienai pašai ģimenei pieder ir mājas, ir muiža, tad pavisam cita apgriešanās: vienam bērnam var norakstīt mājas, otram muižiņu, trešo liek par ko labu izskolot, vai kad iraid vēl vairāk bērnu, lai tad muižas daļā dalās pa divi vai trīs.

— Bet kam tad jūsu kungam vajadzīgs precēties? — ievaicājās Ķirmgrauzis, it kā cenzdamies sarunu stiept garumā. — Jūs jau viņam laba saimniece esat.

— Neba es tad vairs tur būšu, — kā drusku apmulsdama un brīdi acis nolaizdama uz zemi, atteica preciniece. — Kad kungam pašam būs cienmāte, es jau tad aiziešu citur kur, — vai nu turpat pie tuvējā katoļu mācītāja par saimnieci, vai Liepājā, kur man māsa dien jau vairāk gadu pie ļoti labiem kungiem.

— Lūgtu, ja drīkstam zināt, vai jūs esat madāma vai vēl jaunkundzes godā? — Ķirmgrauzis laipni vaicāja.

Preciniece iesmējās un tad, it kā pa jokam nopūzdamās, atbildēja:

— Esmu jau kopš divpadsmit gadu atraitne un precējusies vairs neesmu. Vīrieši tikai naudu vien meklē; kāda sieviete, uz to maz skatās. Gribētāju man jau gan daudz bijuši; ja ņemtu skaitīt, pa trīs vai uz katra pirksta; bet pie kaut kāda netīk iet, īsti labs negadās, un tā paliek. Bet sakait, krusttēv, kā tad nu būs ar mūsu darīšanu? Jums prece laba, mēs godīgi pircēji — sitīsim plaukstas kopā, lai iznāk līkupu dzeršana! Mēs ar Grantiņu būsīm priecīgi, kad varēsīm savam ponam pārvest labas vēstis.

— Es no savas puses nekā pretī nesaku, — pasteidzās pati pirmā atbildēt Ķirmgrauzene, kamēr Ķirmgrauzis klusēja, it kā sevī ko dziļāk pardomādams, bet Anete pagriezās uz otru pusē un, galvu nodūrusi uz zemi, kņubinājās ap atslēgu buntiņu, kas bija savērtas spožā dzelzs gredzenā un ko bija aizspraudusi aiz jostas. — Es kā māte dodu Anetei no savas puses pilnu vaļu. Ja vieta laba un cilvēks nav smādējams, lai iet. Tādas muižas ik dienas negadīsies, lai gan citādi krietnu cilvēku netrūkst arī tepat mūsu pusē, kas Aneti grib.

— Tiesa gan, tiesa. Otrreiz vīrs ar tādu muižu diez vai vairs atgadīsies. Tādu muižiņu notuļ nevaids daudz, kāda mūs muiža, un mūsu kungs iraid labs cilvēks un gudrs cilvēks, — nevaids vārdam vietas. Ja neticat un domājat, ka es varbūt gribu tik ierunāt, prasait Grantiņam! Lai viņš iraid tas taprinieks un saka visu taisnību. Ernest, saki, ko par mūsu kungu un viņa muižu var teikt ļauna!

— Nekā ļauna nevar teikt, — Ernests vienaldzīgi atrunājās, toties jo nopietni turpinādams ēšanu un pats ieliedams sev šņabi. Likās, it kā viņš, apzinādams sava šoreizējā svarīgā uzdevuma, jutās Ķirmgraužos vispār drošāks nekā agrāk. Šņabi izdzēris, viņš vēl piebilda:

— Ir tiešām laba muiža, un kungs jau te ir bijis, to jūs visi paši esat redzējuši.

— Nu, dzirdiet nu, ko Grantiņš saka! — priecīga izsaucās preciniece, bet Ķirmgrauzis pēc ilgāka laika klusēšanas tagad prātīgi un kā katru vārdu sevišķi apsvērdams, lēni runāja:

— Es tādās preces lietās daudz nekā nezinu teikt. Vēl neviena bērna neesmu izprecinājis, man šis ir pirmais un pēdējais bērns. Bet es domāju, ka tik ātri tādas lietas nav izšķīrāmas. Tur vajadzīgs lietu no visām pusēm pārdomāt un pašiem savā starpā labi aprunāties. Es nedomāju ne pierunāt vai liegt. Kā Anete pati gribēs, tā jau laikam notiks un ne citādi.

— Nu, kad jau mamma un papus iraid laidēji, tad jau meita rasi būs gan nācēja, — kā iepriecināta, uzķēra sarunas pavedienu atkal preciniece un, piecēlusies, piegājusi Anetei klāt un paņēmusi viņas rokas savās, ņēma jo sparīgi stāstīt un tēlot tos labumus un jaukumus, kādi jaunajā dzīvē viņu gaida: — Apdomā, kas tur kaitēs. Muižiņa kā bļodiņa. Lauki līdzeni un auglīgi, pļavas gar upmali un pa avotiem vien, zāle aug gaŗa, mīksta un sulīga. Pašiem savs meŗs vis iraid. Un kāds augļu dārzs! Zirga skrējienu gaŗumā. Ābeles visvisādas: ir ar vasaras āboliem — tādiem dzelteniem baltiem un tik mīkstiem, ka mutē paši no sevis izkūst, bet kad pret sauli skatīsies, sēklas redzēsi cauri spīdam; un kad būs labi ienākušies un rokā pakratīsi, dzirdēsi iekšā sēklas kluksam; ir ar lielajiem, sarkanajiem rudens un ziemas āboliem — tādiem kā bērna galva! Un krauŗu, glomju, ķezbeŗu un dažādu ogu — Dieva svētība. Ir ēdam atēzdamies, ir ievāram ziemei, ko tik gribam, ir atliek ko pārdot. Un, kundzenīt, kad tu redzētu, kāds dārzam žogs! Visapkārt no zāģētām laktām vien; bet gar žogu iekŗpusē pa divi ailēm dažādi diŗi un kupli koki: egles, apses, ozoli, oŗi, bēŗzi, kas augļu kokus aizsargā no vētrām un salnām. Pavasaŗos, kad augļu koki zied — ai, vai, kāds

skats! Dārzs viss balts kā piesnidzis, bet gaŗo, kuplo egļu galotnēs dārza malā pāri zaļajiem bērziem un citiem kokiem saulē spīd veseli ķenķuŗi tumši sarkanu ciekuru, kas zvērot zvēro. Notālēm tā vien izskatās, ka milzīgo egļu galotnes apspīdētu kāda sveša, sarkana saule, bet visus citus kokus mūsu pašu baltā, spožā saulīte. Nē, nē! Cik tur jauķi, tas nevaŗid izteicams, to vaŗag katram pašam redzēt. Es tik saku: tā nevaŗid muiŗa, — tas iraid paradīzes dārzs zemes virsū! Nevis par Paserksni tā bija saucama, bet par Ēdeni — jā, par otru Ēdeni! Un pa šo skaisto dārzu mūsu pans staigā kā Ādams pa paradīzi, bet — viens pats. Staigā, skatās uz augšu un zemi un grūti nopūŗas: nevaŗid viņam, rau', sava drauga, kas ar viņu būtu. Jā, manu kundzenīt, tur tikai tevis trūkst, — tad jūs dzīvosit tur abi kā Ādams un Ieva paradīzes dārzā. Gandrīz piemirsu vēl apīņu dārzu pieminēt! Tas arī tāds, kādu citur nekur neredzēsit: sakņu dārzam visapkārt — savu divu, triju doŗbu platumā — maiksne pie maiksnes. Notālēm tā izskatās kā Liepājā kuģu mastu gali, kad osta daŗreiz pilna kuģiem. Rudeņos no visām maikstēm karājas uz zemi gaŗi gaŗas virknes lielu, rudu spurdzu, un viss dārzs smaržo tā, ka var noreibt. Tecinām alu uz visiem laikmetiem tāpat uz šventa Rūka dienu, kad visam turienes apvidum iraid lieli svētki; tomēr apīņu paaug tik daudz, ka nevienu gadu visus paši nepatērēs, — atliks vēl ir ko pārdot. Ne pie jums Kursā, ne arī teŗienes leiŗos nav tādu apīņu dārzu kā mūsu apgabalā katrās mājās. Nē, manu zelta kundzenīt, tur tev patiks. Un zini ko! Mēs tev pirmo nakti uztaisīsim guļu ar apīņu spurdzēm pildītu spilvenu pagalvī, — tad tu noreibsi kā muŗiņa!

Anete, kas ar laipnās runātājas vārdiem bija jau aizrauta un stipri apdullināta, tā kā tai radās liela kāre ne tikai redzēt šo skaisto muiŗiņu ar tās brīnišķīgajiem dāŗziem, bet būt arī tur par iedzīvniecei un pavēlniecei, gluŗi neviļus visā savā vientiesībā ieminējās:

— Bet viņš pats ir vecs ...

— Kas par vecu! — pārsteigta brīnījās preciniece, rokas sasizdama kopā. — Piecdesmit un viens — otrs gads, kas tas vīrieŗa eilvēkam par vecumu? Taisni paŗi labāķie prāta gadi. Vai nevaŗid daŗkārt redzēts, ka jaunas merģeles aiziet pie daudz vecāķiem vīriem un dzīvo laimīgas dienas, ja tik iraid izticība un saticība. Bet kur izticība, tur arī saticība, — tā veca lieta. Daŗz patiesi iraid tāds vecītis, kas, jāsaķa, vairs ne uz ogles neķūkst, un ir tad apprec vēl jaunu skuķi. Tur es gan saprotu, ja saka: tas iraid vecs. Bet kas gan panu Vaidaiķeviķu dēvēs par vecu? Tas vēl daŗu labu jauno aizbāz aiz jostas! Un kāds labums sievām no tādiem jauniem, nepiedzīvojuŗiem, karstgalvjiem vīriem? Tikai bēdas un asaras! Bieŗi pieredzēts, ka jaunie un braŗie bramaņi apprecējuŗies iraid savām sievām asaru dzērēŗi. Taisnība, taisnība, ko ļaudis saka, ka apakŗ veca vīra bārdas labāķ nekā zem jauna pātagas. Skataiŗ, tava māte arī, cik redzu, iraid daudz jaunāķa par tavu tēvu. Un vai viņai ļaunas dienas? Grantiņŗ man cikreiz teicis, ka viņa māsai esot apskauŗama dzīve, un tagad pati to redzu. Tev tagad smaida vēl lielāķa laime. Proties tik pati to saķert!

Un, apkampusi Aneti ap vidu, sveŗā, līksmi iesmiedamās, apģriezās ar viņu pāris reiŗu apkārt, un tad, ar vienu roku turēdama to pie elķoņa, bet ar otru glāŗtīdama tai vaŗigus un matus, kā glaimodama un pielabinādamās runāja:

— Jā, jā, Anetes kundzenīte, tu nāķsi gan pie mūsu kunga, mans brauciens nebūs veltīgs. Tu dzīvosi kā pincīte piena kambarī. Tevi sauķs par paņu, par cienmāti, un visi buķos tavas baltās rociņas — ne tikai saimes ļaudis, bet arī visi kungi, kas brauc pie mums viesos. Nu, skataiŗ tik, kā viņa nokaunējusies noduŗ acis un sārtie vaŗgi zied kā rozes! Jā, Anetes freilenīt, tu būsi nāķēja? Ko? Vai ja? Būsi katole, — visi tevi cienīs.

— Es nezimi, vai par katoli palikt vaŗadzētu, — ieminējās Ķirmgrauzis. — Es pats esmu baznīcas vīrs un negribētu, ka mans bērns pāriet citā ticībā.

— Tas neķas, papu, būs viss labi, — runāja atkal preciniece. — Katoļu ticībā gan jāpāŗiet būs. Tur iraid visi katoļi, un katoļu mācītāŗi no visas apkārtnes brauc pie viņa viesos; kā tas nu izskatītos, kad viņa cienmāte būtu citas ticības? Bet tas maza bēda. Es senāķ arī biju lutere un tikai tur pāŗgāju

katoļos, un sakait, vai es neesmu tāda pat kā jūs visi? Katoļi tādi pat labi cilvēki kā luturi; es vismaz nekā ļauna nevaru par viņiem teikt.

Ķirmgrauzene bija jau izgājusi no kambaŗa, kad preciniece ņēmās cildināt veca vīra pārākumu par jauniem vīriešiem; tagad kāds no puīšiem izsauca arī saimnieku sētā, un viņam līdz aizgāja arī Ernests, tā ka preciniece ar Aneti palika vienas divas. Atkal viņa apķēra Aneti, glāstīja viņu mīlinādama, bučoja tai vaigus un glaimodama un laipnodama, it kā lūgdamās, turpināja:

— Jā, jā, Anetīt, manu balto piena kunkulīt, tu nāksi pie mūsu kunga, būsi katole un dzīvosi kā mazajā paradīzē. Mums, katoļiem, laba dzīve: visus grēkus tik izsūdz mācītājam, un viss iraid labi. Un mācītājam var visu uzticēt, — nekad nekā neizpauzīs. Viesos pie mums brauc mācītāji, dakteris un aptieknieks no miesta, arī pristavs un apkārtējie bajāri — poļu pani un leišu poni, tāpat latviešu arendātori no apkārtnes muižām. Tur daudz jaunu, patīkamu cilvēku. Es saku, tu nekad nesūdzēsies par gaŗlaicību. Un mūsu kungs pats, — kā tas iraid uz sieviešiem un bučošanos! Un tevi tā iemīlējis jau no pāŗa reiŗu redzējuma. Ko vēl darīs, kad redzēs ik dienas. Un to tu neiedomājies, ka viņš iraid vecs! Pagaidi tik, kad viņš tevi apķers un buços, tad tu...

Un, pieliekusies tuvāk, viņa tai iečukstēja ko ausī.

Anete nosarkdama nolaida acis uz zemi.

Otrā dienā, preciniekiem gatavojoties braukt projām, norunāja, ka Ķirmgrauŗi paŗi savā starpā lietu vēl pārdomās un pēc nedēļas laidīs ponam Vadaikim vēstuli, kuŗā dos atbildi. Ja Anete būs gājēja, tad vai nu pons Vadaikis lai pats atbrauc te, vai arī Ķirmgrauŗi aizbrauks ar meitu tur vietraugos un tad notiks galīga norunāŗana.

Ernests ar ņo braucienu bija pie Ķirmgrauŗa stipri cēlies cieņā, jo Ķirmgrauzene bija pagājuŗā ziemā vīram pastāŗtījusi, ka viņa Ernestam pāŗmetusi, kamdēļ tas Anetei nepiesūta vai neatved kādus labus preciniekus. Tagad nu viņŗ bija atbraucis taisni sava kunga uzdevumā Aneti bildināt. Tādēļ arī Ķirmgrauŗis ņoreiz sauca viņu ne tikai par Grantiņu, bet arī par savu svaini un Aneti par viņa krustmeitu, atgādinādam, ka Ernests bijis arī viņas kristībās. Tāpat arī cienāja to ar saviem cigāriem. Tās bija visas tādas lietas, ko Ernests nekad vēl nebija piedzīvojis Ķirmgrauŗos.

Pēc viesu aizbraukŗanas Ķirmgrauŗis uzaicināja skroderi Sprukstu iet gar laukiem pastaigāties. Ķirmgrauŗis aizvien mēdza jaukā laikā svētdienu pēcpusdienās, kad nekur ārpus mājas nebija izejams, pastaigāties gar laukiem, tos apskatot un vērojot, kad kuŗŗ lauks būs pļaujams. Divatā ejot un par ņo to sarunājoties, Ķirmgrauŗis beidzot noslēpumaini skroderim pastāŗtīja, kādās lietās te leiŗu Emests ar sveŗo sievieti bijuŗi, un lūdza padomu, ko darīt: laist meitu pie leiŗu bajāŗa vai ne.

Ķirmgrauŗis to darīja nevis tādēļ, ka viņam skrodeŗa Spruksta padoms ņai lietā būtu vajadzīgs. Patiesībā viņŗ par Spruksta domām un padomu nekad nekā nedeŗa, kur nu vēl savas vienīgās meitas precību lietās! Viņŗ to it vienkāŗŗi ieskatīja par pavieglu cilvēciņu, pat par nieķi un blēņdari, jo tās lietas, par kuŗām skroderis tik labprāt mēdza runāt, kā attīstību un izglītību, biedrību dzīve un citas, Ķirmgrauŗim likās tik tāda pāŗspīlēta būŗana, no kuŗas viņŗ nekā īsti nesaprata un no kuŗas arī nekā neturēja. Ja viņŗ arī dziedāŗanas biedrībā bija iestāŗies un pieņēmis tanī pat kasieŗa amatu, tad to bija darījis tikai Anetes dēļ — lai tā nāktu vairāķ ļaudīs un varētu vieglāķ un izdevīgāķ apprecēties. Kad tas būs noticis, tad viņam, kā prātīgam, nopietnam cilvēķam, nekādas biedrības nebūs vairs vajadzīgas, un tad viņu uz turieni ne lūgŗus vairs neaizlūgs. Ja viņŗ tagad Sprukstam prasīja it kā padomu, tad darīja to tikai tamdēļ, lai būtu pieklājīgs iemesls pastāŗtit tam, kāds ievērojams bildināŗājs Anetei gadīŗies, labi zinādam, ka tad ņis notikums izpauzīsies jo ātri un jo tālu, tādēļ ka skroderis, būdam plaŗi pazīstams tik paŗu novadā kā pāŗnovados, katru notikumu tikpat labi var izpaust, kā kad svētdien pēc dievkalpoŗanas ķesteris pie baznīcas vārtiem sludina ļaudīm priekŗā sludināŗumus vai nu par noturamām ūtrupēm, zagtu zirgu, pieklīduŗu aitu vai citām tādām lietām. Paŗam stāŗtīt kuŗam katram par meitas precinieķiem nebūtu pieklājīgi. Tātd Spruksts te bija visderīgāķais rīķs.

Izdzirdis, par kādu lietu ir runa, skroderis uzreiz par to sajūsminājās:

— Precēties leišiem ar latvietēm un latviešiem ar leitietēm — tā ir lieliska ideja, kas veicināma visiem spēkiem! Tikai tā vislabāk panākama abu šo pusbrāļu tautiņu tuvākas iepazīšanās, sadraudzēšanās, saradošanās un sakušana par vienu dižu un kopēju tautu, kāda tā bijusi agrāk, kad nebija vēl galīgi pārsšķirusies divās daļās. Vieni otru valodu arī tagad vēl daudz maz saprot. Sevišķi tas sakāms par leišiem. Viņi mums šai ziņā var derēt par paraugu. Tie leiši, kas dzīvo Kursas robežas apgabalā, gandrīz visi prot pietiekami labi latviski runāt! Ceļavīri stāsta, ka braukdami ar kaļķiem dziļi leišos iekšā, arī tur varot arvien kaut kā latviski sarunāties, ja arī ne ar visiem leišiem, tad vismaz ar dažiem, tāpat, kad leiši ienāk vai iebrauc pie mums Kursā — vai nu leišu ubagi iesiro, vai kad muižas sūta kaļķu, vai kad dzen uz šo pusi pēdas zirgu zagļiem, — gandrīz it visi tie prot latviski. Turpretim mēs, latvieši — par brīnumiem un nožēlošanu — leitiski neprotam; pat tie, kas leišos apmetušies uz dzīvi, tikai retais iemācās viņu valodu. Tā ir nepiedodama vienaldzība no mūsu puses. Vieni paši par sevi mēs, latvieši, esam maza saujiņa, kas tautību cīņā viegli varam tikt nomākti no lielajām tautām; turpretī, sakusdami kopā ar leišiem par vienu — leišu un latviešu tautu, tik vieni kā otri varam stipri pacelties, jo par abiem kopā sanāk savi pieci miljoni cilvēku, un tāds skaits jau ko nozīmē. Tādu daudzumu tik viegli vis nenomāks, un leiši un latvieši nezaudēs savu tautisko īpatnību. Mēs, latvji, līdz šim kaunamies ar leišiem satikties, kaunamies mācīties un runāt viņu valodu, tādēļ ka leiši maz izglītoti un attīstīti: nav viņiem avīžu, nav grāmatu, nav biedrību, nav teātru izrāžu. Bet par to viņiem atkal dižena vēsturiska pagātne, kādas mums, latviešiem — nav. Esmu lasījis kādā grāmatiņā un arī avīzēs, kādi viņiem bijuši vareni valdnieki un slaveni karavadoņi: Ģedimins, Mindaugs, Daumants, Algerts, Vijtautis, Ķeistautis jeb Ģeistautis, kā šis vārds uzglabājies mūsu tautā: Rucavā (es turienes apgabalu pazīstu, jo kādu laiku biju tur pie meistara par rokaspuisi) vēl tagad ir Ģeistautu ciemati, kuŗos laikam dzīvojuši slavenā dižkunigaikšta Ģeistauta pēcnācēji, jo arī pats Ģeistautis darbojies tanī apvidū, vismaz savu līgavu Birutu viņš ņēmis no turienes apgabala, aizvezdams to no dievietes Praurimas svētnīcas, kur tā bijusi par svētās uguns kūrēju. Kalns, uz kuŗa minētā svētnīca bijusi ierīkota, atrodas jūrmalā pie Palangas, un ļaudis to vēl tagad sauc par Birutas kalnu — svētnīcas pēdējās sargātājas, Ģeistauta līgavas vārdā. Jā, Ķirmgrauza tēv, leišiem ir slavena pagātne. Daudzreiz viņi arī latviešiem nākuši palīgā cīņā pret vācu iebrucējiem, kā pie Durbes un citur; bet leišu varoņdarbi pie Zaļģiras prūšos paliks uz visiem laikiem ierakstīti tautas vēsturē, jo te viņi palikuši uzvarētāji vienā no lielākajām pasaules kaujām: ap četrdesmit tūkstošu vācu ordeņa bruņinieku un krustnešu te krituši cīņā pret leišiem. Ka latvieši ar leišiem tagad labi nesatiek un neradojas savā starpā, tur pa lielākai daļai vainīgs tas apstāklis, ka tik vieni kā otri veselus gadu simteņus bijuši apspiesti, vieni atrazdamies vācu, otri poļu jūgā. Verdzība abējiem uzspiedusi savu zīmogu, no kuŗa ne vieni, ne otri tik drīz vaļā netiks: kas pa gadu simteņiem ierasts un nodibinājies, tas vienā otrā gadu desmitā nav iznīcināms. Vieni otru tagad uzskata par saviem naidniekiem. Leišiem pirmie gānīšanās vārdi uz latviešiem ir: „Tu latvis, tu luturs”; latvieši atkal saka: „Tu leitīs tāds!” Jo arī ticība katriem sava. Tas viss šos agrāk vienas cilts brāļus un vienu cīņu biedrus stipri atsvešinājis, bet attīstībai un izglītībai pie abiem izplatoties, vieni otriem tuvosies un atkal sapratīsies. Mums, latviešiem, kā vairāk izglītotiem un attīstītiem, jāiet ar labu paraugu pa priekšu un jāspeļ pirmie soļi abēju tuvināšanas ceļā. Es tādēļ arī katru reizi, kad miestā tirgus dienās vai citās svētdienās ir kāda balle, ņemu dancināt visvairāk tik leitietes, pieskubinādams leišu jaunekļus darīt to pašu atkal ar latvietēm. Tā es mūsu apvidū abas tautas esmu jau drusku tuvinājis. Tas ir, protams, tik pirmais solis šī lielā vēsturiskā procesa ceļā. Ja nu Anetes jaunkundzei tagad radies tāds ievērojams leišu tautības precinieks, tad, pēc manām domām, šādu gadījumu nevajadzētu vis laist gaŗām. Apdomājiet tik, tam varētu būt liels iespaids uz leišu un latviešu jaunu radniecīgu satiksmi, jo kad mazāk izglītotie tautas brāļi redzēs, ka leišu bajāri un latviešu dižtēvi sāk radoties savā starpā, tad

viņi sekos šādam paraugam, ar ko būs likti pirmie pamati abu šo tautiņu sakušanai par vienu nāciju. Es pats jau agrāk biju nodomājis precēt leišu zeltenīti. Iedams pa leišu sētām šūt, esmu noskatījies vienu no Peiļa meitām.

— Nekas, Peilis ir pārticis saimnieks, tur nāks labs pūrs līdz. Es Leišos otru tik pārtikušu saimnieku nezinu kā Peili.

— Es, Ķirmgraužu tēv, uz pūru un pārticību tik daudz neskatos. Man tā ir vairāk idejas lieta. Būtu jau arī Peiļa jaunāko vedis mājā, bet baidījies, ka ļaudis smiesies un saukās manu sievu par leiteni. Tomēr kad nu tāda dižtēva meita, kā jūsu Anete, aiziet pie leiša, tad es būšu pirmais, kas sekos viņas priekšzīmei un uz rudeni Peiļa Dominika būs mana! Viņas brālis, jaunais Peilis, man arī labs pazīstams un vairākreiz esam jau miestā kopā sadzēruši. Katru reizi, kad satiekamies, apstājamies un parunājamies un, lai vienam nenotiktu netaisnība, tad runājam viens otra valodā: viņš latviski, es, cik prazdams, leitiski.

— Tāda radošanās ar leišiem nebūtu nekas ļauns, bet man pie leišiem tas ļoti nepatīk, ka viņi ar latviešiem kaujas. Reta būs tā Jurgū vai Miķeļu tirgus diena, kad vieni ar otriem nekautos, tā ka policijas desmitnieks, kas iet viņus šķirt, gandrīz katreiz pats arī dabū pērienu. Tāpat Jēkaupenes tirgū nekas cits tā nekaujas kā leiši ar latviešiem.

— Mīļo Ķirmgraužu tēv! — dedzīgi iesaucās skroderis. — Leiši kaujas, tas taisnība. Bet ar ko kaujas? Ar jums, ar mani? Kaujas ar Knēveļa Didži un citiem tamlīdzīgiem, kad izceļas ķildas pie zirgu maiņas. Vārdu sakot, tumši ļautiņi kaujas ar tumšiem ļautiņiem. Kad tiklab vieni kā otri būs vairāk attīstīti un izglītoti, tad kaušanās viņu starpā vairs nenotiks, par to varat būt drošs. Bez tam kaušanās, lai tā arī pati par sevi izliekas diez cik prasta parādība, tautu raksturā un dzīvē iegūst sevišķu nozīmi: tā liecina, ka leišos un latviešos gluži nav vēl izbeidzies sensenais varoņu gars. Glēvas un bailīgas tautas locekļi, kā, piemēram, žīdi, nemēdz kauties. Turpretim leiši un latvieši ir senu varoņu tautas pēcnācēji, un viņiem savas kareivju īpašības pilnīgi apslēpt un savu varoņu garu apslāpēt nav iespējams: katrā vairāk vai mazāk izdevīgā gadījumā tas laužas uz āru. Ja no šāda stāvokļa skatāmies uz leišu un latviešu kaušanos, tad šī parādība kļūst viegli saprotama un galu galā nav nemaz tik visai nicināma. Ar attīstības un izglītības palīdzību vajadzīgs šo viņu varonības garu virzīt uz citām — augstākām lietām, kas piemērotas šolaiku vajadzībām: uz sacenšanos cēlos gara darbos, — tad kaušanās vairs nenotiks. Katrā ziņā mums, latviešiem, jāpūlas leišiem tuvojies, ar tiem saprasties un iet kopā. Bet visstiprākie sākumi šādam jaunam virzienam pēc manas pārlicības ir radniecisku saišu nodibināšana starp ievērojamākām latviešu un leišu ģimenēm. Tādēļ es jums no visas sirds ieteiktu laist meitu pie leišu tautas diždēla.

Ķirmgrauzis solījās lietu vēl labi pārdomāt, kā arī ar Aneti parunāt.

* *
*

Kādu dienu pašā rudzu vākšanas laikā pa Cīrulenes sētām jādīja apkārt piķieris un mežsargi, ziņodami, lai rītu sūta ļaudis medībās par dzinējiem, jo notikšot vilku medības.

Mežsargs Klinklāvs bija ieradies muižā ar vēsti, ka viņu mežu daļā uzmauldījies vilks un patlaban atrodoties Dižajā mežā. Pats viņš savām acīm to redzējis, iedams meža pļavā pēc zirga, kad šautenes nebijis klāt. Esot varens tēviņš — apmēram tāds kā labs ziemietis telš. Ieraudzījis cilvēku, tas nesteigdamies ielumzājies mežā. Nedz Cīrulenes, nedz apkārtējo muižu mežos vilki jau sen nebija vairs medīti. Vēsts par vilka parādīšanos tādēļ nu ne tikai muižā un mednieku starpā, bet arī visā pagastā sacēla lielu ziņkārību, bet ganu starpā bailes. Ganiem tad arī piesacīja lopus mežā nelaist, bet ganīt tikai gar laukmali un māju tuvumā. Ogotāji baidījās iet ogot — ne tikai Dižajā mežā, bet arī visos citos mežos. Mežsargs Klinklāvs, kas vilku bija apcēlis Dižā meža tanī daļā,

kuŗu sauc par Lapsu kalniem, bija jau paspējis ap ņo meŗa daļu, seviŗķi klajākās vietās un uz malkas ceļiem, aplikt dažus sargus, lai vilks neaizietu projām un būtu vieglāk nomedījams. Baidīdamies, ka nenodara lielu postu pie stirnām un briedulēniem, barons bija pavēlējis tūliņ otrā rītā sarīkot medības.

Lai gan bija pats karstākais darba laiks, tomēr visas mājas bija gatavas sūtīt dzinējus — nevien tie saimnieki, kas par saviem pakalpojumiem muiŗai baudīja tiesību ganīt lopus muiŗas meŗos, bet arī tie, kas ar muiŗu nestāvēja nekādos tuvākos saimnieciskos sakaros, iztikdami paŗi ar sevi vien. No dažas sētas gāja pat pa divi trīs dzinēji gluŗi brīvprātīgi, gribēdami tik dabūt vilku redzēt, jo no jaunākās paaudzes to neviens nebija redzējis. Tikai vecākos ļaudīs bija vēl viens otrs, kas teicās savā jaunībā redzējuŗi ņeŗienes meŗos pēdējos vilkus, bet no saviem vecākiem viņi bija dzirdējuŗi, ka senos laikos te bijis daudz vilku, un Diŗais meŗs tad saukts par Vilku meŗu.

Daŗus notikumus gan ar vilkiem, gan arī ar lāŗiem vecie tēvi un mātes toreiz stāstījuŗi, kad tagadējie vecie ļaudis bijuŗi vēl jauni. Tālab nu daudzi, kas vien varēja no darba kā atbrīvoties, rīkojās iet dzinējos, lai vilku, ja arī ne dzīvu, tad vismaz noŗautu dabūtu redzēt.

Jo liela un steidzīga rīkoŗanās notika paŗā muiŗā: uz lielajām, retajām medībām tur rīkojās nevien vīrieŗi, bet arī sievietes, jo bija paredzams, ka pēc medībām muiŗas ļaudīm būs balle, kā tas arvien lielāku medību dienās mēdza notikt. ņoreiz gandrīz uz visām apkārtnes muiŗām bija izsūtītas gan telegrammas, gan īpaŗi vēstneŗi ar uzaicinājumiem uz ņām medībām, kādas visā ņeŗienes apgabalā jau daudz gadu nebija vairs piedzīvotas. Bija arī zināms, ka sveŗie kungi atbrauks nevis vieni paŗi, bet tie ņems sev līdz arī dažus no muiŗas ļaudīm, kas pazīstami par labiem ņāvējiem, — lai tikai mednieku būtu vairāk un lai bīstamo zvēru izdotos nomedīt. Tātad kungiem būs nevien viņu kuŗieŗi un sulaiņi, bet arī muiŗkungi, klētnieki, vagari, deģi, sudmaļi un citi, kam roka ņauŗanā droŗa. Tādēļ tad arī Cīrulenes muiŗas meitām tagad tāda liela uztraukŗanās, steigŗanās, gatavoŗanās un rītdienas gaidīŗana, sākot ar pirmo istabeni un pavāreni un beidzot ar govju, putnu un cūku meitām. Medību dienas priekŗvakarā, darbu beiguŗas, visas steidzās uz veļas mazgātājas māju, lai tur mazgātu, gludinātu un gatavotu, kas katrai gatavojams — blūzīti, jaciņu, ņieburiņu, priekŗautiņu, apkaklīti, roktenus vai ko citu uz lielo rītdienas vakaru. Kuŗas ar veļas mazgātāju līdz ņim bija atraduŗas naidā, tagad, aizmirsdamas vecus rēķinus, steigŗus un par katru cenu slēdza ātru mieru, lai tik tiktu pie ziepēm, siltiem ūdeņiem, gludināmām maŗīnām un citiem labumiem; bet kuŗām tas neizdevās, tādēļ ka mazgātāja no viņu draudzības atteicās, tās mazgājās vai nu diķmalē, vai kur citur Ćabinājās un spodrinājās paŗas uz savu roku, cita no dusmām ņņākdama, cita ņēlumā asaras slaucīdama un ņņukstēdama, kamēr tās, kas bija iekļuvuŗas pie mazgātājas un varēja darīties tur ļoti ērti, visas bija vēļīgas un cita pret citu laipnīgas un smieklainas.

Ne mazumu nodarbināti ar gatavoŗanos bija arī muiŗas vīrieŗi, kuŗiem ņā vai tā bija tieŗas attiecības ar gaidāmām rītdienas medībām. Seviŗķi par kuŗieŗa Daneļa lielisku rīkoŗanos daudz zināja stāstīt citi muiŗas puŗi, kuŗiem ar viņu vienā ēkā bija dzīvoklis. Stāstīja, ka viņŗ nevien savus gaŗos zābakus jau pa divreiz no vietas vīksējis, bet arī kādu savu pelēko ņaketi aiznesis pat pie tuvākā skrodeŗa, lai ņaketei pa nakti pieŗūtu zaļus apmetinājumus ar apkakli un tādas pa krāsas atlokus ar piedurknēm, lai viņŗ izskatītos līdzīgs visiem citiem īstiem medniekiem. Tikai otro gadu viņŗ bija Cīrulenē par kuŗieri un līdz ņim viņam medībās allaŗ bija nācies vai nu stāvēt pie kungu zirgiem, vai atkal, ja medības notika ar dzinējiem, būt starp ņiem un vadīt tos dzīŗanas darbā. Tagad nu barons viņam pirmoreiz bija iedevis bisi un atvēlējis ieņemt vietu starp strēlniekiem. To viņŗ bija darījis nevien tamdēļ, lai mednieku skaits iznāktu par vienu vīru lielāks, bet varbūt arī tamdēļ, ka Daneli ņķita jan diezgan uzdienējuŗu un ņāda goda cienīgu.

Dzirdot par kuŗieŗa ņādu celŗanu godā, muiŗas meitas pārņēma stiprs nemiers: jau līdz ņim viņas bieŗi ņēlojās, ka kuŗieris izturoties pret viņām diŗīgi un viņas tikpat kā nemaz neievērojot, ko nu vēl lai uz priekŗu varot no viņa sagaidīt, kad iecelts medniekos? Pie vakariņām ņovakar

kučieris arī tiešām nemaz nerunāja, tikai bārdu vien braucēja un ūsas skrullēja un grozīja bet, ēšanu beidzis, drīz aizgāja uz ērberģi savā istabā. Kuknes meita, saimes galdu nokopdama, pukojās:

— Ak tu Dievs, kas tam cilvēkam par dižību, to otram nevar nemaz izteikt! Dod viņam to labāko ēdienu par visiem citiem, viņam tas vienalga! Visu, ko pati sev no mutes atraudama, piespiedīsi viņam, viņš tev apēdis ar gardu muti, bet cilvēku viņš tikpat neliksies ne redzus un aizies tev gažām svilpodams, ne ar roku kā aiztikdams, ne arī kādu vārdu sacīdams, it kā es viņam būtu kāda pilnīga svešiniece, vai ka viņš mani nemaz neredzētu.

— Es tev saku, Ancīt, labāk nemaz gar viņu nedarbojies, — noteica pavārene. — Viņš mums nevienai neskatās virsū. Diezin, ko tas cilvēks īsti par sevi iedomājies. Ir jau dižīgs viņa brālis, jaunais Silarājs, bet tik uzpūtīgu cilvēku, kāds ir Danelis, es otru vēl neesmu redzējusi, lai gan jau trešā muižā kalpoju. Īpaši no tā laika, kamēr sācis audzināt bārdu, nu tik lepns, ka ne ar vienu no mums negrib vairs runāt. Tīri kā muļķis.

— Nē, spīzmanes jaunkundz, sevišķi no tā laika viņš tāds kļuvis, kamēr Terēzes freilene, kad viņa ienāk kādreiz ļaužu istabā muižas saimes sarīkotā ballē, sākusi vest viņu arī dancot tāpat kā namiķi, klētnieku, dižo sulaini un citus puisus, kas viņai patīk.

— Jāsmejas! Tad jau viņš vēl lielāks muļķis, nekā biju domājusi, ja viņš uz tādām lietām liek arī kādu svaru, — turpināja spīzmane. — Terēzes freilene savā aušībā un trakulībā dažreiz arī lielo kuknes suni Šuftu sagrābj pie priekšējām, izrauj stāvus un danco arī ar to.

Kučierim Danelim tovakar prātu nodarbināja jaunas lepnuma domas. Jau agrāk viņš bija dzirdējis, ka tie kučieři, kam lielas un skaistas bārdas, tiek ļoti meklēti un varot dabūt vislabākās vietas. Tādēļ arī viņš bija sācis audzināt bārdu, un tā bija jau krietni gaļa. Uz rītdienas medībām, kur varēs uzstāties mednieka godībā, viņš tad nu arī gribēja savu bārdu labi uzkopt, lai šādā reizē, kur tik daudz svešu kungu kopā, varētu labi izrādīties: varbūt kāds no tiem viņu uzaicina sev par kučieri, piesolot labu algu, bet pašu barons, negribēdams laist viņu projām, tad pieliks pie algas. Lai vienādi vai otrādi, bet izredzes ar bārdu ir labas, un rītdien ir izdevīga reize šo jau sen sprauto mērķi sasniegt. Tādēļ tūlī pēc vakariņām, apskatījis tikai vēl zirgus, devās savā istabā, lai stātos pie bārdas kopšanas. Muižas darba puisi, kam istaba atradās līdzās kučieŗa istabai, iznākuši vakarā vēl brīdi pasēdēt pagalmā un satikušies tur ar kuknes un istabmeitām, zināja tām pastāstīt, ka kučieris iesvaidījis bārdu ar kādu zalvi, ko no preču žīda nopircis, izsukājis to gaļu, tad aptinis ar zīda papīru, lai pa nakti nesalocītos un nesajuktu, un tad apgulis, bārdu kā slotu turēdams uz augšu.

Neizsakāms otrā rītā bija kučieŗa Daneļa pārsteigums, kad atmodies atrada pusi bārdas nogrieztu un līdz ar zīdpapīru nomestu turpat blakus uz galdiņa. Darba puisi, sanākuši kuknē brokastī, aiz smiekliem tīri gurdami, stāstīja meitām par to bēdīgi jocīgo stāvokli, kādā šorīt redzējuši kučieri savā istabā — ar pusi bārdas pie ģīmja, bet otru pusi turam rokā. No žēluma par sava lepnuma tādu izķēmošanu vīram birušas asaras kā zirņi. Nekas cits tomēr neatlicis, kā nodzīt arī otru bārdas pusi. Visbrīnišķīgākais esot, ka nevarot ne iedomāties, kas šo nedarbu pastrādājis. Durvis bijušas no iekšas pieslēgtas, tik logs bijis vaļā, tānad nedarbis, acīm redzot, iekāpis pa logu. Kučieris esot nevien nelaimīgs, bet arī ļoti dusmīgs, lai gan pats nezīnot, uz ko īsti dusmoties.

Puīšu stāstījums bija pievilcis saimes ēdamistabā daudz klausītāju, jo arī no vācu galda blakus istabā bija visi atstājuši savas vietas, sagājuši ļaužu ēdamistabā un tur ziņkārīgi klausījās, stāstītājus vietvietām pārtraukdami skaļiem smiekliem. Kučieris pats, acīm redzot, baidīdamies no apsmiekla, šorīt nemaz vēl nebija kuknē rādījies. Tikai kad visi citi jau bija paēduši un aizgājuši, viņš beidzot ieradās un, ne vārda nesacīdams, žigli caur kukni iesteidzās ļaužu ēdamistabā, nosēdās pie galda un sāka strēbt no sava skutuļa putru.

— Diezin, kur šorīt palika mūsu kučierim labrīts? — viņš dzirdēja pavāreni pavardā iesākam zobošanos. Durvis starp pavardu un saimes ēdamistabu bija vaļā, un tādēļ visu, ko pavardā runāja, istabā varēja skaidri dzirdēt. Bez tam arī pavārene tagad, kā ar nolūku, runāja visai skaļā balsī.

— Godīgs kučieris ir pie zirgiem rītos ieiedams saka labrītu; bet dažs stāvraģis pat cilvēkiem nedod dievpalīgu. Tīri kā gravenieks vai cits kāds pārnovadnieks; cīrulniekos tādi stāvraģi nav redzēti, — pukojās Ance.

— Ķēves nav zirgi! — kučieris atteica un, rupji iesmiedamies, turpināja ēšanu.

— Ak tā! Tu uzdrīksties mūs gānīt! — uztraucās tagad pavārene. — Vai tu nezini, ka rupji runāt un gānīties nav brīv? Tikpat cienīgs lielkungs, kā arī cienīgā lielmāte to aizliegusi. Kas grib rupji runāt, tie lai iet laidarā vai ērbērgī, te kalnā rupji runāt nav brīv. Dievvārds, es iešu pie cienmātes un sūdzēšos! Kā tu drīksti gānīties? Kādas ķēves mēs tev esam?

— Ķēves nav zirgi, sievietes nav cilvēki, — kučieris atteica un turpināja atkal ēst.

— Ak tā! Nu tu šitā gribi izgrozīties. Bet tas tev nekā nelīdzēs, un es tikpat tevi apgaudīšu lielmātei, lai viņa pateic lielkungam, — tad tu redzēsi! Un kā tu vari teikt, sievietes neesot cilvēki? Kas tad viņas ir? Lopi? Un lai tu savā uzpūtībā mūs arī diezin kā noliktu, bet cienīgu lielmāti un freilenes tu nedrīksti apvainot! Ja tu teic, ka sievietes nav cilvēki, tad jau tas uz viņām arī zīmējas. Saki, kas tad viņas ir? Jā, lūgtu, cienīgs kučiera jaunskungs, esiet tik laipni, man to pasacīt!

— Tās nav sievietes: tās ir cienīgas lielmātes un cienīgas kundzenes.

— Ak tā tu proti izgriezies! Bet es tomēr teikšu cienmātei, ka tu esi rupjš un bezkaunīgs. Rupji un bezkaunīgi runāt cienmāte pavisam aizliegusi, sevišķi no tā laika, kamēr te ir grāfiene Līza, lai jauns bērns nedabū dzirdēt nepieklājīgus vārdus. To viņa piekodinājusi saimiecei un likusi pateikt arī mums un visiem citiem.

— Bet vai, kā mūsu kučieris izskatās! Bārdas nav vairs nemaz! — tā Ance, iegājusi ēdamistabas durvīs un saķērusi rokas sev pār galvu, uz kučieri skatīdamās, vaimanāja liekulības pilnā žēlumā.

— Tā no lielas lepnības būs nokritusi. Savādi gan: cilvēkam tāda nelaime notikusi, bet vai tālab lepnību atmetīs? Dižojas vēl vairāk. Bet dižojies, cik gribi, cel degunu, cik augstu celdams, trepes mēs tev pie deguna netaisīsim, — pavārene noteica.

— Jāiet tad man arī pablenzt to briesmīgo nelaيمي, — Minne teica, iznākusi no iekšējām istabām. — Ak vai, ak vai, kā nu izskatās. Man tāds vīrietis bez bārdas nepavisam nepatīk. Vai tas vairs ir lielkunga kučieris? Tas jau kaut kāds sētu Jēcis vai Jancis. Nu, kam tu to otru pusi vēl pats dzīdams nost! Vismaz tā jau varēja palikt, — būtu bijis jel pusbārdas. Nu nav nekā.

— Nē, nē! Kad jau cilvēkam iet slikti, tad iet! Notiek nelaime un vēl pašam pietrūkst prāta. Iekām to vienu pusi dzīt nost, tad jau labāk varēja to otru pusi kaut kā pielipināt, — Ance zobojās. — Būtu atnācis pie mums un devis mums labu vārdu, mēs būtu pagatavojušas kādu plāksteri, ar ko pielipināt.

— Pielipini pati sev! — atdeva kučieris sirdīgi atpakaļ. — Un nedomājiet, ka tas tā paliks! Es iešu pie lielkunga un lūgšu, lai izmeklē to lietu. Tad redzēs, kas notiks! Nakti līst pa logu istabā un darīt nedarbus — vai tas klājas? Neaizmirstiet, ka mans brālis ir pagasta tiesnesis! Visas nāksit zem tiesas un dabūsit iet timbā pie ūdens un maizes! To es jums piesaku: kuņa vēl pa nakti līdīs manā istabā, tā tiks kā zagle un laupītāja uz vietas nošauta!

— Pie lielkunga vari iet un pie tiesas arī vari sūdzēt. Mums nav nekāda baile, jo pie tavas bārdas nelaiimes ne es, ne citas nekā neesam vainīgas. Bet ar šausanu neblēņojies! — piekodināja viņam, ar galvu grezodama, pavārene. — Ja tu tādas lietas sāksi runāt, tad es, dievvārds, iešu iekšā pie cienīgās lielmātes un tevi apgaudīšu, un tad cienīgs lielkungs tev atņems šauteni, vismaz savā istabā tad nedrīkstēsi to vairs turēt, bet būs jānes šurp atpakaļ kalnā.

Bāršanos pārtrauca sulainis, iesteigdamies kuknē un teikdams kučierim, ka lielkungs līcis jūgt zirgus medību ratos.

Ap pulksten deviņiem sāka sarasties Cīrulenē gan braukšus, gan jāšus apkārtējie kungi un citi mednieki, tā ka pulksten desmitos, kad devās uz mežu, viņu bija gaŗa rinda; bet mežsargi ar dzinējiem bija jau sapulcējušies noteiktā vietā pie meža.

Barons Nurmhūzens, kuŗa saderināšanās ar Terēzi bija notikusi šinīs dienās, nebija medībās aicināts, jo viņš patlaban atradās amata darīšanās Jelgavā, no kurienes viņam tik ātri nebija iespējams pārbraukt, un tādēļ viņam par medībām nemaz netelegrafēja. Bet viņš bija pārbraucis ātrāk, nekā domāja — taisni šorīt un, priekšpusdienā no muižas ļaudīm nejauši dabūjis zināt, ka Cīrulenē šodien vilku medības, bija jāšus steidzies šurp, gribēdams ir piedalīties retajās medībās, ir apciemot savu līgavu. Pāris stundu pēc tam, kad citi mednieki bija jau projām, viņš pilnos rikšos laizdams, apturēja savu jājamo zirgu Cīrulenes pils priekšā, izlēca no segliem un, pavadas atdevis kučierim, kas tam gabaliņu iepakaļ sekoja otrā zirgā un patlaban bija piesteidzies klāt, pats devās uz lievenēm, kur atradās Terēze ar māti, Līzu un citām dāmām, lai ar tām apsveicinātos. Terēze ievaicājās, vai tas viņa slavenais jājamais zirgs Sotņiks, par kuŗu tai dažreiz stāstījis, kāds tas varens aulekšotājs un ka virsnieku jāšanas sacīkstēs galvaspilsētā ar to ņēmis vairākas augstas godalgas. Maršals, atteicis, ka tas ir Sotņiks, uzsauca kučierim, un tas atgriezās ar abiem zirgiem atpakaļ un palika lieveņu priekšā stāvot. Terēze un Līza, kā arī citas dāmas, kas patlaban atradās Cīrulenē un pa to starpu bija iznākušas uz lievenēm, apbrīvoja nu maršala jājamo zirgu, nevarēdamas diezgan nopriecāties, cik tas skaists un cik tam esot gudras acis. Terēze teica, tas esot taisni tāds, kāds viņai vislabāk patīkot: tumši bērs, visas četras kājas basas un zvaigznīte pierē. Līza deva tam cukuru, glāstīja galvu, plikšķināja skaisto kaklu, šķirstīja viņotās krēpes un beidzot iegribējās drusku ar viņu pajāt. Vecā cienmāte negribēja to atļaut, bet barons Nurmhūzens, apgalvodams, ka Sotņiks esot rāms, klausīgs un gudrs lops, paņēma skuķi ap vidu, uzcēla zirgā, nosēdinādams to jāteniski seglos un iedodams pavadas rokā.

— Bet jūsu sedli, Nurmhūzena kungs, man pulka par lieliem, man jāsēd pavisam plati, un manas kājas kāpšļus ne tuvu nesniedz, — Līza smējās, pavadas saņēmusi un jādama no lievenēm nost. Pusīsaī un tagad vēl piesēstais skuķes svārciņš bija nekārtībā un pavisam nepiemērots sēdēšanai seglos, bet Līza, aizrāvusies jāšanas priekā, nepiegrieza šādiem sīkumiem nekādas vērtības. Par to viņas vietā nosarka citas jaunākās damas, un visi skatītāji smējās un priecājās par savādo jātnieci. Apjājusi soļos ap zaļo, apaļo mauriņu pils priekšā, viņa tuvojās lievenēm, un maršals jau sniedzās celt viņu zemē, bet viņa uzsauca:

— Nē! Vēl ne! — un jāja otrreiz apkārt, šoreiz laizdama rikšos un trešo reizi jau aulekšos. Vecā cienmāte, tīri izbijusies, sāka saukt:

— Līzā, nenokrīti! Līz, nu ir diezgan! Klausī, bērns, ko tev saka!

Bet Līza laida vēlreiz aulekšos apkārt, ar rokām cieši turēdamās zirgam krēpēs. Pieaulekšojusi atkal pie lievenēm, viņa uz pēdām apturēja zirgu. Maršals gribēja viņu nocelt, bet viņa turējās:

— Nē! Es pati! — Un, atjājusi pāris soļu nostāk, lai maršals nevarētu viņai palīdzēt, viņa, ar rokām turēdamās pie seglu kņūga, laidās no zirgu zemē, bet drēbes, aizķērušās aiz sīksnu sprādzēm, saskrēja uz augšu. Vecā cienmāte sauca:

— Līza, Līza! Tavas drēbes! — Citas dāmas smējās un plaukšķināja, maršals arī plaukšķināja, saukdams:

— Bravo, Līza, mūsu amazone!

Terēze pasteigusies atbrīvoja tai aizķērušās drēbes un sakārtoja tās. Līza, nopriecādamās par skaisto zirgu un labo jājienu, noņēma Terēzei vārdu, ka šī pēc savām kāzām bieži vedīs viņu sev līdz uz Saulgozi un ka tad viņai ik dienas ļaus jāt uz Sotņika.

Maršals uzaicināja Terēzi jāt līdz medībās. Bet Terēze aizbildinājās, ka viņa jan ilgāku laiku neesot jājusī, viņas jājamais ģērbs neesot kārtībā, un bez tam viņas zirgs jau izjāts medībās. Tad maršals aicināja viņu braukt braukšus medībās. Terēze bija ar mieru, arī mātei tur nebija nekas pretī. Lika nu iejūgt divus zirgus vieglos ratos, par braucēju maršals paturēja pats savu kučieri, jo Cīrulenes kučieris un zirgu puīši visi bija medībās. Terēze teicās apkārtņi puslīdz pārzīnot, ceļu varot arī paprasīt un bez tam dzirdēšot, uz kuŗu pusi mednieki klimst, tā ka atrast tos atrādīšot. Lai

ilgi nekavētos un lai vēl dabūtu piedalīties medībās, Terēze nemaz nepārgērbas un brauca tai pašā uzvalkā, kas tai patlaban bija mugurā, tikai uzmezdama pār pleciem savu gaŗo, vieglo vasaras mēteli un uzlikdama galvā platmali. Maršalam ar Terēzi ratos iekāpjot, piesteidzās māte un, saspraudīdama Terēzes mēteli, teica tīri aizkustinātā balsī:

— Šis jums, bērni, pirmais izbrauciens kopā. Lai tas jums abiem ilgi paliktu labā piemiņā!

Maršals aplika Terēzei roku ap vidu, pievilkdams viņu klāt, un rati aizripoja. Līza un citas dāmas, uz lievenēm stāvēdamas un noskatīdamās aizbraucējiem pakaļ, vicināja lakatiņus, uz ko Terēze, atpakaļ atskatīdamās, tāpat atbildēja, bet maršals vairākkārt pacēla cepuri. Noskatījusies brītiņu aizbraucējiem pakaļ, kas nozuda aiz muižas pagalma žogiem un saimniecības ēkām, vecā kundze kāpa atpakaļ uz lievenēm, noslaucīdama sev no katra vaiga pāris asaru. Tās bija prieka un laimes asaras: viņas luteklīte, viņas acu raugs šādam vīram pie sāniem! Ko labāku viņa savai sirdsdrostaliņai ir ne iedomāties nebūtu varējusi.

Ceļš no muižas uz Dižā meža pusi gāja pa liepu un kļavu gatuvi un lauku starpām. Pa gatuvi braucot, Terēze ieraudzīja, ka viņai uz gaišā svārka, kur priekšā mētelis bija pašķīries, uzkrīt sarkans piliens, it kā asinis. Jā, nūdien asinis! Paskatoties augšup, viņa redzēja ne visai augstu gaisā, pāri koku galotnēm laižamies prāvu vanagu uz meža pusi.

— Ak vai! Āre, kur vanags nes atkal vienu no manām dūjām prom, kuŗas es kopju un ēdinu. Rau, taisni nagos viņš to tur!

Maršals pakampa šauteni.

— Vajadzētu mēģināt to laupītāju nocelt! Bet nē: nezināmi zirgi, — kad neizbīstas un nesāk mūs nēsāt. — Un viņš nolika bisi atpakaļ.

Terēze domāja, ka viņiem jābrauc caur Druvinieku kalpu mājām, jāpajautā tur ceļš un tad zināšot, uz kuŗu pusi mežā vairāk turēties, lai sasniegtu Lapsu kalnus.

Druvinieku gatuves galā nebija vārtu, bet tikai vārstaļa. Ganelis, kas turpat ganīklā ganīja cūkas, ieraudzījis kungus braucam, žigli satrenkāja cūkas, kas patlaban raka, un tad, pieskrējis pie gatuves, izrāva sklandu, kuŗa bija izšauta cauri diviem stabiem, tā attaisīdams braucējiem ieeju gatuvē, steidzīgi, bailīgi runādams:

— Cienīgs lielkungs, tie rakumi, kas te ganīklā redzami, nav šonedēļ rakti: tos cūkas izrakušas pagājušā nedēļā, kad Pēcis ganīja; es savā nedēļā cūkām neļauju rakt.

— Vai cūkām nav brīv rakt? — Terēze smiedamās vaicāja.

— Nē, prēlen, cienīgs lielkungs un mežsargs dikti rājas, kad ierauga, ka cūkām ļauj ganīklā vai pļavā rakt.

— Ak Pēcis tas vainīgais, kas ļāvis cūkām rakt! Bet kā tevi sauc? — maršals vaicāja.

— Jēci.

— Nu, Jēci, saki savām cūkām, ka šodien viņas var rakt, cik grib, — maršals runāja pasmiedamies un nometa zēnam desmit kapeikas.

Braucot soļos pa olnīcu tālāk, viņi dzirdēja cūkganīti skaļā, priecīgā balsī teicam otram, pie žoga stāvošam mazākam zēnam, laikam savam jaunākam brālim:

— Juci, zini ko jauna? Kungi man iedeva desmit kapeikas vārtu naudas. Tik daudz es vēl savu mūžu nebiju dabūjis; un cūkas šodien var rakt, cik patīk! Kad redz rokam, nav vairs jātrenkā.

— Kādu savas tautas raksturīgu īpašību izrādīja šis zēns? Vai tu novēroji? — maršals vaicāja Terēzei.

— Nezinu, kādu tu domā.

— Nu, taču to pašu, kas pie latviešiem ir tik vispārējs un novērojama ik uz soļa: savstarpēja apsūdzība, uzrādīšana, nodošana. Biju dzirdējis, ka latvieši mīlot cits citu uzrādīt, nodot un apsūdzēt tādā mērā, kā tas ne pie vienas citas tautas neesot sastopams. Tā tas bijis jau no laika gala, un mūsu senčiem Baltijas piekrastes iekaŗošanā latvieši ar šādu savu izturēšanos bijuši vislabākie

palīgi. Pilnīgi var teikt, ka bez latviešu savējo nodevības un bez atsevišķu savu labumu meklētājiem un pārnācējiem vācu pusē mūsu senčiem nekad nebūtu izdevies ne Baltiju iekārot, ne arī paturēt. Man stāstīts, ka tāds pat kā toreiz, priekš septiņi simti gadiem latviešu raksturs esot arī tagad, un man jāsaprot, ka tanī neilgā laikā, kamēr esmu pārnācis dzimtenē un uzturos latviešu starpā, arī esmu jau vairākkārt varējis novērot šo viņu raksturīgāko īpašību. To redzējām pie šī mazā cūkganiša: ne viņam kāds ko prasa par cūkām vai rakumiem, bet viņš jau pats no sevis steidz Pēči uzrādīt par vainīgo. — Vēlāk, kad šī arāju un ganu tautiņa izkūņosies no savas šaurākās dzīvītes un sāks vairāk darboties arī komūnālā un politiskā dzīvē, vietējiem vāciem un krieviem būs viegla cīņa ar tiem, jo kā jau tas latviešos no paaudzes paaudzē iesakņojies, Pēčis uzrādīs, sūdzēs un centīsies samaitāt Jēci, Jēcis atkal Pēči un tā tālāk, paši tā iedami saviem politiskiem un saimnieciskiem pretiniekiem palīgā. Politiski skolotiem pretiniekiem šādi iedzīvotāji ir pateicīgs materiāls, tikai vajag prast to lietderīgi izmantot.

Terēze nezināja nekā ko atteikt uz šādām maršala domām. Viņa šo to pārdomāja par saviem piedzīvojumiem ar latviešu gājēju cilvēkiem, un viņai likās, ka maršalam laikam gan taisnība. Tā šorīt Minne, viņai matus pīdama, bija pastāstījusi, ka kučierim pagājušu nakti nogriezta puse bārdas, un lai gan viņa Minnei nemaz nebija prasījusi, kas to darījis, tā pati bija viņai pateikusi, ka vainīgā esot govju Trīne, kas pa logu iekāpusi un bārdi klusu nocirpusi par to, ka kučieris viņu pērngad turējies, bet šogad neskatoties vairs ne virsū.

Druviniekos, kur viņi sētā lika pieturēt, lai prasītu ceļu, saskrēja namdurvīs sievas un bērni, pirms pa daļai aiz durvju stenderēm slēpjoties un tikai galvas ziņkārīgi, bet bailīgi izbāžot ārā. Bija patlaban pusdienas laiks, kad gani bija pārdzinuši un sievas ar bērniem pārnākušas no druvas. Pazīdamas Terēzi, dažas sievas iznāca sētā, rādīja prasīto ceļu un stāstīja, ka mednieki būšot aizgājuši jau tālāk, jo tagad visapkārt esot klusu. Iznāca arī Penkuļa Anlīze, steigdamās pie ratiem un liekdamās Terēzei un viņas līdzbraucējam pie rokas.

— Nu, Anlīz, kā tev iet? — Terēze vaicāja, glāstīdama viņai gludeni sasukātos matus (viņa bija patlaban kā sapinusies galvu) un plikšķinādama pa viņas pilnajiem, sārtajiem vaigiem. — Vai tu vēl neprecies?

Anlīze par tādu vaicājumu pagalam samulsa un nezināja nekā ko teikt, bet Terēze turpināja:

— Es jau precos, un āre, šis kungs ir mans brūtgāns, jaunais Saulgozes barons.

Anlīze gribēja kaut ko teikt, laikam laimes vēlēt, tomēr vairāk nekas neiznāca kā tikai:

— Ak vai, freilen!

Bet Terēze vaicāja tālāk:

— Un tu vēl neprecies?

— Nē, frēlen.

— Un kad tu domā?

— Varbūt nākošgad.

— Ar to pašu, ko man pērn stāstīji?

— Jā, frēlen. Šogad viņš vēl nevar, — pagalam samulsusi un vēl vairāk pietvīkdama, gluži klusu čukstēja Anlīze, lai citas mājniece nedzirdētu.

Maršalam ar Terēzi pa meža gatavi aizbraucot, sievas un meitas, sētsvidū izskrējušas, noskatījās tiem pakaļ, dažādi norunādamas.

Es nesaprotu, kā mūsu frēlene to var izturēt, tik skaistam vīrietim tā sēdēt blakus? Man jau uz viņu paskatoties vien, galva bija kā apreibusī. Ak, es pie tāda savu prātu zaudētu! — tā Grietele aizgrābta izsaucās.

— Ir gan mūsu frēlenei laime, — piebalsoja Anlīze.

— Bet ir arī mūsu frēlene izaugusi varen daiļa: balta un maiga, kā no piena izlieta, un mīlīga un tīkama kā pavasaļa saulīte. Tur ir gan brūtgānam prieka, — Didžene noteica.

— Kā nu tā nebūs daiļi izaugusi un skaista, kam nekā cita nav ko darīt, kā tikai augt un būt skaistai. Vai tādai kāds darbs, kādas rūpes? — pa daļai labvēlīgā, pa daļai skaudīgā balsī runāja Miķelene.

Maršals vaicāja Terēzei, kā viņa jauno meitu tā pazīst, ka zina pat par viņas precēšanos. Terēze paskaidroja, ka tā agrāk bijusi pie viņiem par istabeni un esot viņai ļoti paklausīga un uzticīga. Viņa arī pastāstīja maršalam, ka šī pati meita nesen, kad te strādājuši topografi, atsteigusies viņu biedināt, nestaigāt ārpus mājas bez zināmām apakšdrēbēm, tādēļ ka topografi ar savu instrumentu nekaunīgā kārtā apgriezot sievietes apkārt, kādēļ arī Druvinieku sievietes dabūjušas ciest gan kaunu, gan bailes un ģērbties vīriešu drēbēs.

Maršals smējās pilnā kaklā, vairākkārt atņemdami.

— O sancta simplicitas! — viņš izsaucās, gardi smiedami. — Šo savādo piemēru par zemnieču kauna jūtām un sava goda aizsargāšanas līdzekļiem pastāstīšu kādreiz galvaspilsētā saviem agrākiem dienesta biedriem virsnieku klubā, kur tādi burleski joki, sevišķi vecpuišu starpā, visai iecienīti. Šī, nevis izdomāta, bet no patiesas dzīves ņemtais anekdots būs tur visiem par īstu sirds uztaisīšanu.

Mežā iebraukuši, viņi lika apturēt zirgus un klausījās, bet no medību trokšņa nekur nekas nebija dzirdams.

Pabraukuši vēl gabalu, klausījās atkal, bet viss velti — nekur nekāda trokšņa. Mazāki malkas ceļi un ganu tekas iegriezās un aizlocījās šur tur gan pa labi, gau pa kreisi, bet lielākais ceļš gāja taisni arvien tālāk mežā iekšā.

— Ja nemaldos, tad pa šo ceļu var aizbraukt laikam uz Saulgozi, — maršals ieminējās. — Mani mežsargi man stāstījuši, ka pa maniem un Cīrulenes mežiem ejot taisns ceļš no vienas muižas uz otru. Tas esot apmēram jūdži īsāks nekā pa klajumiem apkārt ejošais lielceļš. Kādreiz jāšus vai ziemu kamanu ceļā likšu mežsargiem šo ceļu parādīt.

— Varbūt šis ir gan tas ceļš, — domāja Terēze. — Kā būtu, ja brauktu pa to arvien tālāk? Medniekus mēs tā kā tā diezin vai vairs sastapsim. Liekas, viņi aizgājuši pavisam uz citu pusi. Varbūt varam izbraukt mežam cauri, kur var redzēt tavu muižu. Es gribētu kaut notālēm to paskatīties. Nekad neesmu tur nedz bijusi, nedz gaŗām braukusi, un man nav ne jausmas, kādā viducī tā atrodas un kā turienes apkārtne izskatās. Visi runā, Saulgozes jaunā pils esot skaista un lieliska, un kādi tur dārzi un parki ierīkoti. Bet es pat nezinu, vai tava muiža ir kalnā vai lejā un vai tālu no meža.

— Saulgoze guļ ieslīpā nokalnē, pāris veršķu no meža.

— Un no mežmales var muižu pārredzēt?

— Diezgan labi. Starp mežu un muižu ir līdzens klajums — pļavas un lauki.

— Būtu tiešām jauki, ja varētum izbraukt mežam cauri, un es dabūtu notālēm drusciņ paskatīties uz savu nākošo dzīves vietu, uz mūsu paradīzi.

— Ja būsime mežam cauri, tad aizbrauksime arī līdz pašai muižai.

— Ļaudis domās, ka tu pārvedis sev kādu mīļāko, — Terēze teica, vispār seju nosarkdama.

— Lai domā! Tevi tur neviens nepazīst.

— Nevar galvot. Varbūt kāda no kalponēm vai cits kāds dienestnieks pazīst.

— Nu, kad arī pazīst! Kas par to? Ilgi nepaliksime, apskatīsime pili un dārzu un brauksime atpakaļ. Uz vakaru, kad mednieki sāks pārrasties Cīrulēnē, mēs arī būsime tur. Teiksime, ka viņus meklējāme, bet nekur nevarējāme atrast.

— Es tiešām nezinu. Labprāt gribētu braukt un redzēt tavu muižu, bet man tā savādi, pavisam savādi...

— Nu aizbrauksime! — maršals teica, pa daļai ka enerģiski uzstādāmie, pa daļai kā lūgdāmie.

— Man būs liels prieks, ka varētu tev parādīt savu iedzīvi. Sevišķi dārzs, domāju, tev patiks. Tur

šo pavasari ierīkotas jaunas puķu dobes dažādos veidos. Arī gleznu istaba vai mana nabadzīgā mākslas galerija, kā es to pa jokam dēvēju, varēs varbūt saistīt tavu uzmanību.

— Nu lai tad notiek! Brauksim! — viņa teica, visas šaubas nomezdama un ar abām rokām apķerdamās viņam ap elkoni.

— Andruška, katai šipko! — maršals uzsauca kučierim. Tas sarāva grožus, sašmidzināja pātagu, un zirgi pilnos rikšos devās uz priekšu pa līdzeno, pamīksto, skujām nobirušo meža ceļu. Bija dzirdama tikai dzelzs asu krikstēšana un šļikstēšana labi iesvaidītās ulēs, kā arī šad un tad zirgu sprauslāšana, kaujoties ar mušām un dunduriem.

Pēc apmēram pusstundas braukšanas viņi atradās paaugstā vietā, kur apakšā tecēja prāvs strauts un kur ceļš pa lietus noskalotām gaŗām un kailām koku saknēm, izrautām grambām un rievām, gāja strauji uz leju strauta kraulī iekšā.

— Man te nepatīk braukt, — Terēze teica. — Te tāds nejauks ceļš. Iesim kādu gabalu kājām, līdz rāsies labāks ceļš. Rau', tepat blakus ceļam iet taks. Iesim pa to uz leju! Tur droši vien būs laipas pār strautu.

Izkāpuši no ratiem, viņi lika kučierim pārbraukt strautam pāri, uzbraukt otrā krastā un tad ēnā uzgaidīt, kamēr viņi uzies. Paši viņi roku rokā gāja pa taku lejup. Mežs līdz šim bija gandrīz vienīgi lielas egles un priedes, bet strauta atkalnē auga arī bērzi, apses, lazdas un daži citi lapu koki. Atkalne bija stipri ēnaina; apgabaliem, kur zaļoksnīgās apses un kuplās egles stiprāk aizsedza sauli un zilo debesi, valdīja pat pilnīga krēsla un no strauta tuvuma nāca pretim patīkami vēsa dūsma. Visapkārt bija burvīgs klusums. Tikai tuvākā apse dzirdēja lapas čabam un kaut kur attālāk, laikam lauždamies caur kādu ķērskli, strauts burbulēja dunoši vienmulīgās skaņās, kas izklausījās pa daļai kā dusmas un nemiers, pa daļai kā gaudas un žēlabas.

— Cik te skaisti! Kāds burvīgs klusums, — čukstēja Terēze, it kā baidīdamās traucēt šo meža diendus un harmonisko dabas jaukumu. — Es nekad nebiju tik tālu bijusi mežā un vēl divatā vien; nebūtu varējusi iedomāties, ka te tik jauki. Te nav nekādu ne stādītu, ne mākslīgi koptu svešzemju koku, mūsu pašu parastie mežu koki vien, bet kāds jaukums, kāds burvīgums! Man gan citur nekad un nekur tā nav patīcis kā mūsu dzimtenē un pašu mājās: ne Berlīnē, ne Drēzdenē, ne Minchenē, ne Harca kalnājā, es nekur neesmu jutusies omulīga; gan esmu apbrīnojusi tur tos jaukus, bet galu galā man sirds un prāts allaž ilgojušies pēc mājām, pēc mūsu dzimtenes mīļajiem, ierastajiem jaukiem. Bet, kā redzams, arī mūsu dzimtenes jaukās puses es visas vēl nemaz nepazīstu. Kas to būtu varējis iedomāties, ka mūsu Dižajā mežā, kas notālēm izskatās tik drūmīgs, vienmulīgs un kur nekas neliekas interesants, slēpjas tādi neaprakstāmi jaukumi. Ja man kāds prasītu, lai es pasaku, kas še īsti ir tik visai jauks, tad es pati nevarētu pateikt; bet ka še ir tik jauki, tik neizsakāmi tīkami, tik burvīgi, to es jūtu, — jūtu ar visiem saviem prātiem.

Taks arvien vairāk griezās no ceļa nost un gāja uz leju pa stipri nolaidenāku atkalni nekā ceļš, kur atkalne bija stāva. Lēni viņi soļoja pa taku lejup, klusu sarunādamies, pa daļai čukstēdami, lai gan te neviena nekur nebija tuvumā, kas viņu sarunu būtu varējis noklausīties, ne arī viņu sarunā bija kas slēpjams; noslēpumainais meža klusums un dabas diendus burvīgums tikai darīja uz viņiem savu iespaidu, tā ka arī viņi, pašiem nemaz neapzinoties, sajuta viņa varu.

— Vienmēr te nav bijis mežs, kādreiz te arī atradās mājas, un cilvēki dzīvojuši. Āre, te aug ceriņi, — barons Nurmhūzens teica, rādīdams uz kādu ceriņu krūmu takmalē. — Ceriņi nekad tāpat mežā neaug, tikai māju tuvumā; ja viņus kur sastop mežā, tad tā ir ziņa, ka reiz tur bijušas mājas. Kā redzams, pa šo taku staigā maz, jo ceriņiem ziedi nemaz nav rauti, bet visi nokaltuši turpat krūma zaros.

Viņi nonāca pie strauta. Tas bija paplats, bet ne dziļš. Varēja redzēt, ka taka galā bijušas reiz laipas; bet tagad bija atlicis vairs tikai pieturs — gaŗa, katrā puse strautam pie zemē iedzīta mieta ar vici pievicēta kārts; pati laipa, kā domājams, plūdu laikos bija aiznesta no straumes projām.

— Atļauj, dārgā, es tevi pārnesīšu, man zābaki kājās, — maršals piedāvājās.

— Nē, nav vajadzīgs, — Terēze pasteidzās piedāvājumu atraidīt. — Es neesmu vairs uz rokām nēsājama, — esmu jau izaugusi sieviete. Te var labi pārbrist. Es jau arī tik sen neesmu pa ūdeni bridusi.

Un noliekusies, viņa žigli norāva vieglās vasaras kurpītes sev no kājām, nobraucīja melnās zīda zeķes ar sarkanajiem pasējiem zaļajā zālē un, pasperdama pāris soļu gan pa mīksto zāli, gan pa smalko smilti, kas pavasara plūdus tur sanesta, viņa priecājās.

— Cik patīkami basām kājām! Bet nu bridīsim pāri, un tu būsi mans pāžs un nesīsi manus apavus.

Un, uzņēmusi savas gaŗas mēteļa un svārka stērbeles, viņa kāpa no krasta strautā iekšā.

— Pāža uzdevums nēsāt savai ķēniņienei svārka stērbeli, — maršals runāja, soļodams Terēzei pakaļ un no mugurpuses saņemdams viņas drēbes un neļaudams tām slapt ūdenī.

Tāds pāža dienests ir grūts pienākums, un dažs pāžs savu nesaprašānu vai pārdrošību dabūjis samaksāt ar savu paša galvu, kā tas pāžs Heines romancē, kuŗam bija jāmirst ir pašam, ir viņa ķēniņienei, — Terēze jokoja, apstādamās brītiņu ūdenī un lūkodamās sev uz kājām, kuŗām tuvojās vesels bars bailīgi ziņkārīgu vai ļoti izsalkušu vēja zivtiņu; bet, tiklīdz viņa kāju pakustināja, tās visas kā vējš aizsāvās projām.

— Tiem bija jāmirst, tikai tamdēļ, ka tai ķēniņienei par vīru bijis vecs, greizsirdīgs sirmgalvis, — viņš atjokoja.

Otrā pusē strautam, turpat laipu galā aiz krūma, viņi ieraudzīja lielu kupaču.

— Ā, te laikam sākas manas muižas robežas, un šis ir jau mans mežs, — maršals vēroja. — Man teikts, ka mežā par robežu maniem un Cīrulenes īpašumiem esot strauts. Mēs tātad laikam esam tagad manā mežā.

Pa taciņu viņi kāpa no gravas augšā kalnā. Tur bija klajāks mežs. Agrākos gados, kā likās, daļa koku tur bija izcirsta. Atstātās paretās priedes kā gaŗas, līdzenas milzu doņas ar nelieliem zaru puduŗiem galā rēgojās augstu gaisā.

— Kas par skaistiem, vareniem kokiem! — nopriecājās Terēze.

Zeme priežu tuvumā bija pārklājusies īsu, biezu un mīkstu gaišzaļu spīdīgu sūnu.

— Tīri kā plīšs, kā samts, — Terēze brīnījās, iedama basām kājām pa mīksto sūnu. — Cik tīkami uz tā uzmīt! Neviens persiešu paklājs nav maigāks par šo sūnu.

Ar nolauztu egles zara kādā vietā noslaucījis ciekuržus un skuŗas no mīkstās, zaļās sūnas, maršals teica:

— Te Saulgozes ķēniņiene var nosēsties, un pāžs apaus savai cienīgai kundzei un pavēlniecei kājas, lai zinātu, vai un cik tā ar viņa pakalpojumiem ir mierā.

— Līdz šim ne pagalam ne, — Terēze atteica, lūpas uzmezdama un pieri savilkdama sīkās krunciņās, it kā viltīgi pīkdama un gražodamās. — Laime, ka Saulgozes ķēniņienei nav par vīru vecs, greizsirdīgs ķēniņš: tad tādā pāžam bez žēlastības būtu jāmirst. Tālab arī savas kājas neļaušu tam aut.

— Šis pagalam nederīgais pāžs, kas vai nu ar savu neveiklību, neprašū vai nerātņību augstu dāmu apkalpošanā tik lielā mērā izpelnījies savas ķēniņienes nelabvēlību, centīsies laboties un kļūt par derīgu cilvēku, lai varētu tai aizvien godam kalpot, — maršals teica, nomezdamies Terēzei pie kājām. Vispirms viņš lūgsies piedošanu no savas bargās ķēniņienes un tad sāks savu kalpošanu par jaunu ar to, ka noslaucīs tai slapjās kājas.

Un paņēmis savu kabatas lakatiņu, viņš tanī slaucīja viņai kājas.

— Nē, Tezi, neslauki man kājas, tās nožūs tāpat; gandrīz jau nav nemaz vairs slapjas.

— Cik mans vārds no tavas mutes skan jauki! Nekad līdz šim nebiju domājis, ka man ir tik jaukskanīgs vārds. Dārgā Rezi, nesauc mani ne par Teodoru, ne arī par Teo, kā citi mani īstenieki

to dara, bet sauc mani vienmēr par Tezi, kā nupat tagad to darīji. Šā mani neviena cita sievietē nav vēl līdz šim saukusi, tikai mana nelaiķe māte, bet es to neatceros, — to man stāstīja tikai vecā aukle. Un cik savādi zīmīgi tas, ka tu pati no sevis mani sāki saukt šai mīļajā, man mātes dotā vārdā! Redzi, tas nozīmē, ka tu mani mīlēsi tāpat kā mana māte. Un mūsu vārdi abiem tik vienādi: Rezi un Tezi — cik tas jauki saskan! Droši vien šāds gadījums nebūs vis kaut kāda nejauša sakritība, bet nozīmēs mums likteņa lemtu laimi.

— Es nešaubos, ka tas tiešām ir tā; bet dārgais Tezi, cik vecs tu bijī, kad tev māte nomira?

— Divi gadi.

— Tu par māti nekā neatceries?

— Nē, Rezi, es nezinu, kā tas ir, kad māte ir; es tik zinu, kā tad ir, kad viņas nav. Es bez mātes esmu uzaudzis un par mātes glāstiem, mātes mīlestību nekā nezinu. Kamēr vien atceros, es esmu nabaga bārenītis, svešu roku kopts, svešu acu uzraudzīts, svešu cilvēku audzināts un mācīts. Debešķīgā Rezi, esi tu nu uz priekšu arī mana māte! Kad es kādreiz aplūkoju savas mātes portrejas un nogrimstu tanī laipnajā sejā un tanīs labsirdīgajās acīs, kam nebija vēlēts uz mani raudzīties, man smaidīt un, kad es tevi redzu un skatos tavās sirsnīgajās, nevainīgajās acīs, tad man liekas, it kā mana māte tevi man sūtījusi, lai tu darītu man visu to labu un jauku, ko viņa nav spējusi man darīt. Man tā vien liekas, ka viņa tur no augšienes vadījusi un vada manu likteni. Laikam tā iedaža tev nāca arī no viņas, kad tu mani tā nejauši sāki saukt tai pašā mīļajā vārdā, kā viņa mani saukusi. Lai nu viņa svētī mūs abus no augšienes, lai viņas skats mūs pavada cauru mūžu, un lai no viņas nāk mums katra laba iedaža.

Terēzei sāka birt asaras par vaigiem.

— Tezi, es būšu tev sieva un māte, māsa un mīļākā, kalpone un verdzene, — viss, ko tu tik gribēsi, — viņa teica, dziļi kustināta. — Bet, Tezi, neskūpsti man ceļus, nezemojies un nenododies ar mani tik daudz! Es esmu vienkārša lauku meitene. Tādus glaimus es nesaprotu, nemaz nezinu, kā izturēties; tāda pārāk liela zemošanās un nodošanās mani tik samulsina, un, Tezi, es neesmu visa tā cienīga. Tezi, es neesmu tik laba, kā tu domā ... Tezi, es esmu...

Un piepeši viņai aizrāvās balss, un viņa, novērsdamās sāņus un ar rokām aizklādama sev acis, sāka aumaļīgi šņukstēt, tā ka viss viņas augums raustījās kā žņaugos.

— Rezi, dārgā Rezi, sirdsmīļā Rezi! Manas dvēseles dzīvība! Kas tev kait? Neraudi, lūdzu jel neraudi! Vai es tevi esmu aizkāris? Piedod, sirdsmīļā, tūkstoškārt lūdzu piedošanu! Es tev nekā nedarīšu, ko tu negribēsi, un būšu tev klausīgs kā mazs bērns. Tikai no Dieva puses neraudi vairs! Lūdzu, lūdzu!

Un, nometies ceļos, viņš tai skūpstīja matus un rokas, pūlēdamies tās atvilkt nost viņai no sejas, pa kuņģi asaras plūda aumaļām.

— Nē, nē, Tezi, tu mani nekā neesi aizkāris, tu man nekā neesi ļauna darījis. Tu esi labs un godīgs. Bet es neesmu laba... Es neesmu tevis cienīga. Es esmu slikta, pagalam slikta. Tev jāzin, es... es... es tev visu gribu izteikt... Es nedrīkstu un negribu tevi krāpt: tava mīļā, labā māte skatās uz mums un arī redz, kāda es esmu ... Tezi... es... es ...

Viņš aizspieda tai lūpas ar plaukstu un, pievilcis viņu sev klāt un skūpstīdamas viņai rokas, runāja, arī savukārt kustināts:

— Redzi, dārgā Rezi, nenicini pati sevi! Tu esi vislabākā no visām sievietēm. Tie cilvēki, kas paši sevi uzskata par sliktiem, nekad nav slikti. Kas pats sevi apsūdz, tas ir godīgs un labs cilvēks, — tā ir zīme, ka tāds nekādu ļaunumu nevar paciest, pat ne pie sevis pašā. Ļauni cilvēki nekad nedēvēs sevi par tādiem, jo tiem nav tam vajadzīgā morāliskā spēka: tie arvien gribēs būt citu acīs par labākiem, nekā patiesībā ir. Nē, nē, dārgā, debešķīgā Rezi, tu esi vēl naīva un nevainīga ka bērns, tava dvēsele ir tīra un balta kā līlijas zieds; tu esi neviltota un neviltīga kā pati daba un tādēļ laba

un godīga. Ko tu man pati par sevi gribi slikta teikt, to es nevēlos zināt. Tu esi laba — labāka par visām citām pasaulē!

Kad viņam beidzot izdevās Terēzi nomierināt un iepriecināt tādu jautru, vēlīgu un nebēdnīgu, kāda viņa aizvien mēdza būt, un kad viņš piecēlās un palūkojās uz sauli, tad redzēja to jau stipri zemāk, un viņas stari caur kuplo egļu un slaido priežu zariem, jau ieslīpi krizdami uz zemi, meta uz Terēzes gaišajām drēbēm un zaļo, gludeno sūnu viņai blakus dažādus fantastiskus ēnas un gaismas audus. Viņa gulēja sūnā, rokas salikusi zem galvas un klusu lūkodamās zilajā gaisa dzelmē. Barons Nurmhūzens paskatījās pulkstenī.

— Cik ir? — viņa jautāja, pagriezdama acis uz viņa pusi.

— Iet uz četriem.

— Ai, tad mēs šodien tālāk nekur neaizbrauksim.

— Brauksim tad citreiz!

Viņš izņēma savu zelta etviju un aizpīpoja papirosu.

— Tezi, dod man arī papirosu, es arī drusku māku smēķēt; barons Bērs mani iemācīja. Un parādi man savu skaisto etviju. To es tev nekad nebiju redzējusi. Vai tu nule to pircis?

— Nē, tā man piemiņa no reģimentes biedriem, — viņš sacīja, iesprauzdams tai papirosu zobos un to aizdedzinādams, pie kam pasniedza etviju.

— Skaista! — viņa sacīja, grozīdama vienā rokā ar briljantiem izgreznoto etviju un aplūkodama tanī iegravētos rakstus un skaitļus, bet otrā turēdama papirosu un brīdi pa brīdim izpūzdama dūmu strūklu gaisā. — Bet kas tie par putniem, kas tur pāri priežu galotnēm lidinās augstu gaisā, savādi kliegdami? Rau', tur trīs un tur vēl divi.

— Tie ir vanagi. Laikam kāds vesels šā gada perējuma izšķilums. Šim vajag būt tā sauktajam Vanagu mežam, par kuŗu man mežsargi stāstījuši. Gaŗajās priedēs viņiem šē esot vairāk ligzdu. Žēl, ka bisi atstāju ratos, — varētu kādu nošaut.

— Nē, Tezi, nav vajadzīgs. Šodien mēs vanagus nešausim. Šai dienai par godu ļausim viņiem mežā dzīvot; bet kad viņi skries uz muižu un ķers atkal manus baložus, tad tur viņus šausim. Vai zini ko? Tiem vajag būt taviem vanagiem, kas manus baložus ķer: viņi katru reizi aizlaižas uz šā meža pusi. Pagājušu nedēļ' man arī aiznesa vienu baltu dūju.

— Kurp lai viņi citur skrien? Manā muižā, cik zinu, baložu nav; stiprais ņem, kur tikai dabū, un tādas labi ēdinātas, mīkstas dūjas kā Cīrulenē, citur nekur laikam nav tik noderīgas kā taisni maniem izsalkušajiem vanagiem par gardu kumosu. Tādas jaunas, baltas dūjas mīkstajā mugurā cirst savus asos nagus iekšā viņiem vispatīkamāk.

— Tezi, tā ir slepkavu un asiņu morāle! — smaidīdama un ar pirkstu grezodama, viņa tam teica, lai gan viņu vairs nevarēja redzēt, jo viņš bija atgājis nostāk un stāvēja patlaban no viņas uz saules pusi, uz kuriem viņa nevarēja skatīties, tādēļ ka saule spīdēja taisni acīs.

Piepeši norībēja šāviens. Terēze iekliegdamās uzrāvās sēdus. Maršals stāvēja dažus soļus no viņas atstatu, uz zemi nolaistā labā rokā turēdams revolveri, bet gabaliņu tālāk, pa egles zariem bruzdēdams un pluzģinādamiem, kaut kas nokrita zemē.

— Tezi, ko tu dari?

Viņš nekā neatbildēja, aizsteidzās pie egles un pie viena spārna paņēmis, atnesa un rādīja viņai vanagu, teikdams:

— Redzi, tu vari justies nu apmierināta: tava baltā dūja ir atriebta. Es nošāvu šo laupītāju, kad tas sēdēja uz egles zara un laikam patlaban pārdomāja, cik garda bijusi tava baltā dūja. Par godu tam gadījumam, ka tu pirmo reizi apciemojusi manu Vanagu mežu, mēs izpušķosim ar šā laupītāja spalvām savas cepures un par zīmi un piemiņu, kur un kad tas noticis, mēs apzīmēsim, rau', šo resno, stipro priedi, pie kuŗas tu guli un kuŗu vētras nespēs tik drīz ne nolauzt, ne izgāzt no saknēm, tā darīdami arī savus vārdus nemirstīgus, — maršals teica smiedamiem, izvilka no maksts savu pie

jostas piekabināto medību dunci un izgriezta no vanaga spārna divas spalvas, vienu piespraudams Terēzei, otru sev pie platmales. Tad ar dunci nodrāza priedei kādā vietā mizu un iegriezta tur burtus un ciparus.

—Tā nu esam cēlušī šai dienai paliekamu piemiņu, — viņš jokoja, darbu pabeidzis, dunci sūnā noslaucīdams un iebāzdams makstī. — Kad kādreiz pārbrauksim no svešuma dzimtenē, varēsīm šo vietu atkal atrast.

Terēze piecēlusies redzēja priedes mizā divus T vienu otram blakus un tiem apakšā šās dienas datumu un gada skaitli.

— Kad tālāk nebraucam, tad mums laika diezgan un varam iet pa šo skaisto mežu vēl drusku pastaigāties. Iesim, — Terēze vedināja.

Maršals bija tādās pat domās, un viņi gāja no priediena atpakaļ vairāk strauta atkalnē, kur auga lapu koki, kā arī ziedēja vēl dažas puķes. Terēze plūca puķes, kārtodama tās buķetes veidā, kā arī pasacīdama maršalam viņu latviskos nosaukumus, kuŗām tos zināja.

— Rau', šīs puķes ar apaļām lapām un bez ziediem sauc kumeļu pēdas, tās ar tievajām, gaŗajām divām lapām kopā un melnu ogu vidū — zalkšu mēlēm; tās esot indīgas; bet tās zaļās bezziedes, kuŗas tik stipri smaržo, par garsām, un tās tievās, gaŗās ar dzelteniem ziediem un strēlveidīgām zaļām lapiņām ar ziliem galiem — par Jāņu zālēm. — Beidzot viņa apklusā un brīdi gāja maršalam blakus, ne vairs puķes lasīdama, ne arī par kaut jebko ieminēdamās, it kā ko sevišķu domādama.

— Par ko mana botanizētāja un latviešu valodas pratēja man nekā vairs nestāsta un kļuvusi tāda nopietna? — viņš vaicāja.

— Vai zini ko, Tezi! — Terēze iesāka lēni im sirsnīgā balsī, kā viņa to zināmās reizēs aizvien mēdza. — Kamdēļ mums iet svešumā? Ko mēs tur īsti meklēsīm? Man nekur citur tā nepatīk kā mūsu pašu zemē un vismīļāk Cīrulenē, kur esmu dzimusi un augusi. Man tādēļ bija liels prieks, ka man radās mūža draugs tepat kaimiņos. Bet mani prieki mazinās, zinot, ka tu gribi atstāt dzimteni un iet atkal nezin kur dienēt. Apdomā, Tez, kāda tev liela muiža, kādi tur klajumi, kādi meži, un visur tur tik daudz un dažādu jaukumu. Varam tur braukt, jāt, iet un staigāt, visu apskatīt, ievērot, apbrīnot, pētīt. Šodien redzējām Vanagu mežu, citu dien' varam apskatīt citus mežus, citas vietas, un visur būs kas jauks un patīkams, redzēsīm citus putnus un dzīvniekus: briežus, aļņus, stīrnas, lapsas, āpšus, varbūt pat lūšus, — un tie visi pieder mums! Mēs te varam dzīvot kā Ādams ar Ieva paradīzes dārzā un daudz kokos varam griezt savus vārdus, atzīmēdami savas laimības vietīņas, savus prieka un baudu brīžus.

— Redzi, laimi var visur baudīt: tā neļaujas saistīties ar kādu sevišķu vietu.

— Svešumā — un sevišķi pilsētā — es nekad un nekur neesmu jutusies laimīga. Kādu īsu brīdi vienu otru nedēļu — to es gan panesu, bet būt ilgāk svešumā, tas man ir par nastu. Kad rītos piecēlusies nedzirdu sev apkārtņē pazīstamas balsis, kad pa dienu neredzu pazīstamu ļaužu sejas, tās ēkas, tos kokus un apkārtnes mežus, pie kuŗiem no bērnu dienām esmu pieradusi kā pie veciem, mīļiem draugiem, tā sakot, saaugusi ar tiem kopā, un kad vakaros nedzirdu pazīstamās, ierastās dziesmas, ko ļaudis dzied, nākdami mājās no darba, — tad nejutos tāda, kādai man vajag būt un kāda es gribētu būt; kas man tad īsti trūkst, to pati nevaru skaidri pateikt, bet es jūtu, ka man trūkst ļoti daudz kā. Es zinu, tu necienī mūsu zemnieku dziesmas, tu tās nokritizē un tev šķiet tās bezvērtīgas; bet es pie tām esmu pieradusi, man tās patīk, — pavasaras un vasaras vakaros man tās pat tik nepieciešamas kā ēdiens un dzēriens. Kas pie tām nevērtīgs vai vērtīgs, pēc tā es neesmu pētījusi; es tik zinu, ka man tās patīk un veseliem cēlieniem varu klausīties to sērajās melodijās gluži tāpat kā dzimtenes mežu šalkšanā. Latviešu dziesmas ir varbūt dažreiz nevien nevērtīgas, bet arī rupjas un nekaunīgas, pat ļoti bezkaunīgas, kādas tās, ar gājēju bērniem kopā augdama, dažreiz esmu dzirdējusi; bet es klausos tikai to, kas tanīs ir jauks un patīkams — gluži tāpat kā dzīvē ir gan labi, gan ļauni cilvēki, bet satiekas tikai ar tiem, kas ir labi un ar kuŗiem patīk satīkties. — Tavā

muižā, kas nav tālu no šejienes, kur dzīvo šās zemes cilvēki, kas runā to pašu ierasto latviešu valodu, dzied tās pašas pazīstamās dziesmas, un kur visa dzīve rit ierastā gaitā, es drīz ieradīšu jaunajos apstākļos un jutīšos laimīga, bet svešumā un pilsētā es būšu tikpat kā no brīvā lauku gaisa istabā pārnesta un pārdēstīta puķe, kur tā nīkst un vīst. Un tad tas apgērbs svešumā, sevišķi pilsētā! Es esmu uzaugusi un ieradusi tā ģērbties un iet, kā man visērtāk un patīkamāk. Bet katru dienu ģērbties modes drēbēs, kā tas pilsētā parasts, stāvēt un grozīties kā izbāztai lellei, to es uz ilgu laiku nevaru panest. Varbūt es tādā modes lelles lomā labi izskatītos, un varbūt dažs labs man glaimotu, bet laimīga es nebūtu. Bez tam te mūs visi pazīst, zin, ka mēs esam godīgu vecāku bērni, zin arī tos mīlestības un žēlastības darbus, ko es līdz šim esmu muižas un novada ļaudīm darījusi. Visi tie priecāsies par mūsu laimi līdz, runādami: „Rau’, tas ir Saulgozes barons un tā ir viņa sieva — vecā cīrulnieka meita, un tie ir labi kungi!” Bet svešumā, kas tur mūs pazīst? Kas tur par mums ko zin? Kas tur priecāsies līdz mūsu priekiem un bēdāsies mūsu bēdas? Ar kādām acīm tur uz mums skatīsies, kad tu būsi gubernātors? Uz tevi skatīsies kā uz blēdi un varmāku, kas no lielmaņiem un bagātņiem ir nopērkams, bet mazos un nabadziņus spaida. Un uz mani skatīsies kā uz blēža sievu, teiks: „Rau’, greznās drēbes, kas tai mugurā, un dārgās rotas, kas tai apkārt, visas tās iegūtas par netaisnu mantu, — par kukuļiem un izspiestu naudu.

— Tā ko neviens nedrīkstēs teikt, jo es nekādus kukuļus neņēmu un nokādu netaisnību nedarīšu! — iebilda maršals enerģiski.

— Tev dzirdot tā jau gan neteiks, bet tā teiks un čukstēs klusumā, un galvenais, tā visi domās, tādēļ ka tā ir ierasts domāt. Un kaut tu arī būtu diezcik godīgs, domas tādas ir nodibinājušās un arī daudz gadījumos apstiprinājušās, tā ka tu ar savu taisnību nekā nespēsi grozīt ļaužu domās un ieskatos. Es nerunāju no savas gudrības. Tu zini, es neesmu necik skolota, skolā pat neesmu nemaz gājusi; cik mani guvernantes tepat mājās pamācīja, tas ir viss. Es gan varēju labi iemācīties, bet man nepatika un mani arī nespieda. Es augu, dzīvoju savā valā, spēlējos ar gājēju bērniem un muižas suņiem (jo citas manas māsas un brāļi bija jau lieli) un kopu savus baložus. Kad man jāraksta vāciski vēstule, tad daudz vārdu man jāmeklē grāmatās vai jāprasa citiem, kā tos raksta; kur jāsaka mir un kur mich, to visur arī labi nevaru izšķirt. Par politiku un citām tādām lietām es pati no sevis nekā nevaru spriest; bet es runāju to, ko no paņķa esmu dzirdējusi. Uz tevi jau gan visi mani piederīgie ir lepni un priecājas, ka man gadījies tāds brūtgāns, kam priekšā stāv gubernātorā gods; tomēr papiņš, kas arī tevi ļoti ieredz un ne mazāk par citiem ir uz tevi lepns, par to gubernātorā godu sevišķi vis nepriecājas, jo, pēc viņa domām, krietns muižas īpašnieks stāvēt augstāk par visiem ierēdņiem, kam pastāvīgi kā akrobatiem uz virves vajagot balansēt un pūlēties iztapt saviem priekšniekiem, ar kādu izturēšanos cilvēks tik samaitājot savu raksturu, un tad vēl tas negods, ar kādu ierēdņu un sevišķi gubernātorā „gods” mūsu valstī savienots!

— Redzi, vai tev papiņš uzdevis mani tā atrunāt, vai tu dari pati to no sevis? — barons Nurmhūzens vaicāja, lūkodamies savai līgavai acīs.

— Uzdevis to viņš gan nav, bet patikt viņam patiktu ļoti, ja tu vilktu visiem saviem karjēras nodomiem svītru pāri, paliktu savā muižā arī turpmāk un pats vadītu tās saimniecību. Arī mana karstākā vēlēšanās ir, kaut mēs turpmāk paliktu tepat dzimtenē, tavā dzimtmuižā. Mans dabiskais prāts, manas sirds jūtas man saka, ka tikai te mēs būsim patiesi laimīgi. Dzīvot ar tevi, tu mans gudrais un labais, ak, kāds tas prieks, kāda laime! Bet šis prieks un šī laime būs divkārt lieli, ja mēs paliksim tepat. Es līdz šim — pati vaļsirdīgi tev atzīstos — esmu bijusi visai jautra, dzīves un izdzīves priecīga, varbūt pat vieglprātīga skuķe — bez vajadzīgās nopietnības, bez dziļākas kaislības, mana dzīve bija bez noteikta virziena, bez īsta kodola. Kopš ar tevi iepazinos, es jūtu, ka tu manai dzīvei proti dot pareizu veidu, virzienu un saturu. Pie tevis jūtos bezgala laimīga. Viss, ko es agrāk turēju par jauku un augstu, tavā tuvumā nobāl un pazūd. Nekad nebiju domājusi, ka kāds cilvēks var būt tik labs, tik gudrs, tik godīgs, kāds tu esi. Īsti no šīs dienas tik mācos tevi pazīt

un cienīt visā tavā sirds daiļumā un dvēseles cēlumā. Par to tev mūžam būšu pateicīga un allaž un vienmēr darīšu visu, ko un kā tik tu gribēsi. Es būšu tev paklausīga līdz pēdējam, paklausīga kā dresēts suns savam kungam. Bet tu, mans labais, gudrais un godīgais kungs un pavēlnieks, paklausi mani šai vienā lietā: neatstāsim savu dzimteni, neizpostīsim paši savu tikko sākušos laimi! Jā, Tezi?

Paņēmis viņas rokas savās un lūkodamies viņai acīs, maršals teica silti un sirsnīgi:

— Uzreiz tā kā apsolīt, dārgā Rezi, nevaru, jo es nepiederu sev un tev vien, bet arī mūsu zemei un mūsu kārtai. Ja izrādās, ka mūsu zemes un mūsu kārtas interešu labā es varbūt iespēju darīt vairāk nekā dažs cits, tad nedrīkstu atsacīties no pienākuma uzņemšanās, ja man tādu piedāvā, kas šā vai tā attiecas uz mūsu dzimteni vai mūsu kārtu. Bet dārgā, es solos, tev paklausīgs kā kalps dzimtbūšanas laikā savam kungam, un darīšu visu, ko tu vēlēšies, kur vien tas man būs iespējams.

Terēze gan nožēloja, ka viņai šodien neizdevies nokļūt līdz Saulgozei un nedabū redzēt nedz skaisto pili ar bilžu galeriju, nedz brīnišķīgo dārzu, par kuŗu ļaudis stāstot, ka tas esot it kā paradīzes dārzs; bet toties viņa atkal teicās jo laimīga par to, ka viņi nu bija atraduši viens otru tik pilnīgi, tik iekšķīgi, tik dziļi laimīgi.

Barons Nurmhūzens uz to Terēzei atteica jokodams:

— Citā reizē, mīļā, tu varēsi braukt uz Saulgozi apskatīt turienes jaukumus, gluži tāpat kā Sābas ķēņiniene brauca pie Zālamana apbrīnot viņa godību un klausīties viņa gudrību; tikai no sava Zālamana tu nekādas augstas gudrības, diemžēl, nedzirdēsi. Kas uz mani zīmējas, tad, sirdsmīļā Rezi, esmu ar šodien redzētiem jaukumiem pilnīgi apmierināts: nekādam citai paradīzei zemes virsū vairs neticu un nekur to vairs nemeklēšu, — tā esi vienīgi tu!

Un viņš, Terēzi apkampis, vairākkārt to sirsnīgi skūpstīja. Turot viņu ar visām viņas saplūktām meža puķēm sev rokās, viņam šķita, it kā viņš dzimtenes dabu un tās jaukumus saprastu labāk, sajustu dziļāk nekā līdz šim; dzimtenes meža gaiss viņam šķita smaržīgāks un spēcīgāks nekā agrāk, un viņš to ieelpoja pilniem vilcieniem.

Viņi sarunāja braukt mājās. Maršals saklīdzēja kučieri un uz šā atūkšēšanos uzsauca tam, lai soļos braucot atpakaļ uz mežmalas pusi un lai tur kādā vietā uzgaidot; tad, paņēmis vienā rokā Terēzes mētelī un apavus, otru sniedza viņai, un abi sarunādamies brida strautam cauri. Terēze iedomājās vaicāt, vai viņai no acīm un sejas nevarot redzēt, ka viņa raudājusi, un, dabūjusi atbildi, ka drusku varot gan noredzēt, viņa saslāpināja strautā kabatas lakatiņu un noslaucīja tajā sev acis un vaigus. Mati viņai bija kļuvuši vaļīgi un atradās pusirā. Viņa iedama atlaida tos pavisam vaļā, lai savītu un saspraustu par jaunu; bet Nurmhūzens lūdza to nedarīt: lai atstājot tāpat un ļaujot viņam apbrīnot viņas matus visā viņu brašumā.

— Bet es taču nevaru braukt ar vaļējiem matiem pa ielu kā pusaugu skuķe. Mani mati ir par lieliem, lai tos varētu vaļā nēsāt, — Terēze, patīkami glaimota par sava saderinātā vēlēšanos, priecīgi un laimīgi smaidīdama, tam atteica.

— Vēlāk, kad iesim sēst ratos, vari matus savīt un saspraust ap galvu, bet tagad, kamēr ejam kājām, ļauj man gar tiem priecāties.

Un viņš priecādamies brīnījās:

— Kas par varenām krēpēm! Rezi, tu vari uz saviem matiem sēdēt, — tik gaŗi tie tev ir, un cik kupli un skaisti melni. Ak tu mana melnkrēpe!

— Kādas tev labāk patīk: melnkrēpes vai zeltkrēpes, vai arī sarkanās lapsas? — viņa, laimīgi smiedamās, vaicāja.

— Un tu, nebēdne, vēl vaicā!

Smiedamies un sarunādamies viņi gāja pa biezo, ēnaino mežu kā pa sakrēsli, negriezdamies uz ceļa, bet soļodami pa taciņu, kas turējās ceļam līdztekus. Beidzot viņi manīja sev pa kreisi priekšā lielāku gaišumu. Tagad viņi sagriezās uz to pusi un, brīdi vēl gājuši, iznāca plaša līdzena klajuma malā, kur taks nobeidzās pie liela, resna ozola ar kupliem zariem, kas kā zaļš nojumis pārklāja visu

viņa tuvāko apkārtni. Ozola tuvumā bija redzamas vairāk vecu ugunsgrāvu vietas, ap kurām auga īsa, bet bieza tumšzaļa zāle un tāds pat dāboliņš.

— Mēs esam iznākuši Cienmāteskreklā, — Terēze ierunājās, lūkodamās apkārt un apgabalu pazīdama. — Te mednieki mēdz turēt pusdienas; bet šodien viņi te nemaz nav bijuši.

— Kas par savādu vārdu šai pļavai! — maršals brīnījās.

Terēze viņam pastāstīja, kā šis nosaukums cēlies.

— Rezi, Rezi, — viņš pēc brītiņa teica. — Ja toreiz nebūtu gadījies tāda vēlīga un nebēdnīga kundzene, kas kreklā dejo saviem medību viesiem priekšā, tad nevien šī pļava nebūtu dabūjusi savu savādo nosaukumu, bet arī pati tā kundze jau sen būtu aizmirsta un neviens viņu vairs nepieminētu — gluži tāpat kā visus citus tos cilvēkus, kas reizē ar viņu šai apgabalā dzīvojuši: tie nozuduši no skatuves, neatstādami no sevis ne zīmes, ne piemiņas. Turpretim minētā kundze ar savu pārgalvīgo dejošanu cēlusi sev zināmu piemiņu. Tā redzam, ka dažreiz ar vienkāršu, pārgalvīgu joku var iegūt zināmā mērā to, ko ikdienišķā valodā parasts dēvēt par nemirstību, tas ir, par piemiņu uz ilgāku laiku, kurpretim dažs labs kāda ievērojama darba darītājs tiek ar visu savu darbu aizmirsts, ja šis darbs nav taisni kas ārkārtējs. Tāda ir dzīve. — Bet jauki gan būs toreiz izskatīties, kad liksmā cienmāte te kreklā dejoja — šai zaļajā pļavā lielā, bieza meža vidū. Var iedomāties, kā apmēram viss tas skats būs norisinājies: pļava laikam tāpat bija saules apspīdēta kā tagad; viņi visi piedzērušies te stāvēja vai sēdēja ap ozolu, bet viņa, arī krietni iereibusi un ar sasarkušiem vaigiem tur — rau', tā īsajā, zaļajā, smalkajā zālē griežas un švītinās kā bakchante... Vai zini ko, sirdsmīļā, debešķīgā Rezi! Kā būtu, ja tu man še dejotu tagad tāpat priekšā, kā tā liksmā kundze savam vīram un viņa viesiem te dejojusi? — barons Nurmhūzens, pārtraukdams pats sevi, pēkšņi griezās pie savas līgavas, aplikdams tai roku ap vidu un pievilkdams viņu sev klāt.

— Ko? Tāpat?! — pārsteigta brīnījās Terēze.

— Jā, sirdsmīļā. Nebrīnies par manu iedomu. Ja veseram baram piedzērušu vīriešu toreiz še bija vēlēts redzēt tā dejojām daiļu sievieti, kurai viņi varbūt neviens patiesīgi nemīlēja, kādēļ tad lai man vienam nebūtu vēlēts redzēt te tā dejojām to sievieti, kurai mīlu par visu vairāk uz pasaules? Mēs še stāvam sena romantiska notikuma vietā, kurā varone līdz ar saviem kavalieriem un pavadoņiem nogrimusi ēnu un nīcības valstī. Bet tu, skaistā, debešķīgā Rezi, vari seno, teiksmaino notikumu atburt atpakaļ tagadnē — tu vari atdzīvināt nedzīvo pagātnes tēlu un man to rādīt. Mēs še esam vieni paši, visapkārt mums akls, mēms mežs, kas ne ko redz, ne arī spēj ko runāt; tavu debešķīgo skaistumu un daiļo dejošanu redzēšu tikai es viens pats un tikai tev par to stāstīšu.

— Tezi, es nebūtu domājusi, ka tu esi spējīgs uz tādām romantiskām iedomām... Līdz šim mūsu apkārtnē par romantisku galviņu vispār tiek dēvēts barons Šalks — viņa pazīstamo trakulību dēļ; bet par tevi visu laiku biju domājusi, ka tu esi nelokāms un nesatricināms aukstā prāta un gudrā apdoma cilvēks, es jau pat sāku baidīties, ka tu būsi pārāk sauss, pārāk noteikts un nopietns, kas kustas tik zināmās, stingri apzīmētās līnijās un nekad nekur neizrausies un necirtīs pāri pār mēru. Tomēr nu redzu, ka arī tev piemīt sava daļa romantisma un ka tu arī mīli meklēt dzīvei tās jauko pusi.

— Ja dzīvē nemaz nemeklēsim tās jaukrās un jaukās puses, tad tā būs pārāk vienmuļīga, drūma, smaga. Dzīve ir tāda, ka līdzās darbam un pūliņiem, rūpēm, bēdām un ciešanām dažreiz varam baudīt arī paradīzes jaukumus; bet cilvēki ar savu nesaprašanu, ar savu gara trulumu un ieraduma verdzību cenšas to pārvērst vienīgi par putekļainu un sviedrainu darbnīcu un bēdu un raudu ieleju, kur viss cits tiek uzskatīts par smejamu vai sodāmu. Es nesaprotu, dārgā Rezi, kamdēļ tu lai man liegtu to, kas man dara tādu prieku, bet ne tev, ne citam kam neceļas no tā ne vismazākais ļaunums.

— Tezi, tu proti labi pārliecināt un jauki lūgt, un es tev nekur nevaru un negribu būt pretī: visu es allaž darīšu, ko un kā tik tu vēlēšies... Ja tik kur kāds nenoskatās? Ko tad sacīs?

— Un kad arī! Kas par to? Vai mums daudz par to jābēdā, ko par mums kāds zemnieku cilvēciņš saka? Mēs taču, domāju, piederam arī pie tiem augstākiem desmit tūkstošiem, kam vēlēts daudz kas vairāk nekā citiem.

— Lai tad notiek! Negribu tavām nerātnām iedomām pretoties...

Un, pagājusi pāris soļu tālāk, viņa atpogāja un novilkta sev blūzi, iesviedzama to viņam rokās; tad vēl pogāja un raisīja, un zaļajā zālē nokrita viņas gaišais svārks un gaišpelēkais apakšsvārciņš. Gaŗā, platā, baltā krekliā un vaļējiem matiem tur zaļajā klajumā un saules un zelta apspīdētā Terēze ozola pakrēsli stāvošajam maršalam izskatījās pret zilo debesu nojumi kā kāds neredzēti skaists, brīnišķīgs mākslinieka darbs. Nevilšus viņam šāvās prātā Beklina lielā glezna „Dzeja un glezniecība”, kuŗu reiz bija redzējis kādā izstādē oriģinālā. Labprāt viņš to būtu ieguvis par savu īpašumu, — tā viņam tā bija patikusi, bet viņam nebija toreiz 56.000 marku, kāda cena gleznai bija nolikta. Tagad nu viņš redzēja te tikpat skaistu skatu kā tur toreiz tai gleznā, vairbūt pat vēl skaistāku; jo, lai gan minētajā mākslinieka darbā zaļā ziedošā apkārtnē bija tik neredzēti jauka, tik tīkama kā pati laimība, bet par to atkal Terēze te viņam priekšā tālu pārspēja ar savu skaistumu un burvīgumu abas Beklina tēlotās allegoriskās sievietes.

Pagājusi dažus solus uz priekšu, Terēze palika brītiņu stāvot uz vietas, gluži tāpat kā peldēties ejot pirms drusku apstājas ūdens malā — vai nu lai saņemtu vajadzīgo sparū mesties aukstajā elementā iekšā, vai arī, lai iedomā jau iepriekš baudītu to tīkamo sajūtu, kāda rodas, kad ūdens kā glāstīdams spiežas pie locekļiem klāt un, apskaudams un apņemdams tos no visām pusēm, vēsina un spirdzina un jaunina miesu. Brītiņu pastāvējusi uz vietas, it kā sevī saņēmusies, skriešus drusku paskrējās pa zaļo zali un tad sāka griezties pirms palēnām un vēl bez sajūsmas, bet ar katru apgriešanos, ar katru tālāku soli viņa vairāk un vairāk sajūsminājās un aizrāvās: viņa švītinājās aizvien ātrāk, pastāvīgi aprakstīdama jaunus aplokus — gan lielākus, gan mazākus. Mākslas dejošanu viņa nekad nebija mācījusies, arī redzējusi bija to tikai pāris reizes uz skatuves. Ko viņa tur bija redzējusi un cik atcerējās, to viņa pirms mēģināja tagad darīt pakaļ. Bet drīz viņa aizmīrsa visu redzēto, nedomāja vairs par to nemaz, griezdamās allaž straujāk un kaislīgāk un aizraudamās pati no sevis. Brīžiem viņa sakrustoja rokas pakausī un, galvu atsviedusi atpakaļ un augšup lūkodamās, it kā peldot atlaizdamās augšpēdu, mīņājās uz vietas; tad saliecās uz priekšu, tā ka mati līdz šim viļņodami un kuplodami viņai lielā lēvenī tikai uz muguras, tagad novēlās visapkārt uz leju, pārklādami viņu no visām pusēm pāri jostas vietai kā ar lielu melnu plīvuru un, ātri griežoties un švītinoties, izlikās it kā viņa diētu zem kāda apaļa tumša nojumja.

Barons Nurmhūzens, zem ozola stāvēdams un turēdams viņas drēbes, bija no brīnišķīgā skata kā apburts. Viņš jutās pacīlāts un aizgrābts. Savādos tīksmīgi šausmainos šermuļos viņam nodrebēja sirds. Rokas viņam kā klusā, sīrsnīgā pateicības lūgšanā sakrustojās pašas no sevis. Viņš juta savā dvēselē vajadzību pateikties kaut kam — pateikties sīrsnīgiem vārdiem, ar skūpstiem, ar asarām par to laimi, kāda viņam tikusi par daju, sastopot šo debešķīgo radījumu un iegūstot par savu. Cik viņa skaista, laba, paklausīga un padevīga! Kā lai viņš tai visu to atmaksā, kā lai pateicas! Kā laimē apreibis, viņš ar roku saķēra sev galvu.

* *
*

Vilku medības pa to starpu bija norisinājušās citādi parastā kārtā, bet nobeigušās ar visai nepatīkamu pārsteigumu. Apcelto vilku gan bija Lapsu kalnos vēl atraduši, dzinēji mežsarga Klīnkļāva pārbaudītā vadībā bija to pareizi ielenkuši no Dižā meža puses un dzīnuši uz pļavas pusi starp Lapsu kalniem un Ozolu birzi, kur bija nostājušies visi labākie strēlnieki un kur bija visdrošākās izredzes to nometīt. Starp Lapsu kalniem un laukmali, kur sākās pļavas un druvas un

kur tuvumā bija vairāk māju, nolika tik dažus strēlniekus, jo nebija domājams, ka vilks varētu uz šo pusi nākt no meža ārā, jo vairāk vēl tāpēc, ka arī dzinējiem bija pavēlēts šai pusē steigties ātrāk uz priekšu, lai zvērs būtu spiests doties uz pļavu un birzi. Bet šis vilks, no viena meža triekts, kā par brīnumu neskrēja vis otrā mežā iekšā, kuŗu no Lapsu kalniem šķīra tikai šaura pļava, bet sitās pavisam sāņus un, izsprukdams dzinēju rindai cauri, drāzās taisni uz laukmali, ko vilki citādi nemēdz darīt. Bet nelabu ceļu uztrauktais zvērs savas izbailēs bija ņēmis, jo druvmalā tanī vietā, kur tas no meža laidās ārā, to sagaidīja kučieris Danelis ar uzvilktu bisi pie vaiga. Norībēja šāviens, zvērs iekaucās, tātad ķerts bija, tikai laikam ne vārīgi, jo krist nekrita, bet skrēja arvien tālāk, tomēr nevis atpakaļ mežā vai krūmos, kas te bija mežiem blakus. Nē, šis vilks neizprotamā kārtā laidās taisni uz tuvāko māju pusi, skriedams pirms pa druvu, tad, pārlēcis pār žogu, pa gatuvī ieskrēja sētā, kā meklēdams tur glābiņu. Daži dzinēji, kā arī mednieki, kam zirgu nebija tuvumā, dzinās kājām tam pakaļ. Vistuvākās mājas bija taisni Klinklāvu mežsargi. Kučieris Danelis, pirmo reizi savā mūžā būdams par mednieku un pārāk cenzdamies izpelnīties barona atzinību, lai arī turpmāk varētu paturēt iegūto goda amatu, jutās tagad bezgalīgi laimīgs, ka viņam izdevies pirmajam šaut vilku. Redzēdams, ka vilks tomēr vēl skrien un baidīdamies, ka cits kāds mednieks neaizsteidzas viņam priekšā pie sašautā zvēra nogalināšanas, viņš, žigli atraisījis zirgu, klupa seglos un drāzās pa pļavu un druvām vilkam pakaļ, nemeklēdams nedz vārtus, nedz vārstaļas, bet triekdams zirgu žogam pāri. Viņš bija pratis pagādāt sev par jājamu zirgu kādu no muižas labākajiem aulekšotājiem un lēcējiem, kas iet ir pār grāvjiem, ir pār žogiem; ar to viņš tad nu pats pirmais iedrāzās mežsargu sētā, kur zvēru atrada palīdušu paklētī. Uz pēdam viņš tam deva šāvienu virsū, un zvērs bija beigts.

Otrā sētā ieauklešoja Cīrulenes vagaris, kas bija stāvējis tai pašā mežmalē, kur kučieris, un redzējis, uz kuriem vilks aizskrien.

— Vilks ir beigts, vagara tēv, es nošāvu! — viņam prefī uzgavilēja Danelis. — Rau', guļ paklētī, kur bija iesprucis. Liekas būt varens tēviņš. Nāciet, vilksim ārā, lai varam labi apskatīt!

— Nē, to nedarīsim! Lai vilks paliek tā, kā kritis. Līdz atjās pats barona lielkungs: lai viņš redz, kā vilks guļ. Kad viņš teiks, tad vilksim ārā. Bet tu, Daneli, steidzies tik nu uz muižu, jūdz zirgu un brauc vilkam pakaļ. Tev šodien liels gods! Un taisni pašā pirmā medību dienā tāda laime! Tu nu dabūsi no barona labu dāvanu.

Patlaban atjāja mežsargs Ciekurzis. Tas, dabūjis dzirdēt, ka vilks nošauts, nemaz no zirga nenosēdies, izjāja no sētas atpakaļ gatuvē un, tauri uz meža pusi pagriezis, sāka visā spēkā taurēt, pūzdams jautras, priecīgas skaņas, ar to ziņodams citiem medniekiem, ka zvērs nomedīts un medības beigušās ar labu panākumu. Bet kučieris Danelis pa otru gatuvī laida jau auļos vien no mežsargiem ārā uz muižas pusi. Vagara vārdi viņam bija kā no sirds runāti: viņa karstākā vēlēšanās tagad bija — pastāstīt muižā par savu šāsdienas varoņdarbu. Citādi viņš, ar kaut kādiem ļautiņiem ceļā sastapdamies, nemēdza nedz sveicināties, nedz tos uzrunāt; bet tagad viņš, katram pretimnācējam tuvojoties, drusku pieturēja zirgu, priecīgi uzsaukdams:

— Vilks ir beigts! Es viņu nostiepu. Varens tēviņš! Guļ kā lomenis mežsargu paklētī, un smags kā mērceklis, — viens vīrs necels!

Arī ganiņiem ceļmalā viņš uzsauca apmēram tos pašus vārdus priecīgi laimīgā balsī. Pat sastapis Glīzdu gatuves galā pa nedēļām apkārt sūtāmo pagasta ubadzi kurlo Madži, viņš uz pēdām pieturēja zirgu un stiprā balsī uzsauca tai, ka viņš nošāvis vilku, sevī domādams: varbūt šoreiz tā tomēr dzird.

Kad muižas meitas dabūja zināt par kučieŗa Daneļa šās medību dienas lielajiem panākumiem, tās jutās pagalam nelaimīgas. Pat pavārene, kas arvien prata pret kučieŗa dižību pienācīgi uzstāties, tagad bija arī pavisam sašļukusi. Uz Ances žēlošanos, ka nu tas īsti uz viņām vairs neskatīšoties, viņa šoreiz vairāk nekā nezināja sacīt kā tikai:

— Ir tādām netārpim arī laime! Taisni viņam vajadzēja vilku nošaut. Pēc tāda varoņa darba nu jau viņš gan sevi uzskatīs nezin par ko.

Ance bēdīgi nospiestā balsī noteica, viņa nākošgad šai muižā vairs nepalikšot. Māsa viņai esot par kuknes meitu Auzudruvas muižā, tur esot pavisam citāda dzīve: nedz kučieris, nedz sulainis — neviens neesot dižīgs, ar meitām smeļoties, plosoties, kā jau jauniem pieklājas. Nākošsvētdien pat viņa saimniecei izprasīšoties un aiziešot māsu apsērst, lai ar to sarunātu, vai nevar viņai arī tur pagādāt vietu.

Kad līdz ar citiem medniekiem arī vecais barons atjāja mežsargos un vilku izvilka no paklētš, tad visi nepatīkami pārsteigti izsaucās:

— Tas ir suns! Tas ir suns!

Kučieris Danelis savā pārāk kaislīgā mednieka centībā nemaz nebija paspējis ievērot, ka viņam darīšana nevis ar vilku, bet ar prāvu losu suni. Tūliņ arī sudmalis Grubergrubs, kas arī atradās mednieku starpā, pazina to par sava drauga krodzinieka Ģintera Mori, kuram šāds vārds tāpēc bija dots, ka pats viņš gan bija loss, bet purns melns. Citi nu arī radas zinot, ar ko izskaidrojama krodzinieka suņa pazušana kopš pāris dienām: Silarājiem šonedēļ bija atstājusi gotena; ādu tai nodīrājuši, tie bija aizveduši to Lapsu kalnos, kur maitas mēdza nogāzt lapsām par barību, un krodzinieka suns tur arī bija gājis mieloties.

Visiem nu radās īgnums, pat dusmas un sašutums uz mežsargu Klinklāvu, ka tas, neprazdams izšķirt suni no vilka, veltīgi sarīkojis tādu traci un gluži par neko notrenkājis tik daudz cilvēku — ir darba ļaužu, ir kungu. Dzinēji, kas nūjām, milnām un rungām rokās drīz skriešus saskrēja Klinklāvos, cerēdami dabūt redzēt vilku, jutās nejauki pievīlušies, redzēdami, ka domātā vilka vietā izdzinuši no meža visiem labi pazīstamo Mori. Dzinēji sevišķi nevarēja beigt sirdīties, ka tādā karstā darba laikā mežsarga aplamības dēļ jākavējas ar skraidīšanu pa mežiem un suņa trenkāšanu. Arī tie, kam darbs nemaz nebija tik visai steidzams, vai kam tas vismaz pašiem tik aplam nerūpēja, kā saimnieku puīši un citi gājēji, nevarēja atturēties no pukošanās uz mežsargu, jo viņu īgnumam par cēloni bija sevišķi tas, ka nebija dabūjuši redzēt vilku, uz ko tā bija cerējuši. Dzinēji bārās un šķendējās kungu klātienē pilnā kaklā uz mežsargu, it kā taisni gribēdami, lai kungi arī dzirdētu viņu nemieru.

Vairāk nekā dzinēji tomēr sirdījās paši kungi, ka tā tikuši izmulķoti. Viņiem nemaz netika skatīties ne uz dzinēju pusi, jo tā vien likās, ka dzinēji, uz mežsargu rādamies, uz kungu pusi paskatoties, it kā savādi vīpsnātu. Un kā lai arī ne! Ka viņu stāvoklis tagad smieklīgs, to kungi sajuta paši. Lai tik iedomājas: lieliskā steigā sabrauc, sajāj un sapulcējas vesels bars muižnieku tikai tādēļ, lai piedalītos suņa izdzīšanā no meža! Par visiem vairāk redzēja noskaitušos veco Cīrulenes baronu. Viņam kā medību rīkotājam šis smieklīgais notikums bija visvairāk nepatīkams. Lai kā un ko par viņu ļaudis un apkārtnes muižnieki būtu kādreiz runājuši, bet smieklīgs viņš nebija vēl bijis visu savu mūžu. Ļaudis viņu mēdza dēvēt par bargu un cietu kungu, sevišķi agrākos gados, un apkārtējie muižnieki viņu vispār uzskatīja par lepnu un nopietnu goda vīru, kuŗu mazākie muižnieki arī tālab ne sevišķi ieredzēja; bet lai kā, visi viņu tomēr cienīja, un nevienam nekad nebija iemesla par viņu šādā vai tādā ziņā smieties. Bet nu viņš pats sajuta sevi smieklīgā stāvoklī. Bez tam ļaužu sirdīšanās un nokavēšanās no darba viņš ņēma nopietni, jo darbu un darba vērtību viņš cienīja tā kā neviens cits, un katra nevajadzīga nokavēšanās no darba — lai tā attiektos uz muižu vai zemniekiem pašiem — dūrās viņam ne tikai acīs, bet arī sirdī. Tādēļ arī tagad viņš bija vairāk par visiem noskaities. Dzinēji čukstēja savā starpā, ka vecais barons baltu vien splaujot. Pāris reizes strupi un īsi, kā tas dūsmās bija pie viņa parasts, viņš arī ievaicājās, kur mežsargs Klinklāvs; viņam atbildēja, ka tas neesot vēl pārijājis no medībām, jo aizjājis atlaist tos ļaudis, kas bijuši nolikti mežā par sargiem.

Jādams mājup, mežsargs sastapa dažus uz mājām gājējus dzinējus, kas tam pastāstīja, kādu galu ņēmušas medības, neizmirdami piebilst arī, ka barons ļoti dūsmīgs. Šis piebildums gan bija gluži

nevajadzīgs, jo mežsargs, pamatīgi pazīdams veco baronu, pats no sevis ļoti labi saprata, kādā garastāvoklī tam vajag tagad atrasties.

Mežsargam nebija vairs patikas jāt mājās, ne arī dūša jāt uz muižu. Viņš maldījās ilgi pa mežiem apkārt, izvairīdamies no satikšanās ar cilvēkiem un nogaidīdams, līdz ļaudis pāriet no darba, lai viņam jānot uz muižu, nebūtu ar tiem jāsatiekas; bet muižā viņam šodien katrā ziņā bija jābūt, bez tā nevarēja palikt. Jādams un dusmodamies pats uz sevi, ka tā varējis pārskatīties un krodzinieka Mori noturējis par vilku, viņš pēra un brammēja savu citkārt nepaklausīgo lauku, kuŗa taisni šodien nebija nogrēkojusi nekā.

Muižā viņš pārjāja tikai vakara krēslā. Viņš sargājās skatīties sāņus, baidīdamies, ka pa ērbērģu logiem, no dārza kaktiem, patumšajām gatuvēm vai citām malām kādi, uz viņu lūkodamies, ņirgāsies. Jau ceļā viņš bija sastapis Druvinieku dienieces ejam no muižas uz mājām. Lai gan viņas patlaban dziedāja, un mutes tādā bija vaļā, tomēr viņam, ar acīm drusku uz viņām palūrot, bija tā izlicies, it kā tās noskatītos uz viņu savādi smīnēdamas. Pa muižu viņš tādēļ jāja kaklu gaŗi izstiepis un lūkodamies tikai taisni sev priekšā un vienīgi tikai tik daudz, cik nepieciešami bija vajadzīgs, lai redzētu, vai zirgs iet pareizu ceļu; visvairāk viņš lūkojās stipri augstu gaisā sev priekšā — pāri pils čukuriem un gaŗajām papelēm, kuŗas atradās ieblakus lievenēm un sniedzās pat pāri trīsstāvu ēkas jumtam, vai arī atkal, galvu nodūris, lūkojās pavisam uz zemi. Viņa karstākā vēlēšanās tagad bija, kaut šī pils ar visiem saviem iedzīvotājiem labāk lai uz vietas nogrimtu dziļi zemē un nekad vairs neceltos atpakaļ dienas gaismā, vai arī kaut viņš pats ar visu savu lauku atrastos kaut kur tālu no šās vietas projām — jo tālāk, jo labāk, varbūt pavisam ārpus Cīrulenes robežām: viņš tad krietni uzcirstu laukei ar kančuku, sabikstītu arī ar piešiem tai gar sāniem un tad vienos lēkšos vien laistu vēl tālāk projām. Bet tagad nu viņam jānot taisni šai pilij klāt.

Viņš neapturēja vis klētspriekšā pajomē, kur bija parastā goda vieta mežsargu, vagaru un citu augstāko muižas kalpotāju zirgiem; šoreiz laukei bija jāņem par labu dadzainā žogmale aiz malkas pūņa, kur viņas īpašnieks to piesēja pie sklandas, pēc kam pats pa mazajām durvīm, pavisam no otras puses, gāja kuknē iekšā, ko viņš citām reizēm vis nemēdza darīt, ieskatīdams ieiešanu pa šām durvīm zem sava amata goda. Šoreiz viņam galvenais bija, kaut tikai nebūtu jāsatiekas ar daudz cilvēkiem. Sētā netālu no durvīm, viņš ieraudzīja kuknes puiku, kas grūzu kastē izbēra grozu ar netīrumiem. Mežsargam likās, ka puika, uz viņu paskatīdamies, savādi smīnētu. Viņam saplaka dūša vēl vairāk.

Tiklīdz viņš pavēra pavarda durvis, pavārene, viņu ieraudzījusi un rokas plati izplētusi un uz augšu izcēlusi, izsaucās:

— Mežsarg, mežsarg! Ko jūs esat izdarījuši! Visus ļaudis un kungus tā izvazājuši aiz deguna! Tas ir kas nedzirdēts! Bet laime gan, ka jūsu vilks bija tikai suns. Ja kučieris būtu nošāvis vilku, tad jau viņš būtu tik iepūtīgs, ka mēs nevarētu viņam vairs ne dzert padot. Bet tagad mēs nu viņu velkam caur zobiem, ka viņš savā lielā lepnībā krodzinieka Mori noturējis par Dieva medību suni un nošāvis. Viņa varoņdarbs ir tāds, ka viņam tagad pašam no tā kauns, un tas ir labi. Tikai žēl, ka medību balle izjūk.

Mežsargam nekā neatradās ko teikt uz runīgās pavārenes čalošanu.

Pavardā ienāca mazais sulainis.

— Vai, mežsarg, ko jūs esat izdarījuši! — bija viņam pirmais sauciens, tiklīdz mežsargu ieraudzīja. — Sen neesmu barona lielkungu redzējis tik dusmīgu kā šodien, pārjājot no krodzinieka suņa medībām. Pēc jums jau vairākkārt prasījis. Kungi patlaban dzeŗ uz lievenēm tēju. Ejiet tūliņ turp! Varbūt dāmu klātienē tiksit drusku vieglāk cauri. Bet brāziens jau gan būs katrā ziņā briesmīgs. Ejiet papriekš pie saimnieces, viņa jau pirmīt sataisīja jums šņabi ar zālēm, lai jums nepagurtu sirds. Iedzeriet to un tad ejiet tūliņ pie lielkunga.

Cienmāte, ieraudzījusi lievenēm tuvojamies mežsargu Klinklāvu un baidīdaimās, ka viņas vīrs svešu kungu klātienē pārāk neļautos aizrauties no dusmām, uzlika viņam roku uz celi un, redzēdama viņu uz sevi par skatāmiem, sirsnīgi un lūdzoši lūkojās tam acīs, teikdama:

— Āre, Baltazar, mežsargs atnācis. Bet lūdzams, esi nu tik labs un nieka dēļ neuztraucies: tas nenāk ne tavai, ne manai veselībai par labu.

Mežsargs, nogājis pie lievenēm un, cepuri noņēmis, palika pie pakāpēm godbijīgi stāvēt. Barons uzmeta viņam īsu skatu, no kuŗa mežsarga viss gaŗais augums nodrebēja. Pēc brīŗa, otrreiz uz viņu paskatījies, barons teica:

— Tavu vilku mēs nomedījām: kuŗieris viņu siŗus nosita.

Mežsargs pamīdījās no vienas kājas uz otru un tad palika atkal mierīgi stāvēt, nezinādams, kur acis likt. Vecajam baronam bija paradums savus gājējus saukt kristībvārdos; tā arī mežsargu Klinklāvu viņš pastāvīgi uzrumāja par Mārīnu. Tādu uzrunu tagad vairs nedzirdēdams, mežsargs saprata, ka viņa lieta ŗoreiz stāv ļoti nelabi.

— Tavu vilku mēs nomedījām! - sacīja barons otrreiz, stiprāk un dzedrāk nekā pirmo reizi. — Vai tu dzirdi? Jeb tev ausis aizkriŗušas?

— Nē, cienīgs lielkungs, es dzirdu, — atteica mežsargs nedroŗi un tikko dzirdamā balsī. — Tas nebija vilks, diemŗēl, tikai suns... Es nezīnu, kā tas... — Vairāk viņš nekā nezināja pateikt. Vienā rokā turēdams cepuri, ar otru tikai pieķēŗa sev pie auss un tad, it kā pats sevi ŗēlodams, priecinādams un mīlinādams, ar ŗo paŗu roku pāris reizes noglāstīja sev galvu.

— To ādu tu vari paturēt...

— Paldies, cienīgs lielkungs, — pasteidzās mežsargs pateikties, domādams, ka viss negaiss nu laimīgi pāri un ka varbūt sāks jau spīdēt mīļā siltā miera un prieka saulīte. Bet barons turpināja tālāk:

— No tās ādas tu vari uztaisīt sev labu kaŗoka apkakli ŗai diŗenai dienai par brangu piemiņu; bet no tās gaŗas izvāri ziepes un izmazgā ar tām acis, lai tu turpmāk varētu labāk redzēt un neieskatītu zaŗi ar ausīm par stirnu ar ragiem.

ŗai brīdī, kad mežsargs nezināja, ko teikt, ko būt, uz lievenēm klusi un lēni uznāca saimniece. Nedikti iekāsējusies, viņa palika gabaliņu no galda stāvam.

— Kas ir, Melavene? — vaicāja cienmāte, bet, kad vaicātā nekā neatbildēja, tad cienmāte saprata, ka tai kas viņai vien sakāms, un tādēļ piecēlās un piegāja tai klāt, kur saimniece tai brīdi kaut ko ķukstēja un klusu stāstīja. Nosēdusies atpakaļ savā vietā, cienmāte sacīja:

— Mežsargs kaut ko seviŗķu redzējis, bet nedrīkstot stāstīt.

Visi paskatījās tagad uz mežsargu, bet kad tas nekā neteica, tad raudzījās uz mājas kundzi, un ŗī, vēlēdamās izgaisīnāt, vai vismaz apslāpēt sava vīra dusmas ar jokiem, nekavējās arī to pastāstīt, ko saimniece viņai nupat bija uzticējusī.

— Mežsargs ŗodien redzējis spokus, — viņa sacīja labsirdīgi smaidīdama.

— Kādi viņa spoki ŗodien bijuŗi: atkal vilka vai pārmaiņas dēļ ŗoreiz cita zvēŗa veidā? — vaicāja vecais barons, ar acīm ļauni blisīnādams.

— Nē, viņš redzējis cilvēku spokus.

— Kāduŗ tad? Pats sevi? — tā atkal barons. — Beidzot viņš pats vēl kļūs par spoku.

Saruna kungu starpā bija līdz ŗim notikusi vācu valodā, bet saimniece, gribēdama, lai mežsargs pats varētu stāstīt par savu redzējumu, padevīgi mīlīgā balsī ieminējās latviski:

— Nē, barona kungs, mežsargs ŗodien redzējis īŗtu spoku. — Pie ŗiem vārdiem viņa, it kā gribēdama vairāk pārliecināt, uz barona pusi skatīdamās, pāŗa reiŗu svarīgi palocīja galvu, reiŗē ar to padevīgā laipnībā zvīlodama acis.

— Ko tad viņš redzējis? — ieprasījās kāds cīŗs no kungiem.

— Viņš redzējis Cienmātes kreklā deļojam to teiksmaino nelaiķi, kas Velna purvā dabūjusi galu un dažreiz ļaudīm rādoties, — namamāte teica smiedamās.

— Tādiem kā viņš. Citiem viņa nerādās, — ļauni pavīpsnādams, noteica namatēvs. — Suni viņš redz par vilku un kādu ganu meiteni vai sēņu lasītāju par spoku. — Diezin, ko viņš beigās vēl nesāks redzēt! Tas man kauns, ka manā pagastā ļaudis tic vēl spokiem!

— Nē, barona kungs, mežsargs netic spokiem. Viņš vienmēr ir pret visādiem māņiem. Bet kad viņš redz, tad viņš redz īstus spokus, — pasteidzās mežsargu aizstāvēt saimniece.

— Šodien viņš redzējis trakulīgo kundzi Cienmātes kreklā deļojam. Viņš to saka, Dievu minēdam, un varot to apzvērēt.

— Mežsarg, kāds tavš spoks bija? Kādus ķēmus tu redzēji? — vaicāja kāds no svešajiem kungiem.

— Cienīgs lielkungs, tā bija ļoti skaista sieviete, — mežsargs stāstīja lēni un it kā nedroši, bet ar spīdošām acīm un padomādams, it kā pūlēdamies visu redzēto vēlreiz labi atcerēties.

— Kāda tā izskatījās un kā bija ģērbusies? — vaicāja tas pats kungs.

— Tā bija skaista un jauna ar gaŗiem melniem matiem un ģērbusies vienīgi kreklā.

— Un ko viņa darīja?

— Cienīgs lielkungs, tā dancoja, — griezdamās un sitinādamās kā viesulis mutulī, tā kā kailie stilbi un locītavas vien tik baltoja.

Terēze noliecās pavisam pār savu šķīvi, lasīdama no zivs gabaliņa asakas ārā, bet maršals, kas jau bija paēdis un kuŗam priekšā atradās pusdzerta glāze tējas, pasniegdamies izņēma no kastītes uz galda cigāru, nogrieza tam ar mazu kabatas nazīti galu, ielika sev mutē un lūkojās pēc sērkokociņiem, kad viegli viņnam piesteidzās sulainis, ierāva sērkokociņā uguni un turēja viņam to cigāra galā.

— Un tu teic, viņa bijusi ģērbusies kreklā? — turpināja tas pats vaicātājs.

— Kreklā vien, cienīgs lielkungs.

— Pavisam bez brunčiem?

— Jā, cienīgs lielkungs; pavisam bez.

— Būs kāda čigāniete bijusi, — iemeta kāds cits kungs starpā.

— Nē, cienīgs lielkungs, čigāne tā nebija, — dievojās mežsargs, galvu purinādams un ar zvērošām acīm lūkodamies sev apkārt. — Krekls bija balts kā sniegs — čigānēm nekad nebūs tādi, un pati arī balta kā saules meita; tikai mati vien melni.

— Un tu, ķēms, kālab tu nejāji spokam klāt? — uzprasīja mežsargam vecais barons, arī cigāru uzsmēķējis un atgāzdamies savā krēslā.

— Cienīgs lielkungs, man trūka dūšas. Vienam pašam liela meža vidū un spoku redzot, man uznāca stipra drūme.

Kungi, kas tagad bija runājuši latviski, sāka sarunāties savā starpā atkal vāciski, un mežsargs viņu sarunu nesaprata. Bet viņš redzēja, ka tas pats kungs, kas viņu tā bija izprašņājis, tagad, uz viņu paskatīdamies, rādīja sev ar pirkstu pie pieres, pēc tam pārā reižu zīmīgi pamezdams ar galvu un Cīrulenes baronam kaut ko teikdams. Mežsargs noprata, ko kungi par viņu runāja: acīm redzot, tie domāja, ka viņam galvā neesot kaut kas vairs kārtībā vai, citiem vārdiem runājot, ka viņš būšot jucis prātā. Tagad viņu atlaida, un viņš aizgāja uz kuknes pusi kopā ar saimnieci, kas to ieaicināja pie sevis, piesolīdama tam vakariņas un šņabi, kā arī dēvēdamās par viņa labvēli un aizstāvi pie barona; bet patiesībā viņa mežsargu aicināja pie sevis tagad tanī nolūkā, lai dabūtu vēl kaut ko dzirdēt par redzēto cienmāti, jo viņai ļoti patika klausīties stāstus par ķēmiem, burvjiem un raganām, kā arī par slepkavībām. Lai gan grūti bija cerams, ka pie dzirdētā stāsta par teiksmainās cienmātes deļošanu mežsargs varētu vēl ko pastāstīt no jauna klāt, tomēr viņa bija noņēmusies lūgt,

lai viņš vēlreiz stāstītu visu no gala, kā un ko īsti visu tur redzējis: tā viņa visu to stāstu dabūs vismaz vēlreiz dzirdēt.

Pavardā iecejot, mežsargu sagaidīja abas kuknes meitas Ance un Mīce, pārmezdamas tam, kādēļ viņš ar tādu savu pārskatīšanos izjaucis viņām visus balles priekus. Viņas tā bijušas sastērķelējušās, sagludinājušās un citādi visādi sagatavojušās uz šo vakaru, bet nu visi kungi ar saviem kučieņiem, sulaiņiem un medniekiem aizbraukuši projām, palikuši tikai daži vistuvākie radi, un par balli nedrīkstot vairs ne runāt — tik dusmīgs esot barons. Kālab viņam tā vajadzējis pārskatīties un baronu sakaitināt? — Tādiem pat pārmetumiem viņam uzmācās istabene Minne ar savām abām palīdzēm Karlīni un Annu.

Kungi pa to sitarpu turpināja uz lievenēm sarunāties un jokoties par mānīcīgo mežsargu. Dzirdot izsakām dažādas domas par to, kas īsti tur varētu būt ar mežsargu gadījies, Līza nevarēja nociesties, neizteikusi arī savas domas.

— Man liekas, vai tik tur nebūs atkal kādu traku joku sarīkojis barons Šalks ar savu draugu, to studentu Ozolu, — viņa, skatu visapkārt aplaizdama, domīgi runāja. — Viņš pats jau vispār pazīstams par lielu jokmeistaru, un viņa draugs students Ozols droši vien nebūs daudz labāks.

Negaidītā iepazīšanās un īsa satikšanās ar brašo, skaisto studentu viņai vēl arvien visai dzīvi stāvēja prātā. Labprāt viņa būtu vēl ar to satikusies, bet nebija paredzams, kad un kur tas varētu notikt. Nevarot cerēt ar to satīties, viņai vismaz patika par to runāt. Bet nebija viņai neviena cita, ar ko varētu par to sarunāties, kā vienīgi Terēze, un ar šo visu, kas vien viņai bija uz sirds, jau vairākkārt bija izrunājusi; bez tam Terēze pēdējā laikā bija aizvien pārāk nodarbināta pati ar savām domām un piegriezta visai maz vērtības Līzas čalojumiem. Līza arvien gaidīja, vai citi nerunās atkal kādreiz ko par baronu Šalku un viņa trakajiem jokiem un vai ar to sakarā neminēs arī viņa draugu studentu Ozolu, kur tad varbūt dabūs dzirdēt kaut ko tuvāk par to. Bet viņai it kā par neizprotamu brīnumu neviens pēdējā laikā šē nekā nerunāja par baronu Šalku ne labā, ne ļaunā nozīmē. Tagad nu viņa domāja atnākušū izdevīgu brīdi, kur pati var, kaut arī aplinkus ceļā, mēģināt ievilkēt runu par Šalku un viņa draugu; ja arī viņa nedabūs nekā tuvāk zināt par studentu, tomēr tas jau viņai arī būs laime, ja dzirdēs citus tikai viņa vārdu pieminam: kā viņai priecīgi lēks sirds, dzirdot savus radus vai citus par viņu runājam, bet viņa ar to pazīstama, kopā ar viņu jau vizinājusies, viņš to apkampis, viens otram rokas spieduši! Bet par visu to šē, izņemot Terēzi, neviens nekā nezina. Ai, cik tas jauki, cik romantiski, glabāt tādu noslēpumu vienai pašai savā sirdī!

Viņas gudrais nodoms tomēr neizdevās: viņas izmesto sarunas pavedienu neviens neuzķēra un neturpināja. Tikai viņas vecmāmuļa ievaicājās:

— Bērns, kā tu vari zināt, kādi baronam Šalkam ir draugi?

Līza apmulsu un sāka gan vīstīties uz atbildes došanu, bet nevarēja tādu sadabūt. Terēze viņai izlīdzēja tikt no klizmas ārā, ieminēdamās:

— Viņa būs atkal ļaužu istabā ko sadzirdējusi. Tur no kuknes meitām, pavārenes, veļas mazgātājām un kalpu sievām, kuŗas arī tur dažreiz ierodas, viņa aizvien dabū daudz ko zināt, kas viņai nemaz nebūtu jāzina.

Sarunas par šās dienas notikumiem nobeidza maršals Nurmhūzens, teikdams:

— Kā redzams, pie mums sāk atdzīvoties romantisma laikmets: sen izbeigušies meža zvēri sāk atkal ierasties mūsu mežos, un ja tie arī patiesi nav vēl ieradušies, tad vismaz ar labu fantaziju apdāvināti ļaudis tos jau redzējuši, pat pirmās medības uz tiem jau sarīkotas; senteiku tēli sāk atdzīvoties, celties dienas gaismā un rādīties cilvēkiem. Tās ir, bez šaubām, romantisma zīmes. Tādēļ, manas dāmas un kungi, lai dzīvo romantika!

SATURĀ:

1. Cerības uz zemi ^{1p.} 125
2. Tīrgus 134
3. Tautas darbinieki 163
4. Dzīves karuselis 173
5. Kāzu nakts beigu cēliens 193
6. Bambučene 195
7. Paradīzes dārzs zemes virsū 197

1.

VIESI UN MĀJNIEKI

Trīs draudzenes. — Marutas raksturs. — Atklājums par skaisto Līželi. — Kādēļ Silarājs nav vairs dižīgs. — Mežsarga neveiklais stāvoklis. — Uradņiks solās iet viņam palīgā. — Spruksta nodomi pret mežsargu attīstības un izglītības labā. — Skūpstis tumsā. — Anete ieņem precību lietās nenoteiktu stāvokli.

Noliktā svētdienā Ķirmgraužos sabrauca un sanāca dažādi viesi un dažādā laikā: pašu radi un citi saimnieku kārtas dziedātāji un dziedātājas jau priekšpusdienā, bet kalpu un gājēju kārtas — tikai labi pavakarē, jo ierasties jau priekšpusdienā, tas nozīmētu, it kā kalpu un gājēju kārtas dziedātāji steigušies taisni uz pusdienu; bet viņi, kā paši sacīja, gribēja prast godu un tādēļ nāca tikai pēcpusdienā, — gan jau tad arī izdziedāsies.

Skolotājam un viņa draugam studentam aizsūtīja pakaļ puisi ar ores ratiem jau drīz pēc brokastis. Viņiem līdz atbrauca arī rakstvedis Jansons ar savu palīgu Akotiņu. Jaunais Silarājs atnāca reizē ar kurpnieku Dzeni un mežsargu Klinklāvu, bet skroderis Spruksts ar saviem puisiem Ķirmgraužos strādādams, atradās jau visiem priekšā. Tā dziedāšanas biedrības priekšniecība bija gandrīz pilnā sastāvā kopā.

Atbrauca arī Ķirmgrauzenes brālis Ezernieks ar savu saimnieci un četrām jaunām skuķēm.

Apsveicinājušies un aprunājušies ar mājniekiem, viesi, sadalījušies pa divi trim, izklīda uz dažādām pusēm; citi aizgāja pie bitēm, citi aplokā pie pirts, aplūkot šī gada teļus, vai āboliņa laukā ķēvi ar jauno kumeļu, citi atkal citur.

Students Ozols ar rakstvedi Jansonu un skroderi Sprukstu bija novietojušies ābeļu dārzā. Pašā žogmalē te atradās liela, veca liepa ar gaļiem, kupliem zariem, kas kā apaļš nojumis pārklāja visu tuvāko apkārtni. Liepai apkārt auga vesels mežiņš gan lielāku, gan mazāku atvašu, kuņas tuvākā apkārtņē ap liepu bija izgriezta, bet tālāk atstātas augam, tā ka te bija radies it kā apaļš dārziņš ar dzīvzogu un tādu pat jumtu. Šo labi slēpto, ēnaino vietu nesauca vis jaunlaiku vārdā par lapeni, bet pēc vecu ļaužu paraduma par — liepoksni. Liepoksni bija uzstādīts vienkāršs no dēļiem sasists galds ar tādiem pat soliem katrā pusē.

Pie šī galda tagad sēdēja students Ozols ar Jansonu un Sprukstu un sarunādamies un uzpīpēdami gan iebaudīja pa glāzei pašdarināta alus, gan uzkoda ķiršus, kas bija saplūkti un nolikti uz galda groziņā.

Ķirmgrauzenes pavadībā te ienāca tagad Ezerniece un apsveicinājās ar Jansonu un Sprukstu. Iepazīstinājusi studentu ar savu brālaiteni, viņa ieveda to istabā, kur meitenes bija sagājušas, un stādīja tās tam priekšā, pie katras ko sevišķi piebilzdamā, it kā izceldama tās galveno īpašību.

— Ozola kungs, te nu varu no sava rožu dārza stādīt jums priekšā tikko uzplaukušas rozes. Esmu ziņkārīga, kuŗa jums labāk patiks: katrā ziņā izvēle nebūs viegla, jo visas ir skaistas, lai gan katra savā veidā. Rau, šī brašā zaļoksne ar vidēju augumu, tumši ruslainiem matieni un tumšām, mīlīgām acīm, tā ir tā pati Ezernieku pumpurīte, mana krustmeita Maruta, par kuŗu jums stāstīju jau tirgū, bet kuŗu toreiz nedabūju parādīt. Šī slaikā, gašā, ar melniem matiem un bālo seju — tā ir muižas dārznieka puķe Ilga, pēc dabas rāma, klusa, domīga; un, rau, tā mazā sārtaidze ar zeltzelteniem matiem, zilajām acīm un pastrupo deguntiņu — tā ir pārnovadniece, Ezernieku kaimiņu radniece, dzīvo pa vasaru laikiem te un šovasar gāja mūsu skolā, tādēļ ka viņu pagastā netur vasaras skolu, bet viņa — tāpat kā Ezernieku meitenes un Ilga — gatavojas uz iestāšanos pilsētas skolā. Ak, un tad, rau, vēl viena — šī mazā, tuklā pupa ar īso svārciņu, tā ir Marutas jaunākā māsa Lūsiņa.

— Un mana māsiņa arī! Man pašai nevienas māsiņas nav, — domīgā Ilga pārtrauca Ķirmgrauzeni, savām lielajām, sapņaini spulgojošām acīm sirsnīgi paskatīdamās uz Lūsiņu, to apkampdama un noskūpstīdama viņas pilnās, tumši sārtais lūpas, bet Ķirmgrauzene turpināja:

— Lūsiņa nekrīt svarā, tai vēl jāaug lielākai un jātop vecākai, bet tās trīs jau drīz būs lūkojamos gados, un, kas labas dižtēvu meitas grib dabūt, tam jāsak lūkoties jau laikus, ka cita neaizsteidzas priekšā. Ozola kungs, jums nu ir laba reize, noskatīties, kuŗa no šīm trim pusplaukušajām pumpurītēm būtu jums vairāk pa prātam. Kad studijas beigsit, tās visas būs pašu laiku. Varbūt nākošgad braukdami atkal pie mūsu skolotāja viesos, paņemsit kādu pāri savu biedru līdz; tad būtu šīm zeltenītēm katrai savs kavalieris.

Maruta, kā drošākā, liekulīgi stingrā balsī iebilda:

— Mums kavalieŗu nav vajadzīgs, mēs vēl esam skolas meitenes, un nākošgad, kad iesim pilsētā skolā, mums būs galvas pilnas ar grūtām mācībām, nevis ar domām par kavalieŗiem.

— Cik jūsu galviņas būs pilnas ar grūtām vai vieglām pilsētas skolas mācībām, to nezinu, — Ķirmgrauzene turpināja jokošanos. — Bet ka tur būs vēl vietas diezgan domām par patīkamiem kavalieŗiem, sevišķi par brašiem studentiem, par to nešaubos ne brīža. Ko vēl sacīt par nākošu vasaru, kad būsit veselu gadu vecākas, ja jau tagad esat samīlējušās mūsu skolotājā, kas taču ir tāds nopietns cilvēks.

— Diezin, kas tādas blēņu valodas izpaudis! — uztraucās Ilga, nosarkdama tagad vispār bālo seju. — Kā ļaudīm nav kauna tā ko izmelst! Tādus niekus gan nevajadzētu ticēt.

— Es jau arī neticētu, — skuķes kaitinādama, turpināja Ķirmgrauzene. — Ja Maruta pati nebūtu man pastāstījusi, ka visas lielākās saimnieku meitas samīlējušās mūsu skolotājā, un vēl viņreiz, pirms vasaras skolas slēgšanas, dažas gājušas viņa dēļ pat uz divkauju.

— Bet, krustmāt! — Maruta viņu pārtrauca, nelaimīgā balsī iekliegdamās.

— Ai, vai! Ai, vai! — iekliedzās arī Daila ar Ilgu un visas trīs metās no istabas ārā. Viņām pakal kā pēdējā aizskrēja arī Lūsiņa.

— Aizspurdza projām kā izbiedēts irbju puduris, — rokām plaukšķinādams, priecājās Jansons, kas ar Sprukstu arī bija ienākuši iekšā.

Nu, par tādu samīlēšanos un savā pašu skolotājā nav daudz ko brīnīties: meitenes lielas un gudras, skolotājs jauns zēns — ātri saskatās viens otrā. Vai vienreiz vien dzirdēts, ka skolotājs apprec pats savu skolnieci. Re', viņgad Elku muižas skolotājs Pēterēns arī noskatījies savu skolnieci, Kalnišķu saimnieka meitu; pēc iesvētīšanas apprecēja, — tā skroderis Spruksts. Bet Ķirmgrauzene turpināja:

— Tie ir meitenēm tie gadi, kad daudz ko domā par nākotni, kad nekas nerādās neispējams un kad visu, kas jauks un patīkams, vēlas sasniegt un cer un tic, ka to patiesi sasniegs. Un kas gan tādām lauku meitenēm cits augstāks varētu vēl likties kā tas cilvēks, kas viņas māca un kam viņas uzticētas, sevišķi, ja tas jauns, patīkams cilvēks; pie tam viņš dzīvo glītās istabās, labi apģērbies.

Neviena nejutīsies vairāk pagodināta, glaimota un laimīga, ja skolotājs tai piegriez kādu vērību. Es pati esmu bijusi iemīlējusies savā skolotājā. Vecais skolotājs to gadu bija ilgi slimis un tādēļ pieņēma sev palīgu — jaunu, patīkamu cilvēku. Mēs, visas lielākās meitenes, viņā iemīlējamies. Savā starpā lozējām, kuŗa viņu dabūs. Gājām arī uz divkauju; bet visu to turējām klusu pašas savā starpā, un ne viņš, ne arī cits kāds nekā nedabūja zināt.

— Kāda tad ir meiteņu divkauja? Ar ko viņas kaujas? Laikam ar līnējiem? — vaicāja students.

— Nē, ar nātrām. Vasarā ap skolas dārzu žogmalē daudz nātru, saplūc pa sauļai un ar tām tad kaujas: kuŗa ilgāk var izturēt nātru dzēlīgus sitienus pa rokām un dilbiem vai pa ceļiem un locītavām, tā paliek uzvarētāja. Tādus jokus jau arī tik vasarā var izdarīt, kad skolēnu maz un skolā gājēji ir tikai saimnieku bērni. Ziemā, kad skola pilna kalpu un gājēju bērniem kā čurkšļiem, tie tūliņ visu noskatās, noklausās un stāsta pa mājām.

— Un saimnieku bērni tiem vienmēr acīs iesprūduši: katru joku, katru nieku, ko nebūtu vērts ne pieminēt, bet kas šā vai tā zīmējas uz mūsu kārtas bērniem, tie tūliņ kā vēstneši nēsā pa visu pagastu apkārt, — Ezerniece kā steigdamās piebalsoja savai svainei. — Ko mūsu bērni tādā pulkā lai mācās? Skolotājs var diezīn cik labs būt, bet ko tas var līdzēt, kad visiem bērniem jābūt kopā — tik labiem, kā sliktiem. Es saku: ko saimnieku kārtas bērni lai mācās no ļaužu bērniem? Ak tētīt, kas tur notiek, ko tur visu nedzird! Es jau tālab ātrāk mierā neliekos, līdz mūsu saimnieku pierunāju laist meitenes pilsētā skolā. Rūpju jau nu gan būs — meitenes vienas pašas tik tālu projām un pie svešiem cilvēkiem! Radu, citu kādu tuvinieku vai pazīstamu mums Liepājā nav. Paši tik pareti varēsīm aizbraukt paredzēt kā iet. Lai redz pašas viena otru un labi uzvedas, tad jau būs labi. Dārznieki savu meitu arī sarunājuši sūtīt, visas trīs kopā kaut kā taču iztik.

— Domāju, mīļā brālaitene, tev tik aplam nevajag bažīties meiteņu dēļ, — runāja Ķirmgrauzene, izejot visiem atpakaļ dārzā un nosēžoties lapenē. — Tās jau nav vairs mazie bērni. Lūsiņa gan vēl pamaza, bet Maruta jau īsta meita un pie tam godīgs un labs bērns. Cik viņai mīksta, jūtīga sirds pret ikvienu nelaimīgu! Un katrs ļaunums viņai riebj. Viņas dēļ vari būt droša.

— Laba un labsirdīga viņa gan. To visi teic, kas viņu pazīst; bet ir jau arī vēl liela auša, — noteica Ezerniece.

Piepeši atskanēja skaļš kliedziens un nobīļu saucieni, bet tūliņ bija dzirdami arī jautri, skaļi meiteņu smiekli.

Students, skrīveris un skroderis, kas bija atkal sākuši spēlēt kārtis, tagad, nomezdami tās uz galda, izskrēja no liepokšņa, un viņiem līdz steigās arī Ķirmgrauzene ar Ezernieci. Izrādījās, ķezberei, kur Maruta uzkāpusi raut ogas, bija nolūzis zars, un viņa ar visu zaru bija nokritusi viņpus žoga — auzu lauka grāvī. Par laimi laikam nebija daudz sasitūties, jo stāvēja smiedamās otrā pusē uz grāvja malas un gudroja, kā tikt atpakaļ: iet dārzam apkārt vai kāpt žogam pāri.

— Ak tu, vēja pilna meitene! — Ezerniece rājās, ir smiedamās, ir dusmodamās. — Nu ko tu kā puišelis kāpdama kokā? Ko tur meklēdama? Vai nav sarautu ogu diezgan ...

— Es gribeju pati raut, — taisnojās Maruta. — Bet nebiju domājusi, ka esmu tik smaga un ka tads resns zars nevarēs mani noturēt.

— Un Ķirmgraužu krusttēvam padarīji dārzā tādu šukumu: tik liels zars un tik pilns ķiršu, nolauzts kā nederīgs alkšņa vai apses zars.

— Tas nav nekas! — Ķirmgrauzene steigās Marutu pārstāt pret mātes pārmetumiem. — Izaugs atkal jaunas ķezberes: rau', atvašu pilnas žogmales. Kā tas arī izskatītos, ja tur, kur tik daudz jaunu cilvēku kopā, it nekas nenotiktu. Tas jau būtu tā, it kā visi uzreiz būtu kļuvuši veci.

Maruta mēģināja celt nolauzto zaru ar visām ogām žogam pāri dārzā iekšā, bet students neatļāva to viņai darīt: žigli uzkāpis uz žoga staba, viņš nolēca otrā pusē zemē, padeva zaru šai pusē, tad paņēma Marutu ap vidu un uzcēla uz staba, kur citi no dārza puses sniedza tai rokas pretī un palīdzēja nolaisties zemē.

— Bet kāds tavs jaunais svārks! — māte pārsteigta atkal rājās. — Lielu gabalu ieplēsts! Tādas delveres laikam otras vairs nav. Pat ne ciemā viņa nevar izturēties rimti.

— Tas nav nekas. Kartūna plīsums viegli sašujams. Nāc, Rutin, iesim iekšā, sašūsim, un viss būs labi. — Un Ķirmgrauzene ar krustmeitu iegāja iekšā.

No nolauztā zara gribēja nolasīt ogas, bet Jansons domāja, ka tik skaistu, ogu pilnu zaru nedrīkst tā vienkārši noplucināt: to vajagot ienest istabā un iespraust pie galda pāri tai vietai, kur atrodas mājastēva sēdeklis; jaukāku pušķojumu dzimumdienā par šo gan ar tumši, gan gaiši sarkanām, gan dzeltenām un zaļām ogām bagāto zaru nevarot neviens izdomāt.

— Tas tik vēl trūka! Tīši rādīs pašam saimniekam, kāds posts taisni šodien padarīts viņa dārzā, — tā Ezerniece.

— Tur nekā nevar darīt. Kālab viņš savā dārzā tur tik nestiprus kokus? — Jansons noteica un stiepa visu prāvo zaru iekšā.

— Ozola kungs, te nu būs atkal jūsu dāma, bet turiet nu viņu sev aizvien tuvumā un uzraugiet labāk, ka atkal nenotiek kāda klizma, — Ķirmgrauzene jokoja, iznākdama ar Marutu atpakaļ dārzā un sastopot tur studentu pastaigājamies.

— Ozola kungam jau pašam sava dāma, skaistā Līzele, — pasteidzās iebilst Maruta.

— Kas tā tāda? — students ar Ķirmgrauzeni vaicāja reizē.

— Vai patiesi tik ātri esat viņu jau aizmirsis? Viņa turpretim jūs nebūt nav aizmirsusi: katru dienu par jums runājot, — Maruta atteica, blēdīgi smīnēdama un kā tītīdama.

— Jā, skaistā Līzele par jums, Ozola kungs, runā katru dienu, — apstiprināja Ilga, arī pienākdama klāt un sarunā piedalīdamās.

— Kas tā par Līzeli, nudian nevaru iedomāties. Nevienu Līzeli še nekur nepazīstu, — Ozols dievojās.

— Nav tiesa! Pazīstat gan, negribat tikai atzīties, — Maruta turējās. — Vai tad Līzā Medem tik ātri jums jau izgājusi no prāta?

— Ak tā Līzā!

— Nu ja, tā pati, — Maruta tītīja tālāk. — Muižā ļaudis viņu iesaukuši par skaisto Līzeli ar resno biželi, tādēļ ka viņai īsa, bet resna bize.

Anete, kas pa šo laiku ar Silarāju bija apskatījusies sakņu un puķu dārzu, ienāca tagad ābeļu dārzā un ziņoja mātei, ka kalpones aicinot kuknē. Ķirmgrauzene aizsteidzās līdzēt meitām gatavot pusdienu, bet Anete teicās iet ar Silarāju pastaigāties līdz mežmalei, jo Silarājs vēloties redzēt viņu auļus, kā arī veco apsi ar lielo bišu saimi. Lūsiņa un Daila piedāvājās iet līdz, tā kā Ozols palika tik ar Marutu un Ilgu, jo Spruksts ar Jansonu bija sagājuši atpakaļ liepoksnī un rāva vaļā sešdesmit seši.

— Jūs jau viņu arī varen izvizinājuši uz karuseļa, — Maruta atkal uzņēma pārtraukto sarunu.

— Kas tādus niekus izpaudis? — students, nepatīkami pārsteigts, vaicāja, savilkdams pieri krunkās.

— Neviens cits kā viņa pati. Jūs jau zināt, no kā sirds pilna, tas plūst mutei pāri. Skaistajai vācu Līzelei sirsniņa pukst un kūst uz latviešu studentiem. Šodien, kamēr muižā gaidījām, līdz Ilga saģērbās, es uzgāju kalnā pie istabenes Minnes, kas ir mūsu radniece, un tā man pastāstīja, ka skaistā Līzele, kad viņai pinusi matus un kad bijušas vienas divas, uzticējusi savu sirdsnoslēpumu, ka viņa esot pazīstama ar kādu studentu Ozola kungu, kuŗš viņai varen patīkot un kuŗā esot pavisam samīlējusies. Līdz šim nezinājusi, kur jūs uzturaties, bet nu dabūjusi no Minnes zināt, ka jūs dzīvojot pie mūsu skolotāja, par ko ļoti bijusi priecīga. Gaidiet tik, diezin vai nu nesaņemsit kādu vēstuli. Minne jau zināja teikt, ka vakar Līzele ilgu laiku viena pati savā istabā darbojusies ar rakstīšanu. Laikam meklēja labus, jaukus vārdus.

— Līdz šim viņu jaukā laikā redzēju katru dienu pa āru, bet vakar tikai pāris reizes paredzēju, — apstiprināja Ilga.

— Tad labas laimes, tautieša kungs, uz vācieti un muižnieci! Tur taču daudz patīkamāk nekā pie latviešu meitenēm. Kā lai arī ne! Grāfene Līzā Medem — cik tas lieliski skan! Novēlu daudz, daudz laimes! — izsaucās Maruta, un abas skuķes smiedamās aizskrēja projām, atstādamas studentu vienu.

Visi Ķirmgraužu viesi, kā arī mājnieki, likās būt sevišķi labā omā un jautrā prātā. Vai nu tas bija jauka, patīkama laika iespaids vai cilvēki, atrazdamies svētdienas vaļā un bezrūpībā lielāks pulks kopā, vairāk varēja jokot un jautrāk smieties nekā citām dienām, vai arī abi šie cēloņi šē kopīgi darīja savu iespaidu, tas nav tuvāk nozināms, bet patīkamas, laimīgas sejas bija redzamas visiem, un joki, atjautība un smieklī šodien skanēja Ķirmgraužos tiklab istabā, kā arī pagalmā, dārzā un laukā.

Neparasti labā prātā atradās Silarājs; arī viņš varēja šodien ar visiem labi satikt, laipni sarunāties un sirsnīgi smieties, kamēr citādi viņš aizvien mēdza būt pilns lepnības, iepūtības un klusas, neizprotamas augstprātības. Šodien viņam acis it kā laimē staroja. Laime viņam šodien smaidīja, un tā likās viņu padarījusi labāku un laipnāku. Šī viņa laime dibinājās uz cerībām kļūt par Ķirmgraužu znotu. Jau Jēkaupenes tirgus diena bija viņā nodibinājusi cerības iegūt vienīgo Ķirmgraužu mantinieci par savēju, bet vēl jo vairāk šo cerību liesmu bija uzpūtusi Pēterene ar savu pavēstījumu viņa mātei, ka viņš meitai patīkot un ka arī Ķirmgrauzene nebūšot pretī, tā ka atliekot lietu nokārtot vienīgi vairs tik ar pašu Ķirmgrauzi, kas gan varbūt tā uzreiz nedošot savu atļauju, bet ja māte un meita mierā, ko viņš tad galu galā viens pats varēšot izdarīt?

Apziņā, ka viņš meitai patīk un ka mājasmāte viņa pusē, viņš jutās tik lielā mērā laimīgs, ka patiesībā pa daļai aizmirsā savas citkārtējās lepnības domas un uzpūtīgo izturēšanos pret visiem, kurus viņš šķita mazākus par sevi. Viņam tagad bija darba gana, apskatot Ķirmgraužus kā savu nākošo īpašumu no visām pusēm tuvāk. Klētī, kur viņš no pārnākšanas no mežmalas bija iegājis un kur ar Ķirmgrauzi un mežsargu sarunājās par ražas ievākšanu, par šā gada birumu un citām saimniecības lietām, viņš uz lielajiem, glītajiem skapjiem, pūriem, tīnēm un citiem ar dažādiem krājumiem pildītiem traukiem noskatījās jau kā uz savu piederumu un klusu sevī par tiem nopriecājās. Tanīs trijos prāvos bērza koka skapjos — kas tur vajag būt drēbju! Viens no tiem laikam paša saimnieka, otrs saimnieces un trešais Anetes. Bet visi vienādi taisīti, vienādi krāsoti un ar vienādām atslēgām. Un tad divi tādi milzīgi pūri vai, kā tagad parasts teikt, pūralādes. Tur gan vajag būt lielam daudzumam spilvenu, tāpat arī pēļi, segas, palagi un citas gultasdrēbes. Tie pūri laikam ir viens Ķirmgrauzenes, ko viņa savā laikā ievedusi no Ezerniekiem, bet otrs taisīts meitai. Tad vēl drēbju klētī ir kāda paprāva kaste. Kas gan tanī cits varētu būt kā tikai arī drēbes — laikam vēl nešūtas: veseli baķi vadmalas, pusvadmalas, linu un citādu nātņu audeklu, ko Ķirmgrauzene visu glīti sagatavojusi un rūpīgi sakrājusi meitai uz priekšdienām. Ak, tur droši vien pietiks visam viņas mūžam un vēl atliksies. Un tīnes — tās, protams, pildītas ar zeķēm un cimdiem, ar dziju kamoliem un gabaliem, gan arī ar vēl nevērptu vilnu, kā arī ar linu gurkstēm, vai pat veseliem linu buntiņiem. Jā, tādā pilnībā dzīvot, tad ir vērts būt par saimnieku, — tad nav vis tā jākaujas kā plikam pa nātrām — gudri sprieda sevī Silarājs. Tad arī, protams, nav vajadzīgs būt lepnam un dižīgam, jo tad jau visi zina, ka tu esi bagāts, un savs svars un pārākums par citiem tev nav vairs jāizrāda ne ar ūsu grozīšanu, ne ar galvas lepnu nešanu, ne arī citādi tādā kārtā, kā nabaga ļaudis mēdz lepoties ar savu nabadzību un kā arī viņam tas līdz šim bijis jādara. Uz priekšu tas nu kļūs citādi.

Par Anetes preciniekiem no leišiem viņš vai nu vēl nekā nezina, vai arī, ja zina, tad savu stāvokli tomēr ieskata jau par tik drošu, ka, palaizdamies uz mātes labvēlību un pie meitas atrasto patikšanu, ne par kādiem konkurentiem vairs nebīstas. — Tas viss viņu šodien pārvērtis it kā par citu cilvēku.

Starp visiem Ķirmgraužu viesiem un mājniekiem vienīgi mežsargs nelikās šodien būt labā omā. Gan viņš arī tērēja, trieca un smējās līdz citiem, bet varēja manīt, ka viņa izturēšanās nebija brīva, un visi viņa joki un smieklī neplūda vis, kā saka, paši no sevis, bet bija meklēti un it kā spiešus izspiesti. Acis viņam lūkojās apkārt drīzāk nelaimīgi un bailīgi nekā droši un zvērīgi, kā tas citādi bija pie viņa aizvien parasts. Visi saprata, ka šis mežsarga nospiestais garastāvoklis nāk no viņa zināmās ķezas medību lietā. Tomēr ikviens sargājās par šo mežsargam tik nepatīkamo notikumu kaut ko ieminēties. Citi to darīja tādēļ, ka viņi mežsargam bija dažu pateicību parādā malkas, žagaru un ganību lietā, kur, ja viņš, kā paši sacīja, vienu aci nepievēra, bija grūti iztikt, citi atkal vienkārši tamdēļ, ka negribēja bez jebkādas vajadzības darīt vīram nepatīkšanas, sevišķi vēl apzinoties, ka mežsargam mēdz arvien būt visai skabargaina valoda, tā ka katrs viegli var dabūt no viņa dzirdēt kaut ko nepatīkamu, un kuŗš gan bez kādas vajadzības lai to vēletos? Tā medību ķezas lietā mežsargam nekādas nepatīkšanas negrasījās uzbrukt Ķirmgraužos, un šās lietas dēļ viņam šī diena būtu pagājusi bez jebkādam siržu raizēm. Bet kas attiecas uz viņa redzējumu Cienmātes kreklā, tad par šo notikumu visi un ikkatrs vēlējās dzirdēt ko tuvāk un skaidrāk. Visi tikai gaidīja, līdz par šo notikumu ienāks runa, lai tad varētu griezties pie mežsarga ar tiem jautājumiem, kuŗi katram likās šai lietā būt tie svarīgākie. Ķēmiem patiesībā neviens vairs nopietni neticēja; tādēļ visi bija lielā mērā ziņkārīgi dzirdēt no paša mežsarga mutes, ko viņš īsti tur redzējis un kas gan viņa redzētais ķēms patiesībā varējis būt.

Pie pusdienas galda beidzot sākās valodas par šo tematu, jo pats mājastēvs griezās ar lūgumu pie mežsarga, izstāstīt, kas īsti tur Cienmātes kreklā par ķēmu bijis redzams. Mežsargs nelikās divreiz teikties. Zinādams, ka ar savu kļūmīgo pārskatīšanos vilka pazīšanas lietā ļaužu acīs kļuvus drusku smieklīgs, viņš ar savu stāstījumu par ķēma redzējumu gribēja visus smieklības iespaidus izgaisināt vai vismaz veicināt to ātrāku nogremdēšanu aizmirstības jūrā. Viņš tādēļ ņēmās izstāstīt savu stāstu visos sīkumos un pat ar uzviņu: ko viņš sajutis un domājis, redzēdams ķēmu, un kā viņam vēl tagad esot ap dūšu, par to iedomājoties.

Stāstot viņš vairākkārt laida skatu apkārt, it kā gribēdams savus klausītājus labāk pārliecināt, ka viņš tiešām visu to tā redzējis, kā tagad pats stāsta, un ka viņš šās lietas dēļ katram var droši raudzīties acīs; jo atduroties uz šaubām kungu starpā muižā, viņam arī tagad tā vien šķita, it kā daži šaubītos par viņa vārdu patiesību un uzskatītu viņu par niekruni. Skroderi Sprukstu viņš pat pamanīja savādi vīpsnājam; viņam arī likās, ka skroderis, sēdēdams pie galda pretim studentam, pamet šim ar galvu un pamāj ar acīm. Mežsargs uzreiz saprata, ko skroderis domā ar šādu zīmju došanu: viņš ar to liek studentam saprast, ka mežsargs ir vai nu mānīcīgs, vai arī vienkārši nieku izdomātājs un tukšu tenku stāstītājs. Mežsargam sirds pilna nepatīkšanu, īgnuma un dusmu par šādu stāvokli. Lai gan viņš cenšas savu iekšīgo stāvokli neizrādīt, bet grūti viņam nākas sevi savaldīt, un viņš mana, ka ausis viņam svilst vien, un vaigi arī laikam jau blāvaini, jo arī tos jūt kaistam. Lai gan viņam ēstgriba aizvien labu labā, un lai gan šodien gaļa sevišķi mīksta un garda, tomēr tā viņam sprūdin sprūst rīklē, un kumosi ar visu varu jārij, līdz tos dabū lejā. Jā, viņa stāvoklis nepatīkams, tīri nepanesams. Viņam netic! Kā lai šos neticīgos pārliecinā?

— Bet kas jums tur, mežsarg, varētu būt rādījies, — sāk prātot Ķirmgrauzis, brīdi pēc mežsarga stāstījuma pabeigšanas klusējis. — Ķēmi šinīs laikos nemēdz vairs rādīties; agrākos laikos, teic, gan esot redzēti, bet tagad neviens cilvēks nekādiem māņiem vairs tic, ne arī tos vairs redz. Nevaru iedomāties, kas par notikumu tur īsti bijis!

— Es arī nezinu, — nosaka mežsargs, rokas izplēzdams un tad atkal it kā nespēkā slābi nolaizdams uz leju, pie tam runādams tālāk:

— Spokiem un māņiem es savu mūžu neesmu ticējis, bet nu, kur pats savām acīm tā ko redzēju, nezinu vairs, ko sacīt. Ja to būtu redzējis citā vietā, vai ja Cienmātes kreklā būtu kas rādījies kādā citādā veidā, es nemaz nebūtu nācis uz domām, ka redzu ķēmus, bet taisni tanī vietā un tādā veidā,

kā to kopš bērnu dienām biju dzirdējis stāstām dažus vecīšus, tas, mani kungi, redziet, paliek man neizprotams brīnums, un sauciet to parādību kā nu gribat: par ķēmu, par māņiem, vai citādi, bet ko es ar paša acīm gaišā dienas laikā esmu redzējis, man tam jātic. Un kā es tiešām visu tur tā redzēju, kā sacīju, to es varu apzvērēt!

— Bet kur tad spoks palika? — Ķirmgrauzene ievaicājās. — Vai zeme atvērās un tas ielīda zemē, vai nozuda tāpat uz līdzenas vietas? Veci ļaudis stāsta, ka senāk tādā vietā, kur nauda aprakta, redzēts pa dienasvidus laiku, kad kāds cilvēks viens pats šādai vietai gājis garām, jauna, skaista sieviete dancojam, visbiežāk uz kāda liela akmens. Gaŗāmgājējam tā vairākreiz kā lūgdamās teikusi: „Iesit man, iesit man!” Ja iesists, tad sieviete izšķīdusi par veselu šļūgu sudraba naudas, bet ja ne, tad pazudusi tur uz vietas tāpat, kā cilvēka ēna pazūd, tiklīdz saule aizskrej mākoņa priekšā.

— Kur ķēms palika, to nezinu, — atteica mežsargs. — Es, tādu skatu ieraudzījis, apturēju zirgu, pāris reizes labi tur paskatījos un tad, nenogaidījis, kas ar ķēmu notiek un kur tas paliek,āju tik klusu projām.

— Nu, protams, ikviens ir cilvēks, — piebilda Ķirmgrauzis. — Vienam pašam dziļā meža vidū tādu brīnumu redzot — tur katram rodas drūme. Par to nav ko brīnīties.

— Man gan bija ierocis klāt, — mežsargs, kā sadūšodamies, runāja tālāk. — Jau noņēmu no kamieša, uzvilku gaili un gribēju likt pie vaiga un nospiest, bet iedomājos: ja pūdelēju, ko tad? Un ja varbūt galu galā tomēr kāds cilvēks — ko var zināt — un es to nošauju?!

— E, vajadzēja tik drāzt virsū! — teica skrīvera palīgs Akotiņš. — Kas kreklā viens pats danco pa mežu, tas nevarēja būt cilvēks, bet ja cilvēks bija, lai tad arī mana, ko tas nozīmē spokus rādīt un citus baidīt.

— Vai jums, mežsarg, nav kādi lieli ienaidnieki, kas varbūt ar nolūku sarīkojuši šādu skatu mežā, kad jums tur zināmai vietai jāgāj garām? — vaicāja uradņiks Metenis, kas nesen uz šejieni bija atcelts un ko Ķirmgrauzis bija uz šodienu ielūdzis arī viesos. — Varbūt viņi gribējuši jūs izdaudzināt par māņticīgu un tanī nolūkā visu to skatu tur izgudrēm sarīkojuši, sarunādami varbūt kādu sievieti, kas lai mežā noģērbjas un dejo jums priekā. Vai nav jums aizdomas uz kādiem ienaidniekiem?

— Nevaru iedomāties, — mežsargs domīgi noteica, klusi savā prātā pārskaitīdams visus savus kaimiņus un arī citu attālāko māju iedzīvotājus, kuŗus kādreiz noķīlājis mežā vai kuŗiem citādi ko sariēbis.

— Pārdomājiet labi un papūlieties atgādāties, vai neesat kur kādus cilvēkus aizkaitinājis, kas jums nu gribējuši atriebties. Re', muižā tāds pat savāds notikums: tur kučierim pa nakti nogriezta bārda. Pēc manas ciešas pārliecības arī tas nedarbs liekas būt pastrādāts vienīgi atriebības nolūkā, jo citādus nekādus cēloņus nevaru tur atrast. Var pat būt, ka abiem šiem notikumiem ir kāds kopējs sakars, jo, pirmkārt, abiem liekas par pamatu būt viens un tas pats cēlonis — atriebība un, otrkārt, abi notikumi norisinājušies gandrīz reizē — viens naktī, otrs dienu pēc tam. Esmu nodomājis abas šās lietas ņemt izmeklēšanā, un ja tiešām nebūs bijis spoks, bet tikai cilvēks, tad, bez šaubām, to pienākšu un darīšu mežsargam zināmu vainīgās personas vārdu un dzīves vietu, lai viņš var saukt pie atbildības, bet ja būs vajadzīgs, es to arī apcietināšu. Tāpat nešaubos, ka vainīgajam kučiera Daneļa bārdas lietā drīzāk vai vēlāk sasekšu pēdas.

— Jā, uradņik, derētu gan spert kādu soli, — noteica mežsargs, drusku nomierināts un pat iepriecināts. — Ja te tiešām nebūtu bijis īsts ķēms, bet tikai kādi cilvēki sarīkojuši šo nedarbu, tad tie patiesi pelnījuši bargu sodu!

Kamēr galda vienā galā sarunas tā likās ņemam tīri labvēlīgu virzienu mežsargam, tamēr galda otrā galā tām neizdevās laist nekādas dziļākas saknes. Skroderis Spruksts, atrazdamies tuvumā studentam, skolotājam un skrīverim, par varu traucās spīdēt ar savu attīstību un izglītību, īpaši

studentam, kas ar viņu tagad pirmoreiz bija kopā, cenzdamies izrādīties par attīstītu un izglītotu. Pa visu sarunas laiku viņš jau vairākkārt bija gan neticīgi raustījis kamiešus, gan pārgudri vīpsnājis, gan arī nepārprotamā kārtā mirkšķinājis ar acīm ir studentam, ir skolotājam, ir skrīverim. Tagad, kur vispārējās sarunas ķēma lietā aplusa, viņš sāka mētāt vārdus par attīstības un izglītības trūkumu šinī apgabalā vispār; māņticība esot vēl sastopama pat pie tādiem sadzīves pīlāriem, pie kuņiem tai gan vismazāk drīkstētu būt vietas; pats bēdīgākais esot tomēr tas, ka dažs cilvēks ar māņticības pilnu galvu atrodies vēl tās biedrības amatvīru pulkā, kas esot uzskatāma par attīstības un izglītības centru visā šejienes tuvākā un tālākā apvērī. Ilgi tas tā nevarēšot palikt: turplikām nāksoties biedrību tīrīt no šādiem neattīstītiem un neizglītotiem elementiem.

Mežsargs dzirdēja šos vārdus diezgan labi un vēl labāk saprata to nozīmi, kā arī to, kādā nolūkā tie tika mētāti; bet viņš nelikās tos ne dzirdis un runājās tik ar ūrađņiku, Ķirmgrauzi, Ezernieku, Silarāju un citiem par zirgu zagļu ķeršanu, jo ūrađņiks patlaban stāstīja kādu šai ziņā visai jocīgu gadījumu, tā ka stipri bija jāsmejas. Šādu laimīgu apstākli izlietodams, mežsargs rāva ar smiešanos stiprāk par visiem citiem, tā ka vismaz daļa no Spruksta izsmieklu vārdiem šai galda galā nebija visiem labi sadzirdama, bet kad vietām smieklu pietrūka, un Spruksts patlaban mētājās ar saviem vārdiem tīri uz nebēdu, tad mežsargs sāka dikti un uz ilgāku brīdi kāst.

Tā vezdams pie galda klusu, bet nopietnu cīņu ar skroderi, mežsargs pūlējās izturēties mierīgi un nekādā ziņā nevērst uz sevi kādu vērību visas šās lietas dēļ; viņa seja citādi gan bija diezgan mierīga, tikai zvēriskās acis, šad un tad pablenzdamas uz skrodeŗa pusi, liecināja, ka viņam iekšā nejauki vārījās.

Pēcpusdienā, kad bija saradušies arī citi dziedātāji un dziedātājas, sākās dziesmu mācīšanās un sadziedāšanās. Dziedāja pirms pagalmā, bet pēc palaunaga izgāja nopļautajā pļavā mežmalā, kā skroderis Spruksts sacīja, še bija labāk nekā jebkur citur, jo Dižā meža gaŗajās, kupļajās eglēs un apsēs dziesmas varenī atbalsojoties un it kā divkāršā spēkā plūstot atpakaļ klajumā.

Vai nu sajūsmināti ar skrodeŗa paskaidrojumiem, vai juzdamies še it kā zaļumu godos, dziedātāji un dziedātājas dziedāja tiešām ar īstu prieku un sajūsma. Dažiem varbūt ne mazumu bija sakāpis galvā Ķirmgraužu pašbrūvetais alus, padarīdams tos jo sparīgus un dūšīgus arī uz dziedāšanu. Meitiešu starpā ne mazumu prieka un sajūsma šodien ienesa students Ozols ar savu piedalīšanos dziedāšanā. Akotiņš un citi jaunekļi paklusām kaitināja Marutu, Ilgu un Dailu, ka tās šodien esot it kā bites pavasara saulītē — un tas viss tā studenta dēļ vien. Skuķes, gan likdamās dusmojamies, bet tomēr laimīgi sarkdamas un tvīkdamas, taisnojās un dzīdinājās no tādiem pārmetumiem, kas viņām tomēr diezgan vāji izdevās un dziedot tautas dziesmiņu

Uzauga meitiņa
Kā viena liepiņa,
Puisēniem — ozoliem
Prātiņus reibina —

sevišķi Maruta pietvīka kā sarkana magone, acis no nošu lapas nemaz nepaceldama uz augšu, it kā šai vietā nāktos vārdus vai notis pavisam grūti salasīt, pie tam tomēr vārdu „ozoliem” pēc iespējas stiprāk uzsverot un skatu slepeni pametot uz studenta pusi.

Kad visas nodomātās dziesmas bija jau pārdziedātas un vajadzīgās reizes arī atkārtotas, tad norunāja mest ar dziedāšanu mieru un iet pa mežiem un pļavām pastaigāties. Ūrađņiks uzvedināja mežsargu aiziet Cienmātas kreklā un parādīt visu uz vietas, kur un kā tas noslēpumainais notikums norisinājies, lai viņš jau šodien varētu sākt izmeklēšanu. Citi gribēja redzēt to vietu, kur pasakainā cienmāte atkal rādījusies, un visi tie gāja mežsargam ar ūrađņiku līdz. Arī students ar Marutu un viņas draudzenēm devās turp. Ejot skuķes viņam uzstāja, lai viņšizsakot savas domas šai lietā: ko

mežsargs īsti tur varētu būt redzējis. Bet iekām students paguva meitenēm ko paskaidrot, viņiem piedrojas arī skroderis Spruksts, kas izskaidroja, ka spoks tas nekādā ziņā nevarējis būt, jo tagadējiem attīstītiem un izglītotiem cilvēkiem spoki vairs nerādoties.

Anete, kas priekšpusdienā un arī pēcpusdienā bija palīdzējusi mātei un meitām pa kukni un pieliekamo kambari, gatavojot pusdienu, palaunagu un vakariņas, šodien dziedāšanā mazāk bija varējusi piedalīties. Tagad nu viņa ar visiem darbiem bija tik tālu galā, ka kalpones varēja traukus nomazgāt un galdu vakariņām uzklāt vienas pašas. Viņa tādēļ arī nāca pļavā un gāja citiem līdz. Šo brīdi bija tik Silarājs gaidījis. Viņš piedāvāja Anetei roku, ko tā arī pieņēma, un tad abi pa meža ceļiem un takiem gāja citiem nopakaļis uz Cienmātes krekla pusi. Gabalu viņiem iepriekš, arī saķērušies, gāja Stīpnieku Indriķis ar Penkuļa Anlīzi. Citi visi bija aizgājuši jau tālu projām. Anlīze ar Indriķi šad un tad atskatījās atpakaļ. Redzēdami, ka Anete ar Silarāju no viņiem nevairās, bet mierīgi roku rokā nāk pa klaju taku pakaļ, Anlīze ar Indriķi viņus uzskatīja tikpat kā par drošu nākošu pāri, un viņi jutās neparasti laimīgi, apzinoties sevi par šā jaunā pāra lieciniekiem.

— Laikam viņi par mums tāpat domā un runā kā mēs par viņiem, — Anlīze teica Indriķim un, pagriezusies atpakaļ, viņa, kabatas lakatiņu vicinādama, sauca:

— Ū, Anetes jaunkundz! Daudz laimes!

— Ū, Anlīz! Daudz laimes arī jūsu mājās! — atsaucās Anete priecīgi, un abi pāri turpināja gājieni līdzšinējā kārtā.

Viņu ieūkšēšanās bija noskanējusi tālu visapkārt. Kaut kur viņiem priekšā vai sāņus ieūkšējās un atsaucās dažas reizes arī citi gājēji.

Spruksts, iedams kopā ar Dailu, Lūsiņu un dažām dziedātājām, sajūsminājās par meža jaukumiem un teica: viņam šis varenais mežs šķietot kā milzīga zaļa pils ar neskaitāmiem gan platiem un gaišiem, gan šauriem un ēnaini krēslainiem gaitenītiem, klusiem kaktiem un atsevišķām vientulīgām paslēptuvēm, kur laimīgiem pārišiem pazust, slēpties, meklēties un atrasties, kādu salīdzinājumu viņa klausītājas teicās atzīstam par visai patīkamu. Bet students Ozols, soļodams blakus Marutai un Ilgai pa mīksto sūnu un arī priecādamies par meža jaukumiem, izteica savu sajūtu sekojošos vārdos:

— Tuvāk pie dabas, tuvāk pie Dieva!

— Ja nebūtu jau dzirdējusi, Ozola kungs, ka jūs studējat dievvārdu zinātnes, tad jau no jūsu prātīgās, rimtās izturēšanās un no jūsu apdomīgās, gudrās valodas varētu noprast, ka jūs būsit nākošais mācītājs, — piezīmēja klusā, domīgā Ilga.

Ķirmgrauzis ar Ezernieku un Ezernieci, kā arī dažiem citiem, negāja tālāk, bet, pastaigājušies pa pļavu, griezās atpakaļ uz mājām. Ķirmgrauzene turpretim bija piedrojusies tiem dziedātājiem un dziedātājām, kas gāja skatīties spokošanās vietu, bet mežā viņa bija pratusi iešanu iekārtot tā, ka viņa ar skolotāju Aumali atradās divatā vien. Viņi gāja pa kādu mazāku taku, iebklus galvenajam takam, pa kuŗu gāja gandrīz visi citi.

Tiklīdz Ķirmgrauzene atradās ar Aumali divatā, viņa bez kādiem sevišķiem ievadiem pārgāja atkal uz to priekšmetu, par kuŗu viņu svētdien, braucot no tirgus, bija runājusi gandrīz visu ceļu. Pēc tirgus braukšanas viņa, īpaši dažas dienas, bija jutusies stiprā nemierā; viņai bija bažas par to, kādu iespaidu viņas stāstījums būs uz skolotāju atstājis: vai viņa ar savu atzīšanās stāstu nebūs kļuvusi viņa acīs smieklīga un vai viņš, kā saka, prats turet muti, — vai viņš nesāks par viņu stāstīt ko citiem? Bet redzot šodien Aumali tādu pat klusu, nopietnu un atturīgu pret visiem, kādu to arvien bija redzējusi, un arī pret sevi viņa izturēšanos nemanīdama nekādā ziņā citādu, nekā tā bija agrāk, viņai visas bažas izzuda, un par jaunu radās drosme iet pa uzsākto ceļu tālāk. Tāpat nekādas aizdomīgas valodas viņa par sevi nekur nebija dzirdējusi, lai gan Pēterene vēl vakar bija atsteigusies Ķirmgraužos ar visādām jaunām, jaunākām un visjaunākām ziņām, kādas vien visa pašu novada un tuvākos pārnovados bija sazināmas, bet no visām šīm dažādu dažādām ziņām

neviens pati neattiecās uz viņas sakaru ar skolotāju. Tātad viņa varēja būt pilnīgi droša, jo ja kaut kas būtu par viņu, kā saka, kur pačabējis, tad Pēterene to, bez šaubām, būtu sazinājusi.

Tā, juzdamās no visām pusēm droša, viņa nekavējās izlietot tagadējo izdevīgo brīdi.

Un viņa ņēmās un stāstīja tam atkal par savu nelaimīgo dzīvi, par savu samaitāto mūžu: vecis viņu nekad neesot sapratis, nevarot saprast un arī nekad nesapratīšot. Agrāk viņa savu bēdīgo stāvokli nekad tā neapzinājusies kā tagad; viņa dzīvojusi parastā kārtā tik aizvien tālāk, nekā par savu likteni nejautādama; viņa pat jau pieradusi pie savas dzīves un domājusi, tādai jau dzīvei vajag būt. Bet nu, satiekoties ar citiem cilvēkiem, viņai acis atdarījušās, viņas pamirušās, sastingušās jūtas sākušas atdzīvoties, un viņa redzot un sajūtot sava mūža nelaimi visā tās šausmīgā smagumā: viņai kā Ievai pēc aizliegtā augļa baudīšanas tagad nokritušas it kā zvīņas no acīm, un viņa redzot to, kas dzīvē labs, kas ļauns. Viņa nu redzot, ka kāds vecs vīrs, ar kuŗu viņai patiesībā nav nekā kopīga, kā smags slogs piesējis viņai klāt, vai patiesībā piesējis un piekaldinājis viņu pie sevis un velk viņu neatturami dziļāk un dziļāk tumšajā nelaiimes bezdibenī.

— Jā, Ķirmgrauzi viņu sauc, un kā Ķirmgrauzis viņš manu mūžu grauzis un grauz, līdz to sagrauzis pavisam, — viņa šņukstēdama sacīja, ar abām rokām apķerdamās Aumalim ap elkoni, it kā glābiņu meklēdama.

— Bet viņš taču pret jums vienmēr tik laipns, mīļš un padevīgs un cenčas izpildīt katru jūsu vēlēanos, — pa daļai samulsis, bet tomēr savu mierīgo izturēšanos nezaudēdams, sacīja Aumalis.

— Jā, taisni ar savu laipnību viņš sagrauzis manu mūžu, izpostījis mana mūža laimi! — viņa kaislīgi iesaucās. — Ja viņš būtu pret mani dusmīgs, ass, rupjš, tad es varbūt jau agrāk būtu atmodusies, manas acis būtu atdarījušās, un es būtu ieraudzījusi visu savu nelaimi un postu. Bet ar savu nolādēto laipnību, ar savu mīlestību viņš tā mani bija iezūžinājis un iemidzinājis, ka es par savu stāvokli pati nekā nedomāju un tik dzīvoju tālāk, domādama, tikai tā jau tam visam vajag būt, un ne citādi. Jā, gluži tāpat kā ķirmgrauzis, nepavisam nemanot, izķirmeņo, sagrauz un galīgi sabojā labu, veselu koku vai koka lietu, ja tur ticis klāt tikai pēc gadiem atrod to pilnīgi sabojātu, — tāpat viņš nemanot, lēni un ilgi pa visiem šiem gadiem grauzis un postījis manu mūžu. Bet nu ilgāk to vairs neciešu! Cik un kas man no manas jaunības atlicis, to gribu baudīt! Es gribu vēl dzīvot — tā dzīvot, kā dzīvojuši un dzīvo visi citi cilvēki. Ko es esmu noziegusies pret Dievu vai cilvēkiem, ka man vienai viss mūžs jānodzīvo ar vecu vīru, ar sirmgalvi, kam nekā nav ar mani kopīga? Visas manas agrākās draudzenes un skolas biedrenes, ar kuŗām skuķes gados tik laimīgi kopā priecājāmies, prātojām un spriedām par savu nākotni kādu kuŗa dabūsim no pazīstamajiem zēniem un jaunekļiem, — visas tās apprecējušās ar jauniem, saviem gadiem piemērotiem vīriem. Man, ko skaistuma un skolas ziņā daudzinaja to pārāko par visām citām un kas es arī turības ziņā biju tā bagātākā — man vienai piekarināts pie sāniem vecis, kas drīzāk varētu būt mans tēvs nekā vīrs. Daudzi saka, man neesot iemesla skumt par savu likteni, jo es dzīvojot pārticībā. Ko visa pārticība var līdzēt? Vecu vīru par jaunu tā nevar pataisīt, ne arī citādi mūsu gadus izlīdzināt. Simtkārt es būtu labāk ar mieru iztikt ar mazāku rocību, ja tik man nevajadzētu savu mūžu deldēt pie veca, nemīlama vīra sāniem.

Ķirmgrauzenes žēlošanos par viņas nelaimīgo mūžu pārtrauca skroderis Spruksts, kas no savām līdzgājējām bija atšķīries, tādēļ ka tās nebija diezgan uzmanīgi sekojušas viņa uzsāktai sarunai par attīstību un izglītību. Viņš tādēļ piebiedrojās skolotājam, lai ar to sarunātos par šo priekšmetu, kaut gan Ķirmgrauzenei iešana pa trim bija par lielu nepatīkšanu. Sprukstam galvenās rūpes tagad bija ar mežsargu; pēc viņa domām mānīcīgu cilvēku, kas teicās šinīs attīstītos un izglītos laikos gaišā dienā redzējis ķemu, nekādā ziņā nevarot atstāt biedrības priekšniecībā. Ja pats ar labu neizstāšoties, tad viņu vajadzēsot izslēgt.

Ķirmgrauzenei beidzot kļuva gaŗlaicīgi, pat nepanesami atkal un atkal klausīties skrodeŗa ŷēloŗanos par attīstības un izglītības trūkumu ŷejienes apgabalā, un viņa aizgāja pie citiem, atstādama skroderi un skolotāju vienus.

Sauli redzēja jau laiŗamies aiz Diŗā meŗa gaŗo koku galotnēm, kad pēdējie gājēji ar uŗadņiku kopā atgriezās atpakaļ no gājiena uz Cienmātes kreķlu, pastāstīdami, ka nekā savāda tur neredzējuŗi. Tomēr neskatoties uz visu to, uŗadņiks solījās uzsāķto izmeklēŗanu turpināt.

Ķirmgrauŗu alus, ko ir palaunagā pie sviestmaizēm piedzēra, ir arī vēl dzēra vakariņas ēdot, darģja uz visiem savu iespaidu, tā ka, vakariņas beidzot, visi atradās brīnum jautrā prātā vai, kā skroderis Spruksts teica, pacilātā garastāvoklī. ŷis pacilātais garastāvoklis izpauŗās daŗādā veidā: gan skaļākā un ātrākā runāŗanā, gan līksmu dziesmu dziedāŗanā, gan daŗādos jokos un asprātībās, kā arī lakstoŗanā starp jaunajiem. Ķirmgrauzene, iegājusi pretistabā ielaist alu, pa mazo gala lodziņu palūķodamās dāŗzā, redzēja tur vakara krēslā apkampuŗos stāvam kādu pāri un skūpstāmies; vīrietis bija skroderis Spruksts, bet kas bija sieviete, viņa nevarēja labi izŗķirt; likās, ka būtu Penķuļa Anlīze, bet vai tā patiesi bija viņa, to nevarēja noteikt. Bija dzirdams, ka kāds vēra dāŗza vārtus, un Spruksts no sievietes, un ŷī no viņa tūliņ atļaidās un abi aizskrēja aiz aŗiņu dobēm. Iedama no pretistabas atpakaļ lielajā istabā, viņa priekŗnamā uzgrūŗdās virsū kādam pārim, kas arī, kā likās, stāvēja apkampuŗies. Kļuvusi ziņķārģga, viņa, alu ienesusi, iznāca atkal priekŗnamā un ierāva sērkociņu, bet tur nebija vairs nevienas dvēseles. Tikko sērkociņŗ bija labi nodzģsis, un viņa nebija vēl pāris soļu spērusi uz priekŗu, kad izdzirda divus klusi sarunāģoties nāķam uz lievenēm. Pati nezinādama kādēļ, viņa atķāpās atpakaļ kādā kaktā un palķka gluŗi klusu stāvam un klausāmies. Viņa dzirdēja uz lievenēm kādu meiteni apspģestā balsģ iesmeģamies un ķukstam:

— Jaunķungs, esiet mierģgi! Kāds ieraudzģs!

— Nu tad iesim priekŗnamā, tur ir tumŗs, un neneredzēs, — atteica otra balss. ŷis runātājs bija Akotiņŗ. Pusvirus stāvoŗas durvis arī tūliņ atvēŗas, un priekŗnamā ienāca Akotiņŗ, vezdams sev zem rokas kādu skuķi. Tiklģdz tie bija ienāķusi priekŗnamā un durvis aiz sevis pievēŗuŗi, kad dzirdēja Akotiņu ķukstam:

— Te nu tu vari man dot desmit un divdesmit buķģnu — te neviens nekā neredz.

Un viņa, kaktā stāvēdama, skaidri dzirdēja, ka viņŗ skuķi skūpstģja, ķuŗa tam laikam atmaksāja ar tādu pat zeltu, jo buķģņas skanēja ātri un ģt kā abpusģģgi dotas.

Ārā kļuva dzirdami soļģ, kaut kas nāca uz lievenēm. Bucōŗanās aplķusa, un Akotiņŗ ar skuķģ steigŗus iegāja istabā. Ķirmgrauzene nebija varēja no ķukstēŗanas vien skuķģ pazģt, bet redzēt to arī nedabģja. Viņa kļuva ziņķārģga, kas tā tāda būtu varēja būt un iegāja istabā, cerēdama tur ko novērot. Tur atradās Daila, Penķulenes Grietele, Miķelenes Trģnele un citas dziedātājas, bet Akotiņŗ nebija nevienai tuvumā: viņŗ bija pieģģjis pie uŗadņģka, un abi patlaban aizpģpoja papirosus.

Viņa izgāja uz lievenēm un tur tumsā zem stģģotņu augiem viena nosēdās. Viss, ko nupat bija redzēja un dzirdēja, viņu savādi, neparasti uzbudināja, saviļģoja jģtas visos dziļumos. Lģdz ar to viņai iezagās sirdģ savāds ŷēlums — ŷēlums pēķ zuduŗās jaunģbas, pēķ nebaudģtas dzģves, pēķ nepazģtas laimes. Nevilŗus viņai ŷāvās prātā viņas jaunu dienu daŗģ brģtiņģ, kur arī viņa lģdzi citām meitenēm bija priecāģusģes, lakstojusģes un cerējaģ uz dzģves priekģiem un laimi.

Bet tad viņa bija apprecējaģusģes, — viss tas bija notģcis ar vecāķu padomu un gudru pamāģģbu, godģģgi, atķlāģti un visiem zinot; ne no kādas lakstoŗanās, ne no kādiem slepenģem priekģiem, ne no kādiem saldiem mirķģģiem, ne no kādas tģķamas uztraukŗanās tur nebija ne jausmas. Vārdģ sakot, viss tas bija notģcis tikpat godģģgi kā svētrģģta pātarģ skaitģŗana.

Un tad viņa bija iestģģusģ ŷai nolādēģtajā Ķirmgrauŗu pilnģbā un bagātģbas purvā, un te viņa tad visus ŷos veselus divus gadģ desmitus ir smakusi un te palķķusi viņas jaunģba. Ak, cik laimģgas ŷģs meitenes, — tām vēl viss priekŗģā! Tās var lakstotģes, lģķsmotģes, cerēt un būt laimģgas — laimģgas

daudz, daudz dārgu gadu, visu savu jaunības laiku. Bet viņai visi šie gadi gažām! Vai tiešām it visi jau? Vai nekas vairs nebūtu atlicis? Nē, vēl viņa nav nebūt veca! Lai gan viņa nav vairs tanīs bezrūpīgajos un rožainu cerību pilnajos skuķes gados, kā tās tur iekšā, tomēr vēl viņa arī var jauniem vīriešiem patikt, var ar tiem lakstot, priecāties, liksmoties un būt laimīga. Bet ko teiks pasaule, ja viņa tagad vēl to darītu, — viņa, kam taču ir vīrs un liela meita? Rauj velns! Lai teic pasaule ko teikdama! Kā pasaule toreiz neteica nekā, kad viņu — septiņpadsmit gadus vecu skuķi — pielaulāja padzīvojušam cilvēkam, kas gandrīz ar viņas tēvu vienos gados! Šai brīdī viņai arī radās domas neskubināt Aneti, lai tā ietu pie vecīgā leišu bagātnieka, bet gan sākt to no tā atrunāt. Kādēļ lai viņa savai meitai, kas taču nekā nav vainīga pie viņas bēdīgā mūža, pati vēl palīdzētu sagatavot tādu pat mūžu? Tas būtu netaisni un neganti. Tad jau viņai nebūtu arī ne vismazākās tiesības pārnest, ka citi viņai nodarījuši netaisnību, viņa pati savai meitai izdarītu tādu pat netaisnību. Nē, tas būtu vēl briesmīgāk! Lai arī Aumalis patīk viņai pašai un viņa to nevēlētu Anetei, tomēr arī bez viņa ir vēl daudz labu cilvēku, ko Anete var dabūt. Piemēram, kas īsti kait jaunajam Silarājam? Kādēļ nelaist viņu pie tā?

Uz lievenēm sēdēdama, viņa, stīgotņu lapas šķirstīdama, var pa logu pa daļai redzēt, kas notiek istabā, jo istaba ar lielo lampu apgaismota diezgan gaiši. Atkal skatīdamās, viņa ierauga Aumali pieceļamies un ejam uz durvju pusi. Acumirkli viņai iešaujas kas prātā. Žigli viņa ieiet priekšnamā un paliek tur tumsā stāvam. Istabas durvis pavežas, tad atkal aizvežas, un kāds pa tumsu lēni nāk uz viņas pusi. Tiklīdz nācējs ir viņai klāt, viņa izstiepj abas rokas, saķer to ap kaklu, pievelk sev klāt, un noskūpst, un viņa jūt, ka arī viņa tiek skūpstīta un divas spēcīgas rokas viņu apkampj un spiež. Patlaban vežas istabas durvis, un priekšnamā iespīd gaismas blāzma. Kā sviešus sviesta viņa atsprāgst nost, ieskrien priekšnama kaktā un tad pretistabā. Tur viņa dzird priekšnamā sarunājamies vairāk cilvēku: Aumali, Jansonu, Brammanišu Pēteri, Stīpnieku Indriķi un citus, kas iedami vaicā, kur esot saimnieks, — viņi gribot sākt braukt mājās.

Rīkojās nu arī visi citi uz braukšanu un iešanu. Kalpones uz saimnieces pamudinājumu vēl apstaigāja viesus ar alus glāzēm, un tad tie devās ceļā. Ķirmgrauzis lika iejūgt zirgus orē, lai pārvestu skolotāju un studentu mājās. Negribēdams kavēt puisus no miega, kam rītu agri jāceļas kult, viņš pats aizveda savus viesus.

Ķirmgrauzenei šīvakara skūpstīšanās tumšajā priekšnamā bija pats lielākais notikums visā viņas mūžā. Viņas lieliskā uztraukšanās tādēļ viegli saprotama. „Ko viņš nu domā par mani?” viņa sevī prātoja. „Par ko viņš mani tagad tur: par nelaimīgu, līdzcietības cienīgu sievieti vai par vieglprātīgu, izdzīves kāru mātīti, kādas ir daudzas citas, bet kāda es nekad neesmu bijusi? Nē, ja viņš daudz maz mani pazīst un tikai kaut cik pārzin manu pagātņi, tad viņš tik nelabi nevarēs par mani domāt. Bet lai kā būdams, to viņš nu zina skaidri, ka es viņu mīlu. Līdz šim viņš zināja tikai, ka esmu nelaimīga savā laulības dzīvē, bet nu viņš zina arī, kur mana laime un pēc kā manas domas cenšas un manas jūtas traucas. Šaubu viņam vairs nevar būt nekādu: mani kaislie skūpstī viņam katrā ziņā deva pilnu skaidrību par to, kas viņam varbūt vēl bija neskaidrs. Bet kas man tagad sagaidāms no viņa: augstprātīga nicināšana, līdzcietības pilna, bet pieklājīga nožēlošana vai kaislīga pretmīlestība?” Ak, ja viņai kāds varētu pateikt to iepriekš! Un kāda nu būs viņu pirmā sastapšanās un saskatīšanās? Ar kādām acīm tas viņu uzskatīs, lai par savu stāvokli kļūtu skaidrībā.

Bailes, ka viņš varētu būt zems un izturētos pret viņu nekrietni, viņai vairs nebija kā toreiz pēc brauciena no tirgus. Tagad viņa šķīta to tiktāl pazīstam par godīgu cilvēku, no kuŗa nekas negodīgs nav sagaidāms. Vai viņas domas šai lietā bija pareizas, to viņa gan nevarēja zināt. Patiesībā viņa pazina viņu vēl visai maz. Bet viņa nopietnais izskats, viņa prātīgā izturēšanās viņai likās it kā galvojums par to, ko viņš, jebšu vēl tik jaunišs, ir tomēr cilvēks ar dziļāku raksturu, kas seklību un vieglprātību nemīl. Katrā ziņā viņai rūpes šai lietā nebija vairs ne tuvu tik lielas kā viņreiz.

Lielākais tagad tikai tas, kā viņš izturēsies pret viņu turpmāk: vai tā modinājusi viņā tādas pat jūtas, kādas mājoja viņai sirdī, un vai viņas dzīvē turpmāk notiks lolota pārmaiņa, vai arī tā turpmāk tāpat kā līdz šim vilksies savā vientulīgajā, pelēkajā vienmulībā skumji tālāk kā piezemdējis, piesūnojis valks pa rudi rāvainu, staignu lieknu?

Pulkstenis nosita jau divpadsmit, bet viņa nevarēja aizmigt, un miegs arī vēl nemaz nenāca. Pastāvīgi viņu nodarbināja domas, vai un kādas pārmaiņas turpmāk nu gaidāmas viņas dzīvē.

Gulēt ejot, Anete viņai ieminējās:

— Šodien vajadzēja rakstīt ponam Vadaikim, bet viesu dēļ palika. Ja tik rītu atkal nepaliek! Šinīs dienās tas būtu jādara. Tā nosolījāties.

— Ko tu domā, lai viņam rakstām?

— Nezinu. Kā tu un tēvs gribēsīt.

— Vai tu vēl gribētu iet pie viņa, kad Silarājs tagad tev tā spiežas klāt?

— Nezinu.

— Vai Silarājs tev patīk?

— Diezgan labi pats par sevi. Bet ja tēvs negrib viņa vājo māju dēļ, tad tur neko nevar darīt.

— Es to lietu ar ponu Vadaiki pārdomāju no visām pusēm un varu tev teikt, ka tas nav tev. Viņš tev apniks, tādēļ ka ir vairāk nekā divreiz par tevi vecāks. Un tad sveša puse, cita ticība, — tas viss ir pārāk savādi. Domāju, tad jau daudz labāk pie Silarāja. Lai kā, taču tepat pašu novadā un zināms cilvēks. Lai viņš arī pret mazākiem dižīgs, daļreiz pat smieklīgi iedomīgs, tomēr nedz dzērājs, nedz citādi kā palaidnieks viņš nav.

— Vai zini ko, māt! — Anete ierunājās pēc ilgākas klusēšanas. — Nerakstīsim ponam Vadaikim nekā: tad jau viņš pats no sevis sapratīs, ka es negribu. Es labāk nogaidīšu, kas iznāks ar Silarāju: vai tēvs būs ar mieru, vai ne. Tad redzēsīm, kā būs tālāk.

2.

JAUNĪBA VECUMĀ

Līzas vienādās domas audzināšanā ar Ruso. — Līzas raksturs. — Līzas divējādā loma. — Līzas prieki. — Līzas mīlestības vēstule.

— Chère grand' maman!

— Eh bien, Lisa.

— Sais-tu ce que je vais te raconter?

— Quoi donc, Lisa?

Kontese Līza vēl arvien atradās Cīrulenē. Viņas mātes māte bija šo nebēdnīgo, jautro skuķi iemīlējusi vairāk par visiem citiem saviem bērnu bērniem un vēlējās to aizvien sev tuvumā, žēlodamās, ka bez Līzas viņai esot gaļlaicīgi. Lai uz priekšu, kad Terēze būs izprecēta, viņa nepaliktu Cīrulenē bez neviena bērna, tad viņa vēlējās, ka Līza lai šē pastāvīgi dzīvotu. Vecās kundzes šādu vēlēšanos pildīt bija arī labprāt ar mieru tiklab pati Līza kā viņas vecāki. Tā arī Līza, kā viņreiz šeit atbraukusi, bija te jau palikusi, lai pa to laiku, kamēr Cīrulenē ir vēl Terēze, viņa te labāk ierastu, jo Terēzei šis dzīvais vientiesīgi nebēdnīgais bērns bija sevišķi mīļš, kādēļ arī abas bija labi sadraudzējušās. Lai Līza pa to starpu, kamēr viņai sameklēs un uz šejieni atvedīs gruvernanti, neaizmirstu savas zināšanas valodu prašanā, bija nolemts, ka vecmāmuļa katru dienu vienu stundu runās ar viņu franciski. Arī ar to Līza bija mierā, bet kad nu patlaban bija vasaras

brīvdienas, kur visi bērni, kas pa skolas laiku labi mācījušies, ir pilnīgi atsvabināti no mācībām, tad Līza, par kuŗu guvernantes bija liecinājušas, ka tā mācījusies krietni, bija kā atlīdzību par savām pūlēm brīvdienās izkaulējusi sev tiesību svešu valodu sarunu stundās runāt par visu, ko vien vēlēšies, tas ir, ka viņa drīkstēs visu ko vaicāt, un ka vecmāmiņa uz visiem viņas jautājumiem atbildēs un par tiem nedusmosies. Ar šādu norunu sarunas kārtīgi turpinājās ik dienas starp veco kundzi un pusaugu skuķi, kuŗu pirmējā mēdza dēvēt par savu jaunību vecumā, priecādamās, ka Līzas tuvumā viņa jūtosies it kā atkal no jauna un kopā ar to un tai līdz vēlreiz pārdzīvojot pati savus skuķes gadus, vēlreiz baudīdama savas agrās jaunības laikmetu un ar to savienoto laimi.

Šai priekšpusdienā, kad viņas pēc rīta kafejas atradās ēdamā istabā vienas, un kad ārā rasiņāja smalks, sīks lietus, bet debess bija viscaur vienādi pelēka, tā ka par pastaigāt iešanu vai rotaļāšanos ārā nebija ko domāt, Līza uzsāka sarunu ar augšējo vaicājumu.

— Quoi done, ma chère Lisa? — Atkātoja pēc neilga starpbrīža vēlreiz vecmāmuļa, nevarēdama sagaidīt, ko Līza grib prasīt.

Līza, domās savu frazi atkātojusi, pēc brīža runāja franciski tālāk:

— Gribēju tev vaicāt, kā es dienās, kad man būs bērni un tie gribēs zināt un prasīs, varētu tiem vislabāk izskaidrot, kur rodas bērni?

— Vai tad tu pati to zini? — Vecā kundze vaicāja, lielā mērā izbrīnīdamās.

— Jā, jau labi sen, — Līza atteica lepni un nopietni.

— No kā tu to dabūji zināt?

— Mūsu muižā no kalpu meitenēm un arī no kuknes meitām. Vēlāk par to prasīju arī mūsu guvernantei Labrijēra jaunkundzei, un ai, kā šī vecā dāma nobijās un cik nelaimīga viņa izskatījās, dzirdēdama, ka ne vien tā ko vaicāju, bet jau visu arī zinu. Tikai tad, kad es pati pateicu mammai, ka visu to esmu dabūjusi zināt citur un ka Labrijēra jaunkundze tur nekā nav vainīga, viņa sāka apmierināties, sevišķi vēl kad redzēja, ka arī mamma smējās par viņas pārāk nobijušos izskatu.

Lai gan no Līzas, kad viņa uzsāka sarunu, katreiz bija parasts dzirdēt kādu labu, oriģinālu jautājumu, tomēr tādu kā šodien vecmāmuļa no viņas nebija gaidījusi.

— Bet grand' maman, tu nemaz netaisies atbildēt uz manu jautājumu un izskaties gandrīz tāpat pārsteigta kā toreiz mūsu vecā guvernante. Es domāju, ka vislabākais izskaidrošanas veids ir tas, kuŗu Ruso ieteic mātēm kā atbildi uz nepieaugušu bērnu ziņkārīgiem vaicājumiem.

— Kāds tad ir Ruso izskaidrojums? — Līza pieskrēja vecmāmuļai klāt un čukstēja tai pie auss.

— Ak, Līza, tu jau esi gudrāka par mani. Kur tu tādu Ruso padomu dabūji zināt? — Vecā kundze vaicāja smiedamās, bet Līza stāstīja:

— Kad Labrijēra jaunkundze redzēja, ka es visu zinu un ka mamma nav par to dūsmīga, tad viņa man pastāstīja slavenā pavidagoģijas filozofa domas šai lietā un ļāva man uz šo jautājumu attiecīgo vietu lasīt viņa „Emilā”. Es, grand' maman, ar šādām viņa domām esmu pilnīgi vienprātis, vismaz atzīstu tās par daudz pareizākām nekā pasaciņas par svēteļi vai par bērnu ķeršanu strautā, dīķī vai ezerā; jo šās abas pasaciņas ir pavisam bez loģikas. Piemēram, kā lai ar šo izskaidrojumu tiek cauri ziemā, kad svēteļu šie nemaz nav un kad visi ūdeņi aizsaluši? Jā, Ruso padomu es ieskatu par visvienkāršāko un par vistuvāk stāvošu patiesībai, tāpat par vispareizāko. Bet kas arī šo izskaidrojumu ieskata par nederīgu, tiem jāatbild ar paša Ruso vārdiem: izdomājiet kādu citu, labāku!

— Līza, tu esi gudrs bērns, gudrāks, nekā biju tevi domājusi, — runāja vecmāmuļa, Līzu noskūpstīdama un glaudīdama tai galvu, būdama pārliecināta, ka ar to visi neparastie jautājumi šodien nu būs izsmelti un saruna grozīsies vairs tikai ap ikdienišķām lietām. Bet Līzai visa līdzšinējā saruna ar savu tik neparasto tematu bija tikai bijusi it kā ievads tālāku un pēc viņas domām jo svarīgāku jautājumu apgaismošanai. Ar šo pirmo jautājumu viņa centās novērst tik vecmāmuļas uzmanību uz citu pusi, lai otru jautājumu pārrunājot, kas Līzai sevišķi gulēja uz sirds,

viņa nedabūtu kaut kādas aizdomas, bet skatītos uz to tāpat kā uz pirmo jautājumu par dažādām lietām, kuŗas tādām pusaugu skuķēm patiesībā stāv tālu un uz kuŗām viņas sarunā atduŗas tikpat nejauši, kā tauriņš, pa dārzu lidodams, uzmetas uz vienas vai otras puķes.

Savu otru jautājumu Līza iesāka ar sekojošiem vārdiem:

— Grand' maman, bet kā tas ir ar latviešiem un vāciešiem? Mēs, kungi, esam vācieši, un mūsu zemnieki ir latvieši. Viņi taču nav no tās kārtas kā mēs? Viņi taču visi ir zemnieku kārtas? — Tā runādama, viņa ar abām rokām uzmetās uz galda, atbalstīdama tanīs galvu un ar acīm lūkodamās it kā izklaidus augstu pa logu ārā, pāri koku galotnēm gaisā, ar to rādīdama vecmāmuļai, ka viss šis pārrunājama jautājums viņai pārkā vienaldzīgs un ka viņa par to runā tikai aiz gaŗa laika jeb vienīgi tādēļ, lai kaut ko runātu.

— Jā, bērns, latvieši visi ir zemnieku kārtas, un mēs esam muižnieki, — paskaidroja vecā kundze.

— Viņi taču mums nav līdzīgi un tādēļ nevar precēties ar mūsu kārtas piederīgiem? — Līza atkal vaicāja.

— Non, ma chère, to viņi nekādā ziņā nevar.

— Bet ja nu no viņiem kāds izmācījies visu, ko vajaga, nolīcis eksāmenu un ir students, nēsā arī tādu pat krāsainu cepuri kā mūsu studenti, vai tad tāds arī vēl ir zemnieks un latvietis?

— Nē, Līza, tad tāds vairs nav zemnieks, nedz latvietis: tad tas ir tāds pats vācietis un pie kungu kārtas piederīgs kā mēs, sevišķi, ja viņš vēl studijas labi nobeidz.

— Bet ja tāds pats saka, viņš negribot būt vācietis un esot un paliekot latvietis? (Šo vaicājumu Līza sevišķi tādēļ cēla priekšā, ka no muižas ļaudīm bija dabūjusi dzirdēt, ka students Ozols turoties par latvieti un par šādiem tādiem vāciešiem zobojoties, dēvēdams tos par puskoka lēcējiem.)

— Tad tas tikpat nekā nelīdz: studēts cilvēks var būt tikai vācietis un ne latvietis jeb zemnieks, lai viņš arī pats teiktu ko teikdams.

— Un tāds tad ir līdzīgs mūsu kārtai, var ar to saieties un precēt arī no mūsu kārtas?

— Jā. Varbūt arī precēties, — runāja vecā kundze, pagaŗi vilkdama, it kā sevī ko domādama. — Tas atkarīgs no tam, kāds kuŗš cilvēks, kāda tam vieta, kādi ienākumi, vispār kāds tam sabiedriskais stāvoklis un no kādas ģimenes tas grib sev precēt sievu. Es zinu vairāk tādu gadījumu, kur studēti nemuižnieki apprecējuši muižnieces.

Pēc šādas atbildes dabūšanas Līza jautri piecēlās no galda, līksmi apgriezās uz vienas kājas apkārt, it kā gribēdama pie tam izsaukties: to es tik gribēju zināt! Tomēr neaizmirsās un, galvu atpakaļ atsviedusi un muti ieplētusi, rādīja it kā žāvātos un tad gurdenā balsī teica.

— Kāda gaŗlaicīga, miegaina diena šodien! It nekas nepatīk, žāvas vien nāk. Iešu savā istabā. Vai tu zini, grand maman par ko citu dienu runāsim?

— Nu?

— Par ko tu gribēsi. Man viss vienalga. Ha, ha, ha!

Otrā dienā Līza uzvedināja Terēzi iet pa aleju uz skolas nama pusi pastaigāties. Ejot viņa tai pastāstīja, ka students Ozols uzturoties pie skolotāja — to viņa no muižas ļaudīm dabūjusi zināt. Viņas nolūks tagad esot, pastaigājoties ieiet skolas namā, lai satiktos ar Ozolu. Uz Terēzes vaicājumu, ko viņas tur darīšot, ko lai teicot, tur iegājušas, Līza atbildēja, viņa gribot lūgt, vai tam nebūtu kāda grāmata, ko iedot viņai lasīt. Tas esot diezgan pietiekošs un pieklājīgs iegants. Kad Terēze vēl gribēja pretoties Līzas nodomam, šī viņai ņēmās pārmest, ka tā izturoties pret šo netaisni: šī visu darot, ko vien viņa vēloties, braukusi viņai līdz un vizinājusies ar viņu kopā karuselī, kad viņai tas patīcis; bet šai par patikšanu viņa negribot darīt nekā, jebšu šī vēloties fīri nieka lietu. Kamēr Līza vēl tielējās, viņas ieraudzīja studentu nākam pa aleju uz šo pusi.

— Redzi, nu visa tava rāšanās ir velta, — Terēze teica Līzai. — Mēs viņu satiksim šepat, bez kādas ieiešanas skolas namā.

Pēc satikšanās un apsveicināšanās Līza studentam pastastīja, ka viņām bijis nolūks iet pie viņa un lūgt kādu grāmatu ko lasīt. Students paskaidroja, ka viņam nekādu grāmatu līdz gan neesot, bet skolotājam esot kaut jebkāds krājums grāmatu un no tām viņa varētu kādu sev izmeklēt, ja gribot nākt līdz grāmatas apskatīt Līza būtu bijusi gājēja, bet Terēze iebilda, ka Ozola kungs pats varētu būt tik laipns ko izmeklēt, kas Līzai derīgs lasīšanai, un grāmatu tad iznest. Viņas pastaigādamās uzgaidītu. Līza vēl lūdza, lai no Šillera un Ģētes neko nenestu, jo tie viņām esot pašām mājās, tāpat Heimbargas romānus viņa esot jau izlasījusi.

Students pēc brīža iznāca atpakaļ, iznesdams kādu nelielu sējumiņu noveļu un stāstiņu vācu tulkojumā no jaunākiem skandināviešu rakstniekiem, kas kopš dažiem dažiem gadiem arī pie mums bija sākuši nākt modē. Norunāja, ka pēc pāris dienām, atkal pa aleju pastaigājoties, satikšoties un tad grāmatu apmainīšot pret citu kādu, kuŗu Ozola kungs lai būtu tik laipns pa to starpu izmeklēt no skolotāja grāmatu krājuma, par ko Līza jau iepriekš pateicās ir studentam, ir lūdza pateikties viņas vārdā skolotājam.

Līza pārgāja mājās rožainā sajūsmā, būdama bezgala priecīga, ka viņai izdevies, kā pati sacīja, satikties savu skaisto kavalieri un pat stāties ar to tuvākā sakarā.

Pēc divi dienām Līza atkal uzaicināja Terēzi iet pastaigāties pa aleju uz skolasnama pusi, lai apmainītu grāmatas. Uz Terēzes vaicājumu, vai jau izlasījusi iedoto grāmatu, Līza atbildēja, ka tikai pa druskai lasījusi, jo tā viņai necik nepatīkot.

Gluži tāpat kā pirmoreiz, arī tagad viņas satika studentu, un Līza dabūja citu grāmatu. Tomēr šo viņa lasīja mazāk nekā pirmo. Vispār pēc otrreizējās satikšanās ar studentu alejā viņa bija pilna nemiera un uztraukuma un, likās, nebija ne uz kādu nodarbošanos spējīga. Lieta tā, ka viņa tanī grāmatā, kuŗu atdeva studentam atpakaļ, bija uzrakstījusi „Je vous aime”. Viņai nu bija divas lielas bažas: pirmkārt, vai viņš grāmatā pēc atpakaļ saņemšanas ieskatīsies un zīmīti atradis, un, otrkārt, ja atradis, ko darīs: atstās bez ievēribas jeb atbildēs, un ja atbildēs, tad ko?

Līzai nācās varen grūti sagaidīt nolemtu dienu, kad atkal būs jāiet uz grāmatu apmaiņu. Gaidītajam brīdim pienākot, viņas abas devās atkal uz zināmu pusi pastaigāties. Līza šoreiz bija neparasti klusa, nopietna un domīga. Jautrā čalošana ne ar studentu, ne ar Terēzi viņai ne tuvu tā neveicās kā citām reizēm. Jaunu grāmatu dabūjusi, viņa to ne reiz neatvēra vaļām, bet turēja cieti saspīestu rokā, it kā baidīdamās, ka no tās varētu izkrist kāds sevišķs dārgums. Tikai tad, kad bija pārnākušas mājās, un viņa atradās viena savā istabā, viņa, grāmatu uz galda turēdama, rūpīgi un uzmanīgi atvēra vaļ un ar trīcošiem pirkstiem sāka to šķirstīt un tanī meklēt. Drīz arī izkrita no grāmatas maza zīmīte, uz kuŗas tāpat ar zīmēkli bija uzrakstīti tikai divi vārdiņi „Moi aussi”. Tomēr ar tiem pilnīgi pietika visu viņas šaubu, bažu un baiļu izklīdināšanai, tā ka viņa uzreiz jutās atkal vislabākā garastāvoklī un bija tik jautra un līksma kā jebkad.

Līzai bija ieradums, kad viņa jutās sevišķi labā prātā, iet ļaužu istabā, vai citur kur uzmeklēt pazīstamus gājēju cilvēkus — visvairāk muižas kalpones — un tad ar tām iztēzēties un iztriekties pēc sirds patikšanas. Tā arī tagad. Runāt un čalot viņai gribējās ļoti, bet par to, kādēļ viņa tagad jutās tik līksma un laimīga, viņa nevarēja runāt ar savu mātes māti, arī Terēzei negribēja par to nekā teikt. Bet būt vienai, nosēdēt savā istabā vai citur kur palikt uz vietas un ciest klusu, — to viņa nevarēja. Viņai vajadzēja ko runāt.

Kā vēja nesta viņa, apkārt griezdamās, ieskrēja kuknē, iekliegdamās un rokas plaušķinādama, bet durvis atstādama līdz galam vaļā.

— Līzās frēlene, kas tad jums par tādiem priekiem? — Ance vaicāja, kas ar Mīci patlaban mazgāja traukus.

Līza uz brīdi it kā apmulsā, jo par sava prieka īsto iemeslu viņa šē tikpat maz varēja ko teikt kā savai vecmāmuļai vai Terēzei. Tomēr drīz viņa attapās un prieka pilna uzprasīja abām meitām:

— Ance un Mīce, vai jūs jau zināt ko jauna?

— Nē, frēlen, kas mums ko teiks? Nekā nezinām jauna.

— Vai jūs nekā no tam neesat dzirdējušas, ka pēc Terēzes freilenes kāzām un kad viņa būs aizvesta projām, es te vienmēr palikšu?

— Tā drusku gan ko bijām dzirdējušas, frēlen, — atteica Ance. — Bet vai par to jūs priecājaties? Vai jums te tā patīk?

— Jā, man te ļoti patīk, un kad es te pavisam palikšu, tad mani nesauks vairs tikai par Līzas freileni, kā līdz šim, bet par Cīrulenes freileni vai atkal par Cīrulenes lielkunga jaunāko meitu tāpat kā tagad Terēzes freileni, jo tad es te būšu viņas vietā.

— Bet mūsu barona lielkunga jaunākā meita taču ir Terēzes frēlene.

— Nu, tad es būšu viņas visjaunākā meita.

— Un Cīrulenē jums nebūs gaļlaicīgi tā vienai pašai? Te taču nav nekādu citu frēleņu, ne jaunkungu.

— Gan viņi te šad un tad atbrauks. Bet man nav vajadzīgs, — es varu iet viena pati staigāt; te ir tādas jaukas vietas.

— Kur tad jūs, freilen, te atrodat tādas jaukas vietas — vaicā Mīce.

Līza tikko neieiminējās par aleju uz skolasnama pusi, bet laikā vēl apķērusies, ka tā ko teikt būtu neapdomīgi un citu kādu noderīgu atbildi neatrazdama, viņa žigli ieskrēja ļaužu ēdamā istabā, bet, tur neviena neatrazdama, uz vietas apstās apkārt un, tikpat strauji un pēkšņi kā nākusi, aizskrēja atkal projām. Nezinādama vēl arvien kur un kā savus priekus valdīt, viņa, dejodama un trallodama, ieskrēja Minnes istabā, kur šī strādāja kādu šūšanas darbu.

— Ūja, Līzās frēlen, kas tad jums par tādu varenu prieku? Vai satikāties ar studentu Ozolu jeb jums gadījies cits kāds prieka iemesls? — Minne vaicāja.

— Mīļā Minne, nesauciet mani vairs par Līzās freileni, — mani tagad sauc citādi.

— Kā tad frēlenīt, jūs lai sauc? Vai par Elīzās frēleni?

— Nē. Mani tagad nesauc nedz par Līzās, nedz par Elīzās freileni, bet pavisam citādi!

— Kā tad, frēlenīt, kā?

— Jaunība vecumā! Tas tagad ir mans vārds, — tā mani sauc mana grosmana, un tā arī jums, mīļā Minne, vajaga mani saukt.

— Vai, frēlenīt, kas par savādu nosaukumu. Bet nu, cienīgā jaunības frēlenīt vecumā, pasakiet jel, kādēļ jūs esat tik varen priecīga? Priecīgu un vēlīgu esmu jūs redzejusi dažu reiz, bet tanī mērā kā tagad, laikam gan vēl nekad.

— Kamdēļ es esmu priecīga, to nevaru jums teikt, tādēļ ka es pati to nezinu. Es esmu priecīga tik tāpat. Bet tas nav tiesa, ka es nekad nebūtu bijusi tik priecīga kā tagad: toreiz, kad dabūju jāt uz Saulgozes Sotņika, man bija tikpat liels prieks kā tagad. Ar Dievu, mīļā Minne! Un nu jūs redzēsīt, ka es uz priekšu būšu vienmēr tikpat priecīga, kāda esmu šodien; un kad jūs man citu reiz mazgāsīt matus, tad es no liela prieka apliešu jums ne tikai galvu vien, kā to pagājušo reiz darīju, bet noliešu jūs ar ziepjaino ūdeni no galvas līdz pat kājām. Ha, ha, ha! Tad būs visiem ko skatīties un smieties! — un aizskrēja viņa atkal kā vējš.

— E, kur skaistā Līzele šodien vēlīga! — Dižais sulainis izsaucās, koridorā palikdams stāvēt un noskatīdamies aizskrejošai skuķei pakaļ.

— Kas tad tai par Jāņiem? — nobrīnās arī mazais sulainis, nesdams pabļodi ar tasēm un glāzēm no kuknes ēdamā istabā. — Skrien tā kā bize iet pa gaisu, gluži kā gotenas, kad aplokā bizenē.

Par sava prieka cēloņiem Līza nevienam nekā neminēja. Līdz šim viņa gan bija vispār pazīstama par vientiesīgu, vaļsirdīgu, čalīgu skuķi, kas aizvien visu to kas bija pašai uz sirds, vaļsirdīgi izčaloja citiem. Arī par vizināšanos uz karuseļa un iepazīšanos ar studentu Ozolu viņa nebija spējusi ciest klusu un bija pastāstījusi Minnei un tad arī dažām citām muižas meitām. To viņa gan bija darījusi pa daļai tanī nolūkā, vai nedabūtu zināt no tām ko tuvāk par skaisto studentu, ar kuŗu

viņa bija tik visai nejauši iepazinusies un kas pēc tam bija viņai atkal pilnīgi pazudis, jo nezināja viņa nekā, no kurienes tas šie atradies, kur palicis un kur uzturas. Savu nolūku viņa bija sasniegusi, jo no Minnes, Ances un Mīces, kas pēc iespējas arī piedalījās dziedāšanas korī un savās vaļas svētdienās gāja skolas namā dziedāt, viņa bija dabūjusi zināt, ka students Ozols esot skolotāja draugs un pie tā dzīvojot. Līdz šim viņa arī bija mīlējusi ar meitām bieži sarunāties par studentu, pie tam, starp citu, dabūdama no tām zināt, ka viņš esot dižs latviešu patriots, vāciski labprāt nerunājot, par šādiem tādiem vāciešiem zobojojoties un tā tālāk.

Tā tas bija bijis līdz šim. Bet tagad, kur viņa ar studentu bija iepazinusies tuvāk un varēja gandrīz ik dienas ar to satikties un viņai nekādas citu palīdzības nebija vairs vajadzīgs ne pie kādu ziņu ievākšanas, ne citādi, — tagad viņa sargājās ar citiem vairs kaut jebko runāt par studentu. Sevišķi pilnīgi atturīga šai ziņā viņa bija kļuvusi kopā tā brīža, kad bija dabūjusi zīmīti ar atbildi, ka arī viņš mīlot viņu. Tas bija tāds notikums, tāds prieks, ko nevarēja stāstīt nevienam. Nevis tādēļ, ka viņai būtu bijušas sevišķas bailes no vecmāmuļas vai citiem, ja to dabūtu zināt. Viņa labi zināja, ka ne vecmāmuļa, ne mamma, ne citi piederīgi patiesībā nopietni uz viņu nekad un ne par ko nedusmosies. Būdamā allaž visu savu piederīgu luteklīte, viņa jutās visur droša. Bailības dēļ viņai nekas nebūtu slēpjams. Ka reiz varētu tomēr kas gadīties, knr viņa var atdurties uz pretestību no savējo puses vai pat iemantot viņu dusmas, to viņa nespēja iedomāties. Par savu tagadējo prieku viņa negribēja nevienam nekā minēt tikai tādēļ, ka šis prieks viņai šķita kas ārkārtējs, kas sevišķs. Runāt par to ar kādu citu, tas viņai likās it kā visa šī prieka samaitāšana. Viņas noslēpums bija viņai negaidīts, tik gluži jauns un neparasts un tamlīdz arī tik dārgs un mīļš, ka to nevarēja nevienam uzticēt, pat arī Terēzei ne, pret kuŗu viņai citādi gan nebija nekādu noslēpumu. Bet šo noslēpumu viņa gribēja paturēt un glabāt vienīgi pie sevis, vismaz šimbrīžam. Minnas priekšā, kas zināja cik visai viņa līdz šim interesējusies par studentu Ozolu, viņa sava jaunā prieka cēloni centās tagad slēpt un segt ar vieglprātīgas aušas jokiem. Patiesībā viņa bija daudz gudrāka un varēja būt arī nopietnāka, nekā viņu vispār turēja. Nepieaugušas, aušīgi vientiesīgas skuķes lomu viņai vēl aizvien nācās spēlēt tikai tamdēļ, ka šādā lomā viņa sevišķi patika savai vecmāmuļai: tā vēl arvien mīlēja ar viņu apieties kā ar mazu meiteni, tādēļ ka cita mazāka un mīļāka bērna, ko tā varētu lutināt un par kuŗu aušībām un bērnišķības paņēmiem tā varētu priecāties, viņai nebija. Agrākos gados ilgi par „mazo bērnu” dēvētā Terēze jau sen bija liela un pieaugusi, pēc kam tad Līzai bija Cīrulenē jāieņem šāda lutināta „maza bērna” loma. Viņa arī brangi bija iepratusies šādā mazas meitenes lomā, un saskaņā ar viņas jautro, nebēdnīgo vientiesīgo dabu tā viņai vēl arvien labi piestāvēja — tik labi, ka dažreiz grūti būtu nācies pateikt, vai viņa to spēlē tīši un izlikdamās, jeb vai pašai neapzinoties. Tomēr nelūkojoties uz visu to, viņa varēja būt arī nopietna un sevī noslēgusies. Tā arī tagad. Savus tuvākos sakarus ar studentu viņa nevien paturēja pati pie sevis vien, bet pat prata tos slēpt un glabāt ar joku un jautrības palīdzību.

Kad Līza, savos priekos bija daudz maz apīmusi un apradusi ar laimīgajām domām, ka students viņu arī mīlot, viņa iegāja bibliotēkas istabā un sāka tur meklēt un rakņāt pa grāmatu plauktiem. Sameklējusi veselu klēpi dažādu romānu, viņa ņēmās tos lasīt vai, pareizāk sakot, šķirstīja tos, meklēdama tajos tādas vietas, kur stāstīts par mīlestību un iemīlēšanos vai par sarakstīšanos iemīlējušos pāru starpā. Viņa bija iedomājusies atnākušū tagad īsto brīdi, uzsākt sarakstīšanos ar studentu, bet nezināja, kā un ko īsti rakstīt. Trūka viņai tam ir jēdzienu, ir vārdu.

Bija viņa grāmatu plauktos gan jau atradusi kādu „Mīlestības vēstulnieku” ar dažādām pamācībām un aizrādījumiem kā arī ar veselu rindu paraugu mīlestības vēstuļu rakstīšanā. To viņa bija pa labai daļai paspējusi jau izlasīt cauri. Tomēr nekas viņai tur īsti nepatika. Te nu vajadzēja nākt viņai palīgā — mīlestības romāniem. Pa vairākiem sējumiem viņa stiepa tos uzreiz savā istabā iekšā, lai meklētu un smeltu iz tiem tos jaukos vārdus un tās skaistās gleznas, ar ko gribēja tēlot vēstulē savu mīlestību.

Tomēr arī šē viņa neatrada visai daudz derīga materiāla saviem nolūkiem. Vislabākais viņai šķita vēstuli veidā sarakstīts angļu romāns, kurā kāda stipri padzīvojusi lēdija sentimentālās vēstulēs žēlojās savam bijušam mīļākajam, ka tas viņu atstājis un pametis kaunā un negodā. Pa daļai pēc šo vēstulu parauga Līza tad arī pūlējās gatavot savu vēstuli. Bet tas negāja viegli, jo viņa gribēja būt ļoti jūtīga un centās šai ziņā pārspēt pat nelaimīgo, sentimentālo lēdiju, lai iemīlēto studentu kustinātu līdz asarām un satriektu līdz sirds dziļumiem. Tomēr viņas veselās, dabiskās jūtas un bērnišķīga vientiesība lauzās pašas no sevis tik stipri uz āru, ka viņai neizdevās tās pilnīgi saistīt sentimentālītes valgos, un tā viņas pirmā mīlestības vēstule galu galā iznāca vairāk naīva nekā sentimentāla.

Divas dienas viņa pūlējās pie šās vēstules, otrā dienā bija pat dabūjusi galvas sāpes un tā nogurusi, ka nolēma iet spirtā gaisā pastaigāties, lai smeltos jaunus spēkus grūtā gara darba novadīšanai līdz sekmīgām beigām. Terēzei nebija patlaban vaļas iet staigāt — viņa savukārt rakstīja mīlestības vēstuli maršalam Nurmhūzenam; — Līza tādēļ negāja staigāt pa aleju uz skolasnama pusi, kas bija pāris verstis tālu, bet devās no pils pa taciņu lejup upmalā, kas nebija necik tālu no muižas. Līdzko no lauka taka iegriezusies upmalā, viņa ieraudzīja atkalnē studentu sēžam uz sola zem kupla bērza un lasām avīzi. Priecīgi pārsteigta viņa gāja tam klāt un sniedza roku.

Šī sastapšanās viņai šķita kā sevišķi liels notikums: pirmoreiz viņi redzējās vieni paši un varēja runāt divatā vien. Tomēr nekas īpašs Līzai negadījās ko teikt, un, kad students šodien arī nelikās būt visai runīgs, tad viņu saruna no pirmā gala bija pavisam saraustīta un tamlīdz arī maz interesanta. Bet pamazām tā sāka vairāk saistīties un risināties. Tā uz studenta vaicājumu, ko Līza tagad pa mājām darot un kā savu laiku visvairāk pavadot, viņa ņēmās stāstīt:

— Ah, mans kungs, kad jūs zinātu, kas man par darīšanu tagad mājās! Man tīri galva griežas no darbu daudzuma.

Uz studenta vaicājumu, no kā viņas darbu daudzums īsti sastāvēt, Līza runāja dzīvi tālāk:

— Iedomājieties tik! Man vismaz ir divreiz tik daudz ko darīt nekā citiem. Man jādzīvo divkārsā dzīve: pirmkārt, savas pašas dzīvē un tad — manas mātes mātes jaunības dzīve. Man jābūt viņas jaunībai! Viņa tad arī mani sauc par savu jaunību vecumā, un es pati tādēļ jau esmu teikusi dažiem muižas ļaudīm nesaukt mani vis vairs par kontesi Līzā vai Līzās jaunkundzi, bet par jaunību vecumā, kā mana mātes māte mani sauc.

— Ļoti jauks, oriģināls un jums piestāvīgs nosaukums, — students sacīja, savas skaistās ūsas pagrozīdam, gardi smiedamies un Līzai paskatīdamies acīs.

— Kālab jūs domājat, mans kungs, ka man šāds nosaukums piestāvīgs? — Līza vaicāja, pūlēdamās uzminēt studenta domas.

— Tādēļ, ka jūs izskatāties kā divkārsā jaunība. Ja jūs būtu dzīvojusi sengrieķu laikmetā, tad jūsu īstajam jeb parastajam vārdam, bez šaubām, būtu vēl pielikts kā tuvāks apzīmējums Hebes nosaukums, jo ar savu skaisto, veselīgo izskatu, ar savu brašo augumu un kuplajām formām jūs vairāk nekā jebkāda cita līdzināties šai sengrieķu jaunības dievītei.

— Jūs ļoti glaimojat, — Līza sacīja kā pārmezdama, bet laimīgi nosarkdama un visa smaidīdama.

Divatā ar studentu šē atrodoties, Līzai ienāca prātā vaicāt, vai viņš domājot ilgi šē palikt, uz ko dabūja atbildi, ka palikšot vēl tikai dažas dienas, bet kad īsti aizbraukšot, nevarot vēl noteikt.

— Uz kurienu jūs no šejienes brauksit, ja drīkstu zināt? Vai uz Tērbatu?

— Nē. Pirms uz mājām.

— Un kur ir jūsu mājas?

— Jelgavā.

— Ā, Jelgavā! Tad varam tur kādreiz tikties. Es jau vairākreiz esmu bijusi Jelgavā un droši vien nākošā rudenī vai ziemu būšu tur atkal. Varbūt tad satiksīties.

— Var jau gadīties.

— Jūs studējat teoloģiju?

— Līdz šim esmu studējis teoloģiju, bet turpmāk diezin vai nepārsedlošu uz medicīnu.

— Ai medicīna! Tam vajaga būt briesmīgam priekšmetam! Es nemaz nevaru iedomāties, kā tā ko var studēt. Bet būt par slavenu ārstu un glābt cilvēkus no nāves, tas gan ir liels gods un laime. Bet kur jūs dzīvojat, kad esat Jelgavā?

— Vaļņu ielā.

— Mēs katru reiz uzturamies paši savā namā, Palejas ielā. Kas jūsu vecāki, ja drīkstu zināt?

— Mans tēvs ir veikalnieks, — students sausi atteica, un Līza tālāk vairs nevaicāja.

Brīdi iestājās atkal klusums. Līza gribēja ko teikt, bet nezināja kā iesākt. Beidzot viņa saņēmas un teica:

— Ja rītu būs labs laiks, mēs ar manu mātes māsu iesim atkal uz skolas nama pusi staigāt. Tad nonesīšu skolotāja grāmatu un lūgšu jums atkal citu.

— Labi. Iznesīšu.

Līza par jaunu apklusa, bet tad, drusku padomājusi, nedroši turpināja:

— Tanī grāmatā, ko jums atdošu, būs kas iekšā. Lūgtu, uzmanīt, ka neizkrit.

— Labi, kontese, ka to zinu. Turēšu grāmatu tā, ka tur nekas neizkritīs.

— Bet tur būs iekā kas tikai tad, ja jūs apsolāties, ka jūsu citreiz dodamā grāmatā būs atbilde uz manu rītdienas vēstuli.

— Apsolos.

— Vai jūs mani neturat par bērnišķīgu?

— Kādēļ?

— Mani še, sākot ar manu grand maman, visi ieskata vēl par bērnu, un man bieži vēl jāspēlē bērna loma. Bet sakiet, ko lai dara, kad es viņiem visiem tādā lomā patīku? Tomēr patiesībā es tik bērnišķīga nemaz neesmu.

Students turēja sev rokā papirosu, izņēma iz vestes kabatas mazu vairojamu stiklu, pagrieza to pret sauli tā, ka tanī savienotie stari krīt taisni uz otrā rokā turēta papirosa galu, kas drīz sāka kūpēt.

— Es nebiju zinājusi, ka bez uguns tā var ko aizdedzināt, — Līza teica, skatīdamās, kā students, pie saules stariem iededzināto papirosu smēķēdams, izpūš gaŗu dūmu strūklu gaisā. — Vai sāp arī kad ar to dedzina?

— Tāpat kā kad dedzina ar uguni.

— Vai tas var būt? Izliekas tīri neticami. Lūgtu pamēģiniet pie manis: gribu redzēt, vai man sāpēs roka, kad tai laidīs starus virsū, — un viņa nolika savu rociņu — tādu mazu un daiļu, viņam blakus uz sola. Bet iekām viņš paguva turēt par to stiklu, jau viņa apdomājusies atrāva roku atpakaļ, iesaukdamās:

— Nē, rokā nevar mēģināt. Ka nepaliek deguma zīme! Bet, lūdzu, dedziniet man te, — un labo kāju uz sola uzcēlusi un izstiepusi uz viņa pusi, viņa uzrāva svārka stērbeli, atkabināja zīda pasēju, nolocīja zeķes rīdzi virspus ceļa drusku uz leju un, sniegbalto apakšdrēbi atlocījusi atpakaļ, teica nopietni ziņkārīga:

— Lūdzu, mēģiniet te.

Viņš noliecās un turēja stiklu pret sauli tā, ka baltais apaļais staru spīdums krita uz viņas sārti rožaino miesu. Tomēr apaļais spīdums lēkāja no vienas vietas uz otru, nesildīdams nevienu vietu ilgāk, kādēļ viņa arī nejuta nekur sāpes.

— Bet Ozola kungs, jums jau trīs roka, jūs nevarat noturēt stiklu uz vienas vietas. Man nemaz nedeg-, — Līza ierunājās. — Dodiet man, es turēšu pati!

— Rozā marmors negrib degt, — students atteica. Bet, tiklīdz viņš roku atbalstīja uz viņas ceļa, un stikls vairs nekustējās, viņa, spēji sakustēdamās, atrāva celi nost, iesaukdamās:

— Ai, tas bija tāpat, kā kad uguni piešautu vai kā kad ar adatu iedurtu, — Un, sāpīgo vietu ar roku sabrucinājusi un drēbes sakārtojusi, viņa nosēdās atkal taisni uz sola, kad patlaban, paskatījusies atpakaļ uz pakalnes pusi, čukstēja:

— Āre tur skraida mūsu suņi Nero un Karo. Laikam viņi atskrējuši Terēzei līdz, kas savu vēstuli nu būs pabeigusi un nāk tagad pie manis. Es steigšos viņai pretī un abas iesim tūlīt atpakaļ mājā, — lai viņa nedabūn zināt, ka mēs še esam satikušies vieni paši. Ardievu!

Un, pasniegusi studentam roku, Līza aizskrēja pa atkalni augšām, aizsaukdama suņus sev līdz.

Pārgājusi mājās un noteikusi izdevīgu brīdi, kur viņu neviens netraucē, Līza devās savā istabā un stājās pie vēstules turpināšanas un pabeigšanas. Rakstīja viņa tagad ar jaunu sparū un divkāršu prieku, jo nu viņa bija nevien droša, ka viņas vēstule tiks gaidīta un pareizi saņemta, bet arī ka viņa dabūs uz to atbildi, — tas viņai bija apsolīts.

Otrā dienā viņas vēstule bija galīgi gatava, izlabota un pārrakstīta. Nolikta laikā viņa to nodeva norunāta kārtā, un students, nogājis uplejā, lasīja to, sēdēdams uz tā paša sola, kur vakar bija abi runājušies. Vēstulei, kas bija rakstīta vācu valodā, bija apmēram šāds saturs: Domāju, ka man tiesība Jums rakstīt, jo esam jau pietiekoši pazīstami. Par sevi man jāliecina, ka Jūs man patīkat un Jūs iemīlēju jau no pirmā redzējuma. Tiklīdz manas acis Jūs ieraudzīja, mana sirds teica: Šitais, vai neviens cits! Tikai tas man dara bažas, vai aiz skaistās ārienes ir arī tikpat skaista un godīga sirds, jo tas pasaulē jau dažu labu reiz piedzīvots, ka aiz skaista ārējā izskata slēpjas ļauns iekšējais daimons. Tomēr es ceru un ticu, ka mana sirds nebūs vīlusies un ka Jūsu nodoms būs godīgs.

Arī tie glaimu vārdi, ko jūsu draugs Šalka kungs par jums sacīja, man iedeva drošību, ka uz Jums var palaisties, jo manas mātes māsa Terēze saka, ka Šalka kungs esot caur un caur godīgs un džentlmenis un ka slikti cilvēki viņam nevarot būt par draugiem. Bet ja es tomēr būtu aļojusies, un Jums būtu ļauni nolūki, tad Jums, protams, nenāktos grūti tos sasniegt, labi zinot, ka es Jūs mīlu un tāpat atrodošos Jūsu varā. Bet tas nebūtu no Jums godīgi, un apdomājiet paši, vai nelaimīgas, pavestas un atstātas sievietes bēdu liktenis neķertots Jums pie sirds un vai Jūs pie citas sāniem varētu vēl kādreiz justies pilnīgi laimīgs, apzinoties to stāvokli, kādā Jūsu bezsirdības dēļ atrodas sieviete, kas Jūs tā mīlējusi un nekad nemitēsies mīlēt? Vai Jums tad nenāktu prātā tās asaras, kas dienām, naktīm plūstu par maniem vaigiem un no kuņģam mans spilvens katru nakti mirktu kā ūdenī? Un es Jums rādītos sapnī bāla, noraudājusies, nelaimīga un izmisusi. Vai tā varētu būt Jums kāda laime? Es savu mieru šās zemes virsū pūlētos atrast labdarības un žēlsirdības darbos, vai varbūt kļūdamā pat par žēlsirdīgu māsu, vai iestādamās klosterī; bet kur gan Jūs atrastu mieru savai zināmai sirdij? Tomēr es neticu, ka Jums būtu ļauna sirds un nelabi nolūki ar mani, jo vai Jūsu skaistās acis tad gan varētu raudzīties uz mani tik sirsnīgi, tik godīgi? Nē! Es ticu tam, ko redzu: es ticu, ka Jūs esat tik labs un godīgs kā Jūsu izskats, un ja Jūs mani patiesi mīlat tāpat kā es Jūs, un ja sev par mūža draudzeni vēlaties sievieti, kas godam grib veikt savus sievas un mātes pienākumus, tad varat uz mani palaisties! Es nebūšu vieglprātīga, jebšu arī gados esmu vēl pajauna; bet patiesībā tik visai jauna arī neesmu, un kad pēc divi — trim gadiem mani iesvētīs, tad es būšu tāda pat pieaugusi kā visas citas dāmas, un, kad Jūs būsit izstudējuši, tad es katrā ziņā par jaunu vairs nebūšu. Par mīlestību tagad jau runāt un rakstīt, tas, man liekas, nav ne grēks, ne kauns, jo Šillers taču saka:

Tas ir, kas cilvēku tik grezno,
Un tāpēc prāts tam dāvināts,
Ka iepriekš to sev sirdī glezno,
Kas tiek no rokas darināts.

Un kad nu mēs paši kaļam un darinām savus nākotnes plānus, tad mums taču pienākas tos jau tagad pārdomāt un iztēlot. Vai mani vecāki un citi piederīgie gribēs mani pie Jums laist, to vēl skaidri nezinu; bet daudz rūpju man šis jautājums nedara, jo es esmu savas vecmāmuļas sirdslutekle un arī no visiem citiem īsteniekiem tieku ļoti mīlēta, kādēļ šaubos, vai viņi kad un kur gribēs būt tam pretī, ko es vēlētos. Bet ja viņi arī būtu pretī un mani ar varu gribētu aizkavēt iet pie Jums, tad Jums, kā īstam kavalierim un varonim vajaga mani iekaņot un viņiem atņemt! Kauties ar zobenu un šaut ar pistoli un revolveri Jūs taču protat un bail Jums laikam nav ne no viena. Bet to es Jums lūdzu no visas sirds: uz divkauju Tērbatā neejiet, vispār rīkojieties ar ieročiem apdomīgi un taupiet savu jauno dzīvību. Bet ja tiešām kādreiz jūsu gods tā ir aiztikts, ka Jūs nevarat to saviem pretiniekiem piedot un jāiet divkaujā, tad lūdzu, dariet to iepriekš man zināmu, lai es vēl laikā varu steigties Jūs atturēt no šāda briesmīga soļa; jo Jūsu nāve būtu arī mana nāve.

Un, lūdzu, rakstiet man, kāds ir Jūsu kristījams vārds. To nezinādama, es Jūs nevaru saukt šai debešķīgi skaistajā vārdā. Tāpat lūdzu man paziņot, kuŗas ir Jūsu vismīļākās puķes, lai zinātu kādas puķes Jums par godu un patikšanu kopt un audzināt. Kad būsīm precējušies un dzīvosim paši savā muižā, tad es likšu mūsu pils priekša nosēt veselu lielu dobi ar Jūsu mīļākajām puķēm, lai allaž tās varētu tur redzēt un katrā laikā dabūt. Un mūsu pilij vajaga atrasties kāda liela ezera malā, jo es ļoti mīlu vizināties laiviņā pa ezeru. Arī divus jājamus zirgus vajadzēs turēt, — tādus kā baronam Nurmhūzena Sotņiks, jo es ļoti mīlu jāt, un tad varēsīm abi divi nodoties jāšanas sportam. Nākošu ziemu es ilgāku laiku būšu Jelgavā. Ja Jūs pa to laiku tur pārbrauktu no Tērbatas, tad varētum saieties. Ja Jelgavā būs teātris, tad es arī iešu. Tas man jau apsolīts. Un es tad būšu ģērbusies laikam rozā uzvalkā. Tādas drēbes man nav bijušas jau labi sen, un, cik noprotu, tad Jums rozā krāsa patīk; tādēļ lūgšu, lai man tiek taisīt šādu uzvalku. Jūs tad arī zināsīt, kā mani teātrī vieglāk ieraudzīt. Man līdz būs vai nu mana mamma un kādas manas māsas vai mana vecmāmuļa, jo viņa ar savu jaunību allaž grib būt kopā, un arī uz Jelgavu mes brauksīm abas divas. Bet ja mēs ziemu nesatiktumies, tad mums katrā ziņā vajaga satikties nākošu vasaru šē Cīrulenē, kad Jūs atkal atbrauksit pie skolotāja; un kad tad kādu svētdien būs vācu dievkalpojums, un pie baznīcas sabrauks kungī un dāmas no visas apkārtnes, tad ņemiet mani zem rokas un vediet pa baznīcas pagalmu pastaigāties, lai visi skatās un brīnās — tāpat kā šo pavasari, kad manā dzimtenē uz vācu dievkalpojumu kādu svētdien atnāca pie baznīcas kāds skaists students un lepni staigāja tur ar krodzinieka meitu, tad visi skatījās uz viņiem, un dāmas tik čukstēja vien. Arī baznīcā, kur jaunais pāris bija nostājies pie durvīm, dažas dāmas skatījās vairāk atpakaļ nekā uz priekšu. Es gribu, lai reiz arī visi tā skatās uz mums un lai visas dāmas mani apskauž, redzēdamas, kāds man skaists un brašs kavalieris. Lai tad arī dabūn zināt, ka mēs mīlamies un esam viens pāris, — es par to nekā nebēdāju.

Patiesībā man pielūdžēju netrūkst gan arī mūsu tuvākās aprindās. Visi jaunie vīrieši man dažādi glaimo, un pagājušā ziemā, kad mēs ar jauno firstu Līvenu laidāmies mūsu muižā ar ragutiņām no kalna un es pirmā uzkritu uz ragutiņām un viņš uzmetās aiz manis, viņš mani no muguras puses saķēra un spieda un turēja tik cieti, ka es tūliņ domāju, tas jaunais cilvēks būs manī iemīlējies. Arī citi mani radinieki piegriež man ne mazumu vērības; bet radu starpā tāda mīlestība jau nekad nevar būt kā starp gluži svešiem.

Lūdzu atvainojiet, ka mana vēstule ir tik gaŗa, neinteresanta un Jums varbūt nepatīkama. Nebrīnieties arī, ka visā šai gaŗajā vēstulē Jūs ne vienreiz neuzrunāju ar sirsniņo vārdu Tu, bet tikai ar Jūs vien. Tas tamdēļ, ka mēs vēl par maz esam savā starpā pazīstami un neesam ne vienreiz skūpstījušies. Patiesībā vakar Jūs to brīdi, kad uplejā bijām vieni, palaidāt neizlietotu gaŗām. Es domāju, ka atvadoties Jūs mani apkampsit un noskūpstīsīt, jo tur nebija neviena cita kā tikai Nero un Karo, un šie abi ir mēmi liecinieki, kas, ja arī ko redz, nekā nevar citiem pastāstīt, un muižas saimniece Melava kundze mēdz sacīt, ka šai ziņā suns esot labāks par cilvēku un no tā neesot ko

baidīties; ja daudz, tad viņš varot iekost, bet nekad nenodarīšot tādu ļaunumu kā cilvēki ar savām negantajām mēlēm. Bet es tik ļauni par cilvēkiem gan nedomāju.

Ja Jūs Jelgavā vai Tērbatā liekaties fotografēties, tad būtu Jums ļoti pateicīga, ja Jūs man dāvinātu savu portreju; vispatīkamāk man būtu, ja Jūs liktu to izgatavot tādā gluži mazā veidā, ka var ielikt kapselē, — tad es sava ideāla portreju varētu nēsāt sev pastāvīgi klāt.

Beidzot lūdzu, mans kungs, par manu vēstuli nesmieties un, ja tur atrodat ko nepatīkamu un kādas kļūdas, tad augstsirdīgi man piedodiet, ievērodami, ka to raksta

J a u n ī b a v e c u m ā.

3.

ĶIRMGRAUZENE

Ķirmgrauzene kaujas ar zobu sāpēm, kas pāriet pašas no sevis. — Bažās un svaidīgās domās. — Cīrulenes Galilējs. — Vecais Ezernieks stāsta, kā dižais Didriķis nelabo nesis. — Ķirmgrauzene dabūn jaunu ieskatu par Aumali.

— Ko tu man viņreiz rijas pūnī ieminējies, vai es, no tirgus pārbraucot, neesot muižā ko ievērojis? Es nekā nemanīju. Saki, ko tu domāji, teikdams, ka te vēl kādai svilstot acis uz jaungkungiem? Tā jau tad laikam cita nebūs kā pati saimniece? ...

Tā, pļaujot pēc brokastlaika auzas, Ķirmgraužu mazais puisis Juris kādu dienu vaicāja dižajam puisim, kad bija aizpļāvuši otrpus kalna un apstājušies sabrucināt izkaptis, kur viņi no mājām nebija saredzami.

Dižais puisis, par jaunu piesiedams savai izkaptij vaļām tapušu līksti, pārā reiz klusu palūkojās uz mazo pusi un tad pusbalsī atteica:

— Tu uzminēji.

— Saki, kas to būtu domājis, ka precētai sievai un izaugušas meitas mātei vēl tādas lietas būtu prātā! — mazais puisis brīnījās, acis ieplētis.

Dižais puisis neteica nekā, tikai sāka stipri brucināt izkapti tā ka zvirkstoši čirkstošas skaņas skanēja vien uz visām pusēm.

— Uz kuŗu tad viņai svilst acis? Uz skolotāju, studentu, skrīveri vai uz visiem trim? — Mazais puisis atkal vaicāja, ar ziņkārīgi priecīgu seju lūkodamies dižajam puisim acīs.

— Par citiem nezinu, bet to esmu novērojis, ka skolotājam viņa līptin līp klāt. To manīju jau tirgū, to pamanīju no tirgus pārbraucot muižā un to pašu noskatījos arī pagājušo svētdien te.

— Ak tu melnā kaza! Kam tas būtu šāvies prātā? — brīnījās atkal mazais puisis. — Es visu mantu biju domājis, ka tā nākšana un braukšana, ciemošanās un cienīšanās te notiek meitas dēļ, bet, rau, viss pašas dēļ vien!

— Meitai jau nu ņēmējs zināms, un tā ir gājēja: dzird, esot pie tā paša leišu bajāra, kas te pa Ziemassvētkiem bija atbraucis, teikdamies no ceļa nomaldījies, bet viņu sestdien bija atsūtījis Ernestu preciniekos. Šejienes jaungkungu uzņemšana notiek vienīgi saimnieces pašas dēļ, — to teicis, dižais puisis jau rīkojās sākt jaunu spaili, bet mazais puisis ierunājās:

— Dūlej, dod man savu nazi, — tam lielāks ģelzis, jāuzvelk izkaptij zobi: esmu izkapinājis pārāk plānus un, līdz brucinu, līdz met pārasmeņus.

Izgājuši ar otrām spailēm kalnā, kur no mājām bija labi redzami, viņi nedz palika stāvot, nedz arī sāka kādas sarunas, bet, nonākot atkal lejā pie pļavas, mazais puisis pārtraukto sarunu un brīnīšanos uzsāka par jaunu:

— Ak tu svilace! Kas to būtu no viņas domājis! Un kādu noskatījusies! Nevis no darba ļaužu kārtas, bet jaunkungu. Un diezin ko šis? Vai ielaižas? Viņš vēl tāds jauns.

— Kad sieviete pati bāžas virsū, tad visu var domāt.

— Nezinu, kas viņam tur varētu patikt. No sejas bāla, mati melni, pati kalsna un šlokana kā caur sienu izvilktā. Ja nu viņa citādi kā sevišķi skaista?

— Ko tur prātot par viņas skaistumu vai neskaistumu, — pats viņu taču ik dienas redzi. Kāda ir, tāda ir.

— Cik tas ir, ko mēs redzam? Tikai ģīmi un rokas. Tas jau nav ne desmitā daļa no visa auguma. Reiz gan kādu svētdienas vakaru, kad sievietes pirti pērās, gribēju pa lodziņu noglūnēt, kāda kuŗa īsti izskatās, bet ne joda nevarēja redzēt, — pirts bija pilna garaiņu un lodziņa rūte nosvīdusi.

— Rezglis tu esi caur un cauri, — kā pārmezdams noteica dižais puisis, darbodamies ap savu izkapti.

Mazais puisis iesmējās, atņirgdams savus baltos, veselos zobus un papurinādams savus melnos, sprogainos matus. Tad atkal teica:

— Diezin, vai saimnieks arī ko jauž? Kad tik neiznāk kāda šļura! Tad būtu gan smiekls.

— Ar labu Dievu tādas lietas nevar beigties, — domīgi runāja dižais puisis, dauzīdams ar brucekļa kātu izkaptis turekļa kluģi, kas bija kļuvis vaļīgs, lai tā nostiprinātu to pareizā kārtībā. — Bet man liekas, ka viņai nesviežas pa rokai: visas šīs dienas pēc pagājušās svētdienas viesībām izskatās saīgusi, nemierīga, nelaimīga un allaž tik domīga un klusa, ka gandrīz nemaz nedzird runājam, lai gan agrāk viņai aizvien bija savs vārds katram ko teikt.

— Tad viņai laikam nevedas tā, kā vēlas.

Ķirmgrauzene šinīs dienās tiešām bija lielā mērā uztraukta, norūpējusies, nemierīga, nelaimīga. „Ko gan viņš par mani tagad domā un kādi viņam nolūki ar mani?” Tie bija vaicājumi, kas pastāvīgi nodarbināja viņas smadzenes. Līdz šim viņš zināja tikai, ka nelaimīga sieva; nu viņš zin arī, ka esmu viņā iemīlējusies kaislīgi, tik kaislīgi, kā to jaunas skuķes nemaz nespēj. Jauniem un neprecētiem iemīlēšanās bieži vien nav nekas vairāk kā gluži parasta pienākuma pildīšana, jo tas taču tā ir parasts, ka jauniem, neprecētiem cilvēkiem jāsamīlējas un jāprecas; ja arī mīlestības pat nav, bet gadās tikai laba partija, tad melo un liekuļo mīlestību, lai tik iznāktu saprece. Protams, ka tādos un līdzīgos gadījumos par kaut jebkādu dziļāku kaislību nevar būt ne runa. Nav arī tur tāda nemaz vajadzīga, jo viss norit parastās sliedes gludi un mierīgi; nedz kāds sevišķs upuris, nedz kāda īpaša drosme tur netiek prasīta. Bet ja mīlē un ir uz visu gatava precēta sieva, kas visu laiku bijusi pazīstama par krietnu un godīgu, tad tas liecina par ārkārtīgi stipru un dziļu kaislību, jo viņai priekšā ir vesela rinda smagu šķēršļu, un tos pārvarēt uzņemsies sieviete, protams, tikai tad, ja tā gatava visu upurēt savai kaislībai. To viņam taču vajaga saprast. Ka es būtu vieglprātīga, to viņš nevar domāt, — tam viņš mani pazīst jau pārāk labi. Tātad viņš zin, ka es esmu nelaimīga un ka viņu mīlu kaislīgi un patiesi. Bet ko viņš nu darīs? Vai viņš manu mīlestību atraidīs un mēģinās mani pamācīt, nomierināt un pārliecināt, ka manā liktenī nekas vairs nav grozāms un ka man jānes savs mūža slogs līdz galam, jeb vai viņš mani arī iemīlējis un padosies kaislību varai? Un kā viņš to domā darīt: slepeni un zagšus, jeb viņš gribēs, lai es pastāvu uz šķiršanas un atlaulību, lai tad varētu mani precēt? Šā vai tā, bet kaut ko viņš taču domā un galu galā kaut kas viņam būs jādara. Sirds viņam taču nav no koka, un dzīslās viņam taču arī tek asinis; no izskata pat vērojams, ka viņš ir ļoti dziļjūtīgs un kaislīgs cilvēks.”

Šādas un līdzīgas domas viņu nodarbināja, klusi staigājot pa mājām un darot parasto darbu. Dažreiz viņa tā bija nogrimusi domās, ka Anetei, vīram vai kalponēm nācās savu jautājumu, ar kuŗu pie viņas griezušies, atkārtot, lai dabūtu vajadzīgo atbildi. Šāda viņas izturēšanās neizlikās tomēr nevienam nekas sevišķs, jo ievērojot to, ka meita top izprecēta tik neparastā kārtā — pie citas tautības un citas ticības pavecīga vīra — visi ticēja, ka mātes domas pastāvīgi nodarbinātas ar

vienīgās meitas savādo likteni, kuŗu tiklab paŗu saimes bērni, kā arī pazīstami un kaimiņi, nezināja, kā īsti nosaukt — par laimi vai nelaimi.

Viņa gaidīja, ka Aumalis vai nu pats atnāks vai atsūtīs šādā vai tādā ceļā viņai vēstuli, no kuŗas tad dabūs zināt skaidrību par to, kas īsti viņam prātā un kādu virzienu ņems viņas dzīve turpmāk. Bet nenāca nedz viņš pats, nedz arī kāda vēsts no viņa. Viņa gaidīja dienu no dienas, un tā pagāja nedēļa. Pienāca svētdiena. Viņa sevī noņēmas palikt visu šo dienu mājās, būdama gandrīz cieši pārliecināta, ka šodien viņš katrā ziņā atnāks. Bet pagāja arī šī diena, un — viņš neatnāca. Nu viņa ne mazumu iztrūcinājās. Tāda ilga nenākšana nebija laba zīme. Acīmredzot, viņa tam pilnīgi vienaldzīga. Varbūt viņš to pat nicina... Šādas domas bija nepanesamas. Palikt vēl ilgāk nezināšanā — nebija izturams. Šā vai tā vajadzēja tikt skaidrībā. Dažādi prātodama, viņa nāca uz domām, dzirdēja, ka viņu svētdien, būdami te viesos, Ezernieki bija ielūguši skolotāju studentu, un šie pateikdamies bija ielūgumu pieņēmuši. Varbūt viņi šinīs dienās tur jau bijuši. Vai viņa pati varētu ko dabūt zināt ar Ezerkalna palīdzību. Tad viņa no Ezernieces un Marutas dabūtu varbūt kaut ko zināt par Aumali: vai un kādā ziņā viņu arī pieminējis.

Šādas domas viņai izlikās tik jaukas, ka viņa nolēma jau rītu aizbraukt Ezerniekos. Rītu būs ceturtdiena; šai dienā miestā ir nedēļas tirgus, un ļoti varētu būt, ka viņi arī aizgājuši miestā un, atpakaļ nākdami, iegriežas Ezerniekos, kas taisni pa ceļam. Paļauties, protams, tomēr nevarēja, vai viņi tur būs; viņa tādēļ sadomāja braukt uz Ezerniekiem nevis tiešām pa ciemu ceļiem, bet dižceļu apkārt caur muižu, kur tad bija jābrauc arī gaŗām gar skolas namu.

Lai savu nodomu varētu izdarīt tā, ka nevienam nedurtos nekas acīs un nerastos nekādas blakus domas, tad viņa jau dienu iepriekš sāka gausties par stiprām zobu sāpēm, kas līdz pat vakaram ne vien neaprima, bet pat vēl pieņēmas un sevišķi naktī kļuva nepanesamas. Kad nu arī otrā rītā nebūtin nekļuva labāk, tad Ķirmgrauzis uz viņas ieminēšanos par ārsta un aptiekas zālēm bez kavēšanās lika jūgt zirgu, lai viņa varētu aizbraukt muižā pie ārsta, kā arī aptiekā nopirkt zāles.

Bet viņas brauciens izrādījās veltīgs: Ezerniekos viņa dabūja zināt, ka skolotājs nav ar savu draugu tur vēl bijuši, ceļā arī viņa tos nesatika, bet pie skolasnama nedz turp, nedz atpakaļ braucot, neredzēja neviena cilvēka, un tātad pārbrauca tikpat gudra, kāda bija izbraukusi. Mājās viņa stāstīja, ka zobu sāpes ceļā uz muižu it kā par brīnumu pārgājušas, un tādēļ pie daktera nemaz negājusi, tikai aptiekā drošības dēļ paņēmusi kādas pīles, ko aptieknieks ieteicis kā visai derīgas pret zobu sāpēm.

Nākošās dienās Ķirmgrauzene bija tikpat nemiera un uztraukuma pilna kā agrāk, atrazdamās tai pašā līdzšinējā nezināšanā. „Ko gan viņš par mani domā, kā viņš izturēsies pret mani turplīkām, un kā visa šī lieta beigsies?”

Šie vaicājumi viņai pastāvīgi stāvēja prātā, un atbildi uz tiem nevarēja atrast. Viņa pūlējās iedomāties viņa stāvokli, lai tad no tā mēģinātu secināt, kāda būs Aumaļa izturēšanās pret viņu nākotnē. Ko gan viņa darītu šādā reizē viņa vietā? Viņai domas sāka jukt pie šā jautājuma, un viņa nekādu atbildi neatrada. Viņas ziņkārība, rūpes un iekšējais nemiers bija tik liels, ka viņai radās pat žēl, kādēļ rīkojusies tik bailīgi un tik slepeni: laikam būtu labāk, ja viņai būtu bijis dūšas rīkoties atklāti, vaļsirdīgi atzīstoties viņam savā mīlestībā un dabūnot uz vietas viņa atbildi, — tad viņai nebūtu tagad jāmokās tādā baigu pilnā nezināšanā. Cik taču tas savādi un briesmīgi netaisni, ka pastāvošie, sen nodibinājušies ieradumi neatļauj sievietei pašai izteikt savas jūtas, atklāt savu mīlestību vīrietim, bet pacietīgi jāgaida, vai viņš nedarīs to no savas puses, un ja viņš, nevarēdams sievietes jūtas uzminēt, arī neuzdrīkstas to darīt, tad pat tādi, kas varbūt viens otru mīl patiesi un sirsnīgi, nevar saprasties un tiek uz visu mūžu nelaimīgi.

Tā viņa prātoja un dusmojās par pastāvošām ieraŗām, lai gan tās patiesībā nevarēja uz viņu nemaz vairs attiekties, jo viņa bija taču savas jūtas darījusi iemīlētajam vīrietim jau nepārprotamā kārtā zināmas.

Uz visām pusēm izdomājušies, viņa beidzot palika pie domām, ka Aumalis laikam pārāk godīgs un nopietns cilvēks, vai arī, būdams vēl tik jauniņš, visai kautrīgs un bailīgs un negrib ar viņu ielaisties. „Jā, tikai laikam tā un ne citādi saprotama visa viņa izturēšanās.” Viņa sevī sprieda. „Ja es viņam nepatīktu un viņš mani nicinātu par manu izturēšanos, tad viņš varbūt atrakstītu man aukstu un asu vēstuli un tā manu mīlestību atraidītu. Bet to viņš nav darījis, un tātad dusmu vai īgnuma viņam uz manis nav.

Grūti viņai nācās apradināties ar domām, ka turpmāk viņas dzīvē viss paliks un ies tālāk tāpat kā līdz šim, un ka nekādas pārgrozības, nekas jauns un jauks nav vairs gaidāms. Šādas domas viņai šķita kā nepanesams slogs vai atkal kā vispāri apmācies, drūms pelēks gaiss bez neviena saules stariņa, bez nevienas zilas debess strēmelītes, — tik ļoti viņa bija jau iedzīvojusies domās par jaunu un jauku dzīvi nākotnē. Kāda šī jaunā un jaukā dzīve īsti lai būtu bijusi un kur tā lai norisinātos, to viņa visos sīkumos nebija vēl paspējusi savā fantazijā iztēlot. Bet ka tai bija būt jaukai kā rožaini sārtam ziedoņa rītam vai kā iemīlējušās skuķes sapnim, to viņa sevī juta. Domājot šās jaukās domas, viņu bija pārņēmušas tādas pat neizprotamas, tīkami baigas jūtas, kādas viņa reiz jau bija pazinusi, bet vai, tas jau tik sen — priekš vairāk nekā divdesmit gadiem. Nākošā svētdienā sarunāja braukt ar divzirgu aizjūgu baznīcā. Bez pašiem saimniekiem brauca vēl dižais puisis un viena kalpone. Citiem bija jāpaliek mājās, Ķirmgrauzene jau dažas svētdienas no vietas nebija bijusi vairs baznīcā, kamēr agrāk mēdza braukt vai iet gandrīz ik svētdienas. Tagad viņa pati nu iegādājās, ka vēl ilgāk tā palikt vairs nevar un ka citas saimnieces var sākt par viņu nelabi runāt, jo Cīrulniekos bija no laika gala tāds paradums, ka saimnieku kārtas piederīgie iet baznīcā, ja arī taisni ne ik svētdienas, tad vismaz ik pārsvētdienas. Arī mācītājs raudzījās cieši uz to, ka šāda paraža taptu ieturēta, tādēļ ka saimniekiem un saimniecēm taču jāiet visur ar labu paraugu saviem saimes bērniem pa priekšu. Viņa tātad pati ieskatīja, ka vajadzīgs iet kārtīgāk baznīcā — citādi ļaudis varēja sākt domāt un runāt, ka viņa dzīvo bez Dieva. Viņai labi bija zināms, ka viņu visi jau tā vairāk ievēroja nekā jebkuŗu citu saimnieci, jo viņa taču piederēja pie pagasta pirmajām bajārenēm un bez tam viņa bija vienīgā saimniece visā Cīrulenes novadā, kas, jebšu arī paretam, tomēr kādreiz uzlikās ziemā cepuri un vasarā platmali, kamēr visas citas saimnieces sējās tikai drānas vai lakatus.

Laiks svētdien bija labs — nakti nolijis un tagad vējš un saule. Baznīca tādēļ būs pilna ļaužu. Pāris logu bija atvērti un pa tiem plūda iekšā patīkami spirts gaiss, ienesdams lauku un pļavu smaržu un mainīdams to ar saspiesto baznīcas gaisu. Jau labu laiku nedzirdētās ērģeles skaņas un draudzes dziedāšana Ķirmgrauzeni savādi aizkustināja un locīja viņai sirdi no šās zemes dzīves sīkajām rūpēm uz ko cēlāku, augstāku, nenīcīgu.

Vecais mācītājs sirsnīgos vārdos sacīja pamācības pilnu sprediķi, bagātu ar zīmīgiem piemēriem no dzīves. Klausoties vecā, sirmā mācītāja vārdos, kas viņu bija pārklaušinājis, tad iesvētījies un laulājis, kā arī visus šos gadus pieņēmis pie dievgalda, tāpat pavadījis pēdējā gaitā viņas dēlu, viņa sajuta sevī patiesu apmierinājumu, kādu jau ilgāku laiku nebija vairs pazinusi. Vecā mācītāja balss viņai bija pazīstama un patīkama; tagad viņa labi sen nebija to vairs dzirdējusi, jo kad viņa pēdējo reiz bija baznīcā, tad mācītājs bija aizbraucis novada baznīcā un Cīrulē dievkalpošanu to svētdien bija turējis ērģelnieks vien. Tagad nu šī pazīstamā balss bija viņai divkārt mīļa un patīkama un viņa klausījās tanī ar sevišķu sirsnību, smeldama no mācītāja vārdiem pamācību savam prātam, bet viņa balsī atradama mierinājumu savai sirdij. Dažreiz viņai šķita, it kā mācītājs lūkotos taisni uz viņu.

Viņa izgāja no baznīcas daudz mierīgāka un ar vieglāku sirdi, nekā bija iegājusi.

Baznīcas pagalmā viņa sastapa savu māti un brāļaiteni Ezernieci, kuŗa tai ziņoja, ka šodien viņai ar saimnieku un Aneti esot jābrauc viņiem līdz uz Ezerniekiem; viņi uz šodienu ielūdzot pie sevis visus dziedātājus un dziedātājas; daži braukšot un iešot jau tūliņ līdz, citi ieradīšoties pēc pusdienas. Tikai aizvakar sadomājuši uzņemt dziedātājus, kādēļ neiznācis vairs laika jau iepriekš aizsūtīt Ķirmgrauziem ielūgumu.

Ķirmgrauzene jūta, ka viņai notvīkst vaigi, un sirds lēca tik baigi un aumalīgi. Baznīcā iegūtā miera un rimstības vietā iestājās atkal baigs nemiers un tīkams uzbudums.

Patlaban nāca Maruta ar studentu: viņš braši staltu gaitu, gudri smīnošs un skaisti uzgrieztām ūsām kā arvien, Maruta — priecīga, laimīgi nosarkusi, smaidīga, runīga, vēlīga. Galviņu pagriezusi sānis un lūkodamās studentam acīs, viņa kaut ko stāstīja ātri un priecīgi. Apsveicinājusies ar Ķirmgrauzeni un Aneti, Maruta studenta pavadībā devās pretī savām draudzenēm Ilgai un Dailai, kuŗas bija ieraudzījusi, nākdama no baznīcas ārā.

Pie Ķirmgrauzenes un vecās un jaunās Ezernieces pienāca dažas paziņas un ciemītes, sākdamas sarunāties.

— Tu, Ķirmgrauzene, jau ilgāku laiku nebiji nekur vairs uz āru redzēta, tirgū arī tikai pa acu galiem dabūju drusku paredzēt, bet saieties nepatapu. Tu gan mājās vien nu sēdi un laikam tikai znotus gaidi, — tā, laipni smaidīdama, pēc apsveicināšanās uzsāka valodu kāda pusmūža sieviete, kas, acīmredzot, jau zināja par Anetes laimi, viņas sagaidāmo izprecināšanu pie leišu bajāra, un kas tādēļ labprāt tagad traucās, kaut arī tikai aplinkus, atgādināt sagaidāmo laimīgo notikumu.

Šai brīdī Ķirmgrauzene ieraudzīja Aumali nākam ar Ezernieku šurp. Dažus soļus no viņām tie sastapās ar kādiem pazīstamiem, sasveicinājās un sāka ar tiem sarunāties.

Joks par mājās sēdēšanu un znotu gaidīšanu bija Ķirmgrauzenei ļoti pa prātam, īpaši tādēļ, ka tas bija nācis īstā laikā — taisni tanī brīdī, kad bija ieraudzījusi Aumali sev tuvumā. Skaļi un vēlīgi iesmējusies, viņa liekuļoti priecīgā balsī un tik stipri, ka arī Aumalis droši varēja dzirdēt, atteica jokodama:

— Tā jau ir, Glīdzene! Kas gan cits meitu mātēm tā lai rūpētu kā meitu izprecināšana? Es jau daru un pūļos, kā tik zinu un protu: sagaidu un izvadu znotus, pati rokas spiezdama un mutes sniegdama. Ja tad vēl nevar meitu izprecināt, tad patiesi nezinu, kas darāms.

To viņa, Aumalim dzirdot, izgudrēm tā sacīja tanī nolūkā, lai viņš, ja varbūt patiesi negribētu ar viņu ielaisties, nevarētu domāt par viņu ko sevišķi ļaunu, jo, ja viņa pati tik klaji un droši jokoja par roku spiešanu un mutes došanu, tad, protams, grūti tur kādam iedomāties ko sevišķu. Vārdu sakot, viņa centās visu to, kas noticis starp viņu un Aumali, pataisīt par vienkāršu joku — tam gadījumam, ja viņa izturēšanās neizskaidrotos turpmāk viņas nolūkiem par labu. Ar to viņa domājās savā slidenā ceļā cēlusi aiz sevis drošu aizsargu tiltiņu, pa kuŗu lai būtu iespējams katrā laikā pieklājīgi atkāpties.

Pienākot Aumalim klāt un sasveicinoties, viņa cieši ieskatījās tam acīs, tomēr nekā savāda nevarēja tur manīt. Viņš bija tāds pat kā aizvien. Viņa skats bija mierīgs un drošs, un viņa izturēšanās brīva. Viņš runāja, smaidīja un pasmējās bez jebkādas piespiešanās vai izlikšanās.

Ezernieks aicināja pie ratiem, jo esot laiks braukt. Ķirmgrauzis pasacīja savam puisim un kalponei, kas jau abi radās stāvam pie ratiem, ka viņi varot iet tagad kājām mājās, jo viņam ar saimnieci un meitu esot jābrauc Ezerniekos un pārbraukšot tikai vakarā.

Puisis ar kalponi devās pa baznīcēnu iemītu taku cauri muižas āboliņa laukam un tad pa vasarāja grāvmali uz dižceļu ārpus muižas, tā ka viņiem muižai cauri nemaz nebija jāiet, un viss ceļā iznāca pa vairāk nekā versti īsāks. Vecais Cīrulenes barons, jebšu citādi stingri raudzījās, ka pa laukiem netiek staigāts, tomēr tā sauktos baznīcas takus nekad neliedza ļaužu lietošanai.

Pa taku un lielceļu gāja vēl laba tiesa ļaužu, lai gan pats lielums bija jau aizsteidzies projām tūliņ pēc iznākšanas no baznīcas; tagad gāja vairs tikai tie, kas baznīcas pagalmā vai vārtu priekšā bija aizkavējušies, satikdamies un parunādamies ar kaimiņiem un pazīstamiem. Nogriežoties no lielceļa uz ciemu ceļu un no šejienes iekļūstot mežā, puisis ar kalponi palika divi vien, jo ceļš te gāja tikai uz Ķirmgraužiem un pa šo ceļu šodien citu gājēju vai braucēju nebija.

Blakus ceļam mežmalā gāja iemīta teka pa zaļu zāli.

— Rau, te mīkstāka un līdzenāka iešana nekā pa ceļu, — meita sacīja, uziedama uz teku, kurp viņai sekoja arī puisis. — Bet kādēļ pa tik košu zālīti un mīkstu sūnu ejot, kurpēs turēt un velti sviedrēt kājas? — viņa turpināja un, tekas malā nosēdusies, āva sev kurpes nost.

— Vai tu sev zābakus nenomauksi?

— Nē, netīk. Nav arī smagi, var iet tāpat, — un, izvilcis papirosu iz kabatas, puisis to uzkūra, kamēr meita noāvās kājas. Tad abi gāja tālāk.

Viens uz otru paskatīdamies, viņi redzēja, ka katram būtu ko teikt vai prasīt, bet neviens negribēja pirmais iesākt. Beidzot puisis iesāka:

— Dzirdi, Dore!

— Nu?

— Vai tu esi ko ievērojusi?

— Tātad tu jau esi ko ievērojis, ja vaicā man, vai es arī būtu to jau darījusi. Taisnību sakot, kaut ko esmu manījusi. Akla jau neesmu. Kam acis pierē, katrs kaut ko redz. Bet nezinu, ko tu domā.

— Laikam to pašu ko tu.

— Ka mūsu princai gadījies bagāts leišu precinieks? — meita minēja iesmiedamās. Puisis saprata, ka tas, ko viņa saka, nav nebūt viņas nopietnās domas, bet ka viņa tikai joko.

— Tur nebūtu nekas ne jauns, ne ļauns, ja meitai gadījies precinieks, — puisis teica, bet nedabūja savu teikumu pabeigt, jo meita viņu pārtrauca, atkal iesmiedamās un runādama starpā.

— Bet, kad mātei gadās, to tu ieskati par ko jaunu un ļaunu? ...

— Ja gadās, tad vēl nekas: tad tas ir tikai kas jauns un ļauns, bet ja pati meklējas, un tomēr nevedas un negadās, tad tas ir ne vien kas jauns un ļauns, bet arī kauns.

— Tu, Andrēj, domā, ka viņai nevedas?

— Kad vestos, kāpēc tad viņa tagad tāda nošļukusi, klusa un īgna, it kā pastāvīgi mocītos ar zobu sāpēm.

— Pastāvīgi viņa tāda nav nebūt, piemēram pirmīt baznīcas pagalmā. Žēl, ka tur nebiji klāt, — tu biji nogājis jau pie zirgiem, — tad būtu dzirdējis, ka viņa, tikko ieraudzījusi skolotāju, jau pa gabalu sāka zviegt, tā ka ļaudis palika stāvot un skatoties. Es nesaprotu, kā viņai nav kauna.

— Jā, skolotāju viņa lenc jau pa grabalu.

— To vien tu domā? — Dore vaicāja, gudri smīnēdama.

— Ko? Vai viņai vēl kāds? To nebiju zinājis, — iesaucās puisis brīnīdamies un ne mazumu pārsteigts, pie tam ziņkārīgi raudzīdamies meitai acīs.

— Ja tu nezini, es arī nezinu, — šī atteica, kļūdama nopietna. — Es runāju tikai tad, ja citi ko runā. Pati no sevis negribu ne par vienu cilvēku izlaist kādas valodas. Labāk zini un redzi daudz, bet runā maz. Tas tas gudrākais.

Puisis labprāt būtu vēlējis dzirdēt, ko meita vēl zin, jo bez skolotāja viņš nevarēja iedomāties nevienu citu, kam viņa vēl sietos klāt, vismaz viņš nebija nekā vairāk manījis. Bet pazīdams Dori par nopietnu meitu, no kuņas nekāds noslēpums viegli nav izvelkams, kā arī negribēdams izrādīt, ka grib vērst sarunu uz šā jautājuma vispārējo pusi, vēl piemetināja:

— Līdz šim tādi ērmi mūsu pusē nebija piedzīvoti. Tikai avīzēs kādreiz dzirdēja lasām par tādu būšanu pilsētās vai kur citur.

— Re, kā iet, kad cilvēks atrodas pilnībā, vaļā un bez rūpēm: nezin vairs, ko pats ar sevi iesākt, — Dore noteica nopietni un par zīmi, ka tiešām pati tā domā, kā runā, viņa, dziļi nopūzdamās, nolieca galvu drusku uz vienu pusi.

Tad viņi pie šīs valodas ilgāk vairs nekavējās un uzsāka kādu citu sarunu.

Ezerniekos pēc pusdienas paturēšanas Maruta dažus jauniešus bija izvedusi dārzā, kur sarunāja iet rotaļās. Arī students Ozols bija rotaļnieku pulkā. Kā pašu pirmo Maruta izgudrēm bija pratusi

izraudzīt tādu rotaļu, kuŗā viņai šķita kaut kas attiecīgs uz studentu, kaut arī tikai vārda pēc. Viņai uzsākot, visas rotaļnieces un rotaļnieki dziedāja:

Dindaru, dandaru,
Ozoliņi!
Visi tavi zariņi
Zilīšu pilni.
Izgāju lasīte,
Apsamaldījos.

Lodāji, lodāji,
Lakstīgaliņa,
Caur zaru zariņis,
Caur pazarēme,
Caur mūsu bāliņa
Vaŗa pamatiņis.

Maruta izskatījās stipri pietvīkusi un dziedāja, acis uz augšu nepaceldama, draudzeņu pagrūdienu pie sāniem lika viņai noprast, ka Akotiņš jau atkal skatās uz viņu, savādi smīnēdams, un bez tam viņa dzird, ka tas, viņu niekodams un ķircinādams, pa starpām paklusu mētājas jau atkal ar kādiem divdomīgiem vārdiem, kā viņš to kopš viņas svētdienas aizvien mēdz darīt, tiklīdz atrod daudz maz izdevīgu brīdi. Tā nupat vēl, nākot no istabas uz dārzu, viņš, pa sētu tai blakus iedams, bija iečukstējis, ka viņai guļot uz sirds kāds ciets un smags koks, kuŗa vārdu viņa vēloties vai katrā dziesmā iepīt. Redzams, Akotiņš novērojis, ka students viņai tik ļoti patīk. Ka viņš to zin, tas viņai nav pa prātam, bet tomēr viņa zobošanās un kaitināšanās tai nav nepatīkama, jo tā viņu tik tīkami uztrauc, ka to vārdos nevarētu izteikt. Viņa tādēļ arī tīri tīšām uzsāka rotaļās iešanu taisni ar rotaļu par ozolu. Ja Akotiņš grib, lai zobojas! Jau rītu viņu aizvedīs Liepājā, lai tur, ņemdama privātsiņas, gatavotos uz iestāšanos ģimnazijā, un tur viņa ar Akotiņu vairs nesatiksies.

* *
*

Jauniešiem dodoties uz rotaļāšanos, Spruksts lūdza biedrības priekšniecības locekļus, kā arī tos dziedātājus kas negribētu piedalīties rotaļās, palikt vēl kādu brīdi istabā, jo visiem esot pārrunājama kāda, pēc viņa domām, svarīga lieta, kuŗu viņš nupat nodomājis celt priekšā.

Kad pīpotāji bija sapīpojuši, un istabā iestājies vispārējs klusums, Spruksts teica:

— Lūgtu cien. sapulci uzklausīties, kas lasāms mūsu tautiskās lapas „Balss” jaunākajā numurā, ko nupat šodien, nākdams no baznīcas, muižā saņēmu...

Un atkāšējies, viņš sāka skaļā, visiem skaidri sadzirdamā balsī lasīt:

„No Cīrulenes. Pēdējos gados laikraksti pastāvīgi ziņojuši no dažādām pusēm par attīstības un izglītības uzplaukšanu mūsu dzimtenē. Arī mūsu malienes novadā tautieši un tautietes pēc ilgas garīgas snaušanas beidzot izberzēja sev miegu no acīm un sāka pulcēties uz tautisku kopdarbību attīstības un izglītības laukā, nodibinādami dziedāšanas biedrību Ziedoni, kuŗa sava centīgā priekšnieka K. Jansona kunga nenogurstošā gādībā un sava krietnā un čaklā kuŗa vadoņa Aumaļu Ādama kunga vadībā jau paspējusi sarīkot pirmos zaļumu svētkus. Tagad biedrība centīgi domā uz pirmo tautisko teātra izrādi, ja tik izdosies nokārtot telpu jautājumu. Tāpat nodomāts sarīkot kādu viesīgu vakaru ar tautiskiem dejas priekiem un priekšlasījumiem par attīstību un izglītību, lai tādā

kārtā atvilktu ļaudis no krogus ballēm un ar tām savienotiem rupjiem priekiem un pieradinātu tos pie glītākas un godīgākas izpriecas.”

Še skroderis piestājās un atņēma elpu, aplaizdams skatu visapkārt, bet no vairāk pusēm atskanēja dažādi izsaučieni un piezīmes, it kā:

— Jauki izrakstīts!

— Vareni izlikts!

— Tam ir teicamais, kas to rakstījis!

Kurpnieks Dzenis, kas bija pārnovadā bijis dažās baptistu sapulcēs (pašu novadā baptistu nebija) un piesavinājies dažus baptistu paņēmienu, iesaucās divi reizes no vietas:

— Ievērojams! Ievērojams!

Bet Spruksta amata puisis Pimberis, kas savam meistaram bija kādreiz bijis līdz pilsētā koncertā, pat izsaucās:

— Da capo! Bis!...

Labprāt viņš būtu saucis vēl kādu svešvārdu vai, pareizāki sakot, kādu svešu skaņu, bet vairāk vīrs nezināja, un tā tad bija jāapmierinās ar šiem divi vārdiem vien, kuŗus par to sauca atkal vairākkārt.

— Pateicos cien. sapulce, par ovācijām! — Skroderis sacīja no sola piecēlies, pret citiem paklanīdamies un laimīgi smaidīdams.

— Tas ir labi, ka tāds gudrs un prātīgs cilvēks radies, kas reiz arī par mums tik jauki ierakstījis avīzēs, lai citi pagasti un pilsētnieki nedomā vis, ka cīrulnieki ir kādi malēnieši un tumsoņi, bet lai zina, ka arī mēs esam iztīstīti un izglītoti, dibinām biedrības un ka mūsu biedrībās valda kārtība, — svarīgi piebilda mežsargs, vai nu gribēdams arī izrādīties par attīstītu un izglītotu, vai atkal vēlēdamies atgādināt, ka viņš ir biedrības kārtības priekšnieks un ka bez kārtības taču neko ievērojamu nebūtu varējuši sasniegt. Bet Spruksts lasīja tālāk:

domātu, ka mūsu novada g,

— Tomēr ja cien. lasītājs domātu, ka mūsu novadā gara tumsība nu pilnīgi beigusies un visur jau iespīdējuši jaunlaiku gaismas stari, tad tas alotos. Netrūkst arī pie mums vēl savu nelabojamu tumsoņu un nožēlojamu garā aklo. Sevišķi māņticība nevar un nevar pie mums labi izbeigties. Ja māņiem ticētu tikai kāds vecītis vai vecīši, kas mūžu beidz jau dzīvot un no skolām un grāmatām neko nezina un nav mācījušies, tad tas, jebšu arī būtu nožēlojams, tomēr nebūtu nekāds brīnums. Bet ko lai saka, kad pie mums māņticība vēl pilnos ziedos pie jaunlaiku cilvēkiem, pat pie kāda mūsu biedrības darbinieka. Šis savāda darbonis, meža ierēdnis K., kas biedrībā ieņēma paša kārtības priekšnieka amatu, tic vēl spokiem! Tā viņš jo nopietni apgalvo, ka mežā viņam rādījušies ķēmi jaunas skaistas sievietes veidā, kas krekļā un ar vaļējiem matiem dejojusi viņam priekšā? Un tas viss noticis gaišā dienas laikā! Ja šādi tumsības gari vēl ilgi paliks mūsu biedrībā, tad nav jāšaubās, ka māņticība ne vien nemazināsies, bet ies vēl vairumā. Dažas sieviņas, kas līdz šim ķēmiem vairs neticēja, pēc K. stāstīšanas par redzētiem ķēmiem sākušas tagad tiem ticēt un baidās vakariem iet pat no istabas ārā; par bērniem jau nemaz nerunāsim. Šādam tumsonim biedrībā nevar būt vietas! Kādu gaismu tas lai gan nestu citiem, kas pats atrodas tumsībā? Tādam gaismas nesējam tikai atgādināms teiciens: Ārstē, dziedini pats sevi! Cerēsim, ka mūsu jaunā biedrībā drīzumā atsavināsies no šāda darboņa, kas to spiež kā smags lietuvēns. Ka šādas lietas vispār var vēl notikt šinīs attīstības un izglītības laikos, tur gan var tikai izsaukties: „Antiņ, pūt stabulīti, prātiņ, nāc mājās!... Ciešuļū Pīkstulis.”

Tiklīdz Spruksts bija beidzis lasīt, mežsargs izšāvās stāvus un, no mutes izrauto cepli turēdams kreisā rokā, bet labo savilcis dūrē, krumšļus izliekdams uz apakšu un uzspiedis uz galda, it kā rīkodamies kādam stipram, svarīgam teicienam dot vairāk svāra ar rokas piebungošanu pa galdu, sauca dzedri blaurā balsī un ar acīm zvērīgi lūkodamies apkārt:

— Bet kas tas rakstītājs tāds bijis? To vajaga dabūt zināt un tad prom uz muižu pie barona!

Uz mežsarga bļauro kliedzienu tūliņ neviens nekā neatbildēja, — tā visi bija pārsteigti ir no ziņojuma negaidītām beigām, ir no mežsarga lieliskā uzbuduma. Tikai pēc brītiņa Spruksts atteica:

— Jūs jau dzirdējāt, kas to rakstījis: Ciešuļu Pīkstulis. Tomēr, mežsarg, nevis tas ir svarīgi, kas to rakstījis, bet gan tas, kas rakstījis. Jautājums grozās vienīgi ap to, vai te rakstīti nieki vai patiesība. Es domāju, ka mēs visi, kas pazīstam tās lietas, par kuŗām te ir runa, varam ar pilnu sirdsapziņas mieru liecināt, ka šie rakstīti tikai patiesība. Vai ne?

— Kā tad! Patiesība, patiesība! Vai nu nepatiesība, — pasteidzās piebalsot vecais Ezernieks, nebūt nesaprazdams, kādu nepatīkšanu viņš ar to nodara mežsargam. Istabā tagad iesteidzās Akotiņš, teikdams Aumalim:

— Lūdzu, skolotāja kungs, nāciet mums palīgā dziedāt kādas jaunas rotaļas meldiju, mums vieniem neiet.

Aumalis un arī Jansons aizgāja aicinātājam līdz, bet skroderis turpināja pārtraukto sarunu.

— Nu izvirzās vaicājums, vai pēc visa tā mežsargs Klinklāva kungs ilgāk var vēl palikt biedrībā?...

Mežsargs, redzēdams citus biedrības vīrus nekā nesakām, domāja patlaban, ka viss nepatīkamais notikums jau laimīgi gaŗām un tikai mudīgi jāsāk nu kādas citas valodas, lai nejaukais raksts un viņa saceltais iespaids tiktu pēc iespējas jo drīz aizmirsts. Bet redzēdams, ka skroderis nerimstas un pat vēl iekustina jautājumu par viņa izstumšanu iz biedrības, mežsargs pagalam pazaudēja dūšu: kā nevarīgs viņš glēvi nosēdās atpakaļ uz sola, atsliedamies ar muguru pie sienas, rokas slābi nokārās uz leju, un cepļa čibuks tikko turējās zobos.

Bet skroderis runāja tālāk:

— Nezinu, kā citi cien. biedrības priekšniecības loekļi domā šai lietā, bet mana cieša pārlicība ir tā, ka mežsargs Klinklāva kungs nevar vairs palikt biedrības amata vīru pulkā. Vēl prātīgāk būtu, ja viņš nemaz arī vairs nenāktu uz dziedātāju sapulcēm, jo pēc visa tā, kas noticis un kas par viņu rakstīts avīzēs, viņa turpmākā palikšana biedrības amata vīru pulkā un dziedātāju starpā varētu briesmīgi kaitēt mūsu jauniņās biedrības labai slavai. Mums, protams, tagad nav nekāda likumīga biedrības sapulce un izšķirt kaut jebkādus uz biedrību attiecošus jautājumus mēs tagad nevaram; bet šādā privātā sapulcē mēs tomēr varam ļoti labi visu to iepriekš pārrunāt, kas turpmāk kārtējā sapulcē spriežams un darāms. Personīgi man pret mežsargu Klinklāva kungu nav nekā ko teikt; es tikai gribēju uzsvērt to, ka, paturēdami mežsargu vēl ilgāk savā pulkā, mes nostādītum visu savu biedrību nelabā gaismā un varētum arī paši, kā saka, tikai iecirst nagus dubļos, jo tad arī mūs varētu noturēt par mānīcīgiem, kas var kļūt visam Cīrulenes pagastam par lielu negodu, kaut gan pēdējā laikā uz cīrulniekiem jau vispār sāk skatīties kā uz attīstītiem un izglītotiem cilvēkiem. Cita lieta, protams, ir, ja me[zsargs savu stāstu par ķēmu redzēšanu atsauc un tiklab mūsu biedrības pilnā sapulcē, kā arī avīzēs, to klaji izskaidro par nepatiesu — par izdomātu un stāstītu vienīgi vai nu joku pēc, vai tanī nolūkā, lai iebiedētu mānīcīgus ļautiņus vai citu kādu blēņu dēļ.

— Jā, tikai tā, — piebalsoja Pimberis savam meistaram.

— Tā gan, tā gan, — atskanēja arī no dažiem citiem.

— Mežsarg Klinklāva kungs, es jūs svinīgi vaicāju, vai esat ar mieru savu stāstu par ķēma redzējumu atsaukt kā nepatiesu un paša tīši izdomātu, — runāja skroderis paceltā balsī.

Mežsargs sēdēja kluss un domīgs.

— Kā to lai varu? — Viņš, brīdi padomājis, iesāka. — Baronam vis to esmu teicis. Kā nu lai to atsaucu?

— Tas nekas. Tālab var atsaukt, — uzstāja skroderis. — Patiesību atzīt nav nekad par vēlu.

— Taisnību sakot, es gribētu biedrībā palikt un strādāt attīstības un izglītības labā. Jo pats apzinos, ka kārtības priekšnieka amatu esmu labi līdz šim pildījis un labprāt gribētu to darīt arī uz

priekšu. Tādēļ man cits nekas neatliek, kā atsaukt, ja biedrības priekšniecība to tā vēlas, — mežsargs runāja, smagi elpodams.

— Pareizi un prātīgi runāts, Klinklāva kungs! — uzgavilēja skroderis. — Strādāsim biedrībā visi kopā attīstības un izglītības labā arī uz priekšu. Tagad nu parakstiet, rau, te šito papīru, kam ir šāds saturs: „Ar šo es, apakšā parakstījies Cīrulenes dziedāšanas biedrības Ziedoņa kārtības priekšnieks Mārtiņš Klinklāvs, apliecinu, ka māņiem neticu, nekādus ķēmus nekad nekur neesmu redzējis un stāstu par redzējumu Cienmātes kreklā pats esmu tīši izdomājis un stāstījis tikai kā joku.” Jā, lūdzu, mežsarg, parakstiet šo papīru, lai uz tā pamata varam ziņojumu avīzē no biedrības puses atsaukt, tā ka lai mūsu novads ilgāk vairs nestāvētu māņticības neslavā, — tā skroderis nopietni svarīgā balsī runāja, izvilcis sev no kabatas kādu papīra lapu un nolikdams to mežsargam uz galda priekšā.

Mežsargs paņēma pasniegto zīmuli un parakstīja lapas apakšā savu vārdu.

Skroderis nosēdās, dziļi apmierinājuma pilnu skatu laizdams visapkārt. Arī mežsargs nosēdās. Viņš elpoja dziļi un smagi un izskatījās it kā stipri noguris, jo galva liecās uz vienu pusi, un viņš, atspiedies ar elkoni uz galda, atbalstīja to rokā. Istabā valdīja klusums, jo nevienam neradās nekā ko teikt. Acīmredzot, visi bija savādi pārsteigti par mežsarga izturēšanos un nezināja, vai viņu par to slavēt vai smādēt.

Piepeši mežsargs izšāvās stāvus. Pielicis roku pie pieres, viņš dažus acumirkļus stāvēja klusi un nekustēdamies, it kā sevī ko ātri un cieši domādams, tad, uzcīrzdams roku uz galda, stiprā balsī noteikti izsaucās:

— Bet es tomēr redzēju Bedzēju Cienmātes kreklā dancojam to teiksmaino sievieti. Nē! Es nevaru atsaukt to par nepatiesu un izdomātu, ko pats savām acīm skaidri un gaiši esmu redzējis, jo tad es pats sevi apmelotu, — un, izrāvis skroderim no rokas lapu, viņš to saplēsa un nometa zemē, un tad nosēdās.

— Galileja liktenis, — ieminējās students, kas rotaļām beidzoties, bija pienācis pie vaļējā loga un redzēja un dzirdēja, kas istabā notiek starp skroderi un mežsargu.

— Nudien, Cīrulenes Galilejs, — piebalsoja Jansons, arī stāvēdams pagalmā pie loga.

— Nu, tad tur nekā nevar līdzēt, — Spruksts noteica, diži lūkodamies visapkārt. — Nedz kādi ķēmi ir bijuši, nedz arī ir, nedz var būt. Kas teicas ķēmus redzējuši, tie vai nu vienkārši runā niekus, vai redzējuši ko citu, bet, paši māņticīgi būdami, noturējuši to par ķēmu.

— Nē, meistar, tā nav, — runāja tagad starpā vecais Ezernieks, sēdēdams istabas otrā galā paša darinātā veclaiku krēslā, izcirstā no egles celma ar savādi līkumaini izaugušām saknēm. — Ķēmi ir gan, bet ne visās vietās un ne visiem tie rādās. Es agrāk arī neticēju, ka ķēmi ir, bet no tā laika, kad redzēju cilvēku tā no ķēmiem pārbijušos, ka tas grūti sasirga un nomira, es pilnīgi ticu ķēmiem, lai ari jaunā pasaule bieži negrib par tiem vairs nekā dzirdēt un lepni nosauc tos par māņiem kā nupat jūs, meistara kungs. Es pastāstīšu, ko savā mūžā esmu dabūjis zināt par ķēmiem, un man vienam ir gaŗāks mūžs nekā jums jaunajiem dažiem pa divi vai trim kopā.

Vecais Ezernieks bija gaŗu un kalsnu, jau stipri salīkušu augumu un platu ģīmi bez bārdas, kas tomēr kops dažām nedēļām nebija skuteni redzējis, kādēļ bija apaudzis ar krietni pagaŗiem sirmas bārdas rugājiem. Mati viņam bija gaŗi, gandriz jau pilnīgi balti un pāršķirti taisnā šķīrī. Runāja vecais Ezernieks dikti, kā saka, visā mutē, jo, kopš daudz gadiem būdams stipri pakurls, bija pie šādas runāšanas pieradis.

— Mēs toreiz cēlām Audaram jaunu riju, — viņš iesāka. — Es biju liecībās no mūsu mājām; tad mans tēva nelaiķis bija vēl dzīvs un par saimnieku. Tālākie liecībnieki gulējām naktīs turpat. No Vērpātām par liecībnieku bija paša brālis, saukts Dižais Didriķis, prāta cilvēks un spēka vīrs — tāds manu augumu, bet kur plecīgāks un biezāks! Un stingrs locekļos: ar piecu pūru rudzu maisu sudmalās gāja pa visām kāptuvēm augšām, bet tirgū, ja kādreiz iznāks saķeršanās ar leišiem, viens

pats ar pieci, seši viegli tiks galā! Kādu vakaru Dižais Didriķis nāk pavēlu mājās no miesta, kur pa saules apakšu bija aizsteidzies nopirkties tabaku. Jāiet tur pa dižceļu gaŗām Sermuļu kapsētai. Cik reiz nebija to ceļu gājis gan vēlu vakaros, gan pa dienasvidus laiku, nekad nebija nei ko savādu manījis, nei arī jutis kādu baili, lai gan bija dzirdēts stāstām, ka pie Sermuļu kapiem spokojas. Bet to vakaru, nākdams tuvāk kapiem, Didriķis sajūtus savādu drūmi, kādu agrāk nekad nebija pazinis: tā vien liekus, labāk neiešus gar kapiem, bet metīšus likumu apkārt gar mežmalī. Tomēr beidzot saņemšus dūšu un iešus. Nekas. Noejus jau gar kapsētas vārtiem, nekā nemanus, drūme topus arvien lielāka. Būšus gandrīz jau kapiem gaŗām, te ieraugus ceļmalē, taisni sev priekšā, guļam baltu aitu ar sasietām kājām. Dižajam Didriķim visa drūme uzreiz it kā pārejus: redzot dzīvu lopu, Dieva mīļu radību, sev tuvumā, cilvēks taču nejūtas vairs gluži viens. Aita arī skatus Didriķim tik mīlīgi acīs, it kā gaidīdama palīdzības, un viņš, nabags, par savu nelaimi tic arī tiešām to aitu esam. Viņš vēl noliecus, noglāstus tai galvu vis, apspaidus muguru lai, — tāda branga, mīksta, it kā muižu aita. Viņa arī tāda sīka ēzelīte, kādu sētu aitām vis neredzēsi. Tā, rau, nelabais prot cilvēku kārdināt! Dižais Didriķis iedomājas, kāds žīds būšus apkārtnes muižas sapircis aitas un, vedot uz miestu viena no ratu pakaļas izkritusi un palikusi tur guļot; viņš nu to savākšus un pārdošus Audaram vai Vērpatam, un tā ienākšus savs viens — otrs rublis naudas. Didriķis vēl tā mīlīgi ar aitu parunā vis, saka: „Bicainīte, bicainīte!” Tad ņem un ceļ uz kamiešiem un nu iešus ar aitu mājup. Nabags, rau, nevar un nevar attapties, ka tā nav vis aita, bet ka velns pieņēmis aitas ģīmi, — tā viņam tobrīd bijis apmākts prāts. Aita arī mierīgi ļaujas lai uzceļ. Bet tiklīdz tā viņam guļ uz kumbra, tā ka kājas karājas katrā pusē gar krūtīm lejup, un viņš pie tām aitu tur, kad uzreiz viņam kā zvīņi nokrīt no acīm, un viņš iedomājas, vai tā jel maz ir aita, ko uzcēlis pats sev kaklā, — vai tik tas nav kas nelabs? Un tiešām. Aita uzreiz tiek tik smaga, ka ne par ko vairs panest, un pašu pārņem tādas bailes, ka visi locekļi notirpst un mati ceļas stāvus...

Un, rokas izstiepdams un paceldams plati augšup, vecais Ezernieks rādīja, kā apmēram Dižajam Didriķim mati cēlušies stāvus.

— Labi mitusi aita var gan būt krietni pasmaga, tā ka nav vis pa smieklam to nest, — kāds starp klausītājiem iebilda.

— Kas par tenkām! Nevajag ticēt māņus un stāstīt tukšus baigus, — diktā balsī vecais Ezernieks izsaucās diži un plati. — Dižais Didriķis nepanesīs aitu? Gotēnu viņš būtu panesis tāpat kā pieci pūri rudzu. Bet kur tu nelabo panesīsi! Nes, nes, bet nevar — nav sīles: visi locekļi gurst, un sviedri pil pa matu galiem. Raudzīšu, skriet, nekā — kājas neklausa, kā ar svinu pielietas. Bet aita ar baltām acīm glūn vien, tā ka Didriķis nedrīkstus ne pablenzt uz to pusi. Saukšus palīgā, — nevar: mēle kā piesieta pie žokļa. Nu sviedīšus aitu nost, bet šī turas pretī, — ne par ko tikt vaļā! Beidzot tomēr izdodas nosviest, un nu tik skriet mājup, bet tā vien liekus, ka aita skrej pakaļ, un, atpakaļ skatīties — bail! Kad Dižais Didriķis ieskrēja istabā, nesavā balsī iebļaudamies un durvis aiz sevis tā aizcīrzdams, ka tās gandrīz izlēca no pakarēm, — mēs pirmā acumirkļī viņu gandrīz neviens vairs nepazinām, — tik neganti bija briesmīgajās nobīlēs pārvērties.

Iekritis gultā, viņš tikai pēc laba brīža nāca pie sajēgas un paspēja mums izstāstīt, kas noticis. Mēs, pieci vīri, pātarus noskaitījuši un paņēmuši cirvjus un dakšas, aizgājām un vējluktuŗa gaismā noskatījamies visu ceļu un ceļmales līdz pat kapiem. Kur tu aitu atrādīsi, — ne ziņas, ne miņas no aitas! Bet Dižais Didriķis, kā to vakaru ielikās gultā, tā arī vairs neuzcēlās: trīs dienas un naktis mudoja karstumā un drudzī līdz nomira!

Pie šiem vārdiem, kurus vecais Ezernieks izrunāja dikti un ar sevišķu balss uzsvaru, viņš uzsita ar dūri uz galda, it kā ar to pastiprinādams savu vārdu patiesību.

— Kamdēļ viņam arī vajadzēja aitu celt sev uz kumbra? — Ieminējās Stīpnieku Indriķis. — Varēja jau labāk apņemt aitam kādu saiti ap kaklu un vest blakus līdz; tad nekāds smagums nebūtu spiedis, ne arī būtu uzgājušas kādas veltas bailes, un aitu būtu mierīgi pārvedis mājās.

— Nu nevajagu ticēt māņus un stāstīt tukšus baigus! — atkal izsaucās vecais Ezernieks, šoreiz vēl diktāk nekā pirmīt. — Ja Dižais Didriķis būtu aplicis aintai saiti ap kaklu, tad drīz vien saite būtu atradusies viņam pašam kaklā, un diezin kur un kā būtu savu galu guvis. Tā taču nabadziņš nomira vismaz mājās gultā, cilvēku starpā, un piederīgie apraka un vēl tagad zin, kur viņa dusas vietiņa. Bet tad, lai arī aitu vedot būtu licies, ka iet pa līdzenu ceļu un pazīstamu vietu, pēcāk būtu atradies tādā peklā purvā, no kuŗa nekad iziet, un tad nelabais to būtu tur parāvis. Jā, tā tas notika ar Dižo Didriķi, un no tā laika es ticu, ka ķēmi ir gan. Un kāpēc lai neticēt? Diviem viss ir iespējams: Dievam viss labs, velnam viss ļauns.

— Par notikumu ar Dižo Didriķi, vecais Ezernieku tēv, arī biju dzirdējis, tomēr tam neticēju, tāpat kā nekad nekādiem ķēmiem neesmu ticējis; arī par daudzīnāto spokošanos Cienmātes kreklā esmu vienmēr tikai pasmējies, bet kad nu pats savām miesīgām acīm redzēju trako cienmāti tur dancojam, tad citādi nevaru, kā vismaz šai reizē man jātic, ka ķēmi rādās gan, jo tam, ko cilvēks dienas laikā pats redzējis, taču uzdrīkstēties mani vazāt pa avīzēm, pielūko, ka pats nedabūn kādu laiku ciest un pīkstēt pie ūdens un maizes! Es to necietīšu, — baronam visu to lietu ceļšu priekšā!

Tā mežsargs, kas pa vecā Ezernieka stāstīšanas laiku bija mierīgi sēdējis un klusu kūpinājis savu cepli, stingri tagad noteica, bļauri lūkodamies visapkārt.

Šoreiz Spruksts uz mežsarga vārdiem neatteica nekā, jo viņam netika ar savu pretrunību kaitināt veco Ezernieku, bet saviem pretim sēdošiem galda biedriem viņš čukstēja, ka lieta tā palikt nekādā ziņā nevarēšot, nekas cits neatlikšot, kā mežsargu izslēgt no biedrības, tādēļ ka citādi varētu uz cīrulniekiem gulties neslava, ka viņi ir vēl pavisam neattīstīti un neizglītoti.

Pa to starpu bija saradušies citi dziedātāji un dziedātājas, tā ka varēja sākties atsevišķo balsu mācīšana un sadziedāšanās.

Ķirmgrauzīnei šodien gandrīz nemaz neiznāca sastapties divatā ar Aumali. Tūliņ pēc pusdienas paturējuma Ezerniece viņu bija aizvedusi laidarā izrādīt savus jaunlopus, pēc tam bija aizgājušas bišu dārzā dravu apskatīt, kur kādu laiku runādamās bija kavējušās, bet tad iegājušas klētī aplūkot Marutai un Lūsiņai pagatavotās skolas drēbes un veļu, kā arī sarīkot ceļa somu rītdienas braucienam pilsētā. Brālaitenei vispār domas bija lielā mērā nodarbinātas ar meiteņu sūtīšanu pilsētas skolā, jo Ezernieki bija pirmie visā Cīrulenes novadā, kas bija nākuši uz šādām domām. Vispār pašu novadā nebija vēl parasts dot bērniem kādu augstāku izglītību par pagasta skolu; pat dēlus nesūtīja nekur tālāk; Stīpnieku Jēkabs un vēl kāds saimnieka dēls bija vienīgie, kas gāja ģimnazijā, kādēļ arī ļaudis dažādi par tiem runāja un stipri kratīja galvas par viņu vecākiem. Meitu laišana pilsētas skolā — un vēl ģimnazijā — tas bija pavisam kas jauns. Ezerniece tādēļ gribēja ar māsīcu daudz ko par šo lietu izrunāties un izprasīt viņas domas un padomus, īpaši vēl tādēļ, ka pašiem nebija nekādu tuvinieku pilsētā un tad nācās meklēt vai nu pie gluži svešiem cilvēkiem, vai pie daudz maz pazīstamiem meitenēm kādu istabiņu. Ķirmgrauzīnei gan bija kāda jaunības draudzene Liepājā, kuŗu arī Ezerniece savā laikā bija pazinusi, bet viņu ģimenes ar to jau sen vairs nesagājās, tādēļ ka tā dzīvoja nelaulāta pie kāda kunga. Protams, ka nedz šāda sieviete, nedz viņas padomus un arī pazīšanās arī tagad, pēc Ezernieces domām nevarēja krist svarā. Tātad jāmeklējas pašiem kaut kur uz labu laimi.

— Tādēļ arī, mīļā māsīca, ir pats, ir es pirmoreiz brauksim abi divi meitenēm līdz, lai paši savām acīm redzam, kur un kā bērnus nododam, — Ezerniece teica.

Tā viņām runājoties pagāja labs laiks, un, kad abas no klēts iznāca, tad bija jau sākusies dziedāšana.

Pēc dažu dziedātāju pašu izteikšanās šodien dziesmas neskanēja tik labi, kā viņu svētdien Ķirmgraužos. Spruksts vēroja, ka vainīgs šē esot labs akustikas trūkums; citi atkal domāja, ka šodien dziesmas tādēļ neskanot īsti labi, ka trūkstot vairāku dziedātāju. Starp tiem nebija ieradies

Silarājs. Mežsargs, kas bija galvenais balsts, arī nebija pulkā, un kad viņu sāka meklēt, tad nevarēja nekur atrast. Beidzot viena no kalponēm pastāstīja, kur mežsargs palicis.

— Jau labu brīdi atpakaļ mežsargu redzēju pūšam pār kalnu pāri uz savu māju pusi un nevis pa taku, bet tieši — pa ganāmā āboliņa lauku, — viņa teica. — Aizgāja, ne atpakaļ neskatīdamies.

Nu visi saprata, ka mežsargs galu galā nopietni bija saskaities uz Sprukstu un negribēja vairs piedalīties dziedāšanā. Tā nebija laba zīme. Vispār bija zināms, ka mežsargs Klinklāvs ir atreibīgs un ka viņš baronam pienes ziņas par dažādiem notikumiem novada dzīvē, un starp dziedātājiem sāka čukstēt, ka mežsargs raudzīšot nu biedrībai kaitēt, kādēļ skroderim nevajadzējis vis tik strupi un strauji uzstāties pret mežsargu tai nelaimīgā ķēmu redzēšanas vai neredzēšanas gadījumā. Par Silarāju atkal čukstēja, ka viņš laikam dabūjis zināt par Ķirmgraužu nolūku laist meitu pie leišu bajāra un tālab vairs nenākot dziedāšanā. Tāpat daži citi dziedātāji un dziedātājas nebija ieradusās citādu — gan zināmu, gan nezināmu iemesu dēļ.

Viss tas darīja uz dziedātājiem smagu iespaidu, un tiem trūka īstās patikas un sajūsmas šodien dziesmu skandināšanā.

— E, tas nav nekas! Vajaga drusku uzpravīt dūšu! Tad skanēs labāk, — kādā starpbrīdī, kad daži atkal žēlojās, ka šodien nemaz neveicoties ar dziedāšanu, ieminējās Ezernieks, un, pasaucis puisi ar meitu, lika tiem iet pagrabā un taisīt vaļā kādu vēl neielastu mucīņu, kuŗā esot stiprāks alus. Drīz atnāca kalpone atpakaļ, nesdama milzīgu māla krūzu putojoša alus; pakal viņai nāca otra meita ar pabļodeli rokā, uz kuŗas atradās vairākas glāzes.

Tiklīdz kalpone rīkojās liet alu glāzēs, students piesteidzās tai klāt, paņēma krūzu un, noliedams putas zemē, teica svinīgi nopietnā balsī:

— Tas lai ir ziedots liksmības vairotājam — Trimpum.

Šis joks visiem varen patika, bet sevišķi Sprukstam, kas to tūliņ atkārtoja, noliedams no savas glāzes putas zemē un teikdams dzirdētos vārdus. Viņa amata puisis Pimberis, kā arī skrīveŗa palīgs Akotiņš būtu labprāt tāpat darījuši, bet, redzot turpat sev tuvumā Ezernieku, baidījās laistīt alu pa zemi; bet par to abi sevī apņēmas izdarīt šo jauno joku pirmā izdevīgā gadījumā kādā citā vietā.

Iebaudot alu un sarunājoties gan par dažādām vispārējām, gan par biedrības lietām, Spruksts, kā pats sacīja, nāca klajā ar priekšlikumu sarīkot viesīgu vakaru ar literāriem un dziesmu priekšnesumiem un deju, lai pēc tam varētu ziņot laikrakstos, ka šāds vakars Cīrulē sarīkots, un tad visi dabūtu zināt, ka cīrulnieki ir attīstīti un izglītoti tautieši. Arī citādā ziņā šādam vakaram būtu svarīga nozīme. Lieta esot tā, ka arī dažas attīstītas un izglītotas leišu tautietes viņam jau nosolījušās ierasties sarīkojumā. Te tad pirmoreiz varētu notikt abu radniecīgo tautu vairāk attīstīto un izglītoto aprindu tuvošanās. Šāds vakars tāpat varētu iegūt vēsturisku nozīmi leišu un latviešu tautības atdzimšanas laikmetā, kādēļ ar tā sarīkošanu nevajadzētu kavēties.

Spruksta domām par viesīga vakara sarīkošanu nepretojās neviens. Rūpes darīja tikai telpu jautājums. Par visnoderīgāko vietu viesīga vakara sarīkošanai, lietu vispusīgi pārrunājot, izrādījās tiesas nama dižā istaba, un, kad nu vēl skrīveris piedāvāja daļu no sava dzīvokļa izrīkojuma vajadzībām, tad telpu jautājumu varēja uzskatīt par nokārtotu; vajadzēja izgādāt tikai pagasta vietnieku pulka un aprīņķa policijas atļaujas, par kuŗu dabūšanu pēc skrīveŗa un Ezernieka domām nebija ko šaubīties.

Spruksts, sajūsmināts par tādu iznākumu, solījās ar Akotiņu izstrādāt vakara programmas projektu un tad nākošā sapulcē celt to biedrībai priekšā.

Nedz dziedāšana pati par sevi, nedz šādas pārrunas nebija Ķirmgrauzenei nekas pievilcīgs. Vislabāk viņai patikās būt tagad vienai, lai visu to, ko šodien novērojusi, varētu, neviena netraucēta, pārdomāt. Tādēļ pa to starpu, kamēr Ezerniece rīkojās gar pavardu, gatavojot vakariņas, viņa pa pļavas gatuvī aizgāja pie ezera, kas atradās turpat aiz druvām un pļavām un stiepās līdz mežmalai. Pļavmalā, netālu no druvas, ezera krasts bija smilšains un sauss. Šī krastmale ar saviem vecajiem,

kuplajiem vītoliem bija Ķirmgrauzenei aizvien bijusi viena no mīlākām vietinām visā viņas vecāku mājā. Jau kā tekātne meitene viņa še bija varējusi uzturēties veseliem cēlieniem, jo ezers bija no malas labu gabalu lēzens, un tādēļ bērniem tur iet, pa ezeru bradāt un mazgāties nebija aizliegts; bet sevišķi pieaugošas skuķes gadus viņa bieži bija mīlējusi tur kavēties. Daudzreiz viņa te bija sēdējusi vakara krēslā, sapņodama nomoda sapņus un klausīdamās viņu šļakstēšanā vai niedru šņākšanā, lēnām vakara vēsmām žūžinot. Toreiz, kad viņa bija pirmoreiz iemīlējusies, viņu šļakstēšana vakara krēslā viņai bieži šķita kā ilgu, kaislīgu skūpstu skaņas, bet niedru šalkšana kā savāda, noslēpumaina čukstēšana. Viņas uzbudinātā, iekaisusē iedomu spēja dzirdēja šai noslēpumainā čukstēšanā sirsnīgas mīlestības pilnus, saldi maigus, kaislīgus, dažreiz pat nedzirdēti pārdrošus, nekaunīgus glaimu vārdus, kas viņu neizprotami musināja un mulsināja, kā kāds neaptverams, nepazīstams gars — labs vai ļauns, to viņa nezināja, bet viņa klausījās šai noslēpumaini burvīgajā čukstēšanā ar baigās tīksmās pukstošu sirdi un augsti viņojošām krūtīm un, pārgājusi mājās, tad ilgi bez miega vāļājās un mētājās savā gultā... Apicoties viņai visi burvīgie iedomu māņi un jaukie jaunības sapņi izgaiss. Savu iedomāto sapņošanas vietīnu viņa tomēr mīlēja apmeklēt dažu labu reiz, kad atbrauca vai atnāca Ezerniekos, ja vien laiks to atļāva; tomēr niedru šalkšanā viņa agrāk dzirdēto noslēpumaino, burvīgo čukstēšanu vairs nedzirdēja.

Bet šovakar citādi: atkal, tāpat ka priekš daudz gadiem viņa dzirdēja tur kaut ko neizprotami noslēpumainu, un atkal viņa savādi uzbudinājās un šķita nojaužam ko sevišķi tīkamu, gaidu pilnu. Atkal viņai tā vien likās, ka viņas dzīvē notiks kāda liela pārvēršanās.

Pati viņa nevarēja sev labi izskaidrot, kādēļ viņai taisni šodien radusies tāda sajūta. Aumalis izturējās pret viņu šodien tāpat kā aizvien. Vispār viņa izturēšanās bija pilnīgi mierīga. Nekādu — nedz atklātu, nedz slepenu uztraukumu vai nemieru viņa nevarēja pie tā novērot. Brīnums par tādu izturēšanos gan viņai bija liels. „Tavu savaldīšanos! Kā viņš to tā iespēj!” Viņa sevī brīnījās. „Pēc tam, kad es viņu tik kaislīgi, tik nepārprotami izaicinoši skūpstīju un viņš man tikpat kaislīgi atbildēja, viņš izturas pret mani tomēr tā, it kā mūsu starpā nebūtu noticis itin nekas! Tātad viņš, acīmredzot, visu to atrod pilnā kārtībā un par tik parastu notikumu, ka tur nav ne drusciņ ko uztraukties vai brīnīties. Bet ja tā, tad tiešām labi: tad man nav nekā ko bīties, un varu iet pa uzsākto ceļu droši tālāk, līdz redzēšu, kad un pie kāda gala mērķa tas novedīs. Katrā ziņā viņš nav nedz tik nepiedzīvojis, nedz tik kautrīgs, par kādu viņu biju turējusi. Visa viņa kautrība un atturība nav vairāk nekas, kā pārāk gudra izlikšanās. Bet cilvēks, kas ar tādu mākslu prot nēsāt liekulības masku, ka pat zinātais nevar nekā nolasīt tam no ģīmja, nedz arī novērot kaut ko no visas viņa izturēšanās, tas nūdien jau sen nav nekāds vientiesītis, bet gan īsts pārgudrinieks, kam, kā saka, ir tēvs aiz ādas. Un tas nāk atkal tik man par labu, jo ielaisties ar nepiedzīvojušu vientiesīti ir liela pārdrošība, bet ar tādu pārgudrinieku, uz kuŗa pilnā mērā var zīmēties paruna, ka dziļi ūdeņi ir klusi, varu būt pilnīgi droša.

Tā viņa sevī sprieda un savu šā vakara savādo jau sen vairs nesajusto uzbudumu izskaidroja ar savas dvēseles nojautu par tuvojošos lielo laimi.

Bija jau krietna satumsa, kad viņa izdzirda no māju puses ieūkšamies. Viņa pazina ūkšētāju par Marutu. Patlaban viņa sakrēslā ieraudzīja no druvas nākam trīs cilvēkus lejup. Tie bija Maruta, students un Aumalis. Ar priekā pukstošu sirdi viņa devās nācējiem pretī.

4.

NEDZIRDĒTIE NOTIKUMI

Kālab Ģinters īstas vācu ģimenes svētkos spiests aicināt nevācu viesus. — Kālab krodziniece pukojas uz Aumali, bet ar meža vagari Stalti saskandina glāzes. — Kālab Potivārene studenta Ozola patriotismu uzskata par atpestīšanu. — Kālab dakteris Odiņš dabūn divi plīkus un dažas dienas pazūd. — Ko darba ļaudis spriež par studentiem un dueļiem. — Kālab Līza sajūsminās un dejo spoguļa priekšā.

Cīrulenē, kā arī citos apkārtējos šās malienas novados, dzīve līdz šim aizvien bija ritējusi kļušu un parastā, idilliski patriarchālā gaitā — bez kādiem lielākiem uztraukumiem vai saviļņojumiem. Lielākie notikumi še bija: pavasaros upes pārplūšana, kad satiksme ar kaimiņu novadiem uz kādām dienām bija pārtraukta vai atkal dažu vasaru stiprāks karstums, savienots ar ilgāku lietus nelīšanu, tā ka visiem tad radās rūpes un pārrunas par vāju ražu. Pašā ļaužu dzīvē reti kad gadījās kāds notikums, kas šā vai tā būtu varējis pacelties daudz maz augstāk par parasto sadzīves līmeni. Lielākie starp šādiem notikumiem bija, kad dabūja dzirdēt, ka kādā kaimiņu pagastā nozagts kāds zirgs (pašu novadā zādzības nemēdza notikt), kad kur nodega kāda ēka, vai, kad vasaru plaujot sienu vai ziemu mežā cērtot kokus, kāds ievainojis kāju, kad kādam govš atstājusi, vai vasaras laikā traks suns kur bija manīts, vai atkal, kad bez iepriekšējas vārgšanas piepeši nomira kāds no jaunākiem val puzmūža gadus stāvošiem iedzīvotājiem, kuŗa nāvi neviens nebija gaidījis un par kuŗu tad visi nožēlodami pārrunāja, ka tas būtu varējis ilgi vēl dzīvot, sevišķi, ja tas bija pazīstams par krietnu strādnieku — un tādi patiesībā bija gandrīz visi cīrulnieki. Branga pārrunas viela visam novadam radās arī, kad kāda bagātāka saimnieka dēls ņēma sev sievu vai kad kāda dižtēva meita izprecējās.

Beidzot pie lieliem notikumiem Cīrulenē bija parasts uzskatīt visu to, kas notika muižā, piemēram, kad barons kādu muižas saimes locekli piepeši atlaida no vietas. Sevišķu nozīmi šāds notikums ieguva, kad atlaista bija meita: visi tad ilgi čukstēja un gaidīja, vai tai nebūšot bērns. Arī dižās muižas vagara saskriešanās ar kādu no mazo muižu vagariem, vai atkal dižā sulaiņa sarāšanās ar muižas saimnieci, pavāreni vai mazo sulaini noderēja par labu vielu pagasta iedzīvotāju plašākai pārrunai.

Šovasar Cīrulenē nu it kā par brīnumu gadījās vesela rinda stipri savādu notikumu, kādēļ tie arī lielā mērā aizņēma iedzīvotāju prātus un sacēla dažādas valodas. Vispirms zaļumu svētku sarīkošana, mērnīki, jau sen vairs nepieredzētās vilku medības, kaut arī bez īsta vilka, tālāk ķēmu rādīšanās mežsargam un beidzot dzirdētās valodas par Ķirmgraužu mantinieces nodomāto precēšanos ar leišu bajāru. Sevišķi šī precību lieta sacēla daudz un dažādas valodas.

Lai gan notikums attiecās uz bagātākā saimnieka meitu, tomēr par to pārrunāt un nobrīnīties nespēja diezgan vien arī kalpu, vaļinieku un citu gājēju kārtas sievietes. Varbūt taisni tālab, ka darīšana bija ar kādu no pagaste bagātajām ģimenēm, pagasta mazajiem ļaudīm patikās to sevišķi dzīvi pārrunāt, jo tas tā jau no tēvtēvu laikiem parasts, ka taisni ar tādām lietām un tādiem notikumiem, kas uz pašiem tieši nekā neattiecas, vismīļāk patīk darboties: to dara katrs ar vieglu sirdi un jautru prātu, būdams sevī priecīgs, ka pašam tur nekas nesāp. Ja saimnieku kārtas starpā — un pie tam vēl bagātā ģimenē — gadās kas neparasts, ko šā vai tā varētu vēl iztulkot uz ļauno pusi, kam tad citam gan par to varētu būt vairāk skaudīga prieka nekā kalpu un gājēju ļaudīm, jo uz tiem ir vēl vairāk īgnuma un nelabvēlības nekā pret kungiem un citiem vācu tautības turīgajiem, tādēļ ka saimnieki cēlušies taču no tādiem pašiem latviešu cilvēkiem, kādi ir arī paši gājēji, un latviešu dabiskais, iedzimtais prāts ir tāds, ka tas savējiem labprāt nekā nenovēl, ja tie sāk pacelties augstāk par citiem.

Tā arī tagad. Jebšu Ķirmgraužu meitu dzirdēja precamies ar bagātu cilvēku, tomēr gandrīz visi to uzskatīja it kā par nelaimīgu vai vismaz nožēlojamu notikumu šai bagātnieku ģimenē, tādēļ ka izredzētais znots bija jau vecs un pie tam vēl svešas tautības un citas ticības.

Bet bez visiem šiem notikumiem cīrulniekiem bija jāpieredz šovasar vēl lielāki, līdz šim pavisam nedzirdēti piedzīvojumi.

* *
* *

Krodzinieks Ģinters kādā sestdienas vakarā svinēja savas meitas saderināšanos ar Cīrulenes sudmaļa Grūbergrūba dēlu. Tā kā ir Ģinteri, ir Grūbergrūberi bija no vācu ģimenes, tad derību svinībām vajadzēja būt arī īsti vāciskām. Tomēr uz laukiem šinī apgabalā nekādu citu vāciešu nebija, kādēļ grūti nācās sameklēt vācu viesus vien un bija jāaicina arī tādi, kas, ja arī vāciski neprata runāt, tad vismaz uz vācu modi bija ģērbusies, tā atšķīrās no vienkāršiem zemniekiem. Tie nu vispirmā kārtā bija muižu ļaudis, sevišķi tie, kas dzīvoja kalnā. Pirmo vietu starp tiem ieņēma saimniece, jo tai nevien bija zināms svars pie kungiem, bet tā prata arī vāciski runāt, turējās pie īstiem vāciešiem un saucās par Melavenas madamu, lai gan visi zināja, ka viņas īstais nosaukums ir Mielavene, jo viņa bija nelaiķa pavāra Mielava atraitne. Ilgus gadus muižā dzīvodama, viņa bija iemācījusies vāciski runāt. Bet ar viņu arī vācu valodas pratēju skaits Cīrulenes muižas saimes starpā bija tikpat kā pilnīgi izsmelts. Dižais sulainis Jukums, pirmā istabene Minne, pavārene jeb kā viņu sauca — spīzmane un daži citi, kam vairāk bija darīšana kalnā un kas ēda pie vācu galda, gan šo to saprata vāciski, tomēr kaut cik pietiekoši sarunaties nevarēja, bet dārznieks mēdza tik iedzēries vāciski buldurēt. Tā Ģintera svinības iznāktu pavisam plānas, ja tām nenāktu palīgā citi, labvēlīgāki apstākļi. Par laimi Kalna krogs atradās tādā vietā, kur Cīrulenes robežas sagājās ar Auzudruvas un Saulgozes novadu robežām. Arī visas trīs muižas bija Kalna krogam tuvāk nekā kādam citam, tā ka šo muižu ļaudīm diezgan bieži iznāca iegriezties Kalna krogā. Arī pats Auzudruvas īpašnieks, barons Šalks, ne mazumu notērēja Kalna krogā. Savā raibu piedzīvojumu meklēšanas darbā viņš nebūt nebija pretim, laiku pa laikam izdzīvoties pa vienu vai otru krodziņu, sevišķi, ja tur patlaban bija sastopamas jaunas skuķes. Kalna krogs viņam bija it īpaši iecienīta uzdzīves vieta, jo tur viņu allaž saņēma nevien laipns, padevīgi sapratīgs un iztapīgs vācu krodzinieks, bet arī jauna, skaista un patīkama bufetes mamzele — krodzinieka paša meita.

Tā Kalna krodziniekam bija dibināts iemesls visu triju apkārtējo muižu saimes viņu augstākajā sastāvā pienācīgi ievērot un uzskatīt it kā par savai ģimenei līdzīgām, jebšu vācu valodu tikai retais kaut cik pietiekoši runāja. Muižu saimes skaistā dzimuma priekšstāves, jebšu tās pie tērētājām gan nepiederēja, bija tomēr arī jāievēro jau aiz tā iemesla vien, ka bez skaistā dzimuma vīriešiem būtu garlaicīgi.

Muižās, kur tik daudz jaunu ļaužu dzīvo vienā vietā, vispār parasts, ka neprecētie vīrieši turas līgavas, draudzenes un draugulenes, un tās taču nedrīkst tad atstāt neaicinātas viesībās, jo vīrieši to varētu ņemt ļaunā un tad arī paši neierastos. Bez tam Ģinters muižu sievietes arī tāpēc nedrīkstēja atstāt neievērotas, ka dažām tām bija stiprs iespaids pie saviem kungiem, bet Ģinters bija apdomīgs, tālredzīgs vīrs, kas aizvien turējās pie pārbaudītās, praktiskās dzīves gudrības: „Labāk viens draugs vairāk nekā mazāk.” Tātad savas meitas saderināšanās viesībās viņš bija saaicinājis visu triju muižu saimju ievērojamākos pusvāciešus, kā arī tos, kas par tādiem turējās. Tā viņam galu galā iznāca it kupls skaits viesu.

Visa šī spīdošā sabiedrība, kuŗu Ģinters uzskatīja it kā par vietējās sadzīves krienu, kas peld visur pa virsu, sestdienas vakarā jau laikus sapulcējās Kalna kroga viesmīlīgajās telpās, kas šai dienai par godu bija pušķotas zaļiem, gar durvju stenderēm un palodām iespraustiem zariem, kā arī

mātarām un puķu vītnēm. Ārdurvīm pāri, zem pažobeles, tuvu tai vietai, kur atradās pāris bezdelīgu ligzdu, bija pat piestiprināts bieza papīra gabals ar brīnum izpušķotu zilu un sarkanu uzrakstu „Willkommen.” Vārdu sakot, Kalna krogs bija šovakar tērpies pienācīgā svētku rotā. Neviena mazāks kā pats Ģinters saņēma viesus, likdams zirgus, kam tādi bija, puisim iebraukt un novietot vācu stedelē un arī viesus tūliņ aicinādams vācu galā iekšā un šoreiz ar visiem vāciski vien runādams, arī ar tādiem, par kuriem pats labi zināja, ka tie vāciski maz prata. Šoreiz visi Ģintera acīs bija vienlīdzīgi viesi. Visiem bija tagad just, ka te notiek īstas vācu ģimenes svētki, un ka visi, kas tanīs aicināti, tiek uzskatīti tikpat kā par īstiem vāciešiem!

Tie viesi, kas vācu valodu neprata, uz Ģintera laipnajiem vārdiem vai jautrajiem jokiem atbildeja ar mīlīgi laimīgiem smaidiem, kā arī ar padevīgi priecīgiem smiekliem, jo nedz smaidus, nedz smieklus par laimi nevarēja izšķirt, vai tie ir vāciski vai latviski, un tātad smaidīt un smieties varēja droši arī vācu valodas nepratēji. Šie tad šo savu tiesību izlietoja arī stiprākā mērā par citiem, lai gan bieži pavisam nevietā, kā jau nesaprazdami, par ko īsti Ģinters vai citi vācieši runā.

* *
*

Līdz ar muižu ļaudīm un krodzinieka un sudmaļa radiem un draugiem bija lūgti un ieradās arī Cīrulenes dakteris Odiņš un aptieknieks Podiņš. Tāpat bija lūgts skolotājs Aumalis ar savu draugu studentu Ozolu, jo ar zaļumu svētku sarīkošanu un dziedātāju koŗa vadīšanu skolotājs bija ieguvis vispārēju ievērību; tomēr viņam šķita, ka ielūgums krodzinieka viesībās bija noticis vairāk viņa drauga nekā viņa paša dēļ. Ar brašā studenta pazīšanas un satikšanas daŗa laba ģimene gribēja palepoties, sevišķi tās ģimenes, kurās bija neprecētas meitas. Tā Cīrulenē un tuvākā apkaimē pēdējās nedēļās, kamēr students še atradās, bija kļuvis par modes lietu skolotāju ar viņa draugu visur ielūgt. Skatīdamies no šāda stāvokļa uz ārkārtējo laipnību un viesmīlību, kāda pret viņu un viņa draugu tagad visur tika parādīta, Aumalis, kā jau dažās citās, tā arī šai reizē, gribēja palikt mājā, lai draugs ietu viens pats; tomēr, drauga pierunāts, aizgāja arī. Jo students bez drauga negribēja iet, bet, būdams labs uzdzīvotājs un paredzēdams še kuplu iedzeršanu, kā arī vēlēdamies tuvāk iepazīties ar vietējiem puskoka lēcējiem un, ja vajadzīgs, tos krietni pazobot un aizstāvēt latviešu patriotismu, negribēja šādu, kā pats sacīja, izdevīgu gadījumu laist gaŗām.

Dakteris Odiņš, aptieknieks Podiņš un students Ozols bija visu šo viesību gods un greznums: viņus nosēdināja labākajos krēslos viscienīgākā vietā pie galda, apkalpoja visrūpīgāk, uz viņu runātiem vārdiem klausījās visuzmanīgāk, un vispār viņiem piegriezta vislielāko ievērību.

Kas dakteris Odiņš bija pēc tautības un no kurienes īsti cēlies, to neviens skaidri nezināja pateikt, un neviens arī daudz pēc tam neprašāja. Visi tik priecājās par to, ka viņš deva labas zāles un ja arī taisni mirējus no nāves neizglāba, tad tomēr daudz cilvēku bija visā plašā apkārtnē, kas teicās, ka dakteris Odiņš pa pagājušiem pārdesmit gadiem, kamēr še atnācis par ārstu, tiem daŗu labu reiz līdzējis tikt vaļām no vairāk vai mazāk bīstamas neveselības. Pats dakteris sauca sevi nevis par Odiņu, bet par Odin, izrunādams šo vārdu nevis mīksto, bet cieto n un ar uzsvaru uz balss otrā paņēmiena. Par sevi viņš stāstīja, ka pēc tautības neesot vācietis, nedz latvietis, bet zviedrs; viņa tēva tēvs ienācis no Zviedrijas, un viņa ģimenes vārds esot cēlies no senskandināvu augstākā dieva Odina vārda, lai gan paši zviedri šo vārdu nebūt neizrunā ar balss uzsvaru uz otra, bet gan uz pirmā paņēmiena. Tomēr šādus izrunas sīkumus nedz kāds zināja, nedz ievēroja, laikam arī pats dakteris tos nezināja. Visiem bija arī gluŗi vienaldzīgi, vai daktera vārds cēlies no vislielākā skandināvu dieva nosaukuma vai no mūsu paŗu visniecīgākā kustonīŗa, ko saucam arī par odu. Daŗu gan dzirdēja paklusām stāstām, ka dakteris nebūt neesot zviedrs, bet paŗu cilvēks, saimnieku dēls no

tālāka apgabala, laikam no Dobeles vai Jelgavas apkārtnes. Bet vai tiešām tā bija, to tomēr neviens nezināja.

Galvenais bija un palika, ka dakteris Odiņš bija labs ārsts un patīkams, satiecīgs cilvēks. Pats viņš sabiedrībā mēdza sacīt, ka viņam esot joviāls raksturs.

Šovakar viņa joviālais raksturs parādījās dzīvāk un spilgtāk nekā daudz citām reizēm, jo dakteris Odiņš nebūt nebija glāzes ienaidnieks, un krodzinieka Ģintera degvīns, alus un vīns arī uz viņu nepalika bez sava iespaida, un jo tālāk, jo dakteris kļuva omulīgāks, runīgāks, smieklaināks. Vāciskā sarunā viņš šad tad iemeta jau pa vienam otram vārdam vai pat pa veselam pusteikumam latviski, kas bija zīme, ka viņš ir sevišķi labā omā, jo gluži tāpat kā kalpa vīrs Edvarts, muižas dārznieks un citi visi vājie vietējie vācu valodas pratēji tikai iereibuši mēdza mēģināties šās valodas runāšanā, tā atkal dakteris Odiņš šādos iereibuma un sevišķos omulības brīžos mēdza vāciskā sarunā pa jokam vienu otru vārdu vai teikumu ieminēties latviski, ko viņš citādi kaunējās darīt bez īpašas vajadzības, un ja viņa pacienti kaut cik prata vāciski, tad vismīļāk ar tiem sarunājās šai valodā, no latviskās sarunāšanās pēc iespējas izvairīdamies.

* *
*
*
*

Kad viesi pie vakariņu galda bija labā pusēdā un vispārējās sarunas, jautri joki un patīkama asprātība sāka jau stāties ēšanas vietā, durvis spēji atvērās un istabā, kā sviešus iesviests, iešmauca kāds paprāva auguma vīrietis, kā likās, jau pāri pusmūža gadiem ar līdzeni noskūtu ģīmi un stipri apcirtām ūsām, no kuņģam tikai īsi rugāji vien bija atlikušie. Visā savā līdzeni noskūtā ģīmī viņš izskatījās stipri nosarcis, un vispār likās vai nu krietni iedzēries vai tāpat uztraucies. Ģērbies viņš bija pelēkā, kā likās, pusvadmalas uzvalkā; cepuri un nūjiņu turēja rokā, no kam bija noprotams, ka viņš bija ienācis vai nu gluži nejauši vai kādā visai īsā darīšanā; pie viesību dalībniekiem viņš nekādā ziņā nelikās piederam. Ienācis iekšā un vāciski vispār padevis labvakaru, viņš brīdi palika netālu no durvīm tāpat stāvam, nemierīgi apkārt skatīdamies un uztraukumā vairākkārt vilkdams ar roku pār to vietu, kur viņam citkārt likās bijušas gaŗas ūsas, un it kā pūlēdamies neesošās ūsas satvert vēl starp pirkstiem un griezt uz augšu. Nedz krodzinieks pats, nedz arī kāds no viņa piederājiem nelikās par ienācēju nekā zinot, un tā viņa, brīdi uz vietas stāvējis un nezinādams ko tālāk darīt, sāka durvju tuvumā staigāt uz vienu un otro pusi, pie tam pastāvīgi pūlēdamies satvert un starp pirkstiem skrullēt uz augšu savas reiz bijušās. bet tagad vairs neesošās ūsas.

Viesi turpināja ēšanu un iedzeršanu tālāk, bet sarunas it kā aprima, jo jebšu ienācēju tieši neviens neievēroja vai šķita neievērojam, tomēr viņa klātbūtni juta visi, un tā daudziem likās būt par vispārējas omulības traucēkli.

Students Ozols griezās pie sava galda biedra aptieknieka Podiņa ar vaicājumu, kas negaidītais, savādais ienācējs tāds ir, un dabūjis atbildi, ka tas esot feldšeris Gerke, viens no īstajiem vietējiem vācu cilvēkiem, krodzinieka meitas apsmādēts un atraidīts bildinātājs kas acīmredzot, greizsirdības dzīts, neaicināts ieradies viesību vakarā.

Visi citi vēl arvien nepievērsa nelūgtajam viesim nekādu vērību, bet krodzinieka meita un viņas draudzenes un jaunākās radnieces sāka savā starpā sačukstēties, vīpsnāt un pat smieties, — pirms gluži klusām, bet tad jau labā pusbalsī. Nelūgtais viesis uztraucās no tā vēl vairāk un sāka ātrāk soļot uz priekšu un atpakaļ nekā līdz šim.

Nu arī no dažu vīriešu puses sāka krist šādas tādas piezīmes par savādo soļotāju durvju priekšā, it kā: staigāt esot veselīgāk nekā sēdēt; cilvēks, kas viens pats staigājot un skaitot savus soļus, esot iemīlējis; kas soļojot uz priekšu un atkal atpakaļ, netiekot nekur un vēl citādi. Staigātājs sarka un tvīka vēl vairāk un soļoja ātrāk un ātrāk.

Patlaban vakariņu mielasts beidzās, un viesi cēlās no galda augšām. Daži no tiem piegāja nu vientuļajam soļotājam klāt, ar to apsveicinājās un sāka sarunāties, tā viņu atsvabinādami no nedabiskās staigāšanas, bet daža no krodzinieka meitas draudzenēm — gan laikam tās, kuŗas uz viņu neturēja labu prātu par to, ka viņš bija iemīlējis krodzinieka meitā un nevis viņās, gaŗām paiedamas, uzsauca:

— Labvakar Gerkes kungs! Kā labi veicas ar staigāšanu?

Pamanījīs tuvumā kaut kur grozāmieš krodzinieci, feldšeruis devās tai klāt, to apsveicinādams. Šī neaicināta viesā ierašanos nebūt neņēma ļaunā, — taisni otrādi, viņa ne mazumu priecājās, ka var viesu priekšā palielīties ar savas meitas atraidītā bildinātāja nelaimi, lai gan šis bildinātājs, likās, nebūt nebija viens no tiem, ar kuŗiem kaut jebkā varētu lepoties.

Neaicinātajam viesim sarunājoties ar lūgtajiem viesiem un līgavas māti, drīz izcēlas nezin par ko un kā šādas vai tādas domu starpības. Saulgozes meža vagaris Staltis, jauns virs dižu augumu un, kā saka, slaidu roku, arī piegāja pie sarunu vedējiem. Vācu valodas gandrīz nemaz neprazdams un tādēļ arī nekā neļēgdams, par ko īsti tiek runāts, bet tomēr negribēdams gluži dīkā stāvēt, kas pēc viņa domām nekā nesaietos nedz ar viņa augumu un miesas spēku, nedz arī ar tā amata svaru un cienību, kādu viņš ieņēma, kā arī cenzdamiem izpatikt namamātei, viņš, bez jebkādas apdomāšanās un liekas kavēšanās, spēji pacēla labo roku uz augšu un iecirta feldšerim Gerķim spēcīgu plīki.

—Aber Herr Stalte! Was soll das heissen? — iesaucās plīka dabūjējs, savu gludeni noskūto, no sitiena vēl vairāk nosarkušo vaigu ar plaukstu braucīdams un pārsteigti izbrīnījies skatīdamies sitējam acīs.

— Das soll eisen, — meža vagaris strauji atteica, un tai pašā acumirkli nopliķšķēja viņa kreisā roka feldšerim pa otru vaigu.

Krodziniece, uzskatīdama šīs plaukas par vispārējas kaušanās sākumu, metās uz galda pusi, skaļi iekliegdamās un uztrauktā balsi steidzīgi saukdama:

— Die besten Geschirre vom Tisch herunter! Die besten Geschirre vom Tisch herunter! Jetzt geht's los! — Un viņa kampa un rāva labākos traukus, kādus vien paguva sakacēt, no galda nost, baidīdamās, ka vispārēja kaušanās un plūkšanās gaitā galdi varētu tikt apsviesti un tad viņas goda trauki ietu bojā. Saucienus par trauku glābšanu viņa izdarīja ar īstu sajūsmu, prieku un ne mazu namamātes lepnumu, jo to viņa ieskatīja par godu, ka derību svinības nepaiet gaŗām bez tamlīdzīga vispār parasta gadījuma, kāda ir, piemēram lielāka vai mazāka izkaušanās dzīvu dienā, par kuŗu tad visam pagastam ir kādu laiku ko runāt, bet pašiem un tuvākiem piederīgiem vēl gadiem ko pieminēt, sevišķi vēl, ja visam tam par cēloni bijusi pašu meita. Šādi uzskati pastāvēja pa labai daļai visu vietējo labāko ģimeņu starpā, un Kalna krodziniece ieskatītu par neapskaužamu likteni, ja viņas meitas goda diena paietu bez šāda vispār iecienīta starpgadījuma. Par laimi tāds nupat sāka norisināties. Tādēļ viņas neliekuļotā sajūsma, saucot un aieinot uz trauku glābšanu.

Diemžēl viņas prieku pilnai cerībai kaut cik pietiekošā mērā piepildīties nebija vēlēts. Feldšeris Gerke, redzēdams, ka nekāda tuvāka izskaidrošanās ar Stalti vienkārši nav iespējama, kā arī bīdamies no vēl tālākas p;arsteidzības, visas sarunas uz vietas pārtrauca ir ar Stalti pašu, ir ar citiem, apgriezās apkārt un steidzīgi devās pa durvīm ārā. Ta kā viņam ir cepure, ir nūjiņa bija jau rokā, tad viņam savu aiziešanu izdevās izdarīt neparasti ātri, un viņš nozuda tikpat piepeši, kā bija ieradies: viņš aizlaidās projām, pat ardievas nevienam nepateikdams.

Kamēr laba daļa viesu par visu šo notikumu ņēmās gardi nosmieties, dažas sievietes pat uzplaukšķināja, skolotājs Aumalis lieliski uzbudinājās un, dusmīgi noteikdams, ka tāda izturēšanās esot nedzirdēta rupjība un katra godīga cilvēka necienīga, arī devās pa durvīm ārā, meklēja priekšnamā savu cepuri un mēteli un rīkojās uz vietas doties projām.

Par šādu viņa izturēšanos ne mazumu uztraucās savukārt atkal namamāte: par ko gan skolotāja kungs īsti tā dusmojoties? Vai viņas namā un viņas bērna goda dienā gan notiekot kas nepieklājīgs? Viņa nedzīvojot pirmo gadu Kalna krogā; viņas viesu istabā esot ir turējuši maltītes, ir gulējuši naktis daudz un dažādi kungi, starp kuņiem dažs labais ieņēmis un ieņem nesalīdzināmi augstāku stāvokli nekā skolotājs, un tie neviens nekad nekā neesot atraduši viņas namā un saimniecībā ko smādējamu; visi nevarējuši notencināt vien par labiem ēdieniem un dzērieniem, kā arī par mīkstām gultām un vispār par lielu viesmīlību. Bet skolotājs, kas māca zemnieku bērnus, nu uzreiz atrod viņas namu par tik piedauzīgu, ka uz vietas gribot to atstāt! Vai tas esot pareizi un pieklājīgi? Un to lai arī nedomājot, ka viņa būtu kaut kādu ļaužu. Viņa cēlusies no labas ģimenes un no īstiem vācu cilvēkiem: viņa esot vecā Bazlejas meitas meita! To nevajagot aizmirst! Viņas mātes brālis no Skodas bijis slavenākais kanditeris visā Kurzemē un leišos, un viņas gatavotie saldumi pārdoti visos gada tirgos no Jelgavas līdz Liepājai un no Kaunas līdz Kalvarijai. Tos pirkuši ne vien zemnieki un pilsētnieki, bet arī uz kungu un bagātu žīdu galdiem bijuši sastopami viņu pīrāgi un citi cepumi.

Arī Ģinters pats pūlējās atrunāt Aumali no aiziešanas, mīlīgi pieliekdamies tam klāt un laipnā padevībā teikdams:

— Herr Lehrer, Herr Lehrer, was regen sie sich so auf wegen dem Gerke. Der ist ja kein Mensch nich, — der is dem lieben Herr Gott sein Pferd.

Arī students izgāja priekšnamā un, pievilcis draugu pie malas, centās tam, paklusu runādams, ieskaidrot, ka aiziešana šādā kārtā no viesībām arī būtu rupjība, kāda izglītotiem cilvēkiem nepieder, un, ja jau šeit atnākuši, tad taču pieklājība prasot, ka jāpaliek ilgāk un jāšķīrās no mājastēva un piederīgiem ar laipnību.

To laikam ieskatīja arī Aumalis pats, bet negribēdams ierādīt savu pārsteigšanos, kā arī vispār skaizdamies pats uz sevi par to, ka paklausījis drauga pierunāšanai un ieradies šinīs viesībās, viņš pārmetuma pilnā balsī tikai vēl noteica:

— Tā izturēties pret cilvēku — un lai viņš arī būtu kāds būdams — tā ir vislielākā prastība. Tur rodas īgnums, — un atsevišķi ne no viena neatvadījies, tikai vispār atdodams labvakarus, viņš dusmīgs aizsteidzās projām, visvairāk gan dusmodamies pats uz sevi.

Staltis, redzēdams, ka ar pāris pļaukām sacēlis tādu uztraukumu, kur viņš taču bija cerējis mantot vispārēju atzinību, it kā sāka šaubīties par savas rīcības pareizību, un, lai viņam netiktu izsacīti varbūt kādi pārmetumi, tad viņš nemaz nerādījās uz priekšnama pusi, kur tagad gandrīz visi citi viesi spiedās un drūzmējās, bet devās labāk atpakaļ pie vēl pilnīgi nenokopta vakariņu galda, meklēja un atrada tur savai garšai piemērotu pudeli, kuņas saturu ņemās tukšot klusā, mierīgā garā.

Viņam tuvumā drīz gadījās pati namamāte, kuņa labākos traukus lika atkal uz galda atpakaļ, klusu sevī pīkdamās, ka Stalša iesāktā pļaukāšanās nav izvirtusi pienācīgā veidā un plašumā, bet, nesaprātīga skolotāja tik nepareizi traucēta, ņēmusi tik savādu virzienu un nobeigusies jau, krietnākam, interesantākam skandalam nemaz neizceļoties, par ko arī pēc varētu ilgāk un ar patiku pārrunāt un kas visam šim vakaram paliktu it kā par paliekamu piemiņu. Uz Stalti viņa ļaunu prātu, protams, neturēja, jo tas cilvēks, cik no viņa atkarājās, bija darījis, kas vajadzīgs, lai derību dzira neiznāktu pārāk bāla. Savu labprātību pret Stalti viņa tad arī neslēpa, pati sev glāzi pieliedama, pieskandinādama to pie Stalša glāzes un tad izdzerdama tukšu.

* *
*

Nepatīkamo starpgadījumu — par tādu visa daļa viesu uzskatīja nevis feldšera sapļaukāšanu, bet skolotāja aiziešanu — centās jo drīzi aizmirst ar joku un jautrības palīdzību, kā arī stiprāku iedzeršanu, kas tad arī arvien gaišāk sāka rādīt savu iespaidu. Dakteris sāka vairāk un vairāk jaukt latviskus vārdus, pusteicienus un dažreiz pat veselus teicienus vāciskā sarunā, pie tam arvien izvēlēdamies tādus vārdus kam kāda jocīga nozīme, tādā kārtā cenzdamies vairot jautrību. Arī aptieknieks un dažs cits, cenzdamies darīt pēc daktera parauga, sāka it kā pa smieklam mētāties pa starpām ar dažādiem latviskiem vārdiem.

To ievērodams, students Ozols, kas pie kāršu galda sēdēja dakterim teisini pretim un kam tāda izturēšanās pret latviešu valodu šķita necienīga un pagalam nepatīkama, beidzot, kāršu spēlē uz brīdi piestādamies sacīja skaļā balsī latviski, tā ka visā viesību istabā skaidri bija sadzirdams:

— Dāmas un kungi, kā izrādās, tad mēs visi skaidri protam latviski, kā jau tas pie latviešu zemes apdzīvotājiem citādi nemaz arī nevar būt, un tādēļ domāju ka mēs it brangi varam sarunāties arī latviešu valodā. Tas būs katrā ziņā daudz prātīgāk un piederīgāk nekā tāda sajukusi buldurēšana, kur viens vārds iet vāciski, otrs latviski. Vācu valoda, cik to paspēju novērot, viesu lielum lielai daļai tā kā tā nav pa spējai, un viņi ar to mokās kā vācietis ar arklu tūrumā vai kā neapkalta zoss uz ledus. Tādēļ, domāju, ja namatēvam nav tur pretī, runāsim uz priekšu tikai to pašu latviešu valodu vien, kuŗa mums nevienam nedara nekādu grūtību.

Studenta pēdējie vārdi par neapkalto zosi sacēla vispārēju jautrību, tā ka daudzi sāka skaļi smieties. Krodzinieks, kas jau no laika gala bija paradis būt pret viesiem laipns un pildīt viņu vēlēšanos, kur vien tas kā bija iespējams, dzirdēdams tagad izsakām tādu nekaitīgu vēlēšanos, kāda ir sarunāšanās latviski, kas taču nav savienota nedz ar kādiem liekiem izdevumiem, nedz var arī viņam citādi kā būt par nepatīkšanu, sniegdams viesiem cigārus un papirosus un patlaban pienākdams klāt kāršu spēlētāju galdam, pasteidzās pats pirmais laipni atbildēt studentam, latviski runādams:

— Kā tad, studenta kungs! Mēs visi protam šā. Lai esam kas kuŗš: vai nu vācu cilvēki vai šādi ļaudis, bet šā mākam visi; sprēkšķēsīm tad šā!

Potivārene, kas arī vāciski neprata gandrīz tikpat kā nemaz, bet kas citādi bija diži valodīga, vāciski runājošā sabiedrībā aizvien jutās neomulīgi un pat nelaimīga, tādēļ ka tādās reizēs savu dižvalodas spēju nekā nevarēja likt lietā. Viņa nevien apzinājās savu valodas veiklību, bet zināja arī gluži labi, ka viņai ir visai jauka, patīkama balss. Savu valodas veiklību un jauko balsi viņa tad arī labprāt novēlēja dzirdēt visiem, kas vien to kāroja, bet sevišķi, protams, patīkamiem jaunkungiem. Šovakar viņa to jo labprāt būtu darījusi, ja vien valodas neprašana nebūtu par kavēkli, jo te viesu pulkā bija skaistais, brašais students, kas viņai tā patika un ar kuŗu viņa par laimi bija labi pazīstama no tā vakara, kad abas ar Grēti bija viņam un baronam Šalkam dejujušas priekšā — un kā vēl dejujušas! Šķizdama it kā sev zināmas tiesības uz tuvāku sarunu ar studentu, bet nespēdama šīs tiesības izlietot vācu valodas neprašanas dēļ viņa visu vakaru bija jutusies divkārt nelaimīga un savu klātbūti, kā arī visu savu uzmanību spēja tam darīt zināmu un sajūtamu vienīgi ar skaļu un vēlīgu iesmiešanos. Bet arī tas nebija tik vienkārši izdarāms, jo pie sarunām nesaprotamā valodā viņai pagrūti nācās novērot, kad un kur jāsmejas, tā ka lielāko daļu bija piespiesta rīkoties tikai pēc citu parauga un varēja smieties tikai tad, kad citi to bija pa daļai jau padarījuši, ja negribēja ar smiešanos nevietā pati kļūt smieklīga. Studenta uzaicinājums viņai tādēļ šķita kā atpestīšana no ļauna. Piegājusi kāršu galdam drusku tuvāk un skatīdamas uz studentu ar savām skaistajām acīm, viņa ar īstu sajūsmu teica sirsniģi vēlīgā, tīkamā balsī:

— Es tiešām nezinu, kādēļ mums runāt tādā valodā, ko visi nesaprotam un kādēļ nevaram runāt to valodu, kuŗu katrs protam jau no mazām dienām. Mūsu barons arī saka, viņš runājot vismīļāk tanī valodā, kuŗā viņu visi saprot.

Krodzinieka meita un dažas viņas draudzenes izskatījās stipri nosarkušas un visam šim sarunu valodas jautājumam nelikās piegriežam nekādu vērību.

Lieta tā, ka studenta zobgalīgo joku par neapkaltas zoss iešanu pa ledu viņas katra sajuta attiecinātu uz sevi, jo ka viņas, jebšu vācietes būdamas, neprot tomēr pareizi vāciski runāt, to viņas bija dabūjušas zināt, apmeklēdamas pilsētā skolu, kur viņām ne vienreiz vien bija nācies no skolotājam dzirdēt, ka vispareizāk vācu valodā rakstot un runājot tikai latvietes, kurpretī vācietes nevarot un nevarot izšķirt, kur jāsaka mich, kur mir.

Arī dakterim uzaicinājums uz sarunāšanos latviešu valodā, kā arī visas tam sekojošās piezīmes un paskaidrojumi nelikās nemaz patīkami; viņš tādēļ arī nepiedalījās ne ar pušplēstu vārdu, bet savā krēslā saliecies stipri zemū, tā ka viņa kailais galvas virsus kļuva redzams no visām pusēm, likās ar visu savu vērību nogrimis kāršu spēlē, pie tam neatlaidīgi pīpodams nupat aizdedzinātu cigāru.

— He, doktor Odiņa kungs! Runāsim latviski! Kālab to valodu buldurēt, ko visi nesaprot? Jūs taču, doctor, kā dzimis latvietis, protat šo valodu vismaz tikpat labi, kā skolā iemācīto vācu valodu, — tā dakteri nebēdnīgi uzjautrināja students, spēli pabeidzis un uzcēlies no krēsla, ar kreiso roku sniegdamies pie sveces aizdedzināt cigāru, bet labo roku turēdams bikšu kabatā.

Šāds uzrunājums bija dakterim tikpat negaidīts, cik nepatīkams. Tādu notikumu, ka viņu kāds pašam dzirdot būtu dēvējis par latvieti, viņš nekad neatcerējās piedzīvojis. To viņš gan gluži labi zināja, ka viņa nelaimīgā latviskā uzvārda dēļ daudzi viņu turēja un arī dēvēja par latvieti, bet to viņi darīja tikai tur, kur viņš nedzirdēja. Bet te nu taisni viņam pašam saka acīs, ka viņš ir latvietis, un vēl tik daudz cilvēku klātbūtē! Tādēļ arī viņš, kas aizvien prata ieturēt līdzsvaru un ikkatrā situācijā zināja ieņemt sev piemērotu cienīgu stāvokli, tagad uz acumirkli pagalam samulsa: viņam neradās nekā, ko studentam uz viņa uzmācīgo izturēšanos atbildēt. Viņš nespēja nekā cita atteikt, kā tikai:

— Schuster, bleibe bei deinem Leistem. — Vai šāds teiciens šoreiz patiesi bija vietā un prātīgi bija darīts, ka viņš studentam uz viņa uzbāzību vispār ko bija atbildējis, to viņš nevarēja sev pateikt, bet padarīts tas nu bija.

Kā atbilde uz šo viņa teicienu atskanēja varens plīkšķis, kas skaidri bija sadzirdams arī zāles vistālākos kaktos. Acumirkli visā zālē iestājās klusums, un visiem acis vērsās uz kāršu galda pusi, no kurienes troksnis bija nācis. Tomēr daži nevarēja vēl saprast, kā tas īsti bija cēlies. Bet jau acumirkli it kā par paskaidrošanu studenta roka pacēlās uz augšu, sšļuka uz leju, un viņa plauksta, sparīgi atsizdamās uz daktera gludo, stipri sarkano vaigu, nopliķšķēja atkal tikpat stipri, kā nupat tas bija dzirdēts. Pilnīgā klusumā, kāds tagad bija zālē, tas bija sadzirdams visiem šoreiz daudz skaidrāk nekā pirmoreiz.

Šāds negaidīts notikums visus pārsteidza tanī mērā, ka tie šausmu pilnās izbailēs gandrīz vai sastinga. Nevieni nekā nespēja sacīt. Pa visu zāli, it kā atbilde uz cirsto plīķi, tikai nošalca izbailu pilns vaidiens. Tas bija viss. Tad atkal iestājās pilnīgs klusums, kuŗu neviens nekā nemācēja traucēt, jo nevienam neradās nekā ko teikt. Students stāvēja pie kāršu galda taisni pretim dakterim, vienā rokā turēdams kūpošu cigāru, otru iebāztu atkal bikšu kabatā. Dakteris sēdēja savā krēslā, sakņubis vēl zemāk, tā ka viņa galvas plikums bija vēl skaidrāk saredzams no visām pusēm un izskatījās vēl lielāks nekā parasts, kas laikam izskaidrojās ar to, ka daļa gaŗāku matu, kuŗus dakteris mēdza rūpīgi sukāt no vienas puses galvai pāri uz otru pusi, lai tie kaut cik apslēptu kailo vietu, no cirstajiem plīķiem satricinoties, bija pa lielai daļai nokrituši atpakaļ savā dabiskā stāvoklī, atsegdami slēpjamo galvas kailumu un tā padarīdami to vēl lielāku. Sēdēja dakteris ne sakņupis uz priekšu, bet arī

sašļucis pa daļai uz vienu pusi, turēdams roku piespiestu pie sava kreisā vaiga — vai nu tādēļ, ka tas stipri sāpēja, vai arī bīdamies no jauna pliķa. Dziļo, izbīļu pilno klusumu piepeši traucēja šādi vārdi: — Dieku, pon, dieku! Ģeras ponas, ģeras magaričas. Dieku, dieku!

Visi atskatījās atpakaļ uz durvju pusi, no kurienes šie vārdi bija atskanējuši, un ieraudzīja tur uz sliedīšu stāvam un klanāmiem divus leišus gaļos gaiši pelēkos svārkos, basām kājām un zils ar baltu rūtainās nātana biksās, kuņģam lieli bija līdz pusei uzlocīti. Cepures viņi turēja rokās. Tie bija zvejnieki no otras guberņas. Krodzinieks viņiem jau nedēļu iepriekš bija uzdevis, lai apgādādot zivis viņam uz meitas derību dienu. Ventā līdakas un sapaļus sazvejojuši, viņi šovakar bija te ieradušies, savu precī krodziniekam pārdevuši, piekaulēdami klāt vēl vakariņas, protams, līdz ar šņabi. Tās viņi visai omulīgi bija paturējuši un, negribēdami aiziet nepateikušies, bet krodzinieku nevarēdami ļaužu istabā sagaidīt, bija viņu meklēdami nokļuvuši līdz viesistabas durvīm un atvēruši tās taisni tanī brīdī, kad viesu starpā bija iestājies tāds vispārējs, izbīļu pilns klusums. Pateikušies un krodzinieku uzlielījuši par labu ponu, tie, vēlreiz zemu paklanīdamies, teica:

— Su Deivu, pon, su Deivu! — Un tad abi nozuda aiz durvīm.

* *
*

Leišu saceltais dziļā klusuma traucējums, kas bija nācis tikpat negaidot kā daktera izpliķēšana, atsvabināja viesību dalībniekus no izbīļu sastinguma, kas nu pārvērtās gan izbrīnīšanās izsaukumos, gan dažādā pārrunāšanā. Daži bija priecīgi, ka dabūjuši redzēt tādu nekad neredzētu skatu, kur kungu kārtas cilvēks dabūn pliķus, un vēl tik daudz cilvēku klātbūtē! Citi atkal izteica nožēlošanu par šādu notikumu, darīdami to gan vairāk tik pieklājības dēļ, bet klusi sevī laikiem arī priecādamies, ka kādam par viņiem augstāk stāvošam cilvēkam nācies piedzīvot tādu pazemošanos. Visnelaimīgākais no visiem bija pats krodzinieks, tādēļ ka šāds nedzirdēts notikums bija lēcies nevien viņa meitas goda dienā, bet arī taisni viņa paša namā. Un tas viņam ķērās visvairāk pie sirds, jo krogs taču piederēja nevis viņam pašam, bet baronam, kuņģam viņam tad arī nācās dot atlīdzību par sava nama turēšanu. Ja nu dakteris sūdz baronam, jeb ja barons tāpat dabūn zināt, ka dakteris krogū sapliķēts, tad var notikt, ka barons viņam liek pa nākošiem Jurgiem krogu atstāt. Jo ka vecais cīrulnieks šādās lietās ir ļoti stingrs un sevišķi savos krogos necieš nekādas nekārtības, tas katram zināms. Ja jau zemnieku kaušanās krogū barona acīs ir negantība, ko gan viņš sacītu, ja dabūtu zināt, ka tur izpliķēts dakteris, kas vecajam baronam bija viena no visvairāk ieredzētām personām! Jau dažreiz Ģinteram pa viņa ilgajiem nomas gadiem šejienes krogū bija nācies piedzīvot šādas vai tādas nepatikšanas dzērāju kaušanās dēļ, bet tādu ķezu kā tagad, viņš vēl nekad nebija pieredzējis: no kungu kārtas piederīgiem viņa krogū neviens vēl nekad nebija dabūjis pliķus. Tādēļ viņš tagad jutās tik nelaimīgs. Pats būdams tuvu izsamišanai, viņš tomēr pūlējās rādīt laipnu vaigu un, dažādi locīdamies un labinādamies ir ap dakteri ir ap studentu kaut ko visai mīlīgi runāja, starp citu dēvēdams tos abus par gudriem un augsti mācītiem kungiem. Padikti čukstēdams, viņš tiem arī pastāstīja, ka vecā cīrulnieka māsas znots barons Pelle pirmos laulības gadus dažu reizi pliķējis savu cienmāti, bet tomēr vēl tagad dzīvojot kopā, un bērni nu jau lieli, daži jau precējušies. Viss kas dzīvē gadoties. Vārdu sakot, Ģinters darīja visu, ko zināja, lai lietu labotu, tomēr notikumu par nenotikušu nevarēja vairs nekādi salāpīt, kā tas pirmīt tik viegli bija izdevies ar viesību traucējumu no Gerkes puses. Agrākā omulība vairs atpakaļ neatgriezās, un viesi drīz sāka cits pēc cita izkļīst. Lai gan ir dakteris, ir students atvadīdamies iegalvoja Ģinteram, ka no viņu puses tam neesot ne par kādām nepatikšanām ko būties, jo viņi visu šo lietu nokārtošot paši savā starpā, tomēr tas viņu apmierināja visai maz. Arī krodziniece pati, kas tā bija vēlējusies, kaut meitas derību dienu nepaietu pārāk klusi un bez kādiem lielākiem starpgadījumiem, tagad saprata,

ka notikumi ņēmuši tādus apmērus un tādu virzienu, kādus ir viņa savā iedomā nebija gaidījusi un kas gāja tālu pāri viņas aprēķiniem.

* *
*

Lai gan Ģinters, viesiem atvadoties un sniedzot tiem kā ceļa kāju vēl glāzi vīna, katru atsevišķi paklusām lūdza un kordināja nekā nestāstīt par to, kas noticis, tomēr vēsts par daktera izpliķēšanu jau otrā dienā izpaudās gandrīz pa visu novadu. Tas bija nedzirdēts notikums. Daudziem tas izklausījās vienkārši neticams. Dakteris ar mācītāju stāvēja abi gandrīz vienādā cieņā pie ļaudīm un vispār abi tika uzskatīti par pirmajiem vīriem visā novadā tūliņ pēc barona. Un nu viens no tiem izpliķēts! Dažs labs arī to nemaz neticētu, ja tik daudz cilvēku neteiktos to redzējuši paši savām acīm. Tā tad tas bija un palika patiesība. Tavu nedzirdētu brīnumu!

Vēl cīrulnieki nebija paspējuši nobrīnīties par šo notikumu, kad jau izplatījās vēsts par kādu jaunu, atkal tīri neticamu notikumu: dakteris bija pāris dienas pazudis, kādā rītā visai agri nezin uz kurieni un kādās darīšanās aizbraukdams. Amata darīšanās jeb pie neveselīem viņš nebija braucis, jo ne instrumentu kaste, ne zāļu soma nebija ņemta līdz, — un kad viņš pēc pāra dienām tikpat noslēpumainā kārtā, kā bija aizbraucis, atkal pārradās mājās, tad kreiso roku nēsāja saitē kaklā pakārtu. Saviem ļaudīm un slimniekiem viņš teicās kritis iz ratiem un pārlauzis dilbu; tomēr drīz — laikam caur viņa paša kučieri — kļuva zināms, ka viņi bijuši aiz prūšu robežas, kur kādā birzē, netālu no Klaipēdas, dakteris ar studentu šāvušies, un šis to ievainojis rokā; arī tas kļuva zināms, ka studentam par sekundantu bijis Auzudruvas barons Šalks.

Nu bija visiem ko runāt un brīnīties, visvairāk, protams, tiem, kas par šādām lietām nekad nekā nebija dzirdējuši, un kuriem tās tātad nepavisam nebija saprotamas. Sevišķi Cīrulenes kalpu starpā šās lietas atrada čaklus pārsprīdējus, jo kalpiem un citiem vienkāršiem darba ļaudīm tas ir taisni viens no lielākiem baudījumiem, kad dabūn par kungu kārtas cilvēkiem ko sevišķu dzirdēt, un tā ir labs gadījums tos pēc patikas aprunāt, kas jo labi arī iespējams tādēļ, ka te neviens nerunā pretī, un tātad katrs var droši teikt vien to, ko zin, bet arī to, ko nezin.

Tā dižās muižas rijā, kur darbinieki strādāja pie sēklas rudzu iekulšanas — jo sējams laiks bija jau tuvu — Brammanīšu Pēteris, no kuŗa citādi grūti bija izdabūt kādu vārdu, ja viņu taisni nevaicāja, kādu rītu, brokasti ēdot, neviena nevaicāts ieminējās:

— Tīri liekas, ka pats nelabais mūsu novadu apstājis! Kas viss tik te šai vienā pašā vasarā nav noticis! Vispirms uznāca zemes mērītāji, tad notika lielas vilku medības, kur vilka vietā suni nošāva, spokošanās Cienmātes kreklā, tad leišu bajāra precības ar Ķirmgrauža meitu, un nu students izpliķē mūsu dakteri un beidzot sašauj tam roku. Brīnumi brīnumu galā! Ja tā ies tālāk, tad nezinu, kas vēl beigās var notikt.

— Lai tie citi notikumi kādi, bet daktera izpliķēšana, un tad šaušanās, — tas ir gan tracis. Par to man patīk nevien runāt, bet arī domāt. Tam taču vajadzēja savādi izskatīties, kad tāds kungs dabūn pliķus. Lai nu kāds saka, ka kungi būtu kādi citādi cilvēki: tādi pat kā mēs, un savā reizā arī tāpat izkaujas, — tā Penkulis. — Kur nu, muļķi, tāpat kā mēs! — Knēveļa Didžis metās starpā. — Kad tad mēs šaujames ar pistolēm? Mums pietiek, kad viens otru savizojam ar dūrēm vai klūpam cits citam čuprās; ja daudz, tad ar pātagas kātu kādreiz sadrāžam leitim vai čigānam pa kumbri vai sprandu. Bet, re, kungi — tūliņ ķeŗas pie šaujamiem.

— Vai velna! Tā nav patīkama kaušanās, — tas jau kā kaŗā! — kāds cits noteica.

— Bet tavu traku dūšu studentam: cirst dakterim pliķi! — Penkulis brīnījās. — Vai viņam nemaz nebija bail, ka barons var dabūt zināt?

— Muļķi! — sarāja to atkal Knēveļa Didžis. — Vai tu domā, ka studenti baidās no baroniem? Studenti stāv par baroniem augstāk. Visiem baroniem dēli arī nevar tapt par studentiem. Redzi, mūsu barona svainim, šķirvietas Reinim neviens dēls nav iznācis par studentu, lai gan skolās visi gājuši.

— Bet par ko gan īsti šis students dakteri plīkējis? — ziņkārīgi ievaicājās atkal Penkulis. — Kas šiem gan par ķildu varēja būt?

— Stāsta tālab, ka dakteris negribējis šā runāt, bet students esot šāds cilvēks, — ieminējās tas kalps ar paklibo kāju.

— Neklausī tārmasas! — paklibo aprāja Miķelis. — Šā runāšanas vai nerunāšanas dēļ viņi neies kauties. Kas gan studentam no tam atlektu, kad dakteris runātu šā? Un kālab šis lai nerunātu šā? Jo viņš taču šā prot. Bet tur būs bijusi kāda cita liksta. Kas tādiem kungu cilvēkiem dažreiz prātā, to mēs nemaz nevaram iedomāties.

Te Edvarts padikti iešņaukājās. Tas bija signāls, ka viņš grib ko teikt. Visi arī šo signālu saprata, tūlīņ aplusa un lūkojās uz Edvartu, kas ģīmja vienu pusi pāra reiz pašķiebis, sāka gudri runāt pusdiktā balsī:

— Visām kārtām pasaulē ir katrai savs darbs un pienākums, kas kuŗai jādara un jāpilda. Mums, zemniekiem ir jāaŗ, jāpļauj un jādara citi savas kārtas darbi; kungiem atkal jāvalda muižas un ļaudis, bet studentiem jādzer alus, jāpļikējas vai nu pašiem savā starpā, vai ar citiem kungiem un jāiet uz divkaujām. Es, kad vēl dzīvoju Jelgavā, pazīnu kādu studentu, superdenta dēlu, kas Vāczemē gāja skolā un kam no dabūtiem zobena cirtieniem un dūrieniem ģīmis bija vienās rētās — vēl vairāk nekā Mitenieku Jānim, kas ik tirgus dienas miestā kaujas ar leišiem un čigāniem.

— Bet kad gan studenti tad var mācīties? — ievaicājās paklibais vīrelis. — Kaujoties un šaujoties, dzerot un brammējoties viņi taču ne uz kādu mācību nevar domāt.

Edvarts atkal pašķieba vienu pusi ģīmja, padikti iešņaukājās, tā ka visi aplusa un tad, pazemi apkārt raudzīdamies, bet tā ka nevienam nav jālūkojas acīs, iesāka paskaidrojumu:

— Tu, Ermani, nesaproti lietu! Visi studenti nav lai mācītos, jo, kā pasaulē nekas nav vienāds, tā arī studenti nav visi vienādi. Redzi, kā tas ir piemēram pie bitēm: citas sūc ziedus un nes medu, citas atkal ir trani — tikai tāpat dūc, bizo apkārt un nedara nekā. Tāpat tas ir arī ar studentiem: citi mācās un top tad par baznīckungiem, dakteŗiem, advokātiem un padoma devējiem vai citiem gudriem vīriem; citi atkal visu mūžu nodzīvo tāpat par studentiem vien.

— Jā, tā ir gan laikam. — Ieminējās kāds gaŗš, kalsns pusmūža vīrs, kuŗu citi sauca par Galēja Kriši. — Paventes krodzinieka dēls gan laikam arī tāds visa mūža students. Es vēl biju puika gados, kad krodzinieka Matīsu jau dzirdēju daudzīnām par studentu, un slavīte sludēja pirms, ka izmācīšoties par dakteri, tad par apikātu un beidzot dzirdēju, ka iznākšot mācītājs; bet nu es jau pāri pusmūžu, krodzinieks jau sen miris, dēls arī jau sen sirms, tomēr neiznāca no viņa nekas: vēl arvien kā students tā students. Un nekas arī vairāk laikam neiznāks: nu jau bālās nāvītes krustdēls.

— Grūts mūžs gan tādiem studentu cilvēkiem, — bēdīgi nopūtās Penkulis. - Ja man būtu arī diezgan rocības, par studentu mācīties savam dēlam tomēr neļautu.

— E, bet vareni vīri tādi studenti ir tomēr. Ja man būtu spējas, es saviem dēliem ļautu mācīties par studentiem, — priecīgi skaudīgā priekā apkārt lūkodamies, noteica Knēveļa Didžis, pie kam viņam spīdīgi dzeltenais ģīmis sevišķi stipri spīdēja. — Apdomā, ar kungiem pļikēties un kauties, tā nav nieka lieta. Ja es būtu students, tad es gan muižniekiem parādītu! Žēl, ka šis students izpļikējis tikai dakteri vien; mūsu vecajam baronam kāda pļauka nebūtu arī par ļaunu. Diezgan viņš savos jaunajos gados cilvēkus trīcinājis.

— E, lai Dieva rokā! — sīdams maizes kuli ciet, noteica Penkulis. — Mūsu barons jau vecs — kas tādā vairs lai sistu? Ko viņš darījis jaunās dienās, tas jau aizmirsts un lai paliek kur bijis.

Bet tiem jaunajiem kungēļiem, kas palaiž nagus un vēl tagadējos brīvestības laikos mīl ļaudis plīkēt, — tiem gan pašiem derētu kāds labs smēliens.

Tā un vēl citādi prātoja un sprieda Cīrulenē par notikumu starp dakteri un studentu. Nebija laikam visā novadā nevienas mājas, kur šis notikums šādā vai tādā kārtā nebūtu ticis pārrunāts.

* *
* *

Kontese Līza ap šo laiku bija aizbraukusi pie saviem vecākiem, un, kad pēc pāris nedēļām pārbrauca atpakaļ Cīrulenē un dabūja zināt par notikumu ar studentu m dakteri — vispirms no Minnes — tad viņu pārņēma neizsakāmas prieka un lepnuma jūtas. Tā tad viņas staltais students bija tiešām īsts varonis! Taisnību sakot, par viņa varonību viņa nekad nebija šaubījusies, bet ka viņš savu varonību varēs pierādīt jau tik drīzā laikā un jau šepat Cīrulenē, to viņa nebija gaidījusi. Tas bija tik liels un priecīgs pārsteigums, ka viņai grūti nācās savu prieku valdīt un noslēpt savas jūtas citu cilvēku acīm. Nebija viņai arī neviena, kam savus priekus varētu dalīt līdz un kas varētu priecāties kopā ar viņu. Taisni šodien te bija atbraucis maršals Nurmhūzens. Terēze bija vai pastāvīgi pie viņa, vai citādi nevaļīga, un tā Līza to nekādās dziļākās sarunās nevarēja iedabūt. Līza gan viņu pāra reiz, priekā un laimē starodama, apkampa un noskūpstīja, bet Terēze, laimīga pati par savu laimi, skuķes priekus vai nu nemaz neievēroja vai arī, ja tos manīja, tiem nepiegrieza nekādu vērību, un tā Līza šai savā mūža laimīgākajā dienā bija un palika viena. Iegājusi vēlu vakarā savā istabā uz gulēt iešanu, kur Minne tai palīdzēja noģērbties un sakārtoja matus, viņa Minni apkampa tik cieti, kā to vēl nekad nebija darījusi, un, kaislīgi skūpstīdama gandrīz gavilēdama, izsaucās:

— Ai, Minna, Minna! Students Ozols taču ir skaistākais un pārākais par visiem citiem vīriešiem, kādi vien tagad pasaulē dzīvo! Vai ne tā? Un tas drošākais un dūšīgākais arī par visiem! Redzi! viņš ir gājis uz dueli un nav baidījies! Ak, tas tik ir varonis!

Palikusi viena, viņa gulēt nelikās. Nostājusies spoguļa priekšā, viņa sveces gaismā ilgi sevi aplūkoja spngulī. „Man ir apaļi patukla seja, kāda jau mums, Medemu sievietēm, pa lielākai daļai mēdz būt, un mana miesa ir sārta balta, tā ka viņš pats to apbrīnodams nosauca par rozā marmoru. Bet vai šis rozā marmors viņam patiesi patiks vairāk par visu? Un vai viņš mani neieskata vēl par bērnu? Kaut viņš jel zinātu, ka es neesmu vis vairs nekāda muļķīte, bet esmu jau tikpat gudra kā visas dāmas! Ja tās citas — lielās un pieaugušās, viņu stiprāk pievilktu? Bet kas gan tām ir vairāk par mani? Tiesa gan, es neesmu ne tik gaļa kā mana māsiņa Jūlija Hān, ne arī tik kupla un pilnīga kā mana mātes māsa Terēze. Bet vai nu viņam varētu patikt taisni tādas pieaugušas un pilnīgas sievietes vairāk par tikko pieaugušu skuķi? Un kas nav, tas var vēl būt! Arī viskūplākie rožu ziedi izplaukst taču no lieliem pumpuriem.

Un, pieliekusies tnvāk spogulim, viņa brītiņu lūkojās sev uz krūtīm; bet tad kā iztrūkusies atskatījās atpakaļ un, lai gan tur neviena neredzēja, tomēr pati no sevis nokaunēdamās, spēji nosarka un žigli sarāva kreklu augstāk uz kamiešiem, apsegdama krūtis.

Blakus spogulim uz marmota galdiņa bija nolikta stikla vāze ar dažādām puķēm; starp citām tur bija arī vairākas rozes — gan baltas, gan rozā, gan arī tumšsarkanas kā asinis. Viņa paņēma dažas rozes, iesprauda tās sev matos un tad atkal lūkojās spogulī, par jaunu sev vaicādama: „Vai es viņam tāda patikšu? Ak, tevis dēļ es pušķošos un greznošos, kā tik tu vēlēsies, kā tik es pati zināšu un kā tik varēšu izdomāt!”

Un, ar rozēm izpušķojusies un rozes rokā turēdama viņa sāka spoguļa priekšā kreklā dejoj. Mazās baltās kājiņas slīdēja un kustējās klusu un viegli pa mīksto tamšsarkani rudo paklāju. Brīdi pa brīdim iemezdama acis spogulī, viņa redzeja pati sevi tur slīdam un laižamies, griežamies un

sitināmies — redzēja visu sevi, sākot ar baltajām kājiņām, ar apaļi pilnīgajām stilbām un plivinošos batista kreklu līdz pat kupli viļņojošām matu strūklām ar baltām un sarkanām rozēm. „Vai es viņam tā patiktu! ” Viņa atkal klusi sev vaicāja. „Nudien es viņam tā patiktu, bez šaubām! Ai, žēl, ka viņam nav vēlēts redzēt mani tādu, kāda es tagad te deju!”

Beigusi dejojot, viņa pieliecās pie sveces, appūta to un tad iekrita atsegtajā gultā, sakampa no pagalvja spilvenu un spieda to sev cieši klāt, kaislīgi čukstējama: „Mans, mans! Nevienas citas! Bet vai tev ir arī jausma par to, kā es tevi mīlu un kā pēc tevis ilgojos? Ak, kaut tu tagad še būtu, mans dārgais, mans vienīgais! Kaut man būtu vēlēts, ja ne vairāk, tavu roku spiest sev pie krūtīm un turēt sev uz sirds, lai tu jūti, kā tā tev pukst...”

Bet tad viņai uzmācās kā šaubas par viņa mīlestību un, pašai nezinot no kurienes un kā, viņai radās — pirmoreiz nopietnas bažas par tiem šķēršļiem, kādi viņu mīlestības laimei paredzami ceļā. Par šo šķēršļu pārvarēšanu viņa nejutās nebūt vairs tik droša, kā līdz šim, un savās bažās un bailēs viņa piepeši sāka šņukstēt un raudāt.

„Vai tiešām visiem priekiem vajaga beigties tikai ar asarām un raudām?” Viņa daudz maz nomierinājusies, pēc brīža sev vaicāja. „Vai gluži tīru prieku — bez asarām un vaimanām nav nemaz? Un ko gan es esmu grēkojusi, ka man jau tā jāraud par savas laimes un mīlestības priekiem, kad tos vēl nemaz nepazīstu?”

Ilgi viņa domāja, bet nekādu atbildi nevarēja sadomāt. Miegš nenāca. Lielu laiku nomodā gulējama, viņa ar vaļējām acīm lūkojās nakts tumsā pār sevi, kur viss bija melns, vienīgi griesti likās pelēki nojauzami. Šai melnajā tumsā skatoties, viņa redzēja viņa tēlu tādu, kādu to aizvien bija redzējusi: ar gudri lepnu smaidu sejā, skaisti uzgriezām ūsām un ar zināmo krāsaino cepurīti galvā: „Vai gan es arī un kādā veidā — lidoju viņam tagad priekšā kā viņš man? ” Viņa jau labā pusmiegā sev vaicāja, savus nogurušos acu vākus beidzot salaizdama kopā.

5.

LEIŠI UN LATVIEŠI IET KOPĪGI

Uztraucošas ziņas. — Knēveļa Didža filozofija par leišu un latviešu netorēm. — Zemļu raksturs. — Kā Zemlis ieguvis leišu labvēlību. — Zemļu karš. — Biezuma Bozuma lēnā iedoma un ātrā darīšana. — Policijas desmitnieka blēdība. — Lai dzīvo latvju un leišu brālība! — Zemlim uzvara nedara prieku.

Kādu svētdienu pēc pusdienas, istabā sēdējams un nezinādams nekā īsti ko iesākt, Penkulis teica savam dēlam:

— Int, lasi man priekšā stāstu par to vīru, kas klonā kūlis kviešus, tad savāķis trīssimts ļaudis, licis tiem dzert ūdeni no sauļas, vedis tos kauties ar ienaidnieku un tos uzvarējis. Tagad ir kuļams laiks, un man patiktos to stāstu atkal dzirdēt.

Penkulis pats neprata ne grāmatu lasīt, ne pātarus skaitīt. Kā viņam gājis iesvētības mācībā un kā pātaros pirms uzsaukšanas, par to viņam pašam labprāt netika ne atcerēties. Kad citi svētdienu rītiem vai vakariem skaitīja pātarus, tad viņš gan salika rokas kā uz Dieva lūgšanu, arī lūpas kustināja, tomēr dzirdams no viņa nekas nebija. Kad citi dziedāja, viņš sēdēja tāpat klusu un mierīgi, tikai pabieži slaucīdams sauļā degunu. Gluži tāpat kā mājās, viņš izturējās arī baznīcā. Bet viņa dēlens mācēja lasīt, un par to viņš bija ne mazumu lepns. Lai gan sieva un meitas prata grāmatu tikpat labi kā puika — pašas viņas bija to mācījušās grāmatā — tomēr, ja Penkulim ienāca prātā kaut ko no grāmatas klausīties, tad lasīt lika tikai dēlam. No sievas vecākiem bija mantota veca

bībele. No tās viņš puikam, kopš bija izmācījies grāmatu, lika šad tad lasīt priekšā; šī grāmata viņa acīs stāvēja īpašā cieņā: pirmkārt, tādēļ ka tā bija lielāka par visām citām grāmatām, — par abām dziesmu grāmatām kopā, kādas Penkuļu ģimenē bija sastopamas. Otrkārt, šo grāmatu sauca par bībeli, un ka bībele ir kaut kas sevišķs, to tā patumši nojauša arī Penkulis, lai gan daudz maz skaidrāka jēdziena par to viņam trūka. Katru reizi, kad uz ģimenes tēva vēlēšanos notika bībeles lasīšana, visi uz žiglu roku piekopās, un istabā iestājās svinīgs klusums. Tā arī tagad. Tiklīdz Penkulis bija izteicis savu vēlēšanos un puika sniedzās uz plauktu pēc bībeles, pati Penkulene žigli noraisīja savu netīro skoteli, nomezdama to aizkrāsni, atraisīja vaļām galvas lakatu, aplikdama to sev ap kaklu, bet savus bagātīgi augošos, gaļos matus, kas aizvien bija gludeni izsukāti, sapīti un ap galvu apvīti resnās pīnēs, pāra reizi ar plauktu nogludinājusi, nosēdās pie galda meldru krēslā — tādā pašā, kādā sēdēja vīrs, ar elkoni atslēdies uz loga bēģeles; tad viņa, pieņēmusi mīlīgi laipnu, bet reizē ar to arī nopietnu izskatu, palika krēslā gluži mierīga, roku turēdama kā pa pātaru skaitīšanas laiku. Anlīze — un tāpat Grietele, kas bija ienākusi no Biezuma Bozuma istabas — piesēdās uz stakļu sēstuvei, abas kļūdamas uzreiz arī gluži nopietnas un pilnīgi mierīgas.

Pēc šādas svinīgas visu ģimenes locekļu sagatavošanās zēns, kas pa to starpu bija bībeli nolīcis uz galda, atšķīris un attiecīgo vietu uzmeklējis, sāka lasīt no Soģu grāmatas stāstu par Ģideonu. Tomēr tālu viņš ar lasīšanu netika, jo sētā sāka riet suns, namā dzirdēja dodam dievpalīgu un runājam svešās balsīs, tad atvērās durvis un istabā ienāca papriekš Penkulenes māsa un tad viņas vīrs. Redzēdami visus mājiniekus svinīgi sēžam un dzirdēdami puiku lasām, ienācēji palika, dievpalīgu nepadodami, mierīgi pie durvīm stāvam un arī sāka klausīties. Tikai kad puika uz tēva galvas mājienu meta lasīšanai mieru, viesi deva labdienu, gāja tuvāk galdam un sāka apsveicināties.

— Ak, Ints lasa atkal bībeli. Tas labi, dēls, tas labi! — priecājās ienācēja. — Tu mūsu rados tas lielākais grāmatnieks un dienās varēsi būt gados mums visiem par pātaru. Ja es miršu, kad tu būsi liels, es jau cita pavadītāja sev negribēšu kā tikai tevi ir mājās, ir uz kapiem. Kāds prieks vecākiem, ir citiem īsteniekiem un piederīgiem, kad bērni tādi grāmatnieki! Tas labi, dēls, tas labi! Še kukulis...

Un viņa puisēnam sniedza kringēli.

— Na, ķeluvain, kā tad nu diži lieli sviežas pa Ploceni? Kas pie jums jauns dzirdams? — Tā Penkulis, par dēla cildinājumu pildīts lepnām tēva jūtām, laimīgi smaidīdams, vaicāja sievas māsas vīram.

— Jauns jau nu gan kas dzirdams ir, bet nekas labs, — domīgi pagrozīdams galvu atteica atnācējs, kas bija jau labi padzīvojis, paprāva auguma cilvēks ar īsi apcirptiem matiem un gaļām ūsām, no kam kā arī no visas viņa izturēšanās, bija viedējams, ka viņš agrāk kalpojis zaldātos.

Viņš nepaguva nekā tuvāk paskaidrot, un Penkulis nespēja nekā tālāk vaicāt, kad viņa sieva jau pasteidzās pasacīt, ka Zemlim ejot slikti: esot jāatstāj mājas, jo kungs prāvā paturējis virsroku.

— Ko? Zemlis prāvu zaudējis un jāiziet no mājām! — Penkulis izsaucās, lielā mērā pārsteigts, pa daļai pat nobijies. Bet gudrais padoma devējs Vadaikis ar saviem stipriem rakstiem? Vai tad kungs to varējis pārspēt?... Vai tad Vadaikim nav vēl stiprāku rakstu vai vārdu?

— Jā, nezina, kā ir, kā nav, bet kungam pārnākušas stiprākas grāmatas nekā Zemlim, un nekā nevarot darīt, jāiziet ārā. Tālāk sūdzēt arī vairs nevarot, — līdzietības pilnā balsī stāstīja sieviete. — Ja ar labu neiešot, policija pēc divi nedēļi ar varu izlikšot no mājām. Ak bēdas, bēdas! Gadiem ilgi iekopta vieta jāatstāj, visa iedzīve jāizputina!

— Jā, — piebilda vīrs. — Mūsu pusē visi iztrūkušies par šādu gala iznākumu, tādēļ ka tur vairāk saimnieku un būdnieku stāv zemes dēļ ar muižu prāvās, un visiem tiem prāvu vedējs ir tas pats Vadaikis. Diezin, diezin, kā nu visiem tiem ies. Un ko var zināt, mīlo ķeluvain, kā īsti stāv ar tavu un citu šejienes kalpu prāvu? Diezin, vai kādu zemi maz dabūsit. Varbūt arī jūsu naudiņa būs tikai zemē nosviesta.

Vēsts par Zemļa prāvas pazaudēšanu un ka viņu nu izliks no mājām, uztrauca visus kalpus lielā mērā. Biezuma Bozums, kas aiz plānās starpsienas bija bēdu vēsti dzirdējis, ienāca pats pirmais Penkuļu istabā, lai dabūtu no atnācējiem tuvākas ziņas, kā arī lai kopīgi sarunātos par to, ko nu pašiem darīt savas prāvas lietā. Drīz saradās arī visi citi Druvinieku kalpi pie Penkuļa. Knēveļa Didžis bija tikko pārbraucis no miesta, kur bija atkal mainījis zirgus — šoreiz ar leišiem — pielikdams kā preidu pārdošanai miestā aizvestu aitu, par ko mājās bija izcēlusies sīva ķilda ar sievu, kādēļ to uz vietas gribēja pārmācīt un jau laida patlaban sev zibsnu no vēdera nost, kad dabūja dzirdēt par Zemļa prāvas pazaudēšanu un viņa sagaidāmo izlikšanu. Šī ziņa viņu uztrauca tā, ka steigšus sāka sprādzēt zibsnu atpakaļ agrākā vietā, atlikdams sievas sodīšanu uz citu — izdevīgāku brīdi un tagadīt steigdamies arī Penkuļa istabā iekšā.

Sprīšana un prātošana par Zemļa prāvas pazaudēšanu beidzās ar vispārēju rāšanos uz kungiem. Galu galā kalpi sarājās arī paši savā starpā, jo Penkulis ieminējās, ka īstie prāvas vešanas gribētāji bijuši Knēveļa Didžis un Biezuma Bozums; un Miķelis nu tiem abiem pārmeta, ka tikai viņu pierunāti tad arī gandrīz visi citi kalpi tiem pievienojušies. Pa divi lāgi jau dabūjuši samaksāt tiesas galdu, tā iegruzdami leitīm vairāk nekā četri simts rubļu. Ja no prāvas nekas neiznāksot, tad šī nauda būšot nosviesta tikpat kā zemē, par ko varēšot patencināt patiesībā tikai Didžim, un tad izrādīšoties, ka Zemturim bijusi taisnība.

Pret šādiem pārmetumiem Didžis aizstāvējās dūšīgi, bet Biezuma Bozums nesacīja nekā, tikai dažu reiz pakasīja sev pakausi, nedroši, palūkodamies visapkārt un paklusu iekāsēdamies.

Nopietns, ilgāks naidis pašu starpā tomēr neizcēlās, tādēļ ka dusmas uz kungiem un bažas par prāvas gaitu un samaksātās naudas likteni bija pārāk lielas.

Otrā rītā, ēdot brokasti, darbinieku sarunas grozījās tikai ap Zemļa prāvas bēdīgo iznākumu, ponu Vadaikī un pašu prāvas nezināmo stāvokli. To, ko vakar bija pārrunājuši tikai Druvinieku kalpi paši savā starpā vien, tagad nu pārsprīda visu četru kalpu māju darbinieki un liecībnieki. Tomēr arī šādā plašākā sastāvā kalpu pasaule nekādu padomu vai skaidrību nevarēja atrast. Vispārējās domas bija tās, ka visļauņākā gadījumā varētu jau arī iztikt bez zemes dabūšanas, ja tik padoma devējs un prāvas vedējs, kad viņa dotais padoms būs izrādījies par nepareizu un prāvu nāktos pazaudēt, gribētu atmaksāt naudu atpakaļ, lai gan paši stipri šaubījās, vai Vadaikī gribēs to darīt, jo Penkuļa ķeluvainis nebija nekā zinājis teikt, ka Zemlis dabūs savu naudu atpakaļ, tikai vairākkārt gan ieminējies par Zemļa žēlošanos, ka tik aplam uzticējies ponam Vadaikim un tik ilgi līcis viņam vest prāvu: ja to nebūtu darījis, bet raudzījies ar kungu izlīgt, tad tagad varētu saukties — tā Zemlis teicis — par bagātu vīru, jo tad būtu palikušies pāris tūkstošu rubļu kabatā.

Nākošās dienās apkārt braukātāji un staigātāji preces žīdi, kā arī no leišmales nākosie ubagi, zināja stāstīt, ka Zemlis ar labu neiešot no mājām ārā, bet turēšoties tiesai un valdībai ar varu pretī, un ka apkārtējie leiši iešot viņam palīgā.

— Tāda ir leišu netore! — dusmojās Knēveļa Didžis, dabūdamis citu darbinieku pulkā dzirdēt par leišu gatavošanos iet Zemlim palīgā. Jā, tāda ir leišu netore, — to es teicu un teikšu! Celt buntus un iet visiem uz vienu roku, tiklīdz kur kas notiek, to viņi dara vienmēr un visur: Jurgū, Jēkaupenes, Spranču un Miķeļu tirgū, krogos un kur vien gadās! Tādi pat buntavnieki kā poļi! Cikreiz viņi nebūtu dabūjuši no manis krietna kāvienu, ja neskrietu visi kopā un nemestos man kā bišu spiets virsū. Pie mums, kurseniekiem, cita netore un skaidra darīšana: kad divi kaujas, tad citi skatās, un trešais vidū nejaucas; bet, ja jauca, tad pats no abiem dabūn tādus belzienus, ka otrreiz neaicināts talkā vairs neies.

Knēveļa Didža filozofijai par latviešu un leišu netorēm attiecībā uz kaušanos neradās citu darbinieku pulkā šoreiz ne domu biedru, ne pretinieku, jo visu domas un prāti bija pārāk nodarbināti ar daudz nopietnākām lietām: Zemļa liktenis visiem tā ķērās pie sirds, ka nevienam nepatikās ne zoboties par Didža kaušanās ķezām, ne arī citādi kā jokoties.

Lai gan kalpi citādi aizvien mēdza puslīdz vienādi dusmoties un pukoties tiklab uz kungiem, kā uz saimniekiem, tomēr tagad, kur Zemlim stāvēja priekšā izlikšana no mājām, kalpu līdzjūtība piegriezās viņam pilnā mērā, un viss naidis pret viņu, kā saimnieku kārtas piederīgo, likās uzreiz aizmirsts. Vai tādai parādībai par cēloni bija atziņa, ka kungi ir reizē tiklab kalpu kā arī saimnieku dabiskie pretinieki, jeb tas apstākļi, ka Zemlis bija vispāri pazīstams par godīgu cilvēku un krietnu saimnieku, jeb vai abi šie cēloņi kopā, to laikam arī kalpi paši nebūtu varējuši sev lāga pateikt. Tikai viena lieta bija skaidra: Zemļa liktenis viņiem visiem ķērās stipri pie sirds.

* *
*
*
*

Plocene atradās leišos, verstis desmit no Kurzemes robežām. Muiža piederēja kādai ģenerāļa atraitnei ar vācisku uzvārdu, kuŗa pati pastāvīgi dzīvoja Jelgavā, tikai paretam ierazdamās muižā, kur rīkojās un saimniekoja viņas vārdā pārvaldnieks, pēc tautības polis — vīrs ar visai reāliem dzīves uzskatiem un pie tam ar stipri jestru dabu, kādēļ arī viņa satiecība ar muižas gājējiem, kā arī citiem vietējiem zemniekiem, nebija nekāda labā. Pie muižas piederēja trīs vai četras saimnieku mājas, kā arī daži būdinieki ar nelieliem zemes gabaliem. Nezin no kurienes saklausījušies vai no kā samācīti, tiklab šie saimnieki, kā arī būdnieki, bija nākuši pie pārliecības, ka viņiem esot tiesība savas līdz šim uz nomu turētās mājas un mājeles iegūt par dzimtīpašumu — vai nu pret zināmu atlīdzību jeb gluži par brīvu, tas viņiem bija vienaldzīgi. Kad nu muizas valde par māju atdošanu vai pārdošanu uz dzimtu negribēja nekā zināt, tad zemnieki uzsāka pret muižu prāvas, kuŗas gandrīz visas bez izņēmuma veda pans Vadaiķis-Vadaiķevičs.

Zemlis bija viens no Plocenes rentes māju saimniekiem un jau kopš vairāk gadiem prāvojās ar muižu savu māju dēļ.

Prāvojās arī citi, bet viņš noderēja visiem it kā par ceļa rādītāju: dažs labs, kas prāvoties bija jau apguris, tiklīdz Zemlis kādā instancē panāca virsroku, tūliņ uzsāka savu atmesto prāvu par jaunu un brauca viņam līdz pie gudrā padoma devēja pona Vadaiķa, lai tas ar tādiem pat stipriem rakstiem vestu arī viņa prāvu, kādus tik plaši dzirdēja daudzīnām Zemja prāvā.

Pats būdams kursenieks, Zemlis bija apņēmis par sievu leitieti, ieprecēdamies kādās mēreni turīgās leišu mājās par iegātni. Bet kad viņš ne priekš, ne pēc kāzām nebija pārgājis katoļu ticībā, kā sievas radi to bija cerējuši, tad tie viņu pēc pāris gadu izdzina no mājām un pārtrauca ar viņu katru radošanos, lai gan viņš labprātīgi piekrita bērnu kristīšanai katoļu ticībā. Centīgs un uzņēmīgs būdams, viņš par ieprecēto māju zaudēšanu visai neizmisa, un, dažus gadus strādājis par vaļinieku un daudz maz iedzīvojies, uzņēmās uz renti Zemļus, kur ar laiku tapa par turīgu un vispār cienītu vīru. Turībā viņš, bez šaubām, būtu kļuvis vēl krietni tālāk, ja nebūtu ielaidies samērā dārgā un bez tam gluži vēltīgā prāvā māju dēļ. Nevajadzīgās prāvas iesākšanai par iemeslu bija pa daļai viņa izglītības un plašāku ieskatu trūkums — Zemlis tikpat kā nemaz nebija gājis skolā — pa daļai karstā vēlēšanās, tās mājas, kuŗas gadu no gada bija tik visai pūlējies un kuŗas tad arī bija labi uzdzīvojis, iegūt saviem pēcnācējiem par paliekamu īpašumu. Un kad jau reiz prāva bija iesākta un viens otrs simts naudas tanī ieguldīts, tad par kāpšanos atpakaļ netikās vairs domāt, jo, pirmkārt, prāvā ieguldīto naudiņu bija žēl tā gluži bez jebkāda panākuma atstāt, un, otrkārt, Zemlis pēc savas dabas nebija tas vīrs, kas no kādas uzsāktas lietas tik drīz atsacītos un jau pēc pirmās vai otrās neizdevības zaudētu dūšu uz tālāku darbošanos. Taisni otrādi: viņa sīkstā, neatlaidīgā daba, atdurdamās uz šķēršļiem un pretestībām, allaž saslējās ar jaunu sparū uz tālākām cīņām. Bez tam prāvas vešanas lietā pons Vadaiķis rūpīgi gādāja no savas puses, lai Zemlis nemestu mieru, labi zinādams, ka līdz ar Zemļa atkrišanu viņam nāktos zaudēt lielumlielu daļu savu klientu zemes prāvošanās lietās.

Leišu naidis pret Zemli bija no pirmā gala bijis visai liels. Tā kādu vasaru Zemlis atrada savos laukos — taisni Vasarsvētku rītā — nopļautu prāvu gabalu tikko savārpojušu, vēl nezedējušu rudzu. Kādu citu vasar atkal radās pa nakti nopļautas trīs, četras birzis adieņu, vēl pilnīgā zaļplaukā. Vēl kādu citureiz ganīklā viens no labākajiem zirgiem bija tik bīstami sadurstīts ar nazi, ka nācās to pavisam nobeigt. Sētas suņi vairākkārt tika nozāļoti, un reiz arī pirts nodedzināta.

Zemlis zināja ļoti labi, ka visi šādi atriebības darbi tiek pastrādāti aiz tā cēloņa, ka viņš, jebšu ar leiteni precējies, pats nepāriet katoļos, kuŗu niknums par to bija pret viņu liels. Viņa liegšanās pieņemt katoļu ticību bija izskaidrojama nevis ar kādu sevišķu dziļāku pārliecību reliģiskās lietās, bet vienkārši ar viņa sīksto, ietiepīgo dabu taisnā lietā nekad un nekur nepiekāpties. Ja sievas radi un citi leiši būtu vairāk pūlējušies viņu ar labu piedabūt pie pāriešanas savā ticībā, tie savu nolūku būtu sasnieguši varbūt diezgan viegli; bet ar naidu un varu Zemlis nebija lokāms. Tādās reizēs laida lai lieta, kā saka, lūzt vai plīst, bet par piekāpšanos nedomāja. Ja toreiz viņam būtu stāvējusi priekšā izlikšana no mājām, tad nevien neviens leitis ir ne domāt nedomātu iet viņam palīgā, bet tie visi ar īstu prieku būtu sagaidījuši šādu notikumu.

Tagad lieta bija citāda. Leišu naidis pret Zemli jau labi sen bija sācis pamazām aprimt zem tā iespaida, kādu viņš pa gadiem ieguva uz visu tuvāko apkārtni ar savu pacelšanos turības ziņā. Kā krietnam saimniekam, kas saimei deva labāku uzturu un maksāja lielākas algas, nekā citi apkārtejie saimnieki to iespēja, viņam gadījās atrast arvien labākus gājējus nekā citiem, kas nepalika, protams, bez labvēlīga iespaida uz viņa saimniecības plaukšanu. Būdam arvien vairāk pie rocības nekā lielā daļa citu apkārtnes saimnieku, viņš arī varēja dažam labam kaimiņam — gan no saimnieku kārtas, gan vaļiniekiem un būdniekiem — aizvien, izlīdzēt gan šādā, gan tādā ziņā, ko viņš arī labprāt mēdza darīt.

Tā ar laiku leišu starpā ticības niknums pret Zemli nevien aprima un nodzisa, bet pārvērtās labvēlībā, cienīšanā un draudzībā. Pat viņa sievas radi sagājās ar viņu atkal draudzīgi, jo dažiem no tiem bija nācies meklēt spaidīgus brīžos pie viņa padomu un palīdzību.

Bez materiālās izpalīdzības Zemlis galu galā bija pratis iegūt leišu atzinību un labvēlību arī tīri ticības lietās vien. Protī, viņa māju robežās bija divi krīži: viens druvas stūrī tanī vietā, kur ciemu ceļš nogriezās no lielceļa uz Zemļiem, otrs kādas vecas kapličīņas uzkalniņā. Pati kapličīņa jau sen bija sagrūvusi, tā ka ne pamatu atliekas nebija vairs redzamas; tikai kāds mūŗa stabs, kas agrāk maza tornīša veidā bija atradies durvju tuvumā, bija vēl palicis stāvam un, jebšu jau stipri nodrupis, tomēr, it kā laika zobam spītēdams, vēl arvien kaut kā turējās pa vecam savā agrākā stāvoklī. Viņa augšējā daļā, kādā nelielā iedobumā, atradās aiz stikla rūts no koka izgriezts sievietes tēls, ko leiši dēvēja par šventu Barbi un kas stāvēja lielā cieņā visvairāk pie sievietēm. Vistim jaunas sievas, kam stāvēja priekšā pirmoreiz mātes raizes, mēdza klusos brīžos ierasties vecās kapličīņas uzkalniņā, kur, uz kailiem ceļiem ap stabu rāpodamas, karstās lūgšanās piesauca švenās Barbes palīgu savai sagaidāmai sājpu stundiņai. Dažas atnesa Barbei — pēc saviem sievišķīgajiem ieskatiem — arī piestāvīgas dāvanas: zīda lentītes, krelles un dažādus citus spīguļus, ko Barbei gan uzkāra kaklā, gan iespieda rokās, gan apsēja apkārt. Ziedu laikā nesa arī puķes un pušķoja Barbi ar tām, tā ka vienkāršais koka tēls aiz blāvainās stikla rūts izskatījās aizvien it kā svētku rotā. Par šādu uzmanību no sievu puses Barbe atkal viņam bija laba: tik maigi mīlīga sejā un it kā līdzcietībā smaidīdama, viņa starp puķēm, ziediem un citiem pušķojumiem lūkojās lejup uz lūdzējām, neatstādama nevienu nepaklausītu, bet visām palīdzēdama, ja vien pašas nebija pārāk lielas grēcinieces un ja vien pienācīgi bija šventu Barbi lūgušas. Ja turpretim kāda radībās nomira vai grūti sasirga, tad tā nebija šventu Barbi kā nākas lūgusi, vai arī pašas lielu grēku dēļ Barbe nebija varējusi pat ar vislabāko gribu to paklausīt.

Applašo uzkalniņu, kuŗa vidū atradās stabs ar švenās Barbes tēlu, Zemlis atstāja neuzartu, lai gan viņam bija tiesība pārvērst to par tūrūmu, tādēļ ka tas piederēja pie viņa māju zemes. Tāpat viņš

atstāja nenocirstus un nenopostītus uzkalniņā augošos nedaudzos bērziņus, sērmūkšļus, ievas, cerines un citus kociņus un krūmus, kas pavasaros jauki ziedēja un kuŗu zarus un ziedus lūdzējas izlietoja šventās Barbes pušķošanai, ne mazumu nopriecādamās, ka puķes un ziedi nav nekur tālu meklējami.

Zemļa labi pazinēji gan zināja stāstīt, ka viņš kokus un krūmus kapličiņas uzkalniņā atturoties nocirst nevis aiz kādas sevišķas cienības pret šventu Barbi, bet gan tādēļ, lai tur vasarām būtu kur nomesties un kādus laikus uzturēties — zvirbuliņiem, kad tos šauda vai citādi baida no mājām projām, lai pārāk neizkultu kaņepāju galviņas dārzā un pūru vārpas tūrumā, jo Zemlis kā gudrs piedzīvojis zemkopis bija novērojis, ka aizbiedētie zvirbuli, ja tiem citur nav nekur nekāda noderīga apmešanās vieta, pārāk drīz laižas atpakaļ mājās. Tomēr, vienalga, kādu iemeslu vai nolūku dēļ kapličas uzkalniņš bija atstāts agrākā stāvoklī, ticīgie leiši un leitenes to iztulkoja vienīgi ar Zemļa svētuma sajūtu pret šo vietu, un tādēļ tie uz šo citādi stūrgalvīgo, nelokāmo kursenieku skatījās pa daļai tomēr it kā uz vienu no savējiem.

Tas krīzis, kas atradās Zemļa gataves galā, bija vienkāršs koka stabs ar mazu nojumīti augšgalā, zem kuŗa, uz plauktiņa piestiprināts, bija redzams kāds jau stipri satrunējis, nodrupis neliels koka tēls, ko leiši dēvēja par šventu Joni. Zemlim šinīs mājās ienākot, krīža stabs bija jau stipri nopuvis, lielā mērā saslīcis uz vienu pusi un tikko vairs turējās. Bet vecos krīžus uzlabot vai celt viņu vietā jaunus bija jau pēc pēdējā poļu dumpja laikiem no valdības aizliegts, un vietējā policija stingri lūkojās, ka aizlieguma pavēle netiek pārkāpta. Leiši, iedami vai braukdami gar Zemļu gataves galu, ar bailēm un rūpēm meta krustus, redzēdami nenovēršamās briesmas savam svētumam virzāties arvien tuvāk. Ikvienam šausmās nodrebēja sirds, iedomājoties, ka reiz pienāks tas brīdis, kad švents Jonis atradīsies grāvī. Šo bēdu un briesmu brīdi viņiem novērsa Zemlis, kādā naktī pagājušā gadā likdams saviem puīšiem nopuvsu un gandrīz jau apkārt kritošo stabu sasvērt daudz maz taisnāk un vienā puse piesist kādu apstāvējušu pelēku groda nomali, tā ka, ja tiši neskatījās un nemeklēja, no labošanas darba nekā nevarēja manīt. Vai Zemlis šādu pārdrošu darbu bija darījis vienīgi uz labu laimi, ka policija par to nedabūs nekā zināt, vai atbalstīdamies uz savu labo satiecību ar vietējo uŗadņiku, tas leišiem tuvāk nebija zināms, bet pateicīgi tie viņam par to bija ļoti, un viņu agrākais naidis ar šo notikumu bija galīgi dzēsts, jo šventa Joņa pastāvēšana nu bija nodrošināta atkal uz ilgākiem gadiem.

Šinī pavasarī Zemlis bija izdarījis vēl kādu leišiem varen patīkamu darbu, ko tie nekad nebija gaidījuši un sen jau vairs no viņa neprasīja: viņš bija beidzot tomēr pieņēmis katoļu ticību. Tas bija lēcies šādā kārtā: viņš bija grūti sasirdzis ar karstuma guļu un atradās jau tuvu pie nāves; šādā piemeklējuma laikā viņa sieva bija trīs dienas no vietas, katru dienu pa trīs reiz, ap šventu Barbi uz kailiem ceļiem rāpojusi, cieši sevī nosolīdamās pierunāt vīru, lai tas pieņem katoļu ticību, ja šventa Barbe glābtu viņu no nāves un darītu veselu; un, kad Zemlis pēc vairāk nedēļu grūtas sirgšanas kļuva labāks un beidzot pavisam izveseļojās, tad Zemlene jutās piespiesta gādāt par sava svētā solījuma turēšanu, jo citādi bija jābīstas no kādas jaunas, varbūt vēl grūtākas piemeklēšanas, kur tad, protams, nelīdzētu vairs nekāda solīšana; viņa tādēļ nu darīja to, ko agrāk nebija darījusi nekad: ņēmas pierunāt un lūgt vīru, lai tas, ievērodams viņas apņemšanos šventas Barbes priekšā, pildītu viņas vēlēšanos un savienotos ar viņu un bērniem vienā ticībā; un Zemlis, šis vīrs ar cieto, nelokāmo raksturu, darīja tagad uz sievas vēlēšanos no brīva prāta to, uz ko agrāk viņu nebija varējusi piedabūt nekādi naida un spaidu līdzekļi, pat atreibības darbi no sievas radu un citu leišu puses: viņš — visiem par lielu pārsteigumu — pārgāja katoļu ticībā.

Par šādu soli sievas radi un citi leiši viņam jutās lielu pateicību parādā un pilnā mērā uzskatīja viņu par vienu no savējiem; turpretim Zemļa paša radi un citi kursenieki šādu soli viņam nebūtin neņēma ļaunā un palika viņam tikpat labvēlīgi un draudzīgi kā līdz šim, vēl vairāk — tie šādu soli

uzskatīja pat par pilnīgi dabisku un viegli saprotamu, jo divas ticības vienā ģimenē tiem šķita kaut kas greizs un nepareizs.

Tā Zemlis tagad atradās vienādi labā saticībā tiklab ar latviešiem, kā arī leišiem, un vieni kā otri juta viņa bēdu liktenim līdz. Kad dzirdēja runājam par Zemļa noņemšanos neiet ar labu no mājām ārā, bet pretoties policijai ar varu, tad ir latviešu, ir leišu pusē atskanēja balsis, ka gluži tā nevajadzētu vis atstāt Zemli viņa nedienā vienu pašu, bet vajadzētu iet visiem vienprātīgi un kopīgiem spēkiem viņam palīgā.

Latvieši, kas vispārības darbos citādi aizvien mēdza turēties pie sava vecumvecā sakāmā vārda gudrības, „Kur runāts, tur palika” vai atkal „Katrš par sevi, Dievs par visiem,” un ne uz kādu kopā turēšanos patiesībā nekad nedomāja, katru kopošanos ar nicināšanu nosaukdami par buntošanos un pierakstīdami sādu rīcību tikai par leišiem piestāvīgu, šoreiz, kur lieta grozījās ap zemes iegūšanu par dzimtīpašumu, it kā par brīnumu likās savus ieskatus grozījuši, un radās arī viņu starpā — vismaz daži — kas neaicināti dzīrās iet Zemlim palīgā un nepielaist izlikt to no mājām.

Beidzot pienāca noteiktā diena. Bija stipri miglains rīts atvasaras sākumā. Miglai pēc brokastlaika nozūdod, redzēja pa dižceļu dodamies uz Zemļu pusi veselu rindu cilvēku gan jāšus, gan kājām. Zemļos uz reizi saprata, ka tiem vajaga būt ar bažām un nepatīkšanu gaidītiem ārā licējiem — policistiem.

* *
*

Policijas iestādes jau laikus bija dabūjušas zināt par Zemļa noņemšanos turēties izlikšanai pretī ar varu, un tādēļ pristava rīcībā, kam nācās izlikšanu izdarīt, bija nodots vesels pussimts vīru, gan uģadņiku, gan policijas desmitnieku. Uģadņiki līdz ar pristavu un viņa palīgu priekšgalā visi bija jāšus un bruņojušies parastā kārtā ar zobeniem un revolveriem; desmitnieki soļoja tāpat kājām, tiem nebija arī nekādu citu ieroču kā tikai vienkāršas kājām gājēju nūjas un dažiem nedaudziem redzēja arī virves vai nu rokā, vai ap vēderu apjotas, vai atkal pār kamiesi pārmestas. Vai tās bija nodomātas lietot tīņu, kastu, skapju un citu smagu mantas gabalu celšanai un nešanai, vai nepaklausīgā Zemļa un citu policijas pretinieku saistīšanai, jeb vai arī abiem šiem nolūkiem, tas bija nezināms. To nezināja arī paši viņu nesēji. Bija tik pavēlēts ņemt virves līdz, un tas tad arī bija darīts, neprasot nekādus tuvākus paskaidrojumus. Ģērbušies desmitnieki bija parasto vietējo zemnieku uzvalkos: gaŗos gaišpelēkos svārkos un pa lielumlielai daļai rūtainās vai baltās nātņa biksēs, bet zābakos bija gan laikam vai visi. Vienīgais, kas pēc viņu ārienes norādīja, ka viņi ir policisti, bija kāda misiņa zīme iegarenā veidā un gandrīz pusplauksta lielumā. Parasts bija to nēsāt uz krūtīm, bet daži lepņākie to bija ar auklu piesējuši vai citādi kā piestiprinājuši sev pie cepurēm taisni pāri virs pieres.

Visa diezgan gaŗā jātnieku un kājām soļotāju vēza nogriezās no dižceļa uz ciema ceļu, kas gāja uz Zemļiem.

Tūliņ no Zemļu istabas, klēts un citām ēkām kā biršus bira ārā vesels bars cilvēku, kas žigli sastājās vairākkārtējās rindās vārtiem priekšā, ta ka tiem kļūt cauri nebija iespējams. Pirmā rindā, visiem priekšā, stāvēja sievietes. Vīriešiem rokās redzēja milnas un rungas, daži turēja arī šaujamos ieročus; sievietes no pirmā gala bija, kā likās, gluži tukšām rokām, bet drīz sāka skriet no nama ārā dažas sievietes ar garojošiem spaiņiem un slauktuvēm rokās un devās pie rindā stāvošām. Citas steidzās, nesdamas pa divām pat vannas vai toveŗus un nolikdamas tos rindā stāvētājām priekšā, kā arī dodamas tām rokā ķipjus, kaušeļus, skutuļus un citus mazākus traukus.

Policisti, redzēdami ka viņus sagaida vispirmā rindā ar vārošu ūdeni, kļuva šaubīgi ko darīt: gabalu no vārtiem viņi apstājās, un pristavs par kaut ko sarunājās ar savu palīgu un dažiem

klātākiem ūrađņikiem. Pēc brīža viens ūrađņiks atjāja no pārējiem policistiem dažus soļus nostāk, tuvāk ļaužu baram, un tad, leitiski runādams, stiprā balsī ziņoja, lai Zemlis iznākot ārā, — pristavs viņu saucot, jo gribot ar viņu runāt.

— Lai pristups nāk pie manis! — atskanēja latviski kaut kur no ļaužu bara. — No viņa līdz manis ir taisni tikpat tālu, cik no manis līdz viņam!

Līdzās gatuvei uz papuves, māju tuvumā, atradās gabals vēl neuzartas un neapsētas zemes. Uz tā šinī vasarā bija ierīkots lauka laidars, jo Zemlis no laika gala bija iekopies, lopus pa vasaras vidu neturēt vis kūtī, bet lauka laidarā, kur tiem nevien naktīm vēsāks nekā slēgtās telpās, bet kur tie arī pērkona laikā drošībā, jo bieži bija gadījies Zemlim dzirdēt, ka šur vai tur pērkons iespēris laidaros vai kūtīs, kur tad lopi sadeguši. Šās vasaras lauka laidara sklandas nebija novietotas pie malas, bet, laidaru noārdot, atstātas turpat; zeme arī nebija uzarta — nezināšanas dēļ par māju saimniecības tālāko likteni.

Policija, redzot ka pa vārtiem sētā iekļūt nebūs iespējams, pēc brīža nostāvēšanas gatuvē sāka atkal kustēties, tomēr nevis lai dotos uz priekšu, bet nogriezās no gatuves uz neuzarto papuves gabalu un, acīmredzot, gribēja mājām tuvoties no otras puses jeb pa druvas vārtiem. Bet arī še viņai neveicās labāk: citi vīri un sievas, kas līdz šim bija glūnējuši gar laidara pakšķiem vai kaut kur citur turējušies noslēpušies, devās tagad no savām slēptuvēm ārā, un drīz policijai arī še atradās priekšā tādas pat rindas cilvēku kā pie gatuves vārtiem, — atkal sievietes visiem priekšā ar karsta ūdens slauktuvēm, ķipjiem un citām smeltuvēm rokā. Policija atkal apstājās. Atkal pristavs kaut ko sarunājās ar savu tuvāko apkārtni. Likās, viņam trūka padoma, jo pagāja krietns laiciņš, bet ne viņš pats, ne kāds no viņa vadība stāvošiem policistiem nekustējās no vietas. Beidzot pristavs kāpa no zirga zemē, to pašu tūliņ darīja arī viņa palīgs un ūrađņiks. Zirgus noveda pie gatuves žoga, kur tos piesēja, un pāris desmitnieku palika pie tiem par uzraudzītājiem.

Nu visi policisti ar pristavu priekšgalā sastājās tādā pat rindā, kādā atradās ļaudis viņiem priekšā, un tad viss bars gāja dažus soļus uz priekšu, ļaudīm tuvāk, kur tad atkal palika stāvot. Pristavs iznāca ārā no rindas, uzsauca ļaudīm, lai bez kavēšanās izklīstot un lai nedomājot augstai valdīšanai pretoties, jo katra pretestība tikšot bargi sodīta.

Kā atbilde uz šādu kodiņājumu atskanēja ļaužu barā rupji smiekli. Kāda visai nešpetna sieviete iznāca no priekšējās rindas ārā, apgriezās apkārt ar muguru pret policistiem un, sarāvusi sev brunčus citādā kārtībā, nekā tie līdz šim bija atradušies, un pati, atpakaļ atskatīdamās, kļiedza:

— Še tev augsta valdīšana!

Pristavs novērsās sānis, lai nebūtu jāskatās uz priekšu. Ļaudis to uzskatīja jau it kā par zināmu uzvaru savējo pusē, izrādīdami savu prieku ar rupjiem smiekliem un skaļiem svilpieniem.

Ļaudīm bija kļuvis zināms, ka policijai esot aizliegts šaut, un tāpēc tai pretim visi jutās droši, sevišķi arī vēl tāpēc, ka viņu bija vismaz trīsreiz vairāk nekā policistu. Savu dūšu un drosmi viņi tad arī nekavējās izrādīt nevien policijas uzaicinājumam un pavēlēm nepaklausīdami, bet arī par tiem ņirgādamies un zobodamies, kā arī citādi nepieklājīgi izturēdamies. Sevišķi pārgalvīgi un nekaunīgi izturējās skaistais dzimums. Tās bija pa lielākai daļai vaļinieku sievas un meitas, kas parasti nāca darba laikā Zemļu sievietēm talkā, kā pie linu ravēšanas, linu plūķšanas, rāceņu raušanas un citiem sievu darbiem, vai atkal ziemā ņēma Zemlenei vērpt vērpjamos. Juzdamas zināmu pateicību parādā pret Zemļiem par darba un maizes dabūšanu, — dažreiz pavasaļos, kad pietrūka maizes vai pavalga Zemļos varēja dabūt šo to aizņemties uz atdzīvi vasaru darba laikā, — šās sievietes uzskatīja tagad par savu pienākumu just Zemļiem viņu nedienā līdz, un savu līdzjūtību tās domājās vislabāk izrādīt, jo dūšīgi un bramanīgi izturēdamās pret policiju.

Sieviešu un citu pārgalvnieku zobošanai un smiekliem it kā par pastiprinājumu šai brīdī norībēja kaut kur aiz klēts šāviens. Tūliņ arī redzēja sētā pie druvas vārtiem parādāmie kādu vīrieti ar bisi rokā, kuŗu tas turpat sāka lādēt par jaunu.

Visu to ļaudis uzskatīja par dižu panākumu vai vismaz labu drošību savā pusē, jo policija uz visu to nezināja nekā ko uzsākt. Ļaužu starpā tad arī atkal atskanēja smiekli, zobošanās, svilpieni, urrā saucieni.

Policisti un ļaužu bars stāvēja tā lauka laidarā vieni otriem pretim ilgāku laiku, nezinādami ko iesākt un kā šādu savādu stāvokli nobeigt. Ļaudis, likās, par atāpšanos nedomāja, bet nerīkojās arī uz policijas dzīšanu projām, gribēdami aizsargāt tikai Zemli no izlikšanas. Policija, kam nācās iet uzbrukumā, kā skaidri bija noredzams, neuzdrīkstējās to darīt, bet atkāpties un aiziet ar kauna acīm tai arī nepatika.

Zemlis pats, kam reti kad padoma pietrūka, likās, ar šādu stāvokli neesam īsti mierā. Kreklos izsviedies, it kā sataisīties uz kādu grūtu, cietu darbu, viņš bieži steidzīgi gāja no nama uz klēti vai atkal līdz gatuvei vai druvas vārtiem un atkal atpakaļ, it kā tur būtu kas neatliekami darāms vai rīkojams, tomēr nedz ko pats darīja, nedz arī citus kā rīkoja, bieži pat neatbildēja ļaudīm uz vaicājumiem, ar kādiem viens otrs pie viņa griezās, — tik nopietns, domu pilns un norūpējies viņš tagad jutās.

Zemlis bija prāvu, pakalsnu un drusku uz priekšu salīkušu augumu, rudiem matiem, smailu, palīku degunu, asiem un cietiem ģīmja pantiem un šaurām, dedzīgām acīm, kuņas kā urbdamās lūkojās katrreiz uz to, kas viņam gadījās tuvāk priekšā un ar ko Zemlim bija kāda sevišķa darīšana, it kā cenzdamies ieurbties katram cilvēkam iekšā līdz pat viņa visdziļākām sirdsdomām un it kā gribēdams katrai lietai pieklūt pie viņas kodola un īstā pamata. Tagad viņa šaurās, dedzīgās acis likās kļuvušas vēl šaurākas un dedzīgākas un urbās kā divas dedzīklas drīz policistu, drīz ļaužu barā, vai blenda kaut kur tālumā, it kā pūlēdamās ieskatīt nākotnei acīs un paredzēt to, kā jel viss beigsies un kā šē viss izskatīsies turplīkām. Zemlis gan bija cieši noņēmis pretoties policijai un visu šo lietu bija pārdomājis jau abas pagājušās nedēļas; bet vai tas būs īsti pareizi, to viņš nekad nebija varējis sev pateikt, un tagad viņam šķita, ka šāds pasākums nav tomēr vairāk nekā pēdējais līdzeklis, — izmisuma solis. Viņš to gan centās neizrādīt, bet savādā, tikko manāmā galvas purināšana liecināja, ka viņš nav nedz ar sevi, nedz ar citiem tagad mierā.

Šai laikā, kad abējas puses stāvēja viena otrai pretim, nezinādams ko tālāk darīt, un kad šāds stāvoklis sāka visiem — sevišķi policistiem kļūt nepanesams, tur gadījās braukt garām Biezuma Bozumam. Viņš bija aizvedis Telšos vezumu kaļķu un atradās tagad ceļā uz mājām. Viņa vājais zirdziņš tikko vilka tukšus ratus pa smilšaino dižceļu, jo leišu daļā ceļi maz tiek grantēti un atrodas gandrīz viscaur tādā stāvoklī, kādā tie ir jau no dabas. Lietus nebija lījis vairāk nedēļu, un dziļajā smiltī ratu riteņi griezās jo dziļi iekšā. Biezuma Bozums siltajā priekšpusdienas saulītē patīkami snauda, salmiem pusgulus izstiepies ratu krautēs. Tie bija šā gada rudzu salmi un smaržoja tīri patīkami, atgādinādami Biezuma Bozumam riju rudens laikā ar viņas dūmainiem, bet priecīgiem darbiem, kad maizīte, kuņas citos gada laikos nereti pietrūkst, pati pa kājām minas, tā ka pat lielās, vecās pastalas, kādas Biezuma Bozums aizvien valkāja, piebirst un piesmeļas pilnas graudiem. Ak, Dieva svētība! Ak, maizes bagātība! Bet ar basām kājām rijā strādājot — vai nu kūlienu izlaižot no pelūm, vai izlaidumu vētījot — tik patīkami iebirst vētīklā: graudi tādi lieli, tīri un smagi kā krusa; ja dziļāk vētīklā iebirdīsi, tik viegli kāju nepavilksi. Vārdu sakot, rudenī rijā — tikpat kā pie Dieva aiz durvīm! Un Biezuma Bozums jau no laika gala liels rijas un rijas darbu cienītājs. Kult riju, tas viņam gandrīz vēl mīļāks darbs nekā vasaru norā līgot spaili pēc spailis ar izkapti rokā. Jā, rijas dūmi, jaukdami ar žūstošo salmu un graudu smaržu, viņam vēl mīļāki nekā ziedošu puķīšu vai nopļautās, vīstošās zāles smarža lielajā norā vai Ventmales lankā. Tālab viņam arī tagad tik patīkami snaust ratos uz šā gada rudzu salmiem. Tā pavisam citāda lieta, nekā kad būtu jāguļ uz kādiem izstāvējušiem pēriņiem vai sapuvušiem aizpēriņiem salmiem, kā tas dažreiz viņam bija gadījies. Uz jauniem salmiem guļot, Biezuma Bozumam nebija pieticis ar viņu smaržu vien: vienu

salmu viņš bija pat ieņēmis mutē, lai to kā īpašu nieka gardumu košļātu un sūkātu. Sazelētais salms viņam vēl tagad, jau saldā miegā iesnaudušam, turējās mutē, nokarādamies pāri smakrim uz leju.

Piepeši Biezuma Bozums pamodās: viņš bija saodis tuvumā rijas dūmus, un šādi dūmi viņam allaž bija tāds baudījums, kas nepamanīts nevarēja palikt nekur un nekad, arī miegā ne. Kāri viņš ievilka dūmaino gaisu pa šņākām degunā, kā arī pa muti ieelpodams to plaušās. Pavēris acis un pacēlis galvu, viņš lūkojās apkārt, gribēdams zināt, kur īsti atrodas un no kurienes nāk dūmu smaka. Drīz viņš pārliecinājās, ka atrodas Plocenes Zemļu tuvumā un ka dūmu smarža nāk no Zemļa rijas.

Jo Zemlis, neskatoties uz to, ka uz šo dienu bija nolikta viņa izraidīšana no mājām — jeb varbūt taisni tamdēļ — bija dienu iepriekš līcis ievest sērienu un piesērt riju, kur tad šorīt, rīta agrumā bija iekūris krāsni, ar to cenzdamies rādīt, ka viņš uz iziešanu ir ne domāt nedomā. Pārliecinājies kur atrodas, Biezuma Bozums gribēja jau mierīgi turpināt ceļu, ņemdams pātagu rokā, lai savu kūtro zirdziņu pieskubinātu uz ātrāku soļošanu.

„Zemlis, redzams, vakarā kuls rudzus vai auzas, kad jau priekšpusdienā iekūris rijas krāsni.” Biezuma Bozums nodomāja, grožus pievilkdams un savicinādams pātagu. Te viņš pagriezās sānis, pavērdamies no rijas, kuŗai līdz šim bija piegriezis visu vērību, vairāk uz sētas pusi, un te ieraudzīja druvas vārtu priekšā stāvam divi bari cilvēku, arī pie gataves vārtiem stāvēja daudz ļaužu. Nu Biezuma Bozumam, kā saka, sāka uzaust gaisma. Viņš iecerējās dzirdētās valodas par sagaidāmo Zemļa izlikšanu un ka šodien taisni vajaga būt tai dienai, kad izlikšanai jānotiek. Viņš apturēja zirgu, piecēlās ratos sēdus un vērīgi aplūkoja visu, kas notālēm bija redzams. Tagad viņš vairs ne brīža nešaubījās, ka te ir darīšana ar Zemļa izlicējiem un viņa palīgā nācējiem. Savu spēku apzinādams un ne no kāda grūta darba nekad un nekur nebīdamies, viņš labprāt bija gatavs arī šē palīdzēt, sevī spriedams, ka ja kad un kur, tad šē spēka cilvēks varētu būt tagad vietā. Tomēr kas un kā te būtu līdzams, to viņš nezināja un nevarēja arī iedomāties, lai gan domāja ilgāku brīdi. Beidzot, nekāda gala nesadomājis, viņš kāpa no ratiem ārā un pa daļai ātri, pa daļai apdomīgi soļodams, devās pa rugāju uz māju pusi, vērīgi, pabailīgi lūkodamies ir pa labi, ir pa kreisi, gribēdams novērot, kas te būtu darāms, jo līdzēt viņš gribēja katrā ziņā. To viņš saprata, ka ilgi te domāt nevar: viņam ienāca prātā, ka viegli var gadīties Knēveļa Didžis ļaužu barā un ka tas šā vai tā varētu aizsteigties viņam priekšā.

Drīzi Biezuma Bozums atradās svabadajā klajumā starp abiem pretinieku bariem, kas stāvēja vieni no otriem ap trīsdesmit soļu atstatu. Biezuma Bozumam, kas līdz šim nebija par savu uzdevumu šai lietā vēl skaidrībā, tagad radās padoms, un viņš, braši galvu papurinādams, paklusu, bet priecīgi izsaucās:

— Brālīt balto!

Tā bija zīme, ka viņš par savu uzdevumu ir skaidrībā un patlaban rīkojas ko darīt. Viņš sāka tuvāk aplūkot zemē gulošās kārtis, dažu paņemdams pie viena vai otra gala rokā un pacilādams.

Ļaudis — un laikam arī policisti — domāja, ka Biezuma Bozumam kas maitājies pie ratiem, varbūt kāds skritulis saplīsis, kādēļ nu meklē cilvēks kārti, ko piesiet pie vienas ass gala, lai varētu kaut kā pārstumties līdz mājām ar trim skrituļiem vien, kā jau to ceļa vīri parasti mēdza darīt, kad salūza ritenis. Daži iz ļaužu bara viņam uzsauca, lai ejot labāk sētā, — tur atradīšot noderīgāku kārts gabalu, varbūt saimnieks arī nelieģšot ietapināt kādu vecāku riteni. Biezuma Bozums nelikās dzirdus. Viņš turpināja tik kāršu aplūkošanu un pārbaudīšanu, vairākkārt pabailīgi apskatīdamies ap sevi, laikam bažīdamies, vai tik Knēveļa Didžis neaizsteidzas viņam kā priekšā.

Piepeši viņam rokās atradās gaŗa, resna kārts — laikam pati resnākā un gaŗākā no visām citām. Viņš atvēzējās krietni atpakaļ, un, iekāms kāds paspēja saprast, ko viņš īsti grib darīt, milzīgā kārts, visā spēkā triekta, drāzās policistu rindai virus, taisni pa stilbām, visu pirmo rindu nogāzdama gar zemi.

Redzot policiju ar vienu pašu cirtieņu notriektu gar zemi, ļaudis, gan urrā saukdami, gan citādus prieka blāvienus blāudami, metās uz policistiem, kas savukārt laidās visā spēkā bēgt, ūradņiki dodamies pie saviem zirgiem, bet desmitnieki pārtiešus pa apsēto rudzu lauku laizdamies uz dižceļa pusi, no kurienes bija nākuši. Bet ne visiem bija iespējams bēgt: pirmajā rindā dažam labam bija pārļautas stilbas vai citādi vārīgi sasistas kājas, tā ka tie nespēja kustēties no vietas un, kā notriekti, tā palika lauka laidara mēslos guļot, vaimanādami un palīdzības saukdami. Citi ko Biezuma Bozuma belziens nebija ķēris pilnīgi un kas bija viegli ievainoti, klibodami lēca un bēga projām. Daži bija notriekti gar zemi arī otrā rindā, bet tie visi bija palikuši veseli nespēja un tagad laidās visiem pa priekšu projām; tomēr ļaudis vēl žiglāk devās tiem pakal, ar milnām un rungām mizodami tiem muguras vai arī zveldami pa lieliem, tā ka gluži sveikā nepalika laikam neviens; bet vislielāko daļu sitieņu dabūja klibie, resnākie un citi, kam skriešana nācās grūtāk.

Ravētājas, plūcējas un citas sievietes, kas šodien bija sapulcējušās Zemļos, bet kur šodien nebija nedz svillu lauks ravējams, nedz lini plūcami, redzēdamas cīņu ņemam šādu virzienu, arī nespēja dēties vairs mierā un cita par citu dūšīgāk metās uz zemē gulošiem ievainotiem policistiem un plūca un ravēja tiem gan matas un bārdas, gan plēsa uzkamiešus no uniformas uzvalkiem nost, uzsaukdamas cita citai:

— Rauj tik nost visiem puļetes! Tad tie neviens nevarēs būt vairs par ūradņikiem! Kas savas puļetes zaudējis, tam gods beigts uz visu mūžu, — ir ne ķeizars nevar to iecelt vairs atpakaļ amatā. Dažs ūradņiks vai desmitnieks, ko niknākās sievietes, gribēdamas izrādīt Zemlim savas pārāk dižās dusmas uz policistiem, ņēmās visai neganti apstrādāt, dabūja sievietes lūgties, lai Jēzus un šventas Marijas dēļ jel apžēlojoties. Kāda sieviete kļiedza dižās dusmās:

— Va re! Miesta desmitnieks Čapulīšs atkal izdarījis nedzirdētu blēdību: saplūcies zāļu, piebāzis pilnu cepuri un tad uzmaucies galvā, lai, kad sit, šim nesāpētu. Kad tu sarūgtu laukā! Tādu blēdi! Jau dažreiz dzirdēts par tām dažādām blēdībām! Es tavu cepuri saplēsišu sīkās pītēs!

Un viņa mēģināja to plēst, bet atrazdama cepuri visai stipru, tā ka vairāk nekā tai nespēja iedarīt kā tikai oderi izplēst, tā sašutusi kļiedza:

— Es tavu cepuri pieslapināšu, — mauc tad to, sasodīts pagāns, savā blēža galvā!

Kāda cita sieviete rājās:

— Un re, Bruzdis arī! Mūsu pašu Bruzdis, Knabenes Grietas dēls, arī leišu policijas pulkā, un arī tāda cepure kā desmitniekam — ar zīmi priekšā!

— Manu cepuri neaiztīc! Tai ir kroņa kokarde klāt. Vai neredzi? Es esmu kroņa cilvēks! Lai gan tagad esmu ģērbies vaļas drēbēs, bet man mājās ir arī kroņa drēbes, — es esmu ķeizaram kalpojīšs!

— Ko tu gan domā! Tālab par tavu cepuri kāds ko bēdās, kad tu tur pielicies priekšā tādu kā pīpas vāciņu! Še kur tava cepure ar visu kroņa kokali!

Un, cepuri labi sagumzījusi, sieviete iesvieda to taisni govju mēslos.

Biezuma Bozums, redzēdamas savam sitienam tādu necerētu iznākumu, jutās pa daļai patīkami pārsteigts, pa daļai nobijies. Patīkami bija, ka viņam policijas sakaušanu bija laimējies izdarīt vienam pašam un — galvenais — ka Knēveļa Didžis nebija paguvjis aizsteigties viņam priekša vai vismaz nostāties līdzās. Bailes Biezuma Bozumam radās tikai par to, vai sitiens nebūs bijis par stipru un vai viņam par to vēlāk neklāsies nelabi. Šādas domas, kas viņam radās nule tik pēc sitiena — mācās viņam neatturami virsū, redzot to sašutumu, ar kādu visi metās uz bēgošo policiju, to kuldami ar rungām, milnām un nūjām. Viņa bailes kļuva vēl lielākas, dzirdot vispārējā kņadā kādu saucam:

— Tas tik bija trieciens! Biezuma Bozums sakāva Lietavas policiju kā Simsons vilisterus ar ēzeļa žokļa kaulu.

Biezuma Bozums, paskatījies uz runātāja pusi, redzēja, ka tas bija skrodeņa Spruksta amata puisis Pimberis.

Bīdamies, ka arī citi nesāk par viņu runāt, Biezuma Bozums, pabailīgi uz visām pusēm apskatīdamies un stipri nosarkdams, klusu steidzīgi devās pa rugāju atpakaļ uz dižceļu pie sava zirdziņa, kas pa to starpu, piegriezies pie grāvmales, mierīgi krimta noputējušo ceļmalas zāli. Ātri uzgriezis zirgu taisni uz ceļa un sakārtojās grožas, Biezuma Bozums sēdās ratos iekšā un, pāra reiz zirgam ar pātagu uzšāvis, sīkos riksīšos brauca tālāk, ratu krautēs atkal pusguļus izlaizdamies un ne reiz atpakaļ neatskatīdamies.

Atgriezušies atpakaļ no bēgošo policistu vajāšanas un pazobojušies par lauka laidara mēslos gulošiem ievainotiem policistiem, kuriem apkārt mētājās noplēstie uzpleči un samīdītās cepures, ļaudis lielīdamies sēdās gan istabā, gan sētienā pie ēdieniem apkrautiem galdiem, jo Zemlene ar kalponēm un bērniem bija pa to starpu pagatavojusi krietnu pusdienu un visus lūdza un sauca tagad „baudīt, ko Dievs devis.”

* *
*

Ēdot un dzerot, ļaudis nevarēja paši diezgan nobrīnīties un nopriecāties par tik ātru un pilnīgu uzvaru. Skroderis Spruksts, kas pašā cīņā aktīvu dalību gan nebija ņēmis, bet tikai no sētas kalniņa nolūkojies cīņas gaitā, pie pusdienas galda pat sacīja runu, kuŗā, kā pats izteicās, īsumā aplūkoja abu radniecīgo tautu — latviešu un leišu — attiecības vēsturiskā pagātnē, tagadnē un cerību pilnā, gaišā nākotnē. Starp citu viņš savā runā teica: „Šās dienas notikums Zemļos ir ievērojams vēsturisks fakts, jo te pirmoreiz latvieši un leiši diženā vispārības darbā — savu dabisko un juridisko tiesību aizstāvešanā gāja kopīgi. Un kopībā ir spēks, bet spēkā uzvara, kā to nupat paši redzējām. Jā, cien. Lietavas un Kursas tautieši, šemaiši un latvjī, turieties arī uz priekšu savos atklātības darbos kopā, tad jūsu centieniem būs spožas sekmes. Jums tik vieniem kā otriem slavenas pagātnes. Ģedimins un Mīntautis, Ģeistautis un Aļģirts ir leišu tautas spožākās zvaigznes, bet latvjīem atkal Niedrīšu Vidvuds un Indulis, Viesturs un Nameitis ir tie neaizmirstamie varoņi, uz kuŗiem katrs latvietis var būt lepns. Latvjī un leiši, šo slaveno varoņu pēcnācēji, jums jāizaug dižiem un cēliem šo savu varoņu garā un jāturas allaž un visur kopā, jo, pirmkārt, jūs esat tuvi radi un, otrkārt, jūs esat vieni otriem kaimiņi. Uz leišu un latviešu turēšanos kopā es paceļū savu putojošo alus kausu! Urrā, lai dzīvo latvju un leišu brālība un kopība!”

Visi sajūsmināti sauca līdz urrā un arī citādi gaviļēja, dziedāja ir latviešu, ir leišu dziesmas, gan katri atsevišķi, gan abēji kopīgi. Tikai pats Zemlis neņēma vispārējos priekos nekādu dalību un, lūpas cieši sakniebis, staigāja savās mājas darīšanās kluss, nopietns un norūpējies, dažreiz domīgi un tikko manāmi papurinādams galvu, tā ka pagaŗie, rudie mati, karādāties zem vasaras cepures uz leju, it savādi nokustējās.

Kāds no ievainotiem policistiem, kuŗa sadauzītai kājai sāpes daudz maz bija pārgājušas, uz nūjas atspiezdāties, iekliboja sētā un lūdza, vai viņu un citus ievainotos nevarētu aizvest mājās, jo paši pāriet nespējot, — gandrīz visiem esot pārlauzti lielu kauli. To Zemlis bija tikai gaidījis, jo ievainoto palikšana viņa māju robežās viņam ļoti rūpēja, tādēļ ka nezināja, ko ar tiem iesākt. Bez ilgākas apdomāšanās viņš klibajam desmitniekam atteica, ka drīz gādāšot par viņu aizvešanu projām, tad lika kalponēm ievainotos pacienāt ar ēdienu un dzērienu, pats pasniegdams tiem pa šņabim. Tomēr viņu aizvešanai nelika vis jūgt savus zirgus, nedz arī sūfija savus puisus, bet izgudrēm pasūtīja zēnus pie apkārtējiem būdniekiem, kas tad ieradās ar saviem pajūgiem un aizveda tos projām.

6.

PĒC UZVARAS

Kālab skroderis Spruksts aizlaižas uz citurieni, nepabeidzis iesāktu darbu. — Ko viņš par savu aizlaišanos stāsta citiem. — Kālab Biezuma Bozumu, kas ir galvenais vainīgais, visi žēlo, bet Kūlaszaķi un viņa brāli, kas maz vainīgi, neviens nežēlo. — Kālab Kūlaszaķis ar savu brāli negrib iet cietumā.

Prieks par policijas piekaušanu un aizdzīšanu un ka nebija izdevusies Zemļa izlikšana no mājām, bija liels. Dažas dienas tiklab leišos, kā arī Kursā gandrīz ne par ko citu nerunāja kā tikai par Zemļu kaŗu, kā šo notikumu tagad sauca, kur ar vienu vienīgu triecienu visa policija bija notriekta gar zemi un padarīta par cīņas nespējīgu. Skroderis Spruksts šo Zemļu lauku laidarā izcīnīto cīņu pret tautas apspiedējiem ņēmās pielīdzināt vēsturiskajām leišu un latviešu kaujām pie Durbes ezera un Zaļģiras, kur vācu krustneši dabūjuši abas reizes tādus smagus triecienus, ka jutuši to vēl ilgu laiku pēc tam.

Ar sevišķu patikšanu Zemļu kaŗš visos sīkumos tika pārrunāts Cīrulenes darbinieku pulkā, pie tam ne mazumu cildinot Biezuma Bozumu kā visa šī notikuma īsto varoni, lai gan viņš pats, kā arvien, tā arī šoreiz, uz visām runām, ko par sevi dzirdēja, atbildēja ar klusu ciešanu, tikai bieži nosarkdams un šad un tad pabailīgi palūkodamies visapkārt. Par viņa varonīgo darbu nepriecājās vienīgi Knēveļa Didžis; vismaz viņam neradās neviena apbrīnošanas vārda Biezuma Bozuma varonībai, un kad citi darbinieki ņēmas ar šī notikuma pārrunāšanu, tad viņš vai nu klusēja, vai atkal mēdza valodu griezt uz kādu citu pusi, gan ne vārda nebilzdams pret sava darba biedra un sāncenša iegūto slavu, bet tomēr it kā klusi izrādīdams pret to savu nepatīkšanu. Tikai kad runa ienāca par to, ko darīt, ja arī kalpi paši pazaudētu savu prāvu un viņus gribētu izlikt no mājām, Didžis cieši noteica, ka viņš ar labu ārā neietu un dotu Kursas policijai tādu pat smēlienu, kādu Biezuma Bozums devis leišu policijai.

Nebija tomēr pagājušas vēl ne divi nedēļas pēc notikuma pie Zemļiem, kad viss prieks par iegūto uzvaru uzreiz izgaisa, un gandrīz neviens negribēja vairs nekā ne runāt, nedz dzirdēt par Zemļu kaŗu, un, ja kur kāds par to ierunājās, tad visi griezās nost, vai citādi kā centās izvairīties no jebkuŗas sarunas šai lietā. Bija kļuvis zināms, ka policija pēdējā laikā ierodoties pa naktīm gluži negaidot vienās, otrās mājās, kur tad klusumā apcietinot un aizvedot sev līdz tos iedzīvotājus, kas pie Zemļa pretojušies policijai. Tā kā policijas desmitnieki visi bija pašu cilvēki, tad policijai leišu daļā nenācās grūti uzzināt daļu vainīgo. Dzirdēja, ka tāda kārtā apcietināti un aizvesti Telšu cietumā jau savu pāŗa desmit vai vairāk cilvēku — daudzi pat tādi, kas nemaz nekā neesot policijai pretojušies, tikai tāpat bijuši tur ieradušies paskatīties. No dažām mājām aizvesti gandrīz visi vīriešu kārtas cilvēki, lai gan patlaban bija pats stiprākais kuļams laiks.

Kursā briesmas gan nebija tik lielas, jo visus kursiniekus, kas minētā dienā Zemļos bijuši, leišu desmitnieki nepazina, bet, kuŗus pazinuši un uzdevuši policijai, to nevarēja zināt, un tā tad drošs nejutās neviens notikuma dalībnieks. Dzirdēja arī jau, ka kādā kaimiņu pagastā Kursas daļā leišu policija nakti iebraukusi divi mājās, no vienām aizvezdama saimnieka abus dēlus, bet otrās nevienu nedabūjuši rokā tikai tādēļ, ka taisni tanī naktī saimnieks ar visiem puīšiem bijis izbraucis ceļā, aizvezdams jauniekultu labību uz Liepāju.

Sadzirdot tādas vēstis, visus, kas kaut kā jutas vainīgi, vai arī kas nemaz nebija vainīgi un visā notikumā bija tikai gluži mierīgi noskatījušies, pārņēma rūpes un izbailes. Skroderis Spruksts un viņa amata puisis Pimberis arī nejutās cīrulniekos vairs droši, lai gan ar darbiem pašā kaŗā daļību nebija ņēmuši. Pimberis apzinājās, ka citus bija skubinājis uz apbruņošanu ar mietiem un rīkiem un policijas piekaušanu, un, kad policija bija notriekta gar zemi, un sievietes metās ievainotiem virsū, tad viņš tām bija uzklīdzis, lai nu tik ravējot tiem matus un bārdas nost — gluži tāpat kā

ūšņas un sūrenes no miežiem un liniem tīrumā vai zlūģi no dobēm dārzā. Šis pārgalvīgais kļiedziens viņam tagad sevišķi smagi gulēja uz sirds. Viņa meistaram nopietnas rūpes atkal darīja politiski patriotiskā runa, ko pēc laimīgās uzvaras bija sacījis pacilātā balsī un ar tādu sajūsmu visu dumpinieku priekšā. Ka viņi Zemļu kaŗā būtu palikuši no leišiem nepamanīti vai nepazīti, to viņi nedz viens, nedz otrs paši neticēja. Viņi gluži labi nojauta, ka leišu desmitnieki viņus, jau pa gabalu ieraudzīdami, būs pazinuši. Paši viņi apzinājās, ka leišos viņi ir tādā mērā pazīstami kā laikam neviens cits kursinieks visā apkārtnē, jo abi bija visai daudz pa leišiem un ar leišiem maisījušies, gan iedami Peiļos un pie citiem leišu saimniekiem šūt, gan miestā ar leišu saimnieku dēliem sadzērdami brālības un triekdami ar citiem par leišu un latviešu vēsturisko pagātņi un par abu brāļu tautu tuvināšanos un savienošanos nākotnē, gan iedami leišos uz ballēm, gan atkal leišu meitas vezdami Kursā uz ballēm.

Tagad vini abi klusumā nolādēja šo leišu būšanu ar visām viņu meitām, vēsturisko pagātņi un citām tādām lietām, par kuŗām līdz šim bija tik skaļi triekuši, vēlēdamies nu, kaut tik varētu dzīvot mierīgi uz vietas un bez rūpēm gluži tāpat kā Milava Anss un citi skrodeŗi, kas tagad droši un mierīgi sēž uz galda un raujas ar šūšanu svilpodami un trallinādami, bet šiem abiem jāsvīst baiļu sviedros.

Meistars līdz ar palīgu tad arī nozuda, gluži negaidot, atsitādami Silarājos, kur patlaban bija apmetušies uz šūšanu, pat pussūtas drēbes nepabeigtas, izskaidrodami savu piepešo aiziešanu ar to, ka dabūjuši steidzīgu uzaizcinājumu skrudeniekos, kur kādam saimnieka dēlam esot tūliņ jāšuj kāzu uzvalks, jo kāzas tiekot steigtas ar vislielāko skubu. Lieta esot tāda, ka minētais saimnieka dēls sadzīvojis ar pašu māju meitu, bet viņa vecāki bijuši visu laiku pretim dēla precībām ar kalponi, teikdamies labāk dot maizi kalpones bērnam nekā ņemt kalponi par savu vedeklu. Beidzot tomēr devuši atļauju, bet nu lietas esot jau tik tālu, ka drīzumā gaidāmas kristības. Tamdēļ tad arī kāzas nu steidzamas pa galvu, pa kaklu. — Tādos apstākļos Silarājam tad arī, gribot negribot, bija jāpiekāpjas un jālaiž darbu nepabeigušus skrodeŗus projām, lai gan jaunais Silarājs varen būtu vēlējies dabūt uz Spranču tirgu jauno tumšo mucīņas uzvalku gatavu, kādam nolūkam māte vislielākajā lauku darbu laikā uz dēla uzstāšanu bija steigstin steigusi un noaudusi dažas sienas vadmalas, kuŗu tēvs ar visu klibu kāju vēl aizpagājušā nedēļā bija savēlis. Bet nu nekā darīt: tirgus greznībai jāpiekāpjas pret kāzu godu, sevišķi vēl, ja kristības jau tuvumā!

Pārāk lielā steigā skrodeŗi bija aizlaidušies, pat savu šujammašīnu nepaņemdami līdz, mājīniekiem tik pasacīdami, ka tanīs skrudinieku mājās, kur viņi aicināti šūt, rašoties šujammašīna jau priekšā, jo to māju saimniekam kāds radinieks bijis skroderis, un tas pērn nomiris, atstādams savu mašīnu minētam saimniekam, jo bijis tam parādā. Skrodeŗu stāstījumam par skrudenieka steidzamām kāzām un atstāto šujammašīnu no pirmā gala viens otrs varbūt arī noticēja, bet, kad pēc dažām dienām trīs kalpu sievas, kas bija Liepājā aizvedušas kaļķus, pārbraukušas stāstīja, ka skrodeŗus redzējušas pilsētā pa ielu lierējam, tad visi tūliņ saprata, uz kādām kāzām skrodeŗi devušies un kādēļ to darījuši ar tādu steigu. Sievas arī stāstīja, ka skrodeŗi pirms negribējuši ar tām tikties un izlikušies, it kā nemaz šīs neredzētu: tik kad šīs aizsteigušās taisni par spīti tiem tieši priekšā, tad gan esot piestājušies un parunājušies, pavaicādami, kā pa mājām klājoties un ko Brammanīšu Pēteris, Penkuļu Anlīze, mežsargs un citi pazīstami darot. Uz pavaicājumu, kas viņiem īsti par darīšanām pilsētā, tie atteikuši, ka iebraukuši saimnieka dēlam līdz pirkt drēbi kāzu uzvalkam, jo, lai gan gājēju bērnu precot, tomēr tēvs tagad naudu dodot, tā ka varot brūtģāna drēbes šūt no pirktas drēbes.

To nu tiklab pašas kalpu sievas, kā arī visi, kam par to stāstīja, saprata par izdomātiem niekiem, gluži labi zinot, ka skrudeniekos tos laikus neviens saimnieka dēls vēl nepirka drēbes pilsētā, bet visi nēsāja pašaustas pelēkas vadmalas svārkus vai mucīņas, bet bagātāko saimnieku dēli kāzās un citos godos lepojās ar pašaustas zilas vadmalas gaŗiem svārkkiem ar baltām pogām. Bez tam, ja

minētais saimnieka dēls arī patiesi būtu braucis pirkt drēbi pilsētā, kamdēļ gan abiem skrodeņiem bija jābrauc līdz? Pilnīgi būtu pieticis ar vienu vien.

Skrodeņu blēņošanās tomēr neviens neņēma ļaunā, visi būdami tanīs ieskatos, ka katrs taču ir cilvēks un katram pašam sava āda jāsaista. Par skrodeņu uzturēšanos Liepājā tad arī atklāti nekā daudz nerunāja, tikai šur tur paklusām viens otram to pastāstīja kā jau zināmu noslēpumu.

Bez skrodeņiem nozuda no cīrulniekiem arī daži saimnieku dēli, tāpat aizlaizdamies pa lielākai daļai Liepājā, līdz ņemdami katrs paprāvu maizes un pavalgas kuli, lai pie radiem vai pie pazīstamiem varētu uzturēties kādas pāris nedēļas, kamēr Zemļu kaŗš būs daudz maz aizmirsts un viņa sekas nebūs vairs tik bīstamas.

Tikai gājēju puišiem nekur nebija iespējams pazust. Tiem bija jāstrādā pa vecam tanīs pašās mājās, kur līdz šim, un ikviens, kas kaut kādi apzinājās vainīgs, nejutās drošs, jo pa to starpu bija dzirdēti gadījumi, kur arī no cīrulniekiem pāris puīšu bija pa naktīm aizvesti projām. Vainīgie tad arī naktīm negulēja vairs istabā, bet meklēja sev guļas vietu kaut kādā noslēptuvē: rijā, uz klētsaugšas, uz laidariem aiz siena panta vai kur citur. Pat meitās baidījās iet, kāds paradums atklāti gan bija stingri noliegts, bet slepenībā tomēr tapa vēl piekopts. To puīšu draudzenēm, kas nejutās droši un nedrīkstēja pa naktīm staigāt apkārt, vajadzēja nu klētīs, pelūdēs un gubeņos gulēt vienām pašām vai pagaidām meklēt sev citus draugus.

Vairāk par visiem citiem laikam bija nobažījies Biezuma Bozums. Zinādamies par galveno vainīgo, viņš tomēr nekur nevarēja nedz aizbēgt, nedz noslēpties. Arī naktīm ne.

Pāra naktis viņš gan pavadīja ārpus mājas, aizvezdams audzēknī zirgu un tur pārgulēdams; tomēr gluži labi saprazdams, ka vasaras beigās vai rudenī nav parasts iet pieguļā, jo to dara tikai pavasarim, viņš jutās piespiests no pieguļām pavisam atsacīties. Bet iet gulēt rijā, vai slēpties kur uz laidara, vai klētsaugšas, kā to puīši darīja, viņš arī nevarēja, jo ko tad teiktu citi, kad laulāts vīrs neguļ pie sievas, bet noblankstas šur tur, it kā kāds jauns puisis?

Tā Biezuma Bozumam neatlika nekas cits, kā vakaru no vakara likties mierīgi sievai blakus laulības gultā iekšā un ar nemierīgu sirdi gulēt tur — pa lielākai daļai nomodā vai pusmiegā, līdz rītam gaidot un klausoties, vai tik kas nebrauc, vai neiejāj sētā. Tiklīdz ierējās suns, Biezuma Bozums katreiz spēji uztrūkās un ar strauji pukstošu sirdi un paceltu galvu klausījās, kas būs tālāk. Savus darbus viņš dienām gan strādāja parastā kārtā un apzinīgi varbūt pat vēl stiprāk nekā līdz šim, pūlēdamies savu iekšējo nemieru aplklusināt un aizmirst darba grūtumā; tomēr darbu viņš darīja bez parastā prieka un brašuma. Viņa iecienīto izsaucienu „brālīt balto”, ko viņš aizvien mēdza lietot gan apbrīnošanas gadījumos, gan stājoties pie kāda sevišķi grūta darba, šinīs dienās nemaz nedabūja no viņa dzirdēt.

Visi tagad izvairījās kaut ko atklāti runāt par Zemļu kaŗa dalībniekiem, nevēlēdamies grūzt cilvēkus nelaimē. Laikam tikai ar šādu izturēšanos arī izskaidrojams, ka ne vien daudzi šādi tādi šī kaŗa dalībnieki, bet arī pats viņa galvenais varonis palika vēl arvien neuzzināts un netraucēts.

Vienīgi pret diviem kaŗa dalībniekiem cīrulnieki izturējās savādāk nekā pret visiem citiem, nebūt nepūlēdamies slēpt viņu vainu, bet pilnā mutē runādami par viņu dalības ņemšanu nelikumīgajā kaŗā. Šie divi cilvēki bija Kūlaszaķu saimnieks un viņa brālis.

Kūlaszaķis nebija pašu pagasta cilvēks, bet ienācējs no pārnovada. Apņemdams pirms nedaudz gadiem nelaiķa saimnieka atraitni, viņš bija ieprecējies Kūlaszaķos par uzkuri, tomēr saimniekam pienācīgo godu un cieņu nebija pratis iegūt cīrulnieku starpā, lielā mērā no tiem atšķirdamies savos dzīves paņēmienos un ieražās. Tā cīrulniekos bija vispār parasts, svētrītiem kārtīgi skūt bārdi, glīti uzģērbties un tad braukt vai iet baznīcā, ceļā ar katru, ko kājām ejot panākst, laipni sarunāties, bet katru pretimnācēju sveicināt; svētdienu pēcpusdienās atkal bija parasts — vasaru apstaigāt laukus, parādot tos atbraukušiem viesiem vai atnākušiem kaimiņiem, bet nelabā laikā vai ziemā — palikt katram savās mājās un lasīt grāmatu — vārdu sakot, visi bija paraduši svētdienu svētīt tā, kā vecais

mācītājs to savas draudzes locekļiem allaž bija licis pie sirds, sprediķodams un mācīdams par kristīgu nama turēšanu.

Kūlaszaķis turpretim vispārējām vietējām ieražām nepiegrieza nekādu vērību. Tā, piemēram, bārdu viņš nebūt nedzina kārtīgi katru svētrītu, bet kaut kad, kad gadījās vai iedomājās; kārtīgi negāja un nebrauca arī baznīcā, tikai pareti šad tad. Kūlaszaķi atradās pavisam tuvu dižceļam. Kad citi cīrulnieki svētdienām tur brauca un gāja garām baznīcā vai atkal no baznīcas mājup, tad saimnieku bieži redzēja ar rugaināju ģīmi, nemazgājušos un vispār neuzkopusos un neuzģērbusos pēc svētdienas piederības, uzmetušos uz vārtiem vai žoga sklandu, saulē krēnam un, nolūkojoties uz baznīcāudīm, savādi, pārgudri vīpsnājam, bet uz viņu doto dievpalīgu tikko atbildam ar sprogainās galvas paskurināšanu, — neviena laipna vārda neatbildot. Vai atkal redzēja viņu zosis vai cūkas valkājam pa tīrumu un sviežam tām ar akmeni vai šautru, tā ka zosis no niknā saimnieka bēga jau pa gabalu, gan ar kājām pleznādamās un pūlēdamās tikt no viņa pēc iespējas jo ātrāk un jo tālāk nost, gan celdamās spārnos un citu par citu diktāk klēgādamas, bet cūkas, sviediena ķertas, sāpīgi iekviecās. Citreiz atkal baznīcēni, iedami gar Kūlaszaķiem, dzirdēja saimnieku sētā dikti rājamies ar saimnieci vai saimi. Daži teicās arī redzējuši svētdienām, kad visi baznīcā, Kūlaszaķi līdz ar brāli — abus ar pineklu vai pavadu sajozušos ar šaujamu ieroci rokā — slapstāmies pa krūmiem un brukstalām un glūnam uz stirnām un zaķiem. To nu katrs, kas vien to dzirdēja, uzskatīja nevien par negoda lietu, bet arī par noziegumu, jo vecais barons slepenmedniecību taču no sākta gala bija jau noliedzis jo stingri, un neviens cīrulnieks šādu aizliegumu nevien nekad nepārkāpa, bet arī noskatījās uz katru ar nicināšanu, par kuŗu bija zināms, ka tas nošāvis kādu zaķi, un kaut tas būtu noticis arī paša laukos vai dārzā. Bez tam Kūlaszaķis kādu svētdien miestā bija kāvies ar leišiem, un viņa brālis bija gājis tam palīgā. Tas bija cīrulniekos atkal nedzirdēts notikums. Jau tie gājēju puīši, vaļenieki un kalpi, kas tirgos, krogos vai citās vietās kādreiz bija kāvušies, stāvēja pie visiem ļoti zemā cieņā, kur nu vēl, kad saimnieks izdarījis tādu negoda darbu un pie tam vēl, ja otrs gājis palīga! Ja jau kam gadījusies nelaime sanākt ar savu pretinieku cīņā ar miesas spēkiem, un tad izkaujas vai izplūcas vismaz divatā vien, taču būs mazāk negoda! Bet ja jau kāds iet otram palīgā, tad tas ir divkārsš negods, jo tad tā ir buntošanās pēc leišu parauga.

Kad nu daži baznīcāudis kādu svētrīt Kūlaszaķi bija redzējuši vēl sētā dirājam teļu — citi domāja, ka nebijis teļš, bet stirna, — tad viņš savu stāvokli cīrulnieku starpā bija galīgi samaitājis. Tie ieskatīja viņu par tīšu svētdienas sagānītāju un bezdievi, izvairīdamies no tuvākas satiksmes ar šādu negantnieku.

Šādos apstākļos Kūlaszaķis ar savu brāli tad arī tagad neatrada nekādu saudzēšanu pie cīrulniekiem, un par viņa un brāļa dalības ņemšanu Zemļu kaŗā visi runāja kā zvanīt zvanīja. Uz sekām tad arī nebija ilgi jāgaida. Kādu dienu pie cīrulnieku tiesas nama pieturēja divzīrgu razole ar leiti priekšā par kučieri. Iz razoles izkāpa pristavs ar kādu pavadoni. Iegājuši pie skrīveŗa, tie apjautājās, kur atrodies Kūlaszaķu mājas un vai vecais barons esot mājās. No tiesas nama pristavs iebrauca muižā, iepriekš aprunāties ar baronu, jo Cīrulenes dzimtkunga svars un cieņa arī kaimiņu gubernā bija tik lieli, ka turienes iestādes, ja tām gadījās kāda darīšana ar Cīrulenes saimnieku vai kalpu kārtas ļaudīm, katreiz iepriekš griezās pie barona izklausīt viņa domas, kā rīkoties attiecīgā lietā. Tā arī tagad. Un sarunas iznākums šoreiz bija tas, ka pristavs tālāk nemaz nebrauca, bet grieza zīrgus apkārt un vaŗoja atpakaļ pār robežu, jo vecais barons gribēja Kūlaszaķi sodīt pats pēc sava ieskata. Būdams liels darba cienītājs, barons negribēja ciest, ka Kūlaszaķis ar tiesas izmeklēšanu, cietumā likšanu un soda ciešanu uz ilgu laiku tiktu atrauts no darba un saimniecības vadības, no kam varētu celties ļaunums, ka Kūlaszaķis maksāšanas termiņā nespētu izdarīt muižai savas nomaksas, Kūlaszaķene nāktu lūgties, un būtu jāgaida, bet maksu izpalikšanu no saviem saimniekiem vecais barons necieta par visu vairāk. Tāpēc viņš lika atsaukt Kūlaszaķi muižā, pasacīja tam, ka leišu policija viņu līdz ar brāli uzzinājusi par Zemļu dumpja dalībniekiem un gribot

ņemt viņus ciet, kur tad tiem ilgu laiku nāktos sēdēt cietumā — nedēļām un mēnešiem. Bet viņam esot savu saimnieku žēl un tādēļ viņš pristavam solījies, ka pats uzlikšot Kūlaszaķim un viņa brālim kādu sodu, par ko leišu policija no savas puses viņus tad tālāk nepiemeklšot. Tādēļ viņš nu tiem uzliekot kā sodu — nosēdēt divdesmit četras stundas tepat muižas cietumā; ja šo sodu labprātīgi pieņemot, tad lai kādā no tuvākām dienām ierodoties muižā to izciest, kā arī lai nosoloties uz priekšu dumpjus vairs nemeklēt un policijai nekad un nekur nepretoties; bet ja uzlikto sodu nepieņemot, tad viņš ziņošot pristavam, lai dara ar tiem pēc likuma.

Kūlaszaķis bija ar sodu mierā, pateicās baronam par viņa žēlastību un solījās citu sestdien pie vakara līdz ar brāli ierasties muižā, lai svētdien, kā vaļas dienā, nosēdētu uzliktās divdesmit četras stundas.

Noteiktā sestdienā tad arī Kūlaszaķis ar savu brāli ieradās muižā, braukdami vienjūga ratos un apturēdami zirgu taisni pie iesalnīcas, kur ēkas vienā galā atradās mazs kambarītis ar dzelzs režģiem šaurajam lodziņam priekšā un stiprām ozola durvīm ar lieliem šāveklīem ārpusē. Tas bija cīrulnieku cietums, ierīkots sen gadus jau, kad policijas vara un pienākumi piekrita muižai. Ievedot pagastu policiju, barons cietuma kambarīti atļāva arī turpmāk vēl lietot tiem pašiem nolūkiem, jo pagastam pašam sava cietuma telpu nebija; arī kad nācās vest pa etapu kādu apcietinātu cilvēku un Cīrulene iegādījās gulēt nakti, tad apcietināto ievietoja uz naktsguļu šai kambarītī. Bez tam barons kambarīti izlietoja arī vēl tanīs gadījumos, kad viņš kādam no muižas saimes, kalpu kārtas, vai citam kādam viņa maizē stāvošam, pats piesprieda kādreiz cietuma sodu. Šādi, tā sakot, administratīvā kārtā uzliktie sodi gan nekad nemēdza būt garāki par divdesmit vai divdesmit četrām stundām. Tomēr šādus sodus vecais barons mīlēja ļoti, ar to it kā cenzdamies rādīt, ka policijas un tiesas funkcijas arī pēc pagastu pašvaldības ieviešanas viņam vēl atstātas. Ja kāds negribēja šādai kārtībai padoties un viņa spriedumu izpildīt, tad tādām vieta un darbs Cīrulenes muižā bija jāatstāj. Pēdējos gados tiklab muižas ļaudis, kā arī kalpi, bija gan tādā mērā labojušies, ka tiem nekādus cietuma sodus gandrīz nekad vairs nenācās piespriest, un cietuma kambarītis pastāvīgi stāvēja tukšs, vienīgi tur glabājās kāda žurku ķeršanas mašīna, kuŗu vecais barons pats bija izgudrojis, bet kuŗa vai nu bija tik nepilnīga, vai arī tik aplami uzstādīta, ka žurkas tai priedēgas dancoja pa virsu.

Tagad nu Kūlaszaķis ar savu brāli bija ieradušies apciemot šo jau sen no visiem atstāto un aizmirsto kambarīti. Viņi pietējās pie iesalnīcas taisni tanī brīdī, kad darbinieki un dienenieki, palaunagu paturējuši, nāca ārā, lai turpinātu savu pārtraukto darbu — vasarāja ieviešanu pūnī; iesalnīcā atradās kāda lielāka istaba, kuŗā strādāja muižas remešnieks un kuŗa darbiniekiem noderēja arī par ēdamistabu; te arī glabājās viņu maizes kules un putras druvneši un dujdubeņi, kamēr ēkas pārējā daļa noderēja labības, bet sevišķi iesala žāvēšanai.

Kūlaszaķis ar savu brāli gaŗām ejošiem darbiniekiem un dieniniekiem nedeva labdienu, nedz arī kāpa no ratiem ārā, bet palika mierīgi tanīs sēdot un savādā pārgudrībā smīnēdami un it kā ar nicināšanu noskatīdami gaŗām ejošos ļaudīs.

Abi brāļi bija vīri varenu augumu, varētu teikt, īsti milži, bet ar neparasti mazām galvām. Pagasta gaŗzobji mēdza teikt, ka tie abi līdzinoties vecā barona māju pīpei — ar dižu gaŗu cibuku, bet mazu galviņu.

— Ko šie, paši tādi netārpji, var uz mums noskatīties tā pārgudri vīpsnādami un pat dievpalīgu nepadodami, it kā šķizdamies par mums diezkā pārāki, — tā paklibais vīrelis pusbalsī pukoņās uz savādajiem atbraucējiem, rūpīgi atskatīdami atpakaļ, lai pārliecinātos, vai ir jau diezgan tālu no aprunājamiem nost un vai tiem viņa vārdi nav varbūt sadzirdami. Redzēdams, ka ir jau savu pārdesmit soļu atstatu, viņš drošākā balsī vēl piemetināja:

— Tikpat ar visu savu dižo pārgudrību tik tālu nokļuvuši, ka jālien kladā iekšā.

— Kas nu tādiem var būt par gudrību, kas par pārgudrību! — piebiedrodamies klibā domām, teica kāds cits darbinieks. — Paši tādi milzu vīri kā zviedri, bet galvas maziņas. Izskatās gluži kā lielas sugas vistas. Bet tādās vistu galviņās nekad nekas nav meklējis kādu gudrību.

— Ko līdz vīra augums un spēks, kad nav vīra prāta! — piebilda Penkulis.

— Traka bijusi Kūlaszaķene, tādu ieņemdama par uzkurī un vēl brāli līdz. Ne tie viens ir dzīves kūrējs, nedz otrs, — noteica Miķelis.

— Ko joda tie uzkurs! Tik nolaidīs mājas, — vairāk nekā, — piebalsoja Biezuma Bozums.

Patlaban gadījās iet iesalnīcai gaļām muižas klētniekam, kas tanīs reizēs, kad vagaris nebija mājās, vai bija sasirdzis, rīkoja ļaudis un pārzināja muižas saimniecību. Tā arī tagad. Vagaris bija aizbraucis baronam līdz uz Jelgavu iepirkt dažas saimniecības lietas, un viņa vietā bija klētnieks. Ieraudzījis Kūlaszaķi ar viņa brāli un zinādams, kādās vajadzībās tie atbraukuši, tas žigli steigdamies, kā pats mēdza teikt, amata darīšanās uz acumirkli pietājās, ātri runādams „Labdien, labdien, mani mīļie,” it kā kad tam būtu dota labdiena, un nemaz neievērodams, ka Kūlaszaķis ar savu brāli tāpat kā darbiniekiem, arī viņam labdienu nemaz nedeiva. Saņēmis nedoto sveicinājumu, klētnieks žigli turpināja:

— Jūs atbraukuši nosēdēt barona lielkunga piespriesto sodu. Labi, labi, mani mīļie. Lūdzu sēdiet tik ārā un nāciet man līdz iesalnīcā; atslēgas man patlaban — barona lielkungs aizbraukdams nodeva. Tūliņ jūs ielaidīšu kambarīti, aizslēgšu, un tad līdz rītam varat atpūsties gluži mierā. Taisni šai pašā laikā rītu jūs izlaidīšu un tad varēsīt važot atpakaļ mājās. Jūsu losīti likšu zirgu puisim savākt un ratus iebraukt pūnī. Ēdamā, kā redzu pašiem klēpis līdz, un ja pietrūks, var izlaist zirgu uz ganāmā āboliņa. Nāciet, nāciet, mani mīļie, tūliņ varēsīt savu sēdēšanas darbu sākt. Jo ātrāk sāk, jo ātrāk beidz, — tā ir ar visiem darbiem, un tā arī ar sēdēšanu cietumā.

Vairāk gadu muižā kalpodams, klētnieks bija no vecā barona noskatījies un piesavinājies dažādus paņēmienus lietot sarunā ar citiem, sevišķi ar nemuižas ļaudīm, turēdams tos par zemāk stāvošiem nekā muižas saimi, kas ik dienas satikās un runāja ar baronu, vai vismaz dabūja to ik dienas redzēt. Viens no klētnieka visvairāk iecienītiem paņēmieniem bija vārdi „mans mīlais” vai „mani mīļie”, kuŗus barons sarunā ar ļaudīm katreiz lietoja. Šoreiz klētniekam sevišķi patika šie vārdi, jo pārzinādams muižas saimniecību, viņš tagad šķīta sevi vairāk vai mazāk līdzīgu baronam un tāvad it kā pilnvarots uz tādu baronisku izturēšanos. Visa šāda viņa izturēšanās, pilna kundziski lepņas žēlastības un augstsirdīgas mīlestības, uz Kūlaszaķi un viņa brāli neatstāja tomēr ne vismazāko iespaidu, jo tie nedz kāpa no ratiem ārā, nedz arī ko atteica uz viņa žēlīgi labvēlīgiem vārdiem, bet tikai savādi it kā pārgudri smīnēdami, sēdēja ratos mierīgi tālāk, nekustēdamies ne no vietas.

— Nu ko jūs vēl gaidāt, mani mīļie, ka nekāpjat no ratiem ārā? Žigli, žigli ārā un prom trobā iekšā! Ilgi gaidīt man neir vaļas, — klētnieks steidzīgi skubināja, pūlēdamies vēl vairāk tuvināties savā izteiksmē barona valodai.

— Mēs ārā nekāpsim un cietumā neiesim, — Kūlaszaķis atteica, atkal savādi pārgudri vīpsnādams un spītīgi raudzīdamies klētniekam acīs.

— Ko? Jūs no ratiem ārā nekāpsit un cietumā neiesit? — Pa daļai izbrīnījies, pa daļai saskaities, izsaucās klētnieks. — Kādēļ tad jūs maz braukuši šurp, kad cietumā iet negribat? Zirgam barība un sev maizes kuli vis, kā redzu, esat ņēmuši līdz. Kādēļ tad visu to esat darījuši?

— Mēs gribam rādīt, ka ar varu mūs neviens nevar cietumā ielikt un tālab ar labu neiesim! — spītīgi un droši atteica Kūlaszaķis.

— Ak tā! Jūs ar labu neiesit? Nu, to redzēsīm!

Un, pagriezies uz to pusi, kur no iesalnīcas iznākušie ļaudis devās pie darba, viņš uzsauca:

— E, daži vīri panāciet šurp Kūlaszaķi un viņa brāli ielikt cietumā.

Tūliņ pieci, seši vīri griezās atpakaļ un soļoja šurp, priecīgi par tādu gadījumu, kur var dabūt, kaut arī tik uz brīdi, parasto un grūto ikdienišķo darbu pārmainīt pret kādu citādu nodarbošanos vai laika pakavēšanu. Starp šurp nācējiem atradās arī Brammanīšu Pēteris un Biezuma Bozums.

— Tagad muižas valdības un barona lielkunga vārdā jūs pēdējo reiz uzaicinu kāpt uz pēdām no ratiem ārā un nākt ar labu cietumā. Ja ne, tad šie vīri jūs kā buntavniekus ar varu turp aizvedīs un ieslodzīs timbā, — Klētnieks uzsauca Kūlaszaķim un viņa brālim dzedrā un pacilāti gailestīgā balsī, pie tam pats paceldamies uz pirkstu galiem augstāk, jo ar apcietināto nepaklausību viņš jutās apvainots savu tiesību pildīšanā un tagad, kur vairāki vīri bija pienākuši tuvumā, viņš nu gribēja nepaklausīgajiem parādīt savu varu.

Kad Kūlaszaķis ar savu brāli arī pēc šādiem vārdiem nekustējās vēl no vietas, viņš atkal tiem vaicāja, šo reiz vēl gailestīgāk iekaisis:

— Nu, vai jūs nāksit ar labu, vai ne?

— Nē! Ja grib, lai ved ar varu! — atteica Kūlaszaķis ar savu brāli gandrīz gluži reizē. — Cietumā neviens neiet ar labu, un arī mēs neiesim!

— Vīri, tad ņemiet un raujiet šos abus nepaklausīgos buntavniekus no ratiem ārā un stiepiet viņus projām — cietumā iekšā! — savas varas lepnā apziņā tagad pavēlēja klētnieks.

Edvarts, kas arī bija atnācis šurp, bet bija Kūlaszaķenei no radu puses un dažreiz bija tur ciemojies, kaut arī agrāk — nelaiķa saimnieka dzīves laikā, jutās tagad nepatīkamā stāvoklī un nezināja ko darīt. Viņš tādēļ sāka savā parastā kārtā šņaukāties, pie tam cilādams gan vienu otru kāju, tomēr nevis sperdams tās uz priekšu, bet mīnādamies tāpat uz vietas. Turpretim Biezuma Bozums, Brammanīšu Pēteris un pāris citi atnākušie, iepriekš īsi atkāšējušies vai degunus nošņaukušies, kā tas viņiem bija parasts, stājoties pie kāda grūtāka darba, soļoja svarīgi nopietnā gaitā ratiem klāt. Šai brīdī Kūlaszaķis, pagriezdamies pret nācējiem un pītā pātagas kāta tievgali aptīdams sev ap kreisās rokas plaukstu un cieti satverdams to dūrē, uzsauca blaurā balsī:

— Kas uzdrīkstēsies man ķerties klāt, tam došu pa pieri tā, ka antiķi būs pušu! — Un, to teikdams, viņš pacēla pātagas kāta rezgali uz augšu un grezoja ar to Brammanīšu Pēterim un Biezuma Bozumam, kas bija pievirzījušies ratiem vistuvāk.

Tā sabiedēti, visi palika stāvēt uz vietas, būdami nezināšanā, ko iesākt. Viens otrs pat atkāpās dažus soļus atpakaļ. Klētnieks sauca palīgā vēl citus darbiniekus. Tie šādu aicinājumu bija tik gaidījuši, jo noskatīties notālēm uz to, kas notiek, vai nupat gatavojas notikt iesalnīcas priekšā, nebija necik patīkami; daudz jaukāk taču bija būt tur tuvumā un vislabāk ņemt pašiem tur dalību. Tādēļ arī visi, kas vēl nebija aizbraukuši uz druvu, bet bija pratuši uzkavēties katrs pie sava braucamā zirga, kas sabraukti pie laidara ēda tiem priekšā nomestos auzu klēpjus, devās tagad steidzīgos soļos šurp, jautri savā starpā sarunādamies un priecādamies par šādu patīkamu, gluži ārkārtēja gadījuma piedzīvošanu. Noskatīties, ka kādu met cietumā, Cīrulenes kalpu ļaudīm bija allaž bijis patīkami, jo redzot citu ejam šai negoda un soda vietā, varēja pats savas nevainības un pārkuma apziņā, jo sevišķi labi justies, kā arī jo augsti izcelt savu godu vīra spožumu, ko kalpi visspilgtāk mēdza izrādīt tādās reizēs, kad tādos cietumā vedējos noskatoties kur tuvumā atradās vagaris, klētnieks vai cits kāds baronam tuvāk stāvošs cilvēks, jeb vislabāk pats barons. Tad darbinieki aizvien pavadīja cietumā metamo ar dažādām gan asām, gan pamācības bagātām piezīmēm. Tagadējais notikums viņiem nu bija īsts baudījums, patīkams un jauks vairāk nekā vienā ziņā. Pirmkārt, šie viņi paši varēja ņemt tiešu dalību pie vainīgo mešanas cietumā un kopīgi izmēģināt savus spēkus pie diviem milzīgiem stipriniekiem; un, otrkārt, šie bija darīšana ar saimnieku kārtas cilvēkiem, bet kalpu ļaudis allaž pārņēma jo patīkamas jūtas, kad kādiem no saimnieku kārtas piederīgiem izgāja kur šā vai tā greizi.

Bez tam abi apcietinātie bija vispār neieredzēti cilvēki, kuņiem katrs ar vieglu sirdi tātad varēja ķerties klāt, kurpretim aiztikt godīgu cilvēku, un kaut tas arī būtu no saimnieku kārtas, ir tomēr tā it kā pretī.

Tātad darbinieki tagad, saujās spļaudīdami, priecīgi sarunādamies un paklusu smiedamies, steidzās šurp. Saradās nu pie ratiem pāri par desmit cilvēku, tomēr neviens nezināja, kā apcietināšanu īsti izdarīt, jo pa to starpu arī Kūlaszaķa brālis bija sarīkojies uz negantu pretošanos: paķēris no ratu krautēm kādu negaŗu, bet paresnu dzelzs daiktu un cietinātājiem ar to grezodams, nikni rēca:

— Kas man nāks klāt, tam ar skrūvekli vilkšu tā pa acīm, ka ugunis šķīdīs!

Viņš bija tāpat kā viņa brālis sagriezies tagad sānis, muguras abi saspiezdami kopā, tā aizsargādami ratiem nevien katrs savu pusi, bet būdami droši, ka nemanot nevarēs viņiem uzbrukt arī no ratu pakalējā gala vai priekšas.

— Re, nu taisni kā divi lāču tēviņi mežā uz malkas grēdas, saslējuši muguras kopā un tad ar malkas pagalēm ķetnās aizstāvas pret izsalkušu vilku baru, kas tos aplenkuši no visām pusēm, kā to tēvu tēvi teicās savā laikā pieredzējuši.

Tā kāds darbinieks zoboŗās, nezinādams — tāpat kā visi citi — ko īsti iesākt, jo saņemt no Kūlaszaķa vai viņa brāļa sitienus ar pītas pātagas kāta rezgali vai skrūvas atslēgu, to neviens labprāt nevēlējās.

Šai vispārējā apjukuma brīdī, kur nevienam neradās padoma un kur arī klētnieks kodīja lūpas un mīņājās uz vietas, — Biezuma Bozums ar viņa smagajam, neveiklajam augumam tīri nedomājamu vieglumu un veiklumu gluŗi negaidot žigli nometās četrŗapus un vēl jo žiglāki pašāvās zem ratiem, tad saslēŗās uz augšu un, iekām Kūlaszaķis ar savu brāli paguva sajēgt, kas īsti notiek, rati apvērtās apkārt, un viņi abi izvēlās no tiem ārā, nokrizdami viens plaudeniski, otrs čureniski, pie kam rati tiem gandrīz uzvēlās virsū. Tomēr acumirkļi tie bija jau stāvus, un, tā kā sanākušie vīri atradās viņiem visi vienā pusē, tad abi metās bēgt uz otru pusi, kur dažus soļus atstatu atradās dīķis. Noskrēŗuŗi dīķmalē, atkal, it kā iepriekš norunājuŗi, vai viens otra domas un nodomus uzminēdami, nostājās abi blakus, cieŗi pie ūdens, atgriezdami muguras dīķa pusē un rokās turēdami savus sitamos.

Brammanīŗu Pēteris, redzēdamas tuvumā eŗam gaŗām un piestājamies un lūkojamies muiŗas veļas mazgātāju, kuŗu viņš pēdēŗā laikā turēŗās par savu, un laikam gribēdamas izrādīt tai savu dūŗu un spēku, vai arī it vienkārŗi iedomādamies, ka puŗša cilvēkam vispār jābūt dūŗīgākam un uzņēmīgākam par precēŗtiem vīŗiem, gluŗi negaidot noliecās zemu un, turēdamas elkoņus sev ģīmim priekŗā, skrēŗa Kūlaszaķim klāt, tā ka gaidāmais sitiens lai neķertu viņam ģīmi vai galvu. Pātagas kāts arī patiesi noŗņāca viņa galvai laimīgi pār, un viņš pa sitienu apakŗu, likās, būs Kūlaszaķim nupat klāt un grābs to ciet, kad ŗis ar varenu kāŗas spēŗienu Brammanīŗu Pēŗerim pa vēderu to kā nieku atspēŗa nost, tā ka tas dažus soļus atsprāga atpakaļ, augŗpēdu nogāzdamies un kāŗas izsliedams gaisā, bet veļas mazgātāja iekliedzās.

Biezuma Bozums, visas pagājuŗās nedēŗas atrazdamies zem Zemļu notikuma sloga, tagad redzēdamas citus ŗi notikuma dalībniekus ieraduŗos uz soda saņēmŗanu, bet pats līdz pat ŗim laikam nekādu sodu nesaņēmis un nu vēl aicināts palīgā pie citu vainīgo apcietināŗanas, jutās uzreiz kā atsvabināts no visām līdzŗinēŗām baŗām, dabūdams atpakaļ savu agrāko gara stāvokli. Viņŗ tādēļ arī ar divkārŗu sparu stājās pie nepaklausīgo apcietināŗanas darba, tā cenzdamies barona vietniekam un visiem citiem izrādīt savu paklausību likumam un padevību valdībai un kungiem. Ratus aptvēŗis un abus grūstamos no tiem izgāzis, priecīgi pabailīgi apkārt lūkodamies un stipri nosarkdamas, viņŗ pirmoreiz pēc ilgāka laika atkal braŗi iesaucās:

— Brālīŗ balto!

Tomēr, redzēdams, ka viņa apķērīgi un veikli izdarītajam darbam nav nekāda īsta panākuma un abi apcietinātie stāv atkal kājās un pilnā cīņas gatavībā, viņš brīdi samulsa un kā padoma meklēdams pavērās uz klētnieku.

— Vajaga kādiem brist dīķī iekšā un ar likumu iet tiem klāt un uzbrukt no muguras puses! — komandēja klētnieks.

Tūliņ arī pāris vīru, kam bija basas kājas, dažus soļus no Kūlaszaķa un viņa brāļa sāka brist dīķī iekšā. Bet šie, to redzēdami, paši arī devās dīķī iekšā, lai uzbrucēji nevarētu tiem aizkļūt aiz muguras. Drīz tik vieni kā otri atradās dīķī jau dažus soļus no malas, kur ūdens kļuva dziļāks un Kūlaszaķim un viņa brālim, kam bija zābaki kājās, sāka smelties tanīs jau iekšā.

— Āre, zābaki jau pilni ūdens! — kāds sauca no krastmalē stāvošiem.

Tomēr abi apcietināmie, sargādamies tikai no tam, lai cietinātāji neaizkļūtu tiem aiz muguras, brida arvien dziļāk, nekā nebēdādami ne par zābaku piesmelšanos ar ūdeni, ne arī par svētdienas drēbju saslāpšanu, kādas tie šai dienai par godu bija uzģērbušies.

— Brienat, tik brienat, cik dziļi gribat, ja pašiem nav žēl zābakus un goda drēbes samaitāt, — teica kāds no dīķa iebrīdušajiem darbiniekiem. — Mums kājas basas un nātņa drēbes mugurā, — par tām nav nekāda bēda.

Tomēr Kūlaszaķis ar savu brāli, negribēdami laist vajātājus sev aiz muguras, kuŗi tiem atradās jau tīri ieblakus, brida tik arvien dziļāk. Drīz viņi atradās ūdenī jau līdz jostas vietai. Sacenšanās brišanās turpinājās arvien tālāk, līdz ūdens sāka sniegties jau līdz padusēm. Abi darbinieki, peldēt nemācēdami un vispār ūdenī nekad vēl tik dziļi nebijuši, baidījās tālāk brist un, dusmīgi nospļāvušies griezās atpakaļ. Turpretim Kūlaszaķis ar savu brāli, būdami gaŗa auguma cilvēki, par tādu dziļumu nebūt nebijās un, pagājuši vēl dažus soļus uz priekšu, palika mierīgi ūdenī stāvēt un, rokas lepni uz krūtīm salikuši, ņirgājās un lielījās, ka tiem nekā nevarot padarīt.

— Stāviet tik ūdenī, stāviet! Redzēs, cik ilgi jūs tur stāvēsit. Vai jums drīz nepaliks auksts. Nav vairs karstais vasaras laiks, ūdens jau diezgan dzestrs, — teica kāds no malā izbrīdušajiem, purinādams savas slapjās drēbes.

— Ja patīk, mes varam še stāvēt līdz rītu šai laikā. Bet redzēs cik ilgi jūs tur, kalpu gnīdas, dēdēsīt malā. Tad jau sūtiet ziņu uz mājām, lai sievas nāk ar maizes tarbām un putras dujdubeņiem, — Kūlaszaķis teica, nebēdnīgi smiedamies un pie tam izvilkdams pīpi sev iz kabatas un rīkodamies it kā uz smēķēšanu. Tomēr dūmus neredzēja uzķūpam.

— Ē, ūdens vīri, izbrieniet pie mums malā, mēs iedosim jums uguni uzpīpot, — sauca kāds no malā stāvošiem. — Jūsu brikšteļi, redzams saslāpuši un ar tiem uguni neiedrēzīsīt. Izbrieniet šurp un palūdziet klibo Ermani, — tam ir šķiltavas, krams un piepe. Lai tas jums patapina savus ciečus, iešķīliet uguni, uzpīpojiet un tad ejiet un stāviet, ja patīk, līdz pastara dienai pīļu dīķī.

— Ko tu tur, kalpu putras dujdubeni, vāries! Kad mēs tev neiešķīlam tādu uguni, ka tev abas acis izzibinās! — bļauri atkliedza Kūlaszaķa brālis.

Kamēr starp ūdeni iebrīdušajiem apcietināmiem un viņu malā stāvošiem ķērājiem notika zobošanās un melošānās, Brammanīšu Pēteris, nevarēdams aizmirst viņam nodarīto negodu, sadomāja ko sevišķu, kā abus stūrgalvjus vislabāk dabūt rokā. Citiem ne vārda neteikdams, viņš devās steidzīgos soļos uz labības pūņa pusi, kas atradās starp dīķi un muižas rijām un kuŗam dažas durvis šodien bija izceltas, lai labāk varētu iebrukt ar lielajiem auzu vezumiem. Nogājis pie pūņa, viņš divas izceltas durvju puses salika kopā, vienu otrai blakām, nolaida savam zirgam no kakla pineklu, kā arī sadabūjis vēl dažus citus sienamos, sasēja durvju pusēm šķērsus cieti kopā un tad ieģrūda tās no krasta ūdenī, tad pats uzlēca tām virsū un, turēdams rokās kādu kārts gabalu, sāka kā ar celtuvi stumties un airēties uz priekšu, tuvodamies Kūlaszaķim un viņa brālim. Šie pa to starpu, neredzēdami sev no muguras puses vairs nekādus vajātājus, bija iznākuši drusku atpakaļ seklākā vietā. Brammanīšu Pēteris stūmās tiem turpat klāt. Likās, tie tagad apjuka un nezināja, ko

iesākt, ieraugot vajātājus tuvojamies arī pa ūdeni. Tomēr bēgt nebēga. Brammanišu Pēteris stūmās un airējās arvien tuvāk, un, tiklīdz bija piekļuvis tik tuvu, ka varēja tos kacēt jau ar savu kārti, tad sāka to no vietas vien sist ūdenī un šļākt tiem ūdeni uz galvām pie tam runādams:

— Es jums, zaķu tēviņi rādīšu! Redzēs, kā šiem sausuma lopiņiem šāds lietutiņš patiks.

— Kas nu par niekošanos! — Zemturi, kas palaunagu bija ieturējis turpat uz druvas, savu vezumu tagad pārbraucis pie pūņa un redzēdams tādu kņadu ap dīķi, runāja, tur pienākdams. — Ko jūs ar tādiem netārpiem tik daudz darbojaties? Vai tad jūs nesaprotat, ka tiem tik blēņas vien prātā un ka tie to vien vēlas, lai citi tiem līdz blēņotos un paliktu par tādiem pat smejamiem, kādi ir paši? Kāda vajadzība tos ar varu gūstīt, ja paši ar labu negrib iet cietumā?

— Tā rasi ir gan, bet nu ir iesākts un tādēļ šis savādais joks jāpadara līdz galam, — noteica klētnieks, drusku apjukdams.

Brammanišu Pēteris, ieraudzījis pienākam Zemturi, sauca tam priecīgi lepnā balsī:

— Āre, Zemturi, vai redzi, kādas te notiek medības! Tās ir zaķu medības dīķī. Divi zaķu tēviņi ieskrējuši pīļu dīķī, un tos nu mums vajaga dabūt dzīvus rokā.

Tā zobodamies un lielīdamies, viņš nemaz nepamanīja, ka bija piekļuvis saviem pretiniekiem visai tuvu. Kūlaszaķis saķēra durvju vienu šķērsi un to sāka kratīt un raustīt tik stipri, ka celtuve svārstījās un mētājās uz visām pusēm un arī uz augšu un leju, tā ka Brammanišu Pēteris tikko vairs varēja uz tās noturēties. Redzēdams, ka Pēteris pretoties vairs nevar, Kūlaszaķis ar savu brāli rāva celtuvi sev klāt. Pēteris nu, nomezdams kārti, krita ar abām rokām Kūlaszaķim krūtīs, gribēdams to sagrābt ciet un turēt, bet šis viņu pašu sagrāba ātrāk, arī Kūlaszaķa brālis sagrāba to un abi nu rāva to no celtuves zemē un vilka ūdeni iekšā, liekdami tam galvu uz leju un bāzdami zem ūdens.

— Ak žēliņ, ak žēliņ! Tie viņu noslēcinās! Glābiet, vīri! Glābiet taču! — malā stāvēdama un vairāk kviekdama un spiegdama nekā kliegdama, sauca veļas mazgātāja.

Kūlaszaķa un viņa brāļa saķeršanās ar Brammanišu Pēteri neiznāca tiem par labu. Biezuma Bozums bija to tik gaidījis, vai viņu uzmanība uz brīdi nenovērsīsies kur uz citu pusi, lai tad nepamanīts varētu brukt tiem virsū. Tāds brīdis nu bija pienācis. Redzēdams tos pilnā darbā ar Brammanišu Pētera bāšanu zem ūdens, Biezuma Bozums devās dīķī iekšā, un kad nu gūstāmie atradās jau ne visai tālu no krasta un diezgan paseklā vietā, tad viņš nedaudz acumirkļos bija tiem klāt un, iesaukdamiem tik „brālīt balto,” sagrāba taisni pašu Kūlaszaķi no muguras puses tik cieti pie čupras, ka tas uzreiz palaida Brammanišu Pēteri vaļā, pats sākdam nelabi bļaut. Sev par nelaimi viņš parasti nēsāja stipri pagaņus matus — gan laikam tamdēļ, lai galva izskatītos daudz maz lielāka. Biezuma Bozums viņu tad arī turēja pie matiem tik cieti, ka ne uz kādu nopietnu pretošanos nebija vairs, ko domāt, un viņš pilnīgi atradās sava pretinieka varā, kas, galvu tam atpakaļ atliecis, kā tramīgu meža zirgu sprungu iemauktos vāļādams un padarīdams sev paklausīgu, dīdija to iz dīķa ārā, virzīdams uz iesalnīcas pusi. Pāris citu vīru tūliņ bija arī uzklupuši Kūlaszaķa brālim, ar kuņu palīdzību Brammanišu Pēteris arī to nu vāļāja un, ar duļņiem pa muguru tam dulnīdams, grūda un rāva to iz dīķa ārā — arī prom uz iesalnīcu. Daži vīri gribēja tagad arī Biezuma Bozumam iet palīgā un saturēt Kūlaszaķi, jo viņš svaidījās ar rokām pa gaisu un spārdījās ar kājām; bet Biezuma Bozums palīgā nācējiem uzsauca:

— Nav vajadzīgs! Šķiriet tik ceļu! Šo rumaku es viens vaļāju un iejāju jāšus, kuņā steliņģī gribat. Palīdziet tik to otru neprieteli pievaldīt un jūs, klētniek, slēdziet cietumu vaļām, — tūliņ būs abi varmākas iekšā.

Klētnieks steigšus atvēra cietuma durvis, un daži vīri ar vēl jo lielāku steigu rāva no kambarīša ārā žurku lamatas, bet žurkas, iztraucētas savā iemītuvē, sabēga tumšākos kaktos, meklēdamas tur alas un izejas. Evarts iemeta cietumā no ratiem izkritušu maizes kukuli, bet Penkulis ienesa spanni ar akas ūdeni dzeršanai.

Tiklīdz tas bija padarīts, Biezuma Bozums bija ar Kūlaszaķi jau pie cietuma durvīm klāt un iebrūda to iekšā. Brammanīšu Pēteris un daži citi patlaban vilka un stiepa, grūda un rāva pa lielo istabu Kūlaszaķa brāli, kas dažādi mēģināja pretoties, gan ar rokām ķerdamies durvju sliekšņos un stumbros, gan citādi. Tomēr viss tas nekā nelīdzēja, jo vīri bija tūliņ klāt, kājas un rokas atsvabinādami un līdzēdami ātrāk tikt uz priekšu, un tā Kūlaszaķis ar savu brāli gandrīz reizē atradās abi otrā pusē cietuma sliekšnim, kur tiem durvis aiz muguras aizvērās, un tām priekšā aizšāva smagus dzelzs šāveklus, bet klētnieks durvis aizslēdza un atslēgu iebāza sev kabatā.

— Tā nu abi buntavnieki kladā, — noteica tagad viens no Kūlaszaķa brāļa vedējiem, sviedrus sev no pieres noslaucīdams un palūkodamies visapkārt, cenzdamies vērst uz sevi klētnieka uzmanību, lai tas jel par maz neievērotu to darbu, ko viņš nupat strādājis.

— Jā, nu ir ietimbāti, — piebilda klētnieks, sviedrus sev no pieres noslaucīdams un vieglāk uzelpodams, jo lai gan pats nebija līdz pūlējies apcietināšanas darbā, tomēr vīrs savā gailestībā un baroniskās dūsmās tā bija uztraucies, ka dīkā stāvēdams svīda sviedrus.

Kūlaszaķis ar savu brāli, cietumā ieslodzīti, nelikās vis tūliņ mierā, bet ņēmās dažādi trokšņot un trakot, gan savus cietinātājus lamādami, gan arī ar kājām sperdami durvis.

— Speriet, zaķīši, cik vien jums sīles! Šās durvis neizspersit, — uzvaras priekā noteica klētnieks.

— Atsprāgs vēl zābakiem dibeni, tā spārdoties, — kāds darbinieks zobojās. — Nomauciet labāk zābakus un tad speriet: tad jel nedarīsīt paši sev postu.

— Ej tu, kalpa plukata, ko tu tur muldi! Tu pastalnieks! Uzmauc labāk pastalas purnu sev uz deguna un skrej tad ellē par zirgu! — lamādamies rājās Kūlaszaķis, uz brīdi abi ar savu brāli nostādamies durvju spārdīšanā.

— Ko nu, zaķīt, brēc! Slazdā esi un vaļām netiksi bez rītu šai laikā, kaut spārdies un šķārdies, cik gribi, — tā klētnieks, iedams pēdējais darbiniekiem pakaļ iz istabas ārā un durvis aiz sevis aizvērdams.

7.

VECAS NEPATIKŠANAS UN JAUNA UZŅĒMĪBA

Zemlis tiek no soda vaļām, bet spiests parakstīt bargu nomas līgumu. — Anete atderinās un kāzu vietā svin applāvas. — Kalpiem nav dūšas vest prāvu ar muižu. — Rīšmete pamāca kalpus, kur un kā prāva jāved.

Zemļu kara sekas beidzās cīrulniekiem diezgan labvēlīgi. Bez Kūlaszaķa un viņa brāļa un tiem divi puīšiem, kas kādu nakti bija aizvesti, citi cīrulnieki nekā netika pieminēti. Arī tos divus puīšus pēc pāris nedēļām no cietuma izlaida un izmeklēšanu pret tiem izbeidza, jo tiem bija izdevies pierādīt, ka visā Zemļu notikumā bijuši tikai mierīgi skatītāji. Leišos gan, kā dzirdēja, laba daļa vainīgo bija apcietināti un aizvesti cietumā, tāpat arī daži Cīrulenes kaimiņu pagastos šaipus robežas.

Vissmagāk notikuma sekas gūlās gan laikam uz pašu Zemli. Arī viņu apcietināja un aizveda cietumā, tomēr pēc dažām nedēļām atsvabināja — vai nu tāpēc, ka viņam bija izdevies izmeklēšanas iestādes pārliecināt par savu nevainību nelikumīgā kara sarīkošanā, ko izdarījuši citi zemes gribētāji, viņa kaimiņi, paši uz savu galvu vien, jeb vai viņš tik viegli kļuva no soda vaļām aiz tā iemesla, ka viņa pretinieks — muižas pārvaldnieks, kuŗš savā vārdā un pilnvarā veda prāvu, bija polis, un krievu iestādes varbūt vēlējās iegūt zemnieku labvēlību valdības politiskā cīņā pret

poļu elementiem, jeb atkal varbūt tālab, ka Zemlis bija pieņēmis muižas pārvaldnieka priekšlikumu paturēt Zemļus arī turpmāk nomā, bet ar divkārt lielāku nomas maksu nekā līdz šim, pēc kam tad pārvaldnieks arī no savas puses bija teicies rūpēties par lietas izbeigšanu pret Zemli. Vēl citi čukstēja, ka Zemlis izmeklēšanas iestādēm aizgrūdis naudu priekšā un tādēļ ticis tik viegli cauri. Lai šā vai tā, bet Zemlis tika cauri ar izmeklēšanas apcietinājumā nosēdētām pāris nedēļām.

Nomas paaugstināšana par otrtik bija smags sitiens Zemlim, daudz smagāks nekā dažu nedēļu sēdēšana cietumā. Nu skaidri bija paredzams, ka uz priekšu būs jāpūlas tikpat kā bez jebkādas atlīdzības — vienīgi, kā saka, par vēdera tiesu, jo uz kādu atlicinājumu ar tik augstu nomu nebija vairs ko cerēt. Tomēr, neraugoties uz visu to, Zemlis bija pieņēmis nešpetnā pārvaldnieka bargos nomas noteikumus — gan laikam tāpēc, ka nebija viegli atrast citas mājas, kur varētu pietiekoši novietoties ar visu savu plašo iedzīvi, un, ja nepieņemta jaunais nomas nosacījums, tad vajadzēja samaksāt muižai prāvās tiesas izdevumus, kādā nolūkā Zemlim zirgi un govīs bija jau aprakstīti; bet, ja parakstīja jauno nomas kontraktu, tad uzliktos tiesu izdevumus muiža augstsirdīgi ņēma uz sevi. Bez tam Zemlis kaunējās ļaudīm ierādīt, ka viņu iespējams izraidīt no mājām: tas būtu pret viņa cieto, neatlaidīgo gribu atsacīties no tā, ko reiz iesācis un par ko cīnījies tik ilgi. Lai maksāja ko maksādams, bet viņš gribēja šais savās mājās, kuŗas jau kopš dažiem gadiem bija sācis uzskatīt it kā par savu dzimtīpašumu, palikt arī turpmāk un saimniekot tur parastā kārtā tālāk. Muižai atkal bija patīkami rādīt valdības iestādēm, ka viņa ar zemniekiem prot iztikt ar labu un no savas puses negrib agrārjautājumu saasināt, bet cenšas attiecīgos pretekļus starp lielgruntniekiem un mazgruntniekiem pēc iespējas mazināt. Bet galvenais iemesls, kādēļ muiža vēlējās Zemli arī turplīkām atstāt mājās, bija gan laikam atziņa, ka viņš ir krietns zemkopis, kas mājas tā prot uzdzīvot un turēt tādā priekšzīmīgā kārtībā, kā neviens cits no Plocenes saimniekiem — ne leitis, ne latvietis, paceldams māju ienesību un tamlīdz arī viņu vērtību par otrtik nekā agrāk.

Tādā kārtā bija notikusi bargā kontrakta pieņemšana un parakstīšana, lai gan Zemlis to bija darījis ar sāpēs saņņaugtu sirdi un dūsmās sakostiem zobiem. Tagad viņu redzēja strādājam vai staigājam vēl nopietnāku un runājam vēl mazāk nekā agrāk, bet viņa šaurās ačeles likās kļuvušas vēl šaurākas un lūkojās vēl dedzīgāk nekā līdz šim.

Pona Vadaika prāvu vedēja un padoma devēja slava ar Zemļa prāvas pazaudēšanu bija smagi satricināta vai pat galīgi izgaisusi. Druvinieku, Zemdegu un citu Cīrulenes kalpu māju ļaudis, kas Vadaikim bija nodevuši savas prāvas vešanu un jau pa divi lāgi samaksājuši tiesas galdu, lai gan viņu prāva vēl ne reiz nebija nākusi izspriešanā, blāuri rājās un dēvēja viņu par blēdi, rīkļu rāvēju un citādi. Daži pat runāja, ka vajadzētu braukt un atprasīt tam samaksāto naudu atpakaļ, jo ap četri simts rubļu, cik tie tam iegrūduši, esot kapitāls, ar ko varētu ko derīgāku uzsākt. Tomēr izdarīt to gan neizdarīja, jo galu galā visi atzina, ka atpakaļ tikpat nekā nedabūšot, tādēļ ka arī šai reizē taisnība taču būšot parunai: kas vilkam rīklē, tas vilkam vēderā.

Zemļa prāvas pazaudēšana kaitēja ponam Vadaikim ne tikai viņa prakses un klientu skaita samazināšanā, bet arī citādā ziņā kļuva viņam jo sāpīgi sajūtama.

Lieta tā, ka Ķirmgraužu Anete, tiklīdz bija kļuvis zināms, ka pons Vadaikis tiesu lietās ir blēdis, viņam atsacīja, vai pareizāk sakot, viņas vietā un vārdā atsacīja viņas tēvs, lai gan uzsaukšana bija izdarīta jau visas trīs reizes un kāzas noliktas un pa daļai jau sarīkotas — uz nākošu svētdienu, jo Anete, neskatoties uz mātes pašā pēdējā laikā celtajām ierunām, tomēr bija padevusies tēva gribai, kas pēc ilgas un vispusīgas pārdomāšanas bija nācis pie atzinuma, ka dižāku precinieku par ponu Vadaiki būs grūti atrast, un, kad nu kādu svētdien pons Vadaikis pats atbrauca Ķirmgraužos, tad arī precības bija sadzertas un kāzu diena norunāta uz augusta beigām. Tomēr tiklīdz pa to starpu bija kļuvis zināms, ka Zemlis prāvu pazaudējis, un visās malās runāja, ka pons Vadaikis ir blēdis, tad Ķirmgrauzis satrūkās un uzreiz grozīja savus ieskatus un lēmumus meitas precību lietā. Būdam caur un cauri taisnas dabas cilvēks un jau no jaunām dienām pazīstams par goda vīru, kas nekad

un nekur nekādu negoda darbu necieš un nekad pēc godīgi nepelnīta graša nesniedzas — izņemot varbūt to vienīgo reizi, kad viņš bada gados bija drusciņ pavairāk ņēmis nabaga ļautiņiem par rudziem, kā viņš to vēlāk, pēc dēla nāves, pats bija sācis ieskatīt — viņš nekādā ziņā negribēja pieredzēt tādu negodu, ka viņa vienīgā meita aizietu vīrā pie tāda blēža un krāpnieka, par kādu tagad izrādījies pons Vadaiķis. Vistim, kad viņš iedomājās, ka vecajam baronam varētu kļūt zināms, ka Ķirmgrauža — tiesas un baznīcas vīra un barona uzticības personas — znots ir blēdis, viņam tas izlikās tāda negantība, ka pat pona Vadaiķa bagātība nespēja viņu vairs vilināt, lai gan viņš citādi bagātību ļoti cienīja. Viņš tad arī — protams, ar Anetes ziņu un atļauju — aizrakstīja ponam Vadaiķim tik skaidri un cieti noteiktu atsacību vēstuli, ka ne uz kādu pierunāšanos nebija vairs ko domāt. Anete, kā jau laba un klausīga meita, uz tēva ierunāšanu nekā nemēģināja iebilst un tūliņ kļuva ar viņu vienis prātis. Vairāk uz pierunāšanu nekā pēc pašas gribas viņa bija ar ponu Vadaiķi saderinājusies un apņēmusies pie tā iet un uz pierunāšanu atkal atteicās. Būdamā lēnas, pa daļai glēvas dabas, viņa nekad un nekur nebija cieši pastāvējusi uz savas gribas piepildīšanos, un tā tas bija arī šai reizē; bet tas romantiskais jaukums, par kādu viņa līdz šim bija uzskatījusi apprecēšanos ar pavecu, bet bagātu vīru, un pie tam citas ticības un tautības, bija viņai pa labai daļai jau pārgājis vai krietni mazinājies, jo pa pagājušām nedēļām viņa savās domās bija bagātā veča jaunās sieviņas dzīvi izdzīvojusi un izbaudījusi jau tiku tikām un tik visādās iespējamās un neiespējamās varbūtībās, ka daudz jauna tā viņai vairs nesolīja un tādēļ arī visai nevilināja.

Tā atderināšanās no līgavas puses bija visai viegli izdarāma, bet uz pona Vadaiķa patikšanu vai nepatikšanu vienkārši negrieza nekādu vērību. Arī par to, protams, nekā nebēdāja, ko pons Vadaiķis lai iesāk ar kāzu vajadzībām sagādātiem ēdieniem un dzērieniem. Kāzas bija nolemtas svinēt abās vietās — ir pie līgavas vecākiem, ir tautieša mājās un katrā vietā trīs dienas, tātad veselu nedēļu, kā tas tādu bajāru godos pēc veca ieraduma pieder. Kāzas bija pa daļai sarīkotas un viesi jau laikus salūgti arī Ķirmgraužos. Tādēļ nolēma nākošā svētdienā — domātā kāzu dienā — sarīkot applāvu svētkus. Ķirmgrauzis jau no laika gala bija paradis gandrīz katru gadu dot saviem ļaudīm pēc viena vai otra lielāka lauku darba pabeigšanas kādu dzīru: vai nu siena un labības applāvas, rāceņu aprāvas, labības apkūlas vai linu mīstas, — kā kuŗu gadu labāk iekrita. Šādās darba dzīrās Ķirmgrauži mēdza ielūgt līdzās saviem radiem arī visus tos kaimiņus vai citus vaļiniekus, kas darba laikā bija nākuši strādāt. Šoruden tādu darba dzīru sarīkot nebija domāts, jo savus darba palīgus Ķirmgrauži bija ielūguši Anetes kāzās, lai tādā kārtā ir darbu kāzas, ir savas ģimenes godus svinētu vienā reizē. Kāzām izjūkot, nolēma to vietā dot saimei un darbu palīgiem šogad applāvas un tanīs aicināt arī lūgtos kāzu viesus. Kad nu pēdējā laikā cīrulniekos bija nodibinājusies turīgāko saimnieku starpā paraža dziedātājus un viņu vadoni aicināt pa svētdienām mājās uz dziedāt mācīšanos, tad Ķirmgrauži norunāja uz applāvām aicināt arī visus dziedātājus un dziedātājas ar Aumali priekšgalā. Ķirmgrauzis bija pat lūdzis skolotāju, vai tas neizrakstītu savam draugam studentam Ozolam un arī to neuzlūgtu uz šo dienu ierasties Ķirmgraužos, jo vecis gribēja šoreiz sevišķi palepoties ļaužu priekšā ar saviem dižiem sakariem un spožiem viesiem, lai tie nesāktu domāt, ka meitas kāzu izjūkšana dara viņam kādu bēdu.

Lai gan Ķirmgrauži dziedātājus bija jau reiz uzņēmuši, tomēr viņu turība atļāva tiem, kā Ķirmgrauzis pats lepni sacīja, darīt to biežāk, nekā tas citiem saimniekiem iespējams; pašai atkal bija patīkamas izredzes pēc ilgākas neredzēšanās atkal reiz labi satīties ar Aumali; Anetei — un tāpat arī abiem vecākiem — bez visa cita bija arī vēl nolūks pulcināt Ķirmgraužos atkal jaunus ļaudis un atjaunot ar dažiem precību kandidātiem agrākos sakarus, kas pa saderināšanās laiku bija izjukuši. Tātad tiklab tēvam un mātei, kā arī meitai, bija gan katram savas atsevišķas, gan arī visiem kopējas izredzes, dziedātājus aicinot un gaidot applāvas.

* *
*

Šai laikā, kad pona Vadaika slava kā prāvu vedēja un padoma devēja bija vislielākā mērā satricināta, gluži negaidot Cīrulenes kalpi no pagasta valdes saņēma ziņu, ka tiem tādā un tādā dienā jāierodas aprīņa pilsētā.

Tas bija kalpiem liels uztraukums, savienots ir ar prieka jūtām, ir ar bažām un bailēm, jo dzirdēja stāstām, ka arī baronam pienākusi pavēste, un tādēļ sūdzētājiem bija bail, ka tik barons nedabūn zināt, kas sūdzētāji tādi ir, kas uzdrīkstējušies prasīt, lai kalpu mājas sadala un piešķir zemi par dzimtu. Ja Zemlis savā prāvā būtu muižu noveicis, tad nekādas sevišķas bailes no barona nebūtu: brauktu tik pie pona Vadaika, lai tas ar stipriem rakstiem arī viņu prāvu izved līdz laimīgam galam. Bet tagad, kur izrādījās, ka Plocenes muižai prāvā ar zemniekiem galu galā pārnākušas stiprākas grāmatas nekā šiem, Cīrulenes kalpiem nebija vairs dūšas kaut ko pret muižu iesākt, baidoties, ka tad pa Jurgiem būs jāatstāj līdzšinējās ierastās vietīņas un jāklīst diezin kur apkārt pa pārnovadiem vai pat pa leišiem. Kāda tur būs dzīve, nevar, protams, zināt, bet še, lai kā būdams, maizes visi paēduši un var dzīvot bez bēdu, jo arī sava pajumte un siltums ir ikkatram.

Iedomājoties, ka prāva varbūt varētu iznākt viņiem par labu un ka tiesa prasītās mājas viņiem piespriež, visus gan pārņēma sevišķas prieka jūtas; tomēr tās drīz atkal tika nomāktas no bažām un bailēm par prāvas pazaudēšanu un ka tad barons viņiem uzsacīs. Šīs bažas un bailes bija tik stipras, ka nevienam kalpam neradās dūšas noteiktā dienā braukt uz aprīņa pilsētu.

Visi atmēta uzsāktai prāvai ar roku, nelikdamies par tās tālāko gaitu vairs nekā zinot.

— Lai Dieva rokā! Ar kungiem prāvoties, tas ir zemnieka cilvēkam bīstams darbs, — noteica vieni.

— Lai tiesa spriež kā grib! Ja Dievs būs vēlējies, mājas piespriedīs mums. Ja ne, nelīdzēs tur nekā visa mūsu braukšana, — noteica citi.

Un tā palika. Braukt uz tiesu un uzsākto prāvu turpināt vai vismaz izzināt, kas tur īsti ir — uz tam neviens vairs nedomāja.

Arī barons bija saņēmis kādu paziņojumu kalpu zemes meklēšanas lietā, un, kad mežsargs Klinklāvs kādu dienu pie viņa ieradās ar ziņojumu par meža lietām, barons tam gluži negaidot uzprasīja:

— Saki, mans mīlais, kas ar tiem kalpiem ir? Kas tā par muļķību ar zemes prasīšanu un māju atdošanu? Jau siena laikā tie nāca pie manis ar tādām valodām un tagad tie griezušies pat ar kādu muļķīgu rakstu pie tiesas. Saki, kas tiem ienācis prātā? Kuŗš tur viņu starpā ir tāds savāds muļķis, kas tādu nieku iedomājies? Jeb kas tos uz tādu aplamu būšanu samāca?

To teikdams, barons stingri lūkojās mežsargam acīs, kā viņš to parasti mēdza darīt katram, ar kuŗu sarunājās par kādu daudz maz nopietnu lietu. Mežsargs no barona stingrā skata saprata uzreiz, ka lieta šoreiz no barona puses tiek uzņemta ļoti nopietni, un lai uz viņu pašu nekristu kādas nelabas domas, viņš padevīgā iztapībā pasteidzās baronam atbildēt:

— Cienīgs barona lielskungs, tādas valodas par zemes dabūšanu ir cēlušās no tā laika, kad te uznāca zemes mērītāji. Pa siena laiku, kad tie te strādāja, daudz tā runāja, bet tagad gan nekā vairāk nedzird.

— Nē, mans mīlais, kalpi ir sūdzējušies pie tiesas: viņu vārdā kāds — paga, kā tā to sauc — jā, kāds Vadaikēvičs iesniedzis sūdzību. Kas tas tāds ir par kanaļu? To tēviņu vajadzētu mest cietumā, kas ļaudis māna un tādus neatļautus darbus dara. Saki, ko tu par to zini? Es tev esmu vairākreiz teicis, ka tev vajaga muižas labumu ievērot un sargāt visur, jo priekš tam tevi esmu iecēlis un dodu tev vislabāko mežsarga māju, kur tev pilna iztikšana un bez tam tu zu svētkiem allažin dabūn vēl

šķiņķības. Kalpu dzīve tev it īpaši jāpārzin, jo kalpu mājas ir tavu māju tuvumā, un visur, kur es vai vagaris neesmu klāt, tev viņi jāredz.

— Cienīgs lielskungs, paldies par jūsu laipnu prātu un lielu žēlastību. — Mežsargs teica padevīgi paklausīgā balsī, savu gaŗo augumu pie tam neparasti žigli saliekdams un tīri steidzīgi pieliekdamies baronam pie svārku piedurknes. — Es kalpu ļaudis vienmēr uzlūkoju, — vai viņi pareizi strādā muižas pļavās vai druvā; tāpat arī pieskatos, kā viņi paši savus laukus apkopj. Bet par zemes dabūšanu nekādas valodas nav tagad dzirdētas, un kas uz to Vadaikēviču zīmējas, tad tas, barona lielskungs, ir kāds leišu kungs, apikāts, kas ved pret kungiem prāvas. Tas ir tas pats, kas gribēja precēt Ķirmgrauža meitu, — bija jau uzsaukti, bet kad tas pazaudēja Plocenes Zemļa prāvu un izrādījās par krāpnieku, tad Ķirmgrauzis savu meitu vairs nelaida.

Barons brīdi klusēja. Tad, atkal dzedri lūkodamies mežsargam acīs, vaicāja:

— Vai tā jaunā būšana nav vainīga pie kalpu aplamībām ar zemes pieprasīšanu: tā avīžu lasīšana, biedrības dibināšana, dziedātāju sapulces, zaļumu svētki un citas tādas lietas, par kādām agrāk pie mums nekā nezināja un no kādām vācu avīzes jau sen biedinājušas.

Mežsargam nu kā gaisma uzausa. Viņš noprata, ka te nu viņam laba reize atriebties saviem pretiniekiem, kā arī pašam uzlabot barona acīs savu stāvokli, kas ar nelaimīgajām medībām un ķēma redzēšanu bija tik visai ticis satricināts. Viņš tad arī, no savas līdzšinējās nesapratības ātri attapdamies, uzsāka iztapīgi padevīgā un priecīgi mīlīgā balsī, cik vien tas pie viņa dzedri blaurās dabas bija iespējams:

— Jā, cienīgs barona lielskungs, tā tas gan var būt. Labas un godīgas lietas dziedātāju sapulcēs vis nenotiek. Tādēļ arī es tur vairs neeju.

— Kas tad tur notiek, mans mīļais? — Uzprasīja tagad barons stingri, vārdus „mans mīļais” lietodams vairs tikai paraduma pēc, bet pie tam raudzīdamies mežsargam bargi acīs, it kā gribēdams izdabūt visu ārā, ko šis zin un varbūt negrib tik teikt.

— Cienīgs lielskungs, tur skroderis Spruksts ar savu palīgu un dažiem citiem musina pret kungiem un mācītāju. Viņš netic ne Dievam, ne spo... — pie šiem vārdiem mežsargs aprāvās un spēji klusēja, laikā vēl atcerēdamies, ka arī barons netic spokiem.

— Bet skolmeistars? Ko tas? Vai tas tādu musināšanu pielaiž? Jeb vai viņš pats arī to dara?

— Pielaiž, cienīgs barona lielskungs, pielaiž, lai runā katrs cik patīk, un pats arī kungus neieredz, lai gan izgudrēm savas domas slēpj un citiem nekā neizrāda, bet toties jo droši viņa domas izsaka skroderis un citi.

— Vai Kūlaszaķis ar savu brāli, kas pie Zemļiem kāvušies ar policiju un vēlāk pretojušies pie ielikšanas cietumā, arī iet dziedāšanā.

— Nē, cienīgs barona lielskungs, Kūlaszaķis ar savu brāli dziedāšanā gan neiet, bet skroderis Spruksts ar savu puisī abi bijuši Zemļu kaŗa un rīdījuši ir latviešus, ir leišus pret valdīšanu un kungiem. No soda bīdamies, tie tad arī abi tagad aizbēguši projām.

Te saruna starp baronu un mežsargu tika pārtraukta, jo sulainis ienāca un ziņoja, ka atbraucis Saulgozes lielskungs.

* *
*

Cīrulenes kalpi, lai gan zemes dabūšanas dēļ bija pametuši katrs pa vairāk rubļiem, tomēr jutās tagad tīri atviegloti, zinādami ponu Vadaiki par blēdi un krāpnieku, vai vismaz vāju padoma devēju, ar kuŗu tie par laimi nebija ielaidušies vēl tālākās darīšanās un lielākos izdevumos. Gan arī tagadējo izdevumu bija žēl, bet kas tas viss, salīdzinot ar to postu, kādā pons Vadaikis iegāzis Zemli!

Tā kalpi savu prāvu tik karsti kārotās zemes labad, neskatoties uz saņemto ziņu, uzskatīja par izbeigtu vai izjukušu un bija priecīgi, ka tālāk ar šo lietu nebūs vairs jādarbojas un sevišķi, ka barons tiem par visu to nekā nevaicā, jeb kā paši sacīja, nesauc tos pie atbildības. Tā arī laikam viss paliktu, ja negadītos kāds sevišķs notikums. Druvnieku Miķelis sāka sūdzēties, ka viņa zirgs pēdējā laikā labi vairs neēdot: stāvot lankā veselīgiem cēlieniem galvu nodūris, durnējot un krēnējot, zālei pat neskatoties virsū un tiekot arvien kalsnāks, izskatoties jau tīri kā sakārnis. Viņš tādēļ kādu dienu aizsūtīja gana zēnu kaimiņu novadā pie rīšmetes, un svētvakar, kad darbinieki un dienenieki, no muižas darbiem pārnākuši un turēdamies vēl pie vasaras paraduma ēda savās klēts priekšās vakariņas, sēdēdami gan uz sliekšņiem, gan maziem krāģīšiem, bet ēdiena traukus turēdami vai nu sev klēpī, vai arī sev priekšā uz lielākiem kraģiem, — sētā ienāca rīšmete un, visgaŗām padevis labvakarus, apstājās pie Miķeļa klēts, tomēr nevis tai gluži tuvumā, bet dažus soļus atstatu, tā ka lai varētu pārredzēt vakariņu ēdājus arī visās citās klētspriekšās, jo viņš gribēja sarunāties ar visiem vakariņu ēdājiem, jeb vismaz tā sēdēt un runāt, lai visi viņu redzētu un viņa vārdus dzirdētu. Rīšmete bija vīrelis, kas nevien labprāt mīlēja runāt, bet arī vēlējās, lai viņa vārdos klausītos visi, kam vien tas iespējams. Tā arī tagad viņš ar gudru ziņu nostājās nevis pašā klētspriekšā, bet vidū starp klēti un malcienu gruzienu.

Tiklīdz rīšmete uz ātru roku šādu izdevīgu stāvokli bija sev izraudzījis un palicis tur stāvot, Miķelene, pusriķšis tecēdama, piesteidzās viņam ar kraģi klāt un, žigli to skotelē noslaucījusi, nostādināja un tad lūdza viesu sēsties.

Apsēdies rīšmete izņēma sev no vestes kabatas mazu, no ķervainas bērza tāss visai mākslīgi taisītu šņaucamās tabakas cibiņu, ar pirkstu pastipri uzsita vairākreiz pa cibiņas vāku, ar to dodams zīmi, ka viņš nevien taisās ņemt labu šņaucienu, bet ka grib sākt arī valodu. Tūliņ arī Druvnieku vakara parlamentā visgaŗām iestājās klusums — no ēkas viena gala līdz otram. Rīšmete, atvāzis cibiņu vaļām, ar labās rokas divi pirkstiem izņēma pipirksnīti smalki samaltas, smarzīgas šņaucamās tabakas, uzbēra to sev uz otras rokas īkšķa krumšļa, tad iešņaucis ir pa vienu, ir otru šņāku, iesāka šā:

— Vai tad vakarot vēl nevakarojat, kad visi tepat ārā turat vakariņas?

— Miķelene pasteidzās atbildēt, ka vakarošanu nevarot vēl iesākt: lāktuŗi, kā pavasarī pie malas nolikti, neesot vēl uzstādīti, un darbokšļi neesot vēl žāvēti; ja uznākšot lietus dienas, tad gan nekas jauks šē ārā vairs nebušot: ir kūts, ir klēts priekšā rašoties peļķes, tad vajadzēšot vākties vakariem jau laikus iekšā un gādāt uguni, tad arī varēšot sākt vakarot.

Miķelene šos vārdus runāja visai stiprā balsī, jau no agrākiem laikiem zinādama rīšmeti par stipri pakurlu cilvēku, ar kuŗu varēja sarunāties tikai tādā kārtā, ja vārdus sauca pilnā spēkā, vai atkal kad piestāja viņam gluži tuvu klāt un runāja taisni pie auss.

Šoreiz rīšmete Miķelenes vārdus ar visu viņas stipro kliegšanu tikpat nebija sadzirdējis, bet tomēr, domādams tos sapratis, atbildēja tai savā nesteidzīgi lēnā un laipnīgi mīlīgā balsī:

— Kā tad! Ko gaidīs? Mūs' mājās arī visi vakarojam jau otru nedēļu; gan vēl nekā daudz, bet tomēr savu vienu otru stundiņu. Pie vērpjamiem sievietes gan vēl netiek, ne arī vīrieši pie vijamiem, — nav šādiem darbiem vēl nekas ieraudzīts, un, otrkārt, vakari nav arī vēl necik gaŗi. Tikai tā šo to aplāpās, vai dažas kaut ko ada, bet vīrieši atkal sapravī pastalas. Tie ir visi tagadējie vakarošanas darbi.

Miķelis redzēdams, ka tā notālēm nekāda saruna ar rīšmeti nav iespējama — laikam tas pa šiem gadiem, kamēr nebija tikušies, kļuvis vēl kurlāks nekā bija agrāk — vakariņas pārtraukdams, uzcēlās no klēts sliekšņa, piegāja rīšmetim klāt un tad, pieliekdamiem tam pie auss, sāka ar to sarunāties, papriekš par laiku un citām tādām vispārējām lietām, bet tad pāriedams uz Zemļa nelaimīgo prāvu un beidzot ieminēdamiem arī par to, ka šejienes kalpiem no zemes dabūšanas prāvas arī nekāds labums neatlēcis, tikai katrs savi desmit, piecpadsmit rubļu nometuši tikpat kā zemē; braukt uz aprinča pilsētu un prāvu turpināt viņi vairs neuzdrīkstējušies, tādēļ ka pons Vadaikis izrādījies par blēdi, un bez tam visi baidoties, ka barons nedabūn zināt, kas zemes gribētāji un prāvas vedēji tādi ir. Tādēļ nevienam neesot dūšas vairs ko darīt, un tā viss paliekot pa vecam.

Rīšmete, kas šoreiz visu viņam sacīto bija patiesi sapratis, atkal pastipri pakrakšķināja cibiņas vāku, ar to dodams zīmi, ka viņš grib atkal runāt, un tad jo sevišķi gudri acis bolīdams, labvēlīgā balsī uzsāka:

— Kā tad jūs, mīļie, še gribat prāvu ar kungiem izprāvīt un zemi dabūt, kad kungi paši sēd tiesās un spriež, kā paši grib?! Kur tas ir dzirdēts, ka še kāds prāvā ar kungiem dabūjis virsroku? Nekādei! Lai zemnieku cilvēku lieta būtu cik taisna būdama, tikpat tiesā viss iznāks nevis viņiem par labu, bet kungiem, tādēļ ka šie paši ir te tiesas un taisnības nesēji. Es to tūliņ teicu jau viņugad, kad Zemlis savu prāvu ar Plocenes muižu bija tikko uzsācis, un tā arī nu notika. Nē, mīļie, ja gribat izprāvīt sev zemi, tad prāva vedama nevis še aprinča vai gubernas galvas pilsētā, bet visas valsts galvas pilsētā Pēterburgā. Tur tiesu spriež zvērināti tiesneši un sinatieři, un tur tad dabūn taisnību tas, kam taisnība nākas, un nevis kungi vien kā pie mums.

— Jā, tā var gan būt! — Knēveļa Didžis izsaucās priecīgi laimīgā balsī, vakariņu turēšanu pabeidzis un no savas klētspriekšas pienācis arī pie Miķeļa un rīšmetes. — Re, kad satiekas ar cilvēku, kas zin, tiek tūliņ tikpat kā pie gaismas, bet tā mēs līdz šim grābstījāmie kā pa tumsu.

— Bet vai tad Pēterburgā kungu nemaz nav? — Miķelis ievaicājās, it kā drusku šaubīdamiem, vai vismaz atrazdamiem nesaprašanā par visu to, ko par Pēterburgas tiesām nupat bija dzirdējis.

Rīšmete bija mazs, vecs vīriņš ar palielu galvu un stipri platu ģīmi, kas izskatījās vēl lielāks nekā bija patiesībā, sevišķi tādēļ, ka tam abās pusēs gar vaigu malām, it kā katram vaigam par turpinājumu, bija uzauzēta drusku apcirpta, jau stipri sirma bārdiņa; arī no pakakles rēgojās tāda pat bārdiņa ārā, kurpretim smakrs un paši vaigi, kā arī padegune jeb ūsu vieta bija aizvien gludeni noskūti. Galvas pauris un piere bija gluži kaili, tupretim gar galvas malām un pakausī mati auga kuplu kuplie. Deguns rīšmetim bija zems un plats. Skolas zēni un citi, kas bija redzējuši dabas mācības grāmatas ar bildēm, gandrīz it visi apgalvoja, ka rīšmete esot ļoti līdzīgs pērtiķim, daži viņu pat iesaukāja par orangutanu un bija priecīgi par to, ka šie paši dzīvē atraduši redzamu pierādījumu Darvina teorijai, ka cilvēks esot cēlies no pērtiķa vai vismaz atrodoties ar to ļoti tuvā radniecībā, lai gan vecais mācītājs iesvētījāmiem jaunekļiem gandrīz gadu no gada aprādīja un piekodināja tādām bezdievīgām teorijām neticēt, tādēļ ka cilvēks radīts pēc Dieva ģimja, bet pērtiķis ir tikai lops. — Acis rīšmetim bija paplatas un tās raudzījās allaž visiem pretī laipni un labsirdīgi, tāpat arī viņa plato ģīmi aizvien redzēja laipni un mīlīgi smaidām. Pat satiekoties ar kādu svešu cilvēku un sarunājoties ar to pirmoreiz, rīšmete smaidīja tik laipni, labvēlīgi un draudzīgi, ka katrs šķīta it kā saticis kādu vecu, mīļu pazīstamu. Šovakar rīšmete ar saviem smaidiem bija sevišķi labvēlīgs, gan laikam piepazīdams, ka nabaga kalpu cilvēkiem, kas pēdējā laikā vēl diezgan pagrūti piemeklēti ar prāvas pazaudēšanu un zemes nedabūšanu, visai būs noderīgs kāds labvēlības un sirsnības saules stariņš. Uz Miķeļa vaicājumu, vai tad Pēterburgā kungu nemaz neesot, viņš tad arī atbildēja sevišķi laipni un žēlīgi:

— Kā ne! Ir tur arī kungi, bet tie nav mūs' kungi, un visi zvērināti. Tie tad arī spriež taisnu tiesu. Bet pie mums — kas te? Kungi paši spriež tiesu. Vienu laiku ir Auzudruvas kungs par asesieri, otru gadu Atvares vai Knabenes, tad Saulgozes un tā vien joprojām. Es visu to skaidri zinu, — pie

Knabenes kunga agrāk būdams par kučieri, pats savām acīm esmu visu redzējis: tiklīdz kā aprīņķa vai cita kāda lielāka tiesa kur turama, novedu es savu kungu, sabrauc pāris kungu no citām muižām, un tiesa gatava! Nē, mīļie, kā jūs te domājat sev zemi izprāvēt? Un tad jau te Cīrulenes kungs var dabūt zināt, ka jūs esat tie prāvas vedēji! Uzsacīs jums vietas, un citās muižās jūs arī vairs nepieņems par kalpiem, kur tad paliksīt?

— Tā jau tā lieta, ka mums ir bail, vai barons nedabūn zināt, ka mēs gribam vest ar viņu prāvu zemes dabūšanas dēļ, — Miķelis noteica. — Citādi mēs gan nebaidītos prāvu turpināt. Bet kā tad Pēterburgā? Vai tur barons tiešām nedabūtu zināt, kas prāvas vedēji tādi ir?

— Mīļie, kā lai viņš to dabūtu zināt? Kas viņam to teiks? Tiesneši jau tur tāpēc zvērināti, lai nevienam nekā nesaka, kas pret viņu prāvu. Tikai kad prāva galā, un sūdzētāji to vinnējuši, kungi dabūn tad zināt, kas tie tādi bijuši par vīriem.

— Vai zi, tas ir diženi! — Pricēģi iesaucās atkal Knēveļa Didžis. Viņš bija tā sajūsmināts un apgarots, ka viņa dzeltenī spīdīgais ģīmis mēnesnīcā tagad spīdēja tikpat kā dienu saulītē. — Jā, tas ir lieliski! — runāja viņš priecīgs tālāk. — Tikai kad prāva galā, un mājas jau piespriestas mums, barons dabūn zināt, kas tie tādi bijuši, kas to izdarījuši! Un tad viņš nekā vairs nevar mums darīt!

— Jā, kad tā, tad var prāvu vest, bet nevis tā, kā pons Vadaiķis to dara: pārsūta arī kungiem vēsti, ka nu ved'is ar tiem prāvu! — lēni runādams, pabailīgi apkārt apskatīdamies, noteica Biezuma Bozums.

Arī citi Druvnieku kalpi pēc rindas vien vairāk vai mazāk sajūsmināti izsacīja savu prieku par tādu prāvas vešanas kārtību, kādu to bija dzirdējuši no rīšmetes, bet šis smaidīja jo laipni un mīlīgi, un viņa laipnības un mīlības pilnā ģīmī lūkojoties, kalpiem radās uz viņu tūri neaprobežota pašāvēība; paši tie nevarēja nožēlot vien, ka agrāk nebija jau ar šo gudro vīru tikušies un ierunājušies ar to par savām vajadzībām un nodomiem, — tad viņi nebūtu sanākuši darīšanās ar ponu Vadaiķi un velti nebūtu savu naudu nosvieduši zemē.

Kad Miķelene bija paraudzījusi rīšmetim vakariņas, un tas jau sēdēja uz klēts sliekšņa, kalpi no tā vēl neatstājās, bet priekšā un apkārt tam stāvēdami, turpināja sarunāties par prāvas vešanu visas valsts galvas pilsētā. Sarunas galu galā noveda pie tā, ka prāvu par māju atņemšanu muižai un zemes izdalīšanu kalpiem varētu gan turpināt, bet, protams, tikai visas valsts galvas pilsētā.

Tādas bija vispārējās domas kalpu starpā. Norunāja rīt vai parīt sazināties vēl ar Zemdegu un citiem Cīrulenes kalpiem, kas bija piedalījušies prāvā, un tad sākt to par jaunu. Tikai nolēma Zemturim un dažiem citiem, kas bija tādi pārgudrinieki un jau agrākā prāvā nepiedalījās, šoreiz labāk nekā neteikt, lai velti nejauktu lietu, jo šaubīgu un mazticīgu netrūkstot nevienā apsākumā, un, ja nu vēl rodoties tāds atrunātājs, tad viens pēc otra sāks atkrist arī tie, kas no pirmā gala tik labprāt būtu piedalījušies, un tā nesanāksot ne vajadzīgā nauda.

— Kas uz naudu zīmējas, tad tās tur necik daudz nebūs vajadzīgs, — laipni un žēlīgi smaidīdams, mīlīgi noteica rīšmete. — Zvērināti tiesneši nekādu naudu neņem.

— Bet tiesas galds? Cik tas maksās? — ievaicājās Penkulis, pieliekdamies rīšmetim pie auss.

— Tiesas galds tur ir kroņa un nemaksā nekā. Vispār, tur naudas jums vairāk nebūs vajadzīgs, kā tikai ceļa nauda sūdzības raksta aizvedējiem un viens otrs rublis skrīverim par raksta uzrakstīšanu.

— Bet kas lai būtu tā aizvedējs un nodevējs Pēterburgas zvērinātiem tiesnešiem? — skatīdamies gan rīšmetim, gan viņam apkārt stāvošiem biedriem acīs, vaicāja Miķelis.

— Nu, kas cits, kā jūs, papiņ, — pieiedams rīšmetim soli tuvāk un mīlīgi tam acīs lūkodamies, it kā lūgdamies, sacīja Knēveļa Didžis. — Jūs, papiņ, pie visādiem kungiem ilgi kalpojuši, jūs no tādām lietām vislabāk ko saprotat: jūs zināt, kā pie kungiem pieiet un kā ar tiem runāt.

— Es jau no bērna kājas pa muižām vien dzīvoju un kungiem kalpoju, — paskaidroja rīšmete, smaidīdams apzinīgi laimīgā labsirdībā. — Jau zēna gados biju Knabenes muižā par zirgu puiku,

tad par zirgu ganu, līdz barons mani iecēla par kučieri. Vēlāk Sesavas cienmāte mani aizveda sev līdz par kučieri un ilgus gadus tur sabiju. Jaunās dienās arī ķeizaru Jelgavā vis redzēju, uz kuriem toreiz aizvedu savu cienmāti. Tur tad bija gandrīz visi Kurzemes kungi sabraukuši. Visus tos redzēju.

— Vai jūs, papi, Pēterburgā arī esat bijuši? — Knēveļa Didžis vaicāja laimīgi priecīgā balsī, rīšmetim padevīgā laipnībā lūkodamies acīs.

— Ko? Kādus kungus? — rīšmete, vaicājumu nesadzirdējis, atvaicāja Didžim, pielikdams plaukstu sev pie veselās auss, lai labāk varētu dzirdēt.

— Vai jūs, papi, Pēterburgā arī esat bijuši? — Didžis atkārtoja savu jautājumu, pieliekdamies rīšmetim vēl tuvāk pie auss un saukdams vēl stiprākā balsī.

— Nē, es neesmu bijis, bet mans brāļa dēls tur ir bijis, — rīšmete, priecīgs ka sadzirdējis vaicājumu, ātrāk nekā tas ar viņu bija parasts, tagad atbildēja. — Jūs pazīstat Knabenes Janci, kas tagad tur par kučieri?

— Kā ne! Pazīstam visi, — vairāk balsis atsaucās reizē.

— Nu, ja. Tas ir mans brāļa dēls un mans krustdēls. Viņš Pēterburgā nodzīvojis pieci gadi, kalpodams paša ķeizara zaldātos. Ak, ko viņš tik tur redzējis un ko viņš var stāstīt, to es nevaru izteikt. Pašiem jums to vajadzētu dzirdēt taisni no viņa mutes. Tīri kādreiz, nākot atkal uz šo pusi, būtu viņš jāpaņem līdz lai tad pats jums izstāsta. Tad tik jūs dabūtu dzirdēt to, ko nekad neesat dzirdējuši. Ķeizaru viņš redzējis neskaitāmas reizas un Pēterburgu pazīst tikpat labi kā Knabenes muižu. Arī man viņš tik daudz stāstījis, ka es Pēterburgu redzētu tikpat jau kā ar acīm un zinātu tur gandrīz katru vietu.

— Tad jūs, papi, tos zvērinātos tiesnešus arī varētu atrast? — Pa daļai kā vaicādams, pa daļai kā apstiprinādams runāja Knēveļa Didžis, priecīgi pateicīgi smaidīdams un padevīgā laipnībā tīri aizkudams.

— Ko tur nevarēt! — atteica rīšmete savā žēlīgi laipnā labvēlībā. — Ja arī es pats tur nezinātu, tad man ceļu parādīs Janča sievas brālis Viļums, kas tur tagad kaŗa klausībā atrodas paša ķeizara pulkā un arī man labs pazīstams.

Kad Miķelene ziņoja, ka uz kūtsaugšas pataisījusi viesim guļu, un rīšmete piecēlās doties pie miera, tad bija jau norunājuši un vienojušies, ka rīšmete dosies ceļā ar sūdzības rakstu pie zvērinātiem tiesnešiem Pēterburgā. Lai lietu varētu izdarīt pēc iespējas jo klusu, tā ka baronam netiek nekas zināms, tad sūdzības rakstu uz rīšmetes ierunāšanu nolēma uzdot izgatavot nevis skrīverim, bet Knabenes muiņnieka dēlam, kas leišos ejot krievu skolā, krievu valodu un rakstu protot un, vasarām dzīvodams pie tēva un līdzēdams tam celt ceļiniekus pār Ventu un ņemdams no tiem muiņu, ar dažādiem ļaudīm satiekoties, daudz ko dabūnot dzirdēt un muļķis neesot. Rīšmete solījis citu sestdien, kad muiņnieka dēls būs no skolas pārbraucis, pats tur noiet un uzdot viņam rakstu izgatavot, kādā nolūkā kalpi, samezdami katrs pa pusrublim, iedeva tam trīs rubļi, ko muiņnieka dēlam samaksāt par rakstu. Aizcitu svētdien rīšmete teicās rakstu atnest Druvniekos, kur tad būs sanākuši arī citi Cīrulenes kalpi, lai kopīgi un galīgi varētu norunāt par sūdzības raksta aizvešanu Pēterburgā.

Redzēdams ņemam lietu tik labvēlīgu virzienu, Knēveļa Didžis lielā sajūsmojumā uzaicināja rīšmeti rītu, kad raudzīs Miķeļa zirgam rīkli, padarīt to pašu darbu arī pie viņa ložeļa, jo lai gan ēst tas ēdot labi, tomēr par ļaunu jau nebūšot. Par uzdoto rīkles raudzīšanu Knēveļa Didžis piesaocīja rīšmetim, lai citu reiz, šurp nākdams, paņemot tik kulīti līdz, — tad būšot zirņi kultī, iegrabšot arī viņam kādu dvālektes tiesu!

— Klau, kā siseņi spindz, dārzā salēkuši kokos, bet pavardā divi circeņi cērt viens par otru skaļāk, — Miķelene ierunājās, iedama no klēts istabā un it kā cenzdamas ar šiem vārdiem virzīt vīra domas no tālām un lielām nākotnes lietām atpakaļ dzīves sīkajā ikdienišķībā.

8.

POLĪTISKĀ KONFERENCE

Paskvila pret mācītājiem. — Vainīgo minēšana un meklēšana. — Pirmā latviešu revolūcionārā dzeja. — Maršala liberālisms. — Maršala politiskā gudrība. — Kungi dzer kafiju.

— Šo konferenci esmu sasaucis uz jūsu vēlēšanas, prāvesta kungs, — teica maršals Nurmhūzens, nosēdinājis savā darba istabā trīs kungus pie galda, pats nosēzdamies galda otrā pusē tiem pretim un griezdamies pie Cīrulenes mācītāja.

Bez viņa paša un Cīrulenes mācītāja tur atradās Saulgozes mācītājs Zontāgs un Knabenes muižas īpašnieks fon Kličmanis kā savienotās Cīrulenes un Knabenes draudzes priekšnieka vietnieks.

— Jā, maršala kungs, — padevīgi lēnā balsī atrunājās Cīrulenes mācītājs. — Pārrunājamas dažas tādas lietas, par kuŗām vienam grūti ko spriest, bet kuŗas tā palikt nevar. Tādēļ biju lūdzis jūs, maršala kungs, sasaukt konferenci, lai varētu kopīgi aprunāties, kas darāms, un pateicos jums ļoti, ka to jau tik ātri darījuši. Varbūt jūsu vadībā visiem kopā izdosies atrast kādus pareizus izskaidrojumus tām parādībām, kas pēdējā laikā mūsu apvidū novērots, kā arī varbūt uziet derīgus līdzekļus, kā tur būtu līdzams.

— Jūs jau man viņdien minējāt, prāvesta kungs. Sakiet, vai jums kļuvis tagad kas jauns zināms? — vaicāja maršals, sniegdams viesiem kastīti ar cigāriem, kā arī pats izņemdams iz tā cigāru, nogriezdam ar kabatas nazīti tam galu un tad aizdedzinādams to pie sērkociņa, kuŗu fon Kličmanis, no krēsla uzcēlies, turēja tam pretī izstieptu jau labu brītiņu rokā, tā ka pašam gandrīz pirksti apdega.

— Nē, maršala kungs, jauns nekas nav pienācis klāt, — vecais mācītājs atbildēja, krēslā atlaizdamies ērtāk un smaržīgā cigāra dūms laizdams uz augšu. — Bet lieta ir tomēr diezgan nopietna. Mūsu barona kungs, par to dabūjis ko zināt, ir ļoti nemierā un griezās pie manis, lai es visu izzinātu, kas tur ir, kas nē un kas tādā reizā būtu darāms.

— Kas tā īsti par lietu? Es nekā vēl nezinu, — ievaicājās fon Kličmanis, vēl pajauns cilvēks, vidēju druiktņu augumu, sarkani dzelteniem matiem, tādām pat lielām ūsām, veselīgu izskatu un enerģiskiem ģimja pantiem.

— Polītiskā aģitācija, mīlais kaimiņ, tautiskā politika, nacionāli centieni! — Maršals atteica. — Bet es arī īsti nekā skaidra vēl nezinu. Lai mācītāju kungi pastāsta tuvāk.

— Mūsu pusē, barona kungs, sākušas notikt tādas lietas, kādas te agrāk nepazinām, — Cīrulenes mācītājs ņēmās skaidrot, pagriezdamies uz Kličmaņa pusi. — Ļaudis sākuši runāt par zemes dalīšanu. Kalpi pat sūdzējuši pie tiesas un prasot, lai kalpu mājas, kuŗas agrāk pievienotas pie muižas un kuŗas viņi paši tagad dzīvo, tiktu viņiem atdotas par dzimtīpašumu.

— Vai tas var būt? — fon Kličmanis uztraucās.

— Jā, barona kungs. Tiešām tā esot, — vecais mācītājs padevīgā laipnībā skaidroja tālāk. — Mūsu barons man pats teica, viņš pat saņēmis šai lietā kādu paziņojumu no aprīņa: un mūsu dziedāšanas biedrībā, kur skolotājs Aumalis ir par vadoni, notiekot politiska aģitācija — musināšana pret kungiem. Sevišķi kāds skroderis tur to darot.

— Ja tas taisnība, tad tādu skolotāju un skroderi vajaga apcietināt, vai vismaz pirmo tūliņ atlaist no vietas! — Fon Kličmanis iesaucās sparīgi.

— Tā ir tā lieta, barona kungs, ka nekas skaidri nav vēl zināms. Man tikai mūs barona kungs teica, ko viņš dabūjis zināt un uzdeva man izmeklēt to lietu tuvāk. Bet nekā nevarēju saklaušināt. Ka skolotājs Aumalis būtu aģitācijas lietās tas vadonis, to nevarētu iedomāties, — priekš tam viņš izskatās pārāk godīgs un nopietns. Jeb viņš būtu ļoti viltīgs? ...

— Dziļi ūdeņi mēdz būt klusi, — mācītāju pārtrauca maršals, gudri smaidīdams. Bet mācītājs stāstīja tālāk:

— Arī es tāpat domāju, maršala kungs, un, skolotājam neuzticēdamies, nekādās dziļākās sarunās viņu neievilku, bet drošības pēc griezos pie baznīcas vīra Ķirmgrauža, kas arī iet dziedāšanā un par kuŗa uzticību un padevību baronam es nešaubos. Tomēr no visas sarunas ar viņu dabūju pārliecību, ka dziedāšanas biedrībā un dziedātāju sapulcēs nekas neatļauts nenotiek un ka skolotājs ir godīgs cilvēks. Bet tomēr ir un paliek fakts, ka kaut kāda aģitācija pēdējā laikā mūsu pusē notiek: kalpi prasa zemi, pie Plocenes Zemļiem notikusi pretošanās policijai un pat pēdējās piekaušanas, kādā darbā ņēmuši dalību arī daži mūsu draudžu locekļi — cīrulnieki un saulgožnieki, bet kāds no Cīrulenes saimniekiem — Kūlaszaķis, kas gan jau arī agrāk bija pazīstams par lielu patgalvi, abi ar savu brāli pretojušies muižas policijai, tā ka ar varu nācies tos ielikt cietumā par piedalīšanos Zemļu karā.

— Bet, āre, kāds man dokuments nācis rokā, — ierunājās mācītājs Zontāgs, izvilkdams sev iz svārku krūtskabatas paprāvu lapu papīra un locīdams to vaļām.

— Kas tas ir? — Maršals vaicāja, sniegdamies pēc papīra.

— Tas ir, nu, kā to lai saka? Polītiska paskvila, — padevīgi paskaidroja Zontāga mācītājs, papīru maršalam padodams un palocīdamies. — Tanī aizķerti un dažādi piezoboti daži Kurzemes mācītāji, un taisni tie visvairāk pazīstamie.

— Kur jūs to dabūjāt? — Maršals vaicāja, papīrā ieskatīdamies un dodams to mācītājam atpakaļ.

— Tas piesūtīts mūsu skolotājam Namatēvam pa pastu, un viņš tad nodeva man.

— Lūdzu, lasiet priekšā, kas tur rakstīts.

— Visu to nemaz nevar lasīt priekšā, — tik rupji tur daži mācītāji aizķerti. Bet kādus pantiņus piemēra dēļ lasīšu. — Vispripriekš pašā pirmā pantā aizņemta mūsu Literāriskā jeb Latviešu Draugu biedrība, kā viņu latviski sauc. Ar otru pantu tad sākas atsevišķu mācītāju izzobošana. Lūdzu, klausīties, lasīšu no šās vietas:

„Tur Dobelē ir Bīlenšteins,
Tas valodā ir fikss un feins
Un priekšnieks sabiedrībai,
Ko dibināja bizmaņi,
Kas gaismai lieli pretnieki
Un skaugi latvietībai.

Tad Jūlijs Veide Valtaiķos;
Šis latviet' s pārgāj' s jezuītos
Un raksta „Piena Lavīzīti,”
Ko tikai muļķi lasīt mēdz,
Kam prāta maz, kas nesajēdz,
Ko gaismai rakst' par spīti.

Un jezuītu advokāts
Ir Celminieku Reinholds pats
Ar īstu zvēra dabu;
No kanceles viņš lād un spriež
Un skolotāju ārā sveiž,
Nevienam nedar' labu...”

— Nu, ko jūs par to sakāt? — mācītājs Zontāgs vaicāja, lasīšanu pārtraucis un lūkodamies uz citiem konferences dalībniekiem.

Šie gan visi reizē, gan cits pēc cita izteica savu sašutumu vai izbrīnīšanos par tādu pārdrošu sacerējumu, nosaukdami to cits par nedzirdētu, cits par nekrietnu paskvilu. Bet Zontāga mācītājs runāja tālāk:

— Vairāk šīs nekrietnības nelasīšu, — domāju pietiks. Tur ir pārāk lielas rupības. Piemēram par Kalna muižas mācītāju, veco Butkovski, kas pazīstams kā īsts savas draudzes nabadziņu labdaris, lasāms starp citu šāds izteiciens:

„Viņš meitu bērnus audzē.”

(Pagājušā gadu simteņa astoņdesmito gadu sākumā Lejaskurzemē klīda rokrakstā pa ļaudīm kāds gaŗāks satiras gabals par tā saukto Latviešu Draugu biedrību un vairāk Kurzemes mācītājiem. Cik romāna autoram no šās satiras, par kuŗu bija dzirdams, ka to Skrundas apgabalā kādam muižas nomniekam iedevis Māters, palicis vēl atmiņā, to viņš šē uzzīmējis. J.)

— Tas, rau, tā saprotams: viņš rūpējas un gādā par dažu savā draudzē dzimušu nabadzīgu ārļaulības bērnu audzināšanu, nežēlodams pie tam arī materiālus līdzekļus no savas puses; un šāda viņa labdarība šē nu uzsvērtā greizā un nekrietnā nozīmē. Un tas ir ļoti rupji.

— Bet kur šāda politiska paskvila cēlusies? Kas ir viņas autors? Vai rokraksts nav pazīstams? — maršals vaicāja, kā pētīdams, saviem pretimsēdētājiem raudzīdamies acīs.

— Rokraksts nav man pazīstams, — Zontāgs atbildēja. — Un, vērot to pēc rokraksta būtu arī vēltīgas pūles: pamfleta piesūtītājs, bez šaubām, būs par to parūpējies, ka norakstītāja roka lai nebūtu pazīstama. Bet kas zīmējas uz nezināmo sacerētāju, tad jāsaka, ka, nelūkojoties uz viņa prasto valodu un vispār uz viņa rupjībām un bezkaunībām, muļķis viņš nav un visus ievērojamākos Kurzemes mācītājus pazīst diezgan labi.

— Tātad paskvila izsacītām zobgalībām ir savs zināms pamats, sava zināma daļa patiesības? — tikko manāmi pavīpsnādams, ievaicājās fon Kličmanis.

— Taisni to nevarētu teikt, — pret Kličmani paliekdamies un padevīgi smaidīdams, atbildēja Zontāgs. — Bet kaut kas raksturīgs, tā sakot, zināmas pazīšanas zīmes tomēr atrodamas pie ikkatra no aizķertiem mācītājiem. Tā par Celminieku Reichvaldu patiesība ir tas, ka caur viņa gādību un gudrību tika aizraidīts no Pampaļu skolas kāds jauns, viņam nepatīkams skolotājs, vārdā Hāze, un pie tam viņš bija pratis to iekārtot visai gudrā, pavisam neuzkrītošā kārtā: tā kā skolotāja vieta tur savienota ar ērgelnieka amatu, tad Reichvalds, nevarēdams Hāzem skolotāja darbā nekā pieķerties, kritizējis viņu kā ērgelnieku: ņēmis un ierunājis baznīcas vīriem, ka Hāze par ātru ērgelējot, tā ka pie lēnas dziedāšanas pieradusē Pampaļu draudze neiespējot ērgelēm labi līgot līdz. Uz mācītāja priekšā likšanu un pamācību pagastā tad sasaukti visi draudzes saimnieki un likts tiem nobalsot, kā līdz šim dziedājuši pēc vecajām meldijām. Saimnieki sanāk tiesas namā un spriež, sak: mēs paši neko, būtum mierā ir ar šādu, ir ar tādu ērgelēšanu, bet ko teiks saimnieces un meitas, kad nevarēs baznīcā vairs labi izlīgoties un izgavilēties pēc vecu vecajām līkumainajām un lokumainajām meldijām? Vai lai kā skolas bērni sākam visi mācīties dziedāt pēc notīm? Nobalso, ka grib gaŗu ērgelēšanu. Bet jaunais skolotājs vecās meldijas ērgelēt neprot: viņš māk tikai jaunās meldijas, tās ir uz notīm, bet vecajām meldijām nošu nekur nav! Dabūja skolotājs aiziet, un pie visa bēdīgākais bija tas, ka viņš bija taisni rekrūša gados, kādēļ arī daži draudzes locekļi Reichvalda rīcību šai lietā vēl tagad nevar tam piedot, sevišķi tāpēc, ka minētais skolotājs bijis vispār ieredzēts.

— Nudien, gudris mācītājs šis Reichvalds! Jau dažkārt no viņa pazinējiem biju dzirdējis izsakām domas, ka tam būtu labāk vajadzējis studēt par advokātu. Arī šis notikums apstiprina šādu domu patiesību, — rokas berzēdams, nopriecājās fon Kličmanis.

— Bet kas gan ir šis paskvila autors? — vaicāja maršals.

— Vai tas tik nebūs Skrundas Plockalna nedarbs? Par to dzird, ka viņš rakstot nacionālā presē un strādājot kā aģitators, — fon Kličmanis prātoja, lūkodamies abiem mācītājiem acīs.

— Nē, barona kungs, Plockalns tā ko nespēj, no viņa spalvas tas nav nācis, — Zontāga mācītājs laipni un lēni, bet tomēr cieši un noteikti pretojās Kličmaņa domām. — Plockalns priekš tam daudz par neizglītotu. Pamfleta sacerētājam bijuši pazīstami dzejas likumi: pantmērs, ritms, jebšu arī negludens, tomēr viscaur pareizs. Tātad tos sarakstījis nevis kaut kuņš, kas tikai māc rakstīt, bet izglītots cilvēks. Plockalns gan arī, kā dzird, rakstot pantus, tomēr par viņu jāsaka tāpat kā par putniņu parunā: viņš dzied tikai tā, kā knābis audzis. No prozodijas viņš nezina ne rīta, ne vakara, kā tas redzams no kādas viņa sarakstītas politiskas, varētu teikt revolūcionāras rīmes, kuņa arī kļūst rokkrastā pa ļaudīm apkārt un iesākas šādiem vārdiem:

Kurzemnieks, tu nabags bauris,
Tavs dzīvīb's gals ir plīks pauris.
Tu laiz' tam kājas un rokas,
Kas tev dara tik daudz mokas.

Viss šis nedzejiskais samocījums ir 656 rindas gaŗš, viscaur pagalam kropls ārējā formā, nabadzīgs — pilnīgi gaudens izteiksmē — bez loģikas un ar neskaitāmiem atkārtojumiem, bet viscaur neizsakāma naida un niknuma pilns pret muižniekiem. Zemnieku apstākļi tur tēloti tik drūmi, kā tie ne vien kļūst gados, bet laikam arī dzimtbūšanas laikos tādi nevar būt patiesībā nekur bijuši: tik pārspīlētu grūtu dzīvi, kāda — ar atļauju teikt — šai dzejojumā tēlota, var izdomāt tikai cilvēks ar spilgtu fantaziju, kas pats kļūst laikus nav pieredzējis. Šis dzejojums ir jau vecs: es, skatīdams cauri sava nelaiķa vecā vagara grāmatas, atradu tur kādā kladē to ierakstītu ar gada skaitli 1866. Tā tad tas cēlies vai nu „Pēterburgas Avīžu” laikā vai drīz pēc tam, jo nav zināms, vai minētā gadā pati dzeja sacerēta, jeb vai mans vagaris tanī gadā to ierakstījis savā kladē.

— Kas tas Plockalns tāds ir par vīru? — maršals ievaicājās.

— Tas ir Skrundas Būdnieku māju saimnieks, — atbildeja Zontāga mācītājs. — No mūsu skolotāja Namtēva, kas ir vecs, uzticams cilvēks un raksta arī Jelgavas avīzēm ziņojumus no mūsu apkārtnes, esmu ievācis tuvākas ziņas par Plockalnu. Tas jau kopš vairāk gadiem esot Brīvzemnieka līdzstrādnieks tautas dziesmu un pasaku vākšanas darbā, kuņas tam viņa māte sakot priekšā un kuņas tas uzrakstot un sūtot Brīvzemniekam uz Maskavu. Bet viņš sūtot ziņojumus arī nacionālajai latviešu preseī un kaļot rīmes. Vispār tad arī nodibinājies ieskats, ka šis gaŗais rīmējums par kurzemnieku, šo nabaga bauri ar plīku pauri, ir viņa nedarbs. Ja atļaujiet, kungi, es lasīšu kādus gabaliņus arī no šīs gaŗās dzejas priekšā.

— Lūdzu, dariet to, — sacīja maršals.

Zontāga mācītājs, izvilcis sev no kabatas kādu vecu, stipri sadzeltējušu kladi, sāka lasīt:

„Lupatas, skrandas — tavas bandas,
Putra tev pa kuņģi vandās;
Koki tev pa mugur' lēkā,
Stallis — tava dzīves ēka.”

Tad piestājies teica:

— Un nu, lūdzu, klausieties tālāk, kādu citu vietu:

„Ķeizars tālu, Dievs ir augstu.
 Tu tieci sist, ka kauli auksti.
 It neviens, kas par tev turas;
 Visur, kur tu iet, tur duras.
 Tad es gan tev vēl ko teikšu
 Un tad savu runu beigšu:
 Stengri, naigi, aši, braši
 Satur dūšu, itin knaši,
 Turies, duries, speries, tveries,
 Atsperdamies matos ķeries.
 Dūša ir no Dieva dota,
 Dūša — tā ir vīra rota.
 Satur dūšu, tad tu steigsies
 Un uz priekšu labi veiksies.
 Dievs ir katram prieku lēmis,
 Vai tad vien tos tevim ņēmis?
 Turies tu tak cilvēkkārtā,
 Neliec sevi tu novārtā.
 Tārps, pie zemes piemīts, možas,
 Savam pretiniekam kožas.
 Ko vēl vīrs, kas prātā cēlies?
 Vai viņš tīši dubļos vēlies?
 To gan negribētu ticēt —
 Kurzemnieks liks sevi vicēt!
 Prāta vīrs, ak nāc jel laukā,
 Turies pretī bēdu aukā! ...
 Ak, jūs nodzērušies slaiki.
 Tagad nav vairs vis tie laiki;
 Jūs tik nāves zāles maisāt,
 Kokaļus starp kviešiem kaisāt;
 Velna kalpi, tie jūs esat!
 Šādu vārdu, to jūs nesat
 Baurim apstulbināt acis, —
 Dažs jau baurim bedri racis...

— Diezgan, mācītāja kungs, diezgan, — runāja fon Kličmanis starpā. — Pietiek tādu neģēlību klausīties. Es tik varu teikt, tā jau ir gatavā revolūcijas aģitācija — aģitācija visnepārprotamākā kārtā pret zemes augstāko iedzīvotāju kārtu, — pret muižniecību.

— Un pret mācītājiem arī, — iemeta starpā Zontāga mācītājs. — Pret mācītājiem lietoti vēl neģēlīgāki vārdi nekā pret muižniekiem. Pāris pēdējie teicieni, ko dzirdējāt, bija mērķēti pret mācītājiem, un ja būtu tālāk klausījušies, tad būtu dzirdējuši vēl lielākas neģēlības.

— Nē, mācītāja kungs, nav vajadzīgs, — atrunājās atkal fon Kličmanis. — Bet ko es saku, ja izdosies šāda aģitācijas raksta autoru uzziņāt un viņam vainu varēs pierādīt, tad šai zemē palicējs tas nebūs. Paga, no kā jūs to, mācītāja kungs, dabūjuši? No sava vagma, un tas jau miris?

— Jā, barona kungs. Viņa grāmatās to atradu.

— Vai tas arī nav bijis revolūcionāru ideju piekritējs, kad tādu rīdīšanas paskvilu norakstījis un uzglabājis?

— Nē, barona kungs. Tas bija dievbijīgs cilvēks ar pilnīgi veclaiku ieskatiem.

— Vai viņam nav kāds dēls?

— Nē, barona kungs, viņš nomira bez bērniem.

— Bet vienu lietu es nesaprotu, — ierunājās maršals Nurmhūzens. — Skrunda taču ir kroņa pagasts, kur zemniekiem tātad nav nekādu tiešu darīšanu ar muižniekiem, un pēdējie pirmējos nevar nekā spaidīt nedz tagad, nedz arī varēja to darīt klaušu laikos. Kur un kā te nu minētam Plockalnam varēja rasties un attīstīties tāds nāvīgs naidis pret muižniekiem? Un ja kroņa ļaudīs pastāv tāds naidis pret muižniecību, kāda šai dzejas gabalā propogandēta, ko tad lai saka par dzimtpagastu ļaudīm?

— Ja zemniekos tiešām mājotu tāds naidis pret muižniecību, kāds izskan no tikko dzirdētiem pantiem, tad jau varētu teikt, ka mēs, muižnieki, sēžam tikpat kā uz pulvera mucas, — teica fon Kličmanis. — Par laimi tā tā lieta nebūt nav. No mācītāja kunga nolasītiem pantiem gan dveš akls niknums pret muižniekiem, bet tur nav izteiktas vis mūsu zemnieku domas vai jūtas, bet tikai kādas slimas galviņas netīrs murgojums, kuŗam ap pašu patieso dzīvi nav nekā kopēja. Tomēr lai paliek šis melnais naida izvirdums šimbrīzam kur bijis: mūsu uzdevums tagad ir nevis meklēt un saukt pie atbildības autoru kādām vairāk gadu desmitus vecam propagandas dzejojumam, bet gan noskaidrot jautājumu par to parādību, kāda pēdējā laikā novērota vietējā sadzīvē, kā arī mēģināt uzzināt tās paskvilas autoru, kuŗā tik nejauki aizķerti taisni tagadnes ievērojamākie mācītāji. Es gribētu dzirdēt, kādas ir mūsu mācītāju kungu domas šinī lietā.

— Par šo lietu es jau esmu rūpējies, pārrunādams to ar sava pagasta veco skolotāju Namtēvu, kas latviešu rakstniecību un avīžniecību it labi pārzina, — atrunājās Zontāga mācītājs. — Tas atzina, ka anonīmās paskvilas autors meklējams starp trim latviešu vīriem: Brīvzemnieku, redaktoru Vēberu un Māteru Juri. Vienam no tiem vajaga būt viņas sacerētājam.

— Brīvzemnieka darbs laikam gan tas nebūs, — lēni iebilda Cīrulenes mācītājs. — Es Brīvzemnieku pazīstu personīgi, viņš ir ļoti nopietns un caur un cauri godīgs cilvēks. Nespēju iedomāties, ka viņš kādu varētu personīgi aizķert, un vēl tik asi, kā tas šie darīti.

— Arī es uz Brīvzemnieku domāju vismazāk, lai gan politikas laukā arī visgodīgākie cīnītāji dažreiz nebūt aiz kādiem personīgiem cēloņiem, bet sekmēdami kādu augstāku ideju, — piemetināja Zontāgs. — Tāpat arī uz „Balss” redaktoru Vēberu es nopietni nedomāju: Kurzemes apstākļi viņam stāv laikam diezgan tālu, un dažus no pamfletā uzķertiem mācītājiem viņš droši vien tuvāk nemaz nepazīst, izņemot, protams, Bīlenšteinu un Veidi. Atliek tātad vienīgi Māters.

— Jā, Māters varētu gan laikam būt, — pievienojās sava amata brāļa domām Cīrulenes mācītājs. — Lai gan viņš jau dažus gadus miris, bet viņa rakstus visi labprāt vēl lasa.

— Bet, ja sacerētājs nav no vietējiem, tad mums arī nav no svara zināt, kas tas tāds ir, jo tad mēs tam tā kā tā nevaram nekā darīt, — ieminejās fon Kličmanis.

— Pilnīgi pareizi, — pievienojās viņa domām maršals. — Šādā gadījumā svarīgs tikai jautājums: kas iedomājies paskvilu izplatīt mūsu apvidū, un kamdēļ te vispār tagad notiek tādas parādības, kādas agrāk te nepazina.

Šādām maršala domām dzīvi piebiedrojās visi citi konferences dalībnieki. Pēc ilgākas šurpu turpu runāšanas vienprātīgi vienojās, ka tā nevarot palikt un ka kaut kas jādara, lai ļaunus apstākļus labotu un šejienes apgābā, kur visu laiku par nekādu politiskuvaģitāciju nekas nebijis dzirdēts, kā tas laikrakstos jo bieži gan lasāms par daudz citām pusēm, pasargātu arī turpmāk pret visiem ļauniem iespaidiem. Tomēr, kas īsti būtu darāms, to nevarēja izgudrot. Beidzot Cīrulenes mācītājs ieminējās, ka viņu barons domājot, vai pie visa neesot vainīga tā jaunā būšana: biedrības dibināšana, dziedātāju sapulces, zaļumu svētki un rīkošanās uz teātra izrādīšanu.

Šādas domas tūliņ visi atzina par pareizām, tādēļ ka agrāk, kad tādas lietas te nebijušas vēl pazīstamas, arī minētās bēdīgās parādības neesot notikušas.

— Tādā gadyumā vajadzīgs Cīrulenes dziedāšanas biedrību slēgt un skolotāju, kas ir dziedātāju vadonis, atlaist no vietas, — dzedri iesaucās fon Kličmanis.

— Tas nav tik viegli izdarāms, — krēslā pastipri atpakaļ atlaidies un domīgi griestos lūkodomies, it kā ko gudrodams, runāja maršals. — Biedrības slēgšana saceltu tūliņ zināmu uzbudinājumu vietējos ļaudīs un troksni nacionālā latviešu presē; mūs, šā aprīņa muižniekus un mācītājus, sāktu ieskatīt par diezkādiem reakcionāriem un nevis liberāliem vīriem, par kādiem taču gribam būt, kā to laika gars tagad no mums baltiešiem, prasa un par kādiem mēs vietējās sabiedrības acīs arī gribam rādīties, lai varētum nostāties labvēlīgā pretstatā pret krievu reakciju, kuŗa zem Aleksandra II valdības kļūst ar katru dienu stiprāka un stiprāka. Biedrības slēgšanu varētu viegli izdarīt, — tas nebūtu nekā, bet kā jau sacīju, tas saceltu zināmus putekļus. Vislabākais, domāju, būtu atlaist skolotāju no vietas: paliecot bez vadoņa, dziedātāji izjuks, un biedrība izbeigsies pati no sevis. Paga, kā to skolotāju sauc?

— Aumali, — pasteidzās atbildēt Cīrulenes mācītājs.

— Tas ir tas pats, kas ar savu kori dziedāja mūsu barona septiņdesmitā dzimumdienā... Bet kā viņu lai atlaižam? Es neesmu par viņu nekā ļauna dzirdējis.

— To viņa darbi rāda, — atkal dzedri iesaucās fon Kličmanis. — Kamēr viņa šē nebija, nekādas nekārtības mūsu pusē nenotika. Un ka cīrulniekos sākuši parādīties jaunlatvieši un nacionāli aģitatori, par to man, kā tagad atgādājos, priekš kāda laika stāstīja arī doktors Odiņš, un tas tādas lietas zin labāk, jo viņš ar ļaudīm satiekas daudz biežāk nekā mēs. Ar vienu no šādiem nacionāliem aģitatoriem, kas dzīvojis pie skolotāja, viņam pat iznākusi sadursme, kuŗas sekas tad bijušas — duelis, ko mēs jau zinām. Tātad viens no vainīgajiem, ja ne pats galvenais, būs gan minētais skolotājs, ja arī viņa vaina no ārienes neliktos redzama, jo ja dziedātāju sapulcēs notiek neatļauta aģitācija, tad galvenais vainīgais pie tam ir tieši viņš, tādēļ ka viņš ir dziedātāju vadonis, un tātad viņam piekriņ atbildība par to, kas tur notiek. Bez tam viņš pieturējis pie sevis minēto aģitatoru — kādu latviešu studentu.

— Ja atzīst par vajadzīgu dabūt kādu nepatīkamu cilvēku projām, tad vaina tam jāatrod!...

Maršals, domīgi runādams, cieši noteica. — Tā ir īstā gudrība, bez kuŗas politikā nekad nevar iztikt, ja grib sekmīgi strādāt, un bez kuŗas arī mēs nevaram iztikt, ja negribam būt lieki sentimentāli un darboties bez panākumiem. Ja lieta grozītos tik ap manu vai jūsu kāda personīga labumu, tad es šādas ļaunas gudrības piemērošanu pret jauno cilvēku nekādā ziņā nepielaustu, — to neatļautu mana tikumiskā sajūta; bet kad lieta grozās ap mūsu dzimtenes labklājību, un to prasa augstāka politika, tad jāpiekāpjas visām citām interesēm, un, ja vajadzīgs, jāupurē arī viena otra atsevišķa cilvēka personīgā labklājība, jebšu mums arī pašiem sāpīgi redzēt, ka kādam notiek netaisnība. Tomēr šādās reizēs nedrīkstam vadīties no jūtām, bet tikai no aukstā prāta gudra aprēķina. Dzimtenes labklājībai — viņas mieram un kārtībai jāstāv augstāk par visu!

Brīdī iestājās konferencē klusums. Tad maršals, uzsizdams piepeši ar plaukstu sev pa celi, spēji sakustējās un priecīgs lūkojās visapkārt uz saviem biedriem.

— Man padoms rokā! — viņš dzīvi iesaucās. — Paga, vai šis pats skolotājs vasaru nebija par prezidenta biedru skolotāju konferencē?

— Jā. Viņš bija, — abi mācītāji pasteidzās atbildēt reizē.

— Nu, re! tad laba reiza tikt viegli ar viņu galā. Konferencē, kā atcerēsities, kāds skolotājs stāstīja par krievu inspektoru, nostādīdams to smieklīgā stāvoklī. Patiesībā tas nu nekā sevišķs nebūtu; bet kad grib un ir vajadzīgs, to var izvērst par aģitāciju pret pārkrievošanas politiku.

— Bet viņš jau nemaz nestāstīja par inspektoru, to darīja kāds cits skolotājs, — iesaucās Cīrulenes mācītājs, domādams, ka maršals aizmirsis notikuma gaitu un skolotājus samaina.

— To es ļoti labi zinu, prāvesta kungs, — maršals atteica, roku drusku paceldams un tad atkal nolaizdams sev priekšā uz galda, it kā gribēdams mācītāja izbrīnīšanos noklusināt nevien ar saviem

vārdiem, bet arī ar rokas palīdzību. — Lai arī cits par inspektoru stāstīja, bet jūsu skolotājs konferencē bija prezidenta biedrs, un tātad uz viņu guļ vēl lielāka daļa atbildības par to, kas konferencē noticis, nekā uz pašu runātāju.

— Bet maršala kungs, tad jau es arī esmu līdzvainīgs un varbūt taisni vēl vairāk par visiem, jo es taču biju pats prezidents un faktiski arī vadīju sapulci, — pa daļai izbrīnījies, izsaucās Saulgozes mācītājs. — Ja šo lietu sāk kustināt, tad jau es křitu drīzāk sodā nekā skolotājs Aumalis.

— Jūs mani, mācītāja kungs, nesaprotat un tādēļ velti uztraucaties. Par jums te nemaz nav runa, bet tikai par nepatīkamo skolotāju, un pret tādu tad arī, ja vajadzīgs, var uzsākt izmeklēšanu, lai to varētu atlaist no vietas, bet nevis pret jums. Kas gan pret jums ko uzsāks, kad draudzes patrons un vispār muižniecība ar jums mierā, kaut jūs konferencē būtu diezko teikuši? Kur nav sūdzētāju, tur nav tiesnešu. Tā ir veca patiesība. Ar skolotāju, protams, cita lieta. Es nebūt arī nedomāju, ka pret to vajadzēs šās lietas dēļ uzsākt kādu izmeklēšanu. Notikumu konferencē var tikai viņam pašam minēt, paskaidrojot, ka krievu iestādēm tas nācis zināms un ka tās prasa viņa atlaišanu. Mēs varam vēl teikt, ka izdarām viņam lielu žēlastību, atlaizdami viņu tomēr nevis šāda augsti politiska notikuma dēļ, bet ņemdami par atlaišanas iemeslu kādu mazāk svarīgu notikumu, lai nebojātu viņam dienesta gaitu.

— Kā viņam sviežas ar sievietēm? Val nav kas dzirdams? Piemēram, ar apkārtējo saimnieku meitām, vai lielākām skolniecēm? Tādas saimnieku meitiņas un citas zemnieku skaistules krīt uz skolmeistariem un skrīveriem gluži tāpat kā pilsoņu skuķes uz studentiem un oficieriem, — bpriecīgi, blēdīgi smaidīdams, runāja fon Kličmanis. — Kad par jūsu skolotāju, prāvesta kungs, būtu zināmi kādi notikumi ar tām, tad viegli būtu vīt tam valgu.

— Nē, barona kungs, nav nekas dzirdēts, — Cīrulenes mācītājs atteica nopietni. — Ar mūsu barona pūliņiem mums izdevies savā draudzē tikumības lietu vlspar nostādīt uz tādiem pamatiem, ka šai ziņā nekādas sūdzības nemēdz nākt priekšā.

— Bet kā stāv ar jūsu skolotāju krievu valodas prašanu? Vai viņš ir krievu seminārists? — maršals vaicāja mācītājam.

— Nē, viņš ir tāds pat privātskolotājīņš.

— Nu, tad pavisam viegla lieta. Mēs nolemjam, ka Cīrulenē par skolotāju gribam krievu semināra audzēkni, un kad nu viņš tāds nav, tad viņš atlaižams. Un tad viņš aiziet ar godu un vesels, un mēs viņa nākotni nekā neesam bojājuši.

— Nurmhūzen, tev ir ne vien lielas politika, bet arī diplomāta dāvanas! Tu iesi ātri uz augšu! — sajūsmināts izsaucās fon Kličmanis.

— Bet, maršala kungs, mēs taču paši taisni cīnāmies pret pārkrievošanas politiku. Kā tas nu saiesies ar mūsu cīņas principiem, kad mēs paši prasīsim pēc krievu semināristiem? — pagalam izbrīnīdamies vaicāja Cīrulenes mācītājs.

— Kas to saka, ka mēs krievu semināristu patiesi prasīsim vai tādu pieņemsim? — gudri vīpsnādams, savukārt maršals vaicāja mācītājam. — Mēs pie šī skolotāja atlaišanas tikai to uzdosim par iemeslu. Pēcāk lai pagasts, ar jums un baronu aprunādamies, pieņem kādu skolotāju grib. Jūs pat taisni varat raudzīties, ka tas lai krievu seminārists nebūtu. Bet par visām lietām raugieties arī uz to, ka nepieņemtu atkal tādu, kas grib darboties ar biedrību dibināšanu, dziedāšanu, — tad būsim atkal turpat, kur tagad esam. Īstam tautskolotājam nav ne ar ko citu jādarbojas kā tikai ar skolu.

Cīrulenes mācītājs pēc neilga starpbrīža, noliekdams savu sirmo galvu uz vienu pusi un paklusu nopūzdamies, žēlīgā balsī teica:

— Patiesībā man skolotāja Aumaļa žēl. Viņš vēl tik jauniņš, pie tam godīgs cilvēks un visā šai lietā laikam pavisam nevainīgs.

— Ja viņš arī pats nekā nav aģitējis, tad tomēr nevainīgs viņš nav nekādā ziņā, tādēļ ka aģitāciju pielaidis. Visi gudrinieki tā jau palaikam mēdz darīt, ka, savu ādu sargādami, labprāt to tirgū nenes

un paši atklāti neuzstājas, bet savus tumšos nodomus labāk uzdod izdarīt citiem, mazāk apdomīgiem un dūšīgākiem, — fon Kličmanis runāja dzedri un sparīgi.

— Nekas, mācītāja kungs, — maršals lēni un gudri noteica, no galda uzceldamies un jaunu cigāru paņemdami, pēc kam sāka pa istabu soļot uz priekšu un atpakaļ. — Jauns stāds visur drīz iezeļ — to var vairākreiz pārstādīt, un bez tam nemaz nevar zināt, vai jaunā cilvēka atlaišana no vietas nenāk varbūt taisni viņam pašam par labu. Varbūt viņš citur sasniedz ko daudz labāku. Tad viņš vēlāk par to mums vēl pateiksies, ka mēs viņam palīdzējuši saraut saites ar tādu bēdīgu apkārtni, kāda ir mūsējā, kur viņa pūliņus tik maz prot cienīt.

Maršals iesmējās tik jautri par šādu paša asprātību, ka viņa ar zelta tresēm rotātie uzkamieši — viņš šodien bija uzvilcis galma ierēdņa uniformu, — uz augšu un leju cilādamies, pa logu iespīdošā saulē mirdzēja un laistījās.

— Nu jā, tā tad paliek, — nostādamiem galda priekšā, pretim citiem konferences dalībniekiem, maršals teica tagad nopietni. — Es likšu izgatavot protokolu un piesūtīšu jums visiem parakstīšanai, kā arī lēmumu attiecībā uz skolotāja atlaišanu likšu viņam piesūtīt. Bet jūs, prāvesta kungs, ja gribat, varat tam jau iepriekš personīgi paziņot, ka viņš uz draudzes skolu valdes lēmumu atlaists no vietas tādas un tādas lietas dēļ; tāpat arī varat tam par apmierināšanu pasacīt, ka mēs ļaunu neesam viņam gribējuši darīt, bet līdzējuši, cik vien tas bija iespējams, par atlaišanas iemesliem uzdodami nevis kādu politisku aģitāciju, bet vienīgi to, ka viņš nav krievu zeminārists.

Pēc tam maršals aicināja konferences dalībniekus otrā istabā sev līdz uz kafiju.

9.

KNABENES JANČA STĀSTS

Kā ķeizars savus dēlus un brāļa dēlus mācījis. — Kā laulībā sadzīvojis. — Kā ķeizara bērns pārbaudīts. — Kā muižnieki dabūjuši varu pār ķeizariem. — Kālab ar turkiem karš izcēlies.

Norunātā svētdienā rīšmete pēc pusdienas ieradās Druviniekos līdz ar savu brāļa dēlu, Knabenes Janci. Tas bija ģērbies zaldāta drēbēs, gaŗos, spīdīgos zābakos un vispār gāja, izturējās un runāja tā kā zaldāts: stalti un denkti. Lai gan vairāk gadu bija jau pagājuši, kopš no kaŗa klausības pārnācis mājās, tomēr savu zaldāta ģērbu viņš vēl arvien glabāja, uzģērbdams to tikai vai nu ejot kur dzīrās, vai kādā citā goda reizē, jo, galvas pilsētā kalpojot, viņam zaldātos bija klājies diezgan labi un tālab viņš uz savu bijušo dienestu bija ne mazumu lepns un labprāt arī mīlēja lepoties ar gvardu jātnieka raibi skaisto ģērbu, jo tas noderēja it kā par apstiprinājumu viņa lielības stāstiem par dzīvi galvas pilsētā. Par labu reizi, kur derēja parādīties savā godībā viņš bija ieskatījis arī savu nācienu kaimiņu novada kalpu mājās, jo lai gan kalpi mazi ļautiņi, tomēr toties viņu atkal ir jo daudz — veselas sešas saimes vienās pašās mājās, un kur nu vēl pienākušie kaimiņi; uz viņa parādīšanos pilnā brašumā šinī reizē bija viņu gan sevišķi vēl paskubinājis pats rīšmete, gribēdams visai spīdēt kalpu acīs ar savu brašo krustdēlu, un tā viņi abi nu ieradās kalpu mājās — viens vecs, mazs un pa daļai jau salīcis, otrs — brašs, stalts un gaŗš.

Pa durvīm ieejot, Jancim vajadzēja krietni saliekties, lai augstā misiņa cepure ar ērgli galā neatdurtos durvju palodā. Arī istabā pilnīgi taisni viņš varēja nostāties tikai dziedru starpās, bet zem pašiem dziedriem vajadzēja galvu noliekt drusku uz leju. Istabā iegājis, viņš cepuri vis nenoņēma, bet paturēja galvā, tā ļaudams viņas spoŗumu jo labāk apbrīnot. Tikai kad Miķelene bija paraudzījusi palaunagu un aicināja abus viesus pie galda, viņš noņēma cepuri un novilkā arī

šinelī, dodams nu iespēju apskatīt arī raibo uniformu, bet kājas salika vienu pār otru krustis, lai tā jo labi izrādītu arī savus gaļos, spīdīgos zābakus ar spožajiem piešiem.

— Ā, kas Knabenes Jancis par brašu brammani izvirtis! — Iesāka viena no kalpu sieviņām valodu ar pazīstamo uzrunas un apbrīnošanas formulu, kādu parasts teikt lielākiem bērniem vai jaunekļiem, kad tie kādu laiku nav redzēti, lai gan pie tagadējā viesā šī formula īsti vairs nederēja, jo tas bija trīsdesmit gadu vecs, kad augšana jau sen mitējusies.

— Bet krusttēvā jau nav atdevies, — izmesto sarunas pavedienu veikli uzkerdama, teica kāda otra sieviņa. — Nav arī ne tēva auguma, ne seja. Drīzāk liekas mātē atsities.

— Jā, mātes atsišķis uz mata, — turpināja atkal pirmā sieviņa. — Tāpat kā viņa: gaļu augumu un gaišu plauku, tikai mati tumši.

Šai istabā, kuņā dzīvoja Miķelis un Brammanīšu Pēteris ar saviem piederīgiem kopīgi, bija tagad sanākuši arī citi kalpi un tiem līdz gandrīz arī visas viņu saimes, kā arī daži kalpi no citām mājām, jo vīriem bija galīgi jānorunā par rīšmetes braucieni uz galvas pilsētu, bet sievas ar bērniem un citiem atkal gribēja redzēt un apbrīnot Knabenes Janci un dzirdēt viņa stāstus par dzīvi galvas pilsētā un ķeizara tuvumā. Kad Brammanīšu Pēteris vēl izvilka iz skapīša pusstopu, kuņ šai reizei klusu bija apgādājies, un ielēja abiem viesiem pa čarkai uz katru kāju, kā arī pudeli ar glāzīti laida apkārt gar citiem vīriešiem un pat gar vecākām sievietēm, tad visus drīz pārņēma dzīva jautrība, un kalpu istaba sāka līdzināties dzīvu namam, jo dažam nu kļuva galva siltāka un mēle lokanāka, kā arī ikviens jutās spiests sacīt šādu vai tādu laipnības vārdu gan pret viesiem, gan arī pret Brammanīšu Pēteri, jo, sak, vai nu cita brandavu dzēris, sēdēsi kluss kā mūris, gaidīsi vēl un neizrādīsi nekādu laipnīgumu. Kā tas izskatītos?

— Nu, Janci, ēd, ēd un sāc tad stāstīt. Visi jau gaida, — grib ko dzirdēt par ķeizaru, — rīšmete pieskubināja krustdēlu.

— Lai paēd, lai! Gan jau izstāstīs. Galu galā, vai nu ķeizars diezkāds citāds. Taču tāds pat kā visi citi cilvēki. Tikai tā vara, — Miķelis ieminējās.

— Ir tāds kā citi cilvēki, ir arī ne, — Knabenes Jancis noteica tagad droši un svarīgi, tā ka nekādu pretrunu, vai citādu domu izteikšana tur nebija vairs iespējama.

— Ak tad nav vis tāds kā visi citi cilvēki! — Penkulis izsaucās, priecīgi izbrīnījies, ka no Knabenes Janča dabūs nu reiz dzirdēt drošas un patiesas ziņas par ķeizaru, un jo ķeizars savādāks par visiem citiem cilvēkiem, jo jaukāka būs, protams, ir stāstīšana, ir klausīšanās.

— Citādi jau būtu tāds pat kā visi citi cilvēki: kājas, rokas un viss izskats tāpat kā visiem. Bet tā lielā bardzība, — to jums vajadzētu redzēt un dzirdēt, tad jūs zinātu, kas ir ķeizars un kāds tas ir! Citādi jūs ir ne iedomāties nevarat. Es viņam nokalpoju pieci gadi, un viņam tuvumā vien nodzīvoju. Es viņu pazinu, kad arī nakts vidū tumsā satiktos. Jau no soļiem vien noprotu, ka tas ir viņš un neviens cits, — stiprā balsī runāja Knabenes Jancis, beidzis ēst un sarīkodams pīpu.

— Ak tad bargs ir gan pārlietu! — Penkulis atkal brīnījās. — To jau var domāt. Jo lielāka muiža un vairāk kalpu, jo bļaurāks vagaris, — citādi tādu baru nevaldīsi. Kur nu vēl, kad tik daudz cilvēku jāvalda, — tik daudz muižu, pagastu un pilsētu, kalpu, saimnieku, vagmaņu un kungu!

Knabenes Jancis, pīpu sarīkojis un dūmu vilkdams un laizdams, stāstīja tālāk:

— Esmu redzējis ir dažādus vagarus, ir dažādus kungus, bargus jo bargus. Bet varu jums teikt, neviens tie nelīdzinās ķeizaram, pat ne tuvumā netiek. Kad viņš uzbļaus, tad nebūs vis tā, kā kāds vagarītis vai baronelis kad uzkliež. Ai, tas pavisam kas cits! Ja jums nebūs drošas dūšas un nebūsit pie tam pieraduši, tad uz vietas vis nenostāvēsit, bet izleksit gaisā.

— Brālīt balto! — paklusu izsaucās Biezuma Bozums, galvu papurinādams un stipri nosarkdams. — Tādam tuvumā, — tad gan jāstrādā, kā lai visas vīles plīst.

Bet Knabenes Jancis stāstīja tālāk:

— It īpaši pie munstures viņš ir bļaus. Ja kādam gadās cieta galva un nevar munsturi iemācīt, tad vajadzētu dzirdēt, kā viņš uzbļaus. Bet ja kādam plīķi cirtīs, — na, tad trīs dienas vaigs būs sarkans.

— Ak tad cērt gan arī plīķus! — tīri izbijies, brīnījās Penkulis.

Bet Knabenes Jancis stāstīja tālāk:

— Ar mācību ir tā: zaldātus ķeizars pats māca mazāk, vairāk to dara oficiēri un ģenerāļi, bet savus dēlus, brāļu dēlus un citus radniekus vairāk māca pats.

— Nu jā, to var domāt. Kas gan cits lai ķeizara dēlus un radniekus drīkstētu brīdēt, kad nemācās. Bet kā tad šie? Var iemācīties, jeb jādod arī kāds brīdiņš? — Knēveļa Didžis vaicāja, kļūdams neparasti laipns un padevīgs, kā jau aizvien, kad bija runāšana ar kādu svešu cilvēku.

— Par paša dēliem neko nevar teikt, — tie mācījās puslīdz labi. Un paša dēli, to jūs jau zināt — jo tā ir visur — tiek arvienu lutināti un tādēļ tiem vairāk skatās pāri. Bet brāļu dēlus un citus rada gabalus, tos gan viņš ņēma stingri. Un bija arī viņam bēdu dienas ar tiem: nevar iemācīties, — galvas cietas kā krami. Bet palaidnieki lieli, naudas tērē daudz. Šis gan dod, dod, bet kur tu tādām caurbīrām vienmēr piedosi? Nav un nav gana! Līdz tik ķeizaru satiek, līdz tik: „Krusttēv’, dod naudas! Krusttēv’, dod naudas!” To vien dzird. Šim viņu dēļ naudas zutnis klāt vien jānēsā. Bet par to arī, kad dažreiz sapīka, tad bija pērkons un zibens. Tā viens brāļa dēls — tāds liels, tievs, gaŗš klijāns, gaŗāks par mani, bet tāds neveikls, īsts laidaks, gauži nevar munsturi iemācīties, brīnum cieta galva. Un, blēdim, nemaz nerūp mācība. Mēs jau pa vaļas laiku kuŗš katrs labprāt parādītu, pamācītu, kā jāstāv, kā jātur flinte. Bet ne viņš mums ko prasa, ne palūdz, nedz arī mēs tad šim ko ierādām. Kas mums par daļu? Reiz šo lielo kladaņķi pats atkal māca munsturēt, bet neņemas un neņemas. Paiet jau vesela ēdiena starpa, ķeizars paskatās pulkstenī, — jā, jau tūliņ septiņi, jāiet brokastī. Un sulainis vēl rikšiem atskrej un ziņo, ka atbraukuši viesi: citi ķeizari un nezin kādi ķēniņi, visi ar savām cienmātēm un bērniem lai. Bet brāļa dēls nekā nav iemācījies, ka viesiem varētu ko priekšā uzmunsturēt. Mēs, nomaļus stāvēdami, jau redzam, ka labi nebūs, jo ķeizaram jau viss ģīmis sarkst vien. Bļauj vēl vienreiz, otrreiz, bet šis atkal samuldas un neiznāk, kā vajag. Ķeizars tad kā grāba puisī aiz auss, tā arī auss bij nost!

— Vai traks! — tad gan ir briesmīgs. Atplēsa ausi? — vairākas balsis izsaucās reizē.

— Jā, ausij grību kā nieku atrāva, — Jancis apstiprinādams noteica otrreiz.

— Brālīt balti! — izsaucās Biezuma Bozums, galvu pagrozīdams un stipri piesarkdams. Bet Knēveļa Didžis teica:

— Tad ir gan špetns vīrs ar stingru roku. Nu, kā šis pret ķeizarieni izturas? Vai to arī kādreiz sastrostē, kā jau tas laulātu ļaužu dzīvē parasts, jeb pie viņiem tā tas nav?

— Kur nu bez tam! — atteica Jancis, omulīgi atvēzēdamies un ūsas grozīdams. — Kā to var iedomāties, kur tik bargs vīrs, tur sieva lai iztīktu bez kāviena? Cikreiz pats savām acīm neesmu redzējis ķeizarieni nobļāvušos un nošķurkājušos.

— Diezin no kam šiem tās ķildas gan visvairāk izceļas: vai saimniecības dēļ, jeb kad šī bērņus labi nekopj? Jeb vai kad pretī runā? — Knēveļa Didžis laipnā ziņķārībā pētīja tālāk.

— Nu, ko tur visus sīkumus var izteikt, — gudri paskaidroja Knabenes Jancis. — Kā kuŗu reiz. Laulības dzīvē gadās dažādi. Visvairāk brāzienu jau iznāca gan to pašu bērņu dēļ. Viņa par daudz tos grib lutināt, šis atkal uzstājas stingrāk, un tad tūliņ ugnns pakulās. Pretimrunāšanu viņš gaužām necieš. Ja viņš jau sācis pīkties, un šī teiks vārdu pretī, tad tūliņ virsū, lai rokā kas būdams. Reiz pie munstures redzēju: vienam no jaunākiem dēliem labi nevīkst ar mācību, ņem viņu rāt un brīdēt, šī sāk pārstāt.

— Kā nu ne! Mātes sirds, — tūliņ sāp, — asaras sev iz acīm slaucīdama, Brammanīšu Pēteŗa māte raudulainā balsī pārtrauca Knabenes Janci, bet šis stāstīja tālāk:

— Un viņš tūliņ ar kančuku klāt un dod abiem — ir dēlam, ir mātei.

— Abiem!? — Pa daļai izbrīnījušās, pa daļai izbijušās, izsaucās pāris sievas reizē.

— Jā. Nu, ko tur darīt? Ģenerāļiem jāiet ķeizareni glābt un žēlot. Pāris tie drošākie iet klāt un saka: lūgtu, lai paliek šoreiz, lai paliek.

— Nu kā tad, nu kā tad, — kādas sieviņas atkal noteica, asaras slaucīdamas un žēlīri priecīgi smaidīdamas. — Kad vīru pagāni savās nevaldāmās dūsmās sit sievas, tad jau citiem par viņām, nabadzītēm, jāpārņemas.

— Vazi, tad ir gan krietns vīrs! — patīkami kustināts, priecājās Knēveļa Didžis, sievu vārdus nelikdamies dzirdam.

— Jā, bļaus ir gan, par nemēru, — Knēveļa Didža domas kā apstiprinādams, Knabenes Jancis stāstīja tālāk. — Reiz ar pašu bērnu gandrīz notika nelaime. Kāds no mazajiem bērniem, ķeizarenei klēpī ar roķelēm ķepurodamies, iesitis ķeizaram drusku pa vaigu. Šis uzreiz sapīkst: kā viņš to var darīt? Man, ķeizaram, sist pliķi! Tādam vajaga tūliņ mirt! Galvu nost!...

Jau izrāvis un tur rokā pliku zobenu...

— Vai dieviņ! Vai! — Vairāk sievietes iekliedzās cita par citu, bet par visām skaļāk Penkuļa Anlīze, pie tam ar rokām saķerdama sev galvu. Bet Knabenes Jancis ne mazumu būdams lepns, redzot šādus sava stāsta panākumus, stāstīja tālāk:

— Ķeizarene kliedz un vaimanā, rokas laužīdama. Saskrien visi ģenerāļi un grib ierunāt, ka bērns to padarījis savā muļķībā. Bet ķeizars netic, saka: to viņš darījis tīšu. Beidzot ģenerāļiem izdodas pielūgt un pierunāt, lai ļauj izmēģināt, vai bērnam ir jau kāda saprašana vai ne. To nolemj izdarīt tā: liks tam priekšā ir zeltu, ir uguni, — redzēs, pēc kā viņš tad ķers. Labi. Man un vēl vienam zaldātam liek, un mēs ienesam un noliekam bērnam priekšā uz galda: es bļodu zelta naudas, otrs bļodu ar kvēlojošām, tikko no krāsns izrautām oglēm. Jā, bērns tūliņ stiepj rokas pretī uguns bļodai; nebūtu ķeizarene saturējusi, būtu aidedzinājies. Kad nu pats redz, ka bērns nekā vēl nesajēdz, kas labs, kas ļauns, tad tam piedod, un tā visa nelaime tika laimīgi novērsta.

— Un tu, Janci, visur tur pats allaž biji klāt? — kāds ievaicājās, pa daļai priecādamies, pa daļai it kā šaubīdamies. — Arī to bļodu ar zelta naudu pats nesi?

— Nu, protams, — Jancis atteica tādā drošā balsī, ka vaicātājam visas šaubas uzreiz izgaisa. — Katru dienu biju tur un visu pats redzēju un dzirdēju. Es taču biju ķeizara paša zaldāts. Un viņš mani pazina tāpat kā mūsu barons kādu no savas dižās muižas darbiniekiem. Līdz mani ierauga un līdz kas vajadzīgs, tūliņ sauc vārdā un aicina sev klāt. Saka: Knabenes Janci, padari man to un to.

— Ak viņš tevi pazinis un saucis vārdā! — visai iepriecināts, izsaucās Miķelis. — Vai tad par šo pusi arī kādreiz ievaicājās, kā te dzīvo ļaudis? Tad varēji gan pastāstīt, ka mums kalpiem nav savas zemes, ka visu to paņēmuši kungi un saimnieki un mums vēl arvien jāvergo kungiem, lai gan sen jau brīvi laiki.

— To jau dažreiz esmu teicis un stāstījis. Bet viņš tur nekā nevar darīt. Un vai zināt kamdēļ? Viņš pilnīgi atrodoties muižnieku varā! Tas nākot tā: tiklīdz kāds vecs ķeizars nomirstot un jauns stājoties tā vietā, tad muižnieki tūliņ visi ar plikiem zobeniem rokās sapulcējoties apkārt un teicot: „Zvēri, ka tu visu mūžu darīsi tikai to, ko mes gribēsīm un liksim! Ja nē, uz vietas tevi nokausim!” Un viņam cits nekas neatliek, kā pašam ar savām asinīm parakstīt zvērestu, ka tiem padodas. Un tā tas iet ik pēc katra ķeizara nāves, — no mūžības uz mūžību. Lai ķeizari arī diezkā mīlētu kalpus un strādniekus, viņi tomēr nevar tiem nekā laba darīt, tādēļ ka paši atrodas kungu varā un tiem zvērējuši paklausību un uzticību.

— Pagāni tādi! Kungi būtu visi apkaujami vai sabāžami cietumos! — Penkulis dusmojās, bet sieva viņu tūliņ paklusu apsauca:

— Kuš, tēt, tā nerunā. Kad nedabūn muižā zināt!

— Ja kalpi un citi pašu ļaudis varētu tādās reizās, kad ķeizars mirst, jauno sargāt, un muižnieki nespētu dabūt to savā varā, tad kalpi baudītu tādus pat labumus kā tagad muižnieki, — Evarts paskaidroja.

— Būtu es bijis dienestā, kad veco ķeizaru nokāva, tad neviens muižnieks nebūtu kļuvis jaunajam klāt, un tie nekādu zvērestu nebūtu dabūjuši tam izspiest, — bargi lielīgā balsī un ļauri acis bolīdams, noteica Knabenes Jancis. — Es ar dažiem zaldātiem būtu muižniekus aiztrenkuši viņpus pekles, tad tagadējais ķeizars atrastos vienkopus ar mums un darītu visu tā, kā mēs vēlamies.

— Bet kā šim tie dēli nesas: lepmi un uzpūtīgi, jeb ir pielaideni un katram patīkami? — ievaicājās Brammanīšu Pētera tēvs, ko valodas par ķeizara turēšanos kopā ar kalpiem un citiem zemniekiem, kā jau par tādu lietu, kas nav notikusi, maz varēja valdzināt. Daudz labāk viņam patika klausīties runas un stāstus par notikušām lietām un dažādām savādībām ķeizara un viņa ģimenes locekļu dzīvē, kaut arī no tādām lietām neatlēca ne vismazākais labums.

— Par paša dēliem nevar neko teikt, — Jancis pēc īsa pārtraukuma uzsāka atkal sava stāsta pavadīšanu. — Tie nav lepmi un labprāt parunā ar kuŗu katru. Sevišķi es ļoti labi ar tiem satiku. Bet brāļu dēli — tie gandrīz visi uzpūtīgi, īpaši tas pats gaŗais klemente ar to atplēsto ausi. Ļoti mīl celt degunu uz augšu. Mēs gan par viņu uzpūtību daudz nebēdājām, un kad tie uz mūsu sveicinājumu negribēja kādreiz atbildēt, tad mēs tūliņ šiem klāt un noprasām: Kālab jūs neatbildat? Vai gribat, lai pateicam jūsu krusttēvam? (Ķeizaru viņi visi par krusttēvu vien sauc.) Mums stingri bija piekodināts, lai, tiklīdz šie neievēro mūsu sveicinājumu, tad tūliņ lai sūdzam viņam pašam, un tad puīšiem plāni: uz divdesmit četri stundi pie ūdens un maizes! Tas pirmoreiz, bet otru un trešoreiz jau bargāki sodi.

— Vazi, ķeizars, cik tagad dzirdi, liekas būt, lai arī vareni ļaurs, tomēr krietns cilvēks, — Knēveļa Didžis izsaucās, nevarēdams nopriecāties vien par visu dzirdēto. — Kam gan tāds lepmis cilvēks der? Visus lepnos un uzpūtīgos vajadzētu likt pie ūdens un maizes!

— Jā, lepmi cilvēki, lai tie arī dažreiz citādi būtu labu labie, tomēr nepatīk nevienam, — Penkulis noteica kā apstiprinādams Didža ieskatu par lepmību un uzpūtību. Bet Knabenes Jancis stāstīja tālāk:

— Ar precēšanos ķeizara dēliem nekrita pa roki...

— Tā? — vairāk balsis iesaucās reizā.

— Jā. Jau vecākais dēls, tagadējais ķeizars, noprecēja dāņu ķēniņa meitu. Bet dāņu ķēniņa zeme maziņa, — tāda kā laba malu muižele. Ko tāds var dot meitai pūrā līdz? Mūs jaunais tad arī tikpat kā nekā nedabūja, — tikai tos kleitus un citas pinckas, kā jau tas pie tādām mamzellēm parasts. Bet naudas ne graša. Bagātāku nav varējis dabūt. Gan noskrējis pie prūšu, gan pie franču ķeizara, izbraukājies arī vēl citur, bet nekur nav ķēries. Prūsis gandrīz, teic, būtu bijis ar mieru laist vienu no savām meitām, bet turku zultāns saliedzis...

— Ak tu pagāns tāds! — iesaucās Knēveļa Didžis, gan laikam atgādādamies savu neveiksmi precības lietās.

— Jā, zultāns jaucies starpā, — saliedzis, dažādi sateikdams: dzērējs esot, kārtis spēlējot uz naudu un vispār esot liels laidējs, parādi vis esot, arī zirgus tramdot.

— Ak tu pagāns! Tādam turkam acis būtu izurķējamās, — dusmojās atkal Knēveļa Didžis. — Būtu mūsu jaunais no prūšu meitām kādu varējis nocelt, tad bija naudas gumzām.

— Jā, vecajam prūsim vajaga būt labam zutim, — noteica Evarts. — Pēc franču kaŗa, teic, esot mainījies ar franču ķeizaru zemes gabalus un šo stipri nolupis.

— Brālīt balto, prūsim vajaga būt naudas kā velnam pelu. Atceros, puika gados cik reiz nebraucām žīdiem pastos — vest no prūšiem kontrabandas preces. Kas var izskaitīt tos simtus un tūkstošus, ko mūsu žīdi toreiz samaksāja prūsim par precēm? Gaŗais Ābrams vien katru reiz

aizveda tādu zutni sudraba naudas, kas bija lielāka nekā mūs mežsarga tabakas repis, — piebiedrojās Evarta domām Biezuma Bozums.

— Tad mūsu jaunajam gan būtu naudas; bet, re, turka pagāns izjaucis ar savu samānēšanu un saliegšanu, — nodusmojās Brammanišu Pēterā tēvs.

— Mānēšana un liegšana pie precēšanās nekad nav laba lieta, — kā dusmodamās un pūzdamās teica kāda sieviņa. — Kur divi precas, lai precas! Kas tur citiem ko mānēt vai ieteikt? Lai dara, kā paši redz. Tas tas labākais.

— Tālab jau arī viņu gad' krievam izcēlās ar turku kaŗš, — Knabenes Jancis atkal uzsāka. — Negribēja to visu turkam tā palaist.

— Ak, tālab? Bet toreiz ir mācītājs sprediķoja, ir avīzēs teic, esot bijis, ka krievs kaŗu tālab vedis, lai kristītos atsvabinātu no turku mocības, — tā kāds atminējās.

— Nē, ne tālab. Nevis kristīto mocīšanas, bet vien tās pašas liegšanās dēļ. To skaidri zinu, — Knabenes Jancis cieši noteica. — Pats savām ausīm dzirdēju, ka jaunais vecajam stāja virsū, sacīdams: Ņemsim turku labi sakaut! Ko bāž savu degunu tur, kur tam nav nekāda daļa! Kādēļ mani pie prūša tā aprunājis?

— Bet kamdēļ turkam vajadzēja tā mānēt un liegt? — vaicāja Miķelene. — Kas viņam no tam atlēca?

— Pats gribēja prūša meitu, — pats sev to taupīdams, ņēmis un vainojis mūsu jauno, — Knabenes Jancis, galvu kustinādams, gudri paskaidroja.

— Bet turkam, teic, esot pulka sievu, — ieminējās atkal Miķelene.

— Hm, kas vīram nekait, kad viena vairāk, un vēl tāda bagāta tēva meita, — Knabenes Jancis atkal paskaidroja.

— Diezin, vai dabūja?

— Kā nedabūs! Dabūja prūšu meitu ar visu pūru. Par to tad mūsu jaunais tā sapīka, ka izcēlās ar turku kaŗš. Jā, ar savu precēšanos mūsu tagadējais ķeizars nevar vis lielīties, — sievu galu galā gan dabūja, bet bez pūra naudas. Tomēr vēl ķeistāki ar precēšanos izgāja otram brālim — Aleksejam. Tas noskatījies tepat kādu no pašu zemes meitām — ģenerāļa vai grāfa meitu un slepus ar to salaulājies. Bet vecie bija gaidījuši, ka jel šis nocels kādu no citu ķeizaru vai ķēniņu meitām ar smagu pūru. Tiklīdz tēvs beidzot dabūn zināt, ko dēls izdarījis, nu ir pērkons un zibens. Sak, viens jau tā izniekojās, otrs atkal! Tā tas nevar palikt! Un viens, divi, trīs — jaunā vedekla maisā iekšā, gals cieti un Ņevas upes dibenā!

— Noslīcināja!? — vairākas sievietes iekliedzās reizē.

— Jā, noslīcināja. Tādēļ ka nav bijusi bagāta un ka no zemas kārtas. No zemas kārtas jau nu gan nebija — to pats skaidri zinu: grāfa vai ģenerāļa meita, — kur tur nu var būt runa par zemu kārtu? Bet visa liksta tā, ka naudiņas nebija.

— Vai šī, nabadzīte, bija arī daiļu augumu un košu vaigu? — aizkustināta vaicāja Didžene.

— Jā, skaists sievišķs bija. Apmēram tādu pat šlokani šmaugu augumu kā tu, Didžene, bet gaŗāka, un cik sārtu seju — tāda brūklene, un pati balta kā piens! Varu teikt, ne jūsu, ne mūsu muižas veļas mazgātājas nav tik baltas, kā tā bija, un nevienai muižas kuknes meitai neesmu redzējis sārtākus vaigus.

— Bet viņam pašam neko nedarīja? — kāds ievaicājās.

— Kā ne! Arī dabūja sodu: divi nedēļas pie ķerras.

— Pie ķerras? — atkal vairāki vīri un sievas iesaucās pārsteigti tīri reizē.

— Jā, pie ķerras. To vasaru strādāja dzelzceļa izlabošanas darbus. Mēs arī bijām atlaisti tur peļņā, un tur tad šo arī pielika uz divi nedēļi, lai dzen mālus un smiltis klāt.

— Un dzina arī?

— Nu, ko darīsi? Jādzen! Dzina vīrs nosvīdis savu ķerru dienu no dienas. Bet sava galva tādām tomēr ir un paliek. Strādās, strādās, dzīs, dzīs ķerru; bet līdzko pulkstenis sit un jāiet brokastī, launagā vai palaunagā, šis ķerru nedzen vairs ne soli tālāk, atstāj vai uz sliedēm, vai kur gadās, un iet projām, teikdams: tagad es vairs nestrādāju, tagad mani neviens nevar piespiest! Bet kuŗu katru brīdi var nākt vilciens, un tad nelaime klāt: var ir ķerru saplēst — tādu pavisam vēl jaunu, var ir ar vilcienu notikt nelaime. Ko darīs? Ņemam mēs nu nostumjam ķerru pie malas. Tas mums gan nebija jādara, un, ja pasacītum ķeizaram, tad tam izietu ķeisti. Bet vai nu ikreiz izsūdzēsi? Paša dēls ir, netīk tā aplam sūdzēt. Būtu kāds no brāļa dēliem, tādu gan nežēlotum. Bet par to, ka mēs viņa ķerru piekopām, vai citādi kā dažreiz izlīdzējām, viņš atkal bija pret mums labs. Ieejam dažreiz traktierī, viņš lai. Tūliņ izprasa ir šņabi, ir alu savas desmit pudeles un sauc visus, lai iedzeŗ. Sametām dažreiz it krietni. Vai atkal ieraudzīs, ka gribi pīpāt un tabaka jau pie beigām, — tūliņ uzsauc: „Knabenes Janci, še tabaka,” un, izvilcis no kabatas savu repi, pasniedz man. Piebāzu tad savu kulķi tā, ka divas ēdienu starpas ir ko vilkt; tabaka šim, protams, tāda, kādu te nedabūn ne paost.

— Na, to var domāt, — kāds piezīmēja.

— Jā, un vai zināt, ko ķeizars ēd? — Knabenes Jancis, kā atminēdamies, spēji iesaucās.

— Nu? Ko tad? — vairāki klauslājīgi iesaucās reizē.

— Naģes.

— Naģes?!

— Jā, naģes.

— Tavu brīnumu! Tad jau tīri kā svētelis.

— Es to arī nebūtu ticējis, ja pats nebūtu ķeizara pilī redzējis naģes. Tur daudz daudz istabu, cik, nevar izskaitīt. Vienā istabā ir visādas puķes un pat koki — aug, zaļo un zied tāpat kā mežā. Vienā vietā ieskatos, aiz stikla rūtes, tādos kā skapjos, kur apakšā ir ūdens, bet pa augšu visādas puķes un stādi, tur dzīvo zaļās naģes gluži tādas pat, kā pie mums redz slapjās pļavās, diķos un dumberos. Un liels daudzums: citas rāpo pa puķēm un kokiem, citas peld ūdenī. Stāvu, skatos un brīnos un nevaru saprast, kam te tāds daudzums leceņu, un vēl taisni to zaļo vien. Vēlāk sarunājos ar otru zaldātu un dabūnu zināt, ka ķeizars tās ēdot. Rau, tām zaļajām esot gardāka, mīkstāka gaļa nekā citām, un tādēļ tās vien turot.

— Tavu brīnumu! To es gan nebūtu domājis, — noteica Knēveļa Didžis, pagriezdamies sānis un nospļaudamies. — Bet taču viņš citādus ēdienus arī ēd?

— Nu, protams. Un kādus vēl! Tos visus nedz jums varu izstāstīt, nedz arī zinu tiem nosaukumus. Pieci gudrākie ģenerāļi cita nekā nedara, kā tikai sēd un gudro, kādus ēdienus kuŗu dienu vārīt. Tad nu varat iedomāties, kādi tur visvisādi ēdieni tiek gudroti un gatavoti un ēšana ir laba. Citādi es arī tāds neizskatītos, ja nebūtu bijis tik ilgi tādā labā maizē.

— Ko? Vai tu arī ēdi pie ķeizara galda? — daži izsaucās, pārlietu izbīrījušies.

— Nu, protams, bet tikai tad, kad ķeizars ar savējiem bija jau paēduši. Mūs taču sauca par ķeizara paša zaldātiem, un tad mums arī ēdieni bija tādi pat kā viņam un pie viņa galda. Mums bija ēdieni uz galda jāuzliek, mums arī jānovāķ — ēdām tad ko gribējām, zināms, tos saldākos visvairāk. Bija arī visādas no cukura iztaisītas puķes ēšanai. Tās saliek uz galda, un izskatās tā, it kā podos būtu ziedošas rozes, magones vai citas. Tiklīdz ķeizari īstos ēdienus paēduši, tad izrauj zobenus, sacērt skaistās puķes gabalos un ēd kopā. Bet cik šie, visādus gardumus jau baudījuši, vairs saēdīs! Visa lielā daļa tikpat atliek mums, — saēdamies, cik varam; ko nevaram, sabāžam šineļu kabatās un ēdam un sūkājam kazarmēs vēl otrā dienā.

Ilgi nācās Knabenes Jancim stāstīt kalpiem par visiem tiem nedzirdētiem brīnumiem, kādus galvas pilsētā un paša ķeizara tuvumā redzējis un piedzīvojis. Viņa stāstīšana būtu, bez šaubām, turpinājusies vēl ilgāk, ja kalpiem nebūtu rūpējusi rīšmetes sūtīšana ar sūdzības rakstu pie

zvērīnātiem tiesnešiem visas valsts galvas pilsētā. Raksts bija rīšmetim jau līdz, viņš to rādīja kalpiem, kas visi to atzina par skaisti norakstītu — arī tie, kas lasīt un rakstīt nemācēja. Tā ka rīšmete bija jau uz braukšanu sataisījies: sagērbies svētdienas drēbēs, zābakus notēpis ar degutu, tabakas repi piebāzies pilnu un arī maizes kuli paņēmis līdz, tad nolēma sūtīt to tūliņ ceļā, un Knēveķa Didžis apņēmās aizvest to ar savu zirgu līdz dzelzceļa stacijai. Visi gan vēlējās, ka Knabenes Jancis lai brauktu ar sūdzības rakstu uz galvas pilsētu, jo tad droši lieta veiktos citādi, bet šis cieši noteica, ka to nekādā ziņā nevarot, jo Knabenes kungs neatlaižot viņu ne uz pāris dienām, kur nu vēl uz nedēļu vai ilgāk. Rīšmete atkal savukārt dūšīgi apgalvoja, lai nemaz nebēdādot — viņš izdarīšot visu tikpat labi, kā Jancis to būtu izdarījis, jo no šā stāstīšanas viņš Pēterburgu pazīstot pilnīgi pietiekoši.

— Ceļu uz Pēterburgu atrast es arī zināšu, — viņš teica, kamzoļus savilcis, cepuri arī jau uzlicis galvā, pa istabu staigādams un skatīdamies uz saviem zābakiem, kas sniedzās gandrīz līdz ceļiem un kuŗu paplatos stulmus bija pratis izlietot derīgiem blakus nolūkiem, aiz viena aizbāzdamš pīpu, aiz otra atkal tabakas maku.

— Kas tur ko nezīnāt! — viņš runāja pastīprā balsī un pagriezdamies uz to pusi, kur stāvēja vairāk cilvēku. — No mūsu stacijas jāprasa ceļš uz Mazaiķiem, tad uz Jelgavu, uz Rīgu, uz Dinaburgu un Naugorodu, un tad būs Pēterburga. Tur mans krustdēls braucis mājā, un pa to pašu ceļu arī es tagad braukšu. Visus tos pilsētu vārdus zīnu jau no galvas un krievišķi vienu otru vārdu arī protu: viņugad, kad vēl biju pie Sesavas cienmātes, novedu viņu kādā muižā leišos pie radiem, kur palikām divi nedēļas. Tur bija krievs par kučieri, un no tā šo to iemācījos. Arī ar Janci šad tad satīkdamies esmu galvu un mēli drusku laužījis uz krievu valodas pusi. Nemaz nebēdājiēt par mani, — gan es iztikšu un izdarīšu visu tikpat labi kā jebkuŗš cits. Jūs man dodat ceļa naudu, bez tam vēl maksājat pusrubli dienas algas, tad jums nebūs domāt, ka es nedarīšu savu pienākumu un jūsu tēriņi būtu vēltīgi. Tas, mīļie, nebūs: ko esmu teicis un solījis, to izdarīšu — rakstu novedīšu un nodošu, un jūs tad gaidiēt visu labu. Es neesmu vis tāds kā pons Vadaīķis.

Kad rīšmete aizbrauca pa vieniem, un Knabenes Jancis, Brammanīšu Pēteŗa pavadīts, aizgāja pa otriem vārtiem, tad kalpu ļaudis, sētā stāvēdami un noskatīdamies ir aizbraucējam, ir aizgājējam pakaļ, vēl labu brīdi palīka kopā, pārrunādami paši savā starpā vien šās dienas notikumu.

10.

AI VAI, BET LAI!

Priecīgas vēstis. — Savādnieka vecpuiša mīlestības labsirdība. — Saruna starp brāli un māsu. — Bēdīga šķīršanās. — Atmiņas par izgaisušu laimi. — Jauks nākotnes sapnis. — Nejauka uzmošanās.

Ķirmgrauzene svētdien pavakarē pavadīja uz mājām savu brāli Ezernieku, kas bija atjājis ar svarīgu ziņu, ka viņu radinieks un viņas krusttēvs, Radagaisu māju saimnieks, nomiris, ieceldams viņu, kā savu krustmeitu, par vienīgo mantīnieci.

Radagaiss bija pazīstams visa apkārtnē par turīgu, pat bagātu saimnieku, bet lielu savādnieku. Būdams diezgan prāvas mājas īpašnieks, viņš bija palicis tomēr neprecējies, visu saimniecību vadīja viens pats, arī sievieču darbus savā mājturībā pats strādādams. Lai pie tam nekavētu sevi vīriešu darbā, tad viņš bija iekopies tā, ka parastos sieviešu saimniecības darbus, kā maizes cepšanu, sviesta kulšanu, sieru siešanu un citus tamlīdzīgus, strādāja pa naktīm, kamēr saime gulēja, tā ka dienu nekavēts varēja stāties atkal vīriešu darbam priekšgalā. Pastāvīgi ar darbiem

raujoties, viņam nekad nebija atlicis kaut cik brīva laika piegriezt vērību skaistajam dzimumam, un tā viņš bija visu mūžu nodzīvojis vecpuišī.

Tiesa, reiz viņš gan bija domājis precēties. Tas nu jau vairāk nekā priekš pāra desmit gadu, kad tagadējā Ķirmgrauzene, toreizējā Ezernieku Mārīte, tika iesvētīta: viņš bija tad iedomājies precēt savu krustmeitu, un šī uz vecāku pierunāšanu būtu laikam arī bijusi gājēja, jo vecie Ezernieki, paši taupīgi un krājīgi cilvēki būdami, bija lieli pārticības cienītāji, bet viņiem Ķirmgrauzis bija aizsteidzies priekšā, un kad viņa sūtītā preciniece, kaimiņu vaļinieka sieva, kādā jaukā dienā ieradās Ezerniekos uz pirmo sarunāšanos, tad dabūja par atbildi, ka Marija esot jau sarunāta Ķirmgrauzim un rītu pat braukšot ar to pātaros. Pēc tam Radagaisam nebija nekad vairs atlicis laika domāt par precēšanos ar kādu citu, lai gan savu neizdevušos nodomu ar krustmeitu viņš dažu labu reiz — sevišķi satikdamies ar Ezerniekiem — mēdza pieminēt, pie tam nožēlodams savu toreizējo nokavēšanos. Redzot Mariju ar Ķirmgrauzi labi sadzīvojam, domāja sevī, ka tā arī ar viņu būtu tikpat labi dzīvojusi un baudījusi to laimi, kādu sievietē turībā var baudīt, jo viņš māju lieluma un labuma ziņā, kā arī turībā un krājumā, neieskatīja sevi kaut kā zemāku par Ķirmgrauzi; arī gados bija abi vienādi. Savu neizdevušos precēšanos viņš gan nožēloja, tomēr ne uz savu krustmeitu dusmojās, ne arī Ķirmgrauzim ņēma ko ļaunā, pie visas savas neizdošanās piepazīdamas paša vainu vien — nepasteigšanos ātrāk. Marijai nodomāto zelta brūtes gredzenu, kuŗu viņš bija nopircis, rīkodamies likt to bildināt, un kas bija laikam vienīgā rotas lieta, ko savā mūžā bija gādājis, viņš tai piesūtīja kā savu dāvanu tikai pēc kāzām, jo pats kāzās nebija gājis. Un viņa, negribēdama krusttēvu apbēdināt, bija tūliņ aukusi gredzenu tanī pašā pirkstā, kuŗā nēsāja savu laulības gredzenu. Tas viss nepalika Radagaisam noslēpums, jo kaimiņu vaļinieces un gājēju sievas atstāstīja viņam visu to ar uzviju. Vēlāk viņš arī pats pārliecinājās, ka Ķirmgrauzenei pirkstā — līdzās laulības gredzenam — mirdz viņa dāvinātais gredzens. Šādu Ķirmgrauzenes izturēšanos viņš cienīja ļoti augsti, būdams pārliecināts, ka tā būtu viņu mīlējusi, ja būtu to apprecējis. Un nu — jau uz nāves cisām gulēdams un savu pēdējo stundiņu sajuzdams, viņš bija ataicinājis pagasta tiesu un licis notaisīt testamentu, ieceldams Ķirmgrauzeni par savu vienīgo mantinieci. Vienkārši sirsnīgos vārdos šis vientulis un savādnieks bija licis ierakstīt testamentā, ka viņa karstākā vēlēšanās bijusi redzēt krustmeitu par savas mājas saimnieci un atslēgu, bet viņa dzīvības laikā šis prieks tam nebijis vēlēts, lai tad nu pēc viņa nāves krustmeita sauktu visu to par savu, ko viņš tur visu mūžu gādājis un krājis viņai, un lai vai nu pati, vai viņas meita tur dzīvotu un baudītu viņa pūliņa augļus.

Visu to brālis bija šodien Ķirmgrauzenei pastāstījis. Pats testaments gan kļūs taisīts vaļām tikai pēc netaiķa apbedīšanas, bet testamentā saturs viņam bija zināms jau visos sīkumos, no kaimiņu pagasta tiesas vīra viņš to bija dabūjis zināt.

* *
*

Ķirmgrauzis šodien nebija mājās, un tādēļ brālis ar mūsu vieni bija pārrunājuši un norunājuši, kas un kā nu darāms: kad rīkojamas bēres, kādi viesi lūdzami un tā tālāk. Brālis zināja arī stāstīt, ka nelaiķis bez kaujamiem lopiem un visa cita, kas mājas saimniecībā dabūnams, novēlējies bēru vajadzībām vēl divi simts rubļu skaidrā naudā, bez tam simts rubļu pagasta nabagiem, kā arī pa simtam baznīcai, pagasta skolai un misioni, bet mācītājam par pavadīšanu desmit rubļu; cits viss krājums paliekot vienīgi viņai.

— Tu nu, mās', varēsi dzīvot kā Dieva rokas meita. Vienas mājas bagātākas par otrām! Tur no kaut jebkāda trūkuma nevarēs nekad vairs būt runa, un Anete, divu tādu māju nākošā mantiniece, varēs nu gan izvēlēties par vīru vismaz kādu labu pusmuižnieku. Žēl, ka mans puika vēl tik jauns! Citādi varētu to saprecināt ar Aneti, un visa bagātība tad paliktu mūsu pašu rados vien. Rubis ar

Aneti varētu dzīvot vai nu Ķirmgraužos, vai Radagaisos — kā jau divi māju īpašnieki un lieli bajāri, bet Marutai atkal, kā vecākai meitenei, paliktu dienās Ezernieki.

Tā brālis pirmīt bija teicis. Tagad viņi jau ilgāku laiku gāja klusēdami viens otram līdzās, jo visu vajadzīgo bija pārrunājuši. Ķirmgrauzenei jaucās dažādas domas pa galvu. Labprāt viņa būtu kaut ko teikusi brālim par savām domām un nodomiem, bet nevarēja atrast vajadzīgos vārdus, un kad tādi likās būt atrasti, tad tos nevarēja dabūt sev pāri pa lūpām. Tā viņi pa malkas ceļu, kas no meža veda pārtiešām uz laukmali, soļoja klusu tālāk, viņš pavadā vezdams apsegloto zirgu, viņa — villaini uzmetusies uz vienas rokas, bet otrā turēdama dārzā saplūktās puķes, ko iedot pārnest mājās. Brālis jau labu brīdi bija gribējis atvadīties un teicis māšai, lai ejot atpakaļ, bet viņa to neievēroja un gāja vēl arvien tam līdz. Mežs jau drīz beidzās; patlaban viņi atradās pļavās, aiz kuŗām sākās jau Druvinieku lauki.

— Tas ir vecās bērītes dēls, — māsa ierunājās, soļodama brālim līdzās, paplikšķinādama zirgam pāra reiz ar plaukstu kaklu un likdamās priecājamies par skaisto lopiņu, bet patiesībā slēpdama savu iekšķīgo nemieru un meklēdama izteiksmi tām domām, kas viņai pildīja galvu un nodarbināja viņu visu laiku.

— E, māsiņ, ko tu sarunā! — atteica brālis pasmiedamies. — Tu laikam domā, ka pie mums Ezerniekos, laika skritulis nemaz negriežas un visi ir vēl tais pašos gados kā toreiz, kad tu tos atstāji. Vecās bērītes nav vairs nu jau kādu piecpadsmit gadu, bet šis zirgs ir tikai četru gadu vecs. Tas ir vecās bērītes meitas dēls.

— Ak, cik gadi ātri aizskrien! — viņa, kā brīnīdamās, nopūtās. Vai, vai patiesi tas jau tik sen, kad viņa — toreiz vēl jauna zeltenīte — ar bērīti bija vienos gados, un bērīti jau toreiz dēvēja par vecu. Ak, drīz viņa pati arī būs veca, ilgāk viņa nedrīkst kavēties, ilgāk nevar tā vairs palikt, viņai vajaga vēl dzīvot.

— Mārtiņ, es tev gribēju ko teikt, — viņa iesāka, dziļi atņēmusi elpu, ejot pa lauku celiņu kalnā, no kurienes bija saredzami Druvinieki.

— Ko tad? — Brālis ievaicājās, gan laikam domādams, ka māsa ko bildīs par viņa pirmītējo ieminējumos attiecībā uz nepieaugušā Rubīša preces iespējamību vai neiespējamību ar Aneti.

— Bet nesirdies, brālīt, — Ķirmgrauzene runāja lūgdamās.

— Par ko tad, māsiņ? Runā droši par visu, kas tev uz sirds. Tu zini, es esmu tavs brālis, kas tevi vienmēr labi izturējis.

— Uz klausies, lūdzams, mierīgi manos vārdos.

— To darīšu. Runā.

— Es esmu nodomājusi šķirties no sava vīra.

— Mare, vai tu piepeši esi prātā jukusi?! — Brālis iesaucās, pagalam pārsteigts, ar plati ieplēstām acīm lūkodamies māšai sejā un apstādamies uz vietas.

— Tas nav noticis piepeši, mīļo brālīt, un ja tā ir prātā jukšana, tad tā iesākusies jau priekš laba laika, lai gan par to tikai tagad tev teicu.

— Marija, tu tiešām liecies no lielas laimes zaudējusi prātu, — brālis noteica, liekdamies pie zemes pēc puspīpota cigāra, kas tam pirmajā pārsteigumā bija izkritis no mutes un kūpēja tagad pašam pie kājām.

— Tu gribēji, mīļo brāli, teikt: no lielas nelaimes.

— Nevaru saprast, mās', kas tev par nelaimi. Vai vīrs nav vairs labs pret tevi? Vai viņš dara tev pāri?

— Viņš man nekā nedara pāri.

— Kur tad tev var būt runa par kādu nelaimi?

— Mīļo brāl, ja tu būtu precējies ar sievieti, kas divi vai pat trīsreiz vecāka par tevi, — teiksim, tā apmēram tanīs gados, kā mūsu māte, un tev ar tādu vecu cilvēku būtu bijis jādzīvo viss tavs

mūžs, sākot no iesvētījamiem gadiem, saki, vai tad tu to uzskatītu par laimi vai nelaimi, ja tu vispār tādu stāvokli esi spējīgs iedomāties — tu, kas esi precējies ar tādu, kas tavu viežu un kas abi esat viens otram kā laisti... Bet mēs — es un mans vīrs!

— Marij, no kuŗa laika tu sākusi tā domāt un runāt?

— No tā laika, kamēr esmu cita puiša doma, — viņa atteica, galvu lepni paceldama uz augšu, un viņas acis, kas nupat bija pilnas asaru, tagad iemirdzējās savādi un raudzījās droši un apzinīgi, it kā priekā un laimē.

— Tad jau tik tālu! Laikam salikusēs ar kādu māju puisī. Par tādām mātītēm gan jau dzirdēts diezgan, lai gan ne mūsu pusē un ne mūsu rados. No tevis to gan nekad nebūtu sagaidījis.

— Tu alojies, mīļo brāl, tā par mani domādams. Ne ar vienu es neesmu salikusēs, bet to es darīšu, tikai to darīšu godīgi un atklāti, — vīru atstādama un aiziedama pie cita — pie jauna un tāda, kas man patīk, bet tas nebūs vis nekāds māju puisis, bet tāds, kas manai kārtai pieder. Pēdējais laiks man to darīt, — citādi — es pati kļūšu veka, un tad būs viss par vēlu.

— Ak, kaut tu būtu jau veka!

— Jā, to jūs, mani piederīgi, vēlētos, varbūt pat arī to, kaut es būtu jau mīrusi.

— Labāk mirt nekā krist kaunā un negodā un darīt vecākiem sirdēstus un citiem piederīgiem nepatīkšanas.

— Ja es būtu dzīvojusi tādu dzīvi, kā visi citi cilvēki, tad es mīļāk mirtu, nekā darītu saviem piederīgiem sirdēstus un nepatīkšanas, tad es arī nemaz nedomātu uz šķiršanos no vīra. Bet tā jau tā nelaime, ka es no dzīves priekiem nekā nezīnu un tāpēc nu gribu tos meklēt un baudīt.

— Marij, tā ir muļķība un aplamība, ko tu runā. Tavos gados un tavā stāvoklī tādas runas nepieder. Apdomā, tu esi krietna un godīga vīra sieva un pieaugušas meitas māte!

— Lai tā ir muļķība un aplamība, varbūt pat bezkaunība vai izvirtība, — saucat, kā gribat! Bet es citādi nevaru. Mana mūža lielākā un labākā daļa pagājusi bez īstiem priekiem, bez īstas dzīves; bet reiz nu es gribu priecāties un dzīvot tā, kā dzīvojuši un dzīvo citi. Manos gados tas gan īsti labi vairs nepiestāv, — to es zīnu un saprotu pati. Bet kas jaunībā nav dzīvi baudījuši, kas sava mūža ziedoni nodzīvojuši ar vecīgu vīru un turējusies gudri un prātīgi it kā pieaugusi, vecīga sieva, tai arī manos gados var uznākt patīkšana un — domāju — ir arī tiesība, dzīvot un priecāties kā jaunai un gūt kaut daļu no tā, kas tai jaunībā nozagts vai ar viltu atņemts. Kuŗa puķe nezied pavasarī vai vasarā, tā zied rudenī, bet savu reiz zied visas un ikviens.

Brālis tūliņ nesacīja nekā vairāk, un tā viņi brītiņu abi klusēja. Viņi vairs negāja tālāk, bet stāvēja vēl turpat, kur viņš izbrīnījies un pārsteigts bija palicis stāvēt, kad viņa tam pasacīja savu nodomu. Zirgs, dikā stāvēdams, bija noliecis galvu pie zemes un stiepās pēc tuvākā zāles kušķa. Ezernieks atrāva tam galvu atpakaļ, pavadas uzsvieda tam kaklā un sarīkoja kārtībā, taisīdamies sēsties seglos. Tomēr vēlreiz viņš atgriezās atpakaļ un, māsai lūkodamies acīs, vaicāja:

— Kas tad tavs izredzētais tāds ir?

— Vēl tev nevaru to teikt.

— Patiesībā negribu arī nemaz zināt tāda cilvēka vārdu, kas ķeŗas pie cita sievas. Kas tādu negoda darbu dara, labais jau tas nebūs.

Viņa gribēja brālim lepni atbildēt: „Tas ir mūsu skolotājs, no visiem iecienītais Aumalis.” Redzētu, ko tad brālis teiktu, jo viņa labi zināja, ka taisni viņš pats Aumali tik visai ieredz. Bet viņa savaldījās un nesacīja vairāk nekā, kā tikai:

— Kad tu dabūsi zināt, kas tas tāds ir, tad tu runāsi citādi.

— Nekad es nerunāšu labi par cilvēku, kas dara negoda darbus.

— Nekā viņš, mīļo brālīt, nav negodīga darījis. Viņš ir pavisam...

— Ko mēs par tukšu iesim tielēties! — viņš dzīvi partrauca māsū. — Saki labāk, vai tā visa tava nopietnība un jau tavs galīgs lēmums, jeb vai ir vēl cerība ierunāt tev prātu?

— Tas viss ir pamatīgi pārdomāts un galīgi nolemts. Tu zini, brāl, es nekad neesmu šaubīga niedre, — ko es domāju, to runāju, un ko runāju, to daru.

— Marij, ak vai, ak vai! — brālis izsaucās sāpīgi.

— Bet lai, — viņa atteica lēni, bet cieši, un it kā spītīgi, mēģinādama pie tam smaidīt.

— Tad man nav vairāk tev ko teikt. Ardievu!

Viņa sniedza tam roku. Bet viņš savu roku neizstiepa un viņas roku nesatvēra.

— Ezernieku vīrieši nekad nav palaidniecēm un māsiņām snieguši rokas. Starp mums ir viss beigts. Manās acīs vairs nerādies! No tādas māsas man ir kauns, — viņš dzedri noteica, lepni galvu paceldams augstāk un atkāpdamies soli atpakaļ, bet balss viņam trīcēja un skanēja neskaidri un dobji, kā asarās aizraudamās.

— Tad ņem šīs puķes, pārnēs mājnikiem, — viņa teica klusu un nedroši, kā lūgdamās.

Puķes viņš paņēma, pacēla uz augšu un gribēja sviest viņai gīmī, bet ieraudzīja viņu tik nobālējušu, ka roka viņam pati no sevis noslīga uz leju, un viņš nometa puķes pie zemes.

Māsa nedz elsoja, nedz šņukstēja, — viņa stāvēja un izturējās, kā likās, gluži mierīga, bet tomēr asaru lāses viņai cita pēc citas ritēja un bira pa vaigiem, un visa viņa izskatījās tagad tik pagalam nelaimīga un nožēlojama, ka brālim kļuva māsas neizsakāmi žēl. Viņš izstiepa rokas, apkampa māsu un spieda sev pie krūts. Galvas lakatiņš tai bija noslīdējis uz kamiešiem. Brālis ar vienu roku pāra reiz noglāstīja viņas līdzeni un gludeni sapītos matus, tad, palaidis to vaļām un paklusi teicis „ardievu”, cēla kreiso kāju seglu kāpslī, uzsēdās zirgā un soļos jāja projām, ne vārda vairāk neteikdams un atpakaļ neatskatīdamies.

* *
*

„Ai vai, bet lai! Reiz tam bija jānotiek, un nu tas ir noticis. Lai viņi tad nu zina, kā ar mani stāv. Ar vīru es pati tikšu galā. Lielākās rūpes man bija par vecākiem un citiem īsteniekiem, — kā tiem to pateikt vai paziņot. Nu to esmu padarījusi, un brālis pasacīs visiem citiem, kam to vajadzēs zināt, un to viņš padarīs labāk, nekā es pati to spētu...” Tā Ķirmgrauzene sevī domāja, kā atviegloti nopūzdamās brālim aizjājot un klusi tam noskatoties pakaļ. Jā, sirds viņai jutās tagad vieglāka: likās, it kā smagā nasta, kas viņu spieda visas šīs dienas, būtu novēlusies nost. Bet spēka viņai nebija nemaz: viss augums ļodzījās un it kā gribēja sabrukt, tā ka viņa tikko varēja turēties kājās. Viņa tādēļ apsēdās uz skrituļa galu, kas pavasarī pēc lauku nolīdzināšanas bija atstāts blakus auzu druvai uz ežas un vēl tagad gulēja turpat. Še viņa varēja netraucēti atpūsties, jo neviena cilvēka nebija tuvumā, un Druviniekos redzēt viņu arī nevarēja, mājām atrodoties kalna otrā pusē; še bija redzams tikai dzīvojamās ēkas rovis, kā arī citu ēku čukuri un ābeļu galotnes, — vairāk nekas.

Pārdomādama visu to, kas nupat bija noticis, viņa nevarēja īsti izprast, vai bija darījusi pareizi, vai nepareizi, neminēdama brālim Aumaļa vārdu. Laikam pareizāk gan būs bijis tā kā izdarījusi — viņa beidzot sevī nodomāja, jo patiesībā viņa ar Aumali vēl nebūt nebija galīgi skaidrībā. Pēdējās dienās viņa pat nebija ar to sagājusies. Pagājušā svētdienā applāvu dzīrā tas bija aizkavēts ierasties, un dziedātājiem vajadzēja iztikt vieni pašiem, apmierinoties ar skrodeņa Spruksta diriģēšanas mākslu; bet par to atkal bija atsūtījis jo laipnu vēstulīti, izsacīdams tanī nožēlošanu par to, ka nespējot ierasties, kā arī izskaidrodams aizkavēšanās iemeslus un beidzot likdams visus mīļi sveicināt.

Attiecībā starp viņu un skolotāju gan nebija noticis pēdējā laikā nekas jauns. Tikai aizpagājušo svētdien viņa ar to bija sagājusies pie baznīcas, bija arī ilgāki ar to parunājusies divatā, un šķīroties viņš bija cieši tai spiedis roku un, kā pašai bija licies, visai sirsnīgi ieskatījies acīs. Bet ka viņš to patiesi sirsnīgi, kaislīgi mīl, tas viņai pilnīgi un neapgāžami skaidri bija kļuvis zināms taču no viņa

vakara, kad viņa to priekšnamā tumsā bija saķērusi un skūpstījusi. Cik viņš tad kaislīgi un vīrišķīgi spēcīgi bija viņu apkampis, spiedis sev klāt un cik dedzīgi skūpstījis savukārt viņu! Nē, šāda apkampšana, šādi skūpsti nevarēja būt liekuļoti, tie paši par sevi runāja dzīvu, nepārprotamu valodu. Un tad svētdien tas rokas spiedienu un sirsnīgais skats, kā arī viņreiz tā laipnā vēstulīte, kas bija rakstīta taisni uz viņas vārdu! Jā, viņš mīl viņu! Šās domas, šo viņas pārliecību apstiprina visa viņu līdzšinējā satiksme. Cik tam acis sirsnīgi raudzījušās katru reiz viņai acīs! Nē, šāds skats nespēj vilt... Bet labi tomēr ir, ka brālim vēl nekā neminēja par Aumali, jo galīgi viņu lieta nav vēl nokārtota, vismaz atklāti viens pret otru nav vēl nekā tuvāk runājuši, un būtu nepatīkami un negodīgi, ja tam nonāktu pa ļaudīm zināms, ka viņa citu priekšā dēvējusi to jau par savu. Tas izklausītos pēc lielīšanās un plātīšanās nelaikā, kāda mēdz piemist pavieglas dabas sievietēm; bet viņa par tādu nekad nav gribējusi būt, un taisni tagad, pretim Aumalim, vismazāk. Tātad labi gan, ka sarunā ar brāli un uzbudumā par viņa rupjo apvainojumu spējusi savaldīties un Aumaļa vārdu, kas tai bija jau uz mēles, vēl pēdējā acumirkļī gudri un laimīgi aizturējusi neizteiktu. Šoreiz vēl neizteikto vārdu viņa pasacīs citā reizē — kad jau viss būs skaidri zināms un pašu starpā galīgi nokārtots. Un tas, bez šaubām, notiks drīz, — par to viņa tagad ir pārliecināta. Pēc Anetes atderināšanās viņai gan bija uznākušas it kā nopietnas šaubas par lolotā nodoma izdošanos. Vai gan viņam būs patīkšana ņemt māti bez kāda īsta pūra, kad meita dabūnama ar bagātu pūru un vēlāk mantojamas vēl tādas labas mājas? Pie tam meita dabūnama viegli un godīgi, bez nekādām nepatīkšanām, uztraukumiem, kurpretim precēšanās ar viņu savienota ar skandaliem un tādiem šķēršļiem un sarežģījumiem, kādi vien domājami, precoties ar dzīva vīra atraitni. Tas, protams, iespējams tikai tad, ja tas patiesi viņu mīl, un ja tam ir dūša un spēks visu to panest un pārdzīvot, kas abiem no pirmā gala stāv priekšā.

Apzinoties to starpību, kāda pastāv starp viņu un Aneti, viņa pagājušās nedēļas bija atradusies ar meitu it kā klusā, arīgi un rūpīgi noslēptā, bet patiesībā toties jo neatbildīgā sacensības cīņā. Ejoj abām kur uz āru, viņa pūlējās meitu pārspēt greznā apģērbā un meita, kā viņai likās, savukārt darīja to pašu atkal attiecībā uz viņu, neļaudama mātei sevi aizēnot. Par to viņa gan bija droši pārliecināta, ka runā un visā iznesībā meita nekādā ziņā nav viņai pretiniece, jo Anete bija patiesībā taču visai vienkārša, pasekla skuķe, bez dziļāka rakstura, bez kādiem piedzīvojumiem un bez kāda īsta pievilksanas spēka. Kā viņai labprāt patika tagad domāt, tad meitas dabā un raksturā likās pagājuši laba daļa no tēva vientiesīgās labsirdības un paseklās iedomības; bet tādas vientiesīgas, paseklas skuķes īstu vīrieti nekad nespēj visai valdzināt. To viņa zināja ļoti labi. Tomēr Anete bija likusies viņai bīstama sāncense savas jaunības un sevišķi savas bagātības pēc.

Tas viss viņai bija darījis daudz šaubu un bažu. Bet ar Radagaisa nāvi un viņas iecelšanu tur par mantinieci viņas stāvoklis likās uzreiz dziži labojies, un viņai šķita, ka klusajā sacensības cīņā viņa nu Anetei tikusi ar vienu rāvienu krietnu lēcieni priekšā. Kā lai arī ne! Viņai pašai nu piederēs lielas un labas mājas ar visu iedzīvi un vēl naudas krājumu. „Ak Laimiņa, Laidējiņa, tavu dižu un gudru laidumiņu! Īstā vietā un laikā tu šoreiz pakratījusi savu priekšautiņu, izbērdama savas bagātās balvas taisni manis paklātā villainītē...”

Tā Ķirmgrauzene klusi tagad sevī gavilēja, sēdēdama lauka celiņa malā uz skrituļa gala. Viņai bija žēl, ka brāli, kas viņai atnesa šo prieku un laimes vēsti, bija nācies tā apbēdināt. Bet ko tur var darīt? Tā taču dzīvē bieži mēdz būt, ka tur, kur viens ceļ savu laimes pili, otram notiek nepatīkšanas un bēdas. Arī sava vīra laimi nu viņa izpostīs, — to viņa labi saprot, jo viņai jau sen zināms, ka vecis uz laulātu ļaužu šķiršanos skatās kā uz vislielāko nelaimi un ierauga to par vēl daudz smagāku piemeklējumu nekā šķiršanu ar laicīgu nāvi. Var iedomāties, cik bezgala viņš jutīsies nelaimīgs, kad šāds posts piemeklēs nu viņu pašu. Ai, vai, bet lai! Ķirmgrauzenei nav viņa žēl. Diezgan tas viņas mūžu grauzis, — reiz viņai vajaga tapt no tā vaļām!

Līdz ar vēsti par Radagaisa nāvi un viņas mantošanas tiesībām, brālis nopūzdamies un nožēlodams bija viņai arī pastāstījis bēdīgo ziņu, ka Aumalim esot jāatstāj vieta, jo skolu valde viņu atcēlusi nezin kādēļ no amata — laikam gan tās pašas dziedāt mācīšanas un biedrības dibināšanas dēļ, jo tādas lietas kungiem jau no laika gala nepatīkot.

Šo ziņu viņa bija uzņēmusi no brāļa ar liekuļotu nožēlošanu, bet patiesībā viņa par to bija kļuvusi īsti priecīga, tādēļ ka Aumaļa atlaišana no vietas lielā mērā likās veicinām viņas nolūku piepildīšanos: piespiests atstāt vietu, tas sajūtīs lielāku patikšanu ieprecēties labās, bagātās mājās un dzīvot tur bez bēdu, nekā kad atrastos kādā skolotāja vietnā. Tātad, viņa tagad izstieps tam pretim savu roku, viņš to satvers, un viņi kļūs laimīgs pāris. Tas tas galvenais. Visu citu viņa tad pārvarēs un nokārtos. Cik taču patīkami, ka nelaikis Radagaiss savā iedomīgi augstsirdīgā vecpuiša labvēlībā norakstījis viņai mājas! Bez šāda viņa augstsirdības darba tā gan tik droši nevarētu cerēt uz savu nolūku izdošanos. Bet tagad viņai patiesi nav vairs bažu par savas mīlestības nākotni. Viņa Aumalim patīk un viņš to mīlē! Un kā lai viņš gan negribētu ar viņu savienoties, kad tā nu ir tāda bagāta mantiniece. Ak, nu tai sāksies jauna dzīve, — pavisam citāda nekā līdzšinējā.

Viņa sāk tuvāk pārdomāt par savu nākošo dzīvi, par savu cerēto jauko nākotni, par savu otru jaunību. Viņa vēlējas un domājās dzīvot to tādu, kādu bija redzējusi un dzirdējusi to dzīvojam jaunas skuķes, kas apprecējušās ar jauniem puīšiem, un kādu dzīvi viņa tuvāk nemaz nepazīst. Cik tādai dzīvei jaunu ļaužu starpā, kas abi sirsnīgi mīlas, vajaga būt jaukai un laimīgai! Bet vai viņa ar saviem trīsdesmit astoņi gadi varēs vairs būt tāda pat jauka skuķe — gadu septiņpadsmit vai divdesmit? Kālab ne? Sirds viņai vēl tik jauna, — to viņa skaidri jūt! Ak, cik taču tādas jaunas skuķes laimīgas, — tām vēl viss priekšā, visa dzīve nebojāta, un viņas to var veidot un darināt jauku jo jauku, kā tik pašas vēlas, gluži tāpat, kā vēl nesagrieztu un nepašūtu audekla gabalu. Kā viņa tās apskauž! Viņas dzīve izķēmota un samaitāta, kā pati nevar to otram izstāstīt.

Viņa nogrima domās un vaļējām acīm sapņoja par savu pagātņi un nākotņi.

Bija jauks un silts rudens vakars. Saule rietumu pusē bija kā norietējusi, bet apvāršņa otrā pusē patlaban lēca pilns mēness, — tāds gluži apaļš, spožs un liels, apmēram tikpat liels kā lielais māju siets, ar kuŗu sijā rupjos miltus. Paretās mākoņas mēnesim apkārt atspīdēja sudrabotā gaismā. Visur valdīja dziļā rudens vakara klusums. Vējš bija pilnīgi nostājies. Gaŗo koku galotnes mežmalē pret gaišpelēkajām debesīm izskatījās kā iesnaudušās, bet tomēr vēl it kā turamies nomodā — gan laikam tamdēļ, lai nogaidītu iemiegam savus mazākos brāļus un māsas. Viss pārējais mežs bija sedzies sakrēslas segā un likās atrodamiem jau pirmajā nomidzī. Dižie koki savus pa dienu izstaipītos un izlocītos gaŗos, kuplos zarus uz leju nolaiduši un sakļāvuši, dusināja un pūtināja, kā darbā nogurušas rokas, segdami, sildīdami un sargādami ar tiem savus miegā dusošos mazākos piederīgos. Pat visu koku naktssardzē, gaŗā, kuplā apse lauklejā, meža tuvumā, kas ir dienu, ir nakti mēdz būt nomodā, šķita tagad, vakara krēslīnai tuvojoties, arī iesnaudusies, jo nekustējās un nečabēja neviena no viņas citādi tik nemierīgajām, modrajām lapiņām. Tikai siseņus dzirdēja spindzam un cirpstam tuvējā ežā un grāvmalēs un kaut kur tālumā dzirdēja dziedam. Ķirmgrauzene klausījās dziesmu skaņās, un viņai likās tās nākam no laba attāluma, — kā no otra ciemu ceļa, kas iet starp mezsargiem un Druvinieku kalpu mājām. Bija dzirdamas ir sieviešu, ir vīriešu balsis. Tur, protams, svētdienas savvaļā pastaigājās kāds pulciņš puīšu un meitu un tad kopā ko uzdzied. Varbūt pie Penkuļa Anlīzes atnācis skroderis Spruksts — laikam abi ar savu rokas puīsi, varbūt arī kādi citi, un Anlīze ar Grieteli tos tagad vada projām, un tad tur nu kopā visi dzied. Dziesmas meldīja viņai pazīstama vēl no skolas laikiem. Cik reiz pati to nav dziedājusi gan skolā, gan tāpat kā tagad tur tie laimīgie jaunieši — sētā vai ārē. Tas bija togad, kad viņa pēc skolas beigšanas un iesvētīšanas dzīvoja pie vecākiem. Darbdienu vakaros, nākot no pļavas vai druvas, vai svētdienu vakaros atkal tāpat sapulcējās meitas — vai nu vienas pašas, vai kopā ar puīšiem un zēniem, un tad dziedāja, ka visa tā puse liktin lika. Bet tas jau nu tik sen! Ak, kā gan viņa visus šos gadiņus tā varējusi iztikt

un nodzīvot bez tādas iešanas kopā ar meitām, puīšiem un zēniem un bez tādas dziedāšanas! Viņa klausās ciešāk un skaidri sadzird dziesmas vārdus:

Kam tik vien būs ziedēj'šas
Jaukas rozes sirsniņā...

Bezgalīgs žēlums viņai uznāk, žēlums pēc zudušās jaunības, pēc nebaudītiem priekiem, un asaras viņai sāk ritēt pa vaigiem. „Kādas rozes gan man sirsniņā ziedējušas?” Viņa sēri sev vaicā. „Ak, itin nekādas! Reiz gan tās tur auga un plauka, bet neizplauka: salna tās nokoda pašā agrā pavasarī, pirms izplaukšanas.” Tagad viņa atkal atceras, ka pirmo vasaru pēc savas apprecēšanās, kad viņa bija tirgū, mājās pārbraukusi bija atradusi sev mēteļa kabatā kādu papīra zīmīti, uz kuņas bija rakstīts sekošs tautas dziesmas pantiņš:

Puķe, puķe, roze, roze,
Kam tu augi ceļmalā?
Es gaidīju izplaukštam, —
Cits norāva neplaukušu!

Toreiz viņa gan bija sev vaicājusi, kas zīmītes rakstītājs un kabatā iemetējs varējis tāds būt, bet ilgi un daudz nebija par to domājusi, nedz arī kādas ilgas sajutusi pēc nezināmā rakstītāja. Drīzāk bija uz to dusmojusies: vai tas nav gribējis varbūt par viņu zoboties, ka viņa apprecējusies ar vecīgu vīru? Tikai tālab varbūt nezināmais rakstītājs apzīmējis viņu par rozi, kas norauta neizplaukusi. Bet kā to kāds bija varējis uzdrošināties darīt un viņai — krietna vīra godīgai laulātai sievai tā ko ieigrūst kabatā? Gandrīz dusmīga un apvainota viņa bija zīmīti saplosījusi un nometusi. Tagad nu viņai likās, ka toreiz bijusi nejūtīga muļķīte un pret nezināmo rakstītāju netaisna, un viņai uzmācās domas, kas gan tas tāds varējis būt, kas gaidījis viņu uzplaukštam un tā nožēloja, ka cits viņu norāvis neizplaukušu. Viņa nevarēja tikt ar savām domām skaidrībā. Vai tas būs bijis kāds no kaimiņu saimnieku dēliem, kas viņu tā noskatījis un gaidījis un audzinājis sev?

Viņa pati skuķes gados tikai divi reiz bija samīlējusies. Vienreiz tai jaunajā skolotāja palīgā, kas pa vecā skolotāja neveselības laiku strādāja viņa vietā, kad viņa pēdējo gadu bija gājusi skolā. Tas bija skaists, patīkams cilvēks, un ne tikai viņa vien, — visas lielākās meitenes bija tanī samīlējušās, ko arī viena no otras neslēpa. Bez skolotāja palīga bija arī kāds lielāks skolas puika, kas viņai patika. Vanagos, vai citās rotaļās ejot, tas arvien mēdza ķert tikai viņu un viņa atkal to. Laižoties ar ragutiņām no kalna, tas arvien aicināja viņu savās ragutiņās un tā, iesēdinājis viņu tur, sagrūda ragutiņas un, uzmeties pats tur virsū, stūma un stūrēja tās pareizā gaitā, viņu pie tam turēdams apķertu un spiezdams sev klāt. Kā viņai tas bija patīcis! Un laikam viņam arī, jo citādi viņš gan nebūtu ikreiz tā vien darījis. Vai atkal kad uz aizsalušā dīķa skolēni vakariem skrēja slidas. Tad viņš aizvien ņēma viņu pie rokas, un tad abi laidās pārā, ka viņai no prieka un patikšanas vaigi kvēloja. Vēlākos, tumšākos vakaros un tālākos dīķa kaktos viņš dažreiz lika tai skriet sev papriekš, bet pats, no muguras puses ar abām rokām satvēris, grūda un svaidīja viņu kā skaidu, un ja viņa saklupa un gribēja krist, tad viņš droši to saturēja un cieši spieda sev klāt, vienu vakaru pat viņu nobučoja uz vaiga. Ak, tas bija sevišķs notikums! Laime, ka neviens nebija redzējis. Labu laiku vēl pēc tam viņa bija kā apreibusī, un jau apgulušai un laižoties miegā, viņai tā vien likās, ka kājas skrien vēl pa ledu, un visa viņa šaujas kā šautuve uz priekšu, bet viņš grūž un groza un sviež un svaida viņu kā skaidu un tad atkal satur un atkal satur un atkal lido abi tālāk. Šo lielo notikumu ar nobučošanu viņa bija uzticējusi tikai vienai biedrenei, savai vislabākai draudzenei, — citam nevienam! Ejot iesvētīšanas mācībā, viņai ar šo pašu zēnu bija jauni notikumi. Kādu vakaru viņa

nejauši bija satikusies ar to tumšā aizdurvē, un tas bija tur apķēris viņu un nobučojis, bet nevis uz vaiga, — taisni uz mutes.

Otru vakar, atkal bija noticis tāpat, un, kā viņai likās, atkal netīšu viņi bija tur satikušies. Bet nākošos vakaros viņa tīšu ieradās tumšajā aizdurvē, vai kur citur vientuļā kaktā un klusu un, citiem nemanot, stāvēja un gaidīja tur, līdz viņš nāca, vai atkal dažreiz atrada viņu jau priekšā. No pirmā gala viņa bija izlikusies it kā drusku pretojamies, kad viņš to apkampa un skūpstīja, bet jau pēc pāris vakariem viņa mierīgi ļāva sevi skūpstīt un vēlāk pat pati apkampa un skūpstīja puiku tikpat sirsnīgi kā tas viņu. Viņa bija jau sākusi domāt, diezin kas viss vēl notiks un kā viss tas beigsies; bet tad viņus iesvētīja, un pēc tam viņi vairs nesagājās, nesaredzējās, jo viņš to pašu pavasari bija aizgājis vietā kādā no kaimiņu pagastiem. Tikai pāris gadu vēlāk, kad viņa bija jau precējusies, viņa to gada tirgū ieraudzīja nākam taisni pretim, bet, pamanīdams viņu ar Ķirmgrauzi sev priekšā, tas bija pasities sānis un pazudis ļaužu burzmā. Redzams, tam bija nepatīkami ar viņu satikties, — laikam bija domājis, ka viņa visu izstāstījusi savam vīram. Kur tas tagad, par to viņai nav ne jausmas, un, ja satiktos, droši vien viens otru vairs nepazītu. Patiesībā tas tai arī ne drusciņ vairs nerūp, jo tagad viņa domā uz citu jaunekli un arī pati savukārt ir cita jaunekļa doma. Toreizējais puika viņai tikai iešāvās prātā, atceroties savas pirmās mīlestības jūtas, — pirmos slepenos, kaut arī tīri nevainīgos priekus. Cik viņai bija toreiz bijis neizsakāmi patīkami, cik savādi liegi maigas un tīksmīgi baigas jūtas bija viņai pildījušas sirdi, un pār visu augumu bieži pārskrējušas savādas, neizprotamas trīsas. Toreiz viņai bija licies, it kā kāds liels, brīnišķīgs, neredzēts noslēpums viņai atklāsies. Bet ar viņas apprecēšanos visas šādas iedomas bija izgaisušas kā migla, kā māņi; nekāds noslēpums nebija viņai atklājies, nekāds brīnums nebija noticis. Tādas jūtas kā toreiz ar to zēnu, viņa nebija piedzīvojusi nekad vairs. Viņas precēšanās bija notikusi pēc vecāku vēlēšanās, ar viņu ziņu un mācītāja svētību — mierīgā un parastā gaitā. Ne jausmas no tiem baigo gaidu pilniem priekiem, no tās neizprotamās uztraukšanās, kādu tā reiz bija sajutusi, vakariem slapstoties ar puiku pa istabas kaktiem vai nama aizdurvīm un tur skūpstoties, vai atkal dienā gaŗāmejot, kad viens otram piedūrās ar roku, vai arī tikai klusu saskatoties. Un visi citi tie sīkie, tīri nevainīgie, niecīgie notikumiņi, kuŗus viņa visus nedz vairs spēja atcerēties, nedz arī saukt vārdā, — cik visi tie toreiz bija mīļi un tīkami! Ar savu vīru viņa tādas jūtas, tādus priekus nekad nebija pazinusi. Nedz Ķirmgraužu istabas tumšie kakti un nama aizdurvē, nedz dārza lapene, nedz citas vietīņas nemodina viņā itin nekādas tīkami saldās atmiņas, nesaceļ viņai krūtīs nekādas ilgu bangas. Tumšā kaktā vai aizdurvē viņu sastapdams, vecis nekad nekā cita nav zinājis, kā tikai iesaukties: „Vai tu tā esi, Marij? E, kā tu mani nobaidīji!” Un, trīsreiz nospļaudamies, viņš gāja tālāk savā gaitā. Iegājis dīķa līcī, viņš kā rūpīgs un rūķīgs saimnieks, vai nu uzlasīja zirgiem nokritušos pineklus, guģodamies uz puīšiem, ka tie pineklus pārāk bieži nozaudējot, vai līdzināja kurmjū rakumus, bet dārza lapenē pievāķa un nolika vietā pie zemes nokritušo dūmekli un citus dravas piederumus, nosūkstīdamies par ļaužu nevērību un nevīžību mājas darbos un rīku piekopšanā. Jā, ne ziņas, ne miņas no tiem jūtu saviļņojumiem, kas toreiz, satiekoties ar zināmo zēnu, bija viņai pildījušas sirdi un cilājuši krūtīs. Viņas laulības dzīvē no paša sākuma līdz pat šim laikam viss bija norisinājies tik nopietni godīgā un tik mierīgā un parasti ikdienišķā kārtā, kā pati laulāšana altāra priekšā. Laulības dzīve ar visu dzejā apdziedāto un romānos daudzīnāto mīlestību bija viņai visus šos gadus bijusi tikpat ikdienišķi parasta, prōziska kā jebkuŗš katrs saimniecības darbs, piemēram, kā reiz nedēļā izdarāma maizes mīcīšana vai pa divi nedēļi reiz sarīkojama veļas mazgāšana, un uz savu laulības gultu viņa lūkojās apmēram ar tādu pat vienaldzību kā uz maizes abru vai veļas baļļu.

Tā viņa tagad sevī sprieda. Bet nu tas viss kļūs citādi. Satiekoties ar Aumali, viņa tāpat patīkami uztraucās kā toreiz — savas pirmās jaunības ziedonī. Tagad pat, par viņu domājot, sirds tik pilna tīkami baiga nemiera. Jā, viņas dzīvē jāklūst nu visam citādi! Ilgāki tā vairs nevar palikt: vēl daži gadi, un viņa kļūs veca! Bet vēl viņa ir jauna, — samīlēšanās tīkamā jauneklī padara viņu divkārt

jaunāku, nekā viņa ir patiesībā. To viņa tagad sajūt. Sirds viņai lec tik stipri, asinis rit pa dzīslām tik strauji, un visos locekļos tāds žirgtums un vieglums kā skuķes gados. Viņa tagad varētu lēkt, kliegt un diet kā skolā, rotaļās ejot. Pusrikšus viņa tecēs mājās un vēl šovakar pat norakstīs viņam vēstuli, lai jau rītu to varētu aizsūtīt un lai viņš jo drīz dabūtu zināt, ka viņa tagad ir lielu, bagātu māju vienīgā, neaprobežotā īpašiece un ka viņa to mīl un piedāvā tam savu roku.

Vēl ilgāk gaidīt, kautrēties un baidīties nav vairs nekāda iemesla. Citādi viņš vēl var aiziet no šejienes projām, un diezin kas tad vēl var notikt. Bez tam viņa par saviem nodomiem brālim jau teikusi, un tas nu tā kā tā pastāstīs arī vecākiem. Tātad, kas darāms, jādara!

Un, žigli uzšāvusies kājās, viņa viegliem, ātriem soļiem sāka doties mājup, neiedama vis vairs pa celiņu, bet tiešām pa auzāju uz meža pusi. Brītiņu gājusi, viņa ieraudzīja gabalu sev priekšā starp auzu gubiņām nākam kādu vīrieti. Viņa to drīz pazina. Tas bija Brammanišu Pēteris, kas nāca mājās no Knabenes Janča pavadīšanas. Citām reizēm viņš klusu un tīri bailīgi, kaunīgi ietu Ķirmgrauzenei gažām, pielikdams roku pie cepures, bet tagad, būdams brangi siltā galviņā — jo bez mājās iemestiem kraukšķiem bija ar Knabenes Janci cienājušies arī vēl tuvākā krodziņā — viņš, Ķirmgrauzeni ieraudzījis un pienācis tai tuvumā, it veikli pacēla cepuri un tad laipni smaidīdams sveicināja:

— Labvakar, skaistā ciemīte!

Skaistā... Šais vārds šķita Ķirmgrauzenei kā veselības balzams slimai sirdij. Tātad viņa ir vēl tiešām skaista, par kādu to jaunībā visi dēvēja, un, ja ir vēl skaista, tad, protams, ir arī vēl jauna. Šis vienkāršais, vientiesīgais cilvēks tai nemelos, ne tādām kāda vajadzība tai glaimot, ne arī tāds to prastu.

Tādas domas viņai acumirkli šaudījās pa galvu, un, pateicībā un priekā smaidīdama, viņa sniedza tam roku.

Roku satvēris un sakratījis, viņš to nelaida vis vaļā, bet turēdams un spiezdams vēl ciešāk, pievilka Ķirmgrauzeni sev klāt, apkampa to cieši abām rokām ap krūtīm un noskūpstīja uz vaiga.

— Kas nu? — Ķirmgrauzene izsaucās lielā mērā izbrīnījies, tomēr nedusmodamās, lai gan pūlēdamās atsvabināties.

— Es gribu tevi bučot, — Pēteris atteica pusbalsī iesmiedamies un nebēdnīgi lūkodamies tai acīs, pie kam viņa ierudi baltie, veselīgie zobi sakrēslā spīdēja kā Ventas krasta divas rindas kaļķu pliena.

— Bet es negribu, — viņa atbildēja, atsvabinājusies un savukārt jautri un nebēdnīgi iesmiedamās.

— Kādēļ ne?

— Tādēļ, ka esmu cita puīša doma, — viņa lepmi atteica, bet tūliņ atcerējās, ka viņa nav vairs jaunava, bet sen jau precēta sieva un ka viņai ar puīšu mīlestību lepoties vairs neklājas.

Tomēr Brammanišu Pēteris uz kādu pieklājību vai nepieklājību šai lietā negriezta nekādu vērību, tikai ievaicājās:

— Un kas tas tāds ir?

— To nevaru teikt. Noslēpums, — viņa runāja tāpat jautri un nebēdnīgi kā agrāk.

— Vienalga, lai tas kas būdams! Bet man tāda pat doma kā viņam, un tāpēc tu tik viegli vaļā netapsi.

— Pēteri, tu esi iedzēries, kad tā runa un gribi, ceļā satikdamies, pat lauka vidū bučoties.

— Tas taisnība, man galviņa tagad silta un tāpēc gribu tev dot nu atdevas par viņu reizu.

— Kādas atdevas?

— Gribu tevi tāpat skūpstīt, kā tu mani viņreiz.

— Ko? Kad skūpstīju?! — izsaucās Ķirmgrauzene, pagalam izbrīnīdamās.

— Mani viņreiz Ķirmgrauža dzimundienas vakarā jūsu tumšajā priekšnamā. Vai pati vairs neatceries?

— Ko? Tu biji tas?! — Kā no jauka tīkama sapņa pēkšņi un rupji uzmodināta, nobīļu pilnā balsī iekliedzās Ķirmgrauzene.

— Ko tad tu domāji, kas tas lai būtu bijis, ja ne es? — Pēteris zobgalīgi iesmējās, Ķirmgrauzeni, kas no pārsteiguma bija tīri sastingusi, tā ka pavisam aizmirsā pretoties, pievilkdams sev klāt, skūpstīdams un cieši apkampdams gluži tāpat kā toreiz tumšajā priekšnamā.

— Ai, vai, bet lai! — viņa dobji nopūtās, gandrīz pagībdama un, lai no Pēterā straujiem apkampieniem nezaudētu līdzsvaru un nesaiļimtu, pati abām rokām apķērās tam ap kaklu cieši un drudžaini, kā izmisusi un it kā meklēdama glābiņu no kādas lielas, ļaunas varas, kas kā milzīga melna mākoņa uzmācās tai no visām pusēm un no kuŗas tā nekur nespēja bēgt.

Trešās grāmatas beigas

SATURĀ:

1. Viesi un mājnieki ^{1p.} 231
2. Jaunība vecumā 243
3. Ķirmgrauzene 253
4. Nedzirdētie notikumi 267
5. Leiši un latvieši iet kopīgi 279
6. Pēc uzvaras 291
7. Vecas nepatikšanas un jauna uzņēmība 301
8. Politiskā konference 310
9. Knabenes Janča stāsts 318
10. Ai vai, bet lai! 325

1.

LATVIETIS LATVIEŠA VELNS

Maršala barga kritika par latviešu tautas raksturu. — Aumalis tautas peļamās īpašības grib izskaidrot kā ilgas verdzības spaidu. — Divas parunas par latviešu raksturu. — Maršala piemērs par latviešu nenovīdību. — Nebrīvie zemnieki un brīvie kuršu ķoniņi. — Kas sagūstījis dižkunigaiksti Ķeistauti. — Aumaļa ticība tautas nākotnei. — Aumaļa saruna ar Ķirmgrauzi.

— Mācītāja kungs, es atnācu, gribēdams lūgt kādus tuvākus paskaidrojumus manas atlaišanas lietā. Biju pie prāvesta kunga, un viņš mani sūtīja pie jums, iedeva arī vēstuli līdz... — Tā skolotājs Aumalis, ieradies kādu dienu Saulgozes mācītāja muižā un apsveicinājies ar mācītāju, ziņoja tam par sava atnāciena iemeslu, pasniedzams vēstuli.

— Ak tā. Lūdzu apsēsties... — Mācītājs runāja savā parastā laipnībā, pasniedzams Aumalim krēslu un saņemdams vēstuli. Konvertu atplēsis un vēstuli žigli izlasījis, viņš tāpat laipni runāja tālāk:

— Ļoti patīkami. Tas labi, ka jūs taisni tagad ieradušies: patlaban pie manis ir arī mūsu barona kungs — aprīņķa skolas valdes priekšnieks. Viņš to lietu pārzin vislabāk.

Un, izgājis otrā istabā, mācītājs pēc brīža atgriezās atpakaļ rakstāmā istabā, līdz sev vezdams maršalu Nurmhūzenu.

Vēl nenosēdies un uz Aumaļa sveicinājumu laipni, bet lepmi pamezdams ar galvu, maršals tūlīņ uzsāka:

— Jūs, jaunais cilvēks, atnākuši savas atlaišanas lietā. Man mācītāja kungs jau teica. Sakiet, ko jūs īsti vēlaties zināt? Bet piesēdieties.

— Es gribēju, maršala kungs, dabūt zināt, kādēļ īsti esmu atlaists. Jūsu piesūtītā atlaišanas rakstā teikts, ka pagasts vēloties krievu semināra audzēkni. Bet pagastā tāda vēlēšanās nekur nav manīta: nedz pagasta valde, nedz pagasta pilna sapulce ne tikai nav šai lietā taisījušas kaut jebkādu lēmumu, bet tur vispār par tādām lietām nav bijusi ne runa. Tāpat mūsu skolas vecākais — baznīcas vīrs Ķirmgrauzis nav arī no atsevišķiem iedzīvotājiem par tādu vēlēšanos nekā dzirdējis. Bez tam visā mūsu draudzē nav neviena krievu seminārista, bet ir tikai vai nu irlavnieki, vai eksterni, kādēļ tad nu taisni cīrulniekiem vien tā uzreiz ievajadzējies krievu seminārista? Un no kurienes aprīņķa skolu valde dabūjusi ziņas par tādu vēlējumus, par kuŗu pašā pagastā neviens nekā nezina? Tā ir tā lieta, par kuŗu gribēju lūgt kādus paskaidrojumus.

Maršals, kas pa to starpu bija nosēdies krēslā, atmeta tagad galvu stipri atpakaļ, vērdamies it kā griestos un, aukstā laipnībā smaidīdams, teica:

— Mīļo skolmeistar, tas labi, ka jūs ieradušies, personīgi saņemt paskaidrojumus par visu to, kas atlaišanas rakstā tuvāk nav apzīmēts. Lietā ar krievu seminārista vēlēšanos jums pilnīgi taisnība: pagasts tādu nav vēlējis. Bet tas arī nav īstais atlaišanas iemesls: to mēs ņemam tikai par ieganstu, tādēļ ka negribējām jums kaitēt. Vēlēšanās pēc krievu seminārista vai jūsu atlaišana tādēļ, ka jūs tāds neesat, nav taču nekas jauns, un jūs viegli varēsiet dabūt vietu citur. Jūs savu atlaišanas rakstu visur varat droši rādīt. Bet ja mēs tanī būtu minējuši īstos iemeslus, tad jūs Baltijas provincēs vietu laikam nekur vairs nedabūtu, un jūsu nākotne būtu samaitāta. Bet, mēs jums, kā jaunam cilvēkam, kam vēl viss mūžs priekšā, to negribējām darīt un tādēļ atlaišanu maskējām ar gluži nevainīgu ieganstu, kāda ir vēlēšanās pēc krievu seminārista.

— Bet kādi tad ir īstie atlaišanas iemesli? ... — Vaicāja Aumalis, ne mazuma izbrīnījies.

Maršals nosēdās tagad taisni, galvu paliekdams drusku uz priekšu, un cieši lūkojās Aumalim acīs, it kā likdamies ko vērojam un pētījam; tad paklusu un svarīgi teica:

— Tie ir politiskas dabas. Jūs tiek atpvainoti noziedzīgā aģitācijā: vienas iedzīvotāju šķiras musināšanā pret otru. Jūs vai nu paši esat musinājuši ļaudis pret valdībai visuzticīgāko un lojālāko un sadzīvīvē visaugstāk stāvošo kārtu — pret muižniecību, vai vismaz pielaiduši, ka jūsu vadītās dziedātāju sapulcēs citi to dara.

— Jā, tāda ir tā lieta un tie īstie atlaišanas iemesli, kā nupat maršala kungs izskaidroja... — Mācītājs piebalsoja, it kā šos vārdus apstiprinādams, laikam bažīdamies, ka maršals varētu vēl sākt ko ieminēties attiecībā uz stāstījumu par krievu inspektoru un vest šo notikumu sakarā ar Aumaļa atlaišanu, bet šis iemesls viņam kā mācītājam nemaz nepatika, jo pats viņš ļoti labi saprata, ka tas izskatītos pēc tīši sameklēta netaisna taisnības iemesla. Par laimi maršals nekā tālāk neteica; tikai nopietni un vērīgi, it kā pūlēdamies izdibināt kādu noslēptu patiesību, vēl arvien klusi lūkojās Aumalim sejā, kas uzbudinājumā un dusmās drīz nobāla, drīz atkal piesarka.

— Kas tā par politisku aģitāciju, maršala kungs? Un kad un kur tā notikusi? Es nūdien par tādu neesmu līdz šim nekā dzirdējis... — Aumalis pēc brīža tikko dzirdami ierunājās no uzbuduma drebošā balsi.

— To jums, mīlais skolmeister, vajaga zināt pašiem vislabāk. Es tur klāt nebiju, — to jau jūs zināt; ja jūs, kā dziedātāju vadonis, neesat visu ievērojuši, kas jūsu sapulcēs noliek, tad tā ir jūsu vaina un cita neviena un par savu neredzēt val nedzirdēt gribēšanu dabūnat nu paši ciest. Mums aba ir skaidri zināms, ka tur tādas lietas patiesi notikušas. Jā, Zontaga kungs... — Maršals turpināja, pagrieždamies uz mācītāja pusi. — Neesmu jums vēl teicis, ka pēc mūsu sprieduma man kļuvuši zināmi fakti, kas saskan ar viņreizējā sēdē izteiktām domām un mūsu spriedumu pilnīgi apstiprina par pareizu. Es, redzat, pa šo laiku satikos ar Cīrulenes baronu, un viņš man pastāstīja, ka pie viņa bijis kāds no dziedātājiem — jā, taisni no pašiem dziedātājiem — un sūdzējis, ka dziedātāju sapulcēs notiekot musināšana pret muižniecību. Tātad, mīlo skolmeister, ziņas mums nākušas no visdrošākiem avotiem... — Maršals uzvarētāja balsī noteica, pavērsdamies atkal pret Aumali. Arī mācītājs, kuņam satikšanās un saruna ar Aumali nebija patīkama un visa situācija izlikās neomulīga, kļuva tagad uzreiz it kā jautrāks, savirzījās krēslā taisnāk un lūkojās droši un lepnā laipnībā Aumalim acīs.

— Jā, mīlo Aumal, no sevis mēs nekādus apvainojumus pret jums neesam izdomājuši. Mēs tikai spriedām pēc tiem faktiem, par kādiem mums bija no uzticamiem cilvēkiem pienestas drošas ziņas.

— Nekrietni meli jums pienesti, mācītāja kungs... — Aumalis moteica īgni. — Un bēdīgi, ka uz šādu melu ziņojumu pamata tiek taisīti kādi lēmumi. Dariet man šādu melkuļu vārdus zināmus, lai varu saukt tos pie atbildības...

— Neuztraucieties, mīlo skolmeister, — Maršals viņu pārtrauca, runādams lēni un laipni žēlīgs, kā no augšas. — Sūdzētājus uzrādīt, — to mēs nevaram un nedarīsim. To mēs darīsim tikai tad, ja jūs mūs uz tam piespiestu tiesas ceļā. Bet šaubos, vai jums tas kad būs iespējams. Līdz tam laikam sūdzētājus sedzam mēs, pilnīgi ticēdami viņu ziņām, tādēļ ka sūdzētāju personas ir pazīstamas par uzticīgām un mums nav iemesla tam neticēt. Bet ja jūs ar apriņķa skolu valdes lēmumu neesat mierā, varat to pārsūdzēt pie laukskolu virsvaldes. Tāpat arī, ja domājat, ka tas ir netaisni, ja jums neuzdodam sūdzētāja vārdu, mēģiniet mūs uz tam piespiest tiesas ceļā.

— Uz tam nedomāju, maršala kungs. Man tikai brīnums un sašutums par to, ka var rasties cilvēki, kas spējīgi sev no pirkstiem izsūkt tādas melus.

— Tur jums, mīlais, nevaru neko līdzēt... — Maršals runāja, kamiešus paraustīdams. — Tie jūsu paša draugi un paziņas. Nebūtu jūs ar tādiem satikušies, nebūtu tos vākuši dziedātāju sapulcēs un paši tur gājuši, jums tagad nebūtu nekādu nepatikšanu.

— Dzīvot un rūpēties tikai par to, lai nebūtu nekādu nepatikšanu, arī nav nekāda īsta dzīve. No nepatikšanām nebūt nebīstos; tikai man brīnums par tādu melu izplatīšanu... — Tā Aumalis.

— Neviena cits, kā jūsu pašu dziedātāji par jums to tā izpauduši, — runāja atkal maršals. — Kāds sakāmvārds māca: „Saki, ar ko tu satiecies, un es tev pateikšu, kas tu esi.” Tā tad dziedātāju vārdi vien jūs nemaz tā neapvaino, bet jūsu satiksme ar tiem nostāda jūs tiem zināmā mērā līdzās.

Aumalis sakoda lūpas un klusēja, nezinādams acumirkli ko teikt.

— Latviešiem ir kāda zīmīga paruna par viņu satiksmi pašu starpā... — Mācītājs paklusu runāja, paskatīdamies uz maršalu un pasmīnēdams. — Vai jūs, maršala kungs, to pazīstat?

— Nē, laikam nezinu. Nevaru vismaz atgādāties, lai gan, kamēr esmu pārnācis uz dzīvi dzimtenē, pastāvīgi cenšos iepazīties ar šo tautiņu, kas mums dzīvo līdzās, pūlos izprast viņas labās un ļaunās īpašības. Kā tā paruna skan?

— Latvietis latvieša velns... — Mācītājs teica pasmiedamies.

— Tā viņi aizvien mēdz sacīt, kad paši viens otram izdarījuši kādu ļaunumu.

— Zīmīgs sakāmvārds! ... — Izsaucās maršals dzīvi.

— Ikviens tauta raksturota savos sakāmvārdos īsāk un gaišāk nekā jebkur citur. Ja latvieši par sevi nodod tādu liecību kā šī paruna, tad tā, šķiet, ir zīme, ka tie nekādi labie cilvēki gan laikam nav, vismaz paši viens pret otru. Arī es, cik man bija izdevība pa manas neilgās uzturēšanās laiku dzimtenē ar tiem tuvāk iepazīties, varu liecināt to pašu. Ja es ievērotu visas tās sūdzības, ar kādām tie pastāvīgi nāk pie manis viens otra sūdzēt, tad es droši vien būtu jau bez neviena gājēja, — par tik ļauniem un nederīgiem tie paši pūlas viens otru manā priekšā nostādīt. Kā viņa mēdz izturēties uz ārieni, tas ir pret citu tautību piederīgiem, to nemāku sacīt, jo bez manis un jums, mācītāja kungs, šie citu nelatviešu nav tikpat kā nekādu. Laikam viņu attiecības ar svešiniekiem arī vispār nav vēl necik noteiktas, tādēļ, ka latvietim ar tādiem maz satiksmes. Bet pašu starpā laba satiksme, solidāra izturēšanās, liekas, visai reti kur manāma.

— Tāda parādība, maršala kungs, ir bez šaubām, ilgas verdzības un kļūstu laiku atliekas... — Aumalis piebilda. — Kas pa septiņiem gadu simteņiem locīts un mocīts un kļuvis līks un greizs un citādi sabojāts un sakropļots, tas nedaudz gadu desmitos nespēj kļūt taisns. Tikai pa ilgāku laiku pie agrākās vergu tautiņas varēs sākt meklēt tos augstos pilsoniskos tikumus, kādi sastopami pie vecām kultūras tautām, kuŗas jau kopš gadu simteņiem soļojušas cilvēces priekšgalā un derējušas citām tautām un tautiņām par ceļvedēm.

Maršalam šie vārdi laikam patika, un viņš kļuva visai laipns; laikam teicienu par vecām kultūras tautām, viņu augstiem tikumiem un soļošanu cilvēces priekšgalā viņš attiecināja vispirmā kārtā uz vācu tautu. Tomēr attiecībā uz latviešiem viņš nebūt nebija vienprātis ar Aumali, ko arī nekavējās tūlīt izsacīt.

— Vai jūs, skolotāja kungs, domājat, ka latviešu kopdzīve ar vāciem veselus septiņus gadu simteņus nākusi pirmējiem kādā ziņā par ļaunu? Pēc manām domām taisni otrādi; viņi šai ilgā laikā daudz derīga mācījušies no vāciešiem un tikuši kultūras gaitā un saimnieciskā labklājībā tik tālu uz priekšu kā neviena cita tauta visā lielajā Krievijā, arī somu tautu neizņemot. Palūkojieties, piemēram, uz latviešiem tik tuvi radniecīgiem leišiem! Kāda milzu starpība starp leiti un latvieti! Leiši, kas senāk bija tik varena tauta, tagad tumša, neizglītota un saimnieciski vāja, vismaz veselu gadu simteni leiši palikuši latviešiem iepakaļ. Kamdēļ tā? Tamdēļ, ka leišiem nav bijusi pieietama vācu kultūra. No poļiem viņi nekā nespēja iegūt, tādēļ ka tie paši kultūrā nav nekad visai augstu stāvējuši savas valsts aplamās satversmes dēļ, kur pastāvēja tāda neaprobežota brīvība, ka, piemēram, katrs atsevišķs seima loceklis varēja apgāzt vesela seima lēmumu, kādēļ arī viņu valsts sagruva un tika sadalīta; bet pēc tam paši zem Krievijas bijuši allaž tā apspiesti, ka nekādus kultūras darbus nav varējuši strādāt, ne arī viņu garīgā vadībā stāvošie leiši varēja no tiem ko mācīties. Un no krieviem leiši tāpēc nevarēja nekā mācīties, ka tiem pašiem nav kultūras. Nemsim otru piemēru — igauņus. Tie nav latviešiem ne tuva, ne tāla rada, bet tomēr kultūrā stāv tiem tikpat kā blakus. Kamdēļ? Atkal tikai tamdēļ, ka tiem tikpat ilgi kā latviešiem bijusi pieietama vācu kultūra. Es nebūt

negribu teikt, ka vāci latviešiem un igauņiem savu kultūru nesuši kādos tīri ideālos nolūkos vai humānitātes skubināti. Nē, nebūt nē! Tā to apgalvot būtu vai nu zema liekulība, vai tukša lielība, — katrā ziņā nepatiesība. Mūsu senči, vācu bruņinieki, pa lielum lielai daļai nāca uz šejieni vienkārši tanī nolūkā, lai piesavinātos par brīvu labus un skaistus zemes gabalus, nodibinātu ienesīgu tirdzniecību vai gūtu citādu laicīgu labumus, un tikai retais varbūt ieradās ar apņemšanos jumpravai Marijai par godu nest pagāniem kādu garīgu gaismu vai izpelnīties sev dvēseles glābšanu kāda smaga grēka dēļ. Kādā nolūkā uz šejieni atnākuši, tādā bruņinieki un viņu pēcnācēji strādāja gadu simteņiem tālāk: lūkodamies tikai pēc sava un nevis arī pēc iedzimto labuma, kas ir viegli saprotams un gluži dabiski, jo tāpat vien būtu darījuši arī visi citi ienācēji, lai tie būtu bijuši kādas tautības būdami. Agrākais vācu bruņinieks, vēlākais muižnieks, deva Baltijas iedzimtiem no vācu kultūras tikai tik daudz, cik tas viņa paša labuma dēļ bija vajadzīgs. Ne vairāk. Bet tas ir arī jau daudz. Piemēram, lai varētu sekmīgi apstrādāt savus laukus, iegūt labāku ražu un vairost sev ienākumus, tad muižas īpašniekam bija jāgādā dažādas mašīnas un jāliek ierādīt saviem zemniekiem, kā ar tām jāstrādā, un tā šie visu mācījās. Lai gan tie nebūt netapa mācīti sava, bet vienīgi kunga labuma vairošanas dēļ, tomēr šādā ceļā iegūtās zināšanas tie varēja izlietot arī savā labā.

— Tā ir maršala kungs, tāpat, kā kad teiksim saimnieks, gribēdams ko lasīt, iededzina sev priekšā uz galda gaišu lampu, no kuņas tad visā istabā tiek gaišs, un saimes ļaudīm nav vairs jādedzina skals, jo nu visi var darīt savu darbu daudz lielākā un labākā gaišumā... — Tā mācītājs mēģināja maršala domas paskaidrot tuvāk.

— Jā, gluži pareizi, mācītāja kungs. Gluži tā... — Maršals, galvu palocīdams, apstiprināja.

— Es nosaku, maršala kungs, ka latvieši, dzīvodami ar vāciem kopā, būtu no tiem mācījušies ko ļaunu... — Teica Aumalis. — Nē, kultūras ziņā tie patiesi daudz no tiem laba guvuši. Es tikai domāju, ka pa ilgās dzimtbūšanas laikiem tie savā nacionālā raksturā dziļi bojājušies, tā ka vergu laiku dvēsele viņos arī tagad — ja arī ne visos, tad vismaz daudzos vēl iemājo un diezin, kad tie tiks no tās pilnām vaļā, jebšu gan jau sen bauda brīvību.

— Arī šai ziņā nebūs jums, skolotāja kungs, taisnība. — Maršals dzīvi iebilda. — Ja jūs domājat, ka latvieši savu tagadējo neslaveno dabu mantojuši dzimtbūšanas laikos, tad jūs alojaties, gan laikam labi nepārzinādami Baltijas vēsturi. Dzimtbūšana ilgāku vai īsāku laiku, bargākā vai vieglākā veidā pastāvējusi savā laikā gandrīz visās zemēs; bet nav dzirdēts, ka tamdēļ kāda tauta būtu tik visai mainījusi savā raksturā. Un ja kur kādas rakstura pārgrozības novērotas šādos apstākļos, tad taisni ne tik visai peļamā nozīmē. Vispārējā bardzība un apspiešana cilvēkus taisni kopo, biedro, padara tos gan sevī noslēgtus, neuzticīgus pret ārieni, bet pašu starpā toties jo sirsnīgus, pašai zardzībā apņēmīgus, pašai ziedzīgus, izturīgus. Viens otrs atkritējs vai nodevējs rodas visur, tomēr, tiem drīz jāpazūd, ja tauta pati ir vesela: tur stāv visi par vienu, viens par visiem. Ņemiet, piemēram, īru tautu. Tā ilgi bijusi apspiesta vairāk nekā visgrūtākā dzimtbūšanā. Ir tagad vēl angļi to stipri nospiež. Bet kādu cīņu īri ved pret saviem apspiedējiem! Un cik solidāri tie savā starpā! Dzimtbūšanas slogs, redzams, nav uz tiem atstājis šai ziņā ne vismazāko ļaunuma iespaidu. Kā jūs domājat neslavējamās latviešu rakstura īpašības izskaidrot ar svešas varas apspiešanas iespaidiem jau tanī laikā, kad no kaut jebkādas dzimtbūšanas jeb verdzības tiem nebija ne jausmas? Es domāju tos laikus, kad vācu bruņinieki sāka ienākt Baltijā un iekarot šejienes zemes. Kas tad bija tie, kas visbiežāk mēdza sadarboties ar svešajiem ienācējiem un doties ar tiem kopīgi cīņā pret citiem vietējiem brīvajiem iedzīvotājiem? Vai tie nebija latvieši? Vai latvieši savu virsaišu vadībā neatstāja un nenodeva savus cīņu biedrus, izglābdami gan krusta karotājus, gan vēlāk arī bruņiniekus no galēja posta? Ne, skolotāja kungs, dzimtbūšana nav bojājusi latviešu tautas raksturu, tādēļ ka to nevarēja vairāk bojāt, jo tas bijis tāds jau daudz agrāk. Jaukt kopēju lietu, grūst

postā pat savus tautas brāļus, lai tik glābtu pats savu ādu vai gūtu sev kādu labumu, — tas, liekas, latviešu raksturā bijis tā jau no sāкта gala.

Aumalis sēdēja uz sava krēsla malas sapīcis, saīdzis un lūpas sakniebis, nezinādams, ko maršalam īsti teikt, kas tam pretī kā uzvaras priekā plati lūkojās acīs. Bet mācītājs, viegli iekāsējies un ar roku pāra reiz pārvilcis par savu gludi noskūto, pilno ģīmi, runāja, laipnā padevībā smaidīdams:

— Maršala kungs, tas gan taisnība, ka tādu bargu spriedumu, kādu latvieši nodevuši paši par sevi savā parunā „Latvietis latvieša velns”, pie citām tautām, cik man zināms, diezin, vai kur atradīsim. Bet viņiem ir arī kāda jo jauka paruna, kas vēstī pavisam ko citu par latviešiem: spriežot pēc šās parunas, tiem var būt arī ļoti cēlas īpašības.

— Kas tā būtu par parunu, mācītāja kungs? Es gan laikam to nepazīstu.

— „Sirds, kurzemnieka gods”.

— Ak jā! To pazīstu gan, tikai man neiesāvēs prātā. Bet tā, mācītāja kungs, nekādā ziņā nevar zīmēties uz latviešiem, jo par tiem tanī nav taču itin nekas teikts: runa ir tikai par kurzemniekiem. Un es ar šo vārdu saprotu īsti tikai Kurzemes vācu tautības iedzīvotājus. Uz tiem tad arī tikai gan zīmējas šī jaukā paruna. Protams, atradīšies arī latviešu starpā dažs ar cēlu raksturu un goda sirdi, uz kuŗu šī jaukā paruna varēs zīmēties pilnā mērā. Bet, tā sauktais caurmēra latvietis, tas ir, tautas lielākā daļa, to nekādā ziņā nevarēs uz sevi attiecināt; uz to laikam drīzāk varēs zīmēties tikai nejaukā patiesība, ka latvietis latvieša velns. Man, kā jaunam administrātoram, tāds paradums, atsevišķiem, kaut arī sīkiem, bet raksturīgiem notikumiem piegriezt īpašu vērtību un no šādiem novērojumiem tad attīstīt plašākas domas un taisīt slēdzienus. Tā kā esam sākuši par šādām lietām runāt, tad vienu piemēru jums minēšu. Reiz — eju savā muižā gar kalpu dzīvojamo ēku un redzu uz sliekšņa sēžam divi bērņus — puisēnu un meiteni, gadu četri, pieci vecus, un nejauki ķīvējamies ap bļodiņu, kuŗā ielieta putra: viens otram grūž karoti no bļodiņas nost, sit un neļauj strēbt. Es piestājos un skatos. Kad bērņi kaudamies sāk dikti bļaut, atsteidzas māte un, redzēdama, kas par darīšanu, saliecas un pārvelk ar pirksta galu pa putru no bļodiņas vienas malas uz otru krustis pāri un saka, lai nu ēdot katrs savā pusē mierīgi — nu būšot abiem vienādi. Uz mani pagriezusies, sieva teica: „Redziet, kādi nenovīdīgi un nesaticīgi abi muļķīši: katram bail, ka otrs nedabūn vairāk, un lai būtu miers, tad man jārāda, ka es putru pārdalu vidū pušu — katram savu daļu.” Tā mēs redzam latviešu nenovīdību, neuzticību vienam pret otru un dalīšanas un piespriešanas vajadzību no ārienes, no citiem, jau kopš bērņa dienām. Tas viņiem, liekas, tā iedzimis. Tādēļ arī latvieši pa visu vēstures laiku nav nekad spēlējuši kaut jebkādu daudz maz izcilu lomu. Liekas, ka viņu še nemaz nebūtu bijis. Tiešām nezinu, vai atrasies vēl kur kāda otra tautiņa, kas pa veseliem gadu simteņiem nav pati gandrīz ne pirkstu kustinājusi sava likteņa noteikšanai. Tādēļ arī latvieši Baltijas vēsturē netiek tikpat kā nemaz minēti. Esmu mūsu dzimtenes vēsturē, tā sakot, ar uguni meklējis ziņas par kaut jebkādiem daudz maz ievērojamiem darbiem no tās tautiņas puses, kuŗas vidū man tagad lemts dzīvot un strādāt, bet nekā neesmu tur varējis atrast par latviešiem — nedz kā veselu tautiņu, nedz kā atsevišķiem cilvēkiem no viņu vidus. Un tomēr latviešiem, kā zemes iedzīvotāju galvenai daļai, tīri dabiski būtu nācies ieņemt kaut jebkādu daudz maz redzamu vietu. Jebšu vadonības loma zemes politikā tiem bija atņemta, tomēr spēka pārsvars, fiziskā vara bijusi vienmēr viņu pusē; tikai to tie nekad nekā nav pratuši izlietot — tie vienkārši nav bijuši tam spējīgi — protams, tās pašas savstarpējās neuzticības, nenovīdības un savu atsevišķu personīgu labumu meklēšanas vai arī savas ādas sargāšanas dēļ.

— Nevis: visi par vienu un viens par visiem, ir latviešu devīze, kā ikvienā organizētā sabiedrībā. Latviešu parastā devīze visos darbos, cik esmu novērojis, ir: katrs par sevi, Dievs par visiem... — Mācītājs iemeta starpā.

— Gluži tā... — Maršals dzīvi atsaucās.

— Ko no vergu ļaudīm vairāk varēja gaidīt? — Ieminējās Aumalis. — Nekad nav dzirdēts, ka vergi būtu varējuši izdarīt paši no sevis kaut ko ievērojamu. Vienīgais, uz ko vergi līdzās savai vergošanai var vēl būt spējīgi, ir tikai — sacelties aplamā, neorganizētā dumpī, kas tad tiek necilvēcīgi bargi apspiests un padara viņu likteni vēl ļaunāku. Cik zinu, arī latvieši pa ilgo verdzības laiku sacēlušies atklātā dumpī pret saviem apspiedējiem, bet tas viņiem katru reizi maksājis daudz asiņu un padarījis viņu jūgu vēl grūtāku.

— Jūs atkal alojaties, skolotāja kungs, un divējādā ziņā ... — Maršals runāja, aizdedzinādams jaunu papirosu. — Pirmkārt, Baltijā var runa būt tikai par bijušu dzimtbūšanu, bet nekad par verdzību. Otrkārt, visi latvieši nekad nav bijuši dzimtļaudis jeb, kā jūs sakāt, vergi. Gandrīz ikkatrā pagastā bija daži cilvēki vai veselas ģimenes, kas šādu vai tādu nopelnu pēc bija atlaistas uz brīvi vai nu no hercoga, vai pašiem muižniekiem. Pilsētās daudz latviešu bija tāpat brīvi kā vāci. Kurzemē ir pat veseli septiņi vai astoņi vienkopus ciemi, tas ir apmēram puspagasta, kas nekad nav nekādā verdzībā jeb dzimtbūšanā atradušies, bet visos laikos bijuši tikpat brīvi ļaudis kā muižnieki. Es, kā jūs mani jau būsit sapratuši, domāju tā sauktos ķēniņus jeb kā latvieši viņus sauc, ķoniņus. Sakiet paši, ko šie latviešu muižnieki ar tūri neaprobežotām tiesībām gan izdarījuši gadu simteņiem ilgā svabadības un privilēģiju stāvoklī? Vai ir kaut kas zināms, ka tie būtu ņēmuši, vai arī tikai mēģinājuši ņemt kādu daļību Kurzemes politiskos notikumos, lai tos šā vai tā grozītu latviešiem par labu? Nē, par to nav zināms it nekas. Vai nu tiem rūpējās tikai pašu labums, vai tie savus tautas brāļus pazinuši par tādiem, ka ne uz kādu kopdarbību nav spējīgi, jeb vai latviešiem vispār — un tamlīdz arī viņu „ķēniņiem” — trūka katras apziņas un saprašanas par tautiskiem pienākumiem un tautiskas kopības vajadzību, un vai tiešām taisnība tiem, kas saka, ka latvieši sajusties par veselu tautu nemaz nespēj un uzskata sevi tikai par kādu atsevišķu, zemāk stāvošu ļaužu šķiru, to nezinu un neņemos izšķirt. Tomēr gandrīz būtu jādama pēdējais, jo pa veseliem gadu simteņiem tie nekad un nekur nav parādījuši kaut jebkādu tautisku apziņu, kaut kādu kopēju uzņēmību un daļību zemes notikumu nokārtošanā vai vismaz savu pašu likteņa grozīšanā. Un tomēr dažādos juku laikmetos, kad zemes ārējā virsvaldība bija vāja, bet iekšienē pastāvēja nemieri un gandrīz pilnīga bezvaldība, piemēram, hercogam atrodoties naidā un cīņās ar muižniecību, zemnieki kā iedzīvotāju lielākā daļa, un tātad kā ievērojams fizisks spēks, pulcēdamies ap saviem svabadajiem tautas brāļiem un sizdamies uz vienu vai otru pusi, būtu varējuši darīt ievērojamu iespaidu uz cīņas gala iznākumu un izpelnīt sev dažādas tiesības no uzvarētāju puses. Vai atkal zviedru virsvaldības laikā, kas atrazdamās ar Kurzemes muižniecību atklātā naidā, tā taisni pati meklēja atbalstu pie šejienes zemniekiem. Bet visus šos labvēlīgos apstākļus latvieši nekā nav izmantojuši: nedz zemnieki, nedz viņu brīvie „ķēniņi” nav ne pirksta kustinājuši savas dzimtenes notikumu gaitā. Tiklab dzimtļaudīm, kā arī brīvzemniekiem, visi vēsturiskie notikumi dzimtenē bijuši tik sveši, stāvējuši tik tālu, it kā tie būtu norisinājušies Afrikā vai Austrālijā. Un tie retie atsevišķie cilvēki, kuņiem viņos laikos izdevies no latviešu vidus pacelties augstāk, kāds, piemēram, bija Birons, nav par saviem tautas brāļiem un viņu likteni nekā likušies zināt: tiem rūpējās katram tikai sava paša labums, ko meklējuši sasniegt, piesliedamies tiem, kas viņu apkārtņē kuņu reiz likās tas stiprākais. Laikam arī tie savus tautas brāļus pazinuši par tādiem, kas ne uz kādu kopdarbību nav spējīgi. — Redziet, skolotāja kungs, tādi ir bijuši latvieši visos laikos, un es šaubos, vai tie kādreiz kļūs citādi.

— Šimbrīžam vismaz tie neliekas vēl kļuvuši citādi... — Viegli pasmīnēdams, piezīmēja mācītājs. — Viņu laikrakstos ne par ko citu nenākas tik daudz lasīt kā par ķildām un šķelšanos — gan pašu redaktoru starpā, gan biedrību darbinieku pulkā. Nezinu un nevaru iedomāties vēl kādas citas tautas presi, kuņa tā būtu aizņemta polemikām un savstarpēju plēšanos kā latviešu.

— Tādēļ, skolotāj, jums — un arī citiem izglītotiem latviešiem — labprāt dotu padomu, attiecībā uz savas tautiņas nākotni nenodoties nekādām ilūzijām un nedarboties ne ar kādu biedrību dibināšanu, ne arī uzņemties citādi kādu vadoņa lomu pie saviem tautas brāļiem, — jūs tur

piedzīvotu tikai rūgtu vilšanos. Baltijā vadītāja loma pienākas tikai vāciem, sevišķi muižniecībai, — it dabiski tādēļ, ka vāci pieder pie augstākās sugas tautām, kurpretim latvieši, kā jau slavu tautu ciltsradi, pieskaitāmi pie zemāko sugu tautām, kuŗas nekādu vadošu lomu vēsturē nekad nav spēlējušas; piemēram, krievu tauta jau senatnē kārtības nodibinātājus un valdniekus sev aicinājusi no ārzemēm; tāpat jaunākos laikos, no Pēterļa Lielā un Katrīnas Otrās valdības sākot, Krieviju vada nekrievu tautības vīri, galvenā kārtā Baltijas muižnieki, ieņemdami svarīgākos amatus un iepotēdami savas idejas arī krievu augstajiem birokrātiem un valdības aprindām. Un tā ir Krievijas laime. Ja kādreiz pienāktu tādi laiki, kur Baltijas vāci tiktu padzīti no augstajiem valsts amatiem, un viņu iespaids valdības aprindās zustu, tad Krievija īsā laikā sabruktu un pārvērstos par milzīgu drupu kaudzi, kur plosītos anarķija, plūstu asinis un visa dzīve panīktu, kā jau tas bija tanīs tumšajos juku laikos pirms Pēterļa un Katrīnas, kad ārzemnieki vēl nebija aicināti par Krievijas cēlējiem un izveidotājiem, jo pašas slavu tautas nav spējīgas noorganizēt un vadīt kādu lielāku valsts vienību.

— Ja tas tā būtu, kā jūs sakāt, maršala kungs... — Uzbudināts teica Aumalis. — Ja patiesi slavu tautas un viņām vairāk vai mazāk radniecīgas ciltis būtu tik nespējīgas uz civilizācijas un kultūras darbiem un valstisku vienību organizēšanu, kā tad gan izskaidrojama tāda vēsturiska parādība, ka leišu tauta četrpadsmitā gadu simtenī saguva savā varā lielu daļu Austrumeiropas? Vinu slavenie dižkunigaiksti Alģerts un Vitautis darīja brīnumus kara laukā, un Salģiras kaujā leiši tā sakāva vācus, ka 40.000 no tiem palika guļot, un ordeņa vara uz ilgu laiku bija satriekta.

— Arī visi šie notikumi, mīļo skolotāj, apstiprina tikai to, ko jau teicu. Leiši gan saguva savā varā lielu daļu Austrumeiropas, bet ko tas līdzēja, kad nespēja to paturēt, un nespēja tālab, ka leišiem, kā jau slavu cilts radniekiem, trūkst organizatorisko dāvanu, kā arī pacietības, izturības un tāla, plaša skata. Un kas notika galu galā ar jūsu minēto slaveno Ķeistauti? Pats krita gūstā, un vai zināt, kas viņu sagūstīja? Baltijas muižnieki — ordeņa mestrs Arnolds fon Fitiņhofs 1390. gadā. Tas gan tiesa, pie Tanenbergas leiši smagi sakāva ordeni 1410. gadā, bet tomēr neiznīcināja, jo daļu ordeņa kaŗaspēka izglāba ordeņa mestrs — Konrads fon Fitiņhofs, tas pats, kas jau desmit gadus agrāk pie Pleskavas bija iznīcinājis 7.000 vīru lielu krievu kaŗaspēku. Tātad skatieties, kur gribat, galu galā vāci visur patur virsroku, un viņu vara izplatās arvien tālāk. Bet latvieši — ko tie izdarījuši, vai ko tie var izdarīt? Ne tiem kādas vēsturiskas pagātnes, ne arī nākotnē no tiem kas gaidāms. Kam tad īsti visa tā tautiskās apziņas modināšana un cildināšana? Kurp latviešu tautiskie vadoņi lai vada savus tautas brāļus? Vienīgais lauks, kur tie kādos kopdarbos varētu mēģināties, būtu laikam tikai partiju dibināšana: tas liekas būt latviešiem pa dabai, jo partiju mērķis un uzdevums taisni ir: savstarpējas neuzticības sēklas sēšana, naida audzināšana, apsūdzības un šķelšanās vairošana un tamlīdzīga spēku vājināšana pašu starpā. Latviešu jau tā ir maza saujiņa, ka par tautu tos gandrīz nevar dēvēt, bet ķēmodamies pakal lielām tautām ar dažādu partiju dibināšanu, tie savu jau tā mazo nozīmi vēl vairāk mazinās. Tātad no visa redzams, ka izglītotiem latviešiem neder uzņemties savā tautā kādu nacionālu misiju vai uzņemties tai par politiskiem vadoņiem. Šā kā tā nekas labs tur nevar iznākt.

— Jā, tā ir tiešām ar latviešiem: katrs par sevi tie gandrīz ikviens ir tīri labs cilvēks un krietns strādnieks, bet visi kopā, kā vesela tautiņa, tie itin nekā ievērojama nav varējuši izdarīt nekad — ne agrākos laikos, ne tagad... — Tā mācītājs noteica, lūkodamies gan uz Aumali, gan uz maršalu.

Aumalis sēdēja kā uz oglēm. Viņš pats manīja, ka asinis viņam saskrējušas galvā un ka seja tvīkst, bet sirds lēca ātri un deniņos šķīta it kā kāds sistin sistu. Viņš gribēja maršalam un mācītājam ko atbildēt, bet nezināja ko un kā īsti: vai dot kādus pierādījumus, kas apgāztu maršala nicināšanas pilnos apvainojumus pret latviešiem — uzsvērt, piemēram, latviešu tautas gara mantas — viņu lielo daudzumu daiļo tautas dziesmu, minēt Rīgas Latviešu Biedrību, latviešu panākumus jūrniecībā, viņu kuģus, kuģniecības biedrību Austru. Tomēr viss tas viņam tagad šķīta tik mazs un niecīgs pret visu dzirdēto, ka ieskatīja par gudrāku, tādas lietas labāk nemaz neminēt. Jeb vai

atbildēt ar asiem pretapvainojumiem: pārnest, ka vietējie vāci visus laikus bijuši tikai prasti varmākas, apspiedēji.

Bet tūliņ viņam iešāvās prātā, ka ar visu to tomēr nekā nebūtu atspēkoti izteiktie apvainojumi attiecībā uz latviešu zemo darbu un viņu nespēju savstarpējā kopdarbā. Nezinādams nekā cita ko teikt, piecēlies un taisīdamies uz aiziešanu (ka viņš bija nācis runāt savas atlaišanas lietā, tas viņam tagad pavisam bija aizmirsies), viņš droši un paceltā balsī iesaucās:

— Bet es tomēr ticu savas tautas nākotnei! Kas tik daudz jauka un daiļa radījusi, visu savu dzīvi tik neizsakāmi skaistās dziesmās attēlodama, kas tik daudz gara modrības iznesusi pa ilgiem tumšiem gadu simteņiem, — tā tanta nav pie zemākās sugas skaitāma!

Un, atcerējies kādu sava drauga Sudrabu Edžus dzejoli, kuŗu no tā bija norakstījis, viņš, jebšu visa saruna bija norisinājusies vācu valodā, citēja latviski no šī dzejoļa maršalam un mācītājam sekošu pantiņu priekšā:

Neba augsti vien — cik nava
Zemas kārtas ļautiņu!
Neba liela vien — cik Dievam
Nava mazu tautiņu!

* *
*

Aumalis pats neatcerējās, kā viņš bija atvadījies un izgājis ārā, — tik milzīgi viņš arvien bija vēl uztraukts, lai gan arīgi bija spējis izturēties samērā mierīgi.

Tagad viņš soļoja pa kokiem apstādīto muižas gatuvī. Galva viņam bija karsta, krūts dvašoja ātri, it kā kad elpas trūktu, un visu viņu spieda kaut kas neizprotami smags, nepatīkams. Vairāk lāgus viņš noņēmas cepuri un vēcināja sev ap seju un galvu, gribēdams pievēdināt vairāk vēsuma. Bet gaiss zem kuplajām liepām, milzīgajiem ošiem un kļavām, no kuŗa lapām tikai kāda maza daļa bija nobirusi, viņam likās tvīkains, saspīests. Viņš izgāja tādēļ no koku apakšas un soļoja pa gatuves klajo vidu, kur koku zari nesniedzās pāri un kur spīdēja saule. Bet arī šē viņam gaiss nelikās nemaz labāks, un krūts elpoja tikpat smagi kā iepriekš. Vasaras mētelis, kuŗu bija uzvilcījis mugurā, viņam likās tagad neparasti grūts, un viņš to žigli novilkā un paņēma uz rokas. Papiross likās tik nepatīkami rūgti, ka to puspīpētu īgni aizsvieda projām, pāri grāvim; pat tos papirosus, kas bija kabatā, izņēma, nometa zemē un samīdīja ar kāju, apņemdamijs nekad vairs nesmēķēt. Vispār viņš pūlējās atsvabināties no kaut kā smaga, nepatīkama, drūma, rūgta, lai varētu būt atkal tādā vieglā, patīkamā sajūtā kā aizvien agrāk; bet tas viņam neizdevās. Kaut tagad krāktu un brāztu vētra, lauztu kokiem zarus, locītu un svaīdītu galotnes tiem uz vienu un otru pusi, grasīdamās tos pašus lauzt vidū pušu, vai raut un gāzt ar visām saknēm ārā, — tad viņš varbūt varētu elpot brīvi un viegli un, ar vētru cīnīdamies, sajustu sevī atkal spēkus, drosmi un patiku doties pretī briesmām un visām naidīgām varām un strauji un bez apdoma iet bojā vai uzvarēt un gavilēt. Bet tagad viņam jāiet pa klusu, siltu rūdēns dienu, kad ne vēja pūsma nav manāma. Viņš iznācis jau no gatuves un soļo gar drūvmali pa pļavu. Kāds nepanesams klusums visapkārt, kad viņam krūtīs plosās tāda auka! Šad tad tikai dzirdama bites vai kamenes sīkšana, kas baltā amoliņā vai citu puķīšu retajos ziedos ežmalas atāla zālē sūc saldumu, nelaizdamās vienīgi uz mēŗa puķēm, kuŗas aug pa lauku ežām un grāvmalēm, un kuŗu ziedi, jebšu koši balti, tomēr pagalam rūgti. Soļus paātrinādams, viņš steigstin steidzās kļūt ārā no šī saules apspīdētā klusā, klajā līdzenuma, kur gaiss šķietas tikpat nepanesami tvīkains kā tur koku apēnotā, šaurā gatuvē. Viņš steidzās sasniegt mežu: tur, ejot pa skujām nobirušiem malkas celiņiem un ganu taciņiem, vai tāpat bez ceļiem un tekām, — pa mīksto, mitro

sūnu starp zili zaļām jaunajām, kuplajām eglītēm vai starp dižajām gaļajām eglēm un priedēm — tur sveķaini smaržīgajā gaisā un tīkami ēnainā drēgnumā viņš laikam sajūtīs vajadzīgo vēsumu, varēs uzelpot atkal vieglāk, svabadāk. Viņš jutās tik nospiests un nelaimīgs, — kā vēl nekad. Maršala vārdi par latviešiem, — kā tie viņam sāp sirdī un žņaudz krūti! Līdz šim viņš bija pastāvīgi bijis lepns uz to, ka viņš ir latvietis; viņš bija domājis latviešus gan par mazu, bet toties jo apdāvinātu, garīgi ievērojamu tautiņu, kas pa visu gadu simteņiem ilgo nebrīvības laiku spējuši uzturēt savu tautību, uzglabājuši tik kuplu valodu un paspējuši radīt tik daiļu un bagātu tautas dzeju, kā gan laikam neviena cita tauta; viņš bija lepns bijis arī uz to, ka latvieši ir tik centīgi, sasniegdami nedaudz gadu desmitos tādus panākumus gan izglītības, gan turības ziņā... Tā viņš bija domājis, un viņš zināja, ka bez viņa tāpat domāja arī daudzi citi latvieši. Bet nu viņš bija dabūjis dzirdēt, kā par latviešiem domā un spriež cittautieši. Un šās domas, šis spriedums viņu pagalam bija satriekuši. Savu atlaišanu no vietas un visu, kas ar to sakarā, viņš pavisam aizmirsis: viņa domas un prātu nodarbina tikai bargais spriedums, ko no maršala mutes dzirdējis par savu tautu. Vai tiešām ar latviešiem ir tik bēdīgi? Vai tie patiesi ne uz ko lielāku un labāku nav spējīgi, kā tikai uz savstarpēju apsūdzību, uz savstarpēju plēšanos tanī nolūkā, lai katrs pats sev sagūtu šādu vai tādu labumu? Vai tiem tiešām nav nekādas īstas atziņas par kopības vajadzību un vispārības interešu stādīšanu augstāk par atsevišķa cilvēka sīko nepersonīgo labumu?... Kamdēļ viņam maršals visu to tā stāstīja? Vai gribēdams viņā dēstīt neuzticības sēklu pret visu to, kas latvisks, lai arī viņš novērstos no savas tautas, jeb vai pat pārietu viņas pretinieku pusē, kā to jau tik daudz latviešu darījuši? Jeb vai maršals tā runāja, tikai gribēdams spīdēt ar savu gudrību, ar savām runas dāvanām, ar savām novērošanas un loģikas spējām, vai pat gribēdams izrādīties par mācītu vīru, kas nodarbojās ar tautu psiholoģijas pētīšanu? Vienalga, kamdēļ viņš to runāja, Aumali viņa vārdi bija aizkāruši vislielākā mērā sāpīgi un riebīgi. Dusmas bez tam viņam bija pašam uz sevi par to, ka viņš visa tā dēļ nevien nebija varējis maršalam nekā krietna atbildēt, bet pat nesajuta nekādas dusmas pret to.

Būtu viņam radušās dusmas uz maršalu, viņš tam, ja ne vairāk, būtu atbildējis ar kādu asu vai pat rupju teicienu. Bet dusmas viņš nebija sajūtis ne tad, ne arī tagad. Viņam sirdi pildīja tikai sāpes, rūgtums, riebums un kauns par to, ka tā var runāt par viņa tautu, un pie tam viņš pret visu to nespēj tikpat kā nekā lietīšķa atbildēt.

Pa mežiem un pļavām tiešām iedams un ātri soļodams, viņš beidzot ievēroja, ka no pļavu un malkas ceļiem izdalījās kāds lielāks ceļš, kuŗam katrā pusē bija grāvis. Tuvāk apskatīdamies, viņš pazina to par Ķirmgraužu ceļu, apmēram pāra verstis no Ķirmgraužu mājām. Iegriezties tur? Nē! Viņam bija nepatīkami tagad ar cilvēkiem satīties. Viņa pati būs atkal runīga un savu sirdssnoslēpumu izpaušanā tikpat visai atklāta kā aizvien; Anete būs laipna, patīkama, pieklājīga; pats, ja atgadās mājās, gribēs kaut ko zināt tuvāk par viņa atlaišanu. Bet viņam par to netiek nemaz runāt. Un vispār, ko viņš lai šiem cilvēkiem tagad saka? Jeb ko tie lai viņam teiktu? Nožēlos viņu? Ak, viņam negribas par visu to ne domāt, kur nu vēl pašam runāt vai klausīties citus runājam! Tātad gaŗām klusajai meža mājai! Projām! Viņam tagadējais stāvoklis vislabāk panesams tikai vienam.

Tomēr gabalu gājis, viņš satika Ķirmgrauzi vieglos ratos tukšā braucam mājās.

Pēc apsveicināšanās un parastā vaicājuma, kurp braukdams, Ķirmgrauzis pavēstīja Aumalim, ka aizvedis dakteri Odiņu un nu braucot mājās. Saimniece esot slima. Nu jau otru nedēļu. Viņu svētdienas vakaru, brāli pavēlu pavadīdama, vai nu saaukstējusies, vai kur sabaidījiesies, bet, tikko pārnākusi mājās, likusies gultā un tā to gūlumos guļot vēl tagad, dabūjusi drudzi un karstumus tanī mērā, ka kādu laiku jau domājuši, nu vairs necelsies, mudojusi par nesaprotamām lietām, vai atkal gulējusi lāgiem bez samaņas. Bet nu esot jau labāk, un ārsts šodien teica, ka briesmas esot gaŗām, tikai paiesot labs laiciņš vēl līdz atspirgšot.

Uz Ķirmgrauža vaicājumu Aumalis atkal savukārt pateica, kur un kādēļ bijis, un kad jau nu saruna bija iesākusies, tad nevarēja noturēties arī nepastāstījis īsumā to, ko barons Nurmhūzens bija teicis par latviešiem.

— Un ko jūs uz visu to atbildējāt? ... — Ķirmgrauzis vaicāja, beidzot Aumalim savu stāstījumu.

— Neko sevišķu. Visa saruna notika vācu valodā, bet man šī valoda nevedas tik labi, ka varētu tanī izteikties pilnīgi svabadi... — Atteica Aumalis, negribēdams sacīt, ka viņš uz maršala apvainojumiem patiesībā nebija zinājis nekā lietišķa atteikt.

— Prātīgi darīts, skolotāja kungs, ka neesat runājuši maršalam pretī! Viņam pilna taisnība... — Ķirmgrauzis izsaucās pacilātā balsī. — Es to vienmēr esmu teicis un teikšu, ka latvietis ir latvieša velns, un to pašu arī jūs, skolotāja kungs, teiksiet, kad būsiet ilgāk pasaulē padzīvojuši un vairāk mācījušies pazīt mūsu tautas brāļus. Pret citiem latvietis ir tāds pat kā visi citi cilvēki, bet paši savā starpā, — tur viņi patiesi bieži ir viens otra velns. Tagad pat — jūsu atlaišana, vai tas nav latvieša darbs? Kas cits jūs apmelojis, kā pašu cilvēks?

— E, tas nav nekas! Par to nenieka nesaku. Gan dabūšu vietu citur.

— Tas, skolotāja kungs, pašu lietu nekā negroza, — apmeloti jūs paliekat tomēr, un to izdarījis latvietis tanī nolūkā, lai gūtu sev kādu labumu: lai izpelnītos barona lielāku uzticību. Es tagad zinu, kas jūsu apmelotājs tāds ir, — man barons pasacīja; bet nevaru jums to teikt.

— Nevēlos arī zināt.

— Un tā tas ar mums, latviešiem, gandrīz visur. Atcerieties, kad Kaletu Noldi viņgad zemnieki nošāva. Kas bija savu tautas brāļu uzrādītājs? Atkal tikai latvietis, Un nevis tamdēļ viņš to darīja, ka tam būtu rūpējusi patiesības gaismā celšana, bet vienīgi tamdēļ, lai iegūtu izolīto tūkstoti pateicības algas par uzrādījumu. Es slepkavību nebūt neaizstāvu un nesaku, ka noziegumam vajadzēja palikt bez soda; bet zīmīgs ir un paliek tas, ka uzrādītājs arī šē nebija nekas cits kā kāds no pašiem latviešiem. Jā, skolotāj, latvieša daba ir zema. Noskatieties, piemēram, tirgū vai miestā uz ielas. Ja tur kāds aiztiks šā vai tā kādu žideli, tad kā melns padebēsis žīdi tur būs tūliņ no visām pusēm klāt, pārstādami aizkarto un uz vietas sagādādami tam taisnību. Aiztieciēt jūs kādu leiti, čigānu vai poli, — visur redzēsiet to pašu skatu: viņa tautas brāļi steigsies bez kavēšanās tam palīgā. Bet paskatieties, kad citi kur aiztiec kādu mūsu cilvēku un dara tam pāri, — neviens no latviešiem nekustinās ne pirksta, lai tam palīdzētu; nomaļus stāvēdami, tie tikai klusām priecāsies un ņirgāsies, dažs pat vēl uzsauks: „Dod tam pagānam! To tam vajaga!” Sakait paši, mīļo skolotāj, vai tā nav?

Aumalis atbildes vietā paraustīja plecus, bet Ķirmgrauzis, saņēmis lūpām un spēcīgi vairāk reiz savilcis savu پسزدzيسو cigāru, tā ka tas sāka atkal kvēlot un kūpēt, runāja tālāk:

— Nē, skolotāj, uz maršalu jums nav ko dusmoties, ne arī tam ko pārmest, — viņš runājis dzīvu patiesību. Man tikai brīnums par to, ka viņš jums savas domas par latviešiem izteicis tik vaļširdīgi. Tas laikam izskaidrojams ar to, ka viņš jauns un nespēj vēl labi apslēpt to, ko sevī domā; vai arī viņš varbūt gribējis jums, kā skolotam cilvēkam, izrādīt savu gudrību, varbūt arī jūs darīt uzmanīgus, lai tik visai ar saviem tautas brāļiem nedarbojaties, tādēļ ka tur nekas labs tikpat nevar iznākt. Katrā ziņā, tā ar jums izrunādamies, viņš jums parādījis lielu uzticību, par ko jūs var tikai apskaust, jo tā ir skaidra zīme, ka viņš ieskata jūs par krietnu cilvēku un tas pie tāda vīra nozīmē daudz, — viņš jums var līdzēt! Saprotiet tikai paši tādu laimīgu gadījumu izlietot. Viegli var notikt, ka nākošā skolas valdes sēdē, ja jūs pratīsiet gudri un viņam pa prātam runāt, viņš agrāko spriedumu atceļ un jūs atstāj atpakaļ tagadējā vietā vai palīdz tikt jums kur citur pie kādas labas vietas. Tādiem vīriem viss viegli iespējams.

— Tas nebūs vajadzīgs... — Aumalis atteica sausi un auksti un sacīja Ķirmgrauzim ardievu.

2.

PRIEKI UN BĒDAS

Rīšmete stāsta, ko piedzīvojis un ko izdarījis galvas pilsētā. — Kad rantīs, tad redzēs. — Partiju pārgrupēšanās un augsti politiski viļņi sešu ugunsgrūdu parlamentā.— Uztraucoša vēsts. — Sievu bēdas par nesaticību. — Kalpu sievu ideāli.

Bija atkal svētdienas pavadīšana, kad rīšmete, nākdams no dzelzceļa stacijas, ieradās Druvniekos, Pirmais viņu ieraudzīja Knēveļa Didžis.

— E, papi, vai jau atpakaļ? — Viņš sauca stiprā balsī, nākot tam pa vārtiem sētā iekšā, jo viņš gribēja nevienu lai rīšmete viņa vārdu sadzirdētu, bet lai ar to reizē ziņotu arī visiem mājiniekiem, ka gaidītais sūtnis atgriezies atpakaļ un ka taisni viņš ir tas laimīgais, kam gadījies pirmajam to sagaidīt.

— Kā tad! Atradu, atradu! Ko tur neatrast? — Rīšmete dzīvi atrunājās, kad Didžis viņam vaicā, vai varējis atrast galvas pilsētu un zvērinātos tiesnešus.

— Nāksit nu, papi, mūs' istabā, — Didžis laipni teica, iedams namā iekšā un vezdams rīšmeti sev līdz istabā, lai tas neieietu citā kādā istabā un lai tā netiktu mazināta viņa laime un gods, ka viņš bijis pirmais sagaidītājs.

Visā ģimī priecīgi smaidīdams, Didžis diži nodeva sievai pavēli, lai nu tik pagādādot viesam palaunagu, un tad aicināja rīšmeti sēties, iepriekš uzsaukdams bērniem, lai svešajam krusttēvam visi bucojot roku.

Rīšmete, virsējos kamzoļus novilcījis un pakabinādams vadzī pie sienas, teica, kamzoļus paglaudīdams un labpatīkami lūkodamies visapkārt:

— Tā, tie nu arī ir redzējuši Pēterburgu.

Šai istabā nu saradās visi citi kalpi, kā arī viņu sievas un bērni. Visiem nepietika kur sēties, lai gan daži nosēdās gultās, pie krāsns uz mūrīša un citur šur tur; pēdējie nācēji tādēļ bija paņēmušies no savām istabām paši savus krāģus, bet bērni saspiedās pa istabas kaktiem vai drūzmējās ap durvīm; daži tekatņi palīda pat pagultēs, no piedzīvojumiem labi zinādami, ka līdzīgās reizēs tur visdrošāk.

— Nu, papi, stāstiet tad nu, stāstiet, kā jel gāja un ko izdarījāt... — Piesēdis rīšmetim blakus, lai varētu ar to sarunāties bez kādiem pārpratumiem, teica Knēveļa Didžis, pieliekdamies ar muti tam pie auss.

Rīšmete, pie galda sēdēdams un ar uzvaras priekā starojošām acīm lūkodamies uz apkārt sēdošiem un stāvošiem, uzsāka šā:

— Kā tad. Pēterburgu atradu uzreiz. Daži — teic — pabraucot gažām. Es nē: kā laidām, tā tūlīn taisni iekšā. Redzēju jau gan daudz un izdarīju arī ko. Stāstīt nu gan būs līdz kapa malai. Nezinu nemaz pats, no kuŗa gala lai sāku.

— Sāciet, papi, no kuŗas vietas paši gribat. Bet tikai stāstiet visu, cik vien varat atcerēties, lai mēs jo vairāk dabūnam zināt... — Kā labinādāties un lūgdams, teica Knēveļa Didžis.

— Nu tad sāksim no vietas. Kā jau teicu, nobraucu labi. Bet līdz izsēžu no vagona, atrodos uzreiz kā milzīgā mežā — tik daudz cilvēku. Mežos vēl nekas: koki stāv uz vietas, tur tu, cilvēks, vari mierīgi apstāties, apskatīties, apdomāties; bet te — visi iet un skrej kā pie ugunsgrēka; nekā nevar saprast, kas ir, kas ne. Kam nav gaišs prāts un droša dūša, tas drīz var sabaidīties, un tad apjuksi un maldīsies kā uz ļaunām pēdām uzgājis. Es neko. Apskatos un tik eju. Domāju, vai nesatikšu kur Janča radnieku Viļumu. Eju, skatos, skatos, nāk arī zaldāti — gan pa vienam, gan divatā un vairatā, gan pa veseliem pulciņiem, bet šo nevaru nekur sablenzt. Prasu arī vienam otram, bet neviens nekā nezina. Rādu arī Viļuma līdzīgu paņemto adresi. Dažs neatteica nekā, cits kaut ko

stāsta, bet sadzirdēt un saprast nevaru, lai gan plaukstu ikatreiz turu pie auss. Ko nu? No ilgas iešanas sāku jau gurt; ir ēst sāk gribēties. Maize gan kulē ir, bet kur tu uz ielas zini ēst? Eju tik atkal tālāk. Domāju, vai tad ko nesaiešu? Beidzot kājas nemaz vairs negrib klausīt. Nostājos, noņemos cepuri, uzpīpoju, atspiežos uz savas ķenkas un skatos. Jā, stāvu un skatos, domāju: kas būs, būs! Vai tad neviens mani neredzēs, nenāks klāt, nevaicās, ko es te stāvu. Bet nē, — neviens nekā! Ļaudis tek un plūst kā ūdens straume, vieni uz vienu, citi uz otru pusi, bet visi man garām vien. Stāvu un brīnos, skatos un domāju: kas ar mani būs, kas ne? Ļaužu vēl daudz vairāk nekā Jēkaupenes tirgū, bet pazīstama neviena. Te uzreiz dziržu, mani kāds uzrunā šā.

— Šā!?!... — Vairāki klausītāji pārsteigti izsaucās reizē.

— Jā, šā. Tā izbrīnījos, ka man tikko pīpa nekrita no zobiem. Es tūliņ plaukstu pie auss un klausos nu jo uzmanīgi. Redzu: kāds kungs stāv man blakus, skatās uz mani un prasa, vai es neesot no Kurzemes; vai jūs arī? Nē, tas atsaka, viņš esot no tepat; bet ko es te tā stāvot? Es jau gribu teikt, ka meklēju zvērinātus tiesnešus, lai nodotu tiem kalpu sūdzības rakstu. Bet par laimi laikā vēl sakampos, ka nebūs labi. Domāju: kuš puiš, kas tev, svešu cilvēku var galvā ņemt. Šā gan skaidri runā, bet varbūt ir tomēr kāds Kurzemes barons vai barona draugs, un ja tāds dabū zināt, ko es te atbraucis, tad droši vien to drīz zinās arī Cīrulenes barons.

— Kā tad, kā tad!... — Kalpi sauca gan daži reizē, cits par citu.

— Es svešajam tamdēļ nestāstu nekā par savām īstām vajadzībām, tikai saku, ka meklēju savu apradu Viļumu, kas kalpo ķeizara paša zaldātos. Svešais prasa, vai adrese ir. Parādu. Viņš izlasa un saka: jā, zinot, neesot nemaz tālu. Viņam uz to pusi esus ejams, — lai ejot līdz, parādīšot. Ejot atkal prasa, no kurienes es un tā vēl šo to. Es atbildu: no Knabenes. Par Cīruleni ne vārda! Labāk lai viņš par Cīruleni nezin nei rīta, nei vakara.

— Ha, ha, ha!... Tas ir gudri... — Kalpi smējās, priecādamies par rīšmetes gudru izdarīšanu. Bet rīšmete par tādu atzinību, acīmredzot, lielā mērā aplaimots, priecīgi stāstīja tālāk:

— Ejam, ejam, līdz nonākam pie kāda liela, gaŗa sarkana nama — tāda ar trim bēniņiem. Svešais kungs, uz to rādīdams, saka, tā esot tā kazarme, kuŗa mans radnieks dzīvojojot. Pats arī parunā ar kādu zaldātu, liek pasaukt manu radnieku un tad aiziet. Un ko domājat, — tūliņ Viļums arī iznāk.

— Tavu laimi!... — Izsau-cās daži klausītāji pārsteigti, pat kustināti.

— Jā. Varat iedomāties manu prieku. Viļums mani uzņem kā jau tādu, kas no radu puses: ievēd traktierī, dzeram tēju, pīpojam, sarunājamies. Izstāstu, kamdēļ esmu braucis, parādu arī rakstu. Pienāk citi zaldāti, visi apskata rakstu, klausās, kas par darīšanu, un saka, zemi vajagot dabūt, — Krievzemē viņiem esot mājās katram sava zemīte. Arī mums būšot tāpat, — tikai vajagot meklēties un prasīt...

— Nu, vai Jūs dzirdat! Tā runā visas valsts galvas pilsētā un paŗa ķeizara tuvumā!... — Pārlietu sajūsminājies, izsaucās Knēveŗa Didžis. — Zemi var dabūt, — tikai vajaga prasīt, vajaga meklēties. To jau aizvien biju domājis. Ja paŗi nemeldēsīm, no sevis neviens mums zemi klāt nenesīs.

— Jā. Zaldāti visi noteica, ka ikkatram jābūt savai zemītei. Viņiem mājās tā esot.

— Nu protams, tad pie mums jābūt tāpat. Vai mēs gan esam citādi cilvēki?... — Miķelis piebilda.

— Zeme mums laikam visiem jau sen piešķirta. Tikai mums paziņojums nav piesūtīts, — kungi to tīŗu nozūmējuŗi, lai mēs par visu to nekā nezinātu un lai mūsu zeme paliktu viņiem... — Tā Evarts prātoja, paklusu runādams un galvu vairākreiz svarīgi palocīdams, ar to likdams saprast, ka viņš nerunā vis tukŗus vārdus, bet ka viņam šādās lietās it kā kas vairāk zināms.

— Bet kā tad palika ar sūdzības rakstu?... — Brammanīŗu Pēŗeŗa tēvs ievaicājās, piegājis rīŗmetim klāt un pieliekdamies tam pie auss.

— Pagaidiet, pagaidiet. Izstāstīŗu visu. Viļums aprunājas ar citiem zaldātiem, parāda rakstu arī undrapcierim, un visi domā, ka jāiet uz tieslietu ministriju, tādēļ ka vedama taŗu prāva. Labi, iesim

pie tieslietu ministra. Viļums, protams, nāk līdz. Ejam un nonākam atkal pie liela nama. Tur nu esot visas valsts tiesa. Apstājamies, nošņaucam degonus, saglaužam matus un ejam iekšā. Durvis atver tads dižs kungs ar spožām pogām un sudraba rubuļiem un medaļiem uz krūtīm. Ieraudzījis mani, nemaz negrib laist iekšā. Bet Viļums iet pa priekšu, un ielaiž gan mūs abus. Apskatos, redzu: tads liels priekšnams, tīri kā pusbaznīca, bet gar sienām uz drēbju vadžiem sakabināts liels daudzums melnu un pelēku mēteļu ar spožām pogām un zelta uzplečiem, kā arī pulka cepuru — un visas tādas ar kroņa spurdzēm priekšā, bet citas vēl ar sarkaniem apkārtējiem, tā ka no tām cepurēm vien jau tīri bail metas. Domāju: diezin kādas gudras un varenas galviņas tās nēsā! Pie drēbju vadžiem stāv atkal kāds kungs ar spožām pogām un sudraba rubuļiem uz krūtīm. Pie tā nu pieejam. Viļums rāda tam rakstu, un tas — paņem un lasa.

— Tad jau laimīgi tik tālu! Nu, re nu! Paldies Dievam, žēlīgam debesu tēvam! Kaut tik viņš devis šim labajam kungam taisnu prātu un žēlīgu sirdi!... — Izsaucās Brammanīšu Pēterā tēvs, salikdams rokas kā uz Dieva lūgšanu, sievas nopūtās kā iz atvieglotas krūts, dažas pat noslaucīdamas prieka asaras, bet Biezuma Bozums, galvu papurinādams, priecīgi svarīgi teica:

— Brālīt balto! Kad raksts tādām dižkungam rokās, tad nav vairs joki! Ja muižnieki to zinātu, tie nevarētu ne nakti vairs mierīgi gulēt!

Rīšmete, drusku atņemdami, stāstīja tālāk:

— Rakstu brītiņu palasījis, kungs dod to Viļumam atpakaļ un saka, tas te nepiekrītot: vajagot iet pie visas valsts mantas ministra...

— Un pie zvērīnātiem tiesnešiem ne?... — Penkulis iztrūcies iesaucās, pieliekdamies rīšmetim pie auss.

— Pagaidiet, pagaidiet, lai izstāstu pēc kārtas. Nekā neslēpšu un zīmi arī parādīšu, ka patiesi esmu bijis pie visas valsts mantas ministra un visu pareizi izdarījis. Jā, ejam nu atkal uz citu vietu. Ejot prasu Viļumam, kas tas spožais kungs bija, kas rakstu lasīja: vai ģenerālis, vai kāds no zvērīnātiem tiesnešiem? Bet ko domājat, viņš atteic, tas bijis tikai sulainis, tāpat arī tas otrs rubuļotais un medaļotais, kas mani negribēja laist iekšā.

— Tikai sulaiņi!... — Atskanēja vairāk balsis reizē.

— Kā tad, tikai sulaiņi. Jūs varat iedomāties, kādi tur tad paši tie kungi un tiesneši, kad jau sulaiņi tādi! Ejam un nonākam atkal pie kāda milzīga nama. Bet nu Viļumam nav vairāk laika — jāsteidzas mājās. Neko darīt, zaldāta dienests paliek zaldāta dienests. Aizskrien tad arī projām, atstādams mani vienu. Saņemu nu dūšu un eimu viens pats lielajā namā iekšā. Līdz durvis veļu, atkal tads pats priekšā — ar spožām pogām un medaļiem. Bet nu man jau nav vairs bail; zinu, ka tas nav viss ne ģenerālis, ne zvērīnāts tiesnesis, bet durvju sargs. Bet ko domājat, šis mani nelaiž iekšā!

— Nelaiž? ...

— Jā. Nelaiž. Pa pirmajām gan esmu iegājis, bet otrās iet neatļauj, — stājas man priekšā. Stāvam nu abi divi durvju starpā un skatāmies viens uz otru. Prasu, kādēļ mani nelaiž, — rāda uz maniem zābakiem. Paskatos, ar dubļiem ir gan, bet ne tik visai. Rudens laikā nemaz citādi nevar būt. Stāvu tā labu brīdi, pārdomādams, ko darīt. Es jau gan tūliņ sapratu, kas te vajadzīgs, bet nesteidzos; kad nu beidzot redzu, ka citādi neiet, pagriežos sānis, izvelku no bikšu kabatas savu maciņu un izņemu divus sudraba piecpadsmītniekus. Atgriezies atpakaļ, dodu šim, bet neņem.

— Neņem?

— Jā. Neņem. Neko darīt. Griežos atpakaļ kaktiņā, izņemu vienu divdesmitnieku, pielieku to klāt un dodu nu. Jā, pusrubli paņem un nu ielaiž iekšā.

— Nu, paldies Dievam!... — Izsaucās dažas sievas.

— Ko nu. Nu esmu iekšā. Eimu tūliņ pie tā, kas stāv pie drēbju sklandām; parādu tam rakstu un gaidu, ko teiks. Bet tas, rakstu apskatījis, atdod atpakaļ un nesaka nekā.

— Nekā!

— Nu es prasu, vai tas ir te. Viņš pagroza galvu uz vienu, uz otru pusi, parausta kamiešus un, liekas, nezina nekā atbildēt. Bet es skaidri zinu, ka tas ir te un nekur citur. Domāju: pagaidi, pagaidi, puis, kad tu nezini, būs cits, kas zinās. Paņēmis savu rakstu atpakaļ, gribu iet tālāk — kāpt augšā pa kāptuvēm vai iet kādā istabā iekšā; bet šis man priekšā un nelaiž!

— Atkal nelaiž?

— Atkal nelaiž.

— Redzams, durvju sargi un sulaiņi tur no baroniem uzpirkti, lai zemniekus nelaiž zvērinātiem tiesnešiem klāt... — Knēveļa Didžis izsaucās, priecādamies pats par savu apķērību un priekā starojošām acīm un ģīmim stipri spīdot, lūkojās uz citiem kalpiem, gribēdams pārliecināties, vai tie ir ar viņu vienis prātis. Un viņš nebūt nebija vīlies, jo bija dzirdami sekojoši piebalsojumi:

— Nu, protams.

— Nu, kā tad.

— Vai nu nē!

— Tikai uzpirkti!

Bet rīšmete, brītiņu atņēmis, turpināja stāstīšanu:

— Nu es jau zinu labāk, kas nelaišanai par kaiti un kas tur jādara. Bet domāju: te ar pusrubli vairs nepietiks. Redzu, šis pavisam citāds, nekā tas tur pie durvīm: vairāk medaļu un rubuļu uz krūtīm un vispār pats tāds kungāks un bargāks no izskata lai. Pagriezos atkal sānis, raisu savu maliņu vaļām un izņemu veselu rubli. Bet tādām jau vis nedosi kā kaut kādam, — vajaga arī zināt, kā to dara. Sāku tur tā drusku pastaigāt, eimu viņam tā kā gaļām un laižu rubli viņam taisni gar pirkstiem. Jā, paņem uzreiz...

— Nu paldies Dievu Dieviņam!... — Kāda sieva iesaucās starpā. Bet rīšmete stāstīja tālāk:

— Jā. Nu uzreiz tiek pavisam cits cilvēks: paņem manu nūju un cepuri un arī kaut kur kaktā pakabina, bet man iedod tādu mazu biezu apaļu papīriņu un rāda, lai pagaidot. Ko nu! Stāvu un gaidu droši. Pa brīdim nonāk zemē kāds otrs, atkal tāds ar rubļiem uz krūtīm un spožām pogām. Pirmējais tam kaut ko saka, un abi, redzu, skatās uz mani. Es saprotu, — tie runā par mani. Nonācējs uziet atpakaļ, un nu drīz vien noskrej atkal kāds, šoreiz jau citādāks, — tāds bez rubuļu un medaļu. Beidzot nonāk vēl kāds un pamāj man ar galvu, lai ejot līdz. Es žigli sapurinos un nu tik kāpt pa lielām, platām trepēm tam pakaļ. Uzejam augšām, ielaiž mani kādā istabā un rāda, lai tur pie durvīm pagaidu. Stāvu tur nu un gaidu labu laiķeli. Beidzot durvis atveras, un istabā ienāk kāds kungs pavisam bez rubuļiem un arī bez spožām pogām, bet ar lielu papīru žūksni rokā un rakstāmo aiz auss. Pienāk man klāt, paņem manu papīru arī un drusku tanī ieskatās. Bet es jau saprotu, ko nu vajaga: man jau otrā rokā glīti salocīts piecubļu gabals gatavs un, kamēr šis uz manu rakstu skatās, viegli pieduŗu šim piecnieku pie saujas. Jā, uzreiz pirksti pakustas, paņem piecnieku un iespiež saujā, tā ka neviens nekā nebūtu redzējis, ja arī būtu bijis kāds klāt. Un nu arī tūliņ, redzu, pasmaida, un liek manu rakstu klāt pie citiem un iet atpakaļ otrā istabā. Es tik vēl patopu no muguras puses tam paklanīties, kad jau atkal spožais sulainis man klāt un ved mani lejā. Ko nu! Eju ar vieglu sirdi lejā, — raksts visas valsts mantas ministram rokā. To jau man tik vajadzēja!

— Nu gods Dievam, žēlīgam augstam debess tēvam!... — Dievbijīgā balsī noteica Evertene.

— Vai tas, papi, bija visas valsts mantas ministris?... — Mīlīgi smaidīdams, vaicāja Knēveļa Didžis.

— Kā tad! Tas ar papīriem rokā un rakstāmo aiz auss, — tas pats, kas paņēma manu rakstu un piecnieku.

— Bet kā tad ar zvērinātiem tiesnešiem? Vai rakstu nevajadzēja tiem nodot?... — Miķelis prašņāja.

— Tikai no visas valsts mantas ministra raksts ies pie zvērinātiem tiesnešiem, un tie tad spriedīs, kad tiem to cels priekšā.

— Kad tas būs, papi? Vai tas nav zināms?... — Tā atkal Knēveļa Didžis.

— Zināms tas nav, bet tas notiks laikam agrāk vai vēlāk. Un, rau, man ir arī sava parādīšana, ka rakstu esmu pareizi nodevis visas valsts mantas ministerim.

— Ak tad atvārdi arī pārvedāt?... — Knēveļa Didžis atkal priecīgi vaicāja.

— Kā tad! Ir man atvārde arī līdz. Rau!... — To teikdams, rišmete izvilka sev no vestes kabatas mazu cietu papīra ripiņu un lepni nolika to uz galda visiem priekšā.

— Tīri kā pieckapeiku gabals, tikai no papīra. Bet, āre, vienā pusē cipari arī ir, — rau 59. Diezin, ko tas nozīmē?... — Miķelis runāja, ripiņu turēdams rokā.

— Ko tie cipari nozīmē, nezinu, bet ripiņu man iedeva visas valsts mantas ministra namā tas spožais sulaiņa kungs, kas paņēma paglabāt manu cepuri un nūju, kamēr biju augšā. Kad nonācu atpakaļ lejā, saņēmu savu cepuri un nūju, spožais sulaiņa kungs laikam gribēja ripiņu atpakaļ, jo kaut ko man teica, skatīdamies man uz kabatu un rādīdams citas tādas ripiņas, bet es nelikos nekā saprotus, gāju tik ārā un projām, — domāju: kas dots — dots! Kaut ko man taču vajaga pārvest mājās par pierādījumu, ka tiešām esmu bijis pie visas valsts mantas ministra. — Par savu prāvu, mīļie, varat būt tiķeni, no manis par to neviens nekā nedabūs zināt; ja tikai paši pratīsīt muti turēt, tad baronam nebūs ne jausmas.

— Tas diži labi, papi, ka jūs to lietu izdarījuši gudri un ar tādu apdomu. Kad mēs dabūsim mājas, tad es jums par pateicību došu katru gadu dvālekti zirņu un pušpūru rudzu... — Tā atkal Knēveļa Didžis; bet Didžene, pāriedama istabas plānu ar ēdiena traukiem, noteica:

— Nu, neapsoli par agri. Vēl pats nezini, kad mājas dabūsi un kur un kādas tas būs.

Bet Didžis, kam dikti nepatika, ka sievas jauca vīru sarunās, tīši izlikās viņas vārdus nemaz nedzirdējis un, laipni un laimīgi smaidīdams, runāja tālāk:

— Tātad reiz nu tapsim paši pie savām mājām. Tiešām tā ir gan: ko runā, to ar laiku pierunā.

— Jā, sava zemīte, sava zemīte, tā labāka par visu... — Galvu grozīdams un it kā doās nogrimdams, noteica Brammanīšu Pēterā tēvs.

— Bet kā tad tas īsti būs ar māju un zemes dabūšanu... — Ievaicājās Miķelene, pieiedama galdam tuvāk. — Vai katrs dabūsim savas mājas, jeb vienu māju kalpiem vajadzēs dalīties visiem vienās un tanīs pašās mājās un dzīvot turpat visiem kopā tāpat kā līdz šim?

— Jā, un vai tie arī dabūs zemi un mājas, kas prāvas vešanā nepiedalās, kā Zemturis, Kalna Bērtulis, Ciemgalvis un tie citi pārgudrinieki? ... — Tā Biezuma Bozumene taujāja savukārt.

— To tagad skaidri nevar zināt. Kad spriedums būs kritis, tad izrādīsies, kur un ko katrs dabūn... — Mēģināja sievām dot atbildi Miķelis, kamēr Biezuma Bozums tikai norūca:

— Kad rantis, tad redzēs.

— Nē! Tā vis nē!... — Uzstājās stingri Bozumene. — Kālab tie, kas tagad nekustina ne pirksta, lai tāpat dabūn zemi, kā mēs, kas turam tēriņus un pūliņus? Nekādi tas nedrīkst tā notikt! Vajaga ziņot zvērinātiem tiesnešiem un visas valsts vilisterim, kas tie tādi ir, kas pie prāvas nepiedalās un zemi negrib, — lai tiem tad arī nedod!

— Jā, jā! Un kā būs ar dalīšanu, ja visiem pa vecam būtu jāpaliek vienās mājās? Vai katram paliks tā zeme, kas tam ir tagad, jeb vai visu māju izdalīs par jaunu un katram tad ierādīs savu tiesu? Un kā būs ar pļavām? Līdz šim pļavas gāja pēc kārtas apkārt: katru gadu katram cits gabals, tā kā labākie gabali iekrīt vienu gadu vienam, otru atkal citam. Bet ja nu izdalīs uz dzimtu, un pļavas neies vairs pa gadiem apkārt, kam tad lai paliek labās, kam vājās? Tiem taču būs pavisam citāda dzīve nekā tiem, kam viņu daļu iemēris Sausenē, kur cits nekas neaug, kā tikai smilgas, kazlapes, zvaguļi un retējums... — Uzstājās Didžene.

— Tā nedalīs ne pļavas, ne laukus, kā kuŗa katra sieva iedomāsies... — Metās starpā Miķelene. — Visam jānotiek pēc taisnības! Kas kādas pļavas vairāk kopuši un taisījuši tām žogus apkārt, tiem tās piekrīt!

Vīri, negribēdami ielaisties sievu valodās, uzaicināja rīšmeti iet pastaigāties pa āru un aplūkot zirgus.

* *
*

Vīriem ar rīšmeti aizejot uz ganīklu, sievas tomēr nemeta mieru ar uzsākto valodu. No istabas izgājušas, tās sapulcējās pavardā un turpināja tur savu spriešanu. Dažas, kas šovakar nemaz nevārija vakariņas un kuŗām tātad nebija nekādas ilgākas darīšanas pavardā, tiši tagad kūra uguni savos ugunskuros un vārija tāpat tīru ūdeni vien vai kaut kādas samazgas, lai tikai būtu kāds redzams iemesls tur uzturēties un ņemt dalību spriešanā un savu tiesību aizstāvēšanā, ka lai nenotiktu no citām kāda netaisnība.

Tā sešu ugunskuru parlamenta politiskie viļņi it negaidot sacēlās atkal varen augsti, un partiju kaislības sāka plosīties pilnā spēkā. Patiesībā nebija par to arī ko brīnīties, jo tur pārspriešanā atradās taču svarīgais agrārjautājums. Tikai politisko partiju stāvoklis šoreiz bija stipri citāds, nekā agrāk tas bija parasts. Tā Miķelene neturējās vairs uz Brammanīšu Pēterā mātes pusi, jo bija kļuvis zināms, ka Pēteris pēdējā laikā manīts it kā draudzībā ar muižas veļas mazgātāju. Turpretim Biezuma Bozumene bija situsies uz Miķelenes pusi, gribēdama arī dabūt daļu no Lāča kažoka, un Miķelene, negribēdama atrasties cīņā gluži viena pati, labprāt arī pieņēma Bozumeni sev palīgā, vismaz pa rāšanās laiku. Atstāto Brammanīšu Pēterā māti savukārt pabalstīja Penkulene ar savām meitām, gudri sevī vērodamas, ka kamēr par Pēterā sakariem ar veļas mazgātāju nav nekas tuvāk zināms, nav tur arī nekas nopietns domājams, bet Pēteris nav nekādā ziņā vainojams cilvēks, un Grietene jau pāris gadu kopš iesvētīta. Gluži atsevišķā stāvoklī atradās Evertene, aizstāvēdama domas, ka, ja katrs kalps nedabūn savas īpašas mājas un visiem sešiem jādalās šinīs pašās mājās vien, ka rudzu laukiem tad jāpaliek vienu gadu vēl nedalītiem, un dalīšana varētu tad notikt tikai nākošā rudeni, pēc rudzu novākšanas, tādēļ ka viņas vīrs šogad papuvē gāzis mēslus pa divkārtām, un tātad viņam sagaidāma nākošgad labāka rudzu raža par citiem. Bet pret tādu dalīšanas tīšu vilcināšanu jo asi uzstājās Miķelene ar Bozumeni no vienas un Penkulene ar Brammanīšu Pēterā māti un savām meitām no otras puses, Didžene viena pati cirtās un kapājās pret visām piecām, nebūdama īsti mierā nedz ar vienas, nedz ar otras puses nodomiem.

— Ja jūs tā domājat ... — Viņa nešpetni kļiedza. — Lāča kažoku un strautleju nedalīt un rudzu lauku dalīšanu atlikt pavisam uz citu rudeni, tad tā nav nekāda taisnība un tad es to ne par ko necietīšu. Labāk lai tad paliek viss tā, kā tagad ir, un tad labāk eimu tāpat kā līdz šim muižas jūgā, bet jums to labumu nebūs dabūt! Un tad es būšu pirmā, kas baronam par to paziņos, ka jūsu vīri ved pret viņu prāvu — agrāk ar leišu pona padomi, tagad rīšmetes gudrību; tad jūsu vīriem uzteiks, un tad jūs pēc Jurgiem varēsiet staigāt pa pasauli, suņus lādinādamas.

— Ak tā! Tu pateiksi, ka mūsu vīri ved ar baronu prāvu! Pagaidi tik! To mēs nu tūliņ pastāstīsim vīriem, tiklīdz tie pārnāks. Redzes, ko tad tavs vīrs ar tevi darīs. Viņš ir taisni tas, kas pirmais sāka runāt par sūdzēšanu un citus uz tam uzvedināja. Redzēs, kā viņam tas patiks, kad mēs pastāstīsim, ka tu gribi iet sūdzēt kungam... — Tā Miķelene dikti dūsmīgi biedināja Didženi, bet šī tūliņ kļiedza pretī:

— Un tavs vīrs? Ko tas darīja? Vai viņš nebija tas, kas rīšmeti atvāķa un pats pirmais sāka ar to runāt par zemes meklēšanu un barona sūdzēšanu?

— Tu vari, Didžen', rāties atspērusēs, tas tev nekā nelīdzēs... — Metās starpā Bozumene. — Mēs visas dzirdējām, ka tu solījies iet baronam sūdzēt, un to mēs pateiksim ir saviem vīriem, ir tavam. Redzēs, kā tad klāsies!

— Ak, tā! Tad nu savus vīrus arī rīdīsīt man virsū. Visi vīri tad nu mani sitīs? Taču dzīva laikam vēl atlikšu. Bet ja mani pavisam nositīs, tad jums, manām ēdājām un grauzējām, atliksies mana āda un mani kauli, — varēsīt tad tos krimst... — Didžene runāja, sākdamā šņukstēt, gan laikam ieskatīdama, ka ar saviem vārdiem par sūdzēt iešanu aizskrējusi par tālu.

* *
*

Sešu ugunsroku parlamenta asas trokšņainās debātes tika pārtrauktas, pārnākot vīriem ar rīšmeti no zirgu aplūkošanas. Sveša cilvēka klātbūtē sievas izturējās klusu un rāmi, ja daudz tad, viena otrai pasteigdamās gaŗām, tikai nošņāca, vai viena pret otru paklusu izmeta kādu paskarbu vārdu. Tas bija viss.

Bija jau labi pavēlu, vakariņas bija paēstas, un rīšmete, no gaŗā ceļa ne mazumu noguris, jau likās Didža istabā pie krāsns uz mūrņa gulēt, kur Didžene tam bija pataisījusi guļū, kad mājās pārradās Brammanišu Pēteris. No baznīcas nākdams, viņš bija palicis pie muižu puišiem kaut ripas un spēlēt kārtis. Bija nogājuši arī līdz krogam un tā aizkavējies līdz tumsai.

Namā ienākot, viņu sastapa Knēveļa Didžis un tūliņ priecīgs un laimīgs teica:

— Nāc, paskaties, kas te guļ... — Un, ievēdis Pēteri istabā, rādīja tam pie krāsns uz gulošo rīšmeti.

— Ak, tad nu ir atpakaļ... — Noteica Pēteris, nedz izbrīnīdamies, nedz arī priecādamies. Turpretim dziļā nopietnība, kāda ģīmī bija redzama, jebšu arī likās drusku iedzēris, nebūt neizzuda.

— Jā. Un ar labām ziņām... — Paklusu noslēpumaini un priecīgi lepni stāstīja Didžis. — Zemes dalīšana būs. Visi zaldāti teikuši, ka zemi droši dabūsīm.

It kā par brīnumu, Pēteris arī no šādām jaukām ziņām nebūt nekļuva pārsteigts un nemaz nelikās arī priecājamies, jo viņš pa daļai ar vienaldzību, pa daļai it kā ar nicināšanu apkārt skatīdamies un savādi iesmiedamies, tikai noteica:

— Nu, lai tad tik dala tā, ka līdz nākošiem Jurgiem dabūnam tkatrs savu zemi. Citādi nebūs vairs kur palikt.

— Kā tā?... — Didžis vaicāja, stipri iztrūcinājies.

— Pa Mārtiņiem visiem uzteiks un pa Jurgiem būs jāiet ārā, tādēļ ka esam pret muižu veduši prāvu. Barons dabūjis zināt, kas prāvas vedēji tādi ir — mežsargs visu uzdevis. — Man pastāstīja mazais sulainis. Nesdams baronam zābakus, viņš aiz durvīm noklausījies, ko barons ar mežsargu runā, un dzirdējis arī, ka barons solījies visiem prāvas dalībniekiem uzsacīt.

Šī vēsts, kas tūliņ tika visiem zināma, smagi nospieda kalpu un viņu piederīgo prātus un garu.

— Vai Dieviņ! Vai Dieviņ!... — Dažas sievas vaimanāja. — Kaut jel izdotos pielūgt barona lielkungu, lai apžēlojas un patur mūs atpakaļ. Bet ja nē, ko tad lai iesāk? Kur lai paliekam?

— Ja līdz Jurgiem prāva nav galā un zemi nedabūnam, brālīti balto, tad nav vairs labi... — Biezuma Bozums noteica smagi, domīgi un rūpīgi.

— Papi, vai jūs domājat, ka līdz Jurgiem prāva būs izspriesta un mums zeme jau izdalīta?... — Knēveļa Didžis jautāja rīšmetim, pieiedams pie mūrīša un pieliekdamies tam pie galvas, bet tas, kaut ko nesaprotamu noņurdēdams, sāka patlaban krākt pirmo krācienu un nedeva nekādu atbildi.

Pārrunājot savu bēdīgo, nezināmo stāvokli tuvāk, visiem radas milzīgas dusmas uz ponu Vadaikī, ka tas vien pie visas nelaiemes īstais vainīgais.

— Nu, kas tu esi par prāvas vedēju, ja nemāki prāvu vest!... — Dusmojās Penkulis. — Ko tu sūdzi tādā tiesā, kas baronam visu paziņo! Ja biji gudris un godīgs cilvēks, tad varēji darīt, rau, tā kā rīšmete: noved un iedod sūdību tādā vietā, kur barons nekad nevar dabūt zināt, un tad mēs būtu droši.

— Tādam netārpim tiešām nebūtu par ļaunu, ja tam nodedzinātu laidarus vai rijas... — Nikni noteica Knēveļa Didžis.

— Ja prāvu līdz Jurgiem nevaram izvest galā un ja neizdodas baronu pielūgt, tad ir gan traki!... — Prātoja Evarts. — Es daudz esmu pa pasauli klīdis un zinu pats, cik nelabi ir, kad nav savas paliekamas dzīves vietas. Lai arī te dienas, naktis jāiet un jāvergo, bet par to ir sava zināma dzīvesvieta un droša iztikšana.

— Iesim leišos, ja nebūs citur kur palikt... — Ieminējās atkal Penkulis. — Tur nav slikta dzīve, ja tik kur kā var iegrozīties. Re, mans svainis nolicies uz īnumu pie Plocenes Ķelma, kuļas it brangi pa istabas kaktu un govš turēšanu atstrādā katru nedēļu divi dienas saimniekam, bet visas citas dienas iet strādāt citur par rokpelni, vai arī strādā par algādzi pašu saimniekiem.

— Bet kur mēs visi leišos lai satilpstam?... — Brammanīšu Pēterā tēvs ievaicājās. — Mazu mājiņu, ko uz renti uzņemt, tur nebūs, tādas jau visas aizņemtas. Lielākās mājas gan tur aizvien dabūnamas rentēt, bet to mēs katrs par sevi nespējam. To varētum izdarīt tikai tad, ja divi, trīs ģimenes kopīgi uzņemtu kādas mājas.

— Nē, to tikai nē!... — Dzīvi iesaucās Miķelene. — Trīs četras saimes vienās mājās! Kā tās tur satiks? Kas būs tas saimnieks, kas tie kalpi? Kas sēs labākos laukus, kas vājākos? Kuņām govīm būs kūtī sausākās lenķes, kuņām slapjākās? Un tā visā mājturībā. Nē, kopā nē! To tik nē! Katram pa sevi!

— Ja tā, tad jau labāk leišos gan neiet... — Pievienojās Miķelenes domām Bozumene. — Kā mēs tur trīs, četras saimes vienā mājā satiksim? Nedz sievas varēs satikt, nedz vīri. Te, kur viss stingri nodalīts un kur pār visiem stāv kungs, vagaris un mežsargs, te mums dažkārt izceļas ķildas, kur nu vēl tādās mājās, kur pār mums nebūs ne kunga, ne vagara un kur nekas nebūs ne atmērīts, ne nodalīts, bet kur viss būs vienu laidu? Nē! Nekādi tāda dzīve nebūs iespējama! Katrs uz sevi, katrs par sevi, — Dievs par visiem!

Miķelenes un Bozumenes vārdiem neviens nerunāja pretī, tādēļ ka zināja un sajuta, ka viņas runā visiem pazīstamu patiesību.

Varēja būt jau pāri pusnaktij, kad kalpi, nekāda padoma neatraduši, izklīda pa savām istabām un devās pie miera.

* *
*

Penkulene iekāpa gultā vēlu, kad visi citi dusēja jau dziļā miegā. Gultā vēl sēdus sēdēdama, viņa, rokas salikusi, noskaitīja vairākkārt tēvreizi: vispirms par dēlu, tad par vīru un meitām, kā arī par savu nākošo znotu — Stīpnieku Indriķi un beidzot pati par sevi. Pēc šo sešu tēvreizu noskaitīšanas viņai ienāca prātā vēl visas valsts mantas ministeris: kaut tas jel spriestu, — vai liktu zvērīnātiem tiesnešiem spriest — tiesu tā, ka kalpi dabūtu katrs savu zemīti! Lai Dievs dotu viņam šādas goda domas un locītu viņa pratu uz taisnu un žēlīgu spriedumu! Viņa tādēļ noskaitīja savu tēvreizi arī par visas valsts mantas ministri. Un, ja arī kalpiem nedotu zemi, tad lai vismaz paliktu viss pa vecam, un Druvnieku kalpiem nebūtu jāatstāj savas līdzšinējās vietīņas. Un te nu viņa iecerējās, ka jālūdz Dievs arī par barona lielkungu, lai tam uznāktu žēlīgas domas, un viņš neraidītu kalpus projām. Ak Dieviņ, tētiņ, cik te viss mīļš un patīkams! Tikai tagad, kad sācis biedināt piespiestas aiziešanas biedēklis, viņa īsti sāka saprast, cik mīļa un dārga viņai — un tāpat droši arī

visiem citiem — ir šī ierastā vietīņa, te Druvniekos. Kaut gan tā nav pašu māja, tomēr tā vien liekas, ka viss, kas te ir un ko te redz, pieder pašiem, jo gadu desmitiem to paši vien lietojuši un kopuši, savus sviedrus pie tā lējuši, savu jaunību, savus spēkus te atstājuši. Grūti nākas pat iedomāties, ka tas uzreiz nebūtu vairs pašu, ka visu to vajadzētu atstāt un doties nezin uz kurienu plašā pasaulē. Nē, to viņa nevar iedomāties, nevar saprast. Un cik te ierasts un kā te iekopušies! Istabā pat! Katra lietīņa, katrs daiktiņš savā vietīņā. Katrs kaktiņš ierīkots savai vajadzībai, viss nolikts ar ziņu; tiklīdz kas vajadzīgs, pastiep tik roku un paņem. Pie griestiem ierīkoti ārdi, uz tiem glabājas šķiet, nītis, lumstu buntiņa un citi aušanas piederumi pa to laiku, kamēr stakles pašas izārdītas un atrodas pūnī vai citur kur noliktas pie malas. Katrā plauktiņā sava mantiņa, katrā vadzītī piesieta vai pakārta sava saitiņa, aukliņa, vai pastalas saņauks. Kad vien vajadzīgs, arvien pie rokas. Viss ierasts un zināms. Pieceļoties pat nakts vidū un uguni nemaz neieraugot, tāpat pa tumsu vien var visu viegli sagrābstīt. Kur tas tā būs citur? Un kā visu to no šejienes aizkravāt un aizvest projām un atkal tāpat ierīkot un sakārtot citā vietā? Nekādi un nekur tas tā vairs nebūs! Un kur gan otra tāda vietīņa, kā še Druvniekos, būtu vēl citur? Droši vien tādas nebūs vairs nekur visā plašā Dievavpasaulē. Palūk tik dārzā — tepat aiz malkas grēdas un žagaru rindas! Tur viss, kas vajadzīgs: katru gadu izaugs nevien burkāni, sprūtes, svikļi, lupiņi un citas dārza saknes, bet žogmalā ir arī sava apīņu dobīte. Pavasarīem lai tik vīžo iespraust piecas, sešas maiksniņas, un drīz vien tek gar tām uz augšu zaļas, resnas, sulīgas vītes, kuņu galos tad rodas spurdzes bagātā daudzumā — rudenī visas tādas tumši ruslas, tādas kuplas, un smaržo jau pa gabalam. Sava laba saujiņa apīņu paaugs katru gadu. Pašu vajadzībām aizvien pietiks. Dažugad vēl pa vienai, otrai mārciņai pārdos, un atliks savs pusrublītis vai pat rublis. Pērngad pat: Anlīze, drāniņā sasējusi, aiztecēja ar pāris mārciņām jauno apīņu kaimiņu muižā aldarim pārdot (pašu muižā nedrīkst pārdot, lai kungs nedabūtu zināt, ka kalpiem ir kādi blakus ienākumi) un dabūja četrdesmit kapeiku — divi tādi spoži balti sudraba divi desmitnieki, gluži kā zvīņi. Dārza kaktiņā, tepat aiz klēts, pašā saulgozainākā aizvēja vietīņā, ir kāpostu, kāļu, ir citu sakņu stādi, tā ka nekad nav jāiet nedz pirkt, nedz lūgties citiem, — viss ir pašiem. Bet vēlāk, kad stādi jau izplūkti, kādi tad leceklā aug brangi sēklinieki! Vajaga tik piedurt piedurus, piesiet pa staklītei, lai stiebriņus vējš neaplauza, tad rudenī griez pa veselai saujai no katra sēklinieka, sasien buntiņā un pakabina vai nu istabā gar sienām vadžos, vai uzmet pie griestiem ārdos, lai labi nokalst, un pēc graudiņi paši lobīt lobās ārā no jau pārsprāgušajām pākstītēm. Bet garajā dobītē — starp apīņiem un ežmali — kādi tur katru gadu aug koši sīpoli, sevišķi, ja vēl pirms stādīšanas uzbērs pa klēpim malciņa grūžu: tad zeme tāda čaugana un rūgstoša dobē, it kā maizes mīkla abrā. Kas tur tad par laišķiem vien! Prieks paskatīties! Tādi zili, zaļi vien un gaļi, resni un plati, — kā doņas! Būs ir pašiem visu vasaru ko lietot, — gan pie gaļas kumosa un mērcēs, gan pie leišu sviesta vai biezajiem šautiem piegriežot, būs ir arī preces žīdiem pa saujiņai ko paplūkt, — žīdi jau tik labprāt ir uz laišķiem, kamēr paši sīpoli nav dabūjami. Un dārza žogmalē aug sērmokslis, tāds kupls. Tā ogas gan nav nekāds gardums, bet cik jauki tās pavasarīem zied, — viss kā ar sniega pikām piesnidzis, un cik stipri viņa ziedi smaržo! Bet rudenī un ziemā, kad visi citi dārza koki jau sen kaili, sērmokšļa zaros karājas veselas lielas ķeķes skaisti sarkanu ogu, tā ka prieks pamest acis uz augšu. Un strauta atkalnē, netālu no mājām, urdz avotiņš vasaru un ziemu: tur var, kad vien vajadzīgs, pa taciņu notecēt un iesmelt pudelē vai krūkā veselības ūdeni gan pret karstumiem, gan nobīlēm vai citu piegāžu; bet ja Māras dienas rītā pirms saules lēkta avotiņā nomazgāsi muti, tad to vasaru nemetīsies ģīmī nedz svēto meitu izsitumi, nedz uguns vātis, nedz citi kādi nieki.

Jā, te ir viss tik labi, tik ierasti, tik parocīgi, tik patīkami. Arī baznīca tik tuvu: sētsvidū stāvēt, var pāri druvām un pļavām pa meža starpu cauri redzēt baltos mūrūs ar tādu pat torni un sarkanu jumtu. Nav tur ne labu pusstundu ko iet. Un ceļš uz turieni ved pa sausu, smiltainu druvmali un pļavmali vien, kur abās pusēs aug eglītes un priedītes, it kā stādīts žogs. Viņa nekad nav varējusi

nopriecāties vien, cik jauki izskatās, kad pa šo ciemu ceļu kādreiz redzējusi bērniekus braucam: tā vien tad liekas, it kā viss ceļš taisni šim gadījumam būtu nosprausts ar skuju koku zaļumiem. Arī viņas vēlēšanās aizvien bijusi pa šo celiņu aizbraukt uz ilgo atdusu tur tai klusajā, svētajā dārzā, kas izplatās baznīciņai apkārt un kur vasarām starp krustiem un kapenēm, kā arī virs tām, tik jauki zied baltas, dzeltenas, sarkanas un zilas puķītes. Jā, tur būs jauka un viegla dusēšana, — tanīs baltajās, tīrajās smiltīs zem ziedošām puķītēm visiem tiem, kam šinī pasaulē grūti jāstrādā un kam dzīvē maz atliek laika dusēt. Kur gan tas viss varētu būt tā arī vēl citur? Ak nekur, nekur! Neker nebūs tādas dzīvītes kā te, un nekur viņi nedzīvos tik ilgi kā te uz vienas vietas, bet staigās gadu no gada. Būdama vaļinieka meita, viņa pati zin visai labi, cik nepatīkama ir tāda daņģināšanās ik pa Jurgiem no vienas sētas uz otru; viņa zin, cik tukša ir šādu staiguļu dzīve: kā bieži cilāts un mētāts akmens, tie nekad nevar apsūnot un nostiprināties savā dzīvē, — pliki un tukši tie bijuši un paliek. Tikai kamēr viņa precējusies un kamēr te ienākuši par kalpiem, viņa mācījusies pazīt un atzīt pastāvīgi uz vienas vietas dzīvojošu ļaužu labumus un ērtības. Gan šī dzīve ir tikai kalpu dzīve, bet ka tā tomēr ir laba dzīve, tā domā nevien viņa, bet arī visi citi.

Ar Druviniekiem viņa kā augtin saagusi; bērniem visiem, — te viņu dzimtuve, te viņu augtuve...

Viņa palika, rokas salikusi, ilgi vēl sēdot un domājot. Nakts tumsā un klusumā viņai garā dzīvi stājās priekšā jaukās, saulainās dienas un patīkamie mirkli, ko te pa divi un pus gadu desmitiem bija piedzīvojuse. Visi nepatīkamie skati un bēdīgie brīži bija vai nu pilnīgi aizmirsti, vai arī šķita viņai tagad ar visām savām bēdām un nepatīkšanām tikpat mīļi, patīkami un dārgi kā laimīgie dzīves cēlieņi. Ak, kaut varētu arī turplikām palikt un nodzīvot tepat visu mūžu!

Beidzot viņa nogura. Pasniegusies ar roku pār dēla gultiņu, kuņas galvgalis atradās turpat, netālu no viņas un vīra gultas, viņa par to vietu, kur bija dzirdama puisēna vieglā, mierīgā elpošana, trīs reiz pārmeta krustu, čukstošā balsī teikdama parastos vārdus: „Dievs Tēvs, Dievs Dēls, Dievs Svētais Gariņ, — amen!” Tad, pārmetusies krustu arī pār savu un vīra pagalvi, viņa kā atvieglota nolikās dusēt, savas bēdas, rupēšanos un vēlējamās novēlēdama Dieva žēlīgā zināšanā un gādāšanā.

3.

LAPAS BIRST UN CERĪBAS IRST, BET JAUNEKLIS DODAS SVEŠUMĀ

Dzimtenes rudens jaukumi. — Negaidīta sastapšanās un vēl jo negaidīts priekšlikums. — Cīrulenes patriarchālisms neatrod Aumalī cienītāju. — Jansons aizstāv Lejaskurzemi un ieteic turienes dižvīrus Aumalim par paraugu. — Kamdēļ Silarājs jūtas labā prātā un cildina skroderi Sprukstu. — Aumalis aizbrauc tumšā naktī.

Daba tērpusies rudens rotā. Laukos gan nav nekāda košuma. Tie kaili un tukši, it kā visu atstāti, aizmirsti. Šur tur tikai redz pa bariņam cilvēku saknubušus vai rāpus kustamies. Tie ir rāčuņi. Bez rāčuņiem ņemšanas citu lauku darbu šimbrīžam nav, un tāpēc tīrumos arī tagad tukšums un klusums. Tāpat pļavās nav vairs ieraugāms nekāds košums: nedz no ziedoņa zaļuma un puķu krāšņuma, nedz arī no vasaras jaukā raibuma un jautrās dzīvības nav tur vairs ne jausmas. Toties jo grezni izskatās tagad meži, kur lapu koki, atstādami savu līdzšinējo zaļumu, metušies citādās plaukās — dzeltenā, ruslanā, rudā un sarkanā. Sevišķi krāšņi izskatās bērzu birzes, jauktas ar apsēm, kļavām un ozoliem. Kamēr bērziem un kļavām lapas kā vaskiem vaskotas, kā zeltu zeltūtas,

tamēr apsēm tās sarkst gan viegli rudainā sārtumā, gan tumšā sarkanumā, bet ozoli turas vēl pilnā zaļumā.

Aumalis, soļodams pa dižās noras taku, nevar nopriecāties vien par skaistajā rudens rotā tērptajām birzēm sev visapkārt gar noras nomalēm. Tik jauku skatu viņš neatceras vēl redzējis; viņa dzimtenē sastopami lielāko tiesu skuju koki, tikai šur tur gadās kāda birtaliņa. Bet te — noras vidū — skaties, uz kuŗu pusi gribi, birzes vien visapkārt, un bez tam vēl apgabals tālienē lēni paceļas uz augšu, kļūst kalnains, tā kā pirmējām birzēm pāri redzamas citas — atkal tādas pat zeldzeltenas, rotātas gan sarkaniem, gan zaļiem raibumiem, kamēr tad tur vēl tālāk, pašā apvāršņa nomalē, tikko saredzami tumšzilie egļu meži; bet tas laikam jau citu kungu tiesā, kādā pārnovadā.

— Tiešām lielisks skats! Ai dzimtene, cik tu jauka! Kur gan vēl citur sastopami tādi jaukumi!... — Klusā apbrīnošanā domā Aumalis, soļodams pa uzkalniņu un reizēm piestādamies un lūkodomies visapkārt. Nodzeltējušās lapas bez mitēšanās raisās no zariem vaļām un kā pasteigdamās un cita ar citu sacenzdamās kaisās un krīt zemē, saules spīdumā vizēdamas un zibēdamas kā spodrākās zelta pārslas. Bet brīžiem, iepūšoties stiprāk vēja pūsmai, tās veselām strūklām birst zemē, birzei tuvumā pienākušo gājēju apkaisīdamas no galvas līdz kājām. Kā mazs puisēns, kas ziemu no istabas izskrējis pagalmā vai gatuvē, kad patlaban, kā no milzu sieta sijāta, stāvus birst zemē un kaisās sniega ķepalas un pārslas, maz acumirkļos apbērdamas puisēnu viscaur baltumbaltu, — tā Aumalis tagad tīšu paliek brītiņu stāvam uz vietas, — tīri bērnišķīgā prātā priecādamies un brīnīdamies par tāda zelta lietus nolīšanu. Jā, tas ir tas zelta lietus, par kuŗu bērna gados dzirdējis stāstām pasakās. Viņš noņem platmalīti, lai tīkamā vēsumā atvēdinātu pieri, un no platmales nobirst vesela kārtā zeldzelteno pārslīņu. Tīri žēl, ka nokrita — tik skaistas. Bet nekas, nāks jauns jonis, uzbirs atkal citas. Un tiešām! Vēja pūsmai par jaunu koku zaros iešalcoties, atkal nolīst pār viņu un ap viņu vesela mākoņa tīra zelta lietus, — gluži kā jaukajā pasakā, kur Laimes māmiņa nabaga bārenītei kā atlīdzību par viņas izciestām grūtībām, par viņas paklausību, čaklumu un godīgumu liek pār viņu nolīt zelta lietutiņam. Ak dārgā dzimtene, — runā Aumalis sevī — ko gan tev es laba darījis, ka tu mani tā apveltī ar savām jaukajām balvām? Jeb tu zini, ka es drīz tevi atstāšu, ka man jāaiziet tālumā, un uz atvadībām tu gribi mani vēl priecināt un pagodināt? Varbūt šis ir man arī pēdeja prieks un godinājums no tevis, jo mans izredzētais dzīves ceļš ir visai nelīdzens un viegli tur var iet bojā. Bet lai kā, jauka un skaista tu, mana dzimtene, esi, un tavas veltes man mīļas un dārgas kā sniegtas no līgavas rokas.

Aiziedams aiz birzes stūŗa, viņš uztrūkstas no domām un jūtām, ieraudzīdams sev netāli priekšā nākam prefī sievieti ar lapu vainagu galvā. Ciešāk turp paskatījies, viņš to pazīst par Ķirmgraužu Aneti. Tā nāk pa taku gar birzes galu. Patlaban tā ieraudzījusi pretimnācēju un grib ņemt vainagu no galvas nost, bet, saprazdama, ka ir jau ieraudzīta un pazīta, jo Aumalis atrodas no viņas tikai pāra desmit soļu, viņa ņem rokas no vainaga nost, atstādama to galvā, kā drusku apjukdama sāk smieties un nāk Aumalim klāt, kas, būdams savukārt ne mazumu pārsteigts un apjucis, tomēr tūliņ attopas un sauc:

— Neņemiet vis nost, jaunkundz! Lai paliek, — labi piestāv.

— Es esmu ceļā pie jums, skolotāj!... — Anete saka pēc apsveicināšanās. — Būtu jūs droši vēl atradusi mājās vai sastapusi māju tuvumā, ja nebūtu aizkavējusies Cepuŗu pļavā, pīdama vainagu. Redziet tur to pļavas līci, kas kā tieva gaŗa strēmele ieliecas viņā birtē, jau no veciem laikiem sauc par Cepurnieci jeb Cepuŗu pļavu, tādēļ ka gar to aug kļavas un apses ar ļoti skaistām lapām, un agrākos laikos nevien ganu meitas rudeņiem greznojušās ar tur pītām cepurēm un vainagiem, bet arī lielas māju meitas labprāt tur darinājušās sev galvas rotas, ar kuŗām tad gājušās ir rudens tirgos, ir baznīcā. Gaŗām ejot, man arī ienāca prātā paniekoties, domāju: kāpēc šī bagātā Cepurniece nevar arī man dot vienu vainagu, kad tā senāk mūsu vecmāmiņām devusi tik daudz cepuŗu rudens godiem. Mana tēva māte stāstīja, ka viņa jaunībā arī vēl gājusi tirgū ar Cepurniecē pītu lapu vainagu. Tā es

tur kādu pusstundu aizkavējos, un nu satiekamies te. Bet uz kuŗu pusi nu iesim? Ja jūs nākat pie mums, tad griezīsimies atpakaļ, jo mūsu mājas tagad tuvāk nekā jūsu.

Aumalis paskaidro, ka viņa ceļa mērķis šodien kāds kaimiņu skolotājs, ar kuŗu pirms aizbraukšanas vēl šis tas nokārtojams.

— Vai jūs tiešām domājat Cīruleni atstāt? ... — Anete vaicā nopietni.

— Kā citādi. Šinīs dienās gan tiek sasaukta jauna skolas valdes sēde, un es arī esmu uz to aicināts, bet es tur nemaz vairs nerādīšos — lai spriež un lemj, ko grib: es tā kā tā aiziešu no šejienes.

— Uz kurienu?

— To pats vēl nezinu.

— Šās pašas lietas dēļ es jau arī gribēju iet pie jums. Tēvs mani sūtīja. Bet ko mēs te uz vietas stāvēsim. Es iešu atpakaļ, un ceļš mums kādu gabalu ir kopējs. Ejot tad jums pasacīšu, kas man sakāms.

Un ejot viņa tam stāstīja, ka tēvs aprunājies ar savu brāli, dižās muižas vagari, un abi nākuši pie atzinuma, ka Aumaļa lieta vēl labojama: kad viņi iešot pie vecā barona un teikšot labu vārdu, izskaidrodami, ka viņš ir godīgs, uzticams cilvēks, tad visi skolu valdes lēmumi tikšot tūliņ atcelti, un viņš arī uz priekšu mierīgi varēšot te palikt.

— Mans tēvs un dižās muižas vagaris, tie ir muižas un pagasta dzīvē tikpat kā vecā barona acis un ausis: viņš skatās un klausās pa lielākai daļai tikai ar viņu starpniecību, tā ka patiesībā īsti tikai viņi divi valda visu pagastu, lai gan viņi visu to pratuši tā rūpīgi ierīkot, ka ne pagasta iedzīvotāji to noprot, ne arī pats barons to jūt. Tie ir taisni mana tēva vārdi, un tikai jums tos pasaku. Cits neviens to nedrīkst zināt. Tēvs ar vagari būtu varbūt jau runājuši ar baronu un jūsu lietu nokārtojuši, bet viņi nedarīja to tādēļ, ka gribēja iepriekš zināt jūsu domas un vēlēšanos.

Tēvs labprāt būtu pats ar jums saticies, bet vakar viņam nebija vaļas, un šodien tāds sagājis, netika kustēties no mājām ārā un tādēļ uzdeva man izzināt jūsu domas.

— Daudzreiz paldies jums, Anetes jaunkundz, par Jūsu labvēlību un pūliņiem un tāpat arī jūsu tēvam par viņa labu prātu piesolītu izpalīdzību. Bet es piedāvāto palīdzību nevarēšu izlietot, jo cieši esmu nodomājis aiziet un uz to arī jau gatavojos.

— Bet kādēļ tā? Tagad, kur jums paredzama iespēja palikt arī turpmāk tepat, nav taču nu vairs nekāda iemesla domāt par aiziešanu.

— Īstais iemesls tas, ka pats sevi neieskatu skolotāja amatam par derīgu. Tādas domas par sevi man bija jau agrāk, tomēr pie īstas skaidrības kļuvu tikai šinīs dienās, pamatīgi visu pārdomādams un sevi pārbaudīdams. Vienu pusgadu šai arodā esmu darbojies. Šī bija mana pirmā vieta šai darba laukā, tā sakot, mana izmēģināšanās skolotāja amatam, un es pats tagad atzīstu, ka ir par mani daudz labāki skolotāji. Tikai uz vecāku — sevišķi uz mātes — vēlēšanos es nosolījos kļūt par skolotāju, bet nu redzu un jūtu, ka, to darīdams, esmu aļojies, gribēdams tīši pats sevi piemānīt. Citā darba laukā varbūt varēšu būt derīgāks spēks.

— Kādu darba lauku jūs nodomājuši izvēlēties?... — Anete, savās cerībās stipri vīlusies, vaicāja klusā balsī.

— Pats vēl labi nezinu; bet laikam atgriezīšos pie tā paša darba, kuŗu jau agrāk esmu kādu laiku strādājis.

— Un tas būtu, ja drīkstu zināt?

— Esmu braucis dažas vasaras uz kuģa un dažas ziemas apmeklējis jūrskolu.

— Jūs gribat kļūt par jūrnieku?!... — Izsaucās Anete brīnīdamās.

— Tā domāju.

— Nu es saprotu, kamdēļ jūsu māte gribēja, lai jūs topat par skolotāju: viņai nepatīk jūrnieka amats.

— Tā ir. Jau no sākta gala viņa bija manam nodomam pretī, bet priekš pāris gadiem, kad kuģis, uz kuģa braucu, aizgāja bojā, lai gan mēs visi laimīgi izglābāmies, man nācās viņai apsolties, ka jūrnieceību metīšu pie malas, pēc kam tad sāku gutavoties uz skolotāja gaitu, un tā iekļuvi šai darba laukā pret paša gribu un nepietiekoši sagatavots.

— Tad jūs savai mātei no jauna darīsiet bēdas, atkal palikdami par jūrnieku.

— Ar laiku pie visa pieradīs. To viņa jau labi zin, galīgi savus jūrnieka nodomus nekad neesmu atmetis.

— Bet vai jūs negribat iet kādās citās mājās par saimnieku? Kā saimnieka dēlam jums zemkopība taču nebūs sveša.

— Bet kādās?... — Vaicāja Aumalis, paskatīdamies uz Aneti, kas, lūkodamās viņam acīs, savādi smīnēja.

— Nu, piemēram, Elkumuižas Radagaisos. Šīs mājas pieder tagad mums, un vai nu mums tās jāizdod uz renti, vai jāsaimeceko tur pašiem. Ja gribat, ņemiet tās uz renti... — Anete teica smiedamās un kā pa jokam. — Inventārs un visa iedzīve tur pilnā sastāvā. Bet, ja jums tādu rūpestu netiek uzņemties, nāciet tur par saimeceības vadītāju. Ja mēs māju saimecekošanu paturam pašī, kāds cilvēks saimeceības vadīšanai mums tur būs vajadzīgs.

— Ko es, jaunkundz, lai daudz zinu par saimeceību?

— Lauku darbus jūs varēsiet vadīt, jo nekas smalks un sarežģīts tur nav. Bet māju darbus es zinu visos sīkumos; un ja mājas neizrentēsīm, es tur iešu par saimececi. Tā ir jau nospriests. Tēvs teic, lai es tik sameklēju sev kādu saimeceku, — citādi man vienai pašai būšot jāvada visa saimeceība.

Aumalis iesānis palūkojās uz Aneti un redzēja viņai seju stipri pietvīkušu. Viņa vairs nesmējās un nelūkojās arī Aumalim acīs kā pirmīt, bet skatīdamās kaut kur projām, gāja tagad klusu blakām. Aumalis domāja: viņa, acīmredzot, pati sajuta, ka es noprotu viņas priekšlikuma īsto nozīmi un tāpēc nu viņai nepatīkami. Lai nepatīkamo stāvokli novērstu, viņš pēc brītiņa sacīja:

— Jūsu piedāvājums, jaunkundz, ir man tik neparedzēts un vispār dod manām domām un nodomiem gluži jaunu virzienu, kādēļ tā pārbaudīšanai, ja jūsu vārdi domāti nopietni, vajadzīgs zināms laiks. Katrā ziņā par jūsu laipnību esmu jums ļoti pateicīgs un nekad to neaizmirsīšu.

— Mani vārdi domāti tik nopietni, cik vien tāda skuķe kā es var nopietni domāt un runāt... — Viņa sacīja, tagad it kā vieglāk uzelpodama un pasmaidīdama.

— Vēlreiz jums sirsnīgi pateicos. Nākošās dienās vai nu tiksimies personīgi, vai es jums vai jūsu tēvam norakstīšu, — Aumalis teica, pūlēdamies izturēties vientiesīgi un patiesīgi.

Viņam bija pašam brīnums par sevi, pat pa daļai radās pašam dusmas uz sevi, ka viņš šai brīdī nespēja šai godīgai, labai jaunavai sacīt nekā jaukāka, sirsnīgāka. Ja tā būtu taisījusi ar viņu kādu pārgalvīgu joku, izteikusi kādu vieglprātību, vai vispār runājusi kaut ko ikdienišķu, viņš bez šaubām, būtu varējis teikt tai ko jauku un jautru; bet tagad viņam it kā pietrūka padoma, un norisa sarunas pavediens. Jau krietnu brīdi viņi gāja atkal klusēdami viens otram līdzās. Gribēdams neveiklo stāvokli labot un darīt tai ko patīkamu, viņš tai nejauši aplika roku ap vidu — nevis droši un veikli, mīļi un sirsnīgi, bet it kā bez apdoma un nolūka. Tiklīdz roku aplicis, viņš iedomājās, ka labāk tā nemaz laikam nevajadzēja darīt. Bet nu bija jau par vēlu. Raut roku atkal atpakaļ — kā tas izskatītos?

Anete par rokas aplikšanu nebūt nebrīnījās. Sajuzdama ap sevi roku un manīdama to it kā drusku piespiežam, viņa pieklāvās ar visu augumu Aumalim klāt, noliekdama galvu tam pie pleca. Tā kā lapu vainags viņai pie tam darīja neērtības, tad viņa to vienkārši nometa nost, un viņas mīkstie, tumšdzeltenie mati un sārtais, satvīkušais vaigs spiedās Aumalim pie sejas.

Tā viņi, klusu ciezdami, lēni gāja pa kluso, vientuļo, lapām nobirušo birzes celiņu, domādami vienas un tās pašas domas, bet katrs savā virzienā. Anete domāja: toreiz, kad es skolotāju aizvedu mājās un atpakaļ pārbraukušai man māte pa jokam vaicāja, vai viņš mani apkampis un noskūpstījis,

es tādu vaicājumu ņemu tīri par ļaunu; bet tagad par viņa apķeršanu nebūt neļauņojos, un droši vien nespētu ļaunoties, ja viņš mani arī skūpstītu. Aumalis atkal prātoja: varbūt cits zinātu labāk un pieklājīgāk, vai vismaz asprātīgāk izturēties šādā reizē pret godīgu jaunavu, kuŗai labprāt gribētu izteikt savu pateicību un cienīšanu, bet es neprotu to. Vai tiešām esmu tik neveikls un neapķērīgs, jeb vai tāds esmu kļuvis tikai šās sievietes tuvumā, — varbūt viņas negaidītā piedāvājuma dēļ?

Bet, lai kā būdams, viņam nenāca prātā nekas ne gudrs, ne asprātīgs, ne sevišķi mīļš, ko viņai teikt, bet tukšus vārdus runāt viņam negribējās, un Anete arī neteica nekā — vai nu ar nolūku, jeb viņai arī bija pietrūcis padoma?

Labu brīdi klusām ejot un nezinot, ko darīt tālāk un kā gaŗlaicīgo stāvokli labot, Aumalis negaidot piestājās, pagriezās uz Anetes pusi, atlieca viņai galvu drusku atpakaļ un noskūpstīja viņu taisni uz mutes. Viņa nebūt nepretojās, bet neskūpstīja arī pretī. Viņš skūpstīja vēlreiz un skūpstīdams domāja, ko darīt tālāk: turpināt vai mest mieru. Par laimi no nezināšanas viņu drīz atsvabināja pati Anete, iečukstēdamās:

— Klau, tur laikam kāds brauc! Likās, rati klabēja pa saknēm.

Viņi atļaidās un gāja mierīgi tālāk. Jā, viņiem brauca pa to pašu celiņu kāds pretī. Drīz braucējs bija klāt, un viņi redzēja, ka tas ir kāds preču žīds, kas preces paunu nenes vis sev uz muguras, bet sakrāvis precī ratu krautēs, pats iezvēlies ratu krautēm priekšā, ar savu vājo zirģeli patlaban brauca tiem gaŗām.

Drīz viņi nonāca tanī vietā, kur ceļi šķīrās: viens nogriezās uz Ķirmgrauziem, bet otrs veda uz dižceļu, pa kuŗu Aumalim bija jāiet. Atvadījušies viņi aizgāja katrs pa savu ceļu — pēc tam, kad Aumalis vēlreiz bija Anetei pateicies par laipno uzaicinājumu, kā arī lūdzis pateikties tēvam par piedāvāto izpalīdzību.

Divas dienas vēlāk Aumalis savāķa un sasēja pāris aizsaiņos savas drēbes, kā arī vajadzīgās grāmatas un citas lietas, tad, apģādājis kādu vedēju, devās uz dzelzceļa staciju, saimniecei iepriekš uzdodams palikt šē vēl pāris nedēļu, kamēr atbrauks viņa brālis vai tēvs savākt pārējo mantu.

Attiecībā uz Anetes piedāvājumu viņš bija drīz ticis ar sevi skaidrībā, Aplokainā valodā izsacītais bildinājums bija viņam tikpat negaidīts, cik nepatīkams. Patiesībā viņš Aneti cienīja kā vientiesīgu, godīgu jaunavu. Ķirmgrauzis pats bija ne mazumu lepns, iedomīgs uz savu bagātību un paša gudrību, lai gan it kā centās to neizrādīt, tomēr viņa lepniņa un iedomība spiedās, tā sakot, pati no sevis uz āru, tā ka visur un allaķ bija sajūtama. Ķirmgrauze atkal bija pārāk vaļsirdīga, tīri uzmācīga ar gaudām par savas laimīgi nelaimīgās laulības dzīvi. Anete likās, bija vienīgā šinī ģimenē, kas prata visur ievērot vajadzīgo mēru un nekad nezaudēja līdzsvaru. Ne lepna un iedomīga, ne patīšanas kārīga un greznīga, pie tam visur un allaķ vientiesīga un vienāda. „Būs dienās tiešām krietna sieva un laba saimniece,” sprieda sevī Aumalis. „Bet mani viņa nepievelk. Ieredzēt viņu labprāt ieredzu, bet tā sauķto mīlestību nesajūtu pret viņu tikpat kā nekādu. Kaislību, aizraušanos viņa nespēj manī modināt, un tas ir labi. Viņai, redzams, nav ne ļausmas, ka man ļau pašam sava meitene: ne tuvu tik vientiesīga kā Anete, — nē, pavisam citāda, bet tomēr ar visām savām rakstura vāķībām tik mīļa. Tā spēķ pavisam citādi aizraut nekā Anete. Nē, uz Aneti un visu viņas divu māķu bagātību negribu ne domāt: es negribu un nevaru atsacīties no saviem bērniņas un ļauņības ideāļiem un no savas meitenes. Lai es arī nenieka nerasnieģtu, bet gribu dzīvot pats savu dzīvi, cīnīties un ciest, uzvarēt vai iet bojā, — gribu baudīt tādus priekus un bēdas, kādus spēķ tikai snieģt straujā, patiesā dzīve. Iesēsties tā uzreiz gatavā iedzīvē un taisni šē aprakt savu ļauņību — šē, patriarchāļajā Cīrulenē, kur muiķnieķs ir visiem noteicēģs un vadītāģs, kur ļaudis paši nekā nedomā, bet ļauj savā vietā domāt un rīķoties dzimķkungam! Un atrasties iedomīgā un ķungiem padevīgā Ķirmgrauķa labvēļībā un vadībā, klausīties viņa pamācībās, kādi latvieši ir nelieši un ka tie ne uz ko nav spēķģģģ; ņemt sev par paraģu vietēģās dzīvētes varenos — Ķirmgrauķi, vagari un meķsargu, kuŗu visa augstākā sadzīves gudrība tā: — būt izmanģģģģ ķungu priekšā, lai ar viņu

palīdzību varētu labāk nodibināt savu personīgu labklājību, kaut arī pašiem pie tam jātop saviem tautas brāļiem par velnu, tā ka maršalam, Kličmanim un līdzīgiem vietējiem politiķiem tad viegli par mums zoboties un nicināt visu mūsu tautu. Nē, nekad, nekad tā negribu dzīvot! Projām no tādas nelaiemes!”

Žēl viņam bija tikai Anetes, un visu laiku viņam darīja rūpes domas, kādā veidā viņai vislabāk paziņot savu galīgo nodomu, tā ka lai viņa nesajustu nekāda atraidījuma vai pazemojuma iespaidu. Savu aizbraukšanu Aumalis bija cerējis izdarīt pēc iespējas klusu, pat tuvākiem pazīstamiem neko iepriekš neziņodams un atvadišanos no tiem izdarīdams ar vēstulēm, kuŗas atstāja saimniecei, likdams tās nodot tikai otrā dienā. Savu negaidīto aizceļošanu Aumalis vēstulēs izskaidroja ar to, ka saņēmis steidzīgu ziņu kādas jaunas vietas lietā, kādēļ vajadzējis tūlī doties projām. Patiesībā viņš nebija saņēmis it nekādu ziņu, — viņam tikai nepatika atvadišanās scēnas un viss, kas ar to sakarā. Gan tikai nepilnu gadu cīrulniekos dzīvodams, viņš tomēr bija šē ieguvis zināmu labvēlību, draudzīgu izturēšanos kaimiņu starpā, kā arī pie dziedātājiem. Tie nu, protams, vairāk vai mazāk nožēlos viņa aiziešanu un gribēs arī izteikt šo nožēlošanu vai izsacīt savu līdzciecību, domādami laikam, ka viņam aiziešana no šejienes ir kas sāpīgs un ka viņš tādēļ tagad visai nelaimīgs. Bet klausīties tādu līdzjūtības un nožēlošanas izsacīšanu ir visai garlaicīgi, un tikpat garlaicīgi un nepatīkami uz to atbildēt vai apgalvot, ka šādas vietas zaudēšanu viņš labprāt piecieš, vai citu ko tamlīdzīgu. No dažiem nedaudziem cilvēkiem viņš gan labprāt būtu personīgi atvadījies; bet tāda izturēšanās droši vien nepatīktu atkal citiem pazīstamiem, un tie justos aizkarti. Lai nedz vieniem iztaptu, nedz otriem sariebtu, tad labāk aizbraukt pavisam klusu un ne ar vienu nesatiekoties.

Tomēr pilnā mērā šāds nodoms viņam neizdevās. Vakara sakrēslā tuvojoties tiesas namam, gar kuŗu bija jābrauc gaŗām, jau pa gabalu redzēja to neparasti gaiši apgaismotu, bet, piebraucot tam tuvāk, uz ceļa bija redzams pulciņš cilvēku. Aumalis tos domāja par kādiem tiesas namā darīšanās sanākušiem, kas nupat gatavojās doties mājās. Viņš gribēja jau teikt vedējam — kādam kalpu vīrelim — lai paskubinātu zirgu ātrāk tecēt, tā ka lai pie tiesas nama stāvošiem cilvēkiem varētu pabraukt žiglāk gaŗām, kad ieraudzīja, ka pulciņā stāvošie viņu jau pazinūši un, cepures paceldami, sveicināja. Arī viņš nu pazina starp tiem pagasta rakstvedi Jansonu, viņa palīgu, tāpat skroderi Sprukstu līdz ar viņa amata puišiem, Silarāju, kurpnieku Dzeni un vairākus citus dziedātājus no tuvākās apkārtnes.

— Jūs gribējāt aizbraukt, mums nezīnot. Vai tas labi, tā atstāt ciemiņus? Bet tas jums neizdevās un par to nu jums jānāk iekšā iebaudīt ar mums kopā vakariņas un uzdziedāt... — Tā Jansons uzrunāja Aumali.

— Jā, skolotāja kungs, mēs gribam vēl jūsu vadībā dziedāt... — Sacīja skroderis Spruksts, skaistu diriģenta zizli turēdams jau rokā, un, tiklīdz visi bija sagājuši istabā, tad uz viņa dotu zīmi dziedātāji nostājās rindā, un, viņam ar zizli rādot takti, nodziedāja kādu dziesmu. Pēc tam skroderis pasniedza zizli Aumalim, lūgdams pieņemt to kā niecīgu piemiņu no dziedātājiem un lai tūlī arī izmēģinot, vai jaunais zizlis derīgs savam nolūkam; bet lai neņemot ļaunā, ka tādu niecīgu dāvanu pasniedzot; pelnījis esot un pienāktos daudz cienīgāka piemiņas zīme, bet dabūdami tikai šorīt no viņa saimnieces zināt par nodomāto ātro aizbraukšanu, nekā nevarējuši apgādāt; zizlis bijis iegādāts jau agrāk tanī nolūkā, lai to dāvinātu viņam dzimumdienā, bet kad nu dzimumdienas svinēšana šē vairs nenotiks, tad lai saņemot tagad šo mazo dāvaniņu.

Nu dziedātāji Aumaļa vadībā nodziedāja pāris dziesmu, pēc kam visi sēdās pie vakariņu galda.

— Kungi, kas esat nodomājuši sacīt runas, tos lūgtu pasteigties, jo mūsu izvadījamam laiks visai īsi iemērīts, — tikai pusstundu viņš drīkst kavēties mūsu vidū, ja grib vēl uz nākošo vilcienu nokļūt stacijā... — Tā skroderis Spruksts noteica, sēzdamies pie galda, jo viņam pašam bija paprāva runa gatava par „Attīstības un izglītības augšanu pēdējā laikā Cīrulenē un par skolotāja Aumaļa nopelniem šai lietā,” bet nolemts bija, ka pirmais runās dziedāšanas biedrības priekšnieks Jansons,

un cik ilgi tas runās, nebija labi nozināms, kamdēļ Sprukstam bija bažas, ka viņa skaistā runa laika trūkuma dēļ varētu palikt nesacīta un nedzirdēta.

Jansons arī likās Spruksta rūpes sapratis, un, tiklīdz vakariņu dalībnieki bija uzkožamos iebaudījuši ķērās pie alus vai tējas glāzēm, viņš piecēlās, lai sacītu savu runu.

— Mūsu pusē pazīstama — viņš iesāka — šāda tautas dziesmiņa:

Mazs mazs mūsu novadiņš,
Bet diženi turējās:
Visas sila atmatiņas
Zelta ziedus noziedēja.

Šī pati dziesmiņa pazīstama arī citos novados, un tā tad liecina, ka arī turienes iedzīvotāji gribējuši un grib lepoties līdzīgi mums. Tādu katra pagasta atsevišķu lepošanos un cildināšanos mēdz dēvēt par lokālo jeb vietējo patriotismu.

Tomēr es šoreiz gribēju minēt kādus vārdus nevis par vietējo patriotismu, zīmējoties tikai uz mūsu novadu vien, bet plašākā ziņā uz Lejaskurzemi visgažām jeb vismaz uz mūsu apriņķi. Parasts ir vispār Kurzemes lejas galu, īpaši arī mūsu apriņķi uzskatīt par tādu apgabalu, kas gaismas un izglītības ziņā palicis citiem Latvijas apvidiem stipri iepakaļ. Tas, bez šaubām, vienīgi tādēļ, ka šejienes apgabals nav steidzies diezgan ātri pakaļ citiem apvidiem pēc tā paviršā, ārējā glītuma, pēc tās lepnās nešanās tiklab māju ierīkojumā, kā arī apģērba ziņā — vispār pēc tā pavieglā uzkrāsojuma, kāds sastopams citos, tā sauktos izglītotos Kurzemes apvidos, kas gan, protams, nav nekas smādejams, bet tomēr pats par sevi vien nespēj vēl dot pašai lietai kādu lielāku vērtību. Nereti pat liekas, ka ar ārējo tur it kā cenšas apsegt iekšējo saturu — patiesībā kodola trūkumu. Ka Lejaskurzemē piemīt veselīgs, uz izglītību centīgs un krietnos darbos spējīgs gars, par to starp citu gaiši liecina arī tas, ka taisni no šā niecinātā, no šā par tumšu un neizglītotu daudzīnātā apgabala cēlusies vesela rinda mūsu visdzižāko tautas darbinieku. Tā Andrejs Spāģis, pirmais latviešu sociālpolitiķis un nospiesto zemnieku aizstāvis, dzimis un kādu laiku dzīvojis un darbojies šejienes apvidū; Kronvalda Atis, mūsu valodas kuplinātājs un dailinātājs, arī te dzimis un audzis. Še dzimtene arī Brīvzemniekam un Laubes Indriķim; še dzimis un izglītību baudījis vienīgi pašu pagasta skolā Māteru Juris, — visdzīvākais, visdarbīgākais un visstraujākais latviešu politiķis un žurnālists. Tāpat arī dedzīgais patriots un veiklais žurnālists Aleksandrs Vēbers. Še cēlušies arī daži, jebšu atklātībā maz pazīstami, tomēr ļoti cienījami latviešu patrioti, kā Mārtiņš Remiķis, Jēkabs Vinkleris un citi. Šo vīru vārdi vien jau atspēko domas, it kā Lejaskurzemi, vai sevišķi mūsu apriņķi, varētu uzskatīt par tumšu un neizglītotu apgabalu. Un ja arī zināmā mērā tas patiesi tā būtu, tad toties jo gaiši staro tās gaismas lāpas visā tautā, ko mūsu nelielais apvidus stādījis uz Latvijas gaismas altāra. Tie ir šā apgabala zelta ziedi. Mūsu — šā apriņķa un apgabala iedzīvotāju — dzīves uzdevums lai tad nu ir: šos Latvijas gaismas spīdekļus ņemt sev par raudzekni — censties pēc īstas, patiesas prāta un gara gaismas un strādāt ar pašuzpurēšanos savai tautai par labu. Jo spožu nākotni un dižus panākumus šai cīņā novēlēsīm no mūsu vidus tagad aizejošam Aumaļu Ādamam, kas, jebšu tikai īsu brīdi darbojies mūsu starpā, tomēr izpelnījies vispārēju ievērību un cienību, tā ka tagad mums, bez glaimiem runājot, žēl no viņa šķirties. Bet kad nu šķiršanās jau nolemta, mums nekas cits neatliek, kā līdz ar ardievām novēlēt viņam laimīgu ceļu un gaišu nākotni! Mūsu cienītais Aumalis lai dzīvo augsti! Urrā!

— Mīlie draugi!... — Pēc apklusušiem urrā saucieniem un augstas laimes nodziedājuma teica Aumalis, pieceldamies un arī paņemdams alus glāzi rokā. — Nepelnītā kārtā dzirdēju nupat pierakstām man kādus nopelnus, ar kuŗiem esmot ieguvis vispārēju ievērību. Patiesībā tā ievēriba, par kuŗu priekšrunātājs minēja, bija vienota jau ar amatu un stāvokli, kādus man bija lemts še

ieņemt. Pats no sevis maz spožuma būtu varējis te radīt. Esmu darījis tikai to, cik bija manos spēkos, un mani spēki — to pats labprāt atzīstu vēl ļoti vāji. Par to pretimnākšanu un labprātību, kādu šai laikā esmu jūsu starpā piedzīvojis, kā arī par šā vakara necerētām atvadām, visiem jums sirsnīgi pateicos, bet tos no mūsu paziņām, kas še nav klāt, lūdzu no manis mīli sveicināt. Novēlu jums visu labu.

Dziedāja vēl dažas dziesmas gan Aumaļa, gan Spruksta vadībā, un tad bija jāšķīras. Ardievām un urrā saucieniem atskanot, Aumalis aizbrauca tumšā rudens naktī.

Savu sagatavoto runu Sprukstam nācās sacīt tikai tagad, pēc Aumaļa aizbraukšanas; bet par to viņš atkal šķīroties bija tam nosolījis piesūtīt to vēlāk pa pastu.

Pēc Spruksta garās runas piecēlās Silarājs, sacīdams, ka arī gribot teikt dažus vārdus. Ka cīrulniekiem patiesi rūpot attīstības un izglītības lieta un ka par gaismas izplatīšanu tiekot gādāts — tā viņš teica, — to jau varot spriest vislabāk pēc ta, ka drēbnieku meistars Sprukstu Lapiņa kungs pastāvīgi daudzinaot attīstību un izglītību. Ja kādam, tad Spruksta kungam pienākoties atzinība par attīstības un izglītības izplatīšanos cīrulniekos. Viņš tādēļ šim vietējam tautas darbiniekam uzsaucot augstas laimes.

Šāds cildinājums bija Spnikstam ļoti patīkams, un viņš sirsnīgi pateicās, lai gan pats labi zināja, ka Silarājs tādus atzinības vārdus runāja nevis bez gluži patīgiem nolūkiem, jo nesen pats bija tam pagatavojis kārtu jaunu drēbju no pilsētā pirktas vadmalas, bet ne par drēbi, ne darbu Silarājs nebija vēl maksājis, atrunādāmie, lai pagaidot, kamēr auzas sākšot celties cenā; viņam esot šogad gan it labas auzas, tā ka daļu varēšot pārdot, tikai tagad, pa kuļamu laiku, esot aplami lētas. Savu nolūku viņš šovakar arī pilnīgi sasniedza, jo vēlāk Spruksts pasauca viņu sānis un čukstēdams paziņoja, ka parāds dažas nedēļas varot mierīgi palikt vēl nemaksāts.

Silarājs vispār bija sācis pēdējā laikā stipri uzcirsties un nesties braši. Pa to laiku, kamēr Anete atradās saderinātās stāvoklī ar ponu Vadaiki, viņš gan bija visai sadrūmis — kluss, lepns, nelaipns, un ūsas skrullēja augstāk nekā jebkad. Turpretim pēc notikušās atderināšanās viņš redzami atkusa un kļuva pret visiem laipnāks un runīgāks. Bet īsti drošs savā stāvoklī viņš sajūtās tikai ar vēsts izplatīšanos par Aumaļa aiziešanu no šejienes, jo Aumali viņš bija ieskatījis par savu sāncensi pie Anetes. Tādēļ arī šovakar, redzot savu domāto konkurentu aizbraucam, viņam seja laimē smaidīt smaidīja, un viņš tam dziedāja augstas laimes un sauca ardievas skaļāk un sirsnīgāk par visiem citiem.

Nokļuvis dzelzceļa stacijā, Aumalis izplēsa no kabatas grāmatiņas lapu un ar zīmekli uzrakstīja uz tās Anetei šādu vēstuli:

„Cienītā jaunkundze! Rakstu šās rindiņas dzelzceļa stacijā pirms aizbraukšanas. Saņēmu steidzīgu paziņojumu, ka man gadījusies vieta — un tā nedabūju no Jums un Jūsu vecākiem atvadīties. Lūdzu sveiciniet viņus no manis. Daudzreiz pateicos par viņu labprātību un labvēlību. Palieciet arī Jūs sirsnīgi sveicināta! Patiesā cienīšanā Aumalis.”

Iemetis vēstuli kastītē, viņš steidzās nest savas lietas ārā uz perona, vilciens patlaban tuvojās stacijai.

4.

KAIMIŅU KLĒTĪTĒ

Kālab Emma izsaucas: „Ai, es neprāte!” — Vieta dzīvē, ne skolā. — Sen gaidītais brīdis pienācis, bet kā? — Pa kādiem ceļiem neiet īstā Laime. — Laimes padoms.

Pirmdienas rītā Ādams, iziedams pie darba, durvis aizslēdza, atslēgu paņemdams sev līdz, un Emma palika klētī viena. Bija jau liela diena, saule labi sen uzlēkusi un pa mazo lodziņu dibena sienā, kuŗam aizbāznis, klētī iespīdēja tik daudz gaismas, ka Emma, gultā gulēdama, visu ap sevi varēja skaidri redzēt. Blakus gultai uz galdiņa bija redzamas dažas grāmatas. Viņa tās paskatījās, bet nolika tūliņ atpakaļ — tās bija angļiski, un viņa angļu valodu neprata. Apakš galdiņa atradās mazs skapītis, kam atslēga bija atstāta durvīs. Tās pavērusi, viņa ieraudzīja vienā kārtā veselu grūšņu vēstuli. Ar roku pakacējusies, tās pacilājusi un paskatījusies, viņa redzēja, ka tās bija viņas pašas vēstules, ko tā pa pagājušiem gadiem Ādamam rakstījusi. Zem vēstulēm bija redzama kāda grāmatiņa. Viņa izņēma to. Tā bija maza formāta pabieza kladīte ar zeltītām lapām un pārsieta rozā zīda lentīti. Viņa to pazina par savu dienas grāmatu, ko bija rakstījusi, kad pēc pārnākšanas no pilsētas pirmo gadu dzīvoja mājās un kad Ādams bija uz jūras. Tur viņa mēmajam papīram bija vaļsirdīgi uzticējusi savus piedzīvojumus lauku skuķes dzīvē, savas atmiņas, visslepenākās sirdsdomas, jūtas un vēlēšanās, un tad nodevusi to Ādamam, lai viņš dabūtu gaišu, nemaskotu ainu par viņas ārējo un iekšējo dzīvi un, kā pati bija teikusi, lai viņš zinātu, kā tā pa viņa prombūšanas laiku uzvedusies. Pataisījusi grāmatu vaļā un šur tur drusku palasījusi, viņa, dziļi nosarkdama, aizsita to ciet, pārsēja atkal ar lentīti un nolika atpakaļ skapītī, sevī runādama: „Ai, es neprāte! Pēc tādas izrakstīšanās un uzticēšanās viņam — uzsaukties ar citu! Ko viņš varēja par mani domāt?”

Viņa paņēma dažas vēstules rokā, izvilka arī kādu no kuvera un, uz datumu paskatījusies, redzēja, ka to bija rakstījusi, iedama pēdējo sēmeistri pilsētā skolā. Viņa sāka to lasīt:

„Mīļais vīriņ! Šo vēstulīti rakstu Tev franču stundā, tādēļ nebrīnies, ka tā nebūs necik gaŗa, jo man ļoti jākvāpjas, ka citas meitenes nepamana, ko es rakstu.

Mīļis vīriņ, kad Tu zinātu, kā man skola apņikusi! Nemaz netik vairs mācīties. Daudz labāk man patiktu būt pie Tevis un pildīt savus sievas pienākumus nekā sēdēt še klasē, muļķu meiteņu pulkā, un mācīties franciski. Savā ziņā patīkami jau tas varbūt ir, kad māc franciski sarunāties un katrā gadījumā un negadījumā var citu priekšā lepoties ar svešas valodas prašanu. Bet, es domāju, runāt par mīlestību mums būs daudz patīkamāk mūsu pašu mīļā latviešu valodā, nekā kaut kā šļeburojot franciski.

Taisnību sakot, man skolā gaŗš laiks: nav man te nevienas dvēseles, ar ko no sirds varētu izrunāties. Visas manas biedrenes ir vēl patiesībā muļķes meitenes, jo mīlestību tās pazīst tikai no dzirdēšanas, bet mēs divi zinām ir viņas saldo laimību, ir viņas izmisuma rūgtumu un bezgalīgā žēlumā kvēlojošās sāpes.

Es pati atzīstu, ka man vairs nav vietas skolā, bet — dzīvē, jo man pavisam citas lietas prātā nekā tās, ko skolā māca. Bet šis tad nu būs arī pēdējais sēmestris, jo arī māte domā, ka mani jāņem nu no skolas ārā un jāliek iesvētīt, tādēļ ka iesvētījamie gadi man jau labi sen pāri. Rokas darbus jau tagad mācos; pēc skolas beigšanas kādus mēnešus pamācīšos vēl šūt un tad iešu pie vecākiem, strādāšu mājas darbus un gaidīšu, līdz Tu varēsi mani ņemt.

Diezin, kad un kā tas notiks? Kad mēs reiz kļūsim laimīgi uz visu mūžu? Ak, es to nemaz nevaru iedomāties.”

* *

Nu tas bija noticis. Bet kā? Viņa viena pati guļ noslēpta un ieslēgta kaimiņu klētītē. Ādams strādā savā saimniecībā parastus darbus, kā jau ik dienas, — nekur te nekas par kādu svētku dienu nav nomanāms, bet viņas kāzas dzeņ tur — viņas mājās bez viņas! Klau, patlaban var dzirdēt mūziku spēlējam — pa vaļējo lodziņu tik skaidri ieskan priecīgas skaņas. Laikam tie tagad iet klētī viņu modināt...

Cik nedzirdēti savādi! Vai tāda tā sen gaidītā prieku un laimības diena? Bet ko var darīt? Katram nāk tik laime kā nelaime savādā veidā. Īsta laime gan jau vispār nenākot pa plato lielceļu, mūzikas pavadībā un lepnā krāšņumā: visas teikas stāsta, visas dziesmas dzied, ka Laimes māmulīņa klusi attekot pa mazu taciņu rīta agrumā vai vakara krēslā, vai pat pusnakts tumsā, atnesdama un izdalīdama savas balvas tiem, kas tās pelnījuši. Varbūt arī viņas Laime nākusi pa klusu, mazu taciņu, ieceldama viņu nevis kādā kūpošā greznībā, bet diezgan nabadzīgajā kaimiņu klētītē, kur viņa nu guļ Ādama vienkāršā, cietā gultelē.

„Bet varbūt mana Laime, jebšu arī nākusi slepeni un bez ārējā greznuma, būs īsta un paliekama.” Viņa sevi vero. „Paļaušos pati uz Laimi: kas mani šonakt izglāba no nepatīkama, nemīlama cilvēka, kas jau domājās mani sev piepinis, tik necerēti laimīgi savezdama mani atkal kopā ar manu bērniņas biedru un jaunības draugu, — tā zinās mani arī uz priekšu pareizi izlietot. Ne par velti taču dziedam:

„Augstāk dzied cīrulītis
Par visiem putniņiem,
Gudrāks Laimes padomiņš
Par visiem padomiem.”

Un dziļa, bezrūpīga miera un tīksmīgas laimības pilna viņa saldā nevarībā aizvēra acis un atkal aizmigla.

5.

PAZUDUSI LĪGAVA

Kāzinieki nevar jauno pāri uzmodināt. — Ļaunas jausmas. — Jauniķis beidzot atrodas, bet viens pats. — Viņa atzīšanās. — Nelabas aizdomas par jauniķi izklīdina kāda pārnovadniece. — Kāzinieki zvejo, bet bez panākumiem. — Norunā griezties pie Ādama.

Bija jau krietni vēls laiks, kad pirmdienas rītā kāzinieki sāka sarasties pagalmā vai istabā no naktsguļas, kur katram to vēlā naktī — un pa lielākai daļai labā dūšā — bija gadījies atrast: vīrieši nonāca no kūts augšas, kur bija gulējuši uz siena vai āboliņa panta, sievietes iznāca no šķūņa, kur bija uztaisītas guļsvietas garā rindā cita citai blakus. Dažas no tām bija jau pilnīgi sakopušās, citas šķūnī aiz pievērtām durvīm vēl mazgājās, pinas matus un ģērbās. Lielākie dzērēji, kas visvairāk bija jutušies noguruši, nebija naktī tālāk nokļuvuši kā tikai līdz salmu kaudzei laidara priekšā un tur silto vasaras nakti pārlaiduši, salmos pēc patikšanas izstiepdamies un izgulēdamies, kā arī tīrajā āra gaisā brangi atvēsinādami sakarsušās galviņas.

Kad lielākā daļa kāzinieku bija jau sapulcējušies sētsvidū un nama priekšā, kur vīrieši par šo to trieca un jokoja, sevišķi par to, kā un kur pagājušo nakti katrs gulējis, bet sievietes, pulciņos

sastājušās, kaut ko čukstēja, paklusu smējās vai arī laiku pa laikam atjokojās ar vīriešiem, tad vedējs uzsauca, ka nu laiks jauniķus modināt un iet brokastīs, jo nama māte jau aicinot iekšā, un galdi jau klāti. Patlaban no pavarda caur priekšnamu stipri smaržoja pēc tikko sadedzinātas kafijas; bija arī dzirdama kafijas malšana, — laikam tika malta otram katlam, jo pirmais izvārītais kafijas katls bija jau saliets tasēs, glāzēs un krūziņās un garoja istabā uz galda, kā pa vaļējiem logiem bija redzams.

Vedēja uzaicinājums saviļņoja visu kāzinieku baru: mūzikanti, žigli sameklējuši savus instrumentus, devās uz klēts pusi un viņiem līdz visi citi, — vīrieši pārgalvīgus jokus jokodami un sievietes šais jokos klausīdamās un smiedamās.

Kad visi bija klēts priekšā sapulcējušies, mūzikanti, rindā visiem priekšā nostājušies, uzrāva kādu jautru maršu, pie kam kāds kāzinieks, nezin kur sagraibis vecu sietiņu, sita un rībināja, brīžam griezdam un vicinādam to sev ap galvu, brīžam atkal piesizdam sev pie ceļa. Par šādu lieku mūzikantu bija visiem jauni smieklī.

Pēc nospēlētā marša vedējene, baltu divieli ar sarkaniem rakstiem uzmetusies uz kamieša un rokā turēdama glāzi ūdens, devas pie klēts durvīm, teikdama:

— Jānes jauniķiem ūdens acu mazgāt.

— Vai te ūdens tik dārgs, ka tik mazā traukā nes?... — Vaicāja kāds kāzinieks.

— Tas tik tā, goda dēļ: bļoda ar ūdeni viņiem jau klētī vakar vakarā nolikta... — Atteica vedējene, pie klēts pieiedama un pamēģinādama durvis atvērt, bet atrazdama tās cieti, drusku piedauzīja ar pirkstu. Brīdi lika mūzikantiem raut vēl vienu maršu vaļām. Vedējene atkal pieklauvēja un šoreiz jau krietni stiprāk, reizā ar to padiktā balsi runādama:

— Ilggulīši divi, vai celsities augšām! Še acu ūdens un nāciet ārā — laiks iet brokasti turēt, — visi jau gaida, grib ēst!

— Es pārlieku gribu ēst un šņabja arī... — Runāja diktā balsī kāds bramanīgs kāzinieks. — Jādauga taču krietni!... Un, piegājis pie durvīm un dažas reizes ar dūri sizdam, tā sarībināja durvis, ka tās nograbēja vien.

Tad uz brīdi visi palika klusu un uzmanīgi klausījās. Kāds pielika ausi pie caurdures atslēgas, bet nekas nebija dzirdams, un arī tas, kas bija pieliecies pie durvīm un atslēgas, teicās nekā nevarējis saklausīt.

— Tie ir gan vareni iegulējušies, neparko nevar vairs izvākties ārā!... — Jokoja kāds. — Sit nu vai bungas vai šauj ar lielgabalu!

— Tos nevar vairs izšķirt kā lēcenes pavasarī... — Balamutējās alus nesējs, kāds pasirms pusmūža vīrietis ar līdzeni noskūtu ģīmi un tikai pakaklē atstātu īsu bārdu.

— Kuš!... — Iesaucās paklusu dižais vedējs un, pamādams citiem ar roku, lai izturas mierīgi un neko nerunā par to, ko viņš nodomājis darīt, satvēra pie rokas klarnetes pūtēju, aizgāja ar to aiz klēts — gandrīz visi citi gāja viņam līdz.

Veikli un uzmanīgi uzlika vienu tukšu bišu stropu uz otra, kas aiz klēts pašobelē glabājās, parādīja klarnetes pūtējam ar roku, lai klusu uzkāpj uz augšējā stropa, kur viegli varēja sasniegt klēts lodziņu, kas bija vaļām, un tad vedējs pasniedza tam klarneti. Pūtējs saprata, ko vajadzēja: klusu un uzmanīgi, nekur nepiedauzīdamies, viņš iebāza klarnetes galu pa lodziņu klētī un tad uzreiz dikti un visā spēkā sāka pūst. Nu visiem bija gardi smieklī.

— Kad neizbēg nepamanīti!... — Iesaucās kāds un devās atpakaļ sētā, un citi viņam līdz pie klēts, tik pūtējs turpināja pūšanu ar tādu sparū, ka vaigi tam piepampa un acis metās baltas.

— Nu viņi taču uzmodīsies!... — Iesaucās viens par otru un ziņkārīgi skatījās uz durvīm, kuņām katru brīdi vajadzēja vērties vaļām.

— Redz, kādus jokus iztaisa!... — Priecīgi smiedamies un no smieklīem locīdamies, runāja kāds jauns kāzinieks. — Tas jau ir gatavs teātris! Nenāk un nenāk ārā, vajadzēs vai klētij jumtu plēst zemē!...

— Jā, kas būtu domājies no jauniņa!... — Piebilda kāds otrs. — Pēc tāda jokdirbja nemaz neizskatās, drīzāk pēc vientiesīgas dabas cilvēka, un gados arī nav jaunais; bet re, kas viņam iekšā: neviens students nebūtu labākus jokus iztaisījis, kā viņš tagad. Te jāsmejas gribot negribot ir vecam, ir jaunam par tādiem jokiem.

— Jā, ej nu ņem svešu cilvēku galvā!... — Runāja kāds cits. — No izskata tāds, kā liekas, viņš ir mušu neatdzen no deguna nost, bet, kas tādām aiz ādas!

Klarnetnieks, izpūties labu brīdi, ienāca arī atpakaļ sētā, bet durvis vēl arvien neatdarījās, ne arī uz klauzinašanu un saukšanu nāca iz klēts kāda atbilde. Visi palika nu it kā domīgi.

— Kad tik nav kāda nelaieme notikusi!... — Iebilda paklusu un nedroši kāda jaunava, it kā bīdamās, ka neizteiktu kādu nepieklājību un netraucētu kžzu jautrību ar bēdīgām vai ļaunām iedomām.

— Ko mēs tik daudz te ļaujames niekoties!... — Noteicca apņēmīgā balsī kāds jauns, gaŗš puisis. — Pa lodziņu taču var noskatīties, ko viņi tur īsti dara, ka vēl nevar izvākties... — Un to teicis, viņš devās aiz klēts, pakāpās uz stropiem un, pakacējies pie lodziņa, lūkojās brīdi tur iekšā.

— Nevar nekā laba saredzēt, — tiklīdz pieliecas lodziņam klāt, klētī paliek tumšs... — Viņš paskaidroja, nokāpis atpakaļ zemē un nākdams pagalmā. — Bet cik varēju saredzēt, likās, ka gultā nav vairs neviena.

Nu kāzinieki cits uz citu paskatījās nesaprašanā un pa daļai iztrūcinājušies. Tagad pats Gobzemis ilgāk vairs nevarēja nociesties. Piegājis pie durvīm, viņš, pagriezies atpakaļ, teica, lai kāzinieki paliekot klusu. Uzreiz klēts priekšā iestājās pilnīgs klusums. Pastipri pie durvīm pieklauvējies, viņš runāja stingrā balsī:

— Znot, kas tas ir! Joki savā vietā, bet patiesība savā. Nāciet tūliņ ārā jeb atbildiet, kas tur ir!...

Visi klausījās, bet tāpat kā pa priekšu, itin nekas nebija klētī sadzirdams, ne arī durvis atdarījās. Tagad arī Gobzemene vairs neizturēja: viņa žigli piegāja pie durvīm, piedauzīja savukārt un sauca stipri uztrauktā balsī, kas no lielā uztraukuma tomēr necik dikti neskanēja:

— Emma, kas ir ar tevi? Atbildi, mana pincīt, tūliņ! Es esmu tevis dēļ nobijusies... Atbildi, pincīt, kas ir, un nāc ārā!...

Bet arī šoreiz nekas nebija sadzirdams.

— Nu vairs nav labi!... — Iesaucās uztrauktā balsī kāda vecāka sieviete, izbijusies visapkārt paskatīdamās, it kā palīga un padoma meklēdama. — Būs kas nelabs lēcies!

— Vai Dieviņ! Vai Dieviņ!... Mans bērns! Mana Emma!... — Sāka pilnā balsī vaimanāt Gobzemene. — Jālauž durvis augšām!... Pats, ko tu vēl stāvi? Tūliņ jālauž durvis augšā!

Arī vairākas citas sievietes izbijušās sāka kliegt un vaimanāt, ka nu nevarot būt vairs labi. Bet Emmas jaunākā māsa raudāja un brēca pilnā balsī.

Šai vispārēja uztraukuma brīdī kāds, ar roku rādīdams uz gatuvi, piepeši iesaucās:

— Ā re, — jauniķis!

Visi paskatījās turp un kā atviegloti uzelpoja: jā, tur patiesi nāca patlaban no gatuves pagalmā iekšā jauniķis, bet stipri savāds viņš izskatījās: pagaŗie un citādi aizvien līdzien nosukātie mati bija stipri sajukuši un izpūruši, svārbi sagumzīti, no vienas svārku sterbeles karājās pat gabals izplēstas oderes ārā, bet vienā bikšu lielā bija redzams paprāvs ieplēsums.

Šāda izskata dēļ visi stipri ziņkārīgi viņā nolūkojās, bet tomēr ar atvieglotām sirdīm, jo, lai viņš arī izskatītos kāds izskatīdamies, taču viņš te ir, un tāvad visas ļaunās bažas nu izgaisušas. Daži tagad sevī pat tīri nokaunējās, ka tā varējuši par niekiem uztraukties un tūliņ jau ko ļaunu domāt un baiļoties.

— Va re, jau piecēlušies un diezin kur pa lauku izstaigājušies, laikam druvas apskatījušies, bet mēs te, nākuši modināt ar mūziku un jautrību, netiekam klētī iekšā un stāvam un brīnāmies, kur jauniķi palikuši. Tā iet, kad paši ilgi noguļas un tad domā iet citus celt... — Runāja, it kā attapies

no pirmējā uztraukuma, dižais vedējs, kuŗam kā tādām arī bija priekšroka pirmajam runāt. — Bet kur tad ciemiņš tā sev drēbes ieskrāmbājis? Laikam kur aiz žagariem aizķerušās?

— Nē!... — Atteica jauniķis nedroši un kā samulsdams. — Tas viens zirgs man vēl jauns kumeļš un aplam nemierīgs, grib plosīties; ieķēris ar zobiem, izrāva svārkiem gabalu oderes; viņu brīdēdams, aizķēru aiz ratu tapas un iepļu biksēm lielu.

— Tas būs gan modrs un strādīgs pāris, kad jau paši pēc savas kāzu nakts cēlušies tik agri... — Piebilda kāds cits, bet nedabūja izrunāt savas domas, jo Gobzemene jaucās starpā, griezdamās pie savādā stāvoklī redzamā jauniķa ar rūpju pilnu un nepacietīgu jautājumu:

— Bet, znotiņ, kur tad Emma? Viņa taču arī vairs neguļ...

— Es nezinu... — Nedroši atteica jauniķis un, it kā nezinādams, ko iesākt, paskatījās te uz vienu, te uz otru pusi.

— Kā nezini? ... — Jautāja par jaunu uztraukdamās Gobzemene. — Vai tad jūs abi reizē neuzcēlāties?

— Es nezinu, vai viņa guļ, vai uzcēlusies, mēs nemaz kopā negulējām.

— Kopā negulējāt!... — Vēl vairāk pārsteigta un par jaunu izbijusies, brīnījās Gobzemene. — Kas tad tas? Taču kopā abi palikāt, kad mēs nakti gājām no klēts ārā?

— Jā, bet es tur negulēju.

Izbrīnīšanās tagad visiem bija tik liela, ka nevien ikviens ieplēta platas acis, bet arī dažam kāziniekam, kas jau no grāmatas par smalku un pieklājīgu uzvešanos zināja, ka brīnoties vai ko interesantu klausoties nav jātur mute vaļām, tagad visa šī gudrā mācība piepeši aizmirsās, un mute aiz brīnumiem pati no sevis un it kā pret viņas īpašnieka gribu pavērās pusviru.

— Kāpēc tad negulēji klētī?... — Vaicāja steidzīgi pats Gobzemis.

— Jā, kāpēc tad negulējāt kopā? ... — Vaicāja savukārt arī vedējs.

— Es izgāju drusku palūkot ārā, ko zirgi dara, un kad pēc brīža atnācu atpakaļ, nevarēju tapt vairs klētī iekšā.

— Un tad?... — Taujāja daži reizē.

— Tad es aizgāju rijā pie zirgiem un pārgulēju turpat savos ratos.

Kāzinieki cits uz citu paskatījās, it kā neticēdami viņa stāstījumam. Bet daži sāka paklusi sarunāties savā starpā, kāds pat pusbalsī noteica:

— Tas ir gan! Zirgi viņam vairāk nekā jauna, skaista sieva! Kuldamiem gar zirgiem, pazaudē sievu. Un kāds viņš pats! ... — Kāzinieki ilgi nedabūja brīnīties par savādo vīru, jo Gobzemene sāka lauzīt rokas un vaimanāt, ka nebūšot labi: viņai sirds to skaidri paredzot, un pagājušā naktī redzējusi nejauku sapni. Vajagot lauzt klētij durvis augšām, lai redzētu, kas ir, kas nav. Viņai tā vien liekoties, ka būtu kas ļauns noticis.

— Vai klēts atslēga tev ir? ... — Vaicāja Gobzemis, uzbudināts un nemiera pilns znotam.

— Nē, es iziedams atstāju atslēgu durvīs, un, kad atnācu atpakaļ, tad to vairs durvīs neatradu; attaisīt tās vairs nevarēju un uz mana pieklauvēšanu atbildes arī nekādas nedabūju.

Kamēr daži vēl tagad pie durvīm pieklaudzināja un tad atkal klausīdamies gaidīja, vai nebūs klētī kas sadzirdams, bet Gobzemis pats aizsteidzās meklēt kaltu un cirvi durvju atlaušanai, tamēr kāzinieces, dažādi spriedzamas un gudrodamas, pulcējās apkārt Gobzemenei, kas no uztraukuma un izbailēm nemaz vairs nespēja runāt, un, galvu rokas saķērusi, tikai raudāja.

— Kad tik viņš nav viņu nomušījis!... — Pusbalsī runādama, līdzcietīgi teica kāda piedzīvojusi, tukla sieviete, paliekusies nelaimīgai mātei tuvāk. — Ko tu svešu, nezināmu cilvēku vari galvā ņemt. Un par visām lietām, kāds viņš pats izskatās! It kā būtu ar ko plēsies un plūcies. Es to vien saku: lai kur, bet pārnovadu un nezināmam cilvēkam es savu meitu nekad nedotu.

— Jā, kad viņš nav viņu kur nozūmējis!... — Čukstēja kāda cita sieviete. — Paskaties tik, kāds viņš izskatās: acis tā vien bailīgi apkārt raugās. Var redzēt, tam cilvēkam nav skaidra sirds.

— Es viņu negribu vairs redzēt. — Šņukstēdama atteica Gobzemene. — Ak, Dievs! Vai es to kad biju domājusi piedzīvot ar savu bērnu!

Šai brīdī pienāca Emmas draudzene Berta un pusbalsī steidzīgi runāja:

— Nē, kad tik viņa pati nav padarījusi sev ko ļaunu! Viņa ir ļoti nelaimīga un pagalam negrib savu vīru... Es tikai vakar no viņas pašas nejauši dabūju to zināt. Lai gan Berta šos vārdus bija runājusi stipri apspiestā balsī, tomēr tos bija dzirdējuši gandrīz visi tuvāk stāvošie, un drīz visu kāzinieku starpā izplatījās vēsts, ka Emma esot nelaimīga un nemīlot savu vīru.

— Jā, kad tik tad viņa nav padarījusi sev ko ļaunu!... — Dzirdēja vairāk klātesošos nosakām citu par citu.

— Bet ko viņa būtu varējusi padarīt?... — Vaicāja kāds pusaugu zēns, pieiedams sievietēm tuvāk un tad apklusdams, laikam baidīdamies izteikt visu to, ko patiesībā domāja. Viņa iekustinātais jautājums, ko tā gan būtu varējusi padarīt, pārgāja tūlīn arī uz citiem, un piepeši kāds no pieaugušiem vīriešiem ierunājās:

— Vai tik klētī nav kādi šaujami ieroči!

— Mans revolveris tur palika... — Nedroši tagad iebilda jauniķis un, redzēdams, kādu uztrūcināšanos šie viņa vārdi bija modinājuši pie visiem, tas it kā atvainodamies runāja tālāk:

— Netika kabatā tik smagu ieroci turēt, — izvilku un noliku uz kumodes. Bet iekšā vairs netapu, un tā viņš tur palika.

— Vai bija lādēts?... — Prasīja kāds.

— Jā, četri šāvieni bija vēl. No rīta, taisīdamies braukt šurp, saliku sešas patronas iekšā. Divas izšāvu, braucot no baznīcas; tās četras palika vēl pilnas.

— Kā nu tā var! Atstāt jaunu meitēnu tādā uztrauktā stāvoklī vienu pašu ar lādētu ieroci! Kuŗš vīrs vēl tā dara!... — Izsaucās tagad, ilgāk nenociedzdamās, pārmetuma pilnā baksī Gobzemene, dusmīgi uz znotu pavērdamās.

Šai brīdī ieradās atpakaļ Gobzemis, nākdams no pūnītes, kur glabājās dažādi mājas saimniecībā vajadzīgi amata rīki; viņš nesa cirvi, kalnu un vēl dažādus daiktus, kas vajadzīgi durvju uzlaušanai vai atslēgas atbultēšanai. Alus laidējs, kas jau no paša rīta bija izsviedies kreklos, tagad atdeva savu pīpi kādam tuvāk stāvošam zeņķim paturēt un pats, paņēmis no Gobzemja cirvi, iešāva cirvja zobus starp stenderi un durvīm, mēģinādams tad cirvi spiest sānis, — vai atslēgas bulta nelieksies un durvis nesprāgs vaļām. Bet atslēga bija stipra: durvis gandrīz ne drusciņ neatkustējās no stenderes nost; bija jāpārdomā, kā tās citādā veidā dabūt vaļām.

Šai brīdī no sētas atskanēja kurlmēmā dikta, bet nesaprotama iesaukšanās. Visi atskatījās atpakaļ un redzēja kurlmēmo stāvam malciēnā un kaut ko ar kāju pabīdām un rādām pie zemes. Daži ziņkārīgi jau devās turp, kad kurlmēmais noliecās, paņēma atslēgu un, pacēlis to gaisā, rādīja, izgrūzdams nesaprotamas, bet it kā priecīgas skaņas.

— Āre! Tā jau ir klēts atslēga! Kuprītis atradis!... — Izsaucās vairākas balsis reizē. — Nu ir labi! Nu taps tūlīn klētī iekšā.

Kurlmēmais žigli pasniedza atslēgu Gobzemim. Jā, tā bija klēts atslēga. Steidzīgi Gobzemis slēdza un vēra durvis vaļām. Ar pukstošām sirdīm un ne vārda nerunādami, kāzinieki devās klētī iekšā.

Tur nu visi redzēja, ka klētī Emmas nebija — ne gultā, ne arī kur citur. Gulta bija gan drusku sagulēta, bet citādi viss likās esam parastā kārtībā; nekur nekas savāds nebija ievērojams. Apskatījies revolveri, znots Gobzemim paskaidroja, ka atstātās patronas visas četras esot vēl veselās, un tāpat šauts neesot; arī revolveris neliekoties nemaz būt aiztikts, jo, cik varot atcerēties, tad nakti to gluži tai pašā vietā un tāpat atstājis, kā tagad atradis.

Gobzemene un Emmas jaunākā māsa, apskatīdamās tuvāk Emmas apģērba gabalus, atrada, ka vairāk nekā netrūkstot kā vienīgi viņas apakšdrēbes, baltās atlasa kurpītes un vainaga plīvuris. Kāzu

uzvalks bija noģērbts un glīti nolikts uz krēsla atzveltnes pie gultas; arī zelta aproce un dažas citas rotas bija noņemtas un noliktas uz galda pie gultas. — Bet kur viņa pati gan varēja būt palikusi? Tas bija jautājums, kas tagad visus nodarbināja. Apakšdrēbēs vien apģērbusies, viņa katrā ziņā nevarēja būt nekur tālu aizgājusi. Varbūt negribēdama ar vīru būt kopā, viņa, izlietādama brīdi, kad tas izgājis ārā, arī izgājusi, kaut kur noslēpusies, iemigusi un vēl nevar atmosties un gulēt. Tā lielākā daļa norunāja. Uz kūtsaugšas viņa nebūšot gājusi, jo tur gulēja vīrieši. Šķūnī viņu neviens nebija redzējis un, tagad tur apskatoties, arī nekur neredzēja. Māju kalpones ar Emmas jaunāko māsu uzskrēja istabas bēniņos, bet drīz nonāca atpakaļ ar ziņu, ka tur nekā neatradušas. Kalpu klētī, pūnītī, pelūdē, vāgūzī — visur izskatījās un izmeklējās, bet arī tāpat bez panākumiem. Tāpat pa riju izmeklēja un izsaukājās veltīgi, lai gan nemaz arī nebija domājams, ka rija viņa būtu gājusi. Tātad nekas cits neatlika kā meklēt pa kūtsaugšu, jebšu ticams nebija, ka viņa būtu tur gājusi gulēt. Gobzemene pa uzbraucamo uzgāja uz kūtsaugšas un, lai gan līdz galam vaļām atvērtās uzbraucamā durvis diezgan pietiekoši deva tur gaismu, tomēr lika iededzināt un padot vēl vējlukturi, kuŗu rokā turēdama, izstaigāja pa visiem kaktiem, visur labi apskatīdamās un saukdama:

— Emma, mana zīlīt, mana pincīt, kur tu esi? Ja tu esi aiz panta vai citur kur ābolā vai sienā, atsaucies un nāc ārā. Nebaidies nemaz, mana zelta zīlīt, mana pincīt, tev neviens nekā nedarīs, un mēs ar tēvu tevi rāt nerāsim. Mēs neesam uz tevi dusmīgi. Nāc, mana cabīt, ārā — nedari mums ilgāk bēdas. Mēs esam ļoti nobēdājušies par tavu pazušanu.

Bet arī uz visiem mīļīgiem mātes aicināšanas vārdiem viss palika klusu, kā bijis; tikai bezdelīgu pāris, kuŗām čukurā bija perekļis, iekšā un ārā laizdamās un bērnus barodamas, čirkstēja un čivināja, citādi nekas nebija dzirdams. Māju puīši un meitas uzkāpa arī uz siena un āboliņa pantiem, aizlaidās arī aiz tiem līdz pat pažobelei, bet ir tur nekā neatrada.

Nu visiem pagalam pietrūka padoma.

— Vai tik nav akā iekritusi?... Kāds paklusu un pabailīgi ieminējās, it kā izbīdamies pats no saviem vārdiem.

Iztaustījās ar ķeksi pa akas dibenu, izmeklējās un izsaukājās pa visām māju malām, bet tāpat bez panākuma. Visi nu palika ar nolaistām rokām, iztrūcinājušies stāvam un, it kā padomu meklēdami, cits uz cita skatoties.

Kāds kāziniēks ieminējās:

— Nu iet tīri tā, kā Undīnes stāstā teikts:

Māte staigā viscaur māju,
Meklē meitu šur un tur,
Brēc un sauc ar balsi vāju, —
Nevar atrast it nekur.

Gobzemene, jau tīri tuvu izsamišanai, griezās nu tieši pie znota ar šādu rūgtuma pilnu pārmetumu:

— Bet lai nu man taisni pašā pirmajā naktī atstāj sievu vienu guļam un pats iet pie zirgiem! Kur tas ir dzirdēts? Kuŗš vīrs vēl tā dara?

— Viņa vēl nemaz negulēja, bet palika tāpat stāvot... — It kā aizbildinādamies, paskaidroja znots. Bet šādu viņa paskaidrojumu neviens neievēroja, jo tam ar pašu notikumu bija maz svara.

Atkal sākās spriešana un vērošana, kur jaunā sieva būtu varējusi palikt.

— Diezin, vai visa tā pazušana nestāv sakarā ar to notikumu pagājušā naktī, kuŗu ar Gobzemju tēvu ievērojām... — Iesāka nedroši un it kā baidīdamies, vai tas nebūs par nepatīkšanu, kāds ciemiņš, kas līdz ar pašu Gobzemi bija rīdījis suņus.

Par šādu viņa ieminēšanos visi kļuva ļoti ziņkārīgi, kā viņš to labi noredzēja no viņu sejām, un tādēļ viņš nu, kļuvis drošāks, pastāstīja tuvāk, ka naktī kāds nepazīstams cilvēks gulējis pie klētsdurvīm, kas, tiklīdz viņu pamanījis, ielēcis dārzā un no turienes pa laukiem bēdzis uz meža pusi. Viņi ar Gobzemi tad palaiduši suņus vaļām un tie nepazīstamajam tālu dzinušies pakaļ un nikni rējuši.

— Jā, suņi pagājušo nakti vienu lāgu gan kaut ko briesmīgi plēsa... — Ierunājās daži kāzinieki, kas anrī bija sunu riešanu dzirdējuši.

— Kad svešs cilvēks gar klēti blandījies un, mājiniokus pamanot, ir bēdzis, tad tam katrā ziņā nekādi labi nodomi nav bijuši, un tad tas viss patiesi stāvēs sakarā ar Emmas pazušanu. Kad tik kādi ļaundāri nav viņu kur aizveduši un ar viņu diezko padarījuši. Kāpēc tad suņi tik nikni plēsdamies rēja un tik tālu dzinās pakaļ? Laikam tur kas sevišķis būs bijis! Es jau tūliņ naktī teicu Gobzemju tēvam: vai tik nav kāds ļauns cilvēks! Varbūt tīko vēl uguni kur pielaist... — Runāja gudri un vērtīgi tas pats, kas naktī bija suņus rīdījis.

— Ak Dievs, ak Dievs! Kad tik Emmu nav kādi ļauni cilvētki kur aizveduši. Vai nedzirdēja viņu iekliedzamies un saucam palīgā?... — Prašņāja norūpējusies māte.

— Nē. Neko nedzirdēju... — Atteica stāstītājs.

— Tur nekādi ļauni cilvēki vis nebija... — Ieminējās tagad jauniķis. — Lai nenokļūtu uz nepareizām pēdām un lai drīzāk varētu manu zudušo sievu atrast, man gribot negribot jāsaka taisnība, ka es tas biju, ko šis ciemiņš nakti pie klētsdurvīm redzēja un noturēja par kādu svešinieku. Es biju patlaban kā atnācis no zirgiem atpakaļ un grabinājos pie durvīm, lai mani ielaiž iekšā, bet nekādas atbildes nevarēju sagaidīt. Un, kad nu ciemiņš taujādams nāca man klāt, tad es iedomājos labāk pabēgt, jo man netika citiem ierādīt, ka nevaru tikt klētī pats pie savas līgavas. Bēgot pār žogiem un ar suņiem kaujoties, tad arī esmu ieplosījis drēbes un nevis kumeļš tās ieplēsa, kā pirmīt pa jokam teicu.

Šāda vaļsirdīga atzišanās no jauniķa puses par viņa tik nelaimīgi pavadīto nakti un tik ērnotiem piedzīvojumiem visus tā pārsteidza, ka lielākā daļa kāzinieku, nelūkojoties uz smagi baigajām jūtām, kādas uz visiem gulēja līgavas pazušanas dēļ, sāka vairāk vai mazāk nepārprotami smīnēt, daži pat pusbalsī smējās; citi atkal paklusu taisīja vīzdegunīgas piezīmes. Bet Gobzemene, saķērusi sev galvu un raustīdama kamiešus, skatījās uz apkārt stāvošām saimniecēm un citām kāziniecēm, ar to rādīdama, ka viņa nezina vairs ko teikt, ko būt.

Kāda pārnovadnice, patāla Gobzemju radniece, pavecīga sieva, kas līdz šim bija rīkojusies pa pavaru, tagad, pienākusi pie Gobzemes, pavilka to pie piedurknes drusku nostāk no citiem un tad čukstēdama sāka svarīgi un noslēpumaini izvaicāt un stāstīt:

— Patīt, vai tad tu un pats nekā nebijāt iepriekš dzirdējuši par šo vecpuiši, kad to ņēmāt sev par znotu? Vai tad par viņa pagātņi nekā nezinajāt?

— Nezinājām, mīlīt, nezinājām un vēl šodien nekā nezina... — Runāja kā atdzīvodamās un par jaunu iztrūcinādamās Gobzemene. — Maušis, blēdis, atbrauc un stāsta: bagāts, bagāts; tēvs, māte mirusi, māsa izprecēta, saimnieces vajaga. Domājām, būs Emmai laba dzīve, — katri vecāki grib savam bērnam tikai visu labu. Nobraucām vietraugos, apskatījāmies ir ēkas, ir laukus; mājas labas un, teic, bez parādu; pilnība likās visur redzama; naudu lai rādīja; un tā laidām meiteni lai iet; bija arī pati vēlīga gājēja... Par viņa pagātņi nekā nedabūjām zināt: visi sveši cilvēki! Kam tur, mīlīt, ko dibenēsi? Ko tad tu, Laukgalenīt, zini par viņu? Vai ļauns cilvēks? Vai dauza zirgus? Vai piedzēris kaujas? Ak, lai Dievs nedod, kāds tad sievai mūžs! Vai cietumā sēdējis? Jeb meitu bērniem maize dodama? Jeb vai nepatiesi zvērējis, savu vainu noliegdams, kā jau tas pie saimnieku dēliem nereti gadās, kad par tuvu sadzīvo ar kalponēm un pēcāk ņemt tās negrib, bet par vainīgiem atzīties un dot bērniem maizi ir kauns.

— Nē, patīt, nē. Nav nekas tam līdzīgs. Tāds viņš nebūt nav. Bet vai tad jūs nekā neesat dzirdējuši par viņa agrāko precēšanos ar visu to neveiksmi un raibajiem piedzīvojumiem? Nē? Tad, redzams, līdz šejieni viņa slavīte nav atsludējusi, — laikam tāpēc, ka trīs novadi starpā. Pa mūsu pusi vēl tagad dažreiz pārrunā un pārsmejas par viņa precēšanos. Graveniekos, Vaŗkalē, Cīrulenē viņu visi pazīst. Ļauns cilvēks viņš nav, tikai tāds ķeists; un šā ķeistuma un neveikluma dēļ visi uzņēmušies vazāt viņu caur zobiem. Par viņa precēšanās klizmām un ķezām jau Jelgavas avīzēs bija vesels stāsta pielikums „Kā bagātā Čāpiņa dēls precējās”. Ak, kā to lasīja pa mūsu pusi un kas tur visiem bija par runāšanu, kas par smiešanos bagātā Čāpiņu Jāņa precību dēļ! Tas jau labi sen; nu viņš pats ir bagātais Čāpiņš, jo vecāki jau kopš dažiem gadiem miruši.

— Ak Dieviņ, tētiņ!... — Nopūtās Gobzemene. — Tādu pa ļaužu valodām novazātu, nosmietu vecpuiši vajadzēja dabūt manai Emmai! Un diezin kas vēl šī neveikļa dēļ būs ar viņu noticis! Tas Čāpiņu vārds vien man, patiesību sakot, jau no paša gala nemaz nepatika un likās it kā vēstījam ko ķeistu; tomēr par visu to izsmieklu nekā nezinājām, un tā tas notika.

Pulciņos nošķīrušies, kāzinieki trieca un prātoja, čukstēja un minēja, kur līgava varētu būt palikusi. Gobzemene, iecerēdamās Bertas stāstījumu, ka Emma esot nelaimīga un nemīlot savu vīru, sāka viņu tuvāk izprašāt, un tā no draudzenes dabūja zināt, ka Emma vēl arvien mīlot Ādamu. Nu radās domas, vai tik nebūšot visam tam notikumam kāds sakars ar Ādamu. Citi atkal šādas domas apstrīdēja, jo pēdējā laikā visi sakari viņu starpā bijuši pilnīgi izbeigušies, un ne viņi vairs tikušies, ne arī sarakstījušies. Nē, Ādams te nekā nevarot būt klāt! Noteica daži cieši un pārliecināti. Jā, bet kur tad viņa varēja būt palikusi? Brīnījās citi.

— Ak, mēs nesaprašas! Ko mēs tik daudz tā spriežam un tūliņ visu ļaunu vien domājam!... — Iesaucās vedējene. — Kāpēc lai viņa būtu zudusi, darījusi sev ko ļaunu, vai kāpēc lai ar viņu būtu kas sevišķs noticis? Viņa, viena gulēdama, kad miegs vairs nenāca, gluži vienkārši piecēlusies un izgājusi pastaigāties tīrā gaisā. Varbūt galva arī sāpēja un tad jau ārā — un vēl rīta dzestrumā — pastaigāties vajadzīgs un veselīgi. Varbūt nogājusi bīrē un ēd tagad zemenes vai pļavā plūc puķes, kamēr mēs nobijušies stāvam un domājam un gudrojam diezin ko. Palūkosimies tik pļavā vai bīrē, — gan viņa tur atradīsies.

Šie bezbēdīgi runātie vārdi kā spīrgta vēsma atžilbināja kāzinieku noskumušos prātus un iedvesa visiem it kā jaunu dzīvību. Kad nu vēl ievēroja, ka klētī trūkstot arī pelēkās villaines, tad lieta likās skaidra, ka Emma izgājusi pastaigāties.

Atviegloti uzelpodami, kāzinieki izgāja pa laukiem, pļavu un birzi, bet arī tur Emmu neatrada, lai gan nelielo birzi izmeklēja no viena gala līdz otram. Izprasījās arī ir pašu māju, ir ciemiņu ganiem, vai nav redzējuši kādu kāzinieci staigājam (Emmas vārdu neteica, jo negribēja, ka ciemiņos Emmas pazušana kļūtu zināma); bet gani neviens nekā nebija redzējuši, lai gan tie, dabūjuši pa gabalam kāzu kukuļa, bija priecīgi visu ko teikt un stāstīt, tikai paši nekā nezināja. Tā ciemiņu gans teica, ka viņš bez vienas stīrnas, kuŗa iznākusi pļavā, bet tad atkal iegājusi mežā, šorīt it nekā neesot vairāk redzējis.

Nekā nesameklējuši, kāzinieki pārgāja mājās uztraukti un nobēdājušies; nu sākās atkal prātošana un gudrošana, kur Emma varētu būt palikusi. Beidzot sarunāja meklēt arī pa druvas dīķeli, lai gan tas nebija necik dziļš un lai gan neviens labprāt nevarēja iedomāties, ka tik seklā un dubļainā ūdenī Emmai būtu bijusi patīkšana iet darīties galu. Nonesā no klētsaugšas vecu tīklu, kas jau sen nebija lietots, tādēļ ka lielā mērā bija saplīsis un tā tad laida zivis cauri. Ar to nu devās pieci seši vīrieši uz druvas pie mazā dīķīša un vilka to no vietas vien vairākkārt dīķelim cauri gan krustis, gan gareniski, bet nekā neatrada. Izvilka tikai dažas karuses un pāris līņu, — tas bija viss.

Gobzemene bija pagalam izmisusi un nemaz nespēja runāt, — tikai apspiestā balsī raudāja un vaimanāja.

— Bet kaut kur viņai taču vajaga būt palikušai! — Izsaucās, vispārējo, nospiesto klusumu traucēdams, vedējs. — Zemē viņa nevarēja ielīst un gaisā uzskriet arī ne, bet ūdeņu nekādu tuvākā apkārtnē nav. Kur tad viņa varēja palikt?

Pēc ilgākas šurpu un turpu runāšanas beidzot vienojās, ka gluži noslēpjams viss šis notikums no kaimiņiem tā kā tā vairs nebūs un ka tādēļ jāvaicā un jāmeklē arī kaimiņos, jo nevarot taču ļaut cilvēkam tā ne par ko pazust, — lai kā būdams, bet jāmeklē! Norunāja, ka vispirms jāgriežas ar taujājumiem pie Ādama.

— Bet ko teiks viņa ļaudis, un kā priecāsies un zobosies Ādams par tādu likstu, ka kāzās pati jaunā sieva pazudusi!... — Runāja nobažījusies Emmas māsa. — Labāk būtu, ja viņi tur nekā nedabūtu zināt par mūsu nelaimi.

Tomēr citi izskaidroja, ka tik nopietnā gadījumā nevarot uz to skatīties vai citi smejas, vai nesmejas, bet esot jādara tik tas, kas darāms.

Lai par notikumu tomēr nedabūtu kaimiņos zināt gājēji un tā tūliņ neizpaustos valodas pārāk ātri, jo varbūt Emma tomēr vēl ronas pašu mājās, tad nolēma griezties ar vaicājumu taisni pie Ādama paša, lai gan daudzi arī šaubījās, vai Emma tur varētu būt un vai Ādamam pie visa šā notikuma maz kāda dalība, jo, ja Emma būtu tur, tad jau viņš taču būtu palicis pie viņas mājās, bet viņš, kā to Gobzemju pagalmā skaidri varēja redzēt, strādāja ar puīšiem tīrumā: puīši papuvē pļāva lēcas nost, bet pats viņš turpat tuvumā cēla ganāmā āboliņa laukā sklandas uz priekšu, nodalīdams jaunu gabalu ganīšanai.

Bet tā kā cita padoma neradās un nozudušās meklēšanai un atrašanai taču bija kas jādara, tad tomēr palika pie tā, ka jāiet vaicāt. Norunāja, ka ies dižais vedējs ar Gobzemi un līdz paņems katrs pudeli salda šņabja un kabatā gabalu no guldību kukuļa, kā arī sieru piekodai. Kamēr viens tad runās ar puīšiem un tos pacienās ar kāzu kukuli, tikmēr otrs, arī no pudeles kopīgi iebaudo, lai mēģina no Ādama izdabūt patiesību.

6.

„BĀLĀ GRĒFENE”

Iecienīts dzēriena devējs. — Dzēriena devēja saīgums par Ādama kāzu izjukšanu ar Emmu. — Dižā vedēja saruna ar Ādamu. — Ādama nopietnā izrunāšanās ar Emmu. Ādama domas par nejaušības lielo nozīmi. — Dzēriena devējs mātē „bālo grēfeni”.

Ādams ar puīšiem bija pirmdienas rītā agri laukā pie darba. Viņš pats jauca ārā līdzšinējam lauka aplokam sklandas, celdams tās gabalu uz priekšu. Puīši turpat blakus pļāva papuvē pēdējās lēcas, lai zemi atbrīvotu un gatavotu rudzu sējai.

Gausi šorīt vedās ar pļaušanu. Vienkārt lēcas krietni samēsotā zemē bija stipri sakritušas un savēlušās; otrkārt, dižajam puisim kā priekšpļāvējam galva bija vēl stipri dulla no vēlās palikšanas pagājušu nakti krogā, un, beidzot, klibais Atis, kuņam, kā jau stipri padzīvojušam un pie tam vēl paklibam cilvēkam, allaž pagrūti nācās cietākā darbā sekot līdz abiem puīšiem, atturēja tos no ātrākas pļaušanas vēl ar tīri nerimstošu sarunāšanos.

Klibais Atis bija pie Ādama vecākiem, kā saka, īsts inventārs, kas tur atradās jau no jaunām dienām. Būdams tiem attāls rads un pie tam bez kādiem citiem tuvāk tiem piederīgiem, viņš te turējās un tika turēts pa daļai kā pašu cilvēks.

Šāds privilēģēts stāvoklis citu gājēju — puisi un kalpoņu — starpā, kas pie tam vēl bieži mainījās, kamēr viņš gadu no gada dzīvoja tepat, bija viņā attīstījies stipru pašapziņas un pārākuma sajūtu par citiem, tā kā viņš uzskatīja sevi it kā par saimnieku kārtai piederīgu. No šāda stāvokļa viņš aizvien mēdza izturēties savādāk pret citiem gājējiem, saviem darba biedriem gan darbos, gan vārdos aizstāvēdams saimnieku pusi vispārī un savu saimnieku labumu sevišķi; turpretim, ja nāca cietā, smagā darbā, kur viņam ar savu klibo kāju pagrūti bija tikt citiem līdz, tur viņš nekavējās arī nosmādēt vai nozobot saimniekus, lai tādā kārtā ar patīkamu sarunu atturētu puisus no pārāk ātras iešanas darbā uz priekšu, tā ka viņš paspētu tiem sekot, kaut arī lielāku vai mazāku gabalu iepakaļ. Jo pievilcīgāka bija saruna, jo mazāks, protams, bija attālums starp priekšplāvējiem un klibo Ati, jo citādi jau priekšplāvējam nebija iespējams sadzirdēt interesanto stāstījumu.

Tā būdams piespiests pievilcīgi runāt un stāstīt dažu labu reizi pat tad, kad nekā sevišķi ievērojama ko stāstīt nebija pie rokas, klibais Atis bija ar laiku kļuvis par attapīgu runātāju, kas ikkatrā lietā un vietā zināja ko un kā runāt un, kā saka, no blusas prata iztaisīt zirgu. Izveicīgās valodas un klibās kājas dēļ viņu bieži mēdza ielūgt, ja apkārtne kur gadījās bēres, kāzas vai godi: tur viņš tad noderēja par dzēriena devēju. Šai goda amatā viņš sevišķi tāpēc tika vispār ieraudzīts par noderīgu, ka nevien ar savu atjautīgu valodu uzturēja viesu starpā jautrību sevišķi, kā arī dzīvas sarunas vispār, bet arī tāpēc, ka viņš, jebšu arī pastāvīgi pēc alus gāja un nāca, tomēr, klibš būdams, gabalu starp klēti un istabu izstaigāja mazāk reižu, un tātad godību rīkotājiem iznāca visiem galu galā mazāk dot dzert, nekā kad kāds no veselajiem nes un dod dzērienu, žiglāk iedams un nākdams, kur tātad lielākā daudzumā patērē dzērienus. Bez tam viņš, izdevīgi un patīkami sarunādamies, prata dažreiz veselīgiem cēlieniem kavēt laiku tāpat bez dzeršanas, tā kā tie, klausīdamies viņa stāstīšanu un jokošanā, nereti aizmirsu visu dzeršanu, kamēr citādi pa to pašu laiku dažs būtu tukšojis vairāk nekā vienu kausu. Piedzīvojušais dzēriena devējs ļoti labi prata uzminēt dažu dzīru devēja slepenāko sirdsvēlēšanos un nereti ilgi trieca un tērzēja, jokoja un cēla jautrību, it kā likdamies pavisam piemirsis savu uzdevumu un ātrāk neiedams pēc alus, līdz saimnieks pa otram un trešam lāgam, viesiem dzirdot, atkārtoja, lai nu rimas beidzot un gādājot arī par to, ka mutes un rīkles nestāvētu sausas. Piedzīvojušais dzēriena devējs ļoti labi noprata, ka pavēle par dzēriena nešanu un došanu nav patiesībā tik nopietni domāta, cik nopietni tā skanēja, un ka jo ilgāk viņš ar iešanu un nešanu kavēties un jo mazāk izdzers, jo vairāk tas patīks saimniekam, kas viņam par to būs pateicīgs un, dzirai beidzoties un viesiem ejot projām, arī viņu neaizmirsīs. Bet kuņģam saimniekam tāda gudra, saprātīga un piedzīvojuša dzēriena devēja nevajadzēja, tas jau viņu arī neaicināja viesībās. Tātad visur tur, kur viņu par dzēriena devēju aicināja, viņš ar pilnu drošību lika savus gudros piedzīvojumus un pārbaudītos paņēmienus lietā, labi zinādams, ka tie ikkatrā vietā tiks atzīti par labiem un derīgiem.

Uz Ādama un Emmas kāzām viņš, uzskatīdams tos par tādu pāri, par kuņģu kopā saiešanu vairs nav ko šaubīties, jau sen bija gatavojies — gan mazāk uz savu bagāto piedzīvojumu izlietošanu gudrā dzērienu nešanā — jo Gobzemji bija bagāti un tu ar dzērieniem nebūtu bijis ko skopoties, — bet vairāk uz jautru dzīvi un pārgalvīgiem jokiem. Klusumā viņš jau sen bija sadomājis veselu rindu dažādu joku, kuņģus rūpīgi glabāja galvā, neceldams tos priekšā nevienos godos, bet ar labu ziņu taupīdams tos uz pašu Ādama un kaimiņu Emmas kāzu dienu. Laiku pa laikam viņš šos jokus un joku stāstus klusu sevī atkārtoja, pārlaboja un papildināja, kā arī iecerējās un klusumā pārskaitīja visas tās kāzu dziesmas, kuņģas vien kādās kāzās bija kur dzirdējis dziedam un kuņģas tam šā vai tā likās būt ievērojamas. Pats viņš sevī ne vienreiz vien nopriecājās, kādu jautrību viņš sacels ar saviem jokiem un labi izmeklētām apdziedāšanās dziesmām Ādama un Emmas kāzās, iečukstēdamas tās vecenēm apdziedāšanās brīžos. Domās viņš bija jau dzīvi iztēlojis sev priekšā, kā vīrieši un vecākas sievietes skaļi smiesies, bet jaunas meitas sarks un nodurs acis, klausoties

viņa jokos un pārdošās divdomīgās kāzu dziesmās, un ka vēl ilgi pēc tam ļaudis runās, ka otras tik jautras kāzas neatceroties nekur citur piedzīvojuši kā šīs.

Kāzu izjukšana starp Ādamu un Emmu tādēļ viņam sevišķi ķērās pie sirds: nevien visi viņa jaukie nodomi, ka kāzinieki priecāsies un brīnīsies par viņa jokiem, bija nu vējā, bet viņš sajuta arī it kā sava jaunā saimnieka pazemošanu, jo, lai gan Ādams noteica, ka viņš pats Emmu atstājis un ka tikai tādēļ viņa aizgājusi pie pārnovadnieka, tomēr tuvākie apstākļu pazinēji tādām noteicienam īsti neticēja. Vispār lietu uzskatīja tā, ka cietusi puse še ir nevis Emma, bet Ādams, jo pazaudēt tik bagātu saimnieka meitu, kas pie tam vēl bija jauna un skaista, nevarēja būt nieka lieta jau vispār, un sevišķi vēl Ādamam, kuŗa vecāki nebija turīgi. Ne pašu novadā, ne arī pārnovadā otra tik kupla partija nekur vairs nebija zināma, kur viņam būtu varējusi būt kāda izredze. Tātad to, ko ienaidnieki un skauģi izteica atklāti un nekautrēdamies, sajuta un klusumā atzina par patiesību arī draugi un piederīgie — proti, ka Emma atstājusi Ādamu.

Savu pilno sirdi un iekšējo nemieru klibais Atis tad arī nekavējās izlaist savās šā rīta sarunās ar abiem puisīiem. Pie tam viņš tomēr sargājās likt tiem ko manīt, it kā viņam tur būtu kas nepatīkams. Viņš centās tikai paviēgli pazoboties par Ādamu, bet Emmu jo sevišķi cieti vilka caur zobiem. Tagad viņš labprāt būtu laidis klajā par Emmu arī visu ļaunāko, tikai ļauna par viņu nezināja, izņemot to, ka ļaudis viņu bija iesaukuši par „bālo grēfeni”, tādēļ ka viņa priekš dažiem gadiem dabūjusi no kādas draudzenes pilsētā romānus „Emmas sirds” un „Bālā grēfene”, bija devusi lasīt tos arī savām pazīstāmām kaimiņu jaunkundzēm. Tā šie romāni bija gājuši savā laikā gandrīz visā pagastā māju no mājas. Pēc tam tie gan bija aizsūtīti atpakaļ pilsētā un tagad tie pagastā bija jau aizmirsti, izņemot varbūt kādas nedaudzas skuķes, kuŗām tie, kā viņas pašas sacīja, ļoti patikuši; tikai Emmai toreiz iedotā palama bija palikusi vēl šodien, it kā ļauna piemiņa no daudz peltā, bet arī daudz lasītā romāna.

Spailes otrā galā, kur lēcu pļāvēji atradās vistālāk no Ādama un kur dižais puisis brucināja izkapti, bet mazais puisis ar naža gēlza muguru uzvilka savai izkaptij akmeni atcirstos zobus, klibais Atis, pēdējais piepļaudams savu spaili un vēlēdamies arī dabūt brītiņu atpūsties, uzsāka pusdiktā balsī runādams un ar bruceklu rādīdams uz spailes atpakaļējo galu, šādu valodu:

— Tam, redzams, šorīt pagalam skāba dūša, — sit mietus kā savus vislielākos ienaidniekus.

Ar to viņš zīmējās uz Ādamu, kas šorīt bija tiešām neparasti kluss un, ar citiem nekādās valodās neielaidamies, strādāja dūšīgi un it kā sevišķi steigdamies.

Nesagaidījis no abiem otriem pļāvējiem nekādas piebildes, klibais, izvilkdams no aizjostas smilšu maku un uzkaisīdams smiltis uz rasā saslapināto bruceklu, turpināja:

— Tam puisītim tagad slīktāk nekā kad zobi sāp: tas ir atšķirts no savas emmas. (Pie tam viņš šo vārdu izrunāja ar stipru balss uzsvērumu un visai gaŗi stiepdams, lai piešķirtu tam citu nozīmi.)

— Jā... Turpināja viņš — Bālā grēfene nebūs vairs šim puisītim par emmu, to aizved uz pārnovadu emmās. Tālab šis nu tāds saīdzis, ka ne runāt labprāt vairs negrib: pasaka tik īsi un strupī, kas kuŗam darāms, un vairāk nekā. Pats arī tā ņemas ar darbu, it kā darbā gribētu savu zaudējumu aizmirst.

Te viņš apķērās, ka Ādamam būs nodarījis netaisnību, iztēlodamies lietu tā, it kā Emma viņu atstājusi, un tādēļ, lai runu grieztu uz otru pusi, turpināja:

— Patiesībā viņam nav pēc tās ko žēloties: tāda bālā grēfenīte viņam bijusi nebijusi. Nelaime tik tā, ka viņš liels sieviešu draugs un pie kuŗas pieradis, tur pagrūti tā uzreiz atrast. Māte viņu par ilgu zīdījusi, — tā visa tā nelaime. Esmu dzirdējis vecas sievas sakām, neesot labi dēlus ilgi turēt pie krūts: lieli izauguši, tie esot ļoti uz sievietēm. Un tiešām tas ir tā: no ilgi zīdītiem puisējiem virst vislielākie sieviešu draugi. Šo jau arī māte ilgi lutināja. Es dažreiz iedomājos: „Vai tas tā vajadzīgs?” Bet māte atsaka: „Tie bēmi nav mīlīgi, ko ātri atšķīr.” Āre nu! Dēls tik mīlīgs ar sievietēm, ka tīri slims, kad jāšķīras no kādas, un šī taisni kā laista tādām puisītim. Pazīstu viņu no meitenes gadiem: te jau nāca un bija lāgiem dienu no dienas. Vēl bija pusaugu skuķe, jau krūtis kā

ķeģeles. Un ko tad nu! Nu jau īsta emma. Tālab šim tāds žēlums, — zēns varen pieradis. Bet par dabūšanu viņš var dabūt labāku. Pārcietīs tagad tās zobu sāpes, būs atkal vesels un atras citu. Cik es manu, tad viņam pilsētā vajaga būt kādai bagātai tēva meitai. Laikam vai auzu uzpircēja, vai cita kāda naudinieka meita. Tur nāks pavisam citāds cēliens nekā tāda bālā grēfene. Lai tagad pārcieš zēns zobu sāpes, lai, pēc būs ir pašam patīkami, ir vecākiem un mums, citiem piederīgiem, labāk, kad pārvedīs sievu ar labu zutni. Es saku, viņš zina, ko dara! Par velti viņš zobu sāpes tagad necieš: ja viņš bālajai grēfenei ļāva skriet un apņēmiens viņu pieciest, tad tā ir zīme, ka viņam kur citur ir zināms smagāks cēliens.

Vēl tālāk smiedamies un zobodamies par bālo grēfeni, visi trīs pļāvēji stājās atkai spailēs un sāka par jaunu pļaut, kad patlaban ieraudzīja dodamies uz Gobzemjiem dažus vīriešus ar tīklu rokā uz druvas diķeli.

— Redz, kādus jokus kāzinieki izdomājuši! Metušies par zvejniekiem un nu iet zvejot... — Sacīja klibais Atis, ar nepatīkšanu skatīdamies turpu. — Kas nu tie par jokiem! Būtu es tur, tad es gan pavisam citādus jokus palaistu vaļām. Kā redzams, neviena īsta laba jokotāja viņiem nav.

Izplāvuši atkal spaiļes cauri un atskatīdamies atpakaļ, pļāvēji redzēja, ka kāzinieki pilnā nopietnībā velk diķelim tīklu krustis cauri. Izplaujot otras spaiļes un redzot, ka vēl arvien velk tīklu un šoreiz ne vairs krustis, bet arī jau gareniski, Atis vairs nevarēja nociesties, nekā nesacījis. Cieti un ar sevišķu troksni sabrucinājis izkapti, viņš pāra reiz krietni piesita ar bruceklu pie izkaptis kāta, tā ka tālu visapkārt noskanēja, un tad, iekāsējies atgriezās uz zvejotāju pusi un, labi atgāzdamies atpakaļ, uzsauca tiem:

— E, ciemini! Ko jūs tur tā zvejojat? Vai jums tik ātri jau gaļas aprūcis, kad sākuši ķerstīt zivis? Zvejotāji gan paskatījās uz šo pusi, bet nekā neatteica. Atis nu sauca par jaunu:

— Vai izvilkt kādu labu lomu?

Par atbildi viens no kāziniekiem izplēta tik rokas, ar to rādīdams, ka nekā nav dabūjuši.

— Metiet labāk makšķeri: tad, ja ķersies, uzķersies kāda prāvāka zivs... — Sauca atkal Atis, gribēdams kāziniekus zobot. — Ar tīklu jūs izvilksit tik zāli un dumblu, ja daudz, tad kādu aizmigušu karusi vai kādu leceni: to tad varēsīt nodīrāt un lietot kā ēsmu, vēžojot ejot.

Nekādas atbildes vairāk nesagaidījis, Atis, stādāmie jaunā spailē, pusbalsī it kā sevī noteica:

— Var jau būt, ka aprūcis gaļas: laiks silts, gaļa vasaru ātri maitājas.

Kad zvejotāji, tīklu atstādami uz druvas žūt, bija pārgājuši mājās, un pļāvēji kādu stundu vēl pļāvuši, tie ieraudzīja pa ganāmā āboliņa lauku tuvojamies divus nācējus no Gobzemju puses:

— Tas viens ir pats Gobzemis... — Ieminējās mazais puisis.

— Un otrs liekas būt dižais vedējs Ābelnieks... — Piemetināja priekšpļāvējs.

— Nevar zināt, vai pie mums nāks, vai grib iet kur gaļām, lai gan te citur nekur nevar noiet, jo mūsu labība ir priekšā. Bet šķītisimies labāk tos nemaz neredzam un pļausim tik naigi tālāk... — Pamācīja klibais.

Visi trīs tad arī pļāva dūšīgi tālāk.

Abi nācēji pāršķīrās: dižais vedējs devās tieši pie Ādama, bet Gobzemis pagriezās pa papuvi sānis un tuvojās pļāvējiem.

— Labrit, darba strādnieki!... — Uzrunāja Gobzemis pļāvējus, pieiedams tiem klāt. — Vai būs vēl daudz ko pļaut?

— Vēl kādu labu saules augumu... — Atteica priekšpļāvējs, darbā piestādāmie un ņemdams pīpi un sērkokīņus iz kabatas ārā, lai, ar ciemiņu sarunādāmie, uzsmēķētu.

— Lai paliek pīpes. Še uzdzeriet kāzu šņabja un tad uzsmēķēsīm papirosus!... — Teica Gobzemis, vilkdams pudeli no svārku iekšējās kabatas ārā un sniegdams to priekšpļāvējam.

— Paldies, ciemiņ! Nezin, vai esam pelnījuši... — Sacīja dižais puisis, stiepdams roku pēc pudeles.

Dažus kulcienus nodzēris, viņš atņēma pudeli no mutes un turēja to rokā, acumirkļi nezinādam ko darīt: dot to Gobzemim atpakaļ, vai sniegt tālāk citiem pļāvējiem. No šās nezināšanas viņu drīz atsvabināja klibais Atis, žigli pieklibodams klāt un paķerdams pudeli, kuŗu bez kavēšanās cēla sev pie mutes. Krietnu malku novilcis, viņš sniedza pudeli tālāk mazajam puisim, pats noslaucīdamies muti, nopurinādamies, nokāsēdamies un noteikdams:

— Brangs šņabis! Salds un stiprs, kā kāzu brandavam vajaga būt... — Paņēmis rokā ir sniegto baltmaizes, ir siera gabalu, viņš tomēr neēda, bet, pakacējies no mazā puīša pēc pudeles, dzēra pirmais pa otrreiz un šoreiz ilgāk nekā pirmoreiz. Tad deva pudeli atkal dižajam puisim, pats nu uzkozdam maizes kumosu un tad piegriezdamies Gobzemim, pamirkšķinādam tam ar acīm un pavezdam to pāri soļu sānis, kur paklusu sacīja:

— Gobzemju tēv, to nebiju vis domājis, ka tādu galu ņems visa tā draudzība: es vienmēr cerēju, ka jūsu Emma un mūsējs kļūs viens pāris, un mēs visi būsīm ciemiņi un vieni radi. Bet nu, redz, kā iznāca!

Pie tam viņam acīs iemirdzējās asaras, jo tagad viņš runāja to, ko patiesi jūta un domāja. Paskatījies cieši Gobzemim acīs, viņš arī tur redzēja asaras paspīdam. Bet Gobzemis nekā nesacīja, tikai dikti nošņauca degunu, izvilka no kabatas lakatu, noslaucīja tanī ir degunu, ir acis un tad kluss un bēdīgs griezās atpakaļ pie otriem diviem pļāvējiem, piedāvādam tiem papirosus no vaļejas kastītes, kuŗu turēja sev rokā un no kurienes arī pats vienu izņēma, bet, acīmredzot, viņa domas bija pavisam kur citur, tā ka pats nezināja, ko ar papirosu darīt. Tikai kad puisis turēja tam degošu sērkokciņu priekšā, viņš ņēma papirosu sev mutē.

Pa to starpu dižais vedējs sarunājās ar Ādamu:

— Neņemiet ļaunā, kad mēs kā ciemiņi iznākuši kavēt jūs no darba. Bet iebaudiet vēl, lūdzu, no pudeles un ņemiet no uzkožamā. Gribēju ar jums par ko parunāt. Redziet, mums iet slikti: dzeram kāzas bez brūtes!

— Kā tad tā?... — Vaicāja nenoteikti Ādams.

— Pazudusi! Pagājušu nakti no klēts pazudusi. Neviens nekā nezin kur un kā, un nekur nevar atrast. Kāzas nu izjūk negodā un apsmieklā, ja brūte neatrodas. Bet Gobzemene nelaimīga pagalmā, vaimanā, matus plēsdama, un pats arī satriekts, ka ne parunāt nevar, — baidās, vai tik nav kas ļauns lēcies. Norunājām, tuvinieku starpā, griezties pie jums: jums veci sakari ar Emmu, varbūt šā vai tā, — ko var zināt? Viss ir iespējams! Ja ko zināt, lūdzami neslēpiet, nemokiet vecus cilvēkus, kas sava bērna dēļ tik pagalam nelaimīgi, — bīstas, vai nav kāda nelaime notikusi... Ja ko zināt, teiciet gan!

Ādamam kļuva savādi ap sirdi. Vienkāršos vārdos tēlotās vecāku bēdas un sāpes, izteiktas no vecīgā, nopietnā vīra lūdzošā balsī, darīja uz viņu stipru iespaidu, tā ka viņam grūti nācās savaldīties, lai apspiestu savas jūtas un neizrādītu iekšējo uztraukumu. Sevī viņš domāja: „Labi, ka pie manis nepienāca Gobzemis pats: tam pretī es nespētu noturēties un būtu jāteic visa patiesība.”

Bet tagad viņš saņēmiens klusā, tomēr pilnīgi mierīgā balsī atbildēja Ābelniekam:

— Nē, nezinu nekā. Mēs jau sen vairs neesam satikušies. Mūsu starpā viss beigts...

Ādams manīja, ka viņam ausis sila, un viņam radās pašam par sevi kauns, ka tīši un apzinīgi bija runājis nepatiesību. Labi, ka Ābelnieks neredzēja vairs viņa apjukumu, nokaunēšanos, nemieru un dusmas, kas tagad viņa sejā droši vien bija redzami, jo viņš jau bija atsveicinājies, aizgāja pie Gobzemja, ar kuŗu paklusu sarunādamies, abi gāja pa papuvi atpakaļ mājās.

Uz viņiem noskatoties un redzot Gobzemi ejam pagalam sabrukušu, — ļenganiem soļiem un ar vecajiem, pelēkajiem darbdienas svārkjiem mugurā, kas tam, uz kamiešu galiem nošļukuši, zemu karājās, tā it kā pavairodami vecā vīra bēdīgi nelaimīgo izskatu, — to, tā redzot, Ādamam sāpīgi sažņaudzās sirds, un apziņa dzīvi sāka viņā runāt un pārmet viņam negodīgu izturēšanos. Viņa skati bez novēršanās sekoja vecā, nelaimīgā vīra gājienam, un jo ilgāk viņš skatījās, jo vairāk viņam

radās žēl aizejošā, nelaimīgā tēva. Viņam tā vien likās, ka jāsauc tas atpakaļ un jāpasaka visa taisnība. Reiz viņš jau atvēra lūpas, lai sauktu: „Gobzemju tēv! Nāciet atpakaļ! Man jums kas jāsaka!” Bot tomēr pašam nezinot kādēļ, viņš palika klusu, kā bijis. Ātri viņš steidzās domāt, pūlējās atrast, kas šajā brīdī būtu tas labākais un pareizākais: saukt Gobzemi atpakaļ un teikt patiesību jeb vai nekā nesacīt? Sirds viņam ātri lēca, deniņos tikšķēja kā pulksteņi, bet viņš nekā nevarēja izdomāt. Piepeši viņam šai neskaidro un nenoteikto domu sajukumā likās iespīdam it kā gaišs stars, kas viņa stāvokli pareizi apgaismotu: nē, atpakaļ saukt un sacīt patiesību nevar! Jo kas tas būtu par traci, kad Emmu vestu atpakaļ uz Gobzemjiem un tā visi dabūtu zināt, ka tā nakti pavadījusi pie viņa! Un kas lai tad notiktu ar to tālāk? Un viņš taču bija zvērējis Emmai to nekad neatstāt, to sargāt un glabāt... Nē, nevar, nevar, nevar! Bet līdz ar šo apņemšanos viņam uzmācās atkal domas, ka viņš melojis un rīkojies negodīgi. Viņš sevī domāja: „Kāds es esmu negēlis! Es tā mīlu Emmu — vairāk par visu pasaulē, un tomēr tai pašā reizē viņas vecākiem daru tādas sāpes un iztuos tik zemi pret tiem... Ak, lielie dzīves varoņi, cēlie raksturi, daudzinātie cilvēces spīdekļi, kur jūs esat? Kur mums vajadzētu parādīt īstu varonību, īstu rakstura cēlumu un cilvēku ar noskaidrotu ideālu, tur mēs esam zemi patmīļi!”

Dusmās zobus sakodis, viņš ar tādu sparū sāka sist mietu, ka tas iemējās dziļāk zemē, nekā bija vajadzīgs.

Pēc brīža viņam nejauši iešāvās prātā, ka varbūt tomēr būs iespējams pateikt Emmas vecākiem visu taisnību un tā noņemt tiem bēdas un sāpes, kādas tiem tagad jācie. Kādēļ gan Emmu vest atpakaļ uz Gobzemjiem visu kāzinieku klātbūtē un sacelt traci un paļas? Var taču ar Emmas vecākiem klusumā izrunāties un nolemt, ko un kā darīt, lai lietu grieztu par labu un galīgi nokārtotu. Galvenais taču tas, ka Emmas vecāki neatradīsies tad vairs moku pilnā nezināšanā. Šo nezināšanu nedrīkst tiem stiept ilgumā! Aiz pateicības, ka tiem šās mokas noņemtas, tie tad arī atļaus Emmai darīt visu pēc patikšanas, un tad arī, protams, nenāksies grūti visu nokārtot tā, kā viņš un Emma vēlēties — proti, panākt atlaulību ar nepatīkamo vīru, pēc kam tad viņi varēs precēties.

Šādas domas viņam izlikās tik pareizas, ka viņš nolēma pusdienā pat celt tās Emmai priekšā, ne druscip nešaubīdamies, ka arī viņa tādā ziņā būs ar viņu pilnīgi vienis prātis.

Darbu beidzis, viņš tādēļ priecīgs un stipri pacilātā garastāvoklī devās mājup.

— Saimniek, jūs bijāt klēti aizslēguši, mēs nevarējām tapt iekšā uztaisīt jūsu guļu un uzskopt klēti, — sacīja kalpone, iedama pa gatuvi saukt ganus mājās un sastapdama vārtos Ādamu. — Tagad atslēdziet, lai varam uzskopt.

— Labi, Margiet, — atteica Ādams. — Pa pusdienas laiku atstāšu atslēgu durvīs. Šorīt aiz pārskatīšanās biju iebāzis sev kabatā.

Atslēdzis klēti, iegājis iekšpusē un aiz sevis pievēris durvis pusvirus, viņš atrada Emmu uz gultas malas sēžam. Pelēko villaini viņa bija pārmetuse par pleoziem.

— Kā es brangi nogulējos, — viņa ukstēja, priecīgi laimīga stiepdama tam abas rokas pretī. — Diezin, cik ilgi esmu gulējusi? Tikai tagad, dzirdot tevi slēdzam durvis, atmodos un uzcēlos. Cik pulkstens?

— Tūliņ vienpadsmit, — atteica tāpat klusā balsī Ādams.

— Tad esmu gulējusi veselas trīs stundas. Kā tu šorīt izgāji pēc brokasts pie darba, tā drīz pēc tam aizmigu.

— Še, ēd pati no sava guldību kukuļa, — sacīja Ādams, sniegdams Emmai iz svārku kabatas izvilkto un papīra šķautnē ietītu lielu kriņģeļa šķēli, pie tam pats uz gultas malas piesēzdamies, aplikdams Emmai roku apkārt un nosēdinādams viņu sev uz ceļa.

— Kur tu dabūji?

— To dižais vedējs iedeva.

— Viņš bija te? — vaicāja Emma, vislielākā mērā pārsteigta.

— Jā, nupat pie manis āboliņa laukā.

— Ko viņš teica?

— To tu vari iedomāties: prasīja, vai par tevi ko nezina.

— Un ko tu teici?

— Diemžēl, meloju, — teicu, ka nekā nezina.

— Vai viņš viens bija?

— Tavs tēvs arī bija.

— Ko tas teica?

— Es ar viņu nerunāju: viņš bija piegājis pie puisiem, pacienādams tos ar šņabi un uz kodu. Bet no visa izskata bija redzams, ka viņš ļoti satriekts un nelaimīgs.

— Nabaga tēvs! — nopūtās Emma.

— Ābelnieks teica arī, ka māte esot pagalam nelaimīga un vaimanājot, matus plēsdama, jo baidoties, ka ar tevi varētu būt kāda nelaime notikusi.

— Par māti es tā nebēdājos, — runāja Emma domīgi sērīgā, klusā balsī... — Tēva man vairāk žēl. Viņš jau stipri pavecs, un viņam laba sirds. Māte straujāka ir savā mīlestībā, ir savās dusmās, bet viss viņai ātrāk pāriet un visu viņa vieglāk pārcieš; viņa arī vēl jauna un visādi dūšīga; tēvs arī tagad visvairāk cieš — vairāk, nekā tas citiem noredzams.

Ādams pastāstīja Emmai tālāk savas domas, kuŗas viņam tūrumā pirmīt bija nejauši ienākušas prātā un kuŗas viņam tagadējā stāvoklī šķita vienīgās pareizas, lai darītu Emmas vecāku nezināšanai un sāpēm galu — proti, paziņot vispirms viņiem vieniem pašiem un klusumā, kur Emma atrodas, lai tad kopīgi ar tiem nolemtu, ko darīt un kā nokārtot sarežģīto jautājumu ar Emmu.

— Kā tu to domā? — iesaucās pusbalsī Emma, uzskatīdama viņu platām acīm un pagalam iztrūkusies. — Ko tu domā nokārtot? Vai tu gribi, lai es eju pie sava vīra — pie tā vīra, kuŗam esmu pielaulāta, bet ar kuŗu man vairāk nekā nav kopēja un no kuŗa nekā negribu zināt? Tad tu manus vecākus nepazīsti, ja tu domā tos pierunāt, ka tie būtu mierā, kad es, kas tagad esmu ar citu salaulāta, to atstātu un ietu pie tevis. Viņi ir cilvēki ar veclaiķu ieskatiem; tādu mīlestību, kā mēs to saprotam, ne viņi pazīst, ne arī grib ko par tādu zināt. Viņi zin tikai, ka tos, ko Dievs sajūdzis, nedrīkst šķirt: tiem jādzīvo kopā un vienam otrs jāmīlē. Mīlestība bez laulības vai ar citam pielaulātu sievu — tā viņu acīs vienmēr bijusi negantība. Nekad viņi to nepielaidīs, ka viņu meita dzīvotu ar viņu ziņu un atvēli šādā grēkā un negantībā. Ja tu viņiem paziņosi, kur es esmu, tad viņi tev par to būs ļoti pateicīgi un uzskatīs tevi par krietnu un godīgu cilvēku, ja tu atdosi tiem viņu zudušo meitu. Bet ja paziņojis tomēr gribēsi mani vēl par savu, tad viņi tevi uzskatīs par negantnieku un darīs visu, kas viņu spēkā, lai tādu grēku novērstu un lai mani atdotu manam vīram, kas tiem arī nenāksies grūti, jo es taču neesmu vēl pilngadīga, un nosacīšana par mani tāpat piekrīt vai nu maniem vecākiem, vai manam vīram, vai arī abējiem kopīgi.

Ādams sēdēja kluss un dziļi nopietni. Emma, kas viņam bija sēdējusi klēpī, piecēlās un nosēdās viņam blakus uz gultas malas. Brīdi abi klusēja. Tad Emma atkal turpināja:

— Tu jau vari ziņot maniem vecākiem, kur es esmu, lai viņi nāk mani savākt, vai arī vari novest un atdot tiem, lai tie nodod mani manam vīram. Tu par to izpelnīsies no visiem tikumīgiem cilvēkiem laba un godīga jauneklā vārdu; visi tevi daudzinaš par krietnu, godīgu un prātīgu; bet kas ar mani notiks: kur es palikšu, par ko mani pasaule uzskatīs un kāds būs tad mans mūžs, par to tev nebūs daļas. Dari, kā tu pats redzi un kā tavs prāts un tavas jūtas tev pavēl darīt. Es tev pati nevaru uzspiest, ja tu mani negribi. Es tev laikam vajadzīga vairs neesmu. Tev manis jau diezgan.

Ādams pagrieždamies pret Emmu, redzēja viņu gluži bālu sēžam sev līdzās; acis viņai kā ar sastingušu un nedzīvu skatu raudzījās uz durvju pusi. Pār bālajiem vaigiem ritēja retas, lielas asaras, kuŗas viņa, likās, pati nemanīja. Uz ceļiem noslīgušo roku pirksti bija salikti, kā Dievu lūdzot.

Ādams sēdēja klusi. Viņam nejauši iešāvās prātā Ferdinanda Lasala dzīves drāma ar viņa jauno, skaisto līgavu grāfeni Helenu Deniges... Šī inteliģentā un rakstura ziņā visai patstāvīgā un apņēmīgā jaunava bija pati pie viņa aizbēgusi; tomēr viņš, būdams godīgs un gribēdams izturēties īsti bruņnieciski, aizveda pats viņu tūliņ atpakaļ pie viņas vecākiem un nodeva viņu tiem līdz tam laikam, kamēr tam izdosies iemantot viņu labvēlību un atļauju to precēt. Bet šādu soli pati jaunava tā ņēma viņam ļaunā, ka atstāja to un saderinājās ar citu, kas pēc tam divkaujā ar Lasalu šo pēdējo vēl nāvīgi ievainoja.

Šis traģiskais vēsturiskais notikums kā spilgts psiholoģisks piemērs par savā pašuzpurēšanā un atdevībā apvainotas sievietes izturēšanos stāvēja garā tagad Ādama priekšā, un viņš nedomāja vairs pastāvēt uz savu, nupat Emmai izteikto, nolūku.

— Emma! Mana mīļā, dārgā, mana mazā sieviņa! — viņš runāja, satvēris viņas roku un sirsnīgā aizgrābtībā lūkodamies tai acīs. — Nekad es nedarīšu to, kas tev nepatīk. Nebija arī mana nolūkā, izpelnīties kādu atzinību vai uzslavu no citiem. Gribēju ar to tikai darīt jo drīz galu tavu vecāku bēdām un rūpēm; bet, ja tu mana nolūka izlietošanu atzīsti par neiespējamu, tad meklēsim citu derīgāku ceļu. Tu pati labi zini, ka nekad neesmu ne gribējis, ne domājis tevi atstāt — tevi, ko nu tikai esmu satvēris pie bezdibeņa malas, kurā tu biji gatava nogrimt un kurš tad mūs uz visiem laikiem būtu šķīris. Vēl tagad tu atrodi šā bezdibeņa malā, un tagad mums abiem nu jāgudro un jāatrod padoms, kā tevi no tā dabūt pavisam projām; bet manas rokas tevi tur un vaļām vairs nelaidīs, jeb mēs abi iesim bojā!

Šie vārdi, čukstēti kaislīgi sirsnīgā balsī, Emmu pilnīgi nomierināja. Klusi, bet ar spulgojošām acīm viņa sniedza Ādamam abas rokas.

Drīz viņa kļuva atkal jautra un laimīga un, it kā gribēdama aizmirst nepatīkamo uztraukumu, paņēma uz galda nolikto kāzu kriņģeļa šķēli, jokodama:

— Bet nu es gribu baudīt arī pati no savu neizdevušos guldību kukuļa. Vakar es no visiem kāzu kukuļiem un mielasta gardumiem gandrīz nekā neesmu baudījusi.

Sienā starp klēti un zirgu kūti bija nelielas durvītiņas, pa kurām nesa zirgiem auzas vai miltus zirgu dzēriena mucā, kurā atradās kūti. Durvītiņas bija klēts pusē aizkabinātas ar stipriem dzelzs kabināmiem un pastāvīgi stāvēja cieti. Šās durvis Ādams nu klusi attaisīja, parādīdams Emmai, ka pa tām var ieiet tukšajā zirgu kūtī (jo zirgi bija ganos) un no turienes pa redeli uzkāpt uz kūtsaugšas, kur lai tik ilgi paliek, kamēr meita uzkopj klēti un kamēr viņš pēc pusdienas nāks še dienvīdu gulēt. Tad viņš pagādāšot arī viņai ko uzkost un uzdzert. Kūti viņš jau šorīt pakaisījis ar salmiem, tā ka viņa ar savām baltajām kurpītēm varot tur noiet līdz redelei. Kūts atslēga esot viņam klāt, tātad ieiet tur nevarot neviens.

Uzlaidis Emmu uz kūtsaugšas, Ādams gāja istabā pie pusdienas, piebilzdamas Marģietai, ka viņa var iet nu uzkopj klēti.

* *
*

Daudz parādību dzīvē dabū savu sākumu, tāpat arī daudzi jautājumi tiek sarežģīti, atrisināti un izšķirti nevis pēc pamatīgas, gudras pārdomāšanas un vispusīgas apsvēršanas, bet pēc acumirkļa iedažām, nejaušiem iespaidiem un ļoti bieži pat ar tīri nejaušiem notikumiem. Un, patiesību sakot, tie cilvēki, kas rīkojas pēc acumirkļa iespaidiem vai nejaušām iedažām, dzīvē nereti kļūst daudz tālāk un izdara daudz vairāk nekā tie, — kas visu mīl iepriekš ilgi un pamatīgi pārdomāt: bieži tie no savas prātošanas, šaubīšanās un neizšķiršanās netiek ne pie kāda gala un tā viss izdevīgais laiks, kurā būtu varēts ko izdarīt, tiem paiet gaŗām neizlietots, tā ka dažreiz pat ļoti spējīgi cilvēki dzīvo

un nomirst gluži tāpat nekā neizdarījuši, kā lielais cilvēku pazinējs, smalkais dzīves parādību novērotājs un dziļais domātājs Hamlets.

Tā sevī domāja Ādams, pēcpusdienā lēcas zārdodams, kuŗas tam puīši pieveda klāt pie zārdiem un kuŗas viņš tad krāva zārdos tā, ka lai tām vējā vislabāk un no visām pusēm varētu piekļūt.

Šo domu patiesību viņš dabūja piedzīvot tagad pats pie sevis.

Ja viņam kāds pagājušu nakti kaut tikai pāris stundu iepriekš būtu sacījis, lai viņš aizved kādu citam vīram pielaulātu sievieti, viņš droši vien nebūtu to izdarījis, — un kaut šī sieviete arī būtu bijusi viņa paša tik visai mīļotā Emma. Spert neatļautu un pie tam tik neparastu soli viņš pēc prātīgas pārdomāšanas, bez šaubām, nebūtu atzinis par iespējamu. Bet kad Emma pēc ilgas nesaticības un nesastapšanās un jau pēc domātās gaīlgās šķiršanās negaidot tam abām rokām apvijās ap kaklu un lūgšus lūdza neatstāt viņu pie sveša, nemīlama vīra, bet ņemt sev līdz un darīt to bez kavēšanās, — tad viņš pēc acumirkļa pārdomāšanas šādā saldā uztraukumā cita nekā prātīgāka nevarēja iedomāties, kā pildīt Emmas gribu, kas tai pašā reizē bija arī viņam viskarstākā sirdsvēlēšanās. Kas un kā būs vēlāk, par to viņa prātam tai brīdī nebija vaļas domāt.

Tagad tas bija noticis, un nu nācās pārdomāt, ko tālāk darīt un atrast ceļu, kuŗu staigāt viņu u tagadējā stāvoklī būtu tas pareizākais.

Viņš izdomājās dažādi, bet ne pie kāda gala tomēr netika.

* *
*

Kad Ādams pirms vakariņu ēšanas atradās klētī, kur aiz šauri pievērtām durvīm klusi sarunājās ar Emmu, viņi izdzirda diktu runāšanu un skaļus smieklus: puīši un meitas nāca mājā no lauka, kur patlaban bija beiguši nogrābt lēcāju un pārveda pēdējās sagrabas. Ādams ar Emmu sāka uzmanīgāk klausīties. Skaidri bija dzirdams, ka klibais Atis it kā skaudīga prieka pilnā balsī sauca:

— Na, nu ir gan tāds notikums, par kuŗu lielāks bija varbūt tikai vēl turku kaŗā! Māt, vai zināt ko jauna? — Viņš uzrunāja saimnieci.

— Kas tad nu jauns? — Dzirdēja māti atvaicājam.

— Ciemiņu kāzās brūte pazudusi! Bālā grēfene beigta! Meklējot visu dienu, bet tā kā ūdenī iekritusi!... Es jau arvien biju tanīs domās, ka tā labu galu neņems. Ne par velti viņa dabūjusi bālās grēfenes iesauku: grēfenei grēfenes darīšana!... Kur Ādams? Klētī?

Bija dzirdams, ka klibais, vēl arvien dikti un it kā skaudīgā priekā runādams, dodas pie klēts. Ādams iznāca no klēts, durvis aiz sevis aizvērdams.

— Vai jau dzirdēji? — vaicāja tagad klibais, galvu uz vienu pusi paliecis un dzīvi, pa daļai it kā noslēpumaini Ādamam acīs lūkodamies.

— Ko lai būtu dzirdējis? — teica Ādams, rādīdams gluži vienaldzīgu seju.

— Emma pazudusi! Jau no šā rīta! — steidzīgi ziņoja nu klibais, it kā bīdamies, ka cits kāds no pārnācējiem nepastāsta pa priekšu. — Es tev saku, tava laime, ka tu ar to ciešāk nesapinies. Kas ar viņu noticis, nevar zināt, bet labais Dievs jau nebūs... Vai nu viņa galu padarījusies, vai tur cits kas nelabs... Jā, laime, ka tu viņu laikā atstāji. Es tev saku: godīga tā nav, — tas nu skaidri redzams.

Pie tam viņš mēģināja būt it kā noslēpumains un pēdējos vārdus runāja drusku nolaistā balsī, bet tomēr tik dikti, ka arī Emma klētī visu varēja skaidri sadzirdēt.

Pa vakariņu laiku Ādams dabūja no puīšiem tālāk dzirdēt, ka rītu pagasta valde ziņošet ļaudīm no visām apkārtējām mājām uz meklēšanu tuvākajos mežos, ja zudusī līdz rītam nebūšot vēl radusies.

Tā vismaz zinājās stāstīt kāds citu kaimiņu māju puisis. Otrā dienā tiešām pienāca vēstnesis no pagasta valdes ar ziņu, sūtīt rītu divus cilvēkus zudušās Gobzemju meitas meklēšanai. Vēstnesis

zināja arī stāstīt, ka meklēšot nevien pa mežiem, bet, ja mežos nekā neatradīšot, policija izdarīšot arī apkārtējās mājās pārmeklēšanu.

Ādamam ar Emmu radās nu bažas, ka policija var arī šē ierasties. Tādēļ bez kavēšanās bija jādomā, kā Emmu aizgādāt no mājām projām — kādā drošākā vietā.

Emma uzstāja, lai viņu aizvedot kaut kur tik tālu projām, kur viņa var justies pilnīgi droša, ka rokā viņu nedabūs, lai tad no turienes varētu ziņot vecākiem, ka ar viņu nekas ļauns nav noticis un ka viņiem tādēļ nevajaga bēdāties. Vecāku rūpes un sirdsēsti par viņas nozušanu ķeŗoties viņai ļoti pie sirds un postot visu viņas mīlestības laimi, bet šē, tuvumā būdama, viņa nedrīkstot vecākiem nekā par sevi ziņot, tādēļ ka tad varētu nākt viņas tēvs un vīrs un viņu kā nepilngadīgu piespiest atgriezties pie nepatīkamā vīra. Viņa pat izteica domas, ka vislabāk laikam būtu, ja Ādams ar viņu aizbēgtu kur tālu projām, varbūt ārzemēs, un paliktu tur kādu gadu, kamēr viņa sasniedz pilngadību. Ādams tūliņ pilnā mērā pievienojās Emmas domām, bet tādu nodomu izdarīšanai bija vajadzīgs dažu simtu rubļu naudas, bet tās viņam nebija, un nebija viņam te arī neviena laba drauga vai cita pazīstama, no kuŗa uz ātru roku varētu kaut jel vienu otru simtiņu patapināt.

— Tā, nu tev liela galvas grozīšana: ieguvis tu mani esi par savu piederumu; gādā un zinies nu, ka tu mani arī turpmāk vari paturēt par savu, — Ādamam roku uz pleca uzlikdama un tam laipni smaidīdama, čukstēja Emma, jo redzēja viņu ļoti norūpējušos un pat uztrauktu, kas ar viņu reti mēdza notikt.

— Man padoms rokā, — pēc ilgākas pārdomāšanas viņš beidzot klusi un nopietni, it kā uzelpodams sacīja. — Jāieķīlā mājas bankā, jāizmaksā muižai un jāuzņem uz mājām naudu. Kamēr muižai mājas nav izmaksātas, uz mājām nevar nedz obligāciju taisīt, nedz arī tās kur ieķīlāt.

— Cik ilgā laikā tas izdarāms? — vaicāja Emma.

— Dažās nedēļās.

— Bet tad jau tas, mīļo vīriņ, mums neko nevar līdzēt, mums taču nauda tūliņ vajadzīga, jo mums jādodas no šējienes projām bez kavēšanās, — jau šinī naktī; citādi būs par vēlu, — Emma runāja bažīgi.

— Līdz tam laikam, kamēr steidzamākās darīšanas nokārtošu, domāju nolikt tevi tepat kur kādā drošā vietā, kur tevi nedz kāds meklēs, nedz arī atradīs.

— Kur tas būtu?

— Kaimiņu Saulgozes novadā man darvdeģis pazīstams. Viņa mājiņa atrodas liela meža vidū, pilnīgā vientulībā, kur reti kad kāds svešs cilvēks rādās. Tur tevi novedīšu. Nevienam ne prātā nenāks tevi tur meklēt. Pati darvdeģene mums no radu puses, māte viņai dod vērþjamos un citus rokdarbus. Viņa tevi ar mīļu prātu uzņems. Ja ar māju ieiešanu bankā tik drīz neveiksies, tad izdošu pilnvaru savam draugam, kas ir ierēdnis aprīņķa pilsētā, lai viņš lietu nokārto un naudu vēlāk atsūta mums pakal, kur būsīm apmetušies. Ja es zinātu, ka tūliņ dabū kādu vietu, tad nemaz nebūtu vajadzīgs mājas ielikt bankā, — iztīktu ar tiem dažiem desmit rubļu, cik man tagad ir: bet tā kā nevar zināt, vai un kad man izdodas dabūt vietu, tad bez bankas iztīkt nevarēsīm.

— Kādu vietu tu domā pieņemt?

— Kāda gadīsies, vismīļāk, protams, tanī arodā, kuŗā jau esmu iestrādājies.

— Uz kuŗa atkal par kapteini?

— Arī par stūrmani, ja tik gadītos un, protams, ja arī tevi iespējams ņemt līdz.

Emma bija uz visu gatava, būdama priecīga, ka Ādams tik nopietni un bez kavēšanās domā par viņas aizvešanu un ka viņa nu dabūs braukt tam līdz varbūt arī uz jūras.

— Bet kā tu mani aizvedīsi? Kad turp, vai atpakaļ braucot, nesastopas mums kādi pazīstami? — viņa vaicāja.

— Patlaban man iešaujas derīgs padoms prātā: vasarām, kad pašu novada vecajās klikatās maz ūdens, mēs braucam malt Saulgozes sudmalās. Patlaban mums neliels maliens vajadzīgs. Likšu

puīšiem iegrabt pāra pūru rudzu, pāra pūru miežu un pēc pusnakts laidīsim ceļā. Taisni netālu no sudmalām nogriežas mežā celiņš uz darvas cepli. Tur tu varēsi izkāpt un mežā mani pagaidīt: nodevis sudmalās malienu, es atgriezīšos atpakaļ un aizvedīšu tevi.

Lai mājās neviens nekā nepamanītu, tad norunāja, ka no mājām Ādams Emmu jau iepriekš kājām aizvedīs līdz priedenam, kur tad viņa uzgaidīs, kamēr viņš brauks ar labības maisiem. Viņam būs līdz puisis, ko sūtīs pie kalēja, bet tas brauks līdz tikai pāris verstis — līdz tai vietai, kur ceļš nogriežas uz muižu. Līdz turieni Emma ies viņam gabalu nopakaļis, bet kad puisis būs aizgājis savu ceļu, tad Ādams viņu ņems pie sevis un abi brauks tālāk.

To tālab norunāja tā darīt, lai Ādamam aizbraucot būtu kāds cilvēks klāt un redzētu, ka viņš aizbrauc viens pats.

Rūpes bija tikai par drēbēm: Emmai nebija tikpat kā nekādu drēbju. Savās baltajās apakšdrēbēs vien viņa nekur nevarēja ir ne rādīties. Tādēļ norunāja, uzticēt visu Ādama mātei un griezties drēbju ziņā pie viņas pēc izpalīdzības.

Pie vakariņu galda, kur Atis un puīši vareni dzīrās atkal runāt un smieties par Emmas pazušanu un meklēšanu, Ādams sacīja, lai ēdot žigli un tūliņ ejot gulēt; rītu būšot agri jāceļas, — tūliņ pēc pusnakts viņš braukšot sudmalās, un dižajam puisim vajadzēsot iet pie kalēja sapravīt vecos arkļus, kas tur viņreiz aizvesti, bet vēl līdz šim stāvēt neizlaboti. Ilgāk nu nevarot vairs gaidīt, jo laiks sākt art papuvi. Viņš iedošot arī naudu, par kuŗu, ja kalējam pašam nav, lai puisis bodē paņemot pāra pudu metekļa dzelzs, jo arkliem nevien lemeši piemetināmi, bet dažiem arī vērstuves un gredzeni salauzti un tātad sakaļami par jaunu; arī trīslemešu arkls sataisāms, jo vēlāk tas būšot vajadzīgs papuves kārtošanai. Tiklab pie kalēja kalītāju, kā arī sudmalās maldītāju esot tagad arvien pulka priekšā, — tādēļ ka tās vienīgās sudmalas visā apkārtnē, kur vasarām netrūkst ūdens — un tādēļ jāsteidzas tik vienā, kā otra vietā agri, ja negrib dabūt ilgi gaidīt! Pie kalēja braukšus braukt neesot vajadzīgs: nevarot zināt, cik ilgi būs jāgaida un kad darbs tiks gatavs. Kad viss būs padarīts, tad lai pārnākot pie zirgiem un aizbraucot arkliem pakaļ.

Nosacījis mazajam puisim un vienai kalponei, lai rītu ejot pie kaimiņu jaunkundzes meklēšanas, Ādams cēlās no galda augšām un gāja ārā, piebilzdams mātei, lai atnākot klētī, — viņam tai esot kas sakāms.

Kad māte, vakara soli pabeigusi, aizgāja pie Ādama klētī, bija jau pilnīgi satumsis un klētī gandrīz nekā vairs nevarēja redzēt. No drēbju iečaukstēšanās vai arī kā citādi viņa nojauta, ka Ādams nav tur viens; bet kas tur vēl ir, to viņa nevarēja saprast.

— Kas te ir? — viņa sacīja lēnā, laipnā balsī, kā jau viņa aizvien mēdza darīt, kad bija kas runājams svešu cilvēku klātbūtē.

Ādams, nekā neteicis, ievilka sērkokociņu un aizdedzināja uz galda luksturī stāvošo sveci.

Māte, ieraudzīdama Emmu sev priekšā, tā izbrīnījās, ka tikai rokas vien izplēta. Bet nedabūja viņa necik ilgi brīnīties, jo Emma viņai tūliņ krita pie rokām, satvēra tās un skūpstīja, klusā, apspiestā balsī runādama:

— Nu tik, māt, ņemiet rīksti un dodiet man tā kā esmu pelnījusi... Redziet, kā es esmu izdzīvojusi! Kas to būtu no manis domājais? Bet, lai kā būdams, nu es esmu atkal pie sava Adža, un nu mēs vairs nešķirsimies, — es vienmēr būšu viņa sieviņa un viņš mans vīriņš.

Māte nekā nezināja, ko teikt, ko būt. Viņa tik apkampa Emmu, spieda viņas galvu sev pie krūts un glāstīja tai matus un vaigus, bet Emma savādā uztraukumā sāka šņukstēt un elsāt. Nu arī mātei radās vārdi, ko teikt Emmai: viņa ņēmās to mierināt un priecināt, un to viņa darīja no visas sirds, tādēļ ka Emma viņai patiesi bija mīļa, jo, kamēr vien Ādams bija sācis ciešāki ar viņu turēties, viņa bija to uzskatījusi par savu nākamo vedekli. Katru reizi, ar Emmu tiekoties, vai nu kad tā atnāca ciemā, vai pie baznīcas, vai kur citur viņu sastopot, viņa to nevarēja nomīlināt vien. Negaidīta precību izjukšana ar Ādamu, par ko dēls liedzās dot mātei kaut jebkādu tuvāku paskaidrojumu,

bija arī viņai sevišķi ķērusies pie sirds. Tādēļ nu, nejauši ieraugot Emmu atkal te un kopā ar Ādamu, viņa sajuta sevišķu prieku, lai gan nevarēja saprast, kā tas bija noticis un kas būs tālāk.

Ādams drīz pārtrauca tikpat Emmas šņukstēšanu, kā arī mātes žēlošanu un mierināšanu, īsos vārdos pēdējai izskaidrodams, ka Emmu vajadzīgs steidzīgi vest projām, bet ka viņai nav drēbju un ka mātei tai tādēļ jāizlīdz, ietapinot savas drēbes. Tāpat viņš īsi un ātri pastāstīja mātei arī par savu nodomu, uzņemt uz mājām naudu un braukt uz kādu laiku ar Emmu projām.

Kā jau katreiz un visu, ko Ādams darīja, tā arī šoreiz māte to atzina par labu un pretī nekā nerunāja, jo vairāk vēl tādēļ, ka šai gadījumā arī viņa nezināja un nevarēja iedomāties it nekāda labāka vai vismaz citāda padorna.

Patlaban Ādamu izsauca puisis sētā. Ienākdams pēc brīža atpakaļ klētī, viņš redzēja Emmu viscauri apģērbusos mātes labākajās svētdienas drēbēs, kuņas māte mēdza ģērbt tikai ejot pie dievgalda: smalkajā svēdrainajā lindrukā (kas bija austers no tīras vilnas dzijas), tumšrūtainā pirkatā vilnas jaciņā un galvā patumša drāniņa, sasieta tā, kā tanī pusē vecākās sievietes mēdza siet: ar mezglu pakausī, tā ka izskatījās, it kā galvā būtu micīte.

Tā kā Emmai bija tāds pat mazs augums kā Ādama mātei — tikai vidū drusku šmauganāka, — tad viņa, no sāniem uzskatīta, izlikās tagad Ādamam gluži līdzīga viņa mātei, kādu viņš to bija ieradis svētdienās redzēt.

— Na, nu man ir divas mātes! Viena svētdienas, otra darbdienas apģērbā, — noteica pusbalsī Ādams, priecīgi pārsteigts no neparasti patīkamā skata: tādā ģērbā viņš Emmu nekad nebija vēl redzējis un nebija varējis iedomāties, ka tā, apģērbusies par vienkāršu sieviņu, varētu būt arī tik skaista un patīkama.

— Jā, ļoti laba māte, kas dēlam sēd klēpī un ar to bučojas, — čukstēja, laimīgā priekā smaidīdama, Emma, nosēzdamās Ādamam uz celi, apkampdamās viņam abām rokām ap kaklu un pirmoreiz viņu mātes klātbūtē skūpstīdama.

Tagad, kur māte zināja visu noslēpumu un redzēja viņu tikpat kā par Ādama sievu, viņa vairs nejuta no tās kaunu vai, pareizāk sakot, viņa juta gan kaunu, bet šī sajūta viņai bija tomēr tik tīksmīgi kairinoša, ka viņa, vēlēdamās to vēl stiprāk izbaudīt, skūpstīja un mīlinājās ar Ādamu, mātei redzot.

— Bet, mīļais Adzīt, nu tev vajadzēs arī man tāpat klausīt kā tavai mātei; es tagad esmu viscaur tikpat kā tava māte: arī viņas zeķes un kurpes ir man kājās, — viņa tam sacīja, kājas rādīdama. — Pat viņas kreklis ir man mugurā.

— Jā, to es sen vairs nebiju vilkusi: tas vēl viens no tiem, ko es nēsāju, kad Adzi zīdīju; tagad es tādus ar vaļējām krūtīm arī vairs nenēsāju. Tas man stāvēja lieks un biju to nodomājusi vajadzības reizā uzdāvināt savai vedeklai. Nēsā nu to vesela! Tas plānais pirktais kreklis vieglāk līdz paņemams.

PRIEŽU KALNĀ

Viena tumsā un naktī. — Kāpēc? — Veclaiku un jaunlaiku ieskati. — Draudziņš ar zīmi pie mātes.

Drīz pēc pusnakts Ādams ar Emmu klusu un neviena nepamanīti devās pa gatuvī ārā. Māte jau iepriekš bija no Emmas atvadījusies, sirsnīgos vārdos un asaras slaucīdama novēlējusi to Dieva glabāšanā un piekodinādama Ādamam, lai viņš Emmu sargātu kā savu acuraugu, vienmer turētu mīļi un labi un ar laiku pārvestu atkal sveiku un laimīgu atpakaļ dzimtenē. Cits neviens nekā nezināja par viņu aiziešanu.

Bija tumša, samākusies nakts. Zvaigznes nekur nevienas. Biezi, smagi mākoņi lēnām vēlās, tumšajā gaisā vandīdamies uz priekšu. Likās, it kā katru brīdi sāks līt. Tumšā, smagā nakts darīja drūmu iespaidu arī uz abēju laimīgajām sirdīm, un, klusu un ātri iedami, tie, viens otra roku turēdami savā, labu brīdi nekā nerunāja, pārāk lielā mērā nodarbināti katrs ar savām domām.

Iznākot no gatuves ganīklā, kur beidzās gar logu nostādīto glomju, ķezbeņu un citu augļu koku rinda un kur sākās klaji lauki, Emma, apkārt apskatīdamās, ieraudzīja Gobzemjos spīdam uguni.

— Rau, mūsmājās uguns iedegta, — viņa čukstēja, papurinādama Ādamam roku.

— Jā, — viņš atčukstēja, pavērdamies arī uz to pusi. — Laikam par tevi ko spriež un domā.

Emma smagi nopūtās.

— Tikai tā var būt, — viņa piebilda. — Citādi mūsmājās vasaru nekad naktīm uguni nededzina.

„Mūsmājās!”... Cik šie vārdi tagad viņai pašai savādi skanēja ausīs! Vai tās bija vairs viņas mājas, viņas, kas pati tās slepeni atstājusi, nodarīdama saviem vecākiem tādas bēdas un sirdssāpes un patlaban vēl dara un darīs arī turpmāk tiem lielas bēdas, dodamās tālā pasaulē, varbūt pat uz jūras, kur katru brīdi var aiziet bojā... Jā, tagad viņa ir bez mājām, bez dzimtas pajumtes — nebūs viņai vairs tās mīļās, dārgās vietīņas, kas, kā veci ļaudis sacītu, ir viņas dzimtuve, viņas augtuve.

No bēdīgām domām viņu iztraucēja Ādams, ievaicādamies:

— Ko tu jau otrreiz tik smagi nopūties? Vai tu baidies viena palikt mežmalē, līdz mēs izbauksim? Pārgājis mājās, tūliņ ceļu puišus augšām, bērsim labību maisos, jūgsim zirgus orē un brauksim. Visvēlākais pnsotras stundas laikā būsīm klāt. Lai tev vienai nebūtu bail priežu kalnā stāvēt, atstāšu tev savu revolveri.

— Atstāj vai neatstāj, bail man nebūs. Priedienas man tik pazīstamas, ka zinu tur katru teku. No kā lai baidītos? Nekas ļauns te nekad nav noticis. Priežu kalns ir mana vismīļākā vieta no visiem apkārtējiem mežiem, un man prieks, ka taisni te man tevi jāgaida. Kādēļ nopūtos, pati nezinu: nopūtas nāk pašas no sevis, — atteica Emma.

Drīz viņi nonāca pie meža. Gaŗas, slaidas priedes te stāvā uzkalnā, strausta krastā, stiepās gaisā. Šo vietu sauc par priežukalnu. Meitenes gados, kad Emma bija lasījusi kādu stāstu grāmatiņu par „Priežukalna rozi”, viņai bija stāvējis prātā šis kalns ar savām priedēm. Tagad viņai atkal iešāvās prātā toreizējs stāsts ar visiem tanī tēlotās sievietes likteņiem. Viņas domas uzminēdams, Ādams patlaban teica:

— Tā, nu tu esi īsta Priežukalna roze; paliec vesela, līdz brauksim gaŗām, — tad tik nāc mums pakaļ. Pa meža ceļu soļos vien brauksim. Lai tu neaizietu citam līdz, ja varbūt iegadās kādam te braukt, tad es, pie meža piebraucot, stipri iekāsēšos un puisim teikšu: „Diezin, kāds šodien būs laiks,” — dzirdot manu balsi, tu būsi droša.

Atdevis Emmai līdzatnesto groziņu, kuŗā atradās knbulītis satītu sieviešu drēbju, kā arī dažas ēdamas lietas, ko māte steigā visu bija paraudzījusi, Ādams, vairākkārt Emmu noskūpstījis, devās atpakaļ mājup.

Viena palikusi, Emma nosēdās pie kādas priedes. Viss tik tuvumā, kā tālumā bija tumšs un kluss, tikai vējam stiprāk iepūšoties, priediena galotnes drūmi, smagi iešalcās, un viņai, tiešām pretī — tur tālu tumsā bija redzama uguntiņa spīdam viņu māju gala logā, tātad taisni viņas istabā. Ko tur tagad dara? Ak, viņa jau var to iedomāties: māte, sēdēdama pie viņas gultas uz krēsla, lasa grāmatu un lūdz Dievu, kā jau viņa to dažreiz darījusi, kad Emma bija slīma; vai arī klusā balsī, lai citiem netraucētu miegu, dzied kādu dziesmu par krustu un bēdām. Tēvs arī laikam turpat sēd, krēn un nopūzdamies klausās mātes lasīšanā vai dziedāšanā, jo arī viņš tagad nevar gulēt un nezin kur dēties. Cik ļoti viņu tēvs, māte mīl un cik tā viņiem dārga, par to viņa gaiši varēja pārliecināties katru reiz, kad viņai kas daudz maz nopietnāk nokaitēja. Kā tad viņi bēdājās, uztraucās! Kā par viņu gādāja, rūpējās! Nebija arī nekā tur ko brīnīties, jo viņa taču bija tiem vienīgais miesīgs bērns. Par jaunāko māsu dēvētā bija tikai viņu radniece — mātes nelaiķes māsas meitene, kuŗu Gobzemji pēc mātes nāves bija pieņēmuši par savu bērnu. Lai gan tā bija piemīlīga meitene ar visādi nevainojamu raksturu, tomēr tā ne pusi nebija Gobzemjiem tik mīļa kā Emma ar visiem saviem untumiem, grīzuļiem un savu tiepšanos. To visu viņa sen jau zināja, un tādēļ viņa ļoti labi varēja iedomāties tās sāpes, ko tagad nodarījusi ir tēvam, ir mātei.

Kādēļ viņai īsti bēgt un slēpties no šiem mīļajiem, labajiem cilvēkiem, kuŗiem viņa ir lielākais dārgums pasaulē un kuŗus arī viņa patiesi un no visas sirds mīl? Ko viņai meklēt plašā pasaulē? Kādēļ doties pa nezināmiem ceļiem, pa nestaigātām tekām tur tālā svešumā — pretim varbūt bēdām, nelaimei, postam, kamēr te viņai pie savējiem pašai sava dzimta sēta, mierīga dzīve uz visu mūžu, visi te viņu iztur, mīl, par viņu rūpējas un gādā; visi cilvēki te pazīstami, katrs celiņš novadā, katra taciņa tīrumā, pļavā, mežā pašas mīta, zināma un ierasta kā sētas pagalmi. Ar aizsietām acīm viņa zinātu aiziet pa taku vai ežu uz katru vietu druvā, pļavā... Bet svešumā — tālā, lielā pilsētā vai pasaules jūras kalnos un viļņu ielejās, — kur un kādus ceļus viņa tur atradīs? Kādas tekas tur staigās, kādas pēdas tur iemīs? Pazudīs viņa svešā lielā pilsētā kā skudra mežā, neviens viņu tur neievēros, neredzēs, nemīlēs. Ja viņai varbūt vēl — un kaut arī tikai uz laiku — jāšķīras no Ādama, kur tad viņa paliks? Un cik bēdīgi, kad jādzīvo izšķirti, — kādas tad visādas likstas, nezināšana, pārpratumi var gadīties. Dzīvi viņai nāk tagad prātā, kādas bēdas, sirdsēstus un izmisumu viņi abi piedzīvojuši pa to laiku, kad viņš brauca uz jūras, kad viņa vēl gāja ģimnazijā, un kad pienāca telegramma, ka viņa kuģis gājis bojā. Ak, visas tās bēdas, ciešanas un pārdzīvojumi, kas ar šo notikumu bija savienoti! Vai tie nav uzskatāmi it kā par biedinājumu, ka viņiem nevajaga vairs šķirties un ka Ādamam nevajaga vairs braukt uz jūras? Vienīgā apmierinašanās šoreiz būtu tā, ka nu varbūt viņai arī būs iespējams braukt tam līdz, un tātad, ja būs jāiet bojā, tad mirs abi reizē un kopā. No Ādama stāstījumiem viņa zin jūrnieku ticību, ka tiem, kas reiz jau slīkuši, tas esot biedinājums nebraukt vairs uz jūru: to darīt nozīmējot Dievu kārdināt. Varbūt tāda jūrnieka ticība gan ir tikai māņticība; bet kas gan var skaidri pateikt, ar ko īsti atšķiras māņticība no patiesas ticības? Viņa vismaz to nezin. Un tagad, kur viņa speķ tādu soli, ar kuŗu viņas Ādams būs varbūt spiests doties atkal uz jūras, viņai uzmācas šīs domas par jūrnieku savādo ticēšanu, un viņai rodas bailes par nākotni.

Cik še, dzimtā sētā un viņas apkārtnē, visa dzīve rit mierīgi, klusi, droši un ierasti! Tur tumsā spīd uguntiņa, laipna un mīlīga, it kā aicinādama atpakaļ uz mājām. Vai šī uguntiņa nav viņai tagad tas pats, kas kuģiniekiem jūrā bāka? Vai nebūs vieglprātība laist savu dzīves laiviņu nevis tepat drošajā miera ostā, kurp uguntiņa rāda ceļu, bet stūrēt to projām — lielā, plašā, nezināmā un nedrošā okeanā? Taisnība, tagad arī tur, tai klusajā, drošajā miera ostā ir bēdu nospiestas sirdis un nezināšanas mokās uztraukti prāti. Bet, ja viņa pāriet atpakaļ, tad uzreiz tur atkal aprimst visi bēdu un uztraukuma viļņi, un atkal iestājas pilns miers un klusa mierīgas ģimenes laime.

Dzimtenes sēta viņai pastāvīgi bijusi mīļa. Ar kādu ilgošanos viņa, pilsētā iedama skolā, bieži domāja par tēva mājām, ar kādu prieku, skolas pusgadam beidzoties, katru reiz atgriezās šinīs

mājās, un kādas savādi sirsnīgas jūtas viņu katru reiz pārņēma, pēc ilgākas prombūtes jau notālēm atkal ieraugot Gobzemju ēku jumtus, visām citām papriekš istabu ar viņas augstajiem čukuriem, diviem roņjiem virs jumta un gaŗo kuplo osi vienā galā. Arī pagasta skolā, kur ne ilgāk par piecām sešām dienām bija projām, viņa sestdienām, atkal ieraugot tēva sētu, katreiz sajuta savādu prieku. Pat tekatnes gadus, izejot dažreiz ganam līdz mežā vai ļaudīm pļavā, viņai, pusdienā vai vakarā pārņākot atkal atpakaļ, bija patīkami paskatīties uz istabas jumtu, redzot tur kūpam vienu vai otru, vai arī abus roņjus, kas liecināja, ka mājas vāra pusdienu vai vakariņas.

Un nu viņa vairs neredzēs ne istabu ar stāvo jumtu un augstajiem čukuriem, ne citas ēkas, ne arī citus ierastus, mīļus skatus. Drīz izausīs gaisma, pa gatuvi dzīs lopus ganos, par istabas jumtu celsies dūmu strūkļa gaisā, kalpones ar grābekļiem uz kamieŗa un baltām skotelēm priekšā dosies pa pļavas celiņu uz siena grābŗanu, ārdīŗanu un žāvēŗanu, pa druvas eŗu jaunākā mēsa nesīs ganam brokastis... Viņa zin, viņa var iedomāties, kā dzīve ņe atkal ritēs tālāk uz priekŗu; bet viņa to visu nu vairs neredzēs ilgu laiku, varbūt arī nekad vairs... Savāds smags žēlums viņai uzmācās, vienai tumsā pie priedes sēdot un tā domājot.

Kopŗ dažām stundām viņa tā bija ilgojusies bēgt no vecāku mājām un savējiem projām, būdama nopietni nobaŗģjusies, vai tas jo drīz varēs notikt un vai viss labi izdosies, un tagad, kur nu viss bija jau tik tālu paveicies, ka nekādi ņķērŗģli ceļā vairs nestāvēja, viņai radās ņķirŗanās sāpes, žēlums un ilgoŗanās pēc dzimtās sētas un savējiem. Laikam visas ņīs domas un jūtas viņai tik tālab raduŗās, ka viņai te vienai paŗai tumsā jāsēd, un ka tur taisni pretim spīd viņas māju uguntiņa...

Bet kāpēc īsti bēgt? Vai tas viņai nepiecieŗams vajadzģgs? Vecāki viņu taŗu tā mīl un allaŗ visu darģjuŗi pēc viņas vēlēŗanās. Lai gan māte bija tādas pat straujas un trauslas dabas kā viņa pati, tomēr viņas satikuŗas aizvien īsti labi. Viņa pati nekad neko nav slēpusi no mātes, un nav viņai arī bijis iemesla to darģt, jo māte visur viņai ļāva pilnu vaļu. Arī par savām tuvām attiecģbām ar Ādamu viņa mātei sen jau vairs neko neslēpa. Viņa atceras, ka toreiz, kad mātei pastāstģja pirmoreiz par sava sakara patieso raksturu ar Ādamu, māte viņu bija gan nosaukusi kādā prastā, nekaunģgā vārdā, ar kādu mēdz apģimēt palaidnģgas sievietes, bet tomēr tas bija noticģs tā, ka viņa to nedz par rāģienu, nedz nopietnu pārmetumu neuzskatģja: mātes balss un visa izturēŗanās drģzāk liecināja, ka tā ir zināmā mēŗā lepna un priecģga par to, ka viņas meitenei jau tik jauniņai radies, kas viņu mīl un cienģ. Lai gan vecāki visus pagāģjuŗos gadus Ādamu nemaz nopietni neuzskatģja par savu znotu, tomēr ar viņu satiktģs tie tai neliedza; māte tik Emmai piekodināja, lai viss būtu pa godam. Ko māte ar ņiem vārdiem domāja, to Emma labi saprata: vajadzēja izturģties tā, ka kaimiņģ nesāk ko piedauzģgu runāt, un ka viņai paŗai, kā vecas sievas saka, nepaslģd kāja. Viņa to ievēroja, un viņai no mātes nenācās nekādus pārmetumus dzirdēt. Viņas satika labi tik labi, cik vien neskolota māte ar skolotu meitu var satikt. Un tomēr viņu domās un ieskatos pastāvēja liela starpģba. Māte, lai gan pati nebija veca, bija tomēr pilnģgi ar veclaiķu ieskatiem. Viņa bija izaugusi godģgā, dievbģģģgā ģģimenē un pilnģgi saaugusi ar savu vecāku ģģimenē mantotģem ieskatģem un paraŗām. Kad kādam no savējiem vai arī tuviem radiem kas nokaitēja, vai kāds lops sasirģa, vai kad grauzds pērkons uznāca, māte kārtģgi katru reizi lūdza Dievu, ko viņa izdarģja vai nu lielāģ dziesģu grāmatā uzmeķlēdama gadģjumam piemērotu lūģŗanu un to lasģdama vai atkal dziedādamā kādas dziesģas, visvairāk tās par krustu un bēdām, kā jau piemēķlēŗanas laikā vislabāk noderģgas, vai atkal lasģdama Jauno Derģbu. To viņa tā bija noskatģjusies no savas mātes un vecāsmātes, un tā viņa to arī pati darģja. Arī uz jaunavas godu māte skatģjās ar tādu pat skatu, kā bija skatģjuŗās mātes un mātesmātes audŗu audzēs, gadu simteņģem dziedādamas:

Šim piederu, tam piederu,
Vainadziņu valkādama;
Kad noņēmu vainadziņu,
Tad vienami piederēju.

Tālab arī Emma nebūt nebrīnījās, ka māte viņai ļāva turēties un satīkties ar jaunekli, pie kuŗa viņu nemaz galīgi nebija vēl nolemts laist, bet kuŗu vecāki domājās turam tikai tā atsargam, un, ja gadītos labāks, tad Ādamam atsacītu un liktu viņai iet pie otra. Ka tāda ilga turēšanās nepagāja gluži bez valodām, paļām un aprunāšanas, to arī Emma dabūja piedzīvot, bet arī par to māte neko nesacīja, ja tik viss gāja pa godam, jo tas vispāri tā parasts, ka meitenes uzaugšana un jaunavas dzīve cieši saistīta ar ļaužu valodām. Prot taču katra ganu meitene, aizstāvēdamās pret ļaužu valodām, uzdziedāt:

Nav saulīte norietēj'se,
Rasa zāles galiņā;
Nav meitiņa izaugusi,
Jau ļautiņu valodās.

Par kuŗu nekā nerunā, tā drīzāk nelaimīga nekā laimīga, jo tad tā ir zīme, ka viņa ir gluži neievērojama, bet katra taču gribas būt ievērota, daudzina. Tā uz zeltenītes stāvokli tauta bija skatījusies pagātnē, tā skatījās arī viņas māte tagadnē. Bet pavīsam citāds bija mātes, kā arī tēva un visu citu cilvēku, tā sakot, visas sabiedrības ieskats par precētu sievu un laulības dzīvi. Jau no meitenes dienām Emma zināja, ar kādu nožēlošanu un nicināšanu visi runāja, ja kur kādreiz gadījās par kādu sievieti dzirdēt, ka tā šā tā maldījusies laulības dzīvē vai no vīra atšķirdamās, vai tik uz kādu laiku to atstādama, vai kā citādi. Ļaužu izturēšanās un valodas šādos gadījumos gaiši liecināja, ka tautā un zemnieku sabiedrībā apziņa par ģimenes svētuma sargāšanu ir ļoti dzīva. Ja arī kāda atšķīrās un atlaulājās likumīgā kārtā, tad tomēr vietējo iedzīvotāju acīs tā bija un palika nožēlojama, pat neievērojama sieviete, ar kuŗu vispār labprāt vairs nesagājās. Emmas vecāki šādas sievietes pastāvīgi bija nosodījuši, un tālab viņa tagad gluži labi saprot, ka viņai, kas likumīgā kārtā altāra priekšā mācītāja salaulāta, nav ne vismazākās cerības meklēt atlaulāšanos un precēties ar Ādamu.

Bez tam ar viņu kā ar nepilngadīgu vecāki un vīrs var darīt, ko grib; bet Ādams viņai nevar nekā līdzt, nevar nekā viņu aizstāvēt, jo tam nav nekādas likumīgas tiesības uz viņu. Tātad viņas stāvoklis, kā arī tas ceļš, pa kuŗu no tā izklūt, ir gluži pretējs viņas vecāku ieskatiem. Pirmo reizi še saduŗas meitas ieskati ar mātes ieskatiem, un Emma redz, ka nav nekādas iespējas tos izlīdzināt vai savienot. Viņai nāk prātā teiciens par „zemnieku morāli”, ko, skolā iedama, bija lasījusi kādā grāmatā un kur bija izteiktas domas, ka zemniekam goda un tikumības jautājumos nereti ir tādi ieskati, kas no pilsētnieku vai citu sociāli augstāk stāvošu goda vai tikumības sajūtas stipri atšķīras, kā arī vispār katrai kārtai esot par godu un tikumību pašai savi īpaši, vairāk vai mazāk citādi jēdzieni. Ka tas tiešām ir tā, to viņa dabūja piedzīvot nu pati pie sevis un saviem vecākiem: viņas dzīve savādāka no vecāku dzīves tikai ar to, ka viņa dažus gadus gājusi pilsētā skolā, un tomēr tikumu un goda jēdzienos viņu no tiem šķīr tāda nepārejama ieskatu plaisa, ka viņai nākas tos atstāt, no tiem bēgt.

Piepeši Emma savā domu gaitā iztrūkās: viņai šķita, ka būtu dzirdējusi it kā ko skrienam. Vērīgi viņa sāka klausīties. Tiešām pa ganīklu kaut kas skrēja, kā likās, uz šo pusi. Viņa sāka tumsā uz to pusi cieši skatīties un drīz ieraudzīja tur kaut ko nelielu melnu tuvojamies. No ošņāšanas un paklusas iesmilkstēšanās viņa saprata, ka tas ir suns.

„Ja tikai nav traks!” Viņai ātri iešāvās prātā, — vasarām traki suņi skraida apkārt! Žigli viņa piecēlās stāvus, ķēra groziņā pēc revolvera un uzvilka tam gaili, lai būtu gatava šaušanai, ja suns patiesi skrietu klāt, bet uztraukumā gailis nospiedās, pazibēja uguns viņai acu priekšā, un šāviens norībēja gaisā, klusajā naktī atbalsodamies, kā viņai likās, tālu visapkārt.

Uztraukumā viņa bija nedikti iekliegusies. Suns pa to starpu bija pieskrējis it tuvu un, palikdams tik pāris soļu no Emmas atstatu, gar zemi locīdamies un luncinādamies, dikti smilkstēja, it kā lūgdamies.

— Draudziņ! — Emma, suni pazīdama, pārsteigta priecīgi iesaucās, un suns nu metās viņai klāt, gan lēkādams stāvus apkārt, ieriedamies un tik aumalīgi izrādīdams savu prieku, ka viņu gandrīz pagāza gulu, gan atkal luncinādamies, locīdamies un priecīgi smilkstēdams viņai gar kājām.

Jā, tas bija mazākais māju suns — melnais plušķis Poģis, kuŗu viņa sauca par savu Draudziņu un kuŗš viņu ļoti ieredzēja, tādēļ ka viņa aizvien bija to labi turējusi.

Lielāko suni pastāvīgi turēja piesietu, bet mazāko vakariem mēdz palaist vaļām, lai tas uzmanītu sētu no visām pusēm. Emma saprata, ka tas, savā vaļā ap māju skraidīdams, — varbūt taisni viņu meklēdams, tādēļ ka jau pāris dienu nebija to mājās redzējis — bija uzskrējis ganīklā, pa kuŗu viņi bija nākuši, uz viņas pēdām un tā atradis. Viņa jau abas šīs dienas bija baiļojusies, vai tik viņš neatskrien tai pa pēdām pakaļ, un tā viņu neatrod arī viņas mājinieki, jo Poģis bija liels pēdu dzinējs. Tā dažreiz, kad viņa mājās tīši kur paslēpās, mājiniekiem tik vajadzēja uzsaukt: „Kur Emma,” un viņš gandrīz katreiz to uzmeldēja. Tāpat arī, kad citi mājinieki tam uzprasīja, kur saimnieks vai saimniece, viņš tos meklēja un aizvien atrada; bet par visiem vairāk tas vāķa, mīlēja un meldēja viņu. Ka viņš nebija aizskrējis tai pakaļ uz kaimiņiem, to viņa izskaidroja vienīgi ar to, ka pa kāzām daudz svešu cilvēku bija viņu sētā, tā ka tas pa dažādām pēdām un atpēdām nebija varējis viņas pēdas vairs sasekt.

Vēl viņa nebija paspējusi Draudziņam aumalīgos, straujos priekus nomierināt, kad atkal izdzirda pa ganīklu skrienam. Viņa saturēja suni cieti un klausījās. Arī tas sāka klausīties. Šoreiz skrējējs bija cilvēks, — varēja skaidri izšķirt cilvēka soļus. Bet svešinieks tas nebija, jo suns nedz ņurdēja, nedz citādi izrādīja kādu nepatīkšanu, bet luncināja asti, — kas bija zīme, ka skrējējs ir pašu cilvēks. Emma pagalam nobijās — viņa saprata, ka skrējējs ir kāds no viņu pašu mājām.

Drīz skrējējs bija klāt.

— Vai tu esi te? — Dzirdēja pusbalsī vaicājam.

Emma uzelpoja atviegloti: tas bija Ādams.

— Jā... Es esmu, — viņa tāpat pusbalsī atbildēja.

— Vai tu šāvi? Kas te bija? — viņš iztrūcies un nobažījies vaicāja, steigdamies tai klāt un tumsā ieraudzīdams tai suni līdzās, kas tagad arī ap viņu sāka priecīgi luncināties.

Emma viņam īsos vārdos izskaidroja visu, kas bija noticis, un nožēloja, ka viņš veltīgi noskrējies un nokavējis laiku, jo nu radās bažas, vai varēs vairs tik laikus izbraukt, ka, labi gaismai izaustot, var vēl cerēt nokļūt līdz sudmalām, tādēļ ka, ceļā abus kopā redzot, daži varētu viņu pazīt. Arī Ādams bija ar viņu vienis prātis, ka nu ļoti jāsteidzas, jo viņš bija jau pārgājis sētā un gribējis patlaban celt puisus augšā, kad izdzirdis šāvienu un nezināšanā uztraukts steidzies šurpu raudzīt, kas noticis. Atpakaļ dodamies, viņš gribēja vest suni sev līdz, solīdamies to māju tuvumā krietni sapērt, lai tas neskrietu vairs šurp.

— Ak nē! Liec viņu mierā! Viņš tev ar labu līdz neies un arī nopērts skries pie manis; tik sacelsi veltīgu kņadu. Ej tik savu ceļu! Lai Draudziņš paliek pie manis, — man būs drošāki, un kad es viņu raidīšu mājās, tad viņš ies, — man viņš klausu uz vārda.

Atkal viena palikusi, Emma iedomājās, ka tagad būtu laba izdevība pārsūtīt ar Draudziņu vecākiem kādu ziņu vai zīmi no sevis, ka viņa ir dzīva, vesela, lai tie nedomātu par viņu kādas pārāk bēdīgas domas. Nu jau viņa aizbrauks no šejienes projām un tā tad droši var par sevi kādu

ziņu vai zīmi laist: ja tie arī meklēs, tie viņu šē nekur vairs neatradīs. Žēl viņai, ka tādas domas neienāca prātā, kad šē bija Ādams: viņš būtu labāk zinājis, vai tas darāms vai ne. Bet sevī pārdomājusi, viņa atzina, ka ļaunas sekas viņas solim nevarēs būt, bet labums būs tas, ka vecākiem ar to viņa noņems kādu daļu no smagās nezināšanas nastas, kādā tie tagad atrodas. Bet kādā veidā lai viņa izdara savu nodomu? Ja viņai būtu kāda lapa papīra un zīmeklis, viņa tāpat tumsā uzrakstītu kādus pāris vārdus un iedotu Draudziņam, lai nes mājās, un viņš tad pārskrietu sētā un, nama priekšā apgūlies un purnu priekšas ķetnās ielicis, turētu papīru mutē un iekaukdamies gaidītu, līdz kāds no mājiniekiem nāk un paņem to, kā viņš katreiz darīja, kad viņam ārpus mājām bija iedots ko pārnest. Bet viņai nebija klāt ne papīra šķautīte, ne zīmekļa galiņa. Iedot kabatas lakatu pārnest? Bet pašai sava viņai nebija, — aizejot no mājām tikai apakšdrēbēs, kuŗām nebija kabatu, viņa bija palikusi bez neviena kabatas lakata, bet tanī lakatiņā, ko bija dabūjusi no Ādama, nemaz nebija viņas vārda iekšā. Varētu iedot pārnest vienu no viņas baltajām kāzu kurpītēm vai zeķēm (tagad viņai kājās bija apautas vienkāršās zeķes un Ādama mātes kurpēs); bet nē, to nevar: tad mājinieki izbīties, domādami, ka Draudziņš atradis viņas drēbju gabalus kur izmētātus un iedomāsies viņu nogalinātu un diezin ko vēl ne. Ja viņa kādu zīmi savējiem sūta, tad tai jābūt tādai, ka vecāki no tās var redzēt, ka viņai nav noticis nekas ļauns. Beidzot viņai iesāvēs labs padoms prātā. Viņai bija skaisti kāju pasēji, kuŗus arī māte labi pazina: kāda veca radniece pilsētā, pie kuŗas Emma, iedama skolā, bija piedzīvojusi, bet kuŗa vājas veselības dēļ kāzās pati nevarēja nākt, bija pārsūtījusi Emmai platu rozā atlasa lenti ar noteikumu, lai viņa no tās ņemot savam kāzu apģērbam lielsaišķus. Māte ar meitu priecādamās par skaisto lenti, bija spriedušas, ka tādu tīri būtu žēl izlietot prievītu vietā un dažu reiz ļoti labi varētu siet matos; tomēr galu galā izlietoja to tādā nolūkam, kādam tā bija vēlēta. Vienu no šiem pasējiem Emma nu noraisīja sev no kājas un apsēja Draudziņam ap kaklu ar tādu lenci, ar kādu viņa allaž mēdza siet lentes, lai māte redzētu, ka tas tiešām viņas pašas sējums.

Gaisma jau bija labi paplaukusi, kad Emma izdzirda kaimiņu gatuvē rībam ratus. Tagad bija laiks raidīt suni mājās un taisīties pašai uz iešanu. Viņa pameklēja priedienā kādu nelielu strubiķi, iedeva to sunim mutē un tad teica:

— Draudziņ, ej nu mājās! Nes mātei un citiem nedod.

Suns gan paņēma sakārni mutē, bet, nolaidis ausis uz leju un zemu nodūris galvu, sāka bailīgi luncināties viņai klāt pie kājām, kas bija zīme, ka tas negrib viens iet. Emma piesperdama kāju pie zemes, stingrā balsī uzsauca:

— Tūliņ mājās! Marš! — Un suns, nokaunējies un bailīgi atskatīdamies atpakaļ, sāka nesteidzīgi rikšot pa ganīklu uz māju pusi.

Atbraucot ar puisī priezu kalnā, Ādamam nevajadzēja vairs nedz stipri iekāsēties, nedz puisim ko vaicāt par laiku, jo bija jau tik gaišs, ka viņš skaidri varēja redzēt Emmu aiz priedes aizspiedušos stāvam un uz viņiem skatāmies, bet kad viņi bija tai taisni blakām, un puisis uz šo pusi neskatījās, Ādams redzēja Emmu pavicinām kabatas lakatiņu.

Kad viņi bija aizbraukuši jau labu gabalu gaŗām, Emma izgāja no priediena un sāka iet pa ganīklas ceļu tiem pakaļ. Drīz viņa ieraudzīja divas ores braucam pretim. Tanīs sēdēja vīri ar izkapīm un sievieši ar grābekļiem rokās. No zirgiem viņa jau pa gabalam pazina braucējus par netālo kaimiņu saimnieka ļaudīm, kas, pašu mājās pļavas darbus nobeiguši, brauca tagad pļaut un grābt muižas riezi. Braucējus pazinusi, Emma aizvilkās drāniņu sev stipri aiz acīm, un, tiem piebraucot tklāt, sagriezās pavisam uz otru pusi.

Braucēji viņu arī patiesi nepazina un pēc drēbēm noturēja par Ādama māti, jo pats saimnieks, labrītu padevis, teica:

— Kā tad jūs, ciemiņu māt, tekat kājām, bet jaunais ar puisī tīri pustukšā orē brauc vieni pašī?

Emma uz doto labrītu bija tikai klusu galvu palocījusi un arī uz šiem vārdiem nesacīja nekā, steigdamās tik žigli gaŗām un sevī priecādamās, ka nav viņu pazinuši. Viņa dzirdēja, ka kāda no braucējām teica:

— Bet re, cik vecā Laukmalene vēl mudīga, tek kā irbe! Daŗa jauna tai netiek līdz.

Ejot tālāk, viņa atkal ieraudzīja tādus pat pļaviniekus braucam pretim. Baidīdamās, ka viņu nepazīst, viņa jau notāli iegriezās meŗā un gāja pa tecīņu. Tiklīdz tie bija pabraukuši gaŗām un viņa gribēja iet atpakaļ uz ceļa, kad ieraudzīja atkal citus tādus pat braucējus. Redzams, visi kaimiņi sarunājuši sākt šorīt rieŗu darbus un tādēļ arī tik agri cēlušies. Gabalu aiz šiem patlaban izbrauca no gatuves uz ceļa Starpinieku ļaudis. Priediens beidzās, Emma tālāk vairs nevarēja citur iet kā tikai pa ceļu. Viņa palika meŗmalā stāvot. Skatīdamās lejā, viņa redzēja Ādamu braucam jau no lejas kalnup — otram meŗam pretī, jo bija jau pilnīgi gaiŗš, un kaimiņi brauca gandrīz no visām mājām, kādēļ viņŗš, protams, nevarēja palikt stāvot un gaidot, ja negribēja vērst uz sevi vispārēju uzmanību.

Meŗmalā, aiz eglītēm aizslēpusies un skatīdamās Āadamam pakaļ, Emma noskumusi un uztraukusies domāja: „Nu iet gluŗi tāpat kā daŗreiz sapnī, kad arī grib kaut kur iet, kaut ko darīt, un nekas nevedas, nekā netiek uz priekŗu, — visur ķeŗas un kavējas, un kājas smagas, kā ar ūdeni pielietas.”

Piepeŗi viņai ieŗāvēs prātā: diezin, ko tagad mājās dara? Tur Draudziņŗš jau pārskrējis, mājinieki ieraudzījuŗi to ar skaisto lenti ap kaklu, māte pazīst to par manu. Tur priecīgs uztraukums, savienots ar bailīgām domām. Laikam taisās iet zuduŗo meitu kur meklēt — cerībā, ka atradīs, ja jau ir te tik tuvu, ka pārsūtījuŗi zīmi... Ak, ja es tagad pārietu mājās, tad tur būtu visiem patiens priekŗs!... Bet, rau, Ādams, jebŗu tikai soļos braukdams, ir jau lielā egļu meŗā un patlaban brauc tanī iekŗā!... Ko viņai darīt, kur palikt, iet pa klaju ceļu tālāk, pretim pazīstamajiem braucējiem? Palikt ņe un gaidīt, līdz tie nobrauc? Jeb griezties atpakaļ mājup — un pie kā: pie saviem vecākiem vai pie Ādama mātes? Bet tur viņu visi pazītu!... Nezināŗšanā un izmisumā viņa sāka raudāt.

8.

PIRMĀ DIENA TĪRUMĀ

Trīs vienā darbā, katram savādas domas. — Gotiņu iz kŗts, dēlu uz skolu. — Saimnieku lepnums. — Jēkabs dabūn zināt, ko par viņu runā. — Sviķu kalns kā rakstura cienītājs.

Auksti pavasara vēji svilpa pār pelēkajiem tīrumiem un klajumiem, kur sniegs bija jau nokusis, tikai ņur tur grāvmalēs vai ziemeļa pusē kādās atkalnēs, kā arī meŗmalā, seviŗķi apakŗ zemo eglīŗu zariem, redzēja vēl kādas izčākstējuŗas sniega strēmeles, bet tādas neŗiras — pelēkas vai pat stipri nomelnējuŗas, bijuŗo kupenu atliekas. ņodien nekusa nemaz, pat stiprie vēji sniegu neēda, jo gaiss pilns aukstuma un segts pelēkām mākoņām, kas, vēja trenkātas, gan ātri devās uz priekŗu, bet tomēr nekad nespēja izklīst, jo citas pastāvīgi radās viņu vietā, tā ka saules seja bija un palika aizsegta, un ja ņad un tad uz īsu brītiņu pa mākonu ņķirtņēm kur atklājās, tad viņas stari likās būt auksti un nevarēja sasildīt cilvēkiem rokas vai ģīmi, kur nu vēl kausēt sniegu. Kalnainākās vietas izskatījās pat jau krietni apkaltuŗas, bet tas bija noticis jau agrāk — silti saulainajās, vējainajās dienās, kādas bija pastāvējuŗas visu pagājuŗo nedēļu. Turpretim ņodien, kā saka, laiks stāvēja pilnīgi uz vietas, jo pelēkajā, aukstajā laikā nedz kusa, nedz ņuva, bet viss turējās tādā stāvoklī, kādā bija atradies dienu iepriekŗ.

Cīrulenes pagasta Stīpnieku māju ļaudis šodien strādāja pirmo dienu šai pavasarī tīrumā. Kā gandrīz ik gadus, tā arī šoreiz viņi paši pirmie savā apvidū uzsākuši zemes darbus. To viņi tā iekopušies darīt nevis tādēļ vien, ka vecais Stīpnieks un viņa dēli ir čakli, rūpīgi strādnieki, bet viņi spiesti stāties tik agri pie zemes darbiem arī tādēļ, ka viņu tiesā zeme ir mālaina un stipri kalnaina, kur augstie pauguri, kad dabūn sakalst, grūti apstrādājami. Sevišķi tas sakāms par, tā saukto, Sviķu kalnu, kur glūdainais māls, kamēr mīksts, spīdēt spīd un ir cilvēkiem, ir zirgiem līp kā kūstošs sviķis pie kājām, bet, kad sakalst, tad pliens kas pliens, — velti tad mēģināsi tur strādāt.

Tālab arī šogad pirmos zemes darbus viņi sākuši atkal Sviķu kalnā. Šogad te krīt sēt auzas. Bet tā kā mālu zeme auzām nav visai noderīga, tad sēj mistru — auzas, jauktas ar zirņiem. Stīpniekos pa laikam parasts, tīru auzu vietā set mistru; tādu mistra labību gan nemaltu nevar dot zirgiem, bet kad samaļ un miltus pa saujai uzputina uz ūdens, tad zirgiem, ir govīm labs uzmats, arī cūkas ar šādiem miltiem labi barojas.

Indriķis, ar sētuvu plecos staigādams pa pērnrudeni uzartiem arumiem un pilnām saujām kaisīdams sēklu, pāra reiz ieminējies par neizdevīgu laiku, ar kādu šogad iesākušies sējas darbi — stīprā vējā, kas taisni auzu sēšanai nebūt nav noderīgs, tomēr neko darīt, jāšēj vien, jo kas var zināt, kāds laiks būs nākošās dienās, un, ja Sviķu kalnā ar sēšanu nokavēsies, tad rudenī nebūs te nekā ko pļaut, — izkopts sitīsies tikai gar plikiem kankaļiem.

Apsētos arumus noecēdams, Indriķim pakaļ braukā ar divzirgu ecēšām viņa jaunākais brālis Jēkabs — ģimnazista cepuri galvā, tēva lielās, vecās pastalas kājās, ar pineklu sajoztu tēva darba mēteli mugurā un rokās nolāpītus lielus dūrainus cimodus — tādus kā labas kules, kuņus tālab arī sauc par kulaiņiem. Pūsis atkal staigā abiem pa priekšu, sējamo gabalu birzēdams. Birzēšanu viņš izdara bez zirga un arkla, labo kāju neceldams nemaz uz augšu, bet vilkdams pa arumiem tā, ka paliek redzama svēdra. Protams, ka puisim tagad saimnieka vecie zābaki kājās, jo pie šāda darba, kas būtu citādi darāms ar arklu un zirgu, viņš taču neies deldēt savus zābakus. Tālab arī vecais Stīpnieks, šorīt pēc brokastis izraidīdams dēlus un puisi uz lauka, bija jokodamies teicis: „Tā, nu aiziet pie darba ir mani zābaki, ir pastalas, ir mētelis. Ceru, ka par visiem kopā tie aizstās manu vietu.” Kad puisis izdzinis jau vairākas birzis uz priekšu, tā ka sējējam kādu laiku pietiek, tad viņš ņem lāpstu rokā un strādā pie grāvja tīrīšanas pakalnē, kur ūdens, pa klusoņas laiku strauji notecēdams, gan izrāvis grāvim malas, gan piegrāvis tam dibenu.

— E, kas par varenu glūdu satecējusi grāvī! — izsaucās puisis, mezdams zilipelēkus mālus iz grāvja dibena ārā. — Tik mīksta, tik valkana, — tīri kā no smalkiem miltiem samīcīta mīkla. Žēl, ka neesmu podnieks. Kādus te varētu taisīt varenus traukus: — varētu taisīt arī dažādas paijas: pīlītes, auniņus, zirdziņus un citus pūšanos. Svētdien miestā pa Jurgu tirgu — tad tik būtu pārdošana! Brangi varētu iekulties naudā.

— Nu, ja tev patīkšana uz tādu darbu ir un prašas netrūkst, tad ņem un pa vakariem sataisi kādas paijas, — Indriķis atteica, iedams ar sētuvu pie maisa ieģrābt pa jaunu sēklu. — Šonedēļ ceps maizi, un tātad krāsns tiks labi sakurēta. Tiklīdz izņem maizi, šauj tu savas paijas krāsni, — tur viņas tev nožūs un nodegs, un svētdien varēsi nest tirgū.

— Jā, bet kā vāpi uzlikt? Es nemāku apvāpēt, — žēlojās puisis.

Indriķis puīša valodā tālāk vairs neklausījās, jo viņam prātu nodarbināja tās pašas domas, kuņas visas pēdējās nedēļas pastāvīgi nedeļa viņam miera un no kuņām viņš velti pūlējās atsvabināties, — tas bija notikums ar Anlīzi.

Anlīze bija viņu atstājusi un apprecējusies ar skroderi Sprukstu. Pastāvīgi viņam nu nedeļa mieru domas, kādēļ viņa to darījusi? Vai tādēļ, ka tēvs viņam vēl nenorakstīja mājas, apdomādamies citādi un nolēmdams paturēt sev saimnieka vārdu un varu tik ilgām, kamēr Jēkabs būs izskolojies? Jeb vai skroderis viņai bija labāk iepaticies, tādēļ ka tas māc smalkāk uzvesties un labāk runāt nekā nabadzīga saimnieka dēls, vienkāršs zemes rūķis? Jeb skroderis viņai varēja solīt

labāku dzīvi, vieglāku mūžu, nekā tas bija paredzams nākošai Stīpnieku saimniecei? Jeb vai tur bija cits kāds iemesls, kuŗu viņš nespēja uzminēt? Varbūt viņa bija ar skroderi jau tik tālu ielaidusies, ka šķiršanās pa godam nebija vairs iespējama. Labi tad, protams, ka lieta ņēmusi tādu virzienu, — tā runāja viņa prāts.

Bet lai tā arī atstājusi viņu aiz šāda vai tāda iemesla, šis notikums pats par sevi viņam sāpēja ļoti. Sevišķi nepatīkami viņš jutās aizkarts ar to atziņu, ka tā bija kalpa meita, kas viņu atstājusi. Tātad pat ne kalpu jaunavas acīs viņš nebija nekas — zīme, ka Stīpnieku saimnieka gods nestāvēja nekādā svarā. Acīmredzot, visi viņus zināja par nabadzīgiem saimniekiem. Citādi Anlīze diezin vai būtu pret viņu tā izturējusies, jo pie sevis viņš neapzinājās nekādas ļaunas vai vājas rakstura īpašības, kuŗu dēļ tā būtu varējusi viņu nicināt un atstāt. Tātad svarā varēja krist laikam tik vājie mantas apstākļi.

Ar šādām domām viņš pastāvīgi nokaujas, būdams ne tikai viens, bet pat citu pulkā klusi strādādams. Labprāt viņš negribētu ar Anlīzi savās domās nodarboties un jau neskaitāmas reizes sevī noņēmis par to vairs nedomāt, bet velti — viņa domas griežas un griežas atpakaļ pie tās — gan atceroties tos jaukos brīžus un laimes laiciņus, ko baudījis, agrāk ar to satikdamies, gan atkal iedomājies to nejaušību un vieglumu, ar kādu tā viņu bija atstājusi. Tāda izturēšanās viņam izlikās vairāk nekā vieglprātība, — tā bija vienkārša nekrietnība!

Mājās viņi divatā nevarēja satikties — nedz Druviniekos, nedz Stīpniekos; tādēļ viņiem bija zināma slepena satiksmes vieta, kur norunātos vakaros abi mēdza ierasties. Tas bija vecais, kuplais ozols mežmalā, lejā pie pilskalna, Stīpnieku pļavā, bet tuvu arī Druvinieku tiesai. Tur viņi bija daudreiz satikušies un parunājušies nevien vasarām, rudenim un pavasaŗiem, bet labā laikā pat ziemu. Tik dzīvi, tik patiesi viņam nāk prātā tie brīži, kad viņš, zirgus pakopis, vai teikdamies iet paskatīties, kā rijas krāsns beidz kurēties, vakara sakrēslī, neviena nepamanīts, aizsteidzās pļavmalā, kur Anlīzi aizvien atrada, ar villaini pārsegušos pie ozola jau gaidot — tādu nosalušu un drebošu, bet mīļu un sirsniģu. Kā viņš tad katrreiz tai bija pateicies par atnācienu, ka to vilcis zem sava kažoka, spiezdams sev klāt un sildīdams! Kad ilgāku vai īsāku brīdi tur tā bija parunājušies un pamīlinājušies, tad viņš pavadīja to līdz Druvinieku gataves galam, kur tad šķīrās. Pēdējo reiz tur tā viņi bija redzējušies vairāk nekā priekš mēneša un kā ikreiz, tā arī toreiz šķīrušies mīļi un sirsniģi un priecēdamies uz nākošo satikšanos. Bet nākošā norunātā vakarā viņa nebija vairs ieradusies. Viņu starpā tā bija parasts, ka, ja viens vai otrs norunātā vakarā kādreiz bija aizkavēts ierasties, tad satikšanās notika otras dienas vakarā. Bet šoreiz Anlīze neieradās arī nākošā dienā, lai gan viņš tur izgaidījās visu vakaru. Ja viņa kādreiz saslima vai citādi bija aizkavēta un nevarēja iepriekš paziņot, tad viņa norunātā reizā mēdza aizsūtīt savā vietā jaunāko māsu, kas lai Indriķim pasaka, tā ka lai tam velti nav jāgaida. Bet šoreiz nebija arī jaunākā māsa ieradusies nedz pirmā, nedz otrā vakarā. Tātad slima Anlīze nevarēja būt. Tomēr, nemierā būdams, viņš pēc divu vakaru veltīgas izgaidīšanās drošības dēļ trešā dienā aizsūtīja kaut kādā izdomātā vajadzībā gana zēnu uz Druviniekiem, un, kad tas pārnāca atpakaļ, tad, pasaucis to savrup, vaicāja tam, vai Anlīzi arī redzējis — ko tā darījusi. Un zēns pastāstīja, ka Anlīzi redzējis ar nēšiem uz pleciem ejam uz aku pēc ūdens. Tātad viņa bija vesela; bet kas bija noticis, to viņš nevarēja saprast. Viņš noņēmas svētvakar pats noiet Druviniekos, lai tiktu pie kādas skaidrības; tomēr svētvakar neiznāca laika, kādēļ atstāja sava nodoma izdarīšanu uz svētdienu pēcpusdienā. Bet svētdien, aizgājis baznīcā, dzirdēja Anlīzi uzsaucam ar Sprukstu!

To viņš nekad nebija gaidījis, nebija pat varējis ne iedomāties. Laime, ka vakaru iepriekš nebija vēl aizgājis. Tad būtu gan iecirtis nagus dubļos — tā viņš pats pēc tam sevī domāja. Jā, nekrietni tā bija pret viņu izturējusies, ar to pierādīdama, ka tai nav sirds. Un ne tikai kaunu un sirdssāpes tā viņam darījusi, — arī vēl citādi lielas nepatīkšanas. Jo bija norunāts, ka ar viņa apprecēšanos kalpones nebūs vairs vajadzīgs, un māte ar Anlīzi bija apņēmušās sievietēšu darbus veikt vienas

pašas, jo, tā kā ar vīriešu darbiem divi vien varēja tikt galā, tad arī tēvs bija solījies iet kādu daļu sievietēm palīgā, kā pie lopu kopšanas un citur. Tā kalpone bija palikusi nesaderēta, un nu Jurgī bija jau durvju priekšā, svabadas kalpones nebija vairs dabūjamas.

Tā bez nodarītām sāpēm un kauna viņam bija arī dusmas uz Anlīzi to nepatīkšanu un rūpju dēļ, kādas tā ar savu izturēšanos nodarījusi viņa saimniecībai.

Ja, viņas izturēšanās bija tāda, ka par to nemaz netika nedz runāt, nedz domāt. Bet kāpēc viņam tomēr par allaž jādomā? Vai viņš tiešām Anlīzi pēc visa tā vēl mīl? Jeb vai tas bijis tikai tāds mīļš, patīkams ieradums, atkal un atkal ar to satikties, un tagad, kur nu viņam šādas satiksmes trūkst, viņš jūtas vientulis, atstāts, nelaimīgs? Jeb vai tās ir aizkartas pašcieņības jūtas, kas viņam nedod miera? Vienalga, kas un kā, bet nelaimīgs viņš jūtas lielā mērā. Viņš to kaunas izrādīt un citu priekšā cenšas pēc iespējas būt bezbēdīgs, cenšas jokot un smieties. Bet tikai pats viņš zin, cik grūti viņam tas nākas. Sevišķi šodien, strādājot še, Sviķu kalnā, no kurienes redzams mežmalā vecais ozols, viņu laimes un mīlastības brīžu klusais liecinieks, viņa jūtas stipri sabangotas, un sirdī viņam bieži it kā ar dzeloni ieduŗ, paskatoties turp — uz zaļo mežmalī, kur netālu no kuplajām eglēm redzams uzkalniņā dižais, vecais ozols, tagad kailiem zariem. Arī Druvinieku sēta no Sviķu kalna skaidri saredzama, un vairāk nekā vienreiz viņš jau redzējis kādu sievieti ar baltu skoteli priekšā aiztekam no istabas uz klēti un atkal atpakaļ. Tā cita nevar būt kā Anlīze, jo nevienai citai tur nav tik balti priekšautiņi un skotelītes kā viņai, bijuši muižu istabenei. To viņš labi zin. No citiem mājiniekiem viņš dzirdējis, ka viņa vēl ir Druviniekos, jo lai gan viņi jau pāra nedēļas kā salaulāti, tomēr aizvest viņu sev līdz skroderis nav vēl varējis, tādēļ ka viņa tagadējam saimniekam negaidot pārnākuši radi atpakaļ no pilsētas, un tā tur radusies tāda nerūme, ka tikko paši varot saspieties; skroderis tādēļ arī Anlīzi vedīšot projām tikai pa Jurgiem, pāriedams viņas vecākiem līdz uz Liepāju, jo Penkulim līdz ar dažiem citiem kalpiem, par kuŗiem barons dabūjis zināt, ka tie piedalījušies prāvā zemes meklēšanas dēļ, līdzšinējā vieta pa Jurgiem jāatstāj. Noskaidrojot, ka kungiem un negribēdams citās muižās vietu meklēt, Penkulis tad bija nolēmis iet uz pilsētu, darīdams to arī tādēļ, ka bija nodomājis savu vienīgo dēlēnu laist pilsētas skolā.

Sviķu kalnā strādādams, Indriķis dusmojas ir uz Anlīzi viņas nekrietnās izturēšanās dēļ, ir pats uz sevi, ka viņš jūtas tik nelaimīgs, tātad laikam viņu vēl mīl, kur viņam taču patiesībā nāktos to ienīst un nicināt. „Varbūt es viņu arī patiesi ienīstu un nicinu,” viņš sevī spriež, „bet mīlēt viņu laikam arī mīlu, jo kā lai citādi izskaidrojams mans tagadējais uztrauktais garastāvoklis? Kāpēc man sirds katreiz tik savādi sāk lēkt, tiklīdz viņu kur paredzu, kaut arī tikai no tālienes?” Prāts viņam saka, ka šī sieviete viņam jāienīst, jānicina, jeb visgudrākais — jābūt pret to vienaldzīgam, tā jāaizmirst; bet sirds viņu tomēr vēl kā vilktin velk atpakaļ pie tās. Nejausi viņam nāk prātā kāds dzejolītis, kuŗu izrakstījis no kāda laikraksta un kuŗā par sirdi teikts šā:

Sirds, tu esi savāds bērns —
Ieteikt tev ko grūt:
Tiklīdz tu ko iegribies,
Tūdaļ tā būs kļūt!

Un ja tā tev nedara, —
Tūliņ slima tiec:
Viss, it viss ir jādara
Tā, kā tu tik liec.

Bērns kad paliek ietiepīgs,
Pārmācīt to var;
Bet, ja sirds ko ietiepjas,
Ko lai sirdi j dar'?

„Jā, ko lai dara ar sirdi? Tā neklausās ne uz kādām prāta mācībām, ne uz kādām Zālamana augstām gudrībām,” — domā Indriķis. „Vienkārša skuķe, pat ar neglītu raksturu, tai šķiet vislielākā laime zemes virsū, bez kuŗas netiek ne dzīvot. Kas nekait tiem cilvēkiem, kam, kā mēdz sacīt, nav sirds, tas ir tiem, kas ir nejūtīgi, cietsirdīgi. Tiem dzīve laikam daudz vieglāka. Bet tādiem ar jūtīgām sirdīm klāsies laikam tāpat kā plānās drēbēs ģērbtam ceļa gājējam aukstā laikā — tie dzīvē aizvien cietīs un jutīsies nelaimīgi.”

Kamēr Indriķis tā prāto par mīlestības mokām un jūtīgu siržu likteni, tamēr Jēkabam domas darbojas ap gluži citādu jautājumu: vai izdosies sadabūt skolas naudu un vai varēs vēl skolu turpināt, jeb mācības būs jāpārtrauc? Jebšu sēmeštris tuvojas jau beigām, par viņu skolas nauda nav vēl samaksāta, tādēļ ka tās allaž trūcis. Tagad nu, atlaižot skolēnus Lieldienu brīvdienās, viņam noteikts pēdējais termiņš: ja pēc Lieldienām nesamaksās, tad viņu izslēgs. Svētdien brīvdienas beidzas, pirmdien viņam jābūt jau skolā līdz ar skolas naudu. Bet tagad pats tukšākais gada laiks, — nekādi ieņēmumi nav nekur vairs paredzami. Par ziemā pārdoto labību pāra simtu gan ieņemts, bet tie tēvam vajadzīgi pavasaŗa nomaksai muižā. Taisni Jurģu dienā tie nomaksājami, jo naudas lietās, sevišķi maksāšanu termiņos, vecais barans ir vienmēr stingrs, un nākošnedēļ Jurģi. Tēvs tālab šodien jau tūliņ pēc brokasta nogājis muižā lūgt baronu, vai nevarētu kādu daļu pavasaŗa nomaksas pagaidīt līdz rudenim, lai atliktu Jēkabam skolas nauda.

Līdzās ecēšām pa arumiem staigādams, Jēkabs pastāvīgi blenz uz ceļa pusi, pa kuŗu tēvam jānāk no muižas. Beidzot viņš ierauga gar mežmali nākam kādu gājēju uz šo pusi. Tas liekas būt tēvs. Tomēr labi zināt vēl nevar. Bet, kad nācējs nogriežas no vispārējā ciemu ceļa uz Stīpnieku ganīklu ceļa, tad Jēkabs vairs nešaubās, ka tas cits nav kā tikai tēvs. Nākot pa gatuvi, viņš to arī skaidri pazīst. Labprāt viņš tagad pārsteigtos mājās, dabūt zināt, kā muižā veicies. Bet mest ar darbu mierā un atstāt zirgus lauka vidū nevar. Tomēr, it kā viņa domas uzminēdams, Indriķis, pagriezies uz šo pusi, gluži negaidot viņam uzsauc:

— Zini, Jēkab, ko! Tev jāpārmaina zirgi. Tik strauji ecēdams, tu viņus līdz pusdienai pārāk iegūsi. Pavasaŗi zirgi nekad nav tik izturīgi kā citos gada laikos un aizvien ātri gurst. Tādēļ ved šos mājā un ņem zilkrēti un baskāji, — ar tiem tad noecēsi līdz galam. Mātei pasaki, lai pusdienu šodien dod kādu stundu vēlāk, jo ātrāk pusdienā neiesim, kamēr ar darbiem Sviķu kalnā būsime galā.

Jēkabam tas nācis kā likts, un viņš neliekas otrreiz teikties: zirgus pieturējis, viņš kabina kretim sakas nost un mauc silkšus zemē. Tiklīdz pirmais zirgs jūtas no jūga svabads, tas liekas tūliņ gulus un ņemas vārtīties mīkstajā zemē. Otrs zirgs grib darīt to pašu, tā ka Jēkabs tikko pagūst noraut tam silksi un pašu padzīt pāra soļus nostāk no ecēšām, lai vārtīdamies neuzcirstu kājas uz ecēšām. Labi izvērtījušies, apsviezdamiem vairākreiz apkārt, abi zirgi viens pēc otra uzceļas, krietni nopurinādamies, kur tad līdz ar zemēm nobirst arī vesela kārta spalvu.

— E, kā vecā kūla iet nost veselām lēkšām, — nosaka Jēkabs, tuvāk stāvošam zirgam ar plaukstu pārvilkdams pār muguru un gar nosvīdušajiem sāniem, pie kam viņam visa sauja piejūk pilna ar spalvām. Bet izrādās, ka zirgiem ar vienreizēju izvērtīšanos vien nepietiek, jo viens zirgs sviežas turpat atkal zemē, uzlikdamies Jēkabam gandrīz uz kājas, un otrs lūkojas arī uz zemi un, acīm redzot, rīkojas darīt to pašu. Bet Jēkabs sarauj tam galvu uz augšu, uzsaukdams:

— Šoreiz, zirdziņ, vārtīties gana! Vārtīsities atkal citu reiz. — Tad rauj pēc pavadas arī otru zirgu augšām un steidzīgi dodas ar tiem mājup. Viņam pārāk rūp, kādu ziņu dabūs dzirdēt. Sirds viņam lec krūtīs kā uztraukts putns krātiņā. Ja barons nebūtu solījies pagaidām atlaist kādu daļu

maksājamās summas, ko tad? Bet lai kā būdams, viņš noņemas turēt drošu prātu un rādīt jautru izskatu. Varbūt, tā izturoties, viņš tad arī dabūs dzirdēt labas ziņas, jo viņam tā liekas, ka ar dūšu, drošību un jautru prātu laime piespiežama pie paklausības. Tādēļ arī, sētā ieiedams un sastapdams vārtos gana zēnu, uzrunā to jautri un laipni:

— E, pudži, ko tu te kā virsvagaris rīkojies pa sētu?

— Ganu aitas, — atsaka zēns. — Viņas aiz vārtiem pa papuvi un aparīnu labi ēd, un es viņas tepat no nama priekšas varu pārredzēt.

— Un tepat pie mājām ganot un pašam pat sētā stāvot, tev tāda gaŗa maizes tarba kaklā? Vai nu prāts!

— Tā nav vis maizes tarba, — priecīgi paskaidro zēns. — Tanī lasu kosas. Šogad brīnum daudz kosu, nevien ziemiectes, bet arī jaunas — tādas baltas, mīkstas un gardas.

Dižajā ābelē istabas galā svilpj strazdi, gan gaŗi vilkdami, it kā tilinādami, gan ātrās un īsās skaņās trikodami. Jēkabs paskatās turp. Veseli trīs pāri tur viņu sēd, bet dobums ābelē tikai viens, un ap to nu notiek, acīm redzot, sacensība un cīņas. Viens pāris jau ieņēmis dobuma ieeju, nomezdamies tam tuvumā, kamēr pārējie divi pāri šūpojas luknajos zaros ābeles galotnē, jo skaļi svilpdami un, liekas, zemjup skatīdamies, it kā gribētu aicināt cilvēkus palīgā, lai šie nāk un izšķīr, kuŗam pārim no visiem trim īsti pienākas dobumā mājas vieta, jeb atkal lai cilvēki ierīkotu tiem kādas jaunas mājas, tā ka visi varētu še palikt.

— E, sveiki, ilgi neredzētie svešzemes ciemiņi! — Uz strazdiem noskatīdamies, runā sevī Jēkabs. — Ja mani nebūs laime atstājusi, arī jums neklāsies slikti: ņemšu vakarā pat un pagatavošu katram pārim savu burķinu, vai nu izmeklēdams malkā kādus dobus runguļus, aizsīzdams tiem galus ciet un sānos ieurbdams pa caurumam, vai arī izplēsīšu no malkas šķilām lubiņas, vai izskaldīšu dēlītes un pagatavošu jums koŗas mājiņas, kuŗas kā sālnīkas karāsies ābelē, katrā galvenā ķeburī pa vienai. Tur tad varēsīt dzīvot visu vasaru kā pilsētnieki zaļumos — svilpodami, trikodami un nekā nedarīdami.

Zirgus ielaidis steliņģī un iesviedis no kūts augŗas kārklē pa klēpim siena, Jēkabs soļo pa sētu uz istabu droši paceltu galvu, bet sirds viņam lec tik strauji, tīri baigi. Namā iegājis, ierauga pavardā māti — tādu bēdīgu un noraudājuŗos, patlaban viņa slauka asaras. Viņŗ saprot uzreiz, ka tēvs nav pārnācis ar labām ziņām, un sirds viņam saŗņaudzas. Tomēr viņŗ savaldās, apspieŗ savu uztraukumu un, cik vien iespējams, rādīdams bezbēdīgu ģīmi, uzrunā māti jautri, tīri priecīgi, it kā ko lielu un seviŗķu padarījis:

— Māt, ko tu izskaties tāda bēdīga un pat noraudājusies?

— Dēls, dūmi cērt acīs. Apses malkai pārlietu sīvi dūmi, — atteica māte, acis uz augŗu nepaceldama.

— Jāatgrūŗ vēlogs vaļām, lai dūmi iet ārā, — nosaka Jēkabs, iziedams pavardam cauri un atgrūrdams dibena sienā ierīkoto aizŗaujamo dēli, tā ka nelielais dūmlodziņŗ nu ir vaļām; tikai pats viņŗ redz, ka ŷis viņa darbs ir veltīgs, jo pavardā dūmu taisni tagad nav tikpat kā nekādu. Pa dūmlodziņu dzirdama atkal strazdu svilpoŗana. „Nabaga āŗzemju mūzikanti, laikam gan ŷe par velti svilpjat un stabulējat: dzīves vieta, diezin, vai jums ŷe iznāks!” Bēdīgi viņŗ sevī nodomā, iedams atpakaļ caur pavardu un dodamies istabā.

Tēvu viņŗ atrod istabā sēŗam uz puīŗu guitas malas un krakŗķinām pīpi.

— Nu, tēt, kā gāja?...

Tēvs iekāsējas, brīdi klusē un tad saka:

— Vai, dēls, nezini, kā dziesmu grāmatā teikts:

Uz kungiem cerēt viss ir velt'!... Jā, barons par maksas gaidīŗanu negrib ne dzirdēt. Nezinu, vai tad tās paŗas kalpu prāvas dēļ, jeb tur citi kādi iemesli, bet vecais lielkungs rādās tāds auksts un ass, kādu sen nebiju redzējis. Prasa, kālab nevarot maksāt, vai neesot bijis paaudzis? Saku, bija

paaudzis, cienīgs lielkungis, maksas tiesa ienākusi arī būtu, bet naudas vajadzīgs maksāt dēlam skolu. Nu noprasa man, ko sūtot dēlu skolā, kad naudas neesot? Un par ko gribot dēlu izskolot, — vai par studentu? Kad uz tādām lietām gribot domāt, tad vajagot papriekš izmaksāt mājas. — Redzēju, ka nekas tur nav gaidāms; apskrējās tad arī sirds. Atteicu droši un stingri, ka gribu gan dēlu izmācīt par studentu, sacīju ar Dievu un nācu projām. — Domā, ka viņa dēli vien var būt studenti! Bet es parādīšu, ka arī man būs dēls students, un lai man arī būtu jāved pēdējā govs iz kūts ārā! Jā, Jēkaup, tu iesi skolā, kā gājis! Naudu gādāšu, lai arī to ņemtu kur ņemdams! Vēl šodien, ne pusdienu negaidījis, aizjāšu miestā un paaicināšu Ābrāmu vai citu kādu žīdu, lai nāk līdz skatīties govis. Divas pārdosim, un tad skolas nauda tev, dēls, iznāks. Gan tagad neizdevīgs brīdis lopu pārdošanai: pavasara laikā tie vāji, kādēļ cenas zemas. Bet ko lai dara? Citas izejas nav, un skolu kavēt vai pat mācības mest pie malas tu nedrīksti. Kamēr manas acis būs vaļā un kamēr manas rokas vēl kustēs, tev skola būs! Gotiņu iz kūts, un dēlu uz skolu!

Šos vārdus tēvs noteica ar tādu stingru apņemšanos un tādu cietu balsi, kādu Jēkabs nebija paradis pie viņa dzirdēt.

— Kuŗas govis tad tu domā pārdot? — vaicā sēri nopietnā balsī māte, istabā ienākusi un klusi noklausījiesies sarunā starp tēvu un dēlu.

— Tas tev kā saimniecei pašai vislabāk jāzin, — atsaka tēvs. — Man pārdošanai vislabākās tās govis, par kuŗām var dabūt vairāk naudas. Tev visvajadzīgākās tās, kas dod vairāk piena.

— Viena tad būs jāņem vecā Zale un otra Zīle ar visu teļu. Zale gan ir visai pienīdzas sugas, bet nu jau veca un vieglāk pieciešama par citām. Zīle nav liela pienīdze un drīz noslaucas. Nenoslaukta un ar visu teļu viņa būs tagad cenā vairāk par citām.

— Es biju domājis, vai Baltmuguri nevar ņemt Zales vietā. Bet lai notiek, kā tu gribi, — nosaka tēvs.

— Nē, Baltmugure ir vecpiene, visu ziemu noslaukta. Par to dos vēl mazāk nekā par Zali, — māte bēdīgi prāto. — Ak, grūti jau gan būs! Piena lopu par veselām divām galvām uzreiz mazāk, — tas ir liels šukums. Gaļas pavalga tā maz; vasaru piena lāse arvien vajadzīga.

— Gan māt, iztiksim, — nosaka tēvs kā mierinādams. — Ēdīsim tādu garozu, kāda būs, tik Jēkabs dabūn skolu. Svešu gājēju mums nav kā puisis un ganelis. Kad tik tiem ko piemest, — paši jau iztiksim, kā kuŗu reiz būs. Apsēsīm laukus, atliks zirgi brīvā, nožūs ceļi, paņemsim ar Indriķi vai Andruli kādu lastu kaļķu, aizvedīsim Liepājā. Tik daudz jau peļņas iznāks kā nopirkt pusmucu siļķu.

— Iztiksim, iztiksim, — pievienojās tēva domām māte. — Kad siļķes pavalgs pie rokas, tad jau ir kur pieķerties. Bet tu, Jēkaupiņ, dēliņ, mācies tad nu skolā čakli un uzvedies labi kā līdz šim, lai mums ir prieks par tevi, un kad būsi par ko izmācījies, tad neesi lepns, neaizmirsti mēs, savus vecākus, un par visām lietām ieraugi Maidzi un palīdz tai, kur vien varēdams. Redzi, dēliņ, kā mēs visi tevis dēļ ciešam, pūlamies un ar visu esam pieticīgi. Viņa tev vienīgā māšele, un cik viņa liela dzīveniece un kā par tevi norūpējies! Vēl jau tīri bērna kārtā, — nu tik četrpadsmit metu, bet man jau dižais palīgs, aizstāj gandrīz meitas vietu.

— Māt, ja man izdosies dabūt vēl kādas stundas un uz priekšu varēšu vairāk ar tām nopelnīt nekā līdz šim, tad es Maigu vedīšu sev līdz, sagatavošu mācībās un gādāšu, ka viņa var iestāties meiteņu ģimnazijā, — Jēkabs saka, mātes vārdu kustināts un pacilāts.

— Vai nu, dēliņ, meitenēm vajadzīgs iet taisni pilsētas skolās un pat ģimnazijā, to es nezinu, — tu to zināsi labāk. Es domāju, ka Maidzītei pietiktu, ja viņa tepat pagasta skolā varētu iet kādu vasaru; taču vairāk ko pamācītos nekā pa ziemu vien; varbūt to pašu vācu.

— Nē, māt, es vasaras skolā ātrāk neiešu, kamēr Indriķis nebūs precējies, jo kas gan tev cits darba laikā visur palīdzēs, ja mājās nebūs otra pašu sievieša, — nosaka meitene nopietni.

— Tātad pārdodamās govīs būs Zale ar Zīli? — ievaicājās tēvs, pieceldamies un likdams cepuri galvā.

— Jā, lai paliek tā. Citādi nekā labāk neiznāk, — atbild māte. — Tūliņ jāsi uz miestu pēc žīda?

— Ko tad vēl gaidīs?... — Tā tēvs, iedams pa durvīm ārā, kur viņam seko arī Jēkabs.

— Bet, māt, kad Zali pārdod, tad mums nepaliek vairs nevienas zalas govīs, — tikai dūmas un zilās vienas vai atkal melnas un raibas, — žēlojās Maiga, bēdīgi lūkodamās mātei acīs.

— Nekas, bērns, izaugs atkal citas. Šogad atšķirto teļu starpā ir taču divi zali: mazais vērsēns un Oča; abi tik koši zali kā jauni vaŗa pieckapeiku gabali.

Jēkabs priecīgs ved Zilkrēti un Baskāji no kūts ārā. Viņam nu nemaz vairs nav vajadzīgs saņemties un piespieties, lai mākslīgi izrādītos jautrs un priecīgs, jo tāds viņš nu jūtas patiesībā. Tēvs, izvedis iz kūts veco ķēvi, uzsedzis tai pelēku seģenīti, paņēmis vices galu rokā, rīkojās patlaban jāt projām.

— Tēt, vai neuzliksi ķēvei sedlus? — vaicā Jēkabs. — Sapravīti tagad ir. Vienkārt, būs labāka sēŗa un, otrkārt, glītāki izskatīsies. Kam tad tos pērn ūtrupē īsti nopirka, kad nekad nelieto? Un lai ar sedliem kā, bet tos lūku apaušus katrā ziņā mauc taču nost un uzmauc vai nu iemauktus, vai vismaz pītos kaņepju apaušus.

— Dēls! — izsaucās tēvs, vientiesīgā labsirdībā un sirsnībā skatīdamies Jēkabam acīs. — Vai nu es ieŗu lepoties ar zirgiem, sedliem un iemauktiem vai kādiem labiem apaušiem? Man pietiek ar to paŗu veco ķēvīti, lūku pavadiņu un pelēko seģenīti.

Jēkabs nerunā pretī. Viņš saprot tēva domas: viņš saprot, ka tēva lepnums ir viņš, — viņa skolotais dēls, kā tēvs mēdz sacīt, un aiz šā lepnuma viņš nekādu citu lepnumu vairs nepazīst.

Cīrulniekos gandrīz katram saimniekam ir savs zināms lepnums. Tā Ķirmgrauzis mēdz lepoties ar savu bagātību un labo satiksmi ar baronu; Ezernieks ar to, ka tur kroņa muiŗeli uz arendi un abas savas meitas sūta pilsētā skolā; Birznieks ir lepns uz savu biŗkopību, vecais Rēkums uz saviem varenajiem zirgiem, Glīzda uz savām skaistajām meitām; Silarājs, kam cita nekā nav, uz ko varētu būt lepns, lepojas ar savu paŗu staltu neŗanos un skaistām, allaŗ labi saskrullētām ūsām. „Un manam tēvam viņa diŗākais lepnums esmu es,” domā Jēkabs, „kādēļ man arī jācensŗas un jāpūlas būt tādām, ka viņš ar mani tieŗām varētu dienās lepoties, vismaz lai viņam nevajadzētu manis kaunēties.”

Ar vieglu sirdi, jautru prātu un galvu pilnu gaiŗu domu, viņš dodas iz sēŗas ārā, atpakaļ tīrumā. Patlaban skaņi — un kā viņam tagad liekas, neparasti priecīgi — sāk atkal svilpt kāds strazds. „E, līksmie melnsvāŗči, paldies jums par sveicienu un gaiŗas gaitas novēlēŗanu! Esiet tagad bez bēŗām, jūs te svilpsit un dziedāsit visu vasaru.” Un ieraudzījis gana zēnu eŗam pa otriem vāŗtiem uz papuvi pie aitām, viņš tam uzsauc:

— Sīmani, zini ko: vakarā būs burŗinu taisīŗana strazdiem. Tik sarīkojies!

— Un kosu vāŗīŗana. Āŗe, man jau labs kules gals pilns, — atsaucas puika, pacēlis tarbu uz augŗu.

Jēkabam tagad tā ap dūŗu, ka viņš arī brālim un puisim labprāt teiktu ko patīkamu vai vismaz ko jautru uzsauktu. Bet tie abi pa to starpu — viens birzēdamas, otrs sēŗdamas — aizgājuŗi jau krietni tālu no tās vietas, kur pirmīt palikuŗas ecēŗas un kur viņam tagad darbs atkal sākams. Bet turpat tuvumā uz eŗas stāv ciemiņu ganu meitene, kas savas avis ganīdama pa Druvinieku papuvi, atlaidusi tās līdz pat Stīpnieku tiesai.

— Kālab tu, aitgane, nedziedi? — uzrunā viņu Jēkabs, nonākdams pie ecēŗām.

— Kālab es dziedāŗu? Tagad jau dzied cīrulis. Vai tu saproti, ko viņš dzied? — atrunājās meitene dzīvi un droŗi.

— Neesmu cīruļu valodu mācījies.

— Te nu bija! — izsaucās meitene tītīdama. — Esot arī cīrulnieks, bet cīrvju valodu nesaprot!

— Tu proti?

— Zināms.

— Ko tad viņš dzied?

— Nu tad klausies, uzdziedāšu tev viņa dziesmu latviskis!

Un, atvilkusi villaini no mutes nostāk un atmetusi galvu vairāk atpakaļ, skuķe skaņā balsi sāk dziedāt:

Arājiņ, arājiņ,

Paklāj savu kažociņ!

Tūliņ kritīšu zemē,

Tūliņ, tūliņ, tūliņ,

Līņ, līņ, līņ, līņ,

Tūliņ, līņ, līņ, līņ, līņ, līņ...

Dziesmiņu nodziedājusi un arī beigu tilinājumus izvilkusi jo gaŗi un smalki, cenzdamās savu balsi pēc iespējas pieskaņot cīruļa skaņu pavedienam, skuķe saka:

— Bet kam tu nepaklāji savu mēteli? Rau, cīrulītis krišus nokrita zemē un laikam nolauza spārniņam galu.

— Te zeme tagad mīksta un smalka, tikko saecēta. Tur iekrizdams, viņš nedz sasitās, nedz viņam nolūza spārna galiņš. Ja krīt tavā papuvē, tad paklāj savu villainīti. Bet saki, mazā gudriniece, kā meita tu esi?

— Ja dižs gudrinieks esi, uzmini, — meitene tītī.

— Evartenes?

— Tā gan laikam būs. Bet no kam tu mani zīmē par Evartenes meitu?

— To varēju no tam, ka tu esi tāda pat liela dziedātāja un runātāja kā viņa, un arī tāda pat tev skaista seja.

— Jā, tagad tu mani brīnum ieskati skaistu, kad man nesājama drānele galvā, veca villaine apsegā, darbdienu lindruks mugurā un pastalas kājā; bet svētdien, kad biju nogājusi pie Maigas, ģērbusies svētdienas drēbēs un kad man bija kurpes kājās, tad visu laiku tikai grāmatā vien bijī iemiris un nelikies mani ne redzus, lai gan es tev vairākreiz tīši gāju pavisam tuvu gaŗām, gaidīdama, vai mani neaiztiksi, jeb vismaz vai ko neteiksi.

— Vai tu tā bijī?

— Ak, tad redzēji gan mani?

— Ja nebūtu redzējis, tad nezinātu.

— Es jau arī pati gribēju tevi kā aiztikt, vismaz aizsist tev grāmatu ciet, vai pagrūst roku, kad rakstīji. Bet kad tu mani nemaz nelikies redzus, tad nedrīkstēju.

— Tu ar Maigu labi satiec? — vaicā Jēkabs, zirgus iejūdzis un sākdamš ecēt.

— Diži labi, labāk nekā ar pašu mājas mergelēm. Mēs bieži aizejam viena pie otras. Bet vasaru, kad satiekamies pļavās vai citur kur uz lauka, tad arvien sadziedam. Mums brīnum satek balsis.

— Kā tevi sauc?

— Baibu.

— Jauks vārds.

— Jauks gan, bet veclaiku. Tagad neviens tēvs, māte šādā vārdā savas meitenes vairs nekrīstī. Tikai dažām vecākām sievām šāds vārds vēl atlicies. Tālab arī māte un citi mājiniēki nesauc mani par Baibu, bet par Paipalu.

— Vēl jaukāks vārds! Bet saki, Paipala, cik tev gadu? — vaicā Jēkabs, lai kaut ko sacītu un lai saruna ar valodīgo skuķi nebūtu jāpārtrauc.

— Kam tu gribi zināt manus gadus? Neba tu mani precēsi, — runā meitene, priecīgi iesmiedamās.

— Ko var zināt.

— Jā, šis jau mani brīnum precēšus! Tu apprecēsi kādu vācieteni vai muižnieci, kad būsi par ko izskolojies. Visi to vien runā, ka tu izmācīšoties par studentu, palikšot lepns un nepazīšot pats vairs savus vecākus, kad tie visu nabadzību būšot par tevi izdevuši. Tad viņiem būšot no mājām jāizput un jāiet atkal par kalpiem.

— Ardievu, lielā valodniece! Man jābrauc nu ecēt lauka otrā malā.

— Ardievu! Bet kad brauksi atpakaļ uz skolu?

— Svētdien.

— Pārnes Maigai dižas labas dienas no manis un saki, ka es svētvakar varbūt noiešu.

— Labi, labi.

Un, pātagu sašviukšinājis, viņš brauc uz lauka otru pusi, sevī domādams: „Dzirdi, puis, ko par tevi ļaudis runā! Tev jāsaņemamas ar divkāršu sparū, lai pēc iespējas drīz un sekmīgi varētu izstaigāt skolas gaitas, kļūt par derīgu cilvēku dzīvē un apgāzt ļaužu aizspriedumus, kādi tiem ir par skolu un izglītotu cilvēku vispār, bet par mani sevišķi, tādēļ ka mani vecāki ir mazturīgi cilvēki, kas patiesībā nemaz nepieder pie īstās saimnieku kārtas, jo tikai priekš gadiem piecpadsmit palikuši no kalpiem par saimniekiem, uzņemdamies nabadzīgos Stīpniekus uz renti un vēlāk iepirkdami tos par dzimtu; tomēr pa visu šo laiku nav tur varējuši necik iedzīvoties, kā jau vispār šinīs mājās neviens nav iedzīvojies, — visi agrāk vai vēlāk izputējuši. Tālab nu ļaudis gaida, ka mēs, kas no kalpu kārtas esam cēlušies un vēl tagad ar kalpiem radojamies, ko visi īstās saimnieku kārtas piederīgi ieskata par kaunu, ar laiku arī izputēsīm no mājām. Un kad šāda mazturīga, no kalpu kārtas izauguša saimnieciņa dēls iet vēl ģimnazijā, tad to visi uzskata nevien par neizprotamu, neattaisnojamu parādību, bet pat par patiesu ļaunumu. Turīgu saimnieku dēli gandrīz neviens neiet ģimnazijā, bet nabadzīgā Stīpnieka gan! Protams, ka mūsu izputēšanu tad arī vēlas tiklab kalpu ļaudis, kā arī saimnieki, jo skauģu netrūkst nedz vienos, nedz ošos. Bet viņu ļaunajām cerībām nebūs piepildīties! Godīgam darbam un cēliem centieniem nebūs iet bēdīgi bojā!” Pret vēju ejot un pa arumiem brienot, Jēkabam šķiet, it kā viņš ietu un cīnītos jau pa dzīves bangām, pārvarēdams šķērslī pēc šķēršļa, noiedams posmu pēc posma dzīves cīņās un tuvodamies kādam dižam mērķim. Soļojot turp, uz lauka otru malu, vējš viņam pretī, tā ka dažbrīd tīri elpas pietrūkst, ar to cīnoties, bet, nākot atpakaļ, tas pūš no muguras puses, kur tad viņam, ir zirgiem iešana vieglāka. Tā laikam būs arī dzīvē — viņš domā — viens cēliens ir grūts, ošrs atkal vieglāks, un ja tā dzīves grūtības un vieglāki brīži cits par citu mainās, tad jau pietiekoši gādāts, ka viņas gaitas staigāšana nevar būt nedz vienmuļīga, nedz citādi nepatīkama vai nepanesama! Vieglas dienas vien cilvēku pārāk izlutina, grūtas dienas vien atkal pārāk nospiež; bet, ja vienas mainās ar otrām, tad dzīve taču saucama tikai par jauku, jo tādai tai pēc patiesības jābūt. Bet lai arī dzīve viņam būtu diezciķ grūta, diezciķ aukaina un bangaina, viņš tomēr glēvi un bailīgi nemeklēs nomalē aizvēju, nelocīsies apstākļu priekšā un nedzīsies pēc sava labuma uz citu rēķina, bet dzīvos un cīnīsies godam.

Tā viņš sev solās, strādādams glūdainajā Sviķu kalna zemē, kur darbs allaž grūts: mitrā stāvoklī, kā tagad, tā vesedām pickām līp pie postalām, tā ka kājas var tikko cilāt, bet vasaru sakaltusi tā cieta kā pliēns, un lielie kankaļi tur sadauzāmi tad tikai ar ciņa pieti. Un ko viņš šai grūtajā darbā te šodien sev solās, to viņš grib turēt un pildīt visu mūžu. Sviķu kalnā viņš pirmoreiz dabūjis iepazīties ar dzīves grūtumu, ar darba smagumu: te viņš jau puisēna gados sausās vasarās līdzējis tēvam plēst augšām sakaltušo papuvi, gan dzīdams divjūgu arklā jūgtos zirgus, gan arklū turēdams, gan atkal ar ciņa pieti kankaļus sizdams, tā ka dažreiz dzirksteles apšķīda. Cietajā Sviķu kalnā viņš radinājies cietināt savu raksturu, smagajā darbā — panest dzīves grūtības. Tālab dzīves grūtības viņu vairs nebaida, dzīves vieglumi viņu nevilina.

9.

LAIME CEĻMALĀ

Jauna svešiniece pie pelēkā akmens. — Mātes domas par ceļmalā atrastu mantu bezvērtību. — Indriķis sajūt sevī pārvēršanos.

Kad Indriķis ar Jēkabu un puisi pārnāca pusdienā, parastais pusdienas laiks bija jau krietni pāri, bet par to atkal viss Sviķu kalns bija pilnīgi apstrādāts, un darba rīki pārvesti uz tuvāko lauku, kur sēšanu bija nodomāts sākt nākošās dienās, kad arī tur zeme būs pienācīgi nosusējusi. Pusdienu paturējis, Indriķis ar lāpstu pār kamiesi aizgāja nolīdzināt apsētā tīruma ežmales un novākt no pļavmalas kankaļus un akmeņus, lai paežas, kur aug vistreknākā un visbiezākā zāle, būtu tīras un iznāktu labs siens. Tāpat dažās vietās pakalnē nācās izmest pa vagai, lai lietus laikā kalna iegorēs nesakrātos ūdens un neizgulētu sēju.

Darbu pabeidzis, Indriķis gāja mājās nevis vairs tiešām pa tīruma ežu, kā bija atnācis, bet pa celiņu lejpus kalna, starp tīrumu un pļavu. Gaiss pēcpusdienā bija gandrīz vispāri noskaidrojies, un saule spīdēja spoži un tīkami, aizvēja vietās it manāmi sildīdama. Pa aizkalni, kur vējš aizņēma mazāk, nekā kalnā vai citur klajumā, Indriķis soļoja nesteigdamies un it kā tīšu kavēdamies, jo agrā pavasara saule viņam aizvien mēdza būt mīļa, un tagad, pēc aukstās un nemīlīgās priekšpusdienas, viņam bija sevišķi patīkami sildīties pretī spīdošās saules ieslīpos staros.

Nonācis pie lielā, pelēkā akmens ceļmalā, kas notālēm izskatījās kā mērens siena tupesis un kuŗam līdzās atradās kupls kārķļu krūms, kuŗš, būdams bez lapām, gan bija stipri rēns, Indriķis ieraudzīja akmenim un krūmam aizvēja pusē pelēkajā pērnajā zālē guļam kādu sievieti. Pārsteigts viņš palika dažus soļus atstatu skatāmies un brīnāmies. Pēc brītiņa viņš piegāja gulētājai tuvāk un nu redzēja, ka tā bija jauna, skaista meita — dzelteniem matiem un, kā varēja vērot, zaļoksniģu vidēju augumu. Ģērbusies tā bija sētu meitu svētdienas drēbēs pēc parastās modes un pār pleciem pārsējusies pelēku villaini ar ruslām malām, aiz kuŗas, it kā pret aukstumu sargādama, bija aizbāzusi abas rokas. Kājās bija kuŗpes paaugstiem papēžiem un ādas aizsienamiem. Pagalvī bija paspiesta kāda paprāva, vecā villainē sasieta nešļava, kuŗā, kā likās atradās drēbes.

Indriķis nejauši iekāsējās, un svešā gulētāja pamodās, atvērdama acis un nu savukārt izbīnīdamās. Piecēlusies sēdus, viņa, pārvilkdama sev ar plaukstu par seju, it kā gribēdama aizslaucīt projām miega atliekas un acu māņus, pa daļai samulsusi un nokaunējusies, pa daļai bezbēdīgi smaidīdama, uz Indriķi skatīdamās, bet tomēr it kā sevī runādama, teica:

— Ak, kā es biju iemigusi! Nosēdos aizvējā, atlaidos, — gribēju brīdi atpūsties — saulīte spīdēja tik jauki, silti — un pret pašas gribu bija uznācis miegs.

— Labdien, skaistā svešiniece! Žēl, ka tevi uzmodināju, — sacīja Indriķis, būdams arī ne mazuma apmulsis un nezinādams nekā cita labāka svešajai jaunavai teikt.

— Labi, ka uzmodinājāt. Citādi, diezin, cik ilgi būtu vēl gulējusi, — atteica meita, labdienu atņēmusi, piecēlusies stāvus, pārsiedama par jaunu savu villaini un rīkodamās uz iešanu. — Bet brīnums gan man pašai par to, ka tā, tīri nemanot, bija varējis uznākt miegs.

— Tāds negaidīts miega mirklis nozīmējot mīlus viesus val citādu kādu laimi, — Indriķis jokodams atteica.

— Kur nu man, ceļa gājējai, svešā pusē un ceļa malā gaidāma kāda laime? Mana laime tā — jo drīzāk nostaigāt savu ceļu. — Un, to teikusi, viņa noliecās un sāka savu nešļaviņu ciešāki sasiet.

— Uz kurienu tu iedama? — vaicāja Indriķis.

— Eju uz Lēnām meklēt vietu.

— Kādu vietu?

— Kādas jau pie saimniekiem ir.

— Kālab taisni uz Lēnām? Vai esi katole?

— Jā.

— Vai tev vieta tur jau skaidri zināma?

— Nē. Dabūju tikai zināt, ka tur kādam saimniekam esot kalpone vajadzīga. Ceru tur salīgt.

— Kamdēļ tev tik tālu iet? Kalpones vietu vari dabūt tepat. Mums arī vēl nav kalpones.

— Kur tas ir?

— Tepat šinīs mājās, kuŗu tiesā tu tagad gulēji. Āre, tepat aiz kalna. No šejienes redzams tikai istabas čukurs un akas kārts gals. Rau, tur, kur dūmi iet gaisā.

— Kur dūmi, tur siltums, bet kur siltums, tur satiecība un laba dzīve. Varētu palikt arī tepat, — runāja meita lēnām, it kā sevī pārdomādama tuvāk par izsacīto priekšlikumu. Tad, brīdi klusējusi, viņa, Indriķim acīs lūkodamās, jautāja:

— Vai jūs esat saimnieks?

— Jā, ir nē. Pēc patiesības tēvs ir saimnieks, bet mājas un pa lielai daļai arī ārpus mājas visi saimnieka pienākumi man pārzināmi. Arī gājēju līgšanu es izdaru, — tā Indriķis.

— Un kas ir saimniece?

— Māte.

— Taisnību sakot, tiešām nezinu, ko darīt, — runāja meita lēni un domīgi, it kā pati ar sevi. — Nekādu piederīgu man Lēnās arī nav, un darba cilvēkiem jāstrādā tik šur kā tur.

— Bet vienāda ticība, — Indriķis lēni iemeta starpā.

— Ko man tas var līdzēt? — meita atteica, galvu pamezdama atpakaļ. — Vienāda ticība nedz darbu pavieglinās, nedz algu palielinās.

— Bet to gan tev jau priekšlaikus atgādinu, ka pie mums būs tikai viena pati kalpone. Tagadīt pat nav nevienas, jo līdzšinējā priekš kāda laika nopietni sasirga, un to jau pirms Jurgā aizveda pie vecākiem. Bet divas mums arī nekad nav bijušas, jo mūsu mājas nav lielas, un, tā kā vīriešu esam pavairāk, tad sievietēm ejam lauka darbos bieži palīgā, kur tas iespējams.

— Tas man vienalga, divas kalpones vai viena. Par divām nestrādāšu, un, ja arī divas kalpones ir, bet otra nav nekāda krietna pretiniece, tad tikpat maz labuma. Bet kāda alga?

Indriķis minēja vidējo algu, kāda tai apvidū tos laikus bija parasta. Algas ziņā drīz bija panākta vienošanās.

— Labi. Esmu gatava iet pie jums par kalponi, — meita pēc brīža sacīja.

— Un kā tev vārds?

— Oņa.

— Tu esi leitene?

— Tā ir.

— No tavas runas un apģērba spriežot, to nevar teikt: tu runā latviski tikpat skaidri kā mēs kurzemieki; arī ģērbs tev tāds kā mūsu sievietēm.

— Esmu jau no mēģeles gadiem dzīvojusi kopā ar kurseniekiem gan pie mums leišos, gan arī dažos apgabalos pašā Kursā, un tā esmu pati palikusi gandrīz tikpat kā par kursenieci. Bet kas es esmu, to lūgtu citiem nesacīt, vismaz no pirmā gala ne, un sauciet mani kursenieces vārdā par Annu. Citādi man būs nepatīkami; jūs zināt, kursenieki mīl leišus nicināt un darīt tiem pārestību.

— Labi. Sauksim tevi par Annu, un kas tu tāda esi, par to šimbrīžam nekā neteikšu. Bet nu ņem nešļavu un iesim mājās!

To teicis, Indriķis noliecās un gribēja palīdzēt meitai uzcelt nastu uz pleciem, bet, iekām viņš paguva pielikt rokas pie nastas, meita bija to ar labo roku pati jau uzsviedusi sev uz kreisā kamieša un, noteikdama: — Nav smags, — sāka iet pa celiņu uz māju pusi.

Indriķis, meitai blakus iedams, nevarēja nociesties atkal un atkal pamest acis uz viņas pusi un nolūkoties viņas gājienā un sevī par to nopriecāties. Būdama paprāvu un vairāk drūktu nekā snīdru

augumu, viņa tomēr soļoja tik denkti un viegli, it kā palēkdama, kā kad izpildītu kādu dejas vai rotaļas gājienu istabā, bet nevis nestu uz kamieša nesamo pa diezgan nelīdzenu ceļu. Iedama viņa pastāvīgi sarunājās, šo to prasīdama Indriķim gan par viņa māju un ļaudīm — viņas nākošiem darba biedriem, gan par tuvākām kaimiņu mājām: kā tas saucot, kādi kuņģi dzīvojot cilvēki un tā tālāk. Prašņādama Indriķim gan par viņa māju un ļaudīm — viņas nākošiem darba biedriem, tā izteica ko jocīgu, tad jautri un priecīgi smējās, tā ka viņas skaistie, veselie zobi vien baltoja.

Netālu no vārtiem viņiem izskrēja pretī sētas suns. Pierikšojis Indriķim klāt, kas tam pāra reiz noglaudīja galvu, tas brīdi ziņkārīgi vērīgi nolūkojās svešiniecē.

— Kāds koši melns suns! Kā to sauc? — vaicāja meita, bāzdama roku sev svārku kabatā.

— Plušķi, — atteica Indriķis.

— Plušķi, še tev kukuļa, — meita runāja, izvilkdama iz kabatas un pasniegdama sunim rupjas melnas maizes garozu. — Mēs būsīm draugi. Tu mani pirmais sagaidīji jaunās mājās, es tevi arvien labi kopšu.

Stīpniece radās namā patlaban beržot slaucenes un piena traukus, kad Indriķis ar meitu pārnāca mājās.

— Āre, ko es pārvedu, — viņš teica, namā ieejot.

— Māte? — meita, viņu pārtraukdama, paklusi vaicāja un, dabūjusi par atbildi, ka tā ir, viņa, teikdama:

— Dievs palīdz, māt! Vai jums meitas vajaga?... — Žigli noliecās un noskūpstīja tai labo dilbu netālu no elkoņa, jo roka pati bija slapja un netīra — ar zvirgzdiem.

— Paldies, meit, paldies! Kā nu nevajadzēs? Jo vairāk palīgu, jo labāk, — atrunājās Stīpniece, no salmiem savīto beržamo kušķi apmērcēdama zvirgzdu silītē un turpinādama beršanu. Bet Indriķis runāja tālāk:

— Redziet, māt, kāda man gadījās laime: šo prāvo mergu es atradu Sviķu kalna lejā, ceļmalā pie lielā, pelēkā akmens. Vai tas nenozīmē laimi?

— Tādām ceļmalā atrastām mantām pašām par sevi daudz vērtības gan nemēdz būt, tomēr laimi viņas nozīmējot, — atteica māte.

— Bet nu, māt, sakiet taču, kā viņa jums patīk! Ko domājat, kā varēsīt ar viņu sadzīvot? — uzstāja Indriķis.

— Ļauj, lai jel saskatāties tuvāk! Ir govīm, kad divas svešas pirmoreiz salaiž kopā, ļauj vienai otru apskatīt, vai iznāks badišanās, vai ne, — runāja māte, uzsliedamās tagad stāvus un turēdama kreisā rokā pusberztu slaucenīti, bet labajā beržamo kušķi. Balss viņai gan arī tagad skanēja tāpat nopietni kā līdz šim, bet seja smaidīja.

— Es domāju, māt, mēs nebadīsimies, — atteica meita, jautri smiedamās.

— Ja būsi tole, tad ne; ja raģe, tad jau bez badišanās neiztiksim.

Puisis Andrulis, kas arī ienācis namā, dzirdēdams sarunu starp saimnieci un jauno kalponi, nevar nociesties, nejaukdamiem vidū.

— Pie jaunas govs novērtēšanas svarīgākais ir nevis tas, vai tā tole vai raģe, jo, ja tā būs aplam badainīga, tad tai vai nu ragus nozāgēs, jeb tā pati tos nolauzīs, bet svarīgākais gan tas, vai tā ir laba pienīce? Kuņa tāda nav, tā drīz pārdodama žīdam kaušanai gaļā.

Negriezdama uz puisa mutēšanos nekādu vērību, saimniece saka:

— Labi, labi, ka nu jauna gājēja. Un viss tik negaidīti: saderēta un pārvesta vienā dienā. Iešu paraudzīšu palaunagu. Paēdīsīt, tad varēsīt iet abas ar Maigu uz laidara augšu sakratīt govīm rītam krateni. Parādīšu tūliņ, kur būs tava guļa un kur varēsīt nolikt savas mantiņas. Kā tevi sauc?

— Annu.

— Āre, Maiga, še ir jaunā meita Anna, — viņa teica namā ienākušai skuķei. Tad viņa noraisīja savu netīro, slapjo skoteli, nometa uz žagaru klēpja un, iegājusi pavarda kaktā, mūrkatlā skaloja

rokas. Atgriezies no kakta atpakaļ, viņa liecās pie žagaru čupiņas, lai skoteles stūrī noslaucītu rokas, teikdama:

— Tā, meit, iesim nu istabā... — Bet skoteli tur vairs neatrada. Te viņa ieraudzīja, ka jaunā meita, savu nešļavu nolikusi nama kaktā uz sola un skoteli apsējusies sev priekšā, jau berž traukus.

— Vai, meit, tu jau pie darba! Es, dzirdēdama sev aiz muguras beržam, domāju Maiģeli stājušos manā vietā. Tev papriekš jāēd launags, tad tik sāksi dzīvot.

— Papriekš jānopelna, — atteica meita, žigli strādādama. Bet Maiga, baidīdamās, ka jaunā meita nenotur viņu par vaļas bērnu un slinķi, saka:

— Ar krateņa sagatavošanu, māt, mums ies ātri: tiklab sienu, kā arī salmus, esmu jau no panta izplūkusi, tikai vēl jāsakrata kopā.

Indriķis, nākdams iz istabas un redzēdams pavadā jauno meitu pilnā darbā ar trauku beršanu, paliek pārsteigts stāvam un brītiņu ar patikšanu nolūkojas uz brašo meitu. Viņas zaļoksniģi pilnais augums, uz vietas kustēdamies un locīdamies, grasīdamies un grozīdamies, liekas viņam tagad vēl patīkamāks un pievilcīgāks nekā līdz šim. Viņa paceļ acis un, ieraudzījusi to, uzsmaida tam laimīgi un it kā pateicīgi, bet tūlī atkal nolaiž acis, dūšīgi strādādama un lūkodamās uz savu darbu.

Brītiņu pakavējies ar acīm pie tīkamā skata, Indriķis iet ārā pie darba, pirmoreiz pēc ilga laika juzdamies viegls un brīvs un nemanīdams sirdī vairs nekādus slepenus sāpju dzēlienus. Tikai tagad viņš atceras, ka visu šo laiku, kamēr ar jauno meitu saticies, viņš par Anlīzi nebija iedomājies ne reiziņ. Tagad viņš tās atcerējās, bet nejuta pie tam vairs nedz sāpes, nedz žēluma, nedz arī citādi kādu uztraukumu. Tiesa, viņš bija gan it kā savādi uztraukts, bet tas bija citāds uztraukums — tāds jauks un patīkams, un tam Anlīze nebija par cēloni. Ārā strādājot, viņam domas nelidoja vairs nedz uz veco ozolu mežmalā, nedz uz Druvinieku sētu, klēti vai istabu, nedz arī kur citur, kur agrāk bija ar Anlīzi ticis, vai arī kur to zināja tagad esam: viņam domas kavējās pašu mājas pavadā, kur tas viņu nupat redzējis un kur viņa bija palikusi strādājot. „Diezin, ko viņa tagad dara un kur un kā es viņu redzēšu vakarā, rītu un tā katru dienu, vai vismaz zinot šē tuvumā. Jā, nu, liekas, man nekas vairs nekait!” Izsaucās viņš priecīgi un kā atviegloti uzelpodams. „Liekas, doktoram Odiņam ir taisnība, ka vienu ģifti varot izdzīt tikai ar otras ģifts palīdzību — ar pretģifti.”

10.

IEGĀTNIS VAI UZKURIS

Gājējs, kas iedomājies sevi par jātnieku. — Neizdevīgs pareģojums ar bada dzeguzi. — Brammanīšu Pēteris atvadās no kalpu gaitas un kārtas un no sevis paša. — Pēterene redz jaunajam saimniekam rokā īstu varas zīmi. — Nepatīkams traucēklis skūpstoties. — Radagaisa atstātais mantojums. — Uzkuris!

Šodien jauka, silta diena — tik silta, kāda šīnī pavasarī nav vēl bijusi. Gan arī šodien pūš stiprs vējš, bet tas ir iegriezies dienvidū un līdz ar to kļuvis arī silts un patīkams. Zilajā gaisā reti kur redzams kāds balts mākulītis, kas, vēja trenkāts, drīz nozuda kaut kur pamalā, tā ka saule ne uz brīža netiek aizsegta. Kuplās egles mežmalā klanās ar savām slaikajām galotnēm un loka savus gaŗos, ar biezām skuju kārtām segtos zarus, it kā gribēdamas pēc ilga ziemas miera izstaipīt un ielocīt savus sastingušos, notirpušos locekļus uz jaunu dzīvi — uz pavasaras un vasaras modro kustību. Vecie ciekuri — tādi izžuvuši, izplāksnējuši, izspūruši, tie kā milzīgas apīņu spurdzes — krīt paukšķēdami zemē, dodami vietu saviem pēcnācējiem. Ziedu putekļi, vēja putināti, kaisās no egļu galotnēm uz zemi tālu visapkārt, pildīdami gaisu ar patīkamu, spirtu, sveķainu smaržu.

Gar mežmali pa pelēko pļavu soļo kāds jauns cilvēks, ģērbies vienkārša laucinieka tumši pelēkās svētdienas drēbēs, mazu tādas pat krāsas platmalīti galvā un kājās zābakus ar stulmiem līdz ceļgaliem. Lai gan labi pāri tikai brokastlaikam, tomēr saule silda tik stipri, ka gājējam sameties jau silti un viņš savu žaketi, jeb kā šai pusē parasti sacīt, muciņu patlaban pogā vaļām, tā ka kļūst redzama veste ar baltu pulksteņa ķēdi virs tās. Nesamā viņam nav cita nekāda kā tikai pātaga rokā, tāda gaŗa, ar divi uzņēmumiem un drāztu dzeltenu kātu. Pātagu, ap kātu apstinājis, viņš tur kreisajā rokā, labo roku palēni vicinādams sev gar sāniem un tā veicinādams ātrāku iešanu.

Viņš iet drusku salīcis uz priekšu un mazliet arī saliecies uz labo pusi, reizu no reizas uzmezdams acis uz saviem zābakiem, kuŗiem purni kļuvuši pavisam pelēki. Acīmredzot, tas nāk no tam, ka šo pavasari lietus nav vēl lijis, un tātad ziemā sakrājušies netīrumi nav no zāles vēl noskaloti. Bet vecā zāle še ir liela — bieza kā sari. Būdama tā sauktā dzelzszāle, kuŗu viņas cietuma un asuma dēļ lopi labprāt neēd, tā pagājušā rudenī palikusi nenoganīta, bet nožuvusi tāpat un pēc ziemas pārvērtusies nu par kuplu, biezu kūlu, kur iešana mīksta — kāju liek kā sūnā.

Jaunais gājējs liekas atrodamiem patīkamā sajūtā, jo viņa domīgā un pabālā sejā redzami laiku pa laikam laimīgi smaidi — iekšķīgā dvēseles stāvokļa kluss ārējs atspoguļojums. It kā iztraucēts no saviem tīkamiem domu sapņiem ar skaļajām cīruļa dziesmām, kas arī še mežmalā trīcina gaisu, ka skan vien, viņš paceļ galvu uz augšu, noskatīdamies, kur cīrulis zilajā gaisa dzelmē šaujās un vērpjas uz augšu kā no strūklu akas ārā ticis ūdens pavediens, — žvirkstēdams un žvindzēdams. Klausoties mazā brīnišķīgā dziesmu putniņa skaņu mutuļos, kuŗš gan tik pazīstams un jau neskaitāmas reizes dzirdēts katru gadu, bet kuŗš tomēr ar katru jaunu pavasari šķietas kas jauns, brīnišķīgs, vientuļo gājēju pārņem tik līksma sajūta, ka viņš ap kātu savīto pātagu risina žigli vaļām, ņem to no kreisās rokas labajā un sāk ar to pirms skaļi šviukstināt pa gaisu un tad vēl jo skaļi plīkšķināt. Plīkšķieni skan tik stipri kā mēreni pistoles šāvieni, krietni atbalsodamiem tuvējā mežā. Savādais plīkšķinātājs pusbalsī laimīgi iesmejas, laikam sevī priecēdamies par savas pātagas varenām skaņām, kuŗas droši varētu līdzināties muižas kučieŗa pātagas plīkšķienu troksnim. Gana izplīkšķinājies, viņš savicina pātagu atpakaļ ap kātu, paspiež to sev kreisā padusē un tad izvelk iz muciņas iekšējās kabatas kančuku ar skaistu stīrnas kājas kātu, sudrabā kaldinātu. Attinis kančuku vaļām un pārņēmis labajā rokā, viņš pāra reiz cērt ar to sev blakus pie zemes, apmēram tā, kā kad jātnieks sit savam zirgam, tad paskrien gabaliņu tecīnus un, pastipri iekliegdamiem, pārlec pār diviem cērpiem reizē, acīmredzot, domādams sevi brašu, drošu un veiklu jātnieku. Bet tad vīrs tūliņ arī laikam atjēdzas, ka kančuka vien vēl nevienu nepadara par jātnieku un ka jātniekam vajadzīgs vispirmā kārtā zirgs, viņš žigli pagriežas atpakaļ un, kā nokaunējies, lūkojas visapkārt, vai tuvumā nav kur kāds, kas viņa aušulību būtu varbūt redzējis un varētu par viņu smieties, sak: liels cilvēks, bet darās kā puišelis. Tomēr par laimi nekur nav redzams neviens cilvēks nedz tuvumā, nedz tālumā. Zinādams sevi pilnīgi droši, viņš piecērt ar kančuku pie zemes un, atkal gabaliņu laizdams rikšus, iekliedzas vēl diktāk un izlec vēl augstāk nekā pirmoreiz. Tā izpriecājies, bāž pēc brīža kančuku atpakaļ kabatā un soļo atkal tālāk.

Šis ar pātagu un kančuku bruņojies un priekā un laimē smaidošais gājējs ir Brammanīšu Pēteris. Viņš tagad atrodas ceļā uz Radagaisiem, uz kuriem to agrākā Ķirmgrauzene, tagadējā Radagaisu īpašniece, pēc šķiršanās no sava vīra aicinājusi sev par saimnieku. Tā kā Radagaisi ir bagātas mājas, un viņa tās mantojusi no sava nelaiķa krusttēva ar visu iedzīvi, tad viņa Pēterim ziņojusi, ka viņš no savas puses lai neņem itin nekādu mantu, pat arī no apģērba cita nekā, kā tikai to, kas pašam mugurā. Un Pēteris tā tad arī darījis, pat mētelī, kā jau diezgan siltā dienā, kad tas nav nepieciešami vajadzīgs, neņemdams līdz, jo labi viņš zin, ka Radagaisos būs ir mēteļu, ir cita apģērba diezgan, tādēļ ka nelaiķa saimnieka drēbes nav tikušas nedz pārdotas, nedz radiniekiem izdāvātas — pirmkārt, aiz tā iemesla, ka viņam tuvu radu nekādu nav, un, otrkārt, vienīgā mantiniece solījies

nekā ātrāk nepārdot un nedāvināt, kamēr jaunais saimnieks nebūs pats visu apskatījis un katrā lietā teicis savu vārdu.

Tā Brammanīšu Pēteris tad nu arī aiziet šodien Radagaisos par saimnieku vienīgi ar to, kas viņam mugurā. Tikai no savas jaunās pātagas, kuru pagājušā ziemā pats vijis un kuŗai pats drāzis kātu no mēslos pūdēta ozola koka, viņš nav gribējis šķirties, tāpat arī no barona Šalka dāvinātas kančukas, jo tās viņam abas šķietas lielākā saimniecībā nevien vajadzīgas, bet ar tām viņš cerē kā jauns saimnieks arī krietni palepoties; nav taču katram saimniekam tādas lietas, vismaz tāda skaista kančuka nav nevienam saimniekam nekur redzēta. Tās viņš tad arī abas ņēmis līdz, un tā ir vienīgā viņa paša mantība, ieprecoties Radagaisos par saimnieku.

Tālāk iedams, viņš izdzirst dzeguzi kūkojam — pirmoreiz šinī pavasarī. „Labi, ka esmu ēdis jau brokastis un ka arī sīka nauda ir klāt: aizkūkot viņa mani nevar,” viņš sevī runā. Viņam ienāk prātā klausīties, cik reiz dzeguze kūkos, lai pēc vecu ļaužu ticības no tam vērotu, cik gadu viņam būs lemts vēl dzīvot. Patiesībā viņš nekādām zintēm gan netic un par māņticību allaž smējies, bet šodien, kur viņš atrodas ceļā uz jaunu dzīves gaitu un kur viņam nākotne rādās tādā kuplā pārticībā un rožainā jaukumā, kādu kalpu kārtas cilvēks gandrīz nekad nevar piedzīvot, viņam tomēr rodas patikšana mēģināt kaut ko nozīlēt par sava domātā laimīgā mūža gaŗumu, jo viņam it kā pret paša gribu uzmācas šaubas un bažas par savas tik vieglā kārtā iegūtās laimes pastāvību. Savu likteni viņš tātad ļaus dzeguzei pareģot. Bet, tiklīdz viņš iešanā piestājas un sāks klausīties, dzeguze uzreiz apklust un, nejauki ieķērkdamās, aizlaižas no resnās apses pļavas vidū, kur bija nometusies, kaut kur uz meža pusi projām. „Ak tu sasodīta bada dzeguze! Vai man nevienu gadu nebūtu lemts dzīvot jaunajā laimē?” Pēteris, nepatīkami aizķerts, izsaucās un tad naspļāvies, it kā ar izspļautām siekalām gribēdams reizē atsvabināties arī no kaut kā riebīga, iet atkal tālāk.

Pēc apmēram stundas ilga gājiena gan pa pļavām un norām, gan pa mežiem, brukstalieniem un krūmājiem viņš beidzot iznāk kādā lielā norā, no kurienes labā patālumā redzams dižceļš un aiz tā dažas mājas.

Pagriezdamies gar kādas birzes galu, viņš redz norā, netālu no birzes, skuķi ganām aitas. Uz tā paša celiņa, pa kuŗu viņš iet, dažus desmit soļus sev priekšā viņš tagad ierauga kādu puiku ar grāmatu rokā soļojam uz dižceļa pusi. Tas, kā noprotams, iznācis pa taku iz birzes un dodas uz skolu. Iedams aitaganei gaŗām, zēns tai uzsauc:

— Kate, nāc man līdz skolā!

— Nāc man līdz kūlā! Te ir jaukā nekā skolā, — atjoko meitene.

Pēteris, iedams skuķei gaŗām, vaicā:

— Saki, ganu meit, vai pa šo ceļu var aiziet uz Radagaisiem?

— Jā, — atteica skuķe.

— Vēl tālu?

— Nē, nav necik tālu. Kad paiesit gaŗām, rau, tur viņam meža stūrim, tad varēsit redzēt. Kur pie mājām ir liels ābeļu dārzs un istabai sarkans kārniņu jumts, tie ir Radagaisi, netālu no dižceļa; bet pašā ceļmalā ir bods.

— No kuŗām mājām tu esi? Vai arī no Radagaisiem? — Pēteris prašina tālāk, redzēdams, ka meitenei tā brangi veicas ar atbildes došanu, kā arī nopriecādamies par prāvo baru aitu un domādams tās par Radagaisu ganāmpulku.

— Nē. Es esmu no Kūmām. Mūsu mājas ir Radagaisiem kaimiņos, bet tās atrodas šaipus dižceļa. Kad aiziesit aiz meža stūŗa, tad varēsit arī mūsmājas redzēt.

Izgājis aiz meža, Brammanīšu Pēteris jau pa gabalu varēja redzēt, ka par Radagaisiem apzīmētās mājās dzīvojis un darbojies krietns saimnieks, jo ēkas un žogi visgaŗām atradās labā kārtībā; tuvāk nākdams, viņš redzēja arī, ka rugāji visi pagājušā rudenī saarti un šinī pavasarī jau noecēti; kalnainākās un sausākās vietās likās arī jau kaut kas sēts. Tīri bija jādomā, ka mirušā saimnieka

gars arī pēc viņa nāves turpina te vēl kādu laiku darboties tālāk, jo visa saimniecība, cik no ārienes bija vērojams, šķīta ejam savu gaitu parastā virzienā uz priekšu. Patiesībā citādi tas arī nevar nemaz būt, jo viss tā ierīkots un iestrādāts, un saime tā iekopusies mājas dzīves paņēmienos, ka saimniecības gaitai arī pēc saimnieka paša nāves jārit — vismaz kādu laiciņu — tanīs pašās sliedēs un tanī pašā virzienā tālāk.

Nogriezies no dižceļa uz mazo ciemu celiņu, kas iet uz Radagaisiem, Pēteris, pa to soļodams un priecādamies par labi koptās mājas patīkamo izskatu, sajūt sevī savādas, līdz šim nepazītas lepnuma un laimes jūtas. „Ardievu Brammanīšu Pēteŗa vārds! Tu nu paliksi še aiz vārtiem un jaunajā vietā man vairs līdz nenāksi: mani uz priekšu nu sauks mājās par saimnieku, bet ārpus tām par Radagaisu, — no pirmā gala kādu laiku par jauno Radagaisu, — bet vēlāk par bagāto un beidzot par veco Radagaisu. Brammanīšu Pēteŗa vārds vienu otru gadu šur tur vēl atskanēs dzimtenes pusē, sevišķi kalpu ļaužu, manu agrāko biedru starpā, bet tad tas izzudīs pavisam no ļaužu mutes, jo viņa vietā nu stāsies lepnaiss vārds: jaunais, bagātais Radagaiss — gluži tāpat kā rudzu zelmeni, kad tas sameties jau stiebro, nesauc vairs par zelmeni, bet par rudzu lauku. Arī pats Brammanīšu Pēteris uz visiem laikiem nu nozudīs no pasaules: neviens viņu vairs neredzēs ar postalām kājās rītiem agri steidzami uz muižu kungu gaitās vai vakariem vēlu dodami mājup: līdzšinējs Brammanīšu Pēteris nu staigās zābakos, brauks ar diviem zirgiem, blakus viņam sēdēs skaista un bagāta sieva — Radagaisu saimniece. Ja, Brammanīšu Pēteris, ardievu! Tu man līdz vairs nenāc!” Tā Pēteris sevī runā, pa mazo celiņu tuvodami jau Radagaisu rijai un, atgriezies atpakaļ un atskatīdamies uz to pusi, no kurienes nācis un kur tālu aiz tumāšzilajiem mežiem un plašajām norām atrodas viņa dzimtene un līdzšinējā dzīves vieta. Viņš tagad atvadās nevien no savas kalpu gaitas un kārtas, bet arī no šinī kārtā dabūtā un tanī varbūt piestāvīgā, bet nu, jaunajā dzīves kārtā, vairs nederīgā vārda, pie tam nevilšus ar roku pāra reiz pavicinādams uz meža pusi, it kā atmezdams savai pagātnei ar roku un it kā domās gribēdams atsavināties no kaut kā nevajadzīga, nepatīkama vai pat riebīga.

— Nu labdieniņ, saimniek! Labdieniņ, labdieniņ! Tā gaidām, tā gaidām jau vakardien, gaidām un nevaram sagaidīt, nu atnāk, rau, un taisni ar pātagu rokā! Saimnieks kas saimnieks! Nu gan visus mēs nojīs strostēs. Lūgtu, lūgtu, nāciet gatuvē, — es atcelšu vārtus. — Tā, Pēteri iztraucēdama no domām, runājaa, steidzīgi, kā saka, vienā mutes iepletumā, kāda pusmūža sieviete pagaru, kalsnu augumu, celdama ar vienu roku vaļām rijas vārtus, bet otrā turēdama kopā priekšauta apakšējos stūrus, kuŗā bija redzamas skaidas.

— A, Pēterene! Labdien, labdien! Kur tad tu te tā uzreiz izcēlies? — vaicā no saviem domu sapņiem uztraucētais Pēteris, būdams ne mazumu pārsteigts ar tādu necerētu sagaidīšanu jau pie rijas un taisni no vaļinieka sievas.

— Es, mīļie, te jau nu trešu nedēļu, — steidzīgi runā Pēterene tālāk, pieiedama Pēterim gandrīz gluži tuvu un tad balsi stipri nospiezdama, gandrīz čukstēdama, it kā kad stāstītu kādu svarīgu noslēpumu. — Juk, es jau viņai pašai tikpat kā no radu puses: mana merģele Ķirmgraužos divi vasaras sadzina ganos un arī te atnāca viņai līdz jau tūliņ ziemu, nemaz negaidīdama Jurgus. Viņa pati — mīļā baltā, dārgā zelta, sarunāja mani ar visu vīru, un tad abi pārcēlāmi uz šejieni arī jau pirms Jurgā, jo vaļiniekam Jurgis katru dienu: ja tik jaunu kaktu kur esi atradis, ej projām — neviens tevī netur. Viņa jau, mīļā baltā, dārgā zelta, gribēja, lai mēs nākam, juk, tādās lielās mājās cilvēku vajadzīgs, par daudz nebūs. Sevišķi, kamēr saimnieka tagad nebija, manam Pēterim nācās būt tikpat kā par priekšsaimnieku; bez saimnieka nevar būt nevienu dienu: kas redzēs, kas rīkos puīšus pie darba? Sētā viņa pati gan visu redz un zin, bet uz lauka! Pati viņa taču nebrauks nedz mežā līdz, nedz ies pie vīriešu darbiem tīrumā. Labi, labi, ka nu atnāci. Bez saimnieka nezinām neviens ko iesākt. Baīl, ka kalnainākās vietās zeme nesakalst. Sarunāja viņa tad ar manu Pēteri un lika iesēt tur vienā vietā adieņus, otrā kviešus. Gan jau rudzu lauki ir lieli un arī pūŗu prāvs gabals sēts; bet, teic, nezinot, kā saimnieks domā sēt vasarāju, ņēma tad un iesēja ziemas labību arī

pavasārī, — lai aug reizā ar vasarāju! Labi, ka nu saimnieks reiz klāt. Iesim mājās. Viņa jau — mīļā baltā, dārgā zelta, šīs dienas bija tīri nobēdājusies un pēc tevis pagarējusies. Juk, nabadzīte, baiļojās vai jūs maz nākšot un vai nebūsit, no citiem pierunāti, apdomājušies citādi, kad nevienu grāmatu neatlaidāt. Labi, ka nu viss labi. Viņa, nabadzīte, ar cilvēkiem nekur nesaietas: nedz kādi nāk te, nedz viņa kur iet citur, juk, kaunas, nabadzīte to pašu valodu dēļ. Cik ar mani parunājas, tik viņai tās draudzības tagad ir. Mēs jau sen pazīstamies un labi satiekam no skolas gadiem; arī reizē gājām iesvētīšanas mācībā, tik viņa daudz ātrāk apprecējās nekā es, jo viņa bija ļoti skaista meitene, — puisēļi uz viņu krita kā uzmedoti. Ak, jums, saimniek, būs laba dzīve ar viņu! Māja kā bļoda. Lauki nestiepjās vis diezkur kādām astēm projām, kā dažur mēdz būt, bet visi aplīg mājām vien. Visa Radagaisu māja apaļa kā bļoda. Un kādas pļavas! Āriskas vien un taisni tepat, pa padruvēm. Tik šaimal, kā viņmal strauta avotiens, — mitruma netrūkst ne vissausākās vasarās. Skaties, kur gribi, visur pārticība, turība, pilnība, plašība, bagātība. — Te Pēterene piegāja Pēterim vēl tuvāk un ātri, bet reizē arī svarīgi nopietnā balsī čukstēdama tam noslēpumaini stāstīja tālāk: — Lopiem ēdamā līdz Jāņiem. Rudzu salmus ēst nemaz nedod, — tik pakaišiem vien. Un kaisām papildam — govīs guļ kā kulsmā. Klētī apcirkņi ar graudiem kā pielijuši. Nav nekas vēl pārdots, — juk, kas lai pārdod, kad nav saimnieka? Ak, te varētu jau tūliņ, pavasara laikā, nosvinēt visdažādākās kāzas, ir tad nekas daudz nenolēktos. Bet nu uz kāzām jāgaida trīs gadi, juk, viņa, nabadzīte, pie škiršanās visu vainu uzņēmusies uz sevi. Visur, visur pilnība, Dieva svētība. Zirgi apaļi kā sapali, līdzieni kā līņi, govīs — kā cienmātes! Sausu barību nedod vis silēs, bet ēzās; silēs lej tikai dzērsi vai ūdeni, un piesietas nevis virves saitēs, kur govīs var sapīties un nogaloties, bet visas piesietas ar urvām. Redzēsi, kādi cūkaslopi: nemaz tādi kā ziemu mitināmi pussuķi, bet tīri kā rudenī gārdā uz baņokli turēsi sietali! Dur vai kuŗu katru dienu nost — treknuma būs vairāk ne liesuma! Pat žurkas nemaz tādas kā citās mājās: noganījušās lielas, treknas — kā lomeņi; kā mecekļi! Pagājušu svētdien pavakarē paieskāju pērnai ganu merģelei galvu, un, ko domā, utis tādas kā pūpoli, kā jau bagātu saimnieku un dižu bajāru mājās. Ha, ha, ha, ha! Smejot: kalpiem un vaļiniekiem tādas vis neredzēsi! Kur visur pilnība, bagātība, — arī utis dižas, lielas! Bet nu iesim, iesim sētā! Viņa jau dīkti nokalējusies, es līdz nogaidījiesies. Tagad vina auž. Ienesām aizvakar mestuves dižajā istabā, sametām trīs četras sienas pusvadmalas ar pirktiem metiem, un tagad auž ar pašu vērpjiem iekšaudiem. Būs tāda ne melna, ne labi pelēka, ne arī rusla, bet koši balodaina. Vakar ievilkām metus laipstulēs — te viņi kangas saue par laipstulēm — un nu auž ir pati, ir dižā kalpone. Būs tur tev kārtā goda drēbju. Vēlāk audīsim arī tev vadmalu. Juk, es vērpju tagad smalku nobaru... Ak, tev būs dzīvīte kā Dieva valstībā!

Tā Pēterene, lēni ar jauno saimnieku iedama no rijas pa olnīcu uz māju pusi, steigšus, tīri neatgūdamās, stāstīja tam par visu, kas tai šādam brīžam šķita svarīgākais, balsi gan paceldama, gan atkal nolaizdama, apspiezdama un čukstēdama, savu jauno saimnieku saukdama gan par tu, gan par jūs, jo viņa piederēja pie tiem cilvēkiem, kas neizšķīr, vai arī nevar atcerēt, kādā sakarā viņa ar saviem pazīstamiem stāv, un tādēļ sarunā ar vienu un to pašu cilvēku te sauc viņu par tu, te atkal par jūs.

Nākot sētai tuvāk, viņiem izskrēja pretī liels, melns, pinkains suns, kas sāka riet; Pēterene viņu noķēra pie kakla saites, runādama:

— Kuš, Saimniek, nereg un neņurdi, juk, tas ir jaunais saimnieks, tas tev arī nu jāklausa vairāk par visiem citiem. — Un, pagriezies pret Pēteri, piebilda:

— Tas ir mūsu sētas Saimnieks. Ļoti krietns sargs. Tik tāds ērmots vārds. Re, kāds nelaiķis saimnieks bijis jokdirbis, iesaukdams suni pats savā vārdā — par Saimnieku — laikam vēlēdamies, lai tas tāpat sargātu viņa mājas un mantu, kā to pats darījis, un tā šī iesauka tam palikusi.

Tā, izdarījusi priekšā stādīšanās pienākumus starp diviem „saimniekiem”, Pēterene vēl piebilda:

— Mēs tagad vienas divas mājās, citi aizgāja pļavas tīrīt, tikai mans Pēteris aiz dārza lāpa žogus.

Iegājusi namā, viņa, vēl nepagūdama satvert durvju klabatu rokā, jau sauca priecīgi skaļā balsī:

— Āre, ko es pārvedu! Nu tik nāc pretī! — Un ar sparū atrāvusi durvis vaļām, turpināja tāpat skaļā un prieka pilnā balsī:

— Grožu turētājs mājā un taisni tāds, kā vajadzīgs — pātagu rokā! Es jau saku: saimnieks kas saimnieks! Nu mums būs visiem nojis ar jauno, gašo pātagu. Mēs ar sētas Saimnieku jau dabūjām paši pirmie... Es tā vien domāju, vai tad nu nenāks? Aizteku vienreiz līdz rijai palasīt gar celmiem skaidas un čakuļus; skatos, nenāk neviens; aizteku otrreiz, jā — redzu, aiz rijas nāk pa olnīcu augšām... Jānoliek skaidas pavardā; bet nu tik raugi ko ēst. Būs izsalcis, — juk, cilvēks tādu gabalu kājumis nācis.

Izkāpusi no staklēm un ar Pēteri sasveicinājusies, saimniece veda viņu kamarī, paņēma no viņa pātagu, ieslēja to istabas kaktā un, paceldama krēslu pie galda, lūdza lai noņemties un tad sēžot.

Patiesībā viņam cita nekā nebija ko noņemties kā tikai cepuri, kuŗu tad arī nolika uz augsti uztaisītās un ar skaistu segu apklātās gultas baltā pagalvja. Tomēr, iekām sēsties krēslā pie galda, Pēteris savā parasti palēnā gaitā bāza roku mucīņas iekšējā krūšu kabatā un kautri izvilka no tās — kancuku, skatīdamies apkārt uz sienu, kur būtu kāda nagla to uzkabināt.

— Vai, kas par skaistu kančuku! — saimniece brīnījās, paņemdamā to viņam no rokas un apskatīdamā tuvāk. — Tas ir tāds puiks daikts, ka to tīri varētu bučot...

Un, pielikusi kančukas kātu sev pie mutes, viņa to patiesi nobučoja, pēc tam pati par sevi pasmiedamās.

— Aizdrūvas barona dāvana, — paskaidroja Pēteris, ne mazumu samulsis no viņas jautrās izturēšanās. Bet viņa, vēl priecīdamās gar kančuku un apbrīnodama sevišķi kāta sudraba apkalumu, runāja:

— Nē, tik skaistu nebiju redzējusi. Manam brālim ir arī laba jājamā kančuka, bet ne tuvu tik grezna kā šī. Laikam vareni pievelk, kad ar tādu sit. — Un, attinusi ādas pletni vaļām, viņa, drusku savicinājusi to pa gaisu, ļāva tai krist augšpus ceļiem sev uz svārka, bet tūliņ arī sāpīgā balsī iesaucās:

— Au, kā tas sāp! Tīri kā kad būtu pa pliku miesu. — Un, sāpīgo vietu braucīdamā ar roku un kančuku dodamā Pēterim atpakaļ, viņa teica:

— Še ņem savu puiko ieroci. Man no tā bail, — dzeļ kā odze.

— Jā, tam ierocim labs tikums, — noteica Pēteris, kančuku paņemdamš un pakabinādamš gultas pagalvja tuvumā pie sienas naglā. — Tā; lai te viņa karājas, — te viņai būs laba vieta.

— Bet, mīļā baltā, dārgā zelta, ko nu dosim saimniekam ēst? Pusdienu nav vēl vārīta: saime solījās nākt mājās tikai tad, kad pļavas nokopuši. Mums tādēļ pusdienu būs pavēlu. Labi, ka baltmaizi vakar pacepām, bet ko vēl? Vai neuzvārīsim kafiju?

— Es vairāk alkstu nekā salkstu, un malku ūdens gan prasītu, bet ar ēšanu nav jāsteidzas: brokastī paēdu labu mājās, — Pēteris mēģināja atrunāties. Bet saimniece viņu tūliņ pārtrauca:

— Nē, nē. Ēdīsim pabrokastī. Pēterene, ej uzliec ūdeni kafijai un nes no pieliekamā kambara baltmaizi iekšā. Mēs ar saimnieku ieiesim pretistabā ielaist alu. Mazajā mučelē vēl būs. Kamēr izvirs kafija, nodzersies alu.

Ēdot Pēteris stāstīja, ka priekš dažām dienām sagājies ar kurpnieku Dzeni, un ka tas runājis, vai nevarot viņam iznomāt tagad tukšu stāvošu bodi: viņš tur ierīkotu darbnīcu un turētu pārdošanā dažādas laucinieku dzīvē nepieciešamas preces; esot gatavs maksāt nomas piecdesmit rubļu gadā un pats gādāt savu apkurināmo, bet prasot, lai viņam gana un mitina govi, par ko viņš tiklab saimniekam un saimniecei, kā arī visai Radagaisu saimei bez sevišķas atlīdzības nevien lāpīšot zābakus un kurpes, kad vajadzīgs, bet taisīšot, ja vēlēšoties, tos arī jaunus, tikai par materiālu būšot jāmaksā. Ja ar tādu viņa priekšlikumu esot mierā, tad lai darot viņam tūliņ zināmu.

Šādu Pēterļa pastāstījumu saimniece no savas puses uzņēma ar patiesu prieku: iekām bods stavot tukša, tad jau, protams, labāk iznomāt to ar minētiem nosacījumiem. Tādēļ, ja viņš tāpat domā, tad lai tik ziņojot Dzenim, ka tas var nākt šurp.

Pēc pabrokasts paturēšanas gāja apskatīt māju iedzīvi. Lai gan Pēterenei uzdeva pa to starpu piekurt uguni un uzraudzīt pusdienas katlu, tomēr gandrīz pastāvīgi viņa bija klāt tiklab klētī pie drēbju un labības krājumu apskatīšanas, kā arī kūtī pie lopu un uz laidara augšas pie ēdamā vai pūnī pie aizjūgu aplūkošanas, visur dzīvi piedalīdamās ar aizrādījumiem un paskaidrojumiem par tām lietām, kuŗas pēc viņas domām jaunajam saimniekam varēja būt vēl svešas vai vismaz nepietiekoši pazīstamas.

Lai gan pati tikai nesen šinīs mājās ienākusi, tomēr viņa jau ar visu bija paguvusi tik pamatīgi iepazīties, ka zināja vairāk skaidrot un teikt nekā pati saimniece, lai gan šī te dzīvoja jau ap pusgadu. Starp citu viņa zināja visām govīm un teļiem vārdus un nevien gandrīz visus lopus stādīja katru atsevišķi jaunajam saimniekam priekšā, bet arī šo stādīja lopiem priekšā, reizu no reizas teikdama: „Āre, tas jūsu un mūsu jaunais saimnieks — tam nu jāklausa par visiem vairāk!”

Beidzot iedzīve bija apskatīta, un visas malas mājās apstaigātas. Atlika vēl tikai klētsaugša.

— Tur nav nekā sevišķa ko redzēt, tur glabājas, cik esmu redzējusi, pa lielākai daļai lietas koki: ozolu un bērzu šķīlas ratu skrituļu un mutuļu, kā arī zižļu un citu ratu un ragavu daiktu izgatavošanai, un citas šādas tādas rindas, — noteica saimniece. — Tur gandrīz neder kāpt skatīties.

— Nē, tādu mantu taisni gribu redzēt un labi apskatīt, — iebilda Pēteris. — Es pats esmu ratnieks un taisu jaunus skrituļus, ir veciem lieku zižļus. Tādas lietas man rūp.

— Nu, tad uzkāpsim paskatīties. Āre, te pa ēkas galu var uzkāpt, kāptuve stāv klāt. Turi tikai, lai neslīd nost; es uzkāpsu pa priekšu un tad kāp tu, — atteica saimniece Pēterim. — Bet tu, Pēterene, mums līdz vairs nekāpaļā un gādā, ka pusdiena laikā gatava. Pļavas vāķēji, man likās, nāk jau gar mežmali mājās.

— Nē, mīļā baltā, dārgā zelta, uz klētsaugšas nav nekā ko redzēt, esmu jau pāra reiz tur pakāpusēs un skatījusēs, — tikai koku ridas vien bija.

Gala lūkam stāvot vaļām, uz klētsaugšas bija pietiekoši gaišs, tā ka Pēteris labi varēja apskatīt lietaskoku krājumu, mēģinādams noteikt, cik tur varēs izgatavot skrituļu, cik citu daiktu.

— Panāc šurp te, pie manis, — aicināja viņu saimniece, sānis kādā kaktā, kur bija pilnīgi tumšs. Pēteris gāja uz to pusi, kur viņu sauca, rokas izstiepis uz priekšu, lai ar galvu neatsistos jumtā, bet saimniecei nevarēja saredzēt.

— Kur? — viņš vaicāja. Bet tūliņ arī manīja sevi viņas roku apkamptu.

— Āre te, — viņa teica, paklusu iesmiedamās, viņu skūpstīdama un visa spiezdāmās tam klāt. — Tik sen neesmu tevi bučojusi, — viņa čukstēja. — Un šodien Pēterene visu laiku kuŗas mums līdz, bet nu mēs uz brītiņu esam še vieni paši, — nu mēs varam skūpstīties labāk nekā tur toreiz Ķirmgraužu priekšnamā vai Druvinieku vasarājas laukā. Un nu mēs bučosimies un mīlēsīsimies katru dienu mājās un laukā un visās malās un kaktos, kur citi neredzēs — kā jau to dara visi iemīlējušies, laimīgi pāriši. Es līdz šim neesmu tā bučojusies, kamēr gāju iesvētīšanas mācībā, jo vecis nedz tā ko gribēja, nedz arī prata. Toreiz ar kādu skaistu puiku gan skūpstījos un mīlējos vakariem pa kaktiem un citām tumšām malām. Tagad nu man pašai šāds skaists puisis. Bet nu, mans jaunskungs, gribu arī drusciņ tuvāk palūkoties tavā patīkami bālajā sejā un uz brītiņu iedziļināties arī tavās skaistajās acīs...

Un sānu lūka durvis, kuŗa tuvumā viņi patlaban atradās, viņa ar roku atgrūda pusvirus.

— Kas tas? — Pēteris pēkšņi izsaucās, atraudamies soli atpakaļ un izbrīnījies, gandrīz izbījies lūkodamies otrā kaktā, pretim sānu lūkam.

— Kur? Kas? — Arī viņa pārsteigta pagriezās žigli sānis un lūkojās turpu.

— Ak, zārks! — viņa noteica, mazāk izbrīnījusies, bet vairāk ar nepatīkšanu, ka tā spēji traucēta mīlestības skūpstos. — Kas tas par zārku? Kur tas te radies? Un krusts arī līdzās! Liels ozola krusts! Kam tie te ir?

— Jā, kas tas par zārku un krustu? — runāja mierīgākā balsī tagad Pēteris, šķirstu un krustu aplūkodams tuvāk un sevī ne mazumu dusmodamies, ka šādu lietu dēļ varējis tā iztrūcināties.

— Kāds savāds, nepatīkams pārsteigums! — viņš mēģināja savu iztrūcināšanos izskaidrot. — Tiklīdz lūka durvis paveras vaļām un gaisma iespīd tur — tanī kaktā, ieraugu sev taisni pretim melnu zārku un tādu lielu ozola krustu. Tīri kā bērū namā!... Bet kam tie var būt? Vai tie arī pieder pie inventāra?

— Jā, kam tas zārks un krusts, to es nezinu. Nekā nebiju par tiem dzirdējusi, — brīnās arī viņa.

— Ko? kas? Vai zārks? Kur? Vai tur augšā? Vai tiešām zārks? — sauc neatspēdama sētā Pēterene, kas viņu sarunu bija dzirdējusi. — Es arī gribu redzēt. Pāra reiz biju puskāptuves pakāpusies un skatījusies, bet zārku un krustu nekad nebiju redzējusi...

Un steidzīgi viņa uzkāpj augšām. Skatās nu visi trīs. Bet ko tuvāk par tik nejaušā kārtā uzietu šķirstu un krustu neviens nekā nezina.

— Made, kam tas lielais melnais zārks un krusts te augšām? — vaicā no klētsaugšas pa lūku Pēterene kalponei, ieraudzīdama šo pārnākam pusdienā.

— Tas? Tas ir nelaiķa saimnieka zārks, — atsaka Made, ne vairs gluži jauna meita, kas šinīs mājās jau vairāk gadu no vietas bijusi par kalponi. — Viņš dievbijīgs cilvēks būdams un aizvien uz nāvi gatavodamies, licies to pataisīt jau vairāk nekā priekš desmit gadu, kad vēl bijis spēka gados un slaiks augumā. Bet tagad, kad nu nāve tuvojas, lika nolaist zārku no augšas un ienest istabā, kur tad pats pārliecinājās, ka tik pilnīgam cilvēkam, kāds viņš bija pēdējā laikā, šis zārks būs par šauru. Tādēļ lika to nest atpakaļ agrākā vietā un sev pagatavot citu, taisni pēc sava tagadējā mēra, bet krustu, kā jau zināt, lika pilsētā izliet no ķeta. Tā šis zārks līdz ar koka krustu atlikās. Nelaiķa saimnieks novēlēja, lai paliecot viņa pēcnācējam, kas varbūt nebūšot tik pilnīgu augumu.

— Redziet, saimniek, jūs esat ar visu apgādāti: ir zārku un krustu nevajadzēs dienās nedz pirkt, nedz likt taisīt, kad sava mīra pienāks, — viss jau būs pašiem pie rokas, — čukstošā balsī un it kā kādu noslēpumu uzticēdama, runāja Pēterene, piegājusi jaunajam saimniekam pāris soļu tuvāk un liekdamās tam gandrīz pie auss. — Pārticība un pilnība, mīlie, ik uz soļa, — skaties, kur gribi. Pat ne zārciņa un krustiņa netrūkst. Tā nav nieka lieta, un vēl tādi no ozola koka un mālēti vis. Juk, ja liksit paši taisīt, tas maksātu gabalu naudas. Tik brangs, košs zārks. Bet tā pavisam plīks, neapsegts. Es apsegšu, āre, te ar to pašu veco mašu, lai zvirbuļu pagāni nenoķēzī.

— Bet nu, Pēterene, nerunājies tik daudz un nekavējies vairs: liec ēdienu uz galda un sauc saimi pusdienā. Visi jau mājās. Aizskrej tik vēl savam Pēterim pakaļ. Šodien uz jaunā saimnieka atnākšanu dzersim visi pusdienā šnabi, — runāja saimniece, kāpdama pati no klētsaugšas zemē, skubinādama Pētereni un tā pūlēdamās izgaistināt nepatīkamo iespaidu, kāds bija radies ar šķirsta un krusta ieraudzīšanu, kā arī ar kalpones pastāstījumu un Pēterenes negudro čukstēšanu.

Pēterene, iedama saukt savu vīru pusdienā, sastapa gatuvē, netālu no rijas, mazu sieveli ar lielu galvu, lielu degunu un gaļiem zobiem — tik gaļiem, ka sievele muti nevarēja pilnīgi aiztaisīt ciet, jo pāris priekšējie zobi vienmēr bija redzami starp lūpām baltojam.

— Dievs sargi! Kur tad tu te izcēlies, Tēvine? — brīnījās Pēterene.

— Labdien, māsiņ! Es attecēju paredzēt un padzirdēt, kā te pie jums iet. Dzirdēju, ka jaunais iegātnis šodien iznācis uz šejieni. Vai tad šis ir jau klāt jeb vēl ne? Un ko tad redz un dzird, kā šie sadzīvos: būs satiecība vai ne?

— Par kādiem iegātniem tu, Tēvine, te runā? Juk, iegātnis ir tikai tur, kur puisis ieprecas kādās mājās par znotu. Mūsu saimniece ieņem savās mājās nevis znotu, bet pati sev vīru, un tādu tad sauc

nevis par iegātni, kā tu mels, bet par uzkuri, juk, tāds uzkuņ mājās dzīvi, lai tā pēc saimnieka nāves nepanīktu.

— Vienalga, iegātnis vai uzkuris. Bet vai tad jau atnācis? Gribēju šo to padzirdēt. Atpakaļ iedama, ietecēšu Ķirmgraužos, lai tad zinātu ko pastāstīt.

— Vai tu pa Ķirmgraužiem arī tagad staigā? — vaicāja Pēterene, stipri izbrīnīdamās, gandrīz iztrūcinādamās.

— Kā tad. Es tur ielīgu savu pudži par ganu un vakar novedu. Ja dabūtu šodien ko jauna zināt, atpakaļ iedama, ietecētu paraudzīt bērnu un varētu pavēstīt.

— Nu, māsiņ, šodien, zini, nekā jauna nemāku tev vēl pateikt. Tik to vari teikt, ka saimnieks atnāca un ar pātagu rokā! Es tev saku: tas būs uzkuris! Bet vairāk nekas nav sakāms. Attec, ja vari, nākam nedēļ, tad jau gan ko zināšu. Bet kas dzirdams pa Ķirmgraužiem? Ko dara vecais, un kā prince iztiek ar saimniecību? Un kā šij ar preciniekiem — nāk kādi?

— Kā tur tagad stāv ar preciniekiem, to, māsiņ, vēl nezinu. Pāra reiz tik esmu tur bijusi un tad neko vēl nedzirdēju. Bet gan dabūšu zināt. Puikam jau piekodināju, lai noskatās un noklausās visu, kas notiek, ko runā, un lai tad man pastāsta. Arī citādi tur jauns nekas tagad neesus lēcies, tik raibā govs — paga, kā viņu sauca, liekas, vai Raibgalve, — kuņu gaidījuši atnesamies jau uz Lieldienām, atnesusies nule, šonedēļ. Jā, un tad ir gan kas jauns arī, gandrīz piemirsu: viena vista — tāda melna ar dižu cekulu — sākusi dziedāt.

— Na, tas nav uz laba! Juk, vistas dziedāšana ir tikpat kā kad dzeguze sētā kūko. Tas man būs kas jauns ko pašai pavēstīt.

— Es arī saku, tas nozīmē ļaunu. Un domā, māsiņ, šo vistu neesot vēl nedz nokāvuši, nedz žīdam pārdevuši!

— Ja tik žīds vairs pirks, kad dabūs zināt, ka vista dziedātāja. Bet nu tec mājās; parunājušās jau esam.

— Vai es, māsiņ, sētā pie pašas nevaru ieiet? Gribētu dabūt pusdienu; varbūt iedotu arī kaut ko bērniem kukuļa pārnest. Baltmaizi taču būsit cepušas? Šais ciemos jau iznāk tā drusku patālāku patecēt: apkārt pa dižceļu, teic, būšot pie trīs jūdžu; pa pļavām un mežiem pārtiešus tik tālu gan nebūs, bet savas pustešas jūdzītes būs tomēr. Tādu gabaliņu aiztecēt un pārtecēt atkal atpakaļ vienā ēdienu starpā, māsiņ, nevar: iegribas ēst.

— Nē, sētā nākt tu te tagad nevari: nedz te kādam vaļas ar tevi runāt, nedz tevi te grib. Redzēs, kā būs turplikām. Ja ēst gribi, āre še būs divi riki baltmaizes. Lika man pati pirmīt iet kambarī un nest baltmaizi un sviestu iekšā, ko pašam dot pabrokastī, tad nopļāvu divus špagus visgaļām kukulim, vienu ieģrūdu kabatā, otru iespiedu zem ņiebura: domāju, būs ir manam Pēterim, ir merģelei, bet kad nu tu esi uzkūlusies, tad ņem šos tu — varēsi vienu pati samizot, otru pārnest bērniem. Gan es saviem pagādāšu citu.

— Nu, kad jau man kas būs, gan es attecēšu un visu no turienes pārnesīšu uz šejieni un no šejienes atkal uz turieni, kad no tevis dabūšu ko zināt. Ar Dievu, māsiņ! Tecēšu atpakaļ.

— Ar Dievu, Tēvine! Tec diža, vesela!

11.

ANETE

Vecā barona domas par laulātas sievas pienākumiem. — Tēva un meitas lepnums. — Ķirmgrauža gudrība meitas precību lietās. — Anetes raksturs. — Puiša saruna ar saimnieku pāri starpsienai. — Neparasts brauciens svētdienas rītā. — Pārsteigums baznīcā, no kuŗa dažiem saimnieku dēliem izkrīt grāmatas no rokām. — Novada vēstnese grūta uzdevuma priekšā.

Ķirmgrauzim no laika gala bija paradums rudens un pavasara maksājumu termiņos ierasties dienu vai dažas dienas iepriekš muižā un izdarīt savu nomaksu vienam pašam, kamēr visi citi saimnieki maksāja taisni noteiktā termiņa dienā. Pie šādas paražas Ķirmgrauzis mēdza turēties aiz tā iemesla, lai citu netraucēts varētu divatā ar veco baronu izrunāties par visu, kas viņam kuŗu reiz šķita tuvākas pārrunas cienīgs. Kā pret vīru, kas jau kopš ilgiem gadiem ieņēmis un ieņem dažādus amatus pagasta pašvaldībā un kas reizē ir arī baznīcas vīrs un, galvenais, krietns saimnieks un uzticams cilvēks, barons pret Ķirmgrauzi izturējās citādāk nekā pret visiem citiem saimniekiem: labprāt pieņēma viņu vienu pašu, lika viņam nosēsties, pasniedza cigāru un, kad darīšanas bija nokārtotas, sarunājās vēl par šo to, gan izvaicādams Ķirmgrauzim par vispārējo pagasta dzīvi, gan par paša saimniecību, viņa piedzīvojumus un novērojumus zemkopības un lopkopības lietās allaž uzklaudams un ievērodams. Šāda pagodināšana no barona puses Ķirmgrauzim atnesa ne mazumu nepatīkšanu, jo daži citi saimnieki uz viņa atsevišķu iešanu pie barona raudzījās ar zināmu neuzticību. Ķirmgrauzis labi zināja, ka viņa naidnieki un skauģi ne tikvien viņam aiz muguras dēvēja viņu par līdēju un iztapēju barona priekšā, bet dažs to — ja ne skaidrā prātā, tad dzēramā — šad un tad mēdza pārmet viņam pašam taisni dzirdot. Tomēr par šādām aizdomām, aprunām un pārmetumiem viņš daudz neko nebēdājās, apzinādamies, ka nekādus mēlnesības darbus nepiekopj un, ja arī baronam dažreiz ko pastāsta par vienu otru saimnieku, kas tiem varbūt nepatīk, tad tomēr dara to aizvien turēdamies tikai pie taisnības un patiesības. „Ejiet un stāstiet par mani, ko gribat, ja zināt, ka esmu ko darījis, kas baronam nevarētu patikt, — ejiet un pastāstiet, es nevienam ceļā nestāvu!” Mēdza viņš noteikt, kad dažs tam izteica šai lietā kādus pārmetumus. „Es domāju, ka mūsu dzīvei un darbiem jābūt tādiem, ka par tiem var stāstīt ne tikai mūsu dzimtkungam un ne tikai jebkuŗam katram cilvēkam, bet arī Dievam, kuŗa priekšā par mūsu darbiem un vārdiem ikvienam nāksies dot atbildēšanu un kuŗš visus mūsu darbus zin arī bez mūsu teikšanas.” — Pret šādiem vārdiem grūti nācās pārmetējiem ko iebilst.

Arī šogad Ķirmgrauzis ieradās pie barona jau dažas dienas pirms Jurģiem. Pēc izdarītās nomaksas un vajadzīgās piezīmēšanas ir muižas grāmatās, ir Ķirmgrauža papīros, barons, pasniedzis Ķirmgrauzim cigāru un arī pats vienu aizdedzinājis, atlaidās savā lielajā atzveltnes krēslā rakstāma galda priekšā ar galvu un pleciem atpakaļ līdz pat atzveltnei, salika kājas krustis un, zilus kuplus dūmus stāvus gaisā pūzdams un lūkodamies istabas griestos, lēni un it kā domās kur tālāk kavēdamies, uzsāka:

— Tev, mīļo Ķirmgrauzi, dzirdu, bijušas lielas nepatīkšanas un bēdas ar savu saimnieci.

— Jā, cienīgs barona lielskungs, man saimnieces vairs nav, — atteica Ķirmgrauzis, vieglāk uzelpodams, jo taisni par šo lietu viņš bija gribējis runāt un visu laiku bija domājis un gudrojis, kā vislabāk to varētu iesākt, bet nekādu labu sākumu nebija varējis atrast. Ļoti viņam tādēļ nu bija pa prātam, ka barons pats iesāka sarunu par šo lietu.

— Kur viņa tagad ir, šī sieviete? — vaicāja barons.

— Savās jaunajās mājās, barona lielskungs, Elku muižas Radagaisos.

— Tu esi jau atlaulājies?

— Nē. Vēl ne, barona lielskungs.

— Ar ko viņa salikusies, tevi atstādama?

— Ar Druvīnieku vecā Kriša dēlu Pēteri. Tas, kā dzirdu, aizejot pie viņas par saimnieku.

— Tādu nekrietnu cilvēku, mīļo Ķirmgrauzi, es nebūtu vairs paturējis savās mājās par kalpu — jau par viņa piedalīšanos tai aplamajā zemes prāvā. Veco Kriši es jau tamdēļ biju ataicinājis pie sevis un viņam pasacīju, ka es viņa dēlu Pēteri vairs negribu par savu kalpu un ka viņam būs pa Jurgiem jāaiziet līdz ar dēlu no manām mājām. Bet viņš mani pielūdza, solīdamies Pēteri laist projām un ņemt sev klāt viņa vietā jaunāko dēlu. Būtu es zinājis, ka Pēteris kopenējas ar tavu saimnieci, tad es nebūtu ļāvies no veča pielūgties, lai gan man šī vecā vīra žēl, kas visus spēka gadus nokalpojis man. Bet, ja tu domā, ka viņš tur kā līdzī vainīgs pie Pētera nelietības, tad es viņu nākošā pavasarī līdz ar otru dēlu aizraidīšu no šejienes. Netikļus un palaidniekus es savās mājās necietīšu.

— Nē, cienīgs barona lielskungs, likt tēvam un otram dēlam ciest viena dēla dēļ, tas, pēc manām domām, nebūtu pareizi. Varbūt arī Pēteris nav tik vainīgs kā viņa, un, ja nebūtu viņš, droši vien būtu atradusi citu kādu, ja jau viņai tādas domas bija ienākušas prātā. Jā, kas to būtu varējis iedomāties: pāri par divdesmit gadu nodzīvoti vissaticīgākā laulības dzīvē, un nu uzreiz viņa ņemas atstāt mani, meitu, mājas un iedzīvi un aiziet projām! Līdz šim par tādiem netikumiem biju kādreiz kur dzirdējis iz avīzēm vai no tālāku apgabalu ubagu stāstiem, mūsu pusē tāds notikums nekad vēl nebija nekur dzirdēts, un nu tāds jāpiedzīvo taisni man pašam! Mana sieva sametas ar kalpa puiku un aiziet no manis un meitas! Kā viņai te trūka? Cienīgs barona lielskungs, to es vairs nesaprotu, man pietrūkst padoma.

To teicis, Ķirmgrauzis nelaimīgi un nevarīgi lūkojās uz baronu, it kā gaidīdams no viņa palīdzības.

Barons, it kā laiku kavēdams vai arī neatrazdams ko Ķirmgrauzim atteikt, lēni un vienmulīgi plakšķināja cigāru starp lūpām, dūmus nevis vairs pūzdams gaisā, bet ļaudams tiem pašiem savā vaļā jukt un vandīties turpat tuvumā.

Ķirmgrauzis, nevarēdams sagaidīt no barona nekādu padomu, nedz atbildi, runāja lēni un paklusā balsī, it kā pats sevī, tālāk:

— Bez apdoma un pamatīgas izprātošanas nekad nekā neesmu darījis: visu allaž esmu labi pārdomājis, no visām pusēm aplūkojis un apsvēris, un viss man līdz šim bija arī labi pavīcis. Varēju būt ar sevi un savu likteni mierā un uz savu prātu un apdomu lepns, kā arī pateicīgs jums, cienīgs barona lielskungs, ka jūs man visās svarīgākās lietās laipni esat savu gudru padomu piedevuši. Bet te nu man notiek tāda nelaime — tik nejauka un tik gluži neparedzēta! Nezinu, nesaprotu un nevaru iedomāties, kur te no manas puses būtu notikusi kāda pārskatīšanās, kāds neapdomīgs solis, kas varēja noderēt par iemeslu šim notikumam, ar kuŗu mans mūžs tik nejauki saķengāts.

Un atkal viņš nelaimīgi un nevarīgi lūkojās uz baronu.

Barons vēl brīdi paplakšķināja lūpas, kā laiku kavēdams un sevī ko dziļāku domādams, tad izpūta dūmus gaisā, nolika cigāra galu uz galda pakaveidīgā pelnu bļodiņā, pats pagriezās krēslā uz Ķirmgrauža pusi, sakrustoja rokas sev uz virsējā ceļa un, skatīdamies Ķirmgrauzim acīs, neskaidrā latviešu valodā runādams, izteica apmēram šādas domas:

— Mīļais draugs, tu esi pārskatījis vismaz vienā ziņā. Proti, tā bijusi no tavas puses pārskatīšanās jeb negudrība, ka tu, pats būdams jau labi gados, precējies jaunu skuķi. (Man vagaris izteica tavus ģimenes apstākļus, un es visu labi esmu pārdomājis.) Vecīgi vīri ar jaunām skuķēm tikai reti dzīvo laimīgu dzīvi, un, proti, tikai tad, kad vai nu šādām jaunām sieviņām laiž pilnu vaļu izdzīves un izprieces ziņā, vai arī kad tās no dabas ir stipri trulas — maz ko jūt un maz ko domā. Tādas tad mēdz būt ar visu mierā tā, kā ir, un dzīve arī tādām norit gludi un mierīgi kā pa dķi, kur nekādi lielāki viļņi nevar sacelties. Otrkārt, par tīšu vai netīšu kļūdu, katrā ziņā par nelabvēlīgu notikumu uzskatāms tas, ka jums bijis maz bērnu. Bez pastāvīga darba gar bērniem arī visgodīgākā

un visprātīgākā sieviete viegli nokļūst neceļā. Sievietes daba un visa dzīve, rau, mīļais, stipri citāda nekā vīriešu. Mums pastāvīgas rūpes un darīšanas gan iekšpus, gan ārpus mājas, gan tuvākā, gan tālākā apkārtnē. Sievietes darba lauks ir vienīgi mājās dzīvot, — tālāk tas nesniedzas, un, ja te viņa nav pietiekoši nodarbināta, ja viņai nav pastāvīgi apkārt savs bērnu pulciņš, par ko rūpēties un kam nodoties ar savu mīlestību, tad viņas sirds meklē un sastop sev citu kādu, nododas tam, un tā sieviete atrod no savas mājas un nokļūst no ceļa. Pēc sievietes dabas un viņas uzdevuma dzīvē ir nepieciešami vajadzīgs, ka tai laulībā, ja arī ne ik gada, tad vismaz ik pārgadus ir bērns, lai tiklīdz vienu ir iznēsājusi un izzīdījusi, jāstājas atkal pie cita: tad tai nekad nebūs nedz laika, nedz patikšanas domāt uz neatļautu izpriecu — tas tai pat nebūs vienkārši pēc savas miesas un veselības apstākļiem iespējams. Piemēram, manai cienmātei nekad nav bijis lieka laika domāt ko citu kā tikai par savu māju un savu ģimeni, jo viņai nācās vienpadsmit bērnus kopt, audzināt, uzraudzīt un mīlēt. Ar mani kopā tātad viņai savā mājā bija jā rūpējas par divpadsmit mīļām un viņai dārgām dvēselēm. Kad un kur gan te varētu rasties arī ar mīlestību visbagātāk svētītā sievietes sirdī kāda vietīna, kāds kaktiņš mīlēt vēl citu kādu? Kad un kur lai tai rastos ilgošanās pēc kā cita, kad tai nepietiek laika domāt un dažādi gādāt par saviem visumīlākajiem tuviniekiem... Lai gan mums četri bērni vēlāk nomira, tā ka palika tikai septiņi, tomēr vēl pēc tam ir viņai, ir man rūpju bijis pastāvīgi pietiekoši līdz šai dienai, šās rūpes mums paliks līdz mirstam, un to es ieskatu par mūsu īsto un labāko laimi. — Saki, mīļais draugs, ko tu esi nodomājis darīt uz priekšu?

— Es nezinu pats, cienīgs lielskungs.

— Atlaulāties un precēt citu?

— Ja es to arī būtu domājis, cienīgs barona lielskungs, tad pēc jūsu nupat izteiktās gudrās pamācības man tādas domas pašas no sevis izgaist. Ja reiz esmu nefiši pārskatījis, tad būtu nepiedodama vieglprātība, otrreiz to darīt taisni tīšu prātu. Vienīgais, ko es varu darīt, man jāliek meitai precēties: diviem vien mums grūti nākas visu māju valdīt. Jā nolūko meitai prātīgs un godīgs cilvēks, lai tad viņa precas.

— Mēs ar vagari arī runājām, ka tas būtu gudrākais. Labāku padomu es tev, mīļo Ķirmgrauzi, nezinu dot. Ar Dievu nu, mans mīļais, dzīvo vesels!

Kad Ķirmgrauzis pārgāja mājās, saime bija jau pusdienu paturējusi un izgājusi pie darba. Anete viena pati rīkojās pa iekšu, nokopdama galdu.

— Ko šodien vārījāt pusdienā? — viņš vaicāja meitai.

— Neko nevārījām. Uzsildīju tos pašus šā rīta kāpostus. Kur jūs, tēt, ēdīsiet: šepat lielajā istabā vai kambarī?... (Anetei jau no bērnu dienām bija savāda paradums, māti uzrunāt ar tu, bet tēvu saukt par jūs.)

— Uzliec tepat, — viņš atteica, nosēzdamies saimes lielā galda gala uz sola. — Neviena cita te tagad nav. Kamēr novāksi galdu un mazgāsi traukus, gribu ar tevi parunāties.

Nolikusī ēdienu uz galda, Anete paņēma trauku mazgājamo vannu, kas atradās pie plītes uz soliņa, piegāja ar to tuvāk galdam, nolika tur uz grīdas un tad sāka mazgāt, lai tā tēvam būtu tuvumā un lai tam nevajadzētu runāt diktā balsī, jo viņa noprata, ka šoreiz tēvam kas sevišķs sakāms, kā jau tas arvien mēdza būt, kad viņš bija pie vecā barona bijis. Bez tam šoreiz tēvam izskats bija tik nopietns, un viņa balss skanēja tik svarīgi, ka nu droši varēja gaidīt kādu īsti ievērojamu ziņu, un jebšu mājā neviens cits nebija kā tikai viņi divi vien, tomēr būtu savādi, ja svarīgas, neizpaužamas lietas tiktu pārrunātas pilnā mutē, tā ka varētu dzirdēt arī namā. Tādēļ meita novietojās ar savu darbu tēvam tuvumā, un, kad to bija iesākusi un brīdi klusu strādājusi, viņa pusbalsī un, kā saka, bez vajadzības iekāsējās, likdama ar to tēvam manīt, ka viņa uz klausīšanos gatava un ka viņš nu varētu sākt stāstīt, kas viņam stāstāms. Un viņš to arī darīja:

— Es šodien atkal krietni izrunājos ar savu draugu, veco baronu, un vai tu zini, bērns, ko mēs norunājām?

— Nu?

— Ka tev jāprecas.

— Ka man jāprecas! — izsaucās Anete, izbrīnīdamās un visa sejā nosarkdama, bet pie tam jautri iesmiedamās.

— Jā, tev jāprecas.

— Bet ko tad, tēt?

— Tikai to, ko tu pati gribēsi. Citu nevienu.

— Un kas tas būtu?

— Tas tev, bērns, pašai jāzin.

— Bet man nav neviena.

— Nu, tad rāsies. Ķirmgraužu mantinieci un vēl tik krietnai meitai, kāda tu esi, precētāju netrūks, tiklīdz dabūs zināt, ka tu nodomājusi ņemt sev draugu.

— Kādēļ tad taisni barons iedomājies, ka man jāprecas?

— Mūsu pašu dēļ, bērns: tādēļ ka mēs vieni divi cilvēki nespējam tik lielas mājas pienācīgi pārzināt. Viņa padomu arvien esmu klausījies, un tas ikreiz izrādījies par labi domātu un pareizu, un tādēļ arī, bērns, tev ieteicu vecā barona dotu padomu turēt tikpat kā svētu.

— Ka barona padoms labi domāts un derīgs arī šoreiz, par to nešaubos ne brīža; es pati labi redzu, ka vieniem diviem mums grūti iespējams tikt ar māju saimniecību galā. Pašu cilvēks būtu vēl kāds nepieciešami vajadzīgs, un precēties esmu ar mieru, bet es tiešām pati nezinu, ko lai precu: man nav neviens tāds īsti zināms. Pēc atderināšanās ar ponu Vadaiķi visi pazīstamie pašu jaunekļi sāka palikt it kā atturīgi, bet pēc tā notikuma ar māti visi, kā man liekas, pret mums kā atsaluši. Es pati uz āru arī gandrīz nekur vairs neēju — kauns rādīties ļaudīs, — tikai cik baznīcā aizbraucam, tas ir viss, un tā man nav vairs tikpat kā nekādu sakaru. Aumalis gan solījās rakstīt, bet kā rudeni saņēmu vēstuli no Anglijas, tā arī no viņa vairāk nekā nezinu. Viņš man gan labi patika, un ja būtu palicis te, mēs laikam būtu saprecējušies. Bet tagad uz viņu nav vairs ko domāt, un jūras braucējs taču arī nevar būt nekāds īsts zemes arājs un saimnieks. Silarāja Atis jau gan būtu nācējs katru brīdi, ja tik viņam liktu manīt, ka viņu grib. Diezin, vai nevajadzētu ar Tēvini pasūtīt tam kādu ziņu, vai vismaz likt viņai kādu vārdu tā aplokaini uz to pusi minēt. Viņa bieži skraida ir tur, ir nāk te, jo viens bērns viņai nodots tur par ganu, otrs atkal mūsmājās.

— Nē, meitiņ, nav vajadzīgs uz Silarājiem nekādu vēsti riest. Man tā ļaužu suga nepatīk. Nabagi un dižīgi! Tāds bija savā laikā vecais, tādi arī dēli. Degunus tik ceļ augsti un gaisā vien skatās — gluži tāpat kā tukšās vārpas tīrumā. Bet ar degunu celšanu uz augšu un ošķeļu grozīšanu vien nekā neizdarīsīt, ja galvas un kabatas tukšas. Lai gan otrs dēls nu jau pāris gadu muižā par kučieri, tomēr arī pie barona Silarāji nav necik ieredzēti — to es skaidri zinu. Nē, bērns, Silarāja dēli nav tavu viežu nedz pēc mantas stāvokļa, nedz arī pēc dabas. Es biju domājis uz skrīveri. Bet kad viņš pats nav nācis, nav tev labinājies klāt un nav man lūdzis, — lai tad arī pēdis pats nožēlo, kad dabūs zināt, ka nu ir par vēlu. Ziņu es viņam ne ar vienu zīlīti nesūtīšu. Tam vecais Ķirmgrauzis par lepnu! Drīzāk es savu meitu atdodu kādam gājēju puisim vai kalpa dēlam nekā ietu viņu piesolīt skrīveriem vai skolotājiem. Ja tiem nav bijis acu redzēt, tad lai tie paliek tur, kur tie ir: loka zara gala līgojamies, — Ķirmgraužu siltajā ligzdiņā tie nesēdēs!

Šos vārdus Ķirmgrauzis runāja lepni, stipri, pa daļai pat blauri, it kā aizstāvēdams savu Aneti — savu lepnumu pret kādu netaisnību un nepelnītu nievāšanu — pret precinieku neatnākšanu vai, skaidrāk sakot, pret skolotāju un skrīveņu vienaldzību. Bet tad viņa seja kļuva atkal maiga, un pēc brīža viņš, ēšanu beidzis un ar apdrāztu sērkociņa otru galu badīdams sev zobus, teica lēnā un paklusā balsī:

— Ko tu, bērns, domā par mūsu Andrēju? Viņš pie mums nu jau pilni trīs gadi nokalpojies, un es neviena ļauna vārda nevaru par viņu sacīt, jo neesmu vēl nekā smādējama pie viņa manījies. Triju

gadu laikā viņš nav pat ne vienreiz piedzēries, kā tas pie jauniem puisiem tik aplam parasts, un, ja kādreiz arī bijis drusku dūšā, tad savu skurbu arvien klusu un mierīgi izgulējis, netaisdams nekādu delverību. Tādu izturēšanos es ieskatu par labu zīmi katra cilvēka dabas un prāta novērošanai. Un, kas zīmējas uz darbu, tad Andrējs nekad nav nedz raidāms, nedz mēcāms: viņš visu redz, zin un saprot, kas tur darāms un kā darāms. Viņam vajaga būt arī savs labs grasis naudas iekrāts nebaltai dienai, jo viņš nekur nelietīgi neko netērē. Vārdu sakot, viņš man liekas būt tāds puisis, no kuŗa dienās var iznākt krietns saimnieks, ja tik viņam, protams, ir mājas, — bez mājām arī viss viņa krietnums neko daudz nevar tam līdzēt, un pats no sevis arī viņš par saimnieku tapt nevar, kaut diezkā gribētu. Ja viņš tev patīk, un tu esi ar mieru viņu ņemt, tad man tur galu galā nebūtu nekas pretī. Iekām kaut kāda saimnieķeļa dēlu, tad jau labāk ņemt krietnu gājēja puisi. — Tādas ir, bērns, manas domas un tās tev gribēju pasacīt. Bet uzspiest tev neko negribu.

— Tēt, mūsu Andrējs man arvien patīcis it labi, un cilvēks viņš patiesi ir krietns — tiklab darba, kā arī uzvešanās ziņā. Viņš mums būs stiprs balsts un ar laiku, kad jūs kļūsit veci un nespēcīgi, Ķirmgraužiem būs atkal labs saimnieks. Jau tagad viņš visu strādā un dara tā, it kā tās nebūtu cita, bet paša mājas, un, ja nu viņš vēl zinās, ka tās kļūs tiešām viņa, tad jau viņš pūlēsies un rūpēsies divkārsā mērā. Jā, tēt, viņš man patīk labi, es esmu ar mieru viņu ņemt.

— Bet tad lai viņš man tevi lūdz! Pats es viņam neiešu savu meitu piedāvāt. Tam vecais Ķirmgrauzis par lepnu. Un tu viņam pati arī daudz nedāvājies un neapsolies tik ātri. Tikai liec viņam manīt, ka tev uz viņu labs prāts, ka viņš tev patīk un ka tu būtu varbūt ar mieru viņu ņemt, ja drīkstētu cerēt, ka es atļaušu. Saki, ka tu baidies man tā ko teikt, un lai viņš, kā jau vīrietis, kam vairāk dūšas, pats man tevi lūdz. Bet lai viņš neiedomātos, ka mēs jau esam ko norunājuši savā starpā un ka es esmu ar viņu mierā, tad es nākošās dienās arvien būšu pret viņu ass un skarbs un jau tūliņ izgājis laukā viņu krietni sarāšu — lai šāda vai tāda iemesla dēļ.

— Rājiet droši, tēt, ja vien kādu vainu varat kur atrast, — atteica Anete, priecīgi pasmiedamās, nomazgātos traukus nolikusi pie malas un rokas slaucīdama rīku slauķī, bet tēvs, papirosu aizkūpinājis, devās ārā, teikdamies iet uz lauka raudzīt, kā puisiem veicies ar sēšanu un sējas iestrādāšanu.

Anete bija jauna ar dzīvu kuplu fantaziju, bet bez dziļākām jūtām, bez kādas īstas kaislības. Savā fantazijā viņa izdomājās un izdzīvojās dažādi, bet tam visam nebija nekāda kaut cik ciešāka sakara ar pašu dzīvi. Vienkārsākā, ne visai dziļā, bet ikdienišķā sadzīvē aizvien viegli piemērojamā praktiskās dzīves gudrība bija pārgājusi no tēva arī viņā, padarīdama viņu savās jūtās par mērenu, apdomīgu, atturīgu no katras straujākas aizraušanās, no katras dziļākas sajūsmas. Cik plaša bija viņas fantazijas un iedomu dzīve, tik ierobežota, šaura un sekla bija viņas jūtu pasaule. Dīvaini un nedzirdēti notikumi viņai patika un stipri nodarbināja viņas fantaziju, bet nespēja viņu aizraut pilnā mērā un saistīt uz ilgāku laiku. Precēties ar vecu un bagātu leišu ponu, tas viņai bija licies no pirmā gala kas neikdienišķi, nedzirdēts un tādēļ visai pievilcīgs notikums; bet tiklīdz tēvs viņai ziņoja, ka šis precinieks nav goda vīrs, bet darbojas ar muļķu ļautiņu apšmaukšanu, kādēļ viņš to nevēloties par savu znotu, tad arī viņa tūliņ pievienojās tēva domām un bez mazākās apdomas vai ierunas atsacīja ponam Vadaiķim. Aumalis, kā inteliģents cilvēks, bija viņai labi patīcis, bet nedz viņa bija tanī dziļāk iemīlējusies, nedz arī spējusi to sajūsmināt un aizraut sev līdz, un, kad viņš aizgāja projām, nebija sajutusi nekādu sevišķu žēlumu vai kādas stiprākas ilgas. Precēt vienkāršu gājēju puisi arī viņai likās neikdienišķs notikums, kas visiem pazīstamiem dos daudz ko runāt, spriest un brīnīties, skaust un ļaunoties. Tālab viņa arī tēva priekšlikumu par pašu māju puisa precēšanu uzņēma ar prieku un uz vietas. Bet, ja tēvs viņai pāra dienas vēlāk būtu teicis, ka viņš apdomājies citādi un šo puisi nevēlas vairs par savu znotu, tad viņa bez mazākās pretošanās būtu tāpat uz vietas pievienojusies viņa domām un no šā puisa atsacījusies. Izpildīt tēva vēlēšanos precēšanās lietā viņai nenācās nebūt grūti, tādēļ ka viņai pašai savas gribas nebija šai ziņā tikpat kā nekādas. Par šādu

viņas aizvien paklausīgu izturēšanos tēvs viņu tad arī ar īpašu lepnumu mēdza dēvēt par savu meitu, tas ir, nevis par mātes, un no tā laika, kalet māte bija aizgājusi projām, tēvs viņu vēl vairāk izturēja un ar vēl jo lielāku lepnumu daudzinaja par savu meitu, kuŗai esot viņa prāts un viņa padoms. Tēva uzslavas lutināta, meita savukārt atkal visai centās tēvam iztapt un tik vārdos kā darbos pierādīt viņa prātu un padomu. Sauso, seklo un šauro dzīves īstenību, kāda tā šādos apstākļos bija nenovērsama, viņai vairāk nekā pietiekoši atlīdzināja viņas iedomu spēja. Kamēr patiesībā viņa nebija līdz šim vēl ne reizes devusies laulībā, tamēr savā fantazijā viņa to bija izdarījusi jau daudz reižu — gandrīz ar katru patīkamu jaunekli, kuŗu tai šur vai tur gadījās redzēt, un ar katru no tiem viņa domās bija piedzīvojusi savus sešus bērnus un rīkojusi tikpat priedīgās sešējas kristības, cik iepriekš bija svinējusi sev lepnas kāzas. Par sešiem bērniem viņa mēdza fantazēt nevis tamdēļ, ka šādu skaitu pēcnācēju būtu ieskatījusi par savas laulības dzīves uzdevumu, nedz arī citas kādas īpašas idejas dēļ, bet vienīgi tamdēļ, ka viņai sevišķi bija iepatikušies seši skaisti vārdi — trīs vīriešu, trīs sieviešu, — ar kuŗiem visiem tā gribēja pušķot savu ģimeni.

Dažas dienas pēc tam, kad bija notikusi zināmā saruna starp tēvu un meitu, dižais puisis Andrējs kādu vakaru, darbus beidzis, ienāca laikāk istabā, — bija tikko sākusies laba novakare. Neviena cilvēka nebija iekšā, jo Anete ar meitām un ganu rīkojās vēl pa laidaru, bet mazais puisis bija aizsūtīts sudmalās malt zirgiem uzmetu, no kurienes nebija vēl pārbraucis.

Laiks vēl arvien turējās stipri dzestr, un Andrējs, cauru dienu pa āru strādādams, bija krietni noaukstējies. Viņam tādēļ bija tagad īsti patīkami siltā istabā. Viņš nosēdās uz mūrīša pie vidus sienas, kas no sakurinātās plītes bija brangi silta. Atslējis muguru pie siltās mūra sienas un kājas sakrustojis, viņš izvilka no mucīņas kabatas salocītu avīzi, atlocīja to vaļām un, pagriezies pret loga pusi, sāka tanī skatīties, lai gan pagrūti bija kas salasāms, jo krēsla istabā bija jau diezgan stipra.

— Kas tur ienāca? Vai tu, Andrēj? — Negaidot puisis izdzirda saimnieku ievaicājamies otrpus sienas savā kambarī.

— Jā, es.

— Dobes pabeidzi taisīt sakņu dārzā?

— Pabeidzu, un zirgus arī sakopu, — atteica Andrejs, avīzi nolikdams sev blakus uz mūrīša un rokas sametinādams uz krūtīm. — Sabāzu ir ābolu redelēs, ir salēju katram pa slauktuvei ūdens silēs. Tik abiem izbrauktajiem nelēju ūdens: citādi milti nostājas dibenā, paliek neizēsti, un vēlāk pieskābst siles. Tiem lai Juris pārbraucis pats ielej.

— Labi. Tad tu nu vari iet pie miera. Šodien brīnum vēss laiks. Jāteic meitām, lai apsedz lecekļus, būs salna. Es jau arī stipri noaukstējos, visu pavakari gar bitēm dzīvodams, tropus tīrīdams, rāmīšus pārstādīdams un citādi šo to apkopdams. Sadūru arī apīņiem maikstes; uz vakaru aizgāju vēl mežmalē un divos resnos bērzos ielaidu sulas. Tek brīnum brangi. Līdz rītam būs abi stoverīši pilni līdz malām. Tagad atstiepu kaulus Anetes gultā. Bet zini, Andrēj, kas rītu darāms?

— Nu?

— Vienam jāiet Laipeniekos liecībās līdzēt pasvērst istabu. Viņgad Laipenieki nāca pie mums liecībās, kad cēlām jaunas klētis; mums tālab tagad jāiet tur. Pirmīt atsūtīja ziņu. Ilgi tur darba nebūs, — pāri dienas. Esot jāliek tikai piecas sešas jaunas sijas un jāpamūrē pamati augstāk. Vairāk nekas neesus darāms. Domāju, Juris varēs iet. Tev būs jāpaliek mājās, — vajadzēs vest kumeļu apkalt. Pirmoreiz kaldināms. Negribu Jurim šādu darbu uzticēt. Bet tu tad skaties, ka kumeļu apkaļ, ja ne pats kalējs, tad vismaz palīgs. Mācekļus nemaz nelaid klāt: kad neienaglo vai citādi kā neiemaitā nagu. Ja prasa iedzeršanu par pirmo kaldinājumu, tu viņus krogū neved: pasaki, ka to es pats padarīšu, kad saiešos.

— Labi, — noteica Andrejs.

Istabā iestājās ilgāks klusums. Dzirdēja tikai veco, lielo sienas pulksteni turpat saimes istabā tikšķam, un kaut kur pavardā circeni cirpstam.

— Vai zināt ko, saimniek? — ierunājās pēc brīža Andrējs.

— Nu? — atvaicāja Ķirmgrauzis otrpus sienas.

— Es esmu nodomājis precēties.

— To tu vari darīt, bet tev vajadzēja man to ātrāk sacīt, lai varu uz tam ierīkoties. Kur es tagad, Jurģu nedēļā, vairs lai dabūnu citu puisi?

— Tas jums nebūs vajadzīgs, jo es nemaz nedomāju aiziet kur citur, bet palikšu un dzīvošu šepat, arī precējies.

— Bet, mīļo Andrēj, mūsu mājās nav tik daudz rūmes, ka te varētu turēt precētus pušus. Vispār nekādus svešus cilvēkus savās mājās vairāk nevēlos, tādēļ ka lielo istabu pietiek tikai tik lielai saimei, kāda tā tagad ir un kāda tā arī agrāk arvien bijusi.

— Bet es jau arī nedomāju nevienu cilvēku no ārpusē šie ievest.

— Ak tā! Tad tu precī vienu no māju meitām. Kuŗu tad: Dori vai Tiju?

— Nevienu no abām.

— Ko tad, pie Dieva Tēva, tu precī! Vai patiesi esi noskatījies mūsu Dores māti, veco Ilzi? Brīnums gan nekāds nebūtu, jo atraitnes palaikam mēdz būt lēkanas uz precēšanos, un visai veca viņa arī nav — piecdesmit diezin vai vēl būs; tomēr, vai tev īsti derena, par to šaubos.

— Saimniek, es redzu, nu jūs zobojaties, piedomādami veco Ilzi par manu izredzēto.

— Bet ko, pie negoda, tad tu gribi precēt? Vai mūsu pērno ganu meiteni, Pēterenes Mādži? Bet tā jau nav vēl iesvētīta un nav arī nemaz vairs mūsmājās. Es vairs nesaprotu, ko tu īsti runā! Vai tu neesi iesnauadies, sēdēdams tur uz silta mūrīša, un nemudo pa sapņiem?

— Nē, saimniek, es nemaz nemudoju. Manas domas ir domātas un mana runa ir runāta pavisam skaidrā prātā. Esmu noskatījies Anetes jaunkundzi un gribēju jūs lūgt, lai ļautu mums precēties.

— Ko? Aneti? — izsaucās Ķirmgrauzis, likdamies lielā mērā pārsteigts, un puisis dzirdēja viņu spēji sakustamies, laikam apsviežamies uz otriem sāniem, jo gulta stipri iečīkstējās un nobrīkšķējās.

— Jā, Aneti. Sen jau biju viņu noskatījies un tagad gribēju jums lūgt viņas roku, — runāja Andrējs klusi un it kā bailīgi, bet sevī tomēr smīnēdams.

— To es nekad nebiju domājis, laist savu meitu pie gājēja puīša, jo viņai netrūkst precinieku starp savas kārtas ļaudīm, un jau sen būtu apprecējusies, ja tik pati būtu gribējusi, un ja tik es viņai ļāvis tik jaunai precēties. Skolotāji, skrīverī, jaunie saimnieki un saimnieku dēli visur, kur vien mani satiek, kā niedoli vētrā lokās un klanās man priekšā. Es gan saprotu, kamdēļ tas tā: manas bagātības un manas vienīgās meitas dēļ. Pat bagāts leišu bajārs, kam muiža kā paradīze, viņu gribēja, un arī dažu Kursas pusmuižnieku viņa varētu dabūt, ja tik pati būtu gājēja un ja es būtu laidējs. Nevaru saprast, kur tev, gājēja puisim, nabaga atraitnes dēlam, radusies dūša noskatīties manu meitu un lūgt man viņu sev par sievu! Ar ko tu gan iedomājies pelnījis viņas mīlestību un manu labvēlību?

— Saimniek, vai neesmu jums nu jau apaļi trīs gadi kalpojis ar paklausību un uzticību? Vai neesmu agri, ir vēlu, dienas ir naktis, gājis ir galojies jūsu darbā it kā pats savā, vairodams jūsu labumu kā pats savu, netaupīdams nedz savus spēkus, nedz veselību. Domāju, jūs mani arī pazīstat, ka neesmu nedz naudas laidējs, nedz citādi kāds palaidnieks, bet gan protu grasi cietāk saturēt saujā nekā daži saimnieku dēliņi, kam naudiņa viegli nākusi un vēl jo viegli aiziet. Ko ar godu un pūliņu esmu nopelnījis, tas man viss katru gadu ietaupīts, atņemta tikai galvas naudas tiesa, atspajds mātei un kur citur kas nepieciešami bijis vajadzīgs.

— Tas taisnība, Andrēj, čakls, paklausīgs un saprātīgs strādnieks tu esi bijis vienādvien; bet, ja tu ar to domājies jau manu meitu nopelnījis, tad man liekas, ka tavs pelns tomēr iznāk pārāk liels.

— Bet, saimniek, kas cits gan jums vairāk un labāk kalpojis par mani? Un, ja ar pelnīšanu var jūsu meitu nopelnīt, tad tāds pelns pēc taisnības un patiesības var piekrist tikai man.

— Jēkabs kalpojīs Lābanam septiņus gadus par Raeli, un tie viņam šķituši kā septiņas dienas — tā viņš to mīlējis. Un ir tad Lābans viņam nav vis vēl tūliņ devis jauno, skaisto Raeli, bet piekrāpis to, dodams tam vecāko meitu Leu — to ar ārīgo ģīmi, tā piespiezdams to kalpot par Raeli vēl septiņus gadus. Bet tu jau par trīs gadi domājies nopelnījis sava saimnieka meitu. Un man nav vis otras, vecākās meitas, ko tev dot Anetes vietā, lai tu par viņu kalpotu vēl kādus gadus, vismaz septiņus.

— Toreiz, saimniek, gājēju algas būs bijušas droši vien daudz mazākas nekā tagad, un darbs atkal būs bijis labu daļu vieglāks, sevišķi tur tai siltajā zemē, kur dzīvojuši Lābans, Jēkabs un Rāele. Tālab domāju, ka es pa trim gadiem esmu nopelnījis vismaz tikpat daudz kā Jēkabs pa septiņiem vai arī pa četrpadsmit gadiem.

— Ak tu gudrinieks, kā tu māki rēķināt visu sev par labu! — Ķirmgrauzis izsaucās, tagad jautri un labvēlīgi iesmiedamies. — Tas liecina, ka tev tiešām ir nags un ka tu dienās rasi varētu būt labs saimnieks, ja tev būtu mājas, jeb ja tevi kāds saimnieks ieņemtu par iegātni. Bet saki man, kā tad ir ar Aneti, kad tu jau man par viņu pieprasi: vai viņa tevi gribētu?

— Anetes jaunkundze ir uz mieru, ar viņu jau viss skaidrībā. Tādēļ nospriedām lūgt jūsu atļauju.

— Nu, es nezinu. Jārunā ar Aneti, gribu no viņas pašas mutes dzirdēt, vai viņa tiešām būtu uz mieru precēties zem savas kārtas. Šaubos ļoti. Es gan vēl nekad līdz šim nebiju domājis ļaut savai meitai iet uz leju, bet gribēju likt viņai kāpt uz augšu, Bet, ja arī būtu tā, kā tu saki, un Anete tevi patiesi gribētu, tad es tomēr nezinu, vai no tam kas varēs iznākt. Tāda pavisam neparasta lieta — bagāta saimnieka meitas precības ar nabaga gājēja puisī — ir ilgi un labi pārdomājama. Mans paradums vispār ir katru lietu ilgi un pienācīgi pārdomāt, bet šoreiz vēl par vienu. Kad es to lietu būšu labi pārdomājis, tad redzēsim, vai par to der vēl tālāk runāt, vai ne... Bet klusu nu, Andrēj! Vairāk ne vārda! Klusu, priekšnamā kaut kas ienāk!

Ar pārdomāšanu Ķirmgrauzim šoreiz bija veicies tomēr neparasti ātri, jo jau nākošā svētrītā, kad pirmie baznīcāudis, iedami vai braukdami agrējos, steidzās pa lielceļu baznīcā, redzēja Ķirmgraužu Aneti ar Andrēju jaunajos goda ratos un labāko zirgu ilksīs aizlaižam uz mācītāja muižas pusi. „Tīri kā pātaros braukdami.” Ieminējās dažs, noskatīdamies tiem pakal. „Jā, tiešām pēc izskata visai saveicīgs pāris: viņš — sprauņš un brašs puisis un viņa — skaista un daiļa zeltēnīte.” Izsaucās dažs cits. „Ja nezinātum, ka viņa ir bagāta Ķirmgraužu vienīgā mantiniece, bet viņš nabaga puika, tīri būtu j'ādomā, ka tie brauc rādīties mācītājam.” — „Kas dos nabagam ar sudraba karoti ēst! Labi, kad Dūlēja Andrējs, Ķirmgraužu Anetei, braucot kur viesos, var sēdēt blakus un būt par kučieri.” Tā noteica atkal dažs cits. Bet kad mācītājs pēc sprediķa, stādamies pie dažādu aizlūgumu izdarīšanas un sludinājumu nolasišanas, minēja starp pirmoreiz uzsauktiem: puisis Andrējs Dūlējs no Ķirmgraužu mājām, nelaiķa plienu lauzēja Sīmaņa un viņa sievas Lates dēls, ar to pašu māju saimnieka Brenča Amola un viņa sievas Marijas meitu Aneti, — tad visa pilnā baznīca, kas kā ikreiz, kad uzsauca jaunos pārus, tā arī šoreiz bija izturējusies pilnīgā klusumā, tā ka mācītājam, papīru lapas pāršķirstot, bija skaidri sadzirdama pat vismazākā iečabēšanās, — tagad tā visa spēji saviļņojās no viena gala līdz otram, dažiem saimnieku dēliem, kā ļaudis vēlāk zināja stāstīt, pat izkritušas dziesmu grāmatas no rokām, bet jaunais Silarājs, kas atradās augstu luktas priekšējā rindā, no kurienes nevien visa baznīca brangi pārredzama un tāpat laba izskatīšanās meitās, bet no kurienes arī iespējams pašam vareni izrādīties meitām, uzreiz izslēja galvu augstāk gaisā un steidzīgi sāka pārmaiņus ir ar vienu, ir ar otru roku skrullēt ūsas uz augšu, lai gan tās diezgan augstu bija jau sagrieztas, tā ka, likās, tur nekas tālāk nebūtu vairs darāms.

Tēvine no negaidītās ziņas tā bija uztraukta, ka ne brīža nespēja vairs ilgāk dēties uz vietas un, nemaz nenogaidījusi tālāko pāru uzsauzienus, steidzās iz baznīcas ārā un pusteciņus devās pa baznīcas ceļu projām uz dižceļu; tomēr, nonākusi krustcelēs, no pārāk lielā, priecīgā uztraukuma apmulsā, palika stāvēt un labu brīdi mīņāja uz vietas, nevarēdama izšķirties, uz kurienu vispirms

doties ar svarīgo ziņu — uz Elcumuižas Radagaisiem vai uz miestu. Vilināšana uz abām pusēm bija vienādi liela: Radagaisos vēsti par Anetes uzsaukšanu ar pašu majas puisī Pēterene, bez šaubām, saņemtu ar roku plātīšanu, izbrīnīšanos un skaļiem izsaučieniem, bet no Radagaisenes pašas varēja nu cerēt pilnīgu uzņemšanu — vešanu sētā, pārūnāšanos un saukšanu pie galda, varbūt arī iedotu kukuļa bērniem vai citu ko pārnest; miestā atkal šodien bija Jurģu tirgus, un, tātad daudz ļaužu kopā — nevien gandrīz no ikkatrām pašu novada mājām, bet arī no pārnovadiem. Un, ja viņai izdodas tagad pirmai nesteigties miestā, — un tas viņai, pārtiešu pa laukiem un pļāvām tekot, likās pilnīgi iespējams, jo, atpakaļ atskatīdamās, viņa citus baznīcēnus neredzēja vēl nevienu nākam no baznīcas ārā, — tad viņa būs pati pirmā, kas tur nonesīs svarīgo ziņu un varēs stāstīt draugiem, ir ienaidniekiem un, kad pagūs atbraukt vai atnākt citi baznīcēni miestā, tad viņa ar savu stāstīšanu būs visiem jau tādu gabalu priekšā, ka viņu neviens vairs nevarēs panākt. Viņa tad arī, brīdi uz vietas mīņājusies un pati ar sevi cīnījusies, beidzot izšķīrās tirgum par labu un laidas tecīnus uz miesta pusi, sevī runādama: „Uz Radagaisiem šodien nevaru nekādā ziņā aizskriet, jāpaliek uz rītu. Gribētu gan, tā kā ēst arī tur būs. Bet ko lai dara? Pušu plēsties nespēju un vienā laikā divas vietās būt nevaru!”

12.

MIESTĀ

Iepazīšanās ar gājēju ļaužu tirgu, kuŗu apmeklēt saimnieku kārtā ieskata zem sava goda. — Tirgus citas raksturīgās pazīmes. — Četras galvenās iestādes, kas tirgu apgādā ar cepumiem. — Kūlaszaķis jaunā Kolumba lomā. — Ūdens var tecēt taukiem virsū. — Skroderis Spruksts redz atdzīvojamies leišu tautā varoņu laikmeta garu. — Jēkabs sajūsminās par skaistu, nepazīstamu skuķi.

Jurģu tirgu noturēja tuvākajā leišu miestā katru pavasari tanī svētdienā pēc Jurģiem. To sauca arī par daņģināšanās tirgu, tādēļ ka dažas dienas iepriekš bija notikusi gājēju kārtas un citu kustošu elementu daņģināšanās jeb pārvadāšanās uz jaunām dzīves vietām. Tā kā miests atradās uz pašām Kursas robežām, tikai leišu daļā, tad tirgus dienā tur saplūda ļaužu tīri vienādā daudzumā ir no leišiem, ir no Kursas, jo šis tirgus bija tikpat populārs vienā, kā otrā guberņā, tiklab pie vienas, kā otras tautības iedzīvotājiem, nemaz nerunājot par žīdiem, kas, kā jau vietējie iemītnieki un īstie miesta saimnieki, tirgū visi ņēma daļību, jo arī tie sīkie žīdu precinieki, kas, savas preces gan ar zirģeļiem vadādami, gan paunās uz muguras nesdami, tālu siroja pa Kursu apkārt, centās tā ierīkoties, ka uz šo dienu visi bija atpakaļ miestā un varēja ņemt tirgū darbīgu daļību. Pat abas vietējās baznīcas — katoļu un Mozus ticīgo — pirmējā ar visu savu milzīgo, tīri neaprobežoto autoritāti uz plašajām ļaužu masām, otra ar visu gadu tūkstošiem veco, sastingušo formālismu bija spiestas locīties un grozīties šā tirgus priekšā: vietējiem katoļticīgiem varēja iepriekšējās dienās būt kāds gavēnis būdams, šai dienā bija jābūt atlaidiem, un tiklīdz ap pusdienas laiku dievkalpošanai pēc lieliska krusta gājiena ap baznīcu beidzoties, zvani sāka priecīgi zvanīt, bungas strauji rībēt, un ļaudis plūda tiklab iz pašas baznīcas, kā arī iz plašā pagalma ārā, tad arī tūliņ sākās ēšana un dzeršana, kā saka, uz visām pusēm, un tiklab pašā tirgus klajumā ap baltmaizes galdiem, kā arī ap dzertuvju durvīm notika milzīga drūzmēšanās un laušanās pēc dzērieniem un uzkožamiem: izgavējusies leišu tauta šē meklēja atspirdzinājumu un atlīdzinājumu par to, ko iepriekšējās dienās un līdz pat šās dienas pusdienai tai bija nācies pieciest; žīdiem atkal savukārt, lai arī ap šo laiku

tiem būtu kādi svētki būdami, tirgus dienā bija pārlaidu diena, ka lai svētki nebūtu tirgum par kavēkli.

Lai gan tirdzinieku uz šo dienu ieradās miestā liels daudzums, tomēr kaut jebkādu preču pārdošana vai pirkšana šē notika visai mazā mērā: ļaudis — pa lielumlielai daļai gājēju cilvēki — sanāca un sabrauca bez kādas īstas vajadzības, tikai tāpat satikties ar pazīstamiem un labi iztriekties savā starpā, galvenām kārtām nopukoties uz saviem agrākiem maizes tēviem un paslavējot jaunus saimniekus, pie kuŗiem nule tik nogājuši un kuŗi tādēļ gandrīz visiem šķita labi un mīļi, vismaz labāki par agrākiem. Saimnieku kārtas piederīgie, vispāri ņemot, nemēdza šo tirgu apmeklēt. To darīja tikai tie nedaudzie saimnieki, kuŗi vai nu paši mīlēja miestā cienāties ar žīdu gatavotiem gardumiem, vai atkal kuŗi, būdami savā saimniecībā pavāji, nespēja labus gājējus dabūt un pienācīgi algot un kuŗiem tādēļ vajadzēja gājējus meklēt vēl pēc Jurgiem un ar kuplu magariču palīdzību. Citi šādi saimnieķeļi gan bija sev gājējus sadabūjuši laikāk, bet bija palikuši tiem parādā līkopus jeb magaričas, ko tad nu nācās, kā saka, tirgus dienā un krogus vietā nolīdzināt. Visi krietnākie Kursas saimnieki turpretim ieskatīja it kā zem sava goda bradāt šai tirgū pa vieniem un tiem pašiem dubļiem kopā ar saviem bijušiem vai tagadējiem gājējiem un cienāties ar tiem pie viena galda. Ja bija miestā kādas darīšanas, vai arī, ja gribēja pacienāties pie žīdu gatavotiem gardumiem un dzērieniem, tad tie mēdza tur ierasties nedēļas tirgus dienās — ceturtdienās, kad gājēju kārtas ļaudīm tikai kādam retajam bija iespēja turp nokļūt. Nedēļas tirgus dienās saimnieki tad ar citiem savas kārtas piederīgiem vieni paši lepni un netraucēti bradāja pa miesta dubļiem, gan savā starpā gudri sarunādamies, gan dziļdomīgi klusēdami, visu it kā no augstāka stāvokļa aplūkodami un ļaudami sevi apbrīnot tiem nedaudziem gājēju un citiem ikdienišķiem mirstīgajiem, kas šādās dienās varējuši miestā ierasties.

Tā tas mēdz būt ar Kursas saimniekiem. Turpretim leišu saimnieki, stāvēdami tiklab pārticībā, kā arī attīstībā un izglītībā stipri iepakaļ saviem latviešu biedriem, nesajuta sevī tādu savas kārtas lepnumu un nebūt nešķīrās nost un juka ar tiem pa vienu vietu, un nevien kopā ēda un dzēra, bet arī kopā rājās un kāvās, gan laikam turēdamies pie gudrās parunas, ka dalīti prieki ir divkārsī prieki, bot dalītas bēdas — pusbēdas.

Arī leišu bajāri ar savām ģimenēm, un pat poļu pani ar savām paņām un bērniem mīlēja ierasties Jurgu tirgū un dažas stundas pastaigāties pa tirgus klajumu, kā arī iegriezties dažās pārdotavās, kur žīdi viņus tad nevien saņēma ar atsegtām galvām un zemu jo zemu klanīdamies, bet arī tādā pat kārtā izvadīja iz pārdotavas atpakaļ, daži pat iedami gabalu pa ielu līdz, kaut ko ar panīem sarunādamies par veikaliskām lietām un cepures visu laiku turēdami rokā. Šādu godināšanas paņēmienu žīdi gudri bija iepratušies, labi zinādami, ka ar šādējādi izgodinātiem panīem veikali noslēdzami arvien visai izdevīgi.

Tā ka visi mīlēja tirgū labi pacienāties, tad arī bija radušās personas un pat nodibinājušās veselas iestādes, kas nopietni par to rūpējās, lai abu guberņu un abu tautību ciemiņus šai dienā varētu godam uzņemt un pienācīgi pacienāt ir ar ēdienu, ir dzērienu. Sevišķa vērība tiklab no gatavotāju un pārdevēju, kā arī no pircēju un patērētāju puses pie tam tapa piegriezta baltmaizei viņas dažādos veidos, jo ļaudis šai apvidū pārāk lieli dzērāji nemēdza būt, sievietes ar dzeršanu neielaidās gandrīz nemaz, turpretim ar baltmaizi tirgus dienā pacienāties mīlēja visi — ne tikai bērni un sievas, arī vīrieši: zemnieku ļaudis, mājās gandrīz pastāvīgi rupju maizi ēzdami, labprāt izlieto tādu gadījumu, kur var dabūt paēsties baltmaizes un vispār padzīvot it kā pa lieliem godiem. Šai dienā miestā iebraucot vai ieejot, tirdziniekus tad arī vispirmā vietā uz tirgus klajuma sagaidīja baltmaizes pārdevēji, kuŗiem priekšā rēgojās galdi un galdiņi ar veselām kaudzēm daždažādu cepumu: tur bija gan apaļi, gan gareni, gan gludeni, gan robaini un pīnaini kukuļi — uz mata tādi, kādus žīdi mēdz paši sev cept uz šabām, un kriņģeļu — kādu tik to nebija! Gan lieli un mazi, apaļi un gareni, mīksti un cieti. Daži bija pat tīri ērnotu, fantastisku izskatu un liecināja par viņu cepēju kuplo fantaziju

un māksliniecisko prašu. Lai savu preci labāk izrādītu un lai jau pa gabalam vilinātu ļaudis klāt, tad daži pārdevēji bija kriņģeļus savēruši auklās, kuŗu galus bija piesējuši pie divām augsti izslietām šķetrām; citi atkal bija tos samaukuši uz gaŗām nūjām, kuŗas, pie galdiem piestiprinātas, rēgojās augsti gaisā, tirdziniekiem tā jau notālēm rādīdamas to vietu, kur kriņģeļi un gardumi atrodami. Tomēr tas viss, ko redzēja tirgus klajumā, bija tikai, kā saka, bagātība mazumā. Īstie kriņģeļu krājumi un citas baltmaizes bagātības atradās īpašās iestādēs, kuŗas darbojās vienīgi ar šādas mantas izgatavošanu. Tādu iestāžu miestā bija pavisam četras. Pirmo vietu starp tām ieņēma, bez šaubām, Resnā Ābrāma ceptuve un pārdotava, kā vecākā šādas šķiras firma visa miestā. Resnā iesauku Ābrāms bija ieguvis nevis vien tamdēļ, ka viņš pats bija stipri pasesns vīrs — vismaz resnāks par visiem citiem šā miesta kriņģeļu cepējiem, ne arī tamdēļ, ka viņam bija stipri sabriedusi, pasesna meita, baltmaizes un kriņģeļu galvenā pārdevēja, bet visvairāk gan tamdēļ, ka viņam bija arī visresnākie kriņģeļi. Lielumlielais vairums kriņģeļu cienītāju arī mēdza savās iepirkšanas vajadzībās turēties pie Resnā Ābrāma. Lai arī visu laiku bija dzēruši vai citādi tērējušies kur tērēdamies, bet uz mājās iešanu vai braukšanu gandrīz visiem bija paradums doties pie Resnā Ābrāma un tur sapirkties kukuļus mājiniem. Daži citi cepēji bija savā laikā mēģinājuši Ābrāmu nokonkurēt, sākdami cept tikpat resnus vai pat vēl resnākus kriņģeļus, nekā Ābrāms cepa; bet vāji tiem bija ar šādu mēģināšanu izdevies, jo Resnais Ābrāms nebija tas vīrs, kas tik viegli ļautu sevi noveikt: viņš sāka cept tik resnus kriņģeļus, ka visi konkurenti no saviem pārdošiem nodomiem it drīz atlaidās, atstādami Ābrāmam pirmo vietu kriņģeļu cepšanā neapstrīdētu. Bet pircēji, kam no konkurences bija cēlies vislielākais labums, — jo kriņģeļi, lai arī resnumā bija diezciņ pieņēmušies, dārgāk par kapeiku gabalā nekļuva — nevarēja nožēlot vien, ka tāda ārkārtēja sacensība nebija pastāvējusi vēl ilgāku laiku, jo kriņģeļu resnums bija pieņēmis tādu apmēru, ka no pāris gabaliem cilvēks varēja paēst, bet, ārkārtēji konkurencei beidzoties, kriņģeļi tika atkal cepti agrākajā parastā lielumā.

Resnā Ābrāma ievērojamākais konkurents bija Motkus Maušis, kuŗa ceptuve un pārdotava atradās otrpus tirgus klajuma, iešķērsi pretim Resnā Ābrāma iestādei. Šās firmas kriņģeļi, lai gan resnumā nevarēja sacensties ar Ābrāma kriņģeļiem, bija ievērojami tanī ziņā, ka tie bija atkal lielāki savā vispārējā apmērā, bez tam mēdza būt stingrāki sacepti, tā ka izskatījās rūzgani, kamēr Ābrāmam kriņģeļi aizvien mēdza padoties vairāk balti. Tāpat kā pašu kriņģeļu, arī viņu galveno pārdevēju ziņā pastāvēja ievērojama starpība starp šām abām iecienītām firmām. Jo, kamēr Ābrāma meita bija jau labi gados, pazemu augumu, krietni pasesna, melniem matiem un bālu seju, tamēr Motkus Mauša meita bija vēl gluži jauna skuķe, pagaŗu, slaiku augumu un gandrīz tikpat sarkaniem matiem, cik sārta bija vinas seja. Ābrāma Dora un Mauša Cipke — tās bija klusumā tikpat lielas konkurentes savā starpā, par kādiem viņu tēvi bija pazīstami atklātībā. — Trešais šāda aroda darbinieks bija Kriņģeļu Iršis. Viņa tirdzniecības nams no abiem iepriekšējiem atšķīrās ar to, ka gatavoja un pārdeva vienīgi kriņģeļus, kamēr citi nevien cepa un pārdeva visvisādas baltmaizes, bet tirgojās arī ar dzērieniem. No tam tad arī šās firmas īpašnieks bija iesaukāts par Kriņģeļu Irši. It sevišķi šī iestāde tika daudzīnāta un bija ieguvusi pat īpašu slavu tīrības ziņā. Kā raksturīgu piemēru šai ziņā ļaudis stāstīja sekošu notikumu: kādreiz Iršenei, mīcot un viņinot ļaužu klātbūtē uz galda kriņģeļus, viņas mazākajam bērnam, sēdot uz tā paša galda, gadījies kas bērnišķīgi dabisks; Iršene, to redzēdama, ne acumirkli neapjukusi, bet, ar roku nobraucīdama visu pie zemes, mierīgi turpinājusi turpat miklas velšanu un kriņģeļu taisīšanu, lepni tikai iesaukdamās: „Pē mums nav vis tā kā pē citēm zīdēm, — pē mums ir tīrībe!” Pēdējos gados Irša veikals tomēr nevis vien vairs neplauka, bet pastāvīgi, kaut arī lēnām, slīdēja uz leju: pircēji viņu apmeklēja arvien retāk un mazākā skaitā, pa lielākai daļai grozīdamies tik ap Resnā Ābrāma un Motkus Mauša iestādēm. Vai nu tas notika tamdēļ, ka ļaudis neprata pareizi cienīt Irša namā ieturēto tīrību, jeb vai tos uz citurieni vairāk vilka alkoholiskie dzērieni, ar kādiem Iršis netirgojās, jeb vai tur vainīgi bija citi kādi

apstākļi, tas tuvāk nav nozināms, bet no visa bija redzams, ka Irša kriņģeļi tā vairs netika pirkti kā agrākos gados. Iršis tad arī pēdējā laikā blakus savam īstajam arodam bija sācis piekopt kā jaunu peļņas avotu zirgu mainīšanu. Kā tāds viņš tad arī atradās draugā ar Knēveļa Didži. Gan arī viņam, tāpat kā Didžim, bija tikai viens zirdziņš, bet ar to viņš savu jauno amatu piekopa tikpat čakli un tikuši kā Didžis, nevien visās tirgus dienās ņemdams darbīgu dalību citu mitinieku pulkā, bet, cik patapas turēdams, šad un tad izbraukdams arī ārpus miesta, sevišķi uz Kursu, uzmeklēdams turienes pazīstamos maininiekus un ar tiem veikalodams,

Ceturto un pēdējo vietu starp miesta kriņģeļu fabrikantiem ieņēma Lozeņa Ickene, atraitne ar trim meitām, no kuņām vecākā bija jau izaugusi, otra — pusauģe, bet trešā — vēl tekate. Ickene konkurences cīņā pūlējās turēties virs ūdens tādā ziņā, ka viņa, tā sauktos, mīkstos jeb grieztos, pīņainos kriņģeļus stiprāki apsvaidīja ar olu un vairāk apkaisīja ar cukuru nekā citi, kādēļ tad arī viņas cepumi izskatījās dzeltenāki un skaistāki nekā citiem un bija diezgan iecienīti. Tomēr ir tā viņai, bez vīra galvas vienai pašai veikalu vadot, neklājās viegli, un no visiem kriņģeļu veikaliem viņas bija pats mazākais.

* *
 *

Saule spīdēja taisni pusdienā, kad Stīpnieku Indriķis ar Jēkabu, vienjūga ratos pa dubļainu gatuvī soļos braukdami, iegriezās miestā. Jēkabam pēc Lieldienu brīvdienām bija jādodas šodien uz skolu, un Indriķis bija uzņēmies viņu aizvest līdz dzelzceļa pietātnēi. Lai gan vilciens no turienes uz Liepāju gāja labi pēcpusdienā, tomēr viņi bija izbraukuši stipri laikus — jau ne visai ilgi pēc brokasts, — lai kādas pāris stundas varētu uzskavēties miestā un noskatīties arī Jurģu tirgū, jo kad jau taisni tanī dienā tur cauri braucams, kā gan tad lai tirgu atstātu neievērotu, sevišķi vēl, ja pavasara nelāgā ceļā zirgs miestā tā kā tā kādu laiku atpūtināms un ieoderējams.

Viņi patlaban atradās blakus katoļu baznīcai, kad zvanu tornī, taisni pretim baznīcai otru pusi ielas, uzreiz sāka ar lieliem un maziem pulksteņiem skaņi un ātri zvanīt. Zvanītājas, vecās ubaģes, kā pa vaļējām durvīm varēja redzēt, torņa apakšā stāvēdamas un gaŗas virves tādas kā groŗas rokās turēdamas, rāva, raustīja un kratīt kratīja tās mudīgi, mudīgi uz augšu un zemi, tā ka torņa augšgalā sakabinātie lielie zvani un mazie pulkstenīši sviedās un svaidījās uz vienu un otru pusi, cits par citu ļīgu ļēgu skanēdami un saceldami juklu un pa daļai jautru troksni, bet dievlūdēji baznīcas pagalmā, kas līdz šim bija gulējuši ceļos, tagad, kā pa plaši atvērtajiem vārtiem un neaugstajam logam pāri bija redzams, šāvās uzreiz augšā un līdzās krusta gājienam, kas patlaban tuvojās baznīcas durvīm, steidzās arī baznīcā iekšā, pie kam izcēlās liela vispārēja spieŗanās, sprauŗanās un lauŗanās, sevišķi pašās durvīs un ap tām, jo krustu un svētbilŗu nesēji — visvairāk jauni vīrieŗi un jaunas meitas, no kuŗiem pirmajiem daudziem bija redzami drēbēm pāri īsi balti baznīcas virskrekli, arī negāja nu vairs solos kā līdz šim, bet pusriķsus un teceņus skriedami, metās uz ieejas pusi, cits citu netaupīdami, pūli griezdamies un cenzdamies katrs pirmais iekļūt baznīcā iekšā, it kā kad cīnoties pēc uzvaras kādā vispārējā sacensībā.

— Kādēļ viņi neiet mierīgi, godīgi un pieklājīgi, kā tas šādā vietā un šādā reizā pieklātos, bet spieŗas un lauŗas, cits citu grūzdami un pat pa kājām mīdami, niknāki nekā bēgdami no uguns, kad māja liesmās un kad jābīstas, ka patlaban jumts gāzīsies virsū? — vaicāja brālīm Jēkabs.

— Nemāku teikt, — atbildēja Indriķis. — Jāprasa Oņai, tai kā katolei vajaga to zināt.

— Kādai Oņai? — ievaicājās Jēkabs.

— Mūsu Annai. Neesmu tev teicis, ka viņa ir leitene un viņas īstais vārds ir Oņa. Bet viņa nevēlas, ka citi zin, kas viņa tāda ir, un tādēļ uzdodas un izturas par šādu meitu un saucas arī latviskā vārdā.

— Tad viņa šorīt diezin vai nenāca uz šejieni baznīcā, kad tik agri izgāja no mājām, teikdamās iet pie mātes.

— Tā ir. Viņa tagad te ir baznīcā, un, atpakaļ braucot, viņa mani miestā sagaidīs, un es viņu pārvedīšu mājās. Tā esam norunājuši. Bet nu taisīsimies, ka tiekam pie malas: tūliņ leiši kā melns padebesis plūdīs no baznīcas ārā, jo, ar pulkstens divpadsmitiem un dievkalpošanai beidzoties, tiem sākas atlaidi, un tad tie visi steigsies aizgūtnēm vien pie kriņģelu kaudzēm un dzērienu galdiem. Izsalkuši cilvēki jau vispār mēdz būt īgni un lēti sakaitināmi, bet leiši šādās reizēs mēdz tādi būt jo sevišķi, un uz latviešiem viņiem vispārējs īgnums par to, ka tie visu labāko jau noēd un nodzeņ, ballodamies visu priekšpusdienu, kamēr viņi gavē un skaita pātarus; tādēļ, leišiem pēc dievkalpošanas dodoties no baznīcas uz krogu, nav ieteicams tīši kulties tiem pa kājām: viegli tad var izcelties kāda saduršanās.

— Bet kur iebrauksim zirgu?

— Domāju, pie Lozeņa Ickenes. Tur rūmīgāka sēta un mazāk iebraucēju, kamēr citur tirdzēni jūk un sprūst kā bites pa stropu.

Soļos braukdami pāri tirgus klajumam, viņi redzēja kādā nama priekšā, kuŗā atradās kāda no miesta lielākajām dzertuvēm, nostājušos vairākus jaunus vīriešus un puikas, visus domīgi uz augšu skatāmies un par kaut ko savā starpā vērīgi spriežam. Pāri dzertuves durvīm, tūlin apakš parastās izkārtnes, bija redzama otra izkārtne ar šādu latvisku uzrakstu: „Šodien par naudu. rītu par velti.”

— Re, kas tiem nabadziņiem par galvas grozīšanu! — Indriķis jau tri ieminējās, paskatīdamies uz dzertuves uzrakstu un viņas priekšā stāvošo ļaužu pulciņu. — Tie domā un prāto, kad reiz pienāks tā laimes diena, kad dzertuvē būs iespējams cienāties par velti, jo nelaieme tā, ka katra rītdiena nākošā dienā kļūst jau par šodienu, un dzērāji kā nevar tā nevar sagaidīt solīto laimīgo rītdienu, lai gan šāds uzraksts virs dzertuves durvīm atrodas jau labi sen.

Pa šauru starpu, kuŗa atradās starp dzīvojamo ēku un kūti un virs kuŗas bija ierīkots siena pūnis, kā to liecināja no griestiem uz leju karājošies siena un salmu šapi, viņi iegriezās no dubļainā tirgus klajuma nebruģētajā, mēslainajā iebrauktuves sētā. Tur patiesi vēl nebija daudz iebraucēju, tā kā bez jebkādam grūtībām varēja zirgu novietot. Sētā iebraukdami, viņi redzēja pasausā vietā nostājušos un pie starpas pakša atspiedušos kādu jaunu meitu, kuŗai priekšā stāvēja jauns vīrietis, kas, savas jau tā šaurās acis piemiedzis vēl šaurākas, ar vienu roku skrullēdam savas nelielās ūsiņas, otru turēdam meitai uz krūtīm, grozīdam un it kā apbrīnodams tur iesprausto lielo, spožo sakti un ap to spaidīdamies, stāstīja laikam kaut ko sevišķi patīkamu, kā Jēkabam likās, par mīlestību, jo meita priecīgi bija atņirgusi baltes zobus, viss ģimīs bija vienos smaidos un acis spīdēja labvēlīgā sajūsmā, it kā vēstīdamas puisim visu labu. Starpas otrā pusē, meitai un puisim iešķērsu pretim, kāds stipri nobridies vīrelis saitē turēja ievestu raibu govī, kuŗai kāds bārdains žīds gan glaudīja muguru, gan taustīja paslēpenes un raudzīja, un spaidīja tesmeni, acīmredzams, gribēdam izzināt, kādam nolūkam vairāk derīga — slaukšanai vai kaušanai. Bet govij, kuŗai bija stipri apzinīgs, pašcienīgs izskats un kuŗa visai nopietni lūkojās ap sevi, tāda ziņkārīga izturēšanās no žīda puses likās laikam pagalam nepieklājīga, jo kad kāds no mazajiem žīdēniem, kas skaitā pieci vai seši, tur apkārt stāvēdami un ziņkārīgi nolūkodamies, pienāca tai soli tuvāk, tā dusmīgi iešņākdamās un galvu zemu noliekusi metās tiem virsū, tā ka žīdēni iebļaudamies izjuka uz visām pusēm un, ja vīrs nebūtu to cieši saturējis saitē, tā žīdēnus būtu vai nu visus samīnusi sev zem kājām, vai tuvāk stāvošo sakampusi uz ragiem un izsviedusi gaisā. Ap kāda tirdzēna ratiem, kuŗu krautēs atradās vaļēji iemests siena klēpis, bija sagājušas vairākas kazas un pa redeļu starpām vilka sienu ārā, mudīgi, mudīgi to ēzdamas, tā ka bārdas vien kustēja, laikam pašas nojauzdamas, ka piegājušas pie sveša īpašuma.

Liela ziemmitusi cūka, pa izrakņātu paviļu iebrauktuves starpā izbāzusi gaŗu smeceri iz kūts ārā, ziņkārīgi pūlējās saskatīt, vai vismaz saostīt, kas šodien īsti notiek ārpusaulē. Kādam gaŗam

ejošam žīdam šis nešķīstais lops, likās, nemaz nepatika, jo viņš ar savu dubļaino zābaku tai tā iespēra pa degunu, ka tā, dikti iekvīkstēdamās, to tūliņ ierāva atpakaļ kūtī.

Zirgus novietojuši un piekopusi, Indriķis ar Jēkabu gāja paskatīties tirgu. Vispirms viņi palūkojās turpat Ickenes krogū, jo Indriķim vajadzēja satīties kādu pazīstamu, bet to tur neatraduši, devās, turēdamies uz šauriem bruģētiem takiem, pāri tirgus klajuma lejas galam uz viņa angšējo daļu, kur tagad notika viss īstais tirgus, jo lejas gals atradās viss vienā dubļu skrīnī, pa kuŗu tikai daži mitenieki jādīja vai tāpat pavadā grozīja un dīdīja savus lopiņus, kā arī kādi paresti braucēji pērās dubļu skrīnim cauri, pūlēdamies nokļūt vai nu kādā iebrucamā sētā, kas atradās klajumam otrā pusē, vai braukdami miestam cauri.

Taisni tā taka galā, pa kuŗu Indriķis ar Jēkabu gāja, kādā paaugstā un pasausā vietā atradās Motkus Mauša krogs. Tā ka Indriķis cerēja tur atrast savu pazīstamo, tad viņi iegriezās arī tur. Tikpat priekšnams, kā arī pati lielā kroga istaba bija stāvus pilna cilvēku, jo leiši pa to starpu bija no baznīcas iznākuši un kāda daļa paspējusi jau atsteigties krogā, kur nu aizgūtnēm mīlojās ar šņabi, kriņģeļiem un alu, bet latvieši kroga telpas arī vēl neatstāja, lai gan uzkoduši un iemetuši bija jau vairākkārtīgi un tagad laiku pavadīja, pie alus glāzes sēdēdami, pīpodami un sarunādamies. Lēnām un apdomīgi uz priekšu virzīdamies, lai kādu nepagrūstu vai neuzmītu kādam uz kājas, Indriķis un Jēkabs tikai ar lielām pūlēm iekļuva dižajā istabā, kur ap gaŗo galdu dzērāji, pa lielākai daļai latvieši, sēdēja kā dzīŗu namā, kamēr leiši spīdās un spaidījās ap mazākajiem galdiņiem istabas otrā malā, vai arī vienkārši mīdījās tāpat pa plānu, nereti sniegdami pēc dzērieniem un uzkožamiem pie galda sēdošiem pāri pār galvu. Indriķis, kas te patiesi atrada savu meklēto pazīstamo, pamalus nostājies, sarunājās ar to, tā ka Jēkabam atlika laika noskatīties tuvāk dzērāju ņudzeklī un paklausīties viņu sarunās.

Vidū aiz gaŗā galda stāvēdama, uz visām pusēm sniegdama, gan ieliedama degvīnu vai alu glāzēs, naigi rīkojās paglīta skuķe, sārta seju un sarkaniem matiem. Jēkabs to pazina par daudzīnāto Cipki. Viņai pa labi un pa kreisi rīkojās pāris citu žīdu skuķu, kā arī kāds vecāks žīds, bet viņa, acīmredzot, bija īstais vidus punkts, ap kuŗu griezās un grozījās viss dzērāju galvenais mutulis. Lai nestāvētu gluži dīkā, jo tas varētu izskatīties nelabi, ka šādā dienā veltīgi aizņēma citiem vietu, tad Jēkabs, ar roku pamezdams, prasīja Cipkei, kas atradās otrpus galda, lai padodot viņam kādus kriņģeļus. Bet Cipke tā bija nodarbināta, ka nedz redzēja viņa mājienu, nedz dzirdēja viņa teicienu. Bet te Jēkabs sev aiz muguras dzirdēja saucam:

— Cipkeh, gieb doch dem jungen Herren Kringel!...

Atskatījies atpakaļ, viņš ieraudzīja tur kādu pusmūŗa sievieti ar divieli uz rokas un ļoti laipnu seju. Jēkabs tūliņ saprata, ka tā ir Motkus Maušene un Cipkes māte. Aizspraudusies pa ļauŗu drūzmu līdz istabas otrai malai, viņa tūliņ atgriezās atpakaļ, nesdama līdz sev krēslu, kuŗu, ar divieli noslaucījusi, nolika Jēkabam blakus, laipni sacīdama:

— Bitte, junger Herr, nehmen Sie Platz...

Bet Jēkabs nesēdās un pateikdamies paskaidroja, ka pastāvēšot tāpat. Cipke pa to starpu bija ar citiem tik tālu galā, ka varēja tagad piegriezt savu vēŗību arī Jēkabam.

Un, pakacējusies pie kārts, kas bija pakabināta pie griestiem, gareniski pāri galdam, un, uz kuŗas bija samaukti veseli posmi kriņģeļu, viņa dažus no tiem ritināja zemē, labi zinādama, ka uz galda gulošos kriņģeļus dzērāji un citi, iekām kādu pērk, vairāk no tiem paņēma rokā, apspaida un aprauga, it kā ar pirkstiem gribēdami tos jau iepriekš nobaudīt un nozināt viņu labumu.

Jēkabs redzēja, ka kāds vīrietis, kas sēdēja pie lielā galda ar muguru uz šo pusi, pieķēra Cipkei pie krūtīm, kad tā ar abām rokām bija pakacējusies uz augšu un patlaban darbojās ar kriņģeļu noņēšanu.

— Oi, Kūlezake, vai jūs būset merige! Es pateikse jūse saimnece, ka jūs mane aizteket. Es jūse saimnece pazīste, — priecīgi iekliegdamās, vēlīgā balsī runāja Cipke un steidzās ar kriņģeļu

pasniegšanu Jēkabam un naudas saņemšanu, jo citi tērētāji viņu sauca jau atkal uz citu pusi. Bet viņas māte, netālu no galda stāvēdama, ar īstu mātes lepnumu nolūkojās uz savu meitu, gan laikam nezinādama, par ko vairāk priecāties: par to pievilcības spēku, kāds meitai ir uz vīriešiem, jeb par viņas saprātīgo, pieklājīgo valodu. Pāra reiz viņa ar savu laimīgo mātes skatu visai apmierināta paskatījās arī Jēkabam acis, it kā gribēdama teikt: „Na, vai jūs arī redzat un dzirdat, kas man par meitu!”

Dzērāji pa to starpu turpināja savu sarunu tālāk, kuņas sākumu Jēkabs nebija dzirdējis vai arī vienkārši nebija ievērojis, bet kuņā nu, turpat tuvumā stāvot, tam gribot negribot nācās klausīties.

— Un tad tu, Kūlaszaķi, patiesi esi nodomājis celt dižu prāvu pret baronu? — vaicāja kāds maza, bet paresna auguma vīrietis ar platu, gludeni noskūtu ģīmi, sēdēdams galda galā un lūkodamies uz Kūlaszaķi pa daļai ar ziņkārīgu, pa daļai ar neticīgu skatu.

— Jā, Skriemeli, bez žēlastības! Es tev varu teikt, tā būs prāva uz dzīvību un nāvi! — svinīgi bargā balsī atteica Kūlaszaķis, pagriezdams savu mazo galviņu uz galda gala pusi, kur sēdēja Skriemelis. — Es neatlaidīšos, iekām viens no mums abiem būs izputējis: vai barons no muižas, vai es no mājām! Tā lieta nevar palikt! Ko tu gan domā? Šis mani un manu brāli liks ar slapjām drēbēm cietumā? Vai tas ir pareizi? Vai tas ir likumīgi? Ja kādu grib cietumā mest, tad vispirms jārupējas, lai tam drēbes būtu sausas. Citādi aukstos, mitros mūros var dabūt diez kādu indevi: vai nu plaušu delamo, locekļu stīvumu, slepeno drudzi vai ko citu. Mēs jau agrāk šās netaisnības dēļ, kāda mums notikusi, būtu pret baronu un viņa priebakiem un sudikiem cēlušī prāvu, bet nebija vaļas, ir nezinājām likumu. Bet nu, kur ar ponu Vadaīķi esam iepazinušies un viņš mums likumu izskaidrojis, ir solās prāvu vest par pazeminātu atlīdzību, un lieta ies spēkā, un ātrāk neatlaidīsimies, kamēr paturēsim virsroku.

— Jā, virsroku mums ar brāli vajaga dabūt, lai tur lūst vai plīst! — sacīja tagad otrs vīrietis — arī tāds ar prāvu augumu un pamazu galvu, sēdēdams Kūlaszaķim blakām.

— Bet pons Vadaīķis — tā dzird melšam — vai nu neprotot prāvas līdz galam vest, vai arī darot blēdību. Rau, Zemļa prāvu, kuņu no pirmā gala veda tīri brangi, beigu beigās tomēr pazaudēja, un Cīrulenes kalpus arī ievēdis tikai likstā, tā ka dūšīgajiem prāviniekiem nupat pa Jurgiem nācās atstāt vietas, un zemi nedabūja neviens, lai gan naudu izkrāpis visiem. — Tā Skriemelis runāja tagad paklusā balsī, iepriekš uzmanīgi, pa daļai pabailīgi palūkojies apkārt.

— E, tā pavisam cita lieta, — atteica Kūlaszaķis diži un lielīgi. — Prāvā zemes un māju dēļ zemniekiem arvien grūtāk dabūt virsroku nekā kungiem. Tamdēļ arī Zemlim laikam nācās savu prāvu pazaudēt, un tur pons Vadaīķis neko nevarēja darīt. Bet kas zīmējas uz personīgu aiztikšanu un cilvēku veselības bojāšanu, tad tur likuma priekšā visi vienādi. To es skaidri zinu ne tikai no pona Vadaīķa, — to man teicis arī feldšeris Ķerķis. Un es gribētu redzēt, kur rasies tāda tiesa, kas mums šai taisnā lietā nedotu taisnību.

— Taisnībai jānāk un taisnība nāks! Kur lai tā paliktu nenākusi? — noteica Kūlaszaķa brālis.

— Ha, ha, ha! Šis baronu uzvarēšot! Lika drusku pagaidīt! Tad jau zaķis suni arī varētu nomedīt, kad zemnieks varētu dabūt virsroku pār kungu. Un vēl tādā lietā. Kādēļ tad pats sev drēbes saslavināji? Kas tev lika tīši skriet diķī iekšā?

Kūlaszaķis žigli pagriezās sānis un atskatījās atpakaļ, kur ieraudzīja, ka šo vārdu runātājs un viņa kaitinātājs bija agrākais Brammanīšu Pēteris, tagadējais Radagaiss, kas laikam jau ilgāk bija atradies ļaužu barā istabas vidū, Kūlaszaķa lielību dzirdējis un tagad pievirzījies galdam tuvāk.

— I tu pusperētais saimnieks! No kalpu aizkrāsnes izlēkušais circenis, ko tu tur čirpsti? — dusmīgi ņirgādamies, ierēcās tagad Kūlaszaķis un, saķēris tukšu alus pudeli rokā, griezās atpakaļ un gribēja celties jau no galda augšām, bet, ieraudzījis savam pretiniekam līdzās stāvam Biezuma Bozumu, tūliņ atkal apsēdās un sāka runāt tālāk par savu prāvu, Brammanīšu Pēteri ar visu viņa zobošanos atstādams pavisam neievērotu, it kā tā tur nemaz vairs nebūtu.

— Bet ar kungiem prāvīties ir gan grūts un tīri veltīgs darbs, — runāja tagad starpā Skriemelis. — Ne par velti sakāms vārds māca, ka ūdens taukiem virsū nevar tikt.

— Var gan tikt, mēs to pierādīsim! — iesaucās tagad kaislīgā balsī Kūlaszaķis. — Agrāk domāja, ka olu stāvus nostādīt arī nevar. Bet, re, slavenais Amerikas atradējs Kolumbs, uzcirzdams olu ar sparu uz galda, tā ka tai viens gals kļuva plakans, to uzreiz nostādīja stāvus. Un es jums pierādīšu, ka ūdens var gan tikt taukiem virsū!

— Kā tu to izdarīsi? — iesaucās iz pulka vairākas balsis reizē.

— Rau, tā! — atteica dedzīgi Kūlaszaķis, un, labo roku izstiepis, viņš ar plaukstu spēcīgi nobrāza sev priekšā pa slapjo, nolaistīto galdu, tā ka alus lāses nošļācās uz grīdas. — Rau, tā: taukus vajaga pavisam izgāzt ārā, — tad ūdens visur būs virsū! Kad kungu nemaz vairs nebūs, tad zemniekiem visur būs virsroka.

Daži, to dzirdēdami, sāka skaļi smieties, bet Zemlis, kas arī atradās ļaužu barā un kādu brīdi vērīgi bija klausījies Kūlaszaķa sarunā ar citiem dzērājiem, tagad apgriezās apkārt, sirdīgi nospļāvās un, ne vārda neteicis, virzījās uz durvju pusi. Turpretim jaunais Radagaiss, kas šodien bija laikam jau pakrietni iemetis un līdz ar to kļuvis jautrāks un runīgāks nekā parasts, nevarēja noturēties par Kūlaszaķi nezobojies.

— Nu, jaunais Kolumb, otru Ameriku tu neatradīsi un kungus no pasaules arī tā nenoslaucīsi, kā alus saskalas no krogus galda.

— Viens no mums izčibēs: vai barons no muižas jeb es no mājām! Par niekiem tā lieta nebūs! — Kūlaszaķis sauca tagad pilnā rīklē, spēcīgi ar dūri sizdams uz galda un dedzīgi skatīdamies Skriemelim acīs, tā cenzdamies rādīt, it kā viņš zobošanos nebūtu nemaz dzirdējis.

— Smieklis! Tāds utu paēda baronu izsūdzēšus! — noteica Radagaiss, virzīdamies reizē ar Indriķi un Jēkabu uz durvju pusi, ar kuriem nupat bija sasveicinājies.

— Nu, nevar vis teikt. Kūlaszaķis nav muļķis, un viņam ir nepadevīgs gars. Ja viņš ko iesāks, tad nerimsies, līdz dabūs savu virsroku. Ja viņam būtu tā iespēja, kas baronam, tad diezin, kas notiktu. Nelaiمة tik tā, ka baronam gaŗāka roka. — Tā runāja kāds sīks, kalsns vīriņš, tuvumā stāvēdams un dzīvi un sirsnīgi ar spožām aŗelēm lūkodamies apkārt, it kā meklēdams savām izteiktām domām pabalstīšanu un apstiprināšanu ļaužu barā; sevišķi vērīgi un labvēlīgi draudzīgi viņš paskatījās acīs arī Indriķim ar Jēkabu, bet tie neviens nekā nesacīja; arī Radagaiss aizgāja vīrelim klusu gaŗām; tikai Biezuma Bozums, iedams viņiem nopakaļis, sevī nodudināja:

— Tā jau tā lieta, ka baronam roka gaŗa iraidenas, bet Kūlaszaķim īsa. Ar kungiem prāvīties nebūtu viegla lieta ne tādām saimniekam, kam parādu nevaidenas nekādu, kur nu vēl tādām, kas gandrīz nekad nespēj laikā nomaksāt muižai savas maksāšanas un kam arī vēl citādi, kā saka, auni visur badās.

— Ko nu par Kūlaszaķi vēl runāt! Tam jau no laika gala raksti sajukuši, — noteica Radagaiss. Izgājuši ārā, viņi sastapa Knēveļa Didži nākam taisni pretī. Viņš bija stipri nobridies, dubļiem nošļākts un izskatījās nosilis, nosarcis un nevaļīgs. Cepure bija nobīdīta uz vienu ausi, tā ka ķerainie mati rēgojās ārā kā salmu gubenis no pusgruvuša, uz vienu pusi noslīkuša bridža apakšas. Pusmētēlis bija plaši atsists vaļām, tā ka gandrīz šļuka no kamiešiem zemē, un abi prāvie un stipri nolāpītie cimdi aiz joztas bija redzami savā pilnā diŗenībā. Labajā rokā Didžim bija paīsa pātaga, bet kreiso turēja iebāztu mēteļa kabatā. No visa bija redzams, ka viņš nāŗ patlaban no zirgu tirgus. Ieraudzījis pazīstamus, viņš, priecīgi smaidīdams, runāja:

— Tad ta nu laime, sastapt ciemiņus no trim mājām reizē. Nu labdien, labdien! Brangi, ka tik drīz dabūn satīkties atkal ar savas puses cilvēkiem un bijuŗiem darba biedriem. Kā tad, Bozum, iet ar muižas darbiem? Kas manā vietā tagad otrā nedēļā ir par barvedi? Zemdegu Matīss? Jeb mans pecnācējs Aŗkāju Jānis, jeb kāds no muižas puiŗiem?

— Nevar vēl zināt. Nevaidenas vēl bijuši tādi darbi, kur barvedis vajadzīgs. Kad nāks mēslu vešana, tad jau nu izrādīsies, kuŗš otrā nedēļā brauks visiem pa priekšu.

— Na, bet Pēteris uzreiz palicis citāds. Nemaz vairs neizskatās kā kalpa cilvēks — saimnieks kas saimnieks. Arī tādus pat iemauktus sācis audzināt, kādus redz jaunajiem saimniekiem un lepnākiem saimnieku dēliem: arī tie nodzenas tikai smakri un vaigu priekšu, bet ūsām un bārdai ļauj augt. Kā tad! Kad saimnieka godā un varā, tad arī saimnieka izskats vajadzīgs. — Tā Knēveļa Didžis, it kā glaimodams un labinādamies klāt, runāja uz Radagaisu, bet, kad šis uz visu to nekā neatteica, tad vaicāja:

— Viens atbrauci, vai abi ar saimnieci?

— Atbraucām abi ar Dzeni. Viņš tagad mans bodnieks. Grib iepirkt ādas zābaku taisīšanai un dedzināmo ūdeni pārdošanai. Āre, te jau viņš arī nāk.

— Nu labdien! Āre, vēl viens ciemiņš. Sapirkies jau? — Didžis to uzrunāja.

— Ko nu daudz sapirkos. Drusku ādas — rau, vienu vidus sleju un vienu maleni un te desmit stopu dedzināmā ūdens, — atteica Dzenis, nolikdams pie zemes paprāvu skārda petrolejas kannu un izvilkdams no paduses ādu rituli. — Bet kā nu diži, lieli sviežas jaunajiem leišu saimniekiem? Vai tiem nevajadzēs uzcirst kādu pāri jaunu zābaku?

— Jā, vadzi, pastāsti gan, kā tad pie jums tur leišos: būs dzīve vai ne? — uzstājās tagad Biezuma Bozums, sazēlētu tabaku no mutes izspļaudams un iebāzdams aiz lūpas jaunu klumšķi, tā it kā sarīkodamies uz vērīgu klausīšanos.

— Tā gan! Pastāsti jel, uz kuriem īsti esat aizdangīnājušies, kā tur izskatās un vai ir cerība uz dzīvi un iekopšanos? Zinu tikai, ka četriem kalpiem bija jāatstāj līdzšinējā iedzīve un ka trīs leišos uzņēmāt mājas, bet kur un kā, par to tuvāk nekā nebiju dzirdējis. — Tā ieminējās arī Indriķis.

— Stāstīt jau nu gan būtu daudz ko par dzīvi leišos. Lai gan tur tikai nepilnu nedēļu esam, tomēr tik daudz citāda un savāda redzi un dzirdi ik uz soļa, ka šādam cilvēkam ir dažu brīd' tīri ko pabrīnīties. Bet sāksu no gala, — runāja atkal, priecīgi smaidīdams, Knēveļa Didžis, pie tam pievirzīdamies soli tuvāk Radagaisam un Indriķim un drīz vienam, drīz otram sirsnīgi lūkodamies acīs, it kā sevišķi tiem gribēdams pielabināties. — Kā jau zināt, kad man, Miķelim, Pustēviņam un Penkulim, kā dūšīgākiem prāvas vedējiem, neizdevās baronu pielūgt un mūs par kalpiem vairs nepaturēja, mēs tad trīs kopīgi uzņēmām leišos mājas. Tās ir Ukrainas pagastā, Pilvišķu sādžā. Tur tad nu arī aizvākāmies visi trīs ar savējiem un dzīvojam kopā.

— Trīs saimnieki vienās mājās! Tā nu gan diža laime neliekas būt. Un kā tad šķiet: varēsīt satikt? — ievaicājās Dzenis, it kā uzminēdams patiesos apstākļus.

— Jā, tā saticība, tā saticība! Tā mums dara vairāk galvas grozīšanas nekā sēklas trūkums, maksāšanas bēdas un citas bažas. — Tā Didžis turpināja savu stāstīšanu, tagad vairs priecīgi nesmaidīdams, bet bēdīgi galvu palocīdams un smagi nopūzdamies. — Mēs vīru cilvēki jau nu gan iztiktum — kauties nekausimies un rāties par niekiem arī neiesim. Bet ko darīsim ar sievietēm? Trīs sievietes vienā mājā, kuŗas katra sevi uzskata par saimnieci, tā nav nieka lieta. Istabā iztiekam vēl puslīdz pa godam. Ieņemam katrs savu kaktu un ceturtā kaktā ir krāsns; tā tad nav vieniem nekā ko otriem pārnest. Arī kūti tāpat katram sava leņķe un ceturtā leņķē salmi pakaišiem. Bet te sievietēm jau otrā dienā sākās meklēšanās un kašķoššanās, kuŗa jo dienas jo kļūst ļaunāka: viena devusi savām govīm zaļāku krateni nekā otra, ņēmusi lielāku klēpi salmu pakaišiem vai atkal pagrābusi pelūdē smalkākas pelus cūku dziļai nekā citas, un tā visur bez sava gala tālāk. Tomēr vislielākais trācis izcēlās vakar. Pustēvine pārvedās stropu bišu, ko dabūjusi no sava dieveŗa. Tiklīdz viņa grib stropu dārzā uzstādīt, mana un Mikeļa sievietes to neparko negrib pieļaut — norieŗot viņām bēmus un lopus. Ja bites nevedīŗot tūliņ no sētas ārā, viņas tās izplucināŗot ar karstu ūdeni vai izsvilināŗot ar sviŗiem. Pustēviniece atkal pretim un sola šām izplucināt acis. Tīrumā ardams, dzirdu sēta tādu kņadu kā pa kņigu kņegu kuŗu pasakā. Neko darīt, jāatstāj zirgs ar arklu tīrumā un jāiet mājās sievietes valdīt.

Savu tad arī nostērstēju, un tā palika mierīga. Bet ko līdz, ka vienu stērstē, ja citi savām medara nekā? Miķelis savai nedur ne nagus klāt, un tā tad arī ir tāda kā šķērsis. Arī Pustēvine ir tikpat kā atžagars, visur viņai ķeņas un duņas.

— Bet kāda zeme? — pārtrauca Didži Indriķis, kuņam nepatika klausīties stāstīšanā par sievu nesaderību un visu, kas ar to sakarā.

— Vainojama zeme nav. To varētu teikt jau tagad, — atbildēja Didžis, atkal laimīgi smaidīdams un gan Indriķim, gan Radagaisam sirsnīgi lūkodamies acīs. — Tikai ļoti noplicīta. Leitis jau tā ir vājš mēsloājais: viņš iztiek vienīgi ar salmu pakaišiem, nedz skujas kapā, nedz brauc mežā sūnās, ar ko kaisīt lopus. Protams, tad arī mēslu maz. Bet linus sēj pulku, un tā zemi noplicī uz nebēdu. Mēs norunājām linus vairāk nesēt kā tikai katrs pa dvālektij. Nē, mūsmājās nav sliktas, tikai vienā, pazemu gulošā laukā, liekas būt tāda slāpsna zemīte; citur visur irdena un auglīga, pa dižākai daļai ar smilti jaukts māls. Ēkas stipri nolaistas, sevišķi jumti noplīsuši, kā jau tas leišos parasts, bet jumtus sapravīsim. Ja pašiem netiks darboties ar jēlkulu kulšanu, nopirksim dažas kapas gaŗsalmu no leišiem. Viņi rudzus pa labai daļai kuļot zaļkūlā, un gaŗsalmus pārdodot par smiekla naudā. Mēs visi trīs darba vaļātāji un, tagad uz sevi vien būdami, mājas drīz uzdzīvosim. Nē, brālīši, dzīve citādi būs laba, ja tikai sievas varēs sadzīvot.

— Gan jau paši savā starpā satiksīt. Kāda tēvišķe jums īsti tur dalāma, kad lai nesatīktu? Bet saki labāk, kā būs ar jaunajiem kaimiņiem? Vai ar tiem būs sadzīvošana, kā nākas? — ieminējās Radagaiss.

— Nu, to nevar vēl zināt. Bet, cik nepilnas nedēļas laikā ar kaimiņiem gadījies satīkties, tad visi letkas būt labdabīgi, saticīgi cilvēki: kad ar mums kādu satiekas, tad šķīrties vien nevar, kā grib runāties. Un visi prot šā. Tomēr citādi jau gan ir svešumā nekā pašu ļaudīs. Piemēram, es vakar, aizvakar pa pusdienas laiku, kamēr zirgs ieēd, vēlu dažas sienas vadmalas — sieva bija izaudusi jau Druviniekos, bet nebiju tur patapis savelt. Pie mums pēc vecas mānticības parasts tādās reizās, kā jau zināt, sūtīt bērņus kaimiņos pēc ņukatas: lai vadmala ātri ņuk un labi veļas. Bērņus niekodami, ciemiņi iebāž kulē runci, akmeni vai citu ko. Tā arī mana sievišķe aizsūta puiku ar tarbu kaimiņos, lai palūdž ņukatu. (Kaimiņi tur, kā jau sādžā, vesela rinda un visi tuvu: vieni mūsmājām vienā, otri otrā pusē, citi pretim — otrpus gataves.) Bet puīselis pārnāk tukšā: nevienās mājās par ņukatu nekā nezinājuši, atteikdami, ka nesaprotus, ko puika grib. Redzams, leiši nepazīst mūsu ieražas.

— Bet kā tur leišos citādi ar visu, kas vajadzīgs: āriņ kalējs un sudmalas viegli piesniedzami un kur jums tur baznīcā iešana? — ievaicājās Biezuma Bozums.

— Par kalēju, nudien, neesmu vēl apvaicājies; sudmalas neesot tālu, bet gan nekādas labās — tik tādas klikatas, ar vienām pašām dzirnām; tomēr rupju malumu — vai nu pašiem vai lopiem sadrapāt varot. Ja kas smalki maļams, tad jābrauc citur. Luturu baznīca gan tuvāk neesot kā skola. Bet nu pastāsti jel, kā tev patīk jaunā līzdā? — Didžis griezās tagad pie Radagaisa. — Tur, protams, nekā netrūkst. Ēkas, dārzi, žogi — viss kā muižiņā. To jau, pa dižceļu gaŗām braucot, esmu redzējis. Es jau labprāt gribētu aizbraukt palūkoties, kā tu tur dzīvo. Vēl vakar pusdienā smējos Miķelim, saku: saņemsimies, aizlaidīsim kādreiz Radagaisos apskatīties, kā Pēteris īsti tur dzīvo. Saku: lai gan viņš tagad skaitās dižbajāros, tomēr ļaunā jau neņems, kad arī mes palūkosimies viņa laimē, jo viņš mums abiem bija labs darba biedrs. Šimbrīžam gan diža atvice ar darbiem, bet kad laukus būsim apsējuši un mēslus izveduši, tad gan kādu svētdien tev sabrāzīsies negaidīti viesi; ja arī Miķelis nebrauks, tad aizlaidīšu viens pats, varbūt tik Pētereli paņemšu līdz. Viņš arī zēns, dažu reiz ievaicājas, diezin, kā krusttēvam sviežoties pa Radagaisiem. Tik nezīnu, kā ar tavu saimnieci: vai tai nebūs greizs prāts, kad es, tāds maģš cilvēks, aizbraucu pie tevis.

— Brauc droši, neviens uz tevi greizi neskatīsies, un Pēterīti arī paņem līdzā. Ko tad krustdēls dara tagad?

— Nāk līdz pie lauku darbiem. Zīnu palika piecpadsmit gadu — puika tam tikram.

— Nu, kad jau puiša vietu aizstāj, tad pelnījis, ka katrā ziņā ņem viņu līdz. Varēsi paciemoties un visu apskatīties. Mums jau nu gan nekas netrūkst, ēkas un arī visa cita iedzīve labā kārtībā. Tikai mežmalas pļavā ir kāds siena pūnis, tāds vecs diengalis, kas vairs nekam neder, un to vajadzēs laikam pavisam noārdīt un tad celt jaunu vecā vietā.

— Na, kas šo ārdīs! Vai tad nu kādā gaišā naktī, kad mēnesnīca labi karsti spīdēs, arī šis diegalis nesagalēs reiz savu galu. Salmu jumts, jebšu arī noplīsis, mēness starus, kā ļaudis melš, stipri pievelkot. Un apdrošināts ir par deviņdesmit rubļu. Tas taču ir grasis naudas. Kādēļ ārdīt nost? — Tā jokoja kurpnieks Dzenis, savas jau tā pašaurās acis piemiedzis vēl šaurākas, blēdīgi ar tām mirkšķinādams un savādi smīnēdams.

Radagaisam šāda jokošanās, acīmredzot, bija pavisam nepatīkama: stipri samulsis un nelikdamies Dzeņa vārdus ne dzirdis, viņš griezās pie Didža ar vaicājumu, ko šis šodien atbraucis tirgū? Vai zirgus nemaz nemainot?

— Kā ne! — Didžis atsaucās, priecīgi pārsteigts. — Ar Kriņģeļu Irši esam jau tikpat kā samijuši. Viņam brīnum košs lopiņš palsu spalvu. Tikai man bija jāpieliek divi rubļi, un to man šoreiz pašam nav, kā jau pavasaļa laikā. Tāpēc jau tevi meklēju, — gribēju palūgt, vai tev neatliekas lieki pārs rubļu pie rokas. Citu reiz atkal atdošu. Tu jau zini, es parādā nepalieku. Pūlos, cik varu, bet parādus maksāju. Ja tik Iršis pa šo starpu nebūtu sācis mainīt ar citu kādu, nevarēdams mani sagaidīt atpakaļ. Es jau visu laiku stāvu kā uz karstām oglēm. Bet tā uzreiz netika naudu prasīt. Labi, ka tu pats ieminējies par manu vajadzību. Zinu, tev laba daba, un tu arī šoreiz neliegsi man savu palīgu.

Kamēr Radagaiss ņēma maku iz kabatas ārā un meklēja naudu, Biezuma Bozums jautāja Didžim:

— Kādēļ zilo gribi mainīt ārā? Tas taču, cik to pazinu, likās būs krietns zirgs, tikpat labs gājējs arklā kā vezuma vilcējs.

— Nē, Bozum, zilā man jau vairs nav. To izmainīju Jurģu dienā, braukdams miestam cauri ar mantas vezumu. Tas tiesa, ticība tam bija laba. Bet viena kaite: nepiepildāms caurbira. Varēja viņam grūst un ķudīt, kas tik tev bija, — pretim ņēma visu: bet nekas viņam negāja labumā. Kalsens kāds bijis, tāds palika. Iemainīju tad pelēķi. Tas patiesībā arī ir katrā ziņā ticis zirgs, bet izskata nav nekāda: vienmēr galva uz zemi un acis ciet, — jā, snauž vien, kā nebūtu izgulējies. Tāds tvāpsna man nepatīk.

Saņēmis naudu un gribēdams jau mesties zirgu tirgū, Didžis vēl atsitās atpakaļ, steidzīgi ieminēdamies:

— Bet lūgtu vecus ciemiņus arī mūs kādreiz apsērst, kad attiekas ceļš uz to pusi, vai nu leišos ar kaļķiem braucot, vai kā citādi. Jaunais Radagaiss jau nu gan vairs peļņās nebrauks, bet Biezuma Bozumam un Indriķim gan rasi kādreiz iznāks braukšana ar kaļķiem uz mūsu pusi. Tomēr tu, draudziņ, vari kādreiz tīši tāpat atbraukt, varbūt abi ar saimnieci.

— Vai jums jāiet kādās darīšanās jeb nāksit ar mums kopā? — Radagaiss jautāja Indriķim ar Jēkabu. — Mums ar Dzeni jāiet iepirkties.

— Mums pārķams gan nekas nav, bet līdzja jums arī neiesim, — drīz jābrauc tālāk. Kādu brīdi pamuisimies vēl tāpat pa tirgu un tad laidīsim. Ja šodien vairāk neredzamies, tad ar Dievu, — Indriķis teica, sniegdams Radagaisam ar Dzeni roku.

Vieni palikuši, Indriķis ar Jēkabu pastaigājās savā nodabā pa tirgu.

— Kas tās divas tādas slaikas stirnas, kas mums jau otreiz drāž visā tuvumā gaļām? — Jēkabs pēc brīža vaicāja Indriķim, zīmēdamies uz divām jaunavām pelēkos ģērbos. — Jau pirmīt, kad ar Didži un Radagaisu runājāmies Motkus Mauša krogus priekšā, viņas aizšļūca mums gaļām un tagad atkal, abas reizas uzmezdamas mums tādus burvīgus skatus.

— Tas ir bagātā Peiļa meitas, skrodeņa Spruksta tik daudzkārt daudzīnātās attīstītās un izglītotās leišu tautietes. Vienu no tām Spruksts teicās nolūkojis sev. Bet nezina, kā viņam tad tur pavedieni

sajuka, un apprecēja Anlīzi. Tās, nabadzītes, laikam dzirdējušas, ka viņu bijušais noņēmis man Anlīzi un varbūt domā, ka mums nu, kā vienādu bēdu biedriem, vajaga būt arī vienādām domām un klusai tīkošanai uz savstarpēju saprašanos.

— Tad tik nu, daudz neko nekavēdamies, sviedies tām klāt, lai kopīgi varat notēlot savu nelaimīgo pagātni un viens otru mierināt un priecināt uz jaukāku nākotni. Ar to, rasi, būs abām pusēm līdzēts, — smējās Jēkabs.

— Nekas. Viņas ir krietnas mergas. Nav tur nedz ko vainot, nedz zoboties.

— Bet kādas uzcirtušās, un viss ģērbs gluži tāds pat kā šādām meitām, pēc izskata kursenieces kas kursenieces, — no leitenēm ne ziņas, ne miņas!

— Leišu jaunā paaudze Kursas robežu apgabalā visgaļām cenšas ģērbties un arī citādi nesties pēc kursenieku parauga, — noteica Indriķis. — Bet, re, mūsu kaimiņu Glīzdu meitas arī nav varējušas nociesties šādā gājēju ļaužu tirgū nebijušas. Tagad nu nostājušās, rau, pie sēklu pārdevēja žīda un ērmojas ar sēklu pirkšanu, it kā pašiem mājās tādas mantas nebūtu. Kas gan nezina, ka Glīzdās ir tāpat leceklis, sēklinieki un sēklas kā visās citās mājās. Nabadzītēm laikam kauns, ka nākušas tirgū tikai rādīties un skatīties, un, lai citi to nedomātu, tad nu mānās ap sēklu žīdu. Bet, re, mūs ieraudzījušas un skatās uz mums. Jāiet parunāties, citādi mantosim bēdīgo slavu, ka esam lepni.

Viņi gāja, bet nenogāja, jo bija jāiet gaļām gar cepurnieku, kas savu precī bija gan sakabinājis uz īpašām paaugstām sklandiņām, gan sabēris paprāvā kastē, un taisni pie šās kastes viņi atrada stāvam Penkuļa Ķeluvaini no Plocenes; negribēdams rādīt, ka viņam uz Penkuli būtu greizs prāts, Indriķis apsveicinājies arī tur pietājās un sāka šo to runāties, starp citu vaicādams, vai dzirdējis, kā radiem gājis ar aizvākšanos Liepājā.

— Neko vēl tuvāk nezina, mīļie, — Ķeluvainis atteica. — Pats, nekāds stiprinieks nebūdams, taisījās palikt par ormani. Sak, lai zirgs pelna maizi! Pats tik sēd uz bukas un uzpīpo! He, he, he! Nebūtu slikta dzīve. Ko var zināt? Varbūt iet it labi. Skroderis arī domā pilsētā pelnīt. Amatniekiem jau nu gan nedz darba, nedz maizes pilsētā netrūks. Bet es tomēr saku, ka Anlīze dziļi pārskatījās, iedama pie skrodeņa. Kas viņai būtu kaitējis par saimnieci? Lai saka, ko grib, drošāks mūžs.

Indriķis labprāt gribēja vēl kaut ko teikt vai prasīt ciemiņam, bet viņam nekas neradās padomā. Sevī viņš dusmojās uz Jēkabu, ka tas stāv pavisam kluss un nekā nedz vaicā, nedz saka. Indriķim tā vien likās, ka Penkuļa sievas māsas vīrs vēlāk varēs stāstīt savējiem, ka Stīpnieka dēlus gan sagājies un labdienas gan sadevušies, bet nekāda tālāka saruna tomēr nav vairs veikusies. Te no šā nepatīkamā stāvokļa viņu uzreiz atsvabināja kāds gluži negaidīts notikums: netālu no viņiem kļuva dzirdamas dažas vīriešu balsis, kuņas izklausījās kā stipra rāšanās. Visi sāka skatīties uz to pusi, un daudzi devās turpu, no kurienes troksnis bija dzirdams. Arī Indriķis ar Jēkabu devās uz to pašu pusi. Ļaudīs pa starpām biji dzirdami saucieni:

— Kausies, kausies! Nu būs kaušanās!

Kādā klajā vietā starp pārdevēju galdiem bija nostājušies viens otram pretim divi vīri — viens latvietis, otrs leitis, un tie bargi rājās savā starpā.

Leitis kliedz:

— Tu nolādēts kuršenieks, kā tu mani drīksti saukt par leiti? Kas aš tav asmu par leiti?

Latvietis atkal bļāva:

— Kā tu mani drīksti gānīt par latvi? Kāds es tev latvis?

Drīz ķildinieki sāka viens otra grūstīt, pie kam tad bija dzirdami šādi saucieni:

— Nebrien virsū!

— Negrūsties!

— Nebrien virsū!

— Negrūsties!

— Kad es tevi, letauri, grābšu, tad tu čūreniski ieskriesi dubļos!

— Kad aš tav kŗaŗu, tad tu savus latvja kaulus vairs nesavāksi kopā!...

Apkārt stāvošajam ļauŗu baram strauji spiedās cauri kāds slaiks, pakaŗš vīrietis ar melnu bārdiņu, ģērbies policista svārkos un zobenu pie sāniem. Viņš devis taisni vidū starp latvieti un leiti; uzlīcis vienu roku vienam, otru otram uz krūtīm, viņš tos bīdīja katru uz savu pusi, saukdams, lai paliekot mierā, jo kauties neesot brīv.

— Āre, ģapulī, ģapulī! Re, viņš šķīŗ, neļaus kauties! — dzirdēja ļaudīs iesaucamies.

Ģapulī, policijas desmitnieks, bija augstākais vai, patiesību sakot, vienīgais kārtības sargs un likumības uzraugs miestā, jo viņa palīgs Bruzdis patiesībā bija lauku policijas desmitnieks un tādēļ miesta darīšanās labprāt dalību neņēma, ja tam nesolīja šņabi; bez tam viņš, būdams pēc tautības latvietis, vismīļāk mēdza izvairīties no katras iejaukšanās, kad ķilda izcēlās starp latviešiem un leišiem, labi zinādams, ka tāda izturēšanās šādās reizās ir visgudrākā, jo citādi var iegūt ienaidniekus tik vienā, kā otrā pusē. Tā arī tagad viņš ar visu savu plaukstas plato misiņa zīmi pie cepures tā prata uz vietas nozust ļauŗu barā, ka viņu nekur vairs nevarēja ieraudzīt, kurpretim Ģapulī, kā arvien, tā arī šoreiz, savu amata pienākumu pildīja bez jebkādas tālākas gudrošanas.

Latvietis, Ģapuļa rokas atpakaļ stumts un bīdīts, arī tūliņ atkāpās no sava pretinieka, rāvās dažus soļus atpakaļ un drīz nozuda ļauŗu pūlī; turpretim leitis tik viegli nebija nomierināms, — viņš gribēja doties savam pretiniekam ļauŗu barā pakaļ, kādēļ Ģapulī to tagad ar abām rokām sagrāba pie krūtīm, un, pastingri sapurinājis, atgrūda pāris soļus atpakaļ. Leitis uz tam uztrauktā balsī iekliedzās:

— Virai! — Un tad, pasities uz to pusi, kur visvairāk stāvēja leiši, sāka saukt, lai nākot palīgā.

Tūliņ arī vairāki jauni leiši spiedās iz ļauŗu bara ārā un devās klajumā, steigdamies savam tautietim palīgā. To redzēdams, Ģapulī palaida leiti vaļām un pats griezās apkārt, lai ietu projām. Bet vaļā palaistais leitis deva šai brīdī Ģapulīm tādu belzienu ar dūri pa muguru, ka tas gandrīz saklupa uz deguna un, uzšāvies atkal stāvus, laidās visā spēkā bēgt, jo sev aiz muguras viņš dzirdēja atskanam tādus svilpienus, urrā un citādus kaujas saucienus, no kuŗiem skaidri bija saprotams, ka vesels bars leiŗu viņam brūk virsū. Bēgot galvu atpakaļ pagriezdams, viņš izbailēs redzēja, ka tiešām leiši skrien viņam pakaļ: citi nūjas vai pātagu kātus uz augŗu pacēluŗi, bet citi tāpat ar dūrēm grezodami, kamēr vēl citi skriedami nolīecas pie zemes un meklē dubļos akmeņus vai citus kādus svieŗamos. Drīz arī Ģapulī manīja sev tuvu gar galvu norūcam akmeni un drīz pēc tam dabūja dubļu picku pakausī. Zināmā mērā iepriecēts par to, ka viņa vajātāji laikam akmeņu daudz nevar sadabūt, kādēļ tie kampj dubļus sauŗā un ar tiem svieŗ, viņš ar kreiso roku uzmaucās cepuri tik dziļāki galvā, lai dubļi visai nenotašķītu galvu, bet labajā rokā turēja savu no maksts izrauto, stipri sarūsējuŗo zobenu, šad un tad vicinādams to sev ap galvu, lai tādā kārtā turētu savus vajātājus no sevis daudz maz atstatu. Jebŗu visā spēkā skriedams, viņš tomēr attapās pāra reiz visai skaņi iesvilpties ar savu policista svilpi, tāpat arī neaizmīrsa dažas reizas iesaukties:

— Bruzdi, Bruzdi! Palīgā, palīgā!

Bet Bruzdis nekur nerādījās, kādēļ bēŗšanu nācās — tāpat kā sākuŗam — turpināt vienam pašam, skrienot šķērsām pāri pa tirgus klajumu un no turienes pa gatuvī uz savu māju pusi.

— Bieg numej, bieŗ numej pri savas monetas! — zobojās daŗi leiŗi, kas bēŗlim pakaļ nedzinās, bet līdz ar citiem tikai notālis sekoja pūlim, smiedamies un priecādamies par šādu skatu.

Pa daļai jau ārpus miesta, dažus desmit soļus nost no gatuves, atradās kādas mājas, kuŗās Ģapulī piemīta. Vārtus nemaz vairs nemeklēdams, tikai veikli pārlēcis pār kriteņa ųogu, viņš ųigli devās šīnīs mājās iekŗā un, ieskrējis priekŗnamā, aizcīrta aiz sevis durvis. Viņa vajātāji bija turējuŗies visā skrējienā pāra desmit soļus atstatu, jo skriedams viņš bija atcerējis savu revolveri un izrāvis to sev iz kabatas. Turot revolveri vienā un vicinot zobenu otrā rokā, viņš tikai paretam dabūja kādu dubļu picku vai nelielu akmeni sev mugurā. Tagad, kur revolveris nebija vairs redzams, leiŗiem

likās it kā vairāk dūšas rodamies, un, tiklīdz Čapulis bija durvis aiz sevis aizeirtis, kad jau tanīs sāka skriet tam pakal akmeņi, mieti, malkas pagales un sklandu gabali, jo pusgruvušais gataves žogs nodereja uzbrucējiem par brangu bombardēšanas materiālu. Jebšu sviedieni bija visai spēcīgi un bieži sekoja cits citam, tomēr durvis nedz no pakarēm izkrita, nedz arī tāpat atvērās: Čapulis tās laikam bija aizbultējis vai citādi kā no iekšas nastiprinājis. Redzēdami, ka durvis tik viegli nav iesitamas, uzbrucēji vērsa savus sviedienus pret ēkas logiem, un drīz vien dzirdēja tos vienu pēc otra ar spēju iestinkšķēšanos izbirstam. Te vienā no izsistiem logiem parādījās Čapuļa roka (pats viņš bija aizslēpies aiz loga stenderes) ar augsti izceltu revolveri, un tūliņ norībēja šāviens.

— Urrā! Čapulis izšāva gaisā caurumu! — izsaucās skatītāju pulkā kāds latvietis.

— Ar to viņš dod ziņu Bruzdim, lai steidzas palīgā, — balamutēja kāds cits.

Uzbruceji, kas bija pievirzījušies ēkai jau krietni tuvā, šāviena sabiedēti, atsprāga atpakaļ, gandrīz līdz pat gatuvei. Tomēr redzēdami Čapuļa roku līdz ar revolveri nozūdā aiz stenderes un vairāk šāvienu nesagaidījuši, tie drīz kļuva atkal droši: rāva no žoga ārā atkal mietus, nomaļus un sklandu gabalus, triekdami tos gan durvīs, gan pa izsistiem logiem istabā iekšā, gan arī vienkārši lingodami ar tiem ēkas sienas, tā ka blakšķēja un blīkšķēja vien.

— Re, kur vareni cīnās Lietavas dēli! Še mēs redzam tik ilgi iesnaudušos leišu varonīgo garu atkal pamostamies un braši un diženi drasējam tāpat kā slavenajā pagātnē. Tas ir Ģeistauta, Alģerta un Vitauta gars, kas šim vienkāršajam, pelēkajam baram iedod tādu sajūsmu uz cīņu un varonību. Urrā! Lai dzīvo mums radniecīgā leišu tauta un lai par jaunu mostas viņas varonīgo senču gars! Sveiki, dižano varoņu pēcnācēji!

Atpakaļ skatīdamies, Indriķis ar Jēkabu redzēja, ka šo vārdu saucējs bija skroderis Spruksts. Cīņas vietai nomaļš, kādā izcilā vietā nostājies, kaklu gaŗi izstiepis un galvu augstu izcēlis, viņš ar sajūsmā starojošām acīm sekoja ļaužu pūļa trakulības gaitai.

— Diezin, kā skroderis te gadījies: vai nu uz tirgus dienu pārbraucis atpakaļ dzimtenē, jeb vai vēl nemaz nav aizbraucis savējiem uz Liepāju līdz un tā kuļas te viens pats, — paklusi runādams, vēroja Indriķis.

— Mums še nav ko skatīties. Iesim braukt, ka nenonākam par vēlu, — Jēkabs skubināja Indriķi, un abi devās atpakaļ miestā. Šai brīdī norībēja atkal šāviens, un, atpakaļ atskatīdamies, viņi redzēja uzbrucēju baru laižamies atkal uz gataves pusi; tomēr pēc nedaudz acumirkļiem bija atkal dzirdami pazīstamie blīkšķieni un rībieni; cīņa tāpat turpinājās pa vecam. Bet viņi, steigdamies tālāk, nepiegrieza tai vairs nekādas vērības. Iedami pāri tirgus klajumam, viņi redzēja nākam sev pretī Kūlaszaķi ar viņa brāli.

Vidū starp abiem soļoja kāds padzīvojis vīrietis, ģērbies ne īsti pēc pilsētnieku, ne īsti pēc zemnieku modes.

Visi trīs atradās dzīvā sarunā, pie kam Kūlaszaķis ar savu brāli likās vairāk būt stāstītāji, bet nepazīstamais vīrietis viņu uzmanīgs klausītājs. Par domu vienādības zīmi viņš vairākkārt pameta ar galvu, gudri, viltīgi pasmīnēdams.

— Tam svešajam vajaga būt ponam Vadaiķim; viņi visi trīs nu laikam gudri spriež par savu lielo prāvu pret baronu, — vēroja Indriķis.

Patlaban gaŗām pārejot, viņi arī dzirdēja Kūlaszaķi ar ciešu apņemšanos galvojam:

— Nē, nē! Par to nešaubieties. Mēs tā vis neatlaidīsim kā nabaga kalpeļi, kam bail no barona un kas tad arī drīz pazaudē dūšu. Mēs gribam, lai prāva iet līdz galam. Kas virst — virst!

Kamēr Indriķis iegāja sētā izbraukt zirgu, Jēkabs palika gaidām turpat iebrauktuves priekšā uz ielas. Še viņam stāvot, iznāca no tā paša nama, kuŗā atradās iebrauktuve, divas pusaugu skuķes un, roku rokā saķērušās, jautri smiedamās un kaut ko priecīgi čalodamas, devās viņam gaŗām. Tā ka no izmētātiem akmeņiem sastāvošais taks bija pašsurs, noderīgs, ja daudz, tikai divu iešanai blakus, tad viņš parāvās sānis, dodams taku svabadu abām skuķēm. Tuvāk ejošā skuķe, drusku uz viņa pusi

pagrieždamās un galvu palocīdama, viņam klusu pateicās. Šai acumirkļi Jēkabs ieskatījās tai sejā, viņu skati sastapās, un viņš sajuta sevī savādas, tik patīkamas jūtas, kādas nekad vēl neatcerējās sajutis. Sirds ietrīcējās kā baiga prieka tumšās jausmās. Dažus soļus pagājusi, skuķe pagrieza galvu atpakaļ un smaidīdama, un it kā klusi smiedamās, skatījās uz viņu. Šis skats gan bija īss, bet atkal viņš sajuta sev sirdi nodrebam savādās saldās tīksmās. Skuķes jau sen bija nozudušas ļaužu barā, bet Jēkabs vēl kā sastindzis stāvēja tai pašā vietā, kur, no taka atkāpdamies, bija nostājies. Sevī viņš vēl vienmēr redzēja skuķes skaisto, smaidošo seju, viņas greznos melnos matus un tumšrudo acu dziļos, burvīgi sirsnīgos skatus. Viņš jutās priecīgs un bezgala laimīgs par šo savādo redzējumu, bet reizē ar to viņam radās arī it kā sāpīgs žēlums par to, ka skaistā skuķe tik drīz nozudusi, un viņa acis nevar vairs gar to priecāties. Viņam sirdi mocīja savādas, baigi saldas bažas, vai viņš dabūs to vēl redzēt un zināt, kas tā tāda ir. Līdz ar to viņam bija jānobrašanās pašam par sevi. Daiļas skuķes un skaistas sievietes viņam bija patikušas vienmēr — jau no puisēna gadiem. Ar lielu patikšanu viņš allaž bija varējis uz tām noskatīties un klusi sevī nopriecāties — gluži tāpat, kā par kādām skaistām gleznām vai patīkamām puķēm. Bet nekad vēl viņš pie tam nebija sajutis tik tīkami baigu uztraukumu kā tagad. Kādēļ gan tā? Viņš vēl nebija paspējis izdibināt kaut jebkādu atbildi uz šo jautājumu, kad skuķes nāca jau atpakaļ. Īsts prieks viņu pārņēma par to, ka nu atkal dabūn to redzēt. Un atkal tā nāca viņam gluži tuvu gaŗām, atkal ar savām burvīgajām acīm paskatījās viņam tāpat sirsnīgi acīs un, pagājusi gaŗām, pasmaidīdama, pasmiedamās, palūkojās atkal atpakaļ, un atkal viņam pārskrēja pār visu miesu tās pašas saldi tīkamās trīsas kā pirmīt, un viņam sirds kā gavilēt gavilēja priekā un laimē.

— Ko nu stāvi, kā par vakarēju dienu domādams, kad nenāc sēst iekšā. — Indriķis, izbraucis zirgu uz ielas, stipri uzsaukdams, iztraucēja viņu no saldajām domām.

Kad bija sasēdušies ratos un patlaban sāka braukt, skaistā skuķe iznāca uz iebrauktuves lievenītēm, šoreiz viena pati. Jēkabs ar bezgalīgu prieku un laimi sirdī redzēja, ka tā atkal skatās uz viņu, tikai tagad nevis vairs smiedamās, bet nopietnu, gandrīz sēru skatu. Kad bija pārbraukuši otrpus ielas, viņš atskatījās atpakaļ un redzēja viņu vēl turpat stāvam un lūkojamies. Kā nevilšu viņš ķēra ar roku sev pie cepures, un viņam šķita, ka viņa palocītu galvu. Tad viņi aizgriezās aiz ielas stūŗa, no kurienes iebrauktuve nebija redzama, un viņš atpakaļ skatīties vairs nedomāja. Bet, kad pa dubļaino ielu labu brīdi soļos bija braukuši, viņš tomēr nejauši un it kā pret paša gribu vēlreiz pagrieza galvu atpakaļ un redzēja, ka taisni uz ielas stūŗa kādā paaugstā vietā atkal stāvēja viņa. Viņš to pazina no gaišās sagšas, ko tā bija pārmetusi sev pār galvu tāpat kā jau pirmīt.

Līdz ar prieka un laimes jūtām viņam uzmācās jautājums: kamdēļ viņa tā piegriež man savu vēŗību? Vai gan es viņai arī tāpat patīku kā viņa man? Nē! Nevar būt! Nekādā ziņā! Kā gan es, tāds vienkāršs un tik neievērojams, varētu viņai patīkt, viņai — tādai daiļai, skaistai, mīļai, labai? Nē, nē! Ne desmitu daļu es viņai nevaru tā patīkt kā viņa man. Bet kādēļ viņa tā uz mani skatījās? — Šo mīklu viņš nevarēja uzminēt. Bet sevī viņš tomēr vēlēt vēlējās, kaut viņš tai patiesi patīktu, un viņā radās žēlums, ka viņš nav kaut kas liels, ievērojams, brašs un daudzīnāts, tā ka lai tā patiesi varētu uz viņu lūkoties ar patikšanu un varētu viņu cienīt. Reizē ar to viņā modās vēlēšanās un cieša noņemšanās steigt mācīties, krietni uzvesties un vispāri prieks un patikšana uz kaut kādu lielu un cēlu cenšanos, uz darbu, pūliņu un sevis netaupīšanu, lai izdarītu ko sevišķu, sasniegtu dzīvē ko ievērojamu un lai ar to kļūtu viņai patīkams, cienījams, mīļš. Dažādas domas un nodomi kā viesuļa triekti padebeši skrēja un juka cits par citu viņam tagad galvā.

Labprāt viņš prasītu Indriķim, vai tas nezina, kas skaistā skuķe tāda ir, — Indriķis to varbūt pazina. Bet savāda kautrība viņu no tam atturēja: viņam radās bažas, ka Indriķis tikai neuzminētu — vai vismaz nenomanītu — viņa domas un jūtas, kādas tās tagad pildīja viņam galvu un sirdi. Viņš tādēļ labāk nesacīja nekā. Pats viņš par skaisto, burvīgo skuķi tikai tik daudz varēja sev teikt, ka tā pēc izskata likās būt žīdiete. Bet lai tā bija kas būdama, viss viņa bezgalīgais prieks, visa viņa

neizsakāmā laime bija tā, ka viņš to bija redzējis, — vispār, ka viņa, šī skaistā meitene, bija pasaulē un dzīvoja vienā laikmetā un vienā apgabalā ar viņu.

Ceturtais grāmatas beigas

SATURĀ:

1. Latvietis latvieša velns ^{1p.} 336
2. Prieki un bēdas 346
3. Lapas birst un cerības irst, bet jauneklis dodas svešumā 355
4. Kaimiņu klētī 363
5. Pazudusi līgava 364
6. „Bālā grēfene” 372
7. Priežu kalnā 384
8. Pirmā diena tīrumā 390
9. Laime ceļmalā 400
10. Iegātnis vai uzkuris 403
11. Anete 412
12. Miestā 420

1.

JAUKI VASARSVĒTKI

Dailas prieka vēsts draudzenēm. — Nejauša sastapšanās ar savādu svešnieku. — Brauciens vēja zirga kamanās. — Jūrnieka stāsts atstāj uz Ilgu dziļu iespaidu. — Kālab mežsargs baidās labot riju. — Vīrs, kas gāzis ķeizaru. — Marutas raksturs. — Dekšņenieks domā, ka izbraucēji atraduši malienu, kas civilizācijā palikusi divi simts gadus atpakaļ. — Puišu vecākais un viņa amata pienākumi. — Zirgu kundzēni. — Kāzās un krīstībās. — Nuža.

— Zināt ko jaunu? Aumalis Liepājā — iebraucis ar savu kuģi! Nupat satiku. Uzaicināja mūs viņu apmeklēt un kuģi apskatīt. Pirmajā Vasarsvētku dienā mūs gaidīšot. Ai, kāds prieks! Nekad vēl neesmu bijusi uz kuģa, jūs arī ne. Labi, ka mēs citām līdz nepārbraucām šodien mājās, bet palikām tepat, — citādi viss šis prieks mums būtu vējā. Nē, un to negaidīto sastapšanos, un taisni man gadījās laime pirmajai viņu sastapt! Jā, nupat, — nākot pie jums... Tā Daila, durvis atraudama un kā sviešus iesviesta istabā, kādu pēcpusdien priecīga un laimīga uztrauca savas draudzenes.

Atskanēja nu draudzeņu starpā vairākkārtīgi vaicājumi un atbildes, smieklī un gaviles.

— Kur viņa kuģis atrodas un kā to sauc? — Iesim jau šodien — tūliņ drusku paskatīt, tikai tāpat notālēm. Nudien iesim!... Maruta uzstāja un vedināja, kad bija pārliecinājusies, ka draudzene nejoko, bet stāsta patiesību.

— Nē, manu sirsniņ, tagad viņa kuģi nevaram apskatīt, arī ne notālus, jo tas nemaz neatrodies ostā, bet guļot reidā, kādu pusversti no ostas, kur kā iebraukuši, tā noenkurējušies un palikšot tik ilgām, kad viņu kuģim pienāks reiza braukt ostā ieņemt vedamo. Kā viņa kuģi sauc, arī nezinu: teica, bet vairs neatceros. Bija tāds svešs vārds, laikam angļu nosaukums... Daila steidzīgi paskaidroja.

— Bet kā mēs tur aizkļūsim un kā viņa kuģi atradīsim? ... Pētīja Maruta.

— Cik tu neapķērīga! Mums izbrauks ar laivu pakal. Pie muitas nama viņš mus gaidīs. Mēs jau norunājām vietu un laiku. Pulksten septiņos no rīta mums tur jābūt.

— Jau tik agri! Un cik ilgi tur paliksim? ... Priecīgi ziņkārīgi taujāja Ilga.

— Cik ilgi pašas gribēsim. Laikam līdz vakaram.

— Ai, tas būs gan prieks! Dabūsim tik tālu braukt ar laivu un būt uz kuģa. Es vairāk ar laivu neesmu braukusi kā tikai mājās dažreiz pa ezeru silē pavizinājusies. Bet uz kuģa vēl ne kāju neesmu uzspērusi... Priecājās Maruta.

— Es ar laivu vairāk neesmu braukusi kā tikai pāra reiz pār ostu pārcēlusies, bet jūrā neesmu tālāk bijusi kā tikai tik tālu, cik pērnavsar iebīdām mazgādamās un mācīdamās peldēt, tas ir tikai labi līdz kaklam; bet uz kuģa laikam neesam neviena bijusi... Čaloja Daila.

— Nu protams, ka neviena... Apstiprināja Lūsiņa.

— Bet ja tik todien būtu jauks laiks, — ja nelītu lietus.

— Bet ja arī lītu, brauksim tikpat. Uz kuģa par lietu tikpat daudz bažas, kā mājās sēdot, jo tur arī ir istabas jeb kajītes. Jā, un Aumalis tagad ir kapteinis un īstais kungs un pavēlnieks pār visu kuģi. Un cik viņš tagad brašs un skaists! Tādu viņu vēl nekad nebiju redzējusi. Īsts jūras varonis! Mans draugs, mans ideāls! Ai, es viņu varētu skūpstīt, skūpstīt līdz nesamaņai... Daila sajūsminājusies priecājās.

— Es arī! Jūrnieki un oficieri ar savām zelta tresēm man vienmēr patikuši, un vēl Aumalis! Ak, ja viņš mani gribētu skūpstīt, es viņam ļautos, un arī pati viņu skūpstītu. Rau, tā!... Un Maruta, Dailu apkampdama, kaislīgi to skūpstīja.

— Bučojieties, bet tikai nesakaujieties, priecādamās abas uz vienu un to pašu puisī... Noteica Lūsiņa, mazākā un jaunākā no visām četrām.

— Bet, ja patiesi gribam braukt un tādus neredzētus priekus baudīt, tad nedrīkstam vis vairs daudz laiskot un pavadīt laiku ar veltīgu pļaukstēšanu, mums nopietni jāstājas pie darba: jāmazgā un jāgludina pēdējās lupatiņas un lentītes, lai viss būtu kārtībā — balts, glīts un košs... Kā uztraukdamās un skubinādama, teica citādi tik klusā un domīgā Ilga.

— Tev taisnība, mīlā, garā dūmaļa. Mums tiešām jāsteidzas, ja gribam pienācīgi sataisīties, jo maz laika, tikai viena diena vairs starpā. Par tavu labo padomu tev lielais paldies un šis labi domātais bučiņš, mana vecā ienaidniece!... Neliekuļotā iabvēlībā runāja Daila, uz pirkstu galiem palēkdamās, Ilgu ap kaklu apkampdama un noskūpstīdama.

— Tagad mums tiešām jāuzcērtas, cik tik spējam. Ar to vien nav vēl nekas, ka viņš mums tik traki patīk. Galvenais — mums jā rūpējas par to, lai arī mēs būtu patīkamas. Un bez viņa tur būs taču vēl citi jūrnieki; laikam arī braši puisī. Ak, es nemaz nezīnu, ko lai labāk velku: vai jauno ruslano uzvalku jeb zilo svārku un balto blūzi?... Prātoja Maruta.

— Es domāju, es vilkšu melno pusīso svārku un baltu, drusiņ izgrieztu blūzi. Tā es viņam, liekas, arvien esmu vislabāk patikusi... Vēroja Daila.

— Bet cik labi, ka uz svētkiem nepārbraucām mājās. Tad mēs vēlāk, dabūdamas zināt, ka viņš bijis iebraucis un viņu nesagājušās, varējām no žēluma kost sev nagus zemē ... Tā atkal Maruta.

— Es jau no sākta gala teicu, ka uz Vasarsvētkiem neder braukt mājās. Cik ilgi — pēc pāris nedēļām — skola beigsies pavisam. Ko tur tagad braukāt?... Noteica Daila.

* *
*

Vasarsvētku rītā visas četras skuķes jau agri devās ceļā. Pilsētā gandrīz vēl visur valdīja miers un klusums. Tikai šur tur kāds sētas puisis slaucīja ielu vai atkal, šo darbu jau pabeidzis, stāvēja vārtu priekšā, rokas sabāzis bikšu kabatās un lūkodamies uz tukšo, klajo ielu, it kā brīnīdamies par

to mieru un klusumu, kāds šē citās dienās ap šo laiku nekad nebija sastopams. Paretam šur tur redzēja kādus cilvēkus — vai nu pa vienam, vai vairatā — ar groziņu vai kādu pauniņu rokā dodamies uz Jaunliepājas pusi: acīmredzot, tie steidzās uz dzelzceļa staciju, lai jau ar pirmo vilcienu paspētu aizbraukt uz zemēm, vai nu apciemot piederīgus un pazīstamus, vai tāpat pavadīt svētku dienu ārpus pilsētas. Citādi gandrīz nekādi cilvēki nebija vēl uz ielas redzami. Ormaņi, kas citādi gandrīz jebkuŗā laikā gan pa dienu, gan pa nakti ieraugāmi uz ielas, vai nu braucot, vai atkal zirgiem stāvot mierā un pašiem uz bukas sēžot un snaužot, tagad bija pilnīgi nozuduši. Brīdi gājušas, skuķes tomēr izdzirda sev aiz muguras kladzām pakavus uz bruģa un ratus rībam. Atpakaļ atskatīdamās, viņas ieraudzīja no kādas šķērsielas iegriezāties tanī ielā, pa kuŗu viņas gāja, garus redeļu ratus ar diviem zemnieku zirdziņiem priekšā. Kŗautēs redzēja piebāztus un gan ar baltiem palagiem, gan raibiem seģeļiem pārklātus vairākus maisus sēdekļiem, kuŗiem abās pusēs gar ratu malām bija sadurti bērzu zari un citi zaļumi pušķiem. Bet ratos vairāk cilvēku nebija kā tikai pats braucējs, kas sēdēja ratu priekšā un, pātagu lēni šviukšinādams, sīkos riksīšos laida pa ielu uz priekšu, it kā baidīdamies ar diktāku braukšanu traucēt pārējo klusumu.

— Tas, redzams, iesūtīts pakaļ kādiem radiem vai labiem pazīstāmiem, lai tos izvestu pa svētkiem uz zemēm. Citā reizē tādā braucējam neviens nepiegrieztu nekādu vērību, bet šādā svētku rīta stundā, kur ielas gluži tukšas no cilvēkiem, katrs sētas puisis viņu apskata no visām pusēm kā dižu brinumu, — kā sevī prātodama, runāja Ilga.

— Ir uz mums tagad tāpat visi skatās. Tik aplam agri mums nevajadzēja iet. Varējām vēl kādu pusstundu uzgaidīt, līdz sāk vairāk ļaužu kustēties pa ielām, — Lūsiņa prātoja.

— Jā, lai kāda no mūsu biedrenēm vai kāds skolotājs, vai skolotāja mūs ievēro un noskatās, uz kuriem ejam un kur paliekam! — atteica Daila pa daļai sirdīgā balsī. — Tamdēļ jau es taisni norunāju tik agru laiku, lai varam aiziet, nekādu pazīstamu nepamanītas. Ka kāds sētas puisis vai viņa sieva uz mums noskatās, tas nekā nekāit, — tie mūs neviens nepazīst, nedz arī tiem kāda daļa gar mums. Drusku par agru varbūt noiesim, bet lai. Labāk mēs uzgaidām, nekā kad viņam mūs jāgaida.

No kādas maiznīcas, gar kuŗu skuķēm patlaban bija jāiet gaŗām, pa pusatvērtām durvīm izspraudās kāds strādnieka drēbēs ģērbies gaŗš, slaiks vīrietis, nesdams vienā rokā tukšu, prāvu grozu, bet otrā rokā tādu pat lielu grozu, pilnu baltmaizēm.

— E, kas par košām, baltām sprancmaizītēm! Uzskatoties vien, kutina dūšu uz ēšanu, — ieminējās Daila, gaŗām paejot.

— Jā, tiešām košas, baltas sprancmaizītes, četras gabalas vienā vietā, un visas tādas, ka uzskatoties vien kutina dūšu, — atrunājās svešais, brītiņu piestādāties, uz skuķēm skatīdamies un gardi smiedāties, tā ka viņa saulē nodegusē un vēja nopūstā rudā sejā parādījās sīkas kŗunciņas.

Daila, kas labprāt nevienam nemīlēja palikt atbildi parādā un kas šoreiz atradās sevišķi jautrā prātā un uzņēmīgā garā, uz svešā pusi pagriezdamās un ar galvu papurinādama, it kā grezodama, sacīja:

— Savaldiet labāk savu muti!

— Savaldiet labāk pašas savas, — un svešais pie tam izteica kādu pavisam rupju, nekaunīgu vārdu, tā ka skuķes uzreiz pasitās uz otru pusi un devās ātrāk tālāk, bet svešinieku dzirdēja gardi nosmejami.

— Redzi, ko tu dabūji par savu runāšanu, un tev līdza arī mēs citas, — čukstošā balsī Dailai teica Lūsiņa. — Tā iet, kad ar visiem grib izrunāties: nevar zināt, kas kuŗš par cilvēku.

— Laikam kāds viesnīcas namīķis, kad nesdams tik daudz baltmaizes un būdams tik mutīgs: tādi, kas bieži satiekas ar visādiem cilvēkiem, nekad nemēdz būt uz muti krituši. To zinu muižā no vagara, moderes un citiem, kam daudz darīšanu ar ļaudīm, — paklusu teica Ilga.

— Vai tu to ņēmi ļaunā, ka viņš mūs sauca par sprancmaizēm? — vaicāja Dailai Maruta. — Es nē: tā taču ir zīme, ka mēs viņam patīkam. Un, ja viņš mūs uzskata par daiļām, košārn, tīkamām un kairinošām, tad mēs laikam arī labi patiksim tam, pie kuŗa tagad ejam. Bet, redzi, kā tas svešais balamutis neveikli iet: zvīļojas un zvāļojas uz vienu un otra pusi, it kā ietu pa līgojošām laipām.

— Cik uz muti pārdrošs un bezkaunīgs, tik pat neveikls iešanā, un tomēr pēc izskata vēl gluži jauns, patīkams cilvēks un piedzēris arī neliekas, — piebilda Ilga, noskatīdamās svešajam pakaļ, kas bija pārgājis jau otrpus ielas un tur klāņodamies soļoja pa trotuāru uz tuvāko šķērsielu.

Skuķēm nonākot norunātā vietā ostmalē, Aumalis radās ar vienu matrozi laivā viņas jau gaidot. Iznācis malā pretī un apsveicinājies, viņš tām visām pēc rindas līdzēja iekāpt laivā, kuŗu matrozis turēja cieti pie malas.

— Vai nu brauksim? — vaicāja Daila, pilna priecīgi laimīga uztraukuma, kad Aumalis bija to mosēdinājis laivas pakaļējā galā sev blakus.

— Nē. Drusku jāpagaida. Mums ir vēl viens braucējs. Laikam drīz nāks, — atteica Aumalis, paskatīdamies savā pulkstenī.

Pēc brītiņa gaidījuma matrozis, pacēlies stāvus an palūkojies pāri ostmalas krautam, ziņoja:

— Nāk.

Skuķēm pārsteigums nebija mazais, kad ieraudzīja atnākam un kāpjam laivā to pašu svešinieku ar diviem groziem, no kuŗiem vienā bija baltmaize, bet otrs tagad bija pārklāts ar lielu papīru. Maruta un Ilga, kas sēdēja uz viena sēsta, izbrīnījušās piegrūda viena otrai pie sāniem, bet Daila savādi iekāsējās. Arī atnācējs likas pirms it kā samulstam, tomēr drīz attapās: pasniegdams otram matrozim vienu no groziem un, pacēlis cepuri, skuķes pieklājīgi sveicināja, tad, viegli lelēcis iaivā, nosēdās uz sēsta starp diviem aiŗiem. Lai gan atnācējs izturējās veikli un svabadi un likas it kā skuķes nemaz nebūtu sastapis, tomēr tās redzēja viņa rudo seju stipri nosarkstam.

— Na, puīši, palokait nu drusku rokas, — Aumalis uzsauca matrožiem, un laiva, divēju aiŗu spēcīgi dzīta, kā līdaka šāvās pa rāmo, gludeno ūdens līmeni uz priekšu.

Pirmāks viņi brauca starp un gar vairākiem kuģiem, kas bija nostājušies ne vien cits citam galā, bet bieži arī viens otram blakus, tā ka jau tā ne visai platajā ostā atlika vidū tikai pašsurs ceļš brīvs. Uz dažiem kuģiem redzēja matrožus mazgājamos, zābakus un drēbes tīrām val citādi pošamos. Šur tur kajītes bija appušķotas bērzu un ziedošu sērmokšļu zariem vai citiem zaļumiem. Redzams, arī jūrniekl pēc iespējas bija centušies piešķirt savai iedzīvei kaut ko no svētku nozīmes un svētku sajūtas. Kuģu rindas tālāk kļuva retākas un retākas un tad pavisam izbeidzās. Nu parādījās klaja, svabada osta, no kurienes laiva drīz izbrauca reidā. Še stāvēja kādi pieci vai seši lielāki tvaikoņi, gabalu viens no otra atstatu noenkuroti. Laiva piestājās pie kāda prāva tvaikoņa, kas, būdams vēl tukšs, augstu rēgojās iz ūdens ārā, tā ka, no laivas lūkojoties, tas izskatījās kā krietni augsta ēka. Skuķes nu redzēja, ka kuģa vārds ir „Ūueen Victoria”. Tai vietā, kur laiva piestājās, bija nolaista gar kuģa sāniem gaŗa virves kāptuve, pa kuŗu, tiklīdz laiva bija pieturēta, tas matrozis, kas bija atnesis grozus, uzskrēja ar vienu no tiem augšām, pēc kam nosteidzās pakaļ otram un arī to uznesa, bet otrs matrozis apakšā turēja laivu. Aumalis nu aicināja savas viešņas kāpt arī augšām, bet lai tām nebūtu jābīstas par kājas misēšanos vai rokas pašlūkšanu vaļām, tad pats kāpa katrai savu reizi līdz, turēdamies tikai pāris kāpienu zemāk, tā ka katreizējā kāpēja pastāvīgi atradās viņam starp abām rokām un tātad pilnīgā drošībā. Kad visas četras tā bija uzvadītas augšām, tad Aumalis tās iepazīstināja ar stūrmani Dekšnenieku, jaunu, patīkamu cilvēku, arī uzvalkā ar zelta apšuvumiem. Brīdi visi pa kuģa virsu pastaigājās, priecādamies par jauko laiku, kamēr pavārs ziņoja, ka kafija gatava un galds klāts, pēc kam tad Aumalis aicināja viešņas un stūrmani savā kajītē brokastī. Kajīte bija izpušķota zaļumiem un puķēm, un galda vidū starp kafijas traukiem lepojās liela, skaista torte.

— Cik jauki izpuškota šī mazā, glītā istabiņa, pat vēl jaukāk nekā uz zemēm, kur visādi zaļumi un pušķi tik viegli piesniedzami, — Maruta, brīnīdamās priecājās, un citas skuķes šā vai tā pabalstīja un apstiprināja viņas domas.

— Tas viss mūsu rūķīšu darbs, — ieminējās Dekšnenieks.

— Ak, tad jums šie rūķīši arī vēl ir. Pie mums, uz sauszemes, visi rūķīši jau sen nozuduši. Tikai mūsu vecāmāte zin vēl par tiem stāstīt dažu jauku pasaku, — Maruta, kā žēlodamās, runāja jocīgā nopietnībā.

— Kur pie jums vairs lai tveras rūķīši vai citi kādi gariņi, kad skroderis Spruksts ar saviem nerimstošiem izglītības un attīstības centieniem visiem tiem dara uzturēšanos tur par neiespējamu. Nezinādami kur tverties, rūķīši tad sabēguši pie mums uz kuga, — smējās Aumalis.

— Pie mums, jaunkundzītes, zināt, ir ne tikai rūķīši, bet arī rūķīšu virsnieks — pats pūķis. Rau, tur tas gaļais jauneklis, — sacīja Dekšnenieks, pa kajītes pusviru durvīm rādīdams uz gaļo, slaido matrozi, kas ļaužu kajītes priekšā patlaban dalīja iz groza visiem baltmaizes. — Viņa vārds ir Pūķa Uldis, un viņš tiešām ir īsts pūķis, kas visu prot, kam viss vedas un kam nekas nav neiespējams.

— Tad jau viņš gan jums visādus labumus velk, — Maruta noteica, un visas meitenes smējās.

— Tikai naudu viņš vēl nav iemācījies vilkt, — iebilda Aumalis. — Bet nu redzēsim, kāda būs viņa šorīt atvilkta torte. Tikai vienu no jums lūgtu nu, ņemties to sadalīt. Nedz es, nedz Dekšnenieku Krišus tādas lietas nepieprotam. Kuŗa gribētu būt tik laipna uzņemties saimnieces un namamātes lomu šai puišu cilvēku saimniecībā?

Maruta ar Ilgu un Lūsiņu nezināšanā lūkojās gan viena uz otru, gan uz Dailu, piebilzdamas, ka šī lai šoreiz esot saimniece.

— Nu, Daila jaunkundze, ja tavas biedrenes tā vēlas, tad tev šās pūles jāuzņemas. Tu jau tā drošākā arvien esi bijusi, — vedināja Aumalis.

— Drošākā varbūt gan, bet ar drošumu vien nepietiek, vajaga arī prašanu, bet es maz ko protu. Tātad, ja man neveiksies, lūdzu neņemiet ļaunā; bet atbildība par visu piekritīs tev, mīļais kapteiņa kungs, tādēļ ka līdzēji mani pierunāt.

To teikusi, Daila novilka sev virsjaku, noņēma platmalīti un, piespraudusies priekšā zalveti priekšautiņa vietā, stājās pie tortes sadalīšanas.

* *
*

Pēc kafijas Aumalis ar Dekšnenieku veda savas viešņas apskatīt kuŗa iekšējo ierīkojumu, izrādīja tām mašīnu telpas apakšā, bet augšā kompasu un citus aparātus, ar kuŗiem pēc saules un mēness stāvokļa aprēķināms un noteicams, kur kuŗis katrreiz atrodas; izrādīja un pastāstīja arī, kā šāds aprēķins izdarāms apmākušā laikā, kad nedz saule, nedz mēness nav redzami. Vēlāk pastaigājās vai sēdēja un sarunājās uz kuŗa virsus. Migla, kas vēl nesen jūru bija apgabalis aplājusi, tagad bija pavisam nozudusi, tā ka no kuŗa nu atklājās jauks, plašs izskats gan vienā pusē uz netālo pilsētu un uz visgaŗām stiepjošos piekrasti līdz ar tumši zilajiem mežiem apvāršņa malā, gan atkal otrā pusē uz zili zaļgano, bezgalīgo ūdens klajumu, kuŗam citu robežu nekur neredzēja kā tik dzidri zilo debesu nojumi, ar kuŗu tas tāltālā tālumā likās sakūstam un saplūstam kopā.

— Kāds lielisks skats! Kāds plašums, kāda svabadība! — Maruta sajūsminājās. — Uz zemes tā ko nekad neesmu sajutusi kā tagad. Nē, uz zemes vien dzīvojot, pasauli pilnā patiesībā nekad nevar pazīt, — vajaga būt bijušam arī uz ūdens.

— Un kāda šie dzīve! Pavisam savāda nekā uz zemes. Te pašiem sava pasaule, pilnīgi atšķirta no visas ār pasaules. Un cik te viss jauki! Nedz te pilsētas putekļu, nedz lauku dubļu, un kāds pastāvīgi tīrs gaiss! Ai, es mīļāk dzīvotu uz ūdens nekā uz zemes, un ja es būtu vīrietis, tad ne par

ko citu nemācītos kā tikai par jūrnieku — arī tad, ja mani vecāki tam diezkā būtu pretī. Jā, nu es tevi saprotu, un labāk nekā līdz šim zināšu cienīt tavu neatlaidību no jūrniecības, nelūkojoties uz mātes nevēlību un visiem viņas sirdēstiem un rūpēm: kas reiz jau par jūrnieku bijis, tam laikam grūti no šā darba aroda atteikties; vismaz es to vairs nevarētu, — tik ļoti man jūŗa un jūrnieku dzīve patīk, — jūsmīgi runāja Daila, sirsnīgi lūkodamās Aumalim acīs.

— Svētku dienā un jaukā laikā, kāds tagad, jūrnieku dzīve gan jauka un patīkama. Bet darbdienā, kad jāstrādā grūtie jūrnieku darbi, un kad vēl uznāk vētras negaisi, kad kuģis svaidās kā skaida pa bangām, grasīdamies katru brīdi iet dibenā, — ja tādas briesmas tikai reiz piedzīvotu, diezin, vai tad tu kad vairs gribētu būt par jūrnieku, — rāmi runādama, noteica Ilga.

— Arī vētras negaisā — tāpat kā visās briesmās — ir savs cēlums un burvīgs skaistums. Cīņa uz dzīvību un nāvi, pēc manām domām, pati par sevi ir augsta dzeja un tātad patīkama un pievilcīga, — Daila atteica.

— Vienalga, vai briesmas dzejiskas, vai nedzejiskas, cēlas un skaistas, vai necēlas un neskaistas, bet tās ir vienotas ar jūrnieku dzīvi vairāk nekā ar citiem dzīves arodiem, un tādēļ tās gribot negribot jāņem piedevām līdz. Tas jau arī būtu par daudz prasīts un nesaietos ar dabu un viņas likumiem, ja kādā dzīves vai darba arodā gribējum atrast vienīgi ērtību, vieglību un citus jaukumus. Tas jau dzīvi tik padara neapnīkstošu un panesamu, ka prieki mainās ar bēdām, darbs un pūliņš ar atpūtu. Vai ne tā, Aumaļa kungs? — Maruta prātoja.

— Pilnīgi esmu ar tevi vienis prātis, Marutas jaunkundze.

Lūsiņa, negribēdama sekot savu biedreņu apbrīnošanas izsauzieniem par jauko laiku un plašo, neredzēto skatu (lai viņu nenoturētu par tādu, kuŗai pašai trūkst savu domu un ieskatu), griezās pie stūrmaņa Dekšnenieka, kas viņai patlaban stāvēja vistuvāk, ar jautājumu:

— Lūdzu, Dekšnenieka kungs, eik tālu varētu būt līdz tuvākajam mežam, ko te pa kreisi roki krastmalē var saredzēt? Vai būs kādas pārdesmit verstis?

— Nav tik tālu, jaunkundz. Mežs sākas pie Bernatiem jeb Pērkones un Nīcas pagastu robežām, kas ir taisni piecpadsmit verstis no Liepājas. Šis meža stūris jūrniekiem visai ievērojams bīstamās akmeņu grēdas dēļ, kas tur atrodas pāris verstis no krasta vienu līdz divu asu dziļumā un stiepjas kādu versti gaŗumā. Vētrainās rudens naktīs, kad piekrastes attālums grūti vērojams, gandrīz katru gadu daži kuģi uzskrien vai tiek no vētras uzdzīti turienes sēklī un iet bojā. Pagājušā rudenī tur sadragāts angļu tvaikonis „Fernando”, kur tad dabūjis galu arī kuģa kapteinis Neimanis, mans un Aumaļa labs pazīstams.

— Un tur tālāk, tas meža stūris, kas, pakāpeniski paceldamies, kā ar līkumu iestiepjas jūŗā un tikko saredzams zilojam apvāršņa nomalā?

— Tie ir Nīcas meži, bet jau tuvu pie Rucavas robežām. Pats pakāpeniskais augstums ir tā sauktais Ķupu kalns — milzīga ar mežu apaugusi kāpa, verstis divdesmit piecas no šejienes. Jūrniekiem šis kalns labi pazīstams, jo, pa jūŗu gaŗām braucot, tas redzams visās savās septiņās pakāpēs, un tātad nemaldīgs cela rādītājs. Jūrnieki viņu sauc arī par Septiņkalnu. Aiz viņa drīz sākas lielie un skaistie Rucavas meži, kas visievērojamākie un visbagātākie mūsu dzimtenes Latvijas meži vispār un par kuriem daži mūsu matroži, kas turienes apgabalu pazīst, zin stāstīt brīnišķīgas lietas; kādi tur lielā daudzumā vēl sastopami meža dzīvnieki: stīrnas, aļņi, brieži, medņi un paretam pat ērgļi. Viņi ir man, ir Aumalim ieteikuši kādreiz uz turieni aizbraukt, bet nekad mums nav atlicies to izdarīt: katrreiz, kad Liepājā esam uzturējušies, mums maz bijis svabada laika.

— Bet tagad to varētu izdarīt tīri brangi: šodien visa diena brīva un laiks jauks un labvēlīgs braukšanai ar laivu. Bez tam rītu arī vēl vaļas diena, tā ka atpūsties varēs ir tad, — ieminējās gaŗais matrozis, kas pa to starpu arī bija tur pienācis klāt un klausījies sarunā.

Ir Dekšnenieks domāja, ka šodien patiesi būtu izdevīga reiza šādai izbraukšanai un jaukā meža apskatīšanai. Viņa domām nepretojās arī Aumalis, bet skuŗu starpā tas uzreiz sacēla veselu

sajūsma vētru. Daila, glaimodama un laipnodama, uzstāja Aumalim, lai novēlot viņām šādu nepiedzīvotu prieku, krietni tālu izvizināties pa jūru; šā rīta brauciens no pilsētas līdz kuģim bijis gan jauks, bet visai īss. Maruta, redzēdama Aumali labvēlīgi smaidām un tātad padodamies Dailas lūgumam, priecīgi plaušķināja plaukstas, vairākkārt saukdama:

— Jā, jā, mīlais, labais Aumaļa kungs! Brauksim, brauksim!

Bet Ilga ar Lūsiņu, dzirdēdamas Aumali sakām Dekšneniekam, lai liekot laivu sarīkot, tā sajūsminājās, ka, viena otru apkampušas, sāka pa kuģa virsu dejot, tā ka Daila, labvēlīgi zobodamās, izsaucās:

— Āre, kāda līksme pārņēmusi šās mūsu klusās, gudrās un godīgās madmoazelles! Abas griežas mutulī, kā paša nelabā dzītas.

Dekšnenieks ieminējās, ka par airiniekiem esot jāņem Pūķu Uldis un PusaudzisNeizaudzis, tādēļ ka tie abi tur jau bijuši, labi pazīstot vietējo apgabalu un tātad varēšot noderēt par vadoņiem viņa jaukumu un svabadību aplūkošanā.

— Kas jūsu ļaudīm, Aumaļa kungs, par savādiem vārdiem! — brīnījās Lūsiņa. — Viens Pūķis, otrs PusaudzisNeizaudzis.

— PusaudzisNeizaudzis, tas ir tas otrs matrozis, kas bija izbraucis jums pretī, — paskaidroja Aumalis. — Tas ir nīcenijs, un viņa vārds ir Pusaudžu Mīcis; bet citi matroži viņu iesaukuši par PusaudziNeizaudzi. Tas ir krietns zēns.

Ātri sarīkoja laivu, paņēma līdz arī buķi tam gadījumam, ja rastos vējš, nonesa laivā grozu ar uzkožamiem un dzērieniem un tad paši kāpa tam iekšā un devās ceļā.

— Jūra vēl arvien pilnīgi blaka — gluži tāda pat kā pirmīt: vējš vēl nemaz nemostas, — kāds no matrozēm ieminējās, aiņus viegli un rakstā ar savu otrinieku cilādams.

Tiešām viss milzīgais ūdens blāķis — tiklab tālumā kā tuvumā — gulēja gluži nekustēdamies, tā ka viņa iepelēki zaļganajam dzidrumam bija viegli cauri saredzams līdz pat dibenam, kas sastāvēja no tīrām, tīrām iedzelteni baltām, smalkām smiltīm, tomēr nebija gluži līdzens, bet rievaini robains, tāds pat viļņoti strūklains, kāds lēna vējiņa laikā izskatās ūdens spogulis. Redzams, pēdējās vētras saceltie viļņi, līdz dibenam sniegdamies, to tādu izrakstījuši, izrotājuši.

Maruta, laivai pār malu pāri ūdenī lūkodamās, priecājās, ka tur apakšā būtu patīkami diet ar basām kājām pa sīki robaino smilts grīdu; bet Ilga domāja, ka vēl patīkamāki būtu tur gulēt un ar vaļējām acīm lūkoties dzidrjam ūdenim blāķim, kā milzīgai biezai stikla rūtei, cauri augšup, kur saules stari mirdz zaļgani zeltainās lāsās.

— No slīkšanas patiesībā nemaz nav tik daudz ko baidīties: cik patīkami taču tur gulēt uz baltajām smiltiņām! — viņa kā vieglā nopūtā sacīja un, pār malu pārlietusies un ar roku pa ūdeni plunkšķinādama, raudzīja, cik tas silts.

— Patīkami būtu gan gulēt slīkoniem ūdenī, ja vien nebūtu jāsapūst un ja zivis neēstu acis ārā, — Daila noteica.

— Cik šē varētu būt dziļš? — Maruta griezās pie Aumaļa, gribēdama sarunai dot citādu virzienu.

— Asis divas.

* *
*

Pēc apmēram pusstundas brauciena Aumalis ieminējās, ka airinieki būšot apguruši un tādēļ viņš nu ar Dekšnenieku sēdīšoties uz kādu laiku starp aiņiem.

— Nē, kapteiņa kungs, nebūs vajadzīgs, — atteica Pūķis. — Drīz būs vējš klāt. Tur tālumā, jums aiz muguras, jau pirmā vēja dūsma iepūtusies: uz ūdens jau redzama mirdzoņa, — sāk celties

pirmie vilnīši. Miči, liec tik aiņus nost, un celsim mastu ar buņām augšām. Jūgsim vēja zirgu ūdens kamanās, lai tas mūs vizina!

Līdz ko buņu bija uzrīkojuāi, kad iešalcās lēna, tikko manāma vēsma, rāmais, kā milzu spogulis vizošais ūdens līmenis sakustējās, pirms samezdamies mazās, sīkās krociņās, tad liekdamies un locīdamies par gareniem, viegli ritošiem vilnīšiem, kas, saulē mirdzēdami, veselām rindām devās uz priekšu; buņa, kas pirms bija gluži šlokana karājusies no masta kārts lejup, tagad piepūtās, pieņemdama iegareni apalisku veidu, un laiva, kas, airēšanu apturot, drīz bija palikusi stāvam uz vietas, tagad it kā pati no sevis sakustējās, salīgojās un tad viegli laidās pa mirdzošo līdzenumu tālāk.

— Jaunkundzes, lūdzu sēdieties vairāk tai malā un pieturieties pie sēstiem: drīz būs otra dūsma, daudz stiprāka par pirmo; laiva, buņas liekta, tad svērsies vairāk uz šo pusi. Bet nebīstieties, — vērsties nevērtīsimies, — Pūķis teica, turēdams rokā viņu, ar kuņas palīdzību locīja un rīkoja buņu pēc vajadzības, pie kam otrs matrozis viņam šā vai tā palīdzēja, kamēr Dekšnenieks bija nosēdies laivas pakaļējā galā un, paspiedis stūres kātu sev padusē, vadīja laivas stūrēšanu.

Drīz iešalcās stiprāka vēja pūsma, buņa vairāk piepampa, laiva sagūla vairāk uz vieniem sāniem un daudz lielākā žiglumā nekā līdz šim devās uz priekšu. Viņi mirdzēja un mudžēja visapkārt — gan tuvumā, gan tālumā. Braukšana bija jauka un patīkama ne tikai jūrniekiem, bet arī uz ūdens neieradušām skuķēm, jo bangas neradās, kas laivu cilātu un svaidītu uz augšu un leju, bet nelielie vilnīši saplīsa turpat, atsizdamies pret laivas galu, nemaz to uz augšu nepaceldami. Ātrā braukšana ar buņām skuķēm darīja vēl lielāku prieku nekā matrožu veiklā airēšana.

— Ja tik ātri ies, tad laikam drīz nobrauksim, — vēroja Maruta.

— Pēc labas pusstundas, — atteica Aumalis. — Patlaban mēs tuvojamies bīstamajai akmeņu grēdai, bet mums te nav ko bīties, jo laivām šis sekles krants vairāk nekā pietiekoši dziļš, tikai kuģiem ķeņ dibenu. Rau, tie melnie stimbeņi, kas tur netālu no malas rēgojas ārā, ir mana nelaimīgā paņņas Neimaņa bojā gājušā kuģa atliekas.

— Un tas zilais augstums, kas tur blakus, pāri kāpām redzams, ir Bernatu mežs, bet pirmais kalns, kuņu jau nākošā līcī varēsīm redzēt, būs Pūsenas kalns, — stāstīja Pūķis. — Dažas verstes aiz tā nāk tad Ķupu kalns, — rau, tur tas, kas liekas it kā gabalu iestiepjamiem jūrā. Viņpus tā, pie tā sauktā Mietaraga, iesim malā, tur sākas īstais meža skaistums — ar augstām kāpām un dziļām gravām mainošies vidūci, kas segti gan brašām priedēm un eglēm, gan dažādiem lapu kokiem.

Ceļa mērķis drīz bija sasniegts.

— Stūrmaņa kungs, sāciet tik liekt stūri sānis, laidīsim nākošā valgumā iekšā, — Pūķis teica, sagrozīdams pēc pienācīgā virziena arī buņu.

Malā izgājuši, laivu atstāja turpat pludmalī pie zvejnieku laivām, buņu un aiņus nolika kādā tuvākā zvejas būdā un tad paši devās mežā. Tas bija skraiš priediens, atrazdamies nolaidenā slīpumā pret jūru, jo tālāk, jo paceldamies augstāk un augstāk. Zeme priežu starpā bija noaugusi ar pelēku, sprogainu sūnu, kuņa tā bija izžuvusi un sakaltusi, ka čarkstēdama sabirza gājējiem zem kājām. Nobirušie čiekurīši, arī sažuvuši un izpūruši, izskatījās kā visai nonākušas, rūzganās apīņu spurdzes.

Gaiss bija silts, sauss, sveķaini smaržīgs un patīkams ieelpošanai. Gājēji tad arī elpoja to pilniem malkiem, reizu no reizas apstādamies un labi atņemdāties.

— Še tīri tāds pat patīkams un veselīgs gaiss kā Somijas vai Zviedrijas skērās, kur tas arī jaukts ar sveķu smaržīgumu un vieglu, tikko manāmu jūras sāļīguma piegaršu. Man plaušas katreiz elpo vieglāk, ne tikai braucot pa skērām, bet arī kādu laiku vēl pēc tam, — Dekšnenieks priedējās, cepuri noņēmis un ap galvu pavēcinādams, it kā dzīdams gaisu sev klāt.

— Ir un paliek patiesība, ka jūrniekiem skaistāka dzīve par visiem citiem: viņi dabūn redzēt visādas zemes un pilsētas. Tas ir tāds baudījums, ko tikai reti bagātnieki var sev atvēlēt. Šāda laime

arī jūrniekiem it kā zināmā mērā atsveņ tos grūtumus un tās briesmas, kas ar viņu dzīvi vienoti, — sacīja Maruta.

— Tur jums, jaunkundzīt, taisnība, bet tikai zināmā mērā: jūrnieki gan aizkļūst tālās zemēs un pilsētās, kas citiem tikai reti, bet daudziem pat nekad nav iespējams, tomēr jūrniekiem viņu darba gaita gandrīz nekad neatļauj dabas jaukumu vai cilvēku mākslas darbu tuvāku aplūkošanu, bieži tiem jāapmierinās ar to, cik, gažām braucot, dabūn ko redzēt. Tā viņi gan var teikties tur un tur bijuši, bet ka būtu paspējuši tur ko tuvāk apskatīt, to tikai retais varēs liecināt, un tad arī tikai vienā, otrā laimīgā gadījumā. Tādi vaļas un svētku brīži, kuŗus varam vēltīt mākslas darbu vai dabas jaukumu sevišķai aplūkošanai kā šodien, ir rets izņēmums mūsu dzīvē, jo jūrniekiem visai bieži arī svētdienas un svētki nav brīvi, — runāja Dekšenieks.

— Bet tad nu arī lai izlietojam šo brīvo svētku dienu, dabas jaukumus apskatīdami! Pēc manām domām, šē tik jauks un veselīgs apgabals, ka vismaz kādu stundu der šē pavadīt. Kas ar mani vienis prātis, lai dara pēc manas priekšzīmes! — Aicināja Aumalis, kādā klajumiņā, kas bija apaudzis dzeltenī rudu, mīkstu sūnu, nosviedzdamies gareniski un cepuri aizlingodams gabalu projām. Nosēdās vai nogulās arī citi. Daila, kas, mežā ienākot, pīatmalīti bija noņēmusi un nesa lentē uzmauktu uz rokas, aizskrēja pēc nosvīstās cepures, uzlika to sev galvā un tad arī nosēdās.

— Cik šē jauki skatīties uz jūŗu! — priecājās Ilga.

Izskats no šējienes tiešām bija lielisks: nokalnē, uz krasta pusi, varēja redzēt koku galotnēm pāri tālumā jūŗu saulē laistāmies. Dzidri zilās debess atspīdumā tā tagad izskatījās tumšpelēki zila. Lēnais vējņš ap pusdienas laiku bija pavisam norimis, tā ka slaikajās priedēs ne zariņš nekustējās, nedz arī bija dzirdama vēsmas iešalkšanās, bet jūŗas spogulis no nesenā vieglā saviņņojuma vēl mirdzēja un vizēja sīksīkā mirdzumā. Retumis redzēja tālumā virs zilpelēkā ūdens līmeņa pabaltojam it kā vētras triektas sniega pārslas: tās bija baltās kaijas, kas šur tur uzšāvās gaisā, drīz atkal nolaizdamās atpakaļ ūdenī.

— Kāda šodien visur svētku sajūta! Kāda dabas svētnīca visapkārt! — dziļi kustināta, sirsnīgi paklusā balsī jūsmīgi runāja Maruta. — Šē mežā tik jauki, tik tīkami, ka netiktos vairs nekur iet, pat ne kustēties no vietas, bet tur — tālu uz jūŗas tikpat jauki, tik debešķīgi tīkami, ka vēlētos arī tur lidot, un, ja būtu spārni, tad laistos turpu, rotātos tur līdzī vieglajām, baltajām kaijām, gan paceļoties gaisā, gan lažoties iejup, vieglītiņām pieduroties ar baltā spārniņa galu pie ūdens, drusciņ sevi apšļācot — gluži tāpat, kā mazas meitenes mēdz darīt, tikušas pie ūdens — tad atkal šautos gaisā, paplīdinātos, palīdinātos un atkal šūpotos un aijātos pa viļņiem veselīem cēlieniem...

— Līdz tevi kāds vanags sagrābtu, — smiedamās viņu pārtrauca Lūsiņa.

— Jūŗā nav vanagu.

— Bet jūŗas ērgļi, — tā atkal Lūsiņa.

— Tādu te arī nav.

— Nē, jaunkundzīt, ir gan, — paskaidroja Uldis. — Šējienes mežos ir vēl jūŗas ērgļi. Tie ķer gan zivis, gan kaijas, knievus, karkauļus un citus jūŗas putņus. Pats esmu saulainās dienās redzējis, ka dažreiz viļņi vien uzdzirkstas gaisā, kad ērglis drāžas ūdeni iekšā un, iecirtis nagus kaijai vai kādai lielai zivij mugurā, ceļas ar laupījumu augšām un laižas projām.

— Tad te ir gan brīnišķīgs mežs tik veselības kā jaukuma un dabas bagātību ziņā, — nopriecējās Maruta.

— Bet īstos jaukumus jūŗ vēl nemaz neredzat: tie sāksies tikai labu gabalu tālāk, — skaidroja atkal Uldis. — Šē ir augsts, līdzens apgabals vien, noaudzis tikai priedēm. Te ir gan labi krūšu vājiniekiem, Bet tur tālāk — redzēsī — būs ir kalni, ir lejas un gravas ar dažādiem lapu kokiem. Tur ir jauka un patīkama staigāšana gan veselīem, gan dažādiem vājiniekiem un veselības meklētājiem. Vispāri te esot pats jaukākais apgabals gar visu Baltijas jūŗu: ne Prūsijas daļā, ne

Somijas piekrastē, ne arī Zviedrijas pusē otras tādas vietas — tik jaukas un tik veselīgas — vairs neesot.

— Kā tu to zini? Vai tu tur visur esi bijis? — Aumalis vaicāja.

— Nē, kapteiņa kungs, bijis gan neesmu. Bet to tā stāstījis kāds gudrs Liepājas ārsts, kas šejienes jūrмали atradis par tik jauku un veselības ziņā par tik derīgu, ka nolēmis še ierīkot lielisku sanatoriju un sācis jau domāt par parocīgu satiksmes ierīkošanu; bet tad viņš aizaicināts Karalaučos par profesoru, un tā viņa nodomi palikuši neizdarīti.

— Bet nu laiks, ka šai jaukajā vietā arī spirdzināmieš ar ēdieniem un dzērieniem, — ieminējās Aumalis. — No dabas jaukumiem un veselīga gaisa vien nevar iztikt — un kauču tas arī būtu diez cik veselīgs. Turēsim nu brokastis! Uli un Mitči, jūs esiet palīdzīgi mūsu šās dienas namamātes jaunkundzei galda klāšanā un uzkožamo sarīkošanā.

Abi matroži attaisīja līdzī atvesto grozu, izņēma un izklāja dzeltenajā sūnā baltu galdautu, uz kuŗa izkravāja dažādos uzkožamos līdz ar vairākām pudelēm un glāzēm, ko skuŗes darbojās sarīkot zināmā kārtībā, pie tam pārējās trīs dēvēdamas Dailu pēc Aumaļa izteiciena par namamātes jaunkundzi, kas, laimīgā pārgalvībā smaidīdama, nu nosēdās Aumalim blakus, teikdama:

— Kad jau esmu namamātes godā, tad man arī pienākas sēdēt namatēvam līdzās.

— Kā tad! Kā jau sieviņa vīriņam, — zadināja Maruta, kuŗai Dailas pārdrošība un laime skauda un kuŗa viņu tādēļ centās zobot un sakaitināt; bet tas viņai šoreiz neizdevās, jo draudzene tagad, likās, ne par ko neļauņojās, bet šādu joku uzņēma taisni ar īstu patikšanu, pārgalvīgā nopietnībā Aumalim teikdama:

— Vīriņ, bet tad nu ielej šņabi un aicini saimi un viesus baudīt. Uzkožamos ņemiet, lūdzu, paši, kas kuŗam patīk. Kas tur tanīs skārda cibās, tā nezinu un nemāku tās attaisīt — es tādas redzu pirmoreiz.

— Uli, Mitči, uztaisiet konzervus! — komandēja Dekšnieks. — Un tad ņemiet visi glāzes rokā, es ieliešu. Uz kuŗa un zaļumos glāzes tāpat labi nestāv, bet jātur katram rokā. Tā un tad nu dzersim uz mūsu namatēva un namamātes veselību!

— Jā, uz jaunā pārīša veselību, — liekulīgā sajūsmā uzgavilēja Maruta.

— Sveiki, veseli un tūliņ paldies! — uzķēra Daila, ne brīža neapjukdama. — Bet jaunā pārīša gods mums gan ar pateicību jāatraida, tādēļ ka tāds mums itin vienkārši nepienākas, jo mēs pazīstamies un turamies jau sen; mūsu mātes mūs vienu otram nocerējušas un derinājušas jau, kad mēs vēl neviens skolā negājām. Šīs derības, cik zinu, vēl tagad nav atceltas. Tātad mēs neesam nekāds jauns pāris, bet vecumveci paziņas. Tomēr nupat es sāku vērot, vai mūsu vidū šodien nesastādīsies kāds patiesi jauns pāris. Pēc auguma un izskata tie liekas visai brangi saderam un kopā saradušies gluži paši no sevis vien, kā jau tie, kas patīkas, allaž paši atrodas, kopā sadodas un saprotas.

Maruta pietvīka: nule tik viņa ievēroja, ka Dekšnieks nupat bija nosēdies viņai cieši līdzās un ka sacītie vārdi tātad zīmējās uz viņu un viņas līdzsēdētāju.

— Kāpēc jūs, jaunkundzīt, nemaz nedzerat? Jūsu glāze vēl pavisam pilna, — viņš tai patlaban teica.

Nelaimīgi laimīgā apjukumā viņa tā uztraucās, ka tikai paspēja atteikt:

— Man bail viņu dzert, ka neapreibst. Vismīļāk es dzeru pienu.

— No tā vīna, Marutas jaunkundze, nemaz nereibst: tas ir pavisam vienkāršs sarkanais vīns, — Aumalis drošināja. — Bet, ja tu negribi to vien dzert, var pieliet klāt zelteri vai limonādi. Zēni, uzvelciet kādu pudeli zeltes un limonādes. Piena mums laikam nav nemaz līdz, — par to mūsu apgādības organi, kā liekas, nebūs gan domājuši.

Maruta nu sāka aizbildināties, ka vīna dzert nebūt negribot, — arī pienu ne. Mājās viņa to dzerot. Te mežā, protams, par piena dzeršanu nevarot domāt.

— Bet kālab šē nevar dabūt pienu? Kur gan citur vieglāk pienu dabūt, ja ne uz zemēm? Un kur to patīkamāki dzert, ja ne zaļumos izbraukušiem? — uzstāja Dekšnenieks. — Kur mūsu apgādības gariņi — mūsu rūķīši? E, Pūķi! Vai tie nevar pienu apgādāt? Jeb vai burvji un raganas šai apgabalā visas govīs apbūruši? Nu, tad vismaz kazas būs rasi palikušas vēl neapburtas. Uli, kas ir! Ņem savas gaŗas kājas pār pleciem un rādi, ko vari! Ja pusstundas laikā neesi klāt ar vērpeli piena, tad es vairs negribu ticēt, ka tu Jāņu nakti redzējis raganu uz slotas kāta jājam, un visi tavi stāsti par taviem varoņa darbiem zēna un puīša gadus tad man jāuzskata par vienkāršu lielestību, un tad būs jāsapaka, ka tu velti esi pūķa sovārdis.

— Ai, stūrmaņa kungs, tad man cits nekas neatliek, ka vai nu nākt ar pienu, vai nemaz nenākt vairs atpakaļ, — atteica Ulis jocīgā nopietnībā.

— Lai mans biedrs uzreiz nezaudētu tik daudz no sava līdzšinējā slavas spoŗuma, tad ieŗu viņam līdz un būŗu viņam kā rūķītis visādi palīdzīgs, — sacīja Pusaudzis, pieceldamies un rīkodamies arī uz ieŗanu.

— Nē, zēni, no piena neŗanas uz ņejieni jūs atlaiŗu, — Aumalis tagad teica matroŗiem. — Tikai uzmeklējiet kādas mājas tuvumā, kur var pienu dabūt. Mēs ņe ilgi tā kā tā nebūŗim — gribēŗim iet pastaigāties. Kādēļ tad nest ņurpu? Aiziesim visi turp.

— Labi, kapteiņa kungs, tā izdarīŗim, — atteica Ulis. — Mēs uzmeklēŗim nevien pienu, bet arī zemnieku sierus. Kas tie par Vasarsvētkiem bez saldpiena sieriem? Tad jau nav nemaz kā uz zemēm vai zaļumos, bet gluŗi tāpat kā uz kuŗa. Un mūsu Limburgas un Rokforas sieriem jaunkundzītes, kā redzat neskatās ne virsū, pat pa gabalam jau deguntiņus rauc.

— Ar savu neprātīgo iegribu tu vien esi vainīga, ka tagad, taisni pa paŗu karsto pusdienas laiku, cilvēki tiek trenkāti apkārt pienu meklēt. Savāda iedoma! Te meŗā viņai ievaigas taisni piena! Vai neesi piena dabūjusi, vai nedabūsi citu reiz? Visādu citādu dzērienu netrūkst. — Tā uz Marutu paklusu rāŗās Ilga, kad matroŗi bija jau aizgājuāi.

— Nē, es nemaz negribu piena, es tik, — mēģināja aizbildināties un atvainoties vēl arvien apjukuŗā Maruta. Bet viņa nepaguva savu iesākto teicienu pabeigt, jo Dekšnenieks viņu pārtrauca, runādams starpā:

— Ilgas jaunkundze, jūs velti darāt manai ciemītei pārmetumu: puīŗi aizgāja taisni ar prieku, juzdamies laimīgi, ka jaunkundzēm ņā vai tā var pakalpot, seviŗķi tas sakāms par Uli, kas to darīja varbūt vairāk jūsu nekā Marutas jaunkundzes dēļ.

— Kā tā? — Ilga brīnījās.

— Tādēļ ka jūs viņam patīkat, un viņŗ tik labprāt gribētu jums izpatikt.

Ilga sarauca uzaŗus uz augŗu un sarauca pieri.

— Kā jūs to zināt?

— Tādēļ ka viņŗ, nākot uz meŗu, man pats teica: tā slaikā, gaŗā ar melnajiem matiem, bālo seju un tumŗām, domīgām acīm viņam patīkot vairāk par visām citām.

Pār Ilgas bālo seju pārlaidās viegls sārtums. Bet, iekām viņai radās ko teikt, Lūŗiņa dzīvi sacīja:

— Bet Ilga matroŗi negrib, viņa skatās uz augstākiem, vairāk pēc savas kārtas.

— Nesaki neko, Lūŗiņ, Ulis nav vis kaut kāds ikdieniŗķs matroŗis, — Aumalis runāja starpā. — Nākoŗo pavasari viņŗ tiks stūrmaņa eksāmenu, — tad nebūŗ vairs matroŗis. Un no dabas viņŗ labsirdīgs, bet pēc savām darba spēŗām krietns cilvēks.

— Bet viņŗ tāds neveikls un tā ļodzīdamies un klāņodamies iet, — Lūŗiņa iebilda.

— Par to nekas. Mēs, visi jūrnieki, ejam vairāk vai mazāk zvāļodamies. Kam dienu no dienas pa kuŗi jāstaigā, tas tā pieron, jo kuŗis uz jūŗas vairāk svaidās un zvāļojas nekā mierīgi skrien; tālab arī viņa iedzīvotājiem tā vislabāk turēties kājās. Ka Ulis drusku neveikls, tas taisnība, bet tas neko nekait: viņa iekŗķīgais krietnums un tikumiskais līmenis viegli atsveŗ visus viņa ārējās izturēŗanās

nelīdzenumus. To kā viņa kapteinis varu liecināt ar vislielāko apziņu, jo pazīstu viņu jau vairāk gadu, — tā Aumalis.

— Tad jau šie Vasarsvētki nu gan būs kārtkārtām jauki un ievērojami, — teica Daila, maizes riecienus griezdamā, ar sviestu apsvaidīdama un likdama uz galdauta. — Jau tas jaukais brauciens pa jūru bija ko vērts, izstaigāšanās un izdzīvošanās pa skaisto mežu, domāju, nebūs mazāk ievērojama, un tad vēl divu pārišu saskatīšanās, — tas jau tiešām ir kas neizsakāmi jauks.

— Bet tad Pūķu Uļa kungam grūts uzdevums priekšā, ja viņš Ilgu reiz grib iegūt par savu: kā viņš domā saraustīt viņas līdzšinējās siržu saites, — smiedamās runāja Maruta, kuŗa, no sava pirmējā apjukuma atguvusies un baidīdamās no tālākas apjukšanas, steidzās vērst sarunas virzienu no pārišu saskatīšanās — un tātad arī no sevis — uz citu pusi, šoreiz uz Ilgu.

— Ak tā. Tad viņai ir jau savs izredzētais, — Dekšnieks norūca, galvu domīgi uz vienu un otru pusi palocīdams. — Kas to būtu domājais? Tāda rāma, klusa un prātīga. Bet re, ko jau izdarījusi: paspējusi jau noskatīties un sadraudzēties.

— Jā, tā ir, — Maruta, priecīgi smiedamās, apstiprināja Dekšnieka domas. — Āre, ar šo pašu mazo, tuklo blondīni, kas tai sēd blakus, viņa sadraudzējusies. Ar citu nevienu. Bet jums jāzin, ka viņas nekad negrib šķirties un viena otrai zvērējušas mūžīgu uzticību. Viņas tā kā pārā sajūgtas — kur viena, tur otra. Sevišķi, kamēr abas sēd vienā klasē un kopā dzīvo, nav nu vairs šķiramas nedz dienu, nedz nakti. Pat kad viena iet no klases ārā nodzerties, otra iet līdz — pastāvēt klāt.

— Jā, tās ir viens pāris kas viens, — piebalsoja Daila. — Tīri kā salaulātas. Kas tās gribēs šķirt, tam vajadzēs iet uz divkauju vai ar vienu, val ar abām. Tāpat pa jokam mūsu klusā, dziļdomīgā Ilga gan negribēs atlaisties no savas Lūsiņas.

Lūsiņa smējās. Ilga bija atkal sarāvusi uzačus dūsmīgi uz augšu, saraukusi pieri un likās meklējam kaut ko sevišķi asu atteikt Dailai, bet viņa nepatapa nekā izteikt, jo Dekšnieks apspiestā, paklusā balsī patlaban teica, ar roku rādīdams mežā:

— Kuš! Klusu! Āre, kas tur!

Turp paskatījušies, visi ieraudzīja gabalu atstatu stāvam briedi ar lieliem, augsti izceltiem ragiem, lūkojamies klajumā — uz jūras pusi. Laikam nupat bija pamanījis cilvēkus, jo spēji cirtās apkārt un jau pēc dažiem lēcieniem bija starp priežu stumbriem nozudis.

— Tas bija alnis jeb staltais briedis, — Dekšnieks teica. — Pa karsto pusdienas laiku viņu mežā ēd mušas, tādēļ viņš nāk vēsajā jūras gaisā, lai te dzesētos un no mušām atsvabinātos, jo tās jūras tuvumu necieš. Šais mežos mītot arī lielle jeb platradžu brieži — tie ar platiem ragiem un līkiem deguniem. Rasi dabūsim arī tos kādu redzēt.

* *
*

Matroži, atnākuši atpakaļ, ziņoja, ka uzgājuši mājas, kur var dabūt pienu un sieru. Tas esot kādos mežsargos, apmēram pusstundas gājienu no jūrmalas. Teikušies visu sagatavot un viesus gaidīt; bez tam mežsargs solījies rādīt saviem šās dienas viesiem to, ko tie vēl neviens neesot redzējuši un ko jau daudzi augsti kungi braukuši pie viņa skatīties.

— Kas tad tas var būt par tādu neredzētu brīnumu, — prātoja Dekšnieks.

— Nezinu, — atteica Ulis. — Mums viņš to nerādīja un arī nesacīja, kas tas tāds ir.

— Laikam mežsargs liels joku Pēteris? — tā atkal Dekšnieks.

— Nē. Tāds viņš neizlikās. Drīzāk atstāja vientiesīga cilvēka iespaidu, un pie tam viņš gaudens ar vienu roku, — paskaidroja Pusaudzis.

Nu devās ceļā. Tālāk ejot, augstais līdzenums drīz beidzās un sāka mainīties kalni un gravas. Ulis ar Mitči, nākdami ar grozu nopakaļis, uzsauca priekšējiem, lai turoties tik taisni uz ziemeļu

pusi un nemeklējot nekādus ceļus, bet ejot tāpat, jo citu ceļu te neesot kā tikai stirnu un briežu taki, un tie pa līdzenumu gandrīz nekur nevedot, bet ejot tik pret stāvām atkalnēm un dziļās, straujās gravās, kur cilvēkam grūti izkāpelēt.

Kad gabaliņu bija gājuši, un visi patlaban atradās kādā paaugstā uzkalnā, no kurienes bija jāiet pa tādu pat uzkalnu taisni tālāk, Daila, pieķērusies Aumalim pie elkoņa, teica:

— Tā visiem kopā vien iet ir gaļlaicīgi. Mēs divi tāpēc laidīsimies te pa labi tai dziļajā gravā un iesim pa leju; Dekšnenieka kungs, ja gudrs, saprātīgs stūrmanis esat, stūrējiet ar savu dāmu tai gravā pa kreisi, bet Pūķa un PusaudžaNeizaudža kungi lai gādā, ka viņi tās divi gudrās jaunavas pa taisnu, līdzenu teku aizvada uz neredzētā brīnuma skatīšanu. Tur, sanākuši visi kopā, varēsim tad cits citam pastāstīt, ko ceļā redzējuši, — tikai kad ūķšam, atūķšieties, lai neizšķīramies un nepakļīstam.

To teikusi, viņa iekliegdamās un Aumali raudama sev līdz, devās tecīņus no kalna lejup gravā iekšā. Dekšnenieks nelikās divreiz teikties: aptvēris Marutai roku ap vidu, viņš laidās ar to gravā pa kreisi, pie kam pāra reiz bija dzirdama viņas nokliegšanās. Ulis, atdevis grozu nest Pusaudzim vienam pašam, stājās pats vidū starp Ilgu un Lūsiņu, ņēma katru zem rokas un tad lēni soļoja ar tām tālāk. Ejot viņš stāstīja tām un rādīja, kā lielā mežā, ja nav saule redzama, ar kompasu palīdzību iespējams ieturēt zināmu virzienu vai atrast kādu noteiktu vietu.

— Bet, ja kompasu nav līdz un saule arī nespīd, kā tad mežā atrast ceļu un izsargāties no maldīšanās? — Lūsiņa taujāja.

— Arī tad, jaunkundz, ir iespējams noteikt, kur ziemeļi un kur dienvidi, un, ja to zin, tad liela maldīšanās notikt nevar. Bet ziemeļi mežā viegli uzzināmi, tādēļ ka lielie koki tanī pusē allaž vairāk apsūnojuši nekā dienvidu pusē; bez tam zari kokiem dienvidu pusē arvien lielāki, kuplāki un to arī vairāk nekā citas pusēs, tas ir, ja uz koka zaru attīstību nav bijis iespajds kādam citam apstāklim, piemēram, citu koku tuvums vai attālums.

— Kā jūs to tā zināt? — Ilga vaicāja.

— Tādēļ ka meža viducī esmu audzis un daudz pa mežiem gājis un dzīvojis. Jums jāzina, ka esmu mežsarga dēls, jau puika gados gan gāju tēvam līdz pa mežu, gan viens pats klejoju un klīdu tur apkārt; bez tam esmu ilgi dzinis ganos, un ganības tur atradās pa lielākai daļai mežos. Pazīstu arī visus putnus, kādi mūsu mežos dzīvo, gandrīz visiem tiem zinu vārdus un no balss vien varu pateikt, kas kuŗš par putnu ir.

— Sakiet, kā jūs no tāda mežnieka tad palikāt par jūrnieku? — Ilga ievaicājās.

— Gluži vienkārši: ne visai tālu no jūrmalas dzīvojot, bieži gadījās būt jūrmalā pie radiem ciemā. Braucu dažreiz tiem arī līdz jūrā uz zveju, iepatikās arvien vairāk uz ūdens un tā beidzot sadomāju iet uz kuģa un palikt par jūrnieku. Biju lasījis kādā laikrakstā, ka kuģinieki, braukdami ar kuģiem pa tālām jūrām, esot daudz mazākā mērā padoti briesmām nekā zvejnieki, tepat tuvumā mencas kaudami. Un kad nu īstiem jūrniekiem vēl pavisam citāds pelns nekā vienkāršiem zvejiem, tad, atmetis zvejībai ar roku, nodevos kuģniecībai.

— Vai nāves briesmas arī esat kādreiz turējuši? — taujāja Lūsiņa.

Matrozis atteica, ka divi reiz esot slīcis, un nu viņam bija skuķēm jāstāsta, kā tas notika.

— Pirmoreiz mūsu kuģis uzskrēja vētras naktī uz klints somu skērās un tapa sadragāts, bet mūs noglāba tuvākās glābāšnas stacijas ļaudis. Otrreiz mums kuģis sniegputenī sadūrās ar kādu otra kuģi Ziemeļu jūrā un nogrima frīzu piekrastē, bet mūs, mastos karājošos ļaudis, noglāba kāds gaŗām braucošs dāņu kuģis.

— Vai kāds cilvēks arī noslīka?

— Pirmoreiz tapa visi izglābti, tikai kapteinis dabūja galu; bet otrreiz no divpadsmit vīriem tikai trim izdevās glābties.

— Ak vai! — iekliedzās abas skuķes izbijušās. — Kā tādas briesmas notika un vai tas jau sen?

— Tas bija kādu ziemu priekš trijiem gadiem. Laiks, kā jau ziemu, bija stipri auksts un neganta vētra. Mastos turēties ilgi nebija iespējams: locekļi slapjās drēbēs sastinga, un ļaudis cits pēc cita krita jūrā iekšā. Tikai trijiem mums izdevās noturēties, kamēr pienāca glābiņš, un izdevās mums noturēties arī tikai tādēļ, ka ar virvēm bijām sevi piesējuši pie mastiem, kas vienīgie no visa kuģa rēgojās ārā virs ūdens. Kad vēlāk, briesmīgi saldami, paši gribējām lēkt jūrā iekšā, lai drīzāk dabūtum galu, tad nespējām to vairs darīt, jo rokas stīvas un virves sasalušas, tā ka nevarējām paši tās vairs atraisīt.

— Ak Dievs, ak Dievs, cik briesmīgi! — nopūtās Ilga aizgrābta. — Kā cilvēki tā ko var izturēt? Es to nespēju ne iedomāties. Tās jau tikpat kā Pestītāja mokas pie krusta staba. Ak, nekad es to vairs neaizmirsīšu. Šis stāsts ar savu briesmu skatu man mūžam paliks prātā. — Un jums pēc tam nekas nekaitēja?

— Jauns var daudz ko izturēt. Dažas nedēļas gan dabūju sagulēt slimnīcā: biju vareni saaukstējies. Tomēr nedz rokas, nedz kājas nebija atsalušas.

— Ak, ko jūs esat izcietuši, — nopūtās atkal Ilga, un viņas lielo, tumšo acu gaļajos plakstienos trīcēja asaras, bet Uļa elkoni, pie kuŗa bija piekēkusies, viņa spieda ciešāk sev pie sirds, it kā tā cenzdamās izrādīt savu sirsnību un līdzjūtību tik daudz cietušajam stāstītājam. — Kā jums pēc visa tā radusies vēl dūša atkal iet uz ūdens! Bet saki, kādas jūtas tad ir cilvēkam, kad jāskatās nāvei acīs? Vai arī vēl ko var, jeb bailes vien tik pārņem visus prātus?

— Par bailēm tās jūtas nevar saukt, kādas tad pilda sirdi un prātu. Domāt var arī gluži kārtīgi, bet tādā gadījumā, kā pēdējo reiz, briesmīgais aukstums pārspēj visu, un smadzenēs ir tikai vienas domas, sirdī tikai viena vēlēšanās — kaut visam tam būtu drīz gals, kaut ātrāk nāktu glābiņš vai nāve.

— Uz jūras gan ir pavisam savādi nekā uz sauszemes — domīgi runāja Ilga. — Tur cilvēkam pašam sev jālīdzas un uz Dieva vien jāpaļaujas. Kad upē vai ezerā sāk slīkt, var vismaz pie kāda koka vai krūma pieķerties, var saukt palīgā, bet jūrā — ne koka zariņa kur pieķerties, nedz arī ko saukt palīgā.

— Uū! — atskanēja šai brīdī meža pa labi.

— Tā ir Dailas balss, — ieminējās Lūsiņa.

Ulis tagad ieūkšķējās skaļi un spēcīgi, pēc kam tūliņ bija dzirdama atūkšēšanās ir pa labi, ir pa kreisi.

— Tur viņi ir tik vieni, kā otri. Nekur tālu nav aizklīduši un iet uz pareizo pusi ieblaku mums, — viņa teica.

Kad visi mešsargos bija nonākuši un pienu nodzērušies, tad mājas saimnieks, vīrs slaiku augumu, pusmūža gados, bet ar vienu roku, tiem teica:

— Nu es saviem šās dienas viesiem rādīšu to, ko daudzi augsti medību kundzēni jau braukuši skatīties, bet ko jūs vēl neviens neesat redzējuši.

— Nu, tad tik rādiet šurp! — Dekšenieks uzsauca.

— Jā, kundzēni, ņemiet tik cepures un iesim.

— Ko? Vai tas brīnums nav jums tepat mājās, ka jāiet vēl citur?

— Tālu nav, drusciņ jāpauet.

— Un kas tas par neredzētu brīnumu ir? — Dekšenieks atkal vaicāja.

— Es jums rādīšu ķeizaru — riju, — mežsargs svarīgi noteica.

— Ko? Kādu riju? — izsaucās vairākas balsis reizā.

— Ķeizaru riju.

— Ķeizaru riju? Kur tāda atrodama? — Dekšenieks pētīja tālāk.

— Tepat. Tā ir manu māju rija.

— Kāpec tad jūs viņu saucat par ķeizaru riju? Vai tur ķeizari kuļ labību? — Ulis prašņāja.

— Nē, nevis ķeizari tur kuļ, bet trīs ķeizari, šejienes mežos medīdami, ēduši pie tās palaunagu. Tas noticis agrāk, mana sievastēva laikos, kad viņš te bijis par mežsargu — es te esmu ieprecējies. Vispirms te bijis ķeizars Aleksandrs otrais, tad toreizējais troņmantinieks Nikolajs, kas vēlāk nomiris, un pēc tam viņa brālis, troņmantinieks Aleksandrs, kas tagad saucas par Aleksandru trešo. Visi tie, katrs savu reiz, pie mūsu rijas turējuši palaunagu, un no tā laika medību kungi to iesaukuši par ķeizaru riju, medībās arī ikreiz pie tās tur palaunagu, un daudzi no tiem tikai tālab teicas te braukuši medīt, lai dabūtu redzēt ķeizaru riju.

— Vai cits nekas pie jūsu rijas nav ievērojams? — Dekšnenieks jautāja.

— Nē, kundzēni, cits nekas. Rija kā jau rija. Kas lai tur vairāk būtu? Veca diengale jau ir. Jumts pavisam noplīsis. Jau pēm, aizpērn vajadzēja jaunu; bet baidos ko labot vai grozīt: kad rija vairs nebūs tāda, kā bijusi, kungi medībās nebrauks to vairs skatīties, un man būs zaudējums, jo no medību kungiem man tādās reizēs ienāk tīri ne par ko dažs labs rublēns. Bet, ja man nebūs vairs tādas vecas rijas ko rādīt, ko tad? Un jūs, kundzēni, negribat viņu redzēt?

— Nē, ja tāda pat rija kā citas, tad ne, — un kaut tur arī pieci ķeizari būtu launagu vai palaunagu turējuši, — noteica Dekšnenieks.

— Bet sakiet, saimniek, vai jums nav cits kas ievērojams, ko mums varētu parādīt?

Mežsargs drusku apjuka, it kā vīlies savās cerībās. Bet, brītiņu padomājies, teica:

— Varētu jums gan citu ko labu parādīt, tikai tas nav te, bet patālu kaimiņos. Būtu tad jāsūta pakal.

— Un kas tas būtu?

— Kundzēni, tas būtu kāds ļoti ievērojams vīrs, — tāds vīrs, kas gāzis ķeizaru. Jā, tagadējo ķeizaru.

— Kas? Ko? Gāzis vai nule tik gāzis? — uztraucās Dekšnenieks, rādīdams jocīgu, iztrūcinājušos seju.

— Gāzis, kundzēni, gāzis. Tas bija toreiz, kad ķeizara nelaiķis, tagadējā tēvs, bijis atbraucis Liepājā jūrā mazgāties. Dažreiz viņi tad izbraukuši gar jūrmali arī uz zemēm. Reiz pie Bernatu kroga ieraudzījuši zvejnieka puiku, pēc auguma taisni tikpat lielu, kāds toreiz bijis ķeizara dēlēns, tagadējais cars. Ķeizars paņēmis puiku pie rokas, pievedis pie sava dēlēna un teicis un rādījis, lai ejot uz biksām — kuņš kuņu sviedīs. Puika tad arī — tas bijis Peku Miķeļa Pēčis — kā ņēmis mazo ķeizareli, tā uz viena rāvienu nogāzis plaudeniski. Tagad viņš dzīvo mūsu apvērī, ir vīrs jau pāri pusmūža gados, un par labu čarku stāsta un rāda katram, kā ķeizaru uzvarējis. Medību kungi dažu labu reiz liek to atsaukt, un tad tam jāstāsta un jārāda tiem priekšā, kā ķeizara gāšana notikusi. Viņš māk arī tā iebļauties, kā ķeizarelis gāzdamies iebļāvies. Ja kundzēni vēlas, pasūtīšu viņam ziņu, lai atnāk.

— Nē, lai paliek, — Aumalis atteica. — Arī ķeizara gāzēju nevēlamies apbrīnot. Jūsu jaukāajā mežā ir daudz vairāk ko apskatīt un apbrīnot nekā visas tādas ķeizariskas būšanas. Putni jums te ir tādi, kādus citur reti vairs kur atrod. Šurp nākot, kādā vietā starp sīkajām eglītēm un krūmiem mūs izbiedēja kāda medņu mātīte, spēji izceldamās iz viršiem, mums taisni pie kājām; izrādījās, ka viņai turpat lielajā zālē perekļis; mana jaunkundze bez maz būtu saminusi olas.

— Jā, kundzēni, šādu putnu šejienes mežos vēl Dieva svētība. Katru pavasari medību kungi brauc te lēkt medņos. Gaiļus labu daļu gan apšauj, bet mātītes izperē atkal jaunus. Arī ērgļi te ir. Tos šaujам visus nost, jo tie mūsu putnu starpā dara lielu šukumu, postīdami ne vien medņu, teteņu, meža pīļu un meža zosu perekļus, kuņas šejienes ezeros un purvajos arī perē, bet dažreiz iebrukdami pat māju zosīs. Pagājušu nedēļ man izdevās nocelt varenu tēvaini. Paga, tūliņ parādīšu.

Un, iegājis turpat blakus pūnī, mežsargs iznesa un uz mauriņa klētspriekšā, kur viesi pavēnī sēdēja, nolika milzīgu ērgli, izplatīdams viņa spārnus pēc iespējas jo plati.

— No viena spārna gala līdz otram septiņas pēdas, — viņš stāstīja viesiem. — To gribu izbāzt, izžāvēt un iztaisīt tā, ka lai nemaitājas, un tad piesist pie ķeizaru rijas. Ērglis ir ķeizaru putns, kā to redzam uz naudas un citur. Tad būs medību kungiem vairāk ko redzēt un priecāties.

— Kā jums ar vienu roku iespējams šaut? — Aumalis vaicāja.

— Diezgan viegli: atspiežu stobru uz kāda zara, žoga, vai citur kur, labi noņemu un ar labo roku spiežu tik vaļām.

— Jūs kreiso roku kādā nelaimē zaudējuši, jeb jūs jau no dzimuma esat gaudeni?

— Priekš gadiem septiņiem medībās notika nelaime: kundzēni, būdami aplam sadzērušies, neapdomīgi rīkojās ar šaujamiem rīkiem, vienam stobrs sprāga nelaikā vaļām, un viss šāviens iegāja manā rokā, tā sadragādams kaulu, ka roku nācās līdz kamiesim noņemt.

— Ak, cik bēdīgs notikums! Ak, nelaimīgais cilvēks! Uz visu mūžu nu ar vienu roku, — Maruta un Ilga, dziļi aizkustinātas, nelaimīgā balsī viena par otru nopūtās.

— Bet viņi man iedeva citu. Es jums tūliņ parādīšu, — mežsargs dzīvi, gandrīz jautri teica un, žigli iegājis klētī, iznesa no turienes mākslīgu roku — tādu, kā likās, no dzeltenas ādas un siksnām pagatavota. — To kungi man uzdāvināja, — viņš stāstīja. — Rīgā pirkuši, samaksājuši vai piecdesmit rubļu. Brīnum mākslīgi taisīta. Redziet, pirksti lai ir, — gluži tāpat kā īstām rokām. Bet es viņu gandrīz nekad nenēsāju, — skapī vien stāv. Tikai pie dievgalda ejot, vai dižus kungus uz medībām gaidot, kādreiz piesprādzējos pie kamieša; labuma tikpat nav tur nekāda, — vairāk tik par kavēkli. Iztieku ar vienu roku vien.

— Ko nu? Rāda savu nedzīvo rociņu, nabadziņš, — mežsardzene, no istabas uz klēti iedama un uz vīru paskatīdamās, bēdīgi teica.

Maruta, kas bija stāvējusi no citiem vairāk savrup, piepeši atgriezās uz otru pusi un, ar roku aizklājusi sev acis, aizskrēja aiz klēts stūra. Aumalim, kas tai bija stāvējis vistuvāk, šķīta, ka būtu dzirdējis to iešņukstamies. Viņš aizsteidzās tai pakaļ. Arī Ilga pienāca klāt, kur abi atrada Marutu pie sienas piespiedušos, lakatiņu turot pie acīm un stipri šņukstot un raudot.

— Kas tev kait, Marutas jaunkundze? — Aumalis, nobažījies un pa daļai iztrūcies, vaicāja. Arī Ilga atkārtoja to pašu jautājumu.

— Man nekas nekait, tikai žēl tā nelaimīgā cilvēka. Kas mums nekait! Mēs visi esam tik veseli, tik priecīgi, tik laimīgi; bet šis nelaimīgais, apdomājies, uz visu mūžu bez rokas! Jau šo gaudeno uzskatot, man kā nazis iedūrās sirdī, bet kad viņš sāka rādīt to ērmoto mākslīgo roku, pats pie tam būdams tik vienaldzīgs, it kā savas nelaimes lielumu nemaz neapzinātos, tad es vairs nevarēju noturēties, — asaras sāka līt pašas no sevis.

— Nu neraud. Tu esi mīla un laba meitene, tev ļoti mīksta sirds, tu nelaimīgus cilvēkus nevari redzēt. Bet tur neko nevar darīt. Pasaulē ir daudz tādu nelaimīgu. Apmierinies nu un neraudi, — Aumalis runāja mīli un sirsnīgi, kā lūgdamies un labinādamies.

— Tas jau ir tas posts, ka tādu nelaimīgu ir daudz, arī mēs kuŗš katrs varam tādi kļūt, bet palīdzēt tiem nevar. Ak, es dotu nezin ko, ja šim nelaimīgajam varētu atdot viņa veselību. Bet neļauņojieties, mīļais, labais Aumaļa kungs, ka es jums un tiem citiem daru nepatikšanas. Es zinu, mana izturēšanās ir muļķīga un nespēju nelaimīgiem līdzēt, bet es tur nevaru nekā darīt, — tāda mana nosodāma daba! Lūdzu, neņemiet ļaunā un ejiet atpakaļ pie citiem, lai viņi neko nepamana. Un tu, Ilgulīt, ej arī Aumaļa kungam līdz. Es noslaucīšos ģīmi un iešu arī.

— Tu tāda vien esi: nedz savā priekā, nedz žēlumā nevari savaldīties, — pukojās Ilga. — Cilvēkam vajaga mācēt sevi valdīt. Man arī nelaimīgo žēl, bet es, cik vien varu, sargos to citiem rādīt. Paliēc nu mierīga un tāda, kā vajaga. Ja ne, pastāstīšu Dailai, viņa tad tevi atkal zobos.

Pēc ērgļa apskatīšanas mežsargs aicināja viesus, vai negribot iet viņa istabu apskatīt: vai meitas tīri izberzušas un koši izpušķojušas.

— Ar ko jūs savā pusē pušķojat istabas? — Ilga ievaicājās.

— Kas mums par pušķošanu bēdas! — atteica mežsargs. — Mums tepat visādi koki tuvumā. Padzenājam bērzus, sermokšļus un tad ar dzenolām nospraužam ir griestus, ir sienas.

Ieejot priekšnamā, jau plūda preti ziedošu sermokšļu un apvītušu bērzu stipra smarža.

— Istaba gan koši izpušķota, — Daila priecājās, visapkārt apskatīdamās. Ne vien dzenolas, bet arī dažādi citi pakari karājās no griestiem uz leju. — Bet ko jūs te varat runāt par beršanu? Jums jau istabā nemaz nav grīdas, ir tikai māla kuls.

— Grīdas gan nav, kundzenīt, bet sienas un griesti ir. Tos beržam, — saimniece paskaidroja.

Paskatījušies uz sienām un griestiem tuvāk, viesi redzēja, ka tie tiešām bija berzti.

— Kā tad. Mūsu pusē berž istabām griestus un sienas, — saimniece par jaunu apstiprināja, redzēdama viesus brīnāmies. — Citi berž divreiz gadā — uz Ziemassvētkiem un Lieldienām. Bet mēs savu istabu bežam uz visiem trim iaikmetiem, tādēļ ka mūs apmeklē dažādi augsti kungi, arī pa vasaru. Tālab arī vakar liku meitām izberzt.

— Es zinu gan, citas pusēs neberž istabām griestus un sienas, — jaucās saimnieks sarunā. — Tur tas arī nav vajadzīgs, tādēļ ka tur istabas tā nepiekūpst, jo tur nav rūķa; bet mūsu malienas kaktā, kur daudz mājās ir vēl rūķis, sienas un griesti tā nosūpē, ka spīdēt spīd no dūmiem un sodrējiem.

— Kas tas par rūķi, saimniek, par ko jūs runājat? — vaicāja Dekšenieks. — Kas tas tāds ir?

— Ače, — saimnieks teica, rādīdams uz nelielu iedobumu kādas sienas mūra daļā. Tālāk viņš izskaidroja, ka šai iedobumā ziemas un rudens vakaros kurinot sveķainu celmu gabalus vai citu sausu malku, un šās uguns gaismā mājinieki tad vakarējot: sievieši un vīrieši strādājot katri savus rokdarbus, bet bērni mācoties grāmatu.

— Bet kā ar dūmiem? Nekāda trūba, cik redzams, no ugunsкура nekur uz augšu neiet, kas dūmus vadītu ārā, — Aumalis taujāja, rūķi apskatīdams.

— Nē, kundzēn, dūmu trūbas tur nav, tie nāk visi istabā, un tālab arī sienas un griesti jāberž. Griestos gan ir, rau, lūks ar aizšaujamo, tomēr dūmi necik tur ārā neiet, un sala laikā nāk tik aukstums iekšā.

— Bet, ļautiņi mīļie, kādē) negādāji lampas? Vismaz skalus varētu dedzināt, taču mazāk dūmu, nekā ar rūķi darbojoties.

— Tas pie mums nav vēl tā parasts, — mežsargs atteica, savu vienu roku pavicinādams pa gaisu, it kā tādas domas noraidīdams. — Citur gan, dzird, tādas jaunas modes lietas esot. Arī mūsu pašu pagastā daži dikti cenšas tikai pēc jauna: sagādājušies lāktuļus un dedzinot, teic skalus vien un pa godiem atkal sveces, — rūķus nemaz vairs nekurinot. Dažs bagātāks saimnieks, pārāk skriedams pakaļ visam jaunam, teic, iegādājies pat jau lampu un dedzināmo ūdeni un tad svētdienas vakaros vai kad viesi uzbrauc, dedzinot lampu, — tīri kā pilsētā! Bet mūsu apvērī tādi jaunlaiku daikti, kā lāktuļi un skali vai pat lampas, maz vēl modē. Mēs te, pa saviem meža likumiem un jūras aizkāpām, atsitus no citiem dzīvodami, uz to jaunu tā aplam nedzenamies un turamies labāk pie visa tā, kas vecs un parasts: kā mūsu tēvi un tēvu tēvi iztikuši ar rūķi, tā arī mēs savu mūžu nokārsīsim bez tādas jaunlaiku greznības: katra lieka greznība un lepnība ir grēks.

— Kā tad! Nokārsīsim savu mūžiņu arī bez lāktuļa un skaliem, — piemetināja mežsardzene. — Ja rūķa nebūtu, tad vēl varētu runāt par lāktuļa un skalu gādāšanu, bet kad rūķis sienā iemūrēts, kam tad tas lai stāvētu dīkā?

— Rau, kur nedaudz stundās esam nokļuvuši! Mūsu tautas un vispārējas civilizācijas tālā pagātnē, — brīnīdamies jokoja Dekšenieks. — Vismaz savi pāris gadu simteņi šķīr šejieni no tagadnes! Nudien, te ļaudis dzīvo vēl tā, kā mūsu tauta būs dzīvojusi agrākos gadu simteņos. Pat spraustuvi un skalu te vēl uzskata par jaunu modi. Kamēr no rūķa nokļūs līdz skalam, no šā līdz petrolejas lampai un tad tālāk līdz gāzei un beidzot līdz elektrībai, — tur droši vien vēl savs labs gadu simtenis vajadzīgs. Bet lai kā, savādi patīkams pārsteigums tas ir tomēr, no elektriskā un

techniskā tagadnes laikmeta tā uzreiz atlēkt pāris gadu simteņus atpakaļ — rūķu un bezrovju dzīvojamo ēku laikmetā un palūkoties, kā mūsu tauta toreiz dzīvojusi. Bet tad nu — mīlie draugi un draudzenes, arī labi aplūkojiet šo senseno dzīvi un viņas savādības. Otrreiz mums diezin vai vairs gadīsies tāda izdevība nogrimt pāris gadu simteņus atpakaļ pagātnē, izņemot tik Uli, kas, būdams no šejienes apgabala, braukdams pie radiem kādreiz rasi iegriežas atkal šai atsitus malienā.

— Kad jūs, kundzēni, tā brīnāties un priecājaties par tādām vecām būšanām, tad parādīšu jums arī, kā mēs tiekam pie uguns, kad brikšteļu nav mājās, — tā mežsargs, un, noņēmis no krāsns virsus mazu koka silīti, kuņā atradās dažādi plukšņi, izstrādāti piepes gabaliņi un pāris lielas ogles, viņš turpināja: — Re, tā ir posa. Kad ievajagas uguns, tad dara, re, tā, — un viņš, izvilcis sev kabatas šķiltavu un krama gabaliņu, iedeva Ulīm, likdams, lai turot pāri silītei un šķīlot. Ulis piesita pāra reiz šķiltavu pie krama, dzirksteles nošķīda, dažas iekrita silītē, kur pāris vietās tūliņ sāka kūpēt. Mežsargs paņēma kūpošos posas gabaliņus, pāra reiz tos papūta, tad pielika pie ogles un pūta atkal, līdz ogle kļuva sarkani kvēlojoša un sāka šaudīties liesma, tā ka viegli varēja aizdedzināt skalu.

— Re, tā ir mūsu uguns apgāde, — mežsargs turpināja. — Veci ļaudis mūsu pusē pie tās stipri turas un brikšteļus maz lieto, tādēļ ka tie maksā naudu, bet posu paši var izgatavot. Mans sievas tēvs un mana sievas māte brikšteļus pat nemaz neņem rokā.

— Bet tu, Ģirt, viņus brīnum maz patērē, kamēr vienu roku zaudēji un nevari pats vairs šķilt. Ko gan mēs vēl iesim brikšteļus šķiest, — noteica istabas kaktā, kā sūrodamās, kāda vecīte.

— Bet āre, kas tur nāk! Te jums būs atkal kas jauns, — ierunājās Ulis, pēc istabas apskatīšanas iznākot visiem atpakaļ sētā.

Pa gatuvī nāca jauns vīrietis ar papīra šķautni priekšā pie cepures. Ieraudzījis sētā tik daudz svešu cilvēku, nācējs it kā sabijās un palika vārtu tuvumā stāvam.

— Nu, ko satrūki, Jāni? Nāc še, nāc! Nebaidies nemaz, — mežsargs uzsauca nācējam.

Tas nu ienācis un roku pie cepures pielicis, sveicināja svešniekus. Uz papīra šķautnes pie cepures bija trekniem burtiem uzrakstīts „Puišu vecākais”.

— Kas jums tas par papīru pie cepures? — vaicāja atnācējam Dekšenieks.

— Amata zīme, — tas pa daļai bijīgi, pa daļai lepni atteica.

— Kas jums ir par amatu?

— Jūs jau redzat: puišu vecākais.

— Un kāds ir jūsu amata uzdevums? — Dekšenieks prasņāja tālāk.

— Gādāt par to, lai puišu starpā būtu kārtība un miers.

— Kā jūs to izdarāt? Un vai šejienes puiši tik nevaldāmi, ka kārtības uzturēšanai tiem vajadzīgs īpašs vecākais?

No atnācēja pastāstījuma un mežsarga un Uļā paskaidrojumiem nu izrādījās, ka šejienes pusē ne vien pastāv vecumvecais meitās iešanas paradums, bet ka tas arī nokārtots uz tiesiskiem pamatiem, ta ka lai cits citam nejauktos ceļā un neceltos puišu starpā naidis un ķildas.

— Jā, kundzēni, tā ir, — nobeidza mežsargs savu paskaidrojumu. — Puiši no sava vidus izvēl vecāko, kam pavasarī katrs puisis paziņo, pie kādas meitas tas nākamam vasaru nodomājis iet. Iepriekš paziņojušie var tad droši katrs pie savas izredzētās iet un tur pavadīt vai nu tikai svētnaktis vai arī darba naktis, kā kuņam iekrīt. Bet, ja kāds iet meitās bez iepriekšējas paziņošanas, vai arī iet pie tādas meitas, par kuņi nav ziņojis, un citi puiši to dabūn zināt, tad tādu brīv pārmācīt. Vispār meitās iešana bez puišu vecākā ziņas nav atļauta, un, ja kādu pieķer, tad tas bez pēriena vai krietnas izpirkšanās vaļā netiek.

— Jā, cienīgi augstieši, tā ir. Bez ziņas un atļāves mūsu pusē nav brīv iet meitās. Tā ir bijis manu priekšgājēju, tā tas ir arī manā valdības laikā. Es savu amatu pildu denkti un uzmanīgi, — atnācējs teica.

— Tas ir labi, Jāni, ka tu savu amatu tā godam kop, — piedams atnācējam tuvāk, nopietnā balsī un nopietnu seju runāja Ulis. — Redzi, šie kungi ir augsti valdības vīri. Viņi atbraukuši pārraudzīt, kas še jūsu pagastā īsti notiek, un tāpēc viņi nu arī grib par tavu amatu ko zināt.

— E, brālīt, tas tev man nemaz nav sakāms. Es jau pa gabalu ieraudzījis, sapratu, ka mežsargu apmeklējuši atkal augšķi. Domāju, varbūt grib atkal redzēt ķeizaru riju. Bez sava iegansa tādi vis te nerādīsies. Tālab arī uz brīdi it kā satrūku. Domāju: iet sētā iekšā, vai ne? Bet, brālīt, es arī neesmu no vakarējiem — esmu jau dažreiz ar valdības kungiem ticies un runājis. Tālab saņēmu dūšu un droši nācu iekšā, — noteica drošsirdīgi puišu vecākais, galvu pret Uli lepni pakratīdams un tam diži acīs lūkodamies. — Man ir arī sava parādīšana. Es nevis tā, kā dažs mans priekšgājējs, kas ar ievēlēšanu vien apmierināts: es nogāju arī pie pagasta vecākā, paziņoju, ka esmu ievēlēts un dabūju apliecību, ka esmu puišu vecākais. Katrā laikā to varu uzrādīt, — viņš vēl piebilda un sāka sev pa kabatām meklēties.

— Lai paliek, nav vajadzīgs, — mierināja viņu Aumalis.

— Mēs jums ticam uz vārda un negribam nedz jūs revidēt, nedz citādi kā jaukties jūsu amata darīšanās. Mums pietiek, ka esam ar jums iepazīnušies. Bet sakiet, kam jums tāda meitās iešana vajadzīga? Vai precēšanās nolūkā?

— Ir precēšanās nolūkā, ir tāpat, — atteica puišu vecākais. — Zināms, kas grib precēties, tiem iepriekš savā starpā jāiepazīstas. Maisā sivēnu neviens nepērk. Bet neba visi gājēji apprecas. Dažs labs vienu vasaru izgājies pie vienas un to neatradis sev par derenu, iet citu vasaru pie citas, kamēr atrod īsteno, kuŗu tad apprec. Citi atkal iet tik tāpat laiku pakavēt, papriecāties, pamīlēties. Taisnība taču vecu ļaužu parunai: mīlēšanās ir nabaga cilvēka pavalgs.

— Vai daudz jums tādu meitās gājēju uz šo vasaru pieteikušies? — Dekšnenieks prasīja puisim.

— Pie pāris simtu; visi man pierakstīti līdz ar meitām, pie kuŗas katrs iet. — Un viņš izvilka sev no kabatas un locīja vaļām dažas papīra strēmeles.

— Ēdziet, kungi, tagad mums ir puišu vecākais, kas prot lasīt, ir rakstīt, lai gan ne diezin kā, tomēr savu priekšu dzīdina. Bieži gadās tādi, kas rakstu neprot, kā aizpērn Āġkāju Mārtiņš. Tad pierakstīšana jāuzņemas citam kādam, — stāstīja mežsargs.

— Pierakstīšanās vajadzīga, no galvas nevar atcerēties visus pārus, tik jukas vien izceļas, — pašapzinīgi noteica puisis. — Manā valdības laikā nekādas jukas nenotiek. Es gribēju augstus valdības kungus lūgt, lai to nosaka par likumu, ka lasīt un rakstīt nemācētājus nedrīkst nemaz vēlēties tādā amatā.

— Pareizi, — jautri izsaucās Dekšnenieks. — Puišu vecākā amats ir svarīgs amats: ja meitās iešanā un precību lietās izcelsies jukas, tas var darīt nevēlamu iespaidu uz visa novada nākošo paaudzi. Es tādēļ nosaku par likumu, ka uz priekšu drīkst vēlēties par puišu vecāko tikai lasīt un rakstīt mācētājus. Bet kā jūs sauc, krietnais amata vīr?

— Tas jau Vilkkauļu Katriņas dēls. Jau otru gadu amatā, — paskaidroja mežsargs.

— Tencinu, kundzēni, par labu likumu, — runāja puisis, šoreiz roku ne tikai pielikdams pie cepures, bet arī paceldams cepuri uz augšu, un pie tam neveikli paklanīdamies. — Bet tad arī lūgtu iedot rakstu, lai man ir kāda parādīšana par jauno likumu.

— Nav vajadzīgs. Mežsargs būs starpenieks, ka tiešām tāds likums dots, — Ulis runāja starpā. Bet nu rādi savus papīrus, kas tev te ir par rakstiem.

— Pa pāriem vien sarakstīti. Še lasi, — teica puisis, pasniedzams papīra loksnes Ulim, kas sāka lasīt:

— „Kāpnieka Anss pie Starpas Migas, Valguma Mitčis pie Klajuma Baibas, Rūcējs Pēteris pie Plekšu Katružas, Stendzes Mārtiņš pie Šupstika Ķestes, Četrudanču Andrējs pie Augstlēkša Annas, Svilpēja mūrnieka dēls pie Stūķa Trušas, Apaļais Mikulis pie Aizkāpes Maigužas, Šuklo Andrulis

pie Kuplo Ģežas, Mielava Raibā dēls pie Pluiņu Margužas, Tukšenieku Jorens pie Kleškāju Griečas, Platmales Ģirts pie Dujpēdu Annužas...”

— Pietiek, Uli, pietiek! Mēs jau dzirdam, ka viss pareizi un pa pāriem vien sarakstīts. Bet saki, puīšu vecākais, vai jūs mani nu, rau, te šo kungu nevarētu arī ievest savā šās vasaras gājēju sarakstā? — runāja Dekšenieks, rādīdams uz Aumali. — Mēs arī esam puīšu cilvēki, gribētu iet šovasar proves precībās pie jūsu meitām. Varbūt mēs tad rudenī, kad būsим katrs sev derīgu atraduši, varētu precēties. Bet pie kādām jūs mūs gribētu pierakstīt?

— E, kundzēni, nu jūs tik smejat! Jums, tādiem zeltnešiem, mūsu mergas tā kā tā neder. Tik velti savu proves vasaru te nostaigāsit. Jums jau pašiem, āre, savas kundzenītes, — runāja, priecīgi smaidīdams, puīšu vecākais, kļūdams jau stipri drošāks.

Kad par puīšu vecākā amatu un ar to savienotām paradumu tiesībām bija diezgan dzirdējuši, Aumalis ievaicājās, ko vēl ievērojamu no šejienes dzīves savādībām varētu dabūt redzēt vai dzirdēt. Mežsargs attapās, ka rītu kaimiņos būšot lieli godi: bagātās Aizkāpnieku mājās svinēšot kāzas un kristības reizā, un, ja viesiem tiktu palikt līdz rītam, tad aizietu Aizkāpnieku godos, kur dabūtu redzēt, kā šejienieši dzer kāzas un kristības. Viņš ar savējiem arī esot lūgti kāzās.

— Ko? Kas? Kāzas un kristības vienā reizā! Vai tādas pie jums paražas? Vai tādas ir šejienes saimnieku meitas? — stipri izbrīnījies, vaicāja Dekšenieks.

— Nē, kundzēni, tā nav, kā jūs domājat, — atrunājās mežsardzene. — Kāzas un krustubas nav vienai un tai pašai: saimnieku mergai būs kāzas, un vaļinieku pāris, kas pie saimnieka uz īnuma, dzers pirmajam bērnam krustubas. Taisni nedēļu pirms kāzām īnumniecei pārskrēja puīselis. Sarunājuši tad svinēt abus godus reizā, tā iznāk lētāki, ir līksmāki. Ja kundzēni gribētu palikt līdz rītam un aiziet tur, tad dabūtu redzēt abus godus reizā. Varbūt arī nobrauktu baznīcā; tur arī būtu ko redzēt.

Dekšenieks un Ulis bija gatavi palicēji, arī meitenes labprāt gribēja palikt, priecādamās redzēt šejienes godu svinēšanu, tikai Aumalis negribēja uz to ielaisties, bažīdamies, vai meitenes varēšot palikt tik ilgi no mājas projām. Tomēr meitenes viņam ņēmās iegalvot, ka viņas radniecei, pie kuņas viņa piedzīvo, šorīt iziedama, jau pa jokam pasacījusi, ka laikam pāri dienas palikšot projām. Viņa tā tad mājās negaidīšot. Maruta ar Ilgu atkal stāstīja, ka viņas, dzīvodamas pašas savā istabā, dzīvokļa saimniecei daudz neko nesakot, kur viņas ejot. Tā arī šorīt, iziedamas un nododamas saimniecei atslēgu, tikai pieminējušas, ka braukšot viesos, bet kur — to neteikušas. Ja vakarā nepāriešot mājās, saimniece domāšot, viņas aizbraukušas uz zemēm pie radiem vai arī mājās pie vecākiem.

Kamēr vēl runāja un prātoja ko darīt, atnāca Aizkāpnieku saimnieks norunāt vēl kaut ko tuvāk ar mežsargu par rītdienas godu svinēšanu. Kad vajadzīgo bija parrunājuši, mežsargs, zīmēdamies uz saviem šās dienas viesiem, teica Aizkāpniekam:

— Redzi, ciem, man uznākuši lieli augšķi ar savām kundzenītēm, grib visu redzēt, kas mūsu pusē ievērojams. Runā braukt rītu arī baznīcā skatīties kāzeniekus ir krustubniekus. Saki, ciem, cik liela nu būtu tā nelaime, ja tu arī manus viesus ielūgtu kāzās, un mēs visi aizbrauktu tavas meitas panākstos? Tādi zeltneši nebūs bijuši vēl neviena dižtēva meitai mūsu novada nedz vedējos, nedz panākstos.

— Ar lielāko prieku cien. augšķus lūdzu braukt panākstos un ņemt visu par labu, kā ir un ko Dievs devis! — Runāja Aizkāpnieks, priecīgi pārsteigts. — Atsūtīšu puisi, lai aizved baznīcā: mežsargam jau nav tik gaŗu ratu, ka tik daudz braucēju varētu aizvest.

Lai pno ielūgumu netika atraidīt, un tādēļ nolēma nebraukt šodien mājās, bet palikt mežsargos pa nakti.

Vakarā rīkojoties uz gulēt iešanu, mežsardzene vaicāja:

— Kā tad ciemiņi gulēs: visi kopā, vai kundzenītēm īpaši jātaisa guļa? Juk, es jau nezinu, vai un kas jūs precējušies, kas ne.

— Lūgtu taisiet katriem īpaši! — pasteidzās Aumalis paskaidrot. — Precējušos mūsu pulkā nav, — visi esam puīšu cilvēki; kundzenītes ir manas radnieces un vēl neiesvētītas meitenes.

— Vai manu dieniņ! Vai tālab nevarēs gulēt ar puīšiem kopā, ka nav iesvētītas? Tad jau taisni labi! — Jaucās valodā mežsardzenes kalpone, jau dzīvojusi meita ar abām kājām pakliba. — Kamēr altāra priekšā nav stāvējušas un nav nekā solījušas un zvērējušas, tamēr viss atļauts. Arī zagt, kamēr bērns nav iesvētīts, nav nekāds grēks. Bērnām bērna tiesa! Tā ir veca taisnība. Tikai kad iesvētī, tad pēc likuma nāk diža cilvēka kārtā un tad katram jāzin, kas ir grēks, kas ne.

— Ben tu, Truša, brīnum esi to likumu zinātāja! Dabar ar Dievu esi runājusi, ārīg ar mācītājiem kopā gājusi augstā skolā? Labāk netergājies ar savu pārnovadnieces gudrību, nes salmus istabā, ņem palagus un pelēkās villaines un taisi kundzenītēm dižajā istabā guļu! Mēs paši iztiksim ar pretistabu, — tā mežsardzene sarāja kalponi un pati gāja pūnī, kur pērnajā sienā uzklāja guļu ar baltiem palagiem un pelēkām villainēm un tad aicināja viesus ņemt par labu, kā ir.

Pirms gulēt iešanas meitenes bažījās, kad tik rītu būtu jauks laiks, jo, saulei laižoties zemē, apvārkšņa vienā malā bija tālumā saradušās mākoņas. Bet Ulis, kā labs gaisa pazinējs uz jūras un sauszemes, viņas drošināja, ka neesot par laiku ko bēdāt, tādēļ ka mākoņas atrodoties nevis aizvējā, bet pretvēja pusē. Vējš jau kopš vairāk dienām esot iegūlies āzenī, bet āzenis lietu nenesot; lietus būtu gaidāms tikai tad, ja iepūstos sāmenis vai jūras vējš; arī saksenis tik reti lietu uzdzenot. Neesot arī domājams, ka taisni šonakt vēji varētu grozīties.

— Nemaz nav par laiku ko bēdāt: mums taču ir pašiem savs pūķis, kas velk visu, ko vien vēlamies. Uzdosim tam, lai šonakti atvelk labu laiku un mums pašiem jaukus sapņus, — tā Aumalis piebilda, dodams meitenēm labu nakti.

* *
*

Otrā rītā meitenes nebija vēl uzcēlušās, kad Ulis tām jau pie loga vēstīja, ka laiks šodien vēl jaukāks nekā vakar.

— Paldies, cienītais rūķu virsnieks, varenais pūķa lielskungs, par jauka laika atvilkšanu un tāpat arī par rožainiem sapņiem, — atrunājās istabā Daila. — Mēs ar Marutas jaunkundzi gulējām pie paša rūķa un par rūķiem un pūķiem vien tad arī sapņojām varenas lietas. Tās otras divas gulēja krāsns tuvumā un tās mums savus sapņus nav vēl vēstījušas. Bet nu mēs lūgtam visa laba vilcēju, vareno pūķa lielkungu, vai viņš nevarētu atvilkt arī pāris spaņņu ūdens, kur mums nomazgāties.

Ulis steidzīgā gaita atnesa un padeva pa logu ūdei.

Kad visi bija sakopušies, saģērībušies un ieturējuši brokastis, tad arī Aizkāpnieka puisis ar pajūgu bija klāt. Arī mežsargs sajūdza savus pāri zirgus orē, sasēdināja tur savējus iekšā un tad laida pa gatuvī ārā, bet viesi gaņajos ratos sekoja. Gatuves galā, braucot gaņām kādai vecai ēkai ar noplīsušu jumtu, mežsargs, atskatīdamies atpakaļ un ar pātagas kātu pamādams uz rijas pusi, iesaucās: — Lūgtu, kundzēni, tā ir ķeizaru rija!

Pie rijas gala sienas, augstu pašā pavāles pažobelē, bija redzams piesists ērglis ar plati izplēstiem spārnēm. Puisis zināja stāstīt, ka mežsargs visu pagājušo nakti pūlējies ar ērgļa izbāšanu un piestiprināšanu, lai viesi dabūtu redzēt ķeizaru riju pienācīgā godībā.

Pie baznīcas citi kāzinieki radās jau sabraukuši. Jaunās kāzinieces, pie ratiem stāvēdamas, cienāja jaunos kāziniekus, kā arī citus pazīstamus puīšus ar degvīnu no nelielām, plakanām pudelītēm, kuras visām bija vai nu ņieburu kabatās vai azotēs iebāztas.

— Kamdēļ viņas to tā dara? — Daila pētīja, paklusā balsi griezdamās pie mežsardzenes.

— Kundzenīt, tas jau meitām pie mums tā jādara: kuŗa puisus necienā, pie tās puisi neiet. Tādēļ svētdienām, ejot vai braucot baznīcā, katrai sava suktene kabatā, ko puisus cienāt. Arī kāziniecēm tāpat jādara, — citādi nav nei līdzī gājēja baznīcā, nei mājās dīdītāju. Jo vairāk kāda pacienā puisus, jo vairāk to ved dīdīt.

Drīz divas jaunas, brašas kāzinieces, greznākas par visām citām, piegāja arī pie Aumaļa un Dekšnenieka un, vilkdamas katra sev no kabatas ārā plakanu pudelīti ar sarkanu saturu, lūgdamas un glaimodamas teica:

— Lūgtu nu, kundzēni, neapsmādējiet arī mūsu saldumiņu un pabaudiet no mūsu suktenītēm. Lūgtu, lūgtu!

Un tiem bija jāiedzeļ no pudelītēm, kā arī jāuzkož no pasniegtā mīkstā siera.

Pie kāziniekiem pienāca arī puisi vecākais, kas, svešos viesus pazīdams, sveicināja tos jau pa gabalam, cepuri augstu paceldams un pats zemu klanīdamies. Zīmes viņam gan nekādas pie cepures tagad nebija — laikam tādēļ, ka patlaban neatradās nekādās amata darīšanās, bet bija atnācis tikai baznīcā. Tomēr ir puisi, ir meitas viņu pazina un pienācīgi ievēroja: no pirmējiem viens otrs piegāja tam klāt, parunājās un minēja, lai pēc dievkalpošanas neaizsteidzoties tūliņ mājās, bet ienākot krogā iemest ceļa kāju; no meitām atkal daža laba to aicināja klāt, cienādama no savas suktenes.

Gatavojoties kāziniekiem uz baznīcā iešanu, līgava, kuŗu te sauca par mārti, uzkāra Aumalim un Dekšneniekam katram pār kamiesi dižu, platu divieli, apmēram tādu kā galdautu, ar to godinādama viņus kā īstus kāziniekus, jo tāpat pušķoti bija arī jauniķis ar saviem brāļiem, kā arī dižais vedējs. Mežsardzene grieza savu viesu vērību uz to, cik rucavnieces lielas mākslinieces visādos smalkos aušanas darbos: kamēr citos apgabalos aužot tikai ar trim vai četrām nītīm, tamēr rucavnieces protot aust ar divpadsmit, sešpadsmit un pat trīsdesmit divi nītīm, kādēļ arī viņu smalkie linu audekli esot ne vien trinīti, spundaini, mizlaini vai skujaini, bet arī staraini, puķaini un ziedaini, austi pēc daždažādiem raudzekņiem, kā to paši varot tagad redzēt no viņiem uzdāvinātiem divieljiem.

Uz Aumaļa vaicājuma, kā viņiem par šādu retu dāvanu pateikties, mežsardzene paskaidroja, ka rītu pēc pusdienas iešot apkārt ar šķīvi, un tad visi apveltītie metot naudu, jo esot ierasts, katru dātalu godināt ar pretdāvanu.

— Mēs rītu te nemaz vairs nebūsim, jo vakarā brauksim jau projām.

— Nu tad, projām braukdami, nolieciet mārtēi priekšā uz šķīvja savu balvu, — pamācīja mežsardzene.

Pēc laulāšanas kāzinieki sapulcējās baznīcas krogā, kur dižais vedējs aicināja tos uz launaga ieturēšanu. Sieri, baltmaize un citi uzkožamie bija paņemti līdzā no mājām, bet par dzērienu gādāja dižais vedējs un citi kāzu dižtēvi.

Tanī pašā istabā, tikai pie otras sienas iepretīm kāzinieku galdam, atradās kāds otrs galds, gar kuŗu bija nosēdušies vīrieši vien, skaitā kāds ducis vai vairāk. Tie nesauca krodzinieku un nelika sev padot nedz šņabi, nedz alu, bet citi paši no sevis pienesa un nolika tiem priekšā vai nu pa dažām pudelēm alus, vai pa pusstopam degvīna, lūgdami tos, lai baudot, daži arī paši pa glāzei ar tiem sadzēdami.

— Kas tie tādi par goda vīriem, ka visi tos tā par brīvu cienā? Vai tie pagasta valdes, vai tiesas varenie, vai citi kādi priekšgala ļaudis, vai kādi cilvēces labdari? — Dekšnenieks vaicāja mežsargam, zīmēdamies uz sēdētājiem pie otra galda.

— Tie mūsu zirgu kundzēni, — mežsargs paklusā balsi atteica.

— Ko tie dara? Kas tie par kundzēniem?

Mežsargs pievilka ar savu vienu roku Dekšnenieku sev tuvāk, pats noliekdamies zemāk uz galda un pamirkšķinādams ar acīm Dekšneniekam un Aumalim darīt tāpat, pēc kam klusu teica:

— Tie ir zirgu zagļi. Bet tā viņus nedrīkstam saukt, kur citi dzird, — tad var iziet ķeisti. Visi viņus baidās un katram savu reizu jācienā, ja negrib, ka kādreiz pazūd zirgi. Tas, kas sēd galda galā ar tuklo ģīmi un kupliem, sarmainiem matiem un allaž blenž uz šo pusi, ir visas bandas vadonis, pats kundzēns Vārņēns. Man jau šodien arī bus savs pusstops jāizpērk. Gan nesen jau cienāju, bet kad godos esi un krogū cienājies, tad kundzēnus nedrīkst atstāt vis neievērotus, — var ņemt ļaunā! Pēdis, kad zirgi pazūd, tad ir grūtāk pielabināties, jāiztērējās desmitkārt vairāk, un ir tad nevar vēl zināt, vai nāks zirgi atpakaļ, vai ne.

Aumalis un Dekšenieks, šādas lietas dzirdēdami, varen brīnījās un vaicāja mežsargam, kā tad pagasta valde izturoties šai lietā, vai tā nekādus soļus nespeņot pret zagļiem.

— Neviens nekā nei drīkst, nei var ko iesākt pret zirgu kundzēniem: visi baidās, ka neiziet plāni, kā jau dažiem izgājis, kas negribēja padoties viņu varai. Gudrākais — iztikt ar labu.

Vēlāk, kad visi ilgāku laiku bija cienājušies un sāka taisīties jau uz mājā braukšanu, bandas vadonis, iepriekš paklanīdamies, pienāca Aumalim un Dekšeniekam klāt un noslēpumaini draudzīgā balsī sāka ar tiem sarunāties.

— Cien. godājamie augstieši, neņemiet, lūdzu, ļaunā, ka es, vienkāršs cilvēks, gribu ar jums drusku parunāties. Es jau redzēju, ka jūs zināt, kas mēs tādi esam: kad mežsargs pirmīt, galvu nodūris, ar jums čukstējās, tūliņ sapratu, ko viņš jums stāsta. Bet lai! Mežsargs ir lāga cilvēks. Zinu, viņš mums sprunguļus pa kājām nemetīs, ir mēs neaiztiksim viņu. Es tik gribēju lūgt, lai arī jūs, būdami tādi spoži augstneši un valdībnieki, nedomātu par mums ļaunu. Mēs jau neesam tādi, kas gribētu visu to, kas ir otra. Mēs tik, kā saka, gribam savu tiesiņu. Ja mūs daudz maz pienācīgi ievēro, mēs ne vien katru liekam mierā, bet vēl uzraugām un kavājam viņa zirgus visur, kur vien gadās, ka sveši ciiveki tiem netiek klāt. Bet kad nu mūs nepavisam negrib atzīt: nei krogus vietā mūs ierauga, nei citādi mums ko atmet, — nu, ko tad lai par tādiem saka? Katrs ir cilvēks, katrs grib dzīvot, un ne vien dzīvot, bet arī savu brandavu iedzert. He, he, he! Kas bez tā iztiek? Un nekādu laušanos pa aizslēgtām durvīm es saviem ļaudīm nekad nepielaižu! Ja kur kāds ir pelnījis, ka tam ko atdara, nu — tad tāpat vai nu ganīklās atpin un uzmauc vienu otru kumeļu un aizjāj pār robežu leišos vai prūšos, vai atkal krogus priekšā, vai stedelē atraisa viņa kumeliņu un aizbrauc. Laušanos otra ēkā es nepielaidīšu nekada! — noteica sarmmatis lepnā apzinībā. Piedāvājis Aumalim un Dekšeniekam papirosus, bet, kad tie kā nesmeķētāji piedāvājumu atraidīja, tad pats, izņēmis no kastītes papirosu un to aizpīpojis, stāstīja tiem paklusu atkal tālāk:

— Gadās mums dažreiz arī savas piegažas un nepatīkšanas, un pa lielākai daļai viena val otra pārskatīšanās dēļ. Tā pagājušu ziem divi no maniem rokas puīšiem redz kādu vakar tepat, šai krogū, kādu nepazīstamu kungu mierīgi dzeņam tēju, bet ārā pie sklandas stāv piesiets viņa zirgs — varens jūdžu mērītājs. Nekā tuvāk neapklaušējušies, kas tas par braucēju, tie atraisa zirgu no sklandas, sēžas kamanās un laiž prom — robežai pāri un leišos iekšā. Vēlāk tik dabūnam zināt, ka tas bijis komisāra skrīveris, kas braucis pieteikties mūsu pagastā uz skrīveņa vietu, un zirgs bijis viņa svaiņa. Nu gan apkampamies, ka lieta nav laba, bet ko darīs? Par vėlu: zirgs jau palaists citās rokās un aizgājis nezin uz kuriem. Skrīveris nu dusmīgs, sola, kad atnāksot te vietā, tad mums visiem parādīšot. Bet mēs arī neesam vakarējie, kas tikal šodien sāktu pasaulē dzīvot: ņemam un sacienājam pagasta vietniekus un nosolījāmies trīs gadi bez cienāšanas vai citas kādas atlīdzības kavāt viņu zirgus, un vietnieki neievēlēja komisāra skrīveri, bet citu kādu jaunkungu. Nu bijām priedīgi. Bet atkal ķeza: komisārs ievēlēto neapstiprina un ieceļ pats savu skrīveri mums par rakstvedi! Na, varat nu iedomāties, ka labu prātu viņš uz mums neturēs. Dzirdam tad arī, ka soloties, tiklīdz atnāksot, likt mūs visus izbalsot uz Sibīri. Bet ja tik, mūs uz Sibīri sūtīdams, pats neaizskrien turp papriekš! Šis nodoms ar mums tam neizdosies! Vietnieki ir mūsu pusē, un mēs tos cienāsim un būsim pa vecam ar tiem draugā. Ko lai dara? Katram par savu taisnību jāturas! Ak, ja jūs, tādi augstneši un labi kundzēni, pie mums dzīvotu, — kā mēs labi satiktu! — izsaucās stāstītājs, stipri

iereibis un sajūsmināts. Un, pieliecies Dekšneniekam pavisam tuvu un ar acīm blēdīgi mirkšķinādams, čukstēja:

— Ai, kādus mēs jums apgādātu kumeliņus un pavisam par smiekla naudu. Mēs uzmaucam leišos vai citur kur tālumā, no kurienes neviens vējš nepūš pakaļ.

Redzēdams kāziniekus jau vāķamies ārā un braucam projām, sarmmatis uzsauca saviem biedriem:

— E, puīši, varat iet mājās! Šodien nekas nebūs darāms, — vēl ir svētku diena.

— Ko tur daudz runāt? Ja ejams mājās, iet mājās. Kad mauksim un jūgsim, tad brauksim, kad sedlosim, tad jāsim, — blēdīgi lepni smīnēdams, atsaucās kāds gaŗš, jauns cilvēks, celdamies no galda augšām un virzīdamies uz durvju pusi.

Redzēdams Vārnēnu tik sirsnīgi runājamies ar svešajiem, tiem pienāca klāt kāds neliels vīrelis ar stipri nodegušu rudu seju un saulē pavisam izbālējušu pelēku bārdū un arī viltīgi smaidīdams un ar acīm mirkšķinādams gan Aumalim, gan Dekšneniekam, čukstēdams runāja:

— Ja jums, kundzēni, vajaga ko pārnest no Klaipēdas, tad tikai uzdodiet man, — es jums pārnesīšu visu, ko tik vēlēsities.

— Jā, tam var visu uzticēt. Tas ir Birželis — arī mūsu bendrs un labākais kontrabandas nesējs, — paskaidroja sarmmatis, vārdu Birželis izrunādams ar uzsvaru uz otra balss paņēmiena.

— Es to, cien. zelta augstneši, visu tāpat varu. Mēs abi esam viena darba darītāji, — teica kāds otrs vīrelis, arī tāds ar visai viltīgu izskatu, pienākdams viņam klāt.

— Tas ir Kuršēlis. Zin visas tekas pie robežas, — noķert to nekad nevar, — piezīmēja sarmmatis.

— E, kundzēni, es visu ko varu izdarīt: nei mani var noķert robežsargi uz robežas, nei lubraki krogū vai uz ceļa, kad nāku ar nešļavu no prūšiem. Bet ne vien dažādas preces nesu pār robežu pāri, — priecīgi noslēpumainā balsī vīrelis stāstīja. — Arī cilvēkus vedu pār robežu — gan no šejienes uz turieni, gan no turienes uz šejieni. Cik dažu labu zucālistu esmu jau pārlaidis. Par to gan ņemu rublēnu no cilvēka.

Izejot ārā un sēžoties orē, Dekšnenieks teica:

— Viss, ko te redzam un dzirdam, man liekas tīri tā kā gabals no kāda vēsturiska romāna, bet nemaz kā mūsu tautas tagadnes dzīve.

— Gluži tāpat, draudziņ, šķiet arī man, — Aumalis atteica.

Viņi pārbrauca kāzu namā paši pēdējie: kāzinieki jau turēja istabā mielastu, bet kristībnieki sētā patlaban dīdīja pādi. Kāda sieviete, satītu bērnu uz rokām lecinādama un pati uz augšu lēkdama, dziedāja diktāk par visiem citiem:

Kas rība, kas brāza
Gar istabīnu?
Dievs lēca pa priekšu
Ar mīļu Māru,
Es lēcu pakaļ
Ar savu pādi.

Pārbraukušos viesus lūdza iekšā un sēdināja pie galda. Šiem, kā apstākļu nepazinējiem, savādi izlikās, kamdēļ pie viena galda vairākas sievietes sēd ar mēteļiem mugurā un galvās visām lieli balti pašaustrl lakati, kas tā satīti un sasieti, ka ģimīs tikko redzams. Visas tās sēdēja nekustēdamās ne no vietas, nekā nerunādamas, nesmiedamās un pat galvas nedz uz vienu, nedz uz otru pusi nepagrozīdamas.

Uz Dekšnenieka vaicājumu, kamdēļ gas sievietes izturas tā pavisam savādāki nekā tās gar citiem galdiem sēdošās, kuŗas čaloja un trokšņoja līdzī vīriešiem vai dziedāja, mežsargs paskaidroja:

— Tām šodien tādām jābūt — lepnām un nerunīgām: tās ir vedējenes un jauniķa radnieces. Pirmo dienu mārtes jeb līgavas mājās tā jāizturas. To prasa pieklājība. Tikai pret vakaru viņām atdarīsies mute, un viņas sāks jaukties citu kāzinieku pulkā.

Sākās atkal apdziedāšana, kas, svešiniekiem ienākot, bija aprimusi. Aumali un Dekšnenieku apdziedāja labvēlīgā nozīmē un ar cildinošām dziesmām, citus turpretim visādi noniecinot un velkot caur zobiem: bet sevišķi nikni uzbruka vedējenēm, noliekot tās uz pēdējo un lietojot tādus vārdus, ka Ilga ar Lūsiņu izbēga sētā. Bet vedējenes, savā lepnuma stāvokli būdamas kā sastingušas, nespēja pretiniecēm tūgad nekā atbildēt.

— Kā jūs tā visus un ikvienu varat apdziedāt? — Maruta vaicāja kādai dziedātājai. — Kā jums nepietrūkst ikkatram tā kaut ko pieveicīgu uzteikt? Piemēram, ko jūs par mani zinātu teikt, kad jūs mani gribētu apdziedāt?

Vaicātā sieviete nepaguva vēl atbildēt, kad jau otra sāka dziedāt:

Ko to gotenu
Kāzās vedāt?
Kas jums mājās
Saskalas dzers?

— Jaunkundz, vai jūs arī apdzied? — Dekšnenieks vaicāja Marutai, atnākdams no istabas otra gala.

— Jā, bet es tiku diezgan vesela cauri. Mani tik par gotenu apdziedāja, — smējās Maruta.

Kāda no vecākām sievietēm pavaicāja Dekšneniekam, kā šai kundzenītei esot vārds, un, dabūjusi to zināt, tūliņ sāka dziedāt:

Marutai, māsiņai,
Tai rudas acis,
Tā to puišeļu
Pluinītāja.

— E, tas nav nekas! — iesaucās kāda cita vecene turpat blakus. — Kad dziedams, tad no tiesas vajaga dziedāt! Nevis tā niekoties un dziesmu kaut kā sagrozīt!

Un tūliņ tā sāka dziedāt šo pašu dziesmu, bet nu dziesmas otra puse iznāca tāda, ka Maruta un Daila, ausis sev aizspiezdamas, abas skriešus izskrēja ārā.

Sētā, kur kūminieki bija beiguši savu ar dažādām vecām paražām, pa daļai ar zintēm vienoto pādes dīdīšanu, gāja tagad rotaļās, kuŗās kopīgi piedalījās tik kāzinieki, kā kristībnieki; tikai vedējenes palika istabā aiz galda pa vecam savā lepnības sastingumā sēžam. Pēc kāda laika, kad jau visādas rotaļas bija ietas, kāds ieminējās, ka bez Dzintarnieka Nužas nekāda īsta prieka neesot iet rotaļās: viņa zinot visvairāk rotaļu un protot tās vislabāk izvest.

— Kā tad! Nužu vajaga vākt pulkā, bez viņas nav nekas, — pievienojās pirmajam kāds cits. — Plūdmaļa Mārtiņ, kas ir! Vai jaunākās vedējenes nevar izkustināt? Ko viņas tur tā sēd kā iegrozotas? Ej raugi, vai Nužu ar dažām citām nevar atgrozot.

Par Plūdmaļa Mārtiņu uzrunātais, slaidis puisis kupliem, gaŗiem dzelteniem matiem, paskatījās uz sauli, papurināja galvu, it kā šaubīdamies, vai vedējenēm nebūs vēl par agru, beidzot tomēr devās istabā, no kurienes pēc brīža atgriezās atpakaļ, vezdams sev līdz trīs sievietes — visas mēteļos vai villainēs sagērībušas un lielos, baltos lakatos satinušas galvas. — Re, sabuģenējušās kā

vecas buģenes; nemaz nevar pazīt, kas kuŗa ir, — kāds kāzinieks noteica, viņām uz klēti ejot, noskatīdamies pakaļ. — Lai nu tik raisa austenes, nāmatu un pamauteņus nost un nāk pulkā, — būs ir pašām, ir citiem jautrāk.

Virsdrebes noģērbusas, tās iznāca atpakaļ un nu izrādījās, ka visas trīs ir jaunas meitas.

— Rau, tā ar skaisto, balto seju, kuŗai ap galvu vairāk linču par citām, tā ir Dzintarnieku Nuŗa, — kāds puisis paklusu stāstīja Aumalim ar Dekšnenieku. — Bet viņa ļoti lepna un iedomīga: ar kaut kādiem nemaz neielaiŗas.

Viena no ienācējām bija tieŗām daiļu augumu un skaistu seju, ģērbusies greznāk par citām: niebura priekŗa bija piesprausta no vietas vien dažādām saktīm jeb, kā tautas valodā parasts teikt, krūtis pilnas sudrabiņa, ap kaklu karājās vairāk virknes dzintara kreļļu un ap galvu bija apņemts tikdaudz linču, ka vesels klēpis viņu vaļējo galu viņņoja pār muguru lejup.

Galvenā rīkotāja un vadītāja rotaļu ieŗanā nu bija Nuŗa. Visas rotaļas nu ritēja dzīvi, jautri un visiem par patikŗanu. Sveŗiem, neparastajiem viesiem viņa piegrieŗa lielāko vēŗību, tā ka tie gandrīz pastāvīgi atradās rotaļnieku darbīgo personu pirmajā rindā, kamēr līdz ŗim tie bija stāvējuŗi vairāk nomaļus, tikai kā skatītāji, jo nedz vīŗieŗi bija uzdrīkstējuŗies aicināt kundzenītes, nedz meitas Aumali un Dekšnenieku sev par otriniekiem. Nuŗa rotaļās izturējās pret sveŗiem gluŗi tikpat droŗi kā pret pazīstamiem, un viņas paraugam drīz sekoja citi. Rotaļām turpinoties, Nuŗa nespēja noslēpt patiku, kādu viņā bija modinājuŗi Aumalis ar Dekšnenieku: vai nu viņa sadomāja tādas rotaļas, kuŗās jābuŗojas, un tad ņēma reizu no reizes tikai viņus par saviem otriniekiem, vai atkal veda rotaļas ar ķīlām, un pie ķīlu izpirkŗanas tad zināja tā ierīkot, ka viņai atkal iekrita ar vienu vai otru no tiem skūpstīties.

Par ŗādu Nuŗas vāŗību Daila un Maruta no pirmā gala smīnēja, uzskatīdamas to par malenieŗu skuķes nepraŗu apslēpt savas jūtas; bet vēlāk viņas Nuŗas izturēŗanos uzskatīja par nepieklāŗīgu, uzbāŗību un nekaunību un kļuva uz viņu nopietni greizsirdīgas.

Dejas un rotaļas pieņēma jo plaŗus apmērus pret vakaru, kad beidzot arī visas vedējenes un vedēji nāca polkā. Arī apdziedāŗana kļuva dzīvāka, jo vedējenes nu ne vien turējās pretī panāksniecēm jeb mārtes radniecēm, bet savukārt uzbruka arī ŗim. Nuŗa nu ņēma dalību apdziedāŗanā, visādi nolikdama savas pretinieces, tikai no nekaunīgām dziesmām gan atturēdamās, un kad citas tādas dziedāja, tad vai nu parāvās kur sānis, vai vienkāŗi klusēja.

Pēc vakariņām, kad jau bija pilnīgi satumsis, deŗoja un gāja rotaļās nevis vairs pagalmā, bet istabā, kur ne vien galdus, bet arī durvis, izceļot no pakarēm, iznesa sētā, lai būtu vairāk ērtības un vaļības.

Īsā vasaras nakts bija galā, un gaisma jau izaususi, kad jūŗnieki ar savām draudzenēm gāja pa meŗu atpakaļ braukt mājās. Lielākā daļa jauno kāzinieku — puŗi un meitas līdz ar mūzikantiem viņus pavadīja. Aiŗus un buŗu drīz sadabūja, un braucējiem vajadzēja visiem jau turpat pludmalī sasēsties laivā iekŗā: kāzinieki laivu ar visiem iekŗā sēdētājiem stūma jūŗā.

Laiva gandrīz visa jau atradās ūdenī, kad Dekšnenieks iesaucās, ka viņŗ neesot vēl no Nuŗas ar buŗiņu atvadījies. To dzirdēdamā, Nuŗa pa laivas pakaļējo galu, kas vēl bija piesniedzams sausām kājām, ielēca laivā un, piegājuŗi Dekšneniekam klāt, apkampa to un skūpstīja, un, kad Aumalis aicināja to pie sevis, tad arī viņu apkampa un buŗoja un tad atkal Dekšnenieku, tā vairākkārt atvadīdamās no abiem.

Laiva pa to starpu bija iestumta jau labi tālu. Vēl pāris puŗu, kuŗiem bija zābaki kājās, bīdīja to uz priekŗu. Vienam no tiem Nuŗa apķērās ap kaklu, un viņŗ to iznesa malā. Pludmalī stāvēdamā, viņa aizbraucējiem vēl sauca pakaļ:

— Zelta kundzēni, atbrauciet vēl kādreiz! Es jūŗ gaidīŗu atbraucamus. Tad doŗu vēl mutes.

Laiva bija drīz otram sēklim pāri un peldēja svabadi.

— Ir stipra pūta un taisni pa ceļam. Celsim, Mitŗi, tik tūliņ buŗu augŗām! — skubināja Ulis.

Uzvelkot buŗu, un laivai sākot skriet pilnu gaitu, malā atskanēja mūzikas pavadībā dziedāta dziesma:

Līgo, laiva, uz ūdenis...

Braucējiem likās krastmale aizpeldam arvien tālāk. Drīz viņiem nekas vairāk nebija saredzams kā tikai ar mežiem apaugušas kāpas, un pēc tam — tikai vairs mežu galotnes. Malup skatoties, Dekšniekam nejauši sāka plūst iz pilnas krūts vārdi un meldija:

Lokaitiesi, mežu gali,
Lai balsiņas pāri skan!

Viņam piebiedrojās visi citi, un tālu un spēcīgi plūda brašās dziesmu skaņas pār plašo ūdens klajumu.

Dziesmu nobeiguši, brīdi visi klusēja, it kā katrs sevī pārdomādams visu redzēto un dzirdēto.

— Ko viņi visi Nuŗu daudzina par lepnu un iedomīgu? — Pēc laiciņa ieminējās Dekšnieks, kā no domām uztraukts.

— Mēs taŗu visi pārliecinājāties, ka tā ir īsti patīkama zeltenīte — tik patīkama, kāda tikai var būt tāda uz zemēm uzdziedējusi puķīte: vienkārša, dabiska, atklāta, sirsnīga.

— Un uzbāzīga un nekaunīga! Pati metas svešicm vīriešiem kaklā, pat jūrā skrien pakaļ un lec laivā iekšā, — sirdījās Daila, jau stipri miegainā balsī un acis tikko pavērdama, jo, sēdot Aumalim klēpī, pirmie saules stari spīdēja viņai taisni ģīmī, patīkami sildīdami un pēc negulētās nakts ātri midzinādami; arī laivas vieglā, slaidā šūpošana kā aijāt aijāja miegā, bet viņu vienādā šļakstēšana pret laivas malu izklausījās it kā vienmulīga midzināšanas dziesma.

Ilga ar Lūsiņu, savilkušās savās virsjaciņās un pārsegušās ar kopēju sagšu, viena pie otras piespiedušās un galvas sadūrušās kopā, arī snauda. Tik Maruta, nosēdusies Dekšniekam blakus un ar viņu sarunādāmās un jokodāmās, turējās nomodā.

2.

SVĒTRĪTS TĒVA MĀJĀS

Jēkaba atmoda jaunā sienā. — Atceres par vakarējiem notikumiem. — Prieks un laime par Raēli. — Domas par to, kas pie viņas mīklains un neizprotams. Tēva iegādāšanās par bagātiem radiem. — Kāpēc Oņa tek tecīņus pa istabas plānu. — Mātes domas par pazemību. — Tēvs un dēls brauc baznīcā.

Pēc dziļa, salda miega Stīpnieku Jēkabs, nejauši pamodies, nevarēja uzreiz noskārst, kur īsti atrodas. Tikai paveŗot acis un ieraugot sev apsegā rupju, battu kā sniegs palagu un segu ar savas mātes pazīstamiem audumu rakstiem, viņš nojauta, ka atrodas tēva mājās un guļ uz klēts augšas, kur visai vēlū bija devies pie miera un kur viņam jaunā, smaržīgā sienā bija uztaisīta guļa. Patiesībā siena laiks vēl nemaz nebija sācies, tomēr mājinieki, viņu gaidīdami, pirms pāris dienām bija pasteigušies jau nopļaut mazo apariņu pie kuplās laukābeles, tūliņ aiz pirts. Pa lielākai daļai no sarkanā, baltā un dzeltenā amola, raskrītēm un citām iauku pļavas zālēm sastāvošais, nule kā nožuvušais siens smaržoja tik stipri un tik saldi, ka Jēkabs, acis atkal piemiedzis, gulēja brīdi,

gandrīz nekā nedomādams un tikai priecādamies par jauko smaržu un dziļi elpodams, it kā vēlēdamies to ievilkt ne vien sev degunā, bet arī plaušās.

Tomēr daudz priecīgāk un tīksmīgāk nekā no mazienas pazīstamā un sen nebaudītā siena smarža viņa sirdi pildīja un krūtis cilāja kāda cita jo tīkama sajūta, kāds cits jo salds un tīksmīgs prieks, un kāda līdz šim vēl nenojaustas laimes tumša, dziļa atziņa — tik burvīga, kā neredzētu jūras dzelmju noslēpums. Pirmos acumirkļos pēc pamošanās viņš nemaz pats nebija par sevi skaidrībā, vai visu to tikai sapnī redzējis jeb vai patiesībā piedzīvojis. Bet šīs laimes un prieka jūtas kā kūsošas un plūzdamas lauzās uz āru tik spēcīgi, ka miegs uzreiz nogāja, un viņš, pilnīgā nomodā būdams, priecīgi saprata, ka viss tas ir patiesība un tūlī skaidri atcerējās, kā viss tas bija noticis.

Vakar bija slēgta skola, un viņš, skolas liecību saņēmis, līdz ar citiem biedriem no laukiem bija priecīgs un laimīgs devies mājup. Tomēr prieks par skolas gada sekmīgu beigšanu un pārceļšanu augstākā klasē nebija viņam nekāds lielais, nemaz jau nerunājot par diezkādu laimi, kā šo notikumu citi, mazāk apdāvinātie biedri mēdza uzskatīt. Labu numuru dabūšana un sēmeštra beigās pārceļšana nākošā klasē viņa skolas dzīvē bija gluži parasta lieta.

Pārbraucis pa dzelzceļu un neatradis stacijā nevienu pretim atbraukušu, viņš atstāja savu grāmatu kastī un citas lietas stacijas krogā pie pazīstama žida un devās kājup ceļā. Miestam cauri ejot, viņš iegriezās tanī krogā, kur Jurgū tirgus dienā bija redzējis skaisto skuķi, kuŗa viņam tā bija patikusī un kuŗa nezin kādēļ arī viņam bija piegriezusi tādu vēribu. Par labu iemeslu ieiet krogā viņš sadomāja nopirkt dažus krinņģeļus, ko Maigai pārnest kukuļam. Šodien gan sestdiena — viņš sevī vēroja — un viņa kroga lielajā istabā ar viesu apkalpošanu vai citu kādu darbu nodarbināta nebūs, bet varbūt viņu tomēr dabūn redzēt. Krogā iegājis, viņš atrada aiz letes pie loga kādu vecīgu leiti izpildām saimnieka vietu; bet pie otra loga sēdēja divas paglīti ģērbusās jaunas židietes un par kaut ko jautri sarunājās un smējās. Vienu no tām Jēkabs zīmēja par skaistās zeltenītes vecāko māsu, lai gan šī nebija ne tuvu tik skaista. Jēkabam tā likās, ka tās te tikai tālab sēd un runājas, lai par krodzinieka vietas izpildītāju šai dienai pieņemto leiti varētu neuzkrītošā kārtā uzraudzīt un tas nedzertu bez atļaujas šņabi, neēstu pārāk daudz krinņģeļu un nebētu sīknaudu sev kabatā. Citu nekādu cilvēku kroga istabā nebija.

Savu meklēto priekšmetu kroga istabā neredzēdams, Jēkabs krinņģeļus tūlī nepirka, bet izprasīja pudeli limonādes, sevī vērodams, varbūt viņa pa to starpu ierodas, kamēr viņš izdzers savu pudeli. Un viņš nebija vīlies: vēl viņš nebija otru glāzi izdzēris, kad vecākā židiete piecēlās, izgāja pa durvīm, un, kad tā pēc brīža nāca atpakaļ, viņai sekoja skaistā skuķe. Jēkabam sirds uzreiz sāka aumalīgi pukstēt, un viņu pārņēma tāda savāda prieka un laimības sajūta, ka viņš tikko varēja noturēties, neizrādījis savu jūtu stāvokli kādā priecīgā izsaucienā. Skaistā ienācēja nāca tam klāt un it kā vecam pazīstamam sniedza roku.

Savādas, saldi tīksmīgas jūtas, kādas Jēkabs nekad līdz tam nebija pazinis, viņu pārņēma, turot meitenes maigo rociņu savā, kuŗu viņš lēni spieda, it kā gribēdams to jo ilgāk paturēt sev saujā, un viņa arī nebūt nesteidzās vilkt savu roku atpakaļ, atļaudama Jēkabam par patikšanu turēt to sev saujā, cik ilgi pašam patīk.

— Es jūs redzēju todien, kad braucāt uz skolu, un nu, kad braucat no skolas mājās, atkal jūs satieku. Un abas reizes tik nejauši. Cik savādi! — attapās viņa pirmā uzsākt valodu.

Jēkabs nezināja pirmajā acumirklī nekā ko teikt, tikai priecīgi un laimīgi smaidīdams, lūkojās viņai skaistajā sejā un tumši dziļajās, mīļīgajās acīs.

— Bet sēdēt jel, lūdzu. Ko jūs stāvat? Kā liekas, jūs kājām nākuši un tā tad būsit piekusuši, — viņa uzsāka atkal valodu, rādīdama uz tuvāko krēslu.

Iekām Jēkabs paguva ko sacīt, vecākā māsa teica:

— Bet, Ella, kas nu te par sēdēšanu! Ved jel jaunungu mūsistabā.

— Jā, iesim mūsistabā, — vedināja skaistā skuķe, par kuŗu Jēkabs nu zināja, ka tai vārds ir Ella.

Durvīs viņa vēl atsitās atpakaļ, teikdama leitim:

— Jozi, uznes jaunkunga pudeli un glāzi augšā. — Tad izgāja priekšnamā un no turienes skrēja pa trepēm augšām. Jēkabs, kāpdams tai pakaļ, redzēja, ka viņai bija mazas, daiļas kājiņas spīdīgos puzābakos ar augstiem papēžiem; lieli bija labi attīstīti un melnajās zeķēs zem gaišā, pusīsā svārka tie sevišķi nojaužami attēlojās un, kā saka, paši no sevis lēca acīs.

Kādu židieti pusemūža gadus, kuŗa radās augšas istabā, skuķe Jēkabam stādīja priekšā par savu mammu, bet viņu atkal tai par Stīpnieka dēlu. Tā Jēkabu saņēma ļoti laipni, tūri priecīgi un it kā padevīgi, tā ka Jēkabam radās domas, ka te jau visā ģimenē bijusi par viņu runa un ka visi te viņu uzskata jau kā labu paziņu, lai gan viņš tagad tikai pirmoreiz te ieradies. Tā vecākā māsa tur lejā! Kā tā būtu varējusi nākt uz domām, viņam ierodoties, iet pakaļ jaunākai mātai, ja šī tai nebūtu neko stāstījusi par viņu toreizējo saskatīšanos un abpusēju patikšanos? Arī kāda skuķīte, kas vēl nebija labas vasaraudzēšanas gadus un kas, acīmredzot, bija šai ģimenē visjaunākā meita, augšas istabā līdz ar māti atrazdamās, smaidīdama vien tik uz Jēkabu paslepus skatījās ar sevišķi daudz runājošu un daudz zinošu skatu. Bet ilgi viņa nedabūja tur skatīties, jo māte drīz gāja ārā un sauca viņu arī līdz. Tā Jēkabs ar skaisto skuķi drīz bija atstāti vieni paši, un tā viņi tur divatā bija pavadījuši apmēram veselu stundu. Vieniem paliekot, viņš nebija varējis atturēties neņēmis viņas rociņu savā. Viņa arī to labprāt atļāva, un drīz viņš spieda abas viņas rokas gan starp savām rokām, gan arī sev pie sirds un pie lūpām. Kā pati no sevis viņa roka radās tai ap vidu, tad ap krūtīm, un kad viņš to pievilka sev ciešāk klāt, viņa nosēdās tam uz ceļa. Tad viņš bija pilnīgi paņēmis sev klēpī un auklējis, un viņa ar savām abām daiļajām rociņām apķērās tam ap kaklu. Un tad viņi bija skūpstījušies: ar roku skūpstīšanu iesācis, tad pārgājis uz viņas sārtajiem vaidziņiem un beidzot uz vēl jo sārtajām lūpām. Un viņa bija viņa skūpstus atbildejusi, pirms gan drusku atturīgi, bet bija kaislīgi viņu skūpstījusi — tik kaislīgi, ka Jēkabam vaigi dega un ausis svila.

Divi reizi viņi bija tikuši traucēti: vienreiz ienāca māte, otrreiz vecākā māsa, bet abas iepriekš pieklaudēdamas pie durvīm. Kā Jēkabam likās, abas bija nākušas nedz kādā uzraudzības vai mātes rūpju nolūkā, bet tikai vienkāršas ziņkārības dzītas. Abas arī tūliņ bija atkal aizgājušas; mātai pat nekā neradās ko teikt, paņēma tik kādu grāmatiņu un gāja atkal atpakaļ, kamēr māte, Jēkabu uzrunādama par jaunkungu, laipni smaidīdama atgādināja tam, lai viņš jel dzerot savu limonādi. Pie durvīm pieklaudējot, Ella katru reizi bija uzcēlusies viņam no klēpja, bet tiklīdz ienācēja izgāja atpakaļ un Jēkabs izstiepa savu roku pēc viņas, viņa sēdās tam atpakaļ klēpī, un skūpstīšanās un mīlināšanās sākās par jaunu. Beidzot Jēkabs bija uztraucies, ka laiks doties mājup, un Ella bija piedāvājusies līdz upei viņu pavadīt, jo neesot šodien vēl bijusi peldēties un gribot to izdarīt tagad, uz vakara pusi. Kamēr Jēkabs pirka kriņģeļus, viņa pasauca no kaimiņu sētas kādu draudzeni, un nu visi trīs gāja uz upes pusi. Nonākot pa taku pie upes, kur Jēkabs gribēja atvadīties, Ella teica: — Kā? Jūs tūliņ steigieties projām? Vai tad negribat redzēt mūs peldamies un mazgājamies? Vai mēs jums tik vienaldzīgas, ka nemaz negribat mūs tuvāk aplūkot? Protams, tur kur mēs ģērbjamies im mazgājamies, jūs klāt nedrīkstat būt; bet soļu trīsdesmit, četrdesmit varat skatīties. Tas pēc likuma atļauts. Pēc tam mēs jūs vēl kādu gabalu pavadīsim, un tad ejot varēsiet dot savu spriedumu, kā mēs kuŗa peldam un kuŗa no mums būs jums labāk patikusi.

Šos pēdējos vārdus viņa bija izrunājusi, blēdīgi smaidīdama un it kā ar mazu irōniju, jo viņas draudzene bija stipri neskaista.

Jēkabs apjukā un nezināja acumirkli ko darīt: iet projām vai palikt stāvēt. Nezināja arī, ko uz savādo uzaicinājumu atteikt. Viņš pat nezināja un nevarēja iedomāties, kas tas par savādu iikumu, par kuŗu Ella bija runājusi. Kur gan tāds likums atrodas? Vai kādā grāmatā par smalku un pieklājīgu uzvešanos, kādas nebija vēl nevienas lasījis, lai gan zināja, ka tādas ir? Jeb tāds likums atrodams varbūt talmūdā un tādēļ tikai žīdu ticības piederīgiem pazīstams? Jeb vai skuķes pašas varbūt tādu likumu izdomājušas? Jeb tās vienkārši viņu joko?

Par savu nezināšanu viņš sajuta sevī it kā kaunu un jau baidījās, ka skuķes varētu sākt par viņu zoboties. Bet viņas to nedarīja. Ella tikpat vientiesīgi, sirsnīgi, tikpat mīlīgi padevīgi un tikpat atklāti un nevainīgi raudzījās viņam acīs kā līdz šim, bet ko otra skuķe par viņu domāja, tas viņam bija vienaldzīgi. Tomēr viņš nebija ar sevi skaidrībā, ko darīt: palikt tur stāvot un skatīties, kur skuķes peldējas, jeb iet projām. Viņā ieaudzētās tikumiskās jūtas un parastais pieklājības jēdziens skubināja viņu darīt pēdējo, lai gan negribējās dot Ellai iemeslu domāt, ka viņa tam būtu vienaldzīga un ka viņš nevēlētos redzēt visu viņas daiļo augumiņu. Nebūdams ar sevi skaidrībā, ko darīt, viņš kā kavēdamies izvilka pulksteni iz kabatas un skatījās laiku.

— Drīz jau būs astoņi, — viņš, kā sevī runādams, noteica, kad uz lielceļa, kalnā paskatīdamies, ieraudzīja kādu braucēju braucam lejā.

— A! Man brauc pretī. Tas ir mūsu zirgs, es pazīstu jau pa gabalu, — viņš teica.

Un tiešām, piebraucot tuvāk, izrādījās, ka braucēja bija māte. Ātri no skuķēm atvadījies, viņš steidzās uz ceļu tai pretī, lai tā nepabrauktu gaļām.

Tā viņš no neveiklā stāvokļa gluži negaidot bija laimīgā kārtā ticis vaļām.

Viņi ar māti brauca tālāk — līdz stacijai, savākt tur atstātās mantas. Braucot māte stāstīja, ka mājās vīrieši visas šās dienas pūlējušies ar papuves uzaršanu, kuŗa, lietum ilgāku laiku nelīstot, āodien esot varen sakaltusi, un tā tad bendējot ir zirgus, ir cilvēkus, bet ilgāk gaidīt, līdz lietus uznāks, negribējuši, jo kad būs iesākusies siena pļauja, tad papuvi art nebūs vairs laika. Tēvs arī pūloties tur līdz: Indriķim ar divzirgu arklus aŗot, dzenot zirgus. Tā iznācis, ka viņai bijis jābrauc. To viņa tad arī darījusi ar veco ķēvīti, kuŗa stipram darbam maz vairs derīga. Ceļā iegriezusies Upeniekos atdot tapināto šķietu, negribējusi Upeniece bez palaunaga laist viņu projām, un, kamēr tad palaunags paraudzīts un kamēr ēdušas un vēl parunājušas, nokavējusies, un tā nu iznācis tik vēlu, kā pati nemaz nedomājusi.

Kad Jēkabs ar māti pārbrauca no stacijas mājās, bija jau pāri pusnaktij, un mājinieki visi bija jau noguluši. Tikai tēvs radās viņus pie sētas vārtiem gaidot. Vārtus atceldams un zirgu nojūgdams, viņš stāstīja, ka Maiga dikti gribējusi brāli sagaidīt, un lēti negājusi gulēt, bet, nevarēdama sagaidīt, aizmigusi savā gultelē tāpat ar visām drēbēm.

Plušķis, kas viņiem jau labu gabalu bija skrējis pretī, laipnīgi laimīgs lēkāja Jēkabam apkārt, dažādi izrādīdams savu prieku par necerēto sastapšanos pēc tik ilgas neredzēšanās.

Tā kā šovakar pirts bija kurināta, un tēvs stāstīja, ka atdzisusi vēl nebūšot, jo gara bijis ļoti daudz, tad arī Jēkabs aizgāja nopērties un tikai pēc tam likās gulēt.

Pēc krietnas nopēŗšanās un tik vēlu aizejot gulēt, viņam tad arī bija vareni salds un gards miegs bijis: ne vienreiz viņš nebija pamodies, un, kad beidzot pamodās, tad saule jau pa čukuru, kā arī pa mazo jumta lodziņu spīdēja iekšā.

Nomodā gulēdams, viņš tagad pārdomāja vakarējā notikumu gaitu, visus sīkumus atcerēdamies, ko Ella bija teikusi, kā izturējusies, kā uz viņu skatījusies un kā ar viņu bucojusies.

Visu to atceroties, viņam sirds pukstēja tik aumalīgi strauji, un viss viņš notrīcēja saldi tīksmīgā sajūsmā. Uz krūtīm sametinātās rokas viņš spieda ciešāk sev klāt, it kā gribēdams sev sirdī bangojošās prieka un laimības jūsmu jūŗas viņus ar varu spiest atpakaļ.

„Ja, cik taču cēla ir satiksme ar skaistām, mīļām, tīkamām un labām sievietēm, un kāds prieks un kāda laimība ir viņas mīlēt un kļūt no viņām mīlētam!” Viņš sevī domāja. „Kādu veselu neizsakāmu prieku un nepazītas laimības vētru viņas spēj modināt vīrieša sirdī un sacelt viņa jūtās!” Līdz šim viņš, lasot skolā klasiskus un citus sacerējumus, kuŗos dzejnieki tēlojuši mīlestības brīnišķīgo spēku un varu un to augsto uzpurēšanās spēju, uz kādu viņas sajūsmināti cilvēki gatavi traģiskā gadījumā iet pat nāvē, — viņš visu to bija turējis par dzejnieku iedomu pārspīlējumu, par neticamu lietu. Tagad nu viņš ticēja mīlestībai, ticēja viņas visvarenībai. Nu viņš saprata, ka Ofelija nelaimīgā mīlestībā varējusi zaudēt prātu, ka Romeo un Jūlija varējuši labprātīgi un ar tādu

aizrautību doties nāvē, kad tie viens otru domājuši par mirušu. Nu viņš saprata, ka mīlestība var pacelt cilvēka dvēseli augstu, var tai iedot spārnus lidot pār mirstīgās cilvēces bēdu un nīcības ieleju prieka, laimības un nemirstības augstumos; var tai dot tādu ciešu apņemšanos, tādu pašai dziedību, tādu gatavību uz cēlu un augstu, kāda bez tās nav domājama. Ko viņš, piemēram, nebūtu spējīgs darīt savas Ellas dēļ, ja tai draudētu kāds ļaunums! Un cik laimīgs viņš būtu, kad varētu tai par patiku darīt ko labu un cēlu! Bet cik nelaimīgs viņš justos, ja tai notiktu kas ļauns un nespētu tai līdzēt! Jeb ja viņam nebūtu vēlēts vairs ar to satīties, redzēt tās daiļo augumiņu, raudzīties tās skaistajās, mīlīgi burvīgajās acīs, kuŗas ap viņu kā glaudīt glaudās un kuŗu siltumu viņš tagad vēl juta sev sirdī un dvēselē; vai nedzirdēt vairs tās jauko balstiņu, — nē, tad viņam nebūtu vairs uz dzīvi nekādas īstas patikas, nekāda prieka uz kaut jebkādu cenšanos. Turpretim tagad — kāds prieks, kāda patikšana viņam uz dzīvi un darbu, kādu drosmi un pašpaļāvību viņš jut sev sirdī, visu varēt, visu iegūt! Jā, kas gan viņam varētu būt neiespējams, kad šī daiļā, labā zeltenīte viņu mīl? Kāda neizsakāma laimība būt tai tuvumā! Ak, kā viņš apskauž tos laimīgos, kas dzīvo tai tuvu, katru dienu to redz, dzird viņas balsi! Cik neticami ātri bija aizskrējusi tā stundiņa, ko kopā ar to pavadījis, sarunājoties un mīlinoties, — vārdu sakot, vienam par otru un gar otru priecājoties. Tagad viņam pašam brīnums, ko viņi vairāk nekā stundas ilgā laikā varējuši sarunāt. Bet, ja vēl viņi satiktos, droši vien atkal netrūktu ko runāties un kaut arī daudz ilgāk būtu kopā. Viņš mēģina tagad atcerēties, par ko tad viņi visu laiku īsti runājuši. Protams, neko sevišķu, — visvairāk tik paši par sevi. Viņa tam vaicājusi, kā iet pa skolu, kuŗā klasē viņš ir, kādas mācības viņam vislabāk vedas, kādi viņa visvairāk iecienītie dzejnieki un rakstnieki, kā viņam patīkot Heines dzejoļi, vai bijis jau kādreiz iemīlējies un kādas viņam labāk tīkot, — brunetes vai blondīnes, un tamlīdzīgi tālāk viņa to bija izvaicājusi, savukārt atkal viņam pastāstīdama, ka viņas īstais vārds esot Raēle, bet māte un māsas, viņas vārdu noīsinādamas, saucot viņu par Ellu. Skolā viņa gājusi Šauļos meiteņu ģimnazijā, bet nobeigusi tikai ceturto klasi. Vairāk māte nelaidusi, — teikusi, kad vecākai mātai pietika ar trim klasēm, tad viņai pietikšot ar četrām. Vāciski rakstīt bez kļūdām vēl nevarot. Kad nu vajadzēšot rakstīt viņam vēstules, tad lai nesmeļoties par daudzām kļūdām, kādas būšot viņas vēstules.

Par šādiem un tamlīdzīgiem niekiem un sīkumiem bija turpinājusies visa viņu saruna. Vārdus mīlestība un mīlēties viņi gandrīz nemaz nebija pieminējuši, un tomēr viņš bija to iemīlējies uz pirmo redzējumu un nešaubījās ne brīža, ka arī tā mīl viņu tāpat. Tādēļ, ko gan par to vēl runāt — vaicāt un atbildēt, par ko paši pilnā skaidrībā? Kā kāda neredzama, neizprotama vara viņu vilktin vilka pie šīs meitenes. Jau ar pirkstu galiem vienam pie otra pieduroties, viņiem rokas, kā saka, liptin lipa kopā, un kad viņa bija izvilkusi savus maigos, daiļos pirkstiņus viņam no sauļas, vai nu uzceldamās no klēpja un atiedama nost, vai arī tikai matus, vai pie apģērba sev ko sakārtodama, tad viņam bija licies it kā kas pietrūkstam, un viņš katreiz tūlī bija aicinājis atkal viņu sev klāt, tieciet pēc viņas rociņas, ņēmis to atkal savējā. Vēl tagad viņš juta viņas rociņu sev sauļā, vispār viņas mīlīgi tīksmīgo augumiņu sev tuvumā.

Viņš piemiedza uz brīdi acis, lai garā dzīvāk redzētu viņas tēlu, viņas seju, viņas acis. Viņš mēģināja savā atmiņā saukt atpakaļ un sadzirdēt arī viņas jauko balstiņu, un, kad šķita, it kā būtu dzirdējis viņas vārdu, vai smieklu skaņas, viņam saldi tīksmīgās trīsās ietrīcējās visas dvēseles stīdziņas, saviļņojās visdziļākās jūtas.

Jā, viņš bija iemīlējies, iemīlējies pirmoreiz un tik dziļi, un patiesi, un kā viņam tagad šķita, tā būs viņa mūžā pirmā un pēdējā, — viņa vienīgā mīlestība. Ka viņš vēl kādu citu varētu tā mīlēt, to viņš nevarēja iedomāties. Bet kālab viņš iemīlējies taisni šo skuķi? Viņš taču bija redzējis ir uz zemēm, ir pilsētā daudz skaistu jaunavu un meiteņu, uz dažu no tām viņš bija gan ar patikšanu noskatījies; bet tas bija viss. Neko sevišķu viņš pie tam nebija jutis un iemīlējies nebija nevienā. Bet šinī tā uzreiz un tik dziļi, un nopietni, ar tādu sajūsmu. Kamdēļ tā, viņš sev vaicāja. Tā tad

laikam ir gan un pastāv kāda neizprotama, slepena vara, kāds nezināms spēks, kas divas būtes savstarpīgi pievelk, saista un vieno, — kāds spēks, kāda vara, par kuŗu dabas zinātnes un visi pasaules gudrie nekādus pierādījumus vai tuvākas ziņas nespēj dot, bet kuŗu tikai atsevišķas sirdis savās reizās jūt un par kuŗu dzejnieki jau kopš gadu tūkstošiem dzejojuši un visas tautas visos laikmetos dziedājušas un dzied savas jaukākās dziesmas.

Bet kas notiks ar viņu mīlestību? Vai viņi apprecēsies? Ak, par to viņš tikpat kā nemaz nebija vēl domājis. Tas gan reti kur bija dzirdēts, ka kristīts apņēm žīdieti. Vismaz, ka to būtu darījis kāds šāds cilvēks, viņš nekad nebija dzirdējis. Bet lai! Kad viņš būs izstudējis, tad jau viņš starp zemniekiem vairs nedzīvos — vismaz pats nebūs vairs zemnieks — un viņam uz zemnieku ierašām nebūs vairs jāskatās. Tad viņš arī varēs precēties pretim visām parašām. Bet kad tas viss notiks? Laikam ne ātrāk kā pēc kādiem desmit gadiem: pāris gadu vēl ģimnazijā, tad jāstudē, jādabūn vieta, — vai pa tik ilgu laiku Raēle netiks par vecu? Nē, nav domājams. Tagad viņai sešpadsmit gadu, un ar divdesmit seši gadi sievietei nav vēl savam ziedu laikam pāri. Ja tik Raēle tik ilgi uz viņu gaida. Bet kamdēļ domāt par tik tālu nākotni un nevajadzīgi rūgtināt savus priekus ar šaubām un bažām! Labāk priecāties pilnā mērā par tagadējo mīlestības laimi, neko daudz nedomājot par tālo, nezināmo nākotni. Viņa Raēle, viņa Ella ir tik skaista, tik mīļa un laba — ko tur bēdāt par nākotni!

Dažs viņam pie Raēles gan ir mīklains, labi nesaprotams, vismaz savāds. Piemēram, uzaicinājums skatīties, kur tā peldēšoties. Bet varbūt viņa to nemaz nebija domājusi nopietni, un, ja viņš tiešām būtu palicis tur skatīties, varbūt tā būtu sākusi smieties par viņa lētticību un viņu jauki izjokojusi. Bet, ja viņa arī patiesi visu to nopietni domājusi, kas tad tur īsti bija tik nedzirdēti savāds? Laikam tā ir tāda ieraša vietējiem žīdiem, ka no zināma attāluma jaunekļi un jaunekles drīkst vieni otru redzēt dabiskā būtībā. Kādas gan katrā apgabalā savādas ierašas! Piemēram, pirts ziņā pat. Pašu novadā gan vīrieši ar sievietēm pēdējos gados vairs pirtī neejot kopā, bet, ja kādās mājās reizām to darot — tādos vakaros, kad pirts vājāki kurināta un maz gara, tā ka pāršanās pa divi lāgi neiznāk, tad vismaz nodzēšot uguni un peņoties pa tumsu. (Tā viņš bija dzirdējis runājam.) Bet Aizventē, kā no turienes ienākuši gājēju ļaudis stāsta, vēl līdz šo baltu dienu pastāvot vecā ieraša visiem kopīgi iet pirtī, un tur tad uguns gaismā vīrieši ar sievietēm reizā peņoties — tik veci, kā jauni. Un ne vien mazajās zemnieku pirtīnās, kur iet tikai vienas mājas saime, bet arī lielajā muižas pirtī, kur peņas visi muižas ļaudis, sākot ar vaģari un moderi un beidzot ar cūku mergu. Jēkabs atceras, ka reiz pie viņiem bija kāds balamutīgs aizventnieks par puisi. Tas bija teicis: viņš nesaprotot, kā un kur cīrulniekos puīši, gribēdami precēties, var meitas tuvāk apskatīt, vai šīs atkal puīšus, kad neiet visi reizā pirtī.

Jā, ierašas dažādos apgabalos dažādas, un pēc tām ko lemt par kādu atsevišķu cilvēku būtu nepareizi... Gudri spriež sevī Jēkabs. Tomēr, lai kā būdams, daudz kas viņam ir un paliek neizprotams ne vien pie pašas Ellas, bet arī pie viņas mātes un māsām. Kā gan izskaidrojums, ka tās tā sargājās viņus traucēt un visu laiku atstāja viņus vienus pašus? Tāda vaļas uzļaušana tik jaunai skuķei no mātes puses viņam vienkārši nesaprotama. Un cik laipni šī māte bija no viņa atvadījusies, ne vien atļaudama Ellai viņu vadīt, bet arī viņu uzvaicādama, kad atkal atnākšot. Vai šāda izturēšanās uzskatāma par zināmu vājību, kāda piemīt dažām mātēm, kas mīl lepoties ar to, ka viņu meitenēm jau visai jauniņām ir savi cienītāji? Jeb vai māte jaunās dienās pati varbūt bijusi visai vēlīga uz vīriešiem un tādēļ nu arī meitenei neliedz to, kas pašai labi patīcis?

Nē, mātes izturēšanās viņam neizprotama. Bet te viņam iesaujas prātā, ka arī viņš pats sevi vairs labi neizprot. Iemīlēšanos skolas gados viņš allaž bija uzskatījis par nepiederību, pat nepieklājību, un, kad bija dzirdējis biedrus stāstām par pazīšanos un satikšanos ar ģimnazistēm vai citām kādām jaunkundzēm, tad viņš tādās sarunās nemaz neklausījās, bet, kad biedrus redzēja ar skuķēm pastaigājamies, tad, galvu izcēlis, lepnī gāja gaŗām, nelikdamies tos nemaz redzam.

Tā viņš bija palicis bez jebkādas pazīšanās ar „skaisto dzimumu”, kā citi zēni dēvēja meitenes, starp kuriem dažam bija ne vien sava paziņa un draudzene, bet citam pat jau līgava.

Un nu arī viņam sava līgaviņa, un jau veselu stundu viņš nekā cita nedomā kā tikai par to. Ak, kā viņš pārvērties! Pats kļuvis sev par neuzminamu mīklu, — kā lai viņš spētu vēl uzminēt to, kas tam pie citiem šķiet savāds, neizprotams?

Te viņu iztraucē dziesmas dziedāšana. Ai, jā! Šodien ir svētdiena. Kaudamies ar savām mīlestības domām, viņš to pavisam piemirsis. Citi skaita pātarus...

Ātri viņš šāvās augšām, žigli uzrāvās drēbes un steidzās zemē.

Saule bija jau augstu un spīdēja spoža, tā ka viņam, nākot no krēslainās klēts augšas, acis apžilba. Ejot basām kājām pa zvirgzdaino, olaino pagalmu, kāju apakšas kņud un it kā baidās cietāk uzmīties, jo stipri jau atradis no agrākās dzīves, kad caurām vasarām gājis basām kājām ne vien ganos, bet arī pie darba, pat pa rudzu rugāju.

Pie akas gaŗajā silē ūdens lopu dzirdīšanai. Steigšus viņš tur nomazgājas muti, noslaukās krekla piedurknē un tad dodas iekšā pie pātariem.

Dziedāšana pa tam apklususi, un, kad viņš paveŗ durvis, redz visus piecēlušos un skaitām no galvas pazīstamo dziesmu, ar kuŗu viņu mājās katreiz nobeidz dievkalpošanu. Tēvs skaita papriekš un diktāk, it kā visiem pāri, māte smalkākā balsī viņam līdz, citi klusāk, bet steigdamies, lai nepaliktu iepakaļ. Patlaban skaita pēdējo pantu:

Tev, svētais Gars, mēs pateicam,
Kas tavus vārdus klausījām;
Dod mums tos sirdī paturēt,
Tiem vārdiem darbos atspīdēt.
Alēlujā! Gods Dievam dots!
Tev pieder slav' un mūžīgs gods.

Teicienu par vārdu atspīdēšanu darbos vecais Stīpnieks, laikam atgādādamies savu kristīgā nama turētāja pienākumu, nosaka ar sevišķu sparū, it kā gribēdams jo cieši likt pie sirds, ka vārdi bez darbiem nekur neder un ka tādēļ jācenšas vārdus pārvērst darbos.

Savējie un saime arī šķietas saprotam tēva un saimnieka domas, jo visi tie saskatās ar viņu vēŗīgi un sirsnīgi, it kā viņa domām pievienodamies.

— Tu nu, dēls, paliki bez pātaru, — runā tēvs, pats pēdējais āmen noteicis un brilli noņemdams, kamēr Jēkabs sasveicinās ar Indriķi un saimi. — Mēs jau nokalbījām visas rīta lūgšanas, un Indriķis gaŗo sprediķi no lielā Manceļa kā rantīt norantīja. Es gan būtu vēŗējies tevi dzirdēt sprediķi lasām, — Indriķis jau lasa vienmēr, kopš man acis sākušas mesties tumšas. Nākošsvētdien nu būs tava reize.

— Sprediķi, ja gribat, tēv, lasīšu katru svētdien, kad būšu mājās, — atrunājās Jēkabs. — Bet mācītājs no manis gan neiznāks, kā jūs ar māti domājat. Vēŗ vakar zīmēšanas skolotājs man atgādināja, ka es esot varens zīmētājs, sevišķi plānu zīmēšanā, un ka man vajadzētu studēt par inženieri. Arī man pašam uz šo arodu visvairāk nesas prāts.

— Tā, dēls, tava vaļa. Uz ko tev vairāk nags, to mācies. Redzēt tevi par mācītāju, tā gan būtu ir mana, ir mātes vēŗēšanās. Bet kad tev pašam ir cenšanās vairāk uz kādu citu lietu, tad tas ir Dieva prāts.

— Brālīt, mīļais brālīt! — pārtrauca sarunu starp tēvu un Jēkabu Maiga, spēŗi ieskriedama istabā un mezdamās pēdējam kaklā. — Jau vakar vakarā nedabūju tevi redzēt un nu atkal tik pati pēdējā varu tevi apsveicināt: man bija jāstāv pavardā un jāmaisā katls, lai nepieverd biezputra. Kāda tev bija guļa, brālīt? Es to biju taisījusi.

Atbildes nenogaidījusi, skuķe izskrēja atkal pavardā un tūliņ ienāca atpakaļ, nesdama pilnu bļodu lielu vēžu.

— Redzi, mēs pagājušo nakti bijām vēžot. Uz kod nu, brālīt, tu vēžus neesi dabūjis, — viņa aicināja, priecīgi lūkodamās Jēkabam acīs. — Šovasar pilskalna strautā brīnum pulka vēžu. Sarunājām vakar ar Paipalu un mūsu gana zēnu, un kad viņš lopus bija pārdzinis, visi devāmies uz meža strautu. Viņš jau iepriekš bija ganos kaut kur atradis nošautu vārnu, no tās dabūja smerdes, ko uzsiet uz ķeselēm. Pie šīs ēsmas vēži varen nāca, — tīri kā govs pie ēžas. Arī Paipala dabūja kādu dvālekts tiesu. Šos divus lielos viņa deva tev. Redzi, es nebiju vis nogulusi, tev pārbraucot, tikai pieteicu tēvam, lai tev nesaka, ko mēs darām.

Brokasti ēdot, tēvs ieminas:

— Zini ko, Jēkab? Šodien mēs divi brauksim baznīcā. Ar veco ķēvi vakar cits nekas nav darīts kā tikai aizbraukts tev pakaļ. To var likt arī šodien ilksīs. No baznīcas aizbrauksim zaļumos. Šodien pie mums atkal zaļumu svētki tāpat kā pērn. Un es tādos svētkos nekad neesmu bijis.

— Kas nu, vecais, vai prātā esi apjucis? Tēvs pats vedina bērnu uz blēņām! Kur tas dzirdēts? Vai liksi puišeli mierā! — Stīpniece saka dzīvi un dzedri, it kā rādamās. — Lai puišelis, no baznīcas pārbraucis, palasās grāmatu, apskatās lopus un dārzus, vai atkal visi apstaigāsim druvas. Puišelis nekur vēl nav neko apskatījis, jau rausi viņu projām. Un kur? Uz krūmu ballēm! Neba tur var ko derīgu mācīties, — tik niekus un blēņas. Ne es tādās ballēs esmu bijusi, ne man tādas rūp.

— Kuš, māt, tu neko nezini, — nosaka tēvs, mierīgi turpinādams ēšanu. — Jēkabs pie grāmatām atsēdējies visas dienas. Nav viņam nekāda vajadzība vēl svētdien to darīt. Pēc baznīcas abi brauksim zaļumos. Viņam vajadzīgs pavaļoties un ļaudis apskatīties. Drēbes tagad arī jaunas uzšūtas, un laiks jauks.

— Kur būs šoreiz zaļumi? — ievaicājās Jēkabs. — Vai atkal Cienmātes kreklā?

— Nē. Barons tur vairs nevēlēja: vai nu tās pašas kalpu zemes prāvas dēļ jeb tur citas kādas aizgaites, bet vēlēt nevēlēja. Aizviņu nedēļ pagasta namā pēc vietnieku sapulces bija liela spriešana svētku vietas dēļ. Skrīveris ar Silarāju tie rīkotāji un griežas pie saimniekiem ar vaicājumu, kam būtu brīvs klajums kādā jaukā vietā. Nav nevienam! Silarājam pašam būtu vieta tam tikram, bet Silarājs muižai parādā pavasaļa maksu un baidās, ka kungs nesāk parādu piedzīt, ja taista savā tiesā tādas balles, kas kungiem nepatīk. Laumēs būtu arī laba vieta, bet Laumis baznīcas vīrs: bail, ka neaizdod mācītājam dusmas, darīdams to, kas muižai nav pa prātam. Kūlaszaķis, gribēdams kungiem spītēt, piesola gluži par velti līdzeno klānu savās Kūlas pļavās, kur zāle tā kā tā neaug. Bet kaimiņi stāsta, ka Kūlas klānos jau kopš gadiem levirtis aplam daudz lapseņu, tā ka nedz paši varot tur godīgi ieiet, nedz lopus iedabūt. Kūlaszaķis gan solījās lapseņu pudurus izsvilināt, bet rīkotāji uz to neielaidās: sak, sadzels zirgus, sāks trakot, notiks vēl nelaime, ka pēc ne samaksāt vien nevarēs par visu ļauni, kas būs nodarīta. Arī ballenieki var uzdancot lapseņu punduriem virsū. Jaunkundzes skries, bēgs un kliegs, — izjuks visa balle. Beidzot Paventnieks atvēlēja savu līča pļavu Ventmalē, tā saukto Dieva dārzu, solīdamies to priekšlaikus nopļaut un sienu novākt.

— Kā, māt, būs ar pusdienu, ja viņi brauc tiešām no baznīcas, — vaicāja Maiga. — Vai nevajadzēs iedot ko līdza?

— Būs jābāž maizes kule, kā jau ceļa vīriem, — labprātīgi pazobodamās nosaka māte.

— Sviesta maizi ar sieru un dažus vēžus patiesi var iedot līdza. Es sataisīšu un ielikšu sēdekļa kastītē. Vai gribēsi, brālīt?

— Kā tu, māsiņ, izdarīsi, būs labi. Tu jau arvien visu zini, ko un kā vajag, — atbild Jēkabs, noglaudīdams Maigai galvu.

— Mēs varam iztikt arī bez līdza ņemšanas, — saka tēvs. — Vai nu par savām pāradesmit kapeikām nedabūsim ko iekost? Varam ceļā iegriezties arī viesos pie maniemiem radiem — Ezerniekos. Tur mūs uzņemtu diži un liei.

— No kuŗa laika tad tu sācis ar Ezerniekiem radoties? Līdz šim, pāri pusmūŗa nodzīvodama, nebiju nekā dzirdējusi par tādu radoŗanos, — tā māte, brīnīdamās un ar nepatīkŗanu.

— No kuŗa laika, tu gribi zināt? — tēvs, jau paēdis un tabaku bāzdams pīpā, vaicāja gaŗi un it kā kavēdamies un sevī ko domādam. — No kuŗa laika? No tā laika, kopŗ man sācis labi klāties: kopŗ man izauguŗi braŗi dēli un kopŗ esmu par pagasta vietnieku, nevis vairs kā agrāk no kalpu kārtas, bet no saimnieku vidus. Tiesas namā, miestā, pie baznīcas, vai citur, kur ar Ezernieku satiekos, katru reiz parunājamies kā rads ar radu: ne tikai par sējas un lopu stāvokli, bet arī par bērniem. Man iet dēls, viņam meitas pilsētas skolā, — abiem vienāda darīŗana, vienāda runa. Un ar veco Ezernieku, kad sanākam kur kopā, visu tad pārrunājam: gan par Zevastopeles kuŗa laikiem, kad te baŗķieŗi un kalmuki jāja cauri uz jūrmali, gan par citām lietām. Mums brīnum satek valoda. Viņŗ jau pāra reiz ieminējies, ka mēs varam par jaunu saradoties, ja savus zariņus salaiŗam kopā: man esot krietni dēli, viņu jaunajiem augot meitenes. Ko var zināt! Ja Indriķim vai Jēkabam kāda no viņu meitenēm iepatīkas, tur var dienās kas iznākt. Ezernieki ir turīgi cilvēki, tur nāks krietns pūrs.

— Nu, neiekāro sveŗu mantu! — atteica māte dzedri un strauji, pati pēkŗŗi sagriezdamās krēslā sānis. — Ezernieki un Stīpnieki — tās ir divas pavisam savādas saimnieku ŗķiras: viņi: — bagāti saimnieki, apsūnojuŗi no tēvu tēvu laikiem, mēs — no kalpu sētas cēluŗies, mazi saimnieki, tukŗinieki. Tur nekāda radoŗanās nevar iznākt. Jēkabam brūte diezin kāda zariņa galā vēl līgojas: viņam vēl tāls ceļŗ priekŗā, līdz varēs sākt skatīties uz meitenēm. (Jēkabs pie ŗiem vārdiem jūt sev ausis silstam un vaigus sarkstam.) Bet Indriķis uz tādām pilsētā skolā gāŗējam, kas ieraduŗas pāri azaida laikam lidināt pa gultiņu un no darba atraduŗas, nevar domāt. Vai tādām tiks brist dubļus, laidarā vai druvā iet? Ko sētu cilvēks iesāks ar tādu lutinātu lellīti? Stīpnieki nav nekāda pusmuiŗa, kur var līdz kuŗu kuŗajam gulēt, ilgi jo ilgi rotāt pa istabu, pastaigāt pa sētu un būt saimniece. Te saimniecei jāŗrādā par divi kalponēm un vairāk jāskrej rikŗis, nekā jāiet soļus. Tik tāds cilvēks, kam, kā saka, ir laba apgrīŗanās, var ŗe būt par saimneci, — nevis kādu skolu luteklīte.

Kalpone Oŗa, kas patlaban vāŗa galdu zemē, pakampusi tukŗu ŗķīŗju stirpu ar karotēm vienā padusē, bet otrā rokā satvērusi bļodu ar atlikuŗo biezputru, tecīņus devās pa durvīm ārā, iztapīgi mīlīgā balsī iesaukdamās:

— Māt, lai Maidzīte nemaz nenāk pavardā: es rīkus nomazgāŗu un noslaucīŗu viena pati; viņa var viesēt ar brālīti.

Indriķis ierunājās:

— Es aizieŗu pasiet zirgus ganāmā āboliņā uz priekŗu un pārvedīŗu ķēvi, bet jūŗ divi sataisaties uz braucienu. Tu, Jēkab, uzvelc jauno uzvalku: gribu redzēt, kā tev stāvēŗ pēc mana mēra ŗūdinātas drēbes. Man stāv brīnum denkti.

Kamēr Jēkabs kambarī uzģērbjas jaunajā uzvalkā, tēvs ar māti turpina uzsākto sarunu.

— Der Indriķim vai neder Ezernieku meitenes, vajadzēs Jēkabam vai nevajadzēs, būs viņas nācējas vai ne, — to, māt, tagad Dievs, saulīte vien lai labāki zina. Bet saieties ar Ezerniekiem — tik veco, kā jauno — man patīk, jo mēs labi satiekam, un rads paliek rads. Kālab mēs, ja gribam, nevaram ceļā uz zaļumiem iegriezties pie radiem? Lepnam neklājas cilvēkam būt. Pazemība sētu cilvēkam labāk piestāv nekā diŗība. Ar savu pazemību es eju caur zaļu Dieva zemli.

— Pazemība ir laba, bet ar savu pazemību lepoties un tīŗi nest to citiem rādīt — arī nav nekāda gudrība. Katram pašam jāzin, kur savu reiz jābūt pazemīgam, kur ne. Ja gribi, vari Ezerniekos jau kaut kad iegriezties, kad tev ceļŗ uz to pusi; bet tagad nebrauc un puiŗeli līdz tur nevaŗā: izskatītos tā, it kā tu, ar viņu lepodamies, gribi viņu visur vest un rādīt. Kas viņiem kāda daļa gar mūsu Jēkabu? Viņiem savi prieki, mums savi, — māte noteica lēni, bet nopietni.

— Nu, māt, ja tu negribi, nebrauksim jau, nebrauksim. Es jau nepastāvu uz tam, es tik tāpat smejos. Tu nekā nesaproti.

— Tā jau ir: nekad es nekā nesaprotu, nezinu. Tu vien visur tas viszinis. Bet dari tik ikreiz tā, kā es, tā neprašā un neziņa, saku, tad bus labi diezgan.

Kad zirgs bija iejūgts, un Jēkabs jaunajā uzvalkā iznācis sētā, tad visi nevarēja nopriecāties, cik tas viņam labi stāvēt.

— Pērn tev Indriķa drēbes nebija vēl īsti laikā, bija vēl drusku par vaļīgām, — māte skatīdamās priecājās. — Bet, re, nu tev pēc viņa mēra šūtās ir pašā laikā. Ja tu nu vairāk neaugtu, tad turpmāk vienmēr varētu abiem šūt pēc viena mēra un varētu vilkt viens otra drēbes.

— Bet, māt, diezin, kad man tavas kurpes būs laikā? Varbūt vēl ne pēc trīs gadi vai vēl ilgāka laika. Tad mēs, katra savu svētdienu iedamas baznīcā, varēsim iztikt ar vienām kurpēm, — runā Maiga starpā.

Ir tēvs, ir māte saprot meitenes žēlošanos, pirmās kurpītes viņa jau aizpērn nonēsājusi un nu jau pāris gadu tiek ar pastalām vien. Bet māte viņu klusi priecina: varbūt uz rudeni varēsot iegādāt jaunas kurpes.

Kad Jēkabs savu ģimnazista cepurīti, kas bija palikusi uz klētsaugšas, nonesis noputināja un uzlika galvā, nostumdams to drusku uz vienu ausi, tēvs, lepnā labpatikšanā uz dēlu nolūkodamies, sevī sprieda: „Lai gan cepurīte stipri nodilusi, tomēr zelta svēdra apšūvumā spīd spoži un rāda, kas viņas nesējs tāds ir, un lai gan tikai vienkāršs pašauostas pelēkas pusvadmalas ģērbs, tomēr puisis tikpat snīdrs un denkts kā barona val mācītāja dēli, ja ne vēl pārāks.”

Pie tam viņu pārņēma tādas prieka, laimības un tēvišķas lepnuma jūtas, ka pats manīja sevi smaidām, bet, negribēdams to citiem izrādīt, pagriezās sānis un lūkojās pret sauli, it kā gribēdams šķaudīt, kā to arvien mēdza darīt, kad šķavas nāca, bet tūliņ nevarēja izšķaudīt. Tomēr šoreiz arī no skatīšanās pret sauli nekas neiznāca ar šķaudīšanu, tādēļ ka šķāvu patiesībā nemaz nebija.

— E, kad nevar izšķaudīt, nevar, — lai paliek! Šķaudīs citu reiz, kad būs vaļas. Brauksim, Jēkab! — tēvs iesaucās, sēzdamies ratos iekšā. Bet sevī viņš nodomāja: „Tas ir labi, ka neizšķaudīju pats savas domas, un tātd paliek taisnība, ka mans Jēkabs ir brašākais puisis starp brašajiem.”

3.

DIEVA DĀRZĀ

Cik jauki dzimtenes upju krastos! — Tēva un dēla prieks par iepazīšanos ar studētiem latviešiem. — Jēkabs top pazīstams ar Ezernieku Marutu. — Viņas domas par jauno skolas reformu. — Lauks ar acīm, krūms ar ausīm. — Pagasta avižu nozīme vietējā dzīvē.

Kad Jēkabs ar tēvu, zirgu novietojuši, devās uz zaļumu vietu, tur dzirdēja mūziku spēlējam, un izprieca gāja jau pilnā spēkā. Viņi ceļā bija iegriezušies gan ne Ezerniekos, bet kādās citās mājās pie attāliem radiem un dažas stundas tur pakavējušies, kādēļ arī zaļumos ieradās jau stipri pēc svētku sākšanās.

Jēkabs vispirms aplūkoja tuvāk pašu Dieva dārzu, par kuŗa jaukuniem bija dzirdējis, bet kuŗu redzēja nu pirmoreiz.

Tas bija prāvs līcis līdzenā Ventas krastā, ieslēgts vienā pusē no neliela priediena, otrā — no dažādiem lapu kokiem un krūmiem, kuŗiem līdzās un pa starpām auga apīņi un tirkšļi, vīdamies ap kokiem un krūmiem, pārsniegdami to galotnes un karādamies no turienes lejup, tā ka nokarājušās apīņu vītnes ar lielajām trijstūrainajām lapām un veseliem čunkuriem lielu zaļu spurdžu vietvietām izskatījās it kā mākslīgi ierīkoti nojumi un saules laikā deva tīkamu pavēni. „Var iedomāties, cik

te rudenim vajaga stipri smaržot, kad apīņi ienākstas.” Jēkabs sevī nodomāja. — Tā ka upe katru pavasari līci pārpludināja, tad viņā auga sīka, bieza un trekna zāle. Īsi nopļauts un nupat kā novākts, viss līdzenums izskatījās kā zaļš samta paklājs. No šī spilgtā zaļuma jauki attēlojās ziemeļu pusē slaiko priežu pelēkie vai rūzgani dzeltenie stāvi ar kuplajiem skuju vainagiem auggā.

„Nezin, kad, no kā un no kam šis jaukais līcis dabūjis savu vārdu,” Jēkabs domāja, „bet pietāvīgs tas viņam ir ļoti, jo tiešām te ir jauki kā Dieva dārzā.”

Kamēr dejojāji griezās pa līča zaļo klajumu, tamēr nedejojāji vai dejās nogurušie pastaigājās pa priedienu. Šur tur bija nolikti galdi ar soliēm. Jēkabs ar tēvu nosēdās pie kāda galda, no kurienes vienā pusē bija pārredzams dejas klajums, bet otrā pusē upe labu gabalu visā platumā. Viņas ūdeņi, taisni še pretim sprauzdamies starp stāviem plieniem un krizdami pār krāci lejā, čaloja un saulē mirdzēja un zibēja.

Jēkabs nogāja pie bufetes un atnesa pudeli kvasas; tēvs uzrīkoja pīpu, un abi tur nu sēdēdami nolūkojās dejojājos. „Cik jauki mūsu dzimtenes upju krastos un līčos, sevišķi vēl, ja tajos redz jautrus cilvēkus rotājamies un līksmojamies!” Jēkabs, sevī nopriecēdamies, klusi izsaucās.

Pienāca Indriķis ar jauno Radagaisu — agrāko Brammanišu Pēteri.

— Nu kā tad klājas pa jauno iedzīvi? Sen neesam redzējušies. Ciemiņi būdami, sagājāmie arvien un tā labi satikām. Bet nu nebiju ciemiņu redzējis, kamēr jaunajā vietā, — tā Stīpnieks, patīkami pārsteigts, bet tomēr it kā drusku apjucis uzsāka valodu.

— Nebijām vis redzējušies, — paklusi, kā sevī noņurdēdams, atteica uzrunātais.

— Kā stāv druvas? Lietus jūsu pusē lijis? — tā atkal Stīpnieks.

— Ir lijis vairāk lāgus, bet tik tā apgabalaini. Mēs savās mājās un tuvākie kaimiņi nevaram neko brēkt par lietu, kaut gan būtu varējis līt arī vairāk: bet turpat apkārtējos pagastos neesot lijis kopš agra pavasara.

— Kā tad ar lopiem? Labi atsdodas? Nesērgalā?

— Nē. Tikai viņreiz viena ālave aita atstāja. Citādi visi veseli.

— Bijušais Brammanišu Pēteris no izskata gan vēl gluži tāds pat kā agrāk, tikai iemauktus uzaudzinājis — pēc jauno bagāto saimnieku parauga; bet savā dabā iekas stipri pārvērties: senāk raudzījās jautri, bezbēdīgi, bet tagad izskatās tāds sadrūmis. Visa dižā bagātība, liekas, nav viņam nesusi nekādu laimi, — tā Jēkabs, noskatīdamies aizgājējiem pakaļ.

— Vai bagātība bez goda un tikuma var dot kādu laimi? Un kas tur par godu dzīvot ar citu sievu? — pieliecies dēlam tuvāk, Stīpnieks paklusu runāja. — Bez trīs gadi viņi nedrīkst precēties, bet kopā dzīvo jau tagad. Atļauju mācītājam nemaz arī nav prasījuši, labi zinādami, ka tādu tā kā tā nedos. Dzird arī, ka viņa pati pavisam nogājusi no rantas: pinoties vēl ar kādiem citiem. Bet vai tas taisnība, to Dievs, saulīte vien lai labāki zina.

Tuvumā gāja gaŗām divi studenti krāsainās cepurītēs un vēl kāds trešais jauns cilvēks ar pelēku platmalīti galvā. Drīz viņi griezās atpakaļ, un gaŗākais students pienāca pie Jēkaba un stādījās priekšā: — Mans vārds Ozols. Atvainojiet, vai jūs neesat abiturients un vai nedomājat doties uz Tērbatu? Gribēju jūs tad uzaicināt kā krustdēlu braukt no Jelgavas kopā un iestāties mūsu korporācijā — Letonijā.

— Nē. Esmu tikai primanis, — atteica Jēkabs pēc tam, kad bija minējis savu vārdu.

— Nu tad, Jaunzemja kungs, nākošā gadā jūs mums katrā ziņā būsit drošs krustdēls.

— Diezin, vai arī nākošgad vēl kas varēs iznākt. Man gan nāksies uz vienu otru gadu mācības pārtraukt un iet par mājskolotāju, lai nopelnītu naudu mācību beigšanai.

— Ak tā, nu tad uz vēlāku laiku mums tomēr uz jums cerība. Vai jums kāda vieta jau zināma?

— Vēl ne. Direktors gan solīja par mani rūpēties, un, ja kur gadītos vieta, man paziņot.

— Man, Jaunzemja kungs, prieks, ka jau ar mūsu pirmo iepazīšanos varēšu jums varbūt drusku kā pakalpot. Mans draugs barons Šalks man vēl šodien vaicāja, vai nezinot kādu studentu vai

abitūrientu, kas varētu viņa māsiņai sagatavot divi puisēnus uz iestāšanos kvintā. Protams, viņš būs mierā arī ar primāni. Sakait, vai jūs no sava direktora varētu drīzumā dabūt kādu ieteikšanas rakstu?

— Tāds man jau ir.

— Nu tad lieliski. Tūliņ ar baronu parunāšu. Vēlāk stādīšu jūs viņam priekšā — viņš te arī ir — un lietu jau šodien nokārtosim. Ak, piedodiet, tas laikam jūsu tēvs?

— Tā ir, tā ir, kungs. Es esmu viņa tēvs, — pasteidzās Stīpnieks dēla vietā atbildēt.

— Sveiki, tēv, sveiki! Es, redziet, gribu uz kādu laiku jums atņemt dēlu.

— Tas jau dikti laipni no jums, studenta lielskungs, ka jums tāda laba sirds un ka viņu tā pievāķat, — uztraucās Stīpnieks, laimīgā priekā smaidīdams, pasniegto studenta roku satverdams abās plaukstās un sirsnīgā padevībā to kratīdams.

— Nu tad piesēdīsimies un aprunāsimies tuvāk, — teica tagad students.

Ar nūjiņu vairākkārt uz galda stipri piedauzīdams, viņš ataicināja no bufetes kādu cilvēku, kuram uzsauca:

— Trīs kausi alus un desmit papirosu, bet no vislabākiem!

Alu un papirosus gaidot, students nevarēja diezgan nopriecāties par jauko līci, kas tiešām savam vārdam nedarot kaunu. Bet arī viss šis apgabals esot brangi bagāts dabas jaukumiem. Viņš arī pērn bijis šai apvidū, un viņam tas visai iepaticies. Tā Dižais mežs pie Ķirmgraužiem esot jauka, ievērojama dabas bagātība.

— Ak, tad jūs esat tas pats studenta kungs, kas pērnvasar bijāt Ķirmgraužos un gājuši tur piegulā. Par to jau pēc visā pagastā bija ko runāt, — priecīgi pārsteigts, brīnījās Stīpnieks. — Var tūliņ redzēt, ka neesat lepns un ka jums laba sirds. Tālab jūs arī gribat būt palīdzīgi manam Jēkabam. Dižais, dižais paldies jums, studenta lielskungs!

— Mēs visi esam latvieši, mums visiem kā tautiešiem nākas turēties kopā un citam citu pabalstīt, — noteica students.

— Rau, jauks un patiess vārds kā priecas mācība! — Stīpnieks izsaucās sajūsmināts. — Kā tad! Mums, pašu cilvēkiem, vajaga turēties kopā, jo tas tā ir visā Dieva dabā, ka savēji turas kopā un cits citam palīdz. Bet no kurienes jūs, studenta kungs, esat, ja drīkstu vaicāt?

— Esmu no Jelgavas, kur mans tēvs ir vīnūžnieks.

— A, tad jūs esat laba tēva dēls, un tad jau jums študiere viegla. Par ko tad jūs mācāties?

— No pirmā gala studēju dievārdu zinātnes, bet pērn pārgāju uz medicīnu, tas ir, vienkāršā valodā runājot, es studēju par ārstu.

— Ak, tad jau jūs esat ļoti mācīts un gudrs kungs. Kaut mūsu Jēkabs arī tā varētu izmācīties par studentu, — kas tas mums, visiem piederīgiem, būtu par prieku! Galva viņam gan ļoti laba.

— Kuš, tēv, lai nu paliek mana galva, — mēģinādams tēvu pārtraukt, Jēkabs nosarcis runāja starpā. Bet tēvs, neļaudamies sevi traucēt, šķetināja uzsāktu runas pavedienu tālāk:

— Galva viņam lēta: visu ātri apķer un ko reiz redzējis val dzirdējis, to vairs neaizmirsīs; bet mums maz rocības, vājas mājas. Un viņš vēl iesāka. Bija jau lielais vīra gabals, nebija vēl citur nekur bijis kā tikai pagasta skolā. Bet ņem muižā no vakara un dārznieka laikrakstus lasīt, dabūn tur zināt par Rīgas un citiem lielajiem latviešu vīriem un iedomājās arī tapt par tādu. Man ir vēl viens dēls klāt. Reiz visi trīs meža pļavā pļaujām sienu, uz vienreiz mans Jēkabs iedur izkaps kātu cērpā, aizsviež bruceklu projām un saka: „Jūs savu sienu varat pļaut vieni paši! Es tālāk vairs nepļāju neviena cirtiena, — gribu mācīties, lai varētu ietapt ģimnazijā.” Pirms domāju, ka pa smieklam tā runa, bet nekā: iet mājās, meklē grāmatas augšām un pēc suņu dienām prom uz skolu. Būtu jau nu drīz izmācījies par studentu, bet pietrūkst mums padoma. Radi un pazīstami, pat viss pagasts krata galvas ir par Jēkabu, ir par mums, tiem īsteniekiem, ka zēnam tādu vaļu uzlaižam. Saka, paši savu nelaimi izskološot: dēls, skolā iedams, palikšot lepns, mūs vairs negribēšot pazīt, un mēs, savu nabadzību iztērējuši, pēcgālā palikšot bez pabalsta — nebūšot vairs nedz mantas,

nedz dēla. Līdz šim, gods Dievam, vēl nekādu lepnumu gan pie viņa nevaram manīt, un pa brīvdienām strādā visus māju darbus kā strādājis, nekur nepalikdams iepakaļ vecākajam brālim.

— Tādām tenku valodām, ka dēls palikšot lepns, tēv, neticiet. Tā varbūt mēdza notikt agrākos laikos pie tā sauktajiem puskoka lēcējiem, kas, daudz maz ko pamācījušies, savēju kaunējās. Tagad tādi laiki gažām, puskoka lēcēju vairs nav: mēs, izglītotie latvieši, visi jūtamies par tautiešiem un savējus nekaunamies. Mēs esam lepni uz to, ka esam latvieši!

Tā students runāja drošā pārliecībā, un viņa vārdi Stīpniekam varen patika. Ar priekā un laimē mirdzošām acīm un galvu dzīvi pakratīdams, tā ka viņa pagaŗie, sirmie mati vien nopurēja, viņš teica:

— Tā ir, tā ir! Visi mēs esam savēji — pašu cilvēki. Nevaru arī nekad iedomāties, ka mans Jēkabs varētu kādreiz kļūt lepns, mūs atstāt un aizmirst. Tālab arī mēs ar māti, par ļaužu valodām nekā nebēdādami, laižam viņu skolā, ne vien paši sūri, grūti pūlēdamies un trūkumu ciezdami, bet arī citus bēmus viņa dēļ noplicinādami, lai tik no viņa, kam galva laba un kas skolu iesācis, iznāktu dienās krietns cilvēks.

Jēkabs, ko pa to starpu bija pasaucis sānis kāds kaimiņu jauneklis parunāties, atnāca tagad atpakaļ pie tēva un studenta. Pienāca pie viņiem arī studenta abi biedri, ar kuŗiem tas pirmīt bija staigājis kopā. Viņš iepazīstināja ar tiem Jēkabu un Stīpnieku. To ar pelēko platmalīti viņš nosauca vienkārši par kandidātu, bet to ar krāsaino cepurīti — par Ievaldu Nedižānu. Šis pēdējais bija neliela auguma, bet platiem pleciem. Visa viņa izturēšanās bija veikla, noteikta, droša. Viņa zilās acis lūkojās atklāti labsirdīgi katram pretī, viņa sārtā, patīkamā seja un it kā drusku uzmetās lūpas likās allaž smaidām. Cepurīti pacilājot, kļuva redzama augstā, skaistā piere, apēnota ne visai īsi apgrieztiem mīkstiem, tumšdzelteniem iepelēkiem matiem. Viss viņa izskats un iznešanās liecināja par miesīgi veselu un garīgi apdāvinātu cilvēku.

Jēkabs ar patīkšanu nolūkojās šai pievilcīgajā jauneklī. Labprāt viņš būtu vēlējies dabūt ko tuvāk par to zināt. It kā viņa domas uzminēdams, Ozols, patīkamo jaunekli paņemdams pie elkoņa, teica:

— Mūsu korporācijas lepnums! Jums jāzina, Ievalds Nedižāns ir pirmais meistars uz zobeniem mūsu korporācijā, tikpat labs šāvējs, cik atzīts mūzikants uz klavierēm un vislabākais mazurkas deļotājs visā Tērbatā, arī poļus neizņemot.

— Ak Dieviņ, cik apaļš uz visām pusēm! Viegli tad uz priekšu ritēt, — izsaucās Stīpnieks, priecīgi smiedamies.

— Jā, tas dzīvē ies tālu un kāps augstu, — piemetināja Ozols.

— Neticiet, ciemiņu krusttēv, ko jums mūsu oldermanis stāsta. Ozolu Edvards melš — melš tāpat kā Stefenhāgena un dēla vecā un jaunā laika grāmata, — atjokoja lielītais. — Tas tā viņa dabā, par draugiem un paziņām — sevišķi par Letonijas locekļiem — nerunāt citādi, kā tikai krietni tos salielot. Viņš — goda dvēsele: dzīvo un dara citiem vairāk nekā pats sev.

Ozols no biedra pēdējiem vārdiem, acīm redzot, tīkami kustināts, tomēr kustinājumu slēpdams, runāja savā parastā kārtā tālāk, šoreiz ar galvu pamezdams uz otru biedru — to ar pelēko platmalīti:

— Bet lūk, izraielietis, kuŗā viltības nevaids. Mēs viņu nesaucam vis īstajā vārdā, par Namtēvu, bet apgriežam viņa vārdu otrādi: tad iznāk Svētmanis, kāds vārds ar viņa dabu un darbiem vareni saskan. Kā dievvārdu zinātnes vīrs viņš būs spēcīgs ierocis mūsu baznīcas rokās; ja vien pavāļā veselība viņam atļaus ilgāku mūžu piedzīvot, viņa vārds kļūs pazīstams un cienīts visā mūsu dzimtenē.

Jēkabs, kas allaž bija kārojis iepazīties ar ievērojamiem iatviešu vīriem, kļuva priecīgs, dzirdot par šiem jaunajiem, izglītajiem latviešiem tādus vārdus, un klusā apbrīnošanā viņš nolūkojās gan uz skaisto, brašo studentu, gan uz kandidātu. Tas bija gaŗu, kalsnu augumu, tumšiem matiem, tādām pat īsi apcirptām ūsiņām, bālu seju un palīku degunu. Jēkabs viņu vēroja vecumā ap divdesmit pieci gadi. Uz studenta glaimu pilniem vārdiem, kas, kā Jēkabam likās, viņam nebija nedz patīkami,

nedz nepatīkami, viņš nedabūja neko atbildēt, jo Stīpnieks, griezdamies pie kandidāta, patlaban vaicāja:

— Sakait, jaunskungs, vai jūs mūsu pusē esat tagad pirmoreiz? Man tā vien liekas, ka būtu jūs jau kur redzējis vai dzirdējis runājam, tik nevaru pateikt, kad un kur.

— Vai jūs, kaimiņu krusttēv, bijāt šodien baznīcā? — kandidāta atbildes vietā Stīpniekam vaicāja Ozols.

— Biju.

— Sprediķi arī dzirdējāt?

— No sākuma līdz pat beigām.

— Kāds tas bija?

— Tāds, kādu sen nebiju dzirdējis, — atteica Stīpnieks, galvu drusku sānis pieliekdams un pāra reiz svarīgi palocīdams.

— Un pašu to sprediķotāju vairs nepazīstat? — Ozols runāja, lūkodamies ir uz kandidātu, ir uz Stīpnieku.

— Ak tad jūs, kungs, esat gan tas jaunais mācītājs, kas šodien visus tā aizkustināja ar saviem dedzīgiem vārdiem! — izsaucās tagad Stīpnieks, pieceldamies, abām rokām satverdams jaunā garīdznieka roku un to priecīgi, sirsnīgi spiezdams. — Es jau tūliņ jūs zīmēju par šās dienas sprediķa sacītāju, tomēr īsti tikens nebiju, jo tagadējās drēbēs izskatāties stipri citādāks nekā uz kanceles amata mētelī. Kāds prieks, ka neesmu aļojies un ka varu nu ar jums sarunāties! Jūs būsit mūsu vecajam mācītājam palīgs?

— Pagaidām uz vienu gadu: pēc tam redzēs, kā būs, — atrunājās kandidāts.

— Jūs, mācītāja kungs, būtu pelnījuši dabūt paši savu draudzi. Bet vai kungi gribēs šādu ļaužu cilvēkam novēlēt kādu labāku vietu?

— Tas viena alga, ciemiņu krusttēv, kādā vieta strādā: visas vietas labas, kur tikai ko var darīt Dieva valstības labā, — jaunais garīdznieks atteica lēnā, mierīgā balsī. — Patīkami gan arī iestrādātā tīrumā, kur viegli velēnas krīt, bet vēl jo patīkamāki plēst plēsumu un post posumu, apzinoties, ka ar to tiek pārvērstas postažas un atmatas auglīgos tīrumos.

— Jums taisnība, mācītāja kungs, jums taisnība! — iepriecināts un pacilāts teica tagad Stīpnieks. — Es pats esmu vājas, mazas un neuzkoptas mājas saimnieks, kur gads kas gads nācās uzplēst pa gabaliņam plēsumu, izpost no saknēm un sakārņiem un iekopt par derīgu zemi. Pats pazīstu to prieku, kāds arājam pilda sirdi, redzot pērnā posumā līgojam smagas rudzu vārpas. Tāds pat jums, mācītāja kungs, prieks, redzēt labus panākumus oilvēku sirds un dvēseles izkopšanas darbā. Neņemiet ļaunā, sakait, vai jūs neesat Saulgozes ērgelniekam rada? To arī sauc Namtēvu.

— Esmu viņam brāļa dēls. Mans tēvs ir Šķerveles skolotājs, arī veos irlavnieks tāpat kā tēva brālis.

— Biju dzirdējis, ka Saulgozes skolotāja brālim dēls mācoties par baznīckungu, un jūs nu tas esat! Kāds prieks vecākiem par tādu dēlu, piederīgiem par tādu radu!

Brīdi parunājušies, viņi visi trīs atkal aizgāja — pēc tam, kad jaunais mācītājs bija solījis kādreiz Stīpniekus apciemot, kā arī aprunājies ar Jēkabu par viņu skolas gaitu, starp citu apvaicādamies, vai viņš nedomājot studēt teoloģiju.

— Vai tās nebija Ezernieku meitenes, kas te pāra reiz drāza gaļām, kamēr studenti pie mums sēdēja? — Stīpnieks pēc brīža vaicāja Jākabam.

— Varbūt. Es viņas arī tā zīmēju pēc dārznieka meitas, kuŗa ar viņām turoties kopā. Pašas viņas nepazīstu. Bet lai tas kas būdamas, acīm redzot, viņām rūp students Ozols. Laikam ar to jau no pagājušās vasaras pazīstamas un tālab nu to lenc. Bet rau, nu tās savu mērķi sasniegušas: viņš patlaban ar tām satiekas un sveicinās.

Pie tā paša galda, kur sēdēja Stīpnieks ar Jēkabu, pienāca atkal Radagaiss, šoreiz kopā ar kurpnieku Dzeni. Nosēdušies galda otrā galā un pasaukuši pāri pudeles alus, viņi dzēra, pīpoja un, galvas sadūruši kopā, par kaut ko klusu sarunājās. Tādai klusu runāšanai ilgāku laiku turpinoties, Stīpnieks, pieliecies tuvāk dēlam, teica:

— Dzenim nevar būt nekas labs prātā: kamdēļ viņš pastāvīgi blenž tik vērīgi apkārt, it kā baidīdamies, vai tik kāds nepienāk tuvāk un nenoklausās viņu sarunu. Radagaissam tā saruna nemaz arī neliekas būt pa prātam, jo viņš Dzeņa čukstēšanā, cik var noredzēt, klausās tik ar nepatīkšanu.

Beidzot Dzenis laikam pats arī bija nopratis, ka viņa ilgā čukstēšana var modināt tuvāk sēdētājos dažādas domas. Viņš piecēlās, atnāca galda otrā galā un sveicinājās ar Stīpnieku un Jēkabu, teikdams:

— Āre, ciemiņi! Mēs jau neesam vēl sagājušies.

Tālāk viņš uzsāka valodu par šās dienas jauko laiku un kupli apmeklētiem svētkiem, sevišķi nobrīnīdamies, ka šogad zaļumos ieradušies arī vairāk kungu, lai gan Cīrulenes barons pats šādiem svētkiem esot pretim. Un viņš ņēmās dažus kungus minēt vārdā:

— Re, tur sēd Knabenes Kličmanis ar Saulgozes baronu maršalu Nurmhūzenu. Tos divus jaunākos kungus, kas viņiem līdzās, nepazīstu. Bet, rau, pie tā galda, kur daudz pudeļu virsū, sēd Auzudruvas trakais Šalks ar trim studentiem. No Cīrulenes pašas muižas gan vairāk neredz kā tikai vecā barona meitas meitu — skaisto grāfeni Līželi ar viņas guvernanti. Rau, kur saķērušās staigā.

Šai brīdī pienāca atkal students Ozols, vezdams zem rokas kādu pusaugu skuķi skolnieces uzvalkā un kuplu bizi pār plecu. Pie Jēkaba griezdamies, Ozols teica:

— Ezernieku saimnieka meita, Marutas jaunkundze, vēlas ar jums, Jaunzemja kungs, iepazīties.

Pēc sasveicināšanās ar Jēkabu, skuķe bija stipri piesarkusi, sniedza Stīpniekam roku, ņipri runādama: Labdien, Stīpnieka tēv! Redziet, kādu lepnu dēlu jūs izaudzinājuši: šim studenta kungam vajadzīgs braukt šurp no Tērbatas vai citas tālienes, lai iepazīstinātu mūs, kas esam viena novada bērni, ejam vienā pilsētā skolā un ...

— Un vēl radi esat, lai gan patāli, — skuķi pārtraukdams, priecīgi iesaucās Stīpnieks. — Vēl šodien, braukdami no baznīcas zaļumos, gribējām pie jums iegriezties un tālos radus apciemot.

— Un tomēr to nepadarijāt, — teica skuķe, it kā pārmetumu pilnā balsī un galvu pagrozīdama. — Bet nu nedomājiet, ka nācu tikai iepazīties un taisīt jums pārmetumus, — viņa turpināja, nostādamās Jēkabam priekšā un viegli palocīdamās. — Patlaban tiek diena dāmu polka, un man gods, mans kungs, lūgt jūs uz deju.

Jēkabs sniedza jaunkundzei roku, kā to bija redzējis citus darām, un devās ar viņu dejas klajumā. Kad bija pāra reiz aplaiduši tam apkārt, pie kam Jēkabs manīja, ka skuķe dejo visai viegli, tā ka arī viņam, vājam dejas pratējam, neradās nekādas grūtības ar to grozoties, viņa tam sacīja:

— Nu diezgan. Tagad aizvediet mani uz manu vietu — rau, tur, kur sēd mana māsa ar draudzeni. Ceru, ka šī, jebšu pirmā deja, nebūs pēdējā un ka jau nākošā dejā dabūšu no jums godīgas atdošas.

— Tas tagad mans pienākums, — Jēkabs atteica, paspiezdams skuķei roku.

Tikko viņš bija atnācis atpakaļ savā vietā un nosēdies, kad pienāca kāda cita skuķe — tāda skaistā zilā uzvalkā un kupliem zeltzelteniem matiēm. Nemaz nenosarkdama un droši skatīdamās Jēkabam acīs, viņa laipni teica:

— Lūgtu, jaunksungu, uz danci.

Atnākot Jēkabam atkal pie galda, tēvs vaicāja: — Kas tā tāda platace bija viscauri mēļā ģērbā? Tai jau lielās zilās acis grozījās kā karietes riteņi.

— Nezinu, — atteica Jēkabs vienaldzīgi. Viņa domas kavējās pie Ellas. „Diezin, kā tā te izskatītos, griezdamās ar savu daiļo augumiņu līdz citām? Vai te, citu daiļu zeltenišu pulkā, viņa man tāpat varen patiktu kā miestā, kur viņa starp citām žīdietēm šķita kā balta dūja starp pelēkām vārnām.” Viņš sevī prātoja.

Lai viņu vēl kāds nesāktu aicināt dejā, viņš piecēlās no galda un nogāja vairāk pie malas. Pēc kāda laika viņš ievēroja, ka dāmu polka jau sen beidzies un patlaban spēlē kādu valsī. Viņš atcerējās savu solījumos un apņēmās to tūliņ pildīt. Drīz viņš arī ieraudzīja, kur Ezernieku jaunkundzītes sēd, gāja tām klāt un, pazīstamās priekšā klusu palocīdamies, aicināja to uz deju.

— Šoreiz dejosim ilgāk. Esmu tagad labi atdusējusies, — skuķe, ejot uz dejas laukumu, uzsāka valodu. — Jūs pa to starpu daudz dejojāt?

— Vienreiz pēc jums.

— Ar to, kuŗai bija mēļš svārks? Redzēju, redzēju. Vēlu jums labas laimes uz tādu augstu pazīšanos, — skuķe zadinadama runāja.

— Nepazinu, kas tā tāda bija.

Patlaban viņi atradās dejas klajuma vidū, kur dejojāji pāri viņiem laidās gan no vienas, gan otras puses gaŗām, gan arī citi straujā gaitā riņķoja pretim. Te bija jāuzmanās, ka nesaskrienas ar citiem, kādēļ sarunāšanās nebija vairs iespējama. Bet deju beidzot, skuķe teica:

— Ja jums nav nekas pretī, vediet mani pastaigāt. Dejojot man pagaidām pietiek. Te sievietes daudz vairāk saradušās nekā vīrieši: visām tā kā tā nepietiek dejojāji, — lai labāk izdejojas lielās jaunkundzes: tām tas vairāk piederas nekā skolas meitenēm. Staigādami varam arī parunāties. Jūs sakāt, ka to nepazinuši, ar kuŗu dejojāt pēc manis?

— Nē, nepazinu.

— Taisnību runājat, vai tikai izliekaties?

— Nav mans paradums izlikties.

— Ticu jums. Bet kas tā tāda bija, par to tiešām nav tālu ziņas jāievāķ. To pazīst ne tikai visi muižas ļaudis, bet arī daļa visa novada. Tā ir vecā barona meitas meita, jaunā grāfene Līzā jeb, kā muižas ļaudis viņu sauc, skaistā Līzele ar kuplo biželi. Kā pūcei uz jauniem zaķēniem, tā viņai acis deg vien uz studentu Ozolu un uz jums.

— Nezinu, kā ar Ozolu, bet pret mani viņa izturējās pavisam brīvi un vienaldzīgi.

— Nav tiesa! — noteica skuķe sparīgi. — No viņas lielajām, dedzīgajām acīm skaidri novēroju, ka viņa lenc jūs un Ozolu. Mēs, meitenes, tādas lietas labāk noredzam, nekā jūs vīrieši varat iedomāties. Nav arī nekāds brīnums par to: studenti un ģimnazisti ar savām skaistām cepurītēm arvien labāk patīk par citiem.

— Nevaru iedomāties, ka cepures dēļ kāds varētu būt vairāk vai mazāk patīkams. Māca taču vecumveca paruna: neskaties vīru no cepures.

— Tas var zīmēties tikai uz citiem gadījumiem un citā nozīmē, bet ne uz studentiem un ģimnazistiem un viņu cepurēm.

Un tālāk sarunādamās viņa stāstīja, cik ļoti viņai nepatīkot jaunais ģimnazistu ģērbs, ko reizā ar skolas reformu jeb pārkrievošanu patlaban sākot apakšējās klasēs ievest: visi izskatoties vienādi melni kā kovārņu bars un visiem misiņa pogas un cepures ar krāsotiem aplokiem un metalla uzrakstiem priekšā — it kā zaldātiem vai žandarmiem. Šādus skolēnus tad arī saukājis gan par konduktoriem, gan citādi. Sabāzot skolēnus vienādās činavnieciskās uniformās, valdība laikam domājis ar to visus padarījis vienādi uzticamus un paklausīgus. Līdzšinējais ģērbs bijis ne vien labāks, jo saskanējis ar vispārējo vietējo modi, bet arī praktiskāks: katrs ģērbis tādu apģērbu, kādu tam mājās pagatavo: cepuri vien vienādu iegādāt, tas maz ko maksājis, bet iegādāt veselu formu līdz ar mēteļi, — tas mazturīgiem vecākiem nemaz nebūšot iespējams. Arī meiteņu ģimnazijās neesot šai ziņā labāk, jo arī tur uzspiežot visām vienādu tumšu ģērbu it kā mūķenēm, bet viņai tā patīkot vasaru gaišas drēbes. Viņa ļoti apskauzot viņu un citus pēdējo klašu skolēnus, tādēļ ka uz tiem jaunie priekšraksti neattiecas un tie varot nobeigt skolu līdzšinējos parastos apģērbos.

— Ļoti cienu jūsu pastāvīgās domas un pilnīgi tām pievienojos, — sacīja Jēkabs, iedams meitenei blakus. — Nekad nebūtu domājis, ka jūs, tikai gadu gājusi pilsētā skolā, varat jau tik nopietni spriest.

— Lūdzu neglaimojiet, Jaunzemja kungs! Neba tā ir manis izdomātā gudrība, par ko stāstu: tā runā un spriež visas lielākās skolnieces. Jūs par manu skolas dzīvi laikam sliktu vien bijāt dzirdējuši un iedomājušies mani par lielu aušu un vieglprātīgu meiteni, pie kuņas nekāda nopietnība nav sastopama.

— Nekā nebiju par jums dzirdējis.

— Par manu draudzeni Dailu arī ne?

— Kas tā tāda?

— Tā mazā zeltmate, ar kuņu es arvien kopā eju. Ja jūs nebūtu pret meitenēm tik vienaldzīgs un daudz maz būtu mums piegriezuši kādu vērtību, tad jūs arī manu draudzeni jau sen būtu ievērojuši. Viņa ir arī no laukiem un tanī pašā klasē kur es: augumā par mani mazāka. Tā ir ļoti jauna un liela pārdrošnice uz visādām nebēdnībām. Pulka reiz viņa arī ar jums gribēja iesākt kādu joku, bet jūs katreiz gājāt mums tik lepmi gaŗām un ar tādu nopietnu, tīri dusmīgu skatu, ka mums pazuda visa dūša mēģināt ar jums iepazīties.

— Kā tad šodien jums radās dūša to darīt?

— Vai jums tas patīk, vai ne, bet ka tas nu beidzot reiz noticis, par to pateicība nākas jūsu tēvam.

— Nekā nesaprotu.

— Tādēļ ka jūsu tēvs, šorit azaidu ēdot, izteicies tik visai labi par Ezernieku meitenēm. Tad nu man arī radās dūša iepazīties ar viņa lepnajiem dēliem.

Jēkabs samulsis paskatījās uz skuķi. Tā, blēdīgi smīnēdama, lūkojās viņam acīs.

— Nu ko jūs tā brīnāties? Vai par to, ka es dabūjusi zināt, kas šorit jūsu mājās runāts? Kas tur ko brīnīties! Kā veci ļaudis saka, šos laikus lauks ar acīm, krūms ar ausīm. Tā arī šodien jau ap pusdienas laiku Ezerniekos bija zināms, kas no rīta Stīpniekos runāts.

— Kā tas iespējams? Mēs savās mājās tikpat kā paši vien esam, — brīnījās Jēkabs, nepatīkami pārsteigts, un, ieceroties, cik skarbi māte izteikusies par Ezernieku meitenēm, viņam ausis svīla un vaigi sarka. Tomēr no skuķes drošā, bezbēdīgā smaida un priecīgā skata viņš drīz nāca pie pārlicības, ka visu sarunas saturu tā laikam nebūs dabūjusi zināt, bet tikai viņas patīkamo daļu.

— Jā, nebrīnāties nemaz, — skuķe smiedamās turpināja. — Pagasta avīzes pilda savu pienākumu uzticīgi. Apkārtgājēja ubaģe un klibā Madže, kas pagājušu nedēļu bijusi jūsu mājās, lai arī puskurla būdama, tomēr nodzirdējusi, ko Stīpnieku tēvs šorit teicis par Ezernieku meitenēm: iedama šodien uz Dzirkāļiem, kur viņa nākošnedēļ mitināsies, sastapusi ceļā uz baznīcu ejošu vaļinieka sievu Tēvīni, pastāstījusi tai, ko dzirdējusi, un tā, atmezdama baznīciešanai ar roku, atskrēja mūsu mājās un aizelsusies stāstīja mātei un man, kas Stīpniekos runāts. Redziet, mans kungs, tā kļūst noslēpumi zināmi caur pagasta avīzēm. Tomēr mums, domāju, nav iemesla uz tām dusmoties, jo ar viņu starpniecību nu esam tikuši pazīstami. Redziet, tāda liela nozīme vietējā dzīvē ir pagasta avīzēm.

Jēkabs spieda skuķes elkoni ciešāk sev klāt un jautri smējās tai līdz.

Tagad viņa ieģidās, ka aizgājuši visai tālu no zaļumu vietas un ka būtu laiks griezties atpakaļ. Viņi bija izgājuši cauri priedenam un iedziļinājušies jau plašajā birzē, kuŗa sākās tūliņ aiz priediena. Mūzikas skaņas šē tik tikko varēja sadzirdēt. Puslīdz steidzīgā gaitā viņi nu soļoja atpakaļ. Birzē, kuŗa piederēja muižai, pa taku viņiem lēni nāca pretī mežsargs, laikam gan raudzīdamies, vai zaļumnieki, pa mežu pastaigādamies, nebojā jaunos kokus. Uz Jēkabu un Marutu tas noskatījās, savādi vīpsnādams. Arī daži zaļumnieki, no dejošanas atpūzdamies un pa birzi pastaigādamies, nāca viņiem pretī. Skuķe atlaidās Jēkabam no rokas, noliekusies norāva dažas puķītes un rādīja tās Jēkabam, vaicādama:

— Vai pazīstat šās puķes?

— Tās ir Jāņu zāles.

— Jā. Bet vai esat ievērojuši, cik tās brīnišķīgas? Ziediņi dzeltenī, lapiņas no apakšas zaļas, galotnē — mēļas. Cik zināms, tās ir vienīgās puķītes mūsu mežos un ārēs, kam lapas divējādās krāsās.

Nākot tuvāk zaļumu vietai, viņa teica:

— Bet nu iesim atkal dejot. Es jūs iepazīstināšu ar savu jaunāko māsu un mūsu draudzeni — dārznieka Ilgu. Izvediet tās arī katru pa reizei. Man liekas, viņas, nabadzītes, šodien nemaz vēl nav dabūjušas ar vīriešiem pagrozīties; tik ir, cik pašas papildinās. Rau, kur viņas nāk. Laikam mani jau meklējušas un nu dodas mums pretī.

Tikko viņi bija ar pretimnākušām skuķēm satikušies un sākuši sarunāties, kad pienāca students Ozols un, pret meitenēm atvainodamies, aicināja Jēkabu sev līdz, teikdams, ka viņa lietā jau runājis ar baronu Šalku un tas vēloties ar viņu iepazīties.

4.

TRAKĀ ŠALKA DZĪRAS

Barona Šalka domas par savstarpēju saprašanos. — Jēkabam rodas jauns draugs. — Ugunsgrēks. — Barons Šalks ziņo saviem viesiem svarīgu noslēpumu un sola tos iepazīstināt ar savām galma dāmām. — Senlatviešu miroņu deļa. — Barons Šalks grib stāstīt anekdotu par mīlestības kvintesenci. — Prom no šejienes! —

Baronu Šalku viņi atrada sēžam pie īpaša galda bufetes tuvumā līdz ar četriem studentiem. Vienu no tiem Jēkabs pazina, — tas bija jau pirmīt priekšā stādītais Ievalds Nedižāns. Pārējie bija viņam sveši.

Barons saņēma Jēkabu ļoti laipni, tīri priecīgi: sniedza tam roku, aicināja nosēsties un tūlīņ pasludināja, ka pieņemot to savas māsiņas uzdevumā viņas divi dēļēniem par skolotāju, kuŗus tam nāksoties sagatavot uz ģimnaziju. Uz kādu klasi un kādu laiku, kā arī par visu citu dabūšot tuvāk zināt no pašas baroneses kundzes Lankas muižā, kur viņam nedēļas laikā vajadzēšot ierasties. Attiecībā uz algu viņš minēja kādu skaitli, ar kuŗu Jēkabs bija pilnam mierā.

Kad lietas tā uz ātru roku bija nokārtotas un Jēkabs pateikdamies gribēja jau aiziet, barons Šalks atturēja viņu atpakaļ, lika padot vēl vienu glāzi, ieliet arī viņam alu un nu stādīja viņu priekšā svešajiem studentiem kā savas māsiņas bērnu skolotāju, pie tam saukdams studentu vārdus:

— Patriks Brandenburgs, Heinrichs Orlachers un Volfgangs Hellmanis.

Pēc tam uz barona Šalka uzaicinājumu visi saskandināja glāzes un iedzēra.

Jēkabs ar klusu ziņkārību noskatījās brašajos studentos. Cepures tiem bija katram savādās krāsās, tā tad katrs piederēja pie savas korporācijas; bet barons Šalks ar visiem tiem saucās par tu — tiklab ar vācu, kā arī latviešu studentiem. Saruna notika vācu valodā, tomēr pa starpām juka latviski vārdi vai pat veseli latviski teicieni. Sevišķi vācu studenti, kā arī pats barons, bieži savā vācu valodā jauca latviskus vārdus un teicienus — ar to nu laikam gribēdams rādīt, ka viņi prot latviski, vai arī, ka viņi nekaunas šai valodā sarunāties. Korim dziedot, visi aizvien uzmanīgi klausījās, bet, dziesmu nobeidzot, ar sajūsmu noplaušķināja, pēc kam Orlachers, kam likās būt laba mūzikas praša, mēģināja dzirdēto dziesmu paklusi dziedāt pakaļ, it kā.

Mē-eitiņ sēdēj a-aiz ūdenis,

Puisīts gauži bē-ēdājās.

Brandenburgs patlaban ņemās stāstīt, kā viņš pats sacīja, kādu varen interesantu anekdoti par to, kā Rīgā kāds students atklātā mājā, kuŗu saucot par Raibo Mežu, iespēris policijmeistaram Vlasovskim pliķi, kas patlaban bija liels notikums un par kuŗu runāja daudz gan pašā Rīgā, gan ārpus tās, bet par kuŗu Ozols un Ievalds Nedižāns teicās neesam vēl neko dzirdējuši. Jēkabs, ko barons Šalks bija nosēdinājis taisni sev blakus, klausījās studenta stāstā, kā saka, tikai ar vienu ausi, bet toties ar jo lielāku patikšanu noskatīdamies uz Marutu, kuŗa ar savu māsu an draudzeni pāra reiz gāja tur iegaŗām, katru reiz notālēm viņam uzmezdama skatu. Jēkabs aizvien bija sajutis sevī tik daudz iekšķīga, garīga spēka un pašapziņas, ka viņš ārējam spožumam sevišķas vērtības nemēdza piegriezt un vispār nemēdza pie citiem meklēt sev kādu godinājumu vai lepoties ar to spožumu, kuŗa pašam nav; bet šoreiz viņš tomēr sajuta sevī savādu slepenu prieku, ka daiļā, patīkamā skuķe redz viņu tādā brašā sabiedrībā. Viņš, kas tikpat kā nekad vēl nebija smēķējis, tagad paņēma piedāvāto papirosu un pīpoja to, mēģinādams dūmus tikpat skaisti pūst gaisā, kā to darīja studenti. Piepeži viņš sajuta sev uz pleca roku uzliekam. Pagriezis galvu sānis, viņš redzēja, ka bija barona Šalka roka.

— Priecājos, jaunais ciivēk, ka esmu ar jums iepazinies, — sacīja barons Šalks, Brandenburga stāstā neklausīdamies, laikam tāpēc, ka bija to jau dzirdējis. — Domāju, ka būs man viens draugs atkal vairāk. Man vispatīkamāk gūt sev draugus no tām aprindām, kuŗas atrodas ārpus muižniecības vai stāv tai naidīgas pretim, lai tādā ceļā līdz ar personīgām simpatijām veicinātu arī simpatijas un saprašanos dažādo kārtu un šķiru starpā mūsu dzimtenē. Es tādēļ satiekos un biedrojos katrā gadījumā ar nemuižniekiem. Redziet, še mani draugi un tagadējie viesi: Brandenburgs — no Rīgas tirgotāju aprindām, Orlachers — ierēdņu un literātu aprindu piederīgs, un Hellmanis — no vecas, cienītas ģimenes, kuŗa mūsu dzimtenei devusi veselu rindu mācītāju, ārstu, advokātu, amatnieku un citu krietnu pilsoņu; bet Ozols un Nedižāns — krietni latviešu patrioti un teicami cilvēki. Lai vieni vācieši, otri latvieši, bet visi esam vienas dzimtenes bērni, kam kopā jādzīvo un tātad labi jāsatiek. Pirmie soļi uz labas satiksmes nodibināšanu un savstarpējas saprašanās veicināšanu jāspeŗ mums, kas esam baudījuši vienādu izglītību, kam ir vairāk vai mazāk vienādi ieskati un kas elpojam vienas un tās pašas kultūras gaisā. Mūsu starpā visvieglāk iespējama tuvošanās un saprašanās uz mierīgu kopā strādāšanu. Kad vairāk vienādie elementi biis sapratušies, tad ar laiku sapratīsies un satiks arī mazāk vienādie. Un savstarpēja saprašanās mūsu zemes dažādo iedzīvotāju starpā nepieciešami vajadzīga pie viņas nākotnes labklājības. Ja tāda saprašanās netiks panākta, un kārtu un šķiru pretešķības jau laikus nekļūs nolīdzinātas, tad mūsu dzimtenē smagi iekšēji satricinājumi, pat posts un nedienas nebūs novēršami. Manas domas tādēļ ir, ka mums, kas esam baudījuši vienas un tās pašas kultūras augļus, kas staigājam humānitātes gaismā un tādēļ redzam tālāk par citiem, ka mums vajaga laikus rūpēties par savstarpēju saprašanos. Tas, man šķiet, ir katra mūsu uzdevums. Vai ne tā, jaunais cūvēk?

— Tā ir, barona kungs, — atteica Jēkabs, pa daļai izbrīnījies, pa daļai sajūsmināts par barona vārdiem.

— Jūs tātad esat ar mani vienis prātis?

— Pilnīgi, barona kungs.

— Uz to lai iedzeram! — Un viņi saskandināja glāzes.

Šai brīdī atskanēja skaļi, nebēdīgas vieglprātības un skaudīga prieka pilni smieklī: students Brandenburgs bija beidzis stāstīt par notikumu pie Raibās Mašas, un klausītāji stāstījumu pavadīja skaļiem smieklīem.

Krēsļai metoties un vispārējai jautrībai kļūstot lielākai, studenti sāka uzdziedāt dažas dziesmas. Bet nu ap viņiem sapulcējās ietālu apkārt bars ļaužu, kas klausījās viņu uzdzīvē, kā arī daži sāka

dziedāt līdz. Tā ka šādi lieki klausītāji, skatītāji un nelūgti dalībnieki šķita nepatīkami, tad uz barona Šalka priekšlikumu nolēma zaļumus atstāt un pāriet uz netālo Kalna krogu, kas atradās taisni tajā vietā, kur no lielceļa nogriežas sānceļš uz Aizventēm un Dieva dārzu.

Barons Šalks lika savam kučierim braukt ratus tukšā pakal, bet paši gāja kājām; arī Jēkabam bija jāiet līdz. Krodzinieks Ģinters, zemu klanīdamies un laipni smaidīdams, ievēda viņus savā labākajā viesu istabā jeb tā sauktajā vācu galā. Par šādu atsevišķu telpu visi nopriecājās, ka te nu varot dzert un dziedāt gluži netraucēti. Nedižāns tad arī tūliņ ar savu jauko, spēcīgo balsi uzvilka latviski:

Dzert un dziedāt patīk man
Šodien, kā ir rītu;
Dziedu, kamēr balss man skan,
Dzeru, kamēr krītu.

Citi, vārdus maz prazdami, vilka melodiju tomēr līdz. Baronu Šalku šī dziesmiņa lieliski sajūsmināja uz latvisku dziedāšanu.

— Ja, dziedāsim latviski! Bet tādu dziesmu, ko visi māk! — viņš sauca pilnā balsi, un tūliņ pats sāka dziedāt:

Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens poļu nams,
Ak, jaukā puķīt, poļu nams;
Iekš meža bij viens nams,
Iekš meža bij viens nams.

Dziesmām ar dzeršanu mainoties, Ģinters uzaicināja viesus, vai negribot iziet dārza lapenē, kur vēsāks un patīkamāks gaiss nekā iekšā. Bet viesiem patika labi tepat istabā, jo logi, kas atradās dārza pusē, bija plaši atvērti, tā ka jaukais, smaržīgais gaiss varēja pa tiem brīvi ieplūst, un dzērēji, ja vien vēlējās, varēja to baudīt, neceldamies ne no krēsla augšām. Tikai Volfgangs Hellmanis, kas iikās būt jaunākais starp studentiem un arī mazāk par citiem dzēra un brammanējās, paņemdams Jēkabu zem elkoņa, uzaicināja viņu iziet ārā un aplūkot Ģintera dārzu un lapeni. Ģinters pats izgāja tiem uz brīdī līdz, teikdamies parādīt, kas viņa dārzā ievērojams. Viņš rādīja tiem savas ābeles, stāstīdams, kādi kuņai augot āboli un priecādamies, ka šogad tās labi noziedējušas. Tad viņš rādīja tiem puķu dobes ar dažādām puķēm, un Jēkabam bija brīnums, ka Hellmanis visām tām zināja nosaukumus, kamēr viņš, tikai kreses, maganes un rozes izņemot, citas nezināja, jo tās visas bija viņam svešas, tā sauktās muižu jeb vācu puķes, kādas sētu dārzos — vismaz pašu mājās — nebija redzējis.

Kad Ģinters bija iegājis atpakaļ iekšā, Hellmanis uzsāka sarunāties latviski, un Jēkabs bija pārsteigts par to, cik šis vācu students runāja skaidru latviešu valodu. Viņš tam nesiēpa savu izbrīnīšanos.

— Kas tur ko brīnīties? — tas atteica. — Kad tepat Dieva zemītē dzimis, audzis un te dzīvo, kā tad lai neprastu šā runāt?

Un tālākā sarunā Jēkabs dabūja no šā jauneklā zināt, ka tas esot Duvzares sudmaļa dēls. Duvzare atrodoties ne visai tālu no viņa nākošās dzīves vietas — apmēram vidū starp Lankas muižu un Saulgozi. Kad nu viņš dzīvošot Lankas muižā, tad lai neaizmirstot kādreiz to apciemot, visu vasaras brīvlaiku viņš būšot mājās. Duvzares sudmalas guļot ļoti jaukā viducī — kādas plašas ielejas vidū,

taisni tanī vietā, kur divi upītes satek kopā, kuŗas ar savu ūdeni pildot dzirnavu ezeru. No kalna lūkojoties, grava un plašā ieleja ar divām upītēm izskatoties kā dujzare dakša, no kam arī laikam sudmalas dabūjušas savu vārdu.

Jēkabs viņam lūdza, tā ka viņš no tās puses, lai pastāstītu ko tuvāk par Lankas muižas kungiem, jo pats par tiem nekā nezinot, kādēļ esot ļoti norūpējies par savu nākošo vietu, sevišķi vēl tādēļ, ka ne tikai muižnieku namā nekad neesot dzīvojis, bet vispār ar augstāko kārtu ļaudīm tikpat kā nemaz neesot saticies. Hellmanis viņam stāstīja, ka Lankas muižā dzīvojot nelaiķa īpašnieka fon Štaufena atraitne ar saviem bērniem; bet muižas saimniecības īstais pārzinis esot nelaiķa brālis, Elku muižas īpašnieks, visai liels savādnieks, bet varens saimnieks un vispār ļoti gudrs cilvēks, kādēļ arī citi muižnieki viņu dēvējot par Kurzemes Bismarku. Apracies savas muižas saimniecībā un pārvaldīdams vēl nelaiķa brāļa muižu, viņš ar ārpasauli maz satiekoties, kādēļ arī, domājams, Lankas muižas cienīgā uzdevusi skolotāja pieņemšanu nevis viņam, bet nelaiķa vīra brālēnam, Auzudruvas Šalkam. Māsīca viņa šam pēdējam vis neesot: viņa esot pavisam sveša, no ārzemēm še pārprecēta. Par savu māsīcu Šalks viņu dēvējot tikai pieklājības pēc.

Kad Ģinters Jēkabu un Hellmani aicināja, lai nākot iekšā, jo citi biedri viņus saucot, tad viņi bija kļuvuši jau draugi un nosolījušies turpmāk sarakstīties.

Dzīrošana krogā ilgi neturpinājās, jo izrādījās, ka Ģintera labu dzērienu krājumi drīz izsīka. Par to viņi dabūja no Šalka krietnu rājienu, bet par izdzerto brangu samaksu. Barons tagad uzaicināja visus braukt līdz uz viņa muižu, viņam mājās glabājoties pāris kastes laba šampanieša. Arī Jēkabam bija bez pretrunas jāpieņem uzaicinājums. Rīkojās nu uz braukšanu. Lai gan barons Šalks bija atbraucis ar gaŗajiem medību ratiem, tomēr visiem septiņiem sasēst tur nācās pagrūti. Orlachers, kas bija dzēris par visiem vairāk, bet nest varēja par visiem mazāk, iedomājās, ka viņam vajagot jāt. Nelīdzēja nedz biedru atrunāšana, nedz kuŗieŗa pamācība, ka iejūgtus un apslejotus zirģus nevar jāt, — tik drēbes varot saplēst. Par varu viņš nopūlējās tapt vienam no pārā sajūgtiem zirģiem mugurā. Tikai kad labu brīdi velti bija izpūlējies, viņš beidzot atlaidās no sava nodoma un bija ar mieru braukt braukšus, bet tikai ar to noteikumu, ka viņš ratos stāvēs stāvus.

Uzbraucot kalnā, vakara sakrēslā varēja redzēt, ka lejā vizinās pa upi laiviņā daži zaļumnieki; rokās tiem redzēja spīdam papīra lampiņas. Gaišās drēbēs ģērģušās sievietes vēcināja baltus lakatiņus val zaļus zarus. Bija dzirdama vīriešu un sieviešu balsīm dziedam dziesmu:

Līģo laiva uz ūdenis.

Braucēģi vēcināja ar lakatiņiem pretī, Ievalds Nediģzans ar savu skaisto balsi sāka dziedāt to pašu dziesmu, un citi studenti viņam tūliņ pievienojās, bet Orlachers gribēja ar varu tikt no ratiem ārā un doties lejup pie laivā braucošiem zaļumniekiem, jeb, pareizāk sakot, zaļumniecēm; tikai ar pūlēm izdevās viņu no tam atturēt. Gabalu tālāk viņi panāca kādu baru puišu, kas, no zaļumiem vai kroģa mājup iedami, brašām balsīm dziedāja bramģanu un bandenieku pazģstamo dziesmu:

Bandenieka rudzi auga
Diģa ceģa maliņā,
Zināģāsģi naudas rudzi —
Uz celiņa ziedi bira.

Atkal Orlachers gribēja lēkt no ratiem ārā un skriet barā iekšā, un atkal biedriem tikģo izdevās apmierināt viņu ar to, ka paši sāka dziedāt dzirdēģo dziesmu, pie kam Ievalds Nediģzans bija atkal iesācēģs, bet Orlachers ar savu cepuri sģta taktģ.

Auzdravas pilī sulainis Žanis ar saimnieci Potivāreni radās viņus gaidot un ziņoja, ka vakariņas būšot jau krietni atdzisušas.

Vakariņas ieturējuši, viesi devās pils otrā stāvā, kur biljarda istabā tika sanestas pudeles, sadegtas sveces un viss uz ātru roku sarīkots šā vakara dzīrai. Barons Šalks, ievēdis viesus salonā, uzaicināja tos justies omulīgi un vispār rīkoties kā savās pašu mājās. Viesi arī nelikās divi reiz teikties. Pricādāmie par jauko, silto vasaras nakti, tie novilka žaķetes vai svārkus, bet galvā paturēdami pēc studentu ieražas savas cepurītes. Pats mājas tēvs iznāca tagad no sānistabas, uzvilcīes rīta svārkus, bet galvā uzlicis savu no studiju laikiem uzglabājušos un pagalam jau izbālējušu krāsainu cepurīti. Visi tad sēdās gar galdu, pie kuŗa Potivārene ar Grēti nobeidza pēdējos kārtojumus, kamēr sulainis nostādīja uz galda pāris sudraba traukus ar ledu, ielikdams katrā pa pudelei šampanieša. Vēl viņš uz barona pavēli nolaida priekškarus tiem logiem, kas atradās uz pagalma pusi, bet logus un balkona durvis dārza pusē atvēra vaļām. Tad apkalpotāji nozuda, un barons ar saviem viesiem sāka nobaudīt viņa slavēto šampanieti.

Šai brīdī pa vaļējiem logiem ieskanēja istabā klabekla skaņas — pirms kaut kur tālumā, tad otras tūlīņ pievienojās tām; šās pēdējās, kā likās, bija jau tuvāk.

— Ugunsgrēks! — ieminējās Jēkabs ar baronu Šalku gandrīz reizā.

Visi izgāja uz balkona, un tur nakts sakrēslā apvāršņa kreisajā pusē bija redzama sarkani viļņojoša liesmaina blāzma. Bija brīnišķīgs skats: rietumu pusē dienas gaisma tikko labi beidza dzist, bet austrumos maza, maza, šaura debesu strēmēlīte tikko manāmi metās gaišākā plaukā; plašā ieleja ar upes grāvu starp muižu un mežu bija pilna zili pelēkas miglas, kuŗa, skatoties no muižas, kas atradās kalnā, likās kā plašs, uz vietas nostājies šķidru mākoņu blāķis; bet tur tālumā — pāri ielejai, aiz meža galotnēm, viļņoja ugunssārts, kuŗa atspīdums pie tumšzilās debess atblāzmojās augstu gaisā. Šā dīvaini greznā skata iespaidu vēl pavairoja savādā koka klabekļu klabēšana, ar savām straujām skaņām neparastā kārtā traucēdama citādi dziļo nakts klusumu. Klabināja visās mājās, tuvumā un tālumā.

Klusu ciedzami, visi stāvēja uz balkona un skatījās un klausījās. Brandenburgs, Orlachers un Ozols, kas bija dzimuši un auguši pilsētnieki, teicās pirmoreiz dzirdam ugunsgrēka ziņojumu šādā veidā.

— Vecā cīrulnieka ierīkojums, — viņiem paskaidroja barons Šalks. — Pārdodams zemniekiem mājas, viņš katram saimniekam uzlika par pienākumu ierīkot un turēt kārtībā klabekļu; tāpat saimniekiem noteikts sūtīt no katrām mājām ne mazāk par divi vīru ar vajadzīgiem dzēšamiem rīkiem uz ugunsgrēka vietu. Pēc viņa parauga visi apkārtnes muižu īpašnieki tad ievēda savos novados šādu kārtību.

Pie durvīm pieklauvēja un ienāca sulainis, vezdams sev līdz vagari, kas lūdza atļauju ņemt divi zirgi jāšanai pie ugunsgrēka.

— Kas jās? — vaicāja Šalks.

— Es un naktssargs, — vagaris atteica. — Mēs abi bijām vēl kājieni un esam gatavi. Citi visi bija jau noguluši un nu tik uzceļas. Muižu uzraudzis Potivārs un namiķis.

— Bet saki, mīļais Juri, kur ugunsgrēks varētu būt?

— Liekas būt Elcumuižas daļā: Kūmās, Radagaisos vai Pasērķšnos.

— Labi, Juri, jājiet un rītu uznāc man pateikt, kur tas bijis un kas tur nodega. Tikai pielūko, par daudz nepārskrejiet zirgus.

Drīz viņi redzēja no muižas pa lielceļu aizauļojam divus jājējus ar gaŗu ķeksi katram rokā. Orlachers iedomājās skriet lejā, meklēt zirgu un jāt tiem līdz. Atkal biedriem viņu nācās atrunāt, aizrādot, ka abi jājēji nav vairs saredzami: tie bija nozuduši jau zem miglas blāķa ielejā. Dzirdēja tikai pāra reiz norībam tiltus, pār kuŗiem tie drāzās pāri.

Ienākot no balkona atpakaļ salonā, Brandenburgs, paņēmis baronu Šalku zem rokas, iesaucās:

— Viktor, esi Nerons! Ņem kokli rokā un apdziedi šo krāšņi burvīgo ugunsgrēka nakti, un mēs dzersim Nerona dzīras.

— Es neesmu Romu aizdedzinājis, draudziņ, un tā nevaru būt Nerons.

— Arī Nerons noliedza, ka viņš būtu Romu aizdedzinājis, un tomēr viņš bija Nerons. Tā tad tu esi Nerons un tev jādzied! — sauca Brandenburgs.

Šai brīdī Ievalds Nedižans piegāja pie valā atvērtām klavierēm un strauji sāka spēlēt pazīstamās studentu dziesmas meldīju, kuŗu visi tūliņ uztvēra, ar sajūsmu dziedādami

Gaudeamus igitur,
Juvenes dum sumus.

Jo tālāk, jo dziedātāji vairāk sajūsminājās un nonākot pie vārdiem
Vivant omnes virgines
Faciles, formosae,

katrs satvēra rokā līstenu glāzi, tā ka, pašiem kustoties un dižājot, putojošais vīns dzirkstījās malām pāri, bet dziesma kļuva skaļāka un pieņēma straujāku tempu, pie kam Jēkabs ar savas balsis spēcīgumu pārspēja gandrīz visus citus, jo šampanietis, ko viņš baudīja pirmoreiz, likās viņam visai gards un tīri nevainīgs dzēriens, līdzīgs limonādei, kādēļ arī krietni bija to iedzēris un atradās tagad neparasti pacilātā gara stāvoklī un tīri rožainā sajūtā; bez tam viņam tik dzīvi, kā vēl nekad, šāvās prātā Raele un Maruta, šīs abas skaistās, patīkamās meitenes, un viņš domājās tas sevišķi godinot, jo spēcīgi dziedādams šos uz sievietēm attiecīgos vārdus.

Dziesmu nobeiguši, daži izsacīja savu apbrīnošanu par Jēkaba vareno balsi, pie kam barons Šalks to nosauca par bass baritonu. Bet Ievalds Nedižans priecājās, ka ar Jaunzemja kunga aiziešanu Tērbatā un iestāšanos korporācijā dziesmu mīļotājiem Letonijā rašoties jauns ievērojams spēks. Sajūsmināts par tādām jaukām izredzēm, viņš uz pēdām sadzēra ar Jēkabu tudraudzību. Viņa piemēram sekoja visi citi studenti, tā ka Jēkabs vienā rāvienā ieguva sev piecus tudraugus.

Vispārējā jautrībā Ozols vien likās būt neparasti klusāks, rāmāks par citiem un it kā domīgāks, ko biedri beidzot sāka ievērot un izteikt tam savu izbrīnēšanos par tādu viņa atturību vispārējā priekā. Neko neatbildēdams un brīdī sevī pārdomājis, viņš piecēlās un teikdams baronam Šalkam, ka vēloties ar to runāt zem četrām acīm, ieveda to blakus istabā. Kad viņi pa brīdim iznāca atpakaļ, baronam Šalkam acis staroja priekā, un visa seja smaidīt smaidīja.

— Biedri! — viņš pacilāti svinīgā balsī iesāka, svarīgi nostādamies galda galā. — Mūsu draugs Edvards man nupat pastāstīja ko sevišķi ievērojamu, kas jums vēl nav zināms, bet ko jums slēpt nav nekāda iemesla, jo mēs visi esam tikpat kā viens un visi protam ievērot un izpildīt akadēmiskās dzīves noteikumus, un šis nākošais mūzas dēls mūsu starpā — viņš turpināja, pagriezdamies pret Jēkabu — ir nopietns, godīgs jauneklis, par kuŗu es pirmais galvoju, ka viņš nekā neizpauzīs, kas nav paužams. Tātad šo ievērojamo noslēpumu varu pastāstīt jums visiem.

Pēc šāda ievada, kas visus padarīja vislielākā mērā ziņkārīgus, barons Šalks, satvēris glāzi, sauca:

— Jā, mūsu draugs Edvards, tas tik ir puika! Es paceļu savu glāzi uz viņa veselību. Lai dzīvo draugs Edvards! Urrā!

— Urrā! Urrā! — atskanēja spēcīgi kliegzieni, pēc kam tūliņ vairākas balsis cita par citu sauca:

— Bet ko tad viņš izdarījis? Kas noticis?

— Nē, es saku, tas tik ir gabals! — sauca atkal sajūsminātais barons Šalks pacilātā balsī. — Tas ir kas tāds, kas negadās vis ik dienas. Nu tad klausaities: Edvards šodien — nē, nu jāsaka jau vakar — izaicinājis maršalu Nurmnhūzenu!

Visi ielēta acis.

— Kā tas notika? Par ko? Un vai maršals izaicinājumu pieņēma? — izbrīnījies un uztraukts griezās ar vaicājumu Ievalds Nedižans pie Ozola.

— Kā tas notika, lai paliek šimbrīžam tuvāk neapgaismots. Viņš pērn izturējies apvainojoši pret manu draugu Aumali, kā arī necienīgi izsacījies par latviešiem vispār.

To nevarēju viņam atstāt nenolīdzinātu un biju cieši noņēmis agrāk vai vēlāk prasīt no viņa gandarīšanu. Vakar zaļumos man nu bija gadījums ar viņu sastapties un šo gadījumu tūliņ izlietoju. Nurmhūzens gan liekas būt visai gudrs cilvēks un izturējās tik pārāk prātīgi, ka man nenācās viegli panākt ar viņu sadursmi. Beidzot tomēr laimīgi nokļuvām tik tālu, ka izmainījām kartīm, un viņš solījās parīt jau sūtīt savu sekundantu šurp. Tātad domāju, ka viņš atpakaļ vairs nerausies.

— Un kas būs tavš sekundants? — vaicāja Ievalds Nedižans.

— Draugs Viktors nupat laipni uzņēmās šo lomu.

— Bet kas būs Nurmhūzena sekundants? — taujāja Brandenburgus.

— Droši vien nekas cits kā Kičmanis, viņa tuvākais kaimiņš un labā roka visos viņa uzņēmumos, — vēroja barons Šalks. — Bet tas viss blakus lieta. Galvenais tas, ka šis lepnaš savas kārtas pārstāvis dabūs nu stāties divkaujā pretī tādām menzūru dižmeistaram, ar kādu tam laikam nav vēl bijis gadījums sastapties. Vienalga, kādus ieročus viņš kā izaicinātais izvēlēšies, tagad viņam darīšana ar vairāk nekā bīstamu pretinieku. Un ceru, draugs Edvard, ka tu tagad pienācīgi nolīdzināsi ar šo lepno, iedomīgo maršalu ne tikai tos apvainojumus, ko tas nodarījis tavam draugam un tavai tautai, bet arī to netaisnību, tos zaimus, ko viņš sagrēkojis pret patiesu liberālismu vispār. Kas šis par liberālu! Ja kāds Kurzemes muižnieks ir liberāls, tad es tas esmu. Bet kā viņš pret mani patiesu liberālu izturas? Tāpat kā visi citi. Un kamdēļ? Tikai tāpēc, ka es uz cilvēku skatos tikai pēc viņa paša vērtības, bet nevis pēc tā, pie kādas kārtas tas pieder! To es uzskatu par vislabāko gandarījumu, ka šis zeltītais karjērists reiz nu dabūs pienācīgu algu. Nē, mīļo Edvard, šoreiz tu nejoko. Še ir darīšana ar pretinieku, kas pelna, ka to iznīcina. Ja man tā klausītu pistole vai rapieris kā tev, es viņam jau būtu devis ceļa grāmatu uz viņu pasauli. Ar riebumu man bija jāredz šī kaitīgā kāpura iemešanās un ieperināšanās manā apkaimē. Kad es šo slaiko, lokani glaudīgo galma kundziņu redzu brālīgā konferencē, landtāgā vai citur kur svinīgos gadījumos zeltaini izrotātā galma ierēdņa uniformā, tad viņš man uz mata šķiet līdzīgs tiem skaisti raibajiem kaitīgajiem kāpuriem, kuŗus katrs dārznieks rauš nost no augu lapām un iznīcina. Tagad nu, Edvard, tev laba reiza to darīt. Nabaga skaistās Terēzes man gan žēl. Bet galu galā arī viņai tā būs labāk, jo viņa tiks no tā godīgā ceļā vaļā. Tām zelta važām, kuŗās viņš ar saviem diplomātu smaidiem un galantiem glaimiem tur sagūstītu viņas brīvo, vieglo dabas bērna dvēseli, viņai vajaga būt jau sen apnikušām. Vārdu sakot, tev, mīļais Edvard, svarīgāka misija priekšā, nekā tu biji varbūt domājis.

— Bet maršals, kā dzird, arī esot labs šāvējs un arī gandrīz nekad nepūdelējot. Cik spējīgs viņš uz zobeniem, gan nezinu, bet jādōmā, ka viņš kā bijis jātnieku virsnieks, arī šādā cīņas veidā ļoti izkopies, varbūt vēl labāk nekā šaušanā, — ieminējās Hellmanis.

— Lai viņš arī kāds varonis būdams, tagad viņš atradis savu pretinieku, un par to man tāds prieks, ka tiešām vēlētos ko sevišķu izdarīt. Vai zināt, draudziņi, ko! — brītiņu padomājis, sajūsmināts iesaucās barons Šalks. — Tagad laba reiza sarīkot bakchanālu! Īstu senromisku saturālisku bakchanālu! Tad dabūsit iepazīties ar manām galma dāmām visā viņu godībā. Jā, to vajaga izdarīt šo nakti, tūlīt! Draugi, uz to lai uzdzeram! Hurrā!

Atskanēja urrā saucieni, šķindēja glāzes. Uz barona Šalka pazvanījumu, durvīs parādījās sulainis, kuŗam lika pasaukt saimnieci Potivāreni un istabeni Grēti. Drīz abas sauktās ienāca.

— Hē, sirdspukītes, skaistulītes! — barons tām latviski uzsauca. — Uz ātru roku jums jāsarīko šiem studentu kungiem par godu balle. Bet, ziniat, īsta, riktīga kungu balle! Sataisiet tā, ka iznāk pavisam septiņas. Mēs esam septiņi, — tik daudzām jums arī jābūt. Ņemiet kuknes Annu, abas

lopužas, putnu Edu un cūku Tīli, tad būsīt septiņas. Un še glāze, iedzeriet uz abām kājām, lai labi tīk dancot un lai arī citas varat salustināt.

Abas sievietes, kuņas no pirmā gala bija izlikušās it kā kaunīgas, tagad, dažas glāzes iedzērušas, kļuva drošas un runīgas.

— Skaisti jaungkugi jau nu gan ir, vajadzēs tad arī labi līksmi dancot, — galdam tuvumā nostādamās, teica Potivārene. — Bet, lielskungs, jādod tām citām arī krietni iedzert, citādi palaidoņas negrib nei godīgi ģērbties zemē, nei vispār darīt, kā klājas.

— Labi. Iedamas lejā paņemiet pāris pudeles līdz un sakuriniet viņas krietni jau iepriekš, lai visām ir dūša un patīkšana nākt augšām. Par šās balles labu izvešanu ne tu, Mādže, nedz, Grēte, nenožēlosit.

— Paldies, barona lielskungs, — vēlīgā balsī pateicās Potivārene. — Ko mēs, sieviešu cilvēki, daudz varam gribēt? Kad dabūnam ar tik skaistiem kungiem izdancoties un pagaloties, tad jau pietiek. Jūs, barona lielskungs, ļauni nebūsīt. Par to mēs atkal jūsu labuma dēļ visur zūdam un galojamies.

— Mādže un Grēte, es jums saku, ja jūs šo nakti rādīsīt visu, ko protat, tad uz Jāņiem abas dabūsīt jaunas kleitas un kurpes, bet tās citas pa pārim kurpju, — solīja sajūsminātais barons.

— Tad būs viss, kā kungi vēlas! — līksmi smiedamās sauca Potivārene.

— Tad griezīsīmies visas kā apdzērušās pašutoņas, — piebalsoja Grēte.

— Un visas būsīt tādas kā sestdienu vakariem pirtī?

— Būsīm tādas pat kā meitas Jāņu naktī, kad skrej raganās un vilkacēs: cita apģērba jau nebūs kā vaļām palaistie mati vai bizes uz mugaras. Ha, ha, ha! — izlaidīgi smiedamās teica Potivārene. — Tikai to gan, barona lielskungs, lūgtum: kurpes paturēsīm kājās, kaut arī bez zeķēm. Bez kurpēm nav nekāda īsta dancošana: nevar nedz piecirst kājas, kā nākas, nedz arī droši lēkt, — jābaidās, ka kungi nenomin mums kājas.

— Jā, ar basām kājām mums kauns kungiem priekšā dancot: to neatļauj sievietes gods, — blēdīgi smīnēdama, smējās Grēte, pie kuņas iedzertais vīns, acīm redzot, bija darījis jau stipru iespaidu.

— Bravo! lieliski teikts! — uzgavilēja barons Šalks, omulīgi atgāzdamies pret krēsla atzveltni, sakrustodams rokas uz krūtīm un uzvarētāja priekā paskatīdamies uz saviem draugiem. — Grēte un Potivārene, jā, — jūs esat īstas sievietes un zināt, kas godīgai sievietei klājas, kas neklājas. Bet tad nu šonakti dancosīt ar mums visus savus labākos dančus.

— Būs visi, kungs, būs! Arī spilvenu danča netrūks, — Potivārene teica.

— Un miroņu dancis arī būs?

— Dancosim arī miroņu danci. Bet kuņa būs tā mirone? — tā atkal Grēte, pati tūliņ piebilzdama:

— Nu tā, kuņa būs visvairāk noreibusi.

— Uz drīzu redzēšanos, cienīgie kungi un skaistie jaungkugi! — vēlīgi palocīdamās bilda Potivārene, un abas ar Grēti, saķērušās un smiedamās un atpakaļ atskatīdamās, laidās pa durvīm ārā, katra ar vienu roku saraudamas sev svārku stērbeles stipri uz augšu — vai nu vieglākas skriešanas nolūkā, vai arī gribēdamas rādīt viena savas druknās, otra savas slaidās stilbas.

— Velna sievietes! — aizskrējējām noskatīdamies pakaļ, noteica Ievalds Nedižans.

— Och! Ja tās citas arī daudz maz tādas, tad nudien būs īsta senromiska orgija. Apdomājiet, septiņas bakchantes! — sajūsminājās Brandenburgs.

— E, draudziņ, ceru, tu būsi apmierināts. Kaut kādas meitas savā muižā nemaz neturu. Visas ir labas — katra savā ziņā. Lai gan mana galma zieds ir un paliek Potivārene un Grēte, tomēr arī cūku Tīle un abas lopužas ir varenas, — es tev saku: īsts majestātes augums un ķēnišķīgs skats, — joviāli smiedamies, lielījās barons Šalks.

— Bet kas tas par miroņu danci, ko te pirmīt pieminējāt? — griezās pie barona Šalka ar vaicājumu Ievalds Nedižans. — Biju jau agrāk dzirdējis, ka veciem latviešiem bijis paradums pēc kāda mīļa aizgājēja pavadīšanas sarīkotā bēru dzīrā, kad visi lieliski apdzērušies, dancot kādu nekaunīgu deju, laikam lai tādā kārtā mazinātu žēlabas. Šī paraža, kuŗai pamatā, bez šaubām, liekas būt kādi pagāniski reliģiski motīvi, dažos malienu kaktos, kur tautas māņticība visilgāk uzglabājusies, esot vēl dzīva. Man, kas darbojas ar senlatviešu ierašu izpētīšanu, būtu visai svarīgi dabūt zināt, kāda šī deja ir, kur tā vēl būtu tautā sastopama un kādā ceļā šī senlatviešu mistērijas atlieka atklūvusi, mīļlais Viktor, pie tava galma?

— Par visu to, mīļlais draugs, varēsim parunāties, kad būsīm redzējuši pašu deju, un tas notiks jau drīzumā, — atteica barons Šalks. — Bet tagad jums, draugi, pastāstīšu ko sevišķi jauku sakarā ar manu Grēti! — protiet, anekdoti par mīlestības kvintesenci. —

— Ā! Mīlestības kvintesence. Debešķīgi teikts! Un sakarā ar Grēti! Var iedomāties, kas tā būs par kolosāli pikantu anekdoti. Bravo! Lai dzīvo Grēte, lai dzīvo Grēte! Urrā! — sauca Ievalds Nedižans, un citi studenti viņam piebiedrojās, bet Orlachers, kas krēslā sēdēdams un ar rokām un ģīmi uzgūlies uz galda stūŗa, bija iemidzis un stipri kŗāca, pēkšņi pamodās un šaurām, miegainām acīm raudzīdamies griestos, sāka dziedāt:

Brueder, lasst uns froehlich sein! —

Citi visi tūliņ piebiedrojās miegainajam dziedātajam un rāva tā, ka logi drebēja. Barons Šalks, satvēris pilnu šampanieša pudeli, spēcīgi sita ar to uz galda takti. Jo tālāk, jo dziedāšana kļuva straujāka un diktāka. Visā sparā uz galda triekta pudele saplīsa, tā ka takts sitējam palika rokā tikai pudeles kakls, un vīns kūsoodams un putodams plūda pa galdu un tecēja uz grīdas. Tagad barons Šalks pakampa biljarda nūju un sita ar to takti uz galda ar tādu sparū, ka glāzes gan veselas, gan plīzdamas lēca uz augšu un bira zemē. Līdzī viņam sajūsminājās un aizrāvās par nemēru arī studenti, tāpat satverdami biljarda nūjas rokās un sizdami uz galda takti.

Jēkabs, jau kopš laba brīža, nostājies salona otrā galā (loga iedobumā, stāvēja notuļis, dzeršanā vairs nepiedalīdamies. Pa vaļējo logu še plūda iekšā spīrgts, patīkams rīta vēsums, tā ka viņam galva bija no iereibuma kļuvusi puslīdz skaidra. Iedobuma sakrēslī viņš varēja pārredzēt tiklab visu šo dzīŗu scēnu, kā arī noraudzīties katrā brammanī atsevišķi. Viņu pārņēma izbrīnīšanās, savādas šausmainas izbailes un žēlums, redzot ar kādu pārmēŗīgu sajūsmu un tīri izsamisuŗu aizrauŗanos tie nodevās savai izpriecai. Dīvaini tagad izskatījās barons Šalks: viņa sakarsusē seja un kā neprātā spulgojoŗās acis atradās skaļā pretstatā ar viņa sirmo, gandrīz balto galvu, kas viss viņam piešķīra veca jauneklā vai arī jauna veŗa izskatu. Arī studenti, sākot ar vīrišķīgo Ozolu un beidzot ar jauneklīgo Hellmani, izskatījās savādi uzbuduŗi un neveselīgi aizgrābŗti. Ko viņi gribēja ar šās prieka, sāpju un žēlabu pilnās dziesmas it kā izsamisuŗo dziedāŗanu — ar vārdū un meldijas kliegŗšanu tīri necilvēcīgās balsīs? Apturēt skrejoŗo laiku? Skriet paŗi tam līdz? Atgriezt pagājuŗos gadus un dienas un vēlreiz redzēt un baudīt to, kas aizgājis gaŗām neiegūts, nebaudīts? — tā Jēkabs sev jautāja, un neviļus viņš atcerējās reiz kur lasījis, ka vislielākā nelaime, ko cilvēks jūtot vīra gados vai vecumā, esot žēlums par nepareizi dzīvotū mūŗu, sevišķi par nelietīgi izšķīestu jaunību. Un šai brīdī viņā pamodās gaiŗs prāts, cieŗa griba un svēta apņēmŗšanās, visur un vienmēr stingri turēties pie tiem prāta likumiem, kuŗiem līdz šim bija sekojis neapzinīgi, it kā pats no sevis, ņemdamies savu vecāku dzīvi sev par paraugu. „Bet vai es no ņiem likumiem jau neesmu novirzījis, uzturēdamies dzērāju vidū, velti tērēdamis laiku viņū ākstībās blenzdamies, un pa daļai pats ākstīdamies tiem līdz?” Un Jēkabam radās žēl še pavadītās nakts un līdz ar to ilgas tikt no ņejienes projām, kļūt brīvajā, jaukajā dabā — pļāvā pie sirmā ozola meŗmalā, pilskalna tuvumā, kur tēvs ar Indriķi un puisī jau pēc labas stundas līgos cits pakaļ citam. Atskanēs tur klusajā meŗmalā ņogad pirmoreiz izkapŗu brucināŗana un paŗu pļāvēju sarunas un smiekli, bet ap brokastlaiku pa taku no Sviķu kalna lejup redzēs dodamies Maigu un Oņu ar nēŗiem uz kamieŗa

un grābekli rokā: viņas nesīs pļāvējiem ēdienu un dzersi, pēc kam pašas stāsies pie spaiļu ārdīšanas un siena grābšanas. Šai pļavā aug tikai īsā kazbārdas zālīte: kazlapes, zvaguļi un citas lapiņas, kuņas ātri nobirst, kādēļ arī ar pļaušanu jāsteidzas. Tēvs teicās izkaptis jau sestdien sasējis kātos, izkapinājis un visām pielicis bruceklus. „Jā, tur viņi drīz nu sāks pļaut, bet kālab es neesmu viņu vidū? Ko še vēl gaidu? Redzēt vēi kādus jaunus neprāta skatus? Diezgan bēdīgus esmu jau redzējis! Prom no šejienes!”

Tā Jēkabs sevī runāja un, redzēdams, ka dzērēji visi pilnā mērā aizņemti ar kādas jaunas dziesmas dziedāšanu un ka neviens uz šo pusi neskatās, nedz viņa nostpalikšanu ievēro, viņš klusu devās uz durvju pusi un, neviena nepamanīts, izšmauca ārā un, lai soļi uz trepēm nebūtu dzirdami, tad, uzmeties uz trepju margas, kā nerātns skolas puika šļūku nošļūca lejā. Ārdurvīs slēdzene bija iekšā, bet durvīm priekšā gulēja liels, melns suns, kas klusu ieņurdējās. Jēkabs tādēļ nemaz nemēģināja slēgt durvis vaļā un, redzēdams priekšnama logu vaļā, paņēmis no galda savu cepuri un uzspiedis to sev galvā, bija ar vienu lēcieni pa logu ārā un atradās uz lievenēm. No šejienes viņš žigļiem, klusiem soļiem devās muižas pagalmam pāri uz vārtu pusi un drīz iznāca uz dižceļa.

5.

GĀJIENS AGRĀ STUNDĀ

Kamdēļ Jēkabs neiet pa taisnāko ceļu, bet met likumu. — Prieks uz zemkopības darbiem. — Zemes spēka un dzīves prieka simbols. Cik pilsētnieki nožēlojami! — Tā māja, kur viņa mīt. — Ezernieku atturīgais, lepnais raksturs. — Bezkauna sētmalā.

Gabalu pagājis, Jēkabs atskatījās atpakaļ. Pils augšējais stāvs dārza pusē bija redzams apgaismots. Piestādāmajos un klausīdamies viņš varēja sadzirdēt mūzikas skaņas, uz klavierēm tika spēlēts kāds jautrs, viegls dejas gabals. „Tur tagad muižas meitas deju miroņu deju vai kūleņo pa spilveniem, vai arī tik tāpat plikas lec un griežas trakajam Šalkam un viņa viesiem priekšā.” Runāja sevī Jēkabs, cepuri noņēmis un vēcinādams sev ap galvu vēsu gaisu klāt.

Ceļš drīz laidās lejup plašā grāvā iekšā, un Jēkabs itkā pazuda miglā. Še nekas vairāk no muižas nebija saredzams kā tik pilī spīdošas ugunis, kuņas caur miglu izskatījās bālas un staraini izplūdušas. Pie stipri jau gaišāk kļuvušās dzidrās debess bija miglai cauri tikko nojaužamas dažas izdziestošas zvaigznes. Kaut kur tālu, laikam kādās apkaimes mājās, dzirdēja gaili dziedam.

Lejā no dižceļa nogriezās pļavu un mežu ceļš, pa kuņu bija iespējams drīzāk pārklūt mājās, nekā ejot apkārt pa dižceļu. Jēkabs tomēr, negribēdams pa pļavām, rāvieniem un valkiem ejošā malu ceļā sabrist kamašas, nenogriezās vis pa to, bet turpināja iešanu pa dižceļu. Bez kamašu pātešanas viņam te bija arī vēl cits iemesls: pašam neapzinoties kā, viņam bija iešāvusies prātā Maruta, un viņu pārņēma savādas ilgas un neizprotama patika redzēt, ja arī ne viņu pašu, tad vismaz tās mājas, kur viņa dzīvo. Ka viņš tamdēļ nemsies mērīt gandrīz divreiz tālāko ceļa gabalu, lai tik iznāktu iešana gar Ezerniekiem, par to viņam gandrīz pašam bija kauns no sevis un par to viņš, nūdien, nekad nevienam neteiktu, pat arī vislabākajam draugam; bet patiesība tā bija. Pēc tam, kad viņš bija redzējis un dzirdējis ar kādu vaļsirdību un piejūkšanu pārāk vēlīgās muižu sievietes gatavojās uz neķītrībām un bezkaunībām, tā ka viņš sajuta sevī patiesu īgnumu pret tām, viņam atmiņā jo dzīvi stājās tagad priekšā Maruta, šī daiļā, skaistā, pieklājīgā, patīkami pievilcīgā zeltenīte, kādu to vakar zaļumos bija redzējis un kuņa viņam tik mīļi bija uzsmaidījusi. Arī Ella viņam nāca prātā, tomēr ne tik dzīvi kā Maruta, jo vienkārt tā atradās tālu no šejienes, tā ka nebija nekādas cerības

nedz viņu pašu šē kur sastapt, nedz arī — un kaut tik notālēm —, redzēt to vietu, kur viņa dzīvo; otrkārt, Maruta viņam tomēr, jebšu arī neapzinoties un it kā pret paša gribu, likās vēl mīļāka, tīkamāka un pievilcīgāka nekā skaistā Ella.

Pats par sevi saprotams, ka tagad, kur visi guļ vēl dziļā miegā, ne mazākās cerības nedz tīkamo meiteni sastapt, nedz dabūt to redzēt — un kaut arī tik notālēm. Tā tad gluži veltīgs būs viņa gājiens apkārt pa dižceļu. Un tomēr viņam patīk tur iet. Savāda tumša dziņa viņu kā dzītin dzen uz to pusi, savādas tīkamas jūsmas viņu kā vilktin velk uz turieni.

Kad viņš iznāca no ielejas un miglas pakalnē, diena bija tikpat jau kā izaususi. Nelielie, rēni izkļīdušie mākonīši, kas pie dzidrās debess likās it kā bijuši uz naktsguļu apmetušies apvāršņa austrumu pusē, tagad atspīdēja zeltaini sārtā spožumā, kas bija zīme, ka saule nav vairs tālu. Augstu gaisā laidās dažas bezdelīgas savā pirmā rīta skrējienā, tomēr nečivinādamas — klusā, steidzīgi liegā gaitā, it kā sargādamās traucēt agrā, burvīgā rīta rāmumu un klusumu. Tuvākā sētā — pakalnē pa kreisi — patlaban atskanēja izkopts kapināšana. Laikam tās bija kādas no Auzudruvas kalpu mājām, un tur kāds nevaļīgs kalpa vīrelis bija agri cēlies, lai jau pirms saules trauktos pļavā. Citur nekur vēl nemanīja cilvēkus kājienus.

Iepūtās vēja dūsma, atnesdama šurp tīrumā izvestu un dažas dienas saulē žuvušu kūts mēslu smaržu. Kā zemnieku cilvēkam, kas uz laukiem audzis un jau kopš bērna dienām pieradis pie lauku dzīves, Jēkabam šis stipri smaržīgais, it kā savādais kairinošais gaiss bija pazīstams un patīkams; tas viņam dzīvi atgādināja zināma laikmeta svarīgu darbu: kad cilvēks dod zemei barību, par ko tā atkal vēlāk dod maizi. Še notiek savstarpējas labdarības izmaiņa starp cilvēku un dabu.

Paskatījies turp, no kurienes plūda smaržīgā vēsma, viņš ieraudzīja pļavmalē, netālu no ceļa, arāju aṛam nomēslo tā papuves laukā. Tas bija, acīm redzot, kalpa cilvēks, jo ara tikai ar vienu, nelielu zirdziņu, kas bija iejūgts veclaiku arklā, tā sauktā čačī.

— Dievs palīdz, maizes arāj! — uzsauca Jēkabs, ceļmalā piestādamies. — Vai tik agri jau tīrumā?

— Paldies, ceļa gājēj, — atsveicināja arājs, vagu izdzinis līdz grāvmalei, zirgu pieturēdams un pārceldams vērstuvi no viena lemeša uz otru. — Agrs jau ir gan, bet ko lai dara? Laikam tagad pastāvīgi jauks un karsts vien ir, un tādā laikā, pa dienu aṛot, briesmīgi iegūst zirgu. Labāk tad art rīta sakrēslā.

— Zeme nav pārāk sakaltusi?

— Citur jau gan kā pliens, un gandrīz visi guģojas, ka nevarot papuves saart; bet te, liekna malā un avoksniena tuvumā, brangi var ieart, un cilas labi krīt.

Atvadījies Jēkabs soļoja tālāk. Šis arājs te ceļmalā rīta agrumā un īsa saruna ar to Jēkabam tik dzīvi atgādināja zemkopja darbus un radīja viņā tādas ilgas pēc šiem darbiem, ka viņš gandrīz gribēja lēkt pāri grāvim, kampt arkla balstus rokās un ar sajūsmu dzīt vagu pēc vagas. Bet tas ir tikai veclaiku čačīņš ar vienu zirdziņu ilksīs — arī tādu vecu čaprīti. Viņš vēlētos lielo ekspatoru ar divi zirgiem priekšā, kā jau aizvien savās majas aris. Ē, tad viņš sukātu art līdz brokastlaikam, tā ka lai kūp! Tīri žēl viņam, ka mājās papuve jau saarta, un viņš vairs nedabūs tur cīnīties ar zemes spēku, lai to tai atņemtu un izlietotu cilvēkam par labu. Ak, zemi strādājot un kopjot, tu jūties viņas spēka, viņas svētības apdvēsts, viņas mūžīgās dzīvības stiprināts, atjaunots. Tur palejā, kur arājs uzplēš zemes garozu, cik tīkami, cik spirtgi tur dvēsa pretī viņas dzīvā dvaša! Nudien, zemkopība ir tas dzīves arods, kas dabai stav vistuvāk, un tādēļ arī zemkopju kārta ir visdabiskākā, visveselīgākā, visstiprākā. Visas tautas, visas valstis savus galvenos spēkus ņēmušas un ņem no zemkopjiem, no lauku iedzīvotājiem, nevis no pilsētniekiem. Jo stiprāka kādai tautai viņas zemkopju šķira, jo drošāka viņas nākotne. —

Tā Jēkabs sevī sprieda, soļodams agrā rīta stundā pa kluso, vientuļo lielceļu. Viņam radās žēlums, ka viņa jaunais draugs, patīkamais Volfgangs Hellmanis, nebija viņam šē līdz un nevarēja

kopā ar viņu baudīt šo jauko rīta cēlienu brīvajā dabā, izmainot vienam ar otru domas un jūtas. Viņš sajuta sevī kā pārmetumu, ka nebija laikā iedomājies par šo jaunekli un nebija mēģinājis to aizvēkt sev līdz, projām no tās rupjās izpriecas, kādu tur uz izvirtuša veča vēlēšanos sarīkoja prastas, bezkaunīgas sievietes.

Te viņam pa labi, virs plaukstoša āboliņa lauka, paceļas gaisā cīrulis un, skaņu mutuļus kā krelles bērdams, šaujas augstāk un augstāk debesu zilumā. „Lūk, zemes spēka un dzīves prieka simbols!” Klusi sevī vēro Jēkabs. — „Tas skumjas, saīgumu, dzīves apnikumu nepazīst. Kā vaļā ticis kūsojošs zemes spēka fontāns, kā dzīvības un dzīves prieka brīnišķīgs stars, kā skanoša strūkļa, kā acīm saredzama dziesmu skaņa tas skrien pret sauli, izdaiņojas gaisa dzelmē, izmutuļojas dziesmu plūdus un tad spirts, liksmi un laimīgs laižas atkal pie zemes krūts. Arī cilvēks, kas pastāvīgi atrodas tiešā sakarā ar dzīvo zemi un elpo veselīgajā lauku gaisā, — tik stipri jūt sevī prieku un spēku uz dzīvi, ka nepazīst nekādas lielas skumjas, nekādu dzīves apnikumu.”

Šādas domas domādams, Jēkabs gāja tālāk, ar īstu prieku nolūkodamies apkārtējās vasarājas druvās, rudzu un pūru tīrumos un papuves laukos. Viss tas viņam atgādināja viņa paša agrāk strādātos zemkopja darbus ar visiem viņu jaukumiem un dažādībām, bet visi ar šiem darbiem savienotie sūrumi un grūtības viņam it kā aizmirsušies, it kā nebijuši.

„Kas pilsētnieki taču par nožēlojamiem radījumiem!” Viņš sevī prātoja. — „Tiem vajadzīgas īpašas pudelītes, no kuņģam ost tīkamas smardes; bet zemnieks saozas spirtu, veselīgo druvu un pļavu gaisu, jauktu ar saulē kalstošu mēslu stipro tvaiku, pie kam priecādamies izsaucās: „E, cik jauki ož!” Un Jēkabs ar patikšanu ieoda un ieelpoja šo gaisu.

Laukiem pāri skatīdamies, viņš ieraudzīja ezermalā aiz kalna ēku čukurus, un viņam sirds savādi nodrebēja un sāka ātrāk pukstēt: tie bija Ezernieki — tās mājas, kur mīt skaistā, patīkamā meitene, kuņa tagad tā nodarbina viņa domas, uztrauc viņa jūtas. Nejauši viņam šāvās prātā kādas reiz dzirdētas dziesmiņas vārdi —

To kluso sētu ieraugu,
Kur mana mīļā mīt.
Turp sūtu tūkstoš sveicienus
Tev, mana zeltenīt!

Un apskatīdamies visapkārt un pārliecinājies, ka nekur neviens cilvēks nav redzams, viņš, cepuri paceldams, sūtīja savus sveicienus tur uz viņā pakalnē dziļā mierā dusošo sētu.

Taisni no šās vietas, kur viņš tagad atradās, bija laukos iemīts taks pārtiesām uz muižu. Ja viņš pa to ietu, viņam iznāktu gājienš kādu versti īsāks. Bet viņš tomēr nenogriezās uz taku, bet gāja tik tālāk pa dižceļu. Viņam gribējās redzēt īsti tuvumā tās mājas, kur viņa dzīvo, — tas viņam šķita it kā kāds slepens tīkams dvēseles baudījums. Vakar vēl viņš bija šīm mājām pabraucis gluži tuvu gaļām pilnīgi mierīgs un vienaldzīgs; tagad viņš, jau pa gabalu tās redzot, juta sevī savādu baigi tīkamu uztraukumu. Šādu jūtu dēļ viņam atkal bija tīri pašam kauns no sevis. Par laimi citam nevienam par šādām viņa jūtām nebija ne jausmas. Ja kāds pazīstams tagad viņu sastaptu, tam viņš teiktu, ka pa taku tālab nav gājis, ka negribējis rasā saslapināt kamašas.

Uznākot kalnā, viņš visu Ezernieku sētu varēja skaidri redzēt, arī atsevišķas ēkas. Istaba ar stipri stāvu sarkanu kārniņa jumtu, kuņģam čukuri abos galos bija uzlikti uz augšu, izskatījās augstprātīga un dižīga, it kā iedomīga dižradu krustmāte, kas uzsegusies skaistāku un dārgāku sagšu nekā citām radu sievām, ar augstāk paceltu galvu un uz mestām lūpām lepni un kā no augšas noskatās uz citām. „Nav brīnums, ka mājās, kur jau kopš tēvu tēvu laikiem dzīvo pārtikuši, pat turīgi un tamdēļ lepni saimnieki, kaut kas no cilvēku pašu lepniecības pārgājies un palicis arī viņu dzīvojamās ēkas būvē.” Jēkabs sevī sprieda, un viņam radās gandrīz žēl, ka tā bija gribējis redzēt šās lepnās mājas. Bet

domas par tīkamo meiteni drīz pārvarēja visas nepatīkamās jūtas. Tomēr viņš sāka soļot ātrāk, tā cenzdamies novērst katras aizdomas, ka viņš te tīšu nācis un ka viņam būtu kāda patikšana skatīties uz šīm mājām. Nevienu cilvēku gan te nekur tagad neredzēja, bet, ja tomēr kāds kur būtu un viņu redzētu, lai tikai nenoprastu viņa nolūku, neuzminētu viņa domas! Ātri soļodams un likdamies Ezerniekiem nepiegiežam nekādas vērtības, viņš tomēr gandrīz turp vien skatījās. Gabalu no citām ēkām atradās rija. Ar plašām pažobelēm un nojumiem abās pusēs tā izskatījās kā fantastiska, pasakaina būte, kā platspārne gūbiķe, kas gatava katru brīdi ņemt zem saviem spārnieniem, paglābt no negaisa un tīrīt visu to pilnību un bagātību, kas aug un gatavojas plašajos tīrumos visapkārt. Klēts, atradams līdzās ābeļu dārzam, pašā dižceļa malā, būdama augsta ēka ar stāvu jumtu un cietiem, līdz pat čukuram ar dēļiem aizsistiem ģēveļiem, likās it kā apzināties svarīgo uzdevumu, kāds tai piekrit turīgā saimniecībā, glabājot mantas un pārtikas krājumus un citas zemnieku dzīves bagātības, — stingra, taisna, nepielaidīga un nešķobāma tā izskatījās, Jēkabam stipri atgādinādama jauno Ezernieku, kādu viņš to arvien bija redzējis: nopietnu, atturīgu, stingru seju un līdz pat kaklam aizpogātu kamzoli, mucīņu vai meteli. Visā pagastā viņu arī daudzinaja par stingru, palepnu, bet taisnu, godīgu cilvēku, kādēļ viņu arī trejus gadus no vietas ievēlēja par dižo tiesnesi, lai ne vien visi būtu droši taisnas tiesas spriešanā, bet lai arī bāreņu nauda būtu pareizi paglabāta. Tikai kopš pāris gadiem, kamēr viņš paņēmis nomā kroņa muiželi, viņš atteicies no tiesas priekšsēdētāja amata. Šā stingrā vīra rakstura iezīmes Jēkabam likās nenoliedzami attēlojamies viņa saimniekošanas laikā celtajā klētī un it kā mēmi, bet toties jo redzami, paužam viņa saimnieka dabu un raksturu. Laidarus nevarēja labi pārredzēt, tie atradās aiz ābeļu dārza; bet gataves malā, starp dižceļu un mājām, tuvu ezera attekai, bija redzama pirts — tāda sakņubusi, sarāvusies, slēpdamās aiz kuplā puceņa un pašķidrā kārklū krūma, it kā pati kaunēdamās par to negoda stāvokli, kādu tai tauta ierādījusi starp visām ēkām, nosaukdama to par bezkauņu sētmalā.

Pazīdams šādu vispārēju pirts stāvokli tautas ieskatos, Jēkabs arī nebūt nebrīnījās, ka bagātajos, lepņajos Ezerniekos šī bezkauņa sētmalā atstāta tādā it kā novārtā, tikai sevī nodomāja: diezin, vai skaistā Maruta arī iet šai nabadzīgajā pirtiņā pērties? Un ko viņa dara tagad? Nu, protams, guļ. Bet kur — klētī vai istabā? Un, diezin, kurā galā Ezerniekos atrodas dzīvojamā istaba un kur kambaris? Laikam šinī galā — uz ceļa pusi, jo tā jau vispār mēdz būt. Labprāt viņš vēlētos zināt, kur tagad atrodas patīkamā zeltenīte, bet tā ka viņš to nezināja, tad viņa skats laidās gan uz dzīvojamās ēkas, gan uz klēts jumtu, bet viņa domas spiedās dziļāki, šāvās ēkā iekšup un lidoja ap daiļu gulošu meiteni.

6.

RĪTA SAULĒ

Necerēta sastapšanās. — Brālību un māsību noslēgšana pāri žogam. — Saule, kas iespīdējusi sirdī. — Parādība lodziņā. — Maruta dzird visus debesu eņģeļus stabulējam.

Tagad viņš ieraudzīja dārzā zem ābeļu pazārēm staigājam kādu sievieti. Pirms viņš domāja to kādu vecenīti esam, kam miegs nenāk un kas tādēļ jau tik agri piecēlusies. Bet gaišais svārks liecināja, ka tā nevar būt vecs cilvēks, un pienākdams klātāk, viņš redzēja, ka tā bija jauna meita vai skuķe — varbūt pati Maruta: apmēram tāda pat bize, kādu to vakar bija redzējis Marutai, arī šai karājās pār villaini lejup, ar ko tā bija pārseģusies. Staigātājai atgriežoties uz šo pusi, viņš vairs nešaubījās, ka tā bija domātā meitene, un viņu pārņēma dziļas prieka un laimības jūtas par šādu

necerētu redzēšanos. Arī viņa bija to ieraudzījusi un pazinusi un nāca uz ceļa pusi, ko no dārza šķīra tikai grāvis, aiz kuŗa atradās augsts laktu žogs.

Jēkabs ķēra pie cepures, lai meiteni sveicinātu, bet, iekām viņš paguva savu sveicienu izteikt, šī jautra un priecīga sveicināja:

— Ā, labrīt, labrīt! Kur jūs tik agri? Vai nu tik no zaļumiem?

— Tā ir.

— Tad nu gan labi izdzīvojāties ar studentu kungiem un trako Šalku. Es redzēju jūs visus aizejam uz krogu. Gulējuši tad jau neesat nemaz?

— Kā nu bija — bija. Bet ko jūs tik agri cēlusies? — Jēkabs vaicāja piestādamies.

— Es arī nemaz neesmu vēl gulējusi, — meitene teica, pienākdama pie žoga. Jēkabs pārlēca pār grāvi, un viņa caur žogu sniedza tam roku, tomēr viņš varēja saķert tikai pirkstu galus, jo laktas bija tik bieži kopā, ka delna negāja žogam cauri.

— Jūs tik nesen no zaļumiem pārbraucāt? — Jēkabs vaicāja.

— Nē, jau pa nakti; bet es tīši negāju gulēt: gribu sagaidīt sauli uzlecam. Skolā mums prasīja, kas no mums esot redzējušas sauli lecam, un tur nu izrādījās, ka lielākā daļa nav redzējušas, un es un mana māsa arī bijām starp tām. Tādēļ nu paliku kājienā vienīgi tanī nolūkā, lai redzētu, kā lec saule.

— Un taisni šorīt, pēc negulētas nakts?

— Tālab ka pāri pusnaktij biju vēl kājienā: tad nav grūti sagaidīt rītu; bet kad jau nogulusi un apmiegojusies, tad vairs netiek celties.

— Kā jau bagāta saimnieku luteklīte, kas ieradusi lētumā — vieglumā.

— Laikumā — slinkumā, jūs gribējāt teikt, — atjokoja skuķe smiedamās. — Jā, es esmu ilggule, tas taisnība. Bet kas ilgi gul, tas daudz sapņo. Šonakt, braucot mājās, tik uz īsu brītiņu ratos iesnaudos, un tūliņ sapnis klāt.

— Ko jūs sapņojāt?

— Papriekš sakait man, vai jūs ticat sapņiem un vai domājat, ka cilvēks var savu nākotni nosapņot vai paredzēt?

— Un jūs, jaunkundz?

— Līdz šim varbūt neticēju. Bet sakāt, kā nu lai neticu? Ratos iesnaudusies, redzēju jūs, un pēc tam man tā vien bija, ka drīzumā ar jums kur satikšos vai vismaz dabūšu jūs redzēt, kādēļ man arī šonakt ne par ko negribējās iet gulēt, — un te nu mēs sastopamies!

— Man atkal, pašam nezinot kādēļ, gribējās nākt pa dižceļu. Es varēju iet arī vai nu gar liekņa malu un pa meža ceļu, vai arī pārtiešus pa muižas laukiem, bet mani it kā vilktin vilka uz šejieni. Gan nedomāju, ka skaisto Marutu šai laikā sastapšu vai arī tik pa gabalu dabūšu redzēt; bet man likās jau tik patīkami redzēt jūsu mājas — to vietu, kur jūs dzīvojat, — Jēkabs tīkamās, mīlīgās meitenes priekšā tagad vaļsirdīgi atzinās tanī noslēpumā, kuŗu citādi nekam un nekādos apstākļos nebūtu izpaudis.

Maruta, priecīgi pārsteigta, lūkojās viņam acīs ar aplaimotu skatu.

— Tā tad mēs abi esam vēlējušies un paredzējuši savu satikšanos, ja jūs tāpat runājat patiesību kā es. — Viņa sajūsmināta teica. — Ka jūs spētu runāt netaisnību, to nevaru ticēt, nevaru iedomāties. Tādas siržu ilgas, tādu paredzēšanu sauc parastā valodā taču laikam par samīlēšanos. Ko no jūsu mutes dzirdēju, tas mani dara bezgalīgi laimīgu. Tikai nesauciet mani par skaistu, — skaista es neesmu. Tomēr, ka es jums patīku, tas mani sajūsma un aplaimo, un tagad es patiesi no visas sirds vēlētos būt skaista, — tik skaista kā cita neviena, lai jums vēl jo vairāk patīktu. Bet ko mēs te tā stāvam un runājamies katrs savpus žoga? Nāciet jel iekšā! Suns piesiets, un es iziešu jums gatuvē pretī. Jūs vēl nekad neesat bijuši pie mums. Uztaisīšu pretistabā guļu, varēsiet likties un labi nogulēties, vēlāk piecēlušies paviesosities pie mums un līdz vakaram pāriesit arī vēl mājās; es ar

māsu un draudzeni jūs pavadīsim. Māte ļoti priecāsies, ka jūs pie mums atnākuši. Es viņai pastāstīju, ka mēs vakar dejojām, gājām staigāt un krietni izrunājāmies. Jā, nāciet iekšā, būsit mīļš viesis. Es iešu apkārt pa gatuvī pretī. Dārzam uz dižceļa pusi nav izejas.

— Pateicos, bet šoreiz nevaru kavēties: mums šodien sāk pļaut sienu, un es arī jau pirmo dienu gribu būt pļāvēju rindā. Pēc nepilnas stundas lidināšu citiem līdz pilskalna norā no vienas mežmales uz otru. Atnākšu pie jums kādu citu reiz, varbūt abi ar Indriķi.

— Taisni tagad, kad nakti neesat gulējuši un vēl sadzērušies, gribat iet pļaut?

— Pļaušu visu dienu, tā ka galva kūpēs. Cietā darbā un saules tveicē vislabāk izgaisīs dzēruma skurba, kas vēl galvu dara durnu un kaulus smagus. Vakarā, kad kritīšu, tad gulēšu kā lūzis koks.

— Cik žēl, ka nevarat šodien pie mums palikt! Līdz pusdienai būtu labi izdusējušies, pēc tam būtum pastaigājušies, būtu izrādījusi jums mūsu mājas, arī savu rožu dārziņu būtu parādījusi.

— Žēl man arī, Marutas jaunkundze, ka nevaru šoreiz palikt. Par pagājušās nakts veltīgu izvalkāšanos gribu šodien pats sevi krietni nopūlēt. Satiksimies kādu citu reiz. Tagad parunāsimies tepat un tad iešu.

— Bet, re, kas man šaujas prātā! — domīgi lūkodamās Jēkabam acīs un it kā kavēdamās, runāja Maruta. — Kāpēc mēs nesaucamies par tu? Mēs taču esam vēl skolēni, pie tam radnieki; visi citi mūsu pagasta jaunie nekad nesauc vienu otru par jūs, — tā godā tikai uzaugušus un vecākus cilvēkus. Kad citi dzirdēs, kā mēs saucamies, mūs vēl izsmies, — teiks: te nu ir visa viņu gudrība! Iet pilsētā skolā un mācās blēņas. Sauksimies tādēļ labāk par tu! Vai ne?

— Esmu tādās pasās domās, Marutas jaunkundze! Bet tad mums vajadzētu arī sadzert tudraudzību jeb brālību un sabučoties, kā tas tādās reizās parasts. Es pagājušu nakti sadzēru brālības ar pieci studentiem, bet vislielākais prieks man būtu darīt to ar jums.

— Tad jums tomēr būs jānāk iekšā, jo te nedz ir ko dzert, nedz arī varam sanākt kopā, — smējās skuķe.

— Ak posta dienas! Ak nelaimīgais laimes brīdis! — sirsnīgi smiedamies, žēlojās Jēkabs. — Iekšā iet nav laika, bet, stāvēdami katrs savpus žoga, draudzību sadzert nespējam, pat rokas nevaram sadoties.

— Rokas gan varam sadoties, — attapās viņa, klusi iesmiedamās un priecīgi smaidīdama. — Rau tur, pie staba, var labi pakāpties un tam pāri varam ar rokām sasniegties, jo tas ir labu tiesu zemāks nekā laktas.

— Tad lai notiek! Ko vēl gaidām? — un Jēkabs, atspiezdami ar vienu kāju staba rantā, kuņģā bija ielaista apakšējā šķērslakta, un ar otru roku satverdams kādu no tuvākām stāvlaktām, pacēlās gar stabu uz augšu. Meitene otrā pusē darīja tāpat, un acumirkļi viņi staba gala satikās. Ar vienu roku pats turēdamies. ar otru roku pakacējies žogam pāri otrā pusē, Jēkabs apķēra meiteni ap vidu un skūpstīja to, klusu teikdams:

— Tu, tu, tu!

Maruta, arī ar vienu roku turēdamās, ar otru apkampās Jēkabam ap kaklu un, sniegdama tam mužiņu pretī un viņu skūpstīdama, savukārt čukstēja:

— Tu, tu, tu!

— Tā, nu mēs noslēdzām brālības, — viņš čukstēja, apkampdams meiteni ciešāk.

— Un māsības arī. —

— Tava, tava, — meitene tikko dzirdami dvesa.

— Cik tev gadu?

— Rudeni būs sešpadsmit. Bet kāpēc to prasi?

— Gribu tevi tik daudz reiz nobučot, cik tev gadu.

— Tad domā, ka man divreiz tik daudz gadu un dod tikpat daudz bučiņu.

— Tev patīk skūpstīties?

— Tu skūpsti ļoti sirsnīgi un jūsmīgi, it kā līdz pašai dvēselei, — pavisam citādi nekā mulķu meitenes, kad, mācīdamās mīlēties, pašas viena ar otru bučojas. Bet nu skaiti un dod savus skūpstus ātrāk un laid mani: te grūti turēties.

Atlaidusies vaļām un nokāpuši atpakaļ zemē, viņi, priecīgi pārsteigti un izbrīnījušies, laimībā smaidīdami, brīdi klusu lūkojās viens uz otru, it kā paši nespēdami vēl visam tam ticēt, kas nupat bija noticis.

— Ja kāds būtu redzējis, tam būtu gan ko smieties, uzskatītu mūs par pilnīgiem neprašiem, — viņa pirmā atguvās uzsākt valodu.

— Katrā īstā mīlestībā esot kaut kas smieklīgs, neprātīgs vai pat ārprātīgs. Tikai neīsta mīlestība, kas dibinās vienīgi uz prātu un loģiku vai kādiem zināmiem aprēķiniem, kur jūtām un kaislībai nav nekādas dalības, un kuŗa nespēj nedz aizrauties, nedz aizmirsties, — tikai vienīgi šāda mīlestība neesot smieklīga, nedz neprātīga.

— Tā var gan būt, — Maruta piebilda, noklausījiesies Jēkaba domas par mīlestību. — Bet savādi tas tomēr, pār žogu bučoties. Diezin, ko teiktu un kā mani zobotu mūsu vecāmāte, ja redzētu mani tā darām? Agrāk, kad vēl biju maza tekate merģele un visiem devu bučiņas, viņa mani mācīja tā nedarīt, jo tādas skuķes un meitas, kas puisiem labprāt dodot mutes, visādi izsmejot, un tā arī viņa, mani zobodama, dažreiz dziedāja:

Maruta — māsiņa,
Tā laba meitiņa:
Ar puisiem bučojas
Pār žoga posmu.

— Ak, ja nu redzētu mīļā, labā vecāmāte, kāda viņas mazā Maruta tagad liela nerātne un patiesi dod bučiņas pāri žogam un pie tam vēl svešu māju puisim.

— Ko lai dara, kad apstākļi tādi, ka citādi kopā netiek? Kā zini un vari, tā gribi un dari! — noteica Jēkabs, kā uzvaras priekā smaidīdams.

— Lai kā, bet nu mēs reiz taču esam viens otram tā tuvojušies, ka man tiešām brīnums, kā viss tas varēja tik ātri notikt, — runāja Maruta aiz prieka un laimības pacilātā balsī. — Ai, kāda nu nākotne rādās jauka un burvīga! Katru reiz, kad dzirdēšu par tevi runājam, vai arī tik Stīpniekus vispār pieminam, man sirds savādi pukstēs. Domāšu sevī: runājiet, ko gribat un kā gribat par Stīpnieku Jēkabu, — bet jūs nezināt, ko es zinu, jums nav pat ne jausmas, kas es viņam esmu. Ai, Jēkab, Jēkab! Tu krietnais, lepnaiss, tu mīļlais, labais, nu es tevi drīkstu saukt par tu! Un, kad svētdienām satiksimies pie baznīcas, tu nāksi man klāt un tad sveicināsimies un parunāsimies, kā jau pazīstami, radi un draugi. Un Liepājā sastopoties uz ielas, tu neiesi vairs kā līdz šim lepni man gaŗām, bet sveicināsi, un es tev laipni atbildēšu; kādreiz atnāksi arī pie mums, redzēsi, kā mēs dzīvojam; varbūt kādreiz drusku palīdzēsi mums arī ar mācībām, sevišķi, kad grūti uzdevumi jāērēķina.

— Jauki tas gan, ka esam iepazinušies un tā tuvu sadraudzējušies, mīļā, daiļā Maruta, un, kad turpmāk kur saredzēsimies, būs abiem liels prieks. Bet uz redzēšanos Liepājā nevaram cerēt: es vairs neiešu tur skolā. Vakar pieņēmu mājskolotāja vietu Lankas muižā, uz kuriem došos jau šās nedēļas beigās un tad dzīvošu tur, mācīdams bērnus un pats mācīdamies.

— Cik žēl, ka mums ceļi šķiŗas jau tūliņ pēc mūsu sastapšanās, — Maruta nopūtās, kļūdama nopietna, pat bēdīga.

— Bet nu man jāiet, — Jēkabs teica tādā pat nopietni bēdīgā balsī. — Rau, saule patlaban nāk augšām, drīz sāks celties ļaudis. Lūko nu saules lēktu, lai nebūtu velti visu nakti miegu kavējusi.

— Ja jebkad, tad šonakt neesmu bijusi velti nomodā. Saules lēktu redzu, bet tas manu uzmanību vairs nesaista: manā sirdī šorīt uzlēkusi visspožākā saule, kas nekad vairs nenorietēs, — viņa noteica lēni un it kā svinīgā balsī.

— Bet nu ar Dievu, tu mīļā, zelta meitene!

— Nē, Jēkab, neej! Paliec vēl brītiņu! Tik drīz vairs nesatiksīmies.

— Jāsteidzas, ir jau laiks. Jūsu meitas ies laidarā, slauks govīs; izdzīdinādamas ganus, ieraudzīs mūs.

— Ak, par tām nav ko bēdāt: tām šonakt Dievs augstais! Tēvs vakar izbrauca uz muiželi, un ciemiņu puīši, to zinādami, pārnāca nakti tām līdz. Ātrāk gan nu necelsies, kamēr māte vai vecāmāte ies viņas uīt un aurēt augšām.

— Bet citur jau uzcēlušies. Klau, viņsētu gani stabulēdami dzen govīs pa gatuvī ganīklā. Sveicini savu māsiņu un draudzeni, dod viņām no manis katrai bučiņu un paliec vesela.

— Nu tad dod tu papriekš man! Ko lai viņām dodu, kad pati neesmu no tevis dabūjusi? — meitene, kā kaitinādama, smējās.

— Tad šim stabam atkal jābūt mūsu laimības starpniekam! — iesaucās Jēkabs, šķizdamies viņas domas uzminējās.

— Nē, dārgais, man šāds starpnieks nepatīk! Esmu par tevi mazāka, nevaru tik viegli pārlikties pār staba galu un uz viņa kranti man spiež krūtīs. Labāk pārkāp pāri — šai pusē.

Viņš pameta acis uz žogu. Pacelties staba galā un no turienes ar vienu lēcieni dārzā — būtu tik divu mirkļu darbs. Bet viņš savaldījās un atturējās.

— Nē, dārgā, daiļā, tagad to vairs nevar — ir jau vēlu. Nāc tepat! Es turēšu rokas uz staba krantes.

Un atkal viņi pakāpās, apkampās un skūpstījās.

— Šis bučiņš tavai māsiņai, šis draudzenei un citi visi tev! — viņš teica, to skūpstīdams.

Tad viņi šķīrās.

Viena palikusi, Maruta palika brīdi kā sapnī zu vietas stāvam. Viss tas bija noticis tik negaidot, tik savādi un tomēr tik jauki un ar tādu laimības pilnību, ka viņa jutās it kā noreibusi. Lēni viņa sāka iet uz klēts pusi, atgādādamās katru vārdu, ko viņš bija teicis, katru viņa smaidu, visu to, kas bija noticis, cenzdamās visos sīkumos iespiest sev atmiņā.

Klētī viņa atrada meitenes aizmigušas. Pārlikušas roku viena otrai pāri un piespiedušās vaigu pie vaiga, tās gulēja dziļā miegā, mierīgi, kārtīgi elpodamas. Pa mazo vaļējo lodziņu klētī slīpi rīta saules zeltainie stari krita taisni uz gulētāju galvām un sejām, dodami Lūsiņas dzeltenajiem matiem it kā vairāk spīduma un viņas pilnos sārtos vaigus rādīdami visā viņu maigajā sārtumā, bet Ilgas bālo seju jo redzamāk izceldami no kuplo, melno matu apēnojuma.

Brīdi gulētājās nolūkojusies, Maruta noliecās un katrai uzspieda uz lūpām bučiņu, čukstēdama:

— Tas tev no mana mīļā, tas tev no mana mīļā. —

Šos vārdus viņa bija runājusi tik klusu, ka meitenes arī nomodā grūti būtu tos sadzirdējušas, kur nu vēl dziļā miegā gulošas. No Marutas skūpstā Ilga tomēr uz mirkli pamodās un, acis pavērusi, miegainā balsī ievaicājās:

— Kas ir?

— Ai puķe, puķe! Kaut tu zinātu, cik es esmu laimīga! — apspiestā balsī, bet tomēr, kā gaviļēdama, izsaucās Maruta.

— Vai redzēji, Rutīņ, kā saule lec? — atkal tāpat miegaini vaicāja Ilga.

— Jā, redzēju, redzēju, un tā man tā iespīdēja sirdī, ka tur būs tik gaišs, tik gaišs vienmēr — visu mūžu.

Viņa uzmeta acis Ilgai. Tā vairs neklausījās; būdama pagalam samiegojusies, viņa bija atkal iemigusi; vienu savu kailo dilbu viņa turēja sev uz acīm, laikam vairīdamās no saules.

Maruta atklāja savu gultu, noģērbās un tad apsēdās uz gultas malas. Tūliņ viņai netika vēl likties gulēt. Jebšu negulējusi un nogurusi, viņa tomēr nejuta nedz miega vajadzību, nedz nogurumu. Viņai tikās vēl brīdi pasēdēt un padomāt par to, kas bija noticis. Viņas priecīgais uztraukums bija liels, un viņa bijās, ka, ieliekoties gultā, var drīz uznākt miegs un tad par savu jauko piedzīvojumu nevarēs vairs domāt.

Un daudz viņai tagad ko domāt. Vesela rinda jautājumu gan cits ar citu sakarā, gan nesakarīgi un juku jukām viņai tagad uzmācās. „Kas notiks nu turpmāk? Kad un kur gan atkal ar viņu satikšos? Un kā viņš tad pret mani izturēsies? Vai mani atkal tik bučos vien, jeb vai. —” Un viņa juta sev vaigus tvīkstam, galviņa noliecās uz krūtīm, un viņa ar abām rokām apsedza sev seju un spieda acis ciet. „Un kā es tad lai iztuos? Un ko viņš man teiks? Solīs mani precēt? Bet kad tas varēs notikt? Tikai pēc vairāk gadiem. Bet vai es tad viņam tāpat vēl patikšu kā tagad?”

Visi šādi un vēl citi jautājumi viņai skrēja caur galvu, tomēr sevišķas rūpes nedarīja: lielā prieku un laimības sajūta viņu pacēla augstu pār visām rūpēm un bēdām. Minētie jautājumi viņai uzmācās vairāk tikai ziņkārības, vairāk nepacietības dēļ par nezināmo nākotni, nekā nopietnu rūpju dēļ vai kā dziļākas pārdomāšanas sekas.

Domās nogrimusi, viņa sēdēja uz gultas malas, galvu atbalstīdama rokās. Krekliņš bija noslīdējis no kamiešiem, un atsedzās agri attīstījušās zeltenītes daiļi apaļās, jauneklīgi tvirtās krūtīs, kā divas pusplaukā briestošas sārtbaltas rozes. Nekad viņa nebija uz tām lūkojusies ar tādu priecīgu patīku un laimīgu lepnumu kā tagad, kad viņš tās bija turējis sev rokā, gan ar balto naktsjaku un kreklu segtas, bet tomēr viņa rokas tās bija jutušas. Staba aso malu bija segusi uz to atspiestā rokas virspuse, bet savā plaukstā viņš bija tās turējis. Rātņi, mierīgi un pieklājīgi viņš bija turējis savu roku, bet tomēr viņa bija jutusi šo viegli trīcošo roku ar nervozajiem pirkstiem.

Visu to atgādinoties, visu domās un jūtās vēlreiz pārdzīvojot, viņai pārskrēja vieglas trīsas pa visiem locekļiem, un viņu pārņēma dziļas ilgas un spēja aizrautība pēc pagājušiem laimības mirkļiem.

— Jēkab, Jēkab, mans dārgais, kaut tu te būtu! — viņa ilgu pārvarēta, stāvus izšāvusies un rokas izplēzdama, gandrīz pilnā balsi izsaucās. Bet uz lodziņa pusi paskatījusies, ieraudzīja Jēkabu pa to lūkojamies iekšā. Klusu iekliegdamās, viņa iekrita gultā, uzraudama sev apsegu virsū. Pēc brīža galvu bailīgi no apsegiem izbāzusi un uz lodziņa pusi kaunīgi priecīgi paglūnēdama, neredzēja tur vairs nekā. Vai acis viņu bija mājīgušas un tikai savā uztrauktā fantāzijā bija iedomājusies to redzam, ko pati tik ļoti bija vēlējusies? Jeb vai patiesi Jēkabs bija tur skatījies? Viegli tas viņam bija izdarāms, jo klēts dibena siena pieiet tieši pie dižceļa, tik grāvis vien starpā. Viņš tad, protams, nebija pēc atvadišanās devies projām, bet, aiz klēts stūra aizgājis, palicis tur stāvot. Jeb skatītājs būtu bijis kāds cits, varbūt kāds ceļa gājējs, kas, gažām iedams, nācis uz savādajām domām, palūkoties svešā klēti? Varbūt tas bija pat kāds zaglis? Ja tā, tad nekas, — tādām viņa sveša. Bet ja tas patiesi bija Jēkabs un redzēja viņu pilnīgi noģērbušos un dzirdēja viņas saucienus? Ai, viņai kauns pašai no sevis, un pat zem apsega viņa spiež tagad ar rokām sev acis ciet. Bet ko var darīt? Kas noticis — noticis. Un kālab viņam vajadzēja līst skatīties, kur meitenes guļ? Pats viņš tātad arī vainīgs. Un galu galā, kas tur sevišķi ļauns, ka viņš dzirdējis viņas izsaukšanos un zin, cik ļoti viņa to mīl un kā viņa atkal ilgojas pēc viņa — sava puisēna? Neviens, kas savu meiteni patiesi mīl, neņems to tai par ļaunu, tikai mīlēs to vēl sirsnīgāk. Nē, ja tas bijis Jēkabs, tad viņai patiesi nebūtu nekā nopietni ko pārņemt ne sev, ne viņam. Bet ja šī noslēpumainā parādība bijusi kas cits — kāds kaimiņu jauneklis? Ak, kā tas tad varēs par viņu zoboties un diezkā viņu ķircināt un kaitināt!

Viņas domas un bažas par parādību lodziņā sāka pārvarēt miegs, uzmākdami arvien smagāk. Pusmiegā viņa dzirdēja sētā meitas jautri, priecīgi smejamies. Tad bija dzirdama suņa ieriešanās, — laikam aizgulējušies ciemiņu puisī šmauca nu projām, lai gar dārzu žogmalēm un pa lauku

starpām varētu pēc iespējas vēl daudz maz laikā un citu nemanīti pārslapstīties mājās; meitas laikam pa gatuvī pavadā savus nakts viesus, apsaukdamas un pievaldīdamas suni, tad ies slaukt govīs. —

Viņa pūlas domu pavedienu risināt tālāk, bet jau jūk un pārtraucas domu gaita zem neatturami smagās miegu varas. Vēl viņa šķiet dzirdam koku grābekļu un skārda skandekļu skaņas, tad nu govīs iet ganos, tad ieskanas jaukas, maigas skaņas, laikam gans stabulē savu pirmo rīta pūtienu. — Bet nē, tā nevar būt gana stabule, skaņas ir tik brīnišķīgi jaukas, tik burvīgi maigas un saldas, kādas viņa vēl nekad nav dzirdējusi. Šinīs skaņās klausoties, viņai tiek tik viegli, tik labi, un viss ap viņu mirdz un spīd rožaini zeltainā, gaišā spožumā. Un viņa nav vairs aizmigusi, un miegs nemoka viņu vairs nemaz; viņa skatās platām acīm un redz saules staru zeltā un dienas tveicē mirdzošas druvas, ziedošas ielejas un zilā caurspīdošā miglā grimstošās debesu tāles. Bet nu viņa vairs neguļ savā gultā, — viņa ceļas uz augšu, lido pa gaisu, tomēr ne tā, kā putniņi, ar spārniem vēcinādami, — nē, tāpat viegli, liegi, liegi kā viegla spalviņa, kā lēna vēsmiņa. Viņa ceļas arvien augstāk, arvien tuvāk debesīm. Jaukās, debešķīgās skaņas viņa dzird nu daudz tuvāk un skaidrāk nekā pirmīt, un viņa saprot, kas tās par skaņām: visi debesu eņģeļi tagad stabulē, un gaviļē — protams, priecādamies par viņas laimi. Nu viņa arī pati sajūt, ka visu to viņa dzird un redz sapnī jo, ka eņģeļus nevar nomodā nedz redzēt, nedz dzirdēt, bet tikai sapnī, to viņa jau kopš bērna dienām zin no savas mīļās, labās vecāsmātes gudriem stāstījumiem un mācījumiem. Brīnums tik, ka cilvēks sapnī pats var zināt sevi sapņojam. Bet dažreiz jau tā ir. Un viņa domā: „Šo jauko sapni es neaizmirsīšu visu mūžu. Pirmās mīlestības sapnis esot visjaukākais, ko cilvēks šai pasaulē var piedzīvot. Tā reiz kaut kur dzirdēju.”

7.

MĪLESTĪBA UN SAIMNIECĪBA

Kā Auzdruvas modere rājas ar patvāpušām kalponēm. — Kā barons Šalks pārbauda savas sievas. — Ko barons Šalks redz pēc savas nāves. — Otrs Haruns al Rašids. — Kā Potivārs un Kringēļu Iršis tirgojas ar labību. — Kā divas māmiņas rūpējas par savu meitu labklājību. — Kā tēvs, kā tēvs!

— Tone, Līne, celsities vai ne? Līdz kuŗu kuŗajam domājat gulēt? Tā iet: naktīm valkājas apkārt, jārēdamās un jānodamās ar jaunkungiem, un nu guļ kā sprāgoņas. Auro, cik gribi, tās vairs nezaurosi. Man jau mute piekūst saucot un lēlējot; bet ko tās sasauksi? Mirones kas mirones! Līne, Tone, dzirdat vai ne? Gul ka atgāzenes, plikas slaunas atsviedušas. Ja necelsities, ņemšu un pa lodziņu uzgāzīšu katrai pa ķipim ūdens virsū.

Tā pirmdien pēc brokastlaika Auzdruvas modere, ērbērģa pieliekamā kambarī kāsdama un liedama stāveņos pienu rūgšanai, kā arī no sarūgušiem traukiem kriedama kreimu zemē un gāzdama ķērnā, modināja savas kalpones, brīdi pa brīdim pieiedama pie meitu istabas durvīm un pa tanīs ierīkoto lodziņu ieblenzdama istabā.

— Tone, Līne, vai jūs, meitas, vēl nedzirdat? Nudien cits nekas neatliek kā saukt vīrus, lai uzlauž durvis un tad ar labu nātru sauju abām pa strienām! Vai dzirdat? Ilgāk vairs nelēlošu.

— Ceļamies jel, ceļamies. Tikai nekliedziet nu vairs un ļaujiet jel apauties un apģērbties, — dzirdēja istabā miegaini atsaucamies kādu balsi.

— Nu paldies Dlevam, ka taču reiz atmodušās un sākušās stūrēties augšām, — atvieglotā balsī runādama, priecājās modere.

— Bet to mēs, mam, gan jums izlūgtumies, ja šodien lopi ieiet labībā vai pļavā, lai tad vagaris mūs netramda, un jūs atkal tūliņ neskrejiet gaust klētniekam: mēs visu dienu būsim patvāpušas, jo gulējušas neesam tikpat kā nemaz — cauru nakti vajadzēja kalnā dancot, — dzirdēja otru sievietes balsi istabā.

— Kur jūs naktīm dancojat, tas man vienalga; man tikai jāzin, ka jūs pa dienu govīm labi dancojat pakaļ, — tā modere.

— Bet mums tas vis nav vienalga, — atrunājās atkal viena no kalponēm. — Kad nakti tā esam dancojušas, ka korpēm gandrīz dibeni sprāgst nost, tad dienu nekādas krietnas ganes nevaram būt. Diviem kungiem grūti izkalpot — jums un baronam.

— Kāds jums ar baronu līgums un kas jums kalnā jādara, to nezinu; bet ar mani esat slēgušas līgumu, ka jums jāgana govīs, un beigta lieta! To jau dzirdēju, ka pagājušu nakti baronam pārbraukuši viesi līdz un ka kalns esot pilns jaungkungu. Augšas meitām tad, protams, atvice liela. Tās arī par to neko nebēdā: nakti vicojas ar jaungkungiem, dienu var ķirmēt mierā; bet kad arī lopužas grib iet talkā, tad lai pašas zina, kā dienu tiek ar ganu gaitu galā. Tikai to lieciet aiz auss, ka cauras naktis ar jaungkungiem dancojot, reiz nepaslīd kāja un ka neiziet tā, kā dziesmā teikts:

Spēlēju, dancoju visu cauru nakti
Ar tiem jauniem zēniem;
Gaismiņai austot, saulītei lecot,
Sāk šī meitiņa raudāt. —
Neraudi, neraudi, mana mīļā meitiņa,
Es tavu godiņu maksāš'...

Redzēs, kas jūsu godiņu maksās, kad tā izies! ...

— Nemaz nebēdājiet par mūsu godiņu: nedz mums kāja paslīdēs, nedz kādam par to vajadzēs maksāt. Bimbāt arī nebimbāsim.

— Nu, Tone, mute tev līdz ausīm tāpat kā tavai mātei. Ir ar deviņi zirgi neaizskries jūsu mutēm priekšā. Un gudra tad jau esi gan, tā nemaz nebaidīdamās. Laikam jau labu skolu cauri gājusi. Nav arī nekāds brīnums: kas ar Potivāreni vienā virgelē iet, tām ir sava ziņa! No tādām katra var māksli ņemt. Man tādos darbos nekādas ziņas nav, un tādu velna gudrību mācīties negribu. Man bēmi bijuši un būs. Katra godīga sieva grib bērnus, par tiem priecājas un tos mīlē; tik mačkas un mindžas negrib bērnus. Bet to jums saku, māsiņas, kad tik ar visu māksli un velna gudrību nepieviļaties! Jau dažai tādai netārpei izgājis šļūceniski. Tādas izzibinētas vārpas gan liekaties, bet dažreiz arī izzibenētā vārpā aizmetas grauds. Tomēr ne es ko saku, ne mācu. Ne mana cūka, ne mana druva. Dariet, kā gribat, ja tikai laikā esat pie darba.

Kalpones tagad neteica nekā. Dzirdēja tik pašas savā starpā paklusu kaut ko dudinām.

— Ak tā, Tone, Līne! Domājiet, es nedzirdu, ko jūs tur pumpināt? Es pārmašājot, ka jums mute līdz ausīm, bet pati vārdus beņot kā no tarbas. Apskaunieties, pumpekles, par tādu pumpināšanu!... Vai tā nav kauna lieta: pašā stiprākā darba laikā, kad visur ved mēslus, aļ papuves, sāk pļaut āboliņu, Auzudruvas muižā darbenieks gana govīs, bet manas lopužas vantinās pa mīgu, kaut gan saule jau pusceļā starp azaidu un launagu. Par tādu nekārtību smejas visa apkārtnē un mūsu kungu aprunā, ka kauns klausīties; bet, kad es vienu vārdu saku, tad man pārmet, es beņot vārdus kā no tarbas! Diezin, ko teiktu, kad es patiesi runātu tā, kā tādas palaidņas pelnījušas. Bet es esmu mazrunīga sieviete: vairāk nesaku, kā to, cik nākas. Un spītes darbu man nevajag! Ja negribat ganos vākties, ķirmiet līdz vakaram mājās!

— Nākam jau, nākam! Ko tik daudz rājies? Nekādus spītes darbus nedarījām un tīšu nekavējāmies, — tik uzklājām guļas... Tā viena no kalponēm, iznākot no istabas priekšnama.

— Ko tad nu drāneles tā aizvilkušās aiz acīm, ka pašas gandrīz ne redzēt nevarat? Tā jau ne ziemu vislielā salā neaizsien acis. Vai ar to gribat rādīt, ka jums atlicies arī vēl kaut kas no kauna!... Modere vaicāja, paskatīdamas uz kalponēm un ieraudzīdama tās ar gandrīz pilnīgi aizsietām sejām.

— Tas nedz kāda kauna, nedz nekauna dēļ, bet tikai tamdēļ, lai ģimīsim saulē nenodeg... Atteica viena no abām meitām.

— Ak tētīt!... Brīnījās modere. — Kam jums nenodeguši ģimji? Kas gan jūsu ģimjos meklēs, vai tie nodeguši, vai nenodeguši?

— Labāki cilvēki nekā jūs domājat!... Atbildēja otra kalpone stingri, lepni un it kā spītīgi.

— Ko jūs, lētdabes, neiedomājaties! Jeb jums galvas vēl dulnas no pagājušās nakts apdzēršanās? Tie, ko jūs domājat, skatās jums citus ģimjus — ne tos, ko saule apspīd... Zobojās modere, noskatīdamās aizgājējām pakaļ.

Pēcpusdienas saules slīpie stari, lauždamies cauri Auzudruvas pils priekšā kuplojošo milzīgo ošu, kļavu un liepu zariem un iespīdēdami salonā, rakstīja robainas un starainas gaismas un ēnu zīmes uz parketa grīdas, kā arī uz čupā sagrūstā persiešu paklāja un pa grīdu izmētātiem spilveniem. Vietām — sevišķi galda tuvumā — grīda bija slapja, — laikam gan izlijušā un vēl neizsusējušā vīna vai citu dzērienu atliekas. Šādos slapjumos un paltīs saules stari atspīdēja sevišķi spoži, it kā cenždamies bojā gājušo gardo dzērienu jo drīz uzsūkt, lai tā arī no savas puses veicinātu salona savešanu daudz maz kārtībā, jo vispār salons atradās vislielākā nekārtībā, kāda jebkad salonos redzēta: pudeles un glāzes, apgāztas vai sasistas, bija redzamas gan uz galdiem, gan pagaldēs, galdauti nolieti, plankumaini, krēsli bija sasviesti istabas vienā galā, bet istabas vidū vāļājās uz grīdas kāds pusducis, vai arī vairāk, spilvenu. Vienā no tiem galvu iebrūdis, visā gaŗumā izstiepies un stipri krākdams, gulēja Orlachers.

Barons Šalks patlaban pavēra savas guļamas istabas durvis un, aizkarus pašķīris un galvu iebāzījis salonā, laida skatu pār visu to, kas acu priekšā bija redzams, un pie tam apmierināti, pat laimīgi pasmaidīdams, acīm redzot, būdams par šādu skatu visai iepriecināts.

— Vai tu, Viktor, jau augšām?... Brandenburgs vaicāja, pabāzdams galvu pa otrām durvīm, kuŗas nu arī pavisam atvērās un tanīs aiz Brandeburga parādījās Nedīžans un Volfgangs Hellmanis.

— Es aplūkoju kaujas lauku un priecājos par mūsu draugu Orlacheru... Atrunājās barons Šalks. — Tas ir kritis, bet kritis godam: cīnīdamies pirmajās rindās un sevi nežēlodams.

— Apmēram ar tādu pat skatu, ar kādu tu tagad aplūko šo savu kaujas lauku, Napoleons pēc pabeigtas cīņas laikam būs aplūkojis Austerlicas un Jēnas kaujas laukus... Gudri smīnēdams, teica Brandenburgs.

— Vai kā Osmanis pašā pie Pļevņas, kad Skobeļevam viņa trakajos uzbrucienos pie Zaļo kalnu reduta vienā pašā dienā bija noguldījis astoņpadsmit tūkstoš krievu... Smējās barons Šalks. — Bet kur ir draugs Edvards, ka to neredzu? Tas taču nebūs kritis?

— Viņam tāda ieņemšanās, naktīm uz priekšā stāvošu menzūru gulēt cietu miegu. Tā viņš iekopies no laika gala. Dzēris vai nedzēris, bet kad priekšā duelis, tad gul kā mironis... Paskaidroja Ievalds Nedīžans.

— Apskaužami nervi!... Nobrīnījās barons Šalks. — Bet re, draudziņš Orlachers, kuŗam priekšā nestāv nekāda menzūra, gul tā izsviedies, it kā būtu divkaujā kritis.

— Zini ko, Viktor?... Pēkšņi ieminējās Brandenburgs. — Te labi varam sabiedēt, vai vismaz krietni izjokot tavas galma dāmas! Iespiedīsim Orlacheram dunci rokā un teiksim, ka viņš dzēruma delīrijā nodūrīes.

— Patrik, tas ir ģeniāls iedomas! Nudien, ģeniāls! Jā, tev ir kupla fantazija, draudziņ! Tas patiesi būs tāds karātavu joks, kāds tikai mūsu tagadējā stāvoklī pareizi baudāms... Izsaucās barons Šalks,

un, iesteidzies kādā sāņu istabā, iznāca atpakaļ ar lielu, spožu medību dunci rokā, kuŗu nolika līdzās dziļā miegā guļošajam Orlacheram.

— Na, nu ir pašnāvības aina gatava!... Priecājās Hellmanis.

— Nē, mīļais, vēl te kā trūkst: vēl visai šai aintai ir naīvitātes raksturs, — bez asins izliešanas nāve ar dunča palīdzību nav domājama... Attrauca Brandenburgs. — Asiņu vajag, asiņu! Kur ņemsim asinis?

— bMan labs padoms rokā!... Atsaucās barons Šalks, iesteidzās savā rakstāmā istabā un drīz atgriezās atpakaļ, nesdams tintes pudelīti. Izvilcis no pudelītes stikla aizbāžamo, viņš drusku uzlaistīja no viņas sarkanā šķidrums uz sniegbaltā spilvena, kas atradās gulētājam līdzās.

— Na, nu patiesi pašnāvības skats ir pilnīgs... Priecājās Hellmanis. — Asinis, kas asinis!

— Nē, vēl nav viss gluži pilnīgs... Noteica Brandenburgs un, paņēmis no barona Šalka tintes pudelīti, aplaistīja ar viņas sarkano saturu drusku arī dunča plato, spožo asmeni.

— Patrik, tu, bez šaubām, esi apdāvināts režisors! Dabisku pašnāvības skatu tu ar pāris ģeniāliem vilcieniem kā burtin uzbur uz skatuves... Sajūsminājās barons Šalks. — Ja tu būtu, Patrik, režisors, arī es vēlētos darboties kā aktieris uz tavas skatuves. Jā! Bet vai zināt ko!... Iesaucās viņš, brītiņu padomājis. — Jau tūliņ gribu spēlēt traģiskā varoņa lomu uz šās skatuves, kur tu tagad esi režisors: es likšos Orlacheram līdzās, un tātad būsim viens otru nodūruši. Tad arī bus citāds efekts, un jūs dzirdēsiet, kā tad Potivārene un Grēte žēlumā un izmisumā kliegs un vaimanās, jo viņas abas mani ļoti mīlē, vairāk par visu uz pasaules. Kā pašas saka, viņas par mani un manu labumu zūd un mirst. Tikai pienācīgi aplejiet mani ar sarkano tinti, lai ilūzija ir jo pilnīga.

Lai nevarētu redzēt, ka par nokautu domātajam, elpojot cilājas krūts, tad no guļamās istabas iznesa palagu, kuŗā barons Šalks ietinās, tā ka tikai ģimīš palika svabads, un tad likās netālu no Orlachera uz grīdas gulus, pēc kam Brandenburgs palagu tam ap krūtīm salaistīja ar sarkano tinti; sadabūja arī otra dunci, kuŗu, ar tinti aplaistītu, nometa uz palaga, gulētājam līdzās.

Kad viss tā bija sarīkots un draugi vienbalsīgi atzinuši, ka scēna esot pārsteidzoši dabiska un pārlicina: viens duelants pilnīgi beigts, bet otrs nāvīgi ievainots un elpojot pēdējos vilcienus, tad barons Šalks pamācīja savus viesus, kā jārīkojas tālāk:

— Pazvaniet Žani! Tas, tādu šausmīgu skatu ieraudzījis, bez kavēšanās skries lejā un sauks Potivāreni un Grētu augšā. Bet jūs saejiet visi tepat blakus manā guļamā istabā un, aiz portjerām aizslēpušies, noklausaities tad, kā viņas kliegs un vaimanās. Jūs nevarat iedomāties, kā viņas uztraucas un cik lielā mērā ir nelaimīgas, kad man kaut arī vismazākais ļaunumiņš notiek, piemēram, kad es reiz nokritu no zirga. Man arī pašam būs interesanti dzirdēt, kādu iespaidu uz viņām darīs vēsts par manu nāvi un kā viņas pēc manas nāves izturēsies. Abas teicās mani vienādi mīlam. Redzēsim, kuŗa vairāk būs nelaimīga un izmisusi. Bet pamodiniet un pasauciet draugu Edvardu, lai arī viņš ir liecinieks šo divu atraitņu sāpēs pēc viņu kopējā vīra.

Žanis, salona durvis pavēris un tādu asiņainu skatu ieraudzījis, kā sprāgšus atsprāga atpakaļ un, galvu abās rokās saķēris, devās lejā, un, ieklupdams ēdamā istabā, kur Grēte ar Potivāreni patlaban rīkojās ar galda klāšanu, vairāk nekā nespēja kā tikai iesaukties: — Nāciet, nāciet! Slepkaivība! Mūsu barons un vēl viens gul vienās asinīs bez samaņas uz grīdas!...

Tādējādi pārbiedētas, sievietes steidzās Žanim līdz augšā, un, aiz guļamās istabas durvīm paslēpušies, skatītāji drīz redzēja visus trīs bailīgi ienākam salonā — Potivārene papriekš, tad Grēte un Žanis pats pēdējais.

— Patiesi te slepkavība notikusi: barons vienās asinīs un pavisam beigts; otrs, liekas, elpot gan vēl elpo, bet dzīvotājs laikam nebūs, — arī noplūdis asinīm, ka bail skatīties... Paklusā balsī teica Potivārene. — Kad tu, Žani, viņus ieraudzīji?

— Tagadīņ. Dzirdēju skandelu ieskanamies, domāju: laikam barons šķindina, steidzos augšām, un tā viņi radās. Man bail skatīties: kad pēc netiekam vēl uzskatīti par līdzvainīgiem. Labāk jāskrej

tūlīņ paziņot Potivāram un vagarim, kāda briesmīga slepkavība šē notikusi... Tā Žanis, bailīgi čukstēdams, šmauca pa durvīm ārā un pa galvu, pa kaklu metās pa trepēm lejup.

— Tīri žēl šī skaistā jaunkunga... Paklusā balsī žēlojās Grēte. — Tas ir tas, kuŗu viņi sauca par Heinrichi, tas bija visu laiku tik līksms un jokains, un te nu gul pēdējos vilcienos. Rasi, vēl dažreiz būtu dabūjusi ar viņu pagaloties; bet, re, mūsu večuks sadūris nabadziņu uz nāvi. Laikam aiz greizsirdības — tāpēc ka šis jaunkungs pastāvīgi bija ar mani uz vienu roku. Bet šis tad arī veco pagānu nolietojis uz vietas. Tas maizē vairs nekodīs: gul viss vienās asinīs kā nokauts vērsis.

— Lai arī neceļas! Žēl tur nevienam nebūs, kad tik būtu iedevis, ko mums solīja. Pirms gan vajadzēja domāt par mums un tikai tad likt dzīvību uz spēli. Bet nu pats aizgājis gaŗu ceļu, mums palikdams parādā. Ak tu vecais draņķis!... Pusbalsī rājās Potivārene.

— Es nemaz nesaprotu, kas kungu kārtas cilvēkiem tā par savādu ieņēmsanos: līdz sanāk ragos, līdz tūlīt uz nažiem, — darās vēl niknāki nekā sētu puīši un tā nokauj ne vien mūsu veco, bet arī tādu smuidru jaunkungu saduŗ uz nāvi... Kā žēlodamās, prātoja Grēte.

— Tas kungu kārtas cilvēkiem goda dēļ tā esot vajadzīgs: ja kāds zaudējis savu godu, tad pēc tādas duršanas vai šausanas viņš to dabunot atpakaļ... Potivārene paskaidroja.

— Ak, kad es tādā ceļā varētu dabūt savu zaudēto godiņu atpakaļ! Labprāt tad es ietu ar katru ir durties, ir šauties... Sentimentāli nopūzdamās, teica Grēte tādā balsī, ka grūti būtu nācies izprast, vai viņa to tā runā vientiesīgā prātā vai blēņodamās.

— Klēgainite! Ko tu te atkal klēgā par savu godiņu? Godiņš, godiņš! Kas tas ir? Nedz to var ēst, nedz dzert, nedz otram parādīt, nedz tirgū pārdot. Viss tukša skaņa vien — vairāk nekas! Man savu mūžu nedz kāds godiņš bijis, nedz kādu godiņu esmu pazaudējusi. Nav man neviens viņu arī ne prasījis, vai meklējis, ne atradis. Esmu bez viņa gluži brangi iztikusi. Arī tu darītu gudrāk nekūkodama, labāk padomādama, kur un kāda dzīve mums nu gaidāma uz priekšu.

— Bet, diezin, kur tie citi jaunkungi? Vai nevajadzētu tos celt augšām un prasīt, kā tā nelaime notikusi.

— Atkal jau tu esi mēcāma, rājama! Pārdzērušies un cauru nakti ar mums sutuši, tie ķirm vēl savās gulās. Kamdēļ mums velti laiku kavēt tos modinot un ar tiem tērgāties? Kas mums daļas gar kungu kārtas laimi vai nelaimi? Lai viņi visi noduŗas, nošaujas vai cits citam sprandus aplauž! Es tur nekustinu ne pirksta, ja man no tam neatlec nekāds labums. Labāk domāsim, kā nu būs uz priekšdienām. Kur nu ņemsim labi ēst, labi dzert, grezni ģērbties, ilgi gulēt, viegli dzīvot? Lai šis vecais ķēms bija kāds būdams, slikti mums pie viņa negāja. Nezin, vai tādu muļķi kur atrādīsim. Es jau tev sen teicu: domāsim arī uz priekšdienām, šo to, ko var, paņemsim atliksimies pie malas — vai nu naudu, vai mantas un lietas, kas kuŗu reiz gadās. Trūkuma dienās pašām lieti derētu; bet tu, gribēdama vecā acīs izlikties par mani labāka, skrēji mani gaust. Tagad nu pašai derētu, kad būtu kāds mantas vai naudas padomiņš.

— Nu, māsiņ, gluži tukšā gan arī neesmu... Paklusākā balsī un vērīgi apkārt skatīdamās, atteica Grēte. — Tik muļķe vis nebiju, par kādu tu mani turēji, lai gan tik droši nerīkojos kā tu ar Potivāru. Bet kur neviens neko nemanīja, esmu arī šo to sānis parāvusi, gan šad tad vecim pie maka pieiedama, kad bija kur palicis, vai arī kad, drēbes tīrīdama, atradu kabatā, vai atkal pie rakstāma galda izvilktnes piekrīzdama, kad bija atstājis neaizslēgtu. Esmu arī šo to no drēbēm, cik varēdama, vilkusi prom pie mātes, sevišķi smalkos kreklus un palagus. Domāju: gan dienās noderēs.

— Nu redzu, Grēt, ka tu arī neesi muļķe. Kas gan cits par mums gādās, rūpēsies, ja pašas to nedarīsīm? Ari tagad mums jāizmanās vēl pakaimpt, kamēr ko var. Sabrauks veča radi, savāks un aizslēgs visu, ka vairs nekur klāt netiksim. Tādēļ, kamēr vēl ko varam darīt, nebūsim laiskas! Rau, tepat sudraba ēdamas kaŗotes un tējaŗotes, arī sudraba biķeŗi mētājas vēl no vakarvakara. Lai grūžam tik kabatā un azotē! Neviens circenis tur nekā pakaļ nečirkstēs. Diezgan šis vecais čačis

mūs saucis par savām brūtēm un sievietēm; mums tad arī ir tiesība tagad, kad viņš kājas atstiepis, ņemt no viņa labas piemiņas...

To teikdama, Potivārene naiki sāka lasīt no galda kaķotes un biķerīšus zemē un grūst sev kabatā un bērt azotī, un Grēte darīja tāpat.

Ilgāki barons Šalks neizturēja savā miroņa lomā. Spēji nomezdams palagu, viņš uzšāvās stāvus, pakampa biljarda nūju im metas bēgošām sievietēm pakāļ, iesaukdami:

— Ak tu stervas! Ak tu mačkas! Es jums rādīšu!...

Izbīlē kliegdamas un spiegdamas, drāzās abas pieķertās pa trepēm lejup.

Vēsts par barona nokaušanu drīz izplatījās muižas saimes starpā, jo Potivārene ar Grēti, noskrējušas lejā, ieslēdzās Grētes istabā, negribēdamas ar nevienu vairs satikties, un tā neviens arī no viņām nedabūja zināt, ka barons nav vis miris, bet tikai blēņojies. Neviens viņu nozušanu arī neievēroja, tādēļ ka vispārējs lielais uztraukums visiem domas un prātus nodarbināja tādā mērā, ka blakus lietām neviens nepiegrieza nekādu vērību. Ikvienam bija katram pašam savas rūpes un raizes. Vagaris, domādams sabraukušos studentus par šā vai tā vainīgiem pie barona nāves un baiļodamies, ka tie neaizbēg, bet tomēr no sevis tieši neko nedrīkstēdams pret tiem uzsākt, sūtīja zirgu puisi jāšus ir pēc uradņika, ir pēc ārsta, bet pats aizjāja uz Saulgozes muižu ziņot par briesmīgo notikumu aprinča maršalam. Potivārs atkal, zinādams baronu beigtu un redzēdams vagari aizaulekšojam projām, jutās nu pilnīgi drošs savā valstībā un tad arī ņēmās šādu gadījumu izlietot pienācīgi: uz ātru roku sarunājās ar muižā nupat no miesta iebraukušo Kriņģeļu Irši, lika tam griezt ratus pie labības klēts durvīm klāt, un abi nesa un vēla tanīs ar gaudiem pildītus maisus iekšā.

Barons Šalks, aizrāviens aiz loga stenderes, salonā noskatījās Potivāra un žīda rīcībā. Pirms viņu pārņēma dusmas un sašutums, bet tad viņš sāka smieties — dikti un labsirdīgi.

— Kas gan ir visa mūsu dzīve?... Viņš izsaucās, smieklus apturēdams un pret draugiem pagriezies. — Komēdija komēdijas galā, — vairāk nekas! Par visu, ko te redzu un dzirdu, nav ko dusmoties, tikai smieties. Zinu nu, kā cilvēčiņi izturēsies pēc manas nāves. Domādami mani par beigtu, tie tagad rīkojas katrs pēc savas dziņas un sirds nešanās, un es, dzīvs mironis, stāvēdams tiem līdzās, varu nemanīts un neievērots noskatīties viņu darbos, noklausīties viņu runās. Es tagad esmu tikpat kā savā laikā lielais gudrais kalifs Haruns al Rašids, kas pārgērbies un nepazīts staigājis pa Bagdades ielām, izzinādams savu pavalstnieku patiesās domas. Labprāt vēlētos, kaut man būtu iespējams ilgāku laiku tā palikt savu ļaužu pārliecībā mirušam. Bet, diemžēl, to nevaru, jo rītu jau, Edvard, tavā lietā ieradīsies pie manis Kličmanis vai cits kāds Nurmhūzena uzticības vīrs. Tādēļ man jau šodien vajadzēs celties no miroņiem augšām un rādīties savu ļaužu starpā. Tomēr arī tā jau esmu diezgan redzējis un dzirdējis, tā ka ar savu miršanas panākumu varu būt puslīdz mierā. Savam miršanas un augšāmcelšanās aktam par godu sarīkošu jums, draugi, kādu mazu izrādi, kuŗā es pats līdz gan nedarbošos, bet būšu tikai viņas režisors. Pa pils gala durvīm, kur jūs neviens neredzēs, izejiet dārzā un uzkāpiet paviljonā līdzās lielceļam: no turienes varēsiet redzēt izrādāmo skatu.

Žīds ar Potivāru, tādu vezumu piekrāvuši, ka zirgs tikko var vilkt, grieza ratus muižas gatuvē un, zirgu skubinādami, visā klusumā steidzās izbraukt uz dzelzceļu. Gatuvē, kā par laimi, nebija neviena cilvēka, un abiem nelikumīgajiem veikalniekiem likās jau, ka viņu veikals izdevies spīdoši. Tanī vietā, kur tūliņ būs jābrauc no gataves uz dzelzceļu, viņš zirgu pieturēja, un žīds, maku izņēmis un atraisījis, skaitīja Potivāram naudu saujā. Kad tas bija padarīts, un žīds, no Potivāra atvadījies, jau satvēra grožus, lai brauktu tālāk, dārzā, turpat viņam līdzās, atskanēja sauciens:

— Stop!

Turp paskatīdamies, viņi ieraudzīja aiz laktu žoga, blakus mazajiem vārtiņiem, stāvam baronu Šalku. Žīdam izkrita grožas un pātāga no rokām, bet Potivāram nošļuka rokas uz leju, un viņš nekā

nezināja ko iesākt, pat neattapās ķert pēc cepures, lai baronu sveicinātu. No tā nezināmā un nepanesamā stāvokļa, kādā abi atradās, viņus bez liekas kavēšanās tūliņ izglāba pats barons, atslēgdams vārtnus un pamādams, lai nāk dārzā iekšā. Abi sāka arī tūliņ iet, bet lēni un it kā kavēdamies un dodami viens otram priekšroku iešanā. Tā kā neviens negribēja iet pirmais, tad abi gāja blakām.

— Es jau vise laike domāju, ka barone lelkungs nevar būt nokauts. Kas tāde lēle, varene, gudre un labe kunge būtu drīkstēja kaut?... Ko tu man te muldēji, Potivār: nokauts, nokauts, beigts... Tas viss nēki un blēņes. Es jau tūliņ negribēju ticēt... Žīds dudinjā, pārmetumu pilnu, nelaimīgu skatu vērsdams pret Potivāru.

— Es arī neticēju... Potivārs teica pastingrā balsī, tā ka lai barons varētu viņa vārdus labi sadzirdēt, un pie tam pūlēdamies savai balsij dot zināmu mierīgumu un drosmi, lai gan vīram balss drebēja. — Es arī neticēju, saku tev, tikai Žanis, tas pagāns, tur muldēja. Bet tūliņ domāju, barona lielskungs ir dzīvs, un naudas viņam vajadzēs; tikdaudz studentu vis sabraukuši viesos: vai tādi mazumu izdzers? Tādēļ arī iedomājos pārdot dažus pūrus pūru un rudzu, kad jau tik godīgs pircējs radās patlaban iebraucis, par kādu pazīstams Kriņģeļu Iršis.

— Akurāt es tāpat are domāju... Piebalsoja žīds, kā atvieglots, pa vārtniem reizā sprauzdamies ar Potivāru iekšā.

Dārzā iekļuvuši, abi gribēja steigšus un it kā viens par otru aizgūtnēm krist baronam pie elkoņa vai viņa gaŗo rīta svārku sterbelēm. Bet barons ar stingru, bargu skatu deva abiem zīmi, lai klāt nenākot, tikai Potivāram teica, lai atdodot naudu, ko par labību saņēmis. Potivārs to arī ļoti labprāt darīja, tīri steigšus iebāzdams sev roku bikšu kabatā un izvilkdams no turienes veselu sauju sarkanu, zilu un citādu naudas papīru un pasniegdams tos baronam, pie tam izlietodams šo gadījumu tik veikli, ka tomēr pieklupa baronam pie svārku elkoņa.

— Vienu daļu Iršis paliek parādā. To viņš atdos rītu, kad atbrauks otram vezumam pakaļ... Paskaidroja Potivārs, runādams tagad arī iz atvieglotas krūts, jo viņam likās, ka ar naudas pieņemšanu barons visu lietu uzskatīs par izbeigtu.

— Un ta labibe paliek mane, kā līgts un runāts. Man taisni tagad pūŗe milte vajadzīge: pēc pāŗe nedēle Jēkaupene tirges, un tur es gribe braukt ar kringelem un kugelem. Un to parāde es atdose; ta ir taisne un godīge andele un skaidre lēte... Žīds priecīgi izsaucās un gribēja jau liekties baronam pie rokas, bet patlaban ieraudzīja baronu izvelkam no svārku iekšspuses pītu ādas kančuku ar stirnas kājas kātu. Barons, pamādams ar roku gareniski uz zemi, uzsauca žīdam pavēlošā balsī:

— Gulsties!

Kamēr žīds vēl kavējās un gorījās, nezinādams, ko īsti darīt: likties gar zemi vai mēģināt baronam krist pie svārku stūŗa, tamēr barons, izstiepdams otru roku ar spoŗu revolveri taisni žīdam pret ģīmi, uzskatīja viņu tik nežēlīgi bargi, ka žīds uzreiz nostiepās uz acīm gareniski pie zemes. Vēlreiz pagrezojīs ar revolveri žīdam gar galvu, viņš noteica paklusā, bet cietā balsī:

— Ja tu tikai vienu drusciņ bļausi, uz vietas tev ielaidīŗu lodi galvā! Neaizmirsti, ka es esmu trakais Šalks!

Tad, iedodams Potivāram kančuku rokā, teica:

— Še lietne un nu lej tam nešķīstajam ļauŗu krāpējam, bet tā, ka viņš arī mana. Ja ne, tad tu pats dabūsi!

Potivārs, saprazdams šos vārdus tā, ka ar žīda krietnu nopēŗšanu pats tiks no soda vaļām, cirta tad arī žīdam visā spēkā. Žīds locījās un mētājās kā tārps, pusbalsī kunkstēdam un stenēdam, jo, tiklīdz diktāki izsaucās, barons izstiepa revolvera stobru pret viņa galvu.

Kad žīds jau gana bija nopēŗts, barons teica:

— Diezgan! Tu, Irši, savu tiesu esi dabūjis, celies augšām, un tu, Potivār, stiepies nu viņa vietā gar zemi.

Potivārs vispirms gribēja krist baronam atkal pie elkoņa vai svārku sterbelēm, bet kad barons, pastāvīgi grezodams ar revolveri, turēja viņu no sevis attālu, tad mēģināja lūgties žēlastības tāpat atstāt, starp citu iesaukdamies:

— Žēlīgais barona lielskungs, Mādžes dēļ jel apžēlojieties!...

— Mādžei pašai savi grēki un tev, mans mīlais, savi... Atteica barons, un Potivāram cits nekas neatlika, kā likties gareniski pie zemes.

— Irši, ņem nu tu lieteni un lej šim zaglim pa raibajām biksēm, cik uziet... Pavēlēja barons žīdam, kas ar tādu barona uzticības dāvāšanu un sevišķas labprātības pierādīšanu, tagad, uzreiz it kā atplaukdams, dzīvi iesaucās:

— Cenīgs, žēlīgs barone lelskungs, atļaujiet man svārkes novilkt, citāde man tes svārkes ar garem paldem ir tike par kavekle pe veikles sisanes.

Svārkus novilcis un krekla piedurknes atbraucījis, žīds stājās pie pēršanas.

— Se tev, se tev, sune gabale! Ko tu man darīje? Kalab tu man site tik nikne, ka cilvēke trake vareje palikt. Se tev nu pasem! Es tev leje kā uz pirts krāsne gare mete.

Kad arī žīds bija ar pēršanu galā, barons teica:

— Un nu aizvediet labību atpakaļ klētī un izberiet tur kur tā bija.

— Un mane naude? ... Žīds uztraucās izbījies.

— To kā blēžiem noņemtu izdalīšu ubagiem... Atteica barons.

Atkal žīds gribēja lūgties un locīties, kaukt un vaimanāt, bet atkal to barons ar revolvera palīdzību uz vietas apklusināja un izraidīja no dārza, pēc kam vārtiņus tam aiz muguras aizslēdza.

Pie muižas ābeļu dārza, taisni tanī vietā, kur divi malu ceļi savienojas ar dižceļu — viens vezdams uz vējenēm, otrs pa lauku starpām un pļavām uz mežu, sastapās divas sievietes, viena tecīņus tecēdama pa vienu, otra steigdamās pa otru malu ceļu.

— Nu labdieniņ, labdieniņ! lauķite! Kur tad nu tik mudīgi, kā pelīte pa lauku tec? Vai noķīlāji kādus ganus, kam lopi iegājuši muižu labībā un nu nes ķīlas uz muižu?

— Labdien, labdien! Ā, tā jau Cīrulenes Pēterene! Vai tevi negods! Gandrīz tevi negribēju pazīt un būtu pašāvusi gařām, ja pati nebūtu uzsākusi valodu.

— Nē, nu vairs ne Cīrulenes, nu Elku muižas Pēterene. Juk, mēs jau priekš pagājušiem Jurģiem aizgājām Elku muižas Radagaisos un esam tur nu par iebuviešiem. Mūs' saimniekiem izgājušu nakti grēks notika: nodega, rau, vecais, tukšais namelis mežmalā. Teku tad nu uz Cīruleni, pavēstīt Ķirmgraužiem, tikpat jau zināt gribēs. Ceļā iedomājos pastāstīt par mūsu notikumu arī Auzudruvas muižā un tādēļ negāju vis tiešām uz cīrulniekiem, bet metu mazu likumu un attecēju līdz šejieni; juk, nevar zināt, vai te arī nav kas jauns vai savāds lēcies: to tad varētu aiznest zu cīrulniekiem, un, atpakaļ iedama, pārnestu mājās. Varbūt tu, lauķe, arī ko jauna zini: muižu laukus sargājot un arvien ārpus mājas esot, ar cilvēkiem vairāk taču satiekas un dabūn ko drīzāk zināt.

— Ja tu, Pēterene, vēl arvien tekā vēstis vākdama, tad jau šodien nu gan dižu vēsti varēsi aiznest ir uz vienu, ir otru pusi.

— Kādu, mīļā, kādu? Kas noticis? Vai kāds no muižas saimes apzadzies? Vai kalpi kāvušies un nu dzen vainīgos projām? Vai barons sulaini, vai kučieri piekāvis? Jeb vai kādu meitu brūtgāns atstājis un nu gaidāmas kristības bez kāzām? ... Uztraucās Pēterene.

— Nē, nē, Pēterene, tas viss nebūtu nekas. Noticis kāds nedzirdēts, pavisam neticams notikums.

— Kas, mīlīt, kas? Vai kādai govij teļš radies ar divi galvām, vai piecām kājām? Vai spoki kādam rādījušies? Vai kunga brūtes atkal sakāvušās, jeb vai cits kas?

— Nē, nē, pavisam kas citāds: briesmīgs noziegums pastrādāts, kāds nevienā muižā nav dzirdēts.

— Kas tad, mīļā, noticis? Kas tad? Teic jel! Vai zirgi nozagti, vai kungam naudas skapis uzlauzts? ... Minēja tālāk Pēterene.

— Nē, nē, tas nebūtu vēl nekas.

— Nu kas tad noticis? Es nevaru cita nekā iedomāties. Man nav arī daudz laika stāvēt uz vietas un minēt. Teic jel drīz, lai varu steigties un paziņot citiem, kamēr Tēvine vai cita kāda valodnese neaizsteidzas priekšā. Teic, jel, mīļā lauķe, kas noticis! Es tevi lūdzu! No Dieva puses, teic!

— Barons nokauts.

— Ko tu saki? Barons nokauts? Kāds barons? Kur? Kas nokāvis?... Pēterene sauca neatspēdama.

— Mūsu barons.

— Jūsu barons? Auzudruvas kungs?

— Jā.

— Ak augstais debesu Dievs, ak svētās pastara bazūnes! Kas to drīkstēja darīt? Kad tas noticis?

— Pagājušu nakti, šorīt vai šodien, — nezinu. Kas darījis, arī nezinu. Zirgu puisis, izteidzies uz lauka ņemt zirgu ko jāt pie daktera, man tik pateica, ka barons beigts pavisam un viens no viesiem guļot puskauts.

— Ak, vai, vai! Es to nevaru iedomāties...

— Man arī tirpas vien skrien pa visiem locekļiem. Apdomā, Pēterene, tik labs kungs bija. Dzīvojām visi kā Dieva valstībā. Lai citi kā, es nesūdzos: man un manām meitenēm viņš bija labs. Atceros, cik senāk bija grūti, kad būdami iebuvieši kūlāmies saimniekiem pa kājām. Bet, kamēr mana Grieča ietapa par istabeni un mūs ielika par lauķiem, dzīvojām visus šos gadiņus bez bēdu. Lauķa amats nav grūts nei vīram, nei man.

— Tev jau gan zelta laimīte, baltas dieniņas, kamēr barons tavu meitu pieņēmis pie istabām. Nekur apkārtējās muižās lauksargus vairs netur: vagaři paši pārzin laukus. Bet te šāda vietņa jums tikai Griečas dēļ ierīkota. Visi jau runā, ka tava Grieča ir barona brūte.

— Vai nu tālab jau brūte, ka kungam patīk? Viņš viņu mīl kā tēvs savu meitu. Brūtes jau būtu pulku, bet viņam neviena tā nepatīkus kā mana Grieča; visas nāk un iet, tik Grieča un Potivārene paliek. Jā, to varu katra cilvēka priekšā liecināt, manas meitenes viņš ļoti ieredz — tiklab Grieču, kā arī mazākās māšeles. Viņreiz tirgū noskatos: pievāķis Griečai līdz arī Anneli un Kaču — tām vienai četrpadsmit, otrai divpadsmit gadu — un visas trīs tā cienā ar vīnu, saldumiem, ar visām runājas, smejas, apskatās kāda kuŗai bize, noglauda galvu, pieķer pie smakra, paplikšina pa vaigu. Kā tēvs, kā tēvs viņš ar manām meitenēm. Es, panostāk stāvēdama un klusu sevī noskatīdamās, no prieka tīri vai noraudos. Vēlāk meitenēm saku: „Neesiet muļķes! Kad kungs pret jums tik labs, esiet laipnas un vēlīgas! Varbūt jūs agrāk vai vēlāk arī pieņem muižā tāpat kā Grieču — vienalga, vai nu pie istabām, vai kuknes. Tad nebūs nei ganos dzenams, nei dubļi, mēsli brienami, nei lietū un salū laukā dingstams.” Ak, kaut mīļā laimīte pašķirtu mazajām tādu pat līdzenu, gaišu dzīves teku kā Griečai. Tad ir pašām būtu labi, ir es būtu bez bēdu.

— Kā tad, mīļā lauķe, kā tad. Juk, pie kungiem pavisam cita dzīve, nekā kad jākuļas saimniekiem pa kājām, sirojot vai ik pa gadu no sētas uz sētu. Varbūt saimnieki gan var ar sevi vien iztikt, bet mums iebujiešiem grūta dzīve bez kungiem. Un ja vēl meitenes gudras, manīgas un kungam iepatīkas, — ak, tad jau pavisam cita dzīve! Es taba par savu mergēli arī norūpinos dienas, naktis. Saku: Mādž, divi vasaras jau Ķirmgraužos sadzini ganos, šovasar ej ganu gaitās Radagaisos. Diezgan jau nu esi govs asti nēsājusi. Cik ilgi vēl nēsāsi? Draudzējies labāk ar Auzudruvas lauķenes meitenēm, varbūt tev arī var palīdzēt ietikt muižā — vai nu Auzudruvā, vai citur, kur labs kungs. Žēl, žēl, ka tik labs kungs nokauts.

— Taisnība, Pēterene. Labs kungs bija. Lai Dievs mielo viņa dvēseli! Nemaz nezinu, kā nu būs, kā liksimies uz priekšu.

— Ardievu, lauze! Vairāk man nav vaļas. Labprāt ietecētu arī muižā iekšā — padzirdēt, paredzēt visu tuvāk. Bet saule nav vairs augstu un baidos, ka Tēvine vai cita kāda ciema slota neaizkuļas man priekšā.

— Tec vesela, Pēterene!

Barons Šalks, kas šo sarunu dārzā bija noklausījies, soļoja tīkami smaidīdams, atpakaļ pilī.

8.

PIRMĀ MĪLESTĪBAS VĒSTULE

Atmiņas pie dzintarainā staba. — Parādība lodziņā noskaidrojas. — Skaistā Maleniete. — Dzīvosim kopā ar dabas bērniem!

Kādu pēcpusdienu, kad Jēkabs ar saviem audzēkņiem — diviem pusaugu zēniem — pastaigājās pa muižas parku, sulainis pasniedza viņam vēstuli, kuŗa patlaban bija pārvesta no stacijas. No sīkiem, žibīgiem burtiem rakstītās adreses viņam likās, ka tā ir no Marutas. Labi viņas rokrakstu viņš vēl nepazīna, jo bija līdz šim saņēmis no viņas tikai vienu karti; bet, kuvēru atplēsis, viņš redzēja, ka rakstītāja bija tiešām Maruta. Viņš nosēdās ēnā zem liepas uz akmens sola un stājās pie vēstules lasīšanas; bija vairākas, sīki pierakstītas lapas?

„Mīļo Jēkab!” Rakstīja Maruta, „tagad ir tāds pats rīts kā toreiz, kad mēs še tik necerēti tikāmies un tik neizsakāmi laimīgi šķīrāmies. Ak, to rītu es nekad neaizmirsīšu! Un gluži tāpat viss tagad kā toreiz: visapkārt tuvu un tālu dziļš rīta klusums, jo arī šodien ir svētdiena, saule patlaban uzlēkusi, un viss vēl dus salda miera, tikai putniņi zaros dzied, svilpj un čivina. Es viena pati esmu uzcēlusies, iznākusi dārzā un nosēdusies lapenē pie maza galdiņa — un rakstu Tev šīs rindiņas, jo vakar dabūju Tavu vēstuli, no kuŗas redzu, ka Tu manu kartiņu esi saņēmis. Tātad pasts iet pareizi, un tāpēc gribu Tev rakstīt un plašāki pastāstīt par visu, kas man sirdī un prātā. Bet no kuŗas vietas lai sāku un kā lai Tev, mans dārgulīt, mans zelta puisēniņ, izstāstu to, kas man sirdi pilda? Jā, viss ir gluži tāpat kā toreiz, tikai Tevis še nav. Vairākkārt skatos uz to pusi, kur arī toreiz skatījies un kur Tevi patiesi ieraudzīju nākam, bet tagad visa mana skatīšanās veltīga, jo labi zinu, ka Tu še nenāksi: mana sirds nepukst tādās nojausmās kā toreiz, kad tā juta, Tevi še tuvojamies. Tomēr es jūtu un esmu pārliecināta, ka Tu šai brīdī domā par mani, vienalga, vai Tu arī esi agri uzcēlies un vai nu viens pats pastaigājies, jeb vai tikai atmodies un guli vēl gultā, bet Tavas domas ir pie manis, — še, kur mēs toreiz tikāmies un tikām tik laimīgi. Jā, še ir viss gluži tāpat kā torīt. Es skatos uz to stabu, un man tā vien šķiet, it kā nupat mēs tur būtum pakāpušies, pakacējušies un bučojušies. Ai Jēkab, manu dārgulīt, ja Tu tagad tur parādītos, Tava meitene — lokana un laimīga kā glodena, jau nākošā acumirkļī būtu tur Tev pretī, Tevi apkamptu, skūpstītu un ļautos skūpstīties vēl labāk nekā toreiz. — Par piemiņu toreizējam notikumam, kas ir vislielākais piedzīvojums manā mūžā, es tai stabā iegriezu tās dienas datumu un burtus M. J. Tā mums te vēl pēc daudz gadiem būs redzams atgādinājums mūsu pirmās laimības brīdim. Tas stabs ilgi turēsies, jo viņš cirsts no dzintarainas priedes.

Bet lai nu tas paliek. Tu gribēsi zināt, kā es pa mājām dzīvoju un kā man citādi vispār klājas. Patlaban beidzam vākt sienu. Pagājušu nedēļ grābām liekna pļavu gar ezeru, kur viscaur ir līkņa, tā ka ar zirgiem nevar tur iebraukt, — tie strieg iekšā, un tātad nopļautais siens vilkšus jāvelk ārā uz sausumu žāvēšanai. Mēs trīs — es, Lūsiņa un Ilga — tad arī gandrīz vlenas pašas sagrabām un izvilkām visu līkņu. Kad vīri strādā, tie velk ar ragavām nopļauto zāli sausumā; bet šogad tiem

nebija vaļas, jo bija jāsteidzas ar rudzu pļaušanu. Tadēļ tie līkņu tik nopļāva, un tad atstāja mūsu ziņā. Uz nodzenētām egļu dzenolām vai nocirstiem kārklu un alkšņu krūmiem krāvām slapjo grīslī un truslus veselām gubām virsū un vilkām tādus vezumus, kādus katra varējām pavilkt. Kaut Tu būtu redzējis, kā mēs tur strādājām, īsos bruncīšos, basām kājām, noslapušas un notvīkušas. Saulē esmu nodegusi ruda kā čigāniete; diezin, vai maz Tev vairs patiktu, ja mani tagad redzētu. Bet par to līkņas siens viss sausumā un jau izžāvēts; nākošnedēļ varēs ievest. Žēl, ka Tu nebiji pie mums pļāvā, — būtu Tev parādījusi savu ezeriņu. Tas tik vasaru redzams, jo pavasarim un rudenim tas saplūst kopā ar lielo ezeru. Mazai man viņš ļoti patika, un tā viņu no tā laika iesaucu par savu ezeriņu.

— Strādājam ne vien pļāvā, bet arī mājās. Kad ved sienu, ejam uz panta. Tad plosāmies un draiskājamies dažreiz kā negudras, jokojam, runājam arī par Tevi un nožēlojam, ka Tu te neesi. No viņām divām gan neko neslēpju, bet citu starpā man cieši jāuzmanās, lai Tavs vārds nepaspruktu no lūpām, — tā Tu man vienādvien esi prātā. Tu nemaz nezini, kā man šorīt izgāja, kad viņreiz šķīrāmies. Es klētī noģērbusies un uz gultas malas sēdēdama, laimīga pārdomāju to, kas bija noticis, un pie tam tā sajūsminājos, ka rokas izplezdama izsaucu Tavu vārdu, bet taisni tai mirklī kāds pa lodziņu skatījās iekšā. Man likās, ka Tu tas biji. Bet redzi, ko dabūnu piedzīvot: pagājušu nedēļ pie mums atnāk šūt skrodeņi, un viņiem līdz arī mācekļis Pimberis, kas nav vis aizgājis Sprukstam līdz uz Liepāju, bet piestājis pie cita meistara. Vaļas brīžos ar mums runādamies un jokodamies, Pimberis sāk jau pirmā dienā mētāt šādus tādus vārdus un tik viltīgi smejas, it kā gribēdams rādīt, ka viņš zin ko sevišķu. Te kādu dien, mani vienu klētspriekšā satīkdams, viņš saka: pa klēts mazo lodziņu varot redzēt jaukas, brīnišķīgas lietas un dzirdēt noslēpumus, un, rokas plati izplētis un nopūzdamies, viņš izsauca: „Ak Jēkab, kaut tu te tagad būtu!” No viņa tālākās tērgāšanās dabūnu zināt, ka viņš iedams ar skrīvera palīgu Akotiņu kopā mājās no zaļumiem, glūnējis pa lodziņu. Un tā nu viņš mani kaitina un ķircina uz nebēdu, un teic, Akotiņš ielikšot arī avīzēs. Labi, ka viņi neredzēja vēl, kā mēs tur bucojāmies. Tad man no šo neķieļu zobošanās gan ne peles alā nebūtu dvīgas. Māsa ar Ilgu viņus arī nevar nevienu ieredzēt un Pimberim iedevušas labu palamu, bet tādu, ka Tev nevaram teikt, — tā ir nepieklājīga.

Tomēr nepatīkamas lietas vien negribu Tev rakstīt. Teikšu arī, ko esmu patīkamu piedzīvojusi. Kā jau Tev zaļumos pastāstīju, pa Vasarsvētkiem, braukdamas Aumalim līdz pa jūru uz Rucavas mežiem, iepazīnāmies ar dažādiem jūrniekiem. Viens no tiem — stūrmanis Dekšnenieks, man šīnīs dienās atrakstīja no Anglijas vēstuli. Tas ir visai patīkams cilvēks, un arī es, kā no viņa vēstules vēroju, esmu viņam laikam labi iepatikusies, — citādi viņš man gan nebūtu rakstījis tik garu un tik jautru, un sirsnīgu vēstuli. Starp citu viņš vaļsirdīgi atzīstas, kā viņi mūs savā starpā saucot: mani par Skaisto Malenieti, Ilgu — par Bālo Ģīmi un Lūsiņu — par Saulesunīti, tādēļ ka viņa tāda apaļa un ļengana, mīksta un maiga. Ilga tādu indijāniešu nosaukumu dabūjusi savas bālās sejas dēļ, bet manai palamai par cēloni bijusi mana malenieciskā izruna. Tu laikam būsi dzirdējis, ka mana tēva māte nav šejieniete, bet pārvesta no citurienes, kur runā savādāki nekā pie mums. Mazu viņa mani visvairāk vāķa un audzināja, jo mātei bija jādarbojas ar mazākajiem bērniem — brālīti un māsiņu. No viņas arī kopš tā laika man izrunā palikušies daži vārdi un teicieni, kas vispār nav pazīstami un kuņus gan netīšu, gan atkal tīšu un pa jokam lietoju arī vēl tagad. Un to dēļ esmu nu no Dekšnenieka kunga izpelnījiesies Malenietes iesauku. Bet lai es to neņemu ļaunā, tad tālab laikam piemetinājis vēl vārdu skaistā, lai gan skaista es neesmu. Mani niekodams, viņš savā vēstulē atkārtu dažus toreiz dzirdētus „Skaistās Malenietes” vārdus, vaicādams: „Kāds pie Jums tagad laiks: lietus līž, vai saule spīž? Vai puķītes jauki ziež, un vai bites čakli no puķēm zīž medu? Vai svētdienām braukšus braucot baznīcā jeb vai lipījot kājām u. t. t.”

Ka viņam tā patīk mani niekot un gar mani darboties, par to agrāk būtu bijusi varbūt visai laimīga, bet tagad, kur nu ar Tevi esmu sadraudzējiesies, tas viss mani atstāj pilnīgi mierīgu, un uz

viņa glaimu pilno vēstuli atbildēju īsi un vienaldzīgi. Nav man vairs nekāda patika nedz ar viņu jokot, nedz būt pret viņu sirsnīgai.

Jā Jēkab, man tagad viss cits ir vienaldzīgs; tikai pie Tevis, ap Tevi un ar Tevi manas domas un jūtas. Un cik man dzīve tagad jauka, gaiša un tīkama, to Tev nevaru izteikt. Viss man liekas kā zeltrožainiem saules stariem apstarots un kā jauna, līdz šim nepazīta prieka un laimes apdvests. Un kā man patīk dzīve uz zemēm un visi darbi laukā un pļavā, sētā un dārzā! Liekas, še visa daba jūt cilvēkam līdz ir viņa priekos, ir bēdās. Bet pilsētā? Visur tik nedzīvie mūri un akmeņi, vairāk nekas. Nezinu, kāpēc mūs sūta pilsētā skolā. Vai tamdēļ, lai atradināties no sētu dzīves un zemnieču darbiem? Jeb vai lai mēs piesavināties pilsētas dzīves vieglumus? Nezinu, kā Tev, sirdsmīlo, bet man dzīve uz zemēm liekas nesalīdzināmi veselīgāka, jaukāka un patīkamāka nekā pilsētā, un, ja mums būtu lemts vienam otru dabūt un staigāt mūsu dzīves teku kopīgi, tad mana karstākā vēlēšanās būtu — palikt uz zemēm. Jā, dzīvosim tepat, kopā ar visiem dabas bērniem! Tad būsīm tādi paši priecīgi un laimīgi kā viņi.

Bet nu beigšu. Iznāca mana vēstule jau tā gaŗāka, nekā biju domājusi. Bet nu, mans mīlais — brālīti, nerādi manu vēstuli nevienam un pats nesmejies par to, jo tā ir pirmā mīlestības vēstule, ko savā mūžā esmu rakstījusi.

Tava māsiņa.”

9.

CEĻI UN TEKAS ŠĶIŅAS

Emmai rodas laimīga iedaža. — Barons Šalks redz romantikas puķīti ziedam katrā ceļmalā. — Barona Šalka prieks par balto čigānieti. — Kādēļ Ādams dēvē Burbas Joni par palīgu īstā laikā un kādēļ Jonis uzskata Ādamu par Dieva sūtītu eņģeli.

Emma mežmalā stāvēdama un uztraukumā un izmisumā raudādama, drīz tomēr nāca pie atziņas, ka viņa nedrīkst ilgi še kavēties, ja negrib, ka bēgšanas nodoms jau pašā sākumā izjūk: suns tagad pārskrējis mājās, un kad tam uzprasīs: „Draudziņ, kur Emma, tas bez kavēšanās skries atpakaļ uz Priežu kalnu un tā mājīniekus un meklētājus atvedīs šurp un, pa pēdām skriedams tālāk pakal, drīz viņu panāks. Ādams otrā mežmalē gan tagad zirgus apturējis un, acīm redzot, gaida viņu. Puisis pa muižas ceļu jau nogriezies pie kalēja. Viņš tāpat tagad ir viens pats. Ak, kā viņa steigtos pie viņa, pārdesmit minūtēs viņa būtu tur. Bet, rau, vēl no divējām mājām brauc pa gatuvī ārā pļavenieki — ar izkaptīm un grābekļiem rokās. Nav nekādu šaubu, ka tie brauks arī uz šo pusi — uz muižas riežu pļavām, un tagad, gaišā dienas laikā, tie viņu uz vietas pazītu, lai arī pārgēbusies nesavās drēbēs.

Ko iesākt, ko būt? Stāvoklis nepanesams, viņa atrodas pilnīgā izmisumā. Padoms nekur nerodas. Te viņa izdzird sev aiz muguras ratus rībam. Skatīdamās tik uz priekšu un vērodama, kas notiek tanī ceļā, pa kuŗu aizbraucis Ādams, viņa pavisam aizmirsi atskatīties atpakaļ. It iztrūkusies viņa tagad apsitas apkārt, domādama jau mājīniekus braukšus dzenamies pakal. Bet nē, — braucēji ir čigāni, divēju ratu. Uzreiz viņai kā zibins iešaujas labs padoms prātā: rikšis viņa pieskrien pie pirmajiem ratiem klāt, ātri iesaukdamās:

— Čigāni, pavediet mani! Es jums samaksāšu... Man ļoti jāsteidzas!...

Un, nenogaidīdama no čigāniem atbildi, viņa žigli ielec ratos un tūliņ nosēžas līdzās čigānu mātītei, tādai melnai un pinkainai. Uz ceļiem tai uzņemta veca villaine. To paņēma Emma, teikdama:

— Dod man apsegties, lai mūsu kārtas cilvēki neredz, ka es braucu kopā ar čigāniem. Bet nu salaidiet labi ātri, man ļoti jāsteidzas... Un Emma izņem no maciņa un iedod čigānam sudraba pusrubli.

Pārsteigtais čigāns vairāk neattopas neko izteikt, kā tikai:

— Labi, saimniec, labi... Tad savicina džindžalu, pāra reiz uzcērt zirģelim, un nu iet tā, ka put viss ceļš. Emma dzird čigānu sarunājamies kaut ko ar sievu; vairāk viņa neizšķiņ, ka tikai dažus atsevišķus vārdus, kā: mingu, mangu, maru un citus tamlīdzīgus, no kuņiem nevienu nesaprot. Bet viņai vienalga, ko čigāni runā, — tagad viņa glābta! Tas ir galvenais, tas ir viss. Kad nu mājinieki atsteigsies ar Draudziņu mežmalā un viņu meklēs, Draudziņam uz dižceļa pēdas pazudīs. Tur kur viņa ielēca čigānu ratos, Draudziņš paliks uz vietas stāvam, ostīs smilti, nevarēs vairs pēdas saost, nelaimīgs skatīsies apkārt un sajukumā un nezināšanā izcels galvu uz augšu un smilkstēs un ries. Tīri viņai rodas žēlums ir uzticīgā Draudziņa, ir citu meklētāju dēļ, ka tie bēdīgi un sašļukuši ies bez panākuma atpakaļ mājup. Bet lai, — citādi tagad nevar.

Pretim braucošie pļavenieki drīz bija viņiem klāt. Pirmie rati pabrauca klusi, mierīgi gaņām, un kāds vecāks vīrietis, kas sēdēja uz priekšējā sēsta un turēja rokās grožus un pātagu, uz čigāna doto dievpalīgu atbildēja ar galvas palocīšanu; otros ratos kāds knauķis ar sarkanu galvu nokliedza:

— Ekur, dievu dēli brauc! Kāda joda tie tik agri steigdamies? Vai tiem zagti zirgi ilksīs?

Čigāni, kas līdzīgos gadījumos mēdz atbildēt ar skaudru teicienu vai rupju lamāšanos, šoreiz nesacīja nekā; priekšējo ratu čigāns tik savicināja džindžalu, skubinādams zirgu rikšot ātrāk. Visā savā uztraukumā Emma priecīga sevī nosmīnēja, ka no pretim braucošo kaimiņu ļaudīm neviens nebija ne jausmas jutis par to, ka viņa, ko šodien meklēs ar visa pagasta palīdzību, sēd te čigānu ratos.

Drīz viņi bija mežmalai klāt, kur Ādams radās gaidot. Nebija maza viņa izbrīnīšanās, kad, čigāniem pieturot, viena čigāne lēca no ratiem ārā, steidzās viņam klāt, un viņš to pazina par savu Emmu. Īsos vārdos viņa tam izstāstīja savus baiļu un uztraukumu pilnos pārdzīvojumu brīžus Priežu kalnā, kā arī pēkšņo iedažu braukt līdz čigāniem.

Ādams teica viņas iedažu par ļoti laimīgu, kā arī visu izdarījumu par spīdoši izdevušos. Ja nebūtu čigāniem gadījies braukt tur gaņām un ja Emmai nebūtu iešāvies prātā braukt tiem līdz, kur un kā viņam tad būtu bijis iespējams vairs sastapties ar to? Varbūt viņa jau tagad būtu atrasta, pārvesta atpakaļ mājās un būtu nelaimīga un izmisusi pie sava nemīlamā vīra, bet viņš te velti viņu gaidītu.

Pateicībā, priekā un laimē viņš reizu no reizas apkampa Emmu, skūpstīja to un spieda tai rokas. Iedaža par bēgšanu ar čigānu palīdzību viņam šķita tik noderīga, ka viņš nāca uz domām arī uz priekšu vēl izlietot šo palīdzību sava tālākā mērķa sasniegšanai. Apjautādamies, kurp čigāni braukdami, viņš dabūja zināt, ka tie braucot uz Kalvariju, kur parīt sāksoties lielais gada tirgus, kas turpināšoties vairāk dienu. Viņiem tā tad jau pēc pāris verstīm bija jānogriežas pa to ceļu, kas iet leišos iekšā. Ādams labi saprata, ka dienas laikā viņš nevar pa lielceļu braukt vienos ratos ar Emmu, jebšu tā arī pārgērbusies, jo varēja gadīties pretim nācēji un braucēji, kas viņu aptur, sāk runāt un bildina arī viņa līdzbraucēju, bet, ja arī tieši neiznāktu sarunāšanās ar pretim nācējiem vai braucējiem, tad jau no redzēšanas vien var celties aizdomas, jo ikviens vaicās sevī: kas gan tā par sievieti, kas viņam brauc līdz? Tiesa, daži domās, ka tā viņa māte, bet, kad pēc dabūs zināt, ka māte bijusi mājās, tad jau vairs nebūs ne mazāko šaubu, ka pārgērbusies sieviete bijusi Emma. Viņš tādēļ solīja čigānam rubli, ja tas uzņemtos aizvest viņa brūti līdz Saulgozes sudmalām. Čigāns atteica, viņš būtu ar mieru par tādu samaksu nobraukt tās pieci seši verstis, cik tālu ir līdz minētām sudmalām, bet tad viņa sievas brālim Janelim, kas brauca otros ratos, arī vajadzētu dabūt tādu pašu maksu, jo viņi braucot kopā, un tas savu zirģeli tādu gabalu gluži ne par ko neiešot trenkāt. Ādams bez pretrunas iedeva katram čigānam rubli un Emmu pierunāja braukt tiem līdz līdz tai vietai, kur

apmēram pusversti šaipus sudmalām nogriežas no lielceļa pa labi kāds malu celiņš mežā. Tur lai tā paslēpjoties un gaidot viņu: nobraucis sudmalās un nodevis labību malšanai, viņš vai nu uznāksot kājām, val arī uzbrauksot braukšus atpakaļ kalnā un tad aizvedīšot viņu pie saviem pazīstamiem. Čigāniem viņš pieteica, lai nebraucot visai ātri, tā ka lai viņš notālēm varētu tiem sekot un lai viņš savai brūtei būtu arvien saredzams; tāpat arī tiem piekudināja, lai nevienam ne šodien, ne nākošās dienās nestāstot, ka tie veduši viņa brūti, — tad viņš tiem vēlāk kā atlīdzināšot.

— Nemaz nebaudies, saimniek... Teica tas čigāns, kas savos ratos Emmu bija atvedis. — Nevienam nekā nestāstīsim — un arī nevarēsīm stāstīt — jo atpakaļ te vairs nebrauksim, bet pa to ceļu, kas aiz Saulgozes sudmalām nogriežas uz leišiem, dosimies leišos iekšā, brauksim uz Kalvariju un tad pa citiem turienes apgabaliem tālu jo tālu. Uz šejieni šogad laikam vairs nemaz neuzplūdisim. Bet, kad kādreiz atbrauksim, tad atvedīsim denktu kumeliņu un tad, saimniek, mainīsim zirgus!

Emma sēdās čigānu ratos iekšā, satinās tā, ka lai ģimīsim nav redzams, un čigāni laida pilnos rikšos projām, bet Ādams ar savu divjūgu čunčīnāja tiem pakaļ. Aizsteigušies apmēram versti priekšā, tie sāka braukt lēnāk, tā turēdamies norunātā tālumā no Ādama. Emma reizu pēc reizes atskatījās atpakaļ, un Ādams par zīmi, ka viņš to redz, katru reizi pacēla roku uz augšu, vai arī, ja nebija neviena pretim nācēja vai braucēja tuvumā, pacēla un pavicināja cepuri. Pāris pretim nācēju griezās pie Ādama ar vaicājumu, kas esot dzirdams par viņa kaimiņu Gobzemju meitu: vai tā jau atradusies, vai ne? Viņi esot no pagasta valdes ziņoti iet šodien uz meklēšanu; ja būtu varbūt radusies, tad varētu tūlīn griezties atpakaļ, jo patlaban karstākais darba laiks. Ādams atteica, viņš neesot nekā dzirdējis, ka būtu atradusies.

— Jā, tā, tā. Arī čigāni, ko nupat sastapām un pavaicājām, teicās nekā neesot dzirdējuši, ka būtu radusies... Runāja viens vaicātājs, kāds dzīvojis cilvēks, smagi nopūzdamies. — Kas tik pasaulē nenotiek! Pazūd brūte kāzu naktī, kā ūdenī iekrīt. Kas tur piederīgiem par bēdām, par rūpēm, un visam pagastam tik daudz cilvēku jāsūta šādā darba laikā meklēt.

Ādamam viss, ko viņš šē dzirdēja un redzēja, kā arī paša brauciens un tur gabalu priekšā čigānu rati ar Emmu iekšā, likās tagad kā kāds savāds, neizprotams sapnis. „Ak dzīve un sapņi, kā tie dažreiz viens otram stāv tuvu, tik tuvu, pat it kā viens ar otru sajukdami un saplūzdami kopā. Grūti man iedomāties, ka tas, kas šē ap mani un ar mani notiek, notiktu nomodā un nevis sapnī,” viņš sevī nodomāja.

Izbraucot mežam cauri klajumā, kur ceļš laidās lejup pie upes, Ādams izdzirda sev aiz muguras zemi rībam. Pārsteigts viņš atskatījās atpakaļ, un patlaban viņam divi jātnieki brikata brikata drāzās pilnos aulekšos gaļām. Vienu no tiem viņš pazina par Auzudruvas baronu Šalku, otrs bija viņam svešs. Pārdesmit soļus iepakaļ tiem aulekšoja trešais jātnieks; to Ādams pazina par Šalka kučieri. „Kādu nedienu šis trakais dzīdamies ar veseliem diviem pavadoņiem un jau tik agrā rītā?” Prātoja Ādams, nolūkodamies aizjājējiem pakaļ.

Upes atkalnē viņš sastapa soļos atpakaļ jājošo kučieri.

— Kur tad jūsējais jau tik agrā rīta cēlienā un ar tādu steigu?... Ādams viņam uzprasīja.

— Uz leišiem, uz leišiem. Pie kāda liela poļu pana tur šodien dižas dzīras, un jābūt uz pusdienu, bet ceļš tālš. Tālab agri bija jāpošas no mājām projām. Man bija jājāj līdz upei līdz sasaukt celtuvi, ja būtu viņā pusē, lai kungiem pašiem nav jābļautās. Bet celtuve radās taisni šai pusē, un tā es tūlīn varēju jāt atpakaļ... Pastāstīja kučieris.

Ādamam piebraucot pie upes, celtuve tikai mazu gabaliņu bija vēl atstumta no malas nost, un, lai gan tur virsū nebija neviena cita ceļinieka, kā tikai abi jātnieki, cēlējs tomēr negrieza celtuvi atpakaļ, lai uzņemtu arī piebraucēju, kā tas citās reizēs vispār bija parasts. Acīm redzot, cēlējs neuzdrīkstējās to darīt, baidīdamies no trakā Šalka, kas nekur nekādu savu aizkavēšanu necieta. Čigāni, redzēdami Ādamu paliekam otrpus upes, brauca, pār upi pārcēlušies, tagad soļos, lai pēc

norunas būtu viņam aizvien saredzami; bez tam atkalne tanī pusē bija stipri gaŗa un stāva, kādēļ arī augšup tur vispār nemēdza braukt rikšos. Turpretim barons Šalks ar savu biedru, tikko no celtuves nostājuši, laida pilnos rikšos kalnup un čigānus drīz panāca apmēram tanī vietā, kur beidzas gaŗā atkalne un sākas līdzenums.

— E, čigāni, uz kuriem brauciet?... Uzsauc barons Šalks, piejājis vieniem ratiem klāt un pieturēdams zirgu, tā ka arī čigāniem nācās piestāties.

— Braucam, spoŗais barona lielskungs, uz Saulgozi.

— Ko tur?

— Gribam, cienīgs barona lielskungs, ar turienes kalpiem zirgus mainīt.

— Kālab ne ar saimniekiem, tik ar kalpiem?

— Ar turienes saimniekiem, cienīgs lielskungs, neko nevar samainīt: visi tādi pat diŗi gudrinieki un skopenieki kā vecais saulgoznieka nelaiķis. Ko tur teikt? Visi viena tēva dēli, visiem tēva netore.

— Hā, hā, ha!... Gardi iesmējās barons Šalks. — Vecais saulgoznieks bija varens kungs: tāds pat stūrgalvis, kas par citiem neko nerēķina kā es.

— Tādam diŗkungam kā jums, spoŗais barona lielskungs, vecais saulgoznieks ir viņā pasaulē nevarēs ne zābakus noslaucīt, ne dzert padot. Lai pērkons mani uz vietas nospeŗ, ja vēl kur rastos otrs tik labs un varens kungs kā Auzudruvas barons!

— Bet kas tās par tik daudz čigānēm te brauc līdz. Tavos ratos veselas divas mātītes un otros arī divas. Un kālab tā viena tā ģīmi aizsegusies?... Vaicāja Šalks, aizkūpinādams cigāru un otru nomezdams ratos čigānam.

— Paldies, cienīgs lielskungs, par dārgu, gardu cigāri, — būs ir man pašam, ir sievai ko pasūkt. Tās mātītes, cienīgs, spoŗais lielskungs, ir mūsu paŗu. Tur viņos ratos brauc mans sievas brālis Janelis ar savu sievu, sievas māsu un bērniem, bet manos ratos ir mana paŗa mātīte Zane un brāļa sieva Anna. Tai dikti sāp zobi. Visas mūsu sievas ir bērnrīdzes, bet bērni visi kopā otros ratos.

— Bet tā viena nav nemaz čigāne. Rokas, redzu, tai pavisam baltas... Un, paliecies no zirga un pakacējies ar roku, barons Šalks spēji norāva Emmi veco čigānes villaini no galvas, tā ka visa viņas seja kļuva redzama.

— E, kas tā par čigāni? Kas tā par mātīti? Ko tu, blēdi, te muldi? — sauc barons Šalks, patīkami pārsteigts un vairāk priecīgi ziņkārīgs nekā dūsmīgs. — Teic, blēdi, kas šī jaunā meita tāda ir un kurp tu viņu ved? Kā šādu cilvēku meita iekļuvusi čigānos?

— Cienīgs lielskungs, tā nav nekāda meita, bet mana brāļasieva. Viņa savējus atstājusi, aizbēgusi ar manu brāli un dzīvo nu kopā ar mums. No Saulgozes brauksim uz leiŗiem, kur mans brālis Šamalē guļ slimš... Meloja čigāns tik ātri un veikli, it kā tas viss būtu tieŗām patiesība, vai kā kad viņš uz šādu meloŗanu būtu jau ilgi sagatavojies, pie tam droŗi skatīdamies baronam acīs.

— Ech, romantika, romantika! Un kas par romantiku!... Priecīgi sajūsmināts sauc barons Šalks, pagriezies pret savu biedru. — Jauna, skaista meitene atstājusi savējus, aizbēgusi ar čigāniem un dzīvo nu ar ŗiem melnajiem vagabundiem — es saku, tā ir romantika, kas atgādina renesanses vai romantiskā laikmeta dzejnieku siŗetus. Lieie romānu meistari, diŗanie gleznotāji, kur jūs esat? Ŗe ir viela, kas cienīga vienu spalvas, otru pindzeles! Jā, taisnība, taisnība: romantikas puķīte zied katrā ceļmalā, — vajag tik mācēt to ieraudzīt. Nē, ar ŗo romantikas krāŗno ziediņu man vajag iepazīties tuvāk!... Un barons Šalks sēdās no sedliem ārā, pieseēja savu zirgu čigāna ratu pakaļā un iekāpa ratos, melnai čigānei uzsaukdams, lai sēŗoties ratu priekŗā blakus savam vīram, bet pats nosēdās līdzās Emmi, aplikdams tai roku ap vidu un teikdams: „Sveika, baltā čigāne! Sveika, skaistā zeltenīte!”

— Cienīgs barona lielskungs, tā nav nekāda jauna meita, tā ir mana brāļa sieva, ziemu precējusies. Uz Jēkaupenes tirgu gaidīdama pirmās vaislības. Ko jūs, cienīgs barona lielskungs, gribat iesākt ar bērnrīdzēm un zīdītājām?

— Ko tu, blēžu tēviņ, muldi? Tā ir jauna meitene. Tagad brauc, jeb es tev!... Barons uzsauc, paceldams savu kančuku uz augšu; čigāns sāka braukt, un visa vēza devās uz priekšu.

Emma nezināja, ko darīt. Labprāt viņa lēktu no ratiem ārā un pazustu kur mežā, bet meža šē nebija tuvumā, un Šalks turēja viņu tik cieti apķertu, ka, ja arī būtu mēģinājusi, nebūtu varējusi no viņa apskāvienu atsvabināties. Viņa atskatījās pāra reiz atpakaļ. Ādams to redzēja un saprata viņas izmisumu, bet viņš atradās šai brīdī uz celtuves, taisni upes vidū. Gan viņš skubināja cēlēju, gan pats līdzēja celtuvi grūst uz priekšu, bet, kad sasniedza krastu, čigāni bija jau kalnā, tā ka tos ne redzēt vairs nevarēja. Labprāt viņš drāztos kā vējš tagad tiem pakaļ, bet tikai lēni viņš tiek uz priekšu, jo kā par nelaimi viņš iejūdzis šai braucienā veco sirmi, kas jau sen vairs nav nekāds rikšotājs, un kumelīdzi ķevi, kuŗa arī nevar ātri skriet.

Kad viņš uzķļuva kalnā, tad čigānus redzēja jau otrā mežmalē, taisni tanī vietā, kur no dižceļa nogriežas pa labi kāds mazāks celiņš, kas iet taisni uz leišiem.

Barona biedrs bija jau nogriezies uz šo ceļu, pajājis gabaliņu uz priekšu un tad, zirgu atgriezis apkārt, skatījās uz šo pusi. Čigāni, acīm redzot, liedzās griezties no lielceļa zemē, gribēdami braukt uz Saulgozi, kā to Ādamam bija solījušies. Te kaut kas spožs pazibēja barona Šalka rokā gaisā. Ādams saprata, ka trakais Šalks biedēja ar revolveri. Un tiešām čigāni bija sabiedēti, tie brauca tūliņ uz sāņu ceļa un pilnos rikšos sekoja pa priekšu aulekšojošam jātniekam. Emma pāra reiz atsitās vēl atpakaļ, un tad Ādams to vairs neredzēja, — braucēji un jātnieks nozuda mežā.

Atbraucis krustcelēs, Ādams nezināja, ko iesākt: braukt viņiem pakaļ leišos iekšā? Bet uz kurieni? Barona ceļa mērķis viņam nav zināms, bet ceļā panākt viņš tos nespēj. Darīt tomēr kaut kas jādara, — tā atstāt Emmu šī pavedēja un varmākas nagos nevar. Sirds viņam kāpj pa muti ārā. Bet trūkst padoma, ko darīt. Būtu viņam vismaz viens labs zirgs: viņš izjūgtu to, mestos tam mugurā, atstādams otru ar visu vezumu vēja ziņā, panāktu čigānus, izrēķinātos uz vietas ar trako baronu un izglābtu savu Emmu no viņa nagiem. Vai vismaz, ja šē būtu kādas mājas tuvumā: viņš iesteigtos tanīs, patapinātu labāku zirgu un dzītos Emmas aizvedējiem pakaļ.

Pa to ceļu, pa kuŗu aizbrauca čigāni ar Emmu, nāk no meža puses uz šejieni divi gājēji — laikam arī uz Emmas meklēšanu saziņoti no šā apgabala mājām. Rokas mētādami un skaļi smiedamies, tie par kaut ko jautri sarunājas. Pienākot tuvāk lielceļam, kur trīs sievietes aparā ārda siena spaiļes, viens no nācējiem uzsauc sievietēm:

— Labrīt, pļavenieces! Vai redzējāt, kur trakais Šalks aizbrauca čigānu ratos ar jaunu meiteni klēpī. Lai gan bija sānis sagriezies un seju nerādīja, tomēr varēja redzēt, ka bija daiļš augums un vareni zelta mati. Diezin, kur vecais vanags šoreiz tādu irbiti spēris, uz kurieni to ved un kur tas zelta cekuliņu nu plucinās.

— Ko tur teikt, ko būt! Ne tur vecajam vanagam daudz kas pārmetams, ne tādas irbītes žēlojamas: kas pašas negrib un tīši rokās nedodas, tās neviens vecs vanags savos nagos nedabūtu. Vienmēr bijušas, ir un būs tādas meitas, kas par godu un kaunu nekā nebēdā, kad tik var dzīvot vieglumā — lētumā, slinkumā, laiskumā... Noteica viena spaiļu ārdītāja, bet otra sāka dziedāt, un pārējās, tai pievienodamās, vilka līdz:

Dzērve klieudz, purvi deg,
Niedras kauc ezerā;
Kungi brauc, zeme rīb,
Nelaulātu mergu ved.

Nezināšanā, ko darīt, ko būt, Ādams liek zirgiem lēnos soļos iet pa lielceļu uz priekšu. Krūtīs viņam plosās auka. „Vai tādu virzienu bija ņemt manas mīlestības gaitai ar Emmu. Es viņai gribēju darīt ko labu: gribēju viņu aizbēdzināt no neveiklā, neinteliģentā vīra, ar kuŗu viņa pati viegli būtu

tikusi galā, bet nu iedzinu viņu nekaunīga pavedēja un pārdoša varmākas varā, kuŗam nu pilna vaļa pār viņu un no kuŗa viņa pati ar saviem spēkiem laikam tik drīz vaļām netiks.”

Dzīvi viņam nāk tagad prātā viss tas, ko līdz šim bija dzirdējis stāstām par trakā Šalka tīri neticamo izdzīvi ar sievietēm, kuŗas tas dabūjis savā varā. Taisni leišos viņš ar saviem turienes draugiem mēdzot sarīkot neticamas orgījas. Tā reiz bija kļuvis zināms, ka viņi, pārbraukdami ar panu Vadaiki no gada tirgus, pārveduši šā muižā sev līdz astoņpadsmit saimnieces un saimnieku meitas ir no leišiem, ir no Kursas, tās apdzirdījuši, un tad visas dejujušas tiem priekšā.

Un tagad Emma Sā izvirtula vara!

— Kā mazu līdaciņu murdā, kā aitiņu vilkam nagos pats viņu esmu iedzinis! Ak, es nolādētais!
— Ādams izsaucās.

Rokas viņam savelkas dūrēs, sirds sažņaudzas sāpēs, bet padoms nerodas.

Šai brīdī viņš ieraudzīja pa meža teku, dižceļa kreisajā pusē, steidzīgā gaitā nākam kādu klibu ubagu. Vienā padusē balstīdamies uz ķenku, otrā uz prāvu bozi, viņš naca ar lielu sparū un ar galvu tā eidodamies uz vienu un otru pusi, ka Ādamam pat zirgi sāka baidīties un rauties uz otru ceļmalas pusi, tā ka viņam nācās tos stingri saturēt grožās. Iznākot ubagam no meža un iecot pār grāvi uz lielceļa, Ādams redzēja, ka tam ir viena koka kāja. Nu arī ubags, palikdams uz vietas stāvot, noņēmis cepuri un paklanīdamies, deva viņam dievpalīgu:

— Slavēts lai ir Jēzus Kristus!

— Mūžībā, amen... Atsveicināja Ādams. I.ai gan šinī pusē šāds sveicināšanās veids nebija arī katoļiem parasts, tomēr Ādams zināja, ka katoļu zemēs tā mēdz sveicināt, un tā viņš arī zināja, kā uz šādu sveicienu atbildēt. Acīm redzot, šis katoļu ubags bija tālas zemes gājis, dažādus ļaudis redzējis un pazina dažādas ieražas. Tagad Ādams, ciešāk to uzskatīdams, viņu pazina.

— Ā! Tas jan Burbas Jonis!... Izsaucās viņš, savā dvēseles vientulībā un izmisuma stāvoklī tīri it kā iepriecināts. — Uz kurieni tu, Joni, jau tā agri devies ceļā?

— Kur upe tek, tur gruži, saimniek, plūst līdz. Kalvarijā parīt sākas lielais gada tirgus — gan ne tik liels kā agrākos laikos, bet tomēr labs tirgus. Uz turieni tagad dodas visi ubagi, žīdi un čigāni. Grūti man nāksies tādu gabalu aizklibot, ja negadīsies neviena žēlīga cilvēka, kas pavestu, jo klibā kāja ļoti sāp.

Ādamam iešāvās kas prātā. Ar roku sev pa galvu iesitis, viņš izsaucās:

— Vai zini ko, Joni! Pagaidi šē kādu stundiņu. Es aizvedīšu, rau, šos trīs maisus labības sudmalās, nolikšu tos tur un tad tūliņ griezīšos atpakaļ. Nepilnas stundas laikā atkal būšu klāt. Tu nāc man kā palīgs īstā laikā: man jābrauc uz leišiem, un tu varēsi būt man labs ceļa rādītājs un padoma devējs, jo tu turienes pusi taču labi pazīsti.

— Paldies, saimniek, par žēlīgu sirdi un labu prātu. Es jūs uzskatu par Dieva sūtītu eņģeli un būšu jums izlīdzīgs ir ar vārdiem, ir darbiem. Zinu tur visas malas, un ceļu parādīšu, kur vien gribēsīt... Teica Jonis, ceļmalā uz akmens nosēzdamies un klibo kāju vārīgi izstiepdams, bet Ādams skubināja zirgus tecēt mudīgāk uz sudmalu pusi.

PA ŠĶIRTĀM TEKĀM.

Krodzinieces padoms, kā noķerto cielaviņu padařit drošāku. — Deja basām kājām un bez mūzikas. — Barons Šalks grib uzdzīvot Meitu krogā tā kā dievi Olimpā. — Nekur tā neiet kā pasaulē. — Emmai gadās necerēts pavadonis. — Kā putniņu pāris pa negaisa laiku sausā ligzdiņā. — Emmas prieks par to, ka kuprainītis ir mēms. — Burbas Jonis kļuvis vesels, bet bēg no cilvēkiem. — Savāda pārvēršanās. — Pie mērķa.

Barons Šalks — pēc apmēram stundas ilga brauciena čigānu ratos un ar Emmu sev blakus — lika apturēt pie Pakalnes Meitu kroga.

Šis krogs atradās netālu no Saulgozes novada robežām, tuvumā leišmalei un savu vārdu bija dabūjis jau priekš dažiem gadu desmitiem gan laikam no tam, ka tur krodzinieks savā laikā bija turējis jaunas sievietes apkārtnes leišu un Kursas kungiem un citiem brammaņiem par izpriecu.

Toreizējs krodzinieks gan jau bija miris, un meitas izklīdušas nezinkur, bet toreiz iedotais vārds krogam bija palicis. (Pirms tam tas saukts par Saules krodziņu.) Tagad tanī dzīvoja kāda atraitne, kas pati gan nekādas meitas nepieturēja, bet kas tomēr bija visādi pakalpīga, ja barons Šalks ar saviem draugiem tur reizām ieradās līksmu sieviešu pavadībā un vēlējās sarīkot ar mīlestības izpriecu savienotas dziras. Viņa tamdēļ arī tagad nebūtin nebrīnījās, ieraudzīdama savu durvju priekšā pieturam divējus čigānu ratus, sēžam no vieniem ārā baronu Šalku un izceļam un vedam sev līdz kādu zemnieku skuķi, kas galvas lakatu gan bija stipri aizvilkusies aiz acīm, bet kuŗa, kā bija vērojams, tomēr likās būt īsta skaistule. Jaunās skuķes izturēšanos daudz piedzīvojusē krodziniece uzskatīja par labu zīmi, jo viņa sprieda, ka tā, slēpdama savu seju un negribēdama kļūt pazīstama, ir labprāt gatava uz visu, un ka te nu notiks varena uzdzīve, un tātad nāks arī jo kupla peļņa. Viņa tamdēļ saņēma baronu, plati klanīdamās un atvērdama ārdurvīm abas puses vaļām, tā ka barons ar viņa vesto skuķi blakus iegāja iekšā.

— Daudz laimes, barona lielskungs, uz tādu košu ķērienu!... Kā gavilēdama, izsaucās krodziniece, ievzdama viesus bufetes istabā, jo citu cilvēku krogā patlaban nebija nekādu. — Tādu košu zeltmatīti gadās tikpat reti sastapt kā dzeltenās cielaviņas. Bet par daudz kaunīga liekas. Pat ne acu negrib rādīt, tad jau, barona lielskungs, jālūko citur, kā izskatās: vai ir arī mīksta un maiga, balta un daiļa. Bet pirms vajadzēs iedot tīkamas zāles, lai zūd kauns un tiek vēlīga.

— Jā, krodziniece, dod mums ko iedzert, un to labāko, kas tev ir!... Uzsauc barons Šalks.

Sākās nu iedzeršana. Dzēra Šalks pats ar savu draugu pie bufetes un čigāni ar čigānēm pa kaktiem. Arī Emmai, jeb kā barons Šalks viņu daudzinaja, baltai čigānei, bija jāpieskandina glāze ir ar viņu, ir ar viņa draugu. No pirmā gala viņa gan negribēja nedz dzert, nedz arī glāzes pieskandināt, bet kāda pajauna veikla čigāne, iesaukdamās:

— Barona lielskungs, es viņu pamācīšu, kā jādara, tad viņa klausīs... Pieskrēja Emmai klāt un, iavedusi to istabas kaktā, labi ilgi kaut ko čukstēja tai pie auss.

Nu arī Emma pieskandināja savu glāzi ar barona un viņa drauga glāzi un pa druskai iedzēra, kā arī ļāvās baronam nosēdināt sevi tam uz ceļa.

Pēc labas iedzeršanas sākās dejošana, bet bez mūzikas, čigāniem, čigānēm un krodziniecei tikai trallinot, jo nekādu mūzikas instrumentu nedz krodziniecei, nedz čigāniem nebija. Barons Šalks dejoja ar Emmu, viņa draugs ar jauno, veiklo čigānieti, kuŗu citi čigāni dēvēja par Ludi. Baronam Šalkam nepatika, ka baltai čigānei bija prastas zemnieku sievas platas, vecas kurpes kājās, kas čabēja un grabēja, kā viņš sacīja, tīri zemnieciski. Tādēļ viņš iedomājās, ka baltā čigāne varētu dejojot labāk basām kājām, — tā būtu vieglāk un daudz jaukā. Lude atrada tādas domas par ļoti jaukām, āva arī pati sev kājas zemē un pierunāja Emmu darīt tāpat, bet līdz ar to uzaicināja arī abus lielkungus noaut zābakus, jo citādi viņi varot tām nomīt kājas.

Barons Šalks šādu uzaicinājumu uzņēma ar īstu sajūsmu, un viņa draugs pēc neilga pārdomājuma arī atzina to par tīri prātīgu un lika kādam čigānam nomaukt sev zābakus un zeķes, ko tas arī izdarīja, ceļos nometies un arī visādi citādi cenzdamies izkalpot kungiem jo labi. Tā kā diena bija karsta, un dejojot visi svīda, tad uz čigānu padevīgu aizrādījumu barons Šalks ar savu draugu novilkās arī žaketes.

Griezās nu divi pāri basām kājām, tā ka grīda vien plaušķēja, pie kam Lude lēca tādus lēcienus, ka visiem aiz brīnumiem bija ko nokliegties.

* *
*

Kad čigāni uz barona rēķina bija krietni sadzērušies un tikpat krietni uzkodušī, tie, iepriekš savā starpā ilgāku laiku par kaut ko visai vērīgi sarunājušies, ziņoja baronam, ka ilgāk tiem neesot laika še palikt, tādēļ ka rītu katrā ziņā gribot būt Kalvarijas tirgū, kur paredzama laba zirgu mītošana. Turpretīm barons Šalks ne par ko negribēja vēl čigānus atlaist, jo nekādu īstu romantisku piedzīvojumu viņš nebija vēl šodien piedzīvojis, un sevišķi viņam stāvēja prātā labi izdzīvoties ar balto čigāni, kā arī ar to otru jauno veiklo čigānu sievieti. Beidzot čigāni, pēc ilgākas bļautīšanās un it kā nopietni savā starpā būtu saķīvējušies, noteica: ja baronu lielskungi vēloties ar viņu sievietēm vēl dancot, lai Lude ar balto čigāni paliekot krogā, līdz viņi pēc četri — pieci dieni būšot no tirgus atpakaļ, tad tie viņas savāksot, bet tagad viņiem esot jāsteidzas tirgū.

Par tādu paziņojumu baronam Šalkam bija tīri neapraķstāms prieks. Lieliski sajūsminājies, viņš lepnā priekā pavēlēja krodziniecei vēl ieliet čigāniem no stiprākiem dzērieniem, kā arī dot no uzkožamiem, un pat pieskandināja glāzes arī ar čigāniem.

Sadzērušies, uzkodušī un baronam par visu ar īstu čigānisku pazemību pateikušies, čigāni ievēda baronu un viņa drauga zirgus stedelē, piesēja tur, tad sakrāva bērņus ratos, iesēdās arī tur paši līdz ar sievietēm un tūliņ steidzīgā gaitā laida projām, it kā cenzdamies panākt nokavēto laiku.

Dejot līdz čigānēm ar basām kājām vai skatīties, kā Lude ar balto čigāni pašas vien dejo, baronam Šalkam drīz apņika, — viņa pārpūlētie nervi prasīja kādu stiprāku uzbudinājumu. Viņš tādēļ griezās pie čigānēm ar aizrādījumu, ka viņš ar savu draugu abi jau esot izsviedušies kreklos un ka tādēļ arī viņām vajagot dejojot kreklos vien, tas ir — brunčus nost! Lude bez mazākās pretrunas bija uz to gatava, apgalvodama, ka arī baltā čigāne nepretošoties lielkunga iegribai, — tikai krodziniece lai cieti aizbultējot āra durvis, ka neviens cits netiek krogā iekšā.

Abas čigānes iegāja nu krodzinieces pašas istabā, kas atradās līdzās stedelei, teikdamās tur noģērbties un labi skaisti vēl uztaisīt matus, lai lielkungiem jo vairāk patiktu.

Nevarēdams sagaidīt čigānes tik drīz iznākam atpakaļ, barons Šalks gribēja arī ieiet krodzinieces istabā palūkoties, ko šīs tur tik ilgi kavējas, bet atrada durvis no iekšpuses pieslēgtas. Tomēr Lude, drusku pavērdama durvis, izbāza galvu bufetes istabā, paziņodama, ka drīz būšot gatavas, lai tikai vēl drusciņ pagaidot. To teikusi, čigāne atkal nozuda krodzinieces kambarī, durvis aiz sevis aizslēgdama. Barons Šalks bija redzējis, ka melnai čigānei mati bija vaļām izlaisti un krūtis plikas, — tā tad gandrīz jau pilnīgi noģērbusies.

— Ech, draudziņ!... Līksmi iekliegdamies, viņš griezās atpakaļ pie sava biedra. — Es tev saku, tas būs īsts kurzemnieku bakchanāls, kādu tu droši vien neesi vēl piedzīvojis. Mēs uzdzīvosim kā dievi Olimpā. Lai arī ar šādu izpriecu nonāksim leišos stipri vēlāk par nolikto laiku, bet par to atkal varēsīm poļu paniem pastāstīt, kādus paradīziskus skatus dabūjām izskatīties Meitu krogū. Kad poļu pani dzirdēs par mūsu izdzīvi ar to skaisto, balto čigānieti, tur dažam kundziņam siekalas vien tecēs. Uz to, draudziņ, lai iedzeļam!

Viņi priecādamies dzēra un gaidīja čigānes iznākam, bet nevarēja sagaidīt. Lielā nepacietībā uz gaidāmiem priekiem barons Šalks atkal piegāja pie krodzniecības istabas durvīm, pieklauvēja, sauca un klausījās, tomēr nedz durvis atdarījās, nedz arī nāca kāda atbilde, lai gan viņš klauvēja jau vairāk paņēmienu un it stipri.

Te arī kaut kas ātri norībēja, tā ka barons Šalks nevilšus paskatījās logā, ieraudzīdams divus zirgus auļojam pa lielceļu projām; patlaban tie drāzās pāri upītes tiltam, no kam tad arī nāca rīboņa. Uz pirmo acu uzmetienu viņš tos pazina par saviem paša zirgiem un nelaimīgi pārsteigts un sašutis redzēja, ka katram zirgam sedlos sēdēja viņu gaidītās dejojājas: baltā čigāne jāja viņa, dūkano, bet Lude ar viņa drauga bēro aulekšoja tā, ka viņas vaļējie melnie mati gaisā plivinājās.

Īgnumā barons Šalks, dusmīgi iebļaudamies, izskrēja ārā un sauca ķert čigānes rokā, bet nebija tur neviena, kas varētu skriet un ķert. Viņš ieklupa atpakaļ istabā, kampa un meklēja savu žaketi, gribēdams paķert revolveri un laist bēglēm bez žēlastības šāvienu pakaļ, vienalga, lai paliek uz vietas kas palikdams — zirgi vai pašas jātnieces. Bet žaketes nekur nebija atrodamas, un bez tam nebija arī vairs ko šaut, jo abas bēgles ieauļoja mežā, un barons Šalks, pa vaļēju logu tām pakaļ noskatīdamies, paredzēja tik vēl sava dūkanā asti noplivināties pa eglīšu starpu. Tad vairāk nekas nebija redzams.

Kad barons Šalks ar savu draugu gribēja aut zābakus kājās, izrādījās, ka arī tie nezin kur un kā bija nozuduši. Tikai kad krodzniecības meitene, kas turpat mežmalā ganīja govīs, tās pārdzinusi stāstīja, ka redzējusi čigānus iznesam no kroga divi pāri gaŗu, spoŗu zābaku un daŗus drēbju gabalus, ko visu sagrūduŗi maisā un iesvieduŗi savos ratos, pēc kam ŗigli aizbraukuŗi, — tikai tad barons Šalks saprata visu, kas bija noticis. Ne tik daudz dusmodamies par pārdroŗu apzagŗanu un nekaunīgu izmuŗķoŗanu, cik varen pīkdamies par cerētās izpriecas izjukŗanu, viņŗ no pirmā gala nezināja ko teikt, ko būc. Bet tad, brīdi klusu uz savām basām kājām lūkojies, it kā nopietni ko pārdomādams, viņŗ, rokas plati izplezdams, dziļdomīgi tikai noteica:

— Nekur tā neiet kā pasaulē!... Kur lai ejam bez zirgiem, bez zābakiem un bez apģērba? ...

* *
*

Emma — tāpat, kā gandrīz visas zemnieku skuŗes — bija iemācījusies jāt jau tekatnes gados, skriedama puiŗiem līdz, kad tie gāja āboliņa laukā vai aplokā zirgiem pakaļ, vai arī piebiedrodamās tiem, zirgus vedot ganos un tad jādama katreiz to zirgu, kas tai vislabāk patika. Seviŗķi viņa mīlēja jāt tos zirgus, kam bija mīksta, apaļa mugura un kas viegli nesa. Lielāka viņa sēdēja jau tik droŗi zirgam mugurā, ka daŗu labu reiz gāja ar gana zēnu vai puiŗiem jāties. Arī vēl skolā iedama, viņa pa vasaras brīvdienām nevarēja atturēties no iemīlētā jāŗanas prieka. Tikpat vēlākos gados, jau skolu beigusi un dzīvodama mājās, viņa nekautrējās sēsties zirgam mugurā, un, ja gadījās izdevība, gāja labprāt arī ar citiem jāties, pie kam viņai bieŗi uzsmaidīja laime citus noveikt.

Tādēļ arī ŗodien, kad čigāne tai ieŗukstēja, ka vienīgā iespēja tikt godīgi vaļā no kungiem, esot tā — aizbēgt ar viņu paŗu zirgiem, Emma no ŗāda uzņēmienu nebūt nebaidījās, un tiklīdz īstais brīdis bija pienācis, viņa droŗi un veikli uzlēca zirgā un, no stedeles izjājusī, laida tūliņ aulekŗos vien čigānei līdz. Neierasta un neērta bija tikai sēdēŗana sedlos. Nekad viņa nebija jājusī apsedlotu zirgu. Bez tam ŗis zirgs bija liels, un sedli augsti un plati, tā ka viņa, būdama maza auguma, ne tikai kāpŗļus nevarēja sakacēt, bet arī vispār nespēja ar kājām aptvērt zirgu un tā turēties, kā to bija ieradusi ar nelielajiem zemnieku zirgiem. Toties jo cieŗi viņa turējās ar vienu roku zirgam krēpēs, ar otru — pavadās.

Aulekšos jānot, kāpšļi, svabadi vicinādamies, sitās zirgam pie vēdera, un tas devās uz priekšu kā dzīts un biedēts. Emma saprata, ka ilgi viņa nevarēs izturēt tik neērti plati sēdēt, un arī rokas piegurst, pastāvīgi tā turoties.

Čigāne drīz nogriezās no dižceļa uz kādu malu ceļu, un Emmas zirgs auļoja otram pakaļ mežā iekšā. Vēl pēc brīža radās vairāk malkas un ganu ceļi — gan lielāki, gan mazāki. Nezin no kā sabijies, Emmas zirgs sacirtās sānis, uzskrēja uz cita ceļa un auļoja pa to tālāk.

Kad Emma pamanīja, ka viņa palikusi viena, un sāka skatīties pēc čigānes, tā nebija vairs nekur nedz redzama, nedz manāma. Emma arī netraucās to meklēt, iedomādamās, ka tiešām ir labāk, ja viņas nozūd savu malu katra.

Saprazdama, ka tagad viņai vieglāk nozūst vienai nekā ar zirgu, viņa, vēl kādu gabalu jājusi, apturēja zirgu, nosēda, piestiprināja pavadas pie sedliem, lai nepītos zirgam pa kājām, atgriezta to atpakaļ uz to pusi, no kurienes bija atjājusi, un tad palaida zirgu vaļā, ar žagaru to vēl sabiedēdama, tā ka tas auļiem aizskrēja projām, bet pati, paņēmusi savu drēbju knupīti rokā, skrēja pa kādu meža tekū uz otru pusi tālāk, it kā baidīdamās no kādiem meklētājiem un ķērējiem, lai gan tādi te nekur nebija domājami.

Kur viņa tagad atradās, to viņa pati nezināja, jo nebija viņai ne jausmas, cik verstis un uz kādu pusi īsti bija nojājusi — lieliskajā uztraukumā viņa nemaz nebija pūlējusies to ievērot. Viņa skrēja tomēr uz to pusi, uz kuŗu pēc viņas viedējuma bija domājamas Saulgozes sudmalas. Ja viņa tik nokļūtu līdz sudmalām, gan jau tad darvdeģi atrastu.

Gabalu skrējusi un stipri nokususi, viņa beidzot sāka iet soļos, sevī runādama: „Kamdēļ gan man skriet? Dabūšu vēl dusuli. Jau tā esmu aizsūsies. Ķērāja neviena nekur neredz, un kam gan tiesība mani ķert? Kam es ko esmu darījusi?”

Viņa pat nostājās, nolika savu drēbju nastiņu zemē, sakārtoja matus un apģērbu un tad nosēdās zem kupla ozola, pārdomādama savu savādo likteni, kā arī prātodama, ko nu tālāk darīt. Ilgi tomēr baidījās sēdēt, jo pagājušās nakts negulēšana un pirmīt baudītie gardie dzērieni viņu padarīja stipri gurdenu, tā ka bija jābīstas par iemigšanu. Miegš jau arī, pirms it kā lēni suminādams, tad nopietnāk un drīz jau it neatturami siltajā pēcpusdienas gaisā sāka viņai nīkties virsū.

— Ūja! Nu miega mālis nīkas un kranās kā čigāns virsū... Viņa, ar miegu kaudamās, sevī runāja. — Nē, nē, mīļais miega Mačīt, lai tu arī būtu salds kā mīlestība, šinī vietā un šinī brīdī nedrīkstu ar tevi precēties. Man tagad jāmeklē pašai savs mīļais redzamais vīriņš, bet tu, mans neredzamais mīļākais, pacieties uz citu reizu, — tad atkal precēsīmies, mīlēsīmies un baudīsim viens otra saldumu, bet tagad, Mačīņ, neskūpstī man acis, — prom no šejienes!... Un viņa, sparīgi pārvilkdama ar plaukstu sev pār acīm, cēlās augšā, ņēma savu nešļaviņu un gāja tālāk.

Brīdi gājusi, viņa uzklūva uz kāda prāvāka ceļa, kas nelikās būt tikai malkas ceļš, bet gan laikam kāds ciemu ceļš, jo abās pusēs gāja grāvji un tas bija arī stipri izbraukts. Drusku padomājusi, viņa nolēma iet pa šo ceļu, cerēdama sastapt kādu gājēju vai braucēju, kam tad varētu paprasīt ceļu uz Saulgozes sudmalām.

* *
*

Pēc apmēram stundas gājiena viņa ieraudzīja nākam pretī kādu vīrieti. Tūliņ viņa aizvilka sev lakatu aiz acīm, kā arī sāka neveikli, smagi un drusku salīkusi — it kā veca sieva iet, lai pretim nācējs viņu tikai nepazītu vai nesāktu kā zīmēt. Bet kāda bija viņas izbrīnīšanās, kad nācējs izrādījās par kurlmēmo kuprīti.

— Irnestiņ!... Viņa, priecīgi iekliegdamās, tecīņus pieskrēja tam klāt un ar savām rokām saķerdama viņa roku, it kā atradusi atbalstu un baidīdamās, ka tas nepazūd.

Arī kurimēmais, savādās, nesaprotamās skaņās iesaukdami, izrādīja prieku par negaidīto sastapšanos, un visa viņa izturēšanās liecināja, ka arī viņš bija varen pārsteigts.

No viņa rādītām zīmēm Emma dabūja zināt, ka viņš bijis pie brāļa. Viņa brālis bija Knabenē par kalpu, un šad tad, kad kurlmēmais iedomājās, viņš gāja to apsērst. Ka viņš gājis tagad — taisni siena laikā un darb dienā — tas Emmai izlikās savādi, bet viņa dzīvē jau daudz kas bija savāds un citiem neizprotams.

Emmai un kuprainītim pēc triju dienu neredzēšanās nu satiekoties būtu katram daudz ko otram vaicāt, bet saprašanos par tādām lietām, ko ar rokām nevarēja parādīt, bija viņiem visai grūta. Kurlmēmā pirmais vaicājums bija kur Ādams, uz ko Emma nekā nespēja ar zīmēm pastāstīt, kur un kā izšķīrušies un kur tas palicis. Labprāt viņa prasītu kurlmēmajam ceļu uz Saulgozi, bet šādu jautājumu nekā nespēja darīt tam zināmu. Kurlmēmo atkal mocīja liela ziņkārtība, kā viņa te atradiesies — viena pati dziļa meža vidū, bet arī viņš nespēja šādu savu jautājumu tai izsacīt, un Emma, jebšu viņa ziņkārtību ļoti labi saprata, neļēdza to tikpat apmierināt.

Nobrīnījies par tik negaidītu satikšanos, Emma sāka iet uz to pašu pusi, kur jau bija gājusi, un kurlmēmais gāja tai līdz, gribēdams to pavadīt. Viņa labprāt pieņēma šādu pavadību: ejot pa lielu, nezināmu mežu, kuprainītis ar krietnu milnu rokā šķīta tai drošs sargs. Kad būs uzklūvuši uz Saulgozes lielceļa, tad viņa kurlmēmo raidīs mājās.

Lai Emmai būtu vieglāk un lai ātrāk varētu paiet, kuprainītis paņēma viņas drēbju pauniņu un pārsveda sev pār kamiešiem, bet viņas roku satvēra sev plaukstā un tā veda viņu pie rokas kā mazu meiteni. Nevarēdami sarunāties, viņi, klusu ciezdami, žigli soļoja viens otram blakus.

Negadījās nedz kāds pretim nācējs, nedz braucējs, kaut gan gāja jau ilgāk par stundu, bet mežs vēl arvien nebeidzās. Tik gaŗu meža ceļu Emma neatcerējās nekad gājusi, vai braukusi. Laikam tas bija lielais Septiņkungu mežs, par kuŗu bija dzirdējusi, ka tas piederot septiņām muižām, bet tā ka nezin kādu iemeslu dēļ nevienai sava daļa neesot atmērīta, tad arī neviena muiža šai mežā nevarot cirst, un tā koki augot, nokrītot un sapūstot turpat uz vietas. Nudien, šim vajadzēja būt daudzīnātajam Septiņkungu mežam. Pēc tāda tas izskatījās: nekur nekas nedz cirsts, nedz vākts, koki, kā nokrituši vai vēja nolauzti, tā guļ.

Laiks pa to starpu bija apmācies, un tālumā dzirdēja pārkonu ducinām, kas nāca arvien tuvāk. Šaudījās zibeņi, norībēja spērieni, un sāka līt. Emma ar kuprainīti nogriezās no ceļa un gāja pa mežu, jo zem kokiem nelija tik daudz virsū. Tomēr lietus kļuva stiprāks. Emma izņēma no pauniņas villaini, pārsedzās un turpināja iet pa teku, ieblakus ceļam. Zem kokiem baidījās stāvēt pārkonu dēļ, kā arī negribēdami kavēties, lai mežā neuznāktu vakars. Steigdamies viņi tagad skrēja pusriķšus. Beidzot ieraudzīja mežā lielu pļavu, kuŗā bija redzamas gan siena kaudzes, gan braģi. Skriešus viņi noskrēja pie tuvākā braģa. Kuprainītis, iepriekš parādījies, kas un kā darāms, noliecās pie braģa viena staba, Emma uzkāpa viņam uz kamiešiem, viņš tad izcēlās stāvus, un viņa gar stabu uzrāpās augšā un palīda zem jumta. Tad uzlīda kuprainītis, un nu viņi abi atradās nojumī.

Bija arī pēdējais laiks glābties no negaisa, jo lietus patlaban sāka gāzt ar gāšanu, zibeņi šaudījās krustām un šķērsām, spērieni rībēja cits pēc cita, un vētra brāza tā, ka mežā dzirdēja zarus brakšķam un kokus lūztam. Bet viņi še bija sausumā un drošībā, un Emma šķīta it kā izjūtam to stāvokli, kādu laikam pazīst tikai putniņu pāris, atrazdamies sausā drošā ligzdiņā koka dobumā vai resna zara žebeklī zem kupla lapu jumta, kad pāri gāž lietus, visapkārt brāž vētra, pārkonu ruc, un zibeņi šķīst gaisā.

Braģītis nebija liēis. Tikai diviem še labi pietika vietas, un sēdus tikpat kā nemaz nevarēja piecelties, jo jumts gulēja gandrīz cieši virsū sienam. Viņi tādēļ ierausās dziļāk sienā iekšā. Savu slapjo brunci Emma noģērba, nolikdama sev blakus, lai žūst, izņēma no pauniņas Ādama mātes līdz iedoto pelēko pusvadmalas svārku, ar to pārsedzās un likās gulēt.

Kuprainītis bija gandrīz desmit gadu vecāks par Emmu. Mazai viņš tai daudreiz bija bijis par aukli un vāķēju, sevišķi darba laikā, kad lielajiem nebija vaļas ar bērnu darboties. No toreizējiem laikiem viņš vēl labi atcerējās, ka bērnu nedrīkst likt gulēt slapjām kājām, un kad viņš kādreiz bija ielicis meiteni slapjām kājām gultiņā, tad Gobzemene bija dikti dusmojusies, rāvusi viņam matus un viņu situsi. Tālab viņš arī tagad aptaustīja Emmai kājas un atradis, ka viņa vāktais lielais bērns apgulis ar slapjiem apaviem, viņš tai noāva kājas, sasēja zeķes ar prievītēm kopā, lai sienā nepazustu, un nolika sānis, tāpat pastalām sasēja auklas kopā un nolika pie malas. Tomēr gluži tā basām kājām Emma atstāt nevarēja: viņš labi zināja, ka pie tā viņa nav pieradusi, un siens viņai badīs kājas. Viņš tādēļ noāvēs arī pats, un tā ka viņam zābakos zeķes bija sausas, tad viņš uzmauca tās viņai kājās.

Emma, nakti negulējusi, no iedzeršanās, uztraukumiem un ilgās iešanas un skriešanas pa karstu dienu, tagad tā bija nogurusi, ka miegs tūliņ bija klāt. Pusmiegā viņa vēl manīja, ka kuprainītis darbojas viņai gar kājām, tad viņa ieslīka dziļā, cietā miegā un nejuta vairs nekā.

Pēc ilga laika atkal drusku pamoždamās, viņa uzreiz nevarēja atjēgties, kur atrodas un kas ir. Viņa bija vēl pagalam samiegojusies un acis nemaz nevarēja atvērt. Laikam bija vēl nakts vai arī rīta agrums, jo visur likās vēl tumšs. Tikai to viņa juta, ka guļ kādam uz rokas, kas pagalvja vietā atradās viņai zem galvas, bet otra roka, it kā viņu sargādama, bija pārlikta viņai pāri. Pusmiegā viņai uzreiz šāvās prātā Ādams, kuŗa rokās pēdējās nakts bija pavadījusi, un kā pati no sevis viņas mute sniedzās tam pretī, spiedās tam pie lūpām, skūpstīja to un gaidīja sevi skūpstām. Tūliņ viņa arī juta karstus skūpstus sev uz lūpām un ciešāk sevi apkampjam. Bet no savādas iekunkstēšanās viņa noprata, ka tas nav vis Ādams, bet kurlmēmais. Nu viņa atjēdzās, kur atrodas un atcerējās visu, kas vakar bija noticis. Viņas apmulsums izgaiss, un viņa pa daļai nobijusies, pa daļai nepatīkami pārsteigta atvēra acis un dziļā sakrēslā redzēja sevi kuprainīša apkamptu. Savādi viņš lūkojās tai acīs. Viņa novērsās no tā un atkal salaida plakstienus kopā, lai par jaunu iemigtu, jo bija vēl agrs. Cik savādi! Visas viņas domas, viņas jūtas ir pie Ādama un ar Ādamu, bet cits viņai guļ klāt un kā sargādams un mīlēdams tur viņu abām rokām apkamptu. Viņai šaujas prātā dziesmiņa, ko kādreiz dzirdējusi mājās meitas dziedam:

Skaisti cimdi man rokā,
Vēl skaistāki pūriņā;
Skaists puisītis man gulams,
Vēl skaistāks domājams.

Jā, guļ ar to, kāds gadās, bet domā par to, kuŗš vairāk patīk. Tāda bijusi vienkāršo tautas meitu gudrība vai muļķība, tikumība vai netikumība, — kā nu to ņem, un tagad arī viņa pati par sevi varētu tā sacīt. Ak jā, viss jau ir pasaulē bijis, nekas zem saules nav vairs jauns... Viņa domā, atkal laizdamās miegā.

* *
*

Kad viņa otrreiz atmodās, bija jau pilnīgi gaišs. Kuprainītis bija pacēlis jumta vienu stūri saules pusē uz augšu un izlicis žūt slapjās drēbes un apavus. Saule spīdēja spoža un silta, debess bija pavisam skaidra, un laiks likās būt stipri pāri azaidam. Kuprainītis, kas pats sēdēja žāvējamiem klāt, tagad, ar roku apraudzījis un atradis tos sausus, paņēma zeķes un pastalas, apāva Emmai kājas, apāvēs arī pats, Emma piecēlās, apģērbās un sasēja savas liekās drēbes pauniņā. Kuprainītis nolēca

no braģa, nolaida arī Emmu zemē, un tad abi gāja pa pļavas celiņu uz to pusi, kur Emmai šķita Saulgoze guļam.

No pļavas pa celiņu iegāja mežā un, tālāk iedami, nonāca pie kāda prāva strauta. No lielā lietus tas bija stipri uzplūdis. Netālu no laipām bija līkumā redzama plaša un, kā likās, brangi padziļa sītava.

— Kas te par brangu mazgāšanos!... izsaucās sevī Emma. Viņai radās tīri neatturama kāre paplunčāties, noskaloties un atspirdzināties vēsajos strauta viļņos, jo vakar iedama un skriedama bija stipri svīdusi un nebija pēc tam vēl mazgājusies. Tādēļ, kuprainīti atstājusi pie drēbju pauniņas, pati nogāja pie sītavas, noģērbās un devās ūdenī. Nomazgājusies un apģērbusies gribēja sakopt arī galvu, bet nebija ķemju — tās pavisam bija aizmirsusi paņemt līdz. Tomēr, nogājusi pie kuprainīša un pārmeklēdama drēbju pauniņu, atrada savā kreklā ietītu suseklīti — tādu mazu, skaistu, no baltiem sariem sietu un jaunu, nemaz vēl neiesukātu. Viņa bija dzirdējusi veco Laukmali daudzinaš par labu susekļu sējēju, un vienu Laukmalene tad arī bija ielikusi viņai drēbēs. Ar to viņa nu sukājās, dziedādama pazīstamo dziesmiņu:

Baltu saŗu suseklīti:
Sukā māte man galviņu.
Man atjāja tautu dēls
Baltu krēŗu kumeliņu.

Ādama labākajam zirgam — tumŗzilajam ripainītim — tieŗām bija baltas krēŗes. „Cik savādi un patiesi zīmīgi!” Viņa priecīgi sevi vēroja.

Sakopusies galvu un kādā paltītē blakus strautam, kur ūdens bija nostājis rāms un dzidrs, paskatījusies un pārliecinājusies, ka viss ir kārtībā, viņa lika ņemt kuprainītim pauniņu, un abi gāja pa meŗa celiņu tālāk.

„Cik tas šinī reizā man nāŗ par labu, ka kuprainītis ir mēms! Klusi iedama kurlmēmajam blakus un iesānis uz viņu noskatīdamās, Emma sevī sprieda. „Ja viņŗ varētu runāt, tad man tagad būtu jābīstas, ka neizstāsta citiem, kā mani guldinājis un, ja vēl iedomājas palielīties, ka ar mani skūpstījies, un diezin ko vēl ne. Bet tagad esmu droŗa: ja arī gribētu, viņŗ nevar nekā neslavu celt.”

Pa taku iedami, viņi ieraudzīja kādu lielāku malkas ceļu un pa to redzēja nākam kādu vīrieti. Emma, priecīga, ka nu varēs paprasīt ceļu, palika uz taka ceļmalē stāvot un pamāja kuprainītim arī aizrauties aiz krūma, lai nepamanīti iepriekŗ novērotu, kas nācējs tāds ir. Pienākot tam klātāk, Emma pazina to par Burbas Joni, tikai kā par brīnumu viņŗ nemaz vairs neklīboja, bet gāja ar abām kājām pilnīgi taisni un veikli, kā jau visi veseli cilvēki. Koka kāju viņŗ nesa uzliktu sev uz kamieŗa, bet pār otru kamiesi bija pārmetas tarbas. Tiklīdz Jonis bija viņiem blakus, Emma, iznākdama ceļmalē, teica:

— Labdien! Lūdzu, vai nevarat pateikt... Viņa nedabūja teicienu pabeigt, kad Jonis, noraudams sev koka kāju no kamieŗa, ar vienu lēcienu bija no ceļa zemē un kā briedis drāzās pa krūmiem un brukstalām projām.

Kuprainītis, redzēdamas tādu skatu, sāka savādās skaņās it kā dikti smieties un kaut ko iesaucās. Arī Emma, ne mazumu izbrīnījusies par ubaga neizprotamu bēŗšanu, sauca tam pakaļ:

— Jonīti nebēdz! Parādi mums ceļu... Bet Jonis, ne atpakaļ neatskatīdamles, skrēŗa, līdz nozuda biezienā.

— Redzams, reiz nu Jonim kāja kļuvusi vesela... Emma sevī nopriecājās. — Taŗu cilvēkam kāda iepriecināŗana visās viņa bēŗdās: kad sieva netiek vesela, un Dievs gaudeno dēlu arī nesavāŗ, labi nu, ka jel pats atdabūjis atkal veselību. Bet kālab viņŗ bēŗga no mums? ... To viņa nevarēja saprast.

* *
*

Iedami pa malkas ceļu, viņi drīz iznāca kādā plašā pļavā. Otrā pļavas malā redzēja patlaban divi ubaģes pielēžojam pie kupla pūceņa, netālu no birzes, un tur nosēžamies — laikam rīkojamies ieturēt pusdienu. Emma pazina jau ubaģes iztālēm: viena bija kleškāju Sape, otra — zāļu Anniņa. Tās ceļu uz Saulgozes sudmalām, protams, zināja. Bet kā paprasīs? Emmu viņas abas pazītu tāpat, kā viņa tās, kaut arī viņal tagad vienkāršas drēbes, jo cik reiz nav abas Gobzemjos bijušas, cik reiz tur naktis gulējušas. Nu būtu labu labā reiza dabūt ceļu zināt. Diezin kad atkal sastaps kādu cilvēku. Cik labi tagad būtu, ja kuprainītis varētu runāt! Kaut jel nedaudz vārdu izteikt! Bet viņš, diemžēl, ir mēms. Kā būtu, ja viņa pārgērbtos par vīrieti? Ja viņa pieņem labi dobru balsi, tad viņu droši vien nepazītu. Nudien, darīt kas jādara. Cik ilgi tā pa mežu klīst? Diezin kur tagad Ādams, un ko tas lai dara un domā?

Viņa paņem no kuprainīša cepuri, kuŗu tas, galvu vēsinādams, patlaban tur rokā un uzliekas galvā, savus pakausī ķekē savītos matus visus saspraudama zem cepures un nagu krietni aizvilkdama aiz acīm. Pati ar rokām visapkārt sev ap galvu aptaustīdama, viņa pārlicinās, ka no galvas viņu grūti tagad kādam par sievieti iedomāties. Nu viņa paņem arī kuprīša pelēko pusvadmalas mucīņu, ko tas novilcīes nes uz rokas, lai nebūtu karsti. Viņa uzvelkas to un redz, ka tas brangi stāv, sevišķi labi noslēpj viņas augstās krūtis. Nu viņa jau pa pusei vīrietis. Trūkst tik vēl paša galvenā — tā apģērba gabala, kas visvairāk atšķir vīrieti no sievietes. „Bads māca strādāt, aukstums trīcēt, un katra vajadzība spiež izlīdzēties,” viņa sevī vēro, un viņai rodas pavisam pārgalvīgs padoms: viņa izņem no pauniņas pelēko pusvadmalas svārku, un, blēdīgi iesmiedamās, uzsviež to kuprainītim uz galvas, tad, piegājusi klāt, uzmauc tam to pāri kamiešiem. „Ja viņš tagad vēl nesaprotas, tad viņš ir īsts dudāris.” Viņa domā. Bet viņš saprot, kas jādara: savādi iesmiedamies, viņš uzvelk Laukmalenes pelēko pusvadmalas svārku sev pavisam virsū un arī pienācīgi aizkabina ķeksīšus, jo laimīgā kārtā izrādās, ka viņš ar Laukmaļu māti vai gluži vienādā miesas pilnīgumā. Nu viņš arī pats no sevis saprotas, kas darāms tālāk: kamēr Emma pagriežas uz otru pusi, viņš noģērbj savas virsējās bikses un tad pasniedz tās viņai.

Kad Emma tanīs iekāpa un ievīstīja arī visu Laukmales svēdraino brunci, viņa izskatījās kā neparasti resns puīselis, tā ka kuprainītim smieklī nāca, uz viņu skatoties. Bet lai kā būdams, nu viņa bija vīrietis. Drošākas vīrišķības dēļ viņa uzmaucās arī kuprainīša zābakus, nomezdama tam savas kurpes.

Tā sarīkojusies, viņa atstāja kuprainīti ar drēbju pauniņu mežā un pati devās pa pļavu pie ubaģēm.

— Dievs gausin pusdienu!... Emma, piegājusi pie ubaģēm, kuŗas turēja rokās maizes rikus, teica tik zemā, dobajā balsī, cik vien iespējams.

— Paldies, paldies... Pateicās abas vecenes reizā, galvas uz augšu nepaceldamas, tik savus lielos maizes rikus ar silķes gabalu virsū paslēpdamas tarbā.

— Lūdzu, krustmātes, vai nezināt ceļu uz Saulgozes sudmalām? Man tur jāiet, bet esmu apmaldījies un nevaru vairs atjaust ceļu... Emma turpināja tādā pat balsī ka papriekš.

Tagad ubaģes, kā iztrūkušās, abas cieši uz viņu paskatījās. Tad zāļu Anniņa teica:

— Kas te nu nezinās ceļu uz Saulgozes sudmalām? Tūliņ aiz birzes ir lielceļš, un pa to kā pa laipu var noiet uz sudmalām. Tādam veselam puisim, kāds tu esi, nav tur laba pusstundas gājiena.

Vecenēm patencinājusi, Emma teic tām ardievu, lai dotos par pļavu atpakaļ pie kuprainīša, atmainītu apģērbu un laistu to uz mājām, jo nu tai viņa pavadonība nešķīta vairs vajadzīga.

Tikko viņa dažus soļus bija pagājusi, kad dzirdēja ubaģes savā starpā sarunājamies.

— Paskat, kāds pārgudrinieks! Prasa mums ceļu uz sudmalām; bet pats droši vien zin visu labāk par mums ... Teica viena ubaģe.

— Es jau tūliņ domāju, ka tikai glamstās un grib mums izvilkt gudrību... Piebalsoja otra. — Vai nu pats ir viens no tiem zirgu meistariem, vai pēdu jaucējs un zirgu slēpējs. Varbūt tepat kur biezienā tur tos noslēptus, un sudmalis ar uradņikiem iai skrej pus pasaules meklēdami.

— Un taisni uz sudmalām prasa ceļu! Laikam gribēja, lai mēs šim ko pastāstītu, kā veicas ar pēdu dzišanu. Ak tu resnais depšis, tavu gudrību!

Šai brīdī Emma ieraudzīja no otra meža pa celiņu izjājam divus jātniekus. Lai gan tie bija no viņas labu gabalu, tomēr viņa tos uzreiz pazina: viens bija barons Šalks, otrs uradņiks. Viņa tā izbijās, ka uz vietas sitās apkārt un steidzīgiem soļiem devās birzī iekšā. Tiklīdz birzī ietikusi, viņa laida lieliem vaļu, cik tik spēja, jo šķita it kā dzirdētu zemi rībam, — tātad abi jātnieki laikam dzenas! Ar kuprainīša smagiem zābakiem necik nevarēja ieskriet. Tādēļ, tikusi aiz lielāka eglīšu pudurkšņa, viņa žigli norāva un nosvieda tos un drāza nu ar zeķēm vien. Par laimi birzs bija tik bieza, ka jāšus tur nevarēja tikt cauri. Pāra reiz atskatīdamās atpakaļ, viņa neviena cilvēka nekur nemanīja, tomēr tālu saredzēt nebija iespējams, un droša tātad nevarēja būt. Dažus acumirkļus viņa mēģināja arī klausīties, bet nekā nevarēja saklausīties, jo sirds lēca tā, ka tikai viņas pukstieni bija dzirdami, un ausis šņāca un džinkstēja.

Viņa skrēja atkal, un drīz izkļuva uz lielceļa. Neviena cilvēka nekur neredzēdama, pārskrēja ceļam otrā pusē mežā un tad pa taku devās tālāk, gan skriedama skriešus, gan steidzīgi soļodama.

Pēc pārdesmit minūtēm viņa ielejā, blakus lielceļam, ieraudzīja sudmalas, bet tepat, sev priekšā, redzēja mežā iegriežamies kādu mazu celiņu, pa kuŗu laikam jau ilgi neviens nebija braucis, jo nebija redzamas nevienas jaunākas ratu pēdas. Šim katrā ziņā vajadzēja būt darvas ceļa ceļam. Pa to viņa nu arī gāja. Atgriezties vēl pie kuprainīša nebija vairs ko domāt. Gan tur paliek viņas drēbju pauniņa, bet ko var darīt? Un gan jau iztiks ar drēbēm šā vai tā — kad tik pati drošībā!

Darvas cepli, jebšu uztraukusies un nokususī, viņa sasniedza citādi bez kādiem tālākiem starpgadījumiem. Darvdeģis radās mājās ar sievu vieni paši. Pastāstījusi tiem, ka viņa ir Ādama slepena draudzene un ka dažas dienas gribot te nu klusībā uzturēties, Emma lūdza viņu labvēlību un pabalstu, par ko Ādams tiem vēlāk atlīdzināšot.

Te viņa arī dabūja zināt par divējām zirgu zādzībām: vakar pie Meitu krogus čigānes nozagušas Auzudruvas baronam un viņa draugam jājamās zirgus; barona zirgs, gan laikam savu jātnieci nosviezdams, vēlāk pats atskrējis atpakaļ, bet drauga zirgs kā zagts, tā pazudis; tas viss noticis dienas laikā; un pagājušu nakti Saulgozes sudmalim nozagti no āboliņa lauka abi zirgi. Domājot, ka arī zagļi bijuši tie paši čigāni. Tagad barons Šalks ar uradņiku, sudmali un pagasta priekšniekiem čigānus meklējot ir Kursas daļā, ir leišu pusē... Tā darvdeģis stāstīja, kas teicās nupat pārnācis no tiesas nama.

Emma saprata, ka Lude savu bēgamo zirgu nebija vis palaidusi vaļā, bet aizjājusi to pavisam projām.

Darvdeģene, Emmu paēdinājusi, devās tūliņ ceļā uz Pakalnes Laukmaļiem — ziņot Ādamam, ka Emma ir pie viņiem un lai viņš nāk nu šurp.

11.

DUELIS

Jājiens miglā un pretim nezināmai nākotnei. — Nabaga Jonatāns. — Kā maršals Nurmhūzens saprot dzimtenes labklājību un kā domā to veicināt. — Kālab maršals Nurmhūzens nevar atsacīties no dueļa. — Kālab maršals Nurmhūzens domā kokus laimīgākus par cilvēkiem. — Atceres pie burtiem apzīmētās priedes. — Barons Šalks nāk pie pārlicības, ka Grēte un Potivārene viņu mīl abas vienādi. —

Miglainā vasaras rītā trīs jātnieki, pa pļavas ceļu jādami, tuvojās birzij. Migla bija tik bieza, ka jātnieki viņas mitrumu juta ne vien sev sejā, bet redzēja to arī rasas un sarmas veidā gulstamies sev uz drēbēm un zirgiem krēpēs, kā arī spīdam tumsā slapjumā uz sedlu melnās ādas. Saule bija jau gabaliņu patecējusi un raudzījās pāri koku galotnēm, bet izskatījās kā bāla, tikko nojauzama apaļa ripa, uz kuŗu tagad ne vien varēja raudzīties, acīm nemaz nebaidoties, bet kuŗa biežajos, viļņojošos miglas blāķos brīžiem pat pilnīgi pazuda, līdz, pēdējiem aizveļoties tālāk, atkal parādījās tāda pat — bez spožuma un siltuma.

Visi trīs jātnieki, rindā cits pakaļ citam jādami, ilgāku laiku turējās pilnīgā klusu ciešanā. Arī visā apkārtnē valdīja klusums. Tikai kaut kur tālāk bija dzirdama vērša baurošana, govju maušana, gana stabulēšana un suņa riešana: kādās kaimiņu mājās laikam patlaban dzina lopus ganos.

Priekšējais jātnieks, gaŗu slaiku augumu, sēdēja drusku uz priekšu salicis un it kā domās nogrimis, ar kreiso roku, kuŗā atradās pavadas, atspiedies uz sedlu knuģa, bet labā rokā turēdams izdziestošu cigāru. Otrs jātnieks, vidēju, druknu augumu, sēdēja taisni un denkti, drusku pat atzvēlies atpakaļ, īso pusmēteli atlaidis vaļā un dzīvi un jautri lūkodomies uz priekšu, laiku pa laikam sabraucīdams uz augšu savas kuplās, miglā stipri piesarmojušās ūsas. Trešais jātnieks — pasīku augumu un nelielu bārdiņu, bija sacēlis savu virssvārku apkakli uz augšu un cepuri ievilcis stipri ģīmī, tā pēc iespējas cenzdamies aizsargāties pret mitro miglu.

— He, Nurmhūzen, tavs Jonatāns soļo tik šķirīgiem soļiem, ka mes ar doktoru gandrīz netiekam tev līdz. Vai ne tā, doktora kungs?... Vidējais jātnieks uzrunāja savus biedrus, atskatīdamies atpakaļ uz pēdējo jātnieku.

— Kā jūs domājat, Kličmaņa kungs?... Vaicāja doktors Odiņš, runātāja vārdus labi nesadzirdējis. Bet šis, tālākas vērības dakterim vairs nepiegriezdam, turpināja strauji un sparīgi:

— Šodien būs jauka diena, — migla līst lejup.

— Vai pēc tam ir jauks laiks, kad no rīta tāda bieza migla?... Atvaicāja maršals Nurmhūzens, nomezdams pussmēķētu cigāru blakus ceļam zālē.

— Tu esi vājš zemkopis, Nurmhūzen, kad tik maz pazīsti laiku un dabu. Katrs ganiņš zin, ka rīta miglai, ja tā līst zemē, drīz seko jauks laiks... Jautri trieca fon Kličmanis.

— Var jau būt, ka kuŗš katrs ganiņš pazīst dabu un laiku labāk par mani, jo es ganos, diemžēl, neesmu dzinis... Atjokoja maršals Nurmhūzens, tomēr tik sausi nopietnā balsī, ka viņa vārdus par jokiem gandrīz nevarēja uzskatīt.

— Bet kas par miglu, kas par miglu! Mēs jājam kā pa mākoņiem. Miglas blāķus gandrīz var sist ar dūri. Daudz netrūkst, ka mēs ar visiem zirgiem varētum pacelties uz miglas vickuļiem kā eņģeļi uz padebešiem... Pūlējās barons Kličmanis jokot tālāk, vicinādams savu kančuku pa gaisu, it kā miglu sizdams. Bet kad nedz maršals, nedz dakteris, kas bija pajājis viņam gaŗām un jāja tagad blakus maršalam, uz viņa vārdiem neko nepiebilda, viņš aprima jokot, un visi trīs jāja klusēdami tālāk.

Patlaban viņi iegriezās bērzu, gobu un vīkšņu birzī. Pērnās sausās lapas uz vasarā maz lietotā malkas ceļa, būdamas vēl nesamītas, čabēja zirgiem zem kājām, un tie ausījās, vērīgi raudzīdamies mežā. Brīdi pa birzi jājuši, viņi atkal izkļuva klajumā — kādā pļavā, jo netālu pāri pretim varēja

noviedēt atkal meža galus. Pļavā kaut kur dzirdēja pļaujam, kā arī izkaptis brucinām, bet paši pļāvēji miglā nebija saredzami.

— E, kas še pavasaļiem par brangu medību vietu, kad sāk laisties pirmās slokas!... Nopriecājās Kličmanis. Neviens viņam nekā neatbildēja.

Maršals Nurmhūzens nebija labā omā. Bažas par to, ko šī diena nesīs, viņu uztrauca un padarīja iekšīgi nemierīgu, lai gan viņa ārējā izturēšanās likās pilnīgi mierīga. Savu iekšīgo uztraukumu taisni slēpt ar kādu izmeklētu joku palīdzību, kuŗi viņam tagad patiesībā nebija ne prātā, — tam viņš sevi ieskatīja par lepnu pretim Kličmanim un dakterim. Tādēļ viņš arī vaļīgi nodevās savām domām, kādas tās viņam nupat uzmācās.

Nezināmais liktenis. — Jā, tas bija tas, kas viņam prātu nodarbināja. Jau dažreiz viņš bija duelējies, bet nekad vēl pirms dueļa nebija atradies tādā uztrauktā gara stāvoklī kā šoreiz. Kā lai arī ne! Starpība starp agrākiem šādiem gadījumiem un šoreizējo milzīga: toreiz viņš bija viens kā koks tūrumā; krusttēvs, pie kuŗa bija audzis un dzīvoja, patiesībā nestāvēja viņam necik tuvu, un tēvs viņam aizvien bija tikpat kā gluži svešs, — svešāks nekā krusttēvs. Viņam nebija neviena īstenieka, neviena tuvinieka, bet pats par sevi viņš daudz nebēdāja un tādēļ arī divkaujās izturējās arvien vienaldzīgi un mierīgi. Bet šoreiz! Tagad viņš ir ne vien vienaldzīgi un kam piešķirta atbildīga loma un kam vēl jo lielāki uzdevumi stāv priekšā, bet viņš ir arī ģimenes galva, viņam ir skaista, mīļa un laba sieva, kuŗa jau nākošās dienās kļūs māte, uzlikdama viņam arī atbildīgos tēva pienākumus. Kas tas būs, kas viņai piedzims — mantinieks vai meita? Un pēc kuŗa atveida tas dienās izskatīsies — viņa vai Terēzes? Un kāds pēc dabas un rakstura būs viņu pēcnācējs vai pēcnācēja?

Visu to viņš vēlētos jau tagad zinājis, bet nu viņš varbūt izzudīs, izdzīsīs uz mūžību, nedabūdams no visa tā nekā zināt. Vai patiesi tāds lai būtu viņa liktenis? Saka, ka ikviens savu nelaimi paredzot. Vismaz viņš bija ir neskaitāmas reizes dzirdējis no citiem, ir pats piedzīvojis, ka, kādai nelaimei tuvojoties, sirds jau iepriekš ir nemierīga. Laikam tāpēc arī viņš priekš agrākiem dueļiem nekad nebija uztraucies vai sajutis kādu sevišķu nemieru, ka tiem visiem bija lemts labi norisināties. Varbūt viņa tagadējais neparastais iekšīgais uztraukums ir arī kāda ļauna likteņa paredzēšana? Labprāt viņš šādām domām neticētu un ieskatītu tās par slimīgām iedomām, par viņa uztrauktās fantazijas sekām, kuŗa savukārt uztraukusies vienīgi tādēļ, ka viņam šoreiz priekšā duelis neparastos apstākļos. Tomēr neizprotamo uztraukumu viņš nevar padzīt, un tas viņu moka visu laiku bez mitēšanās. Jau mājās, kad šorīt piecēlies un ātri apģērbies, klusi, klusi bija iegājis Terēzes guļamā istabā, gribēdams vēl uz to paskatīties, vēlreiz to redzēt, varbūt pēdējo reiz, — jau tad viņu bija pārņēmis savādāks, līdz tam nepazīts uztraukums un neizsakāms žēlums, redzot to dusam dziļā mierā un saldā miegā tādu skaistu, mīļu un maigi nevarīgu, nekā vēl nejaūzot par viņam priekšā stāvošo šās dienas tumšo, nezināmo likteni. Šis skats viņu tā bija aizkustinājis, ka viņam asaras saskrēja acīs, un viņš, izstiepis roku uz viņas pagalvja pusi un pacēlis uz augšu, brīdi to turēja tai pār galvu, it kā to svētīdams un sargādams. Pēc tam klusi kā nācis, uz pirkstu galiem iedams un pieturēdamies pie sienas, lai tikai nesaceltu kādu troksnīti, bija izgājis no viņas istabas, sagrauzts un nelaimīgs, sajuzdams tik stipri, kā vēl nekad līdz šim, cilvēku nevarību pretim visvarenajam liktenim, aklam gadījumam, jeb lai kā arī citādi sauktu šo nezināmo varu, kuŗa mūsu dzīves tekas lemj un loka. Priekšnamā viņam bija vajadzējis brītiņu tīši uzkavēties, līdz tik tāli paspēja savaldīt savu uztraukumu, ka ar mierīgu seju varēja doties ārā, kur pie lievenēm to gaidīja kučieris ar apsedloto Jonatānu.

Kas gan lai notiek ar Terēzi, šo maigo būti, ja viņš neatgriežas no šī jājjiena vairs atpakaļ? Dzīves īstenībai pretim viņa tikpat vēl kā kusls bērns — nevarīga un nezinīga. Viņas ieradums bija klausīties veseliem cēlieniem zemnieku dziesmu dziedāšanā, nolūkoties viņu darbos un dzīvē, priecāties viņu sīkajiem prieciņiem līdz un viņu niecīgās ikdienas bēdās un raizēs steigties tiem

palīdzēt. Kā gan šī vārīgā būte, kuŗai par dzīves jestro īstenību nav ne jēgas, lai bez viņa spētu izaudzīnāt un pienācīgi novadīt līdz dzīves cīņu sākumam viņu pēcnācējus? Kas gan gudri nospraudīs tam jaunības teku, veikli nolīdzinās tam mūža gaitu, ja viņš ar savu attapību, savu rutīnu, ar saviem sakariem nestāvēs tam blakus kā draugs, padoma piedevējs un ceļa pašķirējs?

Un kas notiks ar viņa paša darbu, kuŗu viņš nule gatavojas uzsākt? Patlaban viņš — sevišķi arī ar savu ieprecēšanos lielā un iespaidīgu radu bagātā ģimenē — ieguvis muižniecības starpā tādu svaru, ka var nu stāties pie savu loloto ideālu ieviešanas dzīvē. Viņa galvenais ideāls ir — visas dzimtenes saimnieciskā un kultūrālā uzplaukšana muižniecības — augstākās un inteligentākās kārtas — vadībā un ar visām šās kārtas dabiskām un vēsturiski attaisnojamām privilēģijām. „Mūsu mazai, bet ģeografiskā ziņā apskaužamā vietā gulošai dzimtenei ar viņas iedzīvotāju augsto kultūrālo stāvokli jāiet pretim gaišākai nākotnei. Bet tas varēs notikt tikai tad, ja noteicošais vārds zemes politiskās un saimnieciskās lietās arī uz priekšu piederēs gudrākām galvām, labākiem pratējiem, pārbaudītiem, inteligentiem spēkiem, bet tādi šimbrīžam pie mums atrodamī vispirmā kārtā muižniecībā un tad tikai pilsoņu starpā. Muižniecībai tādēļ jāprot savu stāvokli izlietot pareizi.” Tuvāk iepazīstoties ar galvenajiem muižniecības darbiniekiem, viņš nācis pie atziņas, ka muižniecības vadība viņam jāņem rokās. Muižniecība arī gatava uzticēt viņam visas gubernas reprezentāciju un augstāko politisko vadību: jau nākošā landtāga sapulcē tā viņam piedāvās zemes pilnvarnieka jeb gubernas maršala amatu. Tad viņam nu būs izdevība stāties pie savu nodomu realizēšanas. Par paraugu viņš izredzējis Angliju. Tāpat kā tur, arī pie mums stiprināmi muižniecības pamati, un tai atstājama arī turpmāk galvenā noteikšana zemes pārvaldībā; bet muižniecībai tad arī jābūt gudri tālredzīgai un stipri liberālai, ejot roku rokā ar zemniecību, to sekmējot un stiprinot un uz to atbalstoties. Vispār pie kopējās darbības pievelkami visi tie spēki, kas mīl pozitīvi strādāt un saprot cienīt mierīgas attīstības gaitu. Izslēdzami un apkaŗojami tikai neprāšas vai tīši jaucēji. Pilsoņu un zemnieku pārstāvji pielaižami arī landtāgā, tikai jāpārdomā, kādā mērā un kādā veidā to darīt.

Tāda ir viņa politiskā pārliecība. Viņš nešaubās, ka viņa politika, sevišķi no pirmā gala, atdursies uz stipru pretestību viņa paša tuvāko biedru starpā. Bet viņš arī tic, ka ar laiku viņam izdosies pretiniekus pārliecināt par savu domu pareizību un ieskaidrot tiem, ka tās privilēģijais, kuŗas nav vairs uzturamas, gudrākais ir — tūliņ un labprātīgi upurēt, lai glābtu pārējās, jeb, citiem vārdiem runājot, lai nepazaudētu visu. Tādā garā vadot muižniecību un visu zemes politiku, viņš cer, ka reiz viņa vārds tāpat tiks daudzīnāts pa gadu simteņiem, kā tagad daudzina Valtera Pletenberga, Gotharda Kettera, Aizkraukles Šulca, Hamilkara Felkerzāma un citu mūsu mazās dzimtenes lielo darbinieku vārdus.

Bet ja nu viņš no šī jājienu vairs neatgriežas, kas tad lai notiek ar viņa darbu, ar viņa cerībām? Visam tam jāizgaist! Viņš labi zin, ka muižniecība bez viņa vadības ne vien neko neizdarīs, pat nemēģinās nekā darīt viņa domātā virzienā. Viņš jūt sevī patīkamu spēju un uzņēmību pūlēties par dzimtenes vispārēju labklājību. Viņam netrūkst pacietības mācīties pareizu latviešu valodu, lai varētu saprasties ar šās tautas inteligentāko daļu; viņš grib iepazīties ne vien ar šās tautas saimniecisko dzīvi, bet cenšas iedziļināties arī viņas gara dzīvē, lai tādā kārtā jo gaiši izprastu viņas psiholoģiju, tieksmes un centienus un tā varētu šo mūsu dzimtenes galveno iedzīvotāju daļu izmantot savas labi domātās politikas nolūkos. Visi viņa līdzšinējie pasākumi un mēģinājumi arī devuši tik labus panākumus, ka viņš nešaubās vairs par sava īstā, lielā darba gaitu. Bet nu tam visam grasās pienākt spējš gals! Un kamdēļ? Vienkārša aplamnieka dēļ, kas, acīm redzot, grib lepoties ar to, ka duelējies ar kādu ievērojamu muižnieku, un laikam ieskatītu to par tikpat lielu godu, ja kristu no šāda muižnieka rokas, kā kad pats to nošautu. Ko darīt ar šādu aplamnieku? Nošaut viņu? Tas būtu lielā mērā nepatīkams notikums. Pirmkārt, nejauks skandals, kuŗu diezīn vai izdotos tik visai viegli nokārtot. Otrkārt, tas stipri sarūģtinātu pret viņu latviešu prātus, un viņš

nevarētu vairs cerēt savā politikā uz dzīvu atbalsi viņu starpā, jo latvieši, būdami mazāk izglītoti par vietējiem vāciešiem, skatās uz saviem studentiem kā uz ko sevišķu, un katrs studentelis — un kaut tas būtu tīrais pintiķis — latviešu acīs ir jau gudrs vīrs un padoma devējs, uz kuŗu viņa apkārtne uzmanīgi klausās gan politiskās, gan citādās lietās, par kuŗām studentam pašam trūkst īstās jēgas. Var iedomāties, kāds rūgtums izceltos latviešu starpā, dabūnot zināt, ka viņš nokāvis latviešu studentu un vēl tādu brašu un staltu...

— He, Nurmhūzen, tu liecies pavisam nogrimis domās!... Viņu iztraucē fon Kličmanis, piejādams viņam blakus. — Iekām nav par vēlu, man tev kas jāsaka, un, proti, tas pats, ko jau tev aizvakar teicu: šis latviešu modes studentelis nav tev nekādā ziņā līdzīgs, un tādēļ tev arī nav ar to jāduelējas. Paklausi maniem vārdiem un jāj atpakaļ mājās, bet es nojāšu norunātā vietā un viņa sekundantam paziņošu, ka maršals Nurmhūzens apdomājies, dabūdams zināt, ka viņa pretinieks nav viņam līdzīgs, un tādēļ atsakās no dueļa, vai kaut kā citādi izrunāšos.

— Nē, draugs! Tavs padoms neder... Atteica maršals paklusā, bet stingrā balsī. — Pirmkārt, es pats viņu esmu izaicinājis, bet kāpties atpakaļ nav manā dabā; un ko tu saki par manu nevienlīdzību ar manu pretinieku sociālā ziņā, tas nepavisam neder. Rādīdami studētiem latviešiem, ka mēs sociālā ziņā stāvam par viņiem augstāk, mēs modināsim viņos skaudību un naidu pret mūsu kārtu un tā atstumsim tos no sevis, tā ka tie var sākt biedroties ar apakšējiem slāņiem — mums par ļaunu, un mēs tad paliktum pilnīgi vieni, kā saka, karājoties gaisā. Dzīves gudrība prasa, ka no mūsu puses nekad un nekur netiek rādīta kāda starpība vai pārākuma apziņa. Mūsu stāvoklis jau tā ir vientulīgs. Apdomā, ka mūsu zemnieki ir citas, un mēs atkal citas tautības. Tādēļ tos mūsu zemes iedzīvotājus, kam tāda pat izglītība kā mums, vajaga uzskatīt visur par mums līdzīgiem un mums jāsatiekas ar tiem vispār draudzīgi. Greizam prātam viņu jaunajai inteliģencei jau tā kā tā vajaga būt uz mums, redzot mūs dzīvojam lielās muižās ar lepnām pilīm un braucam četriem zirgiem, bet viņu inteliģence dzīvo zemnieku mājās un vai nu brauc ar vienu zirģeli, vai iet kājām. Ja nu mēs vēl sāksim izcelt šo savu pārākumu par viņiem, tad jau mēs paši tīšu prātu kurinām skaudības un naida uguni pret sevi.

— Mīļo Nurmhūzen, varbūt tavi ieskati pareizi; tikai tu paliksi ar tiem visur minoritāte — gluži tāpat kā savā laikā Rūjienes Felkerzāms Vidzemes muižnieku starpā. Tevi ieskatīs par pārspīlēti liberālu, — tas būtu viss... Noteica fon Kličmanis.

Maršals nesacīja uz to nekā, piedūra zirgam ar piešiem, palaida pavadas vaļīgāk, un tas no pēdām drāzās pa līdzeno meža ceļu tik ātri uz priekšu, ka abi otri jātnieki drīz palika labu gabalu iepakaļ. Brīdi aulekšojuši, viņi noturēja zirgus un jāja soļos agrākā kārtībā. Patlaban viņi no brukstalinā priežu un egļu meta iejāja audzēknī. Te redzēja mistrā augam bērziņus un eglītes. Pēdējās bija kuplas, kuplas, nekad vēl nedzenētas, ar zariem līdz pat zemei. Plati izplēzdamās ar apakšējiem zariem apaļā apvadē, bet uz augšu noraukdamās slaidā galotnē, tās gandrīz visas izskatījās piramidālā veidā; tikai lielākās, pastiepušās krietni augstāk par citām, bija paguvušas pieņemt jau slaidāku stāvu. Lopus audzēknī neganot, še auga klajumiņos un koku pastarpēs kupla, biezi zili zaļa zāle. Pērnā pelēkā un rudā zāle, gar zemi nogūlusies, trenēja un puva, gatavodama barības vielu jaunajai zālei, kuŗa vecajai pāri izskatījās tik braša, tik sulīga. Gaŗās smilgas, augdamas gar eglītēm un stiepdamās tām cauri zariem uz augšu, likās it kā sacenšamies ar tām gaŗumā, grasīdamās mazākās pat pāraugt.

Maršals, noskatīdamies šinīs eglītēs, apskauda tās. „Tāpat kā šodien, jūs zaļosīt arī vēl rītu, parītu un tā katru dienu, baudīdamas dienas gaismu un priecādamās saules spožumā un kad reiz pienāks gals, tad tas pienāks jums nezinot un to nejūtot; bet es varbūt jau pēc vienas stundas nebaudīšu vairs dienas gaismu, neelpošu vairs šo spīgto rīta gaisu, šo dzīvības dvašu, nepriecāšos vairs saules spožumā un tagad tīši eju pretī savam galam, pats labi apzinādamies šāda soļa aplamību, pat noziedzību — noziedzību pret savējiem, pret sabiedrību, bet tomēr to darīdams tādēļ,

ka esmu apstākļu vergs un nespēju atkrafīties no šās vidus laiku paražas, ko ar pacietību nes mana kārta, kā arī tie, kas gan sakās un domājas būt manas kārtas pretinieki, bet patiesībā nav taču vairāk nekā tikai viņas līdzskrējēji, kā, piemēram, šis pats jaunmodes latviešu students. Esmu iedēvējis savu jauno jājamo zirgu populārajā angļu vārdā par Poorjonathan, bet vai es patiesībā pats neesmu tāds nožēlojams nabaga Jonatāns?”

Pieduroties tuvu ceļmalā augošiem, ar miglu pielijušiem bērziņiem vai eglītēm, vietvietām ir jātnieki paši, ir zirgi apbirst ar rasas lietu. Gaisā, taisni viņiem pār galvu, kliež vanags, kaut kur tālāk otrs tīmerē tam pretī. Maršals, pacēlis acis uz augšu, redz miglu jau nolijušu un gaisu skaidrojamies, — Šur tur starp izklīstošiem mākulīšiem raugās pretim zila debess; iešalcas vēja dūsma, gaŗo, slaiko priežu galotnes sakustas, kā atdzīvodomās no mēmā sastinguma, kas tas bija pārņēmis zem biezās miglas blāķiem. Nopurinādamas no sevis rasu pilienus, šos pēdējos miglas paliekus, tas it kā priecīgi nu sačukstas savā starpā.

— Mēs tagad esam tavā Vanagu mežā un tātad drīz būsim pie mērķa. Vai ne, Nurmhūzen? ... Dzīvi ierunājās fon Kličmanis.

— Jā, drīz... Īsi un sausi atbild maršals. Līdzenā uzkalnā pie strauta augstā krasta, kur mežs stipri skrajš, viņi aptur zirgus, nokāpj un piesien tos nomalē.

Kamēr Kličmanis, šurpu turpu soļodams, skatās un klausās, vai pretinieki vēl neierodas, bet dakteris Odiņš, uz nosūnojuša celma nosēdies, izvelk sev no kabatas kādu „Zeitung fuer Stadt und Land” numuru un sāk to lasīt, maršals, arī priežu starpā pastaigādamies, ierauga kādā no tām mizā iegrieztus burtus T T, un viņam par jaunu šaujas prātā Terēze un viņas liktenis nākotnē, ja viņam še jāpaliek uz vietas. Kā gan viņa pārcietīs šādu sitienu? Un ja arī pārciestu, kas lai notiek tālākā dzīvē ar viņu? Pretim reālās dzīves apstākļiem tik nepiedzīvojusi, tik nevarīgi kusla, viņa ir tomēr temperamenta pilna sieviete ar visām sievietes tieksmēm un īpašībām: dzīves priecīga, kaislīga, mīlestības glāstu un baudu tvīkstoša un pie tam skaista šā vārda vispilnīgākā nozīmē. Kā gan tā iztik bez viņa, ar kuŗu tagad tik laimīga? Kur un kam šī skaistā sieva kritīs par upuri.

Šādas domas viņu māc un moka, dzeļ un grauŗ ar neizsakāmu, līdz šim vēl nepazītu niknumu, un viņš jūt sevī melnu greisirdību pret kādu nepazīstamu, nezināmu Terēzes pavedēju. Iedomājoties Terēzi kādam citam rokās, viņu pārņem šausmas.

Šepat viņam priekšā, rau, pie šīs ar viņu vārdu burtiem apzīmētās priedes, redzams tas pats dzeltenī zaļās, mīkstās sūnas dzīvais klājiens, uz kuŗa Terēze pērn medībās kā uz vissmalkākā persiešu paklāja bija visā savā burvīgumā gulējusi viņam priekšā, ļaudama viņam apbrīnot savu miesas skaistumu, savu locekļu daiļumu, un viņš, ceļos noieties un kā kādai pārdabiskai būtei tuvodamies, bija šo debešķīgo daiļumu apbrīnojis, pielūdzis, dievinājis. Vēl tagad viņš garā redz, kā viņa te gulēja, kā izskatījās. Pirmoreiz viņš bija te apreibis viņas skaistuma varā.

No tā laika pagājis apaļš gads, un te nu viņš tagad stāv satriekts un nelaimīgs — taisni tagad, kad viņa ģimenē sagaidāma jau nākošās dienās visjaukākā zieda uzplaukšana. Ak, par nelaimi tik šāds latviešu modes students še uzmalies un uzplijies viņam virsū!

Fon Kličmanis nemierīgs soļo šurpu turpu, nepacietīgi raudzīdamies strautam pāri uz otru krastmales pusi, no kurienes gaida pretiniekus ierodamies.

— Diezin kur tie tik ilgi aizķērušies?... Viņš vaicā, paskatīdamies uz marŗalu, bet kad šis, nekā neatbildēdams, parausta tikai kamieŗus, tad klusu ciezdams turpina soļoŗanu pa vecam.

Dakteris, beidzis avīzi pārlasīt, kavē laiku citādi: piegājis pie kāda jauna, tikai pagājuŗā ziemā nozāģētas priedes celma, viņš, noliecies un caur vairojamo stiklu lūkodamies, skaita koka drebes, lai tā izzinātu tā vecumu.

— He, doktor, ko jūs tur tā sakņupis darāt? ... Vaicā fon Kličmanis, bet dakteris, tik pamādams ar roku zīmi, ka tagad nevar runāt, neatbild nekā, palikdams tādā pat sakņubu stāvoklī. Tikai pa brīdim, galvu pacēlis, viņš saka:

— Šai priedei, barona kungs, bija astoņdesmit trīs gadi. Es izskaitīju viņas drebju rindas; taisni tik daudz iznāk. Ir vēl būtu varējusi briest un augt: nemaz nav bijusi ietrunējusi, — serde pilnīgi vesela.

„Astoņdesmit trīs gadi nav nekāds sevišķs vecums. Ar krietnu veselību to aizsniedz arī dažs cilvēks.” Maršals sevi vēro. „Bet man var iznākt jau ar trīsdesmit trim gadiem diezgan, neskatoties uz visu manu teicamo veselību un kārtīgo dzīvi — vienīgi novecojušas, aplamas paražas dēļ. Ak, koki ir laimīgāki nekā cilvēki! Tiem nav jālokās nekādu muļķīgu ieražu priekšā!”

Beidzot, pēc apmēram stundas ilga gaidījuma, fon Kličmanis ziņoja, ka pretinieki ieradušies. Patlaban tie kāpa no strauta krauļa augšā. Pienākuši klāt un apsveicinājušies, tik cepures paceldami, tie, savu nokavēšanos aizbildinādami, paskaidroja, ka ceļā nomaldījušies, jo baronam Šalkam kučieris saslimis, bet zirgu puisis, kam nācies pildīt viņa vietu, nezinājis ceļu uz Vanagu mežu, un tā viņiem pagājis ilgs laiks, ceļu meklējot un maldoties; Cienmātes kreklā vien iebraukuši pa divi reiz, līdz beidzot atraduši norunāto vietu. Puisi ar zirgiem atstājuši viņpus strauta, aiz biežiena, tā ka še tagad varot būt pilnīgi droši.

Kad vajadzīgās formālītes bija nokārtotas, duelantiem iedotas pistoles rokās, un fon Kličmanis, soļus skaitīdams, stājās jau pie distances mērīšanas, kaut kur sānis kļuva dzirdams savāds troksnis, it kā kad ar dzelzsasu ratiem brauktu pa mīkstu, nelīdzenu ceļu. Turp skatīdamies, visi pagalam pārsteigti ieraudzīja šaipus eglīšu puduļa parādāmie vispirms divu zirgu galvas, tad pašus zirgus un aiz tiem ekipāžu ar kučieri uz priekšējā un ar divām dāmām uz pakaļējā sēdekļa.

Iekām pārsteigti paguva izprast, kas īsti notiek, kučieris apturēja zirgus, un dāmas, izsēdušās no ekipāžas, steidzās šurp. Maršals nu redzēja, ka tās ir — Terēze un Liza.

— Piedod, Teodor, piedod man! Es zinu, tas ir nepiederīgi, varbūt pat neprāts, bet es citādi nevarēju... elsoja Terēze, ieslīkdama vīram rokās, piespiezdama tam galvu pie krūts un ar lūdzošu skatu raudzīdamās tam acīs.

— Bērn, esi mierīga, neuztraucies un nesabaidies... Maršals Nurmhūzens mierināja savu sievu, nomezdarns pistoli zemē un mīļi aplikdams tai roku ap vidu. Viņa, lūkodamās tam acīs, neredzēja tur nedz dusmu, nedz īgnuma, tikai dziļu un neizsakāmu mīlestību. Viņa šņukstēja kā iz atvieglotas krūts.

— Mani pārņēma nāves bailes, kad dabūju zināt. Dievu lūgdamas, mēs steidzāties šurp, kaut tikai nebūtu par vēlu.

— Un jūs, Ozola kungs, labi esat ievērojuši manu vēlēšanos, lai jūs saudzat savu jauno dzīvību! Tādi jūs vīrieši esat, tā jūs nebēdājat par sievietes sirdi un jūtām!... Liza uzstāja studentam Ozolam, piegājusi tam klāt un ar savām lielajām acīm uzskatīdama to pārmetumu pilnu, tīri dusmīgu skatu.

— Un ar ko jūs gribējuši iet cīņā uz dzīvību un nāvi? Ar manas dārgās Terēzes vīru, šo mīļo, labo cilvēku! Un par viņa nelaimīgo sievu, manu nabaga Rezi, jūs nekā nebēdājat? Vai jūs neredzat, kādā stāvoklī viņa atrodas? Nokaudami viņas vīru, jūs nokautu trīs dzīvības reizā. Ak Jūs briesmīgie! Sirds nav nemaz. Apdomājiet kā tas man būtu sāpējis, dzirdot Terēzi sakām: viņš bija tas, kas nokāva manu vīru!... Par laimi kāda no Saulgozes muižas labajām dvēselēm bija aiz durvīm noklausījies, kad Nurmhūzena kungs aizvakar runājis ar savu sekundantu. Un laime, ka es biju atbraukusi pie Terēzes ciemā: minētā godīgā dvēsele, redzēdama baronu šorīt agri izjājam, sapratusi, ko tas nozīmē, pateica tūliņ man, ka es — Terēzei, un tā, ceru, mums izdosies nelaimi novērst un abus pretiniekus salīdzināt.

Tas arī patiesi izdevās drīz un ātri, jo Ozols tūliņ atdeva savu ieroci baronam Šalkam, un viss notikums beidzās ar to, ka abi duelanti sniedza viens otram roku, izbeigdami visu miera ceļā.

Brīnīšanās tiklab maršalam Nurmhūzenam, kā arī baronam Kličmanim un dakterim Odiņam bija liela par to pazīšanos, kādu kontese Līza Medema izrādīja pret latviešu studentu. Tomēr ilgi tie nedabūja brīnīties, jo kaut kur no otras puses kļuva atkal dzirdama it kā ratu krakšķēšana un

riteņu grabēšana pa koku saknēm un ciņiem. Tūliņ arī parādījās priežu klajumā līnijdroška ar vienu zirgu priekšā un divām sēdētājām, no kuņģiem vienai bija rokā grožas un pātaga. Zirgu apturējušas, tās devās steigšus šurp. Viena bija prāvu, drūkti pilnīgu augumu, ar milzīgu platmali galvā, otra pasīka, bet nīpra, kustīgi lokana un iešanā atšķirīga, tā ka pirmējā tai tikko varēja sekot. Abas bija ģērbusās gaiši raibās vasaras drēbēs pēc neparastas modes un apkārušās plīvuriem, bet cepures tās bija nopušķotas, ka lielās spalvas vien līgojās un lentes plīvot plīvoja gaisā. Abas sievietes metās baronam Šalkam klāt, viena par otru spiegdamas:

— Nē, barona lielskungs, jūs nedrīkstat mirt! Jūsu nāve būtu arī mūsu nāve. Mēs jūs nelaidīsim ne šauties, ne durties, jo kur lai mēs paliktu bez jums?

Tagad arī tie, kas šīs sievietes nepazīna, saprata, ka tās ir — Potivārene ar Grēti.

Terēze un Līza viņām tūliņ atgriezta muguru un sāka iet uz savas ekipāžas pusi. Bet barons Šalks, raudzīdamies uz Ozolu, laimīgi smaidīdams un galvu lepni pakratīdams, bet pa daļai arī it kā apmulsumu slēpdams, izsaucās:

— Nu, ko es teicu, ka viņas abas mani vienādi mīlē un nespēj dzīvot bez manis!...

12.

AFRODĪTES PARĀDĪŠANĀS

Brālnieks no Liepājas. — Savas kārtas ļaudīm jāizlīdzas cits citam. — Sava pajumta un maizes rieciena dēļ. — Jēkabs redz Afroditu nokāpjam no Olimpa augstumiem. — Kālab Jēkabs aušo ar māti un ko tēvs par to saka. —

Pāris dienu pēc zaļumu svētkiem Stīpniekos ieradās viesis no Liepājas, vārdā Pliens. Tas bija Jēkaba krusttēvs un Stīpniekam pašam tuvinieks: Stīpnieka tēvs un viņa māte bija bijuši brālis un māsa, un tagad sarunājoties viņš godāja Stīpnieku par savu brālnieku, Stīpnieks viņu atkal par savu māsnieku.

Šis radinieks bija tāpat kā Stīpnieki no maza cēluma: jaunās dienās atstājis kalpa iedzīvi kaimiņu novadā un aizgājis Liepājā, kur pārdesmit gadu kā maisu nesējs uz kuģiem un spīķeros, un, nedzērājs būdams, bija iekrājis dažus tūkstošus naudas, nopircis gabaliņu zemes un teicās ceļam sev namu. Esot jau pa pusei gatavs, bet nu pietrūkstot elpas, kādēļ radiem esot jānāk jaunajam iesācējam palīgā. Gan viņš labi saprotot, ka arī brālniekam klājos grūti, tādēļ ka mājas vājas un dēļs raidāms augstās skolās; bet, ja ne vairāk, lai jel ar vienu puslastu kaļķu viņam izlīdzot. Brālnieks varot muižā dabūt kaļķus uz parāda, un zirdziņi viņam esot, ko aizvest tos Liepājā. Pēc kāda mēneša, kad ēka būšot jau zem jumta, un varēšot to apdrošināt, viņš vai nu iestāšoties hipotēku biedrībā, vai arī no kāda godīga naudinieka, kur nav jāmaksā lielas pagaidas, aizņemšoties naudu un parādu nolīdzināšot. Varētu gan dabūt naudu arī no dažiem pārtikušiem pašu cilvēkiem, bet tie tāpat kā žīdi plēšot briesmīgi augstas pagaidas, tā ka dažs iesācējs, no šādiem plēsiķiem aizņemdamies naudu, jau izputējis un savu naudu pazaudējis.

Stīpniece bija pirmā, kas uz vīra radinieka lūgumu dzīvi atsaucās, paceltā, sirsnīgā balsī runādama, ka maziem ļaudīm pašiem vienam jāpalīdz otram, jo kad savas kārtas nelīdzēsot, kas tad to darīšot? Pilskalna lanka visa esot nopļauta, to tagad varot grābt un ar divi zirgiem vest izžāvēto sienu mājās, bet ar otriem diviem varot braukt ceļā, jo papuve jau saarta, un zirgi tagad esot drusku pavaļā.

Norunāja, ka brauks pats Stīpnieks, jo viņš vēlējās redzēt māsnieka ceļamo namu, bet lai ar lielu kaļķu vezumu nenāktos vienam pagrūti, ja tik gaŗā ceļā notiek kāda klizma, tad vienojās, ka arī

Jēkabam jābrauc līdz. Par ko krusttēvs bija sevišķi priecīgs, ka krustdēls grib iet viņam palīgā, tikai bažījās, vai viņš varēsot samaksāt divu vīru un divu zirgu dienas kavējumu. Atkal Stīpniece bija tā, kas radnieku tūliņ atsvabināja no šādām bažām, tāpat dzīvi pacilātā balsī runādama, ka par kaļķu aizvešanu nebūšot nekas līdzināms, jo Jēkabs šos pāra gadus, kamēr gāja pilsētā skolā, pie krusttēva piemitis, un krusttēvs par istabas kaktu arī nekādu līdzinājumu neesot prasījis.

Par to pilsētas rads slavējis Stīpnieci, ka izturoties pret viņu nevis kā pret kaut kādu radnieku, bet tīri kā pret īstenieku un savēju.

Stīpniece ātri pacepa gaļu, un Maiga nokrēja spannīti rūguša piena, ko viesu pacienāt.

Ēdot viņš stāstīja, ka ar kāda Elkumuižas pazīstama saimnieka palīdzību gribot nopirkt tur vēl kādu daļu ķieģeļu, jo Elkumuižā ķieģeļi esot vislētāki — tikai septiņi un pus rubļa par tūkstoš gabaliem, un turienes muiža dodot saviem saimniekiem ķieģeļus arī uz parāda, ja tik pēcāk noliktā laikā nolīdzina. Tādā ceļā jau dažs mazs cilvēks Liepājā vieglāk ticis pie sava nameļa.

— Kā tad. Labi jau ir, kad pašiem sava pajumte... Piebilda Stīpniece. — Taču citāds atspaidis, un vecuma galā nav jākuļas citiem pa kājām.

— Un, mīļā radene, vecums, vai zini, sāk jau kranīties virsū... Runāja atkal viesis. — Gan pēc gadiem vēl nemaz nebūtu laiks, — nu tik piecdesmit pirmais mets. Kas tas par vecumu? Bet mūs, tos maisu nesējus jeb, kā mūs Liepājā sauc, maišukus un nešukus, varen izgūst darbā. Saku, daudz vairāk nekā pie lauku darbiem. Skriet ar divi trim maisiem uz kamiešiem pa trejām vai četrējām trepēm spīķerī augšām, tas nav smiekls. Tādā darbā ņem, kā saka, tēvu ārā. Gadiņu no gadiņa tā skrienot, drīzāk nekā kur citur saskrien savu vecumu. Gan neviens nespiež to darīt. Var jau kāpt arī lēnām un tikai ar vienu maisu uz kamieša, bet tad vienā mūžā pie savas pajumtes netiksi, un tik būs tās mantas, cik viņā saulē rasies; bet ir to pašu mācītāji nesola mums, nabaga rokpeļņiem, labi novēlēt, ja nebūsim tikuši strādājuši un gādīgi un godīgi dzīvojuši. Bez tam visi jau arī labprāt gribam ir šai pasaulē tikt paši zem sava jumta. Tālab spēka gados jāstrādā, cik vien spēj.

— Tā ir māsniē... Teica Stīpniece, uzrunādama tagad vīra radu tādā pat vārdā, kā vīrs viņu sauca. — Kamēr rokas, kājas spēj, jākustas un jāpūlas dienām, naktīm, lai vecuma dienās būtu sava pajumte, savs maizes riecieni un lai ir bērniem atstātu daudz maz kādu iesākumu.

Kad radnieks bija paēdis, un Stīpnieki parādījuši tam savus lopus un laukus, tad viņš devās ceļā uz Elkumuižu, un Jēkabs krusttēvu pavadīja, parādīdams tam ceļus un tekas pārtiešām pa laukiem, pļavām un mežiem, lai nevajadzētu mērīt tālos gabalus apkārt pa lielceļu.

Šis pārtiešais gājieni aizņēma arī Ezernieku robežas, tikai ne no lielceļa, bet no meža un ezera puses. Atpakaļ pa mežu nākdams, Jēkabs tuvojās ezeram tanī vietā, kur tanī ietek strauts un kur ezera krasts ir augsts un noaudzis ar zāli, bet ūdens labi padziļš jau malā. Līdzās takam, pa kuŗu Jēkabs gāja, urdzēja pakalnē dzidrs avotiņš, iztecēdams no liela akmens apakšas. Viņš nosēdās uz akmens, noņēma cepuri, ļāva uz cepures virsas uztecēt ūdenim, pielika to sev pie lūpām un gribēja jau dzert, bet atrada to tik aukstu, ka, sakarsis būdams, baidījās to darīt un nolēma brītiņu pagaidīt. Visapkārt valdīja karstas vasaras dienas dziļš pusdienas klusums. Pat putniņus nedzirdēja čivinām. Te šai dziļā klusumā ieskanējās jautras sieviešu balsis — smiekli un čalas no ezera otras krastmales. Turp paskatījies, viņš ieraudzīja Ezernieku zirgaploka galā, kuplu lazdu pavēnī, četras sievietes. Vienu viņš vēroja par Marutu, otras divas likās būt Lūsiņa un Ilga; ceturta bija laikam kalpone. Visas tas ģērbās zemē, acīm redzot, taisīdamās iet ezerā peldēties. Meitenēm runājoties un smeļoties, skaidri bija tagad izšķīrāma Marutas balss, un Jēkabs sajuta sevī katru sirds dvēseles stīdziņu ietrīcamies līksmi laimīgā uztraukumā, dzirdot šās balss skaņas.

Meitenes drīz bija noģērbušās, un visas stāvēja baltos kreklos pie kuplajiem lazdu puduŗiem, zaļā zālē. Tagad arī krekliņi noslīdēja zālē, un Jēkabs redzēja visas trīs skuķes dodamies no krasta lejup. Maruta nāca pati pirmā, citas viņai iepakaļ, kalpone pati pēdējā. Kreisās rokas plaukstu plakaniski pielikusi pie acīm, kā vairīdama tās pret saules stariem, bet ar labo roku spraudīdama ap galvu

saņēms matus, Maruta, saules apspīdēta, pa zaļo pakalni nokāpdama tuvojās ezeram. Jēkabs, kas pats nebija nedz dzejnieks, nedz sevišķs dzejas cienītājs, bet tomēr galvenos vilcienos diezgan labi pazina seno klasisko literatūru un grieķu un romiešu mītoloģiju, šķita tagad redzam Afrodīti nolaižamies no Olimpa augstumiem un dodamies pie mirstīgajiem zemes iedzīvotājiem. — Tā viņš bija pārņemts no skata, kuŗu redzēja gabalu sev priekšā.

Visas citas trīs viņam bija vienaldzīgas: viņš tās redzēja, bet neievēroja. Viņam bija acis tikai Marutai. Bet acis viņam kā apžilba, galva kā reibtin noreiba no šī neredzēti jaukā, kā viņam šķita, dievišķīgā skata.

Kā slavenā tempļi iemaldījies svešs ceļa gājējs, kur augstais priesteris nes gaŗām vislielāko svētumu, tā viņš tagad stāvēja, kājās pietraucies, savu slapjo cepurīti saspiedis kā uz Dieva lūgšanu saliktās rokās un svētlaimīgā aizrautībā raudzīdamies uz otru krastmali. Dažus mirkļus viņš acis aizspieda sev ar roku, it kā gribēdams tās atžilbināt no tā apžilbuma, kādā tagad tās atradās. Kad viņš tās atkal atvēra, Maruta jau slapināja kājas ezera vilnišos. Nu viņa brida iekšā, nākdama uz šo pusi. Zem ozola zariem viņš tai nebija pamanāms, bet pati viņa tam bija iztālēm diezgan skaidri redzama. Vienu roku viņš spieda sev uz krūtīm, it kā gribēdams klusināt un nomierināt savu aumaļīgā uztraukumā tīri dzirdami pukstošo sirdi.

Iebīdusi līdz jostas vietai ūdenī, Maruta sviedās guļus un sāka peldēt. Viņš redzēja vairs tikai viņas ruslano matu lielo, augsto cekulu virs ūdens un šad tad pa zilajiem viļņiem paŗibam viņas baltās kājiņas.

Izpeldējusies viņa nogāja pie liela akmens, kas atradās netālu no malas, kalpone padeva ziepes, un tur nu viņa ziepējās un mazgājās, atgriezusies uz malas pusi, tā ka Jēkabs varēja redzēt viņas daiļo muguriņu.

„Meitene kā kokle!” Viņš sevī priecājās. „Viss pie viņas vajadzīgā samērā — nekas nedz par daudz, nedz par maz, bet taisni tā, kā tas tādai piecpadsmī, sešpadsmī gadu vecai daiļai zeltenītei pieder. Nē, kaut ko daiļāku, skaistāku par viņu nevaru vairs iedomāties. Ai, kālab es neesmu gleznotājs, tēlnieks, liels rakstnieks vai dzejnieks! Tad es viņas debešķīgo daiļumu darītu nemirstīgu, uzbūrdams to uz audekla vai iecirzdams marmorā, vai atkal notēlodams kādā dzejiskā sacerējumā.”

Atkal izpeldējusies Maruta gāja no ezera ārā un kāpa krastā ģērbties.

Tagad Jēkabs novērsās un vairāk neskatījās. „Nu mana saule ieiet mākoņos.” Viņš sevī runāja. „Bet es negribu redzēt viņu aptumšojamies, — lai viņa paliek man sirdī un garā visā savā debešķīgā spoŗumā, kas mani tā aizgrābis un sajūsminājis.”

Pirms projām iešanas viņš atkal iesmēla ūdeni uz cepures virsas un visu to nodzēra (pirmīt viņš bija to aizšļācis projām).

„Ardievu nu, mans dārgais avotiņ, kas ar savu dzidro, dzestro ūdeni atvēsini manu iekarsušo sirdi un nomierini manus uzbūdušos prātus. Tāpat kā Horātijs Bandūzijas avotam, ir es tev labprāt ziedotu jaunu auniņu ar tikko dīgstošiem, mīlestības cīņām nolemtiem ieradzīšiem par to, ka es pie tevis redzēju savu meiteni visā viņas daiļumā, visā viņas mīlestības priekiem un mātes uzdevumam nolemtā, tikko plaukstošā sievišķībā.”

Jēkabs tiešām atradās tādā sajūsminātā gara stāvoklī kā vēl nekad. Sirds viņam lēca ātri, bet tik viegli viļņojoši, ka viņš sevī šķita it kā pa padebešiem peldam. Viņš sajuta sevī tādu uzņēmības drosmi, tādu pārliecību par saviem miesas un gara spēkiem, ka visi dzīves šķēršļi viņam likās izgaistam kā miglā, un visa nākotne rādījās gaiša un roŗaini jauka kā ziedoņa dienas austošais rīts. Jau ilgāku laiku viņš bija iesācis kādu rakstu darbu, bet tad licis to atkal pie malas, tādēļ ka ar tā izstrādāšanu nebija veicies. Tagad viņam pašam kā par neizprotamu brīnumu radās jauna iedvesme uz šo darbu. Piezīmju grāmatiņa viņam par laimi bija klāt. To izņēmis no kabatas, piestājies un pie tuvākā bērza piespiedies, viņš ātri zibināja zīmekli, pierakstīdamams vienu lapas pusi pēc otras.

Domas un gleznas radās tik ātri, un teikumi veidojās un saistījās tik viegli, ka viņam pašam bija tīri jābrīnās. Drusku pagājis, viņš atkal un atkal apstājās un rakstīja. Viņš vairs nešaubījās, ka viņam izdosies šo darbu sekmīgi nobeigt, jo visas tā daļas bija pirmā uzmetumā nu gatavas.

— Ko tu tādu jauku redzējis vai labu dzirdējis, ka smaidīdams pārnāc, un visa seja kā apstarota?... Tā māte viņu uzvaicāja, ārdurvīs stāvēdama un redzēdama nākam viņu no gatuves sētā un tuvojamies namam.

— Māt! Ai, māt!... Kā uzgavilēdams izsaucās Jēkabs, satvēris mātes abas rokas un priecīgs un laimīgs lūkodamies tai acīs. Viņš gribēja krist tai ap kaklu un izsaukties: „Es redzēju Afrodīti nolaižamies no Olimpa augstumiem!” Bet tūliņ iecerējās, ka mātei tādi vārdi, kā Afrodīte un Olimps, pilnīgi sveši, un tādēļ gribēja tai teikt: „Māt, Ezernieku meitene man patīk tā kā cita neviena, un tikai to es precēšu.” Bet pēdējā mirklī viņš sakaunējās, apmulsa un, savu apmulsumu slēpdams, sakampa māti ap vidu un pāra reiz strauji ar to it kā dejā apsitinājās apkārt.

Māte, būdama vairāk nopietnas nekā jautras dabas, saīgušus un sadrūmušus cilvēkus tomēr labprāt neredzēja sev tuvumā. Īsts prieks viņu tālab tagad pārņēma, redzot savu bēmu tādu pārgalvīgi jautru. Atsvabinājusies no Jēkaba apkampieniem, viņa priecīgi laimīga un ar īstu mātes lepnumu nolūkodamās uz savu brašo puiku, pa jokam pukodamās, izsaucās:

— Ai tu, lielais rievēlis! Gandrīz manī apgāza. Tīri kā iedzēries. Par ko tad tu tā šūti?

— Par to, ka viss ir tik jauks: diena, tu, visi cilvēki. Ai, cik pasaule jauka, un kā tik dzīvot!

— Vai tad tu, māt, nezini, ka taisns, godīgs cilvēks var apreibt arī bez vīna? Kad jaunībā esi vesels un paēdis, vai tad gan nevar apreibt pats no sava spēka, prieka un viegluma? Un saka taču, ka labi bērni varot būt priecīgi arī bez zagtiem āboliem... noteica tēvs, kas klēspriekšā pažobelē pastalas lāpīdam, bija redzējis dēla aušošanas ar māti.

— Nē, es neesmu ābolus zadzis, un taisni tālab man uznāca tāds prieks. Āboli vēl mazi, nu tik vēl bērna dūres lielumu, tie vēl jātaupa, tiem vēl jāaug... Atteica Jēkabs, un jau redzēja to sētsvidū apkampjam Oņu, kuŗa nāca ar tukšiem nēšiem no laidara, un abi viņi griezās mutulī, tā ka tukšās slauktuves gāja pa gaisu. Oņa kļiedza un gribēja it kā pretoties, bet griezties viņai bija jāgriežas tam līdz.

— Nu iet abi divi kā Jēkaupenes tirgū karuselis! Vajadzēja tik Maigai ar Sīmani iesēst katram slauktuvē, tad būtu karuselis gatavs... Tā atkal tēvs.

Palaidis Oņu vaļām, Jēkabs devās pie dārza vārtiem, kur ēnā zem kuplās liepas Indriķis ar puisi gulēja dienasvidu, un uzsauca tiem:

— E, augšām! Ko gulait kā tiltā samesti grodi? Dienasvidus laiks pāri. Ņemsim izkaptis un iesim meža pļavā. Gribu iet ar jums pļauties, — kuŗš kuŗam aizpļausim gaŗām! Rītu man jābrauc ceļā. Nogāzīsim šodien līdz vakaram vēl meža pļavu, — tad jums nākošās dienās būs vairāk darba ar žāvēšanu un vākšanu.

Un, paņēmis dārzā ābelē pakabināto izkapti, viņš stipri piedauzīja ar bruceklu pie izkaptis kāta, tā ka noskanēja visa sēta, un tad, uzlicis izkapti uz kamieša, devās pirmais pa gatuvē uz meža pļavu.

SATURĀ:

1. Jauki Vasarsvētki ^{lp.} 435
2. Svētrīts tēva mājās 461
3. Dieva dārzā 470
4. Trakā Šalka dzīras 478
5. Gājiens agrā stundā 487
6. Rīta saulē 490
7. Mīlestība un saimniecība 496
8. Pirmā mīlestības vēstule 505
9. Ceļi un tekas šķīras 507
10. Pa šķirtām tekām 513
11. Duelis 522
12. Afrodītes parādīšanās 528

1.

UZ KAĻĶU VEZUMA

Radu bērniem labi jāsatiek. — Jēkabam liels prieks, ka Stīpnieku zirgi nespēj skriet Ezernieku zirgiem līdz. — Maruta domā, ka pats Dievs viņu ved ar Jēkabu kopā. Jaunības tiesības un pienākumi. — Kā vācieši saukā latviešu zemniekus. — Izslavēts auklis. — Jēkabs ar Raēli pie akas. — Jēkabs ar Marutu jauna saimnieka un saimnieces lomā. — Jēkabs vēlas, kaut izgudrotu tādu līdzekli, kā atturēt zemniekus no aizplūšanas pilsētā. — Vislaimīgākais kaļķu vezums. — Pērkontēva vedekla, vecā Ezernieka vedekla un Maruta.

Otrā dienā Jēkabs ar tēvu, sataisījušies ceļā, aizbrauca ar divzirgu ratiem muižā. Kamēr tēvs uzgāja kalnā, izprasīja kungam kaļķus uz parāda un dabūja vajadzīgo zīmi, kamēr tad sameklēja vagari, kas aizgāja līdz ceplī un iemērīja kaļķus, un kamēr sakrāva tos vezumā, bija jau pāri pusdienai, kad no ceļa izbrauca uz lielceļa un, abi kājām iedami, tēvs ar dēlu sāka dzīties augšup pa ne visai teicamo ceļu.

Kaimiņu novada gravās viņus panāca kāds cits ceļa braucējs, arī ar divzirgu ori. Ne mazais bija Stīpnieka prieks, kad par otras ores braucēju izrādījās vecais Ezernieks. Vēl lielāks prieks bija Jēkabam, ieraugot vecajam Ezerniekam līdzās sēdam — Marutu.

— Jūs ar kaļķiem uz Liepāju?... Dievpalīgu padevis, vaicāja vecais Ezernieks.

— Kā tad. Jāpalīdz manam māsniekam. Jūs laikam nepazīstat Pliena Jēkabu. Viņš jau ilgus gadus spīķeros un ostmalā par nešuku. Brangi iepaurējies. Ceļ tagad sev namu. Jāaizved viņam puslats kaļķu. Vakar pats bija devies šurp. Lūdza cilvēks, lai izlīdz. Peļņas dēļ darba laikā gan ceļā nebrauktum... Tā Stīpnieks runāja, soļodams Ezernieku orei blakus, bet Jēkabs orēja kaļķu vezumu, arī iedams pret kalnu kājām.

Vecais Ezernieks savukārt stāstīja, ka vedot pārdot pilsētā savu tēvišķes labību. Abi ar veceni dabūnot katru gadu dažus pūrus labības tēvišķes tiesai, — tas viniem, atdodot dēlam mājas, tā norakstīts. Tomēr dikā tikpat jau nestāvot nei pats, nei vecene nekad, kādēļ arī gandrīz katru dienu ēdot abi pie saimnieku galda, un tā tēvišķes tiesai dotā labība atliekoties: pa divi gadi sakrājies pāri par desmit pūru, un to nu vedot pārdot. Jaunie iedevuši līdz arī podu sviesta, lai Liepājā pārdodot.

— Un bez tam mums pilsētā vēl kāda darīšana... Viņš teica, paskatīdamies uz sev blakus sēdošo Marutu. — Kā jau būsit dzirdējuši, bagātais Ķeterliņš viņnedēļ miris. Viņa pati mums no radu puses. Bet kamēr dzīvoja nelaulājušies, mēs visus šos gadus ar viņu nesagājāmieš. Nu, nesen, it uz

pašu miršanu, vecis licies ar viņu salaulāties, un tā viņai vienai pašai paliekus visa viņa bagātība: nami, spīķeņi, zirgi, kuģi, nauda. Bet bērna neviena. Mūsu jaunajiem trīs bērni. Man tad nu jābrauc ar viņu salabt. Jaunie saka, es jau vairāk mākus visādi izrunāties. Lielākā meitene brauc līdz: tā ir arī brīnum runīga un prot visiem labi patikt. Par laimi tagadējā Ķeterlene bija pie mums izbraukusi, kad šo kristīja, un tā tad ir tikpat kā viena no krustmātēm. Gribam ierunāt, lai ņemtu meiteni pa skolas laiku pie sevis iedzīvē: taču pie zināma cilvēka un rada nekā nodot pusaugu merģeles pie svešiem.

Embūtes gravas un kalnus bija izbraukuši un beidzot izkļuva līdzenumā, kur zirgi varēja atkal sākt rikšot, abi tēvi tā bija ierunājušies, ka vecais Ezernieks vedināja Stīpnieka tēvu sēsties viņa ratos, lai iesāktās sarunas varētu turpināt, bet Jēkabu uzaicināja ņemt Marutu uz sava vezuma: varēsot arī viņi abi labi izrunāties par savām darīšanām — par skolām, grāmatām un mācībām.

— Radu bērniem jau labi jāsatiek... Viņš noteica gudri labvēlīgā balsī.

Tas abiem jauniešiem bija tāds laimīgs pārsteigums, kādu nebija varējuši ne iedomāties. Uz Stīpnieka iebildumu, vai Marutai patikšot sēdēt uz kaļķu vezuma un vai tur nepieputēsot viņas goda drēbes, viņa pasteidzās paskaidrot, ka viņai nebūt neesot tagad jaunas drēbes un tik kāpa no Ezernieku ratiem ārā, pēc kam tad ar Jēkaba palīdzību drīz atradās uz kaļķu vezuma, kur Jēkabs uz viena siena maisa ierīkoja tai pēc iespējas labu sēdekli, otru siena maisu novietodams tā, ka tas noderēja par atzvelteni.

Stīpnieks piesacīja Jēkabam, lai ar braukšanu pārāk netraucoties un šiem par vari līdz lai nesteidzoties, jo ar lielu vezumu nevarot izbraukt līdz tādām braucējām kā Ezernieku vecajam tēvam, kam ne ratu krautes nav pilnas vedamā; bez tam Ezernieku zirgi esot lielāki un labāki nekā Stīpnieku vecie čaprīši. Kādā no nākošiem krogiem, kur barošot zirgus, varbūt viņus panāksot.

— Neko, tēv, nebēdājies, ja mēs jūs, rasi, nevienā krogū napanākam. Es ceļu zinu un nobrauksim gluži labi, kaut arī kādu pusdienu varbūt vēlāk... Atteica Jēkabs, tikko spēdams apvaldīt savu prieku par to, ka Stīpnieku zirgi nespēj skriet Ezernieku zirgiem līdz.

— Un Liepājā mēs būsim Ķeterliņa iebrauktuvē... Atpakaļ atskatīdamies, uzsauca vēl vecais Ezernieks. Tad viņš lika zirgiem skriet un aizbrauca labos pusrišos. Arī Stīpnieku zirgi traucās tecēt priekšbraucējam līdz, gabalu arī parīkšoja, bet vezums bija rikšos braukšanai par grūtu, Jēkabs tos arī sevišķi neskubināja, un tā tie drīz sāka atlaisties no savas centības, pāriedami no rikšošanas uz soļošanu, un Jēkabs un Maruta sev par prieku redzēja priekšbraucējus arvien vairāk attālināties, uzbraucam nākošā kalnā un tad pavisam pazūdam.

— Par mums diviem, liekas, tiešām valda kāds liels, visspēcīgs un labvēlīgs gars, kas mūs tā vestin ved kopā, tīri bez mūsu pašu ziņas un iedomas... Tā Maruta priecīga uzsāka valodu, laimīga lūkodamās Jēkabam acīs, kad tas paņēma viņas roku savā, it kā otrreiz ar to tagad sasveicinādamies.

— Ka mēs šodien saredzēsimies un ka mums vēl iznāks tādu gabalu braukt divatā, par to mums taču nevienam nebija ne jausmas. Tiešām pats Dievs mūs ved kopā; laikam mēs esam viens otram novēlēti, ka mūsu ceļi un tekas allaž tā paši no sevis satek un krustojas. Pagājušu nakti es tevi redzēju arī sapnī.

— Un es tevi vakar redzēju nomodā un patiesībā.

— Kur?

Jēkabs, aplicis viņai roku ap vidu un sirsnīgi lūkodamies acīs, izstāstīja visu vakarējo notikumu — arī to, kāda iedvesme pēc tam pār viņu nākusi: ka viņš savu rakstu darbu sekmīgi pabeidzis un ka vēlāk ar tādu ārkārtēju prieku un bez paguruma pļāvis kopā ar brāli un puisī līdz un nogāzuši visu meža pļavu.

— Man vajadzētu tagad kaunēties un ļaunoties vai izlikties nelaimīgai un apvainoties, ja es gribētu izlikties... Viņa teica, liegi nosarkdama. — Bet pret tevi nedz gribu, nedz spēju izlikties.

Man pašai prieks, un es jūtos tik laimīga, tik laimīga, ka tu mani atrodi skaistu un es tev tā patīku. Mana vēlēšanās ir, kaut es tev vēl vairāk un vienmēr tā patīktu.

Tā runādama, viņa sirsnīgi un tik tuvu lūkojās Jēkabam acīs, ka viņš pievilka meiteni sev cieši klāt un aizgrābts vairākreiz noskūpstīja viņas pilnās, tumšsārtās lūpas.

— Cik mēs esam laimīgi!... Viņa sacīja, atsēdusi atkal drusku nostāk un paņemdama sev saujās Jēkaba vienu roku, kamēr otrā rokā viņš turēja grožus. — Vecie tēvi nevar ne iedomāties, kādu prieku un laimību tie mums sagatavojuši, likdami braukt uz viena vezuma, kur es varu turēt tavu roku savās, lūkoties tev acīs, ar tevi runāties. Bet, ja viņi to zinātu, viņi laikam tikai pasmietos par mūsu laimību, uzskatīdami mūs par diviem muļķīšiem.

— Tur tev taisnība. Kas pieaugušiem vai veciem liekas nieki un muļķība, tas mums ir vēl jauns mīlestības evaņģēlijs, liela priecās mācība un augstas laimības gudrība. Tas tā ir ar jaunību, tā ir viņas apskaužama tiesība, ka viņa var sajūsmināties par to, ko citi uzskata par ikdienišķu notikumu vai pat par tukšu nieku, — ka viņa tic vēl debešķīgai laimībai zemes virsū, kādas ticības citiem trūkst. Ai, mēs laimīgie, kas šādas tiesības vēl baudām!

— Bet vai jaunībai tikai tiesības vien? Vai tai nav arī pienākumu?... Maruta vaicāja, šķīzdama Jēkabu gudri runājam un gribēdama arī teikt ko prātīgu.

— Tev taisnība. Jaunībai pienākumu ir vairāk nekā tiesību. Tikai ar pienākumu pildīšanu var iegūt tiesības. Katra tiesība bez pienākuma nav vairs tiesība, bet privilēģija, un privilēģijas nevar pastāvēt un nenes arī paliekošu labumu, tādēļ ka tās ir netaisnas. Jaunības pienākumi ir vispirms pret vecākiem, tomēr vislielākais pienākums tai ir pašai pret sevi, pret savu nākotni. Arī mums abiem jāstrādā, jācenšas dzīvē ko sasniegt, darīt vecākiem prieku ar savu krietnību, jo tā ir mūsu vislielākā atmaksa, vislielākā pateicība vecākiem par viņu pūliņiem un rūpiņiem mūsu dēļ. Tikai šos pienākumus pildījuši, drīkstam meklēt savus priekus, nodoties sirds un dvēseles laimībai. Ne agrāk.

— Kā tu man patīc! Jo vairāk ar tevi iepazīstos, jo vairāk jūtos pie tevis pievilkta, saistīta. Kam tādi ieskati, tam ar prieku un sajūsmu atdošu savu roku un sirdi un uzticēšu savu likteni. Ko es pati jau jutu un domāju, tikai neprazdama to izteikt, to tu izteici tik skaidri un skaisti. Tavi vārdi bija kā no manas sirds runāti.

— Es atkal esmu bezgala laimīgs, ka man ir kāds augsts, jauks mērķis, pēc kuŗa ilgoties, censties un pūlēties to sasniegt. Man ir savas cerības spīdēklis, kas manās jaunības gaitās mirdzēs kā auseklis ceļiniekam naktī. Līdz šim es tik tāpat vispār centos; nu man ir sava meitene, kuŗas dēļ to visu darīšu ar divkāršu prieku un sajūsmu. Ar divkāršu apņēmību un izturību tagad pūlēšos, lai šo savu mērķi sasniegtu un lai dzīve būtu jauka un saturā bagāta līdz pat mūža beigām.

Tā sarunādamies un sprieddami par savu nākotni, viņi piebrauca pie Audaru Asītes kroga.

— Te mums jābaro zirgi, vienalga, val mūsu priekšbraucēji te rasies, vai ne... Ieminējās Jēkabs. — Embūtes kalni tagad izkāpināti, un zirdziņi krietni piepūlējušies. Arī saule laižas jau aiz mežu galiem.

To teicis, viņš pieturēja zirgus, nokāpa no vezuma un, piegājis pie stedeles gala durvīm, pamēģināja tās atvērt, bet atrazdams tās no iekšpuses cieti aiztaisītas, gribēja iet krogā un no turienes stedelē, lai durvis atdarītu, kad izdzirda kādu rupju vīrieša balsi nelaiņni uzsaucam:

— Jūs, kaļķu smirkas, stedelē nebrauciet! Tērēt nekā netērē, tik aizņem vietu un stedeli pieķērnā.

Atskatījies atpakaļ, Jēkabs redzēja starp krogu un smēdi stāvam kādu gaŗu, pakumpu vīrieti koka tupelēs ar ādas skoteli priekšā un veseri rokā. Viss tas izskatījās melns kā velns — ar sodrējiem nosūpis un dūmos nokūpis. Jēkabs saprata, ka te krodziniēks ir arī kalējs un laikam tamdēļ tāds bargs, ka reizā ieņem divus tik svarīgus amatus. Viņš gribēja jau ķert pie cepures un

dot tam labvakaru, kā arī lūgt, lai liek stedeli atslēgt, bet redzēdams to tik ļāuru, kā arī ieceroties dzirdētos nelaiņnos vārdus, tikai noteica:

— Jūs, krusttēv, te gluži velti dusmojaties: kaļķi vēl nekad un nekur nav smirdējuši.

— Neesmu tev nekāds krusttēvs!... Krodzinieks un kalējs vienā personā atrēca atkal ļāuri.

— Bet es jūs ļoti gribētu par savu krusttēvu. Jūsu laipnie, sirsnīgie vārdi man patīk, un labāku krustdēlu par mani jūs diezin vai tik drīz atradīsiet... Runāja Jēkabs jautri un laipni, gribēdams rādīt Marutai, ka viņš arī ar rupju cilvēku māk izteikt pa godam.

Krodzinieks, acīm redzot, nezinādams, ko viņam uz tādu pilnīgi nesaprotamu izturēšanos teikt, griezās apkārt, dodamies atpakaļ smēdē un sevī vāciski aplādēdamies. Nu arī Jēkabs sāka runāt vāciski, paskaidrodams, ka tie esot smalki un augstas kārtas kaļķi, kas ņemti no Cīrulenes lielkunga paša ceļiem un tlektot vesti Liepājā kādam cunftīgam vācu mūrnieka meistaram.

Krodzinieks pagalam apjuka, griezās atpakaļ, sāka vāciski kaut ko atvainoties par nezināšanu un gribēja nu slēgt stedeli augšām, bet Jēkabs viņu nomierināja, ka nemaz neesot vajadzīgs braukt stedelē iekšā: ieoderēšot zirgus ārā, un, atraisījis augšējo maisu, viņš pasvieda zirgiem klēpi sēka priekšā.

Trīs slevas arī bija piebraukušas ar kaļķu vezumiem pie kroga un bija dzirdējušas krodzinieka rāšanos. Viena no tām paklusu pukojās:

— Šis mūs dēvēs par smiržām! Tas jau vāciešiem no laika gala tāds paradums sētu cilvēkus langāt šādā vārdā. Tā arī šis. Bet pašam varbūt deguns samaitājies, un tad nu viss smird. Kur to kāds dzirdējis, ka kaļķi smirdētu? Putēt gan put, kur tos kļauj ārā val iekšā, bet nevis smird. Pats tik tāds smiža!

Sievas bija no Aizventes un teicās vedam katra trīs mucas kaļķu Liepājā pārdot, lai par peļņas tiesu nopirktos sāli un siļķes. Viena, kuŗai uz vezuma sēdēja arī piecu vai sešu gadu veca meitenīte, stāstīja Jēkabam, ka par labu bērna vākšanu vedot to tagad Liepājā: neesot vēl redzējusi nei pilsētu, nei iaivas, nei jūru, — to visu nu redzēšot pirmoreiz.

— Ir jau gan Liepājā iebraukušam ko redzēt, sevišķi sētu cilvēkiem... Jaucās otra sieva pirmējai starpā. — Man tā tik skatīties, kā sāli svīrē no laivām ārā; tīri tāpat to dara, kā ūdeni kad ar svārstekli velk no akas, tikai ūdeni velk ar spanni, bet sāli maisos. Un kad pie jūras noiet, ak, kā man tad patīk redzēt ūdensvīru!

— Kas tas tāds?... Vaicāja Jēkabs.

— Nu ūdensvīrs! Zvejs! Rau, kas iet jūrā, zivis ķerdams. Laiviņā ar baltu buŗu tas notālēm man tā vien liekas, it kā būtu uzsēdies uz baltmugures gov, tik jāj arvien tālāk un grimt negrimst.

— Māt, es tad arī gribu redzēt ūdensvīru!... Iesaucās meitene uz vezuma.

— Redziet, saimniek, kādi prieki un bēdas mūsu Indriķenes Lavīzei... Teica trešā sieva, griezdamās pie Jēkaba un godinādama viņu par saimnieku, jo no diviem zirgiem un ores ratiem tā redzēja, ka viņš nav kalpu cilvēks. — Lavīze ir izslavēts aukiis. Līdz šim pašu mājās vāķa bērnu otrai kalpu sievai, bet nu jau to viežu, ka var iet pie saimnieka. Māte tad nu arī sarunājusi ar kaimiņu saimnieci un pirmdien vedīs Lavīzi tur par aukli; bet par to, ka viņa nevēķš un labprāt iet pie saimnieka, māte viņu nosolījusies aizvest vēl Liepājā. Tas viņai liels prieks, bet bēdas tik, kā tiks ar veģu bābu galā, jo Liepājā brauc piirmoreiz. Kā tad, tā pirmā reiza, tā pirmā reiza, Lavīz, tā ir tā grūtā un nepatīkamā.

Jēkabam ilgāk nebija laika klausīties sievu triekšanā un meitenes niekošanā un baidīšanā, jo zirgi sēka klēpi beidza ēst, un viņš devās pārdotavā, turpat blakus krogam, palūgt spanni zirgu padzirdīšanai, negribēdams ar dumsīgā krodzinieka saimniecību sanākt nekādā darīšanā.

Liels bija viņa pārsteigums, kad, pārdotavā iegājis, atrada tur Raēli: viņa stāvēja līdzās kādai otrai jaunai židietei aiz pultes. Arī Raēle bija Jēkabu uzreiz pazinusi, lai gan viņš, kā jau ar kaļķiem braucot, bija ģērbies brāļa vecās darba drēbēs, pastalām kājās un vecu platmali galvā. Viņa steidzās

tam pretī un priecīga un laimīga sniedza tam roku. Otru židieti viņa stādīja tam priekšā par savu radnieci Zāru, kas nesen uz šejieni ieprecēta. Raēle atbraukusi pie radnieces sērst.

Viņa izskatījās tāda pat skaista un mīla kā abas priekšējās reizes, kad Jēkabs bija ar viņu ticis. Kad radniece iegāja iekšā pasaukt kalponi, lai iznes spanni, Raēle piestājās Jēkabam pavisam klāt — kā viņam likās, gaidīdama, ka viņš to apkamps un viņi atkal skūpstīsies, kā to jau, pēdējo reiz tiekoties, bija darījuši abi ar tādu sirsnību un aizraušanos. Tomēr Jēkabs stāvēja arī kluss un mierīgs, rokas nolaidis uz leju, un tās nekustējās un nepacēlās uz augšu, lai daiļo meiteni apkamptu un vilktu sev klāt. Arī gan izturēdamies mierīgs, viņš iekšķīgi bija pavisam samulsis, jo sirds viņam bija pilna Marutas skaistuma un mīlestības. Skūpstīt tagad vēl Raēli viņam likās kā grēks un noziegums vai vismaz kā kaut kas neglīts, netīrs, neatļauts. Viņam radās žēl Raēles, un sevī viņš sajuta sirdspārmetumus, ka nevar vairs būt pret to tāds pat mīļš, vaļsirdīgs un sirsnīgs kā agrāk.

Zāra, drīz iznākdama atpakaļ, atsvabināja viņu no šī savādā stāvokļa.

Kad Jēkabs, saņēmis no kaipones spanni, gāja pie akas smelt ūdeni, Raēle steidzās viņam līdz, teikdama:

— Jūs nemācēsīt no mūsu akas iesmelt ūdeni, es jums parādīšu, kā jāsmel.

Ūdeni izsmelot, Jēkabs ieminējās, viņš arī gribot nodzerties un liecās jau pie spaņņa. Bet Raēle iesaucās, lai pagaidot, un žigli pasniegdamās pēc lielās krūzes, kas turpat tuvumā bija uzmaukta uz žoga riņķiem, viņa to paņēma, izskaloja, ielēja tanī ūdeni un, abām rokām Jēkabam sniegdama, teica priecīga un jokaina:

— Dzer, mans kungs! Es dzirdīšu arī tavus kamieļus.

— Tu neesi Rebeka, bet Raēle... Jēkabs nodzēries atteica, jautri pasmiedamies, jo cits viņam nekas neradās prātā ko teikt.

Raēle viņam līdzēja arī aiznest spanni pie zirgiem, lai gan Jēkabs pūlējās viņai ierunāt, ka ļoti labi varot arī viens pats aiznest; tomēr viņa neklausījās nedz uz viņa lūgumu, lai velti nepūlētos, nedz arī uz viņa pateicības vārdiem, un kā spaņņa līksti savā pusē saņēmusi, tā gāja viņam blakus līdz.

— Ella, nenolej savu jauno svārku!... Radniece viņai uzsauca, stāvēdama pārdotavas durvīs un ar priecīgiem smaidiem noskatīdamās uz abiem: laikam Raēle bija tai pastāstījusi par savu draudzību ar Jēkabu, un tā nu saprata, kas Jēkabs tāds ir, un sevī priecājās līdz par viņu necerēto sastapšanos.

Noliekot spanni zirgiem priekšā, Raēle palūkojās uz Jēkaba vezumu, un viņš redzēja to ļoti pārsteigtu, ieraugot tur sēžam skaistu skuķi. Kā vaicādama, iztrūkusies viņa paskatījās Jēkabam acīs.

Kad viens zirgs bija padzirdīts un viņi gāja otrreiz pie akas, Raēle klusā, bēdīgā balsī ievaicājās:

— Tā nav jūsu māsa?

— Nē.

— Es pazīstu gan. Tā ir Ezernieku meita, kas iet pilsētā ģimnazijā: esmu redzējusi viņu braucam uz skolu atpakaļ. Kālab jūs braucat tagad kopā?

— Tā iznāca.

— Jūs precēsities?

— Vēl ne lēti nevarēšu precēties.

— Bet jūs viņu mīlat. Neliedzieties un nesakiet nē! Es to redzēju no viņas un jūsu acīm. Ak, es jau domāju, ka no mūsu mīlestības nekas neiznāks; bet ka jau tik drīz jums rāsies cita, to gan nebiju paredzējusi... Viņa noteica bēdīgi.

Noejot otrreiz pie zirgiem, Maruta radās nokāpusi no vezuma: viņa ar mazo meiteni pastaigājās pa lielceļu, un kamēr Raēle bija pie ratiem, atpakaļ neatnāca,

Kad Jēkabs pēc otra zirga padzirdīšanas gribēja spanni aiznest pārdotavā, Raēle teica, tukšo spanni viņa varot aiznest viena pati, un sniedza tam roku. Pāris soļus pagājusi, viņa atskatījās atpakaļ un tikko sadzirdamā balsī sacīja:

— Citi savām draudzenēm, kad tās vairs nepatīk, dod kurvi, bet, jūs man kurvja vietā dodat — spanni... Pie tam mēģinādama pasmieties un būt bezbēdīga, bet viņas balss skanēja dziļi un smagi, un Jēkabam likās, ka viņai acīs iemirdzas asaras. Tad viņa nozuda aiz kroga stūra, un Jēkabs, savādu jūtu pārņemts, brīdī sadinga uz vietas, klusi noskatīdamies uz to pusi, kur tā bija aizgājusi, domādams sevi par dzīves ceļiem un tekām un viņu brīnišķīgo, neizprotamo krustošanos, mainīšanos un aizlocīšanos miglainās tālēs cilvēka mūža laukos. Viņa citādi aizvien gaišajam prātam un reālajam skatam tagad dzīve šķita kā grūti atminama mīkla, kā liela, plaša, biezu miglu pārklāta ieleja, kur ceļi un tekas tālāk nav saredzami kā tikai mūsu acu priekšā, un kur maldāmies un taustāmies kā pa tumsu.

„Diezin, kad, kur un kādu es šo daiļo meiteni atkal redzēšu?” Viņš sevī vaicājās, zirgiem par jaunu nomezdams klēpi sēka.

Pa to starpu bija jau satumsis, un rietumu pusē tālu, tālu pie apvāršņa parādījās spoža uguns. Drīz tā nozuda, bet pēc brīža atkal kļuva redzama.

— Lavīze, skaties! Āre, kur spīd Liepājas ugunstornis, kas jūras braucējiem rāda ceļu... Sauc viena kaļķeniece, paņemdama meiteni pie rokas un apgriezdama uz to pusi, kur spīdēja uguns. — Jā, redzi, tur ir Liepāja, kur tā uguns. Vēl mums jābrauc gandrīz septiņas jūdzes, bet bākas uguni var jau redzēt — mēs tagad esam augstā kalnienā; no šejienes ceļš nu ies arvien lejup, — tad bākas uguni vairs neredzēsīm.

Viena kaļķeniece stāstīja, viņas meita dzīvojot Liepājā paša ugunstornā tuvumā, caurām naktīm tā spīdot logā, ka ne gulēt nevarot.

— Ai, kaut es tagad atrastos, rau, tur, kur tā spožā uguns atspīd, tad es būtu jau pie savas meitas un nevajadzētu vairs braukt cauru nakti un vēl rītu līdz pusdienai!... Viņa izsaucās priecīgi žēlā balsī.

Pienākušas pie Jēkaba un Marutas, kaļķenieces priecājās, ka būšot labs brauciens: nakts esot jauka un vairatā nebūšot bail.

— Jūs esat cīrulnieki, to jau redzam no zirgu jūguma un pašu apģērba, kā arī dzirdam no valodas... Bilda viena sieva. — Noredzam arī to, ka esat jauns pāritis. Gredzenu pirkstā gan vēl nav; laikam tik rudeni būs kāzas. Tomēr kad vecāki mācītājam lūdz, tad jau atļauj bērniem dzīvot kopā, līdz pienāk laiks, kad var precēties. Viņai jau gan vēl tīri meitenes izskats; bet taču rudeni būs sešpadsmīt.

— Kā tad. Labi jau ir, kad vecāki tādi pārtikuši, ka bērnus tik jauniņus var saprecināt: jaunajiem ir pašiem mierīgāka dzīve, ir savus zariņus var labāk izaudzināt un apgādāt, nekā kad vēl precas, un pēc vecums mācas pašiem virsū, bet bērni vēl uz kakla... Noteica atkal otra sieva, it kā noskaidrodama un nolīdzinādama, kad nedz viņu domātais jaunais saimnieks, nedz jauniņā saimniece uz visām šādām runām neko nebija zinājuši atteikt vai pateikt.

Tiklīdz bija sākuši braukt, un Maruta sēdēja atkal Jēkabam blakus, viņa vēlējās zināt, kas tā glītā žīdu skuķe bijusi, kas viņam radusies tāda pazīstama un tik palīdzīga.

Jēkabs vaļsirdīgi pastāstīja visu par savu iepazīšanos ar Raēli, neslēpdams arī savu tagadējo kļūmīgo stāvokli, kad viņam bijis neveikli satīties ar daiļo žīdieti, kas Marutas dēļ kļuvusi viņam nu tikpat kā pilnīgi vienaldzīga.

— Biju gan dzirdējusi, ka žīdi ir uz kristīgo meiteņu asinīm: vecāmāte stāsta, ka kādreiz uz Lieldienām žīdi ar īleniem bijuši nobadījuši kādu meiteni, lai dabūtu asinis, ko likt pie macēm; vēlāk meitenes miesas atrastas pie miesta žagaru kaudzē, bijušas tik sausas kā žagaru kūlītis, — tā žīdi visas asinis tai notecināja; bet nebiju nedz dzirdējusi, nedz domājusi, ka kristīgie atkal tāpat

krīt uz žīdīetēm... Priecīga zobojās Maruta, reizā ar vēsti par Jēkaba draudzību ar Raēli dabūdama zināt arī par šās draudzības izjukšanu. — Tikai kad nu tevi aicina skatīties, kur viņa peldas, tad nešmauc vairs projām, bet paliec un apskaties labi šo skaistuli, kamēr vēl ir laiks, lai vēlāk, kad varbūt būsi mani apprecējis, nesāc skriet pie žīdenes projām. Ko es tad iesākšu?

Marutai bija patīkami Jēkabu zadināt, jo tā jokojoties viņa varēja ieminēties arī par viņu precēšanās nodomiem un citām kopējām nākotnes lietām, ko, nopietni runājot, viņa kaunējās darīt. Sarunājoties, vienam gar otru priecājoties, apbrīnojot šo jauko nakti un šās nakts vēl jaukāko kopā pavadīšanu, viņi nemaz neievēroja, ka bija nobraukuši atkal lielu ceļa gabalu. Kad zirgi apstājās kādā kroga priekšā, Jēkabs redzēja, ka tas bija Kazu krogs, kur atkal nācās tos ieoderēt un padzirdīt. Arī še to izdarīja turpat ārpus stedeles, jo jaukā, siltā naktī bija patīkamāk ārā nekā iekšā.

Mazā meitene pienāca pie Stīpnieku venuma. Acīm redzot, no iepazīšanās ar Marutu pie priekšējā kroga viņa bija kļuvusi jau drošāka un atkal vēlējās ar to sarunāties un pastaigāties. Nogaidījusi tādu brīdi, kad nedz viņas māte, ne otras divas kaļķinieces nebija tur tuvumā, viņa paklusā balsī griežas pie Marutas:

— Vai tu arī tik pirmoreiz brauc Liepājā?

— Nē. Jau pulka reiz esmu tur bijusi.

— Nu tad tu zini visu patiesību!... Izsaucās meitene pa daļai priecīga, pa daļai bažu pilnā balsī.

— Pateic man, vai ir taisnība, ka bērniem, pirmoreiz iebraucot Liepājā, jābuco veģu bābai plika gurnīca? Visi tā teic, mana māte arī.

— Nē, Lavīz, tas nav tiesa. Tevi tikai māna. Tu tālab bijī tāda nobažījies? ... Smējās Maruta.

— Jā... Atteica meitene tagad bezbēdīgā balsī, priecīgi pagrozīdamās un apķerdamās Marutai ap vidu. — To man nebūtu patīcis darīt pat ne tev, tādai skaistai un mīļai, nele vēl vecai, nejaukai sievai. Par to, ka esi tik laba un pateici man taisnību, es, kad tev būs bērni, iešu pie tevis par aukli. Es labi māku vākt bērnus.

— Re, kādu savādu līdzekli latviešu zemnieki izgudrojuši bērnu baidīšanai, lai negribētu braukt līdz pilsētā... Noteica Jēkabs, turpat stāvēdams un dzirdēdams meitenes sarunu ar Marutu. — Kaut tie izgudrotu kādu līdzekli, kā arī pieaugušus atturēt no dzimtenes atstāšanas un aizplūšanas pilsētās, lai gan kalni un lejas, meži un āres dzimtenē ne pusi vēl nav tā izstrādāti un izmantoti, kā būtu vajadzīgs.

Rīkojoties atkal ceļup, viena kaļķiniece teica, nakti gan esot labāka braukšana nekā dienu: neesot karsts un kumeliņi nesvīstot, tikai nakti braukt pa mežu viņai esot bail: tā vien liekoties, ka katru brīdi kāds no muguras puses klups ratos iekšā un kamps pie rīkles; sevišķi kopš viņugad dižais laupītājs Stārstas uzbrucis ceļa vīriem un tos aplaupījis, viņa ļoti baidoties nakts lalkā braukt pa mežu, bet tūliņ aiz kroga sākoties liela, bieza birze.

— Kālab nu, mīļo saimniek, tagad mēs brauksim pa priekšu... Viņa turpināja, griezdamās pie Jēkaba. — Un jūs laidiet mums pakaļ: tad būsīm drošas, ka slepus mums no muguras neuzbruks; bet jums ir augsts venuma, tur tik viegli nevar uzlekt, un jūs esat divatā, vīrieša cilvēks arī labāk var turēties pretī. Un tu Lavīz... Viņa kordināja meiteni. — Kad redzi, ka manos ratos kāds ielec un sāk mani žņaugt, tad abas ar savu māti kliedziet, cik dikti varat, un jūs, saimniek, sauciet: es tūliņ šaušu!

Tā samācījusi savus līdzbraucējus, sieva kāpa uz venuma virsū, grieza zirgu no kroga nost un laida pa lielceļu uz meža pusi. Viņai pakaļ brauca otras divas sievas, un tām sekoja Jēkaba ore.

Tāda braukšanas kārtība bija Jēkabam varen pa prātam: tā viņš, nebaidoties no neaicinātiem sievu skatiem, varēja savu meiteni apkampt, bučot un citādi ar to palaksfīties. Bet Maruta, abām rokām apķerdamās Jēkabam ap elkoni un cieši piespiezdamās tam Jklāt, teica bailīgā balsī:

— Ka mums tiešām neuzbrūk kādi laupītāji...

— Ej niekus, ej... Viņš atteica droši. — Turp braucot ceļa vīriem nav naudas, un tad neviens laupītājs tiem nebrūk virsū; ja notiek kādreiz uzbruciens, tad tikai atpakaļceļā. Un kaļķeniekiem nepavisam nav ko bīties, jo bagāti cilvēki nebrauc peļņās ar kaļķiem, — tikai tukšenieki, un to zina ļoti labi arī katrs sveša labuma tīkotājs. Bez tam par laupītājiem nav tagad nekas dzirdēts. Stārasts gan viņugad dažu labu ceļa vīru izķīckājis, bet kamēr Grobiņas policija viņu sagūstīja, laupīšanas darbi šai ceļā vairs nenotiek.

Pa to starpu bija jau iebraukuši mežā. Mēness, kas līdz šim bāli bija spīdējis cauri šķidri rēnajām mākonīņām, tagad, norietēdams pie apvāršņa, pavisam pazuda aiz birzes galotnēm, tā ka braucēji atradās pilnīgā tumsā. Priekšā bija tik nojaušams iepelēki gaisais, līdzenais ceļš, un abās pusēs tam melnoja tumšs, akls, mēms mežs, bet par to augšā spoži mirdzēja tumšajā bezgalībā neskaitāmi zvaigžņu bari.

— Cik burvīga nakts, cik burvīgi jauks brauciens! Jaukāku par šo es nevienu braucienu nevarētu vairs iedomāties... Kā aizgrābta čukstēja Maruta, gan lūkodomās augšup mirdzošos zvaigžņu žuburos, gan spiezdāmās Jēkabam klāt, sniegdama pati tam muftīti pretī un pūlēdamās tumsā ieskatīties tam acīs.

— Tiešām otrs tik laimīgs kaļķu vezums gan nekad nebūs vēl līgojis pa šo ceļu, kamēr vien šie kaļķenieki brauc... Priecājās savukārt Jēkabs. — Tev tas ir pirmais un, bez šaubām, arī pēdējais brauciens kā kaļķinieci, un arī man tas būs laikam pēdējais šāda veida ceļojums, bet, domāju, abiem mums tas paliks neizdzēšamā piemiņā visam mūžam.

— Saka, ka dedzināti kaļķi aizdegoties no lietus. Brīnums, ka mūsu kaļķu vezums vēl neaizdegas no tā skūpstu lietus, kas uz viņa šo nakti līst tik bagātīgi... Pa daļai kā pārmezdama, jūsmoja Maruta.

— Nudien, tas nemaz nav kaļķu, bet vesels īstas mīlestības vezums: citādi tas jau sen būtu aizdedzies.

— Ai, šī braucošā mīlestība! Cik tā ir jauka! Atkal un atkal es vēlētos tā braukt. Kaut mūsu tēviem ienāktu prātā arī atpakaļceļā likt mums braukt vienos ratos! Tad mūsu braucošai mīlestībai būtu vēl labāk, — tukšos ratos būtu pavisam citāda plosīšanās un vaļošanās nekā līgojoties augsta vezuma galā. Bet vai zini, Jēkab, atpakaļ braucot, darīsim tā: ja brauksim mūsu ratos, tad tu iebrauksi man līdz Ezerniekos; bet, ja brauksim atkal tāpat ar jūsu zirgiem, tad ņem mani sev līdz Stīpniekos. Mēs nekad neesam bijuši viens otra mājās, nezinām, kā tur izskatās. Ja tu iebrauksi man līdz, es tev izrādīšu mūsu malas, bet ja es iebraukšu tev līdz, tad atkal tu izrādi man jūsu iedzīvi. Jeb tava māsiņa, kā mana nākošā māsiņa, to darīs tavā vietā?

— Tu gribēsi mūsu Maigu par savu māsiņu?

— Ja tik viņa gribēs mani par savu māršu. Ai, Jēkab, manu dārgo! Ja tiešām tā notiktu, kā mēs domājam un cerējam, cik tas būtu jauki! Kā es ar tavu māsiņu labi satiktu! Labāk nekā ar savu...

Šai brīdī atskanēja skaļā balsī dziedāta dziesma:

Teci, manu kumeliņu,
Ar to lūku pavadiņu:
Bargi kungi, vāji gadi,
Nedrīkst ķēžu kaldināt...

Mēnestiņis nakti brauca,
Es mēneša ormanīts;
Mēnestiņis man iedeva
Savu zvaigžņu mētelīti...

Priekšbraucēja tumšajā mežā, kad vājais, nogurušais kumeliņš bija sācis iet soļos un pie rikšiem nebija vairs piedabūnams, bija sajutusi stipras bailes, un lai tās izklienētu, bija sākusi pilnā balsī dziedāt. Otrās divas sievas tai tūliņ piebiedrojās, un tā visas trīs spēcīgi vilka sēri žēlīgo meldiju. Arī mazās Lavīzes čivinoši skaņo balsi dzirdēja it kā pa apakšu klimstam pulkā līdz. Tāpat Maruta nevarēja atturēties nepiebiedrojusies pazīstamas dziesmas dziedāšanā; tikai viņa to darīja nevis pilnā, bet pusbalsī, kā pati piebilda, dziedādama tikai sev un Jēkabam. Pirmoreiz Jēkabs dzirdēja viņu dziedam, un viņas balss tam varen patika.

Drīz mežs beidzās, un, klajumā izbraucot, debess nomalē bija redzama gaiša rīta blāzma.

— Dziedot drūme kā miegs nogāja, un, re, rīta pusē zied jau koša gaismiņa. No aklā meža arī esam ārā, — nu par laupītājiem nav vairs ko bēdāt... Atpakaļ atskatīdamās, izsaucās tagad Lavīzes māte priecīga.

— Es jau tīšu uzņēmu tādu dziesmu par lūku pavadiņu un vājiem gadiem: ja laupītāji ir mežā, lai dzird, ka mēs esam nabagi, un nenāk mūs ķīckāt... Gudri noteica priekšbraucēja.

Diena drīz izausa. Jēkabs žēlojās Marutai, ka šī jaukā nakts bijusi tik īsa. — Kaut gan mežā iebraucot, mēness norietēja, un ap mums valdīja pilnīga tumsa, tomēr arī šī nakts daļa man bija gaišāka par gaišu dienu: manas jūtošās acis un redzošās rokas rādīja man tavu daiļumu tikpat skaidri kā spožā pusdienas saule ... Viņš teica, meiteni apkampdams un spiezdams sev klāt.

— Ar savām jūtošām acīm dari, kā gribi, bet ar savām redzošām rokām esi nu, lūdzams, gluži mierīgs... Maruta atteica, atsavinādams no viņa rokām un atsēzdamā nostāk. — Redzi tur jau tuvojas pretimbraucēji; sievas arī atpakaļ vien skatās, laikam manījušas mūs pārāk mīļi sēžam kopā. Būsim tālab nu mierīgi, un laid man sakopties un gērbu un matus salasīt kārtībā: ar tevl auklējoties un gļaudoties, tie pavisam izgājuši no valstības.

Rietumu pusē pie apvāršņa kļuva redzamas tumšas mākoņas. Pēc neilga laika iedūcās tālumā arī pērkons, un paspīdēja zibens. Sievas skubināja savus kumeliņus tecēt atkal tecīnus; arī Jēkabs ar visu lielo vezumu laida rikšos, lai pirms lietus sasniegtu nākošo krogu. Tomēr par laimi lietus neuznāca; mākoņas gan auga, kupoja un vandījās veseliem blāķiem un tumšas jo tumšas, bet tās nebija lietus mākoņas; turpretim pelēki strūklains padebess, kas, acīm redzot, nesa sevī stipru lietus gāzi, nogāja tālu sānis projām. Pēc visiem novērojumiem lietus nebija vairs gaidāms, un kaļķenieki nākošajam krogam tādēļ laida mierīgi gaŗām.

— Šoreiz, kā redzams, uznācis sausais pērkons: tikai ierūcas un zibenē, bet līt nelīst... Priecājās Maruta, no vecā tēva stāstījumiem labi zinādama, kādas nedienas kad ceļā ar nedzēstiem kaļķiem uznāk lietus.

— Vai esi dzirdējusi, ko veci ļaudis saka par sauso pērkonu jeb tādu bargu laiku, kad rūc un zibenē, bet lietus nelīst?... Jēkabs vaicāja.

— Neatceros dzirdējusi.

— Viņi saka, tad nerūcot vis pats Pērkontēvs, bet viņa vedekla.

— Vai tad Pērkontēvam vedekla arī bijusi?... Brīnījās Maruta.

— Kālab lai viņam nebūtu bijusi vedekla, kad viņam bijuši veseli deviņi dēli, no kuŗiem

Trīs rūca,
Trīs spēra,
Trīs zibināja.

Vismaz viens tam bijis arī precējies, un kad jau pats Pērkons un viņa dēll spēŗ, rūc un zibenē, tad tīri dabiski, ka to paŗu dara arī vedekla, kā to kāda veca veca dziesmiņa vēstī:

Pērkonīŗa vedekliŗa

Augstu vien ducināja;
Nei tai mirka zīda svārki,
Nei sudraba ielociņi.

Svārku un ieloku nemirkšana, acīm redzot, nozīmē barga laika pāriešanu bez lietus.

— Skaties, rietumu pusē, taisni pāri spožajai vaļavīksnei, sakrāvušās gan zili pelēkas, gan rožaini dzeltenas mākoņas, kas izskatās it kā izkārti milzu zīda lakati vai vēdināmi sieviešu svārki, un vidū viena tāda balta mākoņa, — tīri kā kāda pārdabiski liela sieva, kas patlaban dejo uz pašu vaļavīksni. Cilvēki ar labu iedomas spēju to tiešām viegli varētu uzskatīt par pašu Pērkona vedeklu... Smējās Maruta.

— Redzi, kā jauki mūsu senči pratuši tulkot dabas parādības, domāt par debesīm un un dieviem un tos apdziedāt.

— Kā mūsu senči domājuši par saviem dieviem, tas man pavisam vienaldzīgi. Bet tā dziesmiņa par Pērkona vedeklu man patīk. Vai zini, ko man šī vedekla atgādina? Vecā Ezernieka vedeklu — nevis manu māti, bet otra dēla sievu, pārnovada Zemrībeni. Kā Pērkona vedekla ar saviem zīda svārkiem un sudraba ielokiem augstu vien ducina, tāpat Zemrībene kāzās, kad iedzērusies (viņu pusē sievas cienī dzīrās iedzerties) un jau aizsmakusi dziedādama, tad lēkdama un diedama cērt kājas uz grīdas un bungo pa durvīm daiņodama:

Rociņas kājiņas,
Taisate dumpi!
Nu mana muļīte
Vairs nevarēja.

Pie tam ar vienu roku saraudama svārka stērbeles un rādidama savas skaistās zeķēs ieautās stilbas.

— Tad tev ir gan līksmas dabas radiece un tavam vecajam tēvam īsti pērkonīga vedekla... Smējās Jēkabs.

— Un vai zini, ko mūsu radi par mani teic? Es esot Zemrībenē iedzimusi! Kaut gan pēc izskata pilnīgi savas mātes atveidā, pēc dabas es līdzinoties Zemrībenei. Pati par sevi es to gan nevaru sacīt.

— Vienā ziņā, domāju, tu viņai gan līdzinies: tu arī esi ļoti veikla un viegla dejojāja. Ar cikām es esmu dejojis, tu esi par visām pārākā...

Liepājā kaļķenieki iebrauca jau labi pēcpusdienā. Stīpnieks, vaļu turēdams, radās atnācis pie tilta Jēkabam pretī. Maruta sēda nu no vezuma zemē, lai dotos uz Ķeterliņa iebrauktuvu, bet Stīpnieks ar Jēkabu teicās aizbraukt pirms aplokos, kur atrodas Pliena jaunbūve, pēc kam atbraukšot arī Ķeterliņa sētā.

Kaļķenieces turpat uz ielas bija apturējis kāds mūrnieks, kas dzīrās nopirkt visus trīs vezumus.

Maruta, palūkodamās uz ceļa biedrenēm, redzēja Lavīzi uz vezuma priecīgi uz viņu skatāmies un gudri smīnam. Maruta saprata Lavīzes prieku: gandrīz pie katras pārdotavas durvīm visgažām ielu sēdēja pa sievai ar lielu grozu priekšā, pilnu dažādām baltmaizēm; tās bija bērniem par tik bīstamām izdaudzīnātās veģu bābas, un neviena tās nelikās nedz viņu, nedz citu kādu bērnu ne redzot.

Maruta paņēma no tuvākās veģu bābas par pāris kapeikām baltmaizi un, piegājusi pie sievu ratiem, iedeva tās meitenei, teikdama:

— Lavīz, še tev divi sprancmaizītes. Ko tu tā priecīgi smīni?

— Viņa jau zobus vien nīrdz no prieka, ka nav jāiet dot augstu godu veģu bābām... Pasteidzās meitenes vietā atbildēt māte. — Bet par ko tad tai dodat tādu kukuli?...

— Tas viņai no manis uz roku. Viņa jau solās nākt pie manis par aukli... Atteica Maruta, dodamās pa ielu projām.

— Labi, jaunā saimniec, labi. Šūpot un auklēt bērnu viņai lielais prieks, un to viņa prot. Kad jums Dievs ko dod, un cita aukļa nav, tad tik parieziēt vēsti. Ziniēt, Aizventes Cērpos, un lai prasa pēc Indriķenes... Nosauca Lavīzes māte Marutai pakaļ.

2.

GUBERNĀTORS

Vēsturiski raksturīgie Jāņi Jelgavā. — Stiprākie elementi mūsu dzimtenē. — Maršals Nurmhūzens aicina saistīt ļaudis pie zemes. — Maršals Nurmhūzens izceļ muižniecības nopelnus dzimtenes labā un domā uz tiem dibināt zemes tālāko labklājību. — Bažas par maršala liberālismu. — Labi, ka viņš aiziet!

Kurzemes muižnieki bija sapulcējušies Jelgavā uz brālīgu konferenci. Tā kā konference bija nolikta taisni uz jauniem Jāņiem, kad muižu īpašniekiem nokārtojami dažādi maksājumi guberņas pilsētā, tad šoreiz uz konferenci bija saradies daudz vairāk muižnieku, nekā vispār mēdz būt parasts, un viesnīcās bija visas istabas aizņemtas līdz pēdējai, jo lielākai daļai sabraukušo bija līdz arī viņu kundzes, meitas vai citi ģimenes locekļi. Lieta tā, ka muižniecības namā bija paredzama liela balle, kur sevišķi jaunajai paaudzei bija laba izdevība savstarpīgi iepazīties, vai arī atjaunot agrāko iepazīšanos, kā arī baudīt dejas priekus.

Tuvākās apkārtnes muižas īpašnieki bija iebraukuši lielāko tiesu pa zemes ceļiem, un viņu greznās ekipāžas un kaŗietes ar varenim zirgiem priekšā un glīti ģērbtiem kuŗiericm uz bukas redzēja braukājam pa pilsētas galvenajām ielām. Daži jaunkungi jādēlēja pa lielceļu ārpus pilsētas vai arī pa aleju priekšpilsētā, lepodamies ar skaistajiem pilnasiņu sugas zirgiem, kā arī ar saviem jaunajiem angļu modes jātņieku uzvalkiem. Ļaudis palika uz ielām stāvot, ziņkārīgi noskatīdamies neparastos skatos.

Dažādi peļņas dzinēji, paredzēdami sev labus ienākumus, bija jau priekšlaikus saradušies Jelgavā, gatavodami šādas vai tādas izpriecas, sākot ar leļļu teātri un vaska ūģūru mūzeju un beidzot ar zvērnīcu.

Arī čigāni, kā ikgadus, ir šogad ap šo laiku bija saplūduši Jelgavā prāvā skaitā: gandrīz katrā prastākā iebrauktuvē redzēja pa vieniem vai vairākiem čigānu ratiem; bez tam ārpus pilsētas ganīklās, kā arī tuvējā mežā, atradās veselas čigānu nometnes.

Čigāniem pašiem pilsētā gan nebija daudz ko darīt, jo zemnieku tur tagad — pa mēslu vešanas un papuvju uzplēšanas laiku — nebija tikpat kā nekādu, bet muižnieki ar tiem nekādās darīšanās neielaidās. Toties jo plašs darba lauks te atvērās čigānēm, kuŗas, saģērbušās spilgti raibos — pa lielākai daļai sarkanos — uzvalkos un lieliem spīdīgiem auskariem ausīs, šaudījās ap viesnīcu un to privāto namu durvīm, kur muižnieki bija apmetušies, manīdamās satvert kādam kungam vai dāmai roku, lai pazīlētu laimīgu nākotni. Čigāni paši slaistījās bez jebkādas nodarbošanās: vai nu iebrauktuvās, ratos gulēdami, no gaŗa laika žāvādamies un bieži paskatīdamies pret sauli, lai dabūtu šķaudīt bez šņaucamās tabakas palīdzības, vai atkal gozējās saulē uz tuvāko namu sliekšņiem, noraudzīdamies savu sievu rīcībā. Ja redzēja ejam gaŗām kādu muižnieku, kam čigāne pārāk nīkās virsū ar saviem zīlēšanas pakalpojumiem, tad runādami tik stiprā balsī, ka gaŗāmgājejs to var

skaidri sadzirdēt, mēdza zīlnieci apsaukt, teikdami: „Ko kranies lielkungam virsū? Kad lielskungs gribes, iedos ko, kad negribēs, — nedos,” bet savā valodā sievu tik paklusu vēl pieskubināja, dudinādami: „Mangu, mangu!” Čigānēni atkal lipinājās kungiem apkārt, piedāvādamies krūpiski vai ķilķeniski padancot un ubagodami, kā paši teica, kādu kapeiciņu.

Kādā lielākā atsevišķā istabā Cēra viesnīcā vairāki muižnieki sēdēja ap apaļu galdu, dzerdami savu rīta kaūju un sarunādami; citi, kas kaūju bija jau padzēruši, sēdēja gar sienām mīkstos krēslos vai uz sofājiem, pīpodami, ieskatīdamies nupat saņemtos Rīgas laikrakstos, vai arī klausīdamies citu sarunās.

— Katrā ziņā, mani kungi, mums jāiet visos mūsu dzīves galvenos jautājumos kopā ar zemniekiem. Tā ir, īsos vārdos saņemta, mana politiskā programma... Tā maršals Nurmhūzens, atstumdams izdzerto kaūjas tasi nostāk un iekūpinājās cigāru, iejaucās vispārējās sarunās. — Tikai tādā kārtā mums būs iespējams paturēt vadošo lomu arī tālākā nākotnē savās rokās. Zemnieki un nevāciskā pilsonība, gadu no gada pieaugdami inteliģences ziņā un turībā, radīs mums bīstamu sacensību un apdraudēs ir mūsu saimniecisko, ir politisko stāvokli. Gudrība tādēļ prasa, ka muižniecība saista pie sevis zemniecību, un tas nebūs grūti izdarāms, jo abām šām kārtām galu galā ir gluži vienādas intereses. Muižu īpašnieki, saimnieki un muižu zemes kalpi — tie ir stiprākie elementi mūsu dzimtenē, kas savu gribu var diktēt visiem citiem iedzīvotājiem, jo viņi taču ir vienīgie maizes ražotāji un visu citu kārtu un šķiru īstie uzturētāji. Tomēr stiprākie elementi tie būs tikai tad, ja visi šie zemes kopēji un maizes ražotāji apzinīgi turēsies vienkopus savu interešu aizstāvēšanā. Muižniecībai, kā inteliģentākai un politiski skolotai kārtai, jā rūpējas par to, ka abās pārējās minētās šķirās tiek attīstīta un stiprināta šī kopības atziņa. Īpaša vērība pie tam piegriežama kalpu kārtai. Saimnieki jau vispār tā nostādīti, ka tie allaž paliks uz vietas un agrāk vai vēlāk paši atzīs savu interešu kopību ar mums. No šās uz vietas dzīvojošās, gadu no gada turībā pieaugošās šķiras mums nekādas sociālas briesmas tieši nedraud. Citādi tas ir ar kalpu kārtu. Tā atrodas vēl tādos apstākļos, ka to bieži nemaz nevar uzskatīt par dzīvojošu uz vietas, jo liela daļa no tiem spiesta ik pa Jurgjiem mainīt savu dzīves vietu. Tālredzīgi lielgruntnieki jau agrāk rīkojušies visai pareizi, saistīdami savus kalpus pie zemes. Tas jādara uz priekšu vēl lielākā mērā: visiem, tā sauktiem deputātes kalpiem, piešķirams pa gabalam zemes, lai katrs tur justos it kā tā īpašnieks vai mūža rentnieks, kur pēc viņa nāves vienam vai otram dēlam vieta un maize zināma. Arī saimnieki pamācāmi un pieskubināmi nodot savu gājēju rīcībā pa gabaliņam zemes, lai tie var dzīvot uz sevi; dzīve uz sevi, kā esmu novērojis, ir visas latviešu bezzemnieku tautas karstākā vēlēšanās. Tādā kārtā mums būtu ne vien nodrošināts pietiekošs darba spēks, bet līdz ar to samazinātos arī tas vaļīgais, kustīgais elements, kas būdams bez zemes, bez mantas, mētājas gadu no gada apkārt, aizplūst arī pilsētās un tur viegli pieietams sociālās kustības aģitācijai.

—Tā tad muiža bez kāda spiediena no augšas, gluži no brīva prāta lai uzņemtos apgādāt pagasta bezzemniekus ar zemi?... Ievaicājās kāds no attālāk sēdošiem. — Ja tiešām mēs sāktum tā rīkoties, vai pagasti nenāktu tad pie greiziem ieskatiem? Tie uzskatītu muižu zemi it kā par kādu vispārīgu kopīpašumu, uz kuŗu katram bezzemniekam kādas tiesības. Nē, iekām tādu bailīgu mēģinājumu uzsākt, tad visas muižu atmatas un liekā zeme labāk lai pa vecam gul neviena nelietotas...

— Kā zemnieki skatās uz šādu rīcību, to vislabāk, mani kungi, varam novērot Cīrulenē, kur jau kopš daudz gadiem prāvu daļu pagasta bezzemnieku muiža apgādājusi ar zemi — zemes kalpu veidā, tā ka atlikušie apmēram tikai tik daudz bezzemes ļaužu, cik vajadzīgs saimniekiem viņu lauku apstrādāšanai. Tomēr nekādi ļauni vai greizi ieskati tur zemnieku starpā tālab nav radušies. Taisni otrādi: zemnieki tur skatās uz muižu kā uz savu labklājības avotu, un dzimtkungu dēvē par savu cienīgtēvu. Kāds vecs, godājams Cīrulenes saimnieks, ar kuŗu man gadījies vairākreiz satīties — Ķirmgrauzi sauc šo krietno zemnieku — sarunā par attiecībām starp muižu un pagastu ar dziļu pārliecību un patiesu sajūsmu mēdz izsaukties: „Muiža ir mūsu saule!” Tā ir jauka zīme,

un mums tā jārikojas, lai visu pagastu zemnieki skatītos uz muižu kā uz savu sauli. Bet nevis tā, kā nupat darījis kāds mans patāls kaimiņš leišmalē, līdzšinējos zemes kalpus nolikdams uz deputāti, viņu zemi pievienodams muižai, uzplēsdams viņu ganīklas un apsēdams ar auzām. Pa ilgiem gadiem nomēsslotās ganīklās auzas aug gan zili zaļas, bet kalpi no skaudības zili un zaļi noskatās šai muižas labklājībā, kas celta uz viņu izpostītās dzīvītes gruvešiem, un klusās dūsmās lād muižu ar visu muižnieku.

(Bn Kličmani, kas sēdēja istabas kaktā pie loga un lasīja avīzi, redzēja tagad īgni raucam pieri.)

— Nurmhūzenam taisnība... Piebilda kāds jaunāks kungs, kas arī sēdēja attālāku un klusu bija klausījies runātājā. — Laba satiecība muižai ar pagastu, bez šaubām, vajadzīga. Bet es domāju, ka ne tikai ar materiālu labklājību vien stiprināmas saites starp zemniekiem un muižniekiem. Vai nebūtu darāms arī kas gara dzīves ziņā, izdodot varbūt tādus rakstus latviešu valodā, kuŗos izcelti muižniecības nopelni vispārējā tautas labklājībā, piemēram, gādībā par skolu, ko esam tik augstu nostādījuši, ka mūsu latviešu zemniekam nevar izglītībā līdzināties neviena cita tautība visā Krievijā. Domāju, ar šo lielo kultūras darbu Baltijas muižniecība var lepoties visas pasaules priekšā: to derētu izcelt un rādīt arī pašiem mūsu zemniekiem, lai tie arī saprot, ko mēs tiem par labu esam darījuši. Tikai ar varu uzspiestā pārkrievošana sāk nejauki nomākt mūsu tīri nacionālo latviešu skolu.

— Ari literārā ziņā neesam rokas gluži turējuši klēpī... Ierunājās Elku muižas Štaufens, sēdēdams līdzās vecajam cīrulniekam uz zofāja. — Mūsu pabalstītā Latviešu literārā biedrība ar slaveno pētnieku Bīlenšteinu priekšgalā krāj un pēti ziņas par latviešu senatni, kā arī — atkal ar mūsu pabalstu — izdod mēreni konservatīvo nacionālo lapu „Latviešu Avīzes”.

— Tas ir maz... Uz Štaufena vārdiem dzīvi atsaucās barons Nurmhūzens. — Arī es lasu šo lapu, bet atrodu to par novecojušos un maz piemērotu laika garam, kādēļ arī tai mazs iespaids tautā. Latviešu šauri nacionālā prese atkal un atkal atkārti tagadējos laikos pavisam nepiederīgos vārdus par septiņsimt gadu verdzību. bet nekad un nekur nepiemin to, ko vācietība pa šiem gadu simteņiem darījusi dzimtenes visu iedzīvotāju — un tātad arī latviešu, un it sevišķi viņu labā. Un muižniecība, kā par aklu brīnumu, pati nav līdz šim ne pirksta kustinājusi, lai latviešu priekšā izceltu šos savu senču nopelnus. Ko latvieši zin par Gotharda Ketlera nopelniem viņu izglītības labā? Vienā pašā landtāga sēdē viņš piedabāja Kurzemes muižniecību pieņemt lēmumu, ka šai zemē ceļamas septiņdesmit jaunas baznīcas un tamlīdz jāgādā par zemnieku skolām. Tanīs laikos tas ir tāds solis, kāda otra neatradīsim nevienas citas zemes vēsturē! Es vaicāju, val Kurzemes muižniecība ir par to rūpējusies, ka Gotharda Ketlera dzīves apraksts tiktu izdots un izplatīts latviešu valodā? Tālāk es vaicāju: ko mūsu zemnieki zin par lielo Valteru Pietenbergi? Val tie zin, ka viņš, satriekdams ar ordeņa bruņiniekiem krievu armiju divi lielās kaujās, izglāba Baltiju no aziātu briesmām un tamlīdz šejienes iedzīvotājus no pagrimšanas tādā prāta un gara tumsībā, nabadzībā un barbarismā, kādā atrodas krievu zemnieki. Un šī mūsu kopējās dzimtenes izglābšana nākusi galvenā kārtā taču latviešiem par labu, nevis muižniecībai, jo, ja arī asiņainais aziātu barbarisms būtu Baltijas bruņniecību iznīcinājis, noslaucīdams to no zemes virsus, pati vācietība no tam tikpat kā nekā nebūtu cietusi, jo lielā vācu tauta visā Vācijā, Austrijā un citur būtu pa vecam dzīvojusi tālāk. Bet latviešu tautai tad bija beigas: viena daļa būtu apkauta, otra pa gadu simteņiem pārkrievojota. Tad latviešus tagad tāpat kā senprūšus tikai vēsture vairs pieminētu. Vidzemes muižniecība gan godinājusi šā mūsu dzimtenes lielā glābēja piemiņu, uzstādīdama viņa statuju pie bruņniecības nama Rīgā. Bet ko zina citi mūsu dzimtenes iedzīvotāji par Pletenbergi? Ja latvieši pazītu šā vīra nopelnus viņu labā, viņi celtu tam pieminekli; viņa ģimetei vajadzētu atrasties katrā mūsu dzimtenes būdīnā. Latviešu tautas labā šim vīram vienam pašam ir daudz vairāk nopelnu, nekā Merķelim, Aizkraukles Šulcam, Hamilkāram Felkerzāmam un citiem viņas labvēļiem kopā ņemot, jo viņš patiesībā ir latviešu tautai dzīvības glābējs! Bet mūsu zemnieki par visu to nezin nekā, un

tā ir mūsu vaina: mēs neesam zemniekiem rādījuši savu senču lielos nopelnus mūsu kopējās dzimtenes, sevišķi latviešu labā.

Maršals Nurmhūzens runāja vēl labu brīdi, uzsvērdams humānisma un liberālisma ideju piekropšanas vajadzību modernā valsts dzīvē.

Vecais cīrulnieks pa znota runas laiku atradās stipri neveiklā stāvoklī. Znots viņu vairākkārt bija cildinājis kā priekšzīmīgu gādnieku zemnieku labā; bet vecais cīrulnieks jau no laika gala bija paradis nedz citus kā cildināt, nedz arī pats mīlēja, ka citi viņu slavē: ko viņš darīja, to darīja vienkārši aiz praktiskas vajadzības, daudz neko par visu to nerunādams. Tagad viņš sēdēja zofāja stūrī salicis un domās nogrimis, it kā znota vārdus nelikdamies dzirdus. Bet znotam beidzot, viņš, piegriezdamies Elku muižas Štaufenam, paklusu noteica:

Wie die Alten sungen,
Zwitschern die Jungen,

ar to laikam gribēdams rādīt, ka viņš uz maršala vārdiem skatās it kā ar zināmu nolaidenu labvēlību, bet līdz ar to it kā pa jokam, kā jau veci prāta vīri palaikam mēdz skatīties uz jauniešu dedzīgo centību un viņu ideāliem nodomiem.

— Tavs znots liekas būt pārāk liels liberāls... Noteica barons Štaufens, arī visai klusu runādams.

— Kas nu šis par liberālu, mīlais! Ko līdz tādi vārdi, kā: liberāls, konservatīvs un citi tamlīdzīgi. Tukša skaņa, — vairāk nekas! Viss taču atkarājas dzīvē nevis no šādiem vai tādiem vārdiem, šādas vai tādas partijas, bet vienīgi no godīga darba, no taupības, no dzīves sātības, — no cilvēka paša krietnības. Lai viņš tagad runa par liberālismu, humānismu vai par citiem jaunlaiku vārdiem un jēdzieniem, nāks pāri pusem, sāksies rūpes par bērnu audzēšanu un apgādāšanu, par sava pagasta ļaudīm un viņu labklājību, — nebūs vairs nedz laika, nedz patikas runāt par politiku, par liberālismu vai citiem tādiem liekiem, tukšiem vārdiem ... Tā vecais cīrulnieks.

— Jā, jā, mīlais, tā gan ir. Bet, kad lielākās sapulcēs tā sāk runāt par liberālām lietām, tas var uz jaunākiem atstāt iespaidu, un tad var iznākt, ka vēlākos gados, kad jau nācis pie citādiem ieskatiem, tādām liberālām runātājam tad jāapkaņo reiz paša sētās liberālās idejas... Klusi, it kā sevi dudzinādams, noteica barons Štaufens, bet pie tam visai labvēlīgi smaidīdams — laikam gribēdams rādīt savam draugam, ka arī viņš patiesībā priecājas tam līdz par viņa brašo, lepno un gudro znotu.

Daži sāka iegādāties, ka būšot laiks iet uz konferences atklāšanu. Cēlās nu augšā un rīkojās uz iešanu. Vecais Cīrulnieks un Elku muižas Štaufens, savilkušies mēteļus un paņēmušies cepures un nūjas, lēni kāpa pa trepēm lejup.

Viesnīcas priekšā jau ilgāku laiku stāvēja kāds ormanis, gan brīdi pa brīdim pātagu pašvīkšķinādams, gan grožus sakustinādams un tad atkal cieši pievilkdams, tā pūlēdamies savu zirgeli turēt gatavu un dot tam vairāk sprauņuma un denktuma. Tomēr kungī aizgāja visi kājām. Jebšu dažs uz viņa zirgeli un ratiem paskatījās, braukt tikpat neaicināja neviens.

Īgni noskatīdamies aizgājējiem pakaļ, ormanis sirdīgi nospļāvās, grožas atlaizdams pavisam vaļīgi un pātagu nolikdams sev blakus. Kāds otrs ormanis, jau pavecīgs vīrs, patlaban soļos piebrauca un arī apstājās pie viesnīcas.

— Vai redzi, Ķemur, kādi augstneši tur aiziet? ... Uzrunāja piebraucējs stāvētāju.

— Vidū starp citiem iet viens tāds raibs un rankains, gaŗš un gludens zeltnešis, tūri kā pats zalkšu ķēniņš. Pazīsti to?

— Nē. Nepazīstu.

— Tas jau jaunais, bagātais saulgoznieks, vecā cīrulnieka znots. Es viņus pazīstu, esmu no tās puses, agrāk biju Cīrulnē par zirgu puisī. Arī tagad kādreiz aizbraucu tur pie radiem. Vecais

cīrulnieks mani pazīst. Vēl tagad, braukdams gaŗām, noņēmu cepuri, un viņš man laipni atsveicināja, palocīdams galvu.

— E, Ventaskrast, tev liela patikšana tādus sveicināt! Es tādu dēļ tik tad ceļu cepuri, kad tie sēžas manos ratos. Citādi negribu tos ne redzēt. Tāda mana netore. Tagad pat: būros un pulciņos vien iet. Ko šie tur spriedīs, ko būs? Uzliks maziem cilvēkiem tik kādas jaunas maksāšanas. Tas būs viss. Par tiem jaunajiem es vēl neko neteiktu, bet tie vecie visi savā laikā cilvēkus kokojuši. Tādu priekšā nekad neietu cepuri celt!

— E, Œemur, es tāds stāvraģis un rupūznis nekad neesmu bijis un negribu būt. Mums, maziem cilvēkiem, kungi jāgodē. Otram godu dodams, tu arī pats sevi godē. Vai nezini veco parunu: kungam gods, tiesas vīram brandavīns! Citādi dzīvē uz priekšu netapsi. Un to tev arī saku, Œemur: nekad kungi nav tik ļauni kā pašu cilvēki. Rau, kad pāršanu noliedza, kungi meta to pie malas, un jaunos brīvestības laikus — vai nu tiem tie patika, vai ne — panesa mierīgā garā. Bet ne tā pašu cilvēki: tā manā dzimtenē toreizējs vecais vagaris Vanags, reiz uz darbiniekiem saskaities, bet, kokus dot vairs nedrīkstēdams un nezinādams ko iesākt, dusmās nometis savu cepuri pie zemes, pats splāvis tanī iekšā un mīdījis kājām, bet darbinieki skatās kā uz velna apsēstu un smejas. Es pats to gan nepieredzēju, — tos laikus biju vēl mazs knauķis, bet dzirdēju savu tēvu tā stāstām. Nē, Œemur, lai kungi bijuši cik ļauri būdami, pašu cilvēki arvien bijuši pret saviem tautas brāļiem vēl nīknāki. Ne velti saka: latvietis latvieša velns... Noteica piebraukušais ormanis, nokāpis no bukas.

— Tai ziņā tev, Ventaskrast, gan taisnība: latvieši paši mēdz būt pret savējiem ļoti nekrietni, sevišķi pret mums, maziem cilvēkiem. Tagad pat paskaties: pašā karstajā zemnieku darba laikā daudzi zemnieku dēli un citi zemnieku brammaņi sabraukuši arī Jelgavā, dīdās te pa ielām un sprūst pa viesnīcām, kekodamies ar saviem pārspīlētiem jaunmodes uzvalkiem pakaļ muižniekiem un sacenzdamies ar tiem naudas tērēšanā; tēvi dēlu dēļ, taisa parādus uz mājām, un dēli Jelgavā naudu noprallē par vīnu un meitām, bet tu, mazais cilvēks, kādu garozu iegrauzis, krēni cauru dienu uz bukas un cepinies saulē, nevarēdams nei sev maizes, nei zirgam auzu nopelnīt. Ek, nekrietnība, palaidnība, neprāts uz visām pusēm, — skaties, kur gribi!... Un Œemurs atkal īgni nospļāvās.

Kungi pa to starpu bija nonākuši bruņniecības namā un drūzmējās vestibilā, nododami garderobjeriem virsmēteļus, cepures un nūjas.

Maršals Nurmhūzens spoguļa priekšā apskatīja savu uzvalku un ar roku pabīdīja virs pieres savus skaistos matus uz augšu, kad sulainis pie viņa pieveda telegrammu iznēsātāju, kas tam pasniedza telegrammu. Pakvitējies un iedevis atnesējam dzeŗamu naudu, maršals, turpat spoguļa priekšā stāvēdams, attaisīja telegrammu, tanī ieskatījies, un tad, viegli smaidīdams un nesteigdamies, pasniedza to kādam sev blakus stāvošam kungam. Tas, acīm telegrammu ātri pārskrējis, uz vietas apsitās apkārt, atgriezdamies ar muguru pret sievu un stalti un diži nostājies, visām sarunām un savstarpējas apsveicināšanās čalām vestibilā darīja galu, spēcīgā balsī uzsaukdams:

— Silencium! Mani kungi, jau pirms mūsu brālīgās konferences atklāšanas man tepat, šinī vietā, jums jāpaziņo kāda jauna un svarīga vēsts ...

Iestājās vispārējs klusums. Runātājs, atsviedis galvu atpakaļ, priecīgā balsī uzsauca:

— Mūsu vidū ir gubernātors! Jauns gubemātors! Urrā! Lai dzīvo barons Nurmhūzens, poļu gubernātors!

Atskanēja daži uzsaucieni, kuŗiem sekoja atsevišķi laimes vēlējumi no visiem klātesošiem, tā ka ap maršalu Nurmhūzenu izcēlās drūzmēšanās un spiešanās.

— Tātad nākošā landtāga sēdē mums nāksies izraudzīt citu kandidātu zemes pilnvarnieka amatam... Sacīja Elku muizas Štaufenam kāds jaunāks muižnieks.

— Tā nu būs... Atteica bn Štaufens. — Un tas būs labāk: Nurmhūzens mūsu zemē izliktos daudziem pārāk liberāls, un viņa rebrmu projekti neatrastu vajadzīgo atbalstu. Poļos lai viņš

izmēģinās savās libērālās rebrmās, kā pašam patīkas un kā valdība to pielaiž, — tur mums nevienam nebūs nekā žēl. Labi, ka viņš no mums aiziet...

3.

SAIMNIEKS

Divi vienā vārdā. — Māte māca meitu dzīves gudrībā. — Mazu cilvēku liktenis. — Jaunā vīra kančuka. — Dieva rīkste. — Kājas vieglākas, sirds smagāka. — Katram sava ceņšanās.

Jaunais Radagaiss pa pusdienas laiku, kad saime atradās diendusā, ratu pūņa palieveni mudīgi strādāja: kreklos izsviedies un stīpradzī sēdēdams, viņš ar slīmestu drāza stīpas un likstis, sastīpodams slauktuves un salikdams tām jaunas likstis. Še bija patīkamāk strādāt: arī viskarstākā dienā še bija zināms vēsums, jo no pūņa, zem kuŗa atradās ledus pagrabs, plūda ārā it kā pavēsa dūsma. Karstos pelnos un sprukstīs savietētās lazdu šķetras plīsa tik viegli un taisni kā sloksnes, un neviena nebojājās.

— E, saimniek, saimniek, saimniek!... Atskanēja ganu meitenes balss no teļaploka puses.

„Diezin, kas tur nu par vajadzību? Laikam pati liek saukt. Varbūt grib, lai Pēterenei sagādā malku šovakar pirts kurināšanai; jeb varbūt teļaplokam sklandas salauztas. Jāiet redzēt, kas tur ir.” Domāja sevī saimnieks un, nosēdis no stīpradža, devās pagalmam pāri un laidariem gaŗām uz teļaploka pusi. Tur viņš redzēja pirts priekšā sēžam uz kriteņa žodziņa ganu meiteni.

— Kas ir? Vai pati lika mani saukt? Kur viņa ir? Ko vajag? ... Viņš uzprasīja ganei.

— Nekas nelika tevi... jūs saukt. Es jūs arī nemaz nesaucu. Es saucu, rau, tikai šo Saimnieku... Meitene atteica, rādīdama uz viņai priekšā stāvošu sētas suni un it kā sevī ņirgādamās. — Es, viņam kaulu ķizinādama, liku lēkt pār žodziņu, bet viņš sāka krist man virsū.

Saimnieks ātri apgriezās apkārt un devās atpakaļ pūņa paŗobelē. Nonācis tur un paŗēmis vienā rokā slīmestu, otrā stīpu, gribēja jau sēsties stīpradzī un darbu turpināt, bet tad palika, kā domās nogrimdams, uz vietas stāvot. Brīdi padomājis, dūsmīgi nosvieda ir stīpu, ir slīmestu, iesaukdams:

— Velns lai parautu tādu dzīvi!...

Un nospļāvies paŗēma turpat uz vadža pakabināto kamzoli, uzvilkās to mugurā un tad devās pa gatuvī projām, sevī domādams: „Kas gan es īsti tagad esmu? Brammanīšu Pēteris vairs neesmu, bet Radagaiss es arī neesmu: mājas nemaz nav uz mana vārda! Vai es esmu kādas no sava vīra aizskrējuŗas sievas pagaidu vīrs, pirmā vīra vietnieks? Jeb es esmu tik viņas pieņemts priekŗstrādnieks un viņas vajadzību apmierinātājs, kuŗu viņa katru brīdi, ja iegribas, var izmainīt pret citu kādu, varbūt to paŗu Dzeni? Mājinieki mani gan sauc par saimnieku, bet suni arī ņe sauc tādā vārdā, un bieŗi samaina mūs vienu ar otru ne tikai netīŗi, bet, kā man liekas, ar nolūku — gribēdami mani kaitināt. Es gan neesmu nekāds mācīts cilvēks, nedz arī kāds augŗķis, bet ka mani kādreiz varētu nostādīt par sunim līdzīgu un samainīt ar paŗu mājas četrkājaino sargu, to gan nekad agrāŗ nebūtu par sevi ticējis, ja man kāds to būtu gribējis iestāŗit...”

— Teic, Mādŗe, kas saimniekam noticis, ka atkal sadusmojies aiziet uz krogu? Es jau no ieŗanas varu viņam noredzēt, ka ir dūsmīgs un ka nu nebūŗ vairs labi: tad viņŗ iet vairāŗ salīcis nekā parasts un ne uz vienu pusi neskatīdamies, it kā viņam viss būtu vienalga. Tāds viņŗ aizŗāja arī tagad. Tu laikam zini, kas te ar viņu notika: es tevi dzirdēju ar viņu runājam... Tā Pēterene, aizŗeigusies pie pirts, uzstāja savai meitenei.

— Es, māt, nekā nezinu. Nedz es saimnieku gribēju kā kaitināt, nedz arī viņu saucu, nedz arī, suni saukdama, domāju ko uz viņu: es tik saucu suni, gribēdama tam dot to kaulu, kuŗu tas tagad, rau, te grauž, bet viņš man sāka krist virsū.

— Ak tu meška tāda! Vai neesmu tev kodinājusi, ka suni nevajaga vairs saukt par Saimnieku: viņu vajag saukt jaunā vārdā — par Dadzi, kā es to daru. Kad visi sauks tā, tad ar laiku iesaukās, un suns klausīs. Par nelaimi nelaiķa saimnieks iesaucis viņu tādā neparastā vārdā; jaunajam saimniekam tas nepatīk, tāpēc ka citi uzņēmušies to ar šādu vārdu niekot; sevišķi bodnieks tas vainīgais. Nezin, kādēļ nu vairs ar saimnieku labi nesatiek: abi divi ir tādi, it kā gribētu viens otram ar īlenu iedurt. No pirmā gala bija draugi. Bet mēs nedrīkstam saimniekus kaitināt! Apdomā, kas mums te kait? Kur mums citur būtu vēl tik laba dzīve? Es esmu saimniecei visur tikpat kā rokas meita: eju klētī, eju pieliekamā kambarī, atslēgas no manis neviens nekavā. Varu ir pati dabūt ko labāku mutē iemest, ir tev, tēvam un mazajam pa kumosam pasniegt. Tāpat pa apģērba gabalam varam atrāk dabūt, nekā kur citur. Lūk, te ir pārticība, un saimnieks un saimniece labi. To tev saku, ja tu vēl vienreiz suni sauksi vecajā vārdā un saimnieks dabūs tevis dēļ dusmoties, tad pagādāšu vici, noraušu tevi čūreniski un nodošu tādu kārtu, ka tu dzert prasīsi! Izraidīs vēl pa nākošiem Jurgiem mūs no šejienes. Ko tad? Varēsi atkal kādās tukšenieku mājās dzīt ganos kā aizviņgad Silarājos, kur bez salīgtās algas cits nekāds labums nepielec. Ja gudra un izmanīga nebūsi, dzīvē nekur uz priekšu netapsi. Mēs, mazi cilvēki, tā nevaram darīt, kā paši vēlamies: mums jādzīvo un jārunā tā, kā saimniekam patīk. Tāds ir mazu cilvēku liktenis. Mūsu kārtas ļaudīm vajadzīgs apķērīgs prāts un lokana mēle. Un zini un ievēro: ar mīkstu, lokanu mēli var daždien labāk nopelnīt nekā ar divām rokām un divām kājām. Bet no tādas nosaprašas, kā tu, diezin vai kas labs izvirtīs. Diezgan jau nu esi govs asti nēsājusi. Laiks būtu domāt uz ko labāku. Bet tu nemāki nei cilvēkiem pa prātam runāt, nei citādi iztapt. Tāda tu diezin vai kad kur kļūsi par muižu meitu. Nevarēsi vis skraidīt pa muižas pagalmu vai istabām ar baltu skotelīti priekšā. Būsi sētu meita kā visas tādas. Varēsi brist pa laidara mēsliem, pa sētiena dubļiem. Labi, ja vēl taptu par kalpa sievu. Tad, lai arī būtu kuŗu un druvnešu nēsātāja, tomēr nēsātu sev, savam vīram. Bet tā tu iesi ar nestavām uz kamieša un grābekli rokā saimnieku gaitās, pati būdama citiem par vergotāju. Un par vaļenieka sievu, tad tāda pusgove, kāda tu esi, badmirās mirtu: juk, nei tev ir tāda apgriešanās, nei tāda attapība ar muti, ka varētu par patenci vien no citiem ko dabūt...

— Labdien, Pēterene! Ko tad nu tā rājies?

Pēterene pārsteigta apsitās apkārt. Viņa redzēja pa meža gatuvī nākam, tikai vairs dažus soļus no pirts, kādu pagāra auguma pusbūža sievieti, gērbušos vienkāršās, bet glītās drēbēs un patīkamu seju.

— Labdieniņ, labdieniņ! Ak, tā jau Evertene! Tavu brīnumu, ka negribēju vairs pazīt!... Attapās Pēterene.

— Tālab negribēji pazīt, ka nevarēji ne iedomāties šinī laikā un šini vietā mani sastapt. Es jau arī nemaz nebūtu sētā iegriezusies un gājusi tik no gatuves gala pa taciņu gar dārza žogu tālāk uz dižceļu, bet dziržu, tepat pie pirts tā dikti runā, pazinu tavu balsi un domāju: jāiet drusku parunāties... Evertene runāja, piesēzdamās turpat pirts priekšā uz vecās lāviņas.

— Sēdi te, mīļā baltā, sēdi. Atpūties brītiņu ēnā. Ak, dzirdēji mani runājam. Rāju rau, savu Mādži. Muļķe merģele. — Nemaz neprotas, kā vajag. Tad tu nenāc pie saimniekiem? Ar mani vien gribi parunāt?... Uztraukta un ziņkārīga pētīja Pēterene.

— Ko nu man, kalpa cilvēkam, pie saimniekiem meklēt! Man vispār nepatīk gar saimnieku pakšķiem ložņāt; nav man arī nemaz vaļas: jāsteidzas mājās. Ar visu nevaļu šorīt aizgāju Knabenē pie māsas. Pagājušo svētdien dabūju pie baznīcas zināt, ka viņu saimniekiem cūka paturējusies. Sarunājām ar vīru, ka jāiet pāra sivenu aizrunāt. Šodien, kā pie pussvētas, aizgāju, bet par vēlu, — visi jau aizņemti. Bet nākošu vai aiznākošu mēnesi atnesīšoties otra sivēnīca, un no tiem tad

aizrunāju vienu pāri. Kad būs mēnesi veci, māsa atnesīs. Pēteņa māte, dzirdēdama mani taisāmiešam uz Knabeni, lūdz, eilvēks, vai nevarot padzirdēt, kā Pēterim klājās pa Radagaisiem, gaļām iešana tur esot. Es atteicu: svešās mājās — un vēl pie bagātiem saimniekiem — es tāpat bez nekādas vajadzības savu kāju necelšu, bet, ja viņu pašu vai tevi — jūs divi man te pazīstami — kaut kur pļavā, vai kur citur ārpus sētas redzēšu, tad pieiešu un parunāšos. Labi, ka tevi tā nomaļus izdzirdu; citādi būtu jau nogājusi gaļām, Pēteņa mātei nekādu ziņu par dēlu nepārnesdama.

— Ak, tad grib gan taču ko par dēlu zināt? Viņi jau te nemaz nei nāk, nei brauc — nei tēvs, nei māte.

— Viniem jau gauži netīk, tālab ka ar dzīva vīra atraitni dzīvo kopā un vēl nelaulāti. Pēteņa tēvs pats ir baznīcas vīrs no kalpu puses, un dēls salicies ar cita sievu! Ne tas pa prātam mācītājam, ne kungam, ko tur lai vecāki dara? Barons un vagaris tagad jau tā visur stingri izturas pret kalpiem, kamēr kļuvis zināms, ka tie meklējas zemes pēc. Pat Penkuļa Zapes Jānītis, jebšu vagaram no radu smakas, arī nevarēja vairs palikt savā vietīnā un dabūja aiziet Liepājā. Uz veco Kriši barons jau tā netur vairs labu prātu, ka dēls salicies ar viņa drauga, vecā Ķirmgrauža, saimnieci. Labi, ka vēl otru dēlu pieņēma Pēteņa vietā par kalpu! Kā lai viņiem nu būtu patīkami nākt pie dēla viesos. Bet tomēr māte zināt ko vēlējās par dēlu.

— Kā nu ne, mīļā, kā nu ne, mīļā! Juk, mātei mātes sirds. Tā jau viņi te dzīvo, mīļā baltā, vieni paši: nei viņas radi nāk, nei viņa. Vieni divi kā atstāti grēcinieki. Viņas radi bagāti, lepmi — tie kaunas: saka, viņa izgājusi necelā; vīra radi atkal nedrīkst, — tiem bail no kungiem. Tā viņi vieni paši nu. Tik Dzeņa Jānis, kas viņus saveda kopā, maisās kā piektais ritenis pa vidu un labumu vis nekādu nedara. No pirmā gala sarunāja, viņš ņemšot bodi uz sevi. Uzņēmas arī, bet kad nekā negāja, jau pēc pāris mēnešiem atdeva šiem, nu šie paši tur, un viņa tā pārdevēja, jo viņam neatlika laika. Visa māju saimniecība vairāk nu man jāpārredz. Man apgriešanās liela, lai gan maizes kumosa vairs netrūkst. Sevišķi sestdienās viņa gandrīz pa bodi vien, jo tad pienāk viens otrs cilvēks vairāk. Tā arī šodien, kā šorit aizgāja, tā nav vēl tagad mājā, un Jānis viņai tas līdzētājs. Tur vien abi divi. Ak, mīļā baltā, maz ko laba varēsi mātei par dēlu pateikt. Citādi nevarētu neko brēkt. Dzīvenieks viņš liels. Rītiem agri, vakariem vēl pie darba. Pat dienasvidus negul. Vārdu sakot, visur pirmais un pēdējais. Un labs un kluss cilvēks. Nedzēris, kā saka, viņš sev mušu neatdzīs no deguna. Bet kad dūšā, tad...

Te Pētere apturēja savu runas straumi un uzmanīgi aplūkojās visapkārt, acīm redzot, gribēdama pārliecināties, vai kāds viņu sarunā nenoklausās, bet, kad neviena nekur tuvumā neredzēja, tad paklusā balsī, bet ātri un vērīgi turpināja:

— Jā, mīļā, baltā, kad nāk mājās dūšā, tad viņam tagad savāda nelaba paņemšanās: viņš viņu sukā.

— Saimnieci?... Izbrīnījusies vaicāja Evertene.

— Kā tad, mīļā baltā, saimnieci, — viņu pašu. Un nevis kaut kā, — no tiesas, ar kančuku. Rau, Auzudruvas barons kā par nelaimi viņam dzērumā uzdāvinājis reiz kančuku, tādu skaistu daiktu: no ādas pītu, ar stirnas kātu. Viņam šē atnākot un to parādot, viņa vēl pati toreiz spieda to sev pie lūpām, tā viņai tā patika. Un tagad nu tā viņai pašai danco pa pleciem, ka žēl redzēt.

— Ak, kāda neķieļa daba! Kas to būtu varējis no Pēteņa iedomāties? Kā viņš par tādu izvirtis? Senāk iedzēries nekad nebija uz kaušanos; gan delverējās un aušojās, bet tā pa labu vien... Brīnījās Evertene.

— Jā, mīļā baltā, tas grūti uzminams. Varbūt viņš dzērumā domā, ka saimniekam tā vajaga. Savādi man jau toreiz izlikās, kad viņš pa Jurgiem atnāca: cita nekā nav līdz kā tik pātaga rokā un kančuka kabatā, it kā uz bargu, briesmīgu valdīšanu sataisījis. Un savāda nelaime šinīs mājās vēl tā, ka agrākais saimnieka nelaiķis iesaucis suni par Saimnieku, it kā gribēdams ar to darīt savam pēcnācējam nepatīkšanas. Viņš pats sev tur nekādu ļaunumu nejutis: kad kāds pārpratum starp

abiem noticis, vienu vai otru saucot, viņš par to tikai pasmējies. Bet Brammanīšu Pēteris grib labprāt, lai viņu sauc par saimnieku, un kad notiek saukšanā kāda misēšanās starp vienu un otru, tad viņam tas, kā redzams, nepagalam nepatīk. Arī nupat mana Mādže, ar suni te meņģēdamās, saukusi pilnā rīklē: „saimniek, saimniek!” Saimnieks atnāk, redz, ka saukts suns, un tā noskaišas, ka aiziet uz krogu — pašā darba laikā, kad siens žāvējams, vākams. Var iedomāties, kāds vakarā vai naktī pārnāks un kā tad atkal ies pa mājām. Un Dzeņa Jānis — tas viņa lielākais kaitinātājs. Nezinu, no kuŗa laika tam tāds ienaidis radies uz saimnieku, ka tīši tā viņu dzirtin dziņas kaitināt. Vēl nesen bija abi tādi bendri un tīri nešķirami draugi.

— Ak tu nabaga skaistā Ezernieku Mārīte!... Nopūtās Evertene. — Līdz šim viņai vienmēr tik labi gājis, un nu, jau mūža otrā pusē, tādas nedienas.

— Jā, mīļā baltā, bieži viņa, nabadzīte, dabūn sukās: katru reiz, kad nāk piedzēries mājās, viņš viņu karbačo.

— Jau merģeles gados, jau skolā ejot, viņa, būdama skaistu seju, daiļu augumiņu un pārāka par citām apģērbā, no visiem tā bija ieskatīta, un puisēļi uz viņu krita kā uz ogu. Un vēlāk precējušos, kā viņu Ķirmgrauzis izturēja!

— Par daudz, mīļā baltā, par daudz! Juk, kā jēlu olu viņš to glabāja. Un kādos nagos nu iekļuvusi! Laikam tas viss par pašas grēkiem. Varbūt tā taisni Dieva paša ziņa, ka Auzudruvas baronam radās tāda iedaža, dāvināt Pēterim savu ieroci. Juk, kāds iemesis gan tam būtu pašam no sevis bijis dāvināt svešam cilvēkam — un vēl kalpu puisim — savu jājamo kančuku? Es saku, tāda iedaža nākusi no augšienes, un viņas jaunā vīra greznā kančuka ir tagad viņai taisni Dieva rīkste.

— Mīļā Pēterīte, vai nu Dievs tā tūliņ uz pēdām sūta savu sodību? Viņš ļauj arī atgriezties un grēkus nožēlot. Ja viņš tā visus tūliņ sodītu, tad jau mums visiem pagalam slikti vien klātos, jo grēkot visi grēkojam, viens šādā, otrs tādā ziņā.

— Nē, nē, nē! Dzīvot tik ilgi kopā ar nelaulātu vīru bez mācītāja atļaujas un pie tam, kad pirmais vīrs vēl dzīvs, — tā jau ir laulības pārkāpšana, bet tas ir pavisam cits grēks, nekā kad es paņemu saimniekam kādu piciku sviesta, gabalu gaļas vai citu tā ko, vai tu kad ieklūpi kādreiz muižas āboliņa lauka stūrī, vai druvu grāvmalēs — paplūkties sēku, ko govīm ieplucināt dziņu. Un nav viņai Pēteris vien: pēdējā laikā viņa, liekas, pieķērusies arī šim pašam Dzenim... Šos pēdējos vārdus Pēterene runāja atkal stipri apspiestā balsī un bailīgi visapkārt apskatīdamās.

— Vai nu viss tūliņ tā ir, kā liekas. Ļaudis tik paši šo to sagrābsta, izrunā tad tālāk, un tā izceļas dažādas blēņu valodas.

— Nē, Anna, nē! Teic ko gribi, tā gluži par tukšu tas viss te nav. Pirmāk, kad viņš bija bodnieks, viņa skrēja viņam līdzēt pārdot; tagad, kad bode saimniekiem pašiem un viņa stāv bodē, viņš atkal teicas ejus viņai palīdzēt. Tā arī tagad abi divi pa bodi. Neaizmirsti, mīļā baltā, ka iegriezts kukulis drūp.

— Ak, ja tik bēdīgas ziņas jādzird, tad labāk nestāstīšu Pēteŗa mātei nekā: teikšu, ka nevienu nesagājos un neko nedabūju zināt. Man pašai aug bērni, un zinu, kādi sirdēsti un rūpēsti ar bērniem. Kamdēļ man tādas nepatīkamas vēstis nest mātei? Lai viņa labāk vēl neko nezina; izbēdāsies, izraudāsies ir tad vēl diezgan, kad dabūs zināt. Ardievu! Dzīvojiet nu abas veselās! Un tu, Mādžīt, meitiņ, saimnieku tīši nekaitini. Tu jau esi diža, liela meitene, visu saproti, kas klājas, kas neklājas. Te, ēnā brīdi pasēdot, kājas gan palika vieglākas, bet sirds smagāka, dzirdot tik bēdīgas lietas. Lai gan man nekā nepiekrīt, tomēr pazīstams cilvēks un godīgu vecāku bērns ir. Ko lai dara? Katram sava cenšanās — citam uz labu, citam uz ļaunu. Dievs, Dievs, redzi un vadi tu katra mātes bērna sirdi un prātu uz labu! Palieci veselās!

To teikusi, Evertene devās no pirts, gaŗām gatuves galam pa taciņu uz dižceļa pusi.

4.

SKOLNIECES

Zīda valgos. — Marutas draudzenes. — Pilsētas iespaids. — Sava tiesiņa prieka. — Skolnieces par saviem skolotājiem.

Stīpnieku Jēkabs bija kādu dienu iebraucis savai mājas kundzei līdz Liepājā. Viņa bija iedomājusies apciemot savus pazīstamus pilsētā, kā arī izdarīt dažus iepirkumus, un uzaicinājusi viņu būt šai ceļā viņai par pavadoni, ka arī lai pats tad varētu izmeklēt bērniem vēl trūkstošās mācību grāmatas. Jēkabs šo uzaicinājumu bija ar pateicību pieņēmis, jo vairāk vēl tādēļ, ka arī viņam pašam bija jāiegādājas dažas grāmatas, kā arī šis tas jānoskaidro par ģimnazijas beigu eksāmena programmu, uz ko viņš tagad gatavojās. Nokārtojis savas darīšanas jau priekšpusdienā, viņš pēcpusdienā bija gluži brīvs; tikai pulkstens četros vajadzēja ierasties pie kundzes, kas bija nostājusies pie pazīstamiem, lai tad reizā brauktu uz staciju. Viņam tā tad atlika trīs — četras stundas pilnīgi svabada laika. Labprāt viņš šo laiku būtu izlietojis satikdamies ar Marutu, bet viņš nezināja viņas adresi; bez tam viņa arī tagad bija skolā. Viņš tādēļ apmeklēja tikai brāli Ievaldu, bet arī pie tā nevarēja ilgi palikt, jo tas, būdams kādā lielā veikalā par svērēju, bija patlaban stipri nevaļīgs un nevarēja ne uz brīdi atsvabināties. Pastaigājies kādu pusstundu gar ostu un noskatījies kuģinieku un ostas strādnieku darbā, viņš sadomāja aiziet jūrmaalā vai jūrmalas apstādījumos un tur pavadīt savu svabado laiku.

Patlaban viņš, domās nogrimis, lēni soļoja pa Tirgotāju ielu. Šī ir visai dzīva iela, — bet ļoti šauriņa un vēl jo šauri arī viņas trotuāri — tik šauri, ka, diviem cilvēkiem ejot blakus, tikai viens var iet pa trotuāru, bet otram jāiet pa ielas bruģi. Lai nevajadzētu pretim nācējiem pastāvīgi griezt ceļu, Jēkabs gāja taisni pa ielas vidu, jo braukt te tagad nebrauca neviens. Sevī soļodams, viņš nepiegrieza nekādu vērtību pretim nācējiem nedz vienā, nedz otrā pusē. Te uzreiz viņš ierauga aizvilktu sev krustis priekšā sarkanu pavedienu — tādu kā zīda diegu. Taisni pie pulksteņa ķēdes tas viņam pieķēries. Pārsteigts viņš acumirkli paliek stāvēt un, pacēlis galvu, redz sev vienā pusē, pāris soļu atstatu, kādu skolnieci ar grāmatu nastiņu padusē un otrā pusē — arī skolnieci. Pavediena viens gals vienai, otrs otrai rokā. Abas tās uz viņu skatās un smaida tik jautri un pārgalvīgi droši, ka Jēkabs tīri samulst. Bet jau viena palaidusi pavedienu vaļā, abas iet gaŗām un arī viņš soļo atkal tālāk.

Viss tas bija noticis tik ātri, tik veikli un tik neuzkrītoši, ka no citiem gājējiem, ja kādi taisni tur bija atradušies, laikam neviens nekā nebija pamanījis. Jēkabs pats pie šī savādā notikuma bija redzējis tikai tikdaudz, ka abas viņa aizticējas bija gaiāmates, viena paprāvu, otra mazāku augumu un, kā viņam bija licies, abas skaistas meitenes.

Vēl viņš nebija paspējis tikt pats ar sevi kaut jebkādā skaidrībā par to, ko šis dīvainais notikums lai īsti nozīmētu, kad dažus soļus sev priekšā, kādas šķērsielas galā, ieraudzīja nākam pretī Marutu ar kādu otru skolnieci. Pēc apsveicināšanās viņa tam stādīja to priekšā par savu biedreni Muri. Tā bija slaika, kalsna skuķe, pagaŗu augumu, melniem matiem un tumši rudu, tīri čigānisku plauku.

— Kāda negaidīta sastapšanās!... Maruta priecājās, bet biedrene griezās tūliņ pie Jēkaba ar sekošu jautri viltīgu vaicājumu:

— Vai jūs, Jaunzemja kungs, jau sen esat pazīstami ar tām divām mūsu biedrenēm, kuŗas nupat bijāt uz ielas apturējuši, ātri kaut ko vieni otriem pateicāt un tad gājāt katrs savu ceļu? Jā, jā, nemaz nedomājiet liegties! Mēs ar Marutas jaunkundzi abas visu skaidri redzējām. Atzīstaties vaļsirdīgi, tas tas labākais.

Iekams Jēkabs paguva ko atbildēt, pie viņiem pienāca vēl divas skuķes, kuŗas viņš pazina par tām, kuŗas nupat bija ar viņu taisījušas savādo joku ar pavediena aizvilksanu priekšā. Abas tās,

priecīgi nosarkušas, smaidīt smaidīja, lepni laimīgā apziņā lūkodamās Jēkabam taisni acīs, it kā gribēdamas teikt: vai redzat, cik mūsu joks labi izdevās!

Maruta viņu ar tām iepazīstināja.

— Traire, mana klases un dzīvokļa biedrene... Viņa sacīja, zīmēdamās uz lielāko skuķi, bet par mazāko teica:

— Tā ir mana draudzene Daila, par kuŗu jau zaļumos stāstīju.

— Bet nestāvēsim jel uz vietas. Iesim šur vai tur!... Skubināja tā par Trairi dēvētā.

— Uz kuŗu pusi jums ejams, Jaunzemja kungs? ... Vaicāja runīgā Mure.

— Uz jūrmalas pusi.

— Ja jums nav nekas pretī, varam iet kādu gabalu reizā. Mēs patlaban nākam no skolas, mums stundas nobeidzās šodien divos, un tātad kādu stundu varam pastaigāt pa jūrmali un ieelpot tīru gaisu... Tā atkal Mure.

Viņi gāja pa kādu klusu ielu, kur nebija gandrīz neviena pretim nācēja. No skuķu jokošanās un tālākās sarunas Jēkabs dabūja zināt, ka meitenes, no skolas nākdamas, viņu jau pa gabalu ieraudzījušas, un Marutas draudzenes tūliņ nolēmušas to izdarīt, ko agrāk neuzdrīkstējušas. Lai brīnums un pārsteigums Jēkabam būtu lielāks, tad Maruta pati palikusi gabaliņu iepakā, un joku uz ātru roku uzņēmušas izdarīt viņam pavisam nepazīstamas skuķes.

— Jā, Jaunzemja kungs, tagad jūs esat mūsu gūsteknis, jo esam jūs sagūstījušas savos zīda valgos. Tomēr nebaidieties, paturēt mēs jūs nepaturēsim, bet augstsirdīgi atdosim savas draudzenes — skaistās Marutas rīcībā. Ceram, ka gūstniecības jūgs jums tad neizliksies visai smags... Savilkusi seju jokaini nopietnos vaibstos, runāja mazā, brašā sārtvaidze Daila.

Viņus panāca Ilga ar Lūsiņu un sasveicinājās ar Jēkabu.

— Rau, tās ir mūsu zaķa pastalas!... Čaloja Maruta, rādīdama uz mūsu un draudzeni. — Tām nemaz nav šolaiku skuķu dabas un dūšas. Jā, tiklab gaŗā Ilga, kā arī mazā, resnā Lūsiņa, ir īstas zaķu mātītes. Dzirdēdamas, ko mēs norunājām darīt, un redzēdamas, ka Dailai jau pavediens rokā un abas ar Trairi dodas uz priekšu nodomu izpildīt, Ilga ar Lūsiņu viena par otru ātrāk šķērsielā iekšā, lai tikai būtu no notikuma vietas pēc iespējas tālāk nost.

— Bet ar vārdiem viņas ir pirmās gribētājas uz tādām lietām, un, kad mājās runājam, ka vajadzētu šādu vai tādu skaistu vīrieti mēģināt sagūstīt, tad tās ar mums pilnīgi vienis prātis. Tikai, kad jāķēras pie darba, tad viņām tūliņ visa dižā dūša zeķēs iekšā un pašas laiž ķekas vaļām ... Jautri trieca Traire.

— Es gribu saderēt, ka šovakar pat, kad varbūt kur saiesimies un ja būsim vienas pašas, viņas būs atkal čaklākās runātājas par tādām lietām un visu zināt gribētājas, prasītājas un pētītājas... Kā Traires domām pievienodamās, teica Mure...

— Savaldi labāk muti! Nu tu izturies atkal kā īsta čigāniete vai kā ielas meitene... Atteica Ilga, jau dusmodamās.

— Na, tik pārāk nemaz neizliecies un neskaties grīni kā bullis pa pieres apakšu. Labāk turies vairāk pie patiesības — kāda esi, esi. Ko tik daudz izlikties?... Kaitināja Daila.

— Tāda tu pati esi.

— Nudien, es esmu tāda, kāda esmu: izlikties tādā mērā kā tu, es negribu un arī neprastu, ja gribētu. No tavas izturēšanās vīriešu priekšā jau tīri jādomā, ka tu esi nonne. Bet kad zinātu par tevi visu patiesību, diezin, vai tad tu stāvus nelēktu ūdenī... Tā atkal Daila.

— Lec tik pati papriekš! Tas tev īsti piekrītas...

— Nē... Jaucās Maruta starpā. — Ne es vienu gribu vaināt, ne otru slavēt, bet taisnība gan liekas būt manas krustmātes Ķirmgrauzenes vārdiem, ka pārāk liela kaunība nav vairāk nekas, kā tikai pārāk nekaunīgu domu rūpīga slēpšana.

— Nu, protams, ka tas taisnība. To jau rāda pati dzīve. Mūsu māte, vecās mātes un citas no vecākās paaudzes stāsta, ka viņas savā jaunībā bijušas tik kaunīgas, ka nedrīkstējušas jauniem vīriešiem ne acīs paskatīties, un, ja kāds puika mēģinājis pieķerties klāt, tad spiegušas kā spīgas un rokas tam noskrāpējušas asiņainas. Dzirdot tādus stāstus par viņu jaunības laikiem, atliek tikai pabrīnīties, kā tādas nonnes varējušas vēlāk tomēr apprecēties un piedzīvot vēl tik daudz bērnu. Mūsu laikos tāda pārliecīga izlikšanās būtu vairāk nekā smieklīga. Mēs gribam dzīvot un būt tādas, kādas patiesībā esam. Tāda mānīšanās un muļķošana, kā agrākos laikos, nav vairs vietā, jo neviens prātīgs vīrietis tādai vairs tā kā tā neticētu, un tā arī nevienam vairs nepatīktu ... Tā Traire.

— Bet no kuŗa laika skolnieces runā šādu, pēc manām domām, gluži neskolniecisku valodu?... Ievaicājās Jēkabs, pa daļai kā nopietni runādams, pa daļai kā jokodamies. — Cik noredzu, jūs taču visas esat laucinieces. No kuŗa laika sētu meitenes kļuvušas tik drošas?

— No tā laika, kamēr ejam pilsētā skolā un satiekamies ar citām skolniecēm, kuŗas jau ilgāk iet te skolā un labāk pazīst pilsētas dzīvi... Pasteidzās atbildēt savu biedreņu vietā Daila, bezbēdīgi pasmiedamās. — Var jau būt, ka mēs viena vai otra, kā Ilga saka, dažreiz līdzināmies ielas meitenēm. Vai tur ko brīnīties, ka iela uz mums atstāj zināmu iespaidu, jo ik dienas un vakarus taču pa ielām ejam, un kas tur notiek, visu redzam un dzirdam; bet notikt daudz kas notiek. Še dabūnam redzēt skatus un dzirdēt valodas, ko mājās ir iedomāties nevarējām. Ja mūs gribēja izaudzināt par citādām nekā esam, tad vajadzēja mūs sūtīt skolā kādā meiteņu Irlavā vai kādos sieviešu Vecsātos, bet nevis kuģniecības un tirdzniecības pilsētā...

— Un kādus skatus te karstām dienām redz jūrmalā! Hi, hi, hi. To nevienam nevar izteikt. Hi, hi, hi!.. Roku aiz mutes sev aizspiedusi un no smieklīem tūri līkdama, spurdza Lūsiņa. Smieklus daudz maz apvaldījusi, viņa runāja tālāk:

— Mājās, kad visi iet kādreiz kopā pirtī, tad vismaz nodzēš uguni, bet te gaišā dienas laikā visi peldas un mazgājas kopā! Kur par naudu peldas, tur gan vieni no otriem šķirti, bet brīvpeldu vietās visi iet tikpat kā pilnīgi vienkopus. Turpat kaili vīrieši peldina zirgus, turpat staigā un brauc gaŗām publika, un neviens par to nedz brīnās, nedz kaunas. Ļoti karstās dienās visā jūrmalā cita nekā neredz kā tik veselu armiju kailu cilvēku. Liekas, visa pilsēta tur iznākusi, tad mazgājas, peldas, vēsinās, priecājas, amizējas.

— Ja mūsu mātes un vecās mātes būtu augušas tādos apstākļos, kādos tagad mums liek augt, diezin kādas tad viņas tagad būtu... Kā jokodama teica atkal Traire. — Tomēr mēs nebūt neesam vēl tās ļaunākās: no tām mūsu skolniecēm, kas uz šejieni pārnākušas no Rīgas vai Jelgavas, dzirdam, ka turienes skolu jaunatne esot jaunlaiku tikumos mums pat krietnu gabalu priekšā.

— Bet jums, Jaunzemja kungs, nevajaga domāt par mums tūliņ ko nejauku... Teica jautrā Daila, pūlēdamās kļūt nopietna. — Nekā ļauna mēs negribam, — tikai savu tiesiņu prieka. Lieliem cilvēkiem savs prieks, bērniem savs un mums, pusaugu skuķēm un skolniecēm, vajag atkal sava prieka. Kas gan ir dzīve bez prieka, bez jautrības, bez mīlestības? Tā jau būtu diena bez saules. Bet tādas mūžam sadusušas dienas taču drīz apnīk un padara cilvēku drūmu un ne uz ko gribīgu, spējīgu. Jūs varbūt teiksit, ka mums vēl nevajag nekāda cita kā tikai bērnu prieka, ka mīlestībai mēs vēl neesam pieaugušas vai citu ko tam līdzīgu. Bet lūgtu! Mūsu sirdīs tāpat kvēlo mīlestības uguns kā mūsu pieaugušām māsām. Mīlēt nopietni un precēties, to mēs gan vēl nevaram, bet to mēs arī nemaz negribam; mēs mīlam tagad tik tāpat, pa jokiem, — tikai mācāmies mīlēt, gluži tāpat kā skolā vēl nedzīvo pašu dzīvi, bet tikai mācās un gatavojas uz dzīvi. Kad būsīm lielas, tad mīlēsīm nopietni un precēsīmes...

— Lai Jaunzemja kungs par mums citām domā, kā grib, bet par Marutu, kas vien viņu pazīst, gan nevienam nevarēs būt divu domu, ka viņa palikusi vēl tāda pat, kā no laukiem ienāca, — īsta lauciniece. Līdz šim pilsēta uz viņu nav atstājusi nekādu iespaidu; to mēs visas varam liecināt... Dailu pārtraukdama, teica Mure.

— Sevišķi pēc šām suņu dienām viņa palikusi pavisam svēta un nepiedalās nekādās citu meiteņu aušībās ... Ieminējās klusā, domīgā Ilga.

— Mūsu gūstīšanas darbos ar zīda pavediena palīdzību viņu arī nekad vairs nevar piedabūt... Tā atkal Traire. — Noprotu, Jaunzemja kungs, jums mēles galā ir jautājums, kāpēc mums tāda gūstīšana vajadzīga. Tas ļoti vienkārši izskaidrojams. Vispār parasts teikt, ka sievietes cenšoties vīriešus sagūstīt vai ievilkt savos valgos, un tā kā mūsu skaistums nav tik stiprs, ka ar to vien spētum vīriešus pievilkt sev klāt, tad minēto teicienu ņemam burtiski un gūstīšanu izdarām vārda pilnā ziņā ar valgu, — rau, ar šo nevainīgo aukliņu.

Un viņa, izvilkusi sev iz kabatas, parādīja atkal sarkano zīda pavedienu.

— Un ko darāt ar sagūstītiem?... Jēkabs vaicāja.

— To pašu, ko ar jums: iepazīstamies. Kā lai citādi tiekam ar vīriešiem pazīstamas? Kaut kas mums taču arī jādara pašām no savas puses, ja gribam kādam rādīt, ka tas mums patīk... Skaidroja Daila.

— Daudz esat jau sagūstījušas?

— Kur nu daudz? Vienu — otru ģimnazistu vai citu kādu jaunu, glītu cilvēku, ar ko vakariem pa Asaru aleju vai gar jūrmali pastaigāt, ne vairāk. Kad katrai pa vienam, tad jau pagaidām pietiek... smiedamās un jokodamās atteica Traire.

— Reiz sagūstījām arī kādu rakstnieku; bet tas mūsu valgos nepalika. Būdamas jau precējies, viņš laikam turējās pie veclaiku ieskatiem, ka tad vairs neklājas ar citiem draudzēties ... Stāstīja Daila.

— Bet, meitenes, tādas blēņas jums nevajadzētu Jaunzemja kungam labāk nemaz stāstīt... Ieminējās Lūsiņa, savādi smīnēdama, vērīgi noslēpumaini raudzīdamās un pie tam pūlēdamās būt it kā visai nopietna. — Jūs taču zināt, ka Jaunzemja kungs nav vairs ģimnazists, bet skolotājs, un skolotāji ir mūžam nopietni cilvēki, kas nekādus jokus necieš, sevišķi no skolēnu puses... Un, pagājusi pāris soļus uz priekšu un Jēkabam priekšā palocījusies, viņa teica:

— Ak, piedodiet, cienīts skolotāja kungs, ka nerātnas skolnieces atļaujas tādu brīvību jūsu klātbūtnē triekt par tādām blēņām ...

Un atkal viņa sirsnīgi sāka smieties, un citas tai tūliņ piebiedrojās.

Maruta, citādi tik runīga, tagad runāja maz: visām šīm meitenēm dzirdot, viņai netika saukt Jēkabu par tu, bet uzrunāt ar jūs — tas viņai atkal likās, it kā ar to tiktu atcelta viņu viņreiz noslēgtā draudzība. Viņa tādēļ vairāk klusēja, būdama visai laimīga jau ar to, ka var iet viņam blakus, viņā noskatīties un dzirdēt viņu runājamies un jokojamies ar viņas draudzenēm. Tomēr māsas saceltiem vispārējiem smiekliem arī viņa sirsnīgi smējās līdz: viņai patika māsas savādā iedaža, izlikties domātā nākošā svaiņa priekšā par mazu skolas meiteni, kas šai tuklajai skuķei ar viņas sārti apaļajiem vaigiem piestāvēja dīvaini labi.

Ilga ieminējās, ka viņai ar Lūsiņu vajadzēšot drīz iet mājās, jo viņam esot uz rītu atkārojama senās Romas vēsture, un tas prasot daudz darba, sevišķi pie savādo vārdu un nosaukumu iegaumēšanas vien esot stipri ko papūlēties.

— Kas uz mani zīmējas, tad man jāsaka patiesība, ka es visu Romas ķēniņu vārdus gan nekad neiemācīšos. Zinu tikai, ka viņu bijis pavisam septiņi, pirmais vārdā Numa Pompilius un pēdējais Tarkvinius Superbus. Tie pārējie pa vidu man jūk un drīz pavisam atkal aizmirstas, mācies, cik gribi... Smējās Lūsiņa.

— Es vislabāk varu paturēt tos seno, svešo cilvēku vārdus, kuŗiem varu atrast kaut ko līdzīgu mūsu valodā... Teica tagad Maruta. — Tā no visiem Romas valsts gāzēju vārdiem man vislabāk palicis atmiņā alaņu vadonis Radagaiss, jo tas uz mata skan līdzīgi manas krustmātes māju nosaukumam; major domus man viegli palika prātā atkal tādēļ, ka šis vārds skan it kā majors domā.

Un te man tūliņ šaujas prātā Elku muižas Majoru saimnieks: diezin, ko viņš domā, dzirdot visu apkārtni runājam, ka viņa sieva dzīvojot ar divi vīriem.

Visas smējās, bet Lūsiņa vaicāja:

— Un no kā tu vari atcerēties vislielāko major domus proti, mazo Pipinu, Karolingu dinastijas nodibinātāju un Kārļa Lielā tēvu?

— No skrodera puīša Pimbera...

Atkal atskanēja vispārēji smiekli, šoreiz vēi sirsnīgāki nekā pirmoreiz. Arī Jēkabs smējās līdz.

— Tik pielūkojiet, mīļās cīrulnieces, ka šis jūsu pagasta Pipins nenodibina ar laiku arī kādu slavenu cilti, un tad jums visām trim, kas tik labprāt mēdzat par Pimberi zoboties, būs pašām sirsnīgi žēl, ka nebūsit pratušas laikā ar viņu iedraudzēties, kamēr viņā vēl bija mazs un neievērojams skroderītis... Noteica Daila.

Sākušas runāt par mācības grūtumiem un vieglumiem, meitenes ņēmās pārspriest arī savus skolotājus un skolotājas, pie kam visas bija vienprātīgas, ka vislabākais esot vācu valodas skolotājs, kādēļ arī tas dabūjis gluži nevainīgu iesauku determinātīvs, turpretim dažiem citiem skoiotājiem esot iedotas gan asi zobgalīgas, gan citādi nejaukas iesaukas, jo visi tie esot veci, neinteresanti cilvēki, — jauna, pievilcīga neesot gandrīz neviena paša.

— Bet visnejaukākā iesauka iedota vēstures skolotājam... Ieminējās Mure.

— Tā jau vairs nav nekāda iesauka, bet vienkārša palanga: meitenes viņu ielangājušas par Cūkausi, bet viņa īstais vārds ir Cucho... Noteica tīri dusmīgā balsī Ilga.

— Un par tādu nepiederīgu langāšanos es varu tikai dusmoties, jo pēc manas pārliecības viņš ir patiesi labs skolotājs un taisns cilvēks... Uzstājās Traire.

— Jā, tādēļ, ka tu esi savā klasē stiprākā skolniece vēsturē, un viņš tad arī tevi ļoti iztur un dod tev labus vien numurus ... Kā pārmez dama, piebilda Daila.

Uz meiteņu vaicājumu Jēkabam, vai zēnu ģimnazijā arī skolotājiem esot kādas palamas, viņš atbildēja, ka tikai latīņu valodas skolotājam bijusi iesauka un pie tam arī tikai tīri gramatiskas formas, prati, viņš saukāts par Cuminfinītīvu.

Sarunājoties un jokoļoties svabadais laiks bija drīz pagājis, un Jēkabam bija jāskubinās, lai ierastos noteiktā laikā un vietā uz mājās braukšanu. Atvadoties Maruta viņam uzdeva savu tagadējo adresi, pastāstīdama, ka nedzīvojot vairs kā agrāk pašas savā istabiņā, bet esot nodotas pie tālās radnieces Ķeterliņa kundzes. Tālāk viņa tam pasacīja, ka priekš pāris dienām jau aizsūtījusi tam vēstuli līdz ar jauno adresi, kuŗu nu pārbraucis laikam atradīšot jau priekšā.

Atvadījušās meitenes tūliņ vēl negāja mājās, bet tīši uzkavējās, pastaigādamās pa to ielu, pa kuŗu Jēkabam bija jābrauc, lai dabūtu redzēt viņa mājaskundzi.

Kad viņi divjūgu ormanī lēnos rikšos bija pabraukuši gaŗām, un meitenes labi dabūjušas ieskatīties Jēkabam blakus sēdošai dāmai sejā, Daila it pārsteigta izsaucās:

— Nu, Rutīt, es tev vis negratulētu uz tādu tava Jēkaba mājas māti: patiesībā tā drīzāk izskatās pēc jaunkundzes nekā pēc precētas sievas un bērnu mātes. Tik jauna vēl un tik skaista! Ja Jēkabam kaut cik ir acis uz skaistām sievietēm, tad viņam, bez šaubām, vajag tanī iemīlēties, ja tas varbūt nebūtu vēl noticis.

— Tiešām Štaufena kundze ir ļoti skaista un daiļa sieviete, pie tam tumšmate un burvīgi kaislīgu skatu. Būtu brīnums, ja viņai neiepatiktos tāds brašs, veselīgs puika kā Jēkabs Jaunzemis... Tā atkal Traire, sānis uz Marutu paskatīdamās un to it kā kaitinādama. — Tāda mājas kundze pratīs savu bērnu skolotāju labāk sagūstīt un ciešāk turēt savā varā nekā mēs ar mūsu zīda pavedieniem un valgiem.

Maruta savaldījās un neizrādīja draudzenēm, ka viņai šo vārdi būtu ķērušies pie sirds, bet sevī viņa sajuta stipru nemieru, uztraukumu, greizsirdību un žēlumu, kādu līdz šim vēl nebija pazinusi.

5.

DAIĻĀS KĀJIŅAS

Sūtījums bez adreses. — Domu starpība par noslēpumaino sūtījumu. — Marutas sajūsma par dzejniekiem, rakstniekiem un gleznotājiem. — Dailas domas par Tolstoju. — Ko par Marutu varētu rakstīt romānā. — Daila solās salaist Jēkabu naidā ar Marutu.

Kādā kroņa svētku dienā, kad skola bija slēgta, Daila atnāca pie Marutas un viņas biedrenēm, lai kopīgi izņemtu cauri dažus uz rītdienu uzdotus uzdevumus un pēc tam lai ietu pastaigāties. Viņas mācījās mazajā dārziņā.

Vēl viņas nebija ar mācībām galā, kad sētas puisis, vārtnis pavēris, pasniedza kādu kuvēru, uz kuŗa cits nekas nebija rakstīts, kā tikai sekošie vārdi:

„Tai ar daiļajām kājiņām.”

Kur to dabūjāt un kam tas jānodod?... Maruta sauca aizejošam sētas puisim pakaļ. Tas, atpakaļ atskatīdamies teica:

— Es pie iebrauktuves vārtiem stāvēju, kāds ģimnazists, iedams gaŗām, iedeva un sacīja, lai nododot tām skolas jaunkundzēm, kas iemit šanī namā ...

Pasacījums, ka kuvērs ir no kāda ģimnazista, meitenes patīkami uztrauca. Labprāt viņas izjautātu sētas puisī, kāds ģimnazists izskatījies, bet tas bija jau aizgājis atpakaļ sētā.

— Kuŗai no mums gan kuvērs sūtīts? Kuŗa domāta par to ar daiļajām kājiņām?... Ziņkārīgi vaicāja skuŗes cita par citu.

— Jātaisa tik kuvērs vaļā, tad redzēsim, kas tur iekšā un dabūsim varbūt arī zināt, kuŗai no mums tas sūtīts... Teica Traire, un visas pievienojās viņas domām.

„Dailās kājiņas.

Nemaz tā nevar viņas mierā valdīt!
Šķiet, pasauli tā spētu ar tām skaldīt.
Tās daiļi šmauganas un tīksmas pilnas,
Un spēcīgas kā Pērkontēva milnas.
Un nav tai paradums tās ēnā stādīt, —
Kur vien tik gadījums, tā mīl tās rādīt.
Nupat uz dēļiem, pretī logiem sētā,
Tā sēdot cilā, šūpo tās un mētā,
Kā nevarēdama tām darbu rast.
Jā, tādas kājas vajag valdīt prast!
Ai meitene, kur tava klases dāma,
Kas mācītu, lai esi rātņa, rāma? ...
Bet kad vēl sāk tā griezties, lēkt un diet,
Cik viegli katru tai pie sevis siet!
Jeb kad tā ziemā slidas liek tām klāt
Un ņemas tad pa ledu lidināt, —
Kā svārki tad ap lieliem svaidās, krīt un plok!
Bet sirds man priekā kūst un ilgās smok.

Ai kājiņas... jūs brīnišķīgās būtes!
Jūs šķietat man kā pašas debess sūtnes;
Jūs manu jūtu pievilcības spēks,

Jūs vilināt kā neizbaudīts grēks,
Jūs manu domu neizdomāts gals,
Jūs manu sapņu jaukais apgabals,
Jūs visas manas laimes balsti esat,
Jūs manu prieku paradīzi nesat.
Kā apkārt maiksni apīņvītes vijas,
Uz aukšu tek, ar citu cita mijas,
Tā manas domas ap šām kājām maldās,
Uz augšu stīdz un noreibst jūsmās saldās.

Ai kājiņas, cik vieglas jūs un raitas!
Jums priekšā vēl ir mīlestības gaitas:
Vislielais dabas brīnums jūs vēl gaida, —
Kad mirstīgajam svētlaimība smaida,
Kad cilvēks izaug liels no dzīves sīkās,
Kad visu, visu atdot citam tīkas
Ai kājiņas, vai jūs gan mani bēgsit,
Jeb mīlēdamas savā varā slēgsit?
Tu, daiļo kāju skaistā īpašniece,
Šos manus vārdus, lūdzu, vērā liec:
Tu ar tām spēsi dzīvē tālu maldīt,
Gan brūces sist, gan dažam mūžu saldīt.”

— Bet kuŗa mēs te esam domāta par to daiļo kāju īpašnieci?

— Jā! Kuŗai šis dzejolis sūtīts?

— Un kas tas sūtītājs tāds bijis?

— Un kālab viņš nevienu nav minējis vārdā?...

— Bet skaists tas dzejolis ir. Cik jauki tur viss izteikts! Acīm redzot, tas dzejotājs vienā no mums kaislīgi samīlējis. Bet kuŗā?

— Un kas tik tas tāds varētu būt? ...

Tādi vaicājumi un izsaučieni pēc vēstules izlasīšanas atskanēja meiteņu starpā cits par citu un vairākkārtīgi.

— Es domāju, tas viss zīmējas tikai uz mani un manām kājām, jo tur taču skaidri teikts: „Dailas kājiņas.” Rakstītājs laikam dzirdējis manu vārdu un mani pazīst... Teica Daila.

— Nē, mīļā! Tu maldies: te nebūt nestāv tavs vārds. Te rakstīts nevis „Dailas kājiņas,” bet „Dailās kājiņas.” Skaties pati! Uz a ir pusjuntiņš virsū.. .Stingri un noteikti Dailas domas noraidīdama, teica Traire.

— Bet tas pusjuntiņš varbūt tikai netīšām tā iznācis, kā jau dažreiz, ātrāk rakstot, kad spalva pieduŗas, kur nemaz nedomā ... Tā atkal Daila.

— Ja viņam pusjuntiņš būtu nevilšus uzrakstījis, tad viņš būtu to pāršvīkājis. Bet tas ir skaidri un gaiši uzspiests un tāds atstāts. Redzi pati...

— Nē, Daila, nē! Lai te domāta viena vai otra no mums, bet tavs vārds te nav minēts. Te ir skaidri un gaiši teikts „Dailās kājiņas”... Starpā jaukdāmās, runāja Maruta.

— Un cik tad tu atnāc pie mums? Un taisni tevi un tavas kājas viņš te tūliņ būtu ievērojis, un mūs citas ne, lai gan mēs te pastāvīgi dzīvojam un ikdienas esam redzamas? Nē, tas nekad nevar būt!... Uzstājās Mure.

— Un vai tu esi sēdējusi uz dēļu kaudzes mūsu sētas dibenā? Tur tikai mēs dažreiz sēžam vai arī kāpelējam un skraidām; bet tu katru reiz viesojies pie mums istabā ... Tā atkal Lūsiņa.

— Vienreiz es gan esmu arī sēdējusi uz dēļiem... Turējās Daila.

— Jā, vienreiz tik! Tas nekā nenozīmē. Un tu domā, tevi jau no vienas reizes tā ievēros, bet citas, kas neskaitāmas reizes redzētas, tās ne! Es domāju drīzāk tas varētu zīmēties uz Lūsiņu: viņa taču vairāk par visām citām jaukāš pavakarēs mēdz gan uz dēļiem sēdēt un āūpoties, gan atkal pa dēļu kaudzi kāpaļāt un dauzīties. Viņai arī no mums visām tie īsākie svārciņi, un tādēļ viņa arī var savas kājas vislabāk izrādīt. Tā es to lietu izskaidroju ... Noteica atkal Mure.

— Un arī pavisam nepareizi tu viņu izskaidro! ... Izsaucās Maruta. — Vai Lūsiņa māc lidināt pa ledu? Kad viņai slidas pie kājām, bet otra neņem zem rokas, tad stāv izplētusies, kā zoss uzgājusi uz ledus, un nevar gandrīz no vietas pastreipuļot. Pa ledu labi lidināt protam tikai mēs ar Trairi un tu pati.

— Kas tas tāds par rakstītāju, kad neuzraksta, kuŗai tas domāts! Laikam pats nav zinājis, kuŗai gribējis rakstīt. Labāk tad nemaz nerakstījis... Dusmojās Daila.

— Labi, ka uz mani tas nekā nezīmējas: ne es skreju slidas, ne daudz esmu sēdējusi uz dēļu kaudzes, nedz arī tur šūpojusies vai citādi kā dauzījies. Es tad arī nemaz nepiedalos visā jūsu tracī šās nepieklājīgās vēstules dēļ... Atsevišķi stāvēdama, lēni runāja klusā, domīgā Ilga.

— Ej tu, gaŗā, melnā svētaļa, ej!... Uzsaucā viņai sirdīgā balsī Daila, kas jau tā bija sadusmojusies. — Muļķīgi tas no rakstītāja, ka nav skaidri apzīmējis, kuŗai viņa sūtījums domāts, bet nepieklājīga es tur neredzu nekā. Tur viss tik jauki izlikts, ka labāk nevar iedomāties.

— Ar rāšanos pašu starpā mēs netiksim ne pie kādas skaidrības... Teica tagad Maruta. — Mums cits nekas neatliek kā nogaidīt: ja kāda mēs viņam tik varen patīkam, tad viņš droši vien rakstīs vēl un tad laikam mokaidrosies, kuŗu viņš no mums domā. Varbūt tad kaut ko rakstīs arī pats par sevi...

— Tas taisnība. Mums jānogaida... Pievienojās Marutas domām Traire. — Jauni zēni ir bailīgi. Tā arī šis ģimnazists pirmo vēstuli atsūtījis pavisam bez paraksta. Varbūt nākošā vēstulē pieliks vismaz sava vārda un uzvārda pirmos burtus, un gan tad saklaušināsim, kas tas tāds ir: uzdosim mūsu sētas puisim, lai tas nāk mums palīgā. Rakstītājam droši vien vajaga būt tikai no tā nama, kas atrodas otrā šķērsielā, mūsu nama aizmugurē, jo dēļu kaudze taču atrodas mūsu sētas dibenā, kur žogs saiet kopā ar kaimiņu sētu. Turpat arī, dēļu kaudzei līdzās, ir tas svabadais sētas stūrītis, kur mēs dažreiz dejojām vai atkal, pirkstos saķērušās griežamies kā sudmaliņas. Līdz šim mēs domājāmies tur starp spīķeru un saimniecības ēku grūšņām pilnīgi drošas, jo kaimiņu namam uz šo pusi ir brandmūris un bez tam vēl starpā mūsu sētas augstais, cietais žogs. Bet re, ģimnazisti mūs tomēr redzējuši, laikam pa nama bēniņu lodziņu noglūnējuši, un kāds no tiem vienā ieskatījies, varbūt pat kaislīgi iemilējies, kad jau uzrakstījis tik gaŗu dzeju un tā ilgojas pēc paradīzes priekiem...

— Es arī saku, rakstītājs var būt tikai no tā nama, jo vienīgi no turienes iespējams pārredzēt mūsu sētas dibena daļu... Pievienojās biedrenes domām Mure. — Mums tādēļ uz priekšu jābūt uzmanīgākām ne vien ar mūsu dejošanu un citām aušībām sētā, bet arī ar runu: viņi var mūs ne vien noglūnēt, bet arī noklausīties, ko runājamies, kā jokojamies.

— Es domāju, ģimnazistiem tik daudz vēribas nemaz nepiegriezt... Runāja starpā Daila. — Ģimnazists vēstuli gan nodevis, bet kas dzejoli sacerējis, tas, pēc manām domām, pavisam cits jautājums. Es šaubos, vai zēni spētu tā ko uzrakstīt: viņi to dzejoli būs tik uzgājuši Austrumā vai kādā avīzes pielikumā un tad norakstījuši un jums nodevuši.

— Nē, mīļā, to tu mums gan neiestāstīsi, ka dzejolis nezīmētos tieši uz mums vai nebūtu taisni mums rakstīts ... Turējās Traire.

— Mēs te tā vaļojamies, kāds ģimnazists to ir noskatījis, un tas dzejolis zīmējās taisni uz mums, — tā ir skaidra lieta. Nav nekādā ziņā domājams, ka arī citur kur būtu sagādījušies taisni tādi paši apstākļi, kā te pie mums, un ka arī tur kāds būtu tā noskatījis kādu skuķi, tanī iemilējies, sacerējis dzejoli par redzētām daiļajām kājām, nodrukājis to kādas avīzes pielikumā, un taisni šo pašu dzejoli

būtu tad pamanījuši nu mūsu kaimiņos mītošie ģimnazisti un norakstījuši un piesūtījuši mums! Nē! To mums, Dailīt, nekādi neiestāstīsi! To tu tikai tālab gribi mums ierunāt, ka dzejolis nezīmējas uz tevi un tu esi greizsirdīga un skaudīga...

Daila paskatījās dusmīgi uz Trairi un, acīm redzot, gatavojās dot tai kādu sevišķi asu atbildi.

Nu nesākat atkal ar saviem greizsirdības pārmetumiem un citu tādu veltīgu mētāšanu ... Lēni runāja starpā nomaļus stāvošā Ilga, kamēr pārējās drūzmējās ap galdiņu, uz kuŗa gulēja uz divām prāvām lapas pusēm uzrakstītais noslēpumainais dzejolis. — Izcelsies tik atkal ķīvēšanās un pie tam gluži par niekiem. Cik man sajēgas, tad es nekad neticēju, ka ģimnazisti būtu paši to dzejoli sadomājuši. No mūsu kalpones Kačas esmu dzirdējusi, ka tanī namā aiz mūsu sētas dzīvojot trīs ģimnazisti, un pie tiem dažreiz iebraucot viesos divi skolotāji no zemēm, un ģimnazisti stāstījuši, ka tie abi esot rakstnieki un protot taisīt skaistas dziesmas. Tie tad arī laikam viens vai otrs to dzejoli uzrakstījuši, visu tā izlikdami, kā ģimnazisti to izteikuši un vēlējušies, lai tad varētu nodot to mums.

— Un darījuši to tanī nolūkā, lai salaistu mūs ienaidā! ...

Kā draudzenes domas atbalstīdama, iesaucās Lūsiņa. — Tas gaiši noprotams no tam, ka uz adreses nav minējuši nevienas vārdu. Ja būtu gribējuši, viņi no sētas puīša vai mūsu kalponēm viegli būtu varējuši dabūt zināt, kā mūs kuŗu sauc.

— Varen interesanti un patīkaml vajag būt, kad pazīstams kāds dzejnieks vai rakstnieks, kas prot visu tā brīnišķīgi jauki izteikt, vai atkal kāds gleznotājs, kas visu ko vien iedomājas, var uzburt uz audekla!... Kā no domām uztraukdamās, izsaucās Maruta. — Cik jauki būt kādam dzejniekam, rakstniekam vai gleznotājam par līgaviņu, draudzeni vai mīļāko! Par tādu sievieti vēl pēc gadu simteņiem raksta, runā un to apbrīno. Dzejā, romānā vai gleznā viņas tēls redzams kā dzīvs no paaudzes paaudzē. Kaut man būtu lemts kļūt par vienu no šādām laimīgām, — nemirstīgām!

— Vai tad tev nav izredzes kļūt par tādu? Vai tavs Jaunzemju Jēkabs nav nedz dzejnieks vai rakstnieks, nedz gleznotājs?... Tā Traire.

— Diemžēl nē. Viņš ir krietns, centīgs un godīgs puisis, bet caurincauri praktisks cilvēks. Nekādas dzejnieka vai mākslinieka tieksmes neesmu pie viņa manījusi. Vispārī par tādām lietām viņš nav man pat ne vārda ieminējies.

— Tad tev blakus savam nākošajam izredzētajam jāmeklē vēl kāds cits, kas ir vai nu dzejnieks un rakstnieks, vai atkal kāds ievērojams gleznotājs... Jokojās Traire. — Ko var zināt. Varbūt starp mums pazīstamiem ģimnazistiem ir tiešām kāds nākošais nemirstīgais. Jāiepazīstas tikai ar tiem tuvāk, jāsāk tos nopietnāk izpētīt.

— Aik, uz tiem mums neder nedz domāt, nedz gaidīt, ja arī viņu starpā patiesi rastos kādi apdāvināti: līdz no tiem knauķiem kas iznāks, tad jau mēs būsīm vecas ... Tā atkal Maruta.

— Ja tu negribi gaidīt, līdz starp mūsu paziņām rāsies kāds apdāvināts jauneklis un līdz tas kļūs par slavenu vīru, tad tev cits nekas neatliek kā meklēt augšā kādu no jau pazīstamiem lieliem rakstniekiem un raudzīt tiem kādam sviesties klāt, varbūt Henrikam Senkevičam vai vecajam Tolstojam. Ha, ha, ha, ha ... Smējās Daila.

— Vienalga: vecs vai jauns, kad tik lielām gara dāvanām un spēj darīt mani nemirstīgu ... Tā Maruta.

— Na, tādām kā vecajam Tolstojam es nu gan nevēlētos būt par mīļāko. Tas jau tāds kā īsts saules brālis, kā to uz pastkartīm redz: basām kājām, uzlocītiem lieliem, kreklis virs biksēm un sajozies ar pineklu vai prievītu. Zinot, ka viņš ir grāfs un bagāts vīrs un ka viņš tīšu prātu iztaisījis par tādu mākslīgu saules brāli un darījis to liekulības, lētas populāritātes un viltus demokratisma nolūkos, — tad man šis vecis tiek divkārt riebiģs un tālab es viņa rakstus arī nemaz nelasu ... Sirdīgi noteica Daila.

— Bet, ja Marutai prāts nesas uz gleznotājiem, tad viņai nemaz nevajadzēs braukt uz citām zemēm: mums jau pašiem savs Purvīts. Lai tik meklē to augšā un mēģina tam pielabināties. Varbūt tas var viņu iestatīt kādā redzamā vletā starp saviem baltajiem bērziem un tā sagādāt viņai nemirstību... Smējās atkai Traire un citas smējās viņai līdz.

— Nē. Man labāk patiktos, ja par mani būtu kas rakstīts kādā romānā, — kaut arī tikai pāris rindiņu; vismaz kad mans vārds būtu kur kādā vietā minēts.

— Es tev, Maruta, novēlu satikties dzīvē ar tādu rakstnieku, kas par tevi vienu pašu saraksta veselu romānu... Marutu apkampdama un griezdamās ar viņu apkārt, gavilēja Mure.

— Es tikai nezinu, ko par viņu lai raksta romānā. Vai to, ka viņa savu aušību un aplamību dēļ dažreiz dabūjusi no mātas pērienu, vai ka viņai no vecāsmātes pielipusi maleniešu vaioda? Par Trairi un Dailu — par tām gan varbūt varētu rakstīt romānu, vismaz par katru kādu labu nodaļu. Tām taču savi piedzīvojumi ar vīriešiem, — vienai ar brūtgāniem, otrai ar savu vīriņu ... Hi, hi, hi, hi ... Smējās Lūsiņa.

— Na, bet tas skats, kur cīrulnieču major domus, Pimpins Pimberis, pa klēts lodziņu skatīdamies, redzējis daiļo Marutu krekliņā ar izplestām rokām un dzirdējis saucam „Jēkab, kaut tu būtu tagad te,” vai tur vien jau neiznāk laba nodaļa kādam mīlestības romānam?... Smiedamās vaicāja Traire.

— Lai kas un kā, bet par vienu lietu es esmu priecīga, — nu es zinu, kā skaistā Marutiņa skatās uz mīlestību: lai gan noslēgusi draudzību un brālību ar Jēkabu un nosolījusies viņam, tomēr pati domā par citiem — par rakstniekiem un māksliniekiem... Mēteļi uzvilksusi un likdamās platmalīti, priecīgi čaloja Daila. — Ja nu viņa mani atkal kādu reizi aizkaitinās, tad man būs viegla lieta viņai atriebties: paziņošu Jēkabam, uz ko viņa Marutai stāv prāts. Tā es viņus salaidīšu naidā, un visi viņu nodomi izjuks. Nudien, to es izdarīšu. Tagad tev piesaku, Rutīņ: sargies mani kaitināt! Bet nu dzīvojiet, mīļās, veselās! Man laiks iet. No mācīšanās te šodien tā kā tā nekas vairs neiznāks. Un kad izrādās, uz kuŗu zīmēts tas dzejolis par dailajām kājiņām, tad tai jāziedo mums citām vismaz viena mārciņa šokolādes, un nevis kaut kāda, bet taisni „Galā Pēteris”. Domāju, tas tā pieredas. Sveikas!

6.

DAILAS IZMISUMS UN NĀVE

Dailas izmisums un dusmas uz Marutu. — Ko Ilga spriež par mīlestību. — Kaut jūras labāk nemaz nebūtu. — Aumalis steidzīgā gaitā pie Dailas. — Aumalis atrod Dailu šķirstā. — Tikai tagad viņš īsti atzīst, cik dziļi tā viņu mīlējusi. — Aumalis nolemj meklēt apmierināšanu darbā un pienākuma pildīšanā. — Negaidīta satikšanās ar dzīves priecīgo Nužu. — Nužas joks par puīšu vecāko.

Kādu pēcpusdien, kad Daila, no skolas pārnākusi, viena pati atradās mājās un gatavojās uz rītdienas uzdevumu mācīšanos, pie viņas iesteidzās Maruta, bet šai pakaļ ienāca arī Lūsiņa ar Ilgu, visas tādas nopietnas un bēdīgas, — ne jausmas no tās jautrības, kādā tās arvien mēdza atrasties, pie viņas atnākdamas. Maruta izskatījās pat stipri noraudājusies. — Kas jums noticis, kad visas izskatāties tādas nošļukušas, kā eksamenī cauri kritušas? ... Daila zobojās, ziņkārīgā neizprašanā lūkodamās uz draudzenēm.

— Viss ir beigts. Viss! Briesmīgs nelaimes notikums! Bet mēs divas esam tās visnelaimīgākās... Maruta teica tik dziļi nopietnā un tik nopiesti nelaimīgā balsī, ka Daila izbijās.

— Mēs esam nelaimīgas, pagalam nelaimīgas, un tu, nelaimīgāka par mums visām, varbūt uz visu mūžu ... Izsaucās Maruta un, nespēdama ilgāk mierīgi izturēties, krita šņukstēdama Dailai ap kaklu.

— Kas noticis? Kāda nelaime? Ko tu teic? ... Uztraucās Daila, grūzdama Marutu ar vienu roku no sevis nost, lai varētu redzēt tai acis, bet ar otru roku turēdama to pie rokas un neizprašanā un uztraukumā dusmīgi uz to lūkodamās.

— Aumalis beigts! Noslīcis! Ar visiem saviem ļaudīm, ar visu kuģi... Maruta šņukstēja.

— Kas ir? Ko tu muldi? Vai tev nav grēka bail, tādus vārdus ņemt mutē un mani tā baidīt?.. Daila rājās, tomēr tā uztraukusies, ka pašas vārdi un pašas balss viņai izklausījās tilk svešādi, un patiesībā viņa nesaprata vairs, ko pati runā.

Ilga nu atlocīja līdz paņemto šās dienas avīzi un rādīja Dailai tanī kādu vietu, kur starp telegrammām bija arī viena no Londonas, un tanī bija ziņots, ka angļu tvaikonis Queen Victoria ar visiem ļaudīm vētras laikā gājis Norvēģijas piekrastē bojā.

Daila no pirmā gala lasīja draudzenei līdz, bet tad viņa nespēja vairs lasīt: viņa nevarēja saprast, kas īsti ir: vai viņa pati trīc un pur, vai avīzē burti lēkā uz augšu un leju, no vienas puses uz otru, jeb vai cits kas notiek. Avīzi nost atgrūdusi, viņa dažus acumirkļus stāvēja kā sastingusi, ar abām rokām turēdamās pie galda un vēl it kā nesaprašanā mēmi lūkodamās uz draudzenēm. Bet tad, abām rokām sev matus plēsdama, sāka pilnā balsī kliegt un vaimanāt, tā ka draudzenes izbijušās steidzās viņu klusināt, jo tik dikti kliegdamā varot citus izbiedēt, saskriešot no kaimiņu dzīvokļiem cilvēki. Bet Daila vai nu no visa tā nedz ko dzirdēja, nedz saprata, vai arī, ja dzirdēja un saprata, negrieza uz to nekādu vērību. Nespēdama vairs kājās noturēties, viņa iekrita gultā un, ģīmi spiezdama spilvenā, visa nodevās savam izmisumam. Viņa kļiedza un vaimanāja, elsoja un šņukstēja kā nemanā. Viņas sāpju vaidi un izmisuma kļiedzieni pa daļai gan noslāpa un nozuda asara mitrajā, mīkstajā spilvenā; bet nelielais augumiņš, kas viss raustījās kā žņaugos, liecināja, cik viņas izmisuma sāpes ir dziļas un lielas. Beidzot, it kā savās sāpēs nogurusi, viņa sāka runāt.

— Nē! To es neizcietīšu! Tas iet pāri maniem spēkiem. Es darīšos sev galu. Bez viņa es nevaru dzīvot, — negribu dzīvot... Viņš bija vienīgais, kam es vēlējos piederēt uz visu mūžu. Ar viņu es tā biju saradusi, savās domas tā saaugusi jau no bērnu dienām, ka nekad neesmu varējusi pat ne iedomāties būt cita sieva. Kā toreiz saraduši, tā mēs savās domās, savās sirdīs nekad neesam šķīrušies vai domājuši šķirties. Es viņam gan nebiju vienmēr uzticīga un dažreiz mīlēju arī citus; bet tas bija tikai tā joku pēc, un tikai tad, kad viņš bija projām. Tiklīdz viņš nāca mājā, es biju atkal viņam uzticīga. Jā, nopietni un patiesi es mīlēju tikai viņu, un viņa vairs nav! Nu man neviens vairs nepatiks, nu es nevienu vairs nemīlēšu — nekad, nekad! Ak Dievs! Ak Dievs! Ko es esmu tā noziegusies, ka man tāds briesmīgs sods?

Kamēr Ilga ar Lūsiņu, saķērušās un istabas vidū stāvēdamas, it kā nobijušās, klusā līdzcietībā nolūkojās Dailas izmisumā, tamēr Maruta, nosēdusies uz Dailas gultas malas, to mīlinādama un labinādama, kā arī glāstīdama un skūpstīdama tai vaigus un izjukušos matus, pūlējās draudzeni mierināt, lai gan ar gluži veltīgiem panākumiem, jo Daila savās sāpēs un izmisumā nerimās.

— Dārgā Dailīte, dārgā mīlīt! ... Maruta teica. — Tagad kur Aumalis ir beigts un mums vienai uz otru nedz kādas aizdomas, nedz arī kāds ķīvis viņa dēļ nevar vairs celties, es tev, manu sirsnī, varu nu gluži vaļsirdīgi teikt pilnu patiesību, ka arī es viņu klusībā ļoti mīlēju un nopietni cerēju, jo domāju, tu esi ātra, untumaina un tiepša, vari sanākt ar viņu nopietnā naidā, viņš tevi var atstāt, un tad man vislielākās cerības uz viņu, jo to sen jau biju novērojusi, ka arī es viņam patiku. Daudz arī esmu domājuši par to, kā viņu vislabāk varētu tev atvilkt un saistīt pie sevis. Piedod, mīlīt, šādus manus ļaunus nolūkus; tas bija tikai domās, kuņģam nu vairs nav nekādas nozīmes, jo nu viss ir beigts. Bez tam tādas domas uz Aumali es turēju tikai agrāk, kad vēl nebiju samīlējusies Stīpnieka Jēkabā. Tagad, kur nu man pašai savs mīļais, es, protams, tā vairs nedomāju.

Daila, kas Marutai stāstot bija sākusi aprimt savā vaimanāšanā un klausījusies stāstījumā ar augošu uzmanību, tagad, sēdus izšāvusies un dūsmīgi Marutai acīs skatīdamās, iesaucās:

— Ak tāda čūska tu esi! Ja tu man to agrāk kādreiz būtu teikusi, nezinu, ko es tev būtu padarījusi. Bet tagad, kad viņa vairs nav starp dzīvajiem, es nekādu greizsirdību uz tevi nejūtu. Tikai zinu nu, kāda tu esi...

Brīdi klusējusi, galvu uz elkoņa atspiedusi un domās nogrimusi, it kā pūlēdamās ko atcerēties, ko iedomāties, Daila par jaunu nodevās izmisuma sūpēm.

— Ak Rute, Rute! Es nevaru to iedomāties, ka viņš ir beigts un ka nekad viņu vairs neredzēšu, — nekad, nekad! Dzirdi, nekad! Un kur beigts? Jūras dibenā! Mūžīgā aukstumā, slapjumā un tik tālu no manis. Ak, zivis izēdīs viņa gudrās, labsirdīgās acis, sakropļos viņa skaisto, vīrišķīgo seju! Tas ir šaušalīgi! Es palikšu ārprātīga, par to domājot... Ak, tas viss par maniem grēkiem — par manu nebēdību, palaidnību. Dzīvam es viņam nebiju uzticīga un ielaidos ar citiem, tas tiesa. Bet par to nu es viņam mirašam būšu uzticīga. Nē! Nevienu citu nu es vairs nemīlēšu kā tevi vien, mans dārgais! Un lai tu arī guli diezcik dziļi jūras dibenā un kaut simtām un tūkstošām verstes tālu no manis, garā mēs būsim un paliksim vienoti: savās domās guldišu tevi sev klāt katru nakti un aukstu un nosalušu sildīšu tevi sev pie krūtīm, apkampšos ap tevi visiem saviem locekļiem, visiem saviem nerviem, visām savām jūtām; ar saviem skūpstiem žāvēšu tavus slapjos matus, susināšu tavus mitros vaigus, saukšu tevi vismīļākos vārdos, kādus vien tik mana sajukusē galva varēs izdomāt. Ak vai! Mana galva, mana galva! Tā reibst un deg kā ugunī, — es vairs nekā nesajēdzu, kas ir noticis un kas nu būs. Nudien, es zaudēšu prātu, ja neesmu to jau pazaudējusi! ...

Ari Ilga mēģināja Dailu mierināt, pūlēdamās tai starp citu ierunāt, ka arī viņa ciešot lielas sirdssāpes šī briesmīgā nelaimes notikuma dēļ, jo viņai esot žēl ne vien Aumaļa, bet arī gaŗā, labsirdīgā Uļa un klusā Pusaudžu Miča, tāpat arī jautrā Dekšnenieka. Sevišķi Uļa liktenis viņai ķeroties stipri pie sirds, jo tas, nabadziņš, jau tik daudz izcietis, divi reiz slīkdams un nu beidzot vēl pavisam noslīcis.

Maruta ar visiem saviem mierināšanas pūliņiem vēl uzsvēra, ka viņai pašai šis briesmīgais notikums atnesis divkāŗšas sāpes, jo līdzās mīļajam, labajam Aumalim viņai esot žēl arī patīkamā Dekšnenieka, kuŗā viņa pa Vasarsvētkiem tā samīlējusies un kuŗu nopietni mīlējusi līdz pat tam laikam, kamēr izdevies sanākt tuvākā sakarā ar Jēkabu. Lai gan nedz ar Aumali, nedz Dekšnenieku tuvāku sakaru viņai nebijis, tikai abi viņai patikuši un abus mīlējusi tīri ideāli, tomēr žēl viņai esot abu ļoti. Ja nu viņa savas divkāŗšas sāpes tomēr spējot savaldīt un izmisumam nenodoties, tikai noraudoties vien, tad lai Daila pūloties jel arī savaldīties.

Tomēr uz Dailu visi tādi mierinājumi un pamācības neatstāja nekādu iespaidu. Brīdi draudzeņu vārdos klausījusies, viņa par jaunu un ar jo lielāku aizraušanos nodevās savām izmisuma un sūpju jūtām.

Redzēdama šādas nerimstošas sāpes, Ilga domīgi teica:

— Re, kāda nelaime ir, kad sieviete vīrieti tik trakiski iemīlē! Nu dzīvam, veselam cilvēkam gals klāt, im mīlestības dēļ vien! Nē, no tādām briesmām lai katrs mātes bērns sargās! Labāk darīt tā kā es: ja arī kāds patīk, tad tikai tā notālēm noskatos, nopriecājos. Tā, piemēram, Ulis man labi iepatīkās, un tagad man viņa gan ir žēl, bet tikai tāpat kā kuŗa katra laba, patīkama cilvēka, — to žēlumu varu panest. Sevišķi no iemīlēšanās jūrniekos vajadzētu sargāties, jo tie visbiežāk atrod galu nelaikā, un palicējiem tad žēlums un sāpes.

— Kaut jūŗas labāk nemaz nebūtu! Tad nenotiktu tādas briesmīgas nelaimes. Nedz uguns, nedz kas cits tādu postu cilvēkiem nedara kā lieli ūdeņi... Noteica Lūsiņa, nezinādama cita nekā gudrāka sacīt.

Draudzenes aizgāja, Dailu atstādamas gultā gulošu un arvien vēl raudošu un elsojošu.

* *
*

Uz pasažieru tvaikoņa, kas atradās ceļā no Kopenhāgenas uz Liepāju, starp citiem pasažieriem uz kuģa virsus sēdēja kāds jauns vīrietis, kas vispārējā ceļinieku sabiedrībā likās būt pilnīgi vientulis, jo viņš allai turējās savrup. Vai pa kuģa virsu pastaigādamies, vai ieiedams ēdamā istabā, nekur viņš ar citiem nekādās sarunās neielaidās. Arī tagad, kā no savas kabīnes iznācis un uz sola gala nosēdies, viņš sēdēja tur jau ilgāku laiku, visiem atgriezis muguru un lūkodamies tālumā — uz to pusi, uz kuŗu kuģis brauc. Lai gan kuģis skrēja ātri, nelielos viļņus spēcīgi skaldīdams, tomēr viņam tas viss likās it kā daudz par lēnu, jo viņš laiku pa laikam lūkojās pulkstenī un tad atkal priekšup tālumā, pie kam viņa mierīgajā sejā bija manāmas it kā nepacietības zīmes. Lai gan ģērbies pelēkā angļu ceļotāja vasaras uzvalkā, tomēr no saulē nodegušās sejas, sevī noslēgtās dabas un svabadi drošās, pašpaļāvīgās izturēšanās bija vērojams, ka šim ceļotājam vajag būt jūrniekam. Tā arī bija, — šis vientuļais ceļinieks bija kapteinis Aumalis.

Vēsts par kuģa „Queen Victoria” bojā iešanu bija cēlusies tādā ceļā, ka Ziemeļu ledus jūrā bija gājis bojā kāds vācu tvaikonis „Koenigin VViktoria”, bet tā, ka vispirms par šo nelaimes notikumu bija dabūjuši zināt angļu jūrnieki, no kuŗiem ziņu savukārt bija uzķēruši angļu ziņu biroji, tad bojā gājušā kuģa vārds aiz pārskatīšanās bija ziņojumā nosaukts angļiski. Aumalim tādēļ pēc brauciena no Archangelas ierodoties Londonā, izklausījās kā savāds joks, kad angļu avīzēs lasīja un vietējos kuģu kantoŗos dabūja zināt par sava kuģa bojā iešanu, kas turpat Temzē gulēja pie krasta gluži sveiks un vesels. Tomēr, tuvāk par šo lietu apklaustoties, miseklis drīz izskaidrojās. Aumalis saprata, ka vēsts par viņa kuģa bojā iešanu, kas kā vērojams, bija apskrējusi visas Ziemeļu un Rietumeiropas ostu pilsētas, būs nonākusi arī dzimtenē, saceldama tur piederīgu un pazīstamu starpā lieiu uztraukumu un bēdas. Vai kļūmīgais miseklis arī dzimtenē jau noskaidrots, to viņš nezināja. Sūtīt vēstuli vecākiem? Aizies vismaz pāri nedēļas, līdz viņi to saņems. Viņš tādēļ iedomājās labāk pats uz dažām dienām pārbraukt dzimtenē, lai vecāki paši savām acīm redzētu viņu sveiku un veselu. Dabūs tad arī atkal satikties ar Dailu. Izcietušies jau gan visi būs atkal briesmīgi, jo pagājušas jau divi nedēļas, kamēr izplatījusies vēsts par viņa kuģa bojā iešanu. Nodoms apciemot dzimteni viņam arī tamdēļ izlikās tik vilinošs, ka patlaban kāds tvaikonis devās no Londonas caur Kopenhāģenu ceļā uz Liepāju, bet viņa paša kuģim vedamā pārmaiņas dēļ nācās vairāk dienu palikt Londonas ostā.

Nodevis kuģa pārzināšanu stūrmanim Dekšneniekam un apgādājies ar pasažieru biļeti, viņš bija steidzies uz sarunāto tvaikoni, kur nonāca taisni pēdējā brīdī pirms aiziešanas.

Lai gan tvaikonis, ar kuŗu viņš brauca, piederēja pie ātrākiem, kādi pa šejienes jūrām braukā, tomēr viņam šī ceļojuma gaita likās visai gausa, un viņa domas pastāvīgi steidzās tam tālu pa priekšu, gan aizlidodamas līdz dzimtenes sētai pie tēva un mātes, gan uz Liepāju pie iemīlētās meitenes un tur kavēdamās. Tā viņa domas jau simtkārt lidojušas turp un atkal atpakaļ, bet nav spējušas viņam pateikt, kas tur tagad notiek: vai saņemts tur jau ziņojums, ka izpaustā vēsts par viņa kuģa bojā iešanu bijusi nedibināta, un vecāki un viņa meitene jūtas atkal mierīgi, jeb vai tie vēl līdz nāvei nobēdājušies?

Ar savām domām viņš kā ar gaŗiem neredzamiem stariem pūlējās spiesties cauri tāltālajam plašumam un saskatīt, kas notiek viņa dzimtā sētā un Liepājā, Dailas apkārtnē. Viegli viņš garā ierauga tēva sētu, redz ēku čukurus, paŗobeles, palodas un sliekšņus — viss tas viņam atmiņā līdz pēdējai spraudziņai. Viņš redz durvis atveramies, iznākam pa tām māti ārā un ar krija mēriņu rokā steidzamiem pa pagalmu klētī vai nākam atpakaļ, turot priekšautu vēja pusē aiz mēriņa, lai miltus neputinātu ārā; tēvu redz gan klēts priekšā paŗobelē kaut ko drāţam un dauzām — laikam izkopts kātam liek jaunu rokturi vai izsit grābekļa galvai nolauztos zarus, iedzīdams to vietās jaunus, —

gan atkal redz ar apaušiem rokās ejam viņu uz aploku pēc zirgiem, lai stātos pie sēriena ieviešanas siltrijā, jo šī rīta kūlums jau izkopts. Lai gan pēdējos gadus lielāko tiesu kuļ jau ar mašīnu, tomēr kādu daļu katras labības tēvs vēl pēc vecās ieražas žāvē un kuļ rījā, tādēļ, ka šādi kulta labība visdrošāk uzglabājama nebīstoties par pelēšanu vai citādu maitāšanu.

Tā viņš redz savus vecākus dzīvi un patiesīgi kā tuvumā sev priekšā, redz tos viņu parastā dzīves gaitā. Bet kādā gara un jūtu stāvoklī tie atrodas, to viņš nezina. Vai māte iet un kustas tikai ar savām ikdienišķām rūpēm sejā, jeb vai tā izskatās sāpju sagrauzta un noraudājusies, to viņš nespēj saredzēt. Un tees? Vai tas tagad tāds pats kā allaž, kad to nekas nespiež: jautrs un runīgs ar ikkatru, kas tam tuvumā, bet, ja viens pats atrodas, tad arī sevī tik laipns un smaidīgs, kā liekas, viņam uz lūpām ir jau kāds mīļš un patīkams vārds, kas nupat kļūs dzirdams... Jeb vai tēvs staigā un strādā kluss, ar cieši saknieptām lūpām un sāpju pilnu skatu, kādu viņš atceras bēdīgos brīžos redzējis?

Tāpat Dailu viņš redz kopā ar citām skuķēm ejam no skolas mājās, un jau pa lielu gabalu viņš to pazīst, pazīst no viņas auguma, gājiena un visas nešanās. Sirds viņam tiksmi iedrebas, ieraugot šo daiļo augumiņu, kaut arī tikai garā, ar iedomas spēku. Vai atkal viņš redz to mājās, savā istabiņā sēžam pie galdiņa ar rokās atspiestu galvu un mācāmies. Viņš redz dzelteno, kuplo bizi uz muguras karājamies ar zilu lenti viņas beigu daļā. Kā silta strāva viņam skrien caur sirdi, un lūpas neviļus pasmaida, iedomājoties, ka viņš, uzlikdams vienu roku tai uz skaistajiem matiem, ar otru atlieks galviņu atpakaļ un viņu skūpstīs. Jā, viņš to redz tik dzīvi un tik tuvu sev. Bet vai viņa tagad jautra, priecīga un katru brīdi gatava uz tiepšanos un tielēšanos ar biedrēm, kā tas pie viņas tik parasts un kas viņai tik labi piestāv, jeb vai viņa noraudājusies un nelaimīga, — to viņš nezina un nespēj uz to dot sev nekādu atbildi.

Dažu pasažieru priecīga izsaukšanās un dzīvāka, diktāka sarunāšanās viņu uztrauc no domām: tie teicās jau zemi ieraudzījuši. Arī viņš piecēlās kājās un lūkojās tālumā. Jā, tur bija saredzama mala jau ar kailām acīm: taisni blakus pa labi šajā tālē, it kā no ūdens izpeldēdams, pacēlās pie apvāršņa tumšs, robains plankumiņš — pazīstamais Septiņkalns, bet tālāk priekšup pie zilās debess rēgojās it kā divi zemē iedurti sērkokociņu gali. Tie bija Liepājas baznīcu torņi. Vēl stundas trīs ilgs brauciens, un viņš būs pie mērķa!

Kad kuģis beidzot piestāja pie muitas nama, un Aumalis, savus papīrus uzrādījis, bet ceļa somu atstādams turpat uz kuģa, devās uz pilsētu, bija jau krietni pēcpusdienā. Viņš devās taisni pie Dailas, lai vispirms satiktos ar viņu un tad ar vakara vilcienu lai brauktu pie vecākiem. Paciemoties pie Dailas tāpat viņam atlika dažas stundas laika. Viņš bažījās, ja tik viņa rastos mājās un nebūtu pie draudzenēm vai izgājusi pastaigāties. Tomēr, lai kā būdams, vai nu atradīs viņu tūliņ mājās jeb vēlāk pie draudzenēm, vai kur citur, bet tikties tie šodien tiksies, — viņš to uzmeklēs, lai tā būtu diezin kur! Un prieks par laimīgu atkalredzēšanos — pie tam viņai tik negaidītu — tad būs liels.

Laimīgu jūtu pārņemts, Aumalis ātriem un tīri milzīgiem soļiem dodas uz priekšu, dažu labu pretim nācēju nelaipni aizķerdams ar saviem elkoņiem.

Pie kādas pārdotavas skata loga viņš tomēr uz acumirkli palika stāvot, jo logā, taisni aiz pašas rūts bija izliktas dažas fotografijas, bet Aumalim bija ieradums, pie fotogrāfu darbnīcu logiem aizvien piestāties un izliktās fotografijas paskatīties, tādēļ ka, nonākot kādā svešā malā, iepazīšanās ar vietējo iedzīvotāju tipiem viņam šķita zināmā mērā uz ātru roku iespējama šādā ceļā. Tagad viņam gan nebija nedz laika, nedz arī patikas studēt Liepājas un apkārtnes iedzīvotāju tipus fotogrāfu darbnīcu logos; tikai pēc sava ieraduma viņš uz acumirkli kā nevilšus bija te piestājies. Še arī, kā viņš tagad pats redzēja, nebija nemaz fotogrāfa darbnīca, bet šķirstu magazīna, jo pa logu bija redzami tikai šķirsti, un izliktās fotografijas rādīja vienīgi šķirstos ieguldītus miroņus, un logā bija izlikts sludinājums, ka glītus un lētus uzņēmumus no mīļiem aizgājējiem izdarot tāds un tāds fotogrāfs. Aumalis jau sāka doties tālāk, bet, uzmetis acis kādai no otrā logā izliktām fotografijām, viņš pret paša gribu palika stāvot: fotografijā bija redzama šķirstā guloša skaista meitene, un tā bija

— Daila! Viņš cieši to uzskatīja vēlreiz un vēlreiz — jā, tā bija viņa. Viņš nesaprata vairs, kas te notiek, vai ir jau noticis; tikai juta, ka kājas viņam it kā sastingst, nekustas vairs no vietas, rokas kā nespēkā nošļūk gar sāniem uz leju, un viņš nezina vairs ko iesākt — ko domāt, ko būt. Viņš spiež rokas žaķetes kabatās dziļi, līdz dibenam, it kā gribēdams tur atspiesties, jo viņš mana, ka viņam zūd pamats zem kājām, — zeme zem viņa liekas slīkstam kaut kur dziļāk uz leju, bet piespiesties vai atbalstīties pie nama sienas, — tas viņam arī šai brīdī nenāk prātā, jo uz kuģa negaisos un citos kritiskos brīžos viņam ieradums, nostāties savrup plati un cieši kājās un tā, ar dziļi kabatās sabāztām rokām uz vietas stāvot, redzēt un pārdomāt, kas darāms. Aā tagad viņš tā nu stāvēja un domāja: kas darāms? Patlaban viņš bija bijis ļoti steidzīgs. Nu viņam nebija nekarp vairs steigties. Viņš tādēļ palika mierīgi uz vietas stāvot un lūkojās kā bez maņas, kā sastingdams viņas sejā. Jā, tā bija viņa. Uzņēmums bija tiešām labi izdevies un rādīja viņas seju tik patiesu, tik dabisku. Gluži kā dzīva. Mutes stūros lūpas druscīn savilkta kā uz smaidīšanu, plakstiņi viegli piemiegti un, liekas, nupat vērsies vaļā, lūpas kustēsies, un kļūs dzirdama viņas mīļā, saldā, viņam tik pazīstamā balss. Matos, kas svabadi pludo vaļā pār abiem kamiešiem uz krūtīm, iespraustas dažas rozēs, bet pati viņa pāri jostas vietai pārklāta ar gaišu segu mežgāinām malām, tikai balto kurpju galī lūkojas no segas ārā. Jā, viņa ir šķirstā, viņa ir mirone. Viņš vairs neredzēs viņu nekad, nedzirdēs viņas balsi... Viņas vairs nav! ... Vēl viņš brīdī lūkojās viņas sejā, it kā to uz visu mūžu gribēdams iespiest sev dvēselē. Tad lēni un nesteigdamies iet projām, — uz kurieni, to viņš pats nezina. Kādēļ viņš šurp steidzies, tas nu viss velti. Viņa braucienam nav vairs mērķa. Dvēseles sāpju smeldzē un smagumā viņam arī rūpes par vecākiem it kā aptumšojas, it kā miglā pazūd. Līdz ar žēlabām un sāpēm viņu moka rūgtais pārmetums par to, ka, tiklīdz nonācis Londonā un dabūjis zināt par misekli ziņas pasniegšanā, nebija tūlīt taisni viņai telegrafējis: varbūt telegramma būtu atradusi viņu vēl dzīvu, un viņa būtu no nāves glābta. Cerēdams viņu pārsteigt un iepriecināt, pats ierazdamies, viņš varbūt patiesībā pats bija pie visa vainīgs. Bet nu bija viss beigts, viss par vēlu. Nožēlošana, prātošana, gudrošana — viss vairs nekā nelīdzēja. Kad, kur un kā viņa mirusi, kur apbedīta, — tas viņam bija tagad vienaldzīgs. Viņas vairs nebija! Ar to viņam viss bija beigts! Savu neiaimes lielumu, savu likteņa traģismu viņš jau zināja. Iet uzmeklēt viņas draudzenes, ievākt no tām tuvākas ziņas, ar tām kopā sēroties un žēloties, — to viņš nevarēja: tas viņam viss šķita nepanesams viņa tagadējā dvēseles stāvoklī. Vispār viņš negribēja tagad nedz ar cilvēkiem tikties, nedz runāties.

Neapzinīgi iedams, viņš bija izgājis jūrmalā, it kā instinktīvi bēgdams no cilvēkiem un meklēdams vientulību. Bet arī šē nebija nekādas vientulības, jo pievakarē bija jau diezgan prāva publika saradusies uz promenādi pa smalko, balto plūdmaļa smilti.

Aumalim patiktu, kaut tagad trakotu vētra, jūra krāktu, un bangas ar pērkona spērieniem līdzīgu troksni malā plīstu un skaldītos, lai viņš, visā spēkā kliegdam līdz vētras kauksanai un jūras krāksanai, varētu izkliegt tās sāpju smeldzes, kas tagad žņaudz viņa krūti, plēš viņa sirdi, plosa viņa dvēseli. Bet viņam ap seju kā glāstīdama un mīlinādama lido jaukā atvasaras dienas silti maigā vēsma, jūra te tuvumā ir gandrīz rāma, tikai nelieli vilnīši no spožā, tikko kustošā līmeņa atdalīdamies, pēc neilgiem starpbrīžiem atrit malā un, savādi iešlakstēdamies, sašķīst viņam pie kājām.

Šis rāmums, šis klusums viņam nepanesams. Viņš nevar te ne elpu atgūties. Viņam šķiet, it kā te gaisis būtu nepanesami biezs un smags. Tīri steidzīgiem soļiem viņš dodas tālāk, meklēdams vēsumu savai karstajai galvai un vieglāku gaisu elpošanai. Beidzot viņš nonāk ostas mola galā, kas iesniedzas tālu jūrā. Šē pūš stiprs vējš, un gaisis viņam liekas it kā svabadāks; prāvi vilņi, atsizdamies pret dambja milzu akmeņiem un betona blūkiem, ar troksni sašķīst, pārvērzdami baltu putu virumā.

Šē viņš atsēžas uz akmens, cerēdams atvēsināt karsto galvu un ieelpot spirtāku gaisu. Bet arī šē viņš jūt sevī tādu iekšķīgu smagumu, ka grūti nākas elpot. Šis smagums viņu spiež iekšķīgi un

ārīgi. Pirms viņam likās ka kājas būtu nogurušas un nespēkā ļodzītos zem šī neredzamā, neizprotamā smaguma. Bet tagad viņš jūt, ka arī sēdot netiek vieglāk. Viņam tā vien liekas, ka tur apakšā, viņam pie kājām, kur viņi pastāvīgi ar troksni plīst, un baltas putas verd un mutuļo, ir vēsāk un labāk un, ja mestos tur par galvu, par kaklu iekšā un, ar putojošiem viņiem cīnīdamies, nogrimtu dibenā, tad taptu vaļā, no neizprotamā, neredzamā smaguma, kas viņu tagad spiež tik neganti: tas tad laikam paliktu pludojam viņiem pa virsu un sašķīstu un iznīktu putu burbuļos un šļakatās. Kā daudzkārt, vēsā ūdeni izpeldēdamies, atsvabinājies no miesas noguruma un guvis atpakaļ sparū un spirtumu, tā viņam šķiet tagad iespējams, atsvabināties arī no iekšējo spēku paguruma un dvēseles smaguma.

Jā, tur apakšā viņu vilina miesas vēsums un dvēseles vieglums. Tur nebūs vairs jācieš. Bet viņš atjaužas. Nē! Tas nedrīkst notikt! Tādas domas viņam nekad nav bijušas prātā, un arī tagad viņš tādām negrib nodoties. Glēvulis viņš būtu, ja to darītu, bet glēvulību viņš nekad nav varējis ieredzēt. Tik par miesas, kā par dvēseles mīkstčaulību viņš arvien mēdzis zoboties. Par apsmieklu viņš kļūtu, ja pats nu izrādītos par mīkstčauli. Lepnuma jūtas viņā saslējās. Ko sacīs draugi un pazīstami — viņa cienītāji, kas tik daudz no viņa cer un gaida? Kā noņirgāsies vai augstprātīgi par viņu paraustīs kamiešus skauģi un pretinieki! Tiesa, dzīves prieka viņam vairs nav. Tas viņam laikam ņemts nu uz visu mūžu. Bet jā mēģina dzīvot arī bez dzīves prieka. Vai nu viņš vienīgais pasaulē, ko spiež šāds bēdu slogs? Kā visi panes, panesīs arī viņš. Tikai glēvie, dzīves nespējīgie iet bojā, bet pie tiem viņš negrib piederēt. Viņš uzceļas un iet atpakaļ pilsētā.

Bija jau laba sakrēsla, kad viņš atnāca uz kuģa, kur viņa kabīne radās vēl aizņemta.

Viņš nosēdās un nogrima domās. Kamdēļ viņam taisni šī meitene bija patikusi vairāk par visām citām un kamdēļ tagad pēc viņas tāds neizsakāms žēlums? ... Viņš sev vaicāja. Viņa gan bija glīta meitene ar daiļu augumiņu un patīkamu seju. Bet bija taču arī starp viņa paša pazīstamām daudz citu skuķu ne vien skaistākas, bet arī labākas pēc rakstura un — tiklākas. Daila nebija nekāda tikumības spīdekļa. To viņš labi zināja. Vairāk nekā vienreiz viņa pati bija tam teikusi, ka esot nelāga meitene un bez viņa mīlot arī citus, lai gan nevienu tā kā viņu. Un tomēr — viņš to tā bija iemīlējis, ka nu pagalam grūti, gandrīz neiespējami liekas bez viņas dzīvot. Kā tas bija izskaidrojams? Ar saradumu no bērnības dienām? Ar to, ka jau tik agri bija sākuši mīlēties? Ka viņu starpā viss bija tik patiess, tik sirsnīgs, ka viņiem nebija vienam no otra nekādu noslēpumu? Šo mīklu viņš nevarēja uzminēt.

Kā nu būs uz priekšu? Viņš nevarēja iedomāties savu dzīvi, savu nākotni bez viņas. Viņš sevi sajuta kādu tukšumu, kuŗu nezināja, kā un ar ko pildīt. Lai nenodotos dzīves vērtības noliegšanai, pesimismam un izmisībai, viņš garā meklēja sev kādu pieturu, gluži tāpat kā gājējs pa grimstošu laipu ķeras pie pietura. Viņš iecerējās daudz skaistu izteicienu un prātnieku gudrojumu, ko kādreiz bija lasījis par dzīvi un dzīvību, par bēdām un grūtiem likteņa brīžiem, par nāvi un nīcību. Viņš atcerējās arī dažu zīmīgu dzejas pantiņu. Tomēr viss tas viņam nekā nespēja tagad līdzēt, — nedeļa viņam neviena gaismas stariņa šai viņa dvēseles tumšajā naktī. Viņš atgādājās arī, ka agrāk citus bija mēdzis pamācīt un iepriecināt, ka lielos nelaimes notikumos un tumšos dzīves brīžos nedrīkstam visai skumt, žēloties, vai pat zaudēt cerību uz mums laupītā atpakaļ iegūšanu un tādēļ nodoties izmisumam; vajagot tikai būt diezgan stipriem, pārvarēt un panest notikušā zaudējuma smagumu no pirmā gala, kamēr tas vēl jauns un mums visvairāk sāp, — vēlāk jau ne vien sāpes mitējoties, bet bieži pārvēršoties pat priekos, jo dzīve jau par sevi esot optimistiska, un ar likteni esot apmēram tāpat kā ar gudru romāna rakstnieku, kas savus varoņus dažreiz, šķiet, novedis nelaimē un postā, likdams lasītājiem viņu dēļ baiļoties, bēdāties un skumt; bet tomēr tas, kā sarežģītu pavedienu brīnišķīgs atrisinātājs un spēcīgs likteņu vadītājs savā optimistiskā pasaules uzskatā vēlāk ar gudru ziņu un veiklu roku griež atkal visu par labu, savus apdraudētos varoņus

laimīgi novezdams pie cēla gala mērķa, tā ka lasītājs var atviegloti uzelpot, priecāties līdz ar uzvaru guvušiem varoņiem un apbrīnot pašu rakstnieku.

Ar tādiem salīdzinājumiem viņš dažu labu reiz bija mierinājis un priecinājis grūtu piemeklējumu brīžos savus draugus un paziņas, tādēļ ka šādi prāta slēdzieni bija šķituši viņam pareizi. Bet nu šie gudrie padomi viņam pašam nederēja nekur, tādēļ ka viņa zaudējums bija tāds, ka uz tā atpakaļatgriešanos vai atkalieģūšanu nebija vairs nekādu, itin nekādu cerību, jo dzīve, jebšu tā arī daudz ko labo un ar laiku daudz brīžu dziedina, mirušus uzcelt tomēr neiespēj.

Visu nakti viņš nosēdēja krēslā, domādams un gudrodams, ar kādiem prāta slēdzieniem varētu sevi šinīs skumjās mierināt, savu pagalam nospiesto gara stāvokli uzcilāt un darīt atkal žirgtu un možu. Bet nevarēja nekādu līdzekli atrast. Viņš zināja arī, ka labākais būtu tagad par šo meiteni un visu, kas ar to sakarā, nedomāt un virzīt savas domas uz citu pusi. Bet jo viņš centās par to nedomāt, jo viņa domas vairāk un vairāk ap to vien darbojās. Pret paša gribu nāca viņam prātā dažādi brīži, dažādi notikumi, ko kopā ar viņu piedzīvojis. Visos sīkumos viņam garā rādījās dažādas ainas no viņu kopējās pagātnes. Tagad viņš arī skaidri varēja saredzēt atkal viņas seju — sārti un jautri smaidošu, jo viņa arvien mēdza būt jautrā gara stāvoklī. Viņas zilās, dzīves priekā un nebēdībā dzirkstošās acis kā patiesībā šķita viņam pretī lūkojamies. Viņa dvēselē skaidri un gaiši atskanēja viņas balss skaņas. Viņš dzirdēja viņu gan pārgalvībā smejamies, kad bija izdevies draudzenes labi izjokot, vai arī dzirdēja viņu ar tām tielējamies. Vai atkal redzēja sevi ar viņu divatā, kur viņa mēdza būt gan mīla un sirsnīga, bieži sajūsminādamās un aizraudamās līdz neprātam, gan atkal ar viņu tielējās, tiepās, gražojās un nodevās untumiem, bet, lai būdama šāda vai tāda, allaž tā bija pievilcīga, kā neviena cita. Un nu viņam tas viss zudīs!

Kā viņš lai vispār aprod ar domām, ka nekad viņu vairs neredzēs, to viņš nespēj iedomāties. Līdz šim nepazītas ilgas pēc šās mīļās meitenes dzeļ kā ar neskaitāmiem dzeloņiem viņam sirdi un plosa dvēseli. Nu tik viņš īsti arī saprot, cik patiesi, cik dziļi tā viņu mīlējusi — daudz dziļāk nekā viņš šo jautro, dzīves prieka pilno, uz visādām nebēdībām allaž gatavo meiteni bija varējis līdz šim iedomāties. Kad dažreiz tā viņam bija teikusi, ka viņa tā nāvi nepārdzīvotu, viņš to bija uzskatījis par iemīlējušās meitenes pārspīlētu sajūsmināšanos. Nu tik viņš īsti redz, cik lielā mērā tai nodarījis netaisnību, turēdams to par dziļāku jūtu mazāk spējīgu. Nu izrādās, ka viņas mīlestība bijusi stiprāka, nekā viņš jebkad varējis ideālu mīlestību iedomāties: viņa nav varējusi bez viņa dzīvot. Par to viņam žēlums un sāpes nu divkārt lielas.

Visu nakti izdomājies, Aumalis nāca pie pārlicības, ka nav nekas izdomājams, kā sāpes un žēlumu mazināt, jo tādu gudrību, tādu burvju vārdu nevarēja nekur atrast. Par labāko viņš atzina, bez kavēšanās atgriezties atpakaļ pie sava parastā ikdienas darba un meklēt apmierināšanos pūliņos un pienākuma pildīšanā. Dzīve iet savu lielo gaitu tālāk kā gājusi, uz atsevišķu cilvēku bēdām un nelaimi negriezdama nekādu vērību. Ja dažs, kaut arī gluži nevainīgs, pakļūst zem viņas skrituļiem, ko tur var darīt? Tagad lielais, neredzamais pasaules skritulis ķēris arī viņu, bet neviens viņam tur nekā nevar līdzēt. Tikt atpakaļ uz sava kuģa un doties ar to pa tālām pasaules jūrām, cīnīties vētrainā laikā ar bangām un negaisu, nebīstoties no nekādām briesmām un katru brīdi redzēt nāvi sev tuvumā, — tas bija vienīgais, kas viņam tagad vēl atliek. Šis klusums un rāmums te visapkārt, šī ērtība, omulība un drošība pilsētā, viss tas viņam likās nepanesams. Prom, prom uz svabado, plašo jūru! Tur būs vieglāk, tur viņa slimā sirds kļūs vesela, kaut arī guldamās varbūt dzelmju dziļumos.

Viņš tādēļ otrā dienā sameklēja kādu kuģi, kas vēl tās pašas dienas vakarā rīkojās izbraukt uz Kopenhāgenu, izgādāja tur sev vietu un pārgāja uz šo kuģi. Vecākiem nosūtījis telegrammu, ka ir dzīvs un vesels,

Nodevis telegrammu, viņš pa kādu no klusākām ielām, domas nogrimis, gāja atpakaļ uz ostmalu.

— Ā, kundzēns! Labdien!... Piepeši viņu no domām iztraucēja tuvumā kāda jautra balss. Acis pacēlis, viņš leraudzīja Nužu. Kā no zemes izaugusi, tā stāvēja viņam priekšā sava zemnieces vientiesībā un pārsteiguma priekā jautra un smaidoša.

— Kur tad Nuža te tā uzreiz izcēlās?... Vaicāja Aumalis, ne mazāk pārsteigts.

— Ače, kundzēns! Isabrīni nu! Dabar nemaģ nedomāji mani še sastapt... Viņa smejas. — Bet kas tad kundzēnam noticis? Nebūtenais neesi vairs tāds kā toreiz mūsu kaimiņos: izsaskati tīri tāds, it kā tev brūte būtu nomirusi, vai ben visu naudu būtu pazaudējis. Neģi vairs pasmej, neģi jūko un tā prātīgi vien nosarauga kā vecs vīrs. Vai šim pašam kāda piegaža? Dabar kāds no īsteniekiem dikti slims?

— Nav nekas, Nuža. Tik tāpat nopietnas darīšanas, darba rūpes.

— Tad paldies Dievam! Būtu žēl, kad tādām labam cilvēkam klātos nelāga. Bet kundzēns gan satrūka, mani tā uzreiz ieraudzīdams. Dabar nebiji ne minstinājis par mani, un tā uzreiz sastop! Ha, ha, ha! Bet vai es kundzēnu nekavēju? Kurp tu iedams?

— Eimu uz ostmali. Man vaļas diezgan. Kuģis aizies tik vakarā, ar kuŗu man braucams. Bet kā tev?

— Man ne būtenais nevad jāsteidz. Es jau veselu nedēļu tā staigāju pa Liepāju.

— Iesim tad kādu gabaliņu kopā. Bet ko tu, Nuža, dari še Liepājā? Pie radiem sērs?

— A nē, kundzēn. Vietu meklēju.

— Kālab nepaliec vairs Rucavā?

— Neesmu tur vairs vajadzīga: jaunā māsa jau arī nu diža un iesvētīta. Viņiem cilvēku arī bez manis diezgan. Un es tur arī pati negribu vairs dzīvot.

— Kādēļ tā?

— Tāpat. Man tur vairs nepatīk. Nu, kundzēnam var teikt arī visu taisnību: mani brūtgāns atstāja. Par to nu visiem lielas ļeras. Nevara tanīs atsaklausīt un tālāk gribu no turienes projām.

— Ak tā! Tad Nužai tagad lielas bēdas.

— Kas par bēdām! Kad gribēāu vīrup iet, gan dabūšu citu. Man tik netīk sasaklausīt, ko katra sieva tagad par mani dzimtenē ļerina, un tāpēc atbraucu pilsētā ... Nuža noteiea dusmīgi, nelielo groziņu, kas tai bija rokā, bezbēdīgi šurpu turpu pavicinādama un piesizdama sev pie ceļa.

— Kas tavs brūtgāns bija? ... Vaicāja atkal Aumalis.

— Kāds kaimiņu saimnieks, kam māte nomira un kam nu vajaga saimnieces.

— Bagāts?

— Kur šis bagāts! Tēvs gan bijis savā laikā turīgs vīrs, bet dēls jau stipri paplinkšējis; ar laiku dabar pavisam izplinkšēs.

— Un tad tu devies pilsētā. Kādu vietu tu meklē?

— Kāda tik atsatīktu. Ietu visur. Bet nekādu nevaru dabūt, un netīk ar kauna acīm braukt atpakaļ mājās. Bet ja neviena vieta neatsaradīs, būs jābrauc tomēr. Gan piedāvā vietas, bet tādas, ko nevaru pildīt.

— Kas tās ir par vietām?

— Tīri jāsakaunās teikt: par zīdītāju. Ha, ha, ha. Tev jāzin, kundzēn, rucavnieces un nīcenieces Liepājā labprāt meklē par zīdītājām, sevišķi bagātie žīdi, tādēļ ka mūs ieskata par skaistām un veselīgām. Daža meita, dabūdama bērnu jūtas it laimīga: iet pilsētā emmās, kur ir pelns labāks, ir dzīve vieglāka. Tādas var vietas dabūt katrā laikā. Arī man visur, kur noeju un prasu, vai neievajagis meitas, tūliņ vaicā, vai bērns esot jau jeb kad būšot, — tādai vietu varot apgādāt. Tīri man bija jānosakaunas. Varbūt kundzēns zin kalpones vietu?

— Cik tu gribi algas? ... Aumalis vaicāja, brītiņu klusējis, it kā sevī ko pārdomādams.

— Ko es daug varu gribēt? Vairāk pa pieci, seši rublēni mēnesī kalpones negaun, it ja daug — septiņi. Es tagad būtu mierā ar četri, pieci rublēni, un man viena manta, kāda vieta, kad tik nav jāatsagriežas atpakaļ dzimtenē.

— Vai negribi nākt pie manis par meitu?

— Kāda vieta tev, kundzēn, būtu? Uz kuģa?

— Nu ja.

— Man viena manta, un jūras kaite vētras laikā man neuznāk: esmu daug reizu bijusi zvejiem līdz tālu jūrā. Arī mūs' tēvs, lai gan saimnieks būdams, darbojas ar zveju, un mums ir pilnīgs spails: laiva, vadus, maģie tīkli un visi citi zvejas daikti. Bet kas man uz kuģa būtu jādara?

— Tu varētu man, stūrmanim un pasažieriem uzklāt vakariem guļas, rītiem atkal uzkopt un vispār rūpēties par tīrību kajītēs. Tagad šo darbu dara kuģa zēns; sievietes roka tomēr būtu derīgāka. Algas došu tev desmit rubļi mēnesī.

— Vai, ne tik daug, kundzēn, tik daug nevarēšu nopelnīt! Izsaucās Nuža, priecīgi sajūsminādamās.

Aumalis viņas prieka saucienus pārtrauca ieminēdamies:

— Nu pastāsti vēl ko citu, kā sviežas pa Rucavu. Ko dara zirgu kundzēni? Vai tie vēl arvien dzīvo tādas pat labas dienas?

— Ai, jā, kundzēn! Pavisam aizmirsu pateikt... Izsaucās tagad kā attapdamās Nuža. — Zirgu kundzēnu mums vairs nevad!

— Kā ta? Kur tad palika?

— Isačibēja! Tiklīdz atnāca jaunais skrīveris, tas lika vietniekiem priekšā zirgu kundzēnus kā pagastā nevēlamus iedzīvniekus izbalsot no pagasta ārā. Daži vietnieki gan baidījās, ka kundzēnu radī pēc neatsariebji un nezog viņiem zirgus, bet dūšīgākie bailīgākos uzvīrināja, un beidzot visi vietnieku vīri tā savīrojās, ka izbalsoja vienpadsmit zirgu kundzēnus — arī Biržēli un Kuršēli. Visus tos tad apcietināja un aizsūtīja uz Cībariju. No tam visi citi viņu bendri un palīgi tā nosabījās, ka neviens zirgus vairs nezog un nevienam vairs neprasa krogū nekādas cianas un magaričas. Biržēlis ar Kuršēli ceļā gan izsprukuši vedējiem un pārbēdza pēc kāda laika no Krievzemes atpakaļ, bet viņus atkal tūliņ saņēma un aizsūtīja projām. Jaunais skrīveris Pikols mūsu pagastu atsavināja no zirgu kundzēniem kā no ļaunas sērgas.

Runādamies viņi bija izgājuši jūrmalā, kur abi nosēdās uz sola. Kad Aumalis pasacīja, ka viņi aizbrauks jau tanī vakarā, Nuža priecīgi aizsteidzās pie pazīstamiem, kur bija nolikusi savas mantiņas, norakstīja mājiniem vēstulī un tad ar savu drēbju nastiņu atnāca atpakaļ jūrmalā, no kurienes abi devās uz kuģi. Ārzemju pases Nužai gan nebija, bet Aumalis solīja likt viņu ierakstīt kuģa kalpotāju personālā, jo kuģa kapteinis bija viņam labs pazīstams.

Kad viņš Nužu ielaida savā kabīnē, tā izbrīnījās par tik mazu istabiņu.

— Ai, kundzēn, es jau te viena nevaru ar saviem kuplajiem svārkiem labi apsagriezt, kur mums duļiem satilpt? Tik maģina, tik maģina istabiņa.

Kad Aumalis uz viņas izbrīnēšanos neko neatbildēja, tikai sēri pasmaidīja, viņa atkal uzstāja:

— Bet saki, kundzēn, kas tev īsti kait? Vai neesi vesels, vai tiešām kādas lielas bēdas? Tu jau neesi nemaz vairs tas cilvēks, kāds bijī pa Vasarsvētkiem. Kas tev noticis? Kas tevi nospiež? Lūdzu, lūdzu, teic man!

— Līgaviņa atstāja... Viņš atteica pasmaidīdams.

— Tevi atstāja!... Nuža izsaucās, aiz izbrīnīšanās plaukstas sasizdama un uzskatīdama viņu platām acīm.

— Varu tev teikt, kundzēn, tai nav bijis nei acu pierē, nei prāta galvā, nei sirds krūtīs. Tādas dēļ tev patiesi ne drusciņ nevajadzētu sērot. Kas tā tāda bija?

— Lai nu paliek.

— Man viena manta. Bet tad jau mēs esam abi vienādi — abi tādi atstāti bēdu brāļi. Labi, ka divi tādi esam sagādājušies kopā: varēsim nu viens otru mierināt un priecināt. Bet kur tie citi kundzēni, kas tev toreiz bija līdz?

Aumalis paskaidroja, ka viņa kuģis līdz ar ļaudīm atrodas Londonas ostā, uz kuriem viņi brauks ar šo kuģi kā pasažieri un ka tikai tur viņai vajadzēs stāties vietā. Tāpat viņš tai pasacīja, ka viņa varēsot gulēt kajītē, bet viņš nakti pavadīšot uz kuģa virsus.

Nu viņa atkal sāka brīnīties par mazo istabiņu, sevišķi par guļas vietu.

— Tik šauriņa, šauriņa!... Viņa izsaucās. — Te citādi nevar, ka vienam jāguļ, bet otram jāstāv vai jāsed. Saka gan, ka iesamīlējušiem esot iespējams pat uz sklandas kopā nogulēt. Bet mēs taču neviens neesam iesamīlējušies, abi esam izsamīlējuši. Kaut ben pavasari būtum piesateikuši Vilkkaula Katriņas Jānim, varētum ben pamēģināt ir tai pašā šauriņā, šaurinā lagačā sagult kopā, bet bez puīšu vecākā atļaujas to nedrīkst darīt... Viņa, pār guļu noliekusies un to sarīkodama kārtībā, jokojās, jautri iesmiedamās un atskatīdamās atpakaļ, tā ka viņš varēja redzēt šās priecīgās skuķes mīlīgo seju un viņas skaistos baltos zobus.

7.

RADAGAIŠA MANTOJUMS

Tēvine Pēterenes dingsmā. — Mīklaina slepkavība. — Dižbajāri bērēs. — Tēvines ziņkārība. — Domas par veciem saimniekiem un jaunām saimniecēm.

— Tad tu, Pēterene, domā, ka varu kādu dienu te palikt un visu paredzēt un padzirdēt, kas šie notiek?

— Duj arī, ja tik tev pašai vaļas, mīļā Tēvine.

— Es jau labprāt paliktu duj un pat trīs dieniņas, ja tik vaļiņas būtu. Bet pati zini, jāteik mājās: ir Ķirmgraužos, ir citur pastāstīt, ko redzēju, ko dzirdēju. Rītu pat, kad pārbrauks no kapiem, paēdīs pusdienu un daudz maz būs pārrunāta mantas dalīšana, gribu laisties atkal ceļup. Bet saki, Pēterēnīt, vai pašai nebūs kas pretī, kad es šie tā bez viņas teikšanas palieku? Vai viņa tev pēcāk nepārmetīs, vai varbūt arī man dzirdot nesāk mētāt kādus vārdus par pulka ēdējiem, par godos nācējiem bez lūgšanas? Es jau gan visādi manos būt vajadzīga: kad pati redz, pusteciņus teku un kur vien ko redzu darāmu, tur kampju un līdzu, iai nedomā, ka par velti ēmu un dzeņu.

— Valle, manu dieniņu, kāda tu, mīļā Tēvine, vēl esi neapķērīga! Vai tu rēko, ka viņai tagad vaļas uz tevi skatīties, vai domāt, cik tu apēdīsi, cik izdzersi? Juk, viņai tagad pašai savas domas, savas bēdas, — tevi viņa nemaz neredz, un, ja redz, tad par tevi nekā nedomā. Kamēr tā nelaime notika, viņa pati tīri kā sajukusi, un visa mājas saimniecība tikpat kā manās rokās vlen. Ja es nebūtu, diezin ko iesāktu. Manā dingsmā tu pāri dienas vari droši palikt...

Tā Radagaisu dzirnu kambarī, kas bija piebūvēts pretistabas galā ar vienu lodziņu uz dārzu, bet ar otru uz sētu, skuļas uz bluķīšiem kapādamas, sarunājās vaļinieces Pēterene un Tēvine.

— Bet pastāsti jel, mīļā Pēterēn, tuvāk, kā tas viss īsti noticis un ko domā to vainīgo. Tagad esam te vienas pašas un varam parunāties pēc sirdspatikšanas. Tu pati saproti: vairāk zināšu, vairāk varēšu pastāstīt citiem. Zināt jau gribēs visi, sevišķi Ķirmgraužos... Brītiņu klusējusi, valodu par jaunu uzsāka Tēvine.

— Ak, te būtu daudz ko stāstīt... Atrunājās Pēterene, balsi apspiezdama un ar galvu pieliekdamās tuvāk Tēvinei. — Daudz, daudz būtu ko stāstīt; tik nelaime tā, ka pati neko skaidri

nezinu, kā tas īsti noticis, un arī citi nezina, jo to brīdi neviens cits tur nebijis klāt, tikai viņš viens pats. Tas bija otrdienas vakaru. Es ar meitām pārnācu no notaras, tur bijām izlaist linus tīlēšanai, arī puīši bija jau savākušies iekšā pie miera, un visi jau sāk riedīties pie vakariņām, kad dziržam uz meža pusi šāvienu norībam. Tomēr neviens ne ausi nepaceļam, juk, viņš pats vai Dzeņa Jānis vaļas vakariem dažreiz mežmalā pašauda, kad zirgi pa nakti paliek aplokā, lai čigāni vai citi zagļi, pa mežiem valkādamies, neiedomātos, ka nav neviena pie zirgiem. Tā sēžamies mierīgi pie galda un sākam turēt vakariņas. Te dziržu, mana merģele, kas bija nogājusi pļavā savākt apavus, kur dienu pa valku bradādama tos atstājusi, nākdama pa gatuvī sauc: „Saimniekam nav labi! Saimniekam nav labi!” Es šķītu viņu atkal ar suni meņģējamies. Dzirdēdama viņas saucienus, nevienam gan nekā nesaku, bet sevī pīkstos, ka Mādže nevar un nevar atrast no vecās paražas saukt suni par Saimnieku. Domāju: ak tu merģeles krupe! Vai tev krama galva, kad tur nemaz neiet iekšā tas, ko tev saku? Te dziržu, sauc viņa: „Saimnieks sašauts! Saimnieks sašauts!” Domāju, būs laikam pats suni sašāvis vai nošāvis. Jau sevī sāku priecāties, ka reiz nu būs gals ar to suni un viņa ērmoto vārdu. Pagānam, rau, tāda sātana ieņemšanās (laikam lielās meitas ieradīnājušas), krist sievietēm virsū, un merģeles krupe, ar viņu meņģēdamās, sauc viņu tai pašā vecā vārdā. Domāju, labi, ja nu nošauts, — merģele nekaitinās vairs pašu. Te istabā ieklūp kaimiņu puisis un aizelsies uzklīdz, lai skrejot raudzīt aplokā, kas tur notiek: mūsu pats saucus palīgā. Viņš nogājis savu māju aplokā zirgus saslēgt, kad norībējis šāviens, un tūlī dzirdējis, ka mūsu pats saucis: „Glābiet, glābiet! Slepka!” Viņš nedrīkstējis klāt iet un pārskrējis tiešām pa druvu mājās. — Visi devās tūlī prom, puīši pakampuši cirvjus un dakšas. Mājās tik es paliku un mana Mādže. Noskrējuši aiz pirts, tūlī sastapuši Dzeni steigdamies uz mājām. Tas — tāpat aizelsies un nobijies — stāstījis, ka saimniekam notikusi nelaime: ar flinti darbodamies, pats sev netīši iešāvis. Par saucieniem, lai glābj no slepkavām, viņš nekā nedzirdējis, nei arī kādus citus cilvēkus kur redzējis. Kad mūsēji noskrējuši, pats tikai vaidējis un stenējis, bet nevienam neko neteicis. Arī uz nesilkām mājā pārņests, nekā vairs nerunāja, tikai mocīdamies vienreiz iestenējies, lai dodot aukstu ūdeni. Saimniece lika Dzenim tūlī jūgt zirgus un skriet pēc daktera. Kad dakteri pārveda, pavisam bija jau vājš un ap pusnakti nomira. — Tas ir viss. Vairāk neviens neko nezina. Vai viņš pats sevi sašāvis, kā Dzenis stāsta, jeb vai tiešām uzbrucis kāds slepkava, um kas tāds varētu būt, to neviens nezina. Pats viņš neko vairs nedabūja pateikt, jo šāviens bija iegājis krūtīs, un asinis nāca pa muti, kādēļ nevarēja runāt. Otrā dienā atjāja uradņiks, visu izprasīja, pierakstīja un atkal aizjāja. Aizvakar ieradās arī aprīnča ārsts, nomiruso uzšķērda, izņēma lodi un atļāva apglabāt.

— Ak tad nav vis zināms, kas šāvis... Noteica Tēvine, īsti nebūdama apmierināta ar to, ko bija dabūjusi zināt. — Bet bēres jau būs lielas? Taču pašas radi arī lūgti? Ezernieku jau pirmīt, sētā ienākdama, redzēju klēts priekšā stāvam un ar Dzeni runājamies.

— Pašas īstenieki būs visi. Ezernieki jau priekšpusdienā atbrauca visi četri, abi jaunie un abi vecie. Otrs brālis Zemrībis atbrauca ar saimniecei un abām meitām pusdienā. Arī pašas tēvbrāļi Auris un Pilenieks nupat atbrauca. Līdz šim no pašas īsteniekiem gan neviens te nebija savu acu rādījis. Bet nu tādā reizē nāk visi. Lai kā, tikpat jau savējs paliek savējs. Kas cits tādā reizē lai nāktu, ja ne īstenieki? Varbūt viņiem notikums ar Pēteri arī taisni pa prātam, tādēļ, ka viņa nu no tā vaļā. Tagad visi pa klēti spriežas un rīkojas. Auris un Zemrībis būs pātarnieki — viens dziedātājs, otrs sprediķu un lūgšanu lasītājs.

— Ak, tad jau būs gan varenas bēres! Diži radi un varenī pātarnieki. Saku tev, Pēterene, kad vecais Auris dzied, tad ir gan ko dzirdēt: man tā vien liekas, ka pastara bazūnes pūstu. Un Zemrībis kad noskaities un visā spēkā lasa sprediķi, tad drebuļi vien skrien pa kauliem: šķiet, it kā pērkonš ducinātu un tīri liekas, nupat kur iespers.

— Jā, jaunais Zemrībīs atdzimis savā krusttēvā: tāds pat uz grāmatām un pātariem kā vecais Auris, un tāda pat varena balss. Bet kad abi kopā tur pātarus, viens dzied, otrs lasa, tad tevi iztricina tā, ka tu vēl veselu nedēļu pēc tam, atminoties to un iedomājoties, nodrebinies visās miesās.

— Ar dižiem pātariem un dižiem godiem jau nu gan Pēteri aizvadīs. Bet, mīļā Tēvine, vai viņam nebūtu bijis tomēr labāk, ja būtu palicis savā agrākā dzīvē nekā sameties ar cita sievu un iekārojies bagātos Radagaisus? Tad Brammanīšu Pēteris vēl arvien būtu un dzīvotu. Bet tagad viņa jau sen vairs nebija. Arī Radagais viņš nebija. Kas viņš te bija? Nekas. Gribēja būt saimnieks. Bet te tā sauca sētas sargu, un viņam bija tikai jāpikstas pašam sevī un jākaunas citu. Ko viņš te dabūja? Vienīgi vecā Radagaisa koka mēтели, ko tas bija atradis sev par mazu un tādēļ atstājis savam pēcnācējam. Bez vajadzības tas mētājās pa klētsaugšu, būdams bērniem un sievietēm vakariem par biedēklu. Tanī nu ietērpām Pēteri. Tas viss viņa mantojums no bagātā Radagaisa. Mūža kreklu, ko abas ar viņa māti uzģērbām viņam mugurā, un mūža kurpes, ko uzmaucām kājās, atveda viņa māte no Druveniekiem. Gribēja gan mūs' pati dot visu mūža ģērbu, bet māte nepieņēma: teica, lai iet Pēterītis pats ar savām drēbītēm pie Dieviņa. Juk, ko tu Dieva priekšā daudz vairs izleposies: viņš tikpat zinās, kas tava paša, kas cita.

— Kas no viņa radiem lūgti? Gribu visu zināt, lai pēc varu Ķirmgraužos skaidri pastāstīt, kas un kā bija.

— Pati teica Pētera tēvam, lai vānot visus radus un piederīgus un lai visi nākot un nebaidoties; tāpat arī lai nekā neņemot līdz, — par visu būšus gādāts. Bet kādi no viņu puses īsti būs, nevaru zināt. Tēvs ar māti un abiem brāļiem gan jau atbrauks, bet citus nekādus neredz. Laikam arī daudz nekas nebūs: juk, neba kalpu cilvēkiem patīkami jaukties saimnieku godos, un kur vēl tādi bajāri vien kā Ezernieki ar saviem radiem. Bet, klau, sāk dziedāt! Auris pūš tā kā bazūnes bazūnēdams visiem pāri

Miesas vien ir apgulušas
Šinī dzestrā kambarī.

— Tad jau nu nesīs iekšā, — tā ir iekšā nešanas dziesma. Skatīsimies, skatīsimies, kas ir nesējos!...

Un abas sievietes, pieliekušās pie lodziņa sētas pusē, skatījās, savā starpā runādamas:

— Rau, Pēterene, skaties, skaties! Nu nāk no klēts ārā. Galvgali nes nelaiķa brāļi, kā jau īstenieki. Kājgali nes jūsu puiši.

— Skat, Tēvine, skat! Stīpnieku Indriķis arī nesējos. Diezin, vai vēl kāds no Stīpniekiem, vai Indriķis vien? Ak, jā! Vecais Stīpnieks ir arī. Rau, nāk dziedādams ar pliku galvu un grāmatu rokā — tūliņ aiz Auŗa un Zemrībja. Tātad Brammanīši aicinājuši arī Stīpniekus, savus tuvākos kaimiņus no saimnieku kārtas. Rada gan nekā nepiekrīt, bet jaunais Stīpnieks bija Pēterim tikpat kā draugs, un tāpat jau grib kalpu cilvēki, nākdami tādos dižbajāru godos, lai būtu līdz arī jel kāds no saimnieku kārtas, kaut ir no mazajiem saimniekiem.

Tā Pēterene, ziņkārīgi pa lodziņu skatīdamās, steidzīgi čukstēja, pa daļai it kā Tēvinei stāstīdama, pa daļai kā pati ar sevi runādamās.

— Āre, Pēterene, skaties! Pileniece pati arī ir, bet nevar neko vēl noredzēt, vai ir atkal tādu ļaužu, vai ne. Kā tev liekas? Es nevaru tā no virus uzreiz pateikt. Redzēsīm vēlāk, kad ienāks iekšā un noģērbsies... Uztraucās Tēvine. — Pēdējo viņai kristīja gavēnī. Nu vajadzētu būt atkal jau redzāmam. Jā, kas to būtu domājis, ka Līču Marlīze būs tik čakla: līdz šim viņai bijis ik gada pa vienam, ik gada pa vienam. Traki gribētos zināt, kā tagad — būs atkal, jeb šogad būs pārlaidi. Un vecais, kamēr abi dēli aizgāja kukaiņu ciemā un pats apprecēja dēla brūti, arī kļuvis it kā jaunāks un dūšīgāks. Galva gan balta kā ziedu ābele, bet seja sārta kā jaunam puisim. Liekas Marlīze

ar savu veci itin mierā. Neko nedzird, ka kultos ar kādu, lai gan uz visām pusēm esmu klausījies. Diezin, vai ar dēlu būtu maz tik laimīgi dzīvojuši kā tagad ar tēvu. Saka, jūsējā tālab atstājusi Ķirmgrauzi, ka tas divdesmit trīs gadi par viņu vecāks, lai gan pati arī nu jau dzīvojuši sieva. Bet, re, Līcenes meita aizgāja pie vīra, kas par viņu četrdesmit gadu vecāks, un dzīvo abi laimīgi. Ej nu savāķ, kāda kuŗai griba vai kāds kuŗai vīrs. Tīrie brīnumi ar tādām izlutušām saimniecēm un saimnieku meitām!

— Ko tu, Tēvine, Pilenieci vari salīdzināt ar mūsējo? Par Ezernieku Marīti jaunībā nekā nedzirdēja runājam, un kā iesvētīta tūliņ apprecējās ar Ķirmgrauzi; bet Līču Marlīze meitas gados izbrūtējās, izmīlējās pēc rindas vien ar vienu Pilenieka jauno, tad ar otra un beidzot apprecēja veco. Kas tādai nekait būt tagad godīgai? Bet nu, Tēvine, ej atkal pie darba. Sakapā šīs skujas un tad ienes vēl kādu klēpeli, ka lai nepietrūkst. Šovakar gan vairāk nevajadzēs, istaba, priekšnams un sēta jau izkaisīti, bet rītu vajadzēs par jaunu kaisīt; arī uz kapsētu jāpaņem kāda nešļa līdz. Viens puisis aizbrauks pa priekšu un nokaisīs no vārtiem līdz kapam. Es tagad aizskriešu otrā galā, — gribu redzēt, kā tagad izskatās, vai nav palicis sliktāks. Tu varēsi vēlāk ieiet paskatīties, kad būs nopātarots un ēdīs vakariņas, — tad pie nelaiķa nebūs daudz cilvēku un tevi neviens neievēros.

8.

BĒRU NAMĀ

Nospiests bērinieku gara stāvoklis. — Knēveļa Didža lepna uzcīšanās un laipnl padevīga izturēšanās pret bajāriem. — Triju brāļu bajāru saruna par Dieva brīnumiem. — Kā Knēveļa Didžis piespiedis leiti uz zīrgu mainīšanu, un kā pats bijis spiests pret savu gribu mainīt zirgus. — Kā Didža Pēteris glābis savus bandu rudzus no zagļiem. — Kā māte ar meitu puisim acis apmānījušas. — Kā vecā Ezernieka krusttēvs uzgājis uz jaunām pēdām. — Miroņu mielastiņš. — Sapnis — ziņas devējs.

Kad mironis bija ienests iekšā, pātarošana nobeigta, un bērinieki nosēdās pie vakariņu galda, nekādas valodas viņu starpā negribēja veikties, lai gan Dzenis, kam bija uzdota dzērienu pārzināšana, jau pa otrai pudelei gan sīvā, gan saldā laida ap galdu apkārt, kā arī bija pildījis jau dažas krūzes alus. Gan bērinieku skaits pie vakara pieauga. Uradņiks Metenis bija pratis tā ierīkoties, ka nodot pavēstis Radagaisu iedzīvotājiem no izmeklēšanas tiesneša viņš ieradās taisni šinī vakarā, jau labā tumsā. Viņu tad arī paturēja bērēs, lai gan viņš no pirmā gala stingri pretojās visiem aicinājumiem, aizbildinādamies ar pārliecīgu nevaļu. Bet arī viņa klātbūte maz spēja pacelt bērinieku nospiesto gara stāvokli vai atdzīvināt vispārējo nerunātību, kas cēlās vai nu no tam, ka šie bija jaukti kopā bagāti saimnieki ar kalpu cilvēkiem, vai arī no tam, ka par aizgājēja patiesiem nāves apstākļiem nekas nebija skaidri zināms. Nebija pat noskaidrots jautājums, vai viņš pats sev iešāvis lodi krūtīs — lai nu tīši vai netīši, — jeb vai tas slepkavas darbs. Katram te bija savas domas un aizdomas, un ikviens it kā atturējās tās teikt citiem. Meteņa izteikto vērojumu, ka pēc viņa domām šē katrā ziņā liekoties būt darīšana ar slepkavību no kāda atriebēja puses, vecais Stīpnieks nobīdīja pie malas ar savu parasto teicienu, ka Dievs, saulīte vien lai labāk zinot. Kaut ko gudrāku par to neviens nezināja sacīt, un tā no tālākiem prātojumiem šai lietā nekas neiznāca.

Bērinieki bija jau pāri pusēdā, kad suns sētā sāka riet. Dzenis ar māju puīšiem izsteidzās apsaukt suni un saņemt viesus. Drīz arī ienāca iekšā trīs atbraucēji. Tie bija Knēveļa Didžis ar savu dēlenu un viņa trešelnieks Miķelis. Kā nākdami, tie tūliņ devās dižai istabai cauri kambarī, kur taisni pretim vaļējām durvīm bija uzstādīts šķirsts, un, tur nostājušies, klusi skaitīja tēvreizi. Didžis bija

ne vien gludeni noskuvies, bet arī savus ķerainos matus licis apgriezt krietni īsākus, tā ka tagad izskatījās labu tiesu jaunāks. Arī citādi Didžis bijis posies un greznojies, ko viņš vispār nemēdza darīt. Kājās bija, ja arī ne varbūt jauni, tad vismaz labi notīrīti un ar degutu satepti zābaki gaļiem, gandrīz līdz celim sniedzošiem stulmiem. Uz muguras virs mēteļa viņam karājās bašlika, kāds greznums viņam sen nebija redzēts, laikam jau kopš precību gadiem, ko tagad bija iegādājies, kā domājams, tanī nolūkā, lai ar tādu jaukā laikā nevajadzīgu drēbes gabalu it kā rādītu, ka viņa nesējs nav vis vairs kaut kāds kalpelis, bet saimnieku kārtas cilvēks, kaut arī tikai viena trešdaļa no saimnieka un pie tam no nomas saimnieka.

Tēvmūs noskaitījuši, ienācēji palika turpat pie šķirsta stāvam un mironī noskatāmies, Didžis un Miķelis pie tam galvu uz vienu pusi noliekdami un smagl un žēli nopūzdamies, ko puika, uzmanīgi vērodams tēva priekšzīmi, darīja viņam pakaļ. Kad nu Dzenis, kas līdzās dzērienu pārzināšanai kā savu pienākumu atzina arī mazāk ievērojamo viesu saņemšanu, piegāja tagad viņiem klāt un uzaicināja nākt pretistabā un nolikt kur cepures un mēteļus, tad viņi deva vispārīm labvakaru, sasveicinājās arī ar katru atsevišķi, izgāja pretistabā un nolika virsdrēbes, pēc kam atpakaļ ienākušus tos sēdināja pie galda.

— Kā tad ciemiņi tik vēlu? Laikam tā tālā ceļa dēļ. Jūs jau tagad no leišiem. Pag, kādā apgabalā jūs mājas atrodat. Biju dzirdējis, bet vairs neatceros... Tā viņus uzrunāja neviens mazāks kā pats jaunais Ezernieks. Šāda uzruna no tāda diža saimnieka un bērņu rīkotāju īstenieku puses atbraucējus, kas no pirmā gala gluži svešā mājā un tādos bajāru godos jutās stipri nedroši, padarīja uzreiz labu tiesu drošākus. Knēveļa Didžis, lēni iekāsēdamies, savus ķerainos matus ar roku viegli un mīlīgi pieglaudīdams un tik laipni un padevīgi smaidīdams, cik vien bija iespējams, tā ka viņa iedzelteni spīdīgais ģīmis tīri sāka laistīties vienā laimē un laipnībā, pazemīgi atbildēja:

— Ukrines pagastā. Tas ir uz to pusi, kad brauc uz Skodu. Ceļa gabals jau gan ir. Bet gribējām agrāko darba biedru pavadīt. Nelaiķis jau bija cilvēks, kas ar visiem satika, bet mēs ar Miķeli, kas viņu pazinām no puiku gadiem, bijām ar viņu, tos gadiņus kopā dzīvodami, saraduši kā ar savu jaunāko brāli. Arī muižā — tiklab pie barona, kā arī pie vakara viņš bija ieredzēts, un, ja vēl uz priekšu būtu palicis tēvam klāt, tad pēc manas aiziešanas būtu kļuvis savā nedēļā par barvedi muižā. Domājām, jābrauc tad labu draugu izvadīt, kā arī padzirdēt, kā īsti tā nelaime notikusi. Kad jau ziņa laista, tādā reizē nevar atrunāties. Otrreiz vairs neredzēsim, — šis pēdējais redzējums. Sevišķi dēlēns gribēja vēlreiz krusttēvu redzēt. Mans dēlēns, rau, nelaiķim pāde.

— Jā, šis tas pēdējais pavadījums. Kas šo ceļu gājis, tas atpakaļ vairs neatgriežas... Noteica vecais Ezernieks. Bet vecais Stīpnieks, gribēdams ar pielīdzīgu valodu veicināt sarunu ar tikko atbraukušiem viesiem, teica:

— Tiesa kas tiesa, goda cilvēks nelaiķis bija. Visi viņu nožēlojam, un kas vien Pēteri pazina, nekad viņu neaizmirsīs. Bet kā tā nelaime notikusi: vai viņam, nabadziņam, pašam kā misējies, ar ieroci rīkojoties, jeb vai tur kāda ļauna roka bijusi klāt, tur velti ko dibenēt un Dievs, saulītē vien lai visu zina.

Jaunais Ezernieks, nevēlēdamies valodas aizvirzāties pie nenoskaidrotā jautājuma par mīklaino nāves gadījumu, kas dažiem varēja būt vai nu šādā vai tādā ziņā nepatīkams, deva sarunām citu virzienu, griezdamies pie Didža un Miķeļa ar izvaicājumiem par turienes apgabala leišu dzīvi saimniecības un turības ziņā.

— Gar Lejaskurzemes robežu tālu neesmu bijis leišos iekšā... Viņš piebilda. — Un turienes apvidū leišu dzīvi necik nepārzinu. Ap Šauļiem, varu teikt, leiši dzīvo brangi turīgi: mājas labi uzkoptas, zirgi braši, aizjūgi kārtībā, arī ceļi grantēti, — gluži tāpat kā Kursā. Man, rau, tur sievas tēvam muižele. Pirms bija uz nomu, tagad iepircis uz dzimtu.

Daudzreiz tur esmu bijis, turienes leišu dzīvi labi pārzinu un nevaru par leišiem nekā ļauna teikt. Tīri kā mūsu tautas piederīgi, tik valoda šķiņ vienus no otriem. Tomēr viņi gandrīz visi runā arī latviski.

— Tā ir. Leiši gandrīz kuņš katrs runā arī šā, bet kursenieki leitiski neprot, lai gan šie no leišiem tik pat tālu, cik leiši no viņiem. Sevišķi tev bija kaunēties, ka tik bieži leišos būdams, neesi iemācījies viņu valodu... Ezerniece kā savam vīram pārmezdama, ierunājās.

— Jūs, cienmāt, gan labi protat leitiski runāt?... Laipni smaidīdams, mīlīgi padevīgā balsī Ezerniecei vaicāja Knēveļa Didžis.

— Leišos dzimusi un uzaugusi, kā es lai neprastu leitiski? Un ne vien leitiski, arī poliski protu. Bieži iznāca satikšanās ar kaimiņu muižu poļu paniem un leišu bajāriem, bet sarunas vairāk poliski vien gāja, jo leišos visi, kas daudz maz kā pacēluši galvu augstāk par citiem, mēdz tikai poliski runāt, — gluži tāpat kā pie mums vāciski. Poļi ļoti patīkami cilvēki, un viņu valoda jauka. Man tīri žēl, ka manas meitenes nedabūn iemācīties poliski.

Knēveļa Didžis ar Miķeli stāstīja, ka viņu apgabalā leišos ļaudis gan neesot nekādi turīgi; tikai reti kur esot dzirdams par kādu vairāk pārtikušu bajāru. Mājas lielāko daļu esot nolaistas, zirgēļi mazi, vāji, un ceļi nekopti. Vārdu sakot, visa dzīve izskatoties it kā panīkusi.

— Ak, tad jums derētu redzēt leišus manas dzimtenes pusē! ... Izsaucās Ezerniece. — Tādu panīkušu, kā gar šejienes robežu, tur neredz nemaz. Un kādus godus viņi prot sarīkot! Piemēram, šventa Rūka dienu svinot. Kad es jums stāstīšu, kāda šādos godos ir pilnība un cik līksmi tur iet, jūs man to neticētu.

— Mēs jums ticam, cienmāt! Kad jūs sakāt, tad tas taisnība, ka leiši var būt tādi paši kā šādi cilvēki. Tik te viņi ir tādi panīkuši ... Kustinātā padevībā runāja Didžis, Ezernieci sauksdams ne vairs par ciema māti, bet abus šos vārdus izrunādams cieši kopā, it kā vienu vārdu, lai tas skanētu it kā cienmāte, un tā lai Ezerniecei tiktu vairāk goda, jo nosaukdama tos sirsnīgajā tuvniecības valodā par ciemiņiem, viņa bija pilnā mērā ieguvusi Didža labvēlību, tā ka viņš to labprāt gribēja pagodināt, kā vien prazdams. Vispār Didžis šovakar, būdams tādu ievērojamu un bagātu saimnieku starpā par viesu, centās tā izturēties un runāt, kā pēc viņa domām šādā reizā vislabāk piederis un kā to agrāk, muižas darbos par barvedi būdams, bija iepraties, satiekoties un sarunājoties ar vagari un baronu. Jo cienīgāks bija tas, ar kuŗu viņam nācās sarunāties, jo pieveicīgākus vārdus viņš prata atrast. Tā kad viņam un Miķelim kā pedējiem viesiem ielēja šnabi, viņš sev pretim sēdošo veco Ezernieku aicināja iemest šnabi, nevis lietodams vārdu dzert, bet izteikdamies jo pieklājīgā veidā:

— Papi, vai jūs nebaudīsīt? ... Didžis gāja savā laipnībā un pieklājībā pat tik tālu, ka ar klātesošiem sarunājoties lietoja trešās personas daudzskaitli, jebšu zīmējās tikai uz vienu pašu cilvēku. Tā kad Miķelis, gribēdams sekot Didža paraugam, arī vedināja veco Ezernieku baudīt šnabi, Didžis godbijīgi paskaidroja:

— Viņi jau šnabi nebrūķē.

Stīpnieka Indriķis, būdams krietns zemkopis, kuŗam zemkopības darbi vairāk rūpēja nekā cits kas, griezās pie leišu ciemiņiem ar vaicājumu, kā viņu pusē stāvēt ar rudzu sēšanu, — vai sen jau apsējuši.

— Nupat tik pabeidzām. Taisni šorīt vēl izmetām vagas ... Atteica Didžis, runādams šoreiz mazāk padevīgā balsī un ar mazāku laipnības spīdumu ģīmī, tādēļ ka Stīpnieki nepiederēja pie pirmās šķiras saimniekiem un tāpat te pārāk liela padevība un izmeklēta laipnība nebija nepieciešami vajadzīga. Savas padevības un laipnības parādīšanu Didžis aizvien prata un pūlējās piemērot katrreizējiem apstākļiem. — Visu laiku bija pārāk sauss... Viņš turpināja. — Kas nepaguva jau viņreiz rudzus iesēt, tiem pēdējās nedēļās lielā sausuma dēļ tas gandrīz nemaz vairs nebija iespējams, sevišķi kam tāda smilts zeme kā mums tas lauks, kur šogad iekrita papuve. Sāku jau tīri bēdāties, ka tik vēlu un sausā smiltienā iesēti rudzi nedabūs vairs izezēt. Vēl otrdien laiks

jauks un sauss, kāds jau bija visas pēdējās nedēļas. Saule noriet bez mākoņu plēvītes, un viss gaiss dzidrs kā dzintars. Bet trešdienas rītu — pamodies dzirdu, līst ka čab, un tā tecināja cauru dienu. Iesējām visus rudzus caurin cauri atmieksķētā, mitrā zemē. Kas to būtu domājis, ka vairs tik labi pavīks? Tīrais Dieva brīnums!... Noteica Didžis, padevīgā laipnībā lūkodamies uz turieni, kur sēdēja jaunais un vecais Ezernieks, Zemrībis, Auris, Pilenieks un citi Ezernieku cilts piederīgie, acīm redzot, gaidīdams no šās puses kādu atzinības vārdu un savu apstiprinājumu. Un tādi arī nāca.

— Dievs var brīnumus rādīt, kad viņš grib ... Noteica, kā Didža domas apstiprinādam, vecais Ezernieks.

— Jā, viņš to var katrā laikā. Nezin, kur viņam rodas, kur ne, bet viņam ir, kad vajadzīgs, lietus, saule un viss cits. Nekā viņam netrūkst... Tā Auris.

— Viņš spēj visu; nekas viņam nav par smagu... Piebilda vecais Pilenieks, laikam negribēdams palikt saviem abiem vecākiem iepakaļ gudru vārdu runāšanā.

Stīpnieku Indriķis, vai nu nevēlēdamies, vai arī neprazdams tik jauki runāt līdz tādās gudrās lietās, ieminējās, ka laikam tās pašas steidzamās rudzu sēšanas dēļ tad arī bērēs atbraukuši pavēlu.

— Tā ne... Atteica Didžis. — Rudzu sēju pabeidzām iestrādāt jau vakar un šorīt izmetām tik vagas. Bērēs izbraucām jau labi laikus; bet ceļā iznāca pakavēties. Bija tāda savāda darīšana.

— Zīrgus mainīji?... Indriķis vaicāja smīnēdams.

— Tā bija. Uzminēji ... Apstiprināja Didžis, tagad arī pats pasmiedamies.

— Kā tad. To jau biju domājis. Kur tu nu izbraukāsi kādu ceļu, zīrgus nemitodams... Tā Indriķis.

— Vai tad tu, Didži, vēl neatmet jaunības netori? ... Ieminējās vecais Stīpnieks. — Citi, kam tāda mitošanas kaite piemīt, esmu pieredzējis, darbojas ar mitošanu tikai jaunākos gados, bet pāri pusmūžā paliek rāmāki. Vai tad tu nemaz vēl nesāc atlaisties?

— Šoreiz, Stīpnieku tēv, bija savāda reiza: gribot negribot bija jāmaina, ja negribēju zirgu zaudēt.

— Tad iepriekš biji laikam kādā zagtā zirgā iecēlies, kuŗu steigšus nācās laist no rokām ārā?

— Nē, tēv, tā nebija. Citādi, — pavisam savāda lieta.

— Nu, tad pastāsti! Būs ko pasmieties ... Vedināja Indriķis.

— Jā, pastāsti. Sen biju dzirdējis, ka tu esi liels zirgu mietnieks. Kur tev tāda patika rodas uz pastāvīgu mainīšanu, nevaru saprast. Gribētu dzirdēt, ko tu pats par visu to saki... Uzjautrinājās jaunais Ezernieks.

— Tas tāds gaŗš notikums. Tad jāstāsta no gala... Didžis atrunājās, pēc šāda uzaicinājuma, ar labpatikšanu aplaizdams acis visapkārt.

— Jā, stāsti no gala! Stāsti visu! ... Atskanēja no vairāk pusēm, un Didžis sāka stāstīt:

— Tas bija aizgājušu svētdien vakarā. Iegājis dārzā, atrodu, ka vienam krausim nolauzts liels zars. (Mums pie mājām paprāvs dārzs ar ābelēm, kraušiem un citiem augļu kokiem, kuŗus izdalījāties uz trim daļām.) Uzprasu bērniem, kas vainīgs. Mazie saka, Pēteris, kāpdams kokā, zaru nolauzis. Es sapīkstu un domāju: dirbiens tik vajaga nelietim par tādu koka apskaušanu. Uzsaucu: kur tu esi, rezgali! Nāc še, lai tevi varu dirbt. Un laižu jau siksnu no vēdera nost. Bet puikas krams pamūk un pazūd kā peles alā ielīdis, — nekur atrast... Nu, Pēteri, stāsti nu tu. Kas tālāk notika, to tu zini labāk. Un Pēteris, pusaugu puika ar tādiem pat ķerainiem matiem kā tēvam, bet platām, spulgām acīm un dzīvu, patīkamu seju, sakustas savā krēslā, nosēzdamies taisnāk, it kā saslēdamies augstāk, nosarkdam un kā kaunēdamies, nedroši smaidīdams, sāk stāstīt:

— Es aizskrēju rijā un, pārkāpis pār vidus sienu, paslēpos šaurajā aizoderē starp siltriju un āra sienu. Ierušinājos tur pelūs un likos gulēt. Domāju: rītu tēvam dusmas būs, rasi, pārgājušas un tā tikšu vaļā bez kāviens. Biju iemidzis un nezinu, cik ilgi gulējis, kad dziržu veŗam durvis un nākam cilvēkus rijā. Domāju, vai nu traks, kādas tēvam dusmas uznākušas, ka pat pa nakts melnumu nāk mani meklēt. Sāku jau gudrot, sprukt pa aizoderi tālāk cauri šķūnim un meklēt citur kur patvērumu.

Tik brīnos, ka mani nedz sauc, nedz tēvs rājas. Te izdzirdu svešas balsis dudinām. Paspīd arī uguns. Skatos pa siju šķirbu. Redzu stāvam piedarbā divi vīrus: viens, iežilbis sērkokciņu, patlaban dedzina sveci, iesprauž to vējlukturī un tad nostāda piedarba stūrī rūķī. Otram plinte plecos — dujstobrene. Tas nu ņem to zemē, it mierīgi abus stobrus pielādē, uzliek pistongas un tad pakabina ieroci vadzī pie sienas. Skatos, brīnos un nevaru saprast, kas tie par vīriem, redzu no izskata un dziržu no runas, ir leiši; bet ko viņi grib darīt, nevaru sajēgt.

— Nu kuš! ... Ziņkārīgi uztraukts, izsaucās vecais Stīpnieks.

— Vazi, tas ir savāds notikums ... Iemeta starpā arī vecais Ezernieks. — Bet klausīsimies, kas tur tālāk noticis. Stāsti, dēls, stāsti!

Puika ar tādiem pamudinājumiem iedrošināts, steidzīgi norij siekalas un moži stāsta tālāk:

— Te viens iziet ārā un tūliņ ienāk atpakaļ, nesdams tukšus maisus. Citus nomet turpat kulā, bet ar vienu pieiet piedarba stūrī pie graudu kaudzes, otrs paņem liekšķeri un sukā tik bērt graudus maisā.

— Jā, mums bija palicis sestdien rījā pēdējais kūliens rudzu ... Didžis, starpā runādams, paskaidroja. — No rupjām pelūm gan biju ar ķebli jau izlaidis; bet uznāca vakars, izvētīt vairs nepatapu. Domāju, izvētīsim pirmdien.

— Nu redzu, tie ir zagļi... Puika stāsta tālāk.

— Bet nu bija dikti bail? ... Ievaicājās Ezerniece.

— Kā ne. Bija bail. Biksas pur. Bet domāju: ar bailestību nekā neizdarīs, un darīt kas jādara, — citādi, pagāni, aizvedīs mums labību projām. Šie mums bija tie rudzi, kas, atskaitot sēklu un maizes vajadzību, palikuši pāri. Un jebšu uz trīs daļām izdalīti, tomēr būtu daži pūri ko pārdot, un tā mana bandas tiesa; citu nekādu bandu nedz algu no tēva nedabūnu.

— Jā, Pēteris šogad pirmo vasaru aizstāja puīša vietu. Apsolīju viņam tad kā pirmo bandu tos divi trīs pūri rudzu, cik atliks pāri pēc sēklas un maizes tiesas atmērīšanas... Didžis runāja starpā. — Tikpat jau zēnam sava vajadzība ir. Pavasarī grib iet pie iesvētīšanas, jāgādā būs zābaki, jāpērk jauna cepure.

— Jā, un es glūnu pa šķirbu un visā satraukumā un bailēs gudroju, kā šo labību un tamlīdz arī savas bandas izglābt no zagļiem. Domāju: skriet uz mājām. Bet līdz mājiniokus uzmodināšu — pirmā nomidzī visiem ciets miegs — un līdz tiem iestāstīšu, kas ir, zagļi var jau ar visu labību aizbraukt. Bez tam domāju, diezin vai tie no mājiniekiem daudz ko bītos, laikam labi zinādami, ka mums nav nekādas šaudīklas, bet viņiem krietns ierocis. Var vēl mūs kādu nošaut. Bet, zagļi, redzu, grābj rudzus, ko nagi nes, pildīdami maisu pēc maisa. Kad piektais pilns, tad visus aizsien un nu ņem stiept ārā un kraut ratos. Domāju: kas jūk — jūk, bet nu kas jādara, citādi labība ir prom. Izejot viņiem ar otra maisu ārā, es uzlienu pa pakškiem vien līdz vidus sienas augšai un glūnu jau pāri sienai. Tiklīdz viņi ar trešo maisu iziet pa durvīm, es no sienas zemē, pakampju ātri dujstobreni un klusu un žigli gar pakškiem atkal augšā, pāri sienai un atpakaļ savā aizoderē iekšā. Glūnu nu caur sienu. Redzu leiši nekā nav jutuši, — ienāk gluži mierīgi atpakaļ rījā un ņem un stiepj ceturto maisu ārā. Iznesuši arī pēdējo maisu, ņems nu ieroci, lai var braukt projām, bet — nav vairs. Prasa viens otram, kuš paņēmis, kur nolīcis. Abi teicas nekā nezinot. Bet paši netic viens otram un sāk jau skaisties un savā starpā rāties, lai ilgāk tādus muļķīgus jokus netaisot un velti nekavējot laiku, ka neiziet vēl plāni. Viens otram pretī nostājušies, tielējas un, liekas, nupat sāks kauties. Visā uzbudumā un bailēs man tomēr gandrīz sprūk smiekli vaļā. Beidzot taču abi sāk saprast un ticēt, ka jokus viens ar otru nedirbj. Bet nu vīri nojauš, ka te kur vajaga kādam būt: sāk abi čukstēt, bailīgi visapkārt blenž, viens met krustus, bet otrs ar rokām rāda, ka viņam no bailēm mati ceļoties stāvus. Šai brīdī es no aizoderes klusi izlienu šķūnī un no turienes ārā, paeju tāpat klusi dažus soļus uz piedarba pusi, nostājos pretī vaļējām durvīm un grauju vienu šāvienu vaļā — piedarbā iekšā, taisn!

pašā rūķī, kur pretim ugunij skaidri bija redzams, ka neviens nav priekšā. Nošķindēja stikli, vējlukturis saplīsa druskās, uguns nodzisa un dzirdēju tik leišus iebļaujamos:

— Ai Jēzus Marija!

Bet es tik dobrā un stiprā balsī, cik vien iespējams, kliežu:

— Vīri, grābiet nu ciet!

Dziržu, mani leiši rauj piedarba otras durvis vaļā, metas pa tām ārā un dipata, dipata dodas pa gatuvī prom uz ganīklu. Es vēl pāra reiz tādā pat prāvā balsī uzsaucis, lai vīri skrien pakaļ un ķer zagļus, ņemu zirgu pie galvas un, dujstobreni turēdams uz kamieša, pārvedu vezumu sētā un modinu nu ļaudis, lai nāk savākt zagļiem atņemto labību.

— Pēterīt dēliņ, tu esi gan menčīgs zēns. Tu man patīci. Tev ir nags, lai saka, ko grib ... Sajūsminājās Ezerniece. — Uz to nu vajaga iedzert. Pats, uzaicini taču ciemiņus iedzert pa šņabim un uzkost vai uzpīpot. Pasniedz papirosu. Paga, Pēterīt, tev padošu citu ko ... Un, nogājusi galda tanī galā, gar kuŗu sēdēja sievietes un uz kuŗa bija redzamas pāri sarkanās pudeles, Ezerniece ielēja un pasniedza Pēterim glāzi sarkanā vīna, teikdama:

— Dzer, Pēterīt, dēliņ, droši; tas ir lāga un uzkod!

— Nu man atkal jāstāsta tālāk ... Uzsāka Didžis, šņabi iedzēris un papirosu aizkūpinājis. — Vispirms jāpasaka, ka priekš trim nedēļām man izgāja pavisam šļūku ar zirgu mīšanu — tā, kā vēl nekad: braucot majā no Liepājas, miju ar čigāniem Sepenes krogū nakti zirgu, un bija man, pagāni, iedevuši tādu, ka — pašam kauns sacīt — nevarēju gandrīz pārbraukt mājās. Bija rati vairāk pašam stumšus jāstumj, nekā iemītais zirgs spēja vilkt. Tādā lopā nekad vēl nebiju iedzīvojis: vecs, mazs un tik kūds un izģindis, ka pats nevar savus kaulus panest, pie visa tā pagalam slim ar ienāšiem. Pats vēl tagad neizprotu, kā tā biju varējis nocelties. Vai bija acis man apmānījuši, vai kādas burvības zāles iedevuši, ka nebiju nemaz redzējis, kādu sprāgoņu man laba kumeliņa vietā iejūguši ilksīs. Tik kad biju nobraucis jau gabalu no kroga projām un sāka aust gaisma, man kā zvīņi nokrita no acīm. Gan nu griezu tūliņ zirgu apkārt un braucu atpakaļ, bet līdz ar tādu čapri līdz krogam nostūmos, no čigāniem vairs ne ziņas, ne miņas.

— Vai dzēris arī biji? — Vecais Stīpnieks ievaicājās.

— Iedzēram gan. Bet vai nu es pirmoreiz dzēru, vai pirmoreiz zirgus mainīju ... Šoreiz bija pavisam savādāk: kaut ko tādu baltu deva čigāni, un kā to iedzēru, tā nezinu pats, kas bija, kas ne, ka vairs neredzēju, kādu pelnu drānu man iedod zirga vietā.

— Tad ir bijusi acu apmānīšana... Noteica vecais Ezernieks.

— Vai šos laikos maz vairs var acis apmānīt? Es to negribu ticēt... Ieminējās kāds no pulka.

— Kā nevar! ... Izsaucās dikti un pilnā pārliecībā vecais Ezernieks. — Nevajaga stāstīt tukšus baigus un ticēt māņus. Dievs var visu labu, velns, — visu ļaunu. Pats redzēju viņugad, ka dižā Didriķa mātes brālim, Ačgārņa Jucim, pieaugušam puisim un prāta cilvēkam, Glīzdu vaļenieka atraitne acis kā niekam apmānīja. Jucis, rau, varēja dabūt ieprecēties Knabenes Muižarājos iegātņos. Tagadējā Muižarājene tad vēl bija neprecējusies, vienīgā meita un māju mantiniece, un gribēja Juci ir viņa, ir vecāki. Bet Glīzdu vaļeniece musina: svētdien, kad Glīzdas paši brauks agrējos un viņa ar savu meiteni vienas būšus mājā, lai šis aizejus pie viņām ciemā, viņas cepšot baltu kukulīti. Jucis negribējis iet, negribējis, beidzot tomēr aizgājis. Nezin ko tur parādījušas, ko iedevušas, ko ne, bet no tā gājuma acis šim tā apmānītas, ka Muižarājos neceļ vairs ne kāju, atstāj māju mantinieci un apprec vaļinieces mērgeli, kas nebija labas cūkganes viežu. Būtu ieprecējies Muižarājos, būtu saimnieks, bet nu deldē savu mūžu kā iebūjietis. Lai Dievs pasarg' katru no acu apmānīšanas, uziešanas uz ļaunām pēdām, vai atkal kad uzskrien virsū viesulī skrējējas vai viegles. Un tu, Berta, nemaz tā nesmīni!... Vecais Ezernieks izsaucās, pats sevi pārtraukdams un grezodams ar galvu jaunajai Ezerniecei. — Es jau redzu, tev atkal nāk smiekli. Neiedomājies būt pārgudra! Pasaulē viss ir iespējams. Atceros tos laikus, kad es sāku uzmosties un pasauli pazīt. Mans krusttēva

nelaiķis bija tad uzgājis uz nelabām pēdām. Tas bija ziemu, kādu svētrīt. Es tur biju sestdien nobraucis ciemā. Svētrīt krusttēvs, agrāk piecēlies, iziet pastaigāt pa āru, paskatīties laiku — nekur tālu, tāpat pa sērsnu apiet tik ap ābeļu dārzu, apskatīdamies, vai zaķi nav apgrauzuši ābeles. Pārņāk atpakaļ, mēs esam arī jau uzcēlušies, skaitīs nu pātarus; bet krusttēvs nevar uziet tās dienas sprediķi. Vecās ābeles lapiņa ielikta sprediķu grāmatā par stakli, lai, vienu svētdien sprediķi izlasot, paliktu tanī vietā, tā ka var zināt, kur atrast nākošas svētdienas sprediķi. Bet toreiz, nezina, kam stakle izkritusi no pareizās vietas, ielikta nevietā, un vajadzīgo sprediķi — toreiz bija devītā gavenū svētdiena — ne par ko atrast. Krusttēvs klāsta visu grāmatu no viena gala līdz otram, tīri noskaities, bet nekā. Devītās gavenū svētdienas sprediķa nav un nav. Un palika to svētdien pātari bez sprediķa! Skaitīja tad krusttēvs lūgšanas vien, un dziedājām visgaŗāko dziesmu. „Modrījies tu, mana sirds” no sākuma līdz pat beigām, tā pildīdami sprediķa vietu. Pēc pātaru krusttēvs pats teica, citādi nevarot būt, ka viņš uzgājis uz kādām nelabām pēdām, un tas noticis, ejot viņam gar dārzu, kur uz pirts taciņa bijušas dažas it kā svešas pēdas, — laikam kāds ļauns cilvēks tur pārstaigājis. Pēcāk pārbraucam no baznīcas, krusttēvs ņem atkal sprediķu grāmatu rokā, skatās un nu redz — stakle taisni pie devītā gavenū sprediķa. Un no rīta to nav varējis redzēt! Nu saprotam visi, ka krusttēvs iebridis ļaunās pēdās. Baznīcā tas apjukums pārgājis, un krusttēvs varēja attapties atkal kā katrs cilvēks un redzēt visu pareizi. Jā, un jūs, jaunie, nemaz nesmejaties, — tur nav ko smieties! Lai Dievs pasarg’ katru mātes bērnu no ļauna! Āre, Didzis arī kādus nagus turējis ar acu apmānīšanu.

— Jā, biju iekļuvis tādā ķezā, ka nekur griezties. Sējams laiks klāt, druvā jāiet, man zirgu tikpat kā nav. Aizvedu vienu — otru reizu Skodā, pamēģinu mainīt, — ne žīdi, ne čigāni ir virsū neskatās. Naudas, ko citu nopirkt nav. Mani okrenieki sāk jau abi divi greizi uz mani skatīties, viņu sievas sāk jau mētāties šādiem tādiem vārdiem: viņu vīri rudzus jau apsējuši, man vēl papuve nav kārtībā. Tamdēļ liels bija mans prieks un pārsteigums, kad izbiedētie zagļi bija atstājuši savu zirgu. Apskatos, — tāds dūkans kumeļš kā baravīks. No rīta jūdzu arklā un sukāju kārtāt papuvi, ka put vien. Aŗu, aŗu, te pret pusdienu sveša leitene klāt, krīt pie rokas un lūdz, lai atdodus zirgu. Es nu diŗš. Saku: ak tā! Tas tavš? Tad tavš vīrs tas zaglis. Tūliņ ieŗu pie uradņika. Bet no uradņika leiŗiem dīkti baiļ: pērn Zemļu karā tam izsīsts zobs, par vainīgiem viņš doma leiŗus un grib nu tiem, kur vien kā iespējams, atriebties. Leitene lūgŗus lūdzas, lai neejot pie uradņika, bet es tai neko neapsolu, saku tik, lai nāŗ vīrs pats. Uz vakara abi divi klāt, lūdz ir vīrs, ir sieva, lai apŗēlojas. Beidzot saku: ļauns cilvēks negribu būt, Dievs ar jums! Uradņikam neziņoŗu, ari citādi nekā negribu jūs piemeklēt. Bet mani paŗu Dievs piemeklējis — esmu izdzīvojies no laba zirga; bez tāda nevaru būt, un tāds ir jūsu zirgs. Tādēļ, ja gribat ar labu satikt, tad mainīsimies zirgiem un bez nekādām piedevām, — blaku blakām! Ratus un aizjūgu varat paturēt, jūdziet manu pelēķi ilksīs un brauciet veseli, bet jūsu joda bērs (tā leiŗi sauc tumŗi bēru) paliek man. Manu pelēķīti ieraudzījuŗi, sāk abi divi vaimanāt un, par jaunu lūgties, lai neŗemot vienīgo zirgu nost. Saku: ņemt jums nekā neŗemu nost, gribu tikai zirgus mainīt, bet, ja negribat, iesim pie uradņika, — tad redzēsim, kas notīks! Sabijās godīgais laulātais pāris, jūdz pelēķīti ilksīs un, asaras slaucīdami, aizstūmās projām, bet es, ticis atkal pie laba zirga, iestrādāju savus rudzus smiedamies. Pēdējās dienās dabūju dzirdēt, ka leiŗi taisoties labo kumeliņu man ar viltu atņemt: gribot sadabūt kādus cilvēkus, kas liecina, ka zirgs ņim leitīm nemaz nepiederot, jo viņš to esot tik patapinājis no cita. Domāju: droŗš paliek droŗš. Tātad biju spiests mainīt dūkano āŗā. ņurp braucot, pieturējām Cīrulenes Kalna krogū, tur radās čigāni un tur tad arī to izmainīju uz zīlu ēŗzeli; arī čigāns man pielīka trīs rubļi. ņī ir vienīgā reiza manā mūŗā, kad no čigāniem esmu dabūjis preidas.

— Tad tev, Didŗi, abas pēdējās reizas bijusi pavisam savāda mitoŗana: vienreiz tu leiŗi spīŗus uz to piespīedi, otrreiz pats bijī piespīests, bet abu reizu mītas nāŗa tev par labu... Indrīķis noteica, kad Didŗis bija beidzī savu stāstu.

— Bet visa šī notikuma īstais varonis ir Pēteris. Nebūtu tu, dēls, bijis tik apķērīgs un tik dūšīgs, zagļi būtu nekavēti aizveduši labību projām, un ne tēvs būtu ticis pie laba zirga, ne tu pie savām nopelnītām bandām ... Ezerniece runāja laipna un labvēlīga. — Jā, Pēter, tu esi krietns zēns. No tevis dienās izvīrtīs varens puisis, to es saku! Tu vari man varbūt kļūt par znotiņu... Viņa smiedamās jokoja, piegājusi pie Pēterā un glāstīdama tam ar plaukstu matus, bet skatīdamās Stīpnieka Indriķim acīs. Tomēr Pēterā sprogainie mati nepadevās nekādiem sieviešu glāstiem: tie rāvās atpakaļ sprogās un cirtās gredzenos un čunkuros un ne par ko nebija nolīdzināmi un nogludināmi.

— Ja mazais puisis jums nākošgad būtu vajadzīgs, tad ņemiet viņu droši... Pieticīgā lepnībā laimīgi smaidīdams, runāja Didžis. — Pie darba viņš ir zēns kā nagla. Arī ēšanas ziņā nav staļģis. Ja sausi rāceņi ar zvērinātu silķi un skābu putru, tad labāka garduma nevēlas. Arī citādi nav izpeicis. Es savus zveņķus nelutinu, ne arī sievai ļauju kā pāpināt. Turu viņus cieti grožās. Pa nākošiem Jurgiem Pēteris būs iesvētīts; lai tad iet pie sveša saimnieka pelnīt bandas. Pienāks laiks, kad būs ejams zaldātos, — tad savs rubulītis būs labs. Es ne tagad daudz kādu bandu varu dot, ne arī varēšu zaldātos ko pakaļ sūtīt. Mazie knapati aug pakaļ. Tiem arī katram savs lupats vajadzīgs. Ar darbiem iztikšu. Pats vēl esmu spēka gados, un Ernestelis ar Indži arī sāk jau arklu vaļāt. Ja varbūt vēl mājas atstāju un pavasari aizeju pilsētā, tad ne vien Pēteris, bet arī Ernests ar Indži būs dabūjami. Ko pilsētā tādi sprunguli lai dara? Tik velti maizi ēd un plēš apavus. Uz zemēm tādi vīri var dzīt ganos. Abi tam tikram.

Kamēr Ezerniece sacīja Ezerniekam, lai viņš to ievērojot un ja uz nākamū gadu mazais puisis mājā val muižā būtu vajadzīgs, tad lai līgstamā laikā saderot Pēteri, tamēr vecais Stīpnieks ievaicājās Didžim, vai šis uz dzīvi savā tagadējā vietā vairs nedomājot, kad runājot par aiziešanu pilsētā.

— Liekas gan, ka dzīve leišos nebūs. Ja tā klājas tālāk kā tagad, tad labi līdz pavasarim iztiekam, un žēl man tikai iesēto rudzu ... Didžis nopietnā, gandrīz bēdīgā balsī atteica, galvu domīgi kratīdams.

— Kā, vai ar leišiem nevar sadzīvot?... Tā jaunais Ezernieks.

— Ar leišiem sadzīve gan būtu. Par tiem nevar brēkt. Tādi pat tie kā šādi cilvēki: ir tur gan labi, gan ļauni, un kā jūs pret viņiem izturēsities, tā viņi pret jums. Bet visa nelaime tā, ka pašu sievas nevar savā starpā satikt.

— Ak tad nevar vis satikt? Par to jau mēs arī dažu labu reiz pārrunājām, diezin vai varēs visas trīs vienā saimniecībā satikt... Ierunājās vecais Krišis, kas visu laiku bija klusu sēdējis.

— Kur lai rodas saticība, kad Pustēvine mūs' sievas uzņēmusi kā gove uz ragiem ... Sūdžējās Miķelis.

— Un mute tai tāda, ka ar desmit zirgiem neaizskriesi. Bet viņš pats viņu nemaz nepievalda. Ko līdz, kad mēs savas turam tikpat kā grožās, kad tai vienai visa vaļa... Dusmojās Didžis. — Bet ej nu, Pēteri, ej pie krusttēva, parunājies jel paprasi, ko viņš domā un ko viņš vēlas tev teikt... Didžis sacīja dēlam, vēlēdamies sarunas par sievu nesaticību griezt uz citu pusi un redzēdams puiku no galda pieceļamies un ejam uz sānkambaņa pusi, kur ap šķirstu redzēja vairāk sievietes stāvam, dažas ar dziesmu grāmatām rokās.

— Krusttēvs nu ir lepns. Tas nevienam vairs nekā neatbild, vaicā ko gribēdams... Noteica Stīpnieks.

— Un ēst arī nekā neēd, lai gan baltmaize un sviests nolikts klāt... Puika atteica, pie šķirsta piegājis.

— To, puisīt, es viņam noliku. Piecēlu kraģīti klāt, aplāju ar galdautiņu un uzliku kukulīti veltenes ar skutuliņu baltā sviesta... Runāja nelaiķa māte. — Jaunā pasaule tādu paražu gan vairs necienī, bet es turos pie tā, pie kā mani vecāki turējušies un pie kā esmu ieradusi. Un veltene bija viņam mīļākā baltmaize. Katru reiz viņš to gribēja kā ceptu uzēst, un ar balto sviestu un atvedu

savam dēliņam pēdējā mielastiņā. Mazs puisēniņš būdams un nevarēdams vēl labi galdu sakacēt, viņš, man velteni cepot, uz krāģīša pakāpies, līdzēja ar mazām rociņām mīknu velt... Un nelaimīgā māte sāka šņukstēt, nespēdama tālāk runāt.

— Es viņa nāvi nosapņoju... No sievas atmiņām par dēla bērnības gadiem kustināts, bet pūlēdamies savu kustinājumu noslēpt, ierunājās vecais Krišis. — Būs kādu mēnesi atpakaļ, es stāģenē tikko sakrautā atāliņa pantā gulēju dienasvidu un sapņoju, es arot tanī laukā, kur šogad bija rudzi. Te uzreiz man izlūzt liels, vesels dzerokšļa zobs. Es brīnos un nevaru izbrīnīties un izprast, kā zobs varējis tā pats no sevis izlūzt, — nei ēdot, bet tāpat tīri krišus izkrīt. Atmodies nevienam nekā neteicu, biju nobijies un domāju, kad tik kāds no īsteniekiem nemirst. Un re, te ir mans izlūzušais dzeroklis ... Viņš nobeidza, ar galvu pamezdams uz sānkambaņa pusi.

— Kad sapnī zobs izlūst, tas nozīmē miršanu; bet kad izlūst dzeroklis, tad mirst kāds īstenieks. Tā ir tāda pat patiesība, kā kad sapnī suns krīt virsū, tad stāv dumpis priekšā ar kādu cilvēku, vai kad sapņo par bučošanu ar kādu sievieti, tad nepatīkšanas gaidāmas, un, jo skaistāka sieviete, jo lielākas nepatīkšanas pieredzēsi... Noteica Auris, kas citādi vispārīgi bija pazīstams par mazrunātāju, bet toties par jo lielu dziedātāju.

— Sapnis ir ziņas devējs... Runāja starpā vecā Ezerniece. — Ziņas devējs vai nu no viņas pasaules, vai no nākamiem laikiem.

— Es, brālaitene, nevaru ar tevi būt vienu domu ... Ieminējās Pilenieks. — Pēc manas paražas nekāda jēga ar sapņiem nav. Dažreiz gan liekas, it kā viens otrs sapnis ko nozīmētu, bet pa lielumlielai daļai tie tomēr nenozīmē nekā un nekā nesaietas ar patiesiem piedzīvojumiem.

— Ar sapņiem pavisam ērmota lieta: dažreiz izdzīvojies sapnī tā, ka kauns otram stāstīt, un izdari to, ko nomodā nekad nebūtu pat varējis ne iedomāties... Tā uradņiks Metenis.

— Ar sapņiem jēga ir tā, kā kuņam cilvēkam... Runāja atkal vecā Ezerniece, atbildēdama Pileniekam. — Tev, diever, — un varbūt arī daudz citiem — sapņi liekas neko nenozīmējam un nekā nesaietamies ar patiesību, bet cik es esmu iepratusies, tad man sapņi ir daudz ko vēstījuši un visus lielākos notikumus savā mūžā esmu iepriekš jau nosapņojusi, it īpaši, kad kāds no piederīgiem mira, es to no sapņiem jau katru reiz iepriekš zināju. Un tā daudzi cilvēki tic sapņiem un piegrieztiem vērbu. Un kā lai neticētu, kad izrādās par patiesību? Re, viņugad pie mums bija vaļeniece. Tai noslīkst ezerā puika. Otru nakti pēc tam redzu viņu sapnī. Viņš man saka: saimniec, teiciet manai mātei, lai man jel galvu izsukā: — man gauži niez. No rīta pastāstu mātei, un abas, paņēmušas suseklīti, aizejam klētī, kur puisēns gul, jau šķirstiņā iezārkots, un sukājam tam galvu. Un, ko domājat — atrodam divus gluži mazus knētiņus. Vai te sapnis nebija ziņas devējs no viņas pasaules? Un manās jaunās dienās, kad biju mūsu kungu pirmajam bērnam par zīdītāju, tad muižā bija zirgu gane, vārdā Bieranta Tija, mana pazīstama. To vasar ganāmais āboliņš bij pie kapiem. Viņa gājusi katru dienu kapsētā pie krustmātes kapa. Pati tur nosēžas, zirgi apkārt ganās. Vienu dien' kapsētā iemīgusi un tad sapnī dzirdējusi krustmāti dziedam:

Ko tu nāc neražana
Mūs — ražanu pulciņā?
Tev kauliņi nestaipīti,
Tev actiņas negrozītas.

Un bijusi krustmātes balss, viņa skaidri dzirdējusi, — tik skaidri, ka sabijusies un atmodusies. Pati viņa man to stāstīja. No tās reizes nekad vairs viena negājusi kapsētā. — Sakait paši, kā lai sapņiem netic?

Istabā iestājās vispārīgs klusums. Nevienam neradās nekā ko teikt. Acīm redzot, katrs domāja sevī kādas domas, kuņas nevarēja izdomāt, un pūlējās uzminēt kādu mīklu, kuņa nebija uzminama.

Vispārējo klusumu traucēja kāda jauna meita, pienākdama nelaiķa mātei tuvāk un teikdama:
— Pasakait, māt, kāda bija Pēterim mīļākā dziesma. Mēs to uzdziedāsim.
— Dziediet, dziediet, meitas, dziediet... Atrunājās māte, no domām uztraukta. — Viņa mīļākā dziesma puisēna gados bija:

Kristus saime, kas to kungu gaida...

Vēl viņš bija mazs, mazs puiselītis, tekaļāja man līdz, lindruka sterbelēs turēdamies, nemācēja vēl ne ābecē lasīt, kad jau no galvas skaitīja šās dziesmas pirmo pantu. Atceros, mācītājs reiz atbrauc klausīnāt bērnus māju mācībā; citus lasīna ābecē, citus dziesmu grāmatā, lielākos bībelē, pārklaušīna arī galvas gabalus; ārā iedams, ierauga priekšnamā arī šo un pa jokiem uzprasa, ko šis mākot uzteikt, un mans Pēterīts tūliņ uzsaka:

Kristus saime, kas to kungu gaida,
Lai tā atnākšana jūs nebaida.
Šo padomu klausaities,
Ko jums dod pats Dievs.

Mācītājs pārsteigts nevar nobrīnīties vien un, puisēnam galviņu noglaudīdams, laipni saka, varot jau redzēt, ka tas vīra gados būšot liels grāmatnieks. Un cik viņam bija lēta galva! Cik viņš visu ātri iepratās — ir grāmatu, ir darbus. Kāds viņš man bija labs bērns! Vai kādreiz biju domājusi, ka viņš ies tādus ceļus un sagalēs tādu mūža galu... Un nelaimīgajai mātei aizrāvās balss.

Vecais Ezernieks smagi iekāsējās un stipri nošņauca degunu. Vārdus par tādu ceļu iešanu viņš saprot pareizi, ka te domāta Pētera dzīve nelaulībā ar viņa — vecumveca baznīcas vīra, bijuša tiesneša un liela pārnīka — vienīgo meitu. Dziļi tas viņam ķēras pie sirds, bet neatrod tur nekā nedz ko iebilst, nedz piebilst. Arī Radagaisenes abi lepnie brāļi, jaunais Ezernieks un Zemrībī, jūtas nepatīkami aizkarti un nemierīgi sagorās savos krēslos, bet tāpat nekā nezina, ko sacīt, jo arī viņiem māsas dzīve šķiet lielā mērā piedauzīga, un viņi jūt, ka māsas dēļ cieš viņu ārējais gods un lepnums.

— Ko nu, māt, brēc, ko žēlojies? ... Vecais Krišis, noprazdams vispārējo nepatīkamo stāvokli, runāja, it kā sievu mierinādams. — Vai nu kas bez Dieva ziņas, bez sava likteņa notiek? Tu Pēterim pašu pirmo iemācīji pastaru dziesmu. Varbūt arī tālab viņa pastari tik drīz pienāca. Neba tu mācīdama to domāji. Tas tā bija nolikts, un tam tā vajadzēja būt. Viss notiek ar Dieva ziņu. Pret savu likteni neviens nekā nevar...

Nepatīkamajam stāvoklim, kā arī vecā Kriša prātojumam, darīja galu meitu un sievu uzņemtā dziesma.

9.

KAPSĒTĀ

Cīrulenes miroņu tiesa. — Dižanas bēres, dižani ubagi. — Ko zvani runā. — Kādu goda vietu Glīdzene novēl Silarājam. Kālab Kūmene negrib par citiem ļauna runāt. — Ezernieces domas par postalām un zābakiem, un Ezernieka domas par tiem, kam ir nags.

Lai gan bērinieki otra dienā jau laikus taisījās ceļā uz kapsētu — nolemts bija nelaiķi apbedīt viņa dzimtenē Cīrulenē, — tomēr visu tālo ceļu gandrīz soļos vien braucot, stipri nokavējās, un, kad Cīrulenes baznīcā dievkalpošana beidzās un baznīcēnus izzvanīja, tie, no baznīcas iznākuši un uz dižceļu kalnup raudzīdamies, bēriniekus vēl neredzēja braucam. Tomēr projām negāja gandrīz neviens: visi gribeja sagaidīt bēriniekus, jo ziņkārība visiem bija liela. Kalpu ļaudis gribeja pēdējo reiz redzēt savu bijušo darba biedru, kas bija iekļuvis saimnieku kārtā un kuŗu nu visdiženākie novada saimnieki pavadīja. Saimnieku kārtas piederīgie atkal gribeja redzēt, kā šī diženā radu ģimene izturēsies, pavadīdama kalpu kārtas cilvēciņu, kas pret viņas gribu bija uzdrošinājies samesties uz vienu roku ar kādu šīs ģimenes piederīgo, tā mēģinādams iesprausties viņas dižciltīgajos rados.

Daži, kam apstākļi tuvāk nav pārzināmi, šaubās, vai rakšana maz jel šodien notiks, kad bēriniekus nebūt vēl nejut. Ziņkārīgi viņi paskatās augšup uz baznīcas torni, kur redz torņa logus netaisām ciet un zvaniķi lūkojamies logā. Tātad arī viņš gaida bēriniekus atbraucam. Dažiem ziņkārīgiem, kas apakšā stāvēdami zvaniķim vaicā, vai nu braucot, viņš, ar roku uz dižceļa pusi rādīdams, ziņo, ka braucot gan, bet no viņa rādīšanas noprotams, ka bērinieki vēl tālu. Tātad rakšana būs, un droši var palikt gaidīt.

Kamēr vīrieši, pa lielākai daļai izgājuši ārpus kapsētas — baznīcas priekšā uz zirgu piesienamā klajumiņa un tur, gan ratos sasēduši, vai arī pastaigādamies un sarunādamies, uzpīpo, daži pie tam izmainīdami pīpu galviņas, citi visas pīpas, bet lielākie brammaņi dziņas pat pulksteņus mainīt, tamēr sievietes paliek turpat kapsētā un baznīcas pagalmā, būrīšos sastādamās un runādamās. Tās, kam nav nekādi noslēpumi runājami vai kas vēlas, lai viņas dzirdētu un ievērotu gaŗām ejošie vīrieši, sarunājas pilnā balsī un smejas dikti, turpretim kuŗām uzticami citām kādi noslēpumi, tās runā čukstošā balsī, dažas pat rūpīgi lūkodamās apkārt, vai kāds nepienāk par tuvu un nenoklausās viņu sarunu.

Pa lielākai daļai sarunas šodien grozās ap šās dienas glabājamo: viņa dzīve Radagaisos, kā arī viņa noslēpumainā nāve ir pateicīga viela dažādām pārrunām, minēšanai un vērošanai. Bērinieku nokavēšanās tādēļ daudzām īsti pa prātam, jo tā nu laba izdevība pamatīgi iztaujāt to no pazīstamām un ciemītēm, ko daļa pati vēl nezina, bet vēlas zināt val atkal pastāstīt to citām, ko tās vēl nezina un kas tādēļ pašai spiestin spiež sirdi. Kā seniem ēģiptiešiem pastāvējušas īpašas miroņa tiesas, kas pat ķēniņiem pēc nāves spriedušas taisnu tiesu, tā arī te šīs sievietes, jebšu ne no kā nedz aicinātas, nedz ieceltas tiesnešu amatos, tomēr kā gudras un taisnas tiesneses katru aizgājēju neizpaliekoši mēdza pārtiesāt, rūpīgi ielāgojot ir viņa labos darbus, ka arī grēkus, pēc kam tad viņu vai nu tiesāja, vai arī attaisnoja, skatoties pēc katra dzīves un darbiem. Kalpu sievas un vaļinieces sprieda savos pulciņos, saimnieces atkal, protams, atsevišķi, un šās pēdējās sastādīja it kā augstāko instanci jeb augšpalātu miroņu tiesā, jo viņu spriedums nekur vairs nebija pārsūdzams. Lai gan katra instance savus spriedumus taisīja atsevišķi, tomēr tle pa lielākai daļai saskanēja, un, ja apakšpalāta dabūja zināt, ka augšpalāta par kādu aizgājēju ir citādās domās, tad kalpu sievas un vaļinieces aiz iedzimitas cienības pret saimnieku kārtu pa lielākai daļai bez pretrunas pievienojās augšpalātas spriedumam. Tā abēju kārtu tiesneses miroņu tiesā satika aizvien labi. Savu vienprātīgi taisno spriedumu

izpildīšanu viņas — tik vienas, kā otras — žēlīgi atvēlēja Dieva zināšanā, uzticēdamas viņam gan attaisnoto celšanu debesīs, gan pazudināto notriekšanu ellē un nodošanu velna varā.

Dīvas sievietes patlaban sastapās.

— Ā, Kūmene! Labdien. Jūs arī šodien mūs' baznīcā?

— Labdien, Glīdzene, labdien! Jā, atbraucām gan, redzēt savu kaimiņu apglabājamu. Tā jau parasts, ka ciemiņiem vai savas kārtas piederīgiem parāda pēdējo godu. Lai gan nelaiķis nepiederēja taisni pie saimnieku kārtas, tomēr saimnieka vietu izpildīja un kā saimnieks turējās. Arī iemauktus ap žandiem vis bija uzauzdējies, tāpat kā visi bagātie saimnieki un saimnieku dēli. Gribējās redzēt arī lepnos bēriniekus. Dzird, ka visi viņas radi sabraukuši, lai gan līdz šim tie neviens tur nerādīja savu acu.

— Kā tad, mīļā Kūmene. Visi viņas radi esus bērēs. Domājām, pavadīt jāpavada; atbraucām paskatīties. Būs jau nu gan diža izredze. Redzēsīm arī, kā viņa pati tagad izskatās. Kamēr no vīra aizskrēja un salikās ar puisī, nav viņa vairs nekur rādījusies uz āru. Taču nu šodien būs arī atbraukuši uz kapiem. Bet ko tad dzird, kā viņš aizgājis: pats, nabags, pielicis sev roku, jeb kāds cits pie viņa apgrēkojies. Jūs jau kā tuvākie ciemiņi zināt to vislabāk.

— Neko, mīļā Glīdzene, nemāku tur pateikt. Grēkotu, ja blažātu to, ko pati nezinu. Mēs ar viņiem nesatikāmlēs. Viss, ko zinām, ir tas, cik dabūnam no saviem gājējiem zināt, jo tie saietas ar viņu ļaudīm. Bet ej nu saziņi visu, ko gājēju kārtas cilvēciņi runā. Neviens tur arī nav bijis klāt, un tālab nekā nezina, kā nelaime sākusies. Bet re, kā ubagi apzinājuši bagātnieku bērēs, — veselas divi rindas stāv gar vārtiem.

— Neba tur pašu novada ubagi vien. Sanākuši diezin no kuņas pasaules. Re, tas leitis ar koka kāju arī pulkā. Bet, rau, citi dzen viņu projām, un viņš ne par ko neiet.

— Trakais Ādams, rau, tas ar kupri, arī nostājies rindā. Tāpat arī Zamelis ar greizo kāju. Saradušies pat tādi, kādus tik tirgos dabūn redzēt. Ko tur teikt? Diži bērinieki — diži ubagi. Bet tam kokkājim gan nevajadzētu neko dot. Tas ir blēdīgs ubags. Siņo ne vien pa zemnieku sētām un tirgiem, bet arī pa muižām kopā ar vācu ubagiem. Tomēr visu, ko saubago, tūliņ nodzer, pat sarinkto maizi pārdodus, lai tik būtu ko dzert. Tādu caurbiru nekad nepiepildīs. Pats stāsta, ka mājās esot vārgule sieva ar nedziedināmu dēlu; tiem gan maz ko pārnēs.

— Negods lai viņu sazin, val tādām maz jel ir kāda sieva. Es neticu, ko tāds pasaules siņa stāsta; ja būtu precējies, vai tad tā nagus palaistu uz sievietēm? Visi runā, ka miestā, krogū vai citur, kā iedzeroties un tiklīdz kāda jaunāka sieviete tuvumā, tad roka klaidu vien ejus. Vai ubagam un precētam vīram tā pieklājas?

— Es tādām pamēklim nagus pārtriektu, ja viņš man durtos klāt.

— Es tāpat. Mēs viņam arī labprāt naktsmājas nedodam, it ja kādreiz dikti vēlu ienāk vai, kad pārāk nejauks laiks. Tādās reizās raidīt ārā no sētas nevar, sevišķi mēs, kam meitas precību gados: jābaidās, ka neiznēsā kādas ļaunas vēstis pa pasauli, neuzlaiž meitenēm kādu neslavu.

— Tas mīļā Glīdzene, taisnība. Tāds pasaules kleja var dažu labu reiz kaitēt. Bet, āre, ubagi sāk kauties. Tas tizlais, kas uz visām četrām zemrāpus vien lec, dod ar savu rokas koka tupeli kokkājim pa veselo stilbu kā plukš vien, un tā klibā, resnā ubaģe grūž viņu ar savu nūju projām. Bet nu pieiet divi un sāk ubagus šķirt — viens vecīgs vīrs, otrs jauns slaiks puisis. Tie ierāda ubagiem katram savu vietu.

— Tie ir baznīcas vīri un tiesneši. Tas vecīgais ir kalpu baznīcas vīrs Zemturis, tas jaunais ar snaidro augumu, uzgrieztiem osteļiem un lepnīgo izskatu ir jaunais Silarājs, tiesnesis un arī baznīcas vīrs, gauži dižs goda gribētājs un lepnības rādītājs. Vēl neprecējies. Mājas diezgan plānas, un paši tīrie tukšenieki, bet viņš tev no lepnuma nezina kā ūsas un matus skrullēt, cik augsti degunu celt un kur īsti skatīties. Vienu laiku izlencās pēc Ķirmgraužu princeses, bet tā apprecējās ar māju puisī. Tad pa to laiku, kamēr mūsu dēls bija ļoti nevesels un ārsts domāja, ka vairs neķeips, nāca

pie mums un sviedās klāt mūsu vecākai meitai Elzai. Pāris mēnešu te gūlās, te cēlās. Un, ja meitenes mani vai saimnieku kur satika ārpus mājas, tūlīņ pirmais vaicājums bija, kā Jānim klājoties — vai ejot uz labo vai ļauno pusi. Bet, tiklīdz Jānis sāka veseloties, nav savu acu vairs pie mums atrādījis. Redzams, bija gaidījis tikai Jāņa nāvi, jo tad mājas būtu piekritušas Elzai. Nu viņam Elzas vairs nevajaga. Lai dara, kā grib. Mēs lūgties neiesim. Cel savu galvu, cik augsti gribi, trepes tev pie deguna netaisīsim. Ubagus pie baznīcas rēdīt, līdzināt un tiesāt — tur tādām īstais goda amats!

Patlaban stipri sāk skanēt zvani, pārtraukdami abu sievu sarunāšanos.

Cīrulenē jau kopš tēvu tēvu laikiem pastāv paraža, aizgājējus pavadīt dažādiem zvaniem uz pēdējo dusu, skatoties pēc pavadāmā samaksas spējas vai kārtas. Tukšenieki, nabadziņi kas nespēj samaksāt zināmo nodokli par baznīcas atslēgšanu un zvanišanu ar baznīcas zvaniem, paši apzvana savus aizgājējus ar kapsētas zvaniņu, kas uzstādīts starp divām staklēm uzkalniņā kapsētas vidū. Turīgākie dod baznīcai nodokli un zvaniķim samaksu, un viņš tad atslēdz baznīcu un apzvana viņu aizgājējus ar baznīcas zvaniem — ar vienu vai abiem, kā vēlas un maksā.

Šodien zvana ar visiem trim zvaniem, jo zvaniķis saņēmis kuplu maksu, ka ne vien pats ar dēlu devies tornī raut abus baznīcas pulksteņus, bet savai vecenei uzdevis piedevām skulbināt vēl mazo kapsētas zvaniņu.

Ļaudis zvanu skaņas protot iztulkot attiecīgā nozīmē. Abi baznīcas zvani, turīgo un bagāto izvadītāji, sarunājas savā starpā par nelaiķa mantu. Viens vaicā skaļi, spēcīgi un ātri, pa divi reiz no vietas saukdams:

Kur liksi mantu?

Kur liksi mantu?

Otrs, dižais, uz šiem divreizējiem saucieniem atbild gausā gaitā, bet drūmā, bargā balsī, ik pa reizai nodūkdams:

Grūd ellē!

Mazais kapsētas zvaniņš, tukšenieku un nabadziņu izvadītājs, mīlīgi labvēlīgā, tīri priecīgā balsī sauc uzsaukdams, it kā neatspēdams:

Kauliņi dusēt,

Kauliņi dusēt,

Kauliņi dusēt,

tā cenzdamies pārgūt savus abus lielos biedrus viņu spriešanā, ko darīt ar mantu, un jo skaņi pauzdams prieka vēsti piekusušajiem dzīves pabērniem, ka nu varēs atdusēties no visām grūtībām.

— Nu jau laikam brauc... Ieminas Kūmene, kad abas atgājušas gabalu no baznīcas nostāk, uz vārtu pusi, kur zvanu skaņas neatskan vairs tik varen stipri un kur spējams atkal sarunāties.

— Brauc, brauc. Pie mums tā ierasts, kad bērinieki uzbrauc kalnā un tos pie baznīcas var redzēt, tad sāk zvanīt... Atrunājas Glīdzene. — Ar visiem pulksteņiem gan zvana, kā jau saimnieku kārtas mironim, un abi lielie pulksteņi par mantas dalīšanu vien runā, bet kāda šim tur manta, kāda dalīšana? Labāk jau pieveicas mazais skulbenis: tas mīlīgi aicina kauliņus dusēt.

— Kur nu šim, mīlā, kāda manta? Mūsu ļaudis jau pavasarī zināja teikt, ka Radagaisos jaunam saimniekam atdanģinokies vairāk nekā nebijis līdz kā tik pātaga rokā un karbača kabatā.

— Stāsta, viņš esot viņu ar to karbaču stērstējis. Diezin vai taisnība?

— To, mīlā, Glīzdu māt, nemāku teikt. Apgrēcību pelnītu, ja runātu to, ko pati neesmu redzējusi. Mūsu saimes ļaudis gan dzirdēju tā plūkstam. Bet kas var savākt visu, ko ļaudis tenkā? Nākoš svētdien taisāties iet pie dievgalda, — netik tādēļ neko ļaunu par citiem tagad runāt. Varbūt satiksimies vēlāk kādu reiz, tad izrunāsimies citādi. Šimbrīžam lai pietiek. Iesim labāk pie vārtiem, lai varam redzēt, kā bērinieces ģērbusās un kā viņa pati izskatīsies. Diezin vai no Ķirmgraužiem arī šodien kāds baznīcā?

— Ir, ir, ir, — mazais puisis ar Dori. Es viņus jau baznīcā redzēju. Paši nav neviens — ne jaunie, ne vecais. Es zinu viņu vietu baznīcā, bet šodien viņu nebija. Taču cilvēkiem nepatīkami,

— Kā nu ne, mīlā, svešiem tāda izdarīšanās nepatīkama, kur nu vēl piederīgiem! Lai Dievs žēlīgi valda katra prātu! Bet, rau, nupat piebrauc. Nav vis veduši ar gaŗi jūgtiem zirgiem, kā mūs' puīši teicās dzirdējuši taisāties, bet ar vienu pašu zirdziņu vienkāršos ratos, un kāds vecītis, uz šķirsta gala sēdēdams brauc. Laikam viņa tēvs.

— Kā tad. Tas ir vecais Krišis. Vai nu viņš atļaus dēla bērēs tā ķēmoties? Pats ar savu zirdziņu atveda dēlu tai ciemā, no kuŗa atpakaļ vairs nepāries. No šķirsta nosēdis, stāv, rau, vecītis un slaukās sauļā. Kā tad! Tēva sirds šodien lūst. Māte arī, kā nolauzta kaņupīte, pavisam sakņupusi. Bet, rau, tur nāk, no ratiem izsēdusi, viņa pati — agrākā Ķirmgrauzene, tagadējā Radagaisene; vēl tāda pat skaista kā arvien, tikai ļoti bāla. Nu ceļ šķirstu no ratiem zemē, nesīs iekšā. Klausīsimies, kādu dziesmu dziedās. Taču kādu no tām, ar kuŗām pavada ātrā nāvē aizgājušos.

Patlaban atskan dziesmas dziedāšana, un abas sievietes, sarunu pārtraukdamas un nostādamās taka malā, pa kuŗu jāiet bēŗu gājienam gaŗām, grāmatas nemaz vaļā neatvāzdamas, dzied tāpat citiem līdz.

Kā rasa zūd i dzīvība,
Kā vakarējā diena,
Kā kUSDams sniegs pavasarā,
Kā sapni, dūmi, ēna.
Kad to nešķiet un nedomā,
Tad labu nakti jāsaka,
Tad šeitān jau pārdzīvots.

Dziedot pazīstamu, no galvas zināmu dziesmu, abām norit asaras — nevis tieši Brammanīšu Pēteŗa bēdīgā likteņa dēļ, bet par cilvēka niecību un nīcību vispār, kas dziesmas vārdos izteikta visai vienkāršās, bet toties jo viegli nojauzamās gleznās un ko tik gaiši atgādina arī šis pats notikums ar Pēteŗa piepešo nāvi.

Kad gājiens aizvirzījies gaŗām, sievietes tam seko nopakaļ, atkal paklusā balsī sarunādamās.

— Cik dižās bajārenes lieliski sagrezojušās: Radagaisenei, Ezerniecei, Zemrībei, Pileniecei — visām melnas zīdenes galvā, bet mugurā vai nu tumšas jakas, vai pusmēteļi; arī Aurenei un vecai Ezerniecei tāpat; Zemrībju meitām abām platmalītes galvā... Dudināja Kūmene.

— Zemrībjiem meitenes pēc izskata un apģērba gan brašas; jaunas arī vēl: vienai deviņpadsmit, otrai septiņpadsmit; bet ar vecāko sava liksta jau bijusi: vasaru uzieta šķūnī ar pašu puisī kopā. Puisi uz vietas gan atlaiduši, kaimiņiem minēdami, ka tas noticis tāpēc, ka puisis šķūnī uz siena panta pīpojis, tā ka bijis jābīstas par ugunsgrēka izcelšanos; bet pasaule jau noprata, kas tā par pīpošanu bijusi un par kādu ugunsgrēku tur bijis jābaidās. Aizmaksājuši puisim arī algu par visu pusgadu, lai nebūtu nekāda prāvošanās... Čukstošā balsī stāstīja Glīzdene, pāra reiz atskatīdamās atpakaļ, vai kāds neklausās.

— Vai tādai dižtēva meitai negadās kāds nopietns precinieks, kad ielaižas ar gājēju puisī? ... Tā Kūmene.

— Tā jau bajāru meitām tā ķibeles, ka kuŗš katrs nedrīkst bildināt, bet no savas kārtas tik aplam nerodas.

— Kas tā tāda bija, kas pie vārtiem, stāvēdama panostāk no citām bērniecēm, dikti šņukstēja? Tā ar rusliem matiem — rau, kur viņa iet, asaru slauķīti piespiedusi pie ģimja.

— Ak tā! Tā jau mūs muižas mazgātāja. Kā tad, vešerene. Viņu jau agrākus gadus dzirdēja turamies Pēteri. Tālab nu tā bimbā. Viņš viņu gan nav turējies: ja būtu uz viņu domājis, tad jau nebūtu aizgājis Radagaisos. Velti viņa te vēl izrādās par nelaiķa brūti. Laikam domā, ka cits kāds ātrāk pieķersies, kad dabūs zināt, ka viņai jau bijis kāds daudzmais vērtēns cilvēks... Bet nu beidz dziesmu. Klausīsimies sprediķi! Zemrībīš jau atkāšējas un vāž grāmatu vaļā.

Kad apbēdīšana bija pabeigta, ubagiem dāvanas izdalītas, un bērnieki sapulcējās kapsētas vārtu priekšā, kur kapračiem un zvaniķiem, kā arī tiem tālajiem radiem, kas bērēs nebija aicināti, bet uz pavadīšanu bija ieradušies, deva pa vienam otram šņabim un riecienam baltmaizes, tad Radagaisenei, kā bērū rīkotājai, nācās bērniekus aicināt braukt no kapsētas vēl bērū mājās līdz. Viņas pašas radi vienojās savā starpā tā, ka brauks tikai Zemrībji vēl atpakaļ, jo Zemrībīš bija tiesnesis, lai gan ne pašu, bet kaimiņu pagastā, un tātad zināja kā mantošanas jautājums nokārtojams labprātīgā kārtā uz vietas. Patiesībā par kaut jeb kādu mantošanu te nemaz nevarēja būt runa, jo nelaiķis vairāk nekā nebija Radagaisos nedz ievēdis, nedz ienesis kā tik pātagu un kančuku un tās pusvalkātās drēbes, kas viņam bijušas mugurā; nebija viņš arī ar saimnieci precējies, kādēļ arī mantas dalīšanas jautājums atkrita pats no sevis. Tomēr bagātā radu ģimene bija klusumā jau iepriekš nolēmusi, ka arī drēbes, kas nelaiķim gādātas pa viņa dzīves laiku Radagaisos, atdodamas viņa piederīgiem. Šo uzdevumu Zemrībim vajadzēja pēc bērū mielasta izpildīt parastā kārtā. Lai Zemrībji nebūtu no saviem radiem vieni paši bērū dzīrā, tad Pilenieks ar savu saimnieci solījās arī braukt līdz.

Nelaiķa radus un paziņas Radagaisenes uzdevumā gan aicināja uz līdzbraukšanu Dzeņa Jānis; tomēr pieklājība prasīja, ka arī viņa pati saka tiem kādus laipnus vārdus un parunā ar katru no tiem atsevišķi, īpaši arī ar tiem, kas bērēs bijuši gan aicināti, bet nebija bērū mājās nemaz rādījušies un tikai kapsētā bija ieradušies. Radagaisene sajuta sevī neizsakāmu īgnumu, šos prastās drēbēs ģērbusos nabagu kalpeļus un viņu sievietes lūgt un labināt uz līdzbraukšanu. Viņa labi zināja un juta, ka ne vien viņas lepnie, bagātie radi, bet arī daudzi citi savādām acīm — nicinādami vai zobgalīgi smīnēdami — noskatās uz viņas radošanos ar kalpu un tukšinieku pasauli. No kauna un īgnuma viņa vēlējās atrasties kur tālu projām no šās vietas un no ļaužu acīm. Daudz patīkamāk nekā še stāvēt, viņai tagad būtu bijis gulēt tur kapā, līdzās tam nule apraktajam oilvēkam, kaut gan viņa sen jau to vairs nemīlēja vai, pareizāk sakot, nekad nebija to mīlējusi.

Ezerniekam raisot zirgu no sklandas vaļā, viņam pienāca sieva klāt un paklusu bilda:

— Zini ko, Mārtiņ! Vai neteiksim Knēveļa Didžim, lai mājās braucot, iegriežas ar savu dēlenu pie mums. Man tas puika patīk: viņš tāds sprauns, dūšīgs un sapratīgs. Šorīt ieleju viņam kafiju, viņš paēdis pienāk pie manis un nobučo man roku. Taču māte, cik zinājusi un pratusi, mācījusi bērnu uz laba. Viņš jau prāvs puika, bet nav viņam vēl zābaku. Šodien pat: tādās lietās bērēs krusta nesējs, bet pastalas kājās. Man bija tīri kauns, redzot tādu skatu mūsu radu rīkotās bērēs. Teiksim, lai iebrauc, un atdosim mūsu Rubja vecos zābakus, — tie viņam būs pašu laiku: viņš ar Rubi vienus metus, vienu viežu. Rubis tos, kamēr pataisīti jauni zābaki, tikpat kā nemaz vairs nenēsā, un tie tā kā tā mētājas tik kaktā; vienīgi cik es tos kādreiz uzmaucos, brizdama slapjā laidarā.

Ezernieks paskatījās stingri saimnieci acīs un tad atteica cieši un nopietni:

— Nē, nav vajadzīgs. Katrs lai ģērbjas pēc savas kārtas un spējas. Ja puikam būs nags, viņš izies uz ceļa arī ar pastalām; ja viņam iekšā nekā nebūs, nekādi zābaki viņu nekur neiznesīs, un viņš paliks dzīves dubļos.

To teicis, Ezernieks aicināja saimnieci sēst ratos, turēdams nemierīgo zirgu pie galvas, jo vecie Ezernieki ar otru zirgu bija izbraukuši jau uz ceļa, un šis nu par vari rāvās un lauzās tam pakal.

10.

MIRONU KĀZAS JEB IZPRIECA LIELĀS BĒDĀS

Dzeņa rūpīga gādība par dzeršanu. — Veco harmoniku brīnišķīgā vara. — Kā Pēterene rāj un māca savu meiteni. — Senlatviešu miroņu deļa. — Juk, juk...

No kapsētas Radagaisos bez pašu māju ļaudīm, Zemrībju ģimenes un Pilenieka un Pilenieces pārbrauca vēl tikai nelaiķa abi brāļi un uradņiks Metenis, kuŗam sevišķi Dzeņa Jānis uznīkās, lai braucot līdz, jo dzērienu esot saraudzīts krietni daudz, bet dzērāju neesot tikpat kā nekādu: Pilenieks nedzerot nemaz, Zemrībī arī ne vairāk kā laba sieviete; viņam vienarn pašam ar māju puīšiem tātad nākšoties izturēt visu karstumu; šāda gruta uzdevuma veikšanā lai jel uradņiks nākot viņam talkā. Galu galā Metenis tad arī solījās savu palīdzību neliegt un brauca līdz.

Kopš vakardien saņemtās pavēles, ka jau pēc divi dienām jāierodas pie izmeklēšanas tiesneša, Dzenis vispār, kā saka, liptin lipa uradņīkam klāt, pastāvīgi pīdamies tam apkārt, gan pa ēšanas laiku ne vien uzmanīgi, bet pat tīri uzbāzīgi apkalpodams to ar šņabja vai alus ieliešanu, gan atkal jo bieži ar papirosu vai cigāru piedāvāšanu.

Arī Dzenis pats šīnī dzīrā dzēra vairāk nekā tas vispār bija viņam parasts. Sevišķi pēc pārbraukšanas no kapsētas viņš meta, kā saka, uz nebēdu. Acīm redzot, viņš tīšu prātu gribēja vai nu sakurināt labu dūšu, vai arī centās sūcināt glāzē kādas slepenas vai dziļas rūpes.

Pēc pusdienas mielasta Zemrībī ar Pilenieku aicināja nelaiķa brāļus aiziet klētī, lai stātos pie mantas dalīšanas. Visas nelaiķa drēbes tik vecās kā jaunās, tāpat arī jaunos gaŗos zābakus, Zemrībī atdeva abiem brāļiem, lai dalās paši savā starpā kā gribēdami. Beidzot paņēma arī klēts kaktā ieslietu pātagu ar drāztu ozola kātu un nokabināja no vadža kančuku ar sudrabā kaldinātu stirnas kājas kātu un atdeva tiem.

Pēc tādas laimīgas izdalīšanas Dzenis bija klāt ar sarkanu pudeli, no kuŗas visiem vajadzēja dzert pa vienai vai divām glāzēm, bet Metenim uzspieda iemest veselas trīs.

Tik sirdīgi iedzerot visi dzert gribētāji tad arī drīz bija piedzēruši. Tumsai iestājoties, abi māju puīši bija aizstreipulojuši savu malu katrs un nokrituši, kur kuŗam gadījies. Dzenis un Metenis, lai arī dzēra par visiem vairāk, bija abi stipri vīri un pie dzeršanas pieraduši, kādēļ arī gāja un turējās taisni un runāja sakarīgi un saprotami, jebšu ar pastīvām mēlēm. Nelaiķa brāļi, turēdami vērā mātes pamācību un piekodinājumu, svešās mājās un dižu bajāru godos nepiedzerties un nedarīt sev, nelaiķa brālim un savai kalpu kārtai negodu, no pārākas dzeršanas aizvien izvaīrijās un, kā paši teica, skaidri zināja vēl izšķirt kur rīti, kur vakari.

Dzenim rūpīgi un uz visām pusēm rīkojoties gan ar sarkanām, gan dzeltenām pudelēm, arī sievietes nepalika neiedzērušas, un satumsā dažām galviņas bija jau tik tālu siltas un sirsniņas tik stipri iekarsušas, ka vajadzēja tikai šur vai tur pasprēgāt kādai prieka un līksmības uguns dzirkstelītei, lai izceltos šīnīs galviņās pilnīgs sajukums un neprāta viesulis, un šīnīs sirsniņās lai uzliesmotu vesels nevaldāmu kaislību ugunsgrēks. Un šādas dzirksteles drīz sāka sprēgāt, — tās nāca no Dzeņa vecajām harmonikām: tiklīdz viņš tās sāka čīkstīnāt un tiklīdz ieskanējās dažas jautras, priecīgas skaņas, kad istabas tanī galā, kur sēdēja sievietes, dzirdēja žigli, sīki, nepacietīgi un it kā gaidu pilnās ilgās rībinām kājas uz grīdas. Drīz arī abas Zemrībju meitas piecēlās, iznāca

istabas vidū un, viena otru apķērušas, sāka grozīties, pirmāks palēni, bet tad arvien ātrāk un viena par otru priecīgāk iekliegdamās. Viņām tādā pat gaitā sekoja abas māju meitas, tikai šīs griezās vēl straujāk, jo dižā meita Made grieza un laida mazo meitu kā spoli sev apkārt, gluži tāpat, kā to dažkārt brašs, varens dejojājs puisis dara ar vieglu, veiklu meiteni.

— Kad jau sievietes vien danco un tik daili iet, tad jau arī mēs nedrīkstam sēdēt dīkā? ... Iesaucās Zemrībene un, sev līdzās sēdošo Radagaiseni saķērusi zem elkoņa un uzsaukdama:

— Māsīca, iesim mēs — arī... devās ar to dejojāju pulkā, un abas griezās līdz citām.

Pilenece, negribēdama palikt viena patl sēžam, uzcēlās no krēsla, klabināja dažus acumirkļus gan ar kurpju papēžiem, gan pirkstgaliem pa grīdu, tad sāka dīdīties, pirms vairāk uz vietas mīņādamās, tikai paretam apgriezdamās, galvu turēdama uz vienu pus! noliektu, sasarkušiem vaigiem un spulgojošām acīm mīlīgi lūkodamās apkārt un vēlīgā balsī daiņodama:

Dūdiņas, plēšiņas,
Mazas kalna kaula ragutiņas...

Vienu roku pie tam turēdama sānos iespraustu un ar otru uzraudama sev vienā pusē brunču stērbeles gandrīz līdz ceļiem, acīm redzot, domādamās ar to izrādām lielu pārdošību, jo visa seja viņai tagad kā lišus pārlīja ar tumšu sārtumu.

Pilenece, stāvēdams pie durvīm un ar patikšanu noskatīdamies savas saimnieces aušībās un izlaidīgā vaļībā, veca vira tēvišķā labvēlībā tikai noteica:

— Nu, nu, Marlīz, ne tik augstu, ne tik augstu...

Kā par atbildi uz to Pilenece sarāva brunčus vēl augstāk, tagad turēdama tos abās rokās, līksmi iekliegdamās un straujā ātrumā griezdamās un sitinādamās. Zemrībene, kas ar Radagaiseni bija jau apstājušās diet, plaukšķināja rokās un sauca:

— Svaine, tā ir labi, tā tik vajaga! Kam patīk, lai skatās un priecājas.

Pilenece, redzēdams, ka ar sievietēm nav vairs nekas prātīgs runājams, devās no istabas ārā, vicinādamās abas rokas sev ap galvu, it kā kaudamies ar bitēm, un laimē un priekā par savu jauno, skaisto, mūžam jautro, dzīves priecīgo un vēlīgo saimnieci, klusu pasmiedamies un sevī runādams:

— Sievietes paliek sievietes! Iedzērušās jūk un jūkstas kā mušas.

Viņš devās klētī, kur bija divas uztaisītas gultas. Vienā no tām gulēja Zemrībī, otrā lielās viņš. Pēc pagājušās nakts negulēšanas šovakar tikās jau laikus meklēt mieru, un miegs drīz arī bija kā pasaukts klāt.

Istabā gāja arvien līksmāk.

Redzot sievietes tādas jautras un visai vēlīgas, arī vīrieši cēlās nu kājās. Viens nelaiķa brālis paņēma Radagaiseni, otrs Zemrībēni, kuŗas patlaban nedejoja, un devās ar tām pulkā, bet Pilenece, kuŗa vēl arvien griezās viena pati, noķēra Metenis un ņēmās to čivināt. Viņas saceltos brunčus neturēja vairs viņa pati, bet Metenis, kas pie tam rīkojās pilnīgi pēc sava ieskata, gan nolaizdams drēbju stērbeles zemāk, gan atkal saceldams augstāk, pie kam Zemrībene, gaŗām dejojama un acis uzmezdama Pilenecei, reizu no reizas komandēja:

— Uradņik, augstāk, vēl augstāk!...

— Nē, tas nav nekas vienai vien!... Iesaucās dižā meita Made, kuŗa, acīm redzot, bija krietni sadzērusies un tamdēļ bija tagad sevišķi droša un uzņēmīga. — Visām vajaga tā kā Pilenecei. Jūs, citi dancotāji, dariet ar savām dancotājām tāpat kā uradņiks!... Viņa sauca, un, redzēdama, ka kalpu puīši nedrīkst saimniecēm tā darīt, viņa, pieskrējusi ir Zemrībēnei, ir Radagaisenei klāt, rādīja, kā vajaga. Radagaisene pasmējās klusu, Zemrībene smējās dikti, bet neviena Mades rīcībai nepretojās. Arī Zemrībenes meitas, redzēdamas savu māti tik izlaidīgu un dzirdēdamas viņu tik jautri

smejamies, ļāva ar sevi Madei rīkoties pēc patikas, pie kam Pēterene pasteidzās tās visādi drošināt un Madi vēl pieskubināt.

Pēc brīža Dzenis apturēja čīgošanu, un dejotāju pāris apstājās.

— Rau, tā vajaga svinēt jauna puīša bēres! Puīša bēres ir viņa kāzu diena, tad vajaga dzert, dziedāt un dancot! ... Izsaucās Metenis, rausdams ar plaukstu sev sviedrus no pieres.

— Bet nu vajaga visiem dancotājiem un dancotājām krietni atspirdzināties un iestiprināties!... Skubināja Dzenis, ieliedams gan sarkano, gan dzelteno šņabi, gan alu glāzēs. — Šodien divkāršas dzīras: dzeņam — ir bēres, ir kāzas reizā; citas kāzas Pēterim vairs nedzersim. Jā, šodien ir miroņu kāzas. Lai dzeņam un dzīvojam kā kāzienieki — jautri un līksmi!

Sievietes, lai gan viena vai otra dzīdinājās, tomēr iedzēra visas, jo kas bija pirmās iedzērušas, tās skubināja un piespieda dzert arī negribētājas, pārmezdamas tām liekulību. Visām vajagot vienādi dzert un vienādi dancāt.

— Bet tad vajaga dancot īstu miroņu danci, kā jau jauna puīša vai jaunas meitas bēres mēdz dancot... Ieminējās Made.

— Mūsu pusē tādu danci nepazīst... Atteica Radagaisene.

— Kur nu, māsic, jūsu pusē tādu danci lai pazītu?... Runāja starpā Zemrībene. — Cīrulenē jau kopš gadu desmitiem valda bargs kungs un stingrs mācītājs, kuŗš necieš ļaužu starpā nedz dzeršanu, nedz kādu īstu izpriecu dzīrās, nedz arī senlaiku paražu cienīšanu un piekopšanu svētku dienās vai godos. Tikai pie mums, Aizventes un Elkumuižas pagastos, kas esam kroņenieki un kur nekādi kungi nejaucas ļaužu dzīvē, uzglabājušās vēl šādas tādas vecu laiku paražas. Miroņu dancis gan arī pie mums jau sen izgājis no modes, bet mana māte stāsta, viņa savās jaunās dienās dabūjusi vēl tādu dancot, un viņugad, kad es vēl biju meitene. kāds kaimiņu saimnieka dēls nositās grantsbedrēs. Tad arī padzirdēja, ka viņa bēres saimnieces un meitas dancojušas miroņu danci.

— Bet jūrmalā, kur mana dzimtuve, mana augtuve, sevišķi tai ciemā, no kuŗa es esmu cēlusēs, miroņu danci vēl tagad pazīst... Piegājusi saimniecēm tuvāk, Made stāstīja klusākā balsī, kamēr vīrieši, sagājuši ap galdu, turpināja iemešanu. — Manas mātes mātes laikos tāds dancis tur dažreiz dancots jauna puīša vai jaunas meitas bēres, ja tikai bijusi krietna sadzeršanās. Ar mazu dzērumu tāds dancis nekad nenotiek. Divi reiz es arī esmu dabūjusi dancot miroņu danci — vienreiz manas vecākās māsas, otrreiz kāda saimnieka dēla bēres.

— Kāds tad ir miroņu dancis? Kas tur īsti notiek? ... Pētīja Pileniece.

— Puīša bēres kāda jauna meita, visvairāk viņa paša līgaviņa, ja tam tāda palikusi, noģērbjas kaila un nogulstas aušgpēdus istabas vidū ar izplēstām rokām un kājām, un citi bērnieki tad danco tai apkārt un pa roku un kāju starpām. Ja meita mirusi, tad plānā jāguļ viņas brūtgānam vai citam kādam puisim. Dancotājas tik puīša, kā meitas bēres, arī noģērbjas tāpat kā pirtī, kad kāpj uz lāvas, tik kurpes uzmauc basās kājās; vīrieši danco tāpat apģērbušies.

— Kamdēj tāds dancis vajadzīgs? ... Ievaicājās Radagaisene.

— Nu, tās ir miroņa kāzas ar vina nelaulāto šeit palicēju; un piederīgiem, tādā dancī līksmojoties, žēlums zūd ... Tā atkal Made.

— Ech! Tādu danci vajaga arī šonakt uzdancot! Ko mūsu mātes mātes darījušas, kālab mēs to lai nevaram? Vienreiz tik pasaulē dzīvo, tad vajaga arī kādreiz padzīvot it līksmi! Man tagad ir tā, ka es varētu pārlēkt citiem pār galvu vai pat skriešus uzskriet ozola galotnē. Es esmu uz visu gatava. Kuŗas ir vēl? Es gribu dancot! ... Sajūsminājusies musināja Pileniece, kuŗai vaigi kvēlot kvēloja no iedzertiem saldajiem dzērieniem, kā arī no straujās deļošanas.

— Kad jau, tad jau visas. Kālab lai citas dancotu, citas tik skatītos?... Tā Zemrībene, arī, acīm redzot, jau stipri apdzērusies.

— Bet kuŗa būs plānā gulētāja?... Vaicāja Pileniece.

— Kas cita kā Radagaisene: tā jau ir nelaiķa līgava. Tas tagad viņas pienākums... Uzstājās Zemrībene.

— Ak, lieciet mani mierā! Tad es labāk bēgu no sētas projām ... Un Radagaisene ieskrēja kambarī.

Pēterene iesteidzās viņai pakaļ, kurp viņām sekoja arī citas bērenieces.

— Juk, mana Mādže, mīļā baltā, dārgā zelta, var aizstāt tavu vietu ...

— Nē, māt, es negribu un to es nedarīšu... Meitene mēģināja atrunāties, bet Pēterene viņai uzsauca cieši un stingri:

— Klusu tu, muļķe merģele! Otrreiz par maziņu paliksi, ka vēl neņemies prātu un nekā negribi mācīties? Govs asti jau diezgan esi nēsājusi; vai visu mūžu domā govīm pakaļ bizenēt, kad nemaz necenties tapt ļaudīs? Katram mātes bērnam ir sava cenšanās. Teic tu man, pēc kā tu centies? Juk, pavasarī jāiet pie iesvētīšanas; vai tev, nejēga, kas būs ko ģērbt virsū, ja saimniecei neklausīsi? Klausīsi saimnieci un citus labus cilvēkus, gan tad dabūsi ir jaunu zīdeni, ir citu ko. Tu esi nabagu vaļinieku bērns, tu nedrīksti teikt: es negribu, es nedarīšu... Tā Pēterene rāja un mācīja savu Mādži, pāra reiz ieģrūzdama tai dulni mugurā un sanos.

Dzenis arī iegāja kambarī; sarkanā pudele viņam arī tagad bija rokā. Atkal vajadzēja katrai iedzert pa divām vai vismaz vienai glāzei. Iedzērušas gandrīz visas sūrstījās, ka šoreiz šņabis esot pārāk stiprs, — vai viņš neesot tik pielējis spirtu klāt? Dzenis dievojās, ka neesot to darījis. Bija sarkanajam dzērienam kas pieliets klāt vai ne, bet visām nu radās dūša dancot miroņu deju. Arī Mādže, kad māte bija to pienācīgi pamācījusi, un kad Dzenis iedeva tai divus sarkanos šņabjus no vietas, nerunāja vairs pretī un sāka taisīties uz pavēles pildīšanu.

— Žēl, ka arī Ezerniece vairs neatbrauca: tad būtu šī vakara ballē četras saimnieces kopā, visas radenes un dižas bajārenes vien... Kā pielabinādamās un pieglaimodamās, ieminējās Pēterene.

— Tad jau gan varētu cūku kūti celt no dižajām bajārenēm; bet diezin, vai Ezerniece gribētu dancot mums līdz; viņa, man liekas, tam par nopietnu ... Tā Pileniece.

— Nē, māsiņ, tad tu viņu labi vēl nepazīsti ... Iebilda Radagaisene. — Berta var savureiz arī būt ļoti līksma un vēlīga; tikai viņš pats ir varen nopietns cilvēks un pārāk stingri viņu, nabadzīti, tur.

— Un vecais arī vēl ruc virsū, kur vien tik kā var ... Noteica Zemrībe.

Zemrībenes izteiktās bažas, vai tik vēlāk neiziešot uz āru kādas valodas: viņai sevišķi esot jāsargās no tādām savu meiteņu dēļ. Dzenis ar uradņiku uz vietas izgaisināja, ka tai ziņā neesot nekā ko bīties: viņas taču visas esot radnieces vien savā starpā, kuņas vien nekā ļauna par otru nekad neteiks, māju meitas jau tamdēļ vien pratīšot turēt muti, ka viņas pašas arī visu dara līdz, bet kas zīmējies uz nelaiķa brāļiem, tad uradņiks uzņēmās, kā viņš pats teica, sacīt tiem prātīgu vārdu, un viss būšot pilnīgi drošs. Pēterene no savas puses aizrādīja, ka vislielākā laime šodien esot tā, ka Tēvine laikā aizgājusi projām, steigdamās ar jaunām ziņām uz Ķirmgraužiem; ja tā valodniece būtu vēl sētā, tad ir domāt nevarētu uz miroņu kāzu svinēšanu pēc veclaiku ieražas.

— Bet uz mani, mīļās baltās, dārgās zelta, visas varat droši paļauties: es esmu tāpat mēma kā bezkuņa sētmalā, kuņa arī visu redz, visu dzird, bet neizpauž ne vārdiņa.

To teikusi, Pēterene steidzās segt dižai istabai logus ciet ar villainēm un gultu segām, bet durvis uz priekšnamu aizsēja. Viņa bažījās, ka saimnieces nesabīstas vai neapdomājas un neatmet savu nodomu. Protams, ka tad arī viņas meitene nevarētu cerēt nedz uz zīdeni, nedz citādiem labumiem. Viņa tādēļ visādi centās lietu veicināt no savas puses, gan gādādama par pilnīgu drošību, gan arī Dzeņa Jānim pamirkšķinādama ar acīm, lai tik dodot saimniecēm vēl šņabi.

Lai miroņu danča dancošanā justos drošākas, tad dejojājas, jebšu arī gandrīz visas iereibušas, tomēr atrada, ka būšot labāk, ja aizsien sev acis, tā ka vīriešiem lai paliek nezināms, kas kuņa ir. Uz ātru roku sadabūja iznēsātus, pašķīdušus galvas lakatus, kuņas saplēsa tādās strēmelēs, ka ar tām

aizsējušās sev acis, pašas cauri varēja redzēt, bet viņas pazīt vairs nevarēja, jo sejas bija aizklātas un neredzamas.

— Ar labāko gribu mūs neviens vairs nevar pazīt... Priecājās Zemrībe, noskatīdamās uz pārējām sievietēm, kad visas bija aizsējušās sejas. — Tā kā mūsu starpā ir visādas — gan tumšiem, gan dzelteniem matiem, gan pilnīgās, gan slaikules, un tā kā mēs esam pavisam septiņas, bet iesim diet vienā lāgā tikai pa trim, tādēļ ka viņu ir tikai trīs, tad viņi nekad nevarēs nozīmēt, kuŗa kuŗam ir otriniece.

Kad kambarī visas bija sarīkojušās, tad Dzenis sāka atkal spēlēt. Pirmā iznāca lielajā istabā ganu meitene un nogūlās uz grīdas zināmā kārtībā. Pēc tam pavērās kambaŗa durvis, un viena sieviete ar aizsegtu ģīmi pārlēca pār sliexsni, iesaukdamās savādā, nepazīstamā balsī:

Šodien lecu pirmā,
Rītu nepazīšu ...

Tai sekoja otra, atkal teikdama attiecīgus vārdus, un beidzot trešā, iekliegdamās:

Šodien lecu pēdējā,
Rītu nepazīšu.

Katra piesteidzās klāt vienam vīrietim, saķērās ar to, un deŗa sākās. Viena deŗotāja daiŗoja:

Ar kaunu biju,
Ar kaunu būšu, —
Šī bija tā reiza,
Kad kauna nav!...

— Kā tad, kā tad. Kā jau kāzās, kā jau kāzās... Sauca kaut kur, kā uzskubinādama un musinādama, Pēterene.

Citas sievietes, ietinušās villainēs un arī aizsegušās sejas, kambaŗa durvīs saspiedušās skatījās, plaukšķināja rokās un dziedāja:

Grieŗ dancot, mūs' māsīņas,
Šai lielā ŷēlumā!
Atdevušas tav' bāliŗu
Zemes mātes meitiŗai.

Kad pirmās deŗotāŗas labu brīdi bija deŗojušas, tās atlaidās no saviem otriniekiem un devās kambarī, no kurienes trīs citas, nomezdamas savus segus, izskrēŗa diŗajā istabā, un deŗa turpinājās ar šām, līdz šīs atkal mainījās.

Tagad vienai deŗotāŗai, kuŗa patlaban grieŗas ar uradŗniku, netīŗu vai tīŗu, nokrita ģīmja aizsegs. Tā izrādījās par diŗo meitu Madi. Viŗa tomēr, par to nekā nebēdādama, deŗoja tālāk, kāŗu jo dūŗīgi piesperdama pie grīdas un līksmi iekliegdamās. Ar roku pakacēŗusies, viŗa arī kādai otrai deŗotāŗai norāva lakatu no acīm, bet tā, ar abām rokām aizklādama sev seŗu, ieskrēŗa tūliŗ kambarī, tā ka to nedabūŗa pazīt.

Beidzot vīrieŗi it kā nogura un devās pie galda dzesēt slāpes alū. Tagad sievietes deŗoja vienas pašas un visas septiņas reizā, citas pāros, bet Made viena pati.

— Dzeni, vai tik vien tu vari? Vai tavas plēšinas diktāk un ātrāk nespēj?... Dzirdēja Pilenieci uzkliežam.

Dzenis, piecēlās tagad stāvus, rāva tik ātri un tik stipri, cik vien spēja, pa starpām skaļi iesvilpdamies vai ieūkšēdamies, vīrieši devās pulkā, satvēra katrs vienu vai divi sievietes un leca un griezās ar tām juku jukām. Arī Mādže griezās tagad citām līdz.

Atkal dzirdēja Pilenieci nokliežamies skaļāk un līksmāk par citām, un lēkdama un diedama, viņa daiņoja:

Līksme mana, vēle mana,
Kur bij man tevi likt?
Vai uz galvas uzstādīt,
Vai zem kājām samīdīt?

Uradņiks piespēra kājas tik stipri, ka logi nodārdēja.

— Ja mūsu istabai grīda izturēs šonakt, tad tā turēs vēl dažu dienu ... Iesaucās Dzenis, pats arī lēkdams uz augšu un sperdams kājas uz grīdas, bet uradņiks atklieža:

Lec un dej, līdz kājas ļimst,
Griesti grūst un grīda grimst!

— Nu iet tāpat kā jūrmalniekos, kad visa istaba griežas mutulī! ... Priecājās Made, un dancodama viņa daiņoja un citas viņai līdz:

Guli, guli, apīniti
Kubuliņa dibenā!
Kad es tevi modināju,
Vis istaba stāvu lēca,
Vis istaba stāvu lēca,
Rūca tā kā bišu strops.

Šai brīdī bija dzirdams pie istabas durvīm nama pusē grabinām, kā arī mēģinām tās attaisīt. Iešutušās dejojājas to nedzirdēja, bet Pēterene, apzinādamās sarga vietā stāvam, bija ar vienu lēcieni pie durvīm klāt, uzprasīdama:

— Kas tur ir?

— Taisiet durvis vaļā. Nevaru attaisīt... Dzirdēja ārpusē neskaidri, it kā miegaini atrunājamies kādu vīrieša balsi.

— Kas ir? Ko vajag?... Steidzīgi atkal taujāja Pēterene.

— Nu laid tik iekšā! Svešinieks un ļauns cilvēks jau nav.

— Tas ir Zemrībīšs ... Iesaucās tagad Dzenis.

Pēterene nu tā satrūkās, ka steigšus sāka raisīt auklu no kabatas nost, runādama:

— Tūliņ, mīļo, balto zelta saimniek, būs vaļā. Tūliņ ... Juk ...

Šai acumirkļī kāda dejojāja, drāzdamās galdam gaļām notrieca ar roku abas sveces pie zemes, tā ka istabā uzreiz iestājās dziļa tiunsa un klusums. Zemrībīšs grūšus atgrūda durvis vaļā, bet, ieraudzījis istabu tumšu, iesaucās:

— Tumsā visi?

— Jā, jā. Juk, uguns, juk, apdzisa, juk, juk ... Pārbijusies Pēterene uztraucās, gribēdama kaut ko labu un lietderīgu atbildēt dižam bajāru saimniekam, bet nekā nevarēja izteikt.

— Ko te tādu milzīgu jūksti bijāt sacēlušī? Klētī gulēdams, uzmostos un dzirdu dziedam un kliežam un visu istabu rībam. Uzcēlos un nācu raudzīt.

— Lai gan Elku muižas pagasta ļaudis esam, tomēr elku dievus vairs neturam un tādēļ arī, dzīras svinēdami, klusu nečukstam un nečubināmies pa kaktiem un aizoderēm, bet dziedam un runājam droši un dikti, ka lai visa sēta skan... Dzirdēja dižo meitu Madi kaut kur tumsā atbildam.

— Vai mūsu saimnieces te nav? ... Vaicāja Zemrībīs.

— Nē, juk, es neesmu, juk, jūsējo te, juk, redzējuse, juk, juk ...

— Tik juk, juk vien skan; vairāk nedz kas dzirdams nedz redzams. Kad jau jūk, lai jūk. Labāk tad iet atkal gulēt nekā pa tumsu jukt, jukt... Noteica Zemrībīs, iedams atpakaļ ārā un aiztaisīdams aiz sevis durvis.

11.

KĀ BAGĀTĀ ČĀPIŅA DĒLS PRECĒJĀS

Savāda diena Čāpiņos. — Čāpiņu tēva pātari un Čāpiņu mātes svētrīta brokasts. — Ganu Juŗa izcilais stāvoklis Čāpiņu saimē. — Iepazīšanās ar slavenu Čāpiņu cilti. — Čāpiņu Jānis dodas precību gaitās, un viņu pārņem svētdienas sajūta un siržu ilgas. — Kā Jānis grib krogā ko nopirkt, un kamdēļ no tā nekas neiznāk. — Jāni moka briesmīgs izsalkums. — Kā Jānis grib izsalkumu aizdzīt, un kā tas viņam izdodas. — Kālab Migulene domā pastara dienu jeb grēku plūdus pienākušus un debesu logus atvērušos, un zemes avošus atdarījušos. — Ar kādu dokumentu Jānis pierāda, ka viņš ir bagātā Čāpiņa dēls. — Kā Migulene uz pēdām prot pataisīt melnu par baltu. — Jānis dzird par Miguļa meitām daudz jauka un laba. — Kā Miguļu māte ar meitām brauc Čāpiņos vietraugos.

Bagātajos Čāpiņos liekas šodien būs savāda diena. Saimnieks pats piecēlies agrāk nekā citiem svētrītiem, kāšē skarbāk un nošņauc degunu diktāk nekā parasts. Saimniece, uzvilkusi jaunāku un gaŗāku lindruku nekā citām svētdienām, sēd saimniekam blakām kambarī pie galda un šķirsta grāmatu. Vaigs tai laipns un mīlīgs, galva līdzena un gludena: vēl visiem gulot, viņa jau piecēlusies, izsukājusies un sapinusies

Viņiem pretim, otrpus sēd Jānis, pašu dēls, jaunajā vestē ar raga pogām un trim kabatām. Svārkus viņš nav uzģērbis; tālab redzamas viņa krekla piedurknes, kuŗas baltas kā sniegs un smalkas kā zīds: māte viņam šorīt uzdevusi nevis pašu austu līnu kreklu, bet to, kuŗu šuvusi Jāņa krustmātes meita Dore.

Saimnieks šorīt gandrīz nemaz nerunā un rāda dziļi nopietnu izskatu, pieri saraucis krunkās, un brille noslīdējusi labi uz deguna galu. Arī saimniece runā maz, pateic tik meitām, ko lai darot, un vairāk nekā.

Meitas arī saprot, ka tagad saimniekam kam savādam vajag būt prātā; tālab arī viņas neko nerunā un skraida klusi un viegli, pildīdamas pavēles. Arī viņas savilkušās jaunākus lindrukus un apsējušās jaunākas galvas drāneles, lai gan pašas nekā nezin, kas nu īsti būs.

Ir ganu puika novēro, ka šorīt visi ir savādos prātos, un viņš vispārējam iespaidam negrib palikt pakaļ: nevarēdams nekā cita vairāk darīt, viņš kājas saaun krietnāki, pietīdams ar auklām bikšu lielus jo ciešāk, it kā sataisīdamies uz jo lielāku skrējīenu.

Dziesmas sašķīris un sameklējis, saimnieks nošņuc degunu vēl diktāk un skaļāk, nekā citām reizām. Tā ir pēdējā zīme, ka nu bez kavēšanās visiem jāiet pie pātariem.

Meitas nosēžas uz paaugstiem krāģiem galda tuvumā, tā ka no galda lampas lai arī varētu redzēt. Katrai klēpī dziesmu grāmata, kuŗu it kā no gaŗa laika sāk klāstīt, līdz saimnieks pateiks meklējamo dziesmu.

Ganu puika, patlaban tikko beidzis muti slaucīt gaŗajā saimes dvieļī, kas blakām pulksteņa skapim stīpā pakārts pie griestiem, ieŗrābj ar vlsiem pieciem labās rokas pirkstiem pāri reizes savā paīšajā ĉuprā, sagrūzdams to labi uz augšu, tad piesteidzas pie galda un nostājas Jānim blakām, kuŗam grāmata jau uzšķirta un dziesma uzmeķlēta.

Saimnieks nu saka dziesmas numuru:

— Pieci, trīs, līdz.

Meitas mudīgi sāk meķlēt pasacīto dziesmu, abas nosarkdamas un acu uz augšu nepaceldamas, lai gan labi zinādamas, ka tagad tikpat saimnieks, kā arī Jānis ar puiku, uz viņām skatās, jo viņas nemāk dziesmas uzreiz atrast. Katra, savu grāmatu šķirstīdama, palūko arvien otras grāmatā, vai tai nebūtu dziesma jau rokā.

Beidzot vecākā un resnākā meita Anlīze dziesmu uzšķīrusi un skatās uz saimnieku it kā ziņodama, ka viņas dēļ nu var sākt. Bet jaunākā kalpone Lavīze vēl meķlē abām rokām un jau pavisam pietvīkusi un, gan uz sevi, gan uz grāmatu dusmodamās, koŗ sev lūpās. Anlīze ies viņai talkā: paņem viņas grāmatu sev uz ceļiem un šķirsta veikli un droši, it kā apzinādamās savu spēju un prašanu. Bet tavu likstu! Viņa šķīŗ, šķīŗ, pie tam bieŗi iūkodomās savā grāmatā, bet dziesma neronas. Tagad Anlīze piesarkst vēl vairāk. Pēdīgi, nevarēdama vairs nociesties (jo saimnieks jau divi reiz iekreķstējies) viņa tīri asarainā balsī iesaucas:

— Kas tā tev par grāmatu, ka tanī nekad nekā nevar uzmeķlēt! ... Un atdod grāmatu otrai atpakaļ.

Nu saimniece pieliecas pie meitām, ŷelīgi mīļīgā balsī runādama:

— Meitenes!... āre, te uz šo pusi šķīŗiet! Te nav — tas ir seši. Jums vajaga meķlēt, kur ir līdz... Aĉe, te būs. Tā!

Saimnieks nu vēlreiz iekāsēŗas, bet šoreiz it lēni un tad sāk dziedāt: Es cēlies sveiks un vesels.

Saimnickam pašam balss laba un stipra. Saimniece tūliņ pirmā viņam piebiedroŗas un velk maigi ŷelīgā balsī līdz. Arī Jānim puslīdz laba balss, un viņš ir otrs, kas pēc tēva sāk dziedāt pilnā balsī. Viņam tūliņ pakaļ seko puika, kas dzied droši un dūŗīgi, jebŗu viņa vilciens visur neskan pareizi.

Meitas dzied smalkā balsī, paklusu un nedroši, acis atkal uz augšu nepaceldamas, pat plakstiņus nepamirkŗķinādamas.

Pēc pirmās dziesmas visi uzceļas un skaita rīta pātarus, saimnieks ar saimniecei pilnā balsī, Jānis ar puiku arī itin stipri skaļi, bet meitas sīki un neskaidri un acis nodūŗušas, it kā būtu par ko vainīgas. Pēc tam dzied vēl vienu dziesmu un tad seko sprediķis. Saimnieks lasa to lēnā un visai nopietnā balsī priekŗā no vecās, lielās sprediķu grāmatas.

Kad pēc sprediķa ievada tēvsmūs noskaitīts, evaņģēlijs nolasīts un saimnieks sāk to tuvāk apcerēt: ko tas pirmām kārtām noŗimē, tad meitas klusi pieceļas no saviem sēdeķļiem un sāk lēniem soļiem iet uz durvju pusi, kas ved namā: tur jau iekām iet pie pātariem, saimniece lika meitām uzlikt katlu uz kuldas, iemeta tanī gaļu, lai verd brokastam pavalgs; pēc pātariem tad kukulīŗus, kuŗus meitas jau samīŗtja, ielaidīs grāpī un brokasts būs gatava; meitas tagad ies uguni sabiķstīt un katlu apmaisīt. Bet saimniece tūliņ iekāsēŗas, meitas atskatās atpakaļ un redz saimniecei purinām galvu. Lavīze nu grieŗas atpakaļ, un Anlīze viena pati iziet pavardā. Saimniece viņām jau daŗreiz teikusi, ka pa pātaru laiku abas lai nestaigāŗot: tad ilgi jo ilgi vantinoties pa pavardu un gar uguns kuldu un nenākot vairs sprediķi klausīties; meitas tomēr arī šorīt mēŗināŗa izlaipot pa durvīm ārā, bet saimnieces iekāsēŗšanās viņu nodomu izŗauca.

Anlīzei vienai pavardā nebija paticies ilgi palikt, viņa ienaca tūliņ atpakaļ un nosēdās savā agrākajā vietā.

Bet, puika, kas arī bija apsēdies Jānim blakām, rokas zem galda pabāzis un uz meitu pusi izstiepis, ņēmās meitas visādi niekot un kaitināt, kamēr ģimīs viņam bija tik mierīgs un viņa acis tik mierīgi lūkojās uz saimnieku, it kā viņš katru vārdu no saimnieka mutes gribētu uzķert un sev sirdī iedēstīt.

Cits neviens puika niekus nevarēja redzēt, bet meitas, patālāk sēdēdamas, tos gan ievēroja un abas no jauna nosarka. Anlīze pat apņēmas pēc pātariem par tādu nolādētu rezgali sūdzēt saimniecei, bet Lavīze domāja: „Kā tas pagāns visādi prot mums darīt pāri!”

Meitām puikas kaitināšana tā nepatika, ka tās abas nemaz vairs neskatījās pagaldē un, iesānis sagriezušās ņēmās labāk klausīties sprediķi. Šis svētdienas evaņģēlijs runā par blēdīgo kalpu. Saimnieks patlaban lasa: „Kas klausās tagad Dieva vārdu no sirds? Kas dzīvo tā, kā Dieva vārds māca? Dažs svētdienā zālē vārtās in saulē gozējas, jo dažam tā svētdiena tikpat daudz maksā kā darbu diena: viņš aŗ, ecē, kŗauj in dedzina lŗdumu, in saka, svētdienā gribot tikpat labi ēst kā darbu dienā. Daŗs velkas apkārt savu tŗrumu. Daŗs svētdienā slinko, pār ŷogu pārmeties domā, in pats nezina, ko viņš domā. Daŗs svētdienu pavada rŗšanā in plŗtēšanā, guŗļas in neŗķŗstŗbā...” Pie ŷiem vārdiem, kuŗus saimnieks seviŗķŗ svarŗģŗ nosaka, viņš paskatās uz meitām, pamirkŗŗķŗna tām ar acŗm un pagrezo ar galvu. Meitas uzreiz noduŗ atkal acis, nobāl un paliek tad kā nopliķētas sēŗam: piesarkdamas lŗdz ausŗm, lŗdz matu galiem.

Bet saimnieks lasa tālāk: „Vai tas ne ir patiesi, ka tie vlslielākie grēki svētdienā in citos svētkos notiek? Kad mēs no kādas nelaimes dzirdam in vaicājam, kad tā esot notikusi, tad atsacŗts top: tanŗ svētdienā ŷis in tas nodurts kŗļuva, tanŗ svētdienā tie in tie ir sabāruŗies, tanŗs svētkos ŷŗ in tā par maku tapusi, tanŗ svētdienā ŷis in tas piedzēries apslŗke, in kas var visādu nelaimi in grēkus izstāstŗt, kas svētdienās notiek? In visa tāda nelainie gadās, kad tie ļaudis to svētdienu nesvētŗ pareizi. Tāpēc ņemot to vērā, negrozait tam velnam cepeti, ziemas laikā stāipŗdamies uz rijas krāsni in vasaru gozēdami svētdienā kaulus pret sauli, nepavadait tā Kunga dienu bezkaunŗģās runās in neŗķŗstŗbā, bet eita labprāt baznŗcā, klausaities Dieva vārdu in dodiet Dievam godu.”

Saimnieks lasa tālāk, un sprediķis tuvojas beigām. Pēc sprediķa noskaita „Tev Dievam Tēvam pateicam” un dzied beidzamo dziesmu.

Pie pēdēģās dziesmas visi paliek it kā ŷmutŗaki, jautraki, jo nu viss lielums ir jau gaŗām in beigas būs tŗliņ, pēc kam liks uz galda gardo svētrŗta brokasti.

Ganu puika tagad seviŗķŗ jautrs; viņš kliedz tik skaļi, ka saimnieks jau pāri reizes uzmet viņam acis, pie kam puika gan drusku norimst, bet tiklŗdz saimnieka acs to vairs nevalda, puika balss skan atkal kā nesevŗ.

Ne bez iemesla puika tagad tāds centŗģs: pavardā muti mazģādams, viņš redzēģa, ka saimniece ŷorŗt ielika veselu auna cisku katlā; no tās jo lielu cuni gribētu gana zēns ŷorŗt brokastŗ dabūt.

Lai gan Čāpiņos tikai Jānis bija paŗu bērns, meitas un gans sveŗiniekl, tomēr visi uzskata saimniekus it kā par saviem vecākiem, sauc saimnieku par tēvu, saimniecei par māti un pēc pātariem bučo tiem rokas.

Puika ŷorŗt manŗt manās, kad pēc pēdēģās dziesmas sāk skaitŗt „Ak mŗļlais Tēvs, tev teicu es”, viņš gan skaitŗt skaita lŗdz, bet viņa acis tiecas jau saimniekam pie rokas; viņš vēro, kādā ceļā visdrŗzāk to sasniegt: vai mesties meitām gar muguras pusi gaŗām, vai lēkt Anlŗzei pāri pār kāģu — tā izstiepta viņam taisni ceļā — un, sprauŗoties saimniecei gaŗām, satvert saimnieka roku. Pirmais ceļš viņam liekas vieģlāks: tur nevajģģa ne lēkt, ne sprauŗties, bet tad varētu ļoti vieģli notikties, ka Lavŗze pirmā piekrŗt saimniekam pie rokas.

Vēl viņš nav skaidrŗbā, kuŗu ceļu ņemt, kad noskan saimnieka lēni un gaŗi vilktais āmen.

Kā sveŗus sviests, puika lec Anlŗzei pāri pār kāģu, Lavŗzi gandrŗz atgrũzdams augŗpēdus un saimniecei dziesmu grāmatu no klēģģa izsiedzams, saimniekam pie labās rokas klāt, pēc tam saģer un pabučo arī kreiso un tad tŗliņ satveŗ saimniecei abas rokas reizā.

Kamēr nu citi visi pēc rindas seko puikas priekšzīmei, tamēr saimnieks to slavē:

— Juri, tu man esi dēls! Ja man būtu vēl viena meita, tu man būtu dienās znotiņš. Tu proti godu dot, tu esi pazemīgs. Tas ir labi: ar savu pazemību cilvēks var iet caur zaļu Dieva zemīti. Es divpadsmit reiz dabūju pērienu, sešus gadus sabiju muižā par tiesnesi, bet biju vienmēr pazemīgs; bučoju kungiem un milsterjānim roku un jau pa gabalu cēlu ķestera, vagaļa un kučiera priekšā cepuri un vēlos tāpēc, lai arī man parāda pienācīgu godu... Šos vārdus runājot, saimnieks stipri kustināts, balss viņam trīc un asaras iezogas acīs.

Saimniece ar meitām steidzas pavardā rīkoties ar vārīšanu.

Saimniecei izejot no pavarda un meitām vienām paliekot, Lavīze saka:

— Diezin, kā saimnieks tā visu zin par mums? Lasīdams par laiskumu, guļām un citām blēņām, viņš mums tā grezoja ar galvu.

Anlīze gudrākā, atbild:

— Tas puisēļa krams tas vainīgais. Viņš visur savu degunu iebāž, visu noglūn un noskatās un pēc izstāsta citiem.

— No tā tīri vairs nevar glābties... Sūrojas Lavīze, savilinātu kukulīti likdama katlā.

Patlaban iznāk saimniece no istabas, un Anlīze tai sāk stāstīt:

— Māt, ja jūs to puisēļa krupi nesavaldīsiet, jūs citu gadu meitas vairs nedabūsiet! Gan jau trešu gadu pie jums kalpojam un izturam jūs kā savu īstu māti, bet tā smējēja dēļ vien mēs nevaram glābties.

— Eit, niekus eit... Atsaka saimniece, uz meitām paskatīdamās. — Viņš tik labs un klausīgs bērns; saimnieks nevar viņu noslavēt vien, un man pašai arī par viņu tīri prieks. Kālab jūs vien viņu nevarat ieredzēt?

— Jā—ā, brīnum labais! ... Velk abas meitas reizā, it kā tītīdamas, saimniecei pretim. — Pēdējais bezkauna! Jūs, māt, nevarat iedomāties, cik tai puisēļa kramā ir blēdības — kaut viņš jel pie pātariem bijis mierīgs!

— Nē—ē, nē—ē!... Gaŗi un smaiki vilkdama, ņemas Lavīze savu reizu tēlot puika netikumus. — To neviens cilvēks nevar izteikt, cik tanī viltņiekā blēņu. Lapsas kūmiņš pret viņu nieks. Jūs, māt, nezināt, viņš pat gulot nav mierā un uz viltību vien domā. Dažreiz viņš pa dienasvidu, galvu apseģos ietinis, šņāc tā, ka jādomā, viņš gul kā sprādzis. Bet tomēr, pagāns, visu noglūnējis, kā mēs, gultā ielikušās, vārtīdamās pavaļojamies. Un kad mēs kādreiz pretistabā ieskrejam, viņš, ja tik ir mājā, visu nolūko atkal caur durvju klabatas caurumu. Kad mēs peludē aizejam govīm krateni sakratīt, viņš jau atkal glūn uz kūtsaugšas. Mums ne peles alā nav dvīgas no tā spieģa.

— Pat nakti viņš neaizmieģ... ņemas atkal Anlīze pa otru kārtu. — Dažreiz liekas, nu viņš īsti aizmidzis, bet nekā: no rīta viņš mums tītina ar pirkstu padegunē — visu, ko čukstējušas, viņš noklausījies uz pēdējo un tad pēc visus niekus izstāsta puisiem. Mēs vīriešu pulkā nedrīkstam vairs ne acu uz augšu pacelt — jādzīvo vienās bailēs un kaunēšanā.

— Kālab jums vajag niekus runāt un blēņoties? Kāpēc nevarat mierīgi gulēt?... Runā saimniece lēni un mīlīgi. — Tad puikam nekā nebūs ko pļukstēt.

— Jā—ā!... Iesaucās abas meitas atkal reizā un gaŗi vilkdamas. — Tagad jūs tā runājat, bet kad pašu Ance vēl bija klāt, tad tā vis nerunājāt. Tad arvien teicāt pusdienām vai vakariem: eit, meitenes, paplosaities ar Ancīti, palīdziet viņai iemigt... Nu jūs citādi runājat un to puisēļa bezdievl viņš saprot man godu dot, vēl pārstājat.

— Eit, niekus — eit... Atsaka saimniece, žēlīgi smaidīdama un pavārnīcā iesmelto putras lāsi dzisinādama, lai varētu noraudzīt sāli.

— Es jau pirmīt raudzīju, man likās, ir diezgan... Saka Lavīze, beidzamo kukulīti likdama katlā.

— Nu, uz tavu raudzījumu vien nevar palaisties... Atsaka saimniece. — Man gan liekas, ka diezgan būs; še, Anlīze, raugi tu, kā tev rādās.

— Pašu laiku... Atteic Anlīze, no pavāres putru mutē iesūkdama un brītiņu lūpas plakšķinājusi.

— Nu tad būs laba. Ceļiet katlu no kuldās zemē un nesiet iekšā!

Drīzumā milzīga bļoda, kukulīšu pilna, garot garo lielā istabā uz galda. Tai apkārt, pa galda malām, meitas saliek sešus māla skutulus, kuņos katrā pa karotei. Saimniece patl ar saviem pirkstiem ieliek katrā skutulā cuni gaļas; tikai saimnieka skutulā neieliek nekā; bet par to pastumj visu gaļas bļodu, kuņu līdz šim turējusi uz rokas un nu nolikusi uz galda, saimniekam priekšā. Arī savā skutulā saimniece gaļas cuni nav ielikusi — viņa paņems, kad un ko pati gribēs.

Visi nu saiet pie galda un katrs ar savu karoti smeļ no lielās bļodas kukulīšus un putru savā skutulā, cik katram pašam vajaga.

— Vai Jurim gaļas iedevi? ... Vaicā saimnieks, paskatīdamies uz saimnieci, lai gan pats labi redz, ka puikas skutulā jo dižans cunis rēgojas.

— Kā tad... Atbild saimniece. — Ir visiem, nav neviens aizmirsts.

— Jurim kumosu nekad nevajaga atraut... Runā saimnieks pacilātā balsi. — Viņš man tik pat kā paša bērns —

Kad visi brokastu noēduši, saimniece skubina meitas, lai ejot nu laist lopus laukā. Salna jau esot pabrukusi, nu varot dzīt laukā un laist uz ganāmo āboliņu. Juris lai maizi iebāžoties kulītē, ka līdz pusdienai ēst neiegriboties.

Govis izdzīdinājušas, meitas ieiet pavadā un pie kuldās silda basās kājas. Saimniece tās sauc iekšā:

— Meitenes, nomazgājiet mudīgi kaņotes un taisaities baznīcā; šodien jauka diena, būs pulka ļaužu. Eita jūs, mēs ar pašu paliksim mājās, Jānim arī nav šodien vaļas iet. Labi uzģērbjaties un pie baznīcas vārtiem izrādaities, lai ļaudis pēc nerunā pakaļ, ka no mūsu mājām šo svētdien neviens nebijis baznīcā.

Meitas, traukus nomazgājušas, saiet pavadā mazgāties un kājas auties. Pēc tam ieskrej pretistabā ģērbties, jo tur stāv meitu drānu skapji.

Drīz abas iznāk, svētdienas drēbēs uzģērbusās, dziesmu grāmatu un lielu drānu katra uz rokas turēdama.

Saimniece, nākdama no klēts, sastop meitas priekšnamā un saka:

— Nu jau esat gan košas, brašas: mutes baltas nomazgātas un pašas tādas kuplas. Šodien jau atkal puišiem kā vanagiem acis degs uz Čāpiņu meitām. Izrādaities tik labi, puišus labi izkaitinait, viņu sirdis labi izēdinait, lai viņiem iedomājoties visu nedēļu žēl vien ir. Senāk, mana Ance kad gāja baznīcā, puiši citur acu nezīn likt kā tik uz viņu. Uz Čāpiņu meitām puiši jau no iesākta gala kā mušas uz medu. Ancīte vēl bija bērna korpēs, kad ciemiņu puisis un saimnieku dēli par viņu jau runāja, kā zvanīt zvanīja. Dažu reiz, baznīcā ejot, vedu savu lellīti līdz, izgreznotu, izdaiļotu: kupls, gaŗš lindruks, spīdīgas korpītes, baltas zeķītes, bizītē gaŗa zīda linte iepīta karājas pāri jostai, zelta gredzentiņš pirkstiņā, pati balta kā piena kunkulītis, mīksta un apaļa kā nozīdīta pupa lellīte un tāda godīga un mīlīga, kaunīga un glaimīga, — tā bites nekrīt uz sila ziediem, kā puišu acis glaudījās gar manas pincītes augumiņu. Ja būtu balta maize, sen būtu ēstin apēduši, ar acīm jau rītin aprija. Dažu reiz teicu savai pincītei, ieejot baznīcas pagalmā: nodur actiņas, iet kaunīga, liecies nekā neredzot. Paskatos pa labi, pa kreisi — redzu, puiši glūn kā vanagi uz manu dūjiņu. Man pašai tas tā tik un Ancītei, manu, tik nosilst vien... Bet nu teciet, meitenes, teciet — ka nepaliek par vēlu.

Saimniece ieiet iekšā, bet meitas, pa gatuvī iedamas, pukojas sīvi un bļauri.

Anlīze saka:

— Kad tā vācele nu nograbēja atkal veselu rindu! Ko šī savu Anci tik daudz daudzina? Kas šīs Anci gan nezīn? Tāda liela, resna braiksna, bet darīt nei ko vīžo, nei prot. Nu nodevuši šūt mācīties, tur gan iznāks šuvēja! Diezin vai mācēs gailim bikses paŗaukt? Visa tā šūt mācīšanās tik tāpēc, lai šī varētu atkal pie baznīcas ciemītēm un pazīstāmām kaut ko no jauna lielīties. Līdz šim vienmēr

ar to lielījās, ka Ance esot vesela, nekad slima neguļot un vācu rakstu pazīstot. Nu ar to vien nav diezgan, ņemsies vēl ar šūt mācēšanu lielīties un plātīties.

— Ko šī ar Ances veselību var lielīties... Dusmojās Lavīze. — Kad būtu gan, kad vaļas lopa dzīvi dzīvojot vēl būtu jāsūdzas par neveselību! Kas gan Ances dzīvi nepazīst! — Jau liela meita, lielāka par māti, cita nekā nezin kā pāri brokastlaikam izgulēties, izstaipīties, izžāvāties, labu labā izēsties un tad ar meitām meņģēties un par puīšiem runāt vai atkal veseliem cēlieniem dienas laikā pa gultu vārtīties.

— Jā... Sūrojās Anlīze. — Kad mēs, kalponītes un bārenītes, kaut kā paniekojamies, tad pat ganu puika par mums visu visādi izzobojas, bet pašas meita, luteklīte, valstās kambarī pa savu pēļoto gultu kā čigānu māfīte pa kulbu, un to neviens nei zin, nei arī drīkst izsmiet.

— Tāda māte ar visu savu Anci būtu tik avīzēs ieliekama... Prāto Lavīze. — Žēl, ka no mūsu pazīstamiem neviens neprot avīzēs likt. Ja kāds gadītos, mēs tiešām zinātu daudz ko pastāstīt: redzētu, kur tad smukā, labā Ancīte glābtos no kauna, — tad gan dabūtu stāvus lēkt ūdenī iekšā, ja negribētu mūžam gulēt ļaužu valodās.

— Un tad precēšanās domas arī jāliek pie malas... Iesaucās it priecīgi Anlīze. — Tādai izķengātai māsiņai ne Ķībja Jaņķis vairs neskatītos virsū.

— Ak tā! Tā jūs drīkstat runāt par saimniekiem?

Meitas, tādu saucienu izdzirdušas, pasitas sānis un nobijušās ierauga pie rijas aiz celmu grēdas Juri ņirgājamies, kur tas aizslēpies un daļu no meitu sarunas noklausījies. Meitas paliek kā sastingušas stāvam.

— Ak, tu puīšeļa gvergzdis! ... Klusi un dusmīgi rājas Lavīze. — Nu viņš visu izgvegzdēs atkal saimniekiem.

Bet Anlīze, gudrākā, ātrāk attopas un sāk puikam ar labu pierunāties:

— Juri, esi prātīgs, nesaki nevienam nekā — es tev teicu, to tu nenožēlosi.

— Kas man par to būs?... Vaicā Juris pa daļai ziņkārīgi, pa daļai neticīgi.

— Es nezinu... Atteica Anlīze. — Bet nožēlot tu patiesi to nenožēlosi. Tu zini: kad es solu, tad ir.

— Vai tu man atkal ko iedosi?

— Jā Juri! Es tev patiesi kādreiz ko laba iedošu, un Lavīze ir pie tam mana dzirdētāja. Bet tu tikai nevienam nekā nepļuksti... Pārdzinis govis, tu vari pameklēties mūsu gultas pagalvī: tur zem spilvena ir divi āboli — tos tu vari ņemt, bet tik nepļuksti niekus saimniecei un nu ej pie lopiem, Prince ar Lauci, arau kur, klēšo prom.

Nepatīkamo gadījumu laimīgi tā nokārtojušas, meitas laižas tecīņiem vien pa gatuvi uz leju, pie kam Lavīze stipri sirdās uz puiku un žēlojas, ka nu esot šī svētdiena atkal tikpat kā gluži samaitāta: uz puīšiem nevarēšot vairs mierīgā gara nemaz lūkoties — bailes vien būšot, vai, mājās pārejot, saimniece tik nesāk kādus aplinkus vārdus mētāt. Un tas viss tā depja puīšeļa dēļ! Bet Anlīze, gudrāka, otru nomierina, sacīdama, tur nevarot neko darīt, tā jau esot: blēži un viltnieki arvien par citiem valdot.

Kad meitas izgājušas baznīcā, tad vecais Čāpiņš nosēžas kambarī aiz galda savā tēvu tēvu krēslā un teic lēnā, svarīgā, svinīgā balsī:

— Māt! Sauc nu Jāni šurp!

Saimniece, iesaukdama Jāni kambarī, nosēžas netālu no saimnieka, un Jānis paliek tiem abiem priekšā stāvam, tāds it kā nokaunējies.

Čāpiņš nu iekāsējās, noliek brilli no deguna uz galda, saglauž matus un tad iesāk šitā:

— Jāni, mans vienīgais dēls! Tev nu laiks pienācis ņemt sev mūža draugu; jo tas neir labi, ka cilvēks viens ir. Tāpēc meklē nu vienu sievišķi, kas kārt tevi ir. Bet nevis no šejienes, no pašu novada meitām tev būs lūkot: nē, tu man ej kā jaunais Tobija uz citu zemi un pārved man vienu

vedeklu — tādu kā Zāru, kuŗa lai saprot man godu dot un lai es viņai esmu par tēvu, in viņa man būs par meitu.

Vecajam Čapiņam pārlietu mīksta dūša. Dzirdot grāmatu lasām — un kaut arī lasītu Pūcesspiegeli vai baronu Bundulu — viņš bez asarām nevar nosēdēt. Bet, ja viņš dzird kādu teicienu no bībeles pieminam, vai arī vecās sprediķu grāmatas valodā ko sakām, tad viņš asaras nemaz nevar valdīt. Tā arī tagad. No paša sagrābstītiem bībeles teicieniem un sprediķu grāmatas valodas viņš tā kustināts, ka nespēj tālāk runāt.

Arī saimniece galvu nodūrusi un skotelē slaukās, jebšu viņai acis pilnīgi sausas, un raudas nebūt nenāk, jo viņa ar vecā ālēšanos jau sen apradusi. Tikai pieklājības dēļ cilā un vīsta priekšauta stūrī gar acīm.

Brīdi atņēmies, vecis runā tālāk, pie tam arvien vairāk un vairāk iedziļinādamies dievvārdos un garīgu grāmatu valodā:

— Jā, mans dēls, pašu novadā nav nevienas meitas tevis tikras — tās ir visas nabadzes! Ej tu man tāpēc pārnovadā pie bagātā Miguļa meitām — tās būs derenas. Lūko tur, kuŗa tev patīk in ņem sev draugu ar prātu in padomu. Jo gudrais Zirāks saka, ka laba sieva neesot ar naudu uzsvēŗama, in Zālamans saka, ka sieva klēpī varot vairāk no sētas iznest, nekā vīrs ar vezumu ievest. Tāpēc es in tava māte gribam, lai tu ņem vienu no Miguļa meitām, jo tām padoms un krājums nāks līdz ... Nelūko nei skaistu vaigu in baltu, gludenu pieri, nei mīkstu in lunkanu mēli, bet skaties vai ir iztikšana in pārtikšana. In uz pazemību raugies: vai viņa pratīs man godu dot. In pats esi pazemīgs, jo, kas ar pazemību izpušķots, tas var iet caur zaļu Dieva zemīti, bet kas ir lepns in uzpūties, tas ir viena negantība manā priekšā...

Te vecais Čapiņš atkal apstājās, iekāsējās, tad pacēla veco sprediķu grāmatu un uz galda kļuva redzami viens simtu rubļu gabals, viens sudraba rublis un čupiņa sudraba sīkas naudas.

Paņēmis sīku naudu sauļā, vecis runāja tālāk:

— Mans dēls! Še tev septiņdesmitpiecas kapeikas tēriņa naudas, tad še sudraba rublis, ko uzdot brūtei uz rokas, ja varbūt tik tālu tiec, un tad vēl še simtu rubļu gabals, ar ko lielīties, ja ienāk runa par naudu un bagātību, jo tu neesi nabagu bērns un tev no plikadīdām nav jābaidās. Kad tu simtu rubļu gabalu uz galda uzcirtīsi, tad dažs balamute paliks klusu, jo pašu novadā bagātībā ar mums neviens nevar mēroties!

Pēc šādiem spēcīgiem beigu vārdiem Jānis pieliecas tēvam pie rokas, nobučo ir labo, ir kreiso; tad to pašu mātei padarījis, saka, apkārt skatīdamies:

— Bet nu man vajadzēs sākt iet!

— Jā, mans dēliņ ... Iesaucās māte, pieceldamās un no gultas pagalvja paņemdama zīda lakatu.

— Nāc šurp, es apsiešu tev kakla drānu — jauno zīdeni.

Kakla drānu apsējusi, māte nolūkojas, kā dēls uzvelk pelēko šķeltenī, kā uzliek jauno cepuri un paņem gludeno nūjiņu.

Jānis pilnīgi gatavs uz iešanu. Tēvs un māte to pavada pār sētsvidu. Tad Jānis saka:

— Nu lai tad Dievs man dod labu laimi!.. Un iegriežas gatuvē.

— Lai Dievs tev pašķiŗ ceļu.. Iesaucās māte vēl nopakaļis, priekšauta stūrī acis slaucīdama, jo tagadīt tai patiesi asaras rit no acīm.

Brīdi nolūkojusies dēlam pakaļ, līdz tas gatuvē aiz rijas stūŗa nozūd, vecāki griežas atpakaļ uz nama pusi, pie kam pati vēl nopūšas un ar roku uz gatuves pusi it kā krustu mezdamā, nosaka:

— Lai nu Dievs palīdz!

* *
*

Čāpiņiem Dievs devis divus bērnus — dēlu un meitu. Kā jau turīgi un savā ziņā pat bagāti saimnieki, viņi tos no pat mazām dienām visādi lutinājuši un pāpinājuši. Caur tam abi bērni izvirtuši par tādiem ķeistiem, neveikļiem un neattapīgiem, uz kuņiem ciemiņi un pazīstami noskatās it kā uz tādiem pusperētiem un pārlieku izlutinātiem memes un tētes bērniņiem, het svešinieki tos notur vienkārši par kādu blandoņu un diedeļu dzimumu, jebšu tie abi no vecumvecas saimnieku saknes, no godīgu un cienījamu ļaužu cēlumu.

Jau skolā abi Čāpiņu bērni no citiem bija turēti it kā par apsmieklu, — citi skolēni tos bija, tā sakot, uzņēmuši uz ragiem un mēdza tos vienumēr vilkt caur zobiem. Puikas bija novērojuši, ka Čāpiņu Jānim esot ļoti garš kreklis — tik garš, kāds nevienam vīrietim neesot un kādus tikai sievietes valkājot vai arī itin veci tēvi. Dibinādamies uz šādu novērojumu, citi puikas Jāni dēvēja pirms par garškrekli, bet pēc iecēla tam citu, sevišķi zīmīgu goda vārdu: sauca to par tēvu jeb labākas saprašanas dēļ taisni par Čāpiņu tēvu.

Meitenes atkal bija noskatījušās, ka Čāpiņu Ancei esot kreklis ar garām piedurknēm un noliecamu apkakli, kādus kreklus meitas un jaunas sievietes jau sen vairs nenēsāja un kādi vienīgi vecām mātēm sastopami. Pats par sevi saprotams, ka citas meitenes, sekodamas puiku priekšzīmei, Anci ar reizu iesauca par Čāpiņu māti jeb veco Čāpeni.

Kas skolā bija iesākts, tas vēlāk turpinājās arī pašā dzīvē: citi Jāņa un Ances biedri tos arvien uzskatīja par tādiem, pie kuņiem katrs var savu degunu noslaucīt. Pat to saimnieku dēli un meitas, kuņiem Čāpiņi dažu reiz izlīdzēja gan ar naudu, gan ar labību vai arī ar lopiem, nekavējās izdevīgā brīdī Jānim ar Anci uzknābt.

Tagad nu Ance gan bija nodota miestā mācīties šūt; bet vai gan tas līdzēs viņai uzlabot savu, reiz skolā iegūto, nicināto stāvokli pie sava novada jaunās paaudzes? Jau pēdējās ziemas skolu apmeklējot, tā pēc mātes padoma bija sākusi vāciski mācīties, lai pie pagasta bērniem kļūtu jo cienīgākā ieskatā, bet vēlāk izrādījās, ka viss tas nekā nebija līdzējis.

Par Jāni Čāpiņi daudz nebēdāja: tas, zināms, sievu dabūs — viņš, bagātā saimnieka dēls, var pastaigāties; ja vienā vietā neizdodas, izdosies otrā vai trešā; kas muļķe būs, tā nenāks; gudra mātes meita nāks, kājas kapādama. Bet lielākas bēdas un rūpes Čāpiņi turēja par Anci: ja tā arī uz priekšu paliek tāda pat neveikla un no visiem par smieklu ņemta, tad tā nedabūs brašu un savai kārtai piederīgu vīru. Čāpiņi tā bija norunājuši, ka meita varēs ņemt tādu, kādu māte ar meitu izraudzīsies — vecim pašam tur nebija tiesības līdz runāt. Čāpene ļoti traucās pēc tāda znota, kas skolots un izglītots vai pat mācīts. Tāpēc īsti meitu nodeva miestā pie Kneizeļa madamas mācībā.

Pie Jāņa precēšanās atkal Čāpiņš gribēja visas savas dabas savādības un savas ģimenes vecu laiku ieražas vēl reiz lietot un izrādīt.

Viņu ģimenē bija jau vairāk audzēs uzturējusies savāda ieņemšanās, apskatīt un nolūkot tautu meitu, iekām šī ar saviem piederīgiem no tam ko zin, lai tādā kārtā precētājs varētu nākt nesagrozītai patiesībai un neviltotai īstenībai pēc iespējas jo tuvu. Vecais Čāpiņš reizām veseliem cēlieniem mācēja stāstīt, kā viņa tēva tēvs, kas bijis bagātākais zemnieks visā Kurzemes lejas galā, par ubagu pārgērbies, aizgājis pie bagātā Tāpiņa meitām, lūdzies tur naktsmājas un tad, nakti gulēdams, noskatījies meitu ieražās un tikumos: redzējis, kā meitas gulušas, kā cēlušas (tos laikus gulējuši visi vēl vienā istabā), kā viņu saņēmušas, kā izraidījušas. Jaunākā meita bijusi ļoti laipnīga un mīlīga: tecīņus tecēdama padevusi viņam krēslu, uztaisījusi mīkstu, baltu guļu un no rīta, projām ejot, pameklējusi viņa nūjas. Šo tad vectēvs arī vēlāk bildinājis un apprecējis un no tā laika esot saradojušies abi bagātie saimnieki Čāpiņi un Tāpiņi un tā cēlusies un attīstījusies šī slavenā Čāpiņu cilts, kuŗa pēc vecā Čāpiņa domām tikpat cienījama un cienīga kā vecucvecās muižnieku ciltis, tikai ar to teicamo starpību, ka Čāpiņu cilts vectēvi jau no laika gala līdz pat šai dienai bijuši vienumēr godīgi arāji un rupjas maizes ēdāji, ko par muižniekiein vis nevarot sacīt. Jo savāda bijusi arī tagadējā saimnieka tēva precēšanās: tas pārgērbies par žīdu un tad apstaigājis vairākas sētas,

meitas noraudzīdams un viņu tikumus nolūkodams, līdz tad beidzot palicis pie Čužuļa meitām, jo tās tēva nelaiķim visvairāk ietikušās. Šis tēva nelaiķis — lai Dievs viņam dod vieglu dusēšanu — bijis liels zirgu un meitu pazinējs un nekad nelaidis gadījuma gaŗām, kur varējis piedalīties zirgu mainīšanā un meitu lūkošanā. Kad viņa vienīgajam dēlam, tagadējam Čāpiņu saimniekam, Jāņa an Ances tēvam, pienākusi reiza precēties, tad nelaidis vis dēlu meitu lūkos, bet vecis pats pārgērbies par vecu ubadziņu un devies dēlam sievu noskatīt; jo dēls, tagadējais vecais Čāpiņš, pats bijis meitās ļoti neveikls — ar tēvu jau ne mēroties. Tēva nelaiķis tad apstaigājls vairāk sētu. Pirms bijis nodomājis uz pārtikušā Ūenkara meitām, bet tās atradis par aplam laiskām: galvas nesukātas, galds neberzts, istaba neslaučīta, nama priekša netīra. Arī turīgā Lupuča meitas nebijušas labākas: uz pagalvja sēdēdamas gultā āvušas kājas, mātei mēli rādījušas un ubaga cisu maisiņu, pa plānu pāriedamas, ar kājām paspārdījušas, no svešā ubaga nebūt nekaunējušās, bet runājušas tik bezkaunīgi, ka meitu vietā pati māte nosarkusi; bez tam nei ubadziņam cisu maisu iebāzušas, nei gultu taisījušas: pašam tam vajadzējis iet pūnī salmu pakaļ, pašam cisu maisiņu uzčubināt un no rīta likušas vecim vēl kaktiņu izslaucīt, kur gulējis un šapus nokaisījis. Vēl jo bezkaunīgas bijušas Ciguļa meitas: tās vecam tēvam uztaisījušas guļu no egļu un kadeģu skuļām, malkas runguli pagalvī ieveldamas. Tas vecam tēvam par daudz ķēries pie ādas: līdz no rīta piecēlies, līdz tūliņ teicis, viņš neesot vis nekāds ubadziņš, bet pats bagātais Čāpiņš, gribējis sev dēleni nolūkot, bet nu labi gan atradis... ne mūžam neļaušot dēlam še sievu ņemt. Bet Cigulene jau arī nevarējusi vairs valdīties un sākusī sprēgāt: „Ej tu, vecais blēdi, citur blēņoties — mums tava dēliņa nevajaga! Ko tu vari nolūkot? Tīšu manas meitenes tev ērkšķu gultu uztaisīja — mēs zinājām, kas tu par maizestēvu esi. Tā mēs tādus pārgudrus ubadziņus uzņemam. Viltus pret viltu! ... Mums tādu ērmu radu nevajaga — ej ērmojies citur...” Vecim projām ejot, Cigulenes vēl uzlaidušas tam suņus mugurā, tā ka aizgājls pudu pudumis un ar saplosītām slaunām. Bet pa visam cita lieta bijusi ar Aizcērpes Teļūna meitām. Tur jau iepriekš dabūjuši zināt, ka vecais Čāpiņš iet „ubagos” un sarīkojušies gaidīt pa godam: līdz vecais „ubags” ienācis, līdz meitas pretī, krīt pie rokas, ceļ krēslu, noņem tarbas, ieliek nūjas kaktā un lūdz svešo maizestēvu būt jautrā prātā. Gulēt ejot, tikušās mātes meitas noāvušas vecam tēvam arī kājas un guldinājušas savā gultā, kuŗu uztaisījušas no vieniem spilveniem un linu palagiem, tā ka guļa izskatījusies kā sniega kupena. Pašas gulējušas aizkrāsni uz mūrīša. Tas vecajam ērmam ļoti gājis pie sirds: jau otrā rītā devies „pazīstams” un teicis, ko gribot. Drīz pēc tam Čāpiņa dēls pārvedis Teļūnu Baibu, tagadējo Čāpiņu māti, par laulātu draugu un savas sētas atslēgu... Tāpēc vecais Čāpiņš bija nolēmis, ka arī viņa dēlam tādā pat ceļā jālūko sava mūža draudzene. Izredzētas bija Miguļu meitas. — Miguļi bija visā apvērī bagātākie saimnieki, — un nospriests bija, ka Jānim jāteicas par ceļinieku un jālūdzas Miguļos naktsmājas un tad meitas labi jānoblenž — kuŗa būs derenāka un tīkrāka, to tad bildinās. Gan pati Čāpene turējās veča iedomai pretim: viņai bija bail, ka Jānim kaut kā nemisētos, labāk viņa pati būtu braukusi līdz; bet vecis nebija pierunājams; savu tēvu tēvu paradumu viņš neparko negribēja atmest un tā palika. Pati tikai nopūtās: „Ko tu ērmam padarīsi? Kad viņam kāds grizulis uziet, tad to vairs neizrunāsi”. Tā Jānim bija jāiet lūkos pēc tēva un tēva tēva parauga, jebšu viņam pašam šāda ākstīšanās arī nebūt nebija pa prātam. Bet Čāpiņu ģimenē bija no seniem laikiem nodibinājies tāds ieskats un ieradums, ka bērniem gribot negribot akli jāpilda vecāku pavēles un vēlēšanās, un kauču bērniem pie tam jātiek par ērmiem un citu ļaužu apsmieklu. Tālab arī Jānis nebūt nemēģināja veča untumiem un grizuliem pretoties, bet devās it paklausīgi, jebšu ar smagu un nemiera pilnu sirdi, ceļā — lai iet kā iedams, lai runā ļaudis ko gribēdami. Bagātais rudens bija izredzēts un no tēva noteikts par šādam nolūkam derīgu laiku. Tagad nu šis brīdis bija atnācis: lauki bija nokopti, arī rāceņi noņemti — tātad darbu steiga lūkošanos un precēšanos vairs nekavēja.

* *
*

Bija jauka un mīlīga rudens diena, kad Jānis, pa gatuvī laipodams, iznāca ganīklā un no turienes pa lauku celiņu uz lielceļa. Debess bija gaiši zila, vietām izrotāta vieglām, baltām debestiņām. Saule spīdēja spoži, jebšu rasas pilienus nespēja vairs gluži izžāvēt no zāles galiem. Pa plašajiem rugāju laukiem saulē spīdēja un vizēja bezgalīgs daudzums vērtakšļu. Ielejā mirdzēja ciemu ezers, piebiris dzeltenām bērzu, kļavu un apšu lapām.

Visapkārt svētdienas miers un klusums. Baznīcēni jau nogājuši; lielceļš tukšs — tur neviens vairs nekustas. Arī laukos visapkārt neviena cilvēka. Tikai lankā pie ezera redzami govju pulciņi, tās bradā pa slapjo lieknu ēzdamas un rotādamas, kamēr aitas, no slapjas ganīklas vairīdamās, atšķīrušās no govīm un ganās uz druvas.

Gani paši nometušies druvmalē uz akmeņu kopiņas, sēd un sarunājas mierīgi — ne svilpes svilpdami, ne stabules pūzdami, ne arī šautrus vilkdami, it kā baidīdamies traucēt patīkamo svētdienas mieru un klusumu.

Jānis iet lēni, nesteigdamies. Viņam vareni patīk šis svētdienas miers; viņam tīkas lūkoties apkārtējos plašajos laukos, kur nekas nav redzams kā tikai vizošie vērtakšļi un mirdzošie rasas pilieni.

Piepeši tālumā atskan zvanu skaņas — mazā ciemu baznīciņa tiek iezvanīta. Lēnais sāmenis nes baznīcas zvana skaņas šurp. Jānis, izdzirdis zvana skaņas, ķeņ pēc cepures un pa vecu, dievaju ļaužu ieradumam atsedz galvu. Tad uzliek cepuri atpakaļ galvā un iet atkal tālāk.

Baznīcas zvans apkļus, un dziļš, svētsvinīgs klusums atkal visapkārt. Liekas, it kā zvana skaņas būtu visu dabu sevišķi vēl iesvētījušas un ielīgojušas svinīgā svētdienas sajūtā. Jānis nevilšus atceras „Aitu gana svētdienas dziesmu”, kuŗu, skolā iedams, dziedājis. Tik pareizi kā nekad, viņš domājas tagad saprotot jaukos vārdus:

Šī ir tā Kunga dien!
Es viens pats klajumā,
Tik zvans vēl tālumā,
Tad visur klusums vien.
Man lūdzot pildās krūts.
Ak, saldas šausmas, svētīgs brīds!
Kā daudz ar mani būtu līdz,
Kas ceļos Dievu lūdz.
Viss debess mirdz, nudien,
Kā atvērties kad gribētu
Un it kā katram sacītu:
Šī ir tā Kunga dien!

Jānis nogrimst sēri saldās, mīļi maigās jūtās. Savāda liega ilgošanās pilda viņa sirdi, ceļ viņa krūtis: viņam tik saldi, tik patīkami, bet pie tam arī tik sāpīgi; viņš pats sevi nesaprot, nezina pats, kā viņam īsti trūkst.

Viņš atcerējās, ka reiz to bija pārņēmušas šādas pat svētdienas jūtas, savienotas ar savādi liegi sēru ilgošanos. Bet tas jau tik sen! Toreiz viņam bija tikai astoņpadsmit gadu, un viņš to pavasari bija kā iesvētīts. Mēslus vedot, viņam bija apgāzies vezums un tik nelaimīgi uzkritis uz kājas, ka stilba kauls bija lūzis. Dažas nedēļas viņam tad nācās pavadīt mierā un bezdarbībā, līdz lūzums sarumbējās un sarepēja. Kādu svētdienu visi bija izgājuši baznīcā, tikai viņš ar ganu bija palikuši

mājā. Uz ķekām un ķenkām kaut kā turēdamies, viņš bija izlēcis sētā un tur durvju priekšā uz soliņa uzmeties. Toreiz bija tāda pat jauka diena bijusi kā tagad, tikai vēl jo siltāka — kā jau pašā vasaras vidū. Jānis vēl kā šodien atceras visu: visapkārt miers un klusums, dzirdama tik mušu sīkšana, kuŗas lidinās un plidinaŗ gar ēkas sienmali durvīm apkārt. Baznīcēni tāpat bija visi nogājuŗi, lielceļŗ un ciemu celiņi tukŗi. Netālu no mājām uz papuves redzami tikai lopi ēdam un rotājam, gans ar suni gulēja netālu no lopu bara nomalē uz rudzu eŗas. Jānis, uz ķenkas atspiedies, lūkojās klusi un vienaldzīgi uz apkārtējiem laukiem un viļņojoŗām druvām. Piepeŗi lēna vēsmiņa atnesa ņurp zvanu skaņas: pāri verstes tālā baznīciņa tapa iezvanīta, un Jāni pārņēma savāda pagarēŗanās: tur, aiz bērzu gatuves, aiz viņu kaimiņu sētām, un aiz ciema pļāvām pulcējās visi ciemiņi un novadnieki baznīcā, kas stāvēja upes krantā uz bērziem un liepām apauguŗas pakalnītes. Tur bija visi pazīstamie, visi draugi, biedri un bendri. Tur arī Marulla gāja tagad, koŗa un daiļa, pār baznīcas pagalmu un pie baznīcas durvīm sveicinājās ar ciemītēm, draudzenēm un pazīstamām. Bet viņŗ viens pats mājā un nevar kustēt ne no vietas! Viņām jāŗēd klusi un mierīgi kā ļauŗu aizmirstam, kā Dieva atstātam. Kā viņām bija gribējies būt tad jaukajā vasaras svētdienā pie jaukās baznīcas, tur saieties ar biedriem un pazīstamiem un nolūkoties uz Marullu, kā tā atnāk, sveicinās ar draudzenēm, ieiet baznīcā, kā tā visu dievkalpoŗanas laiku stāv mierīgi un rātni, tikai ņad un tad pagrieŗ galvu drusciņ uz vīrieŗu pusi. Baznīcas tornīti viņŗ bija no sava nama priekŗas varējis pāri ciema pļāvām aiz stādītās bērza gatuves skaidri saredzēt un tomēr nevar tur kļūt: jāŗēd mājās gluŗi vientulīm!

Tagad viņu atkal bija pārņēmuŗas ilgoŗanās jūtas: svētdienas svinīgais klusums viņām it nejauŗi bija atgādinājis tādu pat svētdienu no agrāŗ jaunības gadiem.

Toreiz viņŗ bija ilgojies pēc Marullas, tagad — pēc Edas.

Cik viņām bija bēdīgs liktenis! ...

Marulla bija krodzinieka mammaŗ vienīgā meitiņa un luteklīte. Jānis viņu, jau skolā iedams, bija noskatījies, kad reizām bija aizgājis krogā, pārnest skolotājam sveces vai citu ko. Toreiz viņa bija vēl it maza, pusaugu meitenīte, bet jau jautra un jauka. Vēlāk viņa aizgāja pilsētā skolā, un tad Jānis to neredzēja, līdz tā pārnāca jau iesvēŗita, pēc tam, kad bija nobeigusi meiteņu skolu. Cik viņa tad bija daiļa! Nelielu, gandrīz sīku augumiņu, melniem matiem, bālu seju, skaistu, palīku deguniņu, kas viņai ļoti labi piestāvēja, spulgām, platām rudacītēm, un kājiņas un rociņas tik maziņas — un tikko seŗpadsmit gadus veca!

Kā viņa toreiz Jānim patika! Ar salauzto kāju mājās gulēdamŗ, viņŗ tikai par viņu vien domāja. Bet Jānis viņu nevarēja dabūt, nevarēja viņai ne klāt tapt, jebŗu viņŗ bija bagāta saimnieka vienīgais dēls. Lieta tā, ka viņŗ nebija izglītots, neprata ar viņu runāt un jokot.

Viņŗ skaidri atceras, kā viņām pēc tam, kad kāja sadzija, zaļumos izgāja. Tur viņŗ bija uzaicinājis to uz deju, bet viņa gandrīz ne acu uz viņu nepacēla. Viņa ielaidās tikai ar izglītotiem, ar smalkiem un glauniem, kas prata veikli triekt un asprātīgi sarunāties.

Seviŗķi kāds cits jauneklis, kalpu dēls no paŗu pagasta, tāds attapīgs un patīkams, tāds veikls un visādi varens, kas bija izglītojies un brīnum nogludinājis un uz kādu laiku pārnācis dzimtenē, darīja Jānim daudz bēdu. Tas bija ar zelta brillēm, zelta pulksteni un skaistām, labi pieguloŗām jaunākās modes drēbēm, kamēr Jānim bija paŗausti kamzoļi, ņūti no klibā sādŗas skroderā Stibiķa.

ŗis jauneklis piegriezās visām labākām skaistulēm veikli un viegli, it kā rotādamies un niekodamies. Arī Marulli viņŗ bija apcēlis, un Jānis teicās pats ar savu aci redzējis, cik tā vēlīgi smējusies, cik mamma labvēlīgi smaidījusi, kad gludenaŗ jauneklis skūpstījis skuŗes rociņu. Tādu ērmoŗanos Jānis nemaz nevarēja saprast: paŗai mammai roku nebuŗo, priekŗ tās tik paceļ cepuri un palokās, bet tik jaunai meitenei, vēl tīri bērnam, skūpsta roku! ņinī brīdī arī skuŗe Jānim vairs nelikās gudra esot: kam viņa ļāva tādu neprātību pie sevis izdarīt! Jānis bija ieradis citādi: viņŗ pēc savas mātes mācījuma būtu mammai kritis pie rokas, bet meitai tik plaukstu padevis.

Jānis savu toreizējo stāvokli bija pārdomājis sīki un plaši.

Kas viņam trūka? Viņš bija smuidri cēlu augumu, skaistu vaigu. Tas otrs jauneklis savā izskatā nekādā ziņā nebija par viņu pārāks. Un zelta lietas Jāņa tēvs spēja nopirkt daudz labākas un vēl dārgākas, ja tik gribētu. Un kas Jāņa vecākiem mantības! Lielas mājas, labi uzkoptas; tēvam zirgi apaļi un līdzieni un skrējēji tādi, ka spēj tik turēt; mātei pilna kūts lielu, treknu govju, kuņas piena dod pa pilnam — sviesta kā mālu, piena kā ūdens! Un kas mātei vilnas, audeklu, dziju un drēbju! Spilvenu vien divas lādes pilnas — viena Ancei, otra Jānim. Apcirkņos graudu nekad netrūkst — maizes vienmēr paēduši. Un kādas čupas viņiem pie rijas celmu — uz desmitiem gadiem! Kas sētā malkas! Dziedru, siju un dažādu lietas koku pilnas pažobeles. Žagaru tik daudz savests, ka nevar ne apgalēt. Un kas gan tam otram zēnam? Bez tām skaistajām drēbēm, zelta brillēm un zelta pulkstenīša, protams, vairāk nekas; naudas grasis diezin vai ir kāds pie dvēseles. Viņa vecākiem mantas nekādas: dēlu skolojot un tam grāmatas gādājot, tie visu savu nabadzību jau sen pārdevuši, tagad uzturas dēla apgādībā.

Un tomēr Jānis nevarēja tapt Marullai ne tuvumā, bet tāds kalpa dēls ar viņu lakstot lakstojās.

Cik Jānim bija tad bijis žēl, ka tēvs viņu nebija sūtījis ilgāk un tālāk skolā. Varbūt tad viņš arī būtu tāds no visiem ievērots un ieredzēts; varbūt tad viņš arī varētu tā gudri stāstīt un runāt, tā veikli triekt un tērzēt, jokot un smieties, varbūt tad skaistā skuķe viņu arī ievērotu, apbrīnotu, cienītu un — mīlētu.

Tā taču labi zināja, ka Jāņa vecāki ir bagātākie saimnieki visā apgabalā; viņa, protams, arī zināja, ka tas glītais, brašais tēva dēls ir kalpa dzimuma un puikas gadus cūkas ganījis, un tomēr tā ar viņu jā, ar Jāni — nē. Pirmoreiz savā mūžā Jānis toreiz bija dabūjis pārliecināties, ka bagātība nespēj ar izglītību mēroties.

Daudz viņš bija dabūjis izciest šīs nelaimīgās mīlestības dēļ. Kāda ilgošanās, kādas dvēseles slāpes viņu bija mocījušas, kad viņš, ar salauztu kāju viens pats mājās laiku galēdams, bija izdzirdis baznīcas zvanu skaņas!

Šāda pat ilgošanās māca un spieda arī tagad viņam sirdi. Baznīciņa nav tālu — tā viņam paliek pusverstī atstatu pa kreisi, — kur visi pazīstamie, kur visi draugi un ciemiņi tagad pulcējas, saredzas un sasveicinās.

Cik patīkama tāda saredzēšanās svētdienā pie baznīcas! Kaut arī vēl vakar ar ciemiņu esi runājis, tomēr tur šodien jo savādi tīkas satikties. Jānis katru nedēļu cita lielāka prieka nezināja, kā gaidīt nākamo svētdienu, kur atkal varēs pie baznīcas satikties un apsveicināties ar pazīstamiem un, kas tas lielākais, dabūs redzēt Edu.

Edā viņš jau kopš pāris gadiem ieskatījies un to tāpat kā krodzinieces meitiņu visai dziļi un sirsniņi iemīlējis, bet atkal nelaimīgi.

Eda ir puslīdz pārtikušā Ciesupes saimnieka otra meita, ap gadu divdesmit, un gandrīz tādu pat izskatu kā citreizejā skaistā skuķe, tikai labu tiesu prāvāku augumu.

Vecais Ciesupis bija licis savas meitas labi paskolot, un tās nu gaidīja brašus preciniekus: ja ne taisni ārstus, tad mazākais izglītotus saimniekus vai arī kādus skrīverīšus un skolmeisterīšus. Jānis, diemžēl, nepiederēja pie izglītotiem un attīstītiem. Tēvs viņu bija maz skolā laidis. Lasīt un rakstīt gan prata, bet vairāk arī neko, un pēc tēva un mātes ieskatiem, arī pilnīgi pietika — kam saimnieka dēlam, kam tēvs atdod mājas, vairāk vajagot? Kā Jānim ar skolas zināšanām veicās, to tēvs nekad sevišķi nebija vēlējis zināt, bet par to gan ir tēvs, ir māte reizu reizām nopriecājās, kad Jānis, cūkas kaujot, pārlietu veikli prata grābt trijziemu vepri aiz ausīm un braucot spēja jaunās ķēves vaļāt un cieti turēt grožās.

Eda viņu tādu, protams, nemaz neievēroja. Jānis arī to pats zināja it labi, bet Eda viņam patika un viņš to arvien gribēja redzēt. Baznīca un baznīcas pagalms bija gandrīz vienīgā vieta, kur viņš to dabūja satikt, kur viņa acis dabūja glaudīties ap viņas šmaugano augumu.

Jānis arī jau sen zināja, ka viņam vajadzēs precībās iet uz Miguļiem. Bet šis laiks viņam izlikās vēl arvien tālu esam, un tātad viņam daudz bažu un raižu nedarīja. Bet kas būs, kad šis laiks reiz pienāks, par to viņš nekad dziļāk nepārdomāja. Viņš piederēja pie tās glēvuļu un mīkstcauļu sugas cilvēkiem, kas paši nejēdz un nejaudā noteikt savu dzīves ceļu, kas paši nekad nav savas laimes kalēji, sava likteņa licēji. „Kā tēvs un kā māte gribēs, tā būs.” Šis bija Jāņa dzīves likums, pašam nebija nei gribas, nei spējas, nei dūšas. Viņš Edu mīlēja ļoti, bet viņas mīlestību iegūt, kļūt viņas acīs par ievērojamu un cienījamu, to viņš nespēja. Trūka viņam arī dūšas vecākiem izteikt, ka viņš Edu grib, ka viņa dzīve bez tās nav nekas, ka viņam vajaga to dabūt. Un, ja vecāki tādai viņa vēlēšanai būtu pretojušies, viņam būtu atkal trūcis cietas gribas palikt pie savas apņemšanās un sasniegt savu nodomu. Glēvā un visai padevīgā rakstura dēļ viņš tapa saukāts par laidaku, lēpsnu, nejēgu, bezdvēsli un vēl citādi...

Zvana skaņas skanēja vēl Jānim ausīs maigi un mīlīgi un trīsināja, un drebināja viņa vārīgākās siržu stīgas. Viņš garā atradās pie baznīcas. Ļaudis steidzās baznīcā pa diviem, pa trim vai arī lielākos pulciņos. Nostājies pie kapsētas žoga, viņš lūkojās uz vārtu pusi. Tur nāk meitas, pulciņš pēc pulciņa. Tikai viņu vēl nekur neredz. Tomēr beidzot — jā, tur viņa, rau, nāk blakām savai jaunākai māsai, abas vienādos apģērbos, bet Jānis jau pa gabalu pazīst Edas šmaugo augumu. Viņa nāk viegli un it kā šūpodamās. Viņa smaida, un Jānim šķiet, it kā uz viņu paskatītos.

Tagad viņš atrodas baznīcā. Viņš sēd vīriešu krēslā, netālu stāv Eda ar savu māsu. Dažreiz viņa pagriež galvu uz šo pusi. Jānim šķiet, viņa manot, ka viņš tai ieblaku...

Patlaban koka gatuve beidzas, Jānis izklūst klajā laukā; vēsmaņa iepūšas stiprāk, un viņš skaidri var sadzirdēt ērģeļu skaņas un baznīcēnu dziedāšanu. Cik jauki tagad skan Jānim ausīs viņa mīļākā meldija „Kā spoži spīd”... u. t. t.

Mīlīgās skaņas kā lēni, lieli viļņi plūst šurp, un Jānis, savā nodabā klusi iedams, sāk pusbalsī kunkurot meldiju līdz, viss svētdienas jūtu un mīlestības, un ilgošanās jūsmu pārņemts.

Te uzreiz viņam zem kājām kaut kas noplīkš. Viņš saraujas, skatās visapkārt un ierauga, ka iebridis lielā pelķē, taisni pašā vidū. Saldās domās nogrimis, viņš nemaz nav redzējis, ko dara, kurp iet. Jā, — kur tad viņš ir? Vai tad viņš nav baznīcā? Tavu brīnumu! Viņš stāv aiz muižas uz lielceļa. Ko tad es te meklēju? Jautā viņš izbrīnījies un acis un muti paplētis. Vai sapnis? Tagadiņ biju baznīcā, stāvēju līdzās ar Edu un dziedāju jauku dziesmu un nu stāvu te!

Te Jānis atcerējās, ka viņš ejot uz Miguļiem precībās, un viņam notirpa kājas.

Tikai Eda viņam patīk. No tās viņš domā un mudo dienām un naktīm. Ko viņš lai Miguļos meklē! Klau atkal skan jaukā meldija, dzirdamas ērģeļu bazūnes ar draudzes balsi... Tur ir arī Eda! ... Bezgalīgs žēlums, traka ilgošanās sažņaudz viņam krūtis. Viņam liekas, ka briesmīga nasta viņu spiež, ka viņš nevarēs nostāvēt — viņam lieli lokās.

Viņam sāk līt asaras pa vaigiem. Tās līst ilgi un daudz. Jā, viņam jāiet uz Miguļiem, tēvs tā teica. Bet Eda? Jā, kā lai viņš pie tās top? Un tēvs viņam par Edu nekā nav teicis ...

Jā, jā! Nopūšas Jānis: „Tā man klājas jau no bērna gadiem, no jaunu dienu. Viena man tā patika — to nedabūju; otra man vēl vairāk patīk, to tāpat nedabūnu ... Jāiet pie Miguļiem, jāiet, jāiet, jāiet...

Bērnības iedomi, jaunības sapņi — ardievu, ardievu, ardievu!...

* *
*

Ātri un dūšīgi iedams, pie tam ar smagām domām kaudamies, Jānis ceļa gājumu un tālumu nemaz nemanīja un neievēroja. Te uzreiz, pacēlis galvu, viņš redzēja, ka atrodas stedeles priekšā — bez maz būtu tūliņ iegājis atvērta stedelē. Tā viņš bija domās nogrimis.

Tūliņ viņš pārliecinājās, ka nonācis pie Kalnupes Baltā kroga.

Stedelē iekšā Jānis, protams, vis negāja, bet sagriezās pa labi un pa lielceļu soļoja pie kroga lievenēm, tur divi pārnovada puisi sēdēja, rokas bikšu kabatās sabāzuši un papirosus kurinādami.

Ieraugot citus cilvēkus, Jānim visas svētdienas jūtas un nelaimīgas mīlestības ilgas un gaidas uzreiz izgaisa, un viņš bija atkal tas pats sausais un bezjūtīgais darba dienas cilvēks, kas bijis arvien. Tikai klusībā un vientulībā viņš varēja domāt un pārdomāt, mudot un sapņot. Pašā dzīvē, starp citiem cilvēkiem, viņš allaž kaunējās par savām sirdsdomām un par savu dvēseles ilgošanos: sapnis paliek sapnis; tam pēc Jāņa domām ar dzīvi nav dalības, nei tas arī spēj par īstenību pārvērsties.

Citu cilvēku klātbūtne Jāni bija padarījusi atkal gluži nejūtīgu, viņa sirdī vairs nebija ne jutenes no kaut kādas ilgošanās.

Tā kā viņš bija jau labu ceļa gabalu nogājis, tad iedomājās še drusciņ atpūsties un kādu daļu no tēva iedotajām septiņdesmit piecām kapeikām notērēt, pie tam, protams, cieti apņemdami, labi izkaulēties un naudu nesviest vis tik vieglprātīgi projām.

Krogā iegājis un dievpalīgu padevis, viņš nosēdās šeņķa kambarī uz soliņa, noņēmās cepuri, noslaucījās sviedrus no pieres un ģīmja un saglauda savus līdzeni nosukātos un taisnā šķīrī pārsķirtos matus.

Sienas pulkstenis rādīja trīs pēc pusdienas, un krogā viesu vēl nebija daudz; tikai trīs vīreļi (kā Jānim likās, Audaru mazas muižas kalpeļi) sēdēja pie šeņķa galda un murkšļojās pie pāris pudelēm alus.

Kad Jānis bija noslaucījies, saglaudies un citādi visādi piekopies, tad starp viņu un resno kroga papu izcēlās un norisinājās šāda saruna:

— Lūdzu, vai jums alus arī ir?

— Ir.

— Vai pa puspuodelēm arī ir?

— Puspudeles nav.

— Cik maksā vesela pudele?

— Desmit kapeikas.

— Vai par septiņām nav?

— Nav.

— Bet par astoņām laidīsīt?

— Nav mums tāda alus.

— Hm! ... Tagad mieži lēti, — vajadzētu alum būt lētākam.

— Nav lētāks.

— Hm ... Vai baltmaize ir?

— Baltmaize ir.

— Lūdzu parādiet.

Krodziniēks nolika lielu grozu ar veģiem uz galda.

— Cik maksā gabalā? ... Vaicāja Jānis, vairāk veģu apskatīdamies, apgrozīdams un apspaidīdams.

— Divas kapeikas.

— Vai par kapeiku nebūs?

— Nav par kapeiku.

— Par vērđiņu nelaidīsīt?

— Nē.

— Hm ... Tagad pūri lēti, — vajadzētu arī baltmaizei būt lētākai.

— Nav lētākas.

— Hm... Vai papirosi arī ir?

— Ir.

— Lūdzu parādiet.

Jānis gan nebija pīpotājs, bet kad jau krogā iegājis, taču kas jāpatērē! Ņems tad papirosus: varēs ir pats kādu svētdienas dūmu uzvilkt, ir sievas tēvu labi uzcienāt.

Krodzinieks nolika Jānim priekšā dažādas papirosu kastītes un paciņas. Jānis tās apskatījās visas pēc kārtas un rindas.

— Cik šie maksā?

— Desmit.

— Ūjā!... Un Jānis sabijies atgrūda kastīti krodziniekam itin tuvu priekšā.

— Cik šie?

— Seši.

— Cik šie?

— Arī seši.

— Un šie?

— Pieci.

— Bet šie?

— Četri.

— Vai par trīs nebūs?

— Par trīs nē.

— Hm... Tagad jau it viss kas lēts — vajadzētu būt arī papirosiem lētākiem.

— Nav lētāku.

Jānis te paskatījās sānis un ieraudzīja, ka tie trīs vīreļi visi klusi ņirgājās; arī krodzinieks vīpsnāja it saprotami.

Jānim kļuva neomulīgi. Viņš paņēma cepuri, uzlika to galvā, piecēlās un, teicis ardievu, soļoja uz durvju pusi. Uz viņa ardievu tam neviens nekā neatbildēja, bet sev aiz muguras viņš dzirdēja diktus smieklus un vienu no vīreļiem saucam:

— Tas jau otrs vecais Čāpiņš!

— Čāpiņš kas Čāpiņš! ... Sauca kāds cits, un atkal bija smiekli dzirdami; sevišķi kroga papus resnais smējiens Jāni briesmīgi nepatīkami aizkāra.

Ātriem, šķirīgiem soļiem viņš devās pa lielceļu tālāk, ne reizas atpakaļ neatskatīdamies.

Ēst viņam gan gribējās, un drusku viņš nožēloja, ka nebija kādu veģi paņēmis; bet divas kapeikas par vienu veģi nosviest, arī nav nekāda visai gudra lieta. Ja jau krodzinieks ne drusciņas nenolaiz, lai tad arī nebrīnās, ka pie viņa nepērk. Gan viņš iztikis: Miguļos dabūs ir ēst, ir dzert...

Miguļos viņš nokļuva labi vēlu — uguns bija jau ienesta un mājiniēki radās patlaban turot vakariņas, kad viņš iegāja iekšā.

Ceļā viņš maldījies nebija nekur, bet pēc tēva iestāstījuma Miguļos atradis uzreiz.

— Ciemiņš nepazīstams... Sacīja Migulis, kad Jānis savu sveicinājumu pēc vācu ļaužu ieražas „Dievs dod labu vakaru”, bija padevis, iekāsējies, saglaudis matus un tad palicis stāvam.

— Jā... Atteica Jānis. — Esmu svešinieks un šai pusē atrodos pirmoreiz... Gribēju pie ciemiņiem naktsmājas lūgt.

— Āre, jāsēd, jāsēd! Meitenes padodiet krēslu ... Sauca saimniece un aicināja viesu sēsties. Viena meita — viņas bija pavisam divas — tūliņ cēlās augšā, noslaucīja muti, kas bija ar pienu, un izcēla istabas vidū krēslu, piebilzdama:

— Sēdiet!

Jānis apsēdās un pārskatīja tagad istabu. Bija vienkārša iedzīve. Pie gala loga stakles, pie viena sānu loga galds, uz kuŗa mājiniēki patlaban turēja vakariņas, pie otra sāna loga nebija nekas, istabas kaktā pie durvīm bija kāda gultele; citas istabas malas bija piekŗautas ar dažādām rindām un

grabām, kā: ratiņiem, krāģiem, kārstuvēm, groziem un vācelēm. Pie vidus sienas bija vēl skapis, kurā stāvēja ēdamas lietas un piena trauki.

Istabā bija pavisam četri cilvēki: pats, pate un divas meitas.

— Ciemiņš arī jāsauc vakariņās... Sacīja saimnieks, paskatīdamies uz saimnieci.

— Jāsauc gan... Piebilda saimniece. — Bet ciemiņam jāņem par labu, kas ir — nekas labs mums šovakar nav paraudzīts; ēdam rāceņus ar sulinātu piena mērci... Jāienes sviests...

— Nekas. Manis dēļ nepūlieties, neesmu izsalcis — vēlētos tikai naktsmājas dabūt... Jānis pasteidzās atrunāties, jebšu ēst gribēja tā, ka gandrīz dūre bija jāgrūž mutē.

— Kas nu par pūlēšanos... Saimniece sacīja. — Neba ko īpašu raudzīsim. Tas pats ēdiens, ko paši ēdam. Kauns gan būtu, bet, ja ciemiņš izsalcis, tad jau baudīs to pašu.

Jānis negribēja ierādīt, ka esot izsalcis un tāpēc pasteidzās pa otru lāgu apgalvot, ka ēst nebūt negribot, stipri ticēdams, ka viņu vēl pāris reizas sauks, un tad viņš ies. Saimniece atkal, nekā laba pie rokas neturēdama, nebija svešajam sevišķi uzmācīga ar vakariņu piedāvājuma, un tā palika. Miguļu ģimene ēda mierīgi tālāk, bet Jānis sēdēja uz krēsla, skatījās un rija siekalas.

— Vai ciemiņš tālu gājis?... Vaicāja pats. — Ēdiet jūs mudīgi un ierādiet ciemiņam guļas vietu; būs cilvēks noguris, gribēs kaulus dusināt.

Jānis pēc tēva mācījuma teica, ka ejot no Atšķiņu pagasta uz Mīlavu muižu. Tādu joku šē neviens nesaprata, un saimnieks teica, ka tanīs apgabalos viņš nekad neesot bijis. Joka nepazīšana Jānim ļoti patika: viņam jau tā bija bail vien bijis, ka viņu nenoturot par lūkotāju. Tagad viņš nu no tā bija drošs.

Ar bailēm un briesmām Jānis ieraudzīja, ka visi uzcēlās un meitas sāka vākt galdu zemē.

Viņš nezināja vairs, ko darīt. Prasīt, lai dod ēst, būtu izskatījies muļķīgi un smieklīgi; tagadīn pats bija teicis, ka izsalcis neesot nebūt.

Kas to būtu domājis, ka Miguļu māte viņu tik maz lūgs! Meitu mātei gan vajadzēja citādāk izturēties pret svešu cilvēku — ceļa gājēju!

Redzot, ka vakariņas vairs nebūs, Jānim kļuva tik plāni ap dūšu, ka netika ne uz meitām skatīties. Jā, kā lai var meitas noraudzīt, viņu gaitu un tikumu nolūkot, kad ēst grib tā, ka siekalas tek?

Saimniece teica:

— Būs viesam jāuztaisa guļa pie krāsns uz mūrīša. Gultas mums liekas nav. Ja būtu puisis mājā, varētu tad gulēt viņa gultā, viņam pašam liktu gulēt uz mūrīša, bet tagad diezin kad viņš nakts vidū pārvāksies, un tad viņš iereibis kritīs tūliņ savā gultā.

Jānim guļa bija vienaldzīga; viņš kaut ko noņurdēja, ka labi būšot arī uz mūrīša.

Kad meitas guļu bija uztaisījušas un saimnieks savu pīpi izvilcis, tad saimniece sacīja, nu būšot jāiet pie miera, ciemiņš arī būšot noguris.

Saimnieki paši ar meitām nu iegāja sānkambarī, un Jānis palika lielajā istabā viens. Viņš žigll norāva zābakus, novilkta šķeltenī, noraisīja zīda kakla drānu un tad likās uz mūrīša.

Guļa būtu diezgan laba. Apakšā meitas bija pasviedušas tēva vecos paltrakus un savus nēsājamās lindrukus, pāri pārsegušas palagu, ielikušas galvgalī arī spilvenu un apsegā uzklājušas kādu no savām villainēm. Tā bija mīksta un smalka, un Jānim bija patīkami tanī ietīties: dīvainas, nesaprotamas jūtas viņu pārņēma, viņam šķita, ka galva sāktu reibt zem šīs mīkstās, mīlīgās un it kā savādi smaržojošās drēbes. Tā viņam nekad nebija bijis... Cik patīkami te varētu gulēt, ja tik negribētos tik trakiski ēst!

Kambarī drīz uguns nodzisa, viss palika klusu, un pa laikam Jānis tikai dzirdēja aiz sienas saimnieka spēcīgo krākšanu miegā.

Jānis bija nodomājis drīzumā aizmigt un tā rītu it viegli sagaidīt: miegā taču badu nejutīšot! Bet viņš bija taisījis rēķinumu bez saimnieka: jo viņš pūlējās iemigt, jo miegs nenāca un tādejādi viņam neizdevās vis gudrais un viltīgais nolūks, pašam savu vēderu piekrāpt.

Cik labi būtu, ja mājās būtu iebāzies kādu gabalu maizes kabatā! Ai, kā tas tagad derētu!
Bet tepat ēdiena skapis tuvumā — kā būtu, kad no tā kādu maizes knibi izņemtu? Aizslēgts tas nav, durvis tāpat pievērtas.

Jānim iedomājoties tek siekalas, viņš nevar vairs gulēt. Kas tiek, tiek — viņš ies pie skapja!

Vēl viņš nav ne sēdus piecēlies, kad piepeši kāds sāk pie āra durvīm buldurēt.

Jānis nobīstas līdz nāvei un aptur elpu. Sirds viņam krūtīs lec kā pārbaidīts putns krātiņā.

Buldurēšana atkārtojās.

Tagad sānkambaņa durvis nočīkst, un nakts krēslā viņš redz kādu baltu tēlu kustamies uz durvju pusi; tad viņš dzird to izejam priekšnamā, dzird atšaujām āra durvis un tad atkal redz balto tēlu tecīņiem laižamies kambarī iekšā.

Drīz ienāk istabā vēl kāds, un no šā ienācēja visa istaba piesmird pēc brandvīna.

Jānis dzird, ka ienācējs trokšņaini noģērbjas, iezveļas gultā un tūliņ sāk šņākt.

Tātad piedzērušais puisis pārnācis. Drīz atkal viss klusu; bet Jānis kā nevar tā nevar iemigt. Izsalkums viņu moka arvien niknāk.

Bet ko tik daudz sarkt un sprāgt! Visi tagad pirmajā, dziļajā nomidzī. Tiešām tagad var pietiekties pie skapja un noiept kādu ņuku maizes. Citādi, redzams, lemīģšanas nav.

Domāts un darīts!

Viņš pieceļas un klusi, apdomīgi un uzmanīgi stulbinās uz skapja pusi, ar rokām uz priekšu tvarstīdamies, lai kur nepiesistos un nesaceltu troksni.

Pēdīgi viņš uztaustījis skapi. Bail tikai, vai skapja durvis nečīkstēs. Bet nē — viņš rauga vērt, un tās vežas klusi — bez mazākā trokšņa.

Ko nu! Durvis skapim nu līdz galam vaļā, un Jānis ar labo roku grābsta un tausta pēc maizes kukuļa; kreisajā rokā viņam vaļā atvāztais kabatas nazis, ar ko labu riecienu nopļaut.

Viņš grābsta un grābsta, bet nevar nekā uzgrābstīt — piena spanneli vien visur atdužas. Beidzot jā, vidus kārtā aiz spannelu rindas viņš uzķer lielu puskukuli! Nu tik vilkt ārā! Te, šai laimīgajā mirklī, viņš dzird kambarī saimnieku iekāsējamies, no kam tā satrūkstas, ka uzreiz lēks no skapja nost, bet viņam veste aizķērusies aiz skapja atslēgas un, visā sparā sānis sacērtoties, viņš sarauj skapi tā, ka tas sliktst no sienas nost un ar tādu troksni gāžas uz grīdas, ka logi nodārd, visa ēka līdz pakšķiem notrīc un gulētāji, miegā uztraukti, iekliedzas un iebļaujas, pie kam viņš pats ar skapja durvīm dabūn tādu triecienu pa roku, ka roka uzreiz paliek mēma.

Aiz pārbailēm jau pa pusei mironis, Jānis uzkrīt uz mūrīša un tinas villainē, bet viņš mana, ka viņam bikses lieliski slapjas — nošļāktas ar plena kunkuļiem.

Saimniece tik lieliski pārbijusies, ka no pirmā gala nekā nevar sajēgt un tīri nesavā balsī vaimanā:

— Pastara diena, pastara diena! Dieviņ, tētiņ, piedod grēkus!

Meitas dreb kā apšu lapas, sēdus gultā uzšāvušās un viena otrai ap kaklu apķērušās, arī pilnīgi pārlicinātas, ka nu pēdējais brīdis klāt, varbūt patiesi arī pastara diena, un tāpēc grib abas kopā palikt, — kopā vai nu gāzties mūžīgā bezdibenī vai laisties mūžīgos priekos.

Saimniece atkal vaimanā:

— Vai, Dieviņ, vai! Kas nu ir! Vai nu ugunsgrēks vai ūdens spēks, — klau, kā tur tek un čur! Nāk pa logiem ūdens iekšā ... Būs grēku plūdi uznākuši... kas tā bija par rūkoņu!... liekas, istaba sagruvusi... laikam tie debesu logi atdarījušies un zemes avoši un bezdibeņi atvērušies... Meitenes, skaitait jel tēva reizi!... Es jau daudzreiz teicu, apgulušās nedarait blēdības, nerunājiet niekus, noskaitait labāk vakariem pātarus, lūdziet Dievu ... bet kas mani klausīs?... Pats, ko tu guli, kā mironis? Līp jel uguni!...

Saimnieks, kas aiz bailēm bija kā pamiris, sāka tagad grābstīt pēc sērkociņiem, dabūja tos drīz un iededzināja sveci.

Visi nu lūkojās apkārt, bet nekā sevišķa nevarēja pamanīt; kambarim abi logi arī vēl bija.

Nu saimnieks pavēra durvis, paskatījās lielajā istabā un tad iesaucās:

— Skapis apkritis!

— Skapis?... Iesaucās saimniece, itkā drusciņ atjēgusies. — Tas no tā lielā spēriena, būs laikam pērkona spēriens bijis.

— Kur tev tik vēlā rudenī pērkonas rasies!... Nosaka saimnieks.

— Jā, tu vari Dieva lielus darbus izprast!... Sarāj to saimniece. — Viņš var sūtīt pērkonu, kad grib; viņa rīkstei neviens neizbēgs.

To teikusi, saimniece izkāpj no gultas, pieiet pie istabas durvīm un, istabā paskatījusies, iesaucās:

— Tiešām skapis vien apkritis! Bet, vai kā piens plūst un tek uz visām pusēm! Audekls viss nošļākts. Ak Dievs, un visi trauki pagalam!

Saimnieks nu uzgērbj biksas, saimniece uzvelk lindraku un abi, iznākuši lielajā istabā, skatās un brīnās. Istabai visa grīda tā pieplūdusi ar pienu, ka nav gandrīz vietas, kur nostāties. Arī meitas, pabāzušas galvas pa kambaņa durvīm un kreklus uz krūtīm saspiedušas, raugās ziņkārīgi uz nesaprotamo brīnuma notikumu.

Iereibušais puisis tagad arī pilnīgi nobudis; piecēlies savā gultelē sēdus, viņš skatās platām acīm uz balto grīdu.

Jānis vien tikai nebrīnās. Ietinies villainē, viņš gul tik klusi un mierīgi, ka ne kustēt nepakust.

— Tu, Miķeli, nezini, kas te bija? ... Vaicā saimnieks puisim. — Varbūt reibumā grābstījies kur apkārt un apgāzi.

— Es gulēju kā sprādzis... Atbild Miķelis. — Kad notika briesmīgais troksnis, es sarāvos, ka tikko mēle no mutes neizkrita.

— Bet re, svešais nekā nav dzirdējis... Saka saimnieks. — Tas gul, ka gulējis.

— Tavu miegu, kāds tam cilvēkam!... Brīnās saimniece. — To ne pastara bazūnes neuzmodinās.

Jānis to visu dzird un pats vairs nezina, kur viņam galva, kur kājas.

— E, ciemiņ, vai jūs nedzirdējāt to briesmīgo gruvieni?... Vaicā saimnieks, bet ciemiņš gul, kā gulējis.

Nu saimnieks to pagrūsta pie pleca un atkārtoti savu jautājumu.

Jānis izbāž galvu no villaines un saka:

— Nē, es nekā nedzirdēju.

— Brīnums!... Nosaka saimnieks, bet te gulētājs kaut kā nelaimīgi pakustas, villaine nosedzas un no mūrīša krīt uz grīdas šķidri piena kunkuļi.

Saimnieks nu vairs nekā nerēķinādams paceļ villaini uz augšu, un visi nu redz, ka ciemiņam biksas caur un cauri aplipušas ar rūgušpienu.

— Kas tas? ... Sauc saimnieks, rādīdams ar pirkstu uz ciemiņa biksām.

Jānis pieceļas sēdus — tāds ne dzīvs, ne miris. Piens krīt vien uz grīdas.

— Ak tu, kāda tā jaunā villaine! ... Vaimanā saimniece. — Visa ar piena kunkuļiem.

— Ā, gudrinieks! ... Attopas saimnieks. — Nu es zinu, ko viņš gribēja. Rau, tālab viņam šajā naktsmājas lūgties... diezin, diezin, vai nav viņa nodoms izdevies... sievieši, paņemiet skalu tuteni un kādus sitamos rokā un stāviet pie durvīm, lai neizsprūk... Nāc Miķēli, pacelsim skapi atpakaļ ... gribu redzēt... man sirds vairs nav vietā! ...

— Ko es teicu, ka vajag kambarī glabāt! Tu gan domāji slepenā kārtā drošāk, bet re, kā gandrīz izgāja... Sauc saimniece un ar darboksli rokā nostājas pie durvīm. Viņai līdzās nostājas meitas.

Saimnieks ar Miķēli saņemas un ceļ skapi lēnām uz augšu, pie kam spanneļi, podi un maizes kunkuļi birst vien vēl uz grīdas, tā ka paši cēlēji top lieliski nošļākti.

Kad skapis uzcelts stāvus, saimnieks ķeķ ar roku augšas kārtā un tur ilgi rauga, grābsta un meklē, līdz pēdīgi it priecīgi iesaucas:

— Nav vis izdevies! Paldies Dļevam, nemaz nav pietapis klāt.

— Paldies Dievam!... Nosaka arī saimniece. — Bet kur nu viņu liksim? Vaļā laist nevar un uz muižu nakts vidū vest arī nevar: kas viņu tur savāks?

— Jā, kur viņu lai liek?... Vaicā arī saimnieks.

— Tad ta ķeža! Pieņem nu vēl tādu!... Kas to būtu domājis? Tāds nemaz neizskatījās.

— Kā neizskatījās. — Dusmojās saimniece. — Es jau vakar vakarā tūliņ redzēju, ka labs cilvēks nav: tā skatās, tā visu aplūko — acis vien tik spīdēja. Tūliņ jau varēja noprast, ka tas ir blēdis un noziedznieks... Tu tāds labprātīgs vienumēr svešus, nepazīstamus cilvēkus uzņemt it kā savējus. Redzi nu! Es jau domāju, ka tā kādreiz izies.

— Nu, ko tagad līdz sprediķot! Labāk nu jāgādā, ka blēdis nāk drošumā. Es domāju, mēs viņu vedīsim piedarbā. Tur viņš ārā netaps: rija jauna, durvis visas vēl stipras, piedarbam pie tam vēl ar dzelzu pakarēm, un lai Miķēlis paņem plinti un iet abi ar Zultānu par sargiem, ka neizlaužas. Gaismā tad vedīsim uz muižu.

Nu aši sataisījās noķerto blēdi vest uz riju piedarbā.

Kad visi bija gatavi, tad saimnieks uzsauca Jānim:

— Ģērb savas pudas virsū un taisies nākt līdz; bet nemēģini bēgt, — tad tevi sašaus!

Jānis redzēja, ka puisis patiesi stāvēja pie istabas durvīm ar flinti rokās. Žigli viņš uzcēlās, apāvās zābakus, uzvilcās šķeltenī un uzlikās cepuri.

Migulis prasījās, lai atdotu nazi un sērkoņus.

Jānis atdeva nazi bez pretrunāšanas, tikai piebilzdams, ka špicu neturoties klāt, jo neesot pīpētājs. Bet saimniece uzsauca saimniekam:

— Tu blēdim tici? Diezin, kādi ieroči tam nav klāt: blēdis bez laba palīga nekad nekur neiet. Labi vajaga kabatas izraudzīt un izmeklēt!

Saimnieks, apspaidījis un apčamdījis svešiniekam drēbes un kabatas, sacīja, ka nekā cieta nevarot vis atrast.

Nu gāja uz riju: meitas pa priekšu, vējlukturi nesdamas un uguni rādīdamas, tad saimnieks ar puisī veda apcietināto, katrs pie rokas cieti turēdami. Saimniece viena pati palika mājās, piesacīdama, lai meitas drīz skrejot atpakaļ, — viņai vienai esot dikti bail: ko varot zināt? Tādu spītāli nevarot galvā ņemt — varbūt tam biedru vesela batalija līdz kur noslēpusies.

Nonākuši pie rijas, tie attaisīja piedarbu, iestūma tur Jāni iekšā un aizslēdza durvis ar priekškaņamo atslēgu. Tad Jānis dzirdēja, ka saimnieks teica:

— Miķēli, tu nu tepat salmu kaudzē vari gulēt un suns lai paliek pie tevis — tas drīzāk dzirdēs, ja viņš mēģinās izlauzties ... un plinti turies klāt.

Tad saimnieks ar meitām pārgāja mājās. Jānis dzirdēja, ka puisis uzkāpa un ierausās salmu kaudzē, un pēc tam viss palika klusu.

* *
*

Jānis, tumsā viens atrazdamies, sāka pārdomāt savu bēdīgo likteni vispārīgi un šīs dienas piedzīvojumus jo sevišķi.

Te nu viņš bija! Viņš, bagātā Čāpiņa vienīgais dēls, atrodas tagad apcietināts sava cerētā sievas tēva rijā!

Ko nu tēvs teiks, ko sacīs māte, ko runās visa pasaule, kad tas nāks zināms?!

Pie visa tā vēl pats izsalcis kā bada gados.

Bet ilgi viņš nedabūja drūmajām domām nodoties: viņam šķita, it kā otrā stūrī kaut kas kuļātos un kustētos un drīz vien viņš pārliecinājās, ka patiesi neesot piedarbā viens pats.

Drūme un bailes viņu sagrāba, un šermuļi pārskrēja pār muguru.

Kas tur varēja būt? Spoks vai kāds slepkava?

Jānis it labi zināja, ka miroņus, kad tie iezārkoti, līdz bēru dienai mēdza guldīt rijā. Miguļu rijā, protams, būs arī bijis kāds mironis ... šermuļi pārskrēja tam no jauna pār muguru, un viņa bailes tapa vēl lielākas ...

Klau, viņš dzird, nāk šurp!

Jānis vairs nezina, kur pats stāv.

Gandrīz viņš sāk pilnā kaklā bļaut, bet iedomājas, ka tad viņu vēl drīzāk atradīs un sagrābs. Tāpēc labāk jātiecas klusi, uz pirkstu galiem ejot, sānis pagriezties.

Klusu uz pirkstu galiem sānis raudamies un ar rokām taustīdamies, viņš uzķer kādus ratus, kuņģos dažādi koki sasvaidīti. Nu labi! Viņš visā ātrumā rauga saķert kādu sitamo, ar ko varētu aizstāvēties, un, tiešām, viņam laimējas sagrābt varenu rungu.

Bet klau! Nāk taisni šurp pie viņa.

Redzēt viņš nevar nekā, bet to tikai dzird, ka nācējs ir ar zābakiem un nāk sīkiem, liegiem soļiem, it kā gribēdams klusi pietiekties.

Jānim mati ceļas stāvus.

Satvēris rungu kā maiglēs, viņš sauc aiz briesmām un bailēm drebošā balsī:

— Tu nenāc klāt — es tev sitīšu!

Nācējs patiesi apstājas, kaut gan bildēt nekā neatbild.

Jānis trīc un dreb, un sviedri raso no pieres.

Bet klau! Pa brītiņu nāk atkal un šoreiz tik tuvu, ka Jānis domā, nu viņu grābs.

Nezinādams vairs ko darīt, viņš zveļ visā pārbaiļu spēkā nācējam ar savu rungu pretim un tūliņ dzird arī iesaucamies: „Vo—o” un kaut ko smagi nogāžamies, pēc kam viss paliek klusu.

— Spoks vai cilvēks ... Domā Jānis. — Beigts ir. Traki!

Ja viņš tagad nositis cilvēku — ko tad?

Viņš domā un domā un jo tālāk domā, jo vairāk tam uzmācas jaunas bailes — bailes no Sibīrijas. Ja viņš nositis cilvēku — un pie tam vēl nevainīgu, kas viņu varbūt gribējis tikai paniekt! Kas to būtu domājis, ka viņam tāda nelaime jāpiedzīvo.

Jānis vēlējās, kaut viņš labāk nebūtu dzimis.

Neapraķstāmās bailēs viņš gaidīja rītu. Ja kā varētu, viņš labāk spruktu ārā un bēgtu prom uz mājām — bet kā lai to izdara? Durvis aizslēgtas, visas malas ciet.

Vai Dieviņ, ko tēvs sacīs, ko teiks māte! Un ko ļaudis runās?

Pa laikam viņš izdzirst apkārtējās sētās gaiļus dziedam, un bailes no spokiem nu gan pāriet, bet totiesu jo vairāk uzmācas bailes par izdarīto slepkavību.

Jā! Kaut viņš labāk nebūtu nemaz dzimis.

Pa labam laikam Jānis redzēja pa durvju šķirbu spīdam pie apvāršņa rīta blāzmu; tomēr rijā vēl nekā nevarēja redzēt, kauču viņš blenda ļoti vērīgi, gribēdams redzēt, ko tur tā ar vienu sitienu nositis.

Vēl gaisma netapa izaust un Jānis vēl nebija par savu nedarbu skaidrībā, kad jau dzirdēja ļaudis runājam un redzēja uguni spīdam; saimnieks nāca ar saimnieci un meitām šurp, cēla puisi augšā un teica, ka esot jāsteidzas, lai blēdi līdz brokastlaikam varot aizvest, pēc nebūšot vaļas.

Līdz saimnieks durvis pavēra un vējluktuņa gaisma rijā iespīdēja, līdz Jānis meta acis sev apkārt, lai redzētu, ko īsti nositis.

Un ko viņš ieraudzīja?

Pāris soļu atstatu viņam priekšā gulēja, mēli izkāris un kājas garšļauku atstiepis, teļš.

No brīnumiem Jānis gandrīz iekliedzās.

Bet saimnieks sauca:

— Nāc ārā!

Jānis gāja mudīgi uz durvju pusi, domādams, ka teļu neviens nepamanīs, bet saimnieks jau bija ieraudzījis un sauca:

— Kas tam teļ...

Saimniece atkal kļiedza:

— Sargaities! Āre, viņam milna rokā!

Jānis tiešām turēja rungu vēl rokā — tā viņš bija aizmirsies. — Tagad viņš nu žigli to nometa.

— Viņš to teļu nositis! ... Sauca saimnieks, izbrīnījies un sadusmojies. — Nu saki, ko tev teļš darīja?!

— Man bija bail, es domāju, ka...

— Ko? Kam tu to ieteiksi, ka no teļa arī kādam bail? Ak, tu bezkaunīgs blēdis! Žēlo tādu, neved viņu cietumā, viņš tev nodara tādu postu! Ja vairāk nevar riebt, tad mazākais teļu nosiit.

— Tāds brangs teļš!... Vaimanā saimniece. — No pašiem agrējiem, Tružas laimē novēlēts un tāds brangs dzērējs jau no mazu dienu. Ne vēderoja, nei citādi kā sirga — auga gosniņa kā plūmīte, un nu nosit kā suni! Ak tu teļa slepkava!

Saimnieks arī no dūsmām tik elš vien. Nesaprazdams, ko te vairāk teikt, ko būt, viņš tik uzsauc sagūstītajam negantniekam:

— Nāc, iesim uz muižu! Ko stāvi? Miķēli, tu ej viņam ar plinti otrā pusē, ka lai neizbēg!

Ašiem soļiem sāka visi trīs iet pa gatvi uz lielceļa pusi — apcietinātais vidū, saimnieks ar puisi katrs pie rokas.

Saimniece nopakaļis visai dūsmīga vēl nosauca:

— Ak tu, elles kruķis! Nu tu savu algu dabūsi!

Vecākā meita atkal kļiedza:

— Tēt, neaizmirsti likt atlīdzību piespriet par manu gosniņu, ko tas kļāņķis nosita.

Bet jaunākā meita Nuža, tāda ar pļērcošu balsi, trauca vēl atgādināt, lai arī par to neaizmirstot sūdzēt, ka svešais vazaņķis viņas briesmīgi pārbiedējis: vēl nemaz nebijušas aizmigušas, saldās domās vēl tāpat nomodā pa gultiņu lidinājušās — te uzreiz tāds grāviens, ka gandrīz gaisā izsprāgušas! Vēl tagad galvas sāpot, diezin vai nebūšot roze piemetusies, vai cita kāda nobīļu liga piesitusies ...

Jānis soļoja savu vedēju vidū klusi un mierīgi. Bet sirds viņam krūtīs daudzījās visai nemierīgi. Laime gan, liela laime, ka nosistais nebija cilvēks, tikai teļš. Bet bažas tomēr arī tagadējās ķezas dēļ. Kā tur lai top vaļā?

Patlaban viņi tuvojās mežam. Jānis ar gaŗām acīm noskatījās uz biezienu. Cik labi būtu, ja taptu no vedēju nagiem vaļām! Ar pāris lēcieniem viņš būtu grāvim pāri un kuitenī pazustu kā žigāns tirgū.

Jau viņš gribēja mēģināt savu laimi bēgšanā, bet, galvu sānis pagriezis, redzēja puisi turam flinti tik uzmanīgi rokās, ka viņam uz reizu visa dūša uz bēgšanu izgaisa.

Kādu versti gājuši, tie satika pretim nākot kādu pusmūža vīrieti, kā Jānim likās, Miguļu kaimiņu. Tas vaicāja, kur tad tik agri dodoties un kas tas par tādu, ko vedot sev līdz.

— Zaglis ... Atbild Migulis. — Pagājušu nakti bija pietecies pie mana skapja, kuŗā ietaisītas slepenas glabāšanas kārtas un, ko domā, gribēja izzagt manu naudu, bet neizdevās — noķērām tad un apcietinājām.

Tas Jānim par daudz; to viņš vairs nevar panest. Viņš sauca drošā un pilnā balsī:

— Es jūsu naudu vis negribēju zagt — man jūsu naudas nevajaga!

— Skat, kāda mute vēl tādām blēdim ... Saka Migulis. — Tas ir taisnība, ka īstie zagļi un slepkavas pie liegšanās un visādu viltību izdomāšanas tie lielākie meistari. Skat nu, kad neizdevās, viņš māk teikt, viņam manas naudas nevajagot.

— Jā, man jūsu naudas nevajaga — man naudas pašam diezgan! Teiciet, ko gribat un kas ir, bet nerunājiet to, kas nav! Gan taisnība, skādi jums esmu padarījis: skapi apgāzu un teļu nositu, bet zagt savu mūžu vēl neesmu gribējis, nei man arī vajadzējis. Ja neticat, ka man pašam naudas, tad skatāties!

Un Jānis izvilka simts rubļu gabalu.

Visi izplēta acis un neticīgi lūkojās viens uz otra. Beidzot Migulis sacīja:

— Tos tu esi arī kādam nozadzis.

— Nē, tos neesmu vis nozadzis; tos man tēvs iedeva.

Migulis neticīgi pakrata galvu. Tad, it kā zobodamies, prasa:

— Kas tad tavs tēvs ir?

Jānis negribēja teikt, bet iedomājies, ka viņu par zagli notur, viņš nespēj vairs valdīties un tad arī paklusā bet skaidrā balsī saka:

— Es esmu Gravenieku Čāpiņa dēls.

— Čāpiņa?!... Iesaucās Migulis, pie kam pīpa tam izkrita no rokām un mute palika pusviru.

— Jā... Atbild Jānis, arī izbrīnījies par Miguļa lielisko iztrūcināšanos.

— Tad tu nāci pie mums!

— Jā.

— Ai—i!... Iesaucās Migulis, gaŗu izbrīnīšanās skaņu vilkdams. — Nu kāpēc tu neteici? Ko tu izlikies par svešinieku, par ceļa gājēju?

— Tēvs tā gribēja.

— Bet ko tu gar to skapi darījies?

— Gribēju... dabūt kādu gabalu maizes ... es neesmu ēdis kā vakar rīt!

— Še siers, kod! ... Saka Migulis, izvilkdams no mēteļa kabatas labu knuķi siera. — Iebāzos kabatā, domāju, derēs krogā pie šņabja piekost... Miķēli dod man plinti! Tu aizej pie kalēja paraudzīt, vai lemeši piemetināti, jāsāk art rugājus ... Bet pielūko, nevienam neko neteikā... Vai jūs pa savu pusi jau rugājus saaruši?

— Tad nē... Atteica Jānis, siera gabalu pilnām mutēm ēzdams. — Arī tikai pagājušu nedēļu iesākām.

— Tad vēl jau laika diezgan: nu tik viņu nedēļu bija Miķēli... Bet nu iesim mājās. Ardievu tēv, Liepēn, ej tu savu ceļu, mēs ar jauno cilvēku iesim tiešām pa auzām ... Redzi, nav vis zaglis — mans rads... nāc, iesim!

Jānis iet gabaliņu līdz, bet tad saka:

— Es labāk iešu uz savām mājām.

— E — ko niekus, kas tevi tādu mājās laidīs? Tu vēl nekā laba neesi redzējis ... Tu taču nāci manas meitas lūkoties. Vai ne tā? Mēs viņu reiz ar tavu tēvu Liepājā braucot tā runājām, ka nu būtu laiks. —

— Jā... Bet man nu kauns... un jūsu māte vēl tā rājas...

— Ko nu par niekiem bēdāt! Tevi saņems abām rokām... Cik neattapīgi no mums! Būtu mums jel vakar kāda jausma bijusi!... Taisnība, cilvēks paliek vecs, bet visu vēl nezina.

— Lai jo... Dzīdinās Jānis. — Man tagad nemaz vairs netiek. Vaļas arī vairs nav — es labāk atnākšu citā reizē.

— Ko nu atkal niekus! Iesim tik ātrāk — tu gribi ēst... Un Migulis, satvēris Jāni pie elkoņa, velk to kā puiku sev līdz.

Viņiem pa gatuvī sētā nākot, visas trīs sievietes durvju priekšā izbrīnījušās skatās.

Saimnieks sauc jau pa gabalu:

— Māt, taisi nu tik brokastī un lai meitenes uzkopjas — es pārvedu viesu... tas mūsu viens.

— Skrej ellē ar tādu viesu!... Rājas saimniece pretim. — Nu gan pats esi prātu zaudējis jeb vai jau tik agri tā brandvīna sakampies, ka pats vairs nemani, ko dari, ko runā. Zagli vešus ved mājā — pie rokas, kā brūti! Es vēl tagad nezinu, kur to teļu likt; kar nu to viņam kaklā!

Saimnieks met ar roku, lai pati nostātos, bet līdz saimniece beidz, līdz sāk vecākā meita sprēgāt.

— Nu ir gan brīnumi! Tēvs pats ved zagli mājā. Laikam gan lielu prieku atrod pie tāda kramplauža. Istabu vēl tagad nevaram izkopt, izskatās tā, ka tur velns būtu plēšies. Un kāda mana villaine! Tādam draņķim acīs iesviežama.

Saimnieks met ar roku un grezo ar pirkstu, pēc kam sievieši gan nostājas un trakiski brīnās; bet Jānim tik nelāgi ap dūšu kā vēl nekad; viņam liekas, ka iekšās viss viņam griežas apkārt.

Baidīdamies, ka sievieši nesāk par jaunu rāties un gānīties, saimnieks pasteidzas izskaidrot nesaprotamo brīnumu:

— Tas jau mūsu sengaidītais viens — tas jau Čāpiņu Jānis.

Sievietes nu satrūkstas kā vistas, kad vanags krīt no gaisa zemē, un kliegdamas laižas namā iekšā. Pat saimniece, vēl pajauna sieviete, iekliedzās tikpat skaļi kā meitas un, saķērusi lindraku priekšu aiz sterbelēm, dodas pagubu, pusklupu meitām pakaļ.

Migulis smejas un skatās uz Jāni it apmierināts, bet šim tomēr briesmīgi nepatīkami ap dūšu. Kā viņu tagadīņ nozuņķēja!

— Pagaidīsim, lai viņas uzkopjas... Runā saimnieks. — Patērzēdami aiziesim klētī, iemetīsim pa šņabim, līdz viņas attapsies un atjēgsies... Tev šņabis tagad noderēs.

Jānis nesaka ne vārda — viņam tagad viss derētu.

Klētī saimnieks izņem no skapja pudeli ar glāzi, izņem arī sieru un sviestu un nu sāk abi divi iebaudīt. Saimnieks pie tam daudzkārtīgi izsaka savu izbrīnēšanos, cik pagājušu nakti viss jocīgi gājis. Kas to būtu varējis paredzēt, ka tādas beigas būs: viņš tiešām domājis, ka ļauns cilvēks esot un gribējis viņu aplaupīt — viņam naudu noņemt. — Jā, jā! Arī tagad vēl tevi uzskatu par laupītāju, bet par tādu, kas man meitu grib atņemt.

Un Migulis smejas jautri, pats priecādamies, ka viņam laimējies tādu brangu joku izteikt. Bet Jānim smieklī nemaz nenāk.

Drīz atskrej saimniece klētī. Tā tagad tik laipna kā ziedoņa diena un smaida kā pavasara saule.

— Nē, nē! Kas to būtu domājis?... Sauc viņa tīri gaviļu balsī, nākdama žigliem soļiem klētī iekšā. — Tā mūs izbaida, tā pārsteidz! Meitenēm tā kauns. Jānes jaunie lindruki... Nedrīkst rādīties tāpat.

Un pie Jāņa piegājusi, viņa sniedz tam roku, kuŗu tas saķer un pabučo. Gan pati sauc, it kā kaunēdamās, it kā dzīdinādamās:

— Lai paliek, lai paliek! Nav vajadzīgs.

Bet Jānis jau godu padevis, kā krietnam un saprātīgam znotam piederis, un ēd atkal sieru.

— Nē, nē!... Brīnās un gaviļē atkal saimniece. — Tavu jokotāju! Nebūtu to vis no Čāpiņa dēla domājusi. Tā mūs izmuļķina, ta izjoko un izbaida, ak tu blēdis, tavu gudru saprašanu! Tad ir vērts, kad joku taisa! ... Meitenes tik priecīgas. Truža teic, viņa tūliņ redzējusi, ka labs tēva dēls un liels joku mīlētājs. Teic, tāds attapīgs, tāds veikls un drošs, noskatīties vien viņā nevarot...

Saimniece būtu vēl tālāk glaimojusi un gaviļējusi, gribēdama ar lieliskajiem glaimu un gaviļu plūdiem aizpludināt no Jāņa atmiņas visus nepatīkamos piedzīvojumus un ļaunos gānīšanās vārdus, kuŗus ar meitām vēl nupat uz viņu bērtin bērušas, tā ka, visu to dzirdot, Jānis sevī sprieda: „Tā uz pēdām prot pataisīt melnu par baltu,” bet saimnieks uzsauc saimniecei:

— Nu nāc, dzer jel uz znota veselību.

— Ko es tur dzeršu? Vai tev te kas ir? ... Ak tu! Kā jau tāds vīrišķis! Viņš izcēlis to rupjo zirga brandvīnu! Un sieru tāpat uzkrāvis uz pliku galdu. Vai Dieviņ! Kauns vien ir. Viņš liek cilvēkam sēdēt pie plika galda... Pagaidait... nonesišu meitenēm lindrukus, tad paraudzīsim brokasti... Pats, paņem jel saldo pomeranci un mīksto sieru izņem — tīnā ir. Kaut kādu paņēmis, tīri kauns.

To teikusi, saimniece norauj no kārts divus jaunus strīpaini pelēkus lindrukus un dodas pusteciņus uz namu. Ieskrējusi iekšā, tā atdod meitām lindrukus un priecīgi ziņo:

— Viss labi, viss kārtībā! Es runāju, cik pratu, un teicu, ko zināju: visu nolīdzināju. Bet jūs, meitenes, esat nu žiglas un mudīgas un liecieties kaunīgas, godīgas un labas. Runājiet no Dieva un no grēka, lai viņš nedomā, ka jūs esat palaidnieces un bezkaunas. Un staidzieties mudīgi — jārauga brokasts, jāklāj galds...

Pa laikam saimniece tos aicināja iekšā.

Sagāja pretistabā — lielā istaba neesot vēl uzkopta. Pretistaba bija gaišs, glīts kambaris, kuŗa viņā sienmalē stāvēja augsta pēļu gulta, skaisti uztaisīta — tā bija svētdienas jeb goda gulta.

Pie gala loga bija aplāts galds, uz kuŗa noliktas spožos misiņa lukturos divas gaŗas sveces. Turpat arī nostādītas brandvīna glāzes, nolikts sviests, siers, maize un uzcepta gaļa.

Drīz mudīgiem soļiem ienāca meitas, viena nesdaļa alus glāzes, otra kūpošu krūzi, iz kuŗas lēja alus glāzēs tādu pelēku suslu, ko saimniece dēvēja par kafiju.

— Āre, sniedziet viesam roku! ... Komandēja māte, kad meitas bija glāzes nolikuŗas uz galda un visas pielējuŗas.

Saimnieks ar Jāni iedzēra atkal pa šņabim, tad pielēja no jauna abas glāzes un sacīja:

— Jāni, nu tev jādzeŗ ar meitām!

Jānis paņēma savu glāzi, pacēla to un aicināja meitas:

— Nu, dzersim!

Meitas sāka kaunīgi smieties: Hi, hi, hi! Pie tam viena uz otra paskatīdamās un drānas aiz acīm aizraudamas, it kā gribēdamas izlikties pēc savas jēgas ļoti kaunīgas.

— Meitenes, nu!... It kā bārdamās droŗināja māte. — Nebaidaities, ar viesu jādzeŗ! Truŗa, negriezies sānis! Tā!

Meitas smiedamās skatījās caur pieri drīz uz Jāni, drīz uz pielieto glāzi, pie tam viena otrai ar elkoni piegrūzdamas un čukstēdamas: „Nuŗa, dzer tu!” „Truŗa, dzer tu!” Beidzot vecākā paņēma glāzi, piesita pie Jāņa glāzes, kuŗa bija aplam līstena, tā ka tūliņ daŗi pilieni nopilēja uz galda, un tad drusku pielika pie lūpām, pēc kam to atdeva otrai, kuŗa tāpat darīja; tad abas nopurinājās, noslaucījās lūpas un ļoti saviebās.

— Jūs jau neviena nekā neiedzēŗāt!... Uzsauca Jānis, kas jau bija it labi iereibis un tātad kļuvis droŗāks.

— Sievietēm nevajaga dzert brandvīnu ... Atrunājās lēnā, želīgā balsī vecākā. — Tas ir grēks, tas Dievam nepatīk. — Un nu māte metās pulkā:

— Mūsu meitenēm par daudz grēku bail. Viņas no Dieva vien runā. Katru vakaru apguluŗas noskaita pātarus, pārmetas krustu un tad tik liekas pie miera, pavēlēdamās Dieva rokās. Citas meitas runā tā no puiŗiem, no precēŗanās, viņas no Dieva vien. Svētdienām pie grāmatas vien sēd: viena lasa, otra raud, tā vien! Ak tu, ko viņas neizlasās! Evāņģēlijumus, bībeli, dziesmu grāmatu. Precēŗies viņas nemaz negrib; viņas teic, viņas gribot vientules palikt un tāpat meitās nodzīvtot savu mūŗu. Kad es kādreiz teicu, ka man viņas kāds runājis, tad viņas brēc tā, kā ar rīkstī nopērtas un teic: „Mamm, ja tu mūs vairs neturēsi, tad mēs labāk iesim klosterī par želīrdīgām māsām vai lazaretē par nonnēm, mēs gribam tik Dievam kalpot...” Un cik viņām mīksta sirds! Līdz vārdu uzteic, līdz asaras — viņām tūliņ jāraud... Un tā no bezkaunīgām būŗanām viņas nekā nezīn — viņas tik nevainīgas kā zīdāmi bērniņi. Viņas man daŗreiz teic, diezin kam vajagot precēŗies, kāpēc nevarot visi tāpat dzīvtot. Vēl viņu reiz, ēst vārot, man Truŗa prasa: „Mamm, diezin no kur ziemu

nez tie bērni pārskrej, kad strauti ir aizsaluši?" Viņas no tam nekā nezina. Un cik viņas kaunīgas: svešam viņas ne par ko acīs neskatīsies.

Jānis, kļuvis tagad labu tiesu drošāks, ņēmās nu meitas tuvāk aplūkot.

Abas bija vidēju augumu, labi patuklas, iegoraiņiem pleciem un druiktiem locekļiem; mati abām rusli un kupli, sejas bālas, acis rudas un apkārt tām tumši, lieli zilganumi, tā ka notālēm izlikās, it kā abas māsas valkātu zilas brilles. Vecākā māsa visos pantos un locekļos bija pilnīgāka par jaunāko.

Pēc brokastis Migulis izveda Jāni ārā, gribēja tam savas mājas un laukus izrādīt; bet Jānis, pārlietu noguris un vēl iereibis, sāka drīz žāvāties, un acis tam pašas no sevis vērās ciet, kālab saimnieks to drīz ievada atkal atpakaļ iekšā, teikdams, ka Jānis esot gurdens.

Saimniece ieraidīja viesu pretistabā, pasauca saimnieku un tam kaut ko teica. Drīz saimnieks ienāca arī pretistabā, ienesdams savas labākās svētdienas bikses un viesu uzskubinādams, lai tik noģērbjoties un liekoties gulēt. Savas biksas lai atdodot — tās esot ar pienu, vajagot izžaut.

Jānis noāva kājas, uzģērba saimnieka bikses un, it ne vārda nesacīdams, sviedās mīkstajā gultā iekšā. Saimniece aiz durvīm sauca, vai viesis negribot, lai meitas ko uzdziedot — nākšot labāk miegs.

Viesu vietā saimnieks atbildēja, lai tik dziedot, pēc kam pati ar meitām priekšnamā sāka daiņot.

Dziesmu skaņām līgojot, Jānis jau gandrīz bija aizmidzis, kad dzirdēja durvis veļam.

Viņš paplētā acis un redzēja Tružu ienākam. Viņa klusiņām piegāja pie skapja, izņēma divas villaines un rīkojās ar tām aizsegt abus logus. Ieraudzījusi Jāni vēl acis vārstām, viņa sacīja:

— Es aizklāšu logus, lai tev gaisma nespīd acīs — būs labāk gulēt.

— Jā... Atteica Jānis kā pa miegam un pabāza galvu zem apsega. Tružai izejot, viņš tomēr dzirdēja, ka māte tai paklusi prasīja:

— Tevi nepaturēja? Arī nekā neaiztika?

— Nē ... Bija meitas atbilde, un Jānis dzirdēja, ka māte tad sacīja:

— Viņš tāds Dieva dots vientiesītis ir — ko tur lai dara!

* *
*

Jānis nezina, cik ilgi bija gulējis, kad dzirdēja durvis veļam un istabā kādu ienākam. Viņš atradās pilnīgi tumsā. Ārā bija liels troksnis: govīs māva, aitas blāva un sievieši čaladīja.

— E, vai nu nogulējies? ... Vaicāja saimnieks. — Celies augšā, tūliņ būs vakars, sievieši jau ievāķ un apkopj lopus.

To teicis, saimnieks atrāva no viena loga villaini, un Jānis redzēja, ka bija jau novakare.

Kā svece viņš izlēca no gultas, izbrīnījies iesaukdamiem:

— Vai! Jau vakars! Kāpēc jūs mani pusdienā nepacēlāt? Man jau sen vajadzēja būt mājās, un es vēl esmu tepat!... Un ātri viņš kampa pēc zābakiem.

— Ej, ko nu runā niekus!... Sacīja saimnieks, priecīgi smiedamiem. — Kas tevi mājās gaida? Sievas un bērnu tev nav un tam tu esi par lielu, lai māte pēc tevis ilgojas un tevi vienu dienu nevarētu pieciest.

— Jā, bet viņi nekā mājās nezina, kur es tik ilgi palieku.

— Viņi zin it labi! Kad tu šodien nepārgāji, viņi saprot, ka tev iet labi un gaidīs tevi tikai rītu, un rītu iejūgšu jauno ērzeli un tevi aizvedīšu. Tagad uzģērbies un iesim pastaigāt pa āru, lai galva spirtā gaisā atvēsinās.

— Nē, man taču šovakar jāiet! Kā tas izskatās, kad es tik ilgi palieku?

— Kā tas izskatās? Tas izskatās tā, ka tu tieci uzņemts kā znots, un sievas tēvs tevi nelaiž projām. Šodien tu arī nevari savas bikses vēl dabūt; Truža tās izmazgāja un vēl viņas žūst.

Jānis ar Miguli nu apgāja ap rudzu tūrumu, kur jau bija labs zelmenis, apskatījās arī jauno āboliņu un tad abi divi aizgāja uz pērnā āboliņa lauku, pārvest jaunus zirgus, kas tur pāri sapīti ganījās. Ar vecajiem zirgiem puisis ara rugājus.

Laukus un tūrumus izrādot, Migulis vairāk reižu nosauca Jāni par znotu, it kā: „Znot, skat, kāds zelmenis!” vai atkal: „Ko tu, znot, saki par šo āboliņu?” Arī Jānis kļuva drošāks un beigās dēvēja Miguli par sievas tēvu, vaicādams:

— Sakait, sievas tēv, kā jūs tik prāvās mājās varat iztikt ar vienu pašu puisī?

— E, e, ar vienu nevar vis nekādā ziņā iztikt... Atteica sievas tēvs gudrā balsī. — Man bija arī otrs puisis, bet tas bija tik līdz Miķeļiem līgts. Pa ziemu iztiekam ar vienu pašu. Netiek svešus cilvēkus mājās turēt — kas nekait pašiem vien? Tagad mums tik to svešu gājēju kā puisis un gane; citi paši vien — savi bērni. Bet nu jau tu vienu meitu taisies atņemt, un tad uz nākamū gadu vajadzēs līgt arī vienu svešu meitu.

— Jā, sievas tēv ... Pasteidzās Jānis iebilst. — Vienu meitu es gan gribētu; tēvs un māte arī tā vēlas.

— Nu labi... Sacīja sievas tēvs, gaŗi vilkdams un znotu vispāri augumam uzskatīdams. — Čāpiņi ir labas mājas. Graveniekos otras mājas labumā viņām preti nestāvēs.

— Jā, patiesi nav otru māju, kuŗas ar mūsējām varētu mēŗities, un es, lai esmu kāds būdams, bet pazemīgs es esmu un godu dot es saprotu... Un to teicis, viņš snaps! piekrita Migulim pie rokas.

— E, e! Es uz tādiem nieklem neskatos... Runāja, pārgudri smaidīdams, sievas tēvs. — Kad tik mājas labas un kad tik cilvēks. Es zinu, tavs tēvs ir uz tādām muļķībām: viņš tā ieradis gar citiem laizīties un grib tāpēc, lai arī viņam tā dara. Es tik muļķītis neesmu. Manis dēļ parādi man mēŗi! Ja tik citādi viss labi — tas man ne bēdu, ne prieka nedara.

Jānis drusku tā kā samulsa un sakaunējās par tik stāviem vārdiem, bet sievas tēvs runāja tālāk:

— Šis jaunais, melnais ēŗzelis un jaunie tambora rati iet Truţai līdz; tāpat viņa dabūs pūrā pāris govju, piecas, seŗas aitas, divus pussuķus un tūkstoti ruŗļu skaidras naudas.

— Tik vien?!... Izsaucās Jānis iztrūcies, tā ka mute palika vaŗā.

— Cik tu domāji? ... Prasīja sievas tēvs, arī Jāni platām acīm uzskatīdams.

— Es biju dzirdējis, ka skaidras naudas būŗot apaŗi desmit tūkstoŗi.

— Tā? Tu biji dzirdējis? Bet vai tad tu nezini, ka nevienam sievas tēvam nav tik daudz, cik izrunā? Val tu nezini, ka mēs paŗi tīŗu izteicam savu krājumu lielāku, nekā patiesībā ir, lai dabūtum jo braŗus un bagātus znotus. Kad ronas tikai maza daŗa nosolītās summas, tad arī diezgan. Saki pats, cik tad tavs vecis dos savai meitai līdz? Runātas tiek brīnuma lietas — no divpadsmit un divdesmit, bet es labi zinu, ka vairāk par divi nebūŗ skaidrā naudā. Tavs tēvs ir gan vecs tiesnesis un liels svēŗulis un liekulis, bet kas uz meitas pūŗu zīmējas, tad viņš nekaunas ne savu sirmu matu un lielās tā, ka ausis kust. Nedomā, ka tiem, kas mīŗ ar naudu lielīties, jau visiem naudas tik daudz ir.

Uz tādiem Miguŗa tēva spēcīgiem vārdiem Jānis neko nemācēja atbildēt.

Vēŗ šo to sarunādamies, viņi pārnāca jau labā tumsā mājās, ielaida zirgus kūŗi un tad gāja paŗi iekŗā, kur saimniece un meitas tos radās gaidot ar vakariņām.

Tā kā Jānis šodien gandrīz visu dienu bija gulējis un arī mājinieki katrs pa brīdim bija dienasvidu pasnābenēŗuŗi, tad šovakar tik laikus gulēt negāja. Tikai puisis nolikās tūliņ pēc vakariņām; arī ganu meitene, rāceņus nokasīŗusi, likās uz sava mūŗiŗa. Citi visi sagāja pretistabā vakarot: saimniece adīja pirkstanes, Truŗa rakstīja dvieŗa galu, Nuŗa meŗģināja rokteņus, bet saimnieks ar viesu sēdēja tāpat.

Saimniece vaicāja Jānim, vai viņi savās mājās arī jau vakarojot.

Un viņš, nezinādams, ko darīt, (tā viņš bija sajucis) to noskūpstīja arī savu reizu, uz kam Truža sacīja:

— Tev ir salda mute, es gribu vēl!

Un Jānis deva tai vēl.

— Bet nāc, iesim nu raudzīt, ko citi dara un vai drīz būs brokasts — es šorīt brīnum gribu ēst, vai tu arī?

— Jā... Atteica Jānis, bet viņš par ēšanu nemaz nedomāja; viņš savā prātā atkal apcerēja visu, ko šinī īsā laikā pie Tružas bija ievērojis. Kāda viņa bija aizvakar vakarā lempīga, nolaidīga un vienaldzīga, kāda vakarrīt rupja un bezkaunīga, kāda vakardien un vakar vakarā pārspīlēti nevainīga un muļķīgi kaunīga un kāda tagad droša, koša un patīkama... Vai Dieviņ (domāja Jānis), kā citi cilvēki tā māc grozīties un drīz šitādi, drīz citādi būt!

Izgājis sētā, viņš ieraudzīja sievastēvu pie cūku kūtīm stāvam un cūkas barojam.

— E, e!... Tas sauca, Jāni ieraudzījis. — Vai nu izgulējies? Skaties, diena jau laukā, tu vēl pa iekšu! He, he, he!... Nāc apskaties mūsu barokļus — neesi vēl redzējis.

Barokļi bija visi labi, bet sevišķi viens bija varens.

Jānis tūliņ novēroja, ka tam spēks liels neesot; tādu tauku svampi viņš uzņemoties viens pat grābt aiz ausīm.

Pa laikam iznāca saimniece, viņus aicināt pie brokasts, aizbildinādamās, ka vēlū gan esot, saule jau labu gabalu patecējusi.

Viņi tuvojās namam, kad patlaban izdzirda pa gatuvī braucam. Redzēt vēl nevarēja, rija ar celmu grēdu bija priekšā.

— Jāpagaida, kas tur rībina... Sacīja saimnieks, uz durvju bruģīša stāvēdams.

Visi nostājās un gaidīja. Pa brīžam parādījās gar rijas stūri rudi dēļu rati ar bēru zirgu un labu aizjūgu. Braucēja bija sieviete un laida rikšiem sētā iekšā.

— Vai, tā mana māte!... Iesaucās Jānis sabijies un sajucis. — Jāiet pretī... Sacīja sievastēvs, un izgāja abi ar Jāni sētsvidū, arī pati gāja līdz.

— Kur tu, puišeli, tik ilgi mīti, ka mājas vairs nejaus?... Uzprasīja Čāpiņu māte dēlam pēc tam, kad zirgu uz pēdām bija noturējusi un īsi „labrīt” pateikusi, pie tam izlikdamās, it kā citus nevienu meredzētu, bet atrastos divatā ar savu dēlu.

Jānis nekā nezināja atbildēt, bet Miguļu māte sauca priecīgi un dūšīgi pretim:

— Mīļus viesus tik ātri projām nelaizām!... Pie tam viņa nostūma drāneli no galvas uz kaklu, lai ciemiņu māte redzētu, cik saņēmējai laipna seja.

— Nu, jākāpj ārā, jākāpj ārā, jānāk iekšā! ... Skubināja un labināja atkal Miguļu māte, no laipnības tīri dzīva izkusdama.

— Kur es iešu, ko es darīšu svešs cilvēks citu mājās? ... Attrauca auksti un augsti dēla māte, pātagu no rokas neizlaizdama un grožas ciešāk savilkdama.

— Kas nu par svešumu! Kas par citu mājām!... Labināja atkal māju māte. — Mēs paši vien ... Būsim visi vieni radi, visi satiksim... Bērni jau tā vlens otru grib, vai nu mēs pretī būsim, vai mēs liegsim? Un no pārlietu lielas laipnības Miguļu mātei bira asaras, asaras, kuņas tā šņukstēdama sāka slaucīt galvas drāneles stūrī.

— Nu runājieties, mammās, cik ilgi gribat un kā gribat, bet zirgu atdodiet mums... Jaucās Migulis starpā. — Mums ar Jāni jāsavāķ un jāapkopj zirgs; ja nē, vedīsim ar visu braucēju pūnī: lops nevar stāvēt neēdis!

— Vai, Dieviņ, vai! Nu tad jākāpj būs, ko lai dara? ... Sūpstījās dēla māte, kāpdama no ratiem ārā. — Bet no Dieva puses zirgu nejudziet zemē; mēs tūliņ brauksim. Es jau nemaz negribēju braukt, tā nebija vaļas. Bet bija jābrauc uz Salmkājiem pie klibās Trīnes — iedevu linu vērpēt — domāju jāpabrauc tad arī paraudzīt, kur Jānis tik ilgi paliek.

— Kur nu ilgi, māsiņ, kur nu ilgi!... Saucā priecīgi un it kā gaviļēdama meitu māte. — Tik jau tā laika ronas. Pirmais vakars aizgāja tāpat, jokojo vien... Ak tu, kāds jūsu Jānis joku un smieklu mīlētājs! Tā mūs iznieko, tā iznieko! Tūliņ nedodas pazīstams... esot ceļa gājējs, lūdz naktsmājas... un ak tu savu gudrību! Pēc ņemas mūs baidīt: ies pie skapja, gribēs ņemt saimniekam naudu un tad bēgs... Un mūsējais atkal tāpat ar jokiem vien pretī: dzīsies viņu... teic, zaglis esot... vajagot apcietināt... Ak tu savu smieklu! Mēs ar meitenēm smejamies, tā smejamies. Truža tūliņ teic, lai sakot, ko gribot, bet ceļa gājējs vien tas neesot... Viņai jau (rau, kā kuņģam cilvēkam!) sirds bija paredzējusi. Viņa tāda gudra un prātīga, viņa visu tā noredz un novēro... Ko lai dara?... Iesim, māsiņ, iekšā, iesim!

Namā ieejot, abas meitas kā pasauktas bija pretī un krita dēla mātei pie rokas.

Šī smaidīdama prasīja:

— Nu, kuņa tad būs mana jaunuvīte?

— Nu, tā prāvākā, tā prāvākā... Atteica, bezgalīgi laipnu seju rādīdama, meitu māte. — Labam preciniekain dodam labu preci!

Nu savākās visi iekšā, arī Tružas krustmāte Liepene atnāca, un nu tik bija runāšana un stāstīšana. Katra māte trauca pēc iespējas jo daudz jauka un laba pateikt par saviem bērniem. Čāpiņu māte sevišķi daudz gribēja savu Anci daudzīnāt. Migulene atkal Tružu un līdz pirmā iesāka savu teicienu: „Mana Ance...”, līdz otra atkal pārtrauc, saukdama: „Mana Truža...”

— Mana Ance mācīta un izglītota ... Tilināja tievi un gaži Čāpene, reiz pie brīva vārda tikusi. — Viņa pazīst vācu rakstu un māc vāciski runāt. Ak tu tētīt, kā viņa runājas ar žīdu, ar muižas klētsmeiri, vai atkal ar teļādu uzpircēju, — prieks dzirdēt! Es nevaru noklausīties vien. Ance jau būs mācīts cilvēks, izmācīsies vēl par šuvēju. Mēs arī pie kaut kāda nelaidīsim — tikai pie mācīta: vai nu pie pavāra, pie muižas klētnieka, pie kāda šenķeņa, pie ciemiņu tiesas skrīverīša vai arī pie kāda slakteņu zeļļa...

— Manas meitenes tā it mācītas nav... Šāvās Migulene starpā. — Bet muļķes arī nav. Gudrs viņas par velti nedabūs, muļķis ir ne par naudu. Savu tiesu zin arī manas meitenes. Truža jau no bērna dienām tāda gudra. Es viņu varu droši laist pasaulē, nav jābaidās, ka ļaudīs nezinās, ko runāt.

Runas par labiem bērniem un lepošanās ar meitu dižēnajām īpašībām gan vēl ne lēti nebeigtos, ja saimnieks neuzsauktu, ka nu laiks pie galda sēsties un ēdienus lai ceļot priekšā — ēst visi gribēšot, pulkstens jau drīz desmit.

Nu arī pati atjausās, ka laiks sirdi piesiet un tāpēc saucā meitām, lai nesot brokasti iekšā. Visi sasēda ap galdu, tikai meitas palika stāvot; bet dēla māte Tružu aicināja arī sēsties, un viņa nosēdās blakām Jānim.

— Bet diezin, vai viņai nākas brokasts ... Sacīja, pārlietu laipni smaidīdama, krustmāte. — Teic, Jāni, vai viņa maz jel ir brokasti pelnījusi? Ja nē, apgāzīsim tai palaidnieci priekšā tukšu bļodu uz acīm un iedosim kaņoti rokā, lai tad dara, ko zin.

Jānis nekā nezināja atbildēt, jo viņš no visa tā ne nieka nesaprata, bet viņa vietā atbildēja, it viltīgi smaidīdama, Truža:

— Es tā neesmu pelnījusi, es esmu labi uzvedusies: man var dot pilnu bļodu līdz malām un vēl vairāk.

Pēc brokasts norunāja, ka Jānis ar māti vieni nebraukšot mājās: no šiem jāhraucot kādiem līdz arī viņu mājas apskatīties. Nosprieda, ka māte ar abām meitām braukšot.

Nu sāka rīkoties uz ceļu; izvilka tambora ratus sētsvidū, pārveda un oderēja jauno ērzeli, meitas ģērbās un greznojās, un māte audamās un mazgādamās stāstīja Jāņa mātei atkal par Tružas labiem un tīri nekur un nekad nedzirdētiem tikumiem, kamēr Jāņa māte, krēslā sēdēdama, maz klausījās par Tružas tikumiem, bet totiesi čakli stāstīja, cik viņas Ance mācīta un pie cik mācīta cilvēka šī to laidīšot.

Zirgi pa tam bija sajūgti un sabraukti nama priekšā.

Nuža sānkambarī vēl rotājās un greznojās, bet Truža, jau pilnīgi uz braucienu gatava, sēdēja turpat uz krēsla un paskubināja māsu, lai pasteidzoties. Arī Jānis bija tur iegājis.

Māte pašāva galvu blenst, cik tālu meitas ar ģērbšanos, un ieraudzīja Tružu uz krēsla sēžam, bet Jāni tai blakām stāvam.

— Vai tu esi redzējis! ... Iesaucās māte, it kā izbrīnījies un it kā dusmodamās. — Viņa nosēdusēs kā vecmāte, lai viņš stāv!... Vai tu celsies tūliņ augšā un dosi viņam krēslu!

Truža tūliņ piecēlās un, it kā nokaunējies, sniedza Jānim krēslu, lai sēžot, ko šis, šķeltenes šētes pievākdams, lai netaptu sagumzītas, arī tūliņ izdarīja, jo viņš brokastī bija sadzēris ar sievas tēvu vairāk šņabju un jutās tagad it gurdens. Bet ilgi viņš nedabūja sēdēt; viņa paša māte sauca, lai nu tūliņ nākot visi braukt.

Sētā izejot, Miguļu māte vēl iegribējs Čāpiņu mātei savus lopus izrādīt, kuņus ganu meitene patlaban pārdzina pusdienā.

Lopus apskatījusi, Čāpene prasīja:

— Vai teļu nevienu šogad nešķīrāt?

— Viens bija ... Atteica aši māju māte. — Bet tas viņu reiz atstāja.

— Nu ja, kad jau kaite uziet, tas tik lopam, kā cilvēkam, tad nelīdz nekāda zāle... Žēlīgi noteica vaicātāja.

Nonākot pie cūku lopiem un apbrīnojot sevišķi vareno baņokļa vepri, Jānis, kas tagad bija brangi iesilis un brīnum jautrā prātā, uzsauca, tā ka arī meitas varēja dzirdēt:

— Sievas tēv, kad šis varenais jāceļ uz steķiem, tad tik pasūtiet man ziņu! Man liels prieks tādu ņemt aiz elšķina — es tādus jaunkungus protu vaļāt!

— E, e!... Atsaucās sievas tēvs. — Pie svilināšanas divi vīri sviru necels!

— Es savu galu viens pats!... Atkliedza Jānis un, šķeltenī atpakaļ sagrūzdams, lai pie riteņiem nenotašķītos, ņēmas ar roku aptaustīt un noraudzīt, vai ratiem sānsaites īstā gaļumā un vai atsaites pareizā stingrumā iestieptas, jo viņš pie zirgiem un braucamām lietām bija tāpat kā pie cūku kaušanas liels pratējs un īsts zinātājs.

Nu sāka sasēst. Čāpiņu ratos iekāpa abas mātes un Nuža, lai jauniķi būtu vieni paši.

Kad visi bija sasēdušies un villaines un lindrukus aizspraudušies un arī Jānis savas šķeltenes sētes pievāķis, tad Čāpiņu māte uzsauca:

— Nu tad ardievu, ciema sēta!.. Un, grožas sakustinājusi, laida pirmā pa gatuvī rikšiem ārā.

Jānis, jau zirgam ejot, sniedza vēl Migulim roku, uzsaukdams:

— Nu, sievas tēv, viss labi! Bet tās naudas dēļ mēs vēl parunāsim citā reizā — tūkstotis vien par maz!

Liepenu māte, nopakaļis noskatīdamās, uzsauca vēl: Jauno Čāpiņ, nu tik labi izvizini manu krustmeitu! Pirmais brauciens ar savu... lai viņa to labi atceras ... iegāz viņu pāri reizas grāvī!

— Pagaidi, krustmāt, tu blēde!... Sauca Truža atskatīdamās. — Es tev nedošu nekādas veltes, kad tu liec mani gāzt grāvī.

Laida pilniem rikšiem. Zirgi skrēja labi, turēt vien tik vajadzēja. Visi bija jaukā domās un labās omās.

Truža, apķērusi Jāņa elkoni, dziedāja paklusi, it kā kunkuņodama:

Atnāks tā diena,
Kad mani vedis:
Zirdziņi tecēs,
Pulksteņi skanēs...
Sen mēs šīs dienas

Gaidījām;
Šī pati tā diena
Gaidāmā.

Mātes nu varēja izrunāties brīvi un vaļīgi. Diena bija jauka, pašas arī jaukas un laipnas, un brauciens — īsts prieka brauciens; tātad labākais izdevības brīdis siržu atkušanai un mutes pārplūšanai. Un mātes izdevīgo laiku arī neatstāja neizlietotu.

Čāpene stāstīja atkal par savu Anci, cik tā gudra, mācīta un pie cik mācīta vīra to laidīšot.

— Tu nevari iedomāties, Miguļu māt, kas viss tādām mācītam cilvēkam jāzin! ... Izsaucās iesilusi un runāšanā iekaisusi Čāpiņu māte. — Mana Ance visu zin un mums ar veci visu izstāsta. Redzi, runāt mācīts cilvēks arī tā nedrīkst kā mēs. Nē! Tā savādi, tā ērmīgi jārunā. Nekad nedrīkst sacīt: „Kāda jums te daļa? Ko jūs gribat?” Bet jāteic: „Kādas jums te intereses?” Nedrīkst arī sacīt: „Kāda jums iedzīve!” bet jāteic: „Kādi jums apstākļi?” Un tā viss otrādi vien un ērmīgi vien jāizgudro. Ance, kad ir mājās, tad arī mūs ar veci māca un dīda tādās ērmīgās runās: grib lai mēs arī mākam tā ērmīgi runāt, kad atnāk kādi viesi vai sabrauc precinieki. Tīri gals! Nevaram mēs iemācīties. Kā jau sētu cilvēkiem, mēle neklausā. Vecis vēl jo var; tas, par tiesas vīru kuldamies, šur tur ieklausījies tādus svešus vārdus, kā: dokuments, termiņš, prātakule un citas tādas; bet es nepavisam nevaru paturēt. Ak tu tēfīt, cik ilgi gāja, līdz man tos apstākļus iemācīja. Bet Ance zin pulku tādu vārdu. Jā un ko vēl, māsiņ, viņa māk arī priekšā stādīties. Kas tas? Tu, ciemīt, to nemaz nezini! Āre!

— Vai tas nav tāpat, kā rutkus stāda un kad metas pāri pār galvu? ... Minēja Miguļu māte.

— Tā ne, tā ne!... Atsauca Čāpene. — Tā tāda īpaša viltīga gudrība un smalka blēdība, ar kuŗu var izzināt, kā brūtganus sauc. Redzi, kad satiekas ar svešu cilvēku, tad iet pretī, sniedz roku un saka savu uzvārdu un tad tas svešais saka arī savu, un tad var uzreiz zināt, kas viņš tāds ir. Mana Ance to visu prot. Tiklīdz ierauga sētā svešu cilvēku, viņa tam iet klāt un saka savu uzvārdu droši un dikti. Vasaru, atminos, aitināk cieminu ganu meitene aunu meklēt, mana Ance tūliņ pretī un saka: mans uzvārds tā un tā. Reiz atkal atnāk Cīrupes vecāmāte, mana Ance tūliņ pretī un pateic, kā viņas uzvārds. Redzi, ko visu mācītam cilvēkam nevajaga zināt!

Uz tādas viltīgas gudrības un smalkas blēdības zināšanu Miguļu māte patiesi neko nemācēja pretim teikt — viņa jutās it kā notrumpēta: viņas Truža no tādiem niķiem nekā nezina.

Bet Čāpiņu māte stāstīja tālāk:

— Un cik tāds mācīts cilvēks, kas pilsētā ir bijis, vai pa muižām daudzījies, cik tāds visur drošs! Viņu reiz mēs ar Anci braucām no pilsētas mājās, ieejam krogū. Viņa tev tā runājas ar krodzinieci kā Liepājā pārkupčenes uz tirgus. Es brīnos vien, man tā kā kauns, bet viņai nekā. Viņa sauc: — E, cienmātiņ! Dzirdiet, krogus madam, dodiet mums vēl vienu nazi... Var uzreiz redzēt, mācīts cilvēks... Gribam viņu vēl dot kādu laiku muižā pie ķēķa. Tur ieskatās ir to spīzmanēšanu, ir iemanās to mācītu cilvēku uzvešanos.

Miguļu māte smagi nopūtās: no tādām zināšanām viņas Tružai nebija ne jēgas.

— Manas meitenes no tam gan neko nezina... Sacīja viņa rūgti un žēlīgi... — Bet muļķes viņas arī nav, savu tiesiņu zin arī.

Jānis ar Tružu sevišķu sarunu nevarēja iesākt — nevarēja viņi sadabūt īsto priekšmetu. Jānim brīnum patika melnais ērzelis, un viņš to visādi izmēģināja: gan soļos, gan rikšos, gan lēcienos, pie tam vairāk reižu piebilzdams, ka visādi būtu ļoti labs lops, tikai galva pārlietu esot cieta — tīri rokas iesāpoties turot.

— Vai tev patīk mans zirgs? ... Prasīja Truža smaidīdama.

— Skaists un labs un tikums arī labs... Atteica Jānis. — Tikai tā viena vaina: aplam cieta spranda.

— Vai es tev patīku?... Prasīja pa laikam atkal Truža.

— Jā... Atteica Jānis, tāds nedrošs un nokaunējies.

— Ko tu domā, vai man arī ir kāda vaina, kāds nelabs tikums?

— Es nezinu... Teica Jānis tāpat nedroši.

— Es esmu arī tāda pat neklausīga un nevaldāma — man arī cieta spranda... Teic Truža, Jānim acīs skatīdamās un blēdīgi smaidīdama.

— Tā? ... Novilka šis vienaldzīgi.

— Nu saki, vai tu mani arī sitīsi, kad es būšu tava sieva?... Vaicāja atkal pa brīdim Truža, kuŗa tagad bija it nebēdīgi jautra.

— Kālab?... Vaicāja savu kārtu Jānis.

— Nu, kad es būšu neklausīga. Es, redzi esmu daudzreiz ļoti liela tiepša un stūrgalve: kad man kādi untumi uznāk, tad es nekā vairs nedaru, nevienu vairs neklausu, dažu durvis, sviežu traukus, skraidu šņākdama un ne ar vienu nekā nerunādama, vai arī iekrītu gultā un guļu.

— Ja tā? ... Nobilda Jānis it vienaldzīgi.

— Jā. Tāda es esmu. Nu saki, vai tu mani par to sukāsi?

— Nezinu... varbūt... Atteica Jānis atkal gauži vienaldzīgs.

— Nu saki, kā tu mani pērsi, vai tāpat ar roku noplaukšķināsi jeb vai ar koku dosi?

— Nezinu ... Atņūca Jānis gluži vienaldzīgi. — Bet skaties tik, tavu cietu sprandu: iecērt galvu krūtīs un tad kā krams... turi, cik gribi! Bet kājas ir gan... Sauca viņš priecīgi. — Rau, mūsu bērīs stiep jau gandrīz iekšup, bet šīs rikšiem vien!

Truža ar savu iesākto sarunu tālāk nekur netika, un vajadzēja gribot negribot piebiedroties Jāņa ievērojumiem un piezīmēm par zirga dabu un tikumu.

Čāpiņos viņi nokļuva labi uz vakara. Juris lopus bija salaidis jau gataves galā un gaidīja, kad sauks mājās.

No lielceļa nogriezdamās un pa lauku starpu uz gatuvī laizdamās, abas mātes brīdi pa brīdim iekliedzās un ieūkšējās, jo abas bija no visas sirds izrunājušās un atradās tagad brīnum jautrā omā.

— Žēl, ka mūsu pulkā nav neviena, kam kāda šaudīkla, tagad derētu izšaut... Izsaucās Čāpiņu māte. — Tad būtu tā, kā precībās un vietraugos braucot vajaga.

— Nē. Viņš šaudīklas un spridzekļus ne pa gabalu neņem rokā: viņš tāds pat kā tēvs; baidās, ka neizspridzinās acīs.

— Vai Jānis nešauj?... Prasīja Nuža.

Šinī brīdī pie rijas norībēja šāviens, tā ka zirgi satrūkās un sacēla ausis un mātes un meitas iekliedzās.

Juris izlīda tagad no rijas gala, rokā turēdams vecu atslēgu, kuŗas dobo kātu bija pārvērtis par šaudīklas stobru. Viņš patlaban bija darbojies gar savu šaudīklu un, ieraudzīdams saimnieci ar svešajām sievietēm, kā arī vēl otru ratus tik dūšīgi laižam gatuvē iekšā, bija tad arī grāvis vaļā. Pirkstus gan bija drusku sadedzinājis, bet par to arī dzirdēja tagad sievietes priecīgi kliedzam un ūkšējam. Pati saimniece sauca:

— Juris tik ir zēns, Juris tik ir zēns! Tas mūs sagaida kā neviens.

Līdz zirgi sētā bija apturēti, abas saimnieces kļiedza:

— Juri, Juri, nāc šurp! Nāc šurp! Še kukuļa!

Juris acumirkli bija klāt, bučoja abām mātēm rokas un dabūja sieru un baltmaizi. Mātes pārlietu gribēja Juri uzteikt un uzgodāt, bet Jurim nebija ilgi vaļas: Jānis patlaban sauca:

— Juri, nāc paturi svešo ērzeli, tas ir ļoti tramīgs un tam cieta galva, vēl cietāka nekā Ruņģenieka raudajam ... Paturi, paturi! Es ieskriešu novilkēt jauno šķeltenī, tad jūgsim zemē.

Kamēr Jānis vilka šķeltenī un Juris turēja ērzeli, mātes un meitas nu kņāvās un grāvās ārā no ratiem.

Čāpiņu tēvs patlaban iznāca sētsvidū. Truža un Nuža metās aizgūtnēm pie rokas. Viņš bija aizgrābts, kustināts un pacilāts.

— Tā, bērni, jā! ... Runāja viņš raustīdamies un asaras mēģinādamas atturēt, kas tam par varu spiedās acīs. — Pazemīgam jābūt. Bērniem būs vecākus godāt! Kas man saprot godu dot, tas man kā paša bērns. Un viss jums te paliks, bērni, ko es esmu krājis. Man nav tukšība un nabadzība kā citiem. Maniem bērniem būs laba daļa! Manai meitai paliek viss mans naudas un mantas krājums!... Tas nav visnieks... te ir tūkstoši! ... un dēlam paliek mājas... Bet maniem bērniem un mantiekiem būs manī cienā turēt un saprast man godu dot, iekām es aizeju to ceļu, no kurienes vairs neatgriežas... Lepnus un augstprātīgus nevaru ieredzēt, es gribu tādus, kas mani godā, jo manai meitai ir vairāk nekā citām... pazemību es gribu. Kaut kādus mēs nevaram savējos ieņemt, jo mēs esam no augstas cilts un no liela cēluma: mēs esam rada ar Tāpiņiem, Teļūniem un citiem augstmaņiem, un mēs paši jau no bada gadiem esam Čāpiņi. Greizā Grieta un trakais Mārtiņš zin visus mūsu radu rakstus izstāstīt no galvas ... Jā, bērni, mani turiet cienā un saprotiet man godu dot, jo mans dēls un mana meita nav tā kā citi dēli un citas meitas — viņiem ir kas vairāk...

— Kuš, veci, kuš! ... Sauca Čāpene starpā. — Nesāc nu atkal ar naudu lielīties!

Bet iekustinātais vecis drebošā un raustošā balsī runāja tālāk:

— Jā, maniem bērniem ir vairāk nekā citiem! Dievs mani izredzējis. Viņš man devis. Es esmu Dievam mīļš, jo es esmu pazemīgs un ar ubagiem nevaru ielaisties, tukšus es savos rados neņemu: mani bērni var tikai ar tādiem precēties, kuŗiem pašiem labs krājums. Bagāts ar bagātu — tā piederas! Kam nav naudas, tas lai man tuvumā nenāk: nabagus un ubagus es negribu! Es esmu Dievam mīļš, man viņš devis, jo es esmu pazemīgs in taisns!

— Kuš, jel kuš nu! Āre, jāved viesi iekšā!... Sacīja pati, Miguļu māti ar meitām bīdīdama priekšnamā.

Šovakar Čāpiņos gāja jauki: cepa un vārīja, mielojās un dzīrojās. Un kur tā lieliskā, varenā izrunāšanās, izčalošanās! Bet neba jokojās un smējās vien: pa starpām mainījās prātīgas sarunas un pārspriedumi ar jautru smieklu skaņām. Tapa norunāts, ka sestdien Jānim ar Tružu jābrauc pātaros, lai svētdien varot pirmoreiz uzsaukt un pēc trim nedēļām dzert kāzas.

Jānis gan nebija mierā ar solīto tūkstoti, žēlodamies, ka tas esot pulka par maz, bet sievas māte to iedrošināja, ka tik vien jau nebūšot, gan viss iznāksot par labu.

— Jāni, neesi mulķis! ... Sauca viņa līksmi un vēlīgi. — Ko tu bēdā par tēvu, kad meita tavā rokā. Ja gudrs esi, iztaisi tā, ka sievas tēvs dabūn pēcāk tevi lūgties, tev solīdams tik, cik tu gribi. Ja ne — saki: es meitu neņemu: Un redzēs, ko tad vecis darīs? Skaitīs tūkstošus, asaras slaucīdams ... Jā, Jāni! Tagad meita tavā nagā — izmanies!

Jānis nekā nesaprata, ko sievas māte domāja im kā tur jāizmanās, bet Truža un Nuža saskatījās abas caur pieri un smējās viltīgi un blēdīgi.

Visi bija bezgalīgi jautri, sevišķi abas mātes: tās smaidīja vien, tīri kā pavasara saulīte ābeļu kalnā. Tikai kalpones bija saduzušas un staigāja sadugušām mugurām un smagiem soļiem: tām nebija pa prātam, ka nu būšot vēl otras divas acis, kuŗas viņām uz kakla gulēsot.

— Nu mums gan vairs vaļas un pavaļošanās brīža nekad nebūs... Žēlojās pavardā pie kulda Anlīze, uguni kurstīdama un ūdeni tējai sildīdama.

— Nu mūs kā ar ašķu sietu izsijās... Sūrojās rūgtā balsī Lavīze, traukus nomazgādama un katliņu berzdama. — To resno baļķi tik mums par kakla kungu pārvedīs. Kad tā mātīte te iemitināsies, tad miera vairs nebūs: tad abas ar veceni viena aiz otras ņemsies mūs rāt un redzināt; tad jau dienas laikā gultā iekrist vairs nedomā!

— Un kad vēl tā Ancītes slīņķe pārvāksies ... Runāja starpā Anlīze. — Tad mēs nespēsīm viņas nopuišot vien. Tās jau pašas darīt nekā nedarīs.

Meitas vēl būtu ilgi rājušās un pukojušās, bet saimniece sauca tās iekšā, un tā runa palika pusrunāta.

Pēc kāda laika saimnieks izgāja ārā un, nākdams iekšā, ieraudzīja Juri pavardā kaut ko varen dzenam un sitam.

— Ko tu, Juri, viens pats te dari?... Vaicāja saimnieks.

— Es pārnesu no ciemiņu klibā kapraļa viņa veco kazaceni... Atbildēja Juris klusi un vērīgi. — Gribru to labi piedzīt un rītu, kad tā ciema māte ar savām meitām brauks projām, taisīšu tādu rībienu, ka visi kaimiņu gani sakāps uz sklandām un kriteņiem lūkoties.

Es gribru to ciema māti godam izvadīt, bet ar atslēgu vien nekādu labu šāvienu nevar iztaisīt.

— Juri, tu man esi tikpat kā paša bērns... Runāja saimnieks, pacilāts un līdz asarām kustināts. — Tu saproti godu dot un gādā par godu. Es ar šaujāmām lietām neprotu apieties — savu mūžu neesmu šaudīklu rokā paņēmis — arī Jānim no tādiem spridzekļiem bail; bet tev ir droša dūša un uz tādām lietām sava zināšana un prašana.

— Jā... Atteica Juris. — Man uz šaušanu prāts nesus un kad noiešu zaldātos, tad lūgšu, lai man liek pie dižgabaliem.

— Nē, Juri, tevi zaldātos nenoņems: tu neesi ejamā šķirā. Un nebēdā nekā! Tu man esi tikpat kā paša bērns; es par tevi gādāšu — es tevi uz ceļa izvedīšu. Miguļu tēvam, redzi, dēla nav; mājas paliek jaunākai meitai. Miguļiem nu dienās būs jāskatās tāds znots, kas labs darba strādnieks un pazemīgs bērns. Un, vai zini ko, Juri? Es tevi par tādu esmu novērojis un Migulim runāšu, kad būs laiks. Viņu meiteni šo pavasari iesvētīja, viņai sešpadsmit gadu. Tevi iesvētīs nākamo pavasari un pēc trīs četri gadi tu būsi Miguļu znots.

— Paldies, tēv, paldies!... Sauca Juris priecīgi un krita saimniekam pie abām rokām.

— Jā, Juri!... Apstiprināja no jauna saimnieks. — Tu man esi tikpat kā paša bērns — tu saproti man godu dot. Par tevi gribru gādāt; bet tīri savos klātējos īsteniekos tevi nevaru ņemt, jo mēs esam no augstas kārtas: mēs esam radā ar Tāpiņiem, Teļūniem un citiem augstmaņiem un paši mēs esam Čāpiņi jau no bada gadiem. Greizā Grieta un trakais Mārtiņš zin mūsu cilts cēlumu izstāstīt galu no gala. — Mana meita tev arī par daudz mācīta, mēs viņai dodam augstu skolu. Bet Miguļi nav nei augsta cēluma, nei viņu meitas mācītas — tur tu esi savā vietā. Un kad es vārdu teikšu, tad būs darīts; Miguļi man klausīs.

Saimnieks būtu vēl tālāk runājis ar puiku, bet meitas iznāca pavardā; tālab gāja tūliņ iekšā, tikai pagrezodams vēl Jurim ar pirkstu, lai tas turētu muti.

Labs vakara gabals bija jau aizgājis, gudri un saprātīgi sarunājoties un jautri attapīgi izjokoties. Čāpiņu māte iebilda, ka vajadzēsot sākt domāt uz gulēt iešanu.

— Nu redzēs, redzēs kur māju māte mūs nu visus saguldīs... Teica, bezgalīgi laipnu seju rādīdama, Miguļu māte.

— Nuža ar māti varēs gulēt tepat kambarī Jāņa gultā... Izskaidroja tikpat laipni Čāpene. — Bet Tružai vajadzēs iet klētī Ances gultā gulēt. Istabā mums vairāk gultu nav. Kad Ance mājā, tad gan uztaisām vēl vienu gultu, bet tagad tā stāv klētī — istabā mums maz brīvas vietas.

— Man vienai bail gulēt!... Iesaucās Truža. — Es viena klētī neēju!

— Nu, kas tev vēl gan līdz ies!... Atteica Tružai māte. — Redzi, redzi, kā svešumā iet; jāguļ vienai pašai, nebūs vis kā pie mātes!

Čāpene iedeva nu Tružai klēts atslēgu, teikdama, lai māju meitas paņemot vējlukturi un ejot līdzēt ciema meitām klētī uztaisīt Ances gultu, ko māju meitas arī darīja, un tā visas četras aizskrēja klētī.

Juris atkal uzskubināja Jāni, ka nu vajagot apraudzīt un sakopt zirgus un, cepures paņēmuši, tie izgāja meitām nopakaļis ārā.

Pa labam brīdim arī abas mātes un Čāpiņu tēvs iedomājās iet skatīties, ko bērni tik ilgi klētī darot, ka nenākot vairs atpakaļ, laikam būšot sākuši jukstēties un plosīties.

Un tiešām! Klētij tuvojoties, tie dzirdēja jautrus smējienus un bļautīšanos. Juris bija zinājis tūliņ iesākt ar Nužu izgudrēm tādu bezgalīgi patīkamu runāšanos un ķīvēšanos, ka arī visi citi tiem neaicināti piebiedrojās un runājās un mutējās tā, ka beigt vairs nevarēja. Pat māju meitas, kas bija visu vakaru bijušas saduzušas un saīgušas, gultu taisot bija it labi iepazinušās un iedraudzējušās ar ciema meitām un ņēma tagad visai dzīvu dalību pie Jāņa un Nužas balamutēšanās, gluži aizmirsdamas, cik Juris liels nebēdnis, bīstams smējējs un viņām mūžīgs pāri darītājs.

Abām mātēm un tēvam ienākot klētī, Juŗa un Nužas mutēšanās, kā ar citu jautrie smieklī, norima. Miguļu māte iecerējās, ka vajadzētu ko uzdaiņot.

Nu sataisījās visi uz dziedāšanu. Truŗa ar Jāni apsēdās blakām gultā un aplika rokas viens otram ap vidu, Juris sakampa Nužu un nosēdināja uz rāceņu maisa, kur arī pats nosēdās, kalpones apķērās pašas viena otrai ap vidu un nosēdās uz apgāzta toveŗa dibena, bet vecie saspiedās pie durvīm uz soliņa, lai varētu labāk dzirdēt jauno dziedāšanu.

Kad durvis bija pievērtas un visi klusu palikuši, tad Truŗa lēni un rāmi, it kā stāstīdama, uzņēma, tūliņ citiem piebiedrojoties, sēri vienmuļīgā meldijā šādu vecu tautas romanci:

Nerāj, māmiņa, vakarā meitas,
Vakarā meitām tautiņas jāja. —
No rīta celdamās, nerasi vairs...
Vai, māte! Vai, māte! Še zagļi ļaudis:
Gaismiņai austot, nozaga māsu,
Saulītei lecot, caur ciemu veda.
Kur tautas dabūja mūs' māsiņu?
Jau gana slēpām, gana glabājām,
Tikvieni laidām, kā baznīcāi.
Te viņa gājusi, te tekājusi,
Te viņa tautās taisījusies.
No pirtes pārgāj'si, ņēmusi zeķītes,
Sējusi prievītus, āvusi kājas,
Maukusi kurpītes kājiņās;
Sukāj'si galviņu, pīnusi matus,
Likusi savu zīļvainadziņu;
No loga rāvusi atslēgu bunti,
Skrējusi klētī, cilāj'si pūru,
Segusi baltajas villainītes;
Aiz vārtu dīzāj'si tautu kumeliņis,
Kāpusi kumeļam mugurā;
Gan bija ziedoj'si kumeļa pēdas:
Metusi dālderī kumeļa pēdā...
Ko gaidāt, dēliņi, ko bālēliņi!
Sedlojiet kumeliņus, dzenieties māsu,
Dzenieties māsiņu, līdz panākat,
Līdz panākat, līdz pārvedat...
Teic, manu dēliņu, teic bālēliņu,
Kur bija māsiņa, kur panācāt?
— Panācu māsiņu tautiņu sētā,

Pazīti pazinu māsiņas pēdas,
 Kur bija lēkusi no kumeliņa,
 Pa laipu tecēj'si tautiņu klētī:
 Mazas, mazas pēdiņas, kurbītes kājā.
 Cīrulis dziedāja virs klētes jumta,
 Māsiņa raudāja tautieša klētī,
 Tautieša klēpī, tautiņu vidū,
 Tautiņu vidū bez vainadziņa.
 — Nāc, mīlā māsiņa, sēd kumeļāi,
 Jāj līdz pie tēva, pie māmuliņas!
 „Ai, mīļu brālīti, nevaru ieti,
 Nevaru ieti, nav villainītes.”
 — Še, māsa, villaine, sēd kumeļāi,
 Jāj līdz pie tēva, pie māmuliņas!
 „Ai, mīļu brālīti, nevaru ieti,
 Nevaru ieti, nav gredzentiņa.”
 — Še, māsa, gredzens, sēd kumeļāi,
 Jāj līdz pie tēva, pie māmuliņas!
 „Ai, mīļu brālīti, nevaru ieti,
 Nevaru ieti nav vainadziņa.”
 — Še, māsa, vainags, sēd kumeļāi,
 Jāj līdz pie tēva, pie māmuliņas!
 Ai, mīļu brālīti, nevaru ieti:
 Jau nakti gulēju pie tautu dēla,
 Jau mīļi runāju ar tautu dēlu.
 Pārnesat tēvam, ir māmiņai
 No manis daudz dižu labvakariņu,
 Mūs' mazai māsiņai, tai pastarītei,
 No manis šo ziļu, šo vainadziņu.”

Sestās grāmatas beigas

SATURĀ:

1. Uz kaļķu vezuma ^{1p.} 532
2. Gubernātors 542
3. Saimnieks 547
3. Skolnieces 551
5. Dailās kājiņas 556
6. Dailas izmisums un nāve 560
7. Radagaisa mantojums 570
8. Bēru namā 573
9. Kapsētā 583
10. Miroņu kāzas jeb izprieca lielās bēdās 588
11. Kā bagātā Čapiņa dēls precējās 594

1.

EMMAS PĀRNĀKŠANA

Meitu izprecināt ir tikpat kā lielās liecības kļaušu laikos.. — Kā Emma pārnāk un kā to saņem. — Ciemiņu mātes audzināšanas gudrība. — Gņāvenieku pagasta tiesas vīrs lasa savas izbirušās vestes pogas Gobzemju pagalmā. — Kuprainīti apcietina. — Gobzemji nāk pie skaidrības dažās tumšās lietās. — Gobzemene ilgi un stipri lūdz Dievu.

Par savu znota agrāko neveiksmi un ķezām precību lietās Gobzemene bija dabūjusi zināt jau pa Emmas kāzām no pārnovada radniecības. Šī pati radniece bija pasteigusies tūliņ pēc izjukušām kāzām atsūtīt viņai kādu paprāvu burtnīcu, kuņā atradās rokrakstā norakstīts stāsts:

„Kā bagātā Čāpiņa dēls precējās un kuņā audžu meita jeb tā sauktā Emmas jaunākā māsa nupat bija pabeigusi lasīt viņai priekšā.

— Vai Dievs, vai tādām pa rakstiem novazātām, izsmietam lempīgam vecpūsim vajadzēja dabūt manu Emmu!... Viņa burtnīcu apskatīdama un tad to nolikdama, pa daļai dusmīgā, pa daļai bēdīgā balsī, it kā sevī runādama, smagi nopūtās, tad, rokas klēpī salikusi, palika kā domās nogrimusi, klētspriekšā pažobelē sēžam.

— Vēl arvien, Gobzemju māt, tā smagi pūt! Nav vēl nekas zināms?... Vaicāja šai brīdī kāda ciemiņu saimniece, sētā ienākusi un labdienu padevusi.

— Nekādas ziņas, mīlīt, nekādas. Visa meklēšana velta. Meitene kā zemē ielīdusi. Kur tu varēji palikt, kur ne?... Atrunājās Gobzemene.

— Nu ko tad znots teic par visu to?... Vaicāja atkal ciemīte.

— Ko tāds lempis lai teic? Es tev saku tas jau gatavais laidaks. Vai, kā viņam izgājis ar precēšanos pie Miguļu meitām, — to nemaz nevar otram izstāstīt, un tomēr galu gala viss atkal izjucis. Bet rodas atkal cilvēks, kam patikšana par viņa precību dēkām un ķezām uzrakstīt veselu stāstu, visu tā izliekot, ka gribot negribot jāsmejas. Rau, te jau rokrakstā ir vesela grāmata. Maija man jau šorīt sāka lasīt priekšā un nu tik pabeidza. Vai, vai, ko tur dzirdējām! Visā lielā sirdēstā bija mums abām jāsmejas. Un tādām apsmiekla cilvēkam vajadzēja dabūt manu skaistīti, manu dailīti! Nekad nebūtu domājusi, ka tā izies. Tu, ciemīt, nevari ne noskarst, kādas man tagad bēdas gan meitas pazušanas, gan tā izķēmotā znota dēļ... Un Gobzemene sāka ņņukstēt.

— Kā tad! Es jau arī saku: meitas audzināt un izlaist vīrup, tas ir tikpat kālielās liecības kļaušu laikos.

— Vai to, mīlīt, kādreiz būtu varējusi iedomāties, ka es savas Emmas dēļ turēšu tādus nagus. Kā jau vienīgu bērnu, viņu tā pātēju un pāpināju, loloju un lutināju, laidu pilsētā skolā vis. Vienīgu meitu audzinot, ņķitos kā pili ceļam, bet re, kas izvīrta no manas lutekles!

— Tā ir, patīt, tā ir! No vienīgiem bērniem bieži izvīrst palaidņi. Palūko mežā kokus: kur priedes aug pulkā — tuvu cita pie citas, tur tās visas iztek smīdras un līdzenas kā doņas, tā ka prieks skatīties, bet kur katra par sevi, tur izplešas zaraiņas un ķeburainas, sakņub līkas un kuplas — nekur nederīgas. Tāpat tas ir ar bērniem, un tāda ķeburīte arī tev izaugusi.

— Bet es savu ķeburīti vēl līdzināšu un smīdrināšu! Vēl es viņas prātu locīgu. Kad tik pārnāks, dabūs tādu mācību, ka nest nevarēs... Teica Gobzemene sparīgi.

— Ko nu vairs, mīļā, līdzināsi, ko locīsi? Kad neesi to agrāk darījusi, — nu jau vēlu. Nu jau rīkstīti izraus tev no rokām, salauzīs un aizsviedīs projām. Es savas meitenes gan vēl varu vaļāt un arī netaupu. Dižā vēl šodien pļavā dabūja labas strostes. Vainīga gan īsti neko nebija, tik drusku sāka runāt pretī. Bet turpat tuvumā, redzu, aug tādi brangi kārkli. Nolauzu labu žaigu un tik jožu šai pa pleciem. Domāju jāloka kociņš, kamēr lokāms. Vēl viens, otrs gads, iesvētīs, — tad būs vēlu. Saku: vai tu arī domā man rādīt tādu pat pateicību par labu audzināšanu kā kaimiņu Emma savai mātei? Ko tā dabūjusi par maz, saku, tas tev jādabūn divkārt, lai tu arī nesāc iziet nekā un nelaikā

nedari man matus sirmus. Nodevu tādu kārtu, ka atminēs. Mācības nekad nevar būt par daudz, par maz gan. Stingrās grožās turamas tādas gotenes un cieti pie darba liekamas, — citādi nav valdāmas... Noteica ciemīte gudri un bargi.

— Tev taisnība, cieminu māt, ar meitām vecākiem ir krusts un bēdas. Es nezinu vairs, ko par savu Emmu teikt, ko domāt.

Tiešām viņa nezināja, ko īsti par Emmu teikt. Viņas jūtas bija divejādas: iedomājoties, ka Emmai varētu būt noticis kas ļauns, viņu pārņēma neizsakāms žēlums, un viņai trūka vārdu izteikt žēlumu par karsti mīloto vienīgo bērnu; bet, ja Emmu ar varu nekas nebūtu aizvedis, un pati tīšu aizbēgusi no vīra un vecākiem — ak, tad viņai uzmācās tādas dusmas, ka viņa varētu to brīdēt un nīdet niknāki par pēdējo palaidnieci.

Ciemīte gāja projām, un Gobzemene to pa pagalmu līdz gataves vārtiem pavadīja. Te viņa, paskatījusies uz rijas pusi, pārsteigta iesaucās:

— Kas tā par nācēju, kas tur nāk?

— Vai tik tā nav Emma?... Ne mazāk pārsteigta brīnījās ciemīte, skatīdamās arī uz to pusi. — Tā taču tava pelēkā villaine, es pazīstu pa gabalu.

— Nudien tā būs. Ak Dievs, Dievs!... Uztraucās Gobzemene, salikdama rokas un skatīdamās uz nācēju, pa daļai visai priecīga, pa daļai šaubīga. — Bet kā ietinusies villainē! Ģīmi pavisam aizsegusi... Viņa piebilda, ar augošu nepacietību lūkodamās gatuvē.

— Nu, taču nabadzītei kauns ... Tā atkal ciemīte.

— Dzirdēs, dzirdēs, kur bijusi un kas viss noticis. Kaut jel nākusi ātrāk! Man sirds grasās lēkt pa kaklu ārā ... Nepacietībā tvīkdama, uztraucās nelaimīgi laimīgā māte.

Redzēdama nācēju it kā tīši kavējamies, it kā baidāmieš nākt, viņa ilgāk nevarēja nociesties un beidzot uzsauca skaņi spēcīgā balsi:

— Nu, nāc ātrāk, nāc! Ko tur vēl dādojies?

Nācēja nelikās to ne dzirdot un tāpat lēni, kā līdz šim, tikko kustējās uz priekšu.

— Paskat, viņa vēl neklausīs! Ak tu, neķiele!... Klusu rājās Gobzemene uz meitu, baidīdamās dīkti rāties, ka tā nesāk bēgt atkal projām. — Bet kāda nošļukusi un nogājusi pa tām četri dienām, kamēr projām! Pastalas kājās un brien kā kalpu sieva, neveikli, un nolaidusies. Ak Dievs, Dievs! Tāda mana daile, tāda mana skaiste! Bet nu viņa dabūs!

Tiklīdz nācēja bija gaidītājam klāt, Gobzemene dusmīgi uzkliedza:

— Nu, saki, mātīte, kur tu man miti un vai tādai tev vajaga izskatīties?...

To teikdama, viņa izstiepa roku un, sagraibusī villaini pie augšējās malas, norāva to atnācējai no galvas, un — — viņai priekšā stāvēja kurlmēmais kuprainītis, pagalam apjucis, nobijies un nelaimīgs.

Gobzemene iekliegdamās atkāpās divi soļi atpakaļ. Ciemītei no brīnumiem palika mute vaļā. Nedz viena, nedz otra nezināja ko teikt.

Beidzot Gobzemene attapās.

— Saki, kas tas tev par ērma apģērbu!... Viņa dusmīga uzkliedza kuprainītim, lai gan pati zināja, ka viņš nevar dzirdēt.

— Kur tu to dabūji?... Viņa atkal bargi vaicāja, rādīdama uz pelēko villaini.

Kuprainītis, saprazdams, ka saimniece vēlas ko zināt par šo savādo apģērbu un nevarēdams tai nekā atbildēt, parādīja ar roku uz meža pusi un tiecās tik tikt sētā ieksā, bet Gobzemene nostājās tam priekšā. Ieraudzījusi tam zem villainītes aizsainīti, viņa to izrāva tam no rokas un sev par jaunu pārsteigumu atrada tanī Emmas smalko veļu līdz ar baltajām zeķēm, ati.asa kurpītēm un citām šādām tādām lietiņām, arī suseklīti.

— Kas tas ir?... Viņa tagad par jaunu uzstāja kuprainītim, atrastos Emmas apģērba gabalus turēdama tam acu priekšā un bargi uzlūkodama.

Nevarēdama nekādu atbildi sagaidīt, viņa kuprainīti pat sapliķēja. Tomēr arī tā tālāk nekur netika: kuprainītis sāka ar rokām raust asaras, kas tam ritēja pa vaigiem, — tas bija viss.

— Kad tik šis pagāns nav viņu kur nomušījis... Bažīgi ieminējās ciemīte.

— Nē, par to nav jābaidās... Cieši noteica Gobzemene. — Viņš Emmu varen iztur jau no meitenes dienām; viņš gatavs viņas dēļ iet caur ūdeni un uguni. Ļaunu viņš tai nedarīs. Zināt viņš gan laikam zin, kur viņa atrodas; varbūt arī darītu mums to zināmu, bet nemāk pateikt. Es saku: grūti ir ar tādu gaudenu! Nedz viņš dzird, kad ko vaicā, nedz var atbildēt, kad arī pats gribētu.

— Bet kālab viņš sieviešu svārkus uzgērbies un ar villaini apsedzies? Ko tas īsti nozīmē? Un kur viņa paša drēbes?

Par to jau arī domāja Gobzemene, bet nevarēja nekā iedomāties, ar ko kuprainīša tāda ērmošanās izskaidrojama. Atkal viņa rādīja ar pirkstu kuprainītim uz pelēko svārku, dusmīgi skatīdamās tam acīs un gaididama kādu atbildi, bet viņš pat ne kamiešus neparaustīja; tā bija zīme, ka viņš nekādu paskaidrojumu par savu apģērbu nespēja ar rokām dot.

— Vai viņam biksas ir kājās?.., Vaicāja atkal ciemīte.

Tagad Gobzemene, pacēlusi kuprainītim pelēko svārku drusku uz augšu, izbrīnīdamās iesaucās:

— Bikses viņam nav, tik apakšbikses vien! Aizejot bija arī zābaki kājās, tagad ir pastalas un cepures nav nemaz. Kur viņš licis savas drēbes un kur cēlis to pelēko svārku? No mūsu mājām tas nav.

— Ja tik nav atdevis savas drēbes Emmai. Viņa būs pārgērbusies par vīrieti. Kā tas citādi lai saprotams?

Gobzemene nedabūja nedz ciemītei ko atbildēt, nedz kuprainīti tālāk tincināt, jo pa otriem vārtiem sētā pati aban iebrauca Emmas vīrs, kas nokārtojās savas mājas darbus, bija steidzies atkal šurp, cerēdams dabūt zināt, vai zudusē līgava nebūs radusies, jeb vai nebūs kas par viņu dzirdams. Gobzemene aizmirzda visas dusmas uz znotu, steigšus tam pastāstīja par kuprainīša savādo pārnākšanu un Emmas drēbju pārņemšanu.

To dzirdēdams, znots saprata, ka kuprainītim vajaga būt kādai saziņai ar Emmu. Viņš apņēmās panākt skaidrību šai lietā. Kā no ratiem izsēdis, viņš devās tūliņ šurp un uzstāja kuprainītim teikt, kur ir Emma un kur ņēmis viņas drēbes. Kad kuprainītis, no visiem šiem jautājumiem nekā nesaprazdams, nemēģināja ar rokām dot kādas zīmes, viņš saķēra to pie krūtīm un krietni sapurināja, gailestīgā iekaisumā saukdams:

— Kuprīti, tu nejēga, kur ir Emma un kur ņēmi viņas drēbes? Ja nevari pateikt, dod ar rokām kādu zīmi, jeb es tevi izkraīšu no visām tavām sieviešu panckām ārā! Ar mani smieklus nedomā! Zini, es esmu bagātais Čāpiņš un Ģravenieku pagasta tiesas vīrs. Es zinu, kas ar katru blēdi darāms.

Kuprītim sirds jau tā bija pilna nelaimīgā pārnāciena un sakarā ar to iesākušās tincināšanas dēļ. Ko Emmas vīrs viņam teica, viņš nedz dzirdēja, nedz saprata, tomēr to nojēdza, ka viņa tirdīšana sāksies nu par jaunu. Tagad viņa pacietības mērs bija pilns. Redzēdams saimnieci pagriežamies sānis, viņš žigli sagrāba savu pretinieku pie krūtīm un kā rāva, tā Čāpiņa goda vestei izbira visas pogas, vēl viens kampiens, vēl viens rāviens, un — Ģravenieku pagasta tiesasvīrs gulēja gaŗšļaukus sētsvidū.

— Irnestiņ, Irnestiņ! Kas nu? Esi mierā, laid vaļā!... Sauc Gobzemene, pieskriedama klāt un tīri nobijusies raudama kuprainīti no znota nost.

— Kas par stiprinieku! Vienā kampienā triec vīru gar zemi kā ganu merģeli mauriņā! ... Brīnījās ciemīte. — Pavisam savādi tiek ap dūšu redzot, ka tāda sieviete pēc apģērba tā klāšus noklāj lielu vīru gar zemi.

— Jā, kuprītim ir nags, sevišķi rokās viņš stiprs. Tu, znot, viņu neaiztiec. Vārdus teic, kādus gribi, bet rokas neliec viņam klāt... Runāja Gobzemene, znotu pamācīdama, kuŗu kuprainītis bija

palaidis nu vaļā un kuŗš uzcēlies purināja no drēbēm gruŗus nost un meklēja un lasīja augšām izbirušās vestes pogas.

Kuprainītis tagad iegāja istabā un, kad iznāca atpakaļ, tad bija apģērbies savās darbdienas drēbēs.

Gobzemenei vēl ienāca prātā, vai Emma nav kur si.ima palikusi. Viņa tādēļ, piegājusi kuprainītim klāt, salika savu roku plaukstas kopā un, uz vienu pusi saliekusies, uzspieda savu vaigu uz saliktajām plaukstām un lūkojās uz kuprainīti, acis drīz piemiegdama, drīz atkai atvērdama, tā vaicādama tam, vai Emma nav slima. Bet kuprainītis tik nateikti un sparīgi papurināja galvu, ka visas bažas par sasi.imšanu viņai uzreiz izgaisa. Pie tam kuprainītis palēkāja uz vienu un otru kāju un apgriezās apkārt, ar to rādīdams, ka Emma ir tik vesela, ka var dancot.

— Nu, lai kur un kā būdams, paldies Dievam, ka vesela... Iz atvieglotas krūts nopūtās Gobzemene.

Kad Gobzemis, bija izbraucis darīšanās pagasta namā, pārradās mājās un dabūja zināt visu, kas pa to starpu bija noticis, viņš nolēma, ka jābrauc Emmu meklēt tur, kur kuprainītis bijis un pats tas, protams, jāņem līdz, lai parādītu, kur ticies ar Emmu. Lai kuprainīti vairāk iebaidītu un viņš nedomātu ne uz kādu blēdību, tad palūdza braukt līdz arī pagasta tiesas priekšsēdētāju, kas, savukārt, gribēdams piešķirt lietai vairāk svinības, pat amata zīmi uzkabinaja sev kaklā. To pašu nu darīja arī Čāpiņš, kas līdz šim savu amata zīmi bija turējis sev kabatā.

Kuprainītis visā patiesībā noveda meklētājus tanī pļavā, kur Emma, ieraudzīdama baronu Šalku un uradņiku, bija iebēgusi bīrzē. Meklētāji sauca un ūkšķēja, staigāja un meklēja ilgāku laiku pa bīrzi, tomēr nedz kur ko atrada, nedz arī kur kas atūkšķējās. Pat Draudziņš, kas bija paņemts līdz un kam vairāk reiz uzsauca: „Draudziņ, kur Emma, s nevarēja viņas pēdas sasekt — gan laikam tāpēc, ka nakti bija lijis stipri lietus, un pēdas tā bija izgaisušas.

Meklētāji, kādi aizbraukuši, tādi pārbrauca.

Bet divi dienas vēlāk Gobzemjios ieradās pašu pagasta uradņiks līdz ar Cīrulenes un Saulgozes uradņiku Meteni. Tie rādīja kādu pāri nēsātu zābaku, kuŗus mājiniēki uzzīmēja par kuprainīša īpašumu. Tagad uradņiki paskaidroja, ka kuprainītis tiem jāapcietina kā cieši aizdomās stāvošs dalībnieks Saulgozes sudmaļa un Auzudruvas barona zirgu zādzībās: jau citi teikuši, ka minoties redzējuši taisni šādus zābakus kuprainītim kājās, bet tagad, kur paši mājiniēki tos uzzīmējuši, kuprainītis esot jāņem ciet, jo šie zābaki atrasti nomesti Saulgozes bīrzē tanī vietā, kur viens zirgu zaglis iebēdzis, kuŗam divas ubadzes tos redzējušas kājās, kad ķērēji sākuši dzīties tam pakaļ. Vai šis bēdzējs bijis kuprainītis, vai kāds cits no zirgu zagļu bandas, — to rādīšot tālākā izmeklēšana. Ņēmuši kuprainīti sev vidū, uradņiki aizbrauca, iepriekš pastāstīdami, ka viņi paši priecājoties par izdevīgo ķērienu un sagaidāmo labo algu, jo barons Šalks un sudmalis izsolījuši katrs simts rubļu par zagļu saķeršanu.

Nu Gobzemjiem kļuva saprotams, kamdēļ kuprainītis pārnācis mājās pārgērbies par sievieti un kamdēļ savus zābakus un drēbes atdevis citiem.

Jā, kas to būtu domājis, ka kuprainītim ir tādas darīšanas. Tad tamdēļ viņš prasījies iet pie brāļa! Kad tik brālis arī vēl nebūtu kā iepinies? Tomēr lai kā ar kuprainīti un viņa brāli, bet šausmas pārņem Gobzemjus iedomājoties, ka arī viņu Emma stāv šādā vai tādā sakarā ar zirgu zagļiem. Viens no abiem: Vai nu vina ar tiem aizbēgusi, jeb vai tie viņu nozaguši. Kaut kas kopīgs viņai ar tiem ir. Ja tik kādu dien uradņiki nepārved Emmu apcietinātu! Ak Dievs, kādas rūpes, kādas bēdas!...

Un kas pie visa tā vainīgs? Tikai šis pats neveiklais znots, šis laidaks, kas neprot jaunu, trakulīgu meiteni savaldīt: kāzu naktī atstāj to vienu, ļauj tai pazust, un nu tā diezin ar kādiem noziedzniekiem sametusies uz vienu roku. Tad jau labāk, kad tas pats ciemiņu Ādams būtu apprecējis: no tā viņa gan nebūtu bēgusi, un ja arī būtu kādi grīzuļi uzgājuši, tas viņu būtu pratis valdīt.

Vakarā iedama gulēt Gobzemene ilgi un stipri lūdza Dievu, lai tas katram mātes bērnam pasargātu prātu no ļauna, bet kam prāts uz ļaunu novirzījies, lai vērstu to atkal atpakaļ uz labu.

2.

TĀLZEMIS

Maiga un Kača. — Savāds dziedātājs uz lielceļa. — Kā bruņinieki satikušies ar nonnēm. — Ādams nejauši sastopas ar savu radnieku. — Radnieka domas par ļaužu labklājību Latvijā, Krievijā un Ziemeļamerikā. — Ai Kurzeme, tu jaukā zeme! — Gudra un tālredzīga tauta šie angļi! — Visas lielās kustības bijušas vienpusīgas. — Divi latviešu patrioti. — Kas uzturēja mūsu tautu garīgi un miesīgi veselu pa ilgiem grūtas kalpības gadiem. — Šās puses ieražas. — Apmaldījusies Jāņunakts ragana.

Nobraucis ar Burbas Joni pie Meitukrodziņa un tur apvaicājies, Ādams dabūja zināt, ka barons Šalks ar čigāniem gan krogā bijuši un tur dzēruši un ballojušies, bei viena čigāne ar sādu meitu, kas tiem bijusi līdz, aizgājušas nezin kurp ar barona zirgiem, tā ka šie palikuši kājām un rādamies un lamādamies aizgājuši projām. To dzirdēdams, Ādams zināmā mērā nomierinājās, jo tikdaudz bija skaidri saprotams, ka Emma no Šalka nagiem tikusi laimīgi vaļā. Gan ne mazuma rūpju viņam darīja tas, ka nezināja, kur Emma tagad atrodas. Tomēr bija pieņemams, ka čigāni, kas tik veikli bija pratuši viņu izglābt no Šalka varmācības, zinās uz Emmas aizrādījumu viņu aizvest arī pie darvdeģa, būdami droši, ka par to viņi dabūs labu atīdzību. Viņš tādēļ, lietu vispusīgi apdomājis, grieza zirgus apkārt, lai brauktu uz mājām, jo zirgi mājās bija vajadzīgi. Braukt vēl leišos un tur meklēt Emmu nebija vairs nekāda prāta. Jonim, kam viņš par pavadīšanu iedeva pusrubli, gan bija ļoti žēl, ka nevarot braukt tālāk: nu viņš Kalvarijas tirgū vairs neaizkļūšot, jo klībā kāja kā par nelaimi taisni uz šā ievērojamā tirgus laiku sākusi tik neganti sāpēt, ka pavisam grūti nākoties paiet.

Liels bija Ādama prieks, kad nākošās dienas vakarā, pārbraucot ar ļaudīm mājās no pļavas, atrada atnākušu darvdeģeni, kuŗa, ļaudīm dzirdot, sētā stāstīja, ka nākusi palūgt, vai nevarētu nākošu vai aiznākošu ceturtdien padabūt zirgu — aizvest miestā pārdošanai ogles un darvu, bet, klēti iegājusi, Ādamam klusu pavēstīja, ka šodien pēcpusdienā Emma pie viņiem ieradusies — par vīrieti pārgērbusies — un gaidot nu viņu.

Ādams, kas todien priekšpusdienā bija tiesas namā bijis un apgādājies ar visiem vajadzīgajiem papīriem, sarīkojās tagad tā, ka no darvdeģa varētu doties tūlīn uz aprīņķa pilsētu, un tiklīdz mājinieki bija nogūlušī, viņš devās darvdeģenei līdz ceļā. Tikai māte bija kājienā un viņus gabaliņu pavadīja, iedodama līdz kukuļa, ko Emmai aiznest.

Pēc karstās dienas nakts bija brangi pavēsa, un iešana laba. Saulei lecot, viņi no birzīm un pļavu takiem iegriezās lielajā darvas cepļa mežā. Ādams soļoja šķirīgiem soļiem.

— Re, kā viņš metas! Es tikko tieku līdz. Laikam grib savu līgaviņu atrast vēl gulīšu. Tā jau nu gan, gultiņā pārsteigta, no prieka un vēlības uz vietas izkusīs. Es jau viņai pretistabā uztaisīju guļu. Tur nu tu savu sieveli atrasi... Darvdeģene runāja, pūsdama, elsdama un pusriķšus steigdamās Ādamam nopakaļ.

Gabalu gājuši, viņi ieraudzīja pa darvas cepļa celiņu nākam pretī divi nīceniēces: abas sarkanos lindrukos, balodainos ņiebuos ar tumši rusiēm samta apmetinājumiem, galvās augsti sarkani vainagi, baltām zīlēm rotāti, un šķērsu pār kamiesi balts linu skāteris, kas uz krūtīm bija sasprausts lielām apaļām saktīm.

— Diezin, kur te nīceniēces cēlušās?... Paklusu brīnījās darvdeģene. — Un abas pilnā godu greznībā, it kā kāzās iedamas vai pa svētkiem baznīcā.

Pienākot klāt, viena nīcēniece, galvu palocīdama, deva labrītu un, likās, gribēja iet jau gaŗām, bet tad apstājas un pati sāka pilnā kaklā smieties. Paskatījusies uz to ciešak, darvdeģene pārsteigta izsaucās:

— Aiju! Tu jau Kača! Jorena Kača, mana vīra brāļa meita.

Un viņa sniedza jautrajai nīcēniecei roku, Ādamam stāstīdama:

— Mans vīrs, kā zināt, ir nīcēnieks, arī pirmā sieva viņam bijusi no turienes. Radu meita, rau, atnākusi mūs apsērst. Kas tā otra tāda? ... Viņa vaicāja Kačai.

— Vai to nepazīstat? ... Atvaicāja Kača.

— Nē. Bet kā lai arī pazīst, kad acu nemaz nerāda un stāv sānis sagriežusies, kā kaunēdamās; dzeltenā bize resna kā tauvas gabals, gan kārajas uz muguras ar sarkanu matpīni galā, bet no bizes vien nevar nevienu pazīt; to tikai redzu, ka abas esat nīcēnieces, — to rāda ne vien ģērbs, bet arī viss augums: tādas veselīgas, pazemas, pairesnas svempeles, īsti tādas, kādas labas nīcēnieces mēdz būt.

— Jūs arī nepazīstat to otru nīcēnieci? Tā bieži bijusi arī Liepājā... Kača vaicāja Ādamam.

— Nē. Bet nu nepaliksīm stāvot uz vietas. Iesim tālāk!... Sperdams soli uz priekšu, strupi atteica Ādams, kuŗam triekšana par nīcēnieces pazīšanu vai nepazīšanu bija pagalam gaŗlaicīga lieta, jo viņam rūpēja tikai Emma, sevišķi vēl tagad, kad pie darvdeģiem bija ieradušās svešas sievietes, kur viņš taču bija domājis to klusā vientulībā un tātad pilnā drošībā.

Otra nīcēniece, kuŗa visu sarunas laiku bija stāvējusi sagriežusies sānis, kā likās, kaut ko kārtodama pie savām saktām, pēkšņi sitās apkārt, devās Ādamam klāt un, uz pirkstu galiem palēkdamās, apkampās tam ap kaklu un sāka to skūpstīt, tā ka viņš pārsteigts tikai paguva izsaukties:

— Emma! Tu?

— Nē! Nu vairs nav Emma: tā nezin kur pazudusi. Šī ir jaunā, skaistā nīcēniece — Maiga, mans draugs... Žigli runāja Kača starpā, pieiedama laimīgajam pārim klāt.

No Kačas tālāka pastāstījuma izskaidrojās, ka viņa atnākusi vakar vakarā — lūgt tēva radus kāzās: viņa precoties, divi nedēļas pēc Jāņiem būšot kāzas. Drānelē iesējusies un paņēmusies līdz savu vainagu, lai svētdien varētu labi izrādīties Saulgozes baznīcā. Dabūdamas viena no otras zināt, ka abas ir līgavas, viņa un Emma drīz sadraudzējušās. Noģērbdamās uz gulēt iešanu, Emma uzvilksusi viņas drēbes un bijusi pārsteigta, cik lielā mērā viņa nīcēnieces uzvalkā kļūst nepazīstama. Tad dabūjušas no darvdeģa viņa nelaiķes goda drēbes līdz ar vainagu un norunājušas abas uzģērbties nīcēniski, nākt Ādamam šorīt pretī un to krietni pārsteigt, kas nu arī tik vareni izdevies. Pieteikušas arī darvdeģim, ka Emma saucama tikai par Maigu, un, ja kāds svešinieks nonāktu līdz darvas ceplim, viņas redzētu un par viņām ko ieprasītos, tad lai pasakot, ka tās abas viņa brāļa meitas no Nīcas — Maiga un Kača.

Skuķu šādu izdarīšanu Ādams atzina par varen asprātīgu un bija priecīgs, ka nu Emma pa viņa prombūšanas laiku būs pilnīgi droša.

Šo dienu un nākošo nakti Ādams palika pie Emmas, bet otrā rītā jau ar mazu gaismiņu devās ceļā, lai laikā nokļūtu apriņķa pilsētā un, ja vien iespējams, jau tanī pašā dienā varētu nokārtot savas darīšanas.

Saule bija pāri pusceļā starp azaidu un pusdienu, kad viņš dižceļa malā, kas gāja pa krāšņi zaļojošiem vasarājas un spēcīgi viļņojošiem rudzu laukiem, nosēdās zem kupla puceņa uzēst līdz paņemto brokastmaizi. Viņš beidza maizi ēst, kad izdzirda uz to pusi, no kurienes bija nācis, kādu vīrieti dziedam. Redzēt uz to pusi tālu nevarēja, jo ceļš bija sagriezies ar līkumu un gāja no kalna lejā. Dziedāšana kļuva arvien skaidrāk sadzirdama, un drīz viņš līkumā ieraudzīja nākam kādu cilvēku ar cepuri vienā un nūjiņu otrā rokā. Nācējs dziedāja ne visai stiprā, bet patīkamā balsī. Ādams klausījās, kas tā par dziesmu ir, ko nācējs dzied. No priecīgās, gandrīz jautrās meldijas viņš

domāja savādo dziedātāju kādu iereibušu kroga brāli. Bet ciešāk ieklausīdamies un dziedātājam nākot tuvāk, viņš skaidri sadzirdēja vārdus Jēzus Kristus. Pati aban nācējs bija arī viņu ieraudzījis, dziedāšanā tomēr tūliņ vēl neapstājās: jebšu balsi drusku nospiezdams, uzsāko paņēmienu nodziedāja līdz galam, tad, dievpalīgu padevis, vaicāja, vai vēl tālu līdz aprinča pilsētai, uz ko Ādams atteica, ka būšot laikam vēl plecas verstes.

Svešais, kas bija vēl gluži jauns cilvēks un kam uz muguras bija uzsieta maza nastiņa, piestādāmie bija ar abām rokām atmuguriski atspiedies uz nūjiņas, it kā dusinādams kaulus, nostājās atkal taisni un ņēma nūju rokā, teikdams:

— Ja vēl piecas verstes ejamas, tad nedrīkstu kavēties, ka netieku vēlu: man kroņa iestādēs darīšana.

Ādams piebilda, ka viņam arī darīšana kroņa iestādēs, cēlās augšā un turpināja ceļu reizā ar svešinieku. Ejot viņš dabūja no tā zināt, ka tas nākot no dzelzceļa stacijas un esot atbraucis no tālienes.

Negribēdams svešiniekam tālāk neko prašņāt, tomēr vēlēdamies kaut ko runāt, Ādams ieminējās, ka viņš pirmīt, dzirdēdams nācēju dziedam, no pirmā gala domājis viņu dziedam kādu laicīgu dziesmu — tik viegli un priecīgi meldīja skanējusi, bet beidzot pārliecinājies, ka dziesma ir garīga.

— Dievu slavēt un Jēzum pateikties ir tik jauki un patīkami, ka to var darīt ar līksmu sirdi un priecīgā prātā gavilēdams... Sacīja svešinieks noteikti.

Sarunādāmie tālāk par druvu stāvokli un citām vispārējām lietām, viņi nonāca pilsētā, kur, pasacījuši viens otram ardievu, devās katrs uz savu pusi.

Izrādījās, ka Ādams savas lietas nevar šodien nokārtot, kādēļ viņam bija jāpaliek te līdz parītam, jo rītu bija svētdiena.

Noņēmis kādā viesnīcā sev istabēli, viņš tālu ceļu gājis, likās laikus gultā un tūliņ arī aizmīga, bet par to otrā rītā uzmodās it agri — saule bija tikai nesen kā uzlēkusi un spīdēja pa nelielo logu viņa istabā. Pilsētā visur vēl bija pilnīgs klusums, tikai kaut kur kaimiņu nama sētā dzirdēja nepatīkami skaļi skarbalainā balsī aitu vairākkārt blējam, kuŗu mēdīdams nelielā attālumā uz katru blējienu kārtīgi atbildēja ar pretblējienu vēl jo nejaukā kā balsī kāds vīrietis. Negribēdams aitas blāušānā un viņas mēdīšanā ilgāk klausīties, Ādams cēlās augšā, žigli nomazgājās, sakopās un devās ārā.

Reiz viņš bija lasījis kādā dzimtenes aprakstā, ka šās pilsētiņas aptuvienē esot jaukas pastaigāšanās vietas pa augstiem, ar skuju un lapu kokiem apaugušiem kalniem un lejām. Tagad viņam nu bija laba reiza šos jaukumus apskatīt. Pa šaurām, līkumainām ieliņām lejup uz upes pusi, lai dotos tai pāri uz mežu, viņš vietvietām, sevišķi mazajos, nabadzīgos nameļos, dzirdēja dziedam garīgas dziesmas. „Redzams, šie vienkāršie ļautiņi jau agri cēlušies, tur savus māju pātarus, lai pēc tam varētu paraudzīt un ieturēt brokastu un tad laikus doties baznīcā. Pilsētiņas mazo ļaužu starpā te valda vēl tās pašas tēvu tēvu ieražas kā uz zemēm.” Nodomāja Ādams.

Izstaigādāmie pa mežiem, nopriecādāmie par jaukiem vidūciem un aplūkojis stāvā upes krastā, iepretim pilsētiņai, arī veco bruņinieku pili, kur gan nekas ievērojams no senlaiku atliekām nebija redzams, bet kur bija visai praktiski ierīkoti dzīvokļi muižas kalpiem, Ādams nonāca atpakaļ pilsētā, kad patlaban sāka zvanīt baznīcas tornī, kas atradās upes otrā krastmalē, taisni pretim vecajai pilij. Svētdienas drēbēs gērbušies ļaudis steidzās pa ielām un taciņiem baznīcā.

Arī Ādams uzkāpa kalnā un iegāja iekšā, aplūkoja baznīcu, noskatījās baznīcēnos, paklausījās sprediķī un tad, pa pilsētiņas ielām pastaigādāmie, aizgāja līdz netālajam citreizējam klosterim, par kuŗu vecos rakstos bija lasījis, ka tur mitušas katoļu laikos nonnes un ka no bruņinieku pils caur kalna un grāvas apakšu bijusi izmūrēta apakšzemes iela, pa kuŗu bruņinieki katrā laikā slepeni varējuši nokļūt klosterī. Skaistās nonnītes ar visu savu stingro priekšnieci šē tā tad gaidījušas savu

dvēseles svētlaimību nevis no augšienes, bet — izkāpjām no apakšzemes tumšas alas. Tagad no klostera, šās citreizējās bruņinieku un mūķeņu izpriecas vietas, bija redzamas vairs tikai krāsmatas.

Stāvot kalnā un noskatoties lejā uz straignaino pļavu un gravu starp pili un klosteri, Ādamam nāca prātā, kāda pie toreizējiem vāji attīstītiem tehniskiem līdzekļiem bijusi vajadzīga milzu uzņēmība un enerģija, lai šādā viducī izraktu un izbūvētu ap trešdaļu verstis gaŗu apakšzemes gaŗņģi, kuŗam bija jāiet pat pa upes apakšu... Un kādā nolūkā viss tas? „Jā, senā romantika bijusi stipra un uzņēmīga tiklab gaišos, kā tumšos darbos.s Viņš sevī vēroja.

Iedams atpakaļ uz pilsētu, viņš kādā mazā namiņā, netālu no ielas, izdzirda stipru dziedāšanu. Dabūdams no gaŗāmgājējiem zināt, ka tas ir baptistu lūgšanas nams, viņš nolēma uz brīdi tur iegriezties. Braukdams agrāk uz kuģa, Ādams līdz ar citiem jūrnikiem dažu reiz bija apmeklējis baptistu dievkalpojumus Anglijā, kur sevišķas organizācijas — īpaši arī no baptistu puses — rūpējās par to, ka arī jūrnieki svētdienas lai pavadītu kristīgā garā. Viņš tādēļ vēlējās palūkoties un paklausīties arī latviešu baptistos, jo pašu pusē baptistu nebija.

Cik namiņš maziņš, tik mazina bija arī pati draudzīte — tikai ap pārdesmit cilvēku. Visi tie patlaban dziedāja spēcīgām balsīm. Arī Ādamu tūliņ nosēdināja uz soliņa, pasniedza grāmatu un parādīja dziedamo vietu. Pēc šās dziesmas uzstājās, kā baptisti paši savā starpā čukstēja, koris, patiesība gan tikai kvartets — divi vīrieši un divas pusaugu skuķes, bet visi ar labām balsīm. Kāds klībs vīrelis, kas Ādamam pēc visa izskata likās būt kāds lauku skrodelis, nostājies dziedātājiem priekšā, cilāja takts zizli.

Paklausījies baptistu dziedāšanā, Ādams gribēja jau iet ārā, kad sev ne par mazu pārsteigumu ieraudzīja stājamies runātāju krēslā kā sludinātāju jeb mācītāju savu vakarējo ceļa biedru — to pašu jaunekli, kas gaŗīgu dziesmu dziedādams bija viņu panācis ceļā. Vienkāršos vārdos un veiklā valodā viņš stādījās draudzītei priekšā kā sludinātājs no tālās Iekšskrievijas, kur mazas baptistu draudzītes dzīvojot izkaisītas un pajuku ar svešas tautības un svešas ticības ļaudīm, bet tomēr pie savas latviešu tautības un evaņģēlija ticības turoties stingri un līdzī rūpēm par laicīgo labklājību rūpējoties arī par gaŗīgām lietām. No šiem tālā svešumā izklīdušiem, bet tomēr nepaklīdušiem tautas un ticības biedriem viņš atnesis mīļus sveicienus kristīgiem brāļiem un māsām dzimtenē, izlietodams kādu sevišķu gaŗījumu — proti, viņš te ieradies kaŗa klausības lietās, jo dabūjis zināt, ka viņam jāstājas pārbaudīšanas komisijai priekšā nevis tagadējā dzīves vietā, bet dzimtenē, no kuŗas viņa vecāki neesot vēl izrakstījušies. Turienes iestādēm viņš rudeni nemaz nestājies priekšā, domādams sevi kā gaŗīga amata izpildītāju atsvabinātu no kaŗa klausības, bet nu izrādījies, ka tā nav, un tādēļ tūliņ devies šurp, lai pildītu savu pilsoņa pienākumu valsts un likuma priekšā. Vakar viņš tad arī noņemts zaldātos, tomēr atlaists parastās divi nedēļas apciemot radus.

Stāstīdams par dzīvi svešumā un piedzīvojumiem ceļā un visur redzēdams un slavēdams Dieva brīnumus kristīgās draudzes augšanā un cilvēku atgriešanā, viņš pieminēja arī, ka vakar ceļā saticis kādu jaunu cilvēku, kas brīnījies, ka Dievam un Jēzum dziedot preeīgu slavas un pateicības dziesmu, bet jau šodien viņš šo pašu cilvēku redzot še — mazas draudzītes vidū.

Ādams juta sev ausis silstam un vaigus sarkstam, saprazdams šos vārdus uz sevi zīmētus.

Dievkalpošanai beidzoties, sludinātājs piesteidzās Ādamam klāt un, roku spiezdams, pateicās, ka arī viņš te ieradies.

— Biju izgājis pilsētas apkārtne apskatīties dabas jaukumus, atpakaļ nākot izdzirdu dziedam un tā te iegriezos ... Paskaidroja Ādams.

— Redziet, tā ir: kad cilvēks ko meklē, tad, ja Dieva žēlastība nāk par to, tas atrod ne vien to, ko pats meklējis, bet arī vēl daudz ko labāku, augstāku. Zauls izgāja meklēt ēzeļu mātes, bet atrada ķēniņa troni; Pēteris izgāja zvejot zivis, bet Jēzus tam teica: „No šā laika tu zvejosi cilvēkus.s Jūs izgājāt lūkot dabas jaukumus, bet izdzirdēdami gaŗīgas dziesmas dziedāšanu, ieradāties dievlūdzēju pulciņā un klausījāties Kristus priecas mācībā. Lai Dievs dod, ka viņa vārda sēkla

nebūtu kritusi nedz ceļmalā, nedz uz akmeņiem, bet ka tā būtu kritusi labā zemē un nestu simtkārtīgus augļus... Sludinātājs noteica pacilāts.

Kāds no draudzes locekļiem, pie kuŗa sludinātājs bija apmeties, pienāca, lai reizā ar to ietu mājās. Redzēdams to tā dzīvi sarunājamies ar Ādamu, viņš arī šo aicināja iet viņiem līdz un ieturēt kopīgu pusdienu: tur tie savu iesākto sarunu varēšot turpināt.

Tā kā damam nekur nebija ko steigties, tad viņš aicinājumu pieņēma, iepriekš gan aicinātājam aizbaidinādams, ka būdams gluži svešs cilvēks, to apgrūtinot.

Mazajai draudzītei tā bija goda diena, kad ticības brālis — un vēl jauns, dedzīgs sludinātājs — ieradies pie tās no tādas tālienes. Tādēļ pēc dievkalpojuma vairāk cilvēku bija saradušies pie minētā draudzes locekļa. Pie pusdienas, kuŗu ēda dārzā, svešais sludinātājs, stāstīdams, ka viņam aprīņķī dažos novados radi apmeklējami, ievaicājās Ādamam, no kurienes viņš esot, uz ko Ādams atbildēja, ka esot no Pakalnes pagasta.

— Tad laikam pazīstat arī Laukmaļu saimniekus? ... Vaicāja sludinātājs.

— Pats esmu jaunais Laukmalis.

— Pats esat jaunais Laukmalis? Ģirta un Ilzes dēls? Tad jau mēs esam tuvi radi — brālnieki! Mans tēvs ir vecā Laukmaļa brālis Matīss, kas jaunībā aizgājis uz Krieviju. Sveiks, sveiks, mans brālniek! Taisni tevi un tavējus gribēju apmeklēt un rītu pat doties turp... Priecīgi runāja sludinātājs, steigdamies Ādamam klāt, un abi jauneklī apkampās.

— Re, cik jauki, cik brīnišķīgi!... Rokas salikusi, sacīja kāda sieviete. — Divi brāļi dzīvo tik tālu viens no otra, ka gadiem ilgi nedabūn saredzēties; bet te nu caur Dieva žēlastību viņu bērni sastopas.

— Tas tikpat kā divi koki, kas aug katrs savrup un nevar satapt kopā, bet viņu galotnes, vēja locītas, sasniedzas, sastopas un viena otru suminās... Sacīja sludinātājs un, nogājis atpakaļ savā vietā un rokas salikdams un acis paceldams uz debesīm, aizgrābts izsaucās:

— Ak Dievs, debesu tēvs, visu domu izmanītājs, visu ceļu zinātājs un vadītājs! Tu dari brīnumus mūsu dzīvē tāpat kā Ābrama, Īzaka un Jēkaba laikos vai apustuļu dienās, un allažin, tikai vajaga tos redzēt un saprast. Tava roka tik brīnišķīgi vadījusi manus ceļus uz mana tēva dzimteni un tik jaukus sirds un dvēseles priekus man sagatavojusi šinī zemē, kur es savu kāju tagad ceļu pirmoreiz, ka man līdz ar Jēkabu jāizsaucas: Kungs, es esmu mazs pret visām tavām apžēlošanām!

Sievietēm uzsākot, visi nodziedāja kādu priecīgu slavas un pateicības dziesmu, bet tas pats klībais, kas pirmīt bija cilājis zizli, sacīja īsu pateicības lūgšanu.

Gaišāk kā jebkad Ādams šķīta tagad saprotam skolā lasītos stāstus par Jēzus un apustuļu dzīvi, kad zvejnieki, muitnieki un citi vlenkāršie darba strādnieki un rokpeļņi kļuva par Dieva valstības sludinātājiem un kad no maziem ticīgo pulciņiem auga un attīstījās lielā kristīgā draudze. Jauki viņam toreiz šie stāsti bija šķītuši; tagad viņš par jaunu sajuta viņu brīnišķīgo jaukumu.

Turpinot pārtraukto pusdienas turēšanu un ar jaunatrasto radu sarunājoties, Ādams dabūja zināt, ka to saucot Jāni, un ka mājās palikuši vēl divi brāļi un divi māsas; viņš esot jaunākais. Dzīvojot viņi Tveras gubernā, Ostaškovas aprīņķa pilsētas tuvumā, bet viņš, kamēr kļuvis par sludinātāju, mājās maz esot, bieži ceļodams pa plašāku apkārtni, ticības biedrus pulcinādams un kopdams; ziemu, kad bērni svabadi no ganiem, laikiem turējis arī skolas.

Pirmdien pēcpusdienā, kad Ādams savas lietas bija nokārtojis, abi radinieki devās ceļā, tomēr nevis tieši uz Pakalni, bet tālāk — uz Durbes pusi, jo sludinātājs gribēja apsērst kādus tēva radus turienes apgabalā un, tā kā Ādams arī jau sen nebija sagājies ar šiem radiem, tad viņš mīļajam radniekam par patikšanu gāja uz turieni līdz. Pie Emmas viņam nebija tik aplam ko steigties, jo zināja to drošā vietā un tā pārģērbtu, ka par viņas pazīšanu nebija ko bēdāt.

Laiks bija labvēlīgs kājām iešanai — drusku vējains un pa daļai apmācies, tā ka karsti nebija. Noskatīdamies uz plašo apkārtni, sludinātājs nevarēja diezgan nopriecēties, cik te viss esot jauki:

lauki labi iekopti un apstrādāti, tā ka druvas viļņot viļņo, ap mājām lielāki vai mazāki augļu dārzi, ēkas visur kārtībā un ganos redz prāvu skaitu labu lopu.

— Pavisam cits skats nekā Krievijā... Viņš priecādamies teica. — Nekur neredz pusgruvušas ēkas, noplīsušus jumtus, nedz zemi atlaistu atmatā, kā tas tur pie mums tik visai parasts skats. Un ļaudis te visi kā skudras darbā — vīrieši savā, sievietes savā un bērni vai nu ganos, vai lielajiem palīgā. Ne tā, kā tur pie mums: dažam zemniekam ir kāda sakaltusi gotiņa — tāda kā laba kaziņa, vai tāds zirdziņš, ka krietns vīrs varētu uz pleciem panest, bet citam nav ir to pašu. Un kāda viņu zemes apstrādāšana! Sējas laikā sieva viena pati ar kādu zirģeli koka arklā klēgā pa tīrumu, bet vīrs, kažokā savilcies un sajozies, pīpiņu kūpinādams, pilns dziļa filozofiska miera, būdas priekšā stāv, skatās un domā — domā un nedara nekā. Liekas, ka tur pie viņiem valdītu kāds pavisam cits Dievs, nekā tas, kas mūs visus redz un vada. Un tomēr viņi zemi dabūjuši sev gluži par brīvu, kamēr te saimnieki visi zemi pirkuši.

— Vai tad tur muižas vai valsts iestādes uz to nemaz neraugās, ka zemnieki lai savu zemi pareizi apstrādātu un pienācīgi maksātu nodevas? Jeb vai zemnieki paši neņem tur nekādu paraugu no muižām? ... Ievaicājās Ādams.

— Muižai tur nav nekāda teikšana par zemniekiem, jo, kā jau teicu, savu zemi tie nevis pirkuši no muižām, bet dabūjuši no valsts gluži par brīvu, un lai zeme visiem būtu vienāda ne vien lieluma, bet arī labuma ziņā, tad tā sadalīta visiem līdztekus tievās gaŗās slejās. Vienlīdzības princips un visas tautas aplaimošanas tendence tur ieviesta visās konsekvencēs tik tālu, ka nav iespējams dzīvot. Ultrademokratisms tur pats sevi pārspējis. Pavisam cita aina Baltijā. Te visa zeme gan nebūt nav pārdota zemniekiem, bet kur tā pārdota, tur saimniecībām dota tāda platība, ka tās var sekmīgi darboties un uzturēt prāvu skaitu saimes. Nepārdoto zemi apsaimnieko muižas pašas, bet atkal tik racionāli, ka spēj daudz ļaudīm dot darbu un maizi. Vēl labāk nekā te, esot agrārapstākļi nostādīti Ziemeļamerikā: tur zeme sadalīta saimniecībās no 500 līdz 1000 pūrvietu, ar ko nodibināta vesela liela rinda ienesīgu uzņēmumu, kas nodarbina daudz darba ļaužu un ir valsts labklājības stiprākais pamats. Bet Krievijā, ikkatru aplaimojot ar savu zemes strēmelīti, uz kuŗas redz tikai nīkuļu un nabagu būdas, nav ne vēsts no dzīves spējīgām, ienesīgām saimniecībām. Taisni otrādi: valstij tur gada no gada dodami pabalsti — šo nīkuļu uzturēšanai. Tu vaicā, vai zemnieki tur no muižām nekā nemācoties. Ko lai tie tur mācītos? Muižu īpašnieki lielāko tiesu dzīvo galvas pilsētā vai ārzemēs, muižas nododami pārvaldniekiem un par to apsaimniekošanu maz rūpēdamies. Pie jums gluži citāda aina: baroni paši dzīvo savās muižās, ved krietnu saimniecību, gūst labus panākumus, — te gan var zemnieks no muižas ko mācīties un ir arī patiesi daudz laba mācījies.

Ādams, kas visu laiku klusu ciezdams bija klausījies radnieku runājam, nopietnā balsī noteica:

— Tev jāzin, mīļo brālēn, ka es uz baroniem labu prātu neturu, jo viņu politikas dēļ arī man, kā daudz citiem, nācies savā laikā ciest; tomēr kas uz tiem zīmējas kā krietniem lauksaimniekiem, tad arī es viņu priekšā labprāt noņemu cepuri. Mūsu zemē viņi ir tāds kultūras faktors, ka mūsu tauta, ja tā tīši negribēs būt netaisna, nekad nevarēs to diezgan augstu novērtēt. Tiesa, muižnieki mums stingri, pat ļoti bargi skolotājs, bet viņi bijuši krietni skolotāji, tā ka mēs tagad kultūrālā ziņā līdzās somiem stāvam starp visām Krievijas tautām visaugstāk, bet turības ziņā tos pārspējam...

— Ai, Kurzeme, tu jaukā, bagātā zeme!... Sajūsmināts izsacās sludinātājs. — Ne velti tevi dēvē par Dieva zemīte. Dieva svētība, un tavu iedzīvotāju krietnība tevi tādu padarījuši — vieni ar savu ģermāņu tautas augsto kultūru, otri ar savu darba mīlestību, izturību. Tu jaukā zeme! Līdz šim man nebija ilgošanās pēc tevis, jo es tevi nepazinu, — mana dzimtene, mana augtuve ir tur tālā svešumā. No tēva un mātes stāstīšanas par viņu dzimteni Kurzemi biju tikai ziņkārīgs tevi redzēt. Bet nu, kad tevi esmu redzējis vaigu vaigā, pastāvīgi ilgošos pēc tevis. Lai gan arī tur svešumā Dievs mūs žēlīgi svētījis, un mēs tur labi iedzīvojušies, tomēr tiklīdz būšu izkalpojies kuŗa klausas, mēs nāksim atpakaļ savā īstajā dzimtenē un dzīvosim savas tautas starpā.

Viņi stāstīja arī viens otram par savu māju dzīvi un ģimenes apstākļiem, pie kam radnieks ievaicājās:

— Tu taču arī neesi vēl precējies?

— Ir jā, ir nē... Atbildēja Ādams.

— Kā tā? Tad laikam nolūkojies esi, bet neesi vēl pārvadies.

Ādams pastāstīja nu, kādā stāvoklī patlaban atrodas viņa precību lieta.

— Tas ir gan savāds, mūsu dienām nepiemērots, gandrīz neticams notikums... Brīnīdamies noteica radnieks.

Ādams vaicāja, vai tas nevarētu viņu ar Emmu salaulāt. Lieta tā, ka viņas vecāki būs ļoti nelaimīgi, un nekad nevarēs to Emmai piedot, kad dabūs zināt, ka tā nelaulāta dzīvo ar viņu kopā. Visai pa prātam būtu, protams, arī viņa vecākiem, kad varētu tiem pavēstīt, ka viņš ar Emmu vienoti laulības saitēm. No Čāpiņa atlaulājusies viņa gan neesot, un vēl viņi paši nemaz nezino, vai un kad varēs no tā dabāt atlaulību, bet kopīgs Emmai ar šo pielaulāto vīru taču neesot itin nekas, un viņa sieva tā nebūšot nekad; tādēļ varbūt radnieks, kā citas ticības garīdznieks, varētu viņus salaulāt, jo viņi tā kā tā dzīvošot nu kopā — kā vīrs un sieva.

Sludinātājs, brīdi padomājis, teica:

— Mīļo Ādam, tevi laulāt man pēc likuma nav tiesības, — to varu darīt tikai pie savas ticības biedriem. Bet, ja tu un tava līgava savas sirdis esat jau vienojuši, tad jūsu kopdzīvi ar Dieva vārdu iesvētīt — to es gribu darīt, un tā jūs savās sirdīs un dvēselēs būsīt salaulāti; bet par tavas līgavas atlaulāšanos no Čāpiņa un par savu savienošanos likumīgā kārtā gādājiēt paši tad, kad tas jums būs iespējams.

Ādams tā bija mierā un pateicās radniekam jau iepriekš. Vienojās, ka pēc rada apciemošanas abi dosies uz Ādama mājām un no turienes pie darvdeģa, lai tad izdarītu norunāto laulāšanos.

Radu mājas viņi tanī dienā nerasniedza. Lai gan dūšīgi soļoja, tomēr vakarā pēc Ādama vērojuma vēl kādas pārdesmit piecas verstis ko iet. Būdami krietni pieguruši, viņi iegriezās kādā sētā netālu no lielceļa palūgt naktsmājas. Labprāt viņus tur uzņēma. Saimniece uz ātru roku paraudzīja vakariņas, un saimnieks lūdza nejaušos viesus pie galda. Ēdienu padeva divi meitas, no kuņģa viena, kā bija noprotams, bija pašu bērns, otra kalpone. Bet savā apkalpošanas darbā tās nonāca tik līdz istabas sliksnim, kur, nesamos padevušas saimniecei, pašas katrreiz tūliņ tik žigli nozuda, ka viesi patiesībā tās nedabūja ne redzēt. Tas pats notika pēc vakariņām pie galda novākšanas; tāpat kad saimnieks veda viesus siena šķūnī uz guļu, atkal meitas, kas patlaban bija tur darbojušās ar guļas uztaisīšanu, viņiem tuvojoties šķūnim, aizlaidās kā izbidētas stirnas. Otrā rītā pie brokastgalda atkārtojās tas pats, un tā viņi aizgāja projām, no meitām vairāk neredzējuši kā tikai viņu ēnu, lai gan būtu vēlējušies tām pateikties par laipno apkalpošanu.

Ādams, kam labprāt patika noskatīties uz jaunām sievietēm, vērot viņu daiļumu un skaistumu un par to nopriecāties, jutās pievīlies un tīri apvainots par jaunu meitu tādu nevērīgu izturēšanos pret viņiem, uzskatīdams to par necienības izrādīšanu. Saīdzis viņš, kļuvis ciezdams, soļoja radniekam līdzās pa pļavas rasaino taku blakus putekļainajam lielceļam.

— Vai tu garīgas dziesmas proti dziedāt? ... Iztraucēja viņu no domām sludinātāja vaicājums.

— Tās, ko pagasta skolā iedams esmu iemācījis un ko dziedam svētrītiem skaitot mājās pātarus, vai arī ko baznīcā dzird dziedam.

— Jaunas dziesmas un melodijas klāt neesi mācījis?

— Nē.

— Bet es bez vecās dziesmu grāmatas zinu vēl daudz, daudz citu jauku dziesmu un meldiju. Es tev arī kādu iemācīšu... Teica radnieks un, pasacījis Ādamam vārdus, sāka nediktā balsī dziedāt, tā kā Ādamam bija jādzied līdz. Kad dažas reizes bija dziedājuši kopīgi, tad Ādamam vajadzēja dziedāt vienam pašam, lai parādītu, vai dziesmu un meldiju jau iemācījis.

Tā abi puiši pa kluso, vientuļo ceļu gāja kādu laiku dziedādami. Divi pļāvēji, netālu no lielceļa strautmalē pļaudami, patlaban izgājuši spailes, piestājās un, cepures noņēmuši, klusu klausīdamies noskatījās abiem gājējiem pakaļ.

— Tie, liekas, brīnās, savām ausīm neticēdami, dzirdot ceļa gājējus dziedam nevlis par pasaules priekiem, bet par Jēzu Kristu... Dziesmu nobeidzot, teica sludinātājs.

— Saki, kā tu skaties uz baptistiem un vai tu viņu sapulces arī apmeklē?... Brīdi klusējis, viņš atkal vaicāja Ādamam.

— Mūsu pusē nav baptistu. Anglijā gan kādas reizas esmu bijis viņu sapulcēs, jo tur ir daudz baptistu, un svētdienām tauta tur ir čakla baznīcā gājēja un garīgu sapulču apmeklētāja.

— Gudra, prātīga un tālredzīga tauta šie angļi... Izsaucās radnieks. — Viņi pareizi saprot, ka dzīves stiprākais pamats ikkatrai tautai ir reliģija. Bez ticības un dievbijības nedz laicīga, nedz garīga labklājība nav domājama: visas tautas un valstis, kas novērsušās no reliģijas, grimušas, gājušas un iet bojā. Mūsu tautas laicīgā labklājība gan iet milzu soļiem uz priekšu, bet ne tā stāv ar viņas garīgām lietām: ticība un dievbijība viņā mazinās. Mums, kas to ieskatām un saprotam, kāds posts mūsu tautai draud nākotnē no neticības, jāpieliek visi spēki, lai vestu to atpakaļ pie tēvtēvu dievbijības un stiprinātu viņā kristīgās ticības pamatus. Un tas, redzi, ir, pēc manām domām, baptistu draudžu īstais mērķis.

— Man pret baptistu kustību citādi nebūtu nekas ko iebilst... Atrunājās Ādams. — Bet man liekas, viņu centieni ir pārāk vienpusīgi. Tā viņi neatzīst teātri, bet teātrim kā nopietnai mākslas iestādei ir taču milzīga nozīme tautas tikumiskā audzināšanā. Šillers šai ziņā skatuvi nostāda blakus vai pat augstāk par tiesas zāli un baznīcas kanceli.

— Mīļais brālēn, visas lielās kustības bijušas un ir vienpusīgas. Un tas pareizi, jo tikai tā iespējams gūt spēcīgu atvaru pret otru pusi un sasniegt sprausto mērķi. Mūsu tauta savā tagadnes dzīvē ir vairāk nodevusies pasaulīgām lietām nekā rūpējas par savām dvēseles mantām. Baptistu uzdevums tad nu ir — līdzēt tautai tikt pie sava garīgā atvara — pie tikumības, ticības, dievbijības un tā glābt to no grimšanas un bojā iešanas. Ikkatram savas tautas labvēlim vajadzētu šinī laukā strādāt visiem spēkiem. Ko tu saki par teātri, tad tas savu audzināšanas nozīmi, kāda tam bija varbūt Šillera laikos, pa lielai daļai jau sen zaudējis, pārvērdamies no nopietnas mākslas iestādes ne vien par parastu laika kavēkli, bet pat par netiklības veicinātāju. To pats noskatījies Londonā.

— Tu arī esi bijis Londonā?

— Pāris gadu studēju turienes baptistu garīgā seminārā. Ja, mīļo radiņ, par bapisma izplatīšanu mūsu tautā nopietni jārūpējas. Jo vairāk tanī būs baptistu, jo uz drošākiem pamatiem stāvēs viņas nākotne.

— Kā izrādās, mēs abi esam lieli latviešu patrioti, kuŗiem rūp savas tautas nākotne... Sacīja Ādams. — Tikai es domāju, ka mūsu tautai sasniedzama labāka nākotne, tiekot pie lielākas izglītības un turības.

— Izglītība un turība, — abas labas lietas, bet par abām stāv augstāk ticība un tikumība. Apdomā, kas glāba un uzturēja mūsu tautu garīgi un miesīgi veselu pa ilgajiem, grūtajiem nebrīvības un kalpības gadiem. Vai turība un izglītība? Nē! Tikai ticība, tikumība, dievbijība.

— Tu bapismā atrod, kā redzu, pilnīgu apmierinājumos... Ādams ieminējās.

— Ticībā un dievbijībā tu gribēji teikt, mīļo brālēn. Jā, to es atrodu pilnā mērā, un to tur var atrast katrs. Man dzīve tad arī ir jauka un mīļa, un kur es satiekos ar viņas sūrumiem, tos es uzskatu par Dieva uzliktu pārbaudījumu un panesu tos priecīgā pacietībā. Daudz cilvēku pasaulē jūtas nelaimīgi, krīt izsamišanā un pēdīgi iet bojā. Tas tālab, ka tie nav spējuši iedziļināties kristīgās ticības garā, nav spējuši pacelties līdz Jēzus noskaidrotai dievišķīgai personībai. Ak, pret Jēzus dzīvi un mācību visi pasaules gudrie, visi Konfūciji, Budas, Sokrati, visa filozofija un metafizika pazūd kā rasa saulē. Neviens nav izteicis to, ko Jēzus savā augstajā bauslī: Mīlē Dievu pār visām

lietām un savu tuvāku kā sevi pašu. Jēzus vārds iet pār visiem vārdiem... Un pacilāts un aizgrābts sludinātājs sāka dziedāt:

Lai slavēts Jēzus vārds paliek
Un godināts bez gala ...

Ap pusdienas laiku, kad patlaban bija izgājuši cauri kādai birzei, Ādams, rādīdams uz mājām kalnā pa labi, gabalu no lielceļa, teica radniekam:

— Āre, tie ir Ruiķi. Tur dzīvo mūsu tēvamāsa Madliene.

— Mājas jaukā vietā, ēkas labā kārtībā un tām apkārt brangi plašs ābeļu dārzs. Tikai aka pakalnē, tā ka ūdens nesams pret kalnu... Runāja radnieks, skatīdamies uz rādītām mājām, kur pa vārtiem patlaban iznāca kāda sieviete ar nestavām un spaņņiem, dodamās pa taku lejup. Nonākusi pie akas un iesmēlusi ūdeni, tā, pagriezusies uz ceļa pusi, brīdi lūkojās uz viņiem, bet, redzēdama tos no lielceļa nogriežamies uz māju celiņu, mudīgi ņēma nēšus uz kamieša un steidzīgi devās atpakaļ kalnup.

— Es biju domājis, ka tā mūs kā Betueļa meita sagaidīs pie akas ar ūdens krūzi rokā, bet re, drāž tecinūs atpakaļ kalnā... Jokojās Ādams.

— Vai viņiem kādi bērni arī ir?... Vaicāja sludinātājs.

— Divi meitas, Karlīne un Jūlite. Viena no tām jau laikam ir šī pati naikā nēšu nesēja.

— Tu viņas pazīsti?

— Neesmu redzējis kādu piecpadsmit gadu, kad viņas vēl bija tekatnes.

Blakus ceļam kāda sieviete miežu druvā plūca ušņas, bet kāda gaŗāmgājēja, pie loga pieliekusies, ar to runājās.

Sētā, suni apsaukdama, kas klētspriekšā saitē rēja, viņus sagaidīja pati saimniece. Kad Ādams, kas ar viņu dažas reizes bija redzējis Liepājā un tātad vēl pazinās, pasacīja tai, kas viņa līdznācējs tāds ir, tā priecīgā pārsteigumā plaukstas sasizdama izsaucās:

— Ai vai, ai vai, kāds tālzemis! Kas to būtu varējis iedomāties gaidīt viesos? Trīsdesmit pieci gadi atpakaļ, kad brālis Matīss aizgāja uz Naugorodu, tu vēl nemaz nebiji dzimis, un tagad — kāds brašs, snīdrs puisis! Augumu un veidu gandrīz tāds pat kā Laukmaļu Ādams, un kas par gudru, prātīgu skatu!

— Kā nebūs gudrs un prātīgs? Viņš jau baptistu mācītājs ... Noteica Ādams.

— Ak, tad jau vēl jo vairāk prieka! Man tā patīk satīties ar pātarniekiem un citiem dievbijīgiem cilvēkiem, un nu pašas radnieks tāds. Tā jau liela Dieva žēlastība... Un viņa aicināja brāļu dēlus iekšā, steidzās un lika saukt saimnieku no lauka mājās, un, kad tas pārnāca, priecīga tam vēstīja:

— Pats, pats! Tu nemaz nezini, kāds mums prieks mājās: mans brālis Matīss, kas jaunās dienās aizgāja uz Naugorodu un no kuŗa visus šos gadus nebija nekādas ziņas, pārsūtījis savu dēlu pie mums sērsībās, un tas ir mācītājs, baptistu mācītājs. Arī Laukmaļu Ādams atnācis viņam līdz. Divi tādi reti radi vienā reizā! Tur ir prieka divtikām ...

Vaicāt, stāstīt un klausīties bija nu daudz tiklab mājiniekiem, kā arī viesiem, pie kam Ādamu sauca gan vārdā, bet otru brāļa dēlu, jebšu dabūja zināt, ka to sauc Jāni, tomēr godāja tikai vai nu par mācītāju, vai par tālzemī. Abiem brāļu dēliem savādi izlikās, ka arī šinīs mājās meitas tiem nemaz nerādījās, un, kad saimniece tās tieši sauca, likdama ko ienest vai padot, tad parādījās tik līdz sliksnim un tūliņ žigli spruka atkal atpakaļ, zustin pazuzdamas, tā ka viesi tikai no muguras puses dabūja tās drusku paredzēt.

Rītu bija Jāņu diena. Vakarā tādēļ visa saime gāja līgot. Puiši aizdedzināja kārts galā pūdeli. Atnāca arī līgotāji no citām sētām. Tālu visapkārt skanēja līgošana, un no māju pagalma bija vairākās vietās gan tuvākā, gan tālākā apkārtnē redzamas Jāņu ugunis spīdam.

Izlīgojās pāri pusnaktij. Līgošanai beidzoties, saimnieki ar viesiem ēda vainagiem, dzenolām un citiem zaļumiem izpušķotā klētī Jāņu naktslaunagu — sieru, baltmaizi, sviestu, pienu. Meitas tomēr nedabūja tuvāk redzēt, nedz līgotāju pulkā, nedz pie vakariņām. Klētī uz brīdi ienākdamas un šo vai to mātei padodamas, tās arī tagad metās ar tādu žiglumu atkal ārā, ka viesi paredzēja pār augsto sliksni tikai viņu basās kājas pabaltojam.

Turpat klētī viesiem bija uztaisītas gultas, un pēc vakariņām tēva maāa aicināja brāļu dēlus likties tanīs uz ausi un sapņot patīkamus sapņus.

Ādams bija noģērbies, ielicies gultā, sveci nodzēsis un taisījās jau iemigt, kad sludinātāju, kas pie otras gultas bija nometies ceļos, vēl arvien dzirdēja sirsniģi lūdzam Dievu.

Jāņu dienā saimnieki baznīcā negāja, gribēdami labi izrunāties ar retajiem viesiem un izrādīt tiem savu iedzīvi, bez tam arī baznīca bija krietni patālu. Sludinātājs tādēļ piedāvājās noturēt dievkalpošanu turpat mājās, par ko tēva māšai bija lieis prieks, jo viņa ļoti vēlējās brāļa dēlu dzirdēt sprediķojam. Dziedāja no tām pašām parastām dziesmu grāmatām, kuŗas mājās bija un kuŗu dziesmas visi mācēja, jo baptistu dziesmu grāmatu vairāk nebija kā tikai sludinātājam vienam pašam, ko teicās paņēmis līdz savā nelielajā ceļa somiņā. Sprediķi viņš sacīja no galvas, ņemdams tam par pamatu apustuļa vārdus: „Es nekaunos Kristus evaņģelijuma dēļ, jo tas ir Dieva spēks par pestīšanu ikvienam, kas tic.s Viņam runājot, tēva māsa reizu no reizas slaucījās, brīžiem pat šņukstēdama, dzirdot savu radnieku ar tādu dedzīgu aizraušanos un tik veiklā valodā sludinām dievvārdus, kā to no pašu mācītāja nekad nebija dzirdējusi. Tīri neatturami viņai plūda asaras. Tās bija prieka, pateicības un zināmā mērā varbūt arī laimīga lepnuma asaras. Žēl viņai bija tikai, ka še nebija klāt vairāk ļaužu — viņas ciemiņu un citu, lai arī tie dzirdētu, kā viņas radnieks prot sprediķot.

Arī meitas bija uz dievkalpošanu ienākušas istabā, bet galvas lakatus tik dziļi aizvilkušas sev aiz sejas, ka tikai deguna gals un acis bija redzamas. Dzirdēja viņas arī brangi dziedam. Bet dievvārdiem beidzoties, abas tūliņ atkal nozuda.

Vēlāk brāļu dēli ievaicājās tēvu māšai, kādēļ šinī apgabalā jaunas sievietes tā savādi izturas: jau kādās citās mājās, kur tie iegājuši nakti pārgulēt, meitas no tiem notulis vien bēgušas, un te, kur uzturoties jau otru dienu, tie savas radnieces neesot vēl nedz godīgi redzējuši, nedz dabūjuši ar tām sasveicināties.

— Tas šai pusē tāds paradums... Pasteidzās tēvu māsa paskaidrot. — Te nav tā kā citur, kur jaunas meitas sēž ar vīriešiem kopā, tērgājās, jokojās: te meitas jaunu, svešu vīriešu kaunas, nerādās tiem un bēg, kaut tie arī pašu radi. Tikai pa ilgošu, kad apron, vairs nebēg.

Ilgī viņiem nebija laika še palikt, tādēļ jau to dienu pēc Jāņiem gatavojās doties ceļā. Bet taisni ap pusdienas laiku iebrauca sētā divi vīri, kas teicās esam baptisti no kaimiņu novada; viņi nejauši dabūjuši zināt, ka še ciemojoties pie radiem no Krievzemes atceļojis sludinātājs un tādēļ steigušies to lūgt šovakar pie sevis, kur būšot apkārtnes ticības biedriem saiešana, lai tas tur uzstātos kā sludinātājs, solīdamies rītu to atvest atpakaļ.

Viņš tad arī aizbrauca tiem līdz, un Ādamam cits nekas neatlika, kā palikt še un gaidīt to ierodamies atpakaļ; doties uz mājām tūliņ, pametot radnieku vienu, būtu izskatījies nelaiņi.

Kad Ādams vakarā, klētī iegājis un durvis aizvēris, bija tāpat tumsā noģērbies, ielicies gultā un jau taisījies iemigt, viņš dzirdēja durvis paveŗam, kādu ienākam un durvis atkal pietaisām. Viņš domāja saimnieku ienākušu un gaidīja, ko tas teiks, kad izdzirda ienācēju klusi priecīgi iesmejamies un basām kājām nākam pie viņa. Viņš noprata, ka tā ir jauna skuķe.

Nezinādams, ko teikt vai vaicāt, viņš cieta klusu, nogaidīdams, līdz ienācēja sāks runāt, un tā nupat arī, atkal klusu iesmiedamās, čukst:

— Es nāku raudzīt, vai nevajaga viesim līdzēt gulēt: vasaru īsas naktis, ar gulēšanu jāsteidzas.

— Tas taisnība: kā katrs darbs, tā arī gulēšana divatā veicas divtikām ātrāk nekā vienatā... Viņš čukstēja un, izstiepis roku, apskāva meitu ap vidu, drusku to pavilka, un tā nolikās viņam blakus.

Ādams par visu to daudz nebrīnījās. Viņam nebija sveša vecā ieraža laucinieku dzīvē, ka mājās, kur meita precību gados, ja tur ierodas viens, par kuŗu var domāt, ka tas nācis lūkoties, tā iet tam gulēt klāt. Viņš atcerējās kādu notikumu savā bērībā, kad mātes māsa Ieva vēl neprecēta dzīvoja pie viņiem: kādu ziemu jauns saimnieks no attālākiem ciemiņiem atbrauca pie viņiem un palika tur pa nakti; māte tad uztaisīja tam kambarī guļu, un Ieva gāja gulēt tam klāt. Citu reizi tas pats notika ar kādu citu atbraucēju, un vēlāk mātes māsa ar vienu no tiem apprecējās. Brīnums viņam tagad tikai par to, ka taisni šinī pusē, kur meitas tik biklas, ka pat saviem tuviem radiniekiem ne rādīties neparādās, šī vecā ieraža vēl spēkā, kamēr viņa dzimtenē tā liekas jau izbeigusies.

Gribēdams radiniecei kaut ko teikt, viņš vaicāja:

— Bet kas tu tāda esi?

— Vilkace vai ragana, atmaldījusies vēl no aizpagājušās Jāņu nakts... Tā smiedamās čukstēja.

— Zinu gan, ka tu esi raganiņa, tāda jauna un jauka, bet kuŗa: Līnīte vai Jūlīte?

— Uzmini!

— Kā lai uzminu, kad ne pa gabalu nerādāties un nedz vienu, nedz otru neesmu redzējis.

— Pirmā nācienā nevienam nerādās, un tas ir ķeists lūks, kas meitu māc lūkot tikai no deguna gala ... Viņa vīzdegunīgi atbildēja, bet tad pētīja savukārt:

— Tas otrs nācis vēl satīties ar radiem pirms aiziešanas zaldātos; bet kāda tev darīšana? Vai tu staigā apkārt lūkos?

Ādamam netika nedz melot, nedz teikt patiesību par savu precību stāvokli un tādēļ no tiešas atbildes izvairījās, pārmezdamas tai, ka tā tikai pēdējā naktī viņu iecerējusi.

Par šādu pārmetumu tā, it kā iepriecināta, laimīgi pasmiedamās, teica:

— Kā es būtu varējusi ienākt, kad tu gulēji vienā klētī ar mācītāju? Būtu tas otrs tāds pat puisis kā tu, tad mēs abas būtu ienākušas ar jums pagaloties.

Ādams atkal uzstāja, kuŗa viņa ir — vecākā vai jaunākā, bet atkal viņa lika tam minēt. Tad viņš solījās ieraut sērkociņu, lai redzētu, kā tā izskatās. Viņa tūliņ apsviedās uz acīm, grūda galvu spilvenā un turēja abām rokām lakatu sev aiz ģimja.

— Nē, nebaudies! Man kā nepīpotājam sērkociņu nemaz nav... Viņš teica, un radiniece nomierinājās un sāka atkal ar viņu tērzēt un jokoties.

Ādams iemīga visai vēlu, un, kad atmodās, saule jau spīdēja pa mazo lodziņu klētī iekšā. Viņš bija atkal viens, un, ko nakti piedzīvojis, likās tam kā miega apmulsumā sasapņots sapnis. Vairāk nekas. Tikai uz spilvena viņš ieraudzīja gaŗu gaišdzeltenu matu. Tā bija vienīgā redzamā zīme no viņa naktsviešņas. Viņš atcerējās, ka ar to runādamies, plosīdamies un rotādamies bija tai atlaidis matus vaļā, priecādamies par viņu kuplumu un gaŗumu.

Tūliņ viņš cēlās augšā, žigli apģērbās un steidzās ārā, domādams šorīt jel kaut vienu radinieci ieraudzīt, tomēr atkal tāpat kā iepriekšējās dienās, tās nekur nerādījās. Tikai ēdot istabā brokastis, ābolu dārzā kaut kur aiz kupli zaļā apīņu maikšņu mežiņa dzirdēja sievieša balsi dziedam:

Vai, puisīti, tālab tava,

Ka naksniņu pārgulēju?

Vai svārciņus tev noplēsu?

Vai rociņu nogulēju?

Šī balss viņam likās pazīstama no pagājušās nakts. Ap pusdienas laiku pārveda radinieku atpakaļ. Nu viņi taisījās un devās ceļā, atvadījušies no tēva māsas un viņas vīra, jo meitas arī tagad nerādījās.

— Te ar jaunavām trakāk nekā turkos... Noteica sludinātājs, soļojot pa lielceļu un noskatoties sānis uz radu mājām kalnā. — Esmu lasījis, ka tur jaunas sievietes vismaz radiem rādoties, bet mēs aizejam, nedabūjuši ar savām radniecēm nedz apsveicināties, nedz atvadīties.

— Un neesam no tām vairāk neko redzējuši kā tik deguna galus un bēgot basās kājas... Piebilda Ādams, par savu piedzīvojumu pagājušā naktī radniekam neko nebilzdams.

Viņi negāja tiešām uz Laukmaļiem, jo sludinātājs gribēja apciemot vēl kādus radus apkaimē un lūdza Ādamu viņu arī uz turieni pavadīt. Ādama bažas par ilgu prompalikšanu viņš izkliedēja, solīdamies savu pārējo svabado laiku nodzīvot pie viņa vecākiem un līdzēt tiem veikt vasaras darbus — gan pļāvu, gan rudzu novākšanā, teikdamies būt veikls pļāvējs.

Ādams tad arī gāja līdz pie otriem radiem, kur palika divi dienas. No šejienes pārgāja mājās, kur Ādams visā klusumā sataisījās uz savu nodomāto tālo ceļojumu.

Pēc pāris dienām viņi abi kādu nakti devās ceļā uz darvas cepli pie Emmas.

3.

PIE DARVDEĢA

Burbas Jonis atkal klibo. — Kačas joks par dubultos gājējiem. — Līza Medema ģērbjas tautiskā uzvalkā. — Aizdomīgs dūmu odējs. — Kā Kača jokojas par dūmu odēju un viņa palīgu. — Kā brašie maksšķerētāji koklēja un dziedāja, un kā Kača tiem dziedāja pretī. — Jautrās līgavas grib kļūt neuzticīgas saviem saderinātiem un brauc otrpus upes ogot. — Kādu atbildi dabū Emma uz vaicājumu, vai te nu būs avenes? — Kača izrādās neparasti stipra, bet Emma sastingst miesīgā un garīgā pamirumā.

— Skaties, Maiga, kāds te ielec ubags ar koka kāju... Kača teica Emmai sestdien ap pusdienas laiku, pastaigājoties darvas cepla tuvumā pa lielo priežu un egļu mežu.

Emmai, kuŗai domas patlaban bija pie Ādama, vērojot, vai tas varētu būt jau nokļuvis aprinķa pilsētā un kā tam tur veicas ar darīšanām, no domām iztraucēta, atskatījās atpakaļ, un liels viņai bija brīnums, ieraugot visā tuvumā Burbas Joni un šoreiz atkal lecam un klibojam ar koka kāju, klāņojamies ar galvu un gāzēlējamiem ar visu stāvu no vienas puses uz otru, ka žēl bija skatīties, lai gan tikai vēl priekš pāris dienām bija to redzējusi ejam un skrejam kā pilnīgi veselu cilvēku. Zinādama sevi tagad nepazīstamu, viņa no ubaga nevairījās, bet tīši piegāja pie namdurvīm, kur tas patlaban novietojās uz pātaru skaitīšanu, un aplūkoja to visā tuvumā. Jā, tas bija Burbas Jonis, par to nevarēja būt ne mazāko šaubu. Bet ka tas ubags, ko viņa aizvakar bija redzējusi kā pilnīgi veselu cilvēku, bija šis pats Burbas Jonis, par to viņai arī nebija šaubu. Viņa nesaprata, kā tas viss izskaidrojams. Jeb vai viņa kājas kaite būtu tāda, kas brīžiem pāriet, brīžiem atkal uznāk? Viņa gribēja patlaban griezties pie ubaga ar vaicājumu pēc paskaidrojuma šai lietā, bet tas jau sāka skaitīt pātarus, klibajai kājai palikdams ķenku apakšā, it kā to ērtāk novietodams, pie tam ģīmi savilkdams sāpīgos vaibstos, it kā ciedzams lielas mokas.

Pātarus skaitīdams, kā zirņus bērdams, ubags vērīgiem skatiem aplūkoja abas skuķes, tā ka Emmai kļuva neomulīgi un, baidīdamās, ka varētu viņu varbūt tomēr pazīt, viņa aizgāja projām, aizvezdama Kaču sev līdz un par ubagu un viņa klibuma kaiti tālāk vairs nerūpēdamās.

Kača bija nodomājusi rītu iet darvdeģenei līdz šejienes baznīcā. Viņa aicināja arī Emmu to darīt. Šī no pirmā gala gan negribēja par to nekā dzirdēt, tomēr ļāvās pierunāties, iedomādamās, ka viena mājās viņa pie darvdeģa nevarēs sagalēt laiku. Bez tam, uzlikusies nīcenieces vainagu galvā un apskatījusies spogulī, viņa pārlicinājās, ka šādā tērpā grūti nāktos viņu pat pašu mājiniekiem pazīt,

kur nu vēl citiem, ja arī varbūt gadītos kādi no viņu pagasta ieradušies šodien šejienes baznīcā, kas tomēr nemaz nebija domājams, tādēļ ka arī Pakalnes baznīcā šodien bija mācītājs. Lielākas drošības dēļ viņa vēl nolēma nokrāsot ar ogli sev melnas uzacis, ar ko kļuva vēl nepazīstamāka, kā to pa jokiem jau dažreiz bija pamēģinājusi.

Svētrīt abas skuķes nogāja netālajā sudmalu upē, nopeldējās un tad devās mājup sukāties, pīties un ģērbties un greznoties uz baznīcas gājienu. Pārņakušas viņas ieraudzīja pie kāda koka piesietu apsedlotu skaistu zirgu, bet pie cepļa stāvam garu, slaidu kungu jātnieka uzvalkā un ar darvdeģi sarunājamies. Arī viņš skuķes bija ieraudzījis un likās uz tām vērīgi lūkojamies.

— Kas tas svešais kungs, kas te atjājis... Ziņkārīga, uztraukusies un nobažījiesies, istabā iegājusi, Emma vaicāja darvdeģenei.

— Tas ir Pataunišķu kungs. Viņš sirgst ar delamo kaiti, un glābēji viņam ieteikuši ost sveķu smaku un sveķainas malkas dūmus. Pērnvasar viņš, nabaģelis, katru rītu jāja vai nāca pie mūsu cepļa, pāri stundas te palikdams un dūmus un sveķu smaku ostīdams, — no tam viņam paliekus labāk. Šovasar nebija vēl bijis, bet nu šorīt atkal atjāja. Viņa muiža nav tālu, kādu versti aiz upes; kad iziet mežam cauri, kalnā var redzēt. Tā ir jau leišu tiesā; Kursas daļa nobeidzas tūliņ aiz meža. Viņam esot leišos arī vēl citas muižas.

Saģērbušās un ieturējušās brokasti, visas trīs devās ceļā.

Labu stundu gājušas pa dziļu, vientuļīgu mežu, viņas beidzot netālu no sudmalām iznāca uz lielceļa, pa kuŗu gāja un brauca rindām vien baznīcēni. Visi tie likās tik uz viņām skatāmies, daži pat reizu no reizas lūkodamies atpakaļ, — tāds apģērbs šai pusē vēl nekad nebija redzēts. Arī baznīcā dažs vīrietis un dažā sieviete vairāk skatījās atpakaļ nekā uz priekšu, bet pēc dievkalpojuma, iznākot no baznīcas, vesels pūlis cilvēku sastāja tām apkārt, tā ka darvdeģenei nebija mazas pūles apbrīnotās izdabūt baram cauri un gan pazīstamām, gan nepazīstamām sievietēm stāstot un skaidrojot, ka abas meitas ir viņas vīra radnieces Maiga un Kača un atnākušas no Nīcas sērst.

Mājās ir darvdeģenei, ir abām skuķēm bija ko stāstīt, spriest un priecāties par to apbrīnošanu, kādu bija sacēlušas saulgozniekos. Kāds jauns, brašs puisis, kuŗu darvdeģene teicās pazinusi par turīga saimnieka dēlu, bija pat prasījis, no kādām mājām viņas esot: pēc pāris nedēļām viņš darīšanās būšot Liepājā un atpakaļceļā tad gribot kājup nākt caur Nīcu un viņas apmeklēt. Kača uz to bija atteikusi, viņas abas esot no Nīcas Dubultiem.

— Bet kad viņš nu nonāks Nīcas Dubultu mājās un mūs tur nevienas neatradīs, tad viņš redzēs, ka mēs viņu vareni izjokojušas ... Smējās Emma.

— Nē! Viņš tādas mājas neatradīs, jo tādu māju tur nemaz nav... Kača priecīga paskaidroja. — Par dubultiem Nīcā sauc meitās iešanu, un kad viņš tur nogājis sāks taujāt, kur var noiet uz Dubultiem, tad tu vari iedomāties, kādi tur visiem būs smieklī un joki par šādu ceļa vaicātāju.

Abas nu tīri gura no priecīgiem smieklīem; arī darvdeģenei bija jāsmejas no visas sirds līdz. Bet darvdeģis, priecīgajām smieklu strūklām mitējoties, piegājis Emmai klāt, paklusā balsī nopietni piebilda:

— Vai tik tāda droša iešana ļaudīs un rādīšanās un priecāšanās ir par labu? Kad negadās kāds pazīstams na jūsu puses?

— Ej, ko tu, veci, zini! ... Sarāja to deģene. — Viņu jau tagad neviens nevar pazīt. Labāk pasaki, ko tev šorīt Pataunišķu cienīgais stāstīja.

— Ko šis stāstīs. Gribot kādu laiku ost atkal sveķu un dūmu gaisu; uzcienāja mani arī ar cigāru.

Pēcpusdienā atnāca divi muižu meitas un lūdza Nīcas tautietes nākt viņām līdz muižā: grāfene Līza dabūjusi no muižas saimes dzirdēt, ka šodien baznīcā redzētas divi nīcnieces tautiskā apģērbā, ko visi apbrīnojuši, — vēlētos arī tas redzēt un tādēļ liekot lūgt, ja vien iespējams, lai tās jau šodien atnāktu savā tautiskā apģērbā muižā.

Emma gribēja, lai Kača iet, bet šī liedzās viena to darīt, aizbildinādamās, ka ar kungu cilvēkiem nekad neesot bijusi nekādās darīšanās un nekā nezinot, kā tur izturēties. Gāja tad arī atkal abas.

Līzei nepietika ar redzēšanu vien: viņa gribēja šo savādo uzvalku arī uzģērbt un lūdza Emmu, kā drošāko un veiklāko, kas tai deva visus izskaidrojumus, dot tai savu apģērbu uzmēģināt. Emma novilka savas virsdrēbes un palīdzēja tās uzģērbt Līzai, kuŗa nostājusies liela spoguļa priekšā, nevarēja sevi diezgan apbrīnot šai spilgtajā latviešu nacionālajā kostīmā — tā viņš tai patika. Arī Terēze domāja to skaistu un oriģinālu un uz Līzas vēlēšanos lika iesaukt savu šuvēju, kuŗai visu nācās labi apskatīt un ievērot, lai pēc redzētā parauga jau otrā dienā varētu stāties pie šāda kostīma pagatavošanas Līzai. Klizma bija tikai ar drēbi, jo nedz Līzai pašai, nedz Terēzei nebija tādas biezas sarkanas drēbes, kāda šādam kostīmam vajadzīga. Terēze bija labprāt ar mieru savai radniecei un draudzenei par patikšanu drēbi pirkt un pat krietni par to samaksāt, bet šuvēja jau iepriekš zināja pateikt, ka līdzīga drēbe nedz muižā, nedz visa pagastā nebūs dabūnama. Tomēr Līza par katru cenu gribēja dabūt jauno ģērbu jau pēc divi dienām, lai Jāņu dienā varētu lepoties ar latviešu nacionālo uzvalku. Viņai radās arī padoms kā tikt pie drēbes: viņa atcerējās, ka tanī istabā, kuŗā barons Nurmhūzens, būdams par apriņķa maršalu un baznīcas priekšnieku, mēdza noturet ar citiem muižniekiem un mācītājiem pie sevis mājas apspriedes un kuŗu sauca par konkrēnu istabu, lielais galds bija pārklāts ar sarkanu vadmalas segu. Šai segai nu bija krist Līzas nodomam par upuri: šuvēja dabūja pavēli jau tanī pašā vakarā griezt no sarkanās segas tik daudz nost, cik vajadzīgs.

Padzērušas kopā ar muižniecēm kafiju un notencinātas par paklausījumu, Emma ar Kaču devās mājup. Bet ļaužu ērberģa priekšā, kur bija jāiet gaŗām, radās sapulcējusies muižas saimes jaunā paaudze, — puīši un meitas: viens spēlēja plēšiņas, bet citi zaļā maurā dejoja. Ieraudzījuši nācējas to pašu meitu pavadībā, kuŗas tās bija te atvedušas, puīši devās nācējām klāt un aicināja uz deju. Visi gribēja, kā paši sacīja, dejojot ar brašajām Nīcas tautietēm. Bija viņām tad arī pēc rindas vien jādejo ar visiem puīšiem ne tikai vienu, bet vairākkārt.

Pārnāca mājās tikai krietni vēlu. Darvdeģis ar sievu radās jau tīri norūpējušies, viņas gaidot, bet viņas jutās lielā mērā apmierinātas un iepriecinātas ar saviem šās dienas piedzīvojumiem un panākumiem.

Pirmdienas rītā vēlu piecēlušās, viņas pa logu ieraudzīja Pataunišķu kungu patlaban atjājam, piesienam zirgu un ejam pie darvdeģa, ar to sarunājamies un ostām gaisu. Viņas redzēja to stājamies taisni dūmu strūklā iekšā. Ilgi viņš tomēr tanī nepalika, un, kad darvdeģis nāca brokastīs, viņš soļoja tam līdz, istabā iekšā tomēr neienāca, tikai, namā nostājies, deva pa atvērtajām durvīm darvdeģenei labrītu un, ieraudzījis istabā abas skuķes, arī tās sveicināja, cepuri paceldams un darvdeģim vaicādams, kas tās te esot par tādām savādām, skaistām zeltenītēm. (Viņas šorīt gan nebija ģērbušās visā svētdienas greznībā, — tikai tāpat sarkanajos lindrukos un kreklos ar gaŗām, kuplām, baltām piedurknēm.)

— Tās mana vīra radnieces, no jūrmales atnākušas... Pasteidzās darvdeģene atbildēt, un kungs, brīdi viņās nolūkojies, gāja atpakaļ pie cepļa un, pastaigādamies un izcēlis degunu gaisā, likās cītīgi ožam atkal sveķu smaržu un dūmus.

Otrdienas rītu kungs atkal ieradās pie cepļa un šoreiz ne vairs viens pats, bet kāda otra jauna, slaika cilvēka pavadībā. Abi tie, nostājušies cepļa tuvumā un galvas atsvieduši atpakaļ, likās visā spēkā ožam gaisu.

Emma, negribēdama kungiem rādīties, uzaicināja Kaču labāk aiziet no mājām projām un pastaigāties pa mežu tik ilgām, kamēr kungi ož gaisu. Viņas tādēļ, paņēmusas trauciņus, kļu su devās pa ēkas otrpusē durvīm ārā, iedamas dziļāk mežā iekšā — lasīt tur pa saulgozainām vietām zemenes.

— Od tavu ošanu! Kad diena, viņš klāt un tik ož. Šodien paņēmis sev pat vēl palīgu ošanā... Pa daļai brīnīdamās, pa daļai dusmodamās, izsaucās Emma, ieejot tālāk mežā. — Kādu veselību šie te domā saost? Tīri jāsmejas par tādu kungu cilvēku gudrību.

— Vai tie tik nav saoduši, ka šie uzturas divas jautras, laimīgas līgavas vienas pašas — bez brūtgāniem un diezin, vai tie nav iedomājušies pildīt pie mums pagaidām mūsu brūtgānu vietas? Tiem jau liekas būt nāsis ka bišu lāčiem; laikam jau pa gabalu saoduši, kur priedes durtas, kur bitītes iešūnojušas, kur medutiņš pil un raso ārā no šūnām un kārēm un kur tiem būtu liela kāre kāpt kāpjamo un līst pie medutiņa... Vēlīgi smiedamās, teica Kača un, piegriezusies Emmai, vaicāja:

— Saki, mīļā Maiga, kā tev patīk šie divi bišu lāči, — pats tas odējs un viņa palīgs?

— Ui, tāds garš, iztīsis laidaks nemaz nav pēc manas garšas. Tas jau tikpat kā ēnā audzis stāds: izstīdzējis diezin cik augstu, bet kas no tāda ir? Un pie tam tiešām grūti par to pateikt, vai tas ir jauneklis ar sirmu galvu, jeb vecis ar puicisku izskatu, — tik nodzīvojies viņš izskatās.

— Un tas otrs, kas viņam šodien atjājis līdz par palīgu ošanas darbā, arī ir īsts tillis: tievs un garš un staigā kaklu izstiepis kā ģēksis.

— Tievs un garš un uz meitām kārs ... Pazīstamu parunu atkārtodama, teica Emma.

— Nē nē! Tad jau Nīcas zvejnieku puīši daudz pārāki un patīkamāki. Tur pavisam cits kampiens!... Izsaucās Kača.

— Šie bišu lāči pie medus šūnām nekad netiks. Būs viņiem jāpietiek ar dūmiem vien, cik to sarijušies ... Blēdīgi smaidīdama, noteica Emma, un abas līgavas jautri, pārgalvīgi smiedamās, devās pa taciņu celmieniā, kur saulgozī tīkami kairinoši smaržoja lielas, sarkanās zemenes.

Izgojušās viņas nogāja lejā pie upes, domādamas pa kluso diendusas laiku papeldēties, bet atrada tur divus jaunus puīšus ar laiviņu braukājam un makšķerējam. Tie aicināja viņas pavizināties. Redzēdami tām rokā groziņus, tie vaicāja, kādas ogas salasījušas, un, dabūdami atbildi, ka tikai zemenes, tie piedāvājās tās pārcelt otrpus upes, kur esot daudz aviekšņu, bet viņas, nekādās tālākās sarunās ar puīšiem neielaidamās, gāja projām, zinādamas, ka darvdeģene gaida viņas pusdienā.

Arī ap launaga laiku viņas nogāja pie upes, bet atkal atrada tur tos pašus makšķerētājus, un tas pats bija arī, kad viņas tur nogāja uz vakara pusi, tikai tagad abiem nebija vairs rokās gaŗie makšķeŗu kāti, bet vienam stabule, otram veclaiku kokles, un tie stabulēja un koklēja kādu jautru melodiŗu.

— Ai, cik jauki spēlē! — Pricēdamās izsaucās Kača.

Viņas ieraudzŗjuŗi, tie koklēŗanu un stabulēŗanu apturēja un atkal aicināja laiviņā pavizināties, bet dzirdot tās atteicamies, viens — tas, kam bija appuŗķota cepure — vaicāja:

— Kālab negribat nākt? Vai jauki nespēlējam? Jums nepatŗk mūsu mūzika?

— Jūsu mūzika ir jauka un patŗk mums ļoti, bet ir jau vēlu; mums jāiet mājās. — Atrunājās Kača.

— Kas par vēlumu? Tagad Jāŗu vakars, un lŗgoŗana un lŗksmoŗana ies visu nakti. Klau, vai dzirdat, kā uz muiŗas pusi jau lŗgo. — Teica otrs laivinieks.

— Lai jo. Mēs ņeŗam sveŗinieces un vizināties un lŗgot tik vēlu neiesim. — Tā atkal Kača.

— Bet rŗtu nāksit? — Vaicāja atkal pirmais puŗis.

Emma ar Kaču saķeŗuŗās stāvēja upmalā, nezināŗsanā skatŗdamās viena otrai acŗs, it kā prasŗdamas viena otrai padoma.

— Nu, kas ir? Kālab neatbildat? — Vaicāja atkal tas laivinieks ar appuŗķoto cepuri.

— Nāksim, — Kača pēc brŗiŗņa klusēŗanas atteica.

— Ap kuŗu laiku?

— Pēc pusdienas.

— Vīrs un vārds?

— Vīrs un vārds, meita un gods, ja tik neaizbrauksim projām.

— Kad vārds dots, tad nedrīkst braukt. Uz redzēšanos, daiļās zeltenītes, rītu pēc pusdienas. Uz priecīgu redzēšanos! — sauca tagad abi puīši.

— Uz redzēšanos, brašie laivinieki! — sauca viņas, lakatiņus vicinādamas un ar roku mezdamas tiem bučiņas.

Viņi grieza nu laiviņu apkārt un brauca projām, jauki, jauki stabulēdami un koklēdami. Malā stāvēdamas un noskatīdamās aizbraucējiem pakaļ, viņas dzirdēja tos dziedam:

Kam tā baznīca
Upītes malā?
Tā mūsu brālīša
Jaunistabiņa.
Tur nāca māsiņas
Vainagus darīt,
Tur jāja tautiņas
Meitiņas lūkot.

Laiviniekiem apklustot, Kača dziedāja tiem pretī:

Koklītes koklēja
Upītes malā.
Bij man redzēt
To koklētāju!
Tam dotu labrītu,
Labvakariņu.
Tam kāptu laivā,
Tam sniegtu rociņu
Vienu, ir otru.

— E, šie pavisam citādi tēvu dēli, nekā tie iztīsušie dūmu odēji tur kalnā, — priecājās Emma, nozūdot laiviņai upes līkumā.

— Ar tādiem pagaloties, tas ir tiešām tā grēka vērts, — sajūsminājās Kača. — Un mūsu brūtgāni taču nekā nedabūs just, kad mēs drusku būsīm paausojušās ar citiem. Bet tie bišu lāči tur kalnā var ostīt savus dūmus, līdz viņi paši melni paliek: sila bišu medutiņa tie nedabūs ne paost!

Kača bija gatavojusies Jāņu dienas rītā doties ceļup, bet nu šis nodoms bija uz vienu dienu jāatliek, jo abām gribējās iepazīties un papriecāties ar brašajiem laiviniekiem, lai taču vēlāk varētu teikties kaut ko piedzīvojušas. Bet to izdarīt varēja tikai tad, ja abas palika kopā. Emma tādēļ līdzēja Kaču pierunāt, palikt vēl rītdien še. Pati viņa, kas visas šīs dienas bieži bija runājusi un vēl biežāk domājusi par Ādamu, vēlēdamās kaut viņš jel drīz pārnāktu atpakaļ, tagad ne tikai klusi sevī vēlējās, bet arī izteica Kačai savu vēlēšanos, kaut viņš jel vēl kādu dienu aizkavētos ceļā un kaut rītu būtu labs laiks.

Kača atkal savukārt ne tikai ļāvās viegli pierunāties, bet arī liecināja, ka viņa labprāt negribot savu draugu atstāt (tā viņa Emmu dēvēja), jo labi viņa ar to esot iedraudzējusies un no visām draudzenēm šī viņai patīkot vislabāk un esot vismīļākā.

Laiks Jāņu dienā tiešām bija varen jauks, Ādams pa nakti ieradies arī nebija, un ka viņš taisni dienas laikā dotos ceļā uz šejieni, arī nebija domājams, šis ceļš viņam bija staigājams tikai slepeni,

pa naktīm, ja negribēja modināt pret sevi kādas aizdomas. Tātad visa diena viņām bija pilnīgi svabada. Arī dūmu odēji šorīt neviens neieradās.

— Varbūt arī viņi svin Jāņus, un tāpēc nav laika šodien jāt šurp... Vēroja Emma.

— Nē, viņi laikam noģidūši, ka jautrās, vēlīgās nīcenieces nevēlas viņus par savu brūtgānu vietas pildītājiem un ka visa viņu glamstīšanas ar dūmu ostīšanu ir veltīga... Smiedamās zobojās Kača.

Darvdeģene šodien nevarēja iet baznīcā, jo teicās sasirgusi. Emma ar Kaču tādēļ gāja vienas pašas, gribēdama redzēt grāfeni Līzu viņas jaunajā uzvalkā.

Kad darvdeģene, redzēdama ap palaunaga laiku viņas atkal taisāties uz iešanu, ievaicājās, kur tagad gribot iet, tad Kača pasteidzās atbildēt, ka iešot gar upmali pastaigāties, pie tam piemezdama, ka Maiga pie baznīcas sastapusies kādu savu skolas biedreni, — varbūt viņas arī pie tās aiziešot.

Steidzīgi devās abas līgavas pa mežu lejup uz upes pusi, nosarkušiem vaigiem, priecīgi uztrauktas un baigi pukstošām sirdīm, jo tik vienu kā otru mocīja slepenas bažas, vai tik laivinieki neesot domājuši viņas paniekt un diezin, vai tie maz būšot ieradušies norunātā vietā. Bet, nākot upei tuvāk, viņu bažas izgaisa: jau pa gabalu viņas redzēja upē laiviņu līgojam un tanī sēžam divi vīriešus. Šoreiz tie nedz stabulēja, nedz spēlēja un, tiklīdz viņas bija ieraudzījuši, laida laiviņu tūliņ malā, viņas laipni jo laipni sveicinādami. Kamēr viens turēja laiviņu ciet, otrs līdzēja viņām iekāpt, un tad abi žigli grūdās nost no malas, pie kam viens vīrietis sagrozītā jeb tā sauktā blēžu valodā nediktā balsi kaut ko teica, ka beidzot viņiem tomēr esot izdevies abas divas nomakšķerēt. Emma, kas vēl no pagasta skolas laikiem, kur daži skolēni jokodamies runāja šādu valodu, arī to pa daļai prata, no dzirdētiem vārdiem satrūkās, bet, ieraudzīdama laivas dibenā divi slaidas līdakas, viņa nomierinājās, domādama runātāju zīmējoties uz zivīm. Arī tā lielā steiga, kādā bija notikusi laivas atgrūšana no malas, likās viņai izskaidrojama ar puīšu dedzīgo vēlēšanos viņas labi izvizināt.

Redzēdama, ka tie nekādas valodas, nedz jokus ar viņām nesāk, bet pati arī nekā nezinādarna teikt, Emma ievaicājās:

— Diezin, vai te ir dziļš?

— Kājas dibenu negūst. Upe te nav plata, bet dziļa... Atteica tas vīrietis, kas sēdēja laivas pakaļgalā un turēja stūri, kamēr otrs cilāja aiņus.

Emma aplūkoja abus laiviniekus tuvāk. Tiešām abi bija braši puīši, un viņai radas ziņkārība, diezin kuŗš no tiem sviedīsies viņai klāt un gribēs ar viņu pazust, kad izies malā.

— Bet nu celiet mūs pāri otrā pusē, kur tas pulkāš avenes ... Kača bilda, redzēdama laiviniekus braucam pa upi gareniski arvien tālāk lejup.

— Tiešām pretī otrā pusē, kur arī vēl ir Kursas daļa, nav tik labas avenes kā gabaliņu lejāk, kur upe met līkumu un top par robežu starp Kursu un leišiem. Tur leišu pusē ir ne vien varenas avenes, bet arī jauki līči. Och, kas tur par pastaigāšanos!... Teica airētājs.

— Kursas puse jūs, jaunkundz, nekur neatradīsīt tādas vietas, kā tur tas līcis otrā pusē ... Sava biedra domas apstiprinādams, piebilda stūres turētājs, kuŗš Emmai sevišķi patika. Tas bija jauns, brašs zaļoksnišs un patlaban sirsnīgi smaidīdams lūkojās tai acīs. Kreisā pusē pie žaketes viņam bija piesprausta ugunssarkana roze, bet otra tāda pat pie cepures. Dzirdēdams Emmu izsakām prieku par tik jaukām rozēm, viņš atsprauda rozi sev no žaketes un pasniedza to Emmai, kuŗa rozi gan oda, priecādāmās par viņas reibinoši tiksmīgo smaržu, gan spieda lūpas skaistajās ziedu lapiņās, tās reizu no reizes skūpstīdama.

Stūrnieks glaimodams teica, Emmas lūpas esot vēl sārtākas par rozes zieda lapām. Šādi glaimi no patīkamā vīrieša tai bija varen pa prātam: tā bija droša zīme, ka arī viņa tam patīk un ka viņš būs tās šā vakara kavalieris.

Upes līkums drīz bija sasniegts. Laivu laida otrā pusē malā, un laivinieki paši izlēkuši, izsēdināja arī savas viešņas, ņemdami katrs vienu zem rokas un iedami tad pa tecību līča biežajā krūmienā iekšā.

Emma piedzīvoja prieku, ka viņai tik varen patīkamais puisis bija taisni viņu ņēmis sev zem rokas, kamēr tas otrs — mazāk patīkamais, gāja ar Kaču.

Nebija necik tālu gājuši, kad Emma ieraudzīja tikai dažus soļus sev priekšā iznākam uz taka divus vīrus vienkāršu darba ļaužu drēbēs. Sakaunējusies, ka viņas sastop šie vientulīgā malā un vakara laikā kopā ar diviem puisiem un gribēdama nepatīkamo stāvokli labot, Emma nevainīgi jautrā balsi ievaicājās stipri, ka pretimnācēji skaidri varēja dzirdēt:

— Vai te nu būs avenes?

— Jā, te būs... Atteica viens no pretimnācējiem, Emmu cieti apkampdams ap vidu un tai rokas tā saspiezdams kopā, ka tā nevarēja tās pakustināt.

Pirmā acumirkli viņa to saprata kā pretimnācēja nekaunību un domāja, viņas pavadonis to uz vietas atgrūdis nost un viņu apsargās. Tomēr svešais viņu saņēma tik vēl cietāk. Tagad viņa gribēja visā spēkā kliegt, bet līdz paplēta muti, līdz manīja tur ieogrūžam savīkstītu lupata klumšķi, tā ka neviena skaņa nenāca, un ar šausmām viņa redzēja, ka šā darba darītājs bija viņas brašais, skaistais pavadonis — tas ar ugunssarkano rozi pie cepures. Izbailes viņa sastinga, tā ka nespēja vairs nedz pirksta kustināt, nedz ko domāt. Viņa redzēja to pašu notiekam ar Kaču: arī tai bija mute aizbāzta ar lupatu, tā ka nespēja kliegt, un liels, prasts tēviņš, kas likās uz mata līdzīgs Burbas Jonim, tikai bez koka kājas, turēja viņu ciet. Tomēr Kača izrādījās neparasti stipra: viņa raustījās un lauzās turetāja apkampienos tā, ka tas nespēja viņu savaldīt, un, kad viņas bijušais pavadonis steidzās lielajam tēviņam palīgā, viņa tam ar kāju tā iespēra pa vēderu, ka tas nozvēlās zemē, tad, ar varenu grūdienu atsvabinājusi vienu roku no uzbrucēja apkampiena, viņa izrāva sev aizbāzni no mutes, sākdamā visā balsī kliegt, pie tam ar svabado roku sagrābdama sava uzbrucēja ausi un matus un tā plēsdama, ka arī tas sāka bļaut. Vēl viens acumirklis un, likās, uzbrucējam būs tā jālaiž vaļā, bet te viņa palīgā gājējs, piecēlies un pieskrējis Kačai no muguras puses klāt, deva tai tādu belzienu pa kumbri, ka tā čūreniski saklupa, un sarkanais zīļu vainags kā poga noskrēja no galvas, nokrizdams pašai pie kājām, un Emma redzēja to kā vāceles vāku ritam pa taku lejup, bet Kaču pašu abi vīrieši nostiepa gar zemi, viens turēja tai rokas uz muguras ciet, bet otrs darbojās ap muti, pūlēdamies to atkal aizbāzt ar lupatu. Kača gan spēra ar abām kājām, bet viņas spērieni nevienam neķēra, jo abi varmākas bija nodarbināti ar viņas mutes un rokas savaldīšanu, un viņas ar misiņa pakaviem apkalto puszābaku papēži gaisā vien tik zibēja.

Kas ar Kaču notika tālāk, Emma nedabūja redzēt, jo brašais, skaistais puisis — tas pats, kas viņai bija iedevis rozi un kam pašam bija roze pie cepures, saķēra viņas balto seģeni jeb skāteri no apakšas un zobgalīgi un kā mēdīdams lūkodamies tai acīs, pārvilka to viņai pār galvu, tā ka neko vairs nevarēja redzēt. Viņa tik dzirdēja vienu tēviņu nediktā, dusmīgā balsī šķendējamiem:

— Ak tu velna negande! Gandrīz atplēsa man kreisai ausij grību un vaigu tā saplosīja, ka asinis skrien.

Tad Emma juta sevi nesam. Pēc neilga brīža viņa manīja sevi noliekam zemē, tad ceļam kaut kur uz augšu un — viņa atradās uz zirga. Pati viņa nespēja ne turēties, ne pretoties, jo seģenī rokas tā bija ievīstītas, ka nespēja ar tām nekā darīt. Sāka jāt, zirgs drīz stiepa pilnos auļos. Viņai bija bail, ka varētu nokrist, bet reizā viņa arī vēlējās, kaut tas notiktu, vai vismaz kaut kas negaidīts gadītos. Tomēr nedz kas gadījās, nedz viņa arī nokrita, jo jātnieks viņu turēja sev priekšā tik cieši, ka viņa pat ne drusciņ nenošļuka nedz uz vienu, nedz otru pusi zirgam no skausta.

Pēc apmēram pusstundas ilga jājienu, kas notika, kā Emmai likās, lielāko daļu pa mežu ceļiem un tekām, (jo pakavus nekur nedzirdēja klauzdam pa cietu ceļu, un bieži viņa manīja piesitamies sev klāt koku zarus vai krūmu galotnes), viņu nocēla no zirga, bet tūliņ atkal iesēdināja ratos. Tagad

viņai izvilka klumšķi no mutes un atlaida arī rokas vaļīgāk, piekodinot izturēties mierīgi un pilnīgi klusu, ja negribot pati savu likteni padarīt ļaunāku.

Sāka braukt. Pirms brauciens gāja, kā likās, pa meža ceļu, jo riteņi nerībēja, un rati bieži svaidījās un šūpojās, it kā braucot pa nelīdzenu vietu. Ratiem sazvaļojoties, viņa manīja sev katrā pusē pa cilvēkam, kas viņu cieši uzmana, jo, tiklīdz viņa kaut kā drusciņ vairāk pakustējās, tūlīt spēcīgas rokas viņu turēja no abām pusēm cieti kā sprungās. Viņa tad arī izturējās pavisam mierīgi, pūlēdamās sevi vērot, kurp gan viņu ved, kas viņas nolaupītāji īsti tādi ir, kas nu ar viņu notiks un ko teiks Ādams, atnākdams varbūt pat jau šonakti pie darvdeģa un viņu tur vairs neatrazdams. Viņa domāja arī par glābšanos: ja dzirdētu kur kādus pretimbraucējus, viņa uzreiz sāktu pilnā kaklā kliegt. Bet nekur nekā nedzirdēja braucam pretim, lai gan jau labu laiku bija braukuši pa cietu ceļu. Viss tas viņu tā uztrauca, satrieca un nomāca, ka viņai grūti nācās iedomāties savā tagadējā stāvoklī un kaut ko tanī izprast. Jo vairāk viņa domāja, jo šausmīgāks tas izlikās un beidzot viņu pārņēma savāda, moku pilna nevarība, sastingums, līdzīgs garīgam un miesīgam pamirumam.

4.

PIE ĶETERLIŅA KUNDZES

Sastapšanās pēc daudz gadiem. — Jaunu dienu atmiņas. — Cik ātri aizskrien dzīve! — Lielās bēdās palīdzība vajadzīga. — Visu zinātāja, visu varētāja. — Brīnumi par to, kā dzīvo pilsētā. — Ar labu naudu un skaistu skuķi var daudz ko izdarīt.

Vēlā vētrainā un lietainā rudens vakarā pa gaŗu, šauru ielu, kas bija vāji apgaismota, gāja mētelī ģērbusies un ar villainēm sasegusies kāda sieviete; gabaliņu iepakāļ viņai brauca ores vezums, uz kuŗa sēdēja kāds vīrietis ar bašliku galvā un augsti saceltu mēteļa apkakli. Iela bija gluži tukša, neredzēja neviena cita gājēja vai braucēja. Gāzes liesmiņas vējlukturos, kuŗi atradās viens no otra pa lielam gabalam, svaidījās un grūstījās vētras grūdienos, un likās brīžam nupat izdzisis, bet tas tomēr nenotika: liesmiņas, jebšu svaidītas un raustītas uz visām pusēm, tomēr zibēja un spīdēja arvien tālāk. Lietus patlaban vairs nelija, bet vējluktuŗu gaismas apspīdētais, pilnīgi slapjais bruģis liecināja, ka nupat bija lījis, un, ja paskatījās uz augšu, tad no tumšajām, ātri uz priekšu skrejošām strūklainām mākoņām bija viedējams, ka katru brīdi var uznākt kāds jauns lietus gāziens vai krusas brāziens. Mēness atradās aiz mākoņām, bet viņa gaisma tomēr deva debesu nojumim zināmu gaišāku blāzmu, tā ka saraustīto un vētras triekto mākoņu blāķu gaita un izveidojumi bija saredzami.

Sieviete negāja vis pa trotuāru, jo tādu šai ielā nebija, bet pa tā saukto pilsoņu laipu, kas stiepās taisni pa ielas vidu un sastāvēja no prāvi platiem, palīdzieniem akmeņiem, kuŗi bija iebruģēti cieši cits citam galā un pacēlās drusciņ augstāk par pārējo bruģi, kas sastāvēja gan no mazākiem, gan lielākiem akmeņiem un bija pagalam nelīdzens, tā ka arī soļos braucošā ore grabēja bez mitēšanās.

Sieviete apstājās, atgriezās atpakaļ un uzsauca braucējam:

— Nu, Jāni, grabini, grabini ātrāk uz priekšu! Tu paliec pavisam tālu pakāļ.

Braucejs, piebraucis ar vezumu gājējai klāt, pieturēja zirgus un teica:

— Vai jūs, saimniec, ko teicāt? Ratiem rībot un klabot un vētrai plosoties, nevar nekā dzirdēt.

— Es teicu, lai tu brauc ātrāk. Rau, te būs šķērsiela, un es nezinu, vai pa to jānogriežas, vai jābrauc vēl tālāk. Jau senais neesmu te bijusi un nemaz vairs neatceru, kur atrodas Ķeterliņu nams

un spīķeņi. Dienas laikā varbūt vēl attaptos, bet naktī nekā nejēdzu, un iela pavisam tukša — vai nu patiesi jau tik vēls, jeb vai tā paša nejaukā laika dēļ neviens vairs nerādās ārā.

— Es, saimniec, arī labi nezinu, bet domāju, ka mums jāiegriežas pirmajā ielā pa labi. Ejiet tik pa priekšu, es braukšu pakaļ. Tūliņ tās ielas galā vajaga būt iebrauktuvei.

Otras ielas galā stāvēja kāds policijas kārtībnieks. Sieviete, piegājusi tam klāt, vaicāja:

— Sakait, kungs, kur te varētu būt Ķeterliņa sēta?

— Ķeterliņa? Āre, tur — taisni pretī... Atteica policists, ar bašliku segto galvu atsviezdams stipri atpakaļ un rādīdams ar roku pāri pa ielu. Redzēdams, ka sieviete met braucējam ar roku un saprazdams, ka tas ir viņas vezums, viņš gāja tai tūliņ līdz un, pie vārtiem nonācis, sagrābstīja tumsā pie stenderes zvana drāti un vairāk reiz stipri to sarāva.

Pa brīdim arī dzirdēja aiz vārtiem saucam kādu vīrieša balsi:

— Kas tur?

— Ceļa vīri... Atteica uz vezuma sēdošais.

— Laikam kādi kaļķenieki. Tos iekšā nelaižam: ar saviem kaļķiem nodedzināsit mums lietus laikā vēl ēkas ... Dzirdēja atkal balsi atsaucamies sētā.

— Neesam vis nekādi kaļķenieki, ar labību iebraucām... Sauc atkal savukārt braucējs, kas tagad bija nokāpis no vezuma.

— Nav kaļķenieki, nav. Laid tik, Ķikut, droši iekšā ... Runāja policists starpā.

Drīz arī atvērās vārti. Atslēdzējs uzsauca, lai iebrauc iekšā un tad lai pagaidot, kamēr viņš aizslēgs vārtus.

Tos aizslēdzis, viņš ar vājlikturi rokā gāja papriekš, likdams vezumu braukt viņam pakaļ, kur sētas dibenā ierādīja vezumam vietu kādā platā nojumī, pēc kam, staļļa durvis atvēris, parādīja divus steliņģus, kur zirgus novietot.

Sieviete, kas bija palikusi nomaļus stāvēt, pienāca tagad slēdzējam tuvāk un prasīja:

— Jūs te esat sētas puisis? Tad laikam zināsit, vai Ķeterliņa cienmāte ir mājā un kur pie viņas var ieiet.

— Pie cienmātes? Rau, nāciet, es parādīšu. Viena tikpat īstās durvis neatradīsit, ja neesit tur bijusi... Atteica sētas puisis, iedams ar vājlikturi rokā smagās tupelēs tai papriekš, tā ka bruģis stipri klauzēja no viņa smagiem, neveikliem soļiem.

— Kā jums te visa sēta tik stipri ož pēc silķēm un zirgu staļļiem ... Runāja sieviete, iedama sētas puisim pakaļ un vai nu tiešām būdama pārsteigta no neparastā gaisa šai lielajā iebrauktuvē, kuŗai visapkārt bija spīķeņi un noliktavas, vai arī tikai gribēdama savam ceļa rādītājam ko teikt.

— Tās mantas jau mums Dieva svētība: divi spīķeņi pilni ar silķēm, un staļļos bez pašu zirgiem pastāvīgi ir arī ceļa vīru zirgi ... Atrunājās sētas puisis.

Pa tumšām pustrepēm un nelielu priekšnamu ar vājlikturi ceļu rādīdams, viņš teica:

— Es jūs ielaidīšu kuknē, tur meitas pasauks ciemāti vai ievēdīs jūs iekšā.

Tūliņ viņš arī atvēra kādas durvis, un viņi atradās plašā, stipri siltā un samērā gaišā telpā, kur gar plīti darbojās divas meitas baltās skotelēs un baltiem, pakausī sasietiem lakatiem galvā. Katlos vai pannās uz plītes kaut kas vira vai cepa, tā ka šņāca un čūkstēja, un pretim plūda patīkami kairinoša ēdienu smarža. Gar sienām virs plītes sakabināti, kā arī uz plauktiem rindās salikti, lampu gaismā spīdēja un zibēja spoži noberzti vaŗa un misiņa katli, kastrolī un citi trauki.

— Rau, te iebraucēja grib ar ciemāti runāt... Noteica sētas puisis, iedams atpakaļ ārā.

— Āre, sēdiet... Teica viena no meitām, nolikdama ienācējai krēslu netālu no plīts. — Sēdiet un sildieties! Laukā tagad tāds nelāgs laiks. Vai līst vēl?

— Tagad vairs ne, bet pirmīt gāza ar gāšanu. Gandrīz visām drēbēm izgāja cauri ... Atteica ienācēja, nosēzdamās un pār galvu pārsegto slapjo villaini nolaizdama atpakaļ uz kamiešiem, tā ka

kļuva redzama skaista, bāla seja un uz pieri izplūduši melni mati, kuņus tā ar roku sasprauda atpakaļ zem lakatiem.

Meitas, kas no pirmā gala bija uz ienācēju noskatījušās it kā no augšas un viena viņu uzrunājusi laikam vairāk aiz līdzcietības vai augstprātīgas laipnības nekā aiz nopietni domātas pieklājības, tagad likās par svešinieci uzreiz dabūnam citādus ieskatus, un taisni tā pati, kas klusu ciezdama tik savādi bija uz viņu noskatījusies, kad otra meita tai piedāvāja krēslu, tagad iesaucās:

— Es iešu tūliņ ciemātei pateikt, ka viņu vēlas.

Meita drīz iznāca atpakaļ, un viņai līdz kāda sieviete druknu vidēju augumu, patukla miesās un pāri pusmūža gados. Viņa bija ģērbusies tumšā, apnēsātā svārkā un pelēkā, biežā adītā kamzolī, kuņam cauri viņas augstās krūtis bija tomēr labi nojaušamas. Nelielais, pastrupais deguns un apaļie vaigi, kas kādreiz bija laikam bijuši maigi sārti, bet kuņu sārtums tagad bija kļuvis strūklains un starains, tā ka vaigu gali izskatījās it kā saspregājuši, — viss tas viņai vēl tagad deva zināmu skaistuma atspīdumu. Kuplie, tumšie mati, un baltie zobi, kuņi kļuva redzami, atbildot uz svešinieces doto labvakaru, liecināja par brangu veselību. Tumšzilie apaļumi ap viņas melnajām acīm padarīja tās it kā vēl tumšākas un noslēpumainākas.

— Ko vēlaties?... Viņa uzrunāja svešinieci, kas bija no krēsla piecēlusies.

— Mani vairs nepazīstat?... Šī savukārt vaicāja, piededama mājas mātei klātāk, skatīdamās tai acīs un smaidīdama.

— Ak vai! Ak vai! Ķirmgrauzene! Marīte, skaistā Ezernieku Marīte! Cik sen tevi nebiju redzējusi!... Priečīgi pārsteigta izsaucās mājas māte, krizdama otrai ap kaklu, to apkampdama un skūpstīdama.

— Tā ir. Sen jau nebijām vairs redzējušās: kā toreiz, kad jūs bijāt izbraukušas abas ar savu draudzeni Betiju mūsmājās — Ezerniekos, līdzēt man gatavoties uz kāzām ... Viešņa runāja, sēri priečīgi smaidīdama.

— Ak, tās bija jaukas dieniņas, ko tur toreiz nodzīvojām! Cik liksmi tur gāja! Taisni kā jau gatavojoties uz bagātu ļauāu laimīgām kāzām... Runāja mājas māte, segdama viešņai villaines zemē, dodama tās meitām un likdama izžaut, kā arī pogādama slapjo mēteli vaļā un likdama kalponei to vilkt nost. — Kā mēs tur pļāvā toreiz draiskājāmies! Vārtījāmies pa siena vālu un ritinājāmies gan gareniskis gan kūleniskis no siena kaudzes zemē. Tu — tikko iesvētītas meitenes gados, mēs — abas jau pilnas jaunkundzes un drošas un pārgalvīgi izlaidīgas, kā jau pilsētnieces, kad izbraukušas uz zemēm un grib labi izvaļoties un iztraktoties. Tavs brūtgāns, kas arī tur bija ieradies, būdams godīgs vecpūsis, nezināja ko ar mums, trim tādām draiskām, iesākt un, nabadziņš, nokaunējies tīri sarka un tvīka vien, kad mēs viņu visādi tur kaitinājām un kārdinājām. Bet nu, manu mīlīt, apsēdies, rau, te siltas plīts tuvumā, un meitas noaus tev slapjos apavus. Anna, Kača! Viena noauniet ciemītei kājas, otra ieskrieniet iekšā un padodiet no guļamās istabas sausas, siltas zeķes un manas mīkstās kurpes!... Viņa komandēja kalpones, kas steigtin steidzās pildīt savas kundzes pavēles.

Viešņa negribēja pieļaut, ka svešas kalpones aun viņai kājas. Tomēr viņai bija tas jāpieļauj, jo meitas no dotās pavēles pildīšanas ne par ko neatlaidās un, ceļos nokņubušas, darbojās katra ap vienu kāju.

Kamēr kalpones pārāva viešņai kājas, mājas kundze turpināja ar to sarunāties, apmierinādama savu ziņkārību dažādos izvaicājumos.

— Saki, mīļā Marīt, kas notika ar to daiļo, jautro Anniņu, kas tavās kāzās bija līdz ar māti un brāli atbraukusi no Saldus puses? Paga, kā viņiem bija uzvārds?

— Klintnieki?

— Jā, jā, Klintnieku Anniņa. Kur tā tagad ir? Kā tai klājas? Kopš tās reizas neesmu vairs nekā par viņu dzirdējusi, un man viņa toreiz tā patika, un mēs tā labi satikām.

— Tā ir mirusi, jau kādu desmit vai divpadsmit gadu.

— Mirusi! Ko tu saki?

— Jā. Viņu aizprecēja Pūrē pie Talsiem, kādās saimnieku mājās. Mēs arī bijām kāzās. Viņai gāja labi, bet sešās ar trešo bērnu nomira. Palika divas meitenes. Tās nu arī lielas, jau precību gados; jaunākā pērn pavasarī iesvētīta. Bet nu jādzīvo pie pamātes, — tēvs precējies otrreiz.

— Ak vai, cik ātri aizskrien dzīve! Un cik drīz cilvēki nozūd — te parādās, te ir, te jau vairs nav... Izsaucās mājas kundze, rokas salikusi, galvu noliekdama uz vienu pusi un sēri nopūzdamās. — Re, šī pati saldnieku Anna: kas tā bija par mīlu, patīkamu meiteni! Toreiz iepazināties, es tā pricējos viņu atkal kādreiz satikties. Vēl pagājušu nedēļ par viņu iedomājos. Bet — viņa jau sen mirusi, viņas kauliņi iziruši. Ak vai, ak vai!... Bet tas brašais sulainis, kas līdz ar divām muižu meitām bija kāzās? Paga, kā viņu sauca? Graudiņu, jā, jā, un kas man brīnum sviedās klāt, kur tas palika?

— Tas apprecēja to pašu meitu, kuŗu viņš veda baznīcā — Zeti. Tā bija pie cienmātes par jumpravu. Viņš uzņēma ar barona palīdzību Aizventē krogu; tur viņi vēl tagad dzīvo. Viņiem arī jau lieli bērni. Viena meitene nākot arī Liepājā skolā. Tā otra muižu meita — Karlīne nogāja dienēt Vircavā pie mūsu kungu radiem; tā palikusi meitā, — nu jau veca.

Kājas viešņai pa to starpu bija pārautas, un mājas kundze paņēma to zem rokas un veda istabā. Ejot pa vāji apgaismotu koridoru, viņa piedauzīja pie kādām durvīm, uzsaukdama:

— Pincītes, ienāciet pie manis!

Tiklīdz viņas bija iegājušas kādā nelielā, siltā istabā, kur abas nosēdās uz plata, mīksta dīvāna krāsns tuvumā, kad durvis atvērās, un tanīs parādījās trīs skuķes skolnieču uzvalkos.

— Maruta, uzmini, kas tā tāda ir, kas te sēd man blakus... Kundze teica, turēdama sev līdzās sēdošai viešņai avīzi priekšā.

Skuķes skatījās, brīnījās, pienāca dažus soļus tuvāk, bet nevarēja attapties, ko minēt, un nezināšanā raustīja kamiešus. Beidzot kundze nolaida avīzi uz zemi, un Maruta, iesaukdamās:

— Krustmāte! ... Devās viešņai klāt, to apkampa un skūpstīja. Arī Lūsiņa un Ilga nu sveicinājās ar viņu.

Kad meitenes, brīdi parunājušās, izgāja atpakaļ savā istabā, viešņa sacīja, viņa nemaz nezinājusi, ka radu meitenes tagad te dzīvojot, jo, kamēr Ķirmgrauzi atstājusi un aizgājusi Radagaisos, viņa ar saviem piederīgiem tikpat kā nemaz vairs nesatiekoties; arī jaunā Radagaisa bērēs, kur viņas piederīgie gan ieradušies, satikšanās tomēr nebijusi vis sirsnīga, bet, kā saka, tikai pieklājības pēc. Tātad arī par kaut jebko tuvāk neizrunājušies, un Ezernieki arī par savām meitenēm viņai nekā nestāstījuši.

— Jā, mīļā Marīte, tāda ir dažreiz radu satiksme pašu starpā — ļaunāka nekā starp svešiem. Tagad, kur tu, mīļā, pati esi savēju atstāta, tu nu varbūt sapratīsi vislabāk to stāvokli, kādā es līdz šim atrados ar visiem mūsu radiem. Redzi, no pirmā gala mēs visi satikām un radojāmies labi un godīgi, kā jau radiem pieklājas, un mēs divas bijām ne vien radu meitas, bet arī īstas draudzenes. Tomēr tiklīdz kļuva zināms, ka vecais Ķeterliņš mani pieņēmis sev par mīļāko, tad mani radi, sevišķi viss šis Ezernieku dzimums, atgriezās man muguru, skatījās uz mani kā uz kādu atkritumu, negribēja vairs ar mani satikties, nolamāja mani par māsiņu, ielu meitu un vēl citādi. Es zinu, mīļā Marīte, tu tur neesi vainīga, ka arī mēs divas nevarējām vairs satikties; bet tavi brāļi — Ezernieks un Zemrībī, kā arī tavi dižie tēvbrāļi Auris un Pilenieks, tāpat tavs vīrs Ķirmgrauzis — tie bija tie, kas savā lepņības un paštaisības iedomā mani pazudināja un neļāva tev ar mani satikties. Vairāk nekā divdesmit gadu mani radi mani nepazina un negribēja nekā par mani zināt. Bet, nu, kad pilsētā un uz zemēm bija kļuvis zināms lielais brīnums, ka vecais Ķeterliņš, būdams neprecējies un bez kādiem īsteniekiem, uz nāves gultas licies ar mani salaulāties un iecēlis mani par savu vienīgo mantinieci, nu pēc viņa nāves mani lepnie un nezin par ko apvainotie radi, uz pēdām aizmirsdami

ir savu lepnību, ir savu iedomāto apvainojumu, pasteidzās mani apmeklēt un nodibināt atkal agrākās radu saites. Ezernieki pat ielūdžās, lai ņemot viņu meitenes maizē un uzraudzībā: sak, būšot ir labāk apkoptas, ir citādi uzraudzītas nekā pie svešiem. Rūpēt vien rūpot, ka meitenes, pašas savā vaļā būdamas, nenokļūstot no ceļa, — pilsētā visāda kārdināšana un citādi ļaunumi esot sastopami, un svešs cilvēks jau tā par viņām nerūpēšoties kā rads par saviem radu bērniem. Agrākā māsiņa un ielu meita lai nu ir par tikumības uzraugu un sargu viņu meitenēm! Bet es tās meitenes pieņemu — viņas man iepatikās. Ir pie manis arī vēl divas citas skolnieces, neradenes, tik tāpat labu paziņu bērni. Tām pašām sava istaba. Saki, ko lai daru? Vienai pašai gaŗš laiks. Pulkā laiks paiet ātrāk, un tādu pusaudžu un skuķu starpā pati bieži jūtos vēl it kā skuķe, un tas ir tik patīkami. Tādēļ lai arī par saviem radiem sevī nosmejtos, ar viņu meitenēm tomēr labi satieku. Joki ar Zemrībjiem: tie par varu gribētu, kaut es vienu viņu puiku pieņemtu dēla vietā, lai nebūtot jāiet zaldātos. Bet es saprotu viņu īsto nodomu: viņi vēlētos, iai tas tad būtu mans mantinieks. Ezernieki atkal katrā gadījumā un negadījumā man galvo, ka Lūsiņa mīlot mani kā savu miesīgu māti vai māsu. Redzams, tie vēlētos, kaut Lūsiņa dienās kļūtu par manu mantinieci. Man tā meitene tiešām mīļa, bet viņu glaimi un galvojumi man pagalam nepatīk. Ak, mīļā Marīte, kad es iedomājos, kāda tu esi mīļa un sirsnīga, un kādi tavi brāļi augstprātīgi, cietsirdīgi un mūžam mantkārīgi, tu man šķiety it kā balta dūja starp diviem melniem kraukļiem. Tagad nu šie divi melnie kraukļi apcēlušy mani ar savu laipnību, draudzību un mīlestību tanī nolūkā, lai taisnā ceļā un godīgā kārtā tiku pie nesavas mantas. Šī sava nolūka sasniegšanā šie abi kraukļi darbojas ar tādām aizgūtnēm, ka rodas tūri bail, vai tie neizknābs viens otram acis. Bet ko lai dara? Tādy ir cilvēki. Rau, tepat dažs, kas mani agrāk gan dzirdot, gan aizmugurē nozunķēja par kunga apakšpēli, tagad, kad es pati esmu kungs pār visu, klanās manā priekšā, skūpstā man rokas un sauc mani par lielmāty. Jā, vecā Dieva ganībās ir visādy lopiņi, — ko tur teikt, ko tur būt! Bet nu saki, mana mīļā Marīte, kas tevy šādā vēlā rudens laikā un tik nelāgā ceļā dzina no mājas tādā tālā braucienā: vai tiešām tikai labību pārdot vien gribēji un vai tas taisni tevy pašai bija jādara, jeb vai tevy vēl kādas citas, svarīgākas darīšanas? Izstāsty man par savu dzīvy, kamēr no Ūirmgraužiem aizgāji, un par visu to, kas īsty noticis Radagaisos. Dzirdējusy esmu šo to, bet tikai pa ļaužu valodām. Skaidri nekā neziny. Arī Maruta ar Lūsiņu nav man varējušas nekā skaidra pateikt.

Un Radagaisene, kas jau sen nebija vairs satikusies ne ar vienu cilvēky, ar ko varētu svabady un sirsnīgi izrunāties, un kuŗai pa to laiku, kamēr no Ūirmgraužiem projām, bija nācies tik daudz piedzīvot un tik daudz bija sakrājies smagu bēdu un sīvy sāpju sirdī, ņemās nu to atvieglot, stāstīdama šai mīļai jaunības paziņai ne tikai par saviem šī pēdējā gada piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem, bet arī veselus cēlienus no savas ārīgi gan laimīgās, bet iekšīgi tik tukšās, nelaimīgās laulības dzīves, kā viņa pati to tagad nosauca. Vaļsirdīgi viņa draudzenei izstāstīja, ka trakiski bijusy samīļėjusies Aumalī, bet caur nejauku pārpratumu sanākusy kopā ar citu, kas pret viņu izturējies nekrietni, un ka šis mīklainā, nenoskaidrotā kārtā dabūjis galu, bet sakarā ar to apcietināts tūliņ pēc bērēm viņas jaunais draugs un labvēlis Dzeņu Jānis. Jau trešu mēnesi sēdot cietumā, jo tiesu iestādes domādyot, ka viņš nošāvis Radagaisu. Viņa tādēļ, vedot puisim labību uz pilsētu, braukusy pati līdz, vai nevarētu darīt kaut ko apcietinātā atsvabināšanas labā. Pati no tādām lietām nejdzot nekā, bet drauga un padoma devēja neesot neviena. Tādēļ nu griežoties pie viņas: pilsētā dzīvodama, ilgu laiku stāvedama tik tuvu tādām gudram, cienījamam kungam, par kādu visi daudzinaja Ūeterliņa nelaiķi, un tagad pati ieņemdama tādu augstu stāvokli, viņa gan vislabāk zināšot, vai un kā būtu līdzams šās nelaimīgajam draugam.

— Tu viņu mīli?... Kļūdama ne mazuma ziņkārīga no draudzenes stāstījuma, vaicāja mājas kundze.

Radagaisene, klusu ciezdama, paraustīja kamiešus.

— Kā to lai saka? ... Viņa, brītiņu klusējusi, uzņēma atkal valodu. — Nezinu pati, vai to, ko pret viņu jūtu, var saukt par mīlestību vai nē. Drīzāk domāju, ka nē. Patiesībā tikai vienreiz esmu savā mūžā mīlējusi — tas bija, kad ar Aumali iepazīnos. Pēc tam man tagad viss viena alga — šāds vai tāds! Šo tikai tāpēc gribu glābt, ka viņš tāds paklausīgs, taisni tāds, kāds man mājās vajadzīgs: kā citādi tādā lielā saimniecībā viena pati, bez saimnieka, bez vīra galvas lai iztiktu? Bez tam es esmu tāda, jau piektā mēnesī; kad es pati kļušu nevarīga, kas tad apredzēs visu saimi un mājas būšanu, ja sētā nebūs neviena zināma cilvēka?

— Ak tad manas acis nav vis vīlušās. No priekšas gan neko skaidri vēl nevar noredzēt; bet pirmīt, kad tev meitas kuknē ģērba mēтели zemē, un es stāvēju tur blakus, tad, no sāniem skatoties, man tīri tā likās, ka tu neesi vairs viena; tomēr negribēju pati sev ticēt. Bet tad ir gan tā. Kad gaidāmas tinības?

— Laikam tā ap Sveču dienu.

— Ko tu gaidi — dēlu vai meitu?... Draudzene vaicāja, balsi pazeminādama, lai gan istabā nebija neviena cita kā viņas divas vien.

— Neko negaidu: kas būs — būs... Radagaisene atteica, acis paceldama uz augšu un sēri lūkodamās draudzenei sejā.

— No kā tad esi tāda: no nelaiķa vai no tagadējā — apcietinātā? ... Pētīja tālāk draudzene.

Radagaisene paraustīja kamiešus.

— Pati nezini? ... Ar abiem reizā dzīvoji?... Draudzene prašņāja tālāk.

Par atbildi tā pamāja ar galvu, tad seju sauļās apslēpusi, sāka klusi šņukstet.

— Nu neraudi, mana mīļā, mazā Marīte. Tev nav nekāda iemesla raudāt. Te pilsētā ir tādas sievas, kas dzīvo ar trim un četriem reizā un arī tālab vēl neraud, bet gan smejas un priecājas. Tev bija tiesība to darīt, jo tu visus savus jaunības gadus nodzīvojusi pie veca, nemīlama vīra. Bet kā tad Anete? Kā tai klājas? Ar to arī satiecies, un ko tā uz visu to saka?

— Nesatiekos un nekā nezinu. Tik to zinu pa ļaudīm, ka viņai arī kas gaidāms. Laikam būs abām pareizu. Bet lai viņa manu dzīvi nosoda vai nē, viņa tādā klizmā nekad neieklūs kā viņas māte: viņa nedz tik dziļi jūt, nedz tik tālu domā kā es: viņa uz visu skatās ar prāta gaismu un nekad neļaus sevi aizraut jūtām un kaislībām. Viņa ir caur un cauri gudrā, apdomīgā Ķirmgrauza meita.

— Nu laime, ka Anete tāda gudra un prātīga. Bet labi, ka tu, mīļā Marīt, savās bēdās griezusies pēc padoma pie manis. Domāju, ka tev varēšu šā vai tā līdzēt, un man būs patīess prieks, ka varēšu darīt tev ko labu. Lielās bēdās palīdzība vajadzīga... Laiņi kundze runāja, glāstīdama savai viešņai matas un nopaijādama viņas bālos vaigus. — Redzi, man pilsētā jau sen ir laba pazīšanās ar visādām aprindām un dažādiem cilvēkiem, bet it sevišķi no tā laika, kamer vecais Ķeterliņš uz miršanas gultu ar mani salaulājās un kamēr pēc viņa nāves esmu te pār visu īpašniece. No tā laika mani nu arī te nevis vairs sauc par mamzeli, kā agrāk, bet par Ķeterliņa kundzi. Tas tev, mīļā, jāzin un tā arī tu mani sauc, kur citi dzird. Mēs ar Stinceni esam nu tās bagātākās atraitnes visā pilsētā. Viņa tādā pat ceļā — būdama miljonāram par mīļāko — tikusi pie milzu bagātības un tagad pazīstama kā lielākā labdare mūsu pilsētā: daudzi savās vajadzībās griežas pie viņas un dabū palīdzību. Pie manis arī nāk dažādi ļaudis. Es vēl nevienam neko labprāt nedodu, aizbildinādamās, ka neesmu vēl apstiprināta par mantinieci; bet drīzumā mani apstiprinās; tad varēšu rīkoties ar visu nelaiķa mantu un naudu pēc pašas ieskata.

— Tagad nu jūs gan esat ļoti bagāta un laikam arī laimīga ... Radagaisene ieminējās.

— Bet maksāja man arī pūlu un rūpju bez gala daudz, līdz tiku par to, kas tagad esmu... Atteica kundze savai viešņai, pati pie tam nopūzdamās un brīdi apklusdama, it kā sevī ko atminēdamās un pārdomādama. — Jā... Viņa pēc brītiņa atkal turpināja. — Daudz dienas un naktis esmu pārlaidusi rūpēs un raizēs par savu likteni. Apdomā, mīļā, kāds bija mans stāvoklis: vecis bagāts un bez tuviem piederīgiem, bet tālēju radu un paziņu netrūka. Tie visi nāca un pūlējās viņu pierunāt, lai mantu

novēl viņiem, bet mamzeli lai vai nu pavisam padzen, jeb vai lai atlaiž ar kādu niecīgu daļu. Un nebija viņš vis kaut kāds bagātnieks; lai gan vienkāršs izskatījās, bet no augsta cēluma; stāsta, ka viņa vectēvi cēlušies no Kurzemes hercogu Ķetleru cilts; bet par izšķirību no šiem ciltsnosaukums tiem pielikts tādā pamazinātā vārdā, pārdēvējot tos no Ķetlejiem par Ķeterliņiem. Tā viņš man pats stāstīja par sevi. Sirmgalvim no tāda augsta cēluma — un vēl tik bagātam — daža laba muižniece būtu bijusi gatava sniegt roku un upurēt savu jaunību, kur nu vēl tirgotāju un namnieku meitiņas. Piedāvājumu no šām aprindām vecim arī nekad netrūka. Nudien, nebija man viegla lieta, noturēt veci vienīgi zem mana iespaida. Tomēr es izkaņoju savu kaņķu līdz galam: ne vien pasargāju savu stāvokli, bet beigās piedabūju veci arī pie salaulāšanas un testamenta parakstīšanas. Es uzvarēju! — Bet, mīlā, tu esi izaukstējies un nogurusi. Paēdīsim vakariņas, padzērsim tēju, un tu varēsi doties pie miera. Es pa nakti pārdomāšu tuvāk, kā tavam draugam vislabāk būtu līdzams, un tad rītu runāsim tālāk.

Kad Radagaisene siltā istabā noģērbās im ielikās mīkstā, pie labi izkurinātas krāsns nostādītā gultā, viņu pārņēma tāda tīkama bezbēdības sajūta, kādu jau sen vairs nebija pazinusi. Saruna ar jaunības paziņu, kuņa viņai likās tāda gudra, bezbēdīga, miesīgi un garīgi stipra, bija viņai visas rūpes un bēdas it kā atņēmusi vai vismaz padarījusi stipri vieglākas. Šās sievietes pajumtē viņa jutās droša kā bērns vecāku tuvumā. Viņa drīz iemīga dziļā, mierīgā miegā.

Otrā rītā viņa uzmodās no stipras rīboņas, kas bija ne vien dzirdama, bet arī manāma ēkas sienu un pat viņas gultas satricinājumos. Viņa saprata, ka šī dārdoņa un rīboņa nāca no sētas, kur no spīķeriem smagos vezumos veda labību vai citas preces uz ostmali kraut kuģos, vai arī atkal no ostmalas brauca vezumu rati ar siļķu mucām, sāls maisiem un citām svešzemju mantām sētā. Viņa jau mājās zināja, ka labībai šo rudeni cenas cēlušās un ka tagad, kulšanai beidzoties, labības tirdzniecība un līdz ar to visu preču apmaiņa ostas pilsētā jau kopš dažām nedēļām ļoti dzīva. Bija viņa arī ceļā sastapusi veselās rindas braucēju gan no muižām, gan saimnieku mājām, kas, labību aizveduši, brauca vai nu tukšā, vai ar kādiem iepirkumiem atpakaļ mājās. Zemkopji steidzās izmantot cenu ziņā labvēlīgos apstākļus, savu lieko ražu laizdami tirgū, un tā pilsētā rosīga darbība bija dzirdama jau no paša rīta.

Durvis atvērās, un ar degošu sveci rokā ienāca Ķeterliņa kundze.

— Es dzirdēju tevi kāšējam un sapratu, ka tu esi jau nomodā. Tādēļ piecēlos, uzmetos rīta svārku un ienācu parunāties... Viņa teica, nolikdama lukturi ar sveci uz galdiņa gultas tuvumā un pati nosēzdamās krēslā līdzās gultai. — Bet tu vēl necelies, izstaipei kaulus. — Parunāsimies tāpat. Tad celsies un ģērbsies... Viņa runāja tālāk.

Viņa Radagaisenei stāstīja, ka pēc viņas domām vislabāk būtu līdzams tās apcietinātajam draugam. Pašai viņai tiešas pazīšanās ar prokuroru vai izmeklēšanas tiesnesi neesot; bet kādai viņas draudzenei esot ir ar tiem, ir ar citiem tiesas kungiem tuvi sakari, un ar šās starpniecību viņa tad nu gribot mēģināt ko darīt viņas drauga labā.

— Jā, labi būtu, ja varētu viņu kā atsvabināt. Ak, kā es jums, dārga draudzene, būtu pateicīga, ja tas izdotos! ... Radagaisene sajūsminājās, pieceldamās pussēdus un sirsnīgi lūkodamās draudzenei acīs. — Viņš jau gan arī pats visādi veikls un manīgs un raudzījies kaut ko darīt sev par labu, bet nabagam nav izdevies. Trešā nedēļā pēc viņa aizvešanas cietumā ienāk kādu dien mūsmājās sveša sieviete un iedod man no viņa vēstuli. Viņš man rakstīja, ka cietumā iepazīties ar kādu citu apcietināto, vārdā Strautiņu, kas viņam soloties līdzēt: tam esot pazīstams kāds oficiēris ar uzvārdu Mekulis — Meķis, un tas taisoties prokuroram pa znotu. Tas tad arī spējot atsvabināšanu sagādāt ikkatram, ja tik tam labi samaksājot. Tā viņš jau daudziem palīdzējis, kam citādi būtu nācies sēdēt diez cik ilgi. Sevišķi žīdi tiekot ar viņa palīdzību svabadi, tādēļ ka žīdi naudu nežēlojot. Ar sava pazīstamā piepalīdzību Dzenis piekukuļojis kādu cietuma sargu, kas vēstuli iznesis ārā un solījies ar savu meitu atsūtīt man. Vēstules atnesējai lai es iedodot divdesmit pieci rubļi par viņas

pakalpojumu, un vismaz divi simts rubļu, ko dot Mekulim — Meķim un simts rubļu pašam Strautiņam par laba padoma došanu un piesolīto tālāko izpalīdzību. Iedevu visu prasīto; domāju: žēlot tādā reizā nevar. Gaidu nu, vai mans Jānis nepārradīsies mājās. Gaidu, pagaidu, nekā nevaru sagaidīt. Paiet tādās gaidās kādas nedēļas; te kādu dien ienāk sētā atkal tā pati uzrauga meita: atkal vēstule no viņa. Šoreiz raksta, ka naudu laimīgi saņēmis un nodevis Strautiņam, kas to slepenā ceļā piesūtījis Mekulim — Meķim. Tas tad arī soloties strādāt Dzeņa atsvabināšanas labā, bet vēlāk paziņojis, ka simts rubļu vēl trūkstot, ko iedot izmeklēšanas tiesneša skrīverim, lai tas turētu muti, — tad viss būšot kārtībā, un nākošnedēļ viņš kļūšot svabads. Iedevu prasītos simts rubļus un vēl piecdesmit rubļu virsū, tāpat arī vēstules atnesējai viņas tiesu. Domāju: labāk vairāk nekā mazāk. — Bet nu jau divi mēneši pagājuši no tā laika, un ne pašu varu sagaidīt, nedz arī kādu ziņu vairs sūta. Ja tik tur nav kāda blēdība, — ja tik viņš nav kritis kādiem krāpniekiem nagos!... Radagaisene nobeidza savu stāstu, kā jautādama lūkodamās Ķeterliņa kundzei acīs.

— To visu, mana dārgā, mēs dabūsim zināt no manas draudzenes, par kuŗu tev jau minēju un pie kuŗas gribu griezties tava mīļākā lietā. Tai, kā jau teicu, ir tuva pazišanās ar tiesas ierēdņu ģimenēm mūsu pilsētā, un tas zinās arī, vai prokurora nākošo znotu sauc Mekuli — Meķi un vai viņš pazīst kādu Strautiņu; ja viņa pati to visu vēl nezinās, tad viņa katrā laikā var dabūt zināt.

— Kas šī jūsu draudzene tāda ir? ... Kļūdama ziņkārīga, vaicāja Radagaisene.

— Laba draudzene, nu! Ko tur vairāk lai saka? Un ja tu nu it tā gribi vairāk ko par viņu zināt, tad varu tev teikt, ka viņa ir vecmāte un tāda, kas savu lietu prot labi. Viņa tad arī ļoti ierēdzēta pie labāko aprindu dāmām; visas augstāko ierēdņu kundzes — arī prokurora cienīgā — gan iet pie viņas, gan aicina viņu pie sevis, un mēs visas citādi viņu nesaucam kā par savu mīļo pamāti.

— Tad viņai varen laimīga roka bērnu saņemšanā un laikam nekādas likstas pie tinībām negadās, kad visas augstās kundzes tā pie viņas turas... It kā savas draudzenes draudzeni apbrīnodama un slavēdama, piebilda Radagaisene.

— Tu, mīļā, nesaproti, ko es runāju: nevis tāpēc viņas to tā vāķ pie sevis, lai bērnus labi saņemtu un satītu, bet lai — bērnu nebūtu.

Radagaisene ieplēta acis.

— Ak tad tādu gudrību tā zina!... Viņa noteica, saprazdama ap ko lieta grozās.

— Kuŗa to gan nezina! Katra vecmāte to zin. Bet svarīgākais tas, kuŗa savu ziņu visilabāk prot izlietot. Manai draudzenei nemēdz misēties; viņai var pilnīgi uzticēties. Tādēļ arī visas tā pie viņas turas. Viņa arī tev var tagad palīdzēt. Ja vēlies, es parunāšu.

— Ak nē! Lai Dieva rokā! ... Pasteidzās Radagaisene atbildēt. — Lai būtu kā būdams, to es negribu darīt, — tas ir grēks.

— Grēks ir daudz kas. Pēc bībeles grēks ir arī, ka tu dzīvo ar nelaulātu vīru kopā vai pat ar diviem reizā.

— Bet tas tomēr nav tāds grēks kā maitāt dzīvību, kaut arī vēl nedzimušu. Savu bērniņu, šo sīciņo, nevarīgo, kuslo dzīvībiņu, kas dīgst un attīstas zem manas sirds, — kas ir daļa no manas dvēseles, — ko es uzturu ar savas sirds asinīm un sargāju ar savu miesu, — to nonāvēt, iznīcināt? Nā, nē! To es nekad negribu darīt: tad es nekad un nekur vairs nevarētu apklusināt savas sirdsapziņas balsi: man vienmēr garā stātu priekšā šis jau pirms dzimšanas noslepkaavotais cilvēks, man būtu mūžam viņa žēl un pati es sevi nevarētu citādi uzskatīt kā tikai par visbriesmīgāko noziedznieci.

— Nevajaga nemaz tā ko iedomāties, tad nebūs nedz žēl, nedz sirdsapziņa mocīs.

— Kā lai cilvēks ar prātu, jūtām un domām nedomātu? Varbūt lops vai zvērs spēj iztikt bez domāšanas. Cilvēks nespēj. Un tāds nāves grēks taču savienots ar noziedzīgās mātes pašas dzīvības briesmām.

— Nav teikts. Citām gan šad tad misas: palīdzības meklētājas aiziet nāvē, un palīdzības sniedzējas tad notiesā bargiem sodiem. Bet manai draudzenei tik vienu vai divi reiz tāda nelaime gadījusies; par laimi lietu izdevās noklusēt un tā viņai nekāda piemeklēšana nenāca. Viņa arī tevi, ja vēlies, izveselos tik viegli un ātri, ka jau pēc trīs — četri dienām varēsi braukt mājās, un tev neviens circeņis nečirkstēs pakaļ par to, kas noticis.

— Nē, nē, mīļā, labā draudzene, to es nekad nevēlēšos. Tā ir noziedzība, kuŗu jau iedomājoties vien mani pārņem šaušalas.

— Negribu arī tev ierunāt. Tik pastāstu to tev zināšanai. Viņa arī citādā ziņā ir izpalīdzīga labāko aprindu dāmām, kad kādai ienāk prātā labi padzīvoties ar kungiem, bet pašai nav neviena drauga šim nolūkam, tad tik noiet pie mūsu vispārējās pamātes, un tā uz ātru roku klusībā paaicina kādu labu kavalieri, kas vientulīgo dāmu prot pienācīgi iepriecināt. Tāpat atkal kad kāds kungs grib satikties ar dāmām, bet pašam nav nekādas pazīstamas, tad arī dodas pie tās pašas izpalīdzīgās kundzes, un viņai arvien gadās kas labs padomā: vai nu kāda vēlīga kundze, vai kāda iepriecināma atraitne, vai kāda prātīga jaunkundze, vai arī kāda gudra ģimnaziste. Un klusa viņa ir kā jūras dzelme. Ar tādu rīcību viņa ieguvusi plašu pazīšanos un neaprobežotu uzticību visā mūsu pilsētas augstākajā sabiedrībā. Vārdu sakot, viņas rokās satek visu mūsu labāko aprindu slepenie un visslepenākie pavedieni. Viņa ir visu zinātāja, visu varētāja. Daži dakteŗi viņas darbību gan apcēlušī un gribēja reiz spert soļus, lai mūsu mīļo, labo pamāti sauc pie atbildības: bet tad prokurora kundze metās starpā, un visi dakteŗi nekā nevarēja izdarīt, gandrīz vēl paši ieskrēja cilpā.

— Ak, man tīrie brīnumi, dzirdot kā pilsētā dzīvo! ... Runāja Radagaisene, pa daļai it kā izbījusies, pa daļai it kā iepriecādamās. — Ja jau šī labā kundze un visu jūsu pamāte ir tik varena, tad viņa, rasi, varēs arī ko darīt, lai Dzeņa Jāni glābtu. Man tā bail, ka viņu par daudz ilgi nenotur cietumā vai varbūt pat nenotiesā uz Sibīriju.

— Ja kāds ko varēs darīt tava drauga glābšanas labā, tad tā būs tikai mana draudzene. Ja būs vajadzīgs, rīkosimies ir ar naudu, ir citādi. Bet nu varēsi celties, mana mīļā. Manas pincītes arī jau uzcēlušās — dzirdu staigājam. Iesim, dzersim kafiju, viņām drīz būs jāiet skolā.

Viņa uzrāva biezo loga aizkaru uz augšu, un Radagaisene redzēja pa logu, kas izgāja uz ielas, ka gaisma bija gandrīz jau izaususi. Pāris vējluktuŗi vēl dega, bet viņu spīdumu jau stipri pārspēja dienas gaisma. Laiks bija labojies: gaisā bija redzami viegli, pelēki mākoņi, un ielas bruģis bija gluži sauss. „Liekas, ka vējš iesities ziemeļi, laikam sāks salt.s Radagaisene sevī domāja. Pa ielu bija redzamas braucam veselām rindām lielas pilsētnieku ores jeb, tā sauktās, raspuskas ar vareņiem labības vezumiem. Uz katra vezuma sēdēja kučieris, apjozies ādas skoteli priekšā un gaŗu pātagu rokā. Mierīgi un vienādi, it kā rakstā mīdami, soļoja lielie, resnie pilsētnieku zirgi, vilkdami gaŗos, platos ratus ar tīri neskaitāmu daudzumu pilnu maisu virsū.

Nomazgājusies un apģērbusies Radagaisene iegāja ēdamā istabā, kur mājas kundze bija to aicinājusi. Vakar vakarā viņai tēja bija padota turpat guļamā istabā. Tagad nu kafiju dzēra visas ēdamā istabā pie vecumveca, balti noberzta vienkārša liepu galda. Arī smagie, vienkāršie ozola koka krēsli un citas lietas šai istabā bija vecmodīgas, kādas Radagaisene nebija līdz šim vēl redzējusi. Pie galda sēdēja arī divas svešas skolnieces. Ķeterliņa kundze stādīja tās viņai priekšā:

— Āre, manu paziņu Krūtaiņu meita... Viņa teica, rādīdama uz blondu, zaļoksnīgu skuķi. — Ļoti jautras un priecīgas dabas: viņa mūžam mīl tralot un trairot. Citas tādēļ viņu iesaukājušas par Trairi. — Tā otra ir Krūtaiņu auģīte Mure.

— Neņemiet jau ļaunā, Krūtaiņu jaunkundze, ka es tūliņ apbrīnoju jūsu matus, sevišķi viņu pinumu un uzspraudumu: tik apaļos gredzenos sagrieztus un tik cietās, spīdīgās ķēķēs savītus matus nebiju vēl redzējusi. Jums jau galva kā porcelāna lellei vai kā bildei uz pīpas galviņas. Bet neskaistieties, mani vārds nav ļauni domāti: jūsu matu darinājums ir tiešām kas savāds un apbrīnojams... Radagaisene runāja, nosēzdamās gaišmatei blakus un apskatīdama viņas galvu.

Gaišmate pasmējās priecīga un laimīga, tā ka viņas veselie, baltie zobi vien paspīdēja aiz pilnajām, sārtajiem lūpām, bet Lūsiņa teica:

— Tu, krustmāt, nemaz nezini, cik visādi mākslīgi Traire māk darināt galvu. Dažreiz viņa savij sev divas tādas ķēķes katrpus pieres, gluži kā radziņus, un tad mēs viņu saucam par Trairaģi vai arī it vienkārši par raganu.

— Vai tad raganām ir ragi?... Smiedamās prasīja Radagaisene.

— Laikam gan. Redzi, krustmāt, reiz mūsmājās bija kāda aita ar maziem radziņiem, un to tad visi sauca par raganu. No tam taču jādomā, ka raganām būs bijuši radziņi, kaut arī tādi, mazi, maziņi kā dažreiz Trairei... Lūsiņa smējās, un citas meitenes, kā arī mājas kundze un viešņa smējās līdz.

— Bet neba raganām vien, arī pamātēm esot ragi... Turpināja uzsākt jokošanu Maruta. — Mūsu vecmāte mūs mazas vienādvien mācīja lūgt Dievu, lai uzturētu dzīvu un veselu mūsu māmuliņu, jo nelabi klājosies tiem bērniņiem, kuriem neesot vairs īstās māmuļas: pārvedot pamāti, un tai esot radziņi — tā badot bērnus.

— Tad jau Sīkles kundzei arī vajaga būt radziņiem, jo visas pazīstamās kundzes, jaunkundzes un pat dažas skolas meitenes dēvē viņu par savu pamāti... Ieminējās Ilga.

Smējās atkal visas meitenes, bet mājas kundze ieminējās:

— Man šodien jāiet pie pamātes. Traire, vai neliksi sveicināt? Viņa katru reiz apvaicājās pēc tevis.

— Varat sveicināt... Atteica uzrunātā, celdamās līdz ar citām skuķēm no galda augšā.

— Tev jāzin, mīļā Marīt, ka Traire ļoti ieredzēta pie mūsu kopējās pamātes, viņa to vāķ arī pie sevis ciemā... Kā paskaidrodama, teica Ķeterliņa kundze savai viešņai.

Kad meitenes bija izgājušas no ēdamās istabas un durvis aiz sevis aiztaisijušas, Radagaisene paklusā balsī vaicāja:

— Vai Ezernieku meitenes un dārznieka puķe arī iet pie jūsu vispārējās pamātes?

— Nē. Tikai Traire. Lūsiņa un Ilga pašas vien draudzējas un māsējas un labprāt nekur neiet; Maruta samīlējusies Stīpnieka dēlā, grib uz to gaidīt un tam būt uzticīga, bet Mure — tik tāda cimzara un tumšu seju, nav vīriešiem pievilcīga. Daudzi viņu dēvē par čigāni.

— Nudien, Krūtaiņu auģīte izskatās kā čigāne...

— Tā viņa pa pusei arī patiesi ir: māte viņai latviete, tēvs čigāns; tikai te to nevienam neizpauž, lai viņu nejukotu un nekaitinātu. Māte mazai nomirusi, tēvs nezina kur palicis, Krūtaiņi tad paņēmuši audzināt. Redzēju viņu Krūtaiņos, un man iežēlējās viņas. Domāju: tāda kalsna, sīka meitenīte, kas tā par darba strādnieci? Sarunājām un ņēmu viņu līdz pašu meitai pilsētā skolā.

— Jā, tieva, slaida skuķe ir gan, tīri kā vietekas dzīvītiņa... Radagaisene piebilda, klausīdamās draudzenes stāstā.

— Bet cik viņa viegla un lokana un kā viņa danco! Kad tu, Marīt, redzētu! Neviena no visām citām tā nevar. Gan mēģina no viņas mācīties un viņai pretī dancot ir Traire, ir Ilga, ir Maruta, bet nevienai tā neiet. Bet nu diezgan tērzēts. Jāģērbjas man arī un jātaisās pie pamātes. Vēlāk var kur iziet, un tad viņu grūti vairs sastapt.

— Lūdzama to dariet gan! Raugiet viņu saieties un parunāties. Man rūp vien vai izdosies Dzeni glābt!... Uztraucās Radagaisene.

— Kālab lai neizdotos? Gan izdarīsim visu... Ķeterliņa kundze atteica, draudzeni mierinādama.

— Ja pamāte viena nevarēs, laidīšu viņai Trairi palīgā...

Durvis atvērās, un Traire ienāca. Viņa bija aizmirsusi ēdamā istabā savu līdzpaņemto brokastmaizi. To paņēmusi, viņa nostājās spoguļa priekšā un aplūkoja savus matus.

— Traire, šī tante šaubās, vai mēs varēšot viņai līdzēt kādā svarīgā lietā... Mājas kundze savādi smīnēdama griezās pie ienācējas. — Vai tu arī šaubies?

— Nē... Atteica skuķe, vēl arvien skatīdamās spogulī.

— Es arī domāju, ka nav nekāda iemesla šaubīties... Turpināja mājas kundze jautrā balsī. — Pamāte taču saka, ka ar labu naudu un skaistu skuķi varot daudz ko izdarīt. Es domāju, mūsu mīļai, labai pamātei taču būs taisnība. Vai ne?

— Laikam... Atteica skuķe iesmiedamās un devās pa durvīm ārā.

5.

PAMĀTE

Bēdīgas vēstis. — Dāma ar žēlīgu sirdi. — Godam un pieklājībai vajaga būt! — Nesaveicīgs pāris, bet labi sadzīvo. — Marutas domas par nesaveicīgo pāri. — Pārpratum starp Marutu un pamāti. — Pamāte runā ar Marutu maleniski. — Labas jo labas dienas cietumā. — Kā akmens, kā akmens! — Kālab Sīkles kundze dēvē tiesas prezidentu par vecu muļķi. — Stāsts par briesmīgo notikumu starp vīra māti un vedeklu. — Sīkles kundzes domas par tiesu un valdīšanu. — Stāsts par jauno prokuroru. — Sīkles kundze pilnā mērā iestājas par godu un pieklājību. — Bēdīgais Radagaisu liktenis senatnē un tagadnē. — Jēkabs sajūsminās par prokurora vareno runu. — Tumša-Timša zinātnisks izskaidrojums par to, kā latviešiem sajukuši jēdzieni starp pagāniskām dievībām un kristīgo Dievu. — Sīkles kundze vaicā Jēkabam: „Kā stāv ar godu un pieklājību?s — Jēkabs izkrīt kā no mākoņiem.

Ķeterliņa kundze pārnāca atpakaļ tikai ap pusdienas laiku, pārnesdama Radagaisenei nepatīkamu vēsti: viņa teicās dabūjusi no pamātes zināt, ka prokurors aizbraucis atvaļinājumā, lietas nododams saviem biedriem. Dzeņa lieta nodota kādam jaunam, neprecētam cilvēkam, ar kuŗu pamātei neesot nekādu sakaru. Tikai tikdaudz no saviem paziņām saklaušinājusi, ka tas neesot krievs, bet vai nu vācietis, vai vācu izglītību baudījis latvietis, vārdā Šteins, un ka tas savā pienākumu pildīšanā esot taisns un ļoti stingrs — kā saka, ne no vienas puses nepieejams. Uz Radagaisenes vaicājumu, vai par prokurora nākošo znotu Mekuli-Meķi arī dabūjusi ko zināt, draudzene paskaidroja, ka pamāte, kas labi pazīstot visas tās aprindas, ar kuŗām satiekas prokurora ģimene, par kādu Mekuli-Meķi neesot nekā dzirdējusi. Bet viņa solījusies ievākt ziņas par to. Tūliņ to nevarējusi izdarīt, tādēļ ka prokurora kundze aizbraukusi vīram līdz, bet ar meitu pamāte neesot tik tuvu pazīstama, ka varētu griezties tieši pie tās ar ziņkārīgu vaicājumu precību lietās.

Tā kā rītu bija svētdiena, un Radagaisene negribēja braukt mājās, nedabūjusi nekādas ziņas par stāvokli Dzeņa lietā, tad vienojās, ka viņa paliks pilsētā līdz pirmdienai.

Svētdien bija kādā baznīcā koncerts. Ķeterliņa kundze tad arī uzaicināja viešņu iet līdz koncertā, kur dabūšot redzēt visus šās pilsētas ievērojamākos pilsoņus un viņu kundzes. Biļetes viņa jau priekšlaikus apgādājusies, jo, tā kā koncertā uzstāšoties slavens dziedātāju pāris, tad koncerta dienā biļetes uz pirmajām vietām grūti būšot vairs dabūjamas.

Radagaisene gan gribēja aizbildināties, ka viņa neesot tā ģērbusies, ka varētu iet izrīkojumā; bet Ķeterliņa kundze draudzenei ierunāja par to neko nebēdāt: varēšot uzģērbt viņas drēbes, un būšot labi.

Svētdien, pusdienu paturējušas, sāka samēģināt un izmeklēt tos apģērba gabalus, kas visvairāk likās būt piemēroti Radagaisenes augumam. Šo darbu beigdamas, pašas bija pārsteigtas par labo iznākumu, un Ķeterliņa kundze, draudzeni no visām pusēm aplūkodama, izsaucās:

— Marīt, mans mētelis pielīkst tev vēl labāk nekā man pašai!

Atnāca viešņa, kāda ap četrdesmit gadus veca kundze, prāvu augumu, lepnu pelerīni pārseģusies un varenu platmali galvā. Viņa saskūpstījās vispirms ar mājas kundzi, tad pēc rindas noskūpstīja visas meitenes, pēc tam Ķeterliņa kundze viņu iepazīstināja ar Radagaiseni, runādama:

— Amola kundze un Sīkles kundze, viena mana jaunības paziņa, otra — mūsu mīļā, labā pamāte.

— Ak tad jūs esat tā kundze, kas atbraukusi sava — sava drauga labā... Atnācēja uzrunāja Radagaiseni, pasniedzama tai roku un tad tāpat ar visu lepno pelerīni un lielo platmali krēslā nosēzdamās.

Un nu viņa pastāstīja Radagaiseni, ka tāds oficiēris ar vārdu Mekulis-Meķis pie prokurora meitas nekad neesot gājis, nedz viņu te kāds pazīstot. Vispār par tādu oficiēri te nekad nekas neesot dzirdēts. Kāds cits oficiēris, viens no viņas labiem paziņām, viņai apgalvojis, ka tāda oficiēra visā pilsētā neesot. Tātad viss tas notikums ar Mekuli-Meķi liekoties būt izdomāts — laikam krāpšanas nolūkā.

Radagaisene visai noskuma, dzirdēdama tādas nelabas ziņas par viņas līdzšinējo pūliņu panākumiem Dzeņa glābšanas lietā. Viņa nezināja vairs, ko tālāk darīt. Ķeterliņa kundze, redzēdama draudzenes nopiesto gara stāvokli, pūlējās viņu iepriecināt, atgādinādama tai, ka taču rītu norunājušas iet vai nu pie izmeklēšanas tiesneša vai prokurora biedra, kur tad dabūšot zināt, kādā stāvoklī īsti atrodas viņas drauga izmeklēšana: vai lietu izbeigs tāpat, jeb vai apcietināto nodos tiesai. Pēdējā gadījumā tad varēšot pieņemt krietnu advokātu, kas rūpēšoties par apsūdzētā attaisnošanu. Līdz tam laikam droši vien pārbraukšot pats prokurors, un tad vairs nebūšot ko bēdāt: gan jau ar pamātes palīdzību visu nokārtošot pēc vēlēšanās.

— Kā tad; es jau dažam godīgam cilvēkam palīdzu, kur varu; vajadzēs tad arī palīdzēt šij ciemītei... Labvēlīgi smīnēdama, runāja Sīkles kundze, ar savu krēslu piestumdams tuvāk Radagaiseni un balsi mazliet pazeminādama, tt kā sargādamās no kādiem nevēlamiem blakus klausītājiem, lai gan istabā bez viņas un Radagaisenes patlaban atradās tikai vēl Ķeterliņa kundze, jo meitenes bija jau aizgājušas savās istabās.

Radagaisene pateicās Sīkles kundzei par tādiem laipniem vārdiem un lūdza viņu, ja kur kā varot, lai patiesi palīdzot vai nu ar savu plašo pazīšanos, vai kā citādi.

— Es visiem labprāt palīdzu... Turpināja Sīkles kundze, balsi atkal pazeminādama un runādama gandrīz čukstošās skaņās. — Re, aizvakar vakarā kāds gadījums. Ienāk pie manis divi sievietes. Teicas esot kāda fabrikas meistara sieva ar meitu. Vecākā tāda vienkārša sievele, kā jau strādnieku cilvēks, bet meita varenā kažokā — tādā ar dārgu apkakli un gaŗš, līdz zemei; pati prāvu augumu kā diža liepa un skaista kā magone, vaigi ziedēt zied. Bet, līdz paveŗ kažoku, redzu kas kait. Māte, cilvēks, raudādama stāsta meitas likteni, sūdz savas bēdas: bijis meitai brūtgāns, inženieris. Gājuši, brūtējušies, kažoku, kurpes vis iedāvinājis. Domājušas, kad tādas veltes dod, tad jau prece droša. Bet nekā: tiklīdz šis redz, ka brūte tāda, aizbrauc projām nezin uz kurienu, atpakaļ nedz vairs atgriežas, nedz arī laiŗ kādu ziņu. Brūte atstāta ar visu kažoku. Tas gan liels un labs, bet tomēr kaunu apsegt nevar. Lūdzas mani māte, ir meita, rokas bučodamas, lai ŷeloju; sola maksāt, cik naudas turēdamas. Ko darīsi? Man ir ŷelīga sirds: kad ko gauŗām lūdz, es nevaru aizliegties. Tālab arī visas augstu kārtu dāmas mani tā iztur un citādi nesauc kā par savu mīļu pamāti. Visas zin, ka uz mani var droši palaisties, ka es stingri protu ievērot godu un pieklājību un ka no manas mutes nekad nekas neizies, ko citi nedrīkst zināt. Es esmu klusa kā kaps — vienalga, vai nāk pie manis palīdzības dēļ, vai uz satikšanos ar kungiem. Un arī tie visi ir uzticami cilvēki un goda vīri, uz kuŗiem pilnīgi var palaisties: es katru cieši pārbaudu, pārvaicāju uz visām pusēm, iekām to iepazīstinu ar savām pameitām. Jā, godam un pieklājībai vajaga būt! To es pati cieši ievēroju un skatos, ka arī visi citi to ievērotu, kas pie manis nāk. Pie manis nav vis tā, kā pie dažas kuŗas, piemēram, pie Rozentālenes. Viņa, ieklausījusies, ka man labi vīkst ar kundzēm un meitenēm, arī iedomājusies tāpuļot man pakaļ: sarunājusī trīs skaistas skuŗes — visas namnieku meitas — un aizvedusi tās pie divi kungiem, bet pie kādiem? Pie vienkāršiem akcīzniekiem, kas nekā laba nezin, kā īstiem kungiem jāuzvedas. Tie skuŗes gan piedzirdījuši un izdzīvojuši, bet pēc tam izveduši

ārpus pilsētas, kur pametuši piedzērušas guļot. Sakait, vai tā ir lieta? Tā uzticēt labu vecāku meitenes nezināmiem cilvēkiem! Ja to vecāki dabūtu zināt! Nē, tā nevar, es saku. Lai notiktu kas notikdams, visam jānotiek ar godu un pieklājību. Pie manis tādas neglītas lietas nav nekad notikušas un arī nekad nenotiks... Pamāte nobeidza, galvu ar varreno platmali atmezdama stipri atpakaļ un savas krietnības apziņā lepnu skatu aplaizdama visapkārt.

Radagaisene, sēdēdama Sīkles kundzei iepretim, visā tuvumā labi varēja viņu apskatīt. Viņai bija tumšdzeltenī mati, starp kuņģiem tikai kāds parets likās būt sirms; seja bija kādreiz bijusi laikam visai skaista, jo arī tagad vēl izskatījās patīkami pievilcīga; zilās, maigi mīļīgi raugošās acis piešķīra visai viņas sejai kaut ko jauneklīgi nevainīgu, un Radagaisene nevarēja iedomāties, ka šī sieviete ar savu saldi maigo dūjas skatu un savu sirsniņo valodu spējīga izdarīt tādas lietas, kādas par viņu jau Ķeterliņa kundze bija stāstījusi un kādas nupat arī bija dzirdējusi no viņas pašas mutes. Ne jausmas šai sejā nebija no tā cietā, trulā nežēlības sastinguma, kādu Radagaisene pērnā gada tirgū bija redzējusi mūzejā tā sauktās eņģeļu darinātājas Skobļinskajas platajā gīmī, par kuņas briesmu darbiem avīzes rakstīja, ka tā nogalinājusi ap divi simti septiņdesmit vai vēl vairāk bērniņu. Šo vaska figūru ar viņas briesmīgo seju un nedzīvi nežēlīgajām acīm Radagaisene atcerējās arvien tikai ar šausmām, iedomājoties visas tās noziedzības, kādas sakarā ar to bija lasījusi. Te nu, ja arī ne gluži tāda pati, tad pēc savas dabas un darbiem tai vismaz stipri līdzīga sieviete sēdēja viņai priekšā un ar viņu sarunājās, bet tā izskatījās tik mīļa un tīkama, ka viņa ar patīkšanu būtu varējusi to apkampt un skūpstīt. Un tomēr tā bija noziedzniece un briesmone. Cik taču ārējs izskats var lieliski maldināt! — Viņa sevī nodomāja.

Ķeterliņa kundze uzaicināja pamāti iet līdz kancertā, un pamāte teicās jau tā gērbusies kā uz iešanu izrikojumā. Tā kā Ķeterliņa kundze bija apgādājusi piecas biļetes, tad varēja ņemt arī divas meitenes līdz. Sīkles kundze vēlējās, lai līdzī gājējas būtu Traire un Maruta, tādēļ ka tās par citām tās skaistākās, un viņai tā esot laba reklāma, kad publikā viņai redzot līdz skaistas meitenes.

— Jā, — viņa piebilda, noslēpumaini smīnēdama un gandrīz čukstošā balsī runādama... Jā, katru reiz, kad mani kur redz kopā ar kādām skaistām skuķēm, tūliņ pieaug mans apmeklētāju skaits. Sevišķi vecākie kungi uz tādām pusaugu knīpām ir kā uzmedoti.

Maruta un Traire bija uzreiz gatavas gājējas, sevišķi vēl dabūdamas dzirdēt, ka biļetes izņemtas pirmā vietā — pie altāra, kur jāsēd pretī publikai un kur tā tad laba izskatīšanās. — Un arī laba izrādīšanās pašām... Kā meitenēm piebalsodama, piemētināja pamāte.

Radagaisene uztraucās: viņai būšot kauns sēdēt pretim visai draudzei, neesat tā ieradusi: ja visas biļetes esot uz pirmo vietu, tad lai ar viņas biļeti ejot labāk Lūsiņa, — viņa palikšot mājā vai paņemšot biļeti kādā citā vietā. Tamēr Ķeterliņa kundze to nepielaida. Viņa teica:

— Mīļo Marīt, būs viss labi. Biļetes visas gan ir uz pirmajām vietām, — altāra telpā jeb, kā uz zemēm saka, pārbaznīcā, un jāsēd ar ģīmi pret pārējo publiku. Bet tev tur nav ko kautrēties, jo neba mēs būsīm vienas, un bez tam tevi neviens nepazīst.

Traire un Maruta bija saģērbusās uz iešanu: abas jaunajos tumšrudos svārkos, tādās pat blūzēs un spožos puszābakos. Maruta matus bija līdzēni atsukājusi atpakaļ un pakausī pārsējusi ar platu, zilu lenti; Traire bija atkal visai savādi sapinusi un savījusi savus skaistos matus, uzspraudama katrpus pieres divas tādas ķēķes it kā radziņus, bet pakausī bija iesieta arī plata tumšzila lente.

Patī viņa sāka smieties, skatīdamās uz pamāti un Radagaiseni un redzēdama, ka tās raugās uz viņas galvu. Arī meitenes smējās, un I.ūsiņa teica:

— Āre, krustmāt, skataities! Nu viņai ir radziņi kā raganai. Žēl, ka baznīcā jāsēd ar visu cepuri! Tur būtu visiem ko redzēt un brīnīties.

— Kad citu reiz ģimnazijā būs skolēnu balle, gan tad pamāte jūs visas novedīs, ja tik pašas gribēsīt, un tad Traire varēs labi izrādīt savus radziņus... Ķeterliņa kundze runāja starpā.

— Tad viņu drīzāk par citām noskatīs kāds brūtgāns. Viņa tā mīl runāt par brūtgāniem un precēšanos ... Kā Trairi zadinādama, smējās Lūsiņa.

— Na, bet šij īsti vajadzētu kāda brūtgāna. Tāda daiļa un veselīga jaunkundzīte un pašā plaukšanā un briešanā kā sulīgs rozēs pumpurs. Vaigi zied vien. Tomēr ko tas līdz? Zied, zied, bet nekam par labu! Kur rozīte zied, tur vajaga kāda, kas ziediņu plūc ... Sīkles kundze, kā glaimodama, runāja, piegājusi Marutai klāt un viņas pusbizē uzsietos un pār muguru karājošos matus saņēmusi saujā, tos cilādama un glāstīdama.

Laiks bija iet. Ķeterliņa kundze iziedama noteica kalponēm, lai pārnākot sagaidot viņas ar karstu kafiju un arī plāceņus lai izcepot.

Lūsiņa atrāvusi ēdamā istabā logu vaļā, brīdi noskatījās aizgājējām pakaļ.

— Tās trīs iet blakus pa priekšu, pamāte vidā un Maruta ar Trairi katrā pusē, bet abas krustmātes soļo viņām iepakaļ... Viņa stāstīja Ilgai un Murei, kuņas arī atradās turpat.

Kad koncertā gājējas pārnāca, bija jau tumsa. Lūsiņa ar Ilgu un Muri neradās mājās, — viņas bija izgājušas pastaigāties. Anna ar Kaču steidzās dedzināt lampas un nesa iekšā kafiju un plāceņus. Galds jau bija apklāts un tases saliktas. Mājas kundze aicināja savas viešņas sēsties pie galda. Tik kundzes, kā meitenes atradās labā gara stāvoklī un čalodamas un smiedamās runāja par to, ko bija redzējušas un dzirdējušas, vai ko katra teicās sevišķi ievērojuši. Arī Radagaisene, kas vispār bija paklusa un sēri domīga, tagad izskatījās it kā možāka un jautrāka. Sīkles kundze tai vaicāja:

— Sakait, Amola kundze, kuņas jums no tām greznajām dāmām patika vislabāk, kas sēdēja pirmajās rindās, mums priekšā?

— Ak, Sīkles kundze, ko jūs man vaicājat par dāmām! Tās es vismazāk ievēroju, kaut arī viņām bija augstas cepures ar lielām spalvām. Būtu labāk prasījuši, kādi man no kungiem visvairāk patika. Nudien, tur bija tik daudz skaistu vīriešu, tā ka atskatīties vien nevarēja. Kas nekait pilsētniecēm! Tās var satikties ar tādiem skaistiem un staltiem kungiem, kādus uz zemēm nedabūn ne redzēt. Man jau tīri žēlums uznāk, ka nedzīvoju pilsētā un esmu jau tik veca... Atrunājās Radagaisene, mēģinādama jokot un cenzdamās būt jautra.

— Amola kundze, nu jūs man patīkat, ka esat tāda jautra. Tas ir labi. Bēdāties nevajag. Gan jau būs viss labi, un veca jūs neesat nemaz. Ja jūs dzīvotu pilsētā un būtu mana draudzene, gan mēs tad visas kopā daudz ko izdarītu. Vai ne, Zuze?... Sīkles kundze vaicāja mājas mātei.

— Kā tad, mīļā Mīce, kā tad. Jā, mīļā Marīt, pamātei ir taisnība: nevajag bēdāties; cilvēkam vajaga būt jautram, — tad pavisam cita dzīve un tad arī visas bēdas un klizmas vieglāk pārvarēt. Vai zini ko? Ietaisīsim drusku dūšas! Būs visām jautrāks prāts. Anna, padod no bufetes benedektīneri un šartrēzi. Augšas kārtā ir pa labi. Un mazos glāziņus!... Mājas kundze uzsauca meitai.

— Cik glāžu, cienmātiņ? — Meita vaicāja.

— Tik, cik mēs esam. Jaunkundzītes arī dzers līdz. Pincītes, jūs dzersit?

— Kā tad, kā tad... Pasteidzās meiteņu vietā atbildēt pamāte. — Iedzēsim visas. Priecāties vajaga, bez prieka nav dzīve nekas. Un jaunam der ar visu iepazīties, visu zināt. Cilvēks, kas neko nezina, ir muļķis. Jā, visu vajaga zināt, visu var darīt, tikai ar gudrību, ar godu un pieklājību, — tad nekas nebūs par ļaunu.

Ķeterliņa kundze, kas meitu ceptos plāceņus jau no pirmā gala bija izmānējusi, teikdama, ka tie neesot nekādi svētdienas plāceņi, bet tikai tādi darbdienu lāpenīši, lika padot biskvītus un dažas tāfelītes šokolādes piekodai pie liķieriem.

Drīz visas kļuva īsti jautras un runīgas. Radagaisene sāka stāstīt, ka par visskaistāko dāmu visā koncerta publikā viņai likusies tā balodainā plīša kostīmā gērbusies jaunā kundze, kas īsi pirms koncerta sākuma ienākusi kāda veca kunga pavadībā ar daiļu meitenīti pie rokas un, Sīkles kundzi ar galvas palocīšanu sveicinādama, nosēdusies viņām ieblakus.

— Ak tā blondā, pamazu augumu un lielo pāva spalvu pie cepures? ... Vaicāja Sīkles kundze.

— Tā pati.

— Tā jau viena no pamātes mīļākām pameitām, ratnieka Mituļa cienīgā, dzimusi ārzemniece, uz šejieni pārprecēta. To daudzina par pirmo skaistuli mūsu pilsētā. Es viņu par tik varen skaistu gan neatrodu... Noteica Ķeterliņa kundze.

— Man viņa gan patika, ir pati, ir viņas ģērbs, ir visa viņas izturēšanās ... Kā apbrīnodama runāja Radagaisene.

— Un cik viņai laba sirds! Pēdējo viņa atdos otram, ja redzēs kur kādu trūcumā vai citādā nelaimē... Glāzīti izdzērusi, izsaucās Sīkles kundze. — Kādas mēs esam draudzenes! Ai, par ko mēs tik neizrunājamies un kā mēs satiekam! To dažas nevar ne iedomāties.

— Tas vecais, sirmais kungs, kas viņai bija līdz, laikam viņas tēvs... Tā atkal Radagaisene.

— Ak nē, mīļā Amola kundze, nē, nē! Ko jūs runājat? Tas jau viņas vīrs, ratu fabrikants Mitulis.

Radagaisene pārsteigta paskatījās Sīkles kundzei acīs. Tad, rokas uz galda malas salikdama krustis kā uz Dieva lūgšanu, smagi nopūtās.

— Cik nesaveicīgs pāris!... Viņa nožēlodama pusbalsī noteica. — Pati jauna, skaista kā ziedoša ieva, viņš kā vecs, nosūnojis ozols.

— Bet brašs ozols un kaut arī vecs, tomēr patīkams ...

— Brašs vai nebrašs, ko tas viss līdz, kad jau izdobjis un izpraulojis kā vecs stumbrs.

— Bet, mīļā Amola kundze, viņi sadzīvo tīri brangi, un viņa nebūt nejūtas nelaimīga...

— Līdz savu reizi!... Pārtrauca Radagaisene Sīkles kundzi. — Kad reiz nokritīs kā zvīņi no acīm, tad atjautīsies, bet tad būs vēlu...

— Nē, mīļā, es neticu, ka viņu starpā varētu kādreiz kas grozīties. Viņš tai dod pilnu vaļu, un tā dara, ko vien grib, tikai, protams, visu pa godam un pieklājīgi. Tas ir viss, ko viņš prasa, un viņa arī to stingri ievēro. Nē, nelaimīga viņa nav, — par to esmu tiķena.

— Es arī krustmāt, nesaku, ka šis pāris būtu nesaveicīgs... Jaucās sarunā Maruta, būdama laikam jau drusku iereibusi, jo vaigi bija kļuvuši sārtāki, un acis spulgoja spožāki, nekā tas bija parasts. — Man viņi abi kopā varen patīk: viņa tāda jauna, skaista, mīļīga, maīga un neliela auguma, tīri kā pusaugu meitene, bet viņš — pilnīgu augumu un izskatās tāds nopietns, prātīgs, gudrs un cienīgs, kādu jaunu vīriešu starpā nekad neredzēt: tie gandrīz visi ir vai nu iedomīgi, lepnīgi, vai atkal ākstīgi un mulķīgi. Ja man būtu jāprecas un es nevarētu dabūt taisni to jaunekli, kuēā es būtu ieskatījusies un kas man no visas sirds patīk, tad es labāk būtu ar mieru iet pie kāda laba, veda kunga nekā pie kaut kāda jauna. Tikai šādam vecam kungam tad vajadzētu būt kādā ziņā ievērojamam un garīgi apdāvinātam vīram: vai nu tēlniekam, vai gleznotājam, kas manu skaistumu spēj ietēlot marmorā, vai uzburt uz audekla, un tā padarīt mani nemirstīgu, vai atkai tam vajadzētu būt kādam lielam rakstniekam vai dzejniekam, kas man var celt pieminekli savos rakstos un dzejās, tā dodams man arī daļu no savas nemirstības. Ai, ka man patiktu, kad pēc manas nāves — pēc daudz, daudz gadiem, jauni, samīlējušies pāriši skatītos manu seju, lasītu aprakstus par mani un teiktu: „Rau, tā izskatījusies, tāda bijusi tā skaistā meitene, kuŗu slavenais mākslinieks mīlējis un kuŗa viņam devusi iedvesmi un sajūsmu uz viņa brīnišķīgo, lielo darbu radīšanu.s

Kalpone tagad izsauca Radagaiseni kuknē, kur puisis gribot ar viņu parunāt par rītdien nodomāto mājās braukšanu. Viņai līdz izgāja arī Ķeterliņa kundze, tā ka istabā palika tikai abas skuķes ar Sīkles kundzi. Pēdējā, vērsdamās pie Marutas, teica:

— Na, skaistā jaunkundzite, tagad jūs man patīkat. Rau, tā ir prātīgas skuķes valoda. Man jaunās dienās bija tādas pat domas un jūtas, un kad mans nelaiķis, mani reiz cieti apķēris un krietni noskūpstījis, prasīja man: „Mīce, vai tu gribi būt mana,s tad man tas varen patika, un es tūlīņ atbildēju ar jā. Man toreiz bija septiņpadsmit gadu, viņam pie piecdesmit. Ko toreiz darīju, neesmu nekad nožēlojusi. Tas man liels prieks, Marutas jaunkundze, ka mums vienāds prāts, vienādas jūtas.

Tas taču pavisam citādi, kad meiteni skūpstā un mīlē krietns, godīgs vīrs, kas visu ko piedzīvojis, nekā kad knakstās apkārt vai bāžas pie lūpām kāds knauķis, kam pašam padegune nav vēl labi nožuvusi. Veci vīri tādas jaunas spurdules prot vislabāk valdīt. Tāds jūs iemācīs visvisādi, ko jūs savā gudrā galviņā nebūsit varējuši vēl ne iedomāties; bet ko tāds piena puika var skuķi mācīt, kas pats nekā laba neprot, tik lēkā apkārt kā sisenis zaļā zālē un čirpstina kaut kādus kur saklausītus, sagrābstītus vārdus, kuŗu saturu pats nesajēdz. Labi, mana kundzenīt, ka nu zinu, kas jums prātā. Nu es jums sagādāšu labu brūtgānu — tādu, ar ko jūs būsit pilnā mierā un kam arī jūs patīkat tā kā cita neviena. Jau dažs smalks kungs man par jums apjautājies, un vēl šodien, nupat nākot mājās, redzēju kādu kungu, man labu paziņu, aplūkojam jūs no galvas līdz kājām. Un kā lai arī ne! Skuķīte kā puķīte: augumiņš brašs, seja skaista. Uz kājām vien jau prieks pamest acis, — tās izskatās kā īstas prieku vēstneses: pilnie lieli kā iebrieduši melnajās zeķēs un spožajos puszābakos. Tur jau dažam sieviešu skaistuma pazinējam acis sprāgst no pieres ārā, ne vēl vecam izlutušam gardēdim. Zinait, vecam sila briedim rudzu lauks vairāk mīl zaļbriedā nekā ienācies. Nu sakait, mīļā zelta Marutiņ, vai jūs būsit mana pameita, nāksit pie manis ciemā?

Maruta purināja galvu.

— Jūs to patiesi nenožēlosit, mīļā skaistulīt... Turpināja Sīkles kundze mīlīgā, paklusā balsī un tik laipni smaidīdama, cik vien iespējams. — Es jums uzdāvināšu jaunu, skaistu cepuri un gredzenu, ar kādu zīli tik gribēsīt — zilu, zaļu, sarkanu vai arī plaukta gredzenu ar jūsu vārdu. Mājās varēsīt teikt, ka visas tās mantas dāvinājusi labā pilsētas krustmāte, un neviens nekā nezinās. Bet visu atbildību uzņemos es uz sevi. Jūs varat būt pilnīgi droša, jums nekas nenotiks: jums ne gruzītis neiebirs acī. Nu sakait, vai klausīsīt mani?

Maruta, kas pa Sīkles kundzes runas laiku bija kļuvusi nopietna un izskatījās tagad it kā nobijusies, atkal klusi purināja galvu.

— Bet kālab ne, mīļā? Pati taču teicāt, ka jums veci kungi patīk, un vecais Radvils un Mukers ir taisni tie, kam jūs tā patīkat.

— Bet tie jau neviens nav nekādi ievērojami vīri — nedz rakstnieki, nedz dzejnieki, nedz mākslinieki, — viens desu fabrikants, otrs krodznieka papus. Kādu slavu vai nemirstību tie var iegūt sev vai dot citam? Nē, nē, Sīkles kundze, jūs mani esat pavisam pārpratusi.

— Kas par pārprašanu? Jūs, kundzenīt, esat tik par maz dzērusi, un tāpēc jums nav tikai dukas. Iedzersim vēl, tad jums rāsies dūša uz visu, kā jau skolas meitām šos laikus piederās. Jā, iesviķosim šovakar krietnāk, — dodiet šurp savu glāzīti!... Aicināja Sīkles kundze.

— Nē, nē! Nevienu lāstiņu vairāk!... Dzīdinājās Maruta, raudama savu glāzīti atpakaļ un slēpdama sev saujā.

— Traire, līdzī man pierunāt Marutu, lai viņa dzeļ vēl kādu glāzīti.

— Nē, nē! Es nedzeršu vairāk... Paklusā balsī, bet cieši un noteikti atkārtoja Maruta.

— Na, ko nu tik daudz dzīdinies! Dod, lai ielej, un iedzersim! Viena glāzīte vairāk vai mazāk, tas neko nelztaisa, un diezkāda svētā jau arī neesi.

— Nē, Traire, nē! Ko tu man gribi ierunāt? Es jau esmu vairāk iedzērusi, nekā drīkstu: māte man pieteikusi, lai vairāk par vienu glāzīti nekad nedzeļot, bet es iedzēru divas.

— Divi vien nav nekas! Visas labas lietas ir trīs. Es ieliešu, un iedzersim! Dodiet savu glāzīti... Sīkles kundze uzstāja.

Maruta nebija piedabūnama.

— Nu, lai paliek. Kad jau negribat, nedzeriet, es jums virsū vairs neplīšos. Parunāsimies labāk tāpat kaut ko, varbūt maleniski. Jums jau tas tā labi iznāk ... Teica tagad Sīkles kundze, uzmezdāmās uz galda, sniegdāmās tam pāri Marutai tuvāk un paņemdama viņas roku savā. — Tā, runāsim nu maleniski: puķītes zieš, meitiņas dzieš, zivtiņas pelž, saulīte spīž...

— Lai viņa spīž, tikai tagad viņa vairs nespīž, jau sen norietējusi ... Atjokoja Maruta.

— Lai tā saulīte nespīž, kas pie debesīm, bet mīlestības saulīte spīž jums sirsnīgā, un tur ziež jaukā mīlestības puķīte. Jā, un nu mēs parunāsimies par brūtganiem un mīlēšanos. Es jums pastāstīšu, kā jums brūtgans darīs: viņš jūs...

Maruta ar abām rokām spieda sev ausis ciet.

— Nu saki, Traire, ko lai ar viņu iesāku? ... Kā atlaizdamās no Marutas un piegriezdamās otrai skuķei, runāja atkal Sīkles kundze. — Kā lai aizdzenu viņas tiepumu?

— Viņai dikti kud. Vajag viņu tik ilgām kudināt, līdz apsolās.

— Ak tā? Visas tās, kam dikti kud, ir trakas uz vīriešiem. Ko tad šī te tā izliekas? Labi, ka nu zinu, kas te vajadzīgs: es viņu ne tikai kudināšu, bet arī tā izkudināšu, ka viņa uz vietas kusīs un ģībdama man visu apsolīs... Sīkles kundze teica, celdamās no krēsla augšā un dodamās otrpus galda.

Maruta spruka ārā pa durvīm.

— Pagaidi tu, spīža! Nu tu manus nagus jutīsi... Sīkles kundze sauca, skriedama meitenei pakaļ.

Otrā istabā dzirdēja Marutu iekliedzami, sākam aumaļīgi smieties un saucam:

— Traire, mīļā zelta māsiņ, glāb mani!

— Tas tev vajadzīgs! Kālab liecies tik daudz lūgties un neklausī pamāti. — Atteica Traire kaitinādama. — Un to tev piesaku, ja tu pa gultu spārdīdamās apsviedīsi manu galdiņu, tad no manis arī vēl dabūsi. — Mīļā pamāte, izgrumdī viņu labi un ātrāk vaļā nelaid, kamēr apsolās.

Patlaban iešķindējās zvans. Pārnāca Lūsiņa ar Ilgu un Muri, un Maruta mitējās spiegt un smieties.

Pirms aiziešanas Sīkles kundze apsolījās Ķeterliņa kundzei iet viņai un Amola kundzei rītu līdz pie izmeklēšanas tiesneša un līdzēt tām viņu pierunāt nākt šā vai tā viņu vajadzībām pretī. Jo lai gan tā viņu nepazīstot — tā viņa sprieda — tomēr tas būšot laikam kaut ko dzirdējis par viņas iespaidu pie prokurora, un tā tad viņas līdziešana gluži bez panākuma taču nebūšot.

Ķeterliņa kundzei ar Amola kundzi pirmdien priekšpusdienā nonākot pie apgabala tiesas, Sīkles kundze, kā tas jau bija norunāts, radās viņas tur gaidot, un visas tās devās pie izmeklēšanas tiesneša. Tas bija jauns cilvēks nelielu augumu, lielām, stipri sagrieztām dzeltenām ūsām un zelta pensneju uz deguna. Vērīgi, kā pa daļai ziņkārīgi izklausījis Sīkles kundzes stāstījumu, kādā lietā viņas nākušas, pie kam viņa minēja savu vārdu, viņš, savas gaŗās, skaistās ūsas starp pirkstiem skrullēdams, paskaidroja tām savādi laipnā balsī, ka nevarot tām Dzeņa lietā nekā skaidra pateikt, jo iepriekšējo izmeklēšanu par šo lietu nobeidzis jau priekš pāris nedēļām un visus papīrus piesūtījis prokurora vietas izpildītājam Šteinam, bet no galvas katru atsevišķu lietu nepārzinot.

Gāja nu pie prokurora vietas izpildītāja. Viņa kamera atradās augšējā stāvā. Visām dūša bija tagad stipri sašļukusi, zinot šī cilvēka stingro, nepieejamo dabu, un, lēnos soļos kāpjot pa trepēm, Sīkles kundze ieminējās, vai maz jel iet pie tāda, no kuŗa nekas labs tā kā tā nav gaidāms; tomēr uz Ķeterliņa kundzes iebildumu, ka Amola kundze nevarot taču braukt mājās, nesusniegusi it nekāda panākuma, Sīkles kundze par jaunu saņēma dūšu un pati pirmā gāja prokurora kamerā iekšā, un otras divas viņai sekoja.

Uzgaidāmā istabā sēdēja kāda glīti ģērbusies jauna un skaista, bet stipri nobēdājusies dāma. Kad prokurora norakstītājs, kāds pusmūža cilvēks gaŗu, kalsnu augumu un gluži pliku galvas virsu, piecēlās no sava vienkāršā rakstāmā galda un ar lielāku papīru vīstokli iegāja otrā istabā, Sīkles kundze sāka ar svešo dāmu paklusu sarunāties, un nu izrādījās, ka tā nākusi darīšanās sava brūtgana dēļ, kas bija ierēdnis atbildīgā vietā aprīņķa pilsētā, bet jau kopš vairāk mēnešiem apcietināts. Viņu apvainojot kroņa naudas izšķērdēšanā. Nekādu tuvinieku tam neesot, un tā tad vienīgi viņai piekrītot uzdevums rūpēties par apcietinātā likteni. Gribot viņa to atsvabināt pret galvniekiem vai drošības naudu, bet prokurors esot noteikti pret atsvabināšanu pirms tiesas sprieduma.

— Sakait, lūdzama, mīlā jaunkundz, vai jūs ar prokurora vietas izpildītāju esat jau kādreiz runājuši? ... Pētija Radagaisene.

— Savu desmit reižu... Atteica jaunkundze. — Esmu gan lūgumrakstus iesniegusi, gan personīgi griezusies pie viņa sava saderētā lietā.

— Un ir nežēlīgu dabu? Nekā nelaizas pierunāties? ... Pētija Radagaisene.

— Citādi neko nevarētu teikt, tīri laipns cilvēks, bet tiklīdz ko grib lūgt apcietinātā atsvabināšanas labā, tad tikpat kā pelēks akmens ceļmalā.

— Ak Dieviņ, tētiņ!... Radagaisene nopūtās, un nu viņa pastāstīja svešajai, ka viņai ir tāds pats liktenis: arī viņai draugs jau kopš dažiem mēnešiem apcietināts, bet nezinot, ko iesākt viņa atsvabināšanas labā. Viņa pastāstīja arī, ka cietumā radies kāds līdzētājs Strautiņš vārdā, kas teicies labi pazīstams ar prokurora nākošo znotu, oficiēri Mekuli-Meķi, kas pie visiem izmeklēšanas tiesnešiem un prokurora biedriem protot atrast slepenas durvis un tādā ceļā jau dažu pret labu samaksu atsvabinājis; tomēr viņas draugam par labu nekā nevarējis — vai arī negribējis — darīt, lai gan naudas šai nolūkā iesūtījusi cietumā ar sarga starpniecību vairāk simts rubļu.

— Tad jums iet gluži tāpat kā man!... Izsaucās kā izbrīnīdamās svešā jaunkundze. — Arī man atsūtīja brūtgāns ar sarga meitu slepenu vēstuli, pieprasīdams trīssimts rubļu, ko dot viņa biedra, kāda Strautiņa paziņam oficiērim Mekulim-Meķim, kas taisoties prokuroram par znotu un kam esot pieiešana pie tiesnešiem un prokurora biedriem un kas katru par labu naudu varot atsvabināt. Pa divi cēlieni pieprasīja naudu, un abas reizas arī devu, bet panākuma nebija nekāda.

— Ak, tad mēs abas esam kritušas krāpniekam nagos!... Novaidējās Radagaisene.

— Tā ir, mīlā... Piebilda svešā jaunkundze.

— Nevarēdama pēc naudas otrreizējā iedevuma nekāda iznākuma sagaidīt, es jau sāku šaubīties, vai te nav darīšana ar kādu krāpnieku, un tāpēc sarunāju ar kādu sava brālēna draugu, kas ir pazīstams ar prokurora dēlu, kas arī ir oficiēris, lai iet pie tā un rauga izdibinēt, vai kāds oficiēris Mekulis-Meķis viņu familijai ir vispār pazīstams. Protams, nevarēja jau prokurora dēlam taisni prasīt, vai tāds grib viņa māsu precēt. Tas bija jādara aplinkus ceļā, un to brālēna draugs tad arī darījis: saticies ar prokurora dēlu oficiēru klubā un, kā jau biedru starpā, šurpu turpu runājot, beidzot ievaicājies tam, vai nezinot Mekuļa-Meķa adresi, kāds viņa paziņa vēloties ar to tikties. Prokurora dēls atteicis: „Kas tas ir par Mekuli-Meķi? Es tādu vārdu dzirdu pirmoreiz. Tātad mīlā, tas ir izdomāts vārds tanī nolūkā, lai mums un arī laikam citu nabaga apcietināto piederīgiem izkrāptu naudu.

— Nu tad skaidra lieta, ka minētais Strautiņš, kas ar savu izdomāto oficiēri Mekuli-Meķi visiem piedāvājis par glābēju un savā fantazijā precinādams šo neesošo cilvēku ar prokurora meitu, ir smalks blēdis, kuņam jūs abas un arī laikam daudzi citi krituši par upuri... Noteica Ūeterliņa kundze, skatīdamās drīz Radagaisenei, drīz jaunkundzei acīs.

— Taču atrodas pasaulē cilvēki, kam arī cietumā ir labas jo labas dienas. Šis pats Strautiņš, rau, dzen cietumā lielisku peļņu, saņemdamas no jums divām vien jau tādas summas, pie kādām viņš svabadībā diezin vai maz būtu varējis tikt... Piebilda, rokas salikdama, Sīkles kundze. — Bet lai tik tāds Strautiņš pagaida, kad prokurors pārbrauks! Es visu izstāstīšu prokurorenei, un tad redzēs, kā tam klāsies: no cietumā ārā lēti vairs netiks!

— Kas tādām arī kaitēs sēdēt cietumā, kad tur var tik labi pelnīties? ... Rūgti iesmiedamās, noteica jaunkundze.

Patlaban atvērās otras istabas durvis, un pa tām iznāca, ierēdņa svārkos ģērbies, kāds kungs slaiku, pakalsnu augumu, gludi noskūtu seju un nopietnu, stingru skatu. Viņam līdz iznāca arī norakstītājs, kas tūliņ sēdās pie sava galda.

Svešā jaunkundze, kas līdz ar citām dāmām uzcēlās no sēdekļa, steidzās iznācējam pretī un, labdienu padevusi, teica:

— Atvainojiet, lūdzu, prokurora kungs, es pie jums šoreiz nāku nevis kā lūdzēja pie ierēdņa, bet griežos pie jums kā cilvēks pie cilvēka...

— Es neesmu cilvēks, bet prokurors... Auksti un stingri noteica ierēdnis un, atgriezis jaunkundzei muguru, iegāja otrā istabā, pārējām trim dāmām ne acis neuzmezdams.

Svešā jaunkundze izplēta rokas un paraustīja kamiešus, mēmi skatīdamās uz trim biedrenēm.

— Re, tāds viņš ir. Tā viņš izturas. Kā akmens, kā akmens!... Viņa beidzot nočukstēja.

Sīkles kundze pavilka Radagaiseni pie mēteļa un gāja pa durvīm ārā. Citas viņai sekoja. Koridorā apstājusies, viņa paklusā balsī sirsniņgl un kā mierinādama teica Radagaiseni:

— Mīļā Amola kundze, ar to nekas nav izdarāms. Neder nedz pie tāda iet, nedz ar tādu runāt. Nekas cits neatliek, kā gaidīt līdz pārbrauks prokurors pats. Gan mēs tad ar prokuroreni izdarīsim visu, kā vajadzīgs. Tagad iesim!

Un visas devās pa trepēm lejup.

6.

TIESĀ

Kā Pēterene saprot liecinieces uzdevumu, aizstāvēdama savu neapsūdzēto saimnieci, liecinādama pret apsūdzēto, ko saimniece grib glābt, un stāstīdama par saimnieka un Dzeņa goda biksām. — Ko kalpone Maija Nagizied redzējusi greizajā spogulī un kālab Radagaisene protestē pati pret savu spoguļi. — Kā Dzenis gribējis dižoties par lielu drošinieku un kabatā metis krustu. — Kā Pēterenes Mādže saceļ tiesas zālē tādus smieklus, ka arī tiesa un prokurors sāk gandrīz smieties. — Kā Burbas Jonis ienāk tiesas zālē ar lielu brāzmu, dod tiesai labdienu un sāk klibot, uz vietas stāvēdams. — Apsūdzētais vaicā, vai tāds var būt par uradņiku, kas danco ar plikām sievietēm, bet tiešu atbildi no tiesas nedabūn. — Ko Radagaisene saka Stīpnieka Jēkabam par šādu vaicājumu. — Arī noziedznieks ir no mātes dzimis. — Lai Dievs palīdz nelaimīgajām mātēm!

— Lūdzu piecelties, tiesa nāk!... Uzsauc tiesas pristavs, nostājies pie sava galdiņa, un tūlī piecēlās visa klausītāju publika tiesas zālē, kuŗas nebija daudz, kā arī apsūdzētais aiz sava aizsprostojuma. Abi sargaldāti — ar kailiem zobeniem rokās — jau stāvēja kājās.

Ienāca un nosēdās — taisni vidū pie galda — kā pats pirmais tiesas prezidents, mazs, sirms vecītis ar gandrīz pliku galvu un nelielu, pēc diplomātu parauga uzkoptu vaigu bārzdu. Viņam pa labi ieņēma vietu slaiks, garš, vēl pajauns kungs greznā, ar zeltu izšūtā uniformā; ruslie mati, uz vienu pusi pāršķirti un priekšā sasukāti drusku uz augšu, kā arī glīti saskrullētās ūsas, piešķīra viņa skaistajai sejai vīrišķīgi brašu izskatu. Prezidentam pa kreisi novietoja kāds arī pamaza auguma pusmūža gados stāvošs kalsns kungs ar kailu galvas virsu, apcirptu iesirmu bārdi un tādām pat ūsām, bet galda galā — taisni pretim apsūdzētam — nosēžas prokurors, samērā jauns cilvēks, vidēju augumu, pilnu, apaļu seju ar mazām ūsiņām un īsi nocirptiem, pavisam stāvus stāvošiem matiem. Viņš liekas savā lomā visai apmierināts, jo visa seja viņam it kā smaidīt smaida, un skats mierīgi un ar labpatikšanu lido vai, pareizāki sakot, staigā pa zāli.

Ziemas saules stari, no apvāršņa malas pavisam slīpi iespīdēdami pa pusaizsalušo logu apgabala tiesas augšējā zālē, krīt taisni uz prezidenta pliko pauri, it kā gribēdami vairāk apgaismot vai sasildīt viņa galvas smadzenes. Tomēr prezidents neliekas no tā nekā manām. Pasludinājis sēdi par atklātu, nokārtojais vajadzīgās formālītātes un uzsaucis apsūdzēto, viņš paklusā balsī ātri un vienmulīgi lasa apsūdzības rakstu, kuŗa galvenais saturs ir tas, ka tādā un tādā dienā Elku muižas pagasta Radagaisu māju zirgāplokā ar flintes šāvienu krūtīs nāvīgi ievainots to pašu māju priekšsaimnieks, pie Cīrulenes pagasta piederīgais, divdesmit astoņi gadi vecais Pēteris Brammanītis, kas skaitījies par

saimnieces Marijas Amol, dzimušas Straumes, saderināto un tamlīdz par Radagaisa māju nākošo faktisko saimnieku. Uz mirēja mēmu aizrādījumu, kā arī uz dibinātu aizdomu pamata šai lietā apcietināts to pašu māju iedzīvotājs, trīsdesmit divi gadi vecais kurpnieks Jānis Dzenis.

Nolasījis apsūdzības rakstu, prezidents vaicā apsūdzētam, vai viņš atzīstoties par vainīgu, ka noantkārības nolūkā ar flintes šāvieni nāvīgi ievainojis Pēteri Brammanīti, kas no šā ievainojuma dažas stundas vēlāk nomiris. Dabūjis atbildi, ka ne, prezidents paziņo, ka stāsies pie liecinieku noklaušināšanas.

Iesauca lielāku skaitu liecinieku, kuŗus mācītājs nozvērīnāja, pēc kam pristavs ieraidīja tos atpakaļ liecinieku istabā.

Kā pašu pirmo no lieciniekiem aicināja priekšā Cīrulenes ārstu Odinu, kas bijis izsaukts sniegt ievainotam palīdzību. Tas liecināja, ka ievainoto atradis gan vēl dzīvu, bet runāt vairs nespējis — tādu un tādu organu bojāšanas dēļ. Vispār ievainotais bijis no asiņu noplūšanas jau ļoti vājš. Pēc viņa pārlicēbas tas varējis pietikt vēl kādas piecas, sešas stundas pēc tam, kad viņš to apskatījis, kas noticis pulksten septiņos vakarā, un šāds viņa domu slēdziens patiesi arī piepildījies — ap pusnakti ievainotais nomiris. Uz prokurora vaicājumu, vai apsūdzētais, kas bijis aizsūtīts viņam pakaļ, braucis ātri, vai lēni, dakteris Odins atbildēja, ka braucis ļoti ātri, — gandrīz vienos aulekšos. Uz aizstāvju vaicājumu tas vēl liecināja, ka arī turpu, acīm redzot, bijis braucis tikpat ātri, jo zirgi radušies jau slapji un garojuši un elsojuši, kad viņš izgājis no savas mājas sēst ratos.

To pašu liecināja arī otrs liecinieks — feldšeris Gerke, kas dakterim Odinam bijis šai braucienā līdz.

Pēc tam klaušināja Radagaisu māju ļaudis. Puisis Jānis Iraids neko sevišķu nezināja liecināt, pastāstīja tikai, kādā stāvoklī ievainoto atradis zirgaplokā, pats pirmais turp noskriedams: tas gulējis augšpēdu, mēģinādams atbalsstīties uz viena elkoņa un piecelties pussēdus, bet to paspējis tikai ar šā palīdzību; runāt nevarējis, elpojis grūti krākdams un spļāvis asiniis. Neviens cilvēks nekur nebijis redzams, bise gulējusi nomesta turpat tuvumā.

Radagaisu piedzīvotājs, vaļinieks Pēteris Pekuns, atkārtoja to pašu, ko jau bija teicis izmeklēšanas tiesnesim: ka viņš nelaiķi saimnieku reiz redzējis izsviežam kādas sieviešu kurpes pa logu ārā; vēlāk Dzenis viņam stāstījis, ka tās kurpes viņš dāvinājis saimniecei, par ko saimnieks esot uz viņu grīns. Vairāk neko sevišķu viņam negadījies novērot saimnieka attiecībās ar Dzeni, jo, tiklīdz saimniekam izdevies sadabūt divi puīšus, tad viņš kā vaļinieks bieži gājis peļņās un tā tad maz bijis mājās.

Toties jo plaši nācās izrunāties viņa sievai Ķerstai, kas ne vien allaž atradusies mājās, bet bijusi arī, kā pati teica, saimnieces palīdzē un vietiece. Prokurors lika viņai caur tulku jautājumu priekšā, vai Radagaisi esot vispār pazīstami par bagātām mājām un kādā ziņā šīs mājas būtu pārākas par citām Elkumuižas pagasta mājām.

— Kā nu ne bagātas? Kā nu ne pārākas par citām? ... Pēterene uzsāka, pieiedama pāris soļu tuvāk tulka pultei, nekā līdz šim bija stāvējusi. — Kā nu ne bagātas! Juk, turība, bagātība visās malās redzama. Parovī vēl līdz pavasarim žaudējas gan mīkstie vidukļi, gan priekšpleči, gan krūtažas, gan citi gabali. Gaļas cauru gadu netrūkst, juk, cūkas lopu tura suitumis, un pirmos pussiķus jau no Jēkaupenes liek gārdā uz baņokli. Bet kad nokauj, tad arī ir mantas: ne vien tauku tik daudz, ka daļu ir kausējam, ir sagrūžam kukulīšos un izžaujam blakus parovim dūmu priekšīnā, bet gaļa arī tāda vien, ka ēdīsi, tauki gar pirkstiem pilēs. Pieliekamā kambarī — kādi tur pieni: rūguši, sulināti, kupināti. Stāveņi pilni līdz malām un nokrienējušies, juk, negūst visus izēst. Un salda piena — na! Ko tur teikt? Bet kad ar ķērnu strādājam, tad sviestu mīcam kā mālus skrīnī. Ieiesit laidarā — paveriet tik durvis, redzēsīt, govīs guļ kā kulsmā, salmu pietiek pakaišiem apaļu gadu, vēl atliek. Un govīs visas brīnum pienīdzes — pa pusslaucenes slaucienā no katras. Kā tad, kā tad — pārticība, pilnība visās malās; pat žurkas tādas noganījušās, kādas kalpu vai nabagu

saimnieku mājās nekad neredzēsit: kā mecekļi, kā lomeņi, valstās vien pa govu ēžām un baņokļu gārdos pa silēm, un pagāni tik drošas, ka daudz neko negrib bēgt un skatās cilvēkam acīs...

Te tulks Pētereni pārtrauca Radagaisu bagātības tēlošanā un lika viņai priekšā jaunu prokurora vaicājumu, vai Dzenim arī pilnā mērā bijusi pazīstama Radagaisu bagātība un kādās attiecībās viņš atradies ar nelaiķi, nākošo saimnieku: vai viņš to neapskaudis un vai nav pie viņa bijuši manāmi pret to kādi ļauni nolūki.

— Bija pazīstama Radagaisu bagātība, bija. Kā nu ne!... Pēterene turpināja, pasperdama soli vēl tuvāk tulkam un pazeminādama balsi, tā ka apsūdzētais lai nevarētu viņas vārdus sadzirdēt. — Vai šim nu nebija acu pierē, ka visa nebūtu redzējis? Cik reiz pati redzēju, piena kambarī vai nu ķerņu griezdama, vai pienu kriedama, šis paveņ durvis, pabāž galvu iekšā un visu tā apskata, apskata: cik piena, cik kreima, cik sviesta. Visu redzēja, visu zināja. Un vai nu tur, cien. Augsta tiesa, bija bez skaušanas? (Te Pēterene palieca galvu tuvāk uz tulka pusi un balsi vēl vairāk pazemināja, runādama jau tīri čukstošās skaņās.) Juk, viņam tāds skaudīgs skats, kad skatās uz cita mantu. Man bail vien bija, ka tik neapskauž manu labumu un tādēļ, savu Raibaļu izslaukusi, slaucenīti katreiz tūliņ apsedzu: savas govys pienu svešam, nezināmam cilvēkam nekad nerādu. Kas var zināt, kāds kuņam skats — labs vai ļauns? Dažs pārgudrinieks gan saka, apskaust nemaz nevarot. Lai man nemelš niekus! Katrs gan nevar, — tas tiesa, bet noskaust var tie, kam skaudīgs skats, un tāds skats ir katram, kam māte pēc atšķiršanas no krūts vēl devusi zīst. Dažas mātes, teic, tīši tā darot, lai bērni pēc var noskaust cita labumu. Es saviem bērniem nevienam neesmu tā darījusi — nei Mādžei, nei Indžim, juk...

Te tulks Pētereni atkal pārtrauca, šoreiz likdams tai klusēt stāstīšanā un īsi atbildēt uz priekšā liktiem jautājumiem, un tad darīt to nevis čukstošā balsī, bet tā, ka visi var dzirdēt.

Lai gan Radagaisene Pētereni jau cīkārāt iepriekš bija mācījusi nekā neliecināt Dzenim par ļaunu, bet gan, cik vien iespējams griezt visas lietas viņam par labu, tomēr, redzēdama šē tādus spožus kungus un no viņai priekšā celtiem jautājumiem noprazdama, ka tie vēlas dabūt par Dzeni kaut ko ļaunu zināt, viņa citādi nevarēja kā tikai censties tiem iztapt, kādēļ arī teica un runāja Dzenim tikai par ļaunu un būtu vēl vairāk teikusi, ja vien būtu ko zinājusi. Redzēdama publikā sēdam arī Radagaiseni, viņa it kā sāka bažīties, vai tik tai negrasās uzbrukt kādas nepatikšanas, un tādēļ ieskatīja par vajadzīgu, kur un kā vien iespējams, aizstāvēt savu saimnieci kā visai labu un mīļu cilvēku, it kā kad tā atrastos uz apsūdzēto sola, bet Dzenim kā jau ļaunam, nekrietnam cilvēkam krāva virsū, cik vien varēdama un ko vien zinādama. Tā, kad prokurors lika viņai priekšā jautājumu, vai esot taisnība, ka Dzenis dāvinājis saimniecei jaunas, skaistas kurpes, viņa tīri sašutusi iesaucās:

— Ko šis plikadīda varēja viņai dāvināt! Kas tā par dāvināšanu? Juk, par viņas pašas naudu pirktas ādas, — šis tik uztaisījis. Skaisti jau bija gan uzcirtis, — tas taisnība. Nebiju tādas kurpes redzējusi. Bet viss tikpat no viņas kabatas vien nācis — arī spožās sprādzītes un skaistie zīda pušķi. Un tad nu šis liels dāvinātājs! Krietnam cilvēkam būtu kauns otram to dāvināt, ko pats no tā ņēmis. Viņa, mīļā baltā, dārgā zelta, gan viņam daudz ko dāvinājusi. Kreklus vien trīs vai četrus — visus no slēžu audekla un aproči plati kā kungu krekliem un aprīdzēti trīskārtu rīdzēm ar sarkaniem diegiem, un pati vien šuva, mīļā baltā, dārgā zelta. Noaudām arī divus smalkus nātana audeklus: velki no tīra linu, ataudi — no smalko pakulu dzijām; vienam audeklam bija skujaiņi, otram mizlaiņi raksti. Ir saimniekam, ir Dzenim uzšūdināja pa vienām goda biksēm no katra audekla. Viņa pati — mīļā, baltā, dārgā zelta, teica, lai jau viss būtu abiem vienādi un lai vienam nebūtu uz otra nekāda skaudība. Saimnieks savas goda biksas pātēja, uzvilkdams tikai kad bija ietams kur uz āru vai svētdienām pa mājām, bet šis nēsāja diena kas diena, cauru vasaru staigāja nevis kā nabaga vaļinieka atraitnes dēls, bet kā kungu bērns smalkām, baltām biksām, juk...

Atkal uz prezidenta aizrādījumu tulkam nācās liecinieci pārtraukt. Uz prokurora vaicājumu, vai viņai zināms, ka apsūdzētais tīkojis kļūt Radagaisos par saimnieku, Pēterene teica:

— Kā tad! Vai nu bez tīkošanas? Tīkot jau tīkoja, ja šī viņu būtu gribējusi. Bet viņai, mīļai baltai, dārgai zelta, viens jau bija, ko iesāks ar otru? Kur liks divus? ...

Radagaisu otrs puisis Anss Vaičš nodeva svarīgu liecību. Kādā brīdī, kad istabā vairāk neviens neatradies pie ievainotā kā tikai viņš viens pats, viņš tam vaicājis, kā notikusi nelaime, — vai caur viņa paša neuzmanību, uz ko ievainotais pagrozījis galvu; tad vaicājis, vai cits kāds šāvis, un ievainotais palocījis galvu un pamirkšķinājis ar acīm; tad atkal vaicājis, vai šāvējs bijis svešs, nepazīstams cilvēks, uz ko ievainotais pagrozījis galvu, bet, kad jautājis, vai šāvējs bijis Dzenis, tad par atbildi vairākreiz palocījis galvu un mirkšķinājis ar acīm.

Šo liecinieku ņēmās sīki un plaši pārbaudīt ir prokurors, ir jo sevišķi abi aizstāvji, prasīdami starp citu, vai viņš tiešām skaidri pārliecināts, ka ievainotais pietiekoši dzirdējis un pareizi sapratis viņam priekšā celtos vaicājumus, un vai tas, būdams grūti ievainots, spējis galvu tik stipri pagrozīt vai palocīt, ka no tam liecinieks būtu varējis skaidri nojēgt, ko ievainotais gribējis teikt — jā vai nē. Liecinieks cieši un droši pastāvēja uz to, ka visu skaidri sapratis tā, kā to liecinājis, — par ievainotā atbildes vietā dotām zīmēm viņam nebijis ne mazāko šaubu. Aizstāvji viņu tālāk tincināja, kālab ar šādiem jautājumiem griezies pie ievainotā taisni tad, kad citu mājas ļaužu nav bijis istabā, un ja jau tā vēlēties zināt patiesību par mīklaino notikumu, kālab tad ievainotajam nepasniedzis zīmekli ar papīra drumsli, jo rakstīt viņš taču mācējis, un tad būtu dabūjis skaidru un drošu atbildi, kurpretim tāda grūti ievainota, jau nāves cīņā mulstoša cilvēka nevarīga zīmju došana taču nespējusi sniegt nekādu drošu un skaidru atbildi uz priekšā celtiem vaicājumiem. Liecinieks uz to atbildēja, ka ar vaicājumu, kas šāvis, pie ievainotā griezies taisni tādā brīdī, kad citu nav bijis iekšā, aiz tā vienkāršā iemesla, lai tas jo drošāki varētu dot savu atbildi: viņš zinājis, ka saimnieks tam uzticas vairāk nekā citiem; tā pēdējā laikā viņš tam pāra reiz izteicies, ka Dzenis viņam nemaz vairs nepatīkot, jo tas neesot labs cilvēks.

Atkal abi aizstāvji ņēmās liecinieku tirdīt, kad un kādos apstākļos nelaiķis tā izteicies par Dzeni un aiz kāda iemesla to darījis. Noklaušināmais deva tomēr tik noteikti skaidras, gaišas atbildes, ka nekādi nebija iespējams to samulsināt, vai viņa liecinājumus padarīt par apšaubāmiem.

Iesauca Radagaisu kalponi Madi Glumausi. Tā pastiprināja to pašu, ko jau bija teikusi izmeklēšanas tiesnesim: saimniece reiz viņai stāstījusi, ka Dzenis viņu mīlot un uzdāvinājis viņai kurpes, kuŗas pats uzcirtis un kuŗas esot ļoti skaistas. Braucot ar Dzeni uz Liepāju ar sviestu un sieriem, viņa tās paņēmusi līdz ko pilsētā izrādīties, un viņš tad, turp braucot, taisni Kazu birzē tās pirmoreiz uzāvis viņai kājās.

Nākošā lieciniece bija agrākā Radagaisu kalpone Maija Nagizied, kuŗa līdz Mārtiņiem sabijusi Radagaisos, bet tad ar otru meitu saķildojusies un aizgājusi projām. Tā izteica, ka vasaru dārzā reiz pa vaļēju logn redzējusi kambarī, kad visi bijuši pie darba, saimnieci ar Dzeni apkampjamiem un bučojamiem. Taisni viņus pašus gan neredzējusi, jo viņi stāvējuši no loga sānis, pie gultas, tomēr viss notikums viņai skaidri bijis redzams lielajā spogulī, kas atrodoties iepretim logam pie sienas...

— Tam spogulim nevar ticēt! Tam ir greizs stikls un rāda ārīgu ģīmi! ... Kaislīgi iesaucās starpā Radagaisene no savas sēdvietas.

— Lai tas rāda kādu ģīmi rādīdams, bet es spogulī skaidri redzēju, ka jūs bijāt apkampušies Dzenim ap kaklu. — Lieciniece sacīja, pagriezdamās pret publikas pusi. — Jums vēl bija mugurā melns ar baltu rūtainā jaka ar bārkstaiņām piedurknēm; skaidri redzēju arī jums pirkstā plato zelta gredzenu ar zaļo zīli, ko jūs katru dienu nēsājāt.

Aizstāvji pūlējās liecinieci samulsināt ar dažādiem sīkiem jautājumiem, ko tai vienu pēc otra juku jukām un gluži negaidot cēla priekšā. Tomēr samulsināt viņu neizdevās. Tā uz jautājumu, ko tā viena pati darījusi mājās, kad visa pārējā saime atradusies uz lauka pie darba, meita atteica, ka

— Ak tas ir bagātais saulgoznieks!... — Un, pievilkusi Sīkles kundzi sev tuvāk, Ķeterliņa kundze čukstēja:

— Tas lepnais, brašais, ko mēs neviena nepazinām, ir Saulgozes maršals, vecā Cīrulnieka znots un gubernātors...

Patlaban sākās jaunas liecinieces no pratināšana.

Tā bija kāda kalpone no Radagaisu kaimiņu mājām, vārdā Dārte Nevar. Par pašu notikumu Radagaisos viņa nekā nezināja teikt, bet gan to liecināja, ka Dzenis neticot Dievam. Tā priekš divi gadi, kad viņa ar to dzīvojusi kopā Kūmās nn kad vasaru uznācis dikti grauzds laiks, un viņi atradušies pļāvās un abi divi iebēguši siena pūnī, kur viņa skaitījusi tēvsmūs un ik pie spēriena metusi krustu, Dzenis smējies un teicis, viņš Dievam neticot un no tēvaiņa viņam neesot bail, — lai rājoties, cik gribot.

Šai liecībai lielu vērību piegriezta prokurors, gan liecinieci sīki izvaicādams par minēto notikumu, gan visu piezīmēdams sev priekšā uz galda gulošā papīra lapa un beidzot tīri priecīgi smaidīdams pārvilka pāra reiz ar plaukstu pār saviem stāvus stāvošiem matiem, ar to izrādīdams, ka viņš ar šās liecinieces liecību ir pilnā mērā apmierināts, it kā kad viņam pierādījumu kopsumā būtu kaut kāds mazumiņš vēl kur trūcis un ka nu viņam izdevies šo trūkumu aizpildīt.

Apsūdzētais te ņēma vārdu un izskaidroja, ka viņš ticot gan Dievam un no pērkona viņam bail arī esot. Toreiz tur pļāvā viņš tik tāpat padīžojies Dārtes priekšā, jo tā viņam patikusi, viņš to turējies it kā par savu nākošo un tālab gribējis izrādīties tai par lielu drošinieku. Tomēr, kad viņa atgriezies uz otru pusi, viņš arī metis krustu, dažreiz pat divus un trīs no vietas, ja pie iepriekšējiem spērieniem bijis dažus krustus palicis parādā. Bet, kad viņa pastāvīgi skatījusies uz šo pusi, tad viņš, lai nepaliktu ar krustu mešanu iepakal, iebāzis roku sev kabatā, un, tiklīdz tēvainis ierūcies un spēris, viņš kabatā metis krustus, — lai viņa neredzētu, ka tam bail. Ja viņa būtn stāvējusi tuvāk un ciešāk ieskaitījusies tam ģīmī, gan tad arī pati būtu redzējusi, ka smiekli viņam nebūtin nenākuši no sirds, bet bijuši piespiesti un ar bailēm jaukti.

Prokurors par tādu paskaidrojumu tikai gudri pavīpsnā un, it kā patīkamu jūtu pārņemts, priecīgi ar plaukstu atkal sabrauka sev matus.

— Kad jūs atbraucāt? — Čukstēdama vaicā Radagaisene Jēkabam.

— Nupat šorīt.

— Vai ar Marutiņu arī esat jau sagājušies?

— Nē. — Un Jēkabs mana, ka viņam sarkst vaigi un silst ausis.

— Jūs taču atnāksit pie viņas. Viņa dzīvo, rau, te pie šās Ķeterliņa kundzes, mūsu tālas radnieces. Viņai būs liels pārsteigums un prieks. Ai, jūs divi apskaužamie! Abi tādi jauniņi, braši un viens otru mīlat. Kas jums nekait? Visi prieki, visa laime jums vēl priekšā. — Radagaisene čukst, satvērusi Jēkabam roku, to glāstīdama un ar sirsniņu, glaimu pilnu skatu raudzīdamās viņam acīs.

Nākošā lieciniece, Radagaisu ganu meita Mādže Pekun, pusaugu skuķe, lēniem, nedrošiem soļiem ienāk no liecinieku istabas tiesas zālē, nezināšanā bailīgi visapkārt lūkodamās un it kā pūlēdamās slēpties savā villainē, kas tai pārsegta pār galvu un kamiešiem un kuņas stūri sasieti uz muguras mezglā. Tiesas pristava pabīdīta uz priekšu un iedrošināta, lai ejot tuvāk galdam, meitene beidzot arī saņem dūšu, iet tulkam kā vistuvāk stāvošam no visiem citiem klāt un liecas tam pie rokas, kuņu tas, pārsteigts un it kā izbījies, sarauj uz augšu, neļaudams to meitenei nobučot, tā ka tā, savukārt izbrīnījies, atkal paliek stāvot, nezinādama, ko darīt tālāk.

Zālē dzirdami apslēpti smiekli, pat tiesnešu stingri mierīgajās sejās uz brīdi parādās smaidi, bet prokurors tikko var atturēties no smieklēm un, lūpās kožlādams, atkal pāra reiz no vietas sabrauka ar plaukstu savus īsīnīšos kā sarus uz augšu stāvošos matas, pie tam smaidīdams visai jautri un

laimīgi — vai nu priecādamies par neparasti jocīgo starpgadījumu, vai arī par saviem skaistajiem matiem.

Meitene vairāk nekā nezināja liecināt, kā tikai to, ka reiz dzirdējusi saimnieku pie rijas suni saucam par Dzeni — drīz pēc tam, kad Dzenis suni saucis par saimnieku.

Pa to starpu Jēkabs ar Radagaiseni bija savas vietas pārmainījuši, jo Ķeterliņa kundze bija vēlējusies, lai viņš sēdētu tai tavāk, tā ka arī Sīkles kundze varētu ar viņu sarunāties.

— Tiesas sastāvs nav labs. — Palielējamās gar Ķeterliņa kundzi garām, Sīkles kundze čukstēja Jēkabam. — Prezidents pats ir vecs muļķis; tas polis, kas viņam sēd pa kreisi, arī pēc amatiem un godiem vien tik dzenoties. Sirds viņiem tik vienam kā otram nav. Ar tādiem nav nedz kāda pazīšanās, nedz draudzēšanās. Un ja jūs sakāt, ka tas trešais tiesnesis ir barons, tad jāteic, ka tiesas sastāvs ir tiešām slikts: baroniem jau īsti nekā nevar piekļūt, jo tie ir bagāti un lepni. Un kāds vēl prokurors! Tīrais zvērs. Apsūdzēto laikam notiesās. Es baidos par nabaga Radagaiseni — viņa pārāk uztraucusies un nobēdājusies.

Tiesas pristavs ziņoja, ka ieradušies divi nokavējušies liecinieki. Prezidents lika saukt tos iekšā. Durvis pavērās, un zālē ienāca uradņiks Metenis, un aiz viņa, uz kruņa un nūjas balstīdamies, ielēca ap četrdesmit vai vairāk gadu vecs vīrietis ar koka kāju, dzelteniem, iesirmiemi matiem, tādām pat garām ūsām, ģērbies vecās, stipri nolāpītās drēbēs un garām tarbām pār kamiešiem, no kam bija redzams, ka tas ir ubags. Viņš ielēca zālē ar lielu brāzmu un īstu sava amata bravūru un rufīnu — koka kājai, ķenkai un nūjai dikti klaudzot, pašam smagi, tīri dusulīgi kāsējot un ar galvu tik lieliski eidājoties no vienas uz otra pusi, ka, to redzot, radās tīri brīnums, ka cilvēks tā ko var. Publikā dzirdēja arī vienu otru gan it kā apbrīnošanā nokunkstamies, gan sāpīgi ievaidamies. Lielāka un labāka iespaids dēļ viņam, tikko bija ienācis zālē, izslīdēja no rokas un ar lielu troksni nogāzās uz grīdas viņa milzīgā nūja ar resno bozi galā. Noliekdamiem pēc nūjas, viņš tiesas un visas publikas priekšā ne vien prata visai redzami izrādīt savu gluži līko, koka staklē iesprausto kāju, bet arī viņa sejā un visos vaibstos gaiši nojaušami atspulgojās tās sāpes, ciešanas un mokas, kādas viņam nesamas un ciešamas. Palēcis pāris soļu tiesas galdam tuvāk un nostājies apzinīgām ubagam piemēroti cienīgā pozitūrā, viņš tiesai deva labdienu, dziļi dobajā balsī teikdams:

— Slavēts lai ir Jēzus Kristus!

Nedabūjis ne no viena nekādas atbildes, viņš drusku pamīdījās uz priekšu, pie kam koka kāja un citi viņa klibošanas aparāti atkal stipri noklaudzēja, un tad to pašu sveicienu atkārtoja poliski, uz ko tas tiesnesis, kas sēdēja no prezidenta pa kreisi, viņam paklusām kaut ko atbildēja, pēc kam klibais tad palika mierīgi stāvēt.

Uz tiesas priekšsēdētāja vaicājumiem atbildot, noskaidrojās, ka klibā vārds ir Jonis Burba, ka viņš esot 43 gadi vecs, katoļticīgs, piederīgs pie Kaunas guberņas, Telšu apriņķa, Židiku pagasta, bet dzīves vieta esot Gružu miestā, Šauļu apriņķī. Uz vaicājumu, kāda viņa nodarbošanās, tas, apzinīgā pašcienībā, aplaizdams skatu visapkārt, noteica, ka viņa amats esot ubagošana, tādēļ ka klibās kājas dēļ, kuņa pastāvīgi sāpot, nekādu darbu strādāt nespējot. Savu nokavēšanos tas izskaidroja ar to, ka kājām nevarējis tik tālu atnākt, un uradņiks uzņēmies viņu atvest ar savu zirgu, bet uradņikam ceļā iznākusi kāda amata darīšana, un tā abi ieradušies tikai tagad.

Tā ka nedz vienas, nedz otras ticības garīdznieka tiesā nebija, tad abu šo nokavējušos liecinieku nozvērīnāšanu izdarīja priekšsēdētājs pats, lasīdams tiem zvēresta formulu priekšā krievu valodā, jo abi tie izrādījās valsts valodu pietiekoši saprotam. Uradņiku pēc nozvērīnāšanas izraidīja atpakaļ liecinieku istabā un pirmo ņēma pārklaušināšanā ubagu, kā jau kroplu, nevarīgu cilvēku, lai tas jo drīz tiktu pie miera. Apsūdzētais pret šo liecinieku cēla ierunu, aizrādīdams, ka tas esot vispār pazīstams par šaubīgu cilvēku, daudzi pat runājot, ka tas esot pilnīgi vesels un tikai tīšu prātu izliekoties par klibu, tādu vajadzētu papriekš pašu ņemt izmeklēšanā un pārliecināties, vai viņš tiešām ir ubags, jeb vai tikai veikls blēdis.

Tādus vārdus dzirdēdams, ubags paskatījās uz apsūdzēto baltām acīm un, tīri uz vietas stāvēdams, sāka tik stipri klibot un ar galvu un visu augumu tā svārstīties no vienas puses uz otru, ka par viņa klibuma patiesību neviens nevarēja šaubīties, un tiesas prezidents pat lika pristavam padot krēslu, kur klibajam apsēsties, ko tas arī izdarīja, smagi novaidēdamies, ģīmi savilkdams stipri sāpīgos vaibstos un ap klibo kāju rīkodamies ar lielu uzmanību un ļoti vārīgi.

Pret viņu celtos iebildumus tiesa kā uz lietu neattiecīgus atstāja vienkārši neievērotus, un viņš nodeva savu liecību mierīgi un ar viņam piemītošu pašcienību. Viņš stāstīja, ka to svētdienas vakaru pirms slepkavības notikuma viņš Elkumuižas Akmeņu krogā, kur bijis apmeties pa nakti, lielās istabas kaktā uz lagačām tumsā gulēdams, dzirdējis Radagaisu saimnieku ar Dzeni, kuŗus abus labi pazinis, ilgāku lalku tielējamies: Dzenis prasījis naudu, Radagaiss nedevis. Beidzot Dzenis saskaities un iesaukdamies „tu mani pieminēsis, aizgājis projām, strauji aiz sevis aizcirzdams durvis. Par ko naudu prasījis un cik, to viņš nenodzirdējis.

Pēc liecības nodošanas un pasacījuma, ka nu viņš var iet, klibais lūdza tiesu, lai viņam piespriestu dienas maksu, jo ar nākšanu uz tiesu viņam divi dienas vajadzējis nokavēt ubagošanu, un tā viņš nu esot gluži bez maizes kumosa. Tiesneši, kā arī prokurors, pasniedza viņam katrs pa gabaliņam sudraba naudas, par ko viņš tiem žēlīgi pašcienīgā balsī pateicās, ar paceltu roku tos it kā svētīdams, un tad kliboja publikai cauri pa durvīm ārā, atkal attīstīdams visu savu klibošanas prašu un saceldams ar savu koka kāju, ķenku un bozi lielu troksni.

Uradņikam Metenim bija jādod liecība par to, kā apsūdzētais izturējies apcietināšanas brīdī un kas pie tā vispār bijis novērojams.

Viņš tad arī liecināja, ka Dzenis ne vien pie apcietināšanas bijis uztraukts, bet arī jau iepriekš izturējies neparasti savādi. Tā bērēs tas bijis pret viņu pārāk uzmanīgs, pārāk pakalpīgs, kā agrāk to no viņa nekad nepiedzīvojis, lai gan pazīstami esot jau agrāk un vēl pagājušos zaļumos Cīrulenē kopā iedzēruši, bet tur Dzenis neizrādījis ne pusi tās uzmanības un izpatikšanas tieksmes kā nelaiķa bērēs. No šādas izturēšanās viņam tad arī tūliņ radušās domas, ka Dzeni moka bailes vai sirdsapziņas mokas un ka laikam tikai viņš pastrādājis noziegumu...

Šai brīdī apsūdzētais, sacīto vārdu saturu saprazdams, pārtrauca liecinieku, latviski iesaukdamies:

— Lūgtu cien. augsta tiesa, vai tāds var būt par uradņiku, kas danco ar plikām sievietēm, kā Metenis to darīja nelaiķa Pētera bērēs? Un kas vēl notika, kad nodzisa ugunis, — vai to arī kāds zin? Lai vaļas cilvēki darās ko darīdamies, kroņa cilvēkam un kas vēl policijas dienestā, taču jāskatās uz godu un tikumu, bet taisni uradņiks bija tas vislielākais dancotājs un pat vēl ar divām reizēm.

Kad tulks šos vārdus bija atstāstījis krieviski, priekšsēdētājs apsūdzētam paskaidroja, ka tas, ko viņš teicis, nekā neattiecoties uz viņa lietu; ja viņam par uradņiku bijis kas sūdzams, tad varējis to darīt zināmu šā tiešai priekšniecībai; bet še ar saviem starpsaucieniem lai netraucējot tiesas gaitu.

Radagaisene, kas no Dzeņa uzstāšanās pret uradņiku bija stipri uztraukusies, samulsusi un visā sejā pietvīkusi, tagad, redzēdama katra tālāku izrunāšanos šai lietā no tiesas noraidām, acīm redzot, nomierinājās un, it kā savu apjukumu slēpdama, pieliekusies Jēkabam pie auss, čukstēja:

— Manīgs jau viņš ir gan: visu ko izdomāt un uz citiem uzteikt, lai tos sabiedētu un sevi glābtu, — tur viņam padoma nekad netrūkst. Ja šoreiz izdosies ar savu lielu gudrību un izmanību tikt cauri, tad varēs iet vēl citiem par advokātu. Ak tu tavu gudru izdomāšanu!

Nākošā lieciniece, Elkumuižas krodziniece Jete Kledziņa, pajauna, pamaza, patukla gaspažiņa ar sarkaniem vaigiem un vēl jo sarkanākiem matiem, liecināja, ka nelaiķis, būdams reiz drusku ieskurbis, viņai žēlojies, ka viņam neklājoties labi: viņa mājās esot iemetusies piepe, un šī piepe esot Dzenis; pa nākošiem Jurgiem viņš raudzīšot mājas iztīrīt no šās piepes. Līdzīgu liecību nodeva arī žīdu bodnieks Kaims Šeftelovics, kas pie minētās sarunas bijis klāt.

Vēl izklausīja aprinča ārsta liecību, kuŗam nācās ziņot ne vien par nāves cēloni un tiem novērojumiem, kādus guvis līķi uzžķēržot, bet arī kā ekspertam dot atbildes uz dažādiem jautājumiem sakarā ar viena vai otra liecinieka izteikumiem, starp citu, vai grūti ievainotam ap pulksten desmitiem vakarā, tātad divas stundas priekš nāves — bijusi vēl skaidra dzirdes spēja un vispār tik gaiša samaņa, ka varējis pareizi saprast svarīgākā liecinieka Anša Vaiča tam priekšā celtos jautājumus.

Tagad no liecinieku istabas iesauca nelaiķa vecākus. Tēvs tāds pat nerunātājs kā dēls, bēdu sagrauzts, nekā nemācēja teikt, bet māte, jebšu sirdssāpju nomākta un vārga, tomēr nostājās taisni un, pret tiesu pagriezusies, sacīja skaidrā balsī:

— Nē, augstā tiesa, to es lūdzu un varu liecināt: mans dēls nav pats sev roku pielicis. To viņš nekādis nebūtu darījis, jo viņš bijās Dieva. No mazām dienām esmu viņam Dieva vārdus sirdī dēstījusi, un ļauna sēkla tur nevarēja dīgt. Viņš varēja kādu solīti nomaldīties no taisna ceļa, dzīvodams bez mācītāja atvēles kopā ar nelaulātu sievu, bet vēlāk viņš būtu to precējis. Tomēr ņemt sev dzīvību, to viņš nespēja darīt. Tādas domas nevaru par manu bērnu domāt, — to es skaidri zinu, to man saka mana sirds. Viņš kritis no ļaunas rokas. Es nevienu neapsūdzu. Bet lai tas būtu kas būdams, arī tas ir no mātes dzimis. Dievs lai piedod grēciniekam grēkus vai soda pēc savas žēlastības un lai palīdz mums, nabaga nelaimīgajām mātēm, nest tās sāpes, kuŗas nekad nemitēsies!

Prokurors pret nelaiķa vecākiem izrādīja lielu līdzjūtību: tos ieraudzījis, kļuva uzreiz dziļi nopietns un, mātei runājot, vairākkārt bēdīgi palocīja galvu, it kā rādīdams, ka viņš ne vien pilnīgi saprot viņu nelaiķes lielumu, bet ka tas arī iet viņam ļoti tuvu pie sirds; pāri reiz pat dzirdami nopūtās, tā redzami demonstrēdams kā valsts un sabiedrības interešu aizstāvis oficiālo līdzjūtību šai bēdīgi nožēlojamā gadījumā.

Beidzot iesauca tos apsūdzētā tuviniekus, kas noklaūšināmi bez zvēresta. Tie bija viņa brālis un māte. Tiesas prezidents tiem paskaidroja, ka tie nav spiesti liecību dot, un, ja nevēlas, var no katras liecināšanas atsācīties. Brālis Matīss Dzenis, vīrs pusmūža gadus, ar vientiesīga, godīga cilvēka drošu, atklātu skatu atteica, ka viņš no liecināšanas neatsakoties, tikai nezinot, ko liecināt; bet viņš labprāt atbildēšot uz priekšā celtiem jautājumiem. Prezidents viņu tad uzaicināja, lai izsakot savas domas par brāli vispār.

Noklaūšināmais paraustīja plecus.

— Tur grūti ko teikt... — Viņš neilgi padomājis, iesāka. — Aizvien viņš man bijis labs brālis, arī par māti gādājis. Tikai no tā laika, kamēr izmācījās par kurpnieku un atrada no īstā darba, viņa dzīve man labi vairs nepatika, tādēļ ka viņš mēģināja šad un tad ar dažādām blakus peļņām darboties, it kā ar ādu uzpirkšanu, bodes uzņemšanu un citām tādām lietām, kuŗām, pēc manām domām, nebija nekāda īsta pamata. Par viņa dzīvi pēdējā gadā, kamēr aizgāja pārnovadā, maz ko zinu, jo tikai pāra reiz un uz īsu brīdi satikāmies. Ka brālis būtu ļauns cilvēks un spētu izdarīt kādu noziegumu, to es nekad nebūtu varējis iedomāties un arī tagad tas man pavisam grūti ticams.

Māte, jau stipri salīkusi vecīte, villaini pār galvu pārsējusies un uz nūjas atspiedusies, stāvēja kā sevī sabrukusi un nekā nespēja runāt, tulka vārdus, ja vēloties, lai pastāstot, ko zinot, vai nu nesaprazdama, vai nepiegiezdama tiem vērības. Beidzot vecīte saņēmās, apskatījās visapkārt un, dēlu ieraudzījusi, pagriezās uz apsūdzēto sola pusi, nostājās taisnāk un, nūju pacēlusi uz augšu un rādīdama uz dēlu, teica trīcošā, bet stiprā balsī, tā ka viņas vārdi bija skaidri dzirdami pa visu zāli:

— Jāni, Jāni, kas man ar tevi jāpiedzīvo! Kālab tevi piemeklē tiesa, kālab tu esi še? Es esmu mūžu nodzīvojusi, sirma un lika tapusi, bet ne ar vienu cilvēku neesmu gājusi tiesā. Kālab tu esi tiesas priekšā? Kālab tevi turējuši cietumā? Vai es tev neteicu: ej baznīcā, klausies Dieva vārdu un turies pie tā! Tu mani neklausīji, šķitīies būt par mani gudrāks: es esot veclaiķu cilvēks, nesaprotot jauno pasauli un viņas gudrības. Redzi, kur tu ar šādu gudrību nokļuvis. Nē, nē! Baznīcu nedrīkst atstāt, baznīca ir Dieva sulaine un debesu vārti, bez baznīcas neviens debesīs nenāks. Dēls, dēls, ja

esi ļaunu darījis, neliedzies, saki taisnību un lūdz no kungiem un Dieva žēlastību, ārīg tas kungu kungs, kas pazīst mūsu sirdis un domas, gribēs tevi žēlot un pestīt. Dievs, Dievs, esi mums grēciniekiem žēlīgs! ...

Vairāk vecīte nespēja runāt. Tiesas pristava pabalstīta, tā iečāpoja klausītāju telpā, kur dēls to nosēdināja sev blakus.

Prezidents griezās pie apsūdzētā ar dažiem jautājumiem, uz kuŗiem saņēmis gan īsākas atbildes, gan plašākus paskaidrojumus, pasludināja pārtraukumu līdz pulksten astoņiem vakarā, kad sākšoties prokurora apsūdzība un aizstāvju runas.

7.

VILKAM RADA

Kālab Sīkles kundze dēvē tiesas prezidentu par vecu muļķi. — Stāsts par briesmīgo notikumu starp vīra māti un vedeklu. — Sīkles kundzes domas par tiesu un valdīšanu. — Stāsts par jauno prokuroru. — Sīkles kundze pilnā mērā iestājas par godu un pieklājību. — Bēdīgais Radagaisu liktenis senatnē un tagadnē. — Jēkabs sajūsmināts par prokurora vareno runu. — Tumša-Timša zinātnisks izskaidrojums par to, ka latviešiem sajukuši jēdzieni starp pagāniskām dievībām un kristīgo Dievu. — Sīkles kundze vaicā Jēkabam: „Kā stāv ar godu un pieklājību?” — Jēkabs izkrīt no mākoņiem.

Bija jau stipri pēcpusdienā, kad Radagaisene ar Ķeterliņa un Sīkles kundzi iznāca no apgabala tiesas uz ielu un atdalījās no pārējā ļaužu bara, kas sastāvēja gan no lieciniekiem, gan klausītājiem, kuŗu pa sēdes laiku bija saradies labi daudz.

Lai gan saule jau kopš dažām nedēļām atradās atvāržās, tomēr diena bija vēl visai īsa, un jau pēc pulksten četriem saule bija pazudusi kaut kur aiz pilsētas namiem, tikai baznīcu torņu galos redzēja vēl viņas pēdējo staru atspīdumu. Sasalušais sniegs čarkstēja gājējiem zem kājām, un salta vēsma ķērās pie vaigiem un ausīm, tā ka daži, kuŗu ģērbiem nebija augstas apkakles, iedami braucīja sev ar rokām ausis.

— Šonakt stipri sals, tagad krietni kniebj ausīs... Jēkabs uzsāka valodu, redzēdams, ka Radagaisene ar savām pavadonēm uznāk uz trotuāra taisni viņam blakus.

— Jā, salst no tiesas... — Īsi atteica Ķeterliņa kundze. — Bet vai zināt ko? Jūs nāksit mums līdz pusdienā. Marutai būs liels pārsteigums un prieks: viņa nezina, ka jūs esat arī liecinieks un atrodaties pilsētā. Viņa tagad no skolas pārnākusi un būs mājās.

Jēkabs manīja, ka viņam visā aukstajā vēsmā ausis deg un vaigi kaist. Tomēr viņš neizrādīja savu apmulsumu un puslīdz mierīgā balsī un lēnām, it kā ko pārdomādams, pateicās par uzaicinājumu, aizbildinādamies, ka šodien nevarot iet līdz, jo esot brālis jāapmeklē un vakarā gribot laikus būt tiesā, lai dabūtu dzirdēt prokurora un advokātu runas; rītu viņš pieiešot, ja kundzēm nekas nebūšot pretī.

— Bet tad atnāciet! Mēs viņai pateiksim, un viņa jūs gaidīs... — Kā piekodinādama, teica Ķeterliņa kundze.

— No Dieva puses atnāciet! Ak, kā viņa jūs mīl un cik viņa jums uzticīga, — Jēkabam acīs skatīdamās un zīmīgi smīnēdama, paklusā balsī, gandrīz čukstēdama, teica Sīkles kundze, iedama viņam līdzās. — Es viņu dažreiz paniekoju, solos piegādāt citu brūtgānu. Ak, viņa ne dzirdēt! Ausis spiež sev ciet un bēg no manis projām. Es saku, tā jums ir uzticīga kā zelts.

Atvadījies, Jēkabs iegriezās nākošā šķērsielā.

Mājās pārnākušas, Ķeterliņa kundze un Sīkles kundze, kas ar Radagaiseni bija sagājušās tikai tiesas sēdē, tā ka nebija dabūjušas ar viņu vēl necik izrunāties, stāstīja nu, ka viņas vēstuli gan saņēmušas un abas pūlējušas darīt visu ko spēdamas Dzeņa labā, tomēr panākumu nebijis nekādu. Tas tamdēļ, ka prokurors no atvaļinājuma nemaz neatgriezies uz šejieni, jo pārcelts uz galvas pilsētu, uz kuriem arī tieši aizbraucis, tā ka prokurorene nevarējusi vairs savu iespaidu izlietot. Sodomājušas nopirkt tiesnešus, bet arī tas izrādījies par neiespējamu, tādēļ ka it kā par nelaimi sagādījies šinī sēdē pavisam nelabvēlīgs tiesas sastāvs: pats prezidents esot vecs muļķis, kas kukuļus neņemot (tā Sīkles kundze teica) un dzīvojot pavisam vienkārši, kā jau dažs visai pieticīgs vecpūsis; otrs tiesnesis, par kuŗu bijis zināms, ka tas piedalīsies šinī sēdē, pats esot pārticis un tādēļ arī kukuļus neņemot; agrāk viņam varēts piekļūt ar sievietēm, bet kamēr pats apprecējis jaunu, skaistu sievu, arī šī pieešanas iespēja beigusies — gan ne tādēļ, ka viņam citas sievietes vairs nepatīktu, bet lieta tā, ka jaunā sieviņa viņu cieti turot grožās. Vēl bijušas cerības uz trešo tiesnesi — kādu jaunu, veiklu cilvēku, kas Sīkles kundzei esot labs paziņa un kas laikam būtu pratis arī prezidenta prātu daudz vai maz locīt uz savu pusi, bet kā par nelaimi tas nemaz nedabūjis tiesā piedalīties, tādēļ ka viņa vietā prezidents pašā pēdējā brīdī par trešo tiesas locekli uzaicinājis kādu goda miertiesnesi, kas, kā tagad izrādījies, esot lepna, bagātais Saulgozes barons Nurmhūzens, kam ir ne domāt nevarot tuvoties pa līkiem ceļiem. Tātad uz tiesas locīšanu, diemžēl, neesot nekādas izredzes, lai gan Sīkles kundze teicās vakar vēl runājusi šai lietā ar savu paziņu no tiesas aprindām, kuŗam Ķeterliņa kundze iedevusi arī prāvāku summu naudas, lūgdama to nežēlot, jo dabūšot vēl, ja vien varētu kur ko darīt.

— Cik nelaimīga apstākļu sagādīšanās! — Radagaisene smagi nopūtās, izklausījusies pilsētu draudzeņu bēdīgajā stāstījumā. — Nekā nevar līdzēt! Un taču ir bijušas reizas, kur varečts vienam, otram līdzēt?

— Nu, protams, ka bijušas, — atteica Sīkles kundze. — Rau, pērngad pat, prāvā par Atvares pagasta Pīpaļu māju vecsaimnieci. Vai neesot dzirdējusi?

— Nē.

— Ak, tētīt! Avīzes rakstīja par to nedzirdēti briesmīgo notikumu starp vedeklu un vīra māti, un pēc visi runāja un brīnījās par tiesas spriedumu šai lietā. Pīpaļu māju saimnieci, rau, kādu nakti pazūd piecu mēnešu vecs bērns no šūpuļa, pašai turpat gultā guļot blakus. Meklē, prašņā, neviens nekā nezina. Nevar saprast, kur bērns palicis, kur ne. Svešs cilvēks neviens mājā nebūtu varējis iekļūt, — āra durvis bijušas no iekšpuses aizgrīzētas. Meklē visās malās, līdz beidzot atrod bērnu akas dibenā. Kas bērnu noslīcinājis un kādēļ, neviens nevar iedomāties. Māju saime nav liela. Domas krīt it kā uz saimnieka pamāti, kas ar jauno saimnieci nevarējusi sadzīvot, tomēr pierādījumu nav nekādu. Pāriet tādā nezināšanā dažas nedēļas. Te uz vienreiz sāk parādīties savādas zīmes: rītiem atrod akā iemestas dažādas lietas: gan darba rīkus, gan drēbju gabalus, sevišķi saimnieces drēbes, it kā par pierādījumu un biedinājumu, ka ļaundaris dzīvo tepat pašu mājās. Tādas parādības turpinās kādu nedēļu. Nevienam nekā nesacīdams, saimnieks ņemas naktīm savu sētu uzmanīt un kādā naktī pieķer ganu merģeli lietas metam akā, trīspadsmit, četrpadsmit gadus vecu skuķi. To nu ņem klausināt, un viņa pastāsta, ka darījusi to uz vecās saimnieces ierunāšanu; beidzot atzīstas arī, ka abas kopā noslīcinājušas bērnu: viņa ap pusnakti klusu iegājusi kambarī, izņēmusi bērnu no šūpuļa, iznesusi to saimes istabā un iedevusi vecajai saimnieci, kas ar bērnu izgājusi ārā un iemetusi to akā.

Abas apcietināja un ievietoja aprīņka cietumā; tomēr pēc dažām nedēļām meiteni atsvabināja, tādēļ ka ārsti un izmeklēšanas tiesnesis to atzinuši par garīgi maz attīstītu. Vecsaimnieci saturēja cietumā līdz tiesas dienai, kur tad tiesa to — attaisnoja — pierādījumu trūkuma dēļ! Laikam tiesa bija tanīs domās, ka piecu mēnešu bērns, pats pa nakti staigādamis, piegājis pie akas un tanī iekritis, jeb vai varbūt māte pati viņu tur iemetusi! Sakait, mīļā Amola kundze, vai tāds spriedums nāca bez

kukuļu? Visiem var piekļūt — vai nu ar naudu, vai skaistām sievietēm, bet sakiet, ko lai iesāk ar vecu muļķi, kas naudas vērtību neatzīst un kam sievietes jau pilnīgi vienaldzīgas? Tāda pat nelaime ar bagātiem: arī tādiem grūti piekļūt, tādēļ ka tiem pašiem visa kā diezgan. Es saku: nav nekāda svētība, ka par tiesnešiem un citiem amata vīriem ceļ augstas kārtas cilvēkus un bagātņiekus: kā tādiem piekļūsi, kā tādus locīsi uz savu pusi? Tur nelīdz nedz nauda, nedz kas. Tik krusts un bēdas ar tādiem, kā mēs to pašas dabūjam tagad piedzīvot. Jo vienkāršāks un nabadzīgāks cilvēks amatā, jo vieglāka pie viņa pieiešana un labāka ar viņu satikšana: tādu vari ar naudu locīt, kā gribi. Tādas ir manas domas par tiesu un valdīšanu.

— Un taisni šodien vajadzēja sagadīties tādiem tiesnešiem, kas nekā nav pieietami! — Žēlojās atkal Radagaisene.

— Vēl jau viena izeja būtu bijusi, ja prokurors būtu prātīgs cilvēks, — turpināja atkal Sīkles kundze. — Domājām, ja nevar piekļūt tiesnešiem, raudzīšu ar savu paziņu palīdzību locīt prokuroru, lai vai nu apsūdzību, kā mani paziņas domāja, pārceļtu uz kādu vieglāku pantu, jeb vai lai arī pašā lietas iztiesāšanā rīkotos apsūdzētam par labu. Bet kā par nelaimi apsūdzību uzturēt šai prāvā uzņēmies jaunais prokurors pats, kas iecelts aizejošā prokurora vietā, pēc pāra nedēļām šie ieradies un esot pavisam ļauns un nelietojams cilvēks. Re, ko par viņu stāsta! Bijis par izmeklēšanas tiesnesi aprīnča pilsētā, nepazīstams, neievērojams cilvēciņš, sīks ierēdnītis; bet re, ko izdarījis! Jebšu jau precēts vīrs un bērnu tēvs, tomēr ņēmis un piesviedies kādai skolniecei. Vedis meiteni gan teātrī, konditorejās, gan slepeni satikušies, apkampušies, bučojušies — nu, visu darījuši, ko jau tādās reizās dara. Meitene, muļķīte, laikam kļūdama pārāk iedomīga, ka viņai jau izdevies precētai sievai atkaut vīru un ka tas viņu mīl tāpat kā viņa to, ņēmusi un izstāstījusi tam, ka viņa neesot vis kaut kāda ikdienišķa ģimnaziste, bet apzinīga sociāliste, kuŗai esot sakari ar dažiem sociāldemokratu darbiniekiem; tāpat uzticējusi savam mīļākam, ka pie viņas glabājosies proklamācijas, kuŗas tā izdevīgos brīžos ar savām paziņām izmētājos. Bet ko šis? ... Ziņo tūliņ žandarmērijai, un vai un kad tiks vaļā, nemaz nevarot zināt. Sakarā ar šo notikumu arī mūsu pilsētā daži skolēni apcietināti. Gauži meklējuši arī studentu Lekateli, bet tas nozudis kā ūdenī iekritis — laikam aizbraucis uz Iekškrieviju. Skolotāja palīgs Bērnaprāts arī apcietināts, bet labprātīgi uzrādījis savus biedrus, un tad pats drīz ticis vaļā. Tagad neviens negrib vairs ar viņu satikties. Apmuļķoto skolnieci visi nožēlo, ka nabadzīte kritusi tādām netārpim par upuri. Bet šis par tādu savu izdarīšanos tik priecīgs, ka uzskata to par lielu panākumu un lepodamies pats stāstot to citiem. Tie par tādu negēlību gan sašūt, un daži pat nesniedz viņam vairs roku; bet viņš par to maz bēdā: aizbrauc uz Pēterburgu un atgriežas no turienes atpakaļ kā prokurors! Neviens viņu te neieredz, daudzi viņu bīstoties; arī prezidentam viņš neesot pa prātam. Bet ko darīsi? Augšā viņš atzīts par derīgu spēku un ar viņu jāērķinās. Viņam pat apsoltas vēl svarīgākas vietas nākotnē. Visi saka, ka tas esot nākotnes cilvēks un līdz ar Truseviču iešot drīz uz priekšu. Kukuļus neņemot; bet visa viņa cenšanās esot tāda pat kā prokurora biedram — politisko lietu izmeklēšanas vadītājam Trusevičam, — iztapšana priekšniecībai un uzdienēšana. Tā kāds mans paziņa man par viņu stāstīja. — Redziet, mīļā Amola kundze, pat nabaga skolnieci viņš upurējis karjēras elkam. Tā ieģrūst meiteni nelaimē! Vai tā ir lieta? Sakiet, kur paliek gods, kur pieklājība? Zināms, — cik nepaved skuķu! Par to nebūtu nedz ko teikt, nedz brīnīties. Priekš kam gan tādas skaistas, daiļas un vēlīgas meitenes īsti ir, ja ne vīriešiem pavešanai? Sevišķi tās brangās, veselīgās laucinieku meitenes, ko vecāki sūta pilsētā skolā. Kas no tādām cits lai iznāktu? Lauku darbu strādnieces viņas tā kā tā vairs nekādas nebūs: kas jau reiz no dzimtās zemes izrautas, tās vēlāk tur vairs neiedēstīs, ja arī diezkā gribēs, un pilsētā daudzām tām būs jāpagrimst, — tur neko nevar darīt. Kad vecāki to neieskata un paši nezina, — kādam dzīves nolūkam īsti savas meitenes grib audzināt, — lai tad arī viņas paved. Tikai tam visam tad jānotiek ar godu un pieklājību un meiteni labi izturot: vai nu to pacienājot, vai tai ko uzdāvinot, vai kā citādi izrādīt tai savu pateicību; bet pašā pavestu meiteni grūst vēl cietumā — tas ir pavisam

kas nedzirdēts. Nē, nē! Tā nevar. Lai kas un kā, bet par godu un pieklājību es vienmēr iestājos pilnā mērā. Bez tā nevar būt! Bet tāds neķielis, kā jaunais prokurors, — tāds jau nemaz nav no cilvēku cilts — tāds ir vilkam rada! No tā nekā laba neviens nevar gaidīt.

— Cik bēdīgi! Visas cerības uz Dzeņa glābšanu vējā!... — Smagi dvesdama, nopūtās Radagaisene.

— Nevar vēl teikt, — kā draudzeni mierinādama, paļāvīgā balsi teica Ūterliņa kundze. — Nevarēdamas nekā piekļūt nedz tiesnešiem, nedz prokuroram, mēs, mīļo Marīt, par to pieņemām atkal labus aizstāvjus — zvērinātu advokātu Kalmani un viņa palīgu Tumšu-Timšu. Kalmanis pats gan no dzimuma žīds, bet kas tam par muti! Visi teic, ka tāda runātāja otra neesot mūsu pilsētā. Es arī esmu dzirdējusi viņu runājam. Saku tev, prieks klausīties, — vārdi plūst kā ūdens straume. Jau pati pirmīt redzēji un dzirdēji, cik viņš veikli rīkojās lieciniekus nopratinot, gan likdams tiem vārdus mutē apsūdzētajam par labu, gan tos, kas liecināja apsūdzētajam par ļaunu, samulsinādams un jaukdams tiem valodu. Kas viņam par teicamo, to pilnā mērā dzirdēsit tik vakarā. Tumšs-Timšs ir latvietis, augšgalietis, saku tev, tam ir arī galviņa! Jau dažu labu viņi par abiem atsvabinājuši no soda vai arī mazinājuši soda mēru; arī šoreiz viņi darīs, ko varēs; es domāju, bez panākuma viņu pūliņi nebūs.

— Lai Dievs dod, kad tā būtu, — vieglāk uzelpodama, noteica Radagaisene.

Apgabala tiesas advokātu istabā, kur ap apsūdzētā aizstāvjiem vakarā bija sapulcējušies vairāki citi advokāti un viņu palīgi, sarunādamies par šās dienas prāvu un sagaidāmo spriedumu, ienāca arī barons Nurmhūzens. Pēc rindas ar visiem apsveicinājies, viņš paskaidroja, ka ienācis atvadīties no saviem paziņām tiesu resorā, jo nu galīgi aizejot par gubernātoru Polijā — pēc tam, kad dažus mēnešus sabijis par gubernatora vietas izpildītāju un tagad apstiprināts par gubernātoru. Pārbraucis nokārtot darīšanas dzimtenē un pēdējo reizi tagad izpildot tiesneša amatu, bet te viņam, diemžēl, nu esot jāpiedalās tik bēdīgā prāvā, kur jāspriež sods par cilvēka dzīvības laupīšanu.

— Liekas tomēr, ka ne visi uz šo prāvu skatās kā uz bēdīgu notikumu; taisni otrādi, — dažs liekas viņu uzskatām par priecīgi laimīgu gadījumu, kuŗu brangi varēs izlietot karjēras labā... Ieminējās, zobgalīgi smaidīdams, Tumšs-Timšs, skrullēdams starp pirkstiem savu rūzgano ūsu galus.

Visi saprata, ka šie vārdi ir mērķēti pret prokuroru. Arī Nurmhūzens to tā saprata, jebšu viņš pēdējā laikā vietējai tiesu dzīvei bija stāvējis tālu; tomēr par izmeklēšanas tiesneša varoņa darbu un viņa spējām iet dienesta gaitā neparasti ātri uz priekšu, viņš bija dabūjis jau zināt.

Uz šādu vārīgu punktu, kur runa grozās ap augstākas priekšniecības visai ieredzētu, jebšu arī starp darba biedriem nemīļu, pat nicinātu ierēdņi, barons Nurmhūzens, pats būdams tagad augsts ierēdnis, neatteica nekā, tikai gudri pasmīnēja.

— Ko jūs domājat darīt, barona kungs, — notiesāsit vai attaisnosit apsūdzēto? — vaicāja Nurmhūzenam kāds jauns, naīvs advokātiņš.

— Āre, dzirdēsīm, ko teiks prokurors un aizstāvji, kā tie apstākļus apgaismos un motivēs tuvāk, — Nurmhūzens, gudri smaidīdams, atteica jautātājam.

— Latviešu tautas raksturā liekas ieņemam stipru vietu — skaudība, kā tas arī viedējams no šās dienas prāvā iztiesājamā gadījuma, — jaucās sarunā kāds jauns cilvēks, kandidāts uz tiesu amatiem, kas pēc studiju beigšanas bija atsūtīts no Iekškrīevijas uz šejieni un šās dienas prāvā izpildīja sekretāra vietu. — Re, pats tas kurpnieks! Dzīvojis taču diezgan labos apstākļos, nekā viņam tanīs mājās nav trūcis: strādā saimniekam vai nestrādā, pie saimnieka galda bijis paēdis. Par veco māti arī nav bijis pašam jārūpējas: par savu pakustēšanos sētas saimniecībā viņa arī pamitusi pie saimes galda. Jā, itin nekā viņam nav trūcis, pat saimnieces mīlestības. Re, un šādos apstākļos šis kurpnieks ņem un nošauj savu saimnieku!

— Šinīs Radagaisu mājās saimniekam allaž bijis bēdīgs liktenis, — teica kāds advokāts, kas šās dienas prāvā bija atradies starp klausītājiem. — Vecais bagātais Radagaiss nodzīvojis visu mūžu vientulībā, skopībā, ģimenes jaukumus un pēcnācēju laimes nepazīdams un visu savu iedzīvi un krājumu atstādams tālai radniecei; viņa pēcnācējs jau pēc laba pusgada saimniekošanas dabūn mīklainā kārtā galu (tagadējā prāva laikam ienesīs šai lietā skaidrību), un tas, kas domājies kļūt par šī nelaimīgā laimīgu pēcnācēju, sēd nu uz apsūdzēto sola, apvainots par slepkavības izdarīšanu. Sakait, vai te nav vesela rinda no vietas vien traģisku notikumu?

— Ne tikai šo triju, arī Radagaisu liktenis vispār tāds traģisks ... Runāja atkal barons Nurmhūzens, šoreiz jo sevišķi laipni smīnēdams, it kā gatavodamies stāstīt kādu zīmīgu anekdoti. — Re, arī tas vēsturiskais Radagaiss, kas — paga kuņģā, — laikam 406. gadā pēc Kristus vezdams no tagadējās Vācijas pār Alpu kalniem svevus, alaņus, vandaļus, burgundus un gotus, iebruka Itālijas līdzenumos, nokļuva savā uzvaras gājienā līdz Florencei, apsēda to un gatavojās sagraut jau visu Romas valsti, arī tas dabūja traģisku galu: romnieku kara vadonis Stilicho viņu sakāva, ielenca tad kalnos, izmērdēja viņa karotāju lielāko daļu badā, citus sagūstīja un pārdeva par vergiem, arī pašu Radagaisu sagūstīja un nocirta tam galvu. Šis vēsturiskais Radagaiss, kas ņēmis tik izcilu daļību sava laika vislielākos pasaules notikumos, ar savu tīri iatvisko vārdu tad arī kādu latviešu zinātnieku vedis uz domām, ka starp sveviem, gotiem, vandaļiem un citām toreizējām mežonīgajām klejotāju tautām, kas grāvušas Romas valstību, bijuši arī latvieši. Latviešu rakstnieka vārdu, kas minētās domas izteicis un mēģina tās zinātniski izskaidrot, acumirkļi nevaru iecerēties, bet jūs, Tumšs-Timša kungs, kā latvietis gan laikam zināsiet šā, ja varbūt arī ne ievērojamā, tad katrā ziņā oriģinālā savas tautas rakstnieka un zinātnieka vārdu, — teica barons Nurmhūzens, griezdamies pie Kalmaņa palīga.

— Līdz šim biju domājis, ka latvieši pie saviem lielākiem vēsturiskiem cilvēkiem skaita tikai Bīronu un keizarieni Katriņu Pirmo, bet, rau, izrādās, ka arī Romas valstības pārdrošo, bet nelaimīgo gāzēju viņi — un laikam ne gluži bez iemesla — pieskaita pie savējiem ... Tā atkal Nurmhūzens.

— Un Radagaisu māju nosaukums liecina, ka lielā pagātnes varoņa vārds uzglabājies tautā vēl šo baltu dienu... Piebilda Tumšs-Timšs.

— Tomēr tagadnes Radagaisi droši vien nemēģinās iet pa pasauli, valstis gāzdami, — jokoja tiesu amata kandidāts.

— Na, nevar vis zināt, kas būs nākošais Radagaisu māju saimnieks un kas tam ienāks prātā: varbūt sadomā neko vairāk ne mazāk kā sagāzt tagadējo krievu valsti, — smējās advokāts Kalmanis. — Un būtu varbūt labi, ja jūs savas tēvijas labā paturētu nākotnē Radagaisus cieši acīs, — viņš turpināja, griezdamies pie tieslietu amata kandidāta. — Tagadējā sociālistu meklēšana un ķerstišana pie mums pilsētās un uz laukiem liekas liecinām, ka dažas iestādes sākušas uzskatīt gandrīz visus izglītotos latviešus par valsts gāzējiem. Ja valdības iestādes dabūtu vēl zināt, ka kāds no viņu sentēviem vadījis Romas valsts gāšanas darbus, tad nabaga latviešiem klātos laikam pavisam plāni. Jums, jaunais cilvēks, kā karjēras uzsācējam un labam patriotam, derētu ne tikai piegriezt pašu stingrāko vērību visiem šo laiku Radagaisiem, bet darīt arī attiecīgās iestādes uzmanīgas uz to, ka latvieši lielo senatnes valsts gāzēju un grāvēju pieskaita pie savējiem.

— To lai dara tas, kas šādā ceļā jau sasniedzis spīdošus panākumus: tas tādās lietās jau labi ievingrinājies, — ar nepatikšanu atteica kandidāts, it kā sevī dusmodamies par advokāta nekaunīgo zobgālību. Visi saprata, ka kandidāta vārdi bija mērķēti uz jauno prokuru.

Barons Nurmhūzens, izvilkis no kabatas zelta etvijū, izņēma papirosu, aizpīpoja to un sāka savādi smīnēt, laikam gribēja ko sevišķu teikt, kad ienāca tiesas pristavs un lūdza viņu tūlī pie prezidenta.

Kad Jēkabs bija ieradies tiesas zālē un nosēdies kādā no pēdējiem soliēm, viņam tūliņ blakus novietojās Radagaisene, un aiz šās atkal Ķeterliņa un Sikles kundze.

— Mēs jau turēsimies jums tuvumā, lai jūs mums daudz maz ko pateiktu no gaidāmām runām, mēs krieviski nesaprotam, — Radagaisene nosēzdamās čukstēja Jēkabam.

Atkal atskanēja pristava sauciens:

— Lūdzu piecelties, tiesa nāk!

Tiesa ienāca un nosēdās agrākā kārtībā. Prezidents pasludināja sēdi par atklātu, tūliņ dodams vārdu prokuroram.

Prokurors piecēlās, satvēra priekšā stāvošo glāzi ūdens, ievilka pāri kulcienus, pārvilka ar plaukstu pāra reiz sev pār matiem, pabīdīja ar otru roku savas jau uz augšu sagrieztās ūsas vēl augstāk, iekāsējās un tad iesāka runu ar parasto teicienu:

— Tiesas kungi!

Viņš runāja ātri, bet veikli un skaidri. Vārdi bija saprotami, teikumi sakarīgi, un visa runa slaidi plūstoša. Viņa skaļā, spēcīgā balss atskanēja visā spēkā un dzidrumā līdz pēdējiem zāles stūriem. Jo tālāk, jo skaidrāk kļuva redzams, ka runātājs ir ievērojams spēks, kam ne vien labas runas dāvanas, bet arī apskaužams organs savu domu un jūtu pienācīgai izteiksmei. Netrūka viņam arī vajadzīgā temperamenta attiecīgās vietās iekaist, sašust un kļūt bargam. Runa bija labi uzbūvēta, un viņas priekšā celšanas veids liecināja, ka runātājam ir ne vien visas vajadzīgās dāvanas, bet viņš arī pilnīgi apzinās savas spējas, prot tās izlietot un ir lepns uz tām. Viņš kļuva jūtīgs, silts un sirsnīgs, runādams par nelaiķa — šā labā, krietnā cilvēka nelaimīgajiem vecākiem; kā žēlsirdīga zamarieša roka viņa balss glaudījās ap bēdu nospiesto tēvu, ap sirdssāpēs sagrauzto māti, bet kā pērkona gaudieni krita viņa vārdi un teicieni, vērsoties pret apsūdzēto, kas, būdams vidēju, bet druiktu, spēcīgu augumu un veselīgu izskaitu, pa visu prāvas laiku bija izturējies diezgan mierīgi un pašapzinīgi, bet tagad zem šo vārdu un teicienu triecieniem stāvēja pavisam bāls un pelēks, ar abām rokām turēdamies pie apsūdzēto telpas aizžogojuma margas, pie kam rokas tam likās trīcam. Krievu valodu pārvaldīdams nabadzīgi, viņš laikam tikai pa daļai saprata, ko prokurors teica savā gan skaļi augstā, gan bargi dobajā balsī, dēvēdams viņu par Cīrulenes un Elku muižas donžuanu un slepkavu, kuŗam nepieticis ar to vien, ka pavedis pa daļai nelainūgu, pa daļai jūtīgi vieglprātīgu sievieti, kas vairāk padodamās miesīgai iegribai nekā prāta slēdzienam un, cenzdamās izmantot sievietes pēdējā izdzīves laikmetā nokavētos, nebaudītos jaunības priekus, viņam labprāt atdevusies, — nē, neapmierinādamies ar to vien, viņš gājis vēl tālāk, ķerdamies pavestās sievas likumīgi izredzētajam vīram un savam saimniekam pie dzīvības; pie tam viņš rīkojies ļaunāk nekā pavestās sievas slepkava bībelē: tas Uriju sūtījis tikai niknākajā kaujas vietā, lai tur dabūtu galu, bet Cīrulenes un Elkumuižas donžuana rīcība bijusi daudz rupjāka: pats ar savu roku viņš noslepkavojis pavestās Batzebas izredzēto vīru, šo nožēlojamo, labsirdīgo Uriju, kas viņu uzņēmis šinīs mājās, ierīkojis tam še iedzīvi, mitinājis pie sava galda, turējis par savu draugu, atļāvis tam pat draudzību ar savu sievu, — šo labsirdīgo Uriju viņš noslepkavojis, lai tad līdz ar pašu Batzebu mantotu arī visu viņas plašo, ievērojamo īpašumu.

Apsūdzētais runas galveno kodolu saprata un to nojausa skaidri, ka prokurors uzskata viņu par vainīgu slepkavības izdarīšanā, pūlas arī tiesnešus šai ziņā pārliecināt un viņu pazudināt.

Jēkabs klausījās elpu aizturēdams, — tā viņu šī runa aizgrāba. Pirmoreiz viņam tagad radās domas, kādas līdz šim nekad nebija nākušas prātā: studēt tieslietu zinātnes, lai tad kļūtu par advokātu vai prokuroru, vai arī studēt teoloģiju un kļūt par mācītāju, kā to tēvs un māte tik labprāt vēlējās, lai tad ar vārda varu valdzinātu un saistītu ap sevi ļaudis, labotu tos un aizrautu uz visu augstu un cēlu. Viņš mēģināja iedomāt sevi par mācītāju kancelē vai prokuroru pie tiesas galda, vai atkal advokātu, kas runā kādam nevainīgi apvainotam par labu. Prokurora skaļā, spēcīgā balss

viņam šķita kā viņa paša balss, un viņš tanī klausījās ar piemiegtām acīm, lai labāk varētu sevi iedomāt par šās balss īpašnieku un dzirdēto vārdu runātāju.

Kā nepatīkams traucējums šinīs domās viņam likās tagad Radagaisenes un Ķeterliņa kundzes biežie raustījumi pie mēteļa piedurknes, vai piebikstīšana pie sāniem, kuņas vēlējās zināt runas saturu.

Arī citi apbrīvoja vareno runātāju. Jēkabs dzirdēja vienkāršus zemniekus, kas no runas satura laikam maz ko saprata, savā starpā sačukstamies:

— Vazi, tam ir nags!

— Na, tam ir gan teicamais!

Prokurors tuvojās savā runā beigām. Mezdams skatu uz pārrunājamo priekšmetu atpakaļ, viņš nāca pie slēdziena, ka apvainotais izdarījis slepkavību mantkārības nolūkā, gribēdams kļūt par Radagaisu saimnieku. Baltijas guberņās labas zemnieku mājas īpašnieks esot apmēram tas pats, kas Iekšķievijā muižas īpašnieks, — tāda turība un labklājība šē valdot zemnieku starpā. Bet tādu zemnieku, kam savs zemes īpašums, šē neesot daudz, lielumlielā daļa zemnieku esot bez zemes, kādēļ arī šo pēdējo starpā pastāvēt kluss, vispārējs naids un skaudība pret zemes īpašniekiem — tik muižniekiem, kā saimniekiem. Aiz skaudības un iedzīvošanās nolūkos arī apsūdzētais izdarījis noziegumu, un tie esot zemi dzenuļi, kas ar visu sakni izravējami, citādi turpmāk dažs labs bezzemnieks ņemšoties tādā kārtā, tas ir patvarīgi nokārtot varbūt nepareizi atrisināto agrārjautājumu Baltijā, un tad te neviens zemes īpašnieks nebūšot vairs drošs par savu dzīvību. Agrāk Baltijā bijuši tikai gadījumi, kur noslepkavoti viens otrs muižas īpašnieks, tagad jau ķeŗoties saimniekiem pie dzīvības. Bargiem sodu līdzekļiem šāda parādība apkaŗojama. Viņš neatrodot visā šai lietā neviena apstākļa, kas šā vai tā varētu vainu mīkstināt, kādēļ lūdz tiesu piespriet apsūdzētam visbargāko sodu, piemērojot tādu un tādu pantu.

Runu beidzis, prokurors nosēŗas, atkal ar plaukstu pārvilkdamš sev pār matiem un apmierinātā pašapziņā aplaizdamš skatu ap zāli.

— Ak, kā tas runāja! Dzeni gan laikam notiesās, — Radagaisene čukstēja piespieŗdamās Jēkabam tuvāk.

— Vēl nevar teikt, — viņš čukst, pagriezis galvu uz Radagaisenes pusi. — Tas ir prokurora uzdevums, visu krāsot pārāk tumšās krāsās un apsūdzēto padarīt tik melnu, cik vien iespējams. Par to atkal aizstāvju uzdevums — apsūdzēto nomazgāt baltu. Dzirdēsim, ko viņi teiks. Rau, Kalmanis tūliņ runās.

— Var jau būt, ka advokāti ar smalku apķēŗību un gudrām runām ko izdara, un pats viņš arī visādi manīgs, — Radagaisene čukst, priecīgi smaidīdama, jo no Jēkaba vārdiem viņa dabūjusi it kā jaunu cerību. Tomēr šis viņas čukstēšanā neklausās, jo aizstāvis sācis jau runāt, un viņš visu vērību piegrieŗ tā runai.

Advokāts Kalmanis, pamazu augumu, parests vīrelis, ap trīsdesmit pieci gadi vecs, runā ātri un dikti, bet bez sevišķa iespaيدا. Viņš uzsver, ka apsūdzībai nav reāla pamata, nav neviena tieŗa pierādījuma par apsūdzētā vainu; visa tā dibināta vienīgi uz indicijām. Pie tam mākslīgi uzbūvētā pierādījumu kopsumā palicis liels, tukšs robs, kas ne ar ko nav aizpildāms: trūkstot motīvu, kādēļ apsūdzētais būtu pastrādājis tādu smagu noziegumu. Prokurora izskaidrojums ar iedzīvošanās kāri neizturot kritikas, jo visā izmeklēšanas materiālā neesot nekur ne vismazākā pieturas punkta par apsūdzētā domātu precēŗanos ar Radagaisu saimnieci. Arī atrastās mīlestības vēstulēs un piezīmēs neesot par to neviens vārdiņš sastopams; tāpat neviens no visiem lieciniekiem nezinājis nekā stāstīt, ka apsūdzētais būtu reiz kam ko teicis par saviem precību nodomiem ar Radagaiseni. Lai izdarītu tādu smagu noziegumu, kāda ir slepkavība, tad taču vajadzētu būt tur kādiem svarīgiem cēloņiem, bet šē viņš neredzot neviena tāda. Tiesa, aizdomas esot uz Dzeni — galvenā kārtā dzirdētā sauciena dēļ. Tomēr uz aizdomu pamata vien nevienu nevarot notiesāt. Ka sauciens ļoti viegli varbūt bijis

domāts arī citādā nozīmē nekā uz Dzeni, par to sīkāk runāšot viņa biedrs. Kas attiecas uz Vaiča liecinājumu, ka viņš no mirēja ar galvas palocījumu saņēmis atbildi uz vaicājumu, kas viņu sašāvis, tad šis liecinājums pavisam apšaubāms: nevarot taču uz nāves agonijā vaicāta cilvēka dotu zīmju pamata, kuŗas var dažādi tulkot, kādu notiesāt. Viņš tādēļ savu runu beidz, griezdamies pie tiesas ar lūgumu, attaisnot apsūdzēto.

Otrs aizstāvis Tumšs-Timšs galvenā kārtā ņēmās noskaidrot grozpiņa sievas Edas Žegotājas liecību, kas dzirdējusi ievainoto saucam: „Dzeni, Dzeni!s Ļoti varot būt, ka ar šiem saucieniem bijis domāts nevis kurpnieks Dzenis, bet nelaikis, kā jau mājas saimnieks, varbūt pucinājis suni, lai dzen zirgus aplokā un tādēļ sunim uzsaucis: „Dzen, Dzen!s Ganos taču bieži esot parasts, ka suni parīda uz zirgiem, govīm vai citiem lopiem. Varētu arī būt, ka saimnieks saucis suni Dzeņa vārdā, kā jau ganu meita reiz to dzirdējusi pie rijas. Otrreiz pārvaicājot, lieciniece Žegotāja arī nevarējusi noteikti pasacīt, val minēto saucienu dzirdējusi priekš vai pēc šāviena. Bet, ja tas nav cieši konstatējams, tad nevarot arī apgalvot, ka minētais sauciens zīmējies uz apsūdzēto, tādēļ ka tad atliek citas, vairāk ticamas nozīmes.

Ka apsūdzētais būtu neticīgs un tātad tāds cilvēks, no kuŗa viss kas sagaidāms, esot tukšs, vienkārši aiz pārpratuma cēlies apgalvojums, uz kuŗa prokurors velti mēģinājis tik dūšīgi atsperties. Lieta tā, ka mazāk izglītotās lauku iedzīvotāju daļas domās neapzinīgi dzīvojot un darbojoties vēl šo baltu dienu senseie dievi no pagānu laikiem. Tā, kad pērkonis rūc, ļaudis vēl tagad sakot, ka tēvainis rājas, dieviņš rājas, vai tam līdzīgi, ko apstiprinājusi arī lieciniece Dārte Nevar. Šis pats senču dieviņš pēc tautas dziesmām un teikām bijis gudrs, labsirdīgs vecis, uz mata līdzīgs vecam, labam latviešu saimniekam: arī viņš — tāpat kā saimnieks dzimtbūšanas vai klaušu laikos — ceļas ap pusnakti un rīta tumsā jau atbrauc ciemā, tā ka uztraukušies mājiniēki viens otru skubina: „Elsiet guni, pūtiet guni, laidiet dievu istabā: dieviņš stāv pie vārtiem nosvīdušu kumeliņu.s Dzīrās dieviņš dažreiz ierodas slepeni un klausās aiz durvīm, arīg viņu pieminēs; citu reiz atkal veŗ durvis, iet taisni dzīru istabā un vaicā, kuŗā ir pats saimnieks; dažreiz dieviņš arī krietni iesviķo un tad danco tā, ka zeme rīb. Dieviņš mīl iet arī medībās, viņa medību suņi — pāris labu vilku; svētdienām dieviņš brauc arī baznīcā, un tad viņa medību suņi iet savā vaļā pa mežiem. Mitenieki mij ar dieviņu zirgus un prasa no viņa preidas jeb piedevas — nevis tāpēc, ka dievam būtu sliktāks kumeliņš, bet vienkārši tāpēc, ka — viņam ir vairāk naudas. — Ja nu kāds saka, ka viņš šādam dievam netic un nebaidās no šāda vai līdzīga dieviņa, saukta tēvaiņa, rāšanās, vai tad to tāpēc lai uzdrīkstamies dēvēt par neticīgu, kā to iedomājusies šī neizglītotā, māņticīgā malienas lauciniece, kas pērkonā rūkšanu uzskata par senču dieviņu jeb tēvaiņa rāšanos. Ja tautas māņu ieražās uzaugušiem malienas iedzīvotājiem neapzinīgi arī dažreiz sajūk jēdzieni starp pagāniskā laikmeta dievekli un kristīgo Dievu — sevišķi vēl tāpēc, ka pirmējā vārds pārnesta arī uz pēdējo, tad tiesa nekādā ziņā nedrīkst šādus jēdzienus sajaukt un pagānisku laiku atlieku — tēvaiņa, pērkoņa vai cita kāda dieviņa nebaidīšanos un necienīšanu uzskatīt par neticību un bezdievību. — Arī šis runātājs beidza savu runu ar to, ka apsūdzētais attaisnojams.

Uz aizstāvju runām ko atbildēt prokurors neturēja par vajadzīgu, tā ka nekāda tālāka replika neiznāca.

Prezidents deva vēl pēdējo vārdu apsūdzētam, kas atkārtoja to pašu, ko bija teicis jau prāvas sākumā, — ka neatzīstot sevi par vainīgu un lūdza, lai viņu attaisnojo.

Tiesa formulēja attiecīgos jautājumus un tad izgāja taisīt spriedumu. Pēc apmēram pusstundas tiesa ienāca atpakaļ, un prezidents, zālē valdot pilnīgam klusumam, pasludināja, ka tiesa atzinusi apsūdzēto par vainīgu slepkavības izdarīšanā ar iepriekšēju nolūku un notiesājusi to ar trīspadsniit gadiem spaidu darbos.

Notiesātais, kas liķa bālumā bija klausījies sprieduma nolasīšanā, drebošā balsī sacīja, ka viņš iesniegšot pārsūdzību, uz ko prezidents atteica, ka to darīt tam esot tiesība. Tad tiesa atstāja zāli, un arī publika, kuŗas vakara sēdē bija saradies stipri daudz, drūzmējās pa durvīm ārā.

Iznākot uz ielas, Jēkabs, redzēdams Radagaisenes nospiesto gara stāvokli, mēģināja pirmais uzsākt valodu.

— Prokurors ir bez šaubām ļoti apdāvināts cilvēks. Šās dienas aizstāvjus viņš kuŗā katrā brīdī abus aizbāž sev aiz jostas. Tikai viena lieta man pie šī varen spējīgā cilvēka īsti nepatika. Tā bija viņa pārāk skaļā, pārāk lieliskā uzstāšanās: viņš runāja ar tādu svarīgumu, ar tādu aizraušanos, it kā no šās prāvas gala iznākuma atkarātos vai visas pasaules liktenis. Es viņa vietā, sevišķi vēl apzinoties tādas iekšķīgas spējas, kādas ir šim arī ārīgi visai iznesīgajam cilvēkam, būtu uzstājies ar mazāku brašumu, un gala iznākums tomēr būtu bijis taču tas pats. Bet viss tas varbūt ir tikai garšas lieta. Runa katrā ziņā pati par sevi bija varena un nodod neapšaubāmu liecību par šī jaunā cilvēka spožajām gara dāvanām. Tas, bez šaubām, izdarīs dzīvē lielas lietas.

— Bet kā ir ar godu un pieklājību? — Tiri kaislīgā balsī iesaucās Sīkles kundze, soļodama Jēkabam līdzās un vezdama Radagaiseni zem rokas. — Pavest nabaga ģimnazisteni un tad iesēdināt to cietumā! Vai tas saietas ar godīga cilvēka dabu! — Un viņa izstāstīja Jēkabam par prokurora dzīvi un izdarīšanos ar skolas meiteni.

Jēkabs nokrita kā no mākoņiem. Viņa cienība un apbrīnošana pret vareno runātāju izgaisa, un viņš tīri nospiesta balsī piezīmēja tikai:

— Tas ir bēdīgi. Kad cilvēkam nav tikumiska satura un goda prāta, tad arī visas gara dāvanas zaudē savu īsto nozīmi.

— Kā tad! To es arī saku. Cilvēks, kam nav goda un pieklājības, neder nekur! — Sīkles kundze stingrā balsi noteica diži un lepmi.

Šķiroties Ūeterliņa kundze vēlreiz atgādināja Jēkabam, lai rītu nākot pie viņas pusdienā. Viņa Marutai jau pieteikusi, ka viņš iebraucis, un tā nu viņu ļoti gaidot. Jau šovakar gribējusi nākt līdz uz tiesu, bet viņa neņēmusi: labāk lai izmācoties rītdienas uzdevumus, tad rītu būšot vairāk vaļas ciemoties ar viesu.

— Ūeterliņa kundze meitenes tur ļoti stingri, — ņēmās tagad Sīkles kundze Jēkabam iegalvot. — Kā grožās viņa tās tur cieti. Vienas nekur citur netaiž kā tikai baznīcā. Kad ietams uz skolas izrikojumiem vai citur kur, vienmēr iet līdz vai nu pati, vai es, vai mēs abas: es viņai palīdzu meitenes uzraudzīt, audzināt un vadīt pa goda un pieklājības ceļu. Tur ir arī viena tāda jo jautrāka skuķe, saukta Traire. — Atvares Krūtaiņu meita. Ak, kā viņa to tur cieti! Kā sprungās! Tikai pie manis drīkst atnākt, — citur nekur. Un tiklīdz mazu drusciņ negrib klausīt, — tūliņ sola ziņot uz mājām vecākiem. Jā, jā, mana draudzene viņai uzticētās meitenes tur ļoti, ļoti stingri un cieti, — un, izvilksusi roku no uznavas un savu mazo dūrīti purinādama, Sīkles kundze pūlējās Jēkabam ar uzskatāmības palīdzību dot pirmo sajēgu par to, kāda varena stingrība ir pie viņas draudzenes.

8.

SĒRSNĀ

Garlaicīgas kāzas. — Marutas viltīgs nodoms, ko Elza un Zelma uzskata par laimīgu iedažu. — Negaidīti viesi Stīpniekos. — Vizināšanās Sviķu kalnā. — Apkrišana vizinoties nozīmē labības krišanu veldrē. — Maruta un Jēkabs Zvaigžņu gravā. — Marutas domas par dzīvi pilsētā un uz zemēm. — Marutas naidis ar Elzu. — Sietīņš līgo launaga laikā.

Svētdienā pēc aizgavēņa Glīdzās dzēra kalponei kāzas, kas precējās ar Ezernieka nomātās kroņa muiželes vagari. Rīkodami kāzas saviem gājējiem, arī paši saimnieki ņēma tanīs dalību, un Ezernieki, lai gan nebija ar Glīdzām nekāda rada, bija sabraukuši ar visu savu saimi Glīdzās, kā arī dažus savus piederīgus saaicinājuši.

Pirmdien pēcpusdienā, kad vecie — un pa daļai arī jaunie vīrieši — spēlēja kārtis, jaunavas, pretistabā sagājušas un spoguļa priekšā rmtus kārtodamas, pukojās, ka šinīs kāzās neesot nekādu krietnu dejojāju, tā ka no gaŗa laika nezinot, ko iesākt.

— Vajadzētu iet ar ragutiņām laisties no kalna. Tagad brīnum laba vizināšanās, — ieminējās Maruta. — Sniegam tik stīpra sērsna, ka visur pa virsu vien iet.

— Mūsmājās nav neviena kalna, — paskaidroja Glīzdu vecākā meita Elza. — Te nekur nevar ar ragutiņām laisties.

— Bet no Stīpnieku Sviķu kalna, tur ir gan varena laišanās, — ierunājās viņas jaunākā māsa Zelma.

— Pērniem tur divi svētdienu vakarus bijām ar mūsu puīšiem vizināties. Iznāca arī Indriķis ar viņu puisi, un tad abas reizas nodzīvojām līdz vēlai naktij.

Uz sarunas šādu virzienu Maruta bija tikai gaidījusi.

— Aiziesim arī tagad! — Viņa vedināja. — Tālu nav: rau, tepat pa logu var redzēt jūsu laukiem pāri Stīpnieku māju jumtu, akas svīri un ābeļu galotnes.

To teikdama, viņa paskatījās ir Elzai, ir Zelmai sirsnīgi acīs, it kā gribēdama viņas iesildīt šāda nodoma pieņemšanai.

— Tā tev, Marut, laimīga iedaža. Nudien aiziesim! Ko mēs te mājās sadarīsim bez dejojājiem? Laiks arī tik jauks, — pievienojās Elza Marutas domām.

— Es arī saku, tā ir Marutai laimīga iedaža. Kā mums tas agrāk nevienai nebija ienācis prātā? — kā sajūsminādamās brīnījās Zelma. — Jēkabs ir tagad mājās, un vidējais brālis Ievalds arī pārbraucis no Liepājas; es abus redzēju vakar baznīcā.

— Lai paliek runāts — darīts! — Uzsauca nu Maruta.

— Uzrausimies tik mēteļus un pa mazajām durvīm ārā un cauri dārzam — tiešām pa lauku projām! Ceļš tagad nav jāmeklē, — visur iet sniegam pa virsu kā pa aizsalušu ezeru.

— Nē, gluži vienas pašas neiesim. Pasauksim skrīveŗa jaunkungu arī, lai mums kaut jel viens vīrietis līdz, — teica Elza. — Tas tā pieklājīgāk izskatīsies. Un tu, Zelmiņ, paņem klēspriekšā visā klusumā mazās ragutiņas un brauc mums pakaļ. Tā mēs aiziesim neviena nepamanīti, un pēc lai citi kāzinieki tad brīnās, kur mēs visas palikušas. Tikai mātei klusi pateikšu, kurp aizejam.

* *
*

— Nudien, tikdaudz viesu vienā reizā mūsu mājās nav nekad redzēts, — Stīpniece, dievpalīgu atņemdama, pavardā pārsteigta izsaucās, redzēdama priekšnamā sabrāžamies tik daudz svešu cilvēku. — Un pats skrīveŗa lielskungs priekšgalā! Tie jau vai nav Glīzdu kāzinieki? Rau, Elza ar Zelmu arī pulkā!

— Kā tad. Es, rau, vedu veselu karogu paklīdušu kāzinieku zeltenīšu, kuŗas meklē sev dancotājus, — atrunājās pagasta rakstvedis Jansons.

— Mēs, Stīpnieku māt, esam vareņā klizmā: mums kāzās pietrūka darba, — smējās Elza, ar Stīpnieci sveicinādamās.

— Man atkal darba nav trūkums: visām varu tūliņ dot darbu: citas pie pakulu vērŗšanas, un kuŗas neprot vērŗt, tās uz kūtsaugŗas pie krateŗa kratīšanas!

— Nē, tādu darbu mēs nevēlamies. Darbs mums zināms pašam, — mēs tikai gribējām lūgt, vai jūs mums, Stīpnieku māt, nevarētu uz kādu laiciņu patapināt savus dēlus un pāri ragavas: mēs iesim jūsu kalnus līdzināt... — Tā Maruta, noskūpstījusi līdz ar citām atnācējām Stīpniecei roku, ņipri runāja, priecīgā uztraukumā stipri piesarkdama. — Bet vai mūs arī visus pazīstat? Vai zināt, kas es tāda esmu?

— Kā nu tādu runīgu drošinieci lai nepazīst? Ja arī no sejas nevarētu zīmēt, tad jau no valodas un nešanās vien pateiktu, ka man priekšā stāv jaunās Ezernieces meita: tāda pat valodīga, tāda pat iznesīga. Bet arī seja rāda, ka ir uz mata mātes atveidā.

— Bet, rau, tā mazā, resnā ar tuklo, apaļo ģimīti ir mana māsa, lai gan tā nav līdzīga nedz tēvam, nedz mātei. Un šo gaŗo, slaiko ar bālo seju, to taŗu arī pazīstat?

— Kā nu to nepazīst? Tā jau dārznieka puŗe. Muiŗas ļaudis visus pazīstam.

— Nu re, nu. Tad jau visi esam pazīstami cilvēki, un tādēļ droŗi varat mums tapināt ir savus puŗsus, ir ragavas. Nedz puŗsus sadauzīsim, nedz ragavas salauzīsim, — visus atdosim sveikus veselus atpakaļ. Mājā taŗu visi būs? — Tā Maruta turpināja jokodamās.

— Ejiet istabā apsildīties. Visi ir mājā. Indriŗis ar puisī laidarā kapā skujas pakaiŗiem, Ievalds ar Jēkabu uz kūtsaugŗas grieŗ salmus.

— Un es grieŗu pakulas kāŗos, — pātrauca saimnieci Stīpnieks, durvis atvērdams un iznākdams no istabas priekŗnamā ar vijamiem kāŗiem rokā. — Dzirdu runājam, bet no balss nevaru pazīt. Domāju, jāiet skatīties, kas tur sanākuŗi, — viņŗ runāja tālāķ, ieraudzīdams skrīveri un ar to sveicinādamies.

Drīŗ saradās visi mājīnieki istabā. Kamēr Jēkabs un Ievalds sarunājās ar viesiem, Indriŗis ar puisī un ganu zēnu sarīķoja ragavas un, atvilkuŗi tās nama priekŗā, aicināja viesus doties Sviŗu kalnā. Iznākot viesiem priekŗnamā, Stīpniece teica kalponei:

— Vai tu, Oŗa, neiesi citiem jaunajiem līdz? Mēs ar tēvu iztiksim pa mājām vieni.

— Man nav laika pa darba dienu vizināties ar ragutiņām, — kalpone dzedri atteica, ar linu gurķsti rokā pusriķŗus skriedama no klēts istabā un durvis strauji cirzdama.

Saule zuda aiz meŗu galiem, kad Stīpniece, nama priekŗā stāvēdama, noskatījās, kur jaunie sētā rīķojās uz ieŗanu. Lāstekas, kas pa dienu saulē bija drusku kusuŗas, tagad vairs nepilēja un karājās sausas no istabas paŗobeŗes lejup. Asa vēsma sitās Stīpniecei ģimī.

— Ŷonakt sals atkal, ka tinkŗķes vien, — viņa ieminējās.

— Jā. Nu jau kopŗ vairāķ dienām pastāv īstais sprēgoŗa laiks. Naktīm salst tā, ka jumti sprēgā, — atrunājās Elza. — Redzēs, kad sāks atlaisties. Uz redzēŗanos, māt!

— Uz redzēŗanos! Un nu tik visi labi izvizināties!

Pa sniega virsu soļojot, daŗi gājēŗi priecājās, ka sniega garoza tik bieza un stipra, ka neķur nelūzt iekŗā.

— Kur te vairs lūzīs iekŗā, kad pēc pagājuŗas nedēŗas atķuŗņa, kas visas sniega kupenas tik lieliski saplacināja, uznāķa tāds sals, ka visi klajumi tagad izķatās ķā viena vienīķa gāle, — noteica Stīpnieķu puisis.

Nonāķot Sviŗu kalnā, Maruta sēdās uz mazajām ragutiņām, ķuŗas pati bija atvilkusī no Stīpnieķiem. Jēkabs, ragutiņas gabalu pagrūdis, uzmetās arī pats tur virsū, un viņi strauji nolaidās no kalna lejā un iesķrēja pļavā, kas bija ar ledu pārķlāta, tā ķa ragutiņas arvien ķrēja tālāķ.

— Rau, nogāja līdz pat vecajam ozolam meŗmalā. Tas bija slaidis laidiens!... — Priecājās Jansons. — Bet ķā mums citiem? Vai visi varēsim vienās ragūŗ sasēst?

— Varēsim, — atteica puisis. — Es jau tālāķ mājās noraiŗķju no siena vedamā ķoka ragūŗ ķesi un uzsēķu uz Ŷim ragūŗ, lai visi varam sasēst. Lūdsu tik sēsties iekŗā, es tad orēŗu vaļā.

Jēkabs ar Marutu, meŗmalā nolaiduŗies, nenāķa tūliņ atpakaļ, bet palīķa gaidot, līdz nolaidīŗies citi.

— Tu manu vēstuli laikā saņēmi? — Maruta vaicāja Jēkabam, vienā rokā turēdama ragutiņu saiti, ar otra satverdama viņa elkoni.

— Kā redzi. Citādi jau es nebūtu tagad te. Piektdien saņēmu un sestdien laidos šurp. Par to, ka tu tā gudri ierīkoji šo satikšanos, es tevi, gudriniece, skūpstīšu nu trīs reiz no vietas, — Jēkabs teica, satverdams meitenei roku un sajūsmināts lūkodamies viņai acīs.

— Tagad nē! — Kā izbijusies Maruta izsaucās, vairīdamās sānis. — Viņi tur kalnā var redzēt; vēlāk, kad paliks tumšāks, tad varbūt. Kāds man prieks, ka mans nodoms tā izdevies! Tiklīdz dabūju zināt, ka jābrauc uz Glīzdām kāzās, man tūliņ iesāvēs prātā, ka nu būtu laba reiza ar tevi satikties, ja tik tu būtu mājā. Domāju, kad tur tik tuvu ciemiņos, tad jau mēs, meitenes, varam aiziet palūkoties, kā Stīpniekos izskatās. Tālab arī vakar un šodien biju tāda mīļa un draudzīga ar Elzu un Zeltu, lai viņas būtu man paklausīgas un nāktu uz Stīpniekiem līdz. Citādi viņas man pavisam vienaldzīgas. Bet viņām pašām, kā rādās, arī stipri prāts nesās uz šo pusi: tiklīdz ieminējos, viņas bija tūliņ gatavas nācējas.

Atskanēja sieviešu kliegšana un vīriešu ūkošana: lielas ragavas milzīgā ātrumā drāzās patlaban no kalna stāvākas krants lejup un tad, ledum plīstot un skanot, skrēja pa pļavu uz meža pusi.

— Rau, pašas pēdējās laižas Ilga ar Lūsiņu uz Glīzdu mazajām ragutiņām, — nosaucās Maiga, līdz ar citiem sēzdama no lielajām ragavām zemē.

Norunāja, ka nākošā braucienā laidīsies visas ragavas reizā, lai redzētu, kuņas skrien ātrāk. Laidās nu gan visi reizā, pie kam par visātrākskrējējām izrādījās lielās ragavas, gan arī citas pakal citām. Lielās ragavas bija katram savu reiz jāgrūž. Kad ragavas bija jau ieskrējušas, tad grūdējs uzmetās uz ķeša stūra, ar rokām turēdamies pie citiem. Elzai, savu reizu uzņemoties grūdējas lomu, ielūza kājas sniegā, tā ka viņa nepaguva ragavās vairs ieklupt, un tās noskrēja lejā bez viņas. Ilga ar Lūsiņu, kuņas patlaban arī atradās kalnā, par tādu Elzas neizdevību priecādamās, skaļi plaukšķināja plaukstas un pilnā kaklā smējās, bet Maruta, rīkodamās grūst savas ragutiņas, uz kuņām Jēkabs bija jau uzsēdies, smiedamās piemetināja:

— Āre! Resnā Elza ielūza sērsnā kā briežu mātīte ezerā!

No Elzas nekādas atbildes nedzirdēdama, Maruta saprata, ka viņa to aizkaitinājusi, un, gribēdama nodarīto pārestību izlabot, aicināja:

— Elza, nāc brauc ar mums! Mēs viņus panāksim.

— Brauc pati vesela, — skanēja Elzas atbilde.

Ieskriedinājusi ragutiņas un uzmetusies uz tām, Maruta, apkampusies Jēkabam ap kaklu, čuksteja:

— Tā palika nejauka, ka to nosaucu par resnu. — Pie tam viņas seja piespiedās Jēkabam tik tuvu pie vaiga, ka viņš, pagriezies sānis, valrāk reiz Marutu noskūpstīja.

— Re, tā mēs varam bučoties arī visātrākā vizināšanās gaitā, nemaz nenogaidīdami tumsu iestājamies. — Jēkabs priecājās, turēdams Marutas rokas savās un spiezdams savu vaigu viņai pie sejas.

— Bet tad, mīļais, nebrauc ar citiem reizā, lai tie nepamana, ko mēs darām.

Nu viņi savus braucienus ierīkoja pastarpē, kad vienas ragavas bija jau sākušas skriet, bet otras vilka vēl kalnā. Tiklīdz viņu ragutiņas bija pretimnācējiem paskrējušas gaļām, Jēkabs atlieca sev priekšā sēdošai Marutai galviņu atpakaļ un vairāk reiz viņu noskūpstīja.

Mēness sirpe peldēja tumšzilajā debesu aplokā, gabalu virs meža galotnēm, apgaismodama šo apvāršņa malu, kā arī zemē kalnus un klajumus ar slābu gaismu, kamēr otrā pusē zeme un debesis bija jau dziļā sakrēslī un pie apvāršņa redzēja jau zvaigznes spoži mirdzam. Jēkabs un Maruta gāja vieni paši atpakaļ kalnā, vilkdami ragutiņas sev līdz. Pretim viņiem nelaidās nevienas ragavas. Visi atradās kalnā, laikam gaidīdami viņus. Iedami viņi brīžiem apstājās un klausījās. Visā dabā valdīja dziļš klusums. Viss likās sastindzis salā, ledū, tumsā. Nekur nekādas dzīvības zīmes. Arī kalnā

stāvētājus nedzirdēja čalojam, nedz oitādi bļautāmieš. Laikam arī viņi tur klusi klausīdamies apbrīnoja šo savādi skaisto ziemas nakti ar viņas mēmi sastingušo, nāvei un nīcībai līdzīgo ziemeļu krāšņumu. Vienīgais, kas šo dziļo ziemas sastingumu un nakts klusumu traucēja, bija kāda skaļa, tāli aizslīdoša skaņa, it kā piesitiens pie liela, skanīga zvana. Tā nāca tur lejā no rudenī pārplūdušās un tagad ar ledu pārklātās pļavas: lielajā salā ūdenim izzūdot, pats no sevis tur plīsa gāles klajums, skanēdams un tinkšķēdams un it kā dodams ziņu, ka arī ziemas sastingumā un pamirumā daba tomēr darbojas savā parastā gaitā tālāk. Pāra reiz dzirdēja arī mežā it kā cilvēku ieūkšamies.

— Klau, tur kāda nokavējusies zaķu saime ved vēl riestu: tēviņš ūkš mātītes kopā. — Viņi tagad dzirdēja kalnā ierunājamies Andruli.

Uznākot kalngalā, citi teicās viņus gaidījuši: sarunājuši laisties atkal visi reizā, tādēļ ka tad ejot jautrāk.

— Urrā! Kuŗai nokritis lielsaišķis? Es pacēlu. Nu man būs labas pacēlības. — Priecīgi uzauroja Andrulis, augstu pacēlis un visapkārt rādīdams kādu platu prievītu.

— Maruta, vai tā nav tava paķīla? — Lūsiņa uzsauc mātai.

— Tā nav paķīla, tā jau gotenes saite, — kā kaitinādama un zobodama, skaļi smējās Elza.

— Man tā nav, man nav nokritusi, — atteica Maruta, rīkodamās ap ragutiņām un nelikdamās Elzas zobošanos dzirdam.

Laida nu vairāk paņēmienu visi reizā, vai vismaz pa reizu. Kādā laidienā gadījās, ka lielās ragavas pakalnē apvērtais apkārt, un viss vezums iekšā sēdētāju izvēlās ārā, sagāzdamies cits citam virsū.

— Veselas divu māju saimes veldrē sakritušas! Nu būs gan šovasar Sviķu kalnā labība vienās veldrēs. — Rokas plaukšķinādama, uzgavilēja Maiga, kuŗa pirmā bija patapusi uzšauties stāvus.

— Ak tā, mazā vārpiņa, tu jau esi atkal stāvus, bet mēs visi vēl lielā sakritumā. Nē! Tev arī vēl jākrīt veldrē, — sauca Zelma, sēdus piecēlusies, bet stāvus nevarēdama celties, jo citi viņai vēl gulēja uz kājām. Un, sakampusi Maigu pie rokas, viņa to norāva sev līdzās gulus.

Negaidītais apkritiens bija visiem patīkams pārtraukums jau ilgāku laiku turpinātā vizināšanās gaitā, kādēļ uzeelšanās notika nesteidzīgi, ar vispārēju čalu, jokiem, smiekliem un savstarpēju sasaukšanos un atsaukšanos, kur kuŗš atrodies un vai un kur sasities.

Patī pēdējā piecēlās Elza, jo viņa bija atradusies pašā apakšā. Par vaininieku pie kritiena viņa noteica Ievaldu, jo redzējusi, ka tas, priekšā sēdēdams, zābaka papēdi grūdis sērsnā, un tā ragavas apkritinājās. To viņa tam nepiedošot, un gan jau sava reiza gadīšoties, kur tam labi atmaksāšot. Tomēr viņa negaidīja nekādu citu reizu un, drēbes sev sakārtojusi un sniegu no tām nopurinājusi, metās tam virsū, iesaukdamās:

— Tas liepājnieks ir vainīgs, ka mēs visi tā sakritām kā rudzu lauks pēc lietus gāziena. Par to viņu pašu vajaga pagāzt un krietni sniegā samurdzīt. Zelma, nāc palīgā!

Viņa to norāva gulus, bet arī pati pakrita līdz; viņš to apkampa, un stāvajā pakalnē abi sāka ritēt lejup, Elzai vairākreiz iekliedzoties.

— Kad esat lejā, tad ieūkšieties, lai zinām, ka esat laimīgi noritējuši, — Maiga nosauca tiem pakal.

— Bet, Indriķi, tu arī esi vainīgs: kālab ragavas nesaturēji, kad Ievalds svieda tas apkārt? Par to tev arī vajaga dabūt savu maksu. Tevi es vienu pašu noritināšu lejā! — Tā saukdama, Zelma metās Indriķim klāt. Tiklīdz tā pie viņa pieskrēja, viņš to apķēra, abi nokrita gar zemi un ritēja lejup. Zelmas līksmā nokliegšanās liecināja, ka viņas nodoms bija labi izdevies un ka šīvakara prieks bija pilnīgs.

— Tā, viens ritulis iet atkal lejā, — priecājās Maiga, noskatīdamās pakal ritētājiem, kas kalna iegorē tumsā pazuda, jo mēness sirpe patlaban aizslīdēja aiz meža galotnēm, un ieļejas pārklājās ar tumsu.

— Kad tik tumsā neuzskrien uz kāda akmens. Var galvu pāršķelt vai zobus izsist, — ieminējās Jansons.

— Nē. Šī puse kalna pavisam līdzena. Cik te akmeņu bija, tie visi sen jan izlauzti un novākti projām. Vecais Stīpnieks aņamā zemē akmeņus necieš, — Andrulis paskaidroja.

Uznākot Elzai ar Ievaldu atpakaļ, atgriezās no sava brauciena arī Lūsiņa ar Ilgu un Jēkabs ar Marutu.

— Bet skrīvera jaunkungu arī vajaga noritināt, vismaz vienreiz, — citādi nemaz labi neatminēsies, vai kādreiz bijis Sviķu kalnā, vai ne, — Elza sadūšojās un devās Jansonam klāt.

— Tad še kāds paturiet manu pulksteni: man pulkstenis bez kapseles, — kad nespiež stiklu, — Jansons teica, izkabinādams no vestes pulksteni un pasniedzams to Andrulim.

— He, he, he, he! Ar Elzas jaunkundzi ritināties nav joks, — pulksteni saņemdams, gardi iesmējās puisis. — Tur ir stāvs ko redzēt! Kad tāda modere veļas virsū, tad ne vien pulkstenim stikls beigts, bet arī ceļarus var sašķiebt līkus, vai pavisam salauzt.

— Pagaidi tik tu, gaņais ceļar! Nākošā reizā būs tava rinda, un tad tevi izmoderēšu tā, ka tu man otrreiz vairs nebalamutēsies, — atteica meita, jautri smiedamās uin cenzdamās būt labsirdīga jokotāja.

— Lai Dieva rokā! Es ar tevi nīcām nelaižos, kaut tu man solītu jaunu tabakas maku! — atjokoja savukārt puisis, piedodams balsij iztrūcināšanās pieskaņu un atkāpdamies pāris soļu atpakaļ.

— Nē, Andruli, nē! Ar Elzu neielaidies. Tevi, tādu gaņu žagaru, viņa salauzīs trīs gabalos, — zobodamies piebalsoja Ievalds.

Elza ar Jansonu ritēja jau lejup.

— Bet ar mani tu ritinātos? — vaicāja Zelma, nostādamās Andrulim priekšā.

— Bez neteikta vārda! Še paturiet tik kāds pīpu un skrīvera pulksteni! — viņš attrauca un, atdevis pīpu un pulksteni ganam, stiepa rokas Zelmai pretī. Šī, ap puisī apķērusies un ar viltīgu smaidu lūkodomās gan Indriķim, gan Ievaldam acīs, vēlīgā balsī daiņoja:

Mēs rokas kopā salikām,
Un divi par vienu palikām...

Tad sviedās arī gareniski un ritēja no kalna lejā.

Uznākušas atpakaļ, Elza ar Zeltu uzvedināja Ilgu un Lūsiņu, vai viņas negribot ar Stīpnieku puisēm paritināties.

— Nē, mēs pašas, — atteica Ilga, un meitenes saķērušās metās gulus un kliegdamas un spiegdamas ritēja lejup.

Maruta jau iepriekš bija pasteigusies Zelmai pateikt, ka viņa ritināšanos un griešanos nepanesot, jo viņai ātri reibstot gaiva. Tomēr tāda aizbildināšanās nekā nelīdzēja, jo Zelma viņai paskaidroja, ka parīt ir Metenis, un tā kā tad viņi te vairs nesanāksot, tad tagad vajagot visiem vizināties un ritināties, — citādi Stīpniekiem nebūšot laba raža. Citi tam piebalsoja, un tā arī Marutai bija jāritinās. To viņa izdarīja ar Jēkabu. Elza iedomājās, ka tā neesot nekas, kad katrs pats izmeklējas, ar ko kopā ritināties. Vajagot lemt, kam kuņu reiz ar kuņu jābūt pārā. To norunāja izdarīt tādā kārtā, ka visi saies kopā un atmuguriski katrs izstieps vienu roku: kuņi viens otra roku saķers, tie būs pārinieki. Lai vīrieši vai meitieši neiznāktu savā starpā pārinieki, tad noteica, ka vīriešiem jābūt cimdām rokā, bet sievietem ne un ka saķerties drīkst tikai cimdaina roka ar necimdainu.

Jēkabam iekrita ritināties vienreiz ar Ilgu, otrreiz ar Elzu, bet Marutai ar Indriķi un Jansonu.

Pēc divreizējas vispārejas noritināšanās turpināja atkal vizināšanos. Kādā atpakaļbraucienā, kad Maruta vilka ragutiņas, Jansons gribēja viņai tās uzvilkt kalnā, bet viņa nelaida ragutiņu saiti sev no rokas ārā, jautri atkārtodama no vecāsmātes dzirdēto dziesmiņu:

Nevienami es nedošu
Braukāt savas kamaniņas;
Kas grib mani pašu ņemt,
Lai brauc manas kamaniņas.

Nākošā reizā gatavojoties atkal uz braucienu, kuŗā Marutai nācās būt par braucēju, viņa savas ragutiņas sagrūda nevis vairs uz pļavas pusi, kā līdz šim, bet sānis — pavisam citā virzienā, kur tās lielā ātrumā drāzās lejup, jo atkalne še bija daudz stāvāka.

— Vai tu, straujā braucēja, arī mani, kur tavas ragus iet! — Jēkabs uztraukts iesaucās, sēdēdams viņai priekšā uz ragutiņām. — Šai kalnu pusē ir lieli akmeņi, mēs varam uzskriet tiem virsū.

— To es nezina... — Maruta nedabūja teicienu pabeigt, kad ragutiņas, ar troksni un tādu sparū atsītās akmenī, ka uguns nošķīda, spēji apcirzdamās apkārt un viņu pašu aizsviežot dažus soļus ar tādu triecienu projām, ka viņa pa stāvo atkalni ritēja arvien tālāk lejup. Jēkabs, kas bija labāk nosēdies un ciešāk turējies, palika ragutiņām taisni apakšā. Nometis tās projām un uzcēlies, viņš sakrēslā ieraudzīja Marutu patlaban ieķēramies kāda krūma zaros un paliekam uz vietas. Piesteidzies viņš to apkampa un uzcēla sēdus, bažīgi vaicādams, vai neesot sasitūcies. Par atbildi viņa sāka smieties un smējās kā kutināta — priecīgi un sirsniģi.

— Kad tu būtu redzējis, kā es ritēju lejup — kā gumijas balle, bez apstājas un nekā nevarēdama noturēties, līdz beidzot izdevās noķerties šai krūmā. Bet kur mēs tagad esam? — viņa vaicāja, uzcēlusies un nopurinādama sauso sniegu no drēbēm un tās sakārtodama.

— Grava starp Sviķu kalnu un zirgaploku, gandrīz pašā gravas dibenā. Nebūtu tev izdevies noķerties pie krūma, tad tu būtu ieritējusi avotiena strautā, kas nemēdz aizsālt.

— Ai, tad mani šā vakara vizināšanās prieki gan būtu savādi beigušies, un tagad es slapja un sasālusī skrietu mājās. U! Bet tā ir varen stāva un dziļa grava: nekā te vairs cita nevaram redzēt kā tikai paši sevi te lejā un debesi tur augšā. Bet paskat, Jēkab, kāda debess! Viss kā viens vienģgs zvaigzņiens! Nekad neesmu redzējusi tik zvaigžņotu debesi. Kur mēs esam nokļuvuši? Man tā vien liekas, ka atrodamies kaut kur tālu nost no visas pasaules, no mūsu zemes un pacelti pāri mākoņām debesu dzidrumos iekšā, pašos zvaigžņū apiokos. Patiesi, no šīs gravas skatoties, debess šķiet tuvāk nekā citur: zvaigznes visas tik lielas, tik spoži zvērojošas, tik brīnišķģgi skaistas!

Viņa teicās nepazīstam vairāk zvaigžņū kā tikai vakariem rietekli, rģtiem ausekli un bez tam vēl sietiņū un greizos ratus ar viņu gaŗo, lģko treili. Jēkabam bija nu viņai jāpasaka nosaukumi citiem zvaigžņū puduŗiem un ŷubuŗiem, kā arī daŗām atsevišķām zvaigzņēm. Ziemeļu zvaigzne spģdģja viņiem gandrģz taisni virs galvas. No greizajiem ratiem bija redzami tikai abi pakaļģjie riteņģ. Sietiņš bija redzams pašā gravas malā.

Jēkabs solģjģs viņai citreiz parģdģt vareno Arktūru, kas lieliski degot taisni iepretim greizo ratu treiŗa galam, bet še grāvģ neesot redzams.

— Nakts, ak nakts, tu Dieva nakts! Kģds neredzģts krģšņums, kģds neizprotams brģnums, kģds neaptverģms, nenojaušģms plašģms tur augšģ, mģŗģģo zvaigžņū bezgalģbģ! Un tā viņģs tur mirdz, zvģro un laistģs bez mitģšanģs no mģŗģģbas mģŗģģbģ. Kad un kur tam visģm sģkģms, kur beigģs? — Maruta, turģdģma Jģkaba roku savģ, tikko dzirdģmi dvesģ, it kģ sargģdamģs traucģt dziŗo, svinģģo klusģmu, kģds tagad likģs valdģm visģ pasaulģs telpģ. — Un, Jģkab, no kģ un kamdģļ tas viss tģ? Un ko tas lģdz, ka mģms ir dota spģja to redzģt un par to domģt, kad mģms nav jaudģs lidot no vienas zvaigznes uz otru un redzģt, un zinģt, kas tur notiek: vai tur arī kģdas dzivas bģtes, vai tur tģdi paģi radģjģmi kģ mģs jeb citģdi, jeb nekģdi, jeb vai tur paradģze, jeb elle, jeb nekģs? Un nav mģms pat ne jausmģs par to, kas tur ir — aiz zvaigžņģ bezgalģbas, un vai bezgalģbai vispģr ir kur kģds sģkģms vai beigģs?

— Viss šis neizprotamais brīnums, viss šis neatminamais noslēpums ietverts vienā vārdā, it kā aiz atslēgas aizslēgts, un vienīgi ar to mēs varam visu šo neatminamo noslēpumu atslēgt un šo neizprotamo brīnumu tiklab par sevi pašiem, kā arī par pasaules visuma bezgalību un mūžību saprast un izskaidrot... — Šis vārds ir Dievs?

Jēkabs klusēdams palocīja galvu.

— Jā, — viņš pēc brīža teica. — Tā mums ticības mācības stundā skolotājs reiz par šo jautājumu teica, un cik daudz es bezmiega naktīs un citās vientuļās stundās arī esmu par šo jautājumu domājis, nekā labāka neesmu varējis iedomāties. Ir un paliek taisnība, ka mūžības un bezgalības jautājumos arī vislielākie zinātnes vīri un visdziļākie pasaules domātāji ir spiesti atgriezties atpakaļ pie Dieva, no kuŗa dažs vizinīs savas pētniecības gaitas sākumā bija atkāpies. Nav un nekad nebūs cilvēcei cita — labāka pasaules uzskata par to, kā izskaidrot visu to, ko ar savu prātu nespējam saprast.

— Es par visu to dziļāk tā nekad nebiju līdz šim pārdomājusi, — Maruta klusu teica. — Bet jo vairāk iedomājos, jo savādāk man top ap sirdi: cik mēs taču esam niecīgi! Viens puteklītis bezgalībā, — ne vairāk. Un mūsu dzīve? Īss mirklītis mūžībā. Bet tomēr līdzās ar tevi es jūtos pacīlāta, it kā vilkta augšup — tur tuvāk tiem mūžīgajiem debesu spīdekļiem. Vai tu arī tā jūties?

Viņš klusēdams spieda tai roku.

— Vai zini ko? Pilsētniekiem nav nekāda īsta dzīve, — viņa pēc brītiņa atkal uzsāka.

— Kā tā?

— Nu saki pats, kas tā par dzīvi! Viņi tur šādas naktis nepazīst, šādus skatus nedabūn redzēt. Vai esi kādreiz redzējis pilsētniekus kur lūkodomies zvaigznēs, gremdējamies ar saviem skatiem un domām bezgalībā? Ja daudz, tad mēnesnīcas naktīs pamet acis uz torņa pulksteni, lai zinātu, cik vēls vai agrs. Citādi tie augstāk par ēku čukuriem dienā un laternu ugunīm vakarā neskatās. Pastāvīgi kaut kur steigdamies savās gaitās un paši cits gar citu trīdamies, pilsētnieki neredz nedz dabas jaukumus, nedz Dieva brīnumus. Viņiem dzīve tukšāka, kailāka, pasaule mazāka nekā lauciniekiem. Pati atceros, tekatnes gados meitām ejot rudens vai ziemas vakaros laidarā lopus apraudzīt, daudreiz ar vecomāti izgājām sētā, skatījāmies zvaigznes. Pilsētā to nekad neesmu darījusi, nedz arī citi tur to dara. Tomēr nekad nebiju vēl redzējusi tik brīnišķīgi krāšņu zvaigžņu debesi kā tagad. Vai tas tamdēļ, ka šinī sala naktī debess tik dzidri skaidra, jeb vai šinī dziļajā, tumšajā grāvā zvaigžņu spožums labāk redzams, to nemāku pateikt. Varbūt tas arī tāpēc, ka šovakar skatos ar tevi kopā, un tālab tad visu redzu otrtik spožu un jauku. Zini ko? Šim vakaram par piemiņu nosauksim āo grāvu par Zvaigžņu grāvu... Jā?...

Kalnā dzirdēja ūkšam.

— Iesim! Mūs meklē, — viņa vedināja.

Jēkabs ar vienu roku satvēra Marutu aiz elkoņa, otrā paņēma ragutiņu saiti, un viņi, viens pie otra turēdamies, kāpa pa stāvo piegāzi atpakaļ kalnā. Kājas pa cieto, gludeno sērsnu šļuka un slīdēja, un Jēkabam vietvietām nācās ar zābaka papēdi iecirst sniega garozā rantas, lai varētu ir pats noturēties un kāpšanu turpināt, ir meiteni vilkt sev līdz.

Maruta vairākreiz noliecās un darbojās ap saviem apaviem. Beidzot viņa ieminējās:

— Vai tev nav kaut kāds sienamais? Man vienai kājai pastāvīgi mūk zeķe uz leju, — esmu pazaudējusi pasēju. Tas bija mans, ko Andrulis atrada, bet, kad Elza sāka zoboties, ka man tik prasti prievīti, tad es to negribēju ierādīt un teicu, ka tas nav mans.

— Cita man nekā nav klāt kā kabatas lakats, — Jēkabs teica, meklēdams sev pa kabatām.

— Tad dod to pašu. Vēlāk atdošu. Manu lakatiņu paņēma Lūsiņa.

— Es apsiešu.

— Sien! Bet, ja tu liksi aukstu roku pie plikas miesas, es kliegšu.

— Man rokās visu laiku bija cimdi, un tās tik siltas, kā nupat būtu izvilktas no krāsns poda.

Viņa uzlika kāju uz ragutiņu uzkala, un viņš noliecies sataustīja viņas celi un zem tā apņēma un apsēja savu kabatas lakatiņu ap viņas biežā, siltā zeķē ieauto lielu.

— Nav par cieti?

— Nē.

Viņi atkal turpināja kāpšanu, iedami nevis taisni augšup, bet iešķībi pa gravas kranti.

— Tu šovakar gluži negaidot sanāci ragos ar Elzu. Viņa likās nopietni uz tevi sapīkusi, — Jēkabs ieminējās.

— Un bez nekāda iemesla to izdarīju, ne arī ko ļaunu domādama, vienīgi tik pati muti palaizdama. Kam man vajadzēja viņas resnumu pleminēt? Bet nu neko nevar līdzēt. Kas darīts, padarīts.

— Vai tev nu nebūs Glīdzās pretī, zinot Elzu uz tevi dusmīgu?

Maruta paraustīja plecus.

— Citā reizē es par šādu notikumu būtu visai nelaimīga vai vismaz justos nepatīkamā stāvoklī. Bet tagad, kur tu man esi tik tuvs draugs un mēs tik sirsnīgi satiekam, man citu cilvēku draudzība vai naids izliekas nesvarīgi, tik niecīgi, ka es par visu to nemaz nedomāju. Tu nezini, cik lielā mērā vīrieša draudzība un mīlestība spēj meiteni pārvērst. To jūtu tagad pati pie sevis: par Elzas dusmām nekā nebēdāju. Ja patīk, esmu gatava viņu sirsnīgi nolūgties un būt viņai laba; ja ne, lai viņa pīkstas, cik grib! Ja vajadzīgs, es varu ar viņu pat dumpēties, — ja tik tu man esi labs.

Kalnā dzirdēja saucam.

— Iesim ātrāk! Viņi mūs meklē, — skaļi atūkšējusies, Maruta vedināja Jēkabu.

— Kas tur aploka gravā ūks? Vai tur arī zaķi riestojas? Jāiet skatīties, kas tur ir, — dzirdēja tagad kalnā Andruli dikti runājam un citus smejamies.

— Nē, nevajaga traucēt: tur Maruta ar Jēkabu sakrituši veldrē. Tālab viņa arvien rāvās savrūp, — Elza zobojās, tik stipri runādama, ka arī gravā varēja skaidri dzirdēt.

— Pati būtu gatava veldrē kritēja katrā laikā, ja tik būtu kāds gāzējs un līdzī kritējs. Nobriedusi jau ir pārpilnam; tālab nu tik viena valoda vien ir mutē. Pagājušu nakti kādu stundu dabūjām svabada gultu un nokritām abas pagulēt. Man tā nāk miegs, ka acis pašas no sevis krīt ciet un gandrīz nekā nedzirdu, bet šī tik par brūtgāniem un mīlēšanos vien grib runāt. Uzticēja tad arī man savu noslēpumu, ka trīs viņai patīkot labāk par visiem citiem: jūsu Indriķis, jaunais Silarājs un skrīveris. Vienu no tiem viņa gribētu dabūt. Biju arī jau dzirdējusi, ka Glīdzene sūtījusi ar Pētereni ziņu vecajai Silarājenei. Tomēr tas viss, liekas, nav nekā līdzējis. Labāk šī resnā braiksna būtu domājusi pati par sevi nekā zobojusies par mūsu krišanu veldrē. Ja tik šādai gribētājai negadās tāds brammanis, kas veldrē gan nogāž, bet pats tad svilpodams aiziet projām, atstājot vienu kā siekstu gulot, — tā Maruta klusu pukojās, kāpdama Jēkabam līdz iz gravas ārā.

— Kur jūs divi tik ilgi paliekat? Nāciet, laiks iet mājās! Taisni līdz launagam esam savizinājušies, — sietiņš līgo launaga laikā, — Maiga sauca, atskriedama viņiem pretī un Marutu apkampdama.

9.

STĪPNIEKOS

Kālab Jēkabam tumšā māju istaba šķiet gaiša un jauka. — Kālab Maruta salīdzina sevi ar uzstīgotu kokli. — Ko Maruta stāsta par audzināšanu pilsētā. — Rute, kuŗai jāmeklē savs Boass. — Maruta klizmā. — Kālab Maruta nobuĉo Oņu.

— Stīpnieku tēv, mēs jūsu Sviķu kalnu ta norullējām, ka tas nu būs stipri lēznāks un līdenāks. Arī pulku reiz kritām veldrē. Lai Dievs dod tur nākošu vasar' tā jūsu rudzu laukam viļņot un veldrēt, kā mēs tur veldrējāties! — Tā Elza, namā ienākdama, braša un priecīga bildināja veco Stīpnieku, kas jautri atteica:

— Paldies meit, par labu novēlējumu. Bet nākošu vasar' mums Sviķu kalnā papuve, un tātad nekāda veldre tur neiznāks. Ja daudz, tad kādu daļu apsēsīm ar lēcām vai mistru lopbarībai.

Stīpniece, pavarda durvis pavērusi, aicināja pārnācējus tur apsildīties: lielā maizes cepamā krāsns patlaban kurējās, bet krāsns priekšā cepa ar visu mizu iebērti rāceņi.

— Māt, vai būs naktslaunags? Mēs esam strādājuši jūsu tīrumā līdz pat launaga laikam un tātad launagu esam pelnījuši, — Elza uzrunāja Stīpnieci.

— Būs visiem naktslaunags, būs. Mēs jau ar Oņu, redzēdamas maizi uzrūgušu, sarunājām cept jau šovakar; iekūrām tad krāsni un iebērām arī rakandu rāceņu ar lielu kopu — būs visiem pilna naktsilunaga tiesa. Arī gaļu jau izcepām.

— Ai, nekas nav gardāks par ceptiem rāceņiem ar šķēlīti gaļas klāt! — Uz soliņa pretim krāsnij nosēzdamās, priecājās Maruta. — Tik sen neesmu ēdusi ceptus rāceņus. Un drīz būs gatavi, daži jau pīpo. Tikai par vienu lietu baidos: vai es tepat, kur apsēdusies, arī neiemiegu. Pagājušu nakti nemaz neesam gulējušas — visiem nepietika guļas vietu. Un tagad vēl — pēc tik ilgas vizināšanās un neskaitāmu reižu kāpšanas Sviķu kalnā — esmu tik nogurusi, ka drīz būs miegs kā nepielūdzams varmāka klāt.

Ilgā un Lūsiņa liecināja to pašu, piebilzdamas, ka viņām acis jau veŗoties ciet, un šonakt arī būšot jāiztiek negulējušām; labi, ja varbūt kaut kur sēdus varēšot pasnaust, — gultas lai tik pietiekot vecākiem viesiem, kur pārmaiņus vienu otru stundu pārgulēt.

Stīpniece nu uzaicināja, lai visas trīs meitenes paliekot pie viņiem pa nakti. Vienās mājās visus dzīŗu viesus pa nakti novietot neesot iespējams, kādēļ visur esot parasts, ka pa vakariem daļa viesu aiziet kaimiņos nakti pārgulēt. Žēl, ka meitenes jau vakarvakarā neatnākušas. Vēl otru nakti iztikt bez gulēšanas, tas tādiem jauniem bērniem esot pavisam neiespējams. Elzai un Zelmai viņa piebilda, ka viesņas pāriešot otrā rītā. Pašām viņām tad arī mājās vieglāk nākšoties novietot citus viesus.

Tās, atrazdamas to visu pilnīgi saprotamu, nemaz nenogaidīdamas rāceņus izcepam, vēlēja labvakaru un devās līdz ar Jansonu projām. Durvīs Eiza vēl atgriezās atpakaļ un, uzmezdamā Marutai skaudīgi greisirdīgu skatu, ļauni labvēlīgā balsī paklusu noteica:

— Labu apetīti!

Uz meiteņu baŗu pilno ievaicājumos, vai viņas Stīpnieku mātei un citiem mājiniekiem nebūšot par apgrūtināšanu, tā viņas pilnīgi nomierināja, ka nekādu apgrūtināšanu viņas nevienam nedarot. Pretistabā stāvot uztaisīta gulta, kur neviens neguļot. Auksts tur gan esot. Bet tagad, kur maizes ceplis iekurināts — un tas sildot pretistabas vienu sienu — gulēt zem bieziem apsegiem varēšot, sevišķi, ja vēl gultu piecelšot pie siltās sienas. Divas varēšot tanī sagulēt; trešai būšot jāguļ kamarī pie Maigas.

Uz šo vietu tūliņ pieteicās Maruta, Maigu apkampdama un vaicādama:

— Maidzīt, tu mani pieņemsi?

Kambarī, kas atradās līdzās dižajai istabai, stiepdamies visā gaŗumā gar tās vidus sienu, kādēļ to arī sauca par sānkambari, bija trīs gultas: pašiem saimniekiem, Jēkabam un Maigai. Visi citi gulēja dižajā saimes istabā.

Jēkabs bija jau apgūlies, kad meitenes ienāca iekšā un sāka ģērbties zemē.

Ar savādi tīkamām, līdz šim vēl nepazītām jūtām viņš bija nolūkojies Marutā, redzot to šovakar pirmoreiz staigājam pa viņa pavardu un istabu, pie kam tai kāpjot pār augstajiem, melnajiem siiekšņiem pazibēja viņas baltā apakšģērba stērbeles, kas Jēkabam likās kā savādas prieku pilnas gaismas atspīdums, no kuŗa tam visa viņu ar tumšu sakrēslu pildītā, nebalsinātā istaba šķita kļūstam gaiša, jauka un patīkama.

Tagad nu Maruta visā tuvumā — tikai dažus soļus no viņa gultas — ģērbās zemē. Viņš redzēja to novelkam tumšo virsējo uzvalku, tad nolaižam silto apakšģērbu — adītu brunci ar tam klāt piešūtu ņieburiņu un nu viņa stāvēja sniegbaltā jaciņā un tādā pat apakšsvārciņā ar mežģiņu pieroti tam gar apakšu. Tādu skatu Jēkabs nekad nebija redzējis; tas viņam šķita kā priecīgs brīnums viņu prastās mājās, viņa vienkāršā dzīvē. Viņš nespēja ticēt, nespēja pat iedomāties, ka šis daiļais, debešķīgais tēls kādreiz še varētu pastāvīgi dzīvot, vai arī citur kur būt viņam allaž tuvu, vai pat viņam piederēt.

Viņa noāva savas melnās zeķes un augstās karpēs ieautās kājas, un Jēkabam kļuva redzami viņas baltie lieli un basās kājiņas. Jā, šīs kājiņas, šīs kājiņas! Cik daiļas, mīļas un tīkamas tās ir jau pašas par sevi, bet cik skaistuma, cik jaukuma tās nes — visu viņa jūtu un ilgu gala mērķi, visu viņa šās zemes augstāko prieku un laimību. Stiprāk un gaišāk nekā jebkad viņš tagad jūt un redz, ka šī meitene viņam ir visas sievišķības, jaunības un skaistuma dzīvs, spiigts ietēls.

Tagad viņa atlaiž savus varenos matus vaļā, tad saņem, saritina un sasprauž tos galvas virsū augstā cekulā. Pagriezusies uz vecāku un Jēkaba gultas pusi, viņa palocīdamās vēlē tiem labu nakti un tad liekas blakus Maigai. Jēkabs, ar roku pakacējies, apspiež uz galda malas lukturītī degošās sveces degli, un kamarī iestājas dziļa tumsa.

Kad Jēkabs otrā rītā pamodās, bija jau liela diena; gar loga malu, kas bija ārpusē aizsegts ar salmu režģiem, spiedās šaura gaismas strēmele iekšā, un Jēkabs sakrēsla gaismā redzēja Marutu pieceļamies.

Apāvusies kājas, viņa nāca uz durvju pusi, bet viņa gultas tuvumā palika stāvot, čukstošā balsī vaicādama: — Tu arī nomodā?

Jēkabs izstiepa rokas, un viņa noliekusies apkampa viņam galvu, pieglaudās ar savu seju viņam pie vaiga un klusi spieda savu muti viņam uz lūpām.

— Mēs vieni paši palikuši tik ilgi guļot, visi, liekas, uzcēlušies, — viņa čukstēja, piesēzdamās uz gultas malas.

— Visi pa āru, kopj lopus. Māte laikam pavardā.

— Kā tu gulēji? — viņš tai klusi vaicāja.

— Kā tu?

— Kā vēl nekad. Pēc vakarējās iztrakošanās miegs bija klāt kā pasaukts, bet tas bija vairāk nomoda miegs, pilns priecīgi laimīga uztraukuma nekā patiesa gulēšana: arī aizmidzis katru brīdi jutu un zināju, ka tu esi man tuvumā.

— Gluži tāpat bija ar mani. Par varu vakar nāca miegs. Gribēju ko parunāties ar Maigu, bet acis tūliņ ciet. Tomēr tas bija pavisam savāds miegs: cauru nakti es biju kā uzstīgota kokle — laimībā trīcoša un dreboša un katru brīdi spējīga uzmosties. Miegā man bija tāda sajūta, ka patlaban būtu ziedonis un visjaukākās maija dienas rīts, kad austošā gaismā rožaini un zeltaini mākonīši peld pa dzidro, zilo debesu telpu; man bija tik neizsakāmi jauki, tik tīkami. Bet kā tu tagad jūties pēc vakarējās ritināšanās ar resno Elzu? Man jau bija tīri bail, ka viņa neiespiež tev sānus, vai neizmežģī elkoņus.

— Man nekas, es pats esmu liels. Bet kā tev, tādai pupai, sviedās ar tik dižu puisī, kāds ir Jansons?

— Mēs, mīļais, laidāmieš vairāk uz Druvinieku pusi, un tur atkalne bija tik stāva, un ritējām tik strauji, ka nemaz nejūti, vai esi virsū, vai apakšā, tikai mana, ka pastāvīgi sviežas viens otram pāri, un kad noritējām lejā un apstājāmieš, tad es atrados viņam virsū. Bet lai nu paliek ritināšanās ar Jansonu un citiem kur bijusi, — es jau nemaz negribēju, visi tikai uzspieda. Labāk pastāsti man, kā tu esi mierā ar mājskolotāja vietu un vai drīz būsi tik daudz naudas iekrājis, ka varēsi atkal iet ģimnazijā.

— Ar savu vietu esmu mierā, kā jau tev viņreiz rakstīju. Bet kā tev tagad klājas pa skolu un kā dzīvo pie jaunās saimnieces?

— Ar skolas darbiem iet pa vecam, bet pie jaunās saimnieces ir pavisam savāda dzīve. Zini, mēs tagad tiekam ļoti stingri audzinātas, un tur māca visādu pieklājību un smalku uzvešanos: kā jāizrādās kaunīgām un nevainīgām, kā jānolaiž acis uz zemi, vai jānovēršas sānis, kad dzird ko nepieklājīgu runājam. Nedrīkstam arī vairs tā pašas savā vaļā staigāt pa pilsētu, vai vasaru iet jūrā peldēties, kad un kur pašas gribam, kā pagājušā gadā. Tagad saimniece stingri mūs uzrauga un ārpus mājas visur pavada vai nu pati, vai kāda viņas draudzene. Bet kā pašas dzīvo un kā vēl dažu skuķi noved neceļā, — na, to nemaz nevar uz āra stāstīt. Tad jau mums visām būtu negods. Varbūt kādreiz vēlāk tev pastāstīšu.

— Kamdēļ tad tur stāvat?

— Tamdēļ, ka mūs tur nodeva. Neba to kāds zināja, kā tur būs. Negribu arī vecākiem neko teikt, iai nesanāktu ar pilsētas radinieci atkal naidā, ar kuŗu pēc tik daudz gadiem nule salabuši. Bez tam man tur nekas ļauns nedraud. Agrāk varbūt gan, kad mana dzīve tikpat vēl kā bez noteikta mērķa, — kad man vēl nebija sava ideāla. Bet kamēr esmu tava draudzene un zinu, ka tu, tāds krietns un godīgs, mani mīli, man viss, kas nekrietns un negodīgs, riebjas un uz palaidnīgām biedrenēm noskatos tikai ar nožēlošanu un īgnumu. Ilgi arī tur tā kā tā nebūšu, jo man dzīve pilsētā un turienes skolas nepatīk un tālab laikam jau nākošu gadu palikšu mājās. Katrā ziņā tev par mani nav ko baidīties: es esmu prātīga, es savu miesu varu valdīt.

Jēkabs pie šiem pēdējiem vārdiem iesmējās.

— Par ko tu smeji?

— Par taviem prātīgiem vārdiem. Kur tu tādu vecu ļaužu gudru valodu mācījies?

— No kā cita kā no savas mātes un vecāsmātes. Kā viņas runā, tā es arī. Bet tālab tev nav mani jānosmej, tu mīļais, labais! — un viņa, apkampusi to, purināja un murcēja.

— Tu esi mīļa, laba meitene, — viņš teica, satverdams viņas rokas. — Mātei un vecāimātei par tādu mīļu luteklīti, protams, liels prieks, un tās abas ir lepnas uz savu Marutu.

— Mājās mani vienkārši sauc par Rutī, un šī Rute savu aušību dēļ dažreiz dabūn arī rājienu.

— Nu es tevi arī tā saukšu. Kas par mīļu vārdu! Rute! Rute! Tā ir tā vārpu lasītāja Rute.

— Vārpu lasītājas vārds man gan ir, bet diezin kādā tīrumā man nāksies vārpas lasīt. Man vēl savs Boass jāmeklē.

— Vai tev Stīpniekos patīktu?

— Man te pardaudz patīk. Bet kā es te tapšu? Tev te nekādi tīrumi nepiederēs, un šejienes nākošais Boass diezin vai maz mani ievēro.

— Tev Indriķis patīk?

— Viņš ir labs un krietns cilvēks, un ja tu mani neņem, tad jau man labāk iet pie viņa nekā pie cita kāda. Māte man teic, lai es vairāk vērbas piegriežot Indriķim nekā tev; viņš varot būt ņēmējs, bet tu aiziešot pasaulē, un līdz tev vajadzēšot, tad jau es varot palikt veca.

— Vai tu mani arī vēl mīlētu, ja Indriķis tevi apprecētu?

Viņa paraustīja kamiešus.

— Ko es varu zināt, kā tad būtu. Bet kā mēs tad tevi gaidītum pārbraucam un katrreiz mīļi uzņemtu savu mācīto brāli un dieveri!...

Patlaban atņēma salmu aizklāju no loga. Viss kambaris pieplūda ar spožu gaismu, un pa loga pusaizsalušām rūtīm slīpi spīdēja iekšā uzlecošās ziemas saules sārtzeltainie stari.

Maruta uzšāvās no gulteles malas, uz kuŗas bija sēdējusi, atkāpdamās pāris soļus uz durvju pusi. Jēkabs izplēta rokas, čukstēdams:

— Nāc, vēl noskūpstīsimies un tad ej.

— Nē, — viņa čukstēja, pieliekdamās uz gultas pusi un galvu purinādama. — Pa logu var kāds ieraudzīt. Bet Maiga man vakar vakarā teica, jums esot pārskrējuši jauni lopīņi; pēcāk mēs iesim tos skatīties. Nāc tu arī līdz, atraidīsim Maigu atpakaļ un tad varēsim tur bučoties labāk nekā vakar salā un sniegā. Tagad iešu pavadā mazgāties.

Maruta šorīt bija pārgalvīgi priecīga. Nomazgājusies, izsukājusies un sapīnusi matus un apģērbusies, viņa lika Jēkabam atņemt salmu aizsegu no priekšistabas loga un tad, attaisījusi durvis vaļā, uzsauca meitenēm:

— Ko jūs divas vien vēl guļat? Visi jau sen augšā. Vai palagus žāvējat, jeb vai gaidīsiet, līdz saulīte iespīdēs saujiņas vidū? — Un, piegājusi pie gultas, norāva tām apsegus, saukdama:

— Āre Jēkab, nāc skaties, kur divas nekaunas guļ: abas bez apģērba un apsegiem.

Meitenes, viena pie otras slēpdamās, spiedza, bet, kad Stīpniece tās par jaunu apsedza, teikdama, lai meitenes vēl kādu brīdi pavinkļojot un pavaļojoties: pēc veselas negulētas nakts un tik vēlas gulētiešanas vakarvakarā, tādiem vaļas bērniem miegs vēl nākot, — tad Lūsiņa, izbāzusi galviņu no apsegiem, ņēmās uz Marutu rātis, solījās gauzt mātei un teica vēl kaut kādus gražīgus vārdus, arī Ilga piesolīja Marutai labas atdevas, bet šī, neklausīdamās vairs māsas un draudzenes gražās, aicināja Maigu:

— Tu man, Maidzīt, solīji rādīt jūsu mazos jēriņus. Iesim paskatīties! Jēkab, tu arī nāksi līdz?

Noejot laidarā un taisot kūts durvis vaļā, Maruta kā iztrūkusies iesaucās:

— Vai! Mana sudraba saktīte pazudusi! Maidzīt, māsiņ, skrej skatīties, vai nav kur nokritusi kambarī vai pavadā. Kad neizslauka gruzos vai ar skaidām neiebeņ ugunī.

Jēkabam, nākot ar Marutu no laidara, sētā viņam puisis uzsauca:

— Jēkab, nāc palīgā dižo kumeļu savākt. Izlaidām paskraidīties, un nu iet kā gaiķis pa dārziem un kriteņiem. Kad neizlauž kājas! Mēs ar Indriķi nevaram vieni dabūt rokā.

Marutai ieejot istabā, citi jau radās ēdam brokasti. Nobažījušos Maigu, kuŗa saktīnu nebija varējusi atrast, viņa pasteidzās apmierināt, pastāstīdama, ka saktīņa viņai radusies kabatā.

— Na, vai apskatījāt labi mūsu jaunus lopīņus? Kā patika? — Ievaicājās Stīpniece.

— Jā, — pasteidzās Maruta atbildēt. — Gosniņu redzējām un jērus arī. Tik skaisti! Sevišķi tas baltais.

— Baltais? Mums nav neviena balta aitas lopa — nedz vecēnu, nedz jēriņu, — tā Oņa.

— Ak, vai, ko es samuldējos! Melnu gribēju teikt un izteicu baltu. Tik koši melns, tā kā mazs melns pincītis.

Nu Oņa iesmējās pilnā kaklā, un arī Stīpniece nevarēja atturēties nesmējusies.

Maruta samulsa.

— Nu ja melns, — viņa nedroši teica. — Tas viens bija melns. To otru labi neapskatījos.

— Pelēki, pelēki! Teic pelēki! Abi divi ir pelēki, — Maiga sauca, skriedama no kambaŗa ārā, kur sarunu bija dzirdējusi, un dodamās pie Marutas, lai ietu viņas klizmā palīgā. Bet Maruta neteica vairs nekā. Pilnīgi sajukusi un nosarkusi kā brūklene, viņa sēdēja klusi, zemu noliekusies pār savu kāpostu šķīvi.

— Nu kas tur par brīnumu, ka redzēts melns jēriņš. — Labsirdīgā laipnībā runādams, nāca tagad Marutai palīgā Stīpnieks. — Ap šo laiku gaidāmas vairākas aitas, un varbūt ka šorīt daži jēriņi ielēkuši no jauna.

— Varētu jau gan tā būt, tikai nav tā noticis. Es nupat, pēc viņu atnākšanas, noskrēju laidarā aizbāzt kūtij lodziņu, kuŗu šorīt attaisīju, lai kūti izvēdinātu, bet neviena jauna lopiņa vairāk neredzēju, — noteica Oņa.

— Varbūt labi neapskatījies, — nedroši, kā sevī, ieminējās Maruta.

— Labāk turi muti! Ar savu lielu runāšanos esi jau diezgan nagus dubļos iecirtusi... Gribi vēl vairāk iekrist? — Blakus sēdējama, paklusi uz māsu rājās Lūsiņa.

— Tāda jēriņa, par kādu tu te stāsti, mūsu kūtij gan nav, un nav par to nekāda vaina. — No galda uzcēlusies un vākdama zemē tukšos traukus, Marutai teica Oņa. — Esi priecīga, ka še nebija klāt dižā zobgaļa Andruļa: ak, kā tas tevi tagad vilktu caur zobiem! Kāda tad būtu izvaice un izprašņa: vai tam jēriņam acis arī bija un diezin kā vēl ne.

No Oņas runības un vispār no viņas jautrās, labvēlīgās izturēšanās šodien Maruta vēroja, ka tai pret viņu nav tās nelabvēlības kā vakar pret Elzu un Zeltu, ar kuŗām tā nemaz negribēja runāt. Pēc tā viņa sprieda, ka šādas nesaticības cēlonis laikam ir Indriķis. Nu viņai likās arī saprotama Oņas drošā izturēšanās un rīcība māju saimniecībā. „Tā tad laikam šī leišu meita būs nākošā Stīpnieku saimniece!s Maruta sevī nodomāja un tādēļ, atvadīdamās no Stīpnieces, nobuĉoja arī Oņu, būdama tanī ticībā, ka viņas nākotnē būs svaines jeb, kā vecāmāte sacītu, viņas būs Stīpnieku ietaļas.

Vecais Stīpnieks, meitenēm atvadoties, nevarēja izteikt vien savu prieku, cik viņam bijis patīkami redzēt šādas pazeltītas cielaviņas staigājam pa viņu mājām un lēkājam pa viņu istabu sliekšņiem; viņš priecātos, ja šādas jaukas viešņas dažreiz atnāktu. Maruta to labprāt apsoltīja, bet ar to norunu, ka Stīpnieku jaunie atkal ies pie viņām ciemos.

10.

PIE LOGA SAULĪTĒ

Kā skroderis Spruksts darbojas pilsētā. — Labāk lai rūs mašīna nekā tautas attīstība un izglītība! — Kā Penkulene iedzīvojas pilsētā. — Kā Grietele palīdz tēvam pelnīties. — Ko Grietele saka par dzīvi pilsētā un pilsētas ieražām. — Viess no dzimtenes. — Labdabība, kas tikai pēc nāves kļūst zināma. — Atpakaļ uz dzimteni!

Nesaticības dēļ ar muižu Penkulis pa pagājušiem Jurgiem bija atstājis kalpa vietu Cīrulenē un ar savu ģimeni aizgājis Liepājā. Viņa aiziešanai no ilggadīgās lauku dzīves taisni uz pilsētu par cēloni bija izredze uz vieglāku dzīvi. Sīku augumu un nekāds stīprais nebūdams, pie tam jau krietni gados, viņš grūtākus darbus nejaudāja vairs vaļāt. Uzņemt kādas mājas leišos vai citur kur, kā to bija darījis Knēveļa Didžis un daži citi padzītie darba biedri, kas visi bija krietni spēka vīri, Penkulis neieskatīja par prātīgu: ko iesāks mājās, kad pašu ģimenē nav neviena laba vīriešu darba spēka? Sieva un meitas gan strādīgas un sava darba vaļātājas, bet iet pakaļ arklam tūrumā vai rotāties ar izkapti druvā un pļavā, kā to redz leišu mergas darām, to kuršu meitas nav ieradušas. Znots, kā jau skroderis, kas no zemes darba pilnīgi atradis, arī nav un nebūs šāda darba strādnieks. Gan arī pilsētas darbi nav viegli, bet Penkulis bija nācis uz domām palikt par vieglo jeb tā saukto kazu ormani. Šinī nolūkā viņš savu zirdziņu paturēja, par pārdotām govīm nopirkās ormaņa ratus, un ormanis bija gatavs. Kā pats mēdza teikt, tad nu tik sēdi uz bukas, kustini grožas, vizini kungus un pelni sīku naudu. Pašam nav vairs jāstrādā, — lai strādā un pelna tas, kam četras kājas.

Drīz pēc Penkuļa ģimenes aiziešanas pilsētā bija turp devies arī viņa znots Spruksts ar Anlīzi. Viņš bija nācis uz domām, ka arī viņam pilsētā būšot labāk nekā uz zemēm, jo tur katru svētdienu varēšot iet teātrī, koncertos, kā arī pats varbūt varēšot piedalīties biedrību dzīvē un vairāk veicināt attīstību un izglītību, nekā tas iespējams izklīdušajā laucinieku sadzīvē. No pirmā gala viņš bija izmēģinājies Labdarības biedrībā, bet nekādu redzamu vietu nebija varējis šē ieņemt, pat dziedātāju korī nebija saņemts visai mīli: kā viņš vēroja, taisni savas skaistās, varenās balss dēļ; jo citi dziedātāji viņu par to skaužot un neieredzot. Tad viņš, kā pats sacīja, bija spiedies uz otru pusi un iestājies Palīdzības biedrībā, un tā, dzirdēdama nākam viņu no Labdarības biedrības un to niecinām un peļam, bija uzņēmusi viņu vaļējām rokām, jo starp abējām pastāvēja stipra konkurence, kas laikiem izvērtās tīri atklātā naidā. Šē skroderis Spruksts bija nu vīrs savā vietā: šē viņš bija ne vien ieredzēts dziedātājs, bet diriģenta trūkšanas gadījumos dabūja pildīt arī tā vietu. Šē viņš varēja darbīgi piedalīties arī teātra izrādēs, un jau ar pašu pirmo uzstāšanos joku lugā „Icigs Mozess, kur viņam bija tēlojama tituļa loma, viņš guva lielus panākumus: skatītāji smējās bez gala, un biedrības vīri liecināja, ka tāds žīds Labdarības biedrībā nekad vēl neesot redzēts. Arī Penkulim ar Penkuleni bija jāiet skatīties, un arī tie nevarēja nosmieties un pēcāk ilgi vēl mājās nobrīnīties par skrodera lielo izlikšanās mākslu — žīds kas žīds! Bet kad viņi dzirdēja, ka skroderis par to dabūnot divi rubļi no izrādes un pie tam izrādes dienā vēl vakariņas par brīvu, tad arī viņi bija tīri apmierināti ar znota panākumiem pilsētas dzīvē. Tomēr kad viņi nākošā reizā redzēja Sprukstu „Kurlā Krišuss lomā, kur tam nācās izlikties par kurlu, tad viņi teātrī vairāk negāja, atrazdami to par apgrēcību, ka vesels cilvēks izliekas par gaudenu. Biedinādami viņi stingri noteica, ka tik ilgam tā mēģināšoties, līdz tā kas notikšot: nedrīkstot tīši Dievam ķert acīs.

Turpretim skroderis jo tālāk, jo vairāk iedzīvojās biedrības dzīvē. Pats viņš mēdza par sevi teikt, ka jaunajos ūdenos viņš peldus vien peldot. Sevišķi lielus panākumus viņš bija guvis pa Annas tirgus laiku, jo Palīdzības biedrības telpas atradās gluži blakus tirgum, un zāle abās izrādēs pa tirgus laiku bija izpārdota. Ar kādu sajūsmu viņš tad bija uzstājies Iciga Mozes lomā un kā viņš bija publiku smīdinājis ar savām kuplejām, apdziedādams Labdarības biedrību par ļurbu biedrību, kā arī viņas priekšgala vīrus daždažādi aizķerdams, lai gan zināja, ka otras biedrības darbinieki un labvēļi viņa biedrību godē par Janču biedrību un viņu pašu paguvuši jau iesaukt par Adatu Janci. Bet tad viņš arī, kā pats lepni mēdza teikt, ar savas zobgalības adatām tos nežēlīgi badīja.

Ari Anlīzi un Grieteli viņš stiepa sev līdz biedrībā, un tām bija jādzied korī. Labprāt viņš būtu Grieteli pierunājis arī piedalīties kādās mazākās lomās vienā otrā izrādē, ja tikai vecāki nebūtu bijuši tādiem viņa nodomiem ļoti stingri pretim. Toties jo dūšīgi viņš pats rāvās pa biedrību. Gan sieva un sievas māte bieži atgādināja, ka vairāk viņu redzot biedrībā nekā mājās un ka mašīna sākšot ierūsēt, tomēr viņš uz to noteikti atbildēja, ka labāk lai rūšot mašīna nekā tautas attīstības un izglītības lieta. Vispār viņš bija tagad tanī pārliecībā, ka attīstība un izglītība Liepājas latviešu starpā nu ejot milzu soļiem uz priekšu, sevišķi Palīdzības biedrības aprindās, un ietu vēl vairāk, ja Labdarības biedrības tumsības vīri necenstos jaukt un kavēt Palīdzības biedrības darbību, sarīkodami teātra izrādes un balles vakarus vienā reizā ar šo, tā ka šās izrīkojumi bieži esot pustukši; pa Annas tirgus laiku publikas gan netrūkstot arī Palīdzības biedrībā, bet šis tirgus notiekot tikai vienreiz pa gadu, un ar vienu vai divi vien labi apmeklētām izrādēm nevarot biedrības visas vajadzības apmierināt pietiekošā mērā.

Penkuļi ar savu dzīvi pilsētā no pirmā gala bija puslīdz apmierināti. Gan peļņa no braukšanas nebija necik liela, jo ormaņu Liepājā bija jau vairāk, nekā pēc patiesības bija vajadzīgs, bet iztiekamā tiesīņa tomēr ienāca. Arī Grietele, dzīvodama vecākiem klāt, gāja darbā un peļņā pie labības šķīrošanas un tīrīšanas spīķeros, pelnīdama sešdesmit kapeiku dienā. Par savu peļņu, kā māte palepodamās mēdza kaimiņienēm stāstīt, viņa gādāja ne vien sev ģērbu un greznību, bet daļu deva arī vispārējai iztikai. Pārņākot no darba un aunoties kājas zemē, Grietelei izbira no pastalām

veselas sauļas graudu. Penkulene tos saslaucīja un savāķa un, labi satikdama ar saimnieci un prazdama tai un viņas bērniem visur izrunāt pa prātam, dabūja atļauju turēt pāris vistu, jo viņi dzīvoja pilsētas nomalē, kur uz sētas tīrību neviens neraudzījās un kur daži turēja ne vien vistas, bet arī pa suķim. Viņu namā tiesību uz vistu turēšanu bez pašiem saimniekiem baudīja tikai vēl viena iedzīvniece, vārdā Dabrele. Tai bija klībs vīrs, tas gāja par naktssargu eļļas fabrikā, bet pati bija bērnu saņēmēja, gan nekāda mācīta — tik tāpat iepratusies, bet ar lunkanu mēli apdāvināta un, kā pati sacīja, ar veiklu roku būdama, viņa bija kļuvusi plaši pazīstama ne vien visā šinī nomalē, bet arī vēl dažā tālākā ielā, un viņas darbības lauks izplatījās arvien plašāk ne vien pa Jaunliepāju, kur viņa dzīvoja, bet nereti viņu vāķa arī jau uz Vecliepāju, sevišķi uz aploku apvidu ezermalē, kur dzīvoja vienkāršie rokpeļņi, sīkie namelnieki un citi mazi ļaudis, kuŗu sievas baidījās un vairījās no mācītām bērnu saņēmējām, tādēļ ka tās bieži aicinot palīgā ārstu, no kā vienkāršām sievietēm bija gan bail, gan arī kauns. Turpretim Dabrele rīkojās viena pati ar savu gudrību un uz savu roku, un tas patika visām sievietēm. Ja jau kādai mirstams, tad nomirst klusu, mierīgi un godīgi. Ko tur vēl aicināt ārstu un ļauties darīt ir kaunu, ir mokas? Saimniecei Dabrele bija labi ietapusi, ieteikdama un lielīdama visiem viņas meitas — gan saimniecei pašai dzirdot, gan arī tādu kaimiņu priekšā to darot, par kuŗiem varēja būt droša, ka tie to atstās mātēi vai meitām.

Penkulene, dabūjusi atļauju vistu turēšanai, baŗoja savas vistas ar Grieteles pārnestiem graudiem nevis šķūnītī, kā to darīja saimniece un Dabrele, kur citu vistas lal netiek klāt, bet sētā, kur visas vistas bija kopā. Penkulene arī nevalkāja saimnieces un Dabreles vistas no pabērtiem graudiem nost, nebaidīdamās, ka tās viņas vistām atēdīs barību, jo viņa graudus nobēra tik daudz, ka pietika visām. Redzēdama, ka māte ar vistu ēdināšanu kļuvusi pie saimnieces un Dabreles tādā ieredzē un dzirdēdama sevi slavējam par krietnu meitu, Grietele nesa graudus arvien vairāk mājās, ne vien ar savām palielajām postalām pirms mājās nākšanas tīši labi pabradādama pa labības čupām, bet piebērdama arī sev svārķa kabatu. Vēlāk viņa iemanījās piesiet sev zem brunčiem vēl īpašu kabatu, kuŗu pirms mājās nākšanas piegrāba pilnu ar graudiem. Gan viņa tā nedarīja kā citas, kas veselas lielas kules bija pasējušas zem drēbēm un tad, pilnas tās piegrābušas, gāja vakariem mājup resnas kā baļļas un salīkušas un izplētušās kā pieēdušās klezķāju govīs. Par dažām sievietēm bija zināms, ka tās ar pārnestiem graudiem nobaro vienu otru suķi, un nevis savu pašu tiesu vien, bet dažu baŗokli arī pārdod miesniekam un saņem brangu naudiņu. Daža sieva, ilgākus gadus iedama spīķeŗos strādāt, tā iedzīvojās, ka, ja arī vīrs pakrietni pelnīja, iepirkās aplokos zemes gabaliņu un uzcēla nameli. Grietele nekādas kules ar labību nenesa mājās, tikai tās pāris kabatas — apmēram stopa tiesu, jo viņa domāja, ka viņai kā jaunai meitai un nesennai ienācējai jāprot vairāk kauns un gods nekā precētām sievietēm vai citām vecākām strādniecēm; bez tam viņai arī vairāk graudu nebija vajadzīgs, jo cūkas viņu namā nevarēja turēt, un vistām ar viņas pārnesumu pietika, pat zvirbuļi ēda nepaēzdami līdzās vistām. Vairāk par savu vajadzību nenesa neviena, — tā arī Grietele. Baidīties gan nebija ne par ko, jo visas — arī resnā spīķeŗa saimniece jeb priekšstrādniece — darīja tāpat. Bet uzraugs nelikās tikpat kā nekā redzot. Par to visas bija pret viņu laipnas un vēlīgas un labprāt ļāva viņam tādu vaļi, kādu citiem neļauj. Grietele redzēja, ka tā viņam gluži parasta iieta pieķert jebkuŗai no viņām pie krūtīm, vai arī citādi ap vienu, otru paknakstīties. Nebija arī nebūt nepatīkami ar viņu knakstīties un lakstīties, jo viņš bija brašs zaļoksnis puisis ar itin glītu izskatu. Ar meitām viņš gan mazāk ielaidās, — vairāk tikai ar precētām. Tās arī pret viņu bija drošas: kad viņš dažreiz kādu pakaitināja, tā pakampusi slotu vai liekšķeri, gribēja viņam sist, viņš tad bēga, tā skrēja smiedamās viņam pakaļ, līdz abi nozuda kādā attālākā tumšā kaktā vai blakus telpā, kur tad palīka ilgāku laiku. Citas tad tik pamirkšķināja viena otrai ar acīm vai uzrāva kādu jautru dziesmiņu. Daža tādās reizās noteica: „Tur nav neko brīnīties, nedz ko bēdāt — tas iet uz vīra rēķina.s Grietele no pirmā gala nevarēja par visu to nobrīnīties un nokaunēties vien un sevī nodomāja: „Tā iet tanīs ļaudīs, kur nav stingras valdības. Ja mūsu vecais barons dabūtu tā ko zināt

par saviem ļaudīm, tad tāds vagaris un tādas sievas uz pēdām būtu projām, nenogaidot nekādus Jurgus.s

Tomēr cik lielā mērā spīķera sievas bija izlaidīgas un nekaunīgas pa dienu, tikpat stingri tikumīgas un nepieietamas viņas bija vakariem — drīz pirms mājas iešanas. Visas tad bija tanī mērā atturīgas un kaunīgas, ka neviena neļāvās uzraugam ne vien apspaidīties, bet pat ne roku nelaida pieķert, sevišķi pie brunčiem, un tiklīdz viņš kādai mēģināja pielikt roku klāt, tad tāda kliegšana, ka jādomā, tur notiek tīrie varas darbi. Viņš tad arī vakariem lika tās gluži mierā. Grietele dažreiz dzirdēja sievas ejot no darba savā starpā runājam: „Viņš nav muļķis, — viņš jau, cilvēks, arī visu saprot, pazīdams vecu ļaužu gudro parunu, kā „Nevienam nav kruķīša, katram kāstītis.s

Tā Grietele ierada pilsētas darbā un dzīvē ar visām tām savādībām, kādas uz zemēm nebija pazinusi. Kopā ar tēvu viņi uzturu nopelnīja pietiekoši, māte atkal darbojās ar vistu kopšanu, dēdināšanu, un olu pārdošanu. Tā tīri brangi varētu dzīvot arī pilsētā, bet no rudens sākot viņiem uznāca grūts piemeklējums: Ints sasirga tā, ka nevarēja iet vairs skolā, ārsts noteica, ka zēnam esot dilonis, kas tam laikam jau agrāk piemītis, bet nu sācis ātri attīstīties, pārņemdam visu vienu plaušu pusi; tīrā lauku gaisā, veselīgā dzīvē slimība varbūt nebūtu nemaz parādījusies, katrā ziņā nebūtu pieņēmusi tik asu veidu; bet pilsētas dzīvē un kur slimība bija nonākusi jau tādā pakāpē, esot jābīstas par viņas tālāko gaitu.

Ārsta pareģojums piepildījās visļauņākā veidā: zēns kļuva vājāks ar katru dienu, un beidzot necēlās vairs no gultas augšā. Tuvojoties ziemas beigām, ārsts kādu dienu visā klusumā pasacīja Penkulenei, ka uz izveseļošanas neesot nekādas cerības: vislabākā gadījumā zēns dzīvošot vēl divi, trīs nedēļas, ne ilgāk; turpretim zēnu viņš iepriecināja ar jaunu, jauku pastāstījumu, ka slimība ejot uz labo pusi, bīstamais stāvoklis esot laimīgi gaŗām, un pēc dažām dienām viņš varēšot celties no gultas un sēdēt pie loga saulītē, bet, kad atnākšot pavasaris, un putniņi dziedāšot un viss būšot zaļš, tad viņš varēšot iet jau ārā un pa vasaru kļūšot pavisam vesels.

Un puisēns ļoti iepriecājās par šo jauko cerību un, tās sajūsmināts, kļuva tiešām dažas dienas it kā žirgtāks un ar nepacietību gaidīja sauli atspīdam, lai mēģinātu celties no gultiņas augšā un varētu sēdēt pie loga. Bet gaidītā saulīte nespīdēja, tīri kā par bēdām pastāvīgi bija sadūzis, miglains, mitrs laiks, un, kad beidzot laiks noskaidrojās, un saule parādījās, tad viņu istabiņas logā tā nespīdēja, jo priekšā bija kāds lielāks nams, — sauli redzēja spīdam tikai uz dažu attālāko ēku jumtiem. Dienu no dienas Ints, savā gultiņā gulēdam un pa logu lūkodamies uz apkārtējo ēku jumtiem, ģēveļiem un čukuriem, vēroja, par cik saule patecējusi augstāk un kad tā būs pāri tur tam lielajam namam, kas viņam sauli slēpj. Dažkārt tagad zēns ieminējās mātei, ka Druvniekos saule viņiem katru dienu spīdējusi logā, bet te jau kopš Mārtiņiem neesot savā istabā vairs sauli redzējuši, un tagad viņš tā gribētu sēdēt saulītē pie loga. Viņš pats jūtot, ka tad viņam kļūtu labāk.

Māte, asaras savaldīdama un izrādīdamās tik mierīga un priecīga, cik vien iespējams, mierināja un priecināja dēlu, kā mācēdama. Bet saule visai lēni kāpa uz augšu gar lielo namu, katru dienu tikai pa labam sprīdim, un Ints, sauli savā logā nesagaidījis, kādu priekšpusdienu nomira.

Saule, lielā nama čukuru gan vēl nesasniedzama, pa kādu starpu šā nama ieslīpā jumta galā taisni nu šodien iespīdēja arī Penkuļu istabelē. Penkulene pavilka Inta gultiņu pretī logam, un pavasaŗa saules zeltainie stari apspīdēja un sildīja nu Inta auksto, bālo seju.

Patlaban dzirdēja pie kuknes durvīm pieklauvējam. Viņa atvēra durvis, un kuknē sanāca pēc rindas vien Maruta, Daila, Ilga ar Lūsiņu un kāds slaiks, gaŗš zēns gaišu seju, veselīgu izskatu, zilām acīm un tumšiem pasprogainiem matiem.

— Labdien, Braslas kundze. Vai jūsu istabiņā varēsīm visi satilpt, cik mēs še sanākam? — sveicinādama uzņēma valodu runīgā Maruta. — Āre, mēs jau te atvedam jums viesu no dzimtenes puses.

— Ak tas jau Didža Pēteris! Pa gada laiku, kamēr nebiju redzējusi, tā izskrējis gaŗumā, ka gandrīz vairs nepazinu, — runāja Penkulene.

— Labdien, Inta māt, pilsētniece! — Penkulenei roku noskūpstījis, dzīvi un dūšīgi teica Pēteris. — Redziet, to dara laba maize. Jau no rudens esmu Ezerniekos par trešo. Atvedām ar dižo puisi žīdam pārdoto labību, ievēdām arī meitām proviantu un, domāju, kamēr zirgi pabarojas, jānāk apciemot vecu biedru. Pats jau nebūtu zinājis atnākt, — viņas mani atveda, viņām šodien kroņa svētdiena, skolā nav jāiet. Kā tad Intam klājas? Dzirdu, ka jau ilgi esot slim.

— Intam klājas labi, viņš ir pie loga saulītē, — atteica Penkulene smokošā balsī, bet ar tādu savādu mieru, ka ir Pēteris, ir meitenes iztrūkās, viņu jautri uzsāktā saruna pārtraucās, un visi klusu un kā nobijušies iegāja istabā. Tur gulēja Ints savā gultiņā, istabas vidū, pretī logam, ar baltu palagu pārklāts un uz krūtīm sakrustotām rokām.

— Nomiris! — pusbalsī izsaucās Pēteris.

Penkulene pakustināja galvu. Pēteris un meitenes salika rokas un klusu skaitīja tēvsmūs.

— Kad? — Pēteris pēc brīža atkal pusbalsī vaicāja.

— Nupat, stundu atpakaļ.

— Cik skaists! — Maruta čukstēja. — Piere tik balta un seja pavisam bāla, bet tik mierīga, un visi ģīmja panti un acis gluži tā, kā kad dus saldā miegā, un saulītes stari tik koši rotā viņam galvu, it kā sacenzdamies skaistumā ar viņa zeltzeltētajiem matiem.

— Jā, nu viņam saulītes zeltainie stari spīd taisni virsū, bet viņa slēgtās acis tos vairs neredz, — teica nelaimīgā māte, un nu viņa stāstīja par nelaiķa vājniecības pēdējo gaitu: kā viņš gaidījis pavasari, kā ilgojies sēdēt pie loga saulītē un kā cerējis izveseļoties, iet atkal pa āru un citiem līdz skolā.

— Un šorīt, kad saulīte iespīdēja logā, kā viņš palika priecīgs, ka nu varēšot celties augšā, noiet pie loga un sēdēt tur, bet, tiklīdz mēģināja celties un bija jau pussēdus, kad izšļācās asins strāva no mutes, un dabūja tikai vēl iesaukties: māt, māt! Kad es pieskrēju klāt, viņš vēl, nabadziņš, kā glābiņu pie manis meklēdams, apkampās ar abām rociņām man ap kaklu un, seju piespiedis man pie vaiga, klusi un mierīgi izdzisa...

Nelaimīgā māte, kas līdz šim bija turējusies it kā visai mierīga, tagad piepeži sāka stipri šņukstēt. Arī Maruta nevarēja noturēties un klusi raudāja. Istabā uz brīdi iestājās klusums, jo nevienam neradās nekā ko teikt. Bet tad klusumu traucēja Pēteris, ievaicādamies:

— Jūs, Inta māt, viena pati esat mājās? Kur tad jūsu tēvs un Grietele?

— Tu, dēliņ, mani godē vēl par Inta māti? Nu jau mani tā vairs nesauks, — runāja Penkulene, šņukstēšanā apvaldīdamās, mierīgākā balsī. — Nu jau mani sauks atkal tāpat kā agrāk, kad Inta vēl nebija, — par Grieteles māti, bet arī tikai dzimtenē tā parasts, tēvu, māti godināt bērnu vārdā, te pilsētā tas tā nav: te visus sauc tikai pēc uzvārda vai pēc amata. Šai namā, kur mēs iedzīvojam, mūstēvu visi sauc par fūrmani, mani — par fūrmaneni. Jā, dēls, mājās esmu viena pati. Grietele aiznesa šorīt tirgū vistas pārdot: bija nobarojušās pārāk treknas, nemaz vairs nedēja, jāpērk citas — vājākas. Anlīze nav vēl šorīt atnākusi. Tēvu izraidīju dzimtenē nopirkt zirgam auzas un paciemoties pie radiem. Tiši to darīju, lai viņš labāk nav klāt pēdējā brīdī; domāju: savā mīkstā sirdī viņš nepārcietīs, redzot dēlu mirstam. Labāk lai viņš pārbrauc, kad jau viss noticis. Viņam, tāpat kā pašam vājniekam, nekā nebildu par to, ko man ārsts bija teicis, tikai meitenēm pasacīju. Nemaz nezinu, kā viņš pats pārcietīs vienīgā dēla nāvi. Ints jau viņam bija par daudz mīļš. Apdomājiet, mums jau no pirmā gala merģeles vien bija, trīs nomira, divas palika dzīvotājas. Bet viņš tā gribēja mantinieku un beidzot sagaidīja arī, un bija tik labs bērns, klausīgs un tik čakli mācījās un nu!...

— Viņš savas mokas izcietis. Lai Dievs tik palīdz nu jums, vecākiem un citiem īsteniekiem panest šo sitienu, — sev asaras slaucīdama un pūlēdamās nelaimīgo māti mierināt, sacīja Maruta.

— Viņš savas mokas izcietis, un nāve viņam nākusi nezinot, negaidot, un pēdējais moku brīdis bijis īss, — piebilda arī Ilga.

— Tā jau man tā vienīgā apmierināšana šinīs lielajās bēdās, ka viņš par nāvi nedomāja, to negaidīja un ar bēdīgām domām nemocijās, bet visu laiku — arī pēdējās dienās — cerēja un ticēja uz drīzu izveseļošanu līdz ar pavasara atnākšanu, kā to ārsts bija teicis, — kā nomierinādamās, runāja māte.

— Viņš grāmatas arī lasījis. Rau, pagalvī vienu paspraudies, — Pēteris teica, paņemdams no spilvena apakšas grāmatu, atvāzdams to vaļā un pašķirstīdams tai lapas.

— Jā, viņš jau katru dienu lasīja un mācījās. Kad rokas piekusa grāmatu turot, tad nolikās to sev blakus vai zem pagalvja un pa brīdim atkal ņēma rokā. Vēl vakar redzēju lasām.

Pēterim grāmatu klāstot, izkrita no tās papīra šķautne. Pacēlis to un tanī ieskatīdamies viņš teica:

— Āre, te jau viņš jums kaut ko rakstījis, tūri it kā vēstuli.

Visi palika klusu, un Pēteris lasīja: „Mīlie tēvs, māte un citi piederīgie! Es zinu un saprotu, ka man jāmirst, — to noredzu no ārsta sejas, to jūtu arī pats, jo labāk netiek. Ka ārsts mani priecina, to viņš dara aiz līdzcietības, cita nekā labāka nezinādams ko teikt. Paldies viņam par to. Taču jums nav jau iepriekš jācieš. Man gan viena alga, ko viņš teic, jo man jāmirst. Pavasari sagaidīt es vēl gan gribētu, ļoti gribētu redzēt jauku laiku un pasēdēt vēl kādreiz siltā saulītē, kaut arī tikai istabā pie loga. Bet saulīte nenāk un, kad parādās, tad tai priekšā tas līlais nams, un mūsu logā tā nespīd un nespīd. Kad nomiršu, tad, ja vien iespējams, aizvediet mani dzimtenē, guldiniet mani turienes kapos. Pilsētā man ne pusi tā nepatīk kā uz zemēm. Te mēs dzīvojam visi tā kā mucā saslodzīti, arī kapsētā te kaps pie kapa, kā ķieģeļi mūrī sakrauti. Man vienmēr pietrūka elpas, paskatoties uz šejienes kapiem. Arī jūs paši ejiet labāk atpakaļ uz dzimteni! Tur pavisam cita dzīve — druvās, pļavās, mežos un visā jaukajā Dieva dabā. Dzimtenes kapos, kur plaši un svabadi no visām pusēm spīd jaukā saulīte, kur cīruļi dzied gaisā, kur dzeguzes kūko un mežu gali stabulē, arī man, šķiet, būs daudz patīkamāk un vieglāk dusēt, nekā še, starp spīķeņu grēdām un fabriku skursteņiem iespiestos kapos un ieslodzītam vienam starp gluži svešiem cilvēkiem! Aizvediet mani dzimtenē un ejiet arī paši uz turieni atpakaļ — tā mana pēdējā vēlēšanās. Varbūt es arī nemaz nebūtu saslimis un ilgi būtu vēl dzīvojis, ja būtu palikuši mīļajā, jaukajā dzimtenē. Rakstījis Lūdzamā dienā Ints.s

Pēterim beidzot lasīt, Penkulene sāka pilnā balsī raudāt un, galvu sev ar abām rokām saķērusi, vaimanāja satriekta un pagalam nelaimīga:

— Nabadziņš, nabadziņš! Mans zelta puisēniņš! Viņš visu noredzējis, visu sapratis, visu sevī vien pacietis, lai tikai mūs žēlotu. Un tik mierīgi gaidījis savu mīru kā daždien vecs cilvēks. Bet pavasari nesagaidīja, nedabūja ne brītiņu pasēdēt saulītē pie loga. Mans zelta bērniņš, mans dēliņš! Ko nu iesāks tavs tēvs bez mantinieka, bez sava vārda nesēja? — Un, nokritis ceļos pie gultiņas, nelaimīgā māte apkampa mironi, glāstīja tam matus un skūpstīja viņa bālo pieri un seju.

— Rociņas un galviņa aukstas, bet zem pleciem vēl silts, — viņa šņukstēdama teica.

— Ints bija vienmēr labdabīgs zēns, — paklusā balsī un vērtīgi sirsnīgi, it kā netaisni apbrīnodams, runāja Pēteris. — Un nekad viņš necentās savu labo dabu tāpat tikai izrādīt, lai par to runā: tā arvien parādījās tikai viņa darbā. Tā arī tagad, tikai pēc viņa nāves, izrādās, ka viņš par savu miršanu zinājis, bet slēpis to un visu panesis klusi sevī, lai tik vecākiem nedarītu sāpes.

— Ak, kaut būtu kāds tāds vārds, ar ko var bēdas mazināt un salauztas sirdis dziedēt un iepriecināt: to es jums tagad labprāt teiktu; bet tādu vārdu es nezinu un pati cita nekā nemāku iesākt, kā arī tikai dot vaļu asarām un pilnā balsī bimbāt, — Maruta runāja, stāvēdama blakus nelaimīgajai mātei un gribēdama tai kaut jel kā līdzēt.

— Pasaulē cits viss būtu labi, kad tikai nebūtu tik jauniem jāmirst. Tas ir par daudz bēdīgi, par daudz žēl, — skumjā balsī lēni sacīja domīgā Ilga, turēdama roku Lūsiņai apliktu ap vidu.

— Jūs, meitenes, tikai runājat par bēdām un sirdssāpēm, bet kas tas īsti ir, to vēl neviena nezināt. Es gan esmu visu to pati pie sevis izbaudījusi; es zinu, kā tas sāp, kā tas satriec sirdi līdz ārprātam, kad dabūn zināt, ka kāds no vismīļākiem īsteniekiem miris un ka to mūžam vairs neredzēs. Ak, Braslenes kundze, es saprotu vislabāk jūsu bēdas, jūsu sirdssāpes; tikai laiks tās varēs mazināt un dziedēt, bet pilnīgi neizdziedēs nekad. — Gudri apkārt lūkodamās, svarīgi noteica Daila, it kā gribēdama arī Penkulenei rādīt, ka viņa ir jau piedzīvojis cilvēks un šai ziņā pārāka par savām biedrenēm.

— Bet nu mums būs atkal jāiet, — ieminējās Pēteris. — Intu esam nu apmeklējuši. Es viņu arvien pieminēju. Bija man labs biedrs, un tā bijām saraduši, kopā augdami un ganos dzīdami, kā arī pavasariem jādami audzeknī zirgus piegulā.

— Ar Dievu, dēliņ, ar Dievu! — Runāja Penkulene uzceldamās. — Un tēvam, mātei labas dienas, kad saejies. Vecus darba biedrus jau nevar aizmirst, lai arī tagad esam izklīduši katrs uz savu pusi. Ar tavu māti dažreiz gan sarājāties un brīdi bijām viena pret otru sanīkušas, bet ikreiz atkal salabām un mierīgi dzīvojām tālāk. Tā daudz gadīņu kopā pavadīti dzimtenē. Diezin, kad un kur nu satiksīties? Un jums, jaunkundzes, arī pulka paldies par apmeklējumu.

Meitenes solījās atnākt vēl uz vakaru un atnest puķes, kā arī uz bērēm vainagu.

11.

ŠAUBĪGA MĀJA

Gatavošanās uz svētkiem. — Marutas bailes no četriem bildinātājiem, kurus tā nevienu nevēlās, un rūpes par piekto, ko tā mīl, bet kas to nevar ņemt. — Maruta zīlē. — Zīlējuma nelaimīga nozīme. — Cik jauki svētki Lieldienas!

Šogad Lieldienas bija vēlu. Bet laiks aizvien bija turējies auksts, kādēļ arī no pavasara vēl maz kas bija manāms. Tikai šodien, taisni Lieldienu sestdienā, laiks bija labojies: vējš iegriezies dienvidos, reizā ar to pārvērdamies par stipru vētru, kas lieca, locīja un šūpoja kokus, ēda un kausēja pēdējo sniegu nost un dzīšus dzina nosebojušos ziemu projām, atvērda vārtus jaukajam pavasarim.

Ezernieku Maruta, nama priekšā uz lievenītēm sēdēdama, priecājās par pirmo jauko dienu šai pavasarī — par spožo sauli, kas spīdēja augu dienu, un par siltajiem vējiem, kas visu it kā apdvesa ar jaunu dzīvu dvasi. Skatīdamās uz dārzu, viņa nevarēja nobrīnīties par gaŗo, slaiko bērziņu tur dārza kaktā: kā tas vētrā liecās un locījās te uz vienu, te uz otru pusi, brīžiem atkal purēja un drebēja uz vietas. „Tas jau tīri kā piedzēris deļotājs: brīžiem lokās uz vienu un otru pusi vai līdz zemei, bet brīžiem atkal minas, lec un deļ uz vietas.” Viņa skatīdamās sevī dudināja. Joņiem, vētrai norimstot, viņa dzirdēja lejā, aiz dārza, savādu stipru troksni: tinkšķēdams un skanēdams, tur ezerā plīsa, lūza un skaldījās ledus, vētras lauzīts, grūsts, kŗauts kŗāvās un tad sviests un svaidsīts, triekts un dzīts pāri ezeram otrā galā.

Viņa sēdēja labu brīdi, sākda nogrīmt domās. Viņa bija še gluži viena pati. Tikai pāri pagalmam redzēja dārzā vecotēvu un brāli rīkojamies ar lāpstām rokās: viņi uzrakņāja zemi gar ogu krūmiem un zem ābelēm. Gandrīz visu priekšpusdienu viņa bija strādājusi pa kukni, palīdzēdama mātei, kas ar puīša sievu tur darbojās ar karašu, raušu un pīrāgu cepšanu, gaļas vārīšanu, sviesta kulšanu un citu ēdienu gatavošanu svētku dienām. Kalpones viņām maz var līdzēt, jo tās darbojas ar istabas pušķošanu, sakarinādamas gar griestiem dažādus pakarus, ko pa vakariem un vaļas brīžiem pagatavojušas, it kā: olas čaumalā iebāzot trīs papīra šķautnes, no kuŗām divas

izskatās kā spārniņi un trešais kā asfīte; pie griestiem diegā pakarināta, tāda tukša ola, lēni uz vietas griezdamās, izskatās līdzīga lidojošam putnam; pie pušķiem pieder arī rāceņi, kuņus sasprauž rogas, piekabina tos tāpat pie griestiem un arī uzskata par kaut kādiem fantastiskiem gaisa lidoņiem, bet vismākslīgākais greznums ir uz diegiem savērti niedru stiebrīņi, kuņus sastata un mākslīgi saliek dažādās stūrainās figūrās un arī diegā pakāļ pie griestiem. Šāda veida pušķus sauc par lukturiem un tos ieskata par sevišķu greznumu. Ezernieku kalpones šo pušķu pagatavojušas labu tiesu, jo niedras šie viegli dabūnamas — tepat aiz dārza ezermalā, un saimes istabu uz svētkiem izpušķot cik vien iespējams grezni, to katra krietna meita uzskata par savu goda pienākumu, labi zinādama, ka kaimiņu puīši, pa svētkiem šurpu atnākdami, no istabas pušķošanas vēro meitu tikumu un čaklumu. Maruta saprot, ka tālab arī māte šodien kalponēm neliek gandrīz cita nekā darīt, — tikai zināmās reizās jāpakopj lopi un tad tās ir svabadas, jo pie kuknes darbiem šodien ņemta talkā puīša sieva.

Saimnieku istabas un kambaņa pušķošanai vecmāte ar jaunāko māsiņu jau priekš kādas stundas aizgājušas mežā — pārnest eža ciskas, ko savīs gažās vītņēs un tad apvilks ap durvīm un logiem, tāpat arī ap lievenīšu stabiem. Pie griestiem pašu istabās un kambaņī nekādus pušķus nekaļ, tur griesti ir tīri, balti un skaisti un nevis tādi nokūpējuši un nosūbējuši kā saimes istabā, kādēļ tur tad arī pušķi vajadzīgi, lai jel pa svētku laiku izskatītos godīgāki.

Iešana uz mežu pēc eža cīsām, lai ar zaļumiem appušķotu lievenes un pašu istabas un kambaņu durvis un logus, patlaban stipri nodarbina Marutas domas. Līdz šim tas uz svētkiem gandrīz nekad tā nebija darīts. Bet rītu solījies atbraukt jaunais mācītājs. Viņam par godu tad nu notiek tāda sevišķa gatavošanās. Bez tam viņa — protams, ar mātes ziņu un atļauju — ielūgusi uz rītdienu arī Jēkabu. Lai no mātes būtu vieglāk izdabūt atļauju, kā arī lai citi nesāktu ko manīt un runāt par viņas draudzību ar Jēkabu, tad viņa tam rakstījusi, lai viņš paņem līdz arī savu vecāko brāli Indriķi. Vai viņi patiesi atnāks, to viņa droši nezina, jo atbildi no Jēkaba nav saņēmusi un nevarēja arī saņemt, tādēļ ka tikai no skolas pārbraukusi mājās un ar māti aprunājusies, aizrakstīja viņam ielūgumu uz viņa darba vietu Lankas muižā. Viņa arī vēl nezina, vai viņš jau mājās jeb pārbrauks tikai pa svētkiem.

Sakarā ar visu to viņa stipri uztraukta. Viņa tagad atrodas ir lielās gaidās, ir baigā nezināšanā. Domājot par Jēkaba atnākšanu, viņai liels prieks, bet ko var līdzēt tāds prieks, kam nav cerības uz nākotni? Jo Jēkabs ir tikai vēl ģimnazists, bet viņu jau rudenī iesvētīs, un tad viņai, kā jau bagāta tēva meitai un skaistai skuķei (par tādu viņu visi dēvē), laikam drīz sāks rasties bildinātāji. Kā tad likties? Pašai viņai patīk Jēkabs, ar kuņu arī viņai nodibinājusies jau sava zināma satiksme, bet māte viņai teikusi, ka Jēkaba vecākais brālis Indriķis esot krietns cilvēks, to viņa vēlētos par savu znotu un tas arī katrā laikā būs ņēmējs, tiklīdz vecais Stīpnieks noraksta tam mājas, un par viņa turēšanos ar Oņu patiesībā nekas nav dzirdams. Dekšnenieks, ar kuņu pērnvasar iepazinusies, izbraucot uz Rucavas mežiem, bija tūliņ sācis ar viņu sarakstīties un jau otrā vēstulē atklājis tik pat kā mīlestību, un kad viņa, sadraudzējusies ar Jēkabu, bija atbildējusi, ka būdama skolniece un vēl neiesvētīta meitene, nevar par tādām lietām neko teikt un tālab nevēlās ar viņu tālāk sarakstīties, tad viņš bija tai īsos vārdos paziņojis, ka šimbrīžam likšot viņu mierā un vairāk nerakstīšot, bet tiklīdz viņa būšot iesvētīta, tad atkal rakstīšot un griezīšoties arī pie viņas vecākiem. Tātad Dekšnenieks viņā iemīlējies, nevar viņu vairs aizmirst un laikam nopietnībā taisās viņu bildināt. Tēvs atkal stāstījis, ka jaunais Silarājs, kamēr pagasta bagātākā meita, Ķirmgraužu Anete, apprecējusies ar citu, sviežoties viņam par draugu un jau pāra reiz esot viņam dzirdot ieminējies, ka Ezerniekos esot krietnas un glītas meitenes, — acīmredzot, viņš mērķējot uz Marutu. „Bet mātes māsa Urzula man atkal pastāvīgi — labi meizprotu, vai pa jokam vai no tiesas — daudzina savu kaimiņu un paziņu, lielo leišu mākslinieku Patraukli, ar kuņu jau priekš divi gadi iepazinoss Maruta sevī runā. „Nupat viņa atkal, vēl aizvakar aizbraukusi, zvanīja vienu zvanīšanu, ka tas atkal pārceļoties no Romas,

palikšot kādu laiku dzimtenē un gribot mani gleznot. Tātad laikam četri gabali mani bildinās, bet es negribu nevienu no tiem, un kuŗu es gribu, tas ir tāds, kas mani nevar ņemt!

Uz mākslinieku Patraukli, kas jau vecs vīrs, sirmgalvis, viņai vismazāk stāv prāts, bet viņa taisni pagājušā naktī redzējusi to sapnī, un sapnis bijis tāds, pēc kuŗa jādama, ka šis sirmgalvis viņu apprecēs.

Tas, ka arī rītdien gaidāmā redzēšanās ar Jēkabu, viņu savādi uztrauc un nodarbina viņas domas un prātus.

„Nē, es nebraukšu pie krustmātes Urdzes ne tagad, pa Lieldienu brīvlaiku, ne arī pa vasaras brīvdienām. Viņa sevī nolemj. „Es tur nebraukšu un tam vecim nerādīšos, kaut viņš arī liels un slavens un vēlas mani gleznot. Viņš mani redzēt vairs nedabūs, un tā mans sapnis paliks tikai sapnis un vairāk nekas tur neiznāks! Kāpēc krustmāte Urzula mīl mani allaž tā niekot, zvanīdama man pilnas ausis par slaveno Patraukli un likdama manīt, ka man vajadzēsot ar to precēties? Kāpēc man tas jādara? Vai tāpēc, ka viņš manu māti reiz gribējis un nav varējis dabūt, tādēļ ka tad viņš vēl nekas liels nav bijis? Vai man gan nākas nolīdzināt mātes parādus, vai izlabot tādu viņas pārskatīšanos? Ak, jau aizpērn, kad pirmoreiz ar šo slaveno mākslinieku iepazīnos, un kad viņš mani, kā mazu meiteni, ņēma klēpī un auklēja, man bija tik savādi, jo es nezināju, kā lai pret viņu iztuos: vai kā bērns pret vecu cilvēku, vai kā jaunkundze pret savu pielūdžēju un kavalieri. Un nu man būtu vēl savādāk, vēl neomulīgāk, jo nu par bērnu viņš mani nekādā ziņā nevarēs vairs uzskatīt.

Viņas domu pavedienu pārtrauca strazdu pāris, atlaizdamies šurp un atkal nomezdamies dārzā tanī ābelē, kuŗa ielikts jauns būrītis. Kamēr viņa sēd durvju priekšā, šis strazdu pāris jau trešo reiz atlaižas šai ābelē, pasvilpo, pieskrej uz īsu brīdi arī pie jaunā būrīša, apskata to priecīgi, ziņkārīgi, pēc tam atkal aizlaižas, bet iekšā nav ielīduši vēl neviens no abiem — laikam baidīdamies no vecātēva un brāļa, kuŗi tāpat apakšā strādā. Arī tagad, liekas, viņi aizlaidīsies atkal projām, jaunās mājas iekšpusi nemaz neapskatījuši.

Pabrīnījusies par strazdu apdomīgi uzmanīgo izturēšanos, Maruta, atgriezdamās pie savām agrākām domām, spriež sevī tālāk:

„Un tad tas pāris Vadaikevics, pie kuŗa slavenais mākslinieks savā dzimtenē mēdz uzturēties, gan laikam arī nav nekāds goda vīrs, jo ļoti dažādi par viņu runā ļaudis. Vispār viņa muiža man izliekas šaubīga māja, gluži tāpat kā šiem strazdiem tur tas jaunais būrītis. Bet strazdiņi te velti tik baiļojas, jo taču neviens nedomā viņus ķert vai citādi ko darīt tiem ļauna. Vai es pati arī varbūt tā mulķīgi un veltīgi nebaiļojos kā šie strazdiņi? Varbūt. Bet lai! Kas man gar to veco mākslinieku daļas? Jēkabs man patīk, un par to varu domāt, uz to varu cerēt, kamēr manas cerības nav izjukušas. Bet pagājušās nakts savādais zīmīgais sapnis, kas man it kā ar pirkstu rāda, ka es noiešu pie slavenā leišu mākslinieka? Ak, smieklīga iedomā manā sakarsušā galvā — vairāk nekas.

Sapnim vien negribēdama ticēt, viņa tagad zīlēs savu nākotni. Patlaban viņa ieraudzījusi pa gatuvī nākam mājup vecomāti un mazo māsu ar saplūktiem meža zaļumiem: ja līdz tam brīdim, kamēr viņas atnāks pie lievenēm, neviens strazds neielien būrītī, tad viņa nenoies pie vecā mākslinieka, bet, ja ielīdīs, tad liktenis būs lēmis, ka viņas sapnim jāpiepildās.

Sēd nu viņa un lūkojas ir uz strazdiem, ir uz nācējām. Liekas, strazdi tūliņ laidīsies projām. Viens jau šūpojas un svilpj pašā ābeles galotnē, lunkana zara galiņā. Ja tas ceļas spārnos, tad otrs, kas parkšķinādams un krakšķinādams lēkā ap būrīti, bez šaubām arī tūliņ laidīsies tam pakaļ. Bet nē, — tas strazds, kas atrodas būrīša tuvumā, atsvedis galviņu atpakaļ un spārniņus pledinādams, krakšķina tik ātri, tik aizraudamies, it kā labinādams, lūgdams un drošinādams galotnē sēdošo biedri, nebaidīties un nelaisties projām, ka šis patiesi sāk no galotnes lēkāt pa zariem lejup. Acīm redzot, tas zemāk sēdošais ir tēviņš un viņš, drošākais būdams, pūlas arī mātīti iedrošināt, ņemt šē mājas vietu, vismaz jel apskatīt jauno māju tuvāk, pārliecināties varbūt arī par viņas iekšpusi. Tā

arī laižas beidzot pielabināties, pielēkdama pašam drošinātājam itin tuvu. Sēd nu tie brītiņu abi gandrīz viens otram blakus — tēviņš mīlīgi parkšķinādams, it kā kaut ko jauku stāstīdams, mātīte — galvu grozīdama, skatīdamās, vērodama, domādama. Tad viņa pielec būrītīm klāt, uzmetas uz būrītī iedzīto puļķīti un, galvu iebāzusi caurumā, palūkojas vienreiz, otrreiz iekšā. Maruta, to redzēdama, stipri iekāsējas, cerēdama tā aizbaidīt strazdus no būrīša nost, bet tie, vētrai šņācot pa koku zariem, to laikam nemaz nedzird, un tā viņas iekāsēšanās tai nekā nelīdz, — strazdene ielien būrītī, un Maruta nobijusies tikai nopūšas: Vai!

Strazdu mātīte drīz atkal izlīda no būrīša un tad, priecīgi iesvilpdamies, abi aizlaidās projām.

Maruta uzelpoja vieglāk. Savā uztrauktā meitenes prātā viņa to iedomājās par zīmi, ka, ja arī būtu lemts ļaunajam sapnim piepildīties un viņai patiesi būtu jāaiziet pie pona Patraukla, — tad viņa ilgi pie tā tomēr nepaliks...

— Redzi, Rutīņ, cik daudz mēs saguvām eža cisu un brūkļenu un vistenū māturu! Nu varēsīm visas durvis un logus nopušķot zaļumu vītnēm! — sauc, sētā ienākdama, Lūsiņa ar prāvu grozu zaļumu uz rokas. Gabaliņu iepakaļ tai nāk vecāmāte ar tādu pašu grozu.

Maruta saīgusi un gandrīz dusmīgi paskatās uz abām: kālab viņas nevarēja pasteigties ātrāk pārnākt — iekām strazds nebija vēl ielīdis būrītī!

— Un zini, Rutīņ, ko mēs mežā satikām? — Priecīga un sasarkušiem vaigiem vaicā Lūsiņa.

— Satiekat, ko gribat! Man tas viena alga, — saīgusi atrūc Maruta.

— Ak tu muļķes meitenes ērms! — izsaucās Lūsiņa. — Tu negribi zināt, ko mēs satikām? Tas tev esot viena alga? Ak tu nelga! Kad tu to zinātu, tu nevarētu vis tik mierīgi nosēdēt un nelūkotos nebūt tāda sabozusies. Mēs satikām Stīpnieku Jēkabu. Bija iznācis viņu pļavmalā ielaist bērza sulas, un tur, palūkodamas mātaras, viņu sagājāmies. Labu brīdi ar mums parunājās. Lika tevi pasveicināt, solījās arī rītu atnākt, varbūt jau no baznīcas nākšot abi ar Indriķi mums līdz. Marutai uzreiz viss saīgums kā zustin izzudis no sejas. Priecīgi smaidīdama un spulgojošām acīm viņa skatās tagad uz māsu. Labprāt viņa ņemtos to tūliņ sīkāki izvaicāt par visu, ko Jēkabs vēl teicis, tomēr vecāsmātes klātbūtē kaunas to darīt, bet mazā māsa čalo jautra un priecīga tālāk:

— Un mūs' puīši mežmalā taisa šūpuli, jau drīz būs gatavs. Šoreiz starp diviem lieliem bērziem to uzkāruši. Nu varēs laisties tik augstu kā vēl nekad. Ai, cik jauki svētki Lieldienas! Dienas jau tiek siltākas, ežas un pļavmalas zaļas, strazdi un citi putniņi pārnāk un svilpj un čivina ābelēs un pa citiem kokiem, un jaukā laikā kas par šūpošanos vakariem mežmalā! Jā, Lieldienas ir visjaukākie svētki!

Maruta klausās māsas priecīgā čalošanā, un viņas jūsmas klusumā viņa līdz māsas prieku gaviļēm. Rītu atnāks Jēkabs. Vai tur nav diezgan ko priecāties? Ko viņa šimbrīžam lai vēl vairāk vēlas? Kā nākotnē būs, kas to var zināt?

Un lai būtu turpmāk kā būdams, rītu viņai stāv priecīga diena priekšā. Šīs būs jaukākas Lieldienas, kādas viņa līdz šim piedzīvojusi. Un arī laiks, liekas, rītu būs labs: vecāmāte saka, ja vētra pret vakaru mitēšoties, tad rītu būšot jauka, silta diena.

Maruta aizmirsusi visas savas iedomātās rūpes un bēdas. Ieceroties vēl jaukos priekus, kādus baudījusi Metenī, laizdamās gan uz ragutiņām, gan tāpat ritinādamās ar Jēkabu no kalna lejā, viņai rītdienas šūpošanās ar Jēkabu tur lielajā, jaunajā šūpulī liekas divkārt vilinoša. Nudien, silto Lieldienu izprieca daudz jaukāka par aukstajiem Meteņa priekiem. Viņai ienāk prātā kāda dziesmiņa, kuŗā teikts:

Svētki nāca svētīties,
Lieldienas lielīties.

Un tagad viņa var no visas sirds gaviļēt un lielīties citiem priecīgajiem un laimīgajiem līdz:

— Cik jauki svētki Lieldienas!

Bet domas par šaubīgo māju, par savu nelaimīgo pareģojumu un visu, kas ar to sakarā, viņa tagad pavisam aizmirsusi.

12.

LIELDIENU PRIEKI

Jauks svētku rīts. — Vecāmāte jokoja ar Marutu par Lieldienu zintēm un zavatām. — Pavasaris nāk no zemes dziļumiem un debess augstumiem. — Kālab Lūsiņa liedzas lūgt Dievu par citiem. — Necerēta sagādīšanās baznīcā. — Maruta domā par laimi un mūžību. — Saruna starp mātem pie baznīcas. — Kopējs gājiens uz mājām. — Vecais Ezernieks stāsta par skolas būšanu agrākos laikos un liela Marutu. — Jēkabs ierauga divas Marutas. — Šūpošanās ar meitu un māti. — Vadišanās un skūpstīšanās. — Jēkabs un Maruta solās būt prātīgi.

Maruta pamodās, kad istabā bija manāma jau bāli pelēka rīta gaismiņa. „Reiz nu aust Lieldienu rīts!s Viņa priecīga sevī runāja un tūliņ šāvās no gultas augšā, lai neiemigtu par jaunu, bet jau no agra rīta nodotos šās dienas gaidāmo piedzīvojumu un prieku jausmām. Piegājusi pie loga un ar elkoņiem uzmetusies uz bēģeli, viņa blenda pa logu ārā. Bija vēl redzamas zvaigznes spulgojam, bet vairs tikai bālganā spīdumā, jo rīta blāzma bija pa daļai jau pārņēmusi debesu apjomu. Logu augšējā rūte bija pusvīru, un pa to viņa dzirdēja — aiz dārza, virs druvas — jau cīruļus tilinām. Nejauši viņai iešāvās prātā kādas dziesmiņas vārdi, ko reiz bija kaut kur lasījusi un kas tai bija palikuši atmiņā:

Klau, cīruļīts!

Jauns svētku rīts

Pa manu logu skatās;

Jau zvaigznes dziest,

Un diena riest

Pie debess jomas platās.

Žigli viņa sāka ģērbties, lai dotos ārā baudīt šās priecīgo svētku dienas agro rīta cēlienu spirtā, svabadā gaisā pie mostošās dabas pirmajiem agrīniem jaukumiem.

Klusi iečīkstējās sānkambaņa durvis. Atskatīdamās atpakaļ, viņa sakrēslā ieraudzīja vecomāti ienākam, jau saģērbusos.

— Tu, Rutīņ, jau augšā? — Tā čukstošā balsī vaicāja.

— Es gribu iet pastaigāties pa dārzu un lauku, papriecāties par jauko svētku rītu un redzēt sauli uzlecām, — Maruta čukstēja, piegājusi vecaimātei tuvāk. — Liekas, laiks būs šodien jauks. — Bet jūs arī tik agri uzcēlusies un jau apģērbusies.

— Es, meitiņ, biju dārzā skatīties balināmos audeklus. Vakar vakarā iekšā neienesām; ierūpējās, vai pa nakti neuznāk kāds ļauns cilvēks. Bet ir gan vēl visi gabali kā bijuši. Laiks ir labs. Pa nakti salis, bet ne daudz: gruvešu sētā nav nekādu, — dubļi tikai tā drusku apvītuši, un tagad laiks silts. Dzirdēdama tevi staigājam, ienācu pateikt, ka māte vakar vēlu izpletēja abām ar māsiņu jaunas apakšīņas un nolika uz kumodes, lai celdamās šorīt varat uzģērbt. Ače, kur būs.

— Kā tad, vecāmāt, šodien biksas jāģērbj; aukstuma dēļ gan nebūtu vajadzīgs, bet pavakarē būs liela šūpošanās. Tagad uzraušos tās pašas nēsājamās drēbes, bet pēcāk mazgāšos un tad ģērbšos no tiesas.

— Tad nu kā bitīte no tropa jau tik agri steigsies klajā palūkot, izlenkt, kur pa dienu labāk laisties ziedos. Ja kāds vecs, māņticīgs cilvēks redzētu tevi taisni šai rītā tik agri ar vaļējiem matiem skraidām pa āru, domātu tevi raganu gaitās skrejam: senākus laikus dažas sievas vai meitas, kuņām bija sava ziņa, Zaļās Ceturtdienas, Lielās Piektas vai Lieldienu rītā, nesdamas uz krustcelēm likt zavatas, skrējušas tā ar vaļā izlaistiem matiem un pašas pavisam kailas noģērbušās, — lai tas, ko vēlas, patiesi un jo ātri notiktu. Diezin, diezin, ko mūsu Rute gribēs nosavēt vai pieburt, Lieldienu rītā tik agri skriedama pa āru, — bez kādu zavatu nešanas un likšanas tas jau nebūs, — jokojā vecāmāte.

— Gribēs kādu puisi piezavēt. Viņa jau tā mīl spriest un prātot par precēšanos, — pamodusies un klausīdamās māsas sarunā ar vecomāti, ierunājās Lūsiņa, kuņas paradums arvien bija vecāko māsu pakaitināt.

— Laikam ies nolikt kādas zavatas tiem pašiem Stīpnieka dēliem, kas solījušies šodien atnākt, lai tos vadātu pa savām pēdām un piezavētu pie sevis, — labsirdīgi smējās atkal vecāmāte, it kā palīdzējama meitenei priecāties.

— Jā, mīļā, saldā vecāmāt, taisni to es gribētu, un ja jums ir kādas ziņas un zintes, kā pušus var piezavēt, tad jel pamāciet mani. — Vecomāti apkampdama, glaudīdama un skūpstīdama, atjokoja priecīgā, laimīgā Maruta.

Vakar vakarā bijusi pirtī, kur arī galvu mazgājusi, viņa savus varenos matus bija atstājusi vaļā, lai pa nakti izžūtu; tomēr pilnīgi sausi tie vēl nebija, kādēļ arī tagad atstāja tos nepītus, iekāpa pastaliņās, apsedzās ar villaini un devās ārā.

Agrā, jaukā pavasara rīta svinīgais klusums atstāja uz laimīgi priecīgo skuķi tādu iespaidu, ka viņa palika durvju priekšā stāvam, kā noreibusi pieķerdamās pie lievenīšu staba.

Austrumos debess bija jau stipri gaiša, bet citur vēl tumši zili pelēka. Viegla, rēnas mākoņu strēmeles kā izsvaidītas, plucinātas vilnas lēkšas vai kā milzu putniem izrautas un kā pušķošanai piespraustas spalvas likās debesu izplatījumā stāvam uz vietas. Apvāršņa austrumu pusē šīs retās, nelielās mākoņu strēmeles metās jau zeltrožaini iesārtā plaukā. „Pēc nepilnas pusstundas lēks saule, un viss liekas liecinām, ka šodien būs patiesi jauka diena.” Maruta sevī domāja, pieiedama pie sava puķu dārziņa, kas atradās turpat nama priekšā, blakus lievenēm. Noņēmusi no puķu dobēm salmu pārklājus un nolikusi pie malas (jo šorīt par salnu nebija vairs ko būties), viņa gāja pa pagalmu uz ābeļdārza pusi. Viņai pretī metās sētas suns, priecīgi smilktēdams, locīdamies, pieguldami pie zemes un tad šaudami augšā un atkal mezdami tai klāt. Noglaudīdama sunim galvu, viņa pusbalsī runāja:

— Nabaga Piktus, kā tas pagarējies, visu nakti būdams viens pats. Bet taču tev šonakt nebija jāguļ būdā, varēji skraidīt apkārt un sargāt audeklus. Labi, labi, ka esi bijis tāds modrs sargs. Bet nu paliec mierā un nekrīt vairs man virsū. Ja nerimsies, ņemšu vici un dzišu būdā. Paga, paga, kur vice! Tūliņ būdā un saitē!...

Suns nu norimās savos priekos un gāja viņai mierīgi līdzās. Viņi iegāja dārzā. Gar vienu žogmali, kur visilgāk bija turējies sniegs, bija izvilkti balināmie audekli gan cits citam blakus, gan cits citam galā. Bet nu sniegs jau kopš dažām dienām bija pilnīgi izkusis, un audekli atradās pelēkajā, pērņajā zālē, kuņā šur tur bija redzami jau dažī zaļi asni. Rupjākie audekli bija apkaisīti pelniem, lai tā vairāk veicinātu viņu balēšanu.

Maruta staigāja pa vienu audekla sleju turp, pa otru atpakaļ. „Tīri kā pilsētā pa grīdas paklājiem. Viņa sevī priecājās. „Istabā mums paklāju gan nav, bet par to atkal ir dārzā. Patiesībā ir mums tepat viss kā pilsētņiekiem, tikai pie mums viss savādi un pilsētņiekiem atkal savādi. Ķeterliņa tante

teica, ka galu galā varot par to vēl strīdēties, kur dzīve jaukāka — pilsētā vai uz zemēm. Bet es domāju, ka tur nav nekā ko strīdēties, jo jaukuma ziņā pilsētas dzīve nekad nevar līdzināties lauku dzīvei; vajagra tikai mācēt lauku dzīves jaukumus redzēt, tos saprast un cienīt.s

Viņa piegāja pie bišu stropiem, piebungāja ar roku pa jumtiņu vienam, otram, trešam un, pieliekusies un pielikusi ausi, klausījās. Visos tūliņ dzirdēja atsaucamies. „Jā, visas pārziemojušas labi, un visos stropos ir spēcīgas saimes, — tas dzirdams no dobrās dūkšanas. Laikam jau šodien saule būs laba izskrēja pūpolos un pumpuros. Vakar gan arī bija silts un saulains laiks, bet liela vētra. Taisni tad nu ar Liendienām laikam sāksies bitēm šā gada jaunā dzīve, un varbūt arī man šī diena iezīmēs jaunu robežakmeni manā dzīvē...” — viņa sevī priecīgi vēroja.

Pa ābeļu pazarēm un krūmu starpām staigādama tālāk, viņa iznāca dārza lejas galā, klajā, zemā smalcītē. Še viņa ieraudzīja jaunu kurmju cēlumu. „Pirmais kurmju rakums, ko šinī pavasarī ieraugu!s Viņa sevī izsaucās. „Nezinu, ko tas nozīmē — labu vai ļaunu; bet viena lieta ir droša: kad kurmis var jau rakt, tad zeme ir vaļā, un pavasaris ir tuvu, tuvu, tuvu. Varbūt jau vakarā kurks ezermalē pirmās varden. Jā, pavasaris nāk, nāk no zemes dziļumiem ārā un laižas no debesu augstumiem lejā, un drīz drīz tas atnāks, un šogad tas būs tik jauks, kā vēl nekad: tas būs mūsu pavasaris, — mans un Jēkaba!

Piegājusi pie apaļajiem vītoliem grāvmalā, viņa atrada tur pavisam lielus pūpolus, tik lielus, kādus šogad vēl nebija redzējusi. Viņa salauza no tiem veselu kuplu sauju. Kātiņus rokā turēdama, viņa ar pūpoliem plikšņināja sev gan pa otras rokas dilbu, gan pa vienu un otru vaigu. „Cik mīksti un maigi, tīri kā saules sunīši vai Dieva gosniņas.” Viņa sevī runāja.

Tālāk iedama, viņa nonāca pie žoga lielceļa malā un apstājās netāl no zināmā staba. Tīkamās atmiņas viņas šā rīta jūtu stāvokli darīja vēl jaukāku. Viņa aizspieda sev acis ar rokām, lai jo dzīvāk garā vēlreiz izbaudītu tā rīta piedzīvojumus un lai gara acīm redzētu visu vēl tāpat, kā toreiz redzēja.

Gan atmiņās kavējusies, gan mēģinājusi iztēlot sev tuvāk cerēto jauko nākotni, viņa lēni gāja pa dārza otru malu atpakaļ kalnup uz māju pusi. Piepeši ābelē, gabaliņu viņas priekšā, strauji atskanēja strazda spēcīgi priecīgā svilpšana. Viņa paskatījās augšup. Koku galotnes, kā arī istabas un klēts čukuros bija redzams zeltains spožums: saule patlaban bija uzlēkusi, un līdz ar viņas pirmajiem stariem strazds priecīgi svilpa savu šā rīta pirmo svilpienu.

„Svilp, strazdiņ, svilp!” Maruta sevī runāja. — Es māku ne vien tavas dziesmas meldiju, bet zinu arī viņas vārdus, — man vecāmāte tos iemācīja. Tu dzied:

Trīšu cirvi, braukšu mežā,
Cirtīšu malku, kurēšu pirti,
Metīšu garu, kāpšu uz lāvas,
Ņemšu slotu, pēršu pliku, kailu miesu —
Ai vai, kā sūkst!

— Nu, mana bitīt, mana vabolīte, kur tad nu tālu izlidojies, kur izrotājies? Ko dabūjusi? Pūpoliņus vien! Cita nekā vēl nav. Bet nu nāc iekšā. Visi jau sapulcējušies saimes istabā, un tēvs tūliņ sāks pātarus. Nāc, noskalo actiņas, es jau ūdentiņu ienesu, un iesim abas, — pie pātariem nedrīkst trūkt.

Tā vecāmāte, panākusies dārzā gabaliņu no vārtiem, sauca Marutu, un steigšus devās abas iekšā.

Baznīcā iedamas, Maruta ar Lūsiņu iegriezās muižā pie Ilgas, kur labu brīdi aizkavējās, jo Ilgu neatrada vēl gluži saģērbušos, bez tam šī dzīrās uzņemt viņas ar kafiju un pīrāgiem. Kad visas trīs iznāca ārā, ne vien lielceļš bija jau baznīcēnu pilns, kas gan braukšus, gan kājām devās uz baznīcas pusi, bet arī pa visiem sētu ceļiem un takiem redzēja ļaudis ejam uz baznīcu.

— Šodien būs varen pilna baznīca, ja tik vairs tiksīm iekšā, — vēroja Ilga, iznākdama ar draudzenēm ārpus muižas uz lielceļa, kas gāja pa kļaju uzkalnu, no kurienes viss apgabals bija tālu pārredzams.

— Šodien, kā jau pirmā svētku dienā, iet un brauc baznīcā pat tādi, kas citām svētdienām tikai reti to dara; bez tam diena jauka. Nav tad arī brīnums, ka visi ceļi un taki pilni baznīcīlaužu, — draudzenei blakus iedama, atrunājās Lūsiņa. — Arī ceļš jau sauss. Mūsu gatuve un lejākās vietās gar ezermali vājais šā rīta pasalums, saulei sildot, bija atkusis, un ceļmalas atglitējušas; bet, re, nu nemaz vairs nav glītas, saulei allaž stiprāk sildot, tās jau pilnīgi nožuvušas, un pats ceļš kalnainākās vietās jau put.

— Jā, mana sirsniņ, iaiks patiesi šodien varen jauks un silts. Ja laukos un pļavās nebūtu vēl tik maz zaļuma, tad varētu domāt, ka tagad ir nevis Lieldienas, bet Vasarsvētki. Tālab arī dažas redz jau gaišās drēbēs. Arī kalna Minne un veļas mazgātāja, dzirdēju, būšot gaišos uzvalkos, — tā Ilga, satverdama Lūsiņu pie rokas un ņemdama to zem elkoņa.

— Nevieni svētki man tā nepatīk kā Lieldienas, — priecīgi sajūsminādamās, runāja Maruta. — Sevišķi, ja laiks ir jauks kā šodien. Pa Lieldienām viss paliek kā jauns: saule spīd tik tīkami, tik priecīgi, zālīte sāk zelt un zaļot. Un tad pa Lieldienām tā baznīcā iešana, — kā man tā patīk! Vairāk par visu. Visi skaisti ģērbusies, visi tik priecīgi, laipnīgi un laimīgi. Satiekoties visi sveicinās, runājas vai tāpat klusā labprātībā viens uz otru noskatās un it kā par sevi un citiem nopriecājas. Vai nu patiesi visi tik priecīgi un laimīgi, kā izskatās, tas gan nav domājams; tomēr šodien katrs līdz ar darbdienas skrandainām drēbēm prot nolikt pie malas arī visas likstu un rūpju skrandas, un tā visur redz tikai priecīgas, laimīgas sejas. Tālab man arī labāk patīk iet kājām, nekā braukt braukšus baznīcā: tad vairāk var noskatīties un nopriecāties un arī pati jūtos tik priecīga, tik laimīga citu tādu priecīgu gājēju barā. Ak, tā man būtu vislielākā nelaime, ja es jaukā laikā pa Lieldienām nevarētu iet baznīcā un redzēt šos priecīgi laimīgos cilvēkus. Cik bēdīgi vajaga būt tādiem ap sirdi, kas guļ neveseli un šodien nevar nekur izkustēt uz āru, vai kas jau miruši un kam jāguļ tumšajā kapā!

— Labi, ka no mūsu tuviniekiem nav neviens miris. Man tāda būtu patiesi ļoti žēl, iedomājoties, cik še, virs zemes, šodien viss tik jauks un visi tik priecīgi, bet tur, apakš zemes, viss tumšs, auksts, kluss, mēms, — tā Lūsiņa, pievienodamās māsas domām.

— No mūsu radiem taisni gan neviens nav miris, bet vai Penkuļa Ints mums nebija tuvinieks? Pagasta skolā sagājām divi ziemas kopā un arī Liepājā šad tad satikāmies. Redzējām viņu arī kā patlaban nomirušu. Bija allaž tik godīgs, patīkams puisēns un tik labi esot mācījies, bet, re, nu viņš nekā neredz no šīs jaukās dieniņas, no šiem priecīgajiem svētkiem: viņam jāguļ vienam pašam zem pelēkām velēnām. Nav pat neviena, kas viņu pa svētkiem apmeklētu: viņu gan pārveda un apglabāja dzimtenes kapos, bet Penkuļi paši dzīvo vēl Liepājā, — tā Maruta, kļūdama nopietna un dziļi nopūzdamās.

— Labi, ka tu atcerējies par Intu, — kā uztraukdamās atpāpās Ilga. — Pāri dienu pirms mūsu braukšanas mājās sastapos ar Penkuleni, un viņa man taisni lūdza: „Ilzīt, esi tik laba, pieej pie mana Inta kapiņa un nones no manis labus vakarus. Nezinu, kad pati varēšu nobraukt.” Un tūlīn, nabadzīte, sāka raudāt. Apmeklēsim šorīt pat viņa kapu.

— Mēs ar Ruti savus pūpolus arī iespraudīsim viņa kapā, ko nākdamas paņēmāmies tāpat turēt rokā. Kam mums tie vajadzīgi? Ja, Rute? — tā Lūsiņa, griezdamās pie māsas.

— Un es atkal savu fuksiju zariņu un citus ziedīņus, ko no loga puķēm nolauzu un paņēmu līdz turēt rokā, — draudzeņu domām pievienodamās, runāja Ilga. — Pēc svētkiem varēsim pateikt Penkulenei, ka appušķojām ar savām puķītēm viņas Inta kapu, — būs viņai bēdās un asarās taču kāds prieciņš.

— Jā, noliksim visas trīs savas puķes un pūpolus uz Inta kapa. Kam mums, meitenēm, turēt puķes rokā? Neba uz mums kāds skatās, — piebilda Maruta.

— Nu tu, Rute, gan liekuļo! Tu pati ļoti labi zini, ka Stīpnieka Jēkabs uz tevi skatās, un viss tavs bezgalīgais prieks un laime šodien taču tā, ka tu viņu cerē sastapt pie baznīcas, un varbūt, viņš ies tev līdz mājās. Redzi, Lūsiņ, kā viņa nosarkst, abi vaigi kā nopliķēti, tiklīdz ieminas par Jēkabu, — tā Ilga, pusbalsī runādama, tītija Marutai.

— Kas uz to zīmējas, tad jau es nekā neliedzos un neliekuļoju. Viņš, ja tik būs te, skatīsies uz mani arī bez nekādām puķēm. Es tik domāju, ka tie citi uz mums neskatīsies. Bet par manu sarkšanu un tvīkšanu tev nevajadzētu vis man neko tītīt, neko mest priekšā. Tu nezini, kā tad ir, kad kāds zēns varen patīk un kad vai nu citus dzird par viņu runājam, vai kad pati to ierauga. Pagaidi, kad tu reiz kādu iemīlēsi, tad tu pati visu to izbaudīsi pie sevis, — noteica draudzenei Maruta, visa laimīgi smaidīdama.

Nonākot pie baznīcas un ieejot kapsētā uzmeklēt Inta kapu, Lūsiņa atšķīrās no biedrenēm: viņa pamanīja, ba vienai kurpei atrisuši sasienameie; viņa tādēļ pagriezās sānis sasiet tos par jaunu. Kad viņa, to padarījusi, gribēja iet tālāk, pie viņas pienāca Ķirmgraužu Anete, ar kuŗu brītiņu parunājās un tad steidzās pakaļ mātai un draudzenei. Viņa atrada tās pie Inta kapa; abas stāvēja saliktām rokām, galvu noliekušas un sēri raudzīdamās uz neapkopto kapu, kuŗā redzēja tikai nupat iesprausto pūpolu sainīti un ziedožas fuksijas zariņu, bet uz koka krusta bija uzlikti pāris vara naudas gabaliņi ubagiem. Divi ubagi tad arī katrs no puses jau dažus soļus atstatu stāvēja un glūnēja, gaidīdami, līdz meitenes aties nost, lai dotos pie krusta, noskaitītu tēvsmūs un tad steigšus savāktu naudu, kamēr nepiesteidzas vēl kāds ubags. Tāds bija paradums. Arī Lūsiņa izņēma sev no kabatas vara piecnieku un nolika uz krusta šķērskoka līdzās māsas un draudzenes naudas gabaliņiem, kā arī iesprauda savus pūpolus kapa velēnā.

— Nu, noskaiti savu tēvsmūs un tad steigsimies baznīcā: citādi netapsim vairs iekšā, — māsu pamācīdama, skubināja Maruta.

— Nē! Kālab es iešu pati to darīt, ko man par naudu cits var padarīt? — atteica Lūsiņa ņipri. — Kad es veselas pieci kapeikas lieku uz krusta, tad ubags tur var divi un trīsreiz tēvsmūs skaitīt. Āre, tur jau divi tādi vaļas vīri stāv, katru brīdi gatavi uz pātaru skaitīšanu. Bet mēs labāk iesim un nekavēsimies.

— Nu noskaiti gan, sirsniņ, noskaiti! Lai ubagi kur ubagi, par aizgājušo dvēselēm jālūdz visiem, lai Dievs tām piedod grēkus, — tā Ilga pūlējās pierunāt savu draudzenīti.

— Nē! Es neesmu nedz ubadze, nedz svētule, ka ietu par citiem Dievu lūgt. Un kādi gan tādām puīselīm varētu būt grēki? Ko tāds knauķis varētu būt ļaunu nodarījis? Diezin, vai kādai meitenei maz ir pielicis roku klāt? — atteica Lūsiņa, jautri iesmiedamās un pie tam tik bezbēdīgi, nebēdnīgi un aušīgi apsidamās apkārt, ka pusīsaiss svārks atskrēja visā savā platumā nost no stilbām, tā ka pazibēja baltas biksiņas un kļuva redzami zaļoksnīgie, paresnie lieli melnajos puszābakos un tumšās zeķēs ar sarkaniem pasējiem.

— Un vai tas jau kāds grēks, kad meiteni kā aiztiek? — kā no domām uztraukdamās, ieminējās Maruta, bet Ilga steidzās pakaļ Lūsiņai, kuŗa gāja uz baznīcas pusi, panākusi, ņēma to zem elkoņa un liksmoja:

— Ak tu mans prieciņš, cik tu šodien dūšīga un cik tu pie tam izskaties skaista! Ja te nebūtu tik daudz cilvēku apkārt, es tevi tūliņ apkamptu un bučotu.

Iedamas tālāk, meitenes pie kāda kapa redzēja divi ubadzes vienu pret otru naidīgi nostājušās, ar nūjām grezozamies un paklusu, bet nikni rājamies.

— Tu man atdod pieci kapeikas, es tev saku! — sauca viena, tagad labi padikti, it kā gribēdama, lai meitenes dzird, kāda viņai notikusi netaisnība. — Ko tu domā, šī viena pati paturēs visas desmit kapeikas? Abas reizā pienācām pie kapa, reizā nometāmies ceļos, reizā noskaitījām svētu lūgšanu, katrai nākas puse. Atdod, es tev saku, jeb es gaidīšu, līdz atbrauks Silarājs vai cits kāds tiesnesis un iešu un lūgšu, lai iznes taisnību. To es tev tā nepalaidīšu, Joda māte! Es tev saku, atdod!

— Ko tu trakā mindža, man svētā vietā uzplijies virsū? Te nav Jēkaupenes tirgus, te ir kapsēta un baznīcas pagalms, un baznīcas pagalms ir debesu priekšnamš, bet debesu priekšnamā un pie Dieva aiz durvīm nedomā celt dumpi! Te būs vīri, kas tevi savaldīs, ja pati nevarēsi valdīties. Izvedīs arī no kapiem ārā. Ne paost tu nedabūsi no tām desmit kapeikām! Es pirmā noskaitīju tēvreizu, man tas naudas gabaliņš pienākas un beigts! Kad tu pātarus nemāki un nevari man līdz izskaitīt, tad tā nav mana vaina, — tā otra rājās paklusā balsī.

— Kas tā par skaitīšanu, kā tu skaiti? — sauca pirmā, šoreiz vēl stiprāk nekā pirmīt. — Dažus vārdus tu pavisam izlaid, kā tos par neievešanu kārdināšanā, un to naudu tu pakampi, kad vēl nemaz nebiji noteikusi āmen.

— Nekā! Āmen es noteicu gan, bet klusi, pati sevī. Un izlaist es nevienu vārdu neizlaidu. Bet ko tu tur pumpināji, to neviens velns nevarēja saprast. Laikam skaitīji tēvsmūs no otra gala, kā jau visas raganas un burves dara, kad grib kam pieburt kādu nelaimi. Tevi tiešām nedzirdēju beigās āmen sakām, — tā ir zīme, ka tu skaitījusi no otra gala. Ak tu ragana, ak tu burve! Tu gribēji mani vai kādu citu labu cilvēku noburt.

— Klau, klau, kā viņa mani gāna! Jūs, zelta meitiņas, jūs, godīgu vecāku bērnus, es piesaucu par tapreniecēm, ka viņa mani gāna par raganu un burveni. Ak tu velna jājamā ķēve, nu tu dabūsi pie augstas tiesas pierādīt, kāda es tev ragana un burve, un tas sudraba desmitkapeiku gabals viss taps piespriests man vienai pašai, ko tu tagad negribēji mainīt un nedevi man pusi. Pagaidi tu, nu tik tu redzēsi, kas notiks: augstas tiesas ņems to lietu izmeklēt!

Meitenes, kas dažus soļus no ubadzēm bija piestājušās, pie kam Ilga un Lūsiņa klausījās vecēņu rāšanos, bet Maruta blendā apkārt, vai nav kur Jēkabs ieraugāms, tagad izbijušās devās no vecenēm projām.

Patlaban sāka zvanīt. Tā bija zīme, ka nupat sāksies dievkalpošana. Ļaudis bariem vien devās baznīcā iekšā. Maruta, iegājusi baznīcā, redzēja visus sēdekļus jau ieņemtus. Viņa par to nebrīnījās un sēdvietas nemeklēja, labi zinādama, ka lielajās svētku dienās krēslu labi ja pietiek veciem cilvēkiem un citiem pieaugušiem, kas agrāk iegājuši baznīcā, bet pārējiem jāstāv kājās. Viņa mēģināja pa vidus telpu starp abējām krēslu rindām nokļūt pēc iespējas tālāk, jo tuvāk altārim un kancelei. Tomēr tālu netika, lai gan Ilga ar Lūsiņu, spieždamās viņai pakal, bikstīja viņu iet tālāk. Kad vairāk uz priekšu pasprausties nebija iespējams, viņa līdz ar citiem nupat ienākušiem noietās ceļos. Atkal uzcēlusies, viņa paskatījās, kur bija izlikti dziesmu numuri, un uzšķīra pirmo zīmēto dziesmu, tad aizlaida grāmatu atkal ciet, paturēdama uzšķirtā vietā vienu pirkstu. Tikai tagad, drusku pavērdamās pa kreisi, viņa ierauga, ka tas vīrietis pelēkās drēbēs, kuŗam viņa nostājusies cieši blakus, ir Jēkabs. Priecīgā pārsteigumā par šādu necerētu sagādīšanos viņa pagalam uztraucas. Viņa nezina, kā izturēties: nelikties viņu nemaz redzam jeb kā citādi? Tikamas trīsas pārskrien pa visiem locekļiem. Patlaban sāk dūkt ērģeles. Viņa uztraucas vēl vairāk. Viņai šķiet, ka varenās skaņas viņu celtu no zemes uz augšu. Tās viņu šausmina un cilina kā ar neizprotamu spēku, kā vēl nekad. Viņa pati jūt sevi visu drebam kā apses lapiņu. Savādas bailes viņai rodas: vai viņa nesāks lidot līdz šīm bazūņu un stabuļu skaņām pa baznīcas tukšo augšējo telpu — tur gar altāri, gar griestiem. Kaut jel būtu mēsa vai draudzene blakus, kuŗai varētu pieķerties pie elkoņa un turēties. Bet tās viņai aiz muguras. Viņa viena pati. Bet viņš? Vai viņš viņu arī ieraudzījis, jeb vēl nekā neredz un nejūt? Labajā rokā viņa tur grāmatu. Kreiso roku, kas gluži dīkā gar sāniem nolaista uz leju, viņa savēl dūrē, it kā cenzdamās atgūt savus dvēseles spēkus, savu iekšīgo mieru, savu prāta un gara līdzsvaru. Te viņa jūt, šo viņas roku paņem viņš savā un lēni spiež, it kā sveicinoties; viņa atlaiž pirkstus vaļā un drusku paspiež viņa roku pretim. Nu viņš saņem viņas pirkstus ciešāk un tur sev saujā, un viņa arī nemēģina vilkt tos ārā. Ļaužu barā viņi saspīesti cieši kopā, un viņiem aiz muguras arī stāv cilvēks pie cilvēka cieši klāt. Viņa tāpat labi zina, ka neviens nevar redzēt stāvam viņus saķērušos roku rokā.

Ērģeles uz brītiņu it kā apklust, tad par jaunu sāk spēcīgi skanēt, un visa draudze kā vienā balsī uzņem un dzied priecīgo Lieldienu dziesmu.

Jēkabs audzis un garīgi un reliģiski attīstījies galvenā kārtā pie dziesmu grāmatas. Mazienā viņš tanī bija mācījies lasīt, arī vēlāk to bieži lasīja, jo, nedz citu kādu grāmatu bija, nedz arī vecāki, dievbijīgi cilvēki būdami, cieta tā saukto nieku grāmatu lasīšanu. Tātad bērniem svētdienām un citos vaļas brīžos bija jālasa tikai dziesmu grāmata. Viņu ģimenē bija paradums, ne tikai svētdienām, bet arī nedēļas dienās, ja vien laiks atļāva, turēt rīta un vakara pātarus, nodziedot pāris dziesmu un noskaitot kādas lūgšanas. Aizejot pilsētā skolā, Jēkabs kādu laiku it kā atsvešinājās no dziesmu grāmatas. Bet, kad viņš vēlākos gados bija sācis lasīt par savas tautas dzīvi agrākos gadu simteņos, par viņas garīgās attīstības sākumiem, par Manceli un Adolfrīju, par Gliku un Stenderu, bet sevišķi par pirmo lielo latviešu dziesminieku Fīrekeru, tad viņam par jaunu radās mīlestība uz dziesmu grāmatu: viņš lasīja, pētīja un salīdzināja latviešu un vācu dziesmas un sev par prieku un pārsteigumu atrada, ka Fīrekerā tulkotās dziesmas spēcīgas un jaukas izteiksmes ziņā, ne retumis stipri pārspej pat Lutera oriģinālus. Tā Jēkaba atmiņā atdzīvojās visas aizmirstās dziesmas, un jaukākās un iecienītākās no tām viņš var arī vēl tagad skaitīt no galvas. Arī nupat dziedamo viņš prot galvā, tā ka viņam grāmata nemaz nav vajadzīga. Bet, kad Maruta atvāž savu grāmatu, viņš ar svabado roku paņem un tur grāmatu aiz otra vāka. Tā viņi nu dzied abi no vienas grāmatas. Patiesībā tikai skatās grāmatā, ne dzied, jo Maruta baidās dziedāt: viņa pati skaidri jūt, ka balss viņai tagad trīcēs. Viņa tādēļ labāk stāv klusu; arī Jēkabs nezina kādēļ nedzied. Te viņi mana divi sievietes ar lielu sparpu spiežamies labajā pusē uz priekšu. Viņi tās pazīst: lielākā ir Druvinieku Evartene, mazākā — viņas Paipala. Ātri tās sameklē dziesmu, Evartene pieliekusies paprasa Marutai, kuŗā vietā patlaban dzied, tad ir māte, ir meitene, atvīstījušās sev lakatus vairāk no mutes nost, sāk abas pilnās balsīs dziedāt. Nu arī Marutai balss kā raisīt atraisās, jo viņas dzied tik skaidri skanīgi, tik patīkami, ka viņa viegli var tām pieskaņot arī savu balsi, un tā netrīc nemaz.

Dzied pilnām balsīm priecīgo augšāmcelšanās dziesmu visa draudze. Marutai liekas, ka šās dziesmas meldijai ir sevišķi svētsvinīgi līksmas, gavilējošas skaņas, kuŗās var spēcīgi izpausties viņas līksmībā un laimībā pāri plūstošās sirds prieka un pateicības jūtas. Viņa tagad tiešām tik laimīga, kā vēl nekad nav bijusi, pat tad ne, kad ar Jēkabu skūpstījusies: tie bija tādi notikumi, kādi daždien meitenēm gadās ar zēniem vai puīšiem. Bet tagad viņa lielā svētku dienā stāv tam blakus dievnamā, stāv roku rokā ar viņu saķērušies un dzied no vienas grāmatas, it kā sieva ar vīru vai kā saderināts pāris. Tas ir nopietnāks, dziļāks, svētāks prieks, augstāka laimība nekā tikai skūpstīšanās vai mīlināšanās. Kas un kā notiks pēcāk, kad un kā viņas prieku cerības piepildīsies un galīgi izveidosies, to, protams, nevar zināt un par to viņa tagad daudz arī nedomā, bet kā pusaugu skuķe, kā neiesvētīta meitene viņa nūdien vairāk nevar vēlēties par to, kas tagad ir. Šimbrīžam viņa ir laimīga, tik laimīga. Arī Jēkabs tagad sācis dziedāt, un viņa nu pirmoreiz dzird, ka viņam ir spēcīgi vīrišķīga balss. Abiem kopā labi saskan. Ja viņiem reiz būs sava saime, tad viņi svētrītiem tāpat labi varēs turēt māju dievkalpošanu, kā savā laikā vedaistēvs ar vecmāti teicās darījuši, un kā tagad to dara tēvs ar māti. Tas viņai ir viens iemesls vairāk būt laimīgai, un viņas dziedāšana ir viņas laimes jūtu ārējā izteiksme. Bet tie citi — visa draudze, kas tāpat priecīgi sirsnīgi un skaļi spēcīgi dzied, pārspēdami gandrīz ērģeļu skaņas? Vai tiem arī katram savs sevišķs prieks, kāda sevišķa laime? Jeb tas tik vispārējs augstās svētku dienas prieks, kuŗa iekritusi tik jaukā laikā, un visi nu jūtas īstā svētku noskaņojumā? Jeb tas ir sapulcējušos draudzes locekļu prieks, ka piedzīvojuši šos svētkus spirtīgi, veseli un ir nu atkal visi šē kopā? Lai šā vai tā, bet Maruta nevar iedomāties, ka starp visiem šē varētu vēl kāds būt tik priecīgs, tik laimīgs kā viņa, — varbūt tikai vēl Jēkabs. Viņai tā vien liekas, ka šie svētki patiesībā ir tikai viņas un viņu svētki, un ka viss, kas šodien notiek, notiek tikai viņu dēļ, — ka viņi ir vidus punkts, ap ko visa pasaule, visa dzīvā un nedzīvā radība kustas savā gaitā. Tas ir gara stāvoklis, kad dziļjūtīga meitene pirmoreiz patiesi

iemīlējusies un mīl laimīgi, atradzama savā izredzētā pilnu pretmīlestību. Un ka viņas izredzētais mīl viņu tāpat kā viņa to, viņai nav ne mazāko šaubu. Visu laiku, kā pirmīt paņēmis, viņš vēl tagad tur viņas roku savā. Tā ir zīme, cik viņa tam mīla. Bet viņai iešaujas maza viltībaņa prātā. Dziedot dziesmu priekš sprediķa, viņa izvelk savu roku tam no plaukstas, lai sev it kā pie matiem ko sakārtotu. To padarījusi, viņa nolaiž roku atkal uz leju: redzēs, ko viņš darīs, — ņems to atkal savā, vai ne? Un viņa mana, viņš tūliņ maigi un mīlīgi paņem to savā, viņas pirkstiņus kā vītin savīdams ar saviem, un viņa laiž un ļauj, lai viņš dara ar viņas pirkstiņiem kā patīk, neviens pirkstiņš neizrāda ne mazāko pretošanos. „Bet nu viņš redz, ka es pilnīgi esmu viņam padevīga un atdevīga, ka es viņam visu ļauju, ka viņš var ar mani darīt, ko tik grib un kā tik grib. Bet lai viņš to zin: viņš to drīkst zināt, viņam tas jāzin!” Viņa sevī domā un jūt par jaunu sev vaigus tvīkstum. Lai citi līdzās stāvētāji nesāktu to ievērot, viņa, galviņu pieliekusi sānis, cieši lūkojas uz kanceles pusi, kur mācītājs sāk sprediķi, cenzdamās rādīt, ka viņa visai vērīgi klausās mācītāja vārdos. Un viņa tiešām ieklausās mācītāja runā un sāk uzmanīgi sekot viņa pamācībai par šodien pieminamā lielā notikuma nozīmi, par to lielo brīnumu, kas mūsu prātam nav aptveņams, bet ko cilvēki ar ticīgām sirdīm redzējuši, uzrakstījuši un pauduši tālāk pa gadu tūkstošiem līdz pat mūsu dienām un tā tas turpināsies līdz pasaules galam, un paliks viņu ticības stiprākais pamats un viņu cerības nešķobīgā klints visos laikos... Tā mācītājs stāsta, un viņa pirmoreiz tagad sāk dziļāk pārdomāt par tādām lietām, par kādām līdz šim nopietni nekad nebija domājusi — par nāvi un iznīcību, par Dievu un rnūžību, par dvēseles nemirstību, par Jēzus uzstādītiem augstiem ideāliem sevis pašai izliegšanā un tuvāko mīlēšanā, un vispār par kristīgās ticības svaru un svētību cilvēces dzīvē, kā mācītājs to tagad izskaidro.

Jaunais mācītājs viņai aizvien bija labi patīcis, sevišķi liturģiju dziedot, jo viņam skaista balsis. Tomēr dzirdēt viņu runājam viņai bija maz bijis izdevības, jo sprediķus arvien mēdza sacīt vecais mācītājs pats. Bet šodien, kur veco mācītāju dzird nopietnāk sasirgušu, palīga mācītājs vada visu dievkalpošanu, un tā viņa nu dabūn to dzirdēt arī sprediķojam, un viņa klausās to ar sevišķu sirsnību, apzinoties, ka šis runātājs ir viņas Jēkaba labvēlis un draugs, ar kuŗu tas satiekas un sarakstās. (Domās viņa Jēkabu sauc tagad par savu.)

Kad pēc sprediķa mācītājs izdarījis dažādus aizlūgumus, kā arī uzsaucis jaunos pārus (pa kuŗu laiku arī visi mūžīgie kāstētāji un degunu šņaukātāji paliek pilnīgi klusu), un kad visa draudze nometas ceļos skaitīt svētu lūgšanu, Jēkabs Marutas roku vēl neatsvabina; viņa tādēļ, lai pa lūgšanas laiku neturētu rokas nesakrustotas, uzspiež savu labo roku uz Jēkaba roku, kuŗā atrodas viņas kreisā roka, tā ka trīs rokas nu savienojās vienkop. Šāda savienošanās šai vietā un šādā laimīgā brīdī šķiet viņai sevišķi zīmīga un viņa jūtas savādi pacilāta un aizgrābta. Viņa pārliecināta, ka tas, ko viņa šinī brīdī lūgs, patiesi tiks paklausīts un piepildīsies. No visas sirds viņa sevī skaita svēto lūgšanu, bet viņa nevar to izskaitīt, viņai jūk viens vārds ar otru, — tā viņa uztraukusies. Viņa tādēļ neskaita labāk vairs nemaz un klausās tik mācītāja skaitīšanā, sevī domādama tik vienu domu: kaut viņi tā uz visu mūžu tiktu savienoti un saistīti kopā, kā tagad viņu rokas savienojušās!

Pēc sprediķa un aizlūgšanām daudzi jaunākie baznīcēni dodas ārā, dievkalpošanas beigās vai nu nemaz vairs nenogaidīdami, vai atkal ienākot pašās beigās atpakaļ, lai būtu klāt pie mācītāja svētīšanas vārdiem. Tāds vietējais paradums. Arī Jēkabs, dziedot draudzei dziesmu pēc sprediķa, palaiž Marutas roku vaļā un iet ārā. Pa brīdim arī viņa griežas apkārt, pavelk mūsu un draudzeni pie drēbēm, un visas trīs spraužas pa ļaudīm uz durvju pusi. Iznākot ārā, Ilga čukst Marutai:

— Es jau domāju, ka tu ilgi neizturēsi un tūliņ šļūksi viņam pakaļ.

— Jūs divas jau arī tūliņ nācāt, — priekā un laimē sarkdama, mēģina Maruta atrunāties.

— Bet tu mūs vedināji.

— Kā gan sieva neies vīram pakaļ! — mūsu zadinādama, piebilst Lūsiņa. — Visu laiku jau stāvēja kā sieva vīram pie sāniem vien, abi vienā grāmatā vis skatījās.

Maruta vairs nemēģina nedz liegties, nedz citādi ko atrunāties, bet cenšas griezt valodu uz citu pusi, ieminēdamās par kādām pazīstamām vai radniecēm, ar kuŗām vēloties satikties. Ilga gan ierauga kādu no savām radniecēm, pie kuŗas arī tūliņ abas ar Lūsiņu aiziet, tā ka Maruta paliek viena.

Tagad, māsas un draudzenes netraucēta, viņa mierīgi var apskatīties, vai neieraudzīs kur Jēkabu, ar kuŗu runājusi šodien nav vēl ne vārda, bet Indriķi nav nemaz redzējusi un nezina, vai viņš maz ir baznīcā un vai viņi būs līdznācēji jau tūliņ no baznīcas, jeb vai domā nākt vēlāk no mājām. Tomēr ieraudzīt tos nevar nedz vienu, nedz otru.

Drīz sāka plūst ļaudis ārā no baznīcas, — dievkalpošana bija beigusies. Tomēr tikai viena daļa nāca ārā; citi, sevišķi sievietes, palika vēl baznīcā noskatīties kristībniekus un kāziniekus, jo bija zināms, ka šodien kristāmi daži bērni un laulājami divi pāri. Arī ārā iznākušie negāja nekurp projām, bet palika turpat baznīcas pagalmā stāvam vai pastaigājās pa kapsētu, gaidīdami kāziniekus. Drīz tos redz arī no kroga pa taciņu nākam augšup kalniņā un pa pagalmu dodamies baznīcā iekšā — pa priekš mazāka rinda, tikai daži pāri, kādi kalpu ļaudis, bet tad nāk liela, gaŗa rinda, — saimnieku kārtas kāzinieki, visi lepni, braši un priecīgi; dažus jauniešus redz tik smejam vien.

Kāziniekiem saejot baznīcā, Maruta ierauga savu māti un vecomāti stāvam netāl no baznīcas sāndurvīm kapsētā un sarunājamies ar Stīpnieci. Nupat viņas visas trīs saulē nosēžas uz kādas vecas, nosūnojušas un ar zālī noaugušas kapu kopiņas malas. Maruta dodas turp. No otras puses, gandrīz reizā ar viņu, pienācis arī Jēkabs un jau sveicinās ar viņas māti un vecomāti.

— Nu, vai redzējāt kāziniekus? Mēs pa dižajām durvīm negājām un nemaz neredzējām. Kad nāks ārā, paiesim turp un tad noskatīsimies. Bet kā tad jūs divi: visu dievkalpošanu nostāvējāt kopā un nu nākat katrs no savas puses? — Ezerniece saka, smīnoši skatīdamās gan uz Jēkabu, gan Marutu.

— Mēs no baznīcas reizā nenācām ārā, — Maruta atsaka, viegli nosarkdama.

— Kā jau visi gudrinieki, kad grib vērst no sevis ļaužu ievērību, — meiteni niekodama, piebilst māte.

— Vai zināt, bērni, ka jūs jau otrreiz esat tā kopā baznīcā. To pirmo gan nebijāt taisni baznīcā iekšā, bet tikai pie durvīm. Vai atceraties vēl? — tā vecāmāte ievaicājās, ar patikšanu noskatīdamās uz abiem jauniešiem sev priekšā. — Toreiz Rute bija vēl maza pinka, laikam tik četri gadi veca, Jēkabs arī bija tik tāds tekātņītis, bet, re, kas nu par brašu puisi, un Rute arī gandrīz to pašu augumu kā māte.

— Jēkabs bija toreiz septiņu vai astoņu gadu. Tas bija taisni to svētdien pirms lielās Krusta dienas. Mēs ar jums, vecomāt, sēdējām pirms tur, pie cerinēm, bet pēcāk iegājām ēnā, pie baznīcas durvīm; bērni tur ar akmentiņiem dzīvojās, un mēs nosēdējām gandrīz visu sprediķa laiku. Šī mazā, rau, ne par ko negribēja atlaisties no puikas: līdz gribam iet, līdz sāk dumpēties, — pagājušus laikus atcerēdamās, ieminas Stīpniece.

— Ak, tas bija toreiz, kad man pirkstā auga apkārttecis, — atpapas Ezerniece. — Nezinādama kur sāpēs dingties, noskrēju krogū turēt pirkstu ūdeni, māte ar meiteni palika pie baznīcas. Tu, Rute, to vairs neatceries?

Maruta papurināja galvu.

— Jēkab, tu vēl atminies to mazo, resno meiteni ar tukliem vaigiem un kuplām ciskām, kāda viņa te toreiz vārtījās? — smeļās vecāmāte.

— Jā, tīri kā mazs eņģelītis izskatījās: sārtiem, apaļiem vaidziņiem, lieliem dzelteniem matiem un baltā kruzulaiņā svārciņā, — runā Stīpniece starpā. — Es vēl kā šodien redzu viņu durvju priekšā vataļojamies un kravājam akmentiņus!

— Mazienā viņa bija tāda pat zema, tukla, apaļa kā tagad Lūsiņa. Tikai ar desmito gadu izraisījās kā no mezglā, iztecēdama vairāk gaļumā, — piebilst Ezerniece.

— Un cik Jēkabs viņai bija brangs vāķējs! Tīri prieks bija noskatīties, — tā atkal vecāmāte. — Mēs ar Stīpnieku māti, rau, sēžam uz sliekšņa, un pāris soļu tālāk bērni tur dzīvojas. Līdz šī vataļodamās nospārdās, šis tik atkal novelk svārciņa stērbeles uz leju un apsedz. Un šī tā uzreiz pie viņa pierada kā pie pašu māju bērna: tikko viņš grib iet projām, šī bļauj un sauc, lai tas puisītis stāvēt pie viņas. Un tā Stīpnieku māte visu laiku dabūja nosēdēt pie manis, līdz mūs jaunā atnāca atpakaļ.

— Ar bērniem ir savādi... Ierunājas atkal Stīpniece. — Citi brīnum ātri saron un labi satiek, citi atkal baidās viens no otra, vai naidojas un dumpējas. Jēkabs ar citiem bērniem man vienmēr labi satika. Arī mūsu Maidzei viņš man bija labākais auklis un vāķējs.

— To es jau to vienu reiz novēroju ar mūsu Rutī. Labāku vāķēju es puisēli nebūtu varējusi iedomāties... Kā nopriecādamās, nosaka vecāmāte.

— Vai tu, Jēkab, tagad arī gribētu būt Rutei par vāķēju? Viņa man tāda vāķama meitene ir, un tādām labam vāķējam, kāds tu esi, es viņu uzticetu. Vai tu gribētu?... Ezerniece vaicā, jautri, viltīgi smīnēdama.

— Uz visu mūžu!... Jēkabs sajūsmināts atsaka pusbalsī, lai nedzirdētu citi.

Marutai ir tik jauki, tik viegli ap dūšu, ka viņa pateicībā kristu ir savām abām mātēm, ir Stīpnieku mātei pie rokām un prieka mestos Jēkabam kaklā, bet šie visapkārt gan stāv, gan staigā tik daudz cilvēku. Viņa tādēļ Jēkabam, kas stāv viņai blakus, satveļ tik roku un spiež to cieši sev plaukstā un, uz Stīpnieci lūkodamās un priecīgi notvīkdama, klusā balsī, kā vaicādamā, ieminas:

— Bet diezin, ko Jēkaba māte uz to saka?

Te atskan saucieni:

— Kāzinieki, kāzinieki!... Un visi steidzas uz lielo durvju pusi.

Kad Ezernieku meitenes gāja no baznīcas mājup, braucēji visi jau bija nobraukuši, un arī lielām lielā daļa kājnieku aizsteigušies projām. Gāja tik vēl šādi tādi vecīši un nedaudz citi, kas, pie baznīcas ar radiem vai pazīstamiem sarunādamies, bija ilgāk aizkavējušies. Maruta tīši bija nokavējusi iešanu, lai baznīcēnu daudzums neredzētu, ka Jēkabs ar Indriķi iet viņām līdz. Kad bija izgājuši cauri muizai un gājēju palika arvien mazāk, Maruta ar Jēkabu sāka iet lēnāk, ļaudami Indriķim ar Ilgu un Lūsiņu iet dažus soļus pa priekšu. Pēc ilgas nesatīkšanās un pēc šīs dienas notikumiem viņiem tagad tik daudz šķita pārrunājams, vaicājams, atbildams, kas vislabāk bija izdarāms tik divatā. Nonākot pie birzes, Maruta uzsauca māšai, lai neejot vairs pa lielceļu, bet pa birzi: taks būšot jau nožuvīs un tā iznāksot tuvāk nekā apkārt pa dižceļu.

Ezermalē viņi nonāca reizā ar diviem citiem baznīcēniem — kādu sievu un vīru, kas pa birzi bija lēni gājuši viņiem gabalu iepriekš. Sieviete ar dziesmu grāmatu rokā nosēdās uz kāda krituša bērza, bet vīrs, gaļos zābakos, iebrida niedrienā, atraisīja un vilka malā no viengabala koka izcirstu tievu, gaļu laiviņu — tādu kā prāvu sili, kuņai abās pusēs kā spārni piesisti pa vienam dēlim.

— Vai nebūs par agru laisties ar pēlīti ezerā? Vai ledus gabali nepeld ceļā?... Ievaicājās Maruta.

— Mēs jau šorīt arī pēlītī pārcēlāmies. Tā iznāk savu versti tuvāk, nekā ejot apkārt gar ezera galu... Lēnā balsī atrunājās sieviete, laipni pasmaidīdama un ar labpatiku noskatīdamās uz Marutu un viņas līdzgājēju, it kā likdamās saprotam, ko nozīmē tāda kopā iešana. Bet vīrs, pievilcis laivu malā, teica:

— Ezers pilnīgi raits no ledus. Cik vēl atlicies, to vakardienas vējš visu sadzinis otrā galā.

Tad, paņēmis sievu uz rokas, iznesa to slapjumam cauri, iecēla laiviņā, kāpa pats tur iekšā un sāka airēties nost no malas.

— Tas ir mūsu precētais puisis Ģirts ar savu Edu... Ejot tālāk, Maruta stāstīja Jēkabam. — Viņai, nabadzītei, nav viegli staigāt: jau nākošās dienās gaidāms kas jauns, bet pirms dzīrusies vēl noiet

baznīcā. Rudenī bija kāzas, un nu pirmās gaidības. Man apsolīta pāde, ja būs meitene. Mēs ar māti jau šujam mazus krekliņus un cepurītes, un vecāmāte ada mazas, mazas zeķītes.

To teikusi, Maruta sānis paskatījās uz Jēkabu, gan laikam vēlēdamās noredzēt, kas viņa sejā tagad lasāms, jo viņa pati nebija par sevi skaidrībā, vai gudri, vai muļķīgi darījusi, sākdamā ar viņu runāt par tādām lietām, par kādām pieklājīgas meitenes ar zēniem nerunā. Bet viņa juta sevī it kā vajadzību runāt ar Jēkabu par tādām lietām, par kādām nebija runājusi ne ar vienu citu vīrieti, teikt viņam kaut ko sevišķu, ko citiem neteic, vārdu sakot, būt pret viņu tik atklāta, tuva un sirsnīga, kādas var būt tikai sievas pret saviem vīriem.

No nezināmā stāvokļa viņu Jēkabs drīz atsvabināja, laipni un jautri runādams:

— Vēlu tad tev jo drīz piedzīvot šos jaunus priekus un godus! Bet, ja šoreiz būtu puisēlis, tad lai jūsu Ģirts ar savu Edu arī turpmāk nav laiski, tā ka tu varbūt uz Ziemassvētkiem varētu piedzīvot krustmātes priekus. Taviem priekiem priecāšos arī es līdz.

— Ja tev mans vārds patīk, tad priecājies. Būs viena tāda mīļa, laba Rutele vairāk, jo vispār tā mēdzot būt, ka krustmeitas atsdodoties savās krustmātēs, — izsaucās Maruta, apkampdamās Jēkabam ap kaklu un ar viņu skūpstīdamās.

Ezera galā viņi panāca pārējos gājējus, un visi pieci reizā iegāja sētā.

Vecajam Ezerniekam bija šodien varena izrunāšanās ar viesiem. Pie pusdienas galda viņš, Indriķi izvaicādams par dažādiem pavasaŗa darbiem, izrunājās ar to par visādām saimniecības lietām un vispār par sētu dzīvi, bet, kad uz palaunaga laiku Ezerniekos iebrauca mācītāja palīgs Namtēvs, kuŗu jaunais Ezernieks, baznīcas vīrs būdams, bija aicinājis apciemot kādreiz Ezerniekus, bet kuŗš tikai šodien paspēja to pirmoreiz izdarīt, pārbrāukdams atpakaļ no kāda nevesela, pie kuŗa bija pēc dievkalpojuma aizvests, — tad vecais Ezernieks saprata, ka runāt par sētas un saimniecības lietām vai stāstīt pieguļas stāstus par ķēmiem un citiem tādiem brīnumiem nebūtu īsti vietā. Viņš tādēļ jau gandrīz gribēja sākt ko prasīt vai stāstīt par baznīcas lietām, tomēr pēdējā brīdī iedomājās pāriet labāk uz izrunāšanos par skolu, lai sakarā ar to varētu teikt Jēkabam ko patīkamu, kā arī pašu meitenes minēt līdz.

— Jūs, jaunais mācītāja kungs, šinī augstā svētku dienā esat padarījuši divus darbus: nupat noveduši un pasnieguši mirējam Dieva augstību un priekšpusdienā noturējuši dievkalpošanu, teikdami tik jauku sprediķi, — tā viņš iesāka, nosēzdamies pie galda mācītājam tuvumā. — Es pats gan jūsu sprediķi šodien nedzirdēju, — man jau bija jāpaliek par mājinieku. Bet es katru reiz, kad pats neesmu baznīcā, lieku mūsu jaunajam vai jaunajai, vai atkal meitenēm pastāstīt, par ko mācītājs runājis; sevišķi viņai pašai laba galva, visu var brīnum paturēt. Viņa man arī izstāstīja jūsu šās dienas sprediķi. Jauki vārdi, jauka mācība! Tad ir vērts, kad iet augstu skolu cauri. Tur ir gods pašam, prieks vecākiem un citiem piederīgiem un svētība visai draudzei, kur tāds mācītājs. Mēs jau ar veco Stīpnieku dažreiz satikušies pārrunājam, ka arī viņa jaunākajam vajadzētu mācīties par baznīckungu. Viņam arī galva esus varen viegla. Kā jauns varonis, kas tecēšanā visus pārspēj, viņš četri gados kā skriešus izskrēja ģimnazijai cauri, tagad likšus beigu eksāmeni un rudeni iešus uz augstu skolu Tērbatā.

Jēkabs pie šiem vārdiem nodūra galvu uz leju un tā saliecies sāka dzert savu tasi kafijas, bet mācītājs teica:

— Es jau arī mēģinu viņu pierunāt, lai studē dievvārdu zinātnes, bet viņam prāts vairāk nesoties uz mašīnām un fabrikām.

— Viņš, mācītāja kungs, būs katrā darbā krietns darītājs un vadonis, jo viņš ir vispār ticis jauneklis. Bet patīkami un gods gan būtu visam pagastam, ka pirmais, kas no šejieniēšiem iet uz augstu skolu, iznāktu par mācītāju. Ne tikai no mūsu pagasta, bet arī no visas apkārtnes, redzait, neviens pats vēl neiet augstā skolā, un mūsu jaunie un dārznieks ir vienīgie, kas meitas raida skolā pilsētā. Bet kaut arī pilsētu skolās mūsu apgabals bērņus vēl nesūta, tomēr nu jau sen visos pagastos

ierīkotas skolas, un visur ir skolotāji, no kuŗiem, lai tie arī kādi, var taču ko mācīties, vismaz rakstīšanu un rēķināšanu. Bet kā tos laikus šē stāvēja ar skolām, kad es vēl biju mācības gados, to jūs, tagadējie skolās gājeji, nemaz nevarat iedomāties, un par to jums pāri notikumus pastāstīšu. Mūsu pagastā agrāk nemaz vēl nebijis skolas. Cik vecāki paši bērņus mājās grāmatā iemācījuši un cik mācītājs, pāra reiz pa gadu apkārt braukdams, tos pārklaušināja, tik bijis. Īstā mācība bijusi tās divi nedēļas, kad gāja mācītāja muižā uz iesvētīšanu, kur tad mācītājs abi ar savu cienmāti darbojušies ar mācīšanu. Tā bijis mana tēva laikos, un tā arī viņš iesvētīts. Skola mūsu novadā radās tikai tad, kad es biju puisēna gados, un tas notika pavisam savādā kārtā. Kāds muižas kalps, zieme cērtot mežā kokus, caur citu nevērību vai pašā pārgalvību salauza kāju pašā skriemelī, tā ka palicis mūžam kroplis. Kur tādu likt? Par skrodeli mācīt neviens meistars dižu cilvēku vairs nepieņēmus, bez tam arī pats pazīstams par dzērāju un lielu ķildinieku, — neviens tādu negrib. Likt ar sievu un pieci bērņiem iet pa nedēļām apkārt pie saimniekiem, arī nevar, — kuŗš saimnieks ņēmsies tik daudz vēderu mitināt? Muižai veselu saimi barot arī nav patikšanas. Sarunājis tad kungs ar mācītāju un ielikuši šo kalpa vīreli tukšajā lauksarga namelī (jo lauksargs jau tad vairs neturēts), lai māca tur bērņus un lai pagasts par to dod tam maizi. Tā cīrulnieki tikuši pie savas pirmās skolas, un tur arī es dabūju saiet vienu zieme. Mācījāties ir lasīt dziesmu grāmatā, ir ar krītu rakstīt ciparus un burtus uz istabas durvīm, jo citādu rakstāmo lietu toreiz nebija. Tā kā šim kalpelim Dievs bija devis labu balsi, tad viņš arī bija iecelts par dziedātāju baznīcā, par ko kā atlīdzību dabūja trīs otros upuŗus pa visiem trim laikmetiem. Viens otrs rublis jau vīrelim no tam pielēca, bet šis amats viņam nebija par svētību. Kādu svētdienu vēlu rudenī sabrauc un sanāk baznīcā. Ir taisni mācītāja svētdiena un tādēļ arī daudz agrējo. Atbrauc arī pats mācītājs ar ērgelnieku — viņa dārznieks tolaik bija ērgelnieks, bet baznīca nedz atslēgta, nedz iezvanīta, — dziedātājs nedz pats atnācis, nedz atsūtījis atslēgas. Pirms visi domā, ka, gaudens būdams, dziedātājs ceļā aizkavējies, kā tas jau daudzreiz noticis, lai gan nekad tik vēlu kā šoreiz. Tālu gan nav ietams, — savas nepilnas pāris verstis. Skatās, visi gaida, nekur neredz klibojam. Nevarēdams nekā sagaidīt, beidzot brauc mācītājs ar ērgelnieku raudzīt, kas dziedātājam noticis. Bet ko šis? Samainījis dienas, iedomādamies svētdienu par sestdienu un lieliski sarīkojies uz cūku bērēm. Arī pati un bērņi — visi kā apmaukti: sestdienu un sestdienu! Migla to rīt arī bieza, tā ka šie savā mežmalē nemaz neredz ļaudis braucam un ejam pa lielceļu baznīcā.

Mācītājs ar ērgelnieku nobraukuši atrod mežmalē kuramies jau milzīgu ugunssārtu ar visu ierīkojumu cūku svilināšanai, bet, sētā iebraukdami, redz: dziedātājs ar uzlocītām piedurknēm un dunci zobos uzmeties lielākajam pāršim apžergus mugurā un, sagrābis to pie ausīm, iet kā nelabais pa sētu — vicu vicumis, likumu likumis, sieva ar bērņiem atkal ķeŗ, gūsta un rauj gan aiz ausīm, gan pie kājām un astes otru suķi, kas grib izbēgt, un visā dziedātāja sētā skan tāda cūku dziesma, ka mācītājam zirgi sabaidās, sāk trakot un gandrīz notiek nelaime. No tās reizes gaudenajam atņēma ir baznīcas atslēgas, ir dziedātāja amatu. Par skolotāju gan vēl dažus gadus atstāja, līdz Cīruleni nopirka tagadējais barons, — tas tad uzcēla īpašu skolasnamu un pieņēma īstu skolotāju, bet agrāko lauksarga nameli izbūvēja par nabagu māju, un kā pirmais ubags tad tur palika izbijušais skoiotājs. Es pie viņa vaiirāk nedabūju iet skolā kā to vienu zieme: otrā ziemā mani sūtīja kaimiņu Saulgozes pagasta skolā. Bet vai domājat, ka tur bija labāks Dievs? Pastāstīšu, kā pirmoreiz iepazinos ar šo skolu. Mums toreiz bija puisis no saulgozniekiem. Pavasari, kādu svētdien pēc pusdienas, tēvs saka, viņš braukšus uz Saulgozi aizmaksāt par puisi galvas naudu, — vai es negribus braukt līdz. Aizbraucām abi. Par pagasta skrīveli un skolotāju tur toreiz bija kāds kurpnieks, jo tā kā tas bija precējies vagaŗa meitu un vagaŗiem tos laikus bija liela teikšana pie kungiem, tad Saulgozes vagaris bija pratis parūpēties, ka viņa znots, palaidnieks un dzērājs būdams, kas darbu strādāt nevīžo, paaugstināts par skolotāju un skrīveli. Par tiesas un skolas namu pagastam bija ierādīta kāda veca kalpu kazarme muižas gataves galā. Nobraucam, ieejam priekšnamā, viss tukšs, kluss, nevienas

dvēseles. Paveŗam kādas durvis pa labi. Liela istaba, bet atkal tukŗa, tik muŗas dej gar logu rūtīm, un istabas vienā kaktā redz veselu kaudzi mazu silŗu, apmēram tādas, kādās kalpu sievas ēdina sivēnus. Skatāties, brīnāties, iekāsējamies, ieŗņaukājamies, klausāties, — nekur nekas ne ķibu, ne ķabu. Nekā nesagaidījuŗi, eŗam nu tai istabā pa kreisi. Jā, tur vienā kaktā pie krāns gul cisainā gultā kāds vīrietis, bet pavisam dziļi ierausies cisās un vecu drēbju patalos, tikai liela, dzeltenī sarkana bārzda rēgojas uz augŗu. Padodam ar tēvu labdienu, bet gulētājs nemaz neŗķietas mūs manus: nedz atņem labdienu, nedz arī citādi ko saka un rāda tik, ka esus aizmidzis, lai gan ieiedami labi redzējam uz mums paskatāties. Bet te no otra kakta, kuŗam priekŗā Ŷirmis, iznāk kāda sieviete ar izpūruŗiem matiem, nemazgājusies un tāda nei apģērbusies, nei neapģērbusies: kaut kas gan uzvilks tāds kā svārs, tikai saplīsis, bet pleci un krūtis gandrīz pliki. Par tiem nupat pārsedzas kādu drānu, bet atkal saplīsuŗu, tā ka stērstes vien karājas. Tēvs nu godina to par gaspaŗu, un abl buķojam roku. Galvas naudu samaksājis, tēvs lūdz kādu parādīŗanu. Gaspaŗa arī izraksta to, bet nu nevar dabūt zieģeli, ko uzspiest virsū. Meklē pa visām malām — nav nekur. Gaspaŗa gan galvo, pie viņiem blēdības nei notiekus, nei arī notikŗoties; varot būt droŗi arī bez zieģeļa, bet tēvs tomēr lūdz pielikt kādu uzspieŗamo. Ir arī kādi trīs — ķetri zieģeļi. Pati saka, tie esus apkārtējo Atvares, Lankas, Auzdruvas un Elkumuiŗas pagasta zieģeļi, kur viņas vīrs ir arī par skrīveli; tik paŗas Saulgozes zieģeli nevar atrast. Beidzot ienāk kāda pusaugu merģele, arī tāda pat izpūrusi, neapkopusies un nodriskājusī kā māte. Tai liek, lai pasaucot Jāni, vai tam neesus kabatā. Meitene atsaka, Jānis aizgājis glūnēt, kur muiŗas lopu meitas aiz laidara saulē blusenējoties. Beidzot meitene tomēr skrej un sauc Jāni, un tas atnāk — jauns, slaiks, gaŗŗ cilvēks, pagodīgi apģērbies un apkopies, tik kājās, jebŗu spīdīgas, tomēr cauras kurpes. Tas meklē ir pa jauno, ir veco svāрку, bikŗu un vestes kabatām, bet nav nekur; tad uzsauc skuķei, lai meklējot labāk sētā gruŗos, vai, istabu slaucīdama, pati nav izslaucījusī zieģeli ārā. Un tieŗām zieģelis rodas gruŗos. Kad tas uzspiests un visa galvas naudas lieta nokārtota, tēvs sāk aprunāties par skolu: mūsu pagastā ar dziedātāja mācību nekas neesus, tādēļ ka pats tikpat kā nekā nemākus; viņŗ tādēļ domājos raidīt mani pie viņiem skolā. Cik vajadzēŗus, maksāŗus.

O jā, saka gaspaŗa, lai tik rudenī vedus mani droŗi turp, ar prieku saimnieka dēlu pieņemŗus un par mācību lai nebēdājus: viņa pati ar vecāko dēlu Jāni skolu vadot un zīnot, kas un kā jāmaca, — paŗam laika nepietiekot, tādēļ ka piecos pagastos par skrīveli. Ar viņas mācību visi esus mierā. — Tēvam gan visa tā būŗana tur izlikās tāda savāda, bet labākas skolas tuvumā nekur nebija; tādēļ nākoŗu rudeni mani sāka tur sūtīt, un tā es tur sagāju arī vienu zīemu. Tā tad arī bija visa mana skola. Bet kā tur gāja un ko tur piedzīvoju, par to kādu citureiz stāstīŗu, kad gadīŗies saieties ar jums, mācītāja kungs, un ar tevi, Jēkab. Tad jūs, augstās skolas gājēji, dabūsit vēl ko laba dzirdēt, kādas senākus laikus bijuŗas skolas. Jums, tagadnes jaunajiem, to pat grūti iedomāties. Tomēr Ŷoreiz vairāk jūs ar saviem stāstiem negribu kavēt, jo citi grib arī par ko citu parunāties.

ŗie vārdi bija par īstu sirds atviegloŗanu, seviŗķi Marutai, kuŗa vectēva stāstus jau daŗreiz bija dzirdējusī un kuŗa visu laiku bija tos klausījusies ar nepacietību, vēlēdamās sarunāties ar Jēkabu, parādīt tam savu istabu, pastaigāties pa dāŗzu, iet Ŷūpoties vai citādi kā pavadīt ar to Ŷo jauko pēcpusdienu kopā.

Ar mācītāja pavēlu aizbraukŗanu un vectēva ilgāku izrunāŗanos ar viesiem iznāca tā, ka pirms vakariņām neatlika laika noiet pie Ŷūpuļa. Tādēļ sarunāja ēst vakariņas laikāk, pēc kam tad, Indriķim ar Jēkabu ejot mājās, citi viņus pavadīŗ un tad varēs paŗūpoties.

Vecais Ezernieks, kas vispār bija runīgs cilvēks un pret Ŷās dienas viesiem izturējās seviŗķi labvēlīgi, Jēkabam un Indriķim atvadoties, teica:

— Ceru, ka starp Stīpniekiem un Ezerniekiem arī turpmāk nebūŗ ceļā aizkrituŗas siekstas un ka pa laikmetiem arvien satiksīmies. Mēs jau esam vecumveci radi, jebŗu gan attālinī. Ar Stīpnieka tēvu mēs, kad saejamies, izrunājamies kā rads ar radu. Mums jau jāradojas vienam ar otriem, lai

radu draudze iznāktu lielāka, jo mūsu ģimenes nav lielas: mūsu jaunajiem nav vairāk kā tik tas viens ozols un tās divi ābeles. Atnāciet varbūt pa Vasarsvētkiem vai Jāņiem, būs atkal meitenes no skolas mājā; varēsīt apstaigāt laukus, apskatīties visu saimniecību. Rute izrādīs laidaru. Viņai jau pašai savā laimē aug govīs, zirgi un citi lopi; arī šogad pārs teļu atšķirti viņas laimē. Viņa mums varena saimniece. Tev, Indriķi, vajadzētu redzēt, kā viņa raujas ar darbiem: kad no skolas, baznīcas vai ciemiem mājā, tad jaunās drēbes nost, uzraujas vecu lindruķeli un prom uz laidaru: slauc govīs, dzirda teļus un kumeļu, baņo cūkas. Tā otra, tā ir gan vēl tāda nogažiņa; bet Rute brien laidarā līdz visām. Arī no nekāda cita darba nebaidās: lai druvā auzas vai mieži ritināmi: viņa rinkst savu spaili līdz.

Tā vecais Ezernieks uzlielīja Indriķim Ruti, būdams ciešā pārlicībā, ka visa šī viesošānās un jaunā radošanās notiek tikai viņu divu dēļ, jo par Marutas draudzību ar Jēkabu viņam nebija ne jausmas. Viņš arī nebūtu ticējis, ka no skolās gājēja jaunekļa un skolas meitenes varētu iznākt pāris; turpretim, ka nākošais Stīpnieku saimnieks apņem Ruti, tas viņam izlikās saprotams un viegli iespējams.

Izrādījās, ka līdzī gājēju pie šūpuļa nebija vairāk kā tikai meitenes un Rubis, jo puīši, meitas un gans zināja, ka pirmos svētkus Ezernieki — tik vecie, kā jaunie — uzskata par dārgu svētdienu, kur nekādas izpriecas nav atļautas; viņi tādēļ šūpošanos atlika uz otru un trešu svētdienu, labi saprazdami, ka šodien šūpošanās prieki nav liegti tikai patīkamajiem viesiem un viņu dēļ arī pašu bērniem.

Ezerniece gājējus pa gatuvī pavadīja. Indriķis ar Rubi, Lūsiņu un Ilgu gāja papriekš, gabaliņu iepakaļ viņiem sekoja Ezerniece ar Marutu un Jēkabu. Kad pie rijas gribēja šķirties, Jēkabs aicināja Ezernieci nākt līdz un arī pašūpoties.

— Ai nē! Tagad es nevaru... Viņa dzīvi atsaucās. — Tūliņ skaitīs vakara pātarus. Pie mums tāds paradums, ka rītiem pātarus skaita saimnieks, bet vakara pātarus, kur sprediķis nav lasāms un gaišu acu nav vajadzīgs, pātaru skaitīšanu vada vecaistēvs, un tad visiem jābūt klāt, sevišķi lielos svētkos. Nav jau labi, ka meitenes ar Rubi nebūs šovakar pātaros, bet es nekādā ziņā nedrīkstu trūkt: kas viņam pirmā nobučos roku pēc pātariem, ja es nebūšu klāt? Un tad jau veselu nedēļu dabūšu dzirdēt, ka dzīvoju bez Dieva un esmu palaidne.

— Tad jūsu vecaistēvs ir varen stingrs... Jēkabs ieminējās.

— Mūsu vecaistēvs ir citādi labs cilvēks, bet viņš pieder pie tiem vīratēviem, kas vedeklas uzskata, ja arī taisni ne par pašām velna pameitām, tad vismaz par tādām neķielēm un nedarēm, kas pastāvīgi turamas grožās. Arī sprediķu klausīšanās baznīcā un stāstīšana mājās man uzdota nevis tā mīļā dievvārda dēļ, bet tikai lai mani pārbaudītu, vai esmu uzmanīgi klausījiesies un lai es neskatītos apkārt uz vīriešiem. To skaidri noprotu no tam, ka man sprediķis jāstāsta arī tad, kad viņš bijis baznīcā un pats visu dzirdējis. Manai svainei Zemrībenei tādi nagi nav ar viņu turami kā man, dzīvojot ar viņu vienās mājās; bet, kad viņš tur kādreiz aizbrauc, tad arī tai ir ko izturēt. Sevišķi no pērnā gada, kamēr paša meita atstāja Ķirmgrauzi, viņa ieskati par sievietēm kļuvi vēl ļaunāki, un visus tos rājienus un pārmetumus, kas varbūt domāti paša meitai, nu nākas saņemt mums, viņa vedeklām. Ko lai dara? Dažiem cilvēkiem ir savi grizuļi, savas piegažas. Jaunu var vēl mācīt, vecu vairs neizmācīs. Es jau arī dažreiz nosirstos, dažreiz sevī nosmejos par visām tām pavēlēm un to bargu uzraudzību, tomēr neko nesaku un visu, cik varu, pildu. Domāju: tas man tā labāk piederas nekā rātis un celt mājā nemieru.

Beigusi stāstījumu par veeotēvu, Ezerniece piebilda, ka viņa varbūt pēc vakara pātariem noiešot pakaļ Rutei un tad arī pašūpošoties un abas reizā pārnāksot; Lūsiņa esot sarunājusi iet līdz Ilgai.

Nonākot Ezerniecei mežmalā, metās jau krēsli; šūpojās patlaban Rubis ar kaimiņu saimnieka dēlēnu. Citi, jau gana izšūpojušies, pastaigājās pa mežmali, bet Maruta ar Jēkabu nāca viņai pretī.

— Kas nu? Ko redzu? Te jau nāk otra Maruta! Vai ir divas Marutas?... Jēkabs brīnījās, skatīdamies uz atnākušo Ezernieci.

— Ne tikai līdzīgas, bet pilnīgi vienādas.

— Es noģērbu savas baznīcas drēbes un uzvilkos Rutes nēsājamo skolas uzvalku: tas tāds paīss, paviegls un iešanā varen patīkams, kāja pilnīgi svabada. Kad kur ātri gribu paiet, labprāt uzģērbju Rutes drēbes.

— Un nu ir divas uz mata vienādas skolnieces! Ka jūs no sejas izskatāties abas vienādi, to visi runā, un to arī es saku, bet ka jūs arī visā augumā abas viena otrai tik līdzīgas, to tik nu redzu, kad abām vienādas drēbes. Arī kājas un soļi abām pilnīgi vienādi... Jēkabs priecājās, ļaudams mātei ar meitu iet dažus soļus papriekšu, lai salīdzinātu viņu gājienu un aprīnotu viņas arī šai ziņā.

— Tā nu, Jēkab, tev laba reiza apskatīt mūs ne tikai tādas, kādas mēs tagad kuŗa esam, bet arī redzēt katru no mums divos mūsu mūŗa laikmetos: no Rutes tu redzi, kāda es izskatījos, kad biju sešpadsmit gadu veca, un no manis tu redzi, kā Rute izskatīsies, kad viņai būs trīsdesmit pieci gadi... Smiedamās jokoja Ezerniece, un tālāk viņa tam stāstīja, ka arī katru savādās drēbēs ģērbušos, daŗi, kas viņas nepazīstot, uzskatot tās nevis par māti un meitu, bet par divām māsām. Tādus gadījumus viņas piedzīvojuŗas pērn Jēkaupenes tirgū un nupat uz Lieldienām, braucot pa dzelzceļu mājās no Liepājas, uz kurienu viņa aizbraukusi meitām pakal.

— Kad nu ir divi tādas viena otrai pilnīgi līdzīgas Rutes, tad izšķirības dēļ vismaz jāsauc katra savādā vārdā: citādi daŗreiz nezinās, par kuŗu runā. Es domāju, līdzšinējo Marutu vajadzēs saukt tikai par Ruti, bet jūs atkal par Marutu... Jēkabs teica, priecīgi, laimīgi smiedamies.

— Nē, man jau pašai vēl savs meitenes un skolnieces vārds... Atteica māte. — Mani sauc Bertu, bet mazu mani iesaukuŗi par Burzi, tā mani sauca arī vēlāk, kad gāju skolā un kad biju jau liela. Ar šādu vārdu atnācu uz šejieni: mans vīrs un vīra vecāki paŗu starpā arī mani citādi nesauc kā par Burzi. Tāpat Rute kā maza dzirdējusi citus mani saucam, tā iesākusi mani saukt par Burzi un tā burzē mani vēl tagad. No sveŗiem gan kaunas. Tā arī tu tagad nedzirdi viņu mani tā saucam, bet kad būs ar tevi vairāk saradusi, tad arī tavā klātbūtnē viņai droŗi vien ies Burze pa vecam tālāk.

— Tad jau jauki, ka abām vienādām skolniecēm vismaz katrai savs vārds. Burze un Rute — kas par diviem mīļiem vārdiem!... Jēkabs priecājās.

Nu sākās šūpoŗanās par jaunu, jo Ezerniece gribēja pati visus redzēt pēc kārtas šūpojamies. Beidzot Maruta ar Lūŗiŗu uzstāja, ka arī viņai jākāpj šūpulī, un Jēkabs piedāvājās būt par viņas otrinieku un viņu labi izŗūpot.

Šūpulis atradās gabaliŗu no meŗa, pļavas kalvā starp lieliem bērziem.

Visi drīz liecināja, ka ŗovakar neviens pāris neesot vēl tik vareni ŗūpojies, kā tagad Jēkabs tur ar ŗo ģimnazisti (tā tagad meitenes un arī Indriķis dēvēja Ezernieci). Tiklab Lūŗiŗa un Ilga, kā arī Maruta, bija ŗūpulī tikai turējuŗas, ļaudamās, lai viņu katrreizējs otrinieks ŗūpo. Viena grūsts un rauts, ŗūpulis tad arī nebija skrējis nedz diezcik ātri, nedz tik varen augstu kā tagad, kur ir ŗūpotājs, ir pati ŗūpojamā pārmaiŗus kā rakstā pec kārtas vien grūda un rāva ŗūpuli visā spēkā katrs no savas puses. Jo tālāk, jo ŗūpulis skrēja augstāk.

— Nu jau kājas iet augstāk nekā galvas!... Plaukstas plaukŗķinādama, priecājās Lūŗiŗa.

— Jēkab, krietni izŗūpo to līksmo, auŗīgo skolnieci! Laid lai iet līdz mēnesim, daudz jau vairs netrūkst... Musināja Maruta.

— Kad tik neaizŗeras mēnesim aiz rāgiem un nesalauŗ ŗūpuli, vai nesaplēŗ tai vēlīgai skolniecei svāŗku... Smējās atkal Lūŗiŗa.

— Vai ŗūpuŗa saites un gredzeni stipri?... Iesaucās Ezerniece, visā spēkā grūzdamā no meŗa puses ŗūpuli lejup, kas jau nākoŗā acumirkli ŗņākdams skrēja uz klajuma pusi gaisā. Augŗpēdu starp ŗūpuŗa maigstēm turēdamās, viņa tagad redzēja, ka viņu kājas, jebŗu atrazdamās augstāk nekā galvas, tomēr vēl nesniedza mēness augstumu, — trūka vēl daŗu sprīŗu.

— Šūpulis izturēs, varat būt pilnīgi tiķeni... Atskanēja šai brīdī Rubja atbilde. — Mēs vakar ar dižo puisī gredzenus sagriežām no stiprām, resnām vicēm, tās netrūks, un arī maikstes nelūzīs.

— Nu tad, Jēkab, met lai iet uz manu pusi pāri mēness galiem, tad nākošā reizē tavā pusē uzskriesim līdz mēnesim ... Sauca tagad Ezerniece, atlaizdamās izstieptās rokās atpakaļ, saliekdamās un raudama šūpuli ar jo lielāku sparū uz leju, kamēr Jēkabs atkal, pirms atvēzējies arī atpakaļ, slējās tagad visā spēkā uz priekšu, grūzdams šūpuli lejup un līdz ar to triekdam to otrā pusē augšup. Jēkabs, tagad atrazdamies apakšā, redzēja, ka šoreiz viņiem kājas tiešām uzskrēja augstāk par zilā vakara gaisā rēgojošos tumšzaļo, kuplo egļu galotnēm. Tomēr otrā pusē šūpuļa kājgalis vēl nesniedza mēnesi, lai gan Ezerniece bija dūšīgi grūdusi, un Jēkabs ne mazāk dūšīgi rāvis šūpuli lejup. Arī nākošā reizē tas vēl nenotika, bet, kad viņi pēc tam lauka pusē uzskrēja gaisā, Ezerniece, no apakšas augšup lūkodamās, redzēja savas un Jēkaba kājas vienā līnijā ar mēness sirpi. Tūliņ arī atskanēja lejā stāvošo plaukšķināšana un saucieni:

— Nu ir, nu ir līdz mēnesim! Bet nu augstāk šūpuli vairs netrieciet, ka nemetaties pāri pār galvu. Kad šūpošanās beidzās, un Jēkabs ar Ezernieci izkāpa no šūpuļa, viņa, sasarkusi un, acīm redzot, tīkami uzbudināta, priecīgi teica:

— Re, tā vajaga šūpoties! Tad paliek viegla sirds un jautrs prāts. Bet kā man mati! Visi tikuši vaļā un pilnīgi izjukuši tīri kā viesulī skrējējai.

Uz Indriķa ievaicājumos, vai nereibusi galva, viņa bezbēdīgi atteica: Man galva nekad nereibst un šūpulī vēl jo mazāk. Es daudz esmu šūpojusies: skuķes gadus ar savu māsu laidāmies katru gad' pa Lieldienām šūpulī kā viegles pa gaisu.

Pa to starpu bija jau gandrīz satumsis. Viesi gāja nu projām, un mājinieki, tos pavadīdami, gāja tiem gar mežmali līdz lielceļam līdz. Bija jauks un silts pavasara vakars. Ezermāles lieknā tiešām dzirdēja pirmās vārdes kurcam, un gājējiem nācās dzenāt sev nost no sejas jau knaušus.

— Arī pavasara vēstneši!... Pukojās Rubis, vicinādams sev cepuri ap galvu.

Mežā, kā arī visā apkārtnē, valdīja dziļš klusums. Tikai šad un tad dzirdēja iečabamies kādu sausu lapu, iebriksšamies kādu zariņu, kas vai nu nokaltis un izdēdējis pats no sevis nolūza un krita zemē, vai arī kāds putniņš, uz tā uzmeties nakti pārgulēt, bija izrādījies tam par smagu un tas liecās, brikšķēja, lūza un krita. Dažreiz arī gājējiem zem kājām salūza kāds sakārnis vai sauss žagars. Tas bija viss. Bet, kad apstājās uz vietas un klausījās, tad visapkārt sev tuvumā varēja dzirdēt zemē it kā ko klusi, klusi, lēni, lēni čabam un šļakstam.

— Klau, aug jaunā zālīte! Pirmie asniņi lied no zemes... Iesaucās Lūsiņa.

— Zeme rūgst... Viņas domas pārlabodams, pārkuma un pašcienības apziņā gudri un nopietni noteica Rubis.

Ezerniece ar Marutu un Jēkabu, sarunādami par nākošo skolas dzīvi, bija palikuši citiem iepakaļ. Jēkabs teicās drīz pēc svētkiem doties no Lankas muižas uz Liepāju un palikt tur tik ilgām, līdz noliks eksāmenu. Maruta par to kļuva varen priecīga, bet mātei radās it kā zināmas rūpes. Viņa nolēma likt tās arī pašiem jauniešiem pie sirds.

— Pilsētā redzēsities varbūt ik dienas, bet ik dienas redzēdamies nesākiat arī ik dienas satikties un šā tā kavēt laiku ar staigāt iešanu, vadīšanos vai citādi kā, — viņa teica klusā, mīlīgā, bet tomēr nopietnā balsī, piegrieždamās tuvāk Jēkabam, kas viņai gāja labā pusē, paņēmis tagad meiteni zem rokas. — Ievērojiet, ka abiem nopietns darbs priekšā, Jēkabam pat lieli, grūti eksāmeni. Ja jau jūs tā viens otram tīkaties un mīlaties, variet turēties, — varbūt dienās iznāks no jums pāris; bet vēl jūsu ceļa gals tālu, un neviens tagad nevar pateikt, vai varēsīt sagaidīt viens otra.

— Es gaidīšu, līdz Jēkabs izstudēs un varēs mani ņemt... Maruta iesaucās apņēmīgā balsī.

— Ja pa tik daudz gadiem nepaliksi viņam par vecu, un viņš tad tevi vēl gribēs.

— Es aumaļām steigšu mācīties, lai ātri varētu beigt studijas un lai tad es viņu dabūtu, ja jūs viņu man dosit, — sajūsmināts runāja starpā Jēkabs.

— Tālab tagad vajaga abiem darīt savus darbus un tikuši pildīt savus pienākumus, bet nevis domāt tik uz satikšanos un bučošanos, tam vēl laika diezgan.

— Māt, mēs nemaz neesam tik kāri uz bučošanos, kā tu domā, — mēģināja mātei iegalvot Maruta.

— Kad jau bučojaties pat augstam laktu žogam pāri pakāpdamies, tad var iedomāties, kāda jums kāre vai nekāre.

— Vai, Burze! — Iesaucās Maruta nelaimīgā balsī un pagalam apjukdama. — Tas tev nebija jāsaka, — to nebiju tev vēlējusi.

Bet māte, nedz likdamās meitenes apjukumu manām, nedz uz viņas vārdiem ko atbildējama, runāja tālāk:

— No mīlēšanās priekšlaikus vajag labāk atturēties, — tas ir drošākais un pareizākais ceļš. Citādi var viegli iziet, kā jau dažai izgājis, kad kristības uznāk ātrāk, nekā var precēties.

Jēkabam pie tādiem mātes vārdiem neradās nekā ko teikt, bet Maruta dzīvi iesaucās:

— Tai ziņā, māt, par mani nebēdā! Tu nezini, cik es varu būt krietna. Kādreiz tev pastāstīšu.

— Ak tad tādas lietas jums arī notikušas, par kuŗām man nav varēts stāstīt? Kas gan tas bijis?

— Nē, māt, nekas man ar Jēkabu nav noticis; es tik domāju tā vispār par pilsētu skolniecēm, ko dzird un stāsta, kā tās dzīvo un uzvedas.

— Māt, Rute ir laba, godīga zeltenīte, un es viņu mīlu kā savu dvēseli, — piebilda Jēkabs, aplikdams meitenei roku apkārt un spiezdams to sev klāt.

— Laba gan un godīga arī, bet mīkstsirdīte, lētdabīte: visa kā viņai drīz žēl, ātri sajūsminās, aizraujas. Ļaunumam uz viņu iespaids nebūs, par to esmu droša, bet ar labu pie viņas var visu. Esi jau, Jēkab, tu tas krietnais, uz tevi man vairāk paļaušanās. Tev vīrieša daba un tevi visi pazīst par godīgu vecāku godīgu, prātīgu dēlu. Kā tu viņu jau puisēna gados reiz tik koši vāķis un uzraudzījis, kad viņa vēl bija maza mulķīte, tāpat esi arī tagad godīgs un pieklājīgs, ja šī rievele kādreiz aizraujas un aizmirstas, lai nepaliek par palaidni un bezkauņu. Es no viņas tā kā tā pēcāk dabūnu visu zināt; tādēļ uzvedieties tā, ka arvien droši varat man abi skatīties acīs...

— No tavas mutes mūsu ausīs un sirdīs! Mēs to arvien varēsīm... Pasteidzās Maruta māti apmierināt.

Jēkabs paklusu, it kā sevī, viegli iesmējās.

— Viņš smejas par mums. Bet par kuŗu, par tevi, Rute, val par mani? ... Māte, kas sarunas pēdējā pusē bija likusies it kā visai nopietna, jautri tagad ievaicājās, pati arī pasmiedamās.

— Nesmejos ne par katru no abām. Bet man nāk tik smieklī, dzirdot, cik viena skolniece otru skolnieci un skolnieku gudri māca; nevaru iedomāties, kā tad pasaule izskatītos, ja visas skolnieces būtu tik gudras un prātīgas, kā te mūsu šī vakara ģimnaziste.

— Tad mana apģērba dēļ bijuši tie smieklī! Grūti gan arī laikam saprast, ka tā pati skolniece, kas pirmīt kā viegls viesulī skrēja pa gaisu, tagad runā tik gudri un prātīgi... Jautri noteica Ezerniece, pati par sevi smiedamās. — Bet tu, Rute, negriez vērību uz viņa smieklīem un runā un turies tikpat prātīgi kā tā skolniece, kas tevi māca. Tad būs vismaz divi tādas gudras un prātīgas skolas meitenes.

— Kad es būšu astoņpadsmit gadu dzīvojusi kopā ar vīru un man būs trīsdesmit pieci vai seši gadi, varbūt tad arī tikpat gudri mācīšu savus bērnus un citus skolniekus... Teica Maruta.

Atskanēja ūkšiens. Citi gājēji bija jau uz lielceļa un sauca, kur šie paliekot tik ilgi. Nu bija jāatvadās.

Jēkabs apskāva un skūpstīja Marutu pirmoreiz mātes klātbūtē. Arī viņa apkampās tam ar abām rokām ap kaklu.

— Re, kā šī maza ņibra māc jau ar vīriešiem bučoties: uz pirkstu galiem pakacēdamās un ar abi roki apkampdamās... Kā brīnīdamās un priecēdamās, smējās māte.

— Jēkab, nobučo to otru skolnieci arī! Burze mīlē tevi tāpat kā mani un kā es tevi. Tu pie viņas stāvi pat lielākā ieredzē nekā es. Dod viņai arī kādu labu, saldu mužiņu!

— Kuš, Rute, valdies un sakaunies! Ko tu viņu musini uz niekiem un blēņām? Jēkabs ir gudrs un prātīgs zēns. Viņš zin labāk par tevi, kas klājas, kas neklājas.

Un viņš tiešām zināja: viņš apkampa un nobučoja arī māti vairākreiz un visai sirsnīgi, tad cepuri noņēmis, noskūpstīja tai abas rokas.

— Dēliņ, ej nu vesels ej!... Tīri priecīgi kustinātā balsī teica māte, ar roku noglaudīdama Jēkabam vaigu, kā arī sajukušos, pašos matus. — Rudeni jāliek šī musekle iesvētīt: dabūs ļaudis zināt, ka neiesvētīta meitene jau turas un mīlējas, nebūs nekāds gods. Es viņu tev taupīšu, citarn nevienam, un, ja Dievs būs vēlējis, kļūsim visi viena radu ģimene.

Vēlreiz no mātes un meitas atvadījies, Jēkabs žigli devās projām, jo Indriķis jau sauca otrreiz, un Ilga un Lūsiņa atkal ūkšēja.

Rubis bija jau pārgājis viens pats mājās. Māte ar meitu divatā iegriezās gatuvē.

— Diezin vai un kur šodien vēl kas nosvinējis tik jauku un laimīgu Lieldienu kā es... Laimīgi priecīgā balsī čukstēja Maruta, pieķerdamās mātei pie elkoņa.

— Vai tu, bērns, esi patiesi tik laimīga?

— Jā, un vēl sevišķi tādēļ, ka arī tu izrunājies ar viņu tik vaļsirdīgi, un viņš nu zin, ka es tev neko neslēpju. Cik tas patīkami, kad māte visu zin, visu tai drīkst izteikt, un tā visu ļauj. Es nevaru iedomāties, cik savādiem, sausiem, nepilnīgiem un sakropļotiem vajaga būt to skuķu mīlestības priekiem, kuŗas nedrīkst savām mātēm neko izteikt un ar saviem draugiem satiekas un mīlējas slepeni.

— Tu tādas pazīsti? Kas tad tās tādas ir?

— Atvares Krūtaiņu meitene un citas. Kādreiz izstāstīšu.

— Slepēn no mātes nekad nekā nevajaga meitenēm darīt. Gudras un godīgas meitenes to arī nedara. Es ceru, ka tu man vienmēr būsi vaļsirdīga, un tad tev arvien būs labi, — nekādas slepenas bēdas un raizes tev sirdi negrauzīs: kad es visu zināšu, par abām kopā katrā lietā ātrāk rasies kāds padoms nekā tev vienai pašai... Runāja māte, pievilkdama meiteni sev klāt, glāstīdama tai matus un vaigus un to noskūpstīdama.

— Lai citām kā, tev nav nekāda vajadzība kaut ko slēpt no savas mātes. Ar mani tu vari izrunāties par visu tikpat droši kā ar savu mīļāko draudzeni.

— To es, Burzīt, daru un tālab arī esmu tik saldi laimīga, sevišķi šodien. Tā bija pati priecīgākā svētku diena manā mūžā. Laiks arī bija tik jauks un silts. Likās, priecīgā pavasara saule spīdēja ne tikai sejā, bet taisni man sirdī iekšā, — jūsmodama čukstēja Maruta. — Šodien laiks bija gan jauks, bet nu taisās uz lietu: knauši sīc un dej, un no vakariem savelkas mākoņas. Rau, viens padebess aizpeld jau mēnesim priekšā. Pa nakti vai uz rīta pusi sāks līt. Iesim dārzā, saritināsim un ienesīsim audeklus iekšā. Pēc aizvakarējā salaistījuma ar sārnu tie tagad brangi izžuvuši. Ja sāk varbūt žūrāt vairāk dienas no vietas, tad audekliem ilgi jāpaliek ārā, un pa naktīm čigāni var nozagt. Ceļmalas mājās arvien jābūt uzmanīgiem no visādiem nelūgtiem viesiem, — teica māte, vērsdama meitenes domas no svētku dienām un mīlestības priekiem pie ikdienas darba un pienākuma, un abas mudīgiem soļiem devās dārzā.

SATURĀ:

1. Emmas pārnākšana ^{lp.} **630**
2. Tālzemis **634**
3. Pie darvdeģa **645**
4. Pie Ķeterliņa kundzes **652**
5. Pamāte **662**
6. Tiesā **670**
7. Vilkam rada **679**
8. Sērsnā **687**
9. Stīpniekos **696**
10. Pie loga saulītē **700**
11. Šaubīga māja **706**
12. Lieldienu prieki **710**

1.

KURZEMES BISMARKS

Grūts uzdevums, kuŗu Jēkabs uzņemas pildīt. — Štaufena kundzes domas par to, kā šejienes vācieši pa daudz gadu simteņiem varējuši uzturēt savu tautību. — Štaufena kundzes brīnīšanās par to, cik šejienes vācieši un latvieši vieni otriem sveši. — Jēkabam rodas svešā malā jauns draugs. — Negaidīts piedāvājums, ko Jēkabs nevar pieņemt. — Vienkāršs skopulis jeb vai tiešām kāds sava aroda Bismarks?

— Vai zināt ko, Jaunzemja kungs, man pie jums liels lūgums...

Tā kādu jauku pēcpusdien agrā pavasarā uzrunāja fon Štaufena kundze savu bērnu skolotāju, iznākusi uz lievenēm un nosēzdamās tam pretim pie galda, kur viņš, stundu pabeidzis, lasīja avīzi, ko muižas pastīņš bija pārvedis no stacijas un nupat tam pasniedzis.

— Un tos būtu? — vaicāja Jēkabs, nolikdams avīzi.

— Man būtu vajadzīga jūsu izpalīdzība kādā lietā, kuŗā viena netieku galā. Tikai nezinu, vai ar to jūs ļoti neapgrūtināšu un vai jums patiksies to darīt, ko es gribētu jums lūgt.

— Ak lūdzu, cienīgā kundze! Nakts vidū esmu gatavs steigties jums palīgā un darīt visu, ko jūs vēlēsit, ja vien tas būs manos spēkos.

Kundze jautri iesmējās.

— Nakts vidū taisni tas nu laikam nebūs vajadzīgs, lai gan, otru vārdu sakot, grūti nosakāms, kad šis uzdevums vissekmiģāk veicams, — varbūt arī nakts laikā. Lieta, redziet, šāda: man nākas no mana vīra brāļa un mana bērnu aizbildņa, Mazelku muižas Štaufena, seši simti piecpadsmit rubļu par labību, ko tas ziemā pārdeva no manas muižas, bet nevaru šo naudu no tā iekasēt: divi reiz esmu pati tur bijusi, pāŗa vēstules esmu rakstījusi, vienreiz vagaris bijis pakaļ, bet nekad nekas nav dabūts. Naudas man ļoti vajadzīgs; tiklab pati, kā arī bērni, esam pavisam bez drēbēm; jūs arī drīz iesit projām, aģa jums iekrājusies par vairākiem mēnešiem, bet man kase pavisam tukša. Esmu pārdevusi divi teļi, pāris tītara, podu sviesta un dažus sierus un olas, bet cik tur naudas ienācis, tā iziet saimniecības vajadzībām — cukura, kafijas, ziepju un citu tādu lietu nopirkšanai. Pie Štaufena kunga jau vairāk mēnešu stāv nauda, bet to nevar dabūt! Jūsu uzdevums nu būtu, ja jūs gribētu paklausīt manu lūgumu, doties pie barona Štaufena un mēģināt minēto summu no viņa iekasēt, jeb, pareizāk sakot, spiešus izspiest, vai raušus izraut, jo ar labu Dievu naudu no viņa nevar dabūt nekad.

— Bet varbūt viņam nav.

— Kā šim nav! Tādam bagātniekam naudas nebūs. Nelaime tik tā, ka viņš ir briesmīgs krājējs. Viņš savu saimniecību tā pratis nostādīt, ka nauda nāk no visām pusēm, neko viņš nelaiž niekā; pat kaulus vāķ, samaļ un sēj uz laukiem, kādēļ viņam arī aug varena labība. Zivis viņš audzinē vairākos dīķos un pārdod par dārgu naudu. Reti kāda muiža dod tādus ienākumus kā Mazā Elku muiža, bet manam svainim tāds savāds paradums — tikai naudu ieņemt, bet sargāties no izdošanas. Viņš pastāvīgi mīl krāt, un, kamēr iesāktā tūkstoša krāšana nav pabeigta, tamēr lai neviens nemēģina no viņa ko dabūt; tomēr, tiklīdz viens tūkstotis pilns, tad sākas atkal otra tūkstoša krāšana, un tā gandrīz nekad nevar izlenkt tādu brīdi, kad no viņa varētu dabūt naudu. Agrāk man bija kāds pazīstams žīds, jau mana nelaiķa vīra palīgs un uzticības vīrs tirdzniecībā, kas arī pēc vīra nāves pildīja savus ierastos faktora pienākumus Lankas muižā. Vajadzības gadījumā sūtīju to arī pie svaiņa iekasēt naudu, un tas šo savu uzdevumu prata veikt sekmīgi: nebrauca no Mazelku muižas projām, līdz dabūja naudu. Bet, kamēr šis gudrais, enerģiskais žīds miris, es ļoti sajūtu viņa trūkumu. Izmēģinājās Kriņģeļu Iršis pildīt viņa vietu; bet tam nabagam neveicās nemaz: divi reiz gan braucis pēc naudas, bet abas reizas atgriezies tukšā. Man pietrūkst padoma, ko darīt: nav man neviena cilvēka, kas varētu šai lietā līdzēt. Iedomājos par jums: jūs man liekaties tāds noteikts, enerģisks, ciets un nelokams, — varbūt jūs varētu tur ko izdarīt, lai gan pati labi saprotu, ka tas nebūtin nav jūsu pienākums un nezinu, vai jums patiksies to darīt.

— Cienīgā kundze, katra jūsu vēlēšanās ir man pavēle! Ar prieku gribu doties pie barona Štaufena kunga un darīšu visu, ko mācēšu un kas vien stāvēs manos spēkos, lai iekasētu naudu.

— Ļoti, ļoti jums pateicos, Jaunzemja kungs, par jūsu laipnību. Tikai baidos, vai tas pareizi, ka jūs tā apgrūtinu ar tādām jums pavisam svešām lietām. Taisnību sakot, es sajūtu pati pret sevi pārmetumu.

— Lūdzu, cienīgā kundze, jūs varat droši man ticēt, ka šo uzdevumu uzņemos ar īstu prieku, jo vairāk vēl tādēļ, ka man pašam patīkami dabūt reiz redzēt Elku muižas Štaufenu un sanākt pat tiešās darīšanās ar šo daudzīnāto Kurzemes Bismarku. Esmu jau tīk daudz par viņu dzirdējis, bet nekad nav gadījies viņu redzēt. Abas reizas, kad viņš te atbraucis, manis nebija mājās.

— Ak, savāds ir mūsu Kurzemes Bismarks. Grūti pateikt, vai šis nosaukiens viņam pielikts par godu vai par joku. Varbūt viņš lielā valstsvīra nosaukumu dabūjis tādēļ, ka viņš ir caurincauri praktisks cilvēks — reāls domātājs, reāls runātājs un reāls darītājs, un viss viņam praktiskā dzīvē veicas tikpat labi kā Bismarkam politikā. Viņa muiža nav visai liela, kādēļ arī to par atšķirību no kronim piederīgās lielās Elku muižas sauc par Mazelku muižu. Pēc tēva nāves, kad viņš, kā vecākais dēls, mantoja Štaufenu ciltsmuižu Mazelkus (mans vīrs Lankas muižu bija nopircis par tēva atstāto naudu), viņš pūlējās izmainīt to kronim pret lielo Elku muižu, gribēdams tā iegūt vairāk zemes platības; bet, kad tas ar visu labo sakaru palīdzību tomēr neizdevies, tad licies ar visu spēku pie savas paša muižes uzlabošanas un paplašināšanas, iepirkdams klāt no Atvares īpašnieka Lavīzes muiželi. Tagad viņš ne vien šo pirkumu sen jau nomaksājis, bet, purvājus nosusinādams, atmatas un nederīgas zemes pārvērzdams auglīgos tīrumos, mežu izkopa un izmantodams sistemātiski un lietderīgi, kā arī ierīkodams zivju dīķus un attīstīdams putnkopību un citas lauksaimniecības nozares, padarījis savu muižu par vienu no ienesīgākajām visā plašā apkārtnē, tā ka visi viņa saimniecību ņem sev par paraugu.

— Tad viņš savā ziņā patiesi ievērojams cilvēks, lai gan ar slaveno valstsvīru, liekas, viņam nekas nav līdzīgs, un atliek tikai pabrīnīties, kādēļ viņam iedots taisni šī valstsvīra vārds kā iesauka... Piebilda Jēkabs.

— Varbūt viņš pie šāda goda iesaukuma ticis arī aiz tā iemesla, ka jaunekļa gados, kad Bismarks reiz bijis Kurzemē uz medībām, viņš arī šinīs medībās piedalījies, kļuvis ar to pazīstams, un vēlāk bieži mēdzis daudzīnāt Bismarku, vietā un nevietā to pieminēdams un pāra reiz arī braucis pie tā

viesos. Vispār šis savādnieks mēdz sevi uzskatīt it kā par Bismarka ģimenes draugu, vai paziņu. Tā pirms dažiem gadiem, kad lielā kanclera vecākais dēls, ūrstis Herberts, ieradās Kurzemē precību nolūkos, vecais elkmuižnieks piedalījās tiklab pie viņa sagaidīšanas Kazdangā, kā arī pie viņa ciemošanās Aucē un Jelgavā. Iedomājieties tik: šis vecais savādnieks, kas mūžīgi apracies savā saimniecībā, reti kad izkustas kur tālāk par sava pagasta robežām un parasti staigā tādās drēbēs kā vienkāršs sētu cilvēks, — šis savādnieks ņemās neparastas pūles pārvērsties par smalku kungu, lai varētu satikties ar jauno Bismarku!

— Ak Bismarka dēls bijis Kurzemē lūkoties? Bet no tam taču nekas neiznāca: viņš apprecēja, ja nemaldos, kādu Austrijas grāfeni.

— Tā ir. Viņš bijis nodomājis saradoties ar kādu šejienes ģimeni, arī no grāfu kārtas, un tādēļ še atbraucis, bet nodoms izjucis, kā jau dažreiz precību lietās tā neiznāk, kā cerē.

— Nebiju domājis, ka šejienes vācu sabiedrībai ir tādi sakari ar lielo Vāciju.

— Jūs nedrīkstat aizmirst, ka šejienes vācietība ir lielās vācu tautas zars, un kā tāda tā vienmēr atradies ciešās attiecībās ar savu māteszemi, sevišķi kultūrālā ziņā, mākslas un gara darbos. Tā Ģētes draugi Herders un Hamans (pēdējais ir „Sturm und Drang” perioda īstais tēvs), kam abiem tik nenoliedzams iespaids uz lielo dzejnieku, kādu laiku darbojušies Baltijā; slavenais komponists Richards Vāgners jaunos gados bijis Rīgas operā par diriģentu, lielais prātnieks Kants savus pirmos darbus licis iespiest Rīgā pie Hartnocha. Tagadējais slavenākais ķirurgs Vācijā — Bergmans ir dzimis baltietis; Baltijas vācu rakstnieks Teodors Hermanis Pantenius ir viens no visvairāk lasītiem tagadnes autoriem Vācijā, un Austrijas ievērojamākais kaŗa vadonis ne tikai Marijas Terēzes laikmetā, bet vispār Austrijas pēdējo gadu simteņu vēsturē un Fridricha Lielā visbīstamākais pretinieks kaŗa mākslā un kaŗa laukā — barons Gideons Laudons ir arī Baltijas vācietis, cēlies no Ļaudonas muižas Vidzemē. Es domāju, ka Baltijas vāciem kā nelielai, jebšu sociālā ziņā ievērojamai grupai, tikai tāpēc pa tikdaudz gadu simteņiem bijis iespējams še uzturēt savu tautību, ka viņi atradušies garīgo vērtību pastāvīgā apmaiņā ar ārzemes vāciem, saņemdami no tiem visus viņu gara dzīves ieguvumus. Luters un Ģēte, Šillers un Kants arī šejienes vāciem bijuši un ir viņu lielākie nacionālie un tikumiskie audzinātāji.

— Vai Baltijas vāciem ir arī pašiem kāda rakstniecība? Par to neko neesmu dzirdējis... Jēkabs nedroši ieminējās.

— Ak, mīļais Jaunzemja kungs, cik mēs, vietējie vāci un latvieši, esam vieni otriem sveši!... Izsaucās Štaufena kundze. — Es nekā nezīnu par latviešu rakstniecību, un jūs atkal man vaicājat, vai šejienes vāciem esot arī kāda rakstniecība. Atzīstos, savā laikā arī es tā vaicāju savam vīram, kaut gan tagad man pašai nāk smieklī par šādu naivu vaicājumu, jo nu es daudz maz pārzīnu savas jaunās dzimtenes gara un kultūras dzīvi. Panteniusa vārdu jau minēju. Vai par Kārli fon Ūrksu nekā neesat dzirdējuši? Tas divkārt nožēlojami, jo vienkārt, visi, kas viņa dzejas lasījuši, dēvē viņu par dzejnieku no Dieva žēlastības, un, otrkārt, viņš dzimis, audzis, dzīvojis un miris tepat mūsu kaimiņos — Ventas krastos leišmalē. Paga, rītu pat pameklēju un došu jums lasīt viņa dzeju krājumu, un jūs mani atkal iepazīstināsiet ar latviešu rakstniecības redzamākiem tēliem. Es esmu ārzemiece, tikai kopā drusku vairāk par desmit gadiem pārnākusi uz šejieni, man jūs tādēļ nevarat daudz ņemt ļaunā, ka neesmu paspējusi iepazīties ar latviešu rakstniecību. Būtu es latviešu valodu pratusi jau no bērna dienām, tad man gan arī viņu literātūra nebūtu vairs sveša.

— Man liels prieks, cienīgā kundze, ka jūs tā bez aizspriedumiem skatāties uz latviešiem. Ja jūs vēlēsit, labprāt mēģināšu jūs turpmāk iepazīstināt ar mūsu rakstniecības galvenākām parādībām, tikai neko ievērojamu neceriet tur daudz atrast, jo mūsu oriģinālrakstniecība vēl jauniņa un sīciņa. Bet tagad man galvenās rūpes kā tikt galā ar Elkmuižas Bismarku naudas lletās. Kad man būtu tur jādodas? Laikam jo drīzāk, jo labāk. Vai varu to jau šodien darīt?

— Būtu jums ļoti pateicīga, ja jūs to darītu jau šodien.

— Vēlu vēl nebūs?

— Taisni pie vakara varat viņu visdrošāk cerēt atrast mājās. Pa dienu viņš bieži mēdz būt ārpus muižas — vai nu uz lauka pie strādniekiem, vai apjādādam savus mežus. Pa dienu viņš no nepatīkamiem apmeklētājiem arī mēdz izvairīties, aizbaidinādamies ar nevaļu. Vakarā viņš to nevarēs. Ja jums dūša ir, uzņemiet jau tūliņ šo nepatīkamo ceļojumu. Es likšu apsedlot savu jājamo zirgu. Tam ir ātras kājas un nes viegli, — stundas laikā būsīt tur.

— Labi, cienīgā kundze. Kas nav atliekams, to visgudrāk darīt tūliņ. Bet cik tālu ir līdz Mazelku muižai un pa kuŗu ceļu man jājāj?

— Pa to pašu, kur brauc uz kroņa Elku muižu. Vai jūs uz šejieni nebraucāt pa šo ceļu?

— Nē, es braucu gar Auzudruvu un Atvari.

— Abas Elku muižas gul pakopus. Līdz Mazelku muižai ir nepilnas divdesmit verstis. Dažas verstis tālāk, tūliņ aiz meža, ir kroņa Elkumuiža.

— Tad jāiet saģērbties un tūliņ jādodas ceļā.

— Ceļš būs tagad stipri dubļains. Jūs uzauniet atkal mana nelaiķa gaŗos medību zābakus, — citādi nejausī nošķakstīsities ar dubļiem. Es tūliņ likšu apsedlot zirgu.

Un, pazvanījusi sulaini, kundze tam teica:

— Jāni, liec kuŗierim Bajāru apsedlot kungu sedlos, — jaunskungs izjās.

Bajārs bija skaists zili ābolains zirgs. Jēkabs jau dažreiz Lankas muižā bija jājis kopā ar saviem audzēkņiem, kad tie šad tad mēcījās uz ponijiem jāt, bet viņam tad aizvien tika apsedlots kāds no labākiem darba zirgiem. Tagad viņam bijis novēlēts pašas cienīgās jājamais zirgs, pats skaistākais kumeliņš visā muižā. Ziemā un pavasara šķīdoņa laiku tas pavisam maz bija lietots un, tā ilgu laiku nostāvējies kūtī, tagad bija neparasti tramīgs, gan visā varā raudamies uz priekšu un gribēdams auļos vien skriet, gan atkal lēkdams uz vietas, tā ka no pirmā gala Jēkabam nēcās cieši to turēt un valdīt sprungu iemauktos.

Diena bija jauka. Saule spīdēja, maigi siltas vēsmas rāmajā gaisā plūda no dienvidiem, cīruļi dziedāja un, atjājot tālāk no muižas, apkārtējās pusplaukušās birzēs bija dzirdama dzeguzes kūkošana. Lielceļu grāvmāles un lauku ežas redzēja metamies jau zaļas, tikai lejākās vietās, kur nupat tik kā bija nokusis sniegs, tās izskatījās vēl pelēkas; laukos strādāja gan arāji, gan ecētāji; pie dažām zemnieku mājām redzēja šur tur jau aitas ganāmies pļāvās.

Šādā jaukā laikā un sēdēdams staltā, augstā zirgā, Jēkabs sajutās patīkamā gara stāvoklī, priecīgi laimīgs lūkodamies sev visapkārt mostošās dabas ainas. Noraugoties uz arājiem tīrumā un ganiņiem pļāvās un redzot tos šurpu skatāmies un it kā viņa zirgu, vai viņu pašu, vai varbūt abus kopā apbrīnojam, viņu pārņēma zināmas lepnuma jūtas. Tomēr viņš pūlējās tās noslāpēt, iecerēdamies sava tēva vārdus, ka cilvēkam nekad nevajaga būt lepnam, bet sevišķi neklājas lepoties ar cita labumu, un staltais, skaistais Bajārs taču nebija viņa, tāpat gaŗie, spošie jātnieka zābaki ar sudraba piešiem, greznā jājamā pātaga un ādas cimdi — viss bija cita. Savas liela lepnuma jūtas slāpēdams, viņš aitganei, kas ceļam tuvumā stāvēja ar adīkli rokā, uzsauca laipni jautrā balsī:

— He, meit, vai jau tik agrā pavasarī ganos?

— Jā. Pirmo dienu šodien.

— Tad tevi vakarā lies.

— To jau es arī domāju. Bez tam gan vaļām netikšu... Atrunājās skuķe pasmiedamās.

Uzjājis kalnā, kur ceļš sagriezās sānis, Jēkabs redzēja, ka skuķe vēl skatījās viņam pakaļ.

Patlaban viņa sāka dziedāt. Vēsma skaņas nesa uz šo pusi, un viņš, soļos jādams, skaidri varēja sadzirdēt dziesmas vārdus:

No zemītes izziedēja

Košs sarkans āboliņš;

No sirsniņas iemīlēju
Neredzētu tēva dēlu.

No kurienes tu atnāci
Tik ražens tēva dēls?
Man pārtrūka kājām auklas,
Uz tevīm skatoties.

Ceļš kalnā radās nožuvis pilnīgi sauss, vietām pat putēja. Jēkabs palaida šē pavadas vaļīgāk, un Bajārs visā sparā drāzās uz priekšu. Noaulekšojis dažas verstis, zirgs sāka rikšot, līdz pie nākošā meža, kur radās atkal dubļi, Jēkabs to noturēja, likdams tam iet soļos.

Mežam beidzoties, Jēkabs redzēja apmēram pusversti sev priekšā nākam pa lielceļu veselu baru jauniešu — zēnu un meiteņu. Krustcelēs tie nogriezās vai nu pa labo roku lejup, vai pa kreiso kalnup, bet viena skuķe un trīs puikas nāca viņam pretī, skuķe gabaliņu iepriekš. Viņa nāca laipodamās un lipinādamās pa daudz maz nobriedušo ceļmali, jo ceļš šē, meža tuvumā, bija ļoti dubļains. Nākot tuvāk, Jēkabs redzēja, ka tā bija skaista, braša zeltenīte gaišiem matiem, sārtiem vaigiem un glītā apģērbā. Galvu palocīdama, viņa laipni deva labdienu. Jēkabs ķēra pie cepures un tikpat laipni atsveicināja. Palaidis arī zēnus sev gaŗām, vļņš, it kā gribēdams vēl acis pamieļot pie skaistās skuķes, atgriezta galvu atpakaļ un redzēja, ka arī viņa patlaban atskatījās, viņu skati sastapās, bet tūliņ tā atkal novērsās un gāja tālāk. Soļos jādams, Jēkabs dzirdēja kādu zēnu teicam:

— Re, ar mums šī lepnā pūce nemaz neielaižas, negrib pat nedz mums blakus iet, nedz ar mums runāties, bet, ieraudzījusi skaistu jātnieku ar tresainu cepurīti galvā, jau pa gabalu pati dod tam labdienu un nu atpakaļ vien skatās kā zirgs, auzu gribēdams. Vēlētos laikam skriet tam līdz; tas tevi savā zirgā necels.

Jēkabs noprata, ka tie bija iesvētījamie jaunieši no kādas kaimiņu mācītāja muižas un, mācības šodien beiguši, devās nu mājās, — katram redzēja pa vienai vai pāris grāmatām rokā.

Elku muižā Jēkabs nokļuva jau labi pret vakaru. Novērojis, kur zirgu kūtis, viņš jāja turp. Kāds jauns cilvēks patlaban izstūma iz kūts pilnu ķerru mēslu, izgāza tos turpat lielā bedrē un tad, apgāzis paŗobēļē ķerru uz acīm, iegāja atpakaļ kūtī. Piejājis pie kūts un nosēdis no zirga, Jēkabs redzēja jauno cilvēku ar sukām rokā strādājam pie zirgu tīrīšanas. Skoteles vietā tas bija aizsējies sev priekšā vecu maisu.

— E, kučier, lūdzu novietojiet manu zirgu! Es esmu no Lankas muižas, un man darīšana pie jūsu barona... Jēkabs teica jaunajam cilvēkam, turēdams Bajāru pavadās.

— Vai ērzelis? — vaicāja jaunais cilvēks un, dabūjis dzirdēt, ka tā ir, noteica:

— Tad jāved otrā kūtī. Šinī ir vaislas ķēves, un te tāds brammanis nebūs valdāms.

— Ko jūs vakarā zirgu sukājat? — Jēkabs ievaicājās.

— Būs rītu mazāk darba, — atteica jaunais cilvēks, ņemdams Bajāru savā ziņā.

Iegājis kuknē un licis sevi pieteikt, Jēkabs dabūja vairāk nekā stundu gaidīt, jo barons neesot vēl pārnācis no sudmalām, kur aizgājis aplūkot koku zāģēšanu. Kad viņu beidzot ielaida kabinetā, viņš redzēja pie galda sēžam gaŗu, kalsnu cilvēku ar lielām iesirmām ūsām, tādiem pat matiem un pa daļai jau salīkušu augumu, bet cietiem, enerģiskiem ģīmja pantiem, un pelēkām acīm, kuŗas raudzījās stingri, it kā caururbjoši. Ģērbies viņš bija tumši ruslā, jau stipri nēsātā pusmētelītī ar balzienu uz muguras un tādas pat krāsas biksās, kuŗu lieli bija ielaisti gaŗos ūdens zābakos. Pēc priekšā stādīšanās dabūjis dzirdēt, kas Jēkabs tāds ir, viņš sniedza tam roku, pledāvāja krēslu un ievaicājās, kā puisēnam veicoties ar mācībām un, dabūjis dzirdēt, ka labi, viņš piebilda:

— Nu, Fricis manu krustdēlu laikam noveic.

— Nē, barona kungs, arī Kurtam ir laba galva un mācās krietni.

— Un kā Trūdelei iet?

— Tai pie manis maz stundu. Tikai matēmatiku un vēsturi viņai mācu, citu visu viņa mācās pie savas guvernantes. Viņai iet visas mācības labi.

Sarunājoties barons Štaufens bija atplēsis pasniegto vēstuli un ieskatījies viņas saturā. Viņa augstā piere sakrunkojās, kuplie uzači pirms drūmi nokārās uz leju, tad sacēlās uz augšu, un viņš, galvu papurinādams, noteica klusā, sausā balsī:

— Nelabā brīdī jūs esat pie manis ieradušies: mana svaine grib atkal naudu, un naudas man nav nemaz, ne pavisam.

— Bet jūsu svaines kundzei nauda ļoti, ļoti vajadzīga, un viņa man noteica, barona kungs, bez naudas mājās nerādīties.

— O ho! Tad jums nāksies ilgi gaidīt.

— Cik ilgi, lūdzu, barona kungs. Tas man jāzin, lai varu ziņot fon Štaufena kundzei, kuŗu dienu būšu mājās.

— Vai jūs tiešām domājat palikt te un visu laiku gaidīt? — izsaucās barons, savus kuplos uzačus paceldams uz augšu un stipri izbrīnējies.

— Tā man pavēlēts, barona kungs.

— Kā jūs šē atklūvāt? Kājām?

— Jāšus, barona kungs.

— Vai barība zirgam jums ir līdz?

— Nekā nav.

— Un jūs gribat te palikt ar visu zirgu un gaidīt? Man šo pavasari paša lopiem gandrīz trūkst ēdamā, — pērnvasar bija pavisam plāna siena raža.

— Bet auzas jūsu muižā bijušas varenas, un Bajārs jau tā kā tā tiek vairāk uzturēts ar auzām un āboliņu nekā ar sienu.

— Un mana svaine iedomājusies, es viņas zirgu mitināšu ar savām auzām! Bet jūs, jaunais cilvēks, stāvat pie viņas gan laikam sevišķā ieredzē, kad jau jājat taisni viņas pašas zirgu, bet nevis kādu darba kleperi.

— Tas, barona kungs, nevis kādas ieredzes dēļ, bet vienīgi tāpēc, ka šoreiz bija ļoti jāsteidzas, un Bajārs ir žigls zirgs. Cienīgā kundze vēlējās, lai es jau šovakar būtu atpakaļ.

— To jūs patiesi ļoti labi varat izdarīt: sēdieties tik tūliņ zirgā un pirms gulēt ejamā laika būsit jau mājās.

— Bez naudas nedrīkstu to, barona kungs, darīt un nedarīšu, — noteica Jēkabs cieti. — Man jāpilda mūsu cienīgās pavēle.

— Viņa laikam domā, es naudu kaļu, man te ir naudas kaltuve! — izsaucās barons Štaufens stipri saīgušā balsī un nelaiņu seju, redzēdams savu pretinieku (par tādu viņš Jēkabu tagad uzskatīja) ne par ko nepadodamies. — Man te ir gan kaulu maltuve, nevis naudas kaltuve. Ja viņa grib, es viņai varu dot kādus maisus kaulu miltu, bet naudas man nav. Un kam viņai piepeši tik daudz naudas vajadzīgs? Vai viņa nedomā precēties? — barons ievaicājās, mēģinādams jokot, kad redzēja, ka visa viņa stingrā, noraidošā izturēšanās neatstāja uz Jēkabu nekādu iespaidu.

— Nezinu, barona kungs, — atteica Jēkabs pavisam nopietni, nelikdamies barona joku nemaz saprotam.

Viņu saruna beidzās ar to, ka barons lika Jēkabam ieiet kantorī un uzgaidīt, bet viņš pa to starpu mēģināšot naudu kur aizņemties, ja muižā nauda kādam būšot — viņam pašam neesot nekā.

Iegājis kantorī, Jēkabs tur atrada to pašu jauno cilvēku, ko atjādams bija atradis strādājam zirgu kūtī ar mēslu ārā stumšanu un zirgu tīrīšanu. Tagad tas sēdēja pie rakstāmgalda, ierakstīdams lielā grāmatā dažādus rēķinus, kas tam bija uz galda priekšā. Jēkabs, ne mazuma pārsteigts, gāja tam klāt un stādījās priekšā.

— Mans vārds Hellmanis, — tas atteica, spiezdams Jēkabam roku un brīdi palikdams viņam priekšā stāvam, it kā savukārt būdams pārsteigts. — Ak jūs esat tas pats Jaunzems, par kuŗu mans brālis Volfgangs pagājušā vasarā stāstīja, ka jūs solījušies viņu apmeklēt pie mūsu vecākiem Duvzares sudmalās; tomēr vārdu neesat vēl līdz šim turējuši.

— Man ļoti jāatvainojas, Hellmaņa kungs, par manu izturēšanos jūsu priekšā: es pirmīt uzrunāju jūs par kučieri, — Jēkabs teica, stipri samulsis.

Uz to jaunais cilvēks, laipni smaidīdams, atbildēja, tur neesot nekā ko atvainoties: viņš te esot par saimniecības mācekli un savu reizu viņam esot jāizpilda arī zirgu puīša vieta. Pavisam viņi te esot trīs mācekļi, un pārmaiņus savu nedēļu pārzinot viens zirgu kūti, otrs — govju laidaru un trešais — cūk — un putnkopību un grāmatvedību, un katrs savā nozarē strādājot arī visus prastos darbus, lai visu pamatīgi prastu un lai pierastu pie katra darba. Otri divi pa svētkiem aizbraukuši pie vecākiem, un tā viņš tagad raujoties viens pats.

— Vai jūs agrāk negājāt arī ģimnazijā? Es ģimnaziju nobeidzu jau pirms divi gadiem.

— Un studēt negājāt?

— Bija gan nodoms, bet izjuka. Mums toreiz notika liela nelaime. Mums bija nomā Vardavas sudmalas, tās nodega un mums sadega visa mantība, arī dzīvais un nedzīvais inventārs, pat iekrātā nauda, kas bija izņemta no bankas, jo patlaban bija sarunāts pirkt leišos kādu muiželi. Mums palika tik, cik bija katram mugurā, un maz bija tā paša, jo uguns izcēlās vētras naktī un izplatījās tik strauji, ka dabūjām izglābties gandrīz tikai ar pliku dzīvību. Bet apdrošināts nebija nekas. Tā mani vecāki vienā naktī no stipri pārtikušiem cilvēkiem kļuva gluži nabagi. Tēvs, kas jau tālu gadus un sirgst ar sirdskaiti, bija pavisam satriekts un nezināja nekā vairs ko darīt, ko būt. Tad, mātes uzskubināti, saņēmāmies mēs, jaunie, un nolēmām pielikt visus spēkus, lai izpostīto iedzīvi atkal nodibinātu un gādātu par vecākiem. Vispirmā kārtā bija jā rūpējas par sudmalu uzņemšanu, jo tēvs no bērna dienām sudmalās ieradis, un, ja nedzird slūžas šņācam, dzirnavas rūcam un grīdu trīcam, tad viņš nevar nedz ēst, nedz gulēt, un nīkst nost. Mūsu vecākais brālis leišos nomā muiželi (to pašu, kuŗu bijām nodomājuši iepirkt par dzimtu) un vecākā māsa precējusies ar Paventes mazās muižas arendatoru. Šie divi bērni bija vecākiem lielākais atspaidis šai grūtā piemeklējuma laikā. Ar viņu palīdzību un vietējā barona pretimnākšanu uzņēma Duvzares sudmalas. Mēs citi neko nevarējām vēl līdzēt. Lai negulētu vecākiem un piederīgiem uz kakla, es atmetu studiju nolūkiem ar roku un atnācu še mācīties saimniecību, un te nu notiek manas studijas pa kūti un laidaru, pa druŗu, pļavu un mežu. Tāpat brālis Rūdolfs, kas bija nobeidzis reālskolu un domāja doties uz Mitveidu studēt mehaniku, atmeta šādiem nodomiem ar roku, palika mājās un strādā tagad sudmalās kā visu darbu vadītājs, jo tēvs maz vairs ko var. Tikai Volfgangs, kas bija vienu gadu jau studējis, un Roberts, kas bija jau iestājies Viļņas junkuru skolā, turpināja uzsāktu gaitu, lai nepaliktu pusceļā. Roberts nu jau ir oficiēris un iztieks pats ar sevi, bet par Volfgangu apņēmas gādāt vecākā māsa ar svaini, līdz viņš studijas nobeigs, un laikam pēc gada jau beigs.

— Tad jūs esat pieci brāļi un viena māsa.

— Nē. Mēs esam pavisam seši brāļi un četras māsas.

— Dieva svētīta fāmīlija! — noteica Jēkabs, bet Hellmanis stāstīja tālāk:

— Viens brālis, vārdā Fricis, kas jau agrāk bija še sācis mācīties saimniecību, pērn mācību nobeidza un aizgāja Skrundā par muižkungu. Vecākā māsa, kā jau teicu, precējusies; otra māsa izmācījās Ēdolē saimniecību un nupat šinīs dienās pieņēma vietu Cīrulenes muižā saimniecei par palīgu; abas jaunākās māsas ir pie vecākiem klāt un palīdz mātei saimniecībā.

Par savu dzīvi Hellmanis stāstīja, ka viņam viens gads esot vēl jāmacās, — viss mācības laiks te esot trīs gadi. Kas pie barona Štaufena mācījušies zemkopību, tie vēl labāk varot dabūt vietas nekā Vecsātu zemkopības skolas audzēkņi, tādēļ ka barons Štaufens visā Kursā esot pazīstams par priekšzīmīgu zemkopi un jaunībā zemkopību Vācijā un Dānijā mācījies. Viņš tādēļ citiem rnuīzu

īpašniekiem nosolījies pastāvīgi turēt savā muižā ne mazāk par divi, trīs mācekļiem, lai tādā kārtā veicinātu lauksaimniecisku zinātņu izplatīšanu mūsu dzimtenē. To viņš tad arī darot, lai gan mazāk varbūt kādu zinātņu izplatīšanas nolūkos, bet vairāk laikam aiz tā vienkāršā iemesla, ka mācekļi viņam saimniecībā visai noderīgi, un katrs apaļi trīs gadi nostrādājot gandrīz vienīgi par vēderu, jo tikai pēdējā gadā tie saņemot niecīgu atlīdzību, bet abus pirmos gadus nekā. Tomēr, lai cēloņi kādi būdami, lauksaimniecisku zinību izplatīšanu viņš ar savu darbību patiesi veicinot.

— Visai savāds laikam ir gan šis Kurzemes Bismarks, — ierunājās Jēkabs. — Mūsu cienīgā man savu svaini iztēloja par tādu lielu skopenieku, ka lika sataisīt un iedot man pat svlestmaizes līdz, jo te svešiem cilvēkiem ēst nedodot. — Un Jēkabs izstāstīja arī, kādās darīšanās viņš šeit sūtīts, apvaicādamies Hellmanim, vai barons Štaufens tagad tiešām varētu būt gluži bez naudas.

— Vēl pagājušā nedēļā saņēmām par pūriem un āboliņa sēklām tuvu pie tūkstoš rubļu, kas nav nedz kur izdoti, nedz arī vēl aizvesti pilsētā bankā. Viņam tik netīk laist naudu no rokām ārā, jo viņš ir ieradis naudu tikai ieņemt un krāt, bet nevis izdot. Viņa māsa, Annas jaunkundze, kas pārzin kuknes saimniecību, ir tāda pat krājēja. Šai ziņā abi viens otram uz mata līdzīgi.

Izejot kuknē pie vakariņām, kur Jēkabu aicināja līdz ar Hellmani, viņš ievēroja, ka šinī muižā nav nemaz tā kā citās: tur aizvien parasts redzēt lielu saimi, sevišķi daudz jaunu sieviešu, kuņas, kad ieronas kāds jaunāks svešinieks, skraida un dodas no vienas puses uz otru, tā ka baltās skoteles vien zib, joko, smejas, vai citādi cenšas vērst uz sevi uzmanību. Te turpretim Jēkabs redzēja, ka viņa ierašanās saimes ļaužu telpās nesacēla meitiešu starpā nekādu kustību, nekādu saviļņojumu, — vienkārši tāpēc, ka šie nekādu meitiešu nebija. Redzēja pa kukni kustamies tikai divas diezgan netīras, vecīgas sievietes, kuņas viņu nepavisam neievēroja.

Patlaban viņi bija vakariņas kā paturējuši, kad ienāca kāda daudz maz labāk ģērbusies sieviete pagaŗu, kalsnu augumu, pāri pusmūža gadiem, bet jau it kā salīkusi un ar vienu pārsietu vaigu.

Hellmanis tūliņ pasteidzās ar priekšā stādīšanu:

— Baronesa fon Štaufena jaunkundze un Elkumuižas mājskolotājs Jaunzemja kungs.

Pārprašājusī Jēkabam par viņa skolēnu mācības gaitu un svaines veselību, viņa ievaicājās:

— Vai jūsū baronene vēl arvien tur Trūdelei guvernanti? — Un dabūjusi atbildi, ka tā ir, viņa, rokas saņēmusī, kā brīnīdamās un kā žēlodamās teica:

— Kālab viņa nelaiž to projām? Vai Trūdele nevar mācīties pie jums un viņas pašas? Turēt vienai pašai meitenei guvernanti un maksāt par visu brīvu divdesmit rubļu mēnesī! Kas to šinīs grūtos laikos var iespēt? Tad jau var izputēt no muižas. Teiciet, ka es saku, lai viņa laiž guvernanti reiz jel nu projām.

Līkusi svaineni un bērņus sveicināt, viņa izgāja atkal tāda, kāda bija ienākusi: salīkusi, saīgusi, norūpējusies, nelaimīga.

— To citādi neredz, kā vai nu ar pārsietu vaigu, vai vates klumšķi ausī: mūžīgi viņai sāp zobi, vai duŗ ausī. Pie tam viņa pastāvīgi nobažījiesies par grūtiem laikiem, par cilvēku izšķērdību un netaupību un vispārēju naudas trūkumu. Pēc viņas domām naudas vispār esot pasaulē pulka par maz, lai varētu tā dzīvot, kā tagad visi dzīvojot, — viņai pakaļ noskatīdamies, klusā balsī teica Hellmanis.

Ejot atpakaļ kantorī, viņiem koridorā nāca pretim barons Štaufens. Piestājies viņš teica Jēkabam:

— Vai zināt ko, jaunais cilvēk, jums būs jājāj mājās tāpat tukšā atpakaļ, — es naudas nekur nevaru dabūt...

Patlaban tur gāja gaŗām baronese Štaufena jaunkundze, un viņš tai teica:

— Redzi, Anna, kāda liksta: svainei atkal vajagot naudas, un viņa atsūtījusi pakaļ, bet man nav neviena rubļa. Diezin, vai tev nav? Vai tu nevari man aizdot?

— Kur es ņemšu! — Uzrunātā izsaucās kā izbijusies, un, pārsieto vaigu saķērusi ar roku, pusriekšus aizsteidzās projām.

— Nu jūs redzat paši, ka naudas nekur nevar dabūt, — barons teica atkal Jēkabam.

— Lai kā, bet bez naudas nevaru jāt mājās, — atteica Jēkabs sausā balsī šsi un cieši un sekoja Hellmanim kantorī. Kad Hellmanis darbus bija beidzis, viņi iegāja šā istabā. Lai gan bija satikušies tikai pirmoreiz, tomēr drīz abi tā ierunājās un iedraudzējās, ka it nemanot pienāca pusnakts. Aizgājuši kūtī un apkopuši Bajāru, jaunie draugi nāca atkal iekšā un sāka apskatīties, kā un kur abiem vienā istabā novietoties uz guļū, kad dzirdēja pie durvīm pieklaudzinām.

— Kas tur ir? — vaicāja Hellmanis, patlaban maukdams sev zābakus zemē.

— Sakiet, Hellmani, val Lankas muižas skolotājs ir nu reiz projām? — Dzirdēja alz durvīm baronu vaicājam it kā atvieglotā balsī.

— Nē, barona kungs, es vēl esmu tepat un gaidu, līdz jūs mani atlaidīsiet, — atsaucās tūliņ Jēkabs.

— Ak! Jūs vēl esat te! — Dzirdēja baronu izsaucamies saīgušā, nelaimīgā balsī. — Es jūs jau sen esmu atlaidis. Ko jūs vēl šē gribat sagaidīt?

— Negribu darīt, barona kungs, pret cienīgās kundzes pavēli.

Uz brīdi pārtraucās šī savādā saruna, kuŗas dalībnieki atradās katrs savpus durvīm.

Pēc brītiņa klusēšanas barons teica:

— Ienāciet pie manis kabinetā.

Jēkabs, kas arī bija noāvies, mauca zābakus atpakaļ kājās un devās atkal kabinetā, domādams, ka nu laikam dabūs naudu. Bet barons, uzaicinājis viņu nosēsties sev pretim otrpus galda, teica rūgti smaidīdams:

— Redzu, ka esmu nelaimē iekritis, bet es gribu no savas nelaimes izpirkties. Es jums došu divdesmit rubļu, tie lai paliek jums par to jājienu, bet sakiet Štaufena kundzei, ka es esmu slim, ka jūs mani nemaz nedabūjāt redzēt un ka naudas man tagad nav.

Par tādu priekšlikumu Jēkabs pagalam izbriņījās un sāka jau domāt, ka būs labāk jājāj mājās, jo nu viņam katra cerība uz naudas dabūšanu likās izgaistam. Viņš attapās vēl iesaukties:

— Nē, barona kungs, to es nekad nedarīšu! Netaisnā nolūkā nevaru pieņemt ne kapeikas un uz savas cienīgās kundzes rēķina negribu iedzīvoties.

Brīdi viņi sēdēja klusi viens otram pretī un lūkodamies viens otram acīs.

Tad barons pieceldamies teica:

— Na, es redzu, jūs esat godīgs cilvēks, kas uz likiem ceļiem nav pavadināms. Pirmā gadījumā pastāstīšu par šo notikumu arī savai svainei, lai viņa zin, ka jūs esat godīgs un katrā lietā uzticams. Bet, ja jūs manu piedāvājumu būtu pieņēmuši un jājuši projām bez naudas, tad arī to būtu viņai pavēstījis, lai zin, ar kādu putnu darīšana. Neņemiet man to ļaunā, mīļais draugs (par tādu es jūs tagad uzskatu!), bet jaunus, nepazīstamus cilvēkus der pārbaudīt, — tāda ir mana dzīves gudrība. Naudas nu es jums arī došu, tikai ne tik daudz, cik taisni mana svaine grib, bet četri simti piecdesmit rubļu, — tad viņai pietiks; tos divi simti dabūs vēlāk.

To teicis, viņš piegāja pie dzelzs skapja, izņēma naudu, noskaitīja to Jēkabam priekšā, lika tam parakstīt zīmīti par minētās summas saņemšanu un tad iedeva naudu.

Pateicies un atvadījies, Jēkabs devās priecīgs pie Hellmaņa, pateica tam, cik dabūjis naudas, bet vairāk nekā nestāstīja. Abi aizgāja kūtī, apsedloja Bajāru, un Jēkabs, sirsnīgi pakratījis jaunajam draugam roku, jāja projām. Galva viņam bija pilna dažādu domu par barona Štaufena izturēšanos. „Vai te darīšana ar vienkāršu skopuli, kam visādi paņēmieni parasti savu nolūku veicināšanai un savas patiesās dabas segšanai, jeb vai šis cilvēks tiešām ir sava aroda Bismarks?” Jēkabs sev jautāja, klusā naktī jādam pa vientuļo lielceļu mājup.

2.

LANKAS MUIŽĀ

Kļūmīga naudas skaitīšana. — Baltā lāča pakalpojums. — Kā vientule egle tūrumā. — Dzeņa vēstule. — Skaistās Margaretes ārpriētīgās iedomas. — Barona Šalka domas par liberālu tiesu. — Kriņģeļu Irša un Potivāra sūdzības.

Mēness spīdēja, laiks bija rāms un mierīgs, un Jēkabs jāja visu ceļu lielāko tiesu soļos, priecādamies par jauko nakti, lūkodamies zvaigznēs un juzdamies apmierināts, ka viņa jājiens nebija bijis gluži veltīgs. Uz rīta pusi mēness norietēja tuvējā mežā aiz lielo, kuplo egļu garajām galotnēm. Iejājot muižā, bija vēl tumšs un viss klusu, jo gaismiņa nupat tikko sāka svīst; pie apvāršņa debesu pusē bija redzama rīta blāzma kā gaŗa, šaura, pagaiŗa strēmele.

Uzmodinājis zirgu puŗi un nodevis tam Bajāru, viņŗ devās iekŗā. Klusiem soļiem uzgājis uz lievenēm un lēni pieŗkindinājis, viņŗ drīz dzirdēja veŗam istabas durvis un nākam laist viņu iekŗā. Viņa izbrīnīŗanās nebija maza, kad, ārdurvīm paveŗoties, ieraudzīja, ka iekŗā laidēja ir pati fon Œtaufena kundze. Ar vaļā izlaistiem matiem un gaŗā, plaŗi tumŗā sarkanā naktssvārkā ar dziļu dekoltē, viņa smaidīdama stāvēja tam priekŗā, turēdama vienā rokā lukturi ar degoŗu sveci. Pār pleciem un krūŗim bija pārmesta viegla balta sagŗa, bet tā bija noslīdējusi pavisam uz kamieŗu galiem un elkoņiem, tā ka krūŗis bija redzamas.

— Es istabeni un sulaini aizraidīju gulēt: netika viņus vārdzināt cauru nakti, jo domāju, ka jūs tik drīz nebūŗsit mājās. Man miegs nenāca, paliku pati jūs gaidīt, — viņa čukstēja, Jēkabam pieslēdzot durvis un noģērbjot priekŗnamā virsdrēbes.

— Nomauciet tepat arī dubļainos zābakus. Iesiet iekŗā tāpat ar zeķēm, klusu, klusu, lai neuzmodina viesi...

— Vai kāds viesis atbraucis? — Jēkabs čukstēdams vaicāja.

— Jā. Jums atbrauca viesis, students Hellmanis no Tērbatas. Viņŗ gul jūsu istabā, jums gulta uztaisīta rakstāmā kabinetā.

— Ai jā! Viņŗ man rakstīja, ka braukdams uz mājām mani apmeklēŗot, un man būŗot jābrauc viņam līdz. Œodien vai rītu es nu ceļoŗu viņam līdz un tad tālāk uz savām rnājām. Labi, ka dabūju naudu. Nu jums būs ko izmaksāt man algu.

— Ak dabūjāt gan?

Jēkabs pasacīja, cik dabūjis.

— Arī tas ir lieliski, — viņa teica, sniedzama Jēkabam roku, ko tas noskūpstīja.

Tad viņi gāja iekŗā, bet, iekām vērt durvis, viņa appūta sveci, teikdama, darot to tāpēc, lai bērni, vai viesis, gulēdami blakusistabās, neredzētu spīdam uguni un nesāktu uzmosties. Salonā Jēkabs izņēma naudu no kabatas un gribēja viņai atdot.

— Nē, — viņa čukstēja, pagriezdamās uz logu pusi. — Te ir pavisam tumŗs, nekā nevar redzēt, — logiem priekŗā lielie, resnie koki. Ieiesim manā gulāmā istabā; tā ir austrumu pusē, tur būs jau gaiŗāks.

— Vai mēs netraucēsim Trūdeles jaukundzi?

— Viņa vakar vakarā iegāja Liceles istabā gulēt. Es esmu viena pati.

— Jā! — Jēkabs atminēdamies dotos sveicienus, iečukstējās. — Barons un baronese Œtaufeni liek jūs, cienīgā kundze, un bērņus sveicināt, bet ļoti norūpējuŗies par to, ka jūs Llcelŗvaba jaunkundzi vēl arvienu nelaiŗot projām. Trūdeles jaunkundzi jūs varot pati mācīt.

— Ko tie skopņieki divi saka, to es tikai reti kad varu pildīt, — viņa čukstēja, un lai Jēkabs tumŗā kur nepiedauzītos, viņa, paņēmusi to pie rokas, klusu veda savā istabā iekŗā. Logā te tieŗam spīdēja jau rīta blāzma, tomēr istabā gandrīz nekas vēl nebija saredzams, daudz maz izŗķirt varēja tikai lielākus priekŗmetus. Pievedusi Jēkabu pie loga, viņa teica:

— Āre, te varēsim skaitīt. — Pagriezusies atpakaļ, piestūma krēslu pie loga un aicināja Jēkabu:

— Sēdiet te. — Viņš pateicās, bet nesēdēja, piedāvādams savukārt krēslu viņai un vilka sev no kabatas ārā un lika uz palodas gan papīra naudu, gan satītus sudraba sīknaudas rullīšus.

— Jums jāšēd! Kā jūs stāvēsit tā salīcis? — viņa čukstēja un, uzlikusi rokas uz kamiešiem, nospieda to uz krēsla, teikdama:

— Un lai jūs nevarētu vairs pretoties, es jūs turēšu. — Un viņa uzmetās ar savu elkoni viņam uz kamieša un spieždamās viņam klāt, čukstēja:

— Nu skaitīsim...

Pelēkajā rīta krēslā cipari uz papīra naudas zīmēm bija pavisam grūti saredzami, uz vecajām zīmēm pat nemaz nebija izšķīrāmi, tā ka skaitīšana notika vairāk tik no galvas un uz labu laimi, kādēļ arī skaitīšanu beidzot, paši nebija skaidrībā, vai naudas ir par daudz, vai par maz, bet pareizais skaits neiznāca.

— Skaitīsim vēlreiz. Varbūt nu varēsim labāk redzēt, — liekas, nu ir drusku gaišāks, — viņa teica, noliekdamās zemāk un spieždamās viņam klātāk, tā ka viņas mati glaudās viņam pie vaiga, bet viņas celis piedūrās viņam pie ceļa, un viņš kā elektriskas dzirksteles juta skrienam sev pa visiem locekļiem. Tik tuvu viņam vēl nekad nebija bijusi neviena sieviete. Beidzot viņa, laikam nogurdama salīkusi stāvot (tā Jēkabs domāja), nosēdās viņam uz ceļa. Bija ar otrreizēju skaitīšanu jau drīz galā, kad ar viņas nejauši neveiklu rokas sakustēšanos kāda daļa naudas nobrāzās no loga, un sīkos sudraba gabaliņus dzirdēja nošķindam un ritam pa grīdu.

— Vai, cik es esmu neveikla! Atvainojiet, lūdzu! Nu mums jālasa augšā, — viņa čukstēja un nometās četrpāpus uz grīdas. Jēkabs darīja tāpat. Tumsā pa grīdu rāpodami, viņi grābstījās uz visām pusēm, bet sagrabstīja un saķēra gandrīz vienīgi tik viens otra roku; naudas gabaliņus tik retu kādu atrada. Tie bija nezin kurp aizritējuši. Atkal viņu rokām sataustoties, viņa teica:

— Dažreiz es esmu sīta jums pa pirkstiem, kad jūs darījāt ko neveikli, kā aizvakar, kad sējāt to sainīti ciet, ko sūtījām uz pastu un kad man nācās jūs pamācīt; bet nu jums tiesība sist man pa rokām. Še mani pirksti, kas savā neveiklībā un nerātībā nogāza naudu!... — Un viņa izstiepa tam savu roku pretī.

Jēkabs satvēra to un skūpstīja viņas daiļos, smalkos pirkstiņus, gan visus kopā, gan katru atsevišķi, dažu ieņemdamus mutē un grasīdamies pat apēst.

— Ūja nezvērs! — viņa klusi smējās un atrāva roku nost, bet tūliņ sniedza otru, teikdama:

— Šī ir tāda pat nerātņa... — Un viņš darīja ar to tāpat. Bet viņa priecīga klusu smējās:

— Ak, jūs esat par daudz zvērīks. Man bail, es labāk bēgšu. — Un piecēlusies viņa devās no loga nost, bet, tikko bija pāris soļu spērusi uz priekšu, kad saklupa un nozvēlās visā garumā uz milzīgās, baltās lāčādas, kas bija izklāta taisni blakus gultai.

— Man aizķērās kāja aiz lāča briesmīgajiem nagiem, — viņa čukstēja.

— Tā iet: no vilka bēg, uz lāča krīt, — čukstēja Jēkabs, noliekdamies un taujādams, vai sasītusies.

— Jā. Stipri sasītos un nevaru vairs uzcelties, — celis sāp.

— Ak, un es esmu tas vainīgais, — nelaimīgā balsī čukstēja Jēkabs, satvēris viņas roku un to skūpstīdams. — Tūkstoškārt lūdzos piedošanu!

— Nu, vainīgais, nu! Tad palīdziet jel uzcelties, — viņa teica, satverdama viņa roku.

Lai palīdzētu uzcelties, viņš saņēma to ap krūtīm, viņa pagriezās, aplikdama tam vienu roku ap kaklu, tad arī otru, viņas seja piespiedās tam pie vaiga, viņš juta viņas dvašu sev sejā, tad viņas lūpas uz savām, un nu viņam nebija vairs nekādu šaubu par viņas izturēšanos, viņš to apkampa ciešāk un skūpstīja aumaļīgi; viņa atbildēja ar tikpat kaisliem skūpstiem.

— Ak, nu mēs reiz taču esam sapratušies un viens otra atraduši — nu tikai, pēc desmit gaļiem mēnešiem un kad jūs šodien taisāties jau braukt projām! Kur jūs bijāt līdz šim?... Viņa čukstēja laimē, aizgrābtībā un it kā žēlabās. — Vai pa visu šo laiku nemaz uz mani nedomājāt?

— Gandrīz katru dienu domāju.

— Un tomēr nekā nedarījāt!

— Neuzdrīkstējos.

— Es taču pati spēru pirmos soļus, šad un tad jums iesizdama pa pirkstiem.

— No tam, ka jūs šad un tad piedūrāties man pie rokām, tikdaudz gan nopratu, ka riebīgs es varbūt jums neesmu, bet es, tāds vienkāršs un prasts, vairāk tomēr nekā nedrīkstēju iedomāties.

— No manām acīm nekā nelasījāt?

— Redzēju gan, ka jūs bieži uz mani skatāties un lūkojaties man acīs, bet neko sevišķu pie tam nedomāju.

— Ak, cik vēl nepiedzīvojis! Sakait, vai jums jau bijusi kāda mīļākā?

— Nē. Neviena.

— To jau domāju, ka vēl nevainīgs. Bet paldies Dievam, ka nu reiz esam tik tālu! Atzīstos, garā un domās esmu jums jau desmitām reizi atdevusies un kā savu pestīšanu gaidīju to brīdi, kad tas reiz notiks patiesībā. Kad vakar ieradās jūsu draugs un stāstīja, ka jūs jau šodien brauksit projām, tad tas mani tā uztrauca, ka nevarēju vairs nekur atrast mieru, nezināju, ko iesākt, un gaidīju tik jūs mājās. Varbūt arī tagad mēs nebūtu vēl sapratušies, ja šis ledus lācis nebūtu nācis mums palīgā, ar savām žaunām vai ķetnu saķerdams man kāju un nosviedzams mani še jūsu priekšā uz savas mīkstās muguras, kur nu abi rīta krēslā guļam viens otram rokās.

— Jā, tas mums izdarīja savu lāča pakalpojumu īstā brīdī, bet tikai labā nozīmē — ne tā kā citi lāči, ar kuņu pakalpojumiem saprot tikai ko ļaunu, — viņš čukstēja, glāstīdams viņai matus un kaislīgi skūpstīdams viņas karstās, valganās lūpas.

— Balts ir nevainības un visa laba krāsa. Tālab arī baltie lāči kalpo tikai labā nozīmē, nevis tā kā melnie. Bet nu lieciet mani gulēt. Jau tik sen vairs nav mani vīrieša rokas guldījušas... Viņa dvēsa tam pie auss, un kad viņš, piecēlis to stāvus, sāka darboties ap viņas drēbēm, viņa, iesizdama tam pa pirkstiem un priecīgi iesmiedamās, teica:

— Atkal viņš ar savām lielām, neveiklām rokām nekā neprot! Rau, te taisa vaļā un paraisa un pavelk šīs lentītes, tad šļūk viss uz leju.

* *
*

Volfgang Hellmanis jau pa otru lāgu izstaigājās krustām šķērsām pa parku, nevarēdams sagaidīt draugu uzceļamies. Laiks bija jauks un silts, un taki un celiņi, kā arī lielceļa malas bija jau sausas, tā ka labi varēja pastaigāties, un viņam bija patīkami apskatīt Lankas muižas apkārtni, kur tagad atradās pirmoreiz. Kad dzirdēja muižā ļaudis klabinām pusdienā, un arī viņa pulkstenis rādīja jau divpadsmit, viņš devās mājup. Uz lievenēm kalpone rīkojās ap kaūjas galdu, un patlaban iznāca arī fon Štaufena kundze — tumšsarkanā rīta svārkā, vaļā matiem un skaista un laipna kā ziedoņa diena. Pēc apsveicināšanās viņa aicināja Hellmani sēsties; arī viņa draugs laikam drīz iznākšot, jo dzirdējusi to jau staigājam, un tad visi trīs dzeršot kaūju. Bērni un guvemante rītiem kā ceļoties, dzerot pienu un patlaban strādājot visi pa dārzu, līdzēdami dārzniekam dēstīt puķes un jaunus kociņus.

Jēkabs iznāca ar vēstuli rokā. Draugs tam pārmeta, ka lēti nevarējis to sagaidīt uzceļamies: tagad varējuši būt jau ceļā.

— Jaunzemja kungs šorīt gribējis labi atdusēties no vakardienas un pagājušās nakts gaŗā jājienu. Lai gan viņam bija labs jājams zirgs, tomēr nojāt tikpat kā vienā paņēmienā divdesmit verstis turp un atkal atpakaļ, tas nav gluži nieks, — ieminējās priecīgi smaidošā fon Štaufena kundze, paskatīdamās uz Jēkabu. Bet tas bija atplēsis kuvēru un jau lasīja vēstuli. Ne mazumu viņš bija pārsteigts, redzēdams, ka tā ir no notiesātā Dzeņa, lai gan adrese bija brāļa Ievalda rokas rakstīta. Vēstulē ielikta zīmīte deva tam paskaidrojumu: tanī Ievalds ziņoja, ka vēstuli Dzenis tam slepeni piesūtījis ar kādu piekukuļotu cietuma sargu, lūgdams to nodot Jēkabam.

Nu viņš lasīja šo vēstuli. Ļoti atvainodamies, Dzenis lūdza viņu neņemt ļaunā, ka tiesības zaudējis cilvēks iedomājies apgrūtināt viņu ar savu vēstuli. Bet citādi nevarējis, jo atrodoties pavisam bēdīgā stāvoklī un nezinot, ko iesākt un kam prasīt padomu. Tādēļ griežoties pie viņa kā pie skolotāka cilvēka savā pagastā, jo nezinot, vai saviem advokātiem varētu pilnīgi uzticēties un sacīt visu taisnību vai ne. Lieta esot tā, ka viņš nepareizi notiesāts: prokurors cēlis pret viņu apsūdzību, it kā viņš Radagaisu nošāvis tanī nolūkā, lai pats apprecētu Radagaiseni, un tiesa viņu par to arī notiesājusi. Tomēr tas esot pilnīgi nepareizi: nekad viņš neesot domājis Radagaisenes dēļ nošaut Radagaisu, bet padarījis to vienīgi ātrās dusmās un aiz atrlebsanās, tādēļ ka Radagaiss nodarījis tam lielu netaisnību: viņš saimniekam apņēmis nodedzināt tukšo nameli mežmalā, kas bijis apdrošināts par deviņdesmit rubļu. To arī zaļumu svētku naktī izdarījis, un viss labi izdevies, arī naudu no asekurances saimnieks saņēmis, bet viņam solīto četrdesmit rubļu vletā iedevis tikai piecpadsmit. Kad uz vairākkārtēju prasījumu saimnieks tam vairāk nedevis, tad beidzot tur aplokā pakampis bisi un ātrās dusmās uz to izšāvis. Tāds esot lietas patiesais stāvoklis. Bet viņš to nedrīkstējis teikt. Tomēr tagad, kad viņš tik smagi notiesāts, gribētu zināt, vai viņam neiznāktu sods vieglāks, ja, prāvu iztiesājot, tiesu palātā sacītu visu taisnību. Lai Jēkabs raudzītu izdibināt, vai nu pie kāda advokāta, val cita kāda likuma pratēja, kāds sods viņam būtu gaidāms, ja viņš tiesai pateiktu visu patiesību.

Jēkabs pastāstīja par vēstules saturu Hellmanim un Štaufena kundzei, un visi trīs nāca pie atzinuma, ka labākais būtu — parunāt par šo lietu ar baronu Šalku, kas ne vien kādreiz jurisprudenci studējis, bet kam arī bieži un dažādās lietās esot darīšanas ar tiesām. Citu nekādu padoma devēju viņi še uz zemēm nevarēja iedomāties, bet lieta bija steidzama, jo vēstule bija rakstīta jau priekš dažām nedēļām, un Dzeņa pārsūdzība varbūt jau drīzumā varēja nākt iztiesāšanā. Viņi uz Jēkaba priekšlikumu tādēļ norunāja, braucot uz Duvzares sudmalām, ceļā mest likumu un iegriezties Auzudruvas muižā. Šodien tas vairs nebija izdarāms, jo tad viņi nonāktu Auzudravā taisni vakarā, ko paši nevēlējās. Tāpēc nolēma šodien palikt vēl te un rītu jau no paša rīta doties ceļā.

Pēc pusdienas, kad Hellmanim, pastaigājoties pils priekšā ar Jēkaba audzēkņiem, bija tiem jāstāsta par atudentu dzīvi Tērbatā, uz kuriem arī tie priecājās aizkļūt, bet Jēkabs iegāja iekšā savākt savas lielas un sakraut somā, tur ienāca arī fon Štaufena kundze. Viņš patlaban sēdēja pie galda. Aizbildinājusies vai netraucējot un atspiedusies ar elkoni viņam uz kamieša, tā teica:

— Tas ir labi, ka tu ar savu draugu nolēmi šodien vēl nedoties ceļā: tā mēs savus īsas laimības brīžus varam taču pagarināt, vismaz par dažām stundām. Bet man ir vēl kas labāks prātā: nebrauciet rītu braukšus, bet ejiet kājām, — tad tev labs iemesis nākt no Duvzares vēl še atpakaļ, savākt savas lietas, kuŗas paliek te, un tā varēsi palikt te vēl vienu otru nedēļu. Tas taču tev vienalga, kur uz eksāmenu gatavojies — še vai Liepājā. Mēs tik ilgi un grūti esam cietuši un cīnījušies ar savām jūtām un beigās godīgi krituši, klupdami pār balto ledus lāci. Vieglprātību nedz viens, nedz otrs nevaram sev pārnest, drīzāk pārāk ilgu savaldīšanos, pārāk lielu atturību. Par savām desmit mēnešu ilgām ciešanām lai mums vēlēts taču vismaz kādas desmit dieniņas baudīt savu prieku un laimību, ko viens pie otra esam atraduši. Pēc tam tevi ar visām tavām lietām aizsūtīšu Liepājā, vai arī pati varbūt aizbraukšu līdz.

Skūpstīdams viņai gan rokas, gan seju, Jēkabs ar sajūsmu pievienojās viņas domām, lai gan barona Šalka apmeklēšana tad šoreiz bija jāatliek, jo Auzudruva atradās krietni tālu.

— Bet kas tā tāda Rute, kas tev raksta atklātu karti un tanī uzrunā tevi vārdā un sauc par tu? Āre, te ir tā karte; es to pirmīt saņēmu un izlasīju — domāju: atklātā karte nekad noslēpumus neraksta, un bez tam es esmu arī ziņkārīga par tevi un tavu dzīvi, jo par to neko nezinu.

Jēkabs viņai pastāstīja, kas Maruta tāda ir un par savu sakaru ar to.

— Es biju domājusi, ka tā ir kāda židiete, — viņa iesmējās, bet tad vaicāja tālāk:

— Cik viņai gadu?

— Laikam sešpadsmit.

— Tu viņu nopietni mīli?

— Nopietni, un mans nodoms ir viņu precēt, tiklīdz dzīvē tas būs iespējams.

— Tev ar viņu jau kāds tuvāks sakars?

— Tikai skūpstījušies esam.

— Skaties man acīs!...

— Tavas acis runā taisnību. Es ticu tev, tu godīgais zēn, — viņa teica, glaudīdama Jēkabam galvu un pieri un skūpstīdama viņam acis. — Tas ir godīgi un prātīgi no tevis: skolniecei nav vēl mīlestība jā māca; tāda meitenes skuķe var sūkt savu pirkstiņu un mācīties skolas uzdevumus, — tas viņai labāk pieder nekā mīlēties. Vai tev viņas bilde arī ir?

— Nē.

— Negribu arī redzēt. Bet nē! Ja vari, dabūn un kādreiz man parādi: gribētu tomēr redzēt, kā tā izskatās, kuŗa būs mana pēcnācēja augstajā mīlestības amatā. Bet tagad tu pieder man, un par to esmu priecīga un laimīga. Apdomā, visus šos gadus esmu te bijusi viena pati. Nebija neviena, kam pie krūts varētu pieliekt savu galvu, izsūdzēt savas sēras un skumjas, atvieglot savu sirdi. Nebija nevienas mīļas dvēseles visā apkārtnē, ar ko varētu no sirds izrunāties un kas mani saprastu. Mani dēli vēl mazi, mana meita arī nav vēl izaugusi no bērna korpēm. Un šī pati Licelšvaba jaunkundze arī ir tikai tāda Licele un stāv man patiesībā pavlsam tālu. Nevienas, nevienas tuvas dvēseles man nebija, es biju kā vientule egle tīrumā. Tu vari tāpēc iedomāties manu prieku un laimību, kad man tagad ir kāds mīļš cilvēks, kam varu nodoties ar miesu un dvēseli. Bet diezin, vai es tev arī esmu tik mīļa un dārga kā tu man. Saki atklāti un bez glaimiem, kas tev šķiet tagad tava mīļākā, dārgākā būte pasaulē.

— Trīs dvēseles, lai gan katra savādā kārtā, manai sirdij vienādi mīļas un dārgas. Tās ir: mana māte, tā pati Rute un skaistā, debešķīgā Margarete, — viņš teica, aplūkdams roku ap viņas slaido augumu un novilkdams to sev uz ceļa.

— Tas ir labs dēls, kas savu māti tur mīļu un dārgu, un kas ir labs dēls, tas būs arī krietns cilvēks dzīvē un mīļš vīrs savai sievai. Man liels prieks, ka tu stādi mani blakus savai mātei un savam izredzētajam nākotnes ideālam. Bet bez mums trijām kādas tev vēl ir mīļas un dārgas?

— Mana māsa, Rutes māte un māsiņa un Trūdeles jaunkundze, — viņš padomājis atteica.

— Ak tev patīk mana meita arī un ir tev mīļa? Vai zini, ka tu viņai arī patīc? Tu neesi varbūt ievērojais, ar kādu sirsniņu skatu viņa dažreiz tevī nolūkojas.

— Neesmu to pamanījis, bet viņa ir mīļa, skaista meitene, un kas viņai par daiļu augumiņu!

— Tu atron viņu skaistu un daiļu? Lai gan tikai četrpadsmit gadu, viņa tiešām jau labi attīstījusies. Ja tu vēl redzētu, kad viņa noģērbusies — kas par skaistu, maigu miesu un kāda simetrija visos locekļos! Ar laiku varbūt iznāks īsta skaistule. Ak, mans dārgais, ja mēs varētum dzīvot tālā svešumā, kur mūs neviens nepazīst, es viņu izaudzīnātu un izprecinātu tev: tad mēs varētum vienmēr netraucēti satīties un būtum pastāvīgi saistīti kopā. Tad tu iegūtu reto laimību — mātes un meitas mīlestību vienā reizē un uz visu mūžu. Tagad mums paliks vienīgi tik atmiņas no mūsu īsajiem, saldajiem laimības mirkļiem; bet tad mūsu laimība turpinātos bez mitēšanās dienu

no dienas, gadu gadā, — mēs dzīvotum kā pusdievi zemes virsū! Bet tas ir neprāts, tas ir ārprāts, ko es fantazēju. Piedod, dārgais, piedod! — Un savādi iesmiedamās, viņa izskrēja no istabas.

Uz palaunaga laiku atbrauca barons Šalks. Viņš teicās pārbraucot no aprīņa pilsētas un atpakaļceļā iedomājies iegriezties uz brīdi Lankas muižā apciemot radus.

Par šo atbraucieni sevišķi priecīgs bija Jēkabs, jo nu viņš varēja uz vietas dabūt dzirdēt jurista domas Dzeņa lietā un varēja līdz ar brālim jau norakstīto vēstuli aizsūtīt arī vajadzīgo paskaidrojumu Dzenim. Viņš tādēļ pēc kaujas, kad vispārējās sarunas it kā apsīka un barons Šalks aizdedzināja cigāru, pastāstīja tam par Dzeņa prāvas iznākumu un pašas slepkavības patiesiem iemesliem un lūdza viņa domas šai lietā.

— Hm! Slepkavība paliek slepkavība, vienalga, vai tā pastrādāta atriebības pēc, vai mantkārtības nolūkā, — teica barons Šalks. — Un, ja slepkava celtu vēl gaismā, ka viņš nodedzinājis ēku, tad viņu sagaida sods arī par šo noziegumu. Ar spriedumu viņš tāpat var būt mierīgs, un viņa paša laime, ka dedzināšanas noziegums palicis tiesu iestādēm nezināms. Tā, mīļo Jaunzemi, stāv ar Dzeņa lietu pēc vispārējiem juridikas un loģikas likumiem. Bet kādu gala iznākumu šī lieta varētu ņemt tagadējās krievu tiesās, to neņemam apgalvot. Jo Aleksandra Otrā Krievijā ievestās tiesu reformas ir kaila kopija no mūžam revolūcionārās Francijas tiesām, kuņām pamatā ir Ruso dzejiskās humānitātes, Voltēra revolūcionārās un, velns zin, kādas vēl idejas. Vai kultūrai svešais, glēvais, kūtrais, pret visu vienaldzīgais, mānīcīgais krievu zemnieks nostādāms pilnīgi blakus mūžam nemierīgajam, neticīgajam, strauji kaislīgajam, revolūcionārajam francūzim, par to krievu liberāli, kas šīs tiesas Krievijai izcīnīja un ar lielu troksni ievēda, liekas, neviens nekā nav domājuši, un tas arī pilnīgi saprotams, jo tie savas idejas un zināšanas ieguvuši no franču humānitātes, revolūcijas un modes gara pildītām universitātēm un grāmatām, bet pašai dzīvei tie stāvējuši un stāv tālu, — ne tie pazīst savu tautu, ne viņas vajadzības, aplūkodami to vienīgi ar ārzemnieku brillēm. Tautai, kas nemāk vēl ne grāmatu, ne kaut kādu kultūrālu darbu strādāt un vispār nemīl darbu, pūliņu un uzņēmību, — tādai tautai ar humānitātes pasludināšanu, ar revolūcionārām idejām un liberālām ārzemju modes tiesām nav nekas līdzams. Ja nu pie mums, ievēzdami šīs jaunās tiesas, tiesnešus neņem no vietējiem iedzīvotājiem, kas prot šejienes valodas un pazīst apstākļus, bet atsūta pavisam svešus cilvēkus, kuņiem jāstrādā tikai ar tulku palīdzību un kuņi paši, kā arī viņu tulki, bieži piekukuļojami, tad varat iedomāties, ko mums šādas liberālas krievu tiesas dos. Es pats esmu liels liberālisma cienītājs un dzīvē rīkojos visur tikai liberāli. Tā, kad es savu klētnieku un viņa draugu Kriņģeļu Irši pērn pieķēru pie labības zādzības, es viņus nenodevu vis šīm krievu tiesām, kur tad būtu iznākusi mēnešiem ilga izmeklēšana, braukāšana, tiesāšanās un laika kavēšana un tērēšanās ir man, ir viņiem, bet liku tiem pašiem vienam otru nopērt, tā ka tie dažās minūtēs bija no katras tālākas ķezas vaļā. Re, to es saucu par liberālu tiesu! Bet tagad nu, kā dzirdu, viņi gribot par to sūdzēt mani, lai gan es viņus nebūt neesmu pēris, bet viņi paši to darīja viens pie otra. Lietas īstais saturs tas, ka es Potivāram atņēmu klēts atslēgas un nodevu tās vagarim, tā ka viņam labības zādzība nav vairs iespējama, un tas viņiem abiem ar Irši nu sāp. Nav tomēr brīnums, ka šo skaidro, vienkāršo un sen uz vietas jau nokārtoto lietu „liberālās krievu tiesas nesāk uzsildīt par jaunu, nesauc mani pie atbildības un galu galā no tīra nieka iztaisa varbūt vēl lielu būšanu. Tādas liberālas tiesas lai velns parautu, ar kādām par nelaimi nu arī mūsu dzimtene aplaimota! — Barons Šalks izsaucās, nobeidzams savu izskaidrojumu.

Aizbraukdamš viņš uzaicināja Hellmani un Jēkabu, ja izgādās, viņu apciemot.

3.

PUKĪTE CEĻMALĀ

Mūsu dzimtenes seja. — Kā Jēkabs domā izdarīt savu kāzu ceļojumu. — Nejauša sastapšanās. — Muitnieks un viņa upuris. — Blondā čigāniete pie sulu bērza. — Ko strazds svilpa. — Jēkabs top pazīstams ar teiksmaino Sniegbaltīti. — Tie, kam pieder nākotne. — Līdzīgi ar līdzīgiem. — Jēkabs uz divrata. — Tēvam aiz muguras, mātei redzot. — Katrs uz savu pusi.

Otrā rītā abi draugi tūliņ pēc brokastis devās ceļā. Gāja kājām, jo nesams nekas nebija. Hellmaņa ceļa somu Lankas muižas vagaris bija solījies nākošās dienās aizsūtīt uz Duvzares sudmalām.

Iet varēja vienīgi pa lielceļu; malu ceļi pa pļavām un mežiem, kur gājiens būtu iznācis labu daļu īsāks, bija vēl lielā mērā slapji, bez tam upītēm un strautiem plūdu laikā aiznestie tiltiņi un laipas droši vien par jaunu nebija vēl ierīkoti.

Pa dižceļu iešana bija laba. Laiks, pēdējās dienās būdams jauks un vējains, bija paspējis ceļmalas jau nosusināt. Jāsteidzas nebija, tādēļ gāja, kā paši sacīja, tikai tā sevī, vietām apstādamies, paklausīdamies dzeguzes kūkošanā vai cīruļu tilināšanā un priecādamies par patīkamo iešanu. Gaiss, kas no rīta bija samācies, vēlāk noskaidrojās, un saule spīdēja spoža un silta. Tīrumos redzēja darbā ļaudis un zirgus, gan noecējot pērnā rudens arumus, gan ieārot vai ieecējot sēklu.

Cītur stādīja rāceņus vai atkal veda mēslus pavasara sējumiem papuvēs — lēcām un mīstram. Pļavās ganījās aitas. Ganiņi pūta un stabulēja — laikam pagājušā svētdienā no Jurgu tirgus pārvestos auniņus, pīlītes un citus pūšamos, jo kārkliem miza vēl nelēca, un paši izmāukt stabulītes nevarēja. Ganiņes dziedāja parastās ganu dziesmas, allaž šā vai tā zadinādamas ceļagājējus, it kā:

Ganiņš gana ceļmalē,
Dievpalīgu gaidīdams,
vai atkal pašas cita citu apdziedāja:

Diža, liela ganu meita
Bez darbiņa ganos gāja;
Es, meitiņa, maza, maza,
Trīs darbiņi līdzī nēmu:
Adīklīti, rakstīklīti,
Prievitiņus dakšiņās.

Visur kūšot kūsoja darba spars, dzīves prieks, pavasara sajūsma.

Jēkabs gāja šo ceļu pirmoreiz. Viņam allaž bija patika un pricks iet vai braukt pa nepazīstamu apgabalu, pa neredzētām malām un tad lūkoties uz visām pusēm un visu apskatīt un novērot. Ceļš gāja lielāko tiesu pa apdzīvotiem vidučiem, kur redzēja māju un dārzus, laukus un pļavas ar birtalām, eglieniem vai priedieniem pa starpām.

Kādā augstā uzkalnē, kapsētas vārtu priekšā, no kurienes bija pārskatāms plašs apjoms, viņi piestājās un lūkojās visapkārt. Plašajā klajumā bija saredzamas divi muižas ar dažām malu muiželēm, vairāk kalpu un saimnieku mājas, blakus ceļam pāris krogu, klajā atmatā ķieģeļu ceplis, tālumā kādā augstākā vietā redzēja vējenes griežamies, vienas muižas tuvumā saulē baltoja baznīcas tornis ar sarkanu jumtu, un vientuļā mezmalē, klusā, jaukā vietā, pakalniņā stāvēja stalta mūra ēka arī ar sarkanu jumtu — acīm redzot, skolas nams; tālu, tālu pie apvāršņa malas, kā augšup

pacēlušies, kā padebešiem līdzī gaisā šūpodamies, ēnojās lieli, zili meži, līdzīgi tālām, augstām kalnu grēdām, bet tepat lejā spīdēja dzirnavu ezers.

— Lūk, mūsu dzimtenes raksturīgā seja! Sveicinu tevi, dārgā dzimtene, uz visām pusēm! Lai taviem bērniem nekad netrūktu dzīves prieka un darba čakluma — tad cits viss rasies!

Jēkabs izsaucās, cepuri noņēmis un sajūsmināts lūkodamies tālumā un tuvumā. — Cik noskaņoti jauka mūsu dzimtene! Katra sēta, katra muiža, katrs novads, par sevi ņemti, gan ir savādi un it kā rāda savu atsevišķu seju, bet visumā mūsu dzimtenes izskats kā liela mākslinieka darbs, viscaur stingri izturēts vienādās kontūrās. Jā, jauka ir mūsu dzimtene, tomēr vēl jaukāka tā izskatītos, vēl lielāka dzīvība un ražīga darbība tanī valdītu, ja plašajās ārēs starp muižām un mežiem, kur neredz nevienas sētas, — tikai tūrumus, klajumus un atkal klajumus un dzedziedas, — paceltos arī ēkas, kūpētu skursteņi, un laukos ņudzētu darbīgi ļaudis: daudzi te varētu dzīvot uz vietas un sekmīgi darboties, kas tagad spiesti nīkuļot, klejojot ik pavasaru no vienas vietas uz otru, kļīstot uz pilsētām, vai pat dodoties uz tālo Sibīriju un Ameriku, kur tie dzimtenei un savai tautai agrāk val vēlāk iet pazušanā.

— Ja Ģētem taisnība, ka skaistums ir — vienība dažādībā, tad mūsu dzimtene tiešām saucama par jauku: katrs apvidus, katra atsevišķa vieta viņā gan savādi un dažādi, bet viņas visumā šai dažādībā ir patiesi noskaņota vienība, — noteica Volfgangs, nepiegriezdams vēribas dzimtenes sociālajam stāvoklim, bet interesēdamies vairāk par viņas dabisko jaukumu un gribēdams laikam paskaidrot drauga domas šai jautājuma tuvāk.

— Es nevaru saprast, kā dažiem mūsu dzimtenes iedzīvotājiem var rasties patika ceļot uz ārzemēm, lai apbrīnotu turienes dabas skaistumu, kad mūsu pašu dzimtenē ir tik daudz jaukuma: ej vai brauc, pa kuŗu ceļu gribi, — visur kas jauns un jauks, — turpināja uzsākto sarunu Jēkabs. — Es domāju, ka nevienam nevajadzētu ātrāk ceļot uz ārzemēm, iekām tas nav apceļojis mūsu dzimteni un iepazīties ir ar viņas izmantojamām bagātībām, ir ar viņas dabas jaukumiem. Sevišķi visi, tā sauktie, kāzu ceļojumi uz ārzemēm man šķiet pilnīgi lieki, pat kaitīgi: tādi samīlējušies, laimīgi, jauni ļautiņi jo drīzāk nekā daži citi atrastu un saprastu mūsu dzimtenes jaukumus un redzētu viņu dažādībā dzejiski noskaņotu vienību. Bet tos nabadziņus labvēlīgie vecāki un aizbildņi savā nesaprašanā sūta uz ārzemēm, uz kuriem tie aizved ne vien prāvas summas naudas, bet — arī savu dzimtenes mīlestību, jo tādi ārzemju ceļojumi jaunās, laimīgās dienās padara ceļotāju sirdis un prātus pret dzimteni vienaldzīgus uz visu mūžu. Bagātniekiem, kā jau visur, tā arī šai ziņā cenšas darīt pakal mazāk turīgie, un tā visiem tiem, kas visvieglāk un visvairāk varētu ko darīt dzimtenes labklājības labā, prāts nesus tik uz ārzemēm. Un tā ir liela aplamība. Vai zini, draugs, kādas domas man stāv prātā: kad būšu precējies, tad uzsieties somiņu uz muguras, ņemt nūju vienā, savu meiteni zem otras rokas un maigās ziedoņa un jaukās vasaras dienās apstaigāt mūsu dārgo dzimteni no viena gala līdz otram, abiem kopīgi baudot viņas jaukumus un savus mīlestības priekus un visu saskaņojot dvēseļu harmonijā un siržu laimībā. Iepazīdamies ar savu dzimteni, varēsim daudz vairāk ko derīga mācīties, nekā kāpaļājot pa Alpu kalniem vai staigājot pa Itālijas bilžu galerijām... Tādu es domāju savu kāzu ceļojumu. Ceļojumi pa ārzemēm lai paliek vienīgi zinātņu papildināšanās vai citos tādos lietderīgos nolūkos, kas pašu zemē nav sasniedzami.

— Jaukas un oriģinālas domas, — piezīmēja Hellmanis. — Bet vai tev ir jau kāda nolūkota, kad runā par savu meiteni un precēšanos?

— Cik savādi tas izklausās, ka tādi, kas dzīvē vēl nav nekas, jau samīlas, tad tomēr ar mani tas tā noticis, — man sava meitene jau noskatīta. — Un Jēkabs pastāstīja draugam par saviem sakariem ar Marutu.

— Bet tad nu saki, Volfgang, kā ir ar tevi? Vai tu arī esi jau samīlējis? Vaļsirdība no manas puses sagaida arī vaļsirdību no tevis, un tev, draudziņ, runāt par samīlēšanos un precību lietām taču daudz vairāk tiesības nekā man, jo tu jau pēc gada būsi doktors.

— Draugs, ar mani lieta tāda, ka iemīlējies esmu, bet neesmu vēl noskatījies, jo nezinu, kas tā tāda ir un kur tā dzīvo, kuŗā esmu iemīlējies. Pagājušā ziemā, braukdams uz Tērbatu, apmeklēju Rīgā teātri, un tur publikā redzēju kādu jaunavu, kas man patika ar pirmo acu uzmetienu un kas, jo vairāk tanī noskatījos, jo vairāk mani saistīja. Arī es uz viņu atstāju laikam stipru iespaidu, jo novēroju, ka arī viņai bija acis tikai man. Abi likāmies bez gala laimīgi un priecīgi, ka esam viens otru atraduši. Bet iepazīties mums neizdevās, nedz arī es dabūju zināt, kas tā tāda ir. Viņa bija kopā ar dažām citām dāmām, un tām līdz viņa aizgāja, pāra reiz vēl atskatīdamās atpakaļ ar tik dziļu, sirsnīgu, bet reizā arī žēlu skatu, it kā būdama nelaimīga par mūsu šķiršanos pirms iepazīšanās un jebkādas sazināšanās. Kopš tā laika neesmu vairs šo zeltēni redzējis, bet aizmirst to nespēju, un, ja arī vairāk to nesastapšu, tad tā tomēr paliks visu mūžu man kā brīnišķīga parādība atmiņā.

Viņi nonāca kādā jaukā mežmalā, klusā aizvēja vietā. Še viņi nosēdās un ieturēja pabrokasti, uzēzdami līdz iedotās sviestmaizes. Pakalnē dzirdēja avotiņu burbulējam. Iedomājās iet tur nodzerties, — nevajadzēšot dzert lejā no strauta. Bet, ejot pie avotiņa, ieraudzīja turpat mežmalas saulgozī sulas: resna, zaļoksnīga bērza priekšā bija nolikti divi spaņņi, kuŗos no bērza ieurbtām trūbiņām lieliem, gaišiem pilieniem ātri pilēja sulas. Spaņņi bija pilni līdz malām un plūda jau pāri. Viņi nokņuba katrs pie trauka, padzērās un gāja tad tālāk. Soļoja cepures noņēmušies un laiku pa laikam vēcinādami ar tām sev vēsumu klāt, jo diena bija stipri silta. Duvzares sudmalās nonāca pēc pusdienas.

— Mājinieki liekas visi strādājam pa dārzu, vai nu rāceņus, vai sīkās saknes dēstīdami, — teica Hellmanis, ejot pa krūmiem apaugušo ceļu lejup un lūkodamies pāri krūmiem dārzā. — Viņi nav mūs vēl ieraudzījuši, — visi nogrimuši darbā. — Iesim tūliņ dārzā, redzēsim, ko šie tur dara.

Iedami gar riķu žogu, viņi redzēja dārzā rīkojamies kādu vīrieti ar zirgu un arklu, bet otrs vīrietis un divi sievietes mudīgi strādāja, mezdamas rāceņus vagās. Atdarot vārtus, tie iečīkstējās, tuvākā mētātāja atgriezās atpakaļ un, turēdama plaukstu acīm priekšā pret sauli, iūkojās uz vārtu pusi.

— Volūņ... Viņa tagad priecīgi iekliedzās, rokā turēto grozu nometa zemē un skriešus devās pie vārtiem. Jēkabs, atrazdamies vēl otrpus vārtiem, redzēja, ka tā bija jauna meitene gaišiem matiem, basām kājām un darba uzvalkā. Pieskrējusi Volfgangam klāt, viņa, priecīga un laimīga un it kā līksmodama teica:

— Mīļais brālīt, zelta Volfiņ, tu jau mājās! Bet es nevaru tevi apkampt, man abas rokas netīras... Un, nolaidusi rokas uz leju, un stiepdama tās atpakaļ, it kā sargādamās ar tām brāli aizskart, viņa sniedza tam muti un ar to skūpstījās. Volfgangs stāvēja pavērto vārtu priekšā. Tagad aiz viņa parādījās Jēkabs un, cepuri paceldams, sveicināja skuķi, kuŗu sev par prieku un pārsteigumu pazina par to pašu brašo zeltēni, ko aizvakar bija saticis ceļā un ko puikas bija zobojuši par viņas skatīšanos atpakaļ. Ieraudzījusi svešu jaunekli sev priekšā, skuķe satrūkās, samulsa un, acīm redzot, nezināja, ko darīt, ko būt. Stādāmais rācenis, kas tai bija palicis rokā, nokrita pašai pie kājām.

— Nebaidies, māsiņ, tas ir mans draugs, Lankas muižas mājskolotājs Jēkabs Jaunzemis, pavisam lāga zēns, — Volfgangs teica smiedamies un, pret Jēkabu pagriezies, piebilda:

— Mana māsa Paula.

— Ja nemaldos, mēs jau esam redzējušies: aizvakar ceļā, — ierunājās Jēkabs, cepuri par jaunu paceldams un priekā lūkodamies uz skaisto, samulsušo meiteni, kas savā samulsumā viņam likās vēl skaistāka un pievilcīgāka, nekā aizvakar satiekoties.

— Domāju gan, esam redzējušies, — viņa atteica, tagad saņemdamās un tūliņ attapdamās jokot:

— Ja būtu laika, tad jau nu vajadzētu kaunēties, skriet projām, slēpties, pārgērbties un tad tikai nākt un rādīties, bet tagad man jāpaliek tepat uz vietas un jāturpina darbs. Mēs esam tik trīs mētātāji — es, māsa un brālis, bet puisis izdzen vagas, kā arī piemētātās vagas apaŗ tik drīz, ka mums jāstrādā pusriķšus, jo līdz ar rāceņiem arī mēsli jāmet pašiem vagā.

To teikusi, skuķe ņēma atkal grozu rokā un steidza aizkavēto darbu. Grozs bija pāri pusē piekrauts ar mēsliem un tiem virsū rāceņi: ik iemetusi vagā rāceņi, ik saņēma sauļā un uzsvieda tam veselu picķu mēsķu virsū. Jēķabs piedāvājās viņai par groza turētāju, bet viņa to nepielaida, ka viņš un Volfgangš ar spoķiem zāķakiem lai bradātu pa arumiem. Ar rāceņu dēstīšanu drīz būšot galā, pēc tam taisīšot dobes un stādīšot sīķas saknes, — tur viņš varēšot nāķt palīģā; tagad lai ejot iekšā atpūsties un paēst pusdienu.

Iepazīstīnājīs Jēķabu ar otru māsu un brāķi Rūdolfu, Volfgangš veda to iekšā, kur māte, pārnācēķus pamanījusi, nāķa jau sētā tiem pretī. Nama durvīs radās arī tēvs. Jēķabam šīs sudmaķu pāris likās būt taisni tāds, kādas viņš labas ļaucīnieķu pilsoņu ģīmenes vecāķus pa laikam bija iedomājīs: viņa — neliela, pāresna madama iesīrmīem matiēm, bet vēl pilnīģi ķirģta, visai dzīva, runīģa, smaidošā un priecīģa; tēvs — pleķīģs sīrmģalvis, pagaŗu augumu, ļabsīrdīģi ļaipnu seķu, mīerīģs un rāms visā gaitā, vairāķ klusētāķs un domātāķs nekā runātāķs.

Uz ātru roku māte paraudzīķa pārnācēķīem pusdienu, apķļāķa galķu un aīķināja tos baudīt. Ēdot un sarunājoties Jēķabs dabūķa zināt, ka parīt šai ģīmenē ļīels, svinīģs notīķums priekšā — iesvētīšot ļaunāķo meīķu Paulu. Visī tad braukšot uz Saulģozi baznīcā. Apķārtēķās draudzēs — un citīem gadiem arī te — iesvētīšana parasti notīķa Pūķolu svētdīenā, bet vecā mācītāja Zontāģa ilģas sīrģšanas dēķļ iesvētīšana Saulģozē šogad varēja notīķt tikai otrā svētdīenā pēc Lieldīenām. Mācītāja neveselības dēķļ arī mācības nedēķķas ļatviešu un vāķu bērniem šogad bijušas kopēķas un nobeīģtas aizvakar. Par priekšā stāvošīem godīem savā ģīmenē Volfgangš nebīķa draugam iepriekš neķo minēķīs, baidīdamies, ka tas varētu sāķt aizbīdīnāties ar noderīģu goda drēķķu trūkumu un negrībētu nāķt līdz. Tā Jēķabs visā savā vīenkāršajā uzvalķā gluķi negaidot atradās šo svinīķu priekšā, kuŗas tam neatvairāmi bija nu jāņem dalīķba. Bet viņš par to arī nebūt neuztraucās, redzēdamas lielo vīenkāršīķu, vīentiesīķu un vīspār veselīģos iesķatus, kādī valķdīķa šai ģīmenē.

Iekodušī pusdīenas tiesu un nodzērušīes pīena, abi drauģi noāvās kāķas, uzķocīķās bīķšu lielus un devās arī dārzā palīdzēt citīem darbā, jo šai dārzā daķļ dobķķu taisīšanu un stādīšanu šodīen grībēja beīģt, lai rīķu nebūķu vairs jāstrādā pa dārzu un varētu sagatavoties uz svētdīenas godīem. Pūīsīs un Rūdolfš strādāja ar ļāpstām, dobes uzmezdami un vagas rakdami, bet abas māsas ar dzelzs grābekķīem smalcīnāja un līdzīnāja dobēs zemi. Tagad Jēķabs paņēma no Paulas, brāķīs atķal no otras māsas grābekķī un darīķa šo darķu, bet viņas plūķa no ķeķekķīem kāķpostu un kāķķu stādus un nesa un dēstīķa tos dobēs.

No pašas darķa gaitas tā īegadīķās, ka Paulai nāķās dēstīt tai dobē, kur Jēķabs patļaban veīķa zemes sagatavošanu. Tā viņa gandrīķ pastāvīģi atradās tam acu priekšā, un viņš īstī tuvumā varēja apbrīnot viņas skaīsto, veselīģi spīrģto, sārķo seķķu ar zilajām acīm, kā arī kupķos, gāīsdzeltenos matus, kas, būdami bez jebkādas segas un vaļīģi sasprausti galvas virsū, deva seķķai ķo pīevīlcīģu īzskatu. Tā rāceņus un mēsķus metot bīķa jābradā pa nupat uzartu zemi, bet stādus dēstīķot dažreīķ nāķās nomestīes ķeķķos vai rāķot pat rāķus, tad abas māsas, acīm redzot, tamdēķļ bīķa uzģērbušas pavisam vecas nēsājamas drēķbes. Paula, kā Jēķabam likās, bīķa īelīdusi ļaikam kādā mātes vecā, vaļīģā rīķa svārkā: bet arī šādā pluncī viņa bīķa skaīsta un pīevīlcīģa. „Acīm redzot, šī zeltenīķe pīeder pīe tām brīnīšķīģajām sīevīetēm, kuŗas īķķatrā ģērbā īzskatās ļabi, un kaut tas pastāvētu arī no vīenām skrandām.” Jēķabs sevī spīreda, nolūķodamīes uz skaīsto, daīķķo gāīšmati sev priekšā, ķo, viņai ķustoties, grozoties un līķņāķķoties, viņš arī šādā vecajā plašukā varēja ļabi noķaust viņas brašī daīķķo, spēcīģo augumu.

Nolīecoties zemāk, un plašajam ģērbam noslīdot pīe kakķa vairāķ uz ļeķķn, šad tad pazībēja viņas krūtīs, kā dīvas vīena otrāī tuvumā saguķušas baltas dūķķas. Ātrī viņa tās ķatrrēīķ nosķēķa, vai nu saraudama vaļīģo ģērbu atķal atķakāķ, augstāk pīe kakķa, vai arī pati pīeceldamās. Bet, ķakķī strādāķķot un darbā aizraujoties, viņa dažreīķ īķ kā aizmīrsās un, vagā sakņubusķ un pakacēķķusīes dobes vīdū, dēstīķa tur stādīķķu, ar vīenu roku to pīeturēdamā, ar otru spāīdīdamā tam īrdēno zemi

apkārt, tā ka nevarēja sev piegriezt nekādu vērību, un tā Jēkabs savas pēc skaistuma slāpstošās acis un jūtas paguva uz dažiem mirkliem atkal un atkal mielot pie viņas slepenā skaistuma — pie viņas patlaban uzplaukušās sievišķības.

Jēkabam patika tagad strādāt kā vēl nekad. Šis gan nebija viņam nekāds nopietns darbs: kapāt ar dzelzs grābekli zemi, — tas viņam, visādā darbā ieradusam, tīra rotaļāšanās. Tomēr, lai arī darbs būtu diezciņ grūts un ciets, tagad viņš veiktu to smiedamies. „Jā, ir taisnība, ka dzīves uzdevums nav viegls, tas nešķirami vienots ar nopietnu cenšanos, ar neatlaidīgu darbu; bet augstākā vara stādījusi mums sievieti blakām, un tā padara katru darbu vieglu un tīkamu un dod neizsīkstošu prieku uz dzīvi un dzīvību; un ja mēs, vīrieši, spējam dot arī viņām tādu pat prieku, tad jau dzīvei jābūt tiešām tik jaukai, ka jaukāku neko nevar iedomāties...” Tā Jēkabs sevī sprieda, nolūkodamies uz Paulu, kuŗa ar savu brašo laucinieces augumu, ar savu darbā notvīkušo skaisto seju, ar savām zilajām acīm un saviem jautrajiem, veselīgajiem smiekliem šķita viņam kā visa dzīves prieka redzams ietēls. „Laimīgs būs tas vīrietis, kas šo zelteni atradīs, legūs par savu un prātis to cienīt! Man jau ir sava Rute, bet, ja es Ruti nebūtu pazinis un ar to iedraudzējies, tad šī debešķīgā meitene būtu manu centienu mērķis. Tagad varu tikai vēlēt, lai to iegūtu kāds no maniem draugiem. Bet kuŗš?” Viņš domās pārskaitīja visus savus draugus un paziņas, bet neatrada starp tiem neviena, kas pēc viņa pārliecības būtu Paulas pilnīgi cienīgs. Jeb vai varbūt jaunais mācītājs?

Apsākto darbu pabeidza, kad saule vēl bija gabalā. Abas māsas devās pie upes, mazgāja tur kājas un rokas un tad steidzās iekšā. Kad Jēkabs ar Volfangu, apstaigājuši dārzu un laukus un apskatījuši saimniecību, pārgāja mājās, māsas bija apkopušās un pārgērbusās, līdzēja mātei gatavot vakariņas un klāja galdu, basām, baltām kājām skraidīdamas pa dzeltenām smiltīm nokaisīto istabas grīdu, ka žvirkstēja vien. Paula ieminējās, ka viņai pirms vakariņām vēl sulas pārnesamas, — kas iešot līdz?

— Brīnum maza! Nevarēs viena pārnest spanni sulu! — māte viņu sarāja.

Neviens nebija laimīgāks par Jēkabu, ka bija dzirdējis Paulu meklējam līdzī gājēju. Bez cepures un arī basām kājām viņš izskrēja tai pakaļ un, paņēmis no viņas spanni, soļoja tai blakus. Bija jāiet pa gravas atkalni, kur priekšā radās strautiņš, kas strauji čalodams devās lejup uz sudmalu upi. Pāri tam laipas vietā bija pārmetas divi kārtis. Jēkabs pārskrēja pa tām pirmais un, nolīcis spanni un ar izplēstām rokām nostājies laipu galā, teica:

— Bez muitas pāri laišana nebūs! Tiltam tilta tiesa.

— Man nav naudas, ko maksāt muitu, — viņa smiedamās teica un neapstādamās devās uz priekšu, bet Jēkabs sakustināja laipas, un viņa iekrita strautā. Arī viņš ielēca, un abi saķērušies rokās un viens uz otru skatīdamies, priecīgi un dikti smējās, paši līksmodamies par savu tīri bērnišķīgo aplamību un būdami laimīgi, ka var turēt viens otra rokas savās.

— Re, tā iet, kad grib ņemt netaisnu muitu: ir pats muitnieks, ir viņa upuris mirkst nu aukstā ūdenī, — viņa smējās. — Kur jūs tāds nu iesit, tik slapjš?

— Jūs esat tikpat slapja.

— Man maza bēda: mājās uzvilksos citu svārku. Bet jūs!

— Man atkal biksas līdz puslielam uzlocītas.

— Un ūdenī stāvēt pāri ceļiem. Laba apmierināšanās! Bet nu iesim ārā, ka nesaukstējamies.

Malā viņš paņēma vienā rokā spanni, ar otru satvēra viņas elkoni, un viņi, smiedamies un jautri un priecīgi triekdami par savu piedzīvojumu, gāja pa taku tālāk.

Nonākuši pie bērza, viņi piepildīja spanni ar sulām, nolika trauku atpakaļ savā vietā, un viņa nokņubusi pierīkoja trubiņas tā, ka sulas, vējam iepūšoties, lai nepilētu sānis zemē, bet gar tievu stibiņu tecētu taisni traukā iekšā. Viņas skaistos matus viņš tagad redzēja pilnā viņu diženumā sev priekšā. Kā liela skaistu gaišdzeltenu linu kodaļa izskatījās viņas galva, un tīri pret paša gribu viņš

ar abām rokām viegli saķēra visu šo skaisto kodaļu, un viņa laimīgie pirksti tinās un vijās un pazuda viņas diženajos matos.

— Ak, nerātnais muitniek, neizpūrinait pavisam manu cekulu, — viņa lūdzās, darbodamās ap trūbiņām un stibiņām. — Man jau viņš tā šodien kļuvis vaļīgs un izjucis, ka tīri izskatos kā veca čigāne.

— Ak skaistā, blondā čigāniete, kaut es tevi ikdienas redzētu tādu! — Jēkabs priecādamies izsaucās.

Bērza zaros, viņiem virs galvas, patlaban sāka svilpt un krakšķināt strazds.

— Vai dzirdat, cik strazdiņš priecīgi svilpj un dzied? — viņa teica, pieceldamās un lūkodamās augšup.

— Bet vai saprotat arī, ko viņš svilpj un dzied? — vaicāja Jēkabs, kam bija iesāvēs prātā kāds pantiņš. — Klau, viņš svilpj šā:

Kad nokusīs ledus un sniegs,
Kad zudīs ziemas miegs,
Kad zemei nāk ziedoņa prieks,
Kas mums tad skūpstīties liegs?
Kas liegs, kas liegs?
Kāds prieks, kāds prieks!

Un ar vienu roku apkampdams Paulu ap vidu un ar otru satverdams lielo, skaisto kodaļu, viņš atlieca viņas seju atpakaļ un skūpstīja vairākkārt viņas pilnās, sārtās lūpas; pa starpām čukstēdams:

— Kas liegs, kas liegs? Kāds prieks, kāds prieks!...

— Jūs esat ne vien varens muitnieks, bet arī vēl lielāks grēcinieks — bīstams ceļmalas laupītājs, kas nekautrējas pat savu ceļinieku aplaupīt, — smiedamās priecīgi pukojās Paula, kad viņš to bija palaidis vaļā.

— Ja skaistā čigāniete domā, ka viņai kas nolaupīts, lai viņa ņem to atpakaļ — ar prieku es viņai visu atdošu.

— Čigāniete ir vēl maza meitene, un mazas meitenes nedrīkst pašas nedz ko dot, nedz ņemt.

— Bet šij mazajai meitenītei būs droši vien jau savu septiņpadsmit gadu.

— Nē, mīļais muitnieka kungs, čigāniete ir jau pilnu astoņpadsmit; bet tā nav vēl iesvētīta, un neiesvētīta meitene ir vēl bērna kārtā, un kaut tā būtu arī čigāniete.

— Bet parīt šo mazo meitenīti iesvētīs. Vai tad viņa ņemtu pati to atpakaļ, kas tagad tai nolaupīts?

— Ne vien ņemtu, bet prasītu vēl augstus procentus. Čigānes, kas dzīvo tikai no mangošanas, nevienam nekā neaizdod par velti, un tādām muitniekam un laupītājam jau ne pavisam nē, — viņa teica, visā sejā smaidīdama un priecīgi lūkodamās tam acīs.

— Ak tu nekauņa čigāniete! Uz vietas tev atdošu ir kapitālu, ir visus tavus augstos procentus. Nekā no tādas gūbiķes — gābiķes negribu paturēt uz rudens maksu, — viņš jūsmoja, to apkampdams un atkal skūpstīdams. Viņa tagad atbildēja uz viņa skūpstiem ar tādu pat sajūsmu un sirsnību, kamēr pirmoreiz bija tikai ļāvusies skūpstīties.

Ejot mājup, Jēkabs ievaicājās, vai viņi sulas ieraudzējot vasarai. Tam te gan esot laba izdevība, jo gravas atkalnē redzama vesela rinda lielu bērzu.

— Nē, — viņa atteica. — Kopš lielā ugunsgrēka neesam vēl iedzīvojušies raudzēšanai vajadzīgos traukos. Tālab arī šogad ieraudzēta tik viena vērpele. Bet mēs tāpat izlietojam daudz sulu: mēs ar mūsu mazgājam tanīs matas. Arī šovakar būs tāda mazgāšana. Mūsu māte teic, ka sulās mazgāti mati augot gaŗi kā bērzu zari, un liek tālab mums mazgāt tanīs matus ik pavasara.

— Bet jums jau ir varen lieli mati.

— Kad vaļā palaižu, gandrīz līdz celiem. Bet mātei jākiausa.

Pēc vakariņām, galdu novākušas, Paula ar Mari sēdās pārmaiņus pie klavierēm un kaut ko uzspēlēja. Spēlēja arī četrrocīgi un beidzot pat dziedāja, gan iepriekš aizbildinādamās ar aizsmakumu, tomēr skanēja it labi, sevišķi Paulas balss Jēkabam varen patika. Dziedāja arī Volfgangs ar Rūdolfu, un beidzot bija jādzied arī Jēkabam. Viņš izvēlējās tautas dziesmu „Krauklīts sēž ozolā”, un Paula uzņēmās to pavadīt. Šī dziesma bija labi pazīstama un tā patika, ka visi to dziedāja līdz.

Pa to starpu bija kļuvis jau stipri vēls. Volfgangu un viņa draugu, kā šodien tālu izstaigājušos, raidīja pirmos pie miera, bet abas māsas devās kuknē mazgāties.

Jēkabs dzirdēja Volfgangu drīz iemigušu. Bet pašam viņam, neskatoties uz stipro nogurumu, miegs vēl nemācās virsū. Viņu guļas atradās kādā mazā istabiņā dārza pusē. Pa vaļēju loga rūti bija patālu dzirdama ūdens šņākšana, kas, pa slūžām gāzdamies un brāzdamies, grieza sudmalu lielo ratu un tad putodams plūda un zuda lejup — dzelmēs un bezdibeņos, bet tepat, logam tuvumā, kaut kur pusplaukušos bērzos un ziedos patlaban uzrietējušās ievās, pogāja un trikoja lakstīgalu pāris. Šādu mūziku Jēkabam guļot nekad nebija gadījies dzirdēt, un, tanī klausīdamies, viņš turējās nomodā. Tomēr vairāk nekā ūdens šņākšana un lakstīgalu pogāšana viņu turēja nomodā un nodarbināja viņa domas šī necerētā sastapšanās un ātrā iedraudzēšanās ar Paulu, šo debešķīgo lauku puķi, kuŗa savā veselīgā vienkāršībā, darba krietnumā un dabiskā skaistumā viņa dzīvē ir atkal kas jauns, — viss tas tā nodarbina viņa domas un prātus, ka viņš nevar iemigt. Tagad viņš arī iecerās šo zeltenīti reiz jau redzētis bērna dienās. Kādā vēlā, sausā rudenī, kad Cīrulenes un apkārtnes sudmalās bija aprūcis ūdens, tēvs brauca uz kaimiņu sudmalām, kur ūdens netrūka. Viņu, kā mazu puisēnu, kas grib visu ko redzēt, tēvs bija paņēmis līdz. Agrā rītā, vēl pilnīgā tumsā, viņi jau bija sudmalās, lai citi maldītāji nesabrauktu priekšā. Ceļā viņš bija stipri noaukstējies. Tēvs viņu tālab ieveda sudmalu kuknes istabā sasildīties. Tumšā kaktā stāvēdams, viņš tur redzēja, ka dienestmeita rīkojās ap plīti, vārīdama brokastis, un, kad ēdiens bija gatavs, lika to traukos, un sudmalu meitenes — trīs pusaugu skuķes ar basām kājām — ņēma un nesa to iekšā, bet ceturtā, tāda it maza tekatnīte ar gaišu izpūrušu galviņu, basām kājām un krekliņā vien skraidīja viņām līdz, krita, un gandrīz uzlija ēdiens virsū; tad iznāca sudmalene, sapēra mazo tekatnīti pa plikiem gurniņiem un iedzina iekšā. Paula — viņa taču ir pati jaunākā no visām, un arī mati pavisam gaiši. Kāda no toreizējās mazās tekatnītes nu izvirtusi braša, skaista meita!

Tā visas domas viņam tagad nodarbinātas ar Paulu. Aiz viņas nobāl ne vien skaistās Margaretes tēls, bet arī Rute liekas it kā aizpeldam, aizviļņojam kaut kur tālāk. Protams, tas tik tā liekas. Patiesībā tas nemaz nevar būt. Viņš taču Ruti mīl — vienīgi viņu. Tā ir visa viņa nākotnes ideāls. Paula ir tikai puķīte viņa dzīves ceļmalā. Tādas puķītes taču dažreiz gadās sastapt. Vai visas tās var ievērot, noplūkt vai pārdēstīt savā dārziņā? Kad jau viena noskatīta, tad ar citām nekas nopietns nevar vairs iznākt. Tomēr arī Paula viņam varen patīk, lai gan savējādi nekā Rute. Paula ir tik laba, tik mīļa un ļoti viņš vēlētos, kaut viņam aizvien būtu iespējams Paulu redzēt un būt tai tuvumā. Kaut viņa būtu Rutes draudzene, kaut viņas arvien labi satiktu, un kad vini ar Ruti būs precējušies, kaut Paula tad arī atrastos viņiem kur tuvu ciemiņos, tā ka allaž varētu to saieties. Jā, tad būtu jauki. Bet kā to ierīkot, un vai tas būtu labi? Nekādu padomu neizdomājies, viņš iemiga.

Kad abi draugi otrā rītā uzcēlās, Jēkabs atrada savas biksas izžāvētas, izgludinātas un glīti noliktas uz krēsla atzveltnes. Nomazgājies, apģērbies un izgājies otrā istabā, kur abas māsas darbojās ar galda klāšanu, Jēkabs, ar tām apsveicinājies, izteica savu izbrīnīšanos par bojātās garderobes savešanu tādā spīdošā kārtībā.

— Laikam kādi rūķīši būs to darījuši, — smējās Mare, uz jaunāko māsu paskatīdamās.

— Nebūtu brīnums, ja tik romantiskās sudmalās, kuŗām apkārt tādas burvīgas grāvas un atkalnes un kur lakstīgala cauru nakti dzied logā, būtu rūķīši iemitinājušies, un kur rūķīši, tur mēdz būt arī kāda rūķīte vai cita kāda teiksmaina būte, varbūt pat kāda blonda Sniegbaltīte. — Tā Jēkabs, bet Paula, priecīgi smiedamās, teica:

— Kad blondā Sniegbaltīte ar sveci rokā iegāja pie mūsu ceļiniekiem, paņēma un iznesa drēbes un vēlāk ienesa un nolika atpakaļ, tad tie tā bija iemīguši, ka arī tos pašus būtu varēts iznest ārā.

Otra māsa izskrēja kuknē. Jēkabs šo brīdi izlietoja, pateikdamies Sniegbaltītei tik sirsniņi, cik vien prata.

Šodien Paulai bija vaļas diena, — viņa varēja gatavoties un sataisīties uz rītdienas godiem. Pa saimniecību rīkojās māte ar otru māsu vienas. Viņai tad arī atlika laika iet ar Volfangu un Jēkabu pastaigāties, un tā viņš trijatā apstaigāja visas jaukās grāvas un atkalnes, apskatīdamies visu apkārtni. Jo ilgāk, jo vairāk Jēkabam iepatikās ne vien Paula, bet arī visa šī sudmaļu ģimene. „Kas par krietniem, strādīgiem cilvēkiem! Viņš sevī nopriecājās. „Un visi tādi — ir vecie, ir jaunie, neviens no darba nekaunas un nevairās. Tādiem pieder nākotne, — tie ir nākotnes cilvēki.

Pēcpusdienā viņam vecais Hellmanis izrādīja arī sudmalas ar visām viņu izlabotām ietaisēm.

— Rau, tie ir mani zirgi, mani maizes pelnītāji, — viņš teica, skatīdamies uz skrejošiem dzirnakmeņiem un sevī priecādamies. — Pāros vien tie skrej, kā pie puskarietes sajūgti rikšotāji, un, jo ilgāk skrej, jo vairāk nopelna. Brangi tagad skrej — ir dienām, ir naktīm, darba netrūkst pat pustukšajā pavasarā laikā, bet, kad pienāk bagātais rudens, tad atvice tāda, ka pat svētdienās jāļauj šiem akminszirgiem skriet.

Otrā rītā sabrauca Hellmaņu radi un draugi un tad visi vairāk ratos, orēs un pat eķipāžās laida uz Saulgozi baznīcā, jo viņiem bija plaša pazīšanās, un pēdējās meitas iesvētība bija liela goda diena. Uz vecās sudmalenes vēlēšanos visi bērni bija solījušies šodien būt kopā. Un tiešām, pie baznīcas radās atbraucis precētais dēls no leišiem, un viņam līdz arī Roberts, kas bija oficiers Kaunas garnizonā, Fricis un precētā meita ar savu vīru, braukdami gar Mazelku muižu, bija paņēmuši sev līdz Hansu, bet neprecētā māsa no Cīrulenes bija atbraukusi kopā ar mācītāja palīgu Namtēvu, kuŗu vecais Zontāga mācītājs, pats būdams vēl stipri nevarīgs, bija aicinājis uz šo dienu sev palīgā. Tā nu pie Saulgozes baznīcas saradās visi Hellmaņu desmit bērni, un Jēkabs dabūja te iepazīties ar visu šo plašo ģimeni un viņu piederīgiem, kā arī pazīstamiem. Še bija sudmaļi, arendātori, krodzinieki, koku tirgotāji un citi, kas vai nu kā turīgu vecāku pēcnācēji, vai arī ar pašu uzņēmību, apķērību, centību un taupību bija pacēlušies dzīvē augstāk — vārdu sakot, visa tā lauku sabiedrība, kas atradās vidū starp zemniekiem un muižniekiem. Tā kā šī vidus šķira jutās nostādīta atsevišķā stāvoklī, jo ar vienkāršiem, neizglītotiem zemniekiem satikties tai nebija patīkami, bet muižnieki to savā pulkā neuzņēma, tad arī še līdzīgs meklēja līdzīgu, un tā kā pie šīs šķiras piederīgu ģimeņu nebija daudz, tad katrai savā aptuvienā nebija tikpat kā nekādas satiksmes, kādēļ arī tās pazinās, radojās un satikās pa plašākiem apvidiem. Tā arī šodien uz Hellmaņu pastarītes iesvētīšanu šī vidus šķira bija sabraukuši gandrīz no pus apriņķa. Radi un tuvākie pazīstami bija lūgti, un tiem pēc iesvētīšanas bija jābrauc līdz mājās, nelūgtie bija pieklājības dēļ atbraukuši tik baznīcā, labi zinādami, ka līdzīgās reizās citi atkal viņus tā ievēros. Tā kā iesvētību godus mēdza noslēgt ar balli, tad starp lūgtiem viesiem redzēja arī visvairāk jauniešus, galvenā kārtā dejas kāras jaunavas. Tomēr starp visām šo labāko lauku aprindu meitiņām Jēkabam neviena tā nepatika kā Paula.

Savādas domas viņu mocīja Paulas dēļ jau kopš vakardienas. Jebšu savu sakaru ar skaisto Margareti viņš pašu par sevi neuzskatīja par ko ļaunu, tomēr attiecībā uz Marutu tas viņam jau no paša pirmā brīža bija licies it kā viņas necienīšana, piekrāpšana vai cits kas zems un nelabs. Tagad viņu šāds pārmetums mocīja arī attiecībā uz Paulu, kuŗa pret viņu ir taču tik vientiesīgi patiesīga, tik vaļsirdīga. Visā laimē viņš jutās divkārt nelaimīgs. Visu pagājušo nakti viņš bija kāviens ar smagām domām, pastāvīgi atrazdamies uz divrata: atgriezties vēl uz pāris nedēļām Lankas muižā

vai braukt tūliņ projām? Tagad nu adjunkts Namtēvs bija viņam pie baznīcas pasacījis, ka viņa tēvs pēdējās dienās nopietni savārdzis un gulot guļus — laikam ar plaušu karsoni. Šī vēsts izšķīra Jēkaba šaubīgās domas: nu viņam bija labs iemesls ziņot Štaufena kundzei, ka tēva slimības dēļ viņš spiests tūliņ steigties pie vecākiem. Un tā viņš nolēma jau šodien braukt adjunktam Namtēvam līdz uz dzimteni, bet Štaufena kundzei rītu pat norakstīt vēstuli un lūgt, lai liek viņa lietas aizsūtīt Liepājā. Šī gudrā, piedzīvojusī bakchante nedrīkst viņu valdzināt nedz pati ar savu skaistumu, nedz arī ar savu sirēnas dziesmu par Trudeli un diezkādiem nedzirdēti romantiskiem dzīves jaukumiem — vienalga, vai tas teikts nopietni, vai pa jokam. Viņam sirds un galva pilnas ar domām par Ruti, kurai tagad it kā blakus nostājusies Paula. Citām tur vietas nav un nedrīkst būt!

Baznīcēnu šodien, kā jau iesvētījamā dienā un jaukā laikā, bija milzums. Dievkalpošana tad arī aizgāja valrāk par stundu ilgāk nekā citās svētdienās, lai gan ar dievgaldniekiem rīkojās divi mācītāji.

Pēc latviešu dievkalpošanas tūliņ sākās vācu. Tā kā uz šo dievkalpojumu bija sabraukuši ne vien pašu, bet arī apkārtējo draudžu locekļi — to starpā arī apkārtnes muižnieki — tad arī tas bija neparasti labi apmeklēts. Bet iesvētījamo te bija tik trīs: Paula, vēl viena skuķe un kāds zēns.

Pēc iesvētīšanas visa radu ģimene sapulcējās krogus viesu istabā, kur iedzēra pa glāzei vīna, kā arī uzkoda līdzī paņemtos saldus cepumus, bet vīrieši dzēra un tērēja arī citādi ko vairāk, lai dotu krodziniekam ko nopelnīt.

Jauno mācītāju lūdza braukt līdz mājās; bet tas, aizbildinādamies ar nevaļu — šodien esot braucams pašu draudzē vēl pie dažiem vājiniekiem mājās — nosolījās Hellmaņus apmeklēt kādu citu reizi.

Jēkabs no visiem atvadījies, stāvēja viesistabā savrup pie loga, skatīdamies un gaidīdams, kad piebrauks jaunā mācītāja zirgus, lai tam līdz brauktu mājās. Pie viņa pienāca Paula, arī saģērbusies jau uz mājās braukšanu.

— Ko jūs viens pats stāvat tāds sadrūmis, sabozies, tīri dusmīgi skatīdamies? — viņa vaicāja.

— Tādēļ ka nevaru jums novēlēt laimes uz iesvētīšanu, — viņš tikko dzirdami atteica.

— Jūs jau novēlējāt.

— Kas tā par novēlēšanu! Visi jūsu brāļi, māsas, svaines, svaiņi un citi radi jūs apkampj un skūpsta, bet man jāpietiek ar rokas sveicienu vien! — viņš teica jokaini bēdīga, it kā dusmīgā balsī un ar pārmetuma pilnu skatu viņu uzlūkodams.

— Ak mans nabaga muitinieks! Tālab viņš tāds saīdzis un nelaimīgs un stāv viens pats kā atstumts grēcinieks, — viņa paklusā balsī izsaucās priecīga un laimīga. — Bet te jau nekur nevar, visas malas pilnas cilvēku. Brauciet mums līdz! Nu es došu muitu — nu es neesmu vairs maza meitene, — viņa smējās, pūlēdamās viņu pierunāt uz līdzbraukšanu, jo viņš tai ne vien labi patika, bet būtu bijis arī ļoti pa prātam, ka šās dienas dejas priekos viņai būtu pašai savs kavalieris un vēl tāds iemīlējies, kāds viņai šķīta Jēkabs. Labāko aprindu ģimenēs bija iecienīta paraža, ja iesvētījamā dienā jaunavu varēja arī jau saderināt, kā tas bija noticis arī ar viņas vecāko māsu. Viņai šāda laime nebija smaidījusi. Bet it kā zināms gandarījums par to viņai liekas, ja šodien viņai būtu pašai jel savs pielūdzējs. Būdamas brašs, stalts zēns un kā nākošais students, Jēkabs viņai šķīta tāds otrinieks, ar kuŗu droši varēja rādīties visu savu lielo, lepno radu pulkā. Daža radene viņu, bez šaubām, apskaustu par šādu pielūdzēju.

Bet Jēkabs nebija pierunājams; viņš bija apņēmis atpakaļ nebraukt, lai nebūtu vairs jārādās Lankas muižā. Redzēdama Jēkabu pretojamies, viņa gribēja saukt brāli Volfiņu šurp, lai līdz pierunāt, bet Jēkabs lūdza to nedarīt, tādēļ ka tēva neveselības dēļ viņam esot jāsteidzas mājās.

— Nu tad neko nevar darīt, — viņa beidzot teica. — Un tad mums šoreiz cits nekas neatliekas kā atvadīties. Ieejiet tepat blakus krodzinieku pašu istabā. Es drīz ieiešu pakaļ.

Iegājis krodzinieka istabā, Jēkabs tur atrada vecos sudmaļus: kopā salīduši, tie klusi skaitīja un dalīja sīku naudu, ko dot ubagiem, jo ubagi, redzēdami šodien tādu dižtēva meitu iesvētījam, neapmierinājās ar tām dāvanām vien, ko bija saņēmuši jau pie baznīcas, bet bija arī krogus durvju priekšā nostājušies divās rindās ar Burbas Joni un trako Ādamu priekšgalā, gaidīdami iesvētību viesus iznākam, lai tad, apbērdami tos ar dižiem pātariem, otrreiz saņemtu dāvanas.

Paula drīz ienāca krodzinieka istabā un piegāja pie Jēkaba, kas pie sienas aplūkoja kādu bildi. Tēvs stāvēja ar muguru uz šo pusi. Paula paliecās Jēkabam tuvāk, pastiepa savu seju tam pretī, un viņš klusu uzspieda tai skūpstu uz lūpām. Tēvs nekā nemanīja, māte redzēja, bet no mātes meita nekavājās.

— Ir jau labi. Nāc, iesim! — māte skubināja tagad tēvu, paņēmusi to pie rokas un vezdama sev līdz ārā.

Bet uz sliekšņa, pirms taisīt durvis ciet, viņa, pagriezdama galvu atpakaļ, vēl noteica:

— Un tu, Paula, nāc arī drīz! Tūliņ brauksim.

Tagad Paula apkampās Jēkabam abām rokām ap kaklu, priecīgā uztraukumā čukstēdama:

— Mans nelaimīgais muitinieks! Vēlē nu man laimes un esi arī pats laimīgs!

Tad viņi šķīrās.

— Jūs mani neaizmirsīsiet? Jūs man rakstīsiet? — viņa klusi vaicāja, sniegdama tam vēl abas rokas.

— Nekad un nekur tevi neaizmirsīšu, tu debešķīgā čigāniete!

Drīz viņi sēdēja viens vienos, otrs otros ratos un aizbrauca katrs uz savu pusi.

4.

MIROŅI CEĻAS AUGŠĀ

Uļa vēstule. — Ilga pārstāj Uli un attaisno viņa citreizējo nekaunīgo izturēšanos. — Daila dusmojas uz Aumali un sola tam atriebties. — Divi no miroņiem uzcēlušies satiksies.

Kādā jaukā, siltā pēcpusdienā, kad Daila savā istabiņā pie vaļēja loga mācījās, pekšņi pie viņas iedrāzās Maruta un tai pakaļ iesteidzās Ilga ar Lūsiņu.

— Nu, sirsniņ, nu tev ir prieks, kādu tu savā mūžā neesi piedzīvojusi. Miroņi ceļas augšā! Gavilē nu! — Līksma, ar priekā starojošām acīm Maruta metās pie draudzenes un sajūsmināta apkampa to un skūpstīja, bet Ilga ar Lūsiņu viena pēc otras arī priecīgas piebalsoja:

— Miroņi ceļas augšā, miroņi ceļas augšā!

— Kāds prieks? Kas man par prieku? — brīnījās Daila, plati lūkodamās draudzenēm acīs. — Ko jūs mani niekojat? Man nemaz nav prāts uz niekiem un blēņām.

— Tu netici, neticīgā Tomene? Bet es nebūt neblēņojos un tevi neniekoju. Tev tiešām liels prieks un laime, — tu esi laimīgākā no mums visām.

— Ej, aplame, ej! Ko tu te aušojies? Kāda man var būt laime? — kā dzīdinādamās noteica Daila.

— Nē, nav vis šoreiz nekāda aušošanās, — gaviļēja Maruta.

— Dievvārds, tas viss taisnība, ko tev saku: tevi gaida lieli prieki, — dievojās arī Ilga, bet Lūsiņa, plaukstas sizdama kopā, sauca atkal:

— Miroņi ceļas augšā, miroņi ceļas augšā! Viņš uzcēlies tev, tu viņam.

— Kas jums visām noticis? Ko jūs melšaties? — vaicāja tagad Daila, neticīgi lūkodamās drīz uz vienu, drīz uz otru.

— Nu tad klausies: tie, ko mēs visu laiku domājām par bojā gājušiem, par noslīkušiem, nav vis noslīkuši, jo viņu kuģis nav nemaz gājis bojā, un viņi visi ir dzīvi un veseli. Es dabūju nupat no Pūķa Uļa vēstuli, — teica Ilga, grūzdamā roku sev kabatā.

— Tad jau tev tas prieks, ne man, — kā nezināšanā, kas īsti noticis un ko teikt, ko būt, ierunājās Daila.

— Un tev nav prieka? Ko tu runā? Vai tu esi sajukusi? Par Aumali nepriecājies, ka viņš līdz ar citiem ir dzīvs un vesels?

— Kas? Ko tu teici? Ko tu mulsties? — uztraucās tagad Daila, uzšaudamās kājās.

— Dzirdi to vēlreiz un klausies, mīlā, ar abām ausīm, — teica tagad Maruta, saņēmusi draudzenes galvu abās rokās un lūkodamās tai acīs:

— Nedz viņu kuģis gājis bojā, nedz viņi noslīkuši: visi viņi ir sveiki, veseli, — arī Aumalis, un viņš liek mūs visas sveicināt, tikai, protams, tevi ne.

— Mani ne? Ko jūs te melšaties, muldaties un blēņojaties? Kas jums noticis? Taisīt tādas aplamus jokus par mirušu cilvēku un mani ķircināt! Vai jums ir prāts? Ko es jums esmu darījusi? Kaunieties pašas par tādiem jokiem! — izsaucās Daila, grūzdamā draudzenes rokas nost un sākdamā šņukstēt.

— Nu, protams, ka tevi ne, jo kā lai Aumalis būtu varējis likt tevi sveicināt, kad viņš domā tevi mirušu.

— Mani mirušu? Mani? Ko tu melsies? — vēl vairāk pārsteigta, brīnījās Daila.

— Nu kā tad. Viņš taču pagājušā vasarā atbraucis Liepājā apciemot tevi un savus vecākus, bet, ieraudzījis zārku magazīnas logā uzņēmumu, kur tu guli zārkā un mirušas ģērbā, domājis tevi par mirušu un tādēļ bēdās un izmisumā devies tūliņ atpakaļ uz jūru, neapmeklēdams nedz mūs citas, nedz vairs aizbraukdams pie vecākiem. Vēl tagad viņš tic tevi mirušu. Labāk steidzies nu viņam ziņot, ka tu neesi vis mirusi, bet tik tīšu par mirušu pārgērbusies, zārkā iegulusies un nofotografējusies tikai tāpēc, lai tavam radniekam būtu skaista reklāmas bilde, ko likt savas jaunās zārku magazīnas logā. — Ja netici, ko tev stāstām, skaties taču, ko Ulis raksta.

Un Ilga, sev no kabatas izvilkusi, parādīja tai vēstuli.

Nu Dailas priekiem nebija gala. Gavilēdama viņa apkampa drīz vienu, drīz otru draudzeni, smējās un raudāja — visu vienā reizā.

— Tātad viņš ir patiesi dzīvs, mans dārgais draugs, mans mīļais, labais vīriņš! Un tā telegramma, ko viņa vecāki pērnvasar saņēma, ka viņa kuģis neesot gājis bojā un viņš pats esot sveiks un vesels, ir bijusi patiesīga un viņa paša sūtīta. Bet ir viņa vecāki, ir mēs, nevarot pa visu šo laiku nevienas ziņas sagaidīt, jau sen neticējām vairs šai telegrammai un domājām to par viltotu — no kādiem viņa draugiem sūtītu vecākiem vienīgi par apmierināšanu. — Kāds savāds traģisks notikums ar tik labvēlīgu gala iznākumu! Ak es neprāte! Kamdēļ man vajadzēja mirones drēbēs gulties zārkā un fotografēties! Nebūtu es šo aplamību izdarījusi, tad visas šīs briesmīgās bēdas man un viņam nebūtu uzbrukušas.

— Es jau to vienādvien teicu, ka ar savu nebēdnību, aplamību un nesavaldīšanos tu kādreiz izdarīsi lielu nelaimi vai nu pati sev, vai citiem. Un tā nu arī noticis: gandrīz veselu gadu tu esi mirkusi vienās bēdās, izraudādama gandrīz sev acis no pieres, bet tavs Aumalis vēl tagad skumst un sēro, ticēdams tevi mirušu un sen jau kapā trūdošu. Tu par savām bēdām nevari nevienam gausties, jo pati vien pie savas nelaimes esi vainīga, bet nepiedodami ir, ka tu otram cilvēkam — un pie tam vēl tādām labām, kāds ir Aumalis — uzliec gluži velti tādu briesmīgu ciešanu. Par to tu, meitene, tiešām Dievam neatbildēsi! — Tā Ilga draudzeni nopietni rāja.

— Bet kāpēc tad viņi, dzīvi, veseli būdami, neviens nevarēja ātrāk mums rakstīt? Tad Aumalis jau sen zinātu visu patiesību, — tā Daila.

— Kas tad tas rakstītājs lai būtu bijis? — runāja Maruta starpā. — Dekšnenieks man vairs neraksta, tādēļ, ka es, kamēr sadraudzējos ar Jēkabu, uz viņa garajām, sirsnīgajām vēstulēm atbildēju tikai ar dažām rindiņām. Labi, ka beidzot krietnais Uldis saņēmiem un atrakstījis Ilgai. Citādi mēs vēl tagad nekā nezinātum par Aumaļa patieso likteni.

Daila nu uz pēdām gribēja Aumalim telegrafēt, ka viņa ir dzīva un vesela un ka noticis briesmīgs pārpratums, bet Maruta viņai paskaidroja:

— Tas viegli teikt: telegrafēt. Bet uz kurieni telegrafēsi? Paskaties pirms, kur vēstule rakstīta, un izlasi visu, kas tur teikts, un tale tik runā par telegrafēšanu. Redzi, vēstule rakstīta Marseļā, tas ir Dienvidfrancijā (mēs mājās jau uz kartes uzmeklējām) un priekš veselām divi nedēļām. No turienes viņi dzīrušies braukt uz Dienvidameriku un tikai no Amerikas uz Hulli — Anglijā, kur nonākot laikam jūlijā, un kur Uldis arī uzdevis adresi kādā turienes kuģniecības kantorī. Tātad tikai pēc kādiem divi mēnešiem varēsi telegrafēt. Iekām sūtīt telegrammu, tad jau labāk lēnā garā vari norakstīt gaŗu gaŗo vēstuli, visu sīki izstāstīt, kā tas briesmīgais pārpratums noticis un lūgties no sava vīriņa piedošanu par tām lielajām bēdām, kādas tu ar savu vieglprātību tam uzlikusi, un kuŗas tam vēl veseli divi mēneši būs jānes.

Nu Daila kļuva atkal bēdīga un nelaimīga, bažīdamās, vai tik Aumalis pa tiem divi mēnešiem no bēdām nesasīgst un nenomirst.

— Kaut Uldis būtu jel uzdevis kādu adresi, kur viņiem rakstīt uz Ameriku, tad varētu tūlīn telegrafēt, — viņa pārmetumu pilnā balsī rūgti žēlojās. — Svešām meitenēm, ko pirmoreiz sastop uz ielas, teikt bezkaunības, — to viņš prot, bet, vēstuli rakstot, uzdot adresi, to viņš nesajēdz. Īsti tik tāds vienkāršs, prasts matrozis! Vairāk nekas, — viņa dusmīgi noteica.

— Nu paskat tik! Viņa vēl ņemas uz Uldi dusmoties un rāties, kur tai vajadzētu no visas sirds tam tencināt. Aplamniece! Ja viņš nebūtu man rakstījis, tu vēl tagad nezinātu patiesību par Aumaļa likteni un pa vecam mirktu savās bēdās. Uldis lai arī torīt uz ielas bija nekaunīgs ar muti, tomēr vēlāk izrādījās par krietnu un godīgu cilvēku, ko arī Aumalis ar Dekšnenieku apliecināja. Ko daži vīrieši savā mutes palaišanā kādreiz neizteic uz meitenēm, — kas to visu var savākt, un vai par to lai ejam ļaunoties? Dažs vientiesīgs ļūļa, kam šādas vai tādas meitenes patīk un kas nekā labi neprot viņu vērtību uz sevi griezt, vai viņas pieklājīgi uzrunāt, domājas to vislabāk izdarīt, iesākdams ar nekaunīgu runāšanu. Muižas saimes un kalpu un gājēju ļaužu starpā to dažu labu reiz esmu varējusi novērot. Un tāds savādnieks un ļūļa liekas būt arī Uldis, jo drīz vien taču izrādījās, ka mēs viņam taisni varen patīkam. Tātad viņš mūs ar muti aizticis nevis nicinādamis, bet gan tāpēc, ka mēs viņam tik labi patīkam. Ulim arī viss piedodams to briesmīgo moku dēļ, ko viņam nācies izciest, ejot kuģim bojā. — Tā Ilga gudri un sirsnīgi ņēmās Uli aizstāvēt.

Savos negaidītajos lielos priekos daudz maz apvaldījusies, kā arī apradinājusies ar domām, ka pāris mēnešu vajadzēs paciesties, līdz varēs ar Aumali sazināties, Daila nu paņēma Uļa vēstuli rokā un lasīja to mierīgā garā līdz beigām, un liels bija viņas pārsteigums, dabūnot zināt, ka uz Aumaļa kuģa ir arī Nuža un ka viņš pats to tur aizvedis.

— Na, nu ir gan jauki! Tā trakā rucavniece, kuŗa jau tur toreiz Rucavā nevarēja valdīties un pati skrēja viņam pakaļ, lēca laivā iekšā un karinājās viņam kaklā, ka ne redzēt netika, — tagad pastāvīgi atrodas pie viņa, dienas un nakts ir viņam tuvumā, bet es atrodos simtām jūdžu no viņa un nesaņemu no viņa pat ne vēstulītes, ne rakstu galiņa! — viņa izsaucās, vēstuli dusmīgi nomezdama uz galda. — Tālab viņš, lai arī mani domādams mirušu, neraksta nedz saviem vecākiem, nedz jums, negribēdams par mani nekā vairs tuvāk zināt, ka viņam sava priedzinātāja ir pastāvīgi klāt. Var redzēt gan, cik viņš par mani bēdājas! Viņi mani piekrāpj! Nuža ir viņa mīļākā! Citādi nemaz nevar būt. Viņa pati tam līp klāt un metas kaklā, un viņš nebūt nav vienaldzīgs pret sieviešu skaistumu, to es labi zinu ...

Un par jaunu uztraukusies un dusmodamās, viņa sāka atkal tik stipri šņukstēt, ka viss viņas augumiņš raustījās un locījās.

— Pati tu viņu pie tam esi pieradinājusi jau no meitenes dienām, — Ilga iemeta starpā, bet Daila, viņas vārdos nemaz neklausīdamās un raudādama un dusmodamās rājās tālāk:

— Ja tik es skaidri dabūšu zināt, ka viņi mani piekrāpuši, es viņiem to nepiedošu! Dievs sodi, es viņiem atmaksāšu, un Nužu es mūžam negribu vairs savās acīs redzēt!

— Ej, auša, ej! Apdomā, ko tu runā! — aprāja draudzeni Maruta. — Tev vajadzētu priecāties, līksmoties un pateikties Dievam, ka tavš par noslīkušu domātais draugs un vīriņš ir dzīvs un vesels, bet tu jau runā par nepiedošanu, par atriebšanos un diezin ko vēl ne. Brīnum laba sieviņa savam draugam! Ja man būtu kas līdzīgs gadījies, un es Stīpnieka Jēkabu būtu domājusi zudušu vai mirušu, un viņš būtu atkal radies dzīvs un vesels, es priekā un laimē viņam visu, it visu piedotu, lai viņš arī man būtu diezin ko darījis, diezin kā mani piekrāpis, bet tu runā par atriebšanos! Apskaunies tā darīt! Apdomā jel, ka viņš tikpat kā no miroņiem uzcēlies, un tāpat tu viņam arī šķitīsi tāda, kad viņš dabūs zināt tevi esam dzīvu. Abi jūs ceļaties tikpat kā no miroņiem augšā, bet tādā reizā vajaga priecāties, līksmot, gavīiēt, — nevis savus priekus sarūgtināt ar dažādām ļaunām aizdomām un atriebšanās nolūkiem.

Beidzot Daila arī norimās, paklausīdama draudzeņu pierunāšanai: nerājās uz Uli, ka tas agrāk nav rakstījis, nedusmojās arī vairs uz Aumali, ka tas Nužu pieņēmis uz sava kuģa par apteksni, tikai noņemdāmās jau pirmajā vēstulē lūgt un prasīt, lai viņš Nužu tūliņ atlaistu un sūtītu prom uz mājām.

Tā nomierinājusies, viņa nolēma šai prieku dienai par godu vairs nemācīties un iet labāk draudzenēm līdz gar jūrmalu pastaigāties, jo šimbrīžam viņa atradās tādā gara stāvoklī, ka mācīties vairs nebija iespējams. Nomazgājusi seju un matus sakārtojusi, viņa, likdama platmali galvā un ar priekā spulgojošām acīm skatīdamās uz draudzenēm, noteica:

— Bet kas tas būs par neredzētu, pārdabisku prieku, kad divi no mirušiem uzcēlušies atkal satiksies kā laimīgs mīlestības pāris!

5.

JAUKA DIENA

Nekur nav tik jauki kā mūsu dzimtenē. — Mīlestība un politika. — Visi apakš tā paša platā debesu jumta. — Saruna par greizu sociālu politiku. — Uradņiks un mežsargs noķer spoku. — Amata vīrs, kas prot savus dienesta pienākumus. — Mežsargs tiek vaļā no mānīcības aizdomām, un no visa Cīrulenes pagasta tiek noņemts mānīcības kauna traips. — Terēze apsolās veicināt uradņika dienesta gaitu.

— Vai redzi, kas tur iet? Pati mūsu cienīgā un līdz tai atkal tā nelielā gaišmate, ko jau pērnvasar te kādus laikus redzēja.

— Tā ir grāfiene Līza. Man namiķis teica, ka viņa aizvakar te atbraukusi kopā ar savu māti, kas esot mūsu cienīgās māsa.

— Bet paskat, cik mūsu cienīgā kupla! Lai gan pārsegusies lielu plašuku, tomēr jau pa gabalu var redzēt, kas šij kait. Ilgi tā nu gan vairs nestaigās: sagrūs kādu dienu kā izkaltusi muca, kad stīpas nokrīt.

— Tālab jau pārvākusies nu mājās, un tālab arī māsa atbraukusi, bet no Jelgavas atvesta vecmāte jau pagājušu nedēļ, — man namiķis teica. Tā nu te sēd un ēd un nekā nedara, lai tik katru brīdi būtu

klāt. Nākošnedēļ atbraukšot arī pašas māte, vecā cīrulniece. Tātad nākošnedēļ tā sagrūšana gaidāma.

Tā Saulgozes muižā kādu priekšpusdien sarunājās dīķmalē divi kalpi, zvejodami muižas vajadzībām zivis un nolūkodamies uz divām gājējām, kas dīķa otrā galā lēni soļoja pa mazu celiņu uz grāvas pusi, izplestos saules sargus turēdamas sev virs galvas. Lai gan viņi šķita sarunājamies tikai it kā savā starpā, tas ir, nevisai dikti, tomēr klusais, tīrais rīta gaiss nesa balss skaņas pa rāmo ūdens līmeni tik labi tālāk, ka arī pašas staigātājas būtu varējušas skaidri sadzirdēt, ko par viņām runā, ja viņas tikai brītiņu būtu pietājušas un klausījušās, bet viņas to nedarīja, jo starp viņām pašām norisinājās patlaban jūsmīga saruna.

— Kas par debešķīgi jauku dienu! Tur augšā, visā apaļajā apjomā, kamēr vien sniedz skats, neviena mākulīša, tikai priecīgi zilās debesis! Un te apakšā — viss zaļo, zied un smaržo. Visa zeme kā paradīzes dārzs! — sajūsmināta izsaucās Līza.

— Jā, ziedonis tagad pilnā gaitā iet pār mūsu dzimtenes zemi, ietērdams to visjaukākā zaļumu un ziedu rotā. Paskaties, rau, uz strauta grāvu, blakus dārzam. Visa atkalne kupot kupo vienās zaļumu un ziedu kaudzēs. Ziemu, kad koki un krūmi kaili, tos, šķiet, gandrīz varētu izskaitīt, bet tagad tie aplikušies tādu zaļu kuplumu, ka paši pagrimst un pazūd savā kuplumā, — teica Terēze, apstādamās un lūkodamās pāri lauka stūrim uz grāvas atkalni.

— Un jaunā kastaniju aleja, kas ierīkota starp lielceļu un strautu, arī visai brīnišķīgi izskatās, — priecājās atkal Līza. — Šīs jaunās, nelielās kastanijas, visas no apakšas kuplas, bet ar smailām galotnēm un nupat kā izplaukušas, šķiet tīri kā izpušķotas Ziemassvētku eglītes ar degošām svecītēm. Iesim pa šo ziedošo kastaniju gatuvī, kur katrā pusē deg vesela rinda ziedoņa svētku eglīšu baltām un sarkanām liesmiņām. Kam tagad mūsu Kurzemi gadītos redzēt pirmoreiz, tam liktos, ka mūsu dzimtene ir līdzīga kādai dienvidus zemei, un ne domāt tas nevarētu iedomāties, ka šī ir stiprā mērā ziemeļu zeme, kuŗu prāvu gada laiku apklāj sniegs un ledus. Nudien, mūsu dzimtene ir divkārt skaistāka par citām zemēm: vasaru tā sniedz mums dienvidus, ziemu — ziemeļu zemes jaukumus. Iecerēs tik, cik jauki te arī ziemu, kad viss pārklāts baltu sniega kārtu, un dīķi, upes, ezeri un strauti kaldināti ledū, un kad skrienam slidas, laižamies ar ragutiņām no kalna vai vizināmies kamanās pa mīkstu, gurkstošu sniegu, zirgi skrien, zvārgulīši skan, braucējiem ausis aukstā vēsmā svilst vien, vaigi sarkst, un tagad mēs te staigājam kā zem Itālijas debesīm! Saki pati, kur ir vēl otra tik jauka zeme kā mūsu dzimtene? Nekur! Nekur!

— No visām zemēm man vislabāk patīk mūsu dzimtene, un no visiem gada laikiem — ziedonis. Abus šos jaukumus redzēt vienā vietā un vienā reizā, tas man vislielākais prieks, — liecināja Terēze.

— Labi tādēļ, ka taisni pavasarī pārbrauci mājās. Nu tu vari baudīt šos savus vislielākos priekus un justies pilnā mērā laimīga.

Terēze nopūtās.

— Tu nejūties dzimtenē vairs laimīga? — Līza, pa daļai pārsteigta, rūpīgi pētīja.

— Ko tev lai saku? Dzimtene ir jauka un mīļa kā arvienu. Bet...

— Bet tu nejūties te vairs laimīga?

— Es esmu viena.

— Gan jau tavs Tezis pārbrauks. Pati teici, viņš solījies vasaru būt arī mājās.

Terēze atkal nopūtās.

— Viņš tevi vairs nemīl?

— Nē. To nevaru teikt. Bet viņš pavisam citāds cilvēks, nekā biju domājusi: viņam liekas vairāk rūp dienests un politika nekā sieva. Ģimene viņam it kā kāda blakus lieta. Ja nu tagad sagaidīšu mantinieku, varbūt tad viņam rasies vairāk sirsnības pret savu māju un ģimeni. Tādēļ arī ļoti vēlos, kaut būtu dēls.

— To tu, mīļā Rezi, pēc manām domām, vari droši cerēt: kad jau pirmoreiz bija puisēns, tad pieņemams, ka arī šoreiz būs. Cīrulenes Minne, ar kuŗu mēs par visu ko izrunājamies, man stāstīja, ka tad esot gaidāms puisēlis, kad iepriekš stipri ziedot vaigi. Un tev par gājušu pavasar gandrīz vienādvien bija sārti vaigi, un — pārnāca dēls, tikai, diemžēl, nedzīvs; tagad nu tu atkal esi pastāvīgi tāda pat sārtvaidze, un tā tad būs laikam atkal dēls.

— Varbūt Tezis būtu pret mani sirsnīgāks, un es varētu būt priecīgāka un laimīgāka sieva un māte, ja ar pirmo bērnu nebūtu notikusi nelaime: vai nu pati nebiju diezgan sargājusies, vai tas tā lielā uztraukuma dēļ sakarā ar dueļa briesmām, — mūsu cerētais mantinieks piedzima nedzīvs. Tālab nu es šoreiz sargos un saudzos tik rūpīgi, cik vien iespējams. Visa mana cerība saistīta ar gaidāmo mantinieku: tad, domāju, man izdosies Tezi saistīt atkal pie sevis, — bet citādi viņš pilnīgi nogrimis politikā un no manis atsvešinās arvien vairāk. Pat tas, ko agrāk biju pie viņa domājusies par visai lielu smalkjūtību pret manu sievišķības kaunību, tagad man izrādās par vienaldzību. Apdomā, kādā sirsnīgā brīdī priekš kāzām es pati gribēju viņam atzīties savās meitenes mulķībās un jaunavas piedzīvojumos, kādi jau tie mums, lauciniecēm, var būt, domādama, ar to rādīt viņam savu patiesības mīlestību, savu sirdsgodīgumu; bet viņš aizspieda man muti, neļaudams nekā stāstīt. Toreiz domāju, pēc kāzām, kad man nebūs no viņa vairs kauna, viņš katrā ziņā steigs man visu izprasīt, bet vēl līdz šai dienai viņš nav to darījis. Acīm redzot, pēc tam, kad esmu kļuvusi viņa sieva, un viņam pirmais kaislību skurbulis pārgājis, mana pagātne viņam nedara nedz prieku, nedz bēdas, un — tā ir vienaldzība pret mani. Es viņu vairs nevaldzinu.

— Viņam ir citas? Viņš tur sev kādu mīļāko?

— Nē. To nedomāju. Viņš nav aplam kaislīgs, nav sievietēm pakaļskrējējs. Tikai mūžīgi aizņemts ar dienestu, ar augsto politiku. Arī galvas pilsētā sākuši viņu ieskatīt par lielu politiķi un gudru administrātoru. Viņš iecerēts arī kādā komisijā pie iekšlietu ministrijas, kuŗai jāizstrādā svarīgi likumu projekti, un nākošās nedēļās viņam nāksies uzturēties atkal Pēterburgā.

— Ak, mīļā Rezi, tādi ir vīrieši! Uz viņu mīlestību un uzticību nevar palaisties. Vai tu domā, ka students Ozols kaut cik labāks? Uz manām vēstulēm viņš atbildēja tik reti un tik prātīgi un tādā pamācības pilnā tonī, it kā kad visu to būtu rakstījis kāds vecs mācītājs, bet nevis students. Tagad mēs vairs nemaz nesarakstāties.

Viņas pārtrauca savu sarunu, jo patlaban no grāvas iznāca un pa taku viņām tuvojās vagaris, jau krietni padzīvojis vīrs, gaŗu, kalsnu augumu un iesirmu vaigu bārzdu.

— Kā, mīļo vagari, šogad vīkst ar darbiem? — uz sveicinājumu atbildējusi, vaicāja Terēze. — Jums šodien mēslu vešana. Bet vai tas labi, ka jūs liekat arī ar vezumiem braukt rikšis? Es redzu viņpus zosu dīķa pa ceļu un papuvi visur tik rikšis vien braucam, atpakaļ laiž aulekšis. Vai tas nav zirgiem par grūti um vai arī cilvēkus pārāk nepiepūlē? Kāpēc tāda lieliska steigšanās? Vai darbi šogad nokavējušies?

— Ar darbiem, lielmāt, vīkst labi. Kā ik gadus, tā arī šogad dižā muiža ir visām mazajām muižām priekšā. Tie braucēji tur nav muižas ļaudis: tur saimniekiem šodien sūdu kāzas, — viņi apved katrs savu riezi. Darbiniekiem tādēļ šodien uzdevu citu darbu, lai nemaz nejaucas pa laidaru, — tie ved no brūža dīķa dumbļu uz otru papuves lauku. Dīķis jau kopš pāris nedēļām nolaists, dumbļa labi nosusējusi, un nu vedam to mālu kalnā. Ja Dievs dos, tur būs nākošgad vareni pūri: dumbļajā pūriem tik vēl labāk augt nekā sūdājā.

— Bet kāpēc saimnieki tā aplam steidzas un arī ar vezumiem gandrīz rikšis vien brauc, tūri kā pie ugunsgrēka? Vai viņiem tik maz laika? Cīrulēnē saimnieki, riežu apvezdami, tik trakiski nesteidzās.

— Apakš tā paša platā debesu juma visi esam, bet ieražas katrā pusē savādas. Te viņiem, lielmāt, tāds paradums, ka katrs savu riezi grib jo ātri apgāzt, — ja vien iespējams, pirmais tikt ar darbiem galā. To tie ieskata par lielu godu. Tādēļ jau priekš saules lēkšanas sāk darbu, un tā iet bez apstājas,

līdz to pabeidz. Dažiem vajaga būt jau drīz cauri. Klau! Patlaban sauc urrā un sāk gaviļēt. Vieni jau beiguši. Tai vajaga būt Perveļķu draudzei. Perveļķiem šoreiz vislielākais zirgu un vīru skaits. Otri būs laikam Tilti vai Bandenieki. Tiem arī lielas saimes pašiem un tad vēl ņemti palīgi. Daži šādās reizās sarīko īstas dzīras jeb, kā viņi paši saka, sūdu kāzas, aicinādami talkā kalpus, vaļiniekus ar zirgiem un ļaudīm, ja vien kādus kur var sadabūt. Tā Dzērveniešiem šodien talkā iet arī Kriņģeļu Irša zirgs; ir pats viņš būtu nācis braukātājos, ja rītu nebūtu sestdiena un šodien nebūtu jau laikus jāsteidzas miestā uz šabām. Mīgaiņi atkal ataicinājuši palīgā divus leišu būdniekus, katru ar zirgu, un divas leišu meitas viņiem ir ārdītājas. Jums, lielmāt, vajadzētu ar frēleni arī atnākt tur uz lauka paskatīties, kā mūsu saimnieku meitas šādās reizās mēdz uzcirsties: visas svētdienas drēbēs un ar baltām zeķēm un kurpēm kājās, — nemaz kā mēslu ārdītājas, drīzāk kā baznīcā vai godos gājējas. Saimnieku dēli un citi brašākie puisi atkal zābakos, jaunās cepurēs, un svētdienas pīpas tā iebāztas kabatās, ka gaŗie cibuki līdz ar tabakas maka pušķiem rēgojas ārā. Leitenēm atkal rūtaini lindruki un raibas skoteles priekšā. Jā, lai gan apakš tā paša platā debesu jumta visi dzīvojam, bet ģērbties ģērbjas katrā pusē savādi, un leišu jaunie ir atkal citādi nekā kuršu puisi un kuršu meitas.

— Vai visi saimnieki turas vēl pie muižas? — Terēze ievaicājās.

— Mūsu novadā, lielmāt, visi. Dažos kaimiņu pagastos viens otrs saimnieks gan sācis no savām muižām atkrist. Tie ir tādi, kam piemērīts pie mājām pa gabaliņam meža vai kādas plašākas ganības, tā ka var iztikt bez muižas. Mūsu pagastā saimnieki nevar bez muižas iztikt. Vecais Saulgoznieka nelaiķis, liels gudrenieks un skopenieks būdams, pārdodot saimniekiem mājas, nav laidis pie tām piemērīt neviena stūrīša meža. Kuŗu māju robežās dziļāk iegājis kāds gabaliņš meža, ko pie muižas meža nevarēts pievienot, vai kur kādi koki bijuši māju tuvumā, — visus tos vecais barons licis nocirst, lai saimnieki neviens neiedomātos iztikt bez muižas un lai visiem jānāk muižas klausās. Bet ir tā tiem nekas nekait, — var dzīvot tīri brangi. Kas tās par klausām? Nokliež savu riezi papuves ar mēsliem, nopļau un novāķ savu riezi pļavas, — tas ir viss. Par to tad cauru vasaru gana lopus muižas mežos, dabūn par velti celmus un žagarus, — paši tik lai vīžo salauzt un savākt. Arī malku dabūn pirkt par lētu naudu. Un, kamēr jaunais barona lielskungs uzņems valdīšanu, nu jau saimniekiem pavisam labi: ik gada katrs dabūn dāvinātu asi malkas, tikai pašiem jāizcērt.

— Mīļo vagari, kā novads ir mierā ar jauno baronu? Ko dzird ļaudis runājam par viņu un manī? — Terēze prašņāja.

— Tikai labu vien visi runā ir par jums, lielmāt, ir par cienīgo barona lielkungu, lai gan maz jūs te vēl pazīst, tādēļ ka reti uzturaties mūsu muižā, — vagaris laipnā padevībā pasteidzās atbildēt. — Bet jūsu un barona lielkunga vēlēto žēlastību dabūn visi caur muižkungu, — atnāk tik un paiūdz. Kopš mūsu barons par gubernātoru, visi viņu vēl vairāk cienī, un, kad kādreiz brauks mājās, tad celsim divējus goda vārtus — vienus no pagasta valdes, otrs no muižas saimes puses. To jau ar muižkungu un pagasta vecāko esam tā norunājuši. Visi apakš tā paša platā debesu jumta dzīvojam, bet muižas palīdzība visiem vajadzīga. Tādēļ arī visi barona lielkungu tur cienā, godā un ir viņu, ir jūs patiesi mīlē. Bet Knabenes muižā gan neiet vairs labi. Kā jau būsit dzirdējuši, pagājušu pavasari Knabenes kungs saviem kalpiem atņēma zemi, nolikdams tos uz deputātu un kalpu zemi pievienodams pie muižas ļaukiem. Kalpu ganīklas muiža uzplēsa un apsēja ar auzām. Izauga varenas auzas, bet rudeni, tiklīdz bija savestas šķūnī, jau pirmā naktī šķūnis nodega, un auzas neapdrošinātas aizgāja bojā. Šinīs dienās nu muižā atrasta nomesta vēstule uz barona vārda, kuŗā piedraudēts, lai viņš savā muižā ar labības pļaušanu un novākšanu šovasar labāk nemaz nedarbojoties, tādēļ, ka uz rijas un šķūņu jumtiem rudeni dziedāšot sarkanais gaills. No tam skaidri noprotams, ka tur radušies kādi atriebīgi postgaļi, kas barona mantu grib visādi postīt. Dzird arī, ka kalpi vedot atņemtās zemes dēļ pret muižu prāvu, un rīšmete aizbraucis ar gudriem un stipriem rakstiem uz Pēterburgu pie zvērinātiem tiesnešiem. Meklējuši pa visām malām rīšmeti, gribēdami dabūt rokā, bet par vēlu, — rīšmete bijis jau projām. Viņam radnieks dienot Pēterburgā ķeizara

paša zaldātos, un kalpi cerot, ka rīšmetim ar radnieka palīdzību izdosies pietikt pie ķeizara. Bet Knabenes kungs, teic, ka nekur nedrīkstot vairs viņš pats nedz braukt, nedz jāt, — visur ņemot vai nu uradņiku, vai dārznieku un suņu puisi līdz, kuņiem katram šaujamaiss rokā. Jā, apakš tā paša plata debesu jumta visi dzīvojam, bet dažādi tur notiek, — citam prieki, citam bēdas.

— Nu ardievu, mīļo vagari! Jums jāiet atkal savā darīšanā, — Terēze teica.

— Kā tad, lielmāt, tūliņ jāsteidzas papuves laukā redzēt, vai visi pareizi nogāž savu riezi. Kad neskatās pakaļ, dažs gudrinieks iedomājas mānīties: uzklidina plānu, plānu kārtiņu, lai tik ātrāk tiktu galā. Bet mēslu ir pa pilnam, var nogāzt visu lauku ar biezumbiezo kārtu.

Kad vagaris bija aizgājis, Līza teica:

— Vai tas bijis pareizi, kad tā rīkojušies: pārdodot zemniekiem mājas, pie tām nemaz nepiemērīts meža. Es nezinu, vai mans papiņš mūsu novadā arī tā rīkojies, bet par labu īstai satiecībai starp muižu un pagastu tāda rīcība nevar nākt. Man liekas, ka mūsu dzimtenē jo sevišķi būtu jā rūpējas par to, lai starp pagasta ļaudīm un muižu tiktu uzturētas labas attiecības. Nedrīkstam taču aizmirst, ka pie mums muižniecība ir vienas, zemnieki atkal citas tautības. Še nav tā kā Vācijā, Francijā vai Krievijā, kur visi ir viena tauta.

— Arī man, mīļā, šķiet gluži nepareizi, ka saimnieku mājas pie mums atstātas pavisam bez meža, tāpat kā atlaižot zemniekus no dzimtbūšanas, tie atstāti bez zemes. Reiz par to minēju mūsu grandpapas, bet viņš, noglaudīdams man galvu un paplišķinādams pa maniem vaigiem, tik noteica: „Ko tu, meitiņ, no tam zini? Arī ar Tezi par to runāju un teicu, vai nevarētu tagad vēl piemērīt saimniekiem pa gabalam meža un nodarīto kļūdu tā izlabot, bet viņš atteica, ka cerētās labās satiecības vietā tas radītu taisni tik nemieru un naidu saimnieku starpā, tādēļ ka tad visos pagastos saimnieki vēlēšoties dabūt mežus, un, kur tiem nedošot, tur naida un atriebšanās būšot kājās. Labprāt viņš saviem saimniekiem novēlētu pa gabaliņam meža, bet, to darīdams, viņš it kā atdalītos no pārējās muižniecības, un tas nedrīkstot notikt — muižniekiem visiem esot jābūt savā starpā solidāriem: tad viņu stāvoklis būšot nesatricināms uz visiem laikiem. Daži muižnieki gan likuši piemērīt saviem saimniekiem pa gabaliņam meža, jau mājas pārdodot, bet tas nebijis gudri darīts, jo ar to viņi pārējo muižnieku stāvokli padarījuši nepatīkamu. Tā man Tezis paskaidroja; tomēr man šķiet, ka katrā ziņā kaut kas būtu jādara notikušās kļūdas izlabošanai, lai tādējādi stiprinātu draudzīgās attiecības starp muižu un pagastu. Iekām muižu īpašnieki solidārizējas uz mežu nedošanu, labāk lai viņi visi vienojas piešķirt saviem saimniekiem pa gabalam meža, — tad ne par kādu skaudību, nemierību vai atriebību nebūs ko bīties. Dzirdot tādas briesmas, par kādām vagaris stāstīja, arī visjaukākā dienā man tiek samaitāta visa labā sajūta. Tik tālu nekur nevajadzētu ļaut lietām nokļūt. Kličmaņa kunga izturēšanos es uzskatu pavisam par negudru un pārāk tuvredzīgu...

No gravas pa lielceļu uznāca divi vīrieši, kas, viņas ieraudzījuši, iegriezās kastaniju gatuvē un steidzīgiem soļiem nāca šurp. Pienākot klātāk, Terēze vienu no tiem pazina par Cīrulenes mežsargu Klinklāvu; otrs, kā no apģērba varēja redzēt, bija uradņiks.

— Mēs, cienīgā gubernatora lielmāt, esam šorīt ko laba noķēruši, — mežsargs, labdienu padevis un abām dāmām pieliecies pie elkoņa, dzīvi iesaucās, priecīgi zvērojošām acīm lūkodamies apkārt, kamēr uradņiks, pielicis labo roku sev pie cepures un varen stalti izsliedamies, palika dažus acumirkļus tā nekustēdamies stāvam kā stabs.

— Ko tad jūs, mīļo mežsarg, tā ķēruši? — vaicāja Terēze.

— Cienīgā lielmāt, tas spoks nu reiz ir rokā, kas Lielmātes kreklā rādījās un kuŗa dēļ man viņu vasaru bija jāpiedzīvo tādas nepatīkšanas, — mežsargs stāstīja steidzīgi, kā neatgūdamies, bet uradņiks iemeta starpā:

— Nu reiz tā lieta ir skaidrībā: kreklā dancotāja ir noķerta!

— Kas tad tā tāda ir? — paklusi vaicāja Terēze, vislielākā mērā pārsteigta un stipri apjukusi, acumirkli iedomādamās, ka tie tiešām dabūjuši kur zināt patiesību un nākuši to nu viņai pašai pavēstīt. Bet uradņiks jau pasteidzās uz viņas vaicājumu atbildēt.

— Židene, kāda vājprātīga židene...

— Jā, lielmāt, židene, — mežsargs, abām dāmām diži skatīdamies acīs, priecīgi laimīgā balsī apstiprināja. — Kriņģeļu Irša sievas māsa. Viņu atstājis brūtgāns, aizbēgdams ar viņas pūra naudu uz Ameriku, un no tam viņa zaudējusi prātu: maldās neapģērbusies apkārt, meklē savu brūtgānu un prasa visiem ceļu uz Ameriku.

— Ak, nelaimīgā! — no uztraukuma attapdamās, bēdīgi žēlīgā balsī nopūtās Terēze. — Kur tad tā nabadzīte tagad ir?

— Baznīcas krogā, — pasteidzās mežsargs atbildēt. — Abi ar uradņiku Meteni ieslēdzām viņu krogus kalpones istabēlē, krodzinieks solījās uzraudzīt, un paši devāmies šurp, ziņot muižkungam, jo viņa apcietināta Saulgozes muižas mežā. Tikai šorīt viņu dabūjām rokā.

— Uz pēdām viņai biju jau kopš trīs dienām, — steidzīgi runādams mežsargam starpā, stāstīja uradņiks. — Dabūju dzirdēt, ka dižajā mežā, netālu no Cienmātes krekla, atkal spokojoties: gani redzējuši sievieti ar vaļējiem melniem matiem krekļā vien staigājam. Pārbijušies triekuši lopus mājās, — nedrīkstēdami vairs mežā ganīt. Divi dienas izmeklējos pa mežu, no spoka ne pēdas. Nakti pārgulējis pie mežsarga Klinklāva, šorīt jau agri devos atkal uz meklēšanu, un mežsargs man līdz. Abi divi nu staigājam, staigājam, meklējam, meklējam, nekā neatradām. Te ap brokastlaiku ieraugām netālu no Vanagu meža nāk pa malkas ceļu mums pretī krekļā vien kāda sieviete ar gaŗiem, melniem matiem. No visa izskata redzam, tā ir židene. Pienākusi klāt, vaicā mums, vai šis ceļš ejot uz Ameriku. Es tūliņ saku: jā, taisni uz Ameriku, nāc tik līdz. Un tā atvedām to baznīcas krogā.

— Un es viņu, lielmāt, tūliņ pazinu par Kriņģeļu Irša sievas māsu. Biju jau agrāk dzirdējis, ka tā brūtgāna dēļ zaudējusi prātu un maldoties apkārt; nebiju tik zinājis, ka viņa mulst arī līdz šejienes mežiem, — vērtēja mežsargs.

— Vai ēst viņai ko devāt? — vaicāja Terēze. — Mežā viņa, nabadzīte, taču nekā nevarēja dabūt; un viņu vajaga nu apģērbt, — es iedošu kādus drēbju gabalus.

— Ēdusi laikam nav vairāk dienu nekā, izskatās ļoti novārgusi, — vēstīja atkal mežsargs. — Krodzinieks iedeva maizi, silķi un putru, — to visu ar lielu kāri apēda. Dabūjām un likām uzvilkt arī krodzinieces vecu brunci, bet ilgi viņa drēbes netur sev virsū, sviež atkal nost un grib staigāt tikai krekļā, jo Kackelis tai teicis, ka tā viņa vislabāk tam patīkot.

— Kas tas Kackelis tāds? — vaicāja Terēze.

— Viņas aizbēgušais brūtgāns.

— Neģēlis! — Līza, kas mežsarga un uradņika stāstīšanā klusi ar šausmām bija klausījusies, izsaucās tagad latviski, laikam gribēdama, lai arī tie saprastu viņas sašutumu, dūsmīgi pie tam saŗaukdama pieri.

— Ko jūs ar viņu tagad darīsīt? — vaicāja atkal Terēze, bet uradņiks diži un svarīgi atbildēja:

— Es sastādīšu protokolu un sūtīšu apcietināto līdz ar protokolu dažu vīru pavadībā pa etapu uz Paplaku pie apriņķa priekšnieka jaunākā palīga, tas viņu sūtīs uz Grobiņu pie apriņķa priekšnieka vecākā palīga, un tas tad uz Aizputi pie paša apriņķa priekšnieka. Tur viņa paliks apcietinājumā, bet sarakstīšanās šai lietā līdz ar mana protokola kopiju ies uz Jelgavu pie gubernatora, no turienes tālāk uz iekšlietu nūnistriju Pēterburgā, no iekšlietu ministrijas uz Viļņu pie ģenerālgubernatora, no turienes pie Kaunas gubernatora, no Kaunas gubernatora pie Telšu izpravņika, no izpravņika pie Telšu pristava, no tā pie Skodas pristava, no šā pristava pie Židiku uradņika, no tā pie miesta policijas desmitnieka Čapuļa, kuŗam būs uzdots, paziņot Kriņģeļu Iršim un miesta valdei, lai brauc uz Aizputi savākt vājprātīgo. Bet es sastādīšu varbūt vēl otru protokolu šai lietā un lūgšu savu

priekšniecību saukt miesta valdi pie atbildības par vājprātīgas personas neuzraudzīšanu un prasīšu atlīdzības samaksu par zaudējumiem, kas iedzīvotājiem no tam cēlušies. Kāda ganu meitene, pārbīdamās no kailās žīdenes (todien tā pat bez krekla staigājusi pa mežu), dabūjusi kājā rozi, un nevar vēl zināt, cik ilgi būs darba nespējīga. Gan jau rasies arī vēl kādi citi, kas būs no nobīlēm sasirguši. Katrā ziņā es protokolu sastādīšu un izmeklēšanu šai lietā ievadīšu. Es savus amata pienākumus protu: pēc nokalpotiem kaŗa dienesta gadiem esmu bijis kancelejā par norakstītāju un zinu, kā protokoli sastādāmi un kā katrai lietai dodams likumīgs virziens.

— Kad vājprātīgā varēs tad tikt atpakaļ pie savējiem? — Terēze vaicāja.

— Cienīgā gubernātorā lielkundze, tas nav tik viegli nosakāms, — gudri un domīgi atteica uradņiks, kamiešus paraustīdams. — Laikam ne agrāk par gadu. Bet prāva par zaudējumu, domāju, varēs sākties tik pēc pāris gadu, jo tur ievadāma iepriekšēja izmeklēšana — pirms caur mani, tad caur izmeklēšanas tiesnesi, un līdz izmeklēšanas protokoli izstaigās visas instances un līdz tos apstiprinās Viļņas tiesu palāta, kuŗai nāksies arī lemt vai nu par lietas izbeigšanu, vai vainīgo nodošanu tiesai, tikmēr paies droši savi divi gadi. Pati prāva arī var vilkties vienu otru gadu.

— Bet vai tad jūs, uradņik, paši nevarat Kriņģeļu Iršim pateikt vai paziņot, lai viņš brauc savākt savu nelaimīgo sievas māsu? Līdz miestam tikai dažas verstis, to jau var tikpat kā ar roku sasniegt, un tad nelaimīgā jau šodien vai rītu būtu atkal pie savējiem.

Uradņiks stalti izsliedamies un labo roku pielicis sev pie cepures, pašapzinīgi atteica valsts valodā:

— Vaše prevohogītļstvo s, po zokonu s ņe polagaetsja... Acīm redzot, ļoti lepodamies ar to, ka viņš zina, kas pēc likuma nenākas.

— Bet redziet, žēlīgā lielmāt, kādas man bija jāpiedzīvo bēdas šīs trakās žīdenes dēļ, — mežsargs sacīja palēnā balsī un pieiedams abām dāmām soli tuvāk. — Māņiem nekad neesmu ticējis un zinu ļoti labi, ka mūsu laikos spoki vairs nerādās. Bet ko pats ar savām acīm redzu, tam man jātic, lai tas būtu kas būdams. Un kad viņu vasar Cienmātes krekļā redzēju šo vājprātīgo žīdeni kā traku krekļā vien lecam un griežamies mutulī, un kad to pastāstīju citiem, tad visi manī noturēja par māņticīgu, kas vēl šinīs iztīstības un atglītības laikos un gaišā dienā redzot spokus. Daži domāja mani par prātā nepilnīgu, no cienīgā barona lielkunga dabūju bargu rājienu, no dziedāšanas biedrības mani izslēdza, un daudzi vēl tagad mani uzskata par māņticīgu. Labi, ka nu reiz patiesība nākusi gaismā! Šo dienu es nekad neaizmirsīšu. Tā ir laimīgākā diena manā mūžā. Pārgājis mājās, tūliņ sedlošu ķēvi un jāšu uz muižu pastāstīt cienīgam barona lielkungam, ka viss tas ir dzīva patiesība, ko esmu redzējis.

— Vai jūs, mīļo mežsarg, tiešām esat tiķeni, ka šī nelaimīgā žīdene ir tā pati, ko viņu vasar redzējāt Cienmātes krekļā dancojam? — vaicāja Terēze, tikko manāmi smīnēdama.

— Dievvārds tā pati! To varu liecināt, kaut mani uz zvērošām oglēm zvērinātu! — izsaucās mežsargs dedzīgi. — Uz mata izskatījās tāda pati kā šī. Un divas tādas trakas žīdenes taču nav.

— Un es, cienīgā gubernātorā lielmāt, biju tas, kas žīdenei nāca uz pēdām un visu to tumšo, mīklaino lietu cēla gaismā. Ne vien mežsargs nu atsvabināts no māņticības aizdomām, bet arī no visa Cīrulenes novada noņemts kauna traips, ka te ļaudis vēl ticot ķēmiem, — runāja atkal uradņiks. — Es jūs ļoti lūgtu, cienīgā gubernātorā lielmāt, par maniem panākumiem spoka gūstīšanā ziņot gubernātorā lielkungam: varbūt viņam ievajagas tur Polijā kāda laba, centīga policista, un tad viņš varbūt man novēlētu to vietu, varbūt par pristava palīgu. To es gaužam lūgtu. Esmu dienējis gvardijas jātniekos par unteroficieri, un, kas zīmējas uz manu krietnību, tad jau tagadējs notikums vien dod par mani pietiekošu liecību: kad es ko ņemu izmeklēšanā, tad agrāk vai vēlāk rokā ir — vienalga, vai tas būtu cilvēks, vai spoks. Sadzīt pat spokam pēdas, to katrs policists vis neprot, — un par sava paša asprātīgo joku viņš godbijīgi atturīgā pieklājībā un nediktā balsī priecīgi iesmējās.

Arī Terēze sirsnīgi pasmējās.

— Jūs, mīļo uradņik, tiešām esat varens policists, to es nu zinu, — viņa labvēlīgi teica. — Par jūsu krietnību rakstīšu savam vīram un labprāt ielikšu savu vārdu par jums, lai viņš tur poļos dod jums kāda pristava palīga vietu. Bet tagad ejiet abi ar mežsargu kuknē un teiciet saimniecei, ka es lieku dot jums brokasti un katram arī šņabi un pudeli alus. Arī papirosus lai iznes jums uzpīpot. Nelaimīgai žīdenei es likšu aizsūtīt drēbes un ēdienu.

Sīrsnīgi pateikušies, mežsargs ar uradņiku aizgāja priecīgi lepnā gaitā. Arī Terēze ar Līzu lēniem soļiem devās mājup, lai par šo jocīgo notikumu tūliņ rakstītu savam vīram, jo tas dzīvi un patīkami atgādināja tai viņas mīlestības pirmo, laimīgo laikmetu.

6.

KĀ APBURTĀ PILĪ

Kačai sola teteņa kāpostus. — Emma ar Kaču dabūn lielas aizdomas pret Burbas Joni. — Vienīgā cerība — Līzas lakatiņi. — Emma ar Kaču tumšas mīklas priekšā. — Emma grib atkal būt uzticīga savam izredzētam. — Bilžu galerija meža pilī. — Emmas sastapšanās ar baronu Šalku. — Jājiens uz dzīvību un nāvi. — Ech, kas par romantiku, kas par romantiku!

Rati spēji apstājās, vienmulīgā rībēšana, kas Emmai visu laiku bija dunējusi ausīs, norima, un viņa uzreiz nāca atkal pie skaidras samaņas. Viņu izsēdināja no ratiem, paņēma pie rokas un veda. Paklausīgi viņa klusi un mierīgi gāja vedējam līdz. Visapkārt valdīja klusums. Viņa dzirdēja tik kaut kur steidzīgus soļus un dažas čukstošas balsis sev tuvumā, bet par ko čukstēja, to viņa nevarēja sadzirdēt. Patlaban bija jākāpj pār sliksni un tad pa trepēm augšup. Tas bija katrā ziņā akmens, jo kāpjot nemaz nerībēja. Bija laikam vēls laiks, varbūt pāri pusnaktij, cauri galvas pārklājam viņa redzēja sev priekšā uguni spīdam, kas kustējās allaž uz priekšu. Tātad viņas vedējam kāds rādīja uguni. Drīz vedējs apstājās, kaut kur žigli alzgāja, un viņa palika viena. Brīdī uz vietas stāvējusi, viņa beidzot bailīgi pacēla sev galvas pārsegu drusku uz augšu un ieraudzīja, ka atrodas lielā, gandrīz pilnīgi tukšā istabā, kuŗu vāji apgaismoja netāli uz galda degoša svece, bet galda tuvumā stāvēja Kača. Arī tā patlaban noņēma sev pārsegu no galvas.

Žigli viņas devās viena otrai klāt un apkampās: tagadējā stāvoklī abām šķita it kā prieks, redzot otru sev tuvumā, jo pa visu šo laiku nebija viena no otras nekā jutušas. Lai kā, tomēr nebija šķirtas, un kāds liktenis nu būs, to nesīs abas kopīgi.

Vēl viņas nebija dabūjušas labi apskatīties ap sevi, kad durvis atvērās un istabā ienāca kāda diža, gaŗa sieva, jau pavecīga, bet spēcīgiem locekļiem un vīrišķīgu izskatu.

— Sakait, kas mūs te atveda, kur mēs atrodamies un ko ar mums grib darīt? — šādiem vārdiem pie ienācējas tūdaļ griezās uztrauktā balsī Emma un Kača gandrīz abas reizā.

Brītiņu uz vaicātājām palūkojusies, sieva gluži vienaldzīgā balsī atteica:

— Nav nei mana, nei jūsu darīšana. Bet lai jūs nesāktu domāt par bēgšanu, tad tagad noģērbsities un visas drēbes atdosīt man, tik kreklu varat paturēt mugurā. Istabā auksts nav, un citur jums nekur nav ejams.

— Nē! To mēs nedarīsim nekad un ne par kādu cenu! — Kača attrauca sirdīgi. — Laidiet mūs tūdaļ vaļā! Un lai nedomā mums ko darīt! Ja mums kāds ķersies klāt, mēs kliegsim tā, ka ēkai jumts celsies zemē!

Sieva izvilka sev no paduses kuplu sauju bērzu rīkšu un, ar to Kačai grezodama un ļauni vīpsnādama, teica:

— Vai tu, nedāre, pazīsti teteņa kāpostus? Kad tos dabūsi baudīt pa sluinām un gurnīcu, tad trīs dienas nevarēsi sēdēt. Pasaukšu vīrus, tie tevi nostieps gareniski un, čabrakus pacēlušī, nodos tev tādu cenu, ka grīda uz vietas paliks slapja. Es tādu pļērgu protu turēt grožās! Neesat jūs divas man še nei pirmās, nei pēdējās. Tūliņ velciet drēbes nost!

Nobijušās abas žigli sāka ģērbties un auties zemē, tikai klusu nopūzdamās un izmisumā viena uz otru mēmi skatīdamās.

Paņēmusi viņu drēbes un apavus un iznesusi tos ārā, gaŗā sieva drīz ienāca atpakaļ, šoreiz nesdama uz pabļodes krūzu piena ar divi riki maizes.

— Te jums būs vakariņas, — viņa vienaldzīgi teica, nolikdama pabļodi uz galda un, pavērusi tuvākās durvis, turpināja:

— Te ir gulšs vieta. — Tad aizgāja atkal pa tām durvīm, pa kuŗām bija ienākusi.

Paskatīdamās rādītā istabā ar sveci, viņas redzēja tur gultu ar galdiņu un pāris krēsliem. Nezinādamas ko iesākt, viņas nosēdās uz gultas malas un, sveci nodzēsušas un viena otru apkampušas, sāka šņukstēt.

— Diezin ko mums darīs, — ievaicājās Kača, kad abas ilgāku laiku bija raudājušas. — Ja tik mūs nedomā nokaut...

— Ej niekus, ej! Kas tiem atleks no mūsu nokaušanas? Drīzāk jādomā, vai negribēs pastrādāt pie mums varas darbus. Kā cita dēļ gan būtu bijusi kādam vajadzība mūs laupīt? — Šņukstēja Emma.

— Lai darītu ko darīdami, kad tikai drīz laistu vaļā! Saviem brūtgāniem neteiktum nekā, un viss būtu atkal labi, — vēroja Kača.

— Ak, kas par nelaimi, kas par nelaimi! — nobažījusies domīgi runāja Emma. — Man bail, vai tik neesam kritušas briesmīgu noziedznieku rokās. — Un viņa stāstīja Kačai, ko lasījusi vai dzirdējusi runājam par tirgošanos ar dzīvu preci: ka jaunas sievas un skuķes aizviļot vai ar varu aizvedot Viļņā, Varšavā vai citas pilsētās, kur tās ievietojot turienes izpriecas namos, bet vēlāk aizsūtot tādos pat namos Konstantinopolē vai pat Arģentīnā un citās tādās zemēs, no kurienes tad nekad vairs netiek atpakaļ un kur vārda pilnā ziņā jāpaliek par verdzenēm naudaskārīgu izmantotāju rokās. Viņa teicās arī dzirdējusi, ka kāds ģenerālis, kam leišos esot lielas muižas, kādā no tām esot ierīkojis haremu jeb sievu namu pēc turku parauga, kuŗā arī turot lielāku skaitu jaunu sieviešu un daiļu skuķu. Varbūt viņas tagad atrodoties šā ģenerāļa varā.

Kača no visa dzirdētā pagalam sabijās un viņai līdz arī Emma pati. Ilgi viņas sēdēja, viena pie otras piespiedušās, raudādamas, klusu vaimanādamas un pašas uz sevi dusmodamās savas nepiedodamās vieglprātības dēļ. Jā, pašas vien pie visas nelaimes vainīgas! — Tādas bija viņu abu domas. Otrreiz viņas nudien tā vairs nedarītu! Bet nu bija par vēlu.

Viņas sāka vērot un vaicāt, kas gan viņām šos brašos laiviniekus uzsūtījis, kuŗi tās tā pratuši nomakšķerēt — gluži tāpat kā tās divi līdakas, ko bija redzējušas laivas dibenā iesviestas. Kača ieminējās, ka tas tēviņš, kas viņu uz takas sagrābis un ar kuŗu viņa cīnījies, iekozdama tam pirkstā un plēsdama ausi un vaigu, licies būt līdzīgs tam klibajam ubagam, kas priekš pāris dienām ieradies pie darvdeģa un tik vērtīgi uz viņām noskatījies; tikai tam tēviņam nebijis koka kājas, arī ģērbies bijis labāk par redzēto ubagu.

Nu arī Emmai radās ļaunas domas uz Burbas Joni, un, kad viņa izstāstīja Kačai savu sastapšanos ar Joni mežā, kur to arī redzējusi pavisam bez koka kājas, tad abas nāca pie slēdziena, ka Jonis ir blēdis un tikai tīši ērmojas ar klibošanu.

— Žēl, ka tam pamēklim ausi pavisam neatrāvu! — sirdīdamās noteica Kača.

Čukstot un šņukstot, nopūšoties pašām par savu aplamo vieglprātību un dusmojoties uz Joņa blēdībām, pagāja nakts, izausa gaisma un uzlēca saule. Pa slēģu spraugām spīdēja iekšā saules stari. Logos skatīdamās, Kača teica:

— Kas te par savādu kārtību! Mēs taču laikam esam otrā stāvā, bet logi no ārpuses aizslēgēti. Laikam tas ar savu ziņu tā ietaisīts. Labas lietas tad te gan laikam notiek!

Apstaigājusi gan lielo istabu, ir visas citas malas, kas vien nebija aizslēgtas, viņa, ienākusi atpakaļ pie Emmas guļamā istabā, vēstīja:

— Kā liekas, mēs atrodamies liela meža vidū, laikam kādā vecā, vientulīgā pilī: mazajā kambarītī pakāpjoties, pa apaļo lodziņu var redzēt tuvumā kuplu egļu un ozolu galotnes rēgojamies gaisā. Nekur nedzird nei braucam, nei ejam, nei cilvēkus runājam, nei gaili dziedam vai zirgus zviedzam un govīs maujam. Laikam te ir kāds laupītāju mitekļis vai apburta teiku pils dziļā meža vidū.

Piegājusi lielajā istabā pie galda, viņa teica:

— Lai kā būdams, ēst jāēd! Nevar zināt, ko mums nāksies pārciest un ar kādiem tēviņiem vēl būs jāturas, — lai tad netrūkst spēka!

Emma atteica, viņa negribot nedz ēst, nedz dzert, un Kača ņēmās viena ap galdu. Pēc brīža ienākusi atpakaļ pie Emmas, viņa teica:

— Es sacirtu abus rikus maizes sev ribās un izplempu visu krūzu piena. Nu man ir atkal duka. Viss būtu labi, kad tik varētum tapt projām, vai kad vismaz zinātum, kur atrodamies un ko ar mums grib darīt.

Šo to vēl parunājusies, Kača likās gultā un drīz iemiga. Uz acīm nokritusi un galvu iegrudusi spilvenā, viņa šņāca tik vienādi mierīgi un tik stipri un veselīgi, ka Emma viņu apskauda.

Ienāca atkal lielā sieva, ienesdama ēdienu. Emma drusku uzēda, un, kad pēc kāda laika uzmodās Kača, tad parādīja tai ēdienu, bet pati likās gultā. Viņas norunāja gulēt pārmaiņus, vienai paliekot kājienai, lai viņām nevarētu uzbrukt kas negaidīts miegā.

Visu nakti negulējusi, Emma ātri iesnaudās, tomēr drīz atkal pamodās un uztraukusies stāstīja, ka miegā redzējusi Ādamu.

— Ai vai! Diezin ko mūsu izredzētie tagad dara? Vai tiem maz ir kāda jutene par to likstu, kādā esam iestigušas? — nopūzdamās gaudoja Kača. Arī viņa teicās redzējusi pirmīt miegā savu saderināto.

Kad vakarā gaŗā sieva ienesa vakariņas, viņas atkal abas divas — šoreiz padevīgā laipnībā un sirsnīgi lūgdamās — mēģināja no tās izdabūt, kādā nolūkā viņas īsti šē atvestas un kad viņas laidīšot vaļā. Bet atkal tā gluži vienaldzīgi nodudināja:

— Nav tā nei mana, nei jūsu darīšana. — Un, to teikusi, lieliem vienaldzīgiem soļiem izgāja ārā.

Vakarā sagulušas, viņas ilgi bēdājās un prātoja, ko darīt, ko būt. Tomēr tai tumšajai mīklai, kuŗas priekšā viņas tagad atradās, nekādu uzminējumu nevarēja atrast: kamdēļ viņas šē atvestas, kas viņu nolaupītāji tādi īsti varētu būt un kad varētu cerēt tikt vaļā?

— Šinīs laikos laupīt cilvēkus, aizvest nezin kurp un turēt kā verdzenes, — kur tas ir dzirdēts? — sašutusi sirdijās Kača.

— Tā ir bezkaunīga pārdrošība! — noteica Emma. — Būtu man jel jausma bijusi, ka mums izlikti tādi slazdi, nekad es nebūtu ar laivlniekiem ielaidusies, — viņi varēja aicināt un lūgties cik gribēdami! Bet re, kā dažreiz iziet: es biju tik nobēdājusies un nelaimīga, kad trakais Šalks mani ar čigāniem aizveda krogū un kad nezināju, vai un kur varētu atkal sanākt kopā ar savu Ādamu. Tad es sevī cieši noņēmos laboties un būt viņam vienmēr uzticīga; bet nu atkal jau esmu ķezā un tik briesmīgā kā vēl nekad, un savas pašas vieglprātības dēļ vien. Ak, ja mēs tagad dabūnam no tās lielās sievas rīkstes, vai ja mums notiek cita kāda pārestība, tad man par sevi jāsaka, ka es to visu patiesi esmu pilnīgi pelnījusi.

— Un es ne mazāk! — sacīja Kača. — Pudzena Mičis ir godīgs cilvēks; — iai arī nekāds brašais, tamēr krietns zvejs. Vai es jau pirms trim, četrām dienām nevarēju godīgi vākties mājās pie sava

Miča? Kamdēļ man vajadzēja palikt pie radiem tik ilgi un skriet pakaļ svešiem cilvēkiem — laupītājiem! — Bet diezin, kas būtu noticis, ja — tāpat kā pie baznīcas — būtu gar upmali kopā ar mums pastaigājusies un iekāpusi laivā arī grāfiene Līza? Vai to viņi arī būtu uzdrīkstējušies nolaupīt?

— Vai zini, man iešaujas labs padoms prātā! — kā atdzīvotamās, pēc brīža uztraucās Emma un klusu, klusu čukstēdama teica Kačai:

— Es uzdošos laupītāju virsniekam par grāfieni Līzu Medemu. Mēs esam abas paviena auguma, vāciski runāt es māku, un manu drēbju kabatā ir viņas kabatas lakatiņš ar viņas pilna vārda ierakstu un visiem iešūtiem grāfu cilts kroņiem. Lakatiņš bija palicis manās drēbēs, kad viņa tās mēģināja, un es viņai aizmirsu to atdot. Tas nu būs labs pierādījums manam izdomājumam, un varbūt laupītāji ticēs maniem vārdiem un laidīs tad mūs vaļā, iedomādamies savā nedarbā pārskatījušies. Tevi es teikšu savu apkalpotāju un liegšos no tevis šķirties, rasi tā tiekam abas vaļā. Līzas lakatiņš tagad mūsu vienīgā cerība.

— Kā tad! No Dieva puses neatstāj mani varmāku rokās, ja tevi laiž vaļā. Tu zini, mīļā Maiga, es esmu tavs, tu mans draugs!

Otrā rītā, tiklīdz gaŗā sieva viņām ienesa brokastis, Emma steidzās tai klāt, lūgdama, vai nevarētu dabūt papīru un rakstāmo, — viņa gribot ziņot tās kungam jeb virsniekam ko svarīgu.

— Nav te nei kāda kunga, nei virsnieka, — tā vienaldzīgi atteica un gāja pa durvīm ārā.

Nu Emmai, kas visu nakti bija atradusies tādās jaukās, cerību pilnās domās, ka gandrīz nemaz nebija iemigusi, noslīga rokas nevarīgi uz leju, un viņa, visa sašļukusi un sevī sabrukusi, sāka izmisumā šņukstēt. Bet Kača sirdijās:

— Jupis lai parautu tādu nejaucības reizu, kādā mēs esam iekļuvušas! Kāds nedievs tos trieca mūs nolaupīt, un še atvest, kad mēs te nevienam neesam vajadzīgas? Ja jau gribēja mums ko darīt, lai tad arī darītu, kad tik laistu projām. Bet nu ne šā, ne tā, — neliekas neviens nekā gar mums zinus. Vispār še liekas it kā izmirušā pasaulē pēc mēŗa laikiem. Es nupat, atkal pakāpusies pie mazā lodziņa, ilgāku brīdi lūkojos ārā un klausījos, bet nekur nedz ko dzird, nedz redz, — tik putniņi kokos čivina, un kaut kur dzenis klikšķina. Tīri kā apburtā pilī! Liekas, vienīgā dzīvā dvēsele še ir tikai mūsu vienaldzīgā ēstnesēja, un tā pati tāda, ka netiek ne paskatīties: gaŗa kā nelaime un nežēlīga kā nāve. Ja būtu drēbes, varētum mēģināt bēgt: kad viņa, ienesdama ēdienu, pienāk pie galda un atslēga paliek durvīs, varētum žigli izskriet ārā, pieslēgt no ārpuses durvis un spolēt tik projām un meŗā iekšā! Bet kur kreklā vien lai skrienam? Un ar vari šo diŗo, gaŗo braiksnu vaļāt: nogāzt gar zemi, aizbāzt muti, sasiet kājas un rokas, lai tad varētum uzmeklēt savas drēbes un bēgt projām — tik daudz mums nebūs tāŗpas arī par abām kopā.

Emma, klusi raudādama, vienaldzīgi klausījās Kačas prātojumos par bēgšanas nodomiem, uzskatīdama tos par tukšām tāŗmasām, kuŗām nav nekāda pamata. Viņai tikai rūpēja, ko nu teiks Ādams, atnācis pie darvdeŗa un viņu tur neatrazdams, un, ja viņa atkal ar to satiktos, ko tad lai tam saka par savu ilgo prombūšanu? Ak, nu viņa bija atkal tādā pat ļaunā likstā kā pirms kāzām un kāzu dienā! Kaut jel labais, gudrais kuprainītis to zinātu! Varbūt tas varētu atkal kā viņai līdzēt.

Šodien notika pārmaiņa viņu vientulīgajā apkārtņē: pavakarē bija ārā dzirdama ratu rīboņa, zemes dimdoņa, zirgu zviēŗšana, suņu rieŗšana un kauŗšana un ciivēku balsis — čaloŗana un smiekli. Likās, ka kāds mednieku bars būtu ieradies sētā. Vēlāk arī ēkas otrā galā bija dzirdama čaloŗana, dziedāŗšana un it kā līksma dzīŗoŗana.

Vakarā gaŗā sieva vienaldzīgi pavēŗtēja, ka kungs nu esot mājās, un, ja gribot, varot tam rakstīt. To teikdama, tā nolika uz galda līdzās ēdiena traukiem loksnī papīra ar zīmuli.

Emma tūliņ ņēmās rakstīt, paziņodama, viņa esot grāfiene Līza Medem no Saulgozes muiŗas, izgājusi Jāņu dienas vakarā ar savu istabeni meŗā gar upmali pastaigāties, nepazīstami vīrieŗi viņām uzbrukuŗi un ar varu atveduŗi še; viņa lūdzot un prasot, lai tūliņ viņas atsvabina; citādi viņu

aizvedējus un turētājus nebrīvībā piemeklēšot bargs sods, jo viņas onkulis esot agrākais apriņķa maršals, tagadējs Varšavas gubernātors barons Nurmhūzens. Rakstu viņa iedeva ēstnesējai, lūgdama to tūliņ nodot šās mājas kungam.

Vēl viņas nebija vakariņas paēdušas, kad gaŗā ēstnesēja atkal ienāca un vienaldzīgi paziņoja, ka svabadas viņas tikšot, bet iekām laist projām, viņām vajadzēšot izpildīt to, kamdēļ viņas šeit atvestas.

Nu bija bēdu un prieku uztraukums vienā tikā.

— Es jau biju rēkojusi, ka laba nebūs un bez neko mūs vaļā nelaidīs, — noteica Kača. — Bet lai! Ko var darīt? Kad tik citādi tiekam sveikas vaļā. Kas dubļos kritis, sauss neuzcelsies, — māca vecu ļaužu paruna, un tas taisnība.

— Ak vai! Kā tik neklājas pasaulē! — šņukstēdama gaudās Emma.

— Nekā ļauna mēs nedomājām, bet ai vai, cik traki iznāk! Diezin, kas tāds ir, kas mūs izredzējis par savu medījumu: kāds vecs, bezkaunīgs čapris vai kāds jauns, menčīgs burka, jeb tas iztīsušais, izbālējušais dūmu odējs? Bet lai tas kāds būdams, kad tik taptum projām un drīz varētum doties pie saviem brūtgāniem, ka tie nedabūn ko just par mūsu pazušanu, — tā atkal Kača.

Otrā rītā gaŗajai ēstnesējai līdz ienāca kāda otra sieviete. Tā varēja būt ap divdesmit pieci līdz trīsdesmit gadu, plecīgi druiknu augumu, melniem matiem un, cik krēslainā istabas gaismā varēja saredzēt, likās būt skaistu seju un burvīgi mīlīgām acīm.

Nostājusies Emmai priekšā, viņa to apskatīja drošu, gandrīz nekaunīgu skatu. Ģērbusies bija vaļīgā rīta svārkā, kuŗā viņas pilnās formas tomēr labi bija nojaušamas.

— Ak tad grāfene, — viņa savādi vīpsnādama noteica. — Bet, lai kas būdama, kuŗas še iekļuvušas, visām jābūt vienā rindā ar mums.

Piegājusi Kačai klāt, kas sēdēja uz gultas malas, viņa, uzķērusi tai roku uz krūtīm, iesmiedamās izsaucās:

— O, kas par saldpiena āboliem! Te ir gan pieķēriens. — Viņa pielika roku arī virspus ceļiem, teikdama:

— Jāaprauga, val tad šij brangulei, maigulei ļempas un sluinās arī tik varen brašas un kuplas...

Kača dusmīgi atgrūda sievietes roku nost.

— Man tāda drauga nevajaga!

— Nu, nu, kuplā pūce! Ne tik grīni! Kad tevi nepaņem pie čegas un neizplūc visu tavu cekulu! Tu neesi nekāda grāfene, tevi var visādi izdzīvot...

To teikusi, svešā apsitās apkārt un, kādu jautri aušīgu dziesmiņu uztrallinādama, aizskrēja projām, bet gaŗā sieva aicināja viņas iet vannas istabā nomazgāties un matus sakopt. Mazgādamās viņas klusi sarunājās, priecādamās, ka Emmas rakstam noticējuši un ka nu kļūs svabadas.

Kad Emma, no vannas izkāpusi, noslaucījusies un sapinusies, gribēja uzģērbt kreklu, viņa to nevarēja vairs atrast.

— Āre, krekli man še ir rokā, — vienaldzīgi paskaidroja gaŗā sieva. — Tie tagad nav vajadzīgi: tagad jāiet katrai mātes dotā greznībā vien. Pēcāk savus kreklus dabūsit.

Jā, Emma redzēja savu un Kačas kreklu sievai uz rokas. Pagaidījusi, kamēr arī Kača sakopjas un sarotā galvu, tā aicināja abas iet viņai līdz.

Emma izmisusi paskatījās Kačai acīs. Šī, paraustīdama kamiešus kā sūrodamās, bet reizā arī kā ar savu likteni apmierinādamās, klusu teica:

— Ko lai dara? Mums jāklausa un jāpadodas savam liktenim, ja gribam tikt vaļā. Tas viss par mūsu vieglprātības grēku. Bet lai! Ādu taču mums nenovilks, acis neizbadīs un kaulu laikam arī nelauzīs.

Viena otrai pie rokas pieķērušās, viņas, gaŗās sievas raidītas un bīdītas, izgāja no istabas un soļoja pa koridoru — tādu pat krēslaini tumšu, kāda bija viņu istaba ar visām blakus telpām. Sieva

Noskatīdamās uz zāles otru galu aizejošai melnmatei pakal, Emma redzēja, ka tūliņ aiz Kačas stāvošā sieviete nebija gluži kaila, bet atradās gaŗā, baltā kreklā, kuŗu tā tomēr no muguras puses bija uzcēlusi līdz pleciem, un, galvu pagriežusi sānis, lūkojās sev pār kamiesi atpakaļ.

Zāles otrā galā pavērusi durvis un saplaukšķinājusi plaukstas, brašā melnmate atsteidzās atpakaļ un iestājās piektajā skapī no šī gala.

Drīz bija dzirdami koridorā soļi kladzam, vīriešu balsis čalojam un smejamiem un tad pa gala durvīm sanāca zālē deviņi kungi. Kā Emma vēroja, tie visi bija piedzēruši, vismaz krietnā dūšā, jo gandrīz visiem sejas bija sasarkušas, un daŗs runāja ar stipri pastīvu mēli.

— Mīlie viesi, lūgtu nu apskatīt manu bilžu galeriju, — Emma dzirdēja vienu no ienācējiem sakām, kuŗš tātad bija šās pils īpašnieks. — Rau, šīs trīs (viņa dzirdēja to pašu vīrieti runājam tālāk) ir slavenās sengrieķu hetēras: Frine, Aspazija un Lais; bet te šīs divas ir romnieku ķeizariskās kurtizānes — Agripina un Mesalina, un tā veselīgā, plecīgā zaļoksne — vācu ķeizariene Barbara, kas spējusi astoņdesmit trīs vīriešus no vietas noveikt. Šī atkal ir viena no Ticiāna mīlīgajām skaistulēm, bet šī Rafaela madonna...

Emma, sānis pablenzdama, redzēja tagad skatītāju pienākam pie piektā skapja no šā gala, kur stāvēja brašā melnmate, bet vadonis atkal turpināja:

— Āre, šī ir slavenā sengrieķu dzejniece Safo no Lesbos salas un tās divas maigules, kas viņai stāv katrā pusē, ir viņas skolnieces dzejas un mīlestības mākslā.

— A! Aha! — dzirdēja kādu skatītāju iesmejamiem.

Pienākot pie tās, kura stāvēja tūliņ aiz Kačas, Emma dzirdēja vadītāju teicam:

— Šī ar savu par kamiesi atpakaļ vērstu skatu ir Venus Callypgos — daiļgurne Venera, nemirstīgs grieķu klasiskās skulptūras darbs.

Emma redzēja, ka stāstītājs bija vecs kungs ar gandrīz pilnīgi baltu galvu; arī citi bija pa lielākai daļai sirmgalvjī vai plikgalvjī, tikai divi izskatījās pajaunāki, un viens no tiem Emmai šķita būt līdzīgs dūmu odējam, bet, vai tas patiesi bija tas pats, viņa nebija tiķena, jo šīs bija ģērbies pilnīgi citādās drēbēs nekā tas tur meŗā, un labi viņa nedrīkstēja uz to skatīties.

Tagad tie visi drūzmējās ap to skapi aiz Kačas, apbrīnodami tanī stāvošo skaistuli no visām četrām pusēm.

— Un, rau, šīs divas zaļoksnīgās blondīnes ar kuplajām formām ir Rubensa holandieŗes, — teica viesu vadītājs, nākot pie Kačas un Emmas skapjiem. Nu tik Emma ar izbailēm ieraudzīja viesu starpā arī baronu Šalku. Viņa vai sastinga no pārbailēm, aizmirsdama kaunu un visas citas jūtas un stāvēja kā marmora tēls, rokas uz leju noiaidusi, acis nodūrusi, nevienu plakstienu nepamirkšķinādama. Viņai tā vien šķita, ka barons lūkojās taisni viņai ģīmī.

— Cik pievilcīga seja! — viņa dzirdēja sev priekšā kādu brīnāmieŗ, bet viņa nepacēla acis uz augšu un stāvēja kā sasalusi, kā pamirusi.

Atjēdzās viņa no lielajām pārbīlēm tikai tad, kad kungi bija jau aizgājuŗi un kad sievietes, čalodamas un smiedamās nāca no skapjiem ārā un devās pa tām pašām durvīm atpakaļ, pa kuŗām bija ienākuŗas. Gaŗā, vienaldzīgā atslēdza Kačas un Emmas skapjus un veda tās lejā viņu istabā. Tagad tā atdeva viņām visas drēbes atpakaļ, teikdama:

— Nu jūs savu uzdevumu esat izpildījuŗas.

— Un tas bija viss? Vairāk nekas? — Kača izsaucās izbrīnījies.

— Ko tad tu vēl gribēji? — atvaicāja vienaldzīgā, šoreiz it kā savādi pavīpsnodama.

Kača samulsa, bet Emma, steigdamās tai palīgā, vaicāja savukārt:

— Vai nu laidīs mūs vaļā?

— Laikam, laikam, — iziedama pa durvīm, atteica vienaldzīgā vienaldzīgi.

— Bet kā viņi te leišos visi labi prot latviski! Arī tās sievietes un skuķes, likās, gandrīz latviski vien runāja, — čukstēja Kača, sava salocītā un salauzītā ziļu vainaga kriju pūlēdamās izgobīt atkal pareizā apaļumā.

— Tikai kungi runāja ir krieviski, ir vāciski.

— Runāja arī poliski un franciski. Bet kā tu zini, ka mēs esam leišos? — atčukstēja Emma.

— Mūs taču pārceļa pār upi leišu pusē un tad ilgi veda arvien tālāk. Mums tagad vajaga būt dziļi leišos iekšā.

— Nekā nevaram zināt, kur atrodamies — Kursā vai leišos: varbūt mūs neveda vis tālāk leišos iekšā, bet grieza tūliņ atpakaļ. Divi reiz dzirdējām tiltus rībam. Vai mēs zinām, kas tie bija par tiltiem, kas par upēm?

Ienāca atkal garā, vienaldzīgā un prasīja, vai esot gatavas: tūliņ viņas vedīšot projām.

— Uz kuriem? Vai turpat, kur mūs nolau... kur mūs paņēma? — uztraucās Kača.

— Nav nei mana, nei tava darīšana, — vienaldzīgi atteica vienaldzīgā, pārvilkdama abām pār galvu viņu baltās austenes.

Tūliņ viņas dzirdēja vairāk cilvēku soļus sev tuvumā, juta sevi satveram pie rokas, izvedam pa durvīm un kāpinām pa trepēm lejup; tad gāja pa sētu un vēl kādu gabalu tālāk, un tad viņas iekāpināja ratos, rati sāka rībēt un nu gāja straujā gaitā uz priekšu. Viņas atradās tagad blakus un sēdēja piespiedušās viena otrai cieši klāt.

* *
*

Tanī pašā laikā pils saimnieks sēdās ar saviem viesiem pie galda.

— Na, ko jūs sakāt par manu pašreizējo skulptūras darbu krājumu? — Tas priecīgā lepnumā griezās pie saviem viesiem. — Astonpadsmitā gadu simteņa beigās un devīnpadsmitā gadu simteņa sākumā esot pastāvējusi paruna, ka tie muižnieki, kas neesot dzīvojuši pirms lielās franču revolūcijas, tikpat kā nemaz neesot dzīvojuši, jo tie nepazīstot tos priekus un jaukus, kādus baudījušas augstās kārtas pirms revolūcijas. Bet es esmu pārliecināts, ka arī tagadējos laikos īsts muižnieks var dzīvot gluži jauki un pilnā mērā izbaudīt visas tās izpriecas, ko šās zemes virsū cilvēkam vēlēts baudīt, — vajaga tikai prast dzīvot! Domāju, pie tādas atziņas arī jūs, mīļie viesi, būsit šodien nākuši, apskatīdami manu bilžu galeriju ar visiem tiem dzīviem mākslas darbiem, kuŗus esmu spējis sakopot savā krātuvē un kuŗus darinājis pats lielākais dailnieku meistars visā radošā mākslā — pats Dievs.

— Ha, ha, ha! Tev ir tiešām laba un vispusīga garša smalku mākslas darbu atrašanā im izvēlē. Tik daudz skaistuma nudien neatceros redzējis vienā vietā. Uz to tevi, mīļo Kazimir, gratulēju skaudīgā priekā, — sajūsmināts atteica kāds viesis.

— Bet tad nu tev, mīļo Kazimir, jāsarīko lieliska orgija. Ar šādām izlasītām, daždažādām skaistulēm var, nudien, izdarīt lielas lietas! — sauca kāds cits.

— Nu vajaga iznākt tādai pašai paradīziskai ballei kā toreiz pie mana drauga pana Vadaikeviča, kad astonpadsmit Kursas un leišu saimnieces un saimnieku meitas dejoja mums priekšā Ievas kostīmā! — kļiedza barons Šalks.

— Man varen patika tās, kuŗas tu, Kazimir, dēvēji par Rubensa holandietēm, sevišķi tā, kas stāvēja pašā rindas galā. Tā otra bija varbūt par daudz zemnieciska, robusta.

— Jā, tā tievākā, maigākā bija gan pievilcīgi kairinoša, — piebalsoja kāds cits.

— Na, mīļie, vai ziniet, tā nebija vis kaut kāda mežu odziņa: tā bija īsta dārzu oga, ņemta no vislabākā lecekļa: tā bija augstdzimusi personiņa, — kontese, — svarīgi paskaidroja mājas tēvs saviem viesiem.

— Tu joko, Kazimir, vai runā patiesību? — uztraucās kāds cits.
 — Nemaz nejokoju! Kontese, kontese. Kāda grāfene Medema.
 — Vai velna! Kā tu pie šāda zvēriņa tiki? Kā tu to drīkstēji darīt? Vai tas vispār ir jel iespējams?
 — skanēja vairāk balsis cita par citu.
 — Ko? Kontese? Kāda kontese? Kas par jauno grāfeni? — sauca starpā barons Šalks.
 — Tā, kas atradās rindas pēdējā galā: maza, maigi zaļoksnīgā blondīnīte, kuŗu es dēvēju par vienu no Rubensa holandietēm.
 — Kazimir, mīļo Kazimir, vai tu tīši laid mums miglu acīs, jeb tu runā dzērumā? — tā atkal Šalks.
 — Nekādu miglu, mīļo Viktor, nelaižu acīs, ne arī runāju dzērumā: tā bija patiesi kontese Līza Medem no Saulgozes. Par tādu viņa pati uzdevās, un arī kabatas lakatiņā bija viņas vārds lasāms.
 — Kazimir, tad es nesaprotu, par kādu grāfeni tu runā, un kas tā tāda tev par Līzu Medem. Saulgozes kontesi — Līzu Medem es pazīstu ļoti labi, — tā nebūt nav līdzīga šitai, ko nupat te redzējām. Arī šo sievieti es pazīstu, jo tikai priekš dažām dienām atradu viņu čigānu pulkā un pārgērbusos par čigānieti. Viņa pat nozaga man zirgu dienas laikā, manu acu priekšā aizjādama to projām. Tevi viņa smalki piešmaukusi, ieteikdamās par grāfeni, gan laikam gribēdama tā paaugstināt savu cenu. O, tā ir pirmā numura blēde! Ech romantika, romantika!
 Un barons Šalks pastāstīja par saviem piedzīvojumiem ar balto un melno čigānieti: kā tās aizjājušas viņam un viņa draugam zirgus, kā viņa zirgs vēlāk pārskrējis gan mājās (laikam baltā čigāne nemācējusi labi jāt, un viņš to nosviedis), bet viņa drauga zirgs, kuŗu aizjājusī melnā čigāne, nebijis nekur vairs atrodams. Savu stāstījumu viņš nobeidza ar priecīgu izsaucienu:
 — Bet labi, ka nu tā krāpniece rokā! Reiz nu viņa man samaksās par visām reizēm! O, tā būs izdzīve ar tādu nekaunīgu krāpnieci un viltus grāfeni! Oh, oh, kas par romantiku! Es domāju, tādu romantisku notikumu arī šī romantiskā pils savā gadu simteņu gaŗajā gaitā nebūs vēl piedzīvojusi.
 — Viktor, tavi prieki šoreiz veltīgi, viltus kontese jau projām, jo, domādams to par patiesu grāfeni, liku to tūliņ pēc bilžu izstādes vest projām.
 — Tad dzīties pakaļ! Notvert! Atvest! — kļiedza barons Šalks uztraucies un uzbudinājies. Un izskrejis sētā un pasaucis zirgu puišus, viņš izrāvis sev no kabatas maku un augstu izceltā rokā to rādīdams, uzkļiedza:
 — Dzenieties tām divi sievietēm pakaļ, kas pirmīt aizvestas, un atvediet tās šurp! Dabūsit katrs simts rubļu! Ņemiet manus zirgus un netaupiet!
 — Cienīgs barona llelskungs, tas būs jājiens uz dzīvību un nāvi! — atteica puiši paklanīdamies. Pēc pāris minūtēm divi jātnieki drāzās pilnos auļos pa vārtiem ārā, bet barons Šalks kāpa pa trepēm atpakaļ pils augšējā stāvā, priecīgi smaidīdams un klusi sevī runādams:
 — Ech! Kas par romantiku, kas par romantiku!

7.

PĒCNĀCĒJU JAUTĀJUMS

Jēkabs nevar dienas laikā ieraudzīt zvaigznes un negrib vairs studēt. — Idile rudzu laukmalē. — Ko Maruta ar māti runājušas. — Par ko meitenes daudz domā. — Pasaule bez manis! — Cik bērnu Maruta vēlētos. — Visbriesmīgākais noziegums. — Jēkaba domas par nemirstību. — Mēs būsim laimīgi!

Stīpnieku Jēkabs, pliku galvu, kreklos izviedies, hasām kājām un uzlocītām biksām, gulēja plēsumā, rudzu tīruma malā, ziedošas laukābeles ēnā un, rokas sakrustojis zem galvas, iūkojās gaisā, kas bija dzidri zils, tik vietām skrēja, vētras triektas, baltu, saraustītu mākoņu drumstalas. Viņš lūkojās un brīnījās, ka tik dzidri tīrā gaisā — pēc pagājušās nakts stiprā, joņainā pērkona lietus — nevar ieraudzīt zvaigznes. Agrāk, zēna gados, viņš tādās reizēs bija dienas laikā un saulei spīdot varējis dažas zvaigznes saskatīt. Tagad nevienas pašas. Vai viņam acis jau maitājušās? Līdz šim viņš to nebija vēl zinājis. Nu viņš pirmoreiz noģied, ka viņam acis nav vairs tik labas kā agrāk. „Tā iet,” viņš domā, pavirzīdamies vairāk zem ābeles zariem, jo saule ir jau pašā pusdienā un spīd taisni virs galvas, kamdēļ arī ābele ēnu nemet vairs tālāk kā tikai zem saviem zariem. „Jā, tā iet: gara acis no grāmatām kļūst gaišākas un redz tālāk un visu skaidrāk, bet par to atkal miesas acis tiek vājākas, tuvredzīgākas. Nav tad arī brīnums, ka mācītie vīri, mūžīgi iegrimuši grāmatās, kļūst ne vien miesīgi tuvredzīgi, bet bieži arī atsvešinās arvien vairāk no īstās patiesās dzīves un neredz un neizprot viņas gaitas, virzienus un patiesās vajadzības.

Šādas domājot, viņš sāk pats par saviem nodomiem šaubīties: vai maz jel būs pareizi, ka viņš vēl dažus gadus ies pa skolām, pašai dzīvei it kā atgriezdamas muguru? Tomēr ko citu lai iesāk? Ģimnaziju nu nobeidzis, diploms kabatā, bet ko ar to darīt? Jāiet studēt. Citur šāds diploms neder. Ja būtu gājis cauri kādu aroda skolu, varētu nu stāties tūliņ darbā, ieņemt dzīvē šādu vai tādu vietu. Bet tagad? Cits nekā neatliek kā studēt. Pieci, seši vai vairāk gadu aprakties grāmatās, pilnīgi atrauties no tiešās darba dzīves, tas viņam, jau no bērna dienām pie darba pieradušam, tā sakot, ar darbu saaugušam kopā, neliekas tagad nemaz vairs patīkami — tagad, kur viņš ieguvis tiesību iet uz augstskolu. Agrāk viņam šās tiesības likās tā vilinām: tagad, kad viņam tās rokā, tās viņu vairs nevilina. „Patiesībā man tagad vajadzēja būt jau pāris gadu studējušam, bet nule tik sākt un nosēdēt vēl pieci, seši gadi uz skolas sola, paliekot pašai darba dzīvei pavisam nomaļus, tas, nūdien, nav patīkami. Bet ar ģimnazista gudrību vien dzīvē nevar neko daudz iesākt!” Jēkabs gandrīz dzirdami nopūšas, acis aizlaizdamas ciet un gaisā vairs neskatīdamies, jo no ilgās, veltīgās lūkošanās tās jau tīri nogurušas.

Piepeši viņš jūt sev lūpas viegli aizkaņam. Viņš domā kādu ziedu lapiņu uzkrītam sev uz lūpām. Tādēļ, pārvilcis ar plaukstu pār muti, acis nemaz neatdara un gulēs tālāk, jo miegs patlaban sāk uz mākties. Bet atkal viņš jūt kaut ko pieduramies sev pie vaiga un lūpām un šoreiz jau stiprāk. Viņš paveļ acis un ierauga sev pie galvas stāvam Marutu ar rudzu puķi rokā.

— Guli vien tālāk, es iešu savu ceļu, — lai paliek viss par sapni. Tā es tevi arvien sapnī apciemošu. Es būšu tava sapņu meitene, — laimīgi smiedamās, saka skuķe, noliekdamās, Jēkabu apkampdama un ar to skūpstīdamās.

— Redzi, mans dārgais, kā tevi pārsteidzu! — viņa smejas priecīga un laimīga, no skūpstiem atgūdamās un nosēzdamās Jēkabam līdzās.

— Viegli tas tev bija izdarāms, jo vētra tā auro un mežā tā šņāc, ka ne uz trīs soļi nevar nācēju dzirdēt.

— Jā, vētra tāda, ka mežā tīri bail iet iekšā, ka neuzgāžas kāds koks virsū. Bet kāds tu izskaties! Nātņa biksās un tās pašas uzlocītas pāri pus lielam. Gluži kā lielais darba strādnieks. Es jau nemaz nebūtu pazinusi un nebūtu nākusi klāt, ja nebūtu ieraudzījusi kupačas galā uzsprautu ģimnazista cepurīti. Redzu: zirgi mežmalā celmieniā ganās, un gans guļ rudzu malā. Še meža tuvumā un rudzu lauka aizvēnī ir īsta luča šādā vētras laikā. Bet kādi tev cimdi gul blakām! Tādi prāvi un tā nolāpīti, ka no katra ir īsts cēliens.

— Tie tēva skuju kapājāmie cimdi, — paskaidro Jēkabs, meitenei cimdu atņemdams, kuŗu tā patlaban tur rokā, aizsviezdams tālu projām un satverdamas viņas roku. — Tagad tie man vajadzīgi, — viņš stāsta tālāk. — Vedam mēslus, bet man rokas, redzi, jau izlutušas, atradušas no grūtībām, un cietā darbā metas tulznas plaukstās. Maucu tālab šos nolāpītos kulaiņus rokās.

— Kādu darbu tu strādā, mēslus vedot?

— Līdz pusdienai abi ar puisi bijām metējos, Indriķis gāza vezumus uz lauka, pēc pusdienas es gāzīšu. Tā pēc rindas vīsi trīs maināmieš, lai darba grūtums iznāktu visiem vienāds. Tēvs ar ganu Sīmani ir braukātāji.

— Tad tev gan ir ko izturēt. Mēslu mēšana laidarā ir grūts darbs. Redzu, kā mūsu puīši svīst, — mēs arī tagad vedam mēslus.

— Ar atkaru kauliem tur nevar strādāt, tas tiesa, tomēr savā reizā varen patīkams tāds darbs, kur vajadzīgs pielikt visus spēkus. Kā ēdiena laikā tad ēdiens iet pie sirds un cik vakarā salds miegs! Bet Rute, Rute, kur un kā tu še radies?

Viņa nu tam pastāsta, ka ejot uz Ķirmgraužiem: Anetei pārnākuši jauni dēli, svētdien būšot kristības, gribot darīt alu, un viņa nesot raugu. Ķirmgrauzis jau aizvakar atbraucis, ielūdzis visus kristībās un gribējis dabūt raugu, bet nevarējuši dot, jo muca nebijusi nolaista. Nu, mēslus vedot, mucu izdzēruši, tā tikdami pie rauga; māte pielējusi un iedevusi viņai līdz veselu pudeli.

Jā, turpat ežmalē, ēnā noliktu, Jēkabs redzēja pudeli, līdzās tai bija nomests šķiets. Rute paskaidroja, ka tas esot no Ķirmgraužiem patapināts un viņa nesot to atdot. Tālāk viņa stāstīja, ka tīši negājusi apkārt pa ceļu, bet nākusi tiešām pa lauku starpām un sētu celiņiem, lai tik iznāktu iešana caur Stīpniekiem. Aplokā pie pirts ieraudzījusi Maigu teļus dzirdām, tā viņai pateikusi, ka brālis mežmalā aiz Sviķu kalna pie zirgiem, un tā viņa še to atradusi. Beidzot viņa atcerējās vēlēt tam laimes uz eksāmena nolikšanu un ieminējās arī par viņa gaidāmo braukšanu uz Tērbatu.

— Braukšu jau nu gan, bet nezinu, cik ilgi varēšu tur palikt, — viņš atteica. — Drusku naudas, būdams par mājskolotāju, esmu iekrājis. Vienam otram semestrim varbūt varēs dot arī no mājām, bet tālākiem semestriem būs atkal pašam jāgādā. Tātad nāksies atudijas pārtraukt un iet kādus lāgus atkal par skolotāju.

— Zini ko, Jēkab! — skuķe, brītiņu klusējusi, lēni, domīgi iesāka. — Vai tev par katru cenu vajadzīgs studēt? Kaujoties ar naudas trūkumu un studijas pārtraucot pa veseliem cēlieņiem, tas tiešām pārāk grūts uzdevums un prasa daudz gadu. Apdomā, visa tava labākā jaunība paies vienā grūtā cīņā — un tikai tāpēc, lai tu būtu studēts! Vai studēti vien var būt dzīvē derīgi cilvēki? Lai studē tie, kam tas vieglāk iespējams, un kas jau iesākuši, vai atkal tādi, kas bez augstskolas izglītības nevarētu ieņemt dzīvē nekādu vietu. Ar savu saprašanu, ar savu darba mīlestību un krietnību tu visur būsi vietā un tev visur klāsies labi. Ja mūsu vecāki varējuši ieņemt dzīvē savu stāvokli, būdami gandrīz bez jebkādas skolas, ko tad tev bīties izglītības dēļ, kad tu taču veselu galvu stāvi augstāk par visu mūsu apkārtni. Tev jau tīri dabiski piekritīs pirmā loma mūsu novadā, kā arī plašākas apkārtnes dzīvē. Mans tēvs arvien mēdz sacīt, ka pati dzīve esot vislabākā skola. Un jo jaunāks tu stāsies tieši pašā dzīvē, jo tālāk tiks.

— Meitene, tu esi domu lasītāja! — Jēkabs izsaucās it izbrīnījies. — Gandrīz tāpat es te nule, pirms tavas atnākšanas, biju jau domājis. Ar studijām man, nūdien, neies viegli, līdzekļu trūkuma dēļ. Bet saki pati, vai es tagad vairs varu mest studiju domas pie malas, kad vecāki par mani tīk daudz jau iztērējušies un kad viss tēva lepnums, visas cerības ir tās, ka viņam būs studēts dēls? Tēvs darījis visu, ko es vēlējies, un man, domāju, nu ir pienākums, darīt savukārt to, ko viņš vēlas.

— Bet, kad tev tāpat dzīvē labi klājas, labāk nekā dažam studētam, tad tēvs varēs būt uz tevi ne mazāk lepns, kā kad tu būtu studējis.

— Tādas izredzes drīzumā nav domājamas. Katra īsta labklājība ir vairāk gadu pūliņu auglis.

— Par tādām gudrām lietām nemāku ar tevi tielēties. Bet teiksu tev īsi un skaidri, ko mēs ar māti esam runājušas. Redzi, tu viņai tāpat esi pa prātam kā man, un viņa tevi un tavu brāli Indriķi uzskata abus par krietniem zēniem. Labprāt viņa mani laistu vai pie viena, vai otra. Bet Indriķis precēties laikam vēl netaisās, nav man arī nekāda sakara ar viņu, un par tevi viņa šaubās, vai pēc

vairāk gadiem, kad būsi izstudējis, tu mani vairs gribēsi: bieži gadoties, ka tā, kas skuķes gados varen patīk, vēlāk, kā uzaugusi jaunava, vairs nepatīk.

— Dārgā Rutīņ, tu man patiksi vienumēr, arī pēc desmit un vairāk gadiem! — Jēkabs dzīvi runāja starpā, aplikdams skuķei roku apkārt.

— Tā es arī tagad domāju; bet kā būs pēc seši, septiņi gadi, to mēs neviens nezinām. Mātei šai lietā ir pašai savas domas, un, tā ka viņa arī vēlas, lai mūsu laime neizjuktu, tad viņa ir ar mieru, ka mēs precamies drīz, varbūt jau nākošu pavasari. Viņa domā, ka tās vispār esot tās laimīgākās laulības, kur abi jauni precējušies. Viņa pati ar manu tēvu arī jauni sapārojušies.

— Kā mēs tik ātri varam precēties? Es taču vēl nekas neesmu. Kā un kur lai nodibinām savu iedzīvi?

— Taisni tālab varam tik jauni precēties, ka mums par iedzīvi nav ko bēdāt, — tā jau ir gatava. Mēs ar māti esam jau visu izprātojušas un pārrunājušas. Tēvam grūti vienam pašam pārzināt divi saimniecības — nomāto kroņa muiželi un pašu mājas. Jau dažreiz viņš ieminējies, ka muiželē vajadzētu ielikt kādu tuvu, uzticamu piederīgu, bet tāda mums nav. Rubis pat jaunāks par mani. Bet tu jau drīz būsi pilngadīgs un vispār esi tāds krietns. Māte tālab domā, ka mēs divi varētu nākošu pavasari precēties un iet muiželē saimniekot. Nu, ko tu uz to saki?

— Tu, mana brīnišķīgā meitene! Tu jau runā tik gudri un prātīgi un ar tādu skatu lūkojies dzīvē, kā kad tu būtu otrtik veca, nekā esi patiesībā. Tas laikam tāpēc, ka tu par visu izrunājies kopā ar savu māti, — Jēkabs, satvēris skuķes rokas savās un lūkodamies tai acīs, sacīja stipri pārsteigts.

— Tas tiesa. Māte ir mana labākā draudzene. Mēs izrunājamies par visu. Domas par mūsu precēšanos un iešanu pusmuižā par pārvaldniekiem cēlušās gan no manis, bet es tās mātei izteicu, un viņa tām pilnam pievienojās.

— Tēvs taču vēl neko nezina par jūsu runām?

— Protams, ka ne. Kā mēs viņam lai to teicam, kad vēl ar tevi nebijām runājušas. Tomēr par tēvu nebēdā, — viņš nebūs pretī, kad māte to vēlēsies.

Citādi gan visās lietās tēvs ir noteicējs, bet, kur māte pilnā nopietnībā ko iegribas, to viņa arī izdara. Tādās reizēs viņa tēvu prot arvien uzvalāt, — Maruta noteica drošā pašāvībā, cieši un sirsnīgi lūkodamās Jēkabam acīs, it kā gribēdama ieskatīties tam sirds dziļumos, lai izzinātu, kādu atbalsi tanī modinājuši viņas vārdi.

Jēkabs brīdi klusēja. Tad lēni un domīgi, it kā vārdus sev no sirds dziļumiem pa vienam celdams ārā, runāja:

— Nekad nebiju domājis iesēsties pie citiem cilvēkiem gatavā ligzdā, lai tad tur kā dzeguzes bērns mitinātos no citu sagādāta labuma. Mans dzīves ideāls bijis citāds: es aizvien biju domājis nodibināt savu iedzīvi ar paša spēkiem. Cik par precēšanos esmu domājis, to esmu domājis vienīgi ar tevi, — ne ar vienu citu, bet tikai paša dibinātā iedzīvē. Esmu vesels, spēcīgs cilvēks. Redzi, kas man par lielām, varenām rokām — tās taisni darbam kā radītas. Lai tās strādās ar lielajiem, nolāpītajiem cimdiem rupjos, smagos darbus vai bez tiem kādus citādus darbus, bet tās var un grib strādāt. Saki pati, vai cilvēks ar šādām darba spējām drīkst saņemt un baudīt gatavu labumu, pie kuŗa pats nekā nav pūlējies?

Skuķe jautri iesmējās. Tad, drusku padomājusi, teica:

— Tad tu, mans dārgais, ieskati to par šķērsli mūsu laimei ceļā, ka es esmu turīgu vecāku bērns un ka man jau gatava iedzīve sagādāta? Tu laikam gribētu, lai es būtu nabadze. Tad es varbūt būtu tev vairāk pa prātam. Bet tāda es diemžēl neesmu. Par tavām darba spējām un labiem nodomiem neviens nešaubās. Bet mātei taču būs taisnība, ka pa tiem gadiem, kamēr izstudēsi, dabūsi vietu, iepelnīsi naudu un nodibināsi savu iedzīvi, es būšu jau krietni uzaugusi meita, noziedējusi skaistule, un vai es tev tad vairs patikšu? Vai tev nerasies citas, — jaunākas, skaistākas? Savas darba spējas tu vari pielikt, vairodams to labumu, ko man dos līdz un kas tad mums abiem piederēs. Māte teica:

ja savstarpēja patikšanās ir un dzīves apstākļi precēties atļauj, un, ja tad to nedara, tad tā neesot nekāda gudrība. Viņa saka, precētiem cilvēkiem esot veselīgāka dzīve nekā neprecētiem, un, kas jauni precoties, tiem varot arī bērnus labāk uzaudzināt un apgādāt nekā vēl precējušies.

Brīdi abi klusēja. Jēkabs vēl arvien atradās Marutas atklājuma iespaidā, bet viņa likās sevī kaut ko pārdomājam vai meklējam vārdus savām domām.

— Kad jau nu par tādām lietām esam ierunājušies, tad gribēju tev ko vaicāt, — viņa atkal iesāka. Zini, meitenes ir ziņkārīgas, sevišķi tādas vizīnes, kāda es esmu. Tikai nesmejies par mani un nenoturi mani par nekauņu. Par tādām lietām pat ne ar vienu draudzeni neesmu runājusi. Pret tevi gribu būt tikpat vaļširdīga kā pret savu māti. Tādēļ arī gribēju ar tevi runāt par to, ko neesmu vēl ne ar vienu citu runājusi. Tik apsolies, ka tu nesmesies par mani un neņemsi man to ļaunā.

— Nekad un neko neņemšu tev ļaunā, nedz arī par tevi smiešos. Tu vari ar mani runāt par visu kā pati ar savu dvēseli, — Jēkabs pasteidzās atbildēt un, meiteni drošinādams un labinādams, viņš glāstīja tai vaigus un skūpstīja matus.

— Es gribēju zināt, kā tu domā par bērniem: vai tu gribēsi, kad būsīm precējušies, lai mums ir daudz vai maz pēcnācēju? — viņa pusbalsī vaicāja, aizklājusi sev acis ar rokām.

— Par to nekad nebiju vēl domājis ...

— Bet es ļoti daudz! — viņa dzīvi iesaucās. — Meitenes pieaug ātrāk nekā zēni, jau agriena domā par savu nākošo dzīvi un skatās tālāk nekā jūs, vīrieši, varat iedomāties. Par ko zēns nekā nedomā vai arī it vienkārši pasmejas, par to meitene dažreiz jau ir daudz un visādi izdomājusies...

Atņēmusi sev roku no sejas, viņa neizsakāmi sirsnīgi lūkojās Jēkabam acīs.

— Cik tu tagad esi skaista! Tev ir allaž visai maiga daba un ļoti mīlīgas acis. Bet tik maigu, sirsnīgu skatu kā tagad, nebiju tev nekad redzējis. Ar lakatiņu galvā redzu tevi pirmoreiz, un tas tev varen piestāv: tagad tu vairāk kā jebkad līdzinies savai skaistajai, gudrajai mātei, — tā Jēkabs priecājās, meitenes galvu saņēmis sev rokās un lūkodamies tai sejā un acīs.

— Nevis lakatiņa dēļ vien es izskatos mātei tik līdzīga un tev tā patīku, bet vairāk gan laikam tāpēc, ka sievišķība manī runā, un jūs, vīrieši, taču paši mēdzat sacīt, ka, jo sievišķīgāka kāda sieviete esot, jo patīkamāku iespaidu tā atstājot, — viņa pasmaidīdama noteica.

Brītiņu viņa klusēja, bet tad atkal spēji ievaicājās:

— Saki, kā tad būtu, ja manis nebūtu?

— Kur nebūtu?

— Nu, ja pasaulē manis nebūtu: ja es nemaz nebūtu piedzimis. Saki, kas tad šē tagad gulētu tev klēpī, galvu piespiedusi tev pie sirds?

Viņš nesaprašanā lūkojās meitenes acīs, bet tad, kā nobijies, izplēta rokas, par jaunu to apkampa un, kā sargādams un glabādams, spieda to jo ciešāk sev klāt, teikdams:

— Kā tad būtu, to nevaru iedomāties un negribu par to domāt. Bet tu esi šē un esi un būsi mana līdz mūsu mūža pēdējam brīdim!

— Bet tomēr, mīļais, varēja notikt arī tā, ka manis nemaz nebūtu pasaulē. Redzi, kad mana māte apprecējusies, viņa gribējusi vēl arvien būt jauna un skaista, iet ballēs un priecāties; domādama, ka radību reizes viņu padarīs neskaistu, viņa pēc kāzām lietojusi visādus līdzekļus, kādus vien zinājusi, lai nebūtu bērnu. Tomēr viss nekā nelīdzējās, dzīvības rašanās nebijusi aizkavējama, pirmais bērns piedzimis, un — es tā bijusi. Tagad es esmu saviem vecākiem vismīļākais bērns, un kad aizpērn karstuma guļā biju pie miršanas, un ārsts domāja, ka es vairs necelšos, tad māte bēdās un izmisumā man teica, ja es miršot, tad tas būšot viņai sods par viņas grēku pret mani, tādēļ ka jau pirms manas dzimšanas gribējusi kļūt par manu slepkavu... Uz plikiem ceļiem pie manas gultiņas zemē gulēdama, rūgti raudādama un manas rociņas skūpstīdama, viņa lūdza tad man piedošanu. Ak Jēkab, kad iedomājos, ka es nekad nebūtu saules gaismu redzējusi, nedz ko zinātu par šo jauko pasauli, nedz par tevi, nedz par savu māti un citiem mīļiem, bet mūžīgi būtu palikusi tumšajā

nebūtībā, — ak, dārgais, es nevaru izteikt, un tu nevarēsi iedomāties, kā man tad tiek ap sirdi, kādas šausmas man tad uznāk. Pasaule bez manis! Bez tavas Rutes!... Ikkatrsniecīgākais kukainītis var savu brītiņu baudīt dzīvības prieku, pat nedzīvais puteklītis bauda saules gaismu, bet man tas nebūtu vēlēts, jo manis nebūtu nemaz un nekāda veidā. Ak, man sāk jukt domas, es varētu kļūt ārprātīga, iedomājoties dziļāk tanī mūžīgajā, neizprotamajā nebūtības tumsā un naktī. — Un viņa dziļā nopietnībā un ar asarainu skatu lūkojās Jēkabam acīs.

— Bet tu esi šai jaukā pasaulē, un arī es te esmu. No nedzīvās dabas mēs pārvērsti par dzīvām būtēm — un pašām augstākām būtēm: mēs esam cilvēki, mums ir prāts, gars, nemirstīga dvēsele: un mēs dzīvojam vienā laikā un vienā vietā, esam viens otru atraduši, iemīlējuši. Ko vairāk varam vēlēties? Mēs esam laimīgi! — Jēkabs runāja, meiteni glaudīdams, mīlinādams, mierinādams, priecinādams.

Brītiņu klusējusi, viņa, no domām uztraukdamās, atkal iesāka:

— Zini ko, mans dārgais! Lai nu mēs precēsimies jau nākošgad vai vēlāk, bet neliksim savā laulības dzīvē nekādus šķēršļus ceļā mūsu dzimuma vairošanās gaitai, ļausim dabai brīvi darboties: lai bērnu ir tik, cik Dievs vēlējis un cik daba dod! Tu zini, mīļais, man ir jūtīgi žēlīga sirds. Nekad es nespēju darīt kam ko ļaunu. Un lai nu es liegtu tikt pie dzīvības mūsu pēcnācējiem vai nāvētu tos nost!... Ak, tad es būtu visbriesmīgākā negēle, viszemākās pakāpes izvirtule! — Šos pēdējos vārdus Maruta runāja stingrā balsī un it kā ar sašutumu. Viņa nosēdās tagad taisni rokas sakrustodama, kā uz Dieva lūgšanu, vai kā gatavodamās uz kādu augstu, svētu apņemšanos. Domās nogrimusi un dziļā nopietnībā lūkodamās debesu tālē, viņa it kā pati ar sevi runādama, atkal teica: — Šīs nedzimušās dzīvības, šīs neredzētās būtes, šie brašie, krietnie puīši, šīs mīļās, skaistās jaunavas, šie cēlie nākotnes cilvēki, asinis no mūsu asinim, gars no mūsu gara, — tie droši vien būs labāki, gudrāki, godīgāki un citādi pārāki par mums. Kāda tiesība mums ņemt tiem iespēju nākt no nebūtības būtībā: kļūt dzīviem, dzimt un dzīvot, priecāties mums līdz par jauko Dieva pasauli, baudīt šās brīnišķīgās, neizprotamās pasaules priekus un bēdas? Nē, nē! Mums nav uz to ne mazākās tiesības. Un to darīt, tas ir visbriesmīgākais noziegums. Apdomā, neviens cits dzīvnieks to nedara, bet cilvēks to lai darītu, manai dvēselei nebūtu miera nedz dienu, nedz nakti: visur un vienmēr es justu sev tuvumā savus nedzimušos bērnus, redzētu vienatnē viņu sejas un nakts tumsā un klusumā dzirdētu viņu mevainīgās balstiņas lūdzamies: „Laidiet mūs no tumšās nebūtības gaišajā būtībā! Mēs taču arī kādu brītiņu gribam palūkoties mūžīgās dzīvības gaismā, paelpot silto dzīvības dvašu līdzī citiem. Mēs esam dzīvas, nemirstīgas dvēseles, bet mums nav mirstīgu miesu, kuŗās varētum rādīties citu cilvēku starpā. Dodiet mums šās miesas, atdariat mums mirstīgās pasaules durvis! Mēs arī gribam piedzimt, dzīvot, priecāties, bēdāties un mirt!...” Ak, Dievs, to es neizturēšu, pati sevi apzinādama par viņu slepkavu. Es kļūtu ārprātīga. — Un acis ar plaukstām aizklādama, viņa sāka šņukstēt.

— Rute, tu mana debešķīgā meitene! Mana rožu dvēselīte! — Jēkabs izsaucās, Marutu abām rokām apkampdams un vilkdams atkal sev klāt. — Esmu pilnīgi vienis prātis ar tavām domām, ar tavu nopietno skatu uz dzīves panākumiem. Vaļas dienās un bezmiega naktīs arī es daudz esmu domājis par nāvi un nīcību, par dzīvību un mūžību. Esmu lasījis arī dažu gudru vīru izteicienus par šiem jautājumiem. Tumšs un neizprotams ir nāves jautājums. Bet pati dīvība ir mīļa un dzīve gaiša, to vajaga dzīvot jauki un labi un baudīt ar prieku un sātu. Tomēr īss ir cilvēka mūžs. Dzīves priekus un bēdas nedabūnam ilgi baudīt — tikai dažus gadu desmitus. Tāpēc augstākā dzīves gudrība ir — censties dzīvot tā, ka lai arī vēl pēc nāves mūs jo ilgi daudzina. Tas var notikt divējādā kārtā: ar paliekamiem darbiem, kādus ģeniāli cilvēki spēj radīt mākslas un zinātnes laukos vai valsts dzīves gudrībās, un, otrkārt, gādājot sev pēcnācējus, kuŗos mūsu vārds, kā arī mēs paši dzīvojam tālāk pēc savas nāves. Tā ir pēc manām domām mūsu nemirstība šinī pasaulē. Katram veselam cilvēku pārim ir iespējams gādāt sev pēcnācējus, un, jo to būs vairāk, jo ilgāk pastāvēs viņa dzimums, viņa

nemirstība. Esmu bez gala priecīgs, ka arī tev par dzīves uzdevumiem ir tādas augstas, nopietnas domas.

— Jēkab, mēs esam viens otram radīti, — Maruta dzīvi un priecīgi izsaucās, satverdama Jēkaba roku un spiezdama to sev pie sirds. — Tagad es esmu cieši pārliecināta, ka mēs labi sadzīvosim un ka mums arī citādi dzīvē klāsies labi, — mēs būsim laimīgi! Un lai tas jo drīz varētu notikt, tad precēsīmies jauni un dzīvosim tepat uz zemēm — savā dzimtenē vai dzimtenes tuvumā. Neiesim pilsētā meklēt turienes labumus un jaukumus, nebauksim arī uz svešām zemēm, kā to daudzi izglītotie un pārtikušie dara, domādami tur gūt diezkādu labumus un iedami tur savai dzimtenei, savai tautai pazušanā. Dzīve uz zemēm man patīk neizsakāmi labāk par piisētas dzīvi. Te mēs katru cilvēku redzam un dzirdam tādu, kāds tas patiesībā ir; pilsētā man tā vien liekas, ka tur visi cilvēki gandrīz tikpat kā vienādi — gluži kā skudres pūznī: tikai skrej un čum, — vairāk neko tur neredzi. Pat runāt visi runā gluži vienādi.

— Arī šinī ziņā tu esi manas domas vai, pareizāki sakot, manas jūtas uzminējusi. Dzīve uz zemēm arī man patīk labāk par visiem pilsētu dzīves nodarbošanās veidiem. Lai gan es, slāpdams pēc mācībām un zinātnēm, atrāvos no šās visjaukākās un vlsnoderīgākās dzīves kārtas, tomēr pilnīgi no tās šķirties neesmu domājis nekad, jo tā man vēl vienmēr patīk.

— To redzu arī tagad, — meitene iemeta starpā.

— Un, ja es arī izstudēšu un būšu inženieris, es nākšu atpakaļ dzimtenē un gribu še dzīvot un darboties. Nevienam par to neesmu vēl nekā minējis, bet tev, mana dārgā rožu dvēselīte, gribu uzticēt savus nākotnes nodomus. Redzi, tur guļ mūsu priekšā stāvais Sviķu kalns. Tas arvien dod vāju ražu un grūti apstrādājams. Arī šogad tur būs tikai paplāna kārtiņa lēcu.

— Lai gan mēs tur metenī tik daudz veldres kritinājām, — Maruta ieminējās, priecīgi pasmiedamās.

— Nu ja. Bet tur ir varen smalka glīzda, — Jēkabs turpināja. — Slapjā laikā tā tik lipīga un valkana kā no smalkiem pūru miltiem samīcīta mīkla, bet sausā laikā cieta kā pliens. Domāju, no šādas glīzdas vajadzētu iznākt labiem krāsns podiem, kā arī dažādiem traukiem. Tādēļ, kad pratīšu rīkoties ar mašīnām un aparātiem, domāju te ierīkot mazu fabriku, un, ja izdodas piepirkt vēl kādu gabalu zemes klāt no muižas celmiņa, kur celmus var izcelt un zemi uzplēst, tad līdz ar fabrikas pārzināšanu labprāt ierīkotu te arī kādu mazāku lauksaimniecību, kaut ar tikai tādu, ko paši vien varam apstrādāt. Bet man vēl kas prātā. Nāc, parādīšu!

8.

ZIEDOŅA VĒTRĀ

Marutas joki par koku laulībām. — Nekaunīgais viesulis. — Jēkaba nodomi senču pilskalnā. — Kā divi jūras ķēniņu bērni. — Aina, ko neviens mākslinieks nevar attēlot. — Jēkabs ķeķ stīru ar mīlīgām acīm. — Lāču sūnā veldrē. — Ziedoņa un mīlestības svētki. — Maruta pazaudē šķietu un rauga pudeli. — Saruna starp māti un meitu.

Viņi piecēlās, viens paņēma rauga pudeli, otrs šķietu un, roku rokā saķērušies, gāja pāri pļavas stūrim un celmiņam mežā iekšā, kāpdami pret stāvu kalnu, kas bija apaudzis lagzdām, gobām un citiem kokiem. No pagājušās nakts straujā lietus, kā arī no tagad trakojošās vētras, dažiem kokiem bija nolauzti zari, aplauzīti zariņi vai notriektas lapas zemē. Ēnainākās vietās zeme bija vēl slapja, sūna mitra. Šur tur kalna iegorēs un iedobēs spīdēja vēl ūdens paltītes, pa lietus straumes izrautām

rievām redzēja vēl dažu čurkslīti sūcamies lejup. Gaiss, kā jau pēc pērkona lietus, bija tīrs, tīkams un viegli elpojams, un visa apkārtnē tik spilgti zaļa, tik spīdīga un it kā pilna jaunu dzīvības spēku. Jēkabs, būdams basām kājām, gāja visur tiešām un droši; Maruta, kuŗai bija pastalas kājās, pirms kāpa čurkslītēm un tekoņām pāri, kā arī centās paltēm laicīties apkārt, bet vēlāk, kad kājas bija jau ieslapušas, arī nekavējās no slapjuma un gāja Jēkabam blakus vien visur tiešām.

— Tu esi sabridusi sev gluži slapjas kājas! — baiļojās Jēkabs.

— Tas neko nekait. Laiks silts, gan atkal drīz izzūs, — viņa atteica un gāja tālāk, čalodama un priecādamās par skaistiem un savādiem kokiem.

— Re, tie koki, kas aug pa pāriem, ir precējušies, — viņa teica — Tie, kas pa vienam, ir vēl puisī un meitā.

— Bet tie, kas saauguši pa trim kopā?

— Tie laulību slēguši laikam trijatā, — viņa atteica smiedamās. — Rau, te tas alksnis, kas iespraudies vidū starp šo liepu un apsi, dzīvo ar divām sievietēm, bet še, kur divi slaiki bērzi katrs no puses apkampuši vienu egli, divi vīri mīlē vienu sievu.

— Un tas tai liekas diži labi patīkam: skat, cik tā vareni aug, — tāda kupla un braša!

— Gluži kā Elkumuižas Majorene ar divi vīriem. Tā jau arī dzīvojot ir ar pašas saimnieku, ir ar savas māsas vīru, kuŗu tai atņēmusi. Ļaudis stāsta, ka visi trīs labi sadzīvojot: pat vienā gultā visi trīs guļot kopā.

— Āre, tev aukla vaļā, tūliņ pastaliņa nomuks, — sacīja Jēkabs noliekdamies. Viņš nomaucā tai pastaliņu, viņas kāju uzlikdams sev uz ceļa, izpurināja un izdauzīja pastaliņu, tad uzmaucā to atpakaļ kājā un sasēja auklas par jaunu.

— Kreisā kāja aprisusi! Tā ir zime, ka mani kur aprunā. Re, kā iet: es aprunāju Elkumuižas Majoreni, citi atkal aprunā mani, — jokojās Maruta, turēdamās Jēkabam pie kamieša, kamēr viņš tai uzāva pastaliņu.

Viņi nonāca pašā kalngalā. Tur bija paprāvs līdzens klajums ar strauju nogāzi otrā pusē un strautu grāvas dibenā.

— Ai, kāds te kalngalā viesulis! Kā nesuntulis rauj, plēš un grūž, — gandrīz gāž cilvēku apkārt. Tas ir tas ziņkārīgais, nekaunīgais viesulis, kas meitenēm skrien apakš brunčiem un visu ceļ un sviez uz augšu, — Maruta smējās, saķērusi sev svārku ap ceļiem un turēdama ciet.

— Skaties, Rute! — Jēkabs teica, vienu roku aplicis viņai ap vidu un ar otru rādīdams uz apkārtējo klajumu. — Skaties, te, kā veci ļaudis stāsta, kādreiz bijusi latviešu pils. Tā jau tik sen, sen izpostīta, ka pat viņas vārdu neviens vairs nezina. Mans nodoms ir atpirkt dienās šo pilskalnu ar viņa tuvāko apkārtni no muižas, uzcelt še jaunlaiku pili un tad ar tevi, mana dārgā, tanī dzīvot. Senos brīvos laikos te stāvējusi latviešu pils, kuŗu un cīņu laikos tā gājusi bojā; bet nu ir atkal brīvības laiki, un tai būs celties no zemes apakšas un meža biezokņiem augšā! Ar saviem darba un pūliņu augļiem gribu to uzcelt. Redzi, te ir tik jauks skats uz visām pusēm: meža galotnēm pāri var redzēt Sviķu kalnu — manu nākošo darba un pūliņu vietu, un tam blakus mūsu zvaigžņu grāvu, pa kuŗu tek tas pats strauts, kas rau, te lejā lokās gar kalna nogāzi.

Maruta apskāva Jēkabu abām rokām un skūpstīja to sirsniņai.

— Cik tu esi mīļš un labs! — viņa teica. — Te būs mūsu ciltspils, te mēs celsim savu un savu pēcnācēju nākotni. Bet to varēsīm darīt tikai tad, kad būsīm tikuši pie vajadzīgās turības. Tāpēc precēsīmies drīz, sava iedzīve mums pagaidām zināma. Tur varēsīm ātrāk un labāk iekārtoties nekā kur citur. Nākošu pavasari man būs septiņpadsmit gadu. Ja tik tu būsi ņēmējs, es būšu gājēja, un tēvs, māte būs laidēji. Par to esmu droša. Katrā ziņā rudenī mani liks iesvētīt, — to jau ar Burzi esam norunājušas.

Maruta runājās iet nu projām, un Jēkabs gāja viņu pavadīt, solīdamies viņu tiešām pa mežu izlaist uz Ķirmgraužu ceļa.

Nokāpuši no pilskalna lejā, viņi pārgāja pār strautu un grāvu, soļoja tālāk cauri kādam plašam izcirtumam un tad iekļuva Dižajā mežā. Še bija pavisam citādi nekā pilskalnā vai citur klajākā mežā: dziļāk mežā ieejot, nekā nevarēja apakšā manīt no vētras; mazažām eglītēm un citiem sīkiem kokiem pat ne galotnes nekustējās. Viss bija tāpat kluss un mierīgs kā gluži rāmā laikā. Bet par to pāri savām galvām, augstu gaisā, viņi dzirdēja savādu dobru dūkoņu un brāzoņu, tur slaido priežu un gaŗo, kuplo egļu galotnēs plosījās vētra, tās grūzdama, raudama, purinādama un locīdama.

— Cik šē tagad savādi! — Maruta brīnījās. — Augšā tāda dūkoņa, ka jādomā, tur kŗākdama brāžas bangojoša jūra pāri, bet apakšā tik rāms un kluss kā istabā; lielajām, vecajām eglēm platas karājošās sūnu lēkšas un gaŗās kazu bārdas ne kustēties nepakustas, un var dzirdēt pat zīlīti zizinām.

— Jā! Redzi, Rute, kādus brīnumus dažreiz var piedzīvot mūsu jaukajā dzimtenes dabā. Mēs tagad sausām kājām staigājam kā divi jūras ķēniņu bērni pa okeāna dibenu, mierīgi sarunādamies, bet pāri mūsu galvām plosās vētras un viesuļi un trako bangojoša jūra. Meiten, meiten, vai tu vari iedomāties jaukāku, varenāku skatu un dižanāku mūziku kā to, ko mēs te šodien redzam un dzirdam? — Jēkabs izsaucās sajūsmināts un abām rokām apkampa Marutu, gribēdams to skūpstīt, bet viņai bija šķiets rokā, kādēļ viņa to apkampa tikai ar vienu roku.

— Ko tu ar to šķieta mangali te dauzies! — viņš izsaucās un, paņēmis tai šķietu no rokas, kā arī izrāvis pudeli no kabatas, iesvieda tos abus tuvākajā eglīšu pudurī.

— Ūja, kā manas mantiņas ietrieca kuitenī! Labi, ka pudele vēl neatsitās uz kāda akmens vai koka, — tad bija lupatās, — Maruta smiedamās žēlojās, bet nedabūja vairāk izteikt, jo Jēkabs viņu apkampa un skūpstīja.

Tad viņi roku rokās gāja atkal tālāk. Jēkabs teica, viņi varot vēl pastaigāties tāpat un labi apskatīties Dižo mežu. Varbūt dabūšot kādu briedi vai alni redzēt. Pēcāk paņēmsot šķietu un pudeli un pa taku iziešot uz ceļa.

— Bet es tevi aizkavēju no dienasvidus un laikam arī no darba, tik ilgi pie tevis palikdama, — ieminējās Maruta.

— Nekā tu mani neaizkavē. Mēs rītiem ceļamies agri. Šorīt saulei lecot, jau pirmie vezumi bija izbraukti no laidara. Tāpēc mums šodien gaŗš dienasvidus.

Iedami viņi vietvietām apbira ar veselu mākonī sveķaini smaržojošu putekļu.

— Šie birstošie baltie un dzeltenie miltiņi smaržo varenāk un patīkamāk nekā visas pirtās smardes, — Maruta priedējās, smaržīgo gaisu pilniem malkiem ieelpodama.

— Tie ir egļu un priežu ziedu pumpuru putekļi un pārslīņas. Vētra — dabas sējēja: šodien viņa raisa ziedu pumpuriņus un kaisa un sviež, šķiež un kliež ziedu putekļus pārpilnībā uz visām pusēm, un malu malās iekrizdami ziedu kausiņos un sūniņās, tie visur izplata jaunus dzīvības dīgļus dabas mūžīgajā jaunradīšanas procesā, — Jēkabs teica, mēģinādams Marutai izskaidrot dabas parādību pavasarī un ziedoņa vētras nozīmi šai darbībā.

— Un daba neliek nekādus šķēršļus ceļā savas attīstības un atjaunošanās gaitai un tālab tā ir mūžīgi un mūžīgi jauna, — izsaucās Maruta, abas rokas plati izplēzdama pretim patlaban no gaisa birstošai ziedu putekļu strāvai, it kā gribēdama visu to satvert un saturēt.

— Te vētras grūdiens guvis kādu egli zemāk, kur zari vēl pilni izpūrušo pumpurīšu, kas tad nu veseliem padebešiem gāž zemē savus ziedu putekļus.

Kādā vietā viņi manīja sev zem kājām zemi kustam. Apskatīdamies redzēja, ka bija nostājušies tuvumā kādai gaŗai eglei, kas atradās nelielā klajumiņā, atsevišķi no citiem lielajiem kokiem, bet viņas galotne sniedzās citiem kokiem pāri, kādēļ arī vētra to varēja jo svabadāk iegūt un lieca un locīja ar sevišķu spēku, tā ka ne tikai viņas varenais stāvs svērās un zvalstījās uz priekšu un atkal atpakaļ, bet arī savās saknēs tā cilājās un šūpojās tik stipri, ka visapkārt, kamēr vien stiepās lielākās saknes, zeme bija manāma kustamies.

— Va čulbs, kas par auku! Visa zeme kustas. Vai šī milzene nevērtīsies apkārt? — sacīja Maruta, skatīdamās uz vareno egli.

— Laikam ne. Saknes tai diži gažas, un, ja tik nav ietrenējušas, tad to noturēs un vēl tā līgosies un šūposies dažā vētrā un aukā.

Iedami tālāk, viņi izkļuva kādā prāvākā klajumā — kādā plocīša malā.

— Skaties tur, klajumā otrā malā, kur vētrai svabads ceļš un kur tā ar visu spēku brāžas savā trakajā gaitā, — kā tur koki lokās, grozās, grasās un kā dejojot dejoj! — sacīja Maruta, rādīdama uz iepretējo mežmali. — Ieskaties tik, kas tas par savādu, neredzētu, lielisku skatu. Drīz visi liecas uz vienu pusi, it kā klanīdamies un nezin kā priekšā zemodamies, tad atkal, vētras grūdieniem iekrītot viņu vidū, liecas un sviežas katrs uz savu pusi un ar tādu sparū, ka liekas, nupat tie visi izlēks no tās vietas, kur līdz šim stāvējuši, un sāks svabadi lēkt un diet trakisku viesuļa deju, dodamies tālu projām pa gaisiem nezin uz kuriem. Tad atkal, skat, saliekdamiem un sasvērdamiem uz vienu pusi un savus gažos zarus izstiepuši uz priekšu, tos purina un drebina, svaida un vicina, it kā par katru cenu gribēdami aizsniegt savus ciemiņus un vai nu ar tiem sākt niknu, varonīgu cīņu, vai tāpat krist kopā un apkampties ziedoņa prieku reibumā un mīlestības kaislību ārprātā, bet tad atkal atslīgst atpakaļ un kā dūsmās un izmisumā krata un lauza savas rokas — savus gaži izstieptos zarus.

— Jā, koki nosodīti stāvēt un palikt visu savu mūžu uz vietas, tie nevar atstāt savu dzimtu vietu un tikt cits pie cita, tie nevar viens ar otru nedz naidoties, nedz mīlēties, un kuņam reiz sava vieta jāatstāj, tā mūžs tad arī beidzies, — ieminējās Jēkabs.

— Nē, bet kas tā par lielisku, aizraujošu ainu, kad ieskatās tādā vētras un viesuļu negaisos dejojošā metā, kā tur, rau, tai otrā mežmalā. Un neviens mākslinieks ne ar kādiem līdzekļiem nevar šādu ainu attēlot...

Viņi staigāja šurpu turpu pa vareno mežu, apbrīnodami tā dažādās savādības, tikai nedz briežus, nedz aļņus nekur neredzēja.

— Zirggans tu liecies būt tam tikram: tie tev mežmalē visi bija kopā un uz vietas pārredzami. Bet mežsargs vai mežkungs tu būtu laikam visai ķeists, — zadinādama un jokodama ieminējās Maruta. — Jau savu labu pusstundu vadā mani pa mežu, tomēr nevar man parādīt neviena meža lopiņa, pat nevienu stirnu neesam vēl ieraudzījuši.

— Vienu stirnu es tomēr redzu, un tai ir tik skaistas un mīlīgas acis kā citām nevienai, — sacīja Jēkabs, lūkodamies Marutai sirsnīgi acīs.

— Bet tā nav šī meža sitirna, un to tu nevari nomedīt! — viņa izsaucās un laidās skriet. Jēkabs devās tai pakaļ, domādams to tūliņ satvert, bet viņa skrēja tik žigli, ka viņam bija īsti ko saņemties, ja gribēja panākt, un kad jau bija tai gandrīz klāt, tad tā tik veikli sitās sānis uz vienu un otru pusi, vai sitinājās ap kādu priedi vai egli, tā ka katru reiz, kad viņš domāja, nupat būs rokā, tā viņam tikpat kā izslīdēja no rokām un devās tālāk, kur atkārtojās tas pats.

— Nekad nebūtu domājis, ka tāda maiga meitene ar tik zaļoksnīgi brašu augumu spēj būt tik viegla un veikla skrējēja, — ne mazumu izbrīnījies, Jēkabs izsaucās, skriedams skuķei pakaļ.

— Tu mani par stirnu dēvēji, ķer nu stirnu, ķer! Kad es būtu basa, tu mani droši vien nenokertu. Pagasta skolā mani neviens nevarēja nokert, — viņa atkal gar resnu priedi skraidīdama, kaitinādama smējās, tā ka viņas balti mirdzošie zobi, sārti kvēlojošie vaigi un sajūsmā dzirkstošās tumšrudās, mīlīgās acis Jēkabu tā apbūra kā vēl nekad. Beidzot, izskrejot kādā klajumiņā, kur nebija vairs koku, aiz kuņiem slapstīties, viņš to notvēra un nosvieda gar zemi, pats nokrizdams līdz.

— Par to lielo skrējieni nu tu dabūsi ritēt no šī kalna zemē, gluži tāpat kā ziemu no Sviķu kalna, viņš teica, abām rokām meiteni apkampis un ritinādamiem ar to leju.

— Ūja! Te ir stāva atkalne, un lejā koki! Mēs uzskriesim tiem virsū! — viņa izsaucās jau ritēdama.

— Turies cieti pie manis, tad nekas nekaitēs, — es tevi nosargāšu.

Viņi ritēja lielā ātrumā, jo atkalne bija stāva un gaļa. Dažām zemām eglītēm, priedītēm, paegļiem un viršu ceriem viņi, visā sparā griezdamies, pārsviedās pāri, tomēr lielajiem kokiem virsū neuzskrēja, kalna apakšā palikdami kāda purvainā plocīša malā guļam dziļā, mīkstā sūnā.

— Es esmu pavisam apreibusī, — no aizkusuma un uztraukuma atgūdamās, ierunājās Maruta.

— Nu mana stirna rokā un manā vaļā, — meiteni skūpstīdams, sacīja Jēkabs. — Bet nu ļauj man reiz dziļi jo dziļi ieskatīties tavās mīļgajās stirnas acīs.

— Man šē spīd taisni saule ģīmī. Nemaz nevaru acis atvērt.

— Nu tad paritināsimies soli uz priekšu, tuvāk, rau, tur tai eglei: tur būsim ēnā.

Un apķērušies un apvēlušies vēlreiz apkārt, viņi palika zem kuplās egles sūnā guļot.

— Cik šē mīksts! Tīri kā pēlē var viņāties, — Maruta brīnījās.

— Šo mīksto sūnu sauc lāča sūnu. Starp šīm divām kuplajām eglēm tā pagājušu nakti nav nemaz dabūjusi lietu un tādēļ ir pavisam sausa.

— Gluži tāda pat mīksta kā lielais lāčādas paklājs pie Ķeterliņa kundzes gultas. Kad uz to uzmin ar basām kājām, vai kad mēs, meitenes, kādreiz plosīdamās, pašas sakritām uz tā veldrē, cik tad tur tīkami! Tāpat kā tagad te. Bet re, kad izplūc, cik gaļa šī sūna! Gluži kā lāča spalva, tikai nav rūzgana, bet koši zaļa.

— Nevis tāpēc šo sūnu sauc lāča vārdā, ka tā tāda pat gaļa un mīksta kā lāča spalva, bet gan tāpēc, ka lāči pavasarīem, pirmoreiz pēc ziemas miega izlīduši no savām migām, vispāriekš ēdot tikai šo sūnu, lai savestu kārtībā savas visu zīmu nenodarbinātās iekšas. Tā mūsu vecie tēvi un tēvtēvi, šie smalkie dzimtenes dabas novērotāji un pazinēji, zinājuši stāstīt.

— Labi, ka tagad mūsu mežos nav vairs lāču: tad tie ņemtu mums ļaunā, ka mēs tā novārtām viņu pirmās ganības, — smējās Maruta. — Bet ai, ja tagad mežsargs vai cits kāds, kam gadās pa mežu staigāt, noskatītos, kā es, nekā nebēdādama par pieklājību, šē dienas laikā un meža vidū guļu ar tevi kā veldrē! Tad mans augumiņš gan kā podziņa šķindētu pa ļaužu mēles galiem. Bet tu, mans mīļais, dārgais, arī nebūt neesi labāks, kā tur tas nekaunīgais viesulis pilskalnā. Biju tevi arvien redzējusi tik nopietnu, gandrīz pardaudz aukstu un atturīgu. Nu redzu, ka tu vari būt arī pavisam eitāds.

— Tagad visa daba svin ziedoņa un mīlestības svētkus: dzirdi, kādu varenu kāzu mūziku tā sev sagādājusi: vētra aurē un bazūnē tūkstoš balsīs, mežu gali dzied, svilpj un stabulē. Mums kāzu gulta šē apakšā tik mīksta, tik tīkama; apkārt mums viss tik rāms un kluss. Tādu kāzu godību neviens pasaules valdnieks nespēj sev sagādāt, kāda mums te šodien vēlēta. Mēs nebūtu savas laimes cienīgi, ja te visai labai līdz nesvinētum savas mīlestības ziedoņa svētkus.

— Cik tu jauki māki runāt! Ar tādiem vārdiem var katru jūtīgu sievietes sirdi sajūsmināt un aizraut. Bet, mīļais, dārgais, lūdzu, lūdzu esi prātīgs. Redzi, Burze tev atdod savu mīļāko bērnu, visu mums ļauj un rūpējas, lai mēs varētum savienoties un dzīvot labklājībā un laimē. Tikai grib, lai esam prātīgi. Pats tu reiz dzirdēji, kā viņa tev uzticas, — vairāk nekā man. Esi tad nu jel tu tas prātīgais! Tu redzi, nedz es no tevis vairs kaunos, nedz tev kur esmu pretim. Tavās rokās izkūstu kā medus šūniņu kāre karstā saulē. Nevien savu miesu, — ja varētu, arī savu dvēseli tev atdotu, tu mīļais, labais. Bet mūsu īstā prieku un ziedoņa diena nav vēl nākusi. Gaidīsim, līdz tā pienāks. Tev piederu visa no galvas līdz kājām, tev vien, citam nevienam. Bet būsim prātīgi; padzīvosimies tāpat, pajokosimies, paplosīsimies, un es iešu savu ceļu.

Viņi gāja un Maruta attapās, ka ilgāk viņa nevarot vairs kavēties, — citādi netikšot līdz vakaram mājās. Jēkabs, soļus izmezdams, mērīja ēnu un noteica, ka pulkstenis būšot divi. Jā, nu viņai bija jāiet, un arī viņam nebija vairs daudz laika, jo ap trijiem bija gaidāmi pirmie vezumi izbraucami uz druvas.

Gāja nu atpakaļ uz to vietu, kur bija atstājuši šķietu ar pudeli, bet nevarēja to vairs atrast. Daudz bija sīku eglīšu puduņu tanī apvidū, bet to, kuŗā iesvieda šķietu ar pudeli, viņi nekā nebija apzīmējuši. Ņēmas abi ar meklēšanu ilgu laiku, bet bez panākuma.

— Tas būtu traki, ja nevarētum atrast. Ko tad tu aiznesīsi Ūirmgraužos? — Jēkabs uztraucās.

— Tad nemaz nevaru iet. Ko es teikšu tur, nogājusi beša? Viņiem raugs tik steigšus vajadzīgs. Apdomā, šodien ceturtdiena, tik divas dienas laika alus darīšanai un maizes cepšanai. Ja viņi šodien nedabūn raugu, tad līdz svētdienai nemaz nevar vairs kristības sarīkot. Un pie visa tā es vainīga! — Maruta bēdājās, bez padoma lūkodamās Jēkabam acīs.

— Nē, es tikai vien esmu tas vainīgais, tu tur ne drusciņ neesi vainīga, — viņš dedzīgi iesaucās.

— Tas viena alga, vai sakām, ka viens vai otrs esam vainīgi, vai abi kopā, bet es esmu un palikšu tā īstā vainīgā. Vai, kā visi prieki drīz pārvēršas par bēdām! Tā arī mūsu šīs dienas prieciņam seko tūliņ tādas rūpes un bažas!...

— Bet tavām mantiņām vajaga atrasties! Ņemt tās taču neviens nevarētu būt ņēmis, bez mums te neviena dvēsele nav manīta. Tikai vēl jāmeklē, — kā skubinādams, sacīja Jēkabs.

Meklēja atkal ilgāku brīdi, bet tāpat bez panākuma.

— Kad tik kāds neredzēja tevi lietas iesviežam kuitenī un nav tās pēcāk paņēmis? Ja tik mežsargs nav te staigājis, — vēroja Maruta.

— Nē. Mežsargs ved šodien mēslus. Tagad viņš katrā ziņā pats arī mājās, un no tās reizas, kad Cienmātes kreklā redzējis ķēmus, viņš pa dienasvidus laiku uz šo pusi nekad vairs nenākot.

Kad kādu pusstundu velti bija izmeklējušies, Maruta teica:

— Ilgāk mums nav vairs vaļas dūzenēt: tev būs drīz jāiet pie darba un man jāsteidzas mājās, teikt mātei, kā man izgāja. Kā Ūirmgrauži nu liksies, to es nezinu, — mājās vairāk rauga nav. Kad mūsu aušošanās dēļ vēl neizjūk visas Ūirmgraužu kristības! Diezin, vai jūs mājās nav vēl kur aizķērusies kāda lāsīte rauga?

— Nezinu. Mēs pēdējo mucu pabeidzām dzert jau pirms kādi divi, trīs nedēļām.

— Varbūt kaut kādas mieles vēl tomēr atlikušas. Lai arī vecas, nederīgas, — kad tik man būtu ko nonest! Vai viņu alus un maize rūgst, vai nerūgst, par to daudz nebēdāju: Ūirmgrauži ir bagāti, un liela nelaime nav, ja tiem pašu brūvējamais alus samaitājies un jāpērk krogū pudeļu alus.

Vienojās, ka Jēkabs pāries mājās, un Maruta gravas atkalnē, netālu no mājām, pagaidīs, līdz viņš iznāks atpakaļ.

Steigšus abi devās nu gar plēsuma auzu lauku uz grāvu, lai pa to, citu nepamanīti, nokļūtu līdz mājām. Zirgi celmiena malā mierīgi ganījās. Pa grāvu ejot, Maruta ieminējās:

— Šī ir mūsu Zvaigžņu grava.

— Tur, rau, ir tas akmens, uz kuŗa tev uzskrēja ragutiņas, — Jēkabs atrunājās.

— Un kūleņu kūleņiem kūleņoju lejup līdz šim krūmam, pie kuŗa tad noturējos. Cik toreiz te viss gāja jautri.

Māju tuvumā Maruta palika atkalnē gaidot, Jēkabs, pārlēcis pār dārza žogu, pārsteidzās sētā, bet drīz iznāca atpakaļ ar vēsti, ka nav viņu mājās ne lāsītes mieļu, jo muca jau sen izskalota un atlikta pie malas.

— Tad nu man cits nekas neatliek, kā iet mājās un teikt visu taisnību, lai Burze tad dara, ko zin. Par šķietu nebūtu nekāda nelaime: nopirks Jēkaupenes tirgū citu un atdos. Ūibeļe tik ar to raugu.

— Lai nu rūķīši vāķ tavu raugu, tecina sev alutiņu un dzeņ mums kāzas vai atkāzas, bet šķietu lai pievāķ Mežamāte un auž savām meitām smalkus kreklus, — Jēkabs smējās, mēģinādams meiteni uzjautrināt. Bet viņa teica:

— Tev nu viegli smieties. Man nebūt nav tik jautri ap dūšu. Tomēr žēloties nežēlojos. Kas noticis, noticis! Šo dienu — sevišķi tos jaukos brīžus tur bangojošās jūras dibenā — es nekad, nekad neaizmirsīšu! Esi, mīļais, svētdien baznīcā, tad atkal saiesimies. Sagaidi mani vecajos kapos.

Un atvadījusies viņa pa rudzu lauka ežu aizsteidzās projām.

Kad Maruta pastāstīja mātei, kā viņai izgājis: ka sastapusi Jēkabu, ka tas viņu vadījis, ka plosījušies un ka pēc tam šķietu un raugu nevarējuši nekur vairs atrast, tad māte nedz dusmojās, nedz visai brīnījās, tikai rokas izplēzdama noteica:

— Ak tētīt, kad jau tā gājis, ka raugu un šķietu pazaudējusi, tad jau tu diezin ko esi pazaudējusi. Merģel, merģel, agri tu esi iesākusi. Kad tik viss iziet par labu. Bet nu nepinksti. Es jau nerājos, es tik saku: kamēr viņš nav ņēmējs, esi uzmanīga un viņš lai ir prātīgs.

— Tāds viņš ir.

— Diezin, vai tā ir. Tu tik viņu pārstāj.

— Mīlā Burzīt, es tev saku, viņš ir prātīgs un savaldīgāks nekā es pati. Bet ko nu darīsim ar raugu?

— Ko darīsim. Tūliņ jāsūta ziņa Ķirmgraužiem, ka mums notikusi liksta, — pudele saplīsa, un raugs izlija. Tu jau pati arī, kad tik tālu biji nogājusi, varēji noiet mājās un pateikt, ka tev pudelīte ceļā saplīsa.

— Man tas nemaz neienāca prātā.

— Tādēļ ka tev pašai bija tik savas domas prātā. Galva tik karsta. Steigdamās esi sasilusi un taču sabaidījusies arī, kad raugu nevarējāt vairs atrast. Sataisies cukura ūdeni, nodzeries un liecies kādu brīdi nogulies. Es uzrakstīšu pāri rindiņas Anetei, ka mums raugs ir vējā, iedošu kalponei un teikšu, lai uzsēž zirgā un aiznes jāšus: kājām viņa tādu gabalu bez vakara neizstaigās, bet vaļas tagad nav — jāsteidzas atpakaļ, jāārda mēsli. Pagulējusi un paēdusi palaunagu, tu arī varēsi iet līdzēt ārdīt, — noteica māte, aizsteigdamās savā gaitā.

9.

PIE BAZNĪCAS

Maruta iesvētījamā ģērbā. — Rēķins bez saimnieka. — Maruta atvadās. — Kālab Jēkabam nevajag svētības. — Dzīves prieks un laimība nāves tīrumā. — Jēkaba centienu gala mērķis. — Droša palāvība uz nākotni.

Nākošā svētdienā, kad Jēkabs pēc sprediķa līdz ar vairākiem citiem jauniem vīriešiem iznāca no baznīcas, viņš negāja vis krogā, nedz arī baznīcas pagalmā, kur citi devās uzpīpot vai patērzēties, bet palika turpat baznīcas tuvumā, pastaigādamies pa vecajiem kapiem, kā jau ceturtdien ar Marutu šķirdamies bija norunājuši.

Viņš nebija ilgi staigājis, kad ieraudzīja pa vārtiem ienākam divas viscauri balti ģērbusās skuķes. Jau pa gabalu viņš tās pazina par Ruti un Lūsiņu. Arī viņas bija to jau ieraudzījušas un nāca taisni šurp.

— Cik tu esi šodien skaista! Nekad tevi nebiju redzējis tādā ģērbā. Kā tas tev varen piestāv! — Jēkabs pēc apsveicināšanās, pusbalsī runādams, priecīgi pārsteigts un tīri aizgrābts brīnījās, turēdams Rutes roku savā, kamēr Lūsiņa apsveicinājusies pagāja drusku sānis.

— Tev patīk? — vaicāja Rute, savukārt būdama tīkami pārsteigta un iepriecināta par Jēkaba sajūsmināšanos. — Tas ir jauns, pirmoreiz šodien uzģērbu. Pirkts un domāts tas bija man par iesvētījamu ģērbu; bet, kad nu bija jāiet Ķirmgraužu mantinieka kristībās, un rudeni, kad mani iesvētīs, tu būsi jau Tērbatā, tad sarunājām ar Burzi un abas ņēmām un pašuvām jau uz šo dienu, lai tu arī dabūn redzēt, kā es izskatīšos savā iesvētīšanas dienā. Labi, ka viņš tev patīk. Burzei būs arī prieks.

— Iesvētījamais ģērbs tev stāv debešķīgi, bet arī pati tu šodien izskaties vēl skaistāka, pievilcīgāka, nekā citām reizēm biju tevi redzējis: seja bālāka, acis drusku iekritušas, it kā būtu par maz gulējusi, daudz ko domājusi vai sērojusies. Tas viss tevi padara vēl maigāku, vēl pievilcīgāku. Diezin ko un par ko tik daudz esi domājusi, pēc kā ilgojusies?

— Tu vēl vaicā, ļaunais! Visas šīs dienas par tevi vien esmu domājusi un katru nakti tiekos ar tevi sapnī.

— Kā viņdien pārgāji mājās?

— Labi.

— Un ko Burze teica?

— To tu vari iedomāties, ko teica, kad pastāstīju, kā man izgāja: sarāja mani un teica, es par daudz agri esot iesākusi mīlēties. Laikam iedomājās, ka diezin kas noticis. Bet lai! Labāk kad par neko domā vairāk, nekā kad patiesi būtu kas noticis, un viņa neko nedomātu par savu bērnu.

— Vai nākošās nedēļās neiesi vēl kādreiz šādās vai tādās darīšanās uz Ķirmgraužiem? Varētu atkal pienākt pie mums.

— Nevaru solīt. Burze negrib, ka es tavus priekus pati nesu tev klāt. Viņa saka, tas tā neklājoties. Tev vajagot mani meklēt, nākt pie mums. Nevis man iet pie tevis.

— Kā lai bez jebkāda iemesla eju?

— Dabūn zudušo šķietu. Tad tev būs labs iegants atnākt, un es būšu tev ļoti pateicīga.

— Jau izmeklējos tiku tikām, tomēr nekur neatradu. — Bet Rute, Rute, cik tu šodien savādi skaista! Sevišķi arī tavs galvas tērps stāv tev ķēnišķīgi. Baltais zīda plīvuris, kas kā plata lente apņemts zem smakra un galvas virsū pār vaļējiem matiem sasiets lielā lencē, tavu maigo seju ietver kā svētas madonnas galvu dārgā lerāmējumā. Arī Lūsiņai galva tāpat rotāta, un arī viņai vareni piestāv. Viņas apaļā seja ar pilnajiem vaigiem, no visām pusēm tā ietverta, pilnīgi līdzīgi eņģeļu galvām, kādas tās redz dažās skaistās altāra bildēs.

Lūsiņa, kas pāris soļu nostāk pa to starpu bija kavējusies viena, lasīdama kapu uzrakstus skaistajos kungu kapos un nelikdamās viņu sarunu dzirdam, tagad paskatījās šurp un priecīgi smīnēdama teica:

— Liekas, jūs šodien visas redzat skaistas. Pat tādu meiteni, kuŗu līdz šim nekad nebijāt ievērojuši, tagad daudzina par eņģelīm līdzīgu.

Jēkabs nedabūja nekā atbildēt, jo Rute runāja starpā:

— Cik man savādi tagad, Jēkab, izklausās, kad dzirdu savu māsu uzrunājam tevi ar jūs. Zini ko, māsiņ, sauc viņu tāpat kā es — par tu. Viņš ir mūsu radnieks un mans mīlais, un ja liktenis būs vēlējies, ar laiku būs tavs svainis. Un, Jēkab, ko tu tādu mazu sušķenīti un vēl manu māsiņu jūsini? Runā ar viņu arī uz tu un tu. Viņa ir laba meitene un visu zin par mūsu draudzību. Mēs viena otrai neko neslēpjām.

— Lai notiek! Būsim uz tu un tu, — pienākusi klāt, teica Lūsiņa un sadevās ar Jēkabu rokas.

— Tā, tas nu ir padarīts. Sabučosities citreiz, kad būsim kur trijātā vien, — kā draudzību apstiprinādama, noteica priecīga un laimīga Maruta. Tad, piegrieždamās Jēkabam, vaicāja:

— Vai pa šām pāris dienām esi arī ko tuvāk domājis par savu studiju jautājumu, jeb neesi vēl varējis nosvērties nedz uz vienu, nedz otru pusi?

— Labi, ka ieminējies. Aizmirsu tev teikt, ka mēs, runādami ceturtdien par neiešanu studēt, bijām taisījuši rēķinu bez saimnieka: man taču vēl zaldātu gadi priekšā, un es esmu ejamā šķirā. Ja neēju studēt, mani noņems zaldātos, un tad man daži gadi tikpat kā pilnīgi pazuduši. Tātad studēt jāiet, bet es steigšu studijas, cik ātri vien varēšu, lai jo drīz tiktu pie mērķa, — Jēkabs teica ciešā apņēmībā.

Brīdi vēl parunājušās, meitenes atvadījās.

— Mums nu jāiet, — sacīja Maruta, sniegdama Jēkabam roku. — Diezin, vai pirms tavas aizbraukšanas vēl tiksimies, vai ne. Mūsu ceļi tagad šķiras, mūsu satiksme beigsies: tu aiziesi svešumā, es palikšu te, bet es tevi gaidīšu — gaidīšu, kad pa brīvdienām pārbrauksi, — gaidīšu, līdz nobeigsi studijas, lai tad varētu piepildīties tas, ko viens otram esam solījušies. Bet ja mūsu ceļi šķirtos arī uz visiem lalkiem: vai nu es pēc dažiem gadiem tev vairs nepatiktu un tu apņemtū citu, vai ja atkal es būtu spiesta aiziet pie cita, un mēs vairs nesatiktos, — garā mēs paliksim draugi, aizmirst tevi neaizmirsīšu līdz savai pēdējai stundiņai. Tie prieka un laimības mirkli, ko uz savas bērības un jaunības sliekšņa esmu ar tevi baudījusi, atsveņ veselu mūžu un palīdzēs man panest visu, lai nāktu kas nākdams...

Vai nu negribēdams viņu runāšanā traucēt, vai arī iekšķīgi viņas domām pilnīgi pievienodamies, Jēkabs nesacīja nekā, tikai klusi spieda viņas roku un sirsnīgi lūkojās acīs, kas mirdzēja it kā asaru rasā. Klusu viņa arī izvilka savu roku tam no cieši satvertās plaukstas un tad steidzās pakaļ mātai, kas bija pagājusi jau gabaliņu uz priekšu, lai dotos krogā pie citiem kristībniekiem.

Baznīcā dzirdēja dziedam svētīšanas vārdus. Visi priekšlaikus iznākušie devās tagad steidzīgā gaitā atpakaļ baznīcā, daži pat pusteciņus tecēdami, lai nenokavētu saņemt garīdznieka svētīšanu.

Arī Jēkabs citām reizām bija tā darījis. Šoreiz viņš to nedarīja: viņa dvēsele bija no Rutes mīlestības tik pilna zemes laimības un debesu svētības, ka nekādu citu svētību viņš vairāk nevēlējās. Pagājis dažus soļus uz priekšu un nosēdies kungu kapenēs uz sola, viņš, dziļas laimības pārņemts, sevī domāja: cik taču savādi! Visapkārt še miroņu lauks. Audžu audzes no visa Cīrulenes novada te nobeigušas savas dažādās gaitas. Še dus viņu centieni, domas, ilgas. Un te, šai milzīgajā miroņu tūrumā, šai vietā, kur satiekas nāve ar dzīvību, te viņš nupat lūkojies Rutes burvīgajās acīs, un viņi abi juta un jūt tādu prieku uz dzīvi un dzīves baudu. Nāve un nīcība it kā atkāpjas un pazūd iemīlējušos acu priekšā, pat arī šai nāves tūrumā. Un kā tad arī ne! Visapkārt līksmo jaukais ziedonis. Pļavas mirdz un smaržo puķu ziedos, zaļās druvas vēsmās viņo, lejā strauts zib un laistās saules staros, pāri kapenēm kuplajās liepās putniņi svilpj un čivina tik līksmi, tik priecīgi; kāds erickiņu pāris liela koka krusta izpraulējumā pat savijis sev ligzdiņu, kur mātīte perē, bet tēviņš, drebinādamies un mirdzinādamas savu sarkanām spalviņām rotāto astīti un bez apstājas rūpīgi pīkšķēdamas, spurdz un lēkā no zara uz zaru, no krusta uz krustu, jo Jēkabs atrodas pereklīša tuvumā. Gaisā tilina cīruļi. Visur, visur dzīvība un dzīves prieks pāri nāvei un nīcībai. Bet pār visu šo priecīgo pasauli plūst tur augšā mūžīgās saules nebeidzami gaismas un siltuma plūdi, un še apakšā, — svētā dziedāšana no tuvējās baznīcas. Un visu to redzēt, saprast un izjust Jēkabs pilnā mērā spēj tik tagad — pēc tam, kad satiksmē ar Rutī viņam pirmoreiz atklājusies nevainīgas, dziļi jūtīgas un dzīves prieka pilnas meitenes augstā mīlestības mistērija visā savā pirmatnējā spēkā, dziļumā un svētumā. Šī meitene, šī meitene! Tā viņam šķiet kā kāda augstāka būte no citas, labākas pasaules un ceļ un nes viņa garu sev līdz augšup. Viņa it kā piesējusi viņa dvēselei spārnus, tā ka tā spēj tagad lidot pāri nāvei un nīcībai — pretim mūžīgai dzīvībai. Kā viņam šī meitene patīk! Kā viņam tīkas par to domāt, kādas ilgas viņam to redzēt un satikt! Kā neizteicama laime viņam šķietas tas laiks, kad reiz tā būs pastāvīgi pie viņa — dienu no dienas. Vakariem līdz ar viņu ies pie miera un rītos reizā un kopā ar viņu celsies un gērbsies, un abi stāsies pie darba — priecīgi un laimīgi, bez gala laimīgi. Ai, kas tā būs par dzīvi! Paradīze zemes virsū... Viņš nevar iedomāties, nevar saprast, kā daži vīrieši pēc pirmiem mīlestības priekiem spēj atstāt iemīlēto sievieti, atzvēr savus sakarus ar to un atstāj to kaunā un apsmieklā. Viņš, ja varētu, noliktu savu dvēseli Rutei pie kājām par viņas uzticēšanos un nodošanos viņam. Viņa galvenā cenšanās tagad būs — iegūt šo debešķīgo meiteni par savu mūža biedreni un darīt tad viņai dzīvi tik jauku, cik vien iespējams, un daudz, daudz viņš iespēs, jo tagad viņam gandrīz nekas neliekas neiespējams. Bet kopā ar viņu visi viņa darbi un centieni nākotnē būs gaiši, labi un cēli vien, un visiem tiem vajag labi izdoties ...

Patlaban tornī sāka zvanīt, — dievkalpošana bija beigusies, un draudze bariem plūda no baznīcas ārā, bet kristībnieki jau nāca pa vārtiem baznīcas pagalmā. Jēkabs, no dziļajām domām uztraucēts, sāka lēni iet uz baznīcas durvju pusi, lai dotos baznīcā un pa kristīšanas laiku dabūtu vēl redzēt Ruti.

10.

SIMZARIMZA

Skaistas, vēlīgas skuķes liktenis. — Simzarimzā pamostas pirmā mīlestība uz bērnu. — Simzarimzai izjūk precību nodomi, pēc kam tā nolemj atstāt greznību. — Simzarimza zaudē savu vainagu pašā altāra priekšā. — Simzarimza gūst mieru un laimi grūtā darbā. — Simzarimza tiek godā un solās pārvest Ķirmgrauzeni atpakaļ.

Ķirmgraužos bija otram bērnam kristības. Tās bija rīkotas lielas un kuplas, jo iekrita svētku un vaļas laikā, un pēc pirmā dēla bija gaidīta meita un bija meita arī sagaidīta. Tādēļ vispārēji ģimenes prieki tiklab pašiem jaunajiem, kā arī vecajam Ķirmgrauzim, un šo priecīgo notikumu tad arī vajadzēja pienācīgi svinēt, salūdzot kristībās visu plašo radu draudzi. Bija lūgta arī iegātņa māte, vecā plienu laužēja Sīmaņa atraitne, un pie tam vēl par pašu dižo krustmāti, jo Ezernieku Maruta, kuņas vārdā jauno meitu no pirmā gala bija domāts kristīt, nebija mājās. Tādēļ Ķirmgrauži nolēma kristīt pirmo meitu jaunā saimnieka mātes vārdā, Marutas godināšanu atliekot uz citu reizu.

Jaunā saimnieka māte vēl nekad nebija Ķirmgraužos bijusi. Viņas mūžs bija visai raibs, bēdu, pazemojumu un ciešanu pilns un izķēmots un sakropļots ar kaunu, apsmieklu un pulgojumiem, kādēļ viņa pati jau sen tīši izvairījās rādīties dēlam tuvumā, lai šā vai tā nebūtu tam par nepatīkšanu vai piedauzību. Jo stingri šādu izturēšanos viņa piekopa no tā laika, kamēr dēls bija Ķirmgraužos ieprecējies iegātņos.

Jaunās dienās tā bija bijusi daiļa, skaista skuķe, jautri priecīgu prātu un vēlīgu dabu. Kā tādai tai glaimotāju un gribētāju nebija trūcis jau kopš ganu un skolas gadiem, kur bija sagājusi pāra ziemas. Lai gan būdama nabaga atraitnes bērns, tomēr sava skaistuma, jautrās dabas un labprātības dēļ bija ieredzēta tikpat starp gājēju puīšiem, kā arī starp zemes kalpu un daļu saimnieku dēliem. Krogu un sētu ballēs visi labākie puīši dalīdamies ņēmās ap brašo skuķi, jo viņa bija tikpat veikla un tīkama dejotāja, cik veikla un tikusi darba strādniece. Daža turīga mātes meita apskauda šo nabaga atraitnes meiteni, kuņa ballēs gāja puīšiem no rokām rokās, kamēr daudzas citas pīkdamās un īgdamās sēdēja kaktā vientules, puīšu neievērotas, nebildinātas, nedancinātas.

Starp citiem saimnieku dēliem sevišķu vērību likās tai piegriežam Bišu Dravnieka nākošais mantinieks, tāds pats brašs un visādi veikls jauneklis, kāda viņa bija zeltenīte. Ļaudis runāja, ka, ja tie divi tiešām savienotos, tad būtu varen saveicīgs pāris. Priecīgā pārliecībā, ka Bišu Dravnieka Jānis viņu tiešām nopietnībā grib, viņa laimes un pārgalvības pilna, mēdza dažreiz uzdziedāt:

Simzarimza bite rūca
Apkārt manu vainadziņu — simzā!
Gribēj' mani ieprecēt
Dravnieka dēliņam — simzā, rimzā!

Garzobji, dzirdēdami tādu dziedāšanu, iesaukāja viņu par Simzarimzu. Maz viņa par šādu iesauku, ka arī par citādu kaitināšanu, bēdāja, būdama izlutināta un nodrošināta ar saviem

panākumiem jauno vīriešu starpā. Viņa pat vēl ar divkāršu prieku un pārgalvību trallināja savas trallas, daiņoja savas daiņas — it kā citām par spīti.

Bet tad pār viņas galvu savilkās tumši, smagi mākoņi, tā ka jautrās, priecīgi vēlīgās skuķes trallas un daiņas apklusā, viņas vaigā neredzēja vairs smaidus un smieklus, un viņas sirdī izzuda jautrība un vēlība, prieks un pārgalvība, dodami tur vietu dziļai nopietnībai, ērkšķainām rūpēm un grūtām bēdām: viņa bija sadzīvojusi pārāk tuvā draudzībā ar Bišu Dravenieka Jāni, un tas nu liedzās viņu ņemt, izvairījās pat ar viņu satikties un vispār negribēja vairs nekā par viņu zināt. Viņa noglūnēja to ceļā, kur tam bija jāiet, atgādināja tam viņa solījumus, zvērestus un pienākumus. Viņa pat pazemojās zemāk par zemu — vairāk nekā viņas cilvēciskā pašcieņa pielaida: viņa nokrita ceļos tam priekšā un, izmisumā šņukstēdama, lūdza to neatstāt viņu un neļaut viņai piedzīvot negodu un apsmieklus. Un viņš, laikam taču daudz maz viņas asaru un raudu kustināts, vaļširdīgi tad tai pasacīja, ka viņš to ņemtu gan, ja viņa piederīgi nebūtu pretī: viņa māte un māsas ne acu galā to neieredzot un pierunājušas tēvu, mājas viņam nenorakstīt, ja viņš no tās neatsakoties. Lūk, tālab viņš to nevarot ņemt.

Pēc šāda paskaidrojuma viņš bija aizgājis, nemācēdams vai negribēdams tai nekā labāka sacīt.

Viņa tad arī vairs to nemeklēja, labi saprazdama, ka ar tādu lēpsnu un bezdvēseli, kas izskatā gan bija brašs, bet raksturā tik glēvs, nekas nebūs izdarāms. Bet viņa nolēma to nežēlot un vilkt līdz tanī negodā un kaunā, kāds tai nu stāvēja priekšā: viņa sauks to pie atbildības un sava pienākuma pildīšanas, tiklīdz būs pienācis laiks, un viņa savu negodu nevarēs vairs slēpt. Pagaidām viņa par savu nelaimi citam nevienam nekā nesacīja un pūlējās pēc iespējas turēties spirta un sprauna. Viņa mēģināja citu klātbūtnē būt arī jautra un priecīga un šad tad pa vecam trallāja, zimzāja un daiņoja, lai ļaudis tikai nekā nejustu par viņas stāvokli un nesāktu par to ko runāt. Bet cik šī mākslīgā iznešanās, šī liekuļotā jautrība viņai nācās grūti, to zināja tikai viņa pati.

Nebija viņai neviena, kam savu bēdu likteni, savas sirdssāpes varētu uzticēt, un, ja būtu, nespētu arī nekad visā patiesībā to vārdos izteikt. Viņa nesa savu bēdu nastu viena un klusībā, gaidīdama savu nākotni kā lielu, tumšu, biezu padebesi, — smagu kā akmens kalnu un melnu kā Dieva zemi. Tomēr reizā ar visu to viņai kaut kur kādā sirds kaktiņā glabājās it kā kāda cerības dzirkstelīte: varbūt caur Dieva žēlastību (tā viņa sevī sprieda) tomēr šā vai tā viss var iziet vēl par labu: varbūt viņai nekas nekaitēs! Dažreiz taču dzirdēts, ka viena otra precēta sieva, kas arī bijusi tādā reizā, kā viņa tagad, un taisni vēlējusies bērnu, gluži negaidot kļuvusi pati no sevis atkal vesela un nekā nesagaidījusi. Ai vai, ja viņai arī Dievs tagad vēlētu tādu reizu piedzīvot! Viņa būtu ar miera visu savu pusgada algu izdalīt ubagiem.

Šai laikā viņa daudz lūdza Dievu, ubagiem pie baznīcas, vai arī sētā ienākot, deva dāvanas vairāk nekā bija parasts un par citiem cilvēkiem nerunāja nekā ļauna: viņa centās visādi būt laba un godīga, turēdama cerību, ka tad arī Dievs viņu žēlos un ar savu brīnumu šā vai tā novērsīs no viņas draudošo kaunu.

Bet nekāds brīnums ar viņu nenotika, un iestājusies pārgrozība viņas miesā gāja savu dabisku gaitu lēnām, bet neatturami tālāk.

Kādu rītu, kad viņa iznesa ganam mežmalē brokasti, tas, uz celma sēdēdams un redzēdams viņu pa nopļautu pļavu atnākam ar putras podiņu vienā un maizes rīku otrā rokā, teica:

— Zimzarimza, tev lindruks priekšā īsāks nekā citur. Marijai tā nevaids.

Viņai sirds gandrīz sastinga un visi locekļi nodrebēja, to dzirdot. Bet viņa saņēmās un saturējās, cik varēdama. Nolikusi ēdienu pie celma zemē, viņa skaļi iesmiedamās saķēra puiku pie pleciem, krietni to sapurinājusi nosvieda no celma garšļaukus zaļajā zālē un tad, sev brunču stērbeles sarāvusi uz augšu, laidās bēgt, atskatīdamās atpakaļ, vai puika nedzenas. Bet tas, uzcēlies un pievāķis nokritušo cepuri, sēdās pie sava putras skutula, nosaukdams tai pakal:

— Pagaidi tik tu, Zimzarimza! Pakal tev neskriešu, bet, kad sastapšu tevi siena šķūnī vai pļavā, sienu ārdot, tad vērtīšu tevi gaŗeniski siena iekšā un krietni izmīcīšu.

Ar puiku aušodamās, viņa gribēja tam rādīt, ka viņa ir jautra un bezbēdīga un ka tie vārdi, ko tas izteicis — vienalga, vai nu savā vientiesībā, vai tiešām varbūt kaut ko domādams, viņu nekā neaizķer. Bet patiesībā viņai uzreiz bija radušās lielas izbailes un rūpes. „Tātad ir tik tālu, ka var jau redzēt, un ģērbs man stāv jau citādi nekā otrai meitai. Man jābūt uzmanīgai! Es nedrīkstu vairs tā staigāt īsā apakšsvārkā vien, kā šorīt esmu izskrējusi. Kad tik nebūtu kāds no pieaugušiem arī jau ko noskatījies!” Viņa baŗīgi sevī runāja un, pārgājusl mājās, iesteidzās meitu klētī un uzģērbās citu lindruku, to tā ierīkodama, ka nekas nebūtu noredzams, bet otrā rītā viņa, visiem vēl guļot, piecēlās agri, agri, izgāja aiz malkas grēdas apiņu dārzā un tur šuva un pārtaisīja savus nēsājamus lindrukus tā, ka tie priekšā lai vairs neizskatītos īsāki.

No virus un ārienes tā nu viss būtu labi un viņa varētu izlikties droša, bet iekšienē tā nebija: ar katru dienu viņa apzinājās skaidrāk un skaidrāk, ka nav vairs viena. Kaut ko bija sākuši laikam arī jau citi čukstēt, varbūt tamdēļ, ka viņa vairs nesagājās ar Bišu Dravenieka dēlu un ļaudis tad nu it dabiski laikam atrada tur kaut ko spriest, vērot, pareģot, gaidīt. Kādā dienā atnāca viņas māte un, pasaukusi meitu malup, ņēmās to izvaicāt, kas esot ar ļaužu valodām — vai tām arī kāds pamats? Vai neesot viņai paslīdējusi kāja?

Un viņa, saņemdams un tik mierīgā balsī un tik bezbēdīgu seju, cik vien iespējams, bija mātei atteikusi:

— Ko jūs, māt, ļaužu panckas varat savākt? Lai ciema slotas un nieku peŗas peŗ savus niekus, cik gribēdamas un kā zinādamas, — kur nekā nav, tur viņas nekā nepiepērs. Par mani esiet droša.

— Nu paldies mīļam Dieviņam... Bija tad māte atviegloti izsaukusies. — Man jau it ierūpa, dzirdot tādas valodas. Domāju: ko var zināt? Nebalta diena nav saukšus saucama, — tā atnāk pati no sevis, un jaunos gados visādi ronās. Viņu svētdien pie baznīcas noskatos — redzu: brangi apaļa esi. Domāju: tiķena nevaru tāpat no galvas būt, jāiet parunāt.

— Nē, māt, tas tik tālab, ka te laba ēšana. Zināt, Čikāļos saimi tur pa godam, un man ir krietna dūša... Bija viņa mātei atteikusi, un tā nomierinājusies bija aizģājusi mājās.

„Kamdēļ man viņai teikt un jau iepriekš darīt bēdas? Izbēdāsies, izraudāsies arī vēl tad, kad vairs nevarēšu slēpt un kad viņa visu zinās.” Meita sevī domāja.

Patiesībā viņa vēl arvien cerēja, ka šā vai tā izies viss par labu. Starp citu viņa iecerējās meitenes gados dzirdējusi mātes māti stāstām, ka kļaušu laikos, kad meitas gājušas no saimnieku mājām muižā darbos, reiz kāda braša meita vedinājusi citas iet ar viņu uz spēkiem — gan tāpat meņģējoties (kā puīši, kad tie cīkstīsies), gan atkal pretī viņai ceļot pilnu stoveri ūdens uz kamieša un tad to stiepjot pret stāvu dīķa krastu augšām. Pirms nevarējušas saprast, kāpēc tai iepatikusies tāda veltīga pūlēšanās; tikai vēlāk dabūjušas zināt, kas šai gudreniecei par slepenu kaiti un kamdēļ tā par vari grib pati sevi sabendēt, — un šī blēdība tai arī izdevusies: dažas dienas pasirgusi un vairāk nekā nebijis.

Šādu gudru blēdību arī viņa tagad mēģināja savās bēdās izlietot. Bāŗot sienu uz kūtsaugšas, viņa dažreiz stājās puīša vietā un cēla tad tik lielas dakšas augšām, ka otra meita tīri pabrīnījās par viņas spēku; ievēdot rudzus šķūnī, viņa pasteidzās viena pati, kamēr puisis nebija vēl pienācis, jau apģāzt vezumu, vai atkal kuļot kampa un cēla viena pati maisu graudu ratos iekšā. Tomēr nekas no tam netapa citādi: viņa bija un palika tāda pati, kā bijusi. „Laikam man ir sasodīti stipra veselība, ka nekā nevaru to samaitāt!” Viņa rūgtuma pilna sevī žēlojās.

Bet laiks gāja, viņas stāvoklis kļuva arvien grūtāks. Tas pats ganu puika, reiz piedams tuvu gaŗām un uzķerdams viņai roku uz krūtīm, iesaucās: „E, kas tai par tesmeni!” Zemnieku dzīvē viss tas nebija nekas rets, ne sevišķs; tādus, vai līdzīgus vārdus tā pati dažkārt bija dzirdējusi no vīriešu

mutes gan par sevi pašu, gan par citām meitām, un nekad tie nebija tai bijuši nepatīkami. Tagad tie kā dzelonis iedūrās tai sirdī.

Rudenī, aizejot kaimiņu mājās linu talkā, saimniece, kulstītājas pusdienā rindinādama aiz galda un uz viņu paskatīdamās, saika:

— Skat tik, kā Čikāļu Latele vareni saganījusies! Kupla un apaļa kā jauna saimniece, — tīri prieks redzēt, tikko var aiz galda aizsprausties. Nebiju viņu visu vasaras gabalu redzējusi. Ja man teiktu, es neticētu, ka cilvēks tik īsā laikā tā var pieņemties.

Smejas un jokoja kulstītājas, ka Čikāļos laba, briedīga maize, kādēļ arī tur meitas ātri briestot; pasmejas arī viņa pati citām līdz, dziļi nosarkdama, bet pūlēdamās izlikties bezbēdīga un rādīdama savus baltos zobus; tomēr sirds viņai krūtīs griežas apkārt.

Beidzot viņas spēki izsīka, — viņa nespēja vairs ilgāk nest savu slepeno nastu un izlikties ļaužu priekšā vesela, jautra un priecīga: tā bija kļuvusi par smagu ir viņas miesai, ir dvēselei. Viņa teicās sasirgusi un izprasījās aiziet pie mātes.

Viņas māte dzīvoja kaļķu cepļa būdā, piemizdama pie vecā plienu laužēja Sīmaņa. Viņš apdzīvoja būdas vienu, viņa otra pusi. Še viņas meita kādu dienu ieradās, sabrukdama tai priekšā zemē un iesaukdamās:

— Māt, sitiet mani nost, vai dariet ko zināt ar mani, — es vairs nevaru!

Māte nedz sita, nedz rājās un dusmojās, nedz arī ko pārmeta, pat nebrīnījās. Viņa satvēra meitu abās rokās, spieda tās galvu mīlinādama un mierinādama sev pie krūtīm, tad noģērba tai liekās drēbes, ar kuņģam tā bija iztaisījusies tik neparasti kupla, lai slēptu savu apaļo pilnīgumu; tad ieguldīja to gultā, apkopa un mierināja un priecināja, kā prazdama.

Otras dienas vakarā pienāca radības. Turpat aiz plānas vidus sienas gulēja nakti daži pašu novada ļaudis, kam rītu agri bija jāstājas pie nopirkto kaļķu iemērīšanas, lai, tiklīdz atbrauks zirgus, varētu kraut vezumus un jau agri doties ceļā. Dzirdot aiz sienas runājam pazīstamus cilvēkus, Latele cieta savas reizes, zobus sakodusi, lai tiem nebūtu jausmas, kas šie notiek. Bet brīžiem viņai uznāca tik negantas sāpes, ka nespēja izturēt, un, lai gan pati ar abām rokām spieda sev muti ciet, tomēr izzagās viens otrs kļiedziens pār lūpām.

— Kas tad tur? Tur jau tīri it kā tinības liekas... Dzirdēja otrpus sienas ievaicājamies kādu vīrieša balsi.

Ar pārdabisku spēku viņa tagad turējās klusu. Viņai bija tikai viena vēlēšanās: kaut bērns būtu nedzīvs! Un viņa ne vien cerēja, bet arī cieši ticēja, ka tā būs, jo neba mazumu viņa bija sevi bendējusi, ne vien nekādā grūtā darbā sevi netaupīdama, bet pat tīši meklēdama dažādas grūtības.

Tiklīdz sāpes bija pārgājušas un viņa daudz maz atkal jutās pie tīras samaņas, pirmais vaicājums, ar ko tā griezās pie mātes, bija viņai uz lūpām: dzīvs, vai nedzīvs? Viņa nepaguva šo vaicājumu vēl izteikt, kad gultas kājgalī atskanēja skaļš un spēcīgs brēciens, bet aiz sienas bija dzirdama rupja vīrieša balss sakām:

— Klau, tur jau Zimzarimzai vairsības...

Izbailēs un kaunā viņa sastinga un šausmās pati ar abām rokām spieda sev ausis ciet. Tad atkal ar pirkstu deva mātei zīmi, ir ar vārdiem lūdza apklusināt bērnu, bet tas brēca bez mitēšanās skaļā balsī, it kā savai mātei uzsaukdamas: „Kāpēc tu gribi mani noklusināt un noslēpt? Man tāda pat tiesība, griba un patika uz dzīvi, kā tev un visiem citiem. Man arī sava daļa šinī pasaulē, un kā visiem te pietiek, arī man pietiks vietas un maizes.”

Bērnu nomazgājusi un satinusi, māte pielika to viņai pie krūts, sacīdama šādās reizēs parastos vārdus:

— Maizes devējs būs, pūrs jau nebūs jāgādā... Ar to atgādinādama to starpību, kāda ļaužu uzskatos pastāv starp dēliem un meitām. Viņai bija pilnīgi vienaldzīgi, kas bija — puisēlis vai meitene; viņa zināja tikai to, ka tas ir viņas nelaime, viņas posts, — tā viņa sevī domāja.

Savādi viņa jutās, kad darbojās viņai ap krūtīm, radinādama bērnu zīst. Mierīgi viņa visu atļāva, vienalīdzīgi klausīdamās, kad māte mīlinādama un it kā žēlodama čukstēja kaut ko par mīļu Dieva radībiņu, par kuslu dzīvībiņu. Viņai bija tikai viens jautājums prātā: vai tas drīz nemirs? Un beidzot viņa griezās ar šo jautājumu arī pie mātes, bet tā atteica:

— Kālab šis mirs? Puišelis tik vesels, kā jau visi bandu un mīlestības bērni. Re, krūti arī jau sāk zīst no tiesas.

Puisēns auga. Pēc dažām nedēļām, kad jau bija nokristīts un kad māte ar meitu, dzīvodamas nu kopā, abas pelnījās ar vērpšanu un aušanu, kādu dien, redzēdama meitu zīdām bērnu un priecēdamās, cik tas dūšīgi zīž, māte teica:

— Tas jau suksnī tik dūšīgi, ka to vajadzēs sākt ēdināt, — citādi viņš tevi dikti nosuksnīs.

— Ko lai viņam dodam ēst?... Vaicāja meita.

— Ko citu, kā ceptus rāceņus un padzirdināt ar ūdeni, vai dod uzzīst. Tā jau zemnieku cilvēkiem parastā barība kusliem bērniem, — baltmaizes un piena mums nav.

Meita nu iecerējās saukt Bišu Dravenieka Jāni pie tiesas, lai to piespiestu dot bērnam maizi. Sanāca arī abi kādā dienā pie tiesas, bet Jānis, laikam vairāk kaunēdamies ļaužu runu, nekā baidīdamies par maizes došanu, noliedza savus sakarus ar viņu, teikdamies varam savu vārdu patiesību apzvērēt. Gan viņa tam atgādināja:

— Ateries, Jāni, pagājušo ziemu, kad es vēl biju jūs' mājās par meitu, ko tu, kapādams laidara starpā skujas, man solīji, kad es nogāju pakaisīt govīs, un ko tu man teici vēl tad, kad jau biju tāda un kad satikāmies pie jūsmāju pirts? Vai tu neteici, ka par bērnu tu gādāšot, bet ņemt mani nevarot, tādēļ ka tavs tēvs nenorakstītu mājas? ...

Un, pie tiesas griezdamās, viņa teica:

— Jūs varat mani, cien. augsta pagasta tiesa, uz zvērošām oglēm zvērināt, tā ir tīra Dieva patiesība, ko es saku!

Tiesa tai atgādināja, ka viņai nav jāzvēr, jo viņa ir sūdzētāja, bet savi vārdi jāapzvēr apsūdzētajam. Un — Jānis to apzvērēja. To redzēdama, viņa vairāk nespēja kā tikai iesaukties:

— Tev roka nokaltīs, paceļot to melu zvērestā pret debesīm! Tev sirds krūtīs kā akmens pārplīsīs... Un, durvis aizcīrzdama, viņa gāja projām.

Jānim roka, protams, nenokalta, un arī sirds nepārplīsa, bet viņai gan palika sirdī pret to neizdzēšams riebums, bezgalīga nicināšana.

„Lēpsna, pēdējais lēpsna un bezdvēselis!” Viņa sevī to nosauca. „Ko līdz viss brašais izskats, kad cilvēkam nav goda sirds, nav dvēseles lepnuma. Ai, kā ārējais izskats viņš!” Un katru reizi, kad viņa par šo cilvēku iedomājās, viņai bija jānosplaujas, it kā kad sirdī īgnātos un kā kad gribētu ko īgnu un riebīgu no sevis izspļaut. Vienu lietu viņa jau drīzumā dabūja pieredzēt, ko tā uzskatīja par Dieva sodu Jānim: turīgo Urdzes saimnieku meitu, ko vecāki tam bija ieteikuši un ko tas bija bildinājis, tas nedabūja, jo Urdzes nebija meitu laiduši pie cilvēka, uz kuŗu visi skatījās kā uz viltus zvērētāju.

Nākošā pavasarī māte ar meitu, lai varētu arī turpmāk dzīvot un strādāt kopā, uzņēmas kaimiņu pusmuižā ganīt lopus. Dažudien gāja abas ganos, dažudien viena vai otra, — kā kuŗu reiz pagadījās ar vaļu.

Kādu dienu, kad māte bija aizgājusi miestā nopirkt siļķes, un meita ar bērnu viena bija ganos, viņa, nosēdinājusi to uz izklātas villaines, aizgāja atgriezt govīs un pabaidīt aitas, lai neiet pļavā. Atnākusi atpakaļ, viņa atrada bērnu no villaines norāpojušu pāris soļu projām un dzīvojamies ar akmentiņiem. „Tad jau tik liels, ka vienu to nevar vairs atstāt, — rāpačo projām.” Viņa it iepriecināta sevī runāja. (Rāpot viņš bija sācis jau priekš dažām nedēļām, bet nekad nebija vēl tik tālu norāpojis kā tagad.) Reizā ar šo novērojumu viņai iesāvēs tumšas, ļaunas domas prātā. Viņa patlaban ganīja Ventmalē, lopi visapkārt izklīduši ēda, bet tepat vienā pusē ir stāvs upes krasts, un

tur lejā plūst, gredzenos griezdamās, klusa, tumša, dziļa dzelme. Ja viņa bērnu noliek pašā krasta malā, un tas rāpačodams nokrīt tur un pazūd dziļajā, tumšajā dzelmē, tad viņa ir no tā svabada — svabada uz visiem laikiem un viņa ir atkal tāda pat raita kā katra cita meita! Bērnu paņēmusi, viņa dodas pie upes. Uz rokas viņai arī tā pati vecā villaine, uz kā to nosēdināt. Viņa to arī nosēdina un ies pati projām, bet bērns iesaucas, viņa atskatās atpakaļ, gribēdama vēlreiz uz to palūkoties un redz to rociņas izstiepušu rāpjamiem uz viņas pusi un uz viņu skatāties. „Jā, gribi jau atkal, lai ņem tevi rokās.” Viņa kā pukodamās sevī runā un noliecas pie bērna, lai to apmierinātu un par jaunu nosēdinātu, šoreiz apgriežot to taisni uz upes pusi, lai tas skatītos uz turieni un rāpotu turp. Šai brīdī viņa ieskatās bērnam actiņās un redz tās lūkojamies tik mīļīgi, ka uzreiz viņai izkūst sirds, viņa apkampj bērnu, spiež to sev pie krūtīm, skūpstā un raudādama mīlīga:

— Nē, nē, manu kunkulīt, manu zelta actiņ, manu nabaga puisēniņ! Nekad es to vairs nedarīšu. Kā savu dvēseli es tevi sargāšu un glabāšu; tu esi man mīļāks par visu pasaulē... Tad noliecas, paķer villaini un skriešus skrien projām, — nost no bīstamā stāvā krasta, kā pati izbijusies par savu pirmītējo ļauno nodomu. Nezinādama kā bērnu priedināt un kā tam atdarīt par to briesmīgo ļaunumu, kāds tai bijis pret to prātā, viņa izņēma no adīkļa kulītes rupjas, melnas maizes gabaliņu, sakoda to un dod ar savām lūpām bērnam mutē, čukstēdama:

— Ēd, manu mužiņ, ēd to pašu. Rasi māte, nākdama no miesta, pārnesīs kukuļa.

No šās dienas sākās viņas īstā mīlestība uz bērnu. Domātais, bet neizdarītais briesmu darbs bija satriecis viņas sirdi un padarījis to mīkstu pret bērnu uz visiem laikiem: arī tad, kad bērns jau nāca tekatņa gados, un viņa gan delverību dēļ, gan arī pati savā ātrā, straujā dabā aizraudamās dūsmās, dažkārt to kūla, katru reiz tai drīz uznāca atkal žēlums un sirdspārmetami par viņas citkārtējo ļauno nodomu, un viņa tūlīņ pēc pēriena apkampa puisēnu, ņēma to klēpī, spieda sev pie krūtīm, skūpstīja, mīlināja, žēloja, un abi divi tad raudāja un šņukstēja kopā, un viena asaras bira otram uz vaiga. Dažreiz puisēns, izbrīnējies par tādu viņas izturēšanos, nesaprašanā ievaicājās:

— Latele, kāpēc tu brēc? Tev jau neviens nesita. (Māti un citus viņš bija dzirdējis to tā saucam, un tā viņš tad arī to sauca.) Viņa tādās reizās nezināja nekā tam atbildēt vai arī vienkārši noteica:

— Man sāj sirds.

Vēlākos gados, dažu labu reiz ar šausmām ieceroties par ļauno nodomu, kāds tai reiz bijis prātā, viņa atzina, ka tas būtu bijis ne vien briesmīgs noziegums, bet arī liela neprātība, aplamība. „Diezgan jau ļaudis tagad par mani runā.” Viņa sevī sprieda. „Bet tad, un ja arī noziegums nebūtu kļuvis pierādīts, un es nebūtu dabūjusi sodu, tie tikpat būtu domājuši un turējuši mani par bērna slepkavu, un tā es pati savu dzīvi būtu padarījusi nevis labāku, bet ļaunāku un pie tam savu dvēseli pazudinājuši.”

Uz rudeni viņa iedomājās savu dzīvi uzlabot citādā veidā. Viņai bija kāda paziņa, vārdā Madže, ar kuŗu bija draudzējusies jau no skolas gadiem. Madže taisījās rudeni precēties, un tai bija vēl neprecējies brālis, kas nākošu pavasari stāsies Zemdegu kalpu mājas tēva vietā par kalpu. Viņa bija nu iedomājusies, ka tas varētu viņu precēt, jo agrāk tas bija viņu jau turējis, tikai sadraudzējoties viņai tuvāk ar Bišu Dravenieka Jāni, viņas draudzība ar Madžes brāli bija izbeigusies, un viņa bija to, kā saka, izlaidusi no acīm. Šis brālis bija pazīstams par krietnu cilvēku, un kad nu viņš pavasarī uzņēms zemes kalpa vietu, mantodams savu vecāku iedzīvi — ai, kas tās par jaukām izredzēm! Tās nebūtu daudz sliktākas par viņas izjukušām izredzēm ar Jāni. „Kas tādiem zemes kalpiem gan kait?” Viņa tad bija sevī spriedusi. „Zirgs ir, govīs, aitas, cūkas arī ir, apstrādā tik savu zemes gabalu, noklausa muižas darbus, liecības un sievas dienas un dzīvo bez bēdu, — vēl labāk nekā kaut kāds saimnieķelis, kam pavasaŗos un rudenos, māju izpirkšanas nomaksu reizās, liela galvas grozīšana, kur katreiz sagādāt naudu. Kalpiem nav ne par kādām nomaksām jābēdājas. Pat galvas naudu samaksā muiža. Vasaru, kad saimniekiem muižai rieži vāķami, un kad lielajā norā visi pajuku strādā, saimnieku kārtas ļaudis nevar noskatīties vien, cik dažas kalpu sievas un meitas ir

brašas — nemaz sliktākas par saimnieku meitām. Un svētdienām kalpi tāpat kā saimnieki brauc braukšus baznīcā, miestā, tirgū un ciemā — nevis kā vaļenīku vai gājēju kārtas ļaudis tek kājām vai jāiet lūgt zirgu citiem. Pa Jurģiem kalpiem nav vis jāklēkšo no vienas sētas uz otru: ja tik izklausu muižu un satiek ar vagari, — dzīvo vienā un tai pašā vietā no auguma augumā, gluži kā uz dzimtu. Ak, ja Madžes brālis mani ņemtu, kas tā būtu kalpos par dzīvi! Tiesa gan, man jau ir bērns, bet vai tamdēļ esmu sliktāka par citām? Un bērnu audzinās māte, — mums viņš nekā par nepatīkšanu nebūs, bet pēc dažiem gadiem būs jau pašiem savs ganelis un savs dienu gājējs muižā. Ai, cik viss tas būtu labi un jauki!”

Tā viņa sevī sprieda. Viņa garā pat tik tālu un sīki iedomājās šai cerētā nākotnes dzīvē, ka klusumā mēģināja saukt sevi vīra vārdā, priecīgā ziņkārībā gribēdama dzirdēt, kā tas izklausīsies. Madžes brāļa vārds bija Jukums, bet jau no bērna dienām viņš bija iesaukts par Juci, un tā viņu arī tagad vēl sauca. Tātad viņu atkal sauks par Juceni, un visai patīkamas jūtas viņu pārņēma, iedomājoties, ka viena vai otra Zemdegu sieva griezīsies pie viņas ar vaicājumu: „Jucene, vai tu vēl neliec azaidu vārīt, kā tas kalpu sievu starpā parasts, vai atkal šo vai to viņai palūgs, piemēram: „Jucene, esi tik laba, iedod man savu stoverīti, gribu mazgāt drānas un trūkst trauku.” Un viņa atbildēs laipni un draudzīgi un satiks ar visām labi. Ak, kas tā būs par dzīvīti!

Lai savu jauko nodomu varētu sasniegt, viņa sāka atkal draudzēties ar Madži, svētdienām to apmeklējama un pēc iespējas katreiz labi uzsprauzdamās un uzcirzdamās, lai grieztu uz sevi Madžes brāļa vērbu. Madžei pašai viņa kukuļa tiesā nonesa, drāniņā iesējusi, kādu savu blūzīti, jaciņu vai nieburiņu, teikdama šos drēbju gabaliņus sev par maziem un tādēļ lai Madže tos ņemot. Vairāk reizu viņa tā tur sagāja, aiznesdama draudzenei dažu labu pašai tīri nepieciešamu drēbes gabalu. Sevī viņa loloja klusu cerību, ka draudzene viņu lūgs savās kāzās un tad pa kāzām viņa raudzīs sviesties tuvāk klāt Jucim un atjaunos ar to agrākos sakarus. Tomēr viņas cerības izrādījās par vēja cerībām: Madže viņu savās kāzās nemaz neielūdza; un, kad viņa pēdējo reiz gāja no Zemdegiem pa gatuvī ārā, viņa dzirdēja, ka kāds, aiz malkas grēdas aizslēpies, iesaucās: „Ko tā Simzarimza te skraida, kā paklīdusi aita, teķi meklējama?”

No tās reizas viņa savu acu vairs nerādīja Zemdegos.

Jucis nākošā pavasarī apprecēja kāda mazāka saimnieka meitu, kuņai laikam nebija drošas izredzes kļūt par saimnieci, un kuņa tādēļ ar prieku gāja pie krietna zemes kalpa.

Simzarimza nu nāca pie pārlicības, ka viņa vairs nedabūs apprecēties, ieskatīdama sevi par dziļi kritušu ļaužu acīs un laikam arī stipri nogrēkojušos pret Dievu, kādēļ Dieva sodība nākusi pār viņu. Šinīs bēdu atziņās viņai radās savādas domas par grēku nožēlošanu un savas dzīves labošanu: viņa nolēma vairs negreznoties — nesukāt matus uz augšu, bet nēsāt tos tā, kā vecas sievas nēsā, pāršķirtus taisnā šķirī un abās pusēs līdzēni nosukātus uz leju; tāpat viņa noņēmās nekad vairs nemazgāties ar ziepēm, tikai ar ūdeni vien. Kad citi to ievēroja un viņai ko vaicāja, viņa teicās dabūjusi zināt, ka ziepes vārot no maitu taukiem, un tādēļ viņa negribot tās vairs likt sev pie ģimja.

Parastā, vienmulīgi bēdīgā gaitā vilkās viņas dzīve uz priekšu — dienu no dienas, gadu no gada. Viņas pelnījās kopā ar māti, vasarām ganīdamas malu muižas lopus, ziemeņemdamās saimniecēm vērpt, aust un adīt, jo abas bija darba pratējas, un ko meita vēl neprata, sevišķi aušanas mākslā, to mācījās tagad no mātes.

Reiz viņa dabūja dzirdēt, ka dižā muižā kļūšot putnu meitas vieta svabada. Viņa iedomājās to dabūt. Abas ar māti viņas pārrunāja, cik labi esot visiem, kas šā vai tā var kā piesieties pie muižas: visiem tiem droša dzīve un kuplāka iztikšana, nekā līgstot pie saimniekiem par gājēju, vai apmetoties kur uz aplāgu: sasirgstot paši vai kāds no piederīgiem, vai uzbrūkot cita kāda liksta, no muižas dabūn palīdzību, bet uz laikmetiem kungi visus apdāvina — tik pašus, kā bērnus. Ak, labi viņai būtu tur muižā! Bērns paliktu pie mātes, viņa pati, protams, ganīdama putnus, varētu vasarām

vēl labāk strādāt rokdarbus nekā pie govīm. Ēšana pašai uz sevi, jo putnu un lopu meitas dabūn deputātu. Tur viņai atliktu maizes ir bērnam, ir mātei.

Viņa tādēļ kādu dienu klusumā aizsteidzās muižā un, moderei, kas bija laidara meitu pieņēmeja un atlaidēja, abas rokas nobučodama, lūdza novēlēt viņai putnes vietu, kad tagadējā putnu meita pavasarī ieprecēsies par kalpa sievu. Modere, brītiņu padomājusi, atteica:

— Muižā tevi, Simzarimza, nevaru ņemt par meitu, tādēļ ka tu neesi turējusi meitas godu...

— Bet, mamm, man vairs nekādu brūtgānu nav, pati arī, savu nelaimi reiz jau piedzīvojusi, esmu tagad rimta un prātīga. Tāds notikums man nekad vairs nenotiks... Roku sev uz sirds turēdama, meita pasteidzās kā dievodamās piebilst.

— Tādā teikšanā nevaru klausīties, — attrauca modere. — Reiz man tāda māsiņa jau te bija — rau, Evartenes radene, Andarte. Atnāk arī un lūdzās: viņa turēšus godu, nekad viņai kāja vairs nepaslīdēsot. Ļaujos pierunāties un pieņemu par lopužu. Bet kas notiek? Nav vēl gads aptecējis, šij jau atkal tinības. Tāda mačka! Tā sajauc man visu rēķinu: tāpat kā lielmāte kalnā, es atkal laidarā varēju lepoties, ka tāda šmucestība man nekad nav notikusi. Lielmāte un es — mēs divas esam tās lielākās saimnieces visa novadā: nevienai citai nav piecas, sešas meitas kā mums vien. Mums tad arī vajaga būt visām novada saimniecēm par priekšzīmi un redzēt un rūpēties, ka viss notiek pa godam. Divdesmit četri gadi es biju sabijusi par moderi, un nekāds negods manā saimē nebija lēcies. Bet tādai mačkai vajaga atnākt un apgāzt visu kā ar mēslu vezumu! Dienu mūžu es tā biju dzīvojusi, ka vecuma galā vietu atstādama un lielmātei atslēgas atdodama, lai varētu droši tai skatīties acīs un teikt, ka man viss vienmēr gājis pa godam: un nu es to nevarēšu teikt. Tici man: divi gadi no sava mūža es atdotu, ja tāds traipeklis nebūtu noticis manā saimē! Nē, nē, Latele, nē! Lai Dievs tev palīdz citur, ļauna tev nevēlu, bet muižā ņemt tevi nevaru.

Sastapdama tādu stingrību, Simzarimza ne uz kādu tālāku lūgšanos vai runāšanos vairs nedomāja, noliecās moderei pie rokas (šoreiz gan tikai vienu nobučodama) un, teikusi ardievas, steidzās kā ar aukstu ūdeni aplieta projām.

Kā visus citus pazemojumus un pārsteidzības, ko pēdējos gados piedzīvojusi, viņa pacieta un pārcieta arī šo atraidījumu, un viņas dzīve gāja parastā gaitā tālāk. Bērns auga lielāks, un viņai ar māti kļuva vieglāk, jo nevajadzēja nēsāt to vairs uz rokām, pats viņš tekāja tām līdz, tikai vajadzēja uzlūkot, ka nepiekuļas pie ūdens vai uguns. Pāris gadu vēlāk puisēns bija tām noderīgs ganos, patecēdams aitām priekšā un atdzīdams tās atpakaļ, tikai govīs nācās pašām atgriezt.

Vēl pēc pāris gadu to nodeva jau pie saimnieka par cūkganīti, un viņš pats pelnīja sev uzturu, kā arī pa gabalam apģērba. Aizcītugad viņš uzņēmās pildīt jau govjugana vietu pie tā paša saimnieka un nu pelnīja jau labu kārtu apģērba, un tas bija vajadzīgs, jo ar nākošu ziemu bija jāskolā iet skolā.

No pirmā gala viņam nācās skolā pārciest dažādu pārestību un ķircināšanu no citiem skolēniem. Parasts bija, ka skolēni savā starpā sauca viens otru kristījamā vārdā, arī skolotājs pa lielākai daļai tā sauca pirmziemniekus. Bet viņu citi skolēni mazāk sauca par Andrēju, — vairāk tik par Simzarimzas puisēli vai atkal it vienkārši par Simzarimzēnu. Daži atkal, viņu niekodami un kaitinādami, prasīja, kur esot viņa tēvs un kas tas tāds esot, vai viņš to arī zinot. Un, kad viņš to nezināja pateikt, tad vaicāja tam, kur tad viņš esot cēlies, — vai suns viņu no cērpa izspēris? Citi atkal ņirgādamies teica: „Puisīt, tu jau esi jaunā Dravenieka dēls. Ej tik, prasi tam, lai dod tev naudas, tad nopirksim papirosus un visi krietni sapīposim.”

Ar laiku šāda ķircināšana aprima un beidzot gandrīz pavisam izbeidzās, redzot zēnu visu paciešam mierīgā garā un labi mācāmies, kādēļ arī skolotājs viņu sevišķi ievēroja un vairākkārt uzteica. Lielākie skolēni viņu arī jau tā vispār lika mierā, jo tiem bija pašiem darīšanas savā starpā, bez tam tie stipru vērību piegriezta vecākām un skaistākām skolniecēm, vaļas laikos ar tām plosīdamies un lakstodamies. Tikai daži mazākie skolēni nedeļa viņam mieru, vēl arvienu

pūlēdamies pie viņa, kā saka, noslaucīt savu degunu. Sevišķi kāds glīti apģērbts puiselis ar patīkamu izskatu, kas nebija vairs nekāds jauniņais, tikai tādu kuslu augumu un kuŗu citi bija iesaukājuši par knausi, pastāvīgl likās viņam virsū, dažreiz pat staigādams tam pakaļ no vienas istabas otrā un kaut ko dudinādams vai kunkuŗodams, ko katrreiz nobeidza ar izsaucienu: „Simzarimza — simzā!” Vai atkal citādi viņu neuzrunādams, kā tikai par Simzarimzēnu.

Šāda simzarimzēšana zēnam beidzot sāka apnikt un apriebties, jo vairāk tāpēc, ka knausis neko nevarēja iemācīties un bija skaitāms pie visnespējīgākiem skolēniem. Kādu dienu, kad mazākie skolēni pa pusdienas laiku bija pagalmā kaŗojušies ar sniega pikām un, kaŗam beidzoties, visi aizskrēja projām, knausis, piegājis viņam klāt, teica:

— Andrēj, nāc, es tev gribu ko teikt.

Nekad viņš knauša aicinājumu nebūtu ievērojis, bet šī bija pirmā reiza, kur viņš to sauca vārdā un nevis par Simzarimzēnu. Viņš tādēļ pagāja tam dažus soļus līdz, domādams knausi labojušos un ka tas sāks ar viņu satikt godīgi un draudzīgi.

Aizejot aiz kūts pakšņa, knausis, kaut ko darbodamies ap savām bikšelēm, nostājās viņam pavisam tuvu un, tieši acīs lūkodamies, vaicāja mīlīgi nevainīgā balsī un ar tādu paņēmienu, kā veci vīri vai pieauguši cilvēki mēdz sacīt maziem bērniem:

— Nu saki, dēls, kā tas tur patiesībā bija ar to cērpu: kā suns tevi no tā izspēra?

Un to teicis, viņš sāka kunkuŗot savu parasto:

— Simzā...

Tāda bezkaunība Andrējam bija par daudz.

— Rau tā... Viņš atteica, un tanī pašā mirklī visā spēkā spēra knausim ar savu dūrīti tā pa ausi, ka tas ar savām nolaistām bikšelēm ievēlās sniegā un laida vaļām bimbu.

Andrējs bija domājis, ka nu kaušanās un plūkšanās būs neizbēgama un tādēļ abas plaukstas savilcis dūrītēs un stingri nostādāmie knausim priekšā, sataisījās uz sirdīgu turēšanos, bet knausis par uzbrukumu ir nedomāja: bimbādams viņš tik darbojās ap savām bikšelēm, kratīdams un vākdams no tām sniegu ārā.

— To jau biju dzirdējis, ka tiem, kam lielas mutēs, galvas tukšas un nagu nav; un tā tas ir arī ar tevi, knausīt. Simzā nu! — noteica Andrējs un, rokas bikšu kabatās turēdams un nosplāvēs, gāja projām.

No tās reizes knausis viņu lika mierā. Arī tie nedaudzie citi mazie ķircinātāji nu norima galīgi. Redzējis knauša pārmācību laikam nebija neviens, bet no tā, ka tie abi paši pēdējie bija atgriezušies no kaŗa lauka un ka knausis izskatījās stipri nobimbājies, kā arī no tā, ka viņš Andrēju vairs neaiztika, katrs noprata, ka viņu starpā bija kas noticis un ka knausim pie tam klājies plāni, bet uz Andrēju visi sāka skatīties kā uz tādu, kam esot nags — tiklab mācībās, kā arī ejot uz miesas spēkiem. Tomēr vairāk nekā ar dūri Andrējs prata sagādāt sev cienīšanu citu skolēnu starpā ar savu čaklo mācīšanos, tā ka ne tikai gandrīz visi pirmziemnieki, bet arī daži otrziemnieki nereti griezās pie viņa pēc padoma un parādīšanas uzdevumu mācībā.

Ar laiku viņa palamu tad arī pavisam aizmirsa, un neviens viņu vairs neķircināja; turpretim knausis kā bijis, palika par knausi.

Šai ziemā kaļķu laužējam nomira sieva.

Kaļķu laužējs bija vecs Nikolaja laiku zaldāts, izkalpojis gaŗus kaŗa klausības gadus, piedalījies divos kaŗos un vairākas reizes ievainots. Par saviem nopelniem kaŗa laukā viņš dabūja žēlastības maizi — laikam četri rubļi gadā. Reiz gadā viņš gāja uz apriņņa pilsētu pēc savas pensijas. To viņš darīja katrreiz pavasarī, kad Venta bija pārplūdusi un piekrastes pilnas ūdens, tā ka plienu laušanas darbus nevarēja strādāt, un viņam uz pāris nedēļām tānad bija svabads pārlaidu laiks viņa grūtajā darbā. Tad viņš cēla savus vecos kaŗa zābakus gaismā — tādus lielus un smagus, jau ar vairāk puszolēm pazolētus un dažādi nolāpītus, uzposa tos un mauca sev kājās, uzgērba savus zaldāta

svārkus ar vairākām goda zīmēm uz krūtīm, uzlikās zaldāta cepuri ar kokardi priekšā, ņēma nūju rokā un tad devas ceļā, pretimnācējus un braucējus pēc kaŗa vīru parauga sveicinādams un krieviski uzrunādams. Pēc pāris dienām atgriezdamies atpakaļ no aprinķa pilsētas, viņš, ceļā iedzēris dažus šņabjus, arvien cienīja siltā galvā pārnākt mājās, kur tad, gultā atlaidies, stāstīja par savu dzīvi zaldātu dienestā, par saviem piedzīvojumiem vengru un Sevastopoles kaŗā: kā tur kāvies, kā ievainots un par ko dabūjis goda zīmes. Svešs cilvēks tik reti kad gadījās viņa vientulīgajā būdā, kamdēļ viņa pacietīgi klausījās viņa stāstos (lai gan tos visus jau sen zināja no galvas), līdz vecis iemiga.

Šoreiz no aprinķa pilsētas pārnākot, kur viņam sievas vairs nebija, viņš aicināja savas piemītnieces, ienākt viņa istabā, jo gribot ar tām parunāties. Māte ar meitu tad arī, mudīgi savilkušās labākus lindrukus, matus nolīdzinājušas, galvas drāneles nolaidušas uz kamiešiem un paņēmušas sev līdz rokdarbu, abas iegāja viņa istabā, nosēdās un, strādādamas savus rokdarbus, klausījās viņa stāstīšanā. Un viņš, gultā gulēdams un vienu roku palicis sev zem pakauša, bet otrā turēdams īso pīpiņu un šad un tad uzvilkdams pa dūmam, runāja par pagājušiem laikiem un tāliem pasaules gabaliem, kurus visus kājām vien izstaigājis. Šoreiz viņš stāstīdams sevišķi nogremdējās savās atmiņās par kauju pie Balaklavas, Sevastopoles kaŗā, kur iznīcinājuši veselu polku uzbrūkošu angļu jātnieku. Viņš šai kaujā ievainots divi vietās — rokā un kājā, tomēr ātrāk nestājies no rindas ārā, kamēr uzbruciens atsists un iegūta uzvara. Par to tad arī dabūjis divi goda zīmes reizā. Stāstīja arī, ka pārnākot no vengru kaŗa un Varšavā ejot par upi pa plosta tiltu, tas sācis grimt — ūdens nācis jau līdz pus lieliem: tad virsnieki uzsaukuši, lai neceļ kājas rakstā, bet lai soļo tāpat pajuku, un tad tilts cēlies atpakaļ, — citādi būtu vēl visi apslīkuši.

Pie šiem pēdējiem vārdiem Simzarimza bija iekliegusies, un tas vecajam kauju varonim tā bija paticis, ka viņš uzcēlās no gultas, piegāja tai klāt un mīlīgi paplišķināja pa viņas pilnajiem sārtajiem vaigiem, un kad viņa turklāt laipni pasmējās, viņš uzķēra roku arī uz tās augstajām krūtīm. Vecim, acīm redzot, sirds iesila uz jaunu meitu, un viņš sāka žēloties, ka vīrieša cilvēkam esot grūti, sievietes roku neapkoptom: no citiem vien visu gaidīt arī nevarot, — vajadzēšot viņam precēties otrreiz, ja tik varētu dabūt labu, godīgu cilvēku.

Šo bez iepriekšēja apdoma un nodoma uz ātru roku iecerēto un neveikli izteikto bildinājumu manīgi uzķēra saprātīgā māte, it vienkārši iesaukdamās:

— Nu, tad preciet mūs vienu!

Un vecis, ar patiku skatīdamies uz brašo Simzarimzas augumu, tūliņ atteica:

— Labāk jau es tad palikšu pie meitas: jauna paliek jauna, nebūs jābažījās, ka atkal varētu nomirt kā mana pirmā sieva, būdama jau krietni veca.

— Dzirdi, Latele, tu Sīmanim patīc, ej sēdi viņam blakus, — pamācīja māte meitu, un šī nelikās divi reiz teikties: viņa piecēlās, piegāja pie veča un apsēdās uz tās pašas lāviņas, uz kuŗas tas bija nosēdies krāsns tuvumā.

Tā sākās viņu draudzība, un uz pavasari viņi likās uzsaukties. Simzarimza precējās ar veco vīru bērna pēc — lai tam būtu likumīgs tēvs un lai citi nevarētu to vairs nicināt par bandu bērnu, jo vecais nosolījās likt viņas bērnu pēc kāzām norakstīt arī par savu. Bez tam viņai pašai arī šķita labāk būt par veca vīra sievu nekā neprecētai ar bērnu. Ar uzsaukšanas dienu viņa pārgāja no mātes istabas veča istabā, uztaisīja tur ar saviem palagiem un jaunām cisām tik mīkstu, baltu gultu, kādā vecis nekad nebija gulējis, un gāja pat tam gulēt klāt.

Cīrulenes draudzē bija tāds stingri ieturēts paradums, ka pie laulības varēja iet ar vainagu galvā tik tādas meitas, kas, kā ļaudis sacīja, nebija vēl zaudējušas savu godu, atraītnes gāja ar aubīti galvā, bet meitām, kas bija dabūjušas bērnu, vai kuŗām bija skaidri noredzams, ka tāds jau drīz gaidāms, — bija jāiet pie laulības ar lakatiņu galvā. Ja tādas kāda mēģināja vēl lepoties ar vainagu, tad, ja arī mācītājs neko neteiktu, citas meitas aizstāvēdamas, kā pašas sacīja, vainaga godu, skrēja tādām

brūtēm baznīcā klāt un visu ļaužu priekšā rāva vainagu no galvas zemē un samina kājām. Tādu traci katra uzskatīja, protams, par vēl smagāku negodu, nekā iet ar lakatu galvā pie altāra, bet kuŗas kaunējās lakatiņā rādīties līgavas godā, tās brauca laulāties kaimiņu draudžu baznīcās, kur tās nepazina.

Tā ka pašam zirga nebija, un pavasaŗa zemes darbu sākumā arī no citiem zirgs bija pagrūti dabūnams, tad Sīmanis sadomāja laulāties tepat pašu baznīcā. Simzarimza tādām domām no pirmā gala gan pretojās, kaunēdamās pazīstamos ļaudīs iet ar lakatu galvā pie altāra; bet Sīmanis viņu pierunāja, droši likt vainagu galvā, aizrādīdams, ka viņš ir vecs kuŗa vīrs, kam krūtīs pušķotas daudzām goda zīmēm un ka tādēļ nerasies nevienas meitas, kas uzdrīkstētos aizkart viņa brūti. Nebija arī sen jau pleredzēts, ka šai draudzē kāda meita, kas piedzīvojusi bērnu, būtu mēģinājusi vainagā iet pie laulības, kamdēļ bija pieņemams, ka vecā paraša būs jau tikpat kā aizmirsta, un meitas nemaz vairs neiedomāsies par vainaga raušanu zemē.

Kāzu dienā tad arī redzēja veco Sīmani ar Lateli pie rokas pāris cilvēku pavadībā ejam pa lielceļu savu kāzu gājienu, jo kaļķu lauzēja būda atradās tikai nepilnu versti no baznīcas, un šo īso ceļa gabaliņu viegli varēja nostaigāt kājām arī jau stipri savecojušais brūtgans. Viņš atradās tagad brīnum jautrā gara stāvoklī (jo pirms iznāciena uz baznīcu bija līdz ar citiem kāziniekiem iedzēris pa pāris šņabju), un jautri plivinājās lēnajā vējiņā viņa līgavas baltais plīvuris lejup no zaļā miršu vainaga, kas lepni greznojās viņai galvā.

Pie baznīcas viņi nonāca īstā laikā, — dievkalpošana patlaban bija beigusies, un draudze plūda no baznīcas ārā. Tūliņ pēc baznīcēnu iznākšanas mazais kāzinieku pulciņš devās baznīcā un mierīgi un godīgi nonāca pie altāra: nekur nekas savāds nebija manāms. Daļa baznīcēnu, visvairāk sievietes, redzēja baznīcā sēžam val stāvam, lai noskatītos kristībniekos un kāziniekos, kā jau tas katreiz bija parasts.

Mācītājs patlaban kristīja divi bērnus, kādēļ kāzinieki nostājās pārbaznīcā, iesānis altāram. Kad kristīšana bija pabeigta, mācītājs izgājis, un kristībnieki iemezdami ūdens bļodā vaŗa vai sudraba naudas gabaliņus, devās no altāra projām, un viņu vietā nostājās kāzinieki, tad tūliņ tiem sabruka apkārt bars jaunu sieviešu. Vecais Sīmanis, noprazdams, ka te nu laikam grib liegt viņa brūtei iet vainagā pie laulības, droši un dūšīgi grieza savas ar goda zīmēm pušķotās krūtīs meitu barām prefī, gribēdams tās atturēt nostāk; bet vēl viņš nebija paguvis tās atbīdīt atpakaļ, kad sev aiz muguras izdzirda savu brūti iekliedzamies. Pagriezies uz otru pusi, viņš redzēja to stāvam bez vainaga un ar izspūrušiem matiem: raujot vainagu zemē, bija tai arī aizkampti, saplūkti un izpūrināti mati. Vainags līdz ar plīvuri gulēja zemē, un divas, vai trīs meitas patlaban tos mīdīja kājām, viena pie tām nediktā balsī dusmīgi noteikdama:

— Mačka!

Sievas un vecenes (kam nav tiesības pašam ņemt dalību vainaga zemē raušanā) stāvēja aiz meitām, ļauni ņirgādamās un meitas vēl pieskubinādamas un musinādamas, pie tam uz brūti teikdamas kādu vēl daudz nejaukāku vārdu.

Mācītājs, iznācis atpakaļ altārī un redzēdams, kas še notiek, grāmatu turēdams rokā un uz vienu pusi noliekto galvu palocīdams, teica mierīgā, bet stingrā, pamācošā balsī:

— Mīļā brūte, sien drānu galvā.

Meitas nu norimās un atrāvās atpakaļ. Simzarimza stāvēja kā pāmirusi, nesajēgdama ko darīt. Viņas vainags gulēja samīdīts pašai pie kājām priekšā. Nedz viņai kāda lakata bija, nedz viņa mācītāja vārdus saprata. Kāda sieva — vai nu aiz līdzcietības, vai zobodamās — sniedza tai lakatu. Viņa nezināja ko darīt: ņemt vai ne, un ja ņemt, kur to likt, — tā viņa bija uztraukumā samulsusi. Viņas nezināšanai un visam šim uztraucošam skatam darīja galu Sīmanis, satverdams viņu pie rokas, griezdamies apkārt un droši paceltu galvu kuŗa vīra gaitā soļodams uz durvju pusi, veda to

no baznīcas ārā un gāja atpakaļ mājās. Ceļā viņš, it kā savu brūti mierinādams, paklusā balsī dudinādams pukojās:

— Ak tu nolāpītās meitu nedāres! Kaŗa laukā vienmēr un visur, kur mūsu pulks gāja, uzvarējām. Bet ko iesāksi ar sievietēm baznīcā? Ar tādām neprieteļēm ir trakāk nekā ar angļu jātņiekēm pie Balaklavas.

Nu viņi nolēma nākošsvētdien braukt kaimiņu draudzē laulāties. Paņēmis no pašu draudzes mācītāja zīmi, ka viņi visas trīs reizes izsaukti, Sīmanis sarunāja par lieciniekiem divi jaunus kalpus, kam pašiem bija zirgi — Biezuma Bozumu un Knēveļa Didži (ar saimniekiem viņam, kā jau mazam cilvēkam, nebija nekādu sakaru), un nākošā svētdienā aizbrauca Skodā, leišos, kur tos neviens nepazīna un kur vecais mācītājs Liventāls tos ar prieku salaulāja, būdams pateicīgs par nopelnīto rubli, kā arī par cimdu pāri, ko tam Simzarimza piedevām vēl pasniedza. Atpakaļbraucot Didžis kādā krogā mija zirgus, un tur tad iznāca kāzu brandava un mitus magariču sadzeršana vienā reizē un kopā ar leišiem, žīdiem un čigāniem.

Māte, vēlēdamās redzēt savu meitu pilnā godā, nebija vis palikusi ar to mierā, ka meitai vainags bija saplosīts. Tai pašai mirtei, no kuŗas šo vainagu bija darinājušas, vēl bija palicis tikdaudz zaru, ka iznāca otrs vainags. To viņa nu bija pagatavojusi, un kad kāzinieki, pārbraukuši no baznīcas, sēdās pie galda, viņa to uzlika meitai galvā. Še, viņu pašu istabā, kur citu cilvēku vairāk nebija kā tikai Biezuma Bozums un Knēveļa Didžis ar savām sievietēm, viņa drīkstēja to darīt, ko citur nevarēja uzdrošināties. Ar prieka asarām acīs viņa teica Biezuma Bozumenei un Knēveļa Didženei, viņas Latele tagad esot tāpat kā pilnā brūtes cenā.

Andrējam nākošā reizē atnākot pie mātes sērst, viņa pasacīja, ka nu tam esot tēvs — vecais Sīmanis, un viņš nobučoja tam abas rokas. (Līdz šim viņš bija tam bučojis tikai vienu roku.) Jaunais tēvs iedāvināja viņam sudraba rubli, kā arī iedeva vaŗa pieckapeiku gabalu — pirmo glabāšanai, otru tērēšanai. Andrējs sudraba rubli nodeva mātei glabāšanā, bet piecas kapeikas pielika pie tās naudas, ko viņš pats krāja un glabāja, un kas tam ienāca gan lasot ganos kaulus un pārdodot žīdam par grasi mārciņā, gan pinot grozus, grebinot karotes un citādi pelnoties.

Sīmanis tūliņ lika zēnu norakstīt pie tiesas par savu dēlu, un nākošā rudenī skolā viņu sauca nevis par Andrēju Žuburīti, bet par Andrēju Dūlēju. Arī citādi viņš rūpējās par sava precību ceļā iegūtā dēla labklājību. Tā sastapdams reiz ceļā dažus uz mājām ejošus skolēnus, viņš tiem piekodināja, kā arī lika pasacīt citiem skolēniem, ja tie viņa dēlu kā aizmīkstot, tad viņš noiešot skolā un nevis sūdzēsot skolotājam, bet pats grābšot tos ciet un tad tie dabūšot tādas svebes no vecā kaŗavīra, ka nest nevarēsot. Tāds piekodinājums gan bija pilnīgi lieks, jo Andrējs skolā bija jau tā iedzīvojies, ka viņam neviens nekādu pārestību vairs nedarīja.

Pēc apprecēšanās Simzarimza lopu ganīšanu līdz ar māti atstāja. Māte nu kopās pa mājām vien, bet viņa gāja vecim līdz pie darba, ņēma lauzni rokā un līdzēja cirst un lauzt Ventas kraulī pienu, vai arī, kad lauztuvēs bija ieplūdis ūdens, smēla un lēja to ārā un pa gaŗām koka silēm vadīja to atpakaļ uz upi, vai atkal izlauztos plienus krāva ķerrā un stūma augšup krastā un tur kādā līdzenā vietā krāva gaŗās, vienādi augstās rindās; kad bija nokrauta jau labi gaŗa rinda, tad atnāca vagaris — dažreiz arī vecais barons pats — un izmērīja, cik asu iznāk, par katru izlauztu un uzkrautu asi muiŗa maksāja trīs rubļi. Tas bija sīksts, ciets un grūts darbs, bet tomēr zināma un paliekama peļņa, un dienišķa maize tur iznāca.

Zimzarimza jutās apmierināta šai jaunajā dzīvē un darbā. Dažreiz viņa pat atkal jautri uzdziedāja un priecīgi uztrallināja, ko jau sen nebija vairs darījusi.

Nākošā rudenī, kad Andrējs skolā bija jau trešziemniekos, viņam kā vienam no krietnākiem skolēniem nācās savu nedēļu būt arī citiem par uzraugu un pārzināt visu klasi, kā arī zēnu guļamu istabu kārtības un tīrības ziņā. Abas iepriekšējās ziemas bija par uzraugu bijis kāds apdāvināts kalpa dēls, kas mācību, kā arī uzvešanās ziņā bija pacēlies visiem pāri. Pavasari tas bija iesvētīts un skolu

atstājis, un nu šoziem Andrējs un divi saimnieku dēli kā labākie skolēni mainījās savā starpā uzrauga amatā. Tas bija Andrējam liels gods, un pat viņa pagasta vecākais cienīja dažreiz palielīties ar savu gana zēnu, teikdams, ka Ķirmgrauži tagad valdot visu novadu: viņš pats pieaugušos, bet viņa gans atkal visus skolēnus — tiklab kalpu un gājēju, kā arī saimnieku bērnus.

Skolotājs bija vienkāršs vīrelis, kaut kur kaut ko pamācījies un ar mācītāja un barona žēlastību gaudenas rokas dēļ ticis šai amatā. Par pedagoģiju un citām tādām lietām viņš neko nezināja, tomēr veselais dabiskais prāts un iedzimta taisnības sajūta vadīja viņu audzināšanas darbā un tā viņa acīs arī nicināts bandu bērns, čakli mācīdamies un labi uzvezdami, stāvēja tādā pat cienā, kā visturīgāko saimnieku krietnākie bērni; bet kuņiem krietnības trūka, tos goda necēla, neskatoties uz to, kas bija viņu vecāki.

Nākošā pavasarī nomira Zimzarimzas māte, un pāris gadu vēlāk arī vecais Sīmanis, tā ka viņa palika atkal viena. Tagad viņa nometās uz dzīvi pārnovadā, lai paša novadā nebūtu šā vai tā par nepatīkšanu dēlam, kas bija brašs jauneklis un gāja jau pie saimniekiem par mazo puisī, bet viņu pa vecam lamāja vēl par Zimzarimzu. Viņa arī nekad negāja to apciemot, bet ja dēlam kāda vajadzība bija, tad tas atnāca paretam pie mātes. Arī pie baznīcas, ja viņa kādreiz te ieradās, viņa negāja tam klāt, tāpat miestā vai tirgū, ja to ieraudzīja, pati manījās noiet sānis un pazust ļaužu barā, lai negadītos ar to satīkties un lai tik ļaudis neredzētu viņus kopā. Tikai notālēm viņa slepeni noskatījās, klusumā nopriecēdamās par savu brašo, no visiem labprāt ieredzēto zēnu.

Viņš bija čakls, krietns strādnieks, un tādēļ viņu līga par puisī pagasta turīgākie saimnieki, kas spēja maksāt lielākas algas kā: Ķirmgrauzis, Ezernieks, Auris, Pilenieks. Pie šādiem bajāriem Simzarimza sargājās savas acis rādīt. Un dažus gadus vēlāk, dēlam apprecot Ķirmgraužu vienīgo mantinieci Aneti, viņa pat kāzās negāja, aizbildinādamās ar neveselību. Sevī viņa no visas sirds priecājās par necerēto, tīri neticamo dēla laimi un lūdza Dievu, lai tā būtu viņam par miesas un dvēseles svētību, bet tuvumā viņa tam nerādījās, — lai tik nebūtu kā par traucēkli viņa lielajā, jaunajā laimē.

„Cik labi,” viņa sevī vēroja, „ka es apprecējos ar veco Sīmani, un tagad, Andrēju uzsaucot, ļaudīm un pašam nav jādzird mācītāju runājam par Lates Žuburītes ārlaulībā dzimušo dēlu, bet godīgi un pieklājīgi nu sludina: nelaiķa kaļķu laužēja Sīmaņa Dūlēja un viņa sievas Lates dēls Andrējs — tas taču skan pavisam citādi, un mans dēls droši un bez nosarkšanas par savu māti var tagad stāvēt visas draudzes priekšā.”

Viņa zināja, ka arī Ķirmgrauzis sauc viņas Andrēju par atraitnes dēlu, bet viņa saprata, ka to viņš dara it kā tīšu likdamies aizmirsis viņa mātes raibo mūžu, pilnu pazemojumu un apkaunojumu. Patiesībā kā viņš, tā arī citi, zināja par viņas mūžu visu tikpat labi kā viņa pati. Viņa tādēļ labāk dzimtenē nemaz vairs nerādījās, pastāvīgi dzīvodama ārnovadā. Arī pirmā bērna kristībās nenāca, lai gan bija lūgta.

Tagad nu, otra bērna kristībās, viņa bija lūgta par krustmāti un dižo kūmu — par turētāju un nēsātāju. Šādu divkāršu godu nedrīkstēja apsmādēt, nu bija jāiet gribot negribot.

Taisīdamās iet kristībās, viņa nu pirmoreiz pēc daudz gadiem atkal nomazgājās ar ziepēm, tāpat arī sasukāja savus kuplos tumšdzeltenos matus uz augšu, starp kuņiem pareti jau bija balti. Viņa šķita tagad ne vien savu bēdu un piemeklējuma laiku galīgi pārgājušu, bet redzēja pat savu citkārt domāto kaunu un nelaimi pārvēršoties laimē un godā. „Par ko nu vairs man kaunēties, baiļoties vai kā šaubīties?” Viņa sev vaicāja un droši rīkojās uz lielajiem godiem.

Dēls jau kopš tā laika, kamēr bija sācis pelnīt puisa bandas, bija devis viņai daļu maizes — katru gadu dažus rubļus. Nopelnīdama pati sev pārtiku, viņa tos bija atlikusies pie malas, sakrādama labu summiņu naudas. Par to viņa tagad — pirmoreiz pēc daudz gadu — nopirkās un uzšūdinājās sev skaistas drēbes, kā arī iegādājās labu dāvanu pādei, lai dēla lepno radu dzīrā godam rādītos.

Vairāk nekā jebkad bija redzēts, ļaudis šodien pēc dievkalpojuma palika baznīcā, ārā neiedami un gaidīdami, jo visi labprāt gribēja noskatīties brašajos Ķirmgraužu kristībniekos, lai redzētu, kas ir nēsātāja, kas turētāja un kas citi kūmi un kūmas. Sludināts bija, ka kristījamās vārds būs Late, bet Ķirmgraužu rados neviena Late nebija zināma. Tādēļ tāda vispārēja ziņkārība.

Redzot ienākot gaidītos kristībniekus un kā nēsātāju visiem priekšā citreizējo Zimzarimzu, dažas skatītājas to vairs nepazina un griezās pie savām kaimiņienēm ar vaicājumu, kas tā tāda esot, bet, kad dabūja dzirdēt, ka tā ir Zimzarimza, tad pārsteigtas čukstošā balsī brīnījās:

— Ak tad jaunā saimnieka māti godinājuši! Bet tad ir arī uzcirtusies čekla un braša, ka ne pazīt vairs nevar. Un re, novada pirmās bajārenes: Ezerniece, Pileniece, Aurene un pārnovada Zemrībene ar savām meitām, un citas diženās, raženās sastājās ap altāri viņai apkārt; na, tai nu ir gan goda vairāk nekā viens cilvēks var nest!

Jā, nu viņai tiešām bija liels gods, — to viņa pati tagad sajuta un apzinājās. Redzot visu pus baznīcu uz sevi noskatāmies, viņa domāja: „Kā taču dzīvē daudz kas iznāk citādi, nekā mēs savā prātā spējam izprast un iedomāties. Es biju reiz tik nelaimīga, piedzīvodama bērnu, vēlējos tā nāvi, gribēju pati to nonāvēt, un dažubrīd pašai šķitās labāk nomirt nekā dzīvot; bērnu es domāju par sava mūža lielāko nelaumi; bet tagad — viņš ir mana lielākā laime, mans jaukākais prieks un gods šai pasaulē. Kas es tagad būtu, ja mans bērns būtu nomiris, vai ja pati būtu no tā atsvabinājusies? Noniecināta, noniecināta sieviete, varbūt pat sodu izcietusi noziedzniece, kas uz visu mūžu būtu apzīmēta ar neizdzēšamu kauna zīmi. Bet re, es eju tagad kā viena no laimīgākām mātēm, kādas jebkad mūsu novadā redzētas, — lepna uz savu krietno dēlu un to stāvokli, kādu tas ar savu krietnumu sasniedzis. Jā, dzīve rādījusi, ka bēdās jābūt pacietīgiem, nalamē stipriem, — tad ar laiku bēdas pārvēršas priekā, mūsu nelaime — laimē. Tā tiešām nav nekāda jauna gudrība, visi veci ļaudis to tā runā, bet jaunie to bieži aizmirst un tālab daudzi iet bēdīgi bojā.”

Tā viņa sevī spriež, iecerēdamās sava mūža raibās, tumšās dienas un salīdzinādama tās ar gaišo, jauko tagadni, kuŗa tai nu šķiet kā jaunas dzīves rīts.

Kad kristībnieki bija no baznīcas pārbraukuši un pusdienu paturējuši, sākās pādes dīdīšana.

Atkal Zimzarimzai piekrita sevišķais gods pirmai doties ar satītu bērnu uz rokām istabas vidū, kur tā aicināja citus kūmeniekus viņai sekot, dziedādama vecumveco pādes dīdīšanas ievada dziesmu:

Kalnupu, lejupu
Mūs' istabiņa.
Sanāciet, kūmiņas,
Nolīdzināsim.

Vecais Ķirmgrauzis tūliņ pirmais devās plānā un stājās viņai blakus, bet aiz viņiem diviem pa pāriem vien visi citi, to pulkā arī dižās muižas modere — tā pati, kas reiz viņai nebija novēlējusi putnesnes vietu muižā. Tagad šī lepna dižvaloda sieva viņai šķita it kā nokaunējusies, un viņas dižvaloda visai maz bija dzirdama. „Ja, toreiz es kaunējos viņas priekšā, tagad viņa kaunas manā priekšā.” Domāja sevī Zimzarimza.

Grozīdamās, dīdīdamās un tad dodamās pa istabu apkārt, viņa nu uzsāka pādes dīdīšanu, palekdamās un dziedādama:

Paviegli iesāku
Pādītes danci,
Lai mani pādīti
Pavieglis mūžis.

Viņai tūliņ pievienojās visi citi, un pēc pirmās dziesmiņas viņa atkal uzņēma un turpināja:

At sauli, pret sauli
Pādīti dīdu,
Lai mana pādīte
Kā saule auga.
Es pādīti dīdīdama,
Visus darbus iedomāju,
Lai tā auga čakla meita,
Visa darba darītāja...

Kā nēsātājai un turētājai viņai nācās pādi dīdīt divus dančus no vietas. Pēc tam viņa to atdeva Ķirmgrauzim, un tas atkal Ezerniecei. Šie trīs bija tā sauktie dižie kūmi jeb dižās krustmātes un dižais krusttēvs. Viņiem tad sekoja visas citas krustmātes un krusttēvi, tā ka pāde jeb lelle, kā to arī dēvēja, slīdēja no rokām rokās, līdz visi to pēc rindas un kārtas bija izdīdījuši, sākot ar īsteniekiem un beidzot ar tālējiem radiem.

Uz vakaru, pastaigājoties pa āru un izrādot viesiem lopus, mantu un visu iedzīvi, gadījās, ka vecais Ķirmgrauzis radās kādu brīdi klētī ar Zimzarimzu vieni divi. Runājot un priecājoties par bērnu labu satiecību un viņu laimīgo dzīvi, Ķirmgrauzis ieminējās, ka viņai vajadzēšot nu pārnākt te pastāvīgi dzīvot: vākt divi bērnus un vadīt visu sētas saimniecību, to Anete viena pati nekādā ziņā nespēšot. Līdz šim, turēdama divi kalpones, gan tikusi ar darbiem galā, bet nu būšot vajadzīgs palīgs bērnu vākšanā. Vislabāk, zināms, būtu kāds dzīvojis cilvēks nekā meitene, un iekām ņemt svešu cilvēku sētā, tad jau, protams, arvien labāk, ja ir kāds no savējiem: pašiem savā starpā taču citādi dzīve, un ne velti cienījot teikt, ka kreklis ir miesai tuvāk nekā svārki. Viņš jaunajiem jau vakar šādas domas pastāstījis, un Anete teikusi, viņai patiesi būtu prieks, ja vīra māte nāktu pie viņiem dzīvot, — tad viņai būtu nevien bērniem laba aukle, bet arī visā māju dzīvē rastos tikpat kā otra atslēga.

Zimzarimza nerunāja viņa vārdiem pretī, piebilzdama, ja jaunie tā vēloties un arī viņš esot tādās pašās domās, tad viņai cits nekas neatliekot, kā pārnākt šeit uz dzīvi, vismaz tik ilgam, kamēr Anetei abi bērni vēl mazi.

— Nē, nē, Latele, še tu būsi vienmēr vajadzīga: ar šiem divi bērniem vien taču laikam nepietiks, un bez tam man pašam arī, kā zini, nav savas apkopējas, bet vecums mācas virsū, un vecumā vīrietim, kas dienu mūžu sievietes kopšanā ieradis un izlutis, bez sievietes roku pavisam grūti. Man tādēļ redzi ar tevi ir vēl savs nodoms: es gribu no savas aizgājušās saimnieces atlaulāties un tad es esmu atkal svabads puika, lai gan jau ar stipri sirmu galvu. Tad no mums diviem var iznākt pāris. Gan ne vairs par Ķirmgraužu saimnieci varu tevi celt (jo mājas esmu solījis jau savā nākošā dzimundienā norakstīt bērniem), bet Ķirmgraužu vecsaimnieces godu varu tev piedāvāt.

— Ķirmgraužu tēv!... Dzīvi iesaucās Simzarimza. — Tik nopietnam cilvēkam, kāds jūs esat un kas pie tam vēl tik ilgus gadus bijis gan par pagasta vecāko, gan par tiesas priekšsēdētāju, — jums tādi joki nepiestāv.

— Tie nebūt nav joki, ko es saku, — nopietni teica Ķirmgrauzis. — Joki savā reizā, bet patiesība savā.

— Ķirmgraužu tēv, lai tas viss paliek par joku! Lai paliek, runāts. Cilvēki jau tā dažkārt visādi izdzīvojas, paši saķēmodami savu mūžu un palikdami citiem par apsmieklu. Kāpēc jums to darīt? Jums, kas visu mūžu esat bijis tik nopietns un cienījams vīrs? Tas jums tikpat maz piestāvētu, kā kad veci cilvēki sāktu pa aizgavēni lēkt ķekatās jeb pa Lieldienām kāpt šūpulī.

— Bet savās vecuma un nevarības dienās es, mīļā Late, bez sieviešu rokām tā kā tā nevarēšu būt.

— Tādas jums jau ir, zināmas un ierastas, ņemiet tik tās atkal pie sevis. Klusumā un notālēm tās jau sniedzas jums pretī, tikai neatstumiet tās: jūsu aizgājusi laulātā draudzene, tagadējā Radagaisu saimniece, meklē savām mājām nomnieku, nespējama viena pati vadīt tik plašu saimniecību. Un ko viņa tur viena darīs ar mazu bērnu, ja arī mājas būs iznomājusi? Ņemiet viņu atpakaļ pie sevis, tad būs abiem līdzēts: jums būs sava apkopēja, viņai atkal būs dzīve pie savējiem. Dzīvosim tad visi kopā! Jā, Ķirmgraužu tēv?

— Lai es viņu ņemtu atkal pie sevis! — izsaucās Ķirmgrauzis uzbudinādamies.

— Jā, Ķirmgraužu tēv, tas jums jādara! Jādara tādēļ, ka cita nekā gudrāka un prātīgāka nevarat darīt, kā glābt savu saimnieci un laulātu draudzeni no vēl tālākām ļaunām aprunām, diezgan tie par viņu jau zvanījuši. Diezgan arī viņa pati savu dzīvi jau kropļojusi un ķēmojusi, — kāpēc laist to viņai vēl tālāk darīt?

— Lai es viņu ņemtu atkal pie sevis, viņu līdz ar viņas bandu bērnu! — Par jaunu uzbudinājās vecis.

— Ķirmgraužu tēv, bērni ir mums liela svētība no Dieva, arī nicinātie bandu bērni ir tāda pati svētība. To varu pati par sevi liecināt. Cik es biju reiz nelaimīga, kad man radās bērns, un cik tagad es esmu laimīga, lepna un priecīga šā sava bērna dēļ. Un arī jūs, Ķirmgraužu tēv, nevarat vēl zināt, kādu prieku un laimi var jums un viņai dienās atnest viņas bandu bērns.

— Nē! Tādai negandelei šē nav vietas! Lai viņa dzīvo savu trako dzīvi kur gribējama, tikai ne Ķirmgraužos.

— Ne par kādu trakošanu, Ķirmgraužu tēv, vairs nebīstieties: nu viņa, kā parasts sacīt, savus ragus nolauzusi un būs rāma un rimta — gluži tāpat kā govs, kas visu ziemu kūtī uz vietas nostāvējusies, pavasarī, tikusi no saites valā, daudzās un trako, bet, kad ragus nolauzusi, tad ar nolaistu galvu nāk mierīgi atpakaļ laidarā.

— Bet diezin, vai šī govs maz grib nākt atpakaļ? Un es vēl lai ietu viņu meklēt un vākt šurp? Nē! Nekadai to nedarīšu!

— To Ķirmgraužu tēv, es ņemos uz sevi, — runāja, kā pielabinādama, Simzarimza tālāk. — Rītu pat aiziešu pie viņas un to lietu nokārtošu. Ko es zinu, to es zinu. Jums tagad vairāk nekā neteikšu, bet es ticu, ka manam gājienam būs labs gala iznākums. Tikai jums jāapsola man būt tad arī labam un prātīgam no savas puses un visus viņas grēkus aizmirst.

— Bet kāpēc tu, mīļā Late, tā par viņu rūpējies?

— Tāpēc, ka es pati no saviem piedzīvojumiem zinu, kā tas sāp un spiež, kad cilvēks atrodas negodā un novārtā un visi to aprunā, peļ un nicina. No tāda ļaunuma es katru, kur vien varējama, gribētu glābt un pasargāt.

— Kāda tev zelta dvēsele! — izsaucās Ķirmgrauzis.

— Arī jums, Ķirmgraužu tēv, ir tīra zelta dvēsele. To es skaidri zinu, tikai šoreiz jūs, it kā lieki kaunēdamies, negribat to rādīt. Bet atmetiet šo lieko kaunu, rādiet arī šinī reizē savu labo, tīro zelta sirdi. Piedodiet viņai un aizmirstiet visu! Jā? Būs tā? Ja negribat teikt ar vārdiem, vismaz pakustiniet galvu. Vēl nekā nevaru redzēt. Es ar savu roku drusku palīdzēju. Tā, nu! Un to es uzskatu par drošu zīmi, ka viss būs labi. Bet nu vairāk ne vārda! Es nekā vairāk negribu dzirdēt! Nē, nē, es neklausos! Es spiežu sev abas ausis ciet. Galva pakustējās, un ar to man pietiek, un, ja ne rītu, parīt būs jūsu saimniece mājās, — viņa sauca, skriedama no klēts ārā un, pa sētu mudīgi iedama uz nama pusi, viņa vēl runāja:

— Jāiet man arī rotaļās. Mūzika jau spēlē un meitas dzied: „Viens saimnieks ņem sev sievu.” Šī rotaļa man tagad varen patīk un liekas būt īstā vietā...

Ķirmgrauzis, klētsdurvīs stāvēdams un ar lielu labpatikšanu noskatīdamies tai pakaļ, kā priecādamies klusi sevī noteica:

— Varena sieviete šī Simzarimza...

11.

SAVIENOTI

Kamdēļ Emma izrāda mākslīgas dusmas uz Ādamu un dēvē to par piļu grāvēju. — Laulības mežā. — Kā Emma tikusi pie Dailas vārda. — Dziesma, kuŗai Lietuvas robežas ir par šaurām. — Sludinātājs sveicina mūsu brāļu tautu. — Kača lūkojas ar sludinātāju zvaigznēs. — Kača ir gatava sākt jaunu garīgu dzīvi un piegriezt šai dzīvei arī savu nākošo vīru.

Vedēji Emmu un Kaču palaida vaļā mežā, parādīdami celiņu, pa kuŗu lai ejot. Pa to iedamas, viņas drīz nonāca upmalā taisni tanī vietā, no kurienes bija aizvestas. Redzēdamas tur kādu dīkā stāvošu laiveli, kāpa tūliņ tanī iekšā un Kača, kā jau zvejniece, kas ar laivu prot rīkoties, ņēma aiŗus rokās, pārcēlās otrā krastmalē un devās tad abas augšup krastā. Viņas bija jau pus pakalnē, kad izdzirda otrpus upes saucam. Atskatīdamās atpakaļ, ieraudzīja tur divi jātņiekus, no kuŗiem viens sauca, ka viņas esot ko aizmirsušas, lai pārceļoties tamdēļ atpakaļ savākt savas aizmirstās mantas. Viņas piestājās un brītiņu domāja, kas gan viņām varētu būt aizmirsies, bet nekā nevarēja iedomāties.

— Ja arī diez ko būtu aizmirsušas, atpakaļ par upi vairs necelsimies, — noteica Emma, un abas turpināja kāpt kalnā. Nu otrs jātņieks sauca, ka kungi viņām atsūtījuši greznas dāvanas, kuŗas tiem esot tām jānodod.

— Tās tu pats vari paturēt, — atskatījusies atpakaļ, atsauca Kača tam pretī, un pusriķšis skrēja Emmai pakaļ kalnā augšā, neklausīdamās vairāk jātņieku saucienos. Pa meža taciņu ātri steigdamās, viņas drīz iekļuva klajumā, kuŗa vidū ieraudzīja kūpam pazīstamo cepli.

Emma kļuva varen priecīga, dabūdama zināt, ka Ādams nebija vēl atgriezies no apriņķa pilsētas. Darvdeģim un darvdeģenei viņas stāstīja izdomātu stāstu, ka visas šīs dienas ciemojušās pie Emmas skolas draudzenes, kuŗas mājas, kā izrādījies, neatrodoties vis Saulgozē, bet kādā no tuvākiem pārnovadiem, uz pašām Saulgozes robežām. Viņas tur tik sirsnīgi uzņēmtas, ka ātrāk nevarējušas tikt projām. Līdz Saulgozes sudmalām viņas atvestas braukšus, jo draudzenes tēvam bijis braucams te malienam pakaļ un viņas tad paņēmis līdz. Tas pa daļai bijis arī par iemeslu, kamdēļ ātrāk nepārnākušas, jo draudzene un tās vecāki teikuši, kāpēc gan tādu gabalu nākt kājām, kad viņiem nākošās dienās uz šo pusi braucams. Viņas tad arī ļāvušās pierunāties un palikušas tur līdz pat šai dienai.

Emma palūdza arī darvdeģus, Ādamam par viņu iešanu ciemos labāk nekā nestāstīt, tādēļ ka viņš aiziedams piekordinājīs nekurp neiet, un varētu ņemt varbūt ļaunā, ka viņas tik ilgi bijušas projām.

Pārrunājot divatā savus raibos piedzīvojumus un laimīgo atgriešanos atpakaļ, Kača teicās ļoti norūpējusies savas ilgās prombūšanas dēļ, jo nevarot zināt, ko Pudzena Mičis tagad domā, nevarēdams viņu sagaidīt atpakaļ. Viņa tādēļ nolēma jau nākošā rītā doties mājup. Bet otrā rītā ieradās Ādams ar savu radnieku, ļoti atvainodamies, ka tik ilgi palicis projām; tomēr citādi nevarējis, jo radnieks pēc tik ilga laika pārradies savā tēvu dzimtenē, tik nejauši laimīgi satikušies un iepazinušies un tik liels bijis abu prieks, ka nevarējuši tūliņ šķirties un tādēļ abi kopā apmeklējuši radus.

Juzdamās droša un dzirdēdama Ādamu vēl atvainojamies, Emma izlikās no pirmā gala pat it kā dusmīga par viņa ilgo prompalikšanu, un zobgalīgi smīnēdama, tam pārmeta:

— Es jau domāju un nevarēju izdomāt, kur un kādas pilis tu esi nogājis gŗaut, kad dienām apkārt nepārnāc, jau bažījos, vai tāds piļu gŗāvējs vairs nāks atpakaļ.

Tikai kad Ādams tai pastāstīja, ka viņa radnieks ir baptistu mācītājs un ka tas ir ar mieru viņus salaulāt, kā arī parādīja jaunās kurpes, ko tai pārnesis no aprīņa pilsētas, Emma sacījās piedodam tam viņa ilgo kavēšanos, neizlikās vairs dusmīga un sauca viņu atkal par sirsniņu, mīlo vīriņu, eņģelīti un vēl citos vārdos.

Norunāja laulāšanu izdarīt jau tanī pašā dienā, jo Ādamam ļoti ierūpa, ka visa šī lieta ar Emmas aizvešanu un slēpšanu tomēr var pa tik ilgu laiku kļūt zināma, kādēļ ieskatīja par prātīgāko bez kavēšanās braukt ar Emmu no šejienes pavisam projām.

Arī Kača uz Emmas vēlēšanos bija nu ar mieru palikt vēl vienu dienu, lai būtu klāt pie laulībām un Emmai par brūtes māsu. Rītu tad norunāja visi reizā doties ceļā. Kača nolēma neiet uz Nīcu vairs kājām, bet braukt pa dzelzceļu līdz Liepājai, lai drīzāk tiktu mājās, tādēļ ka uz nākošu svētdienu bija noliktas viņas pašas kāzas.

Laulāšana varēja notikt tikai uz vakaru, jo darvdeģene dzīrās sagatavot kaut jel mazu kāzu mielastu, starp citu gribēja pacept raušus, Emmai atkal šis tas bija sakārtojams pie apģērba. Tā kā viņai pašai nebija nekāda labāka apģērba, tad cits nekas neatlika kā laulāties nelaiķes darvdeģenes nīceniešu tautiskā uzvalkā. Tomēr arī pie tā šis tas bija izlabojams, sevišķi pie vainaga, kam bija nobirušas dažas rindas zīļu.

Darvdeģene ņēmās arī lieliski ar istabas tīrīšanu un uzkopšanu, raidīja Kaču mežā plūkt eža ciskas un brūkļu un melleņu mātaras un vīt no tām vainagus un vītnes, ar ko pušķot istabu, gribēja arī ar šiem pinumiern un pušķiem uztaisīt uz galda pie loga it kā mazu altārīti un pati teicās aizskriet pārdotavā pie sudmalām un pārnest kādu sveci, ko pa laulāšanas laiku altārīša priekšā iedegt, jo mājās nevienas sveces neesot. Tomēr sludinātājs viņu no visiem šiem nodomiem atturēja.

— Mīļā darvdeģene, vai Dieva svece debesīs nespīd lielāka un spožāka par visām svecēm? Kādas sveces mums vēl vajag? Jūs gribat izrotāt savu istabu par kāzu namu? Brīvā jaukā Dieva daba tepat mums visapkārt ir visplašākais, viscēlākais kāzu nams, — kaut mēs būtum tikai cienīgi kāzu viesi šai namā, allaž staigādami Dieva ceļus, darīdami viņam patīkamus darbus, domādami viņam patīkamas domas. Jūs gribat celt tam kungam altāri savā istabiņā? Labs nodoms, bet veltīgs darbs: pats tas kungs jau uzcēlis sev neskaitāmus altārus savā radībā, vienu cēlāku par otru. Šās gaŗās, kuplās egles, šās smuidrās, līdzanās priedes, vai tās cilvēkam nav altāri, kuŗu priekšā var lūgt Dievu?

Pēc šādiem sludinātāja vārdiem darvdeģene likās ar saviem nodomiem mierā, un laulāšanu nolēma izdarīt turpat ārā.

Saule laidās uz mežu galiem, kad laulājamie, sludinātāja vesti un Kačas un darvdeģa un darvdeģenes pavadīti, iznāca no būdas un, gabaliņu gājuši, nostājās zaļā, līdzenā klajumiņā, skaistu, kuplu eglīšu priekšā, kuŗu vietu sludinātājs bija izredzējis šim svinīgajam brīdim par derīgu. Atšķīris savu dziesmu grāmatu un pasacījis vārdus priekšā, viņš uzņēma dziesmu, ko visi dziedāja līdz. Pēc dziesmas sacīja runu, sirsniņu un pilnu pamācību. Kača, kas līdz šim bija dzirdējusi tikai mācītāju, jau vecīgu vīru sprediķojam, jutās pagalam pārsteigta, dzirdot šo jauno zēnu, kas te stāvēja viņai priekšā savā vienkāršā zemnieku uzvalkā, sprediķojam veiklāk un, kā viņai likās, labāk par visiem mācītājiem. Savu apbrīnošanu un cienīšanu pret šo jaunekli viņa nezināja citādi izrādīt, kā tikai dikti šņukstēdama vai atkal spulgojošām acīm uz to noraudzīdamās.

Arī Emma tiklab no runātāja vārdiem, kā arī no tiem savādiem apstākļiem, kādos notika viņas savienošānās ar Ādamu, kur neatradās klāt neviena no viņas piederīgiem, bija stipri kustināta;

tomēr viņa savaldījās un noturējās mierīgi; tikai viņas neparasti bālā seja, kas citādi aizvien mēdza būt sārta, liecināja par viņas iekšīgo savīļojumu.

Runu beidzis, pieminēdams arī zināmo teicienu par augļošanas un vairošanas, sludinātājs vaicāja Emmai, kāds tai uzvārds, atvainodamies, ka piemirsis jau iepriekš griezties pie viņas ar šo vaicājumu.

— Mans vārds un uzvārds ir Emma Zeltalieta, bet, pagasta skolā ejot, puisēļi manu vārdu pulgoja, dēvēdami mani par e m m u... Viņa atteica klusā balsī. — Tādēļ vecāki mani izņēma no pašu pagasta skolas un aizveda pie radiem Cīrulēnē, kur Ādams tolaik bija par skolotāju, un lika pierakstīt manam vārdam klāt vēl otru vārdu — Daila. Šādā vārdā es tad skolā vienumēr esmu saukta, arī pilsētā, bet mājās mani sauca tikai par Emmu.

Pēc šāda maza pārtraukuma sludinātājs turpināja atkal laulāšanu, griezdamies pie Ādama ar vaicājumu:

— Mīļais kristīgais brāli, Ādam Aumali, es tevi vaicāju, vai tu esi ar mieru panest ar savu izredzēto līgavu bēdas, krustu un visus pārbaudījumus, ko Dievs pēc sava žēlīga, neizdibināma prāta uzliks, un kopā ar viņu dzīvot mīlestībā un saderībā, līdz Dievs jūs šķirs caur laicīgu nāvi? Ja nu tu esi tā ar mieru un apņemies to savā sirdī, tad atbildi sacīdams: jā.

Pēc Ādama atbildes viņš griezās pie Emmas:

— Tagad es vaicāju līgavu: mīļā kristīgā māsa Emma Zeltalieta, saukta Daila, saki u. t. t.

Pēc Emmas skaidri, gaiši un priecīgi teiktā jā, viņš samainīja tiem gredzenus, svētīja tos un tad teica:

— Savās sirdīs un Dieva priekšā jūs esat nu savienoti, pasaulīgo iestāžu priekšā gan nē, jo nekādās grāmatās nevaru jūsu salaulāšanu ierakstīt, nedz jūsu pasēs ierakstīt, ka esat laulāti ļaudis.

— Man pasēs arī nemaz nav, — piebilda Emma, sniegdama roku un pateikdamās par salaulāšanu.

Pēc vakariņām gāja vēl pastaigāties. Izejot mežam cauri uz Pataunišķu pusi, kļuva redzami otrpus upes muižas lauki un kalnā pati muiža. Emma ar Kaču stāstīja saviem pavadoņiem, ka upe še esot par robežu starp Kursu un leišiem.

— Jau pa gabalam var redzēt, ka otrpus upes dzīvo katoļticīga tauta, — teica sludinātājs. — Rau, lauka stūrī, pakalnē, kur ceļš nogriežas uz muižu, redzams liels, gaŗš krīžis, un otrs tāds pats pie muižas vārtiem. Katoļu garīdzniecība, kas ļaudis tur prāta un gara tumsībā, ieskata par vajadzīgu ar izgrieztu koka tēlu un leļļu palīdzību atgādināt tiem šādu vai tādu par svētu izdaudzīnātu cilvēku, kas tiem jāpielūdz; mēs, evaņģēlijuma ticīgie, pielūdzam Dievu garā un patiesībā.

Patlaban kaut kur tālumā, otrpus upes sāka dziedāt. Dižanas, spēcīgas skaņas, maz locītas, vairāk tik vienādi, gaŗi vilktas, plūda kā varenu bazūņu pūtieni šurp un likās piepildām visu plašo apkārtni.

— Vīrieši vien dzied, sievietes balsis nedzird nemaz, — ieminējās Emma.

— Nevar zināt, varbūt dzied arī sievietes līdz, tikai sievietes balsis nevar tik tālu sadzirdēt kā lieliskās, varenās vīriešu balsis, — paskaidroja sludinātājs. — Ai, kas par varenām skaņām! Tās ir tik plašas kā Dienvidkrievijas nepārredzamās stepes, pa kuŗām senatnē drasējuši varenie leišu kaŗapulki, izcīnīdami lielas, vēsturiskas cīņas. Liekas, tagadējā Lietava ir it kā par mazu šīm skaņām. Tas ir leišu tautas dižais varoņu gars, kas no tāliem gadu simteņiem plūst dziesmu skaņās tagad vēl pār viņas ārēm, runādams uz mums lielu, vēsturisku valodu. Daudz biju lasījis par Lietuvu. Nu pirmoreiz redzu viņu sev priekšā, dzirdu viņas iedzīvotāju vareno dziesmu. Sveicinu tevi, mūsu radu un brāļu tauta! — aizgrābts izsaucās citādi aizvien tik nosvērtais jauneklis, turēdams cepuri kreisajā rokā, bet ar labo pamādams uz upes pusi, it kā sūtīdams sveicienus turp pāri.

— Nevar zināt, kas tā par dziesmu, ko viņi dzied: vai tā ir kāda no viņu dainām, kurā minēta Lietavas slavenā pagātne jeb vai tā ir kāda bērņu dziesma. No sēri smagās meldijas būtu jādomā, ka dzied bērnieku draudze. Dzird arī, ka viņi savus aizgājējus dažreiz pavadot, saulei rietot, — prātoja Ādams.

— Laikam ir bērņu dziesma. Rau, tur tālu kalnā pa labi redzams neliels koku puduris, kādi kapsētās arvien mēdz būt. No turienes arī skan dziedāšana.

— Diezin, vai ir bērņu dziesma: vai tā skanētu tik vareni? — tā atkal sludinātājs.

— Ja zinātu, ka tie nav bērnieki un ka nav tiem par traucēšanu, es labprāt uzrautu pretī kādu no mūsu Nīcas dziesmām, — sacīja Kača, spulgojošām acīm lūkodamās ir uz Emmu, ir uz Ādamu un sludinātāju.

— Pūt tik vaļā, tā ka lai visa Kursa trīc! Kas tādā tālumā var būt par traucēšanu? — skubināja Ādams.

Un Kača, atsviedusi galvu drusku atpakaļ, pabīdījusi vainagu vairāk uz pakauša un pati pagriezusies sānis, sāka visā spēkā ar skaidru, skaļu balsi dziedāt, Emmai un Ādamam tūlī piebiedrojoties:

Skan balstiņas rītā agri,
Skan ir vēlu vakarāja;
Tad balstiņas vien neskana,
Kad saulīte pusdienāja;
Kad saulīte pusdienāja,
Kad bitīte ziedus lasa;
Kad bitīte ziedus lasa,
Kad māmiņa pūru loka;
Kad bitīte ziedus lasa
No baltaja āboltiņa,
Kad māmiņa pūru loka
No dzeltena dzīpariņa.

Arī sludinātājs, dzirdēdams dziesmai nevainīgu, godīgu saturu, piedalījās ar spēcīgu balsi dziedāšanā.

— Pie jums te, Kursā, nekādas dziesmas, liekas, daudz vairs nedzird. Pie mums, Nīcā, dziedāšana ir ļoti slavā. Sevišķi vasaras vakaros, braucot un nākot no lankas mājās, dziesmas tā skan no malu malām, ka visi mežu gali liktin likst un visi lauki līgot līgo, — noteica Kača, kā atbildējuma uz Ādama un sludinātāja izsacīto prieku par viņas varano balsi.

Ejot mājās, viņa, palikdama ar Emmu abiem vīriešiem drusku iepakaļ, klusā balsī sacīja:

— Es tev nevaru pateikt, kā man šis baptistu mācītājs patīk. Vēl tik jauns un jau tāds gudrs un kāds sprediķotājs! Pārāks par visiem mācītājiem. Ja viņš mani gribētu, es būtu gatava katru brīdi atstāt savu Pudzena Miči, pieņemt baptistu ticību un ietu viņam līdz.

— Ej, auša, ej! — tāpat klusi atteica Emma. — Tu jau dzirdi, ka viņš noņemts zaldātos un jau pēc nedēļas viņam jāstājas dienestā.

— Tas jau tas bēdīgākais ir, — noteica Kača.

Pārņākot viņiem mājās, darvdeģene pasacīja, ka jaunajam pārim uztaisījuši guļu šķūneli jaunā, nupat kā savāktā sienā, ko darvdeģis priekš pāris dienām sapļāustījis celmiņa klajumiņos, kur ziedējis baltais un dzeltenais āboliņš. Patīkama gulēšana būšot tādā sienā, tikai lai neņemot ļaunā, ka šķūnītis tik maziņš un viss pie viņiem tik vienkāršs. Viņa tā atvainodamās piebilda, vezdama jauno pāri gulēt. Ādams uz viņas šādu atvainojumos tikai noteica:

Telpas ir vismazā būdā
Pārim laimē mīloties.

Kača ar sludinātāju vēl pastaigājās divatā turpat cepla tuvumā, skatīdamies pirmās zvaigznes uzlecām un priecādamies par patīkamo laiku. Bija jauks vasaras vakars. Dienu bija stipri bijis karsts, un kaut kur tālu bija ducinājies pērkons. Tagad tas pavisam bija apklusis, un debess bija zila; tikai tālumā, rietumu pusē, redzēja mākoņu grēdas metam rūsu. Laiks bija rāms, un gaiss spirts un viegli elpojams, kā jau palaikam pēc pārgājuša pērkonā. Visapkārt valdīja dziļš klusums, šad tad tikai ieķūcās dažas vambales, laizdamās savā lēnajā gaitā. Divi sikspārņi vakara sakrēslā pavisam tuvu lidoja viņiem ap galvu, bet tie laidās tik klusu, tik viegli, ka nekas no tiem nebija dzirdams. Cepla dūmi gaŗā, taisnā strūklā stiepās uz augšu, pazudami tur vakara gaisā. Darvdeģis, nosēdies cepla priekšā uz celma, ar īsu pīpiņu zobos, mēmi lūkojās lēnajās liesmās, vai nu nogrimis dziļās domās, vai arī nekā nedomādams. Sieva, ar rokām uzmetusies uz dārziņa vārtiem, lūkojās uz sludinātāju un Kaču. Viņiem pienākot klāt, tā teica:

— Šī diena bija lielākais notikums mūsu klusajā vientuļu dzīvē. Nekāda dzīra pie mums vēl nekad nebija svinēta. Savas kāzas mēs nodzērām citur, pēc kam tikai mani še pārveda, un nu šodien te kāzas un vēl tādas savādas: laulāšana ārā, zem zilas debess. Laulības mežā! Tas nekad vēl nebija nedz piedzīvots, nedz dzirdēts. Lai nu viņiem pēc tādām laulībām būtu laimīgs mūžs!

— Lai viņi lūdz Dievu, dzīvo dievbijīgi, pieticīgi un satīcīgi, tad būs allaž apmierināti ar to dzīvi, kādu tiem Dievs piešķīris, un tad laimes netrūks. Neaizmirsīsim arī mēs lūgt par tiem Dievu, — piebilda sludinātājs.

— Es jau savu tēvmūs katru vakaru, gultā iekāpusi, par viņiem noskaitīšu, — tā darvdeģene.

— Es ar, — pasteidzās Kača piebilst.

Ar darvdeģeni parunājušies, abi jaunieši turpināja pastaigāšanos. Aizejot no cepla tālāk, Kača sāka sludinātājam stāstīt, ka viņai tā patīkot baptistu ticība, ka vēlētos tanī pāriet, un ļoti viņai būtu pa prātam, ja viņš uzņemtos izdarīt viņas pārkristīšanu.

Brīdī padomājis, viņš teica:

— Ja tu, mīļā kristīgā māsa, nopietni esi nodomājusi plevienoties mūsu evaņģēlija ticībai un tā ir jau tava cieša apņemšanās, tad tev jāgriežas pie sava novada baptistu draudzes, bet, ja tur tādas nebūtu, tad daži baptisti tur taču būs; sarunājies ar tiem, tie tevi iepazīstinās ar Liepājas baptistu draudžu sludinātājiem, kas tevi pienācīgi pārbaudīs un sagatavos, un tad tava svētīgā apņemšanās varēs notikt. Es tevi kristīt nevarēšu, mans pienākums mani pagaidām sauc uz citu pusi un citā darbā. Bet es būšu jau nākošu svētdien aprīņa pilsētā, sarunāšos ar turienes ticības brāļiem un māsām un lūgšu, lai viņi par tevi un tavu nodomu pastāsta Liepājas sludinātājiem: tad tu būsi tiem jau pazīstama, kad tur ieradīsies. Kā tev vārds un uzvārds, mīļā kristīgā māsa?

— Kača Pickene.

Piezīmējis viņas vārdu, viņš ņēmās tai izskaidrot, ka savā turpmākā dzīvē tai vajadzēšot visiem spēkiem nu cīsties izturēties ir vārdos, ir darbos tā, kā māca svēti raksti: lēnībā, pacietībā un mīlestībā pret visiem cilvēkiem — tik draugiem, kā ienaidniekiem, sargāties no dusmības, kā arī no katras skaišanās, jo lai caur kristību tiktu par jaunu cilvēku, tad vecais Ādams esot nu jānovelk.

Kačai, kā jau viss, ko viņš runāja, tā arī šī viņa pamācība patika un gāja, kā likās, pie sirds.

Atnākot vēlu naktī atpakaļ pie būdas, kur darvdeģene radās tos gaidām, lai ieradītu katram savu guļas vietu, Kača bija tā ieņemta no visa dzirdētā, ka ciešā apņemībā solījās sākt jaunu garīgu dzīvi ir pati, ir šai dzīvei piegriezt arī savu nākošo vīru.

ARDIEVU, DZIMTENE

Kača izdara grēka darbu, bet Burbas Jonis pārlec pār grāvi un pazūd kuiteni. — Kača negrib uz atmaksu gaidīt līdz pastara dienai un zaudē cerību tikt baptistos. — Ādams un Emma atvadās no dzimtenes.

Otrā rītā pēc brokasts visi četri reizā devās ceļā. Emma vēl iepriekš bija norakstījusi vecākiem vēstuli, lai tā vecāki jo drīz dabūtu zināt visu patiesību par viņu: ka viņa aizbēgusi ar kaimiņu Ādamu, aizbrauc tagad tam līdz uz jūru un ātrāk atpakaļ neatgriezīsies, kamēr būs sasniegusi pilngadību, tā ka viņu nevarēs vairs piespiest iet pie nemīlama vīra. Tālāk vēstulē bija teikts, ka viņa nupat salaulāta ar Ādamu — gan ne no mūsu ticības mācītāja un pēc baznīcas likumiem, bet no baptistu sludinātāja, un ka no sava pirmā vīra viņa šķirsies tiesas ceļā un likumīgā kārtā, tiklīdz tas viņai būs iespējams.

Par kuprainīša apcietinājumu viņa paskaidroja, ka tā notikusi gluži aplamā kārtā: kuprainītis nedz zirgu zādzībās, nedz citās kādās noziedzībās neesot piedalījies, jo, nākdams atpakaļ no brāļa, ceļā saticis viņu un bijis tanī laikā, kad zirgu zādzības notikušas, viņai par pavadoni. Ar drēbēm viņi tīšu pārmainījušies, lai viņa kļūtu nepazīstama un varētu vieglāk aizbēgt. Vecāki lai nu esot tik labi un rūpējoties par šī nevainīgā cilvēka pēc iespējas jo drīzu atsvabināšanu. Beidzot viņa ļoti lūdza vecākiem piedošanu, ka uzlikusi tiem tādus sirdsēstus, bet citādi nevarējusi, jo negribējusi samaitāt visu savu mūža laimi.

Ejot pārtiešus pa ganu tekām un malkas ceļiem, drīz viņi izkļuva no lielā priežu un egļu meža un uznāca uz stacijas ceļa. Nu vairs tikai kādu labu versti bija visiem kopā ejams, jo kalnā, gabalu priekšā, bija redzami jau trīs kupli ozoli, un pie tiem beidzās Kursas un sākās Lietavas tiesa; turpat šķīrās arī ceļi: viens gāja pa labi uz Pakalnes pusi, otrs pa kreisi griezās leišos iekšā un veda uz dzelzceļa staciju.

Tagad gāja lēnos soļos, lai būtu ilgāk visi kopā un varētu vēl šo to parunāties, jo bija jāšķīras uz ilgiem gadiem, varbūt pat uz visu mūžu: nevarēja taču zināt nedz sludinātājs, nedz Ādams ar Emmu, kurp dzīves gaita tos nu vedīs. Sludinātājs vēl teica, ja Ādamam neizdodoties Rīgā drīz dabūt vietu un būtu varbūt ilgāku laiku jāgaida, tad lai abi ar savu līgavu aizbraucot pie viņa piederīgiem Ostaškovas tuvumā, pie Seļizeres ezera, Tveņas gubernā. Tur viņi varēšot dzīvot tik ilgām, kamēr gadīsies vieta. Viņš bija arī jau norakstījis šai lietā vecākiem vēstuli, kuŗu tagad iedeva Ādamam, lai jau šodien nododot pie stacijas pastā, un tādēļ lai braucot tik droši turp. Piederīgiem būšot liels prieks uzņemt pie sevis radus no dzimtenes puses, Ādams ar Emmu dabūšot tur ne vien redzēt, kā dzīvo latviešu kolonisti Krievijā, bet varēšot iepazīties arī ar turienes krievu dzīvi.

Ādams ar Emmu pateicās radniekam par laipno uzaicinājumu, solīdamies tālos radus labprāt apciemot, ja iznāktu ilgāku laiku gaidīt vietu.

Ceļam, pa kuŗu viņi tagad gāja, vienā pusē bija redzami lauki, pļavas un dažas mājas; otrā pusē atradās jaunu eglīšu un bērziņu audzēknis. Gabalu viņiem priekšā pa kādu malu celiņu iznāca no audzēkņa ubags, klibodams viņiem pretī. Pienākot tuvāk, bija redzams, ka tam ir koka kāja un tas klibodams varen klāņojas uz vienu un otru pusi. Sejā tam bija redzamas dažas apdzijušas brūces.

— Tas jau Burbas Jonis. Redzams, Kalvarijā nav vis ticis, kad jau tagad atkal te, — paklusā balsī sacīja Ādams, jo ubags bija jau pavisam tuvu.

Stipri saliecies un pa pieres apakšu pa daļai bailīgi, pa daļai grīni glūnēdams, viņš nelaimīgā cietēja balsi sveicināja:

— Slavēts lai ir Jēzus Kristus, — uz ko Ādams tam laipni atbildēja zināmos vārdus. Tikko ubags bija pagājis gaŗām, Ādams gribēja saviem ceļa biedriem pastāstīt, ka viņš gribējis braukt leišos Emmu meklēt un ka Jonis viņam piedāvājies par ceļa vadoni, kad Kača strauji atsitās atpakaļ, žigli noliecās ceļmalē pie akmeņu čupas, pakampa abām rokām paprāvu akmeni un, iekām viņas līdzgājēji nojēdza, kas tai prātā, tā jau nākošā acumirkli visā spēkā trieca akmeni ubagam mugurā, tā ka tas uzreiz saklupa uz deguna, savādi iestenēdamies.

— Kas nu! — izbrīnījies, tīri izbījies iesaucās Ādams, saķerdams Kaču. Bet sludinātājs, iesaukdamies:

— Būs vēl cilvēks pagalam, — devās ubagam klāt, gribēdams tam palīdzēt, tomēr tas acumirkli bija atkal stāvus un, norāvis koka kāju sev no ceļa un pasviedis padusē, pārlēca pār grāvi un ar tālākiem pāris lēcieniem bija mežā iekšā, pazuzdams eglīšu biežoknī.

— Sātans! — nokliedza tam Kača pakaļ.

— Kas te bija? — brīnījās Ādams, no visa notikuma nekā neizprazdams.

— Zaglis, laupītājs, varmāka! Kā čigāns pazuda kuiteni, — saskaitusies rājās Kača, nedzirdēdama, vai neievērodama viņai priekšā celto jautājumu.

— Ko? Vai tu viņu pazīsti tuvāk? Viņš tev nodarījis ko ļaunu? — dibenēja Ādams.

Uz tam Kača nezināja neko atteikt, bet sludinātājs, pīnācis tai klāt un ar žēluma pilnu skatu lūkodamies tai acīs, sacīja bēdīgi nopietnā balsī:

— Mīļā kristīgā māsa, tas nebija kristīgs darbs, ko tu darīji savam tuvākam...

— Ko tad tādām pamēklim darīs? — pārtrauca sludinātāju Kača. — Žēl, ka nekritu tam ģīmī un neizskrāpēju viņa blēdīgās acis.

— Mīļā kristīgā māsa, tā nedrīkstam dusmoties uz savu tuvāku un vēl gaudenu cilvēku...

— Jā, brīnum gaudens! Ar tādiem lēcieniem kā īsts sila briedis iedrāzās mežā. Ne ar deviņi suņi to vairs nesadzīs...

— Bet ko tas tev īsti darījis, ka tev uz to tādas nevaldāmas dusmas? — dibenēja atkal Ādams.

— Tas pieķerts viņu pusē pie zādztības un dzērumā arī sievietes aizticis, — pasteidzās tagad Kačas vietā atbildēt ātri attapīgā Emma, slepeni tai piegrūzdama pie sāniem.

— Bet, mīļā kristīgā māsa, tu nedrīksti nevienam, kas tev darījis ko ļaunu, pati atriebties. „Man pieder tā atriešana, es atmaksāšu,” saka tas Kungs, — tā atkal sludinātājs.

— Kad tas notiks? Pastara dienā! Kas to var sagaidīt? Un līdz tam laikam tāds pamēklis var diezin ko vēl izdarīt, — sludinātāju pārtraukdama, atrauca Kača.

— Tavas nevaldāmās dusmas, mīļā kristīgā māsa, liecina, ka tu nevari vēl cerēt kļūt kristīgās draudzes pulkā, — bēdīgi nopietnā balsī un ar žēlu skatu viņā noraudzīdamies, sacīja sludinātājs.

Nule tik Kača atjaušās, ka viņa apbēdinājusi sludinātāju. Viņai neradās padoms, kā savu pārsteigto darbu labot, kā taisnoties. Viņa kļuva klusa un domīga. Ka viņa būtu darījusi ko nepareizi, to viņa nevarēja iedomāties, žēl viņai bija tikai, ka sludinātājs neturēja vairs labu prātu uz viņu. Tomēr galu galā arī par to viņa visai neskuma, jo, ejot tālāk, viņa pavilkusi Emmu pie rokas un, abām paliekot drusku iepakaļ, tai klusu teica:

— Lai arī mācītāja jaunsķungs uz mani sapīka, bet tas pasaules siŗa dabūja krietni. Turpmāk, siŗodams pa pasauli, cilvēkus tik drīz vairs neaiztiks!

Viņi nonāca pie trim ozoliem.

— Te nu mums no tevis jāšķīŗas, mīļā, dārgā dzimtene, — Ādams teica, piestājies pie viena no trim ozoliem, apķerdams Emmu, noņēmis cepuri un lūkodamies lejup uz Kursas pusi, kur atklājās plašs skats ar ielejām un pakalnēm, ar mežiem un klajumiem, ar birzēm un strautiem, bet pāri un pa starpām vietvietām redzēja pļavas un druvas, mājas un dāŗzus. — Reiz no tevis jau šķīŗos uz ilgāku laiku, tas bija toreiz, kad mani vaidinieki mani še vajāja. Tagad atkal tevi atstāju, dārgā dzimtene, bet daļu no tevis ņemu nu sev līdz — savu Emmu, savu Dailu, tīri tādu pat, kā rau, te

mežmales saulgozī tā jaunā, kuplā, sveķainā egle: zaļoksnīgu, brašu un dzīves prieka pilnu; no viņas man arī svešumā dvesīs pretī dzimtenes zemes spēks, pļavu smaržīgā dvesma un lauku spirtums ...

„Tas vairāk varētu zīmēties uz mani.” Kača sevī vēroja.

„Es gan esmu īsta dzimtenes zemniece, — turpretīm tai jau kaut kas pielipis no pilsētnieces.”

Bet Ādams, kā domās nogrimdams un tālumā raudzīdamies, runāja tālāk:

— Ja man būs vēlēts vēlreiz atgriezties atpakaļ, tad, mīļā dzimtene, vairs tevi neatstāšu:

Šie kauli, šī miesa

Ir tēvijas tiesa —

tiem būs dzimtenē dusēt, dzimtenes smiltīs satrūdēt. Un labi tev klāsies, mīļā dzimtene, tava nākotne kļūs arvien gaišāka. Savu svētību tu dosi tiem, kas tevi visvairāk mīlēs un savu mīlestību parādīs nevis vārdos, bet darbos: kas labprāt un visvairāk strādās dzimtenes zemē, tie būs tava likteņa nesēji un noteicēji. Vieglas dzīves mīlētājus un tavas svētības necienīgus izmantotājus tu no sevis nokratīsi — tiklab tagadējos, kā arī tālākā nākotnē, ja tev tādi atkal rastos...

Griezdamies pie Emmas viņš teica:

— Un tu, mana sirsniņ, taču arī sacīsi kādu vārdu dzimtenei, uz ilgu laiku no tās atvadīdamās un dodamās tālā, nezināmā ceļā.

— Ardieu mīļā dzimtene! — lejup lūkdamās, Emma runāja pa daļai sērā, pa daļai priecīgā balsī. — Ardieu, dzimtenes jaukie kalni un mīlīgās ielejas, kur tik daudz esmu staigājusi un skraidījusi, kur dažu ziedoni esmu plūkusi puķes un piedzīvojusi tik daudz neaizmirstamu brītiņu. Ardieu, dzimtā sēta, ardievu dārgie vecāki, ardievu, mīļā audžu māsa, ardievu, manas skolas biedrenes! Skaistā, brašā, sirsnīgā Maruta — diezin, kur tā tagad? Mīlīgā maigule Lūsiņa, vēlīgā, priecīgā Traire, vieglā dejojāja Mure, domīgā, prātīgā Ilga, ar kuŗu tik dažkārt esmu tielējusies, — visas, visas dzīvojiet veselas! Diezin, vai bieži pieminēsīt savu citreizējo biedreni Dailu? ...

Tad viņi šķīrās. Sludinātājs apkampās ar Ādamu un skūpstījās.

— Noskūpstī, mīļo brālņiek, arī manu sievu, — Ādams teica, un sludinātājs nobučoja Emmu, sniedza roku Kačai, kuŗu tā gribēja skūpstīt, bet sludinātājs to neatļāva, ātri atraudams roku atpakaļ; tad, novēlējis visiem Dieva svētību, devās viens pats pa Kursas ceļu projām, bet Ādams ar Emmu un Kaču nogriezās uz stacijas pusi.

SATURĀ:

lp.

1. Kurzemes Bismarks
2. Lankas muižā
3. Puķīte ceļmalā
4. Miroņi ceļas augšā
5. Jauka diena
6. Kā apburtā pili
7. Pēcnācēju jautājums
8. Ziedoņa vētrā
9. Pie baznīcas
10. Simzarimza
11. Savienoti
12. Ardieu, dzimtene